Petri Andreæ

MATTHIOLI SENENSIS MEDICI,

Commentarii in ſex libros Pedacii Dioſcoridis Anazarbei de Medica materia,

IAM DENVO AB IPSO AVTORE RECOGNITI, ET LOCIS PLVS MILLE AVCTI.

Adiectis magnis, ac nouis plantarum, ac animalium Iconibus, ſupra priores editiones longè pluribus, ad uiuum delineatis.

Acceſſerunt quoque ad margines Græci contextus quàm plurimi, ex antiquiſſimis codicibus deſumpti, qui Dioſcoridis ipſius deprauatam lectionem reſtituunt.

CVM LOCVPLETISSIMIS INDICIBVS, TVM AD REM Herbariam, tum Medicamentariam pertinentibus.

CVM PRIVILEGIIS AMPLISSIMIS, vt videre eſt ſtatim poſt Præfationem ad Lectores.

Andrew Kipping 1622

VENETIIS,

Ex Officina Valgriſiana. M D LXV.

INVICTISSIMO, POTENTISSIMOQVE ROMANORVM IMPERATORI

semper Augusto, MAXIMILIANO secundo, &c.

SERENISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS SACRI ROMANI IMPERII ELECTORIBVS, ETC.

FERDINANDO, ET CAROLO,

AVSTRIAE ARCHIDVCIBVS, ETC.

AC CAETERIS VNIVERSAE GERMANIAE PRINCIPIBVS, DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS.

HERBARIAM MEDICINAM (ut ab ea primum sermonem exordiar) Inuictissime Imperator, ac Serenissimi Principes, antiquis temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phillyra filio, primùm repertam esse testantur, cùm Plinius, tum pleriq; historiarum antiquarum autores. Alij uerò ab Apolline inuentam uolunt, alij ab Aesculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam à nemine excogitari, inuenirique posse putantes, præterquam a Dijs immortalibus. Non enim fieri posse censent, ut homo ipse abditas stirpium naturas, facultatesque inuestigare, ac perspectas habere quiuerit, nisi prius à maximo omnium opifice hasce dotes fuerit edoctus. Nanque (ut Plinius inquit) siquis id ab homine excogitare posse credat, ingratè Deorum numen intelligit. Atqui non desunt probatissimi autores, qui reiectis Poetarum figmentis, & aliorũ, fabulosè suis in historijs de Herbariæ Medicinæ inuentoribus scribentium, certò credunt, allatis cùm autorum testimonijs, tum efficacissimis rationibus, omnium creatorem Deum, Optimum, Maximum, plantarum, & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates Adæ, primo humani generis propagatori indicasse, eique illarum cognitionem infudisse, simulatq; illi è limo terræ conformato uitæ lumen inspirauit. Quod autem admiranda Medicinæ secreta, quæ non solùm in herbis, & arboribus, sed in omnibus rebus, quæ in uniuerso habentur orbe, in humani generis usum creata fuerint, apertissimè testatur in sacris literis moralis, ac uerè diuinus ille philosophus Iesus Syrach: quippe qui scribit Medicinam à summo Deo è terra esse creatam, quam uir prudens abhorrere non debet. Quòd uero rerum omnium scientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facilè quidem conijcere quisq; potest ex Mosaicis monumentis libro primo Geneseos. Etenim cum parentibus primis nostris potestatem dederit ipse Deus, ut dominarentur uolucribus Cæli, piscibus maris, cæterisq; terræ animantibus; En uobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ solo frigiferæ sunt, omnesq; fructifero fœtu præditas arbores, semenq; parientes, quibus ad alimoniam uobis uti liceat. Bestijs autem omnibus terrestribus, cæterisq; uolucribus, & quæcunq; uitali spiritu animata mouentur, his omnem herbarum

Herbariæ Medicinę origo diuina.

Plãtæ ad usum hominum conditæ.

uiriditatem ad ſeſe alendum tribuo. Hinc itaq; (inquam) conijciendum eſt, quòd cum Deus tam immenſis muneribus hominem ornauerit, haudquaquam prætermiſiſſe illum, quin omnium rerum uires, ac naturam hominem ipſum, uno tantum ſpiritus diuini afflatu docuerit. Nihil enim à quoquam æſtimaretur precioſiſsimũ quantumuis donum, niſi ſcirent in quem uſum ſibi eſſet futurum. Cùm autem Dei opera omnia omni prorſus defectu careant, aliter ſanè nobis cenſendum non eſt, quòd certiores ſumus ipſum Deum haud unquam latuiſſe, humanum genus, tot, tantiſq; ſubijci debere malis, quibus tollendis, ac mulcendis (ut pium decet patrem) nunquam prætermiſiſſet is, quin homines auxilia, ac remedia docuiſſet, quæ plantis ineſſent, ipſius tantum hominis cauſa procreatis, ut non deſperaret in afflictionibus, quæ in morbis atrociſsimis proueniunt. In quibus ingenti ſolatio afficimur, ubi medicamentorum auxilia præſentia eſſe uidemus. Ab Adamo omnium parente ſubſequutam ætatem uolunt rerum omnium notitiam habuiſſe, ac ſubinde induſtria adaucta, rem altius, diligentiusq; exquirere cœpiſſe: ita, ut hinc primùm rei herbariæ plurimum cognitionis ac ornamenti acceſſerit. Quod cùm poſtea animaduertiſſent ſapientes, nouiſſentq; maximã huiuſce facultatis eſſe præſtantiam, ac utilitatem, eius uoluptate capti, ipſi quoq; rei herbariæ, & cæteris, de quibus ars medica tractat inueſtigandis, ac cognoſcendis, ſtudiũ impenderunt. Atqui non tantum mira eorum cura fuit, in his, quæ ſatu blandiuntur, aut in cibum ueniunt, ſed culmina quoq; montium inuia, & ſolitudines abditas, omneſq; terræ fibras ſcrutati, inuenere, quid quæq; radix polleret, ad quos uſus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta, ad ſalutis uſum uertentes, quibus quantũ illis debeamus, non equidem facilè dixerim, cum tanti beneficij præmium, nullo prorſus theſauro compenſari poſsit. De herbis autem primus omnium, quos memoria nouit, Orpheus accuratiſsimè ſcripſit, apud Græcos, & poſt eum Muſæus, ac Heſiodus ab Aegyptijs (ut narrat antiquitas) edocti. Ab his Pithagoras ſapientia clarus, primus uolumina de Plantarum facultatibus compoſuit, Apollini, Aeſculapioq; omnia accepta referens. Compoſuit & Democritus uolumina de plantis, Perſide, Arabia, Aethiopia, & Aegypto prius peragratis. Hoc quoque ſequuti ſunt alij nobilitate, ac iucunditate huiuſce diuinæ facultatis allecti: quinetiam ſtudio iuuandæ poſteritatis nõ dubitarunt ſe uarijs uitæ periculis committere, dum multas ignotas, aſperasq; peragrarent regiones, ut ueram, legitimamq; medicamẽtorum cognitionẽ conſequerentur. Inter hos reperio fuiſſe Hippocratem, Crateuam, Ariſtotelem, Theophraſtum, Dioclem Cariſtiũ, Pamphilum, Mantiam, Herophilum, Dioſcoridem, Galenum, Plinium, & alios quàmplurimos, quorum nomina, ne longior uidear, quàm par ſit, lubens prætereo. Cæterùm quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam, quam maximam affert uoluptatem, utilitatem quoque, gloriam, & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantùm uniuerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiã, ac potentiſsimi Reges: quippe illorũ claritatem, quæ hinc potiſsimum ortum habuerat admirati, rati in hac antiquiſsima facultate ſummum ſplendorem, ſingularemque præſtantiam eſſe, tantum ocij, ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, ut eorum plerique de Plantarum hiſtoria, & uiribus libros condiderint, nonnulli generoſa antidota compoſuerint, ut ita ſuæ, & aliorum mortalium uitæ, uſuiq; conſulerent. Alij, etſi ex rebus cõſilio, & armis præclarè geſtis, ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſsimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſequuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras, nobileſq; plantas ingẽti ſumptu, & labore conquiſitas, ad ſe transferri curarunt, ut certam, ac ueram earum hiſtoriam deſcriberent. Neq; illos certè hoc latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutius uerſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum: quandoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt,

Primi herbarum ſcriptores.

Priſcorum Regum in plantarum inquiſitione mirũ ſtudium.

runt,uel de ipsarum historia,& uiribus aliquid posteritatis memoriæ prodiderunt.Gẽtianam herbam ubique scriptoribus commendatam à Gentio Illyriorum Rege inuentam,& ab eo appellationem mutuatam esse,illi uerò claritatem,& immortalitatem tribuisse,plures sunt,qui scribant autores. Similiter Lysimachus Macedoniæ Rex Lysimachiam (ut Plinius est autor) inuenit,& ex se nominauit, ob hanc perpetuis laudibus celebris. Scordium item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni commendat. Clymenos præterea herba Clymeno Regi inuentori suo, euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Misiæ Regibus,Echium,& Anchusa Alcibiadi Atheniẽsium Duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent Attalus Pergami, & Euax Arabum Reges. Siquidem hic de simplicium medicamentorum uiribus ad Neronem Imperatorem multa conscripsit: ille uerò dum plura aduersus uenena,& animalium uirus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris insumpsit, ut legitimas nancisceretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ,Masinissa Numidiæ,& Agamemnon Argiuorum Rex, quorum nomina nulla penitus uetustate extingui poterunt,ob eam,quam in cognoscendis prodendisq; stirpibus,curam,diligentiamq, adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos magni nominis Reges,ne uerbosius,quàm oporteat rem prosequi uidear, qui uel ipsi ex hoc immortalẽ gloriam retulerunt,quòd rei herbariæ studiosi extiterint, in eaq; de posteris præclarè sint meriti. Porrò tractu temporis migrauit hæc facultas etiamnum ad Romanos,apud quos M.Cato omnium bonarum artium magister, primus, & diu solus hanc facultatẽ attigit,boum etiam medicina non omissa.Post eum unus illustrium, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura scribere tentauit imperfecto tamen uolumine, diuo Augusto dicato. Sed antea condiderat solus apud Latinos plantarum uolumina Pompeius Lenæus,magni Pompei libertus ex Mithridatis promptuario edoctus. Nanque cùm is Rex esset, in reliqua ingenij magnitudine medicæ materiæ peculiariter curiosus,à subiectis hominibus,quæ fuere magna pars terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum, & exemplaria,effectusq; in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni Regia præda potitus eo deuicto, & superato, transferre ea Latino sermone Lenæum,Grammaticæ artis doctissimum,iussit,uitæq; ita profuit,non minus, quàm Reipublicæ uictoria illa. Hos multo post tempore sequutus Plinius de Naturali historia scribens,pluribus,& continuis libris de plantis,& herbis fusius egit,cui ea omnia,quæ ab alijs ante ipsum scripta sunt, accepta referre debemus, cùm iam diu perditis eorum scriptis, nihil emolumenti ex ijs capere ualeamus, præterquàm ijs tantum, quæ ab eodem Plinio, in sua translata sunt monumenta. Contemplanda quoq; fuit ante id tempus Antonij Castoris scientia, cui summa admodum autoritas erat in ea facultate,uisendo eius uiridariolo,quo plurimas alebat plantas,centesimũ ætatis annum excedẽs,nullum corporis malum expertus,ac ne ætate quidem memoria, aut uigore concussus, nec aliud mirata magis antiquitas reperietur.Fuere etiam inter Latinos,qui huiusce facultatis meminere, Poetæ nonnulli,nempe Virgilius,Ouidius,Macer,siquidem hi plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam Mulieres quoq; affectasse,& assecutas esse,ut quæ multum curæ,ac studij earum uiribus inuestigandis impenderint,non modo Poetæ,sed etiam historici tradunt. Etenim ob id Circem, à qua Circea herba dicta est, Poetæ Solis filiam fuisse fabulantur: Sed hæc re uera, eam demum exquisitam herbarum notitiam adepta est, ut non temerè ob eius mirabilia facta illis seculis,diuina potius, quàm humana sit habita. Talis quoq; Medea fuit,quæ tantam herbarum notitiam habuit,ut cum compositis ex ijs medicamentis,pluribus senectutem retardasset, Aesonem Poetæ finxerint ultimo affectum senio, ab hac iuuentuti fuisse restitutum. Helena adhæc,Helenio herbæ, quam primùm (ut quidam uolunt) seuit, suum nomen impertita est, atq; ideo in ea nunc etiã nominatissima uiuit.Artemisia uerò Mausoli Cariæ Regis uxor,alioquin præclarissimi

Romanorum illustrium uirorũ monumenta.

Plinij laus.

Antonii Castoris in colendis plantis diligentia.

Poetæ Latini qui de plantis scripserunt.

Heroinæ plantarum studiosæ.

nominis mulier,uel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita eſt, quod ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poteſt,ut quemque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quòd hæc tantum utilitatis in ſe habeat,ut & animalia irrationalia,natura ipſa edocta, plurimarum plantarum uires cognoſcant, eaſq; mortalibus indicarint. Quandoquidem Cerui dictamnum herbam, quòd uulnerati eius paſtu telum uenatorium eieciſſent, ſagittarum uulneribus mederi oſtenderunt, ubi ferrum uulneri inhæſerit. Item Ceruæ Seſeli herbam demonſtrarunt. Teſtudines cunilam, muſtelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ uerbenacam, hirundines chelidonium,ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere. Quocirca ſi ad prædicta mentem,animumque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent,utpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ uiribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint,nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur hanc facultatem antiquitate, nobilitate,& diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolum illi tantum laudis,admirationis,& gloriæ debetur,quòd eius cognitio iucunda,ac delectabilis ſit, ſed etiam quia utilis admodum,& neceſſaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem, qua nihil exoptatius homini eſſe poteſt, tuetur, uaria, innumeraque morborum genera fugat,ferarum uirus euincit, & uenenorum lethalium uim demolitur: quin etiam homines in uita diutius ſeruat,& ſæpe etiam deploratos,quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua ſit, ad uitam reuocat. Quod cum rectè quidem æſtimaſſent Romanorum Imperatorum nonnulli(ut libro primo de Antidoris teſtis eſt Galenus) etſi in Republica adminiſtranda, & prouincijs gubernandis, tuendiſque plurimùm eſſent occupati,eos tamen non mediocre tenuit ſtudium colendæ rei Herbariæ, atque etiam illuſtrandæ. Quippe,ut genuinas conſequerentur plantas,utq; ueris aromatis potirentur,in multis ac longinquis regionibus Herbarios magnis ſumptibus alebant, muneribuſque donabant: hac præterea animi inductione, ut inde non minus gloriæ, quàm utilitatis referrent, quòd ita quoque ſtuderent immortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili maiorum ſuorum exemplo ducebantur, qui non ſolùm exuuias Regum,quos in bello deuicerant,trophæis dicatas,in triumphis portare, ipſoſque Reges uinctos ante ſe ducere ſolebant,ſed etiam raras,& peregrinas plantas, & generoſa aromata, quibus raræ præclaræque dotes inerant, in ijſdem magno cum honore ferebant,nec putabant ij ſe minorem laudem,& gloriam adeptos ex plantis illis, quas poſtea perquàm diligenter ſuis in hortis ſerebant: item ex aromatis, quæ inter ſua alia precioſa reponebant in ſuum,& cæterorum commodũ,quàm ex trophæis, ſimulachris,& arcubus,quæ omnia erigi curabat Senatus, Populuſque Romanus, in perpetuam rerum geſtarum memoriã,& eorum gratiam,qui ſe tali laude dignos exhibuerant. Magno etiã honore apud Romanos habiti ſunt,ij,qui de plantarum hiſtoria, & uiribus ſcripſerunt, & in hac facultate claruerunt,argumento ſatis manifeſto, quod expugnata Carthagine omnes Bibliothecas, quas inuenerunt,uarijs Regibus, & Principibus donauerint,præter duo,& triginta uolumina de re herbaria,& agricultura tantùm a Magone Pœno ſcripta,quæ Romam attulerunt,& ut in Latinam linguam uerterentur, mandarunt: tantam nimirum ſolus inijt gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Adeo denique fuit attonita ad herbarum facultates antiquitas, ut illorum temporum ſcriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita ut Xantus hiſtoricus in primo hiſtoriarum libro ſcripſerit, occiſum Draconis Catulum herba quadam à parente reuocatum ad uitam, quam Magi Balim nominant; eadem Thilonem, quem Draco occiderat, ſaluti reſtitutum. Et Iuba Rex Mauritaniæ herba quadam in Arabia hominem ad uitam reuocatum eſſe tradidit. Picum etiam auem adactum ſuis cauernis cuneum,quas in arboribus habet, admota quadam herba extrahere tradiderunt, cùm Democritus,tum etiam Theophraſtus. Quin etiam Aethiopide herba, tactu clauſa omnia aperiri, quibuſdam admurmuratis cantilenis. Id quod mihi miraculo non eſt.

Animalia bruta,quas plantas manifeſtauerint.

Herbarum cognitio utilis & neceſſaria.

Cæſarum Romanorum in re herbaria ſtudium.

Mago Pœnus xxij uolumina de plantis conſcripſit.

Quarundam plantarum admirandi, & propè ſtupendi effectus.

Clauſtrorum apertio.

eſt. Memini enim dum ſuperioribus annis Venetijs agerem, me quendam ſuſpendiò damnatum uidiſſe,cui fores omnes patefierent diſiectis ſeris,una tantum herba admo ta ſignaculis quibuſdam decantata. Talis ferè facultatis alia haud mihi incognita habetur,in Italiæ montibus proueniens, qua ab equis calcata continuò ferrei ſoluuntur calcei. Herophilum clariſsimum antiquitatis medicum poſteritatis memoriæ tradidiſſe ferunt hiſtoriarum autores, quaſdam haberi plantas,quæ calcatæ tantum prodeſſe,quæque etiam obeſſe poſsint. Obſeruatum certè eſt inflammari uulnera, ulceraq; ſuperuentu eorum,qui pedibus iter confecerunt per loca pernicioſis plantis ſcatentia: contra uerò ſanari morbos,ubi ab itinerātibus uulneratis,ſalubres calcatæ ſunt. Nam Hemionitidis contactu ſpleneticos ſanatos ſcimus; Comitiales ſuſpenſa collo Pæoniæ Romanæ radice: Ictericos ſubſtrato in calceis, nudis pedibus maiori Chelidonio aut Paſtoria burſa: Aconitum pardalianches contactis tantum fœminei ſexus pudendis,paulo poſt necem afferre certum eſt. Tam diu quempiam lippitudine haud tentari obſeruatum eſt, quàm diu is ſylueſtris Rumicis radicem, ſecum nitidiſsimè habuerit. Deſinet ſtranguria cruciari,qui Tamaricis lignum ardens ſua ipſius extinxerit urina. Inguinis tumorem haudquaquam ijs ſubcreſcere putant, qui Myrti ſurculum ſecum gerat. Varices in cruribus ſanari ſcribunt,ubi hederæ radicibus,Luna Aquarium occupante,erutis circundetur affectio. Idemque effici, ſi ternæ eiuſdem hederæ baccæ,per murum repentis,affecto cruri adalligentur. Scordij contactu præſeruari Cadauera,non ſolùm Mithridatis,ſed etiam Galeni teſtantur monumenta. Scythæ, Scythicam herbam circa Bætiam naſcentem adinuenere,guſtatu quidem prædulcem, cuius magna nimirum commendatio, quòd in ore eam habentes,famem ſitimque non ſentiant. Idem præſtat apud eoſdem Hippice dicta,quod equis quoq; eundem effectum præbeat: Traduntq; his herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame,& ſiti. Tantum gloriæ herbæ Vetonicæ tradidere quidam, ut domus in qua ſata ſit tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. Coriaceſia herba,quinetiam Callitia, Pithagoras aquam glaciari tradidit. Minaidis ſucco in aqua decocto protinus ſanari ſerpentium morſus, ſi eo foueantur, idem tradidit, & eundem effuſum in herba, qui ueſtigio contigerint, uel eo reſperſi fuerint, inſanabiles perire monſtrifica prorſus natura ueneni, præterquàm contra uenena. Ab eodem Pithagora Aproxis herba appellatur, cuius radix non minus quàm Naphtha è longinquo concipiat ignes. Achemenidon plantā colore electri ſine folio naſci in Tardiſtylis Indiæ meminit Democritus, cuius radice in paſtillos digeſta in dieque ex uino pota, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia,per uanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniȩ & Cappadociæ alumnam,qua Leonibus admota, reſupinari eos illico laxo hiatu: nominis cauſam habere aiunt,quòd Adamantis modo conteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu ligna oleo prius peruncta,illico accenduntur,ſi decerpatur, cùm Sol fuerit in Leone. Therionarca in Cappadocia,& Miſia naſcente, omnes feras torpeſcere, quibus fuerit admota, nec niſi Hiænæ urinæ aſperſu recreari, tradidere ueteres. Ophiuſa in Elephantina Aethiopiæ naſci etiam tradunt, liuidam, & horribili aſpectu, qua pota terrorem, minaſque ſerpentium obuerſari, ita ut mortem ſibi eo metu conſciſcant,qui biberint,ob idq; cogi ſacrilegos illam bibere: aduerſari tamen ei palmeum uinum. Potamantim ad Indum fluuium inueniri narrant, qua pota lymphari homines obuerſantibus miraculis Manicum Solanum (ut Dioſcorides eſt autor) uarias facere ſpecies,imagineſq; non iniucundas obuerſari, ſi eius radicis drachma ex uino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ naſci, qua deuorata futura præſagiant homines. In Bactris, & circa Boriſtenem planta prouenit Gelotopyllis dicta,quæ ſi cum uino,& myrrha bibatur, uarias dicunt obuerſari ſpecies, ridendiq; finem non fieri, ni potis ex palmeo uino pineæ nucis nucleis,pipere, & melle additis. Aſciomenes herba (ut Apollodorus eſt autor) uino aſperſa,folia in ſe contrahit. Oenotheta (Crateuas autor eſt) meraco aſperſa,

Alij effectus ex ſolo contactu.

Scythicæ herbæ uis magna ad abigendam famem.

Herba quæ Reos ſua male facta confiteri cogit.

sa, omnium animalium feritates domat, collo adalligata, uel iugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cùm fame premerentur, in quandam herbam incidisse, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent nisi quòd lapides continuò effoderent, quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum euomentes interirent. Rhamni tertij ramus (autore Dioscoride) ualuis fenestrisve impositus ueneficia omnia depellit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo adalligatæ (eodem autore) chœradas & strumas sanant. Verniculi in echinatis Dipsaci capitulis autumno reperti, collo in folliculo adalligati aut sinistro brachio appensi, quartana febre affectos incolumitati restituunt. Atractylis herbæ gestatu obtunditur Scorpionum ictus, quousque icti gestauerint: deposita tamen illico recrudescere dolorem scribit Dioscorides: Quin etiam posteritatis memorię tradidit, à Scorpione non ici eos, qui Polemoniæ herbæ radicem secum tulerit, uel si fortè fortuna quispiam ictus fuerit, eum quidem nihil molesti passurum. Nascitur in Iudęa radix Baaras, à loco appellata (ut Flauius Iosephus scribit libro de bello Iudaico) quæ flammam colore imitatur, circa uesperam uerò ueluti iubar fulgurans: accedentibus autem, eamque uellere uolentibus, facilis res factu non est, nam tamdiu refugit, quousque urina muliebris, uel menstruus sanguis super eam fundatur. quinetiam tunc siquis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte eam ipsam radicem ferat de manu pendentem: ideo effossæ circunquaque radici, nec dum extirpatæ canem alligant, qui abeuntem inde dominum sequi uolens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat: nullus enim posthac accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam uim capi eam operæpretium est: Siquidem ijs admota, qui cacodæmonibus oppresi sunt, illico libertate fruuntur. Cæterùm & mihi quidem radix est, à Francisco Calceolario Veronensi reperta, qua unio per noctem macerata, & epoto subinde uino, linteolo percolato, à quouis quantuncunque famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum degustare, nisi aceti cochlear absorbuerit. Ridendus profectò iocus, sed res ipsa non omnibus committenda. Foditur radix apud occidentales Indos, folijs Sambuci, quæ humanæ coxæ complet crasitudinem, cuius succus epotus lethalis est. Reliqua uerò expressa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni saluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi potest, quòd in circulatorum spectaculis sæpe demirantur homines. In uinum radicis cuiusdam puluerem, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent, & cui fucum facere uolunt, iubent, ut illo in uino intinctum digitum, quasi prægustandi causa sugat, tum illico digitum in uino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore, & clamore premit inuitus. Interea perinde atque blanditijs mærentem consolatur Circulator, temporum, carpique arterias, alio quopiam oblinit medicamento, deinde nummum in terram proiectum hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primùm se se nequit attollere, mox unguinis ui amens factus, concidit, statimq; eius more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac uociferatur simul se fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quasi ulturus iniuriam, primùm maleficium obliquo ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi uidetur. Postremò fugientem Circulatorem persequi, donec absterso tandem illiti medicamenti ueneno, recipiat animum, ac menti restituatur. Vbi autem ad se redijt, quasi, qui euaserit à mari naufragus, capillum, uestimentaque, ueluti uela torquere, exprimereque, brachia tergere, & nares emungere conspicitur. Hæc, fabulæ non sunt. Nam non desunt multorum testimonia, qui uiderunt, quique imposturam suspicantes, suis & amicorum suorum famulis (ut hoc anno Pragæ factum est) hæc fieri iusserunt. Herbam commemorat Theophrastus, qua deuorata septuagies coeundi potestas accedat. Quin & in Indiæ Occidentalis prouincia quadam uersus Darieu, arborem esse Pyri faciem referentem,

Baaras admirabilis planta.

Fucus parasitis conueniēs.

Circulatorum quorundam iocus.

referentem, scribunt Hispani, cuius fructus deuorati (sunt ij butyri sapore) adeo ualidè eos, qui deuorarunt, in Venerem agunt, ut propè miraculo sit eorum efficacia: Agnosoàt illi nomen est. Achemenide herba in hostium aciē coniecta trepidare agmen, & terga dare scribit Plinius. Quinetiam Laticen Legatis dari solitam à Persarum regibus, ut quocunque uenissent, rerum omnium copia abundarent. Apud Tartaros plantam inueniri tradunt, cuius fructus Agnum per omnia refert. Obducitur is tenuissimo corio, quo utuntur incolæ ad capitis tegmina: internam pulpam Cammari carnes referre aiunt, & è uulnere succum manare sanguini omnino similem; item dulcore esse admirabili: radicemque humo exertam, subrigere ad umbilicum usque. Illud miraculi fouet magnitudinem, quàmdiu obsidetur herbis, uiuere illum, quasi agnum in læto pascuo: euulsis uerò illis, paulatim contabescere. Atqui & illud admirationem auget, appeti à Lupis illum, atque uorari. Non ne & id mirum, quod de Aegyptia traditur Loto? Huius cùm flores, tum etiam scapum uesperi sub aquis mergi Aegyptij narrant, usque ad medias noctes, totumque abire in altum, adeo, ut demissa quidem manu inueniri non possint: uerti deinde paulatimque subrigi, & ad Solis exortum emergere extra aquas, ac flores patefacere, & capitula exerere, ut planè ab aqua absit altè. Cæterùm nec syluæ quidem, nec saxa, nec antra, horridiorque naturæ facies, medicinis carent, Sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini. Innumeræ ferè sunt in syluis plantæ, ac arbores, à quibus morborum salutem petimus. Sunt & in saxis, & in antris aliæ utilissimæ: quin etiam in ipso mari plantæ nascuntur salubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludibus, è quibus sua habet medicina auxilia: adeo, ut nullus prorsus extet locus, qui hisce dotibus destituatur. Nil enim quispiam à natura creatum inueniet, quod in medicum usum uenire non possit. Quandoquidem ipsa uenena non solùm sese destruunt inuicem, sed quàmplurimis medentur morbis. Aconitum enim, & si (ut prædiximus) adeo perniciosissimum sit, ut contactis tantum fœminei sexus genitalibus, necem paulò post afferat, epotum tamen, ictis à Scorpione, præsentaneo ferè auxilio eos liberat. Mirum quidem, exitialia ambo cùm per se sint hæc duo uenena, in homine commoriuntur, ut homo supersit. Idem oculorum medicamentis, leuandi doloris gratia commodissimè adijcitur. Cicuta præterea pernecans planta, sacros ignes, & ulcera, quæ serpunt, illitu restinguit, oculorum inflammationes mulcet, & alios quidem plures in Medicina habet usus. Nerium asinos, mulos, equosque, qui deuorauerint, interficit; cæterùm è uino potum demorsos à serpentibus sanat. Meconium in perpetuum somnum sumentes ducit; contrà uerò dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides deuoratæ, in necem hominem trahunt; atque ijsdem curantur à cane rabido demorsi. Vipera reptilium ferè perniciosissima, non solùm sui ipsius uenenum extinguit deuorata, & illita, sed alia etiam uenena destruit, & superat. Quid demum plura? nihil non herbarum ui effici posset, si plurimarum uires non ignorarentur. Hæc tametsi quibusdam fide carere uideantur, admirationem tamen implent, coguntque confiteri, multum esse, quod uero supersit. Quapropter malè audiunt apud doctos, qui talia plantarum miracula rident, cùm & rerum euenta prorsus famæ suffragentur. Non protinus historijs fidem derogare consentaneum est, si uel aucupium causæ, quo potiri nequeamus, nos fugiat. Siquidem innumera ferè sunt hominibus conspicua, quorum ratio non possit iniri. Multa in intimis naturæ penetralibus delitescunt, quæ nec ratio ulla, nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit enim natura hæc potius admirari homines, quàm à quoquam unquam intelligi. Quare qui scrupulosius in peruestigandis singulorum rationibus uersantur, ex omnibus naturæ miracula submouent. Etenim ubi nos causæ ratio deficit, hinc dubitandi manat exordium, hoc est philosophandi. Iccirco philosophiam modo quodam conatur abolere, qui prodigiosis naturæ miraculis fidem nō habent.

Planta agnos proferens.

Venena uenenis quandoque antidota esse possunt.

aconiti maligna qualita

habent. Sed quare non plures nòscantur plantæ (inquit Plinius) causa est, quod eas agrestes, literarumque ignari experiantur, ut qui soli inter illas uiuant. Multis enim inuentis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantam in angulis segetis defossam, præstare ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quòd & qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis periturum, quod tradiderunt alij. Ita certè recondunt, qui pauca alia nouere, inuidentes alijs, & neminem docentes, in scientiæ autoritatem: tantum excogitandis nouis, ac humana iuuanda uita, quorundam mores absunt. Summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, ut intra unumquenque rectè facta ueterum perirent. At nos elaborata, ac ijs, nobisque, laboribus ingentissimis parta abscondere, atque supprimere cupimus, & fraudare uitam alienis bonis? minimè omnium, imò non tantum aliorum inuentis, sed proprijs nostris comparatis auxilijs præsentium, & posterorum uitam iuuandam statuimus, complurium ætatis nostræ clarissimorum, doctorumque uirorum institutum sequuti, in quorum catalogo præcipui sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonardus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa Brasauolus, Iacobus Syluius, Aloysius Mundella, & alij, qui cùm animaduerterent, Medicam materiam, nullis olim non seculis celebrem, medicorum, qui nos præcesserunt, incuria, segnitieque obsoletam, intentatam, & incultam iacere, adeo ut perpauci reperirentur Medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequentior est in cibis usus, cognoscerent, humanum genus miserati, strenuam nauarunt operam, ut discussa superioris seculi caligine, Medicam materiam è tenebris eriperent, & suæ pristinæ luci restituerent. Quos equidem eo quò potui maiori studio, atque industria imitatus, cùm multis iam annis animaduertissem in uniuersis Italiæ pharmacopolijs, cùm à Pharmacopœis ipsis, tùm maximè à medicis huiusce facultatis ignaris, quàm plurimos errores, eosque graues, & detestandos committi in humanæ uitæ discrimen, ac sæpe in eiusdem perniciem, ut eorum errores tollerentur, habita nostrorum Pharmacopœorum ratione, quorum pauci, satis Latinè sciunt, Dioscoridem Anazarbeum, & Græcum, & antiquissimum scriptorem, ac in simplicium medicamentorum historia, & uiribus reddendis facilè Principem in Italicam linguam uertendum, & Italicis item commentarijs, ut possem, illustrandum suscepi. In quos utique quantum ingenio, quantum labore, ac cura, quantum denique iudicio consequi potui, contuli, ut legitimas, quas puto plantas proderem, meaque similiter de cæteris simplicibus medicamentis proferrem sententiam. Qua in re coacti fuimus, non modò Pharmacopæorum, & Medicorum superioris ætatis, qui hanc Medicinæ partem neglexisse uidentur, errata passim explodere, sed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentissimè tractarunt, opiniones sæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd uiri alioqui doctissimi, & summa laude digni impegerint, lapsique fuerint, uel in tanto rerum discrimine uacillantes, uel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquando accidisse, hoc in opere magno, non dubitamus. Porrò Plantarum, & Animalium historiam latè, quantum res postulare uisa est complexus sum. In uiribus autem recensendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoque ferè semper contentus fui, nisi quando quid ipse prætermisit. Præterea, cùm plura sint plantarum, aromatum, & aliorum simplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in Medicina usum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs, qui per singulas ætates claruerunt inuenta, de quibus nusquàm, quod extet, meminerunt Dioscorides, & Galenus, alijque ueterum Græcorum authores, ea omnia nostris commentarijs inseruimus, ipsorumque historiam, & uires, ea, qua potuimus diligentia descripsimus. Hoc opus, ubi ad umbilicum perduxissem, uel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, ut aliqua ex parte industria mea hominum uitæ prodessem, deque

Medicorum superioris ætatis negligentia.

ea

ea benemeritus existimarer. Assecutus hoc sim, necne, nostrum non est ferre iudicium. Nisi temerè fortasse à nobis dictum uideretur, me ex eo coniecisse, non ingratum opus Italis, neque inutile fuisse, quòd paucis post annis, tertio, quarto, quinto, (ni fallor) fuerit excusum, & uenditum. Adderemque non uulgare de eo doctorum uirorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè lusisse. Id profectò me mouere debebat, ut siquid de exteris quoque gentibus promereri possem, tentarem, ne uiderer in hoc Italis solis natus. Sed illud præterea huc accessit, quòd ex illis etiam aliquos nostris commentarijs, quamuis Italicè conscriptis, delectatos esse, ex ijsque fructum aliquem cepisse intellexerim. Cuius rei illud mihi satis manifesto indicio fuit, quòd ex recentioribus tam Germanis, quàm Gallis scriptoribus inuenerim, quibus placuit nostras qualescunque sententias interpretari, suisque scriptis interserere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, sed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos uoluntatem ut augerem, & studium omnium externorum, si possem, adiuuarem, utque illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio uisa est, quàm ut Italicos nostros commentarios in Latinam linguam transferrem. Hos itaque, ut primùm potui Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quàmplurimas plantarum & animalium imagines in minori forma ad naturæ imitationem expressas, non alia, me hercle, ratione, quàm ut ijs, qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nulla adhibita cultura, uiuas ferè stirpium effigies spectare possent. Cæterùm dum anno à IESV CHRISTO nato M. D. L VIII. iterum recudi eadem commentaria curarem, multas adhuc adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim uerò animalia nonnulla referunt, de quibus, præterea, quæ à Dioscoride tradita sunt, in hisce commentarijs peculiariter disseruimus, quinetiam uel ipsa commentaria permultis in locis auximus. Atqui nunc cùm annis continuis decem in Aula Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. uiuam, & eius Celsitudinis Medicum agam, id ocij, quod suffurari licuit, Medicæ materiæ adhuc diligentius excolendæ, contulimus. Vbi non solùm Germanis, & Bohemis in eorum sermone Herbaria peculiaria scripsimus, & Typis excudenda curauimus, sed hæc eadem commentaria nostra Latina locis plus mille auximus, & imagines omnes in forma longè maiori, diligentiorique artificum studio elaboratas, unà cum illis excudi curauimus, additis aliquot nouarũ, peregrinarumq; plantarum centurijs, ad uiuum expressis, quæ antea nunquam à me, neque à quopiam editæ sunt. Eæ enim (ut res ipsa fatetur) adeò artificiosè (sit hoc citra crimen iactantiæ dictum) diligenterque expressæ sunt, tamque ad amussim delineatæ, ut sine coloribus ullis additis, facilè ab omnibus rei herbariæ studiosis dignosci possint. Atque ita fit, ut ubi hactenus Matthioli hortulo usi sunt rei Plantariæ studiosi, nunc amplissimo eiusdem uiridario, cuius intrantibus omnibus patent fores sese oblectari ualeant. Tanta enim nobis semper fuit iuuandæ in uniuersum Reipublicæ promptitudo, ut nec sumptibus ingentissimis, quos in pingendis, sculpendisque tot imaginum tabellis contulimus, neque uigilijs, nec laboribus pepercerimus unquam. Quæ quidem qualia & quanta attulerint uitæ nostræ incommoda, silere potius consilium est, quàm multis explicare, ne his enumeratis, captandis potius legentium animis, quàm iuuandæ posteritati, occupatus esse uidear, præsertim cùm sciam hæc antehac quàm plurimos haud latere, qui ea omnia, & uiderunt, & intellexerunt: quin etiam multos futuros spero, qui operis magnitudinem scrutati, rectè perpendent, quantum oneris, quantum laboris, curæque, quantum denique temporis, sedulitatis, & diligentiæ, in hoc cudendo plantarum uolumine exantlauerim. Tacebo quoque peregrinationum, & itinerum

Matthiolus Germanis & Bohemis Herbaria conscripsit.

Autoris labores ac sumptus in hoc opere cudendo.

nerum labores, ad montes, ualles, syluas, colles, prata, maria, lacus, flumina, paludes, & fontes diuersarum prouinciarum, & regionum, quinetiam ad clarissimarum urbium uiridaria, ad rudera, & collapsas magnorum ædificiorum ruinas, ad speluncas, & longos terræ meatus in subterraneis diuersorum metallorum fodinis, & ad eorum fornaces, ubi cadmia, pompholyx, spodium, flos æris, argenti spuma, & alia plura metallica medicamenta fiunt. Silebo quoque, quàm diu insudauerim, quàmque sedulus fuerim in numerosis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Asia, Græcia, Syria, Aegypto, Arabia, Numidiaque allatis. Id quod facilè intelligere poterunt, qui uolumen hoc nostrum in Dioscoridem, diligenter intuebuntur. Nec me certè labores, aut pericula deterruissent à magnis, longisque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traiecissem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones peragrassem, ut multa præclara simplicia, quæ hodie desiderantur, essem consequutus, ad mortalium cognitionem, & usum transferenda, nisi meæ animi propensioni obstitissent negotia domestica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla satis constitutio, quæ me quidem maris, & longæ peregrinationis incommoda, ferre non diu permisissent. Itaque hoc in conficiendo uolumine si id mihi non licuit, quod libuit, id saltem, quod potui omni studio, industriaque mea præstare conatus sum. Adeò enim huiusce operis conficiendi cupidus semper fui, ut potius ab ipso etiam principio beneficium hoc in uniuersam Rempublicam, & in futuram posteritatem conferre statuerim, quàm ut cogitarem, quo pacto tam magnis sumptibus non succumberem. Atqui succubuissem profectò, ne Dei Opt. Max. nutu, me dato cumulatius auro iuuissent cùm Cæsar Ferdinandus, felicis recordationis, & Cæsarea Maiestas tua, tum Celsitudines uestræ. (Cæsar inuictissime, & Serenissimi & Illustrissimi Principes) Siquidem Imperator ipse Ferdinandus auro, & argento sanè non modico, hosce meos iuuit conatus. Quem imitatus Cæsarea Maiestas tua, & Serenissimi Principes Ferdinandus, & Carolus, Austriæ Archiduces, suas quoque opes non exiguas liberaliter contulerunt, adeò ut his potius quàm mihi beneficium hoc acceptum referre posiit uniuersa Respublica. His accessit non mediocris liberalitas quorundam Germaniæ Principum, qui ad hoc uolumen consumandum, sua contribuere auxilia: Nam inter Illustrissimos Sac. Rom. Imperij Electores primus, qui suppetias amplissimas tulit, mihi recensendus est Illustrissimus Princeps Augustus, Saxoniæ Dux, qui peculiarem suæ Aulæ Veredarium, ære plurimo instructum, ad me misit. cuius liberalitatem, & erga me munificentiam, nunquam satis collaudare possum. Quem postea secutus Illustrissimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, & Illustrissimus Ioachimus, Marchio Brandeburgensis, sua etiam contulere auxilia. Id, quod inter cæteros Germaniæ Principes fecere Illustrissimus, & Reuerendissimus Cardinalis, & Princeps Tridentinus, Christophorus Madrutius, & Illustrissimus, & Reuerendissimus Ioannes Iacobus Archiepiscopus, & Princeps Saltzpurgensis: quinetiam Illustrissimi, Albertus Dux Bauariæ, Gulielmus Dux Cleuensis, & Ioannes Albertus Dux Megapolensis, & Vandalorum Princeps: atque Magnificentissima Norimbergensis Respublica. Quorum omnium liberalitatem non solùm mihi, sed omnibus celebrandam, ac diuulgandam censeo. Lætor autem plurimùm, quòd Mecœnates habuerim Imperatores, Reges, Sac. Rom. Imperij Electores, Archiduces, Cardinales, Episcopos, Duces, ac Principes, quòd hoc longè plus splendoris nostris conatibus addat, quàm cætera de quibus diximus. Sed quid nunc commemorem de clarissimo uiro Ioanne Næuio, Illustrissimi Electoris Ducis Saxoniæ Medico? quibus ego illum præconijs efferam? innumeris, si tantum possem, quòd is non solùm Principem suum hortatus sit, ut tam copiosas mihi mitteret suppetias, sed quòd ex propria sua pecunia (quæ ingens fuit eius in me liberalitas, & in rei herbariæ studiosos pietas)

Principũ Germaniæ in Matthiolum liberalitas.

[M]atthioli Me[cœ]nates.

[Io]annis Næuij [laud]is, & liberali[tas].

tas) aliquot obſignati argenti pondo, ſua ſponte ad conflandum hoc opus contribuent. O uirum multiplici calamo celebrandum cùm ob pietatem, humanitatemque, quibus totus redundat, tum quoque ob inſignem doctrinam, & Medicæ facultatis ſcientiam, in quibus adeo præcellit, ut è longinquis regionibus, ſpe recuperandæ tuendæque ſanitatis, plurimi ad eum confluant homines, adeo ut à Cæſare Ferdinando ad ſe curandum quoque uocatus fuerit. Non defuerunt etiam alij, qui hiſce noſtris conatibus magnam opem tulerunt, & non ſolùm his poſtremis, ſed alijs antea editis, quorum alij plantarum miſsione, alij conſilio, alij rerum inuentarum communicatione, mihi multùm profuerunt. Inter quos potiſsimum non grauarer hoc loco commemorare, ſi poſſem illis ex beneficij accepti cõmemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocornelienſem, Medicum ingenij, & doctrinæ ſingularis, qui Piſis magna cum omnium laude Medicam materiam multis iam annis profeſſus eſt: necnon Doctiſsimum Vlyſſem Aldrouandum Bononienſem, honeſtiſsimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis cùm Philoſophum, tum etiam Medicum. Quibus eo magis me deuinctum eſſe intelligo, quòd ij pro ſua tantùm humanitate ac liberalitate, me quem non nouerunt, nec uiderunt unquam, amore & officio ſemper ſint proſecuti. Non defuerunt etiam amicitia, & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio, ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diuerſis locis plures conſequi plantas, earumque picturas edere, ſed præſertim in hoc pro nobis aſsiduam nauauit operam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus Medicus ſpectatæ Eruditionis, qui me in patris loco ſemper habuit, & qui ob ſuam præclaram eruditionem à Sereniſsima Imperatrice Maria Cæſaris Maximiliani coniuge, in ſui, & Aulæ ſuæ commodum in Medicum honorificè aſcitus èſt. Sane is tum Patauio, tum Venetijs, complures ſtirpes non uulgares ad nos perferri curauit. Eſt præterea ſumma probitate, & uitæ integritate uir, Franciſcus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ & in re Medica ſingularis experientiæ, tanta eſt apud multos huius ætatis Principes opinio, ut eorum nonnulli, præcipuè uerò Cardinales Tridentinus, & Auguſtanus, cuius aliquot annis Medicum egit, magnæ ſibi laudi duxerint, quòd talem hunc uirum amplißimis muneribus uarijsque ornamentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, ut nunc in Inuictiſsimi, Potentiſsimique Romanorum Imperatoris Maximiliani ſecundi, Medicum meritò euectus fuerit. Eſt etiam Hieronymus Donzellinus Brixianus, utraque lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſsimus Medicus, qui quidem modis quàm plurimis labores hoſce noſtros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Cæterùm poſtremis hiſce noſtris conatibus auxilij plurimum contulit uir Clariſsimus Augerius de Busbecke Flandrus, qui Conſtantinopoli pro Cæſare Ferdinando apud Turcarum Imperatorem, Oratorem egit, quippe qui non ſolùm is multas peregrinas raraſque plantas, mihi tranſmiſit, ſed uetuſtiſsima Dioſcoridis exemplaria, mei tantùm cauſa, ſecum tulit: quorum auxilio ſplendoris plurimum toti operi acceſſit, ut latius, in ſequenti præfatione ad lectorem dicemus. Quinetiam opem maximam præſtitit, & aſsiduam, multis annis nauauit operam Clariſsimus, Doctiſsimusq; Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, à quo (quæ ſua fuit liberalitas, & beneficentia) complura ad me miſſa ſunt plantarum genera, ipſaque rara, peregrina, & paucis admodum nota. Hunc ſecutus eſt Doctiſsimus Medicus Bernardinus Teruiſanus, qui in Academia Patauina, Materiam Medicam magna cum laude profitetur. Nanque is tum plantarum miſsione, tum etiam conſilio non parum nos iuuit. Nec minus mihi celebrandus eſt uir optimus, & rei plantariæ indagator acerrimus Franciſcus Calceolarius pharmacopœus Veronenſis: quinetiam nec Cecchinus Martinellus Rauennas, quod hic Damaſco Syriæ, ille uero Verona, non paucas ad me raras miſerint plantas, quæ nuſquam antea à me uiſæ ſunt, ſicuti nec à quoquam, qui

Optimorum uirorum commemoratio, qui hoc opus iuuerunt.

Lucas Ghinus.
Vlyſſes Aldrouandus.

Ioannes Odoricus Melchiorius.

Franciſcus Parthinus.

Bernardinus Teruiſanus.
Hieronimus Donzellinus.

Iacobus Antonius Cortuſus.

Franciſcus Calceolarius.
Cecchinus Martinellus.

ante nos hoc tempore de Medica materia ſcripſerit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis homo artis pingendi peritiſsimus, & poſt ipſum Volfangus Meierpeck Miſnenſis, qui dum aſsiduè plantarum, & animalium imagines delinearent, nulli quidem labori, ac diligentiæ pepercerunt. Potuiſſem equidem hæc omnia facilè diſsimulare, & mihi ſoli laudem uniuerſam uendicare, ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum eſt (ut ſcitè Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profícimus. Cæterùm quandoquidem Dioſcorides non modo quinque libris tradidit uniuerſam Medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad humani generis uſum de antidotis diſſeruit, quibus uenena omnia arcentur, ac omnium uenenoſorum animalium morſus ictusve curantur, ideo nos ipſum ſecuti, in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quo plura regeſsimus, quæ uitæ hominum profutura ſperamus.

> Pictores qui plantarum icones delinearunt.

Nam præterquàm quòd improborum ueneficorum inſidijs pateant cùm uniuerſum genus humanum, tum maximè Reges, ac Principes, non deſunt etiam complurima animalium genera, quæ morſu, uel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe Scorpiones, Stelliones, Phalangia, noſtris in domibus uiuunt, oberrantque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum, aut locorum rationem, ubique ſeſe recipiunt, & latebras, nidosque parant, quo fit ut interdum à domeſticis inſcientibus moleſtata, ictu uenenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis, ac uiridarijs, modò in uinetis, & pratis, alijsque in locis inter flores, & herbas, aſpides, & uiperæ, & alia uenenoſa reptilia, quæ uel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illico exitioſum uulnus infligunt: ex quo ſtatim uel paulò poſt icti commoriuntur, niſi eis quàm primùm antidotis ſuccurratur. Eſt & Canis, qui etſi homini familiaris ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quæ cùm diligenter examinaſſent, recteque expendiſſent ueterum ſapientum complures, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quorumcunque ſimplicium medicamentorum uires altius perſcrutati, uaria aduerſus uenena & uirulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum ueſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti, & diuerſarum gentium Rex, cuius etiam ante mentionem fecimus, cùm non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (ut teſtis eſt Plinius) duabus & uiginti linguis loqueretur, adeò, ut de ſubiectis gentibus, nullum hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet uictorijs, ad maiorem adhuc, immortalemque ſuam gloriam, Medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ, maximum ſtudium impendit.

> Venenoſa animalia quàm facile homines interimunt.

> Antidota à Regibus inuenta.

Quorum utrunque planè aſſecutus uidetur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus unum compoſuit, quod nomen etiam eius ad noſtra uſq; tempora retinet, & ſuum autorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti uſu adeo corpus ſuum Rex ille firmauerat, tutumque à uenenis reddiderat, ut cùm ipſe uitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtra ueneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus, doctiſsimus pariter & elegantiſsimus Neronis Imperatoris Medicus. Is ſiquidem Theriaces compoſitionem adinuenit, quæ Galeni teſtimonio à uenenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum Imperatores, ac Principes, ſed & alios quoſque, qui eam opportunè ſumpſerunt. Quapropter Galeni tempore ab ipſo magnificè, ac ſplendidè, ita iubentibus Imperatoribus, hæc parabatur Antidotus. Præteribo Attalum Pergami Regem, de quo etiam nobis antea dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum uſu non eum fructum, neque utilitatem capit, ſentitque

> Andromachus Theriacæ inuẽtor.

> Noſtri temporis Antidota antiquorum antidotis deteriora ſunt.

titque

ritque, quam sensit antiquitas. Nam etsi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipsa in officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus, uiresque hæc præstant, quas suis nominibus pollicentur, quasque illa præstare ueteres memoriæ prodiderunt. Cuius discriminis illud nimirum in causa est, quòd plura à nobis desiderentur generosa, & preciosa aromata, quæ legitima, & omnium præstantissima, suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures ueterum, quæque ingenti pecunia, summo studio, ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumque diuersarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis Imperatores Romam afferri curabant. Vbi tamen nemini præterquàm Cæsareis Medicis (quod fatetur Galenus) licebat ueram ac legitimam conficere Theriacen, nisi quis fortè potentiorum fauore ab Imperatoribus esset ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, si Theriacæ nostri usus, itemque Antidotus Mithridatica, non perinde pollent uiribus, atque eorum nomina pollicentur, & ueterum scripta testantur. At certè in hoc satis infeliciter actum esse constat cum uita hominis, utpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduersus uenena, aliaque grauissima incommoda, quibus obnoxia est, ac sæpe affligitur. Quam ob rem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui uidentur, gloriosus, & uerè fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, Inuictissimus ille Cæsar, Serenissimus ille Rex, Magnanimus ille Princeps, Sapientissimus ille cuiusque Reipublicæ Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos Imperatores, & alios potentissimos Reges imitatus, nullis fineret se uel sumptibus, uel laboribus grauari, sed omne studium, omnem operam, omnem denique suam facultatem adhiberet, ut iam diu deperdita aromata, quæ omnino nobis desunt ad Antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, uel si omnes id facere contenderent, non suæ tantùm, & aliorum mortalium uitæ consulerent, deque posteris præclarè mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. Siquidem beneficium id posteri summa cum laude proprijs autoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui omni studio, industriaque mea præstare conatus sum. Nam cùm uiderem nostræ huiusce ætatis homines in ijsdem in quibus priscæ, atque etiam in maioribus uitæ periculis uersari, nobis tamen deesse uera illa, ac generosa ueterum antidota, ob ea, quæ hodie in hisce desiderantur, legitima, ac præclara simplicia medicamenta, tentare uolui, possent ne ex legitimis, quæ habemus, antidota parari, quæ illorum uicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longoque rerum usu, & experientia: sed assecutus sim, nec ne, quod contenderam, ignoro. Illud certò fateri possem, ea semper mihi uisa esse longè felicius Theriacæ, & Mithridaticæ antidoti uires præstare, quàm quæ passim, (paucis exceptis) hac tempestate earundem nomine conficiuntur. Verum non omisi, quin in hoc, sicut in reliquis, aliorum potius esset iudicium, quàm meum: quandoquidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris Commentarijs in sextum Dioscoridis librum, non solùm Dioscoridem ipsum, quantum potui illustraui, sed quædam etiam secuta antidota nobis inuenta descripsi. Verùm non ob hoc uelim nonnullos esse, qui putent hoc tempore ab usu cuiusque Theriacæ, Mithridaticæque Antidoti esse abstinendum; siquidem ab his tantum abstinendum intelligo, quæ passim ubiq; ueneunt, & de quarum compositione nullum extat probatissimorum medicorum testimonium, quarumque ingens habetur quantitas apud Impostores. Etenim scio non deesse in Italia in famosis ciuitatibus Pharmacopœos honoris, & humanæ salutis cupidos, qui nullis sumptibus, aut laboribus parcentes, omnem suam nauant operam, omneque studium impendunt, ut legitima omnia simplicia medicamenta, quibus hæc antidota pa-

Antidota quæ usui esse debēt & quæ non.

rari ſolent, ſibi comparent. Inter quos (ſeruata ſemper cæterorum pharmacopœorum fama, ac fide) mihi maximè laudandus uenit Franciſcus Calceolarius pharmacopœus Veronenſis ad aureæ Campanæ ſignum, quippe qui Theriacam optimam & Mithridatum parare ſoleat, aſtipulantibus Clariſsimis medicis omnibus, & præſertim qui primas in ciuitate tenent. Id quod præ cæteris is præſtare poteſt, quod non ſolum Medicæ materiæ ſit indagator maximus, ſed quod ubique terrarum amicos habeat, qui ſibi peregrina, & alijs ignota ſimplicia mittant, à quo nuper legitimum Coſtum ſum conſequutus, à me nuſquam antea uiſum. Sed de his hactenus ſatis ſuperque diximus. Cæterùm cùm ueterum ſtudioſorum morem ſequutus, de promotoribus defenſoribusque cogitarem, qui labores hoſce noſtros ab inuidorum, uitilitigatorumque morſibus protegerent, ac tuerentur, quorum item amplitudine, authoritate, gloriæque ſplendore, ijdem illuſtriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi ſeſe obtulit Sac. Cæs. Maieſtas tua, utpote quæ pro ſumma, & innata uirtute ſua, atque clementia, neminem unquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria affectum, non defenderit, nec quempiam non iuuerit bonarum artium ſtudioſum, qui ad eius patrocinium confugerit. Præterea mihi condecens admodum uiſum eſt, ut hoc opus Cæs. Maieſt. tuæ potiſsimum conſecrarem, non ſolùm quòd Romani Imperij Diademate refulgeat, & Vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ imperet, & præſit, ſed quòd mihi peculiariter (quæ ſua fuit in me Pietas, Benignitas ac Beneficentia) ſemper clementiſsima fuerit. Illud quoque me adduxit, ut Cæs. Maieſt. tuæ hoc uolumen dedicarem, quod in ipſo ea deſcribatur Materia, cuius ſtudio (ut ſuperius commemoraui) complures olim Imperatores, ac Reges ſunt magnopere delectati. Ideoque eò libentius id faciendum mihi propoſui, quò certior ſum Cæs. Maieſtatem tuam ex naturalis Philoſophiæ lectione plurimum capere uoluptatis. Huc accedit immenſa erga ſtudioſos quoſq; Cæſareæ Maieſtatis tuæ benignitas, qua eos perpetuò promouet, iuuat, & fouet, eoſque præcipuè, quos de Republica literaria benemeritos eſſe agnoſcit, præſertimque Medicos, utpote qui diuinam potius, quàm humanam excolant facultatem. Id quod apud Hebræos teſtatum reliquit ſapientiſsimus ille Ieſus Syrach, diuino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit. Ab Altiſsimo orta eſt Medicina, & à Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creauit Dominus, & uir prudens non contemnit illa. Diſciplina Medici exaltabit caput eius, & in conſpectu Magnatum collaudabitur. Hæc ille. Porrò & illud mirum uideri poſſet, quòd Cæs. Maieſtas tua, & ſi in grauiſsimis negocijs, ſuique Romani Imperij, ac Regnorum ſuorum functionibus, & continuis curis, dies, noctesque uerſetur, nunquam tamen prætermittere ſolet, quin ſucciſiuis quibusdam horis uarijs ſcientiarum ſtudijs uacet. Qua re non parum mihi ſperandum eſt, lucubrationes haſce meas apud Cæs. Maieſt. tuam, non minimum authoritatis habituras, tum, quòd ante hac eius erga me ſingularem clementiam, liberalitatemque longè lateque fluentem, iterum, atq; iterum ſim conſequutus: tum quòd omnia quantumuis exigua munuſcula, hilari admodum uultu, ſummaque humanitate ab omnibus ſuis fidelibus ſuſcipere ſoleat. Cæſareę ergo Maieſtatis tuæ beneficia in me ſunt ampliſsima, Sereniſsima Auſtriaca Domus denique tota me ſemper omnibus modis aluit, promouit, & decorauit. Quo fit, ut certa omnino ſpe ductus, mihi perſuadeam de Cæs. Maieſt. tuæ clementia plurimum perpetuo confidere poſſe. Facit enim tua ſummi generis dignitas, Cæſareorumque ornamentorum amplitudo, ut quotquot ab ea iuuari petant, omnes promouendos ſuſcipiat. Cætera uerò uirtutum decora in Cæſarea Maieſtate tua ſic uigent & eluceſcunt, ut uniuerſæ gentes eam magnopere admirentur & colant. Quis enim non admiretur Cæſaream Maieſtatem tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi ſplendorem? Quis non ſuſpiciat Iuſtitiam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, & generoſitatem tuam? quæ tanquam ex uberrimo

Theriaca à Frãciſco Calceolario parata præ cæteris laudatur.

Dedicatio operis.

uberrimo fonte è tota Maiestate tua scaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quæ quidem animi Maiest. tuæ Cæsareæ dotes, proculdubio efficient (Dei Opt. Max. auxilio) ut superatis, ac debellatis Sac. Rom. Imperij & Regnorum suorum inimicis, omnia nobis pacata restituat. Postremò ut Illustriss. Sac. Romani Imperij Electoribus, Serenissimis Austriæ Archiducibus, Dominis meis clementissimis, ac cæteris uniuersæ Germaniæ Principibus, labores hosce meos dicarem, in causa fuit, ut omnes simul coniuncti ex hoc intelligant ingentem animi mei erga eos omnes propensionem, utque hac dedicatione, eorum erga me liberalitatem apud omnes gentes testatam relinquerem. Quinetiam quod mihi persuasum habeam, non minus hæc nostra latina commentaria, uniuersis (ut spero) profutura, defendenda, promouendaque suscipiant unà cum Cæsarea Maiestate tua, quàm ab ijs antea factum sit de Herbario Germanico nostro illis dicato. Idque præsertim faciendum ad me spectasse cognoui, quod non minora auxilia in hoc cudendo uolumine, quàm in illo nobis præstiterint. Interim me totum Cæsareæ Maiest. tuæ dedico, dono ac uoueo. Cui Deus Opt. Max. felicia omnia concedat. Pragæ. Vltima Ianuarij. M D LXV.

E. Cæs. Maiest. tuæ, Vestrarumque Celsitudinum.

Humilis Seruitor

Petrus Andreas Matthiolus.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI
AD MEDICAE MATERIAE STVDIOSOS,
PRAEFATIO.

SI VELLEM eorum morem sequi, qui anteaquam opus suum aggrediãtur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori curæ ac studio esse, quàm ut uitæ, usuiq; mortalium consulant, hoc ipse quoque ingenuè facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quãtum mihi ocij à medendis ægris, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorũ Autorum libros euoluendos, ad simplicium medicamẽtorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, ut certè apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animoque elaborasse, ut quantum studio, labore, atq; industria, consequi possem, humanæ uitæ prodessem, deque ea optimè meritus existimarer. Dioscoridi omnem meam operã, ac diligentiam adhibui, ut quãtum in me esset, illustrior redderetur, atq; omnium manibus teneretur. Ad quod ea mihi uisa est ratio cõmodissima, ut ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem; in eumque commentarios, à nobis Italicè item conscriptos, adijcerem. quòd tunc nos priuatim studium, maiorque cura subiret, Italos iuuandi, quàm cæteros. *Autor Italica Commentaria primũ edidit.* Etenim pauci admodum sunt in Italia Pharmacopolæ; ad quos tamen potissimum hæc de Medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam exactè norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, ubi absoluissem, emisi, uel hortantibus amicis, ut quem fructum antea ex meis laboribus mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis ut esset, cõtenderam, malim aliorum esse iudicium, quàm meum. Illud certò scio (si tamen id absque uitio nobis testari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata, ac commendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atq; etiã Italis non inutilia, neque iniucunda accidisse. Quorum sanè exemplo, deque nostris commentarijs iudicio, non potui non mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. *Cur Italica Commentaria in latinam linguam conuersa fuerint ab Autore.* Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi, eamque cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, si nostri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, ut etiam ab externis gratiam aliquam inirem, utque omnibus in uniuersum studio, cura, industriaque mea prodessem (quod ego quidem antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo, quod nobis superest ocio Latinos reddendos, atque illustrandos suscepi. Verùm cùm tractu temporis animaduerterem, me non omnes in uniuersum exteros Latina editione iuuasse, cùm longè plures habeantur in unaquaq; natione Latini sermonis ignari, quàm periti, Germanis, & Bohemis, herbaria peculiaria conscripsi, & in eorum linguis edita in lucem protuli, additis maioribus plantarum imaginibus. *Autor conscripsit herbaria Germanis, & Bohemis.* Quæ omnia (ut audio) ijs haud ingrata fuere. Id quod apud omnes perpetuò testatum relinquet, Matthiolum ad omnes iuuandas nationes esse factum. His expeditis, dum interpretem quærebam, qui idem herbarium nostrum Gallicum faceret, allatus est mihi Francofurto Dioscorides meus in Gallicum Idioma traductus, quo factum est, ut à suscipiendo hoc labore animum auerterim, ac interpreti illi me non parum debere cognouerim, quòd me eo onere subleuasset. *Matthioli Dioscorides in Gallicam linguam translatus est.* Curassem præterea, ut idem, Hispanico quoque sermone exiret, nisi Andreas à Lacuna me præuertisset. Sed fortasse quoq; fiet, si uitæ nostræ cursum fortunet præpotens Deus, ut in ijs quoque linguis ex Matthioli officina hæc euulgentur herbaria. *Operis auctio.* Scripseram antea in hac eadem præfatione, me absoluta Latina commentaria in Dioscoridem, in multorum gratiam in lucem misisse, mihi uerò hactenus non satis concocta. Quo fit, ut nunc locis plus mille aucta, cum pluribus castigata, & maioribus admodum, numerosioribus, elegantioribusque imaginibus illustrata uobis inspicienda legendaque emiserim: sed quid hucusq; præstiterim, uos in quorum gratiam tantum laboris insumpsi, & tam ingentes feci sumptus, de his æqui eritis iudices. Neque aliud ab omnibus petitum uelim, quàm ut hos nostros Commentarios ea animi sinceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab alijs æstimari, & perpendi uellent: uel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. *Authoris excusatio in aliorũ carpendis erroribus.* Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atque non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquã satis explodi possunt, id tamen eo consilio feci, ut quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re Medica, ex studijs, laboribus, ac uigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum, & utilitatem proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm statueram, digressa est oratio nostra: eò enim nescio quomodo irrepsit, ut partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi eius consilij ratio cùm alibi, tum præcipuè superius in Epistola nuncupatoria à nobis latius exposita esset, atq; à pluribus opinor, comprobata, quàm ut hoc loco paucis attingi debuisset. *Admonitio ad lectores.* Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis Medicæ materiæ studiosos admonẽdos esse putamus, utpote quod nonnihil priuatim ad rem

præsentis

præſentis operis facere uideatur. Cum enim ab eo tria potiſſimum comprehendant, Dioſcoridis contextus, noſtri in eum Commentarij, & plantarum imagines, de ſingulis nobis reddēda ratio eſt, ut qua le n me in unoquoque geſſerim, quod confitendum ſit, non diſſimulē. De contextu itaque Dioſc. quē nequaquam prætermittendum cenſuimus, ob plures cauſas, quas hic referre nimis longum eſſet, quæret aliquis; Cur Ioannis Ruellij Galli Medici eruditiſſimi interpretationem prætulerim, dignamque exiſtimauerim, quæ præ cæteris in noſtris commentarijs legatur, cùm tamen duo alij uiri ſummi pariter & doctiſſimi Hermolaus Barbarus, & Marcellus Vergilius Florentinus, in idem ſtudium nauiter incubuerint. Fateor ego ingenuè, me Ruellij uerſionem ſequutum eſſe, ſed non propterea aliorum præclaros conatus contempſiſſe unquam: quin potius utriuſque ſtudium ſemper admiratum: quippe quòd uterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, ut Ruellium admiſerim, quòd eius conuerſio omnibus facta ſit uulgatior, ac frequentior in ſtudioſorum manibus uerſetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præſertim, iudicio præferatur. Cui nimirum nobis quoque libuit ſubſcribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè religioſum fuiſſe, quippe qui interdum maluerit Dioſcoridem deſerere, quàm Plinium, modò Latini ſermonis nitore captus, modò etiam rei cognitione incertus, Theodorum ſequutus, qui in conuertendo Theophraſto idem ſæpiſſimè feciſſe uidetur. Qua re à nobis perſpecta, Ruellij quidem interpretationem recepimus, ita tamen, ut nonnuſquam auſus ſim ab eo deſciſcere, uel uetuſtiſſimorum, probatiſſimorumque exemplarium, & unius Oribasij fidem ſecutus, uel certa rei experientia fretus. Eorum autem, quæ immutaui, nonnulla obeliſco adnotata reliqui, nonnullis etiam ſignum ſuppreſſimus, eo in exemplari, quod poſtremo loco excuſum dedimus. Atqui nunc ad hoc munus latius obeundum me ſummopere iuuit Clariſsimus Vir Augerius de Busbeke Belga, qui annis continuis ſeptem apud Soli manum Turcarum Imperatorem, pro Cæſare Ferdinando Oratorem egit: Siquidem is duo Dioſcoridis exemplaria antiquiſsima Conſtantinopoli ſecum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Conſtantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (Dragomanum Turcæ uocant) mei tantum iuuandi cauſa, mutuò acceptos referebat. Quorum exemplarium auxilio non ſolum permultis in locis Dioſcoridis exemplar, quod publicè circunfertur, ſed etiam Ruellij ipſius uerſionem caſtigauimus, ut ex quàm plurimis adnotationibus ad marginem diſpoſitis unuſquiſque facilè intelliget. Vt autem omnibus perſpicuum eſſet, unde illas acceperimus, Catecuzeni, Dragomani, meique exemplaris nomen omnibus, & ſingulis annotationibus addidimus. Id quod doctis uiris, & rei plantariæ ſtudioſis non dubitamus gratiſsimum futurum. Itaque hinc factum eſt, ut Ruellij nomen contextui deſcribendum non duxerim, ne uiderer cum eo, nomine conuenire, re autem ſæpe ab eo diſſentire. Satis enim fore putaui, ſi hic ſtudioſos certiores facerem, me Ruellio Dioſcoridis conuerſionem acceptam referre: ſi præterea rationem reddidiſſem, cur illi non ſemper addictus eſſe uoluerim. Quod quia abundè (ut arbitror) præſtitimus, iam ad alterum nobis propoſitum, quod de noſtris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi ſatius fuerit tacere, quàm pauca dicere, ſi uellem naſutulis, & uitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie eſt, in dieſque magis pululat huiuſmodi genus hominum, qui nullum in toto uitæ ſuæ curſu fructum ſemenve proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt: Sed ij omnes Sycophantæ ſunt, temerarij, impudentes: quippe qui tantum bonis, & doctis uiris ſubſannandis ſtudent. Scimus iam dudum non deeſſe huiuſce atræ farinæ nonnullos, qui libellis contra nos ſcriptis, conatus noſtros obſcurare nituntur, nixi tantum ſophiſmatibus, fucatis mendacijs, iurgijs, & conuicijs. Ego autem cùm hos uerius Aſinos, quàm homines exiſtimem, in plateis laſciuientes, pedere ſinam ad ſanguinem uſque. Interim garriant, agāt, ſcribāt, & contra me latrent hi perditiſsimi nebulones, lacerent, flagellent, uulnerent, & calumnijs, contumelijs, omnique malorum genere, quibus tantum nituntur, labores noſtros oppugnent, & ſi quid etiam ijs grauius in mentem uenerit, contra nos proferant, non tamen ob id à ſtudijs, & laboribus iuuandæ Reipublicæ, propagandæque ueritatis, me auertent, nec unquam ſuis uenenatis morſibus, ſcripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntque (ut ipſi ſibi perſuadent) quin ea contra innatam eorum malignitatem continuò in medio bonorum, doctorumque uirorum emergant, & auri puriſsimi modo eluceſcant. Nam apud bonos, & ſanctos uiros, uituperari mihi uiderer, ſi ſceleratiſsimi atque perditiſsimi homines me laudarent. Imò uerò ſi ab ijſdem uituperentur ſtudioſi, & de republica benemeriti, maximo id illi eſſe honori ſemper exiſtimaui, cùm huiuſcemodi inſidiatorum conſilia nil aliud moliantur, quàm uirtutem opprimere, ueritatemque confundere: uitium uerò (ſi tantum poſſent) extollere, & mendacium ubique alere, ut præ cæteris hiſce diabolicis illuſionibus, miraculi aliquid in medium afferre uideantur. Græci calumniatorem appellant διάβολον, qua uoce etiam tam Græci, quàm Latini cacodæmonem execrabilem illum, teterrimumque humani generis hoſtem, nuncupant, nimirum calumniarum ſummum architectum, mendaciorum patrem, & diſcordiæ magiſtrum. E cuius ſchola prodeunt atra illa ingenia, liuorem, uirulentiam, fucos, & mendacia, utpote Tartareæ diſciplinæ materiam ſpirantia. Proinde qui mendacijs malunt conniuere, quàm pro ueritate liberè dicere, nō ex Deo, ſed ex diabolo ſunt. Semper enim legitimi aliquam referunt ex parentibus notam. Noſtra Commentaria (Dei Opt. Max. munere) ab annis propemodum uiginti, magna cum laude, in omnium manibus,

Cur Ruellij uerſionem præ cæteris probauerit Autor.

Emendatio cōtextus ex diuerſis exemplaribus, ijſque uetuſtiſſimis.

Contra obtrectatores.

non in Europa solùm, sed in alijs orbis partibus uersantur, adeò ut in Italia magno sibi dedecori esse existiment, qui Matthiolum domi suæ non habeant. Atqui horum uitiligatorum fœdissima folia, quòd omni ex parte pestilentem auram spirent, & Stygio tincta sint ueneno, non dubito quin merito igni breui comburenda tradantur; siquidem Salsamentarij halecibus, & farciminibus inuoluendis, olfacta uirulentia, ea haudquaquam admittent. Nostris Commentarijs, scriptis, conatibus, ac studijs (ut Deo Opt. Max. placet) subsidij, & auxilij plurimum contulerunt Imperatores, Reges, ac alij complures Serenissimi, & Illustrissimi Principes, & Heroes, & nostros modis omnibus iuuerunt labores; sed horum commentitiæ uanitates, quæ calumnijs, captiunculis, maledictis, atque etiam blasphemijs nituntur, comites, asseclas, & promotores tantum habebunt, Blaterones, Vitilitigatores, Sophistas, Maledicos, Sycophantas, Susurrones, Nebulones, Inuidos, Detractores, Impostores, Impudentes, Temerarios, Thrasones, Gnatones, & alios, quotquot habentur, huiusce diabolicæ factionis homines. Adhæc tanta apud doctos & bonos uiros (sit etiam hoc citra inuidiam dictum) est autoritas nostra, tantaq; in uniuersa Republica nobis amicorum est copia, ut certò mihi sperandum sit, hos suis iniquis, ac uirulentis scriptis, longè plures inimicos sibi comparaturos, quàm in omni eorum opere extent characteres. Sed tantum potest inuidia, atq; malignitas, ut uesanos reddat homines, à quo morbi genere nec Apollinis numen, cuius nomen nouus quidam impudentissimus sibi uendicauit, nec ipsius filius Aesculapius eos liberare queat. Atqui inter cætera, id mihi solatij plurimum affert, quòd rabidorum canum (ut Itali dicunt) nusquam alantur greges. Nam ubi fortè fortuna insectantium hominum manus euaserint, postridie sua ipsorum rabie extinguuntur. Porrò facit in præsentia horum nebulonum mentio, ut hic quoque, & si præter rei ordinem esse uideatur, Ioannem Iacobum quendam Basiliensem cognomine Vuecker furem appellare ausim. Si quidem is tabulas medicinales nostras, uigilijs, & studijs non paucis elaboratas, quas Bononiæ a Balthassare Burger Labacensi sub Matthioli nomine accepit, in librum, cuius se autorem fecit, congessit, & me laboribus meis expoliauit. Cùm autem res ita habeat, sciant optimi quique Medici uolumen illud, cui Medicæ Syntaxeos est titulus, usque ad partem παθολογικὴν esse continuatum Matthioli opus, unà cum compluribus tabulis de euacuandi ratione, quas impudentissimus ille Plagiarius in θεραπευτικὴν transportauit. Cætera uerò partim ex Iacobi Syluij libris, partim ex recentioribus in Academia Patauina professorum scriptis ablatæ sunt, adeo ut iam uanus ille Medicus, qui se pauonis pennis ornauerat, cum Aesopi crocitet coruo. Sed nolim Candide Lector, dum hæc legis, Matthiolum maledicentiæ accuses, cùm & bruta animalia unguibus, & dentibus aduersus insidiatores, suos partus tueantur, uitamq; suam amore prolis, quibusuis objiciant periculis. Non sum ego autor iniuriarum, sed propulsator. Armis utor (ut leges inquiunt) nõ quæ offendere, sed quæ defendere possunt. Iustissima causa est, ueritatem ab iniuria uindicare, æquè iusta, & licita, famam, existimationem, & dignitatem suam tueri, & defendere. Nam & si hic affectus fortè ardentius sese exerunt, id uirtus facit, non uitium, honestissimus est zelus inuehi in alienum scelus, & refutare calumnias. Vbi ergo & nos asperius fortasse, quàm ætas, & animi nostri in cæteris moderatio ferat, calamum in hos male feriatos Aethiopas strinxisse uidebimur, id nostræ defendendæ innocentiæ ascribant lectores quæso. Nam manifestum est eos, quos dixi obtrectatores, nulla alia de causa, quàm ex mera inuidia contra me scribere. Atqui ubi Inuidia, & Odium in consilio est, ibi cœcum est iudicium. Sed hos nunc missos faciam, nunquam posthac cum illis uerba facturus, ne in ijs castigandis, temporis iacturam faciam, in Reipublicæ detrimentum. Elixabunt tandem se ipsos (ut de fungis quibusdam prouerbium est apud Hetruscos) suo ipsorum iure. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hæc scribimus, nostra se conuertat oratio. Neminem uelim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quisquam admiretur, si nostris hisce commentarijs, plures quàm mille plantarum, & animalium imagines non appinximus: cùm infinitus fere sit stirpium numerus. Hoc (si ueritatem fateri debeam) factum est, non quòd deessent adhuc plantæ, sed ob magnos ingentesque sumptus, quos diutius tolerare non poteram. His accessit magna negociorum moles, quæ studia nostra adeo impedierunt, ut nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquam ab Imperatore Ferdinando in eius Serenissimi filij Ferdinandi Archiducis Austriæ, Medicum ascitus sum, cùm non solùm quotidie præter opinionem multa emergant negocia, ut Medicis Aulicis ferè quibuscunque plurimùm euenire solet, & longa quandoque itinera sese offerant, & bella, quò Medicos, suos oporteat sequi Principes, factum sanè est, cùm hæc omnia exequi me oportuerit, ut hisce negocijs impeditus, non potuerim per omnia, & uobis, & mihi satisfacere. Atqui nobis non parum fecisse uidemur, si inter tot Aulica, bellicaque incommoda, & in tanta negociorum mole, ingrauescente admodum etiam ætate, Commentarios nostros uobis nunc damus, non solum (ut diximus) plus mille locis auctos, sed trecentis, ac etiam pluribus stirpium, & animalium Iconibus additis, quæ in prioribus editionibus non habentur. Selegimus tamen meliora ac preciosiora, optimos gemmarios imitati, quippe qui relictis infimæ plebeculæ uilioribus Gemmis, Imperatorum, ac regum Coronis, ac monilibus ornandis, Carbunculos, Smeragdos, Sapphyros, Adamantes, ac splendidissimas Margaritas seligunt. Nam & nos preciosioribus plantis afferendis intenti, quàm plurimas nouo hoc in viridario nostro conseuimus plantas, ingenti sumptu & labore ex longinquis regionibus allatas, & à nemine hactenus editas, & à paucissimis fortasse uisas.

In Ioannem Iacobũ Vuecker Basilieſem plagiarium.

quæ

quæ proculdubio ad ſeſe contemplandas, multorum doctorum, bonorumque uirorum oculos allicient. Sed profectò moleſtiſſimum mihi accidit, quòd non deſint, qui noſtras plantarum imagines corrumpant, mutilent, ac deſtruant. Siquidem Andreas à Lacuna ſuperioribus annis, non ſolùm in ſuos in Dioſcoridem Commentarios, Hiſpanico idiomate conſcriptos, maiorem noſtrorum laborum partē tranſtulit, ſed imagines omnes antea à nobis editas, artificum negligentia, & illius parſimonia, adeò deformes redditas, ut nihil natiui ſplendoris, qui in noſtris minoribus elucet, in ijs conſpici poſſit. Sed magis etiam acerbè accuſandus eſt Coterius Typographus Lugdunenſis, quippe qui eaſdem imagines recudi curauit, & in Dioſcoride noſtro, in Gallicum ſermonem conuerſo, appinxit. Nanque is longe magis lucro addictus, quàm ſuæ gentis iuuandæ auidus, imagines ipſas, in tam exiguam formam redegit, ut nihil inde frugis capi poſſit, cùm nec foliorum, nec florum, nec fructuum, nec radicum aperta ſit facies, ſed omnia confuſa, intricata, mutila, & conſpurcata appareant: Adeo ut me quandoq; pœniteat tantum ſuſcepiſſe laboris, & præſertim cùm uideam hoſce impoſtores, impunè alienos corrumpere, & occupare conatus. Cæterùm ut de imaginibus quoque ſeorſim aliquid aliud dicam, equidem aliàs abhorrui ab ijs excudendis, ratus neminem unquam poſſe ex Iconibus, tam ueram, & exactam ſimplicium medicamentorum peritiam aſſequi, ut eorum uarietas poſſit una pictura comprehendi. Siquidem non ea eſt pululanti herbæ facies, quæ adultæ, neque adultæ, quæ iam ſeneſcenti. Quòd ſi eiuſmodi herbarum mutationes omnes, ſingulis picturis deberent repræſentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immenſi ſumptus? Verum enimuero cùm uidiſſem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, ac in dies creſcere ſtudium uirorum, rerum effigies in publicum edentium, ne ſolus uiderer in diuerſam ire ſententiam, re ipſa tandem melius perpenſa, & aliter comperta, ac aliud docente ipſa experientia, nolui huic optimo & minimè infrugifero deeſſe ſtudio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiuſdam Mantuani uanitas, qui noſtris operibus Italicè prius editis, furtim quaſdam inſeruerat imagines, minimè a nobis adiunctas, quæ quoduis potius, quàm rem ipſam referrent. Gaudebam id adhuc me ſuperſtite, contigiſſe, ut turpē notā falſo mihi inuſtam, ipſe delerem. Ideò, ut & aliorum conatus adiuuarem, & malitioſi huiuſce Calcographi temeritati occurrerem, ipſe quoque experiri uolui, ſiquid hac in re præſtare poſſem, non tantum ut mea in medium proferrem, ſed & ut de uobis ſtudioſis, ſi poſſem, bene mererer. Sed quàm res hæc nobis difficilis fuerit, non eſt quòd pluribus explicem. Omnes enim ſciunt, quàm difficillimè inueniantur homines, qui res ipſas, ita ut ſunt, ad uiuum depingant, & qui depictas diligenter inſculpant. Quorum maior adhuc inopia eſt. Id quod etiam facilè dijudicabitis ſtudioſi, qui in hoc opere non nullas fortaſſe effigies affabrè ſatis, nonnullas uerò haud ſatis ſolerter ſculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum eſſe intelligam, in eo tamen non commiſi, ut meum ſtudium, opera, aut diligentia à nobis deſideretur. Quid autem profecerim neſcio. Veſtrum de omnibus erit iudicium. Sed longe aliter, quàm nos, uidetur feciſſe Cornarius, alioqui in utraque lingua doctiſſimus, ſed qui inter omnes alios fortè ſingularis haberi uelit. Is enim in ſuo Dioſcoride, quem nunc primum in Latinum uertit, emblematibus quibuſdam additis, non ſolum nullas appinxit imagines, ſed eos etiam acriter damnat, qui eas in ſuis inſeruerunt commentarijs. Sed an liuore potius, uel ratione ductus, id fecerit, uos iudices eſſe uelim, ſi quandoque illius boni uiri legeritis præfationem; & eius animum diligenter explorabitis. Nam tametſi Galeno dictum ſit, (id quod & nos ante Cornarium ſcripſimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, nō tamen ob hoc accuſandi ſunt, qui plantarum, & animalium Icones in ſuos conferunt libros. Quippe quoniam nuſquam inuenerim damnaſſe Galenum plantarum imagines, quæ in libris appingi ſolent, ſed eos qui exiſtimant ſe rei plantariæ peritiſſimos euadere poſſe, non ſolum imaginum inſpectione, ſed & librorum quoruncunque lectione, licet fuerint ij à ſummis, grauiſſimiſque autoribus conſcripti. Quamobrem non parum mirari ſubit Cornarium alioqui uirum apprimè doctum, Galeni uerba non modò non intellexiſſe, ſed in reprobum quoque diſtraxiſſe ſenſum. Quo fit, ut hinc facilè ſuſpicari quis poſſit, quòd cùm animaduerterit Cornarius omnium poſtremus Dioſcoridis interpres, nullum ſibi reliquum iam eſſe locum, quo noui aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id ſibi conſilij aſciuiſſe, ut eos admodum deteſtaretur, qui plantarum picturas in ſuis libris habent: ratus fortaſſe hoc deteſtandi genere, non ſolum laudis plurimum ſibi comparaturum, ſed etiam ſuum obtecturum infortunium, ſuamque (quod eius pace dicam) in plantarum hiſtoria imperitiam. Quæ enim ſit alia ratio, cur aliorum damnat induſtriam? Quaſi poſteris non ſit id licitum, ut & ipſi aliquid ſuo ingenio, & ſtudio excogitent, quod ab antiquis ante non ſit animaduerſum. At non damnaſſe Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarum hiſtoria conſcriptos, ſed homines, qui horum, harumve tantum inſpectione poſſe quenquam rei plantariæ fieri peritum. Crediderunt, id manifeſto fuerit argumento, quod ipſemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, poſteritatis memoriæ prodidit, cùm inquit Comparatos nobis eſſe hoſce libros, ut nobis ſint eorum, quæ ante didicimus monumenta, non ut rudes, & ignari per illos perfectam doctrinam aſſequantur. Quòd ſi qui ſint, qui præceptoribus careant, uelintque ijs, quæ luculentè, ac copioſè ſunt ſcripta, diligenter incumbere, magnum inde fructum eos accepturos teſtatur idem Galenus, præſertim ſi ea relegere non grauentur. Quibus palam

Contra corruptores, & raptores imaginum, ex Matthioli commentarijs.

Cornarij opinio de Iconibus non edendis confutata.

palam eſt longè magis deteſtandos eſſe eos, qui clariſſimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud quàm blaterare, ac carpere ſciunt, quàm eos, qui Reipublicæ commodis ſemper prodeſſe cupientes, nil aliud agunt, quàm ut boni ſemper aliquid, & noui in publicum uſum promant. At quare imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cùm non minus ex Galeni ſententia, eorum lectione, quàm imaginum inſpectione, quis neutiquam proficere ualeat, non ſatis animaduerto. Cur tantum laboris, ſi nihil profuerit, in uertendo Dioſcoride, adiectis quoque emblematibus, in caſſum ſuſcepit? Hoc ne ei erat ſtudium, hunc ne capiebat animum, ut in uanum laboraret? Porrò nil aliud uobis dandum, dicendumq́ue ſupereſt. Spero tamen ab ijs, qui grati ſunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil ſanè moror) me gratiam initurum: quandoquidem mihi communis utilitatis cupidiſſimo, hoc opus non aggrediendi uoluntas defuerit, ſed perficiendi facultas. quam tamen omni ſtudio conſequi aſſiduè conamur. Bene ualete, & noſtra boni conſulite.

Pius PP. IIII.

MOTV proprio &c. Cum ſicut dilectus filius Petrus Andreas Matthiolus Senenſis Artium & Medicinæ Doctor nobis exponi fecerit ad communem Reipub. utilitatem, ſuis proprijs ſumptibus Commentaria ſua in Dioſcoridem Anazarbeum de Medica materia tam Latino, quam Italico ſermone ſcripta, & ante ſępæ ac ſępius impreſſa, nunc iterum recudi facere intendat, ſed in compluribus locis aucta & emendata tum nouis, magnis, ac ferè innumeris plantarum & animalium imaginibus, non ſine magno labore, & ingenti ſumptu conflatis, & ad uiuas plantarum imagines pictis, & antea nuſquã uiſis, quæ ad ea commentaria ſpectant. Vereri autem ne eiuſmodi commentaria poſtmodum abſque eius licentia recudantur, quòd in maximum eius præiudicium tenderet. Nos propterea eius indemnitati conſulere uolentes, Motu ſimili & ex certa ſcientia, eidem Petro Andreæ Matthiolo ne ſupra dicta opera per ipſum poſtquam per aliquem ex inquiſitoribus hereticæ prauitatis reuiſa, & approbata extiterint, imprimi facienda per decem annos poſt dictorum operum impreſſionem, a quocunque ſine eius licentia imprimi aut uendi ſeu uenalia teneri poſſint concedimus & indulgemus, inhibentes omnibus & ſingulis in Italia etiam in Fulginaten. & Racanaten. ciuitatibus exiſtentibus bibliopolis, & librorum impreſſoribus, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, in terris uerò S. R. E. mediate uel immediate ſubiectis, ſub ducentorum ducatorum auri, pro una fiſco Cameræ Apoſtolicæ, & pro alia medietate eidem Petro Andreæ Matthiolo eo ipſo applicanda. Et inſuper amiſſionis omnium librorum quoties contrauentum fuerit ipſo facto, & abſque alia declaratione incurrenda, ne intra decennium ab impreſſione dictorum operum reſpectiuè computandum, dicta opera ſine eiuſdem Petri Andreæ expreſſa licentia, imprimere, uendere, ſeu uenalia habere aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes uniuerſis uenerabilibus Fratribus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumque uicarijs in ſpiritualibus generalibus, & in ſtatu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis Sedis Apoſtolicæ, ac ipſius ſtatus gubernatoribus, ut quoties pro ipſius Petri Andreæ parte fuerint requiſiti, uel eorum aliquis fuerit requiſitus, eidem Petro Andreæ efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, præmiſſa ad omnem ipſius requiſitionem contra inobedientes & rebelles per cenſuras eccleſiaſticas etiam ſępius aggrauandos, & per alia iuris remedia auctoritate Apoſtolica exequantur, inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque indultis, & literis Apoſtolicis quibuſcunque, & præſertim dictis Fulginaten. & Racanaten. Ciuitatibus ſuper libertatibus, & exemptionibus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum eorundem Ciuitati ac alias quomodolibet editis, conceſſis, confirmatis, & innouatis, etiam iteratis uicibus. Quibus omnibus illorum ueriores tenores pro ſufficienter expreſſis haben. hac uice duntaxat ſpecialiter & expreſſe pari motu derogamus. Cæteriſque contrarijs quibuſcunque, & inſuper quia difficile admodum eſſet præſentē motum proprium ad quælibet loca deferri uolumus, & Apoſtolica auctoritate decernimus ipſius tranſumptis uel exemplis per aliquem loci ordinarium ſeu prælatum Romanæ curiæ ubilibet exiſtentem cum originali collationatis, & ab eo ſubſcriptis plenam & eandem prorſus fidem, ubi tam in iudicio quam extra haberi, quæ præſenti originali habeatur, & quod præſentis motus proprij abſque eo quòd publicatus, aut in eo data apponatur, ſola ſignatura ſufficiat, & ubique fidem faciat in iudicio & extra &c. contraria non obſtante, dummodo non imprimatur in officina per indicem prohibita. Fiat ut petitur.

Et cum abſolutione a cenſuris ad effectum, & cum conceſſionibus, commiſſionibus, & decretis prædictis, atque indultis ac alijs clauſulis ſolitis, conſuetis, & opportunis. Fiat.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum ſeptimo idus Martij Anno Quarto.

Ego frater Adrianus Venet. Inquiſitor generalis in toto dominio Venetorũ, fidem facio opus egregium D. Petri Andreæ Matthioli Senenſis, de plantis, a me examinatum, & approbatum fuiſſe, & cum inuentus fuerit liber ab omni ſuſpitione erroris utilis, ac neceſſarius Reipub. licentiam dedimus ut imprimatur.

EXEMPLVM PRIVILEGII CAESAREI.

FERDINANDVS diuina fauente clementia, electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Vuirtenbergæ &c. Marchio Morauiæ &c. Comes Tirolis &c. Notum facimus tenore præsentium uniuersis. Cum Honorabilis doctus, fidelis nobis dilectus, Petrus Andreas Matthiolus Senensis, artium & medicinæ Doctor, Consiliarius noster, & noster quoque ac Sereniss. Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. filij nostri charissimi Medicus, nobis humillimè exponendum curauerit se constituisse in communem, & præcipuè rei Medicæ studiosorum utilitatem recudere nunc sua in Dioscoridem commentaria cùm latina tum etiam Italica, locis plus mille aucta, additis quoque nouis plantarum imaginibus, alijs antea excusis quadruplo ferè maioribus, quæ millenarium numerum ferè complebant, magno sumptu, labore, & uigilia comparatis: uereri autem ne cum magna sua iactura ab alijs Calcographis recudantur: & propterea ad nos humillimè confugerit, suppliciter petens, ut ipsum firmissimo priuilegio contra æmulorum fraudes, ac dolos munire dignaremur. Nos sanè honestissimos eiusdem Petri Andreæ Matthioli conatus, ac utilissimos labores non solùm clementer probauimus, uerùm etiam authoritate nostra Cæsarea prouehendos esse censuimus. Quocirca scienter, atque animo bene deliberato, & ex Cæsarea authoritate nostra distertè uetamus omnibus ijs, qui in sacro Romano Imperio, & Regnis prouincijsque nostris hæreditarijs, uel imprimendis, uel uendendis libris, seu quacunque alia ratione librariam negociationem exercent, ne quis eorum præmotoria commentaria nouiter aucta, & plantarum nouarum imaginibus illustrata, neque etiam easdem imagines, posteaquam dicti Matthioli studio atque opera in lucem prodierint, per annos uiginti ab æditionis absolutæ die numerandos, intra sacri Romani Imperij, & omnium Regnorum, ac prouinciarum nostrarum fines pingendo, cælando, sculpendo, uel imprimendo, siue maiori siue minori forma ac figura, & quocunque caractere æmulari recudere, aut ubicunque recudenda dare, seu alibi etiam impressa, & recusa adducere, uendere, uel distrahere palàm uel occultè ausit. Quisquis uero aliter fecerit, & interdictum hoc nostrum neglexerit, aut uiolauerit, is debebit non solùm eiusmodi libris impressis, quos nimirum præfatus Matthiolus, uel eius hæredes, aut ab eo mandatum habentes auxilio Magistratus eius loci, aut sua quoque auctoritate apprehendere & sibi uendicare poterunt, priuari, uerùm etiam insuper decem marchis auri puri nostro Imperiali fisco fraudis uindici, & dicto Matthiolo, aut eius hæredibus ex æquo soluendis, & numerandis mulctari. Proinde mandamus uniuersis, & singulis nostris, ac sacri Romani Imperij subditis, & fidelibus dilectis tam Ecclesiasticis quàm Secularibus cuiuscunque gradus, status, ordinis & conditionis extiterint, præsertim uero ijs, qui in Magistratu constituti sunt, uel superiorum suorum, uel suo ipsius nomine, ac loco iuris, & iustitiæ administrationem exercentes, ne quenquã hoc priuilegium, siue interdictum nostrum impunè uiolare, spernere, uel negligere patiantur: sed si quos contumaces compererint præscripta pœna plecti, & quibuscunque rectè fieri potest modis coerceri curent quatenus & ipsi grauißimam indignationem nostram, ac eandem mulctam incurrere noluerint. Quod enim hæc rata, & firma sint, hisce litteris nostris testatum eße uolumus, quas dedimus manus nostræ subscriptione, & sigilli nostri impreßione roboratas in Ciuitate nostra Vienna, die tertia mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Sexagesimoquarto. Regnorum nostrorum Romani Trigesimo quarto aliorum uero Tricesimo octauo.

Ferdinandus

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Maiest. proprium.

Vid. Io. Bap. Vuerben.

M. Singkhmoser.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France. A noz amez & feaulx les gens te-
nans noz courtz de parlement gouuerneurs Bailliz Seneschaulx preuostz ou leurs
lieutenans. Reteurs & aultres noz officiers, & Iusticiers & a chacun deulx si comme
alui apartiendra. Salut, nostre cher, & bien ame Pierre Andre Matthiole Siennois
medecin de nostre trescher, & tresame bon frere Lempereur, & de nostre trescher
& tres ame Cousin Larchiduc Ferdinand. Nous a faict entendre quil a delibere pour
le bien publicq de faire bien tost imprimer agrandz fraiz, & despens les commentai-
res Latins quil a faitz sur Dioscoride parcydeuant imprimez auec petites figures des
plantes & animaulx maintenant augmentez en plus de mil lieux, & auec figures plus
grãdes quatre fois que les premieres. Et pource quil craint quaucun imprimeur, ou libraire ne les feist a son grãd
destriment, & dommaige le imprimer en ce Royaulme ou autres pais de nostre obeissance. si sans obtenir de nous
permission. Il les mettoit en lumiere. Il nous a treshumblemẽt faict supplier & requerir luy uoulloir surce pour-
ueoir de noz lettres ace necessaires: Nous aces causes & aultres ace nous mouuans auons permis, & octroie per-
mettons & octroions par ces presentes quil puisse, & lui loise faire imprimer par tel imprimeur que bon lui sem-
blera les dessusditz Commentaires, & affin que cellui ou ceulx desditz imprimeurs qui auront charge de lui de
reffaire aient moien deulx recompenser des fraiz quel luy conuiendra faire pour cest effet. Auons inhibe & deffen
du inhibons & deffendõs a tous aultres libraires, & imprimeurs de cestuy nostre Royaulme pais terres & Seigneu
ries de nostre obeissance que durant le temps, & terme de dix ans ensuiuans, & consecutifz acompter du iour, &
datte que lesditz commentaires auront este imprimez ilz naient a imprimer ou faire imprimer ou uendre lesditz
commentaires que auront este imprimez par aultres que celuy, ou ceulx qui auront charge dudit Matthiole.
Auecq les nouuelles figures additions & anotations grecques ala marge. Ne mesmes imprimer ne ymiter les figu
res susdites en grande ou petite, ou altre forme quelle quelle soit. Sur peine de mil escuz dor damende aplicables
a nous & au dit Matthiole & de perte de touz lesditz liures. Si uoullons, & uous mandons commectons & enioi-
gnõs par ces presentes & a chacun de uous endroics soy, & si comme a luy apartiendra que se lon & ensuiuãt nosdi
te permission uoulloir, & octroy. uous faicts ou faictes faire expresses inhibions, & deffences de par nous sur les
peines cydessus in dictes, & aultres que uerrez estre a imposer a tous imprimeurs & libraires demourãs en uoz de
stroictz, & iurisdictiõs que parci apres ilz ne aucũ deulx aultre que celuy qui aura la charge ou cõmision expresse
du dit Matth. pource faire aient a imprimer, ou faire imprimer mettre ne exposer en uente durant les ditz dix ans
les dessusditz Commentaires faitz & a faire, & aultres cy dessus speciffiez de linuention ou tradution di celluy Mat
thiole, & si apres les ditz comademẽs faictz uous trouuez aulcuns cõtreuenans aiceulx procedez alencontre deulx
par condannacions desdites peines & aultrement ainsi que uerrez estre afaire se lon lexigence des cas. Non ob-
stant oppositions ou apellations quelz conques & sans preiudice di celles. Pour les quelles ne uoullons estre diffe-
re. Car tel est notre plaisir de ce faire uous auons, & a un chacun de uous donne & donnons plain pouuoir auto-
rite commission, & mandemẽt especial mandons, & commandons a tous nous iusticiers officiers, & subiectz que
a uous, & a chacun de uous en ce faisant soit obey. Et pource que de ces presentes lon pourra auoir affaire en plu
sieurs, & diuers lieux nous uoullons que au Vidimus di celles faict souuz seel Royal foy soit adiuste cõme ace pre-
sent original. Donne a Fontainebleau, le premier iour de Mars lan de grace mil cinqcens soixantetrois, & de me
Reyne le quatreme.

Par le Roy la Royne sa mere presente.

Bourdin.

1564. 22. Februarii in Rogatis.

CHE in gratificatione della Ceſarea Maeſtà, & del Sereniſsimo Arciduca Ferdinando, ſuo Fratello, ſia, per auttorità di queſto conſiglio, conceſſo all'Eccellente D. Pietro Andrea Matthiolo, che altri che lui, ò che hauerà cauſa da lui, non poſsi per lo ſpatio di anni uenti, proſsimi uenturi, ſtampare il Dioſcoride ſuo, per auanti ſtampato in queſta noſtra Città; ne le aggionte di nuouo per lui fatte ad eſſo Dioſcoride, iuxta la ſupplicatione hora letta; ne meno contrafare, rediſſegnare, ne in grande, ne in picciola forma, ne ſtampar le figure, ne ſole, ne inſieme co'l libro, ne eſſo libro con le figure, ò ſenza, ne ſtampato altroue uender nel Dominio noſtro, ſotto pena à chi contrafarà di ducati mille, & di perdere tutti li libri, & le tauole delle figure contrafatte, & di pagar ducati doi per ciaſcheduna opera, che foſſe ſtata riſtampata, ò contrafatta, & trouandoſi alcun ſtampatore, libraro, ò altro habitante in queſta noſtra Città, che faceſſe riſtampare il detto libro, ò uero foſſe cauſa, che ſi riſtampaſſe in Dominij alieni, s'intendi eſſer incorſo nella ſopraſcritta pena, della quale un terzo ſia dell'hoſpitale d'Incurabili, l'altro dell'accuſator, & l'altro del Magiſtrato, che farà l'eſſecutione, laqual poſsi eſſer fatta per cadauno Magiſtrato noſtro. eſſendo obligato il predetto Eccellente Matthiolo di oſſeruar quanto per le leggi noſtre è diſpoſto in materia di ſtampe.

Laurentius Maſſa Secretarius.

COSMVS MEDICES FLORENTIAE, ET SENARVM DVX. II. ETC.

CVM Petrus Andreas Matthiolus Philoſophiæ, & Medicinæ peritiſsimus, ſuas in Dioſcoridem annotationes, et commentarios tam Latina, quàm Hetruſca lingua editos, iterum Venetijs aut alibi formis recudi, atq; exarari, multisq; additionibus, & maioribus, ac uerioribus herbarum, & plantarum figuris imprimi, & locupletari procuret: id quod abſque maximo eius ſumptu fieri non poterit. Summa propterea æquitate ducti, huiuſce Priuilegij tenore cuicunque impreſſori, negociatori, bibliopolæ, cæterisq; omnibus, Ducalem hanc noſtram tam Florentinam quàm Senenſem Ditionem frequentantibus interdicimus, ne proximo ab illa ipſa noua futura editione decennio præfatos eius in Dioſcoridem commentarios, figuras impreſſas, cæteraq; illiuſmodi in rem Medicam opera tam Latinis quàm Hetruſcis ſermonibus deſcripta excudere, imprimere, aut modo aliquo imprimi facere, ſeu uenalia exponere, citra ipſius Petri Andreæ conſenſum, & uoluntatem audeat, ſub pœna uoluminum ipſorum amiſsionis, & operis authori applicandorum, ſi quis aduerſus ea fecerit, ipſo facto infligenda ac etiam ducentorum aureorum mulcta per quemcunque transgreſſorem perſoluenda: cuius altera pars eidem operis auctori, altera uero Ducalis fiſci noſtri iuribus acquiratur. Quibuſcunque

buſcunque contrarijs cuiusuis tenoris, etiam ſi his inſeri opus ſit, nullo modo obſtantibus. Quorum in fidem Diploma hoc fieri iuſsimus noſtra manu, ac ſoliti Plumbei ſigilli appenſione munitum. Datum Florentiæ Die XV. Septembris M. D. LXII.

Coſ. Med. Florentiæ & Sen. Dux.

Vid. Iachus.

J. Vinth.

BORGARVTIVS A BORGARVTIIS, CANDIDIS LECTORIBVS, S. D.

SI tot, tantisq; (Cādidi Lectores) apud Aegyptios celebratur laudibus Mercurius ille Triſmegiſtus; Si tot, tātisq; apud Græcos efferuntur encomijs Chiron, Aeſculapius, & Apollo, ut hos inter Deos, ac numina referre minimè ueriti ſint; Si ab ijſdem Græcis, ac ferè omnibus nationibus, ad cælum uſque tolluntur ſcripta Hippocratis, Dioſcoridis, ac Galeni; Cur non ingentes etiam nos Itali, ac uiciſsim uniuerſus orbis, tribuemus laudes præſtantiſsimo Matthiolo, Medicorum, hac noſtra tempeſtate, facilè principi, ac ſimplicium omnium tam acerrimo indagatori? Plurimæ equidem huic debentur laudes. Non enim die, noctuq; elucubrauit, ut tantummodo plantariam facultatem optimè oculis inſpectam, futuris Medicis declararet, ſed ut quibuſcunque, pro uirili ſua, & ſummo præſidio, & adiumento foret. Ecquis tam fatuus, ac fere mentis inops, qui aſſerere audeat, talem uirum, alia de cauſa, nobis natura comparatum eſſe, præterquàm quòd homines omnibus liberaret

raret

raret angustijs, incolumes redderet, ab omniq; prorsus contagione immunes præseruaret? Quis, inquam, hactenus fuit, qui herbarum uires omnes, earum ueros Icones, effigiesq; sic ad amussim ostenderit, ac ad uiuum repræsentarit? Vt tandem, quæ ab Aesculapio, & ab Hippocrate profecta sunt, Galenus amplificauit, auxit, & excoluit; æquè ferè Dioscoridis dogmata Matthiolus, nostra ætate expoliuit, adauxit, & ampliora reddidit; unde nomen immortale, famamq; incredibilē apud omnes sibi comparauit. Et potissimùm in hac ultima Latina commentariorum suorum in Dioscoridem editione, in qua ea præstitit, quæ ab humanis quidem ingenijs maiora, ac meliora expeti uix potuissent. Quantum opus in meliorem redegerit formam, ipse idoneus esse testis possum: quippe qui inter imprimendum, illius castigator fui; & cùm uolumen totum perlegerim, multa repperi ab ipso Matthiolo, suæ integritati restituta, adaucta, ac omni decoro insignita. Quæ quidem omnia, eo quia in publicum sunt euasura, meum non est impræsentiarum pluribus enarrare. Non est etiam, ut in Matthioli laudem plura effundam, cùm sui præclari nominis, illud perpetuum argumentum, ac testimonium extet, quòd Summis Pontificibus, Imperatoribus, ac Regibus charissimus semper fuerit, nec dubium est quin in posterum futurus sit: Id reliqui tantummodo est, ut admirari nunquam satis queam, de inuidorum liuore, qui uelut Scyllæ, ac Carybdes, dies, noctesq; in eum latrantes, haud desinunt maledictis lacessere. Desinant, desinant quæso, huiusmodi angues uirus suum eiaculare: adhuc enim ignorant, quibus antidotis, uel qua potius Theriaca, ipse Matthiolus à talibus se præcauebit. Idq; unum certo sciant, quòd culices, quamuis importunissimi sint, & usque ad propriam perniciem pertinaces, in cute tamen Elephantis frustra aculeos inijciunt. Distant enim æra lupinis. Sed de his hactenus. Valete Lectores, & Matthioli lucubrationes boni consulite, gratesq; ei dignas persoluite. Venetijs, X V. Kal. Maias. M D L X V.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam: sequens uerò paginæ lineam denotat.

A

Amaracum

Boli

C

Cymbalion

F

G

Keiris

Lolium

Malorum

Memphites

N

P

Piper

Q

R

Styracis

Turpetum

FINIS INDICIS.

ERRATA CORRIGENDA.

Pagina 56. linea 29. Schœnianthi. lege Schœni. 20.49. Galenus Quacelbenus. lege Gulielmus Quacelbenus. 986.10. Ea recentiores. lege Caryophyllata autem recentiores. 1007.10. STRATIOTES MILLEFOLIVM. lege ACHILLAEA. Fol. 1013. linea 16. Quæ tamen quod nascatur in Italia &c. deleatur totum usq; ad Galenus. & scribatur hoc modo. Atqui ueram elatinem, cuius hîc imaginem damus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, in qua nihil deest, quod desiderari possit. 1066.1. HYOSCYAMVS NIGER. lege HYOSCYAMVS TERTIVS. 1179. lege totum Isopyri commentum hoc modo. ETSI aliâs scripsi haud mihi contigisse antea uerum Isopyrum inuenire: postea tamen factum est, ut eius plantam, cuius nunc hîc imaginem damus, ab amicis optimis sim consecutus: Ea enim Isopyrum, meo quidem iudicio, per omnia refert. 1193.21. Leontopetali. lege Leontopodij. 1267. 12. SAMBVCVS. lege SAMBVCVS MONTANA. 1268. SAMBVCVS MONTANA. lege SAMBVCVS.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM LOCOS, ex Dioſcoride, & Matthioli commentariis.

CAPITIS DIOSCORIDIS

Ad capitis dolores ex frigiditate.

IRis Illyrica cum aceto, & roſaceo illita.
Oleum ſylueſtris oliuæ inunctum.
Oleum Amygdalinum illitum.
Viticis ſemen emplaſtri modo adhibitũ.
Amygdalę amarę cum aceto, uel roſaceo, fronti, uel temporibus illitæ.
Torpedo marina uiua admota.
Lana ſuccida cum aceto, & roſaceo impoſita.
Siſymbrium fronti, & temporibus adalligatum.
Hordeacei corymbi, uel foliorum hederaceorum ſuccus, cum aceto, & roſaceo perfuſus.
Aloe temporibus, frontiq́; ex aceto, roſaceoq; illita.
Menta fronti adalligata.
Serpyllum coctum, roſaceo, acetoq́; madefactum & adhibitum.
Melilotus cum roſaceo, & aceto ſubactus.
Baccharis folia per ſe illita.
Ruta ex roſaceo & aceto.
Scammonia ex aceto & roſaceo perfuſa.
Aniſum per ſe potum.
Sphondylium cum ruta illitum.
Aquæ marinæ uapor operto capite perceptus.
Peucedanum ex roſaceo, & aceto.
Melanthium fronti adalligatum.
Coniza minor adalligata.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex uino pota.
Rhodia radix recens cum roſacei momento impoſita.
Hippogloſſum coronamenti modo adhibitum.
Chamædaphnes folia trita, & illita.
Elaterium ex lacte naribus infuſum.
Ruſci folia, & baccæ in uino potæ.
Scammonia ex aceto & roſaceo perfuſa.
Aquæ marinæ uapor operto capite receptus

MATTHIOLI

Galanga naribus indita.
Nardum Italicum.
Lauendula.
Phu uirens, cum radicibus contuſum, & illitum.
Cinnamomi ſtillatitia aqua pota.
Cubebæ deuoratæ.
Balſamum factitium & eius aqua illita.

CAPITIS

Moſchus. / *Zibetum.* / *Ambarum.* / *Laurinum oleum.* } *linimenti modo adhibita.*
Mumia ex amarici aqua naribus infuſa, aut ex caſtoreo, caphura, & oleo balanino.
Maſtiche manſa cum odorata cera.
Dictamni albi florentis aqua naribus infuſa.
Perſicorum nucleorum cremor ex aqua uerbenacæ paratus, fronti, temporibusq; illitus.
Amygdalarum amararum lacteus cremor eodem modo paratus muſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus, & illitus.
Cæpæ ſquama feruenti cinere toſta, & calida in dolentis lateris aurem introducta, additis roſaceo laurino, & ſuccida lana.
Flores Caryophylli uocati ſaccharo aſſeruati, & deuorati.
Cyclamini ſuccus in errhinis additus.
Hederæ folia ſeptem, totidemq́; oſſium perſicorum nuclei à cortice delibrati, ex oleo, & aceto cocta, & temporibus & fronti illita.
Agaricum in potu ſumptum.
Graminis genus ſeptem internodijs diſtinctum capiti accommodatum.
Rhodia Radix recens contuſa, ex amaraci aqua fronti, & temporibus illita.
Verbenacæ aqua, aut oleum capiti adhibitum.
Verbaſci ſtillatitia aqua fronti illita.
Fungi qui ad imam ſambuci ſedem oriuntur in aqua roſacea macerati, & illiti.
Agaricum in potu ſumptum, aut in catapotijs additum
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta eſſentia noſtra lib. v. capite de uino deſcripta tum pota, tum exterius fronti illita.

MATTHIOLI

Ad diuturnum capitis dolorem.

Ligni Guaiaci / *Chinæ radicis* / *Zarzæ parillæ* } *decoctum diebus continuis 40. potum.*
Punicæ arboris folia, aut eorum ſuccus illitus.
Hederæ folia ſeptem, totidemq́; oſſium perſicorum nuclei à cortice delibrati ex oleo, & aceto cocta, & fronti & temporibus illita.
Agaricum in potionibus, aut catapotijs additum.
Colocynthis in catapotijs, aut potione uſurpata.

DIOS-

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores à calida cauſa genitos.

Oleum ſylueſtris oliuæ inunctum.
Vnguentum roſaceum illitum.
Liguſtri flores fronti ex roſacco illiti.
Roſarum aridarum ex uino dilutum adhibitum.
Viticis ſemen appoſitum.
Portulaca per ſe impoſita.
Melilotus cum aceto, aut roſaceo aſperſa & adhibita.
Nymphea radix pota, & naribus indita.
Rhodia radix cum roſaceo, & fronti & temporibus adalligata.
Papaueris liquor fronti cum roſaceo illitus.
Pſyllium ex roſaceo, acetoq́; aut aqua impoſitum
Hippogloßi ſertum capite geſtatum
Sedum maius cum roſaceo illitum.
Solani hortulani folia adalligata.
Viniferæ uitis folia & capreoli adhibita.
Ophites lapis adalligatus.

MATTHIOLI

Arboreus, lapideusue muſcus recens, roſaceo imbutus & impoſitus.
Populneum unguentum toti capiti inunctum.
Betulæ aqua quæ per ſe è perforato caudice fluxit illita.
Liguſtrinum oleum illitum.
Roſæ, & præſertim purpureæ auſtero uino incoctæ & illitæ.
Pomorum acidorum ſuccus cum Santalis adhibitum.
Cochlearum uiuentium mucus, fronti ex roſaceo illitus.
Punicorum acidorum uinum potum & impoſitum.
Anguium ſenecta & aceto decocta.
Oui recentis uitellus, albumq; ex roſaceo, & roſacea aqua.
Mica tritici panis amygdalino, papauerinoq́; oleo imbuta, & fronti adalligata.
Portulaca contuſa, & fronti impoſita.
Plantaginis ſuccus ex roſaceo illitus.
Cucurbitæ, & cucumeris recentis ramenta fronti adalligata.
Lactucæ ſuccus cum roſaceo, & aceto impoſitus.
Fabaria contuſa ex aceto.
Nymphææ recentia folia capiti ſuperpoſita.
Polygoni maioris ſuccus illitus.
Hyoſcyami recentia folia fronti adalligata.
Pſyllij ſeminis mucago fronti ex roſaceo adhibita.
Solani hortulani ſuccus fronti impoſitus.
Mandragoræ recentia folia capiti ſuperpoſita.
Alſine contuſa & adhibita.
Sedi cuiuſcunque ſuccus, aut herba ipſa contuſa, & illita.
Cotiledonis utriuſq; ſuccus impoſitus.
Cymbalaria uulgaris contuſa & illita.
Momordicæ fructus amygdalino oleo inſolatus, cõtuſus, et illitus.
Santalum album cum aqua roſacea adhibitum.
Caphura & roſacea aqua impoſita.
Roſaceum oleum tepidum.
Syluestris oliuæ oleum inunctum.
Punicæ folia contrita, aut eorum ſuccus cum roſaceo illitus.
Amygdalæ dulces ex aqua roſacea contritæ, & illitæ.
Oleum in quo cucurbitæ flores inſolati fuerint illitum.
Muſtelarum exuſtarum cinis aqua ſubactus & illitus.
Senæ decoctum, uel dilutum potum.

Eiuſdem folia in lotionibus addita.

MATTHIOLI

Ad emicraneam.

Thuris & Myrrhæ puluis oui albo exceptus & fronti & temporibus illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immiſſa.
Sagapenum ex Betonicæ decocto potum.
Cucumeris ſylueſtris radix in aqua elixa, tuſa, et oleo ſubacta, & cum abſinthio applicata.

DIOSCORIDIS

Ad expurgandum caput.

Braßicæ ſuccus
Anæmonis ſuccus
Betæ ſuccus
Chelidonij ma. ſuccus
Cyclamini ma. ſuccus
Cepæ ſuccus
} *naribus infuſus.*

Pyrethrum
Staphiſagria
} *diu manſa.*

Colocynthis in catapotijs deuorata.
Vua paſſa cum pipere manducata.
Atramentum ſutorium lanis naribus inditum.

MATTHIOLI

Iridis radicis ſuccus naribus infuſus.
Cubebæ cum maſtiche manſæ.
Maſtiche unà cum cera odorata commanſa.
Gattariæ ſuccus naribus infuſus.
Amaraci ſuccus naribus inditus.
Imperatoriæ radix commanſa.
Senæ decoctum uel dilutum potum.
Sagapenum in catapotijs deuoratum.
Sinapi & naſturtij ſemen commanſum.
Cyclamini ſuccus naribus infuſus.

DIOSCORIDIS

Ad capitis dolores faciunt.

Stiracinum oleum olfactum.

Oliuæ flauæ
Glandes
Palmulæ Phæniciæ
Iuglandes nucles
} *in cibis acceptæ.*

Arbuti fructus
Ferulæ caules
} *deuorati*

Mei radices largius ſumptæ.
Abſinthij liquamentum hauſtum.

MATTHIOLI

Vinum generoſum largius ſumptum.
Sinapis in cibis uſurpata.
Ponticæ nuces largius deuoratæ.
Lac abunde potum.

DIOSCORIDIS

Ad ueternoſos.

Viticis ſemen cum roſaceo & aceto perfuſum.
Caſtoreum ex aceto & roſaceo naribus infuſum.
Cæpa decocta, & in cibum ſumpta.
Sinapi deraſo capiti appoſitum.
Sphondilium ſuffitum, & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto, & roſaceo inunctum.

MATTHIOLI

Nardus Italica
Lauendula
} *cùm pota, tum illita.*

Cinnamomum uulgaris ſtillatitia aqua pota.

Balſami

Balsami factitij aqua, secundarius liquor & oleum inunctum.
Sisymbrij succus ex aceto illitus.
Caryophylli flores saccharo conditi & deuorati.
Agaricum potum cum purganti medicamento.
Oleum è floribus & folijs hyssopi paratum & illitum.
Stœchas addita scillæ, aut eius aceto pota.
Dictamnus albus quomodolibet adhibitus.
Saluia tam in potionibus, quàm in fomentis usurpata.
Saccharum è saluiæ floribus paratum.
Gattaria & bibita & fotu adhibita.
Amaracus introrsum, & extrorsum accepta.
Imperatoriæ radix quoquo modo usurpata.
Rosmarinum, uel saccharum ex eius floribus paratum.
Euphorbium occipiti affrictum.
Chamædrys in potionibus addita, & occipitio adalligata.
Quinta essentia nostra li. 5. comment. de uino descripta tū pota tum naribus iniecta.

DIOSCORIDIS
Ad somnum conciliandum.

Iris illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloe illita per sese, uel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Iunci Aethiopici semen potum.
Papaueris erratici quinq; sexve capita in uini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in uino potus.
Mandragoræ radicis ex uino decoctum cyathi unius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

MATTHIOLI

Arborei, lapideive musci dilutum ex uino paratum potū.
Salicis recentia folia in lotionibus addita.
Persicorum nucleorum cremor fronti & temporibus adhibitus.
Amygdalæ dulces cum rosacea aqua illitæ.
Lactucæ succus ex rosaceo fronti & temporibus illitus.
Solani somnifici radicis cortex drachmæ pondere cum uino potus.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS
Somnia terribilia faciunt.

Fabæ / *Lentes* } *in cibum acceptæ.*
Picnocomi semen comæ drachmæ pondere potum.
Smilacis læuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obolis.

MATTHIOLI

Phasioli in cibum sumpti.

DIOSCORIDIS
Sternutamenta cient.

Sinapi semen tritum & naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.
Struthij radix trita & admota.

Ranunculi radix sicca & in puluerem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

MATTHIOLI

Piper tritum naribus inditum.
Cyclamini radix indita.

DIOSCORIDIS
Ad uertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Brioniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes decoctæ, & in cibis acceptæ.
Vinum / *Acetum* } *Scillinum potum.*

MATTHIOLI

Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij primus, secundus & tertius liquor inunctus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cochleæ cum suis testis tritæ ex aceto potæ.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophyllorum flores saccaro asseruati, & frequenter deuorati.
Combebarum grana quinq; quotidie sumpta.
Agaricum potioni infrictum, & pro sapone usurpatum.
Saluia tam in potu quàm in fomentis sumpta.
Saccharum saluiæ floribus paratum.
Gattaria potui data, & forinsecus illita.
Amaracus tùm pota tùm illita.
Imperatoriæ radix in potiones & localia medicamenta addita.
Senæ decoctum uel dilutum potum.
Rosmarinum quocunq; modo usurpatum.
Saccharum è floribus rorismarini paratum.
Sagapenum in potu sumptum, & exterius inditum.
Chamædrys quoquo modo usurpata.

DIOSCORIDIS
Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naptha suffitum comitiales deprahendit.
Populi nigræ semen ex aceto.
Ficus siccæ in cibum acceptæ.
Conculæ Indicæ suffitæ excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustelæ uentriculus coriandro infarctus, inueteratusque deuoratus.
Mustelæ eiusdem sanguis potus.
Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.
Vngula asini combusta pota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hyrundinum pullorum primæ fœturæ uentriculo inuentus pro amuleto in cerui aluta suspensus.
Semen lactis potum quousq; aluum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Vrsinum fel ad lingendum datum.
Testudinis fel naribus inditum.

Testudinis terrestris sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cum lenticula decocta in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum.
Scilla hausta.
Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ syluestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo capiti inunctum.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.
Trifolij semen & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonicæ folia hausta.
Quinquefolium triginta diebus haustum.
Papaueris spumei semen cum mulsa aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis alba drachmæ pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigræ uiticulæ primæ uirentes coctæ, & in cibis sumptæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum & acetum scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Aetites lapis cum Cyprino unguento, aut gleucino, uel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

MATTHIOLI

Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina & eius decoctum potum.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquor omnis illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cranium humanum potum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Leporis coagulum cum aceto bibitum.
Lapis in felle bubulo inuentus tritus lentis quantitate, & in errhinis additus.
Aqua stillatitia humani stercoris pota.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Caryophyllorum flores ex betonicæ, aut amaraci decocto poti.
Iidem saccharo asseruati frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, uel clysmate infusus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum potioni ingestum.
Aristolochia rotunda.
Hyssopum quoquo modo sumptum.
Stœchas cum Scilla, aut eius aceto usurpata.
Dictamnus albus.
Saluia tam pota, quàm trita adhibita.
Amaracus quouis modo usu ueniat.
Galegæ succus sescunciæ pondere potus.
Imperatoriæ radix in potionibus addita.
Senæ dilutum uel decoctum potum.
Rosmarinum, uel saccharum ex eius floribus paratum.

Sagapenum deuoratum.
Quercini uisci lignum in tenuissimum puluerem redactum & diebus quadraginta potum.
Vincetossici radices tritæ una cum pœoniæ semine.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædrys in potionibus addita.
Filipendulæ radicis puluis cibis inspersus.
Palmæ Christi seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus.
Eiusdem radicum decoctum diutius uino mistum potum.
Pœonia Galeni collo suspensa.
Pœoniæ semina filo traiecta, & collo circunligata.
Hyperici florentis aqua stillatitia pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite diebus pluribus potum.
Galegæ succus drachmarum quatuor pondere haustus.
Ellebori nigri dilutum potum.
Colocynthis in catapotijs addita aut in potionibus.
Quinta essentia nostra libr. 5. comment. de uino descripta hausta.
Acetum scillinum frequenter haustum.
Stibium nostrum proprio comment. descriptum.
Corallium tam suspensum, quàm potum.

MATTHIOLI

Ad obliuiosos & deperditam memoriam.

Anacardia.
Quinta essentia nostra comment. de uino libr. 5. descripta frequenter usurpata.

Ad apoplexiam.

DIOSCORIDIS

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

MATTHIOLI

Nardi Italicæ / *Lauendulæ* } *stillatitia aqua pota.*
Cinnamomi uulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor primus, secundus, tertius illitus.
Agaricum in potu sumptum aut in catapotijs deuoratũ.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta potu.

DIOSCORIDIS

Ad Phrenesim.

Vnguentum Crocinum perfusum aut naribus illitum.
Vitex aceto & oleo instillatus.
Asparagus in uino albo potus.
Serpyllum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphõdilium suffitum, impositum, & capiti ex oleo inunctũ
Peucedanum ex oleo & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI

Maluæ succus octo unciarum pondere potus.
Solani hortensis, tum foliorum, tum baccharum succus sincipiti cum linteolis superpositus.
Borraginis, aut buglossi stillatitia aqua.

Ad cerebri inflãmationes quas syriasim uocãt.

DIOSCORIDIS

Cucurbitæ ramenta sincipiti apposita.
Peponis ramenta sincipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.
Acetum fronti illitum.

MATTHIOLI

Agaricum potui datum.
Sãtala omnia ex rosaceo aceto & caphuræ mom͞eto illita.

DIOSCORIDIS
Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

MATTHIOLI

Poma dulcia.
Citria mala.
Santalum omne.
Maluæ succus unciarum sex pondere potus.
Scorzoneræ radix, aut eius succus bibitus.
Agaricum sumptum.
Thymus drachmarum duarũ pondere ex oxymelite potus.
Senæ decoctum uel dilutum potum.
Vincetossici radices tritæ cum ocimi semine, aut cum citrei mali cortice, aut cum margaritis haustæ.
Melissophyllon quocunque modo frequenter potum.
Aspleni decoctum haustum.
Borraginis aut buglossi decoctum ex uino, aut ex aqua paratum potum.
Ellebori nigri dilutum.
Sirupus è polypodio, & præsertim ad hypochondriacam. uide lib. 4. comm. de Polypodio.
Acetum scillinum haustum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comm. de uino descripta.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere haustum.
Argentum uiuum præcipitatum octo granorum pondere ebibitum.
Aurum.
Corallium.
Margaritæ.
Oleum è lapide gagate tum potum, tum illitum.

DIOSCORIDIS
Ad crapulam ebrietatemque tollendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus } *haustus.*
Myrti baccarum succus } *haustus.*
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

MATTHIOLI

Acetum testiculis cum linteolis adhibitum.
Croci florum stillatitia aqua pota.
Amygdalæ amaræ sex ante potum deuoratæ.

DIOSCORIDIS
Ad capitis fluxiones

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaque.
Bitumen naptha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, ubi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq; ex aqua decoctum potũ.
Helichrysi coma trium obolorum pondere in uino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

MATTHIOLI

Iuniperinum gummi suffitum & capiti inspersum.
Auellanæ tritæ, & cum exiguo piperis haustæ.
Santalum rubrum capiti inspersum.
Styrax suffita, & capiti illita.
Caryophylli aromatici suffiti fumo naribus excepto.
Agaricum in potionibus additum.
Rosmarinum.

DIOSCORIDIS
Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

MATTHIOLI

Cubebæ deuoratæ
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij unusquisque liquor illitus.
Moscus.
Zibetum.
Ambarum.
Garyophyllorum puluis capiti inspersus.
Garyophylli flores saccaro conditi frequenter deuorati.
Stœchas.
Mentha Græca.
Saluia.
Sena in capitis perfusionibus addita.
Rosmarinum atq; saccharum ex eius floribus paratum.
Caryophyllatæ radix olfacta.
Rhodia radix olfacta, uel quomodolibet usurpata.
Quinta essentia nostra commento de uino descripta.

DIOSCORIDIS
Ad capitis ulcera manantia.

Thus cum nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cum polenta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex urina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato nitro adhibiti.
Melilotus ex aqua cũ creta chia, uinoq; aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

MATTHIOLI

Hederæ helicis folia in pileum consuta, & capiti imposita.
Centaurij minoris succus illitus.
Mentha illita.

DIOSCORIDIS
Ad conuulsionem

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma una cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex uino & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle in eclegmate exhibitum.
Vnguentum sampsuchinum more cataplasmatis appositũ.
Vnguentum metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa hausta.

Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum & potum.
Serpyllum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum pondere cum mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex uino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cum hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum, aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædrytes bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satirij radix ex uino nigro austero bibita.
Coris ex uino pota.

MATTHIOLI

Oleum irinum inunctum.
Nardus Italica.
Lauendula.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Helenij radicis farina.
Oleum nucum inunctum.
Mumia tum foris, tum intus usurpata.
Oleum ex semine lini illitum.
Cyclaminus in potione sumptus, uel clystere infusus, aut in errhinis additus.
Agaricum potu usurpatum.
Oleum è folijs & floribus hyssopi paratum.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegij decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Saluia tam pota, quàm fotu usurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Vnguentum è uisci in pyro syluestri nascentis folijs & recenti capi pinguedine paratum, uide uisci comment.
Chamædrys in fomentis & unguentis addita.
Liliorum alborum oleum illitum.
Cannabis radix decocta, & deinde tusa & illita.
Colocynthis in catapotijs addita.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.
Oleum è lapide gagate illitum.

MATTHIOLI
Ad stuporem.

Cinnamomi uulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Oleum sinapinum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Oleum è floribus & folijs hyssopi illitum.
Stœchas in balneis laconicis & fomentis addita.
Pulegij decoctum.
Saluia tam intus sumpta quam exterius admota.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Rosmarinum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Chamæpithys decoctum ex rhodomelle potum.
Quinta essentia nostra comment. de uino descripta tam pota, quàm illita.

DIOSCORIDIS
Ad paralysim.

Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Capparis semen & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.
Colocynthis clistere perfusa.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes coctæ, comestæque.
Vinum scillinum haustum.

MATTHIOLI

Iridis radices conditæ, deuoratæ.
Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina per se, aut eius decoctum potum.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes illiti.
Helenij radicis farina bibita.
Oleum sinapinum inunctum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Mumia ex amaraci aqua illita.
Iuglandium oleum illitum cum calce lota.
Anacardia.
Castoreum cum mulsa potum.
Flores caryophylli ex betonicæ aut amaraci decocto poti.
Iidem saccharo asseruati, & frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, uel clysteri sumptus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum in catapotijs, aut potione sumptum.
Oleum è folijs, & floribus hyssopi paratum inunctum.
Stœchas in balneis laconicis, & fomentis addita.
Pulegij decoctum, cum haustum, tum fotum.

Saluia tam potione quàm fomentis usurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum uel dilutum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Oleum liliorum alborum.
Bellidis genera omnia.
Hyperici florentis stillatitia aqua pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymellite potũ pluribus diebus.
Conditum & pilulæ contra neruorũ resolutionem. uide chamæpitys commentarium.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta essentia nostra libr. 5. comment. de uino descripta pota et illita.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.
Oleum è gagate lapide inunctum.

DIOSCORIDIS
Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum & inunctum.
Braßica in cibo sumpta.
Althea decoctum potum.

MATTHIOLI

Cinnamomi uulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor & oleum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Saluia tum potu, tum fotu usurpata.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle haustum.
Quinta essentia nostra tam pota, quàm illita. parandi rationem habes lib. 5. comment. de uino.

DIOSCORIDIS
Ad fluxiones.

Farina tritici cum Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

DIOSCORIDIS
Ad ægritudines, & dolores.

Oleum sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum Cyprinum
Vnguentum Gleucinum } *inunctum.*
Vnguentum Metopium
Vnguentum Amaracinum
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix maßata, melleq́; excepta imposita.
Satyrij radix ex uino nigro austero pota.
Althea radix per se, uel decocta in uino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.

NERVORVM

Coccum infectorium cum aceto illitum præcisos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcißi radix illita ad eadem utiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum scillinum potum.
Vinum de stæchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum craßitiem iuuat.

MATTHIOLI

Oleum larignæ resinæ, uel terebinthinæ illitum.
Nuclei pinei frequenter in cibis usurpati.
Terebinthina resina
Larigna resina } *deuorata cum chamæpithy.*
Abiegna resina
Nucis Indicæ
Nucis Myristicæ } *oleum tum potum tum illitum.*
Fabalium caulium, & siliquarum cinis cum uetere axungia illitus.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegium.
Amaracus.
Aiuga.
Cortusæ herbæ flores in amygdalino oleo recenter præsso & rosaceo completo pari pondere commisti diu insolati, & illiti.

DIOSCORIDIS
Ad neruorum uulnera.

Cochleæ terrestres tusæ & impositæ.
Terreni uermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cũ thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa, & imposita.
Lilij radix ex melle subacta & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcißi radix illita.

MATTHIOLI

Balsamum factitium impositum.
Terebinthinæ
Laricea } *Resinæ oleum.*
Abiegnæ
Abiegna lachryma.
Iuglandium oleum.
Cochlearum caro cum farinæ polline imposita.
Oleum è terrenis uermibus, addito præsertim factitio balsamo, aut oleo è terebinthina confecto.
Hyperici oleum.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

MATTHIOLI
Ad contractionem, & duritiem.

Muris montani pinguedo illita.
Taxi pinguedo inuncta.
Oleum ex ouorum uitellis perunctum.
Ceruina & uitulina medulla.
Oleum ex lini semine.

MATTHIOLI
Ad contusiones.

Cochlearum terrestriũ caro cum farinæ polline imposita.
Farina fabarum cum oxymelite subacta.
Dracunculi radix cum melle & caprino fimo illita.

DIOSCORIDIS
Ad neruorum craſsitiem.

Seſamum emplaſtri modo impoſitum.
Sarmentitius cinis cum axungia uel oleo illitus.

DIOSCORIDIS
Ad palpebrarum defluuium.

Nardi indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terreſtres acu traijciuntur, ut effluat humor, quo poſtea palpebræ illinuntur.
Oeſipus illitus.
Condrillæ gummi, ac pariter lac impoſitum.
Lapis armenius illitus.

DIOSCORIDIS
Ad palpebrarum, oculorumque ſcabritiem.

Thuris cortex toſtus, & appoſitus.
Picis fuligo illita.
Licium appoſitum.
Sepiæ os leuigatum, & illitum.

Fel { *Marini ſcorpionis* / *Marinæ teſtudinis* / *Perdicis* / *Aquilæ* / *Gallinæ albæ* / *Syluestris capræ* } *illitum.*

Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impoſitum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hamatites lapis melle exceptus adhibitus.

DIOSCORIDIS
Ad palpebrarum fluxiones.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alſine cum polenta impoſita.
Ricini folia cum polenta trita, et emplaſtri modo adhibita.

DIOSCORIDIS
Ad palpebrarum craſsitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus, & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

DIOSCORIDIS
Ad palpebrarum ſcabiem.

Cæpæ ſuccus cum pari ſpodio impoſitus.
Aloe illita.
Fici lac inunctum.

MATTHIOLI

Tragacanthæ lachryma lacte macerata & illita.
Sagapenum cum aceto ſuperpoſitum.

MATTHIOLI
Ad palpebrarum inflammationes.

Ouum gallinaceum crudum admiſto roſaceo impoſitum.
Solani Halicacabi baccæ muſto dilutæ, & impoſitæ.
Lentis paluſtris ſtillatitia aqua illita.
Borraginis, uulgariſq; bugloſſi ſtillatitia aqua.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum albugines.

Opobalſamum illitum, inſtillatumque.
Cancamum uino maceratum, & impoſitum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impoſitum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminum cinis melle exceptus linitus.

OCVLORVM

Marini ſcorpionis fel inſtillatum.
Idemq; præſtat fel teſtudinis, perdicis, aquilæ, gallinæ albæ, & ſylueſtris capræ.
Vrina humana æreo uaſe decocta illita.
Lactucæ ſylueſtris lacteus ſuccus inſtillatus.
Dracunculi ſuccus immiſſus.
Cæparum ſuccus perfuſus.
Gingiber illitus.
Chamæſyces ſuccus cum melle inunctus.
Argemones folia impoſita.
Ammoniacum impoſitum.
Horminium ex melle impoſitum.
Loti domeſtici ſuccus ex melle illitus.
Sal impoſitum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appoſitus.
Aeris ſquama impoſita.

MATTHIOLI

Moſchus impoſitus.
Radix ebeni trita, & cum aqua inſtillata.
Muſtelarum crematarum cinis oculis iniectus.
Chamæleontis dexter oculus, uiuo animali erutus, & cum caprino lacte miſtus.
Centaurij minoris ſuccus cum melle illitus.
Hieracij ſuccus iniectus.
Sagapenũ rutæ ſucco, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere uitreo aſinino lacte quinq; diebus macerata, & deinde inſtillata.
Scabioſæ ſuccus cum chryſocollæ & caphuræ momento illitus.
Antirrhinum fronti adalligatum.
Corallij cinis in collyrijs additus.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum cicatrices delendas.

Cancamum uino maceratum & infuſum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha inſtillatum.
Cedria illita.
Cochlearum terreſtrium cinis cum melle impoſitus.
Vrina humana æreo uaſe decocta, infuſa.
Fœni græci oleum cum myrteo impoſitum.
Sagapenum inditum.
Chamæſyces ſuccus cum melle illitus.
Aerugo immiſſa.
Vini fex adusta impoſita.
Corallium tritum inditum.
Hematites lapis immiſſus.
Sapphyrus lapis adhibitus.

MATTHIOLI

Hieracij ſuccus inſtillatus.
Sarcocolla aſinino lacte macerata & inſtillata.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum nubeculas.

Acori ſuccus inſtillatus.
Caſia alijs medicamentis ocularibus excepta & iniecta.
Cinnamomum impoſitum.
Ceraſi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
Acaciæ ſuccus elotus & infuſus.
Punicorum malorum cytini tres quantumuis minimi deuo

rati

rati anno, ab omni lippitudine præseruant.
Thus immissum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuissima ramenta uino optimo macerata, & in collyria addita.
Lycium inditum.
Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperæ caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratæ.
Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Fœniculi succus infusus.
Fel
Marini scorpionis / Marinæ testudinis / Perdicis / Aquilæ / Gallinæ albæ / Syluestris capræ
infusum.
Vrina humana æreo uase decocta instillata.
Lactucæ syluestris lacteus succus illitus.
Dracunculi ma. rad. succus inunctus.
Cæparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariæ ma. suc. æreo uase cũ melle decoctus inũctus.
Othonnæ succus instillatus.
Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Herac. inunctum.
Libanotis foliorum & radicis succus infusus cum melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Salis flos immissus.
Vini fex cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyites lapis impositus.
Geodes lapis impositus.
Sapphyrus lapis impositus.

MATTHIOLI

Viperæ totius cum thure & succo fœniculi combustæ cinis per se inspersus, aut alijs collyrijs additus.
Leporinum fel saccharo exceptum & illitum.
Mustelarum fel cum fœniculi succo instillatum.
Stercoris humani stillatitia aqua imposita.
Scorzoneræ radicis lac instillatum.
Cæpæ succus inunctus.
Caryophylli in tenuissimum puluerem triti, & inditi.
Chelidonij maioris succus cum lacte muliebri instillatus.
Hieracij succus instillatus.
Sagapenum rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere uitreo asinino lacte diebus quinque macerata, & instillata.
Vinum è fragis instillatum.
Euphragia quouis modo intus sumpta.
Loti urbanæ succus instillatus.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum ungulas.

Sæpiæ piscis os tritum & impositum.
Glycyrrhizæ radicis puluis inspersus.

MATTHIOLI

Tragacanthæ lachryma lacte macerata & illita.

DIOSCORIDIS

[illegible]d oculorum ictus, & uulnera.

La[illegible]n cum thure iniectum.
Sanguis
Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis
illitus.
Stœbis folia emplastri modo imposita.
Hæmatites lapis cum lacte iniectus.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum ulcera.

Fuligo
Thuris / Terebinthinæ / Butyri
illita.
Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum ustum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis ulceribus.
Stimmi iniectum.
Lapis
Galactites / Sapphyrus / Samius
cum lacte infusus.

DIOSCORIDIS

Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

MATTHIOLI

Picis fuligo imposita.

DIOSCORIDIS

Ad ægilopas, & sinus.

Iuglandium ueterum nuclei triti & illiti.
Myrti decoctum infusum.
Malua cruda commanducata cum exiguo sale adhibita.
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortulani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthes. v. labruscæ flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

DIOSCORIDIS

Ad procidentes oculos & uuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex uua passa illitum.
Fuligo
Thuris / Picis
illita.
Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti baccæ cum polline polentæ imposita.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.

Saccharum infusum.
Sesame herba ex uino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ammones radix illita.
Auricula muris cum polenta emplastri modo adhibita.
Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idæi flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta apposita.
Papaueris liquor cũ tosto oui uitello, & croco impositus.
Hyoscyami semen & folia cum farina, polentave imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta imposita.

MATTHIOLI

Lac muliebre unà cum aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillatum.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ una cũ ouo gallinaceo in cocto & ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyani succus instillatus.
Hieracij succus cum muliebri lacte instillatus.
Betonicæ folia contrita & fronti adalligata.
Consolidæ regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Vinum è fragis adhibitum.
Solani hortensis tum foliorum, tum baccarum succus illitis linteolis fronti superpositus.
Solani Halicacabi baccæ musto dilutæ & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Borraginis, & Buglossi uulgaris stillatitia aqua tam extra quàm intus imposita.
Lapis Achates inspectus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum dolores.

Oui uitellus tostus addito rosaceo & croco illitus.
Sesame herba in uino decocto illita.
Ocimi succus infusus.
Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularijs medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliantur.

MATTHIOLI

Lac muliebre & aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillata.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ una cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyami succus instillatus.
Consolidæ Regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Solani hortẽsis cum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti adhibitus.
Solani halicacabi rubẽtes baccæ musto dilutæ, & ĩpositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua imposita.
Lapis acathes inspectus.

DIOSCORIDIS
Ad lusciosos.

Iecoris { Caprini / Hircini } emanans succus dum assatur iniectus.
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis } illitus.

DIOSCORIDIS
Ad suffusiones.

Fel marini scorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & uetere oleo. Gal. uerò non probat.
Fel { Testudinis marinę / Perdicis / Aquilæ / Gallinæ albæ / Capræ syluestris } illitum.
Fabarum farina uino macerata & illita.
Cæparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

MATTHIOLI

Cæpæ succus inunctus.
Hieracij succus instillatus.
Polium fronti adalligatum.

DIOSCORIDIS
Ad lippitudines.

Portulaca & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præsertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus cum lacte iniectus.

MATTHIOLI

Aqua rosacea in qua thus incensum trigesies extinctum fuerit instillata.
Crispini baccarum succus cum pompholige & aqua rosacea instillatus.
Margaritæ in collyrijs additæ.
Bubuli fellis lapis naribus inditus.
Fœnugræci decoctum fronti illitum.
Rumicis syluestris radix luna decrescente effossa gestata.
Ophioglossi ex uino austero decoctum ablutione adhibitũ.
Hieracij succus instillatus.
Euphragia quoquo modo usurpata.
Vinum Euphragiatum uide lib. 4. cap. 38.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inspersa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyrijs additum.
Flos æris inditus.

MATTHIOLI

Thu ex uino albo decoctum, & oculis instillatum.
Vinum ex Helenio paratum frequenter potum.
Lentiscinum oleum in cibis additum.

Erucæ

Erucæ succus oculis infusus.
Ebenum ad cotem tritum, & cum passo inditum.
Salicis florētis succus, qui inciso cortice fluxerit instillatus.
Nux myristica commansa.
Margaritæ in collyrijs additæ.
Lapis ex felle bubulo naribus inditus.
Braßicæ succus ex melle coctus, & oculorū angulis illitus.
Asparagi in cibis sumpti.
Stum in cibis deuoratum.
Scorzoneræ radicis lac instillatus.
Caryophyllorum puluis tenuißime tritus oculis inspersus.
Hieracij succus instillatus.
Rosmarini flores recēter decerpti, & cum sale & pane quotidie deuorati toto tempore quo floret planta.
Sagapenum rutæ succo, & felle auium rapacium diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sclareæ seminis granum in oculo delatum.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex uino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt, ex melle illitæ.
Marini scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsonijs addita.
Rutæ succus in malicorio feruefactus addito fœniculi succo & melle infusus.
Rutæ syluestris succus cum uino, melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.
Aurum tenuissime tritum & impositum.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum fluxiones.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui uitello impositum, uel eiusdem albo.
Thuris fuligo imposita.
Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in uino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuissimè trita indita.
Oleæ syluestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum ustum lotum & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholix elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducatæ, & fronti impositæ.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.
Galactites / Morochthus / Samius } *lapis cum lacte iniectus.*
Hyoscyami seminis cremor expreßus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.

Pumex impositus.
Hæmatites lapis iniectus.

MATTHIOLI

Moschus in puluerem tritus & impositus.
Aqua florum ligustri instillata.
Tragacanthæ lacryma in collyrijs addita.

DIOSCORIDIS
Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus uino uetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex uino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex uino infusum.
Salicis foliorum & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco, myrrhaq; iniectum.
Anguium senecta in uino decocta instillata.
Millepedæ siue onisci concisi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.
Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.
Anserinus / Gallinaceus / Vulpinus } *adeps instillatus*
Vrina { *Tauri / Apri* } *cum myrrha cocta instillata.*
Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi utriusq; succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure & lacte iniectus.
Sinapis succus uel eius decoctum instillatus.
Hederæ & eius corymborum succus cum oleo inditus.
Absinthium suffitum & cum melle impositum.
Origani uirentis succus cum lacte infusus.
Menthæ succus inditus.
Meliloti succus cum passo iniectus.
Rutæ succus in malicorio feruefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinæ succus iniectus.
Marrubij succus in rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni maris succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro iniectus.
Hyoscyami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

MATTHIOLI

Oleum Irinum instillatum.
Oleum Hyoscyaminum, cum castoreo, aut croco impositū.
Mumia ex Leucoij oleo, aut Hyoscyamino infusa.
Oleum è nucleis persicorum instillatum.
Oleum scorpionum immissum.
Castoreum cum meconio infusum.
Baccarum sambuci succus, cum melle coctus & instillatus.

Oleum

Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum è colocynthide infusum.
Gliris caro melle subacta, & deuorata.
Maluæ succus instillatus.
Sonchi lacteus succus è caule manans & præsertim in malicorio cum oleo coctus instillatus.
Ari semen tritum, uel baccarum succus ex rosaceo impositus.
Amaraci succus instillatus.

DIOSCORIDIS
Ad internas aurium inflammationes.

Crocum iniectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

MATTHIOLI

Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oleum ex ouorum uitellis inditum.
Cucurbitæ ramentorum succus ex rosaceo instillatus.

DIOSCORIDIS
Ad parotidas.

Oesypum impositum.
Caprarũ montanarũ fimus uino uel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo adhibita.
Irionis semen tusum, decoctumq; appositum.
Hyssopum suffitu incensum, & impositum.
Viscum cum pari resinæ, ac ceræ commistum adhibitum.
Althea decocta illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoq; aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopsis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

MATTHIOLI

Iridis radices recentes decoctæ, tusæq; ex hordeacea farina illitæ.
Fœno græci farina in hydromelite decocta, & cum axungia imposita.
Asphodeli radix decocta, & illita.
Eryngij radix decocta, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS
Ad tinnitum & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccarum succus cum uino uetere & rosaceo instillatus.
Ficus siccæ tritæ cum sinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteq; instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Sinapi tritum & cum fico iniectum.
Acetum calidum suffitum per traiectorium instrumentũ.

MATTHIOLI

Lauri & nardi in uino decocti uapor per infundibulum immissum.
Cyclamini concisæ radices in rosaceo, amygdalino, chamæmelino, & uini modico calefactę, auribus instillatę oleo prius immisso.
Cyclamini item contusarum radicum cũ persicorum, amararumq; amygdalarum nucleis, & deinde triduo aqua uitæ maceratarũ expressus succus & auribus infusus.

Oleum è colocynthide instillatum.

DIOSCORIDIS
Ad purulentas aures.

Myrrha cum Mæconio castoreo & glaucio iniecta.
Thus ex uino dulci infusum.
Resina { Terebinthina, Larigna, Abiegna, Picea } ex melle & oleo indita.
Lycium infusum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrti baccarum succus instillatus.
Oleæ syluestris foliorum succus ex uino infusus.
Taurinum fel cum caprillo, humanove lacte instillatum.
Vrina infusa.
Vmbilicus ueneris cum medulla ceruina iniectus.
Asphodeli radicum succus per se, & additis thure, melle, uino, & myrrha instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Absinthium cum melle inditum.
Anisum cum rosaceo instillatum.
Sphondilij florum succus instillatus.
Polygoni succus infusus.
Stœbis decoctum iniectum.
Psyllij succus inditus.
Omphacinum cum melle impositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis iniectus.

MATTHIOLI

Persici foliorum succus instillatus.
Oleum è uitellis ouorum.
Bursæ pastoris succus infusus.

DIOSCORIDIS
Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.
Sulphur cum uino & melle illitum.

DIOSCORIDIS
Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

MATTHIOLI

Porrum non transplantatum cum terrenis uermibus in oleo decoctum.

DIOSCORIDIS
Ad surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum iniectum.
Cæpæ succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum usque in diem tertium.
Bryoniæ succus cum melle instillatus.
Flos æris conditus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

MATTHIOLI

Oleum resinæ laricæ, aut stillatitia eiusdem aqua infusa.
Fraxini spuma è uiridi ligno in igne posito emanans instillata.
Raphani radicis succus una cum oleo dulcium, & amararum amygdalarum, uino albo & colocynthidis momento calefactus & infusus.
E cæpa excauata & cumini puluere repleta, & sub feruenti cinere cocta, expressus cremor instillatus.
Oleum è colocynthyde infusum.

DIOSCORIDIS

Ad uermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Vrina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus iniectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psyllij succus inditus.
Acetum infusum.

MATTHIOLI

Oleum è laricea resina destillatum, aut eiusdẽ aqua infusa.
Foliorum persici succus instillatus.
Ficulneum lac infusum.
Persicariæ succus inditus.
Centaurij minoris succus infusus.
Menthastri succus instillatus.
Trisaginis succus impositus.
Cannabis decoctum, aut eius succus infusus.

DIOSCORIDIS

Ad sanguinis profluuium.

Thus in puluerem tritum iniectum.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tritæ, & impositæ.
Porri succus cum thuris polline instillatus.
Ruta trita indita.
Vrticæ utriusq; folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intro missa.
Lisimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galyopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.
Acetum tum potum, tum iniectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

MATTHIOLI

Thus cum tela araneæ, oleo & oui unius albo mistum, & cum licinio naribus introductum.
Pannus in annosis laricũ caudicibus repertus intromissus.
Mastiche cum thure, sanguine draconis, leporinis pilis combustis oui albo excepta, frontiq; applicata.
Caphura cum urticæ semine immissa, aut fronti ex sedi, aut plantaginis succo illita.
Sandaracæ puluis ex oui albo fronti, temporibusq; illitus.
Suberis cortex ex aqua calida potus.
Gallæ combustæ inditæ.
Pili è uentre uiui leporis euulsi & usti intromissi.
Plantaginis stillatitia aqua cum æquali acerrimi aceti portione manuum uolis, pedum plantis, & iocinori applicata.
Cæpæ succus ex aceto perquam acerrimo infusus.
Cyclamini stillatitia aqua naribus sursum tracta.
Menthæ florentis stillatitia aqua balneo calentis aquæ destillata unciarum quatuor pondere pota.
Betonicæ folia cum salis momento cõtusa naribus immissa.
Clematis recens collo gulæq; circumducta.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pirola.
Millefolij sicci farina naribus indita.
Exusta sambuci folia & in puluerem trita.
Gypsum tritum, & oui albo exceptum, & fronti illitum.

Iaspis lapis suspensus, & in manu gestatus.

DIOSCORIDIS

Ad sanguinem è naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi maioris radix imposita.
Laserpitij liquor cum chalcantho, aut rasili ærugine illitus forcipe prius exciso polypo.
Flos æris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immissa.

MATTHIOLI

Ari radicis succus.
Ari folia combusta.

DIOSCORIDIS

Ad narium ulcera & Carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo iniecta.

DIOSCORIDIS

Ad narium Tædia.

Hederæ succus infusus.

DIOSCORIDIS

Ad narium destillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum sæpe ac sæpius olfactum.

DIOSCORIDIS

Ad sternutamenta cienda.

Fibrorum testiculi iniecti.
Ocymi semen, aut succus naribus infusus.
Sinapi tritum inditum.
Ranunculi radix sicca, tritaq; iniecta.
Ptarmicæ flores olfacti.
Struthij radix imposita.
Veratrum album tritum iniectum.

MATTHIOLI

Betæ succus infusus.

MATTHIOLI

Ad fœtorem oris.

Iridis radix mansa.
Acorum deuoratum.
Galanga in ore detenta.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Moschus in ore contentus.
Moschardina ita uulgò uocata in ore seruata.
Caryophylli mansi.
Angelicæ radix mansa.
Moschardini in ore retenti.
Aurum in ore contentum.

MATTHIOLI

Ad pustulas.

Bellidis folia commansa.

DIOSCORIDIS

Ad erodentia ulcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiam si ulcera depascantur, uorentq;.
Aspalathi ex uino decoctum ore collutum ad tetra oris ulcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.

Glicyrrhyzæ

Glicyrrhyzæ succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britanicæ succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore contentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex uino affusa.
Staphisagria cum melle indita.
Labruscæ flos ori inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum & iniectum.

MATTHIOLI

Aqua, quæ è perforato Betulæ caudice distillat in ore contenta.
Ligustri folia commansa.
Aurum in ore contentum.
Malorum punicorum uinum cum aqua plantaginis collutum.
Oleum è calcantho illitum.
Diphriges.
Corallium.
Achates lapis in ore detentus.
Fagi folia esitata
Pruni syluestris baccarum, & radicum decoctum in ore contentum.
Mororum succus in collutionibus, aut gargarismatibus additum.
Portulaca commansa.
Cyani maioris succus in ore detentus.
Flos salis in uino decoctus.
Bellidis folia commansa.
Consolidæ mediæ minorisq; folia, uel eorum succus.
Sanicula.
Auricula ursi.
Virgæ aureæ decoctum.
Pilosella.
Potentilla.

DIOSGORIDIS

Ad oris halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.
Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

MATTHIOLI

Citri decoctum collutum.
Nux myristica commanducata.
Sonchi folia commansa.
Caryophylli mansi.
Anethum commansum.
Imperatoriæ radix commanducata.
Rosmarinum mansum.

DIOSCORIDIS

Ad linguæ scabritiem.

Mentha confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

MATTHIOLI

Mucago seminis cydoniorum illita.
Sebestena delibrata & superposita.

ORIS ET LINGVAE

Tamarindorum pulpa confricata.
Saccharum candi in ore detentum.
Cucumeris recentis segmina imposita.
Anguriæ pulpa admota.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Anguriæ pulpa in ore contenta.
Solidaginis minoris decoctum.

MATTHIOLI

Ad linguæ inflammationem.

Cucumeris recentis uel Anguriæ segmina imposita.
Anguriæ pulpa adhibita.
Lentiscinum oleum.
Trinitas herba in uino austero decocta.

MATTHIOLI

Ad paralysim linguæ.

Mumia tum bibita tum confricata.
Cinnamomi stillatitia aqua in ore detenta.
Pyrethri & longi piperis decoctum, addito Amaracij succo & in ore retentum.
Sagapenum.
Pæoniæ seminis triginta grana à putamine repurgata, contritaq; & ex uino pota.

MATTHIOLI

Ad impeditam loquelam.

Nardi Italicæ, aut lauendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua tum pota tum in ore contenta.

MATTHIOLI

Ad pustulas.

Malorum punicorum uinum ex Rhodomelle & aqua plantaginis adhibitum.
Plantaginis succus illitus.

DIOSCORIDIS

Ad dentes purgandos.

Cinis { Purpuræ, Buccinæ, Mitulorum, Conchulæ, Cochlearum terrestrium, Sepiæ piscis, Ceruini cornu } dẽtibus affricatus.

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.
Alcyonium quintum, Pumex, Arabicus lapis, Samius lapis } dentibus affricata.

MATTHIOLI

Cammarorum lapilli in puluerem & affricti.
Maluæ radix sub cineribus decocta madida papyro circum uoluta, deinde siccata & pro dentifricio usurpata.
Cyclamini succus cum melle illitus.

DIOSCORIDIS

Ad dentium dolores.

Piceæ & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex uino decoctum in ore detentum.
Olei amurca in cupreo uase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut uino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.

Ficulneum lac lana exceptum & cauis dentibus inditum.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua & aceto decoctum in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositus.
Vermes terreni oleo elixi, & in contrariam aurẽ instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariam aurem infusus.
Allij, tedæ, thurisq; simul decoctum in ore contentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat capparis cortex, Quin & radix commanducata.
Lepidij (ut aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam narium partẽ infusus.
Hederæ corymborum acini quinq; cum rosaceo in malicorio feruefacti in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces heracleum dentium cauis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctum, una cum teda ex aceto in ore detentũ.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum & eorum cauis inditum.
Apiastri decoctum in collutionibus.
Althea decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex uino, uel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctum in collutionibus.
Solani somnifici ex uino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex uino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphis agriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditum, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

MATTHIOLI

Mastiche cum cera odorata mansa.
Cupressi conorum decoctum ex aceto collutum.
Sandaracæ suffitus per infundibulum exceptus.
Iuniperinum oleum calidum ore contentum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta in ore contenta.
Betonicæ decoctum ex uetere uino paratum, in ore detẽtũ.
Iuniperinarum baccarum ex uino albo decoctum additis cupressi pilulis & myrti folijs, & aquæ uitæ momento sæpe collutum.
Myricæ decoctum ore uersatum.
Senectæ anguium ex aceto decoctum ore uersatum.

Castoreum ex oleo auri dolentis lateri infusum.
Calli equorũ cruribus innati triti, & p aurẽ ex oleo infusi.
Plantaginis radix commansa, quinetiam dentium collutionibus incocta.
Sinapis semen mansum.
Nasturtij succus calidus in aurẽ dolentis lateris instillatus.
Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Iridis radix mansa, & eius decoctum collutum.
Nardi Italicæ, aut lauendulæ decoctum ore contentum.
Hyoscyaminum oleum ore contentum tepidum.
Radicum anonidis decoctum ex posca paratum.
Imperatoriæ radicum decoctum ex uino austero paratum.
Rosmarini decoctum ex uino austero & aceto.
Bistortæ radicum puluis, cum aluminis & pyrethri momento cauis dentium inditus.
Potentillæ decoctum ore collutum.
Millefolij folia commanducata.
Angelicæ radix mansa, & dentium cauis imposita.
Calthæ aridæ puluis dentium cauis inditus.

MATTHIOLI

Ad purgandos dentes.

Aristolochia rotunda.
Lapilli cammarorum in puluerem triti & affricti.
Maluæ radix in aqua macerata, et sub cineribus feruentibus decocta & iterum siccata, & affricta.
Cyclamini radicis succus cum melle in ore detentus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinẽ & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

MATTHIOLI

Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Chelidonij maioris succus inditus.

DIOSCORIDIS

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore contentum.
Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto & melle solutum & adhibitum.

MATTHIOLI

Crispini baccarum succus in ore detentus.
Viburni foliorum ex posca decoctum collutum.
Mespilorum decoctum ore contentum.
Virgæ sanguineæ baccæ admotæ.
Cornorum, & sorborum decoctum.
Cammarorum lapilli contriti & leuiter affricti.
Portulaca commansa.
Helenium à ieiunis commanducatum sed illud esse oportet, quod erutum terram non contingat.
Virgæ aureæ decoctum.
Potentilla.
Fragaria, & eius radicum decoctum ex uino austero.
Corallij puluis affrictus.

MATTHIOLI

Ad dentitionem facilitandam.

Lapis è capite limaciarum sine testis existẽtium ademptus, & adalligatus.

DIOSCORIDIS

Ad dentium torporem.

Portulaca commanducata.

DIOSCORIDIS

Ad fluuidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex uino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentis cytini in decoctis macerati et in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq; & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri adhibita.
Alumen quocunq; modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites / Smyris } *Lapis tritus impositus.*

DIOSCORIDIS

Ad erosas putridasq; gingiuas.

Cancamum impositum.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloe ex uino & melle illita.
Tribuli utriusq; fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis / Alumen / Pumex / Aerugo } *trita & imposita.*

MATTHIOLI

Cochlearum putaminum exustorum cinis infrictus.
Cicer columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitum.
Potentilla quouis modo usurpata.
Fragariæ herbæ, & radicum decoctum.
Punicorum malorum uinum ex Rhodomelle, & plantaginis aqua.
Corallij puluis illitus.

DIOSCORIDIS

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo uase decoctus, insolatusq; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Onoscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hyrundines sale inueteratæ drachm. i. pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.

Cæpæ succus inunctus.
Piper cum melle inunctum.
Absinthium cum melle & nitro illitum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitij liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissime illinitur cũ melle, uetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, & mox tusis extractus, & illitus.

MATTHIOLI

Mumia cum oxymelite gargarizata.
Mororum succus illitus.
Succinum suffitum & eius fumus per infundibulum in os receptum.
Cochleæ cum acu uulneratæ succus cum penna illitus.
Viperæ caput in linteolo colligatus collo suspensus.
Caninum stercus fistula insufflatum.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cum linteolis illitus.

DIOSCORIDIS

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani uirentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq; inunctus.
Vrticæ utriusq; succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloe cum uino aut melle imposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.
Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.
Crespini baccarum succus gargarizatus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis uulgaris succus.
Lactucæ succus cum punici mali succo gargarizatus.
Trinitas herba in uino austero dococta.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cum linteolis illitus.
Malorum punicorum uinum ex rosarum aut plantaginis aqua gargarizatum.

DIOSCORIDIS

Ad prolapsam columellam.

Laserpitij liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex uino decoctum gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

MAT-

MATTHIOLI

Pix liquida calefacta unà cum thure, & mastiche deraso occipitio adhibita.

Lauri baccæ cum cumino, hyssopo, origano, & euphorbio melle exceptæ, & summo capiti calidæ applicatæ.

Viburni decoctum gargarizatum.

Cochleæ putamen ustum, & inspersum.

Phyllitidis stillatitia aqua gargarizata.

Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.

Consolida minor, & media.

Sanicula.

Auricula ursi.

Pilosella.

Potentilla.

Pyrola.

Punicorum malorum uinum cum aqua plantaginis gargarizatum.

DIOSCORIDIS.

Ad gulæ destillationes.

Papaueris uasculorum decoctum ex melle in eclegmatis forma redactum, sæpiusq; linctum.

Acetum gargarizatum.

Bdellium cum ieiuna saliua dilutum & illitum.

Verbenaca altera ex uno gargarizata.

Omphacium impositum.

Flos æris pulverizatus, & impositus.

Alumen impositum.

Acetum gargarizatum.

MATTHIOLI

Crespini baccarum succus }
Mespilorum decoctum } *in gargarismatibus.*

Pruni syluestris baccæ, & eius radices in gargaris. additæ.

Tragacanthæ lachryma delincta.

Punicorum acidorum malorum uinum gargarizatum.

DIOSCORIDIS

Ad faucium & tracheæ arteriæ asperitates.

Myrrha linguæ subdita, ibique liquata.

Ptisana hordeacea gargarizata.

Amylum delinctum.

Sinapis succus gargarizatus.

Glycyrrhizæ succus linguæ subditus.

Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.

Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.

Symphitum petræum commanducatum.

Quinquefolij radicis decoctum gargarizatum.

Aethiopis cum melle in eclegmate.

Lac gargarizatum.

Licium attritum & delinctum.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.

Oleum amygdalarum dulcium.

Oleum sesaminum.

Cochleæ illotæ coctæ, tritæ, & ex passo potæ.

Oui album insumptum crudum.

Maluæ cum foliorum, tum radicū decoctum gargarizatū.

Atriplex coctum deuoratum.

Glycyrrhizæ succus.

Tragacanthæ lachryma.

Phyllitidis stillatitia aqua.

Solidago minor ex aceto, & aqua rosacea decocta, & in ore colluta.

DIOSCORIDIS

Ad cruenta sputa, & sanguinis reiectiones.

Ouum tepidum bibitum.

Cornu ceruini cinis lotus & ebibitus cum tragacantha.

Climenum potum.

Serpylli succus drachmarum duarū pondere cū aceto poto.

Fimum caprinum tritum in uino, aquave potum.

Triticea farina glutinis modo elixa in delinctu data.

Amylum potum.

Ferulæ uiridis medulla pota.

Portulaca ad summum cocta deuorata.

Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.

Eiusdem semen potum.

Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.

Agaricus trium obolorum pōdere cum aqua mulsa potus.

Rhaponticum haustum.

Lysimachiæ succus haustus, & perfusus.

Centaurij maioris radix pota.

Spinæ albæ radix hausta.

Arabicæ spinæ radix pota.

Aloe cochlearium duorum pondere cū frigida aqua uel sero pota.

Polygoni maris succus potus.

Saluiæ succus in orbiculos concretus cum melle sumptus.

Symphytum petræum cum aqua potum.

Menthæ succus cum aceto potus.

Altheæ decoctum potum.

Betonicæ folia trium obolorum pondere in diluta uini potione hausta.

Symphyti alterius radix pota.

Achillea hausta.

Tragi cacumina decem in uino bibita.

Personatæ radix cum pineis nucibus pota.

Isopyri semen potum.

Adiantum potum.

Tricomanes pota.

Vitis uiniferæ foliorum & capreolorum succus haustus.

Labruscæ flores poti.

Omphacium parcè potum.

Corallium haustum.

Hæmatites lapis }
Morochthus lapis } *cum mali punici succo pota.*
Samia terra }

MATTHIOLI

Thus potum.

Mumia intro sumpta, & foris illita.

Mastiches in potu.

Mumia hausta.

Iuniperi gummi haustum.

Succinei pastilli exhibiti.

Ligustri florum aqua pota.

Crespini baccarum succus haustus.

Hypocistis potui data.

Rhodosaccharum.

Quercus foliorum stillatitia aqua pota.

Glandes & gallæ in potionibus datæ.

Suberis corticis cinis haustus.

Castanearum tenuior tunica in pulverem hausta.

Persici lachryma ex aqua plātaginis, aut portulacæ pota.

Mespili folia in pulverem trita, & potui data.

Virgæ sanguineæ baccæ.

Corna.
Sorba.
Cochleæ elixæ, & pro cibo sumptæ.
Amylum in ouo haustum.
Portulaca.
Plantaginis succus addito armenio bolo, aut hæmatite.
Bursæ pastoris & plantaginis decoctum ex pluuiali aqua addito armenio bolo.
Cyclamini radicis stillatitia aqua senarum unciarum pondere unà cum sacchari albissimi uncia pota.
Ophioglosson ex aqua equiseti potum.
Rhabarbarũ drachmæ pondere cum mumiæ mométo potũ.
Tragacanthæ lachryma insumpta.
Saluiæ succus potus.
Flos solis unà cum radicibus contusus & potus.
Hyperici seminis farina è polygoni succo hausta.

Pilosella, Consolida minor, Consolida media, Sanicula, Auricula ursi, Caryophyllatæ radix, Lagopi semen, Virga aurea, Potentilla, Pilosella, Pyrola } *quouis modo hausta.*

Pulmonariæ succus potus, & herba ipsa quocunque modo usurpata.
Amaranthi purpurei flos potus.
Millefolij succus, aut sicci farina ex symphyti maioris, aut plantaginis aqua pota.
Punicorum malorum uinum ex aqua portulacæ, aut rosarum potus.
Armenia terra pota.
Corallium sumptum.
Iaspis lapis suspensus aut iocinori admotus.

DIOSCORIDIS
Ad phthisim.

Pistacia, Pineæ nuces } *per se aut ex melle sumpta.*
Terebinthina resina per se, uel ex melle more eclegmatis deuorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mẽsura deuorata.
Iuniperi baccæ haustæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle, cum passo deuoratæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, & potæ.
Cancri fluuiatiles elixi cum suo iure sumpti.
Lac humanum ex ubere suctum.
Ius esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia, siue expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asij lapidis flos ex melle delinctus.

MATTHIOLI

Larigna resina in eclegmate delincta.
Pinei nuclei cum melle, aut sacchraro exhibiti.
Cochleæ nemorales à muccagine repurgatæ, & ex lacte bulo decoctæ unà cũ tussilagine, & cibi loco propinatæ.
Ranæ ex capi, aut gallinæ iure decoctæ, deuoratæ.
Gallorum iuuenes testes in cibo usurpati.
Brassica percocta frequenter deuorata.
Melopeponum seminum cremor haustus.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Veronica mas.
Saluiæ catapotia. uide saluiæ commentarium.
Geranij primi radix ex uino pota.
Pulmonariæ succus frequenter potus, aut herba ipsa quocunque modo usurpata.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.
Armenia terra quoquo modo sumpta.
Corallium potum.
Hæmatites lapis sumptus.

DIOSCORIDIS
Ad pulmonis abscessus.

Semen cyclaminis secũdæ speciei quadraginta diebus potũ.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæq; fumus ore haustus apostemata interna pectoris rumpit.

MATTHIOLI

Mustelarum pulmo deuoratus.
Vulpinus item pulmo in puluerem tritus.
Fœnugræci decoctum potum.
Pulmonaria frequenter sumpta.

DIOSCORIDIS
Ad suspiriosos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, uel passo & exhibitæ.
Ficus siccæ cum hyssopo decoctæ & potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius senum gallorum potum.
Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyssopum decoctum cum fico, aqua, melle, rutaq; potum.
Stœchas ex aqua decocta pota.
Pulegium cum melle & aloe potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Nigella in uino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyris folia cum passo bibita.
Peryclimeni semen potum cum uino.
Adianti potum decoctum.
Fidicula, siue trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
Tapsiæ succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotijs data.
Sulphur in ouo sumptum, uel suffitum.
Agaricum drachmæ unius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua uel mulso.

MAT-

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices saccharo conditæ asseruatæ.
Phu, siue ualeriana, præsertim cum dulci radice, uuis passis & anisi semine cocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota,
Cassiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi pota.
Balsami factitij liquores, & oleum.
Helenium conditum sæpè deuoratum.
Oleum amygdalinum.
Oleum cnicinum.
Pinei nuclei melle, aut sacchare excepti, & deuorati.
Larigna, aut terebinthina resina epota.
Pix ex melle lincta.
Persici lachryma ex mulso, aut bechij decocto pota addito croci momento.
Amygdalæ.
Nuclei pinei.
Oleum de nucibus Indicis.
Cochleæ magnæ semicoctæ deuoratæ, prima die una, sequenti duæ, tertio tres, quarto duæ, quinto una.
Brassicæ caulium medulla ex cremore amygdalino decocta & cum melle in eclegmate parata.
Sonchi lacteus succus in potu sumptus.
Trasorum cremor e carnium iure paratus, potus.
Porrum coctum, & ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut sub prunis tosta, & cum saccharo deuorata, & butyri recentis momento.
Sinapis semen in cibo uel potione exhibitum.
Ari radix decocta, melleq; excepta deuorata.
Eadem cineribus tosta, & ex amygdalino oleo exhibita.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda.
Centaurij magni radix.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Veronica mas.
Saluia.
Gattaria.
Hyssopum.
Menthastrum.
Calamintha.
Amaraci decoctum.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum uel dilutum potum.
Sagapenum ex Helenij, aut hyssopi decocto potum.
Botrys decoctum, aut ipsa herba, ex dulcis radicis decocto pota.
Armenia terra delincta.
Vtriusque securidacę semen ex melle, aut defruto delinctũ.
Stibium nostrum potum.
Scabiosa quoquo modo usurpata.
Cnici seminis medulla saccharo eclegmatis modo excepta.
Quinta essentia nostra cum iulapio uiolaceo frequenter pota.

DIOSCORIDIS

Ad tussim.

Iris illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum, uel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, uel ex resina terebinthina

Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
Styrax / *Bdellium* } *data in eclegmate.*
Terebinthinæ resinæ ex se, uel ex melle eclegma delinctũ.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanum in medicamentis, & malagmatibus insertum.
Cerasi gummi cum uino diluto exhaustum.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ.
Gummi amygdalarum amararum cum uino diluto potum.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Chamædryi decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incensa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendum cum mentha, & butyro data.
Farinæ auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Fabæ in cibis acceptæ.
Raphanus elixus manducatus, præsertim in uetere tussi.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum & coctum assumptum in ueteri tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tußibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.
Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum uino dulci potum.
Seselis masiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marrubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in uetere.
Helsinæ succus cyathi pondere bibitus in diutina.
Equiseti radix, & herba pota.
Iunci decoctum bibitum.
Papaueris uascula in aqua ad dimidium decocta, decoctoque addito melle, ut eclegma fiat ad lingendum.
Hyoscyami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix uino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Thapsia illita.
Vinum hyssopites bibitum.
Sandaracha suffita cum resina, accepto uapore per fistulam uel traiectorium.

Sulphur in ouo sumptum, uel suffitum.

MATTHIOLI

Acori decocti uapor hianti ore exceptus.
Phu radix cũ dulci radice, uuis passis, et semine anisi cocta.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi sumpta.
Helenium conditum deuoratum.
Eiusdem sicci farina sumpta.
Oleum dulcium amygdalarum potum.
Catapotia .x. & thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo formata & ex ijs unum ad introitum lecti ia[...]ptum.
Larigna, siue terebinthina resina in eclegmate delincta.
Nuclei pinei melle & saccharo excepti, & deuorati.
Mumia ex zizypharũ, hordei, & myxorum decocto epota.
Cupreßini corti impari numero minutissime triti, & ex uino uetere hausti.
Mumia ex pectorali decocto pota.
Siliquarum decoctum potum.
Persici lachryma ex mulsa, aut bechij decocto pota.
Sebestena.
Zizypha.
Auellanæ nuces tritæ ex mulso haustæ.
Saccharum candi uocatum.
Fœnugræci decoctum potum.
Melopeponum seminum cremor.
Eruca cocta & cum saccharo sumpta.
Trasorum cremor haustus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta ex saccharo & butyro deuorata.
Ari radix cocta ex amygdalino oleo sumpta.
Lac potum, in quo Ari radix fuerit incocta.
Agaricum in potionibus additum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Tragacanthæ lachryma insumpta.
Veronica mas in sua ipsius stillatitia aqua hausta.
Hyssopum.
Saluia.
Botrys herba ex dulcis radicis decocto pota, aut eius decoctum.
Consolidæ Regalis flores poti.
Vuæ passæ quoquo modo usurpatæ.

DIOSCORIDIS

Ad pectoris asperitates.

Glycyrrhizæ succus in ore retentus quousque colliquescat.
Radix cacaliæ in uino madefacta & delincta.

MATTHIOLI

Caßiæ solutiuæ pulpa hausta, & deuorata.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Persici arboris lachryma ex mulsa, aut bechij aqua hausta.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Tragacanthæ lachryma.

DIOSCORIDIS

Ad uocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Braßica commanducata.

PECTORIS, ET PVLMONIS

Vinum hyssopites.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ deuoratæ.
Amygdalinum oleum
Sesaminum oleum } *potum.*
Cnicinum oleum
Styrax hausta.
Persici arboris lachryma ex mulsa pota.
Oleum è nucibus Indicis.
Malua cocta & in cibis apposita.
Porrum coctum cum melle sumptum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.

DIOSCORIDIS

Ad pleuritim.

Suillus adeps ex uino lotus, & cum cinere & calce coactus impositus.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

MATTHIOLI

Terebinthina resina hausta.
Pomum dulce cineribus incoctum, et glycyrrhizę succo amylo et saccharo conspersum deuoratum.
Amygdalæ & earum lacteus cremor cum saccharo.
Cochleæ testis exutæ ex ptisana hordeacea absortæ.
Eædem contusæ, & loco dolenti adalligatæ.
Seminis lini oleum recens potum selibræ pondere.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Cardui benedicti stillatitia aqua pota unà cum seminis semi drachma.
Antemidis decoctum potum, uel eiusdem florum stillatitia aqua.
Syrupus deiectorius ex uiolarum diluto paratus.

DIOSCORIDIS

Ad lateris dolores.

Fimum caprillum cum cera & oleo subactum, impositum.
Hordeacea farina unà cum meliloto & papauerum uasculis ex mulso elixa illita.
Braßicæ caules uirides cremati & suillo adipe excepti & impositi.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Gentianæ radicum succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenve potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & uino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, appositave.
Bryonia ex melleo eclegmate delincta.

DIOSCORIDIS

Ad pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.

Vrticæ utriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocome pota.
Aqua mulsa hausta.
Pulmonaria.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS
Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicæ folia drachmarum duarum pondere in aquæ mulsæ cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sandaracha ex mulso data (hoc medicamentum ego nunquam probauerim.)
Sulphur in ouo potum, uel suffitum.

MATTHIOLI

Larigna resina, & terebinthina in eclegmate delincta.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & deuorati.
Terebinthina resina deuorata.
Pix liquida cum melle mista, & deuorata.
Vlmi folia, quæ orientem spectāt, impari numero decerpta & cum totidem piperis granis contrita ex uino cretico hausta.
Amygdalæ & earum lacteus cremor.
Nuclei pinei.
Tragacanthæ lachryma delincta.
Glycyrrhizæ succus.
Veronica mas in sua ipsius aqua propinata.
Botrys decoctum diebus pluribus potum, aut herba ex glycyrrhizæ decocto hausta.
Scabiosæ farina pota, aut recentis herbæ succus cum melle delinctus, & totius plantæ decoctum pluribus diebus haustum.
Pulmonaria quomodolibet usurpata.

DIOSCORIDIS
Ad asthmaticos.

Lauri baccæ ex melle uel passo acceptæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle in eclegmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Sphondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Cnici seminis medulla ex saccharo eclegmatis mō sumpta.
Scabiosa, & eius succus, atque decoctum quomodolibet usurpata.
Abrotoni utriusque semen tritum, & cum aqua potum.
Hyssopū cum fico, melle, rutaq; ex aqua decoctum potum.
Calamynthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli massiliense potum.
Fidiculæ siue trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Thapsia illita.

PECTORIS, ET PVLMONIS

Ammoniacum bibitum.
Melissophylli folia in eclegmate delincta.
Tussilago sicca, & suffita, adeò ut fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Botrys pota, uel in eclegmate data.
Periclymeni semen potum.
Adianti decoctum bibitum.

MATTHIOLI

Iridis radices conditæ.
Thu radix cum dulci radice, & semine anisi decocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum hyssopi decocto pota.
Balsami factitij liquores, & oleum haustum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum bibitum.
Myrrha hausta.
Styrax deuorata.
Terebintina, siue larigna resina insumpta.
Pix liquida ex melle pota.
Caricæ duæ, aut tres in aqua uitæ maceratæ deuoratæ.
Erui farina melle excepta & delincta.
Sonchi lacteus succus potui datus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta addito melle, & butyro deuorata.
Senapis, aut nasturtij semen in cibo aut potione exhibitū.
Ari radix cocta & ex melle delincta, aut ex amygdalino oleo.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda hausta.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Hyssopum.
Saluia.
Menthastrum.
Gattaria.
Calamintha.
Amaracus.
Senæ decoctum uel dilutum.
Sagapenum ex helenij, uel hyssopi decocto potum.
Botrys herbæ decoctum addito uiolaceo melle, aut herba ipsa & glycyrrhizæ decocto.
Securidacæ utriusq; semen ex melle, aut defruto delinctū.
Quinta essentia nostra com. de uino descripta pota.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere potum.

DIOSCORIDIS
Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum fere omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum esui datum.
Nasturtium coctum in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti & deuorati.
Terebinthina resina in eclegmate delincta.
Erui farina melle excepta & delincta.
Agaricum.
Veronica mas.
Hyssopum.
Pulmonaria quoquo modo sumpta.
Saluia.
Scabiosæ puluis, quinetiam succus atque decoctum hausta.
Pulmonaria.

MATTHIOLI
Ad purgandum pectus.

Terebinthina resina deuorata.
Agaricum in potionibus additum.
Hyssopum.
Saluia.
Senæ decoctum uel dilutum.
Scabiosa in puluerem trita, tum eius succus cum melle delinctus, aut herbæ decoctum pluribus diebus haustum.

DIOSCORIDIS
Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

MATTHIOLI

Agaricum.
Veronica mas.
Saluia.
Armenia terra ex rhodosaccaro delincta.

DIOSCORIDIS
Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.
Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinque folij radicis succus potus.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ.
Terebinthina deuorata.
Veronica mas.
Glycyrrhiza.
Vuæ passæ quomodolibet usurpatæ.

MATTHIOLI
Ad empiematicos.

Pulmonaria & eius succus ex melle deuorata.
Scabiosæ puluis, succus atque etiam decoctum potum.

MATTHIOLI
Ad pectoris uulnera.

Caryophyllata
Potentilla
Alchimilla
Bistortæ
Tormentillæ } radices.
Solidagines omnes
Sanicula
Auricula ursi
Pilosella

} *in uino decoctæ, & deinde decoctum ipsum potui datũ.*

Amaranti purpurei flos potus.
Pirola in potionibus addita, potionem eius uulnerariã admirabilis operationis reperies libro 4. cap. 16. comment. de Limonio.
Vuæ passæ deuoratæ.

DIOSCORIDIS
Ad deliquium animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

MATTHIOLI

Nardi Italicæ, aut lauendulæ aqua pota & arterijs illita.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum & olfactum.
Moschus potus & illitus.
Confectio è moscho deuorata.
Zibetum illitum.
Ambarum potum & impositum, aut olfactum.
Ocimum ex aceto naribus admotum.
Scorzoneræ radix aut eius succus potus.
Caryophylli commansi, uel naribus admoti.
Caryophylli flores quocunque modo sumpti.
Zedoaria commansa.
Mentha olfacta.
Melissophyllon & eius stillatitia aqua.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllatæ radices olfactæ.
Angelicæ radix pota.
Borraginis atque etiam uulgaris buglossi decoctum potũ, aut uino admistum & haustum.
Vinum odoratum, generosumque in faciem proiectum, ac etiam potum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta, tam pota, quàm arterijs, & naribus illita, & in faciem proiecta.

DIOSCORIDIS
Ad cardiacam.

Intybus per se, & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum & appositum.
Rubi folia illita.

MATTHIOLI

Nardi Italicæ aut lauendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum, & epithematibus additum.
Moschus potus & illitus.
Ambarum potum.
Agallochum.
Mumia ex aqua menthæ pota granorum quatuor põdere.
Rosarum succus & dilutum potum.
Caryophyllata olfacta.
Vinum in quo gagates lapis ignitus extinctus fuerit potũ.
Cardiaca herba pota.
Angelicæ radix hausta.
Borrago, aut uulgare buglossum quouis modo sumptum.
Rhodosaccharum deuoratum.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ.
Aurantij, limonumq; florum stillatitia aqua pota.
Citria mala.
Aurantia mala.
Limonia mala.
Poma Adami.
Pyra cocta deuorata.

Sericum

Sericum in antidotis additum.
Margaritæ potæ.
Ceruini cordis os epotum.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophylli in cibis usurpati
Caryophyllorum flores ex Melissophylli decocto poti.
Zedoaria commansa aut in potionibus addita.
Eryngij radix ex buglossi melissophyllive decocto pota.
Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine, & buglossi aqua hausta.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Trifolium acetosum.
Melissophyllon quocunq; modo haustum.

MATTHIOLI

Ad tremorem cordis.

Galanga è succo plantaginis pota.
Cinnamomi aqua stillatitia.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ.
Scorzoneræ radix aut eius succus potus.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex aqua oxalidis pota.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllata olfacta.
Quinta essentia nostra lib. 5. commen. de uino descripta unciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium ebibitum.
Margaritæ deuoratæ.

MATTHIOLI

Ad pulsum cordis.

Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex buglossi aqua hausta.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta unciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium in potu sumptum.
Margaritæ in potionibus additæ.

MATTHIOLI

Ad cordis dolorem.

Viridis pinus aciculæ contritæ, & ex uino optimo potæ.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra descripta lib. quinto comment. de uino pota.
Aurum tritum & ebibitum cum corallio, & Margaritis.

DIOSCORIDIS

Ad præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

MATTHIOLI

Ad uetustas præcordiorum inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

DIOSCORIDIS

Ad mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta & illita.

Nuces iuglandes cum ruta & exiguo melle impositæ.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices & folia ex uino exhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althea decocta & superposita.
Vuarum uinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

MATTHIOLI

Hyoscyaminum oleum illitum.
Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oryzæ farina decocta & emplastri modo adhibita.
Portulaca contusa & illita.
Trifolium acetosum impositum.
Lenticulæ palustris aqua tum pota tum illita.
Oleum è fructu momordicæ illitum.
Vnguentum ex oleo in mortario plumbeo & pistillo paratum.

DIOSCORIDIS

Ad rigentes à partu mammas.

Triticei furfures ex rutæ decocto elixi & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex uino illitum.
Ricini folia imposita.
Vuarum uinacei cum sale illiti.

MATTHIOLI

Cancri crudi triti & illiti.
Marrubium cum uetere axungia tritum & illitum.

DIOSCORIDIS

Ad induratas mammas.

Erui farina emplastri modo imposita.
Chamæpitys prima ex melle illita.
Vuarum uinacei cum sale triti & impositi.

DIOSCORIDIS

Ad mammas exulceratas.

Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Asclepiadis herbæ radices impositæ.

MATTHIOLI

Aparinæ farina inspersa.
Vnguentum ex oleo cum mortario & pistillo plumbeo paratum.

MATTHIOLI

Ad Papillarum rimas.

Oleum è luteis ouorum illitum.
Pomata illita.
Aparinæ succus illitus.

DIOSCORIDIS

Ad lac in Mammis concretum.

Ceræ grumi decem granorum milij magnitudine sumpti.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta impositum.
Lentium farina illita.
Apium & eius succus illitus.

MATTHIOLI

Mentha recens mammis illita.

DIOSCORIDIS

Ad extinguendum lac.

Cicuta imposita mammis.

MATTHIOLI

Cucurbitæ recentia folia imposita.

DIO-

DIOSCORIDIS

Ad Lactis ubertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.
Viticis semen potum.
Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta & in cibum sumpta.
Maluæ decoctum potum.
Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptisana hordeacea deuorati.
Anisum potum.
Anethi aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circeæ semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, uel cum uino hausta.
Glaux cum hordeacea farina, sale & oleo cocta & deuorata in sorbitione.
Polygala pota.
Bryoniæ succus cum tritico coctus in cibum sumptus. sed hic prudentia opus est.

MATTHIOLI

Vngularum asini, aut uaccarum cinis potus ex ptissana.
Cicerum decoctum potum.
Brassica cocta & longo pipere aspersa una cum iure deuorata.
Cardui benedicti radicis puluis addito fœniculi semine, & longi piperis momento ex ptissana haustus.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum potum.

DIOSCORIDIS

Ne lac in mammis concrescat.

Mentha cum polenta imposita.
Vini fex cum aceto peruncta.

MATTHIOLI

Fabarum farina illita.

DIOSCORIDIS

Ad mammas cohibendas ne nimis crescant.

Cicuta contrita & imposita.
Cotes naxia illita.

MATTHIOLI

Aqua è nucibus pineis immaturis destillata & imposita cum linteolis.
Alchimillæ seu stellariæ stillatitia aqua aut succus aut decoctũ cum linteolis adhibita admistis hypocistide, equiseto, rosis & alumine.

DIOSCORIDIS

Ad uomitiones, & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica / *Nardus Celtica* } *ex aqua pota.*
Palmulæ in cibo sumptæ.
Palmularum inuolucrum cataplasmatis conferentibus ad iectum.
Gallinaceorum uetriculi interior folliculus siccus, tritusq; cum uino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis xx. grana sine cortice deuorata.
Phaselus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens syluestris esui data.
Scilla sicca pota.
Agaricus trium drachmarum pondere per se absque liquore sumptus.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Menthæ duo, tresve rami cum acidæ punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.
Betonica commanducata moxq; uino aqua misto super bibito.
Vitis uiniferæ foliorũ, capreolorumq; succus potus.
Myrtites uinum potum.
Vini fex illita.
Scillinum uinum potum.

MATTHIOLI

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutum ex uino paratum potum.
Pseudoberberi baccæ.
Ribes uulgaris.
Vua spina.
Poma austera cineribus incocta deuorata.
Cydoniorum pomorum uinum, oleũ, caro, confectio, Miua.
Eorundem succus, in quo conferbuerint corallium, rosarũ semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.
Mespilorum siccorum puluis, rosarum rubearum succo exceptus, additis corallio, caryophyllis & nuce myristica.
Maluæ semen ex rubro uino potum.
Caryophylli ex uino austero, aut malorum cydoniorum succo poti.
Iidem cum mastiche, rhoe, corallijs, & balaustijs uentriculo illiti.
Punicorum malorum uinum potum.
Iaspis uiridis lapis super os uentriculi gestatus.
Mentha sicca è mali punici uino sumpta.
Menthæ græcæ succus tam potus quàm illitus.
Rosmarinum in puluerem contritum cum pane deuoratũ, aut meraco potum.
Lagopi folia, paniculæ, ac semen ex uino austero, aut punici mali pota.
Sanguisorba siue sorbastrella hausta.
Pulmonaria altera.

DIOSCORIDIS

Ad cœliacos.

Lycium potum & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaq; obsonijs immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut uino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsonijs inspersum.
Myrti folia trita & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex uino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut uino potum.
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.

Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ uiridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in uuæ acino sumptus.
Nymphea radix siccata, & in uino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semen acetabuli pondere ex uino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex uino bibiti.
Papaueris uasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si uero efficacius reddere uelis adiũgito hypocistidis, & acaciæ succum.
Vuarum uinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua uel uinum, in quibus ferrum extinctum fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adiantum ex uino bibitum.
Trichomanes ex uino pota.

MATTHIOLI

Galanga ex succo plantaginis pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutum in uino austero paratum haustum.
Thus tam potum quàm illitum.
Mali punicæ è floribus paratum saccharum ex uino austeriusculo sumptum.
Myrteum condimentum.
Cydoniorum uinum, miua & oleum.
Cydoniorum confectio.
Mespila.
Sorba.
Pyra syluestria.
Pruna syluestria.
Nux myristica.
Mora immatura.
Cochleæ duæ una cum testis contritæ, & ouis gallinaceis duobus exceptis ex uino passo, & aqua prius calefactæ potæ.
Anguium senecta rosaceo incocta, & imposita.
Oryza prius torrefacta, & in lacte, in quo calculi fuerint extincti decocta in cibum sumpta.
Sonchi decoctum ex uino potum.
Caryophylli ex uino, aut malorum cydoniorũ succo hausti.
Mentha sicca cum amylo, & aqua pota.
Anethum tostum cum mentha exhibitum.
Coriandri semen ex aqua.
Rosmarini puluis cũ pane deuoratus, aut ex mero haustus.
Amaranti purpurei flos potus.
Malorum punicorum uinum potum.

DIOSCORIDIS
Ad uomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ uepribus inhærentes deuoratæ.
Peponis radix sicca drachmę põdere ex hydromelite pota.
Bulbus uomitorius deuoratus.
Origanum cum rhois semine & cæpis in cupreo uase diebus quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat insolatum potum.
Lemnia terra pota.

VENTRICVLI

DIOSCORIDIS
Ad uentriculi dolores.

Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex uino decoctio haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphea radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, deuoratus uel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa.
Ricinum oleum illitum, potum & infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mastiches grumi tres deuorati ab euntibus cubitum.
Myristicæ nucis decoctum ex rhodomelle & aqua uitæ potum.
Sisymbrium calefactum & uino cretico aspersum & impositum.
Aloe deuorata, aut pota.
Quinta essentia nostra lib. 5. ca. de uino descripta pota ubi à frigiditate prouenit dolor.

DIOSCORIDIS
Ad uentriculi erosiones.

Nardus Indica / *Nardus Celtica* } *ex aqua pota.*
Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.
Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracij utriusq; succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulsa potũ.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.

MATTHIOLI

Amygdalarum dulcium oleum potum.
Sesaminum oleum potum.
Pinei nuclei melle, aut sacchoro excepti, & cum succo portulacæ hausti.

DIOSCORIDIS
Ad uentriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Vmbilici Veneris succus illitus.
Intybus utraq; ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ succus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamædaphnes folia hausta.
Vitis uiniferæ folia, & capreoli emplastri modo adhibita.
Labruscæ flos illitus.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala pota uel aqua rosacea foris illita.
Crespini, uuæ spinæ. Ribis uulgarisq; baccæ deuoratæ.
Rhodosaccharum.

Quercus

Quercus recentia folia in ore contenta.

Citria	
Aurantia	*mala.*
Limonia	

Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Phyllitidis puluis sua ipsius aqua exceptus & illitus.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fragæ deuoratæ.
Lenticulæ palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS

Ad uentriculi flatus.

Mei radices ex aqua feruefactæ, uel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ & Celticæ ex aqua potæ.
Castoreum bibitum.
Gallinaceorum senescentium ius potum.
Absinthium cum seseli, aut gallica nardo potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Smyrnij semen haustum.

MATTHIOLI

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus uulgaris haustus.
Oleum ricinum illitum, potum & infusum.
Balsami factitij aqua cum carnium iure sumpta.
Cnicinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mumia ex cumini, ammi & cari decocto sumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus illitum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Milium torrefactum cum sale mistum, & anthemide in sacculo impositum.
Mentha tam illita, quàm pota.
Menthastrum.
Mentha Græca.
Saluia.
Gattaria.
Imperatoria.
Tanacetum.
Quinta essentia nostra lib. 5. cap. de uino descripta, pota.

DIOSCORIDIS

Ad singultum.

Sisimbrij semen in uino potum.
Rhaponticum haustum.
Aristolochia rotunda bibita.
Menthæ duo, tresve rami cum acidæ punicæ succo poti.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alysson potũ, siue manibus gestatum, uel naribus infusum.
Aspleni decoctum potum.
Periclymeni semen potum.
Saxifraga bibita.

MATTHIOLI

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Mumia hausta ex cumini aut apij decocto.
Castoreum cum mulsa potum.
Rhabarbarum ex uino haustum.
Mentha è punici mali uino pota.
Anethum cum haustum, tum olfactum.
Phyllitidis stillatitia aqua pota.

Quinta essentia nostra lib. 5. cap. de uino descripta unciæ pondere pota ubi ex repletione fuerit singultus.

DIOSCORIDIS

Ad Acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ pondere ex despumato melle sumpta.

MATTHIOLI

Coriandrum cochlearij mensura exhibitum.

DIOSCORIDIS

Ad sanguinem & lac in uentriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.

	Equinum	
	Leporinum	
	Agninum	
Coagulum	*Hædinum*	*trium obolorum pondere ex uino potum.*
	Hinnulinum	
	Vitulinum	
	Bubalinum	

Helichrysi coma cum mulso pota.
Laser potum.

MATTHIOLI

Cyclamini radicis stillatitia aqua senis uncijs pota cum saccbari uncia una.
Consolidæ mediæ succus epotus.
Auricula ursi.

DIOSCORIDIS

Ad uentriculi inflammationes.

Hieracium maius & minus emplastri modo impositum.
Vitis uiniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.
Viola purpurea ex polenta illita.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala omnia tam sumpta quàm illita.
Rosæ illitæ.
Consolidæ regalis flores illiti.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

MATTHIOLI

Ad famem caninam.

Glirium pinguium caro assa deuorata.

DIOSCORIDIS

Ad appetentiam ciendam.

Piper comestum.
Acetum in obsonijs additum.
Absinthium potum.

MATTHIOLI

Crespini baccæ.
Vua spina.
Ribes uulgaris.
Sinapismum.

DIOSCORIDIS

Ad concoctionem iuuandam.

Eruca in cibo comesta.
Piper omne comestum.
Gingiberis usus.
Scilla cum melle cocta & deuorata.
Absinthium haustum, uel uentriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Seselis massiliensis semen cum uino potum.
Garum potum.

Betonicæ folia post cœnam sumpta addito melle despumato fabæ magnitudine.
Vinum absinthite.

MATTHIOLI

Acori radicis & cinnamomi drachma ex uino absinthite.
Galanga.
Nardus Italica.
Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua hausta.
Acorum potum.
Caryophylli hausti.
Crocum.
Ladanũ drachmæ pondere duabus horis à cena deuoratũ.
Pyrum uel cidonium cineribus tosta & deuorata.
Pistacia.
Citria condita.
Iuglandes conditæ.
Nux myristica.

DIOSCORIDIS

Ad uentriculi fluxiones.

Adiantum potum cum uino.
Persici mali sicci decoctum & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

MATTHIOLI

Myrteum condimentum.

MATTHIOLI

Ad restringendam sitim.

Crespini baccæ.
Vua spina.
Ribes uulgaris.
Citria, Limonia, Aurantia } mala.
Pyra.
Portulacæ folia linguæ subdita.
Melopeponum seminum lacteus cremor.
Anguriæ pulpa.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Trifolium acetosum.
Fraga matura deuorata.
Punicorum malorum uinum ex intybi stillatitia aqua aut hordei decocto potum.

DIOSCORIDIS

Ad iecinoris obstructiones.

Nardus Indica, Nardus Celtica } ex aqua frigida hausta.
Lauri cortex tribus obolis in uino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.
Gentianæ radicis succcus cum aqua potus.
Agaricum potum.
Rhaponticum exhaustum.
Eryngium ex uino assumptum
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia septem diebus in uino pota.
Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.
Eupatorij herba, aut semen in uino potum.
Papaueris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica hausta.
Glycyrrhizæ succus delinctus.

MATTHIOLI

Nardus Itàlica & lauendula in decoctis additæ.
Asari decoctum.
Carpesium.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Cassia solutiua.
Acorum quocunq; modo sumptum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum potum.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Pistacia.
Cicer nigrum & rubrum decoctum & potum.
Ciceris farina ex Intubi stillatitia aqua decocta, & illita.
Lupini cocti & cum ruta & pipere deuorati.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto frequẽter potum.
Brassicæ decoctæ ius.
Beta cum sinapi, aut aceto deuorata.
Cichorium ex uino albo tenui potum.
Ciclamini succus duarum drachmarum pondere potus cũ oxymelite.
Rhabarbarum quocunq; modo potum.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Centaurij magni radix tum pota tum in uino macerata.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Cardui radicum decoctum haustum.
Eryngij radicum decoctum potum.
Aloe quocunq; modo sumpta.
Veronica mas.
Mentha græca.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum aut dilutum haustum.
Rosmarinum frequenter usurpatum.
Marrubium.
Eupatorij uulgaris decoctum, aut succus epotus.
Lupuli flores in potionibus sumpti.
Frangulæ corticum decoctum potum. parãdi rationem inuenies lib. 4. cap. de sambuco.
Cuscutæ decoctum potum.
Quinta essentia ferri descripta lib. 5. in comment. de ferri scoria, siue stercore drachmæ pondere quotidie pota.

DIOSCORIDIS

Ad morbum regium.

Nardus Indica, Nardus Celtica } hausta.
Ceruinum cornu ustum, ac lotum, potumq;
Millepedæ siue onisci ex uino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in uino decoctæ & bibitæ.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicum decoctum potum cũ ficis & ciceribus.
Crithmi & eius radicum seminum decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cũ melle in eclegmate pondere trium obolorũ pota.
Hyrundinariæ radix cum aniso, & uino pota.
Sphondilij semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Rhaponticum haustum.
Absinthij decoctum, dilutumve trium cyathorum pondere,

dere quotidie haustum.
Aloe drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perfusum.
Calamintha cum uino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum uino & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino unguento, naribus apposita.
Chelidonij radix cum aniso & uino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij utriusq; decoctum bibitum.
Conyzæ folia & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum haustum.
Anthemidis decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum uino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamæpityos folia septem diebus in uino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium pota.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus cum trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.
Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cum thuris obolis tribus, & uini ueteris hemina una ieiuna quadraginta diebus pota.
Lycij herba in aceto decocta & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halycacabi fructus poti.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia & baccæ in uino pota.
Vinum scillinum haustum.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulphur sorbili ouo sumptum.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Nardi Italicæ, lauendulæve decoctum additis cinnamomo asparagi & fœniculi radicibus.
Asari dilutum ex uino paratum.
Asarina, aut eius decoctum.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Castoris anteriores dentes in poculo contenti, è quo uinum biberit affectus.
Terrenorum uermium cinis ex absinthij decocto potus.
Bubuli fellis lapis ex uino potus.
Napi semen ex marrubij decocto potum.
Oxylapathi ex uino decoctum potum.
Cichorij radices saccharo conditæ.
Cichorij & eius radicum decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor haustus.
Erucæ syluestria folia læua manu decerpta illicoq; deuorata.
Cyclamini succus cum saccharo haustus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex uino sumpta.
Chelidonium maius in calceis subnudis pedibus gestatum.
Aquilegiæ semen ex cretico uino & croci momento potũ.
Rhabarbarum in potionibus additum.
Agaricum in potionibus additum.
Centaurij magni radix quoquo modo usurpata.
Centaurium minus.
Carduorum radicum decoctum.
Eryngij radicum decoctum.
Aloe quouis modo usurpata.
Pulegij, Menthastri, Marrubij } decoctum haustum.
Cuminum illico à balneo exhibitum.
Senæ decoctum uel dilutum.
Radicum Vincetoxici decoctum in potu propinatum.
Chamædryos semen drachmæ pondere ex meraco.
Eupatorij uulgaris decoctum potum.
Lupulorum florum decoctum haustum ex uino albo.
Frangulæ corticum decoctum. Parandi rationem habes li. 4. comment. de sambuco & ebulo.
Cuscutæ decoctum potum.

MATTHIOLI

Ad fluxum hepaticum.

Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua pota.
Lupinum iecur siccum in puluerem sumptum.
Rhabarbarum tritum & propinatum.

DIOSCORIDIS

Ad Iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum uino.

MATTHIOLI

Irinum oleum è floribus paratum illitum.
Amygdalinum oleum.
Laurinum oleum.
Eupatorij uulgaris decoctum aut eius succus potus.

DIOSCORIDIS

Ad iecinoris duritiem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

DIOSCORIDIS

Ad refrigeratum iecur.

Nardus Indica, Nardus Celtica } ebibita.
Amomi decoctum potum.
Pinorum & piceæ folia ex aqua uel mulso pota.

MATTHIOLI

Acori oxymel potum.
Cinnamomi aqua stillatitia hausta.
Acorum quocunq; modo sumptum.
Balsamum factitium cum potum tum illitum.
Caryophylli in potu, aut in cibo sumpti.
Rhabarbarum tritum & cum uuis passis deuoratum.
Mentha Græca.
Imperatoriæ radix.
Eupatorij uulgaris succus aut eius decoctum potum.

MATTHIOLI

Ad iecinoris scyrrhum.

Asarum.
Amygdalinum oleum.

Sesaminum oleum.
Mastiche cum imposita, tum intus sumpta.
Centaurij minoris decoctum haustum.
Frangulæ radicum decoctum potum. Parandi modo inuenies lib. 4. comment. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

MATTHIOLI
Ad cachesiam .i. malum habitum.

Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorus, quem calamum odoratum uulgo uocat, sumptum.
Balsami factitij liquores omnes.
Nux myristica intro sumpta.
Iecur leporinum arefactum, & potioni infrictum.
Sium in cibis sumptum.
Cichorium quoquo modo acceptum.
Rhabarbarum quauis ratione haustum, & cum passis uuis comestum.
Agaricum.
Absinthij pontici comæ sacchoro asseruatæ, & deuoratæ. parandi rationem habes commentario de absinthio.
Pulegij decoctum potum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum exhibitum flauis myrobalanis duplicato pondere additis.
Marrubij decoctum potum.
Eupatorij uulgaris succus, aut decoctum potum.
Frangulæ radicum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.

DIOSCORIDIS
Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apij potum.
Erinacei terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, et caro simul contrita tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in uillosa pelle peruncta, & imposita.
Vrina humana sui ipsius bibita.
Vrina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cum rore marino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in uino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cum melle & trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus uino potus.
Chamæleonis albæ radix cum uino pota.
Absinthium bibitum cum ficubus, nitro et loliacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitroq; emplastri modo impositum.
Fidiculæ decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata, & eius decoctum ex uino tum potum tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnij semen potum.
Laserpitij liquor cum caricis datus.
Chamædryi decoctum potum.
Polij utriusque decoctum bibitum.
Androsaces in uino pota duarum drachmarum pondere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pōdere et cortex eius acetabuli quarta parte.
Aquæ marinæ balneum.
Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, & in uini cyathis duobus marina aqua diluti pota.
Vinum scillinum potum.
Viticis semen potum.
Ficus siccæ in uino cū polēta, et absinthio decoctæ, et illitę.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è littoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

MATTHIOLI

Electuarium de succo iridis in cap. proprio de iride.
Iridis radices conditæ.
Cyperi radicum, et baccarum lauri puluis pari pōdere ex impubis pueri urina exceptis & uentri adhibitis.
Asari dilutum ex uino paratum potum.
Asarina & eius decoctum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Cnicinum oleum potum.
Lixiuium ex uino albo, & iunipero cinere potum.
Fraxini semen cum uino assumptum.
Ossicula acinorum syluestris mali punici trita & pota.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Bubulum caprillumve stercus emplastri modo impositum.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto in diebus pluribus potum.
Brassicæ marinæ decoctum potum & præsertim addito rhabarbaro.
Brassicæ marinæ puluis additis rhabarbaro & cubebis pluries ex uino potus.
Sinapis ex impubis pueri urina illitus.
Caryophylli in cibo, uel potione usurpati.
Cyclamini succus cum saccharo potus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex uino pota.
Rhabarbarum frequenter usurpatum.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana.
Centaurij magni radix tum uino macerata tum pota.
Cardui radicum decoctum }
Cardui benedicti decoctum } *haustum.*
Eryngij radicum decoctum }
Zuccharum ex pontici absinthij coma paratum. modum parandi habes commento de absinthio.
Pulegij decoctum bibitum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum cum duplicato pondere myrobalanorum flauorum potum.
Euphorbium haustum.
Vincetoxici radicum ex uino albo decoctum bibitum.
Marrubij decoctum potum.
Eupatorij uulgaris decoctum haustum.
Ricini semen ex caprino lacte maceratum & haustum.
Sambuci, aut ebuli radicum stillatitia aqua pota. hæc bi-

nis illa quaternis uncijs simul mista, & diebus xxx. pota.
Frangulæ corticum decoctum potum. parandi rationem inuenies lib. 4. comment. de sambuco.
Colocynthis cum pota, tum clysmate infusa.
Stibium nostrum granorum quatuor pondere haustum.

MATTHIOLI
Ad inflammationem.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Caphura illita.
Crespini baccarum succus potus.
Rosæ & earum succus, seu dilutum.
Cichorij radices conditæ.
Cichorij flores sacharo asseruati, & sæpe deuorati.
Melopeponum lacteus cremor potus.
Phyllitidis farina sua ipsius aqua subacta, & illita.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fragariæ & radicum decoctum ebibitum.

DIOSCORIDIS
Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Brassicæ folia cum aceto deuorata.
Chamædrys decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

MATTHIOLI

Helenij radicis farina denarij pondere diebus aliquot ex uino pota.
Amygdalinum oleum.
Terebinthina deuorata.
Sesaminum oleum.
Myrica ex uino decocta.
Cochlearum maiorum cinis cum lini, & urticæ semine ex melle potus.
Stercus caprillum illitum.
Dracunculi radix contusa, & illita.
Cyclamini succus unguentis additus.
Centaurij minoris decoctum & succus tam interius, quam exterius usurpatus.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quocunque modo sumpta.
Oxymel ex floribus genistæ paratum.
Saccarum è genistæ floribus paratum sæpe sumptum.
Frangulæ corticum decoctum potum. Parãdi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

DIOSCORIDIS
Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex uino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hausta.

MATTHIOLI

Nardus Italica, lauendulaque.
Asari decoctum haustum.
Cubebæ.
Carpesium.
Helenij radicis farina frequenter ex uino uetere sumpta.
Amygdalarum amararum oleum.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Mumia ex Cari decocto pota.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Ciceris rubri decoctum potum.
Lupini cocti & cum ruta, & pipere comesti.
Brassicæ decocta ius potum.
Beta cum sinapi aut aceto deuorata.
Sium in cibis sumptum.
Cyclamini succus binis drachmis ex oxymelite sumptus.
Rhabarbarum potioni infrictum.
Agaricum in potionibus sumptum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Eryngij radicum decoctum potum.
Veronica mas.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum uel dilutum haustum.
Rosmarinum cum pane deuoratum.
Phyllitis quoquo modo sumpta.
Eupatorij uulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus additi.
Fragariæ tum folia, tum radices.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.
Cuscuta, & eius decoctum.
Quinta essentia ferri descripta in quinto libro capite de scoria seu stercore ferri diebus pluribus cõtinuis drachmæ põdere pota ex adianti, aut aspleni, aut myricę decocto.

DIOSCORIDIS
Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus Celtica ex uino pota.
Nardus montana ex uino hausta.
Sarmentitius cinis ex aceto, rosaceo & ruta illitus.
Myricæ ex uino decoctum potum.
Viticis semen potum.

DIOSCORIDIS
Ad lienis dolores.

Dictamnum potum & illitum.

MATTHIOLI

Irinum oleum è floribus paratum & illitum.
Laurinum oleum inunctum.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quouis modo sumpta.

MATTHIOLI
Ad refrigeratos lienes.

Acori oxymel sumptum.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Amygdalarum amararum oleum cum potum tum illitũ.
Laurinum oleum.
Rhabarbarum intro sumptum.
Agaricum potum.
Mentha græca ex irino oleo inuncta.
Imperatoriæ radix deuorata.
Rosmarinum cum pane usurpatum.
Phyllitis.

DIO-

DIOSCORIDIS

Ad minuendos extuberantes lienes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { Celtica / Montana } ex uino bibita.
Myricæ ex uino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semen quadraginta diebus haustum.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij utriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta diebus ex uino bibitum.
Eiusdem radix ex uino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex uino decocta uel arida ex pane cocta imposita.
Isatis syluestris tum pota tum illita.
Agaricum drachmæ pondere cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilij radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroq; illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagateve lapide decoctum.
Teucrium cum posca potum, uel cum ficis appositum.
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphex radix ex uino bibita.
Aspleni folia pota, uel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, uel folia ipsa ex aceto illita.
Bunij semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in uino potum.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans unguentaria cum erui farina pota ex mulsa aqua.
ryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes coctæ, ac comesæ.
Filicis maris radix hausta.
Aqua uel uinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & uiua calce illitus.
Cotis naxiæ delimata a ferro scobes ex aceto bibita.

MATTHIOLI

Helenij radicis farina è uino uetere frequenter denarij pondere pota.
Terebinthina, lariceaq; resina frequenter deuorata.
Fraxini corticis decoctum potum.
Myricæ rami ex aceti illiti.
Nux myristica.
Eruum à ieiunis deuoratum.
Erucæ semen potum.
Hederæ helicis foliorum succus ex uino austero potus.
Rhabarbarum quoquo modo sumptus.
Agaricum in potionibus additum.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Phyllitis quouis modo sumpta.
Eupatorij uulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus decocti.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. cap. de sambuco.
Cuscuta & eius decoctum.
Corallium frequenter potum.

DIOSCORIDIS

Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tusæ addita pauca myrrha, ex uino bibitæ.
Alauda auis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinem usque potus, ubi flatus excruciet.
Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto uel uino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clysmatibus.
Cnici decoctum infusum.

MATTHIOLI

Galanga pota.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores omnes poti & illiti.
Oleum cum pari portione cretici uini sumptum, aut clystere infusum.
Ricinum oleum potum, illitum & infusum.
Amygdalinum oleum utrunque.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Succinum ex tepenti aqua potum.
Persicorum nucleorum oleum tam potum quàm infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Nucum iuglandium oleum haustum.
Oleum è scorpionibus nostrum illitum.
Aqua in qua ceruinum genitale elotum fuerit pota.
Ceruorum tenerrima cornua in taleolis concisa siccaq; & in puluerem trita, & cum pipere, & myrrha hausta.
Lupinum fimum, quod terram nō attigerit ex uino albo uel aqua potum, & forinsecus uentri adalligatum.
Brassicæ semen crassiuscule contusum, & in carnium iure feruefactum, potumque una cum ipso iure.
Ius decoctæ brassicæ cum uetere gallo potum.
Cyclamini suc. trium drach. pōdere in clysteribus additus.

Imperatoria ex calido meraco pota.
Sagapenum bibitum, aut clysteribus inditum.
Verbasci flores in pulverem triti, & poti.
Trinitatis herba in pulverem trita & pota.
Ricini semen ex iure ueteris galli decoctum & potum.
Colocynthis clysteribus infusa.
Momordicæ pulvis haustus.
Quinta essentia nostra pota, et in clysteribus addita.
Stibium nostrum commentario proprio descriptum sumptum quinque granorum pondere.
Gagates lapis in pulverem tritus drachmæ pondere diebus septem potus.

DIOSCORIDIS
Ad intestinorum dolores.

Iris illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallocum ex aqua haustum.
Nuces iuglandes cum suo putamine perustæ, & umbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ouo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpyllum ebibitum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Ammi ex uino sumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrij semen in uino potum.
Piper cum lauri tenellis folijs haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix epota.
Ruta unà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum uino haustum.
Anethi comæ & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangij folia, flores, ac semen haustum.
Centunculum austero uino potum.
Conyzæ folia & flores poti.
Pæoniæ radix in uino pota.
Pseudo bunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitys hausta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in sacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
Seselis Maßiliensis semen ex uino potum.

INTESTINORVM

Asclepiades radices ex uino potæ.
Alisma per se, aut cum pari pondere seminis dauci haustũ.
Suillus talus combustus ad albedinem usque ebibitus.
Lini seminis decoctum per sedem infusum.
Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

MATTHIOLI

Oleum { *Oliuarum cum uino cretico potum, & infusum.* / *Amygdalarum dulcium ebibitum.* / *Laurinum inunctum.* }

Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei deuorati.
Cochlearum elixarum ius potum.
Milium cum sale, & anthemidis floribus mistum, & calidum cum sacculis adhibitum.
Brassicæ ius cum uetere gallo paratum potum.
Cyclamini succus in clysteribus additus.
Chelidonium maius una cum radice tusum & oleo chamæmelino feruefactum, & umbilico adhibitum.
Dictamnum album ex meraco potum.
Menthastrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in pulverem triti & epoti.
Herba trinitatis, aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina potui data.

MATTHIOLI
Ad Dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Paliuri folia & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus deuorati uel poti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Cisti folia & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum uino uetere potum.
Rosarum fructus in potu sumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior, tenuiorque tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex uino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, uel potu acceptum.
Eiusdem semina pro sale cibis, obsonijsque aspersa.
Palmæ inuolucri decoctum tum infusum, tum bibitum.
Punicorum acidorum nuclei siccati & ebibiti, uel in desessionibus additi.
Myrti semen & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, uel cocta, uel eorum succus potus.
Pyra tam domestica quam syluestria deuorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, uel haustæ.
Corni arboris baccæ, siue in edulijs, siue in defruto aßũptæ.
Sorba sicca quoquo modo sumpta.
Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Galenus inquit) esui datæ.

Siluri

Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Ceruinum cornu potum duorum cochlearium mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctum clystere infusum.
Leporinum / Equinum } *coagulũ triũ obolorum põdere ex uino potũ.*
Asparagus altilis elixus, uel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Altheæ decoctæ succus ex uino haustus.
Alceæ radices cum uino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & rhoe datus, uel clystere infusus.
Melissophyllum bibitum.
Tragium scolopendræ simile elixum, & sumptum in cibo.
Faba in posca decocta & comesa.
Alismatis radix cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semen in aqua aut uino bibitum.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina decem in uino pota.
Clematis folia cum uino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in uino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex uino sumpta.
Eupatorij semen & folia in uino hausta.
Nymphææ siccata radix ex uino ebibita.
Sedum maius cum uino potum.
Sanguis { *Hirci / Capræ / Leporis / Cerui* } *in sartagine frixus in cibo sũptus.*
Vitis uiniferæ foliorum, & capreolorum succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clistere infusum.
Vinum œnanthinum / Vinum cydonites / Vinum rhoites } *potum.*
Terra lemnia ebibita.
Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.
Scordium duarum drach. pondere cum aqua dulci potum.
Hederæ flores trium digitorum carptæ bis in die ex uino hausti.

MATTHIOLI

Lentiscinum oleum infusum.
Rosaceum oleum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Armenium lutum unà cum corallio, mastiche, cornu ceruino & hæmatite potum.
Pinorum nucũ cortices ex aceto acerrimo decocti et suffiti.
Mastiches pota.
Millefolij succus clysteribus infusus, quinetiam sicci farina cum epota tum infusa.
Potentilla pota, aut uiridis in calceis imposita sub nudis pedibus.
Succinei pastilli hausti.
Crespini uuarum succus in potu sumptus.
Vua spina.
Ribes uulgaris.
Ligustrinorum florum aqua.
Cisti flores.
Hypocistis.
Rosaceum saccharum.
Rosarum ungues.
Rosarum calyx.
Rosarum semen & lanugo circunstans.
Lycium infusum.
Quernorum foliorum stillatitia aqua pota.
Querna folia, glandes & gallæ.
Fagineæ glandes.
Castanearum rubens interior membrana hausta.
Punicum malum in furno tostum, tritumq́; potui datum.
Punicæ mali florũ saccharum rosacei mõ paratũ sumptũ.
Myrteum condimentum.
Cerasia austera saccharo condita.
Poma acerba sub calidis cineribus assa.
Cydonia mala tosta à ieiunis deuorata.
Cydoniorum uinum, mina, oleum, hoc illitum illa hausta.
Diacydonites confectio.
Cydoniorum pomorum succus, in quo conferbuerint rubrũ coralliũ, rubearum rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.
Pyra austera, uel syluestria assa.
Mespila.
Corna cùm cruda tum saccharo condita.
Mora immatura arida.
Cochleæ cum testis ustæ, admistis galla omphacitide & pipere albo, & cibis inspersæ, aut ex uino austero potæ.
Leporina caro assa deuorata.
Leporinus sanguis adhuc calens cum hordeacea farina decoctus, & deuoratus.
Leporinus fimus potus.
Cerui genitale ex uino austero sumptum.
Ouum gallinaceum in aceto coctum deuoratum durum.
Ceruinus sanguis clysteribus infusus.
Caninum stercus album ex lacte potum, in quo igniti calculi extincti sint.
Oryzæ decoctum potum, aut infusum.
Oryza in lacte cocta, in quo igniti calculi extincti fuerint deuorata.
Milij Indici panicularum flores intro sumpti.
Milij granorum putamen oui uitello exceptum, et probè decoctum sumptum.
Amylum in cibo usurpatum.
Oxylapathi semen potum.
Portulaca in cibis usurpata.
Bistortæ / Tormentillæ / Caryophyllatæ } *radices, in potionibus additæ.*
Lagopi paniculæ pro sedis abstersorio usurpatæ.
Virga aurea pota & clysteribus infusa.
Plantaginis utriusque semen ouo exceptum, tegulisq́; inassatum deuoratum.
Trasorum lacteus cremor ex aqua, in quo candens ferrum extinctum fuerit, paratus potus.

Bursa pastoris cum plantagine, luto armeno ex pluuiali aqua cocta & pota.
Rhabarbarum igne torrefactum ex uino austero & plantaginis succo potum.
Tragacanthæ lachryma tosta, & ex uino cydoniorum pota, tum clysmate infusa.
Flos solis unà cum radicibus ex uino austero potus.
Aparinæ stillatitia aqua pota.
Gnaphalium ex uino austero.
Conyzæ mediæ puluis drachmæ pondere quotidie sumptus ex austero uino.
Palmæ Christi florum puluis ex aqua plantaginis, aut in qua ferrum ignitum extinctum fuerit.
Lunaria minor quoquo modo sumpta.
Canabis foliorum puluis oui uitello exceptus, deuoratus.
Hyperici oleum uentri illitum.
Tyrola, Pilosella, Fragaria } *ex uino austero pota.*
Amaranti purpurei flos epotus.
Punicorum malorum uinum ex aqua plantaginis potum.
Armenia terra pota aut in clysteribus addita.
Corallium rubrum in pollinem tritum bibitum.
Crystallum tenuissimè leuigatum potui datum.

MATTHIOLI
Ad tormina.

Oleum { *Oliuarum cum uino cretico potum & infusum. Amygdalinum haustum. Laurinum illitum.*
Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei deuorati.
Cochlearum ius potum.
Milium cum sale mistum, et in sacculis calidum appositum uentri.
Brassicæ ius cum uetere gallo decoctum bibitum.
Cyclamini succus clysteribus additus.
Chelidonium maius unà cum radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & umbilico illitum.
Dictamnus albus ex meraco potus.
Mentastrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in puluerem triti, & potionibus inspersi.
Herba trinitatis aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina hausta.

DIOSCORIDIS
Ad cohibendam aluum, & diarrhœam.

Coagulum leporinum potum.
Lac omne, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq; inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardente syrio acceptus, & in aqua bibitus.
Panis triticeus siccus inueteratus comestus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyris aut malicorio ex uino illita.
Puls ex { *Zea, Auena, Milio* } *in cibum sumpta.*
Oryza in cibum accepta.
Lentes cũ suo cortice decoctæ deuoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus alijs.
Oxylapathi aut oxalidis semen in uino aut aqua potum.
Brassicæ percoctæ cibus.
Beta nigra cum sua radice, & lente decocta esui data.
Plantago ex aceto elixa cum sale comesa, quin & eius semen ex uino potum. Præterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quam erratica in cibum accepta.
Condryllæ succus coctus potus.
Lens sylucstris quoquo modo sumpta.
Acinos pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quinetiam eius coma & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo uel potu sumpta.
Orchis Serapias ex uino potus.
Pæoniæ radix ex uino decocta hausta.
Altheæ decoctum bibitum.
Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in uino bibita.
Lagopus ex uino, uel ex aqua sumpta, ubi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex uino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Phœnix in uino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci præsertim marini semen frixũ, et in diluto uino potũ.
Astragali radix ex uino hausta.
Hyacynthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex uino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.
Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum uinum potui datum.
Rubrica sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fex illita.
Sedum maius ex uino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

MATTHIOLI

Arborei musci dilutum ex uino paratum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Mespila, Sorba, Corna, Pyra syluestria } *deuorata.*
Nux myristica & præsertim tosta.
Auellanarum putamina trita, & ex uino austero pota.
Oryza torrefacta, & in lacte decocta, & in quo igniti calculi extincti sint.
Milij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatum & deuoratum.
Oxylapathi semen potum.
Caryophylli prius igni tosti, & in potu, aut cibo sumpti.
Coriandri semen ex aqua potum.
Lagopi folia paniculæ, & semen, ex uino austero, aut punici mali hausta.
Virga aurea pota, & in clysteribus addita.
Potentilla pota, aut uiridis in calceis nudis pedibus supposita.

Fragariæ

Fragariæ folia, atq; radices.
Solbastrella, siue sanguisorba quouis modo usurpata.
Pulmonaria altera ebibita.
Punicorum acidorum malorum uinum potum.
Armenia terra tam pota, quam clysmate infusa.

MATTHIOLI
Ad lienteriam.

Arborei musci dilutum ex uino paratum.
Lycium.
Saccharum è punicorum floribus paratum ex austero uino sumptum.
Myrteum condimentum.
Siliquæ siccæ deuoratæ.
Nux myristica, præsertim calido cinere inassata.
Milij Indici panicularum flores hausti.
Milij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatum, & deuoratum.
Oxylapathi semen potum.
Caryophylli tosti in potione uel in cibo sumpti.
Rhabarbarum tostum, & uino austero, aut plantaginis succo haustum.
Coriandri semen ex aqua.

DIOSCORIDIS
Ad diuturnas alui fluxiones.

Sanguis Hircinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus in sartagine frixus & comesus.

MATTHIOLI

Mastiches pota.
Nux myristica.
Myricæ ramorum cortex.
Oxylapathi semen potum.
Milij Indici flores intro sumpti.
Milij putamen uitello oui exceptum, & deinde inassatum deuoratum.
Caryophylli tosti in potu, aut cibo sumpti.
Lagopi folia, semen, & paniculæ, ex uino austero, aut punici mali pota.
Virga aurea tum pota, tum infusa.
Pyrola, Pilosella quomodolibet usurpatæ.
Potentilla pota uel uiridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia & radices.

DIOSCORIDIS
Ad emolliendam aluum.

Ceruisia comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq; ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in uniuersum ius per se, aut ex uino bibitum.
Gallinaceorum ueterum ius epotum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum comestum uel bibitum.
Medulla ossium deuorata.
Cicer in cibo sumptum.
Rumex, Blitum, Malua, Atriplex, Beta candida, Asparagus, Lactuca decocta & in cibis sumpta.
Brassica leuiter feruefacta esui data.
Tragoriganum potum.

DIOSCORIDIS
Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, & fœnugræci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.
Anethi comæ & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, uel eius semen cum polenta, & hydræleo maceratum & illitum.
Peucedani liquor in ouo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

MATTHIOLI

Cubebæ quocunq; modo sumptæ.
Cinamomi aqua stillatitia pota.
Acorum, quod falsò calamum odoratum uocant.
Balsami factitij liquores omnes.
Ricinum oleum.
Mumia ex ammi & cari decocto sumpta.
Milium torrefactum cum sale mistum, & calidum in sacculis impositum.
Sisymbrium quocunq; modo haustum.
Quinta essentia nostra cap. de uino descripta pota.

DIOSCORIDIS
Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, uel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere ex castorei & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, uel ex aqua umbilico illitum.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum uel cum melle delinctum.
Heliotropij maioris tum folia tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

DIOSCORIDIS
Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, uel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, uel cum oryza decoctum cũ melle sumptum.
Absinthium santonicum, ut marinum, haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Mentha bibita.

Calaminthæ

Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex uino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum uino pota, sed qui sumunt prægustare allia debent.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Asarina quoquo modo hausta.
Helenij radicum succus aut decoctum potum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Myrrha hausta.
Iuniperi gummi haustum.
Lauri cimæ cum calamintha, & sale tritæ, & ex tepida aqua potæ.
Crespini acinorum succus cum aqua graminis, aut portulacæ potus.
Persici folia contusa, & uentri ex aceto illita.
Aqua stillatitia è limoniorum succo pota.
Limonij immaturi succus haustus.
Pruni syluestris aqua à floribus .s. distillata.
Sebestena deuorata.
Brassicæ semen haustum.
Beta candida cum allio sumpta.
Sisymbrium potum.
Erucæ semen sumptum.
Nucum Indicarum oleum.
Mori arboris radix pota.
Oleum scorpionum nostrum cum potum tum illitum.
Cornu ceruinum ex melle haustum.
Apri urina oleo in sua ipsius uesica commista, diuq; in fumo suspensa naribus & arterijs manuum, & temporum illita.
Secalæ uulgaris decoctum cum coriandro potum.
Lupinus tum illitus tum potus.
Napi semen ex limoniorum, aut aurantiorum succo potũ.
Caryophylli flores ita uocati saccharo asseruati deuorati.
Succisæ radicis puluis potioni iniectus.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Cruciatæ radix tusa, & uentri imposita.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Centaurium minus drachmæ pondere ex melle potum.
Aloe ex lacte uel melle sumpta, aut bubulo felle, & aceto excepta, & umbilico tenus illita.
Abrotonum.
Absinthium.
Hyssopum ex melle & nitri momento.
Dictamnus albus drachmæ pondere bibitus.
Menthastrum ex aceto potum.
Menthæ græcæ succus potui datus.
Galegæ succus haustus, siue herba ipsa recẽs ex oleo amygdalarum amararum calefacta & uentri adalligata.
Pseudomelanthij semen tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto illitum.
Vincetoxici radices cum albo dictamno haustæ.
Cardui benedicti decoctura, aut stillatitia aqua pota.
Chamædryos succus uel uinum, in quo florescens planta fuerit macerata.
Marrubij puluis insumptus.
Securidacæ utriusq; semen ex dulci lixiuio potum.
Tanacetum.
Cannabis decoctum bibitum.
Hyperici florum oleum cochlearis mensura potum.
Tormentillæ, Bistortæve radicum decoctum potum.
Eupatorij uulgaris succus in catapotijs deuoratus.
Muscus marinus drachmæ pondere haustus & electuariũ ex ipsomet musco uide lib. 4. eius commentarium.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Oleum è colocynthide cum felle bubulo umbilico inunctũ.
Argentum uiuum semiscrupuli pondere haustum.
Oleum è calcantho sex granorum pondere ex uino datum.

DIOSCORIDIS

Ad fluxum alui ex epoto medicamento.

Gallorum gallinaceorum senum uentriculus sale inueteratus, & in umbra siccatus potus.

MATTHIOLI

Ad iliacam passionem.

Iridis illyricæ puluis drachmæ pondere ex passo hausta.
Oleum senarum unciarum põdere ex uino cretico potum, aut infusum.

DIOSCORIDIS

Ad intestinorum uulnera.

Equiseti radix & folia cum aqua pota.

MATTHIOLI

Leporinus fimus, atq; pili, qui sub uentre habentur ex melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Terrenorum uermium oleũ addito factitio balsamo illitũ.
Cyclamini radicum stillatitia aqua sex unciarum pondere hausta, addito selectissimi sacchari puluere.
Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Terrestris hederæ decoctum, uide eius commentarium.
Solidago minor & media, Sannicula, Auricula ursi, Pilosella } *in potionibus hausta.*
Pyrola de qua uulnerariam potionem habes lib. 4. comment. de Limonio.
Virga Aurea, Potentilla, Alchimilla, siue stellaria } *in potionibus addita.*
Momordicæ siccæ puluis cochlearis mensura ex plantaginis, aut equiseti decocto potus.

DIOSCORIDIS

Ad intestinorum ulcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum infusum.
Sapphyrus lapis bibitus.

MATTHIOLI

Solidago minor, & media, Sanicula, Auricula ursi, Pilosella, Pyrola } *tum pota, tum infusa per clysteres.*

DIOSCORIDIS

Ad sedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo uase ad mellis spissitudinem decocta illita.
Viticis semen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combusti cum melle cocto illiti.

Labri

Labri Veneris radix in uino decocta, & subinde tusa imposita.
Leucoij flores cera excepti, & emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flores illiti.
Plumbum elotum impositum.

MATTHIOLI

Iuniperinum gummi cum rosaceo, aut Myrteo illitum.
Cancri fluuiatiles triti & inspersi.
Oleum ex luteis ouorum illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci genera omnia.
Vnguentum ex mortario & pistillo plumbeo atque oleo paratum.
Diphryges in unguentis additum aut inspersum.

DIOSCORIDIS
Ad sedis ulcera.

Thus tritum cum lacte, & linamento exceptum impositũ.
Punicorum acidorum succus cum melle decoctus illitus.
Oesypus impositus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

MATTHIOLI

Aloe inspersa.
Solidago minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola.
Verbasci genera omnia.
Vnguentum ex oleo mortario, & pistillo plumbeo paratũ.
Dyphryges.

DIOSCORIDIS
Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplasmatis adiecta.
Oui uitellus assatus, & ex rosaceo & croco illitus.
Aloe cum passo adhibita.
Anethi cremati seminis cinis illitus.
Libanotis emplastri modo imposita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta imposita.
Rubi folia adhibita.
Helsine imposita.
Quinquefolij radix illita.
Sarmentitius cinis, quin & uinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impositum.
Sandaracha cum rosaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplasmatis inditum.

MATTHIOLI

Lini seminis oleum illitum.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS
Ad sedis inflammationes.

Lens cum sertula campana, siccis rosis, cydonio malo, malicorio & rosaceo illita.
Sonchi succus illitus.
Melilotus cum fœnigræci farina, & lini semine ex passo impositus.
Libanotis adhibita.
Altheæ radix decocta illita.
Symphyti maioris radix cum folijs senecionis cataplasmatis modo.
Senecionis flores, & folia ex modico uino illita.

MATTHIOLI

Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS
Ad induratos sedis tumores.

Pix liquida illita.

DIOSCORIDIS
Ad procidentem sedem.

Lentisci succus, & folia illita.
Malorum cydoniorum decoctum in desessionibus.
Torpedo marina apposita.
Cyclamini succus ad mellis spissitudinem decoctus illitus.
Cærulei anagallidis flores appositi.
Aster atticus illitus.
Acetum illitum & fotu adhibitum.
Acida muria in desessionibus.

MATTHIOLI

Mastiche aspersum.
Cochleæ putamen ustum & aspersum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci florum & seminum puluis larigna resina exceptus & suffitus addita Anthemidis florum farina.
Ebuli radicum succus illitus.

MATTHIOLI
Ad hœmorrhoidarum dolorem.

Nucum Indicarum oleum illitum.
Persicorum nucleorum oleum.
Lini seminis oleum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Porri folia decocta & illita.
Dracunculi radix cineribus calidis tosta & imposita.
Ari radix oleo subacta, & imposita.
Scrophulariæ unguentum, cuius parandi rationem habes lib.4.cap.90.
Verbasci genera omnia.
Oleum de momordica ex amygdalino aut lini semine paratum. uide lib.4. comment. uitis nigræ.

DIOSCORIDIS
Ad hœmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

MATTHIOLI

Ficulnea folia affricta.
Cæpa cruda imposita, aut ex aceto illita.
Cyclamini radix recens affricta, aut eius succus ex lana impositus.

DIOSCORIDIS
Ad hœmorrhoidarum defluxiones.

Aloe cum passo illita.
Libanotis emplastri modo imposita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

MATTHIOLI

Iuniperinum gummi ex oleo rosaceo, aut myrteo illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Lagopi panicularum cinis inspersus.
Verbasci flores una cum oui uitello, & clematide prima, & porri folijs illiti.
Eiusdem uerbasci folia suffita ex molari lapide accenso.

DIOSCORIDIS
Ad hœmorrhoidas sanandas.

Rhois semen illitum.

Palmulæ illitæ.
Ononis decoctum (ut quidam aiunt) potum.
Plumbum elotum impositum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad summum cocta imposita.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum fotum.

DIOSCORIDIS
Ad tenasmos.

Lac { Ouillum, Caprillum, Bubulum } ignitis calculis calefactum, clystere infusum.
Fœnigræci seminis decoctum infusum.
Lini semen quoquo modo appositum.
Erui farina uino macerata illita.

MATTHIOLI

Thus suffitum addita præsertim colophonia resina.
Verbasci florum, & seminum puluis unà cum Anthemidis florum farina, resina larigna receptus & suffitus.

DIOSCORIDIS
Ad pensiles thymos.

Capræ syluestris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laser in malicorio cum aceto feruefactum.
Acetum illitum.

MATTHIOLI

Plantaginis recentia folia trita & illita.

MATTHIOLI
Ad inflammationes.

Caphura.
Oleum è cucurbitarum uulgarium floribus paratũ illitũ.
Lentis palustris stillatitia aqua tum pota tum illita.

DIOSCORIDIS
Ad renum dolores.

Cardamomum ex uino potum.
Nardum celticum potum ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Harundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drachmæ põdere in passo dissoluta cum adusto, elatoque cerui cornu, & scissilis aluminis tantillo potum.
Peucedani succus potus.
Vua passa alba in cibum sumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fœniculi comæ decoctum subditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ succus cum passo potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pœoniæ radix ex uino pota.
Symphytum petræum ex aqua potum.
Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum melitites ebibitum.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa cum Glycyrrhizæ puluere hausta.
Oleum laurinum illitum.
Amygdalinum oleum potum.
Filipendulæ radix pota.
Altheæ alterius semen ebibitum.

RENVM

MATTHIOLI
Ad lumborum dolorem.

Helenij folia ex uino illita.
Agaricum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS
Ad renum calculos & arenulas.

Nardus { Indica, Celtica, Montana } potui data. Verum Celtica cæteris præstat.
Lauri folia pota, quin & radicis cortex, qui longè potentior est, potus.
Cerasi gummi ex uino haustum.
Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum.
Anonis radicis cortex cum uino potui datus.
Anisum potum.
Cumini alterius syluestris semen potum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Chamæmeli decoctum potum, uel fotu adhibitum.
Parthenij folia hausta.
Altheæ decoctum bibitum.
Alismatis decoctum potui datum.
Tribuli utriusq; fructuum succus haustus.
Rubi radix pota.
Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.
Vmbilici Veneris folia cum radice pota.
Vinum absinthites bibitum.
Adiantum potui datum.
Trichomanes potui data.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum assidue potum.
Alcyonium tertium potum.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ frequenter deuoratæ.
Phu radices ex iure sumptæ.
Carpesium.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa ex glycyrrhizæ decocto, aut puluere sumpta.
Balsami factitij liquores omnes poti.
Terrestris musci ex uino decoctum potum.
Oleum cum pari portione uini Cretici calidum potum aut infusum.
Amygdalinum oleum, & præsertim ex amaris nucibus.
Bdellium in potu datum.
Resina { Larigna, Terebinthina, Abiegna } deuorata unciæ pondere.
Os humani capitis haustum.
Fraxini semen ex uetere uino potum.
Aqua defluens ex perforato betulæ caudice hausta.
Quernorum foliorum stillatitia aqua in potu sumpta.
Glandis fagineæ cinis ex posca illitus.
Cerasorum gummi cum uino potum.
Persici lachryma cum succo raphani, aut limonũ sumpta.
Persicorum nucleorum oleum potum, quinetiam nuclei ipsi in potu hausti.
Persicorum nucleorum, & aliorum nonnullorum stillatitia aqua. uide in commentario persici libro primo.
Limoniorum succus ex uino Cretico propinatus.
Mespilorũ officula cochlearis mẽsura ex uino albo hausta.
Amygdalinum oleum potum.

Cochleæ putamen casu inuentum tritum potu datum.
Cammarorum lapilli ex uini albi potione sumpti.
Cancri fluuiatilis putamen ex uino subdulci potum.
Scorpionum cinis ex uino datus.
Scorpionum oleum pubi illitum.
Leporis integri combusti cinis in potu sumptus.
Leporini renes tum crudi tum cocti deuorati.
Calli, qui equorum interna crurum parte innascuntur triti & ex uino propinati.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Ciceris cum nigri tum quoq; rubri ius haustum.
Brassicæ ius potum.
Hippolapathi radix trita ex uino sumpta.
Anonidis radix trita ex uino sumpta. item eiusdem stillatitia aqua. cuius parandi rationem habes in eius comment.
Veronica mas.
Dictamnus albus ex uino meraco ebibitus duarum drachmarum pondere.
Filipendulæ radices haustæ.
Tanacetum quouis modo usurpatum.
Hyperici semen ex uino.
Polygoni minoris puluis ex uino haustus.
Oleum è flammula illitum. Parandi rationem habes lib. 4. commente de clemati de altera.
Consolidæ regalis flores poti.
Saxifragiæ albæ decoctum potum, uel alba radicum circũstantia grana contusa & deuorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex uino hausta.
Pimpinellæ saxifragiæ radices potæ.
Vinum è calcatis halicacabi solani baccis potum unciarum quatuor pondere.
Primulæ ueris radicum decoctum potum.
Genistæ semen aut iuncei eius rami cũ folijs in potionibus.
Genistæ florum stillatitia aqua pota libræ pondere & eorundem conserua ex saccharo parata & deuorata.
Oleum è chalcanto scrupuli pondere ex uino potum.

DIOSCORIDIS
Ad renum ulcera.

Lac omne potum.
Plantaginis radices & folia ex passo sumpta.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum assiduè potum.

MATTHIOLI

Pinei nuclei ex melle, aut saccharo deuorati.
Tragacanthæ lachrima intus sumpta.
Equiseti cuiusq; decoctum, aut aqua stillatitia pota.

DIOSCORIDIS
Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.
Vinum absinthites } *potum.*
Vinum Melitites }

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Cinnamomi stillatitia aqua hausta.
Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Terebinthina lariceave resina sumpta unciæ pondere.
Zizypha.
Agaricum.
Anonis, & eius aqua stillatitia.
Ciceris decoctum potum.
Nuclei pinei.

Hippolapathi radix contrita ex mero.
Dracunculi radicis farina ex uuarum passarum cremore, & mastiches momento sumpta.
Hippolapathum uino ingestum.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Eryngij radix.
Veronica mas.
Fragariæ radicum, & foliorum decoctum potum.
Vinum è calcatis solani haliacacabi baccis quatuor unciarum pondere potum.
Oleum è chalcantho ex uino potum.

DIOSCORIDIS
Ad ciendam remorantem urinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctæ, uel tritæ citra coctionem & potæ.
Nardus { *Indica* / *Celtica* / *Montana* } *potui data.*
Cardamomum ex uino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Casia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij semine sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, uel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertimq; Terebinthina hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides deuoratæ, uel potæ.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albæ populi cortex unciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum & radicum decoctum in potu sumptum.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex uetere uino haustum.
Oleæ æthyopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ inuolucri decoctum bibitum.
Punicæ acidæ succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex aceto mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus, & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
Sißeris radix in cibum accepta.

Asparagi

Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquo modo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ utriusq; semen bibitum.
Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquæ cũ semine elixæ & in cibũ datæ.
Asphodeli radix pota.
Bulbus uomitorius in cibũ sumptus, uel eius decoctũ potũ.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Cæpa decocta in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Saluiæ decoctum haustum.
Crocodilij semen bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpyllum in potu sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinæ albæ radix pota.
Acanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex uino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthium potui datum, uel eiusdem decoctum bibitum.
Hyssopi decoctum in potu sumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi comæ & seminis decoctum bibitum.
Apium crudum coctumve in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctũ haustum, uel in desessionibus additũ.
Lithospermi semen ex uino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex uino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semen haustũ. Est.n. ualẽtissimũ medicamẽtũ.
Saxifragia potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita, sed seminis longè maior.
Iunci marini semen frixum.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ, siue haliacacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ asparagi, radicesve in uino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.
Vmbilici ueneris folia cum radicibus manducata.

VESICAE

Bunij & Pseudobunij semen potum.
Astragali radix ex uino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ coctæ, comestæq;.
Chamædaphnes foliorum succus ex uino sumptus.
Vinum { Cydonites, Hyssopites, Scillinum, Absinthites } potum.
Aqua mulsa in potum accepta.

MATTHIOLI

Nardi Italicæ, aut lauendulæ flores ex uino feruefacti & pubi impositi.
Asarinæ decoctum potum.
Carpesium haustum.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Calamus odoratus uulgaris in potu sumptus.
Bdellium haustum.
Iuniperinus cinis ex lixiuio & uino albo potus.
Sabina quocunq; modo deuorata.
Fraxini semen potum.
Arundinis radix.
Cochleæ putamen casu inuẽtũ tritũ, & ex albo uino potũ.
Scorpionum exustorum cinis potus.
Eorundem oleum pubi illitum.
Sepiæ oua in cibis sumpta.
Cimices uiui in penis foramen immißi.
Aqua in qua ceruinum genitale elotum fuerit, hausta.
Sisymbriũ aquaticum, cũ raphano omni, & petroselini radicibus ex albo meraco, butyroq; calefactũ, pubi illitũ.
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Pectinis ueneris planta tota albo meraco & butyro calefacta & pubi imposita.
Porri semen ex passo potum.
Sinapi potum.
Gentiana.
Anonidis radicum stillatitia aqua. Parandi modum habes commento de Anonide lib. 3.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Veronica mas ebibita.
Hissopum { Pulegium } potum.
Mentha Græca ex uino feruefacta, & pubi illita.
Imperatoria hausta.
Vincetoxicum sumptum.
Filipendulæ radices ex uino.
Tanacetum feruefactum & illitum.
Polygoni minoris puluis ex uino haustus.
Oleum flammulæ inunctum pubi, autclystere infusum.
Consolidæ regalis flores aut eorum decoctum potum.
Saxifragia alba ex uino decocta, & pota. uel granula quæ in radice sunt contusa & deuorata.
Saxifragia magna.
Fragariæ folia & radices, siue earundem decoctũ ex uino.
Pimpinella saxifragia.
Trichomanes in puluerẽ trita, & drachmæ pondere ex albo meraco pota.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Genista quoquomodo sumpta.
Genistæ florum ex uino decoctum, aut stillatitia aqua; quin etiam conserua ex ijsdem & sacchare parata.
Oleum è chalcantho ex uino potum scrupuli pondere.

DIO-

DIOSCORIDIS

Ad urinæ angustias.

Cimices lectularij triti, & urinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex uino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ, præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum in sessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen & folia ex uino decocta pota.
Sandicis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibo sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut uino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex uino, aut ex passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potum.
Pastinacæ syluestris semen potum, uel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum uino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex uino, uel ex aqua paratum potum.
Anthyllis altera drachmarum duarum pondere bibita.
Pæonia potui data.
Althex decoctæ succus ex uino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.
Lapis { Hæmatites ex uino / Morochthus ex aqua } bibitus.
Lapis { Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus. / Spongiæ ex uino haustus.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata, aut cum diureticis hausta.
Amygdalinum oleum potũ, aut per penis meatũ infusum.
Terebinthina resina hausta.
Lauri baccæ cum triticeo furfure, iuniperi baccis, & allio contritæ, & uino super calenti tegula asperse, & pubi superpositæ.
Napi semen cochlearis mensura addita lini seminis drachma ex uino potum.
Raphani rusticani radix minutim concisa unà cum petroselini uulgaris radicibus, ex oleo, uel butyro & uino calefacta, & pubi adalligata.
Raphani hortensis radix eodem modo usurpata.

VESICAE

Raphani utriusque dilutum ex uino paratum haustum, uel eorum succus unciarum duarum pondere ax cretico uino sumptum.
Anonidis radicum stillatitia aqua pota. parandi modum habes lib. 3. cap. 8.

DIOSCORIDIS

Ad urinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.
Sisymbrij semen in uino bibitum.
Panaces heraclium ex uino haustum.
Seseli massiliense potui datum.
Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
Olusatri radix cum semine ex mulso pota.
Polycnemum ex uino bibitum.
Clinopodium haustum.
Oenanthes radix cum uino epota.
Conyzæ folia, & flores in potu.
Aspleni decoctum potui datum.
Cepæ cum asparagi radicibus decoctum in potu sumptum.
Onobrychis bibita.
Polygoni succus haustus.
Saxifraga in uino decocta potui data.
Xyridis radix ex mulso pota.
Tragij liquor, semen, & folia in potu sumpta.
Rusci folia, radices, baccæ bibitæ.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
Elichrysi coma ex uino hausta.

MATTHIOLI

Phu decoctum potum.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum dulci radice sumpta.
Nuclei pinei saccharo, aut melle excepti.
Sebestena.
Zizypha.
Nuclei pinei.
Cochleæ cum suo putamine contritæ, ex passoq; diebus septem continuis potæ.
Leporini testiculi in cibo sumpti.
Cicerum rubeorum decoctum paratum, ut in ciceris Com.
Sonchi lacteus succus è caule manans cyathi mensura.
Amarago siue dens leonis ex aceto decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor additis halicacabi pastillis aut glycyrrhizæ succo, mumiæq; momento, & gummi arabici, & tragacanthæ nonnihil.
Lactucæ semen è papauerini seminis cremore haustum.
Trasorũ lacteus cremor è carniũ iure absq; sale paratum.
Glycyrrhiza.
Cuminum ex dulci uino potum.
Eryngij radix.
Filipendulæ radices, aut earum decoctum potum.
Veronica mas.
Lagopi decoctum cum maluæ folijs, & dulci uino paratũ.
Agrimoniæ ex uino albo decoctum cum saccharo haustũ.
Solani halicacabi baccarum succus ex papaueris albi cremore aut melopeponum, aut cucurbitæ, aut cucumeris haustus.
Lupulorum flores in desessionibus additi.

DIOSCORIDIS

Ad uesicæ ulcera.

Myrti folia & semen pota.
Lac omne bibitum.
Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.

Glycyrrhizæ succus ex passo sumptus.
Vua passa alba comesa.

MATTHIOLI

Nuclei pinei ex melle, aut saccharo deuorati.
Mumia ex caprillo lacte pota.
Amyli semuncia cum ouo, & uuis passis subferuefacta & a balneo sumpta.
Equiseti cuiusque decoctum, aut aqua stillatitia cum herbe puluere pota.

DIOSCORIDIS

Ad uesicæ uulnera.

Butyrum infusum.
Equiseti folia ex aqua pota.

DIOSCORIDIS

Ad eijciendos uesicæ calculos.

Ossifragi auis uentriculus paulatim in potu haustus.
Muris qui muserta dicitur, fimus cū mulso & thure potus.
Vrina apri potui data.
Rumicis radicum ex uino decoctum bibitum.
Sion crudum, coctumve haustum, uel comestum.
Sisymbrij semen potum.
Baccharis decoctum haustum.
Apij semen uel radix uino bibita.
Fœniculum erraticum potum.
Sagapenum potui datum.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes decoctum in potu sumptum.
Vitis uiniferæ lachryma in caudice concreta ex uino pota.

DIOSCORIDIS

Ad uesicæ calculos frangendos educendosque.

Cardamomum cum corticis radicis lauri drachma potum.
Bdellium potum.
Cerasi arboris gummi bibitum.
Aspleni decoctum haustum.
Lithospermum ex uino albo potui datum.
Saxifraga ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.

MATTHIOLI

Balsami factitij liquores omnes poti.
Betulæ aqua, quæ è perforato caudice destillauit, pota.
Ericæ decoctum tum potum tum balneum ex eo paratum.
Scorpionum cinis potioni inspersus.
Scorpionum oleum pubi illitum.
Leporis integri cinis in potione sumptus.
Murium stercus potum.
Bubuli fellis lapis in potione sumptus.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Polygoni minoris puluis ex uino potus.
Saxifragiæ albæ ex uino decoctum potum. siue albicantia grana radicibus inherentia contusa & deuorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex uino.
Primulæ ueris radicum decoctum haustum.
Genistæ florum decoctum potum.
Corallium ustum bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad urinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in uino austero bibita.

MATTHIOLI

Mumia ex caprillo lacte pota.
Echini terrestris combusti cinis cum agrimonio, & interna membrana uentriculi gallinæ sumptus.
Tormentillæ / Bistortæ } radices ex plantaginis aqua potæ.

MATTHIOLI

Ad uesicæ scabiem.

Cassiæ solutiuæ pulpa cum puluere dulcis radicis pota.
Nuclei pinei deuorati ex melle, aut saccharo.
Amygdalinum oleum potum.
Sesaminum oleum haustum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.

DIOSCORIDIS

Ad cruentos mictus.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.
Acida muria infusa.

MATTHIOLI

Dactylorum ossa cum crudo serico cōbusta intus sumpta.
Plantaginis & millefolij succus potus addita philonij persici drachma.
Millefolij farina unciæ pōdere, una cum boli armenij drachma ex lacte bubulo propinata.
Millefolij succus unciæ pondere cum syr. myrtino haustus.

DIOSCORIDIS

Ad uenerem ciendam stimulandamque.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibum sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa ex uino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum uel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Galij radix assumpta.
Menthæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix, quæ uegetior est bibita uel comesta.
Satyrij radix esitata.
Horminium in uino potum.
Gladioli superior radix ex uino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex uino hausti.
Lac omne haustum.

MATTHIOLI

Galanga pota, aut in cibis addita.
Moscus ex cicino oleo peni illitus.
Zibetum eodem modo inunctum.
Pistaceorum oleum unà cum oleo sinapino, benzuino, & mosco genitalibus illitum.
Fraxini semen cum pistacijs, & nucibus pineis deuoratum addito saccharo.
Nux Indica.
Myristicæ nucis oleum genitalibus illitum.
Sepiæ pisces cum nucibus & allio paratæ & deuoratæ.
Genitale cerui in puluerem tritum, & ex ouo sumptum.

Eruca in cibis usurpata.
Caryophylli quatuor drachmarum pondere ex lacte poti.
Phasioli in lacte bubulo decocti, & longo pipere, & galanga aspersi.
Dauci semen.
Mala insana elixa, & deinde in butyro frixa & cum longo pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub feruentibus cineribus decocta et cum pipere & sale deuorata.

DIOSCORIDIS

Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamenta, quę uenerem excitant, præter ea, quę in calore, & siccitate excellunt.

MATTHIOLI

Sesaminum oleum potum, aut in cibis additum.
Cephiliones cum pipere & sale.
Nuclei pinei.
Pistacia.
Nux indica.
Gallinaceorum testes frequenter deuorati.
Oryza in bubulo lacte decocta addito croco et cinnamomo.
Cicera cibo data.
Phasioli in lacte bubulo decocti, longoq; pipere, galanga, & saccharo aspersi.
Rapum in lacte decoctum.
Napi ex pinguium carnium iure decocti addito pipere.
Siser coctum & cum pipere deuoratum.
Asparagi in cibo sumpti.
Trasorum cremor ex carnium iure paratus.
Caryophyllorum puluis.
Caryophylli quatuor drachmarum pondere ex lacte poti.
Cinaræ echinus ex pipere deuoratus.
Ferulæ corculum sub cineribus decoctum cum sale & pipere deuoratum.
Mala insana cocta, & in butyro frixa & cum pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub cineribus feruentibus probè decocta, & cum pipere deuorata.

DIOSCORIDIS

Ad uenerē inhibendā & nocturnas pollutiones.

Viticis semen potum & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq; inuncta.
Lactucæ semē potū nocturnas ueneris imaginationes arcet.
Anethi seminis & comæ decoctum assiduè potum.
Ruta in cibo, potuque sumpta.
Canini testiculi herbæ languida, flacidaq; radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.
Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.

MATTHIOLI

Caphura renibus & testibus illita.
Vinum, in quo mullus piscis fuerit immersus, potum.
Lactucæ succus cum caphuræ momento testibus illitus.
Lactucæ semen ex papauerini seminis cremore potum.
Sisymbrij succus testibus illitus.
Cannabis satiuæ semen largius sumptum.

DIOSCORIDIS

Ad seminis profluuium.

Nymphęæ radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.

VIRILIVM, ET PVDENDORVM

MATTHIOLI

Hyoscyaminum oleum renibus & testibus illitum.
Thus drachmæ pondere cum aqua nymphẹæ bibitum.
Larigna, aut terebinthina resina ex aqua plantaginis lota additis succino, uel aspleno, & caphuræ momento.
Caphura cum succino ex aqua nymphẹæ hausta, exteriusq; illita.
Rosarum baccarum semen, & lanugo in uino austero pota.
Rosarum crocei flosculi, capillive epoti.
Saccharum è punicæ floribus paratum ex uino austero sumptum.
Cichorij succus potus.
Lactucæ succus cum caphuræ momento testibus illitus.
Lactucæ semen è papauerini seminis cremore frequenter haustum.
Menthastri succus potus, & testibus illitus.
Asspleni aurigo drachmæ pondere cum albi succini semidrachma ex portulacæ, aut plantaginis succo pota.
Lithospermi utriusq; semen sesquidrachmæ pondere addita pari asplenij quantitate, & succini scrupulis duobus ex succo portulacæ pluribus diebus potum.
Millefolium cui candida inest umbella una cum floribus tusum, & cum sua ipsius aqua stillatitia, aut caprino lacte potū, uel cū corallio, succino et eboris scobe propinatū.
Vnguentum ex rosaceo in mortario plumbeo paratum.
Diphryges illitum ex rosaceo unguento.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS

Ad pudendorum ulcera.

Oesypus illitus.
Aloe illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in uino decoctus cum melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

MATTHIOLI

Mumia ex caprillo lacte pota.
Malicorium cum marina spongia exiccatum additis aloe et alumine.
Cucurbitæ exustæ cinis.
Cammarorum lapilli cum tartaro triti & aspersi.
Aloe in puluerem aspersa.
Abrotanum ustum in puluerem admotum.
Floris solis decoctum fotum.
Anethum ustum & aspersum.
Solidaginis mediæ folia, aut eorum succus adhibitus.

Sanicula
Auricula ursi
Pilosella } *tum in puluerem inspersa tum in lotionibus decocta, & fota.*
Potentilla
Pulmonaria altera

DIOSCORIDIS

Ad testium inflammationes, & tumores.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in uino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cum floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Sal cum origano, & fermento illitum.
Cuminū cum passa uua, fabæq; lomento, aut cera impositū.

Coriandrum cum uua passa, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo, & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex uino impositum.

MATTHIOLI

Iridis illyricæ farina cum alijs quibusdam medicamentis, ut in commento de iride diximus.
Hyoscyaminum oleum illitum.
Fœnugræci farina ex hydromelite decocta, & addita axungia imposita.
Cicerum farina, aut fabarum, aut erui ex aqua decocta & illita.
Bellidis folia tusa, & illita.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Vnguentum ex mortario & pistillo plumbeo cum rosaceo paratum.

DIOSCORIDIS

Ad genitalium pruritum.

Saluiæ decoctum ex uino illitum.
Resinæ omnes præsertimq; terebinthina illita.

DIOSCORIDIS

Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

MATTHIOLI

Irinum oleum illitum.

DIOSCORIDIS

Ad eos, qui natura præputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus. Tumorem enim excitat. qui deinde pinguiū fotu emollitus, præputij iacturā resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

DIOSCORIDIS

Ad genitalium phagædenas exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

MATTHIOLI

Pilosella
Potentilla
Solidago minor, & media
Sanicula
Auricula ursi
Pyrola.
} *quouis modo usurpata in topicis auxilijs.*

DIOSCORIDIS

Ad genitalium thymos.

Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel sylueſtris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Tymbra apposita.
Ruta cum pipere, nitroq; confricata.
Tithimali caraciæ lac inunctum.
Chamæsices rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.
Oleum è chalcantho illitum.
Oleum nostrum de antimonio cum cautelà adhibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad uteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cum melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.

Cimices lectularij naribus illiti.
Bitumen olfactum, suffitum & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum uino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI

Zibetum cauernulæ umbilici illitum.
Iuglandium iuli in puluerem contriti, et ex uino albo poti.
Castoreum incensum naribus admotum.
Castoreum semioboli pondere cum pari assa fœtida in catapotijs deuoratum.
Imperatoriæ radix ex uino.
Sagapenum cum olfactum, tum catapotijs deuoratum.
Alliariæ semen suppositum.
Tußilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex mero pota.
Hippoglosi radicum, aut foliorum puluis cochlearis mensura ex uino uel iure haustus.
Antirrhini flores, folia, & semen, cum rosaceo, & melle umbilico adhibita.
Vitis albæ radix ex uino pota.
Quinta essentia nostra in comment. de uino descripta hausta, & in faciem proiecta.

DIOSCORIDIS

Ad menses ducendos.

Iris illyrica ex uino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Casia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, uel ex myrrha suppositum.
Amomum peßis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel rutæ succo admota.
Styrax pota & apposita.
Bitumen ex uino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phyllireæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex uino haustum.
Oleæ Aethyopicæ, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce græca ebibitum.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cepæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramento aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus uel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Brassicæ succus ex loliacea farina suppositus, uel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, uel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita uel eiusdem suc. suppositus.
Condryllæ gummi ex myrrha subditum.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex & semen potui datum.
Anemones radix ex uellere apposita.
Hederæ corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelle drachmæ pondere haustum.
Origanum potum.
Absinthium haustum uel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex uino haustum.
Thymi, thymbræq; decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, uel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta utraque, tum pota, tum subdita.
Panaces herculeum ex uino haustum.
Ligustici radix & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sison bibitum.
Libanotis radices potæ.
Peucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.
Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum pipere & myrrha bibitus.
Galbanum suppositum & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Lilij cremata radix ex rosaceo subdita.
Melissophyli decoctum in desessionibus.
Trifolij semen & folia pota.

Polij utriusque decoctum haustum.
Scordij succus bibitus uel herba ipsa subdita.
Artemisiæ decoctum sessionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia & flores poti.
Hemerocallis radix cum uellere subdita.
Rusci folia & baccæ ex uino sumpta.
Leucoij decoctum fotum & sessionibus admotum.
Eiusdē semen drachmarum duarū pōdere ex uino sumptū.
Anthemidis decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes potui data.
Anagyris tria folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm suppositum.
Coris semen potui datum.
Vrticæ utriusque folia trita, & cum myrrha subdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum uino sumpta.
Medij semen haustum.
Chamædaphnes foliorum succus ex uino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragij liquor bibitus, quinetiam semen et folia pota drachmæ pondere.
Chrysocome ex mellicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum.
Helichrysi comæ ex mulso potui data.
Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Eiusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum { Nigrum / Album } suppositum.
Vitis nigræ tenellæ uiticulæ in cibum sumptæ decoctæ olerum, uel asparagorum more.
Heliotropij folia supposita.
Vinum { Scillinum bibitum. / Absinthites haustum. / Hyssopites potum.

MATTHIOLI

Nardus Italica & lauendula cum in potionibus tum in fomentis.
Asarinæ decoctum potum.
Phu quoquo modo sumptum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus uulgaris.
Crocum ex iure sumptum.
Styrax potus & illitus.
Iuniperinarum baccarum decoctum potum.
Sabinæ decoctum haustum.
Arundinis radix.
Cicerum rubeorum, nigrorumve ius.
Lupini decoctum cum myrrha & melle impositum.
Sinapi in potione sumptum.
Dracunculi radix supposita.
Ari semen drachmarum duarum pondere haustum.
Gentiana quouis modo sumpta.
Aristolochia longa fotu adhibita.
Centaurij magni radix ebibita.
Centaurij minoris succus suppositus.
Cardui benedicti decoctū tam haustū, quàm fotu adhibitū.
Hyssopum / Pulegium } quoquo modo usurpatum.

Dictamnus albus tum suppositus, tum cũ pulegio suffitus, tum ex mero potus duarum drachmarum pondere.
Gattaria tam pota, quàm in desessionibus addita.
Calamintha tum pota tum supposita.
Imperatoria quouis modo usurpata.
Vincetoxici radides in desessionibus additæ.
Artemisiæ recentia folia cum myrrha & oleo irino trita, & apposita.
Botrys suffitu usurpata.
Matricaria quoquo modo adhibita.
Lupuli semen tritum, & potui datum.
Quinta essentia nostra frequenter pota sescunciæ pondere.

MATTHIOLI

Ad alba uteri profluuia.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum, & suppositum cum lana.
Caphura cum succino, & aqua nymphææ hausta, aut pubi, aut imo uentri illita.
Flosculi medij rosarum cum suis capillis accepti.
Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua hausta.
Castanearum interior rubens membrana cum eboris scobe & nymphææ albæ stillatitia aqua.
Saccharum è floribus punicæ arboris paratum.
Dactylorum ossa in puluerem trita, & cum sanguinis draconis lachryma, & aqua portulacæ pota.
Ossicula mali punicæ acidi cum thuris polline ex stillatitia rosarum aqua.
Auellanarum putamina ex uino austero hausta.
Ebur in tenuissimum puluerem tritum, & ex cremore seminis lactucæ potum, quod prius in aqua, in qua ferrum candens extinctum fuerit, sit maceratum.
Milij Indici panicularum flores ex uino austero hausti.
Ophioglossum ex quernorum foliorum aqua potum.
Saluiæ aridæ folia suffita.
Rosmarinum quotidie, idque diutius sumptum.
Lunaria minor ebibita.
Alchimillæ lunariæ appellatæ stillatitia aqua pota aut in uterũ infusa aut eius decoctũ in desessionibus usurpatũ.
Caryophyllatæ radices haustæ.
Potentillæ siccæ farina ex sua ipsius aqua stillatitia additis corallio & eboris scobe, pota.
Solbastrella, & eius semen.
Pulmonaria altera.
Amaranti purpurei flos.
Millefolium recens contusum, & suppositum, pubique illitum uel cum corallio, succino & eboris ramentis ex sua ipsius aqua potum.
Malorum punicorum acidorum uinum potum.
Cymbalaria herba in acetarijs deuorata.

DIOSCORIDIS

Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens insessionibus additus.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu, uel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota tum indita.
Oleæ syluestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum, alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, & obsonijs inspersi, concoctiuè sumpti.

Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratæ.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditum, uel desessionibus additum.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota, quàm subdita.

Coagulum { *Leporinum*, *Hædinum*, *Agninum*, *Ceruinum*, *Hinnulinum*, *Vitulinum* } *potum ac etiam subditum.*

Ceruinum cornu ustum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum siccatum, tritumve cum thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barbæ hircinæ succus ex uino sumptus, uel suppositus.
Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex uino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillæa subdita.
Idæa radix hausta.
Equiseti folia bibita.
Mentha fotu subdita.
Iunci marini semen frixum, & ex uino diluto potum.
Ocimastrum potum ex uino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ flore luteo radix, & semen ex uino nigro pota.
Pæoniæ seminis grana xij. ex uino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex uino decoctum haustum.
Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex uino bibitum.
Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi ricini numero. x. ex uino hausti.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semen cum sulphure, & uino suppositum.
Semperuiuum maius in uellere subditum.
Vuarum uinaceorum decoctum haustum, et fotu appositũ.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fex imo uentris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex uino haustus.
Morochthus lapis in uellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex uino sumptus.
Samia terra cum syluestris punicæ floribus hausta.

MATTHIOLI

Hyoscyaminum oleum pubi et lumbis illitũ, aut suppositũ.

Rosaceum

Rosaceum unguentum.
Mastiches.
Iuniperinum gummi.
Crespini baccarum uinum.
Hypocistis sæpe ex uino austero hausta.
Rosacearum baccarum semen, & lanugo ex uino austero.
Lycium.
Querna folia, Glandes & gallæ.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Saccharum ex mali punicæ floribus paratum, & ex uino austero potum.
Myrteum condimentum pro intinctu usurpatum.
Cydoniorum uinum, Miua, oleum, confectio.
Mespilorum decoctum, & Mespila ipsa sæpe esitata.
Corna saccharo condita deuorata.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Pruni syluestris decoctum in desessionibus.
Leporinum stercus suppositum.
Milij indici panicularum flores ex uino rubro.
Portulaca quoquo modo sumpta.
Bursa pastoris tum deuorata, tum in desessionibus addita.
Persicaria maculosa in desessionibus, ac etiam intus sumpta.
Chelidonium maius mammis adhibitum.
Saluia arida suffita.
Flos solis cum radicibus contritus, & ex aqua plantaginis sumptus.
Lunaria minor ex uino punicorum hausta.
Clematitis prima fœmoribus adalligata.
Bistortæ & Tormentillæ radicum decoctum in desessionibus usurpatum.
Pilosella tam in corpus sumpta, quàm exterius usurpata.
Caryophillatæ radices potæ.
Pyrola, Potentilla, Sanicula, Auricula ursi } *quomodolibet usurpata.*
Fragariæ folia & radices.
Solbastrella, seu sanguisorba.
Pulmonaria altera.
Amaranti purpurei flos potus.
Millefolium recens tusum, & suppositum, pubiq; illitum.
Punicorum malorum acidorum uinum potum.
Corallium tam potum, quàm suspensum.

DIOSCORIDIS
Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere cum pulegio bibitum.
Cyclamini alterius semen haustum.
Allij comæ decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha & pipere sumpta uel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apij semen in potu sumptum.
Marrubij decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere contusa, & in septem dulcis uini heminis macerata per noctem, diemq; tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarum duarum pondere ex uino haustum.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpityos ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Trichomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.
Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI

Nardus Italica aut lauendula pota.
Cinnamomi uulgaris stillatitia aqua pota.
Balsamum factitium potum.
Ari semen duabus drachmis potum.
Pulegij decoctum potum.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibitæ, aut ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia bibita.
Artemisia recens cum myrrha & irino oleo trita, & supposita.

DIOSCORIDIS
Ad expellendum fœtum.

Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
Caniculæ lac primæ fœturæ haustum mortuum pellit.
Oesypus in lana suppositus.
Caprarum montanarum fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha et melle fotu adhibitũ.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclamini radix fœmori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.
Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumq;.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentissima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis massiliensis radix pota, quinetiam & semen.
Galbanum cum myrrha & uino potum, suffitumq;.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum potum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum in sessionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarum pődere ex uino potũ.
Onosmatis folia ex uino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin & adalligata,

sed

sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in uterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in uino potum.
Lauri alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci uino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis fœmori adalligatus.
Aetites lapis pro amuleto fœmori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

MATTHIOLI

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Sabina hausta.
Centaurij magni radix quouis modo usurpata.
Centaurij minoris succus ex lana suppositus.
Pulegij decoctum potum.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibitæ aut ex meraco drachmarum duarum pondere haustæ.
Calamintha seu pota, seu admota.
Artemisiæ radix pota.
Botryos suffitus per muliebria exceptus.
Chamæpitys altera recens in aceto decocta & pota.
Chrysocolla mineralis ex sabinæ succo drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI
Ad alleuiationem partus.

Iuniperinæ, & laurinæ baccæ cum cinnamomo in turturis uentre assatæ, & alternis diebus deuoratæ.
Lauri baccæ septem deuoratæ.
Cochleæ ante partum diebus aliquot comestæ.
Malua cum radice ad lētorem usq; decocta, & potui data.
Eiusdem succus potus.
Cardiacæ herbæ siccæ farina cochlearis mensura ex uino albo pota.

MATTHIOLI
Ad præsentem difficultatem partus.

Suffitus ex cancris aridis in uuluam exceptus.
Lingua chamæleonis adalligata.
Raphani cortex cum alijs nonnullis suppositus, lege raphani commentarium.
Dictamnum cretense in potu propinatum cum suo ipsius decocto.
Dictamni albi radices cum pulegio suffitus, aut ex meraco potus duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua pota, additis croco & casia odorata.
Lithospermi minoris seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potæ.
Cardiaca herba in puluerem trita, pota ex uino albo calido cochlearis mensura.
Chrysocolla foßitia drachmæ pondere pota. Atqui dari non debet nisi in magno discrimine uitæ.
Argentum uiuum semiscrupuli pondere deuoratum.

DIOSCORIDIS
Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Brassicæ flores à purpureio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drachmæ pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria uirili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere 4 diebus à purgatione potus.
Asplenum (ut quidam credunt) silente luna nocturno tēpore deceptum cum muli liene uentri adalligatum.
Periclymeni semina & folia diebus triginta sex pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quinq; diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum uuluæ admota.

MATTHIOLI

Leporinum stercus suspensum.
Vinum in quo uiuus mulus piscis immersus fuerit, potum.
Mulæ ungularum cinis haustus.

DIOSCORIDIS
Ac conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

MATTHIOLI

Saluiæ succus heminæ mensura addito salis modico quaternis diebus potus.
Cuminum suppositum.
Imperatoriæ radix ex uino pota.
Alchimillæ, seu stellariæ puluis ex uino, aut iure quindecim, aut uiginti diebus continuis potus cochlearis mensura.
Oleum è momordica uteri osculo inunctum ante ueneris cō gressum.
Oleum è gagate lapide illitum.

DIOSCORIDIS
Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex uino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tussilaginis decoctum potui datum.

MATTHIOLI

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Centaurij magni radix.
Centaurij minoris succus suppositus.
Pulegij decoctum potum.
Calamintha tam pota quàm supposita.
Botrys cocta ac suffita.
Chamæpitys ex aceto decoctum, potum.
Chrysocolla foßitia drachmæ pōdere ex succo sabinę pota.

DIOSCORIDIS
Ad prohibendum abortum.

Aetites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

DIO-

MATTHIOLI

Dactyli recentes cum infectorij cocci puluere deuorati.
Cydonia mala frequenter esitata.
Saluia sæpe deuorata, uel saccharũ ex eius floribus paratũ.
Bistortę uel tormentillæ radices bibitæ & uentri, lumbisq́; ex aceto illitæ.
Coccum infectorium quotidie in ouo sorbili propinatum thure modico addito, aut mastiche. Puluerem præstantißimum ad hoc habes lib. 4. cap. 43.
Iaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS

Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pœoniæ siccata radix potui data.
Althea decoctum infusum.

MATTHIOLI

Balsami factitij liquores omnes poti.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitæ: quinetiam ex meraco potæ duarũ drachmarũ pondere.
Menthastrum bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad prægnantium malacias.

Vitis uiniferæ foliorum, capreolorumq́; succus potus.

DIOSCORIDIS

Ad uteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
Viticis foliorum & seminum decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis Herculei lachryma ex melle indita.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lacteq́; indita.
Parthenij decoctum in desessionibus additum.
Althea decocta, ac subinde anserino, suillove adipe, aut resina terebinthina subacta subdita.

MATTHIOLI

Hyoscyaminum oleum illitum.
Consolidæ regalis flores poti.
Oleum de momordica illitum.

DIOSCORIDIS

Ad exulceratos locos.

Aspalathi ex uino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerint infusum.
Oesypum inditum, explet. n. & emollit.
Fœnogræci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

MATTHIOLI

Malicorium cum marina spongia exiccatum additis aloe & alumine.
Solidaginis mediæ & minoris farina inspersa aut succus illitus, aut infusus.

VTERI

Sanicula, *Auricula ursi*, *Pilosella*, *Pyrola*, *Potentilla* } *adhibita.*
Oleum è momordica syphone iniectum.

DIOSCORIDIS

Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum pessis immissum.
Panaces herculeum ex melle inditum.
Ebuli sambuciq́; decoctum fotu admotum.
Parthenij decoctum in desessionibus.
Fœnigræci ex aqua expressus succus cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

MATTHIOLI

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Oleum ex ouorum uitellis.
Ceruina & uitulina medulla.
Lini seminis oleum.
Oleum liliorum alborum.
Lupuli florum decoctum in desessionibus usurpatum.

DIOSCORIDIS

Ad uteri inflationes.

Rutæ ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium & eius radix drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI

Galanga.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores, & oleum in potionibus.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Scorpionum oleum in potu datum, aut exterius illitum.
Castoreum cum pipere albo, & mellicrato potum.
Milium cum sale impositum.
Sisymbrium in calenti tegula calefactum & odorato meraco aspersum, uentriq́; applicatum.
Dictamni albi radices duarum drachmarum pondere ex meraco potæ.
Mentha græca in placentis addita, aut eius folia tenui pulticula illita, & deinde in oleo, aut butyro frixa & deuorata.
Carum quouis modo usurpatum.
Imperatoriæ radix hausta ex meraco.
Matricaria quoquo modo adhibita.

MATTHIOLI

Ad molam expellendam.

Balsamum factitium potum.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitæ, aut ex meraco duarum drachmarum pondere bibitæ.

MATTHIOLI

Ad uteri frigiditates.

Nardus Italica.

Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsamum factitium.& eius liquores omnes.
Nux myristica.
Scorpionum oleum in uini potione sumptum,& forinsecus applicatum.
Dictamni albi radices,aut cum pulegio suffitæ, aut ex uino meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Mentha Græca tam fotu,quàm potu usurpata.
Carum quouis modo sumptum.
Imperatoriæ radix ex uino pota.
Matricaria quomodolibet usurpata.

Ad uuluam cohibendam.

MATTHIOLI

Nucum siue uiridium conorum pini stillatitia aqua cum linteolis in ea madefactis admota.

MATTHIOLI

Ad delectandas fœminas in coitu.

Fel { *Auratæ* / *Lucij* / *Perdicis* / *Gallinacei* } *coli uirili inunctus.*

Zibettum peni illitum.

DIOSCORIDIS

Ad procidentem uterum.

Casia fotu uel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in sessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ utriusq; folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

MATTHIOLI

Mastiche aspersa.

DIOSCORIDIS

Ad uteri dolores & erosiones.

Adeps { *Anserinus* / *Gallinaceus* } *illitus.*

Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum.
Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recenti suillo adipe uel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

MATTHIOLI

Irinum oleum illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Amygdalinum oleum haustum.
Laurinum oleum inunctum.
Balsami factitij liquores omnes.
Nucis myristicæ decoctum ex rhodomelite, & aqua uitæ potum.
Nuces myristicæ cum matricariæ radicibus ex uino albo coctæ,& potui datæ.

Scorpionum oleum in potione sumptum,aut foris admotũ.
Castoreum cum pipere albo ex mellicrato.
Sisymbrium cum Parthenio in calenti tegula calefactum & odorato meraco aspersum & impositum uentri.
Succisæ radicum decoctum ex uino paratum.
Chelidonium maius cum radice tusum, & oleo chamæmelino ferue factum,& imo uentri admotum.
Dictamni albi radices ex meraco uino potæ.
Mentha græca in placentis addita.
Imperatoria quouis modo bibita.
Vincetoxici radices in desessionibus additæ.
Oleum liliorum alborum, & è lini semine calidum cũ succida lana uentri adhibitum.
Botrys recens in tegula calefacta,& cretico uino aspersa, & imposita.
Aliud simile medicamentum,sed præstantius uide libr. 3. cap. 113.
Matricaria quoquo modo adhibita.

DIOSCORIDIS

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda,ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum,& corticis decoctum fotu impositum.
Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres suo cum operimento tusæ impositæ.
Mustelæ crematæ cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinusve ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.
Caprarum montanarum fimum ex earum adipe illitum.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polenta decocta, & emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Brassica cum fœno græco & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se & cum melle impositi.
Panaces herculeum cum passa uua illitum.
Libanotis cum loliacea farina,& aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto,aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, & hircino adipe exceptus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Semperuiuum inunctum,ubi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans unguentaria illita.
Sãbuci & ebuli folia cũ seuo taurino,aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.

Heliotropij

Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testæ exustæ impositæ.

MATTHIOLI

Oleum irinum è floribus paratum.
Asarina, aut eius decoctum potum.
Santalum rubrum è sedi succo, aut solani aut portulacæ illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus & admotus.
Terebinthina resina aut larigna cũ chamępithy deuorata.
Iuniperini ligni decoctum pro balneo usurpatum. uide Iuniperi commentarium.
Oleum è luteis ouorum illitum.
Oleum è terrenis uermibus.
Faba fresa cocta, & cum adipe suillo subacta & imposita.
Plantago trita & illita.
Dracunculi radix cum melle, & caprino fimo illita.
Ari folia calenti fimo bubulo illita & imposita.
Aristolochia rotunda.
Thymi aridi semuncia cum oxymelle hausta.
Cannabis satiuæ radix in aqua decocta & illita.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle, & oxymelite pluribus diebus potum.
Cortusæ florum oleum illitum: Parandi rationem habes lib. 4. comment. de lagopo.
Primula ueris illita ac deuorata.
Verbasci minoris folia in aqua decocta, & illita.
Eiusdem florum oleum inunctum.
Genistæ florum conserua ex saccharo parata frequenter deuorata.
Ricini semen ex iure ueteris galli decoctum & potum.
Sambuci tenerrima folia primo germinatu prodeuntia cũ pari pondere radicum plantaginis, suillæq; axungiæ ueteris contrita, & illita.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & clysteribus addita.

DIOSCORIDIS
Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.
Helenij folia ex uino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum uel clystere infusum.
Populi albæ cortex unciæ pondere haustus.
Iberis contusa & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium Garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bobus in pascuis degentibus illitum.
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Altheæ decoctum potui datum.
Sinapi cũ fico tritum impositum, donec ruborem excitat.

EXTREMORVM MEMBRORVM

Nasturtium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia & radices cum helenij radice trita & imposita.
Agaricum trium obolorum pondere in aceto mulso potũ.
Rhaponticum potum.
Androsæmi semen bibitum, sed à purgatione aquam exsorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum quousq; rubescat cutis.
Calamintha imposita recens, tritaq; donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustrino & Irino oleo subactum illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpithyos folia quadraginta diebus ex dulci aqua bibita.
Betonicæ folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum uino, myrha & pipere sumptum.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex uino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopis decoctum bibitum.
Arction ex uino haustum & illitum.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere in aquæ cyathis tribus tricenis, quadragenisue diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
Cucumeris syluestris radix clysmate infusa.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex uino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

MATTHIOLI

Asari decoctum, siue dilutũ ex caprino sero paratũ potũ.
Balsami factitij liquor secundus, tum haustus, tum illitus.
Abiegna lachryma deuorata.
Nuclei pinei frequenter sumpti.
Terebinthina, aut larigna resina sumpta unciæ pondere addito chamæpithys, aut stæchadis puluere.
Castoreum drachmæ pondere potum cum tribus oppoponacis obolis.
Ibicis stercoris admirabile medicamentum, uide li. 2. commentarium de stercore.
Fabalium caulium & siliquarum cinis cum uetere axungia illitus.
Lupinorum farina cocta, & cataplasmatis modo illita.
Siliquastri recentia cornicula tusa & illita.
Agaricum in potionibus additum.
Calamintha tusa & illita.

Thymi aridi semuncia cum oxymelite hausta.
Sagapenum quoquo modo adhibitum.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Artemisiæ aridæ puluis trium drachmarum pondere ex uino haustus.
Bellidis genera omnia quouis modo usurpata.
Chamæpitys in puluerem cum radicibus trita & cum terebinthi lachrymæ drachmis quatuor excepta, & quotidie diebus quadraginta deuorata.
Oleum flammulæ calidum inunctum, aut infusum clysteribus.
Consolidæ regalis flores poti.
Daphnoidis recentia folia contusa & illita donec rubescat locus.
Saccharum è genistæ floribus paratum.
Ricini semen ex iure ueteris galli decoctum potum.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & in clysterib. addita.

DIOSCORIDIS
Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Brassica cum fœnogræco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptum.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Psyllium ex rosaceo & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Fucus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcissi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

MATTHIOLI

Irinum oleum inunctum.
Balsamum factitium illitum.
Oleum flammulæ inunctum, & clysteribus additum.
Cortusæ herbæ oleum. uide lib. 4. comment. de lagopo primulaueris herba.
Abiegna, lentiscina, terebẽtina larignaq; lachryma unaquæq; per se deuorata.
Mastiche cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina omnia melle excepta & imposita.
Cochleæ cum testis tritæ, & impositæ.
Oleum è terrenis uermibus.
Agaricum in potionibus additum.
Sagapenum quomodolibet adhibitum.
Oleum liliorum alborum illitum.
Cannabis radix in aqua decocta & adhibita.
Chamæpitys decoctum cum Rhodomelle & oxymelite pluribus diebus potum.

MATTHIOLI
Ad diuturnos articulorum dolores.

Ligni Guaiaci.
Radicis { Chinæ / Zarzæ parillæ } decoctum diebus xl potum.

MATTHIOLI
Ad genuum dolores.

Oleum è nucibus Indicis.

DIOSCORIDIS
Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia uel oleo illitus.

DIOSCORIDIS
Ad articulorum tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

MATTHIOLI

Oleum indicæ nucis illitum.
Taxi pinguedo.
Muris montani pinguedo.
Sagapenum emplastri modo impositum addito aceto & capparum succo.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS
Ad perniones.

Thus cum suillo adipe, aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ ungulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici ueneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo, & rosaceo adhibitæ.
Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracunculi maioris folia ex uino decocta & imposita.
Oleum ex incauata asphodeli radice decoctum illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleum cũ pauca cera in eius excauata radice feruefactũ illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex uino illitum.
Alumen aqua aspersum.

MATTHIOLI

Malicorium ex uino decoctum, & impositum.
Cancrorum exustorum cinis oleo subactus, & impositus.

MATTHIOLI
Ad pedum tumores.

Tiliæ folia ex aqua aspersa.

DIOSCORIDIS
Ad pedum inflammationes ex calceorũ attritu.

Pulmo { Agninus / Vrsinus / Suillus } impositus.
Calceamentorum ueterum soleæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

MATTHIOLI

Leporinus pulmo impositus.
Vnguentum ex rosaceo in mortario plumbo paratum.

DIOSCORIDIS
Ad pedum rimas.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

MATTHIOLI

Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum ex tritico.
Vnguentum è rosaceo in mortario plumbo diu circunductum ut habes lib. 5. com. de plumbo.

DIOSCORIDIS

Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita & insperſa.
Oleæ ſylueſtris folia trita & impoſita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloe cum paſſo impoſita.
Paronychia conciſa & illita.
Bryonia oleo decocta, quouſque liqueſcat inuncta.
Labruſcæ cremati flores ex melle impoſiti.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle impoſita.
Quinquefolij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inſperſum.
Sal impoſitum.

MATTHIOLI

Plantaginis folia recentia trita, & illita.

DIOSCORIDIS

Ad paronychia.

Thus cum melle illitum.
Eboris ſcobes inſperſus.
Paronichiæ folia illita.

DIOSCORIDIS

Ad ſcabros ungues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini ſemen cum pari naſturtio & melle.
Cupreſſi pilulæ impoſitæ.
Lapathi cuiuſque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia, & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viſcum cum trito auripigmento appoſitum.
Alumen cum aqua aſperſum.
Sulphur cum reſina terebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice impoſita.
Fex uini cremata ex reſina.

MATTHIOLI

Ranunculus tritus impoſitus.
Chelidonium minus tritum & illitum.

DIOSCORIDIS

Ad mobiles ungues extrahendos.

Vua paſſa illita.

DIOSCORIDIS

Ad contuſos ungues.

Bulbi cum polenta impoſiti.

DIOSCORIDIS

Ad clauos, & callos.

Fermentum triticeum illitum.

MATTHIOLI

Saligni corticis cinis ex aceto maceratus impoſitus.
Blitum illitum.
Lilij radix axungia excepta, & illita.

EXTREMORVM MEMBRORVM

MATTHIOLI

Ad uerrucas.

Cichorium uerrucarium in acetario deuoratum.
Eiuſdem herbæ ſemen drachmæ pondere tribus diebus potum ante nocturnum decubitum.

DIOSCORIDIS

Ad uarices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

DIOSCORIDIS

Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.
Chamæleuce illita.

DIOSCORIDIS

Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba impoſita.
Aſter atticus recens illitus.

MATTHIOLI

Cochleæ minores tritæ, & illitæ.

DIOSCORIDIS

Ad enterocelas.

Cupreſſi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini cataplaſmatis additi.
Symphytum petræum emplaſtri modo impoſitum.
Quinquefolium hauſtum.
Equiſeti radix & folia impoſita.
Aloe emplaſtri modo illita.

MATTHIOLI

Bdellium ſaliua matutina ſubactum emplaſtri modo impoſitum.
Cupreſſini coni uirides ex uino uetere decocti, & epoti, interim tamen cupreſſinis folijs affecto loco adalligatis.
Vlmi folliculorum liquor impoſitus.
Cupreſſi item folia contuſa & affecto loco illita.
Leporinus fimus & pili, qui ſub uentre habentur cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Ophiogloſſum in potione ſumptũ, et extrinſecus impoſitũ.
Trinitatis herbæ puluis dimidij coclearis menſura ex uino auſtero pluribus diebus potus.
Lunaria minor in potu uſurpata.
Polygonum minus in potionibus ſumptum.
Sanicula quouis modo ſumpta.
Auricula urſi ebibita.
Piloſellæ farina hauſta.
Caryophyllatæ radices ebibitæ.
Potentilla tam in cibis, quam in potionibus uſurpata.
Perſonata in uino decocta, aut trita & epota.
Alchimillæ aridæ puluis ex ſua ipſius aqua ſtillatitia ſumptus.
Hippogloſſi radicum, aut foliorũ puluis ſeſquidrachmæ põdere ex maioris ſymphyti decocto potus.

DIOSCORIDIS

Ad ſarcocelas.

Cinis ſarmentitius illitus.

MATTHIOLI

Anonidis radix trita, & menſibus pluribus hauſta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM
FACVLTATES SECVNDVM GENERA
ex Dioscoride.

FEBRIVM

DIOSCORIDIS
Ad tertianas.

ARANEVS plagellæ confricatus, linteolove illitus, mox fronti, & temporibus impositus.
Vermes terreni, cum anserino adipe decocti, & illiti.
Plantaginis radices integræ tres, cum uini cyathis tribus, & pari aqua potæ.
Trifolij bituminosi tria folia trita, totidemq; semina epota
Hypericum ex uino bibitum.
Verbenacæ supinæ tertius à terra geniculus, cum adiacentibus folijs bibitus.
Heliotropij sem. gran. quatuor pota ante febris acceßionẽ.
Portulacæ succus haustus.

MATTHIOLI
Asari ex uino decoctũ potũ, addito melle, maci, et cinnam.
Rosarum succus, & dilutum potum.
Tamarindi hausti.
Sebestena.
Lapis inuentus in capite nudæ limacis suspensus.
Caninum stercus album in accessione cochlearis mensuræ ex uino potum.
Agaricum in potione sumptum.
Rhabarbarum potui datum.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Centaurij minoris decoctum potum.
Chamædryos decoctum aliquot diebus potum.
Iaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS
Ad quartanas.

Cimices lectularij septem, cauis fabarum inclusi, & poti.
Plantaginis radices integræ quatuor, cum uini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.
Vermiculi qui in dipsaci echino internis partibus conclusi reperiuntur, in aluta collo, brachiove adalligati.
Ruta syluestris, cum uino pota.
Hyppericum ex uino haustum.
Quinquefolij rami quatuor sumpti.
Verbenacæ supinæ quartus à terra geniculus unà cum adiacentibus folijs haustus.
Heliotropij sem. gr. quatuor, hora una ante accessionẽ pota.

MATTHIOLI
Asari ex uino albo decoctum addito melle, maci, & cinnamomo.
Asarinum oleum pedum plantis, & spinæ dorsi illitum.
Myrrhæ drachma ex uino cretico calido pota hora una ante accessionem, sed ægros subinde in lecto sudare oportet, & potionem tribus in accessionibus replicare.
Eadem in catapotijs cum theriaca conformatis.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Eringij tenellorum foliorum stillatitia aqua.

FEBRIVM

Imperatoriæ radicis drachma, ex mero calido hora una ante acceßionem pota.
Cardui benedicti decoctum, aut herba ipsa in puluerẽ pota.
Palmæ Christi radices per potiones sumptæ.
Flammula & eius aqua pota.
Verbasci fœminæ radicis suc. duarum drachmarum pondere, ex cretico uino haustus, ipsa hora accessionis.
Ellebori nigri dilutum potum.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.

DIOSCORIDIS
Ad diuturnas febres.

Galli senis ius Dioscoridis modo paratum potum.
Agaricum haustum.
Vinum melitites haustum, ubi uentriculus magna imbecillitate laboret.

MATTHIOLI
Asari decoctum potum.
Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum frequenter potum, & eius dilutum.
Gentianæ aqua pota.
Anthemidis florum pastilli, & suo ipsius oleo dissoluti, & febrientibus à uertice capitis usque ad pedes illiti. Parandi modum habes lib. 3. cap. de anthemide.
Eupatorij decoctum potum.
Foliorum, & folliculorum lupuli decoctum.
Ellebori nigri decoctum.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.

MATTHIOLI
Ad continuas.

Caßiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala omnia pota, uel ex aqua rosacea uentriculo illita.
Melopeponũ seminũ cremor ex hordeacea ptisana potus.
Trifolij acetosi stillatitia aqua.
Anguriæ pulpa deuorata.

DIOSCORIDIS
Ad hepielas.

Hyoscyami tria, uel quatuor folia pota.

MATTHIOLI
Acori, Fœniculi, Asparagi, Agarici — decoctum potum.
Eupatorium quocunque modo usurpatum.

MATTHIOLI
Ad quotidianas.

Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum, & eius dilutum frequenter potum.
Gentianæ stillatitia aqua potui data.
Eryngij stillatitia aqua pota, quæ è tenellis paratur folijs.

MATTHIOLI
Ad compositas febres.

Gentianæ stillatitia aqua pota.

Agaricum

Agaricum / *Rhabarbarum* } *& eorum dilutum potum.*

DIOSCORIDIS
Ad causum.

Crespini baccarum succus cũ uiolaceo iulapio propinatus.
Vuæ spinæ iusculis incoctæ.
Ribes uulgaris.
Salicum & arundinum folia circa lectulum sparsa.
Cerasia acetosa sacchavo condita.
Melopeponum, cucumerum, cucurbitarumque seminum lacteus cremor potus.
Anguriæ pulpa deuorata.
Potentilla pedum plantis manuumque uolis admota.

DIOSCORIDIS
Ad hecticam.

Portulaca tum uentriculi osculo, tum hypocondrijs illita.

MATTHIOLI

Amygdalinum oleum.
Pistacia quoquo modo sumpta.
Nuclei pinei.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.

DIOSCORIDIS
Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.
Smyrnij semen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum haustum.
Anthemis clysmate infusa.
Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.
Quinquefolij folia ex dulci aqua, aut diluto uino, cum exiguo pipere bibita.

DIOSCORIDIS
Ad febrium algores.

Piper haustum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.
Abrotonum ex oleo inunctum.
Calaminthæ decoctum potum.
Panaces herculeum illitum.
Smyrnij semen, & radix ex mulso pota.
Pyrethrum inunctum.
Laser cum pipere, & thure ex uino haustum.
Grossi coctæ & illitæ.
Viperi carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellæ sanguis inunctus.
Asinini unguis cinis, ex oleo maceratus illitus.

DIOSCORIDIS
Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, uel ter qualibet die ex uino pota.

MATTHIOLI

Thu decoctum potum, & ipsa quoque radix hausta.
Myrrha.
Caphura.
Dictamnus albus.
Crespini baccarum succus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis uulgaris succus.
Quernorum foliorum stillatitia aqua.
Citrij mali succus.
Limonij & aurantij florum stillatitia aqua.
Aurantia acida.

E limoniorum succo stillatitia aqua.
Cyanus herba & eius flores.
Galegæ / *Tormentillæ* } *radicum decoctum, addito armenio bolo.*
Cardui benedicti decoctum, & ipsa herba pota.
Scordium quouis modo usurpatum.
Tussilaginis maioris radix.
Tormentillæ radicum decoctum, uel aqua stillatitia, uel puluis.
Scabiosa quouis modo hausta.
Sanguisorbæ decoctum haustum.
Lentis palustris stillatitia aqua.
Punicorum malorum uinum ex oxalidis, aut intybi, aut boraginis aqua potum.
Armenia terra ex oxalidis aqua sumpta.
Antidotum nostrum magnum descriptum in præfatione sexti libri.

MATTHIOLI
Ad pestem, & pestilens contagium.

Citrij pomi semen.
Scorpionum oleum nostrum, cordi, et arterijs temporũ, manuum, pedumque frigidum quotidie illitum.
Ceruini cordis os.
Scorzoneræ radix, aut eius succus.
Cepæ excauatæ, theriaca, & citrij succo repletæ, & calentibus cineribus coctæ expressus cremor potus.
Caryophylli tam deuorati, quam suffiti.
Saccharum è caryophyllorum floribus paratum.
Caryophyllorum florum succus, ex tota planta expressus & haustus.
E caryophyllis floribus paratum insolatumq; acetum manibus & arterijs illitum.
Zedoaria commansa, uel in potione sumpta.
Succisæ radix uiridis, recensq; carbunculis imposita.
Eiusdem ex uino dilutum potum.
Cruciatæ utriusque radices quoquo modo sumptæ.
Aristolochia longa pota.
Veronica mas drach. duabus unà cum theriacæ drachma ex uino meraco pota, ad ciendum sudorem.
Dictamni albi radices.
Galega siue ruta capraria quouis modo usurpata quotidie.
Eiusdem succus, addita theriaca, trium unciarum pondere potus.
Agaricum in potionibus.
Gentiana.
Abrotonum.
Calamintha intus sumpta, et foris cũ oleo feruefacta illita.
Imperatoriæ radix pota.
Saccarum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radices ex uino potæ.
Carduus benedictus.
Chamædrys à ieiunis quotidie in acetarijs sumpta.
Scordium quomodolibet sumptum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex uino calido pota, ad sudandum.
Scabiosæ succus quatuor unciarum pondere cum theriacæ drachma pota ad ciendum sudorem.
Pimpinellæ radices quoquo modo sumptæ.
Sanguisorba, & eius aqua stillatitia.
Angelicæ radicis semidrachma cum theriacæ drachma & sua ipsius aqua pota ad ciendum sudorem.
Galega per se comesta atque etiam exterius illita.

Stibium nostrum quinque granorum pondere sumptum cũ electuario liberantis in principio morbi.
Armenia terra in antidotis addita.
Argentum uiuum pręcipitatum ex rhodosaccaro sumptũ.
Oleum è calcantho scrupuli pondere sumptum, citato subinde sudore.
Antidotum nostrum magnum in præfatione 6. libri descriptum, tam ad infectos curandos, quàm ad præseruandos sanos.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, & arterijs illitum.

MATTHIOLI
Ad exanthemata & morbillos.

Napi rapiue semen ex adianti decocto potum.
Cancamum ex caricarum decocto haustum.

DIOSCORIDIS
Ad inflammationes.

Harundinum uirentia folia tusa illita.
Glandes intritæ, & illitæ appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici ueneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum cum succidis lanis, aut spongijs impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum ubi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tußilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xiridis radix ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita ubi inflammatio diutius perseuerat.
Papaueris folia, unà cum calycibus illita, uel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex uino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq́; præterea folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydrelæo, uel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, et herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

MATTHIOLI

Caphura.
Alui recentia folia.
Ligustri foliorum decoctum.
Glandes omnes recentes illitæ.
Myrti foliorum, & baccarum decoctum.
Cydoniorum seminis mucago.
Cochleæ tam crudę quàm coctæ, cum testis aut, sine cõtritę & locis affectis agglutinatæ.
Oui album.
Tritici farina, oleo rosaceo, aut chamæmalino subacta.
Indici frumenti farina.
Secale farina.
Fœno græci farina.
Lini seminis farina.
Lini seminis oleum.
Maluæ folia cum salicis frondibus.
Braßica.
Portulaca.
Cucumis sectus, & impositus recens.
Anguriæ pulpa illita.
Bursa pastoris adhibita.
Caßiæ solutiuæ pulpa illita.
Santalum rubrum ex frigidis plantarum succis illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus, & admotus.
Hyoscyaminum oleum.
Rosaceum unguentum.
Bursa pastoris trita, & illita.
Lilia diu in oleo macerata, & illita.
Trifolij acetosi succus.

DIOSCORIDIS
Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle & uua passa illita emarginat disrumpitque.
Cupreßi folia trita, & imposita.
Sabinæ folia ex uino illita carbunculos circunscribunt.
Oliuæ maturæ arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium ueterum nuclei peruncti.
Columbinum fimum cum melle, & lini semine subactum.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Braßica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces herculeum illitum.
Coriandrum cum passa uua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa a nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

MATTHIOLI

Ligustri foliorum decoctum.
Iuglandium oleum.
Bursa pastoris trita imposita.
Scabiosæ folia applicata.
Galega illita.

DIOSCORIDIS
Ad furunculos.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.
Sal cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle impositum.
Hastulæ regiæ radix in fece uini decocta illita.
Ephemeri folia ex uino cocta, & imposita.
Vtriusque urticæ illita folia.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum terebinthina resina imposita.
Scammoniæ succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.

Asinus

Asius lapis liquida pice, aut resina terebinthina exceptus, illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

MATTHIOLI

Triticum commansum impositum.
Lilij radix elixa, & cum adipe & oleo adhibita.
Sclareæ folia ex aceto imposita, aut ex melle.
Triticea farina ex hydrelæo subacta, & calidè imposita.

DIOSCORIDIS

Ad gangrænas, & sphacelum.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium ueterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuum spongijs exceptum, et impositum.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali caraciæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

MATTHIOLI

Iuglandium nucum oleum.
Lupinorum farina, ex uino, & oleo incocta addito croco et emplastri modo adalligata.
Aerugo cum melle, alumine, & aceto incocta & illita.

DIOSCORIDIS

Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosæ illitæ.
Acaciæ succus inunctus.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, & uino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum montanarum stercus ex uino, uel aceto decoctum impositum.
Vrinæ humanæ sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, & malicorio adhibitæ.
Malua ex oleo decocta, & illita.
Brassica utraque incisa, & cum polenta emplastri modo imposita.
Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & cerussa.
Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
Asaridis folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto, cerussa, & rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentave illitum.
Lilij folia ex aceto illita.
Tussilaginis folia trita, ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusæ radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris uascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortensis folia cum polline polentæ illita. Quin & eiusdem succus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita.
Cicutæ succus inunctus.
Vmbilici ueneris succus circumlitus.
Psyllium, & eius spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI

Caphura.
Portulacæ succus illitus.
Plantaginis succus.
Solanum hortense, & eius succus.
Casiæ solutiuæ pulpa illita exterius.
Plantago & eius succus.
Anguriæ pulpa.
Cucumeris recentis ramenta.
Bursa pastoris.
Trifolij acetosi succus.
Solani maioris succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua imposita.

DIOSCORIDIS

Ad herpetas.

Acaciæ succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex uino imposita.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Caprarum montanarum fimus ex uino, uel aceto decoctus illitus.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, & malicorio cataplasmatis inditæ.
Helxines succus cum cerussa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium maius ex uino illitum.
Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma illitus.

MATTHIOLI

Pompholyx, Diphriges, Cerussa, Cadmia } *in unguentis addita.*

Ligustri folia contusa & imposita.
Rhois recentia folia & uuæ contusa & imposita.

DIOSCORIDIS

Ad epinictidas.

Ouillum caprillumve stercus ex aceto illitum.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum rhoe obsoniorum cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa uua, & melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropij semen inunctum.
Vua passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

MATTHIOLI

Lac caprillum bubulumve cum linteolis adhibitum.

DIOSCORIDIS

Ad strumas.

Iridis illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum hordeacea farina, & pueri impubis urina decocta, illita.
Ficus siccæ coctæ, & impositæ.
Grossi coctæ, & illitæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellæ sanguis inunctus.
Asinini unguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulus fimus è bubus herbas pascentibus sumptus illitus.
Hordei farina cum pice, et impubis pueri urina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex uino decocta adhibita.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita, uel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Althæa ex uino, uel aqua mulsa decocta, imposita.
Quinquefolij radix decocta, ac concisa adhibita.
Laserpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici ueneris succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq;.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illitæ.
Capparis radix, & folia trita, & imposita.

MATTHIOLI

Cochleæ, quæ salinis inhærent cum putamine tusæ, et illitæ.
Cancri fluuiatiles combusti, tritique ex melle illiti.
Mustelarum fimus melle exceptus addita lupinorum, aut fœnograci farina, & illitus.
Milij Indici arundinum medulla, cum alijs nonnullis. uide panici commentarium.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Dracunculi radix contusa, & imposita.
Cruciatæ minoris radix recens contusa, & emplastri modo adhibita.
Eryngij radix decocta, & illita.
Menthastrum illitum.
Lilij radix cocta ex adipe, & oleo adhibita.
Artemisiæ radix ex axungia.
Bellidis genera omnia.
Scrophularia ex butyro illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata emplastri modo adhibita.
Genistæ flores contriti, & ex rhodomelle, aut sorbili ouo deuorati.
Vitis nigræ radicis succus, cum uini, & mellis æquali portione haustus.
Eiusdem radix tusa, melleque excepta, & illita.

MATTHIOLI

Ad ganglium.

Plumbea lamina tenuis probè adalligata.

DIOSCORIDIS

Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ decoctæ, & illitæ.
Bubulum stercus ex pascuis sumptum, impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotonum cum farina hordeacea, & hydræleo subacta illitum.
Acinos herba imposita.
Panaces asclepij flores, & semen cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetove, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen illita.
Personatæ radix cum axungia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fex illita.

MATTHIOLI

Eryngij radix decocta & emplastri modo imposita.
Sclarea ex aceto aut melle subacta.
Folia uerbasci tusa cineribusque calefacta & imposita.
Malua decocta tusaque ex hordeacea farina illita.
Lilij radix cocta & ex lini seminis farina adhibita.

DIOSCORIDIS

Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.
Lini semen illitum.
Fœnigræci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.

Alabastrites

Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

MATTHIOLI

Iuglandium oleum.
Caricæ pingues cum lilij, Iridis, & altheæ radicibus decoctæ.

MATTHIOLI

Ad cheradas .i. scrophulas.

Mustelarum fimus melle exceptus addita lupinorum aut fœnogræci farina, & illitus.
Cruciatæ radix recẽs cõtusa, & emplastri modo imposita.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Cruciatæ minoris radix imposita in puluerem trita.
Scrophularia contusa & illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata contusa, & adhibita.
Genistæ flores ex Rhodomelle aut sorbili ouo deuoratæ.
Vitis nigræ radicis succus ex uino & melle haustus.
Eiusdem radix tusa, & ex melle illita.

DIOSCORIDIS

Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulus fimus ex pascuis assumptus, ex aceto illitus.
Loliacea farina cum fimo columbino in uino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

MATTHIOLI

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Pix liquida.
Bubulum / *Caprinum* } *stercus ex aceto impositum.*
Cyclamini radices contusæ illitæ.
Dracunculi radix tusa, & imposita.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS

Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cũ melle decoctus, & illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque urtica adhibita.
Galiopsis folia caulis, succus & semen imposita.

MATTHIOLI

Humani stercoris stillatitia aqua illita.
Fœnogræci farina, ex uino subacta, & imposita.
Sanguisorba, & eius succus illitus.
Vnguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo confectum.
Plumbum ustum, & lotum.
Oleum de antimonio nostrum adhibitum.

DIOSCORIDIS

Ad tumores in uniuersum.

Suillus adeps illitus.
Braßica utraq; concisa cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fœnigræci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa uua & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryoniæ radix ex uino decocta, & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smyrnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera cocta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Busphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetoue, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex uino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fex cruda per se, uel cum myrto illita.

DIOSCORIDIS

Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

DIOSCORIDIS

Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua passa à nucleis repurgata trita, cum ruta imposita.

DIOSCORIDIS

Ad tumores ex ictu.

Braßica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbraq; illita.

MATTHIOLI

Absinthium in tegula calefactum & uino aspersum adalligatum.
Cari seminis farina ex melle aut sapa decocta et imposita.
Fabarum farina una cum anthemide & betonica ex defruto decocta & illita.

DIOSCORIDIS

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetoue perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fœnogræco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui uitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloe ex melle.
Laserpitij liquor illitus.
Absinthium ex melle.

Arua

Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex uino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa uua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ æquali portione duabus tantum horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousq; liquescat.
Sal ex melle inunctum.

MATTHIOLI

Triticum cum radicula commansum, & impositum.
Lupini ex aceto decocti, & impositi.
Ari radix cum fabacea farina ex defruto subacta.
Succisa trita, & illita.

VVLNERVM

DIOSCORIDIS

Ad uulnera conglutinanda.

Cupreßi folia trita.
Vlmi folia, sed multò magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo uase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.
Poterij radix concisa illita.
Smyrnij radix imposita.
Aloe in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in uino, aut mulsa aqua decocta imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys ex melle adhibita.
Sideritis altera imposita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum alterum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis qualibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine ex aqua uel posca.
Succida lana uino, aceto, oleoue infusa.
Dracunculi folia ex uino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

MATTHIOLI

Oleum stillatitium è larigna resina, aut abiegna.
Abiegna lachryma.
Terebinthina resina.
Pix arida.
Cupreßi folia, germina, coni recentes, & molles.
Vlmi folliculorum conclusus liquor illitus.
Papyrus oxycrato, uinoue macerata.
Tiliæ cortex commansus & deinde illitus.
Cisti folia imposita.
Hypocistis.
Ilycis rubentes pilulæ cum aceto tritæ & impositæ.
Querna folia adalligata.
Mespili folia sicca, & in puluerem aspersa.
Corni folia eodem modo adhibita.
Oleum è terrenis uermibus addito balsamo factitio, aut oleo terebinthino.
Cyani maioris folia, & succus.
Tragopogoni succus, aut stillatitia aqua.
Bursæ pastoris succus.
Ophioglossum impositum, aut eius oleum illitum.
Omphacinum oleum in quo ophioglossum diu fuerit insolatum addita lachrima abiegna.
Chelidonij maioris puluis inspersus.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Gratiola trita & illita.
Flos solis.
Rosmarini sicci farina inspersa, post ablutionem, è suo ipsius decocto.
Aparine succus, aut siccæ puluis.
Trinitas herba tam hausta, quàm exterius usurpata.
Lunaria minor.
Hyperici flores, & semen uel oleum.
Consolida maior, minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola de qua præstantissimam potionem uulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Virga aurea.
Potentilla.
Eupatorij uulgaris flores illiti.
Fragariæ, folia, & radix.
Sanguisorba.
Pulmonaria.
Alchimilla.
Ophris.

Bistortæ & tormentillæ radices cum uulneribus illitæ, tum etiam in potionibus haustæ.
Oleum Balsaminæ, seu momordicæ.

DIOSCORIDIS
Ad fluxum sanguinis.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Gallæ crematæ uino, aceto, aut muria extinctæ inspersæ.
Punicorum cytini impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressus pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimus ex aceto.
Asininum stercus tum crudum, tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix adhibita.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Stratiotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiæ siccæ recentes, & uacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

MATTHIOLI

Pannus in annosis laricum caudicibus prope medullam repertus impositus.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Gallæ combustæ.
Mespili sicca folia in puluerem aspersa.
Pili leporini usti è uiui uentre euulsi.
Bursa pastoris tenui pulticula circumlita, et in oleo frixa.
Centaurij magni radix.
Flos solis.
Lanugo xyli combusta, & illita.
Bistortæ, uel tormentillæ puluis uulneribus inspersus.
Consolida minor, & media imposita.
Sanicula quoquo modo adhibita.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola de qua præstantißimam potionem uulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Potentilla quoquo modo adalligata.
Gypsum inspersum.
Iaspis lapis nuda manu comprehensus.

DIOSCORIDIS
Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex uino potum.
Stibium tritum inspersum.

MATTHIOLI

Vrticæ communis semen tritum & inspersum.
Xylum combustum.

DIOSCORIDIS
Ad sanguinis grumos.

Chymus impositus.
Thymbra illita.

DIOSCORIDIS
Ad uulnera telis uenenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

MATTHIOLI

Ceruinus sanguis ex uino sumptus.
Cydonia mala deuorata.
Scorzoneræ succus potus, tum uulneri infusus.

DIOSCORIDIS
Ad ossa nuda carne uestienda.

Iris illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

MATTHIOLI

Thuris cortex inspersus.
Myrrha cum thure aloe & sarcocolla.
Peucedani radix in puluerem trita, & aspersa.

DIOSCORIDIS
Ad uulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

MATTHIOLI

Oleum rosaceum.
Abiegna lachryma.
Oleum ex ouorum uitellis.
Bellidis genera omnia.
Betonica tusa, & illita, & in unguentis addita.
Matri sylua eodem modo adhibita.
Sanguisorbæ succus in unguentis additus.
Gummi elemi, Pilosella, Quinquefoliũ, Alchimilla } *in unguentis addita.*

MATTHIOLI
Ad uulnera carne replenda.

Iridis radicis farina, Thus, Myrrha, Aloe, Sanguis draconis, Sarcocolla, Panacis radicũ cortex } *rhodomelle & laricea resina excepta aut per sese inspersa.*

DIOSCORIDIS
Ad uulnerum inflammationes.

Bubulus recens fimus ex pascuis sumptus, ac subinde in folijs inuolutus, & in feruenti cinere calefactus impositus.
Pinorum & picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

MATTHIOLI

Rosaceum unguentum.
Caphura illita.

Ligustrinum

Ligustrinum oleum.
Maluæ folia cum salignis frondibus trita & illita.
Ophioglossum recens, siccumve ex gallinaceo adipe illitum.
Cynoglossæ uulgaris recentia folia circunligata & quotidie bis repetita.

DIOSCORIDIS
Ad infixa uulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex uino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinæ radix admota.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

MATTHIOLI

Calami phragmitis radix cum bulbis apposita.
Pectinis ueneris radix, cum malua tusa, & adalligata.
Aristolochia rotunda illita.
Eryngij radix ex melle.
Verbasci semen, & folia in uino decocta & imposita.

DIOSCORIDIS
Ad carnis excrescentias.

Gallæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanæ crematæ cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes ustum impositum. Quin etiam æris flos admotus.

Plumbum elotum
Stibium
Argenti spuma
Cerussa
Chrysocolla
Ochra
Diphryges
Auripigmentum
Pumex
Corallium
Asij lapis flos siccatus
} *trita inspersa, illita, uel quoquo modo admota.*

Pyrites lapis cum resina impositus.

MATTHIOLI

Alumen combustum.
Chalcanthum.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Ellebori nigri farina.

DIOSCORIDIS
Ad uulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa, uel illita.

Plumbum elotum impositum.
Argenti spuma.

MATTHIOLI

Alumen ustum.
Corallium.
Pompholyx.
Plumbum ustum elotum.
Sandix ex plumbo parata.
Aerugo exusta.
Charta combusta.
Linteorum combustorum cinis.
Cucurbita sicca, & combusta.
Vini fex combusta una cum siccis plantaginis radicibus.

MATTHIOLI
Ad uulnera interna.

Phu in potionibus uulnerarijs additum.
Dictamni albi radices in potionibus additæ.
Flos solis potus.
Trinitas & eius decoctum haustum.
Lunaria minor potionibus addita.
Bellidis genera omnia.

Equisetum.
Solidago omnis
Sanicula
Pyrola
Alchimilla
Pilosella
Virga aurea
} *in uino decocta & pota.*

Bistortæ
Tormentillæ
Dictamni albi
Fragariæ
Caryophyllatæ
} *radices in potionibus additæ.*

Potio nostra de Pyrola in limonij comment. descripta.

DIOSCORIDIS
Ad depascentia ulcera quæ Græci φαγέδαινα uocant.

Pini piceæq; cortex cum chalcantho tritus, illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupreßi folia trita inuncta.
Sabinæ utriusq; folia trita, & admota.
Rhamni cuiusq; folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturæ exustæ, tritæ, & inspersæ.
Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.
Myrti folia trita, cum omphacino oleo aut exiguo rosaceo ex uino imposita.
Amygdalæ amaræ ex uino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex uino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquo modo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia addita.
Asphodeli radix, & folia ex uino.

Anagallis

Anagallis trita adhibita.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chelidonij maioris radix ex uino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium uirens appositum.
Marum admotum.
Panacis asclepij flores & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa ex melle.
Coriandrum cum pane polentave illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondylium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squamma inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cum gallæ crematæ pari pondere ex aceti fæce.

MATTHIOLI

Cochleæ contritæ, & illitæ.
Humani stercoris aqua stillatitia, & oleum.
Lupini decoctum adhibitum.
Caninum stercus inspersum.
Plantaginis succus.
Ari radicum succus.
Oleum è chalcantho.

DIOSCORIDIS
Ad ulcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus illitum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo uase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes siccæ, & uacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

MATTHIOLI

Terebinthina.
Cariosorum lignorum uermes.
Plantaginis succus.
Crespini baccarum succus.

VLCERVM

Bursa pastoris trita.
Hypocistis.
Ladanum emplastri modo impositum.
Syluestris oliuæ oleum.
Aqua in marcescentibus quercum cauitatibus reperta.
Oleum è tritico.
Brassica imposita.
Chelidonij maioris puluis.
Aristolochia rotunda.
Aloe cum sanguine draconis, & myrrha.
Veronica mas.
Flos solis.
Abrotonum ustum.
Aparinæ siccæ farina.
Vtriusq; securidacæ farina.
Consolidæ mediæ uel minoris folia aut eorum succus.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola.
Caryophyllatæ succus admistâ ærugine.
Potentilla.
Eupatorij uulgaris flores illiti.
Fragariæ folia.
Sanguisorba.
Filicis farina inspersa.
Oleum è chalcantho.
Oleum nostrum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.

DIOSCORIDIS
Ad malefica dolosaq; ulcera.

Plantago quoquo modo imposita.
Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryoniæ folia, fructus, radix cum sale imposita.
Filicis fœminæ radix trita, & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis ex melle.

MATTHIOLI

Quernæ suberinæq; glandes cum salsa axungia illitæ.
Humani stercoris stillatitia aqua, & oleum stillatitium.
Caninum stercus inspersum.
Lupini cum suo decocto admoti.
Bursa pastoris.
Ari radicis succus.
Carduus benedictus tam potus, quàm admotus.
Vnguen. ex mortario, & pistillo plũbeo, et rosaceo paratũ.
Plumbum ustum, & lotum.
Chrysocolla factitia inspersa.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.

DIOSCORIDIS
Ad sinus, & fistulas.

Iridis illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.

Dracunculi maioris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Spondilij ramenta circumligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spõgia recẽs siue pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquo modo adhibita.

MATTHIOLI

Aqua stillatitia Laricea lachrymæ siue abiegnæ infusa.
Oleum è tritico.
Plantaginis succus.
Bursa pastoris & eius succus.
Hederæ terrestris succus cum ærugine infusus.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Alchimilla.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Chalcanthi stillatitia aqua infusa.

DIOSCORIDIS

Ad ulcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrij modo imposita.
Spongiæ aridæ lino ligatæ, & in penicilli modo impositæ.

MATTHIOLI

Anonidis radix trita & inspersa.
Mercurius sublimatus in unguentis additus.

DIOSCORIDIS

Ad ulcera ab erodentibus facta.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

MATTHIOLI

Oleum è luteis ouorum.
Cerusa elota / *Argenti spuma* / *Calx pluries lota* } *in unguentis addita.*

DIOSCORIDIS

Ad phthyriasim.

Staphisagria trita, & ex oleo illita.

MATTHIOLI

Argentum uiuum illitum.
Piper ex saluia inunctum.

DIOSCORIDIS

Ad sordida ulcera.

Oleæ syluestris folia tusa ex melle.
Iris illyrica ex melle.
Colymbades tritæ, & impositæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.
Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ indicæ cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Brassica cum fœno græco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ ex melle.
Ballotæ ex melle.
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ supinæ folia illita.
Narcissi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes ustum inspersum.
Vrtica utraq; illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquo modo adhibitum.
Asij lapis flos exiccatus, & illitus.

MATTHIOLI

Terebinthina resina.
Aristolochia rotunda.

DIOSCORIDIS

Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ouo illitum pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo adipe uel anserino exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calceamentorum ueterum cinis impositus.
Suillus adeps inunctus.
Fimus { *Ouillus cera & rosaceo subactus.* / *Columbinus* / *Gallinaceus* } *cum lini semine ex oleo.*
Sesamum ex rosaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betæ uirentia folia illita.
Brassicæ cinis ex oui albo.
Lactucæ syluestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex uino.
Acanthi radix illita.
Rutæ syluestris semen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratum illitum pustulas prohibet.
Typhæ flos uetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen, & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbasci syluestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum pustulas prohibet.
Alumen ex aqua / *Sal ex oleo* / *Cimolia terra illita* } *pustulas prohibet.*

Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex ueteri suillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narcisi radix ex exiguo melle.
Olium ex cauatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

MATTHIOLI

Ligustri foliorum decoctum.
Oui album per se aut cum uitello impositum addito rosaceo.
Oleum ex ouorum uitellis.
Hordei combusti cinis inspersus.
Lini seminis oleum ex aqua rosarum elotum, & illitum.
Cucurbitæ cinis.
Sambuci secundarius cortex.
Cannabis radix in aqua decocta, & imposita.
Eadem recens cum recenti butyro trita, & illita.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Vnguentum è sambuci cortice inunctum. cuius parandi rationem habes lib. 4. cap. de sambuco.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

DIOSCORIDIS
Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

DIOSCORIDIS
Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum mænarum cinere impositi.

DIOSCORIDIS
ad intertrigines.

Calciamentorum crematorum soleæ illitæ.

MATTHIOLI

Lithargyrium illitum.

DIOSCORIDIS
Ad ulcerum inflammationes.

Aranei tela imposita.

MATTHIOLI

Cynoglossi uulgaris succus una cum cerussa, & caphura illitus.

DIOSCORIDIS
Ad ulcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum / *Conculæ Indicæ* } *cinis illitus.*
Aloe inuncta.
Eupatorij folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fœminæ radix sicca in puluerem aspersa.
Cadmia admota.
Aes ustum impositum.
Squamma æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.
Stimmi / *Molybdæna* / *Argenti spuma* / *Cerusa* / *Chalcitis* / *Pumex* / *Fex uini cremata* / *Calx lota* / *Corallium* / *Asii lapidis flos* / *Fornaceæ testæ tostæ* } *quoquo modo adhibita.*

MATTHIOLI

Plumbum ustum, elotum.
Corallij cinis impositus.
Diphryges illitum.
Alumen ustum.
Aerugo usta.
Calx pluries lota.

MATTHIOLI
Ad ulcera morbi gallici.

Argentum uiuum in unguentis additum.
Argentum uiuum præcipitatum inspersum.
Argentum uiuum sublimatum.
Oleum nostrum de antimonio.
Calx lota.
Cinnabaris uulgaris.

DIOSCORIDIS
Ad ulcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla ossium quadrupedum qualibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Asij lapidis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

MATTHIOLI

Plumbum ustum elotum.
Corallij cinis impositus.
Thus.
Myrrha.
Aloe.
Iridis radix.
Thuris cortex.

DIOSCORIDIS
Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.
Personatæ radix trita illita, dolores articulorum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum folijs cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, uel uino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera coacta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica utraque imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum uino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum uitis & uinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina & melle.

MATTHIOLI

Fœno græci farina cũ hydromelite decocta addita axũgia.

Plantaginis folia ex sale modico illita.
Primulæ ueris succus tum potus tum illitus.
Thus cum armenia terra et sanguine draconis oui albo subactum & emplastri more illitum.

DIOSCORIDIS
Ad ossa fracta.

Myrthi foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, uino, acetoque perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfrictũ.

MATTHIOLI

Primulæ ueris succus tam potus, quàm illitus.
Lapis ad ossium fracturas descriptus lib. quinto comm. de lapide morochtho.
Symphyti maioris radix contusa & circunligata.
Geranij florem cæruleũ gerentis radix contusa cum axungia & imposita.
Oua recentia rude agitata additis thure, aloe, sanguine draconis, & armenio bolo.

DIOSCORIDIS
Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita, & imposita.
Vitis nigræ radix.

MATTHIOLI

Iridis radix trita & imposita.
Dictamnum tum potum, tum illitum.
Mercurius præcipitatus impositus.

DIOSCORIDIS
Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & sale potum.
Lixiuium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale, & melle.

MATTHIOLI

Mumia cum cassiæ solutiuæ pulpa, lemnia sphragide, & rubiæ radice sumpta.
Cammarorum lapilli cum tiliæ carbonibus sumpti.
Plantaginis folia non solum illita, sed & deuorata.
Cyani maioris puluis, ex aqua plantaginis aut symphiti.
Cyclamini stillatitia aqua, cum saccharo pota.
Rhabarbarum cum munia, & erithrodani radice haustũ.
Aristolochia rotunda.
Vincetoxici radices, ex uino, aut symphyti maioris decocto potæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ, uel tormentillę succus, aut puluis ex symphyti maioris aqua potus.
Cõsolida minor, et media in potionibus uulnerarijs additæ.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Virga aurea.
Potentilla.
Alchimilla.
Ophris.

DIOSCORIDIS
Ad ruptos.

Acori decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij semine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium haustum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cũ melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in uino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum pondere deuoratum cũ mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum uino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comesta, uel pota.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum potum.
Abrotoni semen ex aqua potum.
Origanum cum ficu deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum uino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaque deuoratum.
Althææ decoctum potum.
Alceæ radix in uino, uel aqua pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in uino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

MATTHIOLI

Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Rhabarbarum cum mumia & rubiæ radice potum.
Aristolochia rotunda.
Centaurij magni radix.
Vincetoxici radices ex uino aut maioris symphyti decocto haustæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ & tormentillæ radicum puluis, ex symphiti maioris aqua potus.
Sanicula, Auricula ursi, Pilosella, Virga aurea, Potentilla, Alchimilla, Ophris — quomodolibet sumpta.
Perfoliata in uino decocta, aut in puluerem trita, & pota.

MATTHIOLI

Ad caluariæ fracturam.

Gummi elemi.
Pilosella & eius succus in unguentis additus.
Ophris quoquo modo illita.

DIOSCORIDIS

Ad omnium uenenorum morsum, aut ictum.

Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex uino potum.
Nardus celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ uenenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Casia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex uino haustæ.
Ericæ flores poti. Quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum uino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum { *Leporinum, Agninum, Hinnulinum, Aprinum, Ceruinum, Vitulinum, Bubalinum, Hædinum, Capreæ, Laticornis* } potum ex uino trium obolorum pondere.

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo & cumino potus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina, ex aceto & uino imposita.
Porri succus ex melle sumptus. Quin & coma illita.
Porrum syluestre esitatum.
Piper quoquo modo sumptum.
Eryngium ex uino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex uino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex uino haustum.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex uino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex uino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, et etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex uino sumpta, uel cataplasmatis addita.
Pulegium ex uino potui datum.
Dictamni succus ex uino potus.
Baccharis radix ex uino bibita.
Panacis herculei semen, cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.

Asclepiadis radices ex uino sumptæ.
Cuminum ex uino haustum.
Ammi cum uino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex uini sextarijs hausta, uel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganij radix ex uino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI

Phu radix non modo hausta, sed & olfacta.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Helenium in potu sumptum.
Myrrha ex uino hausta.
Caphura epota.
Dictamni albi radices sumptæ.
Oleum nostrum è scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus potus.
Porri folia melle subacta & illita.
Caryophyllorum flores saccaro conditi, & deuorati.
Zedoaria cum pota, tum exterius illita.
Boni henrici succus haustus.
Agaricum tum foris illitum, tum haustum drachmæ pondere cum uino diluto.
Cruciatæ radices.
Dictamnus albus.
Menthastri folia tam pota, quàm illita.
Galega cõtusa, et uulneri adalligata seu eius succus potus.
Imperatoriæ radix.
Vincetoxicum.
Carduus benedictus tam intro sumptus quàm icto loco adbibitus.
Securidacæ utriusque semen potum.
Hypericum cùm intus sumptum, tum exterius demorso loco illitum.
Bistorta.
Tormentilla.
Angelica.
Boraginis } *succus epotus.*
Vulgaris buglossi }
Quinta essentia nostra in præfatione lib. 6. descripta semiunciæ pondere.
Galli uel gallinæ podex deplumatus & uulneri superpositus repetitis tot gallis quousq; sat sint ad reuocandum uenenum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Calx uiua oleo, & melle subacta, & illita.
Ellebori nigri radix uulneri infixa.

Capa, Allium, Asphodeli radix, Dracunculi radix } *elixa, & contusa, & morsibus illita.*

Radices { Iridis, Ari, Phu, Chamæleonis, Lilij, Hemerocallis, Helenij, Fœniculi, Smyrnij, Gladioli, Scillæ, Sparganij, Cyclamini, Bryoniæ, Raphani, Bulbaceorum omnium } concisæ ac decoctæ, & uulneribus illitæ.

Citria mala deuorata.
Serpentinæ siue syluestris coronopi radix pota.
Theriaca Andromachi.
Superstitiosum remedium eremitæ cuiusdam uide libr. 6. commento cõis curationis in omnes uirulentos ictus.
Lapis bezahar duodecim granorum pondere haustus, & uulneri illitus.
Sordes in ceruorum oculorum angulis reperta pota, & illita.
Melitea terra ex uino pota.
Antidotum nostrum libr. 6. in præfatione descriptum ex uino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ eodem in loco descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi et arterijs illitum.

DIOSCORIDIS

Ad uiperarum morsum.

Costus semunciæ pondere potus.
Cassia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.
Fraxini folia, uel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotonum illitum.
Galbanum splenij loco super ictum locum adhibitum.
Origanum uirens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota. Sed locus antea aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex uino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex uino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore uino. Quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex uino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex uino macerata, illita.
Raphanus inunctus.
Braßicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrylla manducata.
Allium ex uino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex uino sumptus.
Ferulæ medulla in uini potione hausta.
Aparinæ succus ex uino potui datus.
Rubiæ radicis succus cum folijs potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusæ Alcibiadis nomine, folia, radicesque tum comesta tum bibita, tum adalligata.
Ocimastri semen ex uino haustum.
Sambuci, ebulique radix ex uino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarum pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI

Lapis bezahar tam potus, quàm illitus.
Sordes in angulis oculorum cerui reperta cùm pota, tum etiam illita.
Antidotum nostrum in lib. 6. præfatione descriptũ potum.
Potio ex antidoto nostro & aqua uitæ ibidem descripta.
Viperei pastilli poti.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi uino pota.
Allium plurimum deuoratum ante cruentam urinam.
Vinum meracum copiosè bibitum, excitatis uomitibus.
Vipera ipsa excoriata rescißis capite & cauda, interioribusque exemptis, et anguillarum more cocta, & deuorata.
Viperæ uiuæ caput amputatum mollicula præhensum, & morsui adalligatum ea parte adhuc calente, quæ a reliquo corpore abscissa est.
Gallina uiua dissecta, & calens morsui imposita.
Cucurbitula loco demorso imposita.
Fraxini foliorum succus potus post appositam cucurbitulam, & expressa a succo folia uulneri illita.
Melissophylli folia, & succus, tum ex uino potus, tum exterius illitus.
Melanthij drachmæ quatuor potæ.
Cancri fluuiatiles cum lacte triti, & poti, ac uulneri quoque illiti.
Ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, epoto deinde earũ iure.
Testudinis sanguis exiccatus, cum syluestri cumino potus.
Anchusæ radix in potionibus addita.
Hematites lapis haustus.
Heliotropium cum uino ebibitum.
Raphani in cibo accepti, & deinde uomitione reiecti, exhibita statim Andromachi theriaca.
Trifolij bituminosi decoctum fotu adhibitum.
Porrum cum pane, & sale illitum.
Allium cum aceto, aut suo ipsius, aut fraxini cinere cum pane illitum.
Hastulæ regiæ radices tusæ, & illitæ.
Sycomori folia cum pane imposita.
Lauri tenella folia cocta, & oleo subacta, & illita.
Vipera tota contusa, & uulneri adalligata.
Echij epotus succus, & herba ipsa imposita.

DIOSCORIDIS

Ad serpentium & aspidum morsum.

Cancri fluuiatiles crudi, tritique cum asinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis testiculus potus.
Castorium bibitum.
Mustelæ salitæ, et in umbra exsiccatę puluis, drachmarum duarum pondere ex uino sumptus.
Ranæ cum sale in oleo decoctæ, comesæ.

Gobius

Gobius piscis deuoratus.
Cimices lectularij septem quoquo modo hausti.
Aprinum iecur, & recens, & siccum ex uino sumptum.
Gallinaceorum carnes dissectæ, ita ut tepebunt appositæ, crebroque mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarum fimus in uino, uel aceto decoctus illitus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Asphodeli radix trium drachmarũ pondere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatis addita.
Nasturtium haustum.
Spinæ albæ semen potum.
Abrotonum sumptum, ex uino.
Hyssopum tritum cum melle, sale, & cumino impositum.
Nepeta pota, uel cataplasmatis indita.
Panacis asclepij semen cum floribus haustum, & inunctũ.
Panaces chyronium bibitum, & illitum.
Hieracij succus ex uino potus.
Elaphobosci semen in uini potione sumptum.
Euphorbium incisa capitis cute ad os usque, in uulnus impositum statimque consutum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Melissophyllum ex uino haustum, & plagæ admotum.
Marrubij folia hausta.
Serpyllum tum potum, tum impositum.
Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis sumpta.
Phyllitis ex uino hausta.
Smyrnij radix illita.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sagapenum ex uino potui datum.
Libanotis radices cum uino bibitæ.
Scordium siccatum ex uino sumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex uino pota. Præpota uerò demorderi prohibet, id quod præstant semen, & folia.
Ocimastri semen potum.
Eupatorij semen, & folia in uino sumpta.
Helichrysi coma ex uino bibita.
Verbenacæ supinæ radix, & folia ex uino hausta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex uino sumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, ubi illatum uenenum frigidum sit: frigidum uero ubi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto gestatus.

MATTHIOLI

Myricæ fructus potus.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs illitum.
Gallinaceorum deplumatus podex plagæ appositus.
Sordes ex angulis oculorum ceruorum exemptæ haustæ et illitæ.
Cicerum farina cum hyperico decocta & imposita.
Maluæ folia cum porris & cœpis illita.
Betæ nigræ succus cum potus, tum illitus.

Serpentinæ radix, ex uino sumpta.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus haustus.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina ex aceto imposita.
Caryophyllorum syluestrium radices ex meraco sumptæ.
Centaurij magni radicis succus unciæ pondere haustus, ac etiam uulneri illitus.
Hyssopum cum sale, & cumino tritum, & ex melle uulneri illitum.
Mentha græca.
Hieracij succus ex uino potus.
Eiusdem folia tosta, thyrsique triti, & ex aceto hausti.
Pœoniæ radix, uel semen tam potum quàm admotum.
Bistortæ & tormentillæ radices potæ & exterius illitæ.
Scabiosa tusa recensque illita.
Angelicæ radix cum ruta imposita.
Staphidis agriæ flores, & folia tum pota, tum illita.
Melitea terra ex uino pota.
Antidotum nostrum in præfatione lib. 6. descriptum.
Potio ex antidoto nostro & aqua uitæ, ibidem descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, & arterijs illitum.
Allium cum zito tritum ad nauseam usque potum, & uomitione reiectum.
Opopanax potum cum uino, & uomitione redditum.
Origanum cum uino haustum.
Centaurium minus cum myrrha, & opij momento plagæ impositum.
Rumex contrita & cataplasmatis modo adhibita.
Theriaca tum pota, tum illita.
Quinta essentia nostra in præfatione sexti libri descripta pota.

MATTHIOLI
Ad Dipsadis morsum.

Antidota omnia quæ uipereis morsibus succurrunt.
Oleum potum, & uomitione redditum.
Emplastra attractoria plagæ imposita.

DIOSCORIDIS
Ad Hæmorrhoi morsum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copiosius haustum.
Vitium uiniferarum folia decocta, & ex melle subacta imposita.

MATTHIOLI

Allium copiosè deuoratum }
Vinum dilutum liberalius potum } *anteaquàm crueta sit urina, & deinde uomitione reddita.*
Theriaca deuorata }
Pisces copiosi allio, & oleo perfusi in cibis sumpti.

DIOSCORIDIS
Ad Cerastæ morsum.

Sesamum cum rosaceo inunctum.
Raphani semen ex uino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

MATTHIOLI

Antidota omnia, quæ uipereis morsibus conueniunt.

MATTHIOLI
Ad Tarantulæ morsum.

Antidota omnia quæ phalangiorum ictibus resistunt.
Musica instrumenta & continua tripudia, & saltationes, ad lassitudinem usque.

DIOSCORIDIS
Ad Scolopendræ morsum.

Asphodeli radix, & semen ex uino pota.

Sal ex melle, & aceto illitum.
Ruta syluestris admota. Quin, & bibita ex uino.
Muria acida, fotu adhibita.
Aristolochia ex uino pota.
Serpyllum potui datum ex uino.
Calamintha ex mero sumpta.

MATTHIOLI

Cinis ex aceto subactus & uulneri illitus.
Scilla imposita.
Pulegium, Ruta, Mentha } *ex uino pota.*

DIOSCORIDIS

Ad dryini morsum.

Aristolochia cum uino hausta.
Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
Asphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tusæ, & icto loco illitæ.

MATTHIOLI

Antidota omnia quæ uipereis morsibus conueniunt.
Quercus foliorum succus potus aut stillatitia eorum aqua.

DIOSCORIDIS

Ad natricis morsum.

Origanum tritum, & aqua subactum ex lixiuio, & oleo inditum.
Aristolochiæ cortex minutim contritus cum querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
Aristolochiæ binæ drachmæ in potione poscæ potæ.
Marrubij succus ex uino haustus.
Fauus recens ex aceto sumptus.

MATTHIOLI

Cupressi pilulæ drachmæ pondere unà cum baccarum myrthi tantundem ex rhodomelle aut uino mulso potæ.
Calx uina ex oleo illita.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, arterijs, & uulneri illitum.

DIOSCORIDIS

Ad cencri morsum.

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, & asphodeli radice ex uino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

DIOSCORIDIS

Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus, & impositus.
Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
Absinthium ex uino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex uino haustum.
Serpyllum ex uino potum.
Eruca ex uino sumpta.
Cupressi recentis pilulæ ex aceto potui datæ.
Cyclaminus ex aceto mulso sumptus.
Pyrethrum ex uino potum.
Chamæleonis radix bibita.

MATTHIOLI

Erucæ semen tritum, & impositum.
Cuminum cum allio simul cum putamine tuso adhibitum.
Mus ipse araneus laceratus, & impositus.
Radix { *Gentianæ, Panacis* } *ex uino pota, & uulneri illita.*
Capparis cortex tam potus, quàm illitus.
Verbenacæ rectæ succus potus.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum insumptum.

DIOSCORIDIS

Ad pastinacæ & draconis marini ictum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ uiperinis morsibus conueniunt.
Absinthij, aut sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

MATTHIOLI

Furfures aceto incocti, & impositi.
Acetum calido fotu adhibitum.
Fermentum acidum ex liquida pice impositum.
Lauri foliorum decoctum haustum.
Marrubium cum lauri folijs, & echio potum.
Panacis radix cum saluia deuorata.
Fici lactis guttæ quinque cum tribus serpylli granis potæ.
Saluiæ decoctum potum pluribus diebus.
Scordium ex suo ipsius decocto potum.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum.
Quinta essentia nostra cum antidoto nostro parata.
Anchusæ folia, Quinquefolium, Rubi flores, Arctium, Oxalis, Lycopsis, Tordilium, Chamæpitys, Fagi cortex, Pastinacæ agrestris semen, Terebinthi fructus, Phycus marinus, Smyrnium, Eryngium, Libanotis } *plagis illita & intus sumpta.*

DIOSCORIDIS

Ad mustelæ morsum.

Eruca comesta, & post eam bibitum uinum odoriferum.

MATTHIOLI

Vincetoxici radices potæ.

DIOSCORIDIS

Ad basilisci morsum.

Castoreum drachmæ pondere ex uino potum.
Papaueris succus haustus.

DIOSCORIDIS

Ad calcidicæ lacertæ morsuram.

Portulaca percocta deuorata & illita.

MATTHIOLI

Antidota omnia quæ uipereis morsibus succurrunt.

Portulaca

Portulaca plurima in cibo deuorata.
Vinum myrtite, meracius bibitum.
Acetum calidum cum spongia fotum.

MATTHIOLI
Ad ammoditæ morsum.

Mentha ex aqua mulsa pota.
Cassia odorata } ex frigida pota.
Castoreum }
Artemisiæ succus cum aqua potus.
Theriaca Andromachi tum deuorata tum illita.
Medicamenta quæ trahendi uim habent imposita.

DIOSCORIDIS
Ad canis rabidi morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluuialium cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radicis uino, per triduum in uino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salitæ carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina urina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.
Cæpæ cum ruta, sale, & melle mixta.
Allium cum uino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces herculeum pici mistum, & cataplasmatis additũ.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.
Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium syluestre in cibo sumptum, & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus cyrenaicus.

MATTHIOLI

Cancrorum fluuiatilium cinis quadraginta diebus cum gẽtiana, & thure potus.
Pix brutia cum opopanace & aceto imposita.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Oxylapathi decoctum fotu adhibitum, herbaq; ipso illita, atq; una cum radicibus hausta.
Scorzoneræ radix deuorata, aut eius succus haustus.
Hyppolapathi radix quadraginta diebus pota, atq; etiam illita.
Vincetoxici radices quotidie sesquidrachmæ pondere potæ ex cardui benedicti decocto continuis quadraginta diebus.
Angelicæ radix exterius cum ruta imposita, & nitro in corpus sumpta.
Bitumẽ Asphaltitę drachmæ pondere diebus pluribus cõtinuis ex aqua potum.
Hippocampus marinus ex aceto nigro, & melle subactus tam potus, quàm illitus.
Rumex fotu adhibita.
Theriaca Andromachi deuorata, & uulneri illita.
Potamogetum cum sale exterius illitum.
Artemisiæ
Absinthium
Allium
Centaurium mi.
Aristolochia } tam intus sumpta, quàm exterius illita.
Scordium
Chamædrys
Bryonia
Pulegium
Caprifici cortex contusus & ex aqua potus.
Cauterium actuale inustum.
Mercurius præcipitatus uulneri inspersus.

MATTHIOLI
Ad hydrophobiam, ideſt aquæ timorem.

Veratri albi, aut nigri potiones.
Epithymum
Fumaria
Sena
Myrobalana
Elaterium
Agaricum } in potionibus purgantibus propinata.
Rhabarbarum
Cẽtaurium mi.
Genistæ semen
Thapsia
Armenius lapis
Bitumen iudaicum frequenter ex aqua potum.
Coagulum { Leporis, Vulpis, Capreoli } potum.
Catuli coagulum semel potum.
Ciceris nigri decoctum copiose haustum
Mithridatis Antidotum.
Theriaca Andromachi.

DIOSCORIDIS
Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptus.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina uino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Mentha imposita.
Vrtica utraq; cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe ueteri imposita.
Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI

Hyppolapathi radix trita & ex meraco uulneri illita.
Marrubij folia cum ueteri axungia trita & imposita.
Canis qui momorderit pili excisi & uulneri adalligati.

DIOSCORIDIS
Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuium ficulnei cineris potum adiecto sale trito & uino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Malluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex uino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex uino.
Lactuca syluestris bibita.

Coris semen potum in uino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum uino bibitum.
Dauci semen ex uino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex uino pota.
Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores, semenq́; potum.
Iunci marini tenella folia prope radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Semperuiuum maius in potu datum.
Aqua maris fotu adhibita.
Punicæ syluestris radix, quàm tenuißimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu admotum, aut eius folia.
Abrotani / *Asinini* / *Cumini æthiopici* } *semẽ propinatum* } *Binarum drachmarũ pondere cũ hemina uini.*
Cedrides tritæ admotæ, uel bibitæ.
Platani cortex potus.
Cupreßi uiridium pillularum admisto uino decoctum.
Chamæpityos decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

MATTHIOLI

Atriplicis succus potus.
Cyani utriusq; folia siue semen ex uino hausta.
Porri folia melle subacta & illita.
Hieracium ex commisto uino, & aceto potum.
Trifolij bituminosi decoctum fotum.
Acetum calidum cum spongijs uulneri adhibitum.
Sanguinaria trita & illita.
Porrum cum furfuribus, & aceto incoctum, & illitum.
Hordeacea farina ex uino & melle cocta & imposita.
Lauri folia cum ruta adhibita.
Caprillum stercus cum uino impositum.
Amaracus cum syluestri ruta, & cypero ex aceto.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.

MATTHIOLI

Ad acontiæ morsum.

Antidota omnia, quæ uipereis morsibus resistunt.
Oleum nostrum de scorpionibus plagæ, cordi, & arterijs illitum.
Potio ex aqua uitæ, & antidoto nostro parata, lege lib. 6. præfationem.

DIOSCORIDIS

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

MATTHIOLI

Mithridatis antidotum.
Scorpiones contriti, & illiti.
Oleum nostrum de scorpionibus inunctum.

DIOSCORIDIS

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

MATTHIOLI

Chrocodili corij cinis ex aceto illitus.
Hastulæ regiæ radices elixæ & illitæ.
Hypericum recens tritum & morsui adalligatum.

DIOSCORIDIS

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens, tū siccum bibitum.

MATTHIOLI

Faseoli commanducati & uulneri adalligati.
Fabarum & erui farina melle subacta, & illita.
Abiegna resina calens, cum rosaceo adhibita.

DIOSCORIDIS

Ad scorpionis ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex uino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex uino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq́; cum asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, & impositus, uel tostus deuoratus.
Delphinium appositum.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro, apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimus { *Asini* / *Equi* } *herbas pascentis uino dilutus haustus.*
Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & uino imposita.
Lychnidis semen cum uino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen uino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis adhibitus.
Phalangium herba pota.
Lactuca syluestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen, & flores in uino poti.
Abrotonum in uino potum.
Sampsuchum ex aceto, & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositũ.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum uino pipereq́; bibita & manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonij radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum uino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum, cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, uel cum posca, fota.
Galbanum splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum uino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum uino & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegij / *Gentianæ* } *decoctum potum.*
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarũ duarũ pōdere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

MATTHIOLI

Mumia ex uero hausta, quin & illita, cum recenti Butyro.
Citrij semen potum & appositum.
Ponticæ nuces in cibis sumptæ, tum quoque in cingulo gestatæ.
Pastinacæ semen potum.
Oleum nostrum de scorpionibus, uulneri, cordi, & arterijs illitum.
Serpyllum, Althææ radix, Elaphoboscum — pota.
Blitum ex uino sumptum.
Atriplicis succus potus, & ipsa herba illita.
Cyani utriusq; folia siue semen ex uino decocta, & pota.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina aceto subacta, & illita.
Asphodeli radix decocta & plagæ admota.
Gentiana hausta.
Hieracium uulneri illitum.
Achates lapis gestatus, ut carnem tangat.
Cochlea hortulana contusa, & illita.
Terreni uermes triti, & impositi.
Cancer fluuiatilis tritus, & potus ex uino.
Verbenaca recta tum pota tum illita.
Cuminum cum melanthij, & uiticis semine drachmæ pondere potum, ex uino.

DIOSCORIDIS

Ad uesparum, & apium ictus.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sepo uitulino adhibitum.

MATTHIOLI

Asparagus tritus, & cum melle illitus.
Bubulum stercus cum posca illitum.
Sesamum cum posca.
Muscæ contritæ, & illitæ.
Thymbra, Melissophyllum, Sisymbrium — illita.
Momordicæ oleum inunctum.
Ferrum in quo strombi conchylij imago exculpta fuerit icto loco superposito.

DIOSCORIDIS

Ad fuganda animalia uenenosa.

Iuniperi accensæ fumus.
Cedrides peruncto corpore adipe uel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, uel substrata.
Cancri fluuiatiles crudi cū ocimo triti, scorpionib. admoti.
Ceruinum cornu crudum incensum, suffitumq;.
Cerui, & Elephantis adeps inunctus.
Ceruina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffituq; incensum.
Origani folia stratis subacta.
Dictamnum olfactum omnia, quæ ictu aut morsu uenenū relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugas serpentes, & muscas.

Nigellæ suffitus.
Polium utrumq; incensum, stratumq;.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI

Veteramentorum suffitus.
Scordium substratum & suffitum.
Bitumen suffitum.
Succinum suffitum.
Assa fœtida suffita.
Castoreum suffitum.
Ceruina ungula suffita.
Cerui corium in terra stratum.

DIOSCORIDIS

Ad uenena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.
Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha præpota.
Mustelæ salitæ, & in umbra exiccatæ puluis cum uino.
Mustelæ uentriculus coriandro farctus, & inueteratus.
Caniculæ lac primi partus potum.
Eryngium cum uino potum.
Butyrum deficiente oleo, haustum.
Sanguis — Anseris, Anatis, Hædi — antidotis commistus.
Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum uino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctum cum suis radicibus frequenter potum crebroq; reiectum.
Brassicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drachmæ pondere cum diluto uino sumptum.
Chamæleonis albæ radix pota cum uino.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum uino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicæ folia drachmæ pondere in uino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum uino.
Polemoniæ radix in uino bibita.
Smilacis asperi acini prius, postve sumpti.
Acetum tepidum bibitum.
Terra — Lemnia, Samia — ex aqua hausta.

MATTHIOLI

Iridis radix pota.
Imperatoriæ herbæ radix sumpta.
Phu radix hausta.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores.

Helenium

Helenium.
Myrrha. *Caphura.*
Mumia cum tribulo marino, & assa fœtida sumpta.
Dictamni albi radices quoquo modo sumptæ.
Quernarum glandium decoctum in potu sumptum.
Citriorum malorum semen haustum.
Nux iuglans cum ficubus, & ruta præsumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs illitum.
Castoris urina.
Ceruini cordis os.
Napi semen haustum.
Cyani utriusq; folia, siue semen hausta ex uino.
Scorzoneræ radix, aut eius & foliorum succus haustus.
Caryophyllorum flores sacchar o asseruati, intus sumpti.
Zedoaria deuorata, uel in potu hausta.
Dictamnus albus, Imperatoria, Vincetoxicum, Scordium, Carduus benedictus, Hypericum — quouis modo insumpta.
Bistortæ & Tormentillæ decoctum potum.
Consolidæ regalis flores.
Angelica.
Quinta essentia nostra hausta.
Lapis bezahar octo granorum pondere sumptus.
Melitea terra pota.
Antidotum nostrũ magnũ in præfatione lib. 6. descriptũ.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ, eodem in loco descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs illitum.

MATTHIOLI

Ad ueneficia.

Herbæ paridis semen drachmæ pondere quotidie potum ad uigesimum diem usq;.
Argentum uiuum pro amuleto suspensum.
Lapis aetites gestatus.
Vpupæ auis cor suspensus.
Leporis cor in aluta gestatus.
Lupinus oculus dexter gestatus.
Scilla super limine ianuæ suspensa.

DIOSCORIDIS

Ad leporem marinum.

Cedria contrita cum uino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.
Lac asininum, Passum — continuè datum.
Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum uino bibita.
Veratrum nigrum, Scammonij succus — drachmæ pondere data cum mulsa, et mali punici acinis.
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma una, uel altera adhibita.

MATTHIOLI

Humanus sanguis calens potus.
Humanum lac ab ipsis mammis exuctum.
Vulpis caro inassata, & deuorata.
Theriaca diatessaron, tribus diebus pota.

DIOSCORIDIS

Ad rubetam ranam.

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, & cymino bibitus.
Alismatis radix unius, uel duarum drachmarum pondere in uino pota.
Merum largius potum, & uomitu redditum.
Arundinis, Cyperi — radicis binæ drachmæ potæ.

MATTHIOLI

Eryngij radix ex ranarum comestibilium iure pota.
Antidotum nostrũ magnũ in præfatione lib. 6. descriptũ.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.
Testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ in lib. 6. præfatione descripta.
Smeragdi puluis scrupuli pondere ex uino potus, & subinde intret æger nudus in mulum, aut equum recenter exenteratum, ibique conclusus moretur donec deferuescat cadauer.
Rhabarbarum, Diacurcuma, Dialacca — pota.
Lapis in rubetæ ipsius capite inuentus potus.

DIOSCORIDIS

Ad buprestes, & pinorum erucas.

Oleum Irinum, Melinum — potum.
Caricæ comesæ, & earum decoctum ex uino.
Palmulæ in cibo sumptæ, uel tritæ ex mulso, aut lacte potæ.
Pyra omne genus in cibum sumpta.
Humanum lac bibitum copiosè.

MATTHIOLI

Antidota omnia, quæ cantharidum noxæ subueniunt.

DIOSCORIDIS

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.
Cyrenaicus succus potus.
Laserpitij folia ex aceto hausta. Quin & succus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Niuis glebula cum posca sumpta.
Cimices uino acetoue poti.
Acetum cum sale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum sutorium aceto dilutum & gargarizatum.

MATTHIOLI

Salicis decoctum, aut lixiuium ex ipsius cinere paratum potum.
Alumen in lixiuio dissolutum gargarizatum.
Sal ammoniacum aqua dilutum & gargarizatum.
Quinta essentia nostra pota.
Oleum è chalcantho semiscrupuli pondere haustum.

DIOSCORIDIS

Ad epotas cantharidas.

Halicæ, Oryzæ, Tragij, Maluæ, Sem. lini, Semen fœnigræci, Althææ — decoctum clysmate infusum.

Nitrum

Nitrum ex hydromelite potum.
Nuclei pinei ex uino sumpti.
Cucumeris semen contritum, ex mulso, aut lacte haustum.
Anserinus adeps ex passo potus.
Samia terra, quæ aster appellatur ex defruto hausta.
Pulegium tritum ex aqua potui datum.
Lac potum.
Vinum dulce liberalius bibitum.
Thuris cortex ex passo sumptus.
Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.
Vitis recentis ramuli detriti, & ex passo hausti.
Ius esculentum omnium adipum.

MATTHIOLI

Lac humanum ex uberibus ipsis exuctum.
Butyrum crudum recens, eclegmatis modo delinctum.
Psyllij, cydoniorum malorum, maluæque seminis spissamentum.
Lactucæ, Portulacæ, Cucumeris, Cucurbitæ } *succus potus.*
Papaueris, Lactucæ, Peponum, Cucumeris, Cucurbitæ, Anguriæ } *seminum cremor lacteus ex haliacacabi solani aqua paratus potus.*
Haliacacabi baccæ decem aut duodecim confractæ, & ex aqua portulacæ, aut hordeacea ptissana potæ.
Amygdalinum dulce selibræ pondere potum.
Oleum è pineis nucleis, Oleum è papaueris semine } *copiosè haustum*
Maluæ, Althææ, Cucurbitæ } *stillatitia aqua abundè pota.*
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum.
Antidotum è pineis nucleis comment. de cantharidibus descriptum.
Antidotum è lemnia terra.
Oleum è momordica syphone in penis meatum infusum.
Balneum ex ibisci, maluæ, uiolarum, psyllij, fœnograeci, hordei, & hyosciami folijs, & seminibus paratum.
Oui album cum succis frigidis iniectum.

DIOSCORIDIS

Ad sanguinem & lac in uentriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.
Acetum tepidum potum, & uomitu redditum.
Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.
Nitrum per sese potum.
Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut lasere haustum.
Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.
Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.
Rubi succus ex aceto potui datus.
Hordeacea farina uentriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.
Thymum ex uino haustum.
Calaminthæ folia arida pota.

MATTHIOLI

Caprifici lac potum.

Chelidonij maioris succus haustus.
Napi semen ex aceto bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad salamandram.

Resina pinea in delinctu.
Galbanum ex melle deglutitum.
Nuclei pinei contriti, ex aiugæ decocto poti.
Vrtica cum lilijs ex oleo decocta, & pota.
Testudinis marinæ, & terrestris oua, cocta, & deuorata.
Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potum.

MATTHIOLI

Theriaca, Mithridatis antidotum, Terebinthina resina, Vrticæ semen, Cupressi folia } *pota.*

DIOSCORIDIS

Ad colchicum ephemerum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin & asininum largius potum.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium uiticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex uino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

MATTHIOLI

Lac { *Humanum, Bubulum, Asininum* } *potum.*
Dictamnum duarum drachmarum pondere haustum.

DIOSCORIDIS

Ad solanum somnificum & manicum, & Dorichnium.

Aqua mulsa copiose sumpta.
Lac caprillum, Lac asininum } *potum*
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchilia omnia, tam cruda quàm tosta deuorata.
Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibum sumpti, & eorum iuscula pota.

MATTHIOLI

Antidota omnia quæ opio aduersantur.
Quinta essentia nostra comment. de uino descripta.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ, in præfatione libri sexti descripta.

DIOSCORIDIS

Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumeris semen ex passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, & passo potum.

Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.

Nasturtium
Raphanus } *ex uino sumpta*
Sæpa
Allium

MATTHIOLI

Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum magnum.
Piper longum.
Pistacea largius deuorata.
Meracum à uomitu potum.
Bubulum lac.
Absinthium.
Castoreum.

Ruta
Lauri baccæ, & folia
Defrutum } *ex meraco hausta.*
Vrticæ semen
Cardamomum

DIOSCORIDIS
Ad aconitum.

Leporinum
Hædinum } *coagulum ex uino potum.*
Vitulinum

Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.

Origani
Rutæ } *decoctum cum uino absinthite potum.*
Marrubij
Absinthij

Sedum maius
Abrotanum } *ex uino absinthite pota.*
Chamelæa
Aiuga

Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, uel lacte cũ castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex uino potũ.
Vinum, in quo aurum, argentum, ferrumve candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio & uino paratum potum.
Bubularum carnium præpinguia iura cum uino sumpta.

MATTHIOLI

Eryngij radix ex ranarum comestibilium uel Anserino iure pota.
Lemnia sphragis duarum drachmarum pondere ex calida aqua pota & uomitione reddita.
Theriaca Andromachi à uomitu hausta ex uino in quo gẽtiana decocta fuerit.
Antidotum nostrum magnum in præfatione sexti libri descriptum deuoratum, aut ex uino haustum.

MATTHIOLI
Ad napellum.

Lapidis Bezahardici septem grana ex albo meraco.
Napi, aut rapi semen potum.
Butyrum bubulũ coctũ, & sæpe ac large cũ uino sumptũ.
Glandium putaminum decoctum ex uino paratum.
Diambari diamoschiq; puluis potus.
Moscus ambarumq; per sese, & cum Lemnia terra ex uino pota.

VENENORVM

Capparis radices contritæ, & haustæ.
Mus qui napelli ipsius radices depascitur siccatus & ebibitus.
Antidotum è muscis napelli flores depascentibus.
Vide lib. 6. Napelli commentarium.
Smeragdus in puluerem tritus duarum drachmarum pondere haustus.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, arterijs, atq; naribus replicatis sæpe uicibus inunctum.
Puluis serui principis Ferdinãdi Archiducis Austriæ, quo non nullos qui Napellum sumpserunt sanatos uidimus.

DIOSCORIDIS
Ad taxum.

Acetum calidum potum, & uomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

MATTHIOLI

Medicamenta omnia ad cicutam facientia.
Theriaca Andromachi.
Antidotũ nostrũ magnũ in præfatione sexti lib. descriptũ.

DIOSCORIDIS
Ad toxicum.

Hircinus
Caprillus
Sanguis { *Leporinus* } *frixus, & in cibis sumptus.*
Ceruinus
Caninus

Galbanum cum myrrha ex uino haustum.
Quinquefolij radix pota.

Roboris
Fagi } *cortex tritus ex lacte haustus.*
Illicis

Cotoneæ mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.

Amomum
Carpobalsamum } *ex uino haustum*

MATTHIOLI

Lapis bezahar octo granorum pondere ex uino haustus.
Napi, aut rapi semen potum.
Tormentillæ radix hausta.
Glandium omphacides siue putamina ex lacte hausta.
Malorum cydoniorum uinum potum.
Cubebæ deuoratæ.

DIOSCORIDIS
Ad opium & corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarũ drachmarũ pondere ex uino pota.
Acetum bibitum, & uomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum uinum cum absinthio, & cinnamomo haustum.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixiuio, aut passo potum.
Rutæ syluestris semẽ cũ pipere, & panace ex uino sumptũ.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, uel cum satureiæ aut origani decocto ex uino bibitum.
Pinguia iura in potu sumpta cum uino aut passo.
Ossium medulla ex oleo pota.

MATTHIOLI

Artemisia recens deuorata, aut foliorum succus haustus.
Quinta essentia nostra cap. de uino descripta.
Laserpitij lachryma pota.
Castoreum ebibitum.
Theriaca sagzanea deuorata.

Mithridatis

Mithridatis antidotum ex uino potum.
Moschum, Ambarum } *olfactum.*
Ellebori albi puluis naribus inditus.
Sulphuris suffitus.

DIOSCORIDIS
Ad cicutam.

Absinthium ex uino bibitum.
Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & uomitu reiectum.
Meracum uinũ largius epotum, & per interualla repetitũ.
Lac tum bubulum, tum asininum potum.
Castorium cum ruta, & mentha ex uino sumptum.
Amomi, Cardamomi, Styracis } *uncia pota.*
Piper cum urticæ semine ex uino haustum.
Lauri folia potui data.
Laser ex oleo, uel passo potum.
Passum per se largius ebibitum.

MATTHIOLI

Apij semen ex uino potum.
Iridis radix potui data.
Seseli Massiliense ebibitum.
Nitrum ex copiosiore aqua potum.

DIOSCORIDIS
Ad ixiam.

Absinthium ex uino bibitum.
Origanum ex uino sumptum.
Acetum potum, uomituque reiectum.
Rutæ syluestris semen, Laserpitij radix } *pota.*
Tragorigani decoctum haustum.
Resina terebinthina deuorata.
Nardus Indica potui data.
Castoreum, Laserpitium } *oboli pondere sumpta.*
Nuces iuglandes cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent ex uino haustæ.
Chamelææ, Thapsiæ, Absinthij } *succus scillici põdere ex aqua mulsa haustus.*

MATTHIOLI

Theriaca Andromachi, Mithridatis antidotum } *ex absinthij pontici decocto, pota.*
Saccharum è floribus boraginis buglossiue paratum, additis corallio, margaritis, moscho, ambaro, & preciosorum lapidum fragmentis.
Rosaceum cum aceto sincipiti illitum.
Thlaspi semen potum.
Betæ succus ebibitus.
Triticeæ ptissanæ cremor ex passo potus.
Absinthij dilutum potum.
Nitrum ex mulso haustum.
Lac recenter mulsum à uomitu copiosè potum.

DIOSCORIDIS
Ad coriandrum.

Merum per sese, uel ex absinthio potum.
Oleum potum.
Oua in oleo exinanita, & ex muria liquefacta deuorata.
Muria epota.
Passum ex lixiuio assumptum.

VENENORVM

Gallinarum, & anserum ius copiosè salsum, haustum.

MATTHIOLI

Theriaca ex mero pota.
Vincetoxici radices potui datæ.
Diamoschum, Diambarum } *in potionibus.*

DIOSCORIDIS
Ad psyllium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur.

MATTHIOLI

Theriaca hausta.
Vincetoxicum ebibitum.

DIOSCORIDIS
Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita. Quin etiam & oleum.

MATTHIOLI

Vinũ dulce potũ ad ebrietatẽ usq; ut inde dormiãt affecti.
Castoreum è dulci uino potum.
Melissophylli succus ex aceto sumptus.
Oleum de { *Lilio, Castoreo, Vermibus, Costo, Hypericone, Vulpinum* } *occipitio, ceruici, & spinali medulla illitum.*
Vnguentum { *Aragon, Agripæ* } *eodem modo usurpatum.*

DIOSCORIDIS
Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & uomitu reiecta.
Nitrum cum absinthio ex dulci uino, aut passo sumptum.
Rosaceum cum aceto capiti perfusum.
Eupatorium, Piper, Sinapi, Castorium, Ruta } *ex aceto trita, & ad olfaciendum data.*
Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

MATTHIOLI

Coriandri semen, Pulegium } *ex aqua calida potum.*
Origanum ex frigida ebibitum.
Veratri albi puluis naribus inditus.
Cantharides ex fermento occipitio adalligatæ.

DIOSCORIDIS
Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex rosaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, uel potui datus.
Absinthium cum aceto bibitum.
Melissophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium sarmentitij cineris ex acida muria potum.
Satureia feruefacta, haustaque.
Origani iusculum potui datum.
Acetum calidum potum, & uomitu reiectum.
Atramentum sutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyrastri folia pota, deuorataque.
Oua gallinacea cum aristolochiæ drachma ex posca deuorata.

Panacis radix, & semen ex uino pota.
Fœx uini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Nasturtium comestum.

MATTHIOLI

Myrti frondes, cum baccarum semine tritæ, & insumptæ.
Braßicæ succus potus.
Porrum sub cineribus coctum haustum, & comestum.
Sinapis pota.
Pyri syluestris cinis potus, quin & ligni ramenta.
Pyra syluestria deuorata, aut cum ipsis fungis elixa.
Quinta essentia nostra pota.
Raphani domestici succus potus.
Rutæ folia deuorata.
Origanum. Mel.
Theriaca ex aceto acerrimo pota.
Vinum generosum in quo piper conferbuerit.
Allium crudum deuoratum.
Murium stercus ex uino potum.
Oleum cum anatis adipe clystere infusum.
Ricinum oleum uentri illitum.
Scammonium ultimo loco potum.
Diapipereos, aut diacyminum, aut diagalanga, aut diamoschum pota.

DIOSCORIDIS

Ad gypsum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum. Quin & toto corpori inspersum.
Oleum bibitum.
Aqua mulsa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut sarmentitio cinere paratum, cum uino copiosiore haustum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum. Quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

MATTHIOLI

Antidota omnia quæ cerussæ et fungorũ noxæ opitulãtur.
Maluæ, althææ, fœnograeci, & lini seminis decoctum potũ.
Aqua egelida cum butyro pota, & uomitione reiecta.
Mithridatis antidotum ex meraco duarum drachmarum pondere à uomitu bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad cerussam.

Amaracinum, Irinum } *oleum potum.*
Vlmi liquor potus.
Persicorum nuclei ex ptisana poti.
Caricarum, Maluarum } *decoctum haustum.*
Lac calidum bibitum.
Sesamum tritum ex uino sumptum.
Lixiuium ex sarmentitio cinere haustum.
Columbina oua cum thure pota.

MATTHIOLI

Scammonium ex mulsa aqua potum.
Medicamenta quæ suapte natura urinam pellunt.
Oleum lilinum ex hydromelite potum, & uomitione redditum.
Atriplicis rapique semen ex mulsa potum, & uomitu reiectum.
Brassicæ decoctum absque sale cum oleo infusum.

VENENORVM

Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Vinum album meracum liberalius potum.

MATTHIOLI

Ad arsenicum sublimatum.

Butyrum frequenter sumptum, frequenterque reiectum.
Asininum lac potum.
Rapi semen bibitum.
Mucago ex psyllij, maluæ, et cydoniorum semine parata, et pota.
Amygdalinum oleum potum.
Pinguium gallinarum ius copiosè haustum.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum drachmæ pondere ex dulci amygdalino oleo potum.

DIOSCORIDIS

Ad argenti spumam.

Hormini syluestris semen potum.
Myrrha bibita, Absinthium, Hyssopum, Apij semen, Piper, Ligustri flores } *ex uino pota.*
Palumborum aridum fimum cum nardo ex uino potum.

MATTHIOLI

Butyrum cum mulsa potum, & uomitione reiectum.
Gallinarum & anatum adeps ex hydromelite potus & uomitu redditus.
Amygdalinum oleum copiosè potum.
Hydromel clystere infusum.
Apij succus uentriculo inunctus.
Butyrum uentri illitum.
Lathyris semen drachmarum duarum pondere haustum.

DIOSCORIDIS

Ad argentum uiuum.

Lac copiosè potum, & uomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

MATTHIOLI

Lac bubulum cum suo butyro potum.
Amygdalinum oleum ebibitum.
Aurum in puluerem subtiliter tritum potum.

MATTHIOLI

Ad argentum uiuum sublimatum præcipitatumque, & cinnabarim.

Lac bubulum cum suo butyro potum, & uomitione redditum.
Antidota omnia quæ ad cantharidum noxam faciunt.

DIOSCORIDIS

Ad calcem sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & uomitu reiectum.
Carnium iura pinguia hausta.
Althææ, Maluæ } *decoctum ad spissitudinem redactum potum.*
Tragi herbæ semen potum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

MATTHIOLI

Lac abundè potum.
Butyrum, Ius carnium pinguium, Animalium pinguedines, Medicamenta aluum lubricantia } *copiosè pota.*

Seminis

Seminis { Maluæ / Althææ / Psyllij / Lini / Fœnugræci } mucagines.

Antidota omnia quæ ad cantharidum noxam faciunt.

MATTHIOLI

Ad anacardia.

Amygdalinum oleum dulce
Oleum è pineis nucibus
Oleum è nucibus Indicis
Oleum è papaueris semine
Butyrum crudum recens
Bubulum ouillumque lac
Violaceum oleum
Hordeacea ptissana.
} *glacie refrigerata & pota.*

Pinguium carnium ius
Suillus, & anserinus adeps
Cerebrũ tã quadrupedũ quàm uolatiliũ
Oßium medulla
} *copiosè sumpta.*

MATTHIOLI

Ad staphidem agriam.

Amygdalarum dulcium oleum, admisto copioso hydromelite.
Medicamenta omnia quæ cantharidum noxæ auersantur.
Theriaca Andromachi pota.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum in lib. 6. præfatione descriptum.

MATTHIOLI

Ad scyllam malam.

Lac in quo calybs candens extinctus fuerit potum.
Ouorum uitelli in aceto decocti, deuorati.
Carnium pinguia iura pota.
Butyrum crudum ac recens, copiosè sumptum.
Extrema iuuenum quadrupedũ mẽbra elixa et deuorata.

MATTHIOLI

Ad flammulam.

Bubulum lac à uomitu, & clystere, potum.

Oleum { *Amygdalinum dulce* / *E pineis nucleis* / *Papaueris semine* / *Ex Indica nuce* } *potum.*

Semen { *Lini* / *Maluæ* / *Althææ* / *Psyllij* / *Cydoniorum* } *spissamenta pota.*

Pinguia carnium iura hausta.
Halicacabi baccæ deuoratæ.

MATTHIOLI

Ad urticæ semen.

Medicamenta omnia quæ scyllæ noxæ resistunt.
Malorum cydoniorũ sem. contusa, & ex calida aqua pota.

MATTHIOLI

Ad dracunculi semen.

Butyrum crudum recens haustum.
Hordeaceæ farinæ pulticula additis saccharo, penidijs, amygdalino oleo, aut recenti butyro.
Pinguia carnium iura hausta.

MATTHIOLI

Ad rhododendrum.

Fœnugræci decoctum potum.

VENENORVM

Dactyli deuorati.
Viticis semen, aut folia, aut eorum decoctum potum.
Caricæ ex melle, aut iulapio sumptæ.
Defrutum potum.
Pinguia omnia deuorata.
Diacastoreum potum duarum drachmarum pondere.
Iuniperi baccæ pari pondere potæ.

MATTHIOLI

Ad azadaracht.

Theriaca Andromachi
Mitridatis antidotum
Antidotum nostrum
} *ex uino pota.*

Medicamenta omnia quæ nerio conueniunt.

MATTHIOLI

Ad uomicas nuces.

Butyrum copiosè deuoratum à uomitu.
Vinum meracum copiosum additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo à uomitu epotum.
Ea omnia quæ opij noxam superant.

MATTHIOLI

Ad sanguinem menstruum.

Margaritæ drachmæ põdere ex aqua melissophylli potæ.
Balneum tepentis aquæ.
Theriaca Andromachi drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota.
Viperei pastilli scrupuli pondere hausti.

MATTHIOLI

Ad fel Leopardi.

Antidota quæ napello epoto, & uipereis morsibus auxiliantur.
Antidotus Auicennæ è lemnia terra. Vide lib. 6. comm. de taurino sanguine.

MATTHIOLI

Ad uipereum fel.

Butyrum decoctum potum.

Theriaca Andromachi
Mithridatis antidotus
Viperei pastilli
Antidotum nostrum
Moschum. *Ambarum*
Diamoschum. *Diambarum*
} *a uomitu sumpta.*

Oleum nostrũ de scorpionib. cordi, et arterijs sæpe inunctũ.
Quinta essentia nostra libr. 6. in præfatione descripta.

MATTHIOLI

Ad canis piscis fel.

Butyrum bubulum cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo potum.
Oleum odoratum quodlibet corpori uniuerso illitum.

MATTHIOLI

Ad cati cerebrum.

Terra lemnia ex oleo pota, & uomitione reiecta semel in septimana.
Diamoschum quotidie sumptum horis quatuor ante cibũ.
Moschũ per sese semiscrupuli põdere ex uino pluries potũ.

MATTHIOLI

Ad uenenum caudæ cerui.

Butyrum bubulum potum & uomitione reiectum.
Smeragdi puluis semiscrupuli pondere à uomitu ex uino potum.
Pistacia & ponticæ nuces in cibis largius deuoratæ.
Oleum è citri semine pressum, toti corpori illitum.
Theriaca Andromachi duarũ drac. pondere ex uino pota.

Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs inunctũ.
Antidotũ nostrum magnũ in præfatione.6.lib. descriptũ.

MATTHIOLI
Ad quadrupedum quorundam sudorem.

Butyrum siue oleum potum, & uomitione reiectum.
Vinum cum rosaceo à citata uomitione potum.
Rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum addito fossitij salis momento.
Theriaca ex terra lemnia Auicennæ.

MATTHIOLI
Ad castoreum malum.

Butyrum bubulum
Aqua mulsa } *pota & uomitione reiecta.*
Diamoron
Limonum succus
Citrij mali succus } *a uomitu cum saccharo potus.*
Coriandri semen tostum duarum drach. pondere haustum.

MATTHIOLI
Ad plumbi scobem.

Antidota omnia quæ ad argenti spumam faciunt.

MATTHIOLI
Ad ferri scobem, & scoriam.

Lac recenter mulsum potum.
Medicamenta ualenter aluum soluentia ab epoto lacte sumpta.
Butyrũ tam diu potũ quousq; intestinorum dolores cedãt.

MATTHIOLI
Ad lapidem magnetem.

Auri scobes in tenuissimum puluerem trita & pota.
Smeragdi puluis potus nouem diebus.
Lac, & amygdalinum oleum clystere infusum.

MATTHIOLI
Ad æris squamam.

Mulsa pota, & uomitione reiecta.
Balneum ex hyrcorum capitũ, et cochlearum iure paratũ.
Menthæ succus potui datus.
Rosaceum calidum uentriculo inunctum.
Acori radices trium drachmarum pondere potæ.
Lemnia terra drachmæ pondere ex uino albo hausta.
Corallium rubrum drachmarum duarum pondere ex uino ebibitum.

MATTHIOLI
Ad æruginem.

Medicamenta, & antidota omnia quæ ad æris squamam conferunt.

MATTHIOLI
Ad risagallum.

Medicamenta, & antidota omnia quæ argenti uiui sublimati, arsenici, & æruginis noxæ aduersantur.
Amygdalinum oleum toti corpori illitum.
Violaceum iulapium ex ptissana hordeacea potum.
Oleum è pineis nucleis & Indica nuce pressum selibræ pondere potum.
Antidota omnia quæ cantharidibus conueniunt.

MATTHIOLI
Ad elleborum album.

Mulsa cum butyro pota, & uomitione reiecta.
Nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI
Ad elleborum nigrum.

Absinthium in uino potum.

VENENORVM

Anisi semen bibitum.
Nardus Indica unà cum castoreo pota.
Caseus recens
Mel
Butyrum
Pinguia
Passum } *in cibis sumpta.*
Lemnia terra ebibita.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI
Ad euphorbium.

Butyrum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinguia omnia.
Aqua { *Solani hortensis*, *Violarum*, *Nymphææ* } *pota.*
Seminis { *Maluæ*, *Althææ*, *Psyllij*, *Cidoniorum malorum*, *Lini* } *mucago pota.*
Lac acidum.
Caphura ex aqua rosacea bibita.
Punicorum malorum uinum
Anguria. Cucumis
Cucurbita
Malorum acidorum succus
Ptissana hordeacea } *glacie refrigerata & insumpta.*
Citri semen ex uino heleni potum.

MATTHIOLI
Ad turpetum & tithymalos.

Antidota omnia quæ ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi ex uino pota in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit.
Mumia sepulchrorum drach. pondere ex meraco hausta.

MATTHIOLI
Ad scamonium.

Lac a quo demptum fuerit butyrum potum.
Cotoneorum malorum succus bibitus.
Rhois succus potus.
Ribis uulgaris, uinum haustum.

MATTHIOLI
Ad colocynthidem.

Antidota omnia ad euphorbium facientia.
Bubulum lac, & butyrum recens potum.
Lemnia terra frequenter pota.
Smeragdi puluis pluries haustus.
Theriaca Andromachi deuorata.

MATTHIOLI
Ad cyclaminum.

Lauri baccæ duarum drachmarum pondere potæ.
Gentiana hausta.
Nigrum piper in potu sumptum.
Theriaca. Lemnia terra.

MATTHIOLI
Ad thymelæam & chamelæam.

Antidota omnia quæ ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi.
Lemnia terra.
Rosaceum serapium ex hordei ptissana potum.
Origanum tostum potum.

MATTHIOLI

Ad bryoniam.

Antidota omnia quæ ad euphorbium conueniunt.
Theriaca ex uino hausta in quo helenium incoctum fuerit.

MATTHIOLI

Ad elaterium.

Theriaca Andromachi ex baccarũ lauri decocto, aut melle drachmarum duarum pondere pota.
Menthæ succus ebibitus.

MATTHIOLI

Ad aquam frigidam.

Piper potum.

Creticum uinum potum.
Antidotum nostrum.
Quinta essentia nostra.

MATTHIOLI

Ad uini læsiones.

Vomitus excitatio.
Brassicæ succus potus.
Acetum testiculis adhibitum.

MATTHIOLI

Ad carnes & pisces refrigeratos.

Ea quæ ad maleficos fungos ualent.
Vini optimi & odorati potus admisto cidoniorum succo.
Lemnia terra cum agallocho, & mastiche hausta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES, QVAE CORPORI DECOREM præstant, ex Dioscoride.

DIOSCORIDIS

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, et uino myrteo illita.
Harũdinũ corticũ cinis ex aceto inũctus.
Ladanum cum uino, myrrha, & myrteo oleo admotum.
Myrti baccarum succus illitus.
Nucum iuglandium putamen combustum, tritumq́ue, & impositum.
Nucum auellanarum crematarum cinis ex ursino adipe perunctus.
Erinacei terrestris corij cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex ursino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium stercus combustum ex aceto.
Vrsinus adeps illitus.
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Brassica cum sale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Asphodeli radicum cinis impositus.
Cæpa confricata.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi illitum.
Nasturtium confricatum.
Cyclamini succus inunctus.
Ranunculi folia, & radices illitæ paruo temporis spatio.
Aloe ex uino.
Abrotoni cinis ex raphani succo, aut cicino oleo.
Laserpitij liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynoglossæ folia ex uetere suillo adipe.
Adiãtum illitum cum susino, aut myrtino oleo, aut hyssopo, aut uino.

Thapsiæ succus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex resina.
Alcyonium tertium exustum inunctum.
Cortes naxia illita.
Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino unguento.
Caprillarum ungularum cinis ex aceto inunctus.

MATTHIOLI

Conorum cupressi, & mulorum unguium cinis oleo myrtino exceptus & illitus.
Vlmi radicum decoctarum mucago illita.
Persici nuclei contusi.
Abrotoni cinis cum oleo raphanino, aut sicyonio illitus.
Lilij radix ex adipe, & oleo.
Oleum è colocynthide illitum.

MATTHIOLI

Ad capillorum defluuium.

Conorum cupressi, & mulorum unguium cinis, ex myrtino oleo illitus.
Vlmorum radicum mucago illita.
Humor defluens è medulla dissectæ tiliæ.
Ladanum inunctum.
Syluestris oliuæ oleum.
Rhois foliorum decoctum ex lixiuio paratum.
Viperinæ senectæ cinis inspersus.
Murinum stercus ex aceto illitum.
Cæpa affricta.
Abrotoni cinis cum oleo ueteri, aut lentiscino illitus.
Oleum è colocynthide illitum.
Myrti baccarum uinum illitum.
Myrobalana omnia, & præsertim flaua quouis modo usurpata.

DIOSCORIDIS

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit scolopendra marina inunctũ.
Lepus marinus per se, & cum marina urtica tritus, & appositus.
Salamandræ cinis ex oleo.
Hederæ lachrima illita.
Dryopteris radix trita, & post sudorem inuncta.
Aqua è uiridibus uitium sarmentis igne incensis emanans admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus babilonicus illitus.

MATTHIOLI

Ad pilos retardandos.

Oleum hyoscyaminum.
Cicutæ succus illitus.
Hyoscyami succus inunctus.

DIOSCORIDIS

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & decoctum corticis in lotionibus.
Myrti baccarum succus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
Humana urina inueterata admota.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Fœnum græcum in lotionibus.
Malua ex urina humana.
Betæ decoctum admotum.
Allij cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilij cremati radix ex melle.
Alumen cum eruo ex pice.

MATTHIOLI

Euonymi baccæ in lixiuio decoctæ.
Syluestris oliuæ oleum.
Pomata illita.
Oleum amygdalarum amararum.
Lupini farina confricata.

DIOSCORIDIS

Ad rufandos capillos.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata & illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fex cremata ex lentiscino oleo tota nocte illita.

MATTHIOLI

Ad crispandos capillos.

Asphodeli radices deraso capiti affrictæ.
Castanearũ echinorum cinis deraso capiti ex melle illitus.

DIOSCORIDIS

Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitæ.
Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ succus illitus.
Ilignæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus contabescat, tota nocte illitus.
Hederæ corymbi illiti.
Saluiæ decoctum sæpius inspersum.
Rubi folia admota.

Sory illitum.

MATTHIOLI

Rhois folia in lixiuio decocta.
Eruinæ siliquæ priusquam indurescant cum sale suisque folijs contritæ, & illitæ.
Oleum è colocynthidis fructu illitum.
Ophris in capitis perfusionibus addita.

DIOSCORIDIS

Ad pediculos, & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfusum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfusum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphis agria admota.
Sandaracha ex oleo inuncta.
Alumen ex aqua.

MATTHIOLI

Euonymi baccæ in lixiuio coctæ.
Hederæ gummi illitum.
Hyssopum cum oleo inunctum.
Albi ueratri radix in lixiuio decocta.
Argentum uiuum extinctum & cum butyro inunctum.
Piper in puluerem tritum & ex saliua illitum.

DIOSCORIDIS

Ad prohibendam solis adustionem.

Albumen oui inunctum.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI

Melopeponis } *pulpa illita.*
Anguriæ
Seminis maluæ, althee, psyllij, et cydoniorum malorum mucago illita ex recenti butyro.
Vlmi folliculorum liquor inunctus.
Vuæ prææmaturæ succus illitus.

MATTHIOLI

Ad remorandam canitiem.

Syluestris oliuæ oleum inunctum.

DIOSCORIDIS

Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans unguentaria ex urina illita.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti.
Argenti spuma elota, inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimus illitus.

MATTHIOLI

Caphura circumlitionibus addita.
Eadem cum chrysocolla trita & ex melle illita.
E limoniorum succo stillatitia aqua.
Cochlearum terrestrium stillatitia aqua.
Fabacea farina.
Aqua stillatitia ex phasiolis, & quibusdam alijs, uide in phasiolo.

phasiolorum commentario lib.2.cap.101.
Lupini decoctum perfusum.
Aqua stillatitia ex melopeponibus et alijs multis.uide lib. 2.cap.128.in comment.
Ari radicum stillatitia aqua, uel earum succus insolatus, & cum eiusdem ari stillatitia aqua illitus.
Primulæ ueris florum succus illitus.
Verbasci florum & polygonati radicum dilutum per elambicum distillatum.

DIOSCORIDIS
Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumve.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

MATTHIOLI
Ad pustulas sanguineas.

Caphura unciæ pōdere cum pari sulphuris portione trita, additis myrrhæ thurisque cuiusq; quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra, in uitreo uase per dies decem insolata & deinde illita.
Fraxini stillatitia aqua.
Tamarindorum pulpa deuorata frequenter.
Vinum è fragis illitum.
Verbasci florum stillatia aqua addito caphuræ momento.

DIOSCORIDIS
Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia, trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Chia terra admota.

MATTHIOLI

Myrrhæ oleum frequenter illitum.
Myrrha suffita ex candenti patella.
Conorum pineorum recentium stillatitia aqua faciei admota.
Ari radicum stillatitia aqua illita, uel insolatus ex radicibus succus.
Primulæ ueris florum succus illitus.
Verbasci florum & polygonati radicum stillatitia aqua, addito limonio succo.

DIOSCORIDIS
Ad cutis uitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans unguentaria trita ex urina.
Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis syluestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua uel melle illita.
Bryoniæ radix per se, & cum eruo, creta chia, et fœno græco admota.
Alcyonium primum, & secundum impositum.

MATTHIOLI

Resinæ laricеæ aut terebinthinæ stillatitia aqua addito oleo è uini fece parato.
Pomata illita.
Aqua è succo limoniorum parata uitreo alembico.

DECORIS

Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum è tritico.
Auenæ farina in aceto decocta.
Fabacea farina.
Lupini decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Lapati acuti aqua stillatitia, & quorundam aliorum.uide lib.2.cap.108.in comment.
Erucæ semen cum melle inunctum.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Dracunculi radix contusa & illita.
Boni Henrici succus cum aceto illitus.
Ari radicis stillatitia aqua uel insolatus earum succus illitus.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Pseudomelanthij semen in farinam tritum & melle illitū.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento illitus.
Vinum quod è fragis elicitur.
Primulæ ueris florum succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum, & folliculorum decoctum potum.

DIOSCORIDIS
Ad ionthos, & uaros.

Myrrha illita cum melle, & cassia odorata.
Porri folia cum Rhoe obsoniorum admota.
Cepæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex oui uitello.
Pulegium ex cera.
Sory ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

MATTHIOLI

Aqua è succo limoniorum uitreo alembico parata.
Aqua è lapathi acuti radicibus, & alijs nonnullis parata. uide lib.2.cap.108.in comment.
Centaurij minoris decoctum adhibitum.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento illitus.

DIOSCORIDIS
Ad cutis faciei uitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum elleboro admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua uel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotū.
Fici lac inunctum.
Cochlearum tum caro, tum testa simul crematæ ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle.
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

MATTHIOLI

Thus cum lacte illitum.
Melopeponum / Anguriæ } pulpa illita.
Vuæ immaturæ succus ex lacte humano illitus.

DIOSCO-

DIOSCORIDIS

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo ueratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis leporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Braßicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allij cinis ex melle.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcißi radix cum urticæ semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryoniæ radix cum eruo, fœno græco, & creta Chia.
Adarces imposita.

MATTHIOLI

Laricea resinæ stillatitia aqua addito oleo ex uini fæce parato.
Nux myristica illita.
Mustelæ fel ex melle, & ari farina illitum.
Oleum ex ouorum uitellis.
Rapi syluestris semen.
Hordei farina, ex aceto, & melle subacta.
Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Fœnogræci farina, cum sulphure, & nitro apposita.
Fabacea farina.
Lupinorum decoctum affusum.
Sij succus illitus.
Aqua stillatitia è lapathi acuti radicibus & aliorum non nullis. uide lib. 2. cap. 108. in commentario.
Melopeponum pulpa affricta.
Dracunculi radix illita.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Centaurij minoris succus, aut decoctum.
Menthæ græcæ succus illitus.
Pseudomelanthij seminis farina ex melle illita.
Securidacæ utriusq; seminis farina ex melle.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.
Scrophæ lac perfusum & plena manu illitum.

DIOSCORIDIS

Ad næuos.

Alcyonium illitum.

MATTHIOLI

Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Lupinorum decoctum affusum.
Centaurij minoris decoctum.
Argenti spuma ex aceto decocta & illita.

DIOSCORIDIS

Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI

Caphura illita.
Fabacea farina.
Aqua è uulnerato Betulæ caudice distillans illita.
Aqua è limoniorum succo parata uitreo alembico.
Fabarum stillatitia aqua. uide lib. 2. cap. 101. in comm.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Ari radicum stillatitia aqua, uel insolatus earum succus.
Gentianæ aqua stillatitia.
Verbasci florum stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS

Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illitæ.
Calamintha ex uino decocta admota.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cũ eruo, creta Chia, & fœnogræco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI

Erucæ semen tritum cum felle bubulo illitum.
Ceruina medulla.
Opobalsamum.
Oleum Myrrhæ.
Oui recentis dum assatur sudor.
Caphura cum chrysocolla trita & medulla bubula illita.

DIOSCORIDIS

Ad uitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillæ radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis suc. inũctus, cõfricata prius sub sole cute
Cæpæ succus in sole inunctus.
Allij cinis ex melle.
Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & uiuo sulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum uino, pipere, nitroq; confricata.
Libanotis semen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.

Anchusæ

Anchusæ radix ex aceto.
Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
Bryonia cum eruo, creta Chia, & fœnogræco illita.
Glans unguentaria in aceto decocta cum nitro imposita.
Cucumeris syluestris radix trita, & insperfa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI

Conorum cupressi decoctum affusum.
Tamarindorum pulpa in potionibus addita.
Aqua è limoniorum succo parata uitreo alembico.
Oleum ex ouorum uitellis.
Lupinorum decoctum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi acuti radicibus & alijs nonnullis. uide lib. 2. cap. 108. in comment.
Ari radix elixa cũ fabacea farina defruto subacta illita.
Menta Græca adhibita.
Chamæleonis nigri radix cum aceto trita, & illita.
Securidacæ utriusq; seminis farina melle excepta.
Scabiosæ succus addito chrysocollæ, & caphuræ momẽto.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS

Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtij semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans unguentaria cum lotio imposita.
Vitis uiniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethyopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex uino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiusq; radices in aceto decoctæ, loco prius scarificato, & nitro confricato, appositæ.
Nasturtium ex melle impositum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigri radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutum inunctum.

Cucumeris syluestris radix trita, & insperfa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta Chia, & fœnogræco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

MATTHIOLI

Pix cum melle, illita.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Oleum ex ouorum uitellis inunctum.
Rapi syluestris semen.
Saliua humana affricta à ieiunis.
Aqua è lapathi radicibus & alijs nonnullis. uide libr. 2. cap. 108. in comment.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Asphodeli radix ex aceto decocta & imposita.
Gentianæ stillatitia aqua fotu usurpata.
Mentha illita.
Menthæ Græcæ succus impositus.
Marrubij folia ex aceto.
Securidacæ utriusq; seminis farina ex melle illita.
Scabiosæ maioris radices decoctæ, & potæ quadraginta diebus, & earundem radicum puluis quotidie drachmæ pondere ex sero haustus.
Xyridis succus illitus.
Lupulorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS

Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata adhibita.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori perfusum.
Ruta cum cera & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle adhibitum.
Cinnabaris, idest sanguis draconis adhibitus.
Fornacæ testæ tostæ admotæ.

DIOSCORIDIS

Ad alphos & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.
Lotus syluestris cum melle perunctus.
Cucumeris syluestris puluerizata radix imposita.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryonia cum eruo, creta Chia, & fœnogræco illita.

MATTHIOLI

Lupinorum decoctum fotu adhibitum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi, & aliorum nonnullorum radicibus. Vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Melopeponum pulpa affricta.
Cæpa cruda affricta.
Ari radix elixa & cum farina fabacea defruto subacta.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.

Centaurij minoris decoctum fotu adhibitum.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS

Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans unguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

MATTHIOLI

Lupinorum decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Florum, & folliculorum lupuli decoctum potum.

DIOSCORIDIS

Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.
Oleæ uirentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac illitum.
Erinacei marini testa cruda, testave cũ alijs mista & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, aut axungia, aut amaracino unguento coactus, & capiti inunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum.
Cicer cum hordeo & melle.
Lupinorum farina.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, cedrinoq; liquore, & axungiæ pauco linita. Quin etiam sulphure, & alumine mistis.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfusum.
Quinquefolij radix decocta linitaq;.
Potamogeton ualet pruritui imposita.
Lotus syluestris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, et cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.

MATTHIOLI

Terebinthina resina illita.
Iuniperi cineris lixiuium è uino paratum.
Oliuæ syluestris oleum.
Aqua in marcescentium quercuum cauitatibus reperta.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Poma Adami per medium secta, sulphuris pulueris aspersa, subq; calenti cinere calefacta, & scabiosis membris affricta.
Nucum iuglandium oleum uetus.
Fœnograeci farina cum nasturtij semine aceto excepta.
Asphodeli radices ex aceto elixæ, & illitæ.
Senæ decoctum uel dilutum potum.
Scabiosæ decoctum & eius succus in unguentis additum.
Xyridis succus illitus.
Eupatorij uulgaris & Fumariæ è caprino sero decoctum potum.
Eupatorij eiusdem succus cum aceto & sale.
Boraginis uulgarisq; buglossi decoctum ex uino, aut aqua paratum haustum.
Buglossi uulgaris radix trita & ex aceto illita.
Lupulorum florum, & folliculorum decoctum potum.

Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS

Ad lepram Græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia terra.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua illitus.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicæ oleæ lachryma illita.
Resina { Terebinthina, Larigna, Abiegna } cum ærugine, chalcantho, & nitro illita.
Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.
Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolij farina cum sulphure ex uino & aceto.
Lapathi cuiusq; radices, loco prius scarificato, & nitro cõfricato admotæ.
Braßica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nigrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia, & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto, cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis uiniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum brassica, & melle coctum.
Sulphur ex resina & terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto feruefactum.
Alcyonium primum, & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

MATTHIOLI

Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Chamæleonis nigri radix ex aceto trita, & illita.
Ellebori nigri dilutum bibitum.
Senæ foliorum dilutum potum.
Polypodij radicum decoctum haustum.
Fumariæ succus ex sero caprino diutius potus.
Viperei pastilli, ex melissophylli succo poti.
Myrobalanorum nigrorum, chebulorumq; decoctum pluribus diebus haustum.

MATTHIOLI

Ad morbum gallicum.

Myricæ radicum decoctum potum.
Guaiacum lignum, & eius decoctum.
Guaiaci uinum. quære lib. I. comment. de ebeno.
Radicis { Chinæ, Zarzæ parillæ } decoctum potum
Buxi ligni decoctum.
Pruni syluestris rad. decoctum & nonnullorum aliorum ad eos qui oris exulceratione laborant. uide libr. primo comment. de pruno.
Asarinæ decoctum potum.

Eringij nouellorum foliorum stillatitia aqua pota.
Dictamni albi radices quotidie drachmæ ponderis ex Guaiaci decocto potæ.
Aspleni decoctum bibitum.

MATTHIOLI

Ad obesos extenuandos.

Cancamum potum.
Fraxini semen.
Acetum frequenter potum.

DIOSCORIDIS

Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alumen cum aqua aspersum.

MATTHIOLI

Beta nigra in aqua decocta & illita.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Senæ decoctum uel dilutum potum.
Eupatorij uulgaris, & fumariæ decoctum potum.
Lupuli florum & folliculorum decoctum potum.
Serum lactis haustum.

DIOSCORIDIS

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatum corpus in cibis sumptum.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamandra alijs frequentibus medicamẽtibus admixta.
Fel { Capræ syluestris / Hircinum } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

MATTHIOLI

Myricæ radicum decoctum, & cum passis uuis epotum.
Viperina caro deuorata.
Viperei pastilli insumpti.
Veronica mas.
Eupatorij uulgaris, & fumariæ succus simul potus.
Ellebori nigri dilutum ebibitum.

DIOSCORIDIS

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

MATTHIOLI

Asphodeli radices cum hyoscyamo feruefactæ pice liquida exceptæ, & illitæ.
Alumen ex uino affrictum.
Absinthium recens appositum.

DIOSCORIDIS

Ad clauos, callos, & uerrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus, & illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tange uerrucas, deinde liga grana cicerũ in linteolo, & post tergum proijce, & hoc non fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix in uino decocta, tusa, & imposita.
Nigella ex uetere urina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Vitis sarmentorum uiridiũ incensorũ emanãs aqua illita.
Aerugo imposita.

MATTHIOLI

Saligni corticis cinis, aceto maceratus, & impositus.
Cichorium uerrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen tribus diebus drachmæ pondere insumptũ ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus, & impositus.
Chelidonij maioris succus illitus.
Verbasci succus tam florum quàm foliorum illitus.
Cantharides tritæ & ex fermento illitæ.

DIOSCORIDIS

Ad acrochordonas, thymos, & myrmecias.

Mali punici uinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitũ.
Thus ex aceto, & pice illitum.
Ruta cum pipere, uino, & nitro affricta.
Cicer cum hordeo, & melle.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix trita in uino decocta.
Tithymali characiæ succus, & lac illitum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Heliotropij semen linitum. Quin & heliotropium minus.
Vitium uiniferarum sarmentorum uiridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo uitulino illitum.

MATTHIOLI

Saligni corticis cinis ex aceto impositus.
Cichorium uerrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen drachmæ pondere potum ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus & impositus.

DIOSCORIDIS

Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus / Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

MATTHIOLI

Terebinthina larignaq; resina.
Fagi folia.
Oleum ex ouorum uitellis.
Pomata illita.
Oleum è tritico.

DIOSCORIDIS

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo impositum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

MATTHIOLI

Succinum album ex uino potum.
Aurantiorum & limonum florum stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra in comment. de uino descripta unciæ pondere hausta.

DIOSCORIDIS

Ad ſudorem compeſcendum.

Bulbi comeſti.

Sulphur confricatum.

Gypſum / *Morochthus lapis* / *Samia terra* } *admota.*

MATTHIOLI

Syluestrium oliuarum oleum illitum toti corpori.

Myrteum oleum.

DECORIS

Cyperi radicum / *Nardi Indicæ* / *Roſarum ſyluestriũ* } *puluis affrictus toti corpori.*

DIOSCORIDIS

Ad extergendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

MATTHIOLI

Rapi ſyluestris ſemen.

Ari radix elixa cum fabacea farina defruto ſubacta.

Gentianæ ſtillatitia aqua.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM

VIRES, QVIBVS EXTVBERANTES IN CORPORE HVMORES VOMITV, & alui deiectione excernuntur, ex Dioſcoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMENTORVM

DIOSCORIDIS

Ad bilem educendam.

IRIS Illyrica drachmarum ſeptem pondere ex hydromelite pota.

Thlaſpi ſemen potum.

Aloe hauſta.

Abſinthium potui datum.

Tragorigani decoctum bibitum.

Lychnidis ſyluestris ſemen drachmarum duarum pondere potum.

Androſæmi ſemen duarum drachmarũ pondere hauſtum.

Veratrum nigrum per ſe datum, aut ex ſcammonia cum ſalis drachma.

Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulſa.

Centaurium minus decoctum deuoratum.

Parthenium ſiccatum cum aceto mulſo, aut ſale.

Thapſiæ ſuccus in aqua mulſa potus.

Clematidis alterius ſemen tritum potum.

Seſamoides tritum datum.

Cucumeris ſyluestris radicis ſuccus, & cortex ſeſquioboli pondere bibitus.

Hippophae ſuccus oboli pondere potus.

Ricini triginta grana purgata trita hauſta.

Tithymalorũ omnium ſuccus binis obolis in poſca potus.

Mercurialis ius potum.

Lathyris grana ſex aut ſeptẽ cum ficis aut palmulis in catapotio deuorata.

Peplus in hydromelitis cyatho potus.

Scammonij ſuccus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere hauſtus ex aqua mulſa, uel pura.

Chamelææ folia in catapotijs deuorata cum duabus abſinthij partibus adiecta chamelæa, una cum hydromelite.

Thymelææ uiginti granorum pars interna bibita.

Folia { *Sambuci* / *Ebuli* } *olerum more cocta*

Apios, ſcilicet inferior radicis pars deuorata.

Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite potum.

Filiculæ aridæ farina a qua mulſa inſperſa bibita.

Cynocrambæ decoctum hauſtum.

Heliotropij decoctum ex aqua potum.

Agarici drachma una, uel altera, cum mulſa bibita.

Pityuſæ radix drachmarum duarum pondere cum mulſa hauſta, ſeminis uero drachma, & ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio.

MATTHIOLI

Aſarum & aſarina.

Caſſiæ ſolutiuæ pulpa.

Manna & ſenæ diluto pota.

Spinæ infectoriæ baccæ, & ſyrupus ex earũ ſucco paratus.

Tamarindorum pulpa.

Pruna.

Sebeſtena.

Zyzipha.

Naſturtij ſemen denariorum decẽ pondere ex aqua potũ.

Thlaſpi ſemen acetabuli menſura hauſtum.

Agaricum / *Rhabarbarum* / *Centaurium minus* / *Aloe* / *Sena* / *Gratiola* / *Myrobalani flaui* } *hauſta.*

Frangula

DIOSCORIDIS

Ad pituitam eijciendam.

Iris illyrica drachmarum ſeptem pondere ex hydromelite.

Mandragoræ ſuccus duorum obolorum pondere potus.

Veratrum nigrum per ſe datum, uel cum ſcammonia cum ſalis drachma.

Lycij indici ſemen cyathi dimidij menſura potum.

Vlmi craſſior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus.

Gallinaceorum ſeneſcẽtiũ ius Dioſc. modo paratũ hauſtũ.

Cyclamini

Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scilla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum sale, & aceto haustum.
Sphondilij semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, uel aridum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici seminis succus cum mulso, uel iure gallinaceo.
Magnes totum trium obolorum pondere cum mulsa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potum.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura uel mulsa.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata, cum duabus absinthij partibus, adiecta chamelæa una cum hydromelite.
Thymelææ uiginti granorum pars interior bibita.
Folia { *Sambuci* / *Ebuli* } *olerum more cocta.*
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa hausta.
Cynocrambæ decoctum bibitum.
Pityusæ radix duarum drachmarum pondere cum mulsa, & seminis drachma, succi uero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una, aut altera cum mulsa pota.

MATTHIOLI

Iridis radicis succus potus.
Asari decoctum aut dilutum potum, & præsertim ex caprillo sero paratum cum nardo & hydromelite.
Asarina ex mulsa pota, aut oxymelite.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Cnicinum oleum potum.
Manna ex senæ diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & earum succus.
Cyclaminus.
Dracunculus.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Aristolochiæ utriusque radix.
Centaurium minus.
Aloe.
Gratiola.
Sena.
Myrobalani, Chepuli, Empelici, & Bellerici.
Frangula.

DIOSCORIDIS

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccum acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.
Elleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

MATTHIOLI

Sena & eius decoctum uel dilutum, & uinum ex ea paratum. Vide comment. eius lib. 3. cap. 70.
Myrobalani nigri.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS

Ad uomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorum succus cum aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potũ.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans unguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, esta, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes ustum cum hydromelite bibitum.

MATTHIOLI

Napi semen ex oxymelite & tepenti aqua potum.
Atriplicis semen potum.
Ricini semen.
Lathyris semen haustum.
Assari radicum puluis ex oxymelite potus.
Stibium nostrum quinque granorum pondere ex rhodosaccharo sumptum.

DIOSCORIDIS

Ad aquam intercutem educendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.

Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusque grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci / *Ebuli* } *folia olerum more cocta.*
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambe decoctum potum.
Asarum bibitum.
Lactucæ syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarũ pondere in uino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymeleæ uiginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta in aqua in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota.
Squamma æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

MATTHIOLI

Iridis radicum succus potus.
Persici flores in acetarijs deuorati.
Brassicæ marinæ succus cum rhabarbaro sumptus.
Frangula.
Elaterium bibitum
Rhabarbarum / *Agaricum* } *in potionibus additum.*
Stibium nostrum deuoratum quinque granorum pondere.
Turpetum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS

Ad aluum emolliendam, citandamque.

Cerasia recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusq; decoctum potum. Quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Brassica leniter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scillæ siccæ cochlear unum, aut alterum ieiunis datum.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli pondere, ex mulsa aqua pota.
Cynoglosi decoctum haustum.
Chamæsices rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recentes cocti, & in cibum deuorati.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Amygdalinum oleum potum.
Manna ex iure sumpta.
Laricea resina deuorata.
Pruna Damascena, et Vngarica ex iure, aut uino decocta.
Sebestena iure macerata, & deuorata.
Iuglandes cum garo a ieiunis sumptæ.
Maluæ folia, uel teneri eius cauliculi decocti, & ex oleo et aceto deuorati.
Atriplicis coctæ esus.
Beta alba & eius succus.
Asparagi in cibo sumpti.
Betæ albæ succus libræ ponderis infusus.
Eiusdem decocta radix sale aspersa & subposita.
Hieracij succus ex posca duorum obolorum pondere.
Sena decoctum, uel dilutum, aut eiusdem uinum. Parandi rationem habes in comment. proprio lib. 3. cap. 70.
Bellis recens in catapotijs deuorata uel ex iure decocta.
Vuæ passæ ante prandium deuoratæ.

FINIS.

Mensurarum & Ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno.

In Ponderum ratione. — *Pendet*

Siliqua		*Chalcum unum*
Aegyptia faba		*Chalcum unum & semis*
Orobus		*Chalcos duos*
Obolus		*Chalcos tres*
Scrupulus		*Obolos duos*
Drachma		*Scrupulos tres*
Vncia		*Drachmas octo*
Acetabulum		*Drachmas quindecim*
Nux	*Regia*	*Vncias septem*
	Pontica	*Vnciam unam*
Libra		*Vncias duodecim*
Mina	*Medicorum*	*Vncias sexdecim*
	Italica	*Vncias decem & octo*
	Alexandrina	*Vncias uiginti.*

DE ARIDORVM MENSVRIS.

In Aridorum mensuris. — *continet*

Artaba Aegyptia	*Modios quinque*
Modius Aegyptius & Italicus	*Chœnices octo*
Medimnus	*Hemiecta duodecim*
Hemiectum.i.semisextum	*Congios duos*
Congius	*Chœnices quatuor, idest drachmas* 720
Chœnix	*Heminas* 3. *Atticas.i.drach.*180
Sextarius	*Heminas duas.i.drach.*120
Hemina	*Cyathos sex, idest drach.* 60
Cheme	*Cyathi quartam partem, idest drach.* 2. *& s.*
Cochlear	*Scrupulos tres*

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In Liquidorum mẽsuris. Pendet.

Vini, Aceti, Aquæ

Ceramium	*lib.*80
Amphora	*lib.*80
Vrna	*lib.*40
Congius	*lib.* 10
Sextarius	*lib.*1. *& uncias* 8
Hemina	*uncias* 10
Cotyla	*unc.* 10
Oxybaphus	*drach.* 18
Acetabulum	*drach.* 18
Cyathus	*drach.*12. *& scrupulos* 4
Cheme	*drach.*3. *& scrup.*1

Olei

Ceramium	*lib.*72
Amphora	*lib.*72
Vrna	*lib.*36
Congius	*lib.*9
Sextarius	*lib.*1
Hemina	*uncias* 9
Cotyla	*uncias* 9
Acetabulum	*drachmas* 18
Oxybaphus	*drach.* 18
Cyathus	*drach.* 18
Cheme	*drach.*3

Mellis

Ceramium	*lib.*120
Amphora	*lib.*120
Vrna	*lib.*60
Congius	*lib.*15
Sextarius	*lib.*2
Hemina	*lib.*1
Cotyla	*lib.*1
Acetabulum	*drach.*27
Oxybaphus	*drach.*27
Cyathus	*drac.* 20
Cheme	*drach.* 5

CATALOGVS IMAGINVM

PLANTARVM ET ANIMALIVM,

quæ in hoc uolumine continentur.

IN PRIMO LIBRO

Nux

IN SECVNDO LIBRO

Satureia

IN QVARTO LIBRO

Polygonum

Primula

IN APPENDICE

IN QVINTO LIBRO

IN SEXTO LIBRO

IN TRACTATV de distillandis aquis.

FINIS

Georgij Handſchij in Matthioli effigiem.

Si Mens, ut Corpus, depingi poſſet, Imago Vna Dioſcoridis, Matthioliq́ foret.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioscoridis.

QVANQVAM, amicissime Aree, complures non ueterum modo, sed recentiorum quoque, de medicamentorum compositione, uiribus, atque probatione scripserunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus incessisse, tibi ostendere tentabimus. propterea quòd eorum nonnulli absolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, scriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omissa prorsus herbarum tractatione, rem ipsam paucis perstrinxerunt. neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte uersati uidentur, radices multas apprimè utiles, herbasque aliquas haudquaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priscorum subscribere oportet sententijs: quos, etsi pauca ipsis referantur accepta, magnam tamen impendisse diligentiam constat. Iunioribus minus assentiendum: è quibus est Iulius Bassus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Asclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam uernaculam, cognitamque uulgò, dignam censuerunt, quæ ab ipsis literis exactè mandaretur: & ut medicamentorum uires, probationesque cursim complexi, sic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum causarum studio uerba fundentes, alia interdum pro alijs scriptitando,† rem in aceruum, congeriemque controuersiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium nascentis in Italia chamelææ succum esse contendit: androsæmonque eandem herbam cum hyperico esse: quinetiam aloen in Iudæa fossilem nasci: & pleraque his similia falsò exponit, quæ prorsus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi potest, ea non oculata fide, sed narratione potius ab alijs accepisse. In ordine præterea ijdem ipsi aberrarunt, partim eorum discrepantes, nullaque cognatione coniunctas uires collidentes: partim per elementa literarum scripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à sua cognatione disiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi desiderio cognoscendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim nescis nos militarem uitam exegisse) tuo hortatu commentationem in sex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obsequentes, ob eum quo nos prosequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uerò in eos, quibus cum tibi eiusdem artis necessitudo intercedit, pronus ad amicitiam esse soles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Bassi singularis erga te amicitia: quam unà nobiscum degentes nouimus, cùm mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eosque qui in hosce commentarios incident, ne in uerbis facultatem nostram æstimetis, sed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uisu ipsi exactissimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, historia, percunctationeque rerum apud singulos uernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera singularum medicinarum, uiresque describantur. Quòd autem necessaria sit medicamentorum doctrina, nemo est ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta sit, uniuersisque eius partibus efficax administret auxilium. Quare per medicamentorum compositiones, atque misturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capessere potest, plurimùm conferente singulorum medicaminum cognitione. Quinetiam vernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta sit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, ut suis temporibus singula & demetantur, & recondantur. certè pro horum ratione, medicamenta aut ualent uiribus, aut euanidonulloque munere funguntur. Serena igitur cæli constitutione demetenda sunt. magni siquidem refert inter colligendum, si uel squallores, uel imbres infesti sint: quemadmodum si loca, in quibus prodeunt, cliuosa, & uentis exposita sint, & perflata, frigidaque & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contrà, quæ in campestribus, riguis, & opacis, cæterisque locis à uento silentibus enascuntur, plerunque degenerãt,

& minus uiribus ualent: multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc ſæpe, pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere. nonnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eũ prima germinatione ſolo emergentibus adultis, & ſeneſcẽtibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminisque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perſpexerũt, magno in errore uerſentur. Quæ cauſa etiam nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tuſsilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad uiſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiãmnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus ueratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ uerò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonum, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant. Fructus autem, ut maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, ubi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticesve ut recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur. ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs ſemina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus denſior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, ſi modo rara non ſit, accommodatur: & lignea, præſertim è buxo: ſed ænea uaſa ocularijs medicamentis, liquidisque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas ſtagneis uaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

*Q*VANTVM *oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quorumcunq; medicamentorum, quæ medicinæ uſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat Dioſcorides Anazarbeus in hac materia cæteris facilè princeps; ſed id quoq; poſt Dioſcoridem admirabili doctrinæ pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſſimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioſcoridem ſecutus (ut eius luculentiſſima monumenta paßim atteſtantur) in ſimplicium medicamentorum uiribus, ac facultatib. indagandis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur) Dioſcoridi hiſtoriarum palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propenſione oblectationeq; cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprum, Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum cauſa, ut quæ legitima & ſyncera, quæq; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet.*

Galeni nauigationes, ut legitima cognoſceret ſimplicia.

Quapropter lib. III. de medic. comp. per genera ita ſcriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorum materiam cognoſcant, ipſimet inſpicientes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: quoniam ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur. cuius rei euidentiſſimum eſt indicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus uidelicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſsimùm ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias. Vos ergo admoneo, amici, ut in hoc quoq; me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire uolueritis. Nouiſtis enim, quomodo ex omni natione præſtantiſsima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coemptores (Græci ῥωποπώλας uocant) uarijs modis ea contaminant.

Medicamenta adulterabantur etiam Galeni tempore.

Præſliterat forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atq; his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicum liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quiſquis igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis materiæ ſtirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ uſum ducimus, expertus eſto, ut ex eis & exacta, & notha cognoſcat. Niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia ueniat, uerbotenus quidem medendi methodum ſciet, opus uerò nullum ipſa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium ſtirpium, ſi fieri poteſt, peritiam habeat, conſulo: ſin minus plurium ſaltem, quibus frequenter utimur. Earum genera quiſquis toto ætatis illarum decurſu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet, ut ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando creſcunt, nouerunt iſti, qui ſiccas ſtirpes tantummodo cognoſcunt. Hæc Galenus. Ex quibus ſatis medicis omnibus perſpicuum eſt, non poſſe quenquam ſine certa ſimplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec niſi fortuna quadam, uel naturæ ipſius robore ægros ſanare.

Sine ſimpliciũ cognitione mãca eſt medendi ratio.

Neque enim ullo pacto eis adſtipulandum cenſeo (ut medicorum plerique faciunt, & ij ſæpe, qui primas ſibi deferri exiſtimant) qui compoſitis tantùm officinarum medicamentis, ipſisq; admodum uulgaribus contenti ſunt. Nam cùm ſatis ſibi fore perſuadeant, ſcire Diacatholicum omnes in uniuerſum humores deijcere, Deiectorium è ſucco roſarum flauam

flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare; sicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida uocantur, arthriticis esse peridonea, nihil ultra requirunt: quin potius scire negligunt, è quibus ex simplicibus componantur medicamenta, & an ijs ea insint uires, quæ suis nominibus pollicentur. an simplicia, quibus constantur, legitima sint an spuria, syncera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore, uel situ corrupta, an suo tempore, & opportunè decerpta, sole siccata an umbra, an igne, ut sæpius in temporis angustia officinis fieri solet. Neque unquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ nostro æuo parantur ad bilem deijciendam, sæpe Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiscent.

Officinarum lapsus.

Iis uerò, quæ pituitam ducunt, sæpe legitimi Turpeti loco, modò pityusæ, modò thapsiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt. quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, ut non seplasiariorum modò, sed etiam medicorum quorumcunque qui rem plantariam profitentur oculos sæpenumero fallant, nisi fraus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio, & collatione deprehendatur. In Catapotijs deinde, quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum Colchicum legitimi hermodactyli uice, in Fœtidis uerò cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum utrunque mortiferum est medicamentum, omnes inijciunt. Adde præter hæc, quòd sæpenumero medicamenta ex ijs simplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil uiribus præstant. quo fit, ut penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etsi quandoque malitia, ac propria artificum impostura fiat; id tamen plerunque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia. nam pauci, uel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos semper excipio, qui simplicium historias amplexantur) qui suppositititijs, ipsisq; innumeris non utantur simplicibus.

Officinarum abusus & ignorantia.

Nanque asaro utuntur pro bacchare, urbana Loto pro sertula Campana, colutea pro sena, acoro odorati calami uice, cypero pro galanga, hieracio pro soncho, spondylio pro acantho, chondrilla pro cichorio, agresti lactuca pro intubo, ophioscorodo pro scordio, quibusdam arborum lacrymis pro succino, thapsia pro turpeto, pice pro pissasphalto, resina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aspleno, obscuris quibusdam radicibus pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam pro cancamo usurpant. Rhodium oleastrum pro agallocho, ossa & carnem humanam pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro, crespinum (sic enim uulgò uocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, siue læuem smilacem pro ligustro, agrestium prunorum succum pro acacia, succum uerò baccarum ligustri, & periclymeni pro lycio, cancros pro gammaris, ranunculum pro coronopo, saponariam uulgò dictam pro struthio, carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemisia, cotulam fœtidam appellatam pro parthenio, canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio, polium pro chamæpity. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem genuina mentitur, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandyx minium, terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamenta sunt, quæ ubique locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter subijciuntur, ubi tum prauum, tum spurium sibi iandiu uendicant usum. quæ, ne uerbosius rem hanc prosequi uideamur, silentio prætermittenda censemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si medici omnes ueram, & exquisitam simplicium rerum doctrinam consequerentur. quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi uersarentur erroribus obstarent: neque eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaque iam operam imperiti, ut huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè unicuique medico usu euenire comperimus, qui non modò alienis utitur misturis, sed nec simplicia quidem, nec eorum facultates nouit. Proinde scitè a Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de composit. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an uehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit.

Simplicium peritiam nemo potest adipisci ex librorum lectione.

Ueruntamen nemo in hac materia se peritum euadere confidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad uisendas stirpes se contulerit, & quòd à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq; uarijs anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendant. Id enim, cùm maximè perpendisset Galenus (ut sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoq;, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam sic & uerior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq;, sed & aliorum omnium medicaminum.

Herbarum formæ descriptæ parum conferunt.

Verùm enimuero si omnino libris est opus, quis adeò miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorumq; herbas sacras perferat?

Scripta quorũ commendet Galenus.

Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ uiua uoce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati sunt libri, ut nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, non ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, uelintq; ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur.

Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipsi opus est inspectione, ut exactè singularum medicinarum uirtutes, ac uitia dijudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterantq;, ut etiam exercitatissimos in eis decipiant.

Impostores quandoque et peritos decipiunt.

Quare idem Galenus lib. IX. de simpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adijciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de diphryge scitu utilem, sed & de Lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, ut à ue-

ris natiuisq; nihil differre uiderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantùm, sed & alijs similibus. Itaq; in Lemnum, in Ciprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, ut medicamentorum istorum cuiusq; multam copiam, quæ in omnem uitam meam, satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloe Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberem, eo quòd à camelis cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio id esse Indicum: quòdq; adulteratum haud nosci ab ijs, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius uisum est mihi illegitimorum compositiones haudquaquam adscribere, utpote cum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atq; adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines uirentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cum adolescunt, & caulem edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi siccescentes maturum gestant semen.

Stirpes folia immutantes.

Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi uerò triangulari sectione laciniata uisuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim iuuenta triquetra folia insunt, quæ uetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, & nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaque apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum uulgò petroselinum uocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem uestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, ut in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore uirescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, ut nucamenti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarũ nomina breuitati consulentes nunc prætereunda censemus.

Stirpium imagines parum, uel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

At fieri quidem nequit, ut huiuscemodi stirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atque etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari possint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot uarijsq; unam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguem referre, ac exprimere queunt, quanuis etiam naturam exactissimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris commentarijs, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturum esse, quæ maximè medicis requiritur. quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historijs, non nisi unam lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi uera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, ut sæpe ac sæpius plantis compluribus uarijs totius anni curriculis tum in folijs, tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ uirescunt. Cæterùm ubi scriptores in suis historijs stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpissimè comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspectis unà cum doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ inijsse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, possit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, uel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineant, atque illas prius a nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumenti ijs non crediderim, qui uisu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortassè secus uulgus existimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, ut in primis uiros huius rei non imperitos sibi præceptores asciscant: deinde ut assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, ualles, syluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere ualeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, ubi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæque deinde ab adulterinis discernere sciant. Neque solùm in fodinis ipsis uersari debent, sed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq; ciuitates se conferant, ubi peregrina undique importata ueneunt.

Vanum & superstitiosum incantationib. uti, dum plantæ effodiuntur.

At certè ridiculi sunt qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, uana ducti religione, quibusdam uerborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi uires, & facultates medicamentorum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere ualeant, ut stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de sim. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis composuit, uerùm is ad fabulas uersus aniles est, simulq; præstigiaturas quasdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè utitur ijs πρὸς περίαπτα, id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeias non solũ curiosas, & a medicina alienas, sed etiam falsas uniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atque in ijs nauare operã, in quibus uera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoque iure quidem eodem loco cæteris a Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex ijs, quæ uel ipse scribit, præse

fert

fert grammaticum, indicatq́; ſe nec conſpexiſſe herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, ſed ijs, qui ante ipſum ſcripſere, fidem habuiſſe citra ullam explorationem. Hic ſanè libros exſcripſit fruſtrà annexo ad unamquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, ſi qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adſcribens: necnon & alias eiuſmodi præſtigiaturas nugaces. At Dioſcorides Anazarbenſis quinq; libris materiam omnem utilem abſoluit, non herbarum tantùm, ſed & arborum, & fruticum, & ſuccorum, & liquorum: memorans inſuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectiſſimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Nam licet à maioribus multa de illis benè ſcripta extent, tamen à nemine omnium æque de omnibus. Cæterùm quæ ſcripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, & Manteias, non in ordinem digeſta, nec in unum omnia collecta uiſuntur, quemadmodum illa, quæ ſcripſit Dioſcorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia ſufficienter à Dioſcoride quinq; libris traditum eſt, a quo tibi diſcere licet cùm alias omnes notas, tum guſtu, olfactuq́; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta a deterioribus cognoſcuntur & diſcernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni ſatis perſpicuum eſſe poteſt omnibus medicis, itemq́; ſeplaſiarijs, ad quos potiſſimùm ſpectat rei medicæ cognitio, in ea ſimpl. medicamentorum facultate Dioſcoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab ijs præclariſſimè ageretur, ſi eius ſcripta tantiſper legerent ac perlegerent, perpetuoq́; in ſinu geſtarent, donec eum planè ſibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præſertim tempore facerent, quo à peritiſſimis præceptoribus uera, ac legitima ſimplicia tum oculorum, tum guſtus, tum olfactus ſenſibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioſcoridis præclara ſcripta caſtigatiſſima, & a mendis, quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam noſtris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipſe ſcripſit de ſimplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illuſtrata, ut maximam (ni fallor) ſecum adferant claritatem. Huic igitur ſoli ſe dedant, hunc ſolum ſequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò ſtirpium, ſed & reliquorum ſimplicium medicamentorum doctrinam & facultatem conſequi uolunt. Ac contrà tum uulgo ſemper ignaro, tum ijs etiam, qui coaxantium ranarum inſtar, è ſordido paluſtrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deteſtabiles quorundam libros ubi ſimplicium, & compoſitorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouiſſent, niſi eorum cœnis frequentiſſima extitiſſet: pariterq; urticam, niſi acerrime tangentes pupugiſſet. Quorum inſcitiam animaduerſus Galenus, contra eos locutus eſſe uidetur lib. VI. de ſimpl. med. facul. præfatione breuiter & ſcitè, ſic inquiens. Verùm abſtinendum eſt a multis mendacibus, multoq́; etiam magis fugiendus eſt Pamphilus, qui ne per ſomnium quidem herbas uidit, quarum aggreditur figuras perſcribere. nam id genus hominum (quomodo aſſimilauit eos Heraclides Tarentinus) ſimillimum eſt præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipſi non uiderint unquam, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norũt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut ſi fortè is, quem præconio indicant, adſiſteret, agnoſcere tamen non poſſent. Hucuſq; Galeni uerba. Quæ longè ſatis ſufficere poſſunt ad eorum monitionem, qui ad ſimplicium materiam noſcendam per rectum oſtium introire cupiunt, & ſecuro totius itineris greſſu progredi.

Dioſcorides à Galeno maximè commendatur.

Dioſcorides in ſimplicium medica. materia primas tenet.

Libri explodẽdi.

Verùm in primis, ut opportunè ſingula demetantur, noſſe oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropter a radicibus initium ſumentes, dicimus harum uires, ſicut etiam aliarum ſtirpium, partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur. Tametſi non deſint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas aſſerant ſemper autumno, cùm ſcilicet folia decidunt, & caules contabeſcunt. alij uerò ineunte uere, priuſquàm folia concreſcant: ſiquidem hiſce temporibus radicibus maior uis ineſt, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid ſentiam, crediderim ego omnino maiorem ſucci ubertatem inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neque flores emiſerint, a quibus omnis radicum ſuccus exhauritur. Sed & rationi conſonum mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris eſſe ſucci, quàm uernales, quòd ſcilicet pauco antè tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quod quæ uere leguntur, copioſiore, quam par ſit, humore redundantes, illoq́; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non ſint magis obnoxiæ, præſertimq́; ſi longo aſſeruentur tempore. Qua re a Dioſcoride animaduerſa, is ſanè iuſſit ſtirpium radices effodiendas eſſe, cùm ſtirpes ipſæ folijs exuuntur. Quod cùm uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuerſarum plantarum, curam impendere oportet, ut ſuo tempore unaquæq; radix integrè, ſi fieri poteſt, cum omnibus ſuis adnatis euellatur, & in ijs locis, atque ſub ea cœli conſtitutione, quam maximè familiarem habent. Porrò radices abundè nutritæ ſint oportet, ac omni putredine, & tabe uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui ſolo, ubi naſcuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neque ut eiuſdem alimenti inopia inanes, & rugoſæ reddantur. Quod cùm maximè perſpexiſſet Galenus de iridis radicibus differens libro primo de antidotis: In uniuerſum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes ſunt, & rugoſæ. Atque illæ quidem deteriores ſunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis, quæ craſſitudinis modum excedunt, & plus humoris in ſe continent, quàm illis uſu ueniat. Hæc Galenus.

Tempus, quo ſtirpium partes legendæ ſunt.

Radices quando effodiendæ.

Radicum optimarum notæ.

Cæterùm ubi radices è terra fuerint exemptæ, primùm quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undique terra, uel limo penitus abſtergantur: mox deradi tum a fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuerſim ferè omnes comantur: poſtremò ſiccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd ſi fuerint quales fœniculi, apij, aſparagi, ruſci, polipodij, rubiæ, intubi, & conſimilium, in umbra, ubi orientales uenti reſpirent, diligenter ſiccentur. At omnino cauendum eſt, ne ſole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis proculdubio euaneſceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimuero ſi ex eis fuerint, quæ natura craſſæ ſunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aer ſit nubilus, & hyems, ne in umbra ſitu tabeſcant, ac proinde marceſcant, in ſole ac uento tutò ſiccari poſſunt. Quod commodius fieri poteſt, ſi fruſtatim diſſectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non ſe contangant, aut cratibus impoſitæ quotidie ſæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum eſt, ante quàm ſiccentur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipſis in longum ſciſſis, integra eximatur: quippe omnino inutilis eſt, nullamq́; uim obtinet. etſi gẽtiana, cyclaminus, ariſtolochia rotunda, iris, bryonia, centauriũ maius, nymphæa, aliæq; complures abſq; matrice ſuas præ ſe ferant radices. Siccatis radicibus, quòd planè conſtet eas ſine tabe, & te-

Radices quomodo mundandæ, ſiccandæ, ac cõſeruãdæ ſint.

Radices quib. ĩ locis exiccatæ ſint ponendæ.

redine per tempora adseruari posse, ijs reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginosa sint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidissimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe uindicari ualeant.

Veratrum utrũque triginta edurat annis.

Nam etsi quæ tenues sunt, ut asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent; ueratrum tamen utrunq;, quamuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum usque perdurat. Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obseruandus, sed & in cæteris tum stirpium, tum etiam animalium partibus, ut in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiam stercore, uulpis pulmone, apri uesica, anguium senecta, alijsq; consimilibus. Assumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis uiribus sunt præditæ, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulant.

Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Neq; enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnullosq; errantium siderum aspectus obseruant: quippe quòd apud graues auctores scriptum inuenerint, pæoniæ radices contra comitiales non esse euellendas, nisi decrescente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; uanitatum, quas stultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terrestria a superioribus cœlestibus gubernentur, & regantur, fieri maximè potest, ut luna, ut quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuq; uelocissima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusuis alijs habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiã tempore captamus scorpiones, atque anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt ijs, quæ aquosioribus nascuntur locis: idq;, quòd in montibus terra sit densior, & aer tenuior. nam quod attrahunt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates.

Herbæ quo pacto legẽdæ, siccandæq; sint.

Herbæ similiter, atq; radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie uirentes usurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, uiola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atque non solùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunq; enim ex calida potestate præditis, uirides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem classis habentur amaracus, cruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta.

Plãtæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæq; consimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse uidear, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitijs excrementis amotis diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis crassitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberantia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant. quandoquidem si eiusmodi herbæ in umbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cùm rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, uel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euanescant.

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, ubi non solum breui uiribus destituuntur, aeris ambientis exuctione, ac uentorum perflatu, sed etiam puluere, & aranearum telis obsiduntur. quin etiam muscarum stercore, quæ illis die, noctuq; insident, labefactatæ nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi sunt ij, qui in linteis sacculis, ipsisq; textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aer in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet. quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco ut tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, uel piceis, uel fictilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates ad Crateuam his uerbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in uitreis uasis ferantur. quæ uerò folia, aut flores, aut radices sunt in fictilibus nouis probè obturatis, ut ne uentis perflata, medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit.

Flores quo tempore sint decerpendi, siccandi, ac recondendi.

Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in uigore consistunt, non autem cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur: rosarum uerò cùm non planè explicati uisuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abest, ut in sole siccandi sint, ut ne quidem in umbra, si calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut solis feruore, sic & aeris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum colorem deperdant. quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum a proprio colore degenerant, nullius esse in medicina usus. Siccantur autem probe ubi substratis linteaminibus sparguntur & ijsdem lenibus operiuntur. Flores itaq; in uniuersum sicci ad annum duntaxat, edurant, etsi anthemidis, centaurij, chrysanthemi, millefolij, spartij, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, ut lithospermi, fœniculi, anethi, & cari: uel uasculis, aut capitulis inclusa, ut papaueris,

paueris, nimphææ, melanthij, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phasioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, sertulæ Campanæ, sinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris contenta, quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, a quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa uerò, ubi herbæ iam siccæ, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultrà suas asseruent uires, ea tamen quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant. quo fit, ut calorem nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores.

Fructus quando decerpendi, & quomodo conseruandi.

Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa, quæ uulgò marascas uocant, corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ usum reponuntur, operæpretium est, ut maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, ut siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd ubi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa unà cum fructibus decidunt, alioquin insolatu contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minime asperginem redolentibus appendantur, ut assolet de uuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, uel milio sepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala.

Cortices quomodo siccandi, & reponendi.

Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut cytrijs, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi.

Succi quomodo exprimẽdi, conseruandiq; sint.

Succi quoque, utpote in medicina admodum necessarij, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, ut toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut glycyrrhizæ, uere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs uerò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi ultimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequam ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, ut aloes, syluestris cucumeris, absinthij, eupatorij, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibilesque reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alij paululum primùm ad ignem feruefacti, moxque diligenter defæcati, ut fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorum, apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde uasis tandiu, transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (ut Galenus inquit lib. VI. de medicamentorum compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertissimi pharmacopolæ.

Gummi, lacrymæ, & resinæ.

Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij resinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum uerò censu sunt terebinthina, lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lacrymarum denique numero sunt lac, quod ex papauerum uasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodque ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quique defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod uulgus Arabicum uocat gummi. quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantùm summa harum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur. quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Postremò si forsitan cuipiam nasuto uideretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronunciauerit, ex omni herbarum genere solum ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia esse, cum tamen in pluribus locis eius sententiæ reclamet Theophrastus antiquissimus plantarum scriptor; dicimus, ut hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritissimus, consummatissimus, & omnium facilè princeps, grauissimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum uidetur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum ueterum plerique: præsertim cùm nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis; & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius uoluminis scriptura deficit, in alijs spurijs additionibus redundat, in alijsq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, uel excudendis auctorum uoluminibus plus, minusue curæ impenderunt, quàm sua interesset; ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui ueratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, uel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, uitem syluestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse, ac monumentis tradidisse Dioscoridem, ut ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Id-

circo non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ij, qui, ut earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarunt, quales sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coacervant, atque in omni ferè plantarum historia in pluribus uoluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt: argumento quòd (ut superius dictum est) ei rem hanc uitio uertat Galenus, atque sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis uolumen importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis uolumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spurijs nominibus legebatur. Quorum uetustam auctoritatem simul cum doctissimo Ruellio secutus, in meis uersionibus Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus uulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus utile, quàm necessarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad unguem, quo arbores a fruticibus dissideant, frutices ipsi a suffruticibus, & suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, a quo per interualla tanquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ. Frutices uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus. Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ non uelut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, & decidunt, sed perpetuis folijs toto anno uirescunt, ut stœchas, ladanum, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia. Herbarum deniq; generi subscribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tantum sine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & syluestrium ferè innumeræ, quæ sponte sua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis proueniunt: tametsi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caulem, neq; flores, neq; semina gignunt, ut phyllitis, asplenum, cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas assiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi senis, septenisue mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, crassitudine, & duritie proficere, ut hastæ instar grandesceret. Frutices quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores non pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendicato sibi robore, crassos prædurosq; fundunt caudices, ac ramos. Illæ uerò tanquam indomitæ surculis, stolonibus, ac germinibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, ut in frutices sensim elanguescant, ut myrto, lentisco, & corylo quandoq; euenisse comperimus. Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, ut non solum sæpe prædictos præstet effectus; sed etiam ut alteram in alteram stirpem facilè uertat, ut cassia in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocimum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sunt, quædam agrestes. Has uolunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoq; & syluestre, & satiuum genus inueniatur. quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm a loco ipso, ubi nascuntur, sicuti ab aere eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicum uitio. Magni quippe refert, ut fœcundæ, floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio, situsq; germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam uitibus folia nunquam decidant, quòdq; in insulis, alijsq; regionibus nuper in Indijs occidentalibus a Lusitanis, & Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non uireat. Neq; item admirandum, quòd reperiantur arbores procerio res, uirentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus, & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanque aliæ hoc situ lætantur, aliæ illo pro suæ quæque naturæ ratione. Proinde uidemus, quòd quæ montes amant, ut cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum; formaque insigni prosiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus utraque, myrica, salix, harundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, uallibus, planis, & syluis exultent. Id quoque discriminis in herbis, & fruticibus uisitur. quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, uliginososq; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis uitam ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiant, quæ uinetis lætentur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ ualles, quæ colles, quæ denique editos quærant situs. Aliæ quoque urbanioribus locis allectæ iuxta urbium, & oppidorum mœnia in macerijs, & ruderibus prodeunt. In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphondilium, lysimachia, alisma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, erinus, equisetum, limonium, heliotropium paruum, uerbenaca, tussilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertij generis, eupatorium commune. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus. At tam lacunosis, quàm admodum palustribus innatant nymphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocasia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac mille folium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare spectatur nerium. Adianthum, itemq; trichomanes uliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes exi stant: aut asperginosas sequuntur ripas, quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde, elichryson, bubonium, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum uerò, brassica marina, androsaces, corniculatam, papauer, dorycnium, solanum somniferum, glaux, hippophaes, hyppophæstum, tragum, tithymalus paralius,

Simplicium nomina uaria Dioscoridi adulterina.

Arbores.

Frutices.

Suffrutices.

Plantarum degeneratio.

Stirpium mutatio.

Plantæ meliorescunt cæli clementia, & loci amicitia.

Plantarum situs naturales, ubi lætæ nascũtur.

lius, peplis, alypon, absinthum seriphum in maritimis tum litoribus, tum scopulis, tum etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit, ubi scilicet allidit unda, iterumq; recedit, modò in mari, modò in sicco degens. Non nisi aquis prouenint bryon thalassion, corallium, & alga. At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, sion, atq; aquaticum sisymbrium unà innatant, ut quasi inuicem fraternam uideantur iniisse amicitiam. Cæterùm ex his, quæ incontinenti nascuntur, arida, & siticulosa loca petunt eryngium, satureia, lythospermon, lycium, saluia, stachys, onosma, lonchitis, cynoglossum, echium, buglossum, chamepitys, ueratrum nigrum. Aridissimis, & saxosis exurgunt capparis, libanotis, symphytum petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi utrunq; genus, cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, asplenum, clynopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleræq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis uirescant. In opacis autem nascuntur chrysocome, asarum, uiola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis Hemionitis, Althea, Helenium paludapium. Collium amœnitate capiuntur spartium, nepeta, syluestre cuminum, chamedrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci uidemus: quin & holostium. Culta deinde uirent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, chamæcisso, ægilope, osyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, syluestri papauere, xyphio, leontopetalo, phenice, hyperico, cyano. Inculta uerò uirent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus syluestris & urbana anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hæc & colles, & montes abundè scateant. In uinetis aluntur telephium, portulaca syluestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta uisuntur uerbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, urtica, ebulus, sambucus, erysimum, aristolochia longa, marrubium, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, syluestris cucumis. Campestria cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, syluestri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum syluæ uirescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, hastula regia, satyrium, testiculus, gentiana, ligusticum, alysson, smyrnium, ueratrum album, ruta syluestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peucedanum, chamædaphne, Tormentilla, bistorta, chamæleo albus, Angelica libanotis. In syluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci uelint, in quibus resident, atq; ab iisdem suscipiunt alimentum, ut agaricum, uiscum, sphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, uitis, nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam læuis, quam aspera, lupus salictarius, conuolulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ, quæ sine radicibus in aliis herbis prosiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiantur, ut cuscuta, epithymum, epithymbrum, & epistœbe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omnium quæque sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq; unaquæq; sequatur situs; nihil tamen obstat, quin eædem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in uallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in aliis uariis locis nullo discrimine inueniri possint. Et hæc satis sint quantum ad natalem plantarum situm. Cæterùm ut, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus utilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad singulas herbarum partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, foliis, caulibus, floribus, ac seminibus disseremus, primò à radicibus, ueluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes. Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, iisq; tenuibus. Legumina uerò singulas habent radices præter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, ut lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari, sustinentur syluestris ruta, quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & sæpius uerbenaca. Contrà numerosis radicibus donantur asarum, phu, baccaris, ueratri genus utrunq;, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, circæa, alcea, æthiopis, gramen, filix fœmina, muris, auricula altera, plantago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, uitis nigra, rapum, nimphæa, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indiis occidentalibus importata, dracunculus, aloe, centaurium maius, libanotis, sphondylium, œnanthe, symphitum secundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaes, hippophæstum, tithymalus characias, pityusa, Rhabarbaram, Rhaponticum. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculum, panaces Asclepium, & Chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holestium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, uerbenaca supina, phyteuma, pancratium, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, utrunq; ueratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre, alypon, attractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica, chamesyce, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althæa, acanthus, alcea, malua, Symphytum maius. Geniculatæ ueluti arundinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphææ, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexandrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper inuentæ, & Rhodiæ. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, pæonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphitum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithamum, elaphoboscum. Bulbosæ autem insunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, hastulæ regiæ, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, ephemero, arisaro, hyacinto, dracunculo, ampeloprasо, scorodoprasо, moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotundæ, cyclamini, apii uomitorii, leontopetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catananees secundæ, pycnocomi, Geranii unius; Pseudoapii, antoræ. Insuper radices inter se dissident, tum colore, tum odore, tum sapore: quæ discrimina si recte

Plantarum in radicibus uarietas.

rectè cognoſcantur ab his, qui breui hanc facultatem aſſequi deſiderant, non parum inde haurient utilitatis. Sicuti & maximè confert ſcire, quæ ſint radices magnæ uel paruæ, quæ duræ uel molles, quæ numeroſæ uel paucæ, quæ cæparum uel tuberculorum effigie, quæ denique geniculatæ, de quibus hucusq; abunde diſſeruimus. Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chryſogoni radix, etſi candicet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenij ſecundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, haſtulæ regiæ, libanotidis, rhapontici, quanquam huius interna rubeſcant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ, eryngij, ſymphiti ſecundi, ſmirnij, echij, ueratri nigri, aſtragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapſiæ, perſonatæ, filicis maris, uitis nigræ, ariſtolochiæ utriuſque, quarum tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fœminæ: tametſi huic, ſicut etiam thapſiæ, & mandragoræ deliberata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, ariſarum, ranunculum, ueratrum album, anonis, liguſticum, aſparagus, ruſcus, hippogloſſum, elaphoboſcum, libanotis, ſphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, holeſtium, tragũ, trifoliũ, narciſſus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripoliũ, iris, panaces Heracleũ, tragiũ, ſomniferũ ſolanũ, arction, onagra, chamæciſſos, ſcammoniũ, althæa, pityuſa. At nõ prorſus albæ, ſed ſubalbidæ radices tributæ ſunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubent rubiæ, centaureo magno, rhapontico, rhabarbaro, tametſi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotæ, anchuſæ, licopſi, onoſmati, chryſogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, ſed ſubrubra radice ſunt acanthus, phu, ſatyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, ſolanum ſomniferũ, alypum, coſtus. Ex atro rubeſcunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpuraſcunt radices ſymphyti petræi, cæparũ, ſcillæ, pancratij. Flaua intus radice ſunt ariſtolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidoniũ maius, gentiana. At herbaceo colore inſunt polypodio, phalãgio, ſmyrnio, & imperatoriæ. Odorata radice fragrant iris, acorus, meon, cyperus, galanga, zedoaria, nardum tam Gallicũ, quàm Indicũ, aſarum, phu, caryophyllata, baccharis, liguſticum, paſtinaca, angelica, ſeſeli Maſſilienſe, hippoſelinũ, ſmyrniũ, libanotis, aſclepias, circæa, aliſma, tripoliũ. quin & radix Rhodia odorẽ expirat nõ iniucundũ. Dulcedinẽ guſtui præbent glycyrrhiza, tragopogonis radix, cẽtaurij maioris, chamæleonis albi, elaphoboſci, geranij, arctij, polypodij. Amaritudinem uerò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, ſcillæ, cichorij, aſparagi, ruſci, centaurij minoris, chelidonij maioris, aſphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodylium, angelica, panaces Chironium, ſmyrnium, pyrethrum, aliſma, tripolium, raphanus tum ſatiuus, tum ſylueſtris, utraque iberis, naſturtium, thlaſpi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, eryſimum, ophioſcorodon, ampeloprasum, ſcorodopraſum, cæpa, allium, porrum, ſcandix. Quo fit, ut, ſi exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac ſapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac ſimplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimùm iiſdem contulerit, ſi omnes ſtirpium delineationes, ſimilitudinesq; (de ijs intellige, quæ ſcriptis tradi poſſunt) tum earum pariter & odores, & ſapores aſſequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur.

Radicum differentiæ in coloribus & ſaporibus.

In primis igitur à ſimilitudine, quam inter ſe ineunt plantæ, exorſus, pro uiribus enitar, ut quæ plurimis ignota ſunt, ijs, quæ omnibus ſanè uulgares apparent, rectè comparentur. quapropter ab hedera primùm, ut quæ neminem lateat, rem ipſam auſpicabor. Hederam igitur folijs æmulantur, etſi quædam maiora, quædam uerò minora cernantur, ſcammonium, aſarum, uterq; cyclaminus, ſmilax aſpera, læuis, & hortenſis, uitis nigra, marina braſſica, Aethiopicum ſeſeli, periclymenon, ariſtolochia utraq;, aſclepias, epimedium, gramen parnaſi, apocynum, uiola purpurea, chamæciſſos, helxine cognomento ciſſampelos, cynocrambæ, hortenſe ſolanum, halicacabum, circæa, cucumis tam ſylueſtris, quàm ſatiuus, utraq; clematis. Vitigineum folium repræſentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, ueratrum nigrum, balſamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba ſpina, & acanthium ſimili uirent folio: ſicuti abrotonum fœmina, & abſinthium ſeriphum uocatum folijs ſe inuicem imitantur. Vitex, & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, ſecundum dauci genus, laſerpitium, ſmyrnium, bunium. Amygdalæ fronde ueſtiuntur, perſicus, rhododendrum, ebulus, ſambucus, ſtaphylodendron, lathyris, quàm officinæ cataputiam nominant. Aniſum deinde iſopyro folijs adſtipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriuſq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic uerò minora ſpectentur. Porri, bulbiq; folia præ ſe ferunt hyacinthus, narciſſus, allium, colchicum, cyperus, haſtula regia, ampelopraſon, ſcorodopraſon, canini teſticuli, lonchitis. Buxus, & lycium conſimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correſpondet, pyrethrum ſylueſtri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis aſparagus, panaces Aſclepium, ſeſeli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapſia. Anethi folijs aſſurgit meon. Plantagini non diſſimilia ſunt folia candidi ueratri, gentianæ, aliſmatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit. Filicem folio æmulantur ſideritis ſecundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc uerò myrrhidem. Bugloſſum, & cirſium conſimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holoſtium, gramen, arundinaceum, coronopus. Huius uerò folia habent catanance, pſyllium. Cichorium, chondryllæ utrunq; genus, & quod quibuſdam dens caninus dicitur, conſimili ſunt folio. Cnico atractylis folio aſſimilatur, chamæleoni nigro crocodilium, chamæleoni albo ſilybum. Glaſto tripolium ſimile eſt. Coriandri folijs comantur parthenium, adianthum, ſideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius eius ſpeciem ſequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alſine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolij eupatorium, ſed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, ſolanum ſomniferum. Smyrnij folium præſtant phu, lauer. Cupreſſi effigiem promit ſabina: iuniperi cedrus minor quæ phœnicia dicitur Hypericum, androſæmum, aſcyrum, folio non diſcrepant. Ciſtus, & ladanus ſicuti in ſpecie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris ceucrium, ſecuridaca: cumini ſylueſtris ſtratiotes millefolium: cucurbitæ perſonata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana; etſi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt, acorum, medion, ſylueſtris iris: item gladiolus, niſi hic breuiora, anguſtioraq; folia ſibi uendicaſſet. In iunci ſpecie collocandum eſſet utrunq; equiſetum, ſed inani caule aſſurgit. Lenticulæ folium ſimulant aphaca, onobrychis, chamæſyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde

Foliorum in plantis comparatio, & ſimilitudo inter ſe.

fronde uirent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilij folia ſpargunt hemerocallis, pancratium, ſatyrium, martagon (ſic enim appellant lilium quoddam agreſte) phemerum, onagra. Lentiſcum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis diſſimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipſacus, ſylueſtris lactuca, lycopſis, anchuſa, ſylueſtre glaſtum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ ſimilia ſunt ſymphyti alterius folia. Myrti folia ruſcus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham ſatiuam folio exprimunt ſiſymbrium, hydropiper, pentaphillon. Marrubij effigie aſſurgit apiaſtrum, ballote, horminum, ſideritis prima. Mercurialis folio eſt cinocrambe: Helſine & elatine folio ſimili comantur. Naſturtij folijs iberis non refragatur nec thlaſpi. Oleam æmula foliorum facie repræſentant halimus, ptarmica, phyllyrea, liguſtrum, uitex, conyza, thelygonum, caninus teſticulus, lithoſpermum, doriycnium, hyppophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, ſphondilium, aconitum cynoctonum. Verbaſci folia fundunt heleniũ, æthiopis, arctium, bugloſſum, & tithymali genus latifolium. Paſtinaca, & gingidium folijs inter ſe non diſſident. Portulacæ folio aſſimilantur telephium, cepæa, crithamum, terreſtris tribulus, tithymalus helioſcopius. Trifolio correſpondent lotus ſylueſtris, medica, cytiſus, ſertula Campana. Thymum, ſtœchadem, ſatureiam ſimile comat folium. Acuta ſpina, & meſpili primum genus ſimili uirent folio. Nec diſſimili pulegio dictamnum & calamintha comantur. Myricæ ſabina, & cupreſſus: ſerpylli clinopodium: ſaluiæ ſideritis prima, horminum, uerbaſcum ſylueſtre, folijs ueſtiuntur. Piceæ folium ferunt polygonum, & pityuſa: quercus uerò chamædris, teucrium, ſcordium, betonica ſideritis prima. Neque à rutæ folijs diſſident acacia altera, centaurium minus, ſerpyllum ſylueſtre, ambroſia, polygonum primum, androſæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloæ, & ſcillæ ſimilia tributa ſunt folia. Sampſuci folium oſtendunt marum, & panaces chironiũ. Solani folio germinant circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica, et quæ uulgò biſtorta dicitur. Foliorum ſimilitudine inter ſe certant ruſcus, hippogloſſum, laurus Alexandrina. Aſpleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: ſicuti ſemperuiui minoris tertia aiugæ ſpecies, ariſtolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lyſimachia, ſertulæ Campanæ liguſticum. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba ſpina, ſeſe folijs imitantur. Ex his igitur facilè quiſque herbarum germanitatẽ, cognationem, ſimilitudinemq; perdiſcere poterit. quæ omnia in dignoſcendis ſtirpibus non paruam adferunt utilitatem. Cæterùm plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametſi folia ipſa coloribus adeò perſpicuis, uti flores haudquaquam ſplendeant. Niger ſanè color in nullis reperitur herbis, neq; arboribus, quanuis nonnullæ atro quodam uirore ſint ſuffuſæ, ita ut paululum nigricent, ſicut phillyrea, buxus, liguſtrum, hortenſe ſolanum, nigra uiola, oſyris, hyoſciamus, utraque clematis. Contra nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraque, quæ incana ſunt, ſubalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, abſinthio, ſaluiæ, calaminthæ, maro, periclimeno, corniculato papaueri, ſtachy, menthaſtro, althææ, polio, uerbaſco, utrique lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus ſuperne candicant, quemadmodum infernè roſmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemiſiæ, & alijs multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentiſco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androſæmo, aſcyro, lonchiti, oſyri, blito, amaranto, phyco marino, ſeſamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betę generi. Folia, quæ lanugine pubent, inſunt dictamno, uerbaſco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthaſtro. Aſpera ſunt ſymphito alteri, marrubio, fico, ſaluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia bugloſſi, echij, urticæ, eryngij, ruſci, atractylis, ſonchi, chamæleonis utriuſque, dipſaci: quinetiam cardui omne genus aquifolij. Et ilicis. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchuſæ, mandragoræ, utriuſque anagallidis, cynogloſſi, glauci, catanancæ ſecundi generis. Reptant etiam humi lithoſpermi, graminis, onoſmatis, canis teſticuli, albique chamæleonis. In uniuerſum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram ſpargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu nares feriant, data ſunt allio, cæpis, naſturtio utrique tam aquatico, quàm terreſtri, ſinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, eryſimo, clematidi ſecundæ, thlaſpi, ſerpyllo, thymo, thymbræ, ſiſymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, ſed magis etiam guſtu acrimoniam præbent. At amaritudinem poſſident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, abſinthium, aphaca, abrotonum, parthenium, ſcandix, aloe, ſantonicum, ſeriphum, chamædris, marrubium, ſcordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ uulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia ſunt aſaro, ſio, ſiſymbrio, menthæ, menthaſtro, calaminthæ, pulegio, ſaluię, ladano, hyſſopo, ſampſuco, origano, thymo, ſerpyllo, ſatureiæ, ſymphyto petræo, roſmarino, liguſtico, ſtachy, malabathro. Nec inſuauem efflant odorem betonica, chamædrys, baccaris, artemiſia minor, & herba illa, quam aliqui ſclaream, nonnulli herbã ſancti Ioannis, & plerique matriſaluiam nuncupant. Nec deſunt ſtirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tum liquoribus odorem emendicaſſe uidentur, ut ſcordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytiſus ab eruca, apiaſtrũ à citreo malo, chamæpitis à pino, xanthium à naſturtio: ita denique hydropiper à pipere mutuatur odorem. Grauiter olent abſinthium, abrotonum, ſeriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, ariſtolochia, cannabis, anagiris, galiopſis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium. Non parum quoque diſcriminis in plantarum tum caulibus, tum ſtolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam ſingularem, ſimplicemque caulem proferunt: aliæ numeroſos cauliculos edunt. quibuſdam craſſi caules inſunt: alijs tenues aſſurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fiſtularum, & arundinum inſtar: alijs pleni conſpiciuntur: quibuſdam item lõgus proſilit caulis, quibuſdam uerò breuior, nonnullis caules geniculati ſunt: alij enodes exeunt, alij læuore, alij ſcabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec deſunt, qui lanugine ueſtiantur, & qui ſpinis, & aculeis rigeant. Quibuſdam plantis teretes ſunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus ſtriati. Alij denique ſurſum eriguntur, alij per terram ſerpunt, ac repunt. Diſſident præterea inter ſe ſtirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas, atque ſolertia. Plures igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glaſto ſylueſtri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, ariſtolochiæ utrique, rutæ ſylueſtri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, ſolano ſomnifero, & manico, minori ſedo, chamæciſſo, glauci, oſyri, tithymalo paralio, helioſcopio, & thymelææ. Ramoſo, ac pariter ſurculoſo caule fruticant ſaluia, ſatureia, thymum maius, origanum, hyſſopum, abſinthium, abrotonum, ruta, ſtœchas, ocimum, amaracum, ſymphytum petræũ: & ut ſummatim rem complectar, omnes denique plantæ, quæ ſuffrutices appellantur. Craſſum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, ſymphitum alterum, hyoſcyamus, perſonata, ſedum maius. Contrà proditur tenuis ornithogalo, thlaſpi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, liguſtico, panaci Aſclepio, peucedano, artemiſiæ, phyllo, cynocrambæ,

Foliorum in coloribus diſcrimen.

Caulium in plãtis differentiæ.

bæ,

bæ,buphthalmo,alifmati,betonicæ,echio,eupatorio,plantagini,chelidonio maiori,muris auriculæ,ariftolochiæ utrique,feripho,tragorigano,mẽthæ,fifymbrio,lyfimachiæ,rutæ fylueftri,delphinio, melãthio,agrefti cumino,aparinæ,chamedri,fcordio,teucrio,trifolio,hyperico,fideriti fecũdæ,elatinę,pẽtaphyllo,ueneris umbilico,chamedaphne,tithymalo,helioscopio,thymeleæ,alipo. Inanes in uniuerfum,ac fiftulofos caules habent frumẽta,legumina,& olera. Particulatim uerò cauis emicant colliculis phu,apiũ montanũ,fonchus,ueratrum album,gentiana, equifetum,narciffus,ricinus,cicuta,lathyris,hieracium maius,fymphitum fecũdum,fpina alba,cæpe,porrum,hippofelinum,thapfia,ferulæ omne genus,omnesq; plantæ ferulaceæ,qualis cicuta,panaces,laferpitium,fefeli Peloponnenfe,& quæ guttatim ftillant fagapenum,galbanum,& ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia:quin & ebulus,fambucus,phu,cyclaminus fecundus,gentiana,panaces Afclepium,polycnemon,crateogonum,polygonum,equifetum,ferula,cicuta,meon,odoratus iuncus,pityufa,arundinum omne genus,hydropiper,ligufticum,xyphium,& omnes deniq; plantæ,quæ fœniculaceo caule affurgunt, ut elaphobofcum,anethum,fefeli Maffilienfe,pyrethrum,fphondilium,peucedanum. Læui conftant caule dracunculus,haftula regia,typha,nymphea,fideritis tertium genus,chryfanthemum,aconitum lycoctonum,gentiana,acanthus,aloe,iberis,hyacinthus,millefolium,chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger,tripoliũ,hyacinthus,arũ,fefamoides,daucũ Creticum,caucalis,caninus tefticulus,epimedum,hypericum,fideritis tertium genus,centaurium minus,anonis,fylueftre cuminum,tuffilago,œnanthe,anthyllis,anthemis,coris,ocimoides,achillea,elatine,pentaphillum,tragus,ageratum,papauer fpumeum,pfyllium,aconitum primum,colchicum,fẽperuiuum minus,umbilicus ueneris,ftratiotes millefolium,chamæciffos,glaux,polygala,laurus Alexandrina,tithymalus myrfinites,paralius,helioscopius,& cypariffias:itẽ chamælea,& uerbenaca. Duum uerò palmorũ lõgitudine caules extollunt phalaris,thlafpi,melanthium,pæonia,ueratrum album,cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolefcit petafitæ,plantagini minori,ranunculo,phu,rofmarino,chelidonio maiori,bacchari,panaci Afclepio,fphondylio,fatyrio,alfinæ,betonicæ,fabæ Aegiptiæ,cirthamo,arabidi,afphodelo,lepidio,xyridi,eupatorio,fylueftri papaueri,aconito tertio,femperuiuo maiori,fenecioni,uerbafco fœminæ,cytifo,xanthio, rufco,daphnoidi,chamædaphnæ,lathyri,primo filicis generi,cnico,gladiolo,afcyro,lyfimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt alifma,cyperus,tithymalus characias, pityufa. At horminum femicubitali caule contentum eft. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus,gentiana,fpina alba,acanthus,conyza maior,althea,fymphytum fecundum,helenium,glaftum,glycirrhiza,centaurium maius,dipfacum,carduus,fefeli Aethiopicum,lycopfis,fideritis fecunda,manicum folanum,fylueftris lotus,cirfium. Quaternûm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis uerò Medio. Duris lignofisq; nituntur cauliculis hypericum,chamædris,teucrium,fymphitum petræum,androfemum,afcyrum,fatureia,thymum,origanum,millefolium,eupatorium,after Atticus,hyffopum,ftœchas. Lentore & mollitia caules languefcunt irioni,poterio,maluæ,fmilacibus omnibus,cucurbitis,peponibus,& melopeponibus,cucumeribus,lupino,periclymeno,bryoniæ,uiti nigræ,uiciæ,helxinæ,quam ciffampelon cognominant,fcammonio,iunco,tiphæ,althææ,alceæ,folano fomnifero,ofyri,rufco,daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipfacum,poterium,agriacantha,fcolymos,paliurus,rubus,canirubus,hieracium maius,ftœbe,rofa. Spinofa prorfus lanugine obducuntur urticæ caules,echij,anchufæ,lycopfis,buglofſi. Hirfutus caulis uifitur menthaftro,orobanchæ,helenio,ocimoidi,eupatorio, herbæ quam pilofellam uocant,fecundo fymphiti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium,gnaphalium,uerbafcum,lychnis utraque,tuffilago,althæa,anemone,panaces Heraclium. Scabritia & afperitate caulium funt paftinaca,rubia utraque,lupus falictarius,aparine,baccaris,fylueftris cnicus,æthiopis,equifetum,ueratrum nigrum,papauer fylueftre,& corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum,lithofpermum,anagallis,clematis prima,holoftium,tribulus terreftris,peplos. Caules edunt quadrangulos fideritis prima,apiaftrum,marrubium,ballote,cyperus,centaurium minus,mentha,calamintha,baccharis,horminum,aparine,rubia,chamædrys,ftachys,fcordium,teucrium,betonica,fymphitum fecundum,clymenum,uerbenaca,urtica,galiopfis,æthiopis,lotus Aegyptia,bunium,xanthium,ebulus,pycnocomum. Triangulares infunt cirfio,& quandoque etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly,utrique iberidi,nafturtio,cnico,cacaliæ,cynocrambæ. Rubefcunt minori hieracio,foncho,artemifiæ,hyperico,afcyro,phu,uirgæ aureæ,helxinæ,fenecioni,myriophyllo,orobanchæ. Caule deftituuntur chamæleo albus,phyllitis,filix,cynogloffum,dryopteris,polypodium,onofma,trichomanes,afplenum,hemionitis,lichen,paronichia,adiantũ,hippophęftum,chamæfyce. Ad hæc non parum quoque in ftirpibus dignofcendis utilitatis præftat florum tum coloris, tum formæ cognitio. quippe cùm nulla fit earum pars,quæ prius noftris fefe offerat oculis uere,& æftate,quàm flores, uaria colorum pictura,quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit,horum differentias edocere, quæ in coloribus ita fe habent.

Florũ in plantis uarietas.

Plantæ igitur,quæ flore candido decorantur,funt ut oxyacantha,liguftrum,orneogloffum,fraxinus,rofæ, quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea,myrtus,cerafus,malus,pyrus,mefpilus,prunus,arbutus,iberis,raphanus,fifer,cucurbita,caucalis,eruca,ocimum,ornithogalum,cyclamini fecunda fpecies,haftula regia,capparis,poterium,thymus, moly,aparine,phalangium,trifolium,fed cui flos quandoque rubefcat,polium,œnanthe,alba uiola,nymphæa prima,althæa,polygonatum,clematis altera,ocimaftrum,crinus,achillea,helxine ciffampelos dicta,conuoluulus,dorycnium,ephemerum fecundum,ftratiotes millefolium,lotus Aegyptia,chamæfice fefamoides magnum,narciffus,fcãmonia,thymelea,fambucus,ebulus,angelica,filipendula,uiburnũ,flãmula,fragaria imperatoria,lilium conuallium dictum,& uincetoxicũ. Rubri flores emicant rofis,in quibus tamen uariant,nam alij candidi,alij purpurei,alij lutei reperiuntur:itẽ malis punicis,fabæ Aegyptiæ,rumici,oxylapatho,oxalidi,blito,aphacæ,ophiofcorodo,anemonæ primo generi,argemonæ,anagallidi mafculæ,papaueri fylueftri,folano fomnifero,onagræ,& cariophyllis uocatis,quem florem recentiores quidam,nefcio qua auctoritate ducti,uetonicam appellat,quanquam & hi purpurei emergant,& quandoque uaria colorum miftura inficiantur. Flores menthæ,fifymbrij,& hydropiperis colore fubrubro apparent. In purpura albicantes infunt phu,rofis,perfico,amigdalo,eruo,bacchari,trifolio,alceæ,periclymeno,rhododẽdro,pæoniæ. Purpurei exeunt afaro,croco,uitici,uiciæ,ciclamino primo,larici,centaurio minori,albæ fpinæ,origano,pulegio,faluiæ,calaminthæ,thymo fatureiæ fimili,thymbræ,ferpyllo,fed qui in album quandoque uarient,pfeudo melanthio,chamædry,lichnidi,fcordio,uiolæ purpureæ,canis tefticulo,onobrychi,betonicæ,fymphyto utrique: etfi fecundum modò candido,modò luteo flore lætetur. Item medio,gladiolo,anchufæ,lycopfi,echio,fideriti tertiæ,uerbenacæ,aftragalo,hyacintho,cirfio,capno,bubonio,fed cuius internæ flauefcant,antirrhino,acanthio,glauci,ueratro nigro: tametfi quando-

quæ huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item ſeſamoidi maiori, ricino, amaranto, galegæ, perſonatæ, xanthio, hormino, martago (ſic uocant recentiores lilium quoddam) ſcrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes inſunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulſatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapum, napus, lampſana, braſſica, crithamum, ſonchus, aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis tam erraticus, quàm ſatiuus, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone ſecunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunq;, ſertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tuſſilago, coniza, hemerocallis, uiola aurea, nymphæa ſecunda, anagyris, aliſma, hypericum, aſcyrum, androſæmum, chamæpitis, ſpartium, lyſimachia, eupatorium, pentaphyllon, chryſocome, chryſogonon, chryſanthemum: ageratum, papauer corniculatum, hyoſciamus, galium, ſenecio, uerbaſcum, lotus urbana, & ſylueſtris, bunium, oſyris, colocinthis, cnicus, uirga aurea, balſamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quam falsò oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, piloſella, potentilla, ſena, ſinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, ſicuti & parthenio, buphthalmo, bellidi, & cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, bugloſſum, melanthium, eryngium, ſcabioſa, & quæ a uulgaribus morſus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphraſiæ. Spicati inſident blito, plantagini, hyſſopo, menthæ, menthaſtro, ſiſymbrio, hydropiperi, ſaluiæ, ſampſucho, ſtachy, betonicæ, amaranto, uirgæ aureæ, ſtœchadi, ladano, lauendulæ utrique. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento ciſſampelos, lotus Aegiptia, narciſſus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui roſæ referant similitudinem, proſiliunt malo cydoniæ, meſpilo, althææ, rhododendro, pæoniæ, ueratro nigro, colocaſiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterque chamæleo, centaurium maius, crocodilium, ſpina alba, dipſacus, ſpina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, et reliqua carduorum genera. Muſcoſos geſtant flores laurus, labruſca, myrica, erica, liguſtrum, olea, quercus, caſtanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, uel muſcarijs emicantes inſunt Meo, ſiſaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, liguſtico, paſtinacæ, ſeſeli omni, ſiſoni, aniſo, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, ſmyrnio, elaphoboſco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, ſpondylio, ferularum omni generi, peucedano. laſerpitio, ſagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chryſocomæ, agerato, cicutæ, ſtratiotæ millefolio, myrrhidi thapſiæ, ſambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatoriæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum ſaxifragum uocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræſentant flores aſari, hyoſcyami, ciſti, arbuti. Corymbis ſimiles racematim cohærent botry, ambroſiæ, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euaneſcunt flores omnium carduorum, ſonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriuſque chamæleonis, utriuſque hieracij, ſenecionis, cirſij. Stellarum, ſoliſq; flore imaginem referunt eryngium, aſter Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraque, cyanus. Præterea exquiſitam prorſus plantarum cognitionem quis aſſequi poterit, ſi ſeminis, fructuſq;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum diſcrimina, tum etiam ſimilitudines proſequi. Fructus itaque racemoſos proferunt terebinthus, lentiſcus, populus utraque, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus ſecunda. Corymbaceos uerò hedera, periclimenus, ſolanum hortenſe, & manicũ, ſmylax aſpera, polycnemon, hippophaes. Semina autẽ racematim cohærent artemiſiæ, ambroſiæ, botry, urticæ noſtrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinoſa ſunt aſaro, taxo, ueſicariæ, aſparago, ruſco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari ſpecie ineſt fraxino, rhamno, ſed quod uerticilli referat imaginem, naſturtio, thlaſpi, androſacæ. At in ſquamoſis folliculis occluditur gentianæ, cumino ſylueſtri, atriplici, ſphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapſiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucamenta ſunt fructus piceæ, laricis, & cupreſſi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, roſa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, uiſuntur myrto, thymeleæ, polygonato. Rotundæ ſunt liguſtro, iunipero, hederæ, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, ſabinæ. Cæterùm fructum ſemenq; ſiliquis includunt acacia, anagyris, geniſta, ſiliquæ arbor, caſia nigra, dorycnium, apocynum, ſtaphiſagria, delphinium, cicer, faba, lens, phaſiolus, lupinus, piſum, eruum, ſena, ſmilax hortenſis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, ſolanum ſomniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & ſtaphylodendro: ſuumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis ſeruant delphinium, fœnum græcum, lotus ſylueſtris, rapa, napus, raphanus, lampſana, braſſica, eruca, ſinapi, eryſimum, circæa, leucoium, hedyſarum, papauer corniculatum. Capitibus ſemina condunt colocaſia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam ſatiuum, quàm erraticum, hyoſcyamus, lotus Aegiptia, xyris Nymphæa. At capitulis paruis concipiuntur lino, ptarmicæ, cumino ſylueſtri, ſparganio, pſyllio, uerbaſco, ſcrofulariæ, iſopyro, ricino, tithymalo paralio & helioſcopio. Semina in flocci modum concluſa afferunt porrum, ampelopraſum, ſcorodopraſum, cæpa, allium, & ſi prius folliculo quodam clauduntur. Vmbellis nuda reſident ſemina omnibus panacis generibus: itemq; ſeſeli, liguſtico, apij omni generi, aniſo, caro, anetho, cumino ſatiuo, ammi, elaphoboſco, dauco, ſphondylio, peucedano, elichryſo, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapſiæ, coriandro, ſmyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, ſtratiotæ millefolio, ſambuco, ebulo. Semen ueluti ſpicis continetur origano tam ſatiuo, quàm ſylueſtri: quin & ſampſucho. Papaueris imaginem ſemine repræſentant phyllum, nymphæa alba, hyoſciamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæſice. Piperis ſimilitudinem exhibent ſemina tum lycij, tum etiam uiticis. Compreſſo, atq; rotundo ſemine habentur malua, althæa, alcea, ſmilax læuis. Neque ſeminis effigie ab epithymo diſſidet alypon: à lolio phœnix: à uiola alba chamæciſſos: à ſaluia horminum. Hirſuto ſemine, ac aſpero, adeò ut id tactum ueſtibus adhæreat, ſunt perſonata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & uulgare cynogloſſum. Capiti uiperarum ſimile fert echium, & uituli non diſſimile antirrhinum. Mucronatum oſtendunt tragos, ſpinachium ſic uulgò uocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terreſtris. À fœnigræci ſemine non deſciſcit ſemen myagri, item & loti ſylueſtris. Semen fœniculi modo ferunt liguſticum, ſiſon, cicuta, cuminum, carum. Aniſi uerò ſemina, apij, & ammi conſimilem nacta ſunt formam.

Seminum, & fructuũ in plantis diſcrimina.

formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utrique chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij semine constant circæa, crateogonum, panicum, sesamum, lithospermum, phalaris, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen possident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimili nascuntur semine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conueniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam urticæ genus. Semine caudæ scorpionis effigie cernitur scorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnosis tam arborum, quàm herbarum delitescunt, gestant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limonia, aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balsaminæ uulgò uocatæ fructus, mandragoræ, aristolochiæ, halicacabi. quin & mala insana consimili modo suum recondunt semen. Minutum habent semen ruta, iberis, cupressus, circæa, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoscyamus, ocimum. Differunt etiàmnum colore inter se semina: siquidem albicant dauco, rosmarino, circææ, lactucæ, papaueri satiuo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, lithospermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus. Ita similiter semine rubescunt asparagus, halicacabus, ruscus, hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aspera smilax, chamedaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsæmi, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampeloprasо, hyacintho, scorodoprasо, ophioscorodo, saluiæ, rutæ, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, smyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideriti primæ, uerbasco, laureolæ, narcisso, syluestri cucumeri. In longum uerò protensum proferunt semen seseli Massiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Massiliensi, & libanotidi: triquetrum uerò staphidi agriæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium, alysson, æthiopis, mercurialis altera. Dissident etiam sapore semina; nanque acre id proferunt porrum, cæpæ, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Massiliense, tordilium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, smilax aspera, thlaspi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper. Odorato semine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, smyrnium, fœniculum, daucus pastinaca syluestris, melanthium, isopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotono, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam denique duritiem semen coalescit asparago, peryclimeno, & rusco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præstantissima facultate absque ullo impedimento poterit peritissimus euadere. Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum necessarium existimari possit, ob id scire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se uel maximè consentiunt, uel admodum dissentiunt. Quò fit, ut nihil hac re admirabilius sit in tota natura nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere, quæ ad simplicium medicamentorum materiam spectant. Tam igitur pertinaci odio sese prosequuntur quercus, & olea, ut non solùm non uiuant, neque germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implãtetur; sed etiã altera alterã interficiat, si forte propè oriãtur. Nec minor inter brassicã, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obseruatum sit, uitẽ, ad cuius radices assita fuerit brassica, non paruo interuallo sponte sua refugere. Ideo nil mirum, si tantum brassicam contra temulentiã pollere credant, quòdq; Germani quotidianis mensis id olus semper apponant, ut uini noxam effugiant. Nec secus brassicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa uites: quippe perspectum est, quòd si seratur braßica iuxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeò ueneficijs, & admurmurantium incantationibus aduersatur, ut in limine ianuæ domus integra suspensa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temere à doctißimis rerum naturalium inuestigatoribus memoriæ proditum est, omnes in uniuersum stirpes, quibus scilla adsita prosiliat, non modò asseruari ab omni aeris intemperie, animaliumq; noxa; sed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo asinis gratißima est, eosq; mirificè alit: quæ tamen, si ab equis, uel bobus edatur, ueneni præsentanei modo eos interficit: tametsi nulla prorsus noxa ea quoq; ab hominibus edatur prima foliorũ germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentum morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus sturni innocuè eius semine uescuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut si uas aqua plenum, dum plantis inhærent, illis subijciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam descendunt. Contrà oleum suppositum sic refugiunt; ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuersum oleum omnibus, quæ seruntur plantis, inimicum est. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perarescat, & moriatur. Ob id enim admirandum non est, si arbores, quæ oleum ferunt, ac resinam mittunt, cæterarum insitiones aspernantur: quemadmodum eas non respuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec resinam fundunt, siquidem sæpe conspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquam uisæ sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini: neque fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum grossi domesticis ficis appensi, non solùm eorum fructus decidere prohibent, sed etiam caducos ad maturitatem usq; remorantur. Apium tantò celerius adolescit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen secus, et contrà eueniat de reliquis plantis. Tenerescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæsæ asseruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquam tamen putrescunt. Quare nõ immeritò poeta ille damnatur, qui Phaethontem cecinit de cælo tactum quibusdam in uallibus computruisse. Sed maiore miraculo nobis illud sese offert, quòd .s. fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæsis, ac ne confuso quidem ceræ signo: pariterq; ex dolio uinum euanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida

Sympathia, & antipathia rerum quarundã pro simplicium materia.

icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum nõ sinit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide syluestri, aut aconiti radice, quod pardalianches uocant, adeò torpescunt, & stupidi redduntur, ut potius mortui, quàm uiui existimentur: uerumtamen albi ueratri contactu mirificè excitantur, uiresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, uesparumq; aculeo non infestantur. Quod item malua præstat oleo contusa, corporisq; membris illita. Qui polemoniæ radicem gestauerit, à scorpionibus non icitur: etsi ictus sit, nulla neque molestia, neque noxa afficitur. Porrò tanta est arundinis, & filicis discordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter se ineunt amicitiam arundines, & asparagi: quippe in arundinetis sati longè lætiores, quàm alibi adolescunt: quemadmodum & uites, quæ ulmos, populosq; scandunt. Magna insuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Cimices lectularij si uiui deuorentur, non solùm quartanis febribus remedio sunt, sed etiam percussis ab aspide prosunt. Martyres, feles, & mustelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neque uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta gressum sistit, & ueluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percussa. Furens elephas ariete tantùm conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio confricetur, id neutiquam agit nisi sanguine hircino lotus uim ab allio obsessam redimat. Succinum paleas, & festucas ad se trahit: nihilominus oleo illitũ, eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporum uestigia calcauerint, cruribus obstupescunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morsibus dilaniatæ, cæteris teneriores, & gustatu suauiores existunt; at earum lana uestibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferocissimum præsentem gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equum minimè metuunt: atqui si umbram tantùm milui in aere uolantis conspexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec secus agunt oues, & agni lupo conspecto. Idem lupus scillæ bulbo contacto quàm primum sideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmutescunt. item hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum etiam mordacissimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes crustas, tum ungues è pedibus abijciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde uespertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis uisum restituant. Cæterùm lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantum, cornices supinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuersis animalium iniurijs se uindicent, aut ab alio quocunque, quod noxam adferre possit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerum uires absconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. quin etiam phu minoris radicibus maxime delectatur. Ranæ iuncum, ranunculum, & stœbẽ diligũt. Testudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uisum recuperant. Leo deuorata simia febrem efficacissime discutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata uulnera in Creta insula sanant, sed & infixa tela uenatoribus reijciunt. Vrsi formicas deuorant, ubi mandragoram degustauerint, quibus mirificè sanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleastri frondes depascuntur, quibus incolumes euadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues siderite tantùm herba suis incommodis medentur: sicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum stercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq; manna, & scammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: sicuti & uenena theriaca superantur. Oculorum ægritudines curant solo contactu sapphiri & anthraces. Ebrietas amethysto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaspide sistitur. Topatio appenso uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus strata. Formicæ alis uespertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & serpentes ueterum calciamentorum suffitu abiguntur, ut blattæ, & papiliones hircino iocinore incenso. Torpedo piscis non modò manu, sed & longiori hasta contacta tangentis brachium stupidum reddit, quanuis ualidissimis musculis constet. Catablepha quemcunque oculo conspexerit, enecat, & si per mille passus distet. Nec inter homines desunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conspectos effascinent. Cæterùm si cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permisceantur, breui carie contabescunt: quemadmodum testudinum chordæ contactæ disrumpuntur, si una tantùm ex lupi intestino parata inter eas resonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana contectum inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibijs, cæterisq; id genus instrumentis facultas aduersus tarantulæ uenenum inest, ut languentes etiam inuitos non modò ad choreas, saltationesq; alliciat, sed etiam persanet. Quinetiam tanta ui pollent Marsi, ac Psylli contra serpentes, ut eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam statim concipit, nec restinguitur, nisi affuso oleo. Sed de his hactenus: quandoquidem breuitati studentes plura adhuc silentio prætercunda duximus.

† *Hic locus (ut mihi retulit excelentiss. medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur:* εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. *Id est: in tumorum differentias unumquodque ipsorum referentes. Quæ lectio non solùm ob id magis probari posset, quàm uulgata, quòd dogmatica sit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum causam in tumores, & meatus referebat; sed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis.* τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. *Hoc est: Quidam enim in magnitudines, figuras, & situs tumorum & meatuum referunt.*

IRIS DOMESTICA.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

IRis à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in summitate cuiusque caulis, æqualibus inter se spatijs distant, incurui, uarij: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei † & cærulei conspiciuntur: qua diuersi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago repræsentari uidetur. Radices subiacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in umbra siccantur; & traiectæ lino reconduntur. Melior est Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatissima, quæ † mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore † gustu amaro, odore perquàm grato, & syncero, ita ut nullum prorsus situm redoleat: quæ dum tunditur, sternutamenta mouet. Secundum locum habet † Africana, candicans, gustuque amara. Teredines in uetustate

† Omnia exẽp. ἐπὶ καύλῳ. i. in caule.

† ὑποκόλοβος. i. submutila.

ſtate ſentiunt; tunc tamen odoratiores reddi ſolent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tuſſim efficax; humorum, qui ægrè reijciuntur, craſſitiem digerunt: bilem, craſſamque pituitam ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ purgant; ſomnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur ſerpentium ictibus, lienoſis, conuulſis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menſes ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum ſpiracula: iſchiadicis infunditur: fiſtulas, ac ſinus carne explet. Radices ex melle glandis modo ſubditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, ſtrumas, ueteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata oſſa corpore operiunt. doloribus capitis cum aceto, & roſaceo magna utilitate illinuntur. Admotæ cum albo ueratro, & duabus mellis partibus, lentigines & uitia cutis in facie à ſole contracta emaculat. Peſsis, malagmatis, & acopis inſeruntur. In uniuerſum magni ad omnia uſus.

IRIS SYLVESTRIS.

IRIS SYLV. ALTERA.

Iridis genera, eiusq; confideratio.

Improbatur opinio afferentium Iridem nullum ferre femen

Iridis fyluestris genera.

IRis in uniuerſum ſatiua eſt, & ſylueſtris. Satiua paſſim in hortis habetur, folio gladij formam referente, ſtriato, acuminatoq; ; caulem præfert læuem, rotundum, geniculatum, à quo ramuli in ſummitate, exeunt, è quibus flores prodeunt uiolacei coloris, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtantes, & uarijs in medio coloribus ſe ſe immiſcentibus. Capitula edit oblonga, gladioli modo, craſſiores tamen, in quibus ſemen concluditur rotundum, ſeſamæ magnitudine. Quo fit ut ij manifeſto ducantur errore, qui Iridem nullum ferre ſemen contendunt. Radix ineſt Iridi candicans, ſolida, geniculataq;, à cuius infima ſede, copioſæ funduntur fibræ, ut in maiori phu, odoratæ, guſtu acres, & ſubamaræ perinde ac radix. Sylueſtris duum eſt generum. Altera, quæ plurimum ſaxoſis naſcitur locis, ſatiuæ per omnia ſimilis, minoribus tamen folijs, & floribus; radicibus gracilioribus, ac & caulibus. ALTERA *folijs gladioli longioribus, radice tenui, lignoſa, geniculata, ſubrufa, inodoraq; : caule breui ; flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Conſtat hęc folijs nouem purpureis, quorum extima, ſuperiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre exiſtimantes. In quorum ſententiam etſi iampridem deuenerim; tamen longè aliter rem ſe habere poſtmodum comperi.*

comperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel ſpecie à noſtrate differat, ſed quòd cæli, ſoliq; illius conuenientia, præſtantioribus polleat facultatibus: ut abſinthium, quod in Ponto naſcitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus inſulis: coſtus, qui in Arabia; crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote ſeleċtiſſima, præſtantiſſimaq; proueniunt. Id enim apertè teſtatur grauiſſimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaque herbarij unanimes ſcripſerunt Irim in Illyrio natam optimam eſſe; petroſelinum uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalſamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoque loquemur, ne omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophraſtus lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarum, ſic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, ſed mediterranea, magisq; ad ſeptentrionem ſita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorē poſſint. Quibus palàm eſt, Illyricam Irim non genere, & facie, ſed uiribus tantùm à noſtrate diſiungi. Satiua (ut arbitror) ex agreſti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem eſſe diximus, quæ etiam in hortis frequens eſt, tum ipſius floris amœnitate, tum odoris præſtantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot ſatiuæ, quot ſylueſtris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domeſticam reperiri, quòd ſcripſerit Theophraſtus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ij, meo quidem iudicio, decipiuntur. quandoquidem Theophraſtus eo in loco non de omni in uniuerſum Iride diſſerit, ſed de Illyrica tantùm: quæ cùm loci ac cœli clementia in Illyrico tractu optima ſponte proueniat, non eſt neceſſe, ut colatur. Præterea cùm hodie Iris domeſtica paſſim in Italiæ hortis læta, uirens, pulchraq; ſpectetur: ſylueſtris autem in plurimis montibus ſponte naſcatur, floribus & folijs ſatiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore; nulli quidem abſurdum uideri debet, ſi nos utranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, ueteres quoque Iridis ſylueſtris mentionem feciſſe, non ſolùm Marcelli medici auctoritate cap. XXIIII. qui præterea Irim domeſticam cultamq; illis fuiſſe oſtendit; ſed Galeni quidem teſtimonio, is enim Iridis ſylueſtris meminit lib. X. de comp. medic. ſecundum locos. dum nephriticas compoſitiones ab Aſclepiade conſcriptas recenſet. Quin etiam Plinius lib. 27. cap. II. Medij folia Iridis ſatiuæ folijs comparat. Sylueſtris utriuſque generis plurima oritur in Goritienſi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter ſaxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campeſtribus non longè à Sontij ripis. Eſt præterea in ſatiuarum genere, quæ flores niuei candoris quæque aureos proferat. Hanc in Boemia paſſim colunt in hortis. Illam pluribus in locis in Hetruria uidimus; cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam fere æquat. Nec putes uelim eam quæ flore eſt aureo pſeudoacorum eſſe uulgaris uſus. Eſt enim hæc Iridis propria ſpecies, ut florum figura, et ipſæ atteſtantur radices. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ſic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, unguentis, & medicinæ naſcens. Laudatiſſima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, ſed in ſylueſtribus Drilonis, & Naronæ; quod à Nicandro tranſcripſiſſe uidetur. Proxima in Macedonia: longiſſima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, ampliſſima inter omnes, guſtuq; amariſſima. Illyrica quoque duorum generum eſt: raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: rhizotomos ſubrufa. Et cap. XX. eiuſdem libri, Iris rufa (inquit) melior eſt, quam candida. Quibus in locis ſibi manifeſtè repugnare uidetur Plinius: quod ſuperius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufeſcit, antepoſuerit, hìc uerò cōtrà. Dioſcoridi præſtat, quæ ſubrufo conſtat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterum (ſi Theophraſto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præſtat, ſed quæ tantùm in ſylueſtribus naſcitur. ſiquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd ſubinde flacceſcens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica deſtituimur, è noſtrate elicitur, ducitq; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine ſecundo completo, uel tertio inchoante, & pariter ſiccat. Atque præter uires, quas illi adſcribit Dioſcorides, alijs pluribus pollet, quandoquidem compertum eſt, manſam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, ſi radicis decocto ijdem foueantur. coquit item, abſtergit, digerit, reſoluit, lenit, reſerat, expurgat, & deijcit: uulnerarijs medicamentis immiſta ſarcotica eſt. Radicis expreſſus ſuccus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem ſubeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Fit quoque electuarium ex ſucci radicum Iridis drachmis tribus, Galangæ, Zedoariæ cuiuſque drachmis duabus, Cinnamomi, Cariophyllorum cuiuſque ſeſquidrachma, marinæ braſſicæ ſemuncia. et mellis quantum ſat fuerit ad excipiendum. quo maximè iuuantur aqua intercute laborantes, ubi quotidie ſemunciam ieiuni deuorauerint. Quin etiam Iridis radicum farina, drachmarum quatuor pondere, additis cinnamomi, & anethi cuiuſque drach. duabus. et croci ſcrupulo, dolores, & tumores teſticulorum mirificè tollit, ſi panni coccinei, fruſto, albo meraco perfuſo, hæc omnia in puluerem contrita excipiantur; et calida apponantur. Eiuſdem radices ueſtibus interpoſitæ, eas à tinearum eroſionibus tuentur, & odoris fragrantia commendant. Radix ipſa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduerſatur uenenis. Succus naribus infuſus cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamen nocet cùm per ſe tantùm bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi non ſolet, niſi admiſta mulſa, & Indica nardo. Potum radicis decoctum obſtructiones aperit, præſertim ubi craſſa fuerit impacta materia, & uentris tineas pellit, urinas ciet, & renū calculos eijcit. Datur potandum utiliter ictericis. Quippe ſudores mouet, et auriginem exterit. Pulmones, & thoracem expurgat, et Iocinoris inflammationibus auxiliatur. Recentes Iridis radices ſaccaro aut melle conditæ, dantur utiliter deuorandæ unciæ pondere calculo affectis, et anhelandi difficultate laborantibus, quin etiam hydropicis; ac reſolutis. Eædem in paſſo decoctæ, contuſæq;, addita hordeacea farina, et illitæ, parotidas bellè diſcutiunt. Illyricæ puluis ſeſquidrachmę pondere, datur ex paſſo calido, perquàm utiliter ad Iliacos affectus. Oleum, quod floribus, et radicum ſucco paratur reſoluit, emollit, concoquit, frigidos dolores mulcet, attenuat, et mirificè confert Iocinoris, et lienis doloribus, Podagricos iuuat, lenitq; articulorum duritiem, ac cæterarum corporis partium. Præſtat et ad frigidos uteri dolores, ad conuulſos, et aurium cruciatus. uſus apud ueteres eſt radicum tantū, quanuis nunc non deſunt recentiores, qui flores quoque in medicum uertant uſum. Reperio quoddam eſſe Iridis genus, quæ Aſtragalitis cognomine dicitur. Id enim oſtendit Galenus lib. I. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos cap. primo ex Sorano tranſcribens: item Aetius lib. XIII. cap. III. qui quibuſdam in emplaſtris

Opinio reprobata.

Plinii contradictio.

Iridis uires præter traditas à Dioſc.

Elect. ex Iride.

Irid. rad. uires.

Irinum oleum ad quos uſus præſtet.

Iridis cognomento aſtragalitis.

 plaſtris

plaſtris Irim aſtragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, uel recentiorum repererim neminem, qui in ſimpliciũ medicamentorum libris huiuſce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, ſanè non habeo. Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim aſtragalitem, & aſtragalum idem eſſe exiſtimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem eſſe tradiderit; alteram, quæ raphanitis a ſimilitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm aſtragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem aſtragalitem Aſtragalum eſſe conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, aſtragalum intelligi cenſet. Sed mea quidem ſententia rectius fortaſſe rem hanc explicaſſet, ſi per eam Iridem, quæ à ſimilitudine raphanitis uocatur, aſtragalitem ideo deſignari dixiſſet, quòd ut aſtragalus, raphani modo radicem gerat: ſiquidem Plinio Iris raphanitis aſtragalus non eſt, ſed altera Iridis Illyricæ ſpecies. Quamobrem ita Iridem aſtragalitim a Galeno cognominatam eſſe putauerim, quòd radice referat aſtragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta eſt, quòd radice raphanum repræſentet.

Iridis mentio ex Galeno.

Iridem memoriæ proditam fuiſſe Galeno in libris ſimplicium medicamẽtorum ſanè nuſquam reperi: tametſi libro primo de antidotis eius poſtmodum meminerit his uerbis. Andromachus roſis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerbà non fruſtrà, negligenterq; excipienda ſunt, ueluti nec cùm alijs medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòſt diſſerentes, quid quoque in genere optimum ſit, demonſtrabimus. Polium ergo, & chamædris Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot ſiquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, ſed ſicuti ſæpe contingit, æſtiuo tempori ſimile. Quod ſi ueris conſtitutio ſiccior obuenerit, multa, quæ in Italia naſcuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædris, chamæpitis, hypericum, gentiana, thlaſpi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quòd ad Irim pertinet, ſecus ſe res habet: ſi enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipſi cedet, quantũ cadauer uiuo corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodque optimum eſt, quod proprium ſui generis odorem uehementiſſimum habet, qui quidem ex multorum inſpectione manifeſtus unicuique ſit. Ac de guſtu quidem perceptis qualitatibus eodem modo cenſendum eſt: id enim optimum medicamentum eſſe conſtat, in quo id, quod ſuo generi propriũ eſt, exuperat: peſſimum uerò quod ſui generis alijs & tenuius, & exilius eſt. Meliora nanque ſunt omni in ſpecie, quæcunque nec rugoſa, nec exilia fuerint: ſicut quæ conuenientem ſibi magnitudinem exceſſere, peiora ſunt ijs, quæ benè nutritam, & adſtrictam habent ſubſtantiam. Quamobrem, ut dixi, multa ſæpius inſpexiſſe operæpretium eſt, & maximè optima, & quæ longo iam tempore ſui experientiam ipſis naſcendi initijs præbuere, quæq; uno ore à peritis medicæ materiæ ſunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes ſcripſerunt Irim in Illyrio natam optimam eſſe. hæc Galenus.

Nomina.

Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Aſmeni iuni, ſiue Aierſa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio cœleſte: Germanis, Blauu gilgen, Blauu ſchuuertel, Veiel uurtz, Himel ſchuuertel: Hiſpanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul aut Flambe: Boemis Koſatec.

† *Malui hoc in loco Marcelli interpretationem ſequi, quemadmodum alibi quandoque facturus ſum, quàm Ruellij, cui non ſemper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπίχαυλα, quæ uox in ſummitate cuiuſque caulis ſignificare uidetur: quòdq; natura in planta ipſa illud manifeſtè demonſtret.*

Ἄκορον. ACORVM. CAP. II.

Meum πικρὸν .i. amarum.
ἀβρωτὸν .i. non carioſum.
ἐν χαλκίδι. i. in Chalcide.

ACorum folia iridis habet, anguſtiora tamen: radices non diſſimiles, complicatas, non in rectum, ſed obliquum actas, & ſummo ceſpite ſparſas, geniculis interceptas, albicantes, guſtu acres, odore non ingratas. Optimum eſt † denſum, candidum, † plenum, carie non exeſum, odoratum: cuiuſmodi † Colchidicum, & Galaticum, quod aſpletion dicunt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodeſt lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: item torminibus, uulſis, ruptis. lienem abſumit: urinæ ſtillicidio, & ſerpentum ictibus auxiliatur: inſidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, utiliter imponitur. oculorum caligines ſucco diſcutit. Antidotis radix magno uſu commiſcetur.

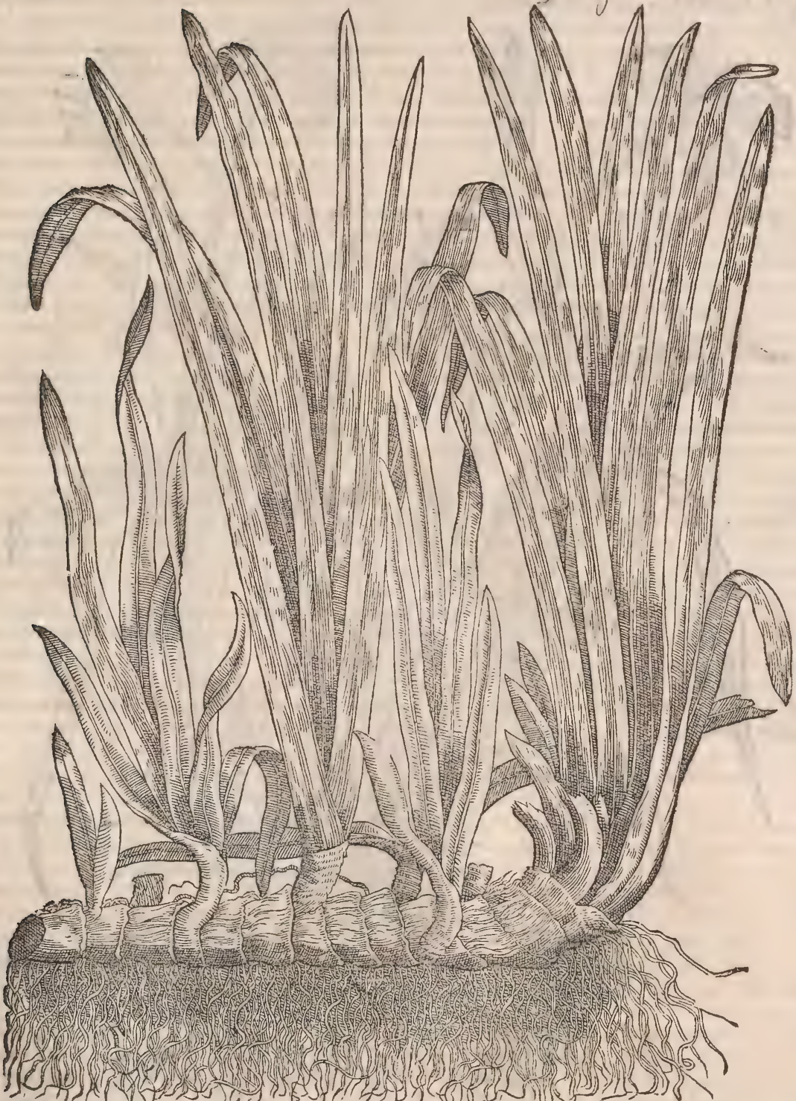
ACorum legitimum, quod falsò calamum aromaticum uocant, folijs prouenit Iridi anguſtioribus, longioribusque, odoratis, ac guſtu feruidis: radicibus Iridi æmulis, frequenter geniculatis, firmis, ſubcandidis, innumeris in inferiore parte adnatis fibris, odoratis, guſtu acri, ac ſubamaro, complicatis, haud in rectum deſcendentibus, ſed in obliquum actis, & ſumma tellure ſe ſe diffundentibus. Caule eſt læui, è quo ramuli prodeunt, in quorum cacuminibus, (ut Galenus Quacelbenus Medicus ſe uidiſſe affirmabat) nucamenta quædam exoriuntur mihi hactenus non uiſa nucis Ponticæ iulis, aut longo piperi ſimilia. Tales ſanè fuère legitimæ Acori plantæ, cuius hic imaginem damus, quas Conſtantinopoli ad me miſit Clariſſimus Cæſaris Ferdinandi ad Turcarum Imperatorem Orator Augerius de Busbeckt unà cum ipſo Quacelbeno è Nicomedia à quodam uaſtæ magnitudinis lacu petitas, ubi copioſiſſimum prouenit Acorum, eſt enim Nicomedia Bithyniæ ciuitas, Galatis, ac Colchis uicina, ubi naſci Acorum omnium optimùm ſcribit Dioſcorides.

Acori conſideratio.

Sed fecit diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus non in Italia ſolùm, ſed in quocunque terrarum loco, ubi ſeplaſiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix ſucceſſerit, quæ paſſim in paluſtribus, & uliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur. eo ſanè argumento, quòd folia, & radices iridis proferat; quanuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum hiſtorias neglexerunt, in hoc uſque æuum legitimi Acori munere functa eſt: à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioſcoride patet. quandoquidem paluſtris hæc nec candicans, nec guſtu ſit acris, nec ullo prorſus commendetur odore. At quanuis hac tempeſtate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm ſtirpe, ſed etiam in alijs quàm plurimis defecere, cùm tamen ipſi

probatiſſimos

ACORVM.

probatissimos auctores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quàm quidam fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritissimi; quibus res sole clariores propositæ sunt, quiq; in simplicium medicamentorum cognitione cæteris præstantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero est Brasauolus Ferrariensis, uir sanè doctrina, & fama clarissimus: qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit; in hoc tamen, alijsq; nonnullis (ut suis locis in his nostris commentarijs ostendemus) in tanto illustrium auctorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quàm qui ante ipsum in tenebris errauerunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, Brasauoli error *quàm eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinæ Mauritanos secutæ Galangam uocant, adeò ut maluerit cum Leoniceno errare, tantùm fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo bene sentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facile probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: uerùm quia cum cypero adeò conuenit, ut is syluestris Galanga nonnullis dicatur: ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare existimo. neque illud etiam uidere possum, quòd eædem aliqua ex parte*

PSEVDOACORVM.

te ſubalbicent, ut de Acori radicibus ſcribit Dioſcorides: quin potius tam intus, quàm extra non obſcurè ruſeſcunt. Quòd autem guſtu ſint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus eſt. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam eſſe Acorum, alijs non concurrentibus notis: præſertim cùm Dioſcoridis teſtimonio Acorum eſſe debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ
Fuchſij error. modo linguam adurens. Braſauolum ſecutus eſt Fuchſius medicus clariſſimus. is, cum ſibi nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atque propterea Braſauoli ſententiam non probandam duceret, in ſuis de ſtirpibus commentarijs, alteram craſſiorem galangam, quæ iampridem in Italia fertur, Acorum eſſe contendit. Verùm ſi animaduertatur, quòd ea non ſit iridi ſimilis, multoq; magis ruſeſcat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκοις deſignet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd una cum Braſauolo ipſe quoque aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiam refragatur Galenus lib. VI. de ſimp. med. facult. quòd aſſerat Acori radicem guſtui non modò acrem eſſe, ſed etiam ſubamaram: quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etſi inualidis quibuſdam argumentis ſuo ultimo examine contendat Braſauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam ſit amara. ſed uereor, ne is tūc bile perfuſus ſuam deguſtauerit galangam. Amarum quoque eſſe Acorum, facile quiſpiam ex lectione antiqui noſtri exem-

plaris

plaris intelliget, qui legerit ea quæ in margine adnotauimus. Quæ quidem lectio mihi maximè probatur, quod cum Galeno Acorum amarum faciat. Comprobatur præterea aliud eſſe Acorum, & aliud eſſe galangam Serapionis teſtimonio: qui, cùm ſciret non parum diſcriminis inter has radices eſſe, de ijs ſeorſum egit per propria capita, ut pote de rebus genere & facultate diuerſis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. ſiquidem is in compoſitione aureæ Alexandrinæ, & Acorum, & galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepſicus, tanquam inter ſe genere diuerſa. His itaque tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Braſauolo, & Fuchſio diuerſus eſſe cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum ſit, quòd galanga maior, quæ à minore non genere, & facultate, ſed tantùm ſpecie differt, cùm primum huc è Syria aduecta eſt, in Acorum ſe commutauerit. ſed qui hæc intelligunt; dijudicent.

Acorum legitimum.

Cæterùm, ut dicam quid hac in re ſentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrarienſi, alijſq; nonnullis huius ætatis in ſimplicium medicamentorum facultate doctiſſimis uiris, id omnino legitimum eſſe Acorum, quod non modò ſeplaſiæ, ſed omnes in uniuerſum falsò Calamum odoratum uocant. quanquam non deſint noui quidam herbarij, qui noſtram ſententiam deſtruere nitantur Leonicenum, Braſauolumq; ſequuti. Sed ridiculum ſatis, meo quidem iudicio, eorum eſt argumentum, quippe ut probent à loco craſſiorem Galangam, legitimum eſſe Acorum, illam in Syriæ montibus oriri contendunt.

Contra aſſerētes craſſiorem Galangam legitimum eſſe acorum.

Nam cum ſcribat Serapio in Syria naſci Galangam, nec eſt qui dixerit unquam ibi prouenire Acorum, nil aliud probant, quàm Galangam eſſe Galangam. quam quidem in Ponto naſci apud Colchos, aut in Galatia, Bithyniave, ubi Acorum oriri ſcribunt autores, nemo eſt qui aſſerat. Nec minus infirma ac leuis eorundem ratio eſt, ubi uolunt uno tantum inſpecto Galangæ folio, Iridi (ut aiunt) æmulo è Syria allato, Galangam hanc eſſe Acorum. Etenim, tametſi concedam ego facilè folium illud fuiſſe Galangæ, quod ſciam hanc folio eſſe Cyperi latiore, uegetioreq́;, Iridi non omnino abſimili, concedam tamen nunquam ex illius tantum folij inſpectione, rectè affirmare poſſe quenquam Galangam craſſiorem eſſe Acorum, cæteris latentibus partibus ac notis. Folia enim Iridis, Acori, Pſeudoacori, Xyphij, xyridis, Galangæ, Cyperi, ſimilem ferè faciem referunt. Quo fit, ut ex ſolo folio, nihil certi quis affirmare queat. Fabulãtur ijdem præterea, imò potius ueritati ſe opponunt, cum dicunt Calami aromatici radices Iridi non eſſe ſimiles, cum tamen geniculatæ ſolidæ odorataéq; ubique ſpectentur. Nam non ſecus ſe habent Iridis radices, ſi Dioſcoridi credimus, ita de ijs differenti Ῥίζαι ὕπεισι γονατώδεις, στερεαὶ εὐώδεις. *i. Radices ſubſunt geniculatæ, ſolidæ, odorati. Atqui non ſolum fabulantur, ſed potius delirant, cum tandem hiſce præmiſſis concludant, nil aliud eſſe uulgaris calami odoratæ radices, quàm generis cuiuſdam Iridis. An nõ item apertiſſime inſaniunt, cum dicunt recentes calami ipſius radices omni prorſus ſapore, & odore deſtitui, & paulo poſt affirmant eaſdem recenter effoſſas, eſſe amariſſimas, & odore admodum ingrato? Furor ſanè hic eſt non uerbis, neque rationibus, ſed antidotis coercendus. Credam ne hoc ego illis? Profectò minimè, quòd recentiſſimas haſce radices deguſtauerim, tum etiam, quòd Tartaros compertum habeam eas ſapidiſsimè pro obſonio cum pane deuorare. Sunt enim tunc nil minus odoratæ, & acutæ quàm, quæ ſiccæ ad nos deferuntur. Cæteras horum ineptias prætermitto, ne nimis ſeuerus cenſor tantæ oſcitantiæ uidear. Cæterùm qui plura audire cupit, legat Anguillarij Italicum libellum, de ſuis in plantaria facultate opinionibus. Poterit enim æquus lector hinc ſuum quoque de reliquis ferre iudicium: quinetiam facilè agnoſcere craſſiorem Galangam arundinis potius quam Iridis, uel Acori referre radicem. Et ſubinde me cum affirmare calamum uulgaris uſus legitimum proculdubio eſſe Acorum. Siquidem radices illi primùm iridi perſimiles ſunt, geniculis diſtinctæ, reflexæ, ſubalbidæ, acres, odore præſtantes, & (ut inquit Galenus) etiam ſubamaræ. inſuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonſtrat) è Conſtantinopoli allata ſunt, id apertius affirmant: ſunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti (Germani Iſpruch dicunt) retulit mihi clariſſimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod paſſim calamum aromaticum uocant, frequentiſſimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, naſcitur: folijs iridi æmulis: caule iridis longiore gracilioreq́;, à quo tamen nullus exoritur calamus: uocaturq́; ab incolis ſuo idiomate Tattarſchi zelij, id eſt, herba Tartarica, quòd fortaſſe à uicinis Tartaris in Lituaniam primum fuerit allata. Ideoq́; Plinio memoriæ rectè proditum eſt lib. XXV. cap. XIII. optimum id eſſe Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui ultra Lituaniam inhabitant, ubi apud probatiſſimos auctores nuſquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui non maximè Braſauolum admirari, quòd ſibi tam facilè perſuaſerit, uulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum eſſe, a Dioſcoride, Theophraſto, Galeno, & Plinio non in radicum, ſed in arundinum genere deſcriptum. nam (ut ſuo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea eſt fiſtula, non autem radix. Sed de his hactenus. Acorum ponticum à ieiunis deuoratum, optimè facit ad fœtorem anhelitus. Præſtat quoque Acori ex aqua decocti uapor per infundibulum hianti ore exceptus maximo iuuamento ad tuſſim eiuſdem quoque radicis, & cinnamomi drachma in uini abſinthitis hauſtu ſumpta. frigidum, infirmumq́; uentriculum roborat.*

Oximel ex Acoro.

Fit quoque ex Acoro oxymel, quod mirum in modum præſtat, ad refrigeratos lienes, & refrigerata Iocinora hoc modo. Teritur Acori radicum libra craſſiuſculè, & dein tribus diebus maceratur in aceto, poſtea coquitur ad medias, & linteolo percolatur, demum aceto adiungitur mel, quod ſufficit. Et coquitur, quouſque acetum euaneſcat. De quo datur quotidie mane uncia, cum eiuſdem Acori decocto. Affertur Acori radix ſaccharo uel melle aſſeruata recens a locis in quibus prouenit. Quin etiam in Italia & Germania paratur è ſicca radice, ſed non ut genuina illa utilis.

Acori uires ex Galeno.

Acori meminit Galenus lib. VI. de ſimpliciũ medicamentorum facul. ſic inquiens. Acori utimur radice, quæ guſtu acris eſt, & modice amara, odore non iniucunda. Vnde conſtat, quòd facultatis calidæ eſt, & cõſiſtentiæ tenuis. Huic cõſentaneũ eſt, ut urinã moueat, & lienes induratos iuuet, tũ ceratoidis craſſitiẽ detergeat, ſimulq́; extenuet. Sed ad hoc melior eſt ipſius ſuccus. Omnino uerò ſiccificum eſſe clarũ eſt. Et ſanè ordinis eſto tertij in utroq;, in calfaciendo. ſ. & deſiccando. Hæc Galenus. Sed quãdo hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm a Dioſcoride, alijſq́; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum ſit, diſſeram ego de hac, quæ a Mauritanis, & alijs ſum conſecutus.

Galangæ conſideratio.

Eſt itaq; GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis eſt radix, interius & exterius in purpura rufeſcens, geniculata, internodijs quibuſdã reflexa, odorata, ſapore admodũ acri, adeò ut manſa piperis, & gingiberis modo linguã, et fauces exurat, odore formaq́; cypero ſimilis. quapropter quibuſdã cyperus Babylonicus dicitur. In Italiã nãq; tã ex Memphi, q̃ ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, denſa, ſaturatè rufa, odorata, & guſtu acerrima.

Non

Nō desunt tamen impostores, qui cyperi radices cōtorquētes, aceto, & pipere macerent, & pro Galāga uēditent. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galāgæ sapor percipitur. At maior, tametsi longè crassior sit radix, ignauior tamen est, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; si tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit. in summa frigidis morbis omnibus succurrit. Cæterùm omnino explodenda

Monachorum opinio falsa.

est Monachorum in Mesue scribentium opinio, qui contra Brasauolum & Fuchsium quasi uelle uidentur, Galangam potius odoratum iuncum esse, quàm Acorum. quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus. Quod Græce Ἄκορον, Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum & seplasiariorum

Nomina.

Calamus aromaticus: Germanice: kalmus. Boemicè prustuuorec: pseudoacorum uero appellant Itali. Acoro falso: Germani Gelb vuasser Lilien: Boemi kosatac zluty: Galli Flambe bastarde.

Μῆον MEON.

CAP. III.

MEon,[quod] Athamanticum[uocant,]in Macedonia,& [Hiſpania] plurimum gignitur, anetho folijs & caule ſimile[ſed eo craſſius:]binûm † ferme cubitorum altitudine attollitur: ſparſis in obliquum,rectumque radicibus,longis,tenuibus,odoratis,linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua,uel tritæ citra coctionem,præcluſorum renum,ueſicæque farctæ uitia potu leniunt: urinæ diffi cultati medentur:ſtomachi inflationes diſcutiunt.Torminibus,affectæ uuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris,tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menſtrua pellunt,deſeſſionibus feruefactæ:infantibus autem illitæ imo uentri,urinas mouent. Quòd ſi plus quàm deceat,ex his bibatur,caput dolore afficiunt.

Oribaſius non legit concluſa.
†Non fermè, ſed ὡς τὰ πολλὰ legit Oribaſius. i. ut plurimum.

Credidimus ſuperioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primùm quòd Mei uice utentur ſeplaſiarij quibuſdam albicantibus radicibus, ſapore paſtinacæ ſimili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarum eſſet in Italia. quippe qui ſcripſerit non ſeri in Italia Meon, niſi a medicis, ijsq; admodum paucis. Quod proculdubio indicare uidetur, uſque ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuiſſe Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta ſit planta cuius hic primo loco imaginẽ damus, quæq; folijs conſtat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; ſparſis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum eſſe Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non poſſum, quin in eorum ſententiam deueniam: tametſi in contrarium aliqua ſeſe offerat ratio, quòd ſcilicet huiuſce plantæ radices odorem non uſque adeò gratum ſpirent, ſed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioſcorides inquit, nec folia anetho ſimilia ſed aſparago potius ferat. Hanc Apuli Imperatricem uocant. Et ad uenenoſorum ſerpentium morſus præferunt. Plinius Meo folia aniſo ſimilia reddidit, uocum fortaſſe ſimilitudine deceptus: ſiquidem Dioſcorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictum, quòd ab Athamante Aeoli filio inuentum ſit, uel quòd præſtantiſſimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Quod ad nos affertur, naſcitur in Italia montibus apricis. Radices tantum eius in uſum medicum uenêre. Et ſi ſemen uiribus non careat ſuis. Sunt qui plantam quam ſecundo loco appinximus pro Meo uſurpent, quòd magis Anethum quàm altera referat, quorum ſententia non mihi omnino improbanda uidetur, ſiquidem ut diximus, priori potius aſparagi quàm anethi folia inſunt. Meminit Mei Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde urinam, menſesq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, utpote cùm pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorem etiamnum, & flatuoſiorem ad caput deferat, atque ita ipſum afficiat lædatq;. Μῆον ita Græcis uocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Mu: Italis, Meo: Germanis, Baer uurtz, ſeu Hertz uurtz: Hiſpanis, Pinillo.

Mei conſideratio.

CAP. IIII.

Cyperus,[quem aliqui eryſiſceptrum, ut aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora:[a]caulem [b] odorati iunci, cubitalem, aut maiorem,[c] anguloſum: in cuius cacumine minuta folia cum ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt uſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu. In [d] lacunoſis,paluſtribus, & cultis enaſcitur.] Optima eſt grauiſſima,denſa, fractu contumax, [e] plena, & aſpera,odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis eſt Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus inſulis petitur.Huic calida uis ineſt. Venarum ſpiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque ſubter cutem utiliſſimè bibitur: aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt: perfrictionibus uuluæ, & præcluſionibus fotu prodeſt: pellit menſes. Contra ulcera oris, etiam ſi depaſcant, uorentq;, farina eius efficax eſt. Malagmatis cal facientibus, & unguentorum ſpiſſamentis benè adijci ſolet. Aliud Cyperi genus tradunt in India naſci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, guſtu amaro ſentitur, & illitum præſentem pſilothri uim exhibet.

a Addit Catac. καὶ σκληρότερα, καὶ στενότερα. i. aſperiora, & anguſtiora.
b Odorati deeſt in omnibus exemplaribus.
c Aliqua exẽplaria legunt γονιώδη. i. geniculatum. Sed melius, quæ γωνιώδη habent .i. anguloſum, ut uertit Ruellius.
d Meũ exemp. habet tantũ μαλώδεσιν.
e Meũ exemp. ἁδρὰ. aliud uero ἄδρα.
Incluſa à quẽ, uſque ad Optima, non legit Oribaſius.

Tametſi unũ tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioſcorides, cuius radices inter ſe cohærentes oblongas referũt oleas, aut omnino rotundæ ſunt; uiſitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus conſtat longis, geniculatis ſummo ceſpite uagantibus, colore in purpurã nigricante. Ego hunc, illũ eſſe crediderim, quẽ Plinius Cyperida uocat. Naſcitur hoc Cyperi genus laudatiſſimũ prope Timaui fontes circũſtantibus paluſtribus locis in Iapidiæ finibus, galãgæ uocatæ (ut paulò ante diximus) perſimile, non tantũ facie, ſed etiã odore. Cõmendatur etiãnũ odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. ſed non ob id illi fuerit præferẽdus, quẽ Syria mittit: quandoquidẽ hic longè odoratior eſt, & ſubamarus. Cyperi meminit Plin. lib. XXI. ca. XVIII. ubi de iuncis egit, ſic inquiens. Quidã etiãnũ unũ genus faciunt iunci triãguli, cyperon uocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iũcus eſt, ut diximus, anguloſus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguiſq;: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen: radix oliuæ nigræ ſimilis, quam, cùm oblõga eſt, cyperida uocant, magni in medicina uſus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule. unde non mirum, ſi quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celſus lib. III. cap. XXI. At Dioſcorides in hac facultate præclariſſimus, utranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, ſed anguloſum. Nos autem Cyperum plantam eſſe dicimus, quæ porraceis ferme prouenit folijs, longioribus tamen et exilioribus. Caulem edit cu-

Cyperi genera, & conſideratio.

Κύπειρος. CYPERVS.

wilde gallingale

bitalem, et non nunquàm maiorem, angulosum, alba intus medulla, ut in iunco, in cuius cacumine folia ſunt minora, ſtellarum modo radiantia, inter quæ ſemen prodit ſpicatum herbacei coloris. Radices illi ſunt ſubnigræ, cohærentes, oblongis oleis ſimiles, aut rotundæ, aliquando etiam longæ, galangæ modo. quo fit ut hoc cyperi genus, à nonnullis appelletur ſylueſtris Galanga. Naſcitur in paluſtribus, & humecto ſolo: quin etiam locis cultis utimur eius radicibus ubi Indica uel Celtica Nardus non ſit ad manus earum loco. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum ſupponunt officinæ. Non deſunt, qui differẽtiam ponant inter Cyperum, et Cypirum Pliniũ ſecuti, qui libro, & capite citatis, Cypirũ gladiolũ eſſe affirmat, Cyperũ uero angulosum odoratũ iuncũ. Sunt tamen Dioſcoridis interpretes, qui utroq; uocabulo pro eodẽ indifferenter utantur, eo ꝙ (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimã Cyperi quandoq; diphthongo longã, quandoq; uocali breuẽ Græci ſcribant. Eſt apud Plinium & cypirus arbor ocyſſime creſcens, & pſeudocypirus

Curcuma cyperi genus.

frutex, ut lib. XVII. cap. XIII. ipſe ſcriptũ reliquit. Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod india mittit, eã eſſe radicẽ peritiores medici putãt, quam officinæ Mauritanos ſecutæ Curcumam uocant. Nempe præ ſe fert hæc notas, ſanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioſcorides. quandoquidem gingiberi ſimilis eſt, eius odorem ferme redolet, guſtu ſubamareſcit,

& manſa

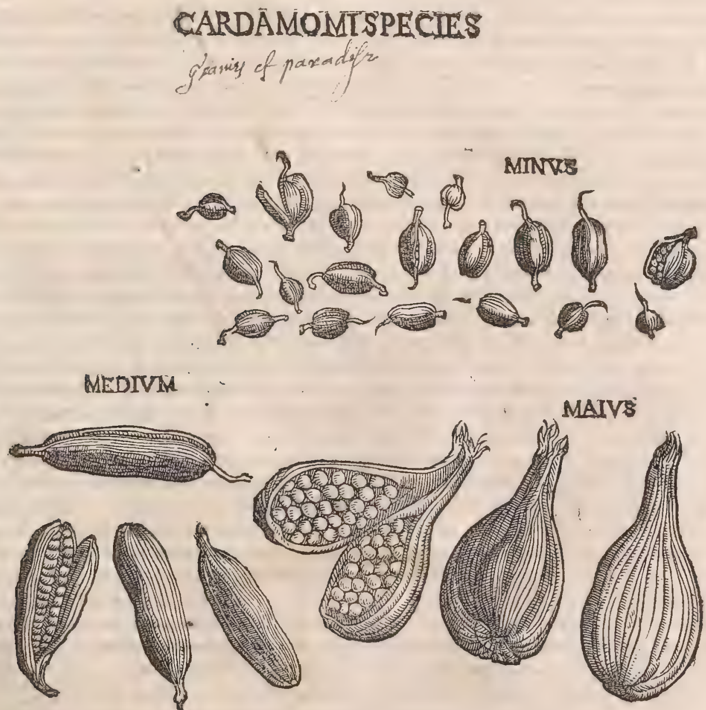
& manſa croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibuſdam immiſcetur. Veruntamen ſciendum eſt, hanc non eſſe Curcumam a Serapionis interprete pro chelidonio deſcriptam: ipſe enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioſcoridis chelidonium. quo fit, ut non deſit ſuſpicio erroris uel interpretis, uel ſcriptoris, cùm curcuma neque Mauritanum, neque Græcum ſit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm eſt, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum eſt, ut priores tum medici, tum ſeplaſiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiuſnam plantæ radicem Indica Cyperus, referret, chelidonij maioris radicem eſſe crediderunt ob crocei ſucci ſimilitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem ſecuti, Indicum Cyperum curcumam uocauere. Indici cyperi meminit Serapio Dioſcoridem ſecutus, proprio capite de Cypero. Ex quo apertè conſtat, curcumam Serapioni deprauatè inſcriptam, ſeplaſiarum curcumam, quæ proculdubio Indicus eſt Cyperus, eſſe nequaquam. Cyperi radicum farina, addita baccharum lauri eadem menſura urina impubis pueri excepta, & illita hydropicos mirificè iuuat. Cyperum recenſuit Gal. lib. VII. ſimplicium med. ubi ſic inquit. Cyperi radices maximè uſui ſunt, excalfacientes pariter & exiccantes abſque mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè proſunt: habent enim quiddam etiam adſtringens: quapropter ulceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi uim quampiam illis ineſſe teſtificandum, qua & calculo uexatis congruunt, & urinam, menſesq; prouocant. Planta, quæ Græca uoce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saberade: Germanica, Vuilder galgan: Hiſpanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanda: Gallica, Souchet. Boemica Galgam plany.

Lectio Serapionis deprauata.

Cyperi uires ex Galeno.

Nomina.

Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAP. V.

CArdamomum optimum eſt, quod ex Comagene, Armenia, Boſphoroque deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax † occluſum, farctumque (quod enim huiuſmodi non eſt, exoletum iudicatur) & guſtu acre, ſubamarum, & odore caput † tentans. Excalfactoriam uim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, iſchiadicos, tuſſes, neruorum reſolutionem: item ad rupta, uulſa, tormina: latas uentris tineas excutit. Ex uino autem potum, renibus, difficultati urinæ, à ſcorpione ictis, neque non omnibus uenenum uibrantibus, auxilio eſt. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus ſuffitu enecat: ſcabiem ex aceto illitum adimit. Et ad unguentorum ſpiſſamenta additur.

† μέμυκος meū aliud μεμυκὸς. † Tentans πλήκτικον. i. feriens.

Cardamomũ maius.

TRia ſunt cardamomi genera, quæ paſſim ad nos afferuntur, nempe maius, medium, & minus, & omnia ſuis in folliculis concluſa. Maioris inuolucrum Fici faciem refert, materiæ compactum tenaci, lentaque ac læui Indicæ nucis inuolucro, aut palmæ elates, non abſimili, ſtaminibus nonnullis ſecundum longitudinem diſcurrentibus. Hoc intus ſemine ubiq; farctum eſt, ſubrubro colore, granis inæqualibus multis intercurſantibus membranis, albicantibus, quibus ipſa ſemina conteguntur, quæ Melegetas appellauere quidam, quod Milium Indicum referant, Italis Melegam appellatum, ſaporis acuti, & odoris iucundi, ac ſuauis. Quo factum eſt, ut grana paradiſi quibuſdam uocitentur.

Cardamomum medium.

Medium folliculo contegitur oblongo, triquetro, ſtriatoque, retuſo in ſummitate cacumine, in quo ſemen reconditur membranis pariter obuolutum, oblõgum, preſſum, canaliculo quodam altera parte diuiſum, pluribus tranſuerſim interſecantibus lineis, colore ex albo ruſeſcente.

Cardamomum minus.

Minus capitulo conſtat breui, facie triangulari, Faginei ferè nuclei effigie, craſſioribus tamen angulis, colore ſubcandicante media intus intercurſante membrana, in quo utrinque ſemen, altera parte caua linea diuiſum, ſubrotundum, & tactu ſubaſperum. Omnibus ſemen ineſt fractu facilè, acre, quadam accedente odoris ſaporiſq; ſuauitate, & omnis amaritudinis expers. Maius tamen acrius eſt, & aromatis quid magis reſipiens. Minus, ut medium acredinis uehementia ſuperat, ita et odoris fragrantia. ſed an horum aliquod Græcorum ſit Cardamomum, hactenus affirmare non libuit. Concederem tamen ego facilè maius Cardamomum legitimum illud eſſe quo uſi ſunt ueteres, quod ſuo è cardamomo ſecundo de antidotis apud Galenum folliculos abijciat Zeno. Quin etiam, quòd in Theriaca carmine deſcripta libro primo antidotorum poſt Damocratis inſcriptionem folliculorum Cardamomi mentio fiat. Et 7. de comp. med. ſec. locos cap. 3. Galenus ex Pamphilo myropola tranſcribens Cardamomi delibrati meminerit; ſed uetat ne concedam in primis ſapor, in quo nulla prorſus reperitur amaritudo, quæ Galeno adeò conſpicua eſt, ut uermes inteſtinorum necare Cardamomum is affirmarit. Deinde Cardamomi uulgaris odor ſuauis eſt, et caput minimè tentat, nec frangente contumax eſt, ſed dentibus facillimè cedit, adeo, ut malleo ferreo, nobis opus nõ ſit. Hæc itaque in cauſa ſunt, ut dubius adhuc ſim an uulgare Cardamomum legitimum ſit quo uſi ſunt antiqui. Hoc dixerim ego nunquam, quòd mordicus meam uelim tueri opinionem, nec quòd alijs, qui aliter ſentiunt contradicere uelim, ſed ut meam tantum ſententiam palam faciam. Adhæc nec Arabum Cardamomum, hoc repræſentare uidetur. quandoquidem aliud Græci, aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertiſſimè teſtatur Serapio, qui quàm plurima ſimplicia medicamenta ex Dioſcoride, & Galeno tranſcripſit. Is enim (ut ſua declarant monumenta) Dioſcoridis Cardamomum Cordumenum appellat. deinde auctore Iſach Arabo ſui Cardamomi peculiare caput inſtituit, idq; Saccolam ſua lingua nominat: quin & duum eſſe generum tradit, alterum maius, alterum uerò minus. quorum nullum non modò Dioſcoridis Cardamomo reſpondet, ſed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur præterea officinarum Cardamomum Arabicum nullum eſſe quòd Serapioni maius Cardamomum ſemen ſit plantæ, quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus, ijs ſanè ſimilibus, quæ è roſis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta ſemina concluduntur, anguloſa, farcta, & odorata: minus uerò nullo contegitur capitulo maioris modo, quanquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum haud Arabum eſſe, ſed potius ab eo maximè differre. Quare putauerim, illud falsò ſibi perſuaſiſſe Monachos, qui in Meſuem ſcripſere, quòd Arabum Cardamomum minus illud ſemen ſit, quod ſeplaſiæ Meleghettas uocant, Andreæ Bellunenſis, qui Auicennam mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunenſis id aſſerat uulgari tantùm opinione ductus; cùmq; notæ minimè eorum ſententiæ adſtipulentur, erraſſe Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant (ut omnibus planè conſtat) capitulis excepta ſuboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit. Crediderunt, Ruellius in ſuis de natura ſtirpium libris, & Fuchſius in ſua methodo, id

Piperis Indici mentio.

omnino Mauritanorum eſſe Cardamomum, quod nos PIPER INDICVM, alij ſiliquaſtrum appellant. uerùm cùm planta hæc folijs exeat hortenſi ſolano ſimilibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorum inſtar, qui primo exortu uireſcat, maturus uerò adeò ruſeſcat, ac læuore quodam ita pelluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumilum ſemen, lentium modo compreſſum, uſque adeo acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq;, ambo hac in re lapſi deprehenduntur. Nam etſi Indicum piper in hiſce corniculis roſarũm ferè modo ſuum includat ſemen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correſpondent: hoc enim ſuis in uaſculis globulos quoſdam concludit, non lenticulis ſimiles, ſed rotundos, & pipere craſſiores, qui intra ſe minutum quoddam ſemen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum ſemine, tum corniculis ipſis tanta ſit acrimonia præditum, ut non modò manſum, ſed ori tantùm admotum ſtatim quaſi ignis exurat, abſurdum utique fuerit credere Serapionis Cardamomum eſſe, cùm dixerit ipſe magis adſtrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm ſcribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uerò lentibus minora proferre. Quod cùm fortaſſe Ruellius haud rectè percepiſſet, ei errandi anſam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori ſemina lentium modo naſci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut ſuam tueatur ſententiam, ſecus fortè legerit Auicennam. Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens.

Cardamomi genera ex Plinio.

Simile eſt amomò Cardamomum & nomine, & frutice, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridiſſimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è ruſo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen uarium, & facile tritu, odoriſq; praui, quod uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. hactenus Plinius. Sed neſcio quos auctores ſit ſecutus. quandoquidem tam Dioſcoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu ſupponit Galenus aut myrtum, aut cyperum. Qui præterea

Cardamomi uires ex Galeno.

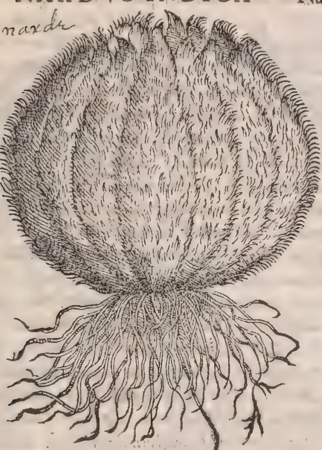
Cardamomi meminit lib. VII. ſimplicium medic. his uerbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen uſque adeò, ut naſturtium; ſed quantò ſuauius, magiſq; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim ulcerare idoneum eſt uel ipſum per ſe illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pſoras detergit.

Nomina.

Cardamomum, καρδάμωμον, quod non ſecus Latinè atque Græcè uocatur: Arabibus Cardameni: ſeu Cordumeni: Italicæ Cardamomo: Germanis, Cardamomelin: Hiſpanis Grana de parayſo.

Duo

NARDVS INDICA Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVo Nardi genera: vnum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis, in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum eſt recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, † breui ſpica, amaro ſapore, linguam ſiccante, quod diu in ſua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem, uiribus infirmius eſt, atque procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab unica radice comoſas, unaq; conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autem odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit frutice breui, in magnas ſe ſpargens ſpicas, candidiore interim medio caule, hircorum uirus ſupra modum redolente: quod improbatur: madefactum uendi ſolet. quod uitium ex eo deprehenditur, quod candida ſit ſpica, & ſqualida, ſuaq; careat lanugine. Adulteratur ſtibio cum aqua, aut palmeo uino, inſpiſſationis ponderiſque cauſa inſpirato. Intueri autem oportet, ſi lutum radicibus inſideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum potu ſiſtunt: uuluæ profluuia, ſaniemque appoſita ſupprimunt. Nauſeæ ex aqua frigida auxiliantur, & ſtomachi roſionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum uitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad inſeſſum, uuluæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas ualent: ſiquidem eas ad denſiorem pilum reducunt. perfuſis humore corporibus inſparguntur. Miſcentur antidotis, & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in paſtillos coacta.

† breui. μικρὸν. i. parua.

Frutice breui, non legit Oribaſius, neque ullum exemplar.

NARDVM officinæ Nardi ſpicam appellant. Sed non deſunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis diſtantiam, Syriacam opinantes eſſe, qua noſtro æuo ſeplaſiarij utuntur: tametſi (ut inquit Dioſcorides) in Syria non oriatur, uerùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios ampliſſimæ interponantur regiones, nempe deſerta Arabia, Perſis, Carmania, Gedroſia, Darangia, aliæq; nonnullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorum continent, neſciuerim profectò, quónam pacto fieri poſſit, ut mons ille ad Gangem poſitus, altera parte Syriam tam facilè reſpiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoque mecum diſquirere licuerit, eam potius à Syraſtene regione, quæ ad Indicum fluuium eſt, Syrij nomen ſibi aſciuiſſe, quam à Syria. quandoquidem, ſi Ptolemeus uera refert, mons in India uiſitur, qui à Gange fluuio ad Syraſtenem extenditur. Abſurdum enim eſſet credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nuſquam proueniat, cùmq; multa Indiæ aromata, nulla diſtantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti conferantur: cum quibus nec temerè credendum eſt, quin Nardum etiam conuehant mercatores; præſertim cum certò ſciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India naſci, Dioſcoridis teſtimonio ſatis apertè monſtretur; etſi Plinius contra ſcribat naſci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioſcoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrarienſis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam eſſe cenſet. In cuius ſententiam non equidem pedibus eo, etſi medicæ materiæ is clariſſimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comoſæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, ſubamaræ, & manſæ non modò linguam exiccantis, ſed odorem etiam non iniucundum per os aſpergentis, nulliſq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioſcoridis ſententia explorari poteſt. Sed plerunque accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut aſcito ſibi maris humore (id nanque facilè fit, quòd Nardus ſit ſicciſſima) uel ſitum contrahat, uel ſubputreſcat: unde poſtea amiſſa ſuaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui ſi rectè perpendiſſet, quæ Nardi pars ſit ſpica, atque in emporijs, ubi numeroſa, præſtantiſſimaq; uiſitur, accuratius ipſam expendiſſet, non equidem uereor, quin aliter de ea ſcripſiſſet. Verùm enimuero cùm planè ignoraſſet, quæ nardi pars ſpica eſſet, ſelectãq;, & incorruptam Nardum minime nouiſſet, lib. VI. epiſt. III. ſcribit, Galenum de nardi ſpica, quæ antidotis admiſcetur, loquentem, radicem quidē, non ſpicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima eſſet: ſed quòd ea ipſa non ſit, cognoſcitur, quòd nulla odoris ſuauitate commendetur. Et lib. VIII. epiſt. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compoſitione Nardi radicem tantùmmodo admiſcet, eo quòd uiribus ipſa præſtantior ſit: ſpicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod ſane declarat, Manardum hanc Galeni ſententiam perperam accepiſſe, atque etiam Nardi hiſtoriam ignoraſſe. quandoquidem nardi radix nil aliud eſt, quàm ſpica, ut ipſemet teſtatur Galenus eodem de antidotis libro, ſic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam: ea uerò eſt, quam ſpicam uocant; non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt, ſed quòd ſpicæ formam referat. Quibus palàm eſt, idem eſſe nardi ſpicam, & nardi radicem, ut etiamnum declarat idem Galenus lib. IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in Philonis antidotum ſcribens, dum inquit.

Nardi Indicæ, & Syriacæ conſideratio.

Quin & nardi ipsius drachmam unam conijciendam censet, quam falsi nominis radicem dixit, quandoqui dem spica nardi nominatur. Quapropter idem lib. VIII. *simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit Nardi spica, utpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sensisset, spicam a radice differre, eam planè silentio præterijsset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut a radice tantùm, uti uiribus præstantiore. Manardo subscribit, & quidem malè, nouus quidam rei plantariæ censor, Nardum inquiens, quod ad nos affertur, nec Indicum, nec Syriacum est, sed Gangiticum. Quo argumento quis facile nosse potest, quam diligenter hic peritus herbarius perlegerit Dioscoridem, quamq; in Geographorum libris fuerit uersatus. Sed nescio quis tam fuerit amens, qui dixerit plantas, quæ circa Tyberim nascuntur, non esse Italicas. Atqui Gangiticum Nardum Indicum esse apertissimè testatur Dioscorides sic inquiens,* τῆς δὲ ἰνδικῆς ἡ μέν τις. λέγεται γαγγῖτις ἀπό τινος ποταμοῦ παραῤῥέοντος τῷ ὄρους γάγγου καλουμένου. *Idest ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur à Fluuio Gange, apud quem nascitur montem præterfluente. Sed an Gangitis nostrum sit, uel quod in monte nascitur, difficile quidem ob eas, quas diximus rationes, quempiam affirmare posse censeo. In hoc, ac longè maiori uersatur errore Brasauolus. siquidem suo de simplicium examine Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius usus eam existimat, sic inquiens. Venetijs spicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, ut Dioscoridem, & Galenum magis in usu medico sunt, quàm spica: quippe folia abijcit Dioscorides; ad nos tamen spica non defertur, sed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spica. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo uiribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes; quòdq; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt; præsertimq; cùm ipsa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior. quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quàm spicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (ut asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterùm quanta sententiæ incõstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo ultimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus Nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus uidetur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud uerò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudisse, atque etiam, quod peius est, corrupisse; sed etiam sibi ipsi, uel potius seni uerba dedisse. primùm nanque ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & capite* XII. *in Nardi ipsius historia longè dissideat a Dioscoride & Galeno, quin & a cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq;, quanuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo, densoq;. Cacumina in Aristas se spargunt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant. hæc Plinius. Cuius doctrinam secuti, non modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoque pariter aberrarunt. siquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum uidisse, cui inerant dotes omnes illi a Plinio redditæ, quàm ut Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac selegerim; aliud tamen, quàm spicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo, quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem a caulibus, sed ab una tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uiribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, ut basi, uel firmamento aliquo consistant, a quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conspicitur.*

Dilutio cuiusdã obiectionis

Quod pro explorato confiteri possum, cùm sæpenumero Venetijs Nardi spicæ cespites uiderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referentes, ut unusquisque pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimuero ut probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris a spicarum basi oriuntur, ut in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus uisitur, & ea propter spicas ijs adnexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facilè dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. X. *de plantarum historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per consequens in spica non solùm dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus, subijciuntur, sed etiã id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum uoluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodissimè dicatur. Proinde uidetur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib.* IX. *cap.* VII. *de plantarum historia; his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur, hæc ferè sunt, casia, cinnamomum, cardamomum, nardus, narum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lacrymæ speciem præ se ferat. Quod cùm rectè sciuisset Galenus tum libro.* I. *de antidotis, tum.* IX. *de compositione medicam. secundum locos, Nardi spicam radicem esse declarauit. Verùm longè ab omni Nardo distat* NARDVS ITALICA, *quæ nostris uulgò uocatur Spigo.*

Cuius

NARDVS ITALICA.

Nardi Italicæ genera, & uires

Cuius etiam generis ea eſt planta, quam aliquí uulgò appellant Lauanda, alij uerò Lauendula. adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocitentur. Mas folio conſtat latiore, longiore, craſſiore, robuſtiore, albidioreq́;, quàm fœmina. Sed utraque planta fruticoſa, ac lignoſa, ſtœchadis aut roſmarini modo, innumeris referta eſt folijs longiuſculis anguſtiuſculisq́; è quorum medio iunci exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt ſpicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq́;, odore fragrantes, uerùm uſqueadeo acuto, ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine ſecundo completo, uel tertio inchoante, uiribus a Nardis omnibus nõ longè recedentibus. Cõferunt omnibus cerebri ægritudinibus a frigido prouenientibus Epilepticis, apoplecticis, ueternoſis, conuulſis, reſolutisq́; auxiliantur: uentriculum roborant, et iecur ab infarctu liberant: quin & obſtruſos lienes iuuant: uterum calefaciunt, & menſes, & ſecundas educunt. Flores ex uino feruefacti urinam pellunt, & flatus diſſoluunt illiti. Datur decoctum è floribus paratum utiliter morbo regio allectis ab infarctu iocinoris, & præſertim ſi cum Marrubio, cinnamomo, & fœniculi, & Aſparagi radicibus incoquantur. colluuntur item eodem decocto utiliter in dolore dentes reumatiſmis prĕſertim obnoxij, ſtillatitia florum aqua potu duorum cochleariorum menſura, deperditam reddit loquelam, & car-

Florum nardi uires.

LAVENDVLA.

diacam ſanat. præſtat quoque ad animi deliquia non ſolum pota, ſed etiam naribus illita. Fit è floribus ſtillatitium oleum uitreis organis, quod propriè unguentarij uulgò uocant olio de Spigo, odoris adeò acerrimi, ut cætera odoramenta ſuperet. quo fit, ut extra officinas illud aſſeruent, ne moſchi, ambari, zibetti, aliorumq; unguentorum, & aromatum ſuauitatē intercipiat.

Nardi Indicæ uires ex Gal. *Nardi Indicæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Nardi ſpica excalfacit exceſſu primo, & deſiccat ſecundo iam completo. Compoſita eſt ex adſtringente ſufficienter ſubſtantia, & acri calida nō multa, & quadam leuiter amara. Ex his conſtans facultatibus radix & ad iecur, & ad ſtomachum rationabiliter conuenit tum pota, tum extrinſecus impoſita. Vrinam ciet, morſus ſtomachi ſanat: in uentre, ac inteſtinis conſiſtentes fluxiones deſiccat, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior eſt uocata Indica, nigriorq;, quàm Syriaca uocata.* Νάρδος & νάρδου ςάχυς *ſic Græcis dicitur, ut Latinis Nardum, et Nardus, ſeu Nardi ſpica: Mauritanis, Stumbel, aut Seubel: Italis ſpigo nardo,*

Nomina. *Germanis Edelfrembd, Vuolriechent, Spiken nardi: Hiſpanis, Azūbar, aut Eſpiga ſil: Gallis, Aſpic do ultremer. Boemis Nardus Indyanſki. At uulgaris nardus, Italis ſpigo. Germanis Gemeinem ſpica nardo. Boemis ſpica nard: Gallis lauande maſſe. Lauendula uero Italis lauanda: Germanis lauendel: Boemis lauendula: Gallis lauande femelle.*

Νάρδος κελτική. NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

CELTICVM Nardum nascitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Istria. [a] Exiguè fruticat, & cũ radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet [b] oblonga, colore in [c] flauum languido; florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat usus est, & odoris suauitas. unde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta charta reponere: postridie repurgare. siquidem utile, cum aceroso alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ hirculus uocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior est, sine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum est. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis folijs, triti secernuntur, uino excipiuntur, digeranturq; in pastillos, & ita fictili nouo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed uehementius urinam cit. & stomacho utilius est. Inflammationibus iecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & uesicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

a θαμνίσκος μικρός. i. paruus frutex.
b ὑπομήκη. i. sublonga legit uulgata editio, Oribasius uero ἐπιμήκη.
c Omnia exẽ. ὑπόξανθη. i. subrufa.

Nardi Celticæ consideratio.

TANTA fuit ueterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatissimorum auctorum ope, uenire non elaborauerint; sed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, ut de his saltem quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè distantibus inueniuntur, quicquàm lucis assequerentur, ac posteris relinquerent. quin potius in suis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in Istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis uisitur officinis: nec fortasse in ijs uideretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandum uidetur, quod ijs in regionibus, ubi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi, siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi potest, tam medici, quàm seplasiarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic uocata, uel nostrate Nardo passim utuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo discrepent, quicunque primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum Lauandæ, nostratisq; Nardi notis comparauerit, manifestum eorum lapsum facilè incusare poterit, quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam consurgit: Lauanda uerò, & socia nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq;, comantibus folijs. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum uerò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui Lauandam Celticam nardum esse contendunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant humi repentem, caule longo reflexoq;, cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeo densa ac minuta sunt, ut potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quod in uestiendis caulis ipsius ramusculis, cos tam

Seplasiariorum quorundam error.

tam densè circundant, ut ferè spicæ effigiem præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus uenditur: sed hæc haud amarescit, nec ulla odoris præstantia commendatur: Huius imaginem dabimus inferius, ubi de arboreo musco disseremus. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Austriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, & Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm misit Petrus Salicetus clarissimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeo ut à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec ulla tamen spica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memoriæq; mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Istria prouenire; sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortasse locis. quippe superiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm uiginti millia passuum à Goritia distat. Verùm si eo destituantur medici, commodè Indicam supponere poterunt. An uerò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus.

Leoniceni, & Fuchsij opinio.

quanquam eruditissimus Leonicenus non animaduertens Dioscoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellasse, Plinium accusat. qua in re ipse potius deceptus fuisse uidetur: quemadmodum & Fuchsius, uir alioqui nostræ ætatis clarissimus. Is quidem in suo libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamen locis separatis de utraque, tanquam herbis inter se differentibus tractauit. Neque ex notis tantùm dissident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atque in Istria prouenit. Plinio uerò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaque Fuchsius ut Ruellij sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à ueritate defecisse, & unà cum illo errasse creditur. quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιούγγια, non σαλιούγκα uocatur.

Nardi Celticæ uires ex Gal.

Anguillarij opinio reprobata.

Cæterùm Saliuncam Plinio aliam ab ea esse plantam, de qua Vergilius meminit in Buccolicis, ut Anguillarius contendit, non ita facile consentiam, tum quòd Seruij authoritas in simplicium censura perinde ac in Grammatica mihi probanda non sit, tum quod nullo authorum testimonio probare nitatur Anguillarius; nil aliud Vergilio esse Saliuncam, quàm Anemonē, grammatici tantum illius authoritate fretus, qui nec lactucas rectè fortasse nouit. Scribit quidem Seruius Saliuncam uulgo uocari Orcitunicam, cum tamen nec illam (ni fallor) nouerit unquam. Sed qua ratione aut authoritate, Orcitunicam, de qua, nemo est, qui meminerit, Anemonem fecerit Anguillarius, nec ipse dicit, nec ego conijcere possum: Miror tamen hominē hunc rei herbariæ peritum, in re tam graui, tam leuibus, tamq; uulgaribus niti argumentis. Sed is fortasse conducibilius sibi fore putat, noui aliquid in medium afferre, quam de his grauiori iudicio disserere. Ego sanè etsi parum in hac facultate sum uersatus, haudquaquam tamen dixerim Anemonem, proceram satis plantam, uocari Vergilio humilem: Nam & ipsa Vergilij comparatio: nostræ astipulatur sententiæ. Quippe qui, ut Mopsum plurimum laudaret, ei tantum cedere dicit, Amyntā, quantum Saliunca humillima herba, puniceis cedit rosetis, facta comparatione à pumila planta ad roseta. Nec præterea placet Anguillarij ipsius opinio de Hirculo herba, quam a Samphoritico Nardo, quod in India nascitur, nihil differre putat. Siquidem Hirculus herba est, Celticæ nardo similis, non quidem nardi genus, ut Samphoriticum; ita a loco in quo prouenit, denominatum. & in magnas se spicas diffundens. Sed fortasse, quòd hircum redoleat, hirculum id esse censet Anguillarius, cū quo Celticam Nardum adulterari scribit Dioscorides. Sed non omnes herbæ, quæ hircino sunt odore, hirculi sunt appellandæ. At qui si quis plura de Saliunca uidere cupit, nostras legat epistolas Ioanni Cratoni inscriptas. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. fac. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est. Cæterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandum urinam. siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Græcis Νάρδος κελτική, Latinis item Nardus Celtica: seu Nardum Celticum appellatur: Italis uerò Nardo Celtico.

CAP. VIII.

Oribasius non legit lineis ducta.

MOntanum Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria nascitur: caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisq;. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ consideratio.

VIdetur in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neque caulem, neque fructum, neque florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum incuria, qui uocum uicinitate decepti καυλὰς pro κλάδους, uel κλῶνας scripserunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, uel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, sintq; idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus, ut illi fortasse putant, à mendis uindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum, adeoq; turpiter lapsum fuisse. quinimo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte uitium aliquod accesserit, non harum uocum uicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum est, ut hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliunde eò afferatur. Nardi montanæ imaginem, quam hic excudi curauimus, misit ad me Clariss. Medicus, et rei plantariæ indagator maximus Vlisses Aldrouandus Bononiensis, quæ etsi folia Eringij non habeat, cum tamen cætera correspondeant, et in hoc capite plures habeantur mendæ, haudquaquam abducar

Νάρδος ὀρεινὴ. NARDVM MONTANVM.

car quin credam montanam hanc eſſe Nardum præſertim cum radices perquàm bellè correſpondeant, tum facie, tum odoris fragrantia quæ à cæteris nardi generibus non diſſentit. Braſauolus Ferrarienſis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia ſcribit, eamq́; propriè montanam exiſtimat, cuius paſſim in officinis eſt uſus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipſe certè neſcio: Nardus enim montana radices habet aſphodelo ſimiles, non utique ſpicatas, leues, comoſas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aduecta. Niſi fortaſſe Braſauolus uoluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius ſententiam ueram eſſe putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. *ſimp. med. ſic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia naſcitur: ſed prædictis debilior eſt.* Νάρδος ὀρεινὴ *Græcis, Nardus montana, ſiue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.* Nardi mont. uires ex Gal. Nomina.

† *In Oribaſio, qui ſimplicium deſcriptiones Dioſcoridi acceptas refert, legitur* λευκότεραι, *hoc eſt, candidiores. quòd Nardus montana conſtet radicibus aſphodelo non ſolùm minorib. & gracilioribus, ſed etiam candidioribus.*

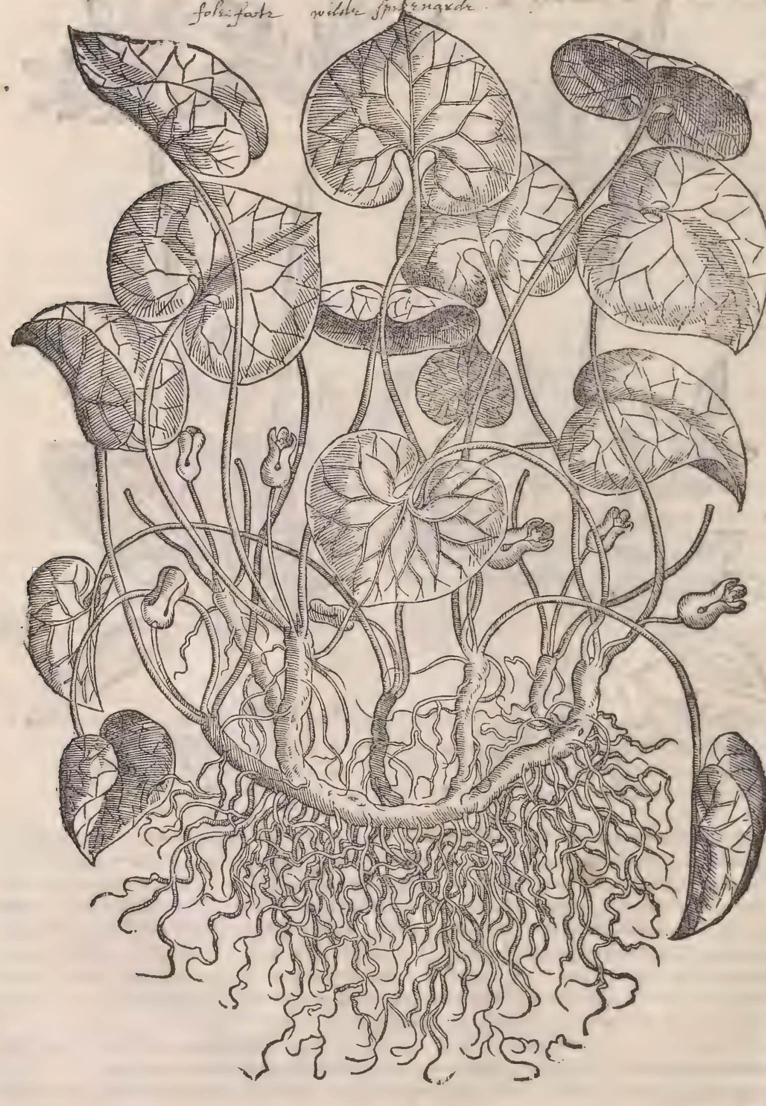
† *Nulla quidem diſſimulãda eſt ratio, qua probatiſſimi quique ſcriptores ueteres à mendis, quæ eorum ſcripta temporum*

iniuria,

iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, uindicari possint. In hoc capite Dioscoridem deprauatum esse, ita ut etiam à seipso dissideat, manifestum est: in qua autem parte uitium lateat, quodq; illud sit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etsi nos quoque eius rei incertos esse antea scripsimus; nunc tamen inclinat animus, ut in hoc loco mendum subesse, illudq; ex malo unius uocis Græcæ intellectu ortum esse arbitremur. Siquidem uerbum φέρει *non profert, sed pro* συμφέρει, *id est cōfert, accipiē dum fuit. Itaque non* οὔτε δὲ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, *ut uulgati codices habent, & legerunt interpretes, sed* οὔτε δὲ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει, *hoc est, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodestve, legendum esse indicamus. Etenim radicis, utpote odoratæ, usus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carēt ita etiam inutiles habendæ sunt. Et certè facilis potuit esse error librarij Græci imperiti, uel potius temerarij, casus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco uerbi illius significationem. Subscribunt huic nostræ castigationi cùm alij rei herbariæ studiosi, tum Gabriel Falloppius Mutinensis uir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non uulgaris eruditionis. Nardum montanum appellatum Græcè* Νάρδος ὀρεινὴ, *Italice Nardo montano.*

Ἄσαρον ASARVM.

folefoote wilde spikenarde

Asarum

ASARVM. CAP. IX.

ASarum † [quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant] hederæ folijs † minoribus multò, rotundioribusque [a] floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, [b] odoratis: in quibus [c] semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non dissimiles, [d] longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam uehementer mordent. [e] Excalfactoriam uim habet: urinam cit: hydropicis, & uetusto coxendicum dolori [f] prodest. [g] Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahunt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iustiniensi agro.

† Addit Catac. βοτάνη εὐώδης στεφανωματική. i. herba odorata coronaria. Meũ uero hẽc εἰ δὲ νάρδον ἀγρίαν καλοῦσι πόα εὐώδης στεφανωματική. Conclusa nõ legit Oribasius.

† Antiquum exemp. leg. πυκνότερα. i. densiora. Ruel. autem uidetur legisse μικρότερα. a Meum exemp. leg. ἄνθος μεταξὺ τῶν φύλλων πρὸς τῇ ῥίζῃ, κυανοῦν ὑοσκυάμου κυτίνῳ ἐμφερές. i. flos inter folia ad radicem cyaneus cytinum hyoscyami referens. b Catac. addit λεπτά. i. leuiter. c Meum exemp. ἐοικὸς γιγάρτῳ. i. simile uinaceis. d Meum exemp. πολλῷ. Cat. uerò πόλλαι. e Exemplaria omnia ad radices hæc tantum referunt. f Meum exemp. habet καὶ βηχί. i. & tussi. g Ista dicuntur continua oratione cum alijs.

NVllam nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum, & baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Asarum Baccharam appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipsas confundant. At quantum notis, & uiribus inter se differant, his rectè iudicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum, & baccharis, ut diffusius libro tertio differemus. Asarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullis ab historia dissideat notis. Cæterùm Brasauolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cùm dicat ipsum eo etiam in errore uersari, ut Asarum baccharem esse existimauerit. Sed profectò nesciuerim ego, qua ratione illud Brasauolus in Plinium scripserit. quippe qui libro XXI. cap. VI. eos acerrimè arguat, qui baccharem, & syluestrem nardum idem esse contendunt, his uerbis. Sed eorum quoque error corrigendus est, qui bacchar rusticum nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron uocant, cuius speciem, figuramq; diximus in nardi generibus. hæc Plinius. Quibus palàm est, Plinium seipsum a Brasauolo defendisse. Porrò si etiam Plinij ætate non deerant, qui Asarum baccharem uocitarent, non mirum fuerit, si in hunc usque diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortasse perseuerantes ueterum nonnulli Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipse libro tertio bacchari adscripsit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Asarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioscoridi additum deprehensum sit, eo quòd diuersis tum libris, tum capitibus ipse de his differuerit; cùmq; Oribasium, & Serapionem uiderint de Asaro ex Dioscoride scribentes, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accesserat præter auctoris sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Asari uires scripsit Mesues inter deiectoria medicamenta, ubi sic habet. Excalfacit Asarum ordine secundo, & siccat tertio. Attenuat, reserat, resoluit, & prouocat; adstrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, sed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admisto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite. At manifestius pituitam, quam bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarumq; compaginum dolore uexatis non obscurè opituletur: præsertim si sero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, scirrhososq; tumores. Quamobrem subeuntibus cutem aquis, fellisq; suffusionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Confert item diuturnis febribus, ijsq; præsertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipsius admisto ladano, dorsi spondylis inunctum sudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam si diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet. Hæc Mesues. a quo edocti fortasse, in Germania Rustici tertianam febrẽ, & quartanam curant, epoto Asari, ex uino, decocto, Melle, Maci, cynnamomo, & id genus aromatibus additis. Bibunt enim huius decocti calidi cyathum unum, alij quotidie, alij alternis diebus, itaq; aluum subducunt. Et quandoq; bilẽ, aut pituitã uomitionibus reddunt. Accedente autem paroxismo, dorsalem spinam, & plantas pedum inungunt oleo calido, in quo Asarum diu fuerit insolatum, & deinde in lecto se componunt calido. Sic enim horror minuitur, & sudor copiosus funditur. Est & planta in montibus, nascens in Boemia, cuius hic imaginem damus, quam ASARINAM uocare libuit, quod Asaro congener uideatur. Repit hæc humi folio Asaro rotundiore, ac scabriore leuiter circumserrato, cauliculis pilosis, floribus melinis anthemidis modo sed longe minoribus, haud inodoris. Radices habet tenues, longasq;, summa tellure repentes, acuto gustu, quadam cum leuiuscula amaritudine, id quod calidum, siccumq; temperamentum indicat. Vim habet abstergendi modicam, sed attenuandi, incidendi, aperiendique magis præstantem. Pota drachmæ pondere ex mulsa siue oxymelite aluum exoluit, ducitq; crassam pituitam & atros humores. Ideoq; hanc noui quidam herbarij præferunt ad Morbi Gallici dolores, & articularios morbos. Datur quoq; utiliter hydropicis, & morbo regio laborantibus. Sunt qui ad comitiales, & resolutos eam propinandam consulant, nempe aut herbam per se se, aut eius decoctum. Cit urinam, & menses. Et uermes intestinorum necat. Legitur Autumno, & siccatur in umbra, unà cum radicibus. Asari meminit Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Asari radices utiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen. Itaq; ex ijs, quæ de illis prodita sunt hîc facienda coniectura. Hactenus Galenus. A cuius sententia (sit tamen cum uenia dictum) maximè dissentio. siquidem cùm nulla in acoro deiectoria sit facultas, & Asarum, ut Dioscorides inquit, Mesues fatetur, & nobis experimento compertum est, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo sanè, cur acoro in omnibus suis facultatibus tam facilè comparari possit. Planta Græcis ἄσαρον ac etiam νάρδος ἀγρία uocata: Latinis Asarum, & Nardũ syluestre appellatur: Arabibus, Asaron: Italis Asaro, & Bacchara: Germanis, Haseluurtz: Hispanis, Asara baccara: Gallis, Cabaret.

Plinij tutela ad uersus Brasauolum.

Asari uires ex Mesue.

Asarinæ consideratio.

Asarinæ uires.

Asari uires ex Galeno.

Nomina.

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum esse lectorẽ duximus, ea non legi in Græcis nostris codicibus, neque à Serapione referri. quod argumento est illa Dioscoridi accreuisse. Suspicionem augere, uel potius ita esse cõfirmare potest Oribasius, qui Dioscoridem transcripsit, & hæc uerba non habet. Sunt tamen Græcè sic scripta: ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑπότραχέα, ἀραιά. *Id est: Habens cauliculos angulosos, subasperos, raros.*

ASARINA.

a Meum μεσοκοιλῶ .i. in medio concauum.
b Orib. non legit, nec ullum exemp.
c Orib. non legit uillosa sed ὑποῤῥίζια ἔχει .i. subagnatas radiculas habet.
d omnia exẽp. σχοῖνος tãtum habent.

Φοῦ. PHV. CAP. X.

PHu, quod & aliqui syluestrem nardum appellant, nascitur in Ponto; folio olusatri, aut elaphobosci: caule cubitali, aut altiore, læui, [a] cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: floribus narcisso proximis, maioribus, [b] tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice superius ad digiti minoris crassitudinem, ex obliquo [c] uillosa in nigri ueratri, aut iunci [d] odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flauescentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: urinam mouet, si sicca potui detur. Decoctum eadem præstare potest, ad lateris etiam dolorem efficax: menses cit. antidotis inseritur. Adulteratur radice rusci admista. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura est, & frangenti contumax, sine ulla odoris gratia.

Phu

PHV MAGNVM.

Settwall, capons taile,

Phu maius. PHu trium habetur generum. Maius, minus, & exiguum. Maius folio est Scabiosæ, maiori tamen, nec tot sectionibus diuiso, caule cubitali aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto, in cuius summitate florida extat umbella, flosculis in purpuram albicantibus. Radicem habet minimi digiti crassitudine agnatis ex obliquo multis prodeuntibus Iridis, Acoriue modo, capillamentisq; inuicem contextis, flauescentibus, odoratis, quadam cum odoris grauitate Nardum æmulantibus. Nascitur in montibus, uliginoso solo, ac etiam in campestribus, unde hoc tempore in hortos & uiridaria transfertur. *Phu minus.* Minus omnibus cognitum folijs est Fraxini uel Sorbi, læuibus, nigricantibus, humi accubantibus. Caulem & umbellam gerit, ut maius, sed magis habetur exiguum in omnibus suis partibus. Radices habet numerosas, albicãtes, inuicem complicatas. Succisæ uocatæ æmulas, odore cum quadam grauitate iucundo, Nardi modo. Nascitur humecto solo. *Phu exiguum.* Exiguum, folio est maioris effigie, sed admodum paruo, caule anguloso, dodrantali, in cuius summitate umbella exit exigua. Colore, ut in alijs generibus dictum est. Radix illi parua, albicans, è qua numerosa oriuntur capillamenta iucundi odoris. Nascitur in montibus, aquoso solo, & in pratis palustribus. Hanc non desunt qui putent Nardum esse montanam, sed decipiuntur. Leguntur in autumno omnium radices. Cæterùm non possum non fateri, eos omnes bene sentire, qui maiorem Valerianam sic uocatam, legitimum esse Phu asserunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuersum notis ab

PHY PARVVM.

ijs, quæ ſibi Phu ipſum adſciſcit, haud quaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim oluſatro non ſunt diſſimilia: hi uerò adoleſcunt cubitali menſura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obſtare uidentur, qui in Phu lilij, uel narciſſi effigiem præ ſe ferunt, non autem umbellæ, uel muſcarij ſpeciem, ut in maiori Valeriana uiſuntur: quanquam floſculi per ſe omnes, qui umbellam conficiunt, forma narciſſinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio exiſtimandum putauerim, hæc de floribus uerba eſſe à ſcriptoribus in Dioſcoride deprauata. Nanque uidetur noſtras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, ut re uera dici poſſit, non aliud, quàm ipſum Phu ad unguem referre. Etſi non deſint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum a Valeriana ſe inueniſſe, quod floribus narciſſi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non deſunt, qui talia fabulentur, non eſt, quid hac in re certi affirmare poßim. Omnia genera, odore commendantur: proinde eas ueſtibus quidam interponunt. Præſtat phu ad uenenoſorum ictus, ex uino potum, & aduerſus peſtilentiam non modo hauſtum, ſed etiam olfactum. Valet ad ſtranguriam eius decoctum potum. Datur quoq; utiliter anhelosis, & tußientibus, præſertim ſi coquatur cum dulci radice, uuis paſſis, & ſemine aniſi Deuorata radix flatus pellit. Tota planta uirens unà cum radicibus contuſa, & capiti dolenti illita, dolores, & punctiones mulcet. Facit & ad oculorum uitia; ubi albo uino decoquatur. Et deinde

PHV MINIMVM.

inde uinum in oculũ inſtilletur. Additur in potionibus uulnerum intrinſecorum magno iuuamento. Phu (ut ſcriptũ reliquit Gal. lib. VIII. ſimp. med.) odoratũ quodãmodo eſt. Huius herbæ radix nardo uiribus ſimilis, ſed tamẽ ad pleraq; infirmior. Vrinã plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca Nardus: ſimiliter autẽ ut Celtica. Simile Phu aſſerit ipſe Gal. eſſe Carpeſiũ, cuius cùm nullibi meminerit Dioſcorides, ut rectè ſciri poſſit quidnam ſenioribus Græcis fuerit Carpeſium, in primis Galeni teſtimonio eius uires & formã deſcribã: is enim lib. VII. ſimp. med. ſic habet. CARPESIVM ſimile eſt uocato Phu, non guſtu tantùm, ſed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam uiſcerum obſtructiones extergit, & urinam mouet, reneſq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium eſt partium, ut liceat loco cinnamomi, ſi non ad manum ſit, uſurpare, ſicuti faciebat Quintus. Præſtantius eſt Carpeſium ponticum laertio: nõ tamen uel ipſum cinnamomi uiribus uicinum eſt, imò non paruo deterius optima caſſia. Nuncupatur utrunque à montibus quibuſdam Pamphiliæ, in quibus naſcitur. Ingenſq; eius prouentus eſt in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpeſiũ, ut quod uiribus nihil ab optima caſſia differret, in theriacæ cõpoſitione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq; repoſitum nunc uſq; multum ſeruo; quod odorem etiamnum & ſaporem, ſi non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Eſt autem Carpeſium her-

Phu uires ex Galeno.

Carpeſij conſideratio.

bu phu appellato genere similis, ualentior tamen, atque odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq; propterea illic uilissimo pretio. Quocirca si quis uestrûm illuc accesserit, Carpesij plurimum emat, cùm id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod laertium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, utraque nomen adepta, sed pôticum melius est. Quod cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq; sentitur. hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ scriptoribus.

Quorundam opinio.

Tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiam Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui uulgò Cubebæ uocantur, legitimum esse carpesium. Siquidem Serapio quod Galeno carpesium uocatur, sub cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio sic describit. Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis. quanuis longè tenuior. quare obstructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè sententia uersatur & Auicenna cubebas carpesium appellãs: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod a barbaris κομβέβας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differunt. Veruntamen illud animaduertendum est, quòd eos in errore uersari existimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) uulgares seplasiariorum cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, uel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id usquam dixisse Galenum. qui carpesium describit his uerbis. λεπτὰ δ' ἐστι τὰ κάρφη, παραπλησία τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Ipsumq; Phu & odore, & facultatibus adsimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in usum medicum ueniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicum esse sarmenta, quàm caulium: & præcipuè cùm asserat diu asseruari posse quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi uirgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirum uideri non debet, quòd idem contra sarmentosas carpesij radices cinnamomi uirgultis similes fecerit. Adde etiam, quod in plantis non solùm caules sarmentosi, uerùm etiam radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, ut crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenum. Ad hæc gustantibus nobis uulgares officinarum cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus. Quod manifestè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpesium medicamentis admistum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cùm sit carpesio in omnibus persimile, uel cassia, potius quàm cubebæ uulgaris usus, erunt subijcienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas nostrates carpesium non esse; non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum esse cubebas. Aberrauit in cubebarum historia etiam Serapio. quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit.

Cubebarum uulgarium consideratio.

Cuius autem stirpis fructus uulgares CVBEBAE *sint, quid affirmare possim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim cohærẽtes, corymborum hederæ modo, qui gustui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus constat, quòd excalfacere ualeant tertij ordinis initio, & siccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis crassisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum mastiche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.*

Nomina.

Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία νάρδος dicitur: Latinis, Phu, et syluestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hispanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane: Boemis Ropytnijk.

Μαλάβαθρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

Oribasius non legit inclusa.

MAlabathrum [arbitrantur aliqui esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, asarum, niris. Secus autem res se habet: nanq; Malabathrum folium sui generis est, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis, sine radice. Id collectum statim lino transuitur, & siccatum reconditur. Tradunt siccatis æstiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renasci.] Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriens, quòd diu in sua vi odore permaneat, & nardum sapore imitetur, nullo salis gustu. Infirmum uero, & minutim contusum, præsertim si cariosum uirus olet, uitiosum est. Easdem nardo sortitur uires: sed efficacius omnia præstat. Vrinam uehemẽtius ciet, ac stomacho magis prodest Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & suauitatem commendat. Vestium quoque odorem interpositum seruat, & ab erosione tuetur.

Malabathri consideratio.

MAlabathrum, quod plerique folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Nascitur (ut Dioscorides inquit) in India palustribus tantùm locis, aquis absque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduebitur, quòd fortasse indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balsamum in Syria. Etenim Dioscorides refert, Malabathrum non renasci, nisi siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cùm iandiu fortè non sit à natura factum, uel potius sit ab indigenis omissum ob eorum negligentiã, facilè postea euenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum sit. Plinius lib. XII. *cap.* XXVI. *duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiusdam Syriacæ folium esse ait, his uerbis. Dat et Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex*

re,ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,odoratius croco,nigricans,ſcabrumq́;, quodam ſalis guſtu.Minus probatur candidum.Celerrimè ſitum in uetuſtate ſentit.Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua.Odor uerò in uino ſubferuefacti antecedit alios. hactenus Plinius.Qui tamen præter Dioſcoridis ſentētiam præſtantius Malabatrũ duxit,quod ſalſum eſt,nō quod inſulſum. Sed non deſunt recentiores rei plantariæ profeſſores,qui ſibi perſuadent alia quoque haberi folij genera præter Indicum Malabatrum,Galeni primum teſtimonio freti,quòd is in uno,& eodem medicamēto Malabathrini, & foliati unguenti meminerit cum in libris de comp.med.ſecundum locos,tum de ſanitate tuenda.Deinde,quod apud Iureconſultos trium foliorum fiat mentio,lib.Digeſtorum trigeſimonono,Titulo quarto de publicanis,& uectigalibus.Ego uerò longè aliter rem hanc ſe habere crediderim,quod(quantum uiderim legerimq́;)non ſcripſerint,tractauerintq́; Dioſcorides,& Galenus niſi de uno tātum folio,nempe de Malabathrino,nec ullus inueniatur autor,qui de pluribus ſcripſerit inter Græcos. Id quod affirmat unum tātum folium fuiſſe apud antiquos.Nec obſtat quod Galenus Malabathrini & foliati unguenti meminerit in uno, & eodē medicamento,quemadmodum Nardini,& ſpicati.Siquidem mihi quidem perpetuò perſuaſi Malabathrinum apud Galenũ non differre à foliato,quòd Folium,& Malabathrum diuerſa ſint medicamenta,ſed quod diuerſa fuerit parandi eiuſmodi unguētorum ratio,alterum foliatum,alterum Malabathrinum uocarit Antiquitas,differentiæ tantum cauſa. Quemadmodum eadem de cauſa alterum Sampſuchinum, alterum Amaracinum appellat Dioſcorides,quum tamen nil aliud ſit Sampſuchum quàm Amaracus.Atqui illis uenia danda eſt,quòd primis in uiridarijs detenti,ad intima,& ſecreta Galeni loca nō penetrauerint.Idem quoque ſentio de ſpicato,& Nardino,apud Galenum,cum nihil à Spica differat Nardus. Nec aliter,mea quidem ſententia,res ſe habere poteſt.Nanque ſi Malabathrum,& Folium,Spica,et Nardus diuerſæ eſſent plantæ,haud dubiũ eſt,quin Galenus ambarum meminiſſet in libris de ſimp.med.facultatibus.Id quòd etiā non prætermiſiſſet Dioſcorides. Quātum uerò ad Iureconſultorum autoritatem attinet, negauerim ego nunquam trium foliorum ibi fieri mentionem,nempe Malabatrini Barbarici,& Pentaſpheri. Atqui non tamen affirmauerim titulo illi Digeſtorũ eſſe credēdum, quòd pluribus ibi ſcateat mendis.Nam Caſſamum(ita ibi legitur)Thuriana,Aroma Indicum,Alchelufia,Sargogalla, Omerabicum,Carpaſum,opus Buſsicum,Ferrum Indicum,Folium pentaſphærum de quo nullus antiquorum meminit,& alia nō nulla,quæ ibi deprauatè leguntur,& legi debebant,Cancamum,Thymiama,Ammoniacum, Agallochum,Sarcocolla, Gummi Arabicum, Carpeſium,opus Byſsinum,Ebenum Indicum,affirmant quidem nihil ſolidi,ueriq́; de folio Pentaſphero ibi haberi:quin etiā, nec fortaſſe de barbarico,de quibus nihil apud Theophraſtum,Dioſcoridem,Galenum,Pliniũ poſteritatis memoriæ traditũ eſt.Cæterum demus nos hæc tria reperiri folia apud Iureconſultos,& cōcedamus hæc omnia olim comportaſſe ad nos mercimoniorum Negotiatores,probabunt ne ob id,qui tria faciũt foliorum genera,tria illa apud Iureconſultos genere,aut ſpecie inter ſe differre? Minime gentium,ſed cognomine tantum dicant oportet,à regionibus in quibus prouenit folium,aut à foliorum latitudine,anguſtiaue,ſibi comparato.Quemadmodum enim cognomine tantum a locis impoſito differunt Rha Indicũ à Rhabarbaro,Coſtum Indicum ab Arabico,et Syriaco,Iris Illyrica a Macedonica,et Africana,Indica Nardus a Syriaca, Amomum Armeniacum,a Medico,Crocum Coryceum a Lycio & Cyrenaico,Styrax Cabalites a Piſsidica,& Cilica.Thus Arabicum ab Indico,Chia maſtiche a Cretica,Lacca Cambaitis a Sumatrina.Manna Orientalis a Calabrina,& alia plura medicamenta ab alijs.eadem profectò ratione tenendum eſt Folium Barbaricum,a Malabathrino Indico,cognomine tantum differre. Cum enim ſcribat Strabo lib.uigeſimoquinto ſuæ Geographiæ ea omnia in aromatum & plantarũ genere oriri in Arabia & Aethiopia,ſub qua Barbariam Geographi ponunt,quæ in India Auſtrali proueniũt,nihil ſanè uetat,quin in Barbaria Malabathrum quoque naſcatur. Sed iam ad pentaſphærum me confero, quod non Pentaſphærum legi debere cenſeo, ſed potius Hadroſphærum,aut Meſoſphærum,aut microſphærum. Siquidem Plinius de Nardi folijs ſcribens lib.& cap.xij. trium horum meminit,non quòd ſpecie aut genere differant,ſed amplitudine tantum,& anguſtia foliorum,quæ in una & eadem planta,alia maiora,alia minora,alia minima habeātur.Nec alia de cauſa ſelegiſſe ea negotiatores cēſendum eſt,quàm quòd hæc pluris,illa minoris uenderentur.Id quod manifeſto indicare uidetur Plinius eodem loco his uerbis.folia diuiſere an nonam ab amplitudine. Hadroſphærum uocatur maioribus folijs pretio. x. xxx. Quod minore folio eſt Meſoſphærum appellatur.Emitur denarijs ſexaginta.Laudatiſſimum Microſphærum,è minimis folium.pretium eius. x. lxxv. Hæc ille. Sed uereor ne hic Plinius deceptus ſit, quemadmodum in uniuerſa ipſius Nardi hiſtoria. in qua plura fabuloſa deprehenduntur,imo,& ne unà cum alijs quibuſdā crediderit Malabathrum eſſe Indici Nardi folium,falſus odoris cognatione,ut rectè libro primo de Malabathro ſcribens adnotauit Dioſcorides;quod non deeſſent ſuo tempore,qui falſa hac opinione ducerētur. Nānque non reperio apud ipſum,nec apud Galenum,alioſq́; antiquos Græcos, qui de Nardi folijs uſquam meminerit, nec ea in medicum,aut alium uſum uerterit;imo ea ſilentio præterierunt omnes tanquam ſuperuacua,& nullius uſus.Qua in ſententia confirmat me Arrianus,quippe qui ſcribat in Periplo tres ferè ſimiles Malabathri differētias ſic inquiens: Poſt hāc autem regionem, ſub ipſo Borea extrinſecus in quodam loco,ubi mare deſinit, mediterranea quædam maxima ciuitas eſt, quæ Thina dicitur. Ex hac lana,cùm rudis, tum elaborata, tum in ſerica lintea contexta, Barigazam per Bactra, terreſtri itinere primum,atque inde in lymiricam per Gangem fluuium deportantur. In Thinam autem hanc non facile peruenitur. Raro enim illinc homines,ijq́; pauci exeunt. Locus autem ſub ipſa Vrſa minore ſitus eſt. Dicitur autem conterminus eſſe his partibus,quæ deductæ,auerſæque ſunt,a Ponto, & Caſpio mari, ubi palus Mæotica,quæ proxima eſt, in mare ſe ſe exonerat. Quotannis autem in confinia Thinæ gens quædam uentitat. Corporibus breues,ſed horridi, & lata facie aliqui, (& ut paucis dicam, hi Seſatæ nuncupari dicuntur) qui adductis ſecum uxoribus,& liberis, uagantur ad tempus,& confluũt, ferentes magna onera, & culcitras, his quæ ex crudæ uitis folijs fieri ſolent, non diſsimiles. Hærent autem uno aliquo in loco, & ipſorum regioni,& Thinæ incolis confini. Ac prædas agunt ad aliquot dies, culcitras,quæ diximus ſibi ſubſternentes. Tandem domum in interiores ſuæ regionis ſedes ſe recipiunt. Qui autem de eorum diſceſſu certi fiunt, in ea loca confluunt,& ſtragula colligant,& eneruantes calamos,quos petros uocant,duplicantes folia,rotundanteſq́;, ea calamorum nillis conſuunt. Hinc tria genera efficiuntur. E maiore enim folio,quod Hadroſphærum Malabathrum dicitur: è minore Me-

Nō Pētaſphęrũ,ſed Hadroſphærum, aut Meſoſphærum legēdum in. ff.

ſoſphærum, ex minimo uerò Microſphærum: Atque hinc ſunt tria genera Malabathri quæ in Indiam poſtea deportantur: Hæc ad literam Arrianus. Quibus facilè adducor ad credendum Pentaſphærum non eſſe per ſe genus, & deprauatè legi in Iureconſultorum digeſtis, ita ut cenſeam unicum tantum eſſe folium, nempe Malabathrum, & Syriacum Plinij Malabathrum potius fabuloſum eſſe, quàm uerum. Cæterùm ex præſcriptis Arriani uerbis facilè quiſquam intelliget quàm fraudulenter, ne dicã infideliter citauerit ex eodem Arriano Malabathri hiſtoriam nouus quidam rei plantariæ ψευδοτιμητίας, *dum mecum, immo potius ſecum, de Malabathro contendit. Quippe qui ſcribat gloriari Arrianum ſe reperiſſe Malabathri copiam (quod falſiſsimum eſt, nec uſquam apud Arrianum extat) dum litora, & oras rubri maris legeret. At qui ne ſolo hoc mendacio ſuam ornaret in nos calumniam, corollarium addidit, nempe, quòd ſcribat idem Thinam urbem ſitam eſſe in fine Erythræi maris, ad quã quotannis gens ex Arabia proficiſcatur. Taceo alias fabulas, quas ex eodẽ authore ſibi fingit, ut tantũ uiciſſe uideatur. Porrò fortaſſe cẽſebat ſycophanta ille, qui miſellũ hunc docuit, nõ alibi fortaſſe reperiri Arriani Periplũ, quàm in ſua bibliotheca. ſed quid plura de his, qui meretricum modo frontem perfricuere, quique dolis tantum, & impoſturis aliorum labores inſectantur? Erant præterea recentiorũ nonnulli, in cenſendo Tẽbul (quidã hoc quoque Folij genus faciunt) ꝙ putãt hoc differre ab Indorũ Betel. Nihil enim inter ſe differunt. Siquidẽ, quod Indi Betel uocãt, Arabes, & Perſæ Tembul, & Tember appellant. Id illi continuè mandunt, tam in otio, quàm in negotio, quòd putẽt ſecundæ ualetudini multũ conferre, corporibus uires addere, uenerẽ augere, cor & cerebrũ roborare. Vbi autẽ copioſius edatur mẽtẽ mouet. Iccirco mulieres Tarnaſari in defuncti mariti rogũ ſe ipſas iniecturæ, tantũ illius uorant, ut amentes efficiantur. Id aqua aſpergunt, qua ſoluta ſit calx è conchis parata, ac tum demum ueſcuntur eo. ſed hæc perperã tranſcripſit nouus quidã herbariæ rei indagator, quippe qui hæc folia calce uel cinere circumuoluta, ab Indis deuorari ſcribit, ſed tã ſuaue obſonium mihi non uẽdet. Excalfacit Malabathrum (ut author eſt Auicenna) ſiccatque ordine ſecundo.* φύλλον *ſic Græcè, Latinè autem Malabathrum, & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano,*

Fuchſij opinio exploſa.

Nomina.

Κασία. CASSIA. CAP. XII.

CAſſia, cuius complura ſunt genera, iuxta[a] odoriferam Arabiam gignitur, craſſi corticis ſarmento: folijs[b] piperis. Eligenda eſt fulueſcens, pulchri coloris, corallij æmula,[c] perquàm anguſta, longa,[d] craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum[e] aliquanto feruore adſtringens, aromatica, uinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexãdriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricãs, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui ĩ medicina uſus. Secundũ locum tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomẽ eſt. Reliquæ uiles, ut quæ aſyphemum dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto uocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſſia, quàm ut explicari poſſit. quæ guſtu coarguitur, cũ nec acris, nec odorata ſit, hærentemq; medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis,[f] ſurculoſa: quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum uirus redolens, &[g] quæ tenui fiſtula & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præſtandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menſes trahit: contra uiperarum ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinas inflammationes omnes, & renum uitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem uuluæ. Et duplo pondere medicamentis miſta, cinnamomi uicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet. Ad plurima perquàm utilis eſt.

a Meum ἀρωματόφορον. i. aromatifera.
b Cat. ὥσπερ ἴρεως. i. inſtar Iridis.
c Meum γένυν λεῖαν. i. anguſtam læuem.
d Omnia exẽ. παχεῖαν τοῖς συριγγίοις πλήρη. i. craſſam, & fiſtulis plenã.
e Me. & Drag. μετὰ πολλῆς πυρώσεως. i. cũ multo feruore.
f Meum εὐέρνης. i. ramoſa.
g Meum καὶ τὴν μὴ ἔχουσαν δὲ τὴν σύριγγα παχεῖαν, ψαφαρὰν δὲ καὶ λεπτήν. i. & quæ non habet fiſtulã craſſam, ſed ſcabram & tenuem. Sic item Catecuz.

Κιννάμωμον. CINNAMOMVM. CAP. XIII.

CInnamomi genera plura, patrium ſibi nomen uendicantia. Præfertur tamen Moſyliticum, quòd caſſiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recẽs, nigrum, ex uinoſo in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus[a] nodis cinctum, perquàm iucũdè olens. Optimi fere indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoq; quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Inſuper acre, mordens, & cum calfactione quadantenus ſalſum,[b] quod non citò confricant aſperum; aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen[c] internodijs appareat. Si certior fieri uoles, uellito ab radice[d] ſurculũ. facilis eſt huiuſcemodi probatio: nanq; fragmenta miſcellanea quædam eſſe uidentur. Quæ autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primùm conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum fulueſcens, admodum. Tertium à Moſylitico, perquàm ſuauiter olet, nigrum,[e] fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, uile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſſiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubrufum, & cortice fuluæ caſſiæ ſimile, tangenti firmum, minus[f] neruoſum denſa radice firmatum. Ijs, quæ thuris, caſſiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum:[g] at læue, & lignoſum circa radicem, ut inutile, reijcito. Eſt etiàmnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, uile, inualidi odoris, ſolutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen ſit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta[h] longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quod a natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: urinam ciet, tam menſes, quàm partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ uirus eiaculantur, uenenaque conuenit: caliginem pupillis

a Meum ὄζοις. i. ramis.
b Meum ἔντε τῇ παρατρίψει μὴ ταχέως διασυνάμενον, καὶ ἐν τῷ θραύεσθαι χνῶδες. i. inq; attritu nõ cito friatur. Et puluerulentum fit.
c ὄζων. i. ramis ita me. exemp.
d Meum θάλλων. i. germen.
e Meum. ὀζερνῶδες. i. ramoſum.
f Antiquus codex οἰνῶδες. i. uinoſum.
g Meum & Drag. καὶ ῥυσσόκαρφον, καὶ λεῖον καὶ ξυλῶδες δὲ καὶ τὴν ῥίζαν ὡς ἀχρεῖαν παραιτοῦ. i. uir

pupillis oculorum obuersantem discutit: crassitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tusses, defluxiones, aquam subter cutem fusam, renum uitia, & urinæ difficultatem efficax est. Vnguentis pretiosis inseri solet. Et in summa, magni ad omnia usus. Tritum uino excipitur, umbraque siccatum, quò diutius eduret reconditur.

gis rugosum, at læue & lignosum ad radicē, ut inutile reijcito.

† Addunt Meum exemp. & Drag. ἔστι δὲ λεγόμενον κιννάμωμον, ὅ ἔνιοι ψευδοκιννάμωμον καλοῦσιν, εὔερνες σφόδρα, καὶ παχυραβδότερον, καὶ πολὺ μέν τοι ἔλαττον ἐστὶ κινναμώμου, κατὰ ὀσμὴν καὶ κατὰ γεῦσιν.

h Meum ῥάβδους μικρούς. i. uirgulta breuia.

Cassiæ consideratio.

NAtura omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam stirpium genera adeò inexorabilia procreauit, ut ne quā plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obsequijsque ea apud nos quispiam retinere potuerit. Siquidem stirpes ipsæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maiestatem aspernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in suis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere possunt: ita & ipsæ relicta cæli clementia, hortorumq; amœnitate, spreto item fontium oblectamento, omniumq; urbanarum ac familiarium stirpium consortio in deserta, solitudinesq; suas: à quibus primam duxerunt originem, se tandem recepere. tantum patriæ, natalisq; soli amor in rerum natura potest. In quarum genere Cassia connumeranda uenit: quæ tametsi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorum locis consita habebatur: nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Cassia dixisse uolumus simplicium medicamentorum peritißimos secuti, qui (ut eorum testantur uolumina nihil inuicem differre censent, Cassiam, quæ in arborū genere Dioscoridi, & Galeno recensetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim passim circa apum aluearia serebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi postulat, quod aliam repererim fuisse Cassiam (ut Dioscorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Theophrasto) uiticis magnitudine, ab hac longè diuersam, quàm apibus, & coronis serebat antiquitas, quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præsertim cùm nullus (quod sciam) extet auctor, qui posteritatis memoriæ mandauerit, Cassiam adeo copiosam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi solitam, ut inde uulgaris facta, ubique passim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si fortè euenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quòd Galenus hac in scientia, & facultate omnium diligentißimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Casiæ historiam silentio inuoluisset. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in usum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenēre malothron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Higinus uocat. Id quod ante ipsum palàm fecerat Virgilius Casiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his uersibus.

Cassiæ odoratæ, & coronariæ discrimen.

Tum casia, atque alijs intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha. — *Et in Georgicis lib. II.*
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat. — *Item Georgicorum lib. IIII.*
Nec circum casiæ uirides, & olentia latè
Serpylla, & grauiter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat uiolaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm est, Casiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. XII. his uerbis. Verùm hortis coronamentisq; maxime aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæstus, compendijq;, cùm fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaque rationibus, auctorumq; ueterum testimonijs innixus Theodorus cneoron Theophrasto casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatum antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratissimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice usi sunt medici. Neque tamen propterea opinioni nostræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re rustica, ubi ita scriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus: quippe cùm pluribus locis urbis iam casiam frondentem conspicimus, iam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quanuis concedi possit Columellæ, casiam ex Arabia allatam urbis illustrandæ gratia Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & imperatorum; hoc tamen nō prohibet, quin casia, quam prope apū aluearia passim seuit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa uerò inter arbores odoratas recenseatur. CNEORON *autem describit Theophrastus lib. VI. ca. II. de plantarum historia, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarisci (sunt qui legant* μυρσίνη *i. Myrto) carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, grandis: ramiq; permulti, crassi, surculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant. Quamobrem hisce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumni, & multum denique temporis florent. Hæc Theophrastus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam sanè non habeo. Hallucinatur profectò Anguillarius, quippe qui nulla dubitatione sibi persuadet Lauendulam uulgo uocatam Cneorum esse album: Nigrum uero Rosmarinum Coronarium. Nam præter id quòd Rosmarinum & Lauendula tantum inter se habent cognationis quantum Laurus & Ilex, quod apertissimè eius errorem accusat: sunt & aliæ notæ quæ illi omnino repugnant. Siquidem Cneorum utrunque (ut Theophrastus testis est) floret tantum post æquinoctium Autumni. Atqui Rosmarinum bis in anno florere scimus; nempe post æquinoctium uernum, & ante æquinoctium Autumni. Lauendula uero æstate tantū. Præterea Theophrasto utrique Cneoro radix est grandis & altè descendens. Id quod nec in Lauendula nec in Rosmarino quispiā uidit*

Cneori descriptio.

Anguillarij sententia confutata.

CNEORVM MATTHIOLI.

uidit unquam, cum hæ per summa ferè cespitum mediocres radices fundant, & ob id frigoris impatiētes plantæ. Adhæc Cneori utriusque rami flexiles lentique habentur, colligandis aliarum plantarum fasciculis apti: sed cum Rosmarini rami tales nō sint, nec etiam Lauendulæ, cadit peritq; Anguillarij sententia. Præter id Cneorū nigrū nullo esse odore scribit Theophrastus. Siquidem non εὔοσμος, ut legit Anguillarius, sed ἄοσμος cum Gaza & Plinio legendum est, qui album tantum Cneorum ex Theophrasto odoratum habet: id quod ipsa Theophrasti lectio manifestè indicat. quæ sic habet. ὁ λευκὸς ἐστι δὲ ὀσμώδης. ὁ δὲ μέλας ἄοσμος. Non ὁ δὲ μέλας εὔοσμος, ut perperam legit Anguillarius. ea enim aduersatiua est oratio, nec ullo pacto uocem εὔοσμος admittere potest. Puerilis enim esset oratio, non grauissimi autoris Theophrasti, si locus hic Anguillarij modo legeretur. Sed admodum quidem miror quòd hæc non nouerit Anguillarius, cum tamen is plus Græcæ (ut audio) quàm Latinæ linguæ professorem se dicat. Postremo de Coronario Rosmarino scribens Dioscorides, nihil ibi Cneori meminit, quem tamen totum legisse Theophrastum non ambigo. Aberrant etiam qui contendunt Theophrasti Cneorum Chamælæam esse uel Thymælæam, ut in Epistolis nostris satis superque à nobis comprobatum est. Inuenimus nos hoc anno in Boemiæ syluis plantam, cuius hic imaginem damus, quæ omnibus suis partibus Cneorum candidum refert, siquidem cuta-

Cneori nouiter reperti cōsideratio.

neum

taneum illi folium eſt,& oblongum;rami flexiles,ac lenti,multi ſurculoſique, ab ipſa protinus tellure, aut paulò ſuperius emergentes,& humi ſeſe diffundentes. Flores illi ſunt in ſurculorum cacuminibus purpurei,odorati teſticuli odorem referentes; radice nititur altè deſcendente,non tenui:quæ notæ albo Cneoro bellè correſpondent. Atqui floret hæc (quantum uiderim) uerno tempore, uerum non ob hāc tantum repugnantem notam adducar,ut credam hanc plantam Cneorum, aut eius ſpeciem eſſe.& præſertim cum a ruſticis intelligam,florere etiam Autumno. Appinximus hic eius imaginem, & eius hiſtoriam deſcripſimus,non tam tuendæ opinionis noſtræ cauſa, quàm ut cæteri rei plantariæ periti de hac planta ſuum quoque iudicium ferant. Nam ubi ij Theophraſti Cneorum ipſam eſſe negauerint,erit mihi ſatis,ſuperque ſatisfactum,ſi Matthioli Cneorum ipſam appellauerint. Sed iam ad Caſſiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem poſtmodum factum eſt, ut recentioribus medicis,in ea recuperanda,inueſtigandaque multum negocij acceſſerit.

Medicorum, & ſeplaſiariorum error.

Nanque hactenus tum medici, tum ſeplaſiarij(etſi plures iam reſipiſcant)odoratæ caſſiæ loco quædam incognitæ arboris ſegmenta,nec odore, nec uiribus prædita ſemper capeſſerunt. Veruntamen poſtquàm nonnulli ætatis noſtræ doctiſſimi uiri, ſtirpium hiſtorias diligenter examinarunt,detecta fraude,mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm ſuam impoſturam deprehenſam cernerent,à negocio deſciſcentes in aliud nouum Caſſiæ genus ſegmenta illa commutarunt. Quæ ſanè præter odorem,pariterque ſaporem,quibus ferè penitus exoleta ſentitur,caſſiæ a Dioſcoride deſcriptæ admodum habetur conſimilis. Quapropter nec eos erraſſe crediderim,qui dicerent, hanc Dioſcoridis pſeudocaſſiam eſſe.quippe & craſſo cortice conſtat, & in eius cauitate lignoſa etiam uiſitur materies,paululumque eſt odorata,minimeque acris. Nonnulli hac non contenti,quædam uocati cinnamomi fragmina Caſſiæ uice uſurpant:quæ cùm nullo odore ſaporeque commendentur,potius quercum, uel fagum, quàm Caſsiam referunt.

Caſſia legitima.

Cæterùm,ut dicam quid ego ſentio,ſi quis fiſtulam,quam Cinnamomum perperam appellamus,& uulgò Cannella,Caſsiæ generibus rectè comparauerit,facilè nouerit uulgaris uſus cinnamomum legitimam Caſsiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquiſituris,iudicijque trutina examinaturis huiuſmodi cinnamomi ingentem copiam,quæ magnis ſaccis Venetijs in mercatorum repoſitorijs aſſeruatur,nimirum omnia illa Caſsiæ genera,quæ à Dioſcoride deſcribũtur,facilè ſeſe offerent. quandoquidem mercatores(ut ſemper aſſolent)ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio,quas illis admiſcent,pro uirili utuntur. Galenus itaque libro primo de antidotis multa Caſsiæ genera recenſuit, ubi ſanè Dioſcoridem ſecutus,eam cæteris præſtare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancque aſſerit cinnamomum uſque adeò æmulari, ut eſſent, qui ſuo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, ſi hodie quoque tot annis hac deducta, protractaque conſuetudine, ubique caſsia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, ſi modò optimam ſeligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit, Caſsiam ſæpenumero in cinnamomum tranſmutari, faterurque ſe iam uidiſſe eximiæ Caſsiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inſpexiſſe cinnamomi ſurculos Caſsiæ prorſus perſimiles: adeò ut aſſerat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ caſsiæ adhiberi poſſe. Deſcribit item Galenus quoddam aliud deterioris Caſsiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Caſsiam fiſtulam nominaſſe, cùm fiſtularum modo, inanis cauaque ſit, & craſsi corticis: cuiuſmodi in uulgari cinnamomo frequentiſsima conſpicitur. Huius ſanè ea uidetur eſſe generis,quam in ſuo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd uelit caſsiam, præter Dioſcoridis & Galeni ſententiam, lubrici eſſe guſtus. Porrò Caſsiæ odoratæ fruſtulum cum cortice & ligno ſuo interiore nuper dono mihi dedit Sereniſsimus Princeps Ferdinandus Archidux Auſtriæ dominus mihi clementiſſimus, ab integro ramulo abſciſſum, quem ille inter plures alias res non minus pretioſas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo a noſtro uulgari cinnamomo diſſidet, non tamen odore ac guſtu: quandoquidem manſus idipſum, quod uulgus Cannellam uocat,ori planè repræſentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili conſtat materie, neq; ullo prorſus odore, ſaporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi poteſt, corticis tantùm eius uſum eſſe: atq; etiam Theophraſtum non ab re memoriæ prodidiſſe, huius uirgas in fruſta ſecari, recentiq; bouis corio hæc conſui, ut uermiculis, qui ex eo naſcuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterùm odoratæ caſſiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec caſia liquidi corrumpitur uſus oliui. Quin & Plinius Caſſiæ meminit lib. XII. cap. XIX. his uerbis. Frutex & Caſſia eſt, iuxtaq; cinnamomi campos naſcitur, ſed in montibus, craſſiore ſarmento, tenui cute, uerius quàm cortice: quem contrà atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium eſt. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primùm emicat, candidus pedali menſura: deinde rubeſcit addito ſemipede: ultra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Conſecant ſurculos longitudine binûm cubitorum: mox præſuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum,ut ijs putreſcentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ ſit odoris molliſſimi,guſtuúe quam maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fiſtula, & non fragili. Hæc Plinius, quorum plura a Theophraſto tranſcribit. Qui caſſiæ hiſtoriam tradidit lib. IX. cap. V. de hiſtoria plantarum, eamq; fruticem eſſe amerinæ magnitudine ſcribit: quæ cùm nullo pacto decorticari poſſit a ligno, cortexq; tantùm utilis ſit,ob id hominum induſtria inuentum eſſe ait, ut corijs quadrupedum conſuta, interius lignum uermiculis deuoretur.

Error quorũdã.

Cæterùm planè hallucinantur ij, qui Caſſiæ fiſtulæ loco, ſiliquam Aegyptiam,ſiue Caſſiam ſolutiuam uulgò dictam, atra medulla, ſemine duro, lignoſiſq; membranis confarctam, medicamentis admiſcent Mauritanos ſecuti. ſiquidem Serapio, Auicenna,pariterq; Meſues, ſiue ſit ipſorum, ſiue interpretum lapſus, pari conſenſu Caſſiam nigram Caſſiam fiſtulam uocauêre: legitimam uerò Caſſiam, de qua hic diſſerit Dioſcorides, Caſsiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem cenſuram dici poſſit, in omnibus ijs medicamentis a Mauritanis inuentis, quæ Caſſiam fiſtulam expetunt, ſolutiuam illam eſſe inſerendam. Si uerò in Græcorum monumentis(excipio Actuarium,& Nicolaum Myrepſicum, qui a Mauritanis multa acceperunt) Caſsia fiſtula inuenta fuerit, uel in Mauritanorum compoſitionibus a Græcis tranſcriptis, Caſsiam odoratam, a Dioſcoride & Galeno deſcriptam, ſemper adhibendam exiſtimo. Niſi medici ſecus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leonicenus quoſdam ætatis noſtræ medicos(quæ profectò imperitia multorum eſt) temerè incurriſſe teſtatur, qui ad commouendos menſes,

Cinnamomi consideratio.

menses, difficiles partus, remorantesq; secundas, Cassiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco usquequaq; utebantur. CINNAMOMVM *uerò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri possit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquiens.*

Cinnam. hist. ex Galeno.

De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo. persuasum nanque mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum. siquidem & in hoc ipso, uelut & in cassia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima cassia à pessimo cinnamomo parum distet. Neque uerò Cinnamomi uirtus ad usum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quàm à principio uim habuit, integram non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neque ducentûm annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem uetustiori cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino imperatori theriacam paraui, uasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare, deprehendi, adeo ut Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dissipatum est, uerùm etiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecillioraq; planè mihi uisa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant.

Cinnamomi optimi notæ.

Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subijcere uolumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando tristitiam palato inferat: colorem deniq; talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atque cærulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cum accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. uerùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinq; Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaque cùm imperatori nostro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum uisum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis subdere, cùm possim, id facere non grauabor. Supersunt adhuc ibi multa uasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, uel plurium ramorum, uel ut quispiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen ueluti truncus, in ramos plures diuisus attollitur, sed ueratri utriusque figuram præ se fert, atque etiam magis damasonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem uirgulta, uel paulò plura, pauciorave, non æquali tamen omnia longitudine sunt: uerùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo optimæ cassiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus.

Cinnamomi penuria unde sit.

Cuius uerba hic recensere libuit, ut omnibus palàm sit, quòd cum sub ijs tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, rarissimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cum hac ætate cassiæ plurimum afferatur, quę ut Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur iuxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa. Quandoquidem scripserit Plinius lib. XII. *cap.* XIX. *combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed postea auctum id parte dimidia est, incensis (ut ferunt) syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud auctores. Quo fit, ut facilè credi possit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis flatibus deperijsse. Nam si aliter res se haberet, qui casiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex cinnamomo, quam ex casia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam unà cum casia ueherent. Hæc autem dixisse uolui, non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cum tantùm cõiecturis agam, sed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterum Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit. quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (ut ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, casiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse. quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde uerò unamquanque Cinnamomi speciem scribit, ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus proculdubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere. Vnde certè nesciuerim ego explicare, quid sibi hac in historia uoluerit Galenus; præsertimq; cum tam tenui ipsum sar-*

mento

mento eſſe tradiderit, ut ueratri, uel damaſonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi uidetur, quòd ex caſſia (ut ipſe ait) Cinnamomum oriatur, ſpectenturque nonnunquam caſſiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caſſiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & caſſia diuerſæ inter ſe ſint plantæ. Niſi fortaſſe inter utranque tanta ſit generis cognatio, ut aliquando inuenta ſint caſſiæ uirgulta tanta odoris ſaporiſque fragrantia, ut omni ex parte cinnamomum referrent, etſi legitima fuerit caſſia. Præterea non deſunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, caſſiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila ſit, cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit, caſſiam. Sed cùm dicat Galenus, caſſiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum in caſſiam, cadit eorum ſententia. Quibus etiam refragatur Theophraſtus lib. IX. de plantarum hiſtoria cap. V. ubi caſſiam, & cinnamomum oſtendit diuerſas eſſe plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratique affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex ſua, ſed aliorum ſententia ſcribit, cinnamomum & caſſiam frutices eſſe magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam ſecutus auctores, cinnamomum fruticoſum facit. Cæterùm cùm ſcribat Strabo Arabas cinnamomo, & caßia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, uidentur hæ plantæ non eſſe adeò pumilæ, ut quidam ſcribunt. Quod de caßia facilè dici poteſt. ſiquidem Venetijs caſſiæ Cannellæ uocatæ fiſtulæ uiſuntur tantæ craſſitudinis, longitudiniſque, ut facilè quiſque iudicare poſſit eas è ramis, ſeu uirgultis non ſanè breuibus fuiſſe decerptas. Cinnamomi denique ſex genera eſſe produntur à Dioſcoride, & Galeno: ſed is nullibi (quòd ſciuerim) præterquam in libro de theriaca ad Piſonem, quem tamen librum ſpuriũ putamus, ea per genera deſcripſit, fortaſſe (ut ſolet) Dioſcoridi ſe remittens, qui etiam tantùm à locis, ubi naſcuntur, plus minúſue præſtantiæ huic, quàm illi reddidit. At Theophraſtus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differẽtias haberi ait, his uerbis. Cinnamomum decerptum in quinas partes diſcerni narrant, & eſſe præcipuæ bonitatis, quòd germinibus proximum fuerit, idque palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod ſequitur, quod etiam minus cæſura eſt. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum uerò, quòd deterrimum, proximumque radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo ſumma gratia eſt, non in ligno. qua de cauſa præferri cacumina ſolent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam ſic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticoſum enarrant, eiuſque genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophraſtus. Veruntamen cùm nec is hac in hiſtoria aliquid conſtanter, affirmanterque ſcribat, Imperatorem, Regémue quempiam deſiderarem, qui humanam rempublicam miſeratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimoſque illos imitaretur Imperatores, qui ipſius Galeni æuo ex iiſdem regionibus ſibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæſar noſter Carolus quintus, ſi illi Deus opt. max. Chriſtianam remp. pacatam redderet, commodè conſequi poſſet. uel fortaſſe commodius Rex Luſitanus, qui in orientalem Indiam ſæpe ad aromata conquirenda ſuas liburnicas mittit, quo in itinere uniuerſas felicis Arabiæ oras explorare poſſet: quemadmodum & uniuerſam Indiæ partem, quæ ad auſtrum ſpectat, ubi inquit Strabo Cinnamomum pariter naſci. Sed ò clariſſimi Luſitaniæ medici, ſi res medica uobis cordi eſt, ſi noſtram cupitis ditare facultatem, medicumque nomen extollere, ſi charitas uos tenet, ſi naturalis humani generis iuuandi amor uobis inſitus eſt, iamiam prouinciam hanc ſuſcipite. Quippe ſi princeps ueſter hinc ſibi immortale nomen, uniuerſæ uerò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare poſſe à uobis intellexerit, cũ omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus ſit, nulli dubiũ eſt, quin omne ſtudiũ, auxiliumque impendat, ut non modò Cinnamomum ipſum reuocetur in lucem, ſed & alia fortaſſe pleraque medicamenta, quibus antiqua medicorum familia ſuas illuſtrauit antidotos. Porrò tametſi hactenus illud mihi abunde probatum eſſe uideatur, quòd caſſiam ueram habeamus, deſideremus autem optimum & legitimum cinnamomum; ſunt tamen hac ætate ſcriptores, qui non caſſiæ ſolùm, ſed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt. inter quos extat Fuchſius uir clariſſimus, qui libro illo de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum poſtremò edidit, de cinnamomo diſſerens, ita ſcribit. Sed haud dubiè in capſis cannella refertis & caſſiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa diſtinguere uelit: diſtinguet autem notis utriuſque diligenter expenſis. His nimirum uerbis Fuchſius cinnamomum nobis uerum non deeſſe aſſeuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non uideo: niſi hoc acceptum referat Amato Luſitano, qui eò amentiæ deueniſſe uidetur in ſuis enarrationibus, quas in Dioſcoridem ſcripſit, ut apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notiſſimum eſſe contendat. Verùm huius ineptias ac uanitates plurimas alibi perſequimur, ubi nos ab eius calumnijs defendimus. hîc enim quod de materia medica ſentimus, & ingenuè profiteri poſſumus, libenter ſcribimus. Quare ea ſit noſtra de cinnamomo ſententia, quæ à nobis antea fuſius probata eſt, quàm modò oporteat pluribus Fuchſium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præſtitiſſe Luſitani illius ineptijs & mendacijs, quàm uirum peritum deceat. Cæterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui cinnamomum lignum non corticem eſſe oſtendimus, mirari quidem ſubit Fuchſium, qui libro ſuprà citato eodem loco paulò pòſt contrariũ ſcripſit, ut eius uerba, quæ ſubijciam, apertè teſtantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam inſula mittit, cortex eſt arboris quatuor ferè cubitorum altæ, craſſitudinis brachialis, ſex uel ſeptem è trunco mittentis ramulos, qui ſingulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum eſt, ſit tenuis, odoratiſſimus, guſtatu acris, & ualde mordax, non tamen adeò ut moleſte rodat, manſum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, uanam opinionem Fuchſius non ſecus atque in ſuperiorem ueniſſe deprehenditur ſecutus Amatum Luſitanum: qui eandem ferè prius, quam ille poſt cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepiſſe fatetur. Cinnamomi uires ſcribit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cinnamomum ſummè tenuium eſt partium, non ſummè tamen calidum, ſed ex tertio ordine. Nihil autem æquè deſiccat eorum, quæ pari ſunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem ſcilicet eſſentiæ. At Cinnamomis eſt uelut imbecillum cinnamomum, nonnulli ipſam pſeudocinnamomum nuncupant. Meminit & Caſſiæ eodem libro citato, ubi ſic habet. Caſſia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, ſed & tenuium admodum eſt partium, guſtu uerò plurimùm in ſe acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adſtringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit, quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc robur etiam inſtrumentis addit. Idoneum uerò etiam ſuppreſſis menſibus, cùm uidelicet à copia ſimul & craſſitudine excrementorum, quod ſufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus. Cæterùm ex uulgari cinnamomo fit aqua ſtillatitia, quæ & odore & ſapore idipſum pulchrè repræſen-

Cinnamomi differentiæ ex Theophr.

Fuchſij, & Amati opiniones reprobatæ.

Cinnamomi uires ex Gal.

Caſſiæ uires ex eodem.

CASSIA SOLVTIVA.

tat. eam autem extrahendi ratio hæc eſt. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idque leuiter contuſum in uas uitreum uel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ roſarum ſtillatitiæ libras quatuor, & uini albi odorati ſeſquilibram infundito. uas illud in balneum aquæ tepentis et non feruentis imponito, atque inibi ore uaſis prius obturato, uiginti quatuor horis macerari ſinito. poſt id tempus uitreo organo roſtrato; quod ab effectu galerum uocant, uas antedictum cooperito, & igne fornaci ſuccenſo, per balneum aquæ feruentis aquam ſtillatitiam elicito. Verùm canna ſtagnea, uel uitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi uitrei roſtro admouenda inſerendaque eſt. illi poſtremò uas uitreum ſubijcito, quod manantem aquam excipiat. inſuper prouidendum eſt, ut omnia uaſorum orificia diligenter obſtruantur, ne quid expirare poſſit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax eſt: utpote quæ pituitam humorumque lentitiam digerat, incidat, & abſumat, flatusque diſcutiat. Priuatim uerò uentriculum, iecur, lienem, cerebrũ, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisque affectibus præſentaneo remedio ſuccurrit: uenenis uenenoſorumque animalium morſibus aduerſatur: menſes pellit, & urinam ciet: cœliacis auxiliatur: nauſeã ſedat, et faſtidium abigit. uteri morbis perquã utilis eſt: prodeſt ſuſpirioſis, reſolutis, cõuulſis, et comitiali morbo laborãtibus: guſtui gratiſsima eſt, atque oris

Cinnamomi uulgaris aqua ſtillatitia.

halitum

halitum commendat. In summa ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, huius aquæ usus maximam præstat utilitatem. Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec ueterum Græcorum quisquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE *dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè utuntur medici, quamque Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamque humanæ saluti necessario medicamento destituantur, differam hîc de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; siliquæ arbor inter ualde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactaque uisitur, cortice tenus buxeo colore, medullitus uerò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauiter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modò. A ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cùm maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulcique replentur medulla, leni ac lento cremori simili, non tamen ut in ossibus continua, sed crebris lignosisque membranis distincta. Inhæret unicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non possit. ex quo cum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens, recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisque feruorem extinguit: aluum item commodissimè citat, eiusque uis uentriculum non pertransit. qua propter securissimè datur à medicis inchoantibus febribus, alijsque calidis morbis ante uenæ sectionem, quòd tantùm uentriculum repurget, & aluum emolliat. Nocet tamen intestinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici sunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & mastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllij spissamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Aegrè aluum excernit: eaque propter nonnulli roborant eius uires, addito hyssopo, uel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit; præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, alijsue medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet: quinimo sunt, qui affirment, si quis quotidie ante prandium ternas pulpæ cassiæ drachmas deuorauerit, is nunquàm calculos in renibus gignet. Et à uentriculi doloribus, & apostematibus se perpetuò tuebitur. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasque inflammationes, quæ cutetenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant. quod consultò factum existimo: præsertim ubi uentriculi, & intestinorum imbecillitas adsit. Quæ Græcis κασσία, Latinis item Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selihacha: Italis, Cassia, atque etiam Italorum uulgo Cannella: Germanis, Zimmet, seu zimmet roerlim: Hispanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod uerò Græci κιννάμωμον, Latini quoque Cinnamomum dicunt: Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo. Germani zimmertrind: Boemi skorice.*

Cassiæ solutiuæ consideratio

Nomina.

Ἄμωμον. AMOMVM. CAP. XIIII.

Amomum [exiguè fruticat, ex ligno se conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ uiolæ, paruo: folijs bryoniæ similibus.] Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uergens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice uenoso, odore origani. Ponticum uerò subrufum, [a] paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, uel subrubrum, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutum diffundatur, semine plenum, uuis paruis simile, graue, ualde odoratum; modò cariem non contraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringendi, exiccandi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, uiscerumque lenit ex uua passa: ad uuluarum uitia in pessis, aut insessionibus utile est. Decoctum iocinori, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis unguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis uocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab una radice suos integros surculos emittunt.

Conclusa non legit Oribasius.

a Meum ἢ μικρὸν. i. non longum.

Tanta medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiaque extitit, ut nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac ætate nobis produxisset in lucem, qui præter id, quod uniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemque illustrauerint, uera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaque remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneque studium, & operam quam diligentissimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quamuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidissimæ inhærere ueritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice qui-

Amomi consideratio.

Amomum spurium.

dam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen, supponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum esse Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit uuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud uisitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinnamomo & cassia uidere est. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quàm semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam uocatam, quæ geranij præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari possit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus uidere potui. Neque propterea uulgare pro eo supponendum esse censeo, quippe de incognitis periculum facere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires consimiles tribuit. Acorum itaque locum Amomi supplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non uerentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam a Hierico Palæstinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunque ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad sanctißimum REDEMPTORIS *nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ uocant. Constat hanc amomum non esse, quòd folia albæ uitis non proferat, nec ullo spiret odore. Legitimum enim ualde odoratum est, adeò ut nares feriat primo statim occursu, origanumque resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit. quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum uerum esse rosam Hiericuntis: in compositione uerò theriacæ, sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam. quandoquidem (ut ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci incipiat: tanta inter christicolas irrepsit superstitio.*

Serapionis interpretis lapsus.

Error quorundam.

Fuchsij opinio reprobata.

Fuchsius medicus hac nostra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, ubi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his uerbis. Botryos, Græce est βότρυος. *In hac uoce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, uuæ conuertit: alij omnes, & cum ijs Cordus, racemosi,* βότρυος *uocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, coniungentes, quasi uero Andromacus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides non* βότρυν, *sed* βοτρυώδες *appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo,* ἀμώμου, βότρυος, *ut nos conuertimus: ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus utique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoque herbam, de qua Dioscorides agit libro tertio, in theriacam addendam esse. Veruntamen in hoc nos à Fuchsio, uiro alioqui doctissimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idque non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quam* καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου. *quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, ut Fuchsius opinatur: neque prior illud unquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus: utpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantùm. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit* Βότρυός τ' ἀμώμου; *hæ tamen duæ dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandæ: nam eas auctor consultò coniunxisse uidetur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur; tamen nusquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neque etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum scribens. quid, si eandem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionem. Cui si illud obijciat Fuchsius quòd Nicolaus Myrepsicus in sua theriaca botryn Gallicam habeat; respondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius non negabit, quòd idem de Nicolai codice sæpenumero polliceatur. Ex his itaque satis manifestum fieri arbitror, quòd ut Fuchsij sententia, quæ theriacæ botryn adijcere contendit, refellenda est, ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum uertunt, probandi sunt, ut qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti. is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, ut suprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib.* VI. *simpl. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet: nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine* ἄμωμον *dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.*

Amomi uires ex Galeno. Nomina.

Κόςος. COSTVS. CAP. XV.

PRæcellit Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secundum locum sibi uendicat Indicus [a], leuis, uber, ut ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine grauceolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet: menses pellit: uitijs, quæ uuluam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur: Contra uiperarum morsus sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex uino & absinthio: uenerem ex mulso stimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium

a Omnia exē. ἀδρὸς ὢν καὶ μέλας καὶ κοῦφος ὡς νάρθηξ .i. qui plenus est, & niger, & leuis ut ferula.

Κόςος. COSTVS. CAP. XV.

brium acceſſiones, & neruorum reſolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, uel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admiſtis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehenſu facile eſt: ſiquidem neque guſtu feruet helenium, neque ualidum odorem uibrat, ut caput tentare poſſit.

Coſtus, quo uſæ ſunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi ſolet: tametſi tum Dioſcorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, ſed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem ſcribit leuiculam Coſto ineſſe amaritudinem: ſed qui inter Græcos ſcripſerit Coſtum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos ſecuti, dulcis, & amari quandoque mentionem fecerint. Qui in myropolijs paſſim habetur, adulterinus eſt. quippe nec ulla odoris ſuauitate commendatur; nec guſtu adeò acri deprehenditur, ut admotus exulceret, ut Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Coſtum excipiunt, non erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuius nam plãtæ ſit radix. Porrò non deſunt hodie impoſtores, qui ex Gargano Apuliæ monte quotannis ad nos conuehunt Pſeudocoſti Coſti conſideratio.

cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo uendunt nostratibus pharmacopœis, ijs præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atq; etiam depingi curauimus ut ex eius imagine, quam hic damus, discant imperiti cuius plantæ sint radices illæ quæ pro legitimo costo circumferuntur. uidetur tamen Pseudocosti planta quandam præ se ferre maiestatem, & ideo non uulgaris iudicanda. Folijs est pastinacæ domesticæ maioribus, densioribus, crispis, & asperioribus, humi accubantibus, caule rotundo fœniculaceo, geniculatoq; bicubitali. E geniculis ramuli oriuntur in uniuerso caule; in quorum summitatibus, umbellæ spectantur melino colore, nudo semine, subrotundoq;. Radice nititur uegeta, crasso cortice, carnosoq;, uestita colore cinereo splendente. Præferunt hanc Herbarij, qui eam ex Apulia ad nos comportant, ad omnes capitis, neruorumque affectus frigidos, quinetiam ad pectoris uitia, ad uentriculi cruciatus. Et uiscerum omnium obstructiones, & ad renum uesicæ, & uteri morbos. Ideoque diutino capitis dolore affectis, uertiginosis, comitialibus stupidis, ueternosis, conuulsis, resolutis asthmaticis, anhelatoribus, tussientibus, Ictericis, hydropicis, plurimùm conferre Pseudocosti radicem affirmant, quin etiam flatus expellere, uermes necare, urinas, & calculos eijcere, menses, secundas, & partus ducere, siue bibatur ipsa radix, siue decoctum eius, aut si in fomentis balneis, & desessionibus addatur. Præferunt eandem ad coli cruciatus, ubi decoctum clysteri iniungatur, et aduersus articulorum morbos, & coxendicum dolores. Nam cum amara sit, non nihil odorata, & nonnulla sit acredine prædita, hæc omnia Pseudocostum præstare posse, facile concedam. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus uocatam supponendam existiment. quorum sententiam magis probandam censerem, quam eorum, qui pseudocostis utuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert: quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, ut angelicæ nomen sibi meritò uendicasse uideatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint. Contrà uerò eorum opinionem haud unquàm probarim, qui Zedoariam legitimum esse costum contendunt. Siquidem his nec Dioscorides astipulatur, nec etiam Galenus. Ille quidem, quòd Helenij radicibus, quæ uegetæ magnæq; sunt, costum adulterari scribit. Hic uerò quòd pluribus in locis asserat Costum ex discussoria, & adstringente constare facultate: adeoque eximij fragrantisque esse odoris, ut non minus ad unguenta odorata paranda eius apud antiquos inualuerit usus, quàm malabathri, Amomi, Cassiæ, atque Myrrhæ. Quibus tamen tum notis, tum facultatibus prorsus Zedoaria destituitur, quum potius grauiter, quàm suauiter oleat. Adde quòd Costo Galenus leuiculam planè amaritudinem, & ualidam tribuit acredinem, sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea ualidior amaritudo, & acredo remissior deprehendatur. Nec præterea desunt calumniatores, qui dicunt, ut nobis insidientur, zedoariam non Indicum esse costum, sed Syriacum. sed quis hos non ridebit, quum nusquam auditum sit in Syria nasci zedoariam? Indica enim radix zedoaria est, quæ per mare rubrum affertur Alexandriam Aegypti. uerum non ob id negauerim pro Costo substitui posse zedoariam, ut aliâs diximus in Epistolis. Costi uires scribit Gal. lib. VII. de sim. med. facultatibus, sic inquiens. Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet, adeò ut etiam exulceret. Vnde ipso cum oleo perfricant corpus ante accessionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quàuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad costum confugitur. Eadem de causa urinas, mensesq; prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex sole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua, aut melle usurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulso. Κόστος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Costus, Arabicè Kostos, siue Chast, & Italicè Costo.

Pseudocosti à Costo discrimen.

Pseudocostum quale melius, & quibus polleat uiribus.

Costi uires ex Galeno.

Nomina.

Σχοῖνος ἀρωματικός.

IVNCVS ODORATVS. CAP. XVI.

a Meū λιβική.

Odoratus Iuncus in [a] Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque est usus. Vim urinæ ciendæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modicè adstringit, comminuit, excoquit, ac uenarum spiracula laxat. Flos eius in potu utilis sanguinem reijcientibus: doloribus stomachi, pulmonis, iocinoris, & renum. miscetur antidotis. Radix adstringentior est: ideo [fastidijs stomachi,] hydropicis, conuulsis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uuluæ inflammationibus, ad desidentium fotus, utile est.

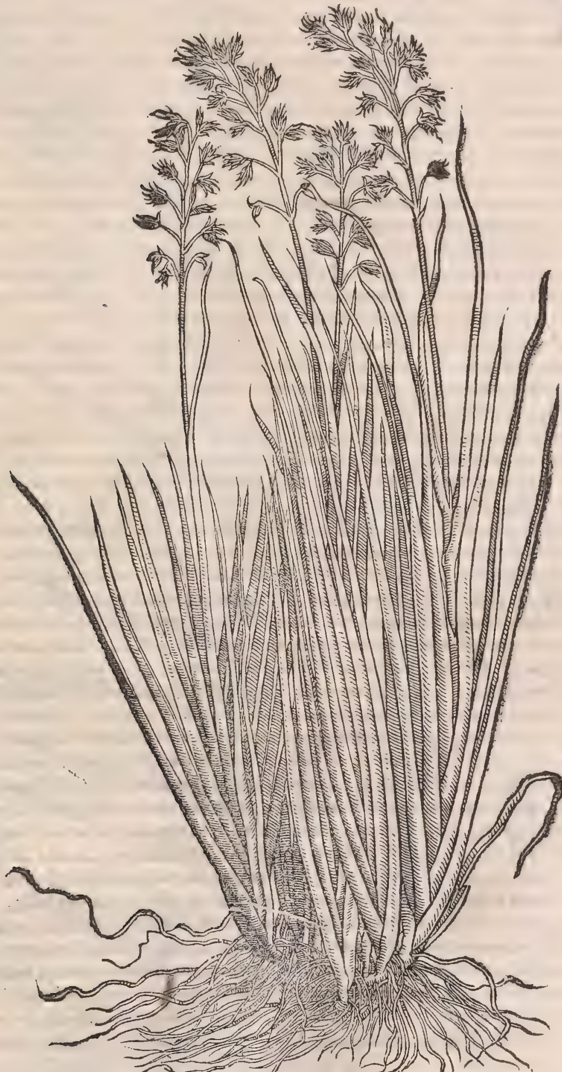
Συσάδεσι στομάχοις. i. graueolentib. stomachis Antiquus codex.

Junci odorati consideratio.

Iuncus odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, quanuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in unam utrisque iunctis dictionibus. Nanque squinanthum si ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quàm duas hasce Græcas dictiones σχοίνου & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci significant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος uerò florem Græcis designat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non est, cum etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem nescio quomodo schœni anthos, id est, iunci odorati florem multi uocent, cum nobis floris copia non adeò suppeditet. Nam etsi tota aduehatur herba, sunt tamen eius superiores partes à camelis sæpe depastæ: uescuntur enim ea, & delectantur maximè. hæc Galenus. Quæ (si licet nobis dicere quod sentimus) potius ridenda, quàm probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem esse camelorum numerum, qui locustarum modo in uniuersum schœni flores depascantur, ut nulla penitus superstit planta, cui flos non deuoretur. Planta est iuncus Odoratus peregrina, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos conuehitur. Nascitur in Arabia, Syriaq; cùm in campestribus & pascuis, tum

etiam

IVNCVS ODORATVS.

etiam ubi lacus quodam tempore ſiccantur. Folia habet Caricis uel zeæ, robuſtiora tamen, ſurſum ſpectantia, è quibus culmi exeunt geniculati, in quorum ſummitate flores habentur odorati. Radix eſt illi ima parte uilloſa odorataq́; ſed odor tractu temporis deperditur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, ut Braſauolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo Seplaſiarij paſſim utuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, eſt adhibenda. quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum, & herbarum quibuſdam feſtucis adulterent. Præterea uidendum eſt, ne uetuſtate exoleuerit: facilè enim (ut in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euaneſcit. Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paſſim officinæ utuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cùm hæ paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ uſui congruas illi non ineſſe contendunt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere, nulloq́; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur: nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici, uel hor-

Monachorum opinio exploſa

dei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primum quòd Dioſcoridem oſcitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod exprimento proculdubio falſum eſſe deprehenditur. Quod autem Dioſcoridem oſcitanter legerint, cùm dicunt ſchœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, ubi ſchœni uſum reddit his uerbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. *id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis uſus ſchœnos acrimoniam non habet, pariter falſum eſt. quippe, ut experimento quotidie comprobari poteſt, qui non longo tempore conſenuerit, linguam manſu uellicat. Quibus palam eſt, Monachos uel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, uel ſi deguſtarunt, illum adeò uetuſtate exoletum fuiſſe, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremque amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexandria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebāt. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſententiam affirmandum putauerim, communis uſus ſchœnum legitimum, & probatiſſimum eſſe. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (non tamen ut eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compoſitione ſcripſerint, radicem galangam uocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamq; galangam ad nos afferri. quod prorſus à ueritate alienum deprehenditur.*

Fuch. lapſus. Iunci odorati uires ex Gal.

Cæterùm & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim. quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere. Eſt etiam Anguillarius qui Monachorum fortaſſe ſententiam ſequutus pluribus contendit ſchœnianthum communis uſus eſſe adulterinum. Primùm quòd caulem non habeat Cyperi, ut Dioſcorides in Cypero teſtatur, deinde quòd eius radices ſimiles noſtro uocato Phu haudquaquam conſpiciantur. Præterea, quod antiquis uſus fuerit florum caulis radicum non foliorum. quibus tantum nobis eſt uſus. Ad hæc quid in noſtratis tum caule tum radice nullus prorſus odor percipiatur, nec ſapor, ſed tantum in folijs, quibus non utitur Dioſcorides. Hæc itaque ſunt Anguillarij argumenta, quæ non parum fortaſſe ualere putaret, qui aliorum ſententiam non audierit. Ego uerò hiſce argumentis ne minimo quidem ungue à priori mea opinione amoueri poſſum. Siquidem ante Oribaſium nulla Dioſcoridi erat Cyperi deſcriptio, id eſt: nec foliorum, nec caulis, nec ſeminis, nec radicis. Quo fit ut illa omnia in Dioſcoride addita crediderim adde quod in omnibus exemplaribus Dioſcoridis, quæ ad manus ſunt, non legitur Cyperum odorati iunci modo calamum proferre, ſed iunci ſimpliciter. Et ſi odorati perperam addiderit Ruellius id quod ipſe uidetur apertè ſatis demonſtrare Dioſcorides, cum dicit. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων. *Siquidem Cyperi caulis nullam prorſus Calami faciem refert cum rotundus non ſit, ſed anguloſus, alba farctus medulla, non inanis nec ulla in parte geniculatus, ut calamus. Ideoque Schœnianthum, rotundum odoratum Iuncum uocat Galenus lib. 6. de compoſ. medicament. ſecundum locos. Adhæc non reperio ſcripſiſſe uſquam Dioſcoridem, Phu radicem haberi Schœnianthο ſimilem. Sed quòd Phu ſuperior radix, quæ digiti minimi craſſitudinem æquat. ex obliquo adnatas habet fibras, ſiue exiguas radices ijs ferè ſimiles, quæ in Schœnianthi & Ellebori nigri radicibus uiſuntur. Nā ita habent Dioſcoridis uerba:* ῥίζαι δὲ ἡ μὲν ἀνωτέρω περὶ δακτύλου μικροῦ τὸ πάχος, πλάγια δὲ ἐπιῤῥίζια ἔχει. καθάπερ σχοῖνος ἢ μέλας ἐλλέβορος: *quibus linguæ Græcæ peritis facile palam fiet fibras tantum, quæ in Phu radice habentur. Iunci ſimpliciter non odorati iunci fibris, (ut hic quoque ſomniauit Ruellius,) comparaſſe Dioſcoridem. Quòd uerò noſtratis odorati Iunci non ueniant in uſum caules & radices, ſed tantum folia, præter Dioſcoridis ſententiam, quòd nulla odoris ſaporiſque uis in hiſce partibus reperiatur, id euenire crediderim, non quòd ſit uerum Anguillarij argumentum, (ſunt. n. omnes eius partes odoratæ) ſed quòd ita poſt Dioſcoridis tempora inualuerit uſus. Quandoquidem Galen. uniuerſa utitur planta lib. 8. de ſimp. med. fac. Ego quidem mihi teſtis eſſe poſſum, habere me nunc ad manus aliquot odorati Iunci plantas, quarum calami ac radices, non minus ſunt acres quàm folia. Quo fit ut putem rotundum, odoratum Iuncum, qui non fuerit exoletus, nunquam deguſtaſſe Anguillarium, ut nec Fuchſium. Poſtremò ſi natale ſolum ac uires noſtri Schœnianthi rectè quidem examinentur, id proculdubio ex Arabia Alexandriam Aegypti importari nos facilè negotiatores certiores reddent: et legitimi odorati Iunci uiribus præditū eſſe omnes teſtabuntur Medici, qui curandis ægris ſeſe totos dedere. Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ubi ſic habet. Schœni anthos modicè calfacit, modiceq; etiam adſtringit, nec planè a tenuitatis natura alienus eſt. Quocirca his de cauſis urinam mouet, menſeſq; ciet adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem. prodeſt & iecoris, & ſtomachi, ac uentris inflammationibus. Magis eo adſtringit radix. Quod uerò florem uocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in alijs magis, alijs minus, guſtantibus apparet adſtrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reijcientibus exhibentur, commiſcetur.*

Nomina.

Σχοῖνος ἀρωματικὸς, *Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinantho, Italis: camelſz heuu, Germanis: Payá de la Mequa, ſiue Paia de chamellios, Hiſpanis: Paiſture di chameaulx, Gallis nominatur.*

Κάλαμος ἀρωματικὸς.

CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

CAlamus odoratus in India naſcitur. Melior eſt fuluus, denſè geniculatus, & qui aſſuloſè frangitur, plena araneorum fiſtula, albicans, lentus in mandendo, & adſtringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij ſemine coctus, in aquæ ſubter cutem fuſæ morbo, renum uitijs, ſtillicidio urinæ ruptiſque commode bibitur: menſes & potu, & appoſitu pellit: tuſſi ſuffitu medetur per ſe, aut ex reſina terebinthina, hauſto per arundinem fumo: ad muliebres inſeſſus decoquitur, & clyſteribus imponitur. Malagmatis, & ſuffitionibus odoris gratia commiſcetur.

Calami odorati hiſtoria ex Theo.

CAlamus, & Iuncus odoratus (ut Theophraſtus eſt auctor lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarum) trans Libanū montem, inter ipſum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum. Inter quos campus ampliſſimus, & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant. Quà uerò calamus, & iuncus prouenit, lacus in amplius ſpatiatur, iuxtaq; eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt. Occupant locum plus

CALAMVS ODORATVS.

quàm triginta stadia. Virides nequaquam esse uidentur, sed sicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, ut quidam referunt. Hic enim locus à mari plus est, quam stadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aspirationem agri odoratissimam esse inter omnes constat. hæc de Calamo Theophrastus. Cui etiam subscribit Plinius libro .XII. cap. XXII. ubi sic habet. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis Indis, atque Syriæ est: in qua uincit omnis à nostro mari centum quinquaginta stadijs. Inter Libanum montem aliumq; ignobilem, non (ut quidam existimauere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florem. Præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, ut integer sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & crassior, lentusq; in frangendo. hactenus Plinius. Sed certè satis palam esse arbitror (ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Brasauolus Ferrariensis, quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimum odoratum Brasauoli error

Calamum

Calamum illam esse radicem, quæ temere omnibus in pharmacopolis illius uicem explet, quamq; uerum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quod dixerint Theophrastus, & Plinius non differre hunc forma à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, utique constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati) inest araneum, quod uocant florem: non autem radici, ut falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. XXIIII. *cap.* XI. *dum plura arundinum genera, & uires recenset, idem apertissime ostendit, his uerbis. Arundinis genera.* XXIX. *demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq; nascitur, odorum unguentorumq; causa, urinam mouet cum gramine, aut apij semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisq; cum resina. hæc Plinius. Sed præterea uulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (ut apertè ostendimus) nil aliud est, quam arundo. Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est usus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia; nulla tamen usquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaque rationibus Fuchsij quoque sententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in sua methodo, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus uires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis, quam tamen in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati uires pluribus descripsit lib.* VIII. *simpl. medicamentorum, sic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est, & aerea, in caliditatis frigiditatisq; coniugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam mouet, & facultatibus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest. tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaque, habeaturq, secundi ordinis eorum, quæ excalfaciunt, & desiccant: ualentius tamen desiccent, quàm excalfaciant. Inest quoque ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adest. hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis uocatum, legitimum esse nequaquam: maior enim illi inest acrimonia, quàm suo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim: id quod etiam aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (ut, mea quidem fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, id est, muscum arboreum, calami odorati loco supponendum esse uelint. Quam equidem sententiam ut hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram. Nunc autem quoniam illud mihi absurdum uidetur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos; ideo non temerè cogor mutare sententiam, atque ab illis desciscere. Sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum est* Κάλαμος ἀρωματικὸς*: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum Calamo odorato.*

Fuch. opinio improbata.

Calami odorati uires ex Galeno.

Nomina.

Βάλσαμον. BALSAMVM. CAP. XVIII.

BAlsamum arbor albæ uiolæ, [a] lycij, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uirens. In Iudæa solùm quadam ualle, & Aegypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum uocant, quasi demessile: fortassis quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Aestiuis sub ortu canis ardoribus, arbos unguibus ferreis inciditur, manatque è plaga [b] succus, quem Opobalsamum uocant: sed tam exiguo stillatu, ut annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septenive congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. [c] Succi probatio est, ut sit recens, ualidi odoris, syncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, lęuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed uariè uitiatur misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani unguento: item susino, metopio, melle, aut [d] Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam uestem fusus, [e] neque maculam facit, neque si eluatur, notam relinquit: uitiatus autem inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lactescit: uitiatus uero olei modo innatat, se conuoluens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima sidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum uocant, probatur recens, [f] sarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalsamum spirans. Necessarius etiam seminis erumpit usus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderosum, mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, uirium ignauia, sapore piperis. Efficacissima uis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus uuluæ cum rosaceo cerato appositus: menses quoque, secundas,

a Meum, & Drag. non habent.

b Meum ὀπὸς. i. liquor.

c Meum τοῦ ὀποῦ. i. liquoris.

d Omnia exē. κηρωτὴν μύρσινην ἢ κύπρινον λείαν. i. cerotum myrteū, aut Cyprinum læue.

e Omnia exē. κηλῖδα οὐ ποιεῖ οὐδὲ σπίλον. i. maculam non facit, neque notam.

f λεπτοκάρφος. i. habens ramos tenues.

das, & partus extrahit: horrores illitu diſcutit: ulcera ſordida expurgat, & cruda concoquit; urinam potu ciet: ægrè ſpirantibus prodeſt: datur in lacte contra aconitum hauſtum, aut ſerpentium ictus. Miſcetur acopis, malagmatis, & antidotis. In ſumma præcipua authoritas ſucco, ſecunda ſemini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum uitijs, tuſſi, iſchiadicis, comitialibus, uertiginoſis, orthopnoicis, urinæ difficultati, torminibus, ac ſerpentium morſibus: ad muliebres ſuffitus perquàm utile eſt: uuluam aperit in deſeſſionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum eaſdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminoſis, uulſis, uenenatorum ictibus opitulatur: urinam ciet; ad capitis uulnera cum ſicca Iri conuenit: ſquamas oſſium extrahit. & ad unguentorum ſpiſſamenta additur.

Balſami conſideratio.

ANtiquitus Balſamum (ut Plinius libro. XII. *cap.* XXV. *eſt auctor) in duobus tantùm hortis, utroque regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ conceſſum erat. Sed poſtea propagata admodum fuit ſpecies, cùm Iudæa ipſa ſimul cum balſamo Romani potiti ſunt. Qui ueluti politicarum pretioſarumque rerum propagatores, tam dignam, claramq; ſtirpem raram eſſe nou tulerunt. Itaque eam malleolis ſerendo, atque iterando non ſecus ac uites in collibus propagantur latius accreuerunt. Quocirca Iuſtinus quoque hæc de Balſamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalſami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Eſt nanque uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad inſtar caſtrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle ſylua eſt & ubertate, & amœnitate arborum inſignis: ſiquidem palmeto, & opo balſamo diſtinguitur. quanquam ſpecies huius inſignis, ac pretioſæ arboris plurimum adaucta ſit. hæc Iuſtinus. Scripſit Balſami hiſtoriam etiam Strabo lib.* XVI. *ſuæ geographiæ, ubi ſic habet. Hiericus eſt campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri ſpeciem ad ipſum declinat. Hoc in loco eſt palmetum palmis abundans ſpatio ſtadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia eſt, & Balſami uiridarium. Quæ arbor odorata eſt, & fruticoſa, & cytiſo, & terebintho perſimilis. Eius corticem uulnerantes, ſuccum in uaſis ſuſcipiunt tenaci lacti perſimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa naſci Balſamum eodem libro idem teſtatur, præter Plinij, & Solini ſententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum naſcitur: in ora etiam Balſamum, & quædam alia planta ualde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balſamum in Arabia teſtis eſt Pauſanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, ſub cuius umbra innumeræ apricantur uiperæ, & ſuauiſſimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo ſit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quod hoc tempore omnibus ſanè Balſami plantis Iudæa ſit penitus deſtituta, cum olim ſola Bal ſami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, ſanè non habeo. Verùm cùm certo ſciam probatiſſimorum uirorum teſtimonio, qui ex Italia ſoluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balſami uiridarium extare, illud fortaſſe eueniſſe putandum eſt, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuerſa ſubijciebatur Syria, omne in uniuerſum Balſamum eò fuerit tranſlatum, quò decoris inde plurimum regię accederet. Quanquam Balſamum in Aegypto quoque prouenire antiquorum monumentis mandatum eſt, ut ex ipſo Dioſcoride conſtat, atque etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap.* IIII. *ubi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu eſt, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neque lacryma, neque ſemen, neque lignum, neque cortex importantur, niſi adulterijs, & impoſturis uitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis noſtræ adulterium, ſed & antiquorum, ut auctor eſt Theophraſtus, qui hæc de Balſamo lib.* IX. *cap.* VI. *de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ mandauit. Balſamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantum affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ ſimile, candidum tamen, perpetuò uirens: fructus ſimilis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoque admodum odoratus eſt, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte ſuperna tradunt, facta inciſura unguibus ferreis ſub ſydere, cùm æſtus maximè angit. Collectum uerò æſtate fieri tota. Sed quod manat, multum non eſſe, uix enim toto die concham poſſe impleri: odorem tamen inferri eximium, & copioſum, adeò ut ex paruo ſpatium per longum odor ualeat permeare. Verùm ſyncerum ad nos nullum aduehi, ſed quod miſtum colligitur: plurimis enim miſtionibus uitiari, quodq; Græciæ uenditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalſamum diuerſis modis adulterari poſſe, ita ut difficulter emen- ti diſcerni queat, ſe proprio oculorum intuitu cernere uoluiſſe & quomodo creſceret Balſamum, & quomodo lacrymam mitteret: uoluitq; ſynceræ eius lacrymæ partem habere, ueluti regulam ad dignoſcendum alios Balſami liquores, qui per orbem ab impoſtoribus uitiati circunferebantur. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud auctores ſanè uarius eſt. quandoquidem Theophraſtus, & Dioſcorides arborem dixerunt unguibus ferreis ſcalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contra, ſi ferro incidatur, ſtatim ſiccari, atque emori ſcribit: ob idq; qui opobalſamum colligunt, inquit, uitro, lapide, oſſeiſque cultellis ad corticem uulnerandum utuntur, deinde ſuccum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum ſæpius cogitauerim à tot impoſturis, quæ indies fiunt, nos cauere non poſſe, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quod ſi unquam opobalſamum uenale inueniatur (tametſi in Italia per longas ætates non amplius ipſum uenturum putem) non ematur, niſi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoſcatur omnibus ijs præſtare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur. Ad hæc Balſami fructus, ſiue ſemen, quod Carpobalſamum uocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumque flauum ſit oportet, farctum, ponderoſum, guſtu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, non acre, & nullum ſpirans odorem, quale, quod circunfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud ſuſpicandum ſit, quàm quòd hoc idem ſit ſemen hyperico ſimile, quod etiam Dioſcoridis æuo à Petra Palæſtinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit, quod Xilobalſamum uocant officinæ Græcos ſecutæ. quippe quod paſſim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balſamum refert. Corticis non meminit Dioſcorides, quanuis dixerit Plinius*

Carpobalſamũ non legitimũ.

libro

libro & cap. superius citatis, ipsum quoque in usu medentium esse. Balsami uires ex Galeno. *Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultatib. sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuiũ partium, adeò ut odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam existimant tenuitate partium falsi. Porrò fructus eius persimilis genere facultatis est, cæterùm longè in subtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de supposititi js medicamentis illi adscripto legitur) ut Balsami uice stacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri possit: xylobalsami uerò loco leucoij radix. Porrò quid carpobalsami uice supponendum sit, nullibi apud eundem repperi. tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarij, Quid pro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, uel laurinum, uel gummi hederæ, subijciatur; pro carpobalsamo hederæ corymbus: & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, uel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, uel laurinum; pro xylobalsamo agallochum; & pro carpobalsamo uulgares cubebas. Quod autem Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere possint, plerique rei medicæ studiosi id mecum sentiunt. Sed addam præterea, quòd si eæ mandantur, dentibusve conficiantur, mordent gustum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt. quas nimirum qualitates Balsami fructui inesse Dioscorides testatur.* Fuchsij opinio improbata. *Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchsio, uiro alioqui doctissimo, planè dissentiamus. nanque is in libro, quem de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucoij radicem supponendam censet: eo quidem argumento (ut inquit) quòd ita scriptũ repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verùm cùm ipse nusquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalsamum, substituere, uel uiribus proximam facere leucoij radicem, cui nulla prorsus inest qualitas, neque facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsij probem sententiam. Cæterùm affertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratissimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lacryma latteo colore sit, crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram esse stactem, uel styracis liquorem, quam Balsami: ob idque non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco uteretur.* Balsami factitij conficiendi ratio. *Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerent, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciendi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci. Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusque libram: thuris albi, ladani, cuiusque unc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: masliches, galangæ, caryophyllorum, cassiæ odoratæ, zedoariæ, cuiusque drach. sex: nucum myristicarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloes hepaticæ, myrrhæ, cuiusque unc. unam & semis: castorei drach. decem: ossium cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati, sing. unciam: lacrymæ sanguinis draconis sexunciam: florum lauendulæ unc. quatuor: olei unguentariæ glandis unc. sex. Quæ ex his atterenda sunt, in puluerem conterito, liquoribusque admisceto, & uitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentissimè ui commensurati ignis oleum elicito. Primùm enim clarissima tenuissimaque emanat aqua, tenuissimarum utique partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuem, & crassam, quod oleum Balsami uocant. Postremò uerò id manat, quod Balsamum uocant, rufo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitam, tum flatum ualenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi uino, aut iure aliquo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulsis, resolutis, comitialibusque succurrit. Vltimum uerò oleum hæc omnia similiter præstat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus.* Nomina. *Βάλσαμον sic Græcè dicitur, ut Latinè etiam Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolesma, aut Belsan: Italicè, Balsamo.*

Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

a Meũ & Cat. ξυλώδης. i. lignosus.
b Meum μυρέψοι. i. unguentarij.
c Meum ὀζαίνας. sordida narium ulcera.

ASpalathus, alijs erysisceptron, frutex est [a] surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad unguentorum spissamenta [b] pigmentarij utuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram uergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & [c] sordida ulcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: urinæ difficultatem, inflationesque discutit.

Aspalathi consideratio.

ASpalathus quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quod ego sciam) non aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum uocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (ut assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisaban, ubi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia ualidior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias aliasque ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas unanimiter uidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu; quæ in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est. Quod si quandoque odoratum sentitur, id (ut optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex se tale sit, sed

ſit, ſed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata ſunt, ex illis ſibi odorem aſciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euaneſcit. Porrò Ruellius (ni fallor) mediocri cenſura non uacat, quòd pro certo aſſerat, id legitimum eſſe Aſpalathum, quod Rhodium oleaſtrum nonnulli uocant: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia. Cuius materiem cùm & in ſeplaſijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicam) coronas ad Deiparæ uirginis ſalutationes torno conficiunt, diligentiſſimè ſim perſcrutatus, ea ſanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoque uenoſa mihi ſeſe obtulit. Rubram autem, & ſubrubram (ut Ruellius inquit) nuſquam me uidiſſe ingenuè fateri poſſum. Adde etiámnum, quòd ſit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abundè proueniens, quæ oliuas etiam proferat, ſed nec multis ſpinis horrens, nec detracto cortice rubeſcens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aſpalathus non erit Rodium oleaſtrum quamquàm ſententiæ noſtræ non ſubſcribat Anguillarius. Ille Conſtantinum Myropolam teſtem adducit. Ego Rhodios alios, à quibus de his omnibus diligenter ſum percontatus, qui plantā hanc oleaſtrum, non Aſpalathum uocari dicunt. Itaque cùm nobis Aſpalathus deſit, qui tamen facilè ex Rhodiorum inſula afferri poſſet, ſuppleat eius locum uiticis ſemen: ſic enim in Galeni ſuccidaneis ſcriptum reperio. Meminit Aſpalathi Galenus lib. VI. ſimp. med. ſic inquiens. Aſpalathus guſtu quidem acris ſimul & adſtringens eſt: facultate uerò ex diſſimilibus conſtat, nempe partibus ſuis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, auſteris ſcilicet, refrigerans. Itaque utriuſque ratione deſiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones eſt utilis. hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi noſtri commentarij Santala redoleant, poſteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic differere non alienum duximus. SANTALVM *itaque in utraque India ſyluis denſiſſimis, ingentiſſimiſque naſcitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, ſecundum locum habet album, poſtremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duo ſuauiter ſpirant. Quapropter Mauritanorum ſententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, ſiccare uerò ſecundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipſi aſſerunt) priuatim defluxiones prohibet: incandeſcentibus inflammationibus, podagriſque ex ſucco ſolani, aut ſedi, uel portulacæ utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex roſarum aqua fronti impoſita, capitis dolores mulcent. Aduerſantur omnia calidis febribus: epota æſtuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua roſarum epithemata, quæ uentriculo illita eius feruorem in ardentiſſimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut auctor eſt Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum non modò cordi efficaciſſimè lætitiam affert, ſed & robur non paruum addit. Quare his immiſcetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præſtant. Quod ἀσπάλαθος Græcis, Latinis item Aſpalathus uocatur: Arabibus, Darſiſaban: Italis, Aſpalatho.*

Ruellius errore notatur.

Aſpalathi uires ex Gal.

Santalorum conſideratio, & uires.

Nomina.

Βρύον. MVSCVS. CAP. XX.

BRyon, [id eſt, Muſcus, à quibuſdam ſplachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur.] Optimum eſt cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præſtat: nigricans improbatur. Adſtringendi uim habet. [a] Decoctum inſidentium uuluis utile. Vnguento balanino, oleiſque inſpiſſandi gratia inſeritur: thymiamatum, acoporumque compoſitionibus conueniens.

Concluſa non legit Orib.

a Meum addit μέσον θερμὸν καὶ ψυχρόν. Drag. μετὰ θέρμȣ, καὶ ψύχρȣ. i. medium in caliditate. & frigiditate.

GAlenus lib. VI. de ſimplicium med. facultate, & poſt ipſum Paulus non modò Muſcum, qui cedris innaſcitur, intactum non reliquere; ſed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiámnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipſe quidem in uallis Ananiæ montibus ſupra Tridentum muſcum admodum uilloſum proprijs manibus quàmpluries decerpſi, multò ſanè odoratiorem, pulchrioremque, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo ſuauiter olet abiegnus, quo in eorundem montium ſyluis, abietes innumeras adeò uilloſas, incanasq; mihi uidere ſæpius contigit, ut prima ſtatim facie crediderim uillos frondium loco ijs in arboribus genitos eſſe. Sortitur arboreus Muſcus uaria, ac diuerſa nomina: quippe & muſcus, & bryon, & ſphagnos, & ſplachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. ſic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon nocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto naſci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſſimis, atque altiſſimis: ſecunda rutilis: nulla nigris. Et in inſulis, petriſque nati improbantur, omneſque, quibus palmarum, atque non ſuus odor ineſt. hactenus Plinius. Cæterū in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice naſcitur: quapropter & uiribus fortaſſe præſtantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoque fuiſſe oblectatum, dum nocturno tempore quibuſdam in montibus ſuper fœno recumberem, ex conquiſitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte uilloſo muſco incanæ. Quandoquidem paſtores, ut nos ueluti re noua, & uoluptuoſa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem facilè ſuperare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obſcuræ noctis ſilentio ad aſtra tolli uidebantur, relicto ſui odoris oblectamento. Vnde illud exiſtimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non ſolùm de picea intellexerit, ſed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu. Is autem lib. VI. ſimp. med. citato, ita de eo ſcriptum reliquit. Bryon, quidam uerò ſplanchnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adſtringentem, inualidam. Nec enim multùm eſt frigidum, ſed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis eſt particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muſcum officinæ Arabas ſecutæ Vſneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot uſnea maduerit, altum ſomnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compeſcere, & aluum ſiſtere. Ad hæc Muſcus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inſeritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet.

Muſci arborū hiſtoria.

Muſci arborei uires ex Gal. & Arabibus.

MVSCVS ARBOREVS.

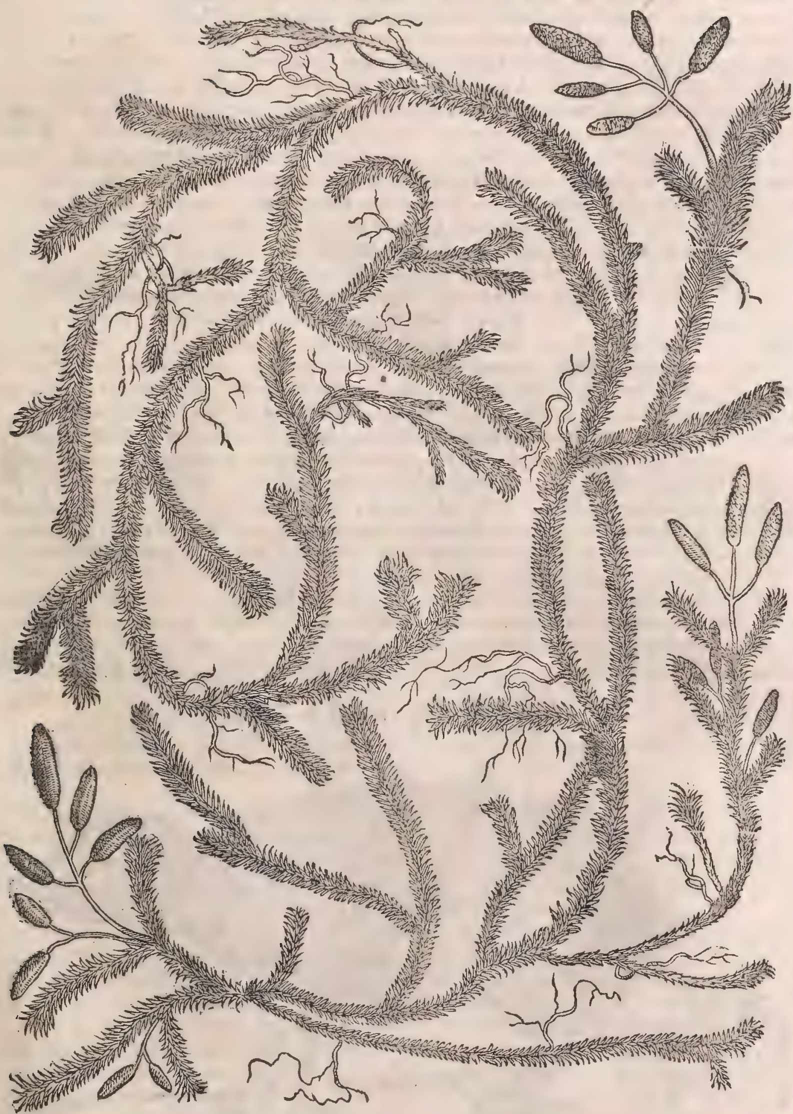

Musci terrestris consideratio.

Est & planta, cuius superius in celtica nardo meminimus, quam recentiorum quidam TERRESTREM MVSCVM *appellant. Hæc longas uiticulas ubique oblongis numerosissimisque foliolis circumuestitas, funiculi instar habet, quæ sæpe ad septem, octoq; ulnarum longitudinẽ protenduntur. compluribus utrinque adnatis ramulis, pariter foliolis circumseptis, ut piceæ arboris summitates. Tota planta tactu sicca est, & subaspera, colore ex uiridi pallescente. Serpit humi, & inter saxa musco scatentia; nititurque radicibus plurimis capillaribus ex ipsis uiticulis prodeuntibus ut in hedera. Emittit Iunio mense, in ramusculorum summitate iulos corylaceis ferè similes subflauo colore. Nascitur in syluis sabulosis, & inuijs locis, & præsertim inter muscosos lapides. Hanc plantam pro celtica nardo, adhuc aliqui usurpant Myropolæ: qui uulgares sequuntur errores. Præstat tota planta ad calculosos affectus: nam si uino incoquatur, eo epoto, renum calculi franguntur, pelluntur que certissimo experimento. Idem contusus, & deinde ex aqua decoctus, inflammationes, et calidos dolores mulcet. ob idque hoc auxilium à multis usurpatur ad podagram à calore prouenientem. In uinum pendulus impositus breui restituit illud. Sed quoniam arboreus muscus odoratissimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibusdam pilosis utriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galenique æuum hunc silentio prætcrierit; nos tamen haud quaquam dissimu-*

landa

MVSCVS TERRESTRIS.

landa putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi noſtri commentarij meritò de me conqueri potuiſſent, ſi eos tanta odoris ſuauitate deſtitutos reliquiſſem; præſertim cùm omnibus palàm ſit ubique terrarum Moſchum inter pretioſa odoramenta primam ſibi comparaſſe ſedem. Quippe non modò collo, auribusque ſuſpenſus, ueſtimentis interpoſitus, chirothecis illitus, crumenis concluſus, ore retentus, & barbæ & ſupercilijs inunctus defertur Moſchus, quò alarum, nariumque tædia, ſudoris graueolentiæ, & inſuaues corporis halitus occulantur, laſciuiæ oblectamenta augeantur, molliorque politia fiat; ſed etiam ut odoris ſuauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocriſi laſciuiam diſſimulent (eò enim uanitatis peruentum eſt) Moſchum ipſum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas ſalutationes in cælũ eructant. Omnia deniq; quibus miſcetur Moſchus, ſua odoris iucunditate commendat. Quòd ſi hæ lucubrationes eo fortè caruiſſent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam inijſſent, qui mira undiq; odoramentorũ fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij ſibi unguenta omniũ præſtantiſſima, odoratiſſimaq; comparare ualeant, Moſchi primùm, deinde uerò liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique hiſtoriam, & facultates deſcribam. MOSCHVS *itaque (ut Ruellius ex Aetio, tranſcribit, ſi tamen ea Aetij legitima ſunt, cùm potius Symeonis Sethi eſſe uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in* Moſchi odorati hiſtoria.

 municipio

municipio quodam naſcitur, quod magis, quam Choraſa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Tat dicitur, colore ſubflauo. Secundam ſibi ſedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore ſubnigro. Eo infirmior cenſetur qui à Sinarum agro mittitur. At Moſchus omnis in umbilico cuiuſdam animalis gignitur, quod capreæ ſimile eſt, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumeſcit, fitque uomica prægnans cōgeſto inibi craſſiore ſanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abſtinet, humique crebrò uoluitur: qua uerſatione umbilicum lutoſo, fœculentoque ſanguine turgentem exprimit. Cæterùm emiſſa ſanies poſt aliquod tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem adſciſcit. De Moſcho inter Arabas ſcripſit diligenter accurateque Serapio, his uerbis. Animalia capreis non abſimilia, quæ moſchum gignunt, in Tumbaſcorum, & Sinarum agro potiſsimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbaſcinus Sinico longè præſtantior eſt, quòd capreæ moſchum gignentes & nardum, & alias odoratiſsimas plantas depaſcantur. Quod Sinis non euenit. nam etſi hæ quoque odoratis ueſcantur herbis; eæ tamen odoris, & facultatis præſtantia, nardum, & cæteras Tumbaſci plantas non æquant. Quinetiam in cauſa eſt demetendi ratio. quippe Tumbaſcini è uomicæ folliculo ſaniem nunquam eruunt, quò adulteria permiſceant, & non niſi ſereno cælo ſyncerum legunt. Sinici uerò uomicæ utriculum exprimunt, & excluſa ſanie impoſturas quaſdam admiſcent, nubilo parumque arridente cælo, & alabaſtris recondunt. Is cæteris præſtat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è uomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs moſchum ferentibus nullo diſcrimine differunt. præterquàm caninis uocatis dentibus. quippe hæc uerrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter moſchum præſtantiſſimum gignunt. Moſchus præcox tetro, & inſuaui odore diſplicet. uerùm uenatores immaturi folliculos excutientes, tantiſper eum libero aere ſuſpendunt, dum abacto prorſus fœtore maturuerit. Is enim aeris coctione perfecta, miram ſibi conciliat odoris ſuauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui ſuapte natura in animalis utriculo ſibi maturitatem comparauerit. Hunc incolæ per ſaxa metunt, & arborum truncos. nanque animal cum uomicam maturam eſſe præſentit, ſaxis & truncis ſeſe magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emiſſario tota saniei uis effundatur. Hic ceteros ſanè antecellit, tanquam ſolis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam conſecutus. Hunc itaque moſchum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis aſſeruãt, quæ aliàs uenatione captauerant. Iſque ille moſchus eſt, quo reges & donantur, & utuntur.

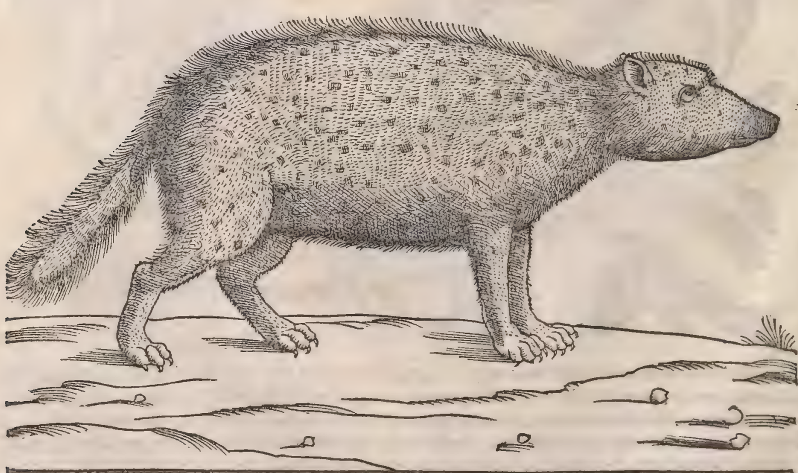
Moſchi odorati uires.

Moſchus excalfacit ordine ſecundo, ſiccat uerò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipſius affectibus opem præſtat potus, atque illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, ſi tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in uenerem excitatur.

Confectio è Moſcho.

Fit è Moſcho confectio ſuauis in exiguas particulas digeſta, quam Itali appellant Moſchardini, hoc modo. Tragacanthæ gummi uncia, unà cum ſanguinis draconis lachrymæ binis drachmis, ſtillatitia aqua roſarum, duobus diebus maceratur. deinde in mortarium conijciuntur. His adduntur ſacchari albiſsimi drachmæ ſex, amyli drachmæ quinque, moſchi ex aqua roſarum diſſoluti ſcrupulus. Atteruntur deinde piſtillo quouſque ſimul miſceantur. poſtremò digeruntur in particu-

ANIMAL ZIBETTI.

las hordei granis haud maiores, & ſiccantur in umbra. Præſtat ad oris graueolentiam, ſi una, aut altera portio in ore contineatur. Probant nonnulli an Moſchus legitimus ſit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfuſum immittunt, tum paulò poſt iterum æqua lance ponderant. Quòd ſi ſuperferatur, ſyncerum & legitimum exiſtimant: ſin cedat, ſpurium, & adulteratum putant.

Zibetti hiſtoria, & facul.

Huic ſimile aliud quodpiam habemus, ſed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo ſtatim occurſu odoris uehementia nares admodum ferit. Hoc uulgari ſermone uocamus ZIBETTO, *unguentarijs maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè miſturas appellant. Gignitur*

tur id in exteriori teſticulorum utriculo cuiuſdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non abſimilis. Catos hæc animalia uocant, quos ſæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Eſt autem Zibettum tanquam ſudor inter huiuſce animalis teſticulos concreſcens, calidæ, humidæque facultatis. Id cauernulæ umbilici impoſitum uuluæ ſtrangulationibus mirificè prodeſt: proinde nec mirum eſt, ſi eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant ſolatium: Adulteratur Zibettum ab impoſtoribus felle bubulo antiquo, aloe, aqua roſarum, cariophyllis, & Moſcho, ſed fraus guſtatu facilè deprehenditur. Porrò ex quo AMBARVM *aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgò uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur. Alij nanque tradunt ipſum in maris alueo non ſecus, atque in terra fungos oriri, ac deinde ſæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli uerò referunt piſcem Azelum nomine Ambarum hoc auidiſsimè proſequi, cuius eſu necem ſibi ſtatim conſciſcere. Quod cùm ſciant piſcatores huius rei periti piſcem hunc mortuum, undiſque fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum ſciſſo animalis uentre eruunt. Quod uerò (ut perhibent) proximè dorſi ſpinam inuenitur, id maximè præfertur alio. Quidam præterea in fontibus quibuſdam Ambarum natare ſcribunt, qui bituminis modo illud eructant. Huius ſententiæ è recentioribus Græcis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum deſcribit his uerbis. Ampar, quod & Ambar appellatur in diuerſis locis ſcaturit. Sunt enim eius fontes ut bituminis, & ſulphuris, & uerum ſimilium: Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud ſubalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & ſiccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præſtat. Quare iiſdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infuſum temulentos efficit. Cæterùm ex antedictis quæ ſit Ambari hiſtoria ut uerior accipienda, non equidem auſim decernere, quòd nihil adhuc certi atque explorati habeam. Neque etiam libet ſubſcribere ſententiæ Fuchſij, quanuis uiri eruditiſſimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, Ambarum noſtri uſus factitium eſſe cenſet, atque legitimum Ambarum, de quo ſcripſerunt Mauritani, quodq; ipſe ſuccini generi adſcribit, deſiderari. Siquidem non uideo, quibus rationibus, uel auctorum teſtimonijs hanc ſuam comprobet ſententiam. Muſcus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον Græcis appellatur: Muſcus, Latinis: Axnech, aut Vſnec, Arabibus: Moſco, Italis: Mooſz, Germanis: Boemis Mech. At Moſchus odoratus μόσχος Græcis recentioribus nominatur: Moſchus, Latinis: Miſch, ſeu Meſch, Arabibus: Muſchio, Italis. Byſem, Pijzmo, Boemis. Ambarum autem uocant: Itali Ambra: Germani Ambar: Boemi Ambor: Hiſpani Ambar.*

Ambari hiſtoria uaria.

Ambari genera & uires.

Fuchſij opinio.

Nomina.

Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

AGallochum lignum eſt, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, maculatum, odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine:[a] cute uerius quàm cortice ueſtitur, aliquantulum uerſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia:[b] ſudores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimenta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ unius pondere, humida ſtomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: ſi lateris, iocinerisúe dolor, excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

a Ita leg. Cat. & Drag. ſed meū ἐστιμένον. ſed uereor ne falsò.

b καὶ διάπασμα δὲ ὅλου τοῦ σώματος ἐστὶ, i. & ſiccum, tritumque inſpergitur toti corpori.

AGallochum a Græcis, & Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphris, Lignum aloes appellatur. Optimum à Luſitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etſi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præſtantiſſimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuauiſſimum, ac periucundum ſpirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum eſſe, quòd ἐστιγμένον, id eſt punctis maculatum non ſit: quoniam Oribaſius non legit ἐστιγμένον, ſed ἐστὶ μὲν οὖν εὐώδες, id eſt. Eſt igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: ſicuti nec Paulus. Cæterùm non diu eſt, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibuſdam non deeſſet Agallochum uerum; nihilominus, quòd rariſſimum eſſet, officinæ ferè omnes eius loco, ut ſuperius diximus, oleaſtrum Rhodium ſuppeditabant: quem falsò exiſtimauit Ruellius aſpalathum eſſe. Naſcitur Agollochum (ut Luſitani per meridiem in orientem nauigantes teſtantur) in inſula Taprobana, aliiſque confinibus locis, cuius integros truncos in Luſitaniam, & Hiſpaniam iidem ſecum attulere, qui non modò incenſi, ſed manuum tantùm attritu ſuauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubique pretioſum Agallochum eſt: nam & in locis, ubi naſcitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere præſtet, hactenus mihi uidere non licuit. Sunt, qui ſomniantes dixerint, Agallochi arborem uidiſſe neminem, cùm terreſtri tantùm paradiſo proueniat: illudque ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut ſacra teſtantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ ampliſsimum fluuium quàm plurima ſecum Agallochi fragmina uehere, quæ tamen in ipſum ducuntur aliorum fluminum curſu, qui in eum confluunt. Quippe cum fluuij transluant loca, ubi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cum aliis uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in noſtris etiam fluminibus ſæpe ac ſæpius uiſitur. Cuius rei indicium affert illud, quòd Venetijs ueneditur, utpote quod longo aquarum diſcurſu omni ex parte laceratum, exeſum, comminutumque ſpectetur. Quamobrem mirum non eſt, ſi dum manibus tractatur, id odoris non præſtet, quo illud fragrare prædicant ex natali ſolo in Luſitaniam aduectum. Eius plura numerantur genera, ſi Serapioni fides eſt adhibenda, qui ex Abohaniſa Arabo ita tranſcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametſi quædam ibi creſcat planta neuig uocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verum præſtantiſſimum India mittit: & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi ſunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præſtent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ inſula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectiſsimum eſt nigrum, quod uarium oſtendat colorem, ſucci plenum, ponderoſum, duritie compactum, craſſum, non albicans, & quod accenſum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis eſt Mondunum à Mondel Indiæ urbe denominatum.

Agallochi conſideratio.

Agalloc. fabuloſa opinio.

Agallochi hiſtoria, ex Serap. & Sym.

natum. Tertium est Seificum, quod non obscuræ bonitatis præsumitur, quòd sua præstanti ui, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, sed statim subsidat. porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alcumericum Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quam itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu resistens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, ut ita terra obrutum marcescat cortex, lignumque tantùm purum remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circunstantes regiones deferri. hæc Serapio. Cui subscribit è recentioribus Græcis Symeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem & teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoque tempore eximunt, & negotiatoribus uendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideoque hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut testis est Symeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipsum concidunt, & sub terra multo puluere obruunt, & post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudum itaque erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad usum rapitur. hæc Fuchsij sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus. nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitque Agallochum illud præstantius, odoratiusque (ut etiam Symeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit sepultum, non uideo, cur potius insepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præstantiusque existimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non potest, quòd nullus ibi sit ignis, neque calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortassis odoratissima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, abaque odoramenta in regales præparent usus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel forte per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoque eorum ductu per regiones non defertur. In his nanque calorificis regionibus aquæ à solibus non obscurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod sepultum præstantissimum euaserit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secundo. Facit, ut Auicenna scribit, ad cordis affectus: ob idque inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenum alibi, quàm in succidaneis, ubi centaurium supplet pro Agallocho. Lignum, quod Græci ἀγάλλοχον, Latini similiter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλαλόη nominatur, ut officinis Lignum aloes: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes holtz, seu Kreuz holtz: Hispanis, Lin aloe.

Fuchsij sententia improbata.

Agallochi facultas.

Nomina.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHVM. CAP. XXII.

NArcaphthum ex India defertur, corticosum, simile [a] sycomori libro: quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus uuluæ suffitu prodest.

[a] Meum & Cat. συκαμίνε i. Mori.

TAm breuiter, tamque parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, ut nimirum mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eoque magis quòd nihil de hoc (quod equidem sciam) Theophrastus, & Plinius suis monumentis posteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non desunt indicia, quæ præ se ferant (si modò ad nos deferatur) id omnino esse Narcaphthum, quod uulgò officinæ uocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos suffimentum significat. Proinde cum huius in suffimentis frequentissimus sit usus, nil mirum si nouum ex usu sibi uendicauerit nomen, quod est thymiama. Id quod corrumpentes posteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioscorides inquit) iucundi odoris gratia per se suffitur, ac etiam alijs suffimentis inseritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tantùm usu uenit in compositis odoramentis, quæ ad suffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per se id muneris præstet, raræ quoque fiant suffimentorum compositiones, quæ ipsum non recipiant. Quare admirari sinamus, si relicto proprio suæ arboris nomine, sibi ascititiam nomenclaturam ex suffimentis usurpauerit. Serapio Narcaphthum Lasabaten uocat: & illud odorati calami uice supponi posse autumat. Νάρκαφθον Græcè, sicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, siue Lasabaten: Italicè, Agallocho, atque etiam Tigname, ueluti seplasiarum uulgò.

Narcaphthi consideratio.

Tigname.

Nomina.

Κάγκαμον. CANCAMVM. CAP. XXIII.

CAncamum Arabici ligni lacryma est, myrrhæ quodammodo similis, uirosi gustus, quam ad suffimenta usurpant. Vestes eo, additis styrace, & myrrha, suffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obesos, si ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulso aceto plusculos dies ebibatur: lienosis datur, comitialibus, & suspiriosis: menses cum aqua mulsa pellit: oculorum cicatrices confestim emẽdat: uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduersus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

Cancami consideratio.

Cancamum, quod notis omnibus Dioscoridis historiam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ studiosorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens ostendunt, quod surculos incognitæ arboris undique circumuestit, myrrhæ quadántenus simile. Veruntamen quod nulla (ut Dioscorides inquit) in eo manso saporis uirositas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm esse legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maxime infectoribus ad inficienda serica stamina, idque uulgari sermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantùm (ut opinor) bonitate differunt. Præstantius uulgò appellant Lacca sumetri: quòd uerò deterius est, Lacca comberti, cognomentis fortasse à locis Arabum, à quibus deferuntur, acceptis. Primum surculis perpetuò obuolutum uisitur: alterum absque surculis in glebas concretum myrrhæ modò, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaque factum est, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum esse Cancamum, nempe quòd is Cancamum Laccam appellet, & quod arboris sit gummi, uel lacryma myrrham quadántenus referens: quòdque etiam eius meminerit Serapio, postquàm de Dioscoridis & Pauli Cancamo egit, his uerbis.

Laccæ Arabũ opinio uaria.

Lacca (ut inquit Isac amran) res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret, sapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò post infecturam subsidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterum Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine secundo. Ventriculum, & iecur roborat, corumque infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc scatent gummi, diligenter franguntur, ac subinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus aristolochiaque inferbuerint: deinde pistillo agitantur: cùm autem ab agitatione resederint, aqua leuiter abijcitur. quod si una tantùm lotione non pelluceat, secundò item repurgetur, demum siccetur in umbra, & recondatur in uase uitreo. hæc Serapio. Quibus palàm est, gummi, quod infectoribus uulgò Lacca dicitur, Laccam esse Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quod Dioscoridi Cancamum lacryma sit Arabicæ arboris, uirosi gustus: Serapioni uerò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum surculis inhærens, sapore non ingrato. Item Dioscoridi Cancamum obesos extenuat, lienosos iuuat, suspiriosis, & comitialibus prodest, menses pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obstructiones aperit, uiscera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem sanat. quæ omnia medicamentorum diuersitatem præ se ferunt. Quo fit, ut non ab re existimauerint peritiores medici, nos omnino Dioscoridis Cancamo esse destitutos.

Cancamum & lacca quòd idẽ sint, probatur.

Veruntamen non desunt rationes, nec probatißimorum auctorum testimonia, quibus etiam probari poßit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idem esse. Nam etsi hæc, quæ allata sunt, omni ex parte uera uideantur; si quis tamen Dioscoridis codicem hoc capite scatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusque perpenderit, certior fortasse fiet, nos Cancamo non omnino destitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni simplicium censu omnia ex Dioscoride transcripsit, accuratius perlegerem, inueniſſemque illi Cancamum lacrymam esse Arabicæ arboris, myrrhæ similem, odore grato, & quòd nullius uirosi gustus meminerit, illico orta est suspicio, quòd ea particula Dioscoridi illegitimè accesserit. Auxit deinde suspicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut assolet) ex Dioscoride transcribit, nusquam huius particulæ mẽtionem fecerit. quòd fortasse Dioscoridis codex, à quo transcripsit, hac menda facilè uacarit. Sed illud adhuc magis rẽ ita se habere mihi persuasit, ꝙ primũ legatur in Dioscoride, Cancamum uirosi esse gustus, quod fœtoris, non suaueolentiæ indicium est: mox cum styrace, & myrrha ad suffiendas uestes expeti, ut grato commendentur odore. quæ ut inter se maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent suspicionem. His itaque rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus esse uideor, ut quasi crediderim Dioscoridis codicem hoc in loco uitiatum fuisse. Vnde postea factum sit, ut eius Cancamum ab Arabico diuersum sese ostenderit. Neque sanè huic opinioni illud obstare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aßignauerit Dioscorides, quàm Serapio. siquidem nulli dubium est, quin ea medicamenta, quæ obesos extenuant, lienosos iuuant, & menses cient, poßint pariter uentriculum & iecur roborare, eorumque infarctus expedire, & cutem subeuntes aquas, & felle suffusos sanare. Hæc autem silentio inuoluenda non duximus, non ut nostra hæc probetur, uel improbetur opinio, sed ut alijs ueritatis inuestigandæ pateat aditus.

Laccæ factitiæ genera.

Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuersarum infectionum sedimento pictoribus tantum parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant Cremese, & Cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod brasilium uocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur.

Fuchsij opinio improbata.

Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus uocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Isac, rem rubeam (ut paulò ante diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius sententiæ reperio fuisse Fuchsium. Sed meo iudicio non exactè rem explorasse uidetur. quippe chermesinum, quo puniceo, & purpureo colore serica stamina inficiuntur, est (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, uel roscidum, uel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diuersum. Siquidem hoc nil aliud est, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali uocant uulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis sericis, quæ uiliori ueneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quem hîc secutus est Fuchsius, huiusce laccæ infecturam uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioscoridis. quo fit, ut existimauerim in eo capite de lacca omnino subesse mendam, uel auctoris, uel interpretis: & fortè melior hæc esset lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs similes sint, quorum infecturis inijcitur chermes.

Pharmacopolarum error.

Aberrant præterea pharmacopolarum quàm plurimi Dialaccam antidotum componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant. Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus detestandum incidant: id nanque ijs facilè continget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morem gerent.

Monachorum lapsus.

Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cancami, seu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lacrymam,

crymam, quam seplasiæ sanguinem draconis appellant, quæque Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potissimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum, & iecur roborat; adeò eorum infarctus, & obstructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adstringit, ita ut scriptum reliquerit Dioscorides, eam lacrymam ijsdem pollere uiribus, quibus hematites lapis: cuius tamen uis est, ut mensium profluuia sistat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præsertim ubi uasorum infarctu remorentur. ob idque maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad uulnera cohibenda, & ossium fracturas ferruminandas. Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, ut si nostro consilio uti uelint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quam laccam ipsam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad sericorum uellerum infectum copiosissima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiscuit. Quod λάγκαμον Græci, Latini item Cancamum uocant: Arabes, Sach, siue lach: Itali, Cancamo: uulgus officinarum, Lacca.

Κῦφι. CYPHI. CAP. XXIIII.

CYphi odorati suffimenti compositio est, dicata dijs: qua abunde Aegyptij sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ passæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris sextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis uinaceis, tusam cum uino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cribrata adijcito: die uno humorem combibere finito. dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile uas recondito.

Cyphi caput adscititium.

Nomina.

NOn omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimque uetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc accessisse. siquidem non rationi consentaneum esse uidetur, Dioscoridem hîc de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti possit, quemadmodum est de multis alijs compositionibus. Vt κῦφοι Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.

Κρόκος CROCVM. CAP. XXV.

a Meum ἐπὶ τῆς ἕλικος .i. in circuitu.

b Ruel. ὁλοκλήρος. Cat. ἀμήκης addit. sed meum ὁλομελής.

c Non habet Orib.

† Nouo addit Orib.

CRocum optimum in medendi usu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in [a] capreolo, oblongum, [b] omnibus suis partibus constans, non fragile, plenum, à quo detractum est nihil, quod madefactum manus inficit, nec situm redolet, aut cariem sentit, subacre: sin huius generis non est, aut uetus, aut humore perfusum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilica omnia uiribus infirmius est. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob succi copiam, & coloris uenustatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de causis magno uenditur. Vtilissimum in medicina quod antè descripsimus. Adulteratur immisto crocomagmate tuso, [c] atque etiam sapæ sublitu: contrita, quò pondus adijciatur, simul argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat insidens puluis, præsertim si defrutum in odorando subolet. Thessalus ipsum tantùm odoratum esse uoluit. Alij exitiosum, tribus drachmis ex aqua potis. Proculdubio uim coquendi, emolliendi, atque substringendi habet: urinam cit: elegantem colorem præstat: qui ex passo biberint, crapulam non sentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum causa temperantur: ad uuluæ etiam, sedisque cataplasmata, utiliter inditur: uenerem stimulat: uergentes ad ignem sacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili † sole siccari oportet, celeriterque uersari. Vrinam mouet radix ex passo pota.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

CRocomagma fit expressis unguenti crocini odoramentis, & in formas digestis. Optimum est odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, subamarum, quod madefactum croci colorem reddit, gustatumque uehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale est quod à Syria defertur. Habet suas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuersant: urinam cit, calfacit, concoquit, & emollit: Vires croci proportione quadantenus repræsentat: quandoquidem plurimam croci partem sibi Crocomagma uendicat.

CROCVM FLORENS.

CRocum quidem ubique terrarum cognoſcitur. Planta eſt comoſis folijs longis, anguſtis, capillaceis planis tamen non rotundis, tragopogoni modo, ſed anguſtioribus & numeroſioribus, humi accubantibus, denſis, ac mollibus. Floret post æquinoctium Autumni anteaquam folia proueniant, floribus Colchico Ephemero ſimilibus, purpureis, ac aſpectu iucundis. E medio rubra prodeunt ſtamina in craſſiuſculum cacumen deſinentia, quibus cum ex eadem ferè origine, quidam exeunt proceſſus exiguæ linguæ figura aurei coloris, ijs ſimilibus, qui in colchici flore habentur. Floret Crocum continuo ferè menſe. A floribus prodeunt ſubinde folia, quæ tota hyeme uireſcunt, ſpretis algoribus. Areſcunt hæc, ac prorſus deperduntur uere, & nunquam per æſtatem apparent. Radicem habet Crocum bulboſam, pluribus contectam tunicis, ipſisque ſubflaueſcentibus, Gladioli modo. Eruuntur Bulbi quarto anno, uerno tantum tempore ſeruanturque æſtate tota in horreis & ſeruntur: deinde appetente autumno, in tenui ſolo; nam & ſtercora odêre, & ſolidam humum. Crocum in Italia, & præſertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: quanquam non deſunt rura in agro noſtro Senenſi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipſum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod ſciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Veſtinorum urbe affertur, primum ſibi locum Croci conſideratio.

uendicat

CROCVM NON FLORENS.

uendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli deuectum. Sed huiuscemodi sanè perexiguum est, idque difficulter transit ad Italos, ob eius frequentissimum in cibis usum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophrastus auctor est) uergiliarum occasu, paucisq; diebus: confestim uerò cum folio florē quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit. Croci meminit Galenus libro. VII. simp. med. sic inquiens. Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; ostendimus. Sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium, proinde concoquendi quoq; uim quãdã habet adiuuãte. s. in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adest adstrictio, ea parem facultatem habent essentijs emplasticis uocatis, quas cùm iunctas esse caliditati non uehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. II. de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo. Κρόκος, Græcè: Crocus, Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azafran, Hispanicè: Saffran, Gallicè. Boemicè ßfran. Κροκόμαγμα idem nomen retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.

Croci uires ex Galeno.

Nomina.

Helenium

Ἑλένιον. ELENIVM. CAP. XXVII.

HElenium folia habet uerbaſci anguſtioris folij, aſperiora, oblonga: caulem [a] quibuſdam in locis non emittit: radicem [b] ſubalbidam, interdum ſubrufam, odoratam, [c] ſubacrem, uegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines [d] liliorum, aut [e] ari modo ſeruntur. Montanis, umbroſis, & [f] ſiccis locis prouenit. Foditur æſtate radix, particulatimque diſſecta ſiccatur. Potum radicis decoctum menſes, & urinas ciet. Ipſaque in eclegmate ex melle prodeſt tuſſi, orthopnϾ, ruptis, conuulſis, inflationibus, & ſerpentium morſibus. In ſumma excalfaciens eſt. Folia eius ex uino cocta utiliter iſchiadicis illinuntur. Helenij radix & ſtomacho utilis eſt in paſſo condita: ſiquidem ſalgamarij paululum ſiccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in ſapam conijciunt, & ad uſus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax eſt. Alterum Helenij genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba eſt cubitalibus ramulis, ſerpylli modo per humũ repẽtibus. folijs lẽticulæ circa ramos, ſed lõgioribus crebriſq;: radice pallida, [g] digiti minoris craſſitudine per ima tenui, ſupernè craſſiore, cortice nigro. Naſcitur in maritimis, collibuſq;. Radix una in uino epota, contra ſerpentium ictus auxiliatur.

a Ita Cat. Sed Meũ & Drag. ſimpliciter καυλὸν ἐκ ἀνίησι.
b deeſt in meo & pro ſubruſa habet κιῤῥαν .i. fuluam.
c Cat. δριμεῖαν .i. acrem.
d deeſt in omnibus exemplaribus.
e Ita Meum, & Drag. Sed Cat. κιναρῶν .i. cinaræ: idq; rectius meo iudicio.
f Meum αὐχμοῖς .i. ſiccis. ſed Cat. ἐνίκμοις .i. humectis: idq; rectius.
g Cat. add. καὶ μακρὰ .i. & longa.

Elenium

Helenij consideratio.

Helenium, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta est uulgaris notitiæ. Folia habet uerbasci latifolij latiora, longioraque, hirsuta & in acutum desinentia, dorso prominente. Caulem profert bicubitalem, & aliquando maiorem, crassum, hirsutum, in quo flores exeunt aurei, Chrysanthemi modo, sed maiores. Semen edit uerbasco simile, tactu pruritum faciens. Radice nititur grandi, uegeta, tortuosaque. Exterius nigricans, interius uerò albicans, sapore amaro & subacri, ex qua agnatæ propagines seruntur. loca amat uliginosa, quanquam & in montibus quandoque nascitur. Quod autem in Italia prouenit, folio est longè maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm uerbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia, uerùm etiam ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum uarietate euenire facilè possit: crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus uir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis uetustissimum, ac probatissimum codicem, in quo longè plura legebantur, quàm in cæteris fere cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulem ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumque: flores luteos: & in his semen uerbasco simile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari possint; cùm non facilè adducar, ut credam, Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantùm est in medicamentis usus, tum amaritudinem, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. ubi sic habet. Siser his seritur mensibus, Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri. Breuior his est, sed torosior amariorque Inula, per se stomacho inimicissima. Eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut arundo seritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoque inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si ut eruta est, terram non attingat. Condita tussim emendat. Radicis uerò decoctæ succus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tussi, & conuulsis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. hactenus Plinius. Vinum, quod Helenij radicibus passim ubique in Germania paratur, frequenter in potu sumptum mirificè uisum acuit. Arridet radicis farina denarij pondere, diebus aliquot ex uino uetere hausta, spleneticos iuuat.

Helenij Aegypt. consid.

Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioscorides, ad nos (quod ego sciam) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à nostrate non distinxit Auicenna, sed utrunque simul confudit. Meminit huius etiam Plinius lib. XXI. cap. X. his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu eius quandam gratiam ijs, uenerémque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eúmque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. hæc Plinius. Quibus satis constat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, sed etiam in Helena Aegæi insula præstantissimum haberi. Helenij radicum succus, cum pari hyssopi succi portione, et aquæ stillatitiæ Tussilaginis triplicato pondere, saccharique quantum sat fuerit, ad mellis spissitudinem decoctus, mirifice asthmaticos iuuat, si eo frequenter utantur.

Helenij uires ex Gal.

Helenij uires scripsit Galenus libro VI. simpl. medic. sic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis est, non primo statim occursu excalfaciens: ac proinde non dicenda est calida, & sicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone crassos, lentosque humores, idoneè commiscetur. Rubrificant quoque ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas uocant, & exiguæ assiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. hæc ille.

Fabulosum.

Cæterum sunt, qui dicunt (ut etiam testatur liber de theriaca ad Pisonem, Galeno ascriptus) quòd si Helenij succo tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idque in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim. Nam cum plura sint in eo libro, quæ fabulosa habentur, ut latius in nostris scripsimus epistolis, nihil est quod me adducat ad credendum, ex Helenio parari uenenum. Crederem potius illius operis authorem ex aliquo codice hæc transcripsisse, ubi ἑλένιον αὐτὶ τοῦ ἐλλεβόρου deprauatè legebatur. Idque eo magis adducor ut credam, quod sciam in Hispania ex albo ueratro parari unguentum pro illinendis sagittis, adeo uenenosum, quod ubi sanguini se commiscuerit, ante horam animal interficit; nec alio medicamento sanari possè uulneratos, quam deuoratis cydonijs malis, uel succo eorum ebibito. Hoc enim antidoto ijs mirificè succurritur.

Nomina.

Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iasim, siue Rasen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant: Hispanico, Raiz de alla: Gallico, Aulnee. Boemico Vuoman.

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

a Meum ὠμόστριβες. i. crudū.
b Meum hic addit μέσον θερμοῦ ψυχροῦ. i. in calidicate & frigiditate temperatum.
c Meum cum Ruellio ἱδρώτων ἐφεκτικόν i. sudores sistit. Sed Cat. Contrario ἐφέλκτικον. i. elicit sed male.
d Ita Cat. sed Meū & Drag. μαλακτικὸν τῆς σαρκὸς, idque rectius.

Oleum: quod ex [a] immaturis oliuis exprimitur, ad multos usus rectè ualentibus accommodatissimum est. omphacinum id appellatur. Præstat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale unguentorum compositionibus idoneum intelligitur. [b] Stomacho utile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: [c] sudores cohibet. quò autem uetustius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, [d] emollit uentrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumque promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, ulcerantium medicamentorum uires permistum hebetat: contra uenena datur, assiduè potum, redditumque uomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextarijs in potu datur: uentris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & uehementius discutit:

ſcutit: oculorum claritati ſublitum confert. Si uetuſti non ſit occaſio, in uaſe decoquitur [e] ad mellis craſſitudinem, ut uetuſtatem repræſentet.

e Meũ & Cat. μέλιτος πάχος καὶ χρῶ· τὴν γὰρ αὐτὴν προειρημένῳ εἰσφέρεται δύναμιν. i. ad mellis craſſitudinẽ, & utitor, eandem .n. cũ prædicto uim habet.

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVAE. CAP. XXIX.

OLeum, quod ſylueſtres oliuæ fundunt, uehementer aſtringit, & ad ſanorum uſus ſecundum ſibi locum uendicat. In doloribus capitis utiliter pro roſaceo ſubſtituitur: ſudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, ulcera capitis manantia, ſcabiem, leprasque abſtergit: tardius canitiem ſentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo uetuſtius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum menſura, & ſub ſolem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut aſſidua deuolutione, ictuque agitatum reſpumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emolleſcat, in ſupradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: poſtea tedæ præpinguis piceæ, aſſulatim cæſæ æquale pondus adijcitur, & tranſactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affuſum recondi debet, ſubſtratis ſertulæ Campanæ corollis drachmas undecim pendentibus, cum pari iridis pondere. ſin minus, rurſus ſoli mandandum, & idem munus obeundum, uſque dum inalbeſcat.

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SIcyonij componendi ratio hæc eſt. In lebetem oris lati, ſtanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius unus: aquæ ſemicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at ubi bis efferbuit, & ſubtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferueſcit, & reliquis, ut diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri conſueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam uſque modum uim habet. Febri, ac neruorum uitijs prodeſt. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo utuntur.

Ῥύπος. STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

STrigmenta à balneis calfaciunt, molliunt, diſcutiunt: ad ſedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa uerò, quæ ex palæſtris puluerem ſibi adſciuerunt, in ſordis ſpeciem redacta, articulorum nodos impoſita adiuuant: iſchiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè ſufficiũtur. Deraſæ gymnaſiorum parietibus, ſimulacriſque ſordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, diſſipant: deſquamatis, & ulceribus antiquis proſunt.

Meũ & Drag. cõiungunt hoc caput cum ſuperiori.

MVlto quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioſcoride ſatis ſuperque conſtat. Quod tamen hac tempeſtate à nobis fieri non ſolet: quanuis fortaſſe apud Græcos eiuſmodi parandi olei conſuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantum in communi omnium uſu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametſi quidam, quod et guſtatu iucundius, & ſanitati conducibilius ſibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipſæ iam plene flauæ tantillum ſubrubeſcere cœperint. Cæterùm non mirum eſt, ſi ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: ſiquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; ſed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera frequentius ſibi totum corpus oleo perungebant. Qua de cauſa & balneas frequentabant, & thermas. nanque olei contracta ſordes, ut corpora ſæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris ſerui in balneis, qui non modo corpus totum intrantibus abluebant: ſed & ipſum quibuſdam ſtrigilibus abradebant ad hoc opus aptiſſimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento: quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus ſibi comparabant; denique pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum ſe in ipſis balneis abradere, ſudoremque emanantem detergere curabant, olei ſtrigmenta, quo ſe prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hìc meminit Dioſcorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo uſu apud ueteres oleum ad perungendos athletas qui in theatris palæſtræ nudi luctabantur, non ſolùm ut eorum cor pora agiliora, expeditioraque in certamine redderentur, ſed ut etiam ij difficilius ſeſe manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipſi oleo affatim peruncti, illum in ſe facilè contrahebant; ac multò magis cùm in terram alter alterum conſternebat. Quare balneum ingreßi, ſtrigilibuſque abraſi cœnoſa ſtrigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioſcorides mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copioſè peruncti inter luctandum palæſtræ parietibus, ac ſtatuis lapideis, ſeſe ſæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facilè fiebat, ut adueniente puluere cœnoſum quoddam unguem parietibus inhæreſceret: de quo etiam Dioſcorides diſſeruit. Oleum, ſi cum pari portione uini Cretici calidum bibatur, aut Clyſtere infundatur, Colicos, iliacos, & calculoſos dolores mirificè mulcet. Olei facultates fuſius proſecutus eſt Galenus lib. VI. de ſimpl. med. facult. ſic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod ſanè propriÿßimo nomine oleũ appellamus, cuiuſmodi ſit tẽperaturæ, ſuperioribus libris definitũ eſt. quippe humectatoriũ eſſe, & moderatè calidum oſtendimus. Eiuſmodi eſt, quod eſt dulciſſimum, fitque potiſſimùm ex oliuis, quas Græci δρυπετεῖς uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in ſe habet adſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigidita-

Olei conſideratio.

Olei uſus apud ueteres.

Olei facultates ex Galeno.

tis. Porrò oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: ubi uerò illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quicunque in præparando germina iniiciunt, ij & ipsi omphacino simile oleum efficiunt. Cæterùm rogandum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præferat adstrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum esse existimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id est Hispanicum nominant. Quod si nequaquam gustantibus adstringere appareat, sed adamussim uideatur dulce, id modicè esse calidum putandum. Porrò si tenue quoque cernatur (tale est, quod purum est, quodque intuenti translucidum uidetur) ac modicum eius latissimè per cutem extensum sibi maneat continuum, celeriterque à cute combibatur, id utique pro optimo ducendum, ac olei uirtute quàm maximè pollere, quale est Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers sit mordacitatis, suprà positum est. Cæterùm quo potissimum modo id probissimè laues, in sequenti tradam opere, quod inscribetur de medicaminum compositione, ubi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agetur. nunc simplicia prosequor, adijciamque & de alijs olei speciebus sermonem.

Oleum syluestre.

Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicem temperaturam obtinet; sed extergit, simulque adstringit. Squalidissimum id est ex omni olei genere, & post Istricum quoque: deinceps illis est Hispanum. Pinguissimum est Libycum, & Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehensorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamque. Porrò oleum pingue æstimatur, indicatur que uiscositate: tenue uerò si perluceat, si purum sit, si plurimum à minima eius portione inungatur, si facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque ubi unà cùm aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusque iniectorum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque iniiciendorum generatim disces, sigillatim quoque confectum ex iisdem oleum cognoscere dabitur.

Nomina.

Quod Græci ἔλαιον, Latini Oleum dicunt, id Arabibus Cait, seu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Oel: Hispanis, Azeyte: Gallis, Huyle.

Ἐλαιόμελι. ELAEOMELI. CAP. XXXII.

IN Palmyris Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, sextario cum una aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere, torpescunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uereri oportet: uerùm cerebro excitare, ne ueterno pressi somnos captent. Fit & oleum è pinguitudine surculorum. Optimum uetus, crassum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur, lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QVanquam quotidie plura, uariaque mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur, Elæomeli tamen (quod sciam) non modò non conuehitur, sed ne ullum quidem unquam audiui, qui ipsum uiderit, uel nouerit.

Hermolai lapsus.

Cæterùm Hermolaus uir quidem præstantissimus dubitat, utrum elæomeli sit manna, elæomelitis, & aeromelitis, quod mel aeris significat, uicinitate deceptus. Quapropter non possum non admirari, doctissimum uirum hac in re dubitasse, cùm tum Dioscorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat consuetudinem, communi sententia scribant, elæomeli oleum esse è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aereum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoque magis, cùm addiderit Dioscorides, non modò elæomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi tusis, expressisque arboris surculis.

Κύκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

CIcinum oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua uoles quantitate, torrido sole flaccescunt, & aliorum more cratibus instrati tantisper insolantur, dum uestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, subiectoque igni ferueſcunt: & ubi insitum prorsus humorem reddiderunt, sublato ab igni uase, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit usus, longè secus fieri solet. Nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per sportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad psoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodest sedis inflammationibus, uuluis conuersis, atque præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: uentris animalia pellit.

Ricini olei consideratio.

RIcinum, siue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur; quanuis rarioris sit usus. Nanque semen plantæ, quam Dioscorides ricinum appellat, Arabum esse cheruam nemo est, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum uocat, ut diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum est fœdum, liuidum, & sanguine plenum, quod Italis zecca uocatur, suibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cùm hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum; idcirco Ricini nomen sibi comparauit.

Ricinus unde dictus.

Meminit huius olei etiam Mesues, qui præter uires ei à Dioscoride redditas, addidit, id ualide crassas coercere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, colique doloribus prodesse illitum, potum, & infusum.

Α'μυγδάλινον

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

Amygdalinum oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, siccatisque, in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adiicitur, & ubi dimidia hora humorem hauserit, uehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursum hemina aquæ inspergitur, & postquàm ebiberint, idem opus prosequendum. singulas heminas reddunt singuli modij. Contra uuluarum dolores, strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes efficax est: uitijs renum, calculosis, difficili urinæ, suspiriosis, lienosisque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit: maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut rosaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat. ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abstergit.

Cvm amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumque conficiendi modum non explicarem: præsertim cùm nostræ ætatis medicis maximo sit usui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeque conficiant. Parandi igitur ratione (ut Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresque amygdalæ, qua lubet quantitate, ab utriusque corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, & in loco calido reponuntur, quinque horarum spatio. dein parum iterum contunduntur: mox prælo tandiu premuntur, quousque omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæque amygdalæ in uitreo, uel stanneo uase, infunditurque uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturque amygdalæ, & statim prælo calentes subijciuntur: itaque oleum copiosius excipitur. Tritæ rursum amygdalæ, & repurgatæ. in sacculis panno duplicato inuolutis sub arena, cineréve calido reconduntur, & postquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed nostrates seplasiarij plurimùm negligentiæ, segnitiæque indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neque delibrant; sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum inijciunt, ignique admouent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum conijciunt, & prælo summittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt. quod plerunque exustionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico euomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidem contusis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum uires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis uiolentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaque diligenter animaduertens optimus Mesues Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut uidelicet, cum purgatæ, contusæque essent amygdalæ, calore quodam suaui, ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraque confundunt. Amygdalinum igitur, si rectè, probeque conficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra uuluarum dolores illitum & potum facilè præstat: sicuti uesicæ cruciatibus est efficax, si argentea fistula coniectum impulsorio instrumento inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisque uiscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Amygdalini parandi ratio.

Myropolarum ignauia, & lapsus.

Amygdalini uires.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

Simili modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, uaros, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cum anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

Antiq. cod. separat ab inuicem hæc tria capita.

Oleum unguentaria glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, ut latius libro quarto disseremus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit. Illitum strumas dissoluit, durosque tumores. Frigidis tum iocinoris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quod etiã si diu ueterascat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoque unguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda; præsertim cùm moscho, & ambro chirothecas illinunt. quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, ut facilè euenerit, si alio quóvis oleo eo in opere uterentur. Quamobrem mirari non licet, si ueteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint. Sesaminum uerò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuque premitur, quousque oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunque lenit, sed præcipuè gulæ: uocẽ expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisque unguentorum compositionibus, quorũ in officinis est usus. Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina usus esse reperio, et si lucernis, & lampadibus,

Balanini consideratio.

Balanini facultates.

Sesaminum, & eius uires.

Oleum è nucibus iuglandibus.

qui parſimoniæ ſtudent, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò conſumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini ſemine exprimitur. ſiquidem hoc ceruſſæ admiſtum tractu temporis colorem immutat, illud uerò incorruptum perpetuo aſſeruat.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYoſcyaminum ſic fit. Semen candidum, recens, ac ſiccum tunditur, & calida aſpergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque inſolatur, ſiccatæ, quæ ſub manu ſunt, partes cum reliqua maſſa permiſceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigreſcat, & grauiter oleat: mox preſſum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax eſt: peſſis miſcetur, ad emolliendum utile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuſo. Vis ei aluum ſoluere potu. Non ſecus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem eſt, quæ facto è gnidio grano, uerùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani ſemine fieri ſolet, cæterorum more. Phthiriaſes mala ualetudine contractas tollit: ſcabritias cutis in facie emendat. Ad obſonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum poteſt, eodemque modo paratur. Tritum ſinapis ſemen, [& calida aqua] madefactum, adiecto poſtea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax eſt: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

ὕδατος ψυχροῦ .i. aqua frigida leg. antiq. cod.

Hyoſcyamini uires.

TAmetſi perpauci reperiantur medici, qui Hyoſciaminum oleum nouerint, ne dum in uſum receperint unquam; ego tamen idipſum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præſidia non iuuerint, efficaciſſimum eſt medicamentum, præſertimque inflammationibus pudendorum utriuſque ſexus. Item acutiſſimis aurium doloribus medetur cum caſtoreo, uel croco inſtillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & teſtibus illitum. Menſium exuberantiam cohibet, & albicantia uteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum peßis infuſum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, ſi tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibuſdam additis: ita ut euulſi pili integro anno non renaſcantur, ſi eodem depilata loca ſæpius perungantur. At ipſe in eo faciundo Dioſcoridem minimè ſecutus ſum, ſed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc eſt. Sumito nouum, ſiccumque hyoſcyami ſemen, tundito deinde, ponitoque in ſtanneo, uel uitreo uaſe, ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affuſum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens ſacculis imponito, & prælo ſubijcito, ſicque oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod ruſtici Ananienſes montanum piper appellant, paratur, receſſit hoc æuo à medicorum uſu, eo quòd in deijcienda aluo uiolentiſſimum ſit medicamentum, ruſticis tamen aptiſſimum, cùm ſæpius, ne medicos conſulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam ſæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (ut Meſues inquit) potum aqua intercute laborantibus, uiſcerum obſtructionibus, uentriculi, & coli cruciatibus a flatuoſitate genitis, efficax eſt. Suſpirioſis mirificè prodeſt, & uocem clarificat. Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Raphaninum præterea, & Melanthinum aboleuerunt, ſicuti etiam Sinapinum: etſi ubi ad ſummum excalfacere opus fuerit, maximam opem præſtare ualeant. Sinapinum uerò non niſi collacrymantibus oculis exprimi poteſt: tanta enim eſt uaporis acrimonia, ut concepto uapore, illico prodeant lacrymæ. Miſcetur quandoque cum eo, quod è piſtaceis nucibus elicitur: perunguntúrque eo genitalia in frigidis, ut felicius coeant, addito laſere, & moſcho.

Hyoſcyam. parandi ratio.

Gnidinum.

Cnicinum.

Rhaphaninũ.
Melanthinum.

Sinapinum.

Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

MYrtei faciundi ratio hæc eſt. E myrto nigra, ſylueſtri, aut ſatiua, foliorum molliſſima quæque tuſa premuntur; ſucco pares omphacini olei portiones adijciuntur, ſubiectiſque carbonibus inferueſcunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compoſitio. Tenera folia contuſa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleum folia in ſole macerant: alij prius oleum inſpiſſant malicorio, cupreſſo, cypero, & iunco odorato. Efficacius eſt amarum guſtu, & oleoſum, uiride, translucens, & olens myrtum. Aſtringit, & indurat: ideò medicamentis miſcetur, quæ cicatricem obducunt: prodeſt ulceribus in capite manantibus, ambuſtis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, ſedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis ſudores compeſcit: & ad omnia ualet, quæ aſtrictionem, inſpiſſationemque deſiderant.

In myrteo officinarũ lapſus.

MYrteum myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioſcoridis more, conficiunt, ſed è fructibus tantùm, nulla ſeruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroque uino immiſcent, & in æneum cacabum transferunt, ſubduntque (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibique tandiu inferueſcere ſinunt, donec uinum totum abſumatur; mox ab igne tollunt, percolant, & aſſeruant. Neque animaduertunt conficiendi regulam à Meſue explicatam. ſiquidem in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoque omphacino fieri, non (ut ipſi parant) ex maturis oliuis expreſſo. Nanque, ut balnei humenti, ac leni calore olei compoſitio mirificè digeritur, ac eius omnes conſeruantur partes: ſic contrà uiolento igne ſubdito peruertitur, & deſtruitur tota rei compoſitio. Sed quoniã reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipſo exordio pollicitus ſum) decreui non prætermittere quicquã, quo errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne quod officinæ ad medicamenta uſurpant (illud excipio, quod ab arborum reſinis, ſtirpiumque aliarum gummi, uitreis organis per ſublimationem, ut chymiſtæ uocant, elicitur)

Olei omnis generis parandi ratio.

uaſe

uase uitreo, uel saltem stanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primùm impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium uerò diem expressis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaque tandiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplissimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, aurique ingluuies, ut admodum superlucrentur, arcamque auro ad summum usque impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut uitæ ægrotantium satagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni consulant, his uerò mali errores emendent suos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, Myrtei parandi ratio. *uini nigri adstringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contusis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uase uitreo, uel stanneo reponito, tectoque uasis ore in balneo calentis aquæ immergito, & post tres dies extrahito, ac percolato. Rursus assumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium usque diem. At postremo uasis ore detecto, tandiu id apertum sinito, donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantum remaneat. Nec audiendi sunt ij, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (ut supradictum est) substratis carbonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, ut nostra hac ætate esse uisitur. Quamobrem putandum, quòd si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio præterijsset, ueluti nec illud Mesues, nec alij complures præterierunt, qui summo studio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt.*

Δάφνιον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

LAurinum fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque uiridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: uenarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauseam parit.

LAurini conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem, Ideoque quod id parum, uel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimque quòd non me latet, Laurinum, cuius est usus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraneam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad uentriculi dolores, coli, uuluæ, & lienis efficax esse tradidit. Laurini consideratio. Laurini uires ex Mesue.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

SImilis Lentiscini ratio. Namè maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis: ut in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumque sanat: utilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

LEntiscinum pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntque aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt, præloque subijciunt, expressumque asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absque alterius cuiusuis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (ut exprimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesque delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius usus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus lib. v. de comp. medic. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uiridia nuncupant, non fit in Italia, neque ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non uenit in usum. Hoc tamen (ut Mesues inquit) uulnera consolidat. Medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorumque duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur. Lentiscini parandi ratio, & uires. Terebinthini consideratio, & uires.

† *In his uerbis mendum subesse putamus, ut etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Aliàs siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cum scripserit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere; hîc uerò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoque refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.*

Μαςίχινον ἔλαιον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

MAſtichinum è trita fit maſtiche. Quod contra omnia uuluæ mala efficax eſt: mediocriter calfacit, aſtringit, & emollit. Aduerſus prominentes ſtomachi duritias, cœliacorum, dyſentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio inſula componitur.

Seplaſiariorũ lapſus.

MAſtichini parandi rationem, ſanè quàm paucis Dioſcorides perſtrinxit. quippe è trita tantùm Maſtiche fieri tradidit nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplaſiarij autem nonnulli prorſus obliti, ſcripſiſſe Meſuem in balneo calentis aquæ Maſtichinum confici debere, communi oleo, albo uino permiſto: maſtichen admiſcent, & æreo uaſe carbonum igni admouent, ibique tanto tempore efferueſcere ſinunt, quoad uinum prorſus exiliat, ac inde uſui aſſeruant. At ipſe uitreis organis è puriſſimo tantùm maſtiche illud ſæpius confeci.

Μύρων σύνθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

DE ratione unguentorum conſequenter tractandum exiſtimauimus, quandoquidem ea in nonnullis corporum uitijs, aut medicamentis miſta, aut corporis perfuſa, aut naribus obiecta, plurimùm proſunt. in quorum probationibus conſulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuſcemodi iudicium. quod tamen in quibuſdam planè obſeruari non poteſt, propter ea, quæ ad miſcentur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & plerisq; alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

ἐρυθρῶν. i. rubras. Antiq. codex habet.

ROſaceum ſic fit. Iunci odorati quinque libras & beſſem tundito, & ſubactas aqua in uiginti olei libris: & quincunce ſubinde mouendo, coquito: dumque percolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adijcito roſas † non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, ſinito nocte tota macerari, poſtea exprimito: & ubi recrementum peſſum ierit, mutato uaſe, in craterem melle illitum recondito. Cæterùm roſas, quæ antea preſſæ fuerunt, in labellum demittito, & affuſis octo libris & quadrante ſpiſſati olei, iterum premito, eritque ſecundarium oleum. Quòd ſi tertias uſque, quartasve perfuſiones infundens exprimere uoles, ſecundarium fiet, tertiarium, & quartarium unguentum. Sed quoties id feceris, uaſa melle oblini debent. Si uerò ſecundam [a] infuſionem inſtituere libet, in expreſſum oleum, numero pari recentes roſas, nullo [b] humore imbutas inijcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò ſimili modo exprimens facito, totiesque recentes roſas detractis unguibus immittito: fiet enim ita oleum multò ualidius, nam ſepties oleum roſarum infuſionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à ſucco diligenter ſecerni oportet, nam ſi minimum quid relinquatur, unguentum corrumpet. Alij autem detractis unguibus, roſas tantùm oleo macerant in ſole hoc modo. Roſæ, quæ ſelibram pondere æquant, in ſextario olei diebus octo madeſcunt, & uſque ad tertiam perfuſionem quadraginta diebus inſolantur, & ſic oleum reconditur. Alij calamo, aut aſpalatho prius olei ſpiſſamenta faciunt. Alij coloris cauſa anchuſam admiſcent, & ſalem, quò minus oleat. Vim aſtringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplaſmatibus utile. Potum ſoluit aluum: ſtomachi ardorem reſtinguit: ulcera caua replet, & mulcet, quæ cacoethe uocantur: ulceribus in capite manantibus, atq; feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodeſt: ad genarum duritias illitum efficax eſt. ad laceſſita interanea, & concitatas uuluas utiliſſimè ſubijcitur.

a Meum ἐμβολὴν. i. iniectionem.
b Meum ἀβρόχων. i. ſiccarum.

Vnguentorum conſid.

HOc ſub olei nomine comprehendit Dioſcorides oleum omne, quod per ſe tantùm, nulla alterius olei admiſtione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuerſorum generum ſeminibus, aut ſtirpium reſinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia ſimplicia medicamenta admiſcentur, ut in præſentia de Roſaceo agens, & deinde in ſequentibus manifeſtè oſtendit. Quo fit, ut apud Dioſcoridem oleum uocetur, quod ſimpliciter expreſſum ſit: unguentum uerò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus conſtet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. ſimpl. medicamentorum de oleo agens, ſic inquit. Ex dictis cognoſcere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque ubi una cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur.

Roſacei conſideratio.

Cæterùm oleum roſaceum, quod hoc tempore officinæ completum appellant, à Dioſcoridis roſaceo longè diſſidet, quod etiam eo præſtantius exiſtimandum eſt, ſummum ob artificium, quod in ipſa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium eſt multorum à labore procliue ad ignauiam) illud ſecundum Meſuem temperant; tametſi plures ab eo optimi roſacei conficiendi modum ſint conſecuti.

Roſacei omphacinum.

Fit etiámnum roſaceum roſis non affatim dehiſcentibus in omphacinum demiſſis, modò calentis balnei uiribus (ut in quibuſdam alijs ſuperius adnotauimus) modò inſolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præſtet, oleum prius ex aqua roſacea lauent, deinde pluſculo temporis ſpatio

ter, aut

ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expressione peracta, immaturarum rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremò oleum à succo secernunt, & diligenter asseruant. Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesque cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dysentericis medetur. Capitis uulneribus aptißimum est, quòd roboret, siccet, resoluat, inflammationesque non modo prohibeat, sed etiam extinguat. Quo circa hac in re maximè probatur Galeno lib. 11. de comp. med. secundum locos, ubi de dolore capitis scribit, qui uel ex uulnere, uel casu excitatur. Cuius etiam meminit lib. x. simp. med. de sanguine agens. Rosacei omphacini uires.

Ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

FRacta elate, tusa, & scarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: uerùm pares esse debent utriusque portiones. dein mundo uase ad usus reconditur. Viribus rosacco proportione respondet: aluum tamen non mollit.

ELATINVM, quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate obsoleuit.

Μήλινον. MELINVM. CAP. XLIIII.

MElinum hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ sextarijs admiscetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox in uas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & uestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum uires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, ut contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id uim refrigeratoriam, & astringentem habet. Contra scabiosa ulcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis uuluis infunditur: citatam urinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

MElinum oleum ad hodiernum officinarum usum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis dissecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs superius ostendimus. Melini consideratio.

Οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

OEnanthe è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, uoluiturque: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximum rosaceo effectum præbens: sed aluum non resoluit aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthen refert.

OEnanthinum nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioscoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non sit opus, illud pluribus explicare.

Τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

FOeni græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, postea, premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alij oleo antea his odoribus spissato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & concoquit: omnibus uuluarum duritijs magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus subijcitur, ubi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflammationes lenit, tenesmo subditum prodest: ulcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: uitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inseritur. Eligi oportet recens, quod non uehementer fœni græci odorem præ se ferat, & manus abstergat, sapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

OFficinarum Luminaria ex Rasis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij bessem adijciunt.

Σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

SErpylli, cassiæ, abrotoni, florum sisymbrij, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro uiribus ipsorum coniectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui

madentium uires non euincat: hæc post quatriduum exprimuntur. denuo noua alia simili mensura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro uiridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduersus uuluæ præclusiones, conuersionesque efficax est: menses, & secundas, & partus extrahit, uuluæ strangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: sed cum melle uti eo præstat; quandoquidem uehementi astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotonicorum, uulsorumque cataplasmata utilissimè additur.

Sampsuchini consid.

QVanquam ex Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij sententia idem esse constat sampsuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuersis capitibus seorsum scripserint, eorumque temperamenta per gradus disidere tradiderint; non ab re crediderc nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quòd in his unguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosque ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quòd si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis scripsisset Dioscorides, alterum unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampsuchinum appellans. Porrò ut huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus, Diosc. & Plinius sampsuchum uocauere, sed potius (ut ego existimo) Marum, id quod etiam sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Nanq; Mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus assignandis Galenus à Dioscoridis Maro non longè recesserit. Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium uocat: quippe & hoc quibusdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Cæterùm licet Dioscorides Sampsuchini, & Amaracini diuersis per se capitibus meminerit; non obstat propterea, quò minus idem esse possint sampsuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de causis ut alterum ab altero distingueret, Dioscorides facilè impulsus fuit. quarum altera est, quòd si diligenter animaduertantur utrorunque compositiones, utique Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampsuchino pretiosius iudicabitur. Ideoque auctor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quòdque ob eius claritatem id particulari descriptione dignum censebat, ut præstantiæ discrimen faceret, utque etiam minus probatum à probatissimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumque non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare uoluit: nam si id non fecisset, quódnam altero præstantius esset, discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampsuchinum, alterum uerò Amaracinum Dioscorides appellauerit: quòd (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico sampsucum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum insigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioscorides haud quaquam permutandam censuit. Quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quam secum ex Cyzico tulerat.

Solutio controuersiæ.

Opinio quorundam.

Ὠκίμινον. OCIMINVM. CAP. XLVIII.

OCiminum oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & bessis pondo, die noctuque uiginti olei libris macerato, premito, colato: cùmque exhauseris quallum, rursus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium: nam tertiæ perfusionis non est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cùm tãto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimum recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idem quod sampsuchinum potest, sed inefficacius.

Ἀβροτόνινον. ABROTONINVM. CAP. XLIX.

OLei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quòd si in longum tempus oleum uelis asseruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad uuluæ duritias, præclusionesque efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

OLei † libris octo & dodrante, florum anethi [libras undecim & bessem,] maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere uelis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

† παλαιοῦ. i. antiqui. leg. Orib. Conclusa leg. Orib. τὸ αὐτὸ . i. tantundem.

Σούσινον. SVSINVM. CAP. LI.

SVsinum, quod alij lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ unciæ quinque, permisto odorifero uino decoquuntur, & colato, oleo

to oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur, premunturque, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquiescũt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit; quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspargendus, & si qua sordes uasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem conijciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi uendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis folijs expressum primò oleum infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemque faciendum, ut prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, ut dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò ualidius unguentum efficies. Denique cum factum abunde uidebitur, singulis compositionibus miscere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumque primò unguentum infunditur, & paulò post excipiuntur uasculis siccis, myrrha, aut gũmi antea perfusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, aliove oleo, & liliis componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Aegypto factum. sed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uuluæ præclusiones, & collectiones aperit: utilissimum ad muliebria mala. ulcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresque emendat: uibices, cicatricesque celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpe fallant. In summa extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit. Antiq. cod. legit. χύξεων καὶ φλεγμονῶν. i. frigiditates & inflammationes.

Hoc, quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoque conficitur oleum, cùm uniuscuiusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata uidetur.

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

Narcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum uncijs quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàm plurimi conijciuntur, qui bidui spatio (ut in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum: siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas uuluæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

Narcissinum, quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis. quod mirum non est, cùm id etiam Plinij ætate parari desijsset, ut ipse libro XIII. cap. primo memoriæ prodidit.

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

Cvm Crocinum componere uoles, prius olei, ut in susino diximus, spissamenta facies, eisdem ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci unciam unam assumes: identidem quotidie moueto, & sexta die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adijcito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione utuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi usu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, somnum allicit: quare persæpe phreneticis subuenit perfusum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, ulcera purgat: contra uuluæ duritias, atque præclusiones, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, prodest cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: cõcoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportione respondent butyrinum, onychinum, & styracinum: quæ etsi nominibus distant, uiribus, & compositione cognata sunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

Olei omphacini eloti pars una, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius una parte oleum diluitur, altera adijciendis odoramentis admiscetur. Dein assumptis aspalathi libris quinque & semisse, calami

calami libris ſex & ſemiſſæ, mirrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem, & uncijs quinque, aſpalathus tuſus, & aqua affuſus decoquitur in oleo, donec conferueſcat: myrrha autem uino uetere odorifero ſubacta, contuſusque ſimul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aſpalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, ſublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tuſum reliqua aqua aſperſum infunditur, ſpatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Poſt hæc colato oleo in uiginti octo libras olei, floris liguſtri, quod cyprum uocant, ſex & quadraginta libræ cũ beſſe inſtillantur, quæ ſufficienter madefactæ per ſportulam exprimuntur. Quòd ſi copioſius deſideretur, idem recẽtium florum pondus iniectum ſimili modo prematur: & iterum aut tertiò, ſi quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris ſuauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora uenarum adaperit: uuluæ, neruorumque uitijs conuenit, pleuriticis, fractisque, per ſe, uel cerato immiſtum. malagmatis imponi ſolet, quæ opiſthotonicis, angina laborantibus, inflammationique inguinum opitulantur: item in acopa adijcitur.

Ι'ρινον. IRINVM. CAP. LV.

SPathæ quàm minutiſſimè contuſæ ſex libras cum beſſe, in tribus & ſeptuaginta libris & quincunce olei, æreo uaſe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poſtea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inſpiſſato macerata, ut ſcripſimus. Sed alia eſt componendi ratio. In olei ſeptuaginta libris & quincunce, xylo balſami (ut dictum eſt) contuſi libras quinque & ſextantem excoquito: poſtea detracto xylobalſamo, tuſi odorati calami nouem libras & dextantem adijcito, & myrrhæ glebam uetere uino odorato perfuſam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tuſæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, ſtrenuè; & uehementer diſtringito. Quòd ſi uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertiò ſimiliter maceratum exprimito. Longè optimum eſt, quod ſolam irin olet, quale illud eſt, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem. cruſtas adimit, ſordida ulcera & putrida purgat. confert fœminis uuluæ cauſarijs: item inflammationibus eiuſdem, atque præcluſionibus: partus eijcit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium ſonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodeſt. diuturnis deſtillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum ulcera, quas ozænas uocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immiſſis, uel ijs, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulſa gargarizatur: item contra arteriæ ſcabritiam. datur etiam ijs, qui cicutam, coriandrum, aut uenena fungorum hauſerunt.

Irini conſideratio.

QVanquam Irini præparatio (eſt enim per ſe clara ſatis) non magis, quàm Crocini, & Liguſtrini explanari expoſtulat: illud tamen ſilentio minimè prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, ſed radices, cum hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei ſpiſſamento imponi debent. Quod etſi Dioſcorides non explicauerit; cùm tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexiſſe Dioſcoridem exiſtimandum. Quippe quæ & ſuauiter oleant, & ad unguentorum ſpiſſamenta floribus præſtantiores habeantur.

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

GLeucinum abſolutè conſtat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, ſpatha, aſpalatho, ſertula Campana, coſto, & muſto: circundatis interim uinaceis uaſi, quod aromata, uinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, poſtea expreſſum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorum, uuluæque uitijs auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

Gleucini conſideratio.

MInimè quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem ſimplicem appellauerit Dioſcorides. Siquidem aliæ habentur unguentorum compoſitiones, quæ multò pluribus ſimplicibus conſtant odoramentis, ſicuti Columella lib. XIII. capite L. apertè indicat. Cæterum non poteſt Gleucinum (ſi rectè admiſta ſimplicia conſiderentur) non uehementer excalfacere: tametſi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adſtringere, tum refrigerare ſcripſerit. Quod euidenti argumento eſt, aut Plinij gleucinum, ſiue muſteum, ab hoc Dioſcoridis, & Columellæ diuerſum eſſe, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendiſſe. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. ſcribat, gleucino muſtum incoqui in uapore lento, non ut alia admoto igne, ſed circundatis uinaceis per ſe calentibus: uidetur non parum cum Dioſcoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapſum fuiſſe, quàm ſecus. Nam etſi oleum omphacinum, cum quo muſteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adſtrictionis habeat: cùm tamen ſit aliarum qualitatum ſuſceptiuum, fieri quidem non poteſt, quin admiſtis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aſpalatho, meliloto, & coſto, ualde calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum ſit, temperamentum permutat (ut Galenus aſſeruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipſa facilè alias recipit qualitates.

Plinij lapſus.

Α'μαράκινον.

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

AMaracinum longè optimum in Cyzico fieri ſolet ex omphacino oleo, & balanino: ſpiſſamentis è xylobalſamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisque amaraci, coſti, amomi, nardi, caſſiæ, carpobalſami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quò pretioſius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & uinum aſſumuntur: hoc in uaſorum illitionem, illud ad cogendas tuſorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, ſoporem mouet, uenarum ſpiracula aperit, emollit, feruorem excitat, urinam cit: putrilaginibus, ac fiſtulis perquàm utile: necnon humentibus hernijs, poſtquàm medica manus operam ſuam impenderit: cruſtas, & tetra ulcera, quæ theriomata uocant, rumpit: difficili urinæ illita ſede, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu ſoluit: uuluæ ſubditum menſtruos curſus euocat: duritias, ac uuluæ tumores diſcutit: uulneratis neruis, & muſculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impoſitum.

SVperius in ſampſuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum eſt. Quo fit, ut hîc de eo plura ſcribere non ſit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycroum explicat, quod theriacæ admiſcetur, ubi diffuſius de eo agens ſcribit, quòd ſui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, Marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm ſe iuſſiſſe ait, ut legitimum experiretur amaracinum, id ſibi ex ſolo amaraco præparari, quod etſi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuiſſe teſtatur.

Amaracini conſideratio.

Μεγαλεῖον. MEGALINVM. CAP. LVIII.

FActitabatur olim Megalinum, ſed nunc compoſitio exoleuit, & prorſus obliterata eſt. Cuius ad hiſtoriæ complementum meminiſſe non fuit alienum. Miſtura cum amaracino eadem erat, ſed reſina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Reſina unguentis, neque tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, ſed coloris, craſſamentique cauſa. Ea tantiſper coquitur, dum deſinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de reſina diſſeremus.

Ἡδύχρουν. HEDYCROVM. CAP. LIX.

QVod Hedychroon uocant, in Co fieri ſolet: eiſdem præditum uiribus, & miſturis, quibus amaracinum, ſed ſuauius ſpirat.

HEdychroi compoſitionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ cõtinet, odoramenta uino ſabacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etſi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unam tamen elegit, quam hoc modo deſcripſit. Hedychroum habet mari drachmas duas: aſari, amaraci, aſpalathi, ſchœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalſami uerò, & opobalſami, cinnamomi, coſti, ſingulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas ſex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, caſsiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus inſula maſtiches drachmam unam: uino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miſcueris, fac trochiſchos ſimiles theriacis, & ſcillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum deſcriberet, tum quod Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam eſſet hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eorum errorem caderent, in quem ſua ætate medicum quendam Romæ lapſum fuiſſe commemorat: qui compoſiturus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum; exiſtimans eſſe herbam, aut radicem, aut quodpiam ſimplex medicamentum. id quod etiam hac noſtra tempeſtate quàm plurimis eueniſſe comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ ſcriptores in ſua theriacæ compoſitione hedychroum trochiſchos Alindaracaron appellauere: tradentes uarias eorum compoſitiones, in ſimplicibus medicamentis, pondere, & menſuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, ſi iandiu legitima Theriacæ compoſitio infeliciter ſucceſſerit; cùm & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Hedychroi cõpoſitio ex Galeno.

Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

FIt in Aegpto unguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani miſtionem: nam lignum, in quo galbanum enaſcitur, metopion uocant. Conſtat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balſami ſemine, galbano, & reſina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanum reſipiat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora uenarum aperit: ulcera purgat, extrahitque: ad præciſos neruos, & muſculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax eſt. ceratis, & malagmatis inſeritur: horroribus, conuulſiſque, præſertim quibus ceruix in ſcapulas deiecta, & retrorſum contracta eſt, utile habetur: ſudores ciet, uuluæ ſpiracula recludit, & eiuſdem duritias laxat. In ſumma molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIVM. CAP. LXI.

MEndesium constat balanino oleo, myrrha, cassia, & resina. Aliqui tamen post singulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ simul excocta non fuere, uim nullam exhibent. Similem metopio uim obtinet, sed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

λίαν, ualde non leg. Orib.

STacte uocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ, & organo expressæ. Ea perquàm odorata, ac pretiosa est, atque unguentum per se facit, quòd Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est uirium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis unguentis respondentem habet.

Stactes consideratio.

Styrax liquidus.

Medicam. peregrina cur adulterentur.

STacte Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterque officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solùm Venetijs ubique uenalis habetur, sed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrhæ primum aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridem ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumque manus transeant, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesque moliuntur, Dijs sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inueniri. nisi fortè uera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

a Drag. δόκιμον δὲ ἐστὶ τὸ δριμύ. i. probatur quod acre est.

CInnamominum consit è balanino oleo: & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamentis: atque cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomũ portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. [a] Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra uuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit. & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & ulcera, quæ putredinis uitium sentiunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasque cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RAtio Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamenti gratia adijcitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATRINVM. CAP. LXV.

MAlabathrinum spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus respondens.

Ἰάσμινον. IASMINVM. CAP. LXVI.

Ex meis Drag. & Catac. Exemplaribus nullũ habet hoc caput.

APud Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus uiolæ; quorum sextans in Italicum sextarium sesamini olei demittitur, uiolis, ut in lilino diximus, uicissim permutatis. Apud Persas inter epulandum usurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit; præsertim cùm in balneas

GELSIMINVM.

neas descensum est. Sed is opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant. grauius tamen spirat, quàm ut libenter à plerisque recipiatur.

IAsminum unguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc uerò aliquid nobis sese offert declarandum. Itaque primùm scire conuenit, quòd Iasme uocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm uiolaceum. Et certè cùm scribat Dioscorides, unguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, hoc est uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, uocabulorum fortasse uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini uulgò appellamus. Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, ut suam comprobet sententiam, ueteres asserit, præsertimque Dioscoridem, inter leucoij genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudque speciatim gelsiminum intellexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò nonproban-

Iasmini consideratio.

Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

dam censeo, sed omnino refellendam existimo. siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quòd Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisque generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminum esse: cum id folijs, uiticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisque notis ab omni leucoio dissideat. Sed hoc uerum esse Marcello concedamus, etsi minus concedendum sit, quánam ratione dicet unquam, Iasminum unguentum fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asserit, si Dioscorides ipse palàm prodit, Iasminum ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelsiminum à leucoio abunde ostendit Serapio, qui non modò fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de utrisque tanquam de rebus diuersis disseruerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritque gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra uisitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, ut credamus, gelsiminum Dioscoridi cæterisque ueteribus incognitum fuisse.

Iesemin unde dictum.

Cæterùm cur Arabes stirpem hanc IESEMIN *appellauerint, causa facilè assignari potest: quòd cum gelsimini flores odoratos, albicantesque albæ uiolæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipsi uiolæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi uernacula eorum lingua Zambach, siue Sambach uocitetur.*

Iesemini uires ex Serap.

Id autem sicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiam senibus frigidis digerit, cruciatibusque ex pituitæ lentore prouenientibus mirificè prodest. Flores tam recentes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc unguentarij cum amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoque è naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi uocabuli similitudine Sambacinum,

Ioannis de Vigo lapsus.

& Sambucinum idem esse existimant. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis non obscurus capite de Sambuco in suo paruo de simplicium libello. Non diu est, quòd Ieseminum, siue (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est: quamuis nunc ubique horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelsiminis ornentur. Planta itaque est Gelsiminum topiarijs operibus maximè expetita, non modo quod aduestiendas attegias, pergulas, & umbracula contexenda plurimũ ualeat, sed quòd flores odoratissimos proferat. Tota uiticulosa est planta, facilè scandẽs. A radice uiticulæ oriuntur flexiles, longæ, uirides, ac lentæ, è quibus folia prodeunt oblonga, septem uno è pediculo exeuntia, ut in lentisco in mucronem desinentia, mollia, & saturate uirentia. Flores habet in cauliũ summitate racematim prodeuntes, lilij parui effigie, odoris iucundi, uarijs, ut prædiximus, coloribus, è quibus rarissimè semen oritur. In aliquibus tamen locis Gelsiminum semen edit, lupino simile, quod a Doctissimo uiro Iacobo Antonio Cortuso Patauino mihi missum est. Amat amœnos & calidos tractus, passimque habetur in hortis & uiridarijs. Oleum quod ex eius paratur floribus liliino facultatibus æquiparari potest. Fit etiam ijsdem ex floribus oleum aliud ab unguentarijs tantum ad odoramenta, recentibus floribus,

Olium è Iasmino.

delibratis dulcibus amygdalis commistis, pluribus replicans uicibus, quousque nuces humorem odoratum combiberint. Tunduntur deinde in lapideo mortario, & calidæ sacculis conclusæ premuntur. Reddunt enim oleum perquàm odoratum, quod etiam in medicum usum uenit, quòd uiribus ijs polleat omnibus, quibus suum pollere scribit Dioscorides. Gelsiminum, Italicè appellatur Gelsimino: Arabicè Iesemin: & Zambach, siue Sambach.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

Myrrha lacryma est arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ spinæ non dissimilis: è cuius uulnere defluit lacryma in subiectas tegetes.[a] alia circũ caudicem concrescit. Dicitur ex his aliqua pediasimos præpinguis, qua expressa, stacte emittitur. Alia gabirea pinguissima, læto & pingui solo nascẽs: ea copiosam sudat stacten. Omnium prima est, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, splendens, subuiridis [b] ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Troglodytica secunda est, bdellij modo mollis, uerùm odore grauiuscula, apricis nascens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omniũ deterrima quæ ergasima dicitur, pingui carens,[c] cano situ obducta, acris, ad gũmi imaginẽ uergens, & uiribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs pastilli fiunt, sed è pinguibus pingues, & odorati: è siccioribus haudquaquã pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleũ non admisit, cum in pastillos digerebatur. Adulteratur macerato gũmi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda est recens,[d] fragilis, leuis, undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. superuacua, & inutilis est ponderosa, coloris picei. Calfacit, cohibet, soporem gignit, glutinat, siccat, astringit, uuluã emollit, & præclusam aperit: menses & partus celeriter extrahit cũ absinthio, lupinorum cremore, uel succo rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in uetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorisque doloribus, in alui profluuio, & dysenteria: horrores discutit duabus horis ante febrium accessiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: subdita linguæ liquataque, scabritiem arteriæ expolit: obtusam uocẽ expedit, uẽtris tineas enecat, contra grauẽ oris halitũ manditur, & aduersus alarũ tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes stabilit colluto cum uino, & oleo ore: uulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac ossibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatisque cum meconio, castorio, & glaucio: ad uaros autem cum cassia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cũ ladano, & uino myrteo illita, firmat: diuturnas destillationes lenit,† illitis penna naribus: oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & ut postea ostendemus

a τὸ δὲ ἐπὶ τῷ στελέχει περιπηγνυμένον καλλίον. i. alia uerò quę in caule cõcrescit melior est leg. Orib.
b Non leg. Orib.
c Meũ ψαφαρά. i. squallore fragilis. alij ψάθυρος.
d ψάθυρος. i. friabilis.

ostendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha dissecta radix est arboris cuiusdam in Bœotia nascentis. Melior est, quæ myrrham odoris suauitate repræsentat. Vis ei calfactoria inest, emollit, discutitque: suffimentis commodissimè inseritur.

Myrrhæ consideratio.

Myrrha, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum sanè ab ea differt, quam inter præstantissimas Myrrhæ species recensuit Dioscorides. Quippe uniuersa ferè myrrha, quæ in officinarum usu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis destituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (ut uidere est) minimè uirescit, pinguis non est, non odorata, non undique concolor, nec confracta uenas unguium figura leues intus ostendit, nec sapore acri deprehenditur; tametsi gustui amaritudinem relinquat. Verùm si fortasse cuipiam uideretur & hæc inter Myrrhæ species esse recipienda (quod tamen non satis compertum habeo) aut caucalim, aut ergasimam, esse crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cum hæ cæteris deteriores habeantur, certoque sciamus ex India in Alexandriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò sicca, nigraque est, sed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam situ obducta: & quanquam inter huiuscemodi globulos aliquod quandoque reperiatur fragmentum, quod & clarum sit, & pellucens, confractum tamen diuersicolor apparet. Ecquid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quo fit, ut credere liceat, eiusmodi Myrrham aut è deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarumque mistionum adulterio minimè uacare: hac enim impostura (ut Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ passim uulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatissima esse censetur. Verùm ea hactenus tam rara est, ut non nisi ad ostentationem asseruetur, & ad aliarum dignoscendarum regulam. Habebatur myrrha Galeni tempore in opocalpasum, quod calpasi lethalis, uenenosaque est lacryma conuersa, ut cassia in Cinnamomum, & Chalbanum in Sagapenum. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpasum (inquit) exitiale est, multosq; nos forte quadam uidimus nostræ ætatis decursu mori, quòd inscij myrrham, cui opocalpasum admistum erat, assumpsissent. De industria nanque nonnulli eorum, qui antidotos præparant, ut laudatissimam imponebant, eo quòd uiderent collyrijs indi tam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiat, & interdum incipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, uim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentũ. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile. hactenus Galenus. Adhibenda itaque diligentia est, ne & nos Myrrham quandoque opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare uidetur, ut existimet Myrrham officinis uulgarem bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frustra quandoque translucida reperiantur; sunt tamen potius hæc (ut dictũ est) gummi adulteria, quàm myrrha, uel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem unguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quòd scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumque facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha uerò, quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm arida sese offert. Cæterùm improbauit Dioscorides, omniumque Myrrhæ specierum deterrimam iudicauit, quæ aliquibus minæa, alijs aminnea uocatur, quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusque Troglodyticis prætulerit, factum est, ut existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam sub esse. Sed cum in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse. Plinius lib. XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his uerbis. Myrrham in ijsdem syluis, ubi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntque eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina: caudice duro, & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemque unedoni: scabrum alij spinosumque dixere: folium oliuæ, uerùm crispius, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore, utrunque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, ijsdemque temporibus, sed à radice usque ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua uitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est. hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim nostri usus myrrham Indicam esse. nanque per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ quoque historiam non iniucunde scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæque arbores aliæ super montem, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoque de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremque narrant: caudice duro, contortoque iuxta terram, crassiorique sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alij uerò, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremque. Sed thuris folium laurinum, læueque: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile: crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum uehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atque ita uidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, et

Brasauoli opinio improbata.

Myrrhæ historia ex Pli.

Myrrhæ histor. ex Theophrasto.

ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos uideri, alios tenuiores incisuras habere: & lachrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnunquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiáque mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamque sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoque se audiuisse dixere, myrrham, thusque collectum undique ad solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodesque Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit. mercatores uerò, qui uenerint, tabellas aduertere, eiusque quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde uenire, parteque tertia pretij Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idque seruari tutissimè dominis, donec acceptum uenerint. Alij myrrhæ arborem terebintho similem reddidere, sed scabriorem, spinosioremque: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoque ueteres præstantiores haberi. Nasci uerò hanc, & thus in eodem loco terra subargilia, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoque longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem uerisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusque norma cõcolorem accipiunt. hactenus Theophrastus. Myrrhæ drachma ex uino Cretico, calido pota, hora una ante paroxismum datur utiliter quartanarijs, sed sudare eos in lecto statim oportet, tribus replicatis potionibus, in ipsis accessionibus. Hoc medicamento ego ipse curatus sum. Valet quoque ad idem in Catapotijs cum Theriaca conformatis, magnitudine ciceris. Horum si unum quotidie uoretur, hòra una ante paroxismũ, quartanarij bene habebunt. Myrrha ponitur in Antidotis, quæ ad uenena, uenenosorum animalium ictus, & aduersus pestilentiam parantur. Fit quoque è Myrrha oleum, quod ita paratur. Decoquuntur oua gallinarum, quousque dura fiant; deinde secantur secundum longitudinem in duas partes æquales, & exemptis uitellis, replentur, Myrrhæ puluere, conduntúrque in humido loco, donec Myrrha liquescat in oleum. Huius uires sunt ad tollendas uulnerum cicatrices, & faciem erugandam, ubi frequenter illinatur. Cæterum alio quoque myrrhæ fuco mulieres nonnullæ faciem absque rugis præseruant. Admouent igni ferream nouam patellam, quousque candescat; deinde uino albo cum impetu ore proiecto, patellam ipsam restinguunt, mox capite linteo amplo contecto, uaporem facie excipiunt, subinde in eandem patellam rursus igne candentem Myrram contritam proijciunt, eodemque linteolo contectæ fumum recipiunt. Demum ipsomet linteo faciem contegunt, & dormitum se conferunt. Fit einsmodi fuco, singulis octo diebus parato, ut eæ perpetuo erugatæ, iuuentutem etiam iam senescentes mentiantur. Myrrhæ meminit Gal. lib. VIII. simplicium medic. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaque capitum uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eijcit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, utique quæ ad ulcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim ueterem, & asthma, siue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla. Verùm adeò moderatam obtinet abstersionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamen: scilicet abstersionem proficiscentem ab amaritudine nihil uerentes. hæc Gal. Porrò ubi mirrha desit, Gal. in succidaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius censetur) odoratum calamum supplet: Constantinus uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidẽ hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum sequantur doctrinã, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrũ supponere. Nanq; Auicenna hanc sententiã omnino refellit, cũ utatur his uerbis. Pro myrrha substituendũ piperis nigri dimidiũ aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiã notandũ est, quòd (ut Gal. inquit lib. II. de cõp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est cõmiscenda, cũ ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiã thus, & aloe. De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita. Σμύρνα sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler Mur, seu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, Germanis: Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis: Myrrha Boemis. † Exemplaria Græca typis expressa habent, διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id est, illita alæ narium. Quæ uerba inunctionem ad partem nasi referre uidentur, non autem ad instrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. XI. de usu partium, πτερὸν seu πτερύγιον pars quædam nasi uocatur.

Myrrhæ uires ex Gal.

Myrrhæ succidaneæ.

Bœotica myrrha.

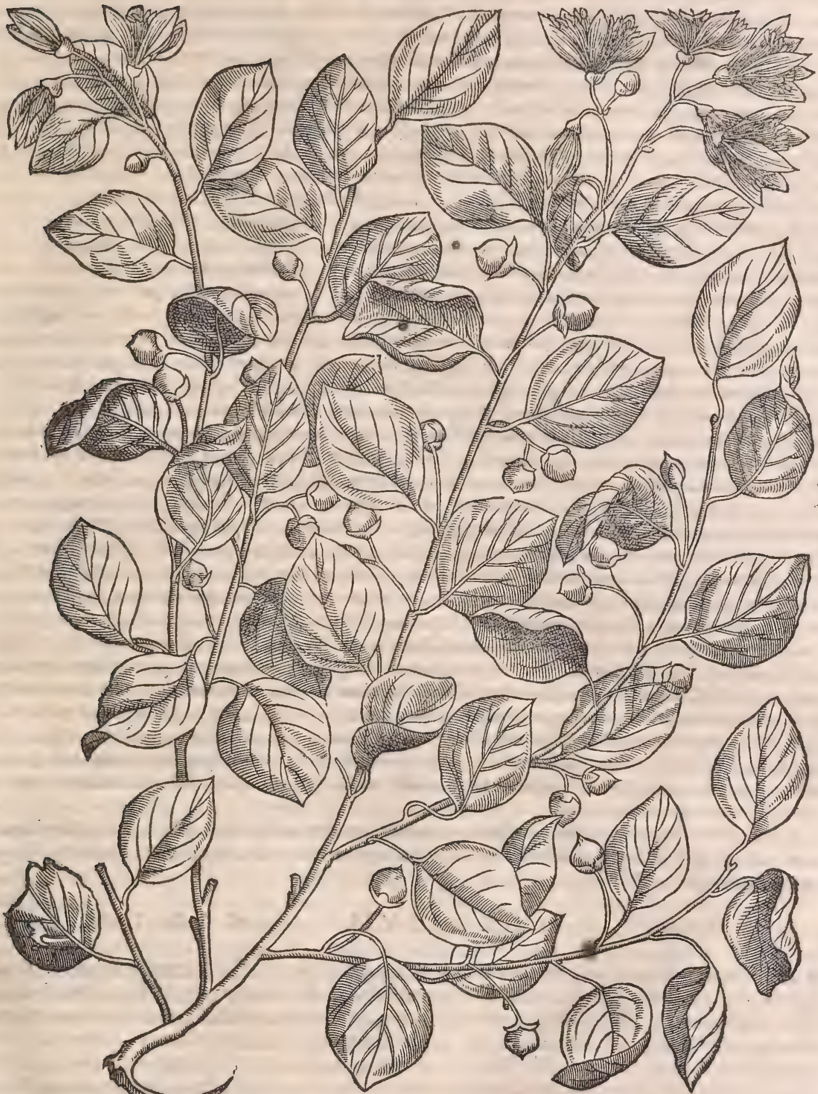
Nomina.

στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

STyrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinosus, albicãtibus grumis, quàm plurimùm in sua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit: qualis è [a] Catabalis, Pissidia, & [b] Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfurosus, [c] friabilis, canoque situ obductus. Cæterùm lachryma inuenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: uerùm perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quam uermiculi erodentes excusserunt, melle, & iridis sedimento, & quibusdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantissimis solibus cum styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimunt, uænundantq;. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum speciem contrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidẽ acer admodum est, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tussi, destillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ uoci: uuluæ præclusæ, duritiave laboranti conuenit: cit menses potu, appositúque: aluum leuiter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotij modo deuoretur.

a Orib. leg. b γαβαλίτης λύκιος. c Meũ, habet tantum ψαθυρό. i. friabilis.

STYRAX.

deuoretur. Miſcetur utiliter diſcutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, ueluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria ſtyracinum oleum componitur, quod calefacit uehementer, & emollit: uerùm caput dolore afficit, aggrauatque, & ſoporem adfert.

Styracis planta proceritate, ac forma malo Cotoneæ eſt ſimilis. Folia tamen longè minora profert, auerſa parte albicantia, ſolidaque, oblonga paulò, latiore tamen ambitu. Flos eſt illi albus, aurantiæ mali ſimilis. Baccas profert longo pediculo appenſas. Et tenui quadam lanugine obductas rotundas, & in acutum deſinentes, nucis ferè Ponticæ magnitudine, in quo aliquot concluduntur oſſicula ſemen continentia. Habentur Styracis plantæ in Italia non ſolum in hortis nonnullis, ac uiridarijs, ſed etiam ſponte prouenientes in Romano, ac Tyburtino agro. Sed in Italia gummi non proferunt. Hanc plantam uidi ego primùm Venetijs, in uiridario clariſſimi medici Maffei à Maffeis, ubi alia plura, & rara, diligenter coluntur. Gummi, quod è Styracis planta emanat uocatur paſſim in Italicis officinis Storax Calamita, quod cognomen ex Galeno libro

 primo

primo de antidotis acceptum crediderim. Nanque ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compositionem faciunt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: unde calamitæ cognomen sibi facilè uendicauit. Itaque cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in usu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum uinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, ubi in Dioscoridis codice legitur τοιούτος ἐστὶν ὁ καταβαλίτης, hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neque probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quemadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit uir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda uidetur. Quippe quæ Plinij testimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. ubi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Cassium Seleuciæ montem. Atque etiam ei adstipulatur Oribasij codex manu scriptus, in quo lib. XII. legitur γαβαλίτης, & non καταβαλίτης. Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem uideo) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à ueritate desciscit. quandoquidem Dioscoridi styrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facilè constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neque certè mihi rationi consonum uidetur, ex eo quòd Galeni tempore styrax in calamis uehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lacrymam colligebant, eam statim in calamis includebant, quàm ut suauis eius odor conseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ij (ut memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX. cap. XVI. de historia plantarum) qui ipsum in Creta legebant. siquidem ij dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne uis eius expiraret. Præterea cùm apud ueteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haud quaquam possum huic Fuchsij sententiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quod rectius sentire uidear cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterum Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quod Styrax plerunque puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idque ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Paratur è Styrace oleum odoratum hoc modo. Styrax biduo è rosarum aqua maceratur. Deinde unà cum aqua in uitreo uase, luto circunlinito collocatur huic rostrato lambico super imposito & in fornace collocato, ignis sit moderatus, quousque aqua tota in recipiens uas destillauerit. Cùm uerò oleum fluere inceperit, fortiore igne opus est, donec totum effluxerit. Præstabit hoc oleum non solùm ad odoramenta, sed etiam ad ea omnia ad quæ styrax. Est tamen longè ad omnia ualentius. Huius meminit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusque, quas κορύζας, καὶ βράγχους uocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum proijcit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis. Στύραξ ut Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè uerò Miha, Mehaba, seu Astarach: Italicè, Stirace: officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.

Styacis consideratio.

Manardi lectio non probata.

Fuchsij opinio reprobata.

Oleum ex Styrace.

Styracis uires ex Galeno.

Nomina.

† quoniam in uermiculorum speciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Βδέλλιον. BDELLIVM. CAP. LXIX.

BDellium [a] [alij bolchon appellant, alij madelcon:] lacryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, [b] liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratum, ungui simile. Est etiamnum bdellij genus sordidum, nigrum, uberioribus glebulis in offas conuolutum, [c] aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido [d] siccum resinosum, [e] liuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita uitiatum non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec usqueadeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias discutit cùm ieiuna saliua dilutum: uuluæ spiracula laxat appositu, & suffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu comminuit, urinam mouet: tussientibus, & à serpente percussis utilissimè datur: ualet ad rupta, uulsa; laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos prosunt. Contusum resoluitur affuso uino, aut aqua calida.

a Ori. nõ leg. & meũ habet βλοχὸν ita etiã Drag.
b ἀμαλακτὸν. i. quod facilè mollescit.
c Meũ παλατώδες.
d Non leg. Orib.
e ὑποπέλιον. i. subliuidum Me.

PRæstantissimum Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facilè, & quod incensum odorem emittat ungui odorato similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, ut (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantùm asseruetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Crediderе quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius passim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici generе, quod siccum, resinosum, liuensque ex Petra defertur, utrisque à mercatoribus simul mistis. Quod si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quod saltem mediocre impertiretur, postquam nobis optimo interdictum est. Verùm etsi hoc fieri posit, cùm tamen in eo parum, uel nihil amaroris sentiatur, cùmq;

Bdellij consideratio.

cæteris ferè omnibus tum notis, tum qualitatibus ſit expers, quas ei Dioſcorides tribuit; eſt potius opinandum factitium id & adulterinum eſſe, quàm legitimum. Hinc factum eſt, ut quidam recentiores ſimplicium indagatores, cum nobis perſuadere euellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi conſueuerat ſomniauerint, communem myrrham legitimum eſſe bdellium, ut eorum ſententiam refellentes, in præcedenti commentario ſcripſimus. Huius, quo paſſim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoque uidi nigrum, reſinoſum, odore fœtido laſeri quadántenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, ſed ſiccum; amaroris expers, nulloque odore præditum: quoddam uerò adeò uulgari myrrhæ perſimile, ut ab ea uix dignoſci poſſet. Quæ omnia genera tametſi illegitima cenſeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præſtantiſſima in medicamentis paſſim temerè uſurpantur.

Bdellij uulgaris genera.

Bdellij hiſtor. ex Plinio.

Bdellium ſcriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his uerbis. Vicina eſt Bactriana, in qua bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran: alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum hadrobolon. Eſſe autem debet translucidum, ſimile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, guſtu amarum citra acorem. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiaque, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & cruſtoſius, amariusque. At Indicum humidius, & gummoſum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius.

Bdellij uires ex Galeno.

Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod ſanè & atrius eſt, & reſinoſum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis eſt. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius eſt, magis deſiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum eſt, & contuſum facilè molleſcit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius eſt, & admodum guſtu amarum, & acre, & ſiccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potiſſimum Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquoſas, ſaliua matutina, ieiunaque ſubigentes, ut emplaſtri conſiſtentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu ſumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum diſcurſus, præterea laterum dolores, & rupturas perſanare. hactenus Galenus.

Bdellium alterum Serapioni palmæ genus.

Cæterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminiſſe: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum eſt ipſum Dioſcoridis bdellium: alterum uerò cuiuſdam plantæ palmæ ſimilis fructum eſſe tradidit. Hoc Neapoli frequentiſſimum uidimus, iiſque in officinis accepimus, ubi ſacchari arundines è Sicilia petitas uenundantur. Nam cùm illic eſſem cum Bernardo Cleſio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæſarem Carolum. V. inuictiſſimum Imperatorem agebat, multarum uidendarum rerum, quæ ad medicam materiam ſpectant, ſuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel paulò ampliori longitudine.

Ceſilionis conſideratio.

Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI. quarum quoddam duntaxat gèrmiculum comedunt, tenerrimum, ſapidum, & ori gratiſſimum. Includitur hoc mille quibuſdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumque echinatis capitibus (carioffi, & archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quandoquidem id ſecundis menſis pro bellarijs cum pipere, & ſale ſolenniter aſſumunt, tum quod guſtui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conijcere poſſumus) à Mauritanis accepta eſt: ſiquidem Serapio ſic inquit. Ceſilio eſt cor iſtius palmæ; & natura eius eſt, ſicut natura palmerij. Galenus inſuper lib. VIII. ſimplicium med. de palma diſſerens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, ut ſuſpicer, inde Arabes Græca uoce corrupta ſuum Ceſilionis nomen accepiſſe.

Nomina.

Quod Βδέλλιον Græci, Bdellium ſimiliter Latini uocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol, aut Mochel: Itali, Bdellio: Hiſpani, Bedelio.

† Licet Saracenicæ arboris lectio admitti poſsit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti ſunt, urbs ſit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabicæ arboris. Quod non ſolùm Plinius ſcribat bdellium in Arabia naſci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicum faciat; ſed etiam quod Oribaſius lib. XI. legat δάκρυον ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ. hoc eſt: lacryma eſt arboris Arabicæ.

† Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus ſic legitur: εὐῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι. hoc eſt, ſi uerbũ uerbo reddamus: odoratum in ſuffitu, ſimile ungui. Eadem uerba ex Dioſcoride referunt inter Græcos Aetius & Oribaſius. Cæterùm in iis uerbis illud dubiam ſententiam facit, quòd non facilè colligi poſsit, quid per ὄνυχι intelligat Dioſcorides. nam cùm hæc uox homonyma ſit, & plura ſignificet, cui potiſsimùm rei conueniat, auctor non explicauit. ut hinc uel aliquid deeſſe ſuſpicandũ ſit, uel hac uoce diuinandum de nota illa bdellij optimi magis ſit, quàm aliquid certi ſtatuendum. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, uiri doctiſsimi, uerba illa in diuerſum ſenſum trahant. Alij enim probatum bdellium uolunt bene odoratũ eſſe ſemper, ſed incenſum, fieri ungui ſimile, ut Manardus libro ſuarum epiſt. octauo: alij dum incenditur, odore malunt ungui aſsimilari, ut Hermolaus. quorum tamen utrunque conſtat de odorato ungue intellexiſſe. His adſtipulari uidetur Serapio inter Arabas, qui bdellij deſcriptionem Dioſcoridi acceptam ferens, uerba illa interpretatur in hunc ſenſum: cùm incenditur, bonum ſpirat odorem, odori unguis odorati ſimilem. Sunt porrò qui bdellium ſuffitu odoratum faciunt, ungui ſimile, ut Ruellius. qui certè ea ſimplici uerborum illorum uerſione non minus ambiguum reliquit illius notæ ſenſum, quàm in Græco reperiatur. Marcellus autem diuerſam ab antedictis ſententiam protulit, nam ita uertit illa uerba: cum incenditur, odoratum, & humano ungui colore ſimile. Hæc utique Marcelli interpretatio plura habet, quam in Græcis codicibus legantur, ea fortaſſe ratione ab eo addita, ut nulla reliqua eſſet ambiguitas, quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi ſubſcribere, ut patet in principio huius commentationis. Nunc uerò quid mihi ſentiendum ſit, fere incertus ſum. Videntur enim uerba illa Dioſcoridis ita diſtincta eſſe, ut duas bdellij optimi notas faciant: quarũ altera eſt, ut odoratum ſit, cùm ſuffitur: altera, ut ſit ungui ſimile. Sed relinquitur dubitatio, an unguis odoratus, aut humanus ſit intelligendus. Eò tamen inclinat animus, ut putem humanum unguem intelligi, quòd Plinius lib. XII. cap. IX. de bdellio diſſerens, Bactriano ungues reddat candidos, cùm inquit. Bactriano nidor ſiccus, multique candidi ungues. Ex his nimirum uerbis liquet, bdellium illud albis maculis ungui humano ſimilibus refertum eſſe. Id quod etiam uidetur bdellio aſsignaſſe Damocrates in ſuis carminibus, quibus cypheos compoſitionem cecinit, & quæ à Galeno referuntur lib. II. de antidotis,

tis, dũ ita ſcribit. Σχοίνου ιβ'. καὶ κρόκου μίαν, βδελλίου Ὄνυχας ∠ γ'. ἀσπάλαθον β' s. *Hæc duo carmina ſoluta oratione ad uerbum ſic uertemus. Iunci odorati duodecim, & croci unam, Bdellij ungues drachmas tres, aſpalathi duas ſemis. Sanè quòd Damocrates bdellij ungues in cypheos compoſitionem addat, me magis mouet, ut credam bdellium notam peculiarem habere, qua unguium effigiem repræſentat: aut quòd illud bdellium ſit præſtantius, cui ſint maculæ humanis unguibus ſimiles. Sed hæc fortaſſe fuſius, quam deceat, ut quid alij, & quid ego ſentiam in illis Dioſcoridis uerbis, exponerem, ita tamen ut malim eruditiorum quoque iudicium eſſe.*

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

a Meum ὑποκίρρος.

b Meum ἐν μήλῳ.

THus in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere maſculum ſtagonias appellatum, ſuapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum eſt, candidum, cum frangitur, intus pingue, in ſuffitu ſtatim ardens. Indicum uerò [a] fuleſcit, & colore liuet, ſed rotundum induſtria factitant: nam in quadrangulares formas diſſectum fictilibus uerſant, donec rotunditatem contrahat: uerum huiuſmodi thus tempore flaueſcit, quod atomum, aut ſyagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in [b] Smilo naſcens, quod aliqui copiſcum uocant, minus multò, & fuluius. Eſt & genus aliud, cui amomite cognomen eſt, alioqui candidũ: quod dũ mollitur, maſtiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini reſina, & gummi. quod facile deprehendi poteſt: ſiquidem ſuffitum gummi flammam non eiaculatur, & reſina in fumum euaneſcit, thus uerò ſtatim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & aſtringendum pollet: oculorum caliginem diſcutit, caua ulcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta uulnera glutinat, infrenatque cunctas ſanguinis eruptiones, etiamſi cerebri membranis effluat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, & ſedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes uerrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambuſta igni, pernionesque cum ſuillo adipe, aut anſerino, & ulcera in capite manantia cum nitro, ſi infricetur, ſanat: paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci uino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cum cimolia, & roſaceo magna utilitate perunguntur: additur ad arteriæ, uiſcerumque medicamenta: prodeſt ſanguinis excreationi potum. Sed in ſecunda ualetudine hauſtum inſaniam mouet, & largius cum uino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula ſuccenſum à lucerna, donec exuratur: poſt perfectam uſtionem operire oportet, uſquedum reſtinguatur: ſic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo uaſe cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, ut in eius mentione mox oſtendemus. Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo uiuacibus prunis torretur, dum non amplius bulliet, aut pinguitudinem, uaporémue emittat: facilè enim comminuitur, quod peruſtum non eſt.

φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

a Meum στροβιλίνου ἢ πιτυΐνου. i. Strobilino aut pineo.

PRæfertur thuris cortex craſſus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè ſcaber, ſine membranis. Adulteratur admiſto [a] pini, aut nucis eius cortice. ſed horum index ignis eſt: ſiquidem reliqui cortices ſuffiti nequaquam incenduntur, ſed ſine odore fumum eructant: thuris uerò cortex ardet, & cum odoris fragrantia uaporem eiaculatur. Thuris modo uritur: & uis eadem, quæ thuri, ſed ualidior, adſtringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, uuluis fluxione laborantibus in peſſo confert: ad cicatrices oculorum, & caua, ſordesque efficax eſt. toſtus ſcabris lippitudinibus auxiliatur.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

a Non leg. Orib.

MAnna thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, ſed inualidiuſculam. Sunt qui [a] cribrata pini reſina, ac polline, aut cortice thuris contuſi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè ſuffitu aerium uaporem, ſed fuliginoſum, & impurum expuit, & permiſtum ſuaueolentiæ halitus uirus habet.

Αἰθάλη λιβανωτοῦ. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

a ἀδραῦς. integras Orib. addit.

FVliginem thuris ſic facito. Forcipicula lucernis accenſas ſingulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uaſe in medio perforato, deterſa diligenter ſorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque ſubiectis quaternûm digitorum altitudine lapillis, quò facilius perſpici queat, ſi urantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias [a] ſupponito, & anteaquàm prorſus prior gleba reſtinguatur, aliam imponito, donec ſufficientem fuliginem uidearis coegiſſe. Continuò tamen externæ æramenti partes ſpongia, aqua frigida madefacta, abſterguntur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaque fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubſtrahendus eſt. Idem opus,

quoad

quoad satisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones suspendit, ulcera purgat, caua explet, carcinomata sistit. Simili modo è myrrha, resina, styrace, reliquisque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

CVm thus, Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario disserere. Sed primùm à thure exordiens, cùm Dioscorides in eius scribenda historia, non latè se diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire desiderant, hîc referam, quæ ex Theophrasto lib. IX. *cap.* IIII. *quæque ex Plinio libro* XII. *cap.* XIIII. *diligenter excerpsi. Gignitur itaque thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuersæ, sed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est. Tractus is spectat ad orientem undique rupibus inuius, & à dextra maris scopulis inaccessus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite angusto, à quibus etiam thus Minæum olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusque commercium primi fecere, maximeque exercent. Cæteris interdictum est, his exceptis, uidere thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipsas arbores uidere possunt. Ius enim in thus, ipsumque legendi potestas, tricentûm tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi uendicant, quæ etiámnum ob id à propinquis populis sacræ uocantur, quòd cùm uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cum metunt, nec fœminarum, nec funerum congressu polluuntur: atque ita religione merces augentur. Quidam promiscuum ius Minæis omnibus esse tradunt, & unoquoque anno inter ipsos diuidi. Cæterùm quanquam prisci Romani in Arabia bella gessere; thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neque Græcis etiámnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de eius effigie satis inter se conuenit, licet dixerit Theophrastus, quòd arbos thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet. Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantissimis æstibus, quòd tunc esset humoribus maximè prægnans, quod postea legebatur sequenti autumno. Verùm dulcedo quæstus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipsum legeretur, incisis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore prosilit, atque distillat palmea tegete, ubi loci natura poscit, alibi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minusque uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur nouellæ arboris candidius esse, quàm ueteris. Quod hæsit in arbore, ferro depectitur, ideoque corticosum. Tradidit Dioscorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flauescere. quod indicat, thus & in aliis regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cum Theophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quanuis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni; dixere tamen postea, quòd ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam insulis. Datur utiliter potandum dysentericis, & diarrhœa laborantibus, & iisdem clystere quoque infunditur. Linitur cum lacte aduersus solis ardores. Cum aqua autem nymphεæ bibitur drachmæ pondere ad gonorrhœam. Auget memoriam bibitum oboli pondere. fugat tristitiam, & lætificat cor, & conuenit omnibus eius affectibus, præsertim ubi misceatur cum medicamentis, quæ cordi opem præstant. Fit è thure medicamentum, quo nihil præstantius, certiusque uidi ad oculorum lippitudinem, & ruborem. Etenim sæpe una tantum nocte affectos iuuit. Accenditur Thuris grumus, acuto stilo affixus, cerea candela, mox in aquæ rosaceæ uncias quatuor restinguitur, repetuntur incensiones, extinctionesque trigesies, & deinde percolata aqua linteolo mundo, oculorum angulis cum penna uesperi illinitur, dum cubitum affecti sese recipiunt. Atqui si rubor, lachrymæque uehementi cum dolore fuerint, additur tantundem lactis muliebris. Sistit Thus sanguinem è naribus manantem, si cum tela aranea, & aloe, excipiatur oui unius albo, & cũ licinio introducatur in nares. Thuris suffitu sanatur quoque tenasmus, addita præsertim colophonia resina. Fiunt ex Thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo catapotia decem admodum utilia ad frigidam tussim, si unum tantum quotidie sumat æger uesperi, iturus dormitum. Paratur ex Thure puluis quoque admodum utilis ad dysenteriam hoc modo: Sinito Thuris, Mastiches, cuiusque drachmas duas, luti Armenii drachmam, coralliorum rubeorum, cornu ceruini usti, singulorum drach. semis. Lapidis hæmatitis usti scrup. duos. Terito simul omnia. Datur ex uino rubeo sesquidrachma, horis duabus à cœna. Thuris & Myrrhæ puluis oui albo exceptus, fronti temporibusque illitus, hemicranios dolores mulcet. Thus (ut scribit Galenus lib.* VII. *simp. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desiccat uerò primo, paululumque adstringit. Sed candido minimum adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit: proinde sanè strenuè quoque desiccat, adeò ut ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium, quàm ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius usus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantum iis, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes; sed & iis, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò ut ad tertium usque excessum perueniat. Habet uerò etiam abstersorium quiddam: itaque eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt ulcera, uidetur, uelut & myrrhæ, & styracis. hæc Galenus. Verùm, ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quòd in Galeni loco citato non solum Gerardi Gaudani uersio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum est) sed etiam in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus cõmunis lectio deprauata uidetur. quippe ubi in thuris capite legitur apud Gal.* ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc est, ut uertit Gerardus, Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, rectius legendum putauerim,* ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, *hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui præterquàm quòd ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consistunt ulcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse uidetur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, ueluti ex myrrha, & styrace. Nam libro* VIII. *simp. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis. Et libro*

Thuris histo. ex Theophr. & Plin.

Thuris facultates ex Gal.

Galeni locus restitutus.

libro. VII. *de fuligine scribens; Primùm enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc usurpant quoque eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæque fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est. His igitur rationibus asserere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria uocum similitudine deceptorum deprauatos esse: quòdque loco huius uocis* αἰθάλη, *quæ Latinè fuliginem reddit, successerit* θαλλὸς, *quæ ramum germenúe significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aetium uidere licet: quinetiam apud Auicennam cap. de olibano legitur. fumus eius est uehementioris exiccationis & stipticitatis tametsi Paulus hac menda non uacet, uel sui ipsius fortasse, uel potius librariorum culpa. Nam aliàs non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni uidentur. Cæterùm thus (ut Galenus scribit lib.* IIII. *de compositione medicamentorum per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est. Præterea cùm dixerit Dioscorides, thus in secunda ualetudine haustum, insaniam facere, & largius cum uino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ memoriæ thus opem præstare tradit. Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quamque tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem aliter se habet: nanque Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus lib.* IIII. *de compositione medicamentorum secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, ut plenius legentibus satis fiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæque ipse etiam in Calabria uidi, ubi laudatissima colligitur. Est igitur* MANNA *quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aere ueniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantum genera ipse in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species; præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bombycina nuncupatur. quippe quæ nil aliud est, quam aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccaro, alijsque imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constans, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atque suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæ granulis constant crassioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quòd hæc mane legitur, priusquam sol exortus admodum excalfaciat: namque postea sole liquefacta, absortaque facilè euanescit. Quapropter plerique, ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodo legunt. Hinc uerò fit, ut nescierim ego, qua ratione ductus Fuchsius uir eruditissimus scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut suis uerbis utar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam uocari: quin & hanc uiliori pretio uendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Manna, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus guarusque hanc, quam paulò antè reddidi, ueram esse, non plura adijciam: sed relinquam in hoc fore indicium eorum (sint uel medici, uel pharmacopœi, uel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atque eam satis exploratam habent. Duo Mannæ genera etiámnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Nanque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna. Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano uas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quòd aliter mel roscidum appellatur. Auicenna uerò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Auerroes, & post eum alij quamplurimi, Mannam ueteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro.* III. *de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumque folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas uelut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieque calida, & sicca fuerat aeris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse uidebantur: sed apud nos raró id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq;*

idroscidum

Auicen. lapsus.

Manna thuris.

Mannæ cælestis historia, & genera.

Fuchsij opinio.

Mannæ Arabum.

Brasauoli lapsus.

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theop.

idroscidum mel, & aerium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quod hinc Arabes suum deduxerunt Tereniabin; præsertimq; cùm scribat Serapio, hoc ab eis mel aerium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro undecimo, capite duodecimo, his uerbis. Venit mel hoc ex aere, & maximè siderum exortu, præcipueque ipso sirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro. III. capite nono de plantarum historia, his uerbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesque quercus ferat, magis quoque illud confirmatur. Ergo nascitur uel hic melleus humor è cælo cadens, in hac maximè insidens. Mannam utriusque consistentiæ è cælo demissam uidimus in Comitatu Goritiensi, uniuersoque Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. Maio, & Iunio mensibus: fuitque mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalæ, persicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, ut facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentissimè perspecta, utriusque Mannæ historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aeris, & cæli clementia: sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglosso absque aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ diebus superioribus easdem in arbores ab aere deciderat. Nam cùm illis regionibus usu ueniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundæque madescant, sitque cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurente canicula inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concrescat: qui tamen cùm leues, fungosique sint ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correspondent. Quòd autem id tantùm fraxino, orneoglossoque eueniat, cùm melleus ille ros in uniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. quippe omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinum eique congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs uerò arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumque diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuisse comperio. In cuius censuram Manardus Ferrariensis libro primo suarum epistolarum peculiarem epistolam conscripsit. Veruntamen uenia illi danda est, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum historia præstitit, thuris Mannam cum cælesti inepte confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compositione, ibique de eius uiribus ac facultatibus disseruit. Manna tam Auicennæ, quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaque habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoque tum fœminis utero gerentibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facilè educit: sitim extinguit: aperit, emollit, læuigatque gulæ, pectorisque partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Mastichina uocata, uno duntaxat anno in suis uiribus persistit; sed quæ in Italia prouenit, præsertimque Calabriensi agro, pluribus annis incorrupta perdurat. Enimuero Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerum cognitione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum usu explodere conatur his uerbis. Manna leuem certè, aut ferè nullam soluendi, aluumque subducendi uim habet. Quod ijs compertum est, qui iuxta Libanum fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cùm abunde ea satientur, nihil tamen lædi, aut aluum sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquam obsonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo similem facultatem habere constet, facilè ea carere liceret, modò peregrinorum admiratione non ita duceremur; neque stulti, contemptis nostratibus, è longinquis regionibus allatis uti potius, quàm ijs, quæ nostris in hortis proueniunt, mallemus. sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos facientes, condignas damus pœnas. hæc Fuchsius. Quibus nimirum uerbis liquet eum uelle usum Mannæ prorsus adimi, atque ipsum ad medicamenta deferri, quæ nostris in regionibus proueniunt. utinam æquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, ut saltem, quod ipse uehementer cupit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus id persuaderi possimus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari. Nam quòd Manna aluum subducat, & eam quidem innocuè, non solùm conuenit inter auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed id etiam quotidiana experientia docet. siquidem duarum & semis unciarum pondere data aluum perbellè deijcit, & priuatim bilem educit. Quod autem Libani montis indigenæ Manna non ut medicamento quòd purget, sed ut obsonio, quod nutriat, utantur, quis tam facilè ut Fuchsius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur: aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua ut decet, experimentum tueatur. certè nullus, si rectè iudicio. Vt autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitissimam soluendi uim habent, inter quæ iandudum Manna principem ferè locum obtinet, utemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & alijs huiusmodi, quæ passim nascuntur in hortis & campestribus, atque uim lethiferam ac perniciosam sortita

Manna in comitatu Goritiensi, & Foro Iulij.

Monachorum opinio explosa.

Manna secto arborum cortice manans.

Petri Criniti error.

Serap. lapsus.

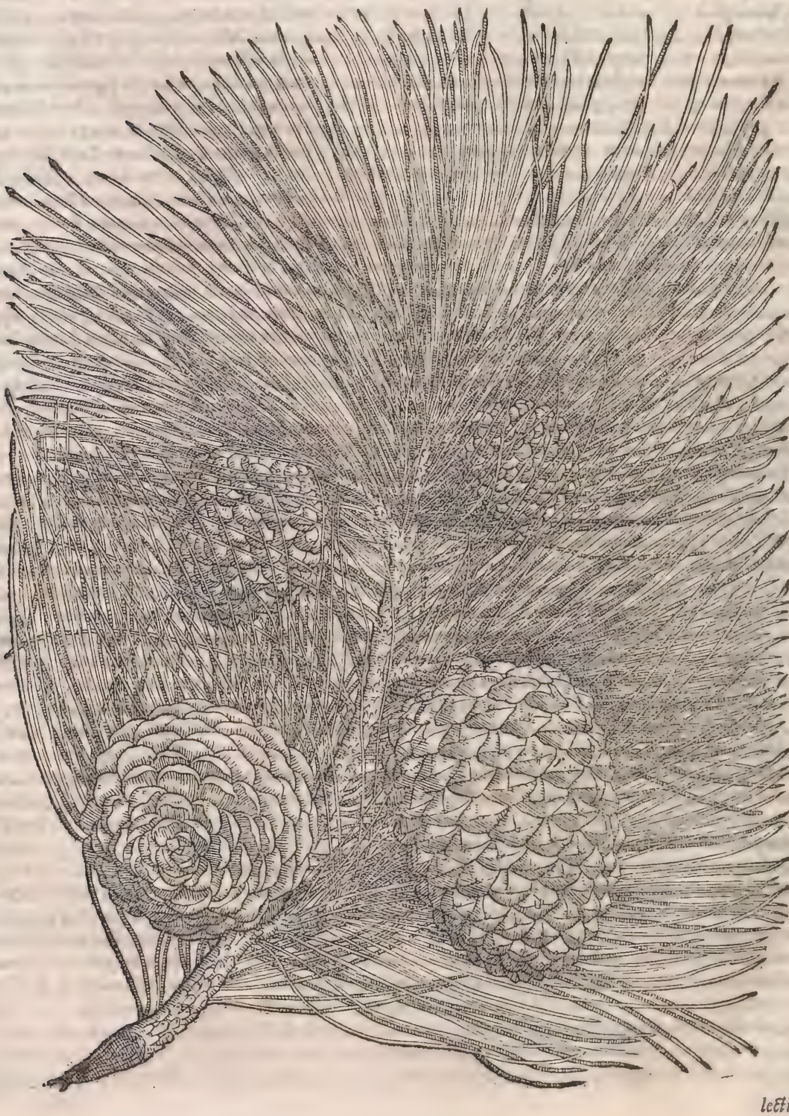
Mannæ temperamentum, & uires.

Fuchsij opinio reprobata.

ita sunt? absit, meo quidem indicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatissimorum auctorum, quam alterius quicunque sit. illi enim non contenti simplicibus medicamentis, quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam uti uoluerunt. quos tamen tantum abest, ut stultos dicamus, ut etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malè de Manna sensisse, quam omnibus, eo excepto, perspicuum est sine molestia uentrem purgare. Equidem optarem, ut ij, qui alicui medicamento usum abrogare student, uel id æquius & modestius agerent, aut è nostratibus ea proferrent, quæ eandem uim præstare possent. neque enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre uelim, modò hæc cum illis uiribus certare ualeant. Nomina. Λίβανος καὶ λιβανωτὸς id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis, Vueirauch: Hispanis, Encienso: Gallicis, Encens: Boemis kadidlo.

† ἄτομος. Hæc dictio hìc, & paulò pòst legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum uidebatur Marcello, Dioscoridem usum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet ἄτομον in ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen

PINVS DOMESTICA.

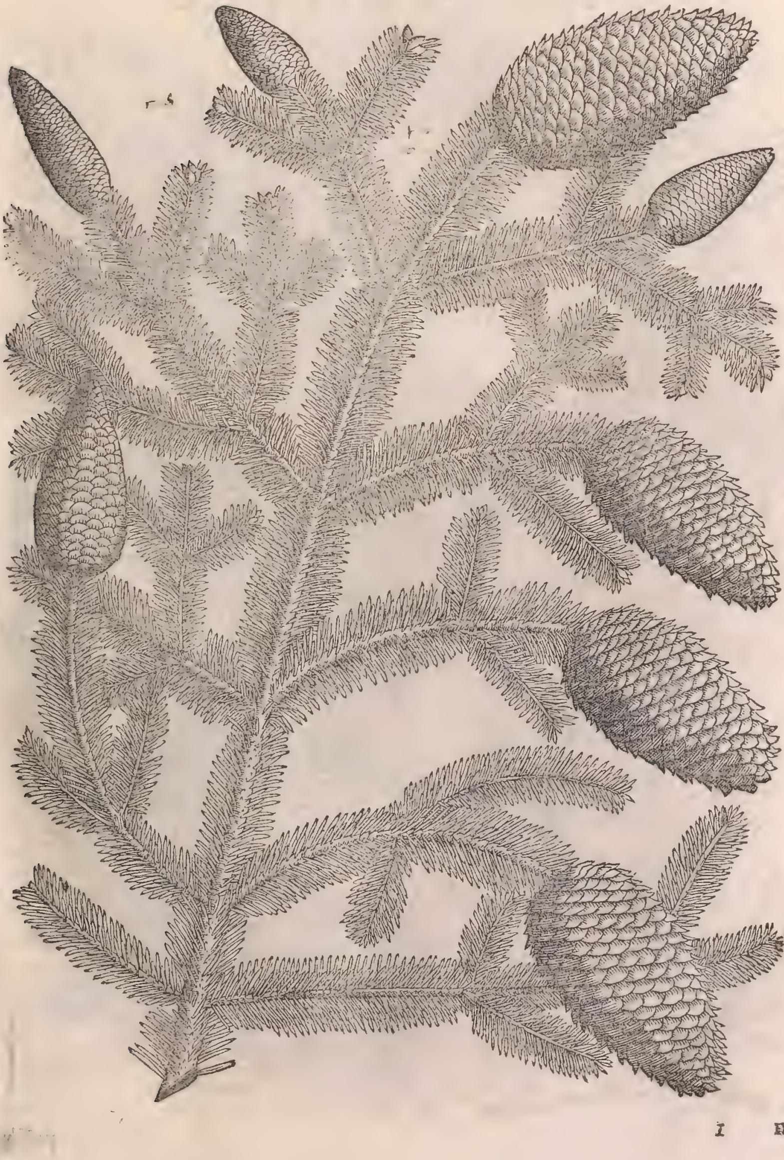
lectionis

lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui prӕterea dubitat quo modo atomos Latinis ſit reddendus. Hӕ difficultates mihi quidem uidētur ab Oribaſio ſublatӕ lib. XII. *ubi primò non* ἄτομος, *ſed* ἄτμητος *legitur, quӕ uox ſine controuerſia illӕſum, atque non ſciſſum thus facit: ſecundò uerò nihil legitur. quod argumento eſt, atomum ſecundum accreuiſſe Dioſcoridi. Legitur autem* σύαγρος, *quӕ uox ut eſt illius factitij thuris cognomentum, Oribaſio teſte, legitimum, ita non mutanda uidetur.*

† *Hic uulgaris lectio habet,* ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, *id eſt: Arabias, & in Smilo naſcens, quod aliqui copiſcum uocant. Marcellus non* ἀραβίας, *ſed* ὀρόβιας *legit. Cui lectioni adſtipulatur Oribaſius libro.* XII. *ubi* ὁ ὀρόβιος *tantùm, reliqua uerò ut addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Grӕca uulgata hoc in loco legunt* μεθοδευόμενος: *quӕ uox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè conformatum, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribaſio.*

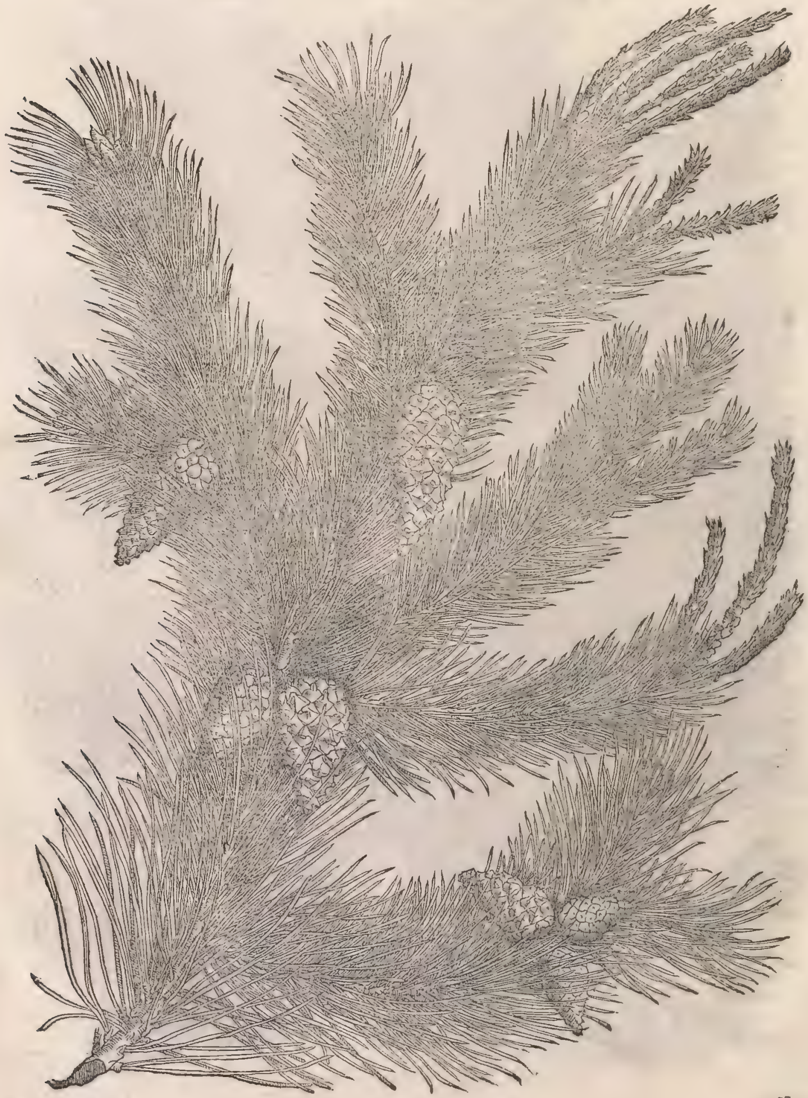
P I C E A.

Πεύκη, καὶ Πίτυς. PINVS, ET PICEA. CAP. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eidem aſcribuntur, ſed quandam flagitant ſpecierum diſtinctionem, arbores uulgò cognitæ. Quarum cortex adſtringit: prodeſt tritus, & illitus intertrigini, ulceribus ſummum corpus occupantibus, ambuſtiſque cum ſpuma argenti, & manna: ulcera delicatulorum acrimoniam recuſantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum ſutorio atramento ſerpentia cohibet: ſuffitu partus, & ſecundas eijcit: potus aluum ſiſtit, urinam mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, uulnera ab inflammatione uindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis utilia ſunt drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum,

PINVS SYLVESTRIS MONTANA.

pessorum

peſſorumque compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſſimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci uocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabriſque genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides [a] appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſſi, & pectoris uitijs auxiliantur, per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, urinam cient: acrimonias in renibus, & ueſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt. datæ cum portulacæ ſucco, uirium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, uetuſtæ tuſſi, ac tabitudini conferunt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

[a] appellantur pinorum, piceæq; fructus. ita habent omnia exemplaria, quæ uidi. ſed locus eſt mihi ſuſpectus. nam puto alicunde irrepſiſſe in contextu καὶ τῆς πεύκης.

PINVS MARITIMA.

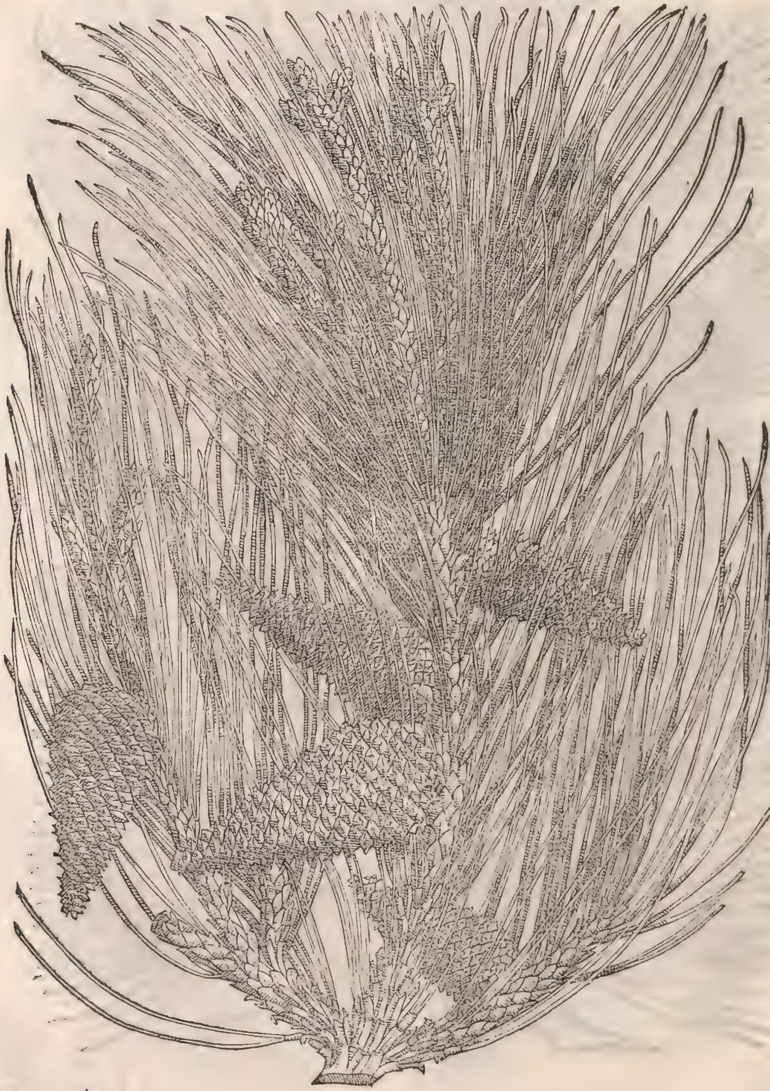

Pini historia, eiusq; genera.

Nostræ nimirum negligentiæ adſcribendum foret, cùm nos aſſiduè habeant pinorum, abietum, piccarum, & laricum ſyluæ, niſi harum omnium ampliſſimam, ueramq́ue hiſtoriam traderemus: eoque magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq́ue nonnullos eum ſecutos, in huiuſcemodi plantarum hiſtoria, qui reſinas fundunt, longè ab eo diſſentire, quod in Tridentinis montibus noſtris oculis perſpectum, apud alios etiam teſtatum relinquere poſſumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophraſtum lib. III. cap. X. de plantarum hiſtoria, duas Pini ſpecies adnotaſſe, domeſticam alteram, alteram uerò ſylueſtrem: huiusq́ue in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam ſylueſtrem aſſignant. Sylueſtris binum ſtatuunt genus, quorum alterum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celſior, materieq́ue craſſior Idæa: folio imbecilliori, tenuioriq́ue maritima: & cortice læuiori, utiliq́ue ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuiq́ue dehiſcens: Idææ oblongior, uiridis, minusq́ue hiſcens, tanquam ſylueſtrior. hactenus Theophraſtus. Verùm non deſunt, qui contendant Theophraſtum hæc de picea ſcripſiſſe, non autem de pinu: ea nimirum ratione freti, quod πεύκη, de qua hîc differit Theophraſtus, Græcis piceam, non pinum ſignificet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communem Græcorum ſententiam ſecutus libro,

Petri Bellonij opinio exploſa.

PINVS MARITIMA ALTERA.

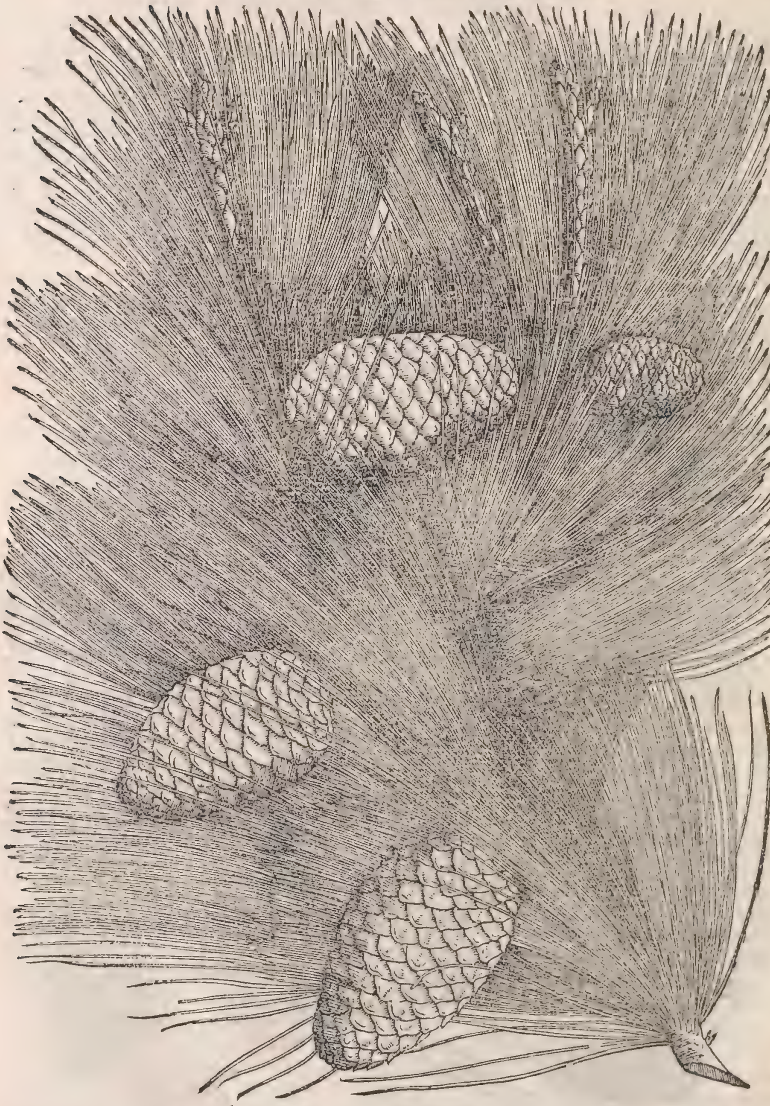

PINVS SYLVESTRIS MVGO.

quem arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophr. περὶ πεύκης Græcè ſcriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace uiri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quòd proptrea eum Græci ſermonis imperitum iudicem, ſed quòd mihi uideatur non diu uerſatus in Theophraſti & Galeni lectione, aut de plantis iis ſcripſiſſe, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura ſunt, quæ eius opinioni refragantur In primis mihi quidem non dubium eſt, quin ueteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea uſurpauerint. Neque certè uериſimile eſt, Theodorum Theophraſti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritiſſimum, ignoraſſe quid per illa tam uſitata & trita uocabula intelligerent Græci ſcriptores. Deinde Theophraſtus ipſe τῆς πεύκης nucem στρόβιλον uocat. ex quo palam fit, cum nomine πεύκης de pinu, non autem de picea ſcripſiſſe. Quandoquidem στρόβιλος non aliud deſignat, quàm nucem pineam, ut apertè declarat Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus his uerbis. Nux pinea boni ac craſſi eſt ſucci, multumque nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Græci ipſam non κῶνον, ſed στρόβιλον. Idem libro de cibis boni & mali ſucci, ita ſcribit. His ipſis plus craſſi, non autem mali, ſucci habet nucleus pineus, qui κῶνος uocatur. ipſum uerò etiam στροβίλους ueteres appellant. Item lib. VII. de ſimplicium medicam.

PINVS SYLVESTRIS CEMBRO.

facultatibus, sic inquit. Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant, & strobilon &c. Adhæc commentarii quarto de uictus ratione in morbis acutis apud eundem hæc scripta leguntur. Nempe κόκκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, sed κῶνος magis ab antiquis Græcis appellatur, ueluti à recentioribus medicis propemodum omnibus στρόβιλος. Galeno denique adstipulatur Symeon Sethi, utpote qui nucleos pineos κωνάρια τοὺς στροβίλους etiam nominet. Ex quibus utique constar puto contra Bellonij opinionem, Theophrastum sub πεύκης uocabulo pinum descripsisse, non piceam. Nam si Theophrasto peuce strobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non uideo, quo modo is piceæ fructus esse possit, cuius nuclei non sunt edendo, Bellonij etiam testimonio. Quòd insuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophrastus, illud maximo esse potest argumento, quòd nusquam picea uisa sit urbana, nisi fortè è syluestrium semine ad spectaculum in hortis sata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domestica atque urbana frequentissima conspicitur. Hinc porrò factum est, ut Bellonius sua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit. Quippe illud falsum est, quòd ex teda piceæ fiat pix, ut Bellonius asserit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum est picea, quæ tedam habeat: atque pix omnis, cuius est usus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodũ & in Bohemi,

ni

ubi ingentissimæ ac frequentissimæ sunt pinorũ syluæ. Sed iam ad legitimã, ueramq; Pini historiã uenio, quæ sic habet. Pinorũ duo genera. Alterũ domesticũ, alterũ syluestre. Domestica Pinus numerosos fundit ramos in proceri caudicis summitate circũ uagantes, comosis ac firmis folijs in cacumine aculeatis, et in longitudinem protensis. Nuces edit magnas, compactas, solidas, in quibus nuclei concluduntur oblõgis, ac duris putaminibus conclusi, nigra quadam fuligine obductis. Interior nucleus tenui tunica circumtegitur, flauo colore, quæ digitorũ attritu facilè expellitur. Sapor illi dulcis ac iucundus. Substãtia pinguis, oleo saque. Habetur copiosa domestica Pinus in agro Rauennate, nõ longè ab Adriatici maris littore. Habetur & in alijs Italiæ locis & præsertim in cœnobiorũ uiridarijs. Syluestriũ uaria sunt genera, quæ in alpina, & maritima partiũtur. Alpinorum tria genera. Excelsius cæteris primũ, quod copiosissimũ habetur, in omnibus Boemiæ Silesiæ & Poloniæ syluis ac etiã in Tridentino agro, cum in Ananiensibus, tum etiam in Flemensibus montibus, è quibus syluani homines picem perpetuò parant. Pinus hæc omnibus suis notis domesticæ similis est, sed minores edit nuces: sunt enim cupressinis paulo maiores, longiores tamen, ac compactiores, squamarum congerie domesticis nucibus per omnia similes, resinosæ, ac odoratæ. Secundum genus Mugum Ananiensibus appellatum, quo Rouena mons in summitate abundat, caudicem nullum edit, sed humotenus ramos à radice fundit, qui humi perpetuò repunt, decem, quindecimve cubitorum spatio. Fructum profert prædictæ similem, uel paulò uegetiorem, ac resina magis obductum, odoris non ingrati. Huiusce ramis utuntur incolæ ad uasa uinaria cingenda. Nam præter id quòd longissimi habentur, flexiles, ac tenaces admodum sunt. Tertium quòd Tridentini & Ananienses Cembro, & Cirmolo uulgò uocant, prouenit frequens in Tridentino agro, tum in Gauia Phœbeæ uallis, tum in Flemensibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus, & in Comitatu Tyrolensi, non longè ab Oeniponte. Id speciosa satis prouenit proceritate. ita, ut ad tabulas parandas materiem non modo pulcherrimam præbeat, sed etiam odoratam, attamen non tam procerum est, ut alterum genus, nec caudicis cortex, ut in cæteris pinorum generibus, flauescit. Huius fructus Piceo crassitudine æquè similis est, breuior tamen, resinosus, colore subpurpurascente, omniumque fragilior. Concluduntur inter eius nucamenta nuces, domesticis minores, triquetræ, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant; sapore quadantenus domesticas referentes; nisi quòd gustui quandam leuiculam relinquunt asperitatem, quod omnium syluestrium est proprium. Quo facile adducor, ut credam hanc Plantam Pinum esse Tarentinam, de qua libro 15. cap. 10. meminit Plinius, digitis (ut ille inquit) fragili putamine, auiumque expositum furto in arbore. Etenim ita eæ nuces fragiles sunt, ut non difficulter ab auibus rostro frangantur. Manat etiam ex hoc genere resina, tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs sui generis plantis. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra materie, & uenarum serie placeant, sed quod etiam ut diximus, odoris fragrantia præstent. Id enim ad eorum hypocausta paranda, quibus maximè ob frigidissimam regionis temperiem, & indigent, & utuntur, plurimum affert ornamenti. Marinorum duplex obseruaui genus, nucum tantum magnitudine, ac paruitate differens ut ex appictis hîc imaginibus quisque facilè conijcere poterit. Omnia in uniuersum genera resinam albam, & odoratam mittunt, in tædam uertuntur, & picem nigram fundunt. Cæterùm his: quæ de syluestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia. siquidem agrestes, quæ plurimæ in maritimis nostris Senensibus proueniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se facilè dehiscentem. Quæ uerò numerosæ uirescunt in Ananijs, reliquisque Tridentinis montibus, ac etiam in Boemia, Morauia, Poloniaque fructu constant paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decidit. Sed id euenire existimamus, climatum, & regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura sint genera. Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus (quantum ex eius uerbis colligere potui) pinastrum esse censet. Sed non rectè, mea quidem sententia. nanque pinaster, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine, gigniturque non modò in montibus, sed etiam in planis, Bellonio uerò contra, pinaster pino humilior est: & plana, & montium supercilia prorsus respuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelsissimis montium iugis. Huic profectò ut quis adstipularetur, fortasse ex eo adduci posset, quòd peregrinationi, quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones se fecisse fatetur, plura tribuere uellet, quàm probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperam refragatur, ita ut suam putet auctoritatem illis præferendam esse. Sed ego miror, quod mihi relatum sit uirum hunc esse uulgaris peritiæ, neque tot loca peragrasse, quot eius scripta perhibent. Quod autem ad rem nostram attinet, Bellonius ubi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri uocem ex uersione Latina frequenter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnouisse plantam, quòd non nascatur in Græciæ, aut Asiæ montibus: atque ideo nullum esse ex Græcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminerit. Sed quanta sit huius boni uiri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, ubi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, unum urbanum, alterum syluestre. Veruntamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto πεύκη piceam significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hîc de picea syluestri sit locutus, demus illi ita esse, quid respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ Theophrastus lib. III. cap. IIII. de plantarum historia in censu arborum quæ in montibus nascuntur, contra Bellonij sententiam posteritatis memoriæ prodidit, ijs uerbis. Ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται. περί τε Μακεδονίαν, ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc est. Montibus autem propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ, abies, picea, pinaster. Addamus præterea quæ eodem capite, ubi plantarum meminit, quæ perpetuò uirent, idem sic habet. ἀείφυλλα μὲν οὖν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. id est. Ergo inter syluestria perpetuò uirent, quæ primo uolumine retulimus, abies, picea, pinaster. Ex his itaque manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legisse, plura etiam temere & falsò scriptis tradidisse: ut hinc ipsum inanis gloriæ, uel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm ueritatis studiosum fuisse facilè iudicem. Nec minus hallucinatus in his censendis resiniferis arboribus uidetur Anguillarius, quippe qui tantum sua ipsius ductus opinione, nullis adductis rationibus, nec autorum testimonijs Montanam syluestremve Pinum, ac eam quam Mugum uocari Ananiensibus diximus, picearum generi ascribit, cum tamen hæ à pinis alijs quibuscun-

Pinorum species, & consideratio.

Bellonij alia opinio explosa.

Anguillarij lapsus.

quæ nisi magnitudine, & conorum exiguitate differant, cæteris nihil dissentientibus. Nam omnibus eadem facies, eadem folia, ijdem flores, eadem germina, eadem ligni materies, idem cortex, eadem resina, idem odor, idemque sapor. Adde etiam quòd hæc omnia pinorum genera in tædam uertantur & picē copiosissimam fundant, quod omnium scriptorum consensu pinorum proprium est, non picearum. Nec minus decipitur in censenda Tarentina pinu, quam quibusdam uocari Cembro diximus. Quippe is hanc, sua tantum sententia ductus Montanam pinum esse censet; sed cùm inter cætera pinorum genera, tam syluestrium, quàm urbanarum, nulla habeatur pinus, quæ fragiliori sit fructu, quàm hæc, cadit, peritque Anguillarij sententia. nanque Theophrasti Testimonio syluestris Montana pinus, nucem edit Maritimæ compactiorem, duriorémque, ac minus dehiscentem, tanquam syluestrior, ac robustior. Cætera quæ plurimum huiusce hominis sententiæ refragantur, siquis audire desiderat, legat epistolam priorem nostram ad Clariss. Medicum Vlyssem Aldrouandum. Ibi enim plura sanè reperiet, quæ antea à nemine de pino & picea usquam sunt explicata. Cæterum non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptissimas esse, cùm laricem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam esse.

Plinii lapsus.

Tedæ consideratio.

Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus est, ut teda fiat. Cuius uerba sunt hæc loco suprà citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars externa caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo. quod sponte accidit ubertate arboris largissima, quo ad quis conijcere possit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro VI. cap. XV. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, ut antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaque sit, quoniam purgatissima est, assidet: & collecta, densataque pinguedinem reddit. Reliquum uerò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ sint, obesitate moriuntur, ut dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. hæc ille. Cæterùm quòd teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri possit, ita ut pinus non sua utique sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarum, his uerbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda uno cùm plurimùm anno affirmant. Idque cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Posthac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamque humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille. Quibus palàm est contabescente pino, tam sponte, quàm arte fieri oririque tedam.

Plinii error, & quorundam.

Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutisse Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. ubi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cùm inquit. Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua: parcior, liquidiorque, quàm picea: flammis, ac lumini sacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædam in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus resina gignitur. hæc Plinius. Verùm si quis Plinij defensor diceret per tedam ipsum hoc in loco non aliud intelligere, quàm pinum, itaque eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam esse ostendit, quòd cùm eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, & primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinum pro teda accepisse uidetur, cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam uersatur errore Adamus Lonicerus Ruellium secutus in suo de plantarum historia uolumine, ubi fictam potius, quàm ueram arborem pro teda pinxisse uidetur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex alijs etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguissimam excisimus. Sed in his rara admodum, teda est. Quapropter dicebat Theophrastus lib. IIII. cap. VI. de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atque picea, & omnino quæ tedam in se se gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur.

Plinii & Ruellij error.

Quo fit, ut & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarißimum ab huiusce modi lapsu uindicare uellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit usus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademque facies, minimè animaduertens, quàm magno ipse quoque fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me uidisse nunquam (etsi centenas laricum syluas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cùm pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaque ut uera eius quoque promulgetur historia, hîc ea de larice disseremus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus.

Laricis historia.

LARIX igitur arbor est eximiæ proceritatis, cortice perquàm crasso (non autem læuiori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus scribit) in rimas undique dehiscente, intusque rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita ut sola larix inter cæteras resinā fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupressinis admodum similes sunt, neque ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui uere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem uniuersam mirum in modum condecorant, quippe cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusque foliolis, miro quodam naturæ artificio amiciantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies durissima, præsertimque rubescens, & in caudicis meditullio sita: eaque propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere, ut Plinius,

Vitruuius,

LARIX.

Vitruuius, & recentiorum plerique perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones uertatur, sed ueluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quin etiam ij proculdubio falluntur, qui horum authoritate freti, Laricem nostram legitimam haud esse contendunt, quòd eam tam facilè accendi, cernant. Siquidem cum omnium tam antiquorum, quàm recentiorum scriptorum consensu, præsertimque ipsius Plinij, ac Vitruuij Larix præpinguem, & copiosam resina fundat, quæ perinde ac bitumen igne admota quàm celerrimè accenditur, ignari sanè hominis est, credere Laricis resinosum, & pinguissimum lignum ignem respuere, quum lapides ipsi, qui propria sui natura flammis accendi nequeunt, ubi tamen bitumine redundent perinde, ac ligna exuruntur, editis continuo flammis, quousque uertantur in cineres. Quod facilè testabuntur Flandri, Brabantij, & aliæ Aquilonares gentes, quæ ob lignorum penuriam hisce tantum lapidibus suos fouent ignes. Si uero plura contra horum sententiam quispiam audire cupiat, legat secundam epistolam nostram ad Clarissimum Medicum Vlyssem Aldrouandum. Ibi enim plura reperiet authorum testimonia, quæ nulla dubitatione affirmant nostratem, & antiquorum laricem eandem esse plantam. Malè quidem cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim ualle Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Plinii, & Vitruuii error.

Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanque (ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo. quin & lignum eius siccum, cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt.

Agaricum larici innascens.

Cæterùm selectissimum Agaricum in larice prouenit. nanque ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantissimum agaricum parua quadam securi à laricibus compluribus deieci, emique sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiam agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in aliis arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agaricum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidisse ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuero ipse in tota Hetruria, in alijsque quàm plurimis Italiæ locis, denique in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæque prouincijs, ubi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusque refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam uidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubique passim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm e silice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentissimè utuntur. Ad hæc quamuis in Tridentinis montibus, præsertimque Ananiensibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus; in nulla tamen agaricum, præterquàm in larice, nascitur.

Resina larigna.

Porrò ex larice etiámnum præstantissima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idque larigna eius loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea passim occupauerit, ut etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, uicem suppleat, omnibus notissimum arbitror. Attamen Fuchsius uir alioqui doctissimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ uice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (ut dixi) pro terebinthina larignam usurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco uendebatur, ut ipse libro tertio de composit. medicam. per genera memoriæ prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna uocata, prædictis planè humidior: substantia uerò similis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ institores uendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore gustu, & facultate, quam terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreque discutiendi uirtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs conterminí sunt, uernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit: sed qui ipsam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam usque per æstatem perforant, & inde manantem resinam uasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annosæ. Hæc ad quàm plurima expetitur medicamenta, & præsertim ad uulnerum, ulcerumque auxilia paranda. Deuorata unciæ pondere, purgat per inferna. Renes expurgat, calculos expellit, & urinam ciet, & præsertim, si cum Benedictæ simp. sesquidrachma deuoretur. præstat & ad Gonorrhoeam, ubi absorbeatur, pluries cum aqua plantaginis lota, aut nymphea, addita selectissimi succini drachma, uel aspleni, & caphuræ momento. Delincta in eclegmate commodissimè auxiliatur tabidis, empicis, ac diuturna tussi laborantibus. Fit ex ea oleum, & aqua, distillatorio uase, ad recentia uulnera glutinanda plurimum præstans, quin etiam ad neruorum articulorumque dolores à frigiditate prognatos. Cæterùm aqua quæ in primis distillat, si scrupuli tantum pondere ex uino albo bibatur, ubi uentriculus pituita repletus languet, paulo post eam per uomitum expellit, magno iuuamento. Eadem lentigines, uaros, alphosque abstergit, cùm in facie tum in quacunque alia corporis parte; addito oleo, quod ex uini fæce paratur. Præstat quoque ad sinuosa ulcera infusa, & ad uermiculosas aures, addito fellis bubuli momento. quin etiam ad surditatem, unà cum oleo suo infusa.

Pannum in larice nascens.

Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam pannum quoddam albicans quandoque, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, ut uix alterum ab altero discerni possit. Vtuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos.

Piceæ, & Abietis histor.

Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, *&* ABIES, *ita ut sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem utrique proceritas: ambæ ijsdem sunt folijs oblongis, duris, ac densis: utriusque ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, læuiora, minusque pungentia ac ramos circumquaque uestientia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, & si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunque ad terram flectuntur: quod in abiegnis non uisitur. Lignis denique materies piceæ multò speciosior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minusque nodosas. Ambæ conos ferunt spitamæ longitudine, nucamentis quamplurimis inuicem subintrantibus compactos, in quibus semen est subalbum nulla intus medulla. Picea fert resinā inter corticē, & lignū gūmi modo concretā, licet nonnunquā ex ea defluat liquida, larignæ similis.*

Abietis lacryma.

Abies uerò inter corticē & corticē præstātissimū liquorē illū cōcludit, quē uulgò LAGRIMO, *quasi abietis lacrymā, appellāt: de quo ueteres nihil (quod equidē sciā) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiā dixerit, per abietis lacrymā intellexisse Galenū lib.* III. *de comp. medic. genera paulò antè citato, piceā illā liquidam resinā, quā pro terebinthina institores uendebant. Cuius rei illud indiciū esse uidetur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimilē, quod in abiegna lacryma maximè notatur: & quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior. nanque huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, ut suspicandū putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortasse culpa mendum aliquod subesse; licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia in quàm plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (ut supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbij medicamēto, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancque illa calidiorem esse.*

Falluntur

ABIES.

Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clariſſimam eſſe larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicæ modo coaceruatur, & ſecto corio (ut in abſceſſibus ſanie uexatis fieri ſolet) elicitur: hæc uerò manat è laricis caudice ad medullam uſque perforato, ut ego experientia doctus facilè atteſtari poſſum. Nam, ut rem omnem hac in hiſtoria exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admiſceant, ut hac impoſtura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam pluri faciunt, quàm larignam. Nec deſunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cùm rariſſimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoſcant. Sed fraus cognoſci poteſt, quòd abietis lacryma ſubſtantia minus conſiſtat, odore præſtantiſſimo fragret, & guſtui larigna ſit amarior, ad annumq́ue aſſeruata quadántenus flaueſcat. Ea uulneribus recentibus maximum affert præſidium, quòd non ſolùm glutinet, ſed & mundet, & ſarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq́ue cruciatus lenit. Capitis uulnera mirificè ſanat, adeò ut hac ſola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balſami uice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innaſci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undiq́ue ea montes ſylueſcunt, Abies omnis eſt & floribus, & fructibus infœcunda. Sed ut ad piceam noſtra redeat

Error quorundam.

Abiegnæ lacrymæ uires.

Bellonij opinio falsa.

deat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atque etiam ex notis, quas suæ piceæ assignauit, aliquod pinastri genus intelligere uidetur. Cæterùm arbor, quam idem sua tantùm auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperam Sapinum uocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, ut sæpe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, ut suprà dictum est. Idcirco Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens: Insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem lib. cap. X. quemadmodum & Dioscorides lib. IIII. Taxum autem (ut obseruauimus) maximè folijs æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinũ appellat. nã Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, ut eius uerba declarant lib. XVI. cap. XXXIX. ubi ita scribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est. Hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita Sapinus uocatur, superior pars nodosa duriorque fusterna. Quibus utique Plinij uerbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantum abietis partem, sicuti etiam Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quod audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè uulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam ueram putauit, ita etiam piceam Sapinum appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum historiam, neque in Theophrasto cognouisse quod πεύκη & πίτυς significarent, neque etiam animaduertisse, quòd hæ duæ uoces sæpe à Græcis una pro altera usurpantur. Sed hîc fusius, quàm deceat, aliquot Bellonij errata persecuti sumus. alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Cæterùm his expeditis, iam tempus admonet ut de nucleis pineis, & eorum uiribus agamus, quinetiam de recenti pini nuce. Siquidem aqua, è uiridibus pinorum nucibus, quas conos uocant, distillatorio uase parata, rugas in facie delet & mammas admodum extuberantes cohibet, ubi linteolis in ea madefactis sæpius foueantur: eadem uuluam angustiorem reddit, & à fluxionibus tuetur sed longè ad hoc efficacior est succus. Nuclei autem è domesticis nucibus exempti humano corpori magno sunt usui. Sunt enim in suis qualitatibus temperamento proximi, paululum tamen ad calidum inclinantes. Maturant, leniunt, agglutinant, resoluunt, & impinguant, & leuiuscula quadam acimonia mordicant: belle nutriunt, ac quanuis crassiusculum potius quam tenue præbeant alimentum, non tamen improbantur. emendant enim humiditates in intestinis putrescentes, ægrè tamen concoquuntur: ideoque natura frigidis dari debent cum melle, calidis autem cum Saccharo. Id enim corrigit eorum contumaciam. Cæterùm ubi tepenti aqua macerantur, acrimoniam exuunt, & oleosam quam possident qualitatem. Sanant, frequenter deuorati, neruorum, ac dorsi dolores. Dantur utiliter Ischiadicis, paralyticis, stupidis, & tremore affectis. Pulmones mundant, & eius ulcera, humores lentos, & saniem inde expurgantes. Propinantur tussientibus. Remorantem excitant Venerem, aqua tepida prius macerati, & deinde saccharo, aut melle excepti, & deuorati. Præstant quoque ad renum & uesicæ ulcera. Ideoque opitulantur urinæ cum stillicidijs, tum etiam ardoribus. Impinguant macilentos, & sanant uentriculi erosiones, cum succo portulacæ hausti. Cæterùm uiridis pinus aciculæ contritæ, ex uino optimo potui datæ, cordis dolorem sedant. Sed à pinguibus ægros abstinere oportet. Pini Conorũ cortices in aceto acerrimo decocti, perquàm utiliter suffiuntur dysentericis.

Nomina.

Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς, Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonobar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, Fichtembaum & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin: Boemis Borouuict. Quæ autem Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Thannẽbaum: Hispanicè, Pino negro: Gallicè, Vng abre du genre du pin. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, et Germanico Lerchenbaum uocatur. Quæ denique Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thannen, siue Thannenbaum.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

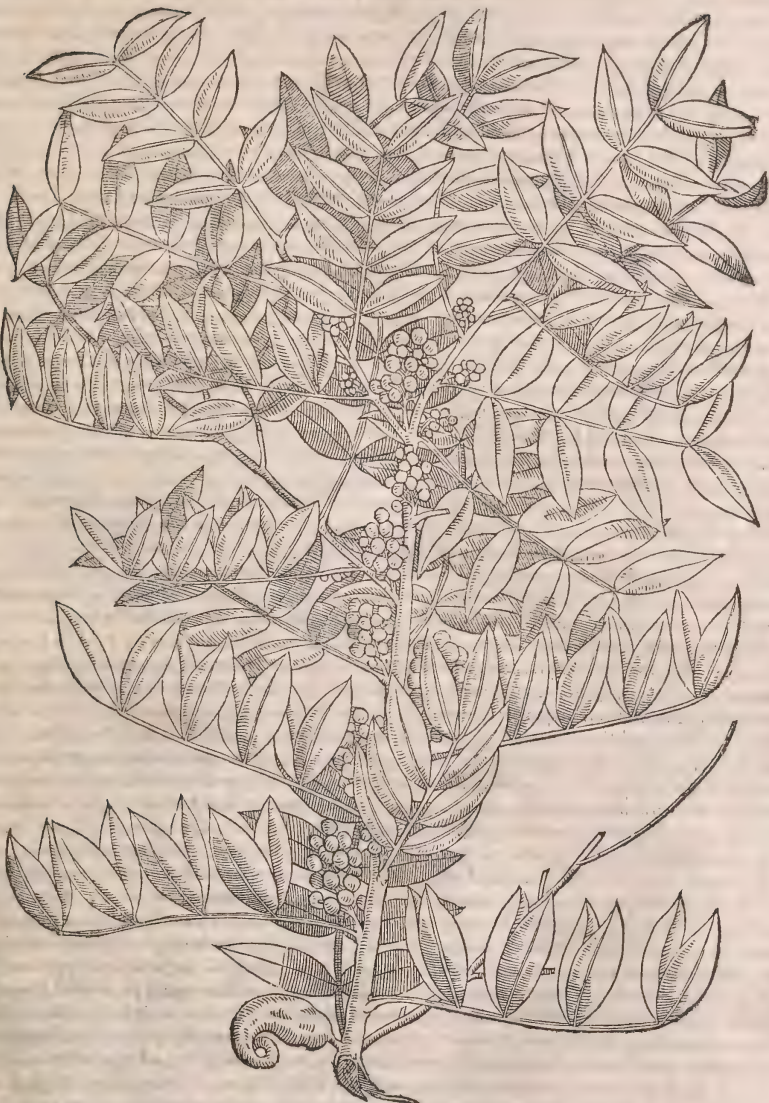
Lentiscus nota arbor est. Cui toti uis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibusque cognatæ insunt uires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & ubi abunde cocta, refrigerataque sunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crassitudinem. Lentiscus sua astringendi dote, ualet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluuia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è uulua, & eiusdem, aut sedis procidentia. In totum acaciæ, & hypocistidis uicem repræsentat. Idem facit succus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta ossa ferruminat, uuluæ fluxiones sistit, nomas arcet, urinam pellit, motus dentium collutione stabilit. Virentes surculi calamulorum uice dentibus repurgandis affricantur. Fit è semine oleum astrictoriam uim habens: quod prodest, cum quid astringi opus est. Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscina cognominatur, & ab aliquibus mastiche. Pota utilis est sanguinem reijcientibus, & tussi ueteri: stomacho auxiliatur, sed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copiosissima in insula Chio prouenit. Præfertur, [a] nitedulæ modo, resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, [b] [torrida,] friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæque pineæ nucis mistura.

a Græcè uno uerbo λαμπυρίζουσα. b καὶ πυῤῥά. Et fulua. leg. Orib.

Lentisci consideratio.

Lentiscus in Italia frequentißima nascitur, præsertimque in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubique copiosa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed uirgultis, stolonibusque innumeris corylorum syluestrium modo dissiliunt. ueruntamen Lentiscus tum ramis, tum folijs densior constat, magisque uirgultorum cacuminibus ad terram deflectitur,

LENTISCVS.

flectitur. Folijs utraq; eſt Myrto æmulis, octo ex uno pediculo prodeuntibus, pari utrunq; exortu graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obſcurũ uirentibus, in ambitu tamen rubent, ſicuti & quibuſdã uenulis. Perpetua fronde uiret. Cortice eſt ſubrufo, lento, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemoſos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandẽ ueteraſcẽs uertitur in beſtiolas ijs perſimiles, quæ ex ulmi, et terebinthi folliculis euolãt. Tota plãta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipsã deuitant. Sed Lentiſcũ, quæ roboris magnitudine proueniat, folio ſorbi, acinis ſylueſtris punicæ rubẽtibus, ut Ruellius ſcribit, hactenus nõ uidi, nec id unquã me legiſſe memini apud probatos auctores. Idcirco Ruelliũ hac in re hallucinatũ crediderim. quemadmodũ & Hermolaũ, qui ea eſſe lentiſci folia exiſtimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, uulgò propriè appellata foglia. Siquidẽ planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentiſco differt; etſi cum terebintho aliquã habeat ſimilitudinẽ. Fert etiã Lentiſcus Italica maſtichen, ut ipſe atteſtari poſſum. Sed rara admodum, nec Chiæ comparanda. Itaque immeritò à nonnullis notatur Auicenna, quòd maſtichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uerſantur, exiſtimauerint non alibi fortaſſe, quàm in Chio naſci. Indicam maſtichen è ſpinoſa quadam planta manare, non ſolùm Theophraſtus, ſed etiam alij tradidere, quemadmodũ & Plinius. qui lib. XII. cap. XVII. non modò Chiæ maſtiches meminit, ſed aliarum quoque,

Ruel. & Hermolai lapſus.

Maſtiches conſideratio.

quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontoque proueniunt. Quæ ad nos comportatur, & in uniuersam ferè Europam, in Chio tantum, Aegei maris insula, prouenit, ex domesticis solùm lentisci plantis, uulnerato quotannis arboris trunco. Fluit enim inde Mastiche, & in terra circumpauita concrescit. Mastiches id omne quod in tota Insula prouenit, Reipublicæ debetur, quo fit ut qui uindemiæ tempore proprijs in agris Mastichem colligunt, id totum absque dolo in commune ferant. Mulctantur secta manu, qui Lentiscum Mastichem fundentem in proprio, uel alieno agro exciderit, tanta est Mastiches cura, & reuerentia apud Chios. Nec ab re quidem, cum illis tantùm Mundus ferè uniuersus tam necessarium ac salubre medicamentum acceptum referat. Audio etiam in Creta lentiscum Mastichen fundere. Sed flauam, amaram, & Chia longe deteriorem. Restringit Mastiche sanguinem è naribus manantem, si unà cum Thure, sanguine draconis, & leporinis pilis combustis, excipiatur oui albo, & fronti applicetur, fascia superposita, quæ arctè constringat. Manditur unà cum cera odorata ad dentium dolores, & ad pituitam à capite detrahendam. Tollit, mulcetque mastiche frigidos articulorum dolores, si unà cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina, melle excipiatur, & dolorifico loco applicetur. ualet ad uentriculi dolores, ubi affectus iturus dormitum tres mastiches grumos deuorauerit. Non solum enim hoc medicamento tollitur dolor, sed fit quoque, ne post hac sentiatur.

Lentisci uires ex Galeno. Lentiscini meminit Galenus lib. VIII. de simp. medic. facultatibus, sic inquiens. Lentiscus facultate ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccat igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo est medius, & symmetrus. Similem omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac si succum ex folijs eius uiridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatè adstringens. Itaque bibitur & per se, & cum alijs medicamentis, quæ dysenterias, & alui affectus sanant. quin & ad sanguinis expuitiones, sanguinisque ex utero eruptiones, tum sedis, uuluæq; procidentias idoneus est, utpote ad hypocistida nonnihil propè accedens.

Mastiches uires ex Gal. Meminit idem & mastiches lib. VII. simp. med. his uerbis. Mastiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs composita facultatibus est, adstringente uidelicet, & emolliente. Proinde stomachi, uentris, intestinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa secundo ordine excalfaciens, & desiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tùm magis desiccat, tum minus adstrictoriæ facultatis est particeps: quamobrem aptior est ad ea, quæ ualidiorem digestionē per halitum exposcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum est remedium. Porrò oleum, unguentumque mastichinum ex Chia conficitur, non admodum sanè ex Aegyptia. cæterùm similis est & ipsum mastichæ facultatis. Hæc de lentisco, & mastiche Galenus posteritatis memoriæ prodidit. Sed cùm mastiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò sciam, eam mastiche, ardenti aqua, zedoariaque ab impostoribus adulterari, cùmque Dioscorides, Galenus, & cæteri illius seculi scriptores ipsam non solùm non adnotauerint, sed ne nouerint quidem, silentio minimè dissimulandum fore putauimus, quò magis legentibus satisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perlustrarunt, memoriæ proditum est.

Caphuræ historia, & genera. CAPHVRA igitur est gummi arboris cuiusdam in India nascentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut sub eius umbra hominum centuriæ recondi poßint. Nascitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cùm frequentibus cælum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, uel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, ueluti resinæ, illisque gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum uel calore solis extosta, uel ignium ui candescit. hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longiorique perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costumq;, in tēplis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata uerò, quæ solis, uel ignis ardore excocta, atque purgata album contraxit colorem, utpote & cera.

Fuch. opinio improbata. Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cùm cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, uel cum regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quod similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quoruncunque hanc fuisse sententiam existimem: cùm tam ipsi, quam cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam uastissimæ proceritatis gummi, uel resinam Caphuram esse scribant. His accedit quod ex omni bituminum genere per alembicum (ut Chimistæ uocant) oleum & aqua elici potest. id quod ex caphura, haud quaquam succedit. Siquidem ea hydrargyri modo ad uasis cacumen ascendit, ubique tota purior facta cohæret.

Platearij error. Nimirum oscitanter de hac scripsisse uidetur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant.

Caphuræ temperamentum, & uires. Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio absceßu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, sit perquam odorata, & adeò tenuium partium, ut sæpe per se in auram euanescat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis suspicari poßit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quam plurimis) esse uitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandescentes inflammationes restinguit, præsertimque iecinoris. Renes, & seminaria uasa refrigerat, sanguinemque cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam uulnerum, quam ulcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœam, & albas uuluæ fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo uentri, testibus, renibusque illita: quæ tamen antea psyllij seminis

spissamento

spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac testibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antidotis admiscetur, quæ contra uenena, uenenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. Caphura unà cum Chrysocolla, qua utuntur auri fabri trita. Et cum melle illita, faciei cutim clariorem splendidioremque reddit. Eadem trita unciæ pondere cum sulphuris æquali portione additis myrrhæ, thurisque. cuiusque quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra, & uitreo uase exceptis omnibus, diebusque decem insolatis, remedium est præstantissimum ad faciei ruborem pustulis scatentem, si cum hac aqua sæpe lauetur. In uniuersum uiribus innumeris pollet. quas breuitati consulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoque manibus scisso, Caphura ponatur. quòd si humore madeat, syncere est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterùm nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaque sæpe deluduntur seplasiarij. Asseruatur tamen securè uase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllij semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asseruari putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibique igne, & arte uitreis Caphuræ probatio, & conseruatio.

TEREBINTHVS.

Nomina.

organis elaboratur, ſic ut candeſcat, atque pelluceat. Σχῖνος Græcis, Lentiſcus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentiſco, Italis: Mata, aut Arueira, Hiſpanis: Lentiſque, Gallis. Huius reſina μαςίχη Græcè uocatur: Latinè, Maſtiche, aut Reſina lentiſcina: Arabicè, Maſtehc, Maſtechc, ſiue Maſtoche: Italicè, Maſtice: Germanicè ac Gallicè, Maſtic: Hiſpanicè, Almaſtiga. Quod Arabibus Kaphor, ſeu Chafur, recentioribus Græcis κάφουρα, ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Campher: Gallis, Camphre.

Τέρμινθος. TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

a Meum addit. καὶ ἐν εὐβοΐᾳ.
b Hæc non leg. Orib.

TErebinthus cognita arbor eſt. Cuius folia, & ſemen, & cortex aſtringunt, & ad eadem, ad quæ lentiſcus, conueniunt, ſimili parata modo, ſumptaque. Fructus eſui aptus eſt, ſed ſtomacho aduerſatur: excalfacit, urinam mouet, uenerem excitat: contra phalangiorum morſus conuenienter in uino bibitur. Reſina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & [a] Cycladibus inſulis. Sed præualet candida, perlucida, uitreo colore,[b] [& in cæruleum uergente,] terebinthum olens. Terebinthina reſinas omnes antecedit: proxima lentiſcina, & è pinu, & abiete: has ſequitur è picea, & pineis nucibus reſina. Natura omnibus calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Tuſſi, ac tabi conueniunt per ſe, aut in eclegmate ex melle: uitia pectoris expurgant, urinam cient, cruda concoquunt, uentrem emolliunt, palpebras commodiſſimè replicant: lepras tollunt, cum ærugine, ac ſutorio attramento, nitroque: auribus ſaniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles, malagmatis, acopisque admiſcentur. Laterum doloribus per ſe, illitu & appoſitu auxilio ſunt.

Ρ'ητίναι ἄλλαι. RESINAE ALIAE. CAP. LXXVII.

a Hæc delet Orib.

b καθύγρα. i. liquida Meũ.
c Meum & Drag. πιτυίνη. καὶ ἐλατίνη. i. pinea & abiegna.

LIquida reſina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi ſolet, atque olim à Colophone petebatur; hinc Colophoniæ ſibi cognomentum uendicauit. A Gallia quoque ſubalpina: quam uernaculo nomine larica, hoc eſt, larignam, appellant incolæ. Ea [a] [in linctu, & per ſe] magnopere prodeſt tuſſi ueteri. Colore inter ſe diſtant: ſiquidem alia candida eſt, alia oleoſa, alia mellei liquoris ſimilitudine, ut larigna. Cupreſſus etiam liquidam fundit reſinam, quæ ad eadem pollet. Quæ uerò aridarum generi aſcribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratiſſima, translucens, non retorrida, neque [b] diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. [c] E picea, & abiete reſinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim ſunt, atque thus odore imitantur. Præſtantiores à Pityuſa inſula deferuntur, quæ ſecundum Hiſpaniam ſita eſt. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupreſſo manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. ueruntamen eorundem gratia, quorum & illæ, ſumi ſolent. Lentiſcina terebinthinæ reſpondet. Vritur reſina omnis liquida in uaſe quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque reſinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, ſubiectis leuibus prunis, reſina aſſiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum uocant, id eſt, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, ſi reſina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta ſordes excernatur. Vruntur quoque ſine aqua, primùm lento igne, & ubi coire cœperunt, maior carbonum ſtrues ſupponitur, & triduo citra intermiſſionem diſcoquuntur, uſque dum antedictas naturæ ſuæ notas exuerint; mox, ut dictum eſt, reponuntur. Aridas unius diei ſpatio decoxiſſe ſatis eſt. Vſtæ odoratis malagmatibus, & acopis, & unguentorum colorationibus magnopere utiles ſunt. E reſina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodeſt glabris genis, collacrymationibus, eroſisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum ſcriptorium.

Terebinthi hiſtor. ex Theophraſto.

TErebinthus folio eſt fraxini, craſſiore, pinguioreq́ue. Ligni materies lentiſco ſimilis quemadmodum & cortex. Radices ualidæ, altè deſcendentes. Flos oleæ ſimilis, ſed ruſeſcens, è quo fructus rubens racematim prodit, uuarum modo, Iuniperi baccarum magnitudine, reſinoſus, duruſq́ue, Cornicula edit rubentia, caprinorum ſimilitudine, in quibus culices quidam concluduntur, unà cum liquore quodã, ut in lentiſco. Reſina è trunco manat, ut è reliquis plantis ipſam fundentibus. Terebinthorum (ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib. III. capi. XV. de hiſtoria plantarum) alia maſcula, alia fœmina. Maſcula ſterilis eſt, ob idq́ue ſexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus ruſum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridem editum, ruſum poſtmodum tingit, & cum uua matureſcentem, nigrum nouiſſimè facit, magnitudine fabæ, reſinoſum, & ſulphuroſum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticoſa, contortaq́ue naſcitur: at apud Damaſcum Syriæ magna, copioſa, decoraq́ue: montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, uerùm colore ruſo. Folia circa unum pediculum, pleraque ſpecie laurinorum, coniugatim, quemadmodum ſorbo, quòdq́ue parte poſtrema acuminet, impar exit: uerùm minus angulata, quàm ſorbo, ambituq́ue laurino ſimiliora, & pinguia cum uniuerſo fructu. Fert & ad nucis ſimilitudinem quædam concaua, ut ulmus: quibus beſtiolæ tanquam culices innaſcuntur. Fit in his reſinoſum quid, lentumq́ue: ſed reſina tamen non hinc legitur, ſed à ligno. Fructus reſinæ copiam non mittit, ſed manibus tantùm adhæret: etſi non lauetur, poſtquàm collectus eſt, inter ſe cohæreſcit: cùm uerò lauatur, candidus, probeq́ue non maturus ſupernatat, niger ſubſidit. Idem refert deinde lib. IIII. capite V. hiſtoriæ plantarum, Indicam etiámnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho ſimilia: fructus autem diuerſus, ſimilis enim amigdalis. Nam & in Ba-

ctris

ctris terebinthum hanc esse, ferreque nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed uisu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. hæc Theophrastus. Quibus facilè adducor ad credendum Indicam Theophrasti Terebinthum, nil aliud designare quàm nostratem Pistaceam. Est enim hæc tota facie Terebintho similis, & nuces profert Amygdalis suauiores. Terebinthum uidi ego primùm in colle uulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius uidendi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperique ipsam deinde in alijs compluribus Hetruriæ locis, uidelicet in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: sed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto. Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit; non tamen diu est, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, uel quòd esset aduectu aptior, uel quòd impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida ut per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut supra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi uendicauerat, sed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaque resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, ut hîc iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridam fundant resinam: sed si quædam inueniuntur, hæc est (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quòd omnis abies, quæ resinam fundit, tabida sit, putris, & cariosa. Brasauolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quòd scilicet Plinius libro XXIIII. capite VI. tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides uerò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quòd quanuis asserat Plinius, siccas resinas è pinu, & picea colligi; non propterea obstat, quominus ferant pariter huiuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus uarijsque locis, è pinu, piceaque antea longo tempore cæsis, solisque ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Plinium errasse, quòd liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcaque dicitur, illius species est, quam coquere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, utpote crystallina, hyacinthina, saturatoque colore, pro resinarum ex quibus conficitur, uarietate. quippe (ut Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ uerò à Colophone Ioniæ urbe sibi cognomentum comparauit, est (ut refert Plinius lib. XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neque alia de causa uocatur & Hispanica, & Græca, nisi quòd ex ijsdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum est aliam ab hac, quæ neque fricta, neque excocta est, haberi Colophoniam. siquidem scribit Dioscorides quòd pinea, piceaque liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idque Colophonia per excellentiam uocabatur. Quod item testatur Galenus lib. VII. de compos. med. per genera, cùm inquit. Quoniam uerò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerunt, sciendum uenit, aliam quandam esse colophoniam Chiæ mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola uocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita. nascitur admodum modica, atque ob id pretiosa est. Porro si quispiam diceret, non cognouisse Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lacrymam, nonnulli uerò abietis oleum nuncupant, cum ne tantillum quidem à ueritate desciscere putauerim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthina resina auxiliatur laterum doloribus, sanat cum labiorum, tum faciei rimas. Scabiem & impetiginem delet illita, ulcera expurgat, & uulnera recentia glutinat. Splenem attenuat sæpe deuorata, ualet ad articulorum dolores, nempe ad podagram, chiragram, & ischiadicos affectus, ubi frequenter sumatur unciæ pondere, addito chamæpitis, aut saluiæ, aut stœchadis puluere. Terebinthi, & resinarum meminit Galenus lib. VIII. de simplicium medicamentorum facultate, ubi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaque quòd etiam desiccent, manifestum est: recentes quidem etiámnum, humidique modicè; sicci uerò, ordine secundo. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, ut mox dentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam urinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis differens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis, præterea quòd nonnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam uocant mastichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adest adstrictio, adeò ut stomachi uentrisque & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans desiccatio: minimùm enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atque mastiche, adstrictionem possidens. Cæterum adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neque attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ. Et lib. III. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri crassitudinem

Resina terebinthina.

Brasſ. opinio reprobata.

Colophoniæ consid.

Terebinthi uires ex Gal.

Resinarum uires ex Gal.

aſſumere poſtulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac ſiccitatis differentia eſt: in reſinis, ſicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo reſinarum ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic ſuccedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges, in frictam mutabitur. His ambabus ſiccior eſt, quæ dicitur pityinon phyſema, ac ſi dicas pinea germinatio. Hanc ſanè, ceu ſqualidam in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneam ratus, abieci; uſus autem ſum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inareſcunt, ſicut ſtrobilina: media utriuſque eſt abietina. Quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox uerò abietina, deinde terebinthina: cupreſſi reſinam miſcere non auſus ſum, ut quæ nonnihil adſtringeret. Putabit forſan aliquis nobiſcum diſſentire Dioſcoridem Anazarbeum in ſermone de reſinis hæc uerba ſcribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus reſinis principatum terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, poſt quas picea, ſtrobilinaque numeratur. In his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima uerò terebinthina ſentire uidetur. Verùm ego ex his tribus reſinis ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certè ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixi. hactenus de reſinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum eſt, quòd hoc in loco cæteris ſtrobilinam non aliter præfert Galenus, niſi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: ſiquidem in uniuerſum in medicamentis componendis à Dioſcoride nequaquam diſſentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet ſedes, ut paulò poſt declarauit, dicens. Inter reſinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices uſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Nomina. *Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, ſiue Albotin: Italicè, Terebintho. Reſina uerò ita Latinis uocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratim, ſiue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.*

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

PIx liquida, quam alij conum uocant, è pinguiſſimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima eſt ſplendens, ſyncera, læuis. Contra uenena, phthiſim, purulentam excreationem, tuſſes, ſuſpiria, & pectoris humores, qui difficilè extuſſiuntur, efficax eſt, eclegmate cyathi menſura cum melle dato: tonſillarum & uuæ inflammationes, anginæque utiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum roſaceo, & illinitur cum trito ſale ſerpentium morſibus: adiecta uerò pari cera, ſcabros ungues extricat, impetiginesque emendat: uuluæ duritias, ac ſedis tubercula diſcutit: cum farinaque hordeacea, & pueri impubis urina decocta, ſtrumas rumpit: cohibet ulcera, quæ ſerpunt, cum pineo cortice, aut ſulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos ulcerum ſinus conglutinat: rimis ſedis, & pedum magno auxilio illinitur: ulcera replet, & cum melle purgat, quin & cum uua paſſa, & melle carbunculos, & putrida ulcera emarginat, diſrumpitque. Erodentibus medicamentis, quas ſeptas uocant, probè immiſcetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

Orib. nō legit. EPice fit quod piſſelæon appellant, ſeparato liquore aquoſo, qui ſupernatat pici, ſicut ſerum [lacti.] Nam expanſa, quandiu pix coquitur, ſupra cortinam uellera pura madeſcunt, acceptoque halitu eius exprimuntur in uas, idque tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet utilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum ulcera, ſcabiemque emendat.

Λιγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDAE PICIS. CAP. LXXX.

FIt hoc modo è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili uaſe in clibani ſpeciem conformato, ſuperius in anguſtum fornicato, inferius perforato, ut clibani eſſe ſolent, operito, & adoleri ſinito; conſumptoque liquore nouum infundito, quoad ſufficientem uſui fuliginem collegeris. Vis ei aſtringens, acriſque. Vſui eſt ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & uenuſtant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos reſtitui oportet, ad imbecilles, lacrymoſoſque oculos, inſuper ad eorundem ulcera non inutilis eſt.

Πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Concluſa non legit Orib. LIquida pix decocta in ſpiſſam coit, [quam uocant aliqui palimpiſſam,] quo in genere quædam uiſci modo lenteſcit, [boſcas cognominata:] altera ſicca eſt. Probatur pura, pinguis, † odorata, ſubrufa, reſinoſa. Talis Brutia, & Lycia picis, reſinæque ſimul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panoſque diſcutit, ulcera replet; uulnerarijs medicaminibus commodè permiſcetur.

Ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

ZOpissam aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine uocauerunt.

TAmetsi de pluribus Picis generibus, de oleo, earúmque fuligine diuersis, ac proprijs capitibus differat Dioscorides; cùm tamen horum omnium historia notior sit, quàm ut a nobis explicari debeat, operæpretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quónam modo pix ipsa conficiatur, ut illis & mihi sit satisfactum, hîc rem paucis aperiam, omniaque de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigijs sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere possit. Itaque concisam tedam in area struis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearúmque frondosis ramis undique tecta circundatáque, tum demum terra septa, lutóque obstructa, ne quóuis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succendunt eadem quoque ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiatque ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in scrobes ligneis asseribus circundatas, ne terra defluxam picem combibat: unde postea & dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatque, & liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri uidimus a syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti uidentur Theophrastum lib. IX. cap. III. de historia plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit. Pix liquida calefacta unà cum Thure & Mastiche, deraso occipitio adhibita prolapsam columellam restituit. Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca quidem desiccat, & excalfacit secundo à mediocribus, siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quàm excalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit, quàm desiccat: habetque nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulentos adiuuat. satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergenti quandam uim habent, atque concoquendi, digerendique: ueluti & in gustu subamarum quid obtinent, & acre. Sic leprosos ungues eximunt mistæ cum cera. lichenasque detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior est: arida uerò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinandis tamen † ulneribus magis congruit. Ex his itaque clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem simp. ubi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed quæ speciatim in ea differentiæ sunt, ex prousta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore simili quoque & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiámnum fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc usurpant quoque eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæque fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & erosos oculorum angulos, humidosque citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusque tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò superius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρὰ Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Eerf, Cest, Zest, aut, Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut etiam Hispanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantùm. Πίσσα ξηρὰ, καὶ παλίμπισσα Græcè uocatur, Latinè, Pix sicca: Italicè, Pece secca: Gallis, Poix seche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes Kepsen, seu Kapse: Hispani, Azei de pez.

Picis conficiendæ ratio.

Picis facultates ex Galeno.

Fuliginum uires ex Galeno.

Nomina.

† Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, ut communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, uiscosa legitur in Oribasij codice manuscripto, libro XII. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.

Ἄσφαλτος. BITVMEN. CAP. LXXXIII.

BItumen Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio est, ut purpuræ modo splendeat, sitque ponderosum, ac ualidum odorem uibret: nigrum autem & sordidum, uitiosum est. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. [a] [Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinãtur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus esse constat.]

a Non habet Orib.

Πισσάσφαλτος. PISSASPHALTVM. CAP. LXXXIIII.

NAscitur in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstuque in litus expuitur, illic coacta in glebas mistam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

a Ista omnia desunt in meo, & Dragomani.

a NAphtham uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. [Vis ei ignium rapax, ita ut ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum, & albugines utilis.] Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur; uuluarum procidentia, strangulationesque olfactu, suffitu, impositu, emendat: comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum uino, & castorio potum elicit; tussim ueterem, & anhelitum adiuuat: serpentium morsibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur; datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cum ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterum pilos incommodos siccum replicat, specillo impositum: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodest. Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

Bituminis consideratio.

LEgitimum quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod sciam) in Italiam non aduehitur: id nanque, quo officinæ utuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historiæ minimè respondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palæstinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod undis uentoque agitatum in littore concrescit, densatur, coit, tenacissimumque redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus testatur lib. IIII. cap. XX. simpl. medicamentorum) animal, nullaque stirpis innascitur, neque uisitur ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hoc esse uerum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam unaquæque nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modo, sed & amara est. Salem uero etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoque statim aspectu unà cum uniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inijcias, ne liquari quidem etiam possit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuò sale tenuissimo uelut conspersus, undique emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idque tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaque si uolueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatque aqua: non sanè quia natura leuis sit, quod quidam ueterum sophistarum prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusque in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur. quin uerò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra submersionem portare ualent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali. inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisque est. Ipsique tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereque quantò grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea uideatur natare: nam ubi etiámnum sidit, ac nondum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter uerò salsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adijcitur, nequeat. quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauissimam. Itaque ego quandoque inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tantam in Italia maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæque finitimæ ciuitates cælesti igne absortæ, subuersæque fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam uapores fœtorem intolerabilem uibrantes, qui postea uentorum flamine per conualles olim fertilissimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec ullum denique germen proueniat, neque uirescat, nisi iuxta Hiericum, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia passuum excedere, latitudine maxima uiginti quinque millia passuum implere.

Pissasphalti consideratio.

Idem Pissasphalti inter picis genera meminit libro. XXIIII. capite VII. sic inquiens. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam uulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigijs copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commistum, ualentissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinam non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossitiam ceram esse existimant.

Fuch. & quorũdam lapsus.

Scribit Fuchsius libro primo de componendis medicamentis, pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Ispruch reperiri, uocarique Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem uerissimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipse quoque decipiatur, una cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentissimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Ispruch essem, à clarissimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus

prehenſus eſt: quod lapis Germanica lingua Triſchemblut uocatus, etſi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accenſus; nunquam tamen ut pix, & aſphaltus igne liqueſcit, ſed ligni, uel tedæ modo comburitur. Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro. II. capite CVIII. in Auſtagenis Parthiæ inueniri prodidit tamque eſſe huic ignium cognationem, ut tranſiliant protinus in ipſum undecunque uiſum. Quod etſi in Italiam aliunde (quod ſciam) non inferatur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eoſdem cum igne præſtat effectus: quale eſt, quod in agro Mutinenſi & alijs quibuſdam in locis in Inſubria ſcaturit, petroleum, ſiue ſaxeum appellatum. Cæterum id quidem mirum admodum de petroleo omnibus uideri debet, quod mihi narrauit Poſonij Vngariæ Illuſtris comes Hercules à Contrarijs Ferrarienſis, eo tempore, quo Maximilianus Romanorum, & Boemiæ rex, Pannoniæ coronam ſuſcepit. Narrabat itaque Comes ſuo quodam in prædio ſe puteum habere, in quo unà cum aqua petroleum diſtillat è terræ meatibus. At qui cum rimæ quædam in putei fundo hiantes exortæ eſſent, è quibus petroleum ſenſim labebatur, cæmentarium fabrum ſe conduxiſſe, dicebat, qui rimas diligenter obſtrueret. At cum artifex ſine lumine id præſtare nequiret, laternam expoſtulaſſe, eamque illi in puteum demiſſam eſſe perquã diligenter occluſam, uerum paulo poſt, eueniſſe affirmabat, ut petroleum ignium rapax accenſis putei parietibus, & impetuoſo admodum excitato uapore, non ſolum cæmentarium artificem illum, perinde ac è bombarda extinctum ſurſum extra puteum eiaculaſſe: ſed etiam putei tectum totum in aera euexiſſe accenſis lagenis nonnullis petroleo plenis extra putei hoſtium exiſtentibus. quarum igne aſtantes quidam maximè læſi ſunt. Hinc itaq; adducor omnino ad credendum, nil aliud petroleum eſſe, quam Naphtham, bituminis colamen, de quo ſcripſere Dioſcorides, & Plinius. Sed ut redeamus, unde digreſſi ſumus, bitumen Sodomeum non niſi fictitium, uel impoſtorum malitia adulteratum aduehitur. Proinde Braſauolus in ſynceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam ſubſtituit, quòd certò crediderit, mumiam eſſe legitimum Palæſtinum aſphaltum. Quandoquidem exiſtimauit, ſicca tum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm ſint ex infima illius regionis plebecula, uice aloes, myrrhæ, croci, & balſami ex more Iudaico, duntaxat aſphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum ſumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in uſu eſſe ad tutanda hominum cadauera. Sed quantum ipſe ex Arabum ſcriptis depromp ſi, apud eos MVMIA *potius eſt piſſaſphaltum, quàm*

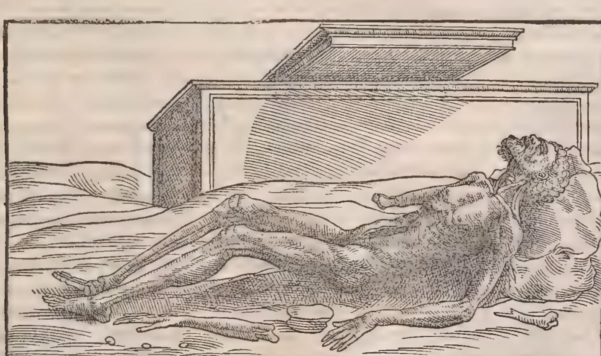
Naphthæ mentio.

Petrolei cuiuſdam hiſtoria.

Braſa. opinio improbata.

Mumiæ conſideratio.

M V M I A.

aſphaltum: ſiquidem ſcribit Auicenna, mumiam eadem præſtare, quæ aſphaltus pice commiſtus. Ex quo facilè conijcere poſſumus, cadauera illa piſſaſphalto tantùm impleri. Cui etiam ſubſcribit Serapio, qui de Mumia diſſerens, ex Dioſcoridis auctoritate, eadem, quæ Dioſcorides de piſſaſphalto tradidit, ipſe uerbótenus ad mumiam retulit, ſic inquiens. Mumia eſt in terris Apolloniæ: deſcendit nanque ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis miſtæ cum aſphalto cum aliquo fœtore: & uirtus eius eſt, ſicut picis, & aſphalti miſtorum. Vnde potius aſſerendum putauerim, noſtram Mumiam eſſe piſſaſphaltum, quàm aſphaltum. Et quamuis dicat Strabo bituminis Iudaici uſum fuiſſe ad conſeruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admiſceant, fiatque piſſaſphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has miſturas optimè nouerant, utpote quibus non modo Syri, ſed & ſuæ gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Braſauoli ſententiam non probandam exiſtimem, quod ſcilicet uulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis ſubſtituatur. Nanque Mumia præterquam quod eſt (ut puto) ſyncerum piſſaſphaltum, uel aſphaltum pice miſtum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in ſepulcris liquatur. Ex quo credendum eſt, eam non parum ſuam immutaſſe naturam. Porrò ſatius ducerem Galenum, & Paulum conſulere, qui in ſuccidaneis, ſi deſit aſphaltus, picem liquidam ſubdunt. Cæterùm notare conuenit Serapionem Mumiam Dioſcoridis piſſaſphalto adiecisse, ut quæ aliquam inter ſe cognationem haberent, abinuicem non diſiungeret: non enim erat neſcius, huiuſcemodi cadauera piſſaſphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloe, ac etiam balſamo ſimul admiſtis implebantur: quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiuſdem capitis initio, his uerbis. Mumia ſepulcrorum fit e myrrha, aloe, alijſque rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac noſtra tempeſtate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quod hac miſtione nulla earum regionum cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem ſepulcra habent ſibi conſtituta, diligenterque occluſa. Idcirco non ita facilè iſtorum corpora

ſurripi

surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, uel ipso pissasphalto confarcta. Ideoque apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia artefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, ueluti seplasiariorum quàm plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaque medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus ut in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloe, myrrha, & croco repleri curarent, eamque deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiam pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, uir ex eo fortasse peritus iudicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos, & Arabas, quàm pissasphaltum. Sed quod eius argumenta non sint tanti momenti, ut oppositum nobis persuadere possint, & quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adiuuante Deo, latius ostendam. Vbi etiam plurima eius errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his commentarijs nostras ad unguem tueri sententias, atque ab erroribus, quibus notati erimus, nos uindicare, sed quantum possumus materiam medicam à mendis expurgare, eamque illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur. Porrò Mumia, de cuius uiribus iam nobis differendum est, (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absque humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, uertiginosisque, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earum concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto uerò cumini, ammi, & cari, tum uentriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Aegiptiæ medulla, additis Lemnia sphragide, & rubiæ radice. Hausta trium, uel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apij decocto assumatur. Erinis imposita, additis moscho, castoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores; præsertimque cum, adhibitis alijs, contumax morbus non soluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia uenena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laserpitij gummi iuuamento non modico sumitur. item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictisque locis cum recenti bubulo butyro utilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluuia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ uesicæ, internis penis desquamationibus, & urinam ægrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potu exhibita uarijs corporis languoribus prodesse, os suum unicuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum sic inquiens. Bitumen, unum & ipsum est ex ijs, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dissimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis sponte nascentibus, ceu spuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea uerò resiccatum pice sicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari, quod mortuum uocant, prouenit. Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipsius uis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaque eo utuntur & ad glutinationes uulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione. Nomen eius Græcum est ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral ieudi, siue Chefer alihend: Italicum, Bitume, & Asphalto: Germanicum, Iudenleim. Πιττάσφαλτος uerò sic Græcis dicitur, ut Latinis Pissasphaltum: Arabibus, Munie, Mumiay, seu Mumia: Italis, Pissasphalto: Hispanis, Cera de minera.

Bellonij opinio explosa.

Mumiæ uires.

Bituminis histor. & uires ex Galeno.

Nomina.

Κυπάρισσος. CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVpressus refrigerat, & astringit. Cuius folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, uesicæ rheumatismis, & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex uino tusæ in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: [a] [tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros ungues eijciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant.] Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita uulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachum corroborant.

a Cõclusa non legit antiquũ manu scriptum exemplar. sed meum, & Catag. hęc omnia habent.

TAmetsi Cupressus arbor notissima sit in Italia: quin etsi uulgaris sint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant; attamen cùm nihil de eius historia memoriæ prodiderit Dioscorides, ut lectoribus undequaque sit satisfactum, hic nobis de ea differendum est. CVPRESSVS *itaque duum est generum. Quorum alterum mas est, alterum fœminam appellant. Hæc metam in fastigium acuminatam ducens, illa uero ramos in latum spargens. utraque procera est planta, recta, ramos in summitate tantum habens. Folijs est Sabinæ bacciferæ uiridioribus, ac longioribus. Conos edit ter in anno, lariceis similes, crassiores tamen, duriores, compactiores, speciosioresque, in quibus semen. Fundit caudex resinam,*

Cupressi historia.

CVPRESSVS.

reſinam, ſed modicam, Terebinthinæ haud abſimilem & facultatis ferè eiuſdem. Ligni materies ſolida, compacta, & odorata, ſantalorum ferè modo. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupreſſus, & difficillimè naſcentium, natuque moroſa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præſertim in locis, ubi ſuapte natura non prouenit. Tradiderunt ueteres cupreſſum Diti ſacram: & ideo funebri ſigno eius ramos ante domos ponere ſolebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infauſta, nec quidem gratioſa. Cupreſſi patria, ac proprium natale ſolum Creta inſula eſt. nanque inibi quocunque loco terra moueatur, ſubactaque ſit, niſi ſerantur alia, hæc ſua ſponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem ſpectant, non appellato ſolo, Cupreſſus numeroſa ſponte proſilit. Quod admiratione non uacat, alibi non niſi tempore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere faſtidiens. Odere cupreſſi flumina, lacus, omnesque aquoſos tractus, quo fit, ut in eiuſmodi locis ſatæ confeſtim inareſcant. Quod ſi rectè ſciuiſſet Adamus Lonicerus, non tam facilè (ut puto) ſcripſiſſet, cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum, quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur, non multo pòſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſſi fœcunditas: etenim trifera eſt. colliguntur eius coni menſibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen ijs innaſcitur, granis adeò pu- Adami Loniceri lapſus.

j.llis,

ſillis, ac minimis, ut atomis comparari poſſit: ob id enim ægrè perſpicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen miré formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum. quo fit, ut fructiferæ Cupreſſi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupreſſus perpetua coma uiret, eiusque materies nec cariem, nec uetuſtatem ſentit, ut etiam cedri ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde ueteres non aliam ob cauſam ex cupreſſina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam diuturnitatem permanſura putarent, ueluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupreſſus liquidam reſinam larignæ ſimilem, ſapore uerò acerrimam. Reliqua ſemina tradunt, folijs cupreſſi tuſis ſi miſceantur, à uermiculis quibuſcunque non tangi, neque erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate ſuaueolentiam exuit. Conorũ decoctum ex aceto paratum dentium dolores mulcet, ſi eo ſæpe os colluatur. Idem quoque præſtat foliorum decoctum. Hoc quoque medicamento uitiligines curantur. Eorundem & mulorum unguium cinis, oleo Myrtino exceptus ualet illitus ad capillorum defluuium. Iidem (ut Marcellus inquit) impari numero minutiſſimè triti, & ex uino uetere hauſti, tuſſim potentiſſime leniunt. Recentes, uirideſque coni hernioſos magnopere iuuant, ſi eorum decoctum ex uino uetere paratum, quotidie affecti biberint trium unciarum pondere. Interim tamen folia cupreſſi trita teſticulis illinenda ſunt. eſt enim hoc auxilium multis experimentis comprobatum. Idem præſtant tenera arboris germina commanſa, ita ut eorum ſuccus deglutiatur. Sunt qui puſillam cupreſſum, nonnullis etiam Cipreſſo uulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à ſimilitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortaſſe aberraret, qui certo crederet, Plinium libro XXIIII. *capite* XV. *de chamæcypariſſo herba differentem, de hac intellexiſſe: præſertim cùm tradat, ipſam ex uino potam contra ſerpentium omnium uenena, ſcorpionumque ictus pollere: ſiquidem & noſtra hac ætate plerique abrotonum fœminam ad idem uſurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiſcent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetruſci hanc Santolina uulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius ſit differendum, hîc plura dicere ſuperuacaneum eſſet. Cupreſſi meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cupreſſi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum eſt, quòd reſiccandi uim habeat abſque inſigni acrimonia, aut caliditate, ſicut certè & guſtus teſtificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, ſed plurima amaritudo, multoque etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei ineſt acrimonia caliditaſque, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putreſcentibuſque affectibus humiditates innoxiè, tutoque depaſcitur, atque abſumit: cùm quæ excalfaciunt ſimul, deſiccantque, eas quidem quæ contentæ ſunt, abſumant, cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: ſiquidem exiccat, roburque addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adſtrictio in altum ſubeat, deducente ipſa caliditate, quæ admiſta eſt, eum ſeruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miſcentes, tanquam abſumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad eryſipelata utantur; admiſta nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoſo.* Κυπάρισσος *Græcè uocatur: Latinè, Cupreſſus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipreſſo: Germanicè, Cypreſſen: Hiſpanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez.*

Cupreſsus puſilla.

Cupreſſi uires ex Gal.

Nomina.

a [Ἄρκευθις. IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

IVniperi genera duo, altera maior, altera minor. utraque acris eſt. Excalfacit, & urinam mouet; accenſa ſerpentes fugat. b Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandeſcere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, ſubamaræ, quæ arceuthides etiam id eſt, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & adſtringunt, ſtomacho utiles: contra pectoris uitia, tuſſim, inflationes, tormina, & ſerpentium ictus efficaciſſimè bibuntur: urinam cient, unde ruptis, conuulſis, & uuluæ ſtrangulatui ſubueniunt. c [Folia acrimoniam habent: ideo tam ipſam, quàm eorum ſuccum ex uino contra uiperarum morſus illini, aut bibi prodeſt. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.] d.

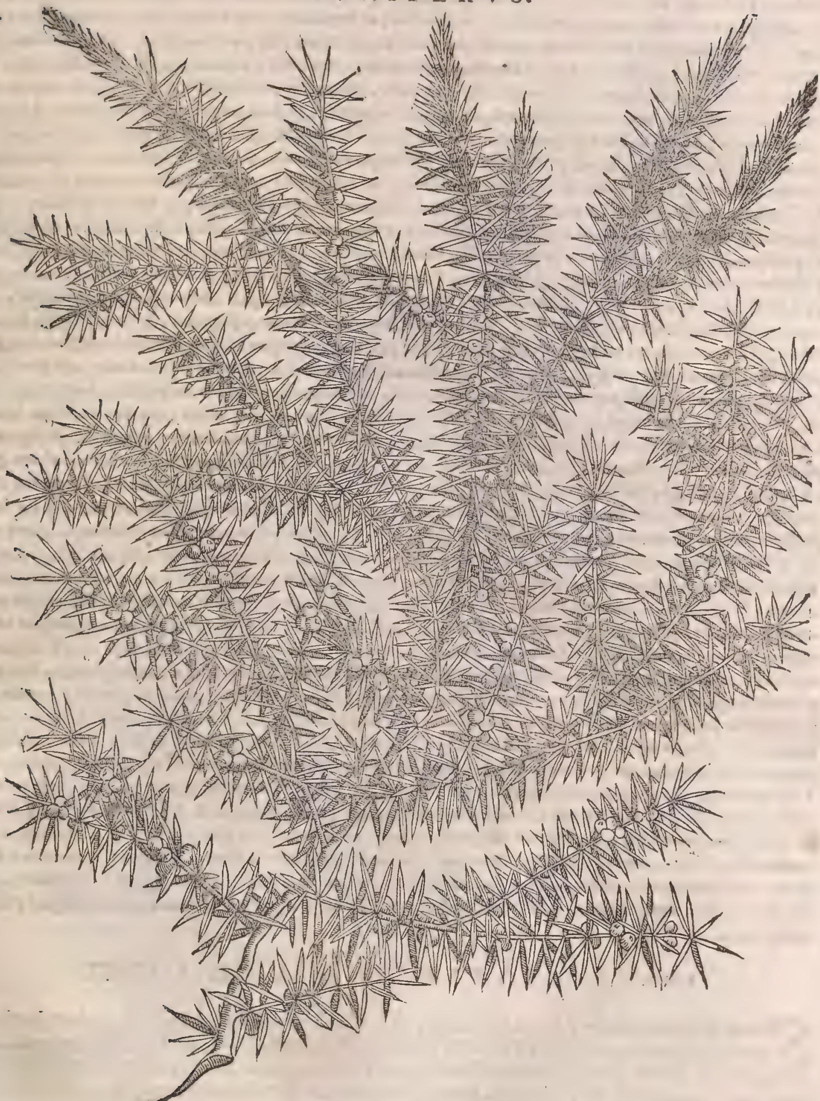
a Antiquus codex habet. περὶ Ἀρκεύθου μικρᾶς cap. περὶ Ἀρκευθίδος μεγάλης in multis antiquis codicib. reperitur.

b Meum & Drag. τεμένοι καρποῦ ὁ μέντις κατὰ καρύε ποντικοῦ τὸ μέγεθος, εὑρίσκεται. ὁ δὲ κυάμω ἴσος. i. Profert fructum magnitudine nucis ponticæ, reperitur & fabæ æqualis. Sed Catac. primo loco habet καρύε ſimpliciter: Secundo uerò καρύε ποντικοῦ. c. Concluſa deſunt in meo, ſed Catacuz. haber. d Cat. addit. τὸ δὲ ῥίνημα τοῦ ξύλε ποθὲν ἀναιρεῖ. i. ramenta uerò ligni deuorata interficiunt. quin etiam addit alterum caput de Iunipero maiore hunc in modum. Ἄρκευθος μεγάλη οἱ δὲ κυπάρισσος ἀγρία οἱ δὲ μνησίθεος ῥωμαῖοι ζυνιπερῦν, ἐσὶ δὲ καὶ αὕτη γνώριμος τοῖς πλείοσι, ἐμφερὴς κυπαρίσσῳ γενωμένη ἐν τραχέσι καὶ παραθαλασσίοις τόποις ὡς ἐπὶ πλεῖσον. δύναμιν δὲ ἔχει τὴν αὐτὴν τῇ προειρημένῃ. Id eſt. Iuniperus magna, quæ & Cupreſſus ſylueſtris & mneſitheos dicitur, Romanis Iuniperus, plurimis cognita, ſimilis eſt cupreſſo. Naſcitur plerunque aſperis & maritimis locis. Eaſdem habet uires cum prædicta.

Iuniperi conſideratio.

REperiuntur Græci Dioſcoridis codices (ut etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorſus deprauatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioſcoridis doctrinam minimè ſapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Æginetam, minuſque Serapionem, qui tamen uerbotenus Dioſcoridis ſcripta per capita ſingula refert, illud uſquam poſteritatis memoriæ prodidiſſe conſtat, quòd ſcilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præſertim cùm eius baccæ contra ſerpentium ictus efficaciſſimè deuorentur: bibaturque, ac illinatur foliorum expreſſus ſuccus ad uiperarum morſus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falſum eſſe deprehendatur. Quare non modo non credendum, ſed ne cogitandum quidem, eiuſmodi ineptias à Dioſcoride ſcriptas: quin potius illi adſcriptas eſſe exiſtimandum. Siquidem cùm Oribaſius qui Plantarum hiſtorias perquam diligenter ex Dioſcoride transſcribit, Iuniperi hiſtoriam prætermittat, id quidem manifeſte indicat hæc omnia eſſe Dioſcoridi adulterina. Nam ſcripſiſſe Dioſcoridem, maioris Iuniperi fructum haberi nucis iuglandis magnitudine, alterius uerò nucem ponticam æquare, nihil eſt quod me adducat ad credendum, & præſertim cum de re hac tam uariæ ſint lectiones. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, utpote addititi am, ex hoc capite reſecandam

IVNIPERVS.

te reſecandam duxi. Sed non deſunt recentiorum quidam, qui ut noui aliquid in medium afferre uideantur, Dioſcoridis Iuniperum contendunt, nil aliud eſſe quàm Theophraſti cedrum. & erroris in hoc Dioſcoridem accuſant. Sed ij potius uidentur ſomnia deſcribere, quàm uera, ut facilè cuipiam palam fiet, qui diligenter Theophraſtum perlegerit. Habet enim is duo cedri genera, alterum lycium, alterum Phœnicium, de quibus in Iunipero nihil meminit Dioſcorides. Sed maiorem & minorem Iuniperum deſcribit, non lycium & Phœnicium ex Theophraſto, ut noui hi cenſores ſomniauêre. Maior, & minor Iuniperi ſpecies in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuſcia urbanas alit, quæ in proceram arborem aſſurgunt, uiſunturque hæ frequentes in agro noſtro Senenſi: quarum fructus ſylueſtribus & craſſior, & dulcior habetur. Folio utraque eſt aculeato, coronarij Roſmarini effigie, anguſtiore tamē. Ligni materies ad cētenarios annos incorrupta perdurat: proinde iuſſit Hannibal (ut Plinius tradidit libro XVI. *cap.* XL.) *templum Dianæ Epheſiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates eſſet duraturum. Igitur mirari non licet, ſi chymiſtæ aſſeuerant, carbonem Iuniperinum accenſum, & ſuo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex ſe Iuniperus gummi maſtichæ ſimile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido ſplendeſcit colore: ſeneſcens uerò in rufum abit. Porrò haud ignorandum eſt, hanc Arabum* Gummi Iuniperi.

sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquam longè dissidere. Nanque Græcis sandaracha est fossilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, ut amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc sandarachæ nomenclatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in sandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum esse uidetur, quòd ubi Arabes, sandaracham medicamentis inserendam esse præcipiunt, gummi Iuniperi immiscendum intelligunt: ubi uerò à Græcis de sandaracha fit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis, est intelligenda. Non desunt tamen qui uelint Mauritanorum Sandaracham non esse gummi Iuniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem iudicio ausim facilè subscribere. etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Iuniperum maiorem: adeò ut plerique uulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil esse utile scribit.

Gummi Iuniperi usus.

Cuius tamen frequens usus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso, fit uernix liquidus: cuius est usus ad illustrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiámnum ad ambusta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc est gummi Iuniperi (ut author est Serapio) destillationes suspendit, mensium profluuia sistit, sinus exiccat immistus, haustus uerò pituitam, quæ uentriculo, & intestinis hæserit: tineas & cætera uentris animalia necat. Neruorum resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis distillationes suffitu discutit. Idem exceptus sanguinis excreationes supprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coercet, & hiantibus frigore manuum, pedumque scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu. Sandaracæ igni admotæ fumus dentium dolores mulcet, ubi per infundibulum ad affectum dentem peruenerit. Eiusdem puluis oui albo subactus, & fronti temporibusque illitus, sanguinem è naribus fluentem sistit.

Sandaracha alia Plinij.

Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. cap. VII. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij sandaracham, alij cærinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis: gignitur rore uerno. hactenus Plinius. Cæterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymistæ dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter uitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm iucundo foliorum & baccarum Iuniperi decoctum potum ualentissimè pellit menses. Decoquuntur quoque iuniperinæ baccæ ex uino albo prius confractæ, unà cum rosis, cupressi pilulis, & myrti folijs, utilissimè ad dentiũ dolores. Siquidem hoc decocto calido in ore contento facile iuuantur affecti, & præsertim addito aquæ uitæ momento lixiuiũ ex uino albo, & iuniperino cinere paratum, unciarum quatuor aut quinque pondere potum, ualentissimè pellit urinam ita ut nonnullos uiderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos. Idem scabiem sanat ubi eo affecti sese perfundant. Paratur ex iuniperino ligno balneum admirabilis facultatis ad podagricos, hoc modo: Sumito ligni iuniperini, concisi lib. xij. coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars supersit. Deinde decoctũ unà cum ligno in labrum proijcito. In hoc ubi descenderit æger, sedeat umbilicotenus, & membra languida foueat. Atqui hunc præpurgatum esse oportet; Hoc enim balneo nonnullos podagricos in Boemia uidimus in lectulo iacentes, perpetuoque dolore uexatos, qui adeo reualuerunt, ut expeditiores facti, ad negotia redierint, quoquolibet ambulantes, Iuniperi & lauri cuiusque septenæ baccæ addita casiæ ligneæ uulgaris semidrachma, & cinnamomi drachma. si in Turturis uentrem integra omnia conijciantur, & Turtur deinde assatus, & gallinaceo adipe perfusus, mulieri propediem pituræ, uesperi alternis diebus, deuorandus præbeatur, prægnans facillimè puerpera fiet.

Iuniperi uires ex Gal.

Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simp. med. sic inquiens. Iuniperus, calida, & sicca utrinque tertij ordines At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, uerùm in hoc primi fuerit ordinis.

Nomina.

Arbor Græca uoce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur. Mauritana, Arconas, aut Archenas: Italica, Ginepro: Germanica, VueKholter, & Krametbaum: Hispanica, Enebro, Gallica, Geneure. Boemica Ialouuec. Eius autem gummi Græci uocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Verns: Hispani Verniz: Galli, Vernix.

Βράθυς. SABINA. CAP. LXXXVIII.

SAbina duorum generum est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, [a][grauiter olens,] acris, & feruens. [b]arbor est coactæ breuitatis, quæ sese magis in latitudinẽ fundit. huius folijs nonnulli pro suffitu utuntur. Altera tamarici folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesque repurgant, & carbunculos rumpunt: cum uino pota sanguinem per urinam eliciunt: partus apposita extrahunt, & suffitu idem præstant. Vnguentis calfacientibus immiscentur, & priuatim [c] gleucino.

a βαρυσμώτερον grauius olens Orib. leg.
b Meum ἰσχυρὸν δὲ τὸ δένδρον. i. est autẽ arbor robusta. Sed Catecuz. κολοβὸν δὲ τὸ δενδρὸν. i. est autem arbor curta.
c In gleucini compositione apud Dioscoridem nulla fit sabinæ mentio.

SAbina. Planta est densa in latitudinem potius, quàm in longitudinem sese diffundens. Ramos edit flexiles, & fractu contumaces, folijs, squamisve circunquaque uestitos. Duûm est generum, alterum quidem frugiferum, alterum sterile. Sterilis, uulgaris est notitiæ: Folijs exit hæc cupresso ferè similibus, sed acuto, pungentique cacumine, grauiter olentibus, acribus, feruentibusque.

Sabinæ consideratio.

Fructifera etsi non adeo uulgaris in Italia uisitur, in Germania tamen frequens reperitur, sponte proueniẽs, folio tamarisci; crassiore tamen, minimè aculeato, nec adeo, ut alterius, grauiter olente, acrique. Differt hæc quoque baccarum colore, quæ in altera rubentes, in altera cæruleæ spectantur, sed odore, saporeque similes. Cæterùm non desunt imperiti, qui pro Sabina quandam herbam dodrantalem sumunt, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat. Hanc sæpius existimaui esse Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam.

Selago Plinij.

Nanque inibi selaginem esse affirmauit, sabinæ similem. Olim selaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia suffitam prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionum magorumque

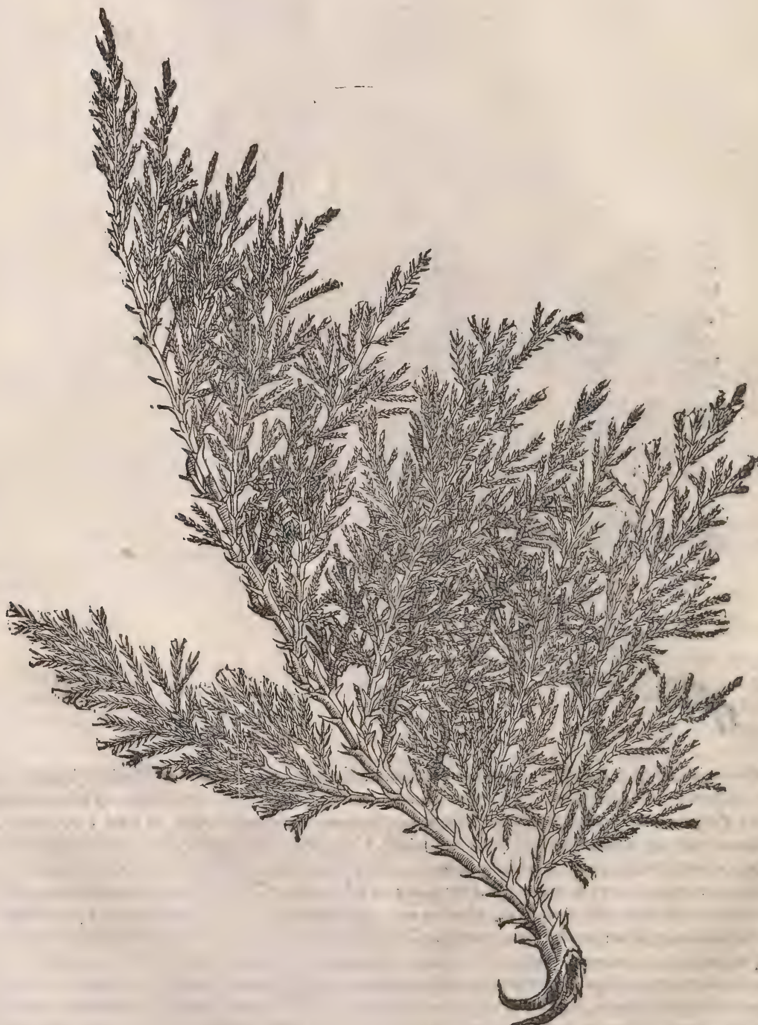
SABINA BACCIFERA.

rumque uanitas, ueluti & hoc æuo apud pleraſque gentium turbas uiſitur, ut ij nunquam ad ſelaginem legendam accederent, niſi prius Dijs ſacra feciſſent. Quin & eam inualidam omnino cenſebant, niſi dextra manu, & nudis pedibus legeretur. Cæterùm non deſunt qui bacciferam ſabinam, haud ſabinam eſſe contendant, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarum in ſua Dioſcorides non meminit. Vnde factum eſt, ut quidam putauerint, eam maiorem iuniperum eſſe, alij uerò thuiam, quam Theophraſtus memoriæ prodidit libro & cap. v. de hiſtoria plantarum. Verùm utrique, meo iudicio, in errore uerſantur: illi quidem, quòd hæc planta nec folio, nec flore, neque fructu, non materie, non odore, neque ſapore, non cæteris denique notis iuniperum referat: hi uerò, quòd thuia, ut eſt auctor Theophraſtus, naſcatur apud Ammonis delubrum, atque in Cyrenenſi agro, forma cupreſſo ſimilis cùm ramis, tum folijs, caudice, fructuque, uel potius ceu cupreſſus ſylueſtris. præterea quòd, ut idem ſcribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice criſpius ſit, atque ſimulacra ex ea antiqui ſculpere ſint ſoliti, quemadmodum ex cupreſſo, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos ſeu galbulos non fert cupreſſi modo, ſed baccas: caudice non attollitur longo, ſed eo breui contenta eſt: materie non conſtat incorrupta ſolidaque, ſed caduca & fungoſa: non ut thuia peculiaribus locis gaudet, ſed ubique ferè locorum naſcitur. ut hinc ma- Opiniones quorundam reprobatæ.

ius atque euidentius diſcrimen in ijs plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Ideoque noſtris antigoniſtis mibi aſtipulandum non eſt, quòd noſtris non reſpondeant argumentis, ſed friuolis admodum nitantur coniecturis, ubi bacciferam ſabinam Thuiam facere nituntur. Sed dicant, ſi ſapiunt, quomodo, & quo pacto Thuia ex Mauritania, euolauerit in Germaniam, ubi in Tyrolenſi comitatu plurima baccifera ſabina prouenit. Hæc profectò ſomnia ſunt, ſapientium indignatio, riſus poſteritatis. Sed certè relinquitur, ut miremur eos, qui ſtirpem hãc, quam depictam exhibemus, ueram Sabinam eſſe inficiantur, cùm nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioſcorides reddidit. Atqui illud nobis obijciunt, quòd Dioſcorides in deſcribenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit. id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ij, ſi in quàm plurimis plantis ex ijs etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam deſiderentur? quas nimirum Dioſcoridem omiſiſſe credendum eſt, uel quòd plantæ eæ eſſent alioqui uulgo cognitæ, uel quòd omnes earum partes non ſatis exploratas haberet, uel alias ob cauſas, quas proſequi non eſt hic locus. quarum omnium aliqua facilè potuit eſſe, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortaſſe ex eo eueniſſe, quòd Sabina frequentior ſterilis occurrat, quam fructifera. Atqui fructum proferre Sabinam te-

SABINA SINE BACCIS.

ſtatur

statur apertissimè Auicenna, illum ad aurium surditatem præferens, & ad menses ducendos. Ex ijs igitur meritò colligendum esse arbitror, hanc nostram Sabinam esse legitimam, ut quæ non solùm notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus. Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis disserens, ijs ineptè satis, meo quidem iudicio, Sabinam admiscet: atque in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quòd constanter affirmauerit se uidisse frequentissimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus, tota facie iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, folijs cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed eam in folijs tantùm à priori uariare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum utriusque esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum folijs prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, ut Bellonius suum depingit, mihi quidem planè absurdum uidetur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, uel ex eo manifestum esse puto, quòd quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò post arborem illam constituit, quam Plinius lib. XII. cap. XVII. Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit utriusque sabinæ lib. XXIIII. cap. XI. Tantum quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, ut eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatissimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere ut nouus alius quidam impostor facere solet. Neque certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo, utilissimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, ut ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent, quæ essent rationi & ueritati consona, & ueterum scriptorum auctoritate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparasset, quæ rei medicæ inquisitoribus maximè debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror: nam & alij idem sentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem superius abundè (ni fallor) improbauimus, ideo hîc non est ut plura addamus, atque idem repetere superuacuum esset. præstat sabinæ puluis cum adipe uaccini lactis mistus magno iuuamento. ad manantia infantium capitis ulcera; quin etiam incensæ fumus Gallinarum pituitam excutit, & grauedinem. Idem drachmæ pondere ex butyri uncijs tribus, & binis mellis sumptis mirificè asthmaticos iuuat. Dantur quoque magno auxilio binæ succi sabinæ drachmæ, additis ternis scrupulis Chrysocollæ fossitiæ, & uini albi uncia, ægrè parturientibus. uerum dari non debet, nisi in maximis difficultatibus. Reliquum igitur est, ut Sabinæ suas uires reddamus, de quibus Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum disseruit ijs uerbis. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idque secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & ut sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis est particeps, nempe acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaque glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur. nam utriusque illi tantum inest, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè ubi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæc citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, ut si quid aliud, & sanguinem per urinas mouet. Fœtum etiam uiuentem interficit, & mortuum eijcit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum excalfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ uel maximè tenuium sunt partium. Et hoc utique nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam uerò etiam cinnamomi uiceduplum eius subijciunt. Est enim extenuandi, & digerendi facultatis, si epotum fuerit. Βράθυς *Græcè, Sabina Latinè uocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Albarar: Italicè, Sabina: Germanicè, Seuenbaum: Hispanicè, Sabina: Gallicè, Sauiniera, aut Sauinier. Boemicè Klassterska Chuuogka.*

Bellonij opinio absurda.

Sabinæ uires ex Galeno.

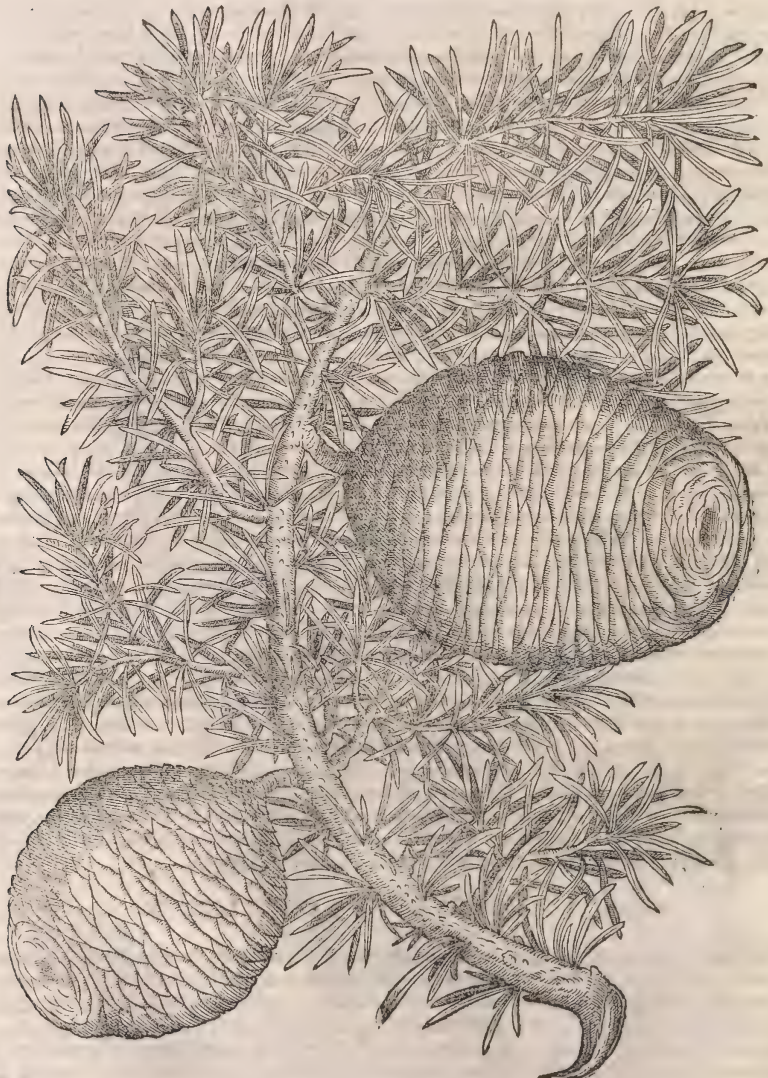
Nomina.

Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

CEdrus arbor magna est, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima est crassa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non dissipata coit. Cui ea uis inest, ut defuncta corpora conseruet, & uiuentia corrumpat: qua ex causa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Vestimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & siccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta usus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: instillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cum hyssopi decocto infusa sonitus, sibilosque sedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur: peruncto ante coitum genitali, concipiendi uim adimit: anginæ ea perunguntur, tonsillarum inflammationibus auxilio est; lendes, pediculosque illitu enecat: cerastæ morsibus cum sale imposita subuenit: contra hausta leporis marini uenena, in passo sumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum ulcera purgat, & si cyathus eius absorbeatur, persanat: uermes, & tineas subter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria separatum dum coquitur, uelleribus supra halitum eius expansis, ut in pice. Eiusdem ad omnia usus: priuatim uehementer perunctum, scabiem quadrupedum, canum, boumque persanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonsura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus uocantur. Calfactoriam uim habent: stomacho aduersantur: auxilio sunt tussi conuulsis, ruptis, stranguriæ: menses ciunt ex polline piperis poti; contra haustum leporem marinum in uino sumuntur: serpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota

a Catacitr. Κέδρος δένδρον ἐστὶ μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος. φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ id est CEDRVS arbor magna est, ex qua cedria colligitur, fructum producit uelut cupressus, maiorē tamē ut plurimū. Reperit & alibi cedrus parua aculeata,

CEDRVS MAIOR MONTIS. LIBANI.

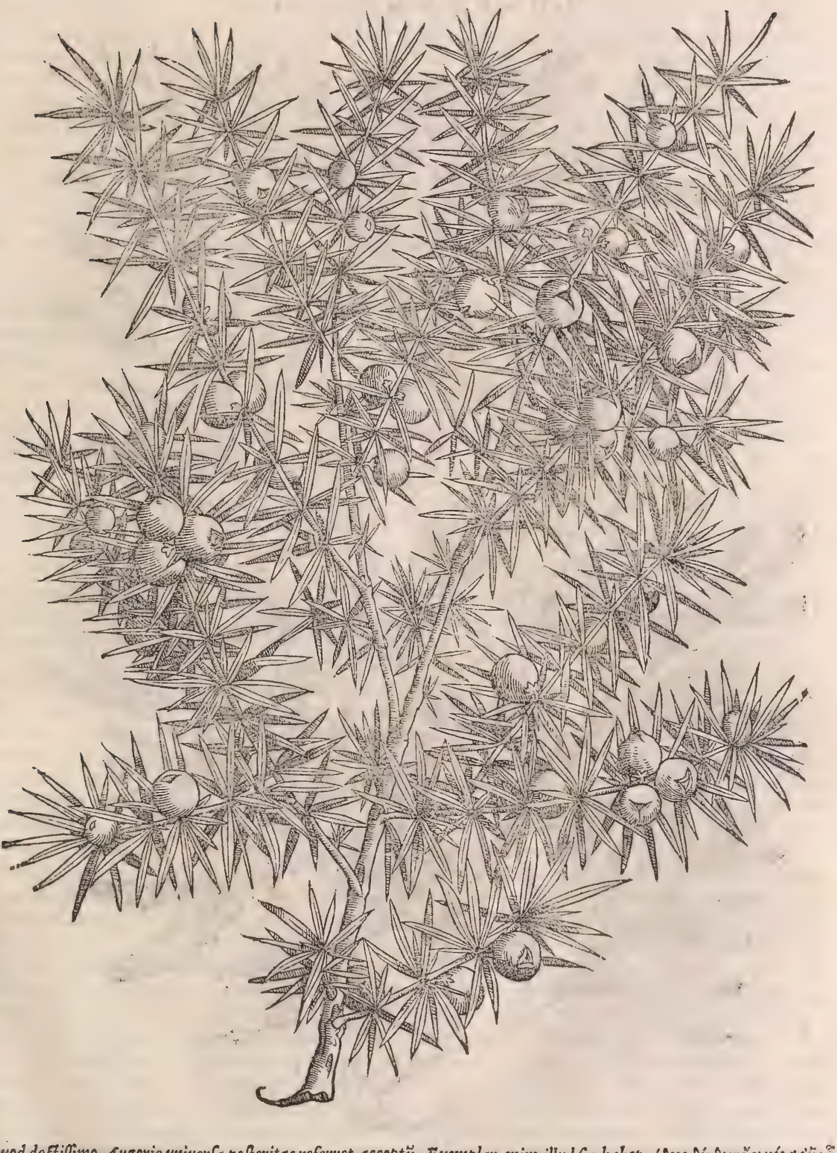
instar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti rotundū.

tidota adduntur. † Fuliginem, quomodo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, uim præbet.

Cedri arboris consid.

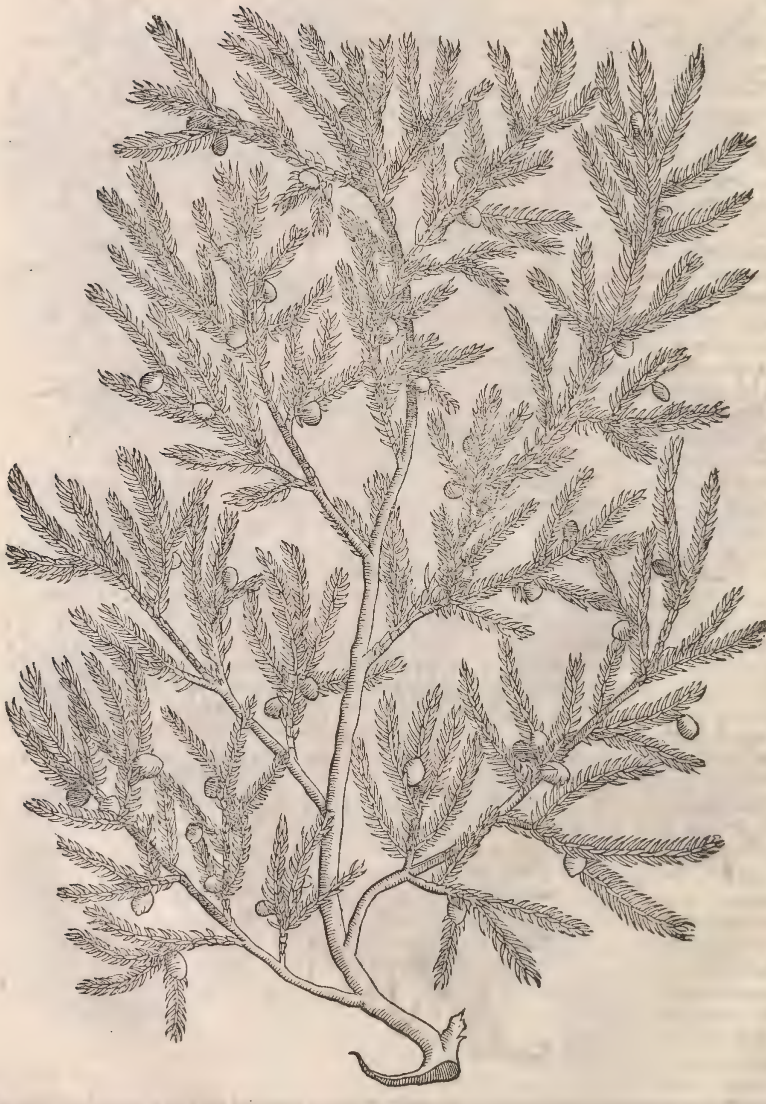
Fecit deprauata Dioſcoridis lectio, & ſcriptorum negligentia, ut non ſolum is author multis in locis à recentioribus erroris reprehendatur, ſed ut rei herbariæ indagatoribus multum acceſſerit negotij in agnoſcendis, demonſtrandisq́; ipſius Dioſcoridis plantis. Id, quod in Cedro accidiſſe uidemus, cum non deſint recentiores, qui in deſcribenda maiori Cedro toto cœlo aberraſſe Dioſcoridem dicunt: quippe qui ſcripſerit magnam cedrum baccas edere iuniperi modo rotundas baccarum myrti magnitudine. Hoc idem nobis quoque magnum faceſſebat negotium donec clariſſimus uir Augerius de Busbecke Flander, qui ſeptem annis, Cæſaris Ferdinandi, apud Turcarum Imperatorem, oratorem egit, ad nos redijt. Siquidem is antiquum Dioſcoridis exemplar habuit ab Antonio Catacuzeno Conſtantinopolitano uiro optimo acceptum, cuius teſtimonio mihi iam compertum eſt, ne minimùm quidem unguem in deſcribenda Cedri hiſtoria à ſcopo aberraſſe Dioſcoridem. Id quod

CEDRVS PHOENICIA.

quod doctiſſimo Augerio uniuerſa poſteritas referret acceptũ. Exemplar enim illud ſic habet κέδρος δένδρον ἐστι μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. κάρπον δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολὺ λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἀρκεύθος φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. *Ideſt Cedrus arbor magna eſt, ex qua cedria colligitur, fructum producit uelut Cupreſſus, maiorem tamen ut plurimum. Reperitur & alibi Cedrus parua, aculeata inſtar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti, rotundum. Quibus manifeſtò palam eſt, utriusque cedri hiſtoriam rectè ſcripſiſſe Dioſcoridem, quemadmodum Theophraſtus, & Plinius, qui maioris cedri duo genera facit lib.* XIII. *cap.* V. *ubi ita ſcribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. ſemen eius cupreſſo ſimile. Quidam cedrelaten uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. materiæ uerò ipſi æternitas. itaque & ſimulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro* XXIIII. *cap.* V. *idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten uocant, dat picem, quæ cedria uocatur. hactenus Plinius. Qui fortaſſe non ineptè magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (ut mihi retulerunt amici, qui uniuerſam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt.*

CEDRVS LYCIA.

Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur. unde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (ut ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, ut nusquam arborem se uidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice uestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos usque ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur. corticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo usque ad cacumen ferè in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores uisuntur, quantò superius erumpunt. hinc est; quod eminus conspecta arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata assignant, ueluti larici, uel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata. id quod etiam testatur Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. Conos profert piceis æmulos, uerùm breuiores, crassiores, duriores & uegetiores, ut ex eius imagine quispiam uidere potest, pediculo pertinaciter inhærentes. in quibus semen includitur cupresso simile, ut Plinius tradit. Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre: atque alteram intra corticem uomicæ modo coaceruari, ut abiegnam lacrymam in abiete oriri

te oriri superius diximus: alteram uerò extra corticem emanare. utranque ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. Porrò Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durissima. quam ob causam credidere maiores, eam neque cariem, neque uetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiámnum ratione ductus Salomon Hebreorum rex Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoque prisci simulacra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua si castretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, ut pote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undeciremem Demetrij succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis uerò ad trium hominum complexum. Cedri huiusce maioris ramum unà cum fructu, è Libano Monte allatum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopeus, ab Aurea Campana, uir quidem rei plantariæ studiosissimus, à cuius icone edocti, qui medicam materiam colunt, facilè intelligent, quàm magno ducantur errore, qui nostratem laricem, Cedrum hanc magnam esse contendunt. Cæterùm minoris cedri binæ item species sunt (ut prædicti auctores testantur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine differunt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia uerò folio constat minore, frequentiore, longè minus aculeato, ut ita iuniperum paruam quadántenus referat: cortice obducitur subrubro, & ramos emittit lentos, uitilium instar. Vtraque omni tempore fructum gerit: uerùm in oxycedro maior & pulchrior spectatur. Phœnicia cedrus frequentissima nascitur in Istria, atque etiam in nonnullis Iapidiæ locis, iunipero admodum similis, nec nisi fructu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à iunipero nesciunt secernere. At cùm ipse oxycedri ramusculo essem donatus à Georgio Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Pesino Istriæ oppido secum attulerat, rubentibus baccis undique refertum, eaque in memoria haberem, quæ apud Theophrastum, Galenum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti statim inclinauit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (ut memorant stirpium scriptores tum ueteres, tum recentiores) difficile admodum esset dignoscere oxycedrum à iunipero, nisi huic cæruleus, pumilusque; illi uerò flauus rubénsue, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cuius hîc effigiem damus, non maioris cedri genus ullum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros uocatur. De Lycia autem cedro quid sentirem, uel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, ut quæ mihi planè incomperta esset. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei iuuenis, ex quibusdam Morauiæ montibus à quodam uulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc ueram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonstrauit; ita mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundum est: atque ideo ipsam pictura, quam hîc damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia si digitis atterantur, suauissimum spirant odorem, illi quadántenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramusculorum tantum cacuminibus prodeunt. Hæ non secus ac illæ primo exortu uirent, mox flauescunt, denique rubent ubi plenè maturuerint. Saporem habent subamarum, atque non obscurè odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore magni cedri (ut suprà dictum est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina usus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conuehunt: tametsi regiones illæ plurimis (ut aiunt) cedris maioribus scateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tedam, laricem, cupressum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates assignauit, quas Dioscorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò ut magno ac ridendo errore dixerit suas hasce cedrias defuncta corpora conseruare, quemadmodum ea conseruat legitima cedria. quasi idem quoque uelit, quòd picea, pinus, larix, cupressus, iuniperus, & betula nullis prorsus inter se facultatibus differant. Neque certè alia uidetur mihi auctoritate uel ratione ductus, ut in hanc iuerit sententiam, quàm hac, quod scripserit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium uocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, utpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex uerbis Plinij, quæ modò subijciam, satis, ut puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multosque ad alios usus. Lignum eius concisum furnis undique igni extra circundato feruet. Primus sudor aquæ modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium uocatur. cui tanta uis inest, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa seruentur. Ex ijs Plinij uerbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi potest, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium uocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem suam conficiebant, ut ea in Europa è teda fit. Quòd autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius: non tamen contra quòd cedria ab alijs resiniferis plantis defluat. Adde quòd à ueteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride, & Galeno, nusquam (quod equidem sciam) memoriæ proditum est, resinæ aut picis genus ullum defuncta corpora conseruare, & uiuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri scripsisse, Bellonium uerò in hoc similiter hallucinatum fuisse, atque in alijs pluribus rebus, ut aliquando, Deo iuuante, latius ostendemus. Cæterùm uariat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est grauis odore, cùm tamen antiquissimus codex manu scriptus habeat εὔτονος τῇ ὀσμῇ, id est uehemens odore. quod indicat cedriam esse uehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro VII. Aeneidos his uersibus de Circe canens.

Cedri minoris genera.

Bellonij opinio falsa.

Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisque superbis

Vrit

Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuchsij opinio

Gummi cedri meminit Fuchsius uir eruditissimus libro illo de componẽdis medicamentis, quem postremò locupletatum excudit, in compositione antidoti Mithridatis: proque eo, quando non possit inueniri, lacrymam abietis substituendam præcipit, ratus utique eandem utrique facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab aliis aptiora proferantur, quorum meliori iudicio subscribendum sit. Est etiam (ut Plinius inquit lib. 13. cap. 15.) aliud cedri genus, quod in Atlante Mauritaniæ monte, quadam in peculiari sylua prouenit. Arbor est cupresso fœminæ, etiamnum siluestri similis, folio, odore, caudice. Huius existimatio summa mensarum causa eburneis pedibus subiectis. Ex huiusce arboris materie mensæ duæ (ut idem inquit Plinius) altera M. Ciceronis, altera Galli Asinij, quæ sestertium undecies uenundatæ sunt. Traditur & Iubas Rex duas uendidisse, quarum alteri pretium sestertium quindecies, alteri paulò minus. Sunt qui dicant, & rectè quidem, Cedrum hanc à Thuia siue Thya nihil differre, de qua meminit Theophrastus lib. & cap. 5. de plant. hist. Quamobrem Plinium redarguunt, quòd simulac de Cedro Atlantica disseruit, illico caput proprium de Thuia scripserit, tanquam de arbore diuersa. Verum longè aliter se habet sententia nostra. Nam diligenter Plinij lectionem enucleantibus, palam apertissimè fit, Thuiam Plinio nil aiud designare, quàm Atlanticam Cedrum cum ibi sic habeat. De mensis tamen tacuit Theophrastus: & aliàs nullius ante Ciceronianam uetustior memoria est, ex quo nouitiæ apparent. Etenim hæc uerba non solum Theophrastum excusant, quod eius æuo nulla cedrinarum mensarum extiterit memoria, sed manifesto sunt argumento, haudquaquam ignorasse Plinium Thuiam, & cedrum eandem esse plantam, cùm paulò superius Ciceronianam mensam ex Atlantica cedro asseruerit, fuisse paratam: Adde quòd in antiquis Plinianis codicibus Thuiæ caput à Mauritana Cedro separatum non sit, quod manifestè arguit Plinium adhuc Cedri illius historiam prosequi de Thuia agentem, quemadmodum & ipsa uerba clarissimè indicant. Quæ in antiquis codicibus ita habent. Nota etiam Homero fuit: Trogete uocatur, ab alijs Thya. Idest eadem Cedrus nota etiam fuit Homero, quam alij Trogetem, alij Thyam appellant. Ideoque perperam egerunt, qui in Frobeniana editione Thuiæ siue Thyæ caput ab Atlantica Cedro diuiserunt, haud rectè Plinium intelligentes. Ac præter id lectionem eius corruperunt ubi se emendasse crediderant. Cæterum Anguillarius de Sabina agens, eam quæ Cupressinam exprimit faciem foliorum tantum similitudine, Thuiam nulla dubitatione esse censet. Atqui cum deinde Thuiam nihil ab Atlantica cedro differre existimet, sequitur, ut uelit nihil à Cedro hac, differre Sabinam. Sed credam ne ego Anguillario Sabinam hanc esse Cedrum Atlanticam, uel Thuiam? Minimè omnium, quod hæc nusquam gentium proueniant nisi in Cyrenaica regione apud Ammonis delubrum: & in ea Atlantis parte, ubi Anchorarius mons habetur, Plinij adusque tempora exhaustus. quodque caudice, & odore, qum etiam fructu nullam habeat Sabina cum Cupresso cognationem. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus in sequentibus, capite de malis, ubi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo, plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt. Cedri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum his uerbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua.

Cedreæ uires.

Vtraque est calidæ, siccæque temperaturæ tertij quodammodo ordinis, secundum utrunque. Cæterum Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere. abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaque carnes promptè citraque dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & uix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica uocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisque ratione dissident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulque à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ uires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, si cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum fœtum apposita uiuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nulli secundum: aliaque multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum ualenter excalfacere, sicut ubi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoque oculorum cicatrices, & uisus hebetudini ab humorum crassitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguissimum, & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, crassius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote crassius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaque ulcera irritat, phlegmonemque illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occasione tondendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας uocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeo ut comedi quoque possint. Attamen si liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremque, ac morsum in uentre percipies. Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor ut Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Alkitran: Italicè, Cedria.

Nomina.

† *Hîc lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam antiquis omnibus codicibus, quos legimus. Quare cùm neque à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius additititia, quàm legitima censenda uidentur.*

LAVRVS

Δάφνη. LAVRVS. CAP. XC.

LAurus quædam tenui folio conſtat, altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres inſeſſus additum, uuluæ, & ueſicæ uitijs conuenit. Virentia [a] folia ſenſim ſubſtringunt: illita quoque, ac trita ueſparum apumque ictibus opitulantur: eadem cũ polenta, & pane illita inflammationẽ omnẽ mitigant: ſed pota ſtomachũ effundunt, & uomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, uel paſſo proſunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatiſmis: contra ſcorpionum ictus ex uino bibuntur: uitiligines emaculant. Succus baccarum utiliſſimè aurium dolori, [& grauitati] inſtillatur cum uino uetere, & roſaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum laſſitudines reficiunt, acopa uocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & diſcutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodeſt, tribus obolis in uino odorato potus.

a Ita Catac. & Drag. At meum exẽplar legit τὰ δὲ χλωρὰ τῶν ξύλων. i. uirentia ligna.

καὶ ἤχοις. i. ſonitui leg. antiq. cod.

LAVRVS.

Laurus

Lauri historia.

LAurus tam tenuifolia, quàm latifolia, arbor est odoratissima, nemini que in Italia non cognita, quòd non solùm in hortis, uiridarijsque ac uineis sata ubique uirescat, sed per se in syluis, locis præsertim maritimis, ac etiam in montibus, & collibus apricis, qui lacus, & maria respiciunt, sponte nascatur. Folia habet oblonga, & lata origine in acutum desinentia, crassa, solida, & odorata, in uno quidem genere latiora. in altero angustiora: qua foliorum differentia alteram marem, alteram fœminam censemus. Flores mittit paruos muscosos, oleæ ferè similes, ex luteo albicantes, è quibus baccæ prodeunt oleis similes, colore primùm uiridi, & per maturitatē nigro, crasso intus nucleo, ut in Rusci baccis. Decerpuntur Lauri baccæ in fine Autumni, uel statim in ipso hyemis principio. ut etiam oliuæ. Et oleum ex ijs elicitur, quod Laurinum uocamus. Laurus planta est, Apollini lucidissimo sacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumque domos exornare solebat. Quod similiter, atque alij complures gentilium mores, in hunc usque diem apud nos perdurat. Nanque ubi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum ualuas decorat, sed & ubi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius ramus prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea uasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ uictoriarumque signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona unoquoque anno mittere solebant in Parnaso monte, quod ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cælo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur: facilè perhiberi potest: nanque Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam; intrepidéque miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes conseruari alitem, & sobolem iussere aruspices, ramumque cum seri, ac rite custodiri. Quod factum est in uilla Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flaimina uia, quæ ob id uocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamque se propagauit (tametsi radicibus destitutus) ut breui tempore ibi mirè sylua prouenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamque in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantque in manu eiusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum syluæ Romæ uirescerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore uiguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex sese uim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde uiret, tantaque pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatque in earum folia ex aruis. Poetæ perfectionis signo lauro coronantur, idque præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum uirus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant.

Lauri natura.

Lauri tenerrimæ summitates unà cum nardo in uino feruefactæ, aurium grauitatem, & sonos curant, si decocti calentis uaporem, per infundibulum in aures intromittant affecti. Restituunt Lauri baccæ prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopi, origani & Euphorbij melle excipiantur, & summo capiti calidæ applicentur. Eædem cùm triticeo furfure Iuniperi baccis, & allio contritæ, & uino subinde super calenti tegula aspersæ, pubique admotæ, urinam suppressam prouocant. Septem lauri baccæ, à prægnantibus propediem parituris, cum se dormitum recipiunt, deuoratæ facilem, felicemq; partum præstant. Tenerrimæ lauri cimæ, una cum calamintha, & sale contritæ, ex tepida aqua sumptæ, aluum concitant, pituitamq; & lumbrcos celeriter eijciunt.

Laurus lapidea.

Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theoph. lib. IIII. ca. VIII. de plant. historia, sic inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: uerùm non uiridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen uiridibus tam folijs, quàm germinibus. Colos quoque floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est. hæc ille.

Lauri uires ex Galeno.

Laurum scriptis commendauit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt uehementer, plusque etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus, habetque etiam adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.

Nomina.

Arbor δάφνη sic Græcis uocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorbeerbaum: Hispanis, Laurel, siue Loureiro: Gallis, Laurier: Boemis Bobek. Huius fructus Græcè δαφνίδες uocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.

Πλάτανος. PLATANVS. CAP. XCI.

TEnerrima Platani folia in uino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in uino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platanus

PLATANVS.

PLatanus Italiæ aduena, peregrináque est; quanquam regionem diluunt (ut Theophrastus est auctor) multi, magnique fluuij. Verùm enimuero si ibi nonnullæ uirescunt Platani plantæ, ut quas ipse Neapoli, & Patauij uidi, sunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Nanque hæc arbor plurimum uini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplissimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò ut Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atque unius pedum specu, numeroso uertice, se uastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem Platanus consideratio.

quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. In Asia longè maiores habentur. Nam earum folia, quæ una cum fructu ad me misit Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus, eruditissimus Medicus, uiniferæ uitis maiora sunt. Pilulæ uerò iuglandis magnitudinem æquant. Et hirsutiores spectantur, quàm quæ in Italia proueniunt. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adolescunt: attamen sunt cortice crasso. Subalbicante, fronde uitiginea, auersa parte candida, sed multò minore lata, longo rubro que pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro XV. *capite* VII. *Platani umbra usque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, ut diem integrum sub ea cùm maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari. Platani aduersantur uespertilionibus.* Platani uires ex Galeno. *Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresque nigritias emendant. De platano disseruit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Platanus humidioris, frigidiorisque essentiæ est, non ita multo quàm symmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & sordida. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter desiccans, & exasperans, uocemque lædit, sicut sanè etiam uisum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit.* Nomina. Πλάτανος *ut Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano.*

Μελία. FRAXINVS. CAP. XCII.

FRaxinus arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex uino pota, & illita uiperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemque potu perniciem afferre tradunt.

Fraxini histo. ex Theophr. *FRaxinus arbor est notissima. Eius (ut Theophrastus memoriæ prodidit lib.* III. *cap.* XI.*) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum, procerumque est, lignum habens candidum, crassiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac crispius: alterum humilius, minus auctile, scabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ similia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd simul cuncta folia ferat, singulari pediculo, & singulis folijs coniugatim, ueluti per genicula, pendentibus constat: amplo interuallo coniugationibus distinctis,* Plinij lapsus. *perinde atque in sorbo. Fert fructum in siliquis minutum, nucosum, qualem amygdalæ, gustu subamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophrastus prodidit, inquiens. Si iumenta (ut ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptum esse crediderim: nam Græcis fraxinus* μελία, *taxus uerò* σμίλαξ, & μίλος *appellatur. Vnde unum pro altero sumens Plinius, facilè (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia: siquidem taxi folijs, non fraxini iumenta non ruminantia necantur. Quinimò hæc salutare præstant remedium lethalibus serpentium uenenis: quibus adeò inimica est fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentésue umbras quàm libet spatiosas serpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. Humiliorem Fraxinum Ornum & Orneoglossum uocauere quidam ab ipsius fructus figura, quæ linguæ imaginem refert, quamobrem auis linguam illum uocant officinæ. De quo disserens Plinius libro* XXIIII. *cap.* VIII. *mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ subdit cutem, extrahere: corpus obesum leuare onere, & ipsum sensim ad maciem reducere. Id quoque in recentiorum medicorum usu est ad stimulandam ue-* Fraxini uires. *nerem. Fraxini spumam, quæ à uiridi ligno igni exposito manat, additis succi cyclamini, scillæ, rutæque æqualibus partibus, omnibus simul parumper ferue factis, plurimum ualere ad surditatem scimus, si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cum se cubitum receperit æger: Atqui eum super affecta aure iacere oportet: ubi uerò utranque aurem surditas occupauerit, in eam fundatur, quæ minus affecta fuerit, & super altera iaceat. Fit è uiridi fraxini ligno tesseratim conciso per descensum aqua, simul, & oleum, ut ex ligno Iuniperi. Quæ quidem aqua, cum quarta parte aquæ uiolarum purpurearum faciei illita, ruborem, & pustulas cum eo erumpentes sanat. Ramorum cortex in aqua decoctus splenem absumit, ubi pluribus diebus eiusdem decoctum bibant splenetici. Semen, quòd auis linguam uocant Myropolæ, datur utiliter potandum in lateris dolore, & ad ciendam urinam. Venerem idem excitat, & præsertim, si una cum pistacijs, & nucibus pineis deuoretur, addito saccharo. Idem Semen in Nouembris initio decerptum, et in furno siccatum, datur perquàm utiliter potandum calculosis, ex uetere uino. Folia fraxineis similia fert stirps illa apprimè celebris, quam uulgò* DICTAMVM Dictami albi consideratio. ALBVM *nuncupant, ob idque à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) usquam descripta est. Quare non possum non admirari, quónam pacto sibi dictami nomen uendicauerit. Ea est uisu pulcherrima, speciosaque: floribus formosis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro sapore: proinde mirum non est, si uentris tineas perimat. Tradunt etiam suapte ui pollere aduersus lethalia uenena, ac omnium uenenosorum animalium morsum, ictumque, nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Cæterùm non desunt antigonistæ, qui uelint Dictamum hunc esse Dioscoridis Tragium. Sed cum tãtum in Creta Dioscoridis, Galeni, Oribasii Pauli, Plinijque testimonio proueniat Tragium, cadit pereitque horum sciolorum*

FRAXINVS.

ſciolorum ſententia, quos & illi perpetuo ridebant qui haud ignorant quanto grandior ſit, albo Dictamno Lentiſcus. Nanque quis ſanæ mentis dixerit dictamnum hunc herbam ſeſquicubitalem ramos habere lentiſco arbore non infima, maiores, aut grandiores? ſed ita ſæpe ducuntur inuidi ad ſtultitiam uſque. Atqui plura de his in Epiſtolis ſcribemus. Quæ arbor Græcè Μελία, *Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Fraſſino: Germanicè, Eſchern, Eſcherbaum, Steyneſchern: Hiſpanicè, Freſno, & Frexo: Gallicè, Fraiſne. Boemicæ Geſen.*

Λεύκη, καὶ Αἴγειρος.

POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

POtus albæ populi cortex unciæ unius pondere, iſchiadicis, ac urinæ ſtillicidio prodeſt. ſterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pi-

POPVLVS ALBA.

Iulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, tritæ & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chriſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, uentrisque fluxiones ſiſtit.

Populorũ conſideratio.

Populus tres habet ſpecies: Alba, nigra, & Lybica ſiue montana, quæ Græcis Κερκὶς *dicitur. Alba arbor eſt procera. Craſſo caudice, albicante cortice, ac læui. Folia illi ſunt uitiginea, auerſa parte maxime albicantia lanuginoſaq; Bechij herbæ*

POPVLVS NIGRA.

herbæ modo. quod a ſimilitudine chameleucen uocauere Græci, unde illi nomen, λεύκη. Nigra, procerior, rectiorq́; habetur, folio hederaceo, nõ tamen ut in alba diſſecto, ſed integro, paululũ ſerrato, longo tenuiq́ue appenſo pediculo, apice in acutum deſinente. Cortice eſt cineritio, non tenui. Materie alba ad ædium fabricas idonea, præſertímque ad aſſeres parandos. Lybica in Boemia, & in uniuerſa Germania frequentiſſima uiſitur. Folio rotundiore, tenuiore, anguloſo, leuiter in ambitu ſerrato, punctis quibuſdam albis conſperſo, longo, tenuique pediculo appenſo, continuò fere ſe mouente, etiam ſi nullus in aere ſpiritus ſentiatur. Caudice eſt cæteris breuiore, nigrioreq́ue cortice ueſtito, & materie imbecilliore. alba tamen, ac tenaci. Alba ſterilis. Nigra uerò fructum fert racematim uuæ ſpeciem repræſentantem, baccis orobi magnitudine, in quo plurima concluditur lanugo albicans, quæ, ubi maturuerint baccæ, in pappos euolat. Amat utraque naſci in fluminum ripis, in ſcrobium aggeribus, & uliginoſis tractibus. Semen legitur anteaquam rumpatur, & ſiccatur in umbra. Harum omnium meminit Theophraſtus lib. III. cap. XIIII. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet: Populus alba, nigraq́ue uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq́ue nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis

POPVLVS LYBICA.

uiſitur: utranque ne florem quidem habere exiſtimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo, altera uerò oblongo, inq́ue angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq́ue ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuiq́ue annexo. quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabrioriq́ue ut pyrus ſylueſtris. hæc Theophraſtus. Hæc omnibus paſſim nota ſunt. Lybica Plinio lib. XVI. capite XXIII. minima folio eſt, ac nigerrima, fungisq́; enaſcētibus laudatiſſima. Alba folio bicolor, ſupernè cādicās, inferiore parte uiridi. Sed hîc Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contra ſupernè uireat, infernè uero albicet, candida efflorescēte lanugine, quæ tamē in nigra nō uiſitur, ut Plinius exiſtimat, cū indifferēter inquit. Populorū folijs grandiſſima lanugo. Sed & tertio idē erraſſe deprehēditur: quippe qui ſcripſerit eodē libro capite XXVI. populū nec fructū, nec ſemē ferre, cū tamen fructū ferat, uuarū ſpeciem præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum. atque etiam ſcribat Dioſcorides, ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt pluribus,

Plinij plures lapsus.

pluribus, ſi Plinius ſeipſum accuſat? ſiquidem libro XXIIII.*cap.* VIII.*populum & uuas, & ſemen ferre fatetur, illas utique unguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis uſus unguentum populneum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepſicus non uuas, ſed germina, uere primo prodeuntia admiſcet: odorata enim ſunt, & ceraginoſa, cum tamen nullus prorſus uuis ſit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiſcuerit, dubitandum ſanè eſt. Nam Plinio libro* VII. *cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud eſt populi uua, quàm bryon, Latinis muſcus uocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Dioſcorides, & Galenus, & inter alia odorata recenſuerunt. Quo fit, ut facilè credi poſſit, Plinium errore ductum exiſtimaſſe, muſcum in populo naſcentem nihil ab eiuſdem uuis differre, cùm inquit. Eodem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in ſitientibus, aut ſiccis, aſperiſque locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat uuas, ſed muſcum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifeſtè deprehenditur. Populus utraque frequentiſſima naſcitur in agro Mantuano, ac Ferrarienſi, non modò in Padi ampliſſimi fluminis litoribus, ſed & per agros, & prata in foſſarum aggeribus. Ideoque fabulantur poetæ, icti Phaetontis fulmine ſorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocant, ex corticis meatibus inſtar auratæ lacrymæ, electrum, ſiue ſuccinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ noſtro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ uirgini fœminæ ſalutationes enumerant, effinguntur, & uulgaribus & infimis mulierculis monilium uice, collo geſtantur decoris gratia. Quare Dioſcorides, qui poetarum fabellis adhibere fidem haud quaquam cenſebat, noluit pro comperto fabuloſam ſuccini hiſtoriam aſſerere, ſed dubiam, & ſuſpenſam tenere. Ideoque inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chryſophorum. Ex quo facilè percipi poteſt, quòd cùm Dioſcorides aliquid de ſuccino ſuis monumentis mandare decreuiſſet, nullam eius certam tenens hiſtoriam, ipſum populi generi utrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiuſce operis loco aptius ſuccinum accommodari poſſet. Quandoquidem in fabulis nactus eſſet poetas ceciniſſe carminibus, ſuccinum populos fundere: tametſi non ignoraret, ſuccinum populorum gummi eſſe nequaquam. ſiquidem huic fabulæ datus eſt locus ob ſuccini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo ſuſpendebantur. Quippe cùm plerique ipſorum, præſertim uerò fœminæ, ob nimis humidum regionis aerem in gulæ morbos, ac ſtrumas incurrerent, his exiſtimabant ſuccinum aduerſari. Quod fortaſſe non erat ab omni ratione alienum: nanque cùm facultatem habeat ſuccinum ſiſtendi fluxiones, collo etiam geſtatum, facilè inhibere poterat, ne capitis deſtillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, ſi etiámnum Germani in oculorum defluxionibus magno ſucceſſu ſuccineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enarranda Succini hiſtoria, auctores complures, ſed re uera admodum uarios: qui etſi grauius (ut hiſtoricos decet) hac de re loquantur, tamen cum ipſi ſuccini originem nuſquam uiderint, & quicquid de eo ſcripſerunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut ſanè pauca adhibetur fides. Philemon ſuccinum foſſile eſſe dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero uero croceum. Sudines, & Metrodorus ſuccinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit eſſe locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo inſula ſuccinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipſumque Teutonis uendunt. Nicias hiſtoricus ſuccinum ſolis radiorum ſuccum eſſe uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem ſudorem in ea parte relinquere, deinde æſtate ſiccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eijci. Idem & Aegypto naſci ſimili modo dixit. Item in India, gratiuſque thure eſſe Indis. Non defuerunt etiámnum, qui ſuccinum naſci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiſide dicto, qui ſole excalfactus è limo fundat electrum. Non deſunt præter hos plures, qui de ſuccino differentes in diuerſas iuerint ſententias quas nunc, utpote non probandas, ſilentio inuoluam. Vnde iure dici poteſt, ſuccinum apud eos uel cereum, uel figulino luto ſimile haberi, cùm ipſum in tot uarias formas, ac imagines transmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur ſuccinum in inſulis ſeptentrionalis oceani. Id olim à Germanis Gleſum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claſſibus rem gerente, una inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata. quæ prius Auſtrauia à barbaris dicebatur. Hîc nimirum (ut Plinius inquit) naſcitur ſuccinum arboribus pinei generi defluens in terram, ubi poſtea denſatur. Cùm uerò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſyluas, ex ijs in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaque Cornelius Tacitus rectè ſcriptum reliquit, Germanos huius maris accolas ſolos omnium ſuccinum habere, & legere. Quod ſuccinum ſit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis teſtimonium perhibuit quidam eorum eques illuc miſſus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipſum uidit, ueram eius originem didicit, & ſecum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea ſuccinum eſſe pineæ arboris gummi indicio eſt pineus in attritu odor, & quòd accenſum tedæ & reſinarum modo deflagret. Liquorem eſſe copioſè ſtillantem, tenacem, ac lentum, argumento ſunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, feſtucæ, ac paleæ, quæ transparentia inſpiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia ſtramenta humoris lentore facilè implicentur, dureſcente deinde materia, ue luti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim uerò ex aliorum ſcriptis decerpſimus. Atqui ego potius credam una cùm Georgio Agricola, ſuccinum nõ aliud eſſe, quàm bituminis genus, quod à quibuſdam ſcopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum ſalſedine dureſcit. Ita enim affirmant Boruſſi medicæ materiæ haud ignari, ad quorum tantum littora maris fluctibus ducitur ſuccinum. Nam, quod nigerrimum eſt, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas ſalutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum piſſaſphalto habere uidetur. Succinum incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, ſe uidiſſe affirmat. Cæterùm, quantum uideo, plures de ſuccino ueteres narrauerunt fabulas. Atqui, compertum eſt, quòd ſicuti magnes ferrum reſpuit, ſi adſit adamas, uel ſi allio affricetur; ita nec ſuccinum ad ſe paleas allicit, quæ ſint oleo perfuſæ. Verum eorum opinio uana eſt, qui ſuccinum tradiderunt peculiari dote ocimum reſpuere: nam ipſe ſæpe ac ſæpius huius rei periculum feci, & ſemper ſuccinum ad ſe ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine ſuccinum uocant*

Ruellii erratū.

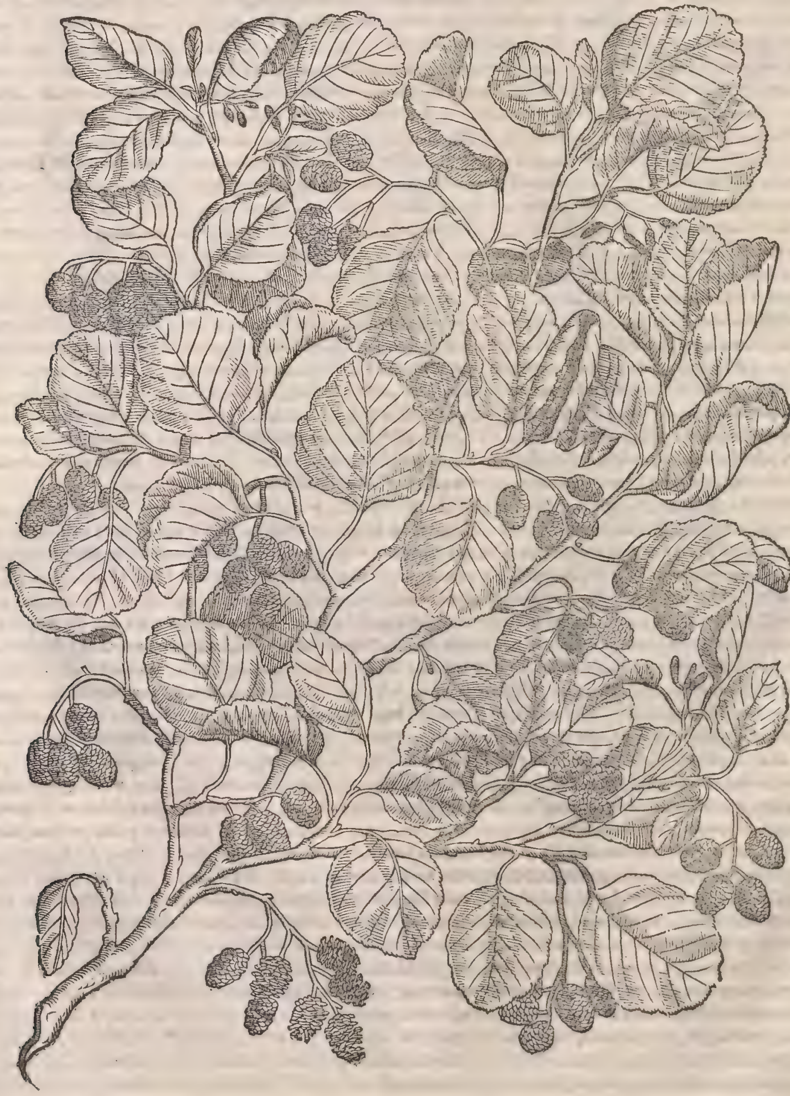
Poetarum fabula.

Succini uaria hiſtoria.

Brasauoli opinio reprobata.

Karabe Mauritanos secutæ. Licet Brasauolus Ferrariensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit, Arabum Karabe succinum esse nequaquam, sed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ testimonio: etsi eorum neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauerit. Nanque Serapio (ut in omnibus adsolet) quicquid de Karabe adnotauit, uerbotenus ex Dioscoride deprompsit, sic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Alipton, id est electrum, & sunt, qui nominant ipsum Arsopodon, & est Karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemque capite de Karabe, non asserat eam esse populorum gummi, sed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe disseruit, nisi ut ostenderet, Karabe per se à populorum gummi differre. Præterea comprobat id esse Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis significatum: quandoquidem Karabe lingua Persica, Auicenna auctore, non aliud designat, quàm rapiens paleas. Quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper astringentes pastillos, quos Galenus lib. VII. de com-

ALNVS.

positione

positione medicamentorum secundum locos, Paulus sui uoluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos uocant, Arabes de Karabe appellant, eosdem à Galeno, & Paulo assumentes. Quo fit, ut hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Græcos, quod succinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neque etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, ut Brasauolus asseuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem destillat, & in spissitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum esse albæ populi gummi, sed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioscorides, quem secutus est Paulus. Ex his igitur satis patere arbitror, falsum esse, quòd idem sint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, succinum, & gummi populneum esse inter se diuersa. Credidit Demostratus fieri succinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) succinum asserens, quod flauescit, fieri ex urina maris, album uerò ex urina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quòd cùm & Diocles, & Theophrastus credidissent) non autem Dioscorides, ut ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdem criminis Plinius accusat. Quòd autem Diocles, & non Dioscorides (ut Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo capite de urina, ubi in eandem Plinij sententiam ueniens, hæc uerba protulit: Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coireue in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. At cùm Brasauolus minus fortasse accuratè Dioscoridis uerba legendo percurrisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridem electrum esse lapillum, in quem lyncis urina concrescit. Quod tamen falsum esse facilè constat ex prædictis Dioscoridis uerbis. Cæterùm cùm non desint etiam poetæ, qui Phaethontiadas non in populos, sed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoque historiam, & uires, præcedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaque ALNVS *(ut Theophrastus est auctor lib.* III. *capite* XIIII. *de plantarum historia) sterilis & unigena, natura caudice recto: ligno, medullaque molli, adeò ut graciliores uirgæ totæ concauentur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreque: cortice scabro, rufoque intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore, quàm laurus. nascitur in aquosis, alio nullo pacto. hactenus Theophrastus. Qui tamen eodem lib. cap.* XV. *non utique pyri folio alnum uirescere tradidit, sed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit esse sterilem lib. eodem cap.* VI. *cùm inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulo serius semen reddit: fraxinus, atque acer æstate: alnus, nux iuglans, pyrorumque syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino suspicandum uideatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore, neruosioreque, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens. Hetrusci uulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridem, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis. Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusque fiunt, quod in aqua nunquam putrescat. Ob id enim expetitur maxime Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumque fundamenta, quòd crebrò fixa non modo ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores imposita dissoluunt, & inflammationes restinguunt. Eadem nudis pedum plantis supposita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem utiliter sparguntur. Præstat cortex tingendis corijs atro colore. Sunt etiam, qui ijs & fructu uiridi utantur, gallarum uice, ad scriptorium atramentum conficiendum, additis gumi, & chalcantho. Sed nec* BETVLA *omittenda uidetur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda. Hæc Theophrasto folio est caryæ sic Græcis uocatæ (quid autem sit carya compertum hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autem uersicolore, & materie læui, non nisi ad baculos utili. Plinio lib.* XVI. *cap.* XVIII. *Betula arbor est Gallica mirabili candore, atque tenuitate: terribilis magistratuum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima prouenit, materie adeò tenaci, lentaque, ut ad uasa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Ananij è suis Betulis non modo optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaque metalla, sed è delibrato, contortoque cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminosa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddam picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quòd bitumine scateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso & ideo in Boemia frequentissima: folio est nigræ populi, sed parte prona asperiori, uiridiorique, per ambitum serrato. Sterilis hæc, nec fructum ferens quanquam iulos, ut Corylus edit. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui uim maximam inesse quidam asserunt ad comminuendos tam renum, quam uesicæ calculos si diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremque conciliat, oris ulcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admistus, caseos à carie, & uermibus uindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum nostra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio est, ut in omnibus fere facere consueuimus. Nigræ populi prima erumpentia germina, odorata sunt & glutinosa. Expetuntur ad capillorum nitorem conciliandum à mulieribus. Contundunt enim ea cum recenti butyro, & deinde aliquot diebus insolata, à butyro percolant. quo postea capillos inungunt, abluto prius capite. Lybicæ autem populi folia ad ea omnia præstant ad quæ nigræ populi ualere diximus. sed longè inefficaciora creduntur. Primùm igitur de uiribus Populi nigræ disseruit Galenus libro.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à temperatis: sed in differentia, quæ habetur in siccando & humectando, paulum à temperatis & medijs ad siccius deflexerunt: uerùm & subtiliorum potius, quàm crassiorum sunt partium. Et folia quidem ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia imbecilliora, minusque efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius: non tamen est admodum calidum. Deinde libro* VII. *eorundem simplicium idem Galenus Populi albæ uires*

Brasauoli lapsus.

Alni historia, & uires.

Betulæ consideratio.

Betulæ uires.

Populorum uires ex Gal.

BETVLA.

uires descripsit his uerbis. Populus alba arbor mistæ quodammodo temperaturæ est, ex aquea tepida, & terrena extenuata essentia. quamobrem & abstergentis facultatis est particeps. hactenus Galenus de utriusque Populi facultatibus. **Succini uires.** Atqui præter ea quæ à Galeno de populi facultatibus scripta sunt, sciant hoc uelim rei medicæ studiosi, populum albam humotenus sectam ad radicem usque & aqua calida, in qua fermentum fuerit dissolutum, perfusam, infra quatriduum fungos copiosos edere, esui quoque gratissimos. Cæterùm non inuenio Galenum Succini meminisse in simplicium medicamentorum censu. qui tamen lib. VII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos pastillum ex succino confectum ab Asclepiade transcripsit: quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tussientibus, & recenter phthisicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, suppuratis, cœliacis, dysentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Pruthenti, in quorum litora fluctus maris succini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè crystallum repræsentat. Huic uim mirabilem inesse testantur, quò scilicet fœmina deprehendatur an uirgo sit & incorrupta, nécne. Nam si ex uino ieiunæ exhi-

næ exhibeatur, efficere aiunt, ut corrupta & uitiata protinus urinam reddere cogatur. id quod uirgini euenire negant. Datur ſuccinum magno auxilio tritum duorum coclearιorum menſura, Coli dolore affectis, diebus tribus continuis ante cibum ex tepenti aqua potandum. Idem, & præcipue album, ex aqua frigida potum, ſitim illico ſedat, & ſudorẽ ualentiſſimè prouocat. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba uocatur: Arabibus, Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbaum: Hiſpanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ uerò Α'ιγειρος Græco nomine, Latino Populus nigra uocatur: Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Aſpen, aut Poppel uueiden: Hiſpanico, Alamo nigrilho: Gallico, Tremble, & Peuplier. Boemicè Topel. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latinè Electrum ſeu Succinum dicitur: Arabicè Karabe ſiue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè, Agſtein, aut Boernſtein: Hiſpanicè, Eſclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambra: Alnus uerò Græcis dicitur αἴγειρος Italis Alno: Gallis Aulne: Germanis Erlenbaum: Boemis uuolſe. Betula autem Græcis Σημύδα dicitur Italis Betula: Tridentinis Bedollo: Germanis Bircken: Boemis Briza: Gallis Bouleare. Nomina.

Μάκερ MACER. CAP. XCIIII.

MAcer ex Barbaria aduehitur, cortex flaueſcens, craſſus, guſtu perquàm aſtringens. Qui contra cruentas excreationes, dyſenterias, & alui fluxiones bibitur.

NVnquid officinarum Macis, quo myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, Dioſcoridis ſit Macer, non modò dubitandum eſt, ſed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunque eſſe differentiam. Cùm enim Dioſcorides dicat, Macer, qui ex Barbaria aduehitur, eſt cortex craſſus, flaueſcens, & guſtu perquàm aſtringens: manifeſtè declarat, Macerem non eſſe officinarum macim, quòd hoc tenue ſit, guſtu feruens, acre, perquàm odoratum, amariuſculumque. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. ca. VIII. Macis ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris ſuæ: quales ſit ea, incompertum habeo. Hanc etiámnum differentiam non ignorauit Serapio: nam poſtquàm tradidiſſet ex auctoritate Iſach, Macim eſſe nucis odoratæ operimentum, dixit ſecus eſſe, de quo loquebatur Dioſcorides: quippe quòd ſcriptum reliquerit, Macerem eſſe ligni corticem, ſiue corium. Quod cum compertum haberet Auicenna, de utroque ſeorſum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem uerò radicis corticem capite 694. ſub titulo Thalisfar deſcripſit. Præterea maximo eſt argumento, quòd Macis & Macer utique inter ſe differant, quòd Dioſcorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus: quorum Macis eſt tegumentum, nihil ſcriptis memoriæ reliquerint. Quippe ſi Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitiſſet, credendum ſanè eſt, quòd cum illo quoque aduectæ eſſent myriſticæ nuces: quarum illi hiſtoriam, & facultatem, cùm ſint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam deſcribere prætermiſiſſent. De macere Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, hæc ſcripſit tradidit. Macer cortex eſt, qui ex India conuehitur, guſtu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum ſanè redolens, ut pleraque aromata, ſiue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipſe ex miſta conſtare eſſentia, pleraque terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter deſiccat, aſtringitque: proinde cœliacis, & dyſentericis miſcetur facultatibus: in tertio exiccantium conſiſtens ordine, in caloris, frigoriſque differentia neutrum inſigniter efficiens. hæc Galenus. Ex quibus haud obſcurè colligi poteſt, quòd Macer longè differat à Maci. nanque ipſe guſtu non reperio hoc eſſe adeò acerbum, nec tam leuiuſculæ acrimoniæ: quin potius ſi deguſtetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiuſculum amarorem quadam cum ſiccitate relinquit. Quod facilè oſtendit, quòd Macis tantum calidi, quantum ſicci conceperit, uel fortaſſe plus calidi: & quòd pleraque ipſius eſſentia ſit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter ſiccare in fine ſecundi, uel in principio tertij. Quãobrem id Macer eſſe non poteſt, cùm dicat Galenus conſtare macerem eſſentia pleraque frigida terreſtri, paucula uerò calida. Quibus facile concludi poteſt, quòd macer à Dioſcoride, & Galeno deſcriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: ſiquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui poſſit maceris hiſtoriam explere. Et quanuis Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, nullam inter macim, & macerem ponendam eſſe differentiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quod equidem ſciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum eſt nec Galeno, nec Plinio, quod dixerint ex India aduehi macerem, Dioſcoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipſe afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomæus eſt auctor) quædam in Indo fluuio inſula, uel urbs ſita eſt, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile comportabatur macer. Vel quod afferretur ex Arabia eo maris ſinu, qui à Barbaria inſula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea ſcilicet parte, quæ ad auſtrum uergit, ſimiliter in Arabia naſcuntur. Μάκερ ut Græcis, ita Latinis Macer, atque etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbeſe, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muſchaten blumen: Hiſpanis, Macias, & Macas.

Maceris, & Macis diſcrimen.

Maceris facultates ex Gal.

Monachorum opinio falſa.

Nomina.

Πτελέα. VLMVS. CAP. XCV.

VLmi & folia, & cortex, & [a] rami uim habent ſpiſſandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: uulnera glutinant, ſed multo [b] magis corticis tilia, ſi faſciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti poteſt. Craſſior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta oſſa celerius ſolideſcunt, ſi decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enaſcens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque ſplendidiorem præſtat: qui dum ſiccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm teneреſcunt cocta, olerum more ad obſonia uſurpantur.

a ἀκρέμονες.
b μᾶλλον δὲ ὁ φλοιός. meum habet exemp. & ita Catac. Sed rectius uertiſſe uidetur Ruellius.

Tametſi

VLMVS.

Vlmi historia.

TAmetsi Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor; non tamen ob hoc eius historiam silentio inuoluendam putauimus. Vlmi itaque duo sunt genera. Altera montana, altera campestris. Fruticosior hæc, illa uerò auctior. Folium habet indiuiduum, leuiter circumserratum oblongumque, crispum, scabrumque. Folliculos profert multos, non paruos, subrotundos, ac crispos humani scroti effigie in quibus liquor concluditur lentus, ac clarus una cum culicibus compluribus ut in Terebinthi & lentisci corniculis. Ligni materies neruosa, tenax, robustaque: deformis tamen: Montana Iulos profert, & deinde semen, quod samaram uocant. Cortex illi superius asper, crustosusque, & inæqualis. Sed interior, qui lignum ambit; contrario modo se habet. Siquidem lentus, & lori modo flexilis habetur. Ideoque Vlmus, dicebat Theophrastus lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera mõtana, quam Græci ὀρειπτελέαν uocant: altera campestris, ulmus, proprie uocata: fruticosior hæc, illa uero auctior: folium indiuiduum, leuiter circunserratum, oblongius quàm pyro, scabrum, non læue. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies fla-

ua, ro-

ua,robuſta, neruoſa, deformis, ut quæ tota cor ſit. Vtuntur ea ad fores lautiores: uiridis facilè cæditur, ſicca difficile. Sterilis denique putatur: ſed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea: cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras: cæteris uerò temporibus quid ferat, minus animaduerſum eſt. hactenus Theophraſtus. Plinius uerò quatuor ulmi genera ſtatuit lib. XVI. *cap.* XVII. *his uerbis. Inter has, atque frugiferas, materie uitiumque amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere, montoſam, quæ ſit amplior: campeſtrem, quæ fruticoſa. Italia attineas uocat, ex celſiſſimas: & ex iis ſiccanas illis præfert, quæ non ſunt riguæ. alterum genus Gallicas. tertium noſtrates, denſiore folio, & ab eodem pediculo numeroſiore. quartum ſylueſtre. Attineæ non ferunt ſamaram, ita uocatur ulmi ſemen, omneſque è radicum plantis proueniunt, reliquæ uerò ſemine. hæc Plinius. Qui tamen unà cum Theophraſto erraſſe deprehenditur, quod hic ulmum cuiuſuis generis ſterilem eſſe ſcripſerit: ille autem quod attineam ſic Italis appellatam, ſemen nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophraſto præter id, quod experientia nobis compertum eſt, repugnat Plinij authoritas: quip-*

Theoph. & Plinij error.

CARPINVS.

pe qui ulmos omnes præter attineam semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella lib. V. c. VI. cùm inquit. Vlmorũ duo esse genera conuenit, Gallicũ, & uernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Atiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisque & sterilis uidetur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaque nemo iam serit ex samara, sed ex sobolibus. Est autem ulmus longè lætior, & procerior, quàm nostras, frondemq; iucundiorem bubus præbet. Vlmo folijs fere adsimilis planta est, quam Itali passim CARPINVM *uocant, omnibus notissima. crescit hæc in syluis inter quercus, & cæteras syluestres arbores, folijs (ut diximus) Vlmo proximis, sed tenuioribus. Caudice assurgit procero, cortice subalbicante, modicè scabro. Ramos fundit copiosos, robustos, in latitudinem sese diffundentes, foliosos umbratilesque. Ex his per æstatem petioli quidam pendent, in quibus triquetra quædam folia, subpallida, & crassa, folliculari specie, circumquaque racematim dependent, quorum medius apex cæteros longitudine superat. & inter hos parua quædam capitula exeunt, ciceris magnitudine, in quibus semen concluditur. Radicibus nititur firmis, crassisque. Ligni materies alba, solida, tenaxque, è qua iuga boum uillici in Italia parant. Cæterùm an hæc Carpinus sit legitima, de qua Theophrastus, & Plinius scripsêre non parum mihi dubitandum relinquitur: Siquidem utrique ζυγία, quam Plinius Carpinum interpretatur, Aceris genus est, à qua (ni fallor) nostra Carpinus omnibus ferè dissidet notis: si tamen arbor, quam passim Acerem appellant, legitima fuerit Acer, de qua ijdem scripserunt authores. cum enim illorum neuter Acerẽ (quod uiderim legerimque) descripserit, quemadmodum nec Carpini, non habeo sanè quid de eorum Acere affirmare queam. Præterea Theophrasto Carpino materia est flaua, crispaque, cortex uerò paulò scabrior, quàm Tiliæ, crassus, & spissior quam Piceæ, & flexui contumacior. Atqui nostra Carpinus alba constat materie, minimè crispa, cortice Tiliæ haud scabriore Piceæ tenuiore, & qui detractus facilè inflectatur. Corticis tamen colore non differunt, cum in utraque cinereus habeatur, aut subalbicans. Adhæc Theophrasto Carpinus rara inuentu est, & riguis tractibus gaudet. Nostra uerò contrà syluis ferè omnibus, montibusque communis, & numerosa habetur, & raro humectis reperitur locis. Verùm in hoc tantum conuenire uidentur, quòd è nostrate quoque iuga parentur. Atque ita tot alijs repugnantibus notis, affirmauerim ego nunquam, nostratem, & Theophrasti Carpinum, eandem esse arborem, nisi compareat aliquis, qui hæc mihi dubia dissoluat. Dixi sententiam meam. Esto quoque aliorum iudicium. Sed hactenus de Carpino, ulmi autem facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami uim habent spissandi, & uulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat: pituitasque, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma: & uulneribus, ambustisque decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem præstante tilia cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utilissimum putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoque è medulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet. Hæc Plinij uerba de ulmi facultatibus lib. XXIIII. cap. VIII. Cæterùm humor in folliculis ulmi contentus (ut ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ superimponantur, atque inibi subfemorali, quòd Italis uulgo brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Idem liquor uitreo uase exceptus sepelitur in terra, aut fimo, uigintiquinque diebus, ore diligenter obturato, & collocato uasis fundo, super salis communis strato. Fit enim hoc tempore ut fex subsidat, & liquor clarissimus super natet. Is ad uulnera recentia conglutinanda adeo efficax est, ut dictu mirum sit, quàm bellè celeriterque id præstet, si cum splenijs; aut confractis linteolis applicetur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si in fotus, uel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Interiores Vlmi radices si diu decoquantur, & iuri supernatans pinguedo colligatur, illinaturque ea sæpe, locus glaber, à quo pili defluxerunt, breui repullulabunt. Eiusdem cortex contusus, & muria usque adeo subactus, ut malagmati similis sit, illitus, podagricos dolores mulcet. Folia Vlmi quæ ad orientem spectant, impari numero decerpta, & cum piperis granis totidem contrita, & ex uino Cretico pota à ieiunis purulentas tusses mirificè iuuant, ut Marcellus est author. Vlmi meminit Galenus lib. VIII. simp. medicam. sic inquiens. Vlmi folijs quandoque recens uulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaque cum aceto & lepram sanat. Porrò uiridis etiámnum ac recens, si uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem uim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent. Huius arboris nomen Græcum est πτελέα: Latinum Vlmus: Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicum, Ylmen, Rustholtz, Lindbast, Yffenholtz: Hispanicum, Vlmo: Gallicum, Orme: Boemicum Gilm. At Carpinus Græcus ζυγία uocatur: Italis Carpino.*

Carpini consideratio.

Vlmi facultates ex Plin.

Vlmi uires ex Galeno.

Nomina.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

EX caudicibus, lignisque ueteribus caries congeritur. quæ farinæ modo illita ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cũ pari aniso & uino subacta, linteisq; imposita illinatur.

NOn sanè prorsus negligenda est lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetque, & eadem serpentia sistat. Quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tũ etiã abstergendi uim possident. Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non sunt, sanat; sed & quæ cacoethe dicuntur, quæque Gallica peste contracta sunt. Quare pudendorum exedentibus ulceribus inspersa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, siue caries in medicum usum uenit, sed & VERMES *in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro XXX. cap. XIII. de his sic*

Cariei lignorum consid.

Vermium lignorum usus.

bis ſic ſcriptum reliquit. Coſſi, qui in ligno naſcuntur, ſanant ulcera omnia: nomas uero combuſti, cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuiſſe hos olim, & in cibis idem poſteritatis memoriæ tradidit lib. XVII. *cap.* XXIIII. *cùm inquit. Vermiculantur magis, minusue quædam, omnes tamen fere, idq́ue aues caui corticis ſono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit, prægrandesq́ue roborum delicatiore ſunt in cibo, coſſos uocant: atque etiam farina ſaginati, hi quoque altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, ſi etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas dépromſerint, in cibis deuorauerit, Ariſtotelis teſtimonio, qui etiam addidit guſtantibus eſſe ſuauiſſimas. Sed cur illud admirandum fuerit, ſi noſtris etiam temporibus uermes, qui carioſis caſeis innaſcuntur, magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipſe ad arborem, ex qua caries decidit, particularem ſcopum habuiſſet, lib.* VIII. *ſimp. med. ſic de illa ſcripſit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps eſt adſtrictionis ſimul, & abſterſionis, uelut ulmus, expurgat, impletq́ue ulcera humida.* Cariei uires ex Galeno.

Σαπρότης ξύλων *ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, ſiue caries: Arabice, Nucharer ueaſab: Italicè, Tarlatura del legno: Germanicè, Vuurmmeel: Hiſpanicè, Carcoma.* Nomina.

ARVNDO DOMESTICA.

Κάλαμος. ARVNDO. CAP. XCVII.

IN Arundinum genere quædam naſtos, id eſt farctior uocatur, ex qua ſagittæ factitari ſolent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fiſtulis addicta ſit, ſyringias: cui multum ineſt carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conſcriptionem accommodata. Alia craſſa, concaua, apud amnes naſcens: quæ à quibuſdam cypria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, ſeu uallatoria,[a] gracilis, candicans, uulgò cognita: cuius trita radix per ſe, aut cum bulbis ſuis illita, ſpicula aculeosque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tuſa, & impoſita ignibus ſacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ ſanantur. Paniculæ lanugo, ſi aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

[a] Cat. ὑπόλεπτος, i. aliquantulum tenuis.

ARVNDO PALVSTRIS.

Arundinum

Arundinum conſideratio.

ARundinum quinque genera tantùm, ueluti notiora hoc in loco à Dioſcoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & lib. 24. cap. XI. uiginti nouem arundinum ſpecies deſcripſerit: inter quas (ut ſuperius diximus) odoratam recenſuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in India, Syriaque naſcens, odoris iucunditate unguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum eſſe inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut uulgus medicorum, & Braſauolus Ferrarienſis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine aſſumentes. Quæ in Italia frequentiſſima in uinearũ Arundinetis è radicũ geniculis ſeritur ad uitium palos, ad decem cubitorum altitudinem adoleſcit, militaris haſtæ craſſitudine, robuſta, ac firma materie, inanis tamẽ intus, compactis per interualla geniculis. Cortice ueſtitur ſquammoſo, & qui facilè auferatur, aſpero ac ſubalbicante. Folia illi ſunt longa, milij, Indici æmula, ſed latiora, ac longiora, aſpera ubique ſuperficie, & acuta circunferentia. radix illi eſt alba, dura, tuberoſa, contortaque, ac geniculata, ut in Iride, ſed longè maior, ac robuſtior. Secantur Arundines quotannis humotenus; ſectæque illico regerminant, creſcuntque anno toto ad priorem altitudinem, craſſitudinemque. Illa, quæ naſtos dicitur, ſolida, farctaque, quanuis gracilis & leuis, in communem ſagittarum uſum à Syris accepta, non oritur, quod ſciam, in Italia, niſi naſcatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononienſi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc eſt, fœmina appellatur, cuius tantùm eſt uſus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita eſt. Nanque noſtra tempeſtate fiunt eiuſmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea ſcilicet ſpecie, quam Dioſcorides uallatoriam nuncupat, qua noſtri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruendis utuntur, ac palos uitibus aptiſſimos efficiunt. Quòd autem uallatoria ſit hæc noſtra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit anſam Dioſcorides: quippe qui dicat, eam eſſe gracilem, & candidam, cùm tamen communis noſtra ſit craſſior. Verùm cùm poſtea inuenerim Theophraſtum ſcribentem lib. IIII. cap. XII. de plantarum hiſtoria, craſſiorem, firmioremque illam arundinem eſſe, quæ uallatoria nominatur, facilè ſum ad credendum inductus, hunc Dioſcoridis locum eſſe deprauatum: eoque magis, quòd ſeptis, palis, & topiarijs operibus craſſæ ſunt tenuibus aptiores. Illa uerò, quæ ad ſcribendum uſurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, eſtque omnibus notiſſima: ueluti & ea, quæ Cypria uocatur, in paludibus naſcens, & apud amnes. *Arundinis, & filicis odium.* Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem, & filicem herbam inteſtinum eſſe odium: proinde arundinem uomeri alligatam filicem in agro deſtruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior arundini cum aſparagis intercedit amicitia: nam ſi ſerantur in arundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam aſſurgere molem, ut ſingula internodia nauigiorum uicem præſtent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At ſi plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophraſtum legat, qui longiori ſermone earum hiſtoriam literis memoriæque mandauit. Tota arundinis radix urinam, & menſes ciet. Eadem recens tuſa ſcorpionum ictibus utiliter imponitur. Non deſunt impoſtores, qui Arundinum radices combuſtas pro ſpodio uſurpent. *Arundinis uires ex Gal.* De arundine Galenus lib. VII. ſimpl. medic. hæc ſcripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & ſtipites ex alto extrahere quidam ſcripſere, ceu trahendi quædam uis ei ineſſet. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerùm quantum guſtu liceat conijcere, abſtergentem facultatem poſſidet non paucam, minimeque acrem. Cæterùm folia ipſa abſtergentis ſunt facultatis. Cortex uerò eius combuſtus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abſterſorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen deſiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem eſt eius id, quod anthelen uocant: nam ſi in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, ut auelli non poſſit, auditumque uitiat: quamobrem ſæpiſſimè exurdat. *Nomina.* Arundo ſic Latina uoce uocatur, ut Græca κάλαμος: Arabica, Caſab: Italica, Canna: Germanica, Kor: Hiſpanica, Cannas: Gallica, Vng roſeau: Boemica, Treſt.

Πάπυρος. PAPYRVS. CAP. XCVIII.

PApyrus, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas fiſtulas: madefacta lino inuoluitur, uſque dum inaruerit: conſtricta enim, atque immiſſa in hiatum humore completur, & intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid alimenti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, ſuccum tantùm deuorantes, & manſam expuunt. Ipſis radicibus pro ligno utuntur. Cræmate papyri cinis depaſcentia ulcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: uerum melius id combuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio.

QValis Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt auctor lib. III. cap. IX. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. XIII. cap. XI.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoque utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegeteſque, necnon & ueſtem, etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoque crudum, decoctumque, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas ueſtibus intexere. *Papyri conficiendi ratio.* Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis. Poſt hanc papyrum eſt, extremumque eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturque omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atque inter ſe iunguntur. proximarum ſem-

per bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm uicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius. Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia, læuiaque illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis ut uocant panibus inde delatis circunuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clariſſimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſque Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clariſſimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuiſſimis his folijs, pro papyro paſſim uti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, è quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quòd hoc arte (ut Plinius eſt auctor) fieret, illud uerò tale à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquum retinens nomen, etiámnum Papyrus apud pleroſque dicitur. Indica arundo. *Credidere nonnulli, ueram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atque hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram ſenectutem*

MYRICA.

fulciendam

fulciendam pro scipione utuntur, materiem auro, uel argento succingentes. Quod tamen asserere non ausim, nec utique re probare, cùm huiusce rei certam cognitionem adhuc assequi non potuerim. Papyri meminit Galenus lib. VIII. *simpl. med. sic inquiens. Papyrus ipsa quidem per se in usum medicinalem non uenit, at macerata, aut usta utilis efficitur. Igitur oxycra to, uinóue macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumposita. Verum hîc quidem est, ceu materia, quæ medicamina sanantia accipiat: at ubi usta fuerit, medicamen est exiccatorium, uelut & chartæ combustæ cinis, nisi quatenus infirmior est, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum est, quod nostri usus charta, quæ ex ueteribus confi citur linteis, iisdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabãt. Quo fit, ut du bium mihi sit, quónam modo parari possit illud Galeni medicamentum, quod de charta combusta dicitur, ulceribus sordidis, & sinuosis utilissimum: itemque pastillus Faustini a Paulo lib.* VII. *traditus.* Πάπυρος *Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, seu Berdi: Italis, Papiro.*

Papyri uires ex Galeno.

Nomina.

Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

Orib. non habet.

MYrica, seu tamarix, [arbor uulgo cognita] est, cùm apud pigras, & stagnantes aquas enascatur, fructum quasi florem ferens, compage muscosum. Aegyptus, Syriaque alteram gignunt mitiorem, syluestri cætera similem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter astringentem gustu: quo con uenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, orisque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum; regium morbum; & phalangiorum morsus: illitus tumores inhibet. Cortex in eosdem usus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum; lienem absumit: ad dolorem dentium in collutionibus salutare, & mulieribus fluxione uuluæ opportunis in desessionibus: phthiriasi, lendibusque circunfusum prodest. Abundantiam fœminarum sistit impositus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienosis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

Myricæ consideratio.

VRbana Myrica, quòd sciam, non nascitur in Italia: quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibusdam uiridarijs mitior reddita, non alia est, quàm syluestris, in locos mitiores translata. Cuius rei certo sunt indicio fructus, & flores, quos omnino syluestribus similes profert, non autem gallæ modo, ut domestica. Vmbra arboris insigni proceritate sæpe per æstatem Romæ me oblectatum fuisse recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hospitalis Sancti spiritus. quæ etsi domestica haberetur ab omnibus; florem tamen, & fructum ferebat syluestri simi lem. Hæc in fluminum ripis frequentissima nascitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioscoridem: quippe qui dicat tantùm nasci Myricam apud paludes, ac resides aquas, cùm oppositum sanè eueniat in Italia. Quod me sæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioscoridis codicem hoc loco deprauatum esse, aut in Græcia secus, quàm in Italia myricam proximè stagna ac paludes oriri. E myricæ trunco aluei excauantur (ut Columella scribit) aquaque replentur, ut subinde postea bibant sues: nam hoc potu splenis incremento sanantur, quo morbo æstate maximè torquentur, dum, quæ eorum est pabuli insatiabilis aui ditas, arborum fructus consectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Rami concisi, ex aceto illiti Lienem attenuant. Datur ramorum cortex ad diuturnas alui flu xiones. Fructus potui datus confert uipereis morsibus. Elephantiasim ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum passis uuis epotum sanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod se uidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi persuasum est, id non incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guaiaco forsitan ligno non absimile. Myricæ radices pro odorata casia ueneditabant impostores. Sed postquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehensa est, eius in officinis usus penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Myrica abstergentis est, ac incidentis facultatis, absque perspicua desiccatione: habet uerò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultatesque admodum prodest lieni indurato decocta cum aceto, aut uino, siue radice, siue folijs, siue extremis ramulis: sanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucã sortita sunt adstrictionẽ, adeò ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas euidẽs est in galla, sed myricæ fructui tẽperatura inest inæqualis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque uis abstergendi: quod sanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur, in eisdem & cortice. Porrò myricæ combustæ cinis admodum desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi facultatem, pauxillam adstringendi.* Μυρίκη *arbor ita Græcè uocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarfa, seu Carfa: Italicè, Tamarigio: Germanicè, Tamariscken, aut Porst: Hispanicè, Tamargueira, & Tamariz: Gallicè, Tamarisc.*

Myricæ medicinæ.

Myricæ uires ex Galeno.

Nomina.

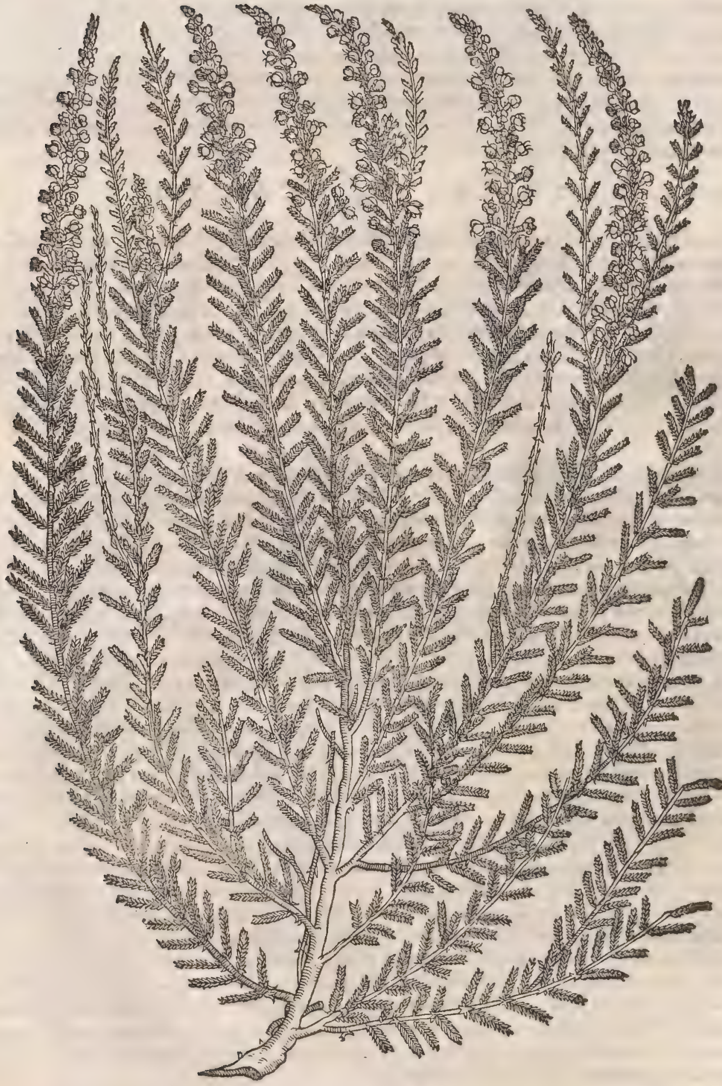
Ἐρείκη. ERICA. CAP. C.

ERica fruticosa arbor, myricæ similis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma serpentium ictibus illitu medetur.

Ericæ consideratio.

ERica stirps fruticosa Asiæ, Græciæque fruticibus ascribitur. Hæc (ut plantarum scriptores asserunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter syluestres stirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. *cap.* IX. *Ericam descri bens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduersari serpentibus tradunt. hæc Plinij uerba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ se ferat, cùm tam paucis notis describatur ab omnibus: tametsi hæc, cuius hîc figuram appinximus, nil aliud, quàm*

ERICA PRIMA.

Ericam designare uideatur. Siquidem fruticosa est planta, semicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioscorides assimilat: uere primo & autumno florescens, quod huius fruticis proprium est, si rei herbariæ scriptoribus est adhibenda fides. Adde, quòd huiusce flores autumno maximè depascantur apes, ea fortasse de causa, quòd non modò Erica prima sit, & ultima syluestrium, quæ floreat; sed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem usque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius est author) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit post primos autumni imbres, cùm erica sola floret in syluis. Præterea cùm lib. III. scribat Dioscorides, corim, hypericum aliquibus uocatum, fruticem esse folio ericæ, minore tamen, sitque hæc cori folio admodum similis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc esse Dioscoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expressam dare. Oritur hæc frequentissima in Goritiensi agro eo præsertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ uernaculo sermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè

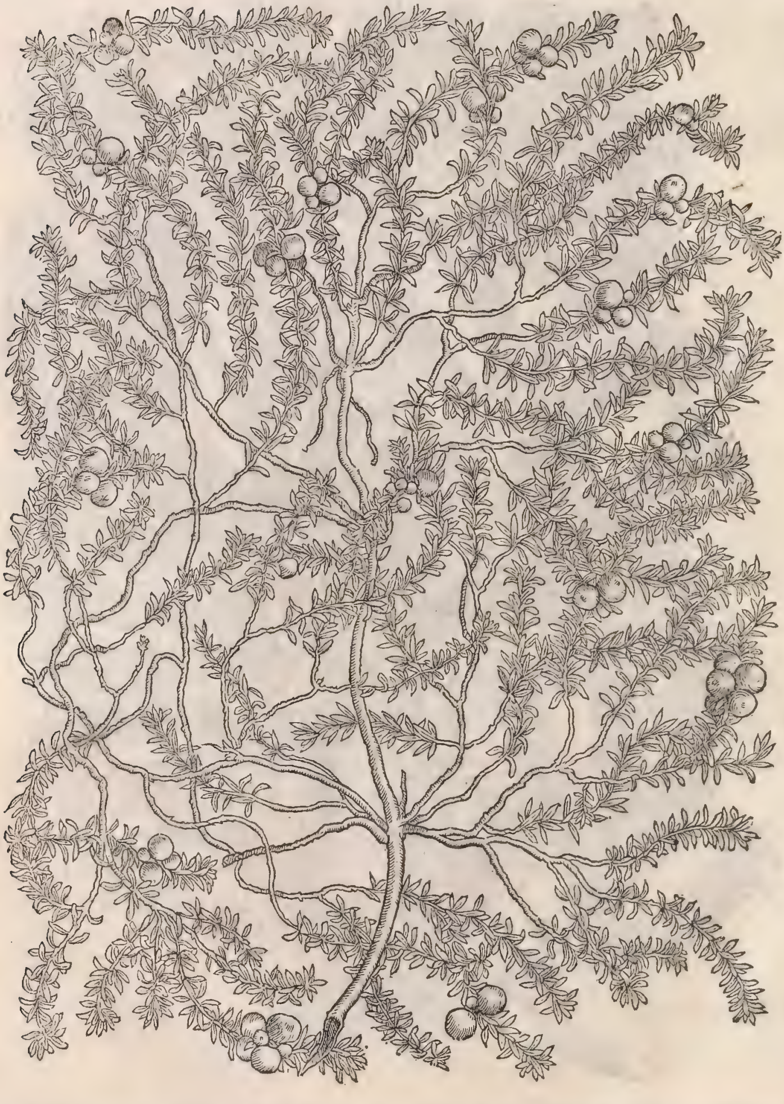
Mel ericeum.

ERICA SECVNDA.

ria longè magis adoleſcit, fiuntque ex eà ſcopæ aptiſſimæ ad mundandas ædes, & ob id uulgò hæc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam: cuius etiam hîc imaginem exhibemus, ut quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, ueram referat, miſit ad me Gabriel Falloppius Mutinenſis medicus ſingularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Eſt & planta in montibus naſcens, qui Boemiam à Sileſia diſterminant, & à quorum fontibus Albis fluuius originem ducit humi procumbens, & latas occupans areas, folio penè uulgaris Ericæ, quæ baccas edit purpureas, Iuniperinis haud minores, ſed molliore pulpa, lenta, & colore ſubuireſcente ut in pruno. Ramis eſt lignoſis, ex atro ruffeſcentibus, flexibilibus, obſequioſisque; flores uidere non licuit, ſed ipſam tantùm bacciferam menſe Auguſto. Hanc Ericam bacciferam appellandam duximus. Quam unà cum altera à Fallopio mihi miſſam libenter depingi curauimus, atque in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices conſtituamus: quorum ſanè iudicio ſubſcribent ſtudioſi,

ERICA BACCIFERA.

diosi, quibus nos quidem, quantum labore atque industria consequi possumus, non grauamur prodesse. Ericam paucis perstrinxit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potissimum, ac folijs utendum. hæc Galenus. Cæterùm aqua, in qua uulgaris Erica, decocta sit, sumpta tepida tam mane quàm uesperi triginta dies quinque unciarum pondere tribus horis ante cibum, ualet ad uesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm post id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiusdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debent: idq́ue pluries repetendum est. Equidem noui aliquos, qui seruata recta uictus ratione, hoc tantùm potu uesicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Florum decoctum potum lumborum & uentris doloribus succurrit: foliorum succus oculorum imbecillitatem sanat, si guttatim instilletur. Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere, Gallis, vures.*

Ericæ facultates ex Gal.

Nomina.

ACACALIS

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

ACacalis fructus eſt naſcentis in Aegypto fruticis, [a] ſeminis myricæ quadantenus ſimilis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

[a] Meum exẽ. ἐοικὼς κατὰ τὶ τῶ μυρικὴς καρπῶ. i. quadantenus ſimilis eſt myricæ fructui.

ACacalim Aegyptiæ arbuſculæ ſemen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter ſemina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS PRIMVS.

Ῥάμνος. RHAMNVS. CAP. CII.

Et aculeos, non legit Orib.

RHamnus fruticat in ſepibus, ramos ferens rectos, [& aculeos] in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis, oblongis, ſubpinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusque folijs conſtat, & quadántenus rubentibus: cuius rami quinûm ferè cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem, ſed infirmioribus, minusque rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari ſpecie, uerticillo ſimilem. Omnium folia igni ſacro, & ſerpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius ualuis, feneſtrisve impoſitos, ueneficia depellere.

RHAMNVS SECVNDVS.

RHamni tria genera facit Dioſcorides, ac etiam eum ſequutus Oribaſius. Primum, & tertium ubique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in ſepibus naſcitur, quo noſtrates mulieres utuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia: corticem habet album, læuemque, & rubentes inter folia baccas. Hoc, quod nigrius eſt (ut etiam Dioſcorides inquit) quinúm ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus aculeis, alijs rectis, alijs incuruis, folijs latioribus, ſolidioribus, neruoſioribusque: floribus muſcoſis, ſubcroceis. fructu tenui, folliculari ſpecie, rotundo, uerticillo non abſimili. in cuius medio nucleus eſt durus ac rotundus. Ciceris ferè magnitudine, in quo ſemen concluditur, lentis inſtar compreſſum, rubro cortice, & alba intus medulla. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hîc effigiem damus. Verum non deſunt recentiores quidam rei plantariæ ſtudioſi, qui cenſent tertium Rhamni genus, Dioſcoridi eſſe adulterinum, quòd (ut ipſi aiunt)

Rhamnorum conſideratio.

RHAMNVS TERTIVS.

infructus deſcriptione non deſit contradictio. Nanque ipſi ita legunt. καρπὸς δὲ πλατὺς λευκὸς λεπτὸς ὡς θυλακώδης ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ. *Id eſt fructum edit latum, candidum, tenuem, ueluti folliculum Aſphodelo ſimilem. Quæ comparatio adeo abſurda uidetur (ut illi contendunt) ut nihil prorſus Dioſcoridis lectionem reſipiat. Quippe quòd Aſphodeli fructus, nullam penitus habeat folliculi ſpeciem, nec latus aliqua ex parte uideatur, nec tenuis, nec candidus, ſed uiridis, & globuli inſtar rotundus. Quæ ſortaſſe argumenta poſſent facilè nonnullos in eorum trahere ſententiam, quam nos minimè probamus. Siquidem Oribaſius qui plantarum hiſtorias perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, non legit* ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ, *Sed* ἐοικὼς σφονδυλίῳ, *ut etiam legit antiquus Dioſcoridis codex, cuiuſmodi exemplar habuiſſe Ruellium haud ambigo, quippe qui uerterit. Fructum edit latum candidum, tenuem folliculari ſpecie uerticillo ſimilem, quo ſcilicet utuntur in fuſis mulieres. Quæ quidem notæ in tertij Rhamni fructu manifeſtò deprehenduntur. Fideliores codices habuere quoque Marcellus Virgilius, & Cornarius: quippe qui una cum Ruellio uerterunt uerticillo ſimilem: atque eorum impugnauerunt opinionem, qui deprauata lectione decepti, antea longè à Scopo aberrauerant. Notæ enim, quibus Rhamni fructum deſcribit Dio-*

SPINA INFECTORIA.

ſcorides

scorides ad fusorum uerticillos manifestè pertinent, quorum figura, authore Theophrasto, natura pluribus plantis semina dedit. Hos itaque, qui tertium Rhamnum Dioscoridi adimunt, nullam aliam ob causam id moliri crediderim, quàm ut hoc Rhamni tertium genus Dioscoridi legitimum, Paliurum confingerent. Sed hallucinari eos, uel potius eorum fallaciam à nobis deprehensam, is facilè coniiciet, qui apud Theophrastum libro tertio, cap. 17. de historia plantarum legerit paliurum ἐν λοβῷ proferre semen. idest in siliqua prælonga fabæ instar, non autem in fructu rotundo, ac uerticillato, qui non uere folliculus sit, sed follicularem quandam referat speciem, & ut propriè Dioscorides inquit θυλακώδης. Græcis enim scriptoribus λοβὸς longam, uel oblongam siliquam in plantis designat Suida, & Phauorino testibus, ut fabæ folliculi sunt, & Terebinthi Cornicula, non autem rotundum fructum uerticilli faciem referentem. Quod uerò Paliuri fructum siue folliculum oblongum sit, id quidem manifestò testatur idem Theophrastus lib. 3. cap. 11. de Plant. hist. de Acere scribens. Ibi enim Acerem fructum ferre ait oblongum, Paliuro similem. Obstat præterea ne tertium hoc Rhamni genus Paliurum esse possit, ipsum quoque semen, quod non ἐν λοβῷ, sed in duro, ac rotundo, concluditur ossiculo, in ipsius uerticilli centro latescente, fungosa quadam pulpa exterius obducto, triplici intus cauitate diuiso, ubi semen ipsum se continet, ac latitat, lentis instar compressum, rufa ac læui cuticula contectum, alba dulcique intus medulla, non autem fuliginosum, & pingue, ut de Paliuri semine scribit Dioscorides. Quæ omnia maximo sunt argumento, falli proculdubio, qui putant hoc tertium Rhamni genus Dioscoridi adulterinum esse, & plantam, quam nos tertium Rhamnum esse non dubitamus Paliurum esse contendunt. Cæterùm Ruellium deceptum esse crediderim, quippe qui Rhamni genus eã esse stirpem arbitretur, quã nos uulgari sermone SPINO merlo, Lõgobardi Venetique Spin ceruino, Foroiulienses uerò Spin guerzo appellant. *Ruellii error.* Hæc enim folijs est latis, pyri quadantenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere sit opus. Quamobrem hanc plantam nobis SPINAM INFECTORIAM appellare libuit. Fit è baccarum huiusce arboris succo liquor alum exoluens. qui diu asseruari potest, hoc modo: *Spinæ infectoriæ succus, & eius uires.* Sumito succi baccarum probè maturarum (id nanque fit circa calendas Octobris) libras duas (Atqui anteaquam succum prelo extrahas, baccas semicontusas quaternis diebus in fictili uitreato macerari per sese in calido loco permittito) quibus addito sacchari optimi sesquilibram, uel mellis electi probè despumati tantundem. Deinde lento igne decoquito ad Iulapij uel sirupi spissitudinem. demum linteolo rariore colato, addito que pulueris Cinnamomi selectissimi, Gingiberis, cuiusque drach. quatuor, Caryophillorum drach. duas, & mundo uase asseruato. Datur potandum unciæ quantitate, & usque ad drach. decem. Educit enim facilè pituitam, & crassos, ac lentos humores. Ideo podagricis bellè confert. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrastus absoluta rhamni historia de paliuro disseruit. Sed in errore longè maiore uersantur Monachi, qui in Mesuem commentarios edidere, cùm Rhamnum existimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisque proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert. *Monachorum error.* Rhamni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Rhamni uires ex Gal.* Rhamnus desiccat, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente. proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris utendum est folijs. Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος: Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum, Rhamno, & Marruca: Hispanicum, Scambrones. *Nomina.* Spina autem Infectoria Italis dicitur spino merlo, spin zerbino: Germanis Creutzbeer: Boemis Bodlak.

ἅλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HAlimus frutex est sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ, sed latioribus. Nascitur in sepibus. † & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulsa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis ubertatem facit.

† καὶ κρημνοῖς addit Orib. i. eminentibus.

EST profectò & Halimus planta, cuius uariæ sunt inter auctores sententiæ. *Halimi consideratio.* Alij enim (ut Plinius auctor est lib. & cap. XXII.) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alij maritimum olus, salso sapore. Tertium quoque genus addidit Crateuas sub hedera tantùm nasci, longioribus folijs, hirsutioribusque odore cupressi. Quæ autem à Dioscoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortassis proueniat in Italia; tamen qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm, si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quod ea tantum admorsa fames arceatur. unde si nomen adinuenisset, ea proculdubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifeste indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, uel arborem, eamque fortasse, quam Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (incolæ Bidone uulgò appellant) quæ frequentissima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quòd ea instar oleris in ciborum usum recipiatur. Hæc nimirum (ut eius pictura, quam hîc damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ similia, crassiora tamen, ac perinde ferè pinguia, ut portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit albicantes, tenues, & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, ubi etiam separatim, nec minus copiosa uisitur atriplex marina, quæ syluestrem maximè æmulatur. quãquam apud Mauritanos atriplex marina, idem esse uidetur cum halimo. Sed quòd inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Halimi meminit Gal. lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Halimi uires ex Gal.* Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoque in posterum futura usui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dissimilarem. Maior autem pars eius, substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa. Quæ planta Græcè ἅλιμος, Latinè similiter Halimus dicitur: Arabicè, Molochia: Italicè, Halimo. *Nomina.*

HALIMVS VVLGARIS.

Παλίουρος. **PALIVRVS. CAP. CIIII.**

PAliurus frutex cognoſcitur, aculeatus, durus: cuius ſemen, pingue, & fuliginoſum inuenitur. Quod potum tuſſi opitulatur, ueſicæ calculos comminuit, ſerpentium ictibus aduerſatur. Folia & radix aſtrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum ſiſtit, urinam trahit, contra uenena, & ſerpentium morſus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes diſcutit, trita, & impoſita.

Paliuri conſideratio.

ADeo inter ſe in quibuſdam plantarum hiſtorijs diſcrepant ſcriptores, ut perſæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum ueritatem indagare ſtudent. Id autem diſcriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiuſce ſtirpis à

Dioſcoride

Dioſcoride traditur hiſtoria: omnino differt ab ea, quam diuerſis generibus protulit Theophraſtus. Hæc autem non conuenit cum ea, cuius Plutarchus eſt auctor: & hæc à prædictis omnibus prorſus diſſentire uidetur. Paliurus Dioſcoridis (ut ab eo primùm exordiar) eſt frutex ſpinoſus, durus, omnibus notus : cui ſemen pingue, & fuliginoſum. Paucis eius hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides, nulla habita de folijs mentione, quòd ſuperuacaneum exiſtimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud ſuas regiones notiſſima. quòd nobis eſt impedimento, quò minus ueram Paliurum, de qua ipſe intellexit, cognoſcere ualeamus. Theophraſto deinde lib. III. cap. XVII. de plantarum hiſtoria plura ſunt Paliuri genera, quæ omnia in ſiliquis ſemina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ ſe ferentia, ut lini ſemen. Amat naſci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit inferius lib. & capite quarto: ſiquidem hanc plurimam naſci teſtatur in Aphrica folijs ei, quæ in Græcia naſcitur, non abſimilem. Quæ quanuis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerſo prouenit, ut qui non latus, neque folliculari ſpecie; ſed rotundus, ruberque

AQVIFOLIVM.

 ſit, cedri

sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus uerò per se iucundus habetur, atque si quis uinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum uinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam Plinius Aquifolium uocat: & nos AGRIFOLIVM *dicimus. quòd folijs sit undique aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere uelim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta; sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem non autem zizyphum, ut ille impudentissimus somniauit Guilandinus: siquidem zizyphi baccæ rotundæ non sunt, ut cedrides, sed oblongæ oliuarum modo, neque os intus habent punicæ malo simile, sed ut in Oliua longum, durumque. Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandauit lib.* XIII. *cap.* XXVII. *Sed cùm de uiribus eius dissereret lib.* XXIIII. *eam recensuit, quam & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat, præter Agrifolium, ut dixi.*

Agrifolium.

Aquifolium.

Verùm, ut ad nostrum institutum redeamus, Agatocles Paliurum omnino, ab illis differentem tradit, quippe quoniam assurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad Pinus, Vlmique proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis, folio ui ridi rotundo tenui. Hæc bifera est; nam tam Vere quàm Autumno fructum profert oliuæ phaulit uocatæ, magnitudine. Crudus manditur is, ac uirens, ubi uerò exaruit, in farinam molitur, atque ea ita estur nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato, cui si auis, aut aliud animal uolucre sidat, uelut inuescatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paliuro, tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse nomen ad na tionum placita uarijs, ac diuersis aculeatis stirpibus impositum. etsi Iosephus Salandius medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non imperitus dum Veneta classe in Græciam traiecisset, Dioscoridis Paliurum se uidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atque inibi proprium adhuc nomen retinere.

Recentiorum opinio reprobata.

Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quàm oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quodque fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus uerò non fructum, sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (ut Theoph. inquit lib. III. *cap.* XVII. *de historia plantarum) in siliquis con clusum, lentum, pingueque lini seminis instar. Verùm ij fortasse Theodorum Theophrasti interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is libro primo cap.* XVI. *sic uertit: Quædam folia cùm extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, ut ilicis, roboris, smilacis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam uertisse* παρακανθίζοντα *sinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè significet, quàm spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quod omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum folia non proferre aliqua parte sinuata, uti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur: sed longa, & per ambitum ubique tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, in eiusdem capitis progressu idem ostendit Theophrastus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, pòst horridulum spinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atque etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos uulgò uocamus Bagaia, alij uerò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite nobis adducentur.*

Aquifolii consideratio.

Cæterùm quoniam Paliurus AGRIFOLIVM, *siue* AQVIFOLIVM *(ut Plinius appellat) mihi in mentem reuocauit, non ab re factum esse putaui si de eius historia & uiribus hîc uerba facerem. Est itaque Aquifolium Planta arborescens, ad acutæ Spinæ magnitudinem, folijs perpetuò uirentibus, Lauri æmulis, sed in toto ambitu per interualla aculeatis, carnosis, solidisque. Virgas ædit uirenti libro uestitas, lentas, ac flexiles: baccas rotundas, Rusci æmulas, & nucleo etiam simili albo crassoque.*

Aquifolii uires.

Radicum decocto fouentur utiliter articuli, qui prius luxati duritiem contraxerunt. nam emollit & resoluit, tumores discutit, & ossa fracta ferruminat. Folia suspenduntur circa funes, è quibus salsæ carnes sub tecto pendent. prohibent enim suis aculeis, ne mures accedant. Sunt, qui etiam scopas ad uerrendas domos è fol osis uirgis parant. Ramis, quòd perpetuò uirescat hæc arbor, hyeme ornantur templorum fores, & Aræ, quos deinde in suas ædes deportant rustici, putantes hisce ramis fulgura inhibere. Et fascino aduersari gentilitatis superstitionem sectantes; à Plinio edocti: quippe qui scribit. Aquifolium arborem in domo aut in uilla satam ueneficia arcere. Eiusdem arboris flore (eodem authore ex Pithagora,) aquam glaciari legimus. Item baculum ex ea factum, in quoduis animal emissum, etiam si citra ceciderit defectu mittentis, ipsum per se se recubitu propius adlabi, tam præcipuam naturam inesse arbori. Censet idem Plinius lib. 27. cap. 8. Cratæogonon, siue Cratæogona Theophrasto eam arborem designare, quam Latini Aquifoliam appellant. Sed an is rectè senserit, ex Theophrasti lectione iudicare poterunt, rei plantariæ studiosi: siquidem is ita habet lib. 3. cap. 15. de historia plantarum. Crateogon. folio mespilæ, promisso scilicet est, uerum maiori, latiori oblongioreque, nec serrato, quemadmodum illa sit. Hæc non admodum magna neque crassa. Materies ei uersicolor, ualida, fulua, cortex læuis, mespilo similis, radix singularis, acta in profundum. Magna ex parte fructus rotundus qui maturescens siccatur, nigrescitque, gustu & succo mespilaceus. quapropter ueluti syluestris mespilus apparuerit, est specie simplex, & sine ullo discrimine.

Paliuri uires ex Galeno.

Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. VIII. *simp. med. his uerbis. Paliuri folia, & radix adeò non obscuram habent adstringendi facultatem, ut & uentrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, ut & phymata curant, quæ quidem non admodum phlegmonode sunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos uesicæ comminuat: & pectoris, pulmonisque excretionibus auxilietur.*

Nomina.

Παλίουρος *Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Aquifolium autem uocant Itali Agrifoglio. Germani vuald disteln.*

Ὀξυάκανθα. ACVTA SPINA. CAP. CV.

ACuta [a] [ſpina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui uocant,] arbor eſt [b] pyraſtro ſimilis, ſpinoſa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, † fragiles, & intus [c] nucleum: radicem multifidam, altè deſcendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum ſiſtunt. Radix illita aculeos, & ſpicula extrahit: abortum fieri tradunt, ſi ter radice uenter aut ſenſim feriatur, aut perungatur.

a Orib. hæc non habet.
b ἀχράδι.
† Non legit Catacuz.
c πυρῆνας. i. nucleos leg. Orib.

HAbet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quod arbor Dioſcoridi ὀξυάκανθα, id eſt, acuta ſpina, uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea ſit nimirum arbuſcula ſpinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in ſepi-

Acutæ ſpinæ conſideratio.

ACVTA SPINA.

 bus, ſyluis

bus, syluis, & conuallibus frequentissima nascitur, Crespino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita esse certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes notæque perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioscorides, crespini notis prorsus acuta spina reclamare constabit. Qua potissimùm ratione adductus, quo magis ueritas eluceat, erroris que nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Crispinum uocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neque me fugit, non parum suscepisse negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in sententiam nostram, quam ueram putamus, uenire compellam, cùm magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo usu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quod ueritas sit niue candidior, soleque splendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præstant, duxi meas rationes multorum aucthoritate comprobatas, nullam horum doctissimorum uirorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defensoribus, fore iucundissimas, atque gratissimas: Nam qui, ut sibi placeant, malunt errare quàm ueritati, & æquo cedentes, errores cognoscere, eosque corrigere, non sunt in philosophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur, rem institutam aggredior.

Acuta spina non est offic. Berberis, siue Crespinus.

Dioscorides acutam spinam arborem esse pyrastro similem scribit, minorem tamen, magisque aculeatam, fructumque gerere myrti similitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radices subsint multifidæ, alteque descendentes. Ex quo palàm est, ipsum non alias acutæ spinæ notas expressisse, quàm proceritatis, crassitudinisque, stipitis, ramorum, radicum, ac fructuum, omissa foliorum, florum, & corticis historia. Quæ omnia ipse accuratè perpendens, in primis Crespinum omnibus notis pyrastro reclamantem comperio, cui tamen prorsus adstipulari acutam spinam Dioscorides est auctor. Siquidem syluestris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, simplex è solo prosilit, atque unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumque crescit, ut ad communem arborum proceritatem assurgat. Crespinus uerò, cuius sanè innumeræ mihi præ oculis quotidie sese offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, sed pluribus, ac diuersis aculeatis stolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum se attollunt, nec unquam arborescunt, nisi rarò, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habentur, pollicarem crassitudinem rarissimè excedunt, nisi ætate longa incrementum susceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraster cortice constat aspero, squamoso, inæquali, crasso, colore in nigro rufescente. Crespinus uerò cortice uestitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi possit, quin statim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraster prunorum modo aculeata conspicitur, aculeis singulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentissimis horreant spinis, ijsque nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis. At crespinus ternis per interualla armatur aculeis, simul ex uno, eodemque puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeant, duobus scilicet utrinque se pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud insuper discriminis addam, acutam spinam fructum afferre myrti magnitudine. Crespinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, eleganterque racemis adnexi, puniceos acinos quadántenus repræsentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò uiuaciores habeantur. Crespini deinde folia minimè pyrastrum referunt, sed potius punicam malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem desinentia, per ambitum spinis tenuissimis, frequentissimisque horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atque exiles; nihilominus altè non descendunt, ueluti acutæ spinæ, sed in latus summo cespite uagantur. Flos denique pyrastro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ simili erumpit, sui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atque dehiscit, perquàm suauem spirat odorem. Quibus euidentissimè colligi potest, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non esse crespinum, cuius communis est usus apud medicos, & seplasiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendum est, quòd si Dioscorides per acutam spinam crespinum intellexisset, nunquam silentio dissimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter se racematim cohærentibus, myrti baccis assimilasset: nec scriptum reliquisset, radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem unquam reticuisset, quo insigniter natura infectæ sunt. Non prætermisisset etiam spinarum historiam, utpote quæ ternæ suis uirgis innascantur, à pede ad uerticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quòd sæpius sine caudice, uarijs ueluti stolonibus fruticet: non denique ipsam pyrastro prorsus similem reddidisset, à qua profectò non minus dissidet, quàm quercus ab olea.

Legitima oxyacantha.

Cæterùm si modo dicendum est, Oxyacantham nasci in Italia, eam equidem aculeatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyrastrum referentem, quam in Hetruria rura nostra Senensia Bagaia uulgò nominant. Ananienses, & cæteri Tridentinarum uallium incolæ quidam Amperlo, quidam uerò Pan d'orso uernaculis nominibus uocant, & Goritienses barazzo bianco uulgari sermone appellant, quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam spinam referat. Primum enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisque aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusque cortex, ueluti pyrastro. Tum ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, uisu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modò unus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyrastro admodum adstipulatur: quippe quòd sit illi haud quaquam absimilis. Porrò folia duntaxat à pyrastro dissidere uidentur: nam dissecta sunt apij modo, paululumque longiora. Verum mihi quidem illud non uidetur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta spina uireat fronde, hîc non explicauit Dioscorides; sed tantum dixit, eam esse arborem pyrastro similem quemadmodum Arbutum Cotoneæ malo & ilicem & fagum Quercui idem comparauit Dioscorides. quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata constant apij modo: tametsi hoc in loco id adnotare prætermiserit Dioscorides. Hoc autem probatur manifesto ipsius Dioscoridis, ac etiam Theophrasti testimonio. Nam Dioscorides, cùm de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, & communis uisitur in Italia, illam in

primis

primis deſcripſit, quæ Neapoli noſtra tempeſtate uulgò Azarolo uocatur, & ueteribus aronia dicta eſt, ſic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ᾽ ἐνίοις ἀρονία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν. ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύ. *id eſt, uerbum ex uerbo. Meſpilus arbor, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa eſt, ſimilis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo ſimilem, ſuauem. Quibus autem folijs conſtet illa meſpilus Azarola uocata, Theophraſtus lib.* III. *cap.* XII. *demonſtrauit his uerbis. Huius folia diſſecta ſunt, extremitateque apio ſimilia. Ita fit, ut concludamus oporteat, ſi meſpilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoque ſciſſo (ut Theophraſtus prodidit) apij inſtar, hanc ſpinoſam arborem Bagaiz uulgo dictam, eſſe proculdubio acutam ſpinam. quandoquidem eius folia in modum apij diſſecta ſunt, meſpili aroniæ modo. Theophraſtus lib.* VI. *cap. ultimo de hiſtoria plantarum ſcribit, oxyacanthæ fructum fuiſſe antiquis in coronarum uſu. Quod etiam non paruo eſt argumento, illam legitimam eſſe oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidem fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem uſque perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreque decoratur, ut globu-*

CRESPINVS.

los è præ-

los è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Hanc nostram de oxyacantha sententiam, duobus argumentis impugnant Antigonistæ. Primum sane est, quod nostræ folia decidant, Theophrasto uerò perpetuò Acuta spina uirescat. Secundum quòd ipsius etiam Theophrasti testimonio Acutæ spinæ aculei ijs similes habeantur, qui in Medica malo proueniunt. Quæ tamen, non magno quidem labore dissolui, ac conuinci possunt. Siquidem ut reperitur fabulosum apud Theophrastum lib. primo cap. XV. de hist. plantarum, Tiliā & Myricā perpetua fronde uirescere, & libro tertio cap. 16. Suber folio esse haud perpetuo, sed deciduo, ita pariter de Oxyacantha dixerim: sed uerendum est potius ne in hoc capite, quemadmodum in alijs plerisque locis, plura deprauata legantur, quàm quòd in his aberrauerit Theophrastus. Quod autem ita sit, maximo est mihi argumento Plinius, qui plantas perpetua fronde uirentes ex Theophrasto transcribens lib. 16. cap. 21. ibi nec Tiliæ, nec oxyacanthæ meminit. Id, quod manifestè arguit in Theophrasti codice hæc haud quaquam adinuenisse Plinium. Sed non desunt etiam Theophrasti exemplaria quæ πυξάκανθος, non ὀξυάκανθος legunt. Præterea si Dioscoridis, & Galeni testimonio Oxyacantha fuerit pyrastro per omnia similis, ut aduersarij contendunt, nusquam hanc perpetuo uirescere dicam, sed unà cum Pyrastro folia hyeme amittere. Quantum uerò ad aculeos attinet, si quis Theophrasti uerba diligentius, quàm illi fecerint, expenderit, ea nihil prorsus pro ijsdem affirmare comperiet. Inquit enim Theophrastus de mali Medicæ aculeis agens ἀκάνθας δ' οἵας ἄπιος ἢ ὀξυάκανθος. Idest spinas quales Pyri, aut Oxyacanthæ. Atqui cum domestica Pyrus nullis rigeat aculeis, de syluestri intellexisse illum necesse est. Verùm quantum agrestis Pyri aculei, à mali Medici aculeis differant, quispiam per se se uidere poterit. Quo fit ut Theophrasti uerba nil aliud exprimere putarim, quàm quòd Medica malus aculeata sit, ut Pyraster, & Oxyacantha. non autem quod harum arborum aculei sint omnino similes. ut perperam ille interpretatur. Postremò quòd baccæ, quas nostra profert acuta spina, sint dulces, ut ultimo loco contendit illorum unus nec adstringant, sed potius adstrictos muliebres locos ducant, ij id omnino iudicabunt, qui sapidiori gustu ac saniori à natura fuerint procreati. quique aliquando huiusce plantæ fructus periculum fecerint. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamque ideo fuisse ueteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porrò CRESPINVS *frutex potius, quàm arbor est, è terra uirgultis plurimis assurgens, ueluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoque longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret longis, compressis, albicantibus, fractuque minime contumacibus, quæ (ut suprà dictum est) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis, atque fungosa. Numerosis tota uirgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusque in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte Maio luteos, racematim cohærentes in uuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. E fructu post uindemias incolæ uinum exprimunt, quod falsò de Berberi uocant officinæ: cui austeritatis aciditatisque longè plus inest, quam mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisque febribus, uti causus, & quæ pestilens est, iulapio uiolaceo commistum, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesque exhalationes supprimit. Datur utiliter cœliacis, cibum reijcientibus, & dysentericis, & ubi bilis à iocinore in uentriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum mensium profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præsertim si bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, uel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, & gargarizatu faucium uuæque inflammationes discutit, atque destillationes eo confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & ulcera uetera desiccat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant uentriculi doloribus, atque etiam ægrè spirantibus. Datur etiam utiliter ad Iocinoris inflammationes. Confert oculorum destillationibus, lachrymasque cohibet, ubi guttatim in oculorum angulos distilletur cum pompholyge, & aqua rosarum. Cæterùm postquam acutæ spinæ historia eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij constat, & undique spinis riget, ab aliquibus*

Antigonistarū argumenta cōfutata.

Crespini forma & uires.

Vuæ spinæ mētio.

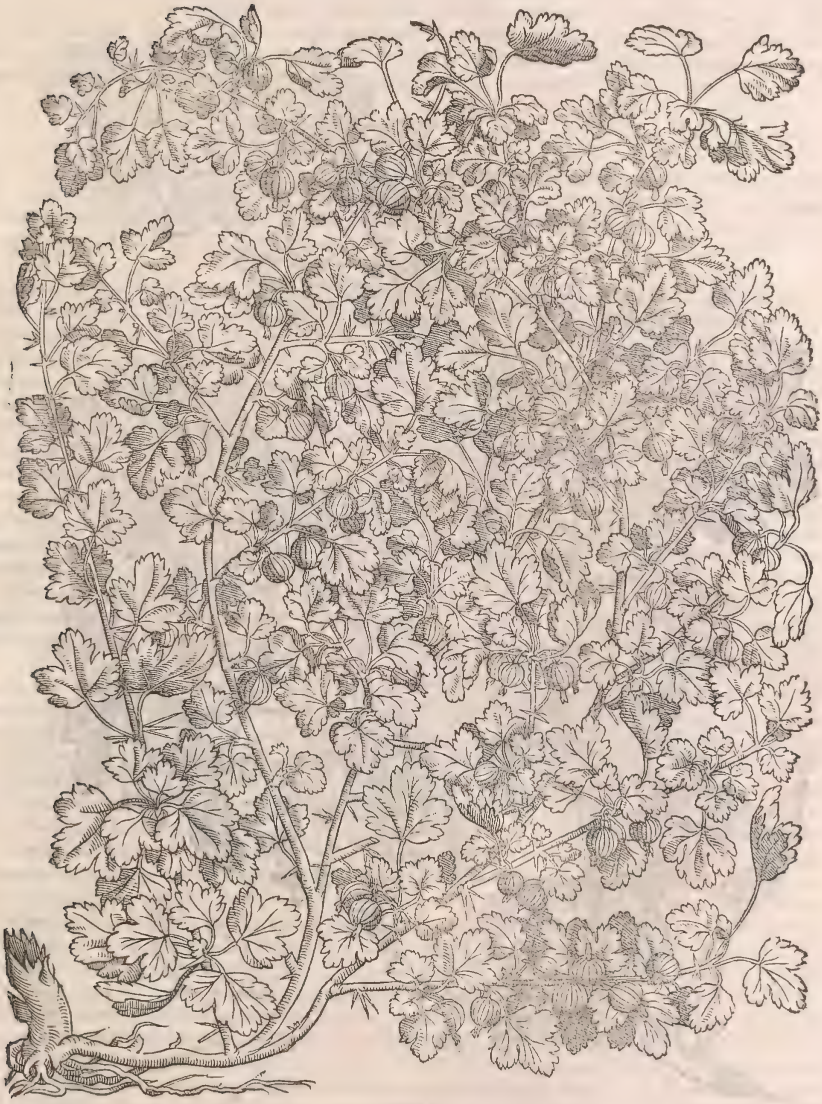
VVA SPINA, *à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina uocata. Planta hæc antiquis (ut puto) incognita, arbuscula est parua, fruticosa, folio apij, aut oxyacanthæ: ramulis, ac uirgis albicantibus, ubique aculeatis. Duorum est generum. Satiua altera, altera syluestris. Flos utrique albus, & quandoque ex uiridi purpurascens. Vuas profert non racematim cohærentes, sed baccarū more dispositas. Eædem facie sunt rotunda, pilosæ, præsertimq; syluestres. succo abundant plurimo, uinoso, sapore acido adstringente. adeo, ut prorsus omphacium referant. Color illis ante maturitatem uiridis. Atqui maturescentes colorem unà cum sapore permutant. Siquidem flauescunt, & succum subdulcem reddunt. Habent & nucleos, fragiles tamen, & imbecilles, adeo ut unà cùm fructu mandantur. Leguntur ante maturitatem, Maio mense, ac Iunio. Frigidæ sunt, & siccæ adstringentes & in cibis omphacij loco gratæ. Quæ & febrientibus iusculis incoctæ non sine utilitate exhibentur. In summa mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur. Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita, & silentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum* RIBEM *esse contendunt. Ea fruticosa est, topiaria, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo, sed longè uiridiori. Ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles: è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in crespino, racematim dependent, rotundis, simulque cohærentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, sapore subacido, admisto etiam dulci. floret mense Maio floribus in luteo candicantibus, & in stellæ modum radiantibus. Vulgaris est planta, in hortisque frequens: quippe quoniam ad sepiendos hortorum puluinos eleganter seratur. Verum eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, ut posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore uiridi rubescente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notum est: neque enim fert hæc capreolos, neque eiusmodi folijs uiret. tametsi fructu Ribem admodum referat, quod is gustui sit acidus simul & dulcis, qualem*

Ribis officin. consid.

Error quorundam.

esse

VVA SPINA.

esse Ribis baccam auctor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit usurpari, utpote quòd febribus acutis opitu letur, æstuantem uentriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & uomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & biliosis defluxionibus uexatos: sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumque domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu uinum exprimunt, & per annum asseruant, ut illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantam arbitrentur, quod Galenus lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos Ursi uuam appellat. Quorum error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quandoquidem asserit huiusce uuæ plantam memæcyli folio uirescere. Memecylum enim Galeno, etsi Arbuti fructum designat lib. 7. de simplicium medicamentorum fac. aliquando tamen ipsam quoque Arbuti plantam designare uidetur. ut loco superius citato, ubi Gal. continens pro contento accipiens, Arbutum Memæcylum appellauit. Inquit enim quæ ursi uua appellatur in Ponto nascitur. Planta est humilis, & fruticosa, folio Memecyli.

RIBES VVLGARIS.

Cæterum cum magna differentia habeatur inter Ribis folia, quæ uitiginea sunt, & Arbuti, quæ laurina æmulantur, explodenda est omnino Dodonei sententia; quippe qui nulla dubitatione censeat uulgarem Ribem Vrsi uuam esse Galeni, sua tantum opinione falsus. Bellonio uerò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumen, folijs oxylapathi, grandioribus retusioribusque: è quorum medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippoglosso, rusco, & lauro Alexandrina. At certè ego non audeo, nec possum Bellonij iudicio subscribere, quòd planta illa non respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, sed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è medijs folijs exerit. Vnde facilè adducor, ut putem eius Ribem falsam & adulterinam esse potius, quàm ueram & legitimam. Oxyacanthæ meminit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor ut pyro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dissimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisiuum obtinet.*

Bellonij opinio improbata.

Oxyacanthæ uires ex Gal.

Porrò

Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, uerùm myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non esus tantum, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet. Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabib. Amirberis, seu Amyrbaris: Italis, Bagaia, et Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Piliriteros: Germanis Hagdorn: Boemis Hloc. Crespinus uerò officinis Berbero: Italis Crespino: Germanis saurach, Saurdorn, & paiselbeer: Boemis Drac, siue Dristal: Gallicè Espine uinette dicitur. At Vua crispa Italicè uocatur vua spina, siue uua spinella. Germanicè Kloster beer. Boemicè Chlupate yahody. Gallis Groiselier. Cæterus uulgaris Ribes Italis uocatur vuetta rossa, et Ribes: Germanis S. Iohans treuble. Boemis uuijno S. Iana. Gallis Groiselles d'outre mer. Nomina.

Κυνόσβατος. RVBVS CANIS. CAP. CVI.

FRutex est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fulueſcit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: ferue facti enim ij in uino, mox poti, arteriam infestant.

NOn equidem putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quadantenus similes, quas Moschette uulgò uocamus, quæque rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, non autem quod arboris instar assurgeret, rubo longe maior, quodq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dissidere uidetur, fructumque mittere non modo oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multo crassiorem. In eam autem sententiam non modo me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plin. quãdoquidem ipse li. VIII. *c.* XLI. *peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat. i. caninam rosam, non cynosbaton. i. caninũ rubum, cuius radicẽ ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterũ asseruit li.* XXV. *c.* II. *ubi illud etiã addidit, quod apud ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quã spõgiola illa, quæ medijs syluestriũ rosarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longe diuersum fecit, ut uidere est libro* XXIIII. *cap.* XIIII. *ubi ait, cinosbaton folio esse uestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib.* III. *cap.* XVIII. *de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio uiticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap.* VI. *particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minùsque coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum κυνόρροδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoque in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facile iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quod dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quod omnino compertum haberet, hunc à rosis quam plurimùm differre. Illud insuper addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurescant, cynosbato uerò flos perpetuò sit candidus, non est legitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (ut arbitror) liquet, canirubum à syluestri rosa longè abesse, tantoque magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap.* IX. *de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod aperte demonstrat, super eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti insidere, quod si à uento expellatur in colligentium oculos, facile ijs cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam uisitur. Sed nescio quo iudicio quaue authoritate Cynosbati plantam nasci apud Pelignos & Ethruscos scribat aduersarius quidam, eamque arbores scandere, quum manifestò scribat Dioscorides fruticem esse arboris instar, & posteritatis memoriæ prodiderit Theophrastus Canirubum medium esse inter arborem, & fruticem, malo punicæ proximum. Meminit Rubi canis Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum sic inquiens. Huius fruticis fructus, non segniter adstringit, folia uerò mediocriter. Itaque particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græcè κυνόσβατος uocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.*

Rubi canis consid. — Marcellum, Monacholli & lapsus. — Rubi canis ulres ex Gal. — Nomina.

Κύπρος. LIGVSTRVM. CAP. CVII.

LIgustrum arbor est oleæ folijs circum ramos similibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, [muscoso,] odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone. Folia astrictoriam uim habent: quare commanducata ulceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem

Βοτρυώδη. i. racemoso leg. Orib.

lorem ſedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; ſi quæ feruenti natura prædita ſint, aſſumat.

Liguſtri conſideratio.

Liguſtrum in Hetruria Guiſtrico corrupta uoce uulgus noſtrum appellare conſueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella: quidam Chambroſſene uulgò uocant. Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Naſcitur frequens in ſepibus ſecus uias paſſim in Italia. Floret abeunte uere, & ineunte æſtate, flore muſcoſo, uel (quandoquidem Oribaſius legit βοτρυώδη) racemoſo, candido, odore ſuaui, ſed qui decerptus ſtatim flacceſcat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, ſapore amaro ac iniucundo purpureo intus ſucco. Hæ ſua in arbore hyeme ferè tota perdurant incorruptæ, quibus aues ueſcuntur, præſertimque merulæ ac Turdi. Folia edit oleagina, latiora tamen ac uiridiora, adſtringentis guſtus. Virgas habet lentas, flexileſque, ſolida tamen materie,

LIGVSTRVM.

è quibus

è quibus caueæ fiunt ad canoras ſeruandas auiculas, ac uirgæ ad inſtruendos equos. Sunt qui baccas à Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè ſentiunt. Quemadmodum nec Fuchſius, qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα, uacinia eſſe putat: ſiquidem uacinium florem, non fructum eſſe pluribus conſtat. Cæterùm in nothis Dioſcoridis ſtirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uacinium Romanis fuiſſe uocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium Virgilio nil aliud deſignare, quàm hyacinthum. Neque mirum eſt, quod Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc noſtram ſententiam comprobat Virgilius: quippe qui ſemper uacinia floribus admiſcet, iiſdemque comparat, nõ autem fructibus. Quod manifeſtè declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio ſic cecinit, primò Eclog. II.

Vacinii uariæ opiniones.

Alba liguſtra cadunt, uacinia nigra leguntur.   *Deinde in eadem.*
Mollia luteola pingit uacinia caltha.   *Item in ultima.*
Et nigræ uiolæ ſunt, & uacinia nigra.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uacinium eſſe Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis ueniſſe, color non æquè prompte correſpondet, quod uarius adeo ſit, ut non aliunde ſibi nomen comparauerit, quàm à cæleſtis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quod cùm Iridis flos omnium fragiliſſimus caduciſſimusque ſit, poeta nullo pacto hunc liguſtro prætuliſſet. Quidam Liguſtrum eam conuolulli ſpeciem eſſe autumant, quæ ſepibus, fruticibus, & arbuſtis ſe circumuoluit, ac etiam ſæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, ſeu calathi effigie, quam ego læuem eſſe ſmilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga ſecunda Bucolicorum. Nempe falſus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac hiſtoria Plinium conſulere, Dioſcoridem, & alios de ſtirpium natura diſſerentes. Non defuerunt etiam qui exiſtimauerint liguſtrum eſſe Mauritanorum caprifolium, quod ſanè nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis pyxacantha, ſeu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Sed iſti quoque à ueritate deſciſcunt. Nec in minori ſanè errore uerſatur quidam nouus Herbarius; quippe qui cenſeat Cyprum, & Liguſtrum diuerſas eſſe ſtirpes: idque tam friuolis argumentis ex Plinio deſumptis, ut ea potius contra illum, quàm pro illo faciat. Hallucinatur profectò, qui non uidet Liguſtrum omnibus ſuis notis referre Cyprum. Prouenit enim Liguſtrum folijs circum ramos oleæ ſimilibus, latioribus tamen, mollioribus ac uiridioribus, guſtu adſtringenti: quinetiam, & flores edit, candidos, muſcoſos, racemoſosque; & fructum nigrum, Sambuci baccis æmulum. Præterea ſi Liguſtri facultates expendamus, nullum reperiri poſſe medicum tam inexpertum crediderim, qui non nouerit liguſtrum ijs omnibus præſtare uiribus, quibus pollere Cyprum ſcriptum reliquerunt Dioſcorides, & Galenus. Atqui Herbario illi uenia danda eſt, quod is noſcendis tantum plantis, non autem earum facultatibus examinandis operam nauarit. Verùm uideat is quo pacto Plinij uerbis ſuam tueatur ſententiam, cum ipſe lib. xxiiij. cap. x. affirmanter ſcribat, Liguſtrum eandem eſſe arborem, quæ in Oriente Cypros appellatur. Paratur è Liguſtri floribus oleum, ijs in oleo inſolatis, quod plurimum præſtat ad uulnerum inflammationes. Valet idem & ad capitis dolorem à bile proueniente. Fit etiam è floribus aqua, non in odora ad ea ſanè utilis, quæ refrigerationem, & adſtrictionem poſtulant. Eadem pota auxiliatur Cœliacis, dyſentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis. Vterinas quoque fluxiones cohibet tam bibita, quàm ſuppoſita. Datur eadem utiliter potanda ſanguinem reijcientibus ſicut oculorum fluxiones, per ſe, aut cum pompholyge adhibita. Liguſtri meminit Galenus lib. VII. ſimp. med. ſic inquiens: Cypri ſeu liguſtri folia, ſummaque germina in uſum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè miſti: habent enim quiddam digerens cum aquea ſubſtantia modicè calida, habentque etiam adſtrictorium quiddam ex terrena ſubſtantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambuſta fouent. Vtuntur uerò etiam aduerſus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam abſque moleſtia & morſu deſiccant. Quinetiam ſponte prouenientibus in ore ulceribus aphthodeſi, & ipſis puerorum aphthis commanſa accommoda ſunt. Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis uerò Liguſtrum appellatur: Mauritanis, Kenne, Henne, ſeu Hanne: officinis: Alcanna: Italis, Guiſtrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambroſſene: Germanis, Rheinuueiden, Beynhoeltzlin, & Mundholtz: Hiſpanis, Alfena ſiue Alhena: Gallis, Du troeſne: Boemis Ptacÿ zob.

Marcelli opinii reprob.

Seruii Gram. lapſus.

Herbarii cuiuſdam error.

Liguſtrinum oleum, & eius uires.

Liguſtrina aqua, & eius uires.

Liguſtri uires ex Galeno.

Nomina.

Φιλλυρέα.

PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHillyrea arbor eſt liguſtri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentiſci, nigro, ſubdulci, racematim cohærente. aſperis naſcitur. Huius folia aſtringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaſter, cùm aſtrictione eſt opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut ſi decocto colluantur: pota urinam, ac menſes cient.

RΕcentiores Dioſcoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic deſcriptam à Dioſcoride, eam eſſe arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falſi nominis ſimilitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλυρέα, dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertiſſet, alter alterum ſecuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes. Quo factum eſt, ut multis ſit perſuaſum, uel quòd Dioſcorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia eſſet longe diuerſa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quod Dioſcorides tiliam ſeorſum à phillyrea cognouerit, uel ſaltem in ijs plantis diſcrimen poſuerit, ſatis perſpicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, ubi hæc uerba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλυρίνοις. Quæ ſanè uoces Græcæ non ſolùm quod rectè uertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, ſed quod poſtrema quidem non à φιλλυρέα, ſed à φιλύρα, quæ Latinis tilia eſt, deduci poſſit, abunde declarant, has plantas diuerſas eſſe in hoc ipſo auctore. Porrò hinc facilè comprehendi poteſt quod illi non ſolùm nomina, ſed etiam rem confuderint: nam ſi tiliam cognouiſſent, nulli dubium eſt, quin phillyream Dioſcoridis proprio nomine ſeparaſſent à philyra, hoc eſt tilia Theophraſti, qui eam libro. III. cap. X. de plantarum hiſtoria his uer-

Phillyreæ, & Tiliæ confid.

Interpretum Dioſc. lapſus.

PHILLYREA.

Tiliæ historia.

bis memoriæ prodidit. TILIA *quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quod altera sit fructifera: altera uero sterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodosior, spissiorque: fœminæ candidior. & cortex mari crassior, detractusque inflexibilis propter duritiam est: fœminæ candidior, flexibiliorque, ex quo cistas faciunt; item fœminæ odoratior. & mas sterilis, nulloque flore est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumque futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inque acutum; cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, suauiaque: folium forma hederaceum, nisi quod in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, seque prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter,*

atque

MAHALEB.

atque ſerratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle eſt. Hæc de tilia Theophraſtus. Quibus ſanè notis ad amuſſim reſpondent noſtræ tiliæ, quarum hic imagines damus. Sed eas, mea quidem ſententia, non inuenias in phillyrea Dioſcoridis: ſiquidem hæc folio conſtat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentiſco ſimilis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocant paradiſi, non abſimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, disiunctus, cui intus ſemen atriplicis inſtar. Quod apertè oſtendit earum diſcrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoque, ac ramorum denſitas: nam phillyrea Dioſcoridi arbor eſt pumila, liguſtri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem eſſe proceritate perquàm modica; tamen cum ſenſibus, & experimento contrarium conſtet, credendum certè putauerim, Plinium quoque deceptum propinquitate uocabuli & Theophraſti philyram, & Dioſcoridis phillyream ſimul confudiſſe: à quibus facilè ea, quæ de tilia ſcripſit, accepit. In quam ſententiam hæc quoque ratio me deducit, quod Plinius uni tantùm ſpeciei, ſcilicet noſtræ uulgari tiliæ, uires attribuit,

Plinij lapſus.

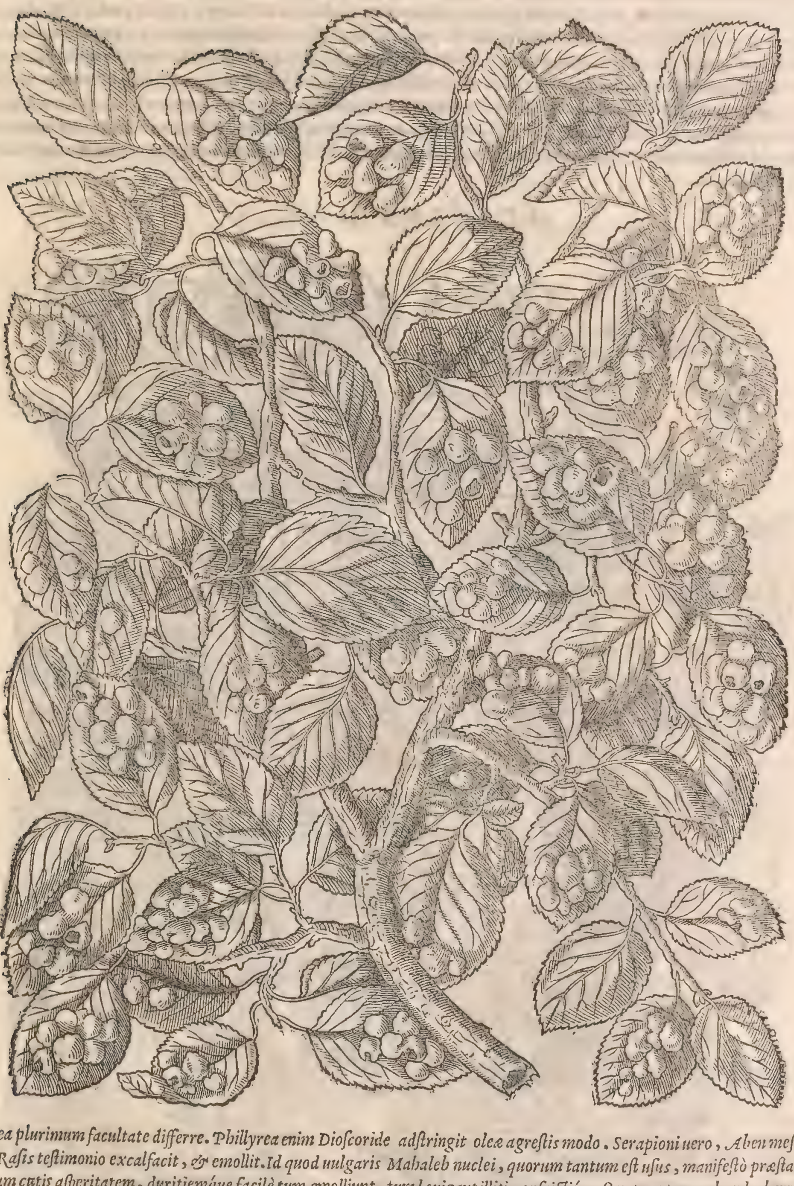
TILIA FOEMINA.

buit, quibus pollere phillyream Dioſcorides eſt auctor, præter alias plures, quæ ipſi tiliæ ſunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum ſecutus. Eſt itaque Phillyrea arbor à Tilia utraque ualde diuerſa, cuius imago, quam hîc appinximus, deſcriptioni haud parum aſtipulari uidetur. Sed non ob id affirmare auſim, hanc legitimam eſſe Phillyream, quòd eius baccæ ſubdulces non habeantur. Quamobrem, minimè eorum ſententiæ ſubſcribam, qui liguſtrum de quo ſuperiori capite diſſeruimus, Phillyream eſſe contendunt. Serapio ex Dioſcoride tranſcribens, Phillyream MAHALEB *appellat. Verùm planta, quam nonnulli Mahaleb uocant, cuiusq́ue baccarum nucleis Vnguentarij noſtri utuntur, ad ſmegmata odorata paranda, Dioſcoridis Phillyreæ haudquaquam reſpondere uidetur. Siquidem Phillyrea Dioſcoridi folia habet oleæ, ſed latiora, & baccas racematim cohærentes. quæ quidem notæ in Mahaleb, cuius imaginem hîc expreſſimus longe aliter ſe habent. Verum etſi negauerim hanc eſſe Phillyream, non deſunt tamen argumenta, quæ me inducunt ad credendum eandem legitimum eſſe Mahaleb, de quo Arabes ſcripſerunt, quod uideam apud Arabas, quos in eodem capite citat Serapio, eorum Mahaleb à Phillyrea*

Mahaleb à Phillyrea diſcrimen.

TILIA MAS.

lyrea plurimum facultate differre. Phillyrea enim Dioscoride adstringit oleæ agrestis modo. Serapioni uero, Aben mesuai & Rasis testimonio excalfacit, & emollit. Id quod uulgaris Mahaleb nuclei, quorum tantum est usus, manifestò præstant. Nam cutis asperitatem, duritiemque facilè tum emolliunt, tum læuigant illiti, confrictiúe. Quapropter eos haud aberrare crediderim, qui plantam, cuius hic imaginem damus, Mahaleb Arabum legitimam esse censent. Atqui non parum hoc in loco aberrasse Serapionem animaduerto, quod putarit Dioscoridis Phillyrea ab Arabico Mahaleb nihil differre. Mahaleb Serap. lapsus. *Auicennæ abstergit, attenuat, resoluit, & dolores sedat. Ideoque utiliter illinitur iliorum, & dorsi doloribus: Ex mellicrato pota, animi deliquijs subuenit. Datur quoque aduersus coli cruciatus, & renum calculos. Cæteris uerò Arabicis, quorum* Mahaleb uires ex Auic. *authoritate nititur Serapio, uentris tineas pellit, & urinam cit: quæ omnia Mahaleb communis usus præstare posse non ambigimus. Huius plantam misit ad me primum Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, rei plantariæ admodum studiosus; & deinde eandem quoque misit Franciscus Calzolarius Myropola Veronensis ad auream Campanam; uir*

Adami Loniceri error. *quidem medicæ materiæ haud ignarus. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum, & phillyream unam & eandem esse plantam: contenditque caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideo hallucinatus uidetur, quod primùm phillyreæ delineatio à ligustro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum dissentiat: secundo quod non solum codices Dioscoridis Græci, & ij quidem probatissimi, habeant phillyream: sed etiam Oribasij codex manu scriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico sermone phillyream Mahaleb appellauit.* Tiliæ uires. *Tiliæ cortex commansus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax est. Folia uerò trita, & aqua conspersa pedum tumores discutiunt. Humor è medulla castratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesque continet.* Nomina. *Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea uocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillirea. Quæ uerò Græcè φιλύρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè nominatur: Germanicè, Linden: Boemicè Lipa: Gallis Tilleu femelle. Mas uero Tilia Italis uocatur Carpino nero: Germanis Stein linden: Gallis Tilleu masle.*

CISTVS MAS.

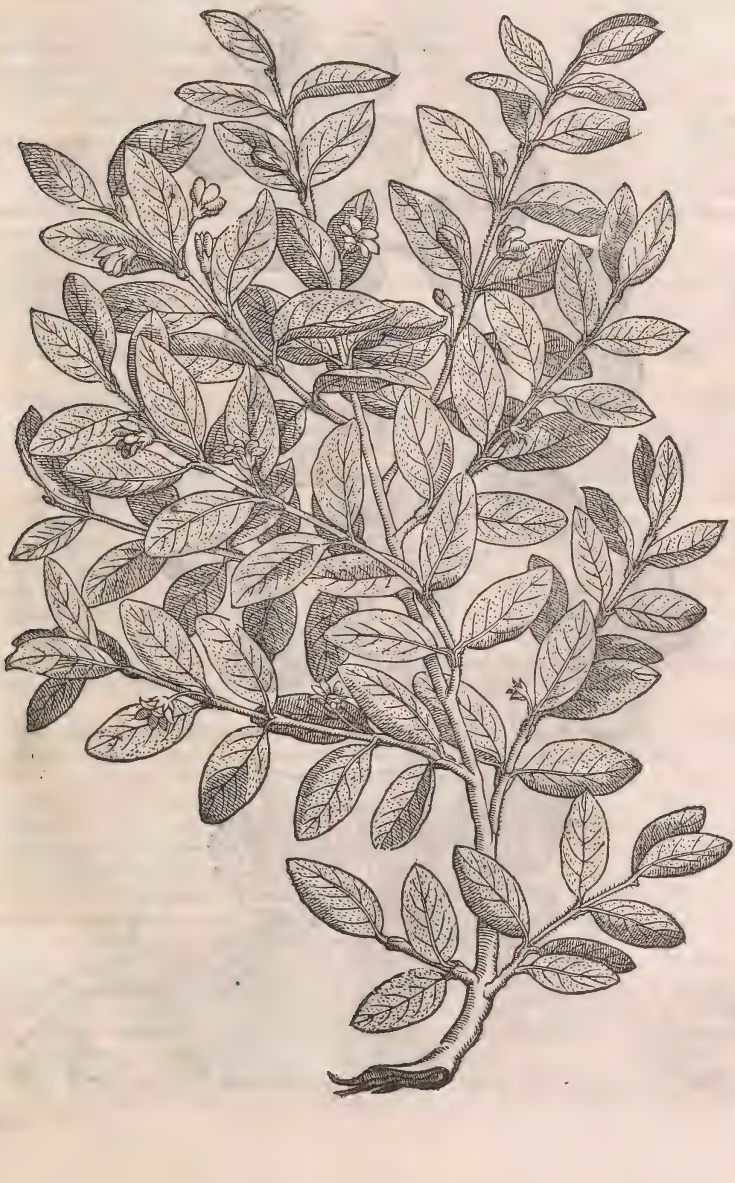
CISTVS

Κίσος. **CISTVS.** CAP. CIX.

Cistus, quem aliqui citharon, aut cissaron uocant, ramosus frutex est, sed improcerus, [a] foliosus: saxosis locis nascens: folijs rotundis, [b] acerbis, hirsutis. flos † masculo [c] ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis astringens: unde flores in uino austero bis in die poti, prosunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: uetustati ulcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque ut in lycio prosequuntur. Vires acaciæ habet, uerùm aliquanto magis siccat, & astringit. Prodest dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus; fœminarum profluuio & pota, & indita.

a Meum ευλλώδης. i. foliosa. Cat. uero ξυλώδης. i. lignosa.
b Meum μέλανα. i. nigra, sed Cat. cum Ruellio στρυφνά. i. acerba.
c Cat. ὥσπερ ῥόδα. i. ut rosæ.

CISTVS FOEMINA.

Nascitur

Cisti, & hypocistidis consideratio.

NAscitur uterque Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Duûm est generum; Alterum mas: alterum fœmina. Arbuscula Cistus est pumila, ramosa tamen & foliosa, saxosis ac aridis locis nascens. Mas folijs est rotundis, crispis, acerbis, hirsutis albicantibus. Flos mari ut mali punici, fœminæ uerò albus, & folia oblonga Saluiæ æmula. Hanc Rustici Patauini Syluestrem Saluiam uocant. Hypocistis uerò iuxta utriusque Cisti radices, quinetiam Ladani nascitur floris punici figura, uel potius Orobanches. Elicitur ex eo succus ad medicamenta: & subinde insolatur. Siccat enim & potenter adstringit. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio, atque ope niti deberent, ut sibi utrunque genus cum hypocistide uel ex Apennino ipso, uel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non possit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ usum ueniunt, antidota, ac medicamenta. Nanque hypocistin, qua passim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, at ut concrescat, insolantes. Errandi tamen, ac simul imposturam faciendi causam de

HYPOCISTIS.

derunt

derunt Arabes, quod cistum hirci barbulam appellent. Quo factum est, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα uocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modò seipsos decipiunt, sed etiam alios, qui passim adulterina hypocistide utuntur. Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundo edidit, ubi pastillos ex succino perpendit, non sine magno errore (pace uiri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem hypocistis non fungus est, sed ueluti germen, quod è cisti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræsentans, ut optimè sciunt ij, apud quos cisti plantæ copiosæ proueniunt. Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, ut etiam habetur in Galenicis succidaneis; qua illius uice uti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Potest etiamnũ, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus, quippe qui eadẽ præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride. Plinius deceptus uocabulorũ germanitate ineptè satis, meo iudicio, commiscet cisti, & cissi historiã: quamobrẽ non immeritò eũ damnauit doctissimus Leonicenus. Cisti meminit Gal. lib. VII. simp. med. sic inquiens. Cistus, aut Cistarus frutex est gustu adstringens, omnibusque particulatim operibus. Attamẽ folia, & parua germina trita adeò desiccant, adstringuntq;, ut uulnera glutinare ualeant. At flores magis sunt efficaces, adeò ut cùm uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusque, ac humiditates sanent: cataplasmatis ritu illita ulcerum putredinosa iuuant. Est enim eorum facultas non instrenuè desiccans, fereque secundi excessus à temperatis absoluti. Adeò uerò frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porrò Hypocistis, quam uocant, multo est magis adstrictoria, quam folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericosq; affectus. Quin si quam partem roborare consiliũ sit, quæ uidelicet plusculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatẽ illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis, hepaticisque commiscetur, & ex uiperis confecto antidoto iinditur, nimirum quo corpora confirmet, ac roboret. Frutex Κίσος, κίσθαρον, aut κίσταρον Græcis dictus, Latinis quoque Cistus appellatur: Arabibus, Kaniet, Altheis, seu Lhaie althis: Italis, Cisto: Hispanis, Cerguacos. Hypocistis uerò sic Latina uoce, quemadmodum ὑποκισὶς Græcè dicitur: Arabicè, Taratith: Italicè, Hipocisto: Hispanicè, Pultegras.

Fuchsij error.

Hypocistidis succidanea.

Plinii lapsus.

Cisti, & hypocistidis uires ex Galeno.

Nomina.

† Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) sensum ex Plinio transtulit Ruellius: quod uerbum illud à Dioscoride studio fortasse breuitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quàm subintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum esse debet, quod Plinio duo tantùm hypocistidis genera prodantur, coloribus rufo, & candido distincta: quandoquidem ijs duntaxat Oribasius quoque contentus fuisse uidetur lib. XII. ubi genus χλωρὸν, hoc est, herbaceum, ut uulgati codices habent, non legitur.

Λῆδον. LEDVM. Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

EST & alterum cisti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex simili modo nascens, longioribus folijs, & nigrioribus; quæ uerno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum uis astringens, ac eosdem, quos cistus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. siquidem cùm cisti frondes pascuntur capræ, hircique, pinguitudinem conspicuè barba carpunt, & suo lentore uillosis cruribus adhærescentem reportant: quam depectentes incolæ, colantesque cogunt in offas, & ita recondunt. Alii uerò attractis funiculis, insidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomerantque in ladanum. Maximè probatur odoratum, subuiride, [a] facilè mollescens, quod arenas non collegit, nec squalore obsitum est, resinosum,] quale in Cypro gignitur. Arabicum uero, Libicumque uilius. Natura ei spissandi, calfaciendi, molliendi: ora uenarum patefacit: capillum fluentem continet, addito uino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum uino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut rosaceo infusum: suffitu secundas eiicit: pessis immistum uuluæ duritiem sanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tussimque finiunt, & malagmata utiliter inseritur: aluum sistit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

a Meũ & Cat. εὐμάλακτος λιπαρὸν, ἀμέτοχον ψάμμου, ἢ ψαθαρίας, ῥητινῶδες. i. facilè mollescens, pingue, expers arenæ, nec friabile; sed resinosum.

LAdanum, quod uulgo alij appellant Laudano, alij uerò Odano, tametsi plerunque impostorum malitia adeò sabulo, & alijs adulterijs sit uitiatum, ut nihil ualoris præstet; ego tamen præstantissimum sæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod syncerum, purumque sit, rarissimè reperitur: cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut seligant legitima ab adulterinis. quòd tamen iniquum est, inhumanum, ac detestabile crimen. Arbuscula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur. Cæterùm Plinius uocabulorum uicinitate deceptus (ut etiam in superiori commentatione dictum est) ex cisso, id est, hedera, non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò persuasum est, quod non à cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur. Est ladani planta Cisto fœminæ ferè similis, sed longioribus folijs & nigrioribus. Ladanum, additur in emplastris, quæ ad roborandum uentriculum parantur. Atqui non modo id præstare ladanum extrinsecus palam est, sed etiam in catapotijs drachmæ pondere deuoratum, duabus horis à cœna: siquidem hoc modo concoctionem adiuuat. Additur in odoratis suffitibus. Consolidat antiqua ulcera, emplastri modo impositum. Purgatur Ladanum calore remollitum, & uino albo, & aqua rosacea deinde pluries elotum. Expetitur ita purgatum ad globos qui parantur aduersus pestilentem auram, Ambaro, Moscho, Caryophyllis, Santalo, & Agalloco additis. Paratur ex optimo pinguique ladano ab Vnguentarijs Oleum odoratum hoc modo: Sumunt ladani præstantissimi libram. Secant in tenuissimas portiones, & in æreo cacabo collocant, superadduntque deinde aquæ rosarum senas uncias, & amygdalini olei dulcis uncias quatuor, posthac igni haud magno admouẽt, feruescereque sinũt sesquihora. Posthac tollũt, & toties percolant, quousq; clarum fiat. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus, aut Ladanum.

Ladani consideratio.

Plinii lapsus.

Oleum ex Ladano quõ paretur.

Ladani uires ex Galeno.

LADANVM.

danum. In calidioribus regionibus hic Cistus proueniens, tametsi haud alius sit genere, quàm qui apud nos nascitur: eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemque caliditatem nactus est: atque utroque à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaque cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate uisuntur, similia sunt. Verùm Ladanum, quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quodammodo complete calidum, ut uidelicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paululum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, siue malacticum, pariterque moderatè digerens, ac uidelicet etiam συμπεπτικόν. hoc est concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit, & constringit adstrictione. Cæterùm alopecias, & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias uires, quàm quæ Ladano insunt poscentes. quippe proueniunt hæ ex prauis succis, lentis, crassisq; quos secantia,

tia, ac digerentia medicamenta potiſſimum euocant, atque euacuant. Cæterùm tenuium partium ſint facultatis oportet, & minimè aſtringentis: non tamen uſque adeò tenuium partium, & deſiccatoriæ, ut nimio plus deſiccent, unaque cum collectis inibi ſuccis præter naturam, naturalem quoque humiditatem incrementa pilis ſuppeditantem abſumant. nam ſic non tantum alopecia liberabunt, ſed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuſcula, quæ Græcè λῆδον, Latinè ſimiliter Ledum nominatur, Arabicè Chaſus. Quod uerò λάδανον Græci, Latini item Ladanum uocant: Mauritani, Ieden, ſiue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hiſpani, Xara.

Nomina.

Ἔβενος. EBENVS. CAP. CXI.

EBenus optima habetur Ethiopica, & nigra, nullos habens [a] uenarum diſcurſus, factitii cornus læuore: cum frangitur, denſa apparet, mordens guſtu, atque [b] aſtringens. Suffitur iucundo odore ſupra carbones, ſine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufeſcit. Altera eſt Indica, [c] internatis ſegmentis candicantibus, & [d] modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. [e] Apud quoſdam ſeſamina, aut ſpinea ligna conſimilia pro ebeno uæneunt. Quod diſcernitur ex eo, quod fungoſa ſunt, & in purpureas aſſulas reſoluuntur, nihil mordacitatis in guſtu, nec redolentiæ in ſuffitu præferentia. Caliginem oculorum abſterget; ad ueteres deſtillationes, puſtulaſque mirum in modum pollet: ſi quiſpiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax eſt, ſi ſcobes, ramentáue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipſa excolant. reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua utuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi uſti modo, & ita ſiccis, ſcabriſque lippitudinibus conducit.

a Meum κτηδόρας. i. pectines.
b Meum ὑποςύφουσα. i. ſubadſtringens.
c Meum διαφύσεις λευκὰς. i. lineas albas.
d Meũ & Cat. κίῤῥας. i. fuluas.
e Meum ἔνιοι δὲ τὰ σησάμινα ἢ ἀκάνθινα ξύλα ἐμφερῆ ὄντα αὐτῷ ὡς ἔβενον πωλοῦσι. i. quidã Seſami, aut Acanthi ligna, quòd illi ſimilia ſunt, p Ebano uẽdũt.

CRedidit Theophraſtus in India tantùm naſci Ebenum libro IIII. cap. V. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Ebenus quoque eius regionis uernacula eſt. Huius duo genera conſtant: alterum materie laudatum, pulchrumque: alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præſtantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, ſed ſtatim ſua natura capeſcit. hæc Theophraſtus. Quod etiam ſenſiſſe uidetur Virgilius in Georgicis libro II. ita canens.

Ebeni conſideratio.

Sola India nigrum
Fert ebenum, ſolis eſt thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam libro XII. cap. IIII. Ebenum nuſquam alibi, quàm in India naſci ſcriptum reliquit: nec eam tamen Indiam uniuerſam mittere, ſed exigua ſui parte gigni, præter quoddam fruticoſi genus cytiſi modo, in tota India diſperſum. Herodotus uerò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam ſolam ferre intellexiſſe uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioſcoridis capite palam eſt, naſci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non niſi ex ebeno Deorum ſimulacra fingunt, regeſque ex eo tantùm ſceptrum ſumunt. Item pocula, crateraſque ex ebeno factitant, quòd ſanè credant contra maleficia efficaciſſimum eſſe, & quicquid ueneficii fuerit, tractu eius auerti. Itaque nihil mirum, ſi quod peregrinum in Italiam importatur, ſummo ſit in pretio, cum etiam ab ipſis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primum magnus Pompeius Mithridatico triumpho oſtendit, cuius materies denſiſſima omnium conſtat. Quo fit, ut quanuis multis annis exareſcat, non fluitet in aquis, ſed tota mergatur. Ebeni ſiccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: nanque innumeri uiſuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandoſque capillos: itemque apud illos, qui globulos funiculo traiiciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Pauſanias in libro primo, Græciam deſcribit. Audiui autem, inquit, Cyprium hominem oppido quàm peritum in herbarum generibus, ad medendi uſum notandis, qui diceret Ebenum nulla folia, nullumque omnino fructum ferre, quin & ſtirpem nullam eſſe ſoli expoſitam: radices tantum terra occultari, quas eruant Aethiopes, atque ij in primis, qui quo maximè loco reperiatur, norunt. Hæc ille. quæ etſi fabuloſa fortaſſe uideantur, facilius tamen illi crediderim, quàm Anguillario, qui minorem Anagyrim, quam Ananienſes Eghenum, uel Eghelum uocant, uocis tantum ſimilitudine fretus, ſecundum ebeni genus, (ridenda ſanè opinione) Theophraſto eſſe cenſet. Cum Eghenus fœtidiſſima ſit planta, & ſcribant Theophraſtus, & Plinius id ebani genus in India tantum naſci, & in India tota eſſe diſperſum. Cæterum an Ebenum, quod ad nos affertur legitimum ſit (ſi Dioſcoridi credimus) non parum uidetur dubitandum, quod ſuffitum nullo commendetur odore: Verum quum cæteræ eius notæ legitimi ſint Ebeni, non omnino eorum opinio uidetur reijcienda, qui nihil de Ebeno dubitant, & præſertim cum Theophraſtus, & Plinius nullibi (quod legerim, ſciuerimque) odorati Ebeni meminerint. Ebeni uires ſcripſit Plinius lib. XXIIII. cap. XI. his uerbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unicè mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tuſſim pari modo cum melle, ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia aſſumunt. Ebeni meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Ebenus ex ijs lignis eſt, quæ trita cum aqua in ſuccum ſoluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrem quæ pupillas offuſcant, extergere creditur: miſcetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, ſiue puſtulas accommoda ſunt. hactenus Galenus. Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam GVAIACVM, nonnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum ſanctum appellant, cuius aduerſus Gallicam luem præcipuus eſt uſus, ebeni genus eſſe crediderint. Quod quidem nec aſſerere, nec negare auſim; quandoquidem nuſquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum ſcriptorum, quas frondes, quos flores, quoſque fructus proferat ebenus: Illud tamen omnibus perſpicuum eſt, Guaiacum

Ebeni uires ex Galeno.

Guaiaci conſideratio.

nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris uerò qualitatibus id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in suis Epistolis doctissimè annotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iandiu planè compertum est, cum hæc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus crassiori, uegetiorique mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò subpallida, & ueluti perplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per longum intersecta. Alterum caudice minori, nec adeo uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt: intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quòd propriè sanctum appellant, caudice cæteris exiliore uisitur, intrinsecusque & extrinsecus albicans: cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexe distinguitur, estque hoc longe cæteris & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent, idcirco diuersarum esse plantarum, diuersorumque generum, ut quidam fortasse existimant. Nam quod hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quod hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel consenuerit. Quippe eo sane nigrius cernitur lignum Guaiacum, quo ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiæ arboribus, & præsertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuique persuasum sit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere. Qua de re uerba facturi, dicamus, cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cumque eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia, & amarore admodum refertum, ut ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, utpote iuniore, uis insit uegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat: quin & cæteris uiribus præstet. Eaque propter putauerim ego, hoc illis in usu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerserint depascentia, contumaciaque: ossa uerò cariosa sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in osseam penè duritiem occaluerint: & quibus denique perpetuus articulorùm cruciatus, diuturnusque capitis dolor inhæserit, eoque magis, quo patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigrius, ac crassius inuenitur: neque illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cœperit. Postremò illud minus cæteris præstat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Nanque qualibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuo exarescit, humidoque priuatur. Cuius rei certissimum est argumentum, quod in annosarum arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilo tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quod Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumque sit: quippe cùm cæteris exilius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem sentit, atque fracescit. Quam ob causam satius quandoque foret uetustiore recenter cæso uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoque recentiorum nonnulli, de quorum numero unus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tantùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quam caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continent, & eodem uigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi, atque rami sunt caudici, perinde atque filij, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Id quod maximè confirmat Theophrastus libro primo, cap. XII. de causis plantarum, ubi sic habet. Etenim quodque germen quasi planta quædam in arbore, perinde, ac in terra consistit. Atqui mihi longe magis iunioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirium aufert. Præstantissimum itaque lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atque lignum in usum ueniunt, eandem in ijs rationem seruandam censeo, ut quinam meliores, præstantioresque sint, dignosci possint, quàm nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut scilicet illi eligantur, & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Persæ à mari rubro per camelorum carauanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera praecellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum uiribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, uel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in syluis se uidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerunque assurgit. Folia fert quadantenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius producuntur lutei: fructus uerò iuglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus uerò subrutilus. Porrò si Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, proculdubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemque siccis, habeatque sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atque expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni, atque putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterum eo tempore, quo primum in Italiam Guaia

Guaiacum lignum præstantius.

Guaiaci corticis electio.

Guaiaci plāta.

Guaiaci facultates.

liam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis poſt annis, non ſine ſummo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifeſtum necis periculum imminere, qui rectam exquiſiti uictus rationem per panis, & uuæ paſſæ modicum non ſeruaſſet, quique non perſtitiſſet in curatione ad quadrageſimum diem uſque in tenebris incluſus, ita ut ne aeris quidem claritatem inſpiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs inſuper carnium eſu, & uini potu interdictum erat, non ſecus atque ueneno. Verùm enimuero cùm ſæpius eueniſſet, ut ante conſtitutum tempus quidam ob tenuiſſimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus deſtituti conſpicerentur, ut penè ſpiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifeſto uitæ diſcrimine uerſarentur, à conſanguineis, & aſſidentibus perſuaſi, caporum, gallinarumque iura, ac contuſas carnes in cibum ſumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quaſi deperditam recuperarent. Quo poſtea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iuſſerunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc auſus erat uinum exhibere. Qua re à me ſæpius animaduerſa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obſcuris adductus tentare uolui, poſſet ne uinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti eſſent. Quod cum mihi in frigidis morbis felicius ceſſiſſet, quàm ex aqua tantum lignum decoquere, id potiſſimum me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, poſteritatiſque memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapſis: quo ſcilicet tempore Dialogus noſter de morbo Gallico Bononiæ excuſus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus V. inuictiſſimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter eſt coronatus. Ex quo poſtea factum eſſe audiui, ut plerique medici ex illis noſtris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ ſibi comparauerint, utpote qui uinum Guaiaci ad ſuam praxim uertiſſent, proſpero admodum ſucceſſu. Licet fuerint, qui alijs perſuadere conati ſint, ſuum illud eſſe inuentum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus huiuſmodi uini præparationem diſſimulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæſtum conſequi poſſent. Sed cauendum profectò eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cum ſint earum rerum ignari: quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut ſi forte quadam unum quandoque perſanant, decem poſtea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quiſque horum manus euitare, atque effugere poſſit operæpretium uiſum eſt, uini Guaiaci conficiendi rationem ſubiungere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præſtantiſſimi lima in ſcobem tenuiſsimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi libras quatuor: corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti libram unam & ſemis: adianti, aſpleni, florum utriuſque bugloſſi, cuiuſque libram: caſſiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſcunciam: ſacchari libras quinque. Deinde conijciantur omnia in cado uinario mundo aptæ capacitatis, deſuper affuſis uini albi quàm optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaque ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum uerò linteo percolentur, aſſeruenturque huiuſce macerationis uinum in alio uaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna ſecundi Guaiaci decocti loco: non mane, neque ueſperi ſerapij uice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem uinum longè etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici poteſt, admiſtis ligno, cortice, cæteriſque alijs, recentibus uuis albis in muſtum compreſſis: ibique tandiu dimiſſis, quouſque muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarumque reddatur: ueruntamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Præter huius uini potum cibis aſſociandum, bis in die mane ſcilicet, & ueſperi tribus, aut quatuor horis, antea quam ſumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua ſecundum communem medicorum uſum ſenas uncias, admiſtis uncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primum adianthi, lupi ſalictarij, fumariæ, aſpleni, ſenæ, ſingulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriuſque bugloſſi, ſingularum uncias quatuor: ſeminis aniſi, melanthij, florum ſatiui, & erratici bugloſsi, omnium ſantalorum, caſsiæ, quam cinnamomum uocant, ſingulorum drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris uiginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præſtantiſsimæ ſenæ libras duas, conijcitoque in uas fictile oris anguſti, demum percolatum decoctum feruens ſuperimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anſerinis plumis farcto, ignique prius calefacto fictile inuoluito, & loco calido collocato, itaque per diem, ac noctem reponito. Poſtridie uerò manibus ſena premitur, mox dilutum percolatur: cui adiiciuntur diluti roſarum efficaciter aluum ſubducentis libræ ſex, ſacchari libræ octo: efferueſcunt deinde ſimul ſubiecto igne, quouſque tertia pars euaneſcat. quo facto additur electiſsimi Rhabarbari minutim conciſi uncia, ac ita iterum feruent omnia donec iulapii modo conſiſtat liquor. Poſtremo percolatur linteolo, & uaſe uitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto optimi turpeti uncia utiliter addi poteſt. Supereſt uictus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet ut tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantum uncias, ſitque is ſimilaceus, ac probe in clibano coctus: itẽ totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in ſyluis, uineis, ac montibus uictitantium, aſſatæ potius, quam lixæ: quin & uuæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti uini æquam cum cibo menſuram. Quod ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua, quæ in phialis uitreis addita Guaiaci unceola breui tẽporis ſpatio efferbuerit. Tempus autẽ huic curationi aptiſſimum profectò uer eſt martio, aprili, & Maio menſibus. quod ſi hoc tempore fieri non poſsit, fiat menſe ſeptembri in autumno: nam ſicuti æſtiuis ardoribus, & exurente iam ſirio non modo diuturna pharmaca, ſed ne quidẽ breuia tolerant homines, ita nec brumali tẽpore, dum ingenti frigore ſæuit hyemes. Interea ægris ſine metu noxæ indulgere licet, modo cæli ſerenitas adſit, ut quandoque in proximis hortis, ac uiridariis ſolatii cauſa lento gradu deambulent: quippe quoniam eiuſmodi hortorum amœnitate animus plurimum leuari ſolet. In hac etiã curandi ratione quoſdam magis, alios minus perſeuerare oportet, pro morbi neceſsitate, & ſalutis menſura. Hac ergo ratione uinum Guaiaci exhibitum nõ modo medetur cuique acerrimo Gallicæ peſtis incommodo; ſed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorũ, uentriculi,

Vini Guaiaci conficiendi, & exhibendi ratio.

triculi, iocinoris, lienisque morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam obseruandum est, quòd ego Guaiaci uinum ijs tantùm potandum exhibeo, quibus pituita redundet: uel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco semper cum cibis præbendum censui, ut communiter ab alijs fieri solet.

Chinæ radicis consideratio.

Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, *alij Chinam uocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor oppositum senserit. Huius radicis iamdudum apud Hispanos inualuit usus contra podagras, maximeque apud inuictissimum Imperatorem Carolum V. cui meritò præclaram laudem acceptam referre potest. Aduehitur hæc (ut audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturque in litoribus maris è terra euulsa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, ut dixi. Sed quibus ualidis rationibus id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam Cæsarem inuictissimum nunquam ea toties usum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset.*

Zarzæ parrillæ consideratio.

Cæterum non minus China, & Guaiaco præstat ea radix, quam Hispani ZARZAM PARILLAM *uocant, quinimo hoc ego asserere possum, nonnullos à me esse curatos morbo Gallico affectos, qui Guaiaci decocto pluries epoto, antea curari non potuerunt. Affertur hæc ab Hispanis ex occidentali India, sed plantam cum folijs hactenus uidere non licuit. Sunt tamen rei plantariæ studiosi, qui uelint Zarzam Parrillam Smilacis asperæ esse radicem, in quorum opinionem ego facilè concedo. Nam inter cæteros, qui ita esse, affirmant, primus fortasse in Italia fuit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei plantariæ peritissimus, qui se uidisse palàm affirmabat apud Illustrissimum Florentiæ Ducem Zarzæ parrillæ integram plantam ex Hispania allatam, quæ omnibus suis partibus, ac notis, nihil ab aspera Smilace differebat; imò nil aliud hanc plantam esse censebat, quàm genuinam Smilacem asperam. Id quod paulò post experimento deprehendit. Siquidem, erutis asperæ Smilacis radicibus, earum decocto plures curauit morbo Gallico affectos. Hoc idem quoque ab alijs medicis esse factum intelligo, & Romæ, præsertim sub Paulo tertio Pontifice Maximo, à Giberto Horschio Flandro medico non uulgari, & rei plantariæ studiosissimo, ut lib. tertio nostrarum Epistolarum, historiam hanc posteritatis memoriæ commendauit Ioannes Hessus medicus Norimbergensis. Cæterum non desunt alij, qui hanc opinionem impugnent, quod uideant Zarzæ Parrillæ, & asperæ smilacis radices facie non parum differre, cum hæ nodosæ, illæ uerò rugosæ habeantur. Ego autem quid de re hac ueri affirmare possim, sanè non habeo, quod nusquam integram uiderim Zarzæ Parrillæ plantam. Veruntamen cogor interim sequi Lucæ Ghini opinionem, quod is (ut ego sincerè attestari possum) præter id, quod in censendis plantis, dum uixit nemini secundus habebatur, sed quod candidus admodum, fidelis, & uerax perpetuo fuerit. Nec admodum obstat radicum differentia, quandoquidem (ut Theophrastus est autor) loci à locis differunt, & sæpe climatum, cæli, solique uarietate differunt cum forma, tum sapore & odore plantarum radices.*

Zarzæ parrillæ etymologia apud Hispanos.

His Accedit nomenclaturæ significatio: nanque Zarza parrilla apud Hispanos nil aliud designat, quàm Rubus uiticulosus. Parra enim Hispanis uitis dicitur, Parrilla uiticula, & Zarza Rubus. Hetrusci quoque Asperam smilacem, quod aculeos Rubi æmulos habeat, Ceruinum rubum appellant. Ea arbores etiam proceras ad summum usque scandit. quo fit, ut Hedera aculeata pluribus dicatur. Quamobrem aut asperam smilacem Zarzam Parrillam esse dixerim, aut plantam illi uiribus, & facie congenerem.

Zarzæ parrillæ uires.

Vis illi excalfaciens, & attenuans, & quæ ualenter sudorem prouocat. Peculiariter autem præstat non solum ad Gallicum morbum curandum, sed ad quoscunque articulorum dolores: quinetiam ad quascunque cutis infectiones, ulcera contumacia, & Lichenas. Auxiliatur præterea ijs, qui œdemate laborant, uideturque proprias habere facultates ad frigidos capitis, & cerebri affectus. Decoquuntur huiusce radicis unciæ quatuor, in libris quindecim aquæ, in aqua prius maceratæ fuerint die & nocte una, ad medias, ac etiam diutius, ubi decoctum ualentius desideretur. Vbi autem deferbuerint, linteolo mundo colantur, & asseruatur decoctum, ad potandum. Dantur huiusce decocti quotidie ægris tam mane, quam uesperi, horis quatuor ante cibum unciæ octo, prius calefacti, & deinde sudant in lecto stragulis contecti horis duabus, in trigesimum, & quandoque (ubi morbus contumax sit) in quadragesimum diem usque. Est hæc radix magis tenuium partium, quàm China, & Guaiacum, ob idque copiosiorem prouocat sudorem, & longè melius morbos, qui sunt in ambitu corporis, curat. Est tamen operæpretium decimo quoque die bibentes purgare, aut catapotijs, aut potionibus ad morbum facientibus. Victus ratio eadem instituitur, quæ Guaiaci decoctum sumentibus institui solet, nempe ex pane biscocto, & uuis passis, quanquam quandoque imbecillioribus gallinacei pulli, & auiculæ concedantur. Daturque potandum cum cibis idem decoctum, pro affectorum uoluntate. Quibus quoque, ubi serena, quietaque fuerit dies, conceditur, ut paulisper egrediantur. Cæterùm oportet, ut qui hoc medicamento uti uolunt, ij prius præpurgati ad hanc curationem accedant. Sed de Zarza parrilla hactenus. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus.

Nomina.

Eius nomen Græcum est ἔβενος, ueluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, seu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod uerò Latini Lignum Guaiacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum uocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosem holtz: Hispanis, Legno santo, & Legno dellas antilhas: Gallis, Linsaint.

Ῥόδον. ROSA. CAP. CXII.

a Orib. nō legit.
b Addit Cat. καὶ ψύχει. i. & refrigerat.

ROsa refrigerat, [a] [& astringit,] sed sicca magis astringit. [b] Succus recentibus folijs exprimitur, desectis forfice unguibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiamnum folia rosarum, continuò uersata, ne muceant, néue situs in ijs insideat. Aridis rosis, & in uino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis recti intestini, ac uuluæ penna illitus, aut infusus. Eadem sine expressione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi

ſtomachi uitijs, igni ſacro illini prodeſt: ſiccis, ac tritis ſemina aſperguntur. Miſceri ſolent uulnerarijs antidotis, atque compoſitionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs roſis inuenitur, ſiccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inſpergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones ſiſtunt.

Ροδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PAſtilli, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Roſarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ ſex, tritæ digeruntur in paſtillos, qui trium obolorum pondus æquent: ſiccatique in umbra

ROSA.

in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alii adiiciunt costi drachmas duas, iridis Illiricæ totidem, & uinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilium uice collo circundato usui, sunt, ad retundendum graue sudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coercendos, ita ut à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

Rosarum consideratio.

Rosa adeo uulgaris est planta, ut superfluum omnino iudicauerim eius historiam à me describi debere. Multa tamen sunt Rosarum genera, quæ in usum medicum ueniunt. At uulgatissimæ in Italia sunt, albicantes puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas uulgò appellant incarnate. Præstantissimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilissimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratissimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & alijs Moschette uulgò dicuntur. Siquidem non modo cæteras excellunt, quod odore admodum suaui fragrent, sed quod etiam magis aluum subducant, id quod indicat earum iucundissimus odor. Rosæ diuersis partibus constant. quo fit, ut pro diuersis tam internis, quàm externis particulis, diuersum quoque temperamentum sibi asciscant. Primum itaque terrestribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent, substantiam, & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aereis uerò & subdulcem, & odoratum saporem assumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundæ spectantur. quo fit, ut plus insit caloris puniceis, quàm subrubentibus. In recentibus adstrictioni præstat amaritudo, in siccis uero minimè: eaque propter compertum est, earum deiiciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cũ recentes aluum subducant, siccæ uerò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, uerum huic infirmior facultas.

Rosarum succus, & dilutũ.

Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deijciens conficiunt, plerunque ex subrubescentium maceratis aqua folijs paratur: etsi hac in re ijs Damascenæ Hetruscis uocatæ longè præstent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarum succus reserat, discutit, abstergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis: & uentriculi, iocinerisque obstructionibus opem mirificè præstat. Cor item corroborat, eiusque palpitationi salutare est remedium: nam illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Ad hæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absque aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen exceptas uelim) non alium in medicina sibi uendicant usum quàm ut ex se aquam stillent: siquidem iis deiectioria uis, qua pollent puniceæ, ac subrutilæ, multò infirmior inest. Quamobrem uidetur Manardus Ferrariensis, uir alioqui doctissimus, immeritò id Mesui uitio uertisse. Nam albæ, quas Damascenas, appellamus, etsi maiore deijciendi ui cæteris præstent: credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem, quod eas illi facilè incognitas fuisse existimem; uerùm de ijs albis tantùm, quibus passim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quod Damascenæ Hetruscis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quodque eas ueteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortassè eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sanè rosæ magnificandæ sunt, summoque in pretio habendæ, non modo quod uiridarijs, & hortis sint ornamento, ac aspectu perquam iucundo: sed etiam quod in præclarissimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ succurritur. Syluestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atque deijciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus lib. & cap. VI. de historia plantarum: Syluestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atque magnitudine superantur. hæc Theophrastus. Cæterum quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, sed odore sunt admodum ingrato, atque insuaui.

Rosarum genera ex Plin.

Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius lib. XXI. cap. quarto, ubi sic inquit. Contra rosæ genera nostri fecere celeberrima, Prænestinam, & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus folijs. Vtilissimam uerò plurimis, sed minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora. Cum sit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philippos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus nanque mons in uicino fert, numerosis folijs, ac paruis: inde accolæ transferentes conserunt, ipsaque plantatione proficiunt, non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum maximumque folium: breuiterque indicium est odoris scabritia corticis, Cyrenis odoratissima est: ideoque ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis siccis, quam humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, proprieque ruderatum agrum amat. Præcox Campana, sera Milesia, nouissimè tamen desinit Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in uirides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calicis medio sui stantis complexa luteos apices. hactenus Plinius.

Partes in rosa, earumque uires.

Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina utiles, etsi pauci habeantur seplasiarij, qui separatim eas reponant. Primum quidem duæ partes inueniuntur in folijs: quarum altera est, ubi calyci folia inseruntur, unguium modo albicans, ob idque rosarum ungues hæ extremitates appellantur: altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in ijs flosculis, qui ueluti minuta semina tenuissimis capillis annexi flauescunt in rosarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur: una s. in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentriculum, iecur, & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etsi propriam a scriptoribus non receperint dotem; inseruntur tamen utiliter lotionibus omnibus, & clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medij cum suis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx denique, quem

caput etiã aliqui dicunt, cũ reliqua parte basis, alui fluores, & cruentas excreationes sistit. Cæterum præter has, quæ in florentibus rosis consistũt, tres etiamnum in fructu cõperiuntur partes, ubi rubescit is, & maturitatẽ sensit, uidelicet, substãtia carnis, semen & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi uis. Idcirco & ipsæ remedio sunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualemcunque: item contra gonorrhœam, in qua præcipuè pollent. Et præsertim syluestrium. Nanque harum fructus una cum seminibus prius siccati & in puluerem triti, utiliter seminis profluuio affectis dantur drachmæ pondere ex uino austero. Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui uerò alabastros, antheram esse existiment. Sed re uera hac in re planè hallucinãtur: etenim anthera Celso, Gal. & Paulo nusquã simplex est medicamentũ, sed quædã ex pluribus rebus cõpositio, cuius frequens erat usus apud antiquos ad oris ulcera: itẽ ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. de comp. medicamentorum secundum locos, de oris ulceribus disserens. Ex rosis ui ignis fit aqua pluribus, ac diuersis instrumentis: ueruntamen ea cæteris præstantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad uniuersum medicinæ usum confici solent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum, uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis rostratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manant, nec sapore, nec odore dissentiunt, adeò ut non solùm proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ resipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rarissimè gustaueris, quin tibi fumidum uirus, nidoremque reddant. Quæ res non modò ægris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunque mouent, sed & plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocinori, uisceribusque omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi uendicent, ut libro tertio in absinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Qua re hac ætate perspecta, doctissimi, ac peritissimi medici ueteres secuti, decoctis, ac dilutis tantùm uti cœperunt. Quæ tametsi uiribus aquas qualescunque sublimatas (ita enim stillatitias uocant) præcellant; eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (ut suprà diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum sapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modò ipsas æquipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, sed quòd gustui suauiores, & uisui iucundiores habeantur: quod non parum solatij ægrotantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus, cuius ope hasce stillatitias, ac præstantissimas aquas suo tempore conficimus. Quarum aliæ sapore constant amaro, aliæ uerò acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ denique insipido pro uarijs simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarij, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant. quippe in hoc etiam (quanuis plus laboris, minus uerò emolumenti suscipiant) & Deo, & hominibus simul rem gratam facere poterant. Cæterùm Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus in libro de compositione medicamentorum, quem nuper edidit, unicè cauendum præcipit in succis stillatitijs eliciendis, ne eius uasculi fundum, in quo stirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, sed solo uapore ab ea eleuato incalescat. Qua in re secutus potius uidetur fuisse Manardum uirum de arte medica præclarè meritum, qui ita scriptum reliquit in suis epistolis, quàm rei experimentum. Verùm ipse non possum omnino eorum sententiæ subscribere, ut qui iudicem non esse semper ea exquisita ratione procedendum in herbis distillandis, quòd certò sciam nihil referre, quando etiam uasculum herbas recipiens in aquam in maiore uase bullientem immergatur. Nam etsi aquæ, quas illi uolunt ex herbis uapore tantum ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præstantiores habeantur; tamen quæ ex herbis eliciuntur uasculo impositis, quod aqua bulliens circumluat, parum certè, aut ferè nihil illis bonitate cedunt. quod mihi compertum est in ijs aquis, quas sæpissimè libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud discrimen esse dicet, quod illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quòd uaporis illius caliditas imbecillior sit, quàm ut possit totam herbæ substantiam conficere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quæ omnes herbarum partes secum referunt. Hæc sanè differentia, quæ facilè concedi potest, non est, meo iudicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò sit obseruanda, hæc uerò euitanda: quin potius facit, ut hæc mihi uideatur probanda, illa uerò reijcienda tanquam cautio nimis religiosa. Rosarum uires collegit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum uis, atque facultas superioribus libris pluribus uerbis exposita est, nempe quòd ex aquea substantia calida mista duabus alijs qualitatibus, adstringenti uidelicet, & amaræ, composita sit. Quinetiam cuius sit naturæ utraque; amara scilicet, & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est. Rosa, quam ita Latini uocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron, seu Vard: Italis, Rosa: Germanis, Rosen: Hispanis, Rosas: Gallis, Rose: Boemis Ruoze.

Quorundam lapsus.

Aqua rosarum præstantior.

Fuchsii opinio non probata.

Rosarum facultas ex Gal.

Nomina.

Λύκιον. **LYCIVM. CAP CXIIII.**

Lycium, [a] [quod aliqui pyxacantham uocant,] arbor est spinosa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: foliis buxi, densis: [b] fructu piperis, nigro, læui, amaro, densoque: cortice pallido, non dissimili lycio madefacto: radicibus [c] [multis, obliquis,] lignosis. Nascitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & plerisque alijs locis. aspera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc est. [d] Rami cum radiculis tusi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut absinthii succo, aut felle bubulo. Innatans spuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium semine expresso, & insolato. Optimum, quod uri potest, restinctumque

a Oribasius non legit.
b Addit meũ, μέζον θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. medium in caliditate & frigiditate.
c πλατείας. i. latis legit Ori.
d Meum χυλίζεται δὲ τῶν

φύλλων σὺν τοῖς θάμνοις θλασθέντων. i. Elicitur succus foliis unà cum frutice tusis. e κάπνον. i. Fumũ leg. Orib. f Meũ κίῤῥον. i. fuluum.

restinctumque rubentem e [spumam] ostendit, glebis intrinsecus nigris, intus, cùm fregeris, f rufis, odore minimè uiroso, cum amaritudine astringens, crocino colore: cuiusmodi Indicum est, cæteris præstans, & efficacius. Lycium adstringit, caliginem oculorum discutit: genarum scabiem, pruritus, ueteresque fluxiones sanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritusque illitum: cœliacis, dysentericis, potum, inditumque conuenit: datur sanguinem excreantibus, & tussi ex aqua: contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuiis, ulceribus, quæ serpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluuia appositum sistit: rabiosorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotii deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, ternûm cubitorum longitudine, maioresve, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus

LYCIUM.

cortex

cortex rubefcit: folia oleæ fimilia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Affeuerant etiam crudam in potu, eofdem effectus præftare: femen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, uenenis quoque auxilio effe.

Lycium medicamentum, quo hodie officinæ paffim utuntur, nimirum notis illi plurimum reclamat, quod nobis hic reddidit Diofcoridis. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufefcit, nec ullam guftantibus, affert amaritudinem. quæ omnia certo funt indicio, id omnino impofturis, & adulterijs non uacare. Tradidere quidam hoc ab impoftoribus fieri è liguftri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij fanguineæ uirgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus fimul contufis elici produnt, ac inde infolari. At legitimum, & quod fyncerum fit, quoquomodo fe res illa habeat, compertum eft, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari. Lycij plantam cuius hic imaginem damus, appictam Lycii confideratio.

LYCIVM ITALICVM.

Lycium in Italia nascens.

mihi misit Baptista Balistus Dalmata, Myropola, & rei plantariæ studiosus; sed reuera planta ipsa uiua à me nusquam uisa est. Cæterum quanquam censet uitilitigator quidam hanc fictitiam potius quàm ueram esse Lycij Plantam, nos tamen cum Lycij historiam omnibus ferè notis illam repræsentare uideamus, eam ex Commentarijs nostris eruncandam non duximus, quousque alius compareat, qui ex Lycia uel Cappadocia, ubi nasci Lycium scribit Dioscorides ueriorem Lycij Plantam ad nos afferat. Habetur quoque alia quædam planta, quæ non parum Lycio æmulatur. Hanc primum Verona ad me misit Franciscus Calzolarius rei plantariæ admodum studiosus, cuius hîc imaginem damus, ut de ea quoque aliorum sit iudicium. Qui nam præterea aculeatus ille sit frutex Lonchitis appellatus, è quo Indicum parari Lycium scribit Dioscorides, hactenus mihi non constat. Lycij uices Dioscoridi explet amurca in cupreo uase decocta, aut etiam rhus decoctus,

Lycii uires ex Galeno.

quousque eius liquamentum mellis crassitudinem acquirat. Lycij meminit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum sic inquiens. Lycion, siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur: id uidelicet medicamen-*

B V X V S.

tum

tum liquidum, quo ad ſugillata utuntur, & ſedis, oriſque phlegmonas, ulcerationeſque, tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Eſt autem facultatis exiccatoriæ, compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantijs, quas ἑτερογενῆ Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atque calida: altera terreſtri, & frigida, ex qua adſtrictionem obtinet: Porrò hæc qualitas puſilla medicamento ineſt, digerit uerò, & deſiccat non parum, nempe in ſecundo receſſu, in calore autem medijs, & ſymmetris proximum eſt. Proinde ad diuerſos affectus hoc utuntur medicamine, ut abſtergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dyſentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius eſt. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignoſci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. Buxi conſideratio.
BVXVS *itaque nobis notiſſima eſt planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, denſiore, craſſiore,*

EVONIMVS.

uiridiore;

uiridiore; ac subrotundiore: uiret perpetua coma, eaque propter topiario operi accommodatissima: flore herbaceo, fructu quadriplici, apice in cacumine diuiso, ciceris magnitudine, semine rufescente, omnibus animantibus inuiso. Crassissima in Corsica, flore non ferendo: quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem spississima, & densissima, atque ponderosissima, adeo ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat. Hæc etsi (ut quidam putant) nullius sit in medicina usus, & ob id à Dioscoride esse prætermissam, nos tamen compertum habemus capillos rufos fieri, ubi frequenter lauentur lixiuio in quo decocta fuerint folia & rami. Sunt etiam qui dicant ligni scobe hausta, sanari alui profluuia. Non desunt etiam è recentioribus, qui uelint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod Guaiacum appellant: ea tantum ratione ducti, quod pluries experimento compertum sit, eius decocto etiam felicius eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quod etsi experientiæ concedi possit, illud buxi lignum præstare: attamen quod buxus in Italia nascens, & Guaiacum ab Indis petitum una, & eadem sint planta (ut in secunda centuria Amatus Lusitanus asserere uidetur) nunquam profecto crediderim. Siquidem Guaiacum pingue, resinosumque uisitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam Guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, crassiora, durioraque: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uero folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo fit, ut omnino existimem eos hallucinari: qui putant buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guaiaco, ut nuper sensisse uidetur Lusitanus loco antedicto. Sed quam ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum sit de simp. med. cognitione, eorum facile iudicium futurum spero, qui non mediocriter in re herbaria uersati fuerint, & huius scripta legent: atque etiam legere non grauabuntur apologiam, quam nos aduersus illum scripsimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiusdem in Dioscoridem enarrationes adnotauimus. Quoniam autem buxo cùm materie, tum quoque baccarum facie quadantenus ea arbor similis spectetur, quam nos in Tuscia uulgari idiomate uocamus Silio: alij uerò Fusaro quod ex ea optimi fusi fiant quibus mulieres è lino stamina ducunt, nos uerò euonimum eam esse putamus, prætermittendum sanè non duximus, quin de ea hic scriberemus. EVONIMVS itaque Theoph. lib. tertio, ca. ult. de plantarum historia, arbor est mali punicæ magnitudine, atque folio eiusdem, maiori quam chamædaphne, molli, ut punica. Germinare mense septembri incipit: floret uere. flos colore albæ uiolæ similis, odore infestus, uelut cruorem inferens. Fructus cum putamine siliquæ sesamæ proximus, præterquã quod in uersus diuiditur quaternos. Hic pecus enecat gustatus, quinetiam folium idem facit; & potissimum capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem Anocho. Hæc ille. quæ quidem siquis cum Silio nostro conferat eam Euonimum esse facile coniicient. Id enim ut credam, non solum huiusce plantæ notæ me adducunt, sed quod sciam, arbusculam nobis Silio uocatam pecoribus esse aduersissimam, quinetiam quod grauiter oleat. Lixiuium in quo baccæ decoctæ fuerint (ut nostræ referunt mulieres) capillum splendidum facit, furfures extergit, & pediculos necat. Materie est Buxi modo pallida, uerum non adeo grauis, ac solida. Errat toto cœlo Tragus, qui hanc plantam Theophrasti ζύγιαν contendit. Lycium Latini similiter atque Græci λύκιον nominant, Arabes, Hadhadh, Hadad, Kilulem, siue Felzakarag: Itali, Licio. Quæ uerò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis, Bosso. Germanis Buxbaum: Boemis, Possan. Euonimum denique appellant Itali Silio. Germani spindelbaum.

Quorundam opinio reprobata.

Euonimi consideratio.

Nomina.

Ἀκακία. ACACIA CAP. CXV.

ACacia in Aegypto nascitur, spina instar [a] arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & [b] semen lupino simile in folliculis: ex quo, [c] succus expressus siccatur [d] in umbra, niger ex maturo semine, subrufus ex uiridi. Eligatur modice rufus, & odoratus, ut in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex foliis, & semine succum: Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum, refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: ualet ad ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, perniones, pterygia, & oris ulcera: procidentes oculos reprimit: mensium abundantiam sistit, prociduam uuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus, aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua; & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in uermiculorum speciem contrahatur, & uitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum uerò: ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ spinæ similitudine, [longe minus, tenerius, humile: aculeorum uallo munitur, folia habens rutæ; semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternûmúe capacibus. Succus eius adstringit,] uiribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

a Meũ & Cat. δένδρωδες θαμνοειδής.
b Meum κάρπον. i. fructum.
c Me. χυλίσμα.
d Oribasius ἐν ἡλίῳ. i. in sole.

Hæc non leg. Orib.

ARbor, quæ Dioscoridi Acacia uocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur lib. IIII. cap. III. de plantarum historia, ubi de ea ita scriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quod tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina, foliaque aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitoru[illegible] idonea cæditur. Eius duo genera sunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileque putr[illegible] nigra autem robustior, atque incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, uentrisque compagines ea utuntur. E[illegible] non ualde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice gallæ. Flos & [illegible]

Acaciæ hist. ex Theoph.

aspect[illegible]

æſpectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de cauſa colligi à medicis ſolet. Fit & gumma ex ea. manat hæc tum arbore percuſſa, tum ſponte ſine ulla plaga: cum autem cæſa fuerit, anno tertio protinus reſurgit. Copia huius arboris largè habetur, & ſylua ingens circa agrum Thebanum eſt, ubi & robur & perſea, & olea quoque eo loco emigrat, non aquis fluuii riguo (diſtat enim plus, quam trecentis ſtadijs) ſed ſuis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæſa colorem celtis utique repræſentat. hactenus Theophraſtus. À quo Plinius non diſſentiens, ipſe quoque eius hiſtoriam memoriæ prodidit lib. XXIIII. *cap.* XII. *cuius ſic uerba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigráque arbore, item uiridi, ſed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile, minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam ante collectum nimio ualidius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cæleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortarijs in paſtillos acacia dicta, arboris uidelicet ſuæ nomine. Fit & ex folijs per ſe minus efficax. Ad* Ex Pinio.

ACACIA I.

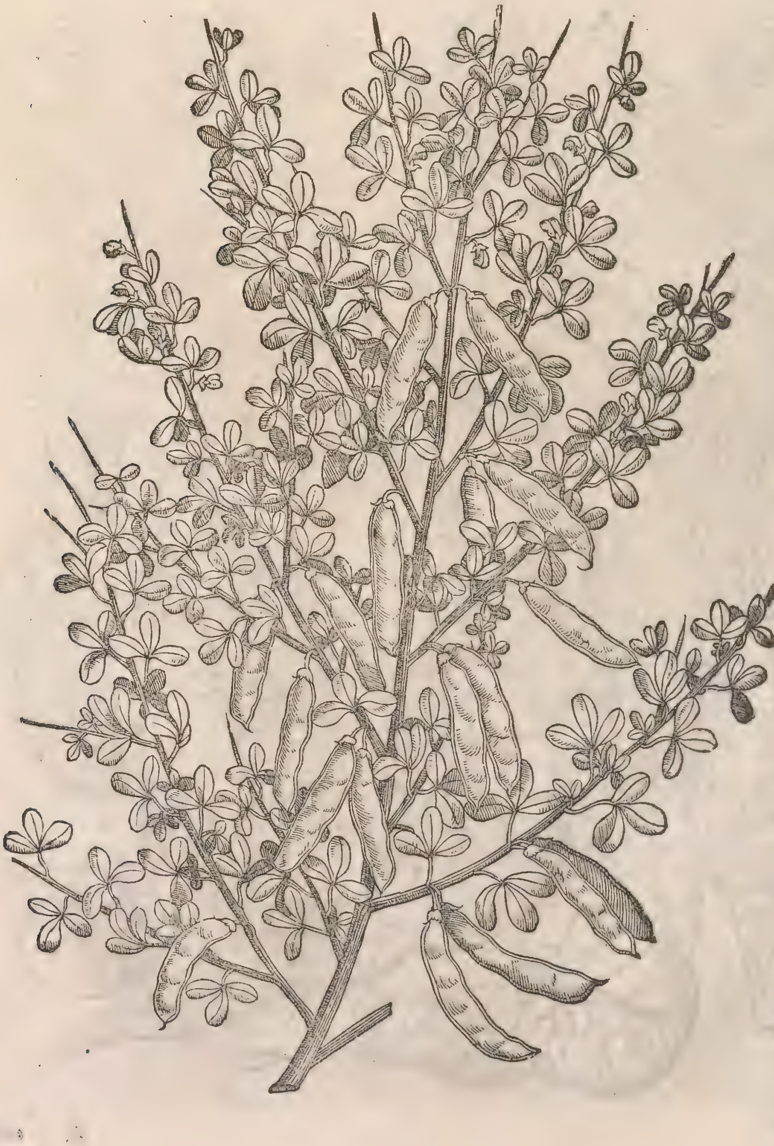

R aoria

Acacia officinarum.

coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde rufus est. hæc Plinius. Succus è recenti semine expressus, ac postea longa insolatione concretus Græcis nomine suæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu supponunt tum officinæ, tum medicorum uulgus succum è syluestribus prunis expressum in tenues quasdam placentulas in sole densatum: siquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (si Dioscoridi credimus) eius uice tum rhois arbusculæ folia, tum lentisci foliorum succum, tum etiam hypocistidem medicamentis immiscere. Quamobrem his potius seplasiarij uti deberent, quàm supposititio syluestrium prunorum succo. Acaciæ imaginem, quam hic appingi curauimus, detulit ad me Constantinopoli Clarißimus Augerius de Busbeke Flander, Cæsareus orator ad Turcarum Imperatorem, quæ omibus suis partibus, notisque ueram legitimamque acaciam imitatur. Nam plantæ integræ imago, cuius unum tantum ramum appinximus, caudicem habet non in rectum, sed in obliquum se attollente, nigro omnino libro, ramos, surculosque ubique spinis rigentes. Folijs est rotundis, pini magnitudine, ue-

ACACIA ALTERA.

nosis,

noſis, parte pronæ fuliginoſis, ſupina uerò ex uiridi ſubalbicantibus, minimè ſerratis, ſubnigricante pediculo, floribus ex albo purpuraſcentibus, & ſiliquis, & ſemine Lupino ſimilibus. Dioſcorides tamen Acaciæ albos reddidit flores. Atqui cum Acacia Theophraſto, & Plinio tum nigra, tum alba, generis diuerſitate habeatur, facilè crediderim albam, album proferre florem: nigram uerò (ut noſtra hæc eſt) purpureum, & præſertim cum Theophraſtus ſcribat Acaciæ florem aſpectu eſſe pulchrum, & coronas ex eo factitari. Nam purpureus color longe pulchrior ſpecioſiorque eſt, quàm albus.

Gummi Arabicum.

Scire etiamnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quod ab Arabia regione Aegypto contermina ſuo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quod Arabicum uulgaris uſus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanque illud non contractis uermiculis ſimile, ſed in grumis uerſicoloribus conſpicitur, quorũ alij ſuccinum, alij topatium, alij chryſopatiũ, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quod autem nobis gummi Acaciæ deſit, illud argumento eſſe poteſt, quod ipſa quoque legitima acacia hactenus, quod ſciam, non defertur. Nam ſi hoc, quo utimur, ſyncerum, legitimumque acaciæ eſſet gummi, proculdubio ipſa quoque acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijſque componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaque facilè quiſque conijcere poteſt, gummi ex Aegyptia ſpina defluens ab eo ſanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulgus habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem eſſe exiſtimauerim, quod Græcis gummi ſimpliciter uocatur. In quam ſententiam me adduxit Galenus: ſiquidem lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Gummi lacryma eſt congelata, concretaque in truncis arborum ipſam fundentium, uelut reſina quoque in multis uiſitur plantis, quæ reſinam fundere poſſunt. Cæterum quod exiccatoriæ, emplaſticæque ſit facultatis, conſtat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palàm eſt, gummi ſic in uniuerſum Græcis appellatum, noſtrum gummi eſſe uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum ſenſuum iudicio conſequi poſſumus) ex pluribus arborum gummi miſcellaneum eſt. Cuius rei manifeſto indicio ſunt cùm grumorum formæ diuerſitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ reſinam non proferunt.

Quorundam lapſus.

Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum ſententia, qui ubi Græci gummi abſolutè ſcriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum eſſe contendunt, quod è ſpina Aegyptia manat. Non deſunt præterea, qui gummi ſpinæ Aegyptiæ illud eſſe opinentur, quod gummi Dragaganthi, hoc eſt, tragacanthæ officinis appellatur, propterea, quòd effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere poſſet. Sed tamen hoc etiam illud non eſt, ut ſuo loco dicemus. Galenus lib. VII. de compoſitione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi κόμμι θηβαϊκὸν uocat: hoc fortaſſe argumento, quod ſcripſerit Theophraſtus (ut ſupra dictum eſt) ingentem huiuſce ſpinæ ſyluam eſſe in agro Thebano. Sed cum ad nos non perferatur acacia (ut paulò ante ſcripſimus) nec etiam eius gummi importari credendum eſt.

Iacobi Syluii opinio reprobata.

Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius uir ſanè ætatis noſtræ ingenio & doctrina celebris ſuo de natura ſimplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro ſexto ſimplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò poſt in Acantha Aegyptia, ſeu Arabica, quo nomine ſolo Dioſcoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, ſeu Arabicam, diuerſas eſſe in Aegypto ſpinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem ſententia, Syluius manifeſtè aberraſſe deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utique non eſt, ſed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioſcoridi libro tertio, ἀκάνθῃ λευκῇ, hoc eſt, ſpinæ albæ ſimilis, quam Mauritani ſuchaa appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminiſſe Galenum omnino fuiſſet abſurdum.

Acaciæ alterũ genus.

Cæterum alteram ACACIAM, *quam in Cappadocia, Pontoque prouenire tradit Dioſcorides folijs rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioſcoridis hiſtoriam perbelle repræſentare uiſa eſt, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc ſecundam eſſe Acaciam. Eſt enim aculeis horrida, folio rutæ, ſemine lenticula minore, in ſiliquis ternûm quaternûmue capacibus, quod autumno profert, guſtu etiam adſtringente: color ſiliquis aureo quodam fulgore reſperſus, adeò ut in ſole auri modo pelluceat. Ab hac ſanè opinione non recedam, anteaquàm eam uiderim plantam, quam Anguillarius ſecundam Acaciam eſſe cenſet. Nam eius iudicio minimè ſubſcribam, niſi prius plantam conſpexerim.*

Acaciæ uires ex Galeno.

Acaciæ uires adnotatas reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Acaciæ & planta ipſa acerba eſt, & fructus, & ſuccus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò ſi parti alicui ſanæ illinatur, protinus eam & ſicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris ſenſum inuehens, ſed nec frigoris admodum ualentem. Vnde conſtat medicamen id eſſe frigidum, & terroſum, immiſta quadam etiam eſſentia aquea. Et ſanè coniectura eſt, non eſſe ſimilare, uerùm quaſdam in ſeſe diſperſas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipſa ablutione ſegregentur. Eſtoque & hoc tertij ordinis exiccantium, & ſecundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, illotum uerò primi.

Nomina.

Nomen, quod ἀκακία habet apud Græcos, idem, quod eſt Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabicè Achachie appellatur.

Ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

VItex, ſiue lygos, frutex eſt in arborem aſſurgens. Naſcitur in fluminum ripis, [a] aſperiſque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, ſed molliora. Duo genera eius: una harum album florem mittit [b] cum purpureo: altera tantùm purpureum, & ſemen, ut piper. Excalfactorias uires habet, & adſtrictorias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aquæ quæ cutem ſubiit, lienoſiſque auxiliatur: lac euocat: menſes ciet, drachmæ pondere in uino potum: genituram exoluit: caput tentat, & ſoporem affert. Decoctum herbæ, & ſeminis in deſeſſione, mulieribus uuluæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet ſemen cum pulegio potum, etiam ſuffitu, uel appoſitu: capitis dolorem diſſoluit illitum: inſtillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia ſuffitu, aut ſubſtratu fugant uenenata: illita quoque ſerpentium

a Cat. πεδίοις ἐφύδροις. i. campis udis.

b Omnia exẽ. σὺν ὑποπορφύρῳ. i. cum ſubpurpureo.

morsibus auxiliantur, testium duritias, cum butyro, & foliis uitium emolliunt. Rimas sedis semen cum aqua illitum mitigat, & cum foliis medetur luxatis, uulneribusque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem sentire. Agnum, quasi dicas castum, uocant Græci, quoniam matronæ in Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, foliis huius cubitus sibi sternunt. & lygon, quasi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

Viticis consideratio.

VItex, quam uulgus herbariorum Agnum castum appellat, arbuscula est in Italia uulgaris notitiæ. Duo eius genera recenset Plinius lib. XXIIII. cap. IX. Maior in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, folijs candidioribus, lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Non multum à salice uitilium usu distat uitex: foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset. Gra-

VITEX.

ci lygon

ei lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenenſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt. Meminit præterea Theophraſtus lib. 4. cap. xi. de plant. hiſtoria. Cuiuſdam plantæ ἐλαίαγνος *appellatæ (ex olea & agno nomenclatione deducta, quod utrique ſimilis habeatur) ſic inquiens.* Ἐλαίαγνος *natura fruticoſa, nec cæteris Amerinis abſimilis folio, figura quidem proximo cæteris, ſed molli, lanuginoſoque, flore populi albæ, ſed minore, fructu nullo: naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes. Verum an ea uera ſit* ἐλαίαγνος, *quam nouus quidam herbarius in Vmbria, & apud Pelignos oriri ſcribit, non auſim ego affirmare, quòd illam non uiderim uſquam. Naſcitur tamen, & in Boemia plantæ, quæ omnibus notis Elæagno aſtipulari uidetur. Eſt enim fruticoſa, folio uiticis ſimile, molli ac lanuginoſo. Flore albo gradatim ex uirgis propè foliorum exortum prodeunte; odore non inſuaui, è quo nullus prouenit fructus. Huic alia per omnia, ſimilis habetur Viennæ Auſtriæ, in Viridario Sereniſſimi Cæſaris Ferdinandi, quæ baccas profert oleæ figura, ſed longè minores apice in ſummitate aculeo ſimili. Hanc ego Elæagnum appellarem, quod folio ac uir-*

OLIVA BOEMICA SIVE ELAEAGNOS.

gis Agnum, fructu uerò oleam referre uideatur. Et ſi ſciam Theophraſti Elæagnum non eſſe. quod hæc ſterilis ſit. non fructum ferens, niſi fortaſſe deceptus ſit Theophraſtus, uel eius codex deprauatus, ut in alijs quàm plurimis locis.

Viticis uires ex Galeno.

Vitex, ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum caliditatis, & ſiccitatis claſſem tertiam ſortita eſt, uerùm ea eſt multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & adſtringens: ipſas tamen uitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, ſemenque calida, ſiccaque facultate ſunt, ſubſtantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & guſtantibus acre ſimul & ſubadſtringens percipitur tum folium, tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt, uerùm tam perſpicuo calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At ſi frigatur (nam & ſic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus uentris diſcutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea ſemen impetus in uenerem tum frictionis expers, tum etiam ipſam expertum. Folia item, floresque ipſius fruticis idipſum præſtare poſſunt. Itaque non tantùm eſa, potaque ad caſtitatem conferre creduntur, uerùm etiam ſubſtrata. Hinc eſt, quòd Athenis in Theſmophorijs, hoc eſt, ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternunt: hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc eſt, caſti. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem memoria teneamus, quæ ſuperioribus commentarijs ſunt dicta, agnum calfacere, ſimulque exiccare, tum omnium maximè flatus diſcutere. Porrò quòd exactè tenuium ſit partium, facultas eius indicio eſt. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius, ac ſubtilitate partium fieri rationabile eſt. Nam ſi flatuoſum ſpiritum procreare poſſet, ſanè & uentrem inflaret, & uenerem ſtimularet, perinde ut eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò ſecundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in reſiccando: non tamen illi par eſt, nam utroque paulò eſt inferior: ſiquidem ruta tum magis eſt excalfactoria, tum magis deſiccatoria. Differt etiam qualitatis ſimul, ac facultatis miſtione. Nam agni ſemen, ac germina modicam ferunt adſtrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara eſt, & acris: ubi uerò humida, ſubamara. Non tamen auſteritas, aut acerbitas illi ineſt: aut ſi cui uideatur ineſſe, ea utique omnino obſcura, ſcio, uidebitur, nec par ei, quæ eſt in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obſtructa agni ſemen potius, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non poteſt: uerùm celeriter ad rem propoſitam reflectere, uiri eſt utique temperati. Magisque etiam idipſum in ſequentibus medicamentis efficere conabor, hoc eſt, ubi ex quibuſdam paucis euidētibus generalē facultatem collegero, particulares poſtea actiones omittam. Nam in præſens id ſolùm nouiſſe ſufficit, quod agnus calidus eſt & ſiccus facultate, idque non mediocriter, ſed tertio exceſſu, tum admodū tenuiū partium. Hæc qui norit, ac poſtea methodum curandi didicerit, ipſemet inueniet, quo pacto menſes hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto laſſitudinem ſoluens, ſeu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur. hactenus Galenus.

Nomina.

Huius plantæ nomen Græcum eſt ἄγνος καὶ λύγος: Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famancheſt, Samancheſt, ſeu Bengiccheſt: Italicum, Vitice, & uulgare, Agno caſto: Germanicum, Schaffs mullem, & Keuſchlamp: Hiſpanicum, Gattillo caſto: Boemicum Drmek: Gallicum Agnus caſtus.

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

a Cat. ὁ δὲ ἐκ τῶν φύλλων κατὰ τὴν ἄνθησιν ἐν κελύφῳ ῥοιᾶς θερμανθεὶς. i. Succus ex foliis tēpore floris in cortice mali punici calfactus.

b Meum τὰ ἐπισκοτόντα ταῖς κόραις. i. quæ obtenebrant pupillas.

Salix uulgo nota eſt. Cuius ſemen, folia, cortex, & ſuccus ſpiſſandi uim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & uino pota, ileoſis ſubueniunt: ſumpta per ſe, & cum aqua præſtant mulieribus, ne concipiant. Salignum ſemen in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus. corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. [a]Ex foliis, & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri utiliſſimum: furfures purgat in corpore. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cum floret, exciſo cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, [b] quæ obſtant oculis, ſuam uim præbet.

Salicis conſideratio.

Qvanuis de Salice, ut una tantùm agat Dioſcorides; eius tamē plura traduntur genera tum à Theophraſto lib. III. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, tum etiam à Plinio lib. XVI. cap. XXVII. Nam quædam in tantam proceritatem aſſurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ & pali maximi uſus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ creſcunt, colore rufeſcentes, ſequacis lentitiæ quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Hanc Salicem Græcam uocat M. Cato ſuo de re ruſtica libro. Rurſus aliæ firmiores corbibus, & ruſticanæ ſuppellectili admodum expetitæ. Aliæ denique ſunt minuſculæ, ac ſpectabili tenuitate, texendis caniſtris, ciſtellis, ac calathis aptiſſimæ omnibus folia oleagina oblonga ſuperne uirentia, & inferne candicantia. Salicis lacrymam trium generum eſſe prodidit Plinius libro XXIIII. cap. IX. tametſi unius tantùm generis meminerit Dioſcorides. Vnam arbor ipſa ſponte exudat, altera manat in plaga, cùm floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine: tertia eſt detruncatione ramorum autumni tempore à falce diſtillans. Cæterum qui Salicis albicantem ſpumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapſis ſtatim floribus è ramuſculis uuæ modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò ſeneſcit, ac breui uitæ ſpatio perdurat. Salicis recentia folia utiliter a Medicis adduntur in lotionibus, quæ ad ſomnum conciliandum parantur. Epotum ſalicis decoctum, aut lixiuium è ſalicis cinere paratum, inhærentes gutturi hirudines necat ſoluitque. uiridia folia ſparguntur utiliter circa febricitantium lectulos. Ligni materies, cadis, ac ſcutis conficiendis, aptiſſima, quod ſuo lentore frangi contumax ſit, & lenitate polleat.

Salicis uires ex Galeno.

Salicis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti poſſet. Verùm floribus eius maximè prope omnes utuntur medici ad exiccantis emplaſtri præparationem: eſt enim uis eorum ita deſiccatoria, ut morſu abſtineat: habet uerò etiam quandam adſtrictionem. Sunt uerò etiam, qui ſuccum ex ea expreſſum, medicamen ſeruent mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile.

SALIX.

le. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adstringat
sicut in opere de medicamentorum compositione exactius demonstrabitur. Porrò arboris cortex similem facultatem obtinet
tum floribus, tum folijs, nisi quod temperaturæ sit siccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusque cine
re utuntur ad omnia, quæ ualenter desiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis τύλους, myrmeciasque tollunt,
aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem eius incidunt, & succum quendam colligunt, utun-
turque ad ea, quæ pupillas offuscant, extergente uidelicet, simulque tenuium partium medicamine. Vti uerò illo ad multa
alia quis posset, siquidem talis fuerit. Salix ita Latinis dicta, Græcis Ἰτέα: Arabibus, Bulef, Bhulles, Saffaf, aut Cha- Nomina.
lif nominatur: Italis, Salice, & Salcio: Germanis, Vueiden, & Felbinger: Hispanis, Salce, aut Salgueiro: Gallis,
Saulz: Boemis Vurba.

Ἀγριελαία.

SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

SYlueſtris oleæ, quam aliqui cotinon, id eſt, oleaſtrum appellant, alii Aethiopicam oliuam; folia aſtringunt; trita autem & impoſita ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: cruſtas emarginant cum melle illita: quinetiam ſordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle impoſita diſcutiunt, cutem à capite uulſam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eoſdem habent effectus. ſanguinis eruptiones, ac muliebre profluuium, admotus ſuccus inhibet: uuæ oculorum, puſtulisque prodeſt; ulcera, & ueteres defluxiones ſiſtit: quapropter in collyria additur, ad palpebra-

OLEA SYLVESTRIS.

rum

rum eroſiones perquàm utilis. Exprimitur ſuccus tuſis foliis, affuſo uino, aut aqua, ſiccatusque ſole in paſtillos digeritur: ſed longe ualidior ad recondendum ſuccus habetur, qui cum uino, quam cum aqua expreſſus eſt. auribus ſubuenit, ſiue ulcerentur, ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut ſpodii uicem cinis præſtet, in cruda olla, oblito ore luto, uſque dum figlinum percoquatur: reſtinctaque uino, & rurſus ſubacta, eodem modo uruntur: poſtremo ceruſæ modo elota coguntur in paſtillos. Huiuſcemodi cinerem in medicamentis oculorum conſtat ſpodio non cedere, ſed eiſdem uiribus præditum eſſe putandum eſt. Foliorum ſatiuæ oleæ eadem uis intelligitur, ſed aliquanto inferior: unde ocularibus medicamentis ob ſuam mitiorem uim conuenientior eſt. Sudor ligni uirenti accenſo manans, illitu ſanat lichenas, furfures, & ſcabiem. [a] Oleaginum ſemen illitum medetur furfuribus, & ulceribus, quæ depaſcunt, uorantque: quod

[a] Meum καρπὸς. i. fructum.

OLEA SATIVA.

autem

b Meum ὑπόκιῤῥος. i. subfulua.

autem intra nucleum est,ex adipe,& farina scabros ungues excutit. Colymbades tritæ,& ambustis illitæ,pustulas gigni prohibent:sordida ulcera purgant. Muriæ succus collutas gingiuas contrahit,& motus dentium firmat. Oliua[b] flaua,& recens stomacho utilior est,uentri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna est,stomacho aduersatur,oculis non conuenit, capitis dolorem mouet:arefacta illitu depascentia ulcera sistit,& carbunculos emarginat. Oleum syluestris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur,dentium mobilitates stabilit:calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus utilis est:lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet,& gingiuis admouere, donec albæ spectentur.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας.

LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE. CAP. CXIX.

Quæ conclusa sunt tribus in locis non leg. Orib.
a Meum μέγα καὶ λεῖον. i. magnum & læue.

LAcryma,quam Aethiopica olea stillat, scammonio similis quadantenus est, fulua, stillis, exilibus constans, mordax. Quæ autem [ammoniaci, aut gummi similitudinem refert,] colore[a] nigricans,[nec] gustu mordens,superuacua est. Nostrates[oleæ,]oleastri[que] similem lacrymam sudant, quæ commode ad oculorum hebetudines illinitur:cicatrices,albuginesque illitu emendat:urinam, & menses ciet:cauis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter uenena scribitur,partus pellit:lepras,& impetigines sanat. Appellatur autem Aethiopica,& agrestis olea.

Ἀμόργη.

AMVRCA. CAP. CXX.

a ἐλαίου. i. olei, leg. Orib.

AMurca [a] [expressæ] oliuæ recrementum est. Decocta in cupreo uase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbens lycii effectus. Insuper dentium dolori, & uulneribus cum aceto, uino,aut mulso commode illinitur;additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu suo obstruentia. Vetustate meliorem fieri constat. Vtiliter infunditur sedis, genitalium, ac uuluæ exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem,cariosos dentes extrahit:iumentorum scabiem cum decocto lupini,& chamæleonte illitu sanat. Cruda,& recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, utilissimum: peruncta in uillosa pelle, & hydropicis imposita, tumoris molem reprimit.

Oleæ syluestris consid.

CVm oliuæ,oleum,oleæ Aethiopicæ lacryma,& amurca ex una tantum arbore proueniant: non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus unica commentatione,quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Oleæ itaque folia habent longa, in acutum desinentia, crassa, pinguiaque, supernè uirentia, infernè albicantia, sapore amaro & acriusculo. Florent omnes Iulio mense floribus albis, racematim prodeuntibus, è quibus baccæ prodeunt primum uirides, deinde appropinquante maturitate pallescunt. tandem purpureæ prius factæ saturate nigrescunt. decerpuntur mense Nouembri, & Decembri; nanque anteà non maturescunt. Sternuntur deinde in pauimentis, donec rugosæ fiant, deinde molæ subponuntur, & torculari præmuntur, affusa feruenti aqua. Ita enim oleum reddunt. Ligni materies pulchra,solida uenosa, crispa; ardetque uiridis, perinde ac sicca. Nascuntur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, alijsque Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici insulis. uerùm domesticis longe minores, folijs breuioribus, aculeatisque ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate uincant, magnitudine tamen satiuis cedunt:quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ, ac sturni:quippe quoniam syluestres oliuas libentius deuorant, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio, ac industria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta satiuarum uindemia, auiculæ ad has aduolant, ubi mense Decembri,& Ianuario uisco innumeræ capiuntur,præsertimque turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria,qui oleastri baccas legant: ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est,quæ facit,ut inibi omnino paruipendantur syluestres.

Oliuarum genera plura.

Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio,pausias uidelicet,algianas,licinianas, sergias, neuias, culminias,orchites, regias, circites, murteas:etsi Virgilius trium generum tantum meminerit,quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertimque noster Senensis ager. Primum harum genus eas nostri faciunt,quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur, sunt tamen spectata forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantum muria asseruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quod multò plus amurcæ quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præstantes, quanuis prædictis longè minores sint, sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi usum. quippe quod oleum ex eis expressum, sit non modo flauum, dulce pellucidum, ac cæteris præstans; sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerissimis oleis,prægrandibus,iuglandium nucum instar, ramos in altum, latumque amplissime fundentibus. eas rura nostra Oliuastre uulgo uocant. Tertij uerò, ac postremi generis eæ denique sunt, quæ passim in uniuersa Italia nascuntur, & omnium uulgarissimæ habentur. Laudatissimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus crassiores muria asseruatæ Romam,Venetias,& ad alias complures Italiæ clarissimas urbes, ubi magnificæ, opiparæque parantur mensæ,ex Hispania importantur.

Oliuas condiendi ratio.

Condiuntur muria oliuæ breui tempore,seruata natiua uiriditate,hoc modo. Sumuntur calcis uiuæ cribratæ libræ sex,aquæ quod sufficit ad dissoluendum, quousque calx pulticula liquida fiat. Huic adduntur cineris querni cribrati libræ duodecim, & aquæ tantum, quod sufficiat ad dissoluendum. Deinde in hac pulticula macerentur oliuarum uiridium electarum libræ uigintiquinque, horis octo continuis, aut ad summum decem.(hoc tēporis spacio omnem amaritudinem exuent) sed interim lignea rude leuiter commisceantur,ne lædantur, contundan-

contundāturúe. Eximuntur deinde, & lauantur in aqua, in qua poſthac macerantur quinis, ſenisúe diebus, mutata, affuſaq; ſæpius aqua. Extrahuntur deinde, & condiuntur muria in qua ferbuerint prius fœniculacei caules in particulas diſſecti: & aſſeruantur fictili, quod commodum fuerit. Ita enim paratæ natiuam uiriditatem ſeruant, & eſui delectabiliores euadunt. Cæterum olea, & quercus tam pertinaci odio inter ſe diſſident (ſi rei agrariæ ſcriptoribus fides eſt adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item ſi primo germinatu à capra depaſcantur, adeo ſterileſcunt, ut nullo remedio in poſterum prolificæ fiant. At ſi alia de cauſa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circumſtante terra hybernis algoribus opponere, certiſſimum eſt remedium. Amant oleæ apricos tractus, & colles, calidasque regiones, nam in frigidis locis non proueniunt. Oleæ, & quercus odium.

Sylueſtris, ſeu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat uiribus: eius tamen in Italicis officinis nullus eſt uſus: neque quod ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud eſſe gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento eſt, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non eſſe, quod guſtatu mordax non ſit, neque linguam uellicet: tum etiam, quod omnibus perſpicuum ſit, eam lacrymam (etſi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; ſed uerius in reſinarum genere eſſe recipiendam: cùm igni expoſita ſtatim colliqueſcat, & diffundatur, quemadmodum & reſinæ, quæ è pinu, picea, & alijs reſinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorſus ignota ſit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego ſciam) igne colliqueſcit, niſi addito aceto, uel uino: quin potius ſtatim comburitur. Eſt & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophraſtus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici ſiſtendo ſanguini medicamentum componunt. Cæterum quanuis ætate noſtra obſcura admodum ſit gummi Elemi origo; eius tamen uires clariſſimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac uulneribus mirificè unguentis, & emplaſtris additur, adeò ut præſtantiſſimum ſit in his ſanandis medicamentum. Aethiopicæ oleæ lacryma. Gummi elemi.

De Amurca olei poſtremo nil aliud dicendum eſt, niſi quod ſit admodum utilis (ut memoriæ prodidit Cato) apotecharum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel ſericei panni reconduntur. Nam ſi calci admiſceatur, & ex ea inde parietes incruſtentur, oblinanturque, item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & ſitum minimè contrahunt; ſed nec blattæ, nec aranei, nec cuiuſuis generis uermiculi ibidem gigni poſſunt. Sylueſtris oliuæ oleum cæteris adſtringentius eſt. In doloribus capitis utiliter pro roſaceo ſubſtituitur, ſudores illitu arcet, & defluentes capillos cohibet, capitis furfures, ulcera manantia, ſcabiemque abſtergit. Tardius etiam canitiem ſentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Amurca olei.

Oliuæ uires prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adſtrictionis, tantæ & frigiditatis participes ſunt. Fructus uerò, ſi quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus eſt: ſin immaturus eſt, magis tum adſtringit, tum refrigerat. Oliuæ uires ex Galeno.

Olea ſatiua, ſic Latinè, ut ἐλαία ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Zaiton, ſeu Caiton: Italicè, Oliuo domeſtico: Germanicè, Oelbaum: Hiſpanice, Oliuo, & Azeytuno: Gallicè, Oliuier. Sylueſtris autem Græcis ἀγριελαία, ἢ κότινος appellatur: Latinis, Oleaſter, & Olea ſylueſtris: Italis, Oliuo ſaluatico: Germanis, Vuilder oelbaum: Hiſpanis, Azebuche: Gallis, Oliuier ſauuage. Nomina.

Δρῦς. QVERCVS. Βάλανος, GLANS, Φηγὸς, FAGVS. Πρῖνος. ILEX. CAP. CXXI.

QVercus omnis adſtrictoriam uim habet, præſertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis ſubiecta. Decoctum ex iis datur dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus. Trita in peſſo fœminis fluxione uuluæ laborantibus ſubiicitur. Glandes eoſdem effectus exhibent: urinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum ſumptæ pariunt: reſiſtunt eſitatæ uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodeſt contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe uocant, & malefica ulcera cum ſalſa axungia conueniunt. Iligneæ glandes uiribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi aſſignantur, & conſimile munus obeunt. Ilignææ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabeſcat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tuſa, & trita tumoribus proſunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

SVnt & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aeſculus, Phellodrys & aliæ nonnullæ, quæ ſuo more rura noſtra appellant, quarum omnium exacte rationem reddere poteſt uniuerſa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis noſtris Senenſibus, & Faliſcorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeo numeroſa in uaſtiſſimis ſyluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis ſaginent. Verum ne aliquis exiſtimet, harum non meminiſſe Dioſcoridem, quod fortaſſe eas non cognouerit, ſciendum eſt, eum, meo quidem iudicio, δρύος nomine comprehendiſſe in uniuerſum omnes glandiferas arbores, non ſolùm quod ſciret, una uoce omnia illa genera contineri poſſe, ſed etiam ut breuitati conſuleret. Δρῦς enim apud Græcos non modo quercum particulatim ſignificat: ſed uniuerſim quancunque glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipſe: Δρῦς πᾶσα στυπτικὴν ἔχει δύναμιν, id eſt, Quercus omnis adſtrictoriam uim habet, ac ſi dixiſſet, arbor omnis glandifera adſtringit. Glandiferarũ arborum conſideratio.

Porrò mirum eſt (ut Theophraſtus eſt auctor lib. III. cap. VIII. & IX. de plantarum hiſtoria) quod alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam, atque alteram reſinoſam, & nigram: quin & aliud ſpecie ueluti morum, ſed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiem colis repræſentans. Cum uerò perficitur, durum quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ ſpeciem intus oſtendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ eſt comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probe, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm Quercus quæ proferat.

QVERCVS.

rum quidem inutilem, uerno autem tempore succo melligeno inficientem, tum tactu, tum gustatu. Inque ramorum alis pilulam aliam gignit sine pediculo, concauoque sessilem, peculiarem certè, uersicoloremque. Nam eminentes quosdam umbilicos candicantes, uel passim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, splendidamq; ostendit aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoque puniceum magna ex parte gignit, quanquam raro. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, compressam, atque oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquosam, dum tenera est: hæc etiam interdum muscas intus continet, ueniensque ad incrementum iustum in modum læuis paruulæ gallæ indurescit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam uiscum taceo, quippe cùm in alijs quoque proueniat. Sed nihilominus (ut dictum est) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophrastus. Cæterum non dubitandum est, quin omnes ij partus suos habeant usus, suisque polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipsarum

mo ipſarum exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Datur quoque potanda utiliter dyſentericis, & ſanguinem reijcientibus. Sunt qui in peſtilentialibus febribus eam propinent, quod aduerſus uenena non parum ualeat. Recentia folia uentriculi ardorem tollunt, ſi ſuper lingua teneantur. Cæterùm aqua quæ in marceſcentium quercuum reperitur cauitatibus, ſcabiem omnem ulceroſam ſanat. Ad hæc eius echinatæ pilulæ ſiccæ, ac tritæ uim apprimè adſtrictoriam poſſident: eaque propter efficaciſſimo ſunt remedio contra omnes alui fluxiones. In ſumma præſtant, ubi ſupprimere ſit opus. FAGVS *quoque glandiferis arboribus adnumeratur, tametſi fructus effigies glandibus prorſus reclamet. Eſt autem Fagus folio carpini non abſimili, grandiore tamen, læuiore; nec adeo criſpo. At qui, ut ad fructum redeamus, eſt quidem is extima parte, calyculo includitur rotundo, quadántenus echinato, hiſpido, ac ſcabro: interius uerò triangulari forma nuclei ſunt, qui tenui, & læui cute, caſtanearum modo, in atrum rubeſcente obteguntur. Horum ſapor dulcis, & ſubadſtringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pingueſcunt. Quamob-*

Fagi conſideratio.

F A G V S.

rem cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ syluis: quippe ijs in locis incolas mane inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant una tantùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: siquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim syluas ingrediuntur. Item & sciuris gratissimus est cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsque compluribus uolatilibus. Quin & obsessos hostibus homines in oppido Chio ea tantùm glande uictitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingiuarumque uitijs mirificè opitulantur: tusa, illitaque torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur. Ilex insuper arbor est in Italia notissima, spectateque proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius densa admodum est, ac robusta, in atrum rubescens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiret: sed quæ externè candicent, scabræque sint; internæ uerò uirescant, læuesque cernantur: quin & in toto ambitu serrata sunt. Duum Ilex est generum. alterum folio spinoso, sine aculeis alterum. Hoc ubique fere scatet Hetruria. illo uerò Hispania. Meminit utriusque Columella lib. VI. cap. tertio de re Rustica.

Ilicis considératio.

I L E X.

sic inquiens:

ſic inquiens: Poſſunt & ficulnea folia bubus probè dari, ſi ſit eorum copia. Ilignea tamen uel melior eſt quernea, ſed eius generis, quæ ſpinas non habet. Nam id quoque uti Iuniperus, reſpuitur a pecore. Quare non rectè ſentiunt, qui Plinij tantùm & Theophraſti teſtimonio freti, Ilicem haud ſpinoſam, legitimam eſſe negant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præſtant. Iligneus carbo Hetruſcis in pretio eſt, non modo quod ignem diu foueat, ſed etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quaſdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto uulneribus recentibus, & cruentis oculis utiliter imponuntur. In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophraſtus libro III. cap. XVI. de plantarum hiſtoria) eſt arbor illa, quam Arcades Smilacem uocant, ilici ſimilis (ea autem non eſt taxus, quæ etiam ſmilax dicitur, quoniam de taxo capite X. eiuſdem libri diſſeruit Theophraſtus) folio tamen non aculeato, ſed molliori, profundiorique, differentijſque pluribus diſtinguendum: nec materie, ut illa, ſolida, ſpiſſaque ſed ſoluta, mollique in opere. Sunt qui cenſeant Ilicem non ſpinoſam ſmilacem eſſe. Sed cum Smilaci materies ſit ſoluta, mollisque in opere, (ut Theophraſtus ſcribit)

Smilacis conſideratio.

SVBER PRIMVS.

cur eorum sententiam comprobem, non habeo. Meminit huius Gal. lib. VI. *cap.* III. *de compositione medicamentorum secundum locos in columellæ remedijs, sic inquiens. His fortiora sunt myrti, ac baccarum eius decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & uirgultorum tenerorum ilicis, arbuti, smilacis, ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri potest, quod smilax (taxum, uel eius speciem intelligit) quæ ab omnibus uenenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij uerò solutione nil aliud determinat, nisi quod, cùm non ubique (sic ipse putat) taxus sit uenenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi alioquin familiarem consuluisset, qui smilacem quandam (ut paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius, meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicasset.* SVBER *denique arbor est fructu, & folio ilicis, perpetua similiter coma uirens, quanquam id negat Theophrastus, sed crassissimo cortice uestitur, atque ilici magnitudine cedit, ut ij quidem attestari possunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ uisuntur. Atqui duo eius uisuntur genera: alterum folio*

Cornarij lapsus.

Suberis consideratio.

SVBER SECVNDVS.

prolixiore

prolixiore acuminatioreque: alterum uerò breuiore, rotundioreque, & per ambitum ſerrato, acuminatis quibuſdam in locis inciſuris. Hoc in Romano, illud in Piſano agro prouenіens. Hæc cortice exuta minimè areſcit, quemadmodum reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quod ſæpiſſimè cortice expolianda eſſet, materiem duplici cortice muniuit. Inter plures, ac uarios corticis ſuberei uſus, qui in rebus domeſticis celebrantur, ille præcipuus eſt, & uulgaris, quod ſutoribus maxime ſit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piſcatores, quod ea nunquam aquis mergatur, ſed ſupernatet ſuſtinendis retibus plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoque Plinius lib. XVI. cap. VIII. ſcriptum ſic reliquit. Suberi minima arbor, glans peſſima, raraque: cortex tantùm præcraſſus, ac renaſcens, atque etiam in denos pedes undique explanatus. Vſus eius anchoralibus maximè nauium, piſcantiumque tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atque ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut

PHELLODRYS.

circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. XL. inquit. Eius materies tardissimè uetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, iuglans. hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat suberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non absimilem, Hetruria uulgò appellat Cerrosugaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse uidetur antiquitas: quandoquidem Theophrasto loco superius citato ea PHELLODRIS dicitur. copiosa hæc in agro Senensi in omnibus Archidossi, & comitatus S. Floræ. Sed illuc usque non peruenit Anguillarius, cum de hac arbore nihil meminerit inter glandiferas, quæ in Italia proueniunt. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Omnium Glandes in farinam tritæ, & potui datæ, drachmæ pondere, ex succo plantaginis, auxiliantur omnibus alui, & uteri fluxionibus. confert earum decoctum potum contra uenena. Crudæ ac recentes intritæ, illitæque inflammationes leniunt. Illinuntur eædem cum salsa axungia maleficis ulceribus. Calix quo Glandes in arbore sustinentur, easdem possidet facultates, sed magis tum adstringit, tum contrahit. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glādiferarum arborum medicinæ commemorantur libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ subglandis ipsius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias & diuturnos uentris fluxus commodam esse credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentius tamen adstringunt, fagus, & ilex, seu quis eas species esse roboris uelit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare ualent, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quanto minus sortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoque glutinasse me uulnus memini falce inflictum, cùm nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: triui ea in læui petra, & uulnus, omnemque uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoque medici nonnulli ad incipientes, & crescentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præsentem tractatum attinent. Cæterum in præsentia nouisse, quòd eatenus adstringentem, quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atque adstringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere scilicet eorum, quæ (ut sic dicam) tepida sunt.

Glandiferarū arborum uires ex Galeno.

Nomina. Arbor, quæ Δρῦς Græcis, Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabibus: Quercia, Italis: Eychbaum, Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quæ uerò φηγὸς Græcè, Fagus Latinè dicitur: Arabicè, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè, Buochbaum: Hispanicè, Haia: Gallicè, Fagus. Quæ denique Græca uoce πρῖνος, Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, siue Carmas: Italica, Elice: Hispanica, Anzina, & Anzinbeira. Germanica Stecheychen. Suber autem Græcis φελλὸς. Italis sugaro. Germanis pantoffelholtz.

Κάστανα.

CASTANEAE. CAP. CXXII.

SArdianæ glandes, quas aliqui Castaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adstringunt & ipsæ, similesque effectus præbent: præsertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercursat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens est.

Castanearum consideratio. CAstaneæ nuces sunt in tota Italia uulgò notissimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui castanearum complura fecerunt genera: nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, satiuum scilicet, & syluestre. Mitiores facilè purgantur, harumque illæ principem locum tenent, quas uulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris sint maiores, sapidiores, speciosioresque. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ castaneis per hyemem uictitant. Nanque eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroque cortice repurgant, moluntque in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atque alijs domesticis utensilibus admodum apta est: siquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta; sed & cadorum costæ, & eorum cinctus: uerùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus, & apricis. Creauit quoque natura aliud Castanearum genus, in orientalibus regionibus, de quo tam apud antiquos, quàm recentiores (quantum uiderim, legerimque) nemo est, qui meminerit. Arbor est Castanea hæc spectatæ proceritatis, folio pentaphylli, sed longe humana manu, quin etiam Ricini folio, grandiore, longo ac tenui pediculo appenso. Echinos fert in cacumine, magnitudine nostratibus æquales, rufo colore, uerum duriore ac crassiore putamine, aculeis raris, sed robustis ac firmis, & colore flauescentibus. Singuli, singulam includunt castaneam nostratibus fere similem. crassiorem tamen rotundioremque, cortice subnigricante, prӕterquam anteriori parte, qua interno echini putamini coniungitur, ea enim albicat, macula cordis figuram præseferente, quemadmodum uidemus in repentis uesicariæ semine. Totus idem robustus est, simplex tamen, nullam intra se aliam tuniculam habens illi similem, qua nostrates castaneæ conteguntur. Sapor pulpæ uulgaribus ferè similis habetur, sed dulcior paulò, nec adeo mandentibus grato, si tamen ex sicco fructu id quidem rectè percipi potest. EQVINAS hasce castaneas appellant Constantinopolitani, quòd anhelosis, ac tussientibus equis plurimum auxilij afferant deuoratæ. Plantæ ramum, unà cum prægnantibus echinis misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander, medicus insignis, unà cum quàm plurimis alijs, de quibus in epistolis latius diximus. Castaneæ uehementer sistunt tum alui, tum uentriculi fluxiones, idque maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale, melleque subactæque rabidorum canum morsibus utiliter imponuntur: & cum bordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adstringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in latere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, uel saccharo edantur. Interior castanearum membrana rubens, qua albicans pulpa circunuestitur, ex uino austero pota, duarum drachmarum pondere, sistit ualenter immodicos omnes alui fluores, &

Castanearum uires.

CASTANEAE.

res, & ſanguinis reiectiones, quinetiam cum pari pondere ramentorum Eboris, alba fœminarum profluuia cohibet, ex aqua albæ Nymphææ hauſta. De caſtaneis differens Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus., ſic inquit. Caſtaneæ omnium glandium ſunt præſtantiſſimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους *appellent: hi nanque & ſoli inter fructus agreſtes alimentum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his uerbis animaduertendum, quòd Caſtaneæ, quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, ſi comedantur frequenter. Nanque, ut idem auctor eſt libro de tenui uictus ratione, ſint illæ in aqua coctæ, ſint toſtæ, ſint etiam frixæ, ſemper eſitantibus noxam inferunt, multoque magis, ſi crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali ſucci memoriæ mandauit. Caſtaneæ ita Latinis uocatæ, Græcis* κάστανα, σαρδιαναὶ βάλανοι, ἢ δίος βάλανοι, ἢ λόπιμα *dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Caſtal, & Stebulot: Italis, Caſtagne: Germanis, Keſten: Hiſpanis, Marones: Gallis, Caſtaignes: Boemis, Kasſtany.*

Caſtanearum uires ex Gal.

Nomina.

CASTANEAE EQVINAE.

Κηκὶς.

GALLA. CAP. CXXIII.

a Meũ & Cat. λεῖα lævis.

GAlla fructus eſt quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidem, ſed † articulorum magnus modo rugoſa, ſolida, nullo foramine peruia. Altera [a] plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior eſt. Vtriuſque uis uehementer adſtringere. tritæ excreſcentia in carne, fluxiones gingiuarum & uuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem ſedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, ſanguinem ſupprimunt. Decoctum quibus inſidere expedit, efficax eſt, & contra uuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dyſentericis, cœliacisque cum

GALLA.

cum uino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obſoniis addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum eſt, quod his affectibus conferat. In ſumma his utendum ad adſtringenda, aut ſiſtenda, aut ſiccanda, quæ opus ſunt.

GAllæ uulgò notiſſimæ ſunt, easq́ue ferunt arbores omnes (ut Plinius auctor eſt) quæ & glandem. Naſcuntur ſole de geminis exeunte: & ſi æſtu nimio excipiuntur, areſcunt protinus, nec amplius adoleſcunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugoſa cute ſpectantur, fullonibus, & coriariis expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores uerò, quæ læuiores habentur. Cæterùm neque in hoc Cornario adſtipulandum eſſe iudico, quòd ſuis in Galenum commentariis tam primo, quàm ſexto libro de comp. med. ſecundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam eſſe Dioſcoridi, & Galeno; quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hec tantùm

Gallarum conſideratio.

Cornarij opinio reprobata.

tantùm argumento ductus, quod Paulus capite de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ᾧ περ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. dicit: omphacidis ustæ. est autē cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam uocant. statuitque nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenij, sanissimique iudicij uirum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum uocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse uidetur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cùm inquit. Est autem ὀμφακὶς cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quod ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duoque gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat: alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusque inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignorauerint (ut Cornarius ignorasse uidetur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, usi sunt hoc uocabulo ὀμφακῖτις pro galla, nisi adiectiuè, & cum suo substantiuo κηκὶς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uuam interpretatur, Græcæ linguæ peritissimi, hæc non cognouisse, neque animaduertisse deprehendantur. Fit ex omphaciti Galla, Chalcantho, gummi, & uino atramentum scriptorium optimum, hoc modo. Sumito gallarum crassiusculè confractarum uncias quinque, calcanthi Romani uncias tres, gummi Arabici uncias duas, salis drach. unam. Ponantur hæc omnia in fictile uitro circumlitum, & deinde superinfundito uini albi potentis, feruentisque libras quinque, & uncias quatuor, & occluso uasis orificio, quindecim diebus insolato, uel post uaporarij fornacem hyeme reponito, miscetoque quotidie rudicula. Illud peculiare sibi maiores gallæ uendicauere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ, & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut uermiculum exponent. Si musca uolat, futuri belli; si repit uermiculus, annonæ penuriæ; si currit araneus, pestilentium morborum præsagium est. Neque cuiquam mirum uideatur, quòd ex omnibus gallis ista exoriantur animalcula: etenim ego huius rei sæpius periculum feci, nullamque unquam sum consecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra se non contineret: nam foramine conspecto facilè indicium sumi potest, iam animal exijsse. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non sine causa quercum dixerunt Ioui summo esse dicatam. Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simpl. medic. sic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: perquàm desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahitque partes laxas, ac languidas: omnibusque fluxionum affectibus strenuè resistit. Esto uerò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaque, & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin uehementiore, in uino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, uino utare austeriore. Hanc rustici nostrates οἰνοκηκίδα, quasi uini gallam dicas, nominant. Denique gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex ustione assumunt. suntque ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Cæterùm cùm ad sanguinis suppressionem præparare eas uoles, carbonibus impositas, dum undequaque candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit. Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla, Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Galloepffel, & Eychoepffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hispanicè: Noix de galle, Gallicè. Boemicè Galles aneb bublinky.

Atramenti scriptorii cōficiendi ratio.

Gallarum præsagium.

Gallarum uires ex Gal.

Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδης. Qua uoce constat, indicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expressisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinē retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberosam interpretetur, ipse quoque magnitudinem innuisse uidetur. Quocirca nobis satius uisum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum uocabulum: sed multò etiam magis omphacitides ipsæ apertissimè demonstrent.

Ῥοῦς. RHVS. CAP. CXXIIII.

Rhus, quæ obsoniis aspergitur, [ab aliquibus erythros appellata,] semen est coriarii fruticis, [sic uocati, quoniam coriorum infectores eo utuntur ad inspissandas pelles.] Arbuscula † est in petris nascens binûm ferè cubitorum altitudine: foliis oblongis, subrubentibus, in ambitu serratis † ilicis modo: acino uuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadántenus lato: cuius corticosa tunica perquàm utilis est. Folia uim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, & in potus eorum, insessusque adiicitur: instillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis foliis, ad crassitudinem [mellis] in aqua decoctis, ad eadem, ut lycium, conueniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorumque obsoniis inspergitur: fracta, desquamata, liuidaque illitum

Orib. non legit conclusa.
† μικρὸν, i. parua habet Ori.

Orib. non leg. conclusa.

RHVS.

illitum ex aqua, ab inflammatione uindicat: linguæ aſperitates cum melle abſtergit: candida fœminarum profluuia ſiſtit: hæmorrhoidas ſanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua ſemen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipſo ſemine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

RHus Græcorum, cui (ut ſcribit Plinius lib. XXIIII. cap. XI.) Latinis non eſt inditum nomen, Sumach officinis uulgò uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs quàm plurimis ab illis fieri ſolet. Hac in condimentis pro ſale utebantur antiqui: idcirco Dioſcoridi in ipſius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obſonijs aſpergitur. Cuius uſus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc uſque diem perdurat, ubi rhus prouenit præſtantior. Naſcitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumque Rhois conſideratio.

caprarumque pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturque, quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non uidetur prætereundum, quòd etsi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de compositione medicamentorum secundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse uideatur, ut qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriarium, modò rubrum; non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, uel specie differre. Quandoquidem nobis constat, unum tantùm genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno libro VIII. simplicium medicamentorum. Atqui hac in re scire conuenit, quòd Rhus obsoniorum nil aliud est, quàm semen, coriariorum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptum reliquit. Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarij ad inspissandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturum, cui maior adstringendi uis inest, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atque Pontica rhus, etsi in alijs nascatur regionibus, à quibus nomen inuenit, nihil tamen genere distat ab Italica, atque Iberica, nisi illa magis, hæc uerò minus uiribus præstet. Ideoque Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoem Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit usus apud antiquos in obsonijs. Qua in re & Plinius deceptus esse uidetur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumque diuiserit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebantur. Fuchsius uerò medicus singularis eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamentis, quem secundo loco edidit, Rhoem Syriacum non solùm differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur; sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quòd Galenus libro VI. de compositione medicamentorum secundum locos succum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia. quandoquidem non uideo, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno facta, colligi possit, rhoem Syriacum esse genus separatum. nam ego potius adducar ut credam, ita eum cognominatum fuisse à Galeno, quòd apud Syros cœli & soli illius temperie proueniat cæteris præstantior. Et quanuis Theophrasto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis, alia fructifera sit, non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quòd coriarij folia, & ramusculos tantùm accipiant, non autem semen. Rhoem, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauatè legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus capite septimo libri ultimi de honesta disciplina, falsus uocum similitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aeris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen eius sententiam acriter explosit Manardus Ferrariensis libro epistolarum suarum primo. Theodorus in Theophrasto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius est auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit ansam, cùm iandudum pro certo existimauerim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcum Theophrasti codicem perlegissem, Theodorique nouum uocabulum non sine bile examinassem, erroris mei causam facilè deprehendi. Quo factum est, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophrasto designare, quàm Rhoem, & ob id Lantanam sic à uulgaribus uocatam, ut prius crediderам, non esse. Quæ tamen (ut mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obsequiosa, flexuque inuicta sit. Tale enim esse uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Monachorum error. — *Fuchsii opinio damnata.* — *Petri Criniti lapsus.* — *Viburnum.*

Quantum lenta solent inter uiburna cupressi.

Exit hæc ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuissimè serrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo pressi, qui primo statim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri spectantur: radice per summa cespitum uagante: uirgæ adeo flexiles, lentæque habentur ut ad colligandum fasciculos ijs commodè utantur rustici. Nascitur in Sepibus, & frutetis, & inculto solo. Folia aspera sunt, & gustu adstringentia. Sententiæ nostræ astipulatur Ruellius, non solum quòd, hæc planta flexilis admodum ac lenta omnibus suis partibus habeatur, sed etiam quòd hactenus in Gallia proprium retineat nomen. Nam detrita una tantum litera ibidem uiurna uocatur. Plura de hac Planta diximus aduersus Guilandini calumnias in Epistolis nostris. Non desunt autem, qui genistam quandam Viburnum faciant, eo tantum argumento, quòd Calabri Genistam illam, Vauorna nuncupent. At qui nihil est, quòd me adducat ad credendum Virgilium Genistam uocasse Viburnum, cum hæc proprium habet nomen. Viburni itaque folia adstringentis sunt facultatis, ut prædiximus, ideoque præstant ad uacillantes dentes confirmandos, & gingiuarum reumatismos, si unà cum oliuæ folijs decoquantur in aqua & aceto, & ex hoc decocto sæpe foueantur dentes. Gargarissatur idem ad columellæ prominentiam, & ad faucium fluxiones. uuarum acini arefacti anteaquam maturescant, & in puluerem poti, alui fluxiones sistunt. Paratur è radicum corticibus sub terra maceratis, & subinde decoctis, & diu tusis, uiscum ad aucupia. Folia ubi in lixiuio decoquantur, capillũ denigrãt, & eosdem fluentes sistũt. De Rhoe hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Rhus fruticosa planta adstringit, desiccat. Nam & coriarij ad desiccandum, & adstringendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψική, hoc est, excoriaria appellata est. Porrò medicis in usu sunt in primis fructus eius, & succus multùm austeræ qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaque & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uerò refrigerantium. Ροῦς ut Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur: Sumach, Adurion, Rosbar sadisticos, seu Rosaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagre, Hispanis: Germanis, Gerberbaum. Viburnum autem Italis Viburno. Insubris Lantana. Germanis, Schlingbaum.

Rhois uires ex Galeno. — *Nomina.*

† In uulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omissa fuerit, certè nescio. Sed mihi quidem uisa est non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribasius legat, sed quòd etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.

VIBVRNVM.

Φοίνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

PAlma in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi ſolet, Arabici myrobalani ſimilis, pomatis cognomine, colore uiridi, & odore mali cotonei: quòd ſi ad maturitatem peruenire ſinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba eſt, & adſtringens: contra alui, fœminarumque profluuia, in uino auſtero bibitur: hæmorrhoidas ſiſtit: uulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus ſiccis adſtringunt: capitis dolorem afferunt: copioſiores in cibo inebriant. Sicciores ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & dyſentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino ueſicæ uitiis. Caryotæ, præſertim eſu, faucium aſperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æſtuationem ſedat: uires recreat cum hydromelite ueteri ſumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis uinum ad eadem conueniens. Decoctum per ſe potu, & gargarizatione magnopere adſtringit,

T & cohibet.

PALMA.

&cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & uino restincti, cinere loto, spodii uicem efficiunt, miscenturque in calliblephara. quòd si non iustam ustionem acceperint, denuo cremandi. Vim adstringendi habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt: contra oculorum uuam, & pustulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excrescentias cum uino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

φοῖνιξ ἐλάτη

PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

PAlma, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est, calyxque: quo in spissamenta unguentarii utuntur. Optima habetur odorata, adstringens, ponderosa,

ponderoſa, præcluſa, intus pinguis. Vis ei adſtrictoria: ſiſtit ulcera, quæ depaſcunt: laxatos artus committit: trita miſcetur cataplaſmatis, & malagmatis: prodeſt præcordiis, imbecilli ſtomacho, & iocineri affecto, miſta conferentibus cataplaſmatis. Eius decoctum ſubinde deterſum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, ueſicæ, & uiſcerum uitiis: uuluæ, ac uentris fluxiones ſiſtit: ſcabiem cum reſina, & cera † ſanat, ſi uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem ſuo amplexu fouet, elate etiam uocari ſolet, & ab aliquibus boraſſus. Adſtringit, & ſpathæ effectus præſtat, non ſic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ boraſſus.

† ἑψηθεῖσα. i. cocta legit Antiquus cod. Palmæ hiſtoria.

Palmæ conſideratio.

PAlma, arbor eſt procera, caudice admodum ſquamoſo; ramos in cacumine tantum fundit, in orbem actos, cacuminibus ſolum ſpectantibus: folijs longiſſimis, duplicibus, gladij figura. Flores profert numeroſos, tenuibus quibuſdam uillis appenſos, in magni racemi modum, facie crocinis ſimiles: ſed multò minores, albo colore. Ii anteaquàm emergant, magno quodam concluduntur inuolucro, quod palmam elaten uocant, quo tandem dehiſcente, emergunt, ac panduntur. Hinc ſubinde dactyli prodeunt, qui per Autumnum, unà cum ficubus matureſcunt, rufo colore. Decerpuntur eodem tempore, & inſolantur ad uſus; nucleo intus duriſſimo, oblongo, canaliculatoque. Naſcitur Elate ex ipſo caudice inter primos ferè ramos, duarum ſpithamarum longitudine, ea, quæ hîc appictà eſt, imagine. Hanc, cuius hîc imaginem damus, miſit ad me integram, unà cum dactylorum racemo; Gabriel Fallopius Medicus clariſſimus: quinetiam eodem tempore, eiuſdem Elates icones graphicè delineatas nobis miſit Iacobus Antonius Cortuſus patritius Patauinus, uir quidem ut proſapia, & uirtute præclarus, ita omni humanitate, & liberalitate præditus. Viſuntur palmarum arbores in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempè in hortis, uiridarijs, & monachorum clauſtris dictis, inſigni magnitudine, ac ſpecioſa proceritate; cùm tamen climatis noſtri temperies earum naturis inclementior ſit, fructum nobis non proferunt, ſed ſteriles conſeneſcunt. In Hiſpania tamen maritimis quibuſdam locis fructum edunt, uerùm immitem, & qui nunquam matureſcat. Quæ in Creta proueniunt, fructum ſanè percoquunt, ſed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præſtantiſſimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte naſcuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus cariotæ, quibuſdam uerò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore ſtatim decerptis, quibus Italia caret, uinum fieri auctor eſt Plin. lib. XIIII. cap. XVI. quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. XIII. cap. IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, niſi prope marem conſerantur: quo exciſo, aut exiccato, uiduæ poſtea ſterileſcunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem ſcribit Theophraſtus lib. II. cap. VIII. de hiſtoria plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim ſunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures ſunt differentiæ, quoniam alij ſine oſſe, alij duro oſſe, alij molli proueniunt. Colore quoque inter ſe diſcrepant: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad ſummum non pauciores, quàm ficorum colores, neque abſolutè pauciora genera ſtatuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraque uolunt: quoſdam enim rotundos eſſe in modum malorum: magnitudineque tantos, ut quatuor tantùm in ſpicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, ſed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tum uirtute, ſed rarum id eſſe. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipſa, longitudine, formaque reliqua diſtant: non enim magnæ, excelſæque, ſed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoque, Aegyptoque palmæ proueniunt; quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine aſſurgentes. Genus aliud eſt in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, diſcrimineque peculiari diſcretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: non tamen ſapidum, tanquam cæteræ: ſed radicibus ſimilem, ut non deuoretur, ſed ſucco tantùm expreſſo expuatur. hæc de palmis hiſtoria ex Theophraſto. Sunt præterea, qui palmarum generi adſcribant plantam in Aegypto, Cyproque naſcentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM *appellant, & Muſas ſimiliter fructus. Adoleſcit hæc (ut referunt) ad quinûm, ſenûmúe cubitorum proceritatem è ſtolonibus alterius ſata: folio eſt arundineo, quod tamen perquàm longo, latoque ambitu ſe diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum menſuram quandoque excedat; in latum uerò ſeſquicubitum ſpatietur, lata, craſſaque per medium excurrente coſta. Torreſcunt folia æſtate ſui natura, uel etiam fortaſſe ſolis ardore, adeò ut menſe ſeptembri eorum coſtæ prorſus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum ſit tenuis. Caulis ſquamoſo foliorum cortice ueſtitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, ſed caudice tantùm conſiſtit. E uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine ad ſummum prodeunt germina ternûm, quaternûmúe digitorum inuicem diſtantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadántenus flaueſcunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Subſtantia pulpæ conſiſtit melopeponum modo, nullo intus oſſe, neque ſemine. Primùm guſtantibus fructus inſipiditatem quandam præ ſe ferre uidentur, adeò ut primo ſtatim guſtu non placeant: uerùm qui eſui aſſueſcunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta ſaporis ſuauitate allecti, quæ niſi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam ſaturi uideantur. Ita Muſam mihi deſcripſere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Muſa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam eſſe, quæ Theophraſto in palmarum genere recenſetur: quam idem in Cypro naſci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Muſæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem feciſſe inter ſimplicia, ubi de eius uiribus in hunc ſenſum diſſeruit. Muſa excalfacit in medio primi abſceſſus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodeſt thoracis, pulmonis, ac ueſicæ ardoribus. aluum emollit. Verùm liberalior eius uſus ſtomacho aduerſatur, ac iecur obſtruit. Quamobrem ſi quis, cùm frigidi ſit temperamenti, ea copioſius ueſcatur, ſubinde aquam mulſam, oxymel, aut gingiber conditum ſumat neceſſe eſt. Fœtum in utero alit, reni-*

Muſæ plantæ hiſtoria, & uires.

Cameriphis consideratio. *bus opitulatur, urinam ciet, & uenerem stimulat. hactenus Serapio. Est & aliud palmæ genus humile pumilumque, quod in Sicilia copiosissimum prouenit: quinetiam in maritimis nostris Senensibus, cubiti altitudinem parum excedens, folio cæteris simili, sed minore breuioreque. Flores edit ex obliquo è capillacea quadam coma emergentes; è quibus baccæ racematim prodeunt, ut ex appicta hîc imagine quispiam certior fieri poterit. Pars radici propinquior in globum extuberans, germen quoddam, quod cerebrum uocant, innumeris ferè inuolucris circumseptum habet, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Estur id secundis mensis, cum pipere & salis momento Cardui aut Echinate cinaræ modo: Arridet enim maximè gustui. Rami quadragesimali tempore deferuntur uenales per totam ferè Italiam, ad exornandos oliuarum ramos, qui sacra palmarum die ab omnibus in templis gestantur. Præstant ijdem ad sportulas, tegetes, & scopas parandas: Sunt enim ad uerrendas domos non solum peridoneæ, sed etiam utiles, quòd non confringantur, nisi tempore longo. Hoc Palmæ genus, Theophrasto χαμαιρριφὴς appellatur lib. 2. cap. 8. de historia plantarum ubi sic habet. Palmæ autem uocatæ χαμαιρρίφεις aliud quoddam genus est, tanquam eiusdem nominis. Nam excepto cerebro uiuunt, & ab radicibus succisæ repullulant. Fructu quoque, & folijs distant. Sunt enim lato, molliique folio: ob id sportulas, tegetes, & capitis umbracula eo contexunt: quin & in Creta insula multæ, ac etiam multo plures in Sicilia tales proueniunt ubi Cefaglioni uulgò uocantur. Palmæ genus India profert (ut Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquor, quem incolæ uasis excipiunt, ebibuntque suauiter uini uice: ueruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaque propter illum decoquunt: ut nos defrutum, fitque hoc modo, uelut mel suauissimum, quod post modum ex aqua resoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atque pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuque perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab*

Tamarindorũ consideratio. *his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos secutæ* TAMARINDOS *appellant, Græci uerò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibusdam plantis, quæ folijs longis, acuminatisque, salignis similibus uirent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quàm illis; præsertim cùm non constet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunque contriti, & in massam quandam compacti deferuntur, quam si disieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentesque, & qui neruosis quibusdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impostoribus prunis, sed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant.*

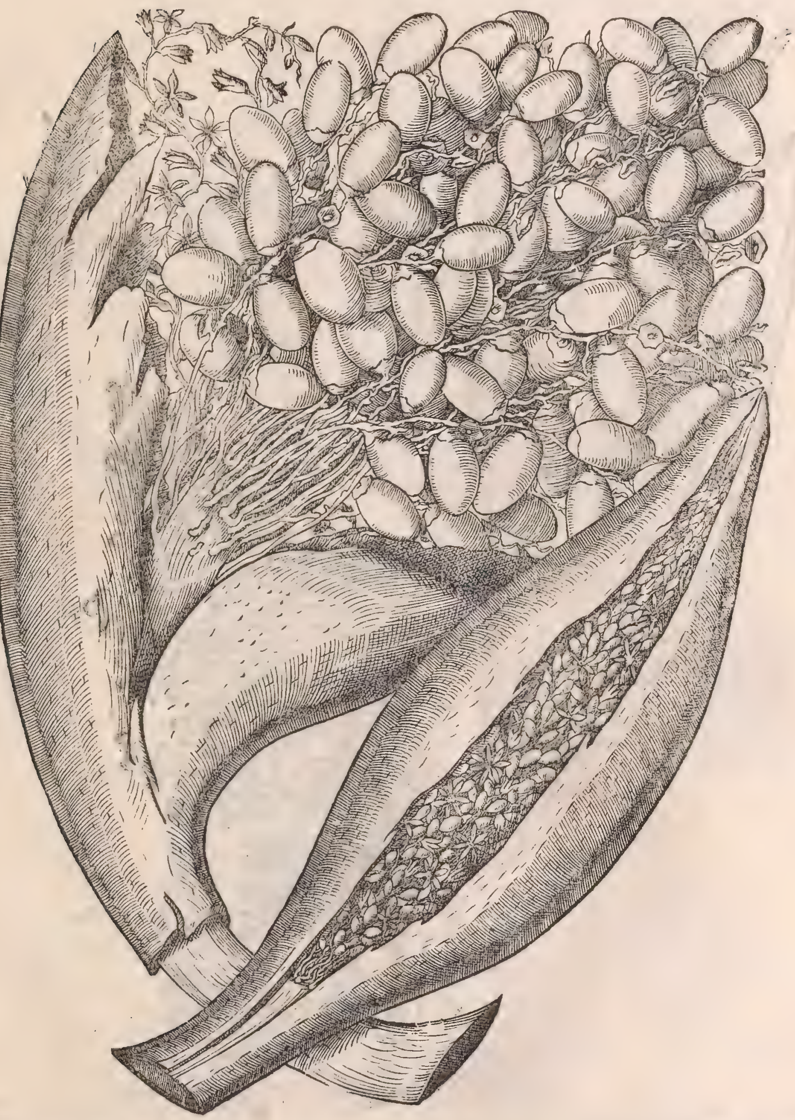
Tamarindorũ uires. *Refrigerant, ac desiccant (ut scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Auerroi tertio describantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè soluunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam, & furorem mulcent. Dantur obstructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis utiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, uitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: sed noxa tollitur, admistis maci, mastiche, cassia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum. sed roborantur, si admisto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictarij succo bibantur. In summa palmarum uaria, ac diuersa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato, & ad Plinium lib.* XIII. *cap.* IIII. *ubi de*

Cuciopheræ planta, & eius fructus consid. *his latissimè scripsit. Atqui non ob id scribere prætermittam, quòd est etiamnum Theophrasto planta κουκιοφόρον appellata libro. 4. cap. 2. de plantarum historia palmam caudice & folijs repræsentans. Verùm à Palma differt, quòd hæc indiuidua simplexque assurgat, illa uerò quum aliquatenus increuerit, scindatur, & bifida fiat, iterumque horum utrunque pari modo diuidatur & subinde uirgas breues, & multas proferat, cortice sicuti palmæ ad utensilium nexus utili. Fructum peculiarem parit: magnitudine & figura, & succo singularem. Quippe magnitudine ferè, qua manum impleat, rotundum, colore flauicantem, succo dulcem, & ori gratissimum, non racematim congestum, ut Palma, sed per singula discretum, nucleo magno, uehementer duro; ex quo annulos detornant quibus in uersicoloribus stragularijs uinculis utuntur. Materies à palma plurimum distat. Altera enim rara corpore, & neruosa, & uiridis: altera spissa, grauis, carnosaque, & cæsa crispa admodum, atque dura. Persæ quidem maiorem in modum eam præferunt ad lectorum pedes conficiendos. Hæc ex Theophrasto transcripsimus, quod hæc planta palmarum generi ascribatur. Huiusce arboris poma (ut puto) misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander Medicus insignis. Sed re uera tunc temporis, cuius arboris essent fructus coniectare non poteram. Verum cum posthac illustrandis augendisque commentarijs hisce nostris operam nauarem, legeremque apud Theophrastum, de Cuciopheri fructu, ac de admirabili nuclei ipsius duritia, illico inclinauit animus, hæc poma, quæ nuces appellabat Quaccelbenus, legitimos Cuciopheri esse fructus. Cum omnibus suis notis descriptioni correspondeant. Sunt enim ea magnitudine, qua manum implere possint, orique gratissima, & suaui quadam dulcedine prædita, colore flauicantia perinde, ac Cydonia mala. à quibus etiam parum facie distant: glabra tamen sunt, & carne fibrosa. Os internum habent iuglandis magnitudine, quadrilateri ferè figura, ima tamen parte lato, & suprema in acutum desinente, color illi exterius, qualis in iuglandium, auellanarumue, aut Pineæ nucis putaminibus uisitur. putamine altero obductum grandiori, haud fragili, sed duro, uillis quibusdam ualido compactu sese stringentibus, colore ex rufo nigricante. Ossis substantia interior, ut colore marmor imitatur, ita etiam duritie excedit, in cuius centro cauitas est, in qua syluestris auellana unà cum*

Palma elate. *putamine recondi facilè posset: uerum nullo intus nucleo: sed inanis & uacua. Cæterum quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan uocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, ubi ita scribit. Fructiferarum aliæ masculæ, aliæ fœminæ. Interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongum illico præstat. Sed elate, siue spathæ Galeno duo uidentur esse genera lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, alterum quod tenerum sit palmæ germen, alterum quod eius sit tegumentum. Primum uerò genus fortasse illud erit, quod in*

interiore

DACTYLI CVM PALMA ELATE.

interiore parte inuolucri gignitur antequàm flores prodeant. Id, Dioſcoridis teſtimonio, ab aliquibus Boraſſus appellatur: atque etiam Elate dici ſolet. Verùm hac in re maximè cæcutiſſe Plinium illud apertiſſimè oſtendit, quod ipſe lib XII. *cap. ultimo ſcriptum reliquit, ſic inquiens. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elaten uocant, quod nos abietem, alii palmam, alii ſpathen. Quibus palàm eſt, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudiſſe, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim* ἐλάτη *Latinis abietem ſignificat. Quinetiam eundem putaſſe elaten palmam arborem eſſe, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florum ſit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui ſpatham in palma nil aliud eſſe cenſet, quàm folia, quòd enſiformia uideantur. De Palmarum uiribus pertractans Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum ita ſcriptum reliquit. Phœnix arbor adſtrictoriæ facultatis omnibus ſui partibus eſt particeps. Igitur ramorum ſuccus auſterus eſt, ex aquea ſubſtantia tepida, & terrea frigida conſtans. Similis naturæ eſt encephalos, quem uocant, hoc eſt cerebrum,*

Plinii, & Loniceri lapſus.

Palmarum uires ex Gal.

CHAMERIPHES SIVE PALMA HVMILIS.

Palmularũ facultas ex eodem.

ſiue medulla, eſui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo ſit, multo eſt uſui, non tamen foris impoſitus, ubi quid roborare, & deſiccare, contrahere, ſtipare denſareque conſilium eſt; ſed & tanquam cibus ſumptus & ſimul cum alijs, & per ſe. Porrò quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem poſſidet. Quod uerò uelut tegumentum eius eſt, adſtringentem & ipſum qualitatem habet: uerùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & eſſentiæ conſiſtentia illis ſiccius eſt, & minimè particeps eſt humiditatis. Itaque iure utuntur illo ad ulcerum putreſcentia, miſcentque medicamentis articulos plus iuſto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & ſtomachicis, ſeu intrò ſumantur, ſeu foris admoueantur. Sed & radix plantæ deſiccatoriæ citra morſum facultatis eſt, adiunctum habens & ipſa adſtrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu diſſerens libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Eſt autem non parua in Palmulis differentia: aliæ nanque ſiccæ ſunt, & adſtringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem

MVSA SINE FRVCTV.

tem præſtantiſſimæ in Syria Palæſtina naſcuntur in Hierichunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ cenſentur. Verùm concoctu difficiles ſunt, capitiq́ue dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs ſunt humidæ ac dulces, ſiccæ atque adſtringentes. Sed conſtitutis extremis iam omne quod in medio eſt facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipſis eſt, quæ non dulcedinem quandam, & adſtrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiuſculè adſtringunt, & Thebaicis obſcura quædam ineſt dulcedo. At ſuccum quidem dulcem nutrire, auſterum autem gratum eſſe ſtomacho, & aluum ſiſtere oſtendimus. Omnes autem palmulæ, ſi largius ſumantur, concoctu ſunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morſus cuiuſdam ſenſum ori uentriculi, quod medici ſtomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus diſtributus, craſſus quidem omnino eſt, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic ſucco dulcedo etiam miſta fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obſtruitur: læditur autem maximè ab ipſorum eſu, quòd & inflammetur, & ſcirrho obſideatur. Poſt hepar autem & lien obſtruitur, ac læditur. At multò ſanè maximè u-

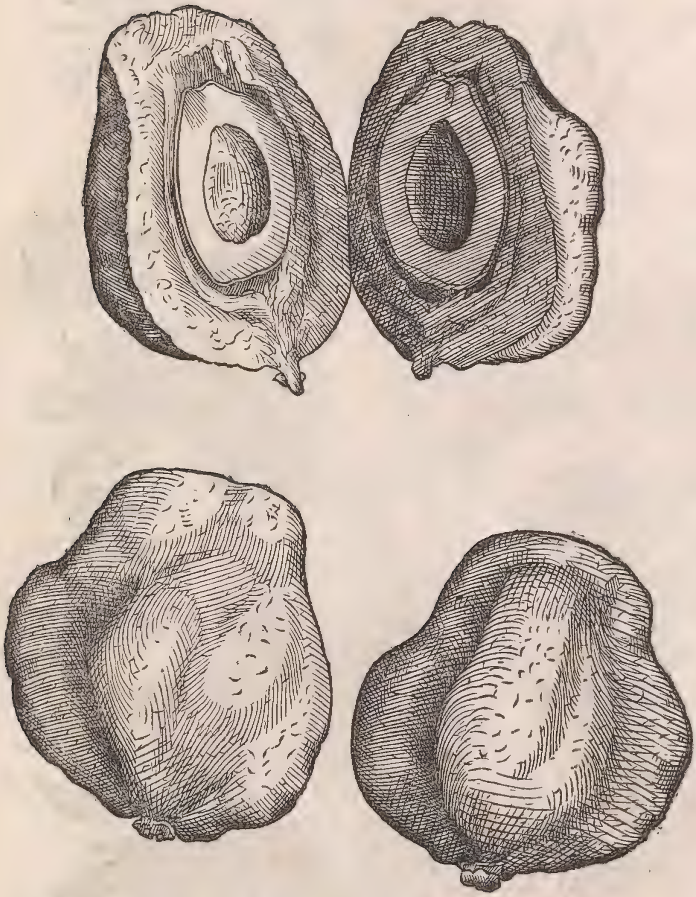
MVSA CVM FRVCTV.

rides palmulæ ad omnia ſunt noxiæ, ſi paulò largius ſumantur. Perſpicuum porrò eſt, dulces quidem calidiore; adſtringentes uerò frigidiore ſucco præditas eſſe. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem nanque palmularum uiridium ad alias eſt proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè matureſcunt, adeò ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipſis uiridibus ueſci coacti, crudis ſuccis impleantur, rigoribusque, qui ægrè caleſiant, & hepatis obſtructionibus prehendantur. Dactyli recentes duo oſſe exenterati, & infectorij cocci puluere repleti, deuoratique ſæpe à prægnantibus, abortum prohibent. Præſtant quoque dactylorum oſſa in puluerem trita ſemunciæ pondere addita ſanguinis draconis lachrymæ drachma, & portulacæ aqua pota, ad albas uteri fluxiones: eadem combuſta drachmæ pondere, cum crudi ſerici combuſti ſemidrachma, ſanguinem mingentibus medentur.

Nomina. *Arbor, quæ φοῖνιξ Græcis, Latinis Palma uocatur: Arabibus Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Dattelbaum: Hiſpanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes. Huius autem arboris fructus, qui δάκτυλοι καὶ φοίνικες Græcis, Latinis Palmulæ*

CVCIOPHERA.

Palmulæ & dactyli dicuntur : Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis, Dattilen: Hiſpanis, Tamaras, & Dattiles: Gallis, Dattes: Boemis Daktyle.

Ῥοιά.

MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

MAlum punicum omne boni ſucci eſt, ſtomacho utile, perexiguum ſufficiens alimentum. Dulcia ſtomacho utiliora habentur, ſed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febri abdicantur. Acida adſtringunt, æſtuanti ſtomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient: [a] ora, gingiuasque lædunt. Vinoſa uerò mediam ſortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in ſole ſiccati, & obſoniis inſparſi, concoctiúe, fluentem aluum, ſtomachumque ſiſtunt: cœleſti aqua madeſcunt, bibunturque commodè ſanguinem excreantibus: ad deſeſſus dyſenterico-

[a] Meum εὐςόμαχοι δ'ὲ καὶ ςυπτική. i. ſtomacho utile

MALA PVNICA.

est adstringens sed Cat. ἔυσομος δὲ καὶ συπτικὴ. i. origanum & adstringens.
b Meum πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις. i. ad reduuias in digitis.
c ῥοιῶν leg. antiq. cod.
d πορφυροῦν. i. purpureum, legit Orib.

sentericorum, fœminarumque fluxione uuluæ laborantium utiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris, uirilitatis, & sedis ulcera, nomas, [b] reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium uitia; præsertim acidorum. Huius flores cytini uocantur: qui adstringunt, siccant, cohibent: sanguinolenta glutinant: quas punicum, præstant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobilesque dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellant. Id spissandi uim habet, & quos cytini, præbet usus. Decoctum [c] [radicis,] potu latas uentris tineas pellit, & easdem euocat. Balaustium syluestris punicæ flos est, cytino similis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, [d] [fuluum,] colore rosacco.

saceo. Succus ex eo exprimitur, hypocistidis modo: cui adstrictoria uis inest, eadem faciens, quæ hypocistis, & cytinus.

Punici mali consid.

PVnica Malus arbor est minimè procera, folijs Oleaginis, Myrti æmulis, saturatè uirentibus, crassiusculis, rubris intercursantibus uenulis, rubroque pediculo appensis. Rami illi sunt flexiles, spinis horridi. Flores punicei calathi modo patuli, ore stellatim circumsecto, è quo folia prodeunt tenuia, colore coccineo, agresti papaueri æmula, granulis quibusdam medijs capillamentis appensis, ut in Rosa. Fructus coriaceo tegitur cortice, exterius rufescente, & interius flauescente, innumeris refertus granis angulosis, rubentibus, uinoso succo refertis, officulo intus latente, quæ intercursantibus flauis tenuibusque membranis, miro quodam naturæ ordine distinguuntur. Ligni materies flaua, cinereo libro uestita. Punica itaque Mala in pluribus Italiæ locis uulgò, sicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus conclusis granis: quanquam non desunt, qui ita appellari uelint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proueniant. Sed quomodocunque se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentissimæ uisuntur arbores. Triplici (ut etiam scribit Dioscorides) distinguuntur specie: quippe quòd alia dulcia sint, alia acida, alia uinosa. Vinolenta ea sunt, quæ uulgò Vaiani uocat Hetruria, quæque aliubi Schiaui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinque enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & uinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: utpote qui uni dulcia; alteri acria, & acida; tertio uerò generi mista, & uinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & uinolenta. Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foueantur arboris radices, & uetere urina sæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiscant, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati: quin etsi iam consita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris, circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, uel si postquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta undique oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, statim eximant, & sole siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est. Acini maturi diligenter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in uasculis reponitur, quousque fæx resideat: defæcaturque deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, uel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per æstatem facilè acescit. De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat, balaustium uerò syluestris. Plinio lib. XXIII. cap. VI. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis cytinus uocatur; balaustium uerò flos utriusque in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & uiribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen usqueadeò præstantes. Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuasque lædere, auctor est Plinius; etsi rectius fortè id Dioscorides acidis atribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris uerò acinorum officuli utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex uino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus, (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur. Paratur ex Punicæ floribus, hoc est ex internis Cytinorum puniceis, ac tenuibus folijs Saccharum, perinde ac ex puniceis rosis. admirabilis facultatis, ad utrasque uteri fluxiones, si semunciæ pondere sumatur ex uino rubro austeriusculo, aut ex punicorum acidorum succo, aut ex aqua in qua ferrum quod Græci στόμωμα uocant, extinctum fuerit. quinetiam ex carnium iure, ubi alia non sint ad manus. Præstat quoque magno sanè præsidio, ad Gonorrheam, ad Cœliacos & dysentericos: quo medicamento plurimæ adiutæ sunt mulieres, quæ diuturna uteri fluxione laborarunt. Id quod Francisco Calzolario Pharmacopæo Veronensi acceptum refero, qui mihi tantum hoc saluberrimum auxilium reuelauit. Cæterùm est etiam Malicorio præcipua uis aduersus pudendorum ulcera. Siquidem id exiccatum, & cum sicca pariter marina spongia, & aloe tritum, æquali omnium portione, addito aluminis usti momento, penis ulcera in uiris, & uuluæ in mulieribus, breui ad sanitatem deducit. Punicæ folia diligenter contrita, aut eorum succus rosaceo permistus, potenter inueteratos capitis dolores mulcet, fronti frequenter illita. Punicum malum fictili uase inclusum, cooperculo argilla circumlito, & in furno combustum dysentericos, & torminosos, præsentaneo remedio iuuat, ubi ipsius sesquidrachmam in puluerem contriti: ex uino potandum propinabis. Officuli punicorum malorum acidorum uncia una cum thuris drachma in tenuissimum puluerem contrita, auxiliantur fœminis albis uteri profluuijs laborantibus, si quotidie ex rosarum stillatitia aqua huiusce pulueris binas hauserint drachmas.

Mali punici uires ex Gal.

Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab unoquoque eorum procedit utilitas, secundum uincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido. Itaque ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem sidia. Adsimilem illis uim habent cytini.

Nomina.

Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatoepffel: Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomme de granade, & Mygrenes: Boemis Grana Iouuè yablka.

MYRTVS.

Cytinus, & balaustium. — *Malicorium.*

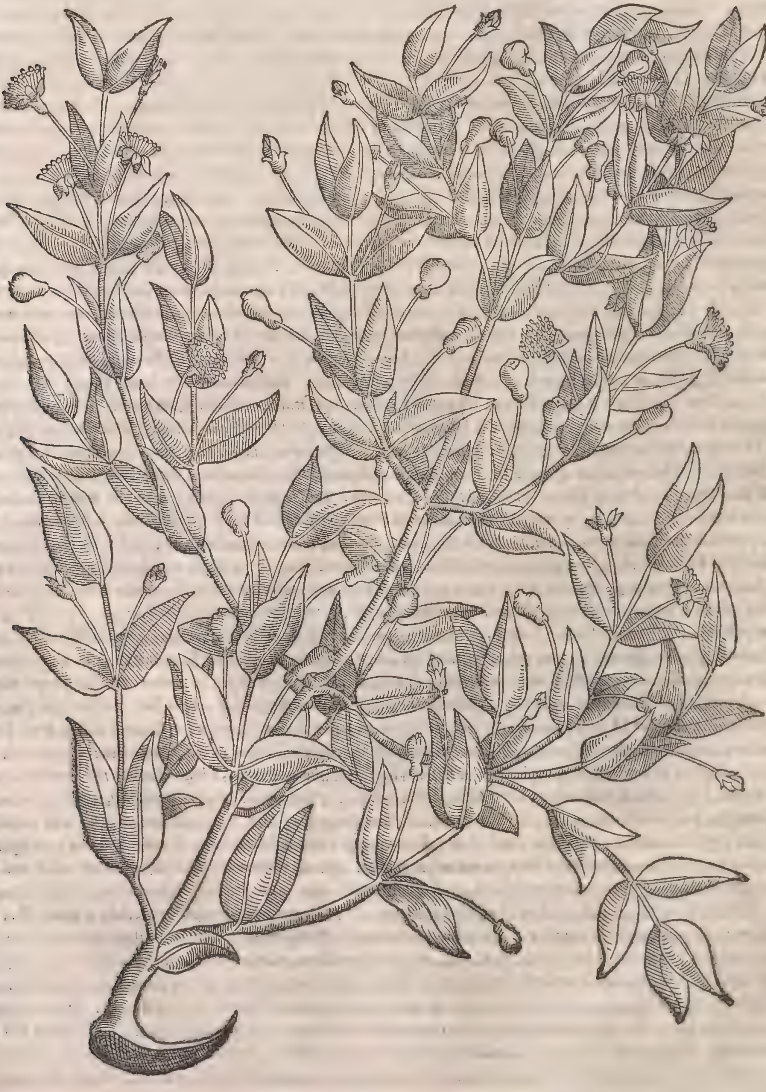
Μυρσίνη.

MYRTVS. CAP. CXXVIII.

a Me. καρπὸς. i. fructus.

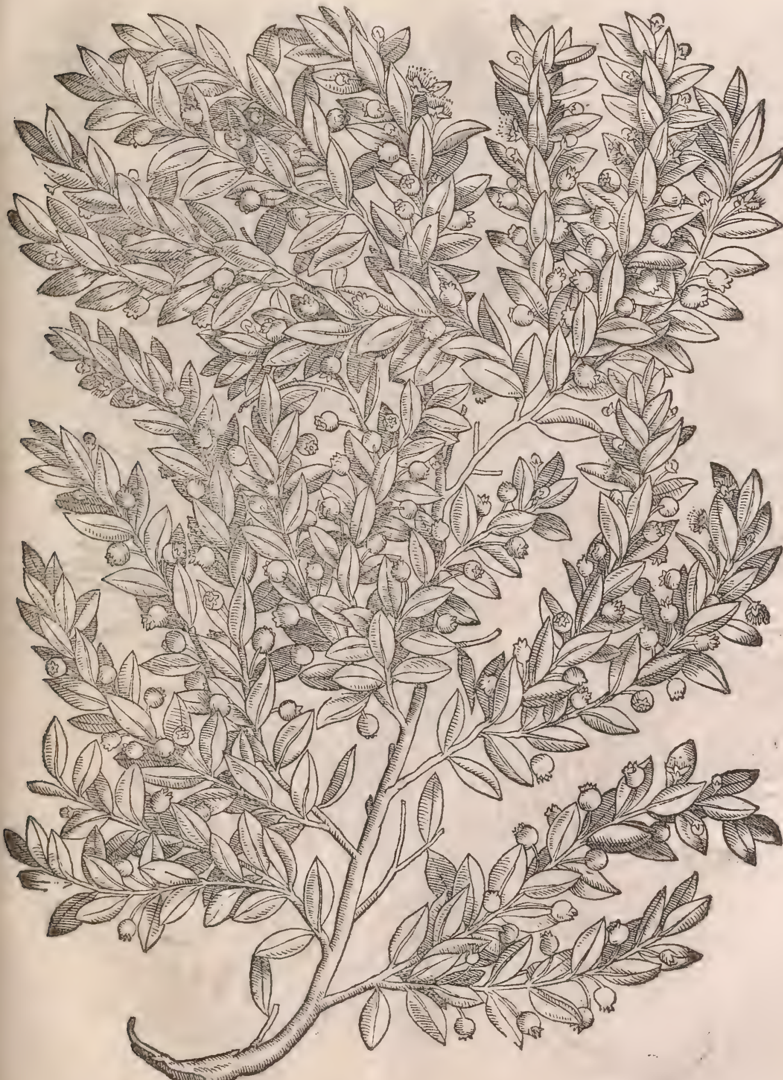
Myrtus satiua nigra utilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. [a] Semen uiride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & uesicæ erosionibus. Succus uirentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho utilis, urinam cit: prodest contra phalangii morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præsumptum uinum, quod feruefacto aliquantùm eius semine exprimatur: alias

MYRTVS ROM.

enim acorem contraheret. Præſtat idem ſeminis effectus: utile procidentiæ uuluarum in deſeſſionibus, ſedis uitijs, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum eſt. Decoctum foliorum ad deſeſſiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè ſolideſcentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utiliſſimè fouentur: uitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque proſunt: & admiſto omphacino oleo, aut exiguo roſaceo cum uino, ad ulcera ſerpentia, ignem ſacrum, teſtium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inſpargitur paronichijs, pterygijs, & contra alarum, feminumque perfuſiones: car

MYRTVS TARENTINA.

diacorum ſudores cohibet. Folia cruda, ſeu cremata cum cerato, ambuſtis, paronychiis, pterygiisque medentur. Exprimitur foliis ſuccus, adfuſo uetere uino, aut aqua cæleſti, cuius recentis uſus eſt: nam exiccatus planè cariem ſentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, [b] uerrucoſum, intumeſcensque, & concolor: quod perinde quaſi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adſtringit. Tuſum addito auſtero uino reponitur, coactumque in paſtillos ſiccatur in umbra: multò efficacius & folio, & ſemine, cerato, peſſis, inſeſſionibus, cataplaſmatis admiſtum: ubi adſtringendum aliquid eſt.

b Meum ὀχθώδης.

Myrti conſideratio.

MYrtus arbor frequens in Italia naſcitur. Cuius duo produntur genera: ſatiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & ſylueſtre, quo uniuerſa ferè Tyrrheni litora uireſcunt, ac redolent. Siquidem in agro noſtro Senenſi in

MYRTVS EXOTICA.

maritimis,

mãritimis, ac in uniuerſo Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano ubique Myrti ſponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adoleſcunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice, folijs longiuſculis, perpetuoque uirentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora ſpectantur. Flores omnibus inſident candidi, odorati: ideoque aqua ex ijs confecta odoris ſuauitate unguentarijs plurimum expetitur. At cùm noſtras æquè ſit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratiſſimam exiſtimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: ſiquidem & odoratiſſimam, & iucũdiſſimam in Aegypto naſci Myrtum memoriæ prodidit Theophraſtus. Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agreſtes oleas quadántenus referentes, multò ſanè ſylueſtribus maiores: etſi contrarium aſſeueret Marcellus. Quippe experientia compertum eſt, quòd ubicunque ſatiua Myrtus colitur, grandiores, uegetioresque baccas edit, quàm ſylueſtris: cultura enim Myrti manſueſcunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ ſatiuæ ſtirpes omnes: quod quidem indomita tellus ſylueſtribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hîc lectorem admonendum eſſe duxi, cùm de ſylueſtri Myrto loquor, non me

Marcelli lapſus.

MYRTILLVS.

de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur: sed de uera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliqua his uerbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas. quandoquidem ipse quàm plurimas syluestres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, uiridarijs, uinetis, & campis maximè proueniunt; tum in maritimis præcipuè, atque amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, uitamque lætam agunt.

Myrtidanum. Myrti alia genera.

Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, uulgò notissimum est, ubi scilicet myrtus frequens nascitur. Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoque non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum. Tarentina à Tarento Apuliæ ciuitate ita uocata, folio est nostrate longe minutiore, robustioreque: fructu minore copiosiore. Et in summitate pluribus apicibus coronato, colore ex nigro purpurascente, minutis, crebris, albicantibusque intus ossiculis. floribus communi Myrto similibus. Exotica habetur nunc in Italia in hortis, & uiridarijs. Hæc folio est nostrati non absimili, dilutiore tamen, acuminatiore, copiosioreque, & adeo denso, ut eo rami ubique stipentur. Fructum fert oblongum, communi Myrto haud absimilem. Vtraque topiarijs operibus peridonea habetur. Viribus quoque pollet utraque nostrati paribus. Harum Plinius meminit lib. XV. cap. XXIX. his uerbis. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum uersibus. Hæc non est in usu, ramosa utraque alia. In Germania & Boemia, quod legitima Myrto careant, aliam in syluis nascentem sibi comparârunt pharmacopolæ, eamque Myrtillum uocauere. Prouenit hæc in montibus & siluis, frutice cubitali, caudice, & ramis uiridibus. Folijs uiret buxo ferè similibus, sed tenuioribus, & sensim perambitum serratis. flores illi sunt, tintinnabuli figura, suis è pediculis dependentes inter folia, colore subpuniceo, rufo intus stamine. Floribus baccæ succedunt, quæ maturæ cum sunt, colore, & magnitudine Iuniperinis non absimiles, uinosæ, austeriusculæque. Et in summitate concauæ, umbilicatæue. Hæ itaque Germanis unà cum uniuersa planta haud inefficaciter Myrti uicem præstant: Peculiariter autem ijs utuntur ad inficienda stamina, & chartam cæruleo colore: quinetiam eduntur à pastoribus, & alijs, nam gustui placent.

Myrti usus.

Myrti nostratis in Hetruria coria ubique perficiuntur: quippe quòd ea pelles densentur, crispentur, atque crassescant. Myrti baccis ultimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoque Plinius loco suprà citato ita scriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uinique bina genera fiunt. Item myrtidanum, ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos, anteàquam piper reperiretur, illius obtinens uicem. Quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiámnum myrtatum uocatur. Eademque origine aprorum sapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos uentriculos roborat: idcirco & cœliacis, & dysentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunque sint, ualenter inhibet. Myrti frondes, itemque baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirificè præstant. Arida folia longè plus siccant, quàm uiridia. Foliorum, baccarumue decoctum, auxiliatur calidis collectionibus, nempe erysipelatibus & herpetibus. Baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ, cor corroborant, & eius tremori mirificè conferunt. Folia sicca uruntur in fictili crudo, quousque in cinerem albissimum uertantur, lauanturque deinde, & pro spodio, uel pompholyge supponuntur.

Myrti uires ex Galeno.

Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrarijs substantijs planta constat: uincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet uerò etiam tenue quiddam calidum, unde ualenter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dissident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quantò dictis siccius est, tantò & desiccat, & adstringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea uino subigentes in pastillos formant. Folia item arida uiridibus plus desiccant: miscetur enim uirentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantùm ex uirentibus folijs exprimitur, sed & fructu. Restringendi uim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intro sumpta in corpus, quòd scilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam.

Nomina.

Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, siue As: Italis, Myrto: Germanis, Vuelsch heydelbeer: Hispanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte. Myrtillus uero Germanis Heydelbeer: Boemis, Byaodi aut uuramoka

Κεράσια.

CERASIA. CAP. CXXIX.

a κόμμι.

Cerasia aluo utilia sunt, si uiridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. [a]Gummi, quod cerasi resudarunt, cum uino diluto, tussi uetustę medetur: colorem commendat, uisum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex uino potum calculosis auxilio est.

Cerasorum cōsideratio.

Nulla hodie arbor est in Italia, quæ uulgo notior sit Cerasis. Cerasus itaque arbor folia fert Mespilo latiora, & per ambitum serrata: flores albos racematim dependentes, è quibus rubentes oriuntur baccæ, longo, ac tenui pediculo iunci modo flexili, appensæ, prona parte diuisura quadam sectæ, duro intus ossiculo, pisi magnitudine, aut maiore, in quo nucleus concluditur, subamariusculo sapore. Ligni materies fibrosa, compactaque, cortice uestitur læui, pluribus inuolucris referto. Genera Cerasorum diuersa habentur. Nam alia dulcia, alia subamara, alia austera, alia acida, alia insipida reperiuntur. Harum plãtas scribit Plinius lib. XV. cap. XXV. nouas, & peregrinas, nec anteà uisas è Ponto secum primùm aduexisse in Italiam Lucullum, postquàm debellato Mithridate is uictoria potitus Romam uenit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cum hac arbore intercessit affinitas, & consortium, ut non solùm ager is satiuarum plantas seruauerit, propagauerit, & adauxerit, sed & ueluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grauida terra facta, sine aliquo semine in campis, in

montibus

CERASIA.

montibus,& ſyluis numeroſiſſimas plantas procreauerit,& ediderit. Satiuarum ſpecioſiſſimi fructus,qui Ceraſa, & Ceraſia Latinis etiam appellantur,diuerſorum ſunt generum:quo fit,ut diuerſa quoque ſortiantur nomina. Inter hæc illa principem ſibi locum uendicant, quæ Hetruſcis uulgò Marchiane,& duracine uocantur:tametſi horum alia maiora, alia minora,alia ſaturato colore rubeant,alia uerò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana,nobis uerò uulgò Acquaiuole, hoc eſt,aquea dicuntur,in nullo ſanè habentur pretio:quandoquidem adeò ſunt tenera,& fragilia:ut niſi ſub arbore ſua comedantur,facilè geſtatu collidantur,& marceſcant:quin & ob aqueæ partis redundantiam inſipida ſunt,oríque ingrata. Quæ autem,quod ad modum Coruorum modo nigricent,Corbine nos uulgò uocamus,Plinius uerò actia,& cæciliana,cùm ſint duriuſcula,& dulcia,guſtatu habentur non iniucunda: ueruntamen quòd manus,dentes, ac labra atro colore inficiant, diſcumbenteſque deturpent,menſis rarò apponuntur. Sunt & Ceraſa,quæ uno tantùm petiolo,terna,quaterna,quinaue nitantur: quinetiam, quæ racematim uuæ modo proueniant.quorũ imagines miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius.In ceraſiorum genere nu- Ceraſiorum genera.

V 3 *merantur*

CERASA RACEMOSA.

merantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Marasche uulgò nuncupantur, à sapore (ut puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò uaria notantur genera, quæ & si omnia sibi acidum asciscant saporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridentina ea Marasche uulgò nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in ijs acido dulce sit admistum, ob idque illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec unquam in atrum uergente. etsi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera aptissima sunt, ut insolentur, & ut saccharo condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia iucundissimè condiuntur;

CERASA AVSTERA.

diuntur; ſed etiam ægrotantibus, præſertimq́ue bilioſis febribus uexatis. Siquidem illis non modò ſitim extinguunt, ſed oris inſuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant. Syluestre pumilumq́ue horum genus nulla adhibita cultura Ananienſibus in Tridentino agro, ac etiam in Boemia circa Pragam, & in Auſtria circa Viennam ſponte prouenit, nihil prorſus tum colore, tum etiam ſapore ab illis diſſidens, quæ inibi, ut diximus, Verule uulgò uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arbuſculis admodum pumilis, tantæque breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent menſuram. Quo factum eſt, ut crediderim (etſi id pro comperto aſſerere non auſim) hæc eadem eſſe, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Cæterùm ego horum plantam Chamæceraſum potius uocauerim. Syluestria, quibus plerunque ueſcuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à ruſticis, tum quòd plus oſſis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara ſentiantur. Degenerant ceraſi quocunque fimo radicibus admoto, id uſqueadeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, ſi ſui ipſius putamina falce conciſa circum radices ſepeliantur, ibiq́ue marceſcant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum Syluestria cerasia.

CHAMAECERASVS.

exortum calx uiua radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida ſæpius pedes irrigantur, etſi poſtea paruo temporis tractu inareſcant. Sine oſſibus ceraſa prouenient, ſi arborem teneram ad duos pedes recides, & eam uſque ad radicem findes, medullamque partis utriuſque ferro curabis abradi, & ſtatim utraſque partes in ſe uinculo ſtringi, & oblini fimo, & ſummam partem, & laterum diuiſuras. Ita poſt annum cicatrix ducta ſolidatur. Hanc arborem ubi ſurculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inſeres, baccas ſine oſſibus dabit. Galenus habita Ceraſiorum omnis generis ratione lib. VII. ſimpl. med. ea hiſce paucis perſtrinxit. Ceraſus arbor fructum fert non paris adſtrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, ſicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibuſdam auſtera qualitas, in quibuſdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipſorum dulcium ea, quæ nondum cocta ſunt, ac matura, quædam admodum acerba ſunt, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in ceraſiis non ſemper. Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in inteſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus utilia ſtomacho ſunt. contrà auſtera. Quæcunque uerò acida ſunt,

Ceraſiorum uires ex Gal.

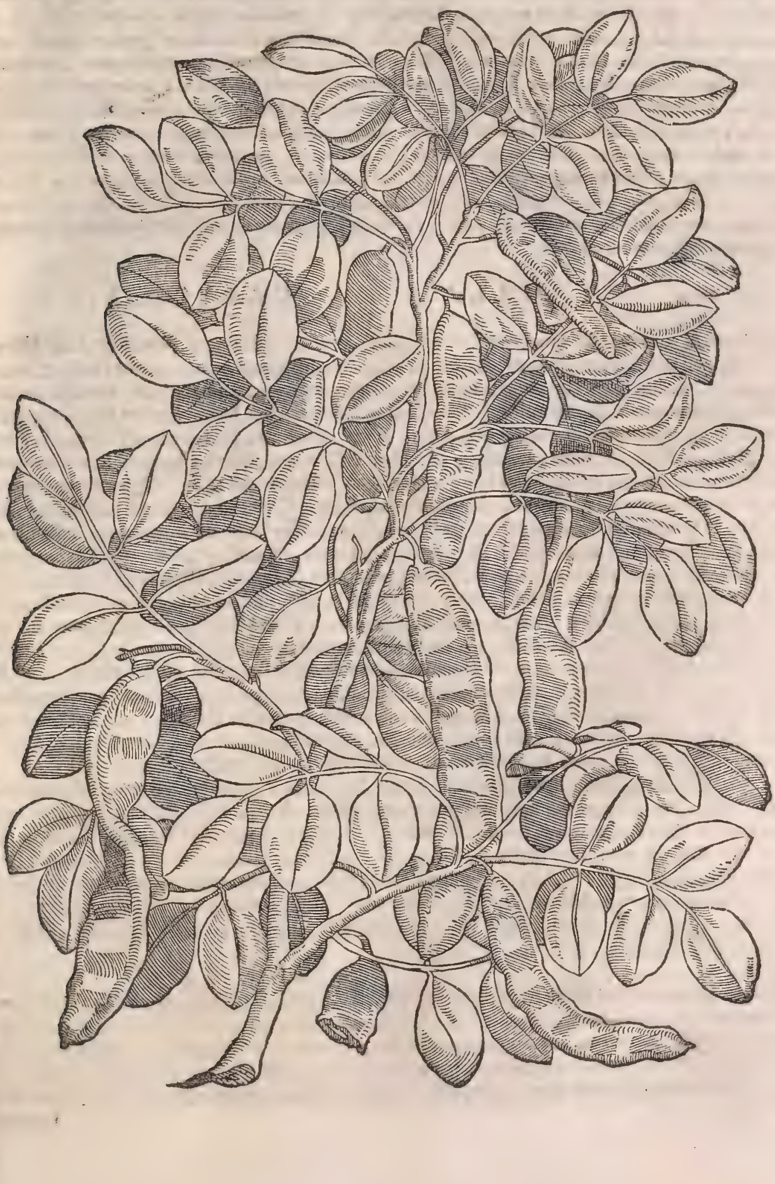
da ſunt, ea pituitoſis, excrementoſiſque ſtomachis conueniunt: ſiquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipſius arboris gummi communem omnibus uiſcoſis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem (ſi quidem uerum eſt quod quidam ſcribunt) calculis uexatos cum uino potum adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium quædam facultas ineſt. Ceraſorum fructus, qui Græcis Κεράσια, *Latinis item Ceraſia, & Ceraſa dicuntur: Arabibus, Saraſie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirſen & Chirſchen: Hiſpanis, Cerezas: Gallis Ceriſe. Boemis Vuiſnè.* Nomina.

Κεράτια.

SILIQVAE. CAP. XXX.

SIliquæ recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoq; utiliores fiunt: urinam ciunt, ſed præcipuè, quæ uinaceis condiuntur.

SILIQVAE.

Siliqua

Siliquarum cō ſideratio.

SIliquæ, quæ Græcis κεράτια dicuntur, in Italia officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Naſcuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præſertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè ſciunt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: ſiquidem in illa ob læuigatos lapides inibi ſtratos laborioſa admodum uia, quam Appiam uocant, frequentiſſimæ conſpiciuntur. Incolæ has plantas Salequa uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in ſpectatam ſatis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protenſis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris inſtar. Folio uirent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent diſcedente hyeme, aut uere iam appetente: fructificant uerò æſtate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato diſplicent ſapore, ſed tractu temporis in cratibus expanſæ, & ſiccatæ, adeò miteſcunt, ut & dulces euadant admodum, & guſtui ſuaues fiant. Melleo ſucco refertæ ſunt, eæque præſertim quæ in orientalibus naſcuntur regionibus. Ideoque Indi, & Arabes, non paruam mellei ſucci copiam ab eis exprimunt, quo zingiber, Myrobalanos, Myriſticas nuces, & alia aromata condiunt. Id quod teſtatur Strabo lib. XV. ſuæ Geographiæ de Indicis arboribus ſcribens. Aliud ſiliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, ſcriptis tradiderunt Theophraſtus, & Plinius: de quibus mihi diſſerendum non propoſui, tum quòd Italis nuſquam (quantum equidem ſciam) naſcantur, neque cognoſcātur; tum etiam quòd nullum habeāt uſum in medicina. Siliquæ ſiccæ, etſi omnium conſenſu manifeſtò adſtringunt, compertum eſt tamen, præſtare earum decoctum potum mirificè tuſſientibus, ob dulcem, melleamque ſubſtantiam, quæ ijs ineſt.

Siliquarum uires ex Gal.

Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his uerbis. Ceratia quorum tertia ſyllaba per, t, literam & ſcribitur, & pronunciatur, nihil cum ceraſijs per, ſ, ſcriptis habent ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: unde neceſſariò ſequitur, ut concoctu ſit difficile: nihil enim quod lignoſum eſt, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipſis ineſt non paruum, quòd non celeriter deijciantur. Proinde ſatius eſſet, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus naſcuntur. Sed de uiribus quas & arbor, & ipſæ habent in medicina, idem Galenus diſſerens lib. VII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquit. Ceratonia exiccantis eſt, & adſtringentis facultatis: ſicut & fructus eius, quæ ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem iſtis quiddam ſimile ceraſijs. Nam ſi humida ſumas, magis uentrem ſubducunt: ſicca uerò magis ſiſtunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod eſſentiæ eſt craſſioris, tantùm reliquum habeant.

Nomina.

Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ uocantur: Arabicè, Charnub: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Iohanes brot: Hiſpanicè, Alfarobas: Gallicè, Carouge: Boemicè Suuatheo Ianachleb.

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

FOlia, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adſtringunt. Pomis acerbis adſtringendi uis ineſt, maturis uerò longè ſecus. Ex iis uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea ſtomacho utilia, urinam cient: uerùm toſta mitiora habentur. Proſunt cœliacis, dyſentericis, purulenta extuſſientibus, cholericis, præſertim cruda. Maceratorum liquor commodè in ſtomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum aſſumptus orthopnoicis ſalutaris eſt. Decocto fouentur uuluę, & ſedes, ſi procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, urinam mouent: mel autem ſibi conſtringentem illorum uim, & inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adiiciuntur, ad cohibendum aluum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in uomitiones effundatur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex ipſis tuſis, expreſſisque; ſed quò perduret, quindecim ſextariis ſucci unus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodeſt ad omnia, quæ dicta ſunt. Fit & oleum ex iis, quod melinum uocauimus: quo utimur, quoties adſtringenti oleo eſt opus. Eligi oportet uera, quæ ſanè ſunt rotunda, parua, & odorata. quæ uerò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus utilia. Flos & uiridis, & ſiccus cataplaſmatis imponitur: iis conueniens, quæ adſtrictionem deſiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusque ſanguinis: contra citam aluum, & menſium impetus, in uino bibitur. Melimela uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: ſtomacho negotium exhibent: æſtuationem faciunt. ea multis dulcia mala uocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, ſtomacho utilia: ſiſtunt aluum, urinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala ſimilia ſunt uernis, & adſtringunt. Sanè in hunc uſum immatura omnia opus ſunt. Perſica poma matura tam ſtomacho, quàm uentri utilia ſunt. acerba aluum cohibent, ſed ſicca uehementius. Decoctum è ſiccis alui, ſtomachique fluxiones ſiſtit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora ſunt ſupradictis, & ſtomacho utiliora. Medica mala, perſicaue, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, aliis deciduis, aliis ſubnaſcentibus. Malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. ſemen habet pyri. Id in uino potum uenenis reſiſtit, aluum mouet: oris ſuauitatem commendat, decocto eius colluto, aut ſucco: eſtur in malacia mulieribus. Veſtiariis impoſitum ab eroſionis uitio ueſtes uindicare exiſtimatur.

Malorum con ſideratio.

IN malorum quoque genere Dioſcoridi recenſentur Perſica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formā repræſentare uideantur. Sed nos primùm de uulgaribus malis agemus, reliqua ſubinde ſigillatim proſequemur. Malorum itaque planta unico tantum exit caudice, ramos inde ſtatim mittens, in latum longumque ſe diffundentes: Veſtitur craſſo ſatis libro, cinereo exterius colore, & interius flauo, læui potius, quàm aſpero. Folijs eſt oblongis, carnoſis, per ambitum tenuiter ſerratis. Flores edit verno tempore foliatos, albo colore uel ex candido purpuraſcentes: è quibus poma, oriuntur.

Μηλέα. MALVS.

oriuntur. Radicibus nititur paucis, non in profundum actis, ſed ſumma tellure uagantibus. Fructuum diuerſa ſunt genera, ac plura, quàm explicari poſſint: quinetiam & ſapore, & forma diuerſa; quo fit, ut uariæ quoque ſint eorum functiones. Alia nanque (ut Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) auſterum, alia acidum, dulcemue ſaporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs miſtum habeant, ita ut appareant & dulcia ſimul & auſtera. Quædam præterea cum dulcedine manifeſtè acida ſentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres ſimul ſapores plane referant, dulcem ſcilicet, & acidum, acerbique nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adſtringunt, ſuccum habent frigidum, ac terreum. Quæ uerò acida apparent, frigidum quidem ſuccum habent, uerùm tenuium eſt partium. Mediæ autem temperaturæ ſunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis ſunt expertia, inſipidáue, ac ueluti aquoſa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincentium ſaporum facultatibus: auſteris quidem, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus; acerbis autem, cùm hæc aucta admodum

Κυδώνιος μηλέα. COTONEA MALVS.

dum fuerint : acidis , cùm craſſum ſuccum, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum. Siquidem ſuccus frigidus non acida, ſed acria poſtulat. Vtraque certè & acida & acria ſuccos craſſos incîdunt : in eo tamen differunt quòd hæc quidem cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præſtent. Porrò dulcis malorum ſuccus, cùm ſine acri-monia, & craſſitie, hoc eſt, cùm ſolus exquiſitè fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur. Quòd ſi acrimoniam, aut craſſitiem habuerit, citius ſubducitur. Cæterùm optima etiam genere mala uitanda ſunt, antequàm in arboribus ma… rint: quippe quoniam concoctu ſunt difficilia, & frigida, tardeq́ue permeant, & praui ſunt ſucci: ad hæc ſuccum habent frigidum, & leniter craſſum. Quæ uerò bellè matura in hyemem, & uer proximum aſſeruant, ea morbis ſæpenumero per… utilia ſunt, aut farina aqua ſubacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter aſſata, aut pulchrè in aquæ bullien… poribus percocta. Dare autem ipſa conueniet ſtatim poſt cibum, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & ſtomac… borandum, iis qui cibum faſtidiunt, tardeq́ue concoquunt, quiq́ue uomitu, diarrhœa, ac dyſenteria infeſtantur. In hunc …

que

Περσικὴ μηλέα. PERSICA MALVS.

que uſum apta ſunt acerba: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent adſtrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele roſe uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm ſuauiter oleant, guſtuiq; arrideant, cum naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaque propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia eſſe Dioſcoridi melimela: Roſea uerò, quæ eidem epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uerò adeò rubent, ut cruore perfuſa uideantur, & acido guſtu ſunt prædita, non alia de cauſa ita rubeſcunt (ſi rei agrariæ auctoribus credimus) niſi quòd ex mali, & mori nigræ inſitione ſuam traxerint originem. Cornarius ſua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in ſuis commentarijs in Galeni libros de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Ceſtiana poma eſſe arantia, ſiue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recenſentur. Nec eum potuit à ſua ſententia reuocare Plinius, qui libro 15. capite 14. apertiſſimè ſcribit à Ceſtio ceſtiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuiſſe cognominata. Quocirca eo loco ſcriptum reli- Cornarii opinio reprob.

Ἀρμενιακὴ μηλέα. ARMENIACA MALVS.

quit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd austera sint facultate: non ut somniasse uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quòd equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tanquam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim concluseris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adolescere, soluto uinculo eas libertate donaueris. Præstant dulcia poma ad melancholicos affectus. quinetiam contra pleuresim. Nam si dulce pomum calidis cineribus coctum, & glycyrrhizæ succo amylo, & saccharo albissimo conspersum, pleuriticis edendum præbeatur, tam mane, quàm uesperi, horis, duabus ante cibum, illos quidem mirificè iuuat. Mala Cotonea primùm in Italiam aducta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta sunt. Est itaque Planta Cydonia malus communi malo ferè similis. Atqui folia angustiora sunt læuiora,

ARMENIACA MINOR.

læuiora, carnoſiora, duriora, & à tergo candidiora, florem fert album, uel ex albo purpuraſcentem, ſylueſtris roſæ figura, quinque per ambitum folijs diſtinctum, qui uere prodit. Hæc raró procera uiſitur, fructu ſcilicet incuruatos deprimente ramos. Cydoniorum malorum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter. Mala cotonea cognominantur, preſſa, inciſuris interſecta, colore ad aurum inclinato, lanuginoſa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum ſortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioſcoridi, & Galeno ſtruthia uocata. Hetruſci hæc pyra cotonea uocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac ſucco cæteris præualent, colore tamen, ſuaueolentia, ac uiribus cedunt. Poſtremò Plinio miluiana ſunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ ſtrutheis inſitæ fuerint, uel ex ſtrutheis, quæ cotonearum ſurculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uerò, ſiue ſtrutheis minora uiſuntur: forma uerò, ac facultate inter utrunque media. Cæterùm ſanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ uſum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium

Malorum cotoneorum conſideratio.

Κίτρος. MEDICA MALVS.

uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipse testatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ saccharo, uel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indurescunt lignorum instar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsum à pensilibus uuis reponenda sunt, quòd uuas suo acerrimo sapore adeò uitient, ut eæ statim marcore conficiantur. Mirum est, quod multi ferunt, ut si mulier prægnans Cydonia mala crebrius esitauerit, paritura sit infantem cum industrium, tum ingeniosum. Struthiorum radix adalligatur utiliter strumosis, sed anteaquam eruatur, terra circumscribenda est sinistra manu: quin & oportet, ut qui fodit, dicat se id facere, & cuius causa. Cydonia mala præsumpta, aluum sistunt, contra uerò citant. Et uapores caput petentes reprimunt. Semina si in aqua decoquantur, quousque ius mucaginem contrahat, prosunt illita omnibus

ta omnibus

AVRANTIA MALA.

ta omnibus inflãmationibus, linguæque ſcabritiem mirificè læuigant. Cydoniorum ſuccus libræ põdere in quo corallorum rubeorum; ſeminis roſarum rubearum, & Rhabarbari, cuiusque drachma, unà cùm hypociſtidis, & acaciæ, binis ſcrupulis, ad tertias bullierint, auxilium eſt magnum, ad bilioſas uomitiones: quinetiam ad dyſenteriam. Datur is quotidie potandus mane, & ueſperi horis binis ante cibum. Verùm affectos purgatos eſſe oportet. Perſica autẽ malus notiſſima eſt: folijs Amygdalæ per omnia ſimilibus, materie fungoſa, & imbecilli. Flores quoque amygdalinos profert, ſed magis purpuraſcentes. Radicibus nititur imbecillibus, minimè in altum actis. unde fit, ut citò conſeneſcat, & cadat. Perſicorum plurimæ reperiuntur ſpecies. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uireſcunt, alia candida ſunt, alia ſanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinoſa, quædam amariuſcula, & quædam etiam auſtera. Prima laus in cibis duracinis, ſic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat oſſi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq́ue perquàm iucundo Cotonea cognominant.

Perſicorum conſideratio.

LIMONIA MALA.

Cornarii opinio reprob.

cognominant. Secundas ſibi uendicant partes, quæ cortice detracto ſanguineum ſuccum fundunt, non propterea modò quòd ſint guſtu reliquis ſuauiora; ſed etiam quia magnitudine, & colore ſunt ſpecioſa. Proxima ſunt, nec prædicto generi fortaſſe cedunt, quæ à nucis ſimilitudine Nuciperſica cognominantur: hæc enim cum colore, & ſapore non refragentur perſicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, guſtum mira afficiunt uoluptate. Eſt & genus aliud Perſicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Perſica amygdala appellant, quoniam perſicorum oſſium uice dulces amygdalarum nucleos includunt. Ceterùm ſanè multis contendit Cornarius, in ſuis commentarijs in ſecundum Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubique corruptum eſſe Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis perſicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Conſtantini Cæſaris libros corruptos eſſe, ubi in ijs de duracinis perſicis aliquid ſcriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis perſicis factam fuiſſe mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum eſſe cenſet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel

auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdum esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos esse crediderim. Quinimo uirum alioquin doctissimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdque non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidúe Aetio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis ῥοδάκηνα, extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in uniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, non ῥοδάκηνα Cornarij modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica uocata. id quod & nos sine ulla controuersia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, ut ipse declarat his uerbis. τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. id est. Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neque enim acescunt, neque similiter corrumpuntur. Quibus palàm est in Paulo potius δοράκια quàm ῥοδάκινα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακινὴ uocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm ijs similes uideantur, non tamen uera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκινα μῆλα in uniuersum uocãtur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si uellet, quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκηνα nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias cerasorum, & uuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκηνα, quòd uerbum hoc uniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, ut ait Cornarius, uocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpæ consistentia gustui gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius libro XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina uua sine ullis uasis in uite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesque firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremò quòd rhodacene arbor, persicam arborem in uniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortassis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aetium consulat, Constantinum Cæsarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm ueram, legitimamque persici plantam. Persicorum omne genus damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, ut praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris. Nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores esu aluum deijciunt, itemque uomitiones cient. Hydropicorum aquam pellunt, si recentes in acetarijs edantur sed non absque labore. Arboris lachryma datur ex aqua plantaginis, aut portulacæ utiliter ad cruentas reiectiones, tussientibus uerò & anhelosis, ex mulsa, aut Tussilaginis decocto, addito croci momento, facit ad raucedines, & asperæ arteriæ impedimenta. Datur calculosis cum succo raphani, aut limonum, aut ex uino duarum drach. pondere contusa folia illinuntur utiliter uentri ex aceto ad interaneorum uermes. Eorundem succus purulentis, uermiculosisque auribus instillatur. Nuclei tormina uentris tollunt, si deuorentur. Quinetiam potantes inebriari prohibent, si seni septeniúe præsumantur. Tunduntur ijdem & decoquuntur in aceto, quousque liquescant, pulticulæ modo, ad alopeciam, nanque illiti mirum in modum capillos replicant. Contusorum cremor ex aqua Verbenacæ illinitur utiliter fronti, ac temporibus, in capitis dolore. Idem præstat oleum ex ijs expressum. conuenit enim, peculiariter hemicraniæ, & somnum conciliat, id quod & cremor facit. Instillatur oleum cum utilitate ad aurium dolores. Idem tam potum, quàm clysteribus infusum, coli dolores à flatu genitos, ac etiam à fecibus exiccatis, perbellè mulcet. Datur pariter potandum iliacis, ac calculosis; quatuor unciarum pondere. Atqui maximè calculosis auxiliantur hoc modo. Sumito nucleorum ossium persicorum quinquaginta, nucleorum ossium cerasorum centum, florum sambuci manipulum, uini Cretici odorati libras tres. Excipiantur hæc omnia fictili nouo, & sepeliantur in fimo, diebus decem. Deinde distillentur Vitreis organis. Aqua quæ inde fluxerit, pota ante cibum, quatuor unciarum pondere, mirum in modum renum calculos pellit. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimauerint eandem plantam esse persicam, & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi uoluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profectò est, quæ in Perside exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in salutarem uerterit naturam, adeò ut in cibos recepta, tam sanis, quàm morbosis prorsus habeatur innocua. Huius historiam latius prosequitur Theophrastus lib. IIII. de plantarum historia (ut infrà suo loco dicemus) quam si quis perlegerit, hanc à nostris persicis plurimùm dissidere comperiet. Manifesto etiámnum argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter se differant: quandoquidem ij de his ut forma, & genere differentibus seorsum suis scriptis tradiderunt. Armeniaca præterea quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum uisuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cœli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; sed & cultorum mangonio: nanque ex multiplicata insitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent. Idcirco Romanis uulgò Grisomele, quasi chrysomela dicuntur, eaque præcipuè, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt ineunte æstate mense Iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à persicis dissidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum

Plinij lapsus.

Marcelli, & Simphoriani error.

Armeniacorũ consideratio.

X 4 facultatibus:

facultatibus: sed non item in uentriculo, ut illa, tam cito corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Hæc arbor raro procera admodum uisitur. Folia fert nigræ Populi æmula, in summitate acuminata. Et per ambitum serrata, quaterna, quinaúe simul emergentia. Flores profert albos Cerasi figura, è quibus fructus prodeunt persicorum forma, sed aureo colore, cum purpura misto. Plura eorum habentur genera, cum sapore, tum magnitudine differentia. Quod non modo cœli, solique clementia euenire crediderim, sed etiam cultorum mangonio. Nanque multiplicata insitione maximè proficiunt, & augescunt. Os omnia intra se concludunt, utraque parte turgens, in quo nucleus concluditur eadem figura, qui in quibusdam amarus reperitur, ut in Persico, in alijs uerò dulcis, ut in amygdala. Oleum è nucleis expressum, mirificè ualet inunctum ad inflammatas hæmorrhoidas. Valet quoque ad ulcerum tumores, ac linguæ impedimenta, & pariter ad aurium dolores. Insuper Medica mala, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primùm aduecta sunt: hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uirescunt, aurantijs parum, uel nihil refragantur, foraminibus uisum ferè effugientibus ubique punctim traiecta. Quamobrem nescierim ego, qua ratione Theophrastus (ut Theodorus interpretatur) ei folia assignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum plerique existimauerint Theophrasti codicem hoc in loco scatere mendis, & quòd ubi legitur ἀνδράχνης id est, portulacæ, legi potius debeat ἀράχνης, id est, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortasse uidebatur, quòd, cùm mali Medicæ folia sint ubique minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli spissioris modo sint transparentia, facilè telis araneis comparari possent.

Theodori lapsus.

In quorum sententia ego quoque persliti, quousque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione: & Latinæ linguæ peritissimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & uocabuli significatum minus rectè accepisse. siquidem, ut apertissimè declarat Plinius libro XIII. *cap.* XXII. *Adrachne arbor est arbuto admodum similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti, frondibus perpetuò uirescit laurinis similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum. Citrea arbor (ut diximus) Aurantij folio perpetuo uirescit. Ramos habet flexiles, uiridi libro uestitos, atque spinosos. Flores edit subpurpureos, calathi effigie capillamentis quibusdam è medio emergentibus, omnibus horis pomifera est. Alia nanque matura cadunt alia maturescunt, alia uero subnascuntur. In pomis non parua spectatur diuersitas, cum magnitudinis, tum saporis. Quandoquidem non nulla in tantam excrescunt molem, ut melopepones magnitudine æquent, cuiusmodi sunt, quæ ex Liguria, & Hadriatici, Aegeique pelagi insulis afferuntur. Alia his paulò minora, alia uerò limonum magnitudine, aut paulò maiora, cuiusmodi sunt, quæ à Lacu Benaco comportantur. Hæc principem in cibis obtinent locum. Nam etsi cæteris pumiliora sint, maiorem tamen reliquis ab ore ineunt gratiam. Atqui quæ grandiora sunt, etsi spetiosa magnitudine excellant, cum tamen insipido gustu non multum placeant, in cibis recentia non æque ac illa præstant. Verum quòd pulpa copiosiore constent, officinis expetuntur, saccharo uel melle asseruanda. Color omnibus aureus, facies oblonga, ut limonum, sed densiore corticis pulpa. Cortex illis rugosus, odore præstans perquàm grato. Acidam concludunt medullam, succo plenam, in qua semen latitat hordei figura, grandius tamen, & duro obductum cortice, amaro sapore. Maturescunt integro anno, decerpunturque cum aureo colore fuluescunt: nanque matura cadunt: alia maturescunt, alia uerò subnascuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipse testatur lib.* XII. *cap.* III. *ubi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ sunt, atque cum Italo solo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, sed in mediterraneis quidem tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentissimæ feliciter germinent. Pòstquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, ut ex Media in Italiam translatæ prosilierint, ac propagauerint. Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum usum uenerant, eorum testimonio, quæ ipse lib.* IIII. *de plantarum historia memoriæ prodidit, sed tantùm odoris gratia uestibus inserebantur. Quin & eorum usus erat antidoti loco contra uenena, ad quæ demolienda semen præcipuè efficacissimum habent.*

Citriorum mira facultas.

Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolens, atque miseriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocissimisq; feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est, citrium tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridie uerò iussit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est, alter uerò à fera ictus undique liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarum historiarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrij uis latuisset. Seruantur citria mala diutius incorrupta, si hordei, uel milij aceruis obruantur.

Citriorum uires.

Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum uiribus plenius disserendum est. Citria itaque uenenis aduersantur, eorumque maximè semen. Citrij decoctum collutione, oris halitum commendat, suauitatemque accersit. Ipsa autem integra uestiarijs condita, uestes non modo gratissimo odore perfundunt; sed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & crassum generant succum: ob hoc uesci ijs melle, aut sacchoro conditis satius est, quòd uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcetque pestis contagia. Proinde recentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Citrij mali meminit Galenus

lib. VII.

POMA ADAMI.

lib. VII. *ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, ſed ab omnibus Citrium nuncupari adſolet. In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, refrigerantiumque. In cortice uerò itidem deſiccantem temperiem eſt ſortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde deſiccat hic ſecundo exceſſu, non tamen frigidus eſt, ſed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter craſſi ſucci eſt, & pituitoſa, frigidaque: nam & ipſa editur, ſicut & cortex. Semen omne edi ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & digerendi uidelicet, ſiccandique facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia uerò denique exiccandi, ac digerendi uim obtinent. hactenus Galenus. Vbi animaduertendum eſt, quòd cùm initio capitis inquit, In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neque de uero eorum ſemine; ſed tantùm de acido Citrij ſucco, in cuius medio ubique includitur*

Citrii mali uires ex Gal.

cluditur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius uerba in calce ferè capitis ostendunt: quæ ita sonant. Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semē est. Hic amarus est, & discutit, hoc est calefacit, & exiccat secundo recessu. Quam rē malè, meo quidem iudicio, assecutus Auicenna, utpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo semini Citrij secundam calidorum, & siccorum sedem assignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & siccorum classem adscripsit, nullum quidem uerbum faciens de acido Citrij succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstrauimus. Non longè natura, & uiribus à citrijs distant mala LIMONIA, & AVRANTIA *dicta, & illa, quæ* ADAMI *poma uulgò uocantur, nos uerò Lomie dicimus: tametsi Limonia magis cùm facie tum facultate Citria referant. Sunt tamen Citrijs minora, oblonga, cute non adeo crassa, & magis succo prægnantia, qui gustu acidior percipitur, semine fere simili, & colore pallida. Aurantia uerò poma, rotundiora, & per maturitatem aureo prorsus colore nitentia: cortice limonibus crassiore, amarioreque. Internus succus, quo maximè sunt referta, non in omnibus eodem percipitur sapore. Nam in hoc genere acidus, in illo dulcis, in altero uinosus habetur. Horum arbores quemadmodùm, & Citrei mali coma perpetua uirent, folijs Lauro latifoliæ proximis, crassis, læuibus, odoratis, & in acutum desinentibus. Rami pariter illis sunt flexiles, lentique, aculeati, cortice ex uiridi subalbicante. Flores albi, odore perquàm præstanti. Decerpuntur flores, ubi copiosi proueniunt ab Vnguentarijs ad uaria odoramenta paranda. Peculiariter autem distillatur ex ijs aqua, quæ non solum odoris præstantia cæteras præcellit, sed ad medicamenta etiam optimè facit, & præsertim ad pestilentes febres, quæ cum exanthematibus eueniunt. Datur enim potanda sexunciarum pondere, magno sanè auxilio, ubi per sudorem à centro ad circunferentias infectos humores trahere sit opus. Siquidem hæc aqua ualenter sudorem prouocat, & cordi plurimum succurrit. Arbor hæc semper pomifera est, & eadem ferè, quæ citria præstat. Aurantia calidiore sunt Cortice: quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior gustu deprehenditur. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt, cæterorum uerò succus refrigerat, & putredini aduersatur. Quocirca febricitantibus bellè conueniunt, dulcia uerò contra. Fit è Limoniorum succo, sicut & citriorum, serapium ad restinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad pestilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aqua, quæ è Limoniorum succo calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, uitiligines ubicunque sint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admista febribus acutis, & contagiosis mirè succurrit. Epota uentris tineas enecat: id quod etiam præstat succus recenter expressus, unciæ pondere potus idem ex immaturo pomo expressum sesquiunciæ pondere. Ex uino cretico potus, mirifice calculos pellit. Cæterùm non parum laboris impendisse uidetur Brasauolus in præfatione sui de simplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius existimauerim, uulgò Arantia, quasi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuisse. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepisse uidentur: unde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc est, aurea mala dicta fuere. Cæterum non longè natura, & uiribus à Limonibus distant, quæ Adami poma uulgus uocat. Siquidem planta, quæ hæc profert, folio est Limonij arboris maiore, patentioreque, ramis etiam similibus, floribus Citrei mali æmulis; fructu Aurantijs duplo triploue maiori rotundoque, cortice non admodum crasso, pallido, crispo, & inæquali, fissuris quibusdam apparentibus, perinde ac si dentibus demorsus esset, unde illi nomen, quòd putet ignarum uulgus hoc illud esse pomum, quod ab Adamo in Paradiso delitiarum demorsum fuit. Sed hæ fabulæ sunt. Succosa, ac acida madet pulpa sapore, limonibus haud longè absimili, sed non ita palato grata, in qua semina latitant Citrei, aut Limonij mali similia. Præstat pomorum succus ad ea omnia, ad quæ limonia præstare diximus, minore tamen efficacia. Peculiariter autem ualēt poma ad scabiem, si per medium secta, & tenuissimo sulphuris puluere aspersa, & deinde, Cinere feruenti calefacta corpori scabioso confricentur. Reliquum est, ut singulis malis sua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis* μῆλα *uocantur: Arabibus, Tuffa, seu Tufaha: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hispanis, Mansanas: Gallis, pomes. Ea uerò, quæ Græcè* κυδώνια μῆλα, *Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicuntur: Arabicè Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten, aut Kutten: Hispanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Conting. Quæ autem Græcum nomen habent* μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, *eorum Latinum est Mellita, uel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, quæ* περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα *Græco nomine, Latino Persica mala appellantur; Arabico, Sauch, seu Chauch: Italico, Pesche: Germanico, Pfersich: Hispanico, Pexegos: Gallico Pesches.* Μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια *quæ Græci, Latini Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritani, Mermex seu Mirmix, Mex, Mesmes, siue Mismis: Itali, Armeniache, Bacoche, Moniache, & Grisomele: Germani, S. Iohans pfersich: Hispani, Albricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Galli, Abricot. Mala denique* Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα *à Græcis uocata, Latinis similiter Medica mala, aut Citromala, & Citria dicuntur: Italis, Cedri, & Citroni: Germanis, Citrin oepffel, Iuden oepffel, & Citronaten: Hispanis, Cidras: Gallis, Citron: Boemis Citrynouuy.*

Auicenna notatur.

Limonia, & Aurantia, & Adami poma.

Nomina.

Ἄπια. PYRA. CAP. CXXXII.

PYrorum multa genera. Quæ tamen omnia adstringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum sistunt: ieiunos esitata lædunt. Achras pyrastri genus est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem conuenit. stringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

PYRA.

Pyrorum conſideratio.

QVoniam Pyra uulgatiſſima ſunt non modò in Italia, ſed ubique in tota Europa: ideo ſuperuacaneum duxi eorum arbores per hiſtoriam explicare. Multa, ac uaria apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut Plinius refert libro, & capite XV. celebrauere ſuperba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, ſeueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, ſignina, purpurea, ſementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas ſanè uarias appellationes mutuata ſunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum uſum reuocarunt: uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaque noſtri quoque Hetruſci antiquorum conſuetudinem ſecuti, uarijs nominibus à diuerſis inditis cauſis ſua Pyra uulgò appellant moſchatelle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, ſpinoſe, quadrane, carouelle, papali, ſan Nicolo, durelle, zuccaie, campane, uernareccie, gentili, porcine, ſementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata. Cæterùm ſi quis uellet in noſtratibus,

ueterum

ueterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, ut unumquodque eorum genus peculiarem, perspicuamque habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, ut ex sola nomenclatura innotescant. Porrò in uniuersum de eorum uiribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorum facultates, ex saporibus gustu dignoscuntur: cùm dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ unum, uel plures præ se ferunt sapores: & contrà, hæc deinceps ab illis sint diuersa. Pyra (ut scriptum reliquit Galenus lib. V. simplicium medicamentorum) esu stomacho grata sunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et lib. II. de alimentorum facultatibus ita scribit. Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoque alia austera tantùm, uel acerba apparent: ueluti quædam acida, quædā dulcia, quædā deniq; ex horū mistione composita sunt quæ nullā penitus huiuscemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cùm aquea sint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum usus, qualis malorum.

Pyrorum facultas.

Pyrorum uires ex Gal.

MESPILVS PRIMA.

At pyris,

At pyris, præſertimque grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos: ſiccataque reponunt. Quibus coctis per hyemem, & uer, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium uice ueſcuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, ſeu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Pyren: Hiſpanis, Peras: Gallis, Poires: Boemis Hrußky. Nomina.

Μέσπιλον.

MESPILVS. CAP. CXXXIII.

MEſpilus, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio †pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ. Fert pomum ſuaue, exiguo malo non diſſimile, tribus intus oſſiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè matureſcit, eſu adſtringit: ſtomacho gratum eſt, aluumque ſupprimit.

MESPILVS ALTERA.

Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alij epimelida uocant. Arbor folijs mali, ſed minoribus. Pomum fert rotundum, eſui aptum,[a] umbilico latiore: quod adſtringit, ſeroque matureſcit.

a πυθμώ. i. fundum, meum habet.

Meſpilorum conſideratio.

Meſpilorum hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ folijs eſt pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ noſtratibus haud quaquam adſtipulari uidetur. Quippe (ut ſenſu patet) noſtrates Meſpili folijs oblongis, ceraſorum ferè ſimilibus uirent, non autem apij modo per ambitum inciſis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuauem, ſed potius iniucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oſſicula, non ſanè terna, ut primo Meſpilorum generi aſſignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè adſcribi poſſit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copioſa ſeritur in hortis, uiridarijs, ac uineis, Azarolo uulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in ampliſſimo uiridario Pompei Cardinalis à Columna uia, qua itur ad poetæ Maronis ſepulcrum, uel ut uulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor eſt mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud abſimilis: ſpinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis, floribus albicantibus, racematim cohærentibus. Fructus illi ſunt oblongi, rubentes, uulgaribus meſpilis æquales, ſed arctiore umbilico, tribus tantum intus oſſiculis. Matureſcunt Autumno; Septembri tantum menſe. Ex quo perſpici poteſt, eos Dioſcoridis codices hoc loco ſcatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs eſſe pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut ſuperius ſuo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat diſſectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifeſto eſt indicio, quod de hoc Meſpilorum genere poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus lib. III. cap. XII. cùm inquit. Magnitudine arbor iſta excellit, gyroque comatur. Folium magna ex parte infiſſum, quod uel apium parte poſtrema imitatur, ampliore figura, quodque promiſſum, neruoſum, apio tenuius, oblongius, totumque circuntuſum eſt, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numeroſa, altaque arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis eſt. hactenus Theophraſtus. Quæ ſanè uerba certo ſunt argumento, eam Dioſcoridis lectionem planè deprauatam eſſe, quæ huic Meſpilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioſcoride eius in hiſtoria ſilentio diſſimulatum, quòd ſcilicet apij modo per ambitum ſit diſſectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Meſpilo interceſſiſſe cognationem, ut ſi Meſpilus hæc oxyacanthæ inſeratur, omnium ſpecioſiſſima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria eſt, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatæ fructus nullis prorſus notis reclamant Meſpilis, quæ primo loco à Dioſcoride deſcripta ſunt. Siquidem ij exigui ſunt, terna includunt oſſicula alijs Meſpilis duriora; quanquam magnitudine, & forma diſſimili, ſeram ſentiunt maturitatem, ori grati habentur, ſtomacho non iniucundi, & reliquis denique notis, ac qualitatibus illorum ſpeciem adeò repræſentant, ut non aliud hac in re aſſerendum putauerim, quàm quòd idem ſint Azarola, & Dioſcoridis Meſpila à quibuſdam aronia dicta. Hæc cum maturitatem ſenſerint, guſtui haud parum placent. quo fit, ut ab incolis pro delitijs, non ſolum cruda expetantur in cibis, ſed ijs etiam ſaccharo, melleque aſſeruata edantur. Eadem gratiſſimus ſunt cibus utero gerentibus. Quippe non modo ſapore placent, ſed earum malaciæ ſubueniunt. Quæ porrò Meſpili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, uulgaribus noſtratibus collatæ nihil inter ſe diſſentire comperiuntur. Quapropter nil mirum ſcriptis mandaſſe, Dioſcoridem, alterum hoc Meſpili genus copioſum in Italia naſci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à noſtratibus Meſpilis diuerſam ſumpſiſſe, liquidò conſtat. Quandoquidem lib. VI. ſimplicium medicamentorum ſcribit, eius fructum acerbum eſſe, & uentriculo noxium. Epimelida autem à ruſticis Italiæ unedonem nominari. Hoc inſuper illud confirmat, quòd Galenus de utroque Meſpilorum genere, ſeorſum diuerſis capitibus tradiderit. In Meſpilorum hiſtoria Serapio apertè hallucinari deprehenditur, quippe qui ſorbi titulo omnia refert, quæ de utroque Meſpilorum genere ſcripſit Dioſcorides. Verùm etſi hac in re is quidem aberret: declarat tamen primum Meſpili genus nobis Italis Mauritanos ſecutis Azarolum eſſe: nanque is Arabico idiomate Meſpila Zaror appellat. Vulgaria Meſpila deuorata cœliacos, dyſentericos, & diarrhæa affectos iuuant. Siſtunt faucium, gutturis, dentium, & gingiuarum fluxiones, ubi eorum decocto os colluatur. In hoc ſi inſideant fœminæ, menſium abundantiam ſiſtit. Fit è ſiccis Meſpilis, roſarum ſucco exceptis, additis aliquot Cariophyllis, & coralliorum rubeorum nonnihil, quinetiam myriſticæ nucis, cataplaſma, ori uentriculi admouendum, ad compeſcendas uomitiones, & præſertim, ubi cibus reijciatur. Sicca folia in puluerem aſperſa, recentia uulnera glutinant, & ſanguinis profluuium ſiſtunt. Ideo dantur quoque utiliter ad cruentas reiectiones. In ſumma ubi adſtrictione, corroborationeque opus ſit, cum folia, tum fructus plurimum præſtant. Meſpilorum oſſicula, in puluerem contrita, calculos è renibus pellunt, ubi coclearis menſura ex uino, in quo uulgaris petroſelini radices decoctæ fuerint, ebibantur. Meſpilorum uires recenſuit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Meſpili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuerſum gerat, grana, quorum unumquodque arboris eſt ſemen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipſius mali; & acini, ipſius uitis: & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus eſt, uixque edi poteſt, uentrem ſtrenuè coercens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus ſic inquit. Horum eadem quoque prædictis eſt ratio. Ambo enim adſtringunt, ſed multò fortius Meſpila, quàm ſorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatiſſimè exhibentur: ſorba tamen ipſis ſunt ſuauiora. Prorſus nanque nihil acerbi, ut Meſpila obtinent, ſed ſuccus eorum citra acerbitatem auſterus eſt. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuaſque eſſe comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, ſed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouiſſe longè tibi fuerit utilius, quàm ſi primam huius dictionis ὄνων ſyllabam ab antiquis Athenienſibus per o, ſolùm prolatam, ſcriptamque fuiſſe cognoſcas. Meſpila, nullis intus oſſiculis, miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius. Arbor μέσπιλον, ἢ μεσπίλη Græcis, Latinis item Meſpilus, & Meſpila nominatur: Arabibus, Zaror, ſeu Zarur, & Alzarur: Italis, Neſpolo: Germanis, Neſpel: Hiſpanis, Neſperas, Gallis, Neſplier: Boemis Nyſpule.

Azaroli deſcriptio.

Meſpilus altera.

Serap. lapſus.

Meſpilorum uires ex Gal.

Nomina.

† *Ne uideamur hîc temere communem lectionem immutaſſe: quæ eſt pyxacanthæ, lectorem admonere non alienum duximus, uariam eſſe huius loci ſcripturam in Græcis tum impreſſis, tum uetuſtis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uiſa ſunt, quæ habent pyracantham, uel oxyacantham (idem enim eſſe putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.*

Λωτὸς δένδρον.

LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

LOtus arbor eſt uaſtæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem: dulcem, cibis gratam, ſtomacho facilem. Aluum ſiſtit baccis. Ramentorum ligni decoctum ſiue potu, ſiue infuſione dyſentericis, ac fœminis fluxione uuluæ laborantibus; auxilio eſt: rufat capillos: citam aluum cohibet.

LOTVS.

Loti arboris hiſtoria.

Lotus (inquit Theophraſtus lib. & cap. quarto de plantarum hiſtoria) proprium genus præſtat, magnitudine quanta pyrus, aut paulò minore, inciſuras folium habet, ac Ilicis eſſe uideatur: materies nigra. Genera eius plura, fructibus inter ſe diſcreta. Fructus magnitudine fabæ: matureſcit uuarum modo, uarie colores immutans. Naſcitur ut myrta, aduerſa inter ſe denſus ſuper germina, guſtatu inter Lotophagos dictos prædulcis, ſuauis, innocuus, atque etiam bonæ frugis. Ventribus, eſt bonus, ſuauior uerò, qui ſine ligno interiori eſt: nam uel genus huiuſmodi eſt, & uinum eo exprimitur. Multa hæc arbor, fructuque copioſa eſt. Exercitum itaque ophelli cum in Carthaginem proficiſceretur, uel eo fructu diebus pluribus paſtum commeatuum defectu, accepimus. Eſt igitur in Inſula Lotophagia, Pharide uocata, larga copia. Hæc autem inſula abeſt, & non multum diſtat. Cæterùm non minor in continenti, ſed longè largior eſt. Plurima enim hæc omnino in Lybia. Hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit Plinius lib. 13. cap. 17. his uerbis. Eadem Africa, quæ uergit ad nos, inſiguem arborem Loton gignit, quam uocant Celtim, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa I

PSEVDOLOTVS.

Syrtes, atque Nasamenas. Magnitudo, quæ pyro. Incisuræ folio crebriores, alioqui Ilicis uiderentur. Differentiæ plures, eæque maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, sed ante maturitatem alius, atque alius, sicut in uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo, non ut in Italia Cerasi, tam dulci ibi cibo, ut nomen etiam genti, terræque dederit. Melior sine interiore nucleo, qui in altero genere osseus uidetur. Vinum quoque exprimitur illi simile mulso, quod ultra denos dies negat durare Nepos. Baccasque contusas cum Alica ad cibos dolijs condunt, quin & exercitus pastos eo accepimus, ultro, citroque commeantes per Aphricam. Ligno colos niger, ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breuesque alios usus excogitant. Dioscorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor esset uastæ proceritatis. Cui subscribens idem Plinius lib. XVI. cap. XXX. sic inquit. Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latissima expatiantium umbra, & in uicinas domos sæpe transilientium. Item eodem loco ita scribit. Loti fructus syluestris quidem est, sed cerasorum penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior,

LOTI AFRICANÆ SPECIES.

aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, ualidioresque, aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. & libro decimo septimo, capite primo, lotos ingentes esse arbores quoque ostendit his uerbis. Ex sex arbores fuêre Loti patula ramorum opacitate lasciuæ. Cæterùm non solum ingentes esse arbores Lotos testatur Plinius, sed etiam in longas perdurare ætates lib. XVII. idem ostendit his uerbis. Romæ uerò Lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus CCCLXIX. urbis æde condita: incertum ipsa quanto uetustior. Esse quidem uetustiorem non est dubium, cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nunc circiter annum CCCCL. habet Antiquior illa est, sed incerta eius ætas quæ capillata dicitur, quoniam uestalium Virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera Lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex uictoria de Decumis, æqueua ibi intelligitur, ut autor est Massurius. Radices eius in forum usque

Lotus Italica. *Cæsaris, per stationes municipiorum penetrant. Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui ueram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino & Goritiensi agro uulgò Bagolaro uocatur: in Veronensi uerò, & in alijs quibusdam Italiæ locis Perlaro. Siquidem licet harũ arborũ multæ pyri magnitudinẽ æquent; pleræque tamen conspiciuntur, quæ longè admodum pyrum proceritate uincunt. Hæ itaque præterquàm quòd caudice constant crassissimo, ramis latissimis in altitudinem latitudinemque se extollentibus; cortice spectantur læui, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, ut is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, ut tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisque quæ medio autumno flaccescunt. Fructus eis (ut Plinius libro XIII. & decimo sexto inquit) cerasorum similitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet. Is primo uiret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit: denique, postquàm maturuerit, nigricat, gustu non ingrato. Quæ omnes huiusce arboris delineationes, ac notæ, Dioscoridis, & Plinij loto planè respondere uidentur. Non desunt tamen, qui nostræ refragentur sententiæ, censentes fortasse Lotum haud prouenire in Italia, sed his maximè repugnat Plinius, qui Lotum Italiæ familiarem esse affirmat. Itaque cum nulla alia arbor crescat in Italia, quæ Plinianam referat lotum, quàm ea de qua diximus, nulla ratione possumus, debemusque à nostra deflectere*

Ruellij error. *sententia. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc æuo Italiæ esse copiosam. Cæterùm nesciuerim ego, quorum testimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci uulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (ut superius de paliuro disserentes diximus) uti ex uiburno nostro, uulgò uerò lantana, quidam uiscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ sanè opinio tantùm abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioque retulimus, ut etiam ei prorsus aduersetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua uirens coma, folijs admodum per ambitum aculeatis, exigua procesitate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant. Atqui ridenda magis uide-*

Anguillarii lapsus. *tur Anguillarij diligentia in uertenda ex Theophrasto Loti historia in Italicum sermonem. Siquidem is, dum nescio quos carpit, quod perperam (ut ille putat) Theophrasti lectionem uerterint, ipse præ cæteris dum se peritissimum eiusdem interpretem facit, erroribus illis omnibus, quibus alios accusat, apertissimè notari potest. Nam ubi Theophrastus habet δὲ κάταπερ τὰ μύρτα, παράλληλα, ille quidem uertit. Come quelli del Mirto intrecciati. idest Myrti modo triplici ordine implicitis. Deinde ubi statim Theophrastus habet πυκνὸς ἐστι τῶν βλαστῶν manifestò declarans fructum ipsum densum prouenire super ramorum germina; ille ad arborem, non ad fructus respiciens, autoris sententiam destruit. his uerbis. è copioso di germogli. idest germinibus copiosus est. deinde, ubi paulo inferius Theophrasto legitur καὶ ἐστι πρὸς τὴν κοιλίαν ἀγαθὸν. ἡδίων δὲ ὁ ἀπύρηνος ἐστι γὰρ καὶ τοιοῦτον γένος, ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον δὲ αὐτοῦ, inutile admodum, & sine ullo prorsus sensu, uertit Anguillarius hoc modo, Ma di questo è piu soaue il primo, percioche ue n'è una sorte cosi chiamata, & di questo se ne faceua uino. idest isto suauior est primus, quoniam genus unum est ita uocatum, ex quo uinum parabatur. Hæc qui uiderint, facilè cognoscent Anguillarij in Græcis literis peritiam. Præterea manifestò is hallucinatus deprehenditur, ubi Plinij authoritate parari uinum dicit ex eo loti arboris fructu, qui nucleum habet. Siquidem contra Plinius ex ijs loti baccis uinum fieri scribit, qui sine interiori nucleo habetur: quemadmodum scribit etiam Theophrastus. Sed de his satis. Cæterùm misit ad me plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli allatam, Augerius de Busbecke, uir quidem clarissimus, cui subscriptum erat, Dactyli ex Trapesonda dulces, & gustui delectabiles. Hanc itaque ego inter Lotorum genera annumeranda censerem; & præsertim, cum legerim apud Athenæum eadem de loto scripsisse Polybium, quæ de dactylis scripsit Herodotus, nec fortasse ab re fuerit, inter lotos recensere aliam quoque plantam, quam, hîc Pseudoloton uocauimus. Sed hæc obiter dicta sint. ut alij, quoque, qui rem plantariam excolunt, suam his mentem adhibeant. Sunt etiam qui putent Lotum Atheneo Zyzyphum esse nostratem, sed decipiuntur, quod zyzyphus folia non ferat Rhamno latiora, nec baccas rotundas puniceasque, sed oblongas, & aureas potius, quàm rubentes. Quinetiam, quòd Zyzypha esui ficubus, dactylisque haud persimilia sint, nec eos odoris suauitate præcellant. Lotum scriptis tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lotus arbor non ita multæ adstrictoriæ qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exiccatoria. Itaque lignorum ipsorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dysenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout usus poposcerit, nec infunduntur tantùm, sed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum*

Nomina. *quippe est & in sermone de ladano, eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibiturum. Planta, quæ Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, seu Alsadar: Italis, Loto albero: Hispanis, Almez.*

Κρανία. CORNVS. CAP. CXXXV.

a Meum & Drag. ξανθὸν ἢ κηροειδῆ. i. flauus aut ceram colore referēs, sed Catacuz. ξανθὸν ἢ κροκοειδῆ. i. flauus aut croceus.

CОrnus dura arbor est, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem [a] rubescunt, aut ceræ colorem repræsentant. In cibo adstringunt: profluuio alui, atque dysenteriæ salutares, siue in edulio, siue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo resudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

Cornus

CORNVS.

Cornus est uulgaris notitiæ. Cæterùm (ut lib. III. *de plantarum historia, cap.* XII. *memoriæ prodidit Theophrastus) sexus in ea duplex inuenitur. Nanque consurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, nisi quòd pinguius, crassiusque: cortice neruoso, & tenui: caudice non minus crasso. Fœmina uirgas paruas, sicut salix amerina, suo latere profert, & fruticosior est. Nodos ambæ, perinde ac uitex, tum germinatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaque solida, cornibus densitate, firmitateque similis, unde illi nomen. Fœminæ uerò medullam continet & mollior est, atque cauatur: ob id ad uenabulorum usum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem sterilem dicunt; fœminam autem fructuosam. Nucleum fructus oliuæ similem habet, gustu dulcis, odoratuque gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatque eodem modo, ut singulari pediculo plura proferat. In Macedonia uerò (ueluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ sunt: sed mas per æstatem, fœmina uerò per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate cedunt, ut mandi uix possint.* Corni consideratio. *Porrò cauendum est, ne Corni arbores prope aluearia conserantur, uel à natura productæ*

ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo citata commoriuntur. Atqui contrarium in homine operatur. At certè mirandum est, quòd scriptis mandauerit Theophrastus, Cornum arborem amygdalæ folio uirescere, cùm longè diuerso prorumpat. Eaque propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida monte prope Troiam tum soli, tum etiam cæli magis æstuante natura, corno folia adeò restringi, ut amygdalæ quadantenus æmula uideantur: etsi, meo quidem iudicio, potius putandum sit, Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse.

Theophrasti locus suspectus.

Arbor est Cornus mediocris proceritatis, plerunque fruticosa, uirgis numerosis, è breui caudice emergentibus, nodosis, firmis, robustisque. Tota arbor scabra uestitur cortice, adstringenti admodum sapore: proinde expetitur pistrinariis fabris, ad parandos rotarum dentes. folia illi sunt sanguineæ uirgæ, tactu læuia, mediocriter crassa, ac uenosa. Flores edit muscosos aurei coloris, è quibus baccæ oriuntur rubentes, oblonga oliuarum figura, præduro intus ossiculo. Fit ex baccarum pulpa quoddam obsonii genus cydonite non dissimile. Quin & ex eorum decocto, & sacchara liquor ignis opere, & coctura concrescit, coagulaturque, qui præterquàm quòd gratissimo placeat gustu, datur utiliter dysentericis, ac fœminis mensium

Cornorũ usus in cibis.

VIRGA SANGVINEA.

profluuio

profluuio laborantibus. Aduersatur cornus à canibus rabidis demorsis ut inferius lib. VI. *diffusius dicemus. Corni uires memoriæ prodidit Galenus lib.* VII. *de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipsum ualenter uentrem restringere, sicut & mespila. Folia quoque & germina gustu acerba sunt, ualenterque desiccant. Itaque maxima uulnera glutinare possunt, potissimum durorum corporum: at paruis uulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant. Corno haud longè absimilis est planta, quam nos uocamus in Hetruria à sanguineo uirgarum colore uulgari idiomate* SANGVINO, *& Sanguinello. Crescit hæc in dumetis, & sepibus, uirgis Corno tenuioribus, robustis, nodosisque. Cortice sanguinis modo rufescente: folijs Corno proximis, paulò tamen latioribus, neruosis, & rubenti pediculo nitentibus. Floret Vere umbellis albicantibus, quarum flores baccas edunt, racematim cohærentes, sanguineis tenuibusque petiolis appensæ, orobi magnitudine, primùm uirides, & per maturitatem nigricantes: è quibus Ananiensia Rura, in Triden-*

Corni uires ex Gal.

Virgæ Sanguineæ consideratio.

SORBVS DOMESTICA.

tino

tino agro, oleum conficiunt, ad lucernarum uſum expreſſis torculari, decoctis prius in aqua baccis. Ligni materies dura, oſſeaq́ue habetur. Corno minimè cedens. ob idq́ue ſunt qui uelint hanc Cornum eſſe fœminam, ſed non uideo, quibus argumentis hoc probare nitantur. Atqui fortaſſe à ſcopo non longè aberraret qui diceret, hanc uirgam eſſe ſanguineam, de qua Plinius meminit libro uigeſimo quarto cap. decimo. his uerbis. Nec Virga ſanguinea felicior habetur, cortex eius interior cicatrices, quæ præſanauere, aperit. Hæc ille. Sed an planta ſanguino nobis uocata id præſtare poſſit, non dum periculum feci, quo fit, ut hanc ſententiam non auſim affirmare, cum nullis notis de ea meminerit Plinius. Baccæ quæ ad maturitatem peruenerunt, amaro, acerbo, adſtringentiq́ue ſapore deguſtantur. Quare oleum, quod ex ijs exprimitur, tale quoque eſſe, neceſſe eſt. Porrò plura non habeo, quæ de hac planta in medicum uſum ueniant.

Nomina. *Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus uocatur: Italis, Corniolo, ueluti fructus eius Cornole: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum, & Dierlem: fructus uerò Vuelſch Kirſen: Hiſpanis, Cornizolos: Gallis, Cornier: Boemis Driukouuy.*

SORBVS SYLVESTRIS.

Οὔα. **SORBA.** CAP. CXXXVI.

SOrba [a] colorem luteum referentia, priuſquàm matureſcant, diſſecta, & ſole ſiccata manduntur, ut aluum ſiſtant. Eadem eſt functio molitorum farinæ, ſi polentæ loco ſumatur. Quod & decoctum eorum in potu præſtat.

a Meum μηλέζοντα.

SOrba fructus ſunt in Italia uulgatiſſimi, nulliſque non cogniti. Duorum ſunt generum, quæ domeſtica ſunt, quemadmodum & quæ ſylueſtria. Domeſtica pomorum diuerſitate noſcuntur. Nam alterum quidem mas, alterum fœmina. Vtraque arbor caudice exit recto, ac longo, ramis in altum aſſurgentibus: folio Fraxini ſed anguſtiore, auerſa parte albicante, &

Sorborum conſideratio.

SORBVS TORMINALIS.

per

per ambitum serrato. Album edit florem, racematim prodeuntem, è quo fructus exeunt in racemi modum, & ex uno tantum exortu pediculos ducentes, in altera quidem orbiculati, & succo odoratiore, ac mitiore, in altera uerò ouati pyri faciem referentes, & gustui asperiores, insuauioresque, & minus olentes, colore subpallido, & in latere rufescente. Decerpuntur immatura Autumno, & in manipulos, colligata suspēduntur, uel reponuntur substratis straminibus, ut ita mitescant, nam aliter præ nimia austeritate nec mandi, nec deglutiri possunt. Ligni materies solidissima, ac compacta. Ideoque ad mensas parandas lignarijs fabris perquàm libenter expetitur, quemadmodum & uirgæ à bubulcis ad stimulos parandos. Cortice uestitur scabriusculo, colore ex flauo albicante. Radix illi rara, crassa, solida, atque descendens. Syluestrium (ut diximus) similiter genera duo. Vnū quod propriè syluestre appellatur, alterum quod TORMINALE *uocat Plinius. Syluestre ferè facie à satiuo non differt, præterquàm fructu, qui umbellatim sambuci modo prodit, crocantibus in rufum baccis oxyacanthinis, magnitudine ferè æqualibus, sapore tamen à domesticis non parum dissimili, quæ per hyemem à rusticis ad aucupia asseruantur. Eæ enim turdis gratissimæ sunt Torminalis folio est uitigineo, Platani modo, læui, haud infirmo: baccis oblongis, asperiusculis, teretibus, racematim coeuntibus, & longo pediculo appensis, colore ferrugineo, sapore acido, & austero. Arbor ipsa spectatæ satis habetur proceritatis, cortice obducta læui, & materiæ haud fragili.*

Sorbi Torminalis consid.

Hanc Anguillarius manifesto sanè errore Cratægum esse censet. Siquidem Theophrasto lib. 3. cap. 15. de historia plantarum Cratægus folio Mespili prolixo. s. est, uerùm maiori, latiori, oblongiorique, nec serrato quemadmodum illa sit. Atqui quantum distet Torminalis sorbi folium à Mespili folijs, manifesto testatur Plinius lib. 15. cap. 21. Quippe qui Torminali Sorbo Platani, non Mespili folia esse scribit. Adde quòd huic Sorbo ligni materies, nec uersicolor sit, nec ualida, nec flaua, qualis Cratægo esse debet; si Theophrasto credimus. Quinetiam nec fructus conuenit, qui in hac Sorbo oblongus semper uisitur, in Cratægo uerò magna ex parte turbinatus.

Sorborum uires ex Gal.

Sorba, testimonio Galeni tum lib. 8. simplicium medicamentorum, tum lib. 2. de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quam mespila, sed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico usu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturque.

Nomina.

Sorbi fructus Græci ὂα, *Latini Sorba, Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel, Sperbieren: Hispani, Sorbas: Galli, Cormiera nominant: Boemi Kzerbiny.*

Κοκκυμηλέα.

PRVNVS. CAP. CXXXVII.

PRunus arbor est nota. Cuius pomum estur, sed stomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho utilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in uino decocta collutione, & gargarizatu, uuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestrium Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa uerò decoctæ stomacho utiliores redduntur aluumque magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat: [a]potum in uino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

a Addit Catacu. παρεμπλάσικον. i. cutis meatus obstruens.

Prunorum consideratio.

PRunorum differentiæ inexplicabiles ferè sunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam uerò parua: quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia uinosa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conspiciuntur. Cæterùm licèt Dioscorides pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit: Galenus tamen aliter sensisse uidetur septimo simplicium censu, ubi sic inquit. Pruni fructus uentrem subducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata uentrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuò soluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus.

Galeni tutela contra Brasauolum.

Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atque doctissimo, suo de simplicium examine, ubi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquàm quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapsus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non solùm pruna Damascena sicca; sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamenta deiectoriam simul & adstringentem uim obtinent, ut manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quod primùm aluum deijciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sane prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit, Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cùm loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria ui pollere, lib. 11. de alimentorum facultatibus his uerbis attestatur, Prunis æquè ac ficubus concessum est, ut uel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima ijs, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla uerò Damascenorum uel plurimum. Probatissima in his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna, laxaque sunt. At parua, dura, acerbaque & in cibo praua sunt, & uentri subducendo minùs idonea. hæc Galenus. Ex cuius uerbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argumentis Brasauolum adductum fuisse, ut hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cæteræ denique non fructuum modò; sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima, ijs similia, quæ Galeno præferuntur, esu uentrem soluere non inefficaciter adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse uolumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damascena siccata

PRVNVS.

na siccata aluum adstringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd uoluerit, ea esse deiectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem deijciunt: proinde ea utiliter usurpant medici ad febres, aliosque biliosos affectus. Quin & seplasiarijs expetuntur: quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoresque uarios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur; sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophrastus est auctor lib. IIII. cap. III. de plantarum historia) insignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine mespilis proximum; nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasque faciunt. Hæc Theophrastus. Pruna quæ dulcia sunt, minus frigidæ naturæ possident, contra uerò acida, & austera. Atqui omnia frigida, & humida sunt. Palma datur (ut Galenus inquit) Damascenis, quæ sicca ex Syria Venetijs importantur. Secundas tenent in Germania, quæ ex Pannonia, et Transyluania conuehuntur. in quorum ge- Prunorũ usus.

PRVNVS SYLVESTRIS.

uere, quæ minuscula sunt, maiorem cum palato ineunt gratiam, in uino decocta, & saccharo aspersa. Hoc enim modo parata, & primis mensis deuorata, præter id quod esui placent, commodissimè aluum citant. Nihil enim adstrictionis habent, sed dulcia sunt.

Pruni syluestris consid.

Habetur & syluestris prunus, in dumetis crescens. Pumila est arbuscula fruticosa, & ubique aculeata folio satiuæ pruni, uerum longè angustiore, duriore, asperioreque. Vere floret floribus albis numerosisque, è quibus baccæ proueniunt magnitudine uuæ, acinis æquales, colore in purpura nigricante, uiridi intus pulpa, austero, & adstringenti admodum gustu, in quo officulus includitur cerasorum similis.

Pruni syluestris uires

Tota planta adstringenti facultate præstat, quemadmodum & baccæ. Baccæ cœliacis, & dysentericis utiliter deuorantur. Eædem cum arbusculæ radicibus ex aqua, uel uino austero decoctæ, sanant oris, linguæ & gingiuarum ulcera, & fluxiones, quinetiam columellæ & faucium ulcera, gargarissato earum decocto. Quamobrem non parum recreantur hoc medicamento, qui hydrargyro peruncti, oris ulceribus, & fluxione laborant addito lycio, alumine, & Rhodomelle. Idem decoctum in desessionibus auxiliatur fœminis uteri fluxionibus obnoxijs. Aqua è floribus

PRVNVS SEBESTENA.

floribus diſtillata hauſta inteſtinorum uermes interficit. Non diſſident effigie à prunis, nec diſſimili admodum ſunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes ſecutæ SEBESTEN *nominant, quique Græcis Myxa, & Myxaria uocantur. Quòd etſi Dioſcorides, & Galenus horum ſuis monumentis non meminerint, de ijs tamen à poſterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Pſello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores ſeri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc uerò nullis ibi in hortis aut uiridarijs (quod ſciam) uireſcit. Plantæ ramum unà cum fructu miſit ad me Præclariſſimus Medicus Gabriel Faloppius Mutinenſis, uir quidem, ut doctrina & facundia præcellens, ita humanitate, & liberalitate illuſtris. Eſt itaque arbor Sebeſtenus pruno non admodum diſſimilis ei tamen magnitudine cedens. Folijs comatur pruno rotundioribus, ac firmioribus, floribus albicantibus, racematim prodeuntibus, è quibus fructus oriuntur prunis paruis ſimiles, caliculo quodam ut glandes, ima parte colligati nucleo intus triquetro, qui ſatis baccæ proportione correſpondet. Ii maturitatem adepti, in atrum uireſcunt, guſtu ſunt prædulci, ac lenta, tenacique pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiſcum conficiunt, quod Venetijs* Sebeſten conſideratio.

Fuchsij opinio reprobata.

Alexandrinum appellant, aucupijs commodissimum: Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius medicus hac nostra ætate celeberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. 27. ut fortasse in Arabes inueheretur, quos ubique ferè odisse uidetur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria ui pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & uulgata, comprobataque continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis àluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui lib. 7. de ijs uerba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate uerò consimilis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem differens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, uentrem subducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neque huius rei nescius Actuarius hæc pluribus com-

ZIZYPHA.

miscet

miscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat uulgaris experientia, clarissimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia uocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoque Fuchsij opinionem minùs probem, quæ est, quòd electuarium de Sebesten officinis dictum uentrem deijciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam alijs admista præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, ut uirum doctissimum, & de medicina amplissimè meritum: sed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti esse deberent, ut prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis, & ueritatis præsidia, cogantur deserere. Sed ut eò nostra reuertatur oratio unde diuerterat, dicimus auctoritatibus, & experientia freti: Sebestena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi opitulantur: uentris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel salsa pituita prouenientibus maximam opem præstant deuorata triginta, aut quadraginta. ex iure carnium macerata, prima statim mensa, aluum commodissimè citant. præstantiora sunt plena, pinguia, & carnosa, quæq; situ non redolent, nec teredinem senserunt. Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZIPHA, *quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re hîc eius historiam & uires diffusius recensere. Arbor itaque est zizyphus pruno paulò humilior, caudice contorto, cortice scabro, uitis ferè uiniferæ simili. Materie oxyacanthæ proxima, radicibus firmis, ac solidis. Spinis ubique fere riget, longis, læuibus, firmis, acutissimísque, colore ex nigro rufescente, quemadmodum, & rami è quibus iuncei quidam processus exeunt, colore pallido, tenues sparti modo, lenti, ac flexiles, spithama longiores; in quibus utrinq; per interualla folia exeunt, ut in fraxino, & sorbo, impari tamen exortu, oblonga, non magna, firma, ut in clematide, quam uincam peruincam uocant: & sensim per ambitum serrata. Flores à foliorum exortu nascuntur pallidi, ac muscosi, è quibus baccæ exoriuntur oliuarum instar, primùm uirides, deinde subalbicantes: posthac aureo colore, & cùm ad ultimam uenerint maturitatem rufescentes, in quibus nucleus osseus concluditur oliuæ similis. Pulpa ante maturitatem sunt uiridi, austeriusculo sapore referta, at in præmaturis, dulcis euadit, & gustui non ingrata. Quo fit ut zizypha in humiditate, & caliditate temperata habeantur. Galenus, qui (ut nonnulli censent) ea Serica uocat, de eorum uiribus libro secundo de alimentorum facultatibus sic habet. Nec his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbósue profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur, ideo stomacho non sunt utilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tamen illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam uesicæ affectibus prodesse censeant. Verùm quoniam (ut diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna; sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à ueritate alienum. In quo tamen si uitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoque Græcis posterioribus adscribendum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcum, & medicum peritissimum suo de compositione medicamentorum uolumine, zizypha ad pectoris uitia compositis medicamentis compluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorum redundantia morbus emerserit, item eandem in his usurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medicamentis, persæpe fecisse comperio. Ideoque nil mirum si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: nanque suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, crassitie (ut rei ueritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici utiliter zizyphis uti possint & debebant. Id quod eius uerba apertè indicant, cùm dicat, quòd sanguinem incrassant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, ut datis iam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed ueritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq́ue ea ijs commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, ut recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quoduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. XV. cap. XIIII. ubi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem uenêre in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem consulem uidimus, primus utique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et lib. 16. cap. 25. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item lib. 17. cap. 10. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense Aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum lib. 9. cap. 4. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut suspicandum sit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum esse. Illud suspicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Symeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepsico, & Symeoni Sethi ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα (tot enim modis scripta inueniuntur) ea esse uideantur, quæ*

Zizyphorum consideratio.

Auicennæ defensio contra Fuchsium.

Galeno ſerica, eademq́ue Auicennæ, Serapioni, alijsq́ue pluribus Mauritanis, mihi quidem ſtatuendum uidetur, Galeno ſerica non aliud deſignare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum eſſe argumentum crediderim, in Plinio hîc ſubeſſe mendam, & illi: de zizyphis id adſcribendum eſſe, quod de tuberibus deprauatè fortaſſe legitur. leguntur zizypha ad calcem Septembris in Autumno, unà cum uinceis ramuſculis, & in manipulos colligata, Laquearibus ſuſpenduntur, prius diebus aliquot inſolata; poſtremo decerpuntur, & aſſeruantur in capſulis, ad medicos uſus. Sunt etiam qui decerpta & ſuper cratibus, aut tegetibus ſtrata tam diu inſolant quouſque rugoſa fiant. Fructus pruni, qui κοκκύμηλα *Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, ſeu Agias: Italis Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & Kriechen: Hiſpanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, Prune. Fructus uerò, qui Græcis recentioribus,* μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια, *Latinis ſimiliter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebeſtena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebeſten,*
Nomina. *Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebeſten: Gallis, Sebeſte. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis* ζίζυφα καὶ ζίνζιφα, *& Galeno* σηρίκα, *Latinis Zizypha uocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, ſeu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot buſtbeerle: Hiſpanis, Azufecifa, Gallis, Iuiubes.*

A R B V T V S.

ARBVTVS.

κόμαρος ARBVTVS. CAP. CXXXVIII.

ARbutus, siue unedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui [a] [folio:] cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen est. Maturus aut [b] flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

> a λεπτόφλοιον id est tenui cortice leg. Orib.
> b Meum ὑπόκιῤῥον. i. subfuluum.

ARbutus in Hetruria frequentissima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis uirescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & candicis corticem. Vel deprauatus fortasse (ut magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in uniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora. nec scribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioscoridis lectio. Siquidem, ut palàm est Arbuto folia insunt laurinis, & iligneis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus libro III. cap. 16. de plantarum historia, sic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamarici similem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret Mense Iulio. Flores singulari appendice parte postrema racematim cohærent, specie quisque myrto oblongo similis: & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto. cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodque defloruerit, tenue, sicut uerticillus circa fusum. Fructus anno integro maturescit, ut simul hunc haberi, atque alterum flore sponderi contingat. hactenus Theophrastus. Quæ in Hetruria nascitur, folia profert laurinis, iligneisue similia, breuiora tamen paulò, crassioraque, colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique serrata, rubra per medium excurrente costa. Caudex cortice uestitur subrubro, aspero, squamosoque, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret mensibus Iulio, & Augusto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, sorborum ferè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flauescunt, maturi uerò rubent, aspero tactu, nullo intus ossiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipidus, simul & austerus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, qua exterius conteguntur, ita ut planè acerosi uideantur. His maximè delectatur turdi, & merulæ. Quo fit, ut hyeme, quo tempore ipsa poma maturitatem sentiunt, eiusmodi aues inibi laqueis, retibus, aliisque aucupii generibus facilè capiantur. Arboris folia coriariis expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare aduersus pestem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta sit, admisto osse in cerui corde reperto, ubi statim morbus inuasit, magno (ut ipsi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipsa qualitate acerba unà cum fructu est. eum memecylum nuncupant. Est autem hic, & infensus stomacho, & capiti dolorem inferens. Huius arboris nomen Græcum est κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hispanis, Madronbo, aut Madromeiro: Gallis, Arbouces.

> Arbuti consideratio.
> Arbuti usus, & uires.
> Nomina.

Ἀμυγδαλαί. AMYGDALAE. CAP. CXXXIX.

AMygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præstant: menses admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel rosaceo: epinyctidas sanant ex uino: item putrescentia ulcera, & quæ serpunt, & morsus canum cum melle. Earum autem esu dolores finiuntur, aluum emolliunt, somnum faciunt, urinam cient: contra sanguinis reiectiones cum [a] amylo, † & mentha assumuntur: renum uitiis, & pulmonum inflammationibus [b] [ex aqua in potu, aut eclegmate cum resina terebinthina dantur: calculosis, difficilique urinæ in passo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus coli, [c] nucis auellanæ magnitudine. quinis, septenisue præsumptis, ebrietatem non sentiunt potores. Vulpes si cum quadam esca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit: & adstringit: reiicientibus sanguinem, potum auxilio est: impetigines, quæ summum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tussi uetustæ cum diluto uino potum medetur: calculosis cum passo bibere prodest. E nucibus Græcis; dulces cibo idoneæ, sed multò minus ualent in remediis, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium seu cum suo putamine, humida stomachi uitia emendantur.]

> a Catac. σὺν ἀμύλῳ λευκοτάτῳ. i. cum amylo albissimo.
> b Conclusa Orib. non legit.
> c Meum & Drag. καρύα, simpliciter.

AMygdalæ tam dulces, quàm amaræ fructus sunt ubique uulgò notissimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandique facultate præditæ sunt, quàm dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososque humores expectorandos. Arbor est Amygdalus, spectatæ satis proceritatis, caudice crasso, raró tamen, recto, cortice aspero, paucis radicibus, siquidem plurimùm singulari nititur radice, robusta, grandi, altè descendente. Folia habet persico per omnia similia, cui quoque tota æmulatur planta, nam & flores in amygdalo spectarentur, quales in Persico, nisi huius saturatiori purpura rubescerent. Floret uere incohante. Nuces edit cordis figura, quæ antequam obdurescant, integræ cum putamine comeduntur, & præsertim ab utero gerentibus. Sunt enim gustui non ingratæ. Duplici conteguntur putamine, quemadmodum iuglandes. Leguntur Augusto mense ad finem æstatis; cum extima earum tunica dehiscit. Tractu gaudent calidiore. quo fit ut in Apulia, Siciliaque optimæ, copiosissimæque proueniant. Galenus dulces paucis perstringens lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ facultatis sortitæ sunt: sola enim extenuandi, atque abstergendi ui pollent: qua tum uiscera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de utroque Amygdalarum genere disserens lib. VI. simplicium medicamentorum, primò

> Amygdalorũ consideratio.
> Amygdalorũ uires ex Gal.

AMYGDALAE.

amaras, deinde dulces prosequitur his uerbis. Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi uim possident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi satis est, unde uim eorum possis discere. Siquidem ephelim expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmoneque crassorum, lentorumque humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie uerò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum suprà demonstratum est, sed & experientia monstrat: nam in iecore crassorum, uiscosorumque humorum in extremis uasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediuntque. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor uniuersa similem sortita uim est. Nam huius radices coctæ, atque illitæ ephelis purgant. Quotquot uerò sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem possident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demonstra-

tum

tum autem retrò eſt, qualitatem dulcem moderate eſſe calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ, ut Theophraſtus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abſtergatur. Et contrà, dulces amareſcunt, ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum ſuppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires. Amaræ Gallinas, & Gallinaceos necant, ſi ab ijs deuorentur. Eædem contritæ, & fronti, temporibusque Nomina. *illite, capitis dolorem mulcent, & ſomnum conciliant, & præſertim, ſi aqua Verbenacæ excipiantur. Hæc ut Græcis ἀμυγδάλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ uocitantur: Arabibus, Lauz, Kauz, ſeu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hiſpanis, Almendras: Gallis, Amandes: Boemis Mandly.*

† *In uulgatis Græcis exemplaribus hîc non legitur* καὶ ἡδυόσμου, *id eſt, & mentha. Verùm dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuiſſe teſtatur. eam quoque & Oribaſius, & Scrapio ex Dioſcoride tranſcribunt. Quæ ut ueræ Dioſcoridis lectioni adſtipulantur; ita hoc loco mentham addendam eſſe putauimus.*

PISTACIA.

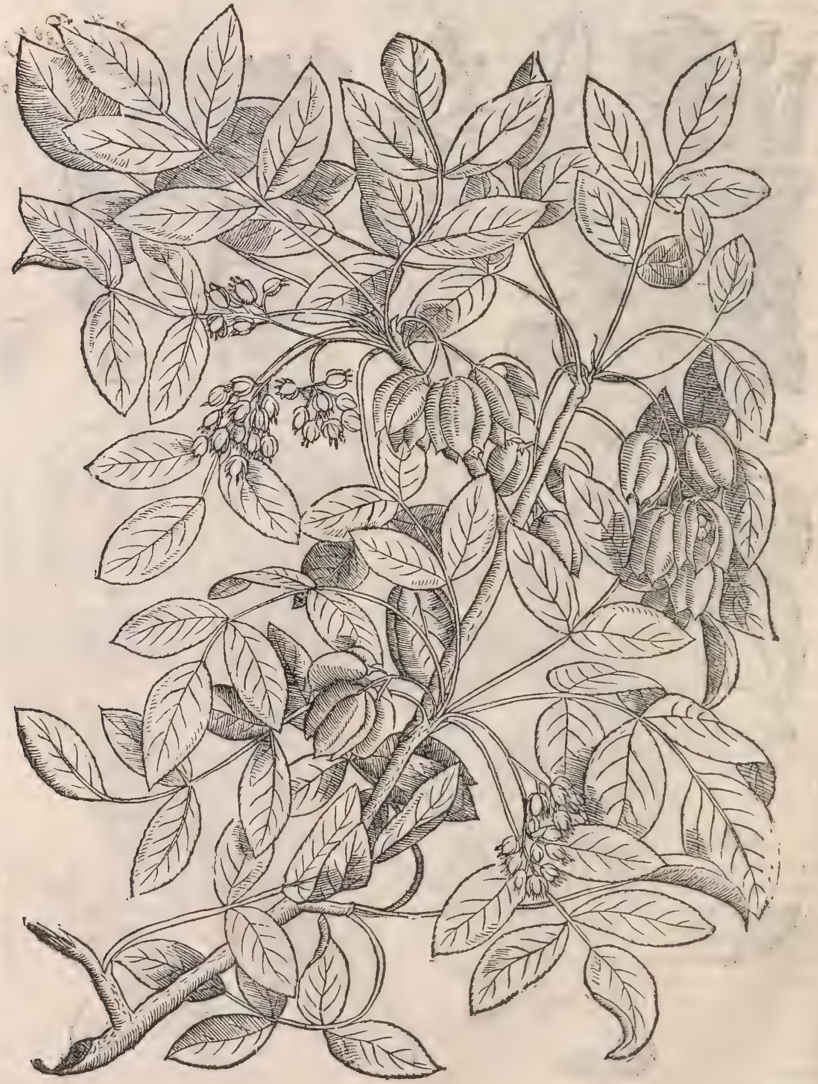
Πιστάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

PIstacia, quæ constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt, & stomacho amica. Trita cum uino contra serpentium ictus prosunt, siue edantur, siue bibantur.

Pistaciorum consideratio.

PIstacia, quorum est communis in officinis usus, ex Syria Venetias importari solent. Quæ & è Syria (ut Plinius auctor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuisset, nouissimis Tyberij Cæsaris temporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italiæ locis uidimus, Tota arbor Terebintho similis est, folijs colore ex uiridi in luteum inclinante, Terebinthi modo, è ramusculis utrinque emergentibus. Nuces racematim

STAPHYLODENDRON.

prodeunt

prodeunt è ramorum extremitatibus. rufa exterius tunica & odorata: albo sunt putamine, facie unguentariæ glandi simili. Internus nucleus cuticula contegitur rufa. Atqui medulla uirescit, sapore pineæ nuci proximo, sed odoratiore. Quo fit ut legitimam Indicam Theophrasti Terebinthum, Pistaciam arborem nulla dubitatione esse censeam, ut superius de Terebintho agentes latius diximus. Etenim notæ tam perspicuæ sunt, ut id negare nemo cum ratione possit. His accedit Athenæi testimonium. Quippe qui libro XIIII. ca. XX. Dipnosophistarum. Nicander colophonius, inquit, in Theriacis Pistaciorum meminit sic inquiens. Phistacia assimiles truncos onerare uidebis prorsus Amygdalinis. Meminit de his & Possidonius Stoicus lib. historiarum tertio, his uerbis. Ipsum fert Persia, Arabia, & Syria, ac Bistacium uocant. Fructus racematus est, albo cortice, ac longus lachrymisque simillimus, atque uuarum modo uicissim cohæret. Quæ interius sunt, uirent, minusque bonum habent succum, quàm nux Pinea, at melioris sunt odoris. Fratres uerò, qui Georgica conscripserunt, hæc inquiunt, & Fraxinum & Terebinthum, quæ Syri nunc Pistacia uocarunt: atque hi per p Pistacia dixerunt, cum tamen Nicander aspirauerit, dixeritque phistacia. Hactenus Athenæus. Hæc (ut lib. II. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametsi infarctas humore iocineris uias expediant, & à uitijs liberent. Porrò an stomacho noxia sint, an utilia, an aluum molliant, an adstringant, nullum huius rei certum habere testimonium scribit Galenus. Cuius sententiæ refragatur Auicenna, qui cum palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Pistacia stomacho prosint, aut sanè officiant. Ego autem dico, quòd nauseam discutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteraque qualitas, quæ gustu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum secuti pistacia exhibent, sed ad iecur ipsum, uentriculumque roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiscent: quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & marasmo affectis commendant. Quibusdam in locis pistaciorum syluestrium nomine appellantur cuiusdam arboris fructus, quàm Plinius libro, & capite XVI. STAPHILODENDRON nominat, etsi à pistacijs effigie, & sapore plurimùm dissideant. Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo subuirens nucleus includitur, sapore dulcis, sed nauseam commouens. Sapore pistacijs similes sunt Pinei nuclei, qui in strobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant succum, sed crassum, tametsi ægrè concoquantur. Verùm, si Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, resoluunt, ac impinguant. Prosunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tussi molestatis: sed priusquàm edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & uesicam non modò expurgant, sed etiam roborant, eorumque ulcera prohibent. Vrinæ stillicidio opem mirificè præstant. Quam ob causam strobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentissimo habentur usu ad huiuscemodi affectus. Quæ nuces Græcè Πιςάκια, Latinè quoque Pistacia, & Pistacea appellantur: Arabicè, Pustech, aut Festuch: officinis & Barbaris, Fistici: Italis, Pistacchi: Germanis, Vuelsch Bimpernuszlin: Hispanis, Albocigo: Gallis, Pistaches: Boemis, Pistacya.

Staphylodendron.

Nuclei pinei uires.

Nomina

Κάρυον βασιλικόν.

NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVces Iuglandes, quas nonnulli Persicas uocant, sunt difficiles concoctu, stomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tussientibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta uerò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, uenenis resistunt, nec minus si à ueneni haustu comedantur: largius esitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abscessibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, sale, & melle, canis, hominisque morsui proficiunt: tormina, cum calyce suo perustæ, & umbilico admotæ, sedant. Putamen combustum, tritumque in oleo, & uino, infantium capite perunćto, nutrit capillum, alopecias replet. Sistunt menses nuclei usti, si triti ex uino admoueantur: iidem è ueteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopiis medentur: alopeciis commanducati, & impositi præsenti sunt remedio. Nucibus tusis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt; utpote suauiores: itaque allio mistæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

NVces Iuglandes, quæ in communi sunt usu, itemque arbores, à quibus eduntur, omnibus uulgò notiores sunt, quàm ut à nobis repræsentari debeant, cùm nulla arbor Nuce ubique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quasi Iouis glandes interlisis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas esse, plures tradidere auctores. Quippe cum homines primùm glandibus tantùm diu uictitassent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horumque dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere. Iuglandium arbor prægrandis spectatur. Caudice procero, ac crasso, ramis multis, ingentibus, & longè lateque se se diffundentibus. libro uestitur cinereo, crasso, ac rimoso. Radicibus nititur prælongis, robustisque. Frondibus pluribus utrinque ab eodem pediculo exeuntibus, ut in Fraxino, oblongis, & grauiter olentibus. Vere incohante in ipsa prima germinatione, Iulos edit, siue paniculas, quæ breui flaccescentes decidunt: tum super horum pediculo flos emergit herbaceus, totidemque caliculacea tegumenta, quot flores petiolo contrahuntur, singulisque his, singulæ includuntur nuces, duplici obductæ munimento. & (ut Plinius inquit) puluinato primùm calice, mox ligneo putamine. Crispo intus nucleo, quadripartitoque, callosa intercedente membrana. Genera Iuglandium plura, quæ cum forma, tum putaminis duritia, fragilitateque dignoscuntur. Præstant oblonga, putamine albicante, ac fragili albo intus nucleo, putamini haud hærente, & gustu dulci. Iuglandes aquas odere, Montes amant algoris cupidæ. Leguntur incohante autumno, perticis excussæ. Et siccantur in umbra, exuto exteriore indumento. De ijs differens Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs,

Nucum Iuglādium consid.

Iuglandium uires ex Gal.

NVX IVGLANS.

in folijs, tum in germinibus adſtrictionem quandam poſſidet: cæterùm euidentem, multamq́ue in nucis putamine recenti pariter & ſicco, proinde eo tinctores quoque uti ſolent. At nos eius expreſſi ſucco ſimiliter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice ſtomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti ſucci conuenire cenſentur. Porrò nucis ipſius id, quod edendo eſt, oleoſum eſt, & tenue: itaque ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas ſanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα, *hoc eſt, neruorum uulnera utuntur. Et lib. II. de alimentorum facultatibus ſic inquit. Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum quæ temporis proceſſu marceſcit, degenerante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adcò ut cibo prorſus fiat inidonea, quòd ueteri oleo, ſua pinguitudine adſimilis appareat. Viridis autem, atque etiamnum humida, neque adſtringentis qualitatis, neque oleoſæ conſpicuè eſt particeps; ſed magis eſt quodammodo* ἄποια, *id eſt, qualitatis expers: quod ſaporis genus*

aqueum

NVX INDICA.

aqueum (ut dixi) uocare consueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, stomachoque utilior est, & multò magis, si unà cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisque medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas deiectioni magis, aridas uerò minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præsumunt, uentris subducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minùs participes sunt. Quin & aridarum quoque, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) similis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus. Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ mense Maio, uel Iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, saccharo, uel melle asseruatæ stomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ. Iuglandium iuli, qui mense Martio prima germinatione erumpunt, sicci et in puluerem contriti, & ex uino albo poti drachmæ pondere, fœminis strangulatu uuluæ affectis mirificè prosunt. Fit quoque è nucibus oleum, quo ad Lucernas utuntur Insubres, quinctiam pictores, & fabri lignarij, ubi splendorem suis operibus addere uolunt. Haustum hoc quinque aut sex

Iuglandes conditæ.

unciarum pondere, flatus potenter dissipat, quo fit, ut in coli affectibus à flatu genitis plurimum afferat auxilij. Illitum tumores discutit & contractos neruos emollit, addita præsertim calce lota. Antiquum uerò scabiem sanat. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd constet, memoriæ prodiderint, hîc ea non dissimulanda putaui, neque alienum duxi recensere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historijs sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus. Nuces igitur

Nucis Indicæ consid.

INDICAE *myropolijs omnibus uulgatissimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (ut Mauritani auctores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: nanque magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore constat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosusque: intus uerò uillosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, uillosum, barbatumque, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anserini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, crassitudine semidigi-*

NVX MYRISTICA.

tali,

tali, duriuscula, tenax, callosaque, albicans, sapore dulci, butyrum referens: tenui sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eaque præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumento recentiores facilè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo abscessu, humectant uerò primò. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & uenerem excitant.

Oleum ex nucibus Indicis.

Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit. Quòd uerò recentes nuces pressæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac denique facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Præstat idem inunctum ad neruorum dolores, quinetiam pectus lenit, non modo illitum, sed etiam haustum. Raucedini opitulatur, macros impinguat, semen auget, & induratos articulos emollit. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit. hactenus de Indicis.

Nucis myristicæ consid.

His succedunt MYRISTICAE, quæ uulgò officinis ob odoris præstantiam Muscatæ, quasi moscatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosissimæ in insula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quædam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Fructus nostratibus nucibus adhuc in arbore existentibus persimiles sunt. Siquidem primò crasso, ac uiridi cortice conteguntur, cui deinde subest nux ipsa, duro satis putamine occlusa, nostrate tamen tenuiore, quo fracto Macis apparet rubicundus reticulæ instar nucleum circumuestiens, quem myristicam, moscatamue nucem uocamus. Id quod palam faciunt myristicæ nuces, quæ saccaro, aut siliquarum melle asseruatæ, integræ ex India ad nos conuehuntur. Has, cum suo tempore maturescunt incolæ legunt certatim, & quàm quisque potest uberius, quoniam sunt ibi omnia communia. Arbores absque cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edunt. Myristicæ nuces suo maci, tanquam rete comprehēsæ, Venetijs in officinis quàm plurimis uisuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei uice, & is est nux Myristica, quam usurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariem: item ponderosæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confestim è uulnusculo exeat humor.

Myristicarum uires.

Siccant (ut Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ uirus commansæ abolent: lentigines in facie emendant, uisum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem absumunt, urinam ciunt, fluentem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè prosunt: &, ut in uniuersum dicā, facultas eis eadē, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prelo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrantissimum spirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis utilissimus: quin & uenereis inunctionibus maximè expetitur. Mulcet mirificè myristica nux uentriculi dolores, si trita decoquatur ex rhodomellis senis uncijs, & aquæ uitæ binis, quousque aqua euanescat. Nanque si huiusce liquoris colati tria coclearia quotidie dentur ieiunis, proculdubio iuuabuntur, ubi causa à frigidis oriatur excrementis, aut à flatu. Præstat eadem ad flatuosos uteri cruciatus, hoc modo. Coquitur una crassiusculè tusa, cum matricariæ radicibus, ex senis uncijs uini albi generosi ad tertias. Deinde percolatur decoctum, & additis sacchari duabus drachmis propinatur. Myristicas nuces ueteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quòd in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hîc quoque asserere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio peruenisset, ueri quidem simillimum est, quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ dotes nunquā scriptis dissimulassent.

Nuces uomicæ, & metellæ.

Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, & METELLAS uocant, in quibus censendis, me antea in errore uersatum esse, nunc primum intelligo. Credideram enim nuces, quas Vomicas seplasiæ uocant, genuinas esse Methellas, nec id tamen sine adstipulantibus indicijs. Atqui quum diligentius legerem apud Auicennam Nucem Methel crassis, ac breuibus rigere aculeis, & semen ferre Mandragoræ simile, non potui me ipsum non accusare. Siquidem non is sum, qui (ut multi faciunt) uelim mihi potius, quàm ueritati assentiri, & studiosæ imponere posteritati. Hinc itaque factum est, ut priore mea reuocata sententia, eorum prorsus inhæserim opinioni, qui nucem Methellam Stramonij fructum esse affirmant. Siquidem is præter id, quod nucis imaginem refert, & aculeis crassis, ac breuibus riget, mandragoræ etiam semen simile habet. Nec dubito, quin fructus ipse, ac etiam tota planta soporiferæ sint facultatis. Nam & ipsa plantæ facies solanis non absimilis, & odor illius grauis, id quidem manifesto indicare uidentur. Cæterùm hinc quoque conijcient alij, Vomicam nucem, quam uocant, non esse genuinam. Quandoquidem (si Auicennæ, & Serapioni credimus) Vomica nux, Methellæ assimilis esse debet; sed aculeorum uice (ut Serapio inquit) nodis quibusdam referta. Quibus non solùm uulgaris Vomica caret, sed nullam prorsus nucis faciem refert. Itaque hanc Caninam, non Vomicam posthac appellare licebit, quòd Canes deuorata, parua temporis mora interimat. Sunt & aliæ quædam nuces, quas quidam methellas putant, Myristicarum magnitudine & colore. Atqui non omnibus eadem est facies: quippe quod aliæ rotundæ sint, altera parte sessiles, aliæ oblongæ. Conteguntur hæ capillaceo quodam inuolucro, in acutum desinente, colore subflauo, ut quispiam uidere poterit ex earum imagine, quam hic appingi curauimus, ut alij quoque Medicæ materiæ studiosi suam de his sententiam proferant. Nuces Farfalach Constantinopoli uocari eas, scripsit ad me Gulielmus Quaccelbenus, Medicus insignis, ut latius in Epistolis antea nobis scriptum est. Ego uerò has Indicas crediderim esse Auellanas, Serapioni Fausel appellatas. Nam illis omnibus notis correspondere uidentur. Videtur hasce nuces rectè agnouisse Matthæus Syluaticus, quippe qui de his ita scriptum reliquerit. Fausel, idest Auellana Inda, est simillima nuci Muscatæ, nisi quòd pars una est plana, altera eminentior, ita ut possit stare erecta, sicut calculus, qui in ludo dicitur pedes. In cæteris intus & extra nuci muscatæ similis est, sine odore, & sine sapore. Nascitur inclusa in quadam lanugine, simili folliculo serici. Multoties fertur inter alias species à Calucut, & ego uidi ipsam in suo folliculo. Hæc ille. Auellanæ huiusce planta, (ut Serapio est author) est similis Neragil, idest Nuci indicæ. Refrigerat & ualēter adstringit: proinde membra corroborat, confert calidis morbis quibuscunque tam bibita, quàm exterius illita. Decoquitur in uino ad dentium dolores, & fluxionem. Siquidem si eo calido foueantur, non so-

NVX METEL.

lum eorum dolores mulcet, ſed commotas firmat, gingiuas laxas ſtringit, & fluxiones inhibet. Illinitur quoque utiliter ad palpebrarum ſcabiem. Additur in collyrijs, quæ parantur ad oculorum inflammationem. Sed alia eſt Auellana Indica, quam mihi dono dedit Iacobus, Antonius Cortuſus, patritius Patauinus, rei plantariæ peritiſſimus. Siquidem hæc longè alia eſt, cum facie, tum magnitudine, ut ex eius imagine, quam hic appinximus, quiſpiam uidere poterit. Contegitur hæc putamine exteriori cardamomi maioris putamini ſimili, ſed duriore, compactiore, & colore magis obſcuro: magnitudine Iuglandis, uiridi adhuc putamine circumtectæ. In eo itaque Auellana concluditur, oblonga utraque parte acuminata, dorſo arcuato, & inferiore parte lata, ac ſeſſili, oſſe contecta duro, læui, caſtanearum colore, in quo nucleus concluditur ſolidus, eiuſdem ferè figuræ, tenui albaque membrana circumueſtitus, dulcique intus medulla, & ipſa quidem albicans. Atqui de eius facultatibus, nihil hactenus compertum habeo. Ceterùm, dum hæc ſcribo, altera quoque comparuit Indica Auellana, ſuperiori longè minor, ab eodem Clariſſimo Cortuſo mihi Patauio miſſa. Eſt itaque hæc, ſuo tegumento exempta, quod læue molleque

NVX AVELLANA.

ue molleq́ue eſt, colore ſubpallido, nec folio Palmæ craſſius glandis acuminatæ, aut Myrobalani flaui ferè figura, duro putami ne, colore uulgaris Auellanæ, oblongo intus nucleo, pumilam amygdalam referẽs, ut ex eius hîc imagine omnibus palam fiet. Sed quoniam ſcribenti mihi de Nucibus omnibus ANACARDIA *ſeſe obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipſa in officinarum uſu expetantur, de eis quoque uerba facere ex Arabum teſtimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igi tur Auacardia (ut teſtis eſt Serapio) fructus cuiuſdam arboris auicularum corculis non diſſimiles, unde & nomen, colore etiamnum cordis modo rufeſcente, cum ſcilicet ab arbore decerpuntur. Ineſt ijs liquor mellis craſſitie ſub cortice reſi dens, ſanguinis modo rubicundus, ſub quo eſt & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Naſcuntur in Siciliæ montibus, qui con tinuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio exceſſu. Præſtat in medicina liquor; etſi myropolæ com muni errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiunt) labantes reuocant ſenſus, memoriæ iacturam reſarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida cauſa attulerit, auxiliantur: nihilominus ſanguinem exurunt, & cutim ul-*

Anacardij mẽ tio, & uires.

 cerant.

AVELLANA INDICA.

cerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia ſunt, cùm & adurant, & deleteria facultate non uacent: cui tamen remedio eſt lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expreſſum. Hactenus de uarijs nucibus, nunc earum nomina ſunt nobis reddenda. Nuces communis uſus Græci uocant κάρυα βασιλικά: *Latini, nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leuz, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani, Nuſſen, & Vuelſchnuſz: Hiſpani, Nuezes: Galli, Noix. Nux uerò, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis* κάρυον ἰνδικὸν *appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus Neregil, Dabig, ſeu Giauz ialbēd: Italis, Noce d'India: Germanis, Indianiſch nuſz: Hiſpanis, Nuez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, quæ* μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν *Græcè, Nux myriſtica, aut Nux moſcata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, ſeu Giauzi ban, Arabicè: Noce moſcada, Italicè: Muſchat nuſz, Germanicè: Nuez de eſpecie, Hiſpanicè: Nois muſcades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, ſeu alke, officinis ac Barbaris Nux uomica, & Italis Noce uomica nominatur. Nux denique Arabica uoce Leuz alrachaba dicta, Latina Nux metella: Barbara, Nux Methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Quod autem* ἀνακάρδιον *Græci; Latini item Anacardium dicunt: Arabes, Baladar, ſeu Beladur: Hiſpani, Anacardo.*

Nomina.

Κάρια ποντικά.

NVCES AVELLANAE. CAP. CXLII.

NVces auellanæ, quas & leptocarya uocant, ſtomacho infeſtæ ſunt: ipſæ tamen tritæ, & in aqua mulſa potæ, tuſſi ueteri medentur: toſtæ, & cum exiguo piperis potæ, deſtillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe urſi perunctus, alopeciis capillum reddit. Aiunt nonnulli uſtarum putamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſincipite.

Auellanarum conſid.

AVellanæ nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in ſylueſtrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterùm ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: ueruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat; & illæ præſertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicentinæ quæ tam ſuaui ſunt ſapore, ut piſtacijs ferè comparari

comparari possint. Siquidem non omnibus Auellanis idem sapor reperitur, neque eadem pulpæ gratia. Siquidem aliæ prædulces ac mansu faciles, aliæ uero asperiusculæ, & ingratiores, & mansu duriusculæ habentur. Oblongæ serius maturitatem sentiunt, celerius uerò rotundæ. quapropter ille uegetiori sunt nucleo, diuque perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris, scatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura saccis legant, ubi maturitatem senserint. Auellanarum planta, quæ corylus dicitur raro procera spectatur. Sed quæ ab ipsis statim radicibus numerosos emittat caudices, è quibus in summitate rami exeunt frondosi, ac uirgis non breuibus, enodi materie. Folijs est Alno similibus. latioribus tamen, crispioribus, tenuioribusque, & in ambitu serratis. Cortice uestitur tenui, albis maculis uario Radicibus nititur minimè crassis, altis tamen, uiuacibus, ac robustis. Florere hanc arborem non uidemus, sed Iulos emittere Autumno, quo tempore folia decidunt, longi piperis figura, Dehiscit is ineunte Vere, ac defluit, cum folia prosiliunt. Tunc calyculacea tegumenta totidem quot Iuli, supra pediculum exeunt, eorumque singulis nuces singulæ. Vestitur Auellanæ, nucis putamen, uiridi callosaque membrana, in extremitatibus tamen mollior, & fimbriata in barbæ modum protrahitur quo fit ut quibusdam hæ barbaræ nuces appellentur. Et si genus reperiatur haud barbatum, sed adeo breui amictu, ut putamen anteriori parte nudum uideatur. Nucleus primò molli calyculo innascitur, alba occlusus medulla. Atqui subinde indurescente putamine, is adolescit, tenui membrana circumplexus. Bilem nuces augent, & dysenteriam faciunt, uberius deuoratæ. Tritæ tamen, & ex mulsa haustæ, tussi ueteri medentur, & cum exiguo piperis haustæ destillationes concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe ursi perunctus, alopeciæ capillum reddit. Putamina ipsa cruda in tenuem puluerem contrita, & ex uino austero hausta drachmarum duarum pondere, diarrhœam cohibent, & alba fœminarum profluuia. Verum ad hoc, ac etiam menses cohibendos, sunt qui magis, præstare affirment subrufescentem medullam, quæ putamini intus inhærens nucleum circum ambit. Aiunt nonnulli usta earum putamina, ac oleo excepta, Cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuso sincipite. Obseruauit simplex rusticitas, serpentem prorsus obtorpescere, quæ Coryli uirga percussa fuerit, & tandem emori: nec fortasse mirum, cum nux ipsa cum ficubus, & ruta deuorata, uenenis, ac uenenosorum animalium morsibus resistat. Oleum è nucleis expressum articulorum dolores inunctum iuuat. Auellanæ (ut memoriæ prodidit Galenus tum lib. VII. simp. med. tum secundo de alimentorum facultatibus) plus habent essentiæ terrestris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: siquidem densiores sunt, & minus pingues. Diocles auctor est, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo supernatare, largius esitatas caput tentare; innocentiores tamen esse uirides, quàm aridæ. Nuces, quæ κάρυα ποντικὰ, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Prænestinæ, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, seu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haselnusz: Hispanis, Auellanas: Gallis, Noysette, & Melline: Boemis Vuoredi Lijskouuy.

Auellanarum uires ex Gal.

Nomina.

Μορέα. MORVS. CAP. CXLIII.

a Morus arbor nota est. Cuius fructus b aluum soluit, stomacho inutilis est, & facilè corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo uase, atque insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolescit uis eius adiecto scissili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ semine, iri, & thure. Immatura mori poma siccantur, tusaque acinorum rhois uice, obsoniis miscentur, ut cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum resoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillum, uitium, & fici nigræ frondibus simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorum cyathi mensura potus, contra phalangiorum morsus auxilio est. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto in ambitu scrobe, succum emittit, qui postridie concretus inueniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & aluum purgat.

a Omcia exē. μορέα ἢ δὲ συκαμιναῖ. i. Morus siue sycaminea.
b Cat. κοιλίαις μαλακτικὸν καὶ λυτικὸν. i. aluũ mollit & soluit.

Mori duo sunt genera, album uidelicet, & nigrum, à fructuum colore ita appellata. Nam & nigra, & alba mora repeRiuntur, quæ non solum colore, & magnitudine differunt, sed, etiam sapore. Nigra Morus caudice plurimum est contorto gibberoque, ac nodoso; & si nonnunquã satis spectatæ proceritatis reperiatur. Ramos edit crassos, in latum magis, quàm sursum spatiantes. libro uestitur crasso, lento, flexilique. Cui materies subest robusta, & medullitus flaua. Radicibus nititur numerosis, magnis ac robustis, non tamen altè descendentibus, sed quæ cespite tenus in ingentem se se diffundunt longitudinem, & præsertim albæ mori, fortasse, quoniam hæc amplior, altior, proceriorque, semper quàm nigra habeatur. Nigræ folia latiora crassioraque sunt, & ambabus in acutum desinentia, & circumquaque serrata, quanquàm nonnulla, in utraque moro, uitiginea quandoque spectantur. Nigra fructum fert rubi. grandiorem tamen & oblongiorem, sanguineo succo madentem, qui contactu manus & os inficiat, is primum uiridis est & subcandicans, dum adolescit, rubeus, & per maturitatem niger. Idem dum rubet acido, adstringentique sapore degustatur, sed ubi maturuerit, adeo mitescit, ut dulcis ferè fiat, modica remanente austeritate. In alba autem baccæ minores habentur, quæ ante maturitatem subuirides factæ, austeriusculo sapore percipiuntur. ubi uerò ultimam sensere maturitatis coctionem, melleam prorsus dulcedinem resipiunt, quo fit ut minime cum nigris facultate conueniant. Alba ubique scatet Italia, ad alendos bombyces Sericeos. Sapientissima antiquis Morus dicta est, quòd ultima inter urbanas arbores germinare incipiat. Amat amœnos tractus. Materie constat utili operibus quæ flexu constant, eique hæc in re primatus datur. Aeternam arbitrantur ac ualidam, ideo furculas ex ea circosque faciunt, utunturque ea in nauigiorum fabricis. Mora (ut prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem subducunt, immatura uerò ubi aruerint, admodum restringunt. Itaque ad dysenterias accommoda sunt, item ad cœliacas, & quascunque alias fluentes affectiones. Porrò quòd matu-

Mori consid.

Mori uires ex Galeno.

MORVS.

rorum ſuccus ad oris medicamenta ſit utilis, propter eam uidelicet, quæ ineſt illi, adſtrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus miſtam aliquam uim obtinere uidetur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò ut & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus reſtringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utriſque temperies eſt. Mora ubi primùm manſa fuerint, ingeſta citiſſimè tranſeunt, & alijs cibis ſuo ueluti ductu uiam ſtruunt. Verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè alijs unà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, ſi cùm eduntur prauo in uentriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Pauciſſimum miniſtrant alimentum ſimiliter atque pepones; haud tamen uomitum cient, nec ſtomacho, ut illi aduerſantur. De Moris autem, quæ rubi ferunt, lib. IIII. in Ruborum commentatione, I

Serici mentio, & uires.

Deo

Deo fauente, latius diſſeremus. Sed quoniam Mori folijs & ueſcuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ ſpectaculo nobis SERICVM *uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compoſitionibus utuntur, ut, quantum per me fieri poteſt, omnibus rei medicæ ſtudioſis fiat ſatis, ea de Serici uiribus hîc perſtringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna poſteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inſcripſit. Sericum itaque (eodem auctore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præſtat, quòd ignem fuerit expertum; tametſi coctum quandoque in uſum ueniat, uerùm antequam in infectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit ſericum, reſiccatque ordine primo, exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumque efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus. neque eius facultas uni tantùm aſſignatur ſpirituum generi in una tantùm diſpoſitione; ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita ut ſpiritus tàm uitales, & animales, quàm naturales reficere ualeat. Cæterùm quanuis negauerit Auicenna decoctū ſericum, & fullonum coloribus im-*

SYCOMORVS.

butum

butum in medicos uenire usus; Mesues tamen in eo serapio, quod de pomis inscribitur, id sericum admittit, quod cocco legitimè sit infectum. Idque similiter inserit in ea medicamenti compositione, quam Alchermes, ipse nuncupauit. Nomina. *Arbor, quæ μορέα, ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè, Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morum dicitur: Italis, Moro. Arabes utrunque Tut, seu Thut nominant: Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hispani, Moras del moral: Galli, Meurier & Meure.*

Συκόμορος. SYCOMORVS. CAP. CXLIIII.

a Meum ita distinguit πολυκομον, σφόδρα

SYcomorum, aliqui etiam sycaminum, id est, morum, uocant, cuius fructus sycomorum etiam, propter inefficacem gustum, appellatur. Arbor est magna, fico similis, [a] frondosa, multo lacte abun-

PSEVDOSYCOMORVS.

dans:

dans: foliis mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, ut fico, sed caudice ipso, caprifico non dissimile, dulcius grossis, sine granis interioribus: quod non maturescit, nisi ungue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: ubi prouentu fœcundo, restibilique iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo utile est, sed perquàm exilem præbet alimoniam: stomacho aduersatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim altiore plaga uioletur cortex, nihil effluet. Spongia, aut uellere lacryma excipitur, quæ siccata, & in pastillos coacta, fictili uase reponitur. Vis [b] succi emollit, uulnera conglutinat, discutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra serpentium morsus, duratos lienes, stomachi dolores, & per frictiones celerrimè teredinem sentit. Gignitur & in Cypro arbor genere distans, quæ cùm sit ulmus, prædita tamen est foliis [c] sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, supradictis cætera similis.

ἐοικὸς τοῖς φύλλοις μορέᾳ. i. foliis Moro ualde similis. At Ca. σφόδρα refert ad πολυκομόν. Illud uero, quod sequitur. i. multo lacte abũdans, in omnibus exemplaribus deest.
b ὀπὸς liquor.
c Meum συκαμίνῳ.

Sycomorus (ut Theophrastus est auctor lib. IIII. capite II. de plantarum historia) arbor est moro nostrati similis, quippe folio, magnitudine, aspectuque proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uisu proximum, succo atque sapore caprificis sanè simile, uerùm longè dulcius, granisque internis omnino carens, multitudine numerosius maturescere nequit, nisi scalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cùm scalpata poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quòd sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi proprium uendicauit, quòd cæsa continuò uiret, neque siccatur unquam, nisi aqua obruatur. Eaque propter & lacubus, & stagnis demergitur, madefactaque in profundo siccatur cùmque sicca omnino fuerit, superfluitat, atque innatat. hactenus Theophrastus. Hanc quam appingi curauimus, Sycomori imaginem, misit ad me clarißimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus, Vlysses Aldrouandus Bononiensis, uir quidem non solum doctrina, sed etiam liberalitate, & humanitate præclarus. De Sycomoro disseruit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plantam uidi unà cum fructu, paruæ, candidæque ficui adsimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estque facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi uidetur. Ridiculi nanque sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quòd paruis ficubus assimiletur. Ipsius autem nascendi ratio ab alijs arborum fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudiceque enascitur. hæc Galenus. Sycomoro similis est (ut loco citato memoriæ prodidit Theophrastus) quæ in Creta uocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisque crassissimis. Differt tamen à priore, quòd germen quoddam emittit sine ullis folijs, radiculæ simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusque folia ulmum repræsentant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissoque lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè conueniunt. magnitudo autem pruni est. hæc Theophrasti uerba. Quæ sanè maximo sunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam esse. Cæterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum esse, quæ plerunque uisitur in monachorum claustris uulgò uocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos factitant, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (ut Bellunensis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participem esse prodit Fen sexta quarti, ut latius libro sexto dicemus. Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, seu Giumeiz: Italis, Sycomoro, & Fico d'Egitto: Boemis Moruße.

Sycomori histor. ex Theophrasto.

Sycomori mentio ex Gal.

Ficus Cypria.

Vulgaris error.

Nomina.

Σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

FIci maturæ recentes stomachum lædunt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorem euocant papulasque, sitim sedant, calorem restinguunt. Siccis natura excalfaciendi, [a] uires alunt, sed sitim magis stimulant, aluo utiles; rheumatismis uentris, & stomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, uesicæ, & iis, quos longa ualetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptissimæ. feruefactæ cum hyssopo, & potæ, thoracem purgant: tussi ueteri, diuturnisque pulmonum uitiis conueniunt. aluum molliunt tusæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonsillarum inflammationibus gargarizatu prodest [b]. cum hordeacea farina cataplasmatis miscentur, & in muliebres fotus cum fœnograeco, & ptisana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias discutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, si cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento sutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoethicis ulceribus medentur: quin & cum uino decoctæ addito absinthio, & hordeacea farina, utilissimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato sanant perniones: prurigines, sonitusque, si crudæ terantur, & sinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus instillentur. Tam syluestris, quàm satiuæ fici [c] lacteus succus coaguli modo lac contrahit, concretumque dissoluit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit. soluit aluum, uuluam recludit cum detrita [d] nuce Græca potus: menstrua ciet cum luteo oui appositus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplasmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in facie, psoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: instillatus plagæ percussis à scorpione, uenenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur: prodest

a Meum τρόφιμα. i. nutriũt.
b Meũ & Cat. καὶ εἰς τὰς ἀμυλύσεις μίγνυνται. i. admiscetur & hordeaceæ farinæ.
c Meum ὀπὸς. i. liquor.
d Meũ μετὰ ἀμύγδαλης. i. cum Amygdalo. sed Cat. σὺν ἀμύλῳ. i. cum amylo.

deſt dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præſtat ſuccus è teneris ramis ſylueſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in umbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponuntur exulceratoriis medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſoluat, ſi inter coquendum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moueatur. Groſſi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodoſque omnes emolliunt. Crudæ [e] formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cum ſale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures ſanantiis [f] ficoſæ extuberationes, & palpebrarum ſcabritie perfricantur. Nigræ ficus, foliis, cauliculisque, candidæ uitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, [g] & ulcera, quæ ceria, id eſt, fauos, uocant. Groſſi cum ſylueſtris papaueris ſo 1

e Meum μυρμηκίας.i. formicas, tãtũ habet.

f Meum συκώδη καὶ τραχέα τῶν βλεφαρῶν. .i. ficoſæ, & aſperæ palpebræ. Cat. καὶ τὰ βραχέα.i. breues.

g Addit Cat. σὺν μέλιτι.i. cum melle.

FICVS.

Iis oſſa extrahunt;furunculos cum cera diſcutiunt:contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ uenena,cum eruo,& uino illitæ,auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylueſtris,quàm ſatiuæ lixiuium,crematis ramorum cauliculis,quod ſubinde macerari opus eſt,& inueteraſcere:ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt,nanque expurgat,& conſumit,quæ excreſcunt,eoque ſic utendum eſt:ſpongia aſſiduè hoc lixiuio imbuta ſuperponitur.Interdum dyſentericis, & in fluxiones uetuſtas, [h] & ſinus cuniculatim exedentes,magnosque,inſtillari conueniet. Etenim purgat conglutinat,carne replet, & oras committit,non ſecus atque emplaſtra,quæ cruentis uulneribus iniiciuntur,enæma uocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum,& contra præcipitationes, rupta, conuulſa, cum cyatho aquæ recenter colatum;addito olei exiguo : cœliacis, dyſentericis,per ſe cyathus datus prodeſt: neruorum uitiis,conuulſionibus,commodè illinitur ex oleo,utpote quod ſudores moueat: aduerſus gypſi potum;& phalangiorum morſus bibitur.Hæc eadem præſtant reliqua lixiuia,præſertim quernum:omnia tamen adſtringunt.

h Meum κόλπων ὑπονόμων καὶ μεγάλων.i. ſinus cuniculoſos & magnos.

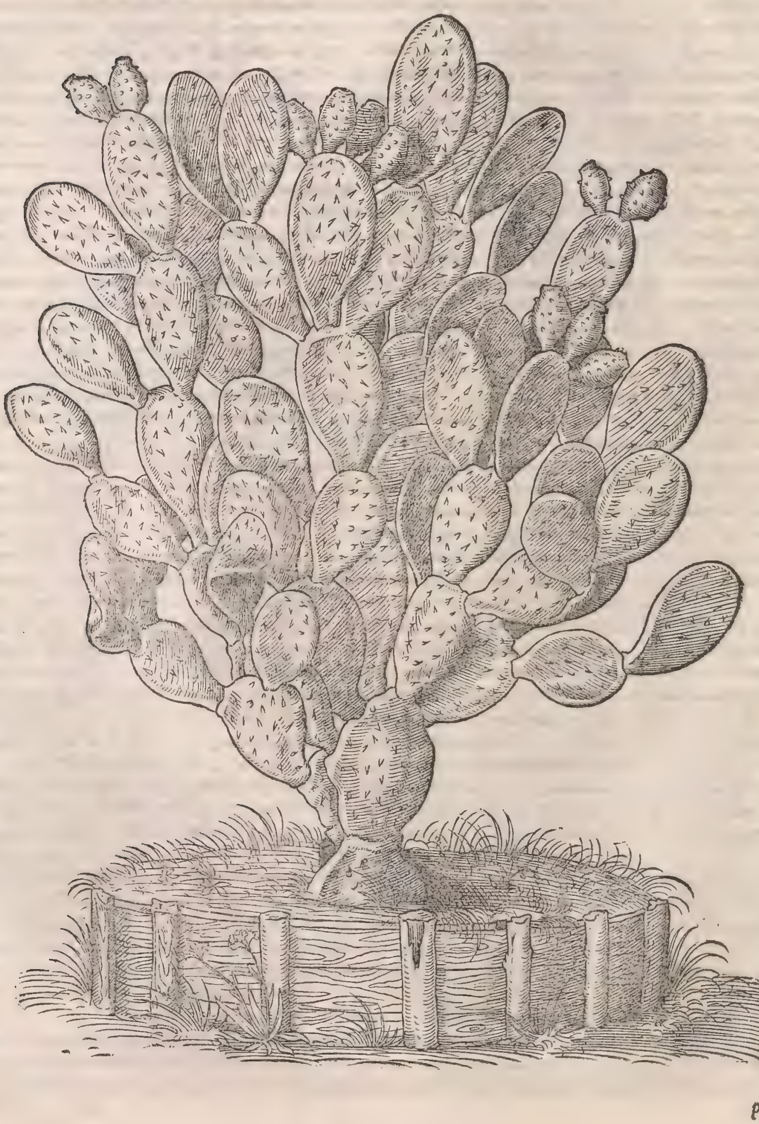
Ficorum conſideratio.

Ficus arbor caudice plurimum eſt breui, contortoque: ſubalbicante libro,lacteoque ſucco madente,guſtu adſtringente, acri,amaroque,ita ut exulcerare poſſit. Materies illi alba,& fungoſa,ut in uite, tenax tamen;& ad ſcuta paranda peridonea.Radicibus nititur multis, ſed ſumma tellure uagantibus, quo fit,ut algoris, & frigoris ſit impatiens. Folia fico ſunt aſpera,ampla,firma,uitiginea,rotundis, ac robuſtis pediculis nitentia.Fructus edit,nullis apparentibus floribus,à foliorum exortu,extremis tantùm ramis,turbinatos,& uarios:ſiquidem alij pyri faciem repræſentant, alij ſeſſiles ſunt,alij uerò inter hos medij. Differunt etiam colore Ficus:quippe quòd aliæ albæ,aliæ nigræ,aliæ purpureæ,aliæ uirides,aliæ ſubrufæ,aliæ pallidæ,& aliæ uariegato colore ſpectentur.Molli præterea ſunt pulpa,granis minutis referta,quæ eſui maximè placeat. Eæ præ cæteris laudantur,quæ maturæ rimoſa cute uiſuntur,& quæ pulpæ pinguedine,dulcedine,atque ſapore cæteras antecellunt.Matureſcunt Autumno,Auguſto,& Septembri.Sed Groſſi æſtate perficiuntur.Decerpuntur maturæ, & in ſole ſiccantur cratibus,non ſolùm ad ciborum,ſed etiam ad medicamentorum uſum.Siccæ in cadis ligneis aſſeruantur. Atqui longè à noſtratibus diſtant Indicæ Ficus,de quibus Theophraſtus lib.4.cap.v.de hiſtoria plantarum ita ſcriptum reliquit. Indica autem regio arborem ficum uocatam ſortitur,quæ è ramis radices dimittit ſingulis annis,ut primo uolumine retulimus. Dimittitur autem non ex nouellis,ſed ex anniculis,atque etiam uetuſtioribus.Illæ ſe terræ coniungentes,ceu ſepem circum arborem faciunt,ita ut ueluti tabernaculum condatur, quo etiam morari homines ſolent.Radices autem naſcentes,euidentiſſimè à ramis diſcernuntur. Sunt enim albiores,hirtæ,tortuoſæque,binaque fronde foliatæ.Item arbos comam ſupernam laſciuam gerit,totaque formicato ambitu pulchrè orbiculatur,& magnitudine uehementer excellit,quippe umbram bino ſtadio facere fertur,& craſſitudine caudicis pleraſque ultra quàm ſexaginta graduum orbem colligere, magna uerò ex parte quadraginta. Folium pelta non minus habet,fructum admodum paruum,magnitudine ciceris,ficui ſimilem, quamobrem Græci ficum eam arborem appellabant. Parum mirum in modum fructificat,non tantùm pro magnitudinis deſiderio,uerùm etiam omnibus rebus. Naſcitur arbos hæc circa Aceſiuam amnem. Hæc Theophraſtus. Atqui eadem ferè à Strabone lib.xv.ſuæ geographiæ,& a Plinio lib.xii.cap.v.de Indica Ficu ſcripta reperio,ſub qua,ut idem ſcribit Plinius lib.vii.capite ſecundo,turmæ conduntur equitum.Cæterùm ea longè ab hac differre uidetur, quam nos quòd ex Indijs occidentalibus allata ſit Indicam Ficum uocamus:ſiquidem hæc nec caudice,nec ramis,nec folijs,nec fructu genuinam Indicam ficum refert, de qua ſcripsêre Theophraſtus,Strabo,ac etiam Plinius. Hanc Indi ſuo idiomate TVNE uocant. Ego uerò eandem,plantam eſſe cenſerem Opuntiam Plinio appellatam,quòd circa Opuntē proueniat,ut Theophraſtus inquit his uerbis. Huic Indicæ Fico ſimile,uel potius quodammodo mirabilius,ſiquid ex folijs radicem dimittat, qualem circa opuntem herbam eſſe quandam enarrant,cui datum eſt,ut mādi ſuauitate poſſit.Nam ut nobis manifeſtò conſtat,abſciſſo ab hac planta uno tantùm folio,humique ad medium uſque ſepulto,prognatis è ſe radicibus paulo poſt folia ſupernè ex ipſo prodeunt,adeo,ut hac ſerie folijs è folijs prodeuntibus,in arboris ſpetiem hæc planta aſſurgat,ſine caudice,ſine ramis, germinibusque,ut ex appicta hîc imagine, quiſpiam cernere poteſt.Adeo ut inter naturæ miracula hæc planta merito recenſeri poſſit. Folia ei craſſiſſima ſunt,ita ut quandoque pollicis craſſitudinem excedant, è quibus albæ,tenues,longæ acutæque prominent ſpinæ,& ſi ſine ſpinis nonnullæ uiſæ ſint.Parit hæc planta illis in regionibus in foliorum ſummitatibus fructus ficubus noſtratibus ſimiles, ſed craſſiores, & qui anteriore parte in coronæ ſpeciem deſinant,colore ex uiridi purpuraſcēte.Interior pulpa perinde eſt ac in noſtratibus, uerùm adeò ſuccoſa,rubicundaque, ut ſanguineo ſucco,mororum modo,manus inficiat, & urinam ſanguineam reddat. Id quod multis non exiguum terrorem incuſſit,non ſine Medicorum,& conſociorū riſu. Audio quoque in quibuſdam Italiæ locis haberi hanc plantam, quæ ficus proferat, quod tamen hactenus,mihi in Boemia agenti, uidere non licuit.Habui quidem, ego, dum Goritiæ agebam, hanc plantam,hominis magnitudine,ſed nunquam edidit fructum.Cæterùm ut ad noſtrates ficus reuertar,& ut præter id,quod à Dioſcoride proditum eſt,earum omnibus facultas innoteſcat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoſcant,quod præbeant alimentum,quamque utilitatem,ac noxam inferre poſſint,ea paucis ediſſeram, quæ ex Galeno deprompſi, qui in primis lib.ii.de alimentorum facultatibus ſic ſcriptum reliquit. Ficus tametſi minus praui ſucci gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, ſed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorſus effugere potuerunt.Cæterùm hæc ipſis inſunt bona,nempe quòd commeabiles ſint,& facilè in totum corpus peruadant,penetrentque. Nam & abſtergendi ui pollent haud obſcura:cuius gratia poſt ipſarum eſum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant,minimè omnium ficubus id uſu uenit.Carnem tamen non compactam,neque firmam generant,ceu panis,& ſuilla caro, ſed turgidulam, & ſubinanem, ueluti fabæ. Quin uentrem flatibus implent & ipſæ,& non mediocrem hinc profectò moleſtiam intuliſſent, ni etiam celerem deſcenſum eſſent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant,flatus quem excitant,non diu manet,atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere conſueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt,quod & in alijs quidem omnibus

Ficorum facultas ex Gal.

cernitur fructibus : quanquam non tantum in illis discrimen existit . Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa uacant . Et sequenti capite , ubi uuarum facultates recenset , sic inquit . Ficus , & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque praui succi habent , præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adepta. Porrò quòd ipsa nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: siquidem hi cùm duos menses solis uuis , ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, uescantur(nisi fortè panis quidpiam cum illis adant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur , haud quaquam est firma, ac densa , quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm uesci ipsis desierint, contrahitur, ac considet. Idem etiam de Ficubus siccis differens loco prius citato, ita scribit . Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem ; si quis tamen largius esitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinem gignunt , quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandique uim habent, qua & uentrem ad excretionem irritant , & renes ex- I

FICVS INDICA.

purgant.

purgant. Iecori autem, lienique inflammatione obſeſſis ſunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, ſed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obſtructis autem illis, aut ſcirrho tentatis, ipſæ ex ſeſe nihil proſunt, nec obſunt: ſed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoque nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipſas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut ſatureia, aut calamintha, aut origano, aut hyſſopo. Ad eundem etiam modum, ſi caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi aſſumantur, non ſolùm ſic affectis; ſed ſanis quoque utiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos eſſe non ægrotantibus modò; ſed benè ualentibus etiam tutiſſimum eſt. Proinde hoc pacto ficus cum ſale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quòd id utile eſſe experientia didicerint. Veriſimile autem eſt, ipſorum nonnullos medici cuiuſdam conſilio adductos, ficus hoc modò primùm comediſſe; deinde eã notitiam ad uulgus dimanaſſe. Qui uerò cum cibo aliquo incraſſante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item lib. VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita ſcribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut ſecundo incipiente: habent uerò etiam partium tenuitatem quandam. Ex iſtis duobus idoneæ ſunt, quæ tumores duros concoquant: ſtatim uerò etiam ea diſcutiunt. Atque ipſæ per ſe illitæ eiuſmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiuſdem utique naturæ eſt. Verùm ubi magis concoquere conſilium eſt, miſcenda eſt farina triticea: ubi uerò plus diſcutere, hordeacea. panis horum in medio eſt. Sed hæc magis ſunt propria tractatus de medicamentorum compoſitione, & rationis curandi. uerùm in præſentia hæc de caricis nouiſſe ſufficiat. Porrò ſcire oportet, quòd quæ pinguiores ſunt, magis poſſunt concoquere: quæ uerò guſtu acriores, magis tum extergere, tum diſcutere. Cæterùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, ſimile eſt melli, non ſolùm conſiſtentia, ſed & facultate. Porrò ficus uirides comeſæ, propter admiſtam humiditatem, facultatis ſunt imbecillioris: ſubducunt tamen aluum utræque tum humidæ, tum ſiccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumque partium temperaturæ eſt, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum ſuccus: ualenter enim eorum uterque calidus eſt. Itaque non mordicat tantùm, aut abſterget uehementer, ſed & ulcerat, & ora uaſorum reſerat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare poteſt. Porrò ficus agreſtis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum ſuccus ad omnia quàm ſatiuæ ualentior eſt. Sed & cradæ, hoc eſt, rami earum adeò ſunt calidæ, tenuiumque partium temperamento, ut carnes bubulas duras, ſi coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiant. hæc de ficubus Galenus. Cæterùm nobis experimento compertum eſt, caricas duas, aut tres nocte una in aqua uitæ maceratas aſthmaticos iuuare, qui mane eas deuorauerint. Democritus præcoces ficus fieri pollicetur, ſi oleo, & colũbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, ſerotinas; ſi primæ groſſi, cùm fabæ magnitudinem exceſſere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum eſt. Ficus arbores, ut perquàm pumilæ habeantur, & in uaſculis ſuper feneſtris ſpectentur à uiatoribus, ita docuêre Mangones. Abſcindito Fici Surculum Verno tempore, paulò ante germinationem, prominente iam corculo, & ſubinde contorto manibus cacumine, in quo uis uaſe terra referto ſurculum ipſum ſerito cacumine inuerſo, circa quem ordei Milijque nonnihil inſpargito, & terra deinde obruito, demiſſa extra tellurem reſecta parte. Fit enim hoc mangonio, ut inde ramuli enaſcantur paruuli; qui circum uas ſe ſe fundentes, breui admodum tempore ficus optimos edant, pumila perpetuo manente arbore. Ficulneo lacte uermiculoſæ ſanantur aures. Et ficulneis folijs facilè affrictu citantur hæmorrhoides. Pani quoque probè maturantur, illitis caricis, decoctis, additis lilij, aut Iridis, aut Altheæ radicibus. Fici fructus σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, ſeu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feighen: Hiſpanis, Higos: Gallis, Figuier: Boemis Fijk ſtepei.

Fici præcoces.

Nomina.

Περσέα. PERSEA. CAP. CXLVI.

PErſea arbor eſt in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, ſtomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præſertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu ſanguinis eruptiones ſiſtunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perſide exitioſam eſſe translatamque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

QVemadmodum ſuperius in malorum commentatione prodidimus, Perſea arbor Aegyptia non eſt (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) noſtras Italica malus perſica, ſed planta plurimùm diſſidens ab ea, ut & Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio facilè probari poteſt: quandoquidem ij utranque, ſed ut alteram ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradiderunt. Hæc (ut lib. 4. de plant. hiſtoria cap. 2. ſcribit Theophraſtus) arbor eſt Aegypti, aſpectu magna, formoſaque: folio, flore, ramo, totaque figura potiſſimùm pyro uicina: niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omnique tempore perficit: quippe nouus anniculum ſemper occupat. Maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur: reliquũ crudiorem auferunt, atque recondunt. Eſt magnitudine pyri, figura oblongus: amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, ut prunum, uerùm longè minorem, mollioremque. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuque facilis, & innocua, etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam craſſitudine, multitudineque. Materie conſtat robuſta, dura, uiſuque decora, ueluti lotus. Quapropter ex ea & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia factitant. Ex his igitur Theophraſti uerbis, ſi Perſeæ notæ, ac delineationes cum noſtra perſica malo diligenter conferantur, liquidò patere arbitror, has plantas inter ſe diuerſas eſſe. Huius imaginem ſuis coloribus ornatam dono mihi dedit Tridenti Odoardus Polonus Medicus, & rei plantariæ ſtudioſiſſimus, qui Syriam, & Aegyptum peragrauit. De Perſea uerba faciens Gal. lib. II. de aliment. facult. hæc memoriæ commendauit. Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus huius apud Perſas adeò noxium eſſe, ut edentes interimat: in Aegyptum uerò translatum, in eſculentum miteſcere & pyrorum, malorumque modo, cum quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Eadem recenſuit Galenus libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi de cephalææ cura-

Perſeæ arboris conſid.

Perſeæ mentio ex Gal.

PERSEA.

tione agens, sic inquit. In sola alexandria perseæ arborem uidi, at non in alia Romanis subdita gente. Quidam persion ipsam appellant, aiuntque in Persis lethalem eius arboris fructum esse, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus existat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palàm esse crediderim, perseam à persica malo prorsus dissidere, cùm in tota ferè Europa persica malus frequentissima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam errasse, quòd existimauerit, persica ea esse poma, quæ à Persis ad Aegyptios allata persea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his uersibus testatur.

Columellæ lapsus.

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armenijsque, & cereolis, prunisque Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (ut fama est) patrijs armata uenenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

Nomina.

Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis similiter Persea nominatur: Italis, Perseo Græcè uocis imitatione dicetur.

IBERIS.

Ἴβηρις. IBERIS. CAP. CXLVII.

† IBeris, ſiue cardamantica, folia habet naſturtii, uere uirentiora: caulem cubitalem, aut minorem, in incultis naſcitur. Aeſtate lacteum florem promit, quo tempore efficacior eſt. Radices duas naſturtio ſimiles habet, calfacientes, & adurentes. Ipſæ enim iſchiadicis cum ſalſa axungia emplaſtri modo utiles, quaternis horis alligatæ, ut dein in balneas deſcendatur, & poſtea oleo cum lana locus perungatur.

Iberidis caput non habet antiquus manuſcriptus codex nec alia, quæ uidi exemplaria.

VIdimus primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclaras ſui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniſs. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuita-

Iberidis conſideratio.

IBERIS.

tem Tridenti, ubi uulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac alijs pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hanc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiã idem testatus est lib. X. de comp. med. secundum locos circa finem de coxendicũ curatione agens, ubi ex Damocrate sic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo uersibus iambicis, quemadmodum solet, de tribus differit medicamentis. Ac primò quidem de eo differit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Damocrates Iberidem uocat, ut qui tantùm uisu herbam cognouerit, nomen autẽ eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius usum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus.

Iberis, & lepidium idem.

Herba hæc ubique multaque frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & ueteres.
Tritasque quondam publicè pedibus uias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uirescens, folijs nasturtij
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, uariumque ualde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè ut fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idem esse testatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi uoluminis calci accreuisse nimia uel librariorum, uel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimùm deducit, quòd constet, huius primi uoluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides lib. II. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidem existimamus, propriam assignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio uiribus proximum. Et lib. III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ usus, quam lepidium quoque appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi uenerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere cùm expressè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à lepidio iberidem esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, utpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Dixi de Iberide sententiam meam non hîc solum: sed etiam diffusius in Epistolis nostris Medicinalibus, ad Bartolomeum Marantham scribens, quam qui impugnare uolunt, nostris in primis respondeant argumentis, & deinde suas exordiantur opiniones, siquas habent meliores. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nũc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusque item usum ad ischiadas commendasse. Quod eius uerba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri folijs, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his paucis describitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifestè aberrarunt uiri alioqui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod uulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, uerbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant; his legitimum non innotuisse lepidium nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβερὶς, καρδαμαντικὴ, καὶ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nòmen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Asceitaragi, seu Sitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kresz: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum, Chasse rage, Passeraige, & Nasitort sauuage: Boemis steunijk.

Iberidis caput addititium.

Monachorum lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruel. lapsus.

Nomina.

† *Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride eique adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint uetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.*

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI

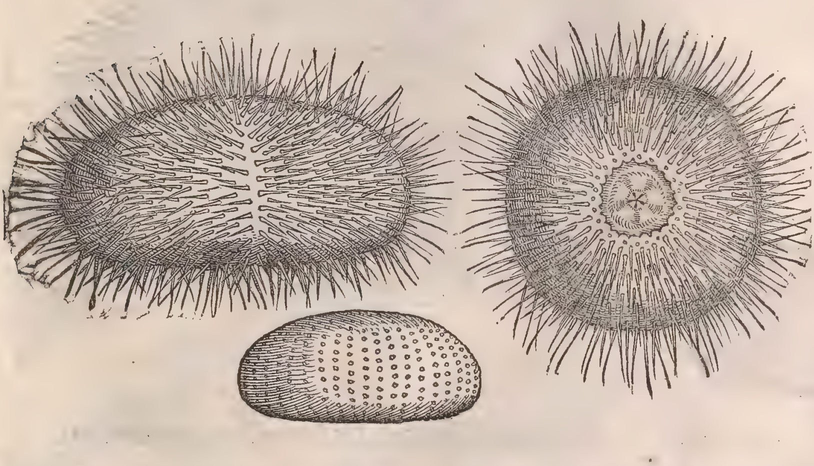
PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, charisſime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & naſcentibus ex eis ſuccis, lacrymis, ſeminibusque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, utpote quæ cum ipſis cognatione iuncta ſint: qualia allium, cepa, ſinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum uires diſiunxiſſe uideamur.

Ἐχῖνος θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MArinus Echinus ſtomacho, uentrique utilis eſt: urinam cit. Huius teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ uerò cinis ſordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echinus marinus notiſſimus eſt, ijs præſertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accolunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus ſpinis. Alios uerò uidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellauerim, quòd ſcripſerit Ariſtoteles libro IIII. de hiſtoria animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis paruis, non rigidis, ſed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima ſunt. Primũ, Echini marin. conſideratio.

quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaque consistunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruique pleniusculi illis constant. Secundum, ac tertium spathagi, ac brissi, quæ genera pelagia sunt, raraque inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, præduris que, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ medicamento utuntur. Quo fit, ut Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma uisitur, priore, atque nouissima parte spissum, & continens: cætera uerò non continuum, sed simile laternæ, cui non obducta membrana est. Omnium maximè à natura muniti sunt, utpote qui testa undique spinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemque permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur. quod idem omnibus turbinatis, patellisque euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uerò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinque distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti plenique uacantis materiæ, & ex uno stomacho dependent, in unumque ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non unum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrænant. hæc ex Aristotele. Meminit utriusque Echini Galenus, marini, scilicet, & terrestris unico tantùm capite libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erinacei utriusque tum marini, tum terrestris corpus totum ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera. Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Iouii error.

Echinorum uires ex Gal.

Nomina.

ECHINVS TERRESTRIS.

Ἐχῖνος χερσαῖος.

ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TErrestris erinacei corium combustum alopeciis cum pice liquida aptissimè illinitur. Afficcatũ corpus, & cum aceto mulso potum renum uitiis auxilio est: item aquæ, quæ cutem subiit, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

Echini terrestris consid.

TErrestris Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & taxus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Id nanque alij suillum, alij uerò caninum habent. Rarò ex

ex cauernis exeunt, nisi noctu, quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus uuis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolutant, itaque spinis affixos portant in specum. Eodemque actu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes renibus hærentes habet: eaque propter uelocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itaque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti præstat terrestris Echini combusti cinis trium drachmarum pondere additis Agrimoniæ uncia & internarum membranarum uentriculi gallinarum quaternis drachmis adeo qui dum dormiunt in lecto mingunt. Datur hîc puluis ex uino uesperi cum se cubitum recipit affectus. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui: ideo hîc ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, *quod forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuissiméue mucronatis undequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemque diebus fert utero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores feriat. Combusti cinis potus (ut Plin. est auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco sermone, Echinus terrestris Latino uocatur: Arabico, Ceufud, siue Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.*

Echini terrestris facult.

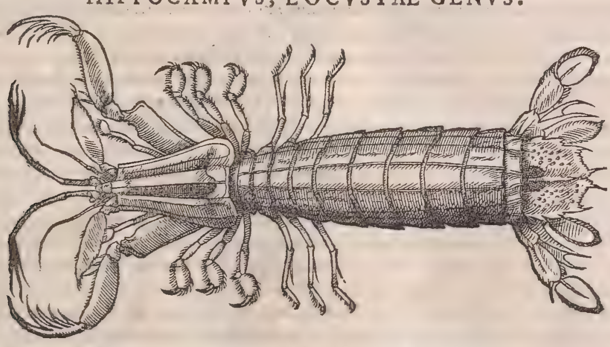
Hystricis mentio.

Nomina.

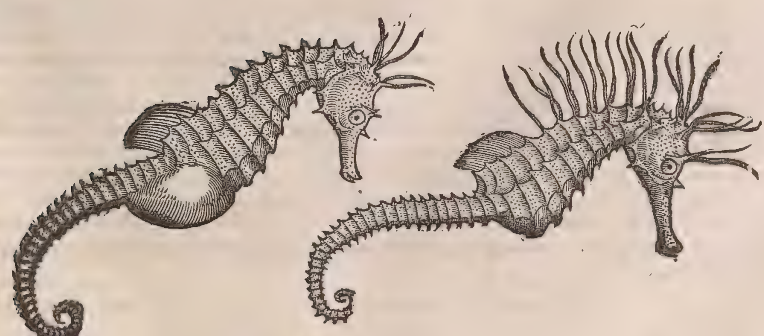
Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS. CAP. III.

Hippocampus marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino unguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, SIVE EQVVLVS MARINVS.

Quanquam

Hippocampi consideratio, & opiniones.

Quanquam non desunt scriptores, (ut Mercullus inquit) qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quique ad multos in medicinis usus eum commendent: eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemque exprompserit. Cæterùm sunt, qui credant, Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasque propriè Græci κάμπας *uocant. quippe quòd illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat:* ἵππο *enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsque in aquatilium genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamque reddit, & à quibus nomen accepit grande sanè fuerit. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunque hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidrodantali longitudine.*

Equiculi marini consideratio.

Caput illi est equinum, quemadmodum & collum: rostrum oblongum fistulæ in modum cauum oculi rotundi perspicuè: à superciliis duo oriuntur aculei, qui in mare in crines desinunt: Frons illi glabra: Sinciput crinitum est, quemadmodum superior colli pars. Id quod in fœminis non uisitur, namque ijs sinciput tantum crinitum est. Verùm crines in uiuis tantum uidentur. extinctis enim illico decidunt. Pinnam habet in dorso singularem, qua ad natandum regitur. Ventre est albicante, extuberanteque sed fœmina uentricosior est. Mas sub uentre rimulam habet, qua excrementa excernuntur. fœminæ uerò præter hanc alteram dedit natura. excludendis ouis idoneam cauda est quadrata, reflexaque unci modo. Totum corpus ex cartilagineis circulis compactum est, & ubique ferè aculeatum. Nanque duplici utrinque à capite ad caudam usque aculeorum serie rectis lineis spectatur, nec disparibus aculeis collum præcingitur. ac per longum recta secatur. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. nam etsi Plinius lib. XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidasque supra delphinos, & hippocampos; cùm tamen hæc poetica fabulosaque sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidē existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum uerò corporis partium numerosis squamis contectum, alijsque perquàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uerò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hoc facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Cæterùm tametsi notarum nihil de Hippocampi facie ex authorum monumentis habere poss[illegible], inclinat tamen animus, hunc uerùm esse Hippocampum, cuius hic cum maris, tum fœminæ imaginem damus cuiusque historiam descripsimus, & præsertim cum non pauci doctissimi uiri, qui aquatilium historias describunt, in eadem persistant sententia.

Hippocampi uires, ex Gal.

Hippocampi uires recensuit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum si totum usseris alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumque uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi suillo. hæc Galenus. Cæterùm longè alias Hippocampi uires retulit Aelianus lib. XI. cap. LII. de historia animalium: cuius uerba hîc subijciam.

Hippocampi uires ex Aeliano.

Rei piscatoriæ ritè periti homines dicunt Hippocampi uentrem in uino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimò singultu affici, deinde tussi uehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei uentrem intumescere, & calidos uapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerùm nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. sin in uentrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaque ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ uentrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia ueterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampos simul cum alijs piscibus caperet, & peradolescentes à rabida canicula morderentur. Cùm eorum in Methyna Cretensi ad litus iacentium uicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsque morsus ulcera obligauit, atque hominum adolescentium rabiem uicit, eosque ad incolumitatem tandem restituit. hactenus Aelianus de Hippocampi uiribus.

Nomina.

Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος*, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.*

PVRPVRA.

Πορφύρα, Κήρυκες, Κιόνια.

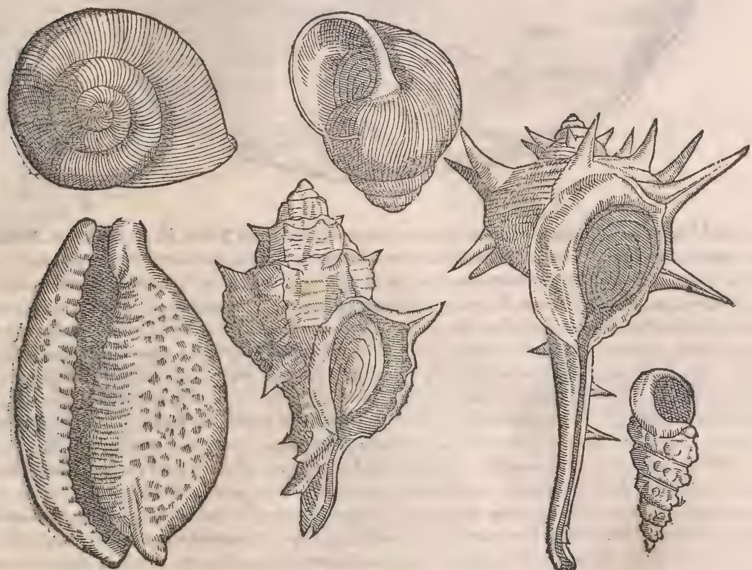
PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA. CAP. IIII.

PVrpura uſta exiccat, dentes abſtergit, excreſcentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præſtant concremata [a] Buccina, ſed uehementius urunt. Siquis ſalis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambuſtis utiliter illinuntur, quibus ſolui medicamentum non oportet: nam poſteaquàm uulnus cicatricem duxerit, ipſum in teſtæ modum induratum, ſponte ſua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in eius mentione demonſtrabimus. [b] Cionia uocantur purpurarum, buccinorumque mediæ partes, circa quas teſtæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata ſimili modo; maiorem purpuris, buccinisque facultatem urendi conſequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ ſunt, & ſtomacho utiles, ſed aluum non molliunt.

a κύρικες ita meum ſcribit, & Drag.

b κιόνια. alii ἰόνια.

PVRPVRAE, BVCCINAE.

SVnt & Purpuræ marini piſces, eius ſanè generis, quæ teſta integuntur. Hæ (ut auctor eſt Plinius lib. IX. *capite* XXXVI. *) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum ueſtibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena concluſum, colore nigricantis roſæ pellucidum. Vinas capere contendunt, quia cum uita ſua ſuccum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoque attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rariſque textu ueluti naſſis, in alto iactis. Ineſt ijs eſca, cluſiles, mordaceſque conchæ, quales mitulos uidemus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt purpuræ, porrectiſque linguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntque mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt ſaliua ſua. Anno magnitudinem implent, celerrimeque creſcunt, quemadmodum & conchylia omnia. Eſt in purpurarum genere & Buccinum ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: unde & cauſa nomini, & rotunditate oris in margine inciſa. Sed maior eſt purpura, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non inſunt, ſed utriſque orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaque ſcopulos legitur. Purpuræ, buccinaque ſimul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa ſanè narratione ſcriptis celebrata ſunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura ſcire deſiderant. Sed quoniam* MARGARITAE, *quæ non modò ad mulierum, hominumque decorem, ſed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipſæ gignuntur conchis, hîc inter pretioſa conchylia eas recenſere non ab re fore duximus; præſertim quòd neque Dioſcorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, poſteritatis memoriæ prodiderunt.*

Purpurarum conſid.

Buccinum.

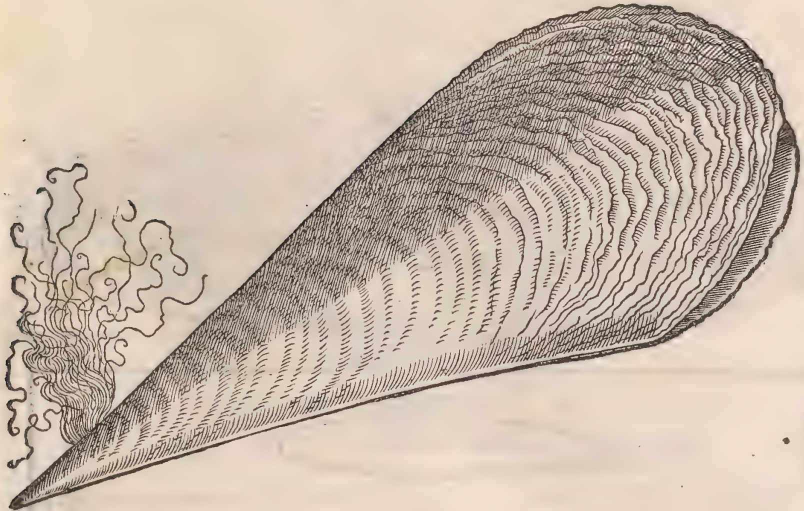
Margaritarū, & earum conchæ hiſtoria.

MARGARITAE.

diderunt. Nasci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. IX. cap. XXXV. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois: item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas nostri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumque concharum esse Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uerò turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, cælique eis maiorem societatem esse, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiuè satientur, grandescere, & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repentè compressas, quæ uocant Physemata efficere speciem, uerùm inani inflatam sine corpore. Cæterò in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & uetustate præcipuas esse, ueluti duces, miræ ad cauendum solertiæ. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum uidet captiosam, comprimit sese, operitque opes suas gnara propter illas se peti, manumque si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs. Captæ multo obruuntur sale in uasis fictilibus: Vniones præstantissimi. *nanque erosa carne, uniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere; tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseque illi Margaritam grandini similem.* Plinii error. *In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verùm Americus Vesputius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dissident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari possint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Reperiuntur Margaritæ quandoque etiam in Pinnis magnis, quas Veneti uocant* ASTVRAE, *ut Plin. testatur. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quòd iam mihi in Bohœmia degenti compertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atque certè mihi subijt quandoque mirari, cum earum margaritarum copiam uidi tum apud Serenissi. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohœmiæ homines.* Vnionū uires. *Margaritæ in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidē scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere.* Nomina. *Animal, quod* πορφύρα *Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. Quæ uerò Latinis Buccina,* κήρυκες *Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios: Gallis, Bios cornetos. Cæterùm quod Græci* μαργαρίτας, *Latini item Margaritas & Vniones uocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.*

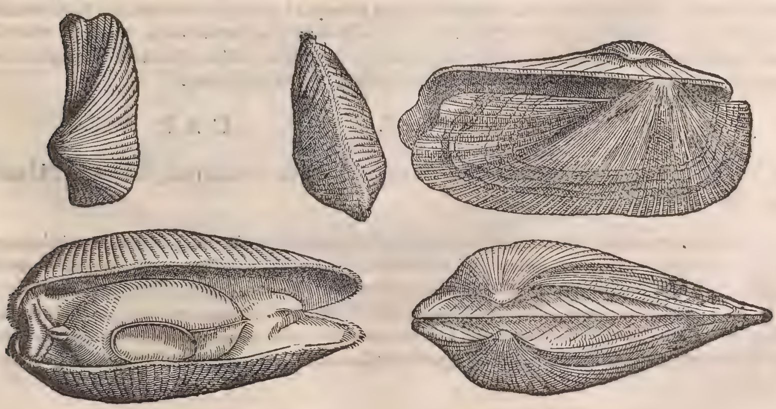
PINNA, SIVE ASTVRA.

Μύακες. **MITVLI.** CAP. V.

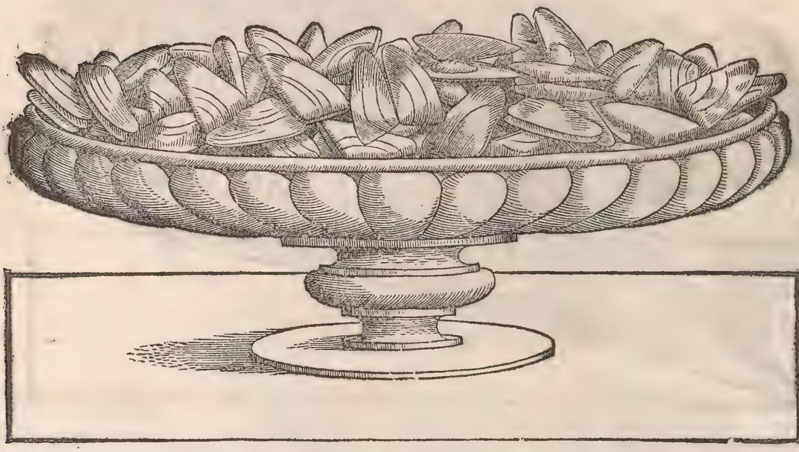
MItuli laudatiſſimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum craſſitudines abſumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morſus utiliter imponuntur.

M I T V L I.

Τελλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

Recentes Tellinæ aluo utiles, sed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

Mitulorum, & tellinarum consideratio. Iouii lapsus.

Non desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. In quam sententiam potissimùm uenisse comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quod de his duobus diuersis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam utrisque reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. XI. *de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis disserens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum uerò peculiari capite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusque sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hactenus inueni neminem. Præter unum Massarium Venetum qui eos mitulos putat: quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdam scabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.* Μύακες *ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uerò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus.* Τελλῖναι *ut Græcè, ita etiam Latine Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talsam: Hispanicè, Brignigois.*

Nomina.

Χῆμαι. CHAMAE. CAP. VII.

Chamarum, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur.

Chamarum consideratio.

Quanquam Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur; nihilominus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, ut non facilè sit, eas inter se distinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuere Chamæ, quòd plerunque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pandentes sese læui testa contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse uidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non est, ut plura de his dicamus. Quæ Græcis χῆμαι, *Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.*

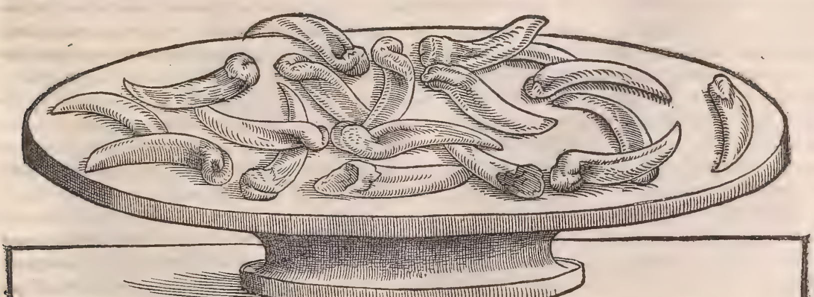
Nomina.

CHAMAE.

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

VNguis, ſiue onyx conchylij tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, ſuauem ideo ſpirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo ueſcantur. Colligitur poſteaquàm ſtagnantes aquæ æſtiuis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſſimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor conſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquatenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant fœminas uuluæ ſtrangulatu oppreſſas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

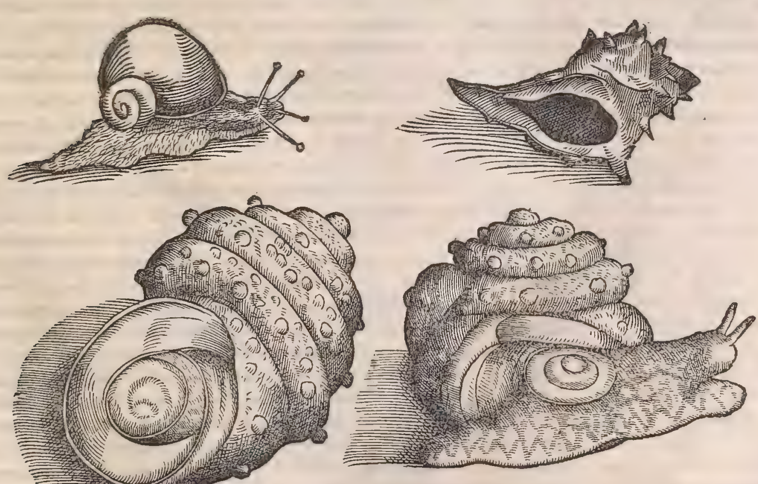
QVi diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortaſſe mirantur Dioſcoridem, quòd ſcripſerit, onyches, id eſt ungues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nuſquam à ueteribus & recentioribus memorię proditum ſit, nardum in paludibus naſci, ſed in montibus, arido & ſicco ſolo. Admirationi ſuæ illud Vnguium odoratorum conſideratio.

non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neque enim uolunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum uidetur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cùm ungues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis est usus, si uruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum olcant, qui nimirùm odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur, præsertim quòd ijdem suffitu (ut Dioscorides tradit) excitant fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesque. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra uirili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione uindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum uidetur, quòd à Dioscoride scriptum sit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas uocauerint, simili ratione decepti. Quorum fortè Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus huiusmodi habentur conchilia. Nec placet Rondoletij, alioqui uiri doctissimi opinio, qui putat conchilia, nullibi haberi posse, præterquàm in mari, sic inquiens. Nam si conchilia marina sunt animalia, quomodo in lacubus inueniuntur, colliguntur'q; aquis æstu exiccatis? an mare deserunt turbinata, ut fluuios lacusque subeant? Hæc ille. qui etsi præclarus sit, & doctrina non uulgari præditus, non tamen omnia naturæ secreta rimari potuit. Quandoquidem & conchæ Margaritiferæ, quæ marina quoque sunt animalia, in Boemia habentur, quæ à mari longè lateque distat, in flumine Vuotauua, ut de margaritis agentes paulò superius diximus. Deinde illud quoque mirum non esse debet, quod ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim, aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suauem spirent odorem, eóque nardum imitentur, atque odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi uel quòd propter maximam locorum distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, ut Indicæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: uel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiantur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, ut credam id in India cultorum negligentia perijsse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe ut malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, ut siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus uratur. Quod cùm ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facilè postea factum est, ut uniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atque adeò hinc est, ut ungues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremò illud mihi haudquaquam absurdum esse uidetur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas uteri suffocatione mulieres comitialesque reuocent. Nanque, quòd fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atque iucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, ut igni imposita testa ille statim exhalaret. Testa uerò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit, & castoreum oluerit? ex quo sanè (ut experientia docet) mulieres uuluæ strangulatione laborantes suscitantur. Ideoque uariat nostra à Rondoletij sententia, qui ut Dioscoridis lectionem seruare uideatur, dicit εὐώδεις Dioscoridi designare non semper id quod grato solùm & iucundo, sed aliquando, quod uehementi, aut graui est odore; quippe etsi id haud negauerim ego, non tamen affirmauerim εὐώδεις hoc in loco iniucundum significare aut graueolentum: siquidem cùm Dioscoridi hi ungues suauem spirent odorem, quòd conchilia, quorum tegumenta sunt, nardi pabulo uescantur, ratio sanè non consentit, ut Rondoletio subscribam. Cæterùm cùm onyx unguem significet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quòd fortassis unguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est cum purpuræ operculum rotundum sit, quemadmodum & buccinæ, conchilij uerò longum, nisi unà cum Rondoletio dicamus, haud intellexisse Dioscoridem, odoratos ungues facie purpurarum opercula referre, sed quòd ijs conchilia operiantur, ut purpuræ suis, à substantia rei, non quidem à forma comparatione facta. At certè, ut dicam quod sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchylij genus onychē appellari uolunt, quàm quòd eius tegumentum sit rugarum, concauitatis, asperitatisque expers: læuore autem, ac candore præditum, humanorum unguium modo. Siquidem purpuræ testa, cui onychem assimilat Dioscorides, in uniuersum aculeata conspicitur: quin & inæquali, sinuosóque cortice obducitur. Porrò quòd uideam ungues odoratos, qui in myropolijs passim habentur, brutorum quorundam ungues repræsentare, atque si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse. Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctissimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso uertente legitur, ossis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao, designare, quàm quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. *Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilij sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam Bisantiam uocari. Sed longè quidem ab eo dissidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaque tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cum hactenus non inuenerim, qui purpuram os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) siue testa earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quique inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere.*

Fuchsij opinio reprobata.

ne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perducere: contra uerò conſtet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam reſipiant, & tenuium, atque adſtringentium ſint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteríque affectus, non modò Fuchſii, ſed Nicolai quoque ſententia (modò huius codex non ſit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, teſtis eſt Serapio authoritate Meſebaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & ſiccat ordine tertio: quin & adſtrictionis, & tenuium partium eſt particeps: uentriculo, cordiſque palpitationi, iocineri, uuluæque odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, ſiue blattum byſantium repræſentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchſius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Miſcetur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non ſine magna ratione, & auctoritate à poſterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiſcerum morbos ſit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnẽ uirium imbecillitatem firmet, animi defectum ſiue à corde, ſiue a uentriculo originem ducat: maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri ſtrãgulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepſicus teſtantur. Quæ omnia odorata conchula per ſe ferè præſtare poteſt, ſi primùm eius qualitates, demum uerò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quòd ſciam) purpuris aſſignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (ſi tamen error illi adſcribendus eſt) qui narium purpurarum oſſa excogitauerit his antidotis eſſe admiſcenda, cùm purpuræ in uniuerſum præter teſtam, qua conteguntur, oſſibus careant. Niſi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori teſtæ parte prominet, & roſtri potius, quàm narium ſpeciem repræſentat. Illud præterea falſum eſſe deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum oſſa Blattæ bizantiæ uocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè ſint odorati ungues. Poſtremò quæque ſint illæ in Nicolaum expoſitiones, quibus maxime nititur Fuchſius, eas noſtris rationibus, & auctoritatibus adductis haud quaquam obſtare poſſe putauerim, cùm fortaſſe incerti ſint auctoris, uel ſi certi, minimè probandi, quod is rationi, ac ueritati refragetur. Niſi quis dixerit, illum contra quàm Fuchſius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuiſſe, & lectores admonuiſſe, nil aliud Nicolao deſignare ὀςοῦν τῆς ῥίνος τῆς πορφύρας quàm βλάτιον βυζάντιον, id eſt, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba ſecundum Fuchſij interpretationem adeò per ſe clara ſint, ut nulla indigeant explanatione, nõ erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; ſed potius, ut declararet, animaduerſa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum oſſe in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id eſt, Indicam conchulam admiſceri debere. quòd facilè ſciret, fabuloſum eſſe purpuras in naſo uel ore gerere oſſa. Quod etiam ſenſiſſe uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum oſſa in aurea Alexandrina, & diamargarito ſit interpretatus, ſed byzantiam blattam, quam odoratum unguem eſſe; hactenus nos abunde demonſtraſſe exiſtimamus. Huius nomen Græcum eſt ὄνυξ: Latinum, Vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athſar ateb, aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata. Nomina.

COCHLEAE.

Κοχλίαι.

COCHLEAE. CAP. IX.

Terreſtres cochleæ ſtomacho utiles ſunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ,[a] Aphricanæ, Aſtypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id eſt, operculares, cognominatæ. Marina ſtomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis uirus

a Meum λιβύαι. i. Lybicæ.

b Meum & Drag. addunt ἢ σεσιλιτὴν.i. aut sesilitim.

rus olet. Quæ uerò uepribus: frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli [b] sesilón, uentrem, & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, uitiligines, dentesque: emendant oculorum cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac uisus hebetudines, si cum carne sua ustæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt, sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cùm uulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa, uino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uesicæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore eius, pilum attingat.

Cochlearum consid.

Cochleæ uulgò notissimæ sunt. Hæ licèt albæ, nigræque reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres; omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ adscribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem resipiant limum: illæ uerò sapidiores, esuiq́ue gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasq́ue odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uisuntur. Cochleas olim usque adeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. IX. cap. LVI. ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa, & farre, alijsq́ue rebus. qua eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq́ue alijs locis, & eas quidem præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, & frutetis, uncis quibusdam ferreis prope fruticum radices terra circumfossa. Concluduntur hę contra frigoris iniuriam, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq́ue contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs longè suauiores, gratioresq́ue habeantur, quæ uere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq́ue sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Præstant cochleæ, præter, ea quæ à Dioscoride scribuntur ad uaria corporis incommoda. Siquidem testa exutæ, & hordeacea ptissana incoctæ lateris dolorem tollunt, ubi ptisana sorbenda detur, cochleæ uerò contusæ loco dolenti illinantur. Earundem diu elixarum ius potum iliacos iuuat. Eædem elixæ, ac tritæ, cruentis excreationibus medentur. Disuriæ efficacissimè prosunt, si crudæ cum suo ipsarum putamine contritæ bibantur ex passo, diebus septem continuis, aut ad summum nouem. Vertiginosis quoque prosunt suspiriosisq́ue, ubi prima die cochleæ unam magnam, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto unam, semicoctas uorauerint affecti, nec minus uertiginosis, quàm amentibus medebitur is, qui singulas cochleas diebus singulis plurimis, cum suis testis contritas, ex defruto potandas dederit, sed has maiores esse oportet, si uerò minus res successerit, triduo quiescat affectus. & subinde eandem potionem diebus pluribus replicet: Cœliacos quoque iuuant cochleæ duæ, unà cum testis contritæ, & duobus ouis gallinaceis exceptæ uini passi ternis uncijs, & aquæ quaternis, ac demum fictili uase calefactæ, & haustæ. Præstant eædem ad faucium molestias, & asperitates, si illotæ coquantur, & deinde tritæ ex passo ebibantur. Partus faciles reddunt, si à grauidis fœminis edantur aliquot, ante partum diebus. Adduntur utiliter in emplastris, quæ pus mouent. Nanque non solùm bubones & cæteros tumores concoquunt, sed etiam abrumpunt. Contritæ crudæ, & illitæ, serpentibus ulceribus medentur. Quæ uerò salinis inhærent, strumas illitæ resoluunt, si cum putamine tusæ illinantur: Columellæ uitia sanat cochleæ uiuæ succus acu uulneratæ, cum penna illitus. Complures crudæ, in nitido mortario tusæ, unà cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana utiliter fronti adalligantur, ad sedandas oculorum epiphoras. Combustarum cinis cum lini, & urticæ semine ex melle potus, intra paucos dies lienosos sanat. Quæ autem cæteris minutiores habentur, tritæ, & illitæ, inguinum tumores resoluunt. Omnium putamen ustum, & in puluerem tenuissimum contritum, gingiuarum putredines, exulcerationesq́ue illitus tollit. Idem casu inuentum tritumq́ue, & potui datum, calculos expellit: quin etiam urinam mirificè pellit, si duarum drachmarum pondere ex uino albo, & aqua calida bibatur: prolapsam columellam cohibet; & procidentem quoque sedem, sed prius intestinum ablui oportet aqua in qua ferrum candens pluries restrictum fuerit. Cochleis nemoralibus à mucagine natiua diligenter repurgatis, & in lacte bubulo recenter mulso unà cum Tussilagine concisa decoctis condimentum fit optimum tabidis, cibi loco propinandum. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulq́ue pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq́ue, aut ex aqua, aut ex uino albo, & austero præbeto. Cæterùm absque gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nonnihil ex ustione calidum. Porrò cochleæ, quæ ustionem non sunt expertæ, si tritæ unà cum testis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè desiccant. Et omnino inhærere ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idemq́ue faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiamsi uiscosus, crassusq́ue in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuersis carnibus uerba faceret, sic de cochlearum quoque carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad læuorem redacta, omnium ualentissimè desiccat

Cochleæ pomatiæ.

Cochlearum uires ex Gal.

ſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò ut & hydericis conueniat. Ipſarum autem humor ſolus per ſe citra carnem ſumptus (uocatur autem is à multis μύξα κοχλίε, hoc eſt, mucus limacis) thuri miſtus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibuſdam, aut omnibus, quoad habeat cerati craſſitiem, medicamentum fit glutinatorium, deſiccatque pulchrè purulentos mucos aurium: ſed & fronti impoſitum inhæret, oculorum fluxiones reſiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum teſtis ad læuorem tritis: ſed & quidam ad ſiſtendos menſes. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipſas ſolas in uulnus cum nerui uulneratione & contuſione factum tritas impoſui, ipſumque uulnus pulchrè glutinatum eſt, & neruus phlegmonem haud perpeſſus. Erat autem homo durus, & agreſtis: miſcui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripſere autem maiores me nonnulli medici, ad eiuſmodi uſum miſcendum ipſi thus, aut myrrham. Verùm horum habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abeſſem in uilla. Poſſis autem & reſinæ frictæ contritæ admiſcere, ſi adſit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles ſeorſum, ſtylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas eſſe expedit: alioqui enim tempore deſiccantur. Nam recentes plurimum habent uiſcoſæ illius humiditatis, quam ſtylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten eſt. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum teſtis ſuis, aut ſine, contritæ emplaſtris concoquentibus, & ſaniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiſcentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis ueniunt: quanquam ijs qui maris litora inhabitant, frequentiori ſint uſui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel teſta carent, quæ nobis ſpeciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad paſcua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; ſed in cellis uinarijs, & alijs ſubterraneis uliginoſiſque ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodeſſe exiſtimat. At Plinius lib. XXX. cap. XV. auctor eſt, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præſtare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanque ex ijs in ſtillatorium uas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare ſcriptum reliquit Plinius lib. XXX. cap. III. & eas combuſtas dyſentericis utiliſſimas eſſe, darique ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet auſtero. Eædem cum Thuris polline contritæ, addito oui Gallinacei albo, & illitæ, faciunt mirificè ad puerorum Enterocellas. ſed interim pueros in lecto iacere oportet. Vruntur & ipſæ utiliter, & in puluerem teruntur, qui inſperſus quancunque pedum exulcerationem ſanat. Κοχλίαι ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciole: Germanis, Schnecken: Hiſpanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Eſcargotz.

Cochleæ marinæ.

Cochleæ ſine teſta.

Nomina.

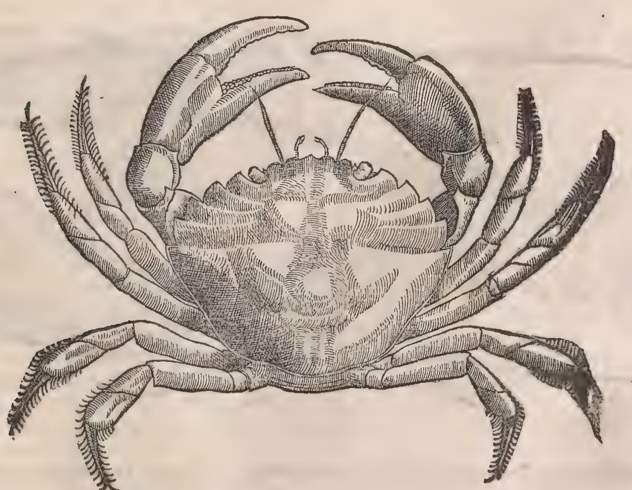
Καρκίνοι.

CANCRI. CAP. X.

Cancrorum fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, [a] adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus: rimas pedum ſediſque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex aſinino lacte, auxiliantur contra ſerpentium phalangiorumque morſus, atque ſcorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure eſitati, ijs proſunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt. Necant ſcorpiones triti, & cum ocimo admoti. Poſſunt eadem marini, uerùm inefficacius omnia præſtant.

[a] σὺν γεντιανῆς ῥίζης κοχλιαρίῳ ἑνὶ. i. cum gentianæ radicis cochleario uno.

CANCER FLVVIATILIS.

Cancrorum consideratio.

Multorū error.

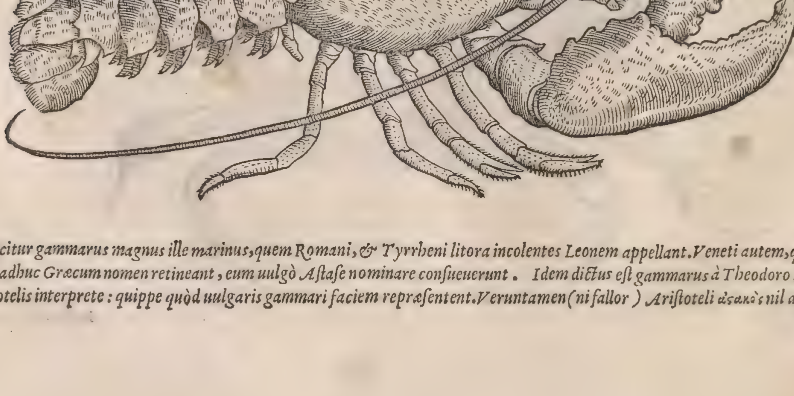
HAllucinantur, qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos uulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancrum perperàm uocatū, qui ἀςακὸς appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci uulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi MARINORVM numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E

CANCER MARINVS.

quorum genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles lib. IIII. ca. II. de historia animalium, ubi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνορροπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὴ τῶν καρκίνων ϛρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, & corpus cùm quidem locustis, squillisque longum sit, cancris uerò rotundum est. Porrò ASTACOS Oppiano speciatim

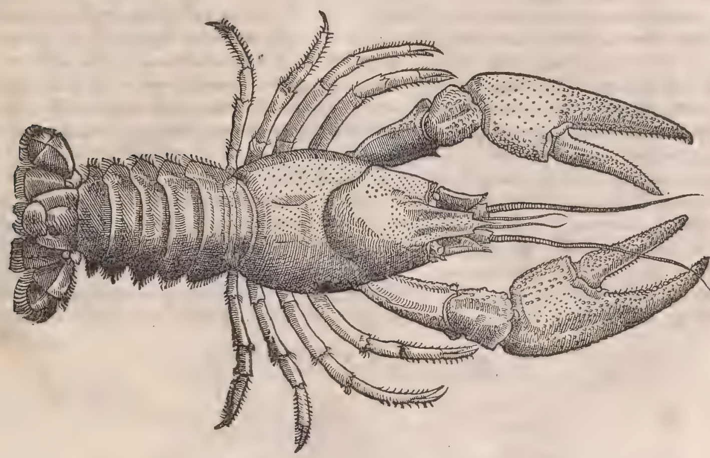
ASTACVS.

dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani, & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum uulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd uulgaris gammari faciem repræsentent. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀςακὸς nil aliud esse

eſſe crediderim, quàm quod Venetis aſtaſe, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius poſtquàm de marinis, quæ cruſta integuntur, animalibus diſſeruiſſet, uidetur ſanè uulgares fluuiatiles gammaros deſcribere ſtatim poſt fluuiatiles cancros, cùm inquit. ἔςι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀςακοῖς. *hoc eſt. Genus item aliud eſt, quod quidem paruum eſt ueluti cancri, facie uerò aſtacis ſimile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorum cãcrorum aliqua genera, ut ipſe eodem loco teſtatur Ariſtoteles, cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm Romam ueniſſet, à Latinis uocabulo, quòd eo carerent Græci. Nanque lib.* III. *de alimentorum facultatibus:* Ἀςακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἄλλα λεπὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄςρακον. *hoc eſt. Aſtaci, paguri, cancri, locuſtæ, carides, gammarides: & id genus alia tenui teſta cõcludun tur. Magisque hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Ariſtotelem, nec apud quenquam repererim unquam. Quibus etiam ex uerbis palàm certè eſt, inter* GAMMAROS, *& cancros ma-*

CAMMARVS.

nifeſtam eſſe differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari cenſemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morſus, itẽque ad tabidos, & maraſmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm Dioſcoridem, tũ Galenum non de gammaris quidem, ſed de cancris intellexiſſe nobis compertum ſit. De cãcris Gal. lib. XI. *de ſimp. med. hæc fuſius ſcripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt; ſubſtantiæ tamen proprietate mirificè contra rabioſorum morſum efficax eſt, iſque tum ſolus, tum cum gentiana, & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem unam eſſe oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raro equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo Aeſchrion empiricus ille utebatur, medicamentorũ peritiſſimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quã impoſitos cãcros uiuẽtes, hactenus urebat, dum facilè ad læuorẽ redigi poſſent. Hic Aeſchrion paratum ac promptũ ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, urẽs cancros tempore æſtiuo poſt ortum canis, quando ſol in leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie uſque ad diem quadrageſimum, menſura cochlearij ſatis magni aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum uero uulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoque conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. Hæc tametſi à præſenti inſtituto eſſent aliena, ſcribenda tamen cenſui, quia magnopere medicamento huic ipſe confiderem: nimirùm cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum eſt, fuerunt uſi, ſit mortuus. Cæterùm ſeorſum alterum librum conſcribam aliquando de ijs, quæ proprietate ſubſtantiæ totius quid agunt, è quorum numero ſunt id genus omnia. Ignoſcendum itaque tum hoc in loco ſcribendi importunitati, tum ſicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis ſumma proueniret utilitas, quam ſanè poſteris impertire uolebam, ſi forſan me prius, quàm quæ his deinceps ſunt opera, perfeciſſem, mors occupaſſet, propoſitum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipſe omnium eiuſmodi cauſas reddere uolens, non abs re inquit. Cancer cùm animal ſit aquaticum, prodeſt à cane rabido morſis, quibus uidelicet metus eſt ne corripiantur affectu ſiccisſimo, nempe rabie: quamobrem ſanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, ſcilicet quòd animalia marina ob admiſtionem*

Cancrorum uires ex Gal.

mistionem salis natura sicciſſimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium uenenum absumere, simulque digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum scieram, qui fuerant illis usi, totis utique corporibus, hoc aperiendum, recensendumque à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hactenus Galenus.

Gammarorum lapilli.

Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ; quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosque, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Sunt, qui hos igne prius tostos, ad idem magis probent. Et præsertim ubi ex petroselini uulgaris succo propinentur. Nec desunt, qui censeant eosdem ad cordis imbecillitatem facere, atqui ego de re hac, quid certi affirmare possim, non habeo. Iidem cum uini excremento, quod circa uasa lapidis instar concreuit (Tartarum uocant chimistæ) ulceribus pudendorum medentur, si simul triti aspergantur. Dantur quoque cum Tiliæ arboris carbone utiliter ab alto deuolutis, quinetiam ad dissoluendos internos sanguinis grumos. Eorundem puluere dentes quoque dealbantur, firmanturque.

Cancri fluuiatiles.

Cæterùm, rotundis cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maximè ubique suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumque regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus.

Cancrorum fluuiatiliũ uires.

Cancri fluuiatilis putamen diligenter contritum, & ex uino subdulci potum, renum calculos pellit. Iidem combusti, tritique, & ex melle illiti, Strumas discutiunt. Eorundem puluere sanantur sedis rimæ. Exustorum cinis oleo subactus, perniones curat. Suffiuntur sicci; ubi fœtus hæserit mortuus in uteri ceruice. Iidem triti crudi, & tumentibus mammis illiti, mirificè prosunt: quinetiam impactas mammarum durities resoluunt, et lac exiccant. Scorpiones proximos omnes ad eum locum conuenire tradidere quidam, ubi cancri decem fluuiatiles, mariniue cum ocimi manipulo contriti, repositi fuerint. Fluuiatiles autem peculiariter hortorum erucas pellere dicunt, qui de colendis hortis scripsêre; si pluribus in locis inter olera ligneis clauis figantur.

Quorundam error.

Sed & illi non minori in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant: quippe quod hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis, alijsque quàm plurimis populis proprium adhuc SQVILLAE *retinent nomen: uulgo enim Schille dicuntur; quanquam in Hispania, præsertimque in Cantabria om-*

Squillarũ consideratio.

SQVILLAE.

nes hi gammaruli Squillæ nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, adstipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uerò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in

cancrario

cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt Maiæ uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles canchri uulgò Granchi appellati: & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ uerò, seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicis conferunt. Eædem tritæ, & cum aceto potæ, lumbricos, & tineas eijciunt. Quædam autem peculiari

Cancellorum consideratio.

MAIA.

facultate ad mulierum conceptus in cibis efficaces sunt. A Scorpionum ictu securum dicunt illum, qui Squillæ marinæ imaginem in achate lapide sculptam in anulo gestauerit. Cæterùm Rondoletius uir quidem doctissimus, atque præclarissimus, Pagurum, quē Granciporro Itali uocant, Maiam facit. Sed facilè quispiam illum deceptum deprehendet, qui diligenter Aelianum de Paguris scribentem legerit. Sclaui, qui Iapidiam incolunt, quorumque littora Adriaticum mare alluit, Græcum adhuc nomen seruantes, qui nobis Granciporri uocantur, Paguri uulgò appellant. è Paguris in cauernis extinctis oriri scorpiones, testis est Nicander. Sed ad Cancellos redeo nomine ipso paruulos cancros designantes, de quibus scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatarum generum est. quippè qui natura locustis similis spectetur, nascique seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quā ingressus uitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est. quapropter is in ancipiti esse, genusque sibi uendicare utrunque uidetur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est; nisi quòd partem capiti, & pectori subditam ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, ut cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod uelut capillamentis quibusdam pluribus circundatur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utrique adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disiectoque sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberque uagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem paruum habens: cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimùm

PAGVRVS.

CANCELLI.

simùm solet: hæc Aristoteles. Aelianus uerò lib. VII. cap. XXXI. de cancellis ita scribit. A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in supradictorum conchas immigrant; sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent; ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, uiribusque inferiore repulso, uictor exuuias assequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. IX. cap. XXXI. & XLII. His igitur diligenter perspectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancros à gammaris, & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος Græcè Cancer Latinè appellatur: Arabicè, Sartham, seu Sarthan: Italicè, Granchio: Hispanicè, Cangreio: Gallicè, Cancres. Nomina.

σκορπίος χερσαῖος.

SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TErrestris Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.

TErrestres Scorpiones animalia sunt uulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs, sed ubique passim reperiantur: adeò est hominum uita periculis obnoxia. Licèt autem sint in Italia minus uenenosi, minusque nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuissimas perpessi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habent, & aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. VIII. cap. XXIX. de animalium historia, ubi sic inquit. Morsus beluarum ex locorum diuersitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisque alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & uel hominem, uel quamuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam cæteros uirulentos ictus minimè sentiunt. Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirùm quòd alij sint flaui, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, uirides alij, alij lutei sub atraque cauda, alij uinosi, alij albi, alij denique fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidisse, legisseque recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, crassos, & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub uentre secum ubique gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles lib. V. cap. XXVI. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones uermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt: pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum, multò magis fœminis pernicialem esse, quàm uiris: præsertim uirginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus tantùm seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. XV. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aera uolitantes de una in aliã regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur absurdum, cùm idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæ ijsdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoque magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamolgos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, (ut in Cancro superius diximus) quòd si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari uidetur, nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancri scorpio

Scorpionum consideratio.

Scorpionum genera.

Scorpiones aligeri.

nes necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à uespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percußi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib. XXV. cap. IX. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo ueratro. Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui sint exusti, ad urinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut uesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores. Ego tamen illud usu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos sanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenosis animalibus uel icti, uel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen uerbis iactantia) testimonium perhibere possunt; qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines pestilentia sæuit: quippe quòd non modò peste infectos iuuet, sed & sanos præseruet. Præstat denique ad omnes interaneorum uermes, omnesque dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos, præsertim uentriculi, coli, ac uteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro sexto, ubi de uenenorum remedijs: siue antidotis latius disseremus. Σκορπίος χερσαῖος *Græcis, Latinis Scorpio, & Scorpius uocatur: Arabibus, Harrab, seu Hacharab: Italis, Scorpione terrestre: Hispanis, Alacrna.*

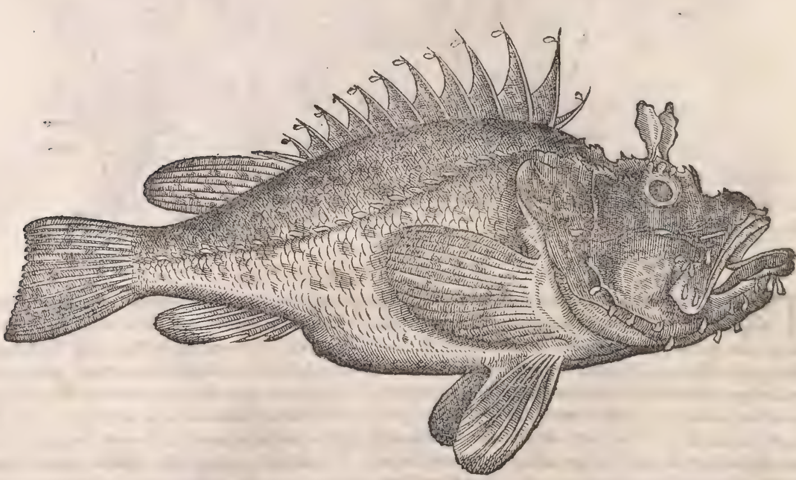
Scorpionum facultates.

Olei ex scorpionibus uires.

Nomina.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

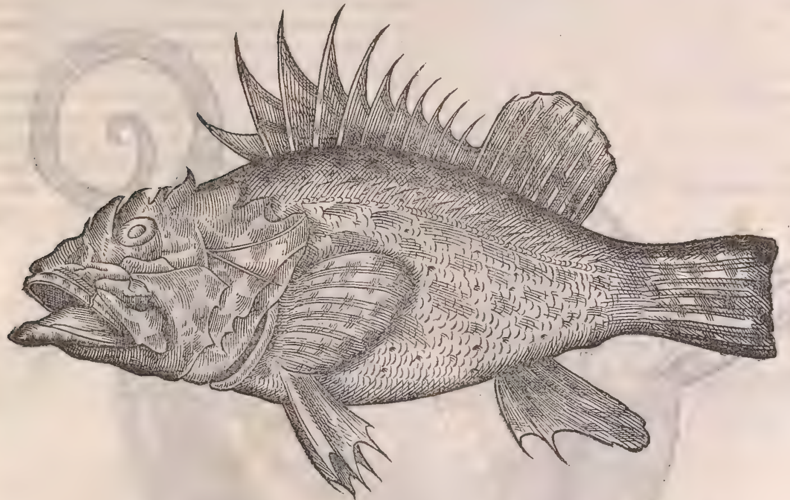
MARINI Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines, & hebetudines.

Scorp. marini, & scorpænæ consid.

CRedidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpænam uocatam, nihil inter se differre. Veruntamen hos pisces inter se differre haud inficiabitur, qui Plinij & Athenæi autoritate nitatur: uterque enim adinuicem distinxit illos. Porrò uterque in dorso spinam gerit uenenatam, qua imprudentes piscatores sæpius icit: neque iam defuerunt, qui eius ictu sint interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter scorpænam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Atqui Scorpio spinas quoque in capite habet, quæ prædictis non sunt minus uenenosæ. Cæterùm Scorpio, & SCORPAENA (ut equidem arbitror) einsdem ferè generis sunt, sed in specie & forma pulpæque præstantia (ut Athenæus est author) inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piscibus est, scorpæna longè maior; adeò ut octonas, nouenasque quandoque ponderet libras. Scorpæna uerò piscis, est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item uniuerso corpore rubet; cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis constat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorsum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen uis his, qui scorpænæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui uulgo uocēt Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis uocatur Cerna. Scorpæna autem, quæ suum apud omnes retinet nomen, dentes adeò acutos non habet. gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminentiores, ac duriores, nec usqueadeò pinnatos: in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro uirescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpænam uocent. Vinum in quo marinus Scorpio necatus fuerit, haustum, iocinoris doloribus medetur. Nec minus ad id quoque ualere dicunt lapidem in eius capite inuentum, oboli pondere sumptum. Cæterùm scorpij marini felle ex lana supposito, secundas, & menses eli ci cer-

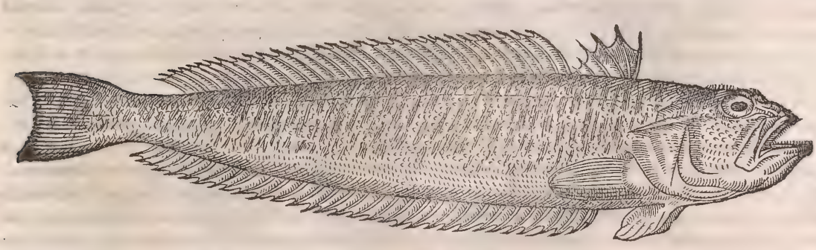
SCORPENA.

ci certum eſt: quinetiam eodem incipientes ſuffuſiones oculorum, & albugines tolli, ex melle oleoq́ue illito, intermiſſis diebus. Adhæc trium Scorpenarum paruarum uſtarum cinis epotus, calculos exterit. Σκορπίος θαλάσσιος *Græcè, Scorpio marinus Latinè. Italicè Peſce cappone & Scrofano dicitur: Scorpena autem ſcrofanello.* Nomina.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS. CAP. XIII.

DRACO marinus diſſectus, & apertus, impoſitusque ictus ſpinæ ſuæ, qua ferit, medela eſt.

VAriat auctorum ſententia in marini Draconis hiſtoria. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens eſt beſtia, ſerpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum ſufficiant, ſed ob uirium præſtantiam omnium aquatilium uelociſſimus cenſetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenoſum eſt illi animal, adeò ut quoſcunque piſces, uel alia quæcunque animalia dente uulnerauerit, interimat. Piſcatorum præterea artificio captus, ſtatim ut in arenam ſeſe protrahi cernit, mira celeritate ſcrobem in litore fodit, qua ſe condere poſſit. hæc Albertus. Qui etſi ex Ariſtotele, & Plinio (ut opinor) tranſcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa ſit adhibenda fides, quid ſtatuam non habeo. Siquidem hoc animal Ariſtoteli tanta admiratione non præſtat, nec draco appellatur, ſed ſerpens, ut is poſteritatis memoriæ commendauit libro IX. cap. XXXVII. de hiſtoria animalium his uerbis. SERPENS MARINA *colore, & corpore congro proxima eſt, ſed obſcurior, atque acrior. Hæc ſi capta dimittatur foris, in arenã roſtro quàm primùm adacto terebrat, ſubitque tota. Eſt ore acutiore hæc, quàm terreſtres. Et lib. II. cap. XIIII. Sunt* Draconis marini conſid.

Dd 2 etiam

SERPENS MARINA.

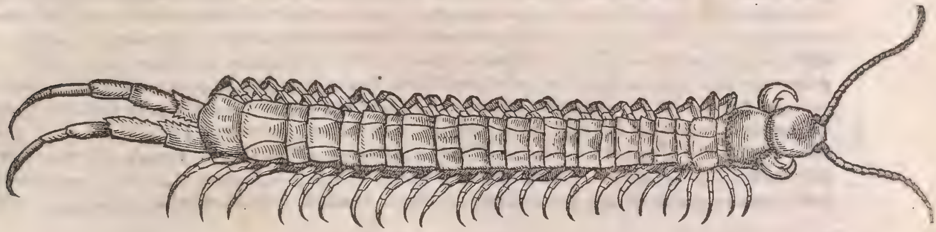

etiam (inquit) maris indigenæ ſerpentes terreſtribus ſimiles: niſi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura ſunt, colore numeroſæ uarietatis. Naſci eas non in altiſſimis gurgitibus certum eſt. De marino autem Dracone ſcribens libro octauo, cap. decimotertio, de hiſt. anim. Draco marinus, inquit, piſcis eſt litoralis quemadmodum dentex, ſcarabeus, cernua, aurata, mugil, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, & omne ſaxatile genus. Meminit quoque de eo Plinius libro trigeſimo ſecundo cap. ſeptimo, ſic inquiens. Extra has ſunt rotundæ in oleario uſu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynoſdeſia, draco, quidam uolunt eſſe dracunculum. Eſt autem graculo ſimilis, aculeos in branchijs habet ad caudam ſpectantes. Huic ſanè non parum correſpondere uidetur, quem Veneti piſcatores, quinetiam Tergeſtini, & Aquileienſes uocant peſce Ragno, Itali uerò Traſcina. Quippe qui inter litorales, aculeos circum branchias habeat caudam uerſus ſpectantes, & alios in dorſo adeo uenenatos, ut ab eo icti, niſi curam admiſerint diligentem, uel doloribus intenſiſſimis crucientur, uel moriantur. Itaque & is uidetur Plinio fuiſſe Draco, quem libro nono cap. quadrageſimo octauo ipſe araneum quoque uocauit: cum inquit: Atque peſtiferum animal Araneus, ſpinæ in dorſo aculeo noxius: præſertim cum libro trigeſimo ſecundo, cap. ultimo, inter litorales piſces, & mari magis peculiares, non aliter araneum recenſere uideatur, quàm draconem Ariſtoteles. Cæterùm is libro nono, capite uigeſimo ſeptimo, Serpentem marinam, de qua ſuperius ex Ariſtotele diximus, draconem quoque uocat, & utriuſque hiſtoriam errore manifeſto confundit ſic inquiens: Rurſus draco marinus captus, atque immiſſus in armena, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat. Id quod Ariſtoteli marini draconis non eſt, ſed marinæ ſerpentis. Quibus apertiſſimè conſtat, Plinium aut negligenter hoc in loco Ariſtotelem legiſſe, aut eius lectionem haud rectè intellexiſſe. Nec ſanè quiſpiam Plinium excuſabit, qui dixerit draconem marinum in arenam immiſſum, perinde ac ſerpens illa, roſtro ſibi cauernam fodere, quandoquidem cum nullo roſtri mucrone ſit inſtitutus (ut rectè uir doctiſſimus Saluianus inquit) ſed obtuſo quidem ore habeatur, nulla prorſus conſentit ratio, ut cauernam in arena ſibi tam facilè excauare queat. Itaque Matthiolus non tam leuiter Rondoletio ſubſcribet, qui hoc Plinij erratum haud animaduertens, Præterea, inquit, quod de dracone ſcripſit Plinius, id in araneo noſtro (araneus illi Draco marinus eſt) quiuis experiatur, qui piſcium capturæ intereſſe uoluerit. Captum enim araneum arena ſemper ſe obuoluentem cernet. Atqui aliud, mea quidem ſententia, deſignat Plinio, roſtro in arenam immiſſo cauernam ſibi mira celeritate excauare draconem: aliud uero Rondoletio, in arena ſe obuoluere, ut fere cæteri faciunt piſces, qui uiui è retibus in litus à piſcatoribus deuoluuntur. Quare non abſque iniuria in Matthiolum inuehitur, (illum tamen non nominat) cum dicit abſurdam eſſe illius opinionem, qui in Dioſcoridem commentaria ſcripſit, quod ſcribat is non eundem eſſe Plinij, & Dioſcoridis marinum Draconem.

Draconem. Sed hanc iniuriam ijs refellendam, imo potius ægrè ferendam relinquo, qui hoc loco Rondoletij uiri alioqui doctissimi negligentiam in examinanda Plinij lectione facilè cognoscent. Non uideo sanè, quo pacto Draconem libro nono cap. uigesimo septimo à Plinio descriptum facere legitime possit Rondoletius Dioscoridis Dracone minimè differentem, cùm ibi nil aliud describat Plinius, quàm serpentem marinam Aristotelis. Cæterùm marinæ serpentis imaginem, primus (quod uiderim legerimque) ad amussim delineatam edidit Hippolitus Saluianus, medicus doctissimus, in pulcherrimo suo de piscibus uolumine, unde nos hanc, quam pinximus, accepimus. Δράκων θαλάσσιος *Græcè. Italicè Trascina. Gallicè Viue dicitur.* Nomina.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

SColopendra marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

SColopendra marina animal est non magnum. Scribit de ea Aristoteles lib. secundo cap. XIIII. sic inquiens. Marinæ Scolopendræ terrenis similes sunt, magnitudine tamen paulo inferiores: gignuntur in saxosis locis: colore magis rubro, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. Serpentum more non altis gurgitibus nascuntur. Hæc ille. Quibus haud parum astipulari uidentur, quæ à Rondoletio in suo de piscibus libro pinguntur: ac etiam à nobis quoque ex illius codice huc translatæ sunt, uermium terrestrium figura, & numerosis, tenuibusque utrinque pedibus stipatæ. Verùm ab his longè differt marina Scolopendra, quam mihi dono dedit Constantinopoli allatam Clarissimus Augerius de Busbecke, qui superioribus annis apud Turcarum Imperatorem pro Cæsare Ferdinando oratorem egit. Hanc ego legitimam Scolopendræ consideratio.

SCOLOPENDRA MARINA RONDOLETII.

esse marinam Scolopendram censeo, ideoque eam hic excudi uolui, ut aliorum quoque sit iuditium: Aristoteles lib. nono cap. trigesimo septimo de historia animal. Quæ autem, inquit, centipeda appellatur, ubi hamum deuorauerit, euomit foras sua interiora, donec hamum reijciat, non recipit intrò. Id quod etiam scribit Plinius libro nono cap. quadragesimo tertio. Sed hæc fieri in tam exiguo animali, quod pro marina Scolopendra pingit Rondoletius, uix credibile uidetur, cum tam exiguo sit ore, & angusto, ut hamum quantumuis tenuem deglutire nequeat. Quo fit, ut omnino adducar ad credendum, nostram hanc legitimam ueramque esse Scolopendram. Id enim adeò manifestum facit uniuersa eius effigies, ut omni prorsus iudicio eum carere putem, qui aliter senserit.

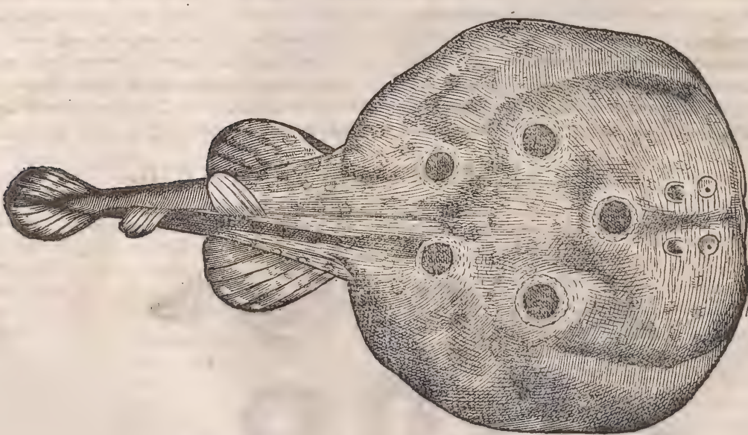
Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MArina Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem, prociduamque coercet.

Torpedinis consideratio.

Torpedo in chartilagineorum, planorumque piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Corporis facies, si caudam abscideris, orbicularis fuerit. Caput adeò inter scapulas contractum est, ut ipsius nullum uestigium appareat: Oculos tamen habet anterius, superiori parte, sed exiguos, & citra hos paulò foramina duo semicirculi effigie, quæ perpetuò reclusa spectantur. Os habet supina parte haud amplum, minutis intus dentibus. Lingua illi nulla, os præcedunt foramina duo, quæ olfactus gratia nata uidentur. Eadem in parte, (ut author est Aristoteles libro secundo cap. decimotertio de hist. anim.) Branchias utrinque quinas habet, sed exiguas, & arcuatas. Excrementorum meatus ima corporis parte suum habet locum; prope caudæ exortum, quæ illi breuis est, sed carnosa, & in latam desinens pinnam. In caudæ dorso duas quoque pinnas habet, sed prior altera maior, quinetiam ad caudæ ipsius exortum binas gerit, utrinque unam, latiores semicircularesque, de quibus tantum libro quarto, cap. decimotertio de partibus animalium meminit Aristoteles, cæteris silentio præteritis. Atqui haud rectè eodem in loco eundem de Torpedinis cauda scripsisse iudico, cum Torpedini non secus ac Pastinacæ, cæterisque cartilagineis, longam, spinosam, rigidamue caudam tribuat. Corpus totum molli ac læui cute contegit. Supina parte albicat, sed prona flauescit, uinoso ferè colore. Dorso non omnibus eadem facies. Siquidem aliquibus quinque sunt in dorso maculæ nigræ, orbicularesque oculorum ferè effigie, pentagonique figura dispositæ. Vnde illi nomen, Romanis occhiatella: Alijs eædem ferè uisuntur maculæ, sed non ut in primo genere nigræ. Sunt enim circulis uersicoloribus pictæ, nota quadam in medio existente, quæ oculi pupillam quadantenus refert. Nonnullis hæ maculæ desunt, sed minores, minutiores, ac numerosæ in toto dorso dispersæ spectantur. Quibusdam uerò nullæ prorsus apparent; dorso tantum flauescente. Cæterùm, etsi præscriptis notis Torpedines diuerso esse genere uideantur, non tamen in ijs uariat torporis inducendi facultas. Nanque omnibus eadem est. Torpedo uiuum parit animal ouis prius intra se genitis, ut cætera ferè cartilaginea, & adeo prolifica est, ut, scripserit Aristoteles, Torpedinem uisam esse grandem; quæ intra se fœtus circiter octuaginta haberet. Tanta huic uis peculiaris inest, ut retibus capta, antea-

TORPEDO.

Torpedinis mira facultas.

quàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis nanque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel si hasta, uirgáue attingatur, quàmuis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quàm libet ad cursus ueloces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, mersaque in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium sic inquiens: Torpedo pisces, quos appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate inducendi torporis, atque ita retardatos præ stupore capit, & uescitur. Addit sese in arena, & limo, tum pisces, qui adnatantes obstupuerunt, corripit. Quam rem plerique conspectam à se retulerunt. Est enim pigra Torpedo ob pinnarum in corporis mole defectum, & cũ piscibus uescatur, cumque lento motu eos capere nequeat, astu illos capit, cuius rei inditio sunt Mugiles, qui cum uelocissimi sint, sæpius in torpedinum uentriculis reperiuntur. Cæterùm proprietas hæc uiuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuersum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus lib. XI. simp. med. de ea

Torpedinis uires ex Gal.

ita

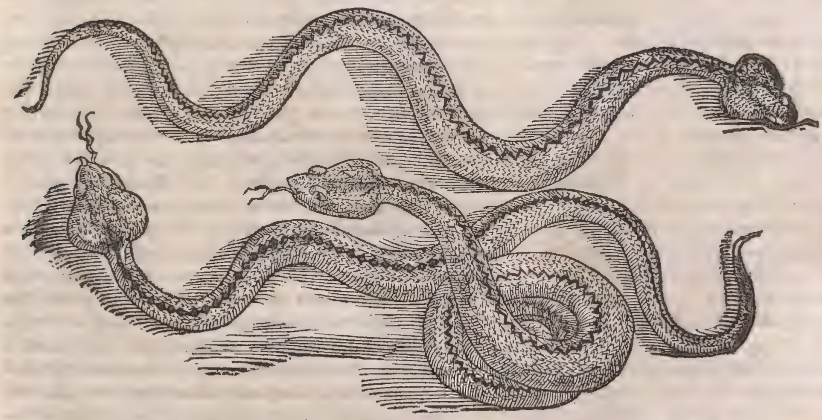
ita ſcriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores ſanare capiti admotam, ſedemque euerſam coercere, à quibuſdam eſt proditum. Verùm ego cùm utrunque eſſem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitaſſem, adhuc uiuam eſſe applicandam, cui caput doleret (poſſe enim fieri, ut hoc medicamen anodynon ſit, hoc eſt, dolore liberet, ſimiliter alijs, quæ ſenſum obſtupefaciunt) ita habere comperi. Putoque eum, qui primus eſt uſus, tali quapiam motum ratione uti aggreſſum. hæc Galenus. Non deſunt authores, qui putent uim torpidam in Torpedine haud in toto corpore eſſe diffuſam, ſed in quibuſdam tantum particularibus eius corporis mẽbris. ſed an hoc uerum fabulo ſumue ſit. haud facilè fuerit aſſerere; ſunt tamen rationes, quæ illorũ ſententia non parum, refragantur. Venetijs piſcis hic ab effectu, uulgò Tremolo appellatur: ſiquidem membro ſtupefacto, ſubinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere conſueuerunt. Quæ νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus. Tead: Italis, Torpedine: Hiſpanis, Hugia: Gallis, Turpilles. Nomina.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XVI.

VIperinæ carnes ſi coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitijs auxiliantur: increſcentes ſtrumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari debent. quippe [a] commentitium eſt quod præcipitur, certam utrinque menſuram præcidi oportere. Reliquum uerò corpus exemptis interaneis elotum, diſſectumque diſcoquitur cum oleo, uino, ſalis exiguo, & anetho. Aiunt iis, qui uiperas eſitent, pediculos procreari: quòd planè à ueritate abhorret. Adiiciunt aliqui longam ſenectutem agere, qui eo cibo ueſcuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, ſed inefficacior eſt. Viua autem uipera in fictile nouum demittitur: adiiciuntur ſalis, caricarumque tritarum, ſingulatim quinque ſextarii, mellis cyathi ſex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inaſſatur, donec ſal in carbones redigatur; qui poſtea tritus in pulueris faciem reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiſcetur [b] ſpica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

a μυθώδης. i. fabuloſa.

b ναρδοστάχυος ἢ μαλαβάθρου φύλλου βραχέος. i. ſpicæ nardi, & malabathri folii parũ, ita habet antiquus manuſcriptus codex.

IAmpridem cœptum eſt ueras Viperas nanciſci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas ſummo ſtudio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimã poſſent parare theriacam, inito conſilio cum his circunforaneis, qui ſerpentibus alendis quæſtum factitant, Viperas ipſas prægnantes ſunt conſecuti, quæ in capſulis concluſæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum ſit animal edere, non quidem oua cæterorum ſerpentium more. Nec tamen propterea illud uerum eſſe compertum eſt, quòd naſcentes Viperæ uiſcera abrodant, occiſa parente, ut libro de theriaca ad Piſonem prodidit Galenus (ſi tamen is liber legitimus eſt) ex Nicandri auctoritate, & Plinius lib. X. cap. LXII. Qui Ariſtotelis uerba præterquàm interpretari deprehenditur, à quo Viperæ hiſtoriam ipſum accepiſſe liquidò conſtat. Cuius ſententiam non tantùm explodit: quod experimento compertum eſt; ſed & Ariſtoteles ipſe: quandoquidem nuſquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiſcera, aut uterum abrodere, ſed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd Vipera ſingulos ſingulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm ſit, ſic lib. V. de hiſtoria animaliũ capite ultimo, ſonant Ariſtotelis uerba. Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὑτῷ πρῶτον ᾠοτοκήσας. τὸ δὲ ᾠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ

Viperarum conſideratio.

Plinii lapſus.

μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. id est. *Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidẽ. Parit paruas uiperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, pluresque parit quàm uiginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (ut dictum est) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodunt inuolucra, antequàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur. nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum uiuam, ac incolumen uidisse Viperam quæ suos catulos nouissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quique falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso uulgò appellant, utque maiorẽ cum spectatoribus ineant gratiam, sæpissimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atque mortiferos ostentant, conditos (ut Plinius inquit lib. XI. cap. XXXVII.) gingiuis, atque membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis alunt in capsulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiscera scindunt.*

Viperarum facies, & sexus discrimen.

Cæterùm quòd Viperæ primùm intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoque auctor est libro VII. cap. XIII. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (ut scribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent pressum, latumque, ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit. Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuersa corporis mole, earumque excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes; fœminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uersibus.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
Γονεῤῥαγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης. *Hoc est soluta oratione.*

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse lib. VIII. cap. XV. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ: uiperæ tamen sub saxis condantur.

Plinii lapsus.

Ex quo palàm est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. VIII. cap. XXXIX. Viperam solam terra condi; cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hîc ea nunc referam, quæ de ijs lib. II. simplicium medicamentorum tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus.

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

Viperarum igitur carnes palàm uidere est excalfacientes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeque quidam nostrùm morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum uictui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effundit, & unà excidit uipera mortua. Quare attoniti messores, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia: homini illi elephanti obnoxio uinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracῶn, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum, & locustarum (carabos Græci uocant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asiæ, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuencula sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis uteretur, in ædibus, quibus uicinus erat locus squalidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: extinctaque est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod sors euenisset, hero id uini propinat. Cæterùm ille, ubi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è uiperis experimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quòd scilicet uiperarum esu elephantiaci sanentur: attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus.

Viperæ uino delectantur.

Verùm enimuerò nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse uino: siquidem illis natura comparatum est, ut uino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quòd ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes dispositio uenantur, quia uini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de uenenis, uenenatisque agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio lib. 8. cap. 29. de historia animalium, scorpium deuorari à uipera certum est: ob idque (ut idem est auctor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus uenenatis uescuntur: quod profectò faciunt uiperæ.

Viperarum uenatio, & earum pastilli.

Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit, sic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt,

æstate,

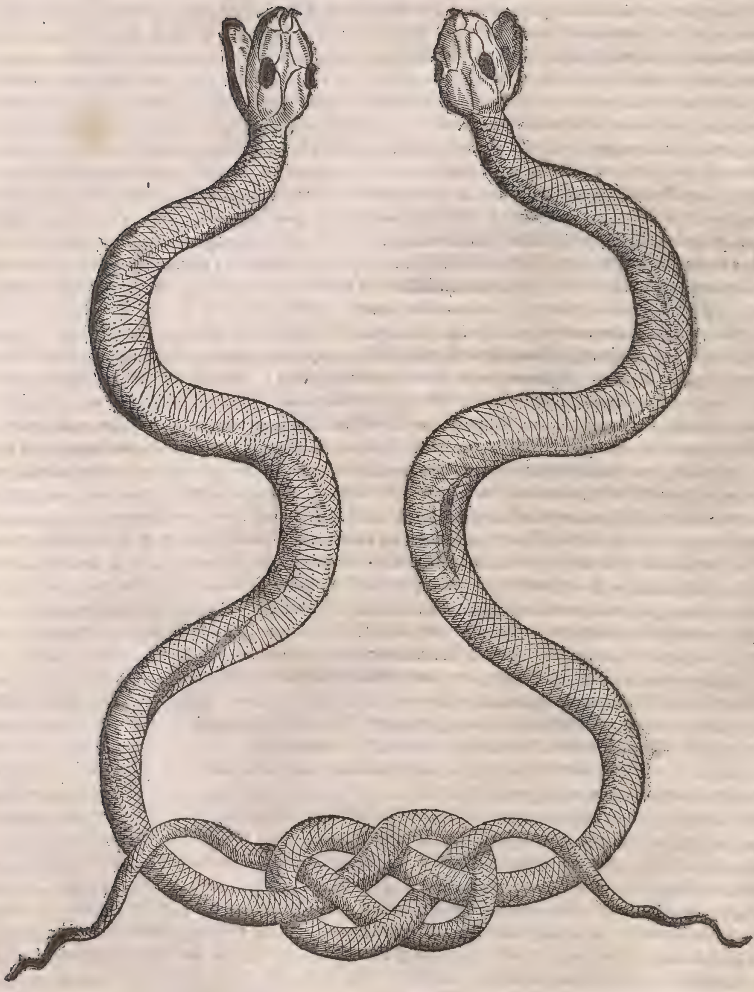
æstate mediâ, neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimque ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Bacco sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, uere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet: aliarum uerò caput, ac caudam abscindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ uirulentiores esse uideantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uerò reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleque detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa, uiridique anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; uel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα *uocant; uel quod melius adhuc est, uitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeque confecti, qui præcipuè & bene fermentatus sit, & in furno, non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoque quartam, quandoque & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm uiperas, & panem commixeris, diligenterque adeò subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoque antè siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipse quoque diu feci, sed mihi postea melius esse uisum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius nanque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, uel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumque erit ne marcescant. Postea uerò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeque denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur. quod uitare conueniet, non solùm in hac, sed & in quibuscunque alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: uasa nanque ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum uocant. Cæterùm longè melius est, haud multò pòst, quàm pastillos confeceris, ipsis uti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atque etiam multo post eis utaris. Rectè nanque à principio siccati, ad tertium, quartumque annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is nanque si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quò optimi & præstantissimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, ubi id certò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius lib. 30. cap. III. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus* Aegyptiis uiperæ cibus. *cùm incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraque celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos uiperis, alijsque serpentibus similiter, atque anguillis uictitare prodidit Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos uesci traditum, est, qui occidentales, nouiterque repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro 7. auctor est Plinius. Cinis ex uiperea pelle factus, capiti assiduè aspersus, alopeciæ fœditates aufert. Viperæ totius cinis, quæ uiua in uas nouum fictile coniecta fuerit, additis succi fœniculi uncijs duabus, & thuris grumo, & deinde cooperculo argilla circumlito tecta, & in fornace combusta, oculorum hypochises, & caligines potenter tollit, collyrijs adhibitus, aut per se tantum. Viperæ caput linteolo colligatum, & collo suspensum, magnum sanè amuletum est contra anginas, quippe non solùm iam factas sanat, sed ne fiant, prohibet. Vipera ita Latinis dicta Græcis* ἔχιδνα *uocatur: Arabibus, Labane alfahay: Italis, Vipera: Germanis, Brantschlangen: Hispanis, Biuora, & Bicha: Gallis, Viperes.* Nomina.

Γῆρας ὄφεως. SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.

SEnectus anguium in uino decocta dolori aurium, infusu; & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè uiperinam.

NVllis non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa, & stirpes inueniatur. De hac cùm dissereret Aristoteles lib. 8. de historia animal. cap. 17. sic inquit. Serpentes senectam exuunt tum uere, cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quàm autumno. Cùm serpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita ut obcæcari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm Senectæ anguium consid.

SENECTA ANGVIVM.

quàm reliquum corpus, apparet: atque una ferè nocte, & die senectus tota exuitur à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente, ipsa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro secundarum, quo contentus prodierit, exuitur: sic ista senectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. *de simplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Marcellus tamen empiricus anguium senectam uulsis commendat, si ijs licio alligetur. Eandem quoque prætulit, ad cœliacos, in rosaceo prius decoctam in stanneo uase, & deinde uentri impositam.*

Nomina. Γῆρας ὄφεως *Græcè, Senecta anguium Latinè uocatur: Alchalba, & Selach albaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hispanicè.*

LEPVS

Λαγὼς θαλάσσιος, καὶ χερσαῖος. LEPVS MAR. ET TER. CAP. XVIII.

LEpus marinus loligini paruæ similis est: qui per sese tritus, aut cum [a] urtica marina illitus capillos euellit. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti sunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat; exustum caput, & cum adipe ursino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque spem intercipere proditur: uuluæ, & alui fluorem sistit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præsertim aduersus concretum lac, & uiperarum morsus. Sanguis eius si calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentiginesque sanat.

[a] ἀκαλύφης. cum urtica simpliciter non cũ urtica marina ut Ruellius, Marcellus, & Cornarius uertunt. Ita.n. habent omnia exemp.

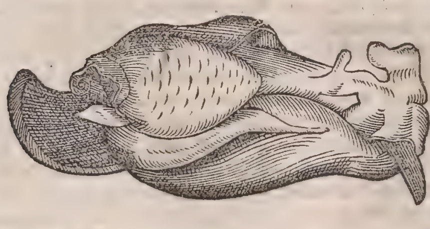
LEPVS TERRESTRIS.

Leporis marini consid.

MArinus Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) sic primùm appellari cœpit, quòd terrestris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur lib. 9. cap. 43. Lepus, inquit, qui Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, uomitum, dissolutionemque stomachi protinus creat. In nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci potest, Dioscoridem potius de nostratium marium Lepore intellexisse, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini similem marinum leporem reddiderit. At Aeliano marinus lepus cochleæ exenteratæ similis habetur, cui sane is, cuius imaginem hîc primo in loco ex Rondoletio appinximus, illi haud parum similis uidetur. Huic color in dorso est ex ruso nigrescens. Caput habet deforme, cuius alterum cornu Libellæ, quam Græci ζυγαίναν uocant, simile cernitur. alterum uerò mutilum est,

LEPVS MARINVS I.

foramine apparente, per quod processum quendam carneum exerit ac retrahit adeò, ut linguæ ferè imaginem exprimat. In horum medio oris rima uisitur. Os habet in dorso perinde ac Sepia, sed tenuius ac tortuosum. Exerit & cornicula duo mollia, cochlearum modo citra capitis sedem, sed breuiora, & rescissa. Atramento refertus est, ut loligines, quibus quoq; internis uisceribus omnibus similis habetur. Est et alterũ genus grandius, atque exterius à præscripto differens. Siquidẽ anteriore parte appendices duas habet latas, carnosasq;, ore in medio reposito. Inferius paulò cornicula quoque duo prominent, sed breuiora quàm in altero, & acutiora. osse hic in dorso caret, cætera Sepiæ similia sunt: atque uisceribus loliginem

Leporis marini alterum genus.

LEPVS MARINVS ALTER.

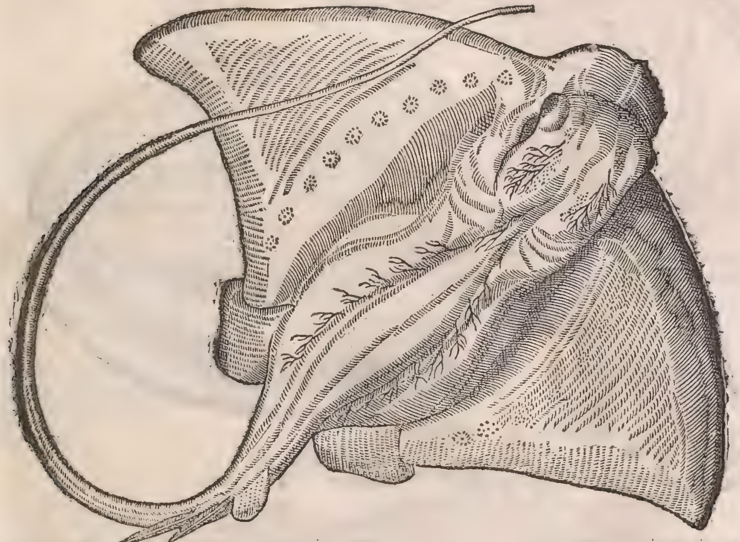

nem quoque refert. quemadmodum atramento. Pernitiosum ualde Lepus marinus animal est, lætaliq; ueneno refertus, adeò, ut deuoratus interimat, & conspectus à prægnantibus abortum faciat, ingenti excitata prius nausea. Ideoque rectè Plinius scripsit lib 32. cap. primo. Lepus marinus uenenum est, alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiam uisus, siquidem gravidæ si omnino aspexerint fœminam ab eo genere duntaxat, statim nausea, & redundatione stomachi uitium fatentur, & deinde abortum faciunt. Cæteræ moriuntur totidem diebus, quot uixerit lepus, incertique temporis ueneficium id esse, autor est Lycinius Macer. Hæc ille. Tetrum & pisculentū odorem spirant marinus Lepus; nec alibi degit, quàm in limo, & sordibus. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente; esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, ut pote quod & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat. Dioscoridi marinus lepus præstat tantum illitus ad euellendos pilos. Plinio præstat quoque ad strumas, si imponatur, & celeriter amoueatur. Idem (ut Marcellus empiricus est autor) aut eius sanguis cum oleo tritus, euulsos pilos renasci prohibet. Verùm si renascantur, adeò molles futuros dicit, ut si iterum euellantur, & posthac illinatur locus, haud quaquàm eos renasci turos. Leporis terrestris consid. Cæterùm terrestris Lepus notissimum animal est, & cursu uelocissimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinque dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles lib. III. de partibus animalium, cap. XV.) & quæ unicum tantùm continent uentrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius lib. 8. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur; eo præsertim tempore, quo ij niuibus altissimis uestiuntur: qui tamen adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campestribus capiuntur. Cæterùm candidi hyeme tantùm conspiciuntur: nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio sunt, illi quicùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus esse adnotauit Aristoteles lib. III. de historia animalium, cap. 12. Vana opinio. Archelaus auctor est. cui etiam sententiæ plerique subscribunt, Leporibus utrunque sexum, & utranque gignendi uim inesse, & omnes lepores æquè gignere, ac si essent hermaphroditi. Verùm inualuit falsa hæc opinio, quòd crediderint homines tumores binos in inguinibus utriusque sexus prominentes, testiculos esse. Atqui hi testes non sunt (ut in castore inferius dicemus, sed folliculi glandulæ faciem referentes, qui meatum intus habent obliquum, è quo liquor quidam effluit, perinde ac è castoris folliculis, quos omnis superior ætas falsò testiculos putauit. Hos quoque, quinimò & uulgus uniuersum, hac in opinione confirmauit, quòd uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium, cap. 33.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterque statim a partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non uniuersos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensque utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coeunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere; siquidem cognitu perquàm difficile est, an mares, an fœminæ sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere uisi sunt, quamuis quolibet mense fœminæ pariant. Tradit Plinius lib. XI. cap. 37. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriæ prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, cap. 17. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim uero in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro VIII. de historia animalium, cap. 28.) Lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt: sed eodem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur. Leporis facultates. Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum, atrabiliosumque generant succum. Veruntatem (ut inquit Rasis lib. de LX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Iecur uerò arefactum, iecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoque igne succenso tandiu dimissus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus,

renibus, quàm in uesica genitos. Leporinum fel saccharo exceptum, oculorum argemas, nubeculasque delet. Leporinum stercus (ut aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd uuluis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Renes crudi, præsertim adhuc calentes deuorati, auxiliantur mirificè calculosis, quin etiam cocti idem præstant. Pulmo autem frequenter adhibitus, attritos ex calciamentis pedes sanat: eiusdem testiculi ijs salubriter manduntur, qui uesicæ molestijs laborant. Leporinus sanguis adhuc calens, cum hordeacea farina decoctus, ac deuoratus, dysentericorum profluuium illico sistit. Ad idem quoque ualet leporinus fimus potus. Idem, atque pili, qui sub uentre habentur (ut Marcellus est autor) cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati, rupta intestina conglutinant, etiã si læsio in gracilioribus fuerit intestinis, uerùm assiduè hoc medicamento utendũ est, donec periculum omne tollatur. Pili leporini usti, sanguinem undequaque fluentem sistunt, peculiariter autem ad fluxum sanguinis narium ij ualent, qui è uentre uiui leporis euulsi fuerint, si in nares intromittantur. Sunt qui scribant, eos uentriculi doloribus affici nunquam, qui leporinum Talum secum portauerit. sed hæc superstitiosa sunt, quanquam non omnino reijcienda. Animal λαγὼς θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre marina. Quod uerò λαγὼς χερσαῖος **Nomina.** *Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè, Arneberri: Italicè, Lepre terrestre: Germanicè, Hase: Hispanicè, Lieure: Gallicè item Lieure.*

Τρυγὼν θαλάσσια. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

MArinæ Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat, nam eos frangit, & euocat.

PAstinaca marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. **Pastinacæ piscis consid.** *Hanc Veneti pesce colombo, Romani Bruco appellant. Duo eius uidimus genera, aliarum, cuius unus tantùm aculeus caudæ inest: alterum, cui duo. Postremam hanc Aquilam quidam esse censent. Verùm cum Aquila uno tantum aculeo sit munita, nec parum capitis figura, & caudæ longitudine à Pastinaca differat, piscatorum sententijs ego potius accesserim: quippe qui dum Istriæ litora perlustrarem, Pastinacas nonnullas mihi obtulerunt, quarum aliæ unico, aliæ gemino aculeo armatæ spectabantur; has mares, illas fœminas appellantes. Sed mirum dictu, quàm acriter feriant Pastinacæ. Aculeos enim robustos admodum habent, utrinque minutis dentibus, ipsisque aduncis serræ in modum excisis, quorum uenenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aetius lib. III. quòd qui à marina pastinaca percussi sunt, his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absque forti ratione Plinius lib. 9. cap. 48. ita scriptum reliquit. Nullum usquam execrabilius uenenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piscis hic: & ut idem auctor est libro citato, cap. 42. latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens.* **Marcelli ignoratio.** *Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd*

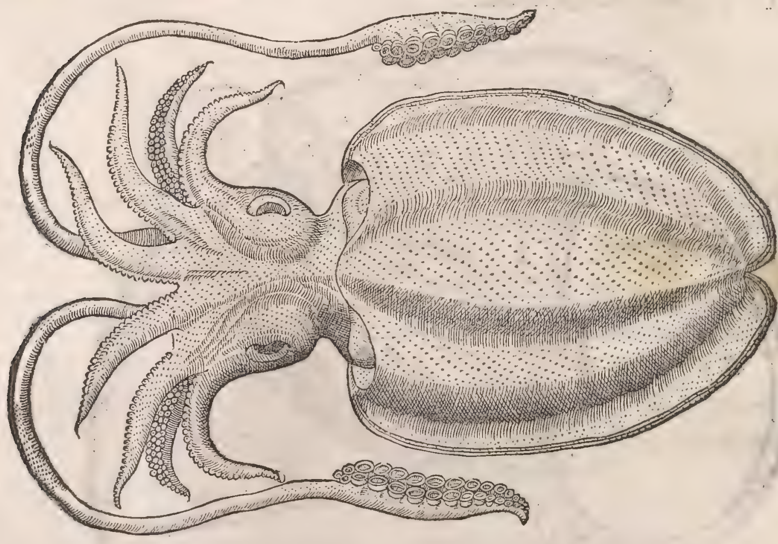
id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiuerit; nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib. 32. cap. IIII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus sic inquiens. Pastinacæ quoque radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoque in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absque ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis uermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, purganturque. Pastinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum scabiem sanat; sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscissis in uniuersum cauda & capite, decoquatur. Τρυγὼν θαλάσσια ita Græcis, ut Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Pastinacæ, & eius radii uires.

Nomina.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

SEpiæ coctæ dum estur atramentum, egrè concoquitur: aluum mollit. Collyriis è testa factis conuenienter genarum scabritie perfricantur. Vstum in sua testa; donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes: & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

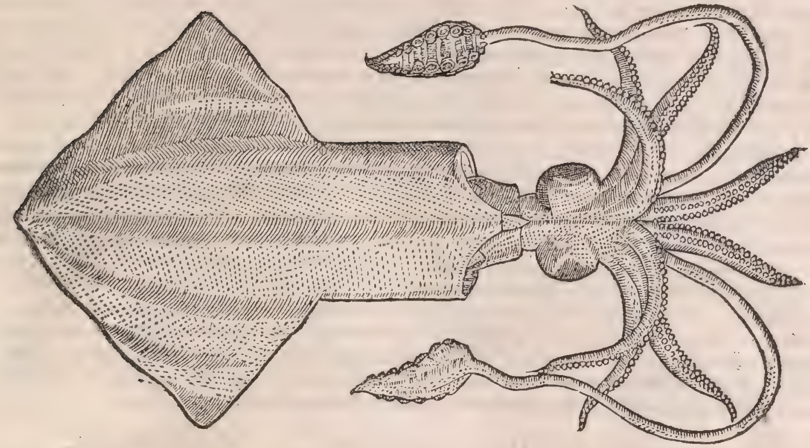
Sepiarum consideratio.

SEpiæ in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen, uenalesque habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquàm quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Sepiæ ossa aurifabris: facilè enim in parte illam fungosam anulorum, cæterarumque rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non uacant: ubi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus uoracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. 9. cap. 51.) omnibus mensibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est uita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 37. Qua in re dixerim, quod si historia, quam tradit Plinius lib. 9. cap. 30. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax: atque pedes, quos uix utroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere possint. Quod etiam tum sepijs, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim; præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesque eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam uim esse Anaxilaus est auctor, ut eo in lucernis accensis addito: cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes uideantur. Hic an iure, uel iniuria me redarguat Gesnerus, doctis uiris relinquo iudicandum, cum ego sensum, non uerba Anaxilai referam. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quam ob causam antea cædi uerberibus solent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles existimauerit, dixeritque eas sanguinem attenuare, atque hæmorrhoides

Polypi mira magnitudo.

Sepiarum facultates.

LOLIGO, SIVE CALAMARO.

hæmorrhoides ciere. Cæterùm (ut Galeno placet lib. III. de alimentorum facultatibus) duræ ſunt carnis, ægrè conficiuntur, & ſucci crudi plurimum gignunt. Attamen ijs quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius teſta exuſta (ut lib. XI. ſimplicium medicamentorum, idem ſcriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & ſcabiem uſum utilem præſtat: miſta præterea foſſili ſali, in oculis exiſtentes ungues eliquat, & antequam uratur frictione dentibus ſplendorem affert, & illitione ulcera deſiccat. Sepiæ oua in cibis ſumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumque lentorem disiicere. Sepiis nucibus, & allio paratis quidam ueſcuntur, ut ſalaciores in uenerem prorumpant. Quæ σηπία Græcis, Sepia item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Sarathan, & Sarthan: Germanis, Blacfich: Hiſpanis, Siba: Gallis, Seche. Nomina.

Τρύγλαι. **MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.**

MVllorum aſſiduo cibo, aciem oculorum hebetari conſtat. Is marini draconis, aranei, ac ſcorpionis morſibus medetur: ſi crudus, atque diſſectus admoueatur.

Mulli consideratio.

MVllus piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Duo eius habentur genera (ut diligenter obseruauit Saluianus) colore & magnitudine differentia. Maior qui pedali longitudine sæpe uisitur, rubro uestitur colore, aureis lineis à capite ad caudam ductis. Minor purpureus est, maculis quibusdam flauis, liuentibusque apparentibus, nec palmarem longitudinem excedit. Ambo barbati sunt, ideoque à Venetis appellantur Barboni. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos uenisse, tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipsum ne per se quidem solùm edendum censent, sed garelæo, quod uocant, in uase præparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper distemunt, dum ex uniuersa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similaris succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse uideatur, in quo intincta mulli carne uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis uisum est, ut eum honorem mereatur, neque tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoque laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioque friabilem: quodperinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris neque pinguedinis. Eaque ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo propè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant: tantaque ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus uescantur. Ii cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, utrinque barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, haustum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: fœminis uerò conceptum.

Mulli facultas ex Gal.

Nomina. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis uocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hispanis, Salmoneta.

Ἱπποπόταμος.

HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

HIPPOPOTAMI testes exiccati, ac triti, [a] contra serpentium morsus bibuntur.

[a] à Meũ & Castac. addunt μετὰ οἴνε. i. cum uino.

Hippopotami historia.

HIppopotamus est (ut Plinius narrat lib. 8. cap. 25. & 26. belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta, galeasque impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles lib. II. de historia animalium, cap. 7. a quo Plinius transcripsisse uidetur, de fluuiatili equo ita scriptum reliquit. Os quibusdam animalibus rescissum, ut cani, leoni, denique omnibus, quibus dentes serrati; alijs paruum, ut homini, alijs mediocre, ut generi suum, equo fluuiatili, quem gignit Aegyptus, iuba equi, ungula qualis bubus, rostrum resimum. Talus etiam inest bisulcorum modo, dentes exerti, sed leniter, cauda apri, uox equi, magnitudo asini. Tergoris crassitudo tanta, ut ex eo uenabula faciant. Interiora omnia equi, & asini similia. Hæc ille. Cæterùm (si Pausaniæ credimus) Hippopotamus dentes in inferiori maxilla, ut aper exertos habet, eosque adeo conspicuos, ac grandes, ut in Arcadicis scribat is apud Proconnesios matris Dindymenæ simulachrum aureũ extitisse, cuius facies, eboris uice, è dentibus Hippopotamorum erat conformata. Sed longè admodum distare uidetur ab Hippopotami historia animal, cuius hic imaginem damus, quanquàm illud pro Hippopotamo primus Bellonius pinxit, & deinde eum sequutus Gesnerus. Siquidem huic boum modo pedes bisulci non sunt,

nec

nec talus bisulcorum similis. sed canum, luporumúe similes, multifidi, unguibus in digitorum extremitatibus emergentibus. Os non mediocre illi esse uidetur, cum Bellonio crocodilum in ore habeat. Dentes nulli uisuntur exerti aprorum modo: iuba illi nulla, nullaque equi, aut asini facies: cauda elephanti potius quàm apri è posterioribus pendet. aures habet ursinas, & rostrum porcinum, quod etsi resimum sit, absurdum tamen fuerit affirmare hoc animal hac tantùm nota esse Hippopotamum: nam potius toto corpore, præterquàm pedibus, porcum referre uidetur. Nec me a mea diducit sententia statua illa lapidea Nili, quæ Romæ habetur, prope quam tale animal, quale hîc pinximus, stare uidetur, ore crocodilo apprehenso, atque sublato: siquidem cum id nullis notis equum fluuiatilem referat, de quo Aristoteles, Plinius, & cæteri antiqui scriptores meminêre mihi persuadere non possum, ibi hoc animal Hippopotamum repræsentare. Et præsertim cum nusquàm legerim, Hippopotamum crocodilos uenari, & eos dentibus mordicus retinere. Sed Bellonium potius miror, quippe qui scribat, se uidisse Constantinopoli Hippopotamum huic similem, qui absque humore tribus annis in sicco uixerat, uiuebatque adhuc: cùm scribat Aristoteles lib. octauo cap. secundo de hist. anim. quædam esse animalia, ut sunt, quæ marinæ testudines appellantur, Crocodili, & equi fluuiatiles, quæ uiuere quidem disclusa ab aqua natura non ualeant; id quod ipsa naturæ ratio, & experientia comprobant: quare dixerim ego, potius errasse Bellonium, quàm Aristotelem. Hippopotamus olim non solùm Nilo flumine alebatur; sed Bambotho quoque iuxta Athlantem Africæ, & Indo Indiæ flumine, ut Strabo, & Iulius Solinus narrant: Nusquam ueri Hippopotami reperiuntur, inquit Ammianus Marcellinus, ut coniectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad Blemmas migrasse compulsi. Segetes Hippopotamus astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum unum, & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua nanque satietate obesus exit in litus, recẽtes harundinum cæsuras perspeculatus, atque ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atque ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte Hippopotami uires. *frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Ita-* Nomina. *lis, Hippopotamo.*

Κάστωρ.

FIBER. CAP. XXIII.

Fiber ancipitis uitæ animal; plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua uictum capessit. Huius testes serpentium uenenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in uniuersum uarios obtinent usus. Siquidem menses, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, secundásque eiiciunt: contra inflationes, tormina, singultus, uenena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum uitiis. In summa calfactoriam uim habent. Eligi debent testes, qui ex uno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroso, odore graui, & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpunt, coniicientes in follem gummi, aut ammoniacum cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abiici, cùm uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum† potui dare.

Qvemadmodum in superiore spectatur Germania, ubicunque Rhenus influit: quin & in Austria, atque Pannonia, ubi Fibri consideratio. *Danubius, in alijsque finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus discurrunt, Fiber sanè, quem Græci κάστορα appellant, animal est (ut Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanque uidetur modò in fluminibus natare, modò in litore uagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Caput huic est subrotundum, dentes, & oculi murini, lingua suilla, leporinæque maxillæ, rostro retuso, minimè prominente, longis quibusdam setis barbato, quemadmodum & supercilia. Dentes anteriores, qui utrobique, bini spectantur, illi sunt longi, latique, incurui, acuti, & intus concaui, flauo colore: molares autem in utraque parte octoni, sed inæquales, & limæ instar, asperi. auriculæ breues, subrotundæ, paruæ, pilosæ. Priores pedes digitis quinque conspicuis constant muris montani, aut sciuri modo, firmis unguibus armati, non autem Simiæ similes, ut scribit uir quidam clarus: posteriores uerò anserinos æmulantur, digitis pariter quinque, cartilagine nigra comprehensis. Caudam habet latam, superiori parte squamosam, altera uerò sede læuem, & pilis, ut superior uacuam, qua unà cum posterioribus pedibus ad natandum utitur. Iecur habet magnum, subnigrum, lobis quinque dissectum; ubi quoque fel hæret inter minores. Renes longè maiores sunt, splen uero minor, quàm requirat corporis moles, uesica suillam refert. Testes illi sunt parui, substrictique & adhærentes spinæ, qui adimi sine animalis uita non possunt. Id quod rectè apud Plinium animaduertit Sestius medicus. Idcirco manifestò fabulantur Solinus, Andromachus, Aelianus, Apuleius, Iuuenalis, Cicero, & Plinius; quippe qui scripse-* Vana opinio. *rint, Castorem sibi testes dentibus amputare conspecto uenatore. sed miror Plinium in hac falsa perstitisse sententia, cùm legerit apud eundem Sestium (ut ipsemet scribit lib. trigesimosecundo, cap. tertio) id esse fabulosum, & comprobatum ab eo errorem cerneret. Cæterùm cùm fibris testes sint manifestò spinæ cohærentes, & gallorum Gallinaceorum testiculos non admodum magnitudine superent, castorea, quæ in medicamentis usurpamus, ueri testes non sunt, sed folliculi quidam, qui tam*

CASTOREVM SIVE FIBER.

in maribus, quàm in fœminis, utrinque in inguinibus, statim sub cute ouorum gallinaceorum magnitudine, & sæpe maiores conspiciuntur. Meatum uterque habet, cuius orificium extra corpus circa pubem perspicuum est. parumque alterum ab altero distat, ex utroque exudat, fluitque humor substantia oleosus, odore perquàm graui, quem animal lingua lambit, & deinde seipsum inungit. Liquoris, quo folliculi ijdem referti sunt, in uiuis adhuc animalibus fluidus est, olei modo: deinde exemptis folliculis, & aliquandiu asseruatis, mellis spissitudinem, coloremque contrahit. Postremò ceræ in modum concrescit, ubi in fumo suspenduntur folliculi. Quòd autem hi tumores, folliculiue testiculi non sint, ex hoc liquidò constat, quod tam in maribus, quàm in fœminis habeantur. quòdque nullus in ijs sit meatus in penem, qui inter illos tamen situs est, quinetiam ipsorum folliculorum magnitudo eos non esse testiculos facilè conuincit. Postremò cum testiculi intus spinæ cohærentes conspiciantur, ipsique parui, ut prædiximus, nulla consentit ratio, ut Castorea, testiculi esse possint. Nos ergo id primùm à Rondoletio edocti, rei nouitate excitati, Castores duos, marem alterum, alterum fœminam, à Serenissimo Austriæ Archiduce Ferdinando nobis dono datos secuimus, unà cum Claudio Richardo, Cæsaris Ferdinandi Chirurgo, collegis nostris charissimis, Andrea Blauio, Ioanne Villebrochio, Georgio Handschio, & alijs nonnullis astantibus medicis, qui omnes non aliter rem se habere inuenimus, quàm ipse describat Rondoletius, cui sequutura posteritas huiusce secreti munus acceptum referre debet. Cùm Antiquitas uniuersa, & ad hæc usque tempora secuta ætas, in hoc uersata sit errore, ut crediderit castorea ueros Fibrorum esse testiculos. Fœmina uno tantùm meatu & parit, & egerit, & mingit uteri & uesicæ ceruicibus illuc concurrentibus. Cauda unà cum posterioribus pedibus estur, & quòd gustatu piscium carnes planè sapiat, ijs etiam editur diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. Dentes Fibris anteriores (ut diximus) ferocissimi, atque acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibique domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit. Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterata castorea emantur: nanque pauca admodum habentur ex ijs, quæ uenalia, Venetias importantur, quæ quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius uerò asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidem sæpius contingit & uidere, & habere ex Austria, Stiria, & Carniola Castorea, quæ omni prorsus adulterio uacant. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto afferuntur, id quod prius scripserat Strabo lib. III. suæ Geographiæ, his uerbis. Producit Capreas Hispania, equosq; syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium est, uim in medicamentis habere efficacissimam, ut in alijs permultis. Ideoque male uertit Strabonis interpres φαρμακῶδες uenenosum, cùm potius medicamentosum uertere debuisset, id est in medicamentis præstantius, ut alia permulta quæ ibi proueniunt, cuiusmodi est absinthium, Phu, Acorum, Amomum & alia complura. Quòd cum Damocratem non lateret, in Mithridatis antidoto Ponticum Castoreum addit. Horum meminit Galenus libro XI. simplicium medicam. sic inquiens. Testiculos castoris nuncupant Castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de Castorei usu totum conscripserit librum.

Fibri testium adulteratio.

Castorei uires ex Gal.

librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaque quòd excalfaciat, manifestum est. nam si uoles ipsum ad unguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinire, & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contactæ substantiæ quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certè hæc ipsa igni, & soli estiuo admota. Itaque cùm Castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Atque hoc illi cùm multis alijs medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id plus ualet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimùm si ea densa fuerint, uelut neruacea. Palàm igitur talia ob causam positam magnificè iuuantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum plerique in usu Castorij, cùm id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motúue priuatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulsionem fieri, ubi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uerò ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utilissimum: aduersissimum uerò ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoque illius affectu, ac discreto, si quidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuique aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quamuis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori humido applices resiccationem poscenti, siue frigido ex calfactionem, siue humido simul frigidoque excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam utique ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunque mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo est, modicè euacuassem, oblato castorio unà cum pulegio, aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absque ut fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit. eaque omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atque singultu, idque ob frigidos, uiscososque humores, aut crassos, flatulentosque spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò sumptum, ijs prodest quoque cuti impositum cum sicyonio, aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent, iis etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; sed potius ex rosaceo capiti, colloque imponere. hactenus de castoreo Galenus. Castoreum suffitum, fumo naribus admoto, fœminas uteri strangulatu collapsas reuocat. Præstat idem, & quidem ualentius, semioboli pondere cum eadem assæ fœtidæ quantitate in catapotio deuoratum. Citat quoque aluum drachmæ pondere bibitum, & induratas educit fæces, flatusque sursum, deorsumque pellit. Mirificum quoque est auxilium, ubi discrimen adsit, ne colica, aut uteri doloribus laborantes, tremore, contractione, conuulsioneue afficiantur. Datur cum mulsa utiliter resolutis, & singultientibus. Iuuat & Ischiadicos potum drachmæ pondere, cum tribus opopanacis obolis. Non desunt superstitiosi, qui dicant anteriores dentes sanare regium morbum, si in poculo teneantur, è quo uinum biberit affectus. Cæterùm, ut Plinius est Castorei uires ex Plin. *auctor libro XXXII. cap. III. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoque Fibri resistit uenenis, et ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant. Animal, quod κάστωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè, Inchiam alginde beduster, Giendedestar, seu Giendibidestar: Italicè, Castoreo: Germanicè, Byber: Hispanicè, Biuaro, & Biuerio: Gallicè, Bieure.* Nomina.

† Cùm in impressis hoc loco legatur ποτίζειν, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius (ut aliàs diximus) Dioscoridis uerba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι, id est, reponere. Quæ lectio ideo uerior esse uidetur, quòd castorium (teste Dioscoride) non solùm potui detur; sed etiam infundatur, & suffiatur.

Γαλῆ κατοικίδιος. MVSTELA VVLGARIS. CAP. XXIIII.

MVstela, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inueterata sale, in umbra siccatur. Ea binis drachmis cum uino pota, aduersus omnia serpentium uenena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius uentriculus coriandro farctus, inueteratusque, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.

MVstela uulgaris notitia in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto constat, atque feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius lib. XXIX. cap. IIII. Alterum syluestre, quod in agris, & uepribus uitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtraque adeò cupidè catulos suos Mustelæ consideratio.

 diligunt,

MVSTELA VVLGARIS.

Vana quorundam opinio.

diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne sibi ij surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles lib. III. de generatione animalium, cap. VI. ut cùm uidissent quidam, Mustelas catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda est, cùm poetis qualibet audendi amplissima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, uir alioquin eruditus, quòd lib. III. cap. LIIII. de fossilium natura, uulgi fortasse sententiæ addictus magis, quàm Aristotelis & aliorum probatissimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit. qui præterea coruos & syluestres gallinas ore concipere magno errore tradidit. Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Vna nanque pilo uestitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat. hanc nos uulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpe domos illorum ingrediatur, ubi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat; sanguine plerunque exucto, sed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres ascendit, atque inibi columbas (modò eas comprehendere possit) earumque pullos enecat. Altera syluas incolit, raroque illas deserit. hæc propriè Mars uocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulùm longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore, tactuque molliore. ut uel his nominibus eius generis pelles magnatibus expetantur ad hyemales uestes suffulciendas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fagetis, quernis, ilignisque syluis uersatur: alterum uerò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aspectu. Mustelarum quoque generi adscribitur quod Germani ZOBELLAM, nos uerò Zibellinum uocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fuluis uestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est Moscouia, & Lituania, atque etiam ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur. quo fit, ut uenatores quandoque ditissimi fiant. Porrò & VIVERRA inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò ut sanguine potius, quàm carnibus uictitet. Inueniuntur præterea (ut audio) in Germania, Polonia, & uicinis locis alia Mustelarum genera: quæ quoniam hactenus ipse non uidi, neque explorata sunt mihi, ideo quid de ijs scribam, non habeo. Verum quòd nunc in Bohœmia uitam agam, equidem futurum spero fauore atque auxilio Serenissi. Ferdinandi Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendissimi, ut non solùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia uidere & cognoscere, quæ in hac boreali plaga proueniunt; sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt. Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantque deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ uirus exitio esse auctor est Plinius libro VIII. cap. XXI. adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uisum reuerti, eademque, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelæ cuiuslibet fimus moschum nonnihil resipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœni græci farina, strumas, cæterosque pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cum succo fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas. quinetiam idem lentigines, & alia huiusmodi cutis uitia emaculare perhibent, si cum melle, & uitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus suffusiones emendat. Hoc animal Γαλῆ Græcis dicitur: Latinis, Mustela: Italis, Donnola.

Martes, & earum histor.

Zobellæ hist.

Viuerra.

Mustelæ natura, & uis.

Nomina.

Βάτραχοι.

RANAE. CAP. XXV.

CONTRA omnium serpentium uenena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusque earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulsorum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

Ranæ

RANAE.

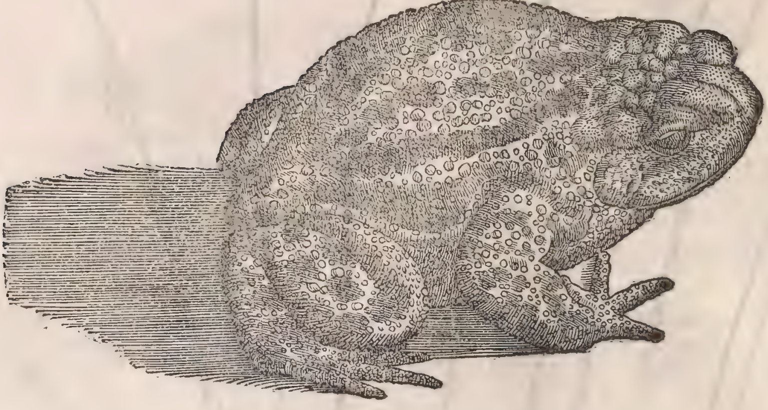

RAnæ Italis, præſertimque Inſubriæ populis frequentiſſimæ. Genere ſanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanque ex putredine gignuntur æſtiuis imbribus puluere madefacto, quibus ſic ortis breuis eſt uita, nullusque earum uſus. Aliæ uerò ritè, & ſecundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terreſtres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idque Rubetæ Latinis dicuntur. Nec deſunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis uitam agant. Verùm utræque & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus uerſantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit uſus, colore uiridi, aut ſubrutilo, cinereóue. tametſi & inibi quandoque ex his cernuntur, quæ non tutò edi poſſunt: utpote quæ à rubetis non multum pernicie diſtent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari poteſt, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumque ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus uernis aquis renaſcũtur, quæ fuere

Ranarum conſideratio.

Ranarum partus.

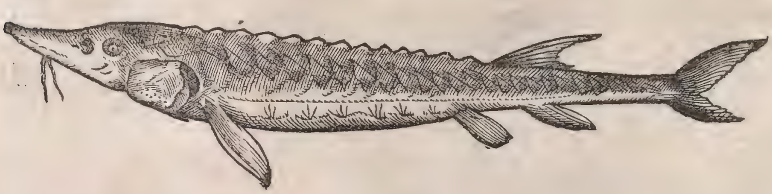
BVFO.

fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum resolui existimasse, quæ ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Carnem habent Ranæ albam; ijs sanè utilem: qui hectica febre aut phthisi laborant, & præsertim si è capi, aut gallinæ iure decoquantur. Vnguentis adduntur, ubi siccare, ac discutere sit opus. Decoctæ, quousque dissiliant, & fiant ueluti unguentum, scabiem equorum sanant illitæ. Nomina. Βάτραχοι *sic Græcè, Ranæ Latinè uocantur: Arabicè, Difdaba, seu Dafda: Italicè, Rane: Germanicè, Frosch: Hispanicè, Ranas: Gallicè, Granoille, & Raine.*

Αἴλουρος. SILVRVS. CAP. XXVI.

Silurus recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale uerò conditus, minimum suppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixa corpori spicula extrahit. Muria eius incipientibus dysenteriis prodest, si in desidentium fotus adiiciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

Mirum sanè est Theodorum Gazam, Græcum hominem, atque doctissimum, adeo Plinianæ lectioni fuisse addictum, ut Plinij errores potius, in uertendo Theoph. & Aristotele fuerit sequutus, quam ipsorum Græcorum genuina cùm plantarum, tum animalium nomina. Id quod in Siluro ab eo factum esse, quis facilè cognoscet, qui Plinium cum Græco Aristotelis codice contulerit. Siquidem id omne, quod de Glanide scripsit is, Plinius errore magno, suo tribuit Siluro. quo factum est ut Theodorus Glanidem in Aristotele Silurum uerterit. Hæc itaque falsa interpretatio alijs errandi præbuit ansam, qui tantùm Latinum Aristotelis codicem legerunt, ubi Glanidem Silurum uertit interpres. Id quod nobis quoque antea accidit, quippe qui Gazæ ipsius interpretationem sequuti, illius, & Plinij erratum non agnoscentes, Pauli Iouij opinionem refutauimus, quòd Sturionem nullis armatum dentibus sciremus, Silurum uerò Plinio ualde dentatum esse, & rapina uiuentem; adeo, ut is natantes in fluminibus equos sæpe demergat. Verùm cùm post hac & Plinij, & Gazæ ipsius errorem agnoscerem, non potui utrumque non accusare, quòd me quoque in errorem uocauerint. Qua re fit in præsentia, ut ego subscribam Saluiano, qui Pauli Iouij opinionem firmis defendit argumentis, contra Rondoletij & Gesneri sententiam, quòd hic Glanidem potius, quàm legitimum Silurum, pingat: ille piscem quendam marinum potius, quàm fluuiatilem,

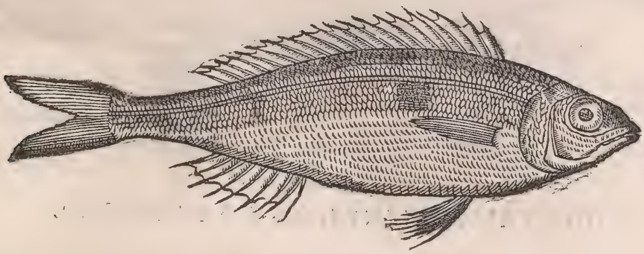
tilem, dentibus armatum, quem à Gesnero ſibi miſſum ſcribit, quanquam id manifeſto negat Gesnerus. Nec probo tamen friuola Rondoletij argumenta, quæ contra Iouij, & Saluiani opinionem ſcribit, cùm Saluianus ea omnino ſuperauerit. Scribant itaque illi, quicquid uolunt, ego quidem nunquam à Iouio, & Saluiano poſthac diſſentiam, niſi prius horum ſcripta ubique ab ijs confutata conſpexero. Piſcis qui Græcis σιλύρος. Silurus Latinis appellatur. Arabibus Harbe: Italis Storione: Germanis Stér, ſiue Styrle: Gallis, Eſturgeon: Hiſpanis, Suillo. Nomina.

Σμαρίδες.

SMARIDES. CAP. XXVII.

SMaridis piſcis ſaliti caput exuſtum, [a] excreſcentes úlcerum oras, puluillosque reprimit, nomas cohibet; thymos, clauosque abſumit. Caro [b] non ſecus atque ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſſis, aut à cane demorſis.

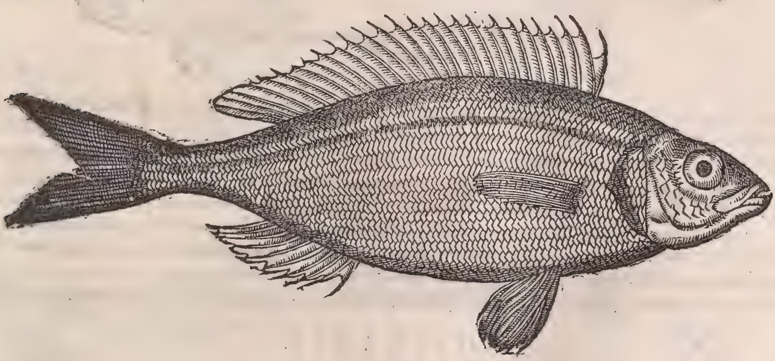
a Meum ἐλκυσέλλει ὑπερσαρκοῦντα. i. ulcerum ſupercreſcentem carnẽ cohibet.
b Meum καθάπερ πᾶς τάριχος. i. ueluti omne ſalſamentũ.

Μαινίδες.

MAENAE. CAP. XXVIII.

MAenarum ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

ETſi ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinám piſcis ſit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec denique ueterum quenquam aliquid certi nactus ſum, ita ut planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus ſum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. Cæterùm cùm Mænæ, quæ uulgò Menole dicuntur, ſint uulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram. Σμαρίδες ita Græcis, ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, abſamaris: Italis, Smaridi. Quæ uerò Græcè μαινίδες, Latinè Mænæ dicuntur: Italicè, Menole: Hiſpanicè, Pandelhas.

Smaridis conſideratio. Mænæ. Nomina.

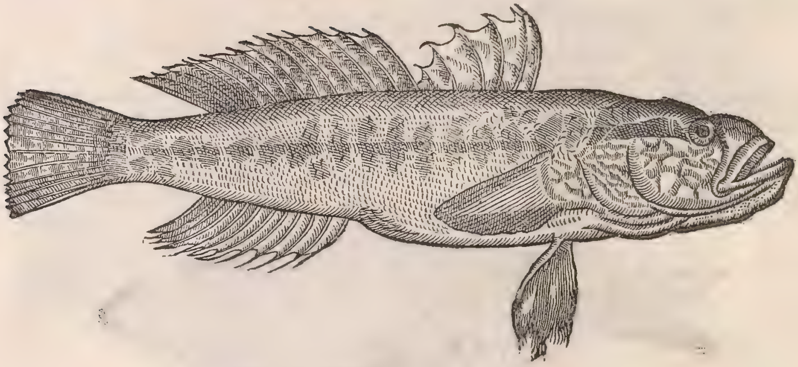
Κωβιός.

GOBIVS. CAP. XXIX.

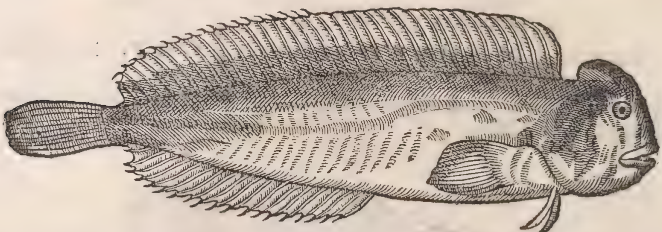
GObius recens in ſuillum uentrem coniectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextariis, donec duo ſuperſint, decoquatur, excolatus & ſub diuo refrigeratus potui detur, aluus ſine moleſtia deiicitur. Illitus contra ſerpentium, canumque morſus auxilio eſt.

Gobij

GOBIVS I.

GOBII ALIVD GENVS, SIVE PAGANELLO.

Gobiorum consideratio.

GObij in Venetis ichthyopolijs frequentissimi conspiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numerosi proueniant. Quare non immeritò prodidit Aristoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, summa cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis posterioribus syllabis Go uulgò uocant. Capite sunt amplo, gustuque persuaues, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem.

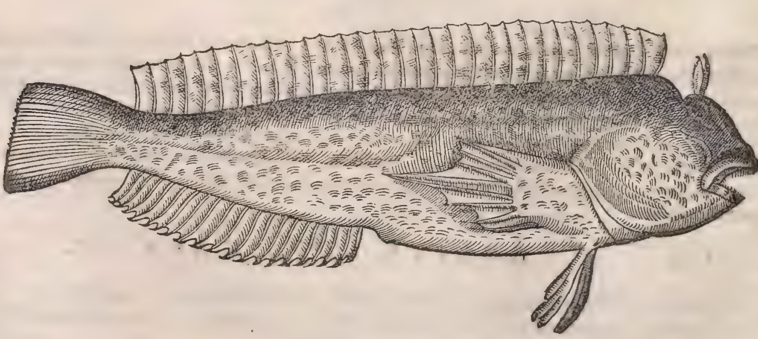
Gobii facultas ex Gal.

Proinde de his disserens Galenus libro III. *de alimentorum facultatibus, sic inquit. Gobius litoralis est piscis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præstantissimus autem ad uoluptatem, coctionem, simul ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontorijs uiuit. At qui in fluminum ostijs, aut stagnis, aut stagnis marinis uersatur, non æquè suauis est, neque probi succi, neque concoctu facilis.*

Gobii fluuiatiles.

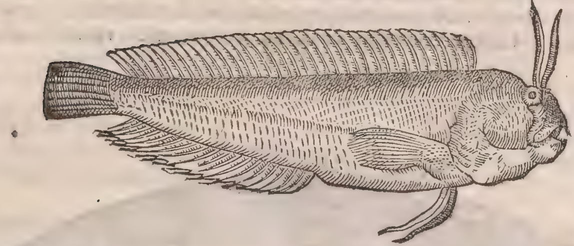
Cæterùm sciendum est (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; uerùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum testantur ij, qui in Lario lacu, itemque Verbano capiũ-

GOBIVS III.

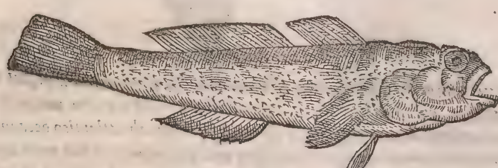
tur,

GOBIVS IIII.

tur, laudatissimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. Nam tametsi hi pisces, qui Italis dicuntur Bottanise, fluuiatiles Gobij non sint, de quibus meminit Ausonius, sunt tamen omnibus suis partibus, pulpaque adeo Gobijs similes, ut mihi nihil uerendum sit, quin rectè in gobiorum fluuiatilium, lacustriumque genere recenseri possint, quemadmodum & ij, qui in fluuijs uniuersim minores existunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres

GOBIVS V.

uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque & Athesis & Nosius, & Lauisius, & Sarca ijs refertissimi sunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed & ori suauissimi, atque gratissimi, præsertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui uerò

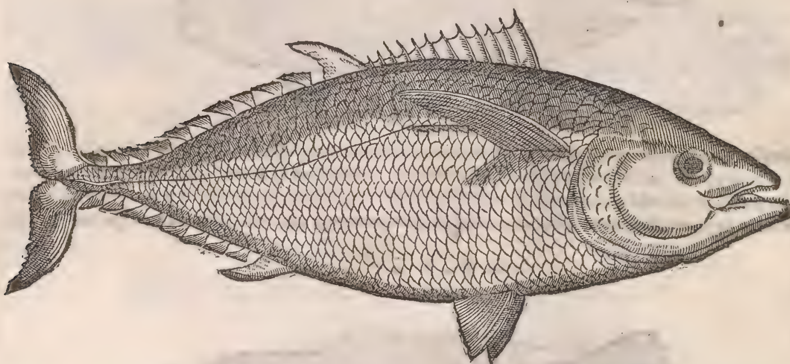
GOBIVS VI.

suauissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fœturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis. Κωβιὸς Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hispanis, Cadozes: Gallis, Gouiones. Nomina.

Θύννος. THVNNVS. CAP. XXX.

COnditanei thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta iis auxiliatur, quos uipera nomine prester momorderit: sed oportet uinum quàm plurimùm subinde cogantur haurire, ita ut uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè ualet: canum morsibus utilissimè illinitur.

Thunni consideratio.

THunni pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimque Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt Maio Mense, ac Iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc est, spathis piscibus; qui ense à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphiæ immanes beluæ.

Xiphia piscis.

Nam (ut Plinius inquit libro XXXII. *cap.* II. *mucronato rostro tam ualidè naues perfodiunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta uocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi, timidissimique sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis, atque litoribus intruduntur. Porrò summa spectantium uoluptate Maio, & Iunio mensibus Thunni a Gaditanis non longe ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrit populus; maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada: quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoque omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina: nanque primus thunnorum fœtus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cùm uerò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cùm asseueret, eos biennio uitam finire. Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantoque infestat dolore ut in naues exiliant, quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiuscemodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author lib.* III. *de alimentorum facultatibus) dura carne sunt præditi: quam ob causam & praui sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idque sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in uenis congerit. Piscis, qui Græcis* Θύννος, *Latinis item Thunnus uocatur: Arabibus, Kesam, & Aliena: Italis, Tonno: Hispanis, Atuni: Gallis, Thun.*

Thunnorum captura, & nomina.

Thũnorum in cibis facultas.

Nomina.

Γάρον. GARVM. CAP. XXXI.

GArum omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat depascentia ulcera sistit. Morsus à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat; aliis autem ad lacessenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. IVS PISCIVM. CAP. XXII.

REcentium piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus aliis saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Garum

GArum dictum eſſe à ueteribus tradidit Plinius lib. XXXI. cap. VII. quòd olim conficeretur ex piſce, quem Græci garon uocabant, inteſtinis illius ſale maceratis; ac eliquatis. Quod item poſteà è ſcombri extis confici cœptum eſt. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides: ſed generatim de omni piſcium, & carnium muria, qua hæc diutius aſſeruari ſolent. Cæterùm de piſcium iure non eſt cur pluribus agam, cùm ſatis ab ipſo auctore de eo proditum ſit. Quod Græci γάῤῥον, Latini ſimiliter Garum dicunt: Arabes, Muri, ſiue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod uerò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Ius piſcium dicitur: Itali, Brodo de peſci.

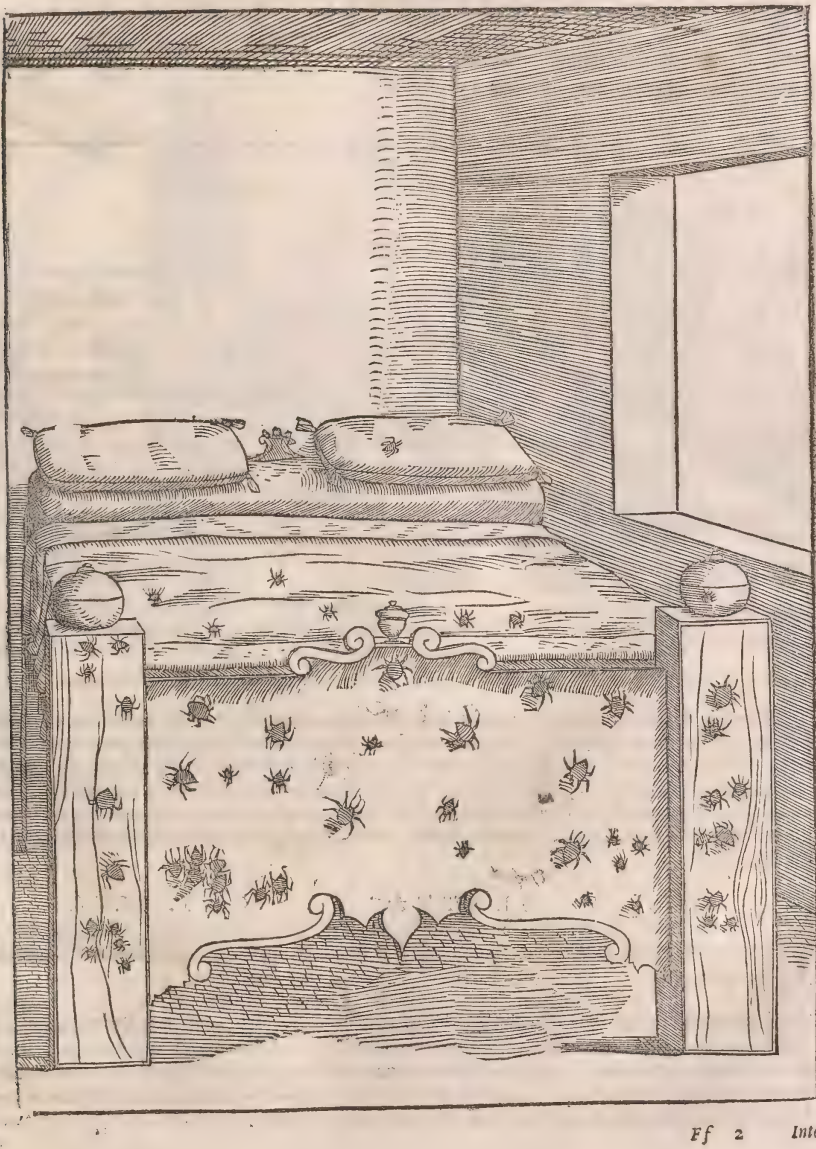
Gari conſideratio.

Nomina.

Κόρεις κλινικοί.

CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

CImices, qui in cubilibus enaſcuntur, cauis fabarum incluſi, ſi ante febrium ſignificationes ſepteni deuorentur, quartanis auxilio ſunt: & citra fabas ſumpti, percuſſis ab aſpide proſunt: uuluarum exanimationes olfactu reuocant. Potí cum uino aut aceto, adhærentes ſanguiſugas abigunt: triti, & urinariæ fiſtulæ impoſiti, urinæ anguſtias leuant.

Cimicum consideratio.

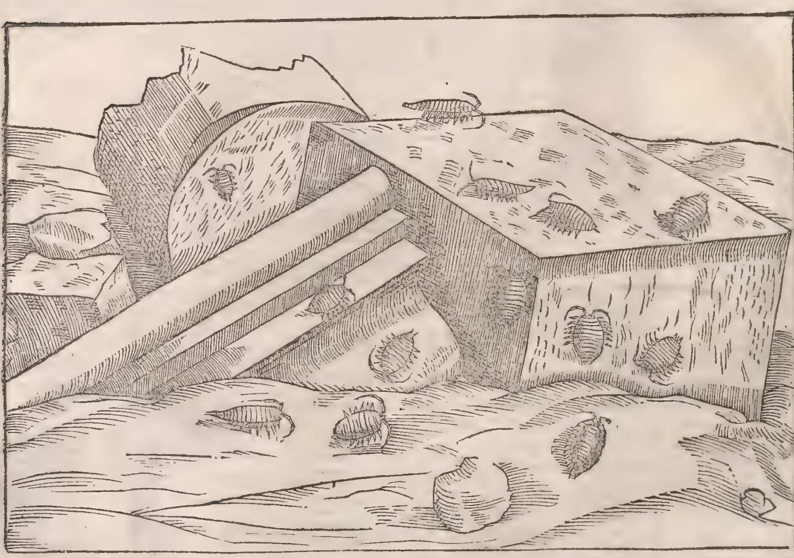
INter omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresque habentur, quàm Cimices: quippe qui non solùm morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt; sed etiam fœtorem adeò detestabilem, abominandumque nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusque lædantur, quàm uniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidissimaque sint animalia: noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immissis, non autem mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse uidetur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu titillationem excitant, & urinæ uim expultricem proritant. Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina usum. Cimices ita Latinis, κόρεις Græcis appellantur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hispanis, Chismes, Chimesas, & Parauelhos: Gallis, Puneses.

Cimices syluestres.

Nomina.

Ὄνοι. MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

MIllepedæ, quæ sub aquario uase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

Millepedarum usus.

MIllepedæ, quas uulgò appellamus Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata sunt lib. I I. de comp. med. secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic inquit. Maximè etiam prosunt sub aquario uase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit Plinius lib. XXIX. cap. ultimo, Millepedam animal esse è uermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aselli, & Multipedæ uocantur: Arabicè, Harna: Italicè, Millepedi: Germanicè, Esel: Hispanicè, Gallmilha: Gallicè, Cloporte.

Σίλφη. BLATTA. CAP. XXXV.

BLattæ eius: quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita: aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarum consideratio.

BLattarum plura esse genera, auctor est Plinius lib. xxix. cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, fœdissima quidem, nauseosaq; sunt animalia. Gryllos, hæ qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citissimæ. Lux istis aduersissima, ita ut, si nocte lumen repentè inferatur, humentibus locis, in quibus degunt, celer-

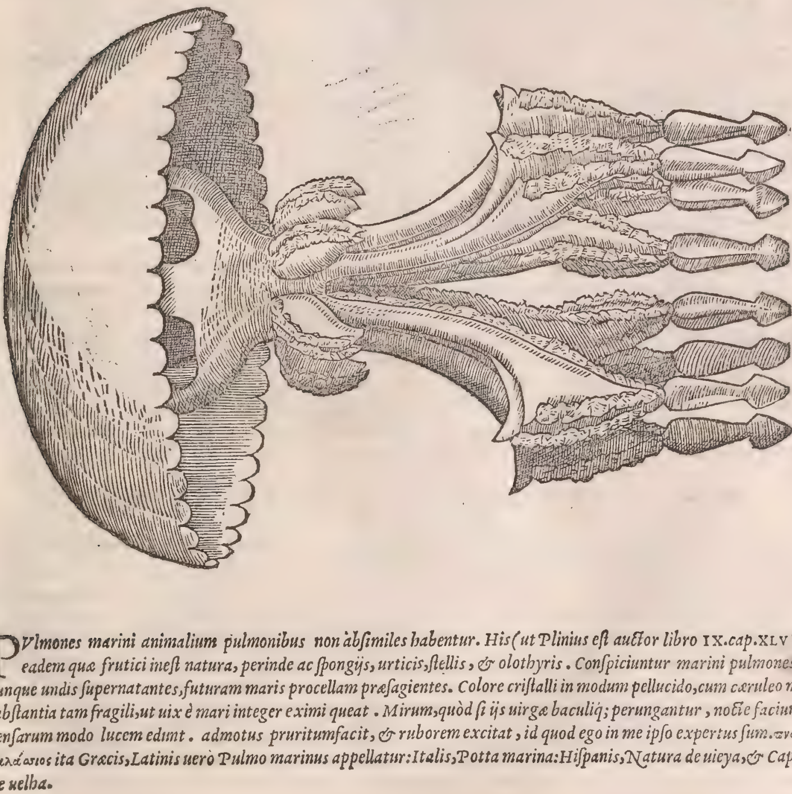
rimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in pistrinis uersantur, intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: q an quam & hæ Blattæ nomen sibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò Barbeggie, alijs uerò Carpe. Blattarum uires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari, q uàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis sumuntur animalibus. Quæ Græcis σίλφη, Latinis, pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis, Grillen, & Heymichen: Hispanis, Rapa coua.

Nomina.

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

PODAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

PVLMO MARINVS.

PVlmones marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut Plinius est auctor libro IX. cap. XLVII.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerunque undis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Colore cristalli in modum pellucido, cum cæruleo misto, substantia tam fragili, ut uix è mari integer eximi queat. Mirum, quòd si ijs uirgæ baculiq; perungantur, noctie facium accensarum modo lucem edunt. admotus pruritum facit, & ruborem excitat, id quod ego in me ipso expertus sum. πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis, Latinis uerò Pulmo marinus appellatur: Italis, Potta marina: Hispanis, Natura de uieya, & Capacha de uelha.

Pulmonis marini consid.

Nomina.

Πνεύμονες. PVLMONES. CAP. XXXVII.

SVillus, & agninus, ursinusque pulmo impositu, attritus a calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus uero si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps [a] quoque liquefactus, infususque aurium dolores finit.

a Meum. αὐτῆς. i. ipsius.

PVLMONES.

Vana de ursæ partu opinio.

MVlta præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum differit Dioscorides, quæ medicamenti uim possident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud silentio non dissimulandum, quòd scilicet Vrsarum partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & undique rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat ursinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania supra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrsam prægnantem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, ut plerique existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientia.

Nomina.

πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hispanicè, Leuianos: Gallicè, Polmon.

Ἥπατα IOCINERA. CAP. XXXVIII.

ASini iecur inassatum esu comitialibus prodest: ueruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius uaporari. prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex uino potum, contra serpentium, †uolucrumque morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellit.

Iocineris lupi consideratio.

PRæter Asini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus: ijsq; similiter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non uideatur Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur; nec tamen quod memoria dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino scripsit postea lib. & cap. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos, ubi iecinoris medicamenta recenset, cùm sic inquit. Cochlearum terrestrium carnem ualde probè terito, & affusis uini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum unam aut alteram qualitatem. Quale est & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vsus autem ipsius consimilis cochleis est. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cum uino aliquo dulci, qualia sunt theræum Creticum, & scybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc sunt uisceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex substantiæ proprietate commoditatem de se exhibent, & neq; calidas, neq; frigidas intemperies

NOn ſolùm Aſini, & Caprarum ungulæ in medicum ueniunt uſum: ſed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut auctor eſt Raſis libello de LX. *animalibus. Siquidem harum combuſtarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere exiſtimat, Mularum uerò mulieres infœcundas reddere. Quinetiam mures earum ſuffitu fugari, ipſis carbonibus impoſitis, & accenſis. Earum nomen Græcum* ὄνυχες, *Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chaſit, Stes, & Daleſ: Italicum, Vnghie: Hiſpanicum, Vnhas de animal: Gallicum, Ongle.*

Vngularum uires.

Nomina.

Λειχῆνες ἵππων. LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

LIchenes ſunt in equorum genibus, & ſuper ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

DE Callis, qui equorum cruribus innaſcuntur, meminit Plinius libro XXVIII. *capite* XI. *&* XV. *iiſq; tritis, & per aurem cum oleo infuſis, dentium dolorem mulceri ſcribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulſo potis calculos expelli.*

Callorum equi uires.

pelli. Cæterùm Galenus, cui etiã subscribit Paulus, addidit hos quibusdam usurpari ad quemlibet animalium morsum. Λειχῆνες ἵππων, ita Græcis, Latinis uerò Lichenes equorum nominantur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hispanis, Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal des iambes des chenas.

Nomina.

Καθύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

VETERIS corij cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamẽtorũ attritus sanat.

Veteramentorum uires ex Galeno.

Coria uetera, quæ uidelicet ueteramentorum sunt, usta (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciant ex antipathia quadam. Certè quæ phlegmone obsidentur, haudquaquam iuuantur: uerùm ubi sedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur. hæc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accensa fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad uuluæ strangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neque eos modò, qui in domibus nostris oberrant; sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æstatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostræ ætatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini; cui cùm frustrà adhibita essent innumera medicamenta, ipsaq; alioquin efficacissima; illud tamen magnificè præstitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus haustus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præsensit, uisa est à circumstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione. Καθύματα sic Græci, quæ Latini Coria ueteramentaria uocant: Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe uecchie: Hispani, Zepatos uiegos.

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Ἀλεκτορίδες, καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE, ET GALLI. CAP. XLIII.

DISSECTÆ gallinæ, & adhuc calentes appositæ, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quæ interiore uentriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea uerò inter coquendum abijci solet) siccatur, tritaque in uino conuenientissimè stomachicis datur in potu. †. Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis salem conijci oportet, & consuto uentre decoqui in uiginti sextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspirijs, articularijs morbis, & inflationibus stomachi.

GALLINAE GALLI, ET OVA.

Gallorum, & gallinarum uires ex Gal. & alijs.

Tametsi Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro XI. simplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici non tantùm ipsis dissectis, & appositis (ut docet Dioscorides) sed uiuentibus adhuc plumas detrahũt ab ano, eumq; demorsis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in se uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos continuò apponere necesse est, donec iniectum uirus penitus absumatur. Vtuntur præterea gallinarum adolescentium iure, ad æquandos corporis humores, post febrium discessum, cum saccharo, serapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coeuntium testes, deperditas in morbis

uires

uires mirificè restituunt: quam ob causam hecticis, & marasmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & uenereas roborant uires. Plinius cùm de gallinis dissereret lib. XXIX. cap. IIII. hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se; ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoq; sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur, quin statis horis cantent; etsi per anni circulũ noctes modò breues, modò maximæ fiant. Gallinæ sic Latinis ἀλεκτορίδες Græcis uocantur: Arabibus, Degedi, siue Giaziudiuch: Italis, Galline: Germanis, Han, & Hennen: Hispanis, Gallinas: Gallis, Gallines, & Coque. Nomina.

† *Codices Græci typis expressi hoc in loco habent.* ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νόσσακος μάλιστα δίδοται ἐπικράσεως χάριν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευαστείς. *hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores uitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uerò huc ea afferenda duximus, non solùm quòd in uulgatis codicibus, ac antiquissimo (teste Marcello) legantur; sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere uidetur uerborum series, & communis rei usus.*

ὠόν. OVVM. CAP. XLIIII.

OVum molliculum plus alit sorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores utile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco, & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum uua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito rosaceo, melle, & uino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest uesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus, & thoracis rheumatismis.

DE Gallinarum tantùm ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq; sit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus usus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. III. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis diætis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusq; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & uires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimum præstant, quippe optima sunt recentissima, pessima autem uetustissima. Secundũ locum sibi uendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò sunt anatum, anserum, gruum, & reliquarum aquatilium; aggrauant enim uentriculum, succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametsi plurimum præbeant alimenti, ubi à ualidis, robustisq; uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum usum expetenda. Pauonum autem, ac struthiocamelorum pessima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum est, pituitam gignit, ægreq; concoquitur. Oua uarijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in uentriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, uulgò Sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoque indurentur: siquidẽ ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterùm quibus, quantisq; oua in medicamentis polleant uiribus, retulit Galenus libro XI. de simp. medicam. facultatibus, sic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum est oui albumine non tantùm ad oculos: uerùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miscetur quoq; utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur ijs, quæ absq; morsu ea possunt desiccare; cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porrò & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut assis. Verum id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis:

Ouorum consideratio.

Ouorum partes, & coctura uaria.

candis: Crudo uerò ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quouis modo euenerint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones uentris desiccat. At si etiã quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum ustarum. Apta quoq; & uuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam

Ouorum uires ex Gal.

cum uitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs uerò, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod uocant: id quod in aqua eo usque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatq;. Eadem ratione stomachi, uentris, intestinorum, ac uesicæ medetur asperitatibus. hæc Galenus.

Oleum ex ouorum luteis.

Cæterùm oleum, quod è uitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & uitiligines emendat: rimas labiorum, manuũ, sedisq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atque ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus.

Animalia ex ouis orta.

Ex ouis præterea omnibus uolucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quædam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex uitello nascitur, informaturq;, ex albumine uerò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles li. VI. ca. III. de hist. animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe a mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subyciunt. Siquidem exempto quandoque fœtu, die uno, atque duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli uisceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus assumptam.

Oua testudinum.

Testudinum oua, quanquam diutius elixantur: nunquam tamen eorum album concrescit, quamuis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo testudines statim oua non edere cùm testa obducuntur, quemadmodum uolucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: nanq; mihi quandoque contigit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant.

Nomina.

Ouum quod Latini, ᾠὸν, Græci uocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein, & Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis, Oeuf.

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

CICADAE, quæ inassatæ manduntur, uesicæ doloribus prosunt.

Cicadarum cõsideratio.

Cicadæ passim in Italia cognoscuntur, atq; adeò inibi uulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate assiduo cantu messores, agricolas, ac uiatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. ca. XXX. de historia

adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, adeò ut fœminarum crura serrarum usum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες: Latinum, Locustæ: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanthotes grandes: Gallicum, Locuste.

φήνης. OSSIFRAGVS. CAP. XLVII.

VEnter eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VAria admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli uolucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probe hæc fœtificat, & uiuit. Pia, & benigna est: non enim suos tantùm nutricat pullos; sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido eiecerit, anteaquàm adolescant, quòd inter se cibi auiditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parùm Ossifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. X. cap. III. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isq; ab eodem proditur ex haliaëto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea uidetur auis, quam idem lib. XXIII. Arabica uoce appellat Kirij, cùm sic inquit. Kirij auis est præda uictitans bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens non solùm suos, sed et ab aquila abiectos tædio nutriendi. hæc ille. Qui uel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, ubi ita scribit. Quintum autem aquilæ genus est paruulum ualde, & à quibusdam uocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, ut ex ijs confractis medullam sugat. hactenus Albertus. Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quòd Aristoteli Ossifragus non sit genus aquilæ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac historia Albertum hallucinatum esse credam, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Nanq; marina illa clarissima aquila uocata (ut Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atq; oscitanter fortasse Aristotelem legisse. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Oßifrago cognationem habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo ossifraga pro osina legebatur, iandudum credidimus oßifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portũ, & Orbetelli stagnum frequens uisitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis uulgò uocatur Agrotto. Sed cùm postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non ossifraga, ut uitiosè in alio scriptum erat, cæpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, ut in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Auis, quæ Græcis φήνης, Latinis Ossifragus nominatur.

Ossifragi consideratio.

Alberti, & Plinij lapsus.

Nomina.

Κορυδαλλός. GALERITA. CAP. XLVIII.

GAlerita auicula est parua, apicem in uertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

Alaudarum historia.

ALaudarum (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro IX. cap. XXV. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crysta appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerùm colore simile: quanquã magnitudine minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo.

Nomina.

Quæ auis Græcè κορυδαλλὸς, Latinè Galerita, & Alauda uocatur: Arabicè, Hanabroch, seu Kanabroch: Italicè, Lodola, Germanicè, Vualdtlerch: Hispanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.

χελιδών. HIRVNDO. CAP. XLIX.

DIssectis crescẽte luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorum lapillos ostendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, acici uisus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum historia.

HIrundinum tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum uetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & Martio plerunq; Mẽse nostras ingrediuntur ædes: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones.

Chelidonia.

Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs uisum reddentes. Quinetiam experientia compertum esse quidam aiunt, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent; sed his refragatur Aristoteles ut in maiori chelidonio inferius differemus. Hirundinum uerò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.

Hirundinum uires ex Gal.

Cæterùm uires Hirundinum recensuit Galenus lib. XI. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens. Hirundinibus quoq; usi sunt multi, comburentes uidelicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum omnes quicunque in faucibus atq; columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum uisum hoc cinere nonnulli. Alij uerò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.

Nomina.

Auis χελιδὼν Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schualb; Hispanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.

Ἐλέφας. EBVR. CAP. L.

EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

ELEPHAS.

Elephantorum hiſtoria.

OMnibus ſanè perſpicuum eſt, nil aliud Ebur, eſſe, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum hiſtoria initio libri octaui pluribus capitibus: tametſi non omnia, quæ ſcribit, probanda putauerim. Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas ſolitudines, item Mauritania, & Aethiopia: ſed maximos India mittit: Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Ariſtotelis tamen teſtimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitiſſimi, & placidiſſimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti teguntur bubalino ſimili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Roma uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etſi rariſſimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duûm palmorum amplitudine: naſum, quem peculiariter in Elephanto promuſcidem appellant, longiſſimum habent, concauum, grandis tubæ inſtar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum ſuillo ineat ſimilitudinem; è cuius ſuperna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conſpiciuntur Venetijs

 in publico

in publico foro uulgò Merceria dicto, ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuspide deorsum uergunt. Pedibus nituntur rotũdis, disci instar, latitudine duûm, triumúe palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti existimant) uno tantùm osse con-

Error quorundam.

stant indiuisa, sed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, suscipiant, genua submittunt, seseque erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarißimis setis referta. Quocirca haud facilè se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab ijs se uindicent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repentè cancellis, muscas com prehensas enecent. Hominibus non nisi lacessiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeò in sublime iaciunt, ut priusquàm in terram decidant, suffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit uasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neque ulla tam ingens est arbos, quam ij promuscide non prosternant, frangant, ac dilacerent. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conscendere non assueuere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti sunt, ut nullis habenis cohiberi possint, quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerùm cùm maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonẽ intelligant, idcirco uerbis facilè reguntur. Adeò conspectum ignem expauescunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine uersati sunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumque, ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, ut nunquam cohiberi uoluerit, donec unà cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti non coeunt, neque gignunt, nisi

Plinii lapsus.

annum uigesimum agant, ut auctor est Aristoteles lib. VI. cap. XXVII. de historia animalium. Qua in re Plinij error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamque cùm uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaquæque fœmina utero gerat, haudquaquam sciri potest: quòd Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coeant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cùm natus est, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum, uel septuagesimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes sunt. Gaudent amnibus maximè, circaque fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religionem præ se ferunt: solem nanque, ac lunam uenerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibique lauantur: mox purificati genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pollere, ut maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm sciant prædam solùm in dentibus suis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædaque se redimere. Quod facilè crediderim uanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber uiso uenatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresque sunt, mitescunt autem arte, ut pleraque alia fera animalia. Item si parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; præsertim si alijs domitis, qui tumultuantem coerceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari posint, quales in Senega (ut in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis uenales spectari possunt in compluribus Italiæ urbibus, ueluti Romæ, Venetijs, Mediolani, & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad humanum usum accommodantur. Hinc itaque fit, ut nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, uir alioqui rerum peritus, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè uerum reperiri: atque illud, quod uulgò eius uice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse. quòd in hoc erret euidentius, quàm ut à nobis ostendatur.

Eboris uires.

Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuißimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturque ex lactucæ seminis cremore, aqua in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine.

Nomina.

Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantbeyn: Hispanis, Diente de elefante, aut Marfil: Gallis, l'Yuoire.

Ἀστράγαλος ὑός. SVILLVS TALVS. CAP. LI.

SVis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longisque torminibus medetur.

TAlus in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀστράγαλος, uulgò autem os claiculæ appellatur, de quo non operæpretium est, ut plura dicamus. Nomina subijciam.

Nomina.

Græcum est ἀστράγαλος ὑός: Latinum Talus Suillus: Italicum, Talone del porco: Hispanicum, Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum, Talon de porceau.

Ἔλαφος.

SVILLVS TALVS.

Ε'λάφυ κέρας. **CERVINVM CORNV.** CAP. LII.

CEruini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, coeliacis, [a] regio morbo, & uesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, feruefactum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

a Antiquus codex. ὑστερικοῖς. id est, utero affectis.

Ceruorum historia.

CEruui animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, ut candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hîc referam, quæ Aristoteles tum VI *&* IX*. de historia animalum libris, tum* IIII*. de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque syluestrium animalium genere cõstant, magnitudine asinorum, cursu uelocissimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam Venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, ut insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore uagentur in syluis. quo fit, ut conualles, & montium cautates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaque rabiæ mares feruntur in coitum, ut sæpe inter coeundum fœminas declinent, atque prosternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint, fœminæ euntes, & currentes coeunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atque aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminam concurrant plures, imis, cornuũ adminiculis, statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem usque. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoque eorum nigrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousque imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit ut ubi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, Mense Augusto, & Septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo Menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cùm peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumque est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usque ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis uenia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum, & nos uidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Gulielmum Bauariæ ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singulus unum & uiginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli* V*. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori.*

Vulgaris opinio uana.

Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum superaddant: quippe cùm longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra centum annos uixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem; Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cùm prælijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense Aprili, statuto tempore. Idque opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur; occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderunt. A phalangio demorsi, uel à quouis generis eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu uenantium, pastorumque fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palàm, aut sibilet, alter clàm feriat à tergo, ubi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum ut equo, aut bucula accedente, propius hominem iuxta uenantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasque miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt: sin demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusque ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uidẽt terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoque inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atque idipsum confirmari potest non dissimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit lib. VIII*. cap.* XXXII*.) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterùm quòd uita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non uidetur approbasse Aristoteles lib.* VI*. de historia animalium, ubi sic inquit. Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæsaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt, qua nota uel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur.*

Aristotelis, & Plinij lapsus.

Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib. VIII*. cap.*

XXVIII.*de*

XXVIII. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiã subscribit Plinius lib. VIII. ca. XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Nisi forsan posteriori æuo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius auctor est lib. VIII. cap. XXVII.) cerui monstrauere percussi eo telo, pastuque eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta uulneratis. Cerui manifesto fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natalitium genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum uiscera non modo in cibis minimè recipiantur: sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est uenenum, adeò ut breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebram qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuersi, atq; contigui solẽt numero adeò circiter uiginti. Ceruinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò sumptus, uenenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem usque exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, ut in puluerem facilè conteri possint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Sordes etiam, eodem autore, quæ in protensis oculorum ceruorum angulis hærent, ac coalescunt, tam haustæ, quàm illitæ, præstant mirificè ad uenenatorum serpentium morsus. Ideoque à siculis uenatoribus diligenter colligi scribit, et quocunque portari cùm ipsis in cingulo. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius uir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præstat, antidotisque admiscetur, quæ pestilentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueuerunt. De Tubere, seu Boleto ceruino, uel fungo, quem è cerui semine oriri quidam asserunt, satis superque à nobis dictum est in libro nostrarum Epistolarum. Itaque qui hæc non legerunt, ibi huiusce fungi historiam, & uires inuenient. Quod Græci ἐλάφου κέρας id Latini Ceruinum cornu uocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtzhorn: Hispani, Cuerno de cieruo, & punta de cieruo: Galli, Corne de cerf.

Vermes in capite cerui.

Cerui usus in medicina.

Nomina.

Κάμπαι.

ERVCAE. CAP. LIII.

Erucis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo perunctì, à uenenatis bestijs feriri negantur.

Erucæ, quibus olitores maximè inimicantur, animalcula sunt uulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numerosæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro V. cap. XIX. de historia animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeque ex brassica. Primùm minus quid milio consistit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum erucula afformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodit, & post ipsum Theophrastus lib. V. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, nõ aliud ex mẽbris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaque primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cùm in aurelias transierint, nihil uel gustant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisque credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuersas eroserint herbas. Quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia, ac rami, ædificiorumque parietes, ijs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerunque enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerso reperiuntur appensæ. Cæterùm & si dixerit Aristoteles, erucas ex herbarum, olerumque præsertim folijs ex sese gigni, absque animalis semine; uisuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerũ folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum uidetur, an rem hanc diligẽter perpenderit, uel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quã quam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliaq; complura generantur. Plin. grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari. quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis uirgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea lib. XI. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisque erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus post pluuias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si

Erucarum historia.

Erucarum generatio.

Remedia contra erucas.

mulier,

mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquanque aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda.

Nomina. Κάμπαι *ita Græcè, Latinè Erucæ uocantur: Arabicè, Riapsa: Italicè, Bruchi: Germanicè, Raup, seu Holtz uurm: Hispanicè, Bruchi.*

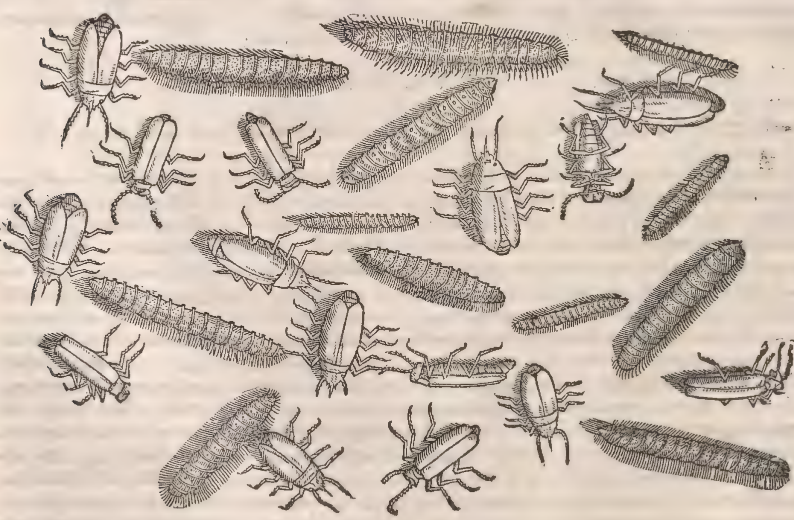
Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIIII.

a Meum. ἐνεργεῖς, i. efficaces. b Luteis. in meo non legitur, nec etiam in pennis.

E Frumentis congestæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili uase non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur.[a] Potentissimæ omnes uariæ,[b] luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoque corpore, crassæ, ac blattarum modo præpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ unius sunt coloris.

Βουπρήστεις, καὶ πιτυοκάμπαι. BVPRESTES, ET PINORVM ERVCAE. CAP. LV.

SImili modo reconduntur buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ, quæ supra cribrum suspensum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de causa admiscentur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata sanant: menses ciunt pessis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio esse tradiderunt.

Cantharidum consid.

CAntharides uulgata sunt animalia, nomine à canthаро, qui Latinè scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentissimæ, calidioribus præsertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur: sed in fraxinis quoque stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesque sunt, nam ueterascentes facilè cariem sentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis. Buprestes. Pinorũ erucæ. *Buprestes autem (ut Plinius inquit lib. XXX. cap. III.) non perinde in Italia sunt uulgares, & frequentes; sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. At pinorum erucæ numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò uireant syluæ, Ananiensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerunque, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdam tenuissimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, ut nonnunquam conclusi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuissima serici uelamina maximè æmulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptissima est, quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hactenus.* Error multorum. *Cæterùm sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè sequentes, qui quotiescunque Cantharidas medicamentis miscent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquam partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. simp.*

medicamentorum integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipſe perpetuò fuerat uſus. Sed ſi reſponderint ij, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis lib. IIII. de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus uerbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque hydropi: cui cùm à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaque copioſa aqua, curatus eſſe uiſus eſt: quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, ueruntamen non multis pòſt diebus obijt. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſſit, perperàm data eſſe cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idque eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxque facto ſimiliter in ſemore abſceſſu, ſectoq;, multis pòſt diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum uſi ſint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura ſunt præditæ in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit; ut facilè atteſtantur quæ libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, ſic inquiens. Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, ut toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atque interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta urinam cientia inijciebat. At quidam ſolas alas, & pedes inijciunt, quæ aiũt eſſe alexiteria ijs, qui corpora ipſorum bibiſſent. Alij contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim in alis cingula obtinent, potiſſimùm ſi inijciãtur in uas fictile nouum, deinde ori uaſis linteum obductum ſit rarum, & uas ita teneas inuerſum, ut linteum, quod cantharidibus ſubeſt, uaporem ab aceto ſurſum elatum excipiat, donec emoriantur ipſæ cantharides. Et de bupreſtibus agens, ita ſubdit. Sic Bupreſteis quoque reponere expedit. Sunt autem & ipſæ animalis quoddam genus cantharidibus tum ſpecie, tum uiribus adſimile. Mox de pinorum erucis; quin & erucæ (inquit) quæ in pinis naſcuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius ſunt facultatis. Κανθαρίδες *ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dherarie, ſiue Carariba: Italis, Cantarelle: Germanis, Goldt Keffer; Hiſpanis pariter & Gallis, Cantarides.* Βουπρήστεις *Græcè, item Latinè: Bupreſtes nominantur: Arabicè, Xofoſtis: Italicè, Bupreſti: Germanicè, Knoelſter: Hiſpanicè, Arebenta buei.* Πιτυοκάμπαι *Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis: Pytoriapſa, Arabibus: die uum uon fichten, Germanis: Gauſanos del pino, Hiſpanis.*

Cantharidum uires ex Gal.

Nomina.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SAlamandra lacertæ genus eſt, iners, varium, quod fruſtrà creditum eſt, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum uis eſt exeſſe, [a] & lepras abolere: ſimilique modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite in melle ſeruatur ad eundem uſum.

a Orib. addit. καὶ ἑλκωτικαῖς δυνάμεσι. i. exulcerare.

Salamandræ

Salamandræ consideratio.

Salamandræ in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananiensi præsertim ualle, iuxta semitas, & in opacis, uliginosisque locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atque etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores; itemque hyeme ob urgentißima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est; uerùm capitis, ac uentris craßitudine excellit, breuiore tamen constat cauda. Illa & si altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignauior est, hic uerò contrà agilis, celerque conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles, atque abominandæ sunt, ita ut facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius lib. x. cap. LXVII. sic inquit. Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus prouenit, & serenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis superposita, non secus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, statim comburitur.

Vana opinio.

Vanum est ergo credere (ut etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; uictitare, ut chamæleon aere: quandoquidem facto periculo, igne exustam breui salamandram uidimus. Quo fit, ut scripserit Galenus lib. III. de temperamentis, Salamandram ad certum usque temporis spatium ab igne nihil passuri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, ut explicare nesciam quo argumento, quáue ratione prodiderit Aristoteles lib. V. cap. XIX. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem flãmas, & prunas extinguere: cùm cõtrarium experiẽtia facilè probari poßit.

Aristot. uanæ opiniones.

Illud præterea mihi dubium est, an idem eodem capite uera retulerit, cùm asserit in Cypro insula ærarijs fornacib. ubi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas bestiolas, paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc uera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui diligentissimè omnia Cypri metalla inuestigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratißimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli; sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re nesciuerim, quonam pacto Aristoteles seruari poßit. Nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neque est in eis genus masculinum, fœmineumúe. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu uenenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua ueneno inficiunt, maxima degustantium iactura. quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc ueneno interiere.

Salamandra aquatica.

Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinensibus frequentißimum, capite terrestribus breuiore rotundioreque, cauda anguillarum modo, nigro undique dorso, uentre autem rufescente, luteis maculis resperso, horrendo aspectu, æquè atq; terrestre.

SALAMANDRA AQVATICA.

Nomina.

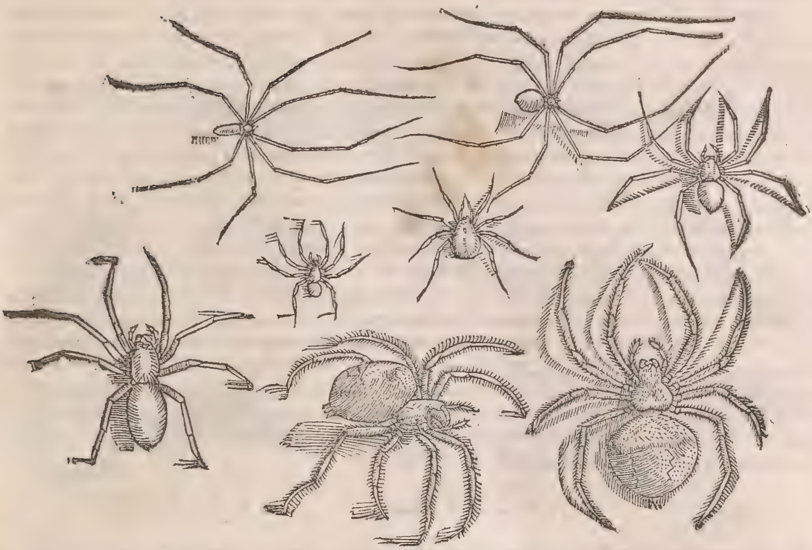
Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα Latinis similiter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm siue Molch: Hispanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.

Ἀράχνη. ARANEVS. CAP. LVII.

ARaneus, quem holcum, alij lycon, id est lupum uocant, subactus cum splenio, & linteo illitus, pro latusq; utrisq; temporibus, aut fronti, tertianos circuitus persanat. Tela eius imposita sanguinem sistit, uulnera, quæ summam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria uindicat. Est & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, densamque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appensum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex rosaceo, & infusus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorum;

ARANEVS.

Araneorũ, & phalangiorum genera.

ARaneorum, & phalangiorum (ut lib. IX. cap. XXXIX. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax, quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile ijs, quæ lupos appellant, eſt paruum, uarium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lente ambulans, nec uiribus ualens, neque ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamque telam apud terram, aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium eſt, quod paucam uilemque telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſſimum, lautiſſimumque omnium eſt, noſtris ædificijs latiſſimas contexit telas. Huius, ut equidem arbitror, hîc meminit Dioſcorides.

Phalangiorum genera ex Pli.

Plinius araneos, qui ictu, uel morſu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam libro XXIX. cap. IIII. diffuſius enarrauit his uerbis. Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm ueſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuiſsimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſtertion, niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior utroque eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneoſos: etiámnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus. ueſparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſuerſum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muſcis in parietibus latiſſimè pandit. Hactenus de araneis, & phalangijs Plinius. Cui ſubſcribens Aetius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorum genera, inquit, plura ſunt. Quæ uerò apud eos, qui de noxijs beſtijs ſcripſerunt, referuntur, ut plurimum ſex numero exiſtunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalon, ſextum ſcolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium, id eſt acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuiſſimos. Alterum uero lupus appellatum, muſcas perdit, eiſque paſcitur: ac corpus quidẽ habet latum, ac uolubile, partes uerò circa eius ceruicem inciſæ ſunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, quòd formicis maximè aſſimiletur, colore eſt fuliginoſum: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum, præſertim circa dorſum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum eſt, & uiride, ſtimulumque iuxta collum habet, atq; ſi in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum ſclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum poſtremò ſcolecium, ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt,

Phalangiorum genera ex Aetio.

 & ſub-

& submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aetius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint uisa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri.

Tarantulæ cõsideratio.

Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æstate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè, ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamităt, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur, plerique uomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiuntque phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam uaria, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ uenenum diatim, uel horatim immutari, fierique ob hoc, ut tam uarijs symptomatibus uexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui huius insidiæ ignari, crura ocreis non muniuerunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur.

Tarantulæ remedium.

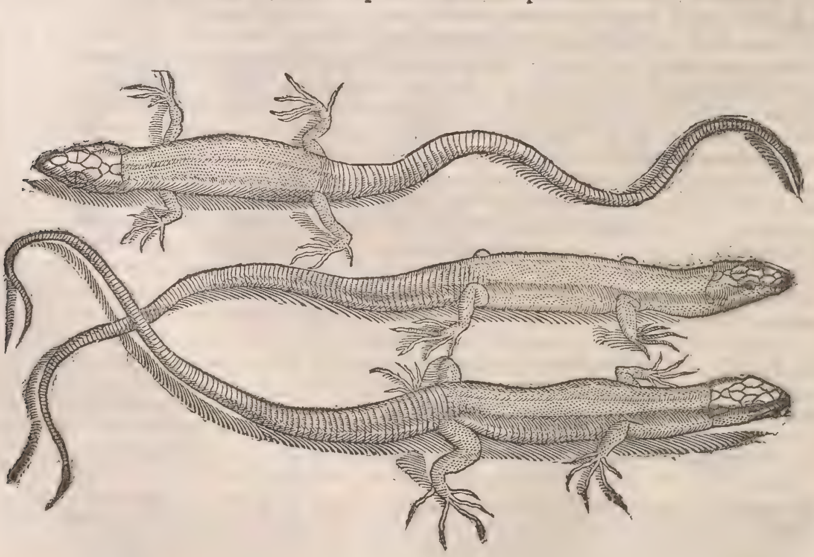
Sed mirum certè, quàm facilè huiusce ueneni uis musica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, uel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare, & saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quòd si eueniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo pòst tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudient, donec ueneni uirus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, ut absque ulla sonitus intermissione, tandiu tripudient demorsi, quousque penitus curati quiescant: cùm tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ uenenosorum morsibus aduersantur.

Nomina.

Nomen ἀράχνη Græcum est, ut Latinum Araneus: Arabicum, Hamdebut, seu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hispanicum, Arana: Gallicum, Areine.

Σαῦρα. LACERTA. CAP. LVIII.

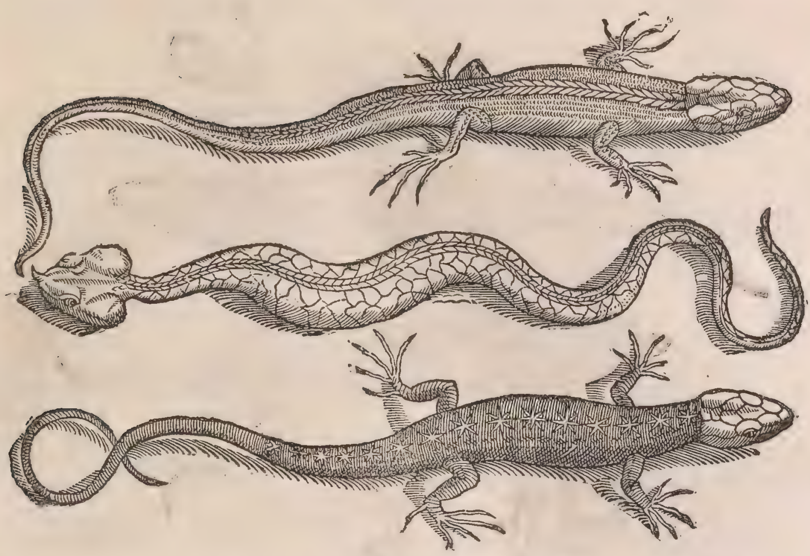
LAcertæ caput intritum, & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: uaros, formicantes uerrucas, & pensiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exesis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueatur, ictis à scorpione leuamentum præstat.

Σήψ. SEPS. CAP. LIX.

Seps, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morsus suos sanat.

SEPS.

Chalcidicarũ consideratio.

Lacertarum consideratio.

LAcertæ, quæ ubique uulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (ut Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uerò Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. *pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiosè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam uerò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aetius lib.* XIII. *Sepam inter mortiferos recolit angues, sic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: recta uerò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ij, qui ab eo percussi sunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aetius. Pausanias porrò aliter sentire uidetur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit. Viperæ similis est minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo uarius, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putauerim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cum homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoque cogitauerim, an ea fortassis Nicandro, ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitaque cernatur. Sed hæc libro sexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, uel ictu uenenum emittunt, sermonem faciemus. Quæ Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hispanis, Gartixa. Quæ uerò σὴψ Græcè, Latinè Seps, & Lacerta Chalcidica uocatur: Italicè, Sepa.*

Terrantola.

Nomina.

Σκίγκος. SCINCVS. CAP. LX.

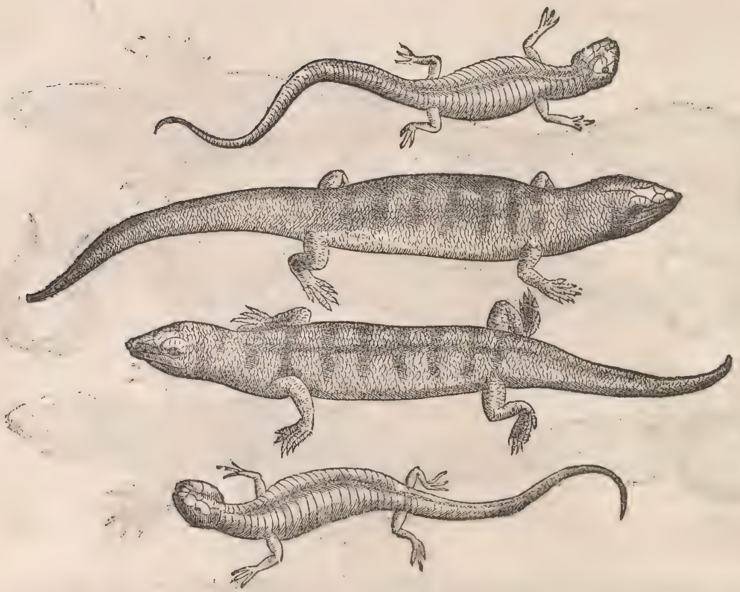
Orib. legit. ἀπολλωνία Apollonia.

SCincus aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur [a] in Lydia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi uirium uendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm docoсto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

Scinci consid.

TAmetsi scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis: aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanque qui ad summum adoleuerunt, nostra-

SCINCVS.

tes lacertas magnitudine non excedunt. Squamis ueſtiuntur ſubluteis, cæſia à capite ad caudam diſcurrente linea.

At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura ſunt dorſo. Pauſanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Scinci Vicentini. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, ſed minutulos, ac nigricantes, quibus ſæpius utuntur ſeplaſiarij deficientibus marinis, non ſine magno fortaſſe hominum diſcrimine. Reprobat hos Fuchſius quoque libro primo de compoſitione medicamentorum, ſic inquiens. Scincus animal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed uentricoſius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubijciunt, cum duabus caudis, ueri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Fuchsij error. Qui tamen dum aliorum errorem merito damnat, ipſe (pace uiri alioquin clariſſimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidiſſe uidetur, quòd exiſtimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiulienſis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem ſtagnantes ſunt aquæ, maximè ſcatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumque dorſum eſt, Scincus uerus non eſt: ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quòd terreſtrem ſalamandram nõ paucioribus referat notis, quem aquatiles teſtudines terreſtres repreſentant. ob id itaque rectè Vtinenſes hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic ſanè cùm Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio: quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadántenus elato: uentre lacerta non maiore: corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimisq; in uniuerſum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamẽ: ceſiaq; à capite ad caudã diſcurrente linea. Talis nimirũ Scincus eſt, qui quot annis ab Alexãdria Aegypti Venetias numeroſus conuehitur. Scincorũ meminit Plinius libro XXVIII. cap. VIII. ubi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrẽ crocrodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo aquatico ſquamarum ſeta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Vtique cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum uenena, antè poſteaq; ſumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius. Crocodili hiſtoria. Porrò CROCODILVS (ut refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum, ad quindecim uſque cubita creſcens: quanuis ad duodeuiginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ouum anſerini magnitudinem non excedens: idque in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm ſexaginta, uiuitq; diu, maximumq; animal minima hac origine euadit: nanque fœtus ex ouo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei cauſa eſt, quòd idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo ut terreſtris, locum obtinet linguæ, ut uerò aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguam uidentur, niſi ualde reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter

cætera

CROCODILVS.

cætera ſuperiorem mouet mandibulam, minimeque inferiorem. cauſa eſt, quòd pedes ad capiendum, retinendumque inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutiſſimi, coriumque duriſsimum, telis, ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunque terram incolit, noctu uerò aquis ſe mergit, innatatque flumine. Duo eius eſſe genera Plinius eſt auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterum minus illi ſimile, multum infrà magnitudinem, in terra tantùm, odoratiſſimiſque floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodi- Crocodili genera, & uires.

CHAMAELEON.

leam uocant, oculorum uitijs utilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua uero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesque maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil utilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij utriusque cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusque claritatem uisus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incursauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum, excepto capite pedibusque, elixum manditur ischiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius intestinis assignauit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatque & ipse in medicum usum, non ab re fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare.

Chamæleõtis historia.

CHAMAELEON igitur (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesque talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulò tenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanque metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallescit cùm moritur, defunctusque colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.

Chamæleõtis uires.

Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresque: corpore uero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.

Nomina.

Σκίγκος ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aschancur, siue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hispanis, Stinco.

Γῆς ἔντερα. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

TErreni uermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passu urinam ciunt.

Terrenorum uermium, & eorũ olei uires.

TErreni uermes etiam in medicum usum ueniunt. quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumque cruciatus. Veruntamen aberrant plerunque myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneum cacabum, & affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modo inassentur, sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si uermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, ac mox superpositis uermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod triapharmacum uocant ex argenti spuma, oleo, & aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius lib. XXX. cap. III. ipsorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres uermes prius uino albo eloti, ac per se absq; oleo uase uitreo excepti, operculato uasis ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; efferuescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum uulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Nanq; his additis uniuersa corporis recentia uulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, uel absinthij decocto: adduntur q; in electuarijs ad idẽ paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt.

Nomina.

Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis, uermes terreni: Arabibus, Charatin: Italis, uermi terrestri, & Lombrichi: Germanis, Regen uurm: Hispanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.

Μυογάλη. MVS ARANEVS. CAP. LXII.

MVS araneus dissectus, & impositus, sui morsus ueneficia luit.

Aranei muris consid.

ARaneus mus (ut Aetius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os uerò sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in utraque maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utique notis abunde respondent ij, à quibus picturam, quàm hîc damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander in suis theriacis, dixitque perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum, poeticumque censemus: tametsi non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huiusce succurrant morsibus. Scribit Plinius lib. VIII. cap. LVIII. mures araneos ultra Appenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in uniuersa

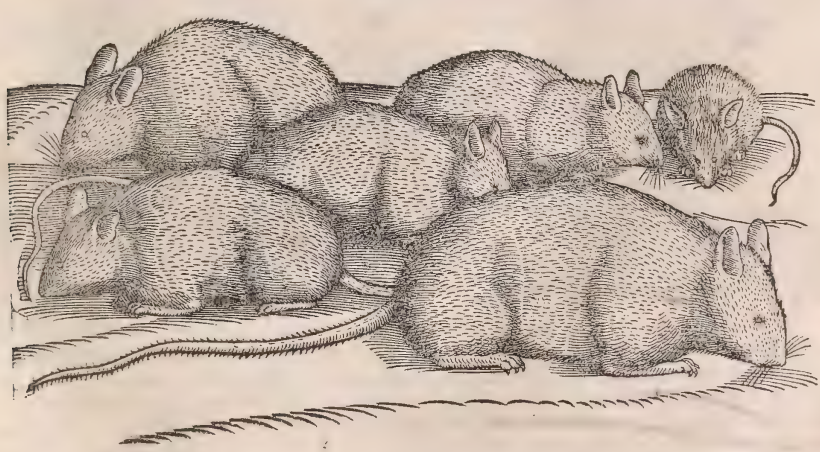
MVS ARANEVS.

uerſa reperiantur Italia. In Ananienſibus montibus, Tridentino agro frequentes uiſuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata non habent: id quod fortaſſis & cæli, & ſolis temperamento euenit. Siquidem nec ſcorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione ſuperius diximus. Μυογάλη Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziß mauß: Hiſpanicè, Murganho. Nomina.

Μῦες. MVRES. CAP. LXIII.

MVres, qui in domibus oberrant, conciſos ſcorpionum plagis utiliſſimè imponi, in confeſſo eſt. Si inaſſatos infantes ederint, oris ſaliuam exiccari promittunt.

MVres diuerſorum ſunt generum, ſiquidem domeſtici, ſylueſtres, ac montani reperiuntur: ſunt etiámnum aquatiles marini. Verùm primùm de ijs differentes, qui noſtris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam ſegetum perniciem morantur, Ariſtotelis uerba referam, qui lib. VI. de hiſtoria animalium, cap. ultimo ſic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum eſt, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uaſe miliario aliquando occupata, paulò pòſt reſerato uaſe, muſculi numero uiginti & centum reperti ſunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agreſtis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri ſolent, ut parum ex uniuerſo frumenti relinquatur: tam cito abſumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum ſtatuerint, po- Mures conſideratio.

ſtridie mane cum meſſoribus accedentes ad ſegetem, abſumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam ſuperiore tempore homines uincere, uel ſuffiendo, uel ſues, ut latibula effoderent, admittendo, non poſſent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati ſylueſtres in primis: ſed tamen ſuperare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec alud quicquam omnium uincit, niſi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Perſicæ parte quadam mure fœmina reſciſſa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehementer confirment, Mures, ſi ſalem lambant, impleri ſine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus eſt. Habentur in murium genere & GLIRES. *Idcirco (ut Plinius auctor eſt lib.* XXXVI. *cap. primo) apud Romanos cenſoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, ſi tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam deſtruant, lentum ac frigidum gignant ſuccum, concoctuque contumaces exiſtant. Notatum non congregari glires, niſi populares eiuſdem ſyluæ, & ſi miſceantur alienigenæ, amne, uel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant, rurſus æſtate iuueneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſyluis maxima eſt horum quandoque fœtura. Quo fit, ut numeroſi à uenatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glande abundant ſyluæ. Exeunt uenatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis ſaccis domum plerunque redeant, quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis ſale, & muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs utiliter eſtur, qui canina laborant fame: nanque exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atque ita aſſeruatur, quòd conſtet deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Georgius Agricola, uir alioqui doctiſſimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe ueros glires non uiderit neque cognouerit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicauit, Sciuros à uilloſa cauda qua ſe operiunt & inumbrant, ita uocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notius eſſe arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat. Porrò* MONTANI *mures cuniculos magnitudine æquant, ac*

Glirium conſideratio.

Agricolæ error.

Murium montanorum conſideratio.

MVS MONTANVS.

etiam nonnunquam ſuperant, cruribus non uſqueadeò longis. Capite leporem referunt: uerùm tam breuibus auribus ſunt, ut uix ſupra pilos appareant. Pilo ueſtiuntur uario taſſi modo, oblongo. Breuem habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita ut aliquando monſtroſè intumeſcant. Hi Ananienſibus, Phœbeiſque montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocanturque uulgò corrupto uocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius urſi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori miniſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atque acutiores, quibus ſæuiſſimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, una tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, exuta quadantenus feritate miteſcunt, ſed utenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & deſtruant. Hyeme deliteſcunt, fœno ac paleis, in aceruum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus uiuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſſimè uociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylueſtri, & graui quodam odore adeò ſpirant, ut quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, ut ſale, & muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm ſale conditi

le conditi concoctu admodum contumaces existant, uentriculo laborem inferant, corpusque uniuersum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quod contractos molliat & restituat neruos. Sunt uerò & alia quoque murium genera, nempe Ponticum, Lassicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijsque cognominata. Ponticus pilo est niuei candoris, sed superiore caudæ parte saturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. corporis magnitudo illi ut sciuro. insectatur aues & mures. Hunc sanè id esse censemus, quod Armellinum uocamus. Lassicus pilis uestitur in cinereo candidis, uentre tamen albicante: est Pontico paulò maior. hunc Varium appellamus. Noricus corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus. breui constat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, uerùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus intercursantibus pilis. capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm posset & SCIVRVS in murium

Murium alia genera.

SCIVRVS.

genere recenseri, nam præter caudam, quæ illi adeo uillosa, amplàque est, ut ea se totum inumbret & contegat, cætera Pontico muri ferè similia sunt. Animal uulgò notum. Meminit sciuri Plinius libro octauo cap. trigesimo octauo, his uerbis: Præuident tempestatem & Sciuri, obturatisque quà spiraturus est uentus, cauernis, ex alia parte aperiunt fores. De cætero ipsis uillosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus. Hæc ille. Non desunt, qui Sciuri carnes in cibum paratas commendent, & quòd utile corpori præbeant alimentum, quodque cum palato non uulgarem ineant gratiam. Habet etiam eius pinguedo suum in medicamentis usum ubi emollire, ac discutere opus sit. Cæterùm murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per se potum, uesicæ lapidem comminuit. Μῦες ita Græcis, Latinis uerò Mures appellantur: Italis, Topi: Germanis, Mauß: Hispanis, Ratones: Gallis, Sorizes.

Nomina.

Γάλα. LAC. CAP. LXIIII.

LAc generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum, & intestina † inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali crassitudine, quod ungui instillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte uescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem usqueadeò utile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, uentri magis idonea: sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne uentrem, & stomachum subuertit: [a] quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipueque candentibus calculis

[a] Meum. ὡς καὶ ἐν τοῖς Ἰυστίνοις ὄρεσιν ὑφ' ἡμῶν ἑώρηται. i. sicut in Iustinis mõtibus à nobis uisum est.

calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, uesicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulcerosas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod ubi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, insparsis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla singulis, usque ad quinas, ita ut intercedentibus spatijs, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, ustionesque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisque. Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque stabilit. Fluxiones alui, si ulcera sentiantur, tenesmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit. per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut halicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ uuluæ immittitur. Humanum lac dulcissimũ est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & neruorum uitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, ut ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra uenena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τυρός. CASEVS. CAP. LXV.

Caseus recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, a quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit. illitus, oculorum inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui uerò recens salitus est, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium uentri, interaneisque exhibet. Vetustiore sistitur aluus. Sero, quod a caseo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον, καὶ αὐτοῦ λιγνύς. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E Lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillum est. Fit & ex caprino, agitato in uasis lacte donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: unde largius epotum, uentrem resoluit: prodest, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle si infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Contra inflammationes, & duritias uuluæ, quod nec uirus resipit, nec uetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi solet, quæ pus mouent: utile præsertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, uesicæ ceruix, uulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aspide percussis utilissimè imponitur. Recens obsonijs additum olei uicem pensat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fictilique operculato, quòd supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere instituerís: penna pòst deraditur ad usus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis consid. *Lac est benigni alimenti superfluum in fœminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ, uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates disseram, cuius hac tempestate tam in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininum. Et quanuis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quod sciam,*

bus, alijsque primatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubique nostrates referti sunt colles, ijque præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorque existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus uerò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cum statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis uinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Priuature uulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci uescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substantiam habeat admodum pinguem ac lentam.

Recoctæ uires.

His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus uentriculum uexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis desluxionibus obnoxijs, sitim sedat, somnum conciliat: ueruntamen obest uentriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat.

Seri uires ex Galeno.

Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. x. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturque subducendi uentris gratia, ac per clysteres injcitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ sanie infestantur acri, uice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes.

Ex Mesue.

Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis uictitantium, recenterque fœtarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & usque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua inter cute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & uiscerum, ac uasorum obstructionibus. Competit etiámnum uitijs in cute à bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, psoris, leprisque admodum conuenit. hæc Mesues. Optimi seri parandi rationem docuimus fusius nos, quodque magis in medicina præstet, in nostro Epistolarum medicinalium uolumine.

Lactis facultates ex Gal.

Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi inyciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos uocant κάχληκας. Et lac eousque decoqui debet, dum pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: præterea ad hypopia, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, ubi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & utero ulcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, utique circa morsum curantibus, & ubi in sede ulcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationem, siue morsum, siue ob malignitatem. Eaque propter & cancrosis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constat. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum, gargarizatumque uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atque ut semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multò magis, ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ erosione interimunt, lac dari suadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapsiam sumpserint. Sed hæc ex ratione fecerunt.

Nomina.

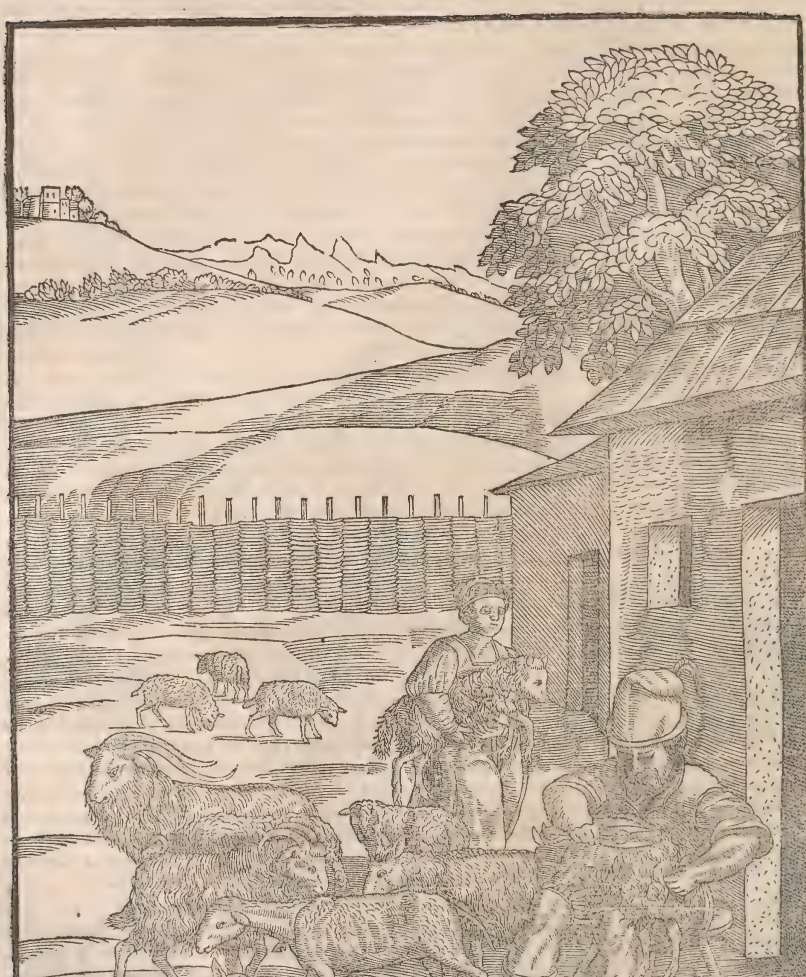
Quod Græci γάλα, Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hispani, Leche: Galli, Laict. Caseus uerò ita Latinis, τυρὸς, Græcis uocatur: Arabibus, Lubon, seu Gieben: Italis, Cascio: Germanis, Kesen: Hispanis, Queso: Gallis, Fourmage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molkeu: Hispanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser dulaict. Quod denique Græci βούτυρον, Latini similiter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, & Anchen: Hispani, Mauteca: Galli, Beurre, & Buyre.

† *Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu scripto non φυσητικὸν, hoc est inflationem pariens, sed φυσικὸν, id est, naturale legatur. quòd lac potius stomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse uidetur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat. Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librariorum lapsus ob uocum similitudinem.*

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANAE, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

SVccidæ lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia uulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut uino imbutæ: siquidem facilè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim œsypum uocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more uruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alij in fictili oris patuli, ueru-

LANA.

cula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminataſque lanas, oleo ita ſuffuſas, ut ne ſtillare quidem poſſint, aſſulis tedæ ſubiectis, & eiſdem, laniſque permutatim interſtratis, leuiter ſuccendunt, & uſtas tollunt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudove ulla profluit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſæpius, mutantes aquam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Oeſypum uocant Græci, ſuccidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuſcunque ſordibus expreſſis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti reſpumet, agitatur, aut lignea rude ualidiuſculè conturbatur, quo largius ſordida ſpuma colligi poſſit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui, quod ſupernatabat, collectoque in altero fictili uaſe, denuo aqua in labellum fuſa agitatur:

sa agitatur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque spectetur: tum in fictili uase conditur. uerùm omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & sordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius est læue, radicula non curatum, quod succidarum uirus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: ueluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet ulcera, & emollit; præsertim sedis, ac uuluæ, cum meliloto & butyro. In uellere appositum menses, & partus euocat: ulcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur: uti demonstrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

CVm Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Græci Oesipum appellant, & officinarum uulgus Isopum humidam uocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, uel adijciendum esse putemus. Cæterùm ἔριον *quod Grecis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis, Schmutziguuolen: Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod uerò Græcè* οἴσυπος, *Latini item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido; Gallicè, Gresse de la laine sorge.* Nomina.

Πιτύα. COAGVLVM. CAP. LXVIII.

LEporis coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur, sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum uuluæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiant: potum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui uocant, priuatim cœliacis, dysentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnua acopreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, prui, uituli, bubalique coagula, similes naturas sortiuntur: contrli. caniti potum in uino, & concretum lac in aceto conuenienter assumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei uires repræsentat: comitialibus, strangulatis uuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit uituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa, coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissoluit.

ANimalium coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. III. *cap.* XXI. *de historia animalium) lactis substantia est: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia; & inter dentata utrinque lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè potest: atque etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quòd autem leporinum coagulum sanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioscorides scribit, minimè quidem probare uidetur Galenus lib. x. simp. medicamentorum ubi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in uentre coagulatum dissoluere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino; sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: uerùm non solùm, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderunt. cæterùm nec alium quenquam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ad dysentericos, & cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam uires obtineat castorij. Verùm quæcunque proditum est, quodque coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Eius nomen Græcum* πιτύα: *Latinum, Coagulum: Arabicum, Anfea, Anfhae, seu Anfhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lypp, Kymu lypp, & Kaeß lypp: Hispanicum, Coalho: Gallicum, Preßeure.*

Coaguli consideratio.

Coaguli facultates ex Gal.

Nomina.

Στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

Adeps anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale condîtus, ad uuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, uuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter uase flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco uehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & ursinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur, eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi uerò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. ubi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem seuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Thyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisque tunicis, fictili nouo, postquàm exiguum salem insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & ubi concrescere cœpit, manibus iterum confricando uehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum uideatur. Rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni uase, ibidem sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet, sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. [a] Taurinum autem, & uitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & uino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus uinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & cassiæ modis adduntur: & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ unciæ. omnia exactius tunduntur, & affuso uino odorato, in uase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni uase inibi pernoctant: postridie uinum effunditur, aliudque generis eiusdem adijcitur. Ter simili modo bene conferuescat: deinde matutinis exempto adipe uinum effundatur, & abluto uase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur. postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles, cum uino feruefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur. Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuso uino albo, uetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni feruescat, dum uernaculus

Orib. legit. λοπάδα. i. ollam.

Hæc omnia uel luti subdititia non describuntur ab Oribasio.

naculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi depoſito uaſe refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo uini eiuſdem ſextarij, & ſeminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tuſi minæ quatuor adijciuntur: lento igni ſubinde miſcendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contuſi aſpalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino ſubigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibuntve: poſtridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis ſextarijs tribus uini, unà feruefcunt, quouſque & uim, & odorem ſpiſſamentorum adeps ipſe contraxerit: qui eliqueſcens colatur, & reponitur. Quòd ſi maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguiſsimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos aſſeruatum eſt, miſceto. Gallinaceus, anſerinusque ſic odoribus imbui ſolent. Cuiuſuis eorum percurati ſextarij duo fictili olla excipiuntur: eryſiſceptri, xylobalſami, palmæ elatæ, & calami planè contuſi, ſingulorum ſeſcuncia admiſcetur: uini Lesbij ueteris cyathus vnus adijcitur: ea ter efferueſcunt prunis, mox uaſe ſublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: poſtridie liquata per linteum craſſum mundum in uas excolantur. ubi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo denſius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id inſtituere oportet: æſtate ſiquidem pinguia non coguntur. Nec deſunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quò facilius in unum corpus omnia coaleſcant. Eadem ratione ſuillus adeps, & urſinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm ſampſuchi odorem adeps ipſe repræſentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præſertim taurini, mina una, tempeſtiuique ſampſuchi exquiſitè confracti ſeſquimina miſcentur, & inſperſo largiore uino digeruntur in offas, quæ in uaſe cooperto nocte quieſcunt. Matutinis in fictili olla leuiuſculo igni, affuſa aqua leuiter coquuntur: dumque ſuum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. poſtero die deterſa ſorde, quæ peſſum ierat, ſampſuchi, ut dictum eſt, contuſi iterum ſeſquimina priori paſtillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & ſiqua fundo hæſit ſpurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur.] Si quis tamen incuratum adipem anſerinum, gallinaceum, aut uitulinum à putredine tueri uelit, ita faciundum eſt. Quémuis adipem diligenter elotum, & ſiccatum in umbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus uehementer exprimat, linoque conſutum umbroſo in loco ſuſpendat, & poſt multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle uindicantur à putredinis uitio. Vis omnium eſt excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adſtringunt. Earundem uirium compos leoninus: nam reſiſtere eum aiunt ijs, qui inſidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, ſerpentes fugiunt. Adſtringentior eſt caprinus: qua ex cauſa decoctus cum polenta, rhoe, & caſeo dyſentericis datur, & cum ptiſanæ ſucco infunditur. Ius decocti phthiſicis in ſorbitionibus prodeſt, datur quoque utiliter ijs, qui cantharidum uenena hauſerunt. Hircinus, ut qui ualidiſsimè diſcutiat, podagricis auxiliatur, cùm fimo capræ, & croco impoſitus. huic proportione reſpondet ouillus. Suillus uerò contra uuluæ, & ſedis uitia idoneus eſt: ambuſtis igni medetur. E ſue uetuſtiſsimus quiſque ſale conditus excalfacit, & emollit: elotus uino pleuriticis prodeſt: cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fiſtulis, ac tumoribus ſuccurrit. Aſininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anſerinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrſinum conſtat raptos uitia alopeciæ capillos reſtituere, pernionibus ſubuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piſcium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, ſi in ſole liqueſcant, & melli admiſceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, ſuffuſionesque efficax eſt, addita cedria, melle Attico, & pari oleo uetere: pilos alis euulſos perunctis radicibus recens, & per ſe illitus obliterat, atque renaſci non patitur.

TAmetſi de adipibus, ſeuis, & pinguibus, quæ in medicũ uſum ueniunt, copioſè, & abundanter locutus ſit Dioſcorides: utpote qui non eorum modò facultates, & uires tradiderit; ſed etiã rationem docuerit, qua illa curentur, ſpiſſa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur. tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copioſius etiam, & particularius diſſeruerit Galenus, nec uanum, nec à noſtro inſtituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipſo memoriæ prodita ſunt lib. XI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communiſſima ſunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta ſunt, maleque nutriuntur, ſæpe omnino ne habere quidem apparent: ſæpe uerò adeò pauculum, idque ſiccum, ut ægrè uti poſsis. Porrò differt à pinguedine adeps craſſitie: ac propterea animantibus totam naturam terroſiorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liqueſcit, nec facilè, ubi liquata fuerit, rurſum concreſcit, cogiturúe. At adeps nec facilè funditur, liqueſcitúe, & fuſus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoque apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, paſtusúe multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunque id genus cornigera, ob ſiccitatem adipem plurimum generant. At tu ſi uoles, oleoſam, & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ut plerique medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendaciũ adipẽ caprinum humidiorem eſſe dicere, quàm ſuum. Nam hic omnium ferme aliorum eſt humidiſsimus, ac proinde actione ſua uicinam

Pinguedinis uires ex Gal.

oleo uim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quàm suillum inijcimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cuiusmodi est, quod uocant parygrum) sed quod caprinus ob crassitiem citius concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tinesmosis inijcimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus; magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper, ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisque humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria; & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpetuò oportet in principijs huius operis dicti. At differentiæ, quæ sunt cuiusque singulatim in maioris, minorisque ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, ut oleum: uerùm pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hîc memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem, tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus, tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum: sed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuium partium. Itaq; si ipsum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris; uerùm etiam læseris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in summa quæcunque scirrhosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab utroque ex æquo distat, ut quantò calidior, sicciorque suillo est, tantò superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò utrique medicamentorum miscetur generi, & ijs scilicet quæ scirrhosis medentur, & ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrapharmacum quod uocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue uitulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris, & fœminis, & ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidē putrescere non anticipent. Nā uinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, uetustate & calidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur: ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægrèque solubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora uideri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia uocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia uocant, rhoe, & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur si quemadmodum adstrictionis uocabulum de utroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus unam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quàm homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringereque nostram fateantur substantiam: secernere uerò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in uocabulis potius falsos uiros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum uocum non satis pernouit. Hic ergo cum ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare uelit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu uerum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud uerum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, uisum est mihi eius facere periculum esse satius: at ubi prout iubent, fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm ursorum adipem alopecias curare uerè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium sanare, absque ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcumque alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed adunt fluuiatilium: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus scire uideantur, quàm uulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Tassi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis

ramentis

ramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac nostra ætate unguentarij illam parant, quam uulgò POMATA *uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli uerò recentis uncias sex, deinde exemptis membranis, uino albo lauant, exprimuntque tandiu, donec uinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, uel syluestribus semicontusis senis, uel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquūt uas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque uniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spißiori subdito uase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntque concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncijs sex, ceræ albæ uncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa: sinuntque concrescere. Demum eadem aqua moscum experta, aut alijs refragrantibus aquis tandiu lauant rude miscentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uase recondunt, seruantque in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet usum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admisceant, ut melius, citiusque rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus uentriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecillem reddit: sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in uentriculis facilè in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus.* Στέαρ. *Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham, siue Saham: Italis, Grasso: Germanis, Feyst, Fettigkeit, & Schmaltz: Hispanis, Gordura: Gallis, Gresse.*

Pomatæ parandæ ratio, & usus.

Adipis in cibis facultas.

Nomina.

Μυελός. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAudatissima est ceruina, mox uitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cum alijs anni temporibus concrementum sanguinis, & ueluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, ulcera explent. Ceruina perunctos uenenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ respersu subactæ, selectisque ossibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, siqua innatet, liquatæ in duplicato uase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quòd si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstrauimus.

MEdulla, ut scriptum reliquit Galenus libro XI. *simplicium medicamentorum, uim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam uisceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam: deinde ipsorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinā appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaque durities scirrhosas dissoluere nequit, siqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla pessi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non solùm medulla ex ossibus, quæ sanè re uera est medulla; sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absque illa repono. Sed ea mihi utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaque in hyeme primum eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus siccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem obuersum, paruas habens fenestras apertas, ut tam noctu, quàm interdiu ab Arcto spirantes uentos accipiat. hactenus Galenus. In usu uerò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta uentriculi appetentiam destruat, pituitamque gignat; si tamen probè conficiatur, ualentissimè nutrit, magisque ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus.* Μυελὸς *Græcè, Medulla Latinè uocatur: Arabicè, Mochial halbadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla, Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.*

Medullæ uires ex Gal.

Nomina.

Χολή. FEL. CAP. LXXI.

FEl omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demissum in feruentem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percursaret, mox exemptum siccatur umbroso loco, asperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in uitreum

uas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os uasis lini principio, & operto uase reconditur. Est autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis uiribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse uidetur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ. quod priuatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque ursino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomentum, aut fimbriam sedi subijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis ulcera sanat, & ad cicatricem usque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit uulnerarijs emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra uenenata parantur: phagedænicis ulceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & ursinum contra eadem pollent, uerùm inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium ulcera, reliquaque omnia magno usu assumitur.

QVanuis de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde scripserit Dioscorides; non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno libro X. simplicium medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Fellis uires ex Gal. *Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidißimum. Itaque sicuti sanguinem, & carnes dißimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoque animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantò scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa uerò minus calida sint; uerùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterque diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemq; & multum laborem perpessus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus, liberq; uitam desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel substantia craßius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisque æruginι simile: ob idq; etiã longè calidius erit quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoque fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spißioribus & magis colore saturatis excalfacit.* Fellis bubuli lapis, & eius uires. *Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquã oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenũ meminisse non reperio. Hic (ut pleriq; perhibent auctores) potus, uesicæ calculos comminuit. Naribus inditus uisum mirificè acuit, & aquã in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in crinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex uino exhibeant potandum felle suffusis. Deniq; auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si uiri penis eo perungatur.* Nomina. *Quod Græcis* χολή*, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.*

Αἷμα. SANGVIS. CAP. LXXII.

SAnguis anseris, anatis, & hœdi, utilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum uulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit, in uino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum uino, & leporis coagulo, cominoque contra serpentium morsus, & hausta rubetæ uenena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, septica uocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem uiridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Sanguinis consideratio. *DIfferens de sanguine Galenus, statim initio libri X. de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usui rectè competat, ut Dioscorides, & pleriq; alij qui de eius uiribus scripserunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis uiribus à scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & uana reperiuntur, quàm uera.* Vana sanguinis experimenta. *Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosque renasci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipsi*

ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosque è palpebris euulsos renasci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facilè conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse uidetur: quòd hîc ea, quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum uitium sit, qui sexum in Dioscoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus. Tametsi non desint, qui turturis, uel columbæ sanguinem præferant in perforata caluaria, ubi rosaceo melius inuenire nihil possis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumque sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili uerò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorum, quòd septicus sit, ad exulcerandam ubique cutim: domesticorumque murium ad ἀκροχορδόνας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, uel stolidus uiderer, si tantis, tamque probatis remedijs semel præteritis considerem, sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri uolet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quàm concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, ut sexto uolumine diffusius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Bluot: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Nomina.

Ἀπόπατος. FIMVM. CAP. LXXIII.

ARmentariæ bouis fimum, si recens admoueatur, uulnerum inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur. coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quòd à masculo boue redditum est, procidentes uuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia uerò impositum his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, ulceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, ubi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum uapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles uerrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut uino potum, reiectiones sanguinis sistit: uetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum uehementius & excalfacit, & urit: cum hordeacea farina mistum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum uerò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra uenena fungorum, & coli cruciatus ex aceto aut uino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum uino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitum, uulnera ab inflammatione uindicat, & obiter intumescere non patitur: sed ea statim glutinat. sicco ex melle anginæ perungi commodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam uocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescens: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadántenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumque non dissimile uendunt. Alij amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, ut se contrahat in uermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea uæneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

STercus, ut posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro X. simplicium medicamentorum, uim habet uel maximè digerentem. Verum humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neque grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidè Asclepiades, cui cognomentũ erat Pharmaceon, & alia omnia cõposita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiscens; sed ijs quoq;, quæ intrò in os sumuntur. Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum.

Stercoris uires ex Gal.

Humani stercoris experimentum.

tum. Aßiduè quidam à phlegmonis ad fauces existentibus uexabatur, adeò uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum uenam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamenti experimentum, & se uocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis mißionem præcepit. Itaque uocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantùm; sed & in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduò suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò ubi conuentum esset de pretio, is qui uendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Iußit itaq; alium daret, qui pro ipso disceret, quiq; iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem; sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer posset concoquere. Itaq; cùm primo die eo uictu esset usus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursum eodem alebat uictu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atque ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum. hæc Galenus. Cæterùm fit ex humano stercore uitreis organis aqua, præsertimque ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus uerò sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & uesica comminuit; aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt; sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ uenenum eiaculantur. Porrò oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaque ulcera, quæ Græcis cocoethe dicuntur, etiam ualentius sanat.

Aqua, & oleũ ex humano stercore.

Bubuli ster. uires ex Gal.

Bubulum deinde stercus (ut idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantis, attrahentisque & ipsum est facultatis, ut palàm facit, dum apum uesparumque morsus iuuat. Atque hæc ut à proprietate substantiæ totius inuentur, fieri potest. Cæterùm humidum illud uere collectum, cum boues herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur.

Caprini ster. uires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò ut induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant; sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic usus esset, non tantùm in genu; sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos uarie caprino stercore utimur. Sed & ustum tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim uis eius cuiusque etiam usti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet. cæterùm potiora eligere potissimùm ad urbanos, & honoratos, alicuiusque existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in itinere, aut in uenatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos.

Canini stercoris uires.

Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus, præterquàm quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci στόμωμα uocant. Quinetiam periodicas, circularesue fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commistum.

Lupini sterc. uires ex Gal.

Pollet etiam suis uiribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat non tantùm in ipsis paroxysmis; sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd uel suspensum euidenter sæpenumero iuuisset. Itaque hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaque in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisque procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium deuorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat,

& salis

& salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uerò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendi uin culo confecto ex lana non cuiuslibet ouis, uerùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc usum ac commodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum uideremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm satis superque disseruerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere possint, non est quid amplius addendum existimem. Veruntamen animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minúsue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus. Cæterùm non duxi prætermittendum, quod de Ibicis stercore scribit Marcellus empiricus, ad ischiadicos, & arthriticos, cum certè admirabile sit auxilium. Ille itaque sic habet: Incredibile, & unicum remedium ischiadicis & arthriticis, hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacentes, ut mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinque dies stare, ambulare autem intra septem dies facit. Conficitur sic: Fimum Ibicum luna septimadecima colliges, quanquàm & alia luna uetere collectum, simili efficacia prosit, dummodo medicamen septimadecima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum unius manus pugno pleno poteris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, atque adijcies piperis grana uigintiquinque, diligentissimè trita. tunc addes mellis optimi heminam, & uini ueterrimi optimi sextarios duos, & contritis prius pilulis uniuersa miscebis, & repones in uasculo uitreo, ut cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentum ad subueniendum. Sed ut maior sit medicaminis efficacia, luna septimadecima illud facere debebis, & cùm daturus fueris, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita, ut qui remediandus est, stans in scabello contra Orientem bibat. quæ potio, si ita, ut scriptum est, data, & obseruata fuerit, etiam si omnibus articulis, & coxa infirmus contractusque fuerit, & immobilis, ac desperatus iacuerit, necesse est, ut septima die ambulet. Hæc ille. qui etsi non dixerit, quantum huiusce medicamenti quotidie sumere affectos oporteat, intelligendum tamen censeo, ut in septem æquales partes diuidi debeat, & una quotidie sumi. Quod Græcè ἀπόπατος, Latinè Stercus & fimum uocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar haiuan: Italicè, Sterco: Germanicè, DrecKen: Hispanicè, Estiercol: Gallicè, Fiante.

Ciconiæ stercus.

Nomina.

Οὖρον. VRINA. CAP. LXXIIII.

HVmanam urinam suam cuique bibere, contra uiperæ morsus, ac uenena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, uiperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed uetus ulcera capitis manantia furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum uermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, uuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrra instilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eisdem prædita est: priuatim comminuit uesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur: urinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum uitijs mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coireve in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

VRinæ omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore apparet, quæ utique acerrimus est. Hac utuntur Hetrusci ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo urinæ admiscentes, & in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asseruant, eoque puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed quanuis Dioscorides complurium urinarum uires descripserit, ut quas uarijs, ac diuersis morbis utiles esse existimauerit; Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendisse uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus disserens inquit) cùm parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososque spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaque remedia nunquam probatis, expertisque præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè spirantibus conferat (ut

Vrinarũ facultates ex Gal.

Vrina apri.

Vrinę medicinas contempsit Galenus.

(ut Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnœæ uocatæ gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia possideat.

Chrysocolla factitia.

Chrysocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides, quamque seplasiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. X. eorundem de urinis disserens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataque chrysocolla fossitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentißimis solis caloribus æreo mortario, atque etiam pistillo æreo tandiu circumacta, donec mellis spißitudinem assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad contumacia ulcera sananda, exedentiaque coercenda.

Vana de lyncurio opinio.

Illud profectò uanum, ac fabulosum esse manifestè deprehenditur (ut hîc Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quòd urina lyncis, simulac excernitur, duretur, coeátue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur, quòd suæ proprietate naturæ pennas ad se trahat, quemadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuißima quæque alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est usus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorum scientiam negligunt, ij dijudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis uenditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est nec alius quiuis lapis ei uiribus respondens, nec si quidem urinam cieat, & renum, uesicæque calculos comminuat, ut seplasiariorum, & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumque in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant.

Encelij opinio uana.

Cæterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace uiri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quod lib. III. cap. XXVII. de re metallica, poetarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm ueris probatissimorum auctorum testimonijs, probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coalescere, atque ex maris urina fuluum fieri, ex fœminæ uerò urina album. Hanc autem opinionem suam ex eo comprobare uidetur, quòd aliquando in uesica apri, itemque suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo postea colligit, mirum non esse, quòd lyncis quoque urina in lapillos concrescat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quàmq; uana sit opinio hæc, eorum sit iudiciū, qui magnis laboribus, multis studijs, summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de urinis, & lyncurio. Restat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaque cùm eius non meminerit his libris Dioscorides, poßitque nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hîc referam, quæ à Galeno libro X. simplicium med. memoriæ produntur his uerbis.

Saliuæ uires ex Galeno.

Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, uim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum unoquoque sano, aut ægroto, ieiuno, aut sitibundo, aut cibo potuque sumpto. Etenim ut urina, & bilis, & sudor; sic etiam saliua sumpto quidem cibo imbecilla est: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque est eorum qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potumve ingesserunt. Hac ergo saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idque faciunt subinde tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore cō mansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteraque ecchymomata, maximè ubi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substantia uel maximè aduersa est saliua bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac ubi tertiò dixisset, atque expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absque incantatione à sola saliua morientem uidi scorpium, idque celeriter passum à saliua esurientium, aut sitientium; tardè autem ab illis, qui cibo, potuque fuerant impleti: in alijs autem pro portione.

Nomina.

Quod οὖρον Græcis, Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, orina. Quod uerò σίελον, σίαλον, & πτύελον, Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè uocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Lhab.

Μέλι.

M E L. CAP. LXXV.

PRincipem locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque resilit in digitos. Mel abstergendi uim habet: ora uenarum aperit, humores euocat. qua ratione in sordida ulcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat, medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ collutum, gargarizatumve medetur: urinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus uenena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati usus aptior est. Primatum tenet in mellis genere uernum, deinde æstiuum: hybernum uerò, utpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi absinthio uescantur. quo uitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibusdam

quibuſdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edêre, mente abalienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum; reſumpta, quoties uomitione reijciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta mouet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emendat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India uerò, & felici Arabia in arũdinibus inuenitur. ſalis modo coactum eſt, dentibus, ut ſal, fragile: aluo idoneum, & ſtomacho utile, ſi aqua dilutum bibatur: uexatæ ueſicæ, renibusq; auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

M E L.

Mellis consid.

MEL, quod apes colligunt, omnibusque uulgarissimum est (auctore Galeno lib. III. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs: earumque neque succus, neque fructus, neque pars, ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non tamen assiduè, nec copiosè, ut ille, prouenit: repertumque est aliquando æstate super arborum, ac fruticum, herbarumque folia mel quàm plurimum adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib. XI. cap. XII. sic inquit. Mel ex aere uenit, & maximè siderum exortu, fitque præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc uerò è tanta cadens altitudine, multumque dum uenit sordescens, & obuio terræ halitu infectus. Præterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congestus apum: ore enim uomunt. Ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesque mutatus, magnam tamen cælestis naturæ uoluptatem affert. Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verum enimuero (ut idem auctor est libro XI. cap. XIIII.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eædem usquam reperiuntur. Porrò uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoque recensuit libro antè citato, cap. XIII. Subiunxitque & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ.

Mel Heracleoticum.

Mellis genera non roscida.

Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardijs fluere Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro XV. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frõdibus defluant. Exprimitur etiámnum è uulgaribus siliquis, quæ Græcis κεράτια dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticã Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uiridesque asseruant, ac etiámnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs quæ ex Alexandria Aegipti Venetias quotannis comportantur.

Sacchari consideratio.

Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputent, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt ueteres, præsertim Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Sacchraro dici possit. Et quamuis plerique reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis usus saccharum, & quod ab antiquis describitur, unum & idem esse, quòd ex eadẽ proueniant planta; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus: concrescereque ad hanc diem usque ex cœlesti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur. Qua in re eos uiros alioqui doctißimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæque mandauit, silentio præteriisse tam pulchrum, & admirabile, scituque dignum naturæ opus in saccharo conficiendo.

Antiquorum saccharum.

Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. III. de alimentorum facultatibus, aerei mellis historiam, quod nos mannam uocamus, quodque sua ætate in monte Libano, alijsq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis ueritati consonum uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. XII. cap. VIII. sic inquiens. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplißimum nucis auellanæ magnitudine. hæc Plinius. Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ eueniat, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæque omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id saccharo euenisset, si ex rore (ut ipsi cõtendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumque facilè disiluisset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoque magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è folijs arundinum colligi. sed in ipsis calamis cõcretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro XV. Geographiæ, ubi apertè scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his cõiectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cùm accuratissimè perpendissent homines, liquorisque præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt

marunt. Neque id incassum attentasse uidentur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimque inciden-tes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in uasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus; non desunt tamen qui di-cant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ paludibus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, proculdubio fal luntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum; sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cœ-li & soli clementia frequentißimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum fera-cem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborumque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tàm cœlesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantum ad dulcedinem operatur, quan-tum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.

Factitij sacchari inuentio.

Aliquorum lapsus.

Quique bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uersibus attestatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex ijs palàm est, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preßisque siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad uarij usus potationes. quemadmodum & occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstent, esse mel, neque saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcißimum præ-beant succum non modò illæ magnæ; sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadantenus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant po-tus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro: cui non magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dis-sentit: cui arundines, quarum meminit, uastißimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similius factitasse, Indos, quòd non quidem saccha-rum, sed dulces inde potus uini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utque lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, lib. IX. epist. V. Auicennam etiam admittit, quem tamen aliàs ubique reiecit, ac reprobauit, asserens, quòd cùm ipse huius fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi antiquorum saccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharum albusar est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, siue Alhasser (ut Bellunensis castiga-uit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Auicēnam huiusce arboris esse mannam, uel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Auicenna, sic inquiens. Et in zucchoro quidem al-husar est cum abstersione pauca, stipticitas, & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum sac-charo fuerint, nusquam meminere Dioscorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut pau lò infrà uoluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterque renum, & uesicæ uitijs auxi liari: non tamen ob hoc dici potest, zuccharum albasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorū saccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concresceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato, ibique antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptum sicut gummi ab harundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibique postmodum so-lis ardoribus concreuisse. Verùm enimuero quòd albasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè diffe rat, & quòd eius zuccharum, quanuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haudquaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de sacchara his uerbis. Al-hasser habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à locis foliorum eius, & colli-gunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticæque facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum, pulchrumque: & ideo assimilauerunt cantilenarij in cantilenis suis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum, & Fuchsium, uiros alioqui doctißimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cæli succo in calamis concrescere, utque illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quod cùm nostri usus saccharum, perinde ac mel ca-lidum reperiatur, sitimque facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccha-rum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus libro. VII. simplicium medicamentorum de saccharo ita scribit. Sacchar, quod ex India, at-que felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concrescit, & ipsum mellis est species: minus certè nostrate dul-ce, sed adsimiles ei uires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid ex Serapione.

Fuchsij opinio reprobata.

est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eaque propter asserit Galenus, saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, uti Fuchsius interpretari uidetur. Quinetiam idem Galenus lib. VIII. cap. IIII. methodi medendi, saccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab ijsdem arundinibus emanare, à quibus uulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factum sit nostrate factitio longè tenuius. Ideoque Auicenna: Zuccharum (inquit) tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemque in acutißimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridē à uiris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itemq; Mederam lustrarunt, adhuc ijs in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dissimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisque auri sitis docuit homines artem modumque, quo saccharum concisis, decoctis, pressisque arundinibus copiosius elicerent, factum est, ut Indi quotannis uniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ sacchar o plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumque hac de causa sit antiquorum saccharum. Cuius uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis fossitij modo, dentibusque fragile, ut antiquorum saccharum undequaque referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisque asperitatibus. Verùm ad hæc id præstantius est, quod in fictilibus, ubi uiolaceum Iulapium asseruatur, æstate concreuit: eo quòd uiolarum diluti facultate humectet, leniatque magis. Cæterùm qui plura de saccharo legere desiderant, quæ sententiam nostram longè magis probant, uideant in Epistolarum nostrarum uolumine Epistolam ad Iacobum Bosellum scriptam, ibi enim plura quàm hic à nobis comprobata inueniet. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur; Arabibus, Hael: seu Hassel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè σάγχαρον, Latinè quoq; Saccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker; Hispanicè, Azucar: Gallicè, Succre.

Sal Indum.

Nomina.

Κηρὸς. CERA. CAP. LXXVI.

CEra optima est subfulua, subpinguis, pura odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in uas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cùmque iterum, tertiove inferbuit, separatum uas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, siqua fortè adhæsit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus: & uase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum uasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, usque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium est. Nec desunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant: dein laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus uere, cùm sol remissa uehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis. ac milij magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Ceræ uires ex Galeno.

CEra, ut Galenus scriptis mandauit libro VII. simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet uerò quiddam etiam crassarum partium, atque emplasticum. quamobrem non modò exiccare; sed & per accidens humectare uideri fortaßis poterit, perspirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæque facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Eius nomen Græcum κηρὸς: Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hispanicum, Ciera: Gallicum, Ciere.

Nomina.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

Orib. leg. σύραχος πνέουσαν. i. styracem spirans.

PRopolis eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in uehementi ariditate mollis, & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in uetere tussi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in aluceariorum foribus, cerosæ naturæ inuenitur.

Quanquam

Quanquam, ut hîc Dioscorides inquit, & Marcus Varro lib. tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, ut apertius dicam, præ spiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius lib. XI. cap. VII. ita scriptum reliquit. Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq; magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunq; e mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiámnum graui ut qua plerique pro galbano utantur. Huius etiam meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis est facultatis, cæterùm admodum ualenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoque scribit libro III. de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis ualentius attrahit, quàm cuiusuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hîc disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam. Apes igitur (ut Plinius auctor est) sunt & rusticæ syluestresque, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues uariæque, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo uesparum, etiámnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odêre fœdos odores, proculque fugiunt, sed & infectos. Itaque unguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cùm ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cum defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, pluresque inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo eorũ genera: melior rufus, quàm niger, uariusq;. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à uulgo differunt. Cùm rex procedit, unà est totum examen, circaque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresque assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantque ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine: aliàs spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisque locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllũ) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum audissimæ sunt, atque etiam synapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoque hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel boum, aut grana punici mali amineo uino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsque gratissimum. Mira apum prudentia, earumque operis obseruatio, ut annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos, imbresque, & tunc se continent tectis. Itaque temperiæ cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasque lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, toteq; onustæ remeant sarcina pãdatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neque enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumque uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoque auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi ponduscculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæque inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. tunc repentè omnes conticescunt. Si fortè fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bienni uitulo, ut lib. IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Propolis consideratio.

Propolis uires ex Gal.

Apum consideratio.

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere suo industria.

Apum reparatio ex Virg.

Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustique imbrice tecti,
Parietibusque premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à uentis obliqua luce fenestras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; uirentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat: & uisenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemque magis, magis aera carpunt:
Donec, ut æstiuis effusus nubibus imber,
Erupêre: aut ut neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina usum habent: siquidem siccæ & in puluerem contritæ, ijs admistæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt. Nomina. Πρόπολις *ut Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, uel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis, Vorstosz: Hispanis, Betum de colmena.*

Πυρός. TRITICVM. CAP. LXXVIII.

Optima è tritici generibus ad secundæ ualetudinis usus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimestrium farina panis, leuiorem cibum præbet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: uiperarum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique uim habet: [a] priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra uenenatos ictus cum aceto, aut uino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadántenus refrigeret: sed herbis, succisve huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu uetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

[a] Omnia exẽ. ἰδίως τὰ ἐν πέλμασι λεπτύνει καὶ τὰ ἄλλα φύματα .i. priuatim ea, quæ in plantis pedum, & alia tubercula attenuat.

Tritici genera ex Theoph.

Tritici genera (ut Theophrastus auctor est libro VIII. *cap.* IIII. *de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum. quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam uel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum alijs, tum uel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec uerò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud serum: & aliud auctu amplum multumque reddens, aliud ieiunum quoddam parumque ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, ut Aphricum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso. quod etiam ipsum Aphrico datum est: crasso tamen & cachrydias dictum consistit]. Item aliud tunicis paucis, aliud multis uestitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusque. Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum est: eiusmodi nanque differentiæ naturaliores profectò appareant. Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies ualeat consummari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficique posse affirmant: idemque firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrẽ famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse uolunt. Igitur genus id celerrimum quidẽ ad cõsummationem, sed inuentu rarissimum est. Et bimestria uero quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera*

TRITICVM.

nera in Eubœa, & præcipuè apud Cariſtum. Trimeſtria uerò permulta, & ubique habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, unicalama ſunt, atque in totum infirma. Leuiſſimum igitur triticum, quoad ſimplici ratione agere licet, Ponticum eſt: ponderoſius ex ijs, quæ in Græciam aduehi ſolent, Siculum datur. Sed eo ponderoſius, quod Bœotia fert. Indicium aſſerunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos ſemiſextarios uix poſſint conſumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina conſumunt. Leue ſatis & quod in Laconino agro conficitur. Horum igitur cauſa in terris cœloque intelligi debet. Nam & Aſiæ ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ ſua æquiparent magnitudine grana ſingula. In Piſſoris autem dictis adeò firmum naſci affirmant, ut ſi quis plus comederit, diſrumpatur neceſſe ſit. Hactenus de tritici generibus Theophraſtus. Cæterùm Plinius Italicum noſtrum omnibus prætulit lib. XVIII. *cap.* VII. *his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere ſententiæ Alexandro magno regnante, cùm clariſſima fuit* Triticum Italicum.

Græcia,atq; in toto terrarum orbe potentissima:ita tamen,ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit.ad uerbum translata sententia.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. hæc Plinius. Nec sanè mirum uideri debet,quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit,& moribus,ac legibus,omnique ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum instituit, ut meritò etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearit:quemadmodum & alia multa,quibus Italia plerasque superat gentes. Triticum omne radicibus numerosis,ac prætenuibus nititur, folio uno,germinibus omnino multis,sed quæ in ramos brachiari non possint. Tota hyeme herbaceum est:remollito autem cœlo cauliculus de medio assurgit, cuius tertio,aut quarto geniculo,spica geritur, non prius euidens,quàm folliculo inclusa. Consumato eo flos erumpit,quarto aut quinto pòst die,ac totidem ferè diebus perdurat:post florem granum crassescit,maturaturque intra quadragesimum diem quanquam etiam citius in calidiori tractu.In aliquibus Italiæ locis,ac præsertim in agro nostro Senensi, maritimis locis planta una uisa est XXIIII.ferre spicas, tantaque reperitur ibi soli ubertas,ut quandoque modius unus centum afferre sit uisus. Quare rectè ita de eo scripsit Plinius. Tritico nihil est fertilius. Hoc ei natura tribuit,quoniam eo maximè alat hominem, utpote cùm è modio,si sit aptum solum,quale in Bizacio Africæ campo,centeni quinquageni modij reddant. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator eius ex uno grano(uix credibile dictu) quadringenta, paucis minus, germina. Misit & Neroni similiter, trecentas & quadraginta stipulas ex uno grano: cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt. aliíque,& tota Bætica,& in primis Aegyptus. Triticum omne folio exit arundinaceo, angustius tamen quàm hordeum, culmis quoque læuius,nec perinde fragile. Notatur & in spicis differentia. Siquidem aliæ sine Aristis,tonsæ proueniunt:ut in uniuersa uisitur Boemia:aliæ uerò longis,asperisque rigent aristis, quod quidem, genus altero melius est, & fœcundius. Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio. *Triticum autem,ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum,graue,colore aureum,lucidum,læue,trium mensium,maturum,mundum, pinguique terra ortum. Nam plerunque euenit(teste etiam Galeno libro primo de alimẽtorum facultatibus)ut quod foris flauum densumque apparet triticum,intus rarum,laxum,album que conspiciatur, quod utique plurimum furfuris habet. Quo fit,ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modo præbeant alimentum; uerùm etiam uentriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat,quæ non ad summum molita,non noua,non longi temporis,& crassi furfuris fuerit.Nam quæ superfluè molitur,furfuraceos facit panes: & quæ recentior est,adscititiam molæ caliditatẽ retinet: quæ uerò iandiu molita fuit,puluere,situ,carie,aut uiroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde,dum fit panis,optimæ est associanda aquæ,eaque subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit,non palustris,neque cœnum,aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum,non antiquum,mediocris quantitatis,ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum est & salis albi parum,ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta,optimè manibus pinsitur:mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur,qui postquàm abunde creuerint,& fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum,dein à cineribus,& prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet,ita ut quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum missa exiccatur,ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur,& decoqui nequit. Quamobrem panes(dicebat Galenus citato loco)ad concoctionem probatissimi sunt,qui plurimùm fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur.Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat,crudis incoctisque remanentibus interioribus partibus.Vnde accidit, panem hunc uisu iniucundum fieri, & duplici nomine,prauum quòd internè cruдus sit, atque illaboratus: externè uerò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio undique æquabiliter præassatur,hic & probè in uentriculo concoquitur,atque ad actiones,quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præsertim cum annus pluuius, frigidusque aduenerit,ut in lolij mentione latius dicemus.* Oleum è tritico. *Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendant. Sunt etiámnum, qui eo utantur ad pedum,& manuum rimas,quas frigus excitauerit:item ad asperam cutim læuigandam.* Tritici uires ex Gal. *Meminit tritici Galenus lib.VIII.simplicium medicamentorum,sic inquiens. Triticum ut medicamentum foris impositum,primi est ordinis excalfacientium:non tamen nec resiccare,nec refrigerare manifestò potest:habet uerò etiam quiddam uiscosum,& obstruens.Porrò quod ex eo conficitur amylum,eo tum frigidius est,tum siccius. Quod uerò ex pane fit cataplasma,uim habet magis digerentem,quàm quòd ex tritico:nimirum cùm & salem, & fermentũ panis adiuncta habeat:quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi,digerendiq; ea,quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum:In cibum assumptum(inquit)ægrè concoquitur,flatus excitat,laborem uentriculo infert,& caput uaporibus tentat. Potest inter Tritici genera quoque recenseri illud frumenti genus, quod quidam perperam Turcicum appellant. Perperam, inquam,quòd* INDICVM, *non Turcicum,uocari debeat. Nam ex occidentalibus Indijs primò allatum est,non ex Turcia,& Asia,ut credidit Fuchsius.Huius quatuor uidimus genera,colore tantum cùm granorum,tùm spicarum differentia. Nanque & rufescentibus seminibus, & nigricantibus,& crocantibus, & subalbicantibus Indicum frumentum habetur.Calamum edit arundinaceum,quemadmodum & folia, crassum,rotundum,procerum,geniculatũ, & albа farctum medulla,Sacchariferarum Arundinum modo,in cuius summitate paniculas fundit diuulsas, spicis pluribus inde emergentibus,mutilis tamen,& granis uacuis,nunc luteo,nunc candido, nunc purpureo colore , prout frugiferæ spicæ coloratæ sunt. Fructus,in quo grana uaginis foliaceis concluduntur, in ipso caule è lateribus prodeunt. Horum spica piceæ arboris conum tum longitudine,tum crassitudine æquat,circa quam totam nuda coaceruantur grana, penitissimè sese stipantia,læuia,ac subrotunda;pisi magnitudine,inque octo aut decem uersus, rectis lineis ordine digesta. E uaginarum fastigio capillacea coma dependet,eo ipso colore,quo grana habentur. Radicibus nititur multis, duris, ac neruosis,sed minimè crassis. Serunt Indi hoc semen,quod Malitz uocant, hoc modo: Descendunt in agrum aliquot simul, recta linea dispositi, æqualiterque*

FRVMENTVM INDICVM.

terq́ue diſtantes,& deinde acuto palo terram perforant dextra manu,& ſtatim quatuor quinqueúe grana ſiniſtra manu in unumquodq́ue foramen conijciunt, pede altero foramina occludentes,ne Pſitaci ſemen depaſcantur. Et ita ſeriatim paſſu ſuo diſtantias metientes,agrum totum ſemine replent retrocedentes. Verùm anteaquam ſemen terræ credant, biduo id aqua macerant,nec ſerunt,niſi prius terra pluuia maduerit. Naſcitur infra paucos dies,& quarto in India demetitur menſe. Eſt etiam huiuſce frumenti peculiare genus,quod duobus tantùm menſibus,& ſeritur,& demetitur. Quinetiam aliud, quod quadraginta tantùm diebus a ſatione matureſcit. Verùm minutum eſt,& infirmius, nec aliam ob cauſam ſeritur,quàm quòd ubi futurã annonæ caritatem uerentur. Eius temperamentum noſtro tritico ſimile eſſe creditur, aut paulò calidius,id quod indicare uidetur panis ipſius dulcedo. Farinã mittit candidam,è qua panes pinſunt,craſſiore tamen ſubſtantia, ac magis uiſcida,quàm noſtri,adeo ut eorum alimentum craſſius quoque ſit,& quod facilè obſtruere poſſit. Quo fit ut eiuſmodi frumenti farina ijs in cataplaſmatis ſit utilis, quibus mouendi pus inſit facultas. Nam ſuo lentore meatus obſtruens, apoſtematibus

maturandis

FRVMENTVM SARACENICVM.

maturandis peridonea existit. Cæterùm facit Indicum frumentum, ut de Saracenico, quod id mihi in mentem reuocauit, aliquid differam. Hoc primùm ex Aphrica allatum dicunt, & Ideo ab Italis appellatur multis in locis Saracino, hoc est SARACENICVM, *quanquam non desint, qui illud quoque uocent Formentone, quasi uile frumentum. Crescit id in primis folio subrotundo, quod deinde tractu temporis hederaceum euadit, uerùm acutius, & mollius. Caulem edit fragilem, rotundum, inanem, bicubitalem, rubentem, foliosumque. Florem deinde fundit paruum, candidum, racemosum, è quo semen oritur triquetrum, nigro exterius cortice, sed alba intus medulla. Seritur Aprili, & metitur Iulio mense in calidioribus locis, adeo ut ibi bis in anno, in eodem agro proueniat. Id quod in pluribus fit Italiæ locis. Rustici ex eius farina non solùm panes conficiunt, sed pulmenta, quibus hyeme uictitant. Pinsunt quoque idem in Pila, & ptisanam inde conficiunt, qua nonnulli uescuntur è carnium iure decocta, est enim cibus non ingratus, si rectè coquatur, nec adeo, ut grana disiliant in pultem, sed integra permaneant. Rustici, qui circa Italiæ, & Germaniæ fines degunt, pultem, quam uulgari idiomate appellant Polenta,*

lenta, conficiunt, & deinde forti ſtamine maſſam in tenues, ac latas portiones ſecant, & caſeo, & butyro ſubinde conſperſas in cibum ſumunt. Eſt enim (ut ego quoque teſtari poſſum) non ingratus, nec uentriculum grauat, perinde ac puls illa, quæ è milij farina paratur à Syluanis. Quanquam autem flatus expers non eſt, haud tamen adeo inflat, ut faſelus, & faba, atq; piſum. Hallucinantur profectò, qui putant hoc frumenti genus illud eſſe pabulum, iumentis purgandis aptiſſimum, quod antiqui ocymum uocauêre. Quo fit ut Tragus manifeſtò fuerit deceptus; nòn ſolùm quòd in hoc uerſetur errore, ſed etiam quòd huic frumento omnes tribuerit uires, quæ ocymo odorato tribuunt autores. Quod quidem non parum ridendum uidetur, ijſque præſertim, qui rei plantariæ excolendæ inuigilant. Triticum ſic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, ſiue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Vueyſſen, Germanicè: Trigo, Hiſpanicè: Fourment, Gallicè. Nomina.

Κριθὴ.

HORDEVM. CAP. LXXIX.

a Omnia exc. Κριθὴ δὲ ἀρίστη λευκὴ καὶ καθαρά. i. Hor

a HOrdeum eſt candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acri-

monias,

deum optimũ eſt albũ, & mundum.

monias, atque gutturis ſcrabritias, exulcerationesq́ue pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magisq́ue vrinam mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſterget, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflãmationes, collectionesq́ue diſcutiat: duritias [b] cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduerſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fœnogræco, & ruta illini iuuat: ſtrumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylueſtribus pyris, aut rubo, alui profluuia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo eſt, cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesq́ue mitigat.

b Omnia exẽ. μετὰ πίσσης καὶ ῥητίνης.i. cum pice, & reſina.

Hordei conſid.

NOn minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (ut Theophraſtus lib. VIII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis uerſibus, aliud ternis, quaternisq́ue, cumq́ue plurimum ſenis: eſt enim uel eiuſmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus conſtruitur uerſibus, hoc ſemper ferè ſpiſſius, poſituque arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, ut propoſui. Et ſpicæ uerò alijs grandiores, rarioresq́ue conſtant: alijs minores: frequentioresq́ue: & alijs diſtantiores a folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minusq́ue: aliud oblongius, maiusq́; atq; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cæli mutationes candido ualidius eſſe uidetur. hactenus Theophraſtus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ſerunt, mundum uocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem ſentit, minusq́ue tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus, aut uliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant. Exit Hordeum folio tritici latiore, aſperioreq́ue, quinetiam culmo fragiliore, ac minore, ſed octonis articulis geniculato, ſimplici in ſtipula folio, & eo quidem ſcabro, latoq́ue: grana ſimplici amiciuntur tunica, quæ tamen ſolidè inhæreat, è cuius acumine ariſtæ prodeunt, firmiores, longiores, mordacioresq́ue quàm in tritico. Nititur fibrata radice. Pinguiſſimo agro Hordeum committendum, quod eius ſatu facilè macreſcat ſolum, nec ſeri poſtulat, niſi ſoluta, ſiccaq́ue terra. Præſtat, quod candidiſsimum eſt, farctum, ponderoſum, coctu facilè, & quod ſitum non contraxit. Ruſum enim, ut contra cœli tempeſtatem, & hyemem ualidius, ſic medica ui infirmius. Hordei meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui non inſint cortices: cætera uerò ſimilia ſunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quod flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrunque paulùm à medio receſſit, multo ſunt uſui. Nam talia medicamenta multis alijs miſcentur, ceu materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton uerò, hoc eſt polenta, multò plus hordeo deſiccat. Et primo de facult. alimentorum ſic inquit. Hoc item ſemen in uſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo utare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanam coxeris, ſiue polentam parateris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos utrunque ſemen gignere natum eſt, qui quidem è tritico in nobis prouenit, craſſius, & uiſcoſus eſt, qui ab hordeo, tenuis, ac nonnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: ſed uariè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contrà humectare, ſi quidem ut decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quam plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus. Hordei combuſti cinis, ambuſtis, & carnibus, quæ recedunt ab oſſibus, utiliter inſpergitur. Hordei quoque farina ex aceto, & melle, ſubacta utiliter illinuntur lentigines. Cæterùm cùm recentiores medici Galeni ptiſanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum pultis ſpeciem referat: tunduntq́ue deinde, & tenui incerniculo percolant, modò ſaccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum ſeminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Manardus uerò Ferrarienſis ætate noſtra acutis morbis minimè competere antiquorum ptiſanam, minusq́ue recentiorum exiſtimat: quòd, ut ipſe aſſerit, Itali huic cibo à teneris non aſſueuerint, quodq́ue noſtri uſus hordeum antiquorum hordeo facultate ſit longè infirmius. Cuius tamen ſententiæ non uulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq́ue doctrinam ſequentes, minimè adſtipulantur. Porrò hordeaceus panis præter id, quòd uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq́ue ſuccos generet, parum nutrit, flatusq́ue gignit: quanquam aſſerunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum eſſe. Sed cùm polenta ſpeciatim ex hordei farina fiat, interponaturq́ue ſæpius à Dioſcoride ſimplicibus medicamentis, ut omnibus palàm ſit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hîc de ea diſſerere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius eſt auctor libro* XVIII. *cap.* VII. *Græci enim perfuſum aqua hordeum nocte una ſiccabant, ac poſtero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergerent, ſiccarentq́ue prius quàm molirent. Alij uero uirentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgabant, madidumq́ue tundebant in pila, atque in corbibus eluebant: ſiccatumq́ue in ſole rurſus tundebant, & purgatum molebant. Quocunque autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibras,*

Hordei facultates ex Gal.

Priſanæ cõſid.

Manardi opinio.

Panis hordeaceus.

Polentæ conſideratio.

ſalisq́ue,

falisque acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali uerò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, ijsdem additis, atque etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus admistis, ut Plinius tradit; sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac utrunque intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xabaer, aut Shair: Italis, orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge. Nomina.

Ζῦθος. ZYTHVM. CAP. LXXX.

EX hordeo potus fit, cui Zytho nomen est. Is vrinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum uestientibus, officit. Inflationem parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

FIt & ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoq; sæpe potu pro uino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

ZYthum, quãtum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. XXII. capite ultimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex ijsdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia alijsque prouinciis. hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoque in aqua maceratis, bibaturque uini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisia, quã loco uini bibit hoc æuo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, uel minus coctura adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam & si omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ nanque dulces, gratæque gustui sunt: aliæ uerò amaræ, austeræque habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæque cernuntur. In Boemia, Germaniaque hos potus suos conficiunt, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut in his locis non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, uel deperderit. Serunt enim lupulos, coluntque hanc ob causam, ut nos uites, demetuntque eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; sed & uini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & uinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuque difficilior sit, quàm uinum. Ζῦθος. sic Græcè, ut Zythum item Latinè, & Italicè Zitho uocatur: Germanice, Birra: Boemice Piua.

Zythi, & curmi consid. — Nomina.

Ζειά. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEa duorum generum est. vna simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata, digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

NIsi Zea, de qua hîc disserit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Speltã, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facilè crediderim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quòd zea, Italica sit spelta, facilè ex Dioscoride coniectari potest, quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duûm est generum: una spicas profert simplicibus granorum uersibus: altera uerò ijs duplicibus constat. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienses, Pirra farra uulgo appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. cap. VIII. zeam esse Italiæ in Campania maximè, & semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cùm zea fuerit copiosa fruges in Italia, facilè in hunc usque diem eius perdurare prouentum. Quòd cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum zea esse potest, quàm spelta nobis uocata. Hanc Hetrusci antiquos quadántenus secuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres, qui Speltam, algam quasi alicam uocent: quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere. Zea itaque, quam nos speltam uocamus, tritico haud absimilis prouenit, tenuiore tamen culmo, firmioreque. Verùm spica, a tritico differt, quòd plana sit, granis tantùm utrinque è lateribus prodeuntibus, aristis longis, ac tenuibus. Duo eius sunt genera. Maius, firmiore, grandioreque culmo, & spica grandiore prouenit, quæ duabus siliquulis simul coniunctis duo grana profert. Alterum, Zeæ consid.

ZEA.

quod minus eſt, minore tum culmo, tum ſpica ſpectatur, in qua grana ſingula, ſingulis includuntur putaminibus. Tunditur utraque in pilis, donec glumam exuat, & frangitur in particulas, ptiſſanæ Hordaceæ modo; ut ſuo loco paulò inferius dicetur. Zeæ meminit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Zea uniuerſa ſua facultate quodammodo in medio eſt tritici, & hordei. Itaque ex illis cognoſcatur.*

Nomina. *Eius nomen Græcum* ζειὰ, *Latinum, pariter & Italicum Zea: Arabicum, Hais: Germanicum, Speltz, S. Peters Korn, Kin: Korn, & Dinckelkorn: Hiſpanicum, Spelta: Gallicum Eſpeltra, & Eſpeautre.*

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRimnon craſsior eſt ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit,† ſed ægrè conficitur: aluum vehementius adſtringit,ſi zea,ex qua fit,prius torreatur.

CRimnum craſſior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaque loco panis diutius uictitarunt,ut Plinius eſt auctor libro XVIII.*cap.*VIII. Κρίμνον *id Græci,quod etiam Latini Crimnum,& Hiſpani Farina atorcolada,aut Rolum uocant.* Crimni conſideratio. Nomina.

† *Neque Ruellium, neque communem, uulgatamque Græcam lectionem hîc ſecuti ſumus: ſed Marcellum, qui probatiſſimi codicis teſtimonio non* εὐκατέργαστον, *quod facilè conficiatur;ſed* δυσκατέργαστον, *quòd ægrè concoquatur, legendum putat.*

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIdem zeæ generi † olyra adſcribitur, ſed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra craſsior farina,quam Græci crimnon vocitant.

OLyram zeæ eſſe ſpeciem, Dioſcoridis teſtimonio,ambigit nemo;tametſi hac ætate non ſeratur in Italia.Ideoque Galenus ijſdem Olyram pollere facultatibus ait,quibus & zea:is enim utranque inter triticum,& hordeum mediũ tenere temperamentũ aſſeruit.Adducitur aũt Marcellus,Dioſcoridis interpres,ut ferè credat,Olyram à Secalo uulgò uocato,è quo ruſtici Alpium cultores panem conficiunt,minimè differre. Qua in re Plinium alioqui ſibi familiarem haud accuratè legiſſe uidetur, cùm non animaduerterit, ſeorſim ac differenter ſcripſiſſe illum de Olyra & Secale,quod ſpeciatim Farraginem appellat. Nam lib.8.cap.10.de olyra ſiue Arinca ſic idem habet Plinius:Ex Arinca dulciſſimus panis,ipſa ſpiſſior quàm far, et maior ſpica,eadem et ponderoſior. Raro modius grani decem & ſeptem libras implet. Exteritur in Græcia difficulter,ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc eſt,quam olyram uocant. Eadem in Aegypto fertilis,facilisque. De Secale autem ſcribens libro XVIII.*cap.*XVI.*Id autem inquit,quod Secale ſiue Farrago appellatur, occari tantùm deſiderat. Secale Taurini ſub Alpibus Aſiam uocant,deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utile.Fœcunda,ſed gracili ſtipula, nigricia triſte,ſed pondere præcipuum. Admiſcetur huic Far,ut mitiget amaritudinem eius,et tamen ſic quoque ingratiſſimum uentri eſt. Naſcitur qualicunque ſolo.Hæc ille.Quibus non ſolùm liquidò conſtare non ambigo, Secala quidem ab Olyra differre,ſed quòd nullum aliud ſit granum,quàm uulgaris Siligo noſtra.Siquidem hæc,præter id,quod in Italia adhuc genuinum nomen retinet,ubi Secala ubique ferè appellatur,cæteris quoque notis Pliniano Secali correſpondet. Eſt enim fæcunda ſtipula tritico graciliore,nigricans, tum ipſa,tum eius panis. quinetiam Ruſtici farris loco, tritici aut Milij tertiam partem admiſcent,ut panis amarorem amittat, qua ſeminum miſtura olyra minimè indiget,cùm dulciſsimum per ſe conficiat panem. Ad hæc plurimum differre Olyram à Secala noſtrate teſtatur grauiſſimus author Galenus libro* I.*de alimentorum facultatibus, ubi ſic habet,de Typha,Olyra,& Zea ſcribens: Typhæ ſemen extrinſecus corticem habet, ueluti Olyra & Hordeum,uerùm decorticatum in panes congeritur.& paulò pòſt inquit.Ex nobiliſſima autem Olyra cùm ut decet, fuerit decorticata, nominatim Tragum conficiunt. id quod repetijt libro de attenuante uictus ratione, ſic inquiens. Cæterùm ſemen ut Hordeum,Olyra,& Auena,eſt mundandum,et cortice ſpoliandum;ideoque dicebat Plinius,quòd in Græcia Olyra difficulter exteritur.Siquidem Secala uulgaris noſtra decorticatione non indiget, quemadmodum nec Triticum, cùm ipſa tritura tantùm nuda è folliculo prodeat. Præterea ex colore quoque noſcitur,Olyram non eſſe Secalam uocatam,ut Galenus libro* I.*de alimentorum facultatibus teſtatur his uerbis: Color in hordeis quidem & Olyris eſt albus,in triticis autem ſubflauus;id quod nuſquam in Secala uiſitur. In eodem uerſatur errore Otto Brunsfelſius,& Ianus Cornarius,quorum ſententiis manifeſtò ea,quæ diximus,refragantur. Præter id non poſſum non admirari Hermolaum, Manardum & Ruellium, alioqui doctiſſimos uiros, quippe qui uno ore fateantur,quod tamen nuſquam reperitur, Olyram Plinio Siliginem nuncupari, cùm is non ſiliginem,ſed Arincam Olyram uocauerit,& ſpeciatim de utraque tanquam de rebus inuicem diſcrepantibus ſcripſerit lib.*XVIII.*ca.*VIII. IX. & X. *Is enim pro ſiligine intelligit quoddam præſtantiſsimi frumenti genus, è cuius farinæ ſelectiore parte ueteres panem conficiebant omnium præſtantiſſimum,leuiſſimumque.Pro Olyra autem aliam frugis ſpeciem, è qua dulcis fiebat panis. Plinij autem uerba ſunt hæc:E ſiligine laudatiſſimus panis, piſtrinarumque opera laudatiſſima. Præcellit in Italia,ſi Campana Piſis nata miſceatur. Ruffior illa,at Piſana candidior, ponderoſior uerò Cretacea.Iuſtum eſt è grano Campanæ,quam uocant caſtratam,è modio redire ſextarios quatuor ſiliginis,uel è gregali ſine caſtratura, ſextarios quinque. Præterea floris ſemodium,& cibarij, quod ſecundarium uocant,ſextarios quatuor,furfuris ſextarios totidem. E piſana autem ſiliginis ſextarios quinque,cætera paria ſunt.Item eodem libro capite* X.*Similago,inquit,ex tritico fit laudatiſſima,ex Aphrico iuſtum eſt,e modijs redire ſemodios,& pollinis ſextarios quinque. Ita enim appellant in tritico,quod florem in ſiligine. Hoc ærariæ officinæ, chartariæque utuntur. Et capite* XI.*Panis ſumma laus, ait, Siliginis bonitate, & cribri tenuitate conſtat. Plinio quoque uidetur ſubſcribere Galenus libro* I.*de facultatibus alimentorum,capite de Tritico de panibus ſcribens,ubi ſic habet: Et apud Romanos quidem,ut etiam apud alios propemodum omnes, quibus ipſi imperant,panis quidem puriſſimus* σιλιγνίτης *id eſt Siligineus.Qui autem huic eſt proximus* σεμιδαλίτης, *id eſt Semilaceus nuncupatur. Verùm* σεμίδαλις *quidem Græcum nomen eſt,& antiquum.* Σελίγνις *uerò neque Græcum eſt, neque ipſam aliter poſſum exprimere.Inter panes igitur Siligineus plurimum alimenti præſtat, poſt ipſum autem Semilaceus, tertio loco Medius,qui &* συγκομιστὸς & αὐτοπύρος *dicitur,quartum poſt hunc ſordidorum genus,in quibus furfuraceus eſt poſtremus. De* Olyræ conſid.

olyra autem agens Olyrini sanè panes, inquit, si ex bona Olyra fiant, post triticeos saltem sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt Typhini. Quod si olyrini ex uitioso semine sint facti, Typhini non erunt eis inferiores. Hæc ille. Quibus sanè nulla dubitatione conuincitur, contra eorundem doctissimorum uirorum sententiam, Olyram non esse Siliginem. quæ quantum differat à Secala nostrate, non solùm ex panis ipsius præstantia scire quis poterit, qui aliter sentiat, sed etiam ex eius historia apud Plinium libro decimo octauo, cap. decimo, ubi sic habet: Siligo nunquam maturescit pariter, nec ulla segetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, ijs, quæ maturuere, protinus granum dimittentibus, sed minus quàm cætera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam, nec rorem continet, qui rubiginem faciat. Hæc ille. Quæ sanè euidenter admodum distinguunt secalæ Vulgaris, & Siliginis antiquorum differentias. Sed mirum, quòd secuta à Romanis ætas adeo hoc præstantissimum semen neglexerit, ut non solùm in Italia, ubi frequentissimum habebatur, sed in tota Europa, nusquam hoc æuo reperiatur. Secalæ uulgaris farina, quod glutinosa, emplasticaque sit, utiliter additur in emplastris pus mouentibus. Seminis decoctum tineas uentris pellit, præsertim addito coriandri semine. Ideoque Mulomedici Secalam decoctam dare solent iumentis, quæ tineis infestantur. Culmi aqua macerati utiles sunt festucandis uitibus, iunci enim, aut genistæ uicem explent. Olyra Græcis Ὀλύρα. Siligo Latinis dicta, aliud apud alias nationes nomen non habet. Secala autem

Nomina. *uulgaris Latinis Secale, siue farrago. Germanis Korn: Italis Segala: Hispanis centeno blanquo: Gallis Seigle blanche: Boemis Zito.*

Ἀθήρα. ATHERA. CAP. LXXXV.

Athera ex zea fit tenuissimè molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

Atheræ consi. *Cum Dioscorides, satis superque declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Mosa nuncupatur: utunturque ea plurimùm non modò infantulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uersati sunt.* Nomina. *Quæ ἀθήρα Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas.*

Τράγος. TRAGOS. CAP. LXXXVI.

Tragos quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

Tragi consid. *Tragos, quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. XVIII. cap. X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ mirũ quidem non est, si, tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus.* Nomina. *Nomen eius Græcum τράγος, Latinum quoque Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Duble turguet.*

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

a Μεῦ. ὥσπερ ἄκρεα δίκολλα. i. ueluti locustas bipedes. Cat. ἀκρίδια δίκολλα. i. locustulas bipedes.

Avena genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti [a] locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus.

Auenæ consid. *Tametsi Auena, uulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus.* Auenæ facultas ex Gal. *Bromos, id est, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum) unum est ex leguminibus: uerùm ut medicamentum similem hordeo uim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uentris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potissimùm in Mysia, quæ est supra Pergamum; ubi & typhæ, & olyræ uberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum, non hominum: nisi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum uino dulci, aut sapa, aut mulso. Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit lib. XXII. cap. XXV.) decocta in aceto næuos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè, Auena Latinè uocatur: Arabicè, Cartamum, siue Churtal: Italicè, Vena: Germanicè, Habern: Hispa-*

Nomina. *nicè, Auena, & auea: Gallicè, Auoyne.*

AVENA.

AVENA.

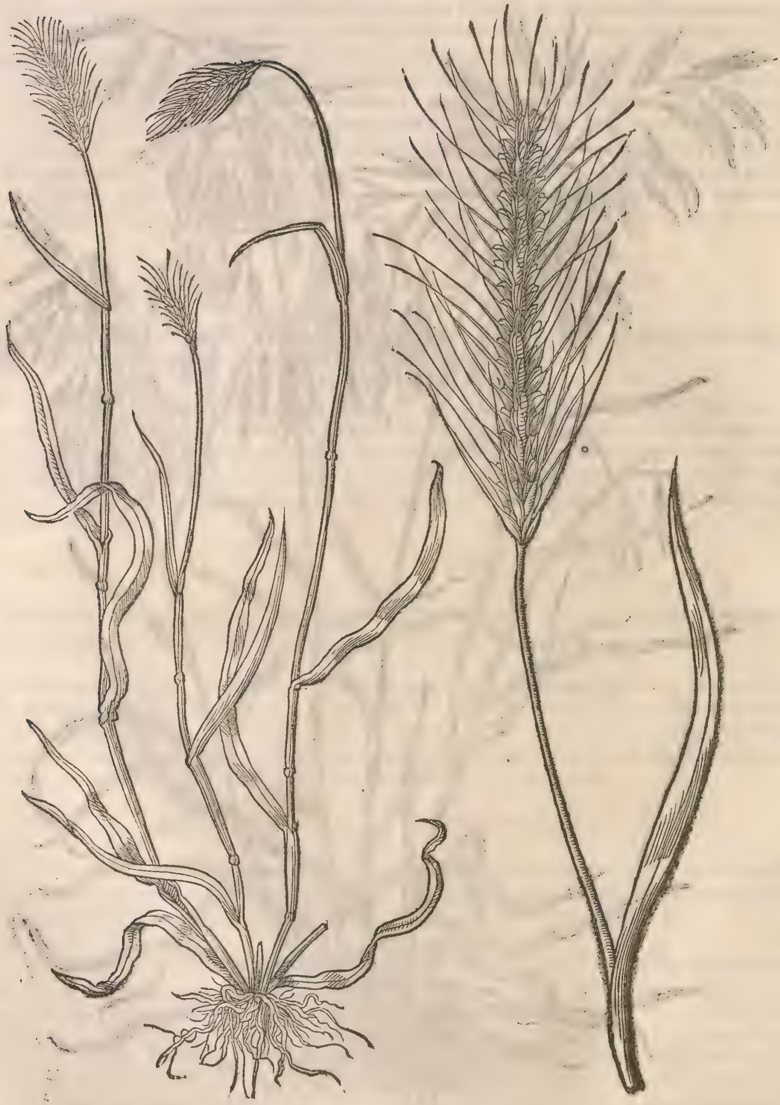

Ὄρυζα. ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORyza frugum generis eſt, in paluſtribus, riguiſque naſcens. Mediocriter alit: ſed aluum ſupprimit.

ORyza folio exit arundinaceo, carnoſo, porro haud abſimili. Culmum fert cubitalem, & ſæpe maiorem, geniculatum, & tritico craſſiorem, firmioremque, in cuius ſummitate ſpica prodit, in ramulos diuulſa, in quibus ſemen utrinq; impari exortu prouenit, cortice ſubflauo, aſpero, tenuibus quaſi coſtis ſtriato, oui figura, quod gluma expoliatum, candi- Oryzæ facultas ex Gal.

SECALE.

dum est. Pronenit copiosa in nonnullis Italiæ locis, humecto tantùm solo. Sed copiosissima in Asia, Syria, & Aegypto. In cibis Oryza admodum est familiaris, concoctuque facilior euadit, & ori gratior, ubi ex lacte bubulo, aut amygdalarum cremore, aut carnium pingui iure decocta fuerit. Datur utiliter in cibis, dysentericis, cœliacis, & diarrhæa affectis, præsertim ubi prius torrefacta, in lacte, in quo igniti calculi fuerint extincti, decoquatur. Sunt, qui oryzam quoque dicunt genitale augere semen, in bubulo lacte decoctam, additis saccharo, & cinnamomo. Oryzæ decoctum utiliter dysentericis infunditur; ac etiam potandum datur. Farina bellè quidem cataplasmatis admiscetur repellentibus. Mammarum incipientes inflammationes arcet. Huius meminit Galenus, qui lib. VIII. *de simp. med. facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem sistit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in sistenda aluo*

ORYZA.

aluo utuntur ipſum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utique & in edendi ſuauitate ab ea quàm plurimum deficit. Vt ὄρυζα *Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus Arz ſeu Arzi: Italis, Riſo: Germanis, Reiſz: Hiſpanis, Atroz: Gallis, Ris.* Nomina.

Κόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

HAlica fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum [a] magis cohibet [b] ſtomacho longè utilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: unguium ſcabritias extricat: incipientibus ægylopijs medetur. Decoctum dyſentericis, quos excruciat dolor, infuſum, idoneum eſt.

a Magis, non leg. Orib.
b Orib. εὐστόμαχος. i. ſtomacho utilis.

Halicæ consid.

HAlicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei auctor est Plinius lib. XVIII. cap. XI. sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum uerò apherema appellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremque, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresque, & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoque difficulter deterunt utriculos. Posteaque gypsi pars quarta inspergitur, atque ut cohæserit, farinario cribro subcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quòd ueteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quod quanquam aliqui cretam, alij uerò gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanque & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, uel medicamentorum misturis eæ expetuntur. Hoc enim mihi uisus est innuisse Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit. Halica ex genere est tritici, quæ ualenter nutrit, succumque lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleque conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem uentris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, uel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; sed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aetio, & alijs intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in uniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent. Nanque far ab halica longè diuersum putamus. Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitque per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum uocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib. XVIII. cap. VIII. sic inquiens. Frumenti genera non eadem ubique, neque ubi eadem, sunt ijsdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap. VII. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem, & noctem macerari sinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aetius lib. IX. cap. XLV. ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latinè in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeque extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris uerò uariè apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisque far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hactenus Aetius. Ex cuius, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Græcis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.

Halicæ uires ex Galeno.

Farris, & halicæ differentia.

Nomina.

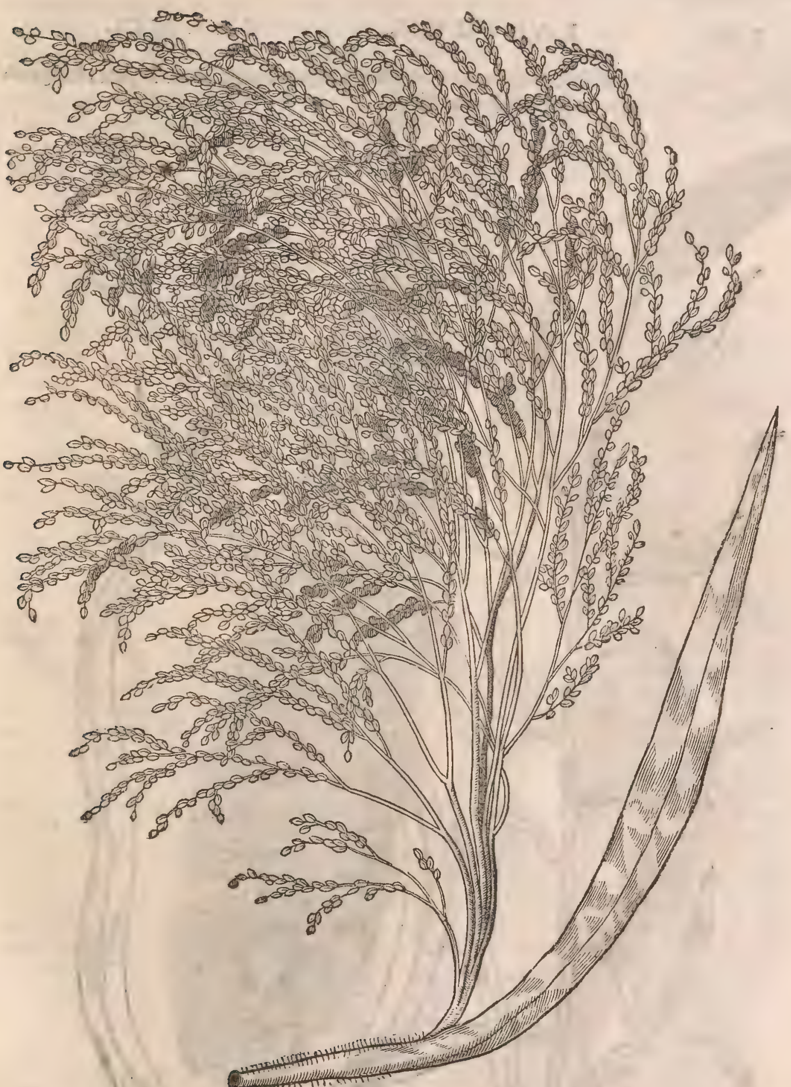
κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

MIlium in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, urinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, ut torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

Milij uires ex Gal.

MIlium, folia profert arundinacea, panico æqualia, calamum cubitale, crassum, geniculatum, lanuginosumque, radicem multiplicem, ac duram, paniculis diuulsis è cacumine dependentibus. In quibus copiosum oritur granum, rotundum, solidum, subflauum, tenui tunica uestitum. Eius panis dum recens est, & arte quadam pistoria rectè paratus: ut Veronæ fit, & ita calidus; ut ex furno excipitur, deuoratus, sua quadam dulcedine placet, & à pluribus expetitur. Quare non desunt, qui ipsum calidum per plateas circunferant, clamantes, Pan di miglio caldo, caldo. At cum obduruit, ingratus sanè est. Syluani, qui carbones, & arbores secant in Tridentino agro, sola pulte Miliacea, quam uulgo appellant Polenta, se alunt, eam cum lacte edentes; nec alio dicunt se posse alimento perdurare. Quare anno toto hoc tantùm alimento uiuunt, & fontanam aquam potant. Milium fomentum est optimum ad siccandum citra morsum, & ad flatus repellendos, præsertim ubi cum

MILIVM.

cum ſale admiſtum fuerit. Siquidem rectè ad tormina adhibetur, quæ à flatu excitantur, quin etiam præſtantius eſt additis chamæ mali floribus. Medicamenta, quæ in milij aceruo ſepeliuntur, diutius à carie, & putredine præſeruantur, imò & ipſæ carnes recentes milio æſtate ſepultæ, pluribus diebus à putredine uindicantur. Milium, ut lib. VII. ſimp. med. prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè ſecundo intenſo. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum conſiſtentia, tum temperatura inſtar quidem edulij comeſtum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti; ſed & uentrem deſiccat. Porrò foris impoſitum in ſacculis idoneum eſt fomentum ijs, quæ citra morſum exiccari poſtulant: & cataplaſmatis modo illitum exiccare poteſt. attamen admodum friabile eſt, proinde difficilis eſt eius in cataplaſmatis uſus. Quibus omnibus ea prorſus adſtipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui eſt alimenti, & refrigerans. Conſtat inſuper præaridum, & inſtar arenæ, aut cineris friabilem eſſe: nihil enim in ſe habet pinguitudinis, &

nis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem deſiccat. Agricolæ huius farina cocta, admiſto adipe ſuillo, & oleo ueſcuntur.

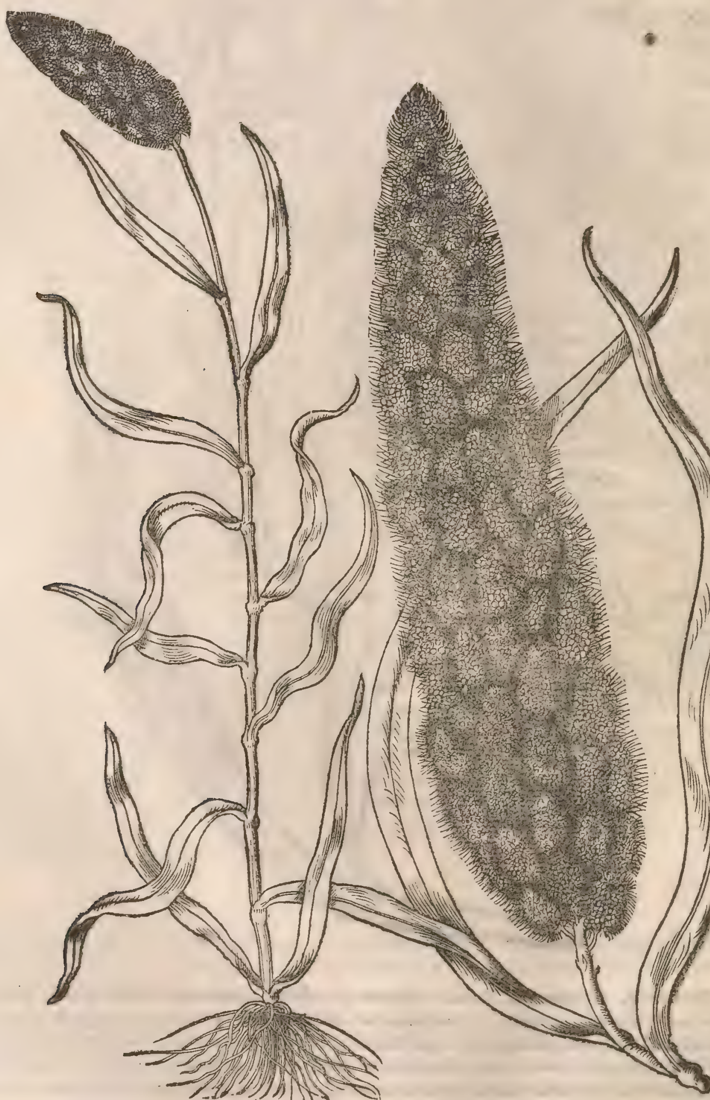
Nomina. Κέγχρος *Græcè, Milium Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, ſiue Giaures: Italicè, Miglio: Germanicè, Hirſz: Hiſpanicè, Milho, & miyo: Gallicè, Millet.*

Ἔλυμος.

PANICVM. CAP. XCI.

a Meum. ἣν τινὲς μελίνην καλοῦσι. i. eam aliqui Melinē appellant.

PAnicum [a] frumentaceis ſeminibus annumeratur, milio ſimile, eodemque modo in panes ſubigitur. Eoſdem habet uſus; minus tamen & nutrit, & ſtringit.

Panici uires ex Galeno.

P*Anicum folio, radice, culmo, milio eſt per omnia ſimile, paniculis autem differt. Siquidem in Panico pedali longitudine panicula prouenit, ad terram uerſa, non ut in milio diuulſa, ſed prædenſis compacta racemis, granis numeroſis, hirſutiſque. Eſt & aliud genus, quod mammoſas ferè paniculas gerat, & pene ſemen racematim proferat, copioſiore prouentu. Color paniculis uarius. nanque in quibuſdam candicat, in alijs ruſeſcit, in pluribus uerò flaueſcit. Reperitur & ſilueſtre,*

ſed

*ſed cibis inutile,& tantùm auiculis alendis idoneum. Hoc ſatiuo longè minus,gracili admodum ſtipula,cubitali longitudi-
ne,aut maiori.folijs anguſtioribus,breuioribus,aſperiſque,paniculis in cacumine hirſutis,& ſubrubentibus,adeo,ut pertinaci
ter ueſtibus inhæreant,ſed panico ualde minoribus. Vis illi panico ſimilis,ſed longè magis adſtringit, ac refrigerat. ut ſcri-
ptum reliquit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum,ex leguminum genere eſt,milio ſpecie ſimile,facultate certè pa-
ci nutrimenti,& exiccatoria. Siſtit quoque nonnihil uentris fluxus,ceu ipſum etiam milium. Si uerò foris illinatur,exic-
cat,atque refrigerat.hæc Galenus. Cæterùm ſcribit Ruellius ſecundo de natura ſtirpium uolumine,Panicum in Italia Me-* Ruel.lapſus.
*licam appellari. Qua in re apertè hallucinatur:nanque melica,quæ apud Inſubres uulgò Melega nominatur,illud genus fru
gis eſt,quam noſtrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uero in Italia populi Sorgo appellant. Nec uſquam, quod
ſciam,in Italia panicum melica uocatur.* MELICA *autem(ut utar hoc nomine)frugis eſt genus tam forma, quàm proce* Melicæ cõſid.
*ritate arundinem referens,adeò ut campi,in quibus ad maturitatem uſque adoleuerit,arundineta repræſentare uideantur.
Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum,inanis eſt,ſed ſacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla.*

PANICVM SYLVESTRE.

Paniculæ quas ad Cybelis pomorum magnitudinem ſummis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem ſenſerint, in nigro rufeſcunt: quædam uerò nigredinem in uniuerſum contrahunt, granis compluribus onuſtæ. Depectitur granum à ruſticis, moliturque in farinam, & inde in agreſtem cogitur panem: etſi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumque ſeratur ſaginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro XVIII. *cap.* VII. *milium eſt Indicum. quod tamen non animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij ſectator. Plinius enim ſic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum eſt, nigrum colore, amplum grano, arūdineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem, prægrandibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertiliſsimum. Eſt & aliud Mily Indici genus, quod primum mihi Patauio miſſum eſt, à Iacobo Antonio Cortuſo, Nobili Patauino & rei plantariæ ſtudioſiſſimo. Verùm hoc altero longè nobilius, præſtantiusque habetur, nam glumam facilè exuit, & minorem, pulchrioremque conficit panem. Idem culmo, folijs, paniculiſque alteri ſimile habetur. Sed hæc omnia in Boemia minora prouenerunt, aeris fortaſſe inclementia. Fit è milij Indici communis arundinum medulla medicamentum ad ſtrumas ualde utile, hoc modo: Sumuntur huiuſce milij internodia decem, extrahiturque inde uni-*

MILIVM INDICVM.

uerſa

uerſa medulla; huic ſpongia nouà integra, rubensq́ue additur, & igni ſimul comburuntur. Deinde in puluerem teruntur, additis piperis nigri granis duodecim. Pulueri admiſcetur triticea farinæ uncia, & poſtea exceptis omnibus ouo recenti, inde placentula conficitur, & ſub feruentibus cineribus coquitur. Demum in ſex partes diuiditur, & Luna decreſcente, pars una alternis diebus ueſperi, ſtrumoſo dormitum ituro propinatur, nullo addito potu; fitq́ue ita, quouſque affectus ſenas illas uorauerit particulas. Deinde altera, & tertia luna, idem repetitur. Hoc medicamento plures curati ſunt. Flores, qui è rubris Milij Indici paniculis excutiuntur, drachmæ pondere ex rubro uino hauſti, rubra fœminarum profluuia ſiſtunt, quemadmodum ex albis paniculis accepti albos quoque uteri fluores cohibent. Dantur pari iuuamento etiam dyſentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis. Idem præſtat granorum putamen, oui uitello probè decocto exceptum. Et à ieiunis illicò deuoratum. Quod ἔλυμος Græcis, Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Pfenich, Heydelpfenich pray, Fuchsſchuantz: Hiſpanis, Panizo, & Paniſo: Gallis, Paniz. Nomina.

SESAMVM.

Σήσαμον. SESAMVM. CAP. XCII.

SEsamum stomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij utuntur.

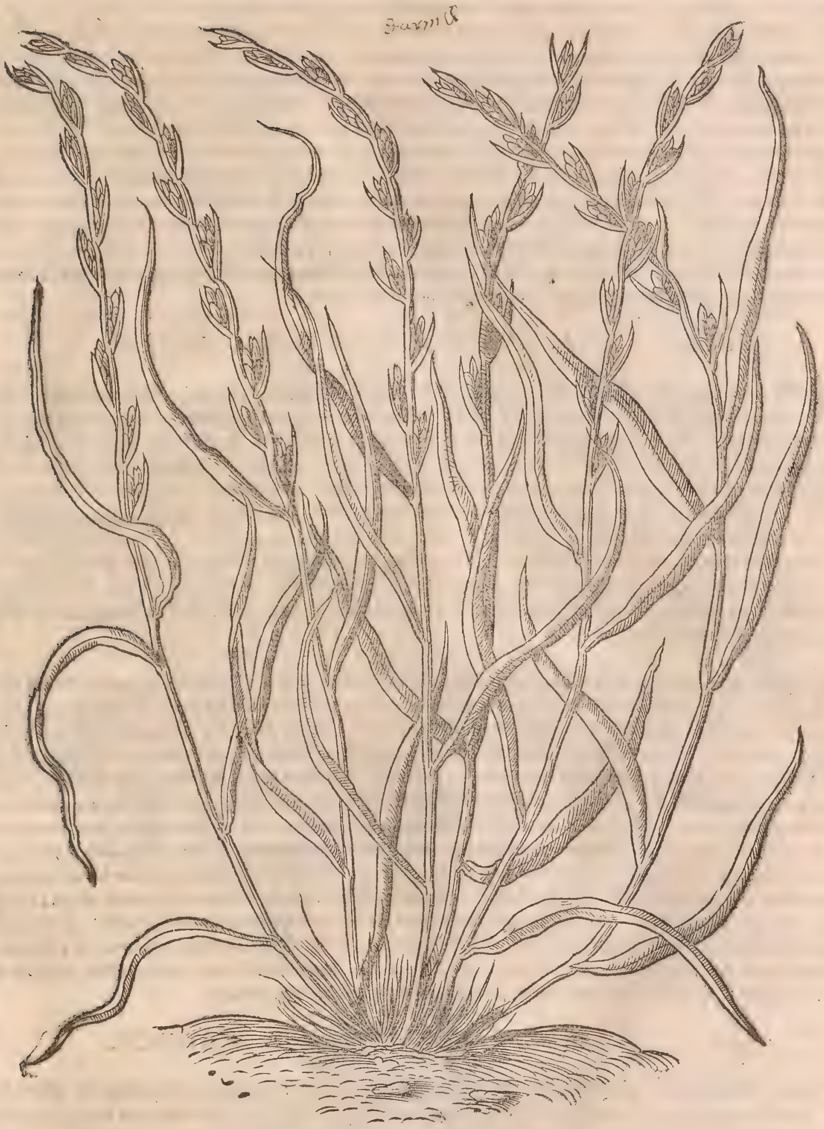
Sesami consid. *TAmetsi Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: semine uasculis incluso, papaueris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primùm aductum est. Ibi enim copiosissimum seritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum usum: sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsisse uidetur Ruellius, nihil ita, ut Sesamum, emacrare solum, utpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoque numerosior. Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse lib. VIII. cap. IX. de plantarum historia, ubi sic inquit. Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimumque posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori crassiorique calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium. hactenus Theophrastus. Cæterùm, Plantam, quàm hîc pro Sesamo excudi curauimus, misit ad me Pisis Lucas Ghinus præstantissimus plantarum indagator. At si uerum fateri debeam, non ausim ego affirmare hanc genuinum esse sesamum, quòd in primis culmum non gerat milio crassiorem, altiorem, numerosioremque, nec radices longè plures, sed scapum fabæ æmulum, in quo fabarum more siliquæ gradatim exeunt triquetræ, aut quadriquetræ, in quibus semen: Deinde quod eius folia non rubescant, nec flos herbaceo sit colore. Dixi sententiam meam. Videant nunc alij, an hæc planta pro legitimo sesamo sit recipienda. Cæterùm duas diuersas imagines pro Sesamo exhibuimus, quòd uaria quoque sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alij enim hanc plantam, illam alij pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (ut ingenue fatear) neutra placet, quòd utraque historiæ refragetur, quam de Sesamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hîc depingi curauimus, ea saltem ratione, ut illud lectores admonerem, quòd ex, meo iudicio, notis ueri Sesami non respondeant: quòdque in manifesto errore uersentur, qui secus opinantur.* Sesami uires ex Gal. *Sesami meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Sesamon non parum in se continet uiscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem uim obtinet. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoque repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quóduis pingue. Est autem crassi succi, ideoque non celeriter peruadit.* Nomina. *Σήσαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Sensera: Itali, Sesamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.*

Αἶρα. LOLIVM. CAP. XCIII.

LOlium, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia ulcera, gangrænasque compescit cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure uiuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in uino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adiuuat.

Lolij consid. *LOlium omnibus notissimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium uere tantùm exoriri putent; prouenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusque peculiare pinguitudo notatur. Cæterùm non solum triticum, hordeumque in Lolium degenerat, sed & ipsum quoque Lolium in Triticum mutatur. Id quod non solum affirmant Ruricolæ, sed & Theophrastus quoque testatur lib. quarto cap. sexto de plantarum causis, sic inquiens: Sed de mutatione in formam alienigenam, ceu ex tritico in Lolium, & rursus ex Lolio in triticum, & ex semine in auenam, mirandum sanè est. &c. Quo fit ut potius exibilanda sit nostrorum antagonistarum opinio, quippe qui mutari plantas in melius negant, uoluntque eorundem mutationes perpetuò in deterius fieri. An non ipse Theophrastus libro secundo cap. quinto de historia plantarum scribit Typham, & Zeam tertio quoque anno mutari in Triticum? an non scribit idem, cupressum fœminam in marem mutari? Hippocrates grauissimus autor, ad calcem lib. sexti de morbis popularibus, scribit contra hos sycophantas: Phaetusam Pitex uxorem, quæ antea fœcunda erat, in uirum hirsutum barbatumque esse mutatam. & Plinius testatur se uidisse in Africa mutatum ex fœmina in marem ipso nuptiarum die Lucium Cossicum, ciuem Tisdutanum: Naturam enim sagacissimam qui negant in melius operari, ij sanè amentia, aut furore agitantur. an non ex putri fimo lutove animalia gignuntur? an non ex putri iuuenci cadauere apes procreantur, quæ nobis suauissima fundunt mella? an non ex rudi uilique materia gignuntur in terræ uisceribus pretiosissima metalla, & gemmæ? Sileant ergo hi blaterones, naturæ monstra,*

LOLIVM.

ſtra, qui potius ad perdendas ſcientias, uitiandasq́ue, quàm iuuandas nati ſunt. Sed hæc iam miſſa faciamus, & ad inſtitutum noſtrum redeamus. Eſt itaque Lolium, ut prædiximus, uitium frugum, & hyeme ſtatim prima è terra proſilit, folio longo, pingui, hirſuto, culmo tritici graciliore, in cuius ſummitate ſpica habetur longa, aculeatis ſiliquulis impari exortu utrinque referta, è quibus grana tria uel quatuor cumulatim exeunt, cortice contumaci contecta. Matureſcit unà cum tritico. Attenuat, reſoluit, & abſtergit. Panis qui Lolij multum admiſit, inebriat, & caput maximè afficit, adeo, ut qui ederint, ſomno quodam graui opprimantur, & quaſi uertiginoſi fiant. Nocet oculis, & uiſum obtenebrat. Ideoq́ue Itali, apud quos plurimũ inter ſegetes prouenit, cribris ad hoc paratis lolium à tritico, magna diligentia ſecernunt, ſeruantq́; pro alendis gallinis, & capis. Nanque non ſolùm ab eo non læduntur, ſed bellè ſaginantur. Credidit Leonardus Fuchſius (ut declarauit in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs) Pſeudomelanthium, quod inter ſegetes frequens naſcitur, legitimum eſſe Lolium. Id quod (pace ſua dixerim) non modò communi doctiſſimorum uirorum, qui in

Fuchſij error.

stirpium doctrina diu uersati sunt, sententiæ refragatur; sed & ueterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis Melanthij, uel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse uidetur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quòd autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. IIII. cap. de phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Ex uulgata quoque Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, (ut prædiximus) in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & ueluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubique locorum incerniculis à tritico, alijsque cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. Lolium, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, desiccat, & excalfacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quàm iris. sed non est perinde ut illa subtilis essentiæ, uerùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi uerò extremò exiccantium. Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, seu Zeuen: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Tuualch tresþe, Rucueeyssen, & Lulch: Hispanicum, Yoio: Gallicum, Iuayra, & Yuroie.

Lolij uires ex Galeno.

Nomina.

Ἄμυλον. AMYLVM. CAP. XCIIII.

Conclusa non leg. Orib. a Orib. addit. τὸ ἐκ πλυνομένου, καὶ βρεχομένου, ἐν ὕδατι γλυκεῖ ἀποχεομένου. i. quod fit ex tritico, purgato, loto, & madefacto, aqua dulci affuso.

AMylum [ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat.] Optimum [a] [ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit] quinquies die, &, si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor utilis unà excludatur. ubi mollissimum esse uidetur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumque quallo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si paulisper udum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque ulcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaque feruentissimo in sole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus, ad alia tamen conueniens.

Amyli consid.

Amyli uires ex Gal.

Nomina.

AMylum, quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum est. Probatur autem, auctore Plinio libro XVIII. cap. VII. leuitate, ac leuore, atque ut recens sit, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quòd è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (ut ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit. Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exasperatas partes uim obtinens, quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque adstrictionem, neque acrimoniam, neque aliam quámuis facultatem habent insignem. quas substantias iure ἀποίους, id est, qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd uerò ad triticũ in aqua elixũ attinet, cum ea amylũ ne conferendum quidẽ est, cùm palàm id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficile. Porrò Amylon (ut Pli. tradit lib. XXII. cap. XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint: in uesicæ uerò dolore semuncia amyli cum ouo, & passis tribus, sufferuefacta à balneo. Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum uocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.

Τῆλις. FOENVM GRAECVM. CAP. XCV.

FOeni Græci farina uim habet emolliendi, discutiendique: in aqua mulsa decocta aduersus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis subuenit: & siue tumor, siue præclusio sit uuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis ulcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi uice subijciatur. Viride cum aceto utilissimum imbecillibus locis, & ulcera sentientibus. Decoctum eius prodest aduersus tenesmos, fœtidamq; dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices absterget.

Fœni Græci uires ex Gal.

FOeni Græci semen profert planta trifolio similis. folia habet per ambitum serrata, caules exiles, complures ab una radice prodeuntes: Flores candidos, paruos, è quibus cornicula prodeunt incurua, acuminataque, in quibus semen concluditur subfuluum, pingue, odore graui. Radice nititur multiplici atque tenui. Seritur Februario, & Martio. Sicci seminis farina, cum sulphure, & nitro lentigines delet. Medetur ulcerosæ scabiei, si cum quarta parte seminis nasturtij, excipiatur aceto, & subinde illinatur. Eadem in hydromelite decocta, addita axungia, auxiliatur genitalium tumoribus:

FOENOGRAECVM.

ribus: quinetiam parotidas iuuat, chiragram, podagram, & articulorum luxationes. Ex uino subacta carcinomata purgat. Datur utiliter potandum fœnograeci decoctum diuturna tussi laborantibus, & ubi pectus fuerit exulceratum. Seminis decoctum, madefactis in eo linteolis, & fronti adhibitis, oculorum fluxiones auertit. Huius meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens: Fœnum Græcum calidum est secundi ordinis, desiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatque. quæ uerò minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.* Τῆλις, & βούκερος *id Græcè dicitur, quòd Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fien greco:* Nomina. *Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hispanicè, Alfornas & Alholuas: Gallicè, Fenigrec, & Senegreue.*

Λίνον.

LINVM. CAP. XCVI.

Linum uulgò notum eſt. cuius ſemen eaſdem, quas fœnum græcum, uires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, uaroſque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiaſque diſcutit: ulcera, quæ ſerpunt, fauoſque cum uino decoctum expurgat: ungues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtij, & mellis: uitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis uicem ſubſtituatur: tuſſim lenit: uenerem ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Huius decoctum interaneorum, uuluæque eroſionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad uuluæ inflammationes in deſeſsionibus perquàm utile.

CVm Linum, & eius ſemen ſint non modò medicis omnibus; ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, uulgò notiſsima, ſuperuacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi; etſi ſeminis uſus, & uires minimè ſilentio ſint prætereundæ. Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiarijs expetitur; ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præſtat & ad lucernarum uſum, quod diutius igni reſiſtat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem uſu neruorum conuulſionibus peridoneum eſt. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad oſſium compagines explicandas mirificè prodeſt. Perutile eſt omnibus ſedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut roſarum ſtillatitia aqua ablutum, ambuſtis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno ſucceſſu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerùm recens ſit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, pluſquàm par ſit; ſed & nauſeam commouet. Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit libro XIX. *capite primo)* XYLON, *ſiue Goſſipium, quod nos uulgari ſermone Bambagia,*

Olei ex lini ſemine uires.

Xyli mentio, & uires.

XYLON, SIVE GOSSIPIVM.

LINVM SYLVESTRE.

alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, & cùm eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, mihi sanè prætermittendum non fuit, quin de eo hic dissererem. Planta est Xylon non admodum magna, caule tamen ramis non paucis referto, folijs triquetris, fructu barbato, ponticæ nucis ferè modo, in quo semen concluditur, unà cum mollissima, ac candidissima lanugine, quæ maturo iam fructu eximitur, atque netur ad multa utilis. Excalfacit eadem & siccat. Vsta sistit sanguinis profluuia; & præsertim in uulneribus. Seminis medulla tussientibus, & difficulter spirantibus mirificè auxiliatur, genituram quoque auget. Oleum è seminis medulla expressum lentigines, & cæteras cutis infectiones delet. Est & planta lino similis, tum folijs, tum caule, tum quoque florum ipsarum figura; quanquam aureo sint colore. Hanc nobis LINVM *syluestre uocare libuit, non solùm, quod Linum facie referat, sed quòd lini modo in stamina trahi possit. Herba ipsa unà cum floribus decocta, & illita, tumores resoluit, & inflammationes lenit, quinetiam induratos articulos emollit, panosque in inguinibus sanat.*

Lini uires ex Gal.

Lini seminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, sic scribens.*

bens. Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur, adeò ſanè excrementitia humiditate plenum eſt. Eſt uerò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum. Quod Græci λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, ſiue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flachs: Hiſpani, Lino: Galli, Lin. Nomina.

Ἐρέβινθος.

CICER. CAP. XCVII.

Cicer ſatiuum aluo idoneum eſt, urinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menſes ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes teſtium, uerrucoſas informicationes: ad ſcabiem, ulcera capitis manantia, impetiginesque, item contra carcinoma-

CICER DOMESTICVM.

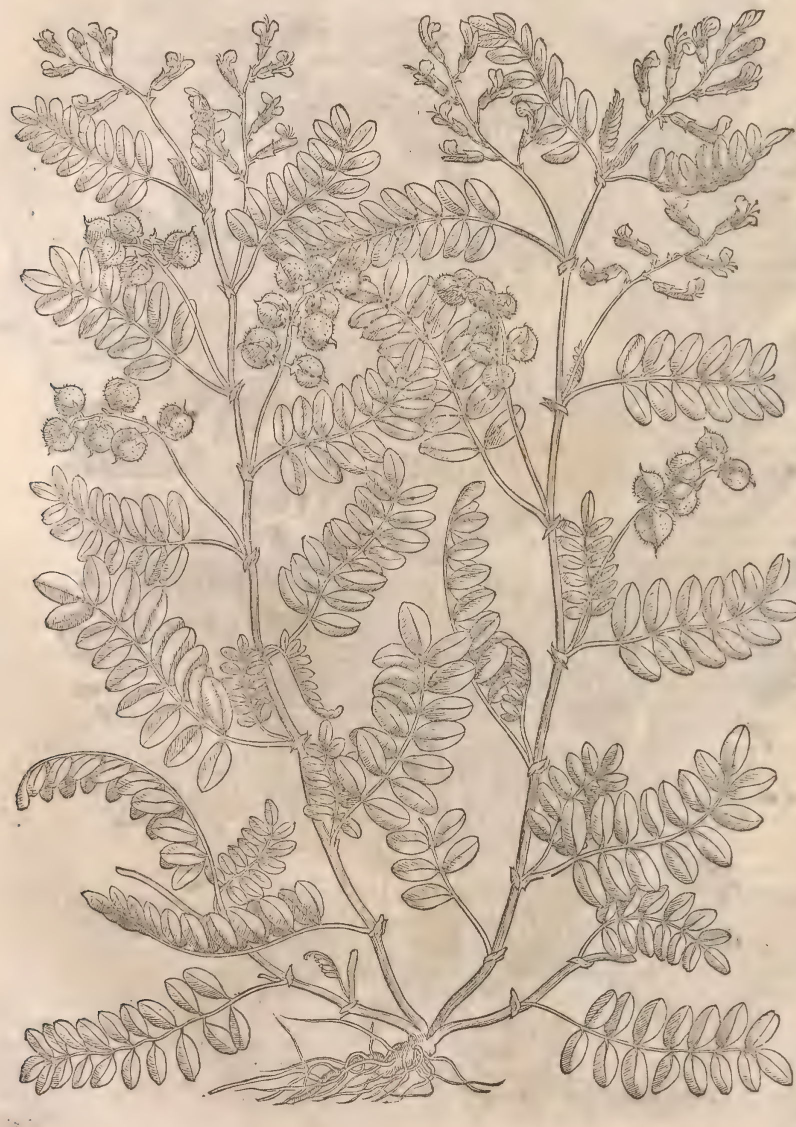
ta, &

ta,& ulcera, quæ cacoëthe uocantur, cum melle,& hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit urinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam uesicam,& renes. In uerrucarum formicantium, pensiliumque genere, prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci post se præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Syluestre cicer, folijs satiuo simile est, odore acri, sed semine discrepat. Idem quod satiuum præstat.

Ciceris consideratio, & uires ex Gal.

IN Cicerum genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur. Est & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam uenerem mirificè præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Adolescit ciceris planta cubitali altitudine, paulò procerior, folijs oblongis, denticulatis, albicantibus, pilosis, caule lignoso, haud

CICER SYLVESTRE.

recto,

recto, ramis multis brachiato, floribus ſubpurpureis, è quibus ſiliquæ prodeunt breues, farctæ, in mucronem tenuem deſinentes, in quibus ad ſummum cicera duo concluduntur. Radice nititur lignoſa, fibroſaque, altè deſcendens. Solum amat pingue. Seritur uere, & matureſcit Aeſtate, quo etiam tempore demetitur. Horum meminit Galenus primo de alimentorum facultatibus, ſic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, ſed ualentius nutrit. Venerem ſtimulat, creditumque eſt etiam ſimul ſemen generare: cuius gratia admiſſarijs equis quidam ipſum exhibent. Ineſt præterea Ciceribus facultas abſtergendi maior, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipſis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atque comminuant. Nigra autem ſunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè naſcentia, Arietinaque uocata. Huius ex aqua decoctum potare præſtiterit. Veſcuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hactenus Galenus. Nigrum uocari, Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita ſua imagine repræſentet. Theophraſto quoque Cicerum plures ſunt differentiæ lib. VIII. cap. V. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Cicer & magnitudine, & ſapore, & odore, & forma, pleraſque differentias oſtendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præſtant. Ciceris facultates recenſuit etiámnum Aetius, ſic inquiens: Cicer flatuoſum legumen, ac alimentoſum, uentri accommodatum, urinam ac menſes euocat, & lac, & ſperma copioſè generat. Huius decoctum, præſertimque nigri, calculos renum frangit. Alterum uerò genus, quod Orobiæum uocatur, attrahit, diſcutit, incidit, & abſtergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: ſcabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac teſticulorum durities diſcutit: affertque ad ulcera maligna præſidium non pœnitendum. hactenus Aetius. Cicerum farina ex intubi ſtillatitia aqua decocta, & Iocineri illita, tumores illius reſoluit, & ſerpentium morſibus medetur, præſertim, ſi cum Hyperici decocto miſceatur. columbinũ aqua maceratũ, & deinde contuſum, & illitum, putreſcentes gingiuas ſanat. Paratur è cicerũ rubeorum ſeſquilibra, additis quibuſdam alijs, decoctum perquàm optimum ad urinæ ardores, hoc modo: Sumito eorum ſeſquilibram, & in libris .X. aquæ die una macerato, & ad tertias decoquito. Deinde percolato decocto addito dulcis radicis unciam, item maluæ, & eius radicis, graminis, & altheæ, agrimoniæque, & cuſcutæ manipulum, Sebeſtena, & zizyphas decem, præterea ſeminis melopeponis delibrati binas uncias, baccarum Halicacabi, & hortenſis Solani, & lithoſpermi, ſingulorum drachmas quatuor, oſſium dactylorum contritarum drachmas tres. Et permittito hæc omnia feruere ad tertias. propinato quotidie manè uncias quatuor. Cæterùm ſylueſtre omnibus ferè notum eſt. & ſi Plinio fides eſt adhibenda, uentrem ſubducit: ſed flatus, & inteſtinorum dolores gignit. Græcis ἐρέβινθος, Latinis Cicer nominatur, Arabibus, Chemps, Hamos, ſeu Albamos: Italis, Ceci: Germanis, Kichern, Kichererbs, & Ziſer erbs: Hiſpanis, Grauancos: Gallis, Cices.

Ciceris uires ex Aetio.

Nomina.

Κύαμος. FABA. CAP. XCVIII.

[a] FAba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuoſa ſomnia facit, tuſſi confert, carnem gignit, media calidi, frigidique natura. Decocta in poſca, & cum ſuo cortice eſitata, dyſenterias, & cœliacorum profluuia ſiſtit: contra uomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, ſi aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij ſtomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per ſe, & cum polenta illitum, inflammationes, quas uulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoſo lacte mammas, etiam ſi inflammatione tententur, adiuuat: lac reſtinguit: furunculos, ſugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle diſcutit: cum roſa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uuasque reprimit: ſubactum uino, ſuffuſiones, & ictus oculorum recreat. Manducata ſine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti, illinitur: decocta in uino teſtium collectiones ſanat: quò tardius pubes erumpat, pueris, imo uentri illinitur: uitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui poſt euulſionem renaſcuntur, gracilescunt, & minus alimenti capeſſunt: cum polenta, ſciſſo alumine, & uetere oleo impoſiti cortices, ſtrumas diſcutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuiſa, in quas ſuapte natura ſcinditur, imponi ſolet ſanguinis defluxionibus ab hirundine concitatis: nanque eas ſupprimit, ſi ſemiſecta apprimatur.

a Omnia exē. κύαμος ἑλληνικὸς. i. faba græca.

FAba, caule exit quadrangulo, obliquo, geniculis interſepto, inani, alis multis, è quibus flores plures ex uno pediculo racematim exeunt, non quidem utrinque, ſed uno tantum latere ſeriatim appenſi, uerſicolores, hirti, ac criſtati. Prodeunt è caule rami diſpari exortu, è quibus folia emergunt pinguia, utrinque quaterna. E ramuſculorum cacuminibus capreoli exeunt ſingulares, ſed adeo tenues, ut facilè perdantur. Siliquas primas edit ijs è floribus, qui in inferiori caulis parte habentur, cæteris leguminibus maiores, craſſiores, carnoſioresque, apice in acutum deſinente, in quibus fabæ concluduntur, forma, & magnitudine differentes. Nam aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ ſubrotundæ, aliæ compreſſæ, & aliæ quidem colore ſunt albicante, aliæ ſubrutilo, aliæ ſubnigro. Planta tota unica nititur radice, tenuibus adnatis fibris. Gaudet irrigari pluuia, dum floret, defloreſcens uerò contra, tunc enim niſi exiguas deſiderat aquas. Seritur a nonnullis ſolùm ad arua impinguanda: Nanque cum florere incipit, totaque ſuccoſa eſt planta, illam arant agricolæ, quæ ſubinde ſepulta contabeſcens, lætiſſimum, pinguiſſimumquè agrum reddit. Fabalium caulium, & ſiliquarum cinis, ad coxendices, & ueterum neruorum dolores, cum uetere axungia illitus, prodeſt. Fabæ, ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando ſecundum utrunque ad medium temperamentum propinquiſſimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abſtergentis facultatis continet, ſicut cortex nonnihil adſtringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, & uomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta eſt, ac coctu difficilis, ſi quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris impoſita: ſine moleſtia deſiccat. In podagricis ea ſæpenumero uſi ſumus ex aqua decocta, & deinde adipi ſuillo admiſta.

Fabarum conſideratio, & uires ex Gal.

Ad

Ad neruorum tum contusiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoque ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Inflat is cibus quocunque modo apparetur: nec per quámuis longam decoctionem id uitij potest amittere. quod ptisanæ minimè negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeque qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam; nec grauem, sed fungosam, leuemque substantiam: quæ tamen ipsa non nihil abstersoriæ possidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur.

FABA.

Quod

Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atque aphronitro, & in uniuerſum ys, quæ abſtergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex ſole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craſſi ſucci ſunt ſine ulla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu perdifficilis, tardoque deſcenſu incommodior redditur, & craſſi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quòd ſi uiridis, immatura, nondumque areſacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantùm in uijs inteſtinorum; ſed etiam per uniuerſum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoque nutriet,

FABA SYLVESTRIS.

ſed prõptius deijcietur. Plerique autem hominum non crudas ſolas fabas comedentes, unà eas cum ſuilla carne decoquunt, ueluti olera conſueuerunt: ruri uero etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cepas admiſcent, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt. Sunt qui non ſimul elixatas, ſed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanque dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt. Eſt etiam planta, cuius hîc imaginem appingi curauimus, quam SYLVESTREM FABAM *appellare libuit, quòd cum domeſtica non paruam habeat ſimilitudinem. Creſcit hæc in Apulia, ut quidam mihi retulerunt, paſſim in campeſtribus humi repens, caulibus quadrangulis ſeſe inuicē implicantibus, folio domeſticæ fabæ, floribus in purpura albicantibus, è quibus Siliquæ oriuntur compreſſæ, fabarum longè minores, in quibus ſemen continetur rotundum, fabarum ſapore. Sunt qui hanc plantam uelint Galeno libro primo de alimentorum facultatibus* ARACVM *uocari domeſticum, qua in re fortaſſe non malè ſentiunt, nec uolo ego quoque horum ſententiæ contradicere. Et, ſi ego ſylueſtrem fabam eam uocauerim, ob ſimilitudinem, & præſertim, cùm alia ſit planta, cuius hîc imaginem quoque expreſſimus, quæ Arachum ſecundo loco à Galeno deſcriptum per omnia referat. Dicant alij rei plantariæ ſtudioſi ſuam quoque ſententiam: quam facilè ex Galeni uerbis elicere poterunt, qui de Aracis ſiue Arachis ita ſcriptum reliquit. Poſtremam nominis Aracorum ſyllabam ſcriptam per, c, in Ariſtophanis Helcadibus inuenimus, ubi inquit, Aracos Triticum, ptiſſanam, alicam, zeiam, Lolium, Similaginem. Semen hoc cicerculæ ſemini eſt adſimile, fueruntq́ue nonnulli qui putarunt ipſum non eſſe generis à cicercula diuerſi, quandoquidem & uſus ipſius omnis, & facultas, cicerculæ facultati eſt adſimilis, niſi quòd Araci ſunt duriores, minusq́ue facilè elixantur; quæ cauſa etiam eſt, cur cicerculæ concoctu ſint difficiliores. Apud nos autem ſylueſtre quoddam, rotundum, ac durum, eruoq́ue exilius, in fructibus cerealium repertum, quod Arachum nominant, non per, c, ſed per ch, ultimam ſyllabam proferentes. proijciunt ipſum, uti & ſemen ſecuridacæ, ſeligentes. Hæc ille. Meminit quoque Araci Theophraſtus libro & cap. octauo de hiſtoria plantarum ſic inquiens: Nam & Auena magis in hordeo exire uidetur, & in lente Aracus, res ſcabra, & dura. Id quod in planta, quam pro ſylueſtri Aracho appinximus, quis facilè uidere poteſt. Verùm in altera nullam uideo ego Cicerculæ cognationem, quo fit, ut eam fabam ſylueſtrem appellauerim.* Κύαμος *ſic Græcis, Latinis uerò Faba uocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, ſiue Bachale: Italis, Faua: Germanis, Bonen: Gallis, Fabue.*

Nomina.

Κύαμος αἰγύπτιος.

FABA AEGYPTIA. CAP. XCIX.

Aegyptia Faba, quam aliqui Ponticam uocant, in Aegypto plurima prouenit: in Aſiæ etiam, Ciliciæq́ue lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam ſi ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti craſſitudine: florem roſeum, dupla papaueris amplitudine: & ubi flore exuitur, fert folliculos ueſparum fauis ſimiles, in quibus faba ſupra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id eſt arculam, ideo nominant, quoniam ſeratur ipſa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa. Radice firmatur arundine craſſiore, quæ cruda coctaue eſtur. ei Colocaſiæ nomen eſt. Faba uirens manditur, & exiccata nigreſcit: uulgarem magnitudine ſuperat. Adſtringendi facultatem obtinet, & ſtomacho utilem: dyſentericis, cœliacisq́ue prodeſt, inſparſo polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulſo decocti, ſi terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum, & cum roſaceo coctum inſtilletur.

Aegyptiæ fabæ conſid.

SVnt qui Aegyptiam fabam ſuæ radicis appellatione Colocaſiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno. 1538. oſtendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoque plantas, & eas quidem raras, ſecum deferebat ex Syria & Aegypto. Cæterùm eos equidem in errore uerſari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ ari ſpeciem repræſentat, eſſe fabam Aegyptiam. Siquidem hæc, nec caulem, nec flores, nec fabas edit, nec radice nititur craſſiſſima, arundinaceaq́ue, nec ſpinis ſubhorrens, ut Theophraſtus inquit: Cæterùm explodenda uidetur Anguillarij ſententia, ubi probare contendit AEGYPTIVM ARVM *legitimam eſſe Colocaſiam. Siquidem ipſe, non aliam ob cauſam Ari huiuſce plantam caule uiduam perpetuò eſſe cenſet, quàm quòd illarum regionum incolæ, quotannis radices effodiant ad eſum, nec permittant eam ad ſuam peruenire frugem. Sed quàm friuolo nitatur argumento, ipſamet planta palam facit, cùm neque in Italia pluribus annis ad ſenectutem uſque in fictilibus, & uiridarijs educata, uſquam caulem ediderit. Deinde quis crediderit unquam effodi has plantas, ijs in regionibus adeò diligenter, ut alicubi quandoque, aliqua non remanſerit? Abſurdum quidem hoc eſt, & minimè credendum. Ideoq́ue cum ijs conſentiam, qui Ari ſpeciem eſſe putant. Siquidem cùm folio, tum radice Arum imitatur, ut ex eius imagine hîc expreſſa, quam mihi dono dedit Augerius de Busbecke; uir ſanè clarus, ex Conſtantinopoli allatam, quis certior fieri poterit. Meminit huius Theophraſtus lib. IIII. cap. x. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Faba Aegyptia in paludibus, ſtagnisq́ue exit. Caulis eius, qui longiſſimus, quaterna cubita perficit: craſſitudo digitalis eſt, ſimilis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinſecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, ueſparum fauo non abſimile. Inq́ue ſingulis cellis, ſingulæ fabæ continentur, paulò ſuper id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roſeus, in plenum caput. Super aquam folia ad ſingulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanque conterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum pateſcit. Fructus ita ſe habet. Radix illi craſſiſſima, arundine plenior, rimas ſimiliter atque caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & aſſa: eoq́ue cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Naſcitur itaque ſponte uel plurima, cæterùm & ſeritur in limo paleis largè admiſtis, ut deſcendat, incorruptaq́ue maneat: ſicq́ue fabeta faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim*

ualida

FABA AEGYPTIA.

ualida eſt, nec procul arundinum ſtirpibus, uerùm ſpinis ſubhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Naſcitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque. hactenus Theophraſtus. Hanc ampliſſima emittere folia tradidit Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi ſic inquit. In Aegypto nobiliſſima eſt Colocaſia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus eſt, araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabilis: folijs latiſſimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinem eorum, quæ perſonata in noſtris amnibus uocamus. Adeoque Nili ſui dotibus gaudent, ut implexis Colocaſiæ folijs, in uariam ſpeciem uaſorum, potare gratiſſimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor eſt libro primo de alimentis) ſicuti noſtratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisque excrementitiam ſortita eſt Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur; Italicè, Faua d'Egitto: Hiſpanicè, Inhame.

Colocaſia ex Plinio.

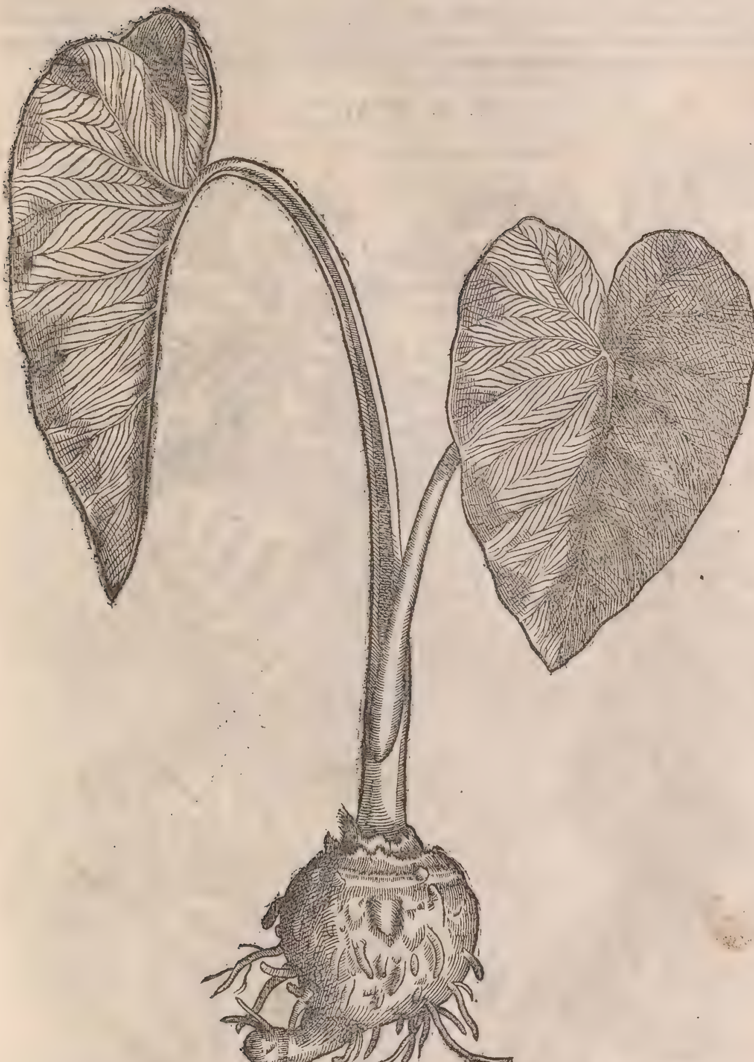
Nomina.

ARACUS NIGER.

† *Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari uidetur.*

ARVM ÆGYPTIVM.

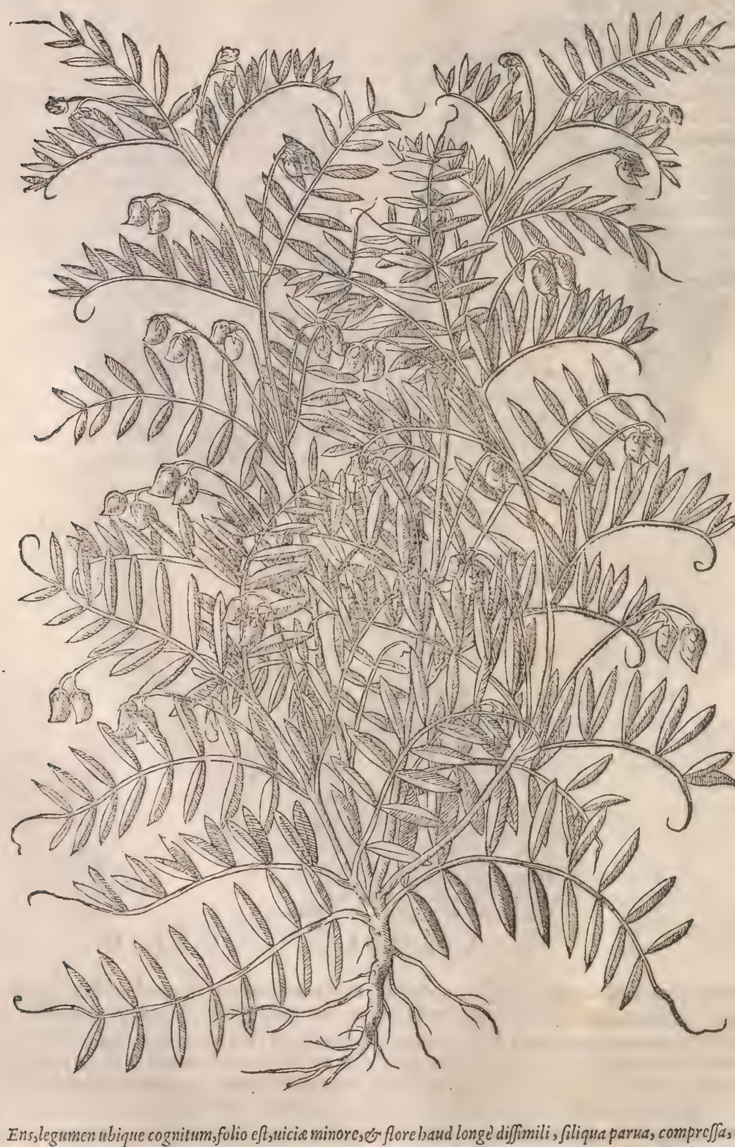

Φακός. LENS. CAP. C.

LEns frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, ſtomachum malè habet, eumque & inteſtina inflat: ſed aluum cum cortice cocta ſiſtit. Præſtat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adſtringendi: qua ex cauſa aluum cohibet, ſi detracto antea cortice diſcoquatur accuratè, primaque aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum uentrem reſoluit.) Somnia tumultuoſa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius ſuo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis roſis, aut meſpilis, ſorbisve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ poſt decoctionem abijciuntur, uel rhoe, quæ obſonijs inſpargitur: uerùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra

ſubuerſionem ſtomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: ſinus cum melle glutinat, cruſtas rumpit, ulcera purgat. Decocta in aceto duritias, & ſtrumas diſcutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, ſedisq;, addito roſaceo: ſed in amplo ſinu, ut inflammationibus ſedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac ſiccis roſis, adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam euaſerunt, adiuncta maris aqua: puſtulis, & his quæ ſerpunt, igni ſacro, pernionibusq;, ut antea dictum eſt: contra mãmas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia ſui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

L E N S.

Lentium conſideratio.

LEns, legumen ubique cognitum, folio eſt, uiciæ minore, & flore haud longè diſſimili, ſiliqua parua, compreſſa, molliterque in latitudinem fuſa, in qua ſemina terna, quaternáue concluduntur, rotunda, preſſa, læuique cuticula contecta. Genera eius duo, album, quod minus eſt, & in cibis gratius: cinereo colore alterum, orbe paulò maiore. Huic flos eſt in purpu-

ram

ram candicans, alteri simpliciter albus. Necatur strangulaturque lens, adnata illi aparine herba. Semina quæ ante sationem bubulo fimo obruuntur, præstantiora proueniunt, & celerius demetuntur, si rei agrariæ indagatoribus credimus. Lentis decoctæ cremor ad oris, & genitalium exulcerationes utiliter adhibetur. Sunt qui scribant, certoque affirment, epoto primo lentis iure, necari expellique citissimè puerorum uermes. Lentes quemadmodum lib. VIII. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, ualenter adstringunt: in caliditate uero, & frigiditate medium tenent; desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis causa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaque aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculum sale garo, oleoque conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex his decocta lente ad eum modum, quem retulimus ferculum apparatur, contrariam succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones desiccat, os uentriculi, intestina, & totum denique uentrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumque hac alia uidelicet omnia, quæ consequuntur amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumque succum gignens, tardè commeans: alui tamen fluores haud desiccat, uti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaque cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam: lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam uisum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei uerò, qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassum enim, & tardifluum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem asciscit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquàm quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cum ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroque sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diutum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi uult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidentia. Cui uerò sapa commiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius uisceris, atque unà lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescentes uisceris utriusque affectus, quos scirrhos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu utique quæ inter has media est, quam νεαλῆ, id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immitti tur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit. Nam hæ quoque sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neque istis affatim, sæpeque uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris constitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme uerò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæque facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non una, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adeptæ: ut si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, uerùm etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta: citius uerò, quàm lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, esse permistum. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum usu minimè esse recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant. φακὸς, Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linsen, Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentile, Gallis.

Lentium uires ex Gal.

Nomina.

Φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

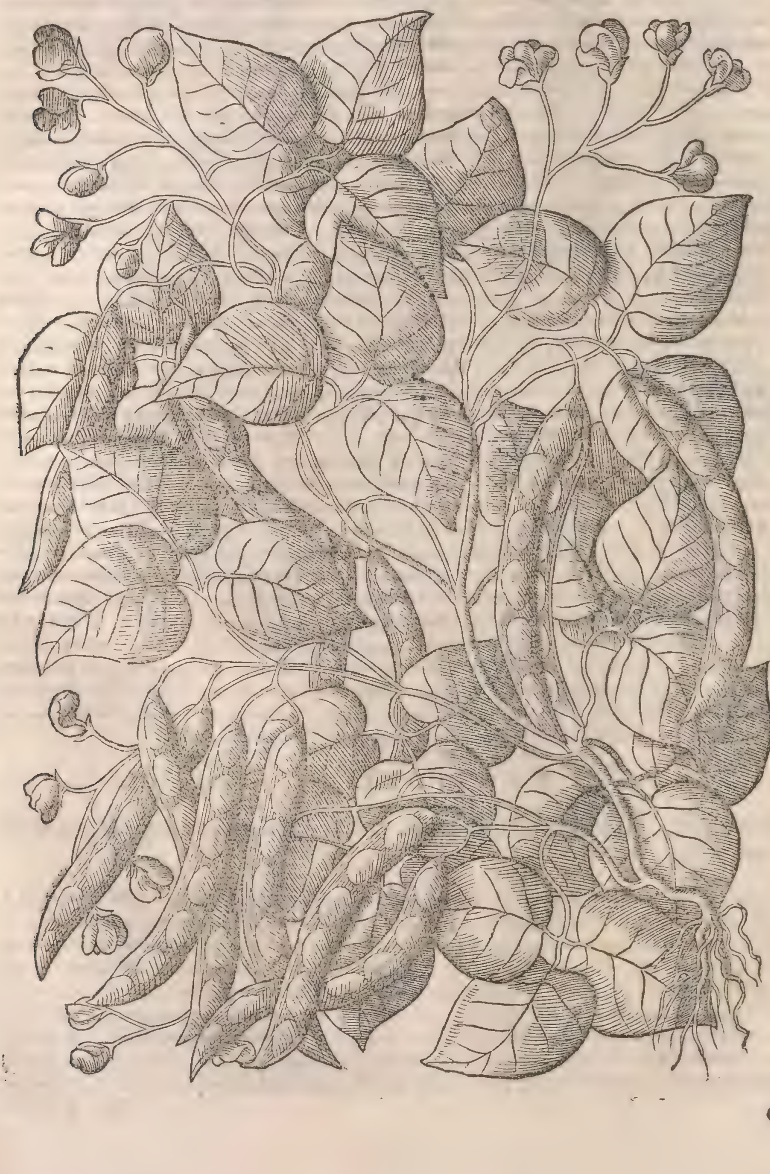
Phasioli inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Viride cibo aluum emolliunt: ad uomitiones idonei.

Phasioli sunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habentur genera, uarijs coloribus distincta: nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoque ætati cognitos fuisse putauerim, etsi nonnulli eos nuper in Italia uenisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac uarij seminantur in hortis alijsue locis, ubi umbra æstiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumque reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contexunt: solaresque radios inhibent, non secus quàm uitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores, & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquaquam desciscere, qui dixerint,

Phaseolorum consid.

hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem, hoc etiam libro à Dioscoride descriptum: quippe quòd illi maximè respondeat, ut in sequentibus dicetur. Marcelli error. *Quamobrem longè aberrasse uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit sibi parum uerisimile uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas, & tabernacula uestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides; sed & ipsius smilacis numerosus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conuestiunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus lib.* VIII. *cap.* III. *de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam Dolichi (ut adiuuante Deo infrà in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausonijs uulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis uerò Arabeia, ut Manardo Ferrariensi placet.* Manardus notatur. *Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam*

PHASIOLI.

Galenus,

Galenus, quàm Paulus descripsere, ut eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porrò in hoc præsenti capite Dioscorides de candidis tantùm, ac uulgaribus phasiolis disseruit, non de eruilia Arabeia uulgò uocata: in sequentibus uerò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uersicolores enascuntur. Albi itaque & magis uulgares, qui seruntur passim in campis, sine pedamento per se subsistunt, sed in latum s. se pandunt, folijs hederaceis, maioribus tamen & mollioribus, uenosis, ternis ex uno pediculo prodeuntibus. flores mittit candidos, piso minores, è quibus palmaria cornicula prodeunt, teretia, & in acutum desinentia, primo quidem exortu uiridia, & per maturitatem albicantia. In his semina, quæ phasiolos appellamus, continentur, facie quadrupedum renibus similia, alba, præter umbilicum, qui tantum in ijs nigricat. Phasioli excalfaciunt, & humectant ordine primo. In cibum sumpti inflant, & uentriculo laborem faciunt, semen tamen generant, & uenerem sollicitant, præsertimque ubi longo pipere, galanga, & saccharo asperguntur: Atqui id ualentius præstant, si lacte bubulo pingui decoquantur, quousque rumpantur. Redduntur in cibis innocentiores

PISVM MAIVS.

sicum

ſi cum ſin pi uel cari ſemine edantur. Tumultuoſa præterea ac terrifica faciunt ſomnia, perinde ac lentes. Cornicula dum tenerrimi ſunt, elixantur, & in acetarijs deuorantur, addito pipere, guſtu non ingrato. Eadem prius elixa, & farina circumlita, & deinde in oleo feruenti, aut butyro frixa, addito pipere, & uuæ acerbæ ſucco, Italis quoque expetuntur in cibum. Præſtant peculiariter propria ſua ipſius facultate ad ſanandum equorum morſus, ſi dentibus attriti crudo uulneri illinantur. Parant quoque è phaſiolis muliebrem fucum hoc modo. Sumunt phaſeolorum alborum, micæ panis triticei albiſſimi, ſingulorum libram; Cucurbitam longam, teneram, uirentemque unam: Diſſecta prius cucurbita macerant ſimul omnia ex lacte caprino nocte una, deinde addunt ſeminum melopeponum uncias quinque, nucleorum perſicorum mundatorum uncias tres, nucleorum pineorum delibratorum ſelibram. Conterunt per ſe omnia in lapideo mortario, & deinde addunt pullum columbinum domeſticum unà cum plumis in particulas diſſectum, abiectis tantùm inteſtinis, & omnibus ſimul miſtis. Ex uitreo organo, ad hoc parato, in uaſe feruentis aquæ collocato, aquam diſtillant, & ſubinde diligenter cuſtodiunt.

PISVM MINVS.

siquidem huiusce aquæ lotione nitorem faciei conciliant. Et cuti mollissimum addunt læuorem. Cæterùm cùm phasioli pisa mihi in mentem reuocauerint, & nihil de eis meminerit Dioscorides, prætermittere quidem non potui, quin de eis quoque dissererem. PISVM itaque caulibus exit fistulosis, ramosisque, capreolis multis, folio numeroso, longiusculo, crassiusculoque, ac subpingui, Siliqua cilindracea, rotundo, & candido semine: albi ciceris magnitudine. Florem edit papilionis animalis figura: circa umbilicum purpureum, radice imbecilla: Grana in siliquis sese inuicem stipant, ut in uicia, & eruo. Seritur Vere, & Aestate demetitur. Duo eius sunt genera, alterum maius, alterum minus. Maius pedumanto gaudet, quo fit, ut Agricolæ arborum ramos illi adiungant. Minus humi accumbit, gracilius omnibus suis partibus, nec adeò in cibis gratum: Duûm hoc est generum, album, & cinereum, quod Eruiliam uocant quidam. Ananienses, & cætera Tridentina Rura Arabeia uernaculo sermone appellant: alij Rouiglione. Exiccant pisa fabarum modo, remissius tamen. Sunt qui scribant, pisorum iure hausto purgari puerperas, & lactis copiam augeri, Auriginosos sanari, & aquæ intercuti succurri. Sed proculdubio decipiuntur, quòd hæc haud quaquam præstare possit medicamentum, quod refrigeret, & siccet. Verùm errandi ansam cæteris præbuit Tragus, quippe qui perperam putarit Pisum cicer esse Arietinum, cui ea in est facultas. At quantum ab Arietino cicere distet Pisum, facilè quispiam conijcere poterit ex his, quæ superius in cicere diximus. Cicer enim Arietinum nihil ab alijs ciceribus differt, nisi colore; cætera similia sunt. Ideoque errorem hunc debent diligenter uitare Germani, qui suis puerperis pisorum ius propinant: quin etiam ijs, qui sumpserunt purgatiuum medicamentum, extergendi uentriculi gratia. Nulla enim pisis inest abstersoria facultas, ut Galenus inquit libro primo de Alimentorum facultatibus his uerbis: Pisa tota substantia cum fabis quandam habent similitudinem, eodemque cum fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quòd non æquè ac fabæ sint flatulentæ, tum etiam quòd detergendi facultatem non habent; ideoque segnius quàm illæ per aluum secedunt. Ita φασίολοι Græcè, ut etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagiuoli. Nomina.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CII.

[ERuũ paruus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in ualuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi usus conueniens. Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: sanguinem per urinam extrahit: elixo boues saginantur.] Conclusa non legit Orib. Parandæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiscendoque aqua resperguntur, donec sufficienter combibant: postea torrentur, usque dum hians cortex disrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: postremò farina reconditur. Hæc aluo utilis est: urinam ciet: meliorem colorem efficit: sanguinem per uesicam, aut aluum cum torminibus elicit, si largius in cibo, aut potu assumatur: ulcera cum melle purgat: lentigines, & uitia cutis in facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiasq; serpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra ulcera, quæ theriomata uocant, fauosque emarginat: carbunculos rumpit: cum uino subacta illitu morsibus uiperarum, canum, hominumque medetur: urinæ difficultates, tenesmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

ERuum officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Planta itaque est eruum foliosa, humi procumbens, caulibus ac ramis multis sese implicantibus, folijs paruis, longiusculis, lente minoribus, pluribus ex uno pediculo, utrinque pari exortu per interualla prodeuntibus, uno in cacumine permanente. Flores edit paruos, ipsosque subpurpurascentes, & aliquando candicantes: Siliquam gerit Pisi ferè similem, sed breuiorem, & graciliorem, in qua semen rotundum concluditur, pressa, strictáue inter granum & granum siliqua. Duûm est generum, candidum, & rufum. Galenus tertium quoque addidit, nempe pallidum, inter priora medium. Non diu est, quod legitimum habetur, & seritur iam ubique in Italia. Alterum quoque uidimus erui genus, quod Creticum uocant, nostrati ferè simile, sed minutiore semine, & siliquis gracilioribus. Porrò Brasauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis uicinitate fortasse deceptus. Qua in re Fuchsius quoque hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia uolumine Ciceruculam uulgò uocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clarissimum est, haudquaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine uacat, largius esitata nunquam sanguinem per uesicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, utriusque pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi Eruum ab agricolis seratur; habetur tamen & inter sponte nascentia: nanque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm a paucis cognoscatur, illud inter uiciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Galenus tamen lib. I. de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuisse uidetur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorum usu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere. Erui farina melle excepta ij recreantur, quorum pulmones crassis excrementis redundant. Expectorat enim ex Thorace id omne, quod inhæserit. Lienem minuit Eruum, à ieiunis deuoratum. Inguinum bubones resoluit, ex melle illitum. Virides eius siliquæ priusquàm indurescant, cum suo caule folijsque contritæ illitæque, nigros faciunt capillos. Eruina farina in Theriacam quoque uenit. Nam sine ea parari nequeunt Viperei pastilli. Erui uires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum

Erui consid.

Brasauoli, & Fuch. lapsus.

Erui uires ex Galeno.

OROBVS.

mentorum ita inquiens. Orobus deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit uerò primo. Porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incidit, extergit, atque obſtructiones expedit. Cæterùm ſi ſumatur copioſè, ſanguinem per urinas euocat. Et libro primo de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias pleraſque gentes, Eruo in aqua edulcato paſcuntur. Hominum cibis prorſus hoc ſemen damnatur. eſt enim & inſuauiſſimum, & praui ſucci. Cæterùm in magna fame nonnunquam, ſicut Hippocrates quoque ſcripſit, neceſſitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo inſtar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento craſſos pulmonis, thoracisq́ue humores expurgante. Candidum minus eſt medicamentoſum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua
Nomina. *identidem condulcefactum, inſuauitatem certè deponit, ſed unà cum ea & abſtergendi, & incidendi uim, ut ſola in eo relinquatur terreſtris ſubſtantia. Itaque citra amaritudinis intellectum deſiccans fit eſculentum. Id Græcis* ὄροβος, *quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keiſene, ſiue Kerſene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: Hiſpanis, Ieruos: Gallis, Ers.*

Θέρμοι.

Θέρμοι. LVPINI. CAP. CIII.

SAtiuus Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, uentris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem ulcera tetra, quæ theriomata uocant, gangrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, ulcera in capite manantia, uitiligines, maculasque fouere utilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in uellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto[a] cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita ut tepente decocto abluantur. Cit urinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, ubi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini,[b] satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ satiui possunt.

a Drag. addit. μετὰ μέλιτος. i. cum melle.

b Omnia exē. ἔμφερης τῷ ἡμέρῳ κατὰ πάντα, μικρότερος δέ. i. satiuo per omnia similis. minor autem.

Lupinorum conſideratio.

LVpinus uulgaris planta unico exit caule, haud infirmo, folio ſeptifariam diſſecto, piloſo, molli, ſubcandicante, flore candido, ſiliquis compreſſis, per ambitum crenatis, albicantibusque, fabarum modo longis, in quibus quina, ſenáue continentur grana, membranis diſtricta; orbiculata, preſſa, umbilicotenus concaua, ex albo flaueſcentia, & inſigniter amara. Radice nititur ſublutea, in multas diuaricata partes. Nullis lupinus peſtiferis ſtrangulatur plantis, cùm ipſe noxias omnes ſtrangulet herbas, quæ illi adnaſcuntur. Floret in primis circa medium caulem. Seruntur in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum uſum, ſed ad agros impinguandos. Cæterùm præter ſatiuos Lupinos, ſyluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ maio menſe in campeſtribus uiſuntur, floribus roſeo colore rufeſcentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibique frequenter eduntur cum ſale.

Lupinorum facult. ex Gal.

Lupinus (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi uſus legumen cenſetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem ſibi ingenitam exuat inſuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, uel ſine his etiam, ſale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam inſtructa. Lupini dura, ac terreſtris ſubſtantia eſt. Quocirca neceſſariò cōcoctioni repugnat, & craſſum gignit ſuccum: ex quo non probè in uenis confecto, crudus propriè appellatus ſuccus aceruatur. Et lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitque tunc nutrimentum ſucci craſſi. Cæterùm ut medicamentum ita præparatus ex genere eſt emplaſticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendique uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex poſca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere poteſt. Tum etiam foris identidem perfuſum, uitiligines, achoras, puſtulas, exanthemata Græci uocant, pſoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoethe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, ſiccandoque. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere ſuauitatis gratia aſſumptum. Elicit menſes, ac fœtum cum myrrha, & melle impoſitum. Porrò Lupinorum farina ſine mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, ſed & chœradas, & dura phymata curat: ſed tunc in aceto, aut oxymelite, aut poſca coquatur oportet, idque pro laborantium temperamento, & affectus diuerſitate, quod ex uſu eſt eligendo. Sed non eſt præſentis inſtituti talia diſtinguere. Digerit item quæ liuida ſunt. Et quæcunque modò diximus præſtare poſſe decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uerò etiam qui eam iſchiadicis cataplaſmatis modo illinunt. Lupinus agreſtis amarior eſt, & ad omnia ualentior domeſtico, eiuſdem genere cum ipſo facultatis.

Nomina.

Lupinus ſatiuus ſic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, ſeu Tormus: Italis, Lupino domeſtico: Germanis, Vuickbonen, Feigbonen, Vuolffaſckbonen: Hiſpanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupinis. Lupinus uerò agreſtis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino ſaluatico dicitur.

Γογγύλη. RAPVM. CAP. CIIII.

a Cat. εἱλκωμένας διάθεσις i. exulceratas affectiones.

DEcocta Rapi radix halit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, uenerem ſtimulat. Decocto podagræ, pernionesque fouentur: contritoque rapo, atque impoſito iuuantur. Si excauatæ radici roſaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliqueſcat, [a] exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præſertim quæ ſenſum doloris auferunt, anodyna uocant, idoneum eſt: potum contra uenena ſalutare eſt: uenerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti ſufficit: ſed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis naſcitur. † Frutex eſt in cubiti altitudinem aſſurgens, ramoſus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in ſiliquis calyculatis: cùmque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus ſiliqua ſpectatur, quæ quandam capitis ſpeciem præbet. in qua ſemina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore, utimur: præſertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri ſolent.

Rapi conſid.

RApum in Italia uulgò notiſſimum eſt, præſertim apud Inſubres, ubi ſtatim poſt meſſem æſtate, Iunio, ac Iulio menſibus, in aruis ſecundò ſeritur: deinde menſe Octobri, cùm radix ad ſummum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recenſetur genere, ſeßile, longum, & rotundum: tametſi literis mandauerit Plinius libro XVIII. cap. XIII. longum erraticum eſſe. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine tribus penè menſibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos ſæpius innumera rapa uidimus in Ananienſi agro, longa, & colore purpurea. Rapum & radix (ut Theophraſtus eſt auctor lib. VII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria) gaudēt frigoribus: & ſic ea dulceſcere putant, ſimulque incrementum in radicem, non in folia uerti. Auſtrinis, atque ſerenis temporibus celeriter cauleſcunt. Nurſinis Plinio palma, quòd eo fortaſſe ſolo magnitudine, & dulcedine cæteris præſtent. Alpinis, quibus rara ſeges, rapa utilia admodum, ac neceſſaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æſtate ſeruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque tenella folia in uniuerſum erodunt, commiſta ſationis tempore ſemini fuligine: aut maioris ſedi ſucco per noctem macerato ſemine. Siquidem Columella rem hanc ſibi experientia comprobatā aſſerit. Syluestris rapi plantam ob meam ab Hetruria ubi frequens naſcitur, abſentiam, hactenus conſequi non potui, atqui uolo etiam me ipſum accuſare, quòd rem ipſam neglexerim apud amicos. Quare Rapi ſylueſtris imaginem, quam hîc appingi curauimus, etſi ſylueſtre Dioſcoridis rapum non referat, refert tamen plurimùm domeſticum. Quam ob cauſam, illud quoque excudi curauimus; tanquam Rapum ſylueſtre noſtrum. Non deſunt rei herbariæ ſtudioſi, qui uelint Rapunculum uulgò uocatum, quo Itali in acetarijs ueſcuntur, unà cum Fuchſio rapum eſſe ſylueſtre Dioſcoridis. quorum opinionibus refragari cogor. quippe quoniam Rapunculi capitula, in quibus ſemen concluditur, duplicia non ſunt, nec ulla in ipſo ſemine reperitur qualitas, quæ abſtergere poſſit. RAPVNCVLVS itaque planta eſt cubitalis,

RAPVM ROTVNDVM.

cubitalis,caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus,in cacumine ramoſis. Antea quàm caulem edat, folia profert oblonga humi accubantia,ſed quæ in caule fere toto ſunt longiori facie,ſed breuiora & anguſtiora ſpectantur. Flores fert in ramuſculorum cacumine purpuraſcentes,& ad cæruleum inclinantes;quatuor tantum, folijs conformatos. Semen in ſimplici capitulo continet minutum,pullo colore. Radice nititur alba,trium digitorum quatuórue longitudine,craßiuſcula, extuberante media ipſius parte,alba,fragili,tenera, & ſubdulci quodam ſucco prædita. Id quod, meo quidem iudicio,non prætermiſiſſet Dioſcorides,ſi Rapunculus noſter ſylueſtre illi fuiſſet Rapum. Naſcitur in aruis non cultis,in collibus, & in pratis, quin etiam in hortis iam ſeritur, ut grandiores edat radices, quarum eſu plurimi delectantur. Eduntur in Acetarijs eædem non ſolùm crudæ,ſed etiam coctæ. Cæterùm quid in medium uſum Rapunculus præſtare poßit, nondum compertum habeo,& ſi nō deſint,qui putent lactis ubertatem facere,ſi coctus cum longo pipere edatur. Sed ad SYLVESTRE *rapum noſtrum uenio,quod frequens in Boemia in agrorum marginibus naſcitur. Exit hoc folio,caule,flore, ſemine domeſtico ſimile,*

RAPVM LONGVM.

Rapi uires ex Galeno.

ſed agreſtioribus folijs. Radix illi eſt raphani modo longa, craſſaque, ſed ſapore per omnia domeſticum refert: quo factum eſt, ut ſylueſtre rapum hanc plantam uocauerim. Legitimum naſci copioſum in Hetruria diximus, non quòd ipſum uſquam à nobis uiſum ſit, ſed quòd id ex aliorum relatione intelleximus. Noſtri ſemen, cum inſigniter amarum habeatur, & abſterſoria ſit facultate præditum, alterius loco ſecurius illini poterit, ubi cutem detergere fuerit opus; quin etiam necandis uermibus utile quoque fuerit. Rapi uires recenſuit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita inquiens. Rapi ſemen uenerem excitat, utpote ſpiritum flatuoſum procreans. Sic & radix concoctu difficilis eſt, inflatque, & ſemen generat. Et libro 2. de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum ſiue γογγυλίδα, ſiue βουνιάδα appellare uelis, quod eius extra terram eſt, oleraceum cenſetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura eſt, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum ſi aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipſam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum uſui eſſe poſſit. Succus ex ea in corpus digeſtus, temperato craſſior eſt: ideoque ſi quis

ultra

RAPVM SYLVESTRE.

ultra modum eſitauerit, & maximè ſi perfectè conficere eam nequeat, crudum ſuccum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potiſſimùm quando bene fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq́ue ſit bis decoctionem perpeſſa, ad eum modum uidelicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu eſt difficilior, ac flatulenta, ſtomachoq́ue noxia: nonnunquam autem & uentrem mordicat. Γογγύλη id Græcè uocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgiem, ſiue Alſegiem: Italicè, Rapo: Germanicè, Rueben: Hiſpanicè, Nabo: Gallicè, Raue, ſeu Naueau blanc de iardin. Nomina.

† *Quod in Græco hîc legitur θάμνος, Ruellius uertit fruticoſum. Quæ uox eſt potius ab eo ex Plinio lib. xx. cap. III. repoſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs plerisque uocibus, Dioſcoridem impropriè uſum fuiſſe exiſtimemus.*

RAPVNCVLVS.

NAPVS. CAP. CV.

COcta Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum uenenorum uires hebetat: antidotis admiſcetur. Conditur ſale radix.

Naporum conſideratio.

NApi in raporum genere recenſentur, & quanquam folio, & radice, raphanos magis referant, caule tamen, floribus, ſemineque rapum æmulātur. Plura Theophraſto, & Plinio produntur genera : quanquam hac tempeſtate duo tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craſſitudine ſuperent, magisque colore placeant; ſunt tamen inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. Omnes melius placent in pinguium carnium iure decocti, inflant tamē, & magis quàm rapum ſaturant, & magis quoque uenerem excitant, & præſertim addito pipere. Semen additur in Theriaca, quod uenenis potenter

NAPVS.

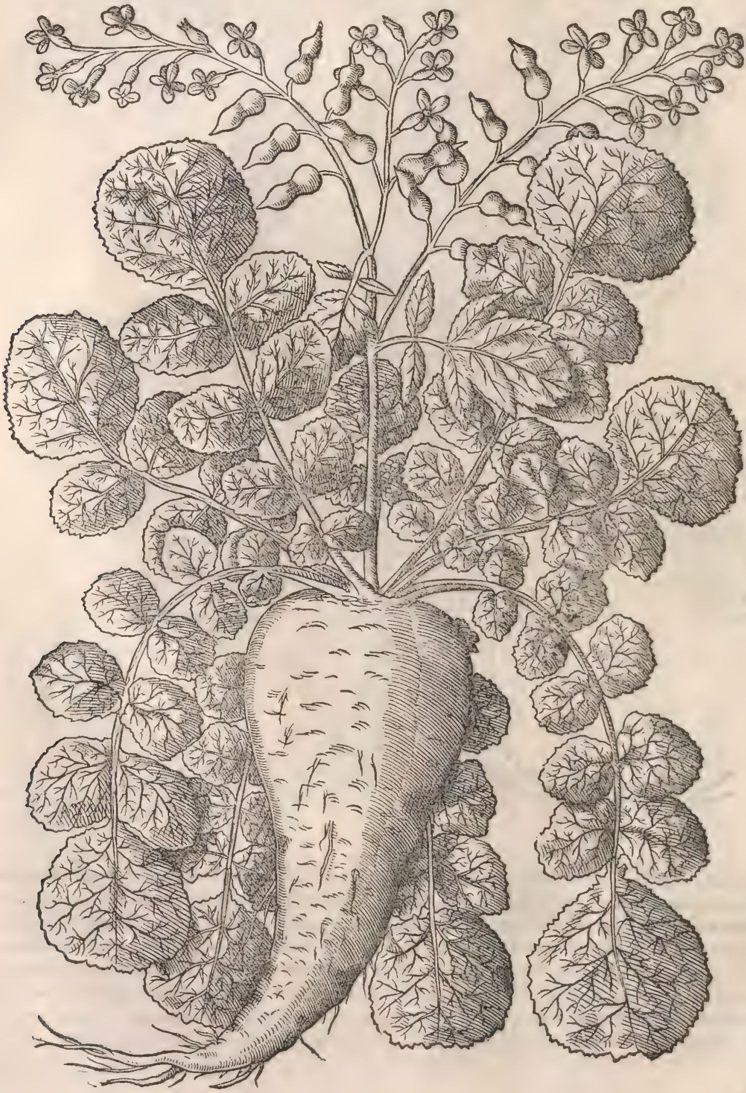

potenter reſiſtat. Necat & interaneorum animalia, ex limonum, aut aurantiorum ſucco potum; ex Adianti autem, ſiue lentium decocto, potum morbillos, & exanthemata ad cutim propellit. Duplici enim nomine morbillis affectos iuuat, tum quòd à centro ad circunferentias corporis materiam morbiferam ducat, tum quoque quòd propria ſui ipſius facultate morbi malignitatem ſuperet, ac compeſcat. Datur utiliter cochlearis menſura ex uino addita lini ſeminis drachma ad ciendam urinam. Ventriculi cruditates uomitione extrahit, ubi ex oxymelite, & tepenti aqua hauriatur. Datur quoque diebus pluribus quotidie drachmæ pondere, ex marrubij decocto, utiliter Ictericis, & aquæ intercuti incipienti. Sed plura de eo in epiſtolis diximus. In Aegypto frequentius ſeritur, quòd inibi ex eius ſemine copioſum exprimant oleum. Βουνιάς, *nomen Græcum eſt: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum, Steckrueben: Hiſpanicum, Nabicas; Gallicum, Nauet.* Nomina.

Ῥαφανίς. RAPHANVS. CAP. CVI.

RAdix, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuauis eſt: ſed ſtomacho aduerſatur, ructus ciet, urinam pellit, aluo aptior: ſummo tamen cibo ſumi debet, quò magis eius diſtributionem adiuuet: cum autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare uomituris commodiſſimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tuſſim, & pituitæ craſſitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius uomitiones mouet: hydropicis commodiſſimè illinitur; lienoſis utilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emẽdat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt: menſes cit. Semen, uomitiones facit, vrinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidiſsimè emarginat: coctum cum aceto mulſo, anginis perquàm utiliter gargarizatur: contra ceraſtis morſus, potum ex uino, auxilio eſt. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia ſatiuo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera, ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, urinam concitat, æſtuoſa eſt.

RAPHANVS I.

RAphanus Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quòd Latinũ nomen imitentur, Radice uulgò uocant: quemadmodum & Romani ſuam antiquam Raphani ſylueſtris appellationem retinent, qui ipſum primæ literæ metatheſi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm ſylueſtris, ſatiua longè durior, acriorq́; deprehendatur, Dioſcoridis codex hìc, ut in alijs pleriſq́; locis, mendi ſuſpitione non uacat: utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemúe, & ſubacrem. Folio prouenit Raphanus napo ſimili, & rapo anguſtiore, ſcabriore, ac magis hirto, caule tereti, ſiliquis tumentibus, rapo quadruplo maioribus, in mucronem deſinentibus, in quibus ſemen concluditur rotundum, rufum, & ſapore acutum, rapi, napique ſemine cum minus, tũm etiam durius. Radix illi uaria, nam nonnullis longa, alba, teres, tenera, fragilis, nec admodum acris, quæ cæteris in Hetruria præſtantior habetur: aliquibus craſſa, napi penè figura, altera longè durior, acrior, & guſtui ingratior. Differunt quoque colore: Nanque & alba, & nigra, ubique ferè habetur. Sed hæc altera minus frequens. Recens minutim inciſa radix, albo meraco inſperſa, & in Sartagine calefacta, & pubi admota, remoratam urinam pellit. Idem præ-

Raphani conſideratio.

RAPHANVS II.

ſtat eiuſdem ſuccus, duarũ unciarum pondere ex cretico uino hauſtus. Vncia corticis cum tantundem mercurialis, croci granis quatuor, caſiæ odoratæ pulueris drachma, & drachmis duabus ſucci ſabinæ, omnibus ſimul in mortario contuſis, & tenuiſſimo linteolo exceptis, & uteri ceruici adhibitis, ſubuenit præſentaneo auxilio ægrè parturientibus. Eiuſdem radicis ſuccus unà cum oleo dulcium, aut amararum amygdalarum, & uini albi nonnihil ferueſactus, addito colocynthidis momento, aurium ſonitus curat, ſi calidus inſtillabitur. Fuch. error. *Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ clariſſimus, Armoraciam eam eſſe ſtirpem putat, quam Raphanum ruſticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuerſa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re eum, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortaſſe illius plantæ ſapore fretum. Quòd ſi is uel Romam unquam profectus eſſet, uel cæteras notas accuratius perpendiſſet, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidiſſet. Raphani Theophraſto lib.* VII. *cap.* IIII. *de hiſtoria plantarum, plura ſunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalaſſium, bœotium. Adoleſcit ampliſſimè Corin-* 101

RAPHANVS RVSTICANVS, SIVE VVLGARIS.

thium

thium, quod uel radice constet detecta. Hoc enim sursum uersus protruditur, non ut cætera in terram ampliari solitum est. Liothalassium, quod Thracium uocant, ualidissimum aduersus frigora traditur. Bœotium dulcissimum est, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, suauioraque sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ simile constat. Raphanus (ut lib. VIII. simplicium medicamentorum scribit Galenus) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat uerò secundo: agrestis autem in utroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaque ad sugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda existunt. Meminit item Galenus Raphani lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquiens. Radiculam solam, crudamque urbani homines ut plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici uerò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obsonia, in quibus est origanum uiride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpyllum, mentha, calamintha, pyretrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum sunt obsonia, unà cum illis sumpta, suntque herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoque, & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quàm nutrimenti nomine assiduè uescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapique, & lactucæ: nutritque magis caulis iste, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solùm caulem; sed unà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis, ῥαφανὶς, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, siue Fegiel: Italis, Raphano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Refort. Nomina.

Σίσαρον. SISER. CAP. CVII.

SIser uulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata est, & stomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam inuitat.

ET si antiquis omnibus Siser adeò notum fuit, ut horum nullus habeatur, (quod sciuerim uiderimque) qui eius scripserit historiam, nobis tamen adeò obscurum, ignotumque est, ut hoc æuo difficillimum sit, cùm nobis, tum cæteris, qui ante nos scripserunt, uerum ac legitimum ostendere Siser. Ego superiori tempore, quorundam relatione persuasus scripseram reperiri uerum Siser in agro Maguntino circa Rhenum. Sed postquam deinde cum alijs doctis uiris regionis illius de re hac conferrem, affirmabant id esse falsum: quippe quòd ea radix, quam priores illi Siser faciebant, eadem esset, quam nos hîc appinximus, quamque Germani Gell Ruben, & Moeren uocant. Quæ res in causa fuit, ut nunc aliter sentiam. Adducor itaque, ut putem si Siser nunc apud nos extat, id eam esse plantam, numerosis radicibus refertam; & pastinacæ domesticæ faciem referentem, cuius hîc quoque imaginem expressimus. Hoc ut censeam, plura sunt, quæ me inducunt. Primum, quòd Siser apud ueteres, si cuncta ab eis de Sisere tractata obseruentur, pastinacæ congener sit. Nanque Plinius, (ut cæteros omittam) libro uigesimo, capite quinto, ubi de pastinaca egit, illico de Sisere, tanquam de congenere tractauit, quemadmodum & hoc nostrum esse uidemus, præterea, quod eius radix (ut idem Plinius inquit) neruum siue matricem intus habeat, quæ eximitur, cùm cocta fuerit. Deinde quod seratur frequentius, auulsis à radice agnatis, ut Inula, lilium, Arum, quàm semine, quod semine satum nonnisi tertio anno esui idoneum proueniat, radice uerò quotannis. Id quod fecisse ueteres in Siseris satione testatur Marcellus, Dioscoridis interpres, & Ruellius, qui quamuis non scribant, ubi id legerint, nec à quibus autoribus acceperint, ego tamen illis credendum esse censeo, quòd mihi certò persuadeam; hosce probos, doctosque uiros, haud quaquam scripsisse hæc, nisi id alicubi legissent apud antiquos autores. In qua sententia confirmat me Columella lib. undecimo, cap. tertio de re rustica, sic inquiens: Pastinaca & Siser, atque Inula, conualescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quàm rarissimè ponenda sunt, ut maiora capiant incrementa. Quæ uerba si diligenter expendantur, radice seri Siser, non semine facilè constabit, quinetiam quòd numerosa sit radice Asphodeli ferè modo, rarissimè idem poni oportere, ut latius radices fundantur, & incrementum suscipiant. Nam quò crassiores fiunt, eò gustui suauiores habentur. Ideoque dicebat Plinius libro decimonono, cap. quinto. Inter medica dicendum Siser, & ipsum Tiberius Princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis a Germania. Gelduba appellatur castellum, Rheno impositum, ubi generositas præcipua. ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus, qui decoctis extrahitur. Hæc ille. quibus palam est, Germanicũ Siser Tiberio fuisse gratũ, quòd in frigidioribus regionibus generosius, & grãdius proueniret. Adhæc scribit Dioscorides, decoctam Siseris radicem, & ori gratam esse, & stomacho utilem. Id quod in huius plantæ radicibus manifestò deprehenditur, ubi prius elixæ, & deinde butyro in patellis farina circumlitæ frigantur. Vnus tantùm mihi scrupulus reliquus est, quippe quòd in hoc nostrate Sisere nulla ferè percipiatur amaritudo, cùm tamen Galeno, & Plinio, Siser amarore non uacet. Verùm hoc a mea me non diducit sententia, quòd haud me lateat, regiones sæpe plantis immutare saporem. Siquidem cepa, quanquam sui natura acris admodum sit, in Caietano tamen agro, ubi omnium maxima prouenit, nulla prorsus acredine redundat; id quod multis in locis, in Raphano uidemus, & in Aro (ut Galenus inquit) quod in Cyrenaico agro prouenit. Dixi sententiam meam, non ut hanc plantam legitimum faciam Siser, sed ut noscant rei plantariæ studiosi, non leuibus rationibus me adductum esse ad credendum, eam ipsam esse Siser. Syluestre quoque extare Siser, perinde ac Pastinacam, testis est Plinius libro XX. cap. V. ubi inquit. Siser erraticum satiuo simile est, & effectu stomachum excitat, fastidium absterget, ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, uel mulso, uel garo. Vrinam ciet, ut Opion credidit, & Venerem. Siseris consideratio.

In eadem

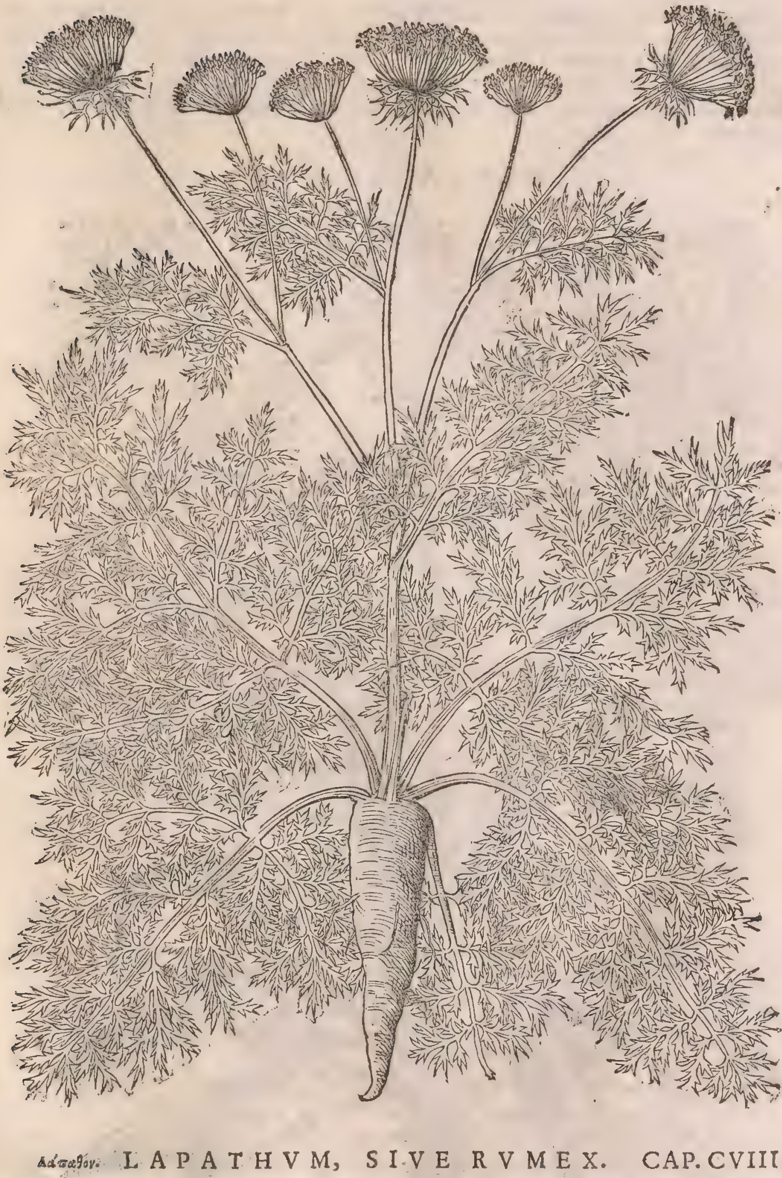
SISER I.

In eadem ſententia eſt & Diocles. Præterea cordi conuenire con-
raclides contra argentum uiuum dedit; Veneri ſubinde offer-
lacte caprino potus ſiſtit aluum. Hæc Plinius. Siſeris me-
Nomina. dix cocta ſtomacho grata eſt, & urinam mouet, ſecu-
leuicula adſtrictione. Siſer Græcis σισαρον di-

entium, aut poſt multas uomitiones perquàm utile. He-
agriſque ſeſe recolligentibus. Satiui priuatim ſuccus cum
lenus lib. VIII. de ſimp. medic. facult. his uerbis: Siſari Ra-
excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cum

SISER II.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

EX generibus rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens. Alius eſt ſatiuus, † illi[a] diſſimilis. Tertium genus ſylueſtre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum eſt, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon uocant. Folia eius ſylueſtri, ac exiguo rumici ſimilia: caule non magno: ſemine ſubacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, meliceri-des, roſaceo, aut croco adiecto, diſcutiuntur. Sylueſtris, & oxylapathi, & eius quam oxalida nominant, ſemen ex aqua, aut uino utiliter bibitur, contra dyſenterias, & cœliacorum affectus, ſtomachi

a Cat. οὐκ ἀνόμοιον. i. non diſſimile.

faſtidia, ſcorpionum ictus. Quòd ſi quis in potu præſumat, nihil moleſti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & ſcabroſos ungues perſanant: ſed antea locus aceto, & nitro in ſole perfricandus eſt. Pruritus corporis, decoctum earum ſedat, ſi foueatur: aut in ſolijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & inſtillatæ, aurium dentiumque dolorem mulcent: ſtrumas, parotidasque diſcutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia ſiſtunt: cum uino autem potæ regio morbo medentur, calculos ueſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet uires, quas ſupradicta rumicis genera.

OXYLAPATHVM.

OXALIS, SIVE ACETOSA.

Rumicis consideratio.

Tametsi Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non seratur; in ijs tamen sponte frequens nascitur, quinetiam in cultis locis, folijs nigræ betæ minoribus plantagini proximis, humi accubantibus, caule cubitali, striato, flore rubro, semine minuto, pellucido, subnigricante, radice crocata amaraque.

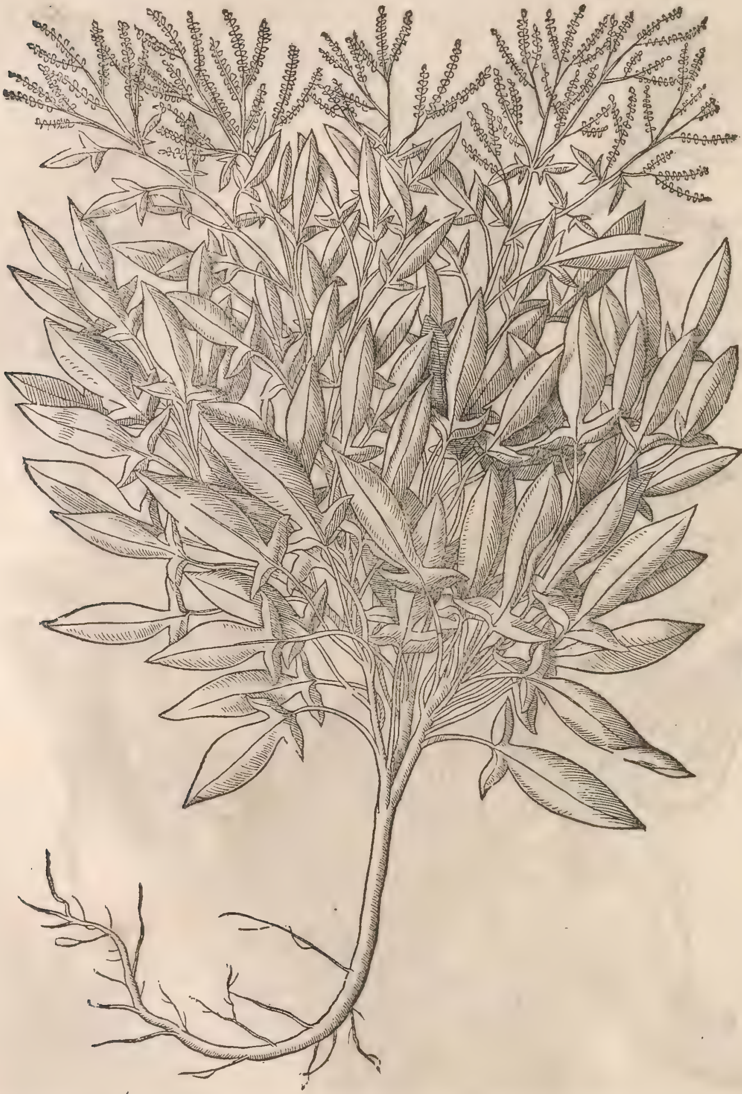
Oxylapathũ.

Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum uocatur, non quidem quòd gustu acutum, seu acidum sentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetosam appellat, sed quòd folijs proueniat in acutum desinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò significat acutum saporis respectu, modò mucronatum respectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicẽna, pariterque Serapio Lapathum omne nullo discrimine Acetosam nominant, perperàm id ad saporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xxi. Oxylapathon non nisi in palustribus nascens, satiuo similius esse scribit, cùm tamen alterum alteri dissimile faciat Dioscorides.

Oxalidis consideratio.

Illud uerò, quod ab acido succo ὀξαλὶς Græcis dicitur (etsi id silentio inuoluat Dioscorides) duorum est generum, maius nimirum, & minus. Illi folia sunt

OXALIS, SIVE ACETOSA MINOR.

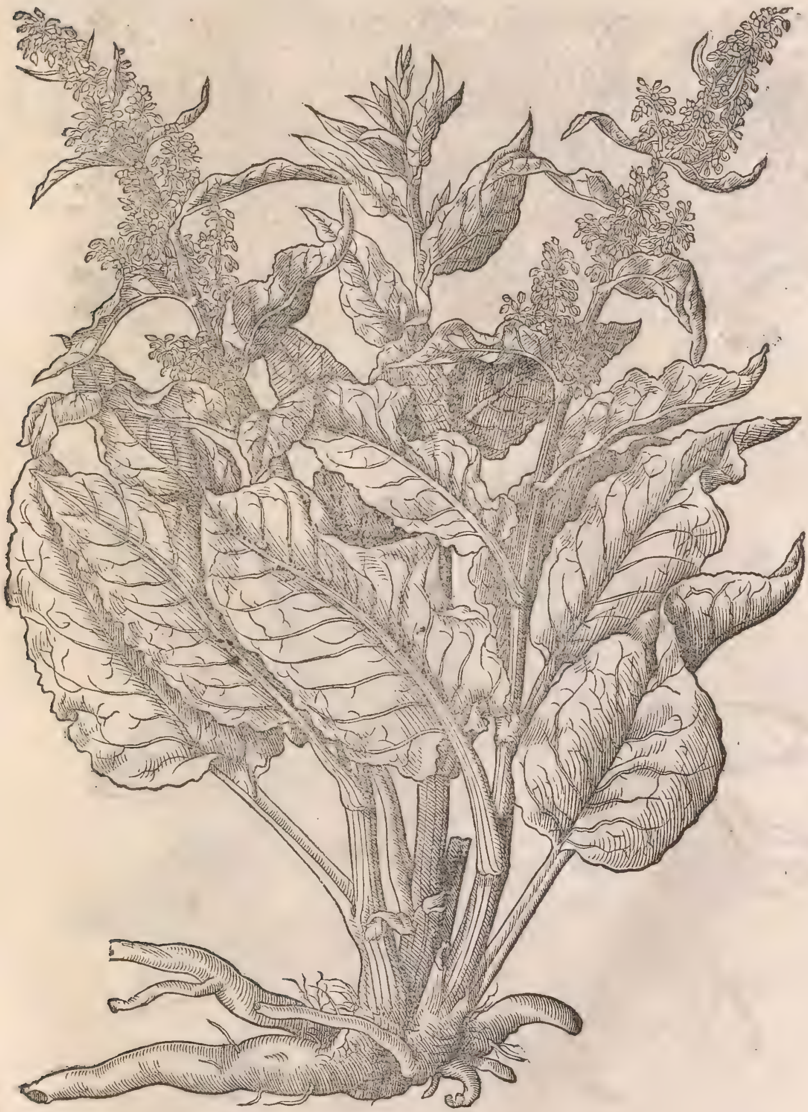
agreſtis rumicis, adeò ut quandoque oculos fallant, tanta eſt lineamentorum ſimilitudo, atqui herba deguſtata, illico cognoſcitur. Eſt tamen folio minore, paulo læuiore, anguſtioreque ſagittali ab ipſo exortu figura: Radicibus nititur pluribus, ſed haud in Rumice crocantibus, acido guſtu, perinde ac folia & caules. Alteri uerò folia ſunt longè minora, lanceæ cuſpidis figura, mollia, læuia, quibuſdam ueluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, folijsque maioris acidiora. Semen utrique idem præterquàm quòd maiori maius, minori uerò minus. HIPPOLAPATHI *duo obſeruauimus genera, Hortenſe alterum, alterum ſylueſtre. Quod in hortis ſeritur Rhabarbarum Monachorum uocant. Siquidem hoc folio, ſemine, radice, ac cæteris in uniuerſum notis legitimum Hippolapathum refert. Sylueſtre autem non ſolum in paluſtribus prouenire uidemus; ſed etiam in montibus, ijs præſertim in locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi plantæ omnino reſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paſſim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.*

Hippolapathum.

Lapathi uires ex Gal.

Lapathi meminit Galenus lib. VII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxy-*

HIPPOLAPATHVM HORTEN. SIVE RHABARB. MONAC.

at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò ut, & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, ſylueſtrem betam poſſit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm; uerùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines ueſcũtur. Quare nec nos quoque prolixius hîc de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus. Oxylapathum (Aetius author eſt) peculiariter præſtat ad canum rabioſorum morſus, ſi uulnus in primis eius decocto foueatur, & deinde herba ipſa illinatur, atq; potanda unà cum radicibus præbeatur. Fit è lapathi acuti radicibus aqua per Alembicum, quæ omnes cutis, & præſertim faciei, maculas ac puſtulas tollit, nempe alphos, ionthos, uitiligines, lichenasque. Sumuntur aquæ radicum oxylapathi, & melopeponis præmaturi ſingulorum libræ duæ, oua hirundinum decem,

HIPPOLAPATHVM SYLVESTRE.

ſalis nitri ſemunciam, Tartari albi uncias duas. Attritis terendis ponuntur ſimul cum aquis præſcriptis in uitreum Alembicum, & ſuccenſo igne extrahitur aqua. Cum qua mane abluitur facies, & ueſperi illinitur oleo de Tartaro, & Amygdalino ſimul miſtis. Vinum decoctionis oxylapathi diebus aliquot potum, auriginem pellit, & cutim ad priſtinum nitorem reſtituit. Credunt quidã lippire nunquã eos, qui Rumicis ſylueſtris radicẽ luna decreſcente effoſſam, nitidiſſimè ſecũ portauerit.

Nomina. *Planta, quæ Græcis λάπαθον, Latinis etiam Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hiſpanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ uerò Græcè ὀξαλὶς, oxalis item Latinè dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Salette.*

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. XI. ſimplicium, qui habet* οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, *id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.*

Λαμψάνη.

Λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

LAmpsana syluestre olus est. Plus alit, quàm rumex, & stomacho utilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

QVanuis hîc inter olera, quæ in alimentorum usum uenere, Lampsana recenseatur à Dioscoride; nullis tamen notis ab ipso describitur, quòd fortasse suis in regionibus notissima habewhich. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unà cum Plinio lib. XX. cap. IX. inter syluestres brassicas lampsanam esse pedalis altitudinis, hirsutis folijs, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Nascitur hæc frequentissima in Hetruria, Apulia, ac plerisq; Italiæ locis, ijs præsertim cam- Lāpsanæ consideratio.

LAMPSANA.

pis, qui aratrum eo anno minimè sensere: tametsi nobis hac tempestate non fuerit, nisi forsan urgente annonæ penuria, in alimentorum usum recepta. Meminit huius Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Lampsana esa succos prauos procreat. Cæterùm illita abstergendi nonnullã, digerendíque facultatem possidet. Olus hoc ut Græcis λαμψάνη, ita Latinis, & Italis Lampsana nominatur.

Lampsane uires ex Gal.

Nomina.

Βλῆτον

BLITVM. CAP. CX.

Blitum estur oleris modo. aluo utile est: nullius in medicina usus.

BLITVM MAIVS.

Bliti consid.

BLitum duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunque notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulis, & folia adeò rubescunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia

BLITVM RVBEVM.

amarantum referunt, ſicut etiam caulis. Quin & radix ſanguineo ſucco madet. Eſt in hoc rubri genere alterum, quod nobis MAIVS BLITVM *uocare libuit, quod creſcat arbuſculæ magnitudine, folijs, & caule altero longè maioribus: flore grandi numeroſis paniculis, ſiue ſpicis ſcatente, cacumine deorſum ſpectante, rubentibus amaranthi modo, caule brachiali, ſtriato, firmoq́ue.* ALBVM *prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore ſubalbidis. Flores & ſemen racematim cohærentes tenuibus inſident ramuſculis ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, ſylueſtris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone uulgò appellant, recipiturq́ue nonnullis in cibum. Id nanque aqua prius decoquunt, demum affuſo oleo, uel butyro in ſartagine frigunt additis allio, & omphacio, uel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex uiſu teſtari poſſum) uomitiones mouet, uentriculi & inteſtinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaq́ue propter Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo ſcriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac ſine ſapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt. Ventrem adeò turbat, ut choleram*

faciat

BLITVM ALBVM.

faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, e uino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat. hactenus Plinius. Bliti uires ex Galeno. *Bliti meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæque temperaturæ, in secundo maximè excessu à temperatis. Item secundo de alimentorum facultatibus: Qui porrò, inquit, attriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brassicæque saporis commeminit, lactucam in brassicæ, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregiè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaque sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoque, sed addito aceto sæpius, meliusque assumuntur: aliàs nanque stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint. hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile esse, & nullius in medicina usus.* Nomina. *Eius nomen Græcum est βλῖτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala iamenia, siue Bachale aliemanie: Italicum, Blito: Germanicum, Mayer: Hispanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge.*

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MAlua ſatiua eſui longè aptior ſylueſtri. ſtomacho aduerſatur: aluum iuuat, ſed multò magis caules: interaneis,& ueſicæ utilis. Cruda folia cum ſalis exiguo manducata,ægilopas ex melle ſanant: uerùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra ſalem utendum eſt. Contra aculeatos apium,ueſparumque ictus,illita efficax eſt: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: ulcera manantia in capite,furfureſque cum urina ſanat. Sacris ignibus,& ambuſtis decocta folia,tritaque,utiliſsimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum uuluas in ſeſsione mollit: prodeſt eroſionibus ueſicæ,& inteſtinorum, uuluæ,ſediſque, clyſtere infuſum. Ius decoctæ cum radice ſua contra omnia uenena auxiliatur,ſi continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morſus remedio eſt. lac euocat. Semen in uino potum,addito loti ſylueſtris ſemine,ueſicæ cruciatus lenit.

MALVA.

Maluæ consideratio.

MAlua uulgaris adeò notitiæ est, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. hæc olim antiquis de industria in hortis serebatur, in quibus nunc spontè frequentissima prouenit, ea enim tunc uescebantur homines, cæterorum olerum modo. Plura eius genera: sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quàm satiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut libro primo de plantarũ historia cap. V. prodidit Theophrastus, cùm inquit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atque à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atque in arborem transiens. Quippe ita fit neque tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, craßitudineque instar hastæ poßit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capessit. hactenus Theophrastus. Plinio lib. XIX. cap. IIII. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit, & baculorum usum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Grignani ad Bænaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est & ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hor-

MALVA MAIOR.

tis ac

tis ac uiridarijs grandeſcit arbuſculæ inſtar, caudice ſimplici, magno, rotundo, baculi faciem referente, folijs amplis, raris, perambitum ſerratis, ijs uerò, qui in caule ſunt, uulgaris maluæ modo diuiſis: floribus in toto ferè caule magnis roſarum effigiem referentibus, folioſis, colore uario: nam in quibuſdam plantis purpureus inflammatus, in aliquibus candidus, in nonnullis, carnis colorem referens uiſitur, adeò ut forma ita etiam colore cum roſis certare uideatur. Huius flores minus quàm Roſæ fugaces ſunt, ſed inutiles & nullo prorſus odore præditi. At Roſa & ſi fugacior ſit, hoc magnopere præcellit, quòd odore ſit gratiſſimo, tam recens, quam ſicca; tum quoque quòd præclariſſimis ſit facultatibus prædita. Radice nititur longa, Althææ modo flexili, ac lenta. Hanc itaque, nihil eſt, quod prohibeat, quin Maiorem Maluam appellare poſſimus. quanquàm non deſint, qui arboream maluam ipſam appellent. Cùm tamen Galeno lib. VII. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, et lib. XIIII. nihil aliud ſit ἀνθενδρομαλάκη, *quàm Althæa. Scripſit ad me ſuperioribus annis Ioannes Iordanus Medicus, naſci arboream maluam copioſam in Genuenſi litore, ſed hactenus non potui ab eo hanc plantam extorquere. Tertiam, quam hîc quoque expreſſimus, nuſquàm antea à me conſpectam, mihi dono miſit Franciſcus Calzolarius Pharmacopæus Veronenſis, & rei plantariæ ſtudioſus. Maluæ radix ſicca, die una in aqua macerata, & de-*

MALVA MAIOR ALTERA.

inde madida papyro circumuoluta, & sub cinere feruenti decocta, & iterum ſiccata, utiliter uſurpatur ad dentifricia. Mundat enim affricta dentes, & gypſeam materiam ſoluit. Foliorum & radicum decoctum gargariſſatu exaſperatas fauces lenit: mucago uerò acrimonias emendat. Feruefacta folia in cibũ appoſita raucedines expediunt, ex oleo autẽ, ſale, & recẽti butyro aluum citat. Fit è folijs cum ſalignis frondibus tritis præſtantiſſimum emplaſtrum ad uulnerum, & alias quaſcunque inflammationes. Valent eadem cum porris & cepis illita ad ſerpentium uenenoſorum morſus. Succus auribus inſtillatus dolorem ſedat. Decocta unà cum radice ad lentorem uſque, datur potanda ægrè parturientibus magno iuuamento: Id quod etiam præſtat ſuccus ſelibræ pondere hauſtus. Semen ex uino rubro potum nauſeam tollit. Cauliculi molles decocti comeduntur ex aceto, oleo & ſale, aſparagorum modo, prima ſtatim menſa, ad citandam aluum. In ſumma: malua ad multa utilis eſt. Ideoque non immeritò antiqui Maluam omnimorbiam appellauerunt. Datur utiliter ſuccus potandus melancholicis, ſex unciarum pondere, at inſanientibus unciæ octo propinantur. Maluæ uires ex Gal. *Maluæ meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Malua agreſtis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior.*

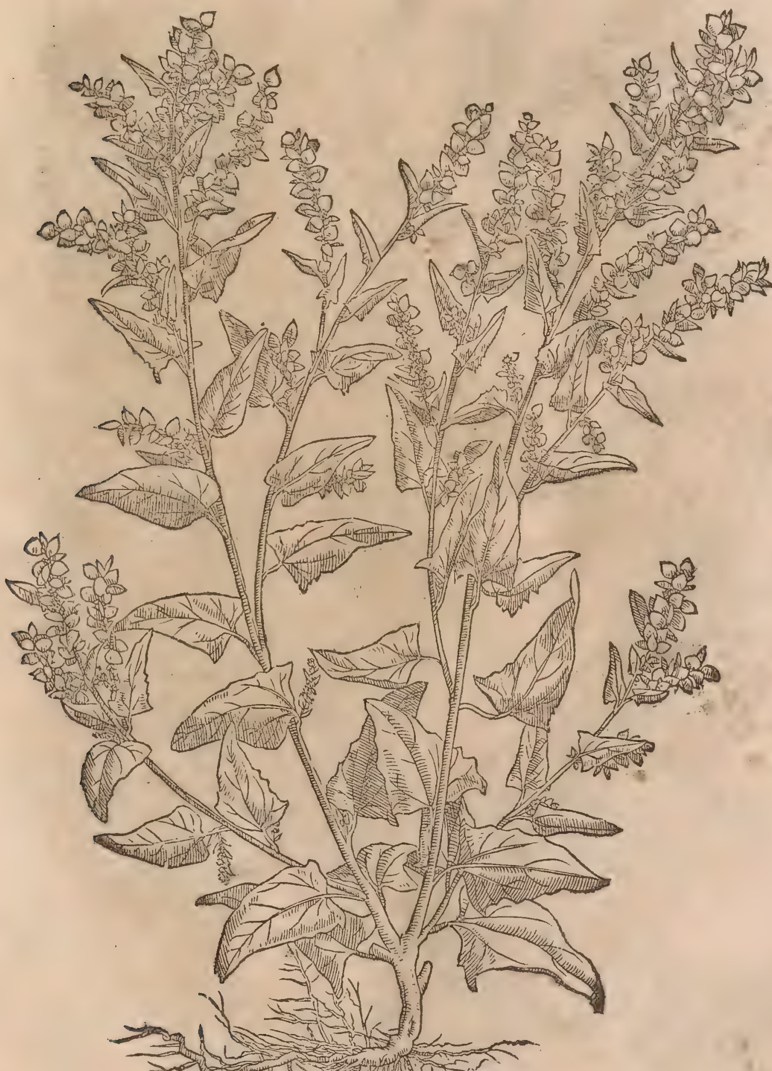
MALVA ALTERA.

Porrò

Porrò huius generis eſt & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, ſed efficaciſſima comprehenſarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Eſt, inquit, ab hac hortenſi alia quædam ſylueſtris malua, ceu à lactuca eſt θριδακίνη, id eſt lactuca ſylueſtris. Inter uerò has congeneres plantas id eſt diſcriminis, nempe quòd ſicciora ſint ſylueſtria, ſatiua humidiora. Permiſtum quoque eſt maluæ ſucco aliquid glutinoſum, quo lactuca caret. A' refrigerandi facultate manifeſtè abeſt, ut etiam ante ſumptionem cernere licet, ſi ex ambobus uiciſſim oleribus cataplaſma ad calidum quempiam affectum, quale eſt eryſipelas, componas: id quod factitare homines conſueuerunt, molliuſcula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactiſſimum redacta ſint. Tum nanque cognoſces lactucam manifeſtò refrigerare: maluam uerò modicum, & quaſi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorſum labitur, non tantùm quia humidum eſt; ſed etiam quia glutinoſum, præcipuè cùm oleum, garumque affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter ſe habet. Si horum trium olerum, ſuccos inter ſe compares, tenuis & abſterſorius betæ, maluæ craſſior glutinoſiorque, lactucæ in utrinſque medio ſtatuetur. Nomina. *Herba, quæ Μαλάχη Græcè, malua Latinè uocatur: Arabicè, Chubeze, ſeu Chabazi: Italicè Malua: Germanicè, Pappel: Hiſpanicè, Maluas: Gallicè, Malue.*

ATRIPLEX DOMESTICA.

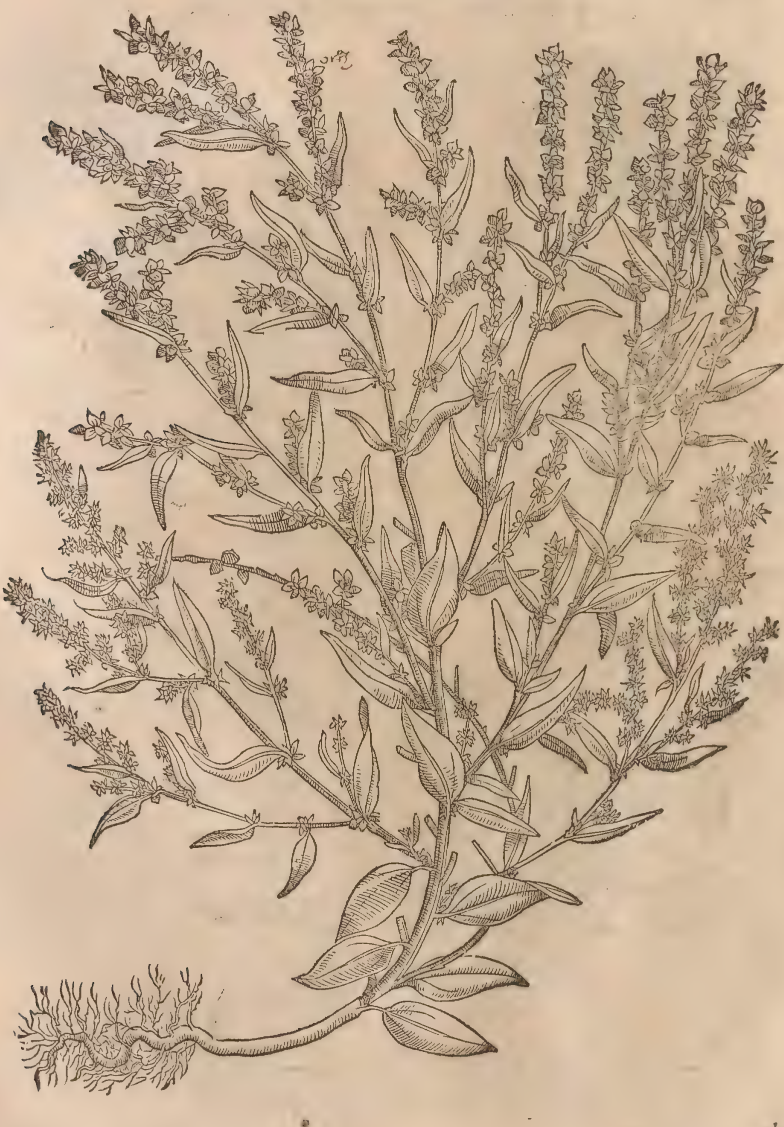
Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATriplicem aliqui chryſolachanon uocant. cognitum olus eſt. Duo eius genera, ſyluestre, & ſatiuum. Coctum eſtur, ut olus: aluum mollit. Panos diſcutit, ſiue crudum, ſiue coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

Atriplicis conſideratio.

ETſi in Hetruriæ hortis rara admodum ſit Atriplex; frequentiſſima tamen apud Inſubres ſeritur, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutiſſimo cultello Atriplicis folia, & caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ouis commiſcent, & in ſartaginibus folioſa paſta ſubſtrata, decoquunt, comeduntque

ATRIPLEX SYLVESTRIS I.

abunde,

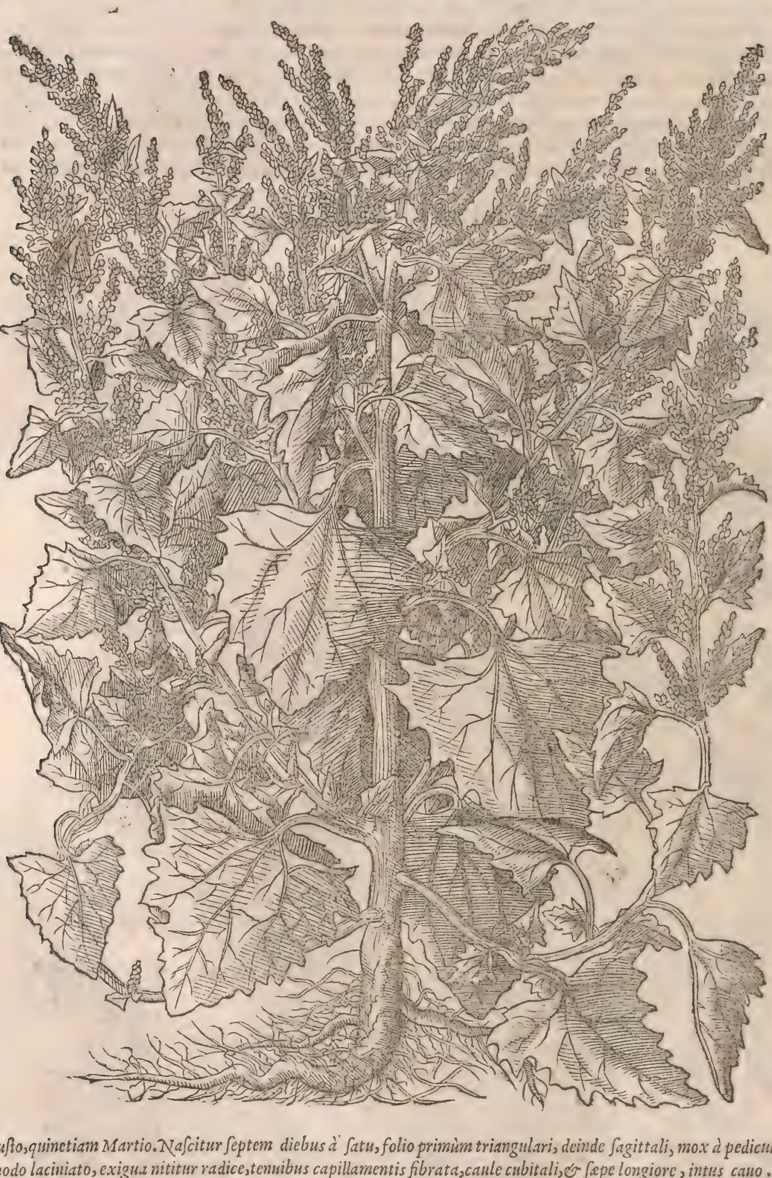
abunde, perunctis undique labijs. Hæc inter olera ocyssimè assurgit: nam & seritur, & manditur decimo quinto à satu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pinguia, succosa, colore ex uiridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis undique adnatis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine pressis, tenuibusque folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis uere tantùm: siquidem ut ocyssimè crescit, ita & uelocißimè senescit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiusdem esse generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertißimè. quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atque colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Namque suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tametsi Atriplici competere possit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò uirescit. Seritur Au

Recentiorum quorundã opinio reprob.

ATRIPLEX SYLVESTRIS II.

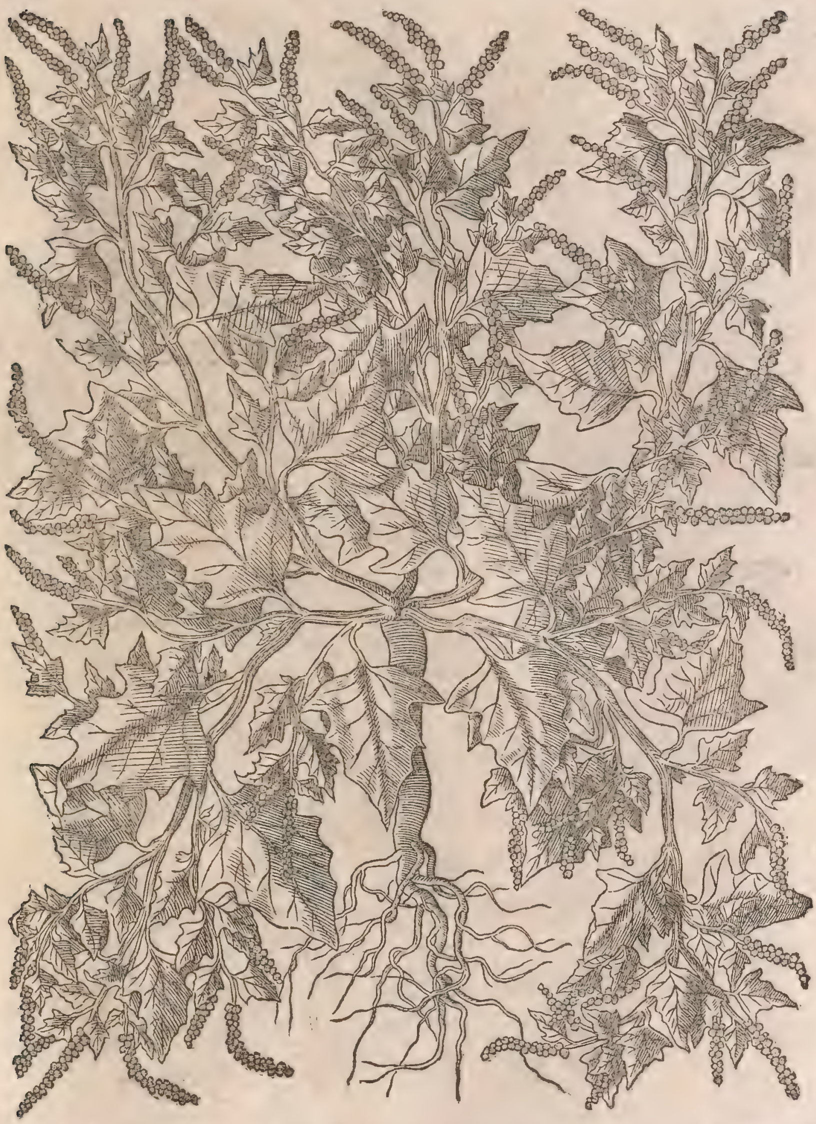

ATRIPLEX SYLVESTRIS III.

gusto, quinetiam Martio. Nascitur septem diebus à satu, folio primùm triangulari, deinde sagittali, mox à pediculo intubi modo laciniato, exigua nititur radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, & sæpe longiore, intus cauo. Flores gerit in uertice rotundos, paruos, herbaceo colore, racematim cohærentes: semen spinosum, angulosumque prouenit, in quocunque solo, quod stercoratum fuerit, & copiosa ubique crescit in hortis: hyemes, & frigora spernit. Nam in Boemia, hyeme tota, uenalis in plateis reperitur, & frequentissima. In quo genere fœmina quoque habetur. Hæc facilè noscitur, quòd semen nusquam proferat. Non desunt, qui putent hoc olus ex Hispanijs primùm fuisse aduectum, ob idque uolunt spanaceum, non spinaceum appellari debere, sed re uera, à spinoso semine ita denominari cœpit. Coquitur plerunque sine aqua, nam cum multum humoris inter coquendum remittat, proprio contentum iure uidetur. Refrigerat, & humectat ordine primo, aluum emollit, flatus parit. Bibitur eius succus ad scorpionum, & araneorum ictus, ac etiam uulneri illinitur, quinetiam coctum lenit exasperatas fauces. Atriplicis alia genera. *Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, unum syluestre, alterum maritimum.*

ATRIPLEX MARINA.

ritimum. Sylueſtre aliquot habet ſpeties. Nos hic tres excudi curauimus. Naſcuntur propè Vrbium muros, in hortis, & in campeſtribus, ab hortenſi haud multo abſimiles. ATRIPLEX *uerò in maritimis naſcens, humi iacet, ſuos circumquaque caules ſpargens, in quibus folia ſunt ſubalbicantia, ſpinachij oleris figura, ſed minora. Semen profert in caulium ſummitatibus, baccis quibuſdam inæqualibus racematim cohærentibus. Radice nititur multiplici. Vis illi, quæ cæteris atriplicibus, ſed propter ſalſedinem, qua referta eſt, magis quidem aluum citat, magiſque abſtergit, ſi è carnium iure decocta edatur. Huius nulla (quod equidem ſciam) facta eſt mentio à Dioſcoride & Galeno, ſed ijs facilè ſeſe offeret, qui non grauabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoſcant, maris litora peragrare. Eam nos copioſam inuenimus Tergeſti ad ſalinas in maris litore, nimirum diuerſam ab halimo olere maritimo, ut eius imago, quam hîc damus, apertè declarat. Inibi quoque plantam illam nobis contigit uidere, quæ* KALI *Mauritanis appellatur, cuius cinere utuntur fabri uitriarij ad uitrum conficiendum: ex decocto autem eiuſdem herbæ paratur ſal illud, quod Alkali* Kali Mauritanorum mētio.

SPINACIA.

iisdem dicitur. Hæc cùm primùm terra emergit, folium est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecta geniculato, non multo pòst tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm uerò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi denique planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioráque conspiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor uniuersæ plantæ salsus, ueluti crithmo. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent. Sed errant, meo quidem iudicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus.

Atriplici uires ex Galeno.

Atriplex, ut memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluæ. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem.

KALI.

lubricitatem. Porrò paululum omnino eius eſt, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenſes autem atriplex, & malua, quàm agreſtes tum humidiores ſunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliſcentibusque, & mollibus etiámnum, ac uelut feruentibus hortenſes: uigentibus autem, & declinantibus, ac indureſcentibus commodiores ſunt agreſtes. Semen eius abſtergendi uim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatum utile eſt. hæc Galenus. Scribit Serapio Raſim uidiſſe hominem quendam, qui ex Atriplicis ſemine duarum drachmarum pondere ſumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam uirium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non eſt: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad ruſticos purgandos Atriplicis tantùm ſemen exhibebat: quod ijs non ſine moleſtia magna aluum abunde ciebat, atque etiam ſimul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit. Atriplex ſic Latinis, Græcis ἀτράφαξις, & χρυσολάχανον uocatur: Arabibus, Cataf, ſeu Caraf: Italis, Atriplice: Germanis, Molten & Milten: Hiſpanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes. Nomina.

Κράμβη.

Κράμβη.

BRASSICA. CAP. CXIII.

BRassica satiua aluo idonea est, si modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum sistit, sed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: stomachum autem malè habet. acrior est æstiua. In Aegypto propter amaritudinem non estur. Cæcutientibus, & tremulis esse prodest. Summo cibo sumpta crapulam discutit, & uini noxam restinguit. Melior stomacho cyma, sed acrior, & ad ciendum urinam ualidior. ea condita stomacho inimica est, aluum conturbat. Crudus succus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum uino quoque epotus, uiperarum morsibus auxiliatur: cum fœnigræci farina, & aceto, podagris, & articulorum uitijs illinitur: prodest & sordidis ulceribus, &

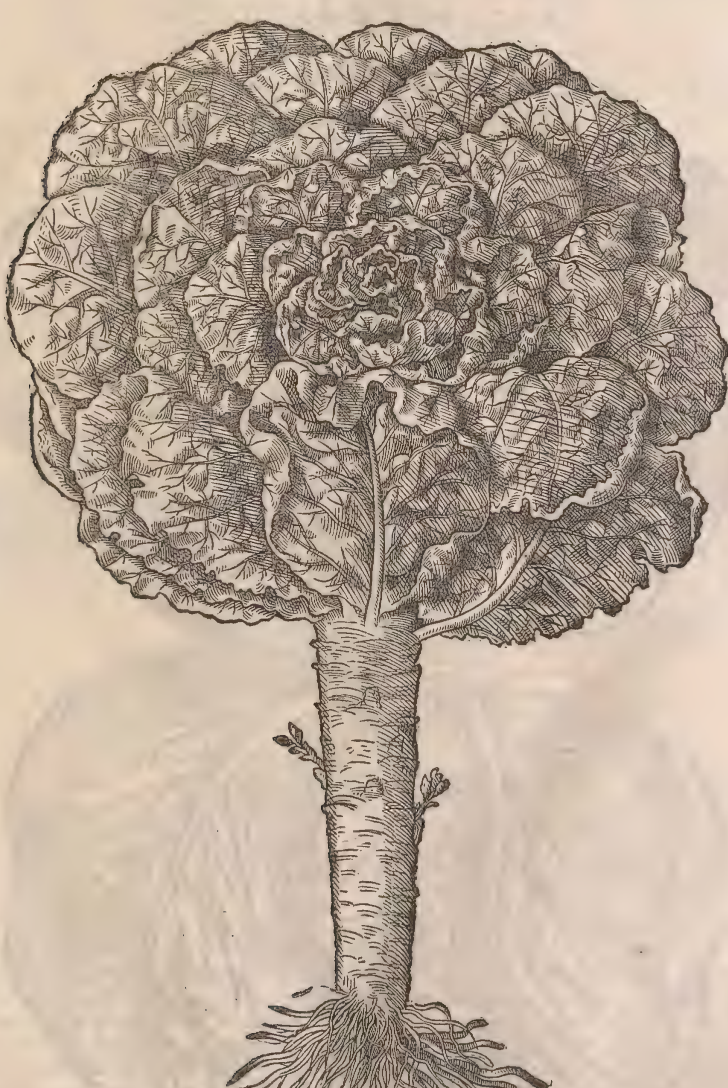
BRASSICA LAEVIS.

uetustis

uetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, leprasque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia ulcera, gangrænasque ualent. Lienoſisque ex aceto cruda proſunt. Manſa, deuorato ſucco, retuſam uocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu uitiat. Semen eius, præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci uetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

BRASSICA CRISPA.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIIII.

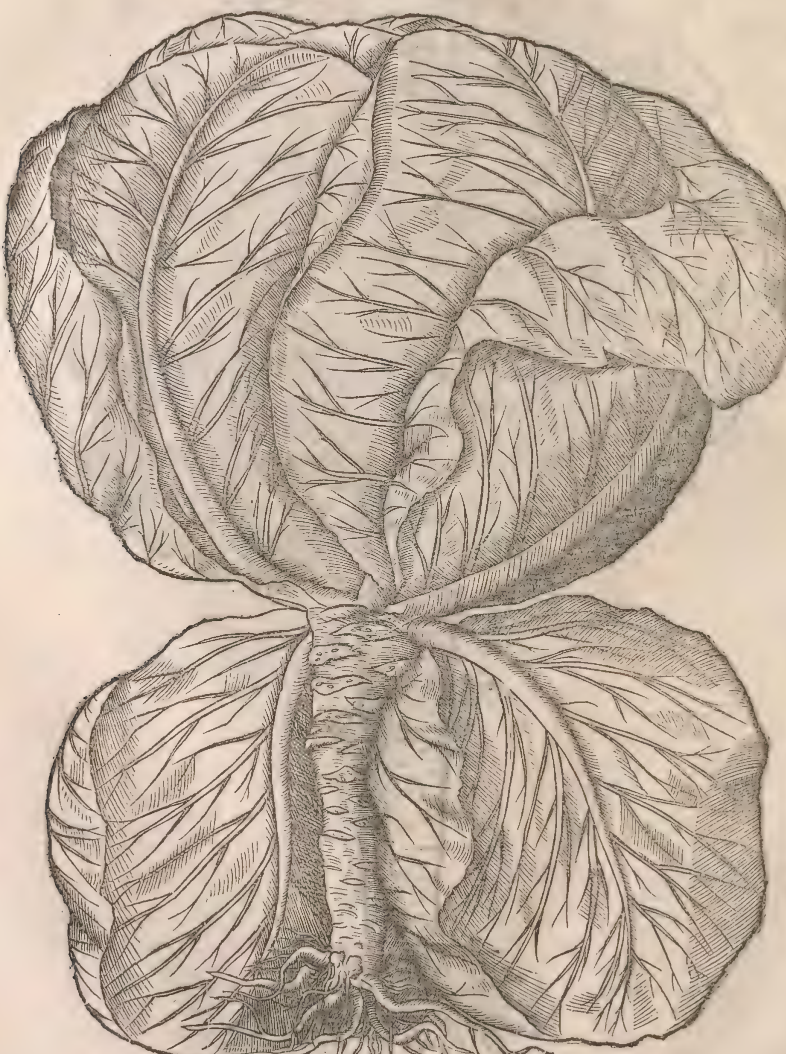
SYluestris Brassica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: satiuæ similis, sed candidior, hirsutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non insuauis. Folia illitu uulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque discutiunt.

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

a Meum. λευκὸν ὄπον. i. album liquorē. b Cat. λιπαρὰ τὴν σύςασιν. i. pinguis consistentia, sed de herba non de succo scribit Dios.

MArina Brassica à satiua prorsus abhorret, quòd folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa, tenuia: singula à ramulis rubentibus exeunt, singulari, ut hedera, pediculo [a]. Albo succo prædita est, sed pauco, salso gustu, & aliquantum amaro, [b] pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: uehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

BRASSICA CAPITATA.

BRASSICA MARINA.

SAtiua Braßica, Theophraſto, & Plinio auctoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in ijs multiplex, & uaria creſcit Braſſica. Cato braſſicæ tria fecit faſtigia. Vnam grandibus, latiſque folijs, caule magno, tonſilli cymarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam uocant. Tertiam propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verùm Plinius libro XIX. *cap.* VIII. *Braſſicæ (ut diximus) complures enumerauit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ criſpis admodum folijs, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans, tenera, ſubdulcis, & quæ hac ætate omnium præſtantiſſima habetur. Ait enim, Sabellicæ uſque in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craßitudo caulem extenuat, ſed dulciſſima perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit. Nuper ſubiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turriſque, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in la-*

Braſſicæ ſatiuæ genera.

Rr titudinem

titudinem torosi. Nec plus capitis ullis post tritianum, cui pedale aliquando conspicitur: & cyma nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchrè respondent. Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurque subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo uetustiores alios, qui de hortorum sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimque intercisis assurgit. Pernicialia porrò Braßicis omnibus cum uitibus odia seruantur. Vitemque uiuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmant: aßitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento usus Androcides, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quòd scilicet dulcem nimirum succum, abstergentemque contineat. Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argentario promontorio, alijsque tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc non longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimam uidimus, folijs domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuaui gustu. Ex semine Brassicæ ueteris (ut Plinius est auctor libro XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atque inuicem. Brassicæ semen craßiusculè contusum, & in carnium iure ferucfactum, potumq; unà cum ipso iure colico dolore laborantes præsentaneo remedio iuuat. Brassica tormina discutit, si biscocta edatur, addito cumini semine, sale, & oleo, & hordeaceæ farinæ polline, præsertim si sine pane deuoretur. Idem facit ius decoctæ cum uetere gallo. Prodest idem ius iocinorosis, lienosis, &, renum calculo laborantibus. Prodest percocta tabidis, si frequenter edatur. Succus ex melle coctus, uisum clarificat, angulis tantùm oculorum illitus. Datur succus utiliter potandus aduersus fungorum uenena. Cocta, & longo pipere aspersa, unàq; cum iure sumpta, nutricibus lactis ubertatem præbet. Caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cum melle in eclegmate parata, datur lambenda magna utilitate anhelosis. In summa, Brassica est ad omnia utilis, id quod antiquitus Chrysippus medicus testatus est, si quidē is de Brassica integrum uolumē scripsit, per singula membra hominis digestum. Quãobrem haud nobis mirum uideri debet, si D C. annis antiquitus Romani, & pulsis medicis, sola Brassica sibi ad omnes morbos medicinam fecerunt.

Brassicæ syluestris consid.

Brassica satiua, & esculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, desiccandi uim habet tum esa, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè solubiles, & id genus quoque erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se abstersorium, quo lepras curat. Porrò semen eius potum lumbricos interficit, maximè braßicæ Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semen est, sicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunque alia modicam abstersionem postulant, adiuuat. Caules braßicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participent. Hac ratione ei ueterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentum efficitur. Braßica uerò agrestis quodammodo calidior, sicciorq; domestica est, ceu alia propemodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum utranque hanc facultatem ualentiora sunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadem de causa & gustantibus amarior est, quàm domestica: quanquam domestica quoque subamarum quiddam, & acre contineat: sed utranque habet agrestis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domestica ualentius. Marina autem brassica suprà quàm quòd uentrem deijciat, utpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiam ad externos corporis usus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Brassica quoque, inquit, à multis ut obsonium estur, medici autem, ut desiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo braßicæ succus purgandi uim quandam obtinet: contrà solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cùm expellere alui excrementa propositum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere confestim, uasculoque in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum siccare uolentes, cum mediocriter bullijsse uidebitur, priore aqua effusa repentè, aliam calentem inijcimus: ac ita rursus in ea discoquimus, usque dum tenera flaccidaque euaserit. quod non facimus, cùm uentris subducendi gratia sumitur. hactenus Galenus.

Brassicæ uires ex Gal.

Cæterùm licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam uulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, folijs lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadántenus acria sentiuntur. Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut & in alijs permultis, mendi suspicione non uacare putamus. Facilè enim euenisse crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam brassicam repræsentat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora. Ruellius uir doctißimus, & si in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quòd marina brassica hæc sit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamē manifestè aberrasse deprehenditur, quòd Soldanæ folia aristolochiæ longæ, atque etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error apertè conuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Cachile suum usneæ simile fecerit, folioque non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam brassicam in litoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius uidimus, ac legimus. præstat eius decoctū, potū cum rhabarbaro, ad ducendas hydropicorum aquas. Idem facit eius puluis, addito Rhabarbaro & cubebis pluries ex uino potus. Κράμβη ita Græcis, Brassica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, siue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hispanis, Colhes, & Couues: Gallis, Choils.

Brassicæ marinæ consid.

Locus Diosc. suspectus.

Ruellij error.

Syluatici error.

Nomina.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

BEta duorum generum eſt. E` quibus nigra coquitur cum lenticula, ut uentrem ſiſtat: quod magis radice eius præſtatur. Candida aluo utilis eſt. Vtraque tamen propter nitroſum humorem, quem habet in ſe, noxij ſucci eſt. Vnde ſuccus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesq́ue deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs uitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, ſcalpello prius exaſperatas: atque depaſcentia ulcera, illini prodeſt. Eruptionibus papularum, igni ſacro, ambuſtisque cocta medetur.

BETA ALBA.

Betæ consid.

BEta tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentissima nascitur. In Germania tamen habetur et rufa, non modò folijs; sed etiam radice, quæ illi raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, ut eius succus uiuum sanguinem referat. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed, & illis dulcior est, & gustui gratior. ad hæc eas quoq; parumper elixant, & deinde transuersim in particulas secant, & fictili uase cum aceto recondũt, addito rusticano Raphano, quem illi Cren uocant, minutim conciso. His uescuntur deinde cum assis carnibus. Transferuntur à satione omnia genera; cum folia quinque eruperint, uerùm lætiora, ampliora, & grandiora euadunt, si radices recentissimo bubulo liniantur, & deinde transferantur. Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. simplicium medic. sic inquiens. Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnem exuit, fitque facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumque

Betæ facultates ex Gal.

BETA NIGRA.

ualidior

ualidior eſt beta alba. Nam nigra adiunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. *de alimentorum facultatibus inquit. Betæ abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim ijs, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq́; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Iecoris obſtructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri ſylueſtrem Betam tradidit Plinius libro* XX. *cap.* VIII. *eamq́ue uocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſcoride libro quarto, à Galeno uerò libro* VII. *ſimplicium medicamentorum. Cuius ſententiæ refragatur Galenus libro* II. *de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non ſatiuam ſolùm maluam, ſed agreſtem quandam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum & lactucam. At agreſtis Beta nulla eſt, niſi utique quis lapathum ita nominare uelit. At Aſinus quidam*

Beta ſylueſtris Plinio.

BETA RVBRA.

Galenum lacerare, non erubuit, ut Plinium seruasse uideretur, qui aliorum fidem sequutus, in quàm pluribus deceptus est. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præsertimque ubi lenientia clysmata nihil profecerint. Albæ radix derasa, & melle, saleque illita, suppositaque aluum exonerat. Nigræ autem in aqua decocta, & illita, pruritum extinguit. Succus ex ea expressus, ualet tam potus, quàm illitus ad serpentium uenenosorum morsus. Candida beta cocta, & cum allio crudo deuorata, uentris tineas abigit.

Nomina. Olus Græcè Τεῦτλον, Latinè Beta nocatur: Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Piessen: Hispanicè, Aselgas: Gallicè, Porree.

PORTVLACA DOMESTICA.

Ἀνδράχνη. PORTVLACA. CAP. CXVII.

Portulacæ uis adstringit. Capitis doloribus, inflãmationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, uesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & uesicam adiuuat, etiam si erosionem sentiant: Veneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus ualens. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis

PORTVLACA SYLVESTRIS.

utilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atque uuluarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum uino emendat: uulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

Portulacæ genera.

Portulaca omnibus uulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, pinguia, fabariæ uulgò uocatæ modo, splendentia, & à tergo candicantia, gustu insipido, quadam cum austera aciditate. caulem edit crassum, glabrum, erectum, subpuniceo colore, atque pinguem: semine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluso: Radice multifida. Quæ autem sponte nascitur in hortis, uineis, & alijs locis, prouenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, rufescentibus, humi sese diffundentibus. Folia gerit alteri similia, sed multò minora, & oblongiora. Cætera consimilia sunt. Manditur cruda ad oris ulcera, & commotos dentes. Folia linguæ subdita, bibendi desiderium restinguunt. Alterum uerò syluestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs.

Portulacæ uires ex Gal.

Portulacæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, paucæ cuiusdam particeps austeritatis. proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, et in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus a temperatis, ac medijs: in humectandi uero secundi. Hac ratione & æstuantes, ut si quid aliud, adiuuat tum uentris osculo imposita, tum totis hypocondrijs, potissimum in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cùm uiscosam habeat humiditatem. Similiter uerò & succus eius. Itaque non foris modò impositus; sed epotus quoque refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subastringit, utiliter dysentericis editur, & muliebri profluuio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior. Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamque humidam, frigidam, & glutinosam. Vt medicamentum autem, dentium stupori medetur ob lentorem suum morsus expertem. de ea diffusius in opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib. & cap. XX. emplastri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodest in uniuersum omnibus calidis affectibus.

Nomina.

Huius herbæ nomen Græcum est ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachele albanicha: Italicum, Portulaca, Procacchia, et Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourpier, & Pourchaille.

Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

a Cataeuz. πετραῖος. i. petræus.

Corruda, siue [a] syluestris asparagus, uulgaris est notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, uentrem emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum contra urinæ difficultatem, regium morbum, renum uitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum uino autem, phalangiorum morsibus auxiliatur. Si decocti succus super dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem ualet. Canes, ut aiunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contusis, atque defossis. quod, quantum equidem sentio, planè à ueritate abhorret. † Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores sedant. Assus autem, coctusve, urinæ stillicidium, difficultatemque, ac dysenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, sumpta, regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriamque leuat. Alligata radix, aut haustum eius decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

Asparagorum uires ex Gal.

Asparagus duplex habetur, altilis, & spontè proueniens. Huius tria uisuntur genera, nempe Palustre Græcis ἕλειος uocatum, montanum, & petræum, corruda propriè dictum. Altilis passim in hortis seritur, cæterisque notior est, quàm ut debeat explicari. Thyrsum is primùm è radicibus mittit, cacumine crassiore, in acutum desinente, orobanche modo, qui tandem auctus in ramos sese explicat, in quibus folia sunt capillacea, fœniculo breuiora, tenuioraque. Florem edit exiguum, quo flaccescente, baccæ subsequuntur, primùm uirides, & deinde rufescentes. Radice nititur circa caulem spongiosa, à qua numerosæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, crassioresque, ut in Rusco. Montanus, & palustris, facie uix ab altili differunt. Horum omnium cauliculi, qui in cibis passim expetuntur, dulces sunt, & gustui grati. Corrudæ uerò contrà, si quidem ij amariusculi sunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Nascitur Corruda siccis, & saxosis locis, & præsertim in sepibus, & frutetis, caule lignoso, albicante, folijs exiguis, præduris, & aculeatis. Nascentur altiles Asparagi totius anni decursu, si ubi fructum legeris, radices, quæ summo cespite uagantur, circunfoderis, ac aperueris. Meminit horum Galenus libro VI. simplicium medicamentorum sic inquiens. Asparagus petræus, aut myacanthinus abstergendi uim habet, idque citra manifestam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam uel maximè dentes requirunt. Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἕλειος id est, palustris appellatur, ceu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho utiles sunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores. hæc Galenus.

ASPARAGVS.

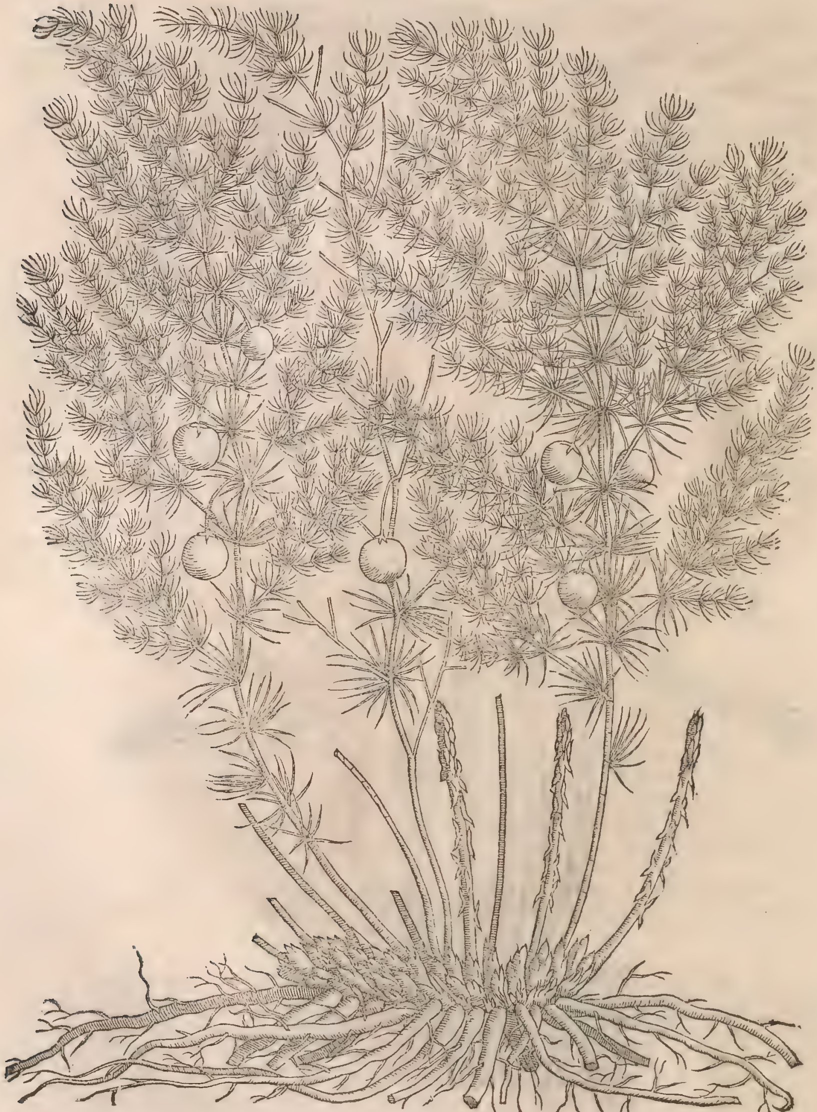

nus. Aſparagi in cibo ſumpti, ut ſcribit Plinius lib. xx. capite x. oculis claritatem afferunt: pectoris, & ſpinæ doloribus proſunt. Venerem ſtimulant, & uentrem leniter molliunt. Aſparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Aſparagi in cibis ſuaui odore corpus totum commendant: uerùm urinam fœtidam trahunt. Græcis ἀσπάραγος, Latinis aſparagus nominatur: Mauritanis, Halion, ſiue Helium: Italis, Aſparago: Germanis, Spargen: Hiſpanis, Eſparagos: Gallis, Eſparge. Ex Plinio, & Auicenna. Nomina.

† Licet in Græcis non planè conſtet, hîc altilis, uel ſatiui aſparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad ſylueſtrem quoque referri poßint, ut aliqui referenda cenſent. Cùm enim hunc notum eſſe antea dixiſſet Dioſcorides, non aliam, ut ſolet, eius ſubieciſſet deſcriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad ſatiuum referenda putemus, uel ſaltem mendum ſubeſſe ſuſpicemur.

ASPARAGVS

ASPARAGVS SYLVESTRIS.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

a Orib. sic habet. Ἀρνόγλωσσον, οἱ δὲ ἑπτάνευρον, οἱ δὲ προβάτειον, δίττον ἐστὶ τὸ μὲν μικρὸν τὸ δὲ μέγα. i. Plantago, quam alij

DVO[a] Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, [b] minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante. Altera maior, lætior uirentiorque, latis constans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, angulosus, subruber, à medio ad uerticem tenui semine circundatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò utilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, sordidisque illita prosunt: profluuia sanguinis,

nis,ulcera quæ serpunt,epinyctidas,carbunculos,nomasque cohibent : uetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt : chironia sanant : sinus conglutinant: morsibus canis,ambustis igni, inflammationibus,panis,parotidibus, strumis, ægilopijs, illita cum sale prosunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis,cœliacisque,sumptum subuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem,cui leucophlegmatiæ nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas,sic ut media antecedat. comitialibus,& suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur :fistulis infusus prodest : lippitudinibus, & aurium doloribus idem succus instillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore suffusis,& sanguinis reiectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduersus strangulationes uuluæ,in uellere subijcitur,etiam si uulua fluxione laboret. Semen

heptancuron, alij polyneuró uocant, duum est generum, aliud paruum, aliud magnú. b Orib.habet. μακρότερα.i. longiora.

PLANTAGO MEDIA.

ex uino

ex uino potum alui fluxiones, & ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & manducatu, & collutione, dentium dolores ſedat: eadem cum folijs, ulceribus renum, & ueſicæ in paſſo datur. Feruntur tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis utantur.

Plantaginis conſideratio.

QVanquam à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, alijsque omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenſentur, maius nimirum, & minus; eam tamen, quam uulgus, quòd lanceæ cuſpidis formam referat, Lanceolam appellat, eſſe tertiam quandam Plantaginis ſpeciem, nemo eſt qui ambigat. Hetruſcis plantago Centinerbia uulgo uocatur, corrupto à Quinqueneruia uocabulo. Maior eo quòd eius folia, quæ latiora ſunt, fibris ſeptem tanquam neruis diſtinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinque apparent coſtæ, Quinqueneruia dicitur. Minima uerò,

PLANTAGO MAIOR.

quòd

quòd eius folia, quæ leuiter hirsuta sunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici potest. Quam uero recentiores AQVATICAM *uocant, folio est cæteris crassiore, carnosiore, robustioreque, ac læuiore, ex lata origine in acutum desinente, lanceæ cuspidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramosum, flosculis candidis. Radicibus nititur numerosis, albicantibus, ut in Elleboro. Nascitur in aquosis, & palustribus. Maioris, & minoris semen tritum, ouoque exceptum, & calenti tegula inassatum, dysentericos iuuat, frequenter deuoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam uitia sedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiasque. Illinuntur quoque utiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum uitijs. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tusa, & sale modico illita: contusis, uerberatis, & ab alto deuolutis, non solùm illita, sed deuorata prosunt. Succus ex rosaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida causa prouenientes mulcet. Datur quoque magno iuuamento ad cruenta sputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum millefolij succo mistus, cruentam urinam reddenti-*

PLANTAGO LONGA.

Plantaginis uires ex Gal.

bus mirificè medetur potus,& præſertim addita philonij perſici drachma. Illinitur quoq́ue rectè eryſipelis, addito aceto, & ſolani, ſediq́; ſucco. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali acerrimi aceti portione, ſanguinem è naribus fluentem cohibet, ſi linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum uolis, & iocinori. Plantago (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum) miſtæ eſt temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uerò & auſterum quiddam, id quod terreum eſt, ſiccum, frigidum. Itaque refrigerat ſimul, & deſiccat, et in utroque ſecundi exceſſus a medijs eſt. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, unà etiam ſicca ſunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dyſenterias: nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt, & ſi quid aduratur, refrigerant: tum ſinus quoque glutinant, & alia ulcera recentia ſimul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli ſecunda eſt plantago, idq́ue temperaturæ ſymmetria, & conuenientia. Nã ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obſtupefaciat. Semen eius, & radix ſimilis ſunt facul-

PLANTAGO AQVATICA.

tatis,

tatis, niſi quòd ſiccioris, & minus frigidæ. Sed ſemen etiam ſubtilium eſt partium : radices uerò craſſiorum. Ipſa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe diſſlato ex eo, ac digeſto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipſorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obſtructiones, non has tantùm adhibent; ſed folia quoque, & multò magis ſemina. Hæc enim quandam in ſe abſtergendi facultatem obtinent : quam & in herba uiridi ineſſe ſatis conijci poteſt, uerùm ab humiditatis copia uinci.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago uocatur: Arabibus, Liſen, aut Leſan alhamel: Italis, Piantagine: Germanis, Vuegerich: Hiſpanis, Lhantem, Tamchagem: Gallis Plantain.

S I V M.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

a Me. & Drag. πόα θαμνοειδὴς ὀλίγη ἔχουσα πολλὰ φύλλα περιφερῆ. i. herba fruticosa, exigua, habens multa folia rotunda.
† Orib. λιπαρὰ. i. pinguia.

SIon in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaque esu, calculos rumpunt, atque excernunt: urinas cient: menses, & partus extrahunt: dysentericis in cibo auxiliantur. De sio Crateuas tradit, [a] herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, &† ad erucam accedentia.

Sij consid.

SIum in scaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æstate uerò frigescunt, plerunque nascitur. Cæterùm falluntur apertißimè, qui pro Sio herbam Crescione uulgò uocatam, tam scilicet dulcem lactucæ similem, quàm acrē, ac subamaram, cui nasturtij sapor, & erucæ folia insunt, in medicamentis usurpant. Quippe quòd ea non alia sit planta, quàm sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus uulgò uocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus dißidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule recto: folijs latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: floribus candidis: semine corniculis incluso. Rari admodum sunt fontium riuuli, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Plinij lapsus. *Plinius lib. & cap. XXI. Sium cum aquatico sisymbrio confudisse uidetur: quòd Sio sisymbrij aquatici uires assignauerit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam Sium appellant. Vnde quòd fortè existimauerit Plinius Sium, & cardaminam unam, & eandem plantam esse, uni tantùm Sio utriusque facultates reddidit: etsi prius lib. XX. cap. XXII. speciatim de syluestri sisymbrio in riguis proueniente disseruerit. Serapio Sium Senation uocat: Verùm Senecio Dioscoridi alia est planta, ut lib. IIII. in eius mentione explicabitur. Confert Sium in cibis ijs, qui oculorum hebetudine laborant, quinetiam spleneticis, & malo habitu laborantibus. Ventris tineas pellit, id quòd ualentius facit eius semen tritum, cochlearis mensura, ex uino austero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum sale, & nitro, equorum scabiem sanat. Vtuntur etiam eo quidam in acetarijs.* Sij uires ex Galeno. *Sij meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Sium quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Digerit autem, & urinam mouet, & calculos renum frangit, & menses euocat.* Nomina. *Quod Græci σίον, Latini quoque Sium uocant: Mauritani, Ror eathalmi, & Inbamehanella, seu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgolestro: Germani, Vuassermerck: Hispani, Rabacas: Galli, Berle.*

Σισύμβριον. SISYMBRIVM. CAP. CXXI.

a Orib. μέγαν .i. magnum. sed syluestre non legit.
b εὐωδὲς. i. odoratum leg. Orib.

SIsymbrium (alij serpyllum [a] syluestre uocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine, [b] odoratius, latiore folio. Inseritur coronis. Calfaciendi uim habet. contra stillicidia urinæ, calculosque, semen ex uino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. Item contra uesparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum sisymbrij genus, aliqui cardaminam, alij sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, qui bus sion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd gustu cardamum, id est nasturtium repræsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas mouet. crudum estur. Purgat lentigines, cutisque uitia in facie, noctibus impositum, matutinisque detractum.

Sisymbrij consideratio.

TAmetsi prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theophrastus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarū historia, & lib. V. cap. VIII. de earum causis, satiuum etiamnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, uulgus uerò mentham Romanam, uel crispam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & uulgaris menthæ latiora, crispa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemque: & odore, gustuque menthæ longè acrior sentiatur. Cuius rei illud etiam, præter assignatas notas, manifestum indicium facit, quòd Balsamita hæc facilè in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur Theophrastus his uerbis. Sisymbrij in mentham mutatio. *Sisymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis opposita scilicet est, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam solitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisque sui uehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine, atque odore similitudo proueniat. Quippe acritudine exolescente, reliquus odor, quia mollis quidem, remissusque est, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre sæpenumero iubent, ne istud eueniat. Hæc Sisymbrij causa est. hactenus Theophrastus. Sed equidem non putauerim Dioscoridis Sisymbrium sponte in incultis nascens, cum Theophrasti Sisymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè dissidere crediderim. Syluestre enim in Ananiensi agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscoride tributis. quod mihi quidem satiuo effigie planè reclamare uisum est. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari potest, syluestre Sisymbrium à satiuo plurimùm differre. Quandoquidem si idem essent, cum Sisymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut syluestre aliter usquam inueniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura nascatur. Quo pessimodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primò adoleuisset, breui temporis tractu ubiq; mentha scateret. quod tamen nusquam hactenus factum reperi.* Brasauoli error. *Cæterùm Brasauolus, cùm hæc fortassè non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam satiuum, quàm syluestre Sisymbrium indifferenter explere posse.*

Qui

SISYMBRIVM HORTENSE.

Qui prӕterea fatetur ſe uidiſſe (quòd potius eum oculos fefelliſſe putauerim) Balſamitam deſciuiſſe in calaminthām, Pli-nium quidem, non Theophraſtum ſecutus. Siquidem Theophraſtus in mentham, non in calaminthām Siſymbrium deſciſce-re prodidit. Plinij uerò codices nonnulli libro XIX. *cap.* X. *ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calaminthām de generat, quam lectionem accepit Braſauolus: ſed ea lectio deprauata cenſetur. Idcirco factum eſt, ut ij, qui Plinium caſtiga-runt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophraſto, hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaque iam eius loci uera, & legitima lectio eſt, ut in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calaminthām. Siſym brium uero, quod (ut Dioſcorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum herba eſt, quam uulgò noſtri Creſcione appellant, acri ſapore prӕdita, de qua etiam diximus in prӕcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontiū riuis diſcurrētibus comite Sio naſcitur, folijs primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucӕ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſatiuo naſturtio proximis. Meminit huius Plinius libro* XX. *cap.* XXII. *quanuis libro* XIX. *cap.* VIII. *aliud Si-* Siſymbrium aquaticum.

Sſ 3 *ſymbrij*

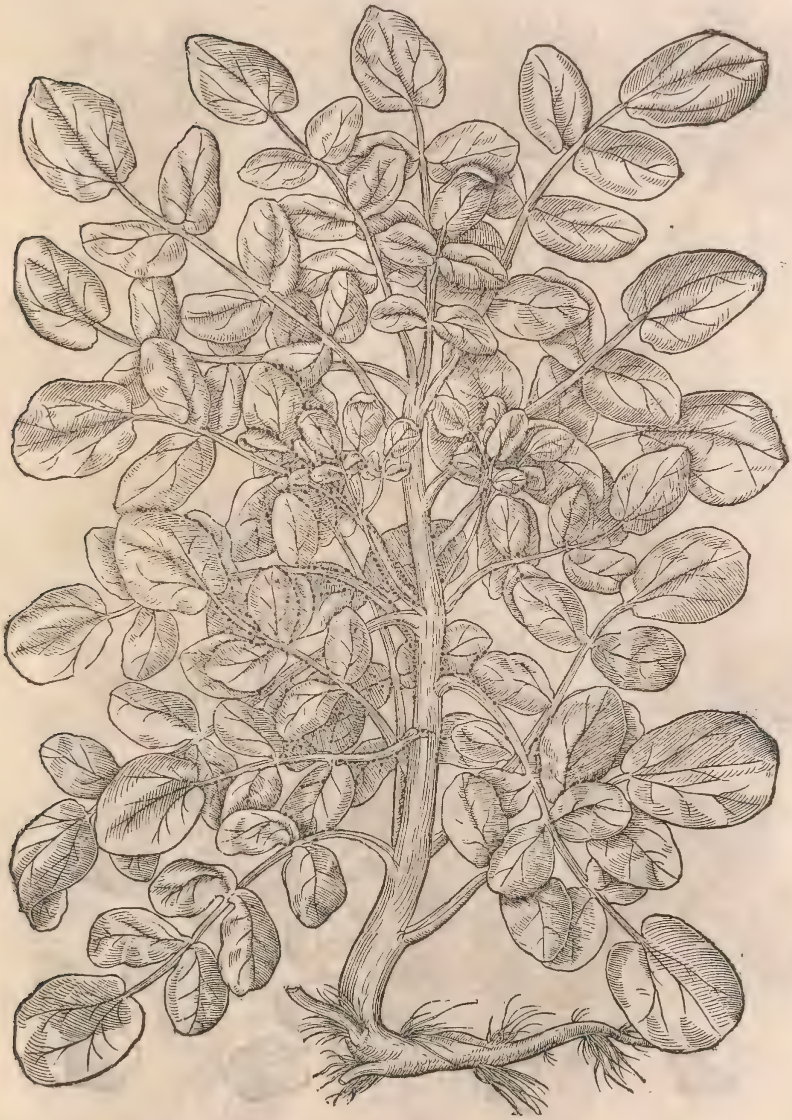
SISYMBRIVM SYLVESTRE.

ſymbrij genus commemoret his uerbis. Siſymbrium ſimili modo ſeritur. lætiſsimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt, Plinium de uulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſsim prouenit, diſſeruiſſe. Siſymbrium tam hortenſe, quàm ſponte proueniens, & flatus, & lumbricos pellit, cum herba ipſa in puluerem trita; tum eius decoctum potum. ualet ad uteri inflationes, ſi unà cum parthenio in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aſperſum, uentri applicetur: ualentius quoque uterinis doloribus à partu ſubuenit, ſi unà cum parthenio, anthemidis floribus, tenuiter conciſa, tribus, aut quatuor ouis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta, & calida applicetur uentri, ſuper ipſo umbilico. Illinitur tam recens, quàm ſiccum calefactum, & uino cretico aſperſum, ad uentriculi dolores. Succus teſtibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterùm aquaticum Siſymbrium cum raphano omni, & petroſilini radicibus, ex albo meraco, & butyro calefactum, & pubi adhibitum, urinas remorantes educit. Succus ex aceto illinitur utiliter ueternoſis: Eſt & alterum eiuſdem generis, ſed folijs & caulibus longè minoribus, ramulis nume-

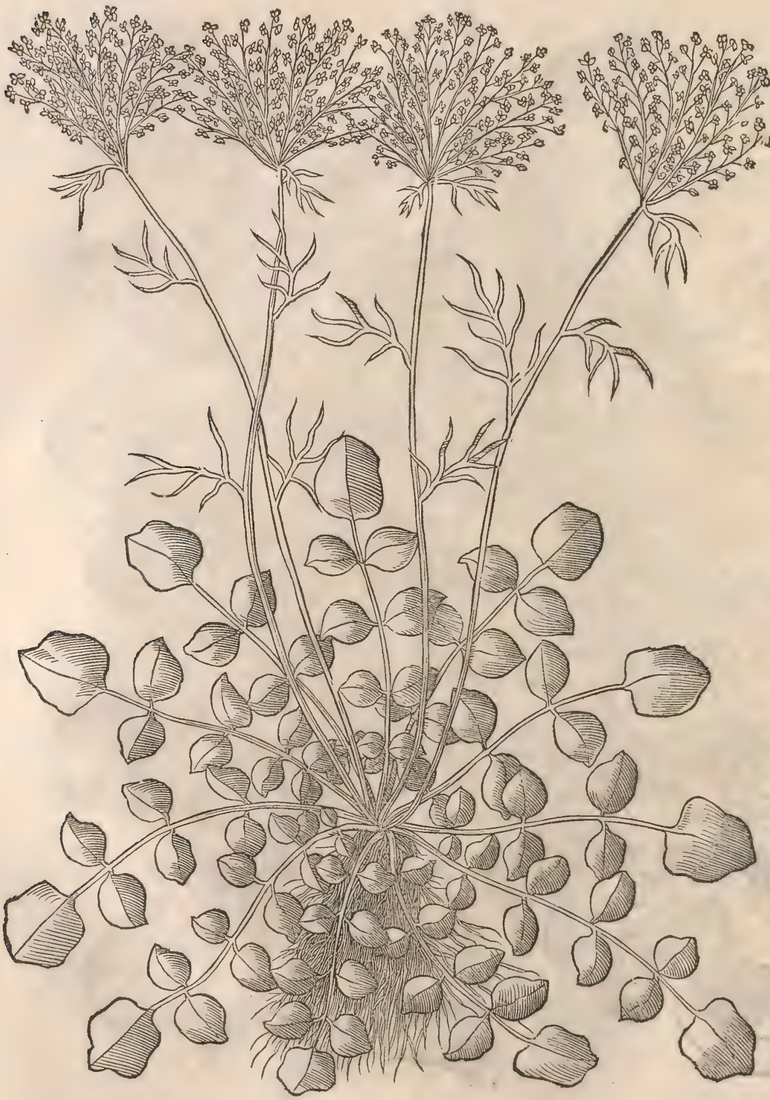
roſis,

SISYMBRIVM AQVATICVM.

roſis, in cacumine tantùm comantibus, in quibus floſculi exeunt albicantes. Hoc autem non ſolùm in aquoſis, & riguis prouenit, ſed in hortis & ſecus itinera, acuto ſapore. Siſymbrij utriuſque mentionem fecit Galenus libro VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis eſt, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & ſemen eius tenuium partium eſt, & calidum. Quocirca ipſum quidam cum uino exhibent ſingultientibus, & tormina patientibus. Siſymbrium uerò, quod quidam Cardaminam uocant, quandoquidem cardamo, hoc eſt, naſturtio ſimile quiddam guſtu præfert, cùm ſiccum eſt, tertij eſt ordinis excalfacientiũ, & deſiccantiũ: cùm humidum, & uiride, ſecundi.* Sisymbrij utriuſque uires ex Galeno. *Vt Græci* σισύμβριον, *ita etiam Latini Siſymbrium dicunt: Arabes, Siſnabarion, ſeu Siſnasbar: Itali, Siſembro, & Menta Romana: Germani, Vuaſſermuntz, & Bachmuntz: Hiſpani, Hierua buena de agua: Galli, Menthe aquatiche. Quod uerò* σισύμβριον ἕτερον *Græcis, Siſymbrium alterum Latinis appellatur: Italis, Siſembro aquatico, & Creſcione: Germanis, Brunkreſſen, & Vuaſſerkreſſen: Hiſpanis, Berros, & Agriois: Gallis, Creſſon.* Nomina.

SISYMBRIVM AQVATICVM ALTERVM.

Κρίθμον. CRITHMVM. CAP. CXXII.

a Cat. παχύτεροις. i. crassioribus.
b μήλινα. i. lutei. Orib.

CRithmum, seu, ut aliqui, Crithamon, fruticosa, & undique foliosa herbula est, cubiti altitudinem ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: folijs pinguibus, numerosis, albicantibus, ueluti portulacæ,[a] latioribus, & longioribus, salso gustu: flores [b] candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia incocta uino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctumve in olere. seruatur etiam in muria.

Nascitur

Naſcitur Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, ſcopulis, ac rupibus, præſertim Argentario monte in maritimis noſtris Senenſibus, & uniuerſo circum Italiam litore; ſed etiam in Adriatico ſinu, ubi ſcopuloſa, & prærupta ſuperſtant litora: quemadmodum nobis contigit uidere eo tractu per quem à Timauo fonte Tergeſtum nauigatur: nanque inibi illa ſcopuloſa litora crithmo referta ſunt. Crithmum Romæ, & in uniuerſa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etſi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatum uireſcit, herbam ſancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento non deſunt, qui exiſtiment, plantam hanc legitimum eſſe Empetron, libro IIII. à Dioſcoride deſcriptum inter ſimplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defenſionibus Plinij contra Leonicenum, qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumque ratione. Cuius ſententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum quanquam abunde, copioſeque ingeſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum

Crithmi conſideratio.

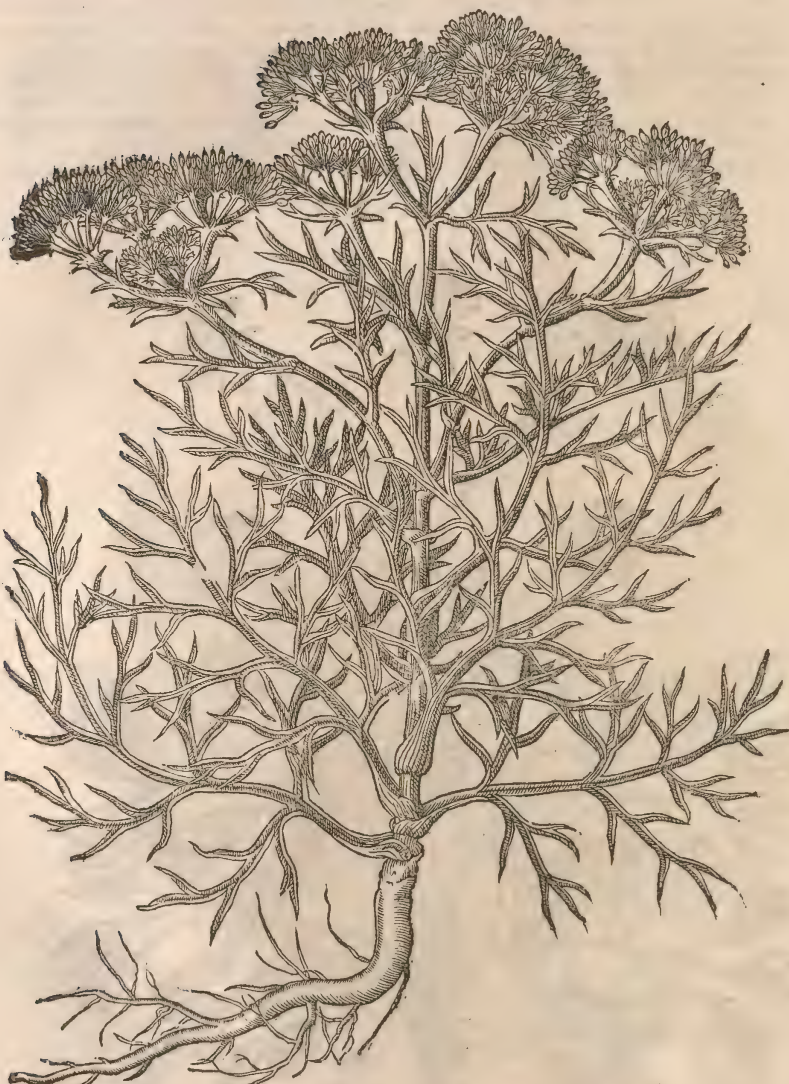
Quorundam lapſus.

CRITHMVM I.

empetro

CRITHMVM II.

empetro reddidit Dioſcorides. qui propterea illud inter ea, quæ aluum deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis alijs à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo, & amaro ſapore? Verùm enimuero non modò putandum; ſed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandum erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac ſeminibus, & uniuerſæ denique plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmum planè referat. Cæterùm maritimi crithami duo alia habentur genera. Primum, à præclariſſimo uiro Iacobo Antonio Cortuſo mihi miſſum, uulgari ferè ſimile eſt, niſi quòd folijs eſt anguſtioribus, & in cacumine mucronatis, atque pungentibus, ſalſo, & acuto ſapore: caulibus uerò prægnantioribus, ſuccoſioribus, uegetioribusq́;, in quorum cacumine ramuli exeunt bini, terni, quaterniúe ſuas ſinguli umbellas proferentes, albis floſculis refertas, è quibus ſemen oritur fœniculo quadantenus ſimile, cui radicem quoque ſimilem profert. Alterum ab una radice plures emittit caules rectos, circa quos totos folia habentur, per interualla tamen plura

ex una

CRITHMVM III.

ex una origine gregatim prodeuntia, longiuſcula, craſſa, & ſalſo etiam guſtu, ſub horum exortu peculiare quoddam erumpit folium, cæteris duplò longius, è quo propè caulis cauitatem pediculus exit, è quo ſex, ſeptemúe folia breuiora produntur, ut ex appicta eius imagine quiſpiam uidere poterit. Flores fert in cacumine orbiculatos, uilloſosque, colore pallido: Radice nititur longa, tereti, non ſine alijs adnatis. Non deſunt quoque, qui hanc Empetron faciant, ſed ego ijs haud ſubſcribere auſim, cum plura ſint, quæ reclament. Hæc enim nuſquam in montibus oritur, nec pota uentrem exoluit. Eſt & altera planta, quæ non ſolum odore, ſaporeque Crithamum refert, ſed quadantenus ſua ipſius facie. Hanc nos Terreſtre Crithamum, his de cauſis appellare uoluimus. Naſcitur hæc in Boemia copioſa, præſertim in agro Pragenſi non ſolum inter ſegetes, ſed in agrorum marginibus, & ſecus uias, folijs longis, anguſtis, firmis, ternis ex uno pediculo, ipſoque longo prodeuntibus, utrinq; denticulatis, falcis frumentariæ modo. Cæterùm quæ in caulium ſummis partibus habentur, minora, breuioraque ſunt. Caulem gerit ramoſum, alis concauum; geniculatumque, in cuius ſummitate ramuli exeunt diuulſi, in quibus floridæ, albicantesque

CRITHMVM IIII.

cantesque sunt, umbellæ, in quibus postremò semen oritur paruum, oblongum, acre, & odoratum. Radice nititur syluestri pastinacæ haud absimili, minore tamen: sapore in primis dulci, sed si diutius mandatur, acri, & odorato. Crithami uires recensuit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Crethmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate. quamobrem uis eius est exiccatoria, & abstersoria: utraque tamen imbecillior in eo est, quàm in amaris.

Crithmi uires ex Gal.

Nomina.

Κρίθμον *Græci, Crithmum item & Crithamum Latini uocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di san Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hispani, Perexil de la mar, & Vnhas de agnula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin.*

Κορωνόπους. CORONOPVS. CAP. CXXIII.

COronopus oblonga herbula eſt, per terram ſtrata, fiſsis folijs. coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adſtringentem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & ſecus uias.

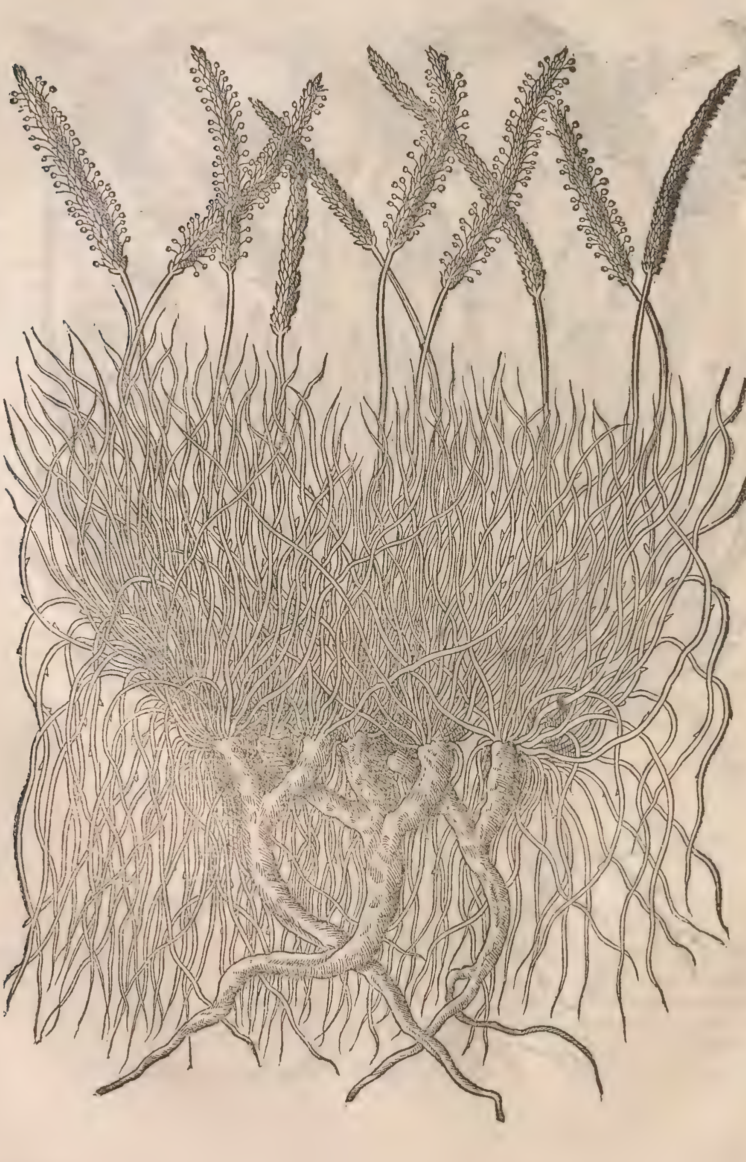
CORONOPVS.

Coronopi consideratio.

VArias, ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plantarum historiam à mendis omnibus expurgatam pristinæ, ac propriæ redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitque tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uerò nostra Sanguinella appellamus, quòd eam pueri æstate naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cùm eius sententiam minimè probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, his magis adstipulandum esse indicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbam, quæ uulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs passim usurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum

CORONOPVS SYLVESTRIS, SEV SERPENTINA.

esse

esse censent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantùm uenit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utuntur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet necessitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos non modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat; sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Nanque Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatissimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt sententiam: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè sentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in sequentibus suo loco differemus) Coronopus non est, sed proculdubio ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius uariæ Dioscoridi produntur species: inter quas uulgaris Pes coruinus suam retinet sedem. Quòd autem Leoniceni Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinque ueluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræsentant; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio excat nullis incisuris dissecto, non seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Plinium sequi uelit, quòd dixerit lib. XXI. cap. XVI. (quod tamen ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocant; frustrà, meo quidem iudicio, probare contendet Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum, quòd eius caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in more spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius lib. XXIIII. cap. XIX. his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Neque usquam, quod equidem legerim, expressit Plinius (ut Ruellius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neque eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hîc inter olera, quæ in ciborum usum ueniunt. Quanuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere non ualeant, ut cum acanthinis pariter lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoque Plinius libro XXI. Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro uerò XXII. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntque in pilis, & milij, uel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò ut Germani himeldauu uocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam (cuius inferius libro quarto inter gramina mentionem faciemus) Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, serique in hortis in ciborum usum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ uulgò nobis Herba stella uocatur. Nempe nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamussim Coronopum referat. Coronopus itaque folia fert longa, angusta, per interualla corniculata, humi accubantia, & in stellæ modum radiantia, caulem, spicam, florem, & semen gerit per omnia plantagini similia, adeò ut nulla ferè accedat notarum differentia, radice nititur unica, numerosis tamen adnatis capillamentis, foliorum sapor plantaginis est. Quo fit, ut crediderim Coronopum eiusdem esse generis. Inuenitur quoque Coronopus sponte nascens diluto extenuatoque solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi uulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in uino pota uiperarum, aliorumque uenenosorum animalium morsibus maximè aduersetur, sitque præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos. Sunt, qui hanc Holestium esse censeant, quorum non possum non probare sententiam, ut lib. quarto fusius differam. Coronopi uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata. Eius nomen Græcum κορωνόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba stella: Germanicum, Kraen fuoß: Hispanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole.

Quorundam opinio damnata.

Leoniceni opinio reprobata.

Gramen aculeatum Plinij.

Coronopi syluestris mētio, & uires.

Coronopi uires ex Gal.

Nomina.

Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIIII.

SOnchi duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque uis refrigerat, modicè adstringit. unde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit. in uellere appositus, sedis, ac uuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans folijs: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt. sed ad eadem pollet.

SONCHVS ASPERA.

Sonchi consid.

Sonchus in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgò uocatur. Visuntur in hortis, campis, & uineis duo sonchi genera, alterum asperum, alterum læue. Folia utraque sonchus profert cichorij modo laciniata, quæ quidem in aspero crispa, aspera, & pungentia, subrubentiaque habentur. in læui uerò læuia, & spinis nullis rigentia. Huius duo habentur genera; quæ tantum folijs aliquatenus differunt, nempe eorum alterum læuioribus habetur folijs, minus quoque laciniatis, ac etiam magis extensis. Omnibus caulis est cubitalis, intus uacuus, mollis, fragilis, lacte prægnans, & plerunque rufescens. Flores gerit in caulium summitate melinos; senetioni haud absimiles; qui deinde in pappos euanescunt. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis disseruit Dioscorides, non solùm non inuenitur in Italia, ubi non recordor me hactenus uidisse plantam, quæ Sonchum arborescentem referat; sed neque etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophrastus, & Plinius. Soncho nostri utuntur hyeme in acetarijs, præsertimque eius radicibus, quæ cùm teneræ sint, mansuque dulces, frequenter mensis expetuntur. In uino decoctus stomachi fluxionibus medetur.

Lacteus

SONCHVS LAEVIS.

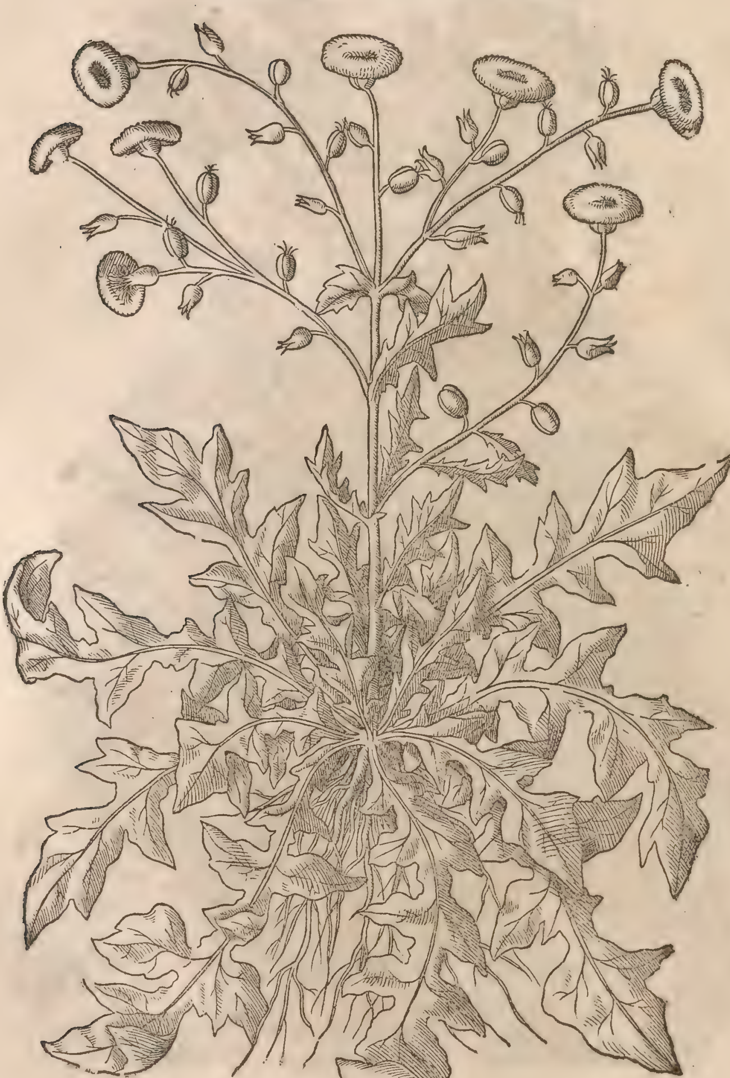

Lacteus liquor à caule emanans, datur potandus ægrè ſpirantibus, & aſthmaticis. Idem auribus inſtillatus dolorem tollit, & præſertim in malicorio cum oleo decoctus. Stranguriam quoque ſanat, ciathi menſura potus. Commanducata folia oris graueolentiam tollunt. Sonchi uires nobis deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterùm uiridis etiamnum, & tener eſtur, perinde ut cætera olera ſylueſtria. Temperamentum eius quodammodo miſtum eſt: conſtat enim ex aquea, terreaque eſſentia, utraque leuiter frigida. Nam & adſtrictionis cuiuſdam eſt particeps: & ſiue cataplaſmatis in morem illinatur, ſiue edatur, manifeſtò refrigerat: poſtea uerò quàm planè reſiccatus fuerit, terreſtre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem. σόγχος, ſic Græcè, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder haſen koel, Gens dyſtel: Hiſpanicè, Serraya, & Serralha: Gallicè, Latteron, & Palais an lieure.

Sonchi uires ex Gal.

† Hæc dictio κενὸς, quæ uacuum, & inanem ſignificat, hîc non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetuſti codices, quibus etiam adſtipulatur Oribaſius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat repoſita.

SONCHVS LAEVIS ALTERA.

Σέρις.

SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

SEris duûm generum eſt. Altera ſylueſtris,quæ picris,& cichorion uocatur. Altera ſatiua, latioribus folijs conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur. una folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraque refrigerat,& adſtringit,ſtomacho utiliſſima: aluum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Silueſtres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum,& quem imbecillitas uexet,cibo leniunt. Cardiacis per ſe,aut cum polenta,utiliter illinuntur: podagris,& oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita,percuſsis à ſcorpione ſubuenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa,& aceto,ualet ad illitus eorum,quæ refrigerationem deſiderant.

Quoniam

INTVBVS MAIOR.

QVoniam in Græcis uulgatis codicibus initium istius capitis & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διττή. ἡ μὲν γὰρ πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομοτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. id est. Seris syluestris, & hortensis. Syluestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio, quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex usu clarissimè patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem ubique ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioreque, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis: Seridis, siue Intybi consid.

INTVBVS MINOR.

quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ ſponte prouenit, paſſim ferme uireſcit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, anguſtioribus, aſperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domeſtica latifolia Seride nihil differre, quòd ita eſſe comprobet Serapionis ſcriptura. Alij Scariolam uocant alteram domeſticæ ſpeciem, quæ anguſtiore eſt folio, & guſtu amarior. Sed animaduertendum eſt, Scariolam in Serapione, Serapionis non eſſe, ſed interpretis, cui nulla, mea quidem ſententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm ſciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud ſignificare, quàm Seriolam, Serimq́; non aliud eſſe Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem ſententiam magis laudauerim, qui anguſtifoliam Serim, quòd latifolia ſit minor, Scariolam, ſeu potius Seriolam, ac ſi paruam Serim dixeris, uocant: tametſi in ſylueſtrium quoque genere, ea etiam Seriola dici poſſit, quæ paſſim in hortis colitur, quòd domeſticæ Seriolæ non longè ſit abſimilis. Omnes itaque in Italia uulgaris ſunt notitiæ, quòd noſtratibus menſis frequentiſſimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, &

INTVBVS CRISPA.

ra, & ſabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albeſcunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam aſſeruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint ſæpius in campeſtribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, & tenerrimum, & candidiſſimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Eſt quoque tertium INTYBI HORTENSIS *genus, amplo, folioſoque ceſpite proueniens, folijs magnis, ſed ubique in ambitu criſpis, ac fimbriatis, caule cæteris maiore, craſſiore, teneriore que, in acetarijs expetitum. Reliqua cum cæteris paria ſunt. Verùm quanuis aſſerat Dioſcorides ſylueſtrem Intybum, quemadmodum & ſatiuum duorum tantùm eſſe generum; Chondrillam tamen, cuius hiſtoriam ipſe ſub duplici ſpecie ſequenti capite deſcribit, inter Cichorij genera eſſe reponendam, nemo eſt qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophraſto lib.* VII*.cap.*XI*.de plantarum hiſtoria Aphaca uocatur. Hæc enim illi inguſtabilis, & amara eſt: feſtinanter hæc floret, ſed celeriter flos ſeneſcit, atque in pappos euaneſcit. Tum alius iterum prouenit, atque iterum alius, idque tota hyeme, uereque toto uſque æſtatem factitatur. Flos melini ſpeciem gerit. hæc*

CICHORIVM DOMESTICVM.

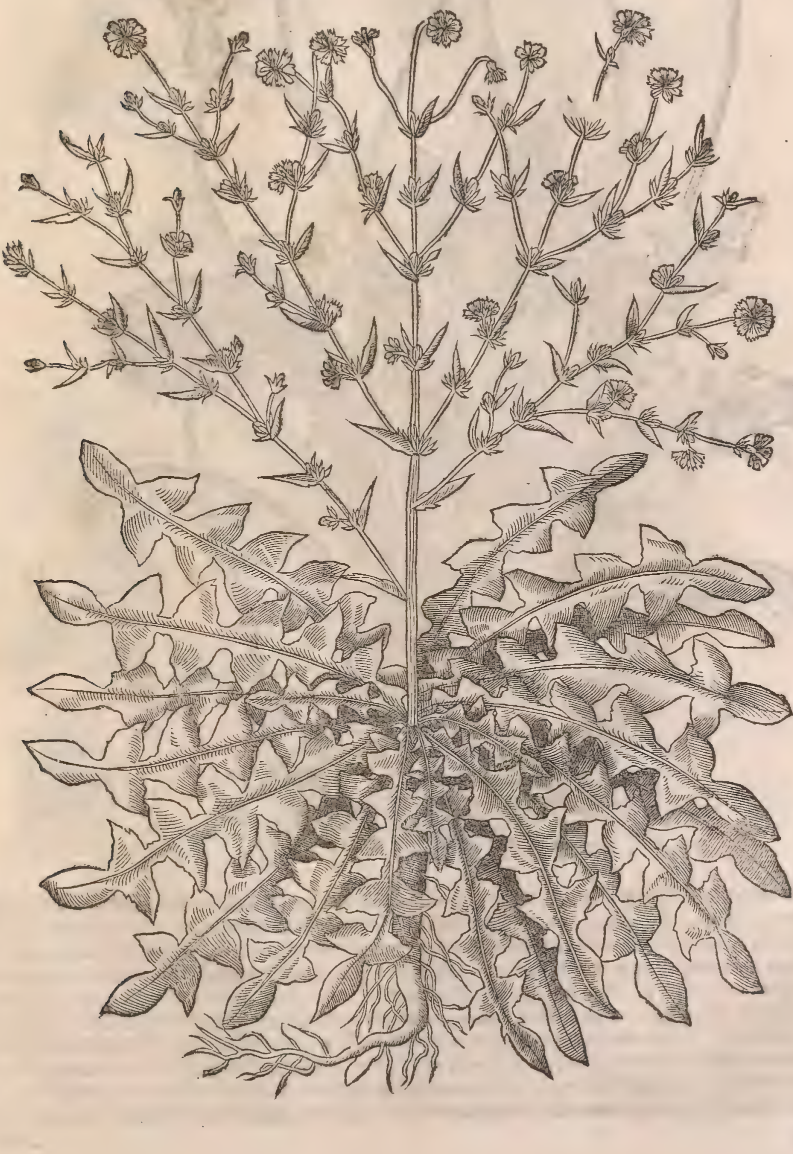
ille. Huic per omnia in uniuersum respondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, *alijs Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisque uerò Ambubeia uocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. E terra prodit hæc herba, in ipso statim Veris initio, folijs cicoraceis, frequenter laciniatis, in sagittæ modum, humique accubantibus; caule palmari, rotundo, glabro, subrubente, concauo, lacteo succo prægnante. Flore luteo, folioso, quo decidente subcrescit papposum caput; & admirabile naturæ ludentis opus, quod tandem spirante uento efflatur in auras. Radicem habet Cichorio proximam, lacteo succo plenam, sed longè amariorem. Cocta stomachum dissolutum adstringit, cruda uerò aluum sistit. eadem dysentericis auxiliatur, sed magis cum lente decocta. Succus potus prodest, quibus genitura effluit. In aceto decocta, urinæ tormina discutit. Vniuersæ plantæ decoctum potum, auxiliatur regio morbo laborantibus. Tradunt magi succo totius cum oleo perunctis fauorem conciliari, eosque facilius impetrare quæ uolunt.*

Seplasiariorũ negligentia.

Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atque ignauia, qui cùm in hortis numerosissimum, præstantissimum

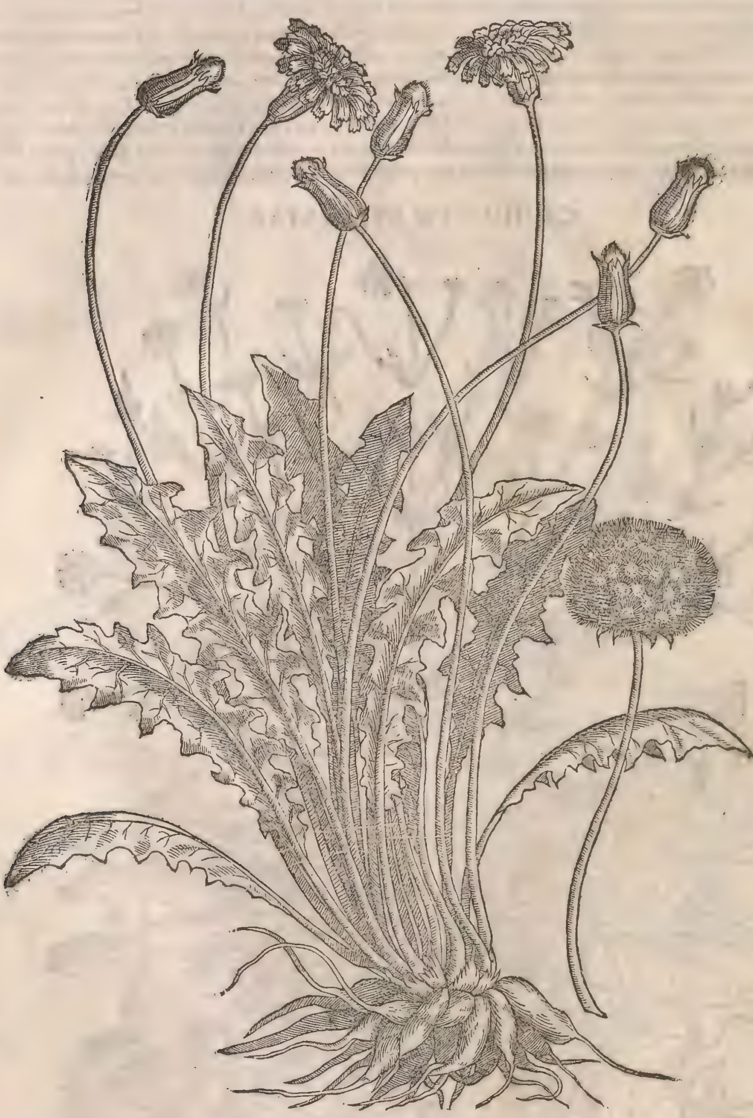
tiſſimumq́ue habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium ubique frequentiſſimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò ſylueſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubijciunt, atque ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè deteſtandum, eſt: nam etſi hieracio, ſylueſtriq́ue lactucæ uis frigida inſit: tamen præterquàm quòd nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potiſſimùm tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, ut linguam exurat, ac uellicet: quibuſdam uerò adeò ſomnificum, ut non deſint, teſte infrà Dioſcoride, qui illud meconio permiſceant. Eſt & alia Cichoracei generis planta, quam quidam Zacintham uocauere, nobis autem ab effectu CICHORIVM VERRVCARIVM *appellare libuit. Radice hæc nititur rapũculi figura, ſubnigricanti colore, adnatis circumquaque capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, uerùm paulo aſperiora. Caules edit cubitales, & quandoque maiores, tenues, aſperiuſculosq́ue, in quorum ſummitatibus flores oriuntur aurei, cicoracea ſpecie, quibus flaccescentibus ſemen remanet ſubnigrum, capituli inſtar, circunquaque ſecundum longitudinem ſecti, melopeponis modo. Mira*

CICHORIVM SYLVESTRE.

huius

CICHORIVM CONSTANTINOPOLITANVM.

huius plantæ facultas est ad tollendas uerrucas. Siquidem scimus nos nonnullos, quorum manus uerrucis admodum numerosis scatebant, sanatos esse, deuoratis in acetario semel tantùm huiusce Cichoraceæ plantæ folijs. Idem præstat eius semen, tribus diebus drachmæ pondere deuoratum, dum se cubitum recipiunt Verrucosi. Hoc uelim acceptum referant rei plantariæ studiosi Francisco Calzolario Pharmacopæo Veronensi, qui plantam ad me unà cum facultatibus misit. Cæterùm aliud CICHORII *genus,* CONSTANTINOPOLI *allatum, misit ad me Vienna Clarißimus Augerius de Busbecke Flander, radicibus numerosis, Asphodeli modo dependentibus, siliquarum ferè raphani figura. Cuius imaginem, ob rei nouitatem, hîc appingi curauimus.*

Cyani mentio.

Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo CYANVS *Plinio dicitur; aliquibus uerò uulgò Battisecula, uel Battisuocere, nobis autem fior Campese, quòd in campis inter segetes, Maio, & Iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hîc maximè rusticanis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibúsue rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam, non habeo.*

Duûm

ZACINTHA, SIVE CICHORIVM VERRVCARIVM.

Duûm eſt generum, maius, & minus. Hoc frequentius in campis habetur, folio longo, piloſo, albicante, barbulis quibuſdam diſſecto. Caules edit plures, bicubitales, lanuginoſosq;, atq; folijs minoribus refertos, floribus in cacumine cæruleis, in ambitu crenatis, ſquaroſo è calyce prodeuntibus. Radice nititur unica, ſed fibroſa. Maius latioribus proucnit folijs, albioribus, piloſioribus, & nulla in parte diuiſis, ut in lychnide. Vegetiores quoque habet caules, albicantioreſque, breuiores tamen, & flores longè maiores, & patentiores. Naſcitur in montibus frequentius, quàm in campeſtribus. Huiuſce uires nullus antiquorum, quod ſciuerim, ſcriptis mandauit. quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum peſtilentibus morbis propria dote aduerſari, ſuo de Cichorea Serapio, quod ad peſtilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inſeruit. Maioris puluis datur utiliter ab alto deuolutis, & ſanguinem reijcientibus, ex aqua plantaginis, aut maioris ſymphyti, aut equiſeti: ſuccus illitus recentia uulnera glutinat, & oris ulcera ſanat. Vtriuſque folia, ſiue ſemen, ex uino decocta, & hauſta, auxiliantur à ſcorpione, Phalangioque ictis: quinetiam omnibus uenenis reſiſtunt. Succus illitus oculorum inflamma-

DENS LEONIS.

Intybi,& Cichorij uires ex Galeno.

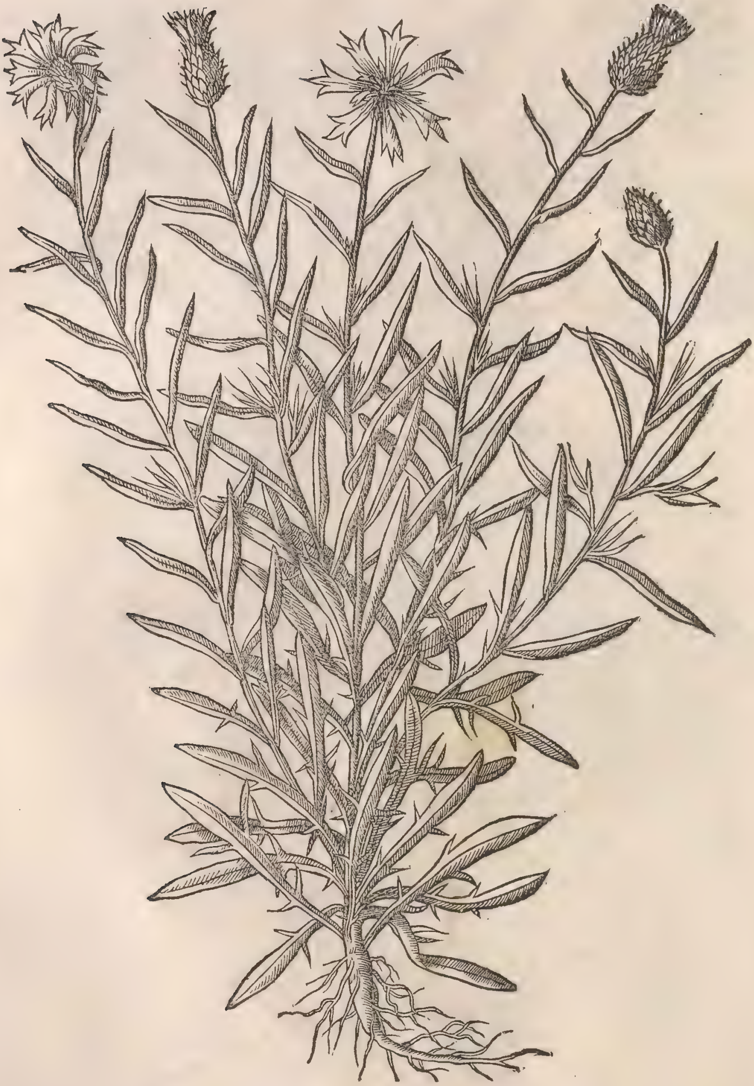
tiones tollit. Intybi,& Cichorij uires recensuit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Intybus olus est subamarum,& magis quod agreste est,quod ob id ipsum picrida,hoc est amaram,quidam nuncupant, quidam uerò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ,frigidæque temperaturæ,utrunque secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerùm utraque adstringentis qualitatis est particeps, uelut & chondrilla: nam & ipsa est seridis,seu intybi species. Et libro* VIII. *de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium,inquit,& Seris cibarij generis existunt: apud nos nanque rurales ambo hæc edunt & cruda,& cocta. Facultas horum olerum subfrigida est,& subamara,ac moderatè adstringens: & propter has qualitates,optima pharmaca calidis in temperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant,amplius & robur uisceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperque commissuras osculorum uenarum in sima uisceris parte ad eas,quæ in gibba sunt,extergent. Neque uerò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem*

CYANVS MAIOR.

humiditatem abſque adſtrictione, aut amaritudine poſſident, facere ſolent. Iuuare etiam uiſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi citra ſeroſorum, aut aliorum humorum uitiationem intemperies fiat per ſe, & cum humiditatis cuiuſcunque complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam ſi ſiccatu tuſa, quis potioni inſpergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa uiſcus, magnopere auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam ciunt. Vtilis autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt tum recens, tum exiccatus; ſed & ipſa olera exiccata, tuſaque, ac trita potui inſperſa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus ſatiuus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Hundebe, ſeu Endeba: Italis, Endiuia: Germanis, Endiuien: Hiſpanis, Endiuia: Gallis, Nomina. *Endiuie. Quæ uerò σέρις ἀγρία κιχώριον, & πικρὶς, Græcè, Cichorium Latinè uocatur; Italicè, Cichorea: Germanicè, Vueguueiß, & Vueguuartz: Hiſpanicè, Almerones, & Cichoria: Gallicè, Cichoree.*

CYANVS MINOR.

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

CHondrilla,quam aliqui cichorion,alij ſerin appellant,caulem,flores, & folia habet cichorio ſimilia . qua ex cauſa nonnulli ſylueſtris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt,uerùm tenuior tota eſt . In cuius ramulis,gummi maſtiches ſimillimum , magnitudine fabæ inueniri ſolet : quod cum myrrha tritum,& linteo appoſitum,inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit . Tuſa cum radicibus herba , adiecto melle , diuiditur in paſtillos : qui nitro admiſti uitiligines emaculant . Gummi inordinatos pilos replicat . Quod item tenera radix efficit,ſi intincta ſucco acus,pilis admoueatur : contra uiperas in uino pota proficit . Succus decoctæ,in uino,aut per ſeſe potus , aluum ſiſtit . Aliud habetur chondrillæ genus,

CHONDRILLA I.

genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulem ſucco madentem lacteo: radice tenui,[a] rotunda, læui, uegeta, flaueſcente, ſuccoſa. Cuius & caulis, & folia concoquendi uim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis, & cultis.

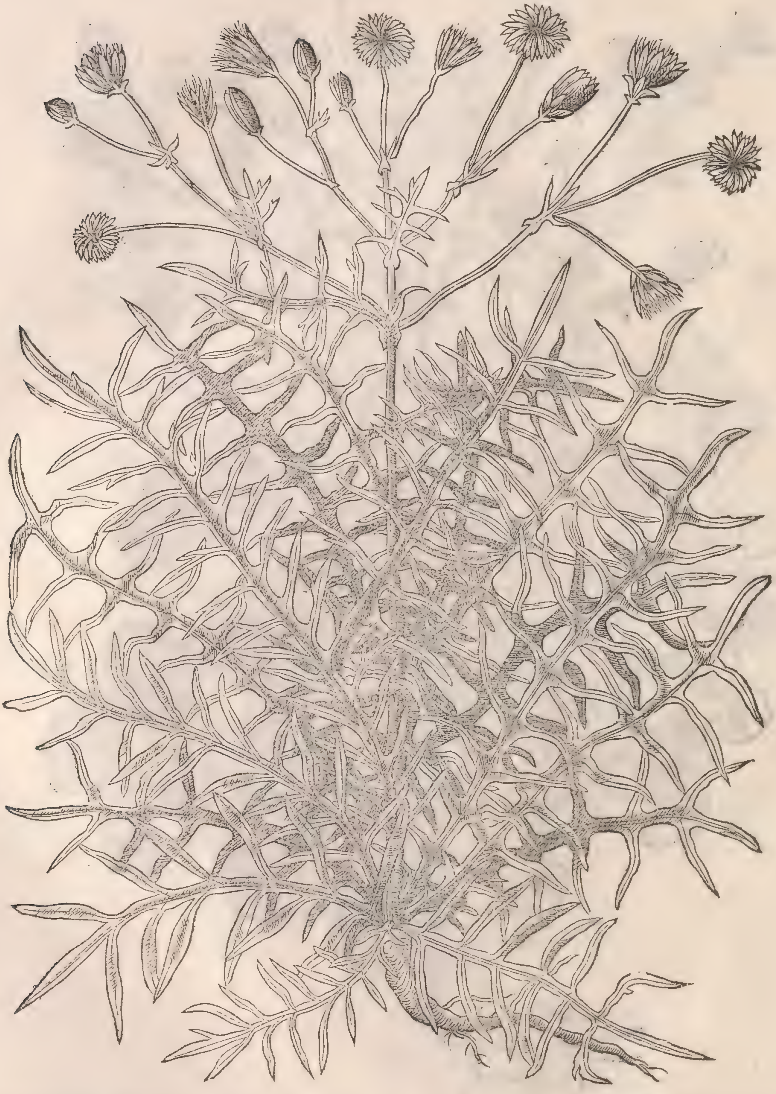
[a] Orib. ἐπ' ἄκρȣ κορυφὴν ἐχȣ́σα. i. in ſummo uerticẽ habens.

Chondrillæ utriuſque conſideratio.

Nimirum ſylueſtris cichorij ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamẽ folijs, caule, floribus, ac ſemine. Frequentiſſima hæc non modò in Hetruria; ſed etiã in uniuerſa Italia in cultis locis, ſcrobiũ aggeribus, & ſecus uias uireſcere, ac ſuo tẽpore floreſcere conſpicitur: nec minus etiam, quàm cichoriũ, in acetarijs recipitur, quãuis amarior ſit. Viſitur & alterũ genus huic nõ longè diſſimile, folijs tamẽ non ita in ambitũ laciniatis, nec adeò in mucronẽ deſinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præſertimq́ue radice redundat, à noſtris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam ſuis acetarijs pro cicho-

 rio

CHONDRYLLA III.

rio indifferenter admiſcent. Chondrillæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſimul de intybo, & cichorio diſſeruit, nihilque ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi ſit ſpecies. Veruntamen libro* II. *de facultatibus alimentorum non ſanè intybo, nec cichorio, ſed lactucæ Chondrillam ſimilem fecit.* Nomina. *Huic nomen Græcum* χονδρίλλη*: Latinum, pariter & Italicum Chondrilla: Arabicum, Candarel, Cadaron, ſeu Amiron: Hiſpanicum, Leitugas, & Lechugas dentre los planos: Gallicum, Lettron.*

Κολόκυνθα. CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVcurbita eſui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abſceſſus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam ſyriaſin uocant, in ſincipite illinuntur: oculorum inflammationes,

podagraſque

podagrasque refrigerant. Succus è ramentis tuſis per ſe, aut cum roſaceo infuſus aurium doloribus auxiliatur: aduſtiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ, & expreſſæ ſuccus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter reſoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infuſum, ſi miſtum ſub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CVcurbita ſatiua, quæ per æſtatem in cibum frequentiſſimè uario ſumitur apparatu, in triplici cenſetur genere, nempe longa, rotunda, & ſeſſilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma diſsimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. V.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed non comparandas ſupradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores, ac ſeſſiles, aptiſſimas quidem Cucurbitæ cõſideratio.

CVCVRBITA.

ad recipiendum tum uinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, & cadorum uice. Si uero cordi sit, ut fiant corpore uastiores, de media cucurbitæ parte semen inuerso seratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eo mulieres accedant: nanque earum contactu facilè elanguescunt incrementa uirentium. tantoque magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad semina seruantur, è primo seligantur prouentu, pendeantque in sua uite ad hyemem usque: deinde sublatæ insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facilè earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens uasculum aqua subijciatur, à quinque uel sex digitorum interuallo, ante posterum diem adrepentes cognoscentur descendisse. Sine semine nascentur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerentur. Hederaceis uirescit cucurbita folijs, sed amplis admodum, & subcandicantibus: flagellis formentosis, angulosis, & humi repentibus. Verùm ubi adminiculum nacta fuerit, illud facilè comprehendit clauiculis, quibus arbores, & pergulas scandit, ijsque sese implicat. Flores illi

CVCVRBITA INDICA.

albi grādioresq́;, & in ſtellæ ferè modū diuiſi, uerùm perpauci frugiferi. Noſcuntur hi facile, conceptu ſub ipſis extuberante. Sunt & alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam ueniſſe: unde Indicæ à pluribus uocitantur. Harum uaria habentur genera, magnitudine, facie, & colore differentia, referunt tamen omnes Melopeponum effigiem. Sed aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aliæ oblongæ, aliæ rotundæ, uario colore; quæ quidem omnibus notiores ſunt, quàm à me deſcribi debeant. Creſcunt folijs noſtratibus longè maioribus, firmioribusq́ue, aſperis, & rigenti pediculo adnexis, uitiginea facie. Sarmenta illi craſſa angulosa, aſpera, hirſutaque. Ea humi repunt, longo admodum tractu; atque etiam ſcandunt, & pergulas, & attegias opacant. Flores magni, lilij ferè effigie, aureo colore. Fructus decerpuntur Autumno, & aſſeruantur hyeme tota in culinis. Semen condunt magnum, amigdalini nuclei figura, in quo nucleus concluditur dulcis, & ſuauis. Sapor ijs ſubdulcis, non ut noſtratibus uſque adeò inſipidus: uerùm guſtui inſuaues ſunt, niſi præcipuis condimentis ſaturentur. Vulgarium cucurbitarum folia recentia iumentis illita, muſcas abigunt. Eadem mammis puerperarum adhibita, lac ſiccant. Oleum quod è cucurbitarum floribus paratur, ijs in eo diutius inſolatis, renum calores inunctum extinguit, & capitis dolorem ex calida cauſa ortum ducentem & præſertim febrientibus. Aridæ cinis ambuſta, & pudendorum ulcera ſanat. Cucurbitæ facultates ſcriptas reliquit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humidæ, frigidæq́ue temperaturæ eſt, utraque qualitate ſecundi ordinis. Quocirca ramentorum eius ſuccus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum roſaceo utentibus utilis eſt. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comeſta autem humida eſt, & ſitim propellens. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo inſuauis eſt, ſtomacho pernicioſa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut ſi quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam auſus eſt, pondus cum algore uentriculo incumbere ſit ſenſurus, ſtomachumq́ue euertet, & ad uomitum concitabit, quo ſolo ab urgentibus ſymptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaq́ue ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata eſt, aut frictam in ſartagine, aut aſſam omnes homines eſſe conſueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem ſaporis qualitatem habet: niſi quis eum quoque ſaporem nominare uelit, qui neque acris, neque ſalſus eſt, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifeſtè repræſentat, ueluti nec ipſa aqua. Ad huiuſmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id eſt, qualitatis expertia uocitare ſolent (Latini fatua, aut inſipida dicunt) quoquo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm ſit cucurbita, non immeritò uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis exceſſus conſtituta eſt, ob idq́ue ad quemuis exceſſum ex æquo duci poteſt. Proinde cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum, frigidumq́ue corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum rationem; qui ſcilicet citra adſtrictionem tales ſunt. Nec ſanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi ſolet non nunquam accidere, cùm aut uitioſè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Eſt aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamento, euenire ſolet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipſi, ni celeri deſcenſu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in ſe ipſa eſt, ſuccum in totum corpus alendi gratia digeſtum, expertem qualitatis guſtabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adſimilatur; ut ſi cum ſinapi ſumatur, ſuccus ex utroque in membra diffuſus acris efficietur cum manifeſta caliditate. Eadem ratione, ſi cum ſalſo quopiam eſitetur, ceu nonnulli in patinis cum ſalſamento inſtruunt, ſalſum in corpore humorem generabit. Eſt porrò ſic apparata cibus longè ſuauiſsimus, ſi ſalſamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd ſi cum malis cotoneis elixa, decenterq́ue condîta fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. Aſſa autem, uel in ſartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam ſibi ualentem uim adſciſcit, uti nec cùm in iure ſimplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem ſibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia ſunt, acribus, aut acidis, auſteriſúe, aut ſalſis permiſceri ſaporibus poſtulant, ſi quis & cum uoluptate ea ſumere, & nauſeam cupiat euitare. Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολοκυύθα ἐδώδιμος, appellatur: Arabibus, Haraba, Hara, ſeu Charba: Italis, Zucca: Germanis, Kurbß: Hiſpanis, Calabazza: Gallis, Vne courge.

Cucurbitę facultates ex Galeno.

Nomina.

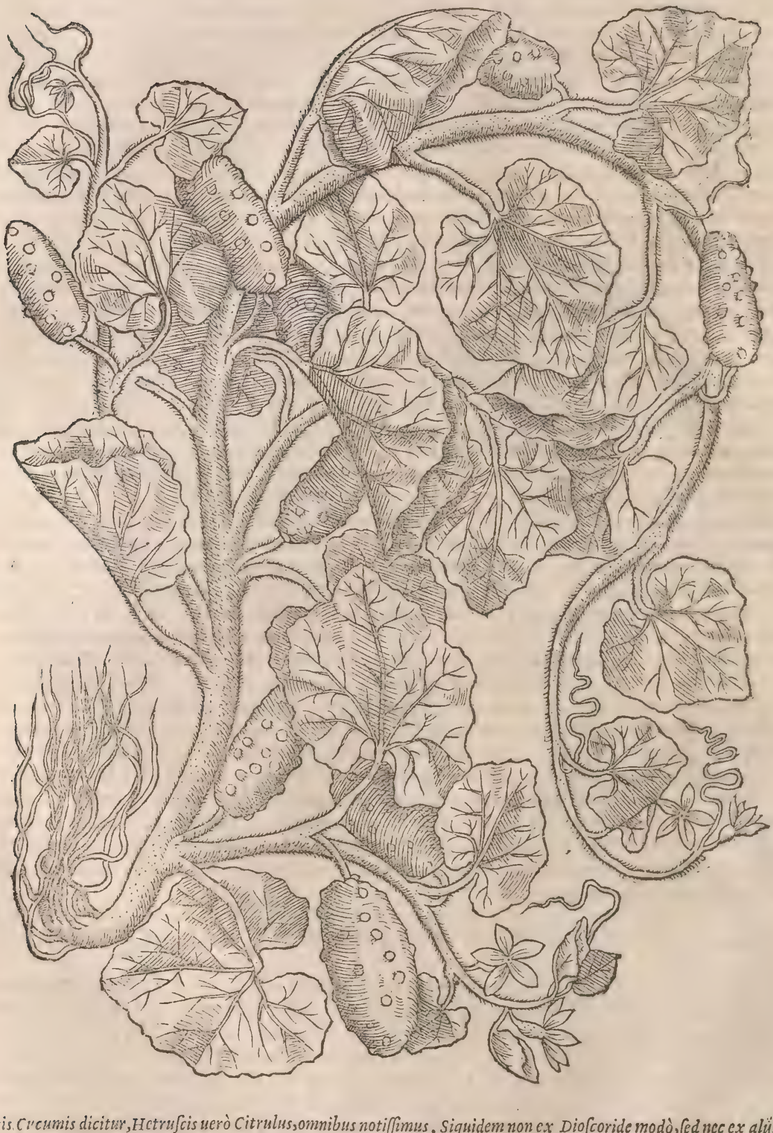
Σίκυς ἥμερος. CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SAtiuus Cucumis aluo, & ſtomacho perquàm utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non ſentit: ueſicæ prodeſt: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè urinam mouet: cum lacte, aut paſſo, ueſicæ exulcerationibus ſubuenit. Illita cum uino folia, morſus canum ſanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis urinam cit: inflammationes oculorum illita ſedat. Ramenta eius contra aduſtionem infantium, quam ſyriaſin uocant, ſincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum ſemine, adiecta farina ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix ſicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, uomitionem mouet. Si quiſquam moderatè ſecundum cœnam uomere cupiat, geminis obolis ſit contentus. Sanat quoque illita cum melle, ulcera concreta in modum faui, quæ ceria uocant.

QVanquam Græci (ut Galenus eſt auctor libro II. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponum genera Pepona nominant, peculiariter tamen σίκυος, nomine, quo præſens caput inſcribitur à Dioſcoride & Galeno ſecundo libro de alimentorum facultatibus, ſtatim poſt Pepones, & Melopepones id tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni poteſt, an hîc reddat Dioſcorides noſtratis Hetruſci Cucumeris uires, qui alijs Italiæ populis Anguria uulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Inſubribus, & Venetis

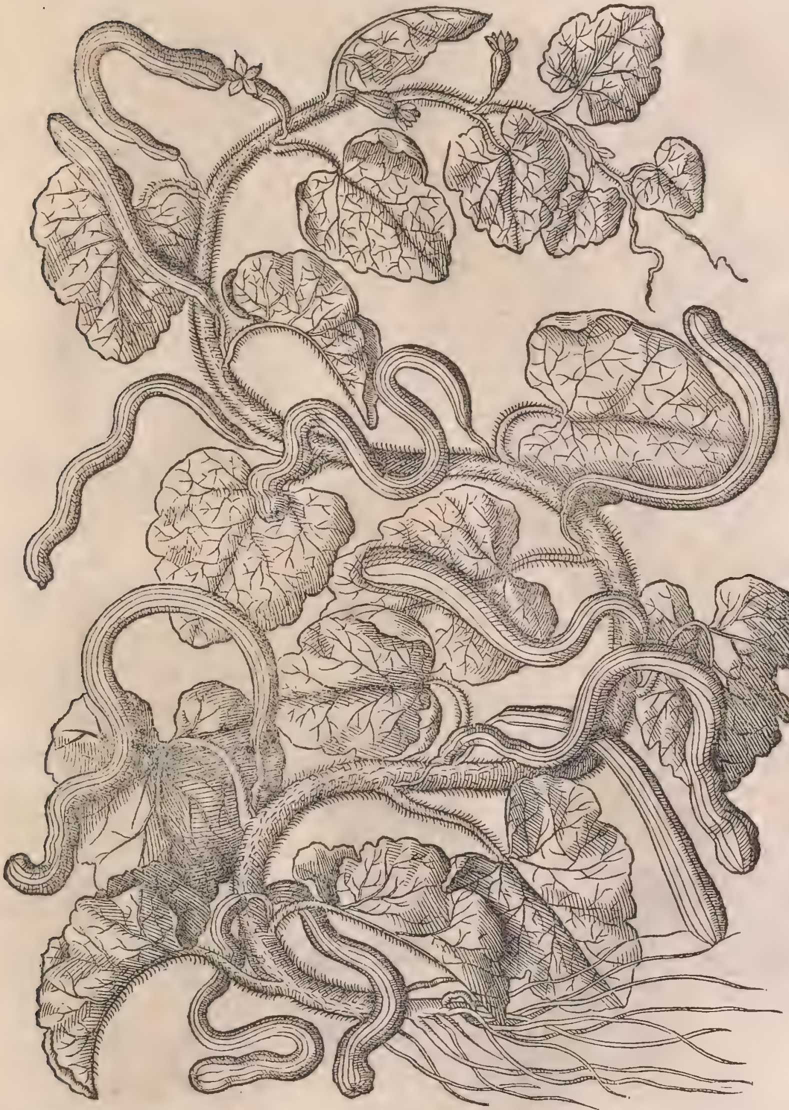
Cucumeris conſideratio.

CVCVMERES.

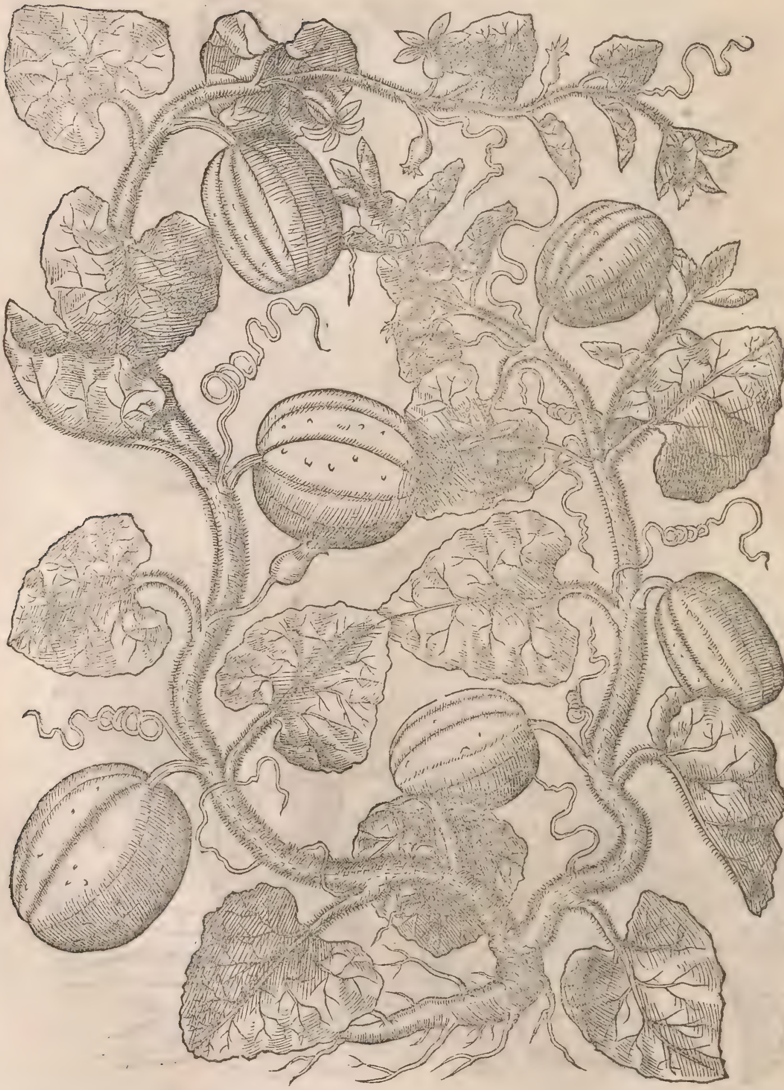
tis Cucumis dicitur, Hetruſcis uerò Citrulus, omnibus notiſſimus. Siquidem non ex Dioſcoride modò, ſed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυος appellatus, notis ullis repræſentet. Sed quòd Græci σίκυος uocabulo noſtratem Citrulum, & Inſubrium Cucumerem ſignificent, facilè conijci poteſt ex ipſo Dioſcoride. Quippe qui lib. IIII. *Cucumerem ſylueſtrem aſſerat fructu ſolo, quem oblongis glandibus non diſſimilē parit, à ſatiuo diſsidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac ſarmentis ſatiuum prorſus referat. Verùm cùm huic ille per omnia reſpondeat, quem nos Citrulum, alij uero Cucumerem dicunt, non poſſum non liberè pronunciare, Dioſcoridem hîc citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires deſcripſiſſe. Quamobrem hac in hiſtoria apertè hallucinari Braſauolum putamus, quòd procul dubio exiſtimauerit, ueteres Græcos, præſertimque Dioſcoridem, σίκυος appellatione anguriam, uel Hetruſcorum cucumim repræſentaſſe. Quandoquidem aſſignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui li.* XIX. *cap.* V. *Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi: in prouincijs quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copioſiſſimi Aphricæ, grandiſſimi Mœſiæ. Viuunt hauſti in*

CVCVMERES LONGI.

ſti in ſtomacho in poſterum diem. Quod proprium eſt citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Inſubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cùm aqueæ ſint ſubſtantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem ſenſere, ingeſtæ facilè à uentriculo labuntur. Quod noſtratibus citrulis, & Inſubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoſo, frigidoque ſucco referti ſint, ob idque concoctu perquàm contumaces habeantur, non niſi poſt longum tempus à uentriculo deſcendunt. Ad hæc (ut citato loco ſubdit Plinius) Cucumeres, in fiſtula flore demiſſo, mira longitudine creſcunt. Atque ijdem in tantum odêre oleum, ut ſi è uite pendentibus uas olei ſubijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod anguriјs, quæ ſphericam formam referunt, minimè euenire poſſe comperio. Videmus præterea Citrulos noſtrates adhuc florentes in fiſtulas coniectos mira longitudine creuiſſe. E quorum ſemine qui poſtmodum orti ſunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius auctor eſt) uſq; ad alios penè prouentus: & id quidem non ſolùm muria fit, ſed & ſcrobe opaco in loco arena ſubſtrato, fœnoque ſicco opertos, ac

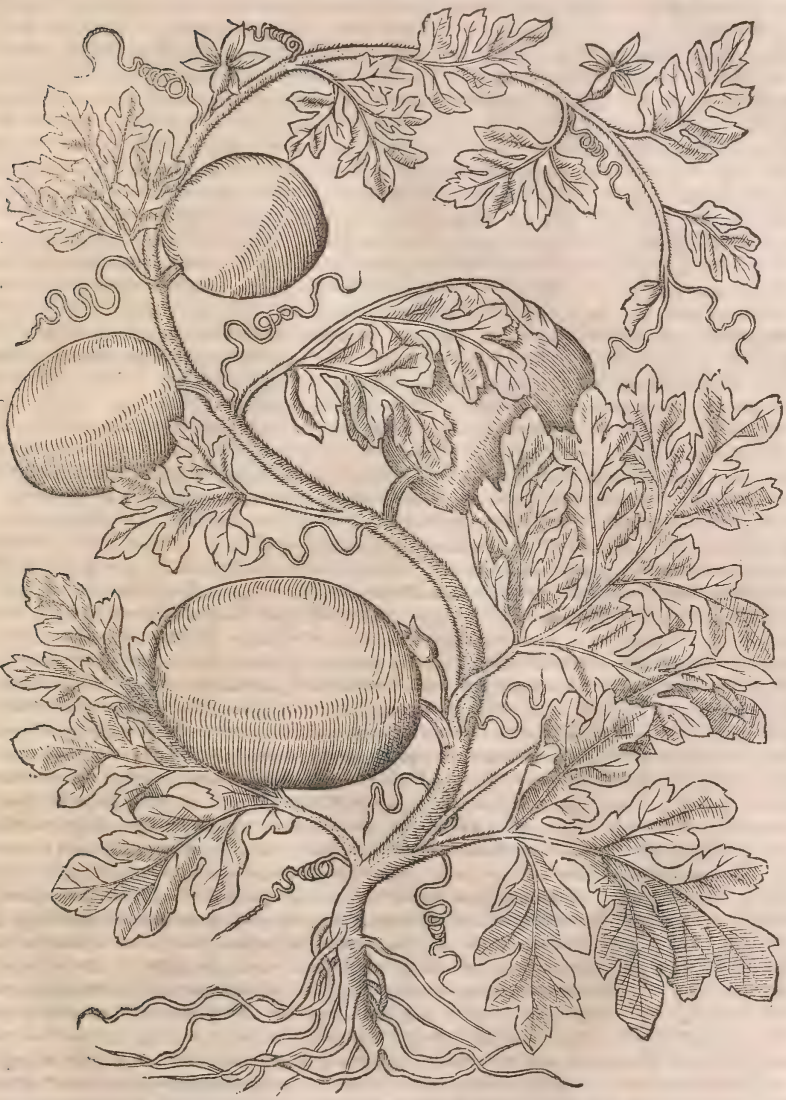
MELOPEPONES.

tos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt. Hyemem odêre omnes, & frigora: die sexto, uel septimo à satione prodeunt. Tenerrimi autem, ac iucundissimi fient, si semen ante sationem lacte fuerit maceratum. Qui uerò praecoces habere uolunt, confecta bruma, stercoratam terram in cophinis habeant, ibique semen condant, & modicum praebeant humorem: deinde cùm enata semina fuerint, tepidis diebus, & insolatis, iuxta aedificia sub diuo ponant, & omni à uento protegãt. Caeterùm frigoribus, ac tempestatibus sub tectum referant, idque tandiu faciant, quousque aequinoctium uernum conficiatur, & nulla amplius reliqua sit pruinae suspitio. Postea totos cophinos dimittant in terram. Sic enim praecoces fructus habebunt. Recens cucumis in tenues particulas sectus, & impositus, quascunque inflammationes sedat, quinetiã in ardentibus febribus ariditatem linguae aufert, si frequenter in ore retineatur. Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis sint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno libro II. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone

Peponum, & melopeponum consideratio.

ANGVRIAE.

gò Pipone uocant. Verùm enimuero cùm aſſerat Galenus, quòd pars intima carni ſemen incluſum tangens, cùm in Peponibus edendo non ſit, in Melopeponibus paßim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi ſtatuere nequeam, neque inuenire poſſim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriuſque generis, tã ſcilicet Peponũ, quàm Melopeponũ carnea pars ſemen continens eſtur, & nõ eſtur, prout fructus ij, plus, minusúe maturitatis fuerint adepti: nã utriſq; cùm ultimã ſenſerint maturitatem, id ſupremæ carnis unà cum ſeminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & inſuaue reperiatur, nuſquam comeditur. Quod tamen utriſque minus maturis, non euenit: eaque propter extractis prius ſeminibus eſtur tota eorum caro. Hæc igitur tametſi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum noſtrates Melones intellexiſſe, ſi modò ipſe eorũ unquam habuit notitiam. Dixi ſententiam meam, quam ijs ruminandam relinquo, qui Vipereo ore non ſunt. Siquidem nihil tam dulce, tam ſuaue, tam bonum, tamque proficuum reperitur, quod uenenatis labijs non amareſcat. Cæterùm quid per

Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hactenus habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Nanque Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuisse. Eas equidem nunquam uidisse, uel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus, quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperàm, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse uidetur. Sed ad nostros pepones iam uenio, qui tametsi notiores sint, quàm à me explicari possint, non ob id tamen eorum historiam mihi haud describendam putaui. Serpit itaque melopeponum, aut peponum planta (liceat nobis eos quouis modo appellare) longis ac uiticulosis sarmentis, cucumeris modo, folio uitigineo, minoribus tamen incisuris, scabris, hirsutisque, floribus luteis, fructu grandi, humani capitis instar, & sæpe longè maiori, cortice cartilagineo. Non omnibus idem est color. Nanque alij herbaceo sunt colore, alij pallido, nonnulli flauo, quidam albo, plerique cinereo. Sunt qui tota cute textura quadam reticulari, magno naturæ artificio proueniant. Striati ferè sunt omnes, prominentibus circumquaque toris, in uertice, & umbilico coeuntibus. Interna pulpa gustui suauis, uersicolor tamen. In altero enim genere rubet, in altero albicat, aut ex albo rufescit. Qui præstant (plurimi sunt, qui nulla commendantur gratia) præter odoris iucunditatem, dulces, & suaues sunt; semen in utero gerunt copiosum, oblongum, albo contectum putamine, in quo dulcis concluditur nucleus. Gaudent læto, & aprico solo, ac etiam libertate, qua possint ultrò uagari. Rigari uolunt, ubi pluuiæ defecerint: ubi uero fructus concoqui cœperunt, pluuiæ ijs aduersissimæ sunt, ijs enim tristantur, & ignaui, insipidi, & ingrati redduntur. Atqui mirum sanè est, ut inter complures, qui ex eadem proueniunt planta, pauci præstent, cæteris insuauibus redditis. Bonitatis inditium præbent, qui odoratiores habentur, quibusque crassior fuerit pediculus, quin etiam ponderositas præstantiæ argumentum est. Sunt qui rosarum, qui moschi odorem spirent, olitorum mangonio; seminibus ea parte, qua germinant, parumper apertis, & in rosacea stillatitia aqua maceratis, quæ moscum exceperit. Est & genus, quod tota ferè hyeme asseruatur, postquam decerptum est, flauo colore, hos Hetrusci Melle, saccharoñe condiunt, citriorum pomorum more. Vertêre quoque mulieres melopepones in suum usum, formæ concinnandæ gratia. Iis itaque in particulas sectis, Ari, & brioniæ radices addunt, quinetiam limonium succum, conijciuntque in alembicum. Deinde caprilli lactis id addunt, quod hæc omnia superet, & in aqua feruentis balnei distillant, & aqua, quæ fluxerit, faciem concinnant. Semen in medicamentis suum quoque habet usum. Cremor enim ipsius lacteus febrientibus utiliter propinatur ex hordeacea ptisana; siquidem non solùm refrigerat, sitimque extinguit, sed oppilationes tum iocinoris, tum uasorum expedit, & urinam prouocat. Datur item tussientibus, tabidis, & marasmo affectis. ac etiam in urinæ ardoribus, additis uesicariæ pastillis; aut dulcis radicis succo, mumiæ momento, & gummi Arabici, & tragacanthæ non nihil. ualentius tamen proficit, si accedat seminum papaueris cremor, & baccharum Halicacabi, & maluæ decoctum. Sed de peponibus, & melopeponibus nostris hactenus. Reliquum nunc est, ut de Anguria, quam Dullaha appellat Serapio, quoque disseramus. Est itaq; Anguria planta, folia ferens colocynthidis medicamentosæ, maiora tamen, aspera, & per ambitum diuisa: caulem sarmentosum, humi repentem, ut cucumis, & pepo. Florem edit aureum, fructum magnitudine mirum in modũ extuberantem, ponderosum, subrotundumque: Cortice læui herbaceo colore, maculoso tamen, & ea parte, qua humi iacet, albicante, carne intus humida, aquosa, in quibusdam prædulci, in nonnullis autem subacida, insipidaúe, sitique extinguendæ perquàm idonea. Semen concludit latum, peponum duplo maius, cortice solidiori, & nucleo grandiore. Est quoque seminis in colore differentia, quod uni nigrum, alteri rubrum innascatur. Decerpitur fructus, & diu quoque asseruatur in horreis. Tritici enim aceruis insidens, non solùm a putredine tuetur, sed coquitur, si immaturus decerpatur. Frigidus est, & humidus, ordine secundo, siti arcendæ aptissimus. Quo fit, ut Itali ardente Syrio eius pulpa interna se refocillent. Confert adurentibus febribus, & linguæ ariditati quàm maximè. Acutos humores uincit, & ijs præsertim auxiliatur febrientibus, qui humorum malignitate magis, quàm abundantia scatent. Siquidem Anguria (ut Serapioni placet) aluum in principio fortiter non citat. Ideoque illis conuenit, qui tenuis, & imbecillis sunt temperamenti, macri, & exangues: Etenim ijs alterantibus magis opus est, quàm ducentibus humores. uerùm quamuis id effici possit acidis medicamentis, insipida tamen, quæ nonnullam dulcedinem habent (ut Anguria) hisce in casibus longè magis conueniunt. Impossibile enim est, quin acida, & quæ cum ipso aceto parantur medicamenta, incidant, & attenuent. Id quod imbecillia corpora, macra, & exanguia, haud quaquam sustinere queunt, quod eiusmodi acidæ potiones maciem augeant, & uentriculum lædant. Atqui etiam ubi quispiã acida adstringentia propinauerit, impossibile quidem uidetur, ut non obstructiones augeantur, si eæ in iocinore, & eius meatibus extiterint. Etenim acida, & adstringentia medicamenta exiccant, & nihil prorsus humectant. Porrò insipida, & quæ crassæ sunt substantiæ, quibus aliqua (ut in Anguria) dulcedo insit, suo quidem temperamento humectant, ac simul refrigerant, generantque in ipso iocinore sanguinem aquosum, qui flauæ bilis feruorem, & malitiam coercet, tam in iocinore, quàm in uenis. In calidis regionibus Anguria suauior prouenit. Ideoque Circa Romam, in Campania, Apulia, Calabria, & Sicilia, præstantiores habentur, & mole uastiores. Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est; qui uerò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusoque, atque cribrato, uice pulueris abstersorij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam desiccantis, idque in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de

Fuch. error.

Cucumeris uires ex Galeno.

Cucumeribus

Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoque non facilè, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè, affatimque ijs se explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcunque crassum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eam, qua uenæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi edulijs, quantùmuis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimque post longum tempus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi uim: ideoque urinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atque in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitiosum humorem, potissimum quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquàm ad corruptionem peruenit, uomitioni quoque idoneus est: largiusque ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, super mandat, omnino uomitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item urinam prouocant, tardiusque deorsum descendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, ut pepones, officiunt. Hæc ille. Cæterùm prætermittendum mihi non duxi, quin legentes admoneam, esse impostorem, qui me redarguat, quòd scripserim, hoc nomen σίκυος cucumerem tantùm designare, quòd reuera id generale sit nomen omnium horariorum fructuum; uidelicet peponum, melonum, cucumerum, anguriarum, & cæterorum generis eiusdem. Vtque hæc comprobare uideatur, Galenum adducit libro secundo περὶ τροφῶν δυνάμεως, quippe qui scribat, negare medicos nonnullos, fructum, qui pepon dicitur, simpliciter appellandum πέπονα, sed cum additione σικυοπέπονα, idest peponem cucumeralē, ac si πέπον ex genere τῶν σίκυον esset. Id quod minimè Galenus affirmauit, sed potius reprobauit his uerbis. Medici quidam non simpliciter nominare uoluerunt peponas, sed totum id σικυοπέπονα nominare oportere contenderunt. Nos uerò in præsenti sermone de eiusmodi non laboramus, ut quæ ad medicinam nihil conferant: multo enim satius est, rem dilucidè interpretari, quàm huiusmodi anxia disquisitione doctrinam obscurare. Tum porrò clarissimè explicabimus, cùm uocabula uulgò maximè usitata eligentes, ipsorum significationem seruauerimus. Hæc ille. quibus palam est, nebulonis illius imposturam, sibi longè magis aduersari quàm mihi. nunquam enim negaui, nomen σίκυος ad illa omnia generaliter referri posse, sed dixi, peculiariter Dioscoridi uulgarem tantùm cucumerem designare, quemadmodum quoque Galeno, apud quem nusquam me legisse memini, nomen σίκυος, aliud designare, quàm cucumerem. Ideoque de cucumeris alimento scripturus eodem libro, postquam de Peponibus, & Melopeponibus egit, περὶ σίκυον, idest de cucumere, quos alio nomine appellare non potuit, peculiare caput instituit. Id quod etiam fecit lib. octauo de simplicium medicamentorum facultatibus ubi de domestico, & syluestri cucumere egit. Σίκυς ἥμερος Græca uoce, Cucumer satiuus Latina uocatur: Arabica, Chathe, seu Chetha: Italica, Cocomero, & Cedruolo: Germanica, Cucumeru: Hispanica, Cogombro: Gallica, Cocombre. At πέπων Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca, seu Bathiech: Italis, Mellone: Germanis, Pfeben, & Melaon: Hispanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè nominatur: Arabicè, Dullaha: Germanicè, Gurchen: Hispanicè, Cogombro: Gallicè, Cogombre.

Peponum uires ex Gal.

Melopeponũ facultates ex Galeno.

Nomina.

Θρίδαξ. LACTVCA. CAP. CXXIX.

LActucæ satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: uerùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & ueneri refragatur. Ipsæ uerò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, uim quandam nanciscuntur succo, aut lacti syluestris lactucæ similem.

Θρίδαξ ἀγρία. LACTVCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

SYluestris lactuca satiuæ similis est, sed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & asperiora. Amaro gustu est, & uiribus [a] aliquantum papaueri similis: unde lacteum eius succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa somnum allicit, doloris leuamentum præstat, menses trahit: contra scorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm satiuæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac uenerem arcet. Succus ad eadem ualet, sed uiribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, ut in alijs liquaminibus moris est, insolatum.

[a] Cat. κατὰ πᾶσαν scilicet δύναμιν. i. secundum omnẽ facultatem. Meũ, & Drag. κατὰ πᾶσαν. Idest secundũ omnem.

LACTVCA CRISPA.

Lactucæ consideratio.

LActuca satiua herbarum ferè omnium uulgò notissima est. Cuius etsi plura, ac diuersa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æstate tota conspici potest; non ob id tamen existimandum est, quòd ea uiribus, & facultatibus inter se differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem folijs crispa, teneráque inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula, ac lactescens habetur? Est etiam quam à lato caule laticaulem, & à rotundo rotundicaulem, & quam sessilem, quòd humi procumbat, appellauerint Græci. Nos uerò in capitatam, rotundam, & crispam diuidimus. Differunt etiam foliorum colore, nam alia saturatè uiridis est, alia subuiridis, alia subcandicans, & quæ cruentis maculis sit respersa, quam è Cipro allatam ferunt. Crispa folijs exit crispis, Intybo maiori similibus & per ambitum laciniatis. Rotunda in orbem spargitur, rotundioribus folijs, tenerioribusque unà sese stipantibus. At capitata, seu sessilis, folijs parum à rotunda differt, sed in globum folia circumuoluuntur, & extuberant brassicæ capitatæ modo. Est & quartum quoddam genus, cui in cibis prima laus, Ro-

manum

LACTVCA FLORESCENS.

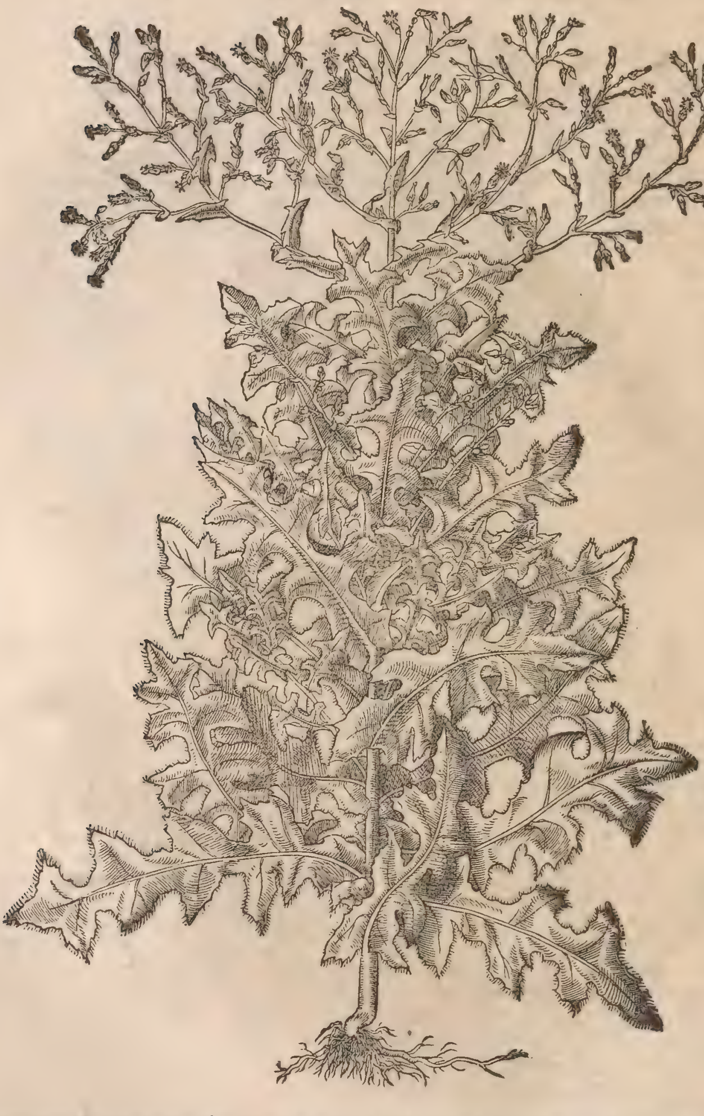

manum uulgò uocatum,folijs maioribus,pinguioribus,uiridioribusque. id in ouatum caput extuberat, ubi in cacumine ligetur. & cæteris tenerius, albiusque euadit, & præſertim ſi terra circumducatur ad cacumen uſque. Tenereſcit enim hoc mangonio mirum in modum, & candidius, & palato gratius redditur. Caulem edunt omnes albicantem, lacte prægnantem, & in ſummo brachiatum, folijs plenum, in acutum tendentibus, quæ ſeneſcentes amarorem contrahunt. Flores in ramuſculorum cacuminibus prodeũt lutei, qui tractu temporis papposi effecti, in aurã reſoluuntur. ſemen omnibus oblongum, in acutum deſinens, colore non ſolùm albo, ſed etiam nigro. Naſcitur quarto, aut quinto die à ſatione, & adulta transponitur. Olim Lactuca ultimis apponebatur menſis. Ideoque inquit Martialis ille Epigrammaticus:

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes?

Lactucæ ſuccus ex roſaceo fronti, & tẽporibus illitus, non ſolũ febr.ẽtibus ſomnũ conciliat, uerũ etiã capitis dolorẽ mulcet.

LACTVCA SYLVESTRIS.

Gargarissatur idē utiliter ex punici mali succo, ad colūnellæ inflāmationē. Testiculis illitus nocturnas pollutiones cōpescit, & seminis profluuiū, & præsertim addito caphuræ momento, sed Venerē restinguit. Idē præstat epotū semen, è papauerini seminis cremore haustū; nec minus urinæ ardoribus opitulatur. Cauendus autē lactucarū usus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosisq́; sed ijs maximè, qui procreandis liberis dant operā.

Lactuca syluestris.

Syluestris in cāpestribus nascēs, facilè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine, & folio satiuam iam flores, & semina proferentem æmuletur: uerùm gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Meminit huius Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, sic inquiens. Syluestris lactuca folio breuior, quàm satiua est, idq́ue consummatum aculeatur, & caule simili modo breuiore perficitur, succum acrem, ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.

Lactucæ uires ex Gal.

Satiua (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq́ue olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) uerùm maxi-

mè

mè secundum aquæ, ut sic dicam, fontanæ frigiditatem : proinde ad calidas phlegmonas accommodũ est, & ad parua, & leuia erysipelata : non tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu geniture profluuium cohibet : quamobrem etiam ijs, qui libidinosis somnijs uexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cuius quoq; colligitur succus, argema, & caliginẽ expurgans: ad adustiones etiã cũ lacte mulierum inungitur. Et lib. I I. de alimen. facul. Plerique medicorũ (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus, autũnalibus fructibus, prætulerũt. Nã inter ipsa aliud melioris succi nõ inuenias. Quod porrò nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuã ei laudem cedit: & si ita se re uera haberet, non modò nulli olerũ; sed ne optimi quidẽ succi, ac maximi nutrimenti edulijs esset secundũ. nẽpe sanguinem aiunt lactucã generare. Quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametsi prudentius obijciant, longius tamen alijs à uero absunt. quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quòd meritò quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quòd plurimum quidem sanguinis, aliorum uerò succorum nullum producere sit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest : quippe cùm uescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucissimum sanguinem, & uitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec uitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipsa uescuntur. Aestate autem, cùm in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsonijsúe, præsertim ijs, quæ caseo constant. Plerique etiam antequàm excaulescat, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, uideretque post mandi à me citra magnam molestiam non posse, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os uentriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis utebar. Cùm autem ad prouectam ætatem peruenissem, olus hoc contra quàm in iuuentute, somnum iam studio, & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me assuefeceram, declinante iam ætate, ipsa ex se insomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod unicum mihi præsentissimum remedium lactuca uespere commanducata semper fuit. Lactuca sic Latinis, θρίδαξ Græcis appellatur : Mauritanis, Cherbas, seu Chas : Italis, Lattuca : Germanis, Lattuck : Hispanis, Lechuga, aut Alfalsa: Gallis, Laictue. Nomina.

Γιγγίδιον. GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

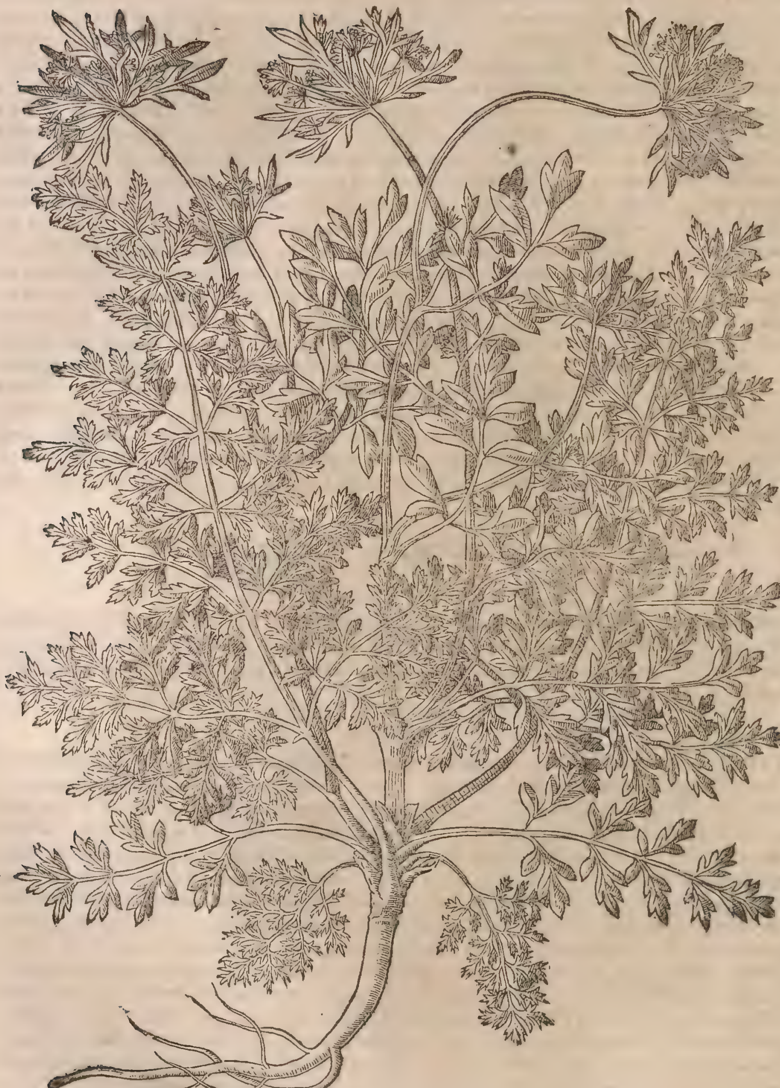
GIngidium, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est syluestri pastinacæ similis, tenuior, & † amarior: [a] radice parua, candicante, subamara. Olus hoc crudum, coctum, conditumve estur, magna stomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex uino potum uesicæ prodest.

† Antiquus codex. μικρότερον .i. minor.
a Meum, & Drag. ῥίζαν πικρὰν .i. radicẽ amaram.
Cat. ῥίζιον πικρίζον .i. radicẽ paruã amarã.

NOn potui unquam eorum subscribere opinionibus, qui plantam Cerofolium uulgò uocatam, Gingidiũ esse censent, ut in alijs commentarijs nostris antea editis differnimus. Quare & Fuchsii, & Ruellij sententiam improbauimus. Nunc autem certò primùm animaduerto, me hac in re haud esse hallucinatum; habita, & inspecta legitimi Gingidij planta, quam è Syria allatam mihi misit Iacobus Antonius Cortusus, Patritius Patauinus, Vir ut omni humanitate clarus, ita rei plantariæ indagator acerrimus, unà cum altera planta peregrina, quam ipse Visnaga uulgò uocari significauit. Cuius hîc quoque imaginem expressimus. Est itaque GINGIDIVM *pastinacæ syluestri haud absimile, amarius tamen ; caule ramoso, rotundo, sesquipedali, striato, subnigricante, geniculatoque, umbella in cacumine alba, minoribus circunquaque comantibus folijs. è floribus semen prodit, quo maturescente, umbellæ in sese contrahuntur, ut in Pastinaca, & tactu glutinosæ sentiuntur. Radicem habet candicantem, palmari longitudine, subamaro sapore. copiosum in Syria prouenit, unde in Italiam aduectum semen iam in hortis seritur. Non desunt, qui uelint* VISNAGAM*, uel ipsum legitimum esse Gingidium, uel eius alterum genus, quod folia quadantenus magis Pastinacam referre uideantur. Sed mihi non arridet eorum opinio, quòd planta sit pastinaca longè maior, et grandes robustasque faciat umbellas, adeò ut festucæ, siue pediculi, qui illam conficiunt, pro dentiscalpijs iam multis in usum uenerint. Ego quidem ipsam potius maiorem pastinacam uocarem syluestrem, siquidem non solùm notis omnibus pastinacam refert, sed etiam uiribus. Cæterùm ut de planta, quam uulgò Cerofolio uocant, aliquid dicamus, cùm & ipsa in ciborum usum ueniat, & suas quoque habeat in medicina uires; ita hîc de ea differemus. Est Cerofolium planta nemini non nota, passim in hortis nascens, fragilis, ac tenera, senis ab uno pediculo emergentibus folijs, uulgaris petroselini modo, per ambitum incisis: caulibus sesquicubitalibus, pinguibus, subrufescentibus, inanibus, geniculatis, umbellam in summo caule gerit albis flosculis ornatam, è quibus tenuia rectaque oriuntur cornicula, plura, ex uno pediculo prodeuntia, pilosa, rufescentiaque, & in cacumine aculeata; in quibus semen longiusculum concluditur, pullo colore. Radix illi breuis, in plures diuaricata fibras. Tota planta dulcis est, & odorata, acriusculo quodam accedente sapore, uix ferè sensibili, quo fit, ut alijs oleribus addita, ea gustui gratiora reddat. Cherephylli meminit Plinius libro decimonono cap. 8. sic inquiens: Rursus alio comitatu æquinoctio Autumni seruntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cerephyllon, quod pæderota Græci uocant: & acerrimum sapore, ignei effectus, saluberrimum corpori. Verùm Plinij cerephyllon cerofolium nostrum esse non potest, quòd hoc nostris hortis familiare, tam uehementi acredine non sit præditum. Nec crediderim illud idem esse eidem Plinio secundum Acanthi genus, quòd is libro, & cap. 22. pariter Pæderotam uocari scri-* Gingidii consideratio.

Xx 4 bit,

GINGIDIVM.

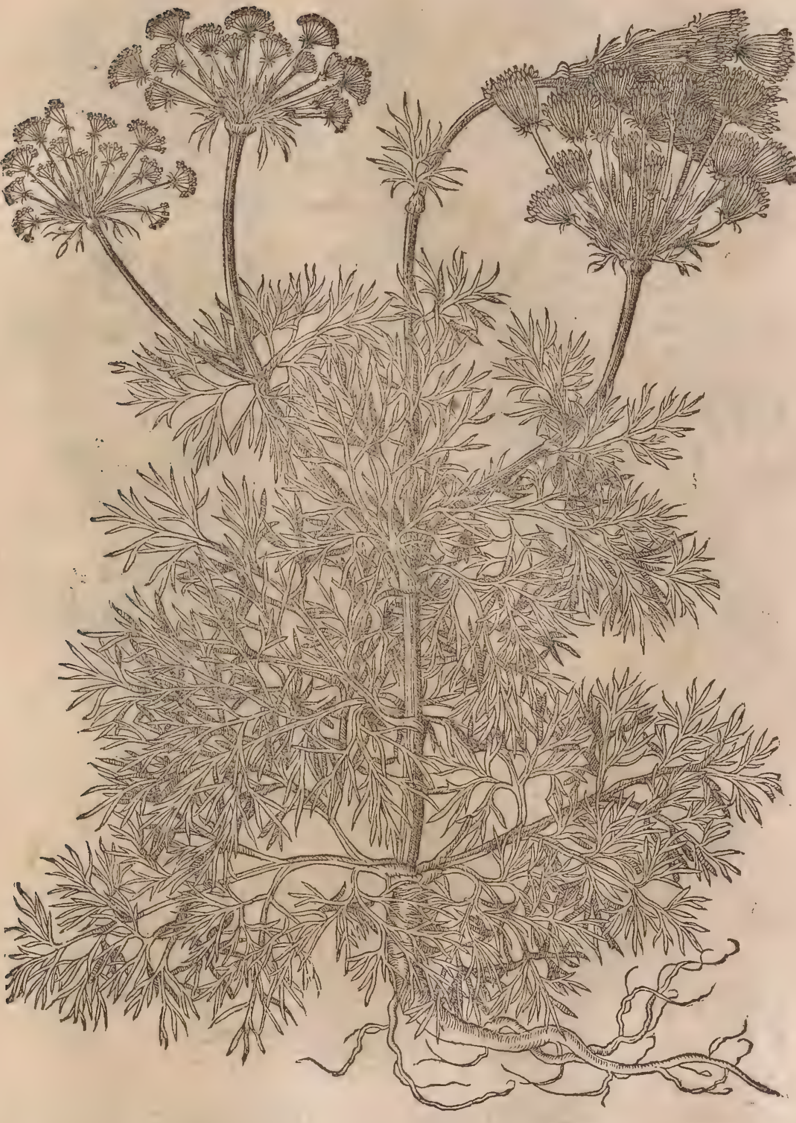

Gingidij uires ex Gal.

bit, cùm Acanthus omni prorſus acredine uacet. Meminit Gingidij Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum his uerbis. Gingidium ſicut guſtu amaritudinem, & adſtrictionem præfert, ſic temperamento quoq; ipſo caliditatem & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem deſiccatorium eſt. Sed enim ſtomacho amicum eſt, utpote non paruam obtinens adſtrictionem. Quamobrem non admodùm conſpicuam caliditatem poſſidet: ſecundo autem receſſu deſiccat. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus ſic inquit. Plurimum in Syria Gingidium naſcitur: eſturq́; ſimiliter ac ſcandix apud nos. Stomacho mirè utile ſiue crudum, ſiue elixum libeat ſumere: longioris autem decoctionis impatiens eſt. Nonnulli ipſum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multò magis ita ſtomachum iuuat. Cum aceto ſumptum faſtidioſos ad cibum inuitat. Perſpicuum uerò eſt, quòd hæc herba medicamentum potius eſt, quàm alimentum.*

Quippe

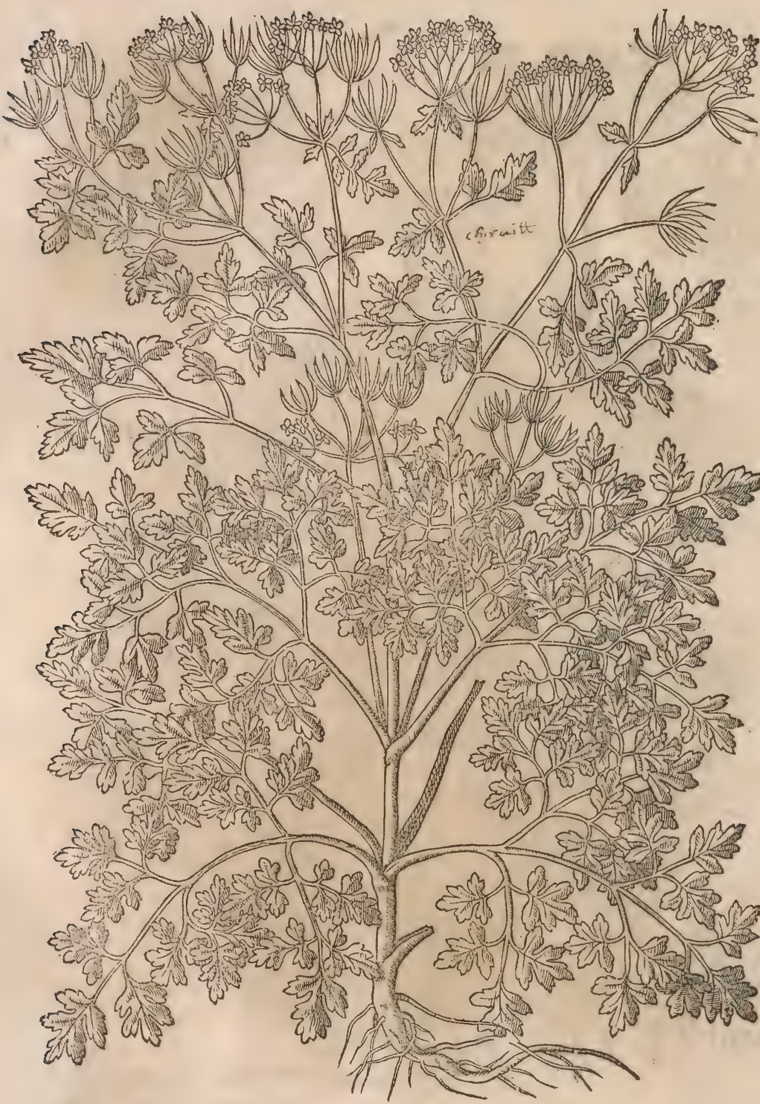
VISNAGA.

Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quòd in ipso eæ amaroris, & adstrictionis qualitates gustu haud manifestè deprehendantur. Quod Græci γιγγύδιον, Latini similiter Gingidium uocant: Itali, Gingidio: Germani, Koerffel, & Kerbelkraut: Galli, Cerfueil. Nomina.

CEREFOLIVM

CEREFOLIVM.

Σκάνδιξ. **SCANDIX. CAP. CXXXII.**

SCandix, ſylueſtre olus eſt, amarum, ſubacre: quod crudum, coctumve manditur: ſtomacho, & uentri utile. Decoctum in potu, ueſicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis conſideratio.

QVanquam Scandix antiquis rei herbariæ ſcriptoribus ſtirps fuit notiſſima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum uſu haberetur alijs admiſta oleribus; cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides ſit abhibenda, qui Scãdicem notis aliquibus, uel lineamentis deſcripſerit, neſciuerim profectò quónam pacto, quáue ratione affirmari poſſit & in Italia Scandicem naſci, & pariter dignoſci à compluribus. Cæterùm ſcribit Hermolaus uir doctiſſimus, & in ſtirpium hiſtoria omnium ſuæ ætatis facilè primus, ſe uidiſſe Scandiecem in exemplari Græco Dioſcoridis appictam folijs fœniculo proximis,

PECTEN VENERIS.

ximis, floribus luteis, siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoque sæpius uidimus Maio, & Iunio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs assurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in chærefolio uisuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascantur. Quo fit, ut rectè intuentibus specie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc de qua in præsentia disserimus, plantam legitimam esse Scandicem, facilè etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium. quoniam Dioscorides consueuit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè irem sententiam, si hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ,

& amaroris

& amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obscuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici assignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæ stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uerò scandicem esse. Neq; ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd uiderit is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nesciuerim ego quánam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expresserit. nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthrisco similem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius descripserit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum his uerbis. Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeò ut in siccando, & excalfaciendo secundi sit ordinis intensi. Vrinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. Hæc Galenus. Ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq; pro eadem plerique recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustui repræsentat, ut dici possit primum caliditatis, & siccitatis, gradum excedere. Cæterùm si ulla est planta, cui hæc comparari possit, eam adamussim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *à pectinum similitudine,* VENERIS *pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis semipede maioribus: folijs syluestris pastinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus summatim ab eodem capitello compluribus acuminatis rostellis, inter se disiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice. Huius radix cum malua tusa, corpori infixa extrahit. Eadem cum herba, & floribus in patella calefacta, ex albo meraco, & butyro, unà cum hortensis petroselini folijs, pubiq; adhibita, remorantem urinam, pueris præsertim, prouocat. Quæ herba* σκάνδιξ *Græcè, Latinè Scandix similiter nominatur: Italicè, Scandice.*

Scandicis uires ex Gal.

Nomina.

Καυκαλίς. CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

a Cat. μαράθρῳ ὅμοια, λεπτοσχιδῆ. i. fœniculo similia; cũ tenuibus incisuris.

CAucalis, quam alij syluestre daucum uocant, cauliculo est dodrantali, aut maiore, subhirsuto: folijs apio similibus, [a] fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq;: candida in cacumine umbella, suauiter olente. Crudum, coctumve olerum modo estur: urinam mouet.

Caucalidis consideratio.

Caucalidis uires ex Gal.

VIsitur Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto præsertim solo, ut & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico uulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod uulgò Petrosello dicunt. Etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non absimilem. Quapropter Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit. Caucalidem quidam daucum syluestrem nuncupant: est enim ei adsimilis gustu simul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & desiccat, urinam ciet, & muria ad repositionem conditur. Hæc ille. At nos dicimus; longè pluribus caucalim pollere uiribus, siquidem cordi utilis est. Succus calculos, & arenas pellit, & iocinoris, lienis, Renumque pituitas extenuat. Semen potum oculorum aciem acuit, & menses fœminarum adiuuat. Datur uiris contra seminis profluuia, unà cum asplene, & uiticis semine. Steriles, prolificas facit, assiduè ex uino potum. præstat aduersus Trigonis, Draconis, & scorpionis marinorum ictus, uulneri illitum. Herba tota ex aceto mansa, et uomitione reddita, uentrem purgat, appetitum languescentem excitat, & nauseæ fastidia discutit, melancholicos iuuat, tum herba ipsa in cibis deuorata; tum succus potus, tum semen, quemadmodum totius plantæ decoctum, proinde datur utiliter quartanarijs, & scabiosis, quinetiam morbo gallico affectis. Vt Græcis* καυκαλὶς, *ita etiam Latinis Caucalis appellatur: Italis, Caucalide.*

Nomina.

CAVCALIS.

Εὔζωμον. **ERVCA.** CAP. CXXXIIII.

CRuda eruca uenerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præstat, urinam cit. Concoctioni prodest, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, uti in longum tempus asseruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in pastillos. Gignitur etiámnum syluestris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem spectat. Cuius semine pro sinapi incolæ utuntur. Vrinam uehementius pellit, & multò satiua acrior.

ERVCA SATIVA.

Rockett.

Erucæ conside ratio, & uires.

VVlgaris admodum plantæ est Eruca tam satiua, quàm sponte nascens, quòd frequentissimè in cœnis acetarijs inseratur. Satiua folijs exit longis profundè, sed rarioribus incisuris laciniatis Sisymbrij aquatici modo, sapore acri, & amariusculo, caule sesquipedali, floribus in cacumine albicantibus, semine in tenuibus corniculis concluso, ut in Irione. Radix illi est alba, tenuis, acri sapore. Erratica arido solo gaudet, adeò ut in muris quoque nascatur, folijs domesticæ angustioribus, ac frequentius laciniatis, gustu acriori, sapidiorique, caulibus numerosis, floribus luteis, corniculis in uniuersa ferè planta copiosis, sursum spectantibus, semine sinapi simile, acri & amariusculo. Cocta Eruca infantium tussi medetur, addito saccharo. Tradidere quidam (superstitiosum tamen mihi est) tria syluestris erucæ folia, sinistra manu decerpta, illicoque deuorata, Ictericos sanare. Excalfacit olus (ut testatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus) perquàm manifestè, adeò ut non facilè solum absque unctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori

par

ERVCA SYLVESTRIS.

par frigus admistum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere creditur, & in uenerem stimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, si solum edatur. Semen (ut scribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morsibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq; extenuat. Tritum, & cum felle bubulo mistum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca uocatur: Mauritanis, Iergir, Ergit, seu Giargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, Vueisz senff: Hispanis, Oruga, & Arugua: Gallis, Roquette.

Nomina.

OCIMVM MAIVS.

Ὤκιμον. OCIMVM. CAP. CXXXV.

OCimum uulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, spiritum mouet, urinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficiuntur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum uino Chio, oculorum doloribus. Succus uisus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum conuenit[a] atram bilem gignentibus, difficili urinæ, inflatisq; : naribus haustum, subinde mouet sternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi necessum est, cùm sternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant: quandoquidem manducatum, & in sole positum uermiculos creat. Aphri autem adijciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

a Meum. μελαγχολῶσι. i. insanientibus.

Ocimum

OCIMVM MEDIVM.

OCimum quemadmodum odoratiſſimum, ita & omnibus notiſſimum eſt. Nanque perraræ ſunt ubique, ædium feneſtræ, perraraque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens ſeratur, & foueatur in figulinis uaſis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs aſſurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac craſſis; citreæ malo ſimilibus. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus, cuius duæ habentur ſpecies, alterum odore plebeij ocimi, alterum citrei mali adeo ſimili, ut ferè nulla ſit odoris differētia. Proinde hoc citratum uocauere Arabes, quo modo ipſum quoque Meſues nominat. Tertium, quòd folijs conſtet minutis atq; anguſtis, ſitq; cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Baſilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitque medium hîc à Dioſcoride deſcriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum Citratum à Citreo odore alterum, ut omnibus palam fiet, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco uideant quæſo patres illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, quo iure, Ocimi conſid.

OCIMVM CARYOPHYLLATVM.

Monacorum iactantia.

quaúe ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis uerò folijs melissophyllo maioribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius uiribus cæteris sit longè aptius, atq; etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus. Ideoque datur utiliter odorandum ex aceto, in animi deliquio.

Brasauoli lapsus.

Scribit Brasauolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de ocimi uiribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controuersiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uerò Plinius, qui libro XII. *cap.* XX. *si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognouisset utiq; quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ijsque respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideoque capras id aspernari, hominibus quoque fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum uermes afferre. Aphri uerò, si eo die feriatur*

feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus, quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex uino: stomacho quoque esse utile. hæc Plinius. Ex quibus clarissimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, ut auctor est Theophrastus lib. v. cap. VIII. de plantarum causis, ubi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia uehementer siccatur. Folio nanque minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ sicca sunt. Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum, ut aliquid similitudinis faciant, non ut omnino speciem exprimant alienam. hactenus Theophrastus. Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Dioscoride dissentire uidetur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur sensisse Galenus, qui libro VIII. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile est. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotide ollam ad solem calfecerit. Sed hoc sanè à uero abest. Id porrò uerè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum uel quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumentis citaret aluum, sic appellatum ὠκὺς ab Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uerò herba est illa odorata, de qua suprà disputauimus, sic nominatum ab ὄζω uerbo Græco quod redolere significat. Vnde rectius fortè per z quàm per c scribendum esset. Cæterùm ocymum antiquis quibusdam boum pabulum erat ex secta uiridi segete, priusquàm indurescerent culmi: uel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nempe è fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ tantundem unà in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è uicia, fœno græco, faba, eruoq; in unum, commistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus unà in agro satis in primum iumentorum pabulum; sed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo uerno tempore, non modò alantur boues, ac etiam equi; sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprij generis. quòd è ueteribus nullum hactenus inuenerim (quantum equidem uidi, & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quòd uocabulum hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuique pabuli generi, quod primo statim uere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, & Tragi quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, ut alijs placet, Saracenicũ, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiuliensi à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existimet. Quinetiam ij turpiter aberrasse deprehenduntur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocimi facultates reddiderint. Nec alia ratione moti frumentum Saracenicum ocymum esse censent, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verùm ocymum non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum uocari debeat. Quod ὤκιμον (ut antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog; Itali, Basilico: Germani, Basilien, & Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli, Basilich.

Ocimi degeneratio.

Ocimi uires ex Gal.

Ocymi ab ocimo differẽtia.

Adami opinio uana.

Nomina.

Ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

OROBANCHE [a] cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteum uergente: radice digiti crassitudine, & cùm ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: unde orobanche sibi cognomentum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

a Omnia exemp. καυλίον ἐςὶν ὑπερύθρον ὡς διςπιθαμιαῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ μεῖζον, φύλλοις ὑπολίπαρον, ἔνδασυ, τρυφερόν. i. Cauliculus est subruber, ad duos dodrantes altus, aliquando etiam maior, folijs subpinguibus, hirsutus, tener.

OROBANCHEN, quæ omnibus notis legitimæ Dioscoridis respondet, uidimus primùm in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed & inter segetes, cannabim, linum, & in uijs secus agrorum sepes. Cæterùm etsi scriptis mandauerit Theophrastus lib. VIII. de historia, & v. de causis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; suo; ea tamen, quæ hîc à Dioscoride repræsentatur, & à Plinio lib. XXII. cap. ultimo, nullo sanè complexu, sed sua tantùm præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd uicinas strangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchen appellant. Prosilit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam folijs, sed uno tantùm assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq;, & qui sesquipedalem non excedat longitudinem.

Orobanches consideratio.

OROBANCHE.

nem. Flos è quibusdam patescit globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali uisitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ ea degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) cynomorion eam appellent à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum existimauerim, uel Theophrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, uel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse. Orobanche, ut Galenus est auctor libro VIII. *de facultate simplicium medicamentorum, est siccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum est* ὀροβάγχη, *quemadmodum et Latinum Orobāche, nec non Erui angina: Italicū, Orobāche.*

Orobanches facultas.

Nomina.

Τραγοπώγον.

BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BArbula hirci, quæ ab alijs come vocatur, breui est caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno super caulem calyce: è cuius summo semen nigrum dependet, unde nomen inditum est. Herba esui apta est.

Hirci

TRAGOPOGON, SIVE BARBA HIRCI.

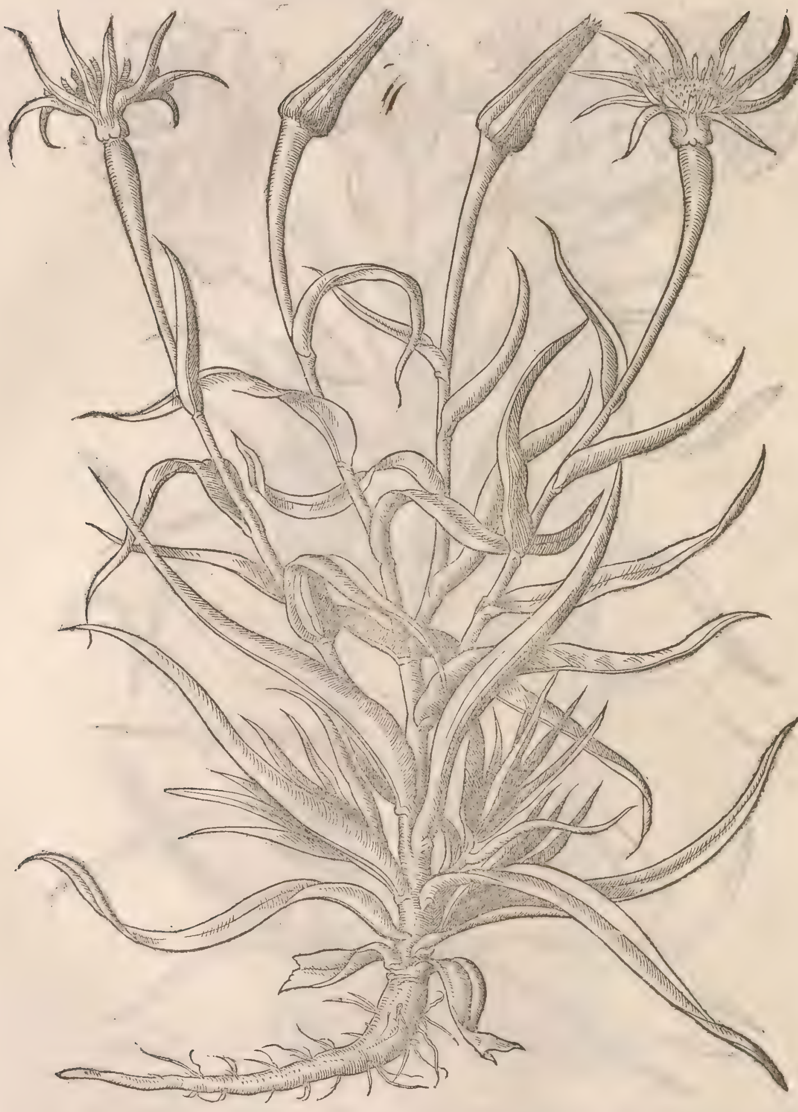
Hirci barbula, quam Hetruria uulgò appellat Sassefrica, uulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis, iucundaq; sit, estur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc croci, latioribus tamen, ac longioribus: flore aureo, rostro porcino uocato non absimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is sereno cælo fatiscit, nubiloso uerò contrahitur, occluditurque calyce, quemadmodum & chamælonis echinus. E` concluso calycis uertice barba dependet incana, prolixaq;. unde nomen accepit, ut Theophrastus prodidit lib. & cap. VII. *de plantarum historia. Sed certè nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophrasto, & Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cùm illa pulchrè, huius notis respondeat. Glutinat hæc recentia uulnera, si foliorum succus, uel eius stillatitia aqua splenijs, & attritis linteolis superponatur. Aliud quoque Tragopogoni habetur genus, quod à foliorum colore, purpureum uocant. Prodit hoc folijs alteri similibus, sed à radice numerosioribus, uiridioribus, latioribus, robustioribusq;, caule quoque simili, geniculato, conspicuis propè genicula alis, è quibus rami prodeunt. Flores edit in cacumine purpureos, sed altero minores, radiantibus circumquaque*

Barbulæ hirci consideratio.

Hermolai error.

cumquaque

TRAGOPOGON ALTERVM.

cumquaque calycis apicibus, in ſtellæ ferè modum. Radice nititur quoque grandiore, longioreque, quinetiam robuſtiore, duriore, & lacteo ſucco referta, non quidem ut in altera, dulci, ſed adſtringente, & amariuſculo. Tragopogono congener uidetur quoque planta SCVRZONERA, *ſiue* SCORZONERA *Hiſpanis uocata, quòd à Vipera demorſis, quam ij Scurzo uocant, præſentaneo remedio auxilietur. Hæc noua eſt planta, nec puto eſſe quenquam, qui de ea ante nos ſcripſerit. Inuenta eſt primùm Scorzonera in Catalonia Hiſpaniæ, à quodam Seruo Aphro, à Ceruero Leridano Viro nobili, pretio empto. Nam cum quidam meſſores in agro à uiperis demorderentur, hic qui in Aphrica plantam hanc nouerat; propinato eiuſdem radicis ſucco, incolumes ſeruabat omnes, quotquot demorſi fuerant, ſed nemini plãtam oſtendebat, ne lucro defraudaretur. Quo poſtea factum eſt, ut uafriores quidam obſeruantes à longinquo tractum, à quo Afer ille plantam deferebat, illuc conceſſerint: plantamque conſequuti ſint, inuentis reſciſſæ nuper herbæ reliquijs. Ea itaque effoſſa, factoque ipſius periculo, diuulgata res eſt, &* SCVRZONERAM, *ideſt* VIPERINAM *eam appellauerunt. Hanc primum miſit ad me ſiccam Clariſſimus*

SCORZONERA HISPANICA.

mus Reginæ Romanorum medicus, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. At paulò poſt uiridem, uiuentemque eandem uidimus, ad Cæſarem Ferdinandum ex Hiſpanijs allatam, ob rei raritatem. Cæterùm non multo pòſt tempore, copioſam quoq; in Boemia naſci compertum eſt, clariſſimi Doctoris Riberæ, eiuſdem Cæſaris medici diligentia in monte quodam ſyluoſo, uliginoſoque non longè à Poggebrot, dum Cæſarem ſequeretur ad uenationes. Folia fundit hæc planta ſpithamæ longitudine, ſucciſæ uocatæ æmula, ſed longiora, & quæ ſolo propinquiora ſunt, fibrata, longo preſſoq; pediculo à radice prodeuntia, humique accubantia: quorum nonnulla leniter ſinuata ſpectantur. Caulem edit ſeſquidodrantalem, & ſæpe maiorem, rotundum, geniculatum, in quo folia anguſtiora, breuioraque ſpectantur. Flores profert aureos, Tragopogono adeò æmulos, cui & tota planta (ut prædiximus) congener eſſe uidetur, ut alterum ab altero, paucis admodum notis dignoſci poſſit. Hi flacceſcentes in papposum mutantur orbem, in quo ſemen continetur album, longum, Tragopogono ſimile. Radix illi ſubeſt, ſeſquidodrantalis, pollicari craſſitudine raris adnatis fibris, cortice ſubnigricante, uegeta, tenera, fructu facilis,

ſuccoſa,

SCORZONERA BOEMICA.

ſuccoſa, alba intus pulpa, lacteo ſucco prægnans, dulcis, & guſtatu iucunda. Naſcitur in ſyluis, & uliginoſis locis. Floret æſtate unà cum Tragopogono. Nos hîc eius imagines appingi curauimus, quarum quæ radice breuior, craſſiorque habetur, ex Hiſpania allata eſt, altera uerò in Boemia prouenit. Foliorum aut radicum ſuccus datur præſentaneo remedio potandus, aduerſus uiperarum, cæterorumq; uenenatorum ictus, quin etiam ad quoſcunque peſtiferos morbos. Deuorata radix quotidie, peſtilentialia contagia arcet, & uenenis quibuſcunque reſiſtit. Datur eadem, aut eius ſuccus, utiliter quoque comitialibus. Item cardiacis, uertiginoſis, & animi deliquijs, cordis pulſu, tremoreúe obnoxijs. Enimuero commanducata per ſe radix triſtitiam diſcutit, hilaritatemq́ue conciliat. Quin etiam lacteus radicis ſuccus oculorum aciem acuit. In ſumma, tota planta magni eſt ad omnia uſus.

Nomina. Τραγοπώγων *ita Græcis, Latinis uerò Barbula hirci uocatur: Italis, Barba di becco, & Saßefrica: Germanis, Bocks bart, & Gauch brott: Hiſpanis, Barba de cabron.*

Ὀρνιθόγαλος. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

ORnithogalum cauliculus eſt tener, candicans, tenuis, ſeſquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes ſe pandunt, lactei uiſuntur: inter quos diſſectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulboſa, cruda, & cocta manditur.

ORnithogalum adeò inter ſegetes frequens oritur, ut ſi Maio menſe in aruis requiratur, perpenſis prius notis illi à Dioſcoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copioſum naſci ſcribit, pueris non incogitum, qui propter aſtantes, cùm ab agricolis aratro terra proſcinditur, aut in latiores porcas ſulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm ſint caſtaneis ſuauiores, iis & crudis, & in cineribus incoctis ueſcuntur, odore iucun- Ornithogali conſideratio.

ORNITHOGALVM I.

ORNITHOGALVM II.

diſſimo,os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ ſunt:cortice pullo:candidiſſima intus carne,per quàm odorata: uere, uel æſtate cum fronde uirent,hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu ſeruari poſſunt,& ubi annonæ premit inopia,plebis ruſticæ famem,& ieiunia caſtanearum more ſatiant. Mirè ſuibus expetuntur,qui roſtro ſcrobiculos excauant,& harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas,radicituſq; uellendas aduolant. Duas ORNITHOGALI *plantas expreſſimus,quòd duo eius genera eſſe cenſeamus. Cæterùm cùm ornithogali radices ſuauitatis ſuæ præſtantia,in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronenſi, ubi tantùm, neque alibi, quod ſciam, naſcuntur in Italia, uulgò uocantur* TRASI, *ſaporis dulcedine caſtaneis proximè accedentes, recentioribuſque quibuſdam in medicamentis eædem expetantur,eas hîc recenſere non ab re fore duximus. Sunt igitur* TRASI *Bulboſæ radiculæ, fabarum magnitudine, oblongæ; & cum ſiccantur, rugoſæ. Harum planta folio exit longo, in mucronem exeunte, Cyperi modo, quem quidem planta tota plurimum æmulatur. Caules enim edit cubitales, & anguloſos, in quorum cacumine*

Traſorum mẽtio,& uires.

TRASI.

mine folia exiliora stellarum modo radiant, inter quæ flores exeunt spicati, subfuluescentesque. Radices habet numerosas, tenues, à quibus globuli dependent bulbosi, oblongi, fabarum quantitate, colore subrufescente, alba dulciq; intus medulla, castanearum sapore. Harum plantam misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Siquidem Trasi (quòd sciam) non proueniunt sponte in Italia, nisi in agro Veronensi. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur, quo fit, ut tussientibus opem non modicam præstent: tunduntur enim, macerantúrq; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam uenereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Præstat idem cremor bibitus ad urinæ ardores. ualet item potus ad dysentericos. Siquidem humorum acrimoniam retundit, & præsertim ubi ex aqua paretur in qua candens ferrum extinctum fuerit. Veronenses pro bellarijs utuntur. Manduntur unà cum cortice, qui, quòd sit asper, ac siccus, expuitur, exucto cremore. Sunt radices hæ, ut experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calefacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt. Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali, Ornithogalo. Nomina.

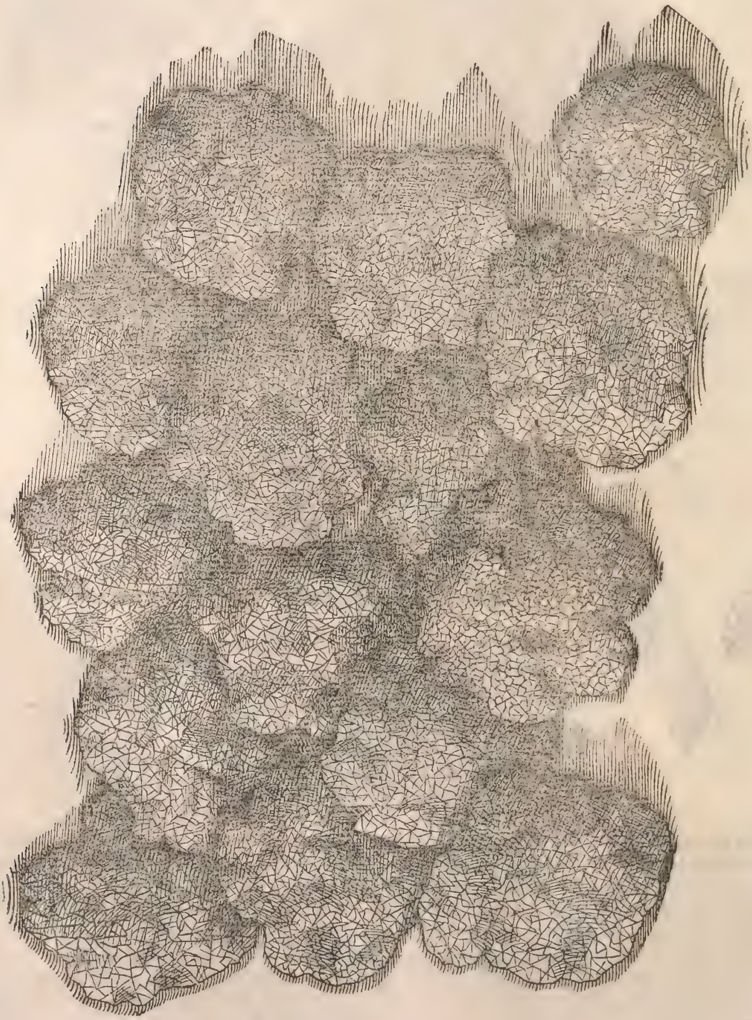
Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVbera rotundæ radices sunt, sine caule, sine folijs, flauescentes, uere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

Tuberum consideratio.

TVbera, quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa subest. Rimosus utrisque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Ananiensi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore subrufo, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum memi-

TVBERA.

nit Plinius lib. XIX. cap. II. sic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, sequemur eorum ordinem, in quibus uel maximum est aliquid nasci, aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocantur hæc, undique terra circundata, nullisque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse possimus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & sabulosis locis, frutetosisque nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica, & altera syncera. Distinguuntur & colore rufo, nigroque, & intus candido. Laudatissima quæ Aphricæ crescunt. An ne uitium id terræ? neque enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt. — Historia ex Plinio.

Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius.

Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro II. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestũ fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio. — Tuberum uires ex Gal.

Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & uentriculum aggrauant. — Ex Auicenna.

Quæ Græce ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè, Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunst: Hispanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle. — Nomina.

Σμῖλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

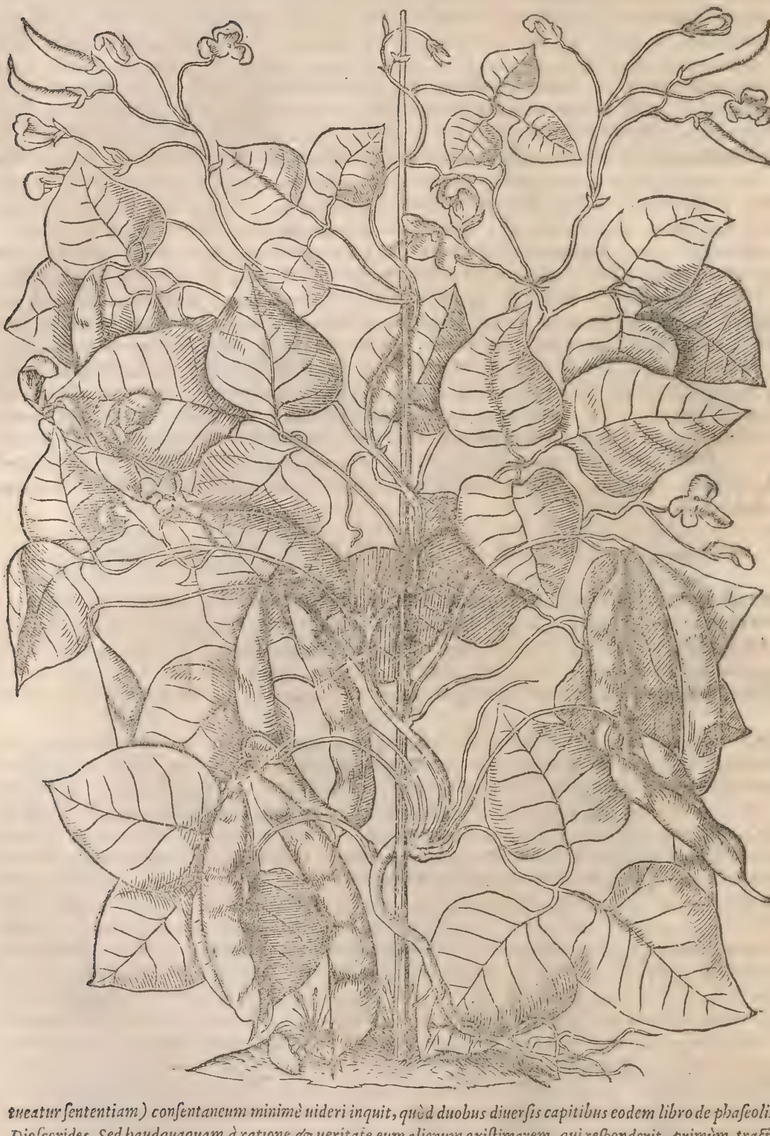
HOrtensis Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia uocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos uicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adolescunt, ut topiarias scenas repræsentare uideantur: siliquas fœni græci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte [a] fuluescunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

[a] Oribasius. ὑποπόρφυρα. i. subpurpurea.

HOrtensis Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidem præter id, quòd rubentes, uersicolores, & (ut Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uisitur in hoc phasiolorum genere. quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At ubi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen usque illi se circumuoluunt. — Smilacis hortẽsis consid.

Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem, quòd asserat lib. I. epist. III. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quod Eruilia (ut ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quòdq; huiusce tantùm leguminis siliquæ unà cum semine comedantur, ut Gal. lib. II. de ali. fac. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere ualeat, uersicolorum phasiolorum modo. At hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta unà cum siliquis mensis apponatur; nunquam tamen aliquem me uidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquàm consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides phasiolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis uerò hortensis nomine, de qua hic sermo, uulgares illos phasiolos repræsentauerit. Qui (ut suam — Manardi error.

SMILAX HORTENSIS.

tueatur sententiam) consentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, & ueritate eum alienum existimarem, qui responderit, primùm tractasse Dioscoridem de uulgaribus, et candidis phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus disseruit. Deinde uerò de uersicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eum hîc de hortensibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita seiunxisse. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quòd tam facilè adductus esset, ut assereraret dolichos esse eruiliam, cùm eum legisse existimandum sit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari.

Nomina. *Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis, Smilax hortensis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Faginolo Turchesco: Germanis, Velssch bonen: Hispanis, Feyones: Gallis, Faseoles, & Febes painctes.*

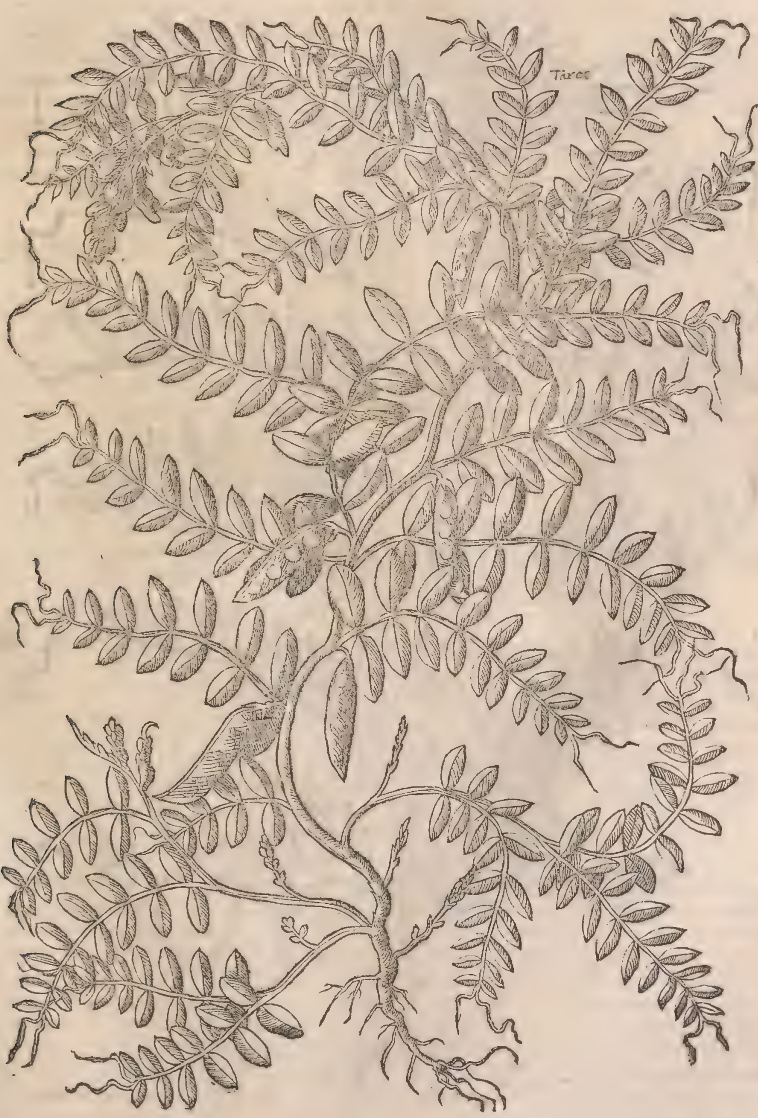
Madicũ.

Μηδική. MEDICA. CAP. CXLI.

MEdica, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratensi similis est: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id [illegible]ccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione op[illegible] illitu suffragatur. Herba tota pro gramine utuntur, qui pecora alunt.

MEdicam inde nominationem inuenisse certum est, quòd primùm, Plinio lib. XVIII. *cap.* XVI. *auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etsi hæc quondam in uniuersa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur; nec tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum serant: quanquam non desint, qui eam se consecutos existiment. Non defuerunt, qui mihi uarias plantas pro Medica ostenderent. At quoniam paucis admodum* Medicæ consideratio.

APHACA.

notis medicam referebant, non libuit ullam Medicæ imaginem hîc exprimere. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum pleri que testantur) uno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamque Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiámnum Aphris Alfasafat. Nascitur Nomina. *& in Gallia, si Ruellio credimus, ibique maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis, & Italis, ut Græcis μηδικὴ nominatur: Mauritanis (ut modò dictum est) Cot, & Alfasafat: Hispanis, Alfalse, Eruaye, & Alfalfa.*

Ἀφάκη. APHACA. CAP. CXLII.

a Meum. θάμνος ἐστὶν. i. frutex est.

APhaca [a] in aruis nascitur, altior lente, tenuibus folijs: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra, lente minora, continentur. Quæ adstringendi uim habent. quare torrefacta, stomachi, aluique fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

VICIA.

Aphacæ cõſideratio.

Quorundam lapſus.

Aphaca intybi genus.

Nomina.

NOn ſolùm in uniuerſis Italiæ locis Aphaca ſponte naſcitur, ſed & à multis in campis ſeritur leguminum, & erui modo ad columbarum ſaginam. Folio germinat uiciæ maiore, craſſiorique, quadrangulari caule, flore ſubrubeo, ſiliquis inde dependentibus piſorum inſtar, breuioribus tamen, ſed lenticulæ maioribus, in quibus includitur ſemen, uiciæ quadántenus maius. Goritienſi agro frequentiſſima naſcitur inter ſegetes, & prope ſepes. Quo fit, ut maxime aberrent, qui cenſent Aphacam nihil a uicia differre, quæ inter ſegetes, ubiq; copioſè prouenit. Quippe quòd hæc minori ſit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubeſcente, ſiliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eaque propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ita ſcribit. Aphacæ, & uiciæ ſeminum figura non rotunda eſt, ueluti fabarum, ſed aliquantò latiuſcula, ſimiliter lenti. Hæc quoque cum ſua planta, & ualuulis integra ruſtici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo ſint. Per famem tamen quoſdam noui, qui hæc quoque comederint, potiſſimùm uere, cùm etiámnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera eſitare conſueuerunt. Semina autem hæc non ſolùm inſuauia ſunt, ſed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoque, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi, craſſique ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus. Sed non deſunt, qui ſcribant, Aphacæ, & Viciæ farinam, urinas ciere, tabidoſque iuuare, ubi ex ptiſſana frequenter ſumatur. Illinitur quoque utiliter uino ſubacta, ad ſerpentium, hominum, canum, cæterorumq; quadrupedum morſus: melle excepta, & illita lentigines, uaros, & cætera cutis uitia delet. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus lib. VII. cap. VII. & XI. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria uariaſſe: nam lib. XXVII. cap. V. Dioſcoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò XXI. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit. Quæ Græcis ἀφάκη, Latinis item Aphaca, & Aphace nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, ſiue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde uuicken, & Vogels uuicken.

Πράσον κεφαλωτόν. PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

CApitatum porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, urinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam ueſicam, reneſque. cum ptiſana uerò coctum, eſu pectoris uitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in deſeſſionibus ad præcluſiones uuluæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit, & multò minus inflat. Semẽ acrius eſt, & quandam adſtrictoriam uim habet. quare ſuccus cum aceto, addito thure, aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis uitia,[a] tabemque, pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſſiduè eſtur, uiſus obſcuritatẽ inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut roſaceo, utiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoë, qua ad obſonia utuntur: epinyctidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

[a] Oĩa exemp. καὶ πρὸς τὰ ἐν θώρακι πάντα σὺν μέλιτι ἀντὶ ἐκλεικτοῦ. ποιεῖ καὶ πρὸς φθίσεις βρωθὲν, καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν. .i. & ad omnia thoracis uitia, cum melle pro eclegmate uſurpatur. Facit ẽt ad phthiſim comeſtum, ſed & arteriam purgat.

Porri conſideratio.

POrrum, quod copioſum quadrageſimalis noſtri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale copioſumq; reperitur, omnibus notiſſimum eſt. Cæterùm etſi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, craſſi, candidi, ac teneri euadant; neſciunt tamen eos capitatos efficere: quamuis ij apud ueteres in frequentiſſimo uſu fuiſſent, quòd longis, qui propriè ſectiui appellantur, ſapidiores, guſtuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præſtantioribus ſcripſit Dioſcorides, non tamen quòd à ſectiuis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in tranſplantatione ſuppoſita, inciſis prius ante medullam folijs, ne adolendi facultas in ſublime feratur, nec ad radices, ſed in ipſo capite conſideat: uel ſarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque diſtrahant, ut ſcriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI. Quæ quidem Columellæ accepta referre debemus: Quippe qui lib. XI. de re ruſtica cap. ultimo. Porrum, inquit, ſi ſectiuum facere uelis, denſius ſatum præceperunt priores relinqui, & ita cum increuerit, ſecari: ſed nos docuit uſus longè melius fieri, ſi differas, & eodem more, quo capitatum modicis ſpatijs, id eſt, inter quaternos digitos depangas, & cum conualuerit deſeces. In eo autem quod magni capitis efficere uoles, ſeruandum ſit, ut antequàm translatum deponas omnes radiculas amputes, & fibrarum ſummas partes intondeas: tum teſtulæ, uel conchulæ quaſi ſedes, in ſingulis ſubiectæ ſeminibus adobruuntur, ut fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri capitati aſſidua ſarritio, & ſtercoratio eſt, nec alius tamen ſectiui, niſi quòd toties, rigari, & ſtercorari, ſarririque debent, quoties demetitur. Hæc ille. Eſt Porrum, folijs allio ſimilibus, latioribus tamen, ac longioribus, carinatis, & in acumen deſinentibus. Ceruix illi longa, bulboſaque, candicans, craſſiori ſummitate; radicibus multis capillata; & numeroſis tunicis circumpacta: Bimum in caulem proſilit, cæpæ modo, longum, cauumq;, floribus in cacumine in orbem conglomeratis: ſemine nigro, cepaceo non abſimili. Seritur in hortis. Illinuntur decocta folia ad tumentes, doloríficaſque hæmorrhoidas, magno ſanè auxilio. Folia melle ſubacta illinuntur utiliter ad phalangiorum, & cæterorum uenenoſorum ictus. coctum, & ex melle delinctum, præſtat ad omnia tracheæ arteriæ, & pectoris uitia. Sumitur ſub cineribus toſtum, ad fungorum uenena. Crapulam, & ebrietates diſcutit. Semen ex paſſo potum, urinæ difficultates ſoluit. Porrum non tranſplantatum cum terrenis uermibus, in oleo decoctum

PORRVM SECTILE, ET CAPITATVM.

decoctum ad tertias, contumacia aurium ulcera sanat, si quotidie oleum in aures infundatur. Porri facultates recensuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò uescuntur homines, rarius caule, folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur, quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obsonium, uerùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere possit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usque dum acritudinem abijciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta. Πράσον κεφαλωτὸν *id uocant Græci, quod Latini Porrum capitatum, Arabes, Curat, seu Kurat: Itali, Porro capitato: Germani, Lauch: Hispani, Puerro: Galli, Poureau.*

Porri facultates ex Gal.

Nomina.

PORRVM

PORRVM COMMVNE.

Α'μπελόπρασον. AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

AMpeloprasum ſtomacho magis, quàm porrum aduerſatur: plus autem excalfacit: urinam, & menſes uehementius ciet. Id contra ſerpentium morſus eſſe conuenit.

PRouenit agreſte porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον, quaſi uineale porrum, Græcis appellatur. Naſcitur hoc in uniuerſa Hetruria non ſolùm in uinetis; ſed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura noſtra ipſum uulgari ſermone appellant Porrandello. Eſtur à ruſticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam manſu durius ſit, guſtu acrius, & concocta difficilius. Eſt præterea Ampeloprasum (ut lib. VI. ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & ſiccius domeſtico, ſicut agreſtia omnia reliqua domeſticis: ac proinde ſtomacho, quàm illud nocentius: ſed & craſſos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiuſque infarcta organa obſtructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menſes ſæpe prouocauit, ubi à craßis, & lentis retinebantur Agreſtis porri conſid.

AMPELOPRASVM.

nebantur humoribus. Adeò uerò est calidum, ut illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dissimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampeloprafo, quod nominis significationi reclamat, & potius scorodopraso competere uidetur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampeloprasi inueneris. Quandoquidem scorodoprasum, teste infrà Dioscoride, ut allij, & porri uires; ita & nomen sibi uendicauit: ampeloprasum uerò dictum est, quòd in uinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus confirmat libro VIII. *simp. medicamentorum his uerbis. Scorodoprason sicut gustu, & odore mediam allij, & porri qualitatem possidet, ita & uires. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus: Ampeloprasi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria, & satiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condiéntes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur.*

Nomina. *Quod* ἀμπελόπρασον *Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt: Mauritani, Nabati: Itali, Porro saluatico & Porrandello: Germani, Vuild lauch: Hispani, Ayos, & Puerros de las uinhas: Galli, Poureæ de chien.*

Κρόμμυον

Κρόμμυον. CEPA. CAP. CXLV.

CEpa longa acrior est, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & sicca quàm uiridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant: aluo utiles sunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosq; excretionum exitus reserant, subditæ pro balanis. Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole uitiligines sa-

CEPA CAPITATA.

CEPA SECTILIS.

nat:& cum pari ſpodio,ſcabras lippitudines ſedat: uaros cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus,cum gallinaceo adipe utilis eſt:citæ aluo prodeſt:in auribus ſonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures,& eliciendam earundem aquam,ualet: alopeciæ earum ſucco perfricantur,qui celerius quàm alcyonium pilos euocat [a]. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque uehementius urinam pellit:eos lethargicos efficit, qui ualetudinibus aduerſis, ea etiam cocta, plus æquoueſcantur.elixa,& cum paſſis uuis,& fico illita tubercula concoquit,& celerrimè rumpit.

a Meum, & Drag. ἐστὶ δὲ καὶ κεφαλαλγὲς, πλεονασθέντα δὲ ἐν νόσοις ληθάργους ποιεῖ, ἑψηθέντα δὲ οὐρητικώτερον γίνεται.i.capitis dolorem inducit,ſi uerò uberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta uerò magis diuretica euadit. Cat. uerò ſic ἐστὶ δὲ κεφαλαλγὲς πλεῖον βρωθὲν, ἑψηθὲν δὲ οὐρητικώτερον γίνεται, πλεῖον δὲ ἐσθιόμενον ἐν νόσοις ληθαργικοὺς ποιεῖ. i.capitis dolorem inducit largius comeſta. Cocta uerò magis urinam mouet.Vberius uerò comeſta in morbis lethargicis facit.

Ceparum

Κρόμμυον. CEPA. CAP. CXLV.

CEpa longa acrior eſt, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & ſicca quàm uiridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, ſitim mouent, & extenuant, faſtidium pariunt, & expurgant: aluo utiles ſunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosq; excretionum exitus reſerant, ſubditæ pro balanis. Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus ſuffuſionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: ſuppreſſos menſes pellit: caput purgat, naribus infuſus: canis morſibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in ſole uitiligines ſa-

CEPA CAPITATA.

CEPA SECTILIS.

nat: & cum pari ſpodio, ſcabras lippitudines ſedat: uaros cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis eſt: citæ aluo prodeſt: in auribus ſonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, ualet: alopeciæ earum ſucco perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat [a]. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque uehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui ualetudinibus aduerſis, ea etiam cocta, plus æquo ueſcantur. elixa, & cum paſſis uuis, & fico illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

a Meum, & Drag. ἐστὶ δὲ καὶ κεφαλαλγὲς, πλεονασθὲν τὰ δὲ ἐν νόσοις ληθάργους ποιεῖ, ἑψηθέντα δὲ οὐρητικώτερον γίνεται. i. capitis dolorem inducit, ſi uerò uberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta uerò magis diuretica euadit. Cat. uerò ſic ἐστὶ δὲ κεφαλαλγὲς πλεῖον βρωθὲν, ἑψηθὲν δὲ οὐρητικώτερον γίνεται, πλεῖον δὲ ἐσθιόμενον ἐν νόσοις ληθαργικοὺς ποιεῖ. i. capitis dolorem inducit largius comeſta. Cocta uerò magis urinam mouet. Vberius uerò comeſta in morbis lethargicis facit.

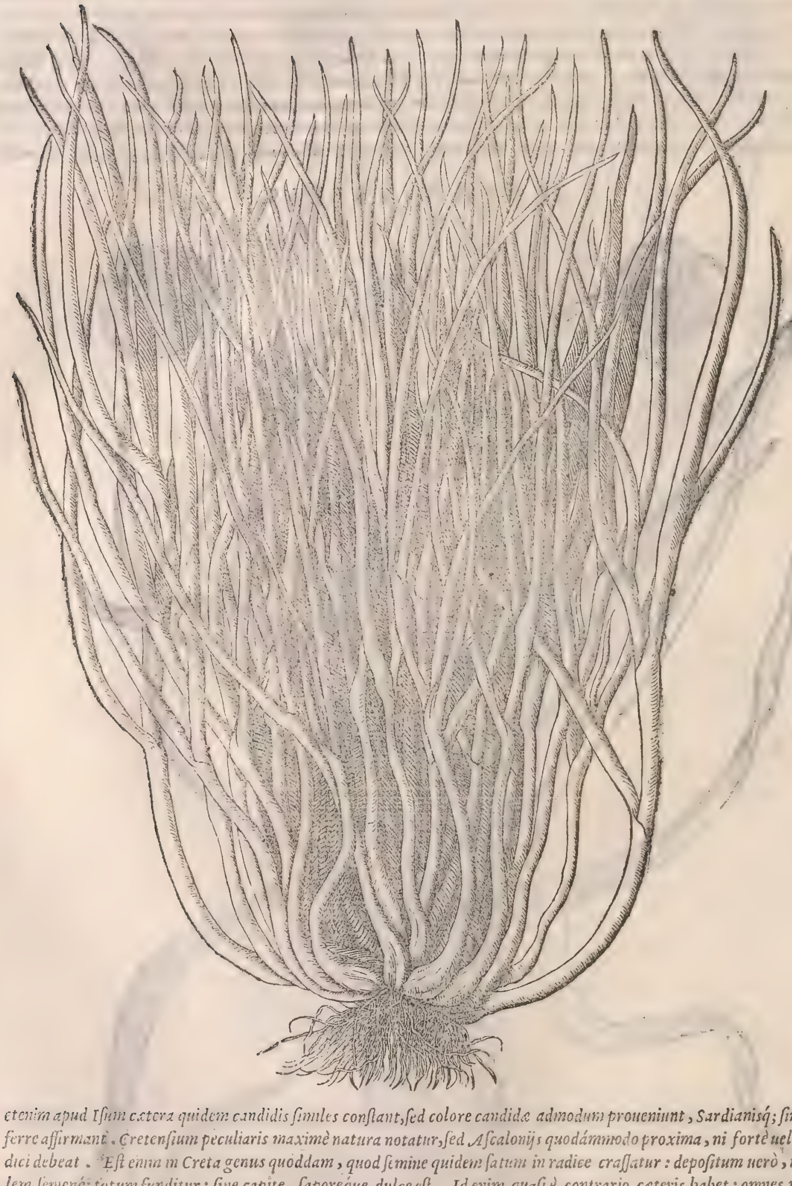
CEparum plura Theophrasto notantur genera libro VII.*cap.* IIII. *de plantarum historia, ubi sic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, samothraciæ: item setaniæ, & fissiles, & ascaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, sed largè dulces. Fissiles uerò, & ascaloniæ, tum cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulq; inferius finditur, unde fissiles appellatæ sunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia censent, ut uim suam imo contineant, neq; effusæ seminescant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fißiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac proficere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa uer, cùm germinatum sit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius euelli possint. Plus temporis dimissæ in terra, putrescunt. Plantatæ caulem edunt, semenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ:*

Cepar[um] historia ex Theophrasto.

CEPA FISSILIS.

CEPA ASCALONICA.

etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisq; similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascalonijs quodámmodo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum uerò, in caulem, semenq; totum funditur: sine capite, saporeque dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes nanque depósitæ melius, celeriusque perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, ut depositas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepæ nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: sectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusq; retondetur, ut porrum. qua de causa semine seritur, id nec deponitur. Cepas hisce ferè differentijs discernere licet. hactenus Teophrastus. Nascuntur Cepæ in uniuersa Italia frequentissimæ, quæ etiam inibi multiplici signantur genere, ut refert Plinius lib. XIX. cap. VI. & ut nos quoti-

die ui-

die uidemus. Quando quidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uerò ſeſſiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia prædita ſunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craſſioribus tunicis compactæ ſint; leuiuſcula tamen acrimonia pollent, manſuque tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quàm ad cibos ſeruantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Connumerantur etiámnum inter ceparum genera (ut locis ſupra citatis Theophraſtus, & Plinius teſtantur) quæ Aſcaloniæ ab Aſcalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his ſimiles ſunt Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis uerò in Hetruria uulgò Cipolle maligie. Datur Cæpa utiliter deuoranda, elixa, aut ſubprunis toſta; cum ſacchàro, anhelosis, aſthmaticis, & tuſſientibus, addito butyri momento. Excauatur alba ea parte, qua ſunt radices, & præſtanti repletur Theriaca, citrei mali ſucco ſubacta: & deinde occluſo foramine, ſub calidis cineribus coquitur, donec probè fuerit macerata: deinde premitur, & excipitur cremor, ijs ſanè perutilis, qui peſtilentia laborant, ſed illico ſudare oportet affectos. Excauatur item, & cumini puluere repleta coquitur, & exprimitur eodem modo, inſtillaturque utiliter ſuccus ad aurium ſurditatem. Craſſior Cæpæ ſquama ſub feruenti cinere toſta, antiquum capitis dolorem ſedat, ubi fruſtulum eius calidum in dolentis lateris aurem introducatur, ſuperaſperſo roſaceo, & laurino oleo, ſuccidaq; addita lana, quæ totam operiat aurem. Cepæ ſuccus cum acerrimo aceto miſtus, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit, ijs immiſſus. Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem eius potius craſſarum eſt partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto inuncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum eius exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, eiusq; calidæ: at ſuccus aqueæ, aereæq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craſſitudine humorũ obtinent, inunctus prodeſt. Ex huius temperatura tota cepa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quæ temperatura ſunt ſicciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de ijs ſimul diſſeruit libro II. de alimentorum facultatibus. Κρόμμυον *Græcè, Cepa & Cepe Latinè uocatur: Arabicè, Baſil, ſeu Baſſal: Italicè, Cipolla: Germanicè, Zuuibel: Hiſpanicè, Cebolba: Gallicè, Fiboule, & Oignon.*

Ceparum uires ex Gal.

Nomina.

Σκόροδον. ALLIVM. CAP. CXLVI.

ALlium quoddam ſatiuum, atque hortenſe habetur. quod in Aegypto, ſingulari ut porrum capite conſtat, [dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida,] ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylueſtre, quod ophioſcorodon: id eſt anguinum, uocant. Vis allij acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permouet, ſummam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum eſu hebetat[a]. [Eoſdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur] latas uentris tineas in cibo ſumptum abigit, urinas detrahit: contra uiperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodeſt, ita ut non aliud magis, ſi cum uino iugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioſorum morſus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: uocem clarificat: ueterem tuſſim crudum, coctumve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & ſale ſanat: uitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, ſi in ore contineatur: contra uenenatos muris aranei morſus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum deſeſſionibus additum, menſes, & ſecundos partus extrahit. Allium eiuſdem gratia ſuffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton uocant, eſu cit urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

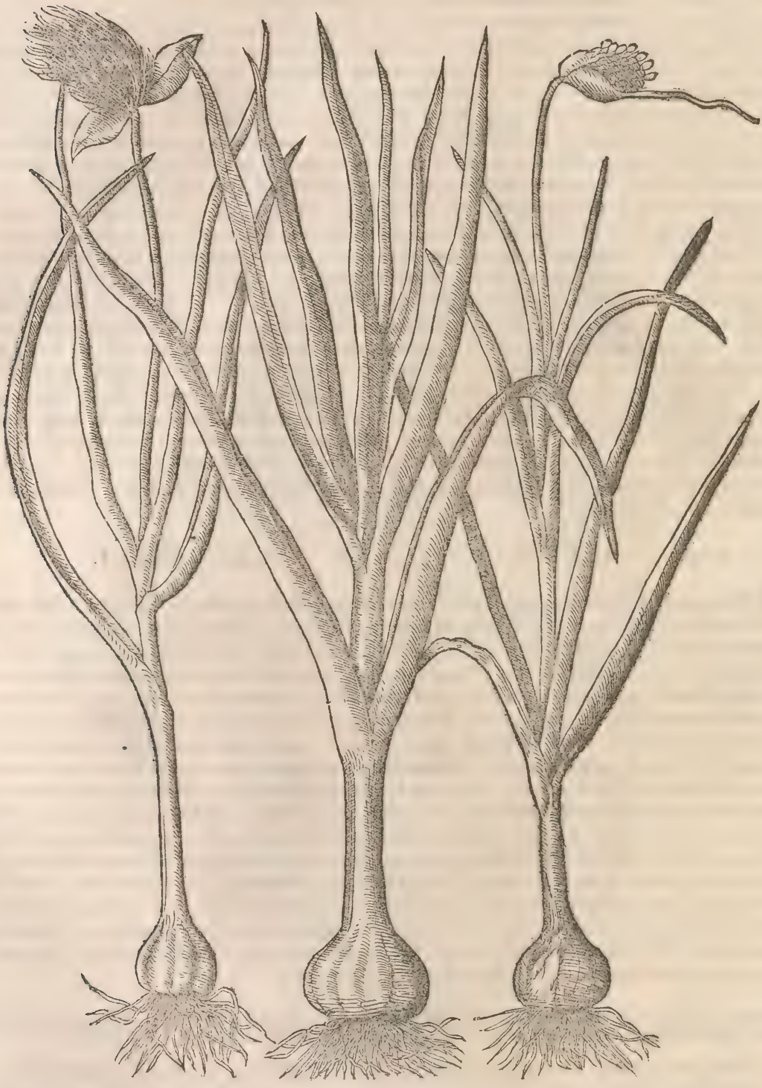
Concluſa ita legit Oribaſius. λευκὸν καὶ λεπτὸν. i. candido ac tenui.

a Catacuir. Ἐλαφοσκόροδον οἱ δὲ ἀγριοσκόροδον. Ῥωμαῖοι ἄλλιουμ κέρβινουμ, φύεται ἐν ὀρεινοῖς καὶ τραχέσι χωρίοις ἐμφερὲς τῷ ὀφιοσκορόδῳ. δύναμιν δὲ ἔχει δριμεῖαν, θερματικὴν, δηκτικὴν, φυσώδη, κοιλίας ταρακτικὴν, ξηραντικὴν στομάχου, καὶ ποιητικὴν δίψης. i. Elaphoſcorodon, quod & ſylueſtre ſcorodon. Romanis allium ceruinum. Naſcitur in montanis & aſperis collibus. Simile eſt ophioſcorodo. Vim autem habet acrem, excalfacientem, mordacem, flatuoſam, aluum turbandi, ſtomachum ſiccandi & ſitim faciendi.

ALlium uulgaris eſt notitiæ. Cæterùm quanquam ſcribit Dioſcorides Allium, quod non cohærentibus nucleis, ſiue ſpicis, ſed ſingulari, & ſolido capite conſtat, in Aegypto naſci; eiuſmodi tamen & in Hetruria, & in cõpluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophraſtus lib. VII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Allium ante ſolſtitia, aut paulò poſt ſolſtitia ſeritur nucleatim diuiſum. Diſcrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud ſerotinum: eſt enim genus quoddam eiuſmodi, ut ſexaginta diebus perfici poſſit. Differunt præterea magnitudine ſingulari. Cyprium uocatum maximè tale eſt, quod non decoquunt, ſed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quàm ſpuma increſcat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & craſſitudo, eorumque cauſa, tempore, cultuque pene uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam ſemine poteſt, ſed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, ſequente diſcerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, ſed etiam quidam uel depoſito melius id exiſtimant. Radicis autem allij, aut Cepæ haud ſimilis ortus fieri ſolet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rurſus diſcernitur, atque ex uno plura efficiuntur, dum caput conſummatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut &

Allij conſideratio.

ALLIVM DOMEST. OPHIOSCOR. ET ELAPHOSCORODON.

Allium ſylueſtre.

Arabũ lapſus.

bulbus, & ſcylla, & eiuſmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, ſi non euellantur, plura indies fiunt. Super fiſtula quoque, & allium capitari poſſe, & cepæ affirmant. hactenus Theophraſtus de allio domeſtico. Syluestre uerò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, *id eſt, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præſertim, & collibus naſcitur, nullis diuiſum nucleis, ſatiuo longè minus, ſed odore, & ſapore illi perſimile: folijs anguſtioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpuraſcens, à quo nigrum gignitur ſemen. Simile huic habetur, quod elaphoſcorodon appellatur. Quare utrunq; unà cum domeſtico, quod medium locum tenet, hîc appingi curauimus. Atqui cum ophioſcorodon aliquando in montibus legerem unà cùm alijs herbarijs, nobis occaſionem præbuit loquendi de errore deteſtando, in quo turpiter uerſati ſunt Arabes, & eos ſecuti: quòd pro ſcordio herba, quæ triſſaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium ſylueſtre in paſtillos theriacos addiderint, & in illius locum ſuffecerint, non minus uocabulorum uicinitate, quàm imperitia decepti, ut ſequenti libro in ſcordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porrò illud hîc ſilentio non diſſimulandum duxi,*

ALLIVM ANGVINVM.

duxi,ne fortè ſeplaſiarijs imponat,quòd Braſauolus apertè falli deprehēditur libro ſuo de ſimplicium examine Romæ prius excuſo,ubi ſylueſtre allium ampeloprason,ſiue ſcorodopraſon à rei medicæ auctoribus appellari ſcribit. Qua in re non uno tantùm,meo quidē iudicio,ſed duplici,pace eius dixerim,notatur errore. Primū quòd exiſtimauerit,alliū ſylueſtre ſcorodopraſum,uel ampelopraſum eſſe. Deinde quòd certò crediderit,ampelopraſum,& ſcorodopraſum unam & eandē plantā eſſe. Hi Braſauoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis auctoritate. Siquidē is nō ſolùm eas plantas nominibus,ſed etiam capitibus,& facultatibus diſtinxit: quem etiam ſecutus eſt Galenus,licèt,ut in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur palàm fit,allium ſylueſtre ophioſcorodum appellari,ſylueſtre porrum, quòd in uineis proueniat,ampelopraſon: tertium uerò,quòd promiſcuas allij,& porri facultates obtineat,ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſauolum uirum alioqui doctiſſimum,quomodo is,qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride,& Galeno non uiderit,uel non animaduerterit. Cæterùm plantam,quam hîc nouā expreſſimus, ANGVINVM

Braſauoli error.

 quoque

ALLIVM VRSINVM.

quoque allium appellare libuit, quòd radix non ſolùm genuino allij ſapore, odoreq́; ſit prædita, uerùm etiam, quòd folia nigris ſint maculis conſperſa. Nunc primùm à me inuentum eſt, dum ſuperiori anno M D LXIII. *Montes qui Boemiam à Sileſia diſterminant, in quibus Albis fluuius originem ducit, perluſtrarem. Addidimus &* VRSINI *allij quoq; imaginem, ſed cùm de uiribus hactenus nihil certi, exploratiq́; habeamus, non eſt ut latius de eo ſermonem faciamus.*

Nomina. Σκόροδον *Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Cairin, & Thum: Itali, Aglio: German, Knoblauch: Hiſpani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.*

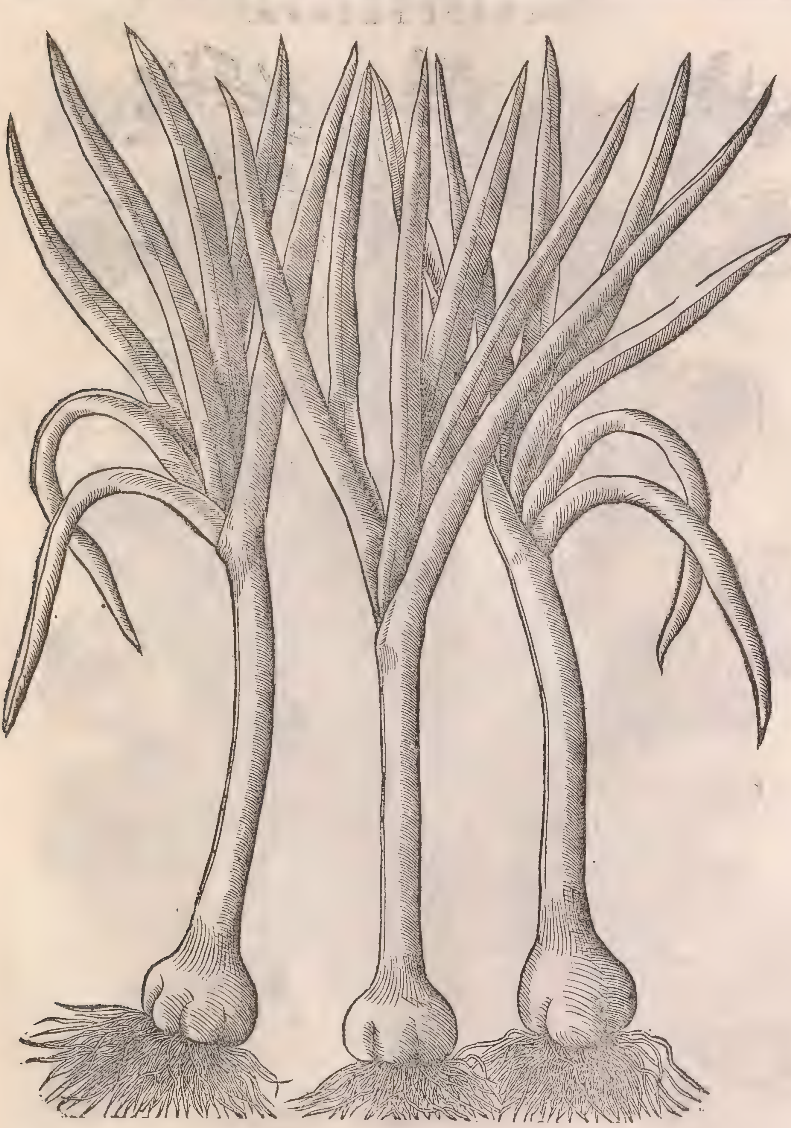
Σκοροδό-

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM. CAP. CXLVII.

SScorodopraſum magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiſcuas ſibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulceſcit, & in olerum uicem tranſit.

QVoniam antiquorum nullus, præter Dioſcoridem, Galenum, & Paulum, Scorodopraſi meminit, propterea exiſtimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace ſua dixerim, cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd compertum ſit, legitimum Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci: ac inde poſtea tranſlatum in hortis, & uiridarijs depoſitum uireſcere, ita ut intuentibus legitimum ſe oſtendat, & Marcelli errorem prodat.

SCORODOPRASVM.

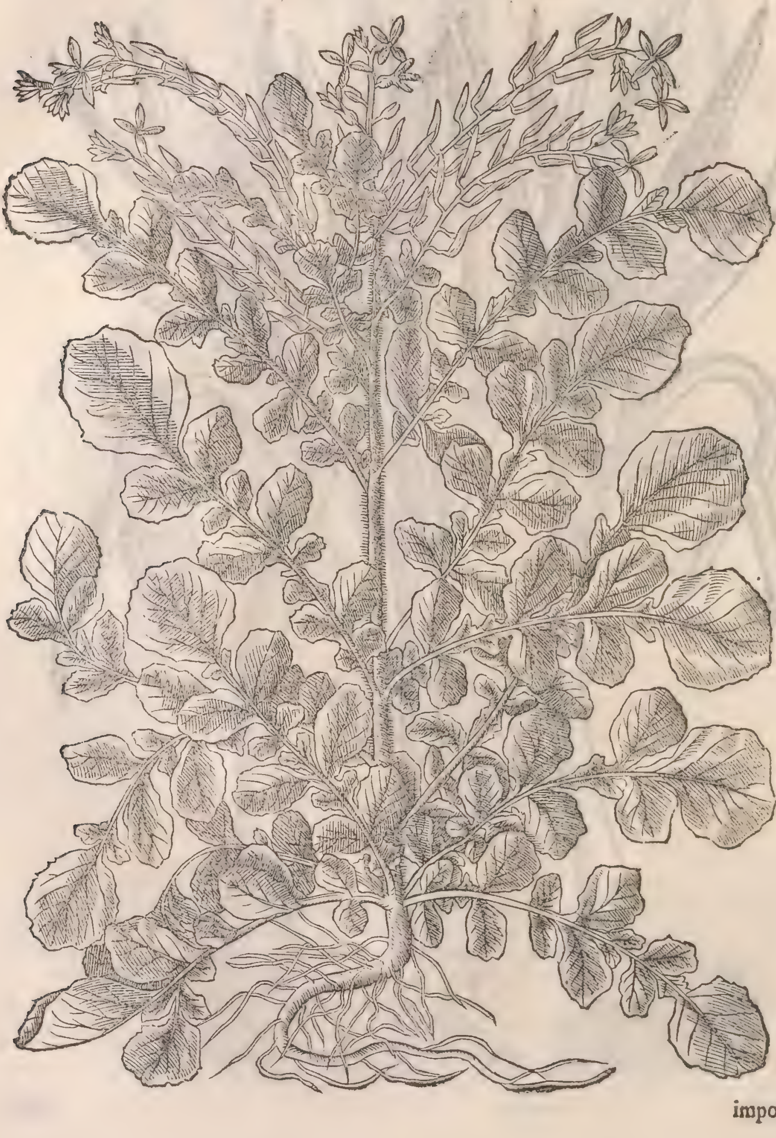
Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quem admodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis. Scorodoprasum sicut gustu & odore mediam allij & porri qualitatem possidet, ita & uires. Id Græcè σκοροδόπρασον, Latinè similiter Scorodoprasum appellatur: Italicè, Scorodoprаso: Germanicè, Aber Knoblauch: Gallicè, Ail porreau.

Σίνηπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

a Meum, & Cit. ἐκλέγειν μὴ καὶ καταξηρὸν, καὶ κατάπυῤῥον. i. elige quod non ob aridum est, & fuluum.

SInapi hortense, aliqui napi uocant[a]. Eligi debet adultum, ualde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè uirescat, & ueluti quodam succo madeat, cæsiũ colore: siquidẽ recens id genus, tempestiuũ habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac ueterem, callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: fœminas uuluæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus

SINAPI PRIMVM.

impositum,

impoſitum, ad lienes,& omne genus dolores confert, cum permutandæ ualetudinis cauſa ex alto uitia extrahenda ſunt:alopecijs illitum medetur:faciem purgat:ſugillata cum melle,adipe, aut cerato rapit:feræ impetigines,& lepræ,eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inſpargitur:extrahentibus emplaſtris,ſcabiemque extenuantibus, utiliter ad miſceri ſolet:tritum grauitati aurium,& ſonitui cum fico impoſitum prodeſt. Succus ad hebetudines oculorum,& genarum ſcabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expreſſus recenti ſemine ſuccus in ſole ſiccatur.

Sinapi, Plinio libro XIX. *cap.* VIII. *auctore, trium eſt generum. Quorum unum gracili aſſurgit folio: alterum rapitiã frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obſeruantur in Italia: illud ſiquidem, quod tum folio, tum etiam ſemine tenui naſcitur, erraticum eſt. Quod uerò rapi fronde conſtat, cæteris maius, horteaſe eſt, eiuſque in officinis uſus. Tertium deinde & ipſum ſatiuum eſt, ſemine albo, minuſque acri. Tritum hoc, muſtoque* Sinapi confid.

SINAPI SECVNDVM.

recenti

SINAPI TERTIVM.

recenti commiſtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atque eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaque propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſeruant. Seminis farina illinitur aceto ſubacta, ad ſerpentium & ſcorpionum ictus, pota autem ſuccurrit fungorum uenenis. Manditur ſemen contra dentium dolores: Datur quoque utiliter ſuſpirioſis & aſthmaticis, ſenſus purgat: menſtrua & urinam ciet. Illinitur etiam hydropicis ex pueri impubis urina. Sordities corporis omnes expurgat: & cuti natiuum conciliat nitorem, ſi cum ea aqua ſubacta fricentur eæ corporis partes, quæ extergendæ ſunt. Fit ex ea intinctus, quem Sinapiſmum uocant, quo uelut irritamento langueſcens uentriculus ad appetendum cibum excitatur. Eo enim uelut igniculo, moroſius palatum titillante, uorandi conciliatur auiditas, ſed huius uis confeſtim in ſublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat.

Sinapi uires ex Gal.

Sinapis temperamentum tantúmmodo expreſſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sinapi calfacit, & deſiccat quarto ordine.

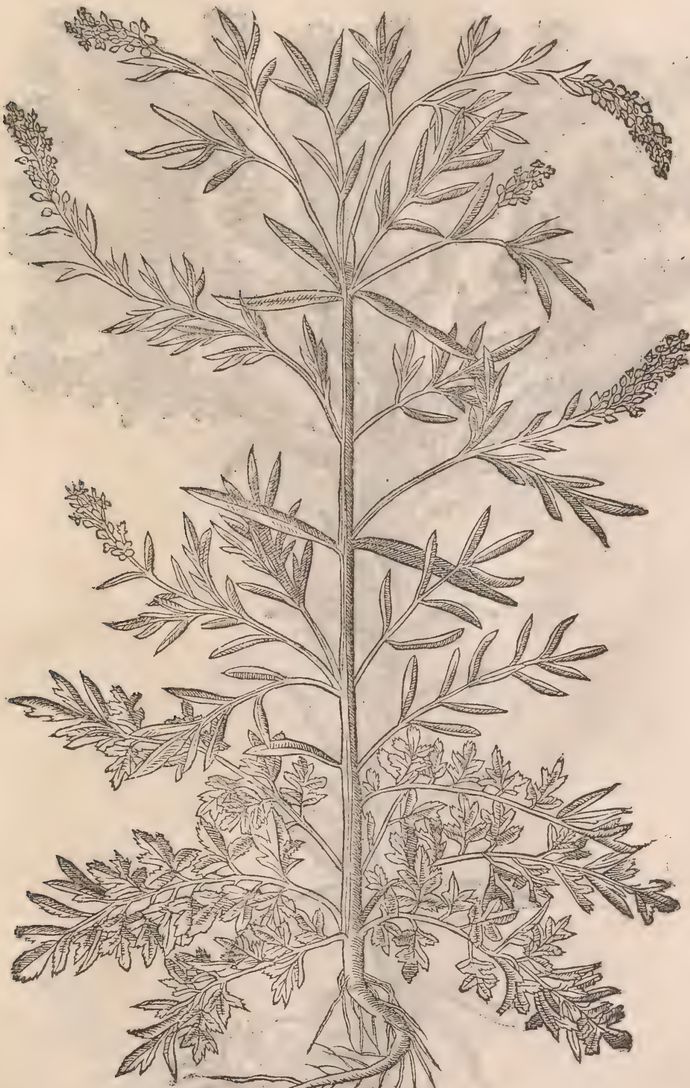
Nomina.

Huic nomen Græcum σίναπι, & νᾶπυ: Latinum quoque Sinapi, & Sinapis: Arabicum, Cardel, aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Seneff: Hiſpanicum, Moſtaza: Gallicum, Seneue.

Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NAsturtium optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excalfacit, stomacho aduersatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menses cit, uenerem stimulat, sinapis, & erucæ simile intelligitur: lepras, & impetigines absterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium uenenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

NASTVRTIVM.

Nasturtij consideratio.

NAsturtium hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius author est lib. XX. *cap.* XIII. *album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Nasturtium uenerem inhibere scribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet. Excalfacit, attenuat, urit, extrahit, resoluit, & incidit. Animum exacuere uescentibus traditur, unde animi torpore affectos ad nasturtium deuorandum adhortatur adagium. Succus dentium dolorem mulcet, si calidus in aure dolentis lateris fuerit instillatus. Semen denariorum decem pondo ex aqua potum bilem subducit, capitis uitia purgat, uisumque clarificat.*

Nasturtij uires ex Gal.

Nasturtij semen (ut lib. VII. *de simplicium medicamentorum facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atq; adeò quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque sinapi excalfaciunt. Miscetur quoque remedijs, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam*

THLASPI I.

scilicet

ſcilicet id, quod craſſos ſuccos ualenter incidere ualeat: uelut & ſinapi. Nam omnia ei ſimile eſt. Porrò & herba arefacta ſimilem ſemini uim poſſidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem, multò ſemine inferior eſt: adeoque ſic mordacitas eius moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat, ceu obſonio. Κάρδαμον, *Græcis, Naſturtium* Nomina. *Latinis uocatur: Mauritanis, Norf alchef, ſeu Narf: Italis, Naſturtio, & Agretto: Germanis, Kreſſen, & Gartenkreſſ: Hiſpanis, Naſturcyo, & Malpica: Gallis, Creſſon de iardin, & Naſitort.*

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THlaſpi herbula eſt anguſtis folijs, digitali longitudine, in terram uerſis, ſubpinguibus in cacumine diuiſis binûm dodrantum cauliculo, tenui, non ſine adnaſcentibus ramis: fructu circa ipſum to-

THLASPI II.

 tum, ab

a Meum. ἐπὶ θριγχῶν, καὶ τειχῶν. i. in sepibus & parietibus. Drag. τριγχοῖς καὶ τάφοις. i. in sepibus, & sepulchris.

tum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis[a], & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem utrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

Thlaspi consideratio.

Tametsi Thlaspi, cuius hîc imaginem habemus, caule iam edito, folijs non sit in cacumine diuisis, cùm tamen cæteras habeat notas, quas suo Thlaspi inscripsit Dioscorides, nihil impedit, quin credam id esse legitimum; & præsertim cùm iam obseruauerim, antea quàm caulescat, ipso ineunte Vere, hoc Thlaspi folia fundere, humi accubantia, quæ utrinque circa

THLASPI III.

cacumen

cacumen diuiſa ſunt. Sed hæc adeò fugacia ſunt, ut paulò poſt conflacceſcant, & pereant. Quæ autem in caule habentur, ſunt quidem, ut Dioſcorides inquit, anguſta, ſubpinguia & digitali longitudine: caule deinde eſt tenui, duorum dodrantum longitudine, non ſine adnatis ramulis, in quibus fructus circa ipſos totos ſpectantur, nempe folliculi compreſſi, lenti, aut diſco ſimiles, in quibus ſemen concluditur, naſturtio ſimile, acuto ſapore. Ideoq; manifeſtò hallucinatur nouus quidam ſtirpium cenſor, qui hoc Thlaſpi Crateuæ, non Dioſcoridis eſſe contendit. Error patet, quòd Dioſcorides Crateuæ Thlaſpim ſcribat folijs eſſe latis, & radicibus magnis, quibus qui non uidet carere hoc noſtrum, is prorſus cecutire dici poteſt. Atqui ſi planta eſt, quæ nobis nota ſit, quæque Crateuæ Thlaſpim referre poſſit, eam ipſam ego putarem eſſe, quam ſuperius ſtatim poſt raphanum appinximus, & Vulgarem Raphanum & Ruſticanum appellauimus. Siquidem hæc lata folia habet, & radices magnas, & ad Iſchiadicos herba utilis eſt. Cæterùm planta quam THLASPI ALTERVM *uocauimus, quòd eius ſemen Thlaſpis haud abſimile uideatur, naſcitur in agro Pragenſi, locis ſaxoſis & aſperis. Floret medio Vere, &*

BVRSA PASTORIS.

Iunio mense fert semen, acuto sapore. Verùm non desunt, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris uulgò dictam unam, & eãdem esse plantam; cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitũ sinuatim laciniata uisuntur, semenq́; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum sententia prorsus explodenda uidetur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundant & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq́; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte pressis, ut Dioscorides inquit. Thlaspi uires ex Galeno. *Meminit Thlaspi Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeò ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaspi (inquit) quod è Creta affertur, quodq́; ubiq; nascitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano milij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatum thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultùm superat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compressionem præ se fert, unde & nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq́; non absolutè quod inde asportatur, optimum censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec passim nascenti simile. Hæc de Thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicum thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse uiribus comparandum. Reliquum est, ut de* BVRSA PASTORIS, *cuius superius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cùm ueteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recensebo, quæ à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cùm planta ipsa omnibus uulgò notissima sit.* Bursæ pastoris uires. *Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exiccantium, & adstringentium genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflammationibus, & sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cum plantagine, & Armenio luto, bibiturq́; eius decoctum ad intestinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia uulnera glutinat, & auribus purulentis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres. Esturq́; ad idem, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplastris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus.* Nomina. *Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaspi quoq; Latinis dicitur: Barbaris, Nasturtium tectorum: Italis, Thlaspi: Germanis, Bisemkraut: Hispanis, Paniqueso deflor blanquo: Gallis, Seneue Sauuage.*

† Hoc loco Ruellius legisse uidetur φακοειδὲς, quòd uerterit lenticulæ effigie: nec temerè, quòd Thlaspi semen illi pulchrè respondeat. Verùm uulgati Græci codices habent δισκοειδὲς, hoc est, disci figura.

Ἀραβὶς, ἢ δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRaba herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargẽs ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine uerò sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptisana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

Drabæ consideratio. *DRabæ caput multis sanè argumentis conspicuum est, esse Dioscoridi adulterinum. Nam si primùm plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè conijciemus, (ut Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq́; Græcos Authores, quicquam de Arabi, Drabaúe scriptum reperiatur, hinc facilè conijci potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Ad hæc illud quoq; rem sic se habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quòd bis in Græco exemplari manuscripto in secundo hoc libro habeatũr, tum ut hîc statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum, ad libri calcem intrusa; sed isthic Arabis appellatur, & aliàs istic de ipsa traditur, etiam iisdem uerbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet, maximè cùm apud nullum alium scriptorem, neque Drabæ, neque Arabis, mentio fiat. Cæterùm, quocunq; modo res se habeat, mihi dubitandum haudquaquam fuerit, quin planta, cuius hîc imaginem expreßimus, legitima genuinaq́; sit Draba hoc in loco addita. Drabam Serapio Nasturtij generibus adiecit, & eam Nasturtium orientale nominat, quod insignis eius acrimonia indicium est: & quoniam in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur Serapionis saltem sit Draba, ego profectò affirmare non ausim: nisi fortè id Drabæ accidat pro regionum diuersitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.* Nomina. *Herba, quæ ἀραβὶς, & δράβη Græcè, Arabis item, & Draba Latinè, pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Nasturtium orientale: Gallicè, Draue.*

ARABIS, SIVE DRABA.

Ε'ρύσιμον.

IRIO. CAP. CLII.

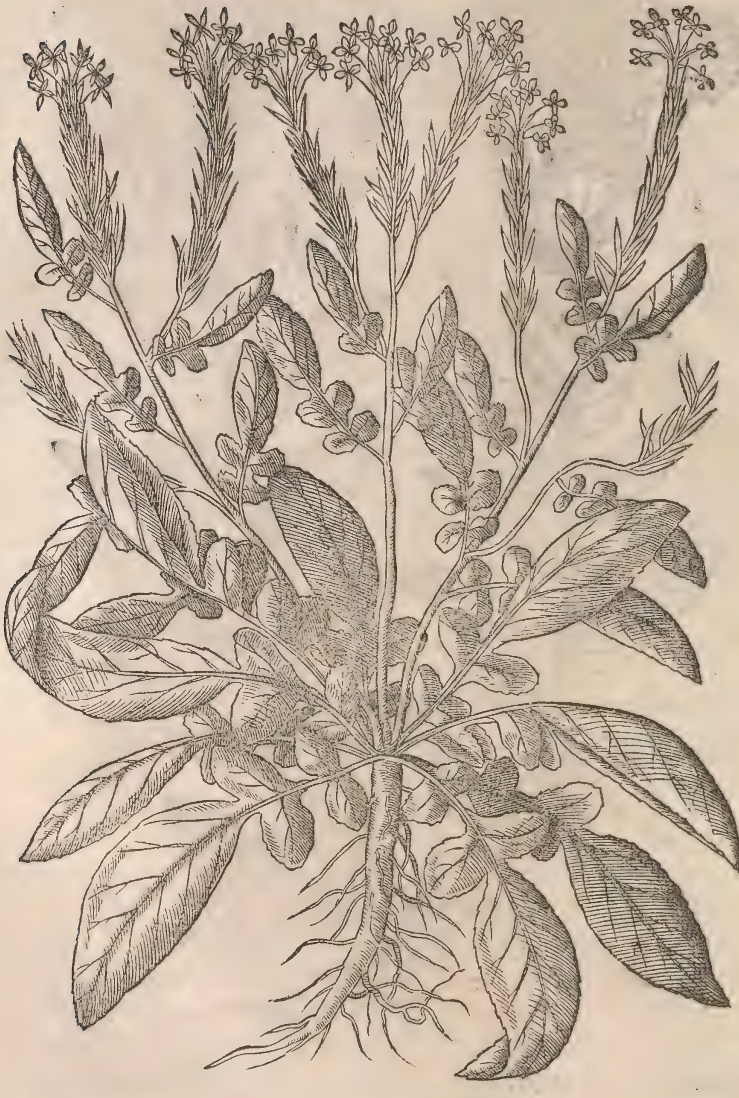
ERysimon, Latini Irionem uocant, iuxta urbes, rudera, hortosque nascitur: folijs erucæ syluestris: cauliculis in lori modum lentis, & obsequiosis: floribus luteis: siliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, urentis gustus. Contra thoracis fluxiones efficax est, & si [a] purulenta extussiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodest: contra uenena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle utiliter [b] cæcis carcinomatis, parotidibus [c], duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, uel linteo illigatum [d], pinsita farina oblitum perassetur.

a Drag. ἐμπύυς, βῦχαι. i. suppuratis Tussi. Meum. ἴκτερον, ἰσχιάδας, ἐκλειχόμενον σὺν μέλιτι πίνεται καὶ πρὸς τὰ θανάσιμα φάρμακα. i. icterum, coxendicum dolores, delincta cum melle. Bibuntur etiam aduersus læthalia medicamenta.

b Drag. μικρὰ. i. parua. c Meum. κρύπτα. i. cæca. d Cat. διδύμων καὶ μασῶν φλεγμονάς. i. testium, & mammarum inflammationes.

e Meum. σίατος. i. farina subacta.

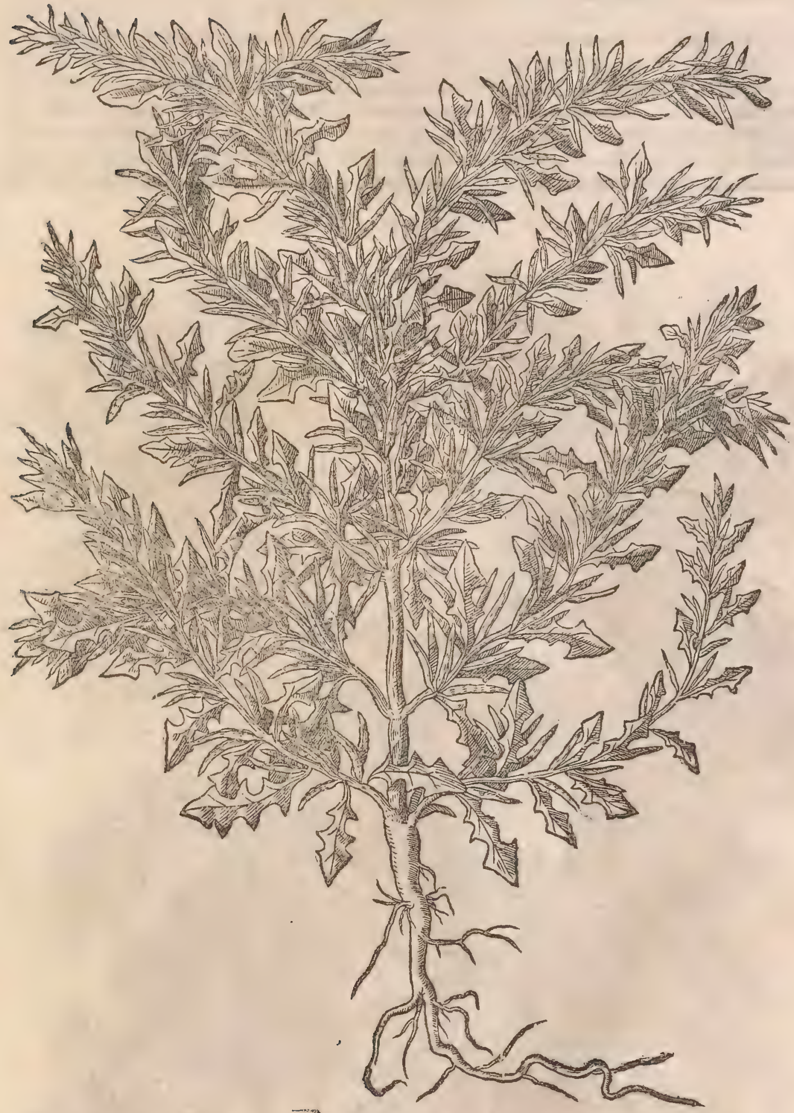
IRIO.

Erysimi, seu Irionis consid.

QVanquam Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant: & sesamo simile faciant: quod tamen à Dioscoride repræsentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dissimile, hîc inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo disseruit, ab eo repositum est. Eaq́; propter facilè dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud uerò Dioscoridi. Ideoq́; Plinius utrisque in Erysimi historia adstipulari uidetur. Nanq; lib. 18. cap. VII. ac X. Theophrastum secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoque simile facit. Et lib. XXII. cap. XXV. Dioscoridem imitatus, folijs erucæ paulò angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idem palàm est fecisse Galenum: quippe qui lib. VI. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et lib. I. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniunt, una cum sesamo, sic inquiens. Vt porrò milio panicum adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimum corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeo quòd in omnibus illo deterius

IRIO ALTER.

deterius existit. *Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis uirentibus nullum animal uesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod uulgò Tridentina rura appellant Formenzone, Foroiulienses uerò, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat hoc Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidem, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus auidißimè depascitur, nec ulla ex parte sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem ab ea diuersam.* IRIONIS *itaq; duo uidentur genera, ut ex iconibus uidere est. Illud autem magis Dioscoridi genuinum esse censeo, cuius folia minora, & cornicula paulo uegetiora spectantur. Verùm non ob id negauerim, aliud quoq; Irionis esse genus, cùm omnibus Irionis ferè notis sit præditum. etsi scio non defuturos canes, qui me allatrabunt. Id Græcis* ἐρύσιμον *dicitur, quod Latinis similiter Erysimum, & Irio: Italis, Erisimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder senff: Hispanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle.*

Ruellij, & Hermolai lapsus.

Nomina.

Πέπερι.

Πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

PIper[in India naſci,breui arbore traditur : quæ]inter initia,prælongum fructum , ueluti ſiliquam, promit,quod longum piper eſt: habet intus aliquid tenui milio ſimile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem ſuis temporibus dehiſcens,pandensq́ue ſeſe, racemos emittit,grana ferentes qualia uidemus . Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs , antidotis, & medicaminibus,quæ contra uenenata parantur , [theriaca uocant. Longum uerò uehementius mordet : & quoniam priuſquàm ematureſcat , decerptum eſt , ſubamarum relinquitur , antidotis , & theriacis medicaminibus expetitum.] Nigrum uerò,utpote quod tempeſtiua maturitate collectum

Quæ in piperis capite concluſa ſunt non habet Oribaſius.

PIPER.

ſit,

ſit,odoratum eſſe conſtat, candido ſuauius, acrius, [& ori gratius, necnon ad condimenta utilius.] ſed candidum,& adhuc in acerbum uergens,antedictis infirmius eſt. Eligi oportet grauiſſimum, plenum,nigrum,ſine multis rugis,recens,ac minimè furfuroſum. Inueniuntur etiámnum in genere nigri ſemina nutrimento defecta,caſſa,inania, minimiq́ue ponderis,quod uocant braſina. Vis omnium excalfacit,urinam ciet,concoquit,extrahit,diſcutit,abſterget caliginem,quæ oculis obuerſatur. Piper febriũ horroribus circuitu repetentibus,ſiue potu,ſiue illitu ſubuenit:ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit:conceptum adimere creditur,ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſsi, omnibusq́ue pectoris uitijs,ſiue eclegmate,ſiue potu ſuccurrit:anginæ eo,& melle conuenienter perunguntur:potum cum recentibus lauri folijs,tormina diſcutit:cum uua paſſa manducatum pituitam à capite elicit: ualetudinem tuetur,dolores finit,appetentiam mouet,concoctionem adiuuat. ad intinctus eſculentorum

PIPER AETHIOPICVM.

additum: strumas cum pice discutit: uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, †ut aiunt, motum torretur. Non est huius arboris radix gingiber, ut aliqui existimauere, sicuti paulo pòst ostendemus. Nanq; piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, saliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum semine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam uocant.

Piperis, & plãtæ eius histor.

LVsitani nauigationibus suis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticũ uersus austrum primò, & hinc deinde in oriẽtem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiusmodi odoratis simplicibus uniuersam repleuerunt Europam; sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ

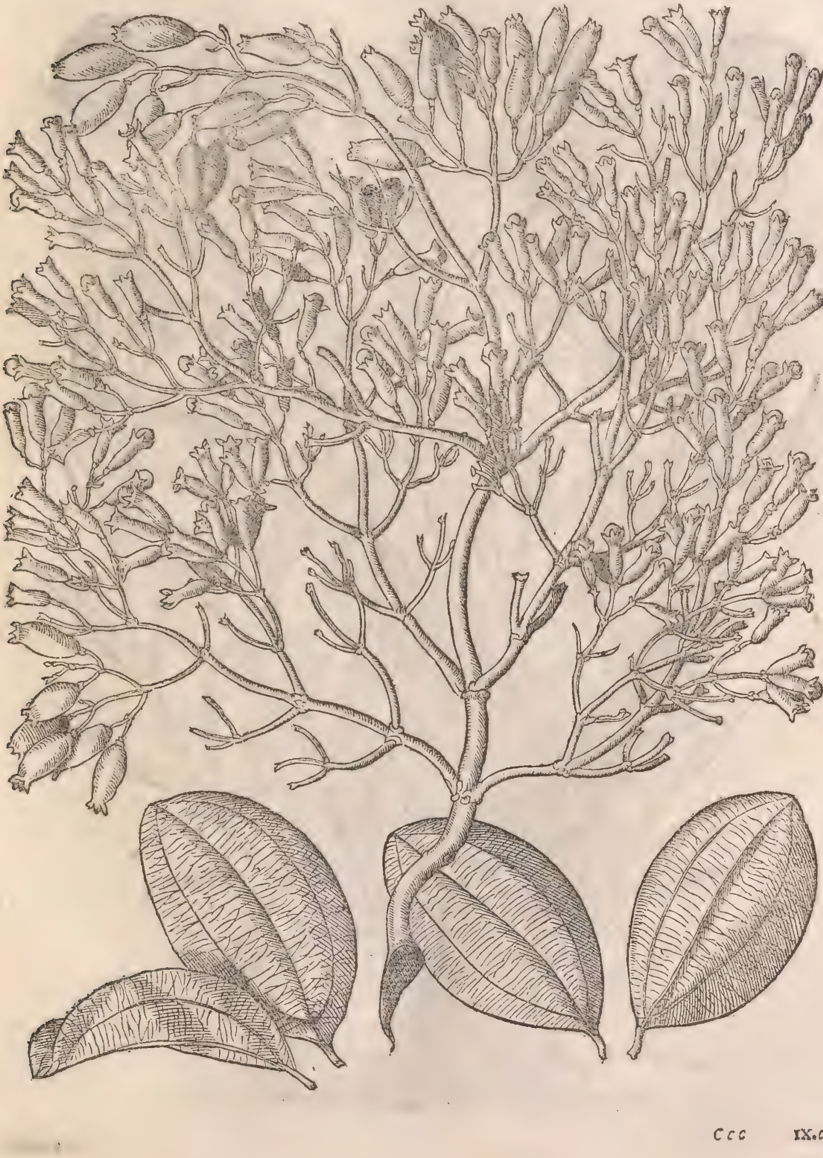
PIPER INDICVM.

prodiderunt.

prodiderunt. Quod poſtea fecit, ut nobis planè ignoraſſe uideantur Theophraſtus, Dioſcorides, & Plinius, aut ob regionum diſtãtiam (indigenam potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quàmuis cauſam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quónam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo, an in ſiliquis incluſum, an baccifer arum arborum more. Siquidem Plinius lib. XII. cap. VII. ita ſcribit. Arbores quæ paſſim piper gignunt, iuniperis noſtris ſunt ſimiles. Quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in phaſeolis uidemus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq́; ſole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiſcentes per maturitatẽ, oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus colore, rugisq́; mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioſcoride non longè diſſidere uideretur, niſi piperis plantam ſimilem iunipero reddidiſſet: nanq; Dioſcorides nullis eam notis repræſentauit, neq; alicui ſimilem fecit. Theophraſtus præterea quanquam ſcriptum reliquit lib. Plinij lapſus.

CARYOPHYLLI AROMATICI.

Piperis plantæ in Italia.

I X. cap. X X I I. de plantarum historia, Piperis duo esse genera unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem silentio præterijt. At hi, qui suis liburnicis immensa traiecerunt maria, propriasq; perlustrarunt regiones, ubi piperis utriusque plantæ innumeræ uirescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu scandentibus, acutæ clematidi non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruscæ modo, confertius tamen, deinde mense Octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatio plerunque fit. Longum autem, ut ijdem testantur, aliæ ferunt arbores, estq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adstipulatur, uermiculosa facie dependet, piperato gustu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni

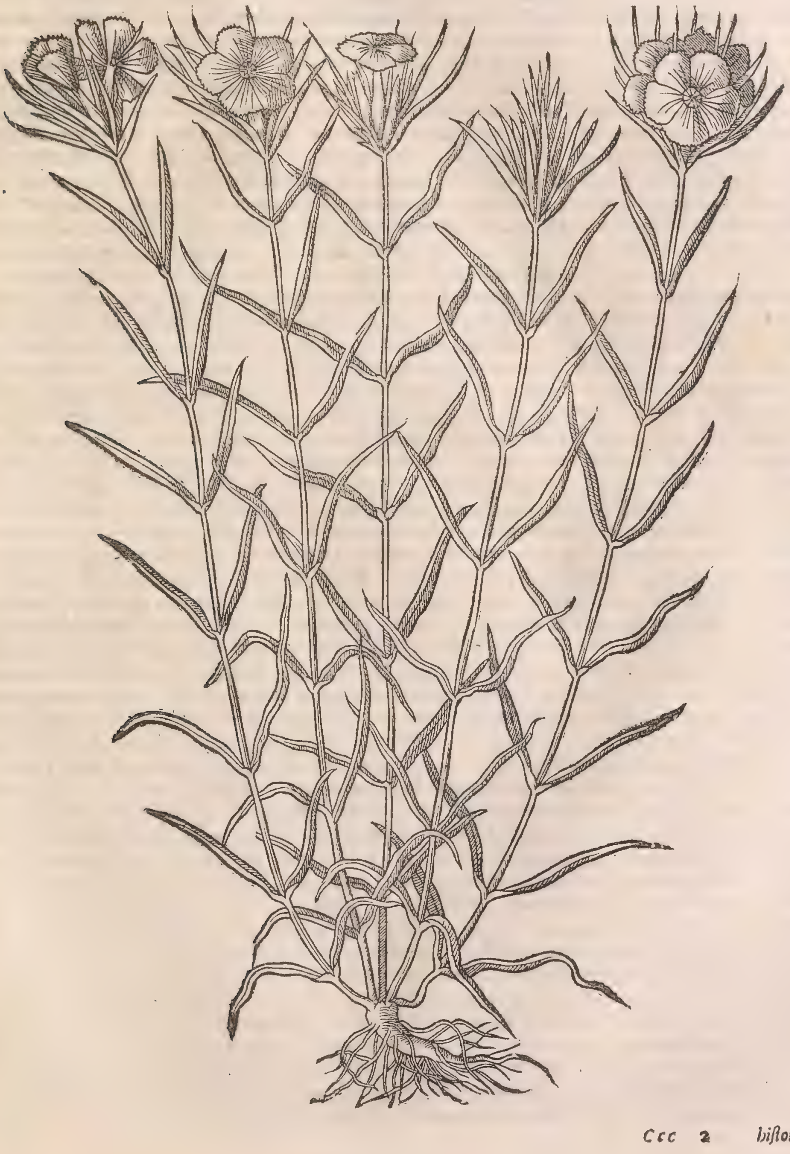
CARYOPHYLLI DOMESTICI.

maximè

maximè reſpondere uiſus eſt, quòd uiticuloſo caule eſſet, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbuſculam piper racematim proferentem uidi Venetijs, quæ prorſus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgus Ribem appellat. Viret hæc in horto clariſſimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima ſimplicia notatu digna uiſuntur. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi in piperis hiſtoria uariant auctores. Quandoquidem cùm uariæ in Italia piperiferæ habeantur arbuſculæ, facilè credendum eſt, uarietatis longè maioris eas in India reperiri. Cæterùm piperis planta, cuius hîc imaginem appinximus, nuſquam uiua, aut ſicca à me uiſa eſt, ſed ita Pragæ Boemorum eam mihi deliniabat Luſitanus quidam miles, qui Indicas perluſtrauerat oras. Verùm integros nigri piperis racemos Verona ad me miſit Franciſcus Calzolarius Pharmacopæus haud indoctus. Porrò & aliud piperis genus habetur, quòd AETHIOPICVM, *ſiue piper nigrorum uocat Serapio. Hoc in ſiliquis racematim prouenit, piſorum, aut phaſeolorum modo, granis pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter ſiliquis inhærentibus. utuntur hoc Aethiopes ad dentium dolores. Affertur ex Alexandria Aegypti cum alijs aromatis. Non deſunt, qui huius*

CARYOPHYLLI SYLVESTRES.

historiam ignorantes, quam describit Serapio cap. 337. de grano Zelin, illud perperam Carpesium esse putent. quorum opinionem haud probandam conuicimus in nostrarum epistolarum uolumine, ad Ioannem Hessum, medicum Norimbergensem scribentes. Addunt quoq; piperis generibus corniculatum illud piper, quod uulgò Indicum appellant, aut ut alij uolunt Siliquastrum, quòd acerrimi sit gustus. Ea planta itaq; prouenit folijs hortensis solani maioribus, longioribusque, caule cubitali, ac etiam longiore, uiridi, ramis compluribus brachiato, geniculatoque: floribus candicantibus, è quibus uaginæ oriuntur corniculorum speciem referentes, herbaceo primùm colore, & deinde coralliorum modo rubescente, ac pellucido; gustu acerrimo, adeò ut piper omne sua superet acredine. In his semen concluditur minutum, colore subalbicante, eiusdem protinus gustus. Huius plura habentur genera: Nam aliud pumilius tota planta prouenit, & corniculis longè minoribus, aliud uerò rotundis ferè siliquis. Sed omnibus eadem est acredinis uehementia. Excalfaciunt omnia excessu quarto. Ideoque ualenter urunt, & exulcerant corpus. Recentia cornicula tusa & illita Ischiadicos iuuant, siquidem locum exurunt. Piperis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Piperis radix uires costo similes potissimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est. humiditatis eius indicium est, quòd facilè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed pòst paulò incipiat, uerùm plusculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est, & superexiccatum. Verùm utrunque ualenter tum excalfacit, tum desiccat. Cæterùm quoniam Dioscorides inter simplicia de CARYOPHYLLIS, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintque in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumque medicamentum, silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi insulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo simillimus est, eademque materies. Folia uerò cinnami uulgaris instar habet, sed rotundiora. Fructu est paruo, ex atro rufescente, in claui modum capitato, exertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circunquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius libro XII. cap. VII. his uerbis. Est etiámnum in India piperis grani simile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, perijsse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus ijsdem, quibus postea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. ubi hæc habet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India ueluti flores cuiusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iecinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum uisum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de historia & uiribus Caryophylli seminis aromatici. CARYOPHYLLORUM plantæ ramusculum, Caryophyllis onustum, cuius hìc imaginem damus, misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Excalfaciunt Caryophylli, & extenuant ordine tertio, roborant, & aperiunt simul, inciduntq;. In cibis deuorati, uentriculi, iocinoris, cordis, & capitis affectibus auxiliantur. In puluerem hausti ex uino, aut malorum cydoniorum succo, uomitiones cohibent, cœliacos iuuant, nauseam remouent, & cibi appetentiam reuocant, roborantq; cùm uentriculum, tum etiam caput. Afferunt & iocinori præsidium. nanque ubi refrigeratum fuerit, bellè excalfaciunt. Ideoq; hydropicis, & præsertim anasarca affectis, utiliter propinantur. Olfactu reuocant animi deliquijs laborantes, mansiq; anhelitum commendant. Conferunt comitialibus, resolutis, conuulsis, stupidis, & ueternosis. concoctiones adiuuant, & alui fluores torrefacti cohibent. illinuntur quoque perquàm utiliter cum mastice, Rhoe, corallis, & punici floribus, ad uentriculi morbos, & præsertim hos, quibus adstrictione opus est. Hausti quatuor drachmarum pondere ex bubulo, caprillo'ue lacte, uenerem excitant. Exacuunt præterea oculorum aciem, & caligines tollunt, quin etiam nubeculas, & argemas, in tenuissimum puluerem triti, & oculis inditi. Iidem tam deuorati, quàm suffiti, ualent aduersus pestilentem contagionem: suffiuntur utiliter capitis fluxione obnoxijs, & qui narium obstructione laborant, fumo naribus excepto. Adduntur in antidotis, & in succis, qui uentriculo, & capiti roborando parantur. Cæterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hìc non prorsus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, & Garofoli uulgò uocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à ueteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, uulgares æquè ac iucundi, ut nullus iam sit hortus, nullæ ædium ferè fenestræ, quæ hisce floribus non ornentur. Horum plantam recentiores nonnulli Vetonicum Coronarium appellant, sed quo authore, hactenus compertum non habeo. Verùm ne uidear eorũ inuenta negligere, liceat etiam mihi eadem uti nomenclatione. VETONICUM itaq; coronarium, quod caryophyllum appellamus, folijs est longis, Tragopogoni modo, breuioribus tamen, carnosioribus, ac pinguioribus, incuruis, & in acutum desinentibus. Cauliculos edit numerosos, rotũdos, geniculatos, læues, cubitales, tribus, quatuorúe in summitate adnatis, in quorum cacumine teres, longiusculusque calyx spectatur, superiore parte serræ modo denticulatus, è quo flos spetiosissimus oritur, Caryophyllorum odoratu, unde illi nomen. Variat in floribus color. quandoquidem alij coccineo colore rutilant, alij saturata purpura nitent, alij candido, alij carneo colore gaudent. Sunt & uersicolores nonnulli, sed mangonio parati, seminibus diuersorum generum simul constrictis. Stipantur ferè omnes numerosa foliorum serie, perinde ac rosæ, cum quibus de pulchritudine, odoris præstantia, & colorum uarietate ad uictoriam usque certant. Ideoque mirum, nullam apud antiquos horum extare memoriam. Habetur eadem planta etiam sponte nascens, altera floribus rutilis, altera candidis, utraque tamen gracilior, flore paruo, haud folioso, & nullo caryophyllorum odore. Nascuntur locis incultis, & aridis. Calida, siccaq; pollere facultate altile Vetonicum indicio esse potest odoris fragrantia, & saporis amarulentia quædam. Flores, & præsertim

Piperis uires ex Galeno.

Caryophyllorum hist.

Caryophylli floris & eius mentio.

tim purpureorum, præstant ad omnes cordis affectus, nempe ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorem: præstant item ad uertigines, epilepsiã, paralysim, & conuulsiones, ex Betonicæ, aut amaraci decocto poti. Asseruantur, sacharo, perinde ac rosæ, utiles admodũ non solùm ad prædicta omnia, sed ad cuncta uenena, & uenenosorum animalium ictus. Dantur ad intestinorum animalia necanda, & aduersus pestilentiæ contagia. Valentius tamen id facit succus, ex uniuersa planta expressus. Nanq; is haustus, quatuor unciarum pondere, ubi morbus inuaserit, liberat. Syluestrium radices, trium drachmarũ pondere haustæ ex meraco, à uipera demorsos sanant. Fit ex altilium floribus acetum, ijs in eo insolatis, quo naribus illito re uocantur animi deliquio consternati. Idem quoq; utile est pestilenti auræ arcendæ, ubi eo quotidie nares, arteriæ, & manus irrorentur. Quod Græci πέπερι, id Piper Latini uocant: Mauritani, Fulfel, seu Fulful: Itali, Pepe: Germani, Pfeffer: Hispani, Pimienta: Galli, Poyure. Quod uerò Græcis καρυόφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Carunfel, seu Charunful: Barbaris, Gariofilus: Italis, Garofano: Germanis, Naegel: Hispanis, Clauo de e specia, siue Clauel: Gallis, Girophles.

Nomina.

† Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὥς φασιν, quod sonat, ut dicunt: alij uerò ὥς φακῆ, id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius uerò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hîc, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare poßit.

Ζιγγίβερ. GINGIBER. GAP. CLIIII.

Gingiber sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua uirente ad multa, perinde atque nos ruta utuntur, & primis potibus, & edulijs admiscent. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam uim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi solet. In summa, piperis uiribus respondet.

Gingiberis historia.

Gingiber (ut referunt Lusitani, qui plurimum se uidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis, terúe in anno reuiuiscunt, ac reuirescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquan eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosúe palmos. Cùm eruitur, radicis internodium in scrobe fossores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & saccharo recentissimum asseruatum, uel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernóque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanescit; sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud uerò cùm statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exuit, sed eas seruat. Quanquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentissimum in India siliquarum melle, aut saccharo condîtum asseruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, & ratione dissonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uersati, rem omnino exploratam habent.

Brasauoli error.

Gingiberis uires ex Gal.

Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Gingiberis radix utilis est, quam utique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, uelut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum. siquidem in tenues solueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia sunt. Idem usu uenit piperi longo. Atque hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, & undequaque dispergitur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriusque medicamenti diuersus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm ubi partem quámuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè calescentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licèt gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant, non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia, & agrestium columbarum stercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus. Faciem gingiberis repræsentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratior tamen, amariuscula, neque adeò ut gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere ueteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti nempe Aetius, & Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (ut cap. CLXXII. testis est Serapio conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Et sunt radices rotundæ cum facie, tum magnitudine Aristolochiæ rotundæ similes, colore autem, & sapore Zingiber æmulantur. Excalfacit Zedoaria, & siccat ordine secundo,

Zedoariæ histor. & uires.

do,flatus diſcutit,& propria quadam facultate impinguat. Pòſt ſumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit,abigit. Venenoſorum animalium morſibus opitulatur,alui fluxiones ſiſtit, uteri abſceſſus reſoluit, uomitiones reprimit,& coli cruciatus tollit. Hæc Serapio. Cuius quidam autoritate freti,cum Zedoariam, quæ paſſim in myropolijs habetur radices eſſe longas inſpiciant,minimè conſentiunt legitimam has Serapionis eſſe Zedoariam, ſed genuinum eſſe Coſtum affirmant. Verùm ſi rotundas Zedoariæ radices inſpicerent,quæ apud me ſunt,à Franciſco Calzolario Veronenſi mihi dono datæ, Ariſtolochiæ faciem referentes,& ſoliditate pares, nihil mihi uerendum eſt, quin illi ſuam immutarent ſententiam, ſiquidem uiderent rotundam Zedoariam eiuſdem eſſe ſaporis,coloris,odoriſq́; quibus longa referta eſt, & nihil niſi forma ab ea differre aſſerere cogerentur. Quinetiam proculdubio faterentur (ut ego quoq; exiſtimo, imò potius non dubito) duo haberi Zedoariæ genera perinde ac Ariſtolochiæ,nempe rotundum alterum,alterum longum. Atqui re uera,non parua oritur mihi ſuſpitio an Auicennæ,& Serapionis Zedoaria eædem ſint radices, cum ſcribat Auicenna præſtantiorem Zedoariā apud Napellum naſci,& ipſius eſſe Theriacam. Id quod me adducit ad credendum eam eſſe Auicennæ Zedoariam; quam quidam Antoram (ego Antitoram) appellant, quod hæc,omnium conſenſu unà cum Napello naſcatur, & eius ſit antidotum. Toram enim uulgus Napellum appellat. Et Antitoram,uel Antoram Auicennæ Zedoariam, quòd contra Toram præſentaneum ſit auxilium: Deinde opinionem auget,quòd uideam Auicennam Serapionis Zedoariam,& eiuſdem uires deſcribere ſub capite,& nomine Zurumbeti,ut latius in Epiſtolis noſtris ſcripſimus ad Gulielmum Quacelbenum.

Arnabo, & Zurumbet hiſt.

Non deſunt,qui crediderint,quòd ARNABO, *de quo ſcribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis teſtimonio cap. CCLXXI. Arnabo apud Græcos nihil aliud deſignat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem ſcribat Serapio,quæ de arnabo ante ipſum adnotauit Paulus. Eſt autem Arnabo,ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Iſach, arbor procera, in oriente prouenìens: folijs longis colore uiridi,in luteum langueſcente,ſalicis modo,ſicuti & ramorum cortex. Infrugifera eſt,citreum odorem ſpirans. Quibus facilè patet,arnabo non modò zedoariam non eſſe,ſed nec in Europam ad nos aduehi.*

Cordi, Fuchſij, & Brunfelſij error.

Quo fit,ut Cordus aberraſſe deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus exiſtimet. Hunc fortaſſe ſecutus Fuchſius medicus doctiſſimus,in libro de compoſitione medicamentorum,quem locupletatum nuper edidit, non ſine magno errore putat zurumbet & zedoariam idem eſſe. Qui non minus in Arnabo quoque erraſſe cognoſcitur,quòd uelit Doronicum orientale id eſſe, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter ſe habet,ut ex antè dictis ſatis colligi poteſt. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelſius: quòd is ſcripſerit ſuo de medicis uocabulis onomaſtico,quòd arnabo unguētum eſt odoriferum. Verùm eius lapſus non aliam cauſam fuiſſe arbitror,quàm quòd oſcitanter Paulum legerit: nam Paulus apertiſſimè aſſerit, Arnabo unguentis expeti,quòd ſuauiter oleat,non autem unguentum eſſe,ut Brunfelſius ſomniaſſe uidetur.

Nomina.

Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις, & γιγγίβερις, Græcè, quod item Latinè Zingiber,& Gingiber,nominatur: Arabicè, Lengibel, ſeu Zingibel: Italicè, Gengeuo: Germanicè, Ingber: Hiſpanicè,Gengiure: Gallicè,Gingimbre. Quod uero ζέδαρ, ζάδουρ, & ζάδερα poſterioribus Græcis, Zadura,& Zedoaria Latinis: pariter & Italis appellatur: Germanis,Zituuen: Gallis,Cretonart.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

†Solidum non legit Orib.
† δριμύτερα. i. acriora. Orib.

HYdropiper apud aquas naſcitur,quæ ſtagnant,aut pigro lapſu repunt. Caulem edit geniculatum†,ſolidum,multis alis concauum: folia menthæ,maiora,molliora, candidioraque,† guſtu piperis,acri,citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in ſurculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cum ſemine illita tumores, ueteresque duritias diſcutiunt, ſugillata delent: quæ poſtquàm inaruerunt, tuſa pro pipere in obſonijs admiſcentur. Radix parua, nullius in medicina uſus.

Hydropiperis conſid.

Ruel. lapſus.

TAmetſi pro uirili partè contendat Ruellius, ut non minus doctis, quàm elegantiſſimis uerbis comprobet, eam non ſpernendam ſtirpem, quam uulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum eſſe Hydropiper; is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur,quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, ſed & Latinis, & Græcis literis apprimè doctus. Siquidem Dioſcoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq́; guſtu piperis, acri,citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro ſapore,ut Ruellius ait, Dioſcoridis uerba peruertens,quò facilius ſuam aſtruat ſententiam. Vulgare uerò Eupatorium folijs creſcit cannabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri,ut piperis: quinetiam adeò odoratis,ut hac de cauſa herbam eſſe uiribus inſignem, quamuis ab antiquis ſilentio præter miſſam,ſemper exiſtimauerim,cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioſcorides. *Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus,ſolidus,à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: ſemine etiámnum acri,in ramuſculis prope folia racematim cohærente. Pſeudoeupatorio uerò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen: ſed in cacumine flores gerit ſubrubentes, qui diuiſi muſcarij facie,ſylueſtris origani modo,per maturitatem in pappos euaneſcant: è quibus ſemen prodit amarum totius plantæ ſapore; quanquam eſſe hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius aſſeueret. Qui quoniam uulgare Eupatorium plerunq; in aquoſis oriri conſpexerit,id omnino legitimum eſſe Hydropiper pro certo aſſerere non dubitauit, nulla prorſus habita ratione, an aliæ inter ſe reſponderent notæ. Quamobrem,ut ex dictis rationibus clariſſimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi uidetur ſenſiſſe,ut eius clara doctrina,ingenijq́; præſtantia expoſcere uidebatur. Quandoquidem cùm uulgare hoc Eupatorium primo ſtatim occurſu guſtui amarorem relinquat haudquaquam obſcurum, facilè hinc indicium conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper,quo unà cum ſale in ciborum condimentis piperis uice priſca ætas utebatur: nam quæ amara ſunt,*

HYDROPIPER, SIVE PERSICARIA.

præterquàm quòd piperis uicem explere minimè ualent in cibis addita, ab omnibus reſpuuntur tanquam naturæ inimica. Cæterùm ſi in Italia Hydropiper naſcitur, illa meo quidem iudicio eſt perſicariæ (ut uocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm uiridi adoleſcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duróque, alis concauo: è cuius adnatis rufum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd prope ſtagnantes aquas hæc planta plerunque uireſcat, ubi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Manebo itaq; hac in ſententia, etiam latrantibus Sycophantis, quouſq; nouus quiſpiam appareat Dioſcorides, qui aliud afferat nobis Hydropiper, quod ſua è ſede hinc abigat perſicariam. Sternitur commodè hæc recens, uiridiſq; in Thalamis, pulicibus necandis, & poſtera die eijcitur. Suillæ carnes ſalſæ, circunducta herba præſeruantur à tarmis, & uermibus. Ideoq; præſtat ſuccus ad uermiculoſas aures. Cæterùm Altera, quæ maculoſis prouenit folijs, uiribus eſt longè imbecillioribus,

Quæ Perſicaria ſit Hydropiper.

PERSICARIA ALTERA.

lioribus, nam cùm nihil prorſus acredinis reſipiat, ſed aſpero, & adſtringenti ſapore prædita ſit, excalfacere perinde ac altera haudquaquam poteſt. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, ut piper. Attamen herba ipſa etiámnum uiridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis* ὑδροπέπερι, *Latini ſimiliter Hydropiper uocatur: Italis, Hidropepe, & Pepe acquatico: Germanis, Vuaſſer pfeffer, & Mucken Kraut: Hiſpanicè, Hierua pexiguera ſin manchas.*

Hydropiperis uires ex Gal.

Nomina.

PTARMICA.

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTarmica exiguus frutex est, surculos habēs paruos, multos, † & rotundos, abrotono nō dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum. quod suo acri odore sternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Flores sternutamenta efficacissimè mouent. Nascitur in montibus, & petrosis.

† Orib. λεπτοὺς. i. tenues.

PTarmica in Boemia passim in hortis seritur, è montibus, in quibus nascitur, illuc translata. Hanc, quòd acri sit sapore, quidam Pyrethrum uocant. Surculos habet tenues, sesquidodrantales, rotundos, & circa eos folia oblonga, oleagina,

Ptarmicæ historia.

PTARMICA.

copiosaque.

PTARMICA ALTERA.

copiosaque. & flores in cacumine Anthemidis figura, sed dilutiore umbilico, qui suo acri odore sternutamenta mouet, unde illi nomen. Nascitur sua sponte in montibus, saxosis locis. Aperit ptarmica, discutit, prouocat, attenuat, & incidit. Siccæ puluis naribus inditus sternutamenta mouet. Mansa radix dentium dolores mulcet, & pituitã detrahit. Est quoq; ALIA PLANTA, *quam Ptarmicam appellare libuit, quòd caulibus tenuibus proueniat, folijs oleæ, & floribus, & capitulis, quæ naribus immissa, sternutamenta cieant. Verùm hæc Dioscoridis Ptarmica non est. Huiusce meminit Galenus libro* VIII.

Ptarmicæ uires ex Gal. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis uim obtinent: est enim temperies eius calida, & sicca, uiridis etiámnum ordine secundo, siccatæ tertio. Eius nomen Græcum πταρμικὴ: Latinum item Ptarmica, & Ster*

Nomina. *nutamentaria: Italicum, Ptarmica.*

RADICVLA,

Στρούθιον. RADICVLA, SEV LANARIA, HERBA. CAP. CLVII.

STruthium herba uulgò nota: qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, urinam ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopnoeæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum urina exturbat: duritiam lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & uino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

Struthij consideratio.

STruthion, seu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis repræsentare superuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit usus, eius quoq; notitia simul abolita ui detur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici posit. Mauritanis, & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hactenus ipsum non modò non uiderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius uerò lib. XIX. cap. III. his uerbis struthium describit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori, mollitiæq;. Aequè nascitur satiua ubiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatißima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci uocant. Floret æstate, grata aspectu, uerùm sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est usum. Non desunt, qui struthium plantam esse uelint, cuius hîc quoq; imaginem dedimus, eamq; pseudostruthium appellauimus, sed cùm aculeata planta non sit, ferulaceũ caulem non gerat, nec lanuginosum, nec semen spicatum proferat, neq; admodũ crassa nitatur radice, nec adeo sit acris, ut excalfacere, & siccare possit ordine quarto; ijs qui hac ducuntur opinione, haud subscribere possum. Struthij uires adnotauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Struthij radice potissimum utimur, utpote gustu acri, & calida, siccaq; temperamento, ex quarto quodámmodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoq; sternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit Fuchsium uirum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarissimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba στρούθιον Græcè, Struthium, Radicula, & Herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, seu Kunder: Barbarè, Condisi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria.

Struthij uires ex Gal.

Fuch. lapsus.

Nomina.

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

CYclaminus folia habet hederæ, purpurea, uaria, in quibus suprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, ut rapum uideri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamque detrahit: menses potu, appositu ve ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. partum appensa accelerat: contra uenena, præsertim leporis marini, ex uino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista uino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis uestibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in uellere sedi subijcitur: illito umbilico, & [a] imo uentre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest. medicamentis abortum inferentibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduam sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: uulneribus ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienem [b] absumit, uitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis ulcuscula, pernionesque foueri congruum est: ipsaque in oleo uetere feruefacta, illito oleo ulcera cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere ferenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut strigmenti crassitudinem unguentum contrahat, cum primis utile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi contusam, & in pastillos diuisam. Nascitur in umbrosis, maximè sub arboribus.

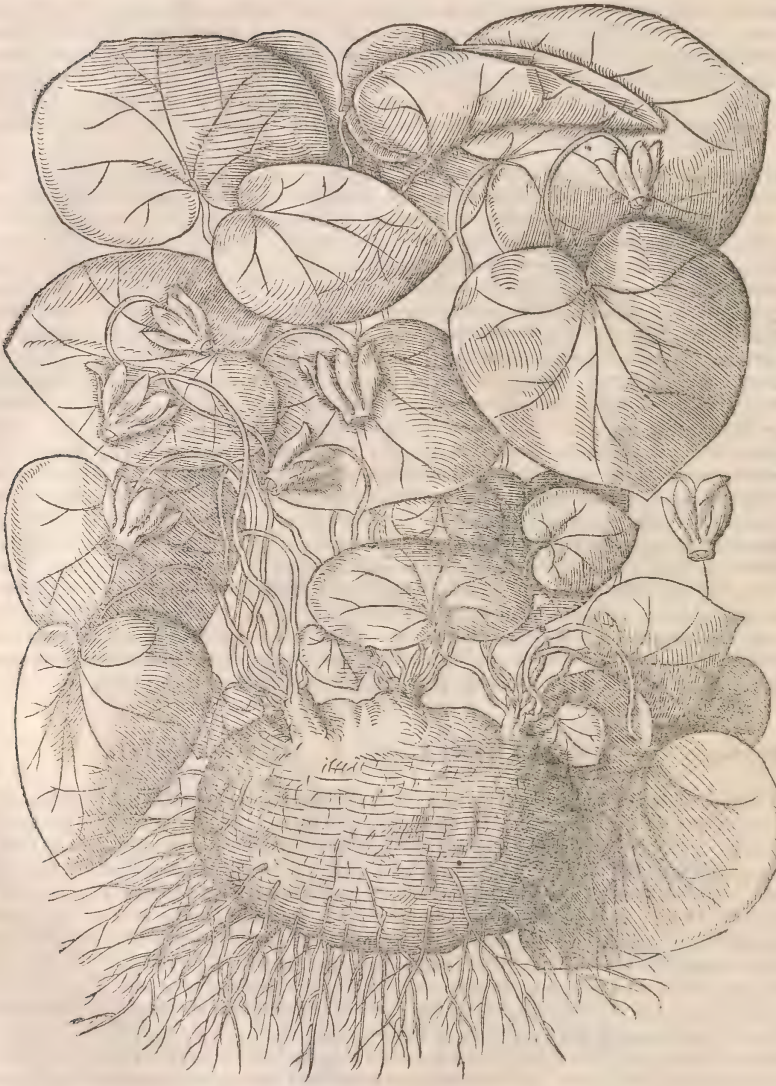
a Meum. ὑπογαστρίου. i. imo uentre. Cata. ἐπιγαστρίου. i. circa umbilicum.

b Meum, & Cat. addunt καταπλασσομένη. i. imposita.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

ESt & altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon uocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisque, circa uicinas arbores, capreolorum modo se uoluentibus: flore

CYCLAMINVS.

a Meum, & Cat. καρπὸς δὲ ὡς ῥᾶγες σταφυλῆς ὅμοιος κισσῷ. i. Fructus est uelut uuæ acini, similis hederæ.

flore candido, odorato[a]: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice superuacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ unius pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per urinam, & aluum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

Cyclamini cõsideratio.
Ruel. lapsus.

Tametsi Cyclaminus prima, quæ uulgò Panis porcinus dicitur, planta sit uulgaris notitiæ; secundam tamen hucusq; mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum uulgus Sigillum sanctæ Mariæ uocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare uidetur, quàm uitem nigram à Dioscoride libro quarto, descriptam, quam nos in Hetruria uulgò uocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciuisse,

uiſſe, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Non defuerunt, qui uarias ad nos cyclamini alterius plantas miſerint cenſendas. ſed cum pluribus cyclaminis ipſius deſtituerentur notis, eas omnes me neglexiſſe, ingenuè fateor. Cyclamini primi generis duæ (ut Meſues auctor eſt) reperiuntur ſpecies, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua nucis auellanæ, cicerumq; magnitudine. Illa uerò magna conſtat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum eſt, & paſſim in ſyluis, & umbroſis naſcens. Minorem uidi ego in agro ſolùm Tridentino in uallis Ananiæ montibus, ubi copioſa naſcitur. Cyclaminus (ut idem Meſues memoriæ prodidit) tam hauſta, quàm clyſtere infuſa pituitam uiſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranijs. Item reſolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Aqua diſtillata è cyclamini radicibus, ſi naribus ſurſum trahatur, fluentem inde ſanguinem mirum in modum ſiſtit. Eadem pota ſex unciarum pondere, addita ſelectiſſimi ſacchari uncia, manantem è pectore, aut uentriculo, aut Iocinore ſanguinem mirificè cohibet. Et fracta ibi uaſa conglutinat. id quod nos atteſtamur. Succus cum oxymelite ſumptus duarum drachmarum pondere, aluum exoluit, & Iecoris, lienisq; obſtructiones aperit, quo fit, ut hydropicos & ictericos iuuet. Sed is propinandus non eſt, niſi addita Maſtiche, aut myriſtica nuce, aut Rhabarbari ſcrupulo. Nanque hæc eius uehementiam minuunt. Contuſæ radices recentes illinuntur utiliter ſcyrrhoſis, durisque tumoribus, & ſtrumis. Additur quoque utiliter ſuccus in unguentis, quæ ad ſplenis tumorem, duritiemque parantur. Plures enim lienoſi hoc medicamento ſanati ſunt, qui pluribus antea uſi, ſanari nequiuerunt. Idem magno quoque auxilio additur in clyſteria ijs, qui coli dolore, & cæteris inteſtinorum torminibus uexantur. Affricta recens radix, aut ſuccus ex lana impoſitus, hæmorrhoidas eijcit. Sanant radices aurium ſonos, & ſurditatem, ſi conciſæ, in roſaceo, amygdalino, chamæmalique oleo, & uini modico conferueant, & deinde oleum guttatim in aures fundatur, & excoctæ radices calidæ auribus applicentur, ueſperi cùm ſe cubitum recipiunt affecti. uerùm hoc pluries repetendum eſt, radicibus mane ſublatis, auribusq; calido uino ablutis. Idem quoque præſtant, ſi cum perſicorum, amararumque amygdalarum aliquot contundantur, & deinde in aqua uitæ macerentur diebus tribus, ſiquidem expreſſus inde cremor, auribus inditus, mirificè auxiliatur, ſi una, aut altera eiuſdem gutta inſtilletur eodem tempore. Succus cum æquali mellis portione, in ore detentus, linguæ, gingiuarum, cæterarumque circũſtantiũ partium uitia, ſanat, & dentiũ dolores mulcet. Gargariſsatur ſuccus, addita plantaginis aqua, ad omnes faucium morbos. Cyclamini meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id eſt ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas eſt, ut abdomine illito, uentrem ſubducat, & fœtum interimat. Κυκλάμινος herba ſic Græcis, Latinis quoq; Ciclaminus, & Rapum terræ uocatur: Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, ſeu Bothormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis porcinus, & Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan Porcino: Germanis, Schuueinbrot, Erdapffel: Hiſpanis, Pan de puerco: Gallis, pain de pourceau.

Cyclamini genera, & uires ex Meſ.

Cyclamini uires ex Gal.

Nomina.

Δρακοντία μεγάλη. DRACVNCVLVS MAIOR. CAP. CLX.

DRacunculus maior in umbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duûm cubitorum, baculi craſſitudine, uerſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram uergentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui ueſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur, ſiccaturq; in umbra. Radix quoque meſſibus effoditur, elotaque particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in umbra. Vis ei calfaciendi cum diluta uini potione. Crudam, coctámue cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſſim, & deſtillationes. pota cum uino uenerem ſtimulat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, atque phagedænica expurgat, præſertim cum uite alba. ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur. ad uitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herbæ, radicisque odor teneros conceptus abortu uitiat. item ſi triginta grana eius in poſca bibãtur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, aurium doloribus infudere: quin etiam folia, utpote quæ adſtringant, uulneribus recentibus impoſuere, & cocta in uino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à uipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά. DRACVNCVLVS MINOR. CAP. CLXI.

DRacunculus minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, uerſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſſitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, guſtu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. [a]Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, uulſis, tuſſi, deſtillationibus auxiliatur: humores

a Meum, φύεται ἐν συσκίοις περὶ φραγμοὺς, καὶ αἱμασίας. i. Naſcitur in umbroſis circa ſepes & macerias.

 mores

mores pectoris excreatu faciles reddit, siue cocta, tostaq; cum melle, aut per sese edatur, siue farina eius ex melle delingatur. urinam pellit, uenerem excitat, cum uino pota: phagedænas ulcerum, & quæ cacoëthe uocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipsa ad fistulas, & eijciendos partus fieri solent. qui radice sua manus perfricuerunt, à uiperis feriri negantur: illita ex aceto uitiligines emaculat. Folia recentibus uulneribus linamentorum uice, conuenienter imponuntur: decocta in uino pernionibus apposuisse prodest. Caseus folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáue, ad sanorum usus, pro olere recipitur. In Gymnesijs insulis, quæ Baleares uocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix messibus effoditur, lotaque frustatim conciditur, & lino traiecta, siccatur in umbra, & ita reconditur.

DRACVNCVLVS MAIOR.

Licèt

Licèt in uetustis quibusdam Dioscoridis codicibus maioris, minorisq; Dracunculi historia speciatim diuisis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum dissidere uideatur, cumq; etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in simplicium materia Dioscoridem ad unguem secuti sunt, eiusq; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint; non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodijsse, & alicuius curiositate hîc historiæ Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam. quanquam ingenuè fateri possum, me utrunq; Dracunculum Tridenti, ac Venetijs uidisse. Alterum quidem, qui maior est, ari, siue rumicis folijs, sibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi crassitudine, uersicolore, maculis in purpuram nigricantibus resperso, adeò ut angui similis uideatur. Alterum uerò, qui & minor, & omnibus uulgaris est, folijs hederaceis, albis quibusdam maculis conspersis: caule, ac fructu maiori similibus. Quippe quòd longam ex se uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum prosilit

Dracunculorũ consid.

DRACVNCVLVS MINOR.

purpurascens, à quo demum racemosum oritur semen (ut Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo rufescente. Quinctiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre conspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorum sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctissimorum consensu confirmetur; cùm tamen sæpius maiorem & minorem Dracunculum uiderim, non prorsus alienum esse mecum quandoq; cogitaui, si quis suspicetur duo ut sunt dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. XXIIII. *cap.* XVI. *sic inquiens. Id autem quod Græci Dracontion uocant, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, non sine thyrso, flore purpureo; hoc est simile aro. Alij radice longa, ueluti signata, articulosaq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti uerò generis meminit ipse in sequentibus lib.* XXV. *cap.* II.

Dracunculi species ex Plinio.

DRACVNCVLVS AQVATICVS.

cùm

cùm inquit. Eadem Luſitaniæ prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari craſſitudine, uerſicoloribus uiperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alij ſunt, quos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali ferè altitudine, rurſusq; cum iiſdem in terram ſe condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophraſti auctoritas, qui libro VII. *cap.* XI. *de plantarum hiſtoria ſecundum dracunculi genus inter ari genera conſtituit, his uerbis. Dracunculi autem radix (ſunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis uarietatem habeat quãdam) cibo inepta penitus eſt, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij uerbis perſpicuum omnibus fieri puto, plura eſſe Dracontij, ſiue Dracunculi genera, ut etiam Venetijs oculata fide comprobari poteſt in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo uirent æſtate Dracunculi genera. Radicis farina duarum drachmarum pondere ex melle ſumpta, pituitam tam craſſam, quàm tenuem, per inferna ducit.*

DRAGONCELLVS.

OPHIOGLOSSON.

& renes expedit, & præsertim ex uuarum passarum cremore, & mastiches momento sumpta. Recens radix feruenti cinere tosta, & illita, dolorificas, & tumentes hæmorrhoides curat. Resoluit illita scyrrhosos tumores, strumas, & cheradas, & lienis duritiem emollit. Eadem absterguntur cutis maculæ quæcunque. Cum melle, & caprino fimo illinitur utiliter podagricis, neruorumque contusionibus. Supposita menses remorantes trahit. Dracunculus, ut Galenus testatum reliquit lib. VI. simplicium medicamentorum, quiddam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet, & amara, coniuncta est, medicamentum factum est utique maximè efficax. Nam radix uiscera omnia expurgat, crassos potissimùm, & lentos succos extenuans: optimumque remedium est contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant. hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur:

Dracunculi uires ex Gal.

ditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis uiscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & uasa detergat. Est & aliud Dracunculi genus, quod quidem tertium apud Plinium, cum Fuchsio uiro doctissimo esse putamus. Siquidem illi folia sunt Corni ferè similia, & radix arundinacea, geniculata, longa, & Ari modo feruens. Insuper ex geniculis ipsis multiplices oriũtur fibræ, quibus pertinaciter humi inhæret. A radice folia prodeunt oblonga, arisari alterius æmula; è quorum exortu alia exurgunt folia, longis pediculis nitentia, quæ, ut diximus, corni arboris folia referunt. sed ijs grandiora, tenuioraq; habentur; è quorum nonnullis, quæ conclusa sunt, ut eius in imagine uideri apertissimè potest, fructus racematim enascitur, baccis per maturitatem rufescentibus, in quibus semen est nigrum, paruum, & oblongum; crasso quodam succo circundatum. Nascitur montanis locis, sed humectis, & uliginosis. Hanc in Morauia primùm legimus, dum illac iter faceremus. Degustata Radix primo statim occursu insipida deprehenditur, at paulò pòst linguam, faucesque adeò uellicat, ut omnes illæ partes tenuissimis pungi aculeis uideantur. Itaque ualenter excalfacit, & siccat: quin etiam adurit, ulceratque. Ideoque rarefacit, & incidit quæ in corpore crassa, lentaque sunt excrementa, perinde ac Dracunculi alij, & Arum. Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetarijs uescimur, utimurq; ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putant lini semine excauatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa eius acrimonia, qua maximè linguam uellicat, eorum esse medicamentorum, quæ ualentissimè excalfaciunt, facilè conijci potest. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quòd LINGVA Serpẽtina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyssimè deperditur. Prosilit enim mense maio, sed cùm tenerrima sit, pauco pòst tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud dissimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens: unde Græcorum uoce Ophioglossi nomen inuenit. Exiccat citra insignem caliditatem. Præstat hæc maximè ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) successu. Datur potanda ex aqua Equiseti, ad intestinorum, & thoracis uulnera, & cæterarum intrinsecarum corporis partium. Ideoq; auxiliatur sanguinem reijcientibus. bibitur aduersus alba fœminarum profluuia, ex aqua foliorum quercus. Vinum austerum, in quo tota planta incocta fuerit, si cum eo oculi abluantur, lachrimas cohibet; illinitur recens, siccaue, ad uulnerum inflammationes, ex gallinaceo adipe. Omphacinum oleum, in quo copiosa folia diu fuerint macerata, insolataque addita lachrima abiegna, aptissimum fit medicamentum, uulneribus recentibus glutinandis. Δρακόντιον quod Græci uocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus, Lus, & Alluf: Italis, Dragontea: Germanis, Natter uurtz: Hispanis, Taragontia: Gallis, Serpentine.

Dracunculus hortensis.

Lingua serpentina, siue Ophioglosson.

Nomina.

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

ARon, apud Syros lupha uocitatum, folia emittit dracunculi, sed[a] longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem subpurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta estur, ut pote cùm minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, & arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi uires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

a Omnia exemp. μικρότερα δὲ καὶ ἀσπιλότερα. i. minora tamen & minus maculosa.
Cat. ἀσπιλότα i. immaculata.

ARum in Hetruria, item in agro Goritiensi, frequentissimum prouenit, in campestribus, in uineis, in scrobium marginibus; & passim in semitis propter sepes, præsertimq; in maritimis nostris Senensibus, ubi uulgò ipsum uocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari solet. Arum folia habet Hederacea, cordis ferè effigie, Dracunculi maiora, minimè dissecta, & albis respersa maculis, quæ hyeme uirent, & æstate siccantur. Caulem edit palmarem, è cuius fastigio erumpit inuolucrum Spithamæ ferè longitudine, in acutum desinens, quod fructum complectitur, & fouet. Eo deinde fathiscente, solida pistilli facies aureo colore emergit, & anfractu penitus patente, crocea semina spectantur, quæ in coronæ modum concinnè contexta, infimam eius sedem ambiunt. Hæc non longo temporis tractu uiridia fiunt, & per maturitatem rufa, baccarum speciem præ se ferẽtia, uinosaq; ambiunt ipsa caulem, sese inuicem stipantia, frumenti Indici modo. Radice nititur alba, bulbosa, oblonga, permultis stipata fibris, ellebori modo, gustu perquàm acri. Nascitur in campestribus, in uineis, & secus, itinera, & sepes. In Boemia quoq; in montibus quibusdam copiosum admodum prouenit sed Italico longè minus, folijsq; tenuioribus, & minori quoq; radice, adeo ut ego hoc Arum minus appellare consueuerim. Cæterum Ari alteram speciem, cuius hic imaginem expressimus, misit ad me Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, rei plantariæ indagator, è monte Baldo allatum. Huic folia insunt sagittæ speciem repræsentantia, & caulis ualde perspicuus, rubẽtum baccarum botrum in cacumine habens, confertum, & in acutum desinentem. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, circumquaq; se diffundentibus, è quibus bulbosi quidam globuli, fabarum quantitate dependent, alba intus pulpa, & perquàm acerrimi gustus. His, non desunt, qui utantur ad arcendos à suis mensis parasitos, & uoraces lurcones, earum puluerem delicatis epulis admiscentes. nam ubi fauces occupauerit, tam fixo, & continuo ci ardore afficit, ne posthac quicquam uorare queant, nisi bubulo, caprilloue lacte diutius gargarissato, aut recenti butyro sensim deglutito. Abstergit Arum, attenuat; aperit, incidit, & prouocat. Decocta radix melle excepta, medetur pectoris morbis omnibus pituitosis: expectorat enim ualentissimè crassas, lentasq; excreationes. Ideoq; asthmaticos maximè iuuat. Datur

Ari consid.

ARVM.

elixa, uel feruentibus cineribus tosta, utiliter, tussientibus, ex amygdalinooleo. Id quod bellè quoque præstat lac potum, in quo radix ipsa fuerit incocta. Illinitur eadem, aqua prius elixa, epiphoris, suggillatis, inflammatisq́; tonsillis, fabacea farina addita; & defruto subacta. Subigitur quoque oleo, & tumentibus hæmorrhoidibus commodè illinitur: Radicis succus exedentia & contumacia ulcera curat; quemadmodum & narium polypum folia ambusta sanant. Imponuntur eadem utiliter podagricis, calenti fimo bubulo illita. Semen tritum, uel baccarum succus rosaceo commistus, aurium doloribus auxiliatur. Dantur utiliter seminis drachmæ duæ ad menses educendos, & secundas, ex uino. Cæterùm cum Arum in mentem mihi iam reuocet plantã, à quibusdã serpentariã, Colubrinamq́; uocatam, quamq́; Germani BONVM HENRICVM *appellant, libuit eius historiam, & uires huic orationi attexere, quòd folijs Arum quadantenus referat, quæ longis pediculis nitentia profert. Hæc caules plures edit, ipsosque foliosos, in quorum fastigijs herbacei, racemosiq́; uisuntur flores, & deinde semen. Planta candicat tota, perinde ac si tenuissimo farinæ polline conspersa esset, quin etiam adeò læuis tactu habetur, ut unguine*

aliquo

ARVM MINVS.

aliquo illita uideatur, unde illi nomen apud Germanos Schmerbel. Radice nititur uegeta, craſſa, in plures diuaricata partes, croceo colore, acuti lapathi modo. Naſcitur ferè ubique in pagorum plateis, in ruderibus, & areis. Planta eſt calidi & ſicci temperamenti. Radicis ſuccus illitus ſcabiem tollit, & cutis maculas extergit, præſertim ſi cum aceto miſceatur. Quidam eam quoque præferunt aduerſus uenenoſorum animalium morſus. Noſtrates mulieres ex Ari radicibus ſtillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam, illuſtrandamq́; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præſtat inſolatus radicum ſuccus, ceruſſæ ſpeciem referens, quem Gerſa uulgò nominant: is ſiquidem mirum in modum carni ſplendorem, & candorem conciliat. Ari uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. ſimp. med. ubi ita ſcribit. Arum terrena eſſentia conſtat, ſed calida; proinde extergendi uim poſſidet, uerùm non ualentem, ſicut dracontium. Eſt itaq; in exiccando, & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maxime ſunt utiles: ſiquidem comeſæ craſſitiem humorum mediocriter incidunt, adeò ut & excreationibus ex pectore idoneæ ſint, ſed magis tamen aptum eſt dracontium. Et lib. II. de aliment. facult. ſic inquit.

Ari uires ex Gal.

BONVS HENRICVS.

inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibuſdam autem regionibus acrior quodammodo naſcitur, ut dracontio ferè ſimilis ſit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effuſa, repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contrà, quàm in noſtra regione, Arum ſe habet: nam illic minimum medicamentoſi, minimumq́; acrimoniæ poßidet, adeò ut uel rapis ſit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportant, ut quæ abſq; ut putreſcat, aut regerminet, longo tempore perdurare poſſit. Nomina. *Herba, quam Græci* ἄρον *& Latini ſimiliter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara uocatur: Barbaris, Aron, Barba aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis, Aro, & Gigaro: Germanis, Clein natter uurtz: Hiſpanis, Yaro: Gallis, Vid de chien.*

Α'ρίσαρον.

Ἀρίσαρον.

ARISARVM. CAP. CLXIII.

ARiſarum exigua herbula eſt: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas ſiſtit. Fiunt collyria ex ea, ad fiſtulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuſcunque in perniciem agitur.

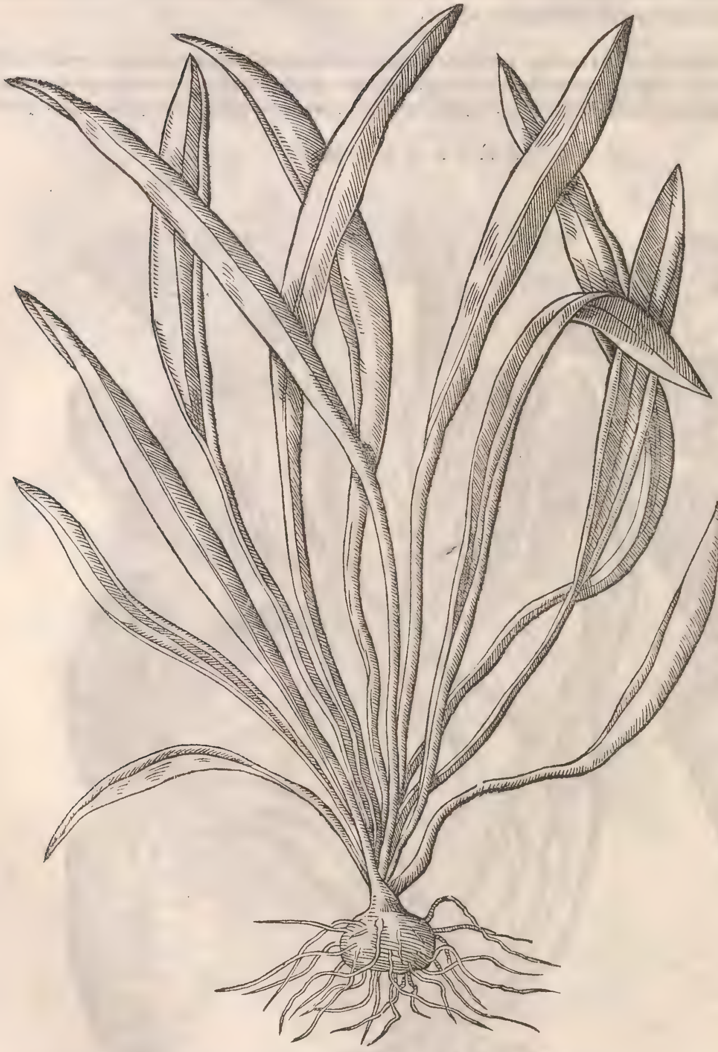
ARiſaron, Plinio lib. XXIIII. *cap.* XVI. *auctore, in Aegypto naſcitur, ſimilis aro, minor tantùm, minoribusque foliis, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: Huius duo hodie ab herbarijs oſtenduntur genera: quorum poſtremum ad me primùm miſit Aloiſius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligentiſſimus* Ariſari hiſtoria.

ARISARVM.

rei herbariæ

ARISARVM ALTERVM.

rei herbariæ inquiſitor. Qui præterea teſtatus eſt, Ariſarum plurimum naſci in agro Romano, non longè ab urbe. cui folia Aro ſimilia ſunt, à Luca Ghino Viro optimo accepimus. Vtriuſque picturam exhibere libuit, non quòd utrunque probemus (alterum enim non uerum putamus) ſed ut de ijs aliorum etiam ſit iudicium.

Ariſari uires ex Gal.

Meminit Ariſari Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum his paucis. Ariſarum multò minus eſt aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Eſt autem multò ipſo acrius.*

Nomina.

Vt Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Ariſarum Latinis, & Ariſaro Italis nominatur.

Ἀσφόδελος.

HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

HAſtula regia uulgaris notitiæ eſt: folijs maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices ſubiacent oblongæ, rotundæ, glandibus ſimiles, guſtu acres. Quæ excalfaciunt: urinas, & menſes epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulſis, & tuſſibus, drachmæ pondere potæ ex uino medentur. Ea uerò uomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata:

ducata: à serpente demorsis datur aptissimè, trium drachmarũ pondere, uerùm folijs, floribus, & radice ex uino morsus illinire oportet: item ulcera sordida, & depascentia: mãmarum quoque, & testium inflãmationes, tubercula, furunculosq;: decoctis in fæce uini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto uetere uino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquàm utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, uino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam uitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresq; in uino poti, scolopendræ, & scorpionum uenenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

HASTVLA REGIA, SIVE ASPHODELVS.

Asphodeli historia.

HAstula regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, planta est à radicibus foliosa, folijs porraceis longioribus, angustioribusq́; , carina adeo prominente, ut triquetra uideantur. Caulem edit cubitalem; & quandoque maiorem, insigni læuitate: Flores in cacumine albicantes, (est etiam quæ melinos faciat) numerosos, in stellæ modum sese pandentes, è quibus baccæ proueniunt subrotundæ, herbacei coloris, in quibus triquetrum concluditur semen nigro colore. Particulatim floret, ut Scylla, ab imo incipiens, uerbasci quoq; modo. Radicibus nititur numerosis, nigricantibus, bulbosis, subuirescente intus pulpa indicis longitudine, & inferna sede crassioribus, prominente infima parte tenui cauda, succosis, acri, & amaro gustu: Planta est spectatu iucunda, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui sæpe centenarium excedunt, quanquam citato loco dicit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosiorem esse, ut quæ octuaginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Huius caulem (ut Plinius est auctor libro XXI. *cap.* XVII, *Theophrastus, & ferè Græci omnes cubitalem, & & sæpe duûm cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Vermes Albucum creat (ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis, mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nicander in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus. Illinuntur utiliter asphodeli radices, ex aceto decoctæ, lichenosis, scabiosisque. Eædem cum hyoscyamo feruefactæ, & pice liquida exceptæ, alarum uirus, tædiaue emendant. Crispantur quoque capilli, deraso capiti affricta sæpe radice. Ea epota, scripsere quidam excitari uenereos impetus. Iuuat eadem felle suffusos, quin etiam aqua intercute affectos, ex uino pota. Decocta & illita parotidas sanat. Eximuntur renum lapilli, si eiusdem ex uino decoctum sumatur in potu.*

Asphodeli uires ex Gal.

Sanat illita iumentorum scabiem, & ulcera ad pilum reducit. Meminit earum quoque Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq́; , ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat. hæc Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur Aetio libro primo ad ciendos menses, his uerbis. Asphodeli radix in uino albo uetere decocta, & uino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet.*

Nomina.

Planta, quæ ἀσφόδελος Græcè, Hastula regia Latinè uocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruacb, Abg, seu Axeras: Italicè, Asphodelo, Amphodillo, & Hastula regia: Germanicè, Gold uurtz, & Heiduisch: Hispanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Aphrodiles.

Βολβὸς ἐδώδιμος. BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

ESculentus bulbus uulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus uerò, & scilinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, uenerem stimulant, linguam, tonsillasque exasperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt. sugillata, uarosque per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, uel aceto, emendant: fractis auriculis, unguibusque, ex polenta medentur. Ijdem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati uerò, & cum alcyonio misti, uitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in sole illiti emaculant. faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβὸς ἐμετικός. BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

a Catac. φλοιὸς μέγας. i. cortice magno.

BVlbus, quem uomitorium uocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice[a] nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum, uesicæ malis medetur: uomitiones mouet.

Bulborum consideratio.

BVlborum genera, esculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notissima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentauerit Dioscorides. Nobis uerò Bulbi eam ob causam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret. Legitimos inquam, quòd non desint, qui ut inter cæteros Aesculapij uideantur, BVLBOS *quosdam ostendant, quos uomitorios, & esculentos faciunt, sua tantùm opinione freti. Verùm ego non ita facilè adduci possum ad credendum, nisi collatis plantarum notis. At cùm Dioscorides hosce bulbos nullis descripserit lineamētis, non potui illorum acquiescere suasionibus, & si non desint Sycophantæ, qui me inscitiæ accusarint, quòd has dixerim me non cognoscere plantas, quorum qui uolunt doctrinam sequi, consultius fortasse fecerint, si hosce labores nostros haudquaquam legere decreuerint. Siquidem ego candidis lectoribus, non autem nasutis, hæc paraui monumenta. Veteribus autem fuerunt in frequentissimo ciborum usu; his præsertim ad misti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in Xenijs suis, dum cecinit.*

Cùm sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculētum esse Ascalonium cepe, aut fissile illud ceparum genus, quod Hetruscis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fissileq; cepe inter ceparum genera libro VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus specia-*

Bulborum uires ex Gal.

tim disseruit libro VII. *cap.* XIII. *Bulborum meminit Galenus lib.* VI. *simplic. medicam. sic scribens. Bulbus esculentus frigidior, & crassior est, lentumq́; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & uenerem prouocans. Attamen*

BVLBVS VOMITORIVS.

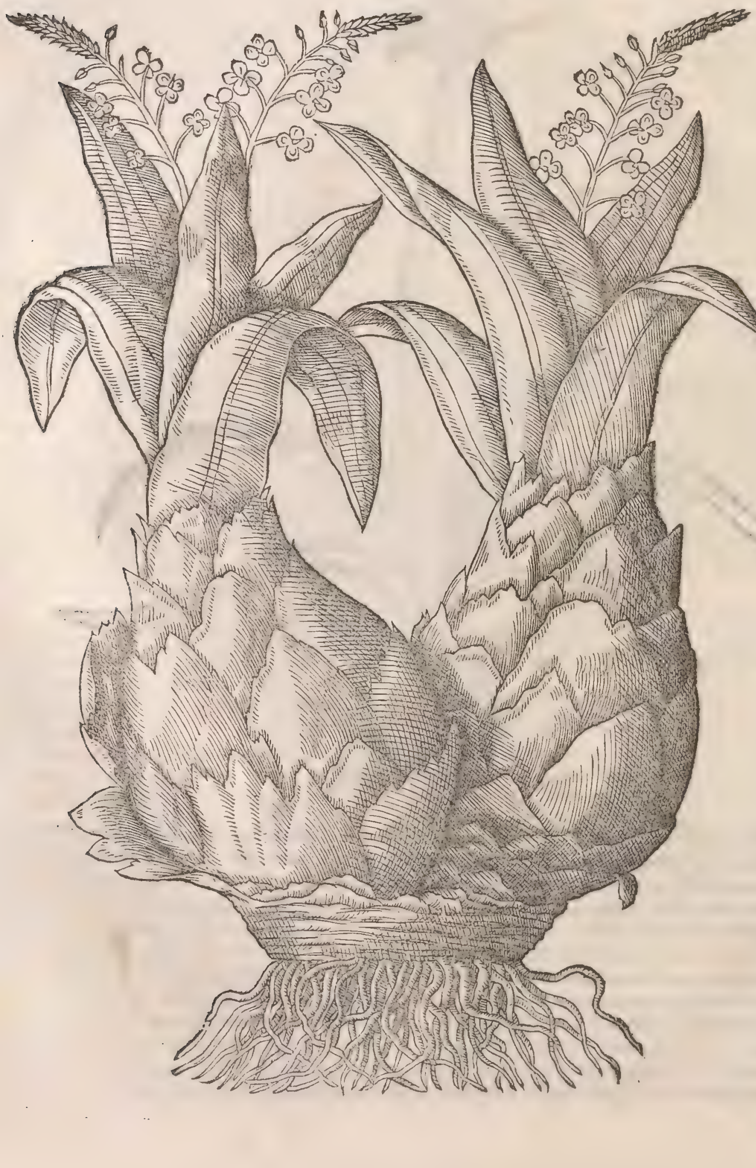

tamen illitus ob amaritatem, ſimul & adſtrictionem, abſtergit, ſimul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Eſt enim oſtenſum, amaritudinem in extergentibus eſſe ſubſtantijs, adſtrictionem uerò in glutinantibus. At ſiccitas utranque conſequitur. Bulbus autem uomitorius multò eſt calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, ſic de bulbis ſcribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipſe etiam coliculus. Amaram, auſteramq; uim euidenter bulbi in ſe habent: quamobrem elangueſcentis ſtomachi aliquatenus excitant auiditatem. At uerò neque ijs aduerſantur, quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam craßiore, ac glutinoſiore ſunt corporis ſubſtantia. Etenim amaritudo craßitudini reluctatur, lenta, craſſaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi uberiùs quidem alent, ſed excreare uolentibus aduerſabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garóque miſtis, eſitare ſatius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur. Βολβὸς *qui Græcis* ἐδώδιμος, *Latinis Bulbus eſculentus cognominatur: Mauritanis, Baſar alzir: Italis, Bulbo che ſi mangia. Qui uerò Græcis* βολβὸς ἐμετικὸς, *Latinis Bulbus uomitorius dicitur: Mauritanis, Zir: Italis, Bulbo uomitorio.* Nomina.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCilla uim acrem, atque feruentem habet. aſſatam ad multa utiliorem eſſe conſtat. Polline ad cruſtam ſubacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens cruſta ſufficienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circum linitur, & eadem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnũ demittatur. Sumi etiam ſolet quod maximè eſt medium, direptis uiuotenus tunicis, quod fruſtatim conſectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaq; lino fruſta ſiccantur in umbra, ita ut ne ulla quidem parte ſe

SCILLA.

contin-

contingant. His scillæ segminibus ad oleum, uinum, aut acetum scillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ scillæ in oleo feruefacta, aut cum resina liquefacta, imponitur. decocta in aceto de morsis à uipera, cataplasma est. Ad singulas assæ partes adiectis octonis tosti salis, cochlear unum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus urinam ciere uolumus, hydropicisq́;, & stomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tussi uetere, suspiriosis, & ore reijcientibus, tres obolos in delinctu ex melle sumpsisse satis est. Coquitur cum melle, & estur eorundem gratia, maximè ut concoctionem adiuuet: strigmenta per aluum extrahit. Cocta, & simili sumpta modo, eosdem præbet effectus: sed cauendus scillæ usus his, qui intestinum sentiunt ulcus. ad pensiles uerrucas, & perniones, tosta efficaciter illinitur. Tritum semen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet.

Παγκράτιον. PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

Pancratium, quod aliqui scillam appellant, radice est magni bulbi, subrufo colore, aut subpurpureo, gustu amaro, ac feruente: folijs lilij, sed longioribus. Scillæ uires, & præparationem habet, eodemque pondere in morbis efficaciter assumitur: cui tamen mitior, quàm scillæ facultas inest. Radicis succus cum erui farina digeritur in pastillos, qui hydropicis, splenicisque cum hydromelite, commodissimè dantur.

Scillæ, & Pancratij consideratio.

Superioribus annis credidimus, Scillas, quarũ in Italia omnibus, tum medicis, tũ seplasiarijs cõmunis est usus, legitimas esse: in hãc autem opinionem ueneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram lib. XIX. cap. V. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidisse. quare cùm sæpe uidissem ex ijs Scillis, quibus passim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuisse, ut ferè caput hominis æquarent, non poteram non existimare illas esse ueras. Deinde legeram apud Theoph. li. VII. ca. XII. de plant. historia, Scillam prius caulem floresque gignere, quàm folia. Id quod in nostratibus cùm manifestè deprehendatur, mihi quidem non uidebatur esse discedendum à uulgari opinione. Adde quòd sæpenumero quasdam Scillas uidi paruas, pyro paulò maiores. has equidem putabam Pancratium esse: illas uerò communis usus, Scillas. idq́; eo magis, quòd Dioscorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo similem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ crassitudinis censetur. Verùm cùm postea aliquantò accuratius harum plantarum historiam expendissem, inueni Aloes folium, Dioscoridis & Plinij testimonio, scillæ similitudinem habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis usus, ut quæ folia ferat non aloe, sed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophrasto, & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item (quantum uidere potui) nõ euenit nostris uulgaribus Scillis. Sed ne ueritati fortasse detraham, omnino id affirmare non ausim. Hinc itaque iure quodam factum est, ut de Scilla non ulterius uulgarem illam tenuerim, sed in dubiam uenerim sententiam, an scilicet Scillæ communis usus legitimæ & sint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ folijs aloe similibus proueniant. Cæterùm dũ adhuc in hac re dubia uersarer, à quibusdam medicis Hispanis accepi in Hispaniæ maritimis Scillas innumeras oriri nostratibus duplò maiores, folijs aloen æmulantibus, sed minus crassis: quæ amaritudine, acrimonia, ac uirium præstantia communes nostras Scillas longè uincunt. Iam ergo non dubitauerim (si uera ij retulerunt) asserere prædictas Hispaniæ Scillas, ueras esse, nostrates uerò legitimum esse Pancratium Dioscoridis. huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilij sunt, uerùm longiora. Nec obstat, meo quidem iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo simi lem. nanque bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeò hinc fortasse fit, ut Scillæ quarum est communis usus, non ea præstent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit. Dixi sententiam meam, quamuis sciam non deesse nasutos, qui nostram hanc impugnant sententiam. Atqui mihi magis expedit, Dioscoridis, & Plinij nitidißimis niti testimonijs, quàm horum fucatis acquiescere nugis.

Scillæ præparatio.

Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in uas uitreum conijciunt, insolantque per æstatem, ardente præsertim sirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos usus scillæ parandæ ratio. Quippe qui concisam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam; sed ut ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, infictile, uel uitreum uas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radijs ipsa liquesceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, ut qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris uice.

Scillæ uires ex Galeno.

Scilla (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim uirium eius uehementia exoluitur.

Nomina.

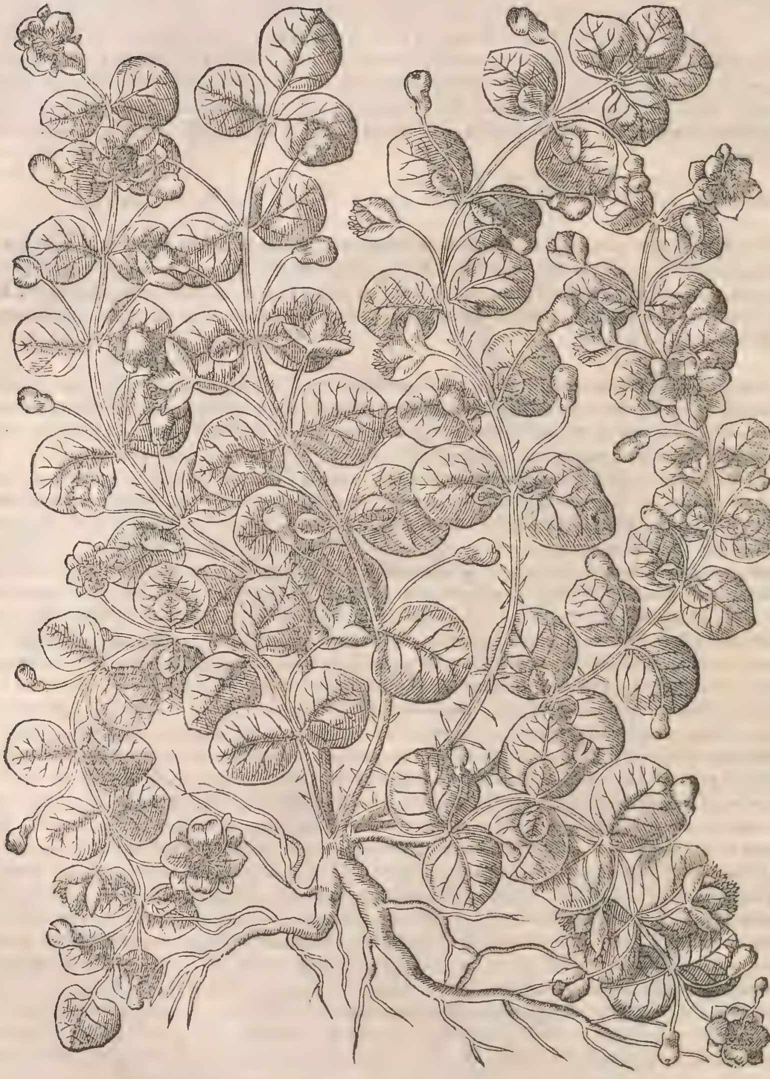
Nomen illi Græcum est σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haspel, Hausel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Silla: Germanicum, Meer Zuuibel: Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire, & Oignon marin.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

Capparis aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, ut rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cùm dehi-

 scens

CAPPARIS.

ſcens panditur, florem candidum promit: quo excuſſo, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendit, parua, rubicũda: radices lignoſas ſpargit, grandes, numeroſasq́;. Tenui plerunq; ſolo, aſperisq́; locis, in inſulis, & iuxta rudera naſcitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluum turbat, ſtomacho aduerſatur, ſitim gignit: cocta tamen ſtomacho, quàm cruda utilior eſt. Fructus drachmis duabus in uino potus, quadraginta diebus, lienem abſumit, & urinam, cruentumque excrementum emittit: bibitur utiliſſimè in coxarum doloribus, & neruorum reſolutione, item ruptis, & conuulſis: menſes ciet, caput purgat. Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: ulcera omnia uetera, & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienoſis cum farina hordei illinitur: dente demorſa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, uitiligines albas abſterget. Radix, foliaque intrita, ſtrumas, ac duritias

duritias discutiunt. Aurium uermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, uehementer inflat. Apula uomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingiuasque osse tenus exest. quare in cibis non ab re damnatur.

Capparum cõsideratio.

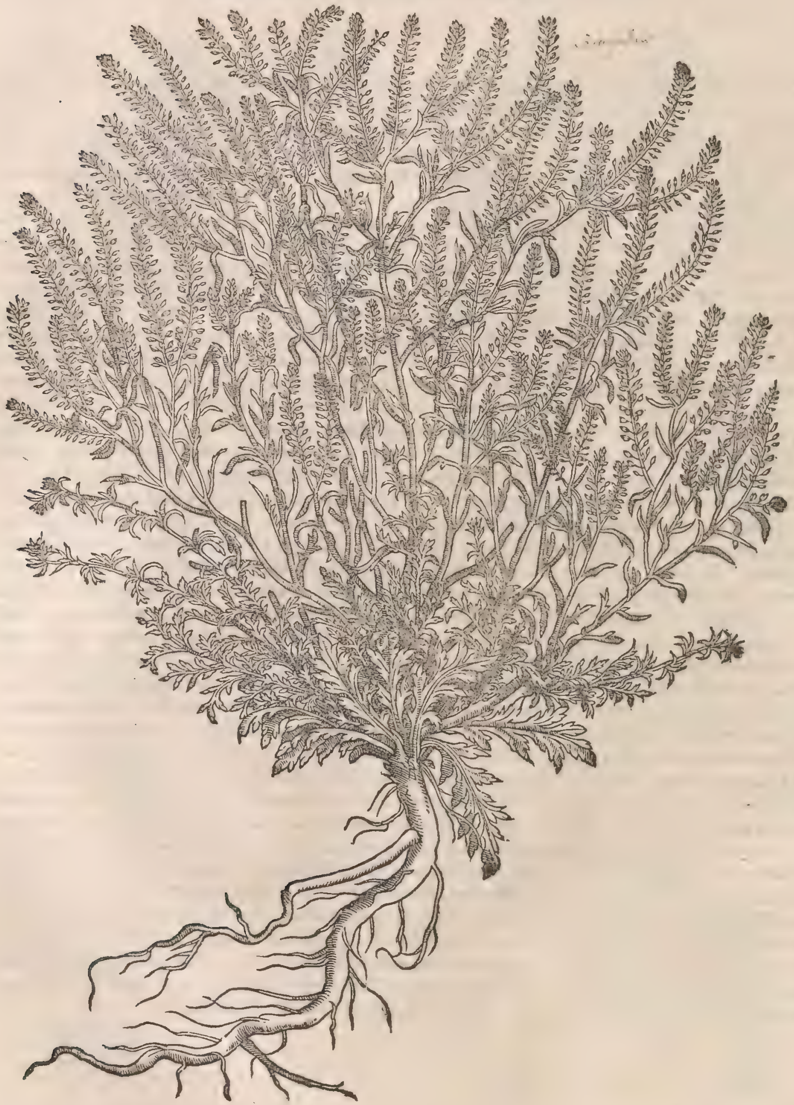
Capparis frutex est in Italia uulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asseruatis frequentissimè in cibis utimur. Ex ijs suauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, sunt recentes acerrimo asseruati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Est & in Apulia capparum prouentus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haudquaquam cient, ut Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquam muriam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusque, præsertim circa Pacis templum, itemque Senis, quæ quidem Apulis saporis præstantia minimè cedunt. In cultis nasci cappares negat Theophrastus lib. VI. cap. V. de plantarum historia. Seruntur tamen hac ætate, coluntur que perinde ac segetes, & legumina, quemadmodum & Plinij tempore. qui serendi rationem lib. XIX. cap. VIII. his uerbis explicauit. Quippe cùm capparis quoque seratur, siccis maximè, area in defossu cauata, ripisque undique circumstructis lapide, aliàs euagatur per agros, & cogit solum sterilescere. Floret æstate. uiret usque ad Vergiliarum occasum. Sabulosis familiarißimum. Capparis uires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Capparis radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuersis, pugnantibusque constet facultatibus, quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, densare, constringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tum foris idoneis illinendis remedijs admistum, tum intrò in corpus assumptum; siue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, siue aridum contusum, illisque permistum. Quippe cùm apertè crassos, lentosque humores hoc pacto sumptum euacuet, nec eos tantùm per urinas; sed & per uentrem: sæpe etiam sanguinolentos defert, unde & lienes adiuti sunt, & coxarum dolores. Quinetiam menses promouet, & ex capite purgat, detrahitque, auxiliaturque ruptis, atque conuulsis. Cæterùm cuinam ipsum potioni in quoque affectuum misceri conueniat, non est præsentis instituti persequi. Porrò radicis eius cortex ulceribus malignis cataplasmatis modo impositus, non malum est remedium, ut qui illa extergere ualeat, ne segniter desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino, sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itémque extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines siquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportione uirium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò et folia, & caules eius, similem uim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehementiam. Nec mirum est, quòd aurium uermes succus amaritate occidat sua. Porrò capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multò est nostrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et libro II. de aliment. facultatibus, sic de Cappare scribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa uescuntur, distribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, ut medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, qua solus asseruatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc uiridis, antequàm sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum eius amittit, niq; sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: aluum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem salis naturam exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cùm ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam uentri adhærescentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis, iecorisq; amoliendas obstructiones. Verùm in hos usus cũ oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, uescuntur: cùmq; adhuc uirent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos, reponunt. Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè, Capparo: Germanicè, kappren: Hispanicè, Alcaparras: Gallicè, Capprez.

Capparum satio. — Capparis uires ex Gal. — Nomina.

Λεπίδιον. **LEPIDIVM.** **CAP. CLXX.**

LEpidium, aliqui gingidium uocant, herbula uulgò nota. muria cum lacte seruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest: lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

IBERIS, SIVE LEPIDIVM.

Lepidij consideratio.

CVm satis superq́; à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, superuacaneum esset, hîc ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eò quisq; facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit libro. XIX. *cap.* VIII. *Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem nasturtij, ut Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare uidetur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus libro.* III. *de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam uulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterùm non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ uulgò in Italia appellatur Raphano.*

Lepidium Plinij.

Lapsus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

LEPIDIVM, PIPERITIS.

no. Nam cùm hæc folijs sit helenio paulò minoribus, & uerbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi uiri nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint. Nomina *Quod λεπίδιον Græci, Lepidium quoq; Latini uocant: Mauritani, Seitaragi, Hausab, Asceitaragi, seu Sitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchbluon, & Vuilder Kresz: Galli, Passeraige, & Nasitort sauuage.*

Βατράχιον. RANVNCVLVS. CAP. CLXXI.

a Meum. παρὰ ῥείθροις. i. iuxta fluenta.
† Orib. γονατωδέστερον. i. geniculosus.

b Cat. χλοωδέστερον. i. uiridius.

COmplura Ranunculi genera. uis tamen omnibus una, acris, & uehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in[a] limitibus humidis.† Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimum in Sardinia proueniens, quàm acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore [b] lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare ungues scabros extricant, scabiem eximunt,

RANVNCVLVS I.

RANVNCVLVS II.

munt, ſtigmata delent: formicantes uerrucas, & penſiles, alopeciasq́ue pauliſper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaq́ue ſternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appenſa leuat, ipſos tamen frangit.

RAnunculum, qui Græcis βατράχιον dicitur, uulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quanuis perperàm, uocant, ut ſuperius quoque in coronopi mentione diximus. Planta eſt uulgò nota, pluribus tamen, & diuerſis generibus diſtincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioſcorides; nos tamen & quintum, & ſextum genus ſæpiſſimè uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioſcorides, unum genus eſt, quod Ranunculi cō ſideratio.

RANVNCVLVS III.

quod nobis quinto loco aßignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, ſed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberoſa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, areſcentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi ſit opus. Illud porrò genus lanuginoſius, uel, ut Plinius ait, folioſius copioſißimum in Sardinia naſcens pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, acerrimo guſtu, pleriq; ideo Apium riſus nominant, quòd quibuſdam memoriæ proditum ſit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipſum comederint. Sed rem ſe aliter habere crediderim, & alijs potius adſtipulandum eſſe. Siquidem Pauſanias auctor eſt, herbam hanc, ſi edulio fuerit, ueſcentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Saluſtius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, ſic inquiens. In Sardinia quædam herba naſcitur, quæ Sardoa

Apium riſus.

RANVNCVLVS IIII.

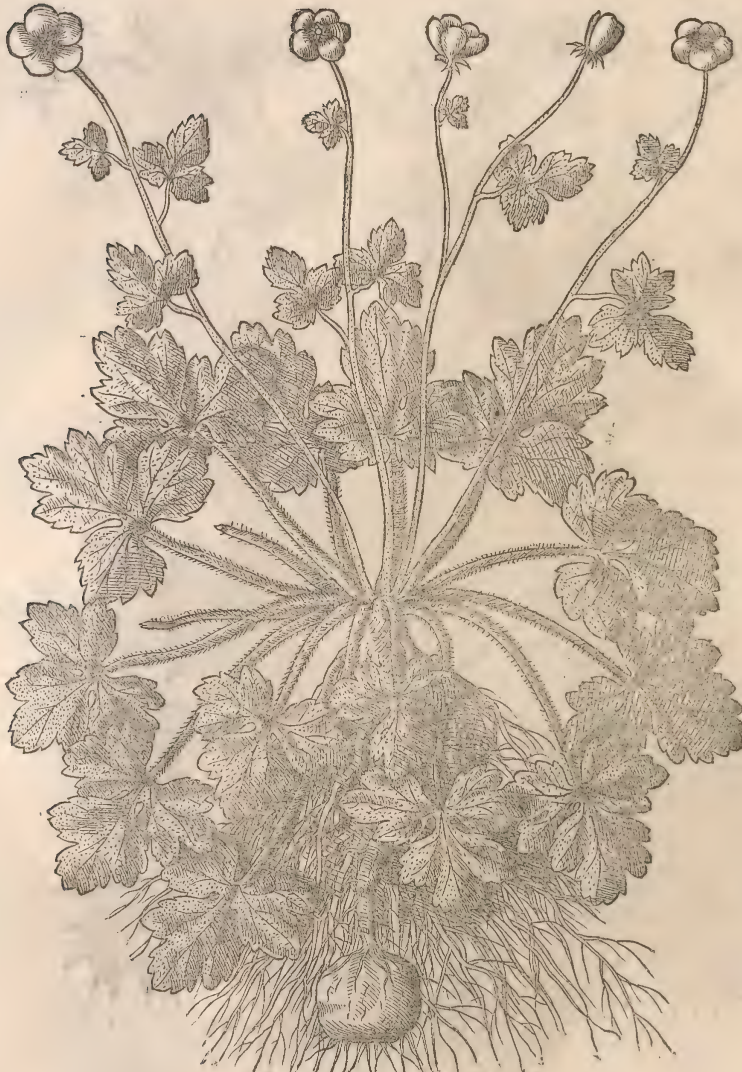

doa dicitur, agreſti apio ſimilis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit. Ideoq; Dioſcorides libr. VI. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ ueſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius riſus in adagium ceſſit. Cæterùm quàm magno in errore uerſentur, qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum, ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Batrachium, id eſt, Ranunculus, quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia uerò uehementer acrem facultatem poſſident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, ſi moderatè utare, pſoras, & lepras excoriant, & ungues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam ſi diutius in-

Quorundam error.

Ranunculi uires ex Gal.

RANVNCVLVS V.

hæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis; ſed & in cruſtam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum ſunt opera, ſi imponas uirentia. Porrò radix areſacta ſternutatorium eſt medicamentum ſimiliter alijs omnibus, quæ ualenter deſiccãt. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti ſcilicet exiccatione. & ut ſemel dicam, calida, & ſicca ualde eſt tum radix, tum uniuerſa adeò herba. Nomina. Βατράχιον *ita Græcis, Latinis uerò Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncolo, & Pie coruino: Germanis, Hanenfuosz: Hiſpanis, Hierua belida: Gallis, Bacins.*

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVo Anemones genera, unum ſylueſtre, alterum in cultis naſcens. Cuius multæ ſpecies: una phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro ſimilia[a], cæterum ſciſſa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginoſi, tenues, in quibus flores, ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandeſcit, ac ueluti geniculis quibuſdam cingitur. Sylueſtri amplitudo prorſus maior, latioraque folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, &[b] multis radicum capillamentis. Acrior eſt, quæ nigra habet folia. Vis utriuſq; acris. ea de cauſa ſuccus naribus infuſus purgat caput. Commanduca

a Meum, & Cat. λεπτοσχιδέστερα πρὸς τῇ γῇ .i. tenuioribus inciſuris ad terram.

b Oïa exem. unico uerbo. καὶ πλείω .i. & pluribus.

ANEMONE I.

ANEMONE II.

ta radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida ulcera abstergit. Folia, & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, uellere apposita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à sylvestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellãt (de quo inter papaueris genera referemus) [c]propter colorũ cognationem in floribus distinguere non possunt. Verùm papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & utraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rhœas uerò candidiorem, & acrem. Insuper anemone, & rhœadi capitula syluestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

c Oĩa exem. διὰ τὸ τὸν ἀνθῶν ὁμόχρουν φοινικοῦν. i. ob florum purpureum similem colorem.

Anemonis

ANEMONE III.

ANemonis nos quinq; obſeruauimus genera: Primum folio prouenit coriandro ſimili, ſed frequentioribus inciſuris, caulibus lanuginoſis, tenuibus, ſtriatis, in quibus tenuiora per interualla ſunt folia: floribus ſylueſtris papaueris magnitudine, ſenis circùm diſtinctis folijs, purpuraſcentibus, capitulo umbilicotenus emergente, nigro colore, nigriſq; capillamentis ſtipato, perinde ac in papauere. Radix illi oleæ magnitudine, ſubrotunda, fibrataque, & ſapore acri. Secundum folijs aſſurgit maioribus, & frequentius laciniatis, cynoctoni Aconiti modo, caulibus alteri ſimilibus, ſed aliquanto craßioribus inanibus, & in rectum ſpectantibus, quibus flores inſunt, dilutiore purpura niteſcentes, Capitulo circumquaque comato; perinde ac alterum. Radicem habet breuem, rapunculi ferè figura, fibris adnatis multis, acri etiam guſtu. TERTIVM *folijs creſcit Ranunculo primo æmulis, caulibus tenuibus, ſeſquipalmaribus, rotundis, in quorum cacumine flores exeunt albi, quinque tantùm folijs d ſtincti, roſarum magnitudine, & nonnunquam tenui quadam purpura reſperſi, inferiore præſertim ſede. Radicem habet fibratam ac tenuem: Naſcuntur in collibus. Habentur quoque Anemo-* Anemones cõſideratio.

ANEMONE IIII.

nis genera alia duo, quorum hîc quoque imagines damus, folijs laciniatis, & floribus in altero purpureis, in altero aureis. Omnia genera Maio mense florent. Non desunt tamen, qui credant, Anemonem, & syluestre papauer idem esse: sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neque, ut legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à syluestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse syluestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd si huius cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse uidetur, quòd hæc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq́ue ferat papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantùm stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisque PVLSATILLA *cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem. illa nanq; cùm primùm erumpit,*

Brasauoli error.

Fuch. lapsus.

Pulsatillæ historia.

ANEMONE V.

erumpit, folia mittit admodum hirſuta, minutimq́; laciniatã, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula uulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte uere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant eos admodum æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uiſitur, ſericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipſius caulis cacumine circa floris baſim, uilloſus alter circunquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali longitudine, exeſa, nigri chamæleonis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autem acris, ueluti folijs, et caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam, & ad hauſta uenena, itemq́; contra omnium uenenoſorum tum morſus, Ruel.lapſus. *tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copioſam naſci, eamq́ue eſſe plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm ſi herba uenti helxine fuerit, uel ſolidago minor, ut Simon Ianuenſis inter-*

PVLSATILLA.

pretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro. VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum reserandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemonæ expurgant, et lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Nomina. *Vt Græcis ἀνεμώνη ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anheamen.*

Α'ργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARgemone in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

Argemones consideratio. *EXtant nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctissimis uiris, qui alterum huc illegitime*

legitimè acceſſiſſe cenſent: præſertim cùm Galenus, & Paulus illius nuſquam meminerint. Veruntamen, ut ſatisfactum omnibus ſit, alterius quoq; Argemones hiſtoriam hîc adijciendam duximus, quæ ſic habet. Argemone altera folijs ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Vis ei ineſt, ſi recens trita imponatur, interciſiones ſanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dyſentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis eſt. Conuulſis, & uellicantibus impoſita medetur: contra ſerpentium morſus utiliter cum uino bibitur. Legitimam argemonem & ſi antea in ualle Anania naſci putabamus, ſit tamen nunc ut notis ipſius diligentius conſideratis, plura in ea planta deſiderari animaduertam, quæ legitimæ argemonæ inſunt. Quare eius imaginem hîc ponere non libuit. Genuinam ego hactenus conſequi non potui. Sed Pli. lib. XXV. *c.* VIII. *Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Quamobrē in maximo errore fuiſſe deprehenduntur ueteres noſtri tum medici, tum ſeplaſiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, ſuo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto ſuo loco, Deo duce, latius diſſeremus. Argemones uires ſanè quàm paucis perſtrinxit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et huius herbæ facultas abſterſoria eſt, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.*

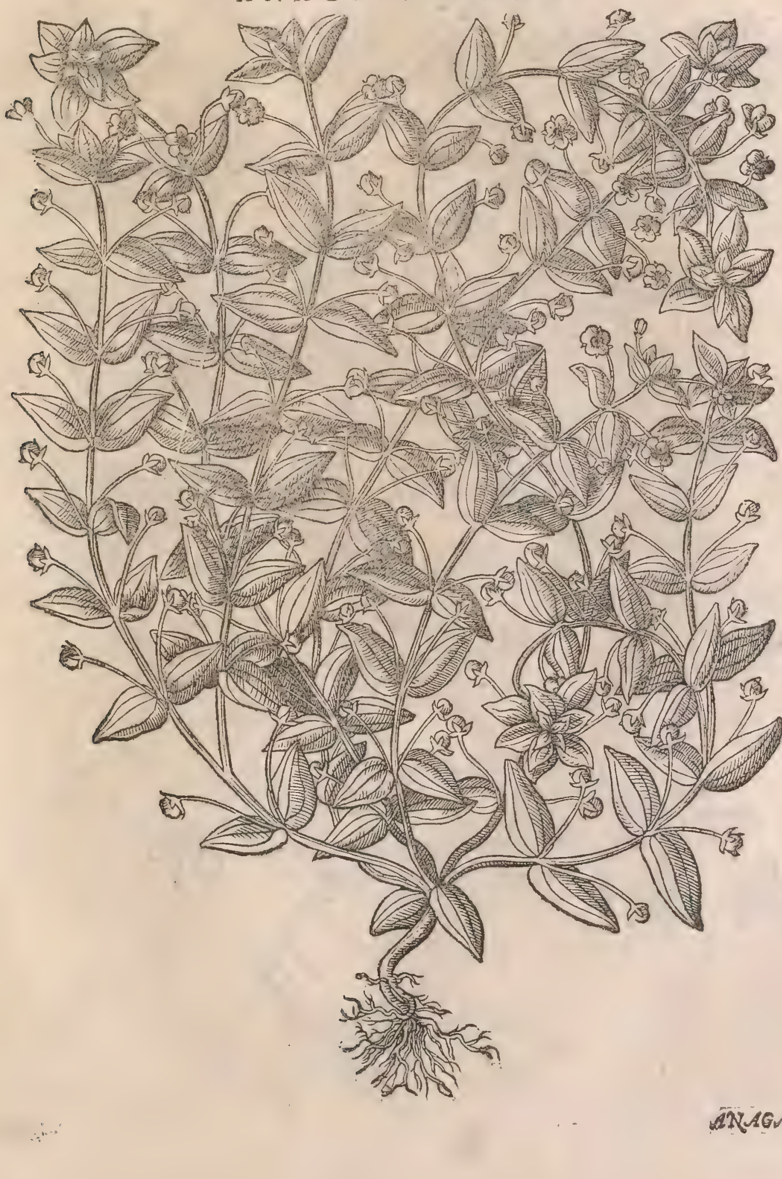
Caput Argemones adulterinum.

Veterum noſtrorum error.

Argemones uires ex Gal.

Nomina.

ANAGALLIS MAS.

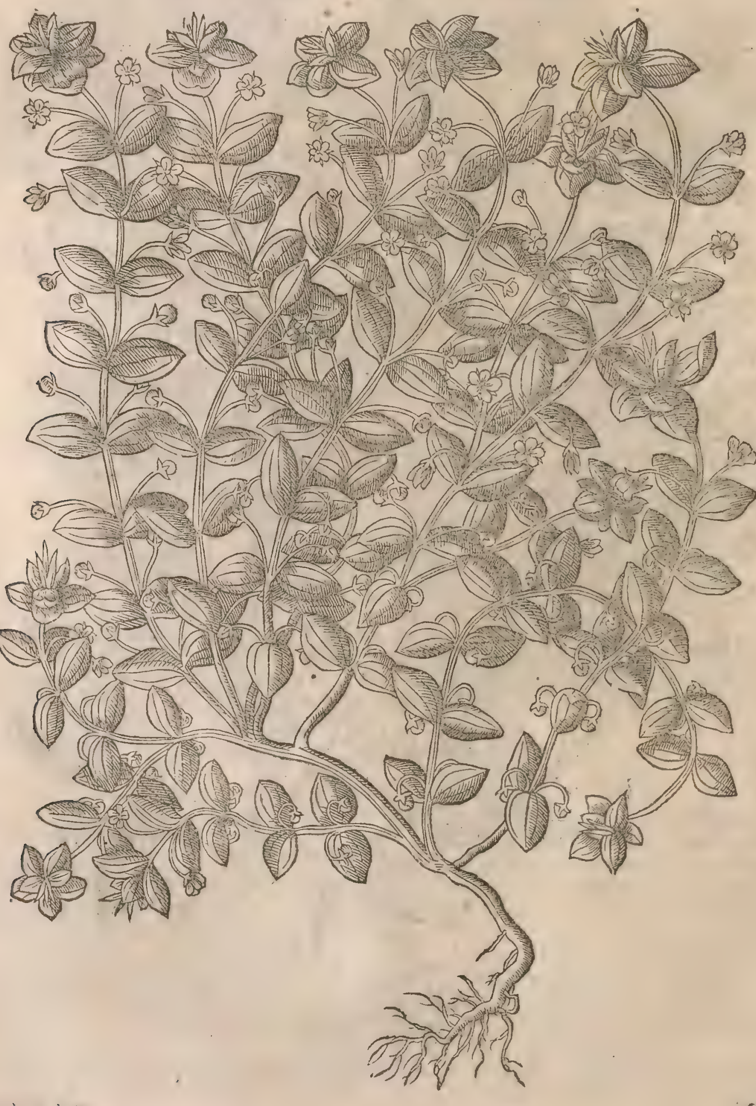

Ἀναγαλλὶς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVo sunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore distant. nam quæ cæruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraq; mitigandi uim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem inijciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra uiperarum morsus, iecinoris, & renum uitia, si ex uino bibatur, prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare. † a

† a Addit Cat. καὶ κρατεύας ῥιζότομος, εἰς τὸ αὐτὸ τὰ αὐτὰ φήσιν ἀπαραλλάκτως. i. Et Crateuas herbarius eadem de eius natura prodidit.

ANAGALLIS FOEMINA.

Anagallis

Anagallis tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Insubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum uerò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utrisque caulis. Anagallidum uires recensuit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Anagallis utraq; tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent uerò quendam etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi reuocauerit, quam uulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succisam appellant, cùmq; putem me, quàm plurimis fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentarijs ipsam quoq; inseram, hic locus uisus est, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, &

Anagallidis consideratio.

Anagallidum uires ex Gal.

Morsus diaboli hist. & uires.

SVCCISA, SIVE MORSVS DIABOLI.

dumetis.

dumetis. Folijs constat plantagini, quam uulgò lanceolam uocant, similibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binûm cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiora, angustiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, succisas, & circumrosas: unde superstitiosum nomen inuenit. Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum uulgus sequitur, cacodæmona ob tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atque hac de causa, ubi succreuerit, statim eam undiquaq; dentibus succidere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc si uiridis cruda, tritaque carbunculis pestiferis imponatur, præsentaneo remedio (ut aiunt) eos sanat, aut si uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; sed etiam ad pestilentem auram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest eam esse calidæ, & siccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλὶς, Græcè, Anagallis quoq; Latinè uocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron.

Opinio superstitiosa.

Nomina.

HEDERA ARBOREA.

HEDERA.

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

HEdera differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam uulgus Dionysiam uocat. Helix fructum non gignit[a], sed tenues habet uiticulas, & folia parua, angulosa, & rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in uino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cum irino unguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra ueteres capitis dolores, caput eo cum ace-

a Meum, καὶ λευκὰ ἔχει τὰ κλήματα. i. & alba habet sarmenta.

HEDERA HELIX.

to,& roſaceo perfundi utile eſt: purulentis auribus,aut dolentibus,cum oleo medetur. Nigræ hederæ ſuccus,aut epoti corymbi,corpus infirmant,mentemq́ue turbant largiùs ſumpti. Acini quinque triti, calfactiq́ue in punici mali cortice cum roſaceo,ſi inſtillentur à contraria aure,dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in uino decocta illinuntur omnium ulcerum generi, etiam ſi cacoethe ſint. uitia cutis in facie,& ambuſta ſanant,uti antea diximus,decocta. Mouent menſes triti,& ſubditi corymbi:ijdem poti,poſt purgationes fœminarum,drachmæ pondere, concipiendi ſpem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus,ac uuluæ inditus,menſtrua, & partus extrahit. Inſtillatus ſuccus putrida tædia narium,graueolentiaq́ue emendat,& ſanitati reſtituit. Lacryma hederæ pſilothrum eſt: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodeſt.

Hederæ conſideratio, & genera.

HEdera, cuius hîc tria tantùm ſumma genera fecit Dioſcorides,etſi plures eius in ſpecie differentias eſſe teſtetur, planta eſt uulgaris notitiæ. Verùm ſi quis Hederæ plura genera noſſe deſiderat,non fortaſſe Plinio contentus, licet de ip

HEDERA TERRESTRIS.

ſis abunde

ſis abunde diſſeruerit lib.XVI.cap.XXXIIII.legat Theophraſtum lib.III.cap.XVIII.de plantarum hiſtoria,ubi hederæ ſigillatim ſpecies diligentiſsimè perſequitur, & de ijs copioſiſsimè pertractat:uel potius ipſum audiat, nam hæc, quæ ſequuntur,ipſi ad uerbum accepta referimus,qui loco citato ſic habet.Hedera quoque multigena eſt : quædam enim humi repens,quædam ſe in excelſum attollens : & excelſarum genera plura,ſed trina ſumma pateſcunt, candida , nigra , tertiaque helix,id eſt clauicula.Horum item ſpecies plures : quippe alia fructu tantùm candida,alia etiam folijs : rurſus fructum tantùm candidum ferentium,alia maiuſculum,denſum,& uelut in globum circũactum fructum profert , quam corymbiam quidam uocarunt,Athenienſes acharnicam riguam eam appellant:alia minorem,ſparſioremq; ; modo nigræ. Habet nigra differentias,ſed non hunc in modum conſpicuas . Sed helix differentijs maximis diſcernitur : etenim folijs plurimùm diſtat, cùm paruitate,tum quòd angulata,concinnioraq; ſint : cùm hedera rotundiora,ſimplicioraque habeat . Diſtant etiam internodiorum longitudine,atque etiam ſterilitate, quoniam fructum quædam non ferant : quòd non in hederam transfigurentur,ut quidam uolunt : at uerò ſi omnes hedereſcant,ut alijs placet,ætatis certè,diſpoſitioniſque,non generis erit diſcrimen,quemadmodum pyri ad pyraſtrum.Tamen eius quoq; folium multùm ab hederà diſtat : uerùm id rarum , & in paucis euenit,ut uetuſtate permutetur,ceu in populo alba, & crotone . Ergo helicis plura genera , ſed quæ conſpectiora , ſummaq; occurrant,tria ſunt . Herbacea,quæ plurima eſt : ſecunda candida : tertia uerſicolor,quam Thraciam quidam appellant.Et harum quæq; diſtare uidetur,quippe herbaceæ quædam folio tenuiori,oblongiori,atq; etiam denſiori : quædam minus hæc omnia habens . Et in uerſicoloris genere,alia folia ampliori,alia minori, macularumq; habitu diuerſa : pari modo & magnitudine,coloreq; diſtant . Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum uenit . Manifeſtam eſſe quæ hedereſcat , affirmant, non tantùm folijs,quæ maiora,latioraq; habet,uerùm etiam germinibus:protinus enim erecta gerit,non inflexa gracilitate, & longitudine . Herbacea uerò craſsiora,breuioraq; . Ac hedera,ut ſemen proferre incepit,germen ſublime,rectumq; edit. Eſt quidem uniuerſa hedera radice numeroſa,denſa,flexuoſa,ſurculoſa,craſſa, nec nimis alta , ſed præcipuè nigra , & inter candidas,quæ aſperrima,immitiſsimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infeſtat,omnes enim necat , & exiccat,ablato alimento . Craſſatur hæc maiorem in modum,atq; areſcit in tantum,ut per ſe ipſa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte ſemper ſuper aliud uitam degere ſolet,atq;(ut ita dixerim)amplexicaulis eſt,ita pro ſua natura,uel quiddam eiuſmodi illico gerit.Nam è germinibus radiculas aſſiduè inter folia mittit,quibus arboribus,muriſq; obrepit,quaſi de induſtria à natura exhibitis : atq; ita humorem auferens,exhauriensq; areſacit. Et ſi inferius ſuccidatur,nihilo minus uiuere,durareq; poteſt.Habet uel aliud diſcrimen non mediocre in fructu : nam alius dulcis,alius uehementer amarus , tam in candida,quàm in nigra . Indicium,quòd alium aues mandunt,alium minimè attingunt . Hedera ita ſe habet . Hactenus Theophraſtus de hederæ generibus. Cæterùm tametſi tot Hederæ genera Theophraſto deſcribantur;duæ tamen Hederæ ſunt nobis præcipuæ, nempe maior,& minor . Maior itaq; quam arboream uocamus, non ſolùm in ſyluis excelſas arbores ſcandit,ſtrangulatq; ſuo arcto brachiorum complexu,ſed etiam antiqua ædificia , urbium mœnia, ſepulchraq; adeò occupat , ut tandem ea omnia diruat,& unà cum ijs collabatur. Eadem in primis folio prouenit piri modo,oblongo, quod tamen tractu temporis triquetrum efficitur . Id quoq; læue,craſſumq; eſt, & longo nixum pediculo , ſapore miſto , nam & acredinis , & amaritudinis,& acerbitatis eſt particeps . Florere incipit ad finem Autumni , floribus muſcoſis , colore pallido, è quibus hyeme racemoſi eduntur corymbi , liguſtinis grandiores,quæ ante maturitatem uireſcunt, & deinde nigrum colorem contrahunt,menſe Ianuario. Minor ſterilis eſt,Helix uocata.Hæc raró arbores ſcandit, ſed aut humi repit, aut ſaxa, macerias, ſepes,& aggeres occupat,folio ſemper triquetro,ac maculoſo.utraque perpetua fronde uirent . Serpentibus gratiſſima eſt Hedera,quòd in ea hyeme deliteſcant,eius ſeſe calore fouentes.Foliorum ſuccus ex uino auſtero potus lienoſos ſanat. Decoquuntur ex oleo,& aceto ſeptem hederæ folia;totidemque oſſium perſicorum nuclei , à cortice delibrati , teruntur que deinde,& temporibus,& fronti illinuntur,contra capitis dolores,à cerebro prouenientes . Qui Scrobiculas cauterio paratas gerunt in cruribus,alijsúe corporis partibus(fontanellas uulgò uocant)folia hederæ ſuperponunt, magna ſanè utilitate,non ſolùm,quòd illuc fluentem humorem alliciant, extrahantque,ſed quòd etiam roborent . Mulieres conſutis hederæ folijs pileos parant,& papuloſis infantium capitibus imponunt,ſic enim curant illos,uirus extrahentes. Lachryma, quæ ex caudice diſtillat,illita lendes,& pediculos necat . Eſt & herba,quam uulgus HEDERAM TERRESTREM uocat. Hæc itaq; longo reptatu humotenus ſeſe diffundit,quadratis funiculis,è quibus folia emergunt rotunda,criſpa, & per ambitum ſerrata,floribus ſubpurpureis,puſillis,in caulibus è foliorum exortu, Aprili menſe, prodeuntibus . Radicibus nititur tenuibus,quæ è caulium geniculis prodeunt,& eos humi reptantes connectunt.Naſcitur in opacis, circa ſemitas, urbium muros , & etiam in hortis . Amaro guſtu tota planta eſt, ideoque abſtergere,attenuare,aperireque facilè poterit. Vulneratis uiſceribus auxiliari in potionibus plerique cenſent,id propriæ facultati aſcribentes. Huic ij addere ſolent Rubiæ, & albi Dictami radices, quinetiam Betonicam,Piloſellam,Pimpinellam,Sanguiſorbam,Pentaphyllum,Biſtortam,Stellariam , Equiſetum, Virgam auream,Tormentillam,& Braſſicam rubram,& ex his omnibus in albo uino decoctis potiones parant,adduntq; rhodomellis,quod ſufficit,ad potum dulcedine conciliandum.Huiuſce medicamenti,internè uulneratis exhibere ſolent,quotidie ternas uncias,magno quandoq; auxilio . Succus cum ærugine miſtus inſtillatur utiliter cuniculoſis ulceribus . Hedera(ut auctor eſt Galenus lib.VII.ſimplic.medic.)ex contrarijs compoſita eſt facultatibus;habet enim quiddam adſtringentis ſubſtantiæ,quam terrenam , & frigidam eſſe oſtendimus : habetq; etiam nonnihil acris,quam calidam eſſe uel guſtus comprobat . Nec deeſt tertia : aqueam nanq; ſubſtantiam quandam tepidam obtinet,certè ſi uiridis ſit . Siquidem dum areſcit, hæc prima exhalet neceſſe eſt,manetque quæ terrea eſt, & frigida,adſtringens, & ea quæ calida,& acris . Hedera,quæ ita Latinis, Græcis κιοσὸς nominatur:Mauritanis,Cuſſus : Italis,Hedera : Germanis,Mauer,Epheuu baum,Epheuu : Hiſpanis,Edera, Era : Gallis,Lierre .

Hederæ facultas ex Gal.

Nomina.

† Non ab re quidem ſuſpicandum eſt(ut doctiſsimè adnotauit Marcellus)huic loco in Dioſcoride mendum ſubeſſe , & quòd non ἐρυθρὰ, hoc eſt,rubra,ut habent uulgati codices,legendum ſit , ſed ἐρυθυμώτερα, id eſt , concinniora . Nam præter alias rationes,huic lectioni adſtipulatur Theoph.qui li.III.c.XVIII.de plant.hiſt.eo nomine hederæ helicis folia depingit.

Celandin swallowort or tetterwoort;

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

a Oĩa exemp. ὑπόγλαυκα. i. ſubglauca.

CHelidonium maius, caule eſt gracili, cubitali, aut altiore, agnatis folioſis: folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore[a] cæſijs: flore uiolæ albæ, ſecundum ſingula folia prodeunte. In eo ſuccus croci, mordax, acris, & aliquantulum ſubamarus, grauiter olens. Radix ſupernè ſingularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua ſemen papauere maius recluditur. Succus in æreo uaſe, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, ſuccus exprimitur ineunte æſtate, & ſiccatus in umbra digeritur in paſtillos. Radix cum aniſo, & uino albo pota, medetur regio morbo, & ulceribus quæ ſerpunt: im-

CHELIDONIVM MAIVS.

poſita

poſita cum uino, aut manducata, dentium dolorem ſedat. Hoc nomen ſibi uidetur uendicaſſe, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & diſceſſu emarceſcat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, uiſum reſtituere.

Chelidonium, quod maius cognominatur, uulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præſertim chymiſtæ, quæ multorum ſtultitia eſt, quòd Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam ſignificat, ſed Cœli donum appellitant. Qua poſtea falſa nominis præſtantia freti, ex hac herba quandam quintam eßentiam fieri prædicant, non modò ſuis uanis alchymicis imaginationibus accommodißimam; ſed ad tuendam etiam hominum ſanitatem, morboſq; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter ſepes, in ſcrobium ripis, ſecus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, ſeu parietinis. Sunt qui narrant (inquit Dioſcorides in huiu-

Chelidonij maioris conſideratio.

Vanitas chymiſtarum.

AQVILINA.

ſce capitis calce) hirundines matres excæcatis pullis admota herba uiſum reſtituere. Atqui Ariſtoteles libro quarto de gen. anim. cap. ſexto, id quidem fieri naturaliter ſcribit his uerbis: Aues etiam nonnullæ imperfectos, & cæcos pariunt pullos, uidelicet, quæ cum paruæ corpore ſint, multos progenerant, ut cornix, pica, paſſer, hirundo. Quamobrem ſiquis hirundinum nouellarum adhuc oculos præpungat, rurſus incolumes redduntur. Cùm enim ſiunt non facti, non corrumpuntur. Itaq; denuo oriuntur, ac pullulant. Et lib. 6. de hiſtoria animalium. Pullorum hirundinis, inquit, adhuc recentium oculi, ſiquis ſtimulo eos uexarit, renaſcuntur, & cernendi uim poſtea planè recipiunt. Herbam in calceis delatam, ſi nudis pedibus attingatur, Ictericos ſanare creditur. Eadem mammis mulierum admota, menſium abundantiam ſiſtit. Tuſa herba unà cum radice, & oleo chamæmelino ferueſacta, & umbilico illita, tormina uentris, & uteri dolores tollit. Totius plantæ puluis uulnera, ulceraque ſanat. Succus ad oculorum maculas, argemas, nubeculas, & cicatrices plurimùm præſtat, uerùm cum acerrimus ſit, adhibendus non eſt, niſi ijs additis, quæ eius acrimoniam retundunt, cuius modi eſt lac muliebre. Idem cauis dentibus inditus, eos frangit, & eijcit. Cadunt quoque uerrucæ, & areſcunt, ſi frequenter eo illinantur. Sunt, qui Chelidonium maius uocēt herbam quam aliqui AQVILINAM *alij Aquilegiam nominant: Ea in montibus prouenit, folio Chelidonij maioris æmulo, per ambitum laciniato, coriandri ferè modo, cauleſcit menſe Iunio numeroſa caulium ſobole, gracili tamen, ac tenui. Flores in caulium cacuminibus emicant, in alijs purpurei, in quibuſdam albi, & in nonnullis aurei, tanta eſt in floribus colorandis naturæ delectatio. Ii in ſtellæ modum radiantur, quatuor fundentes inferiore parte cornicula; ſurſum reflexa: E quibus capitula oblonga naſcuntur, Melanthij æmula, in quibus pellucidum ſemen concluditur pullo colore. Semen (ut ſcribunt quidam rei herbariæ authores) drachmæ pondere potum ex Cretico uino, addito croci momento, ictericum ſanat. Sed ægros in lecto ſubinde ſudare oportet. Chelidonij maioris meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc ſcribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendum uiſum commodus eſt, utiq; in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atque diſcuſſione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert. Id* χελιδόνιον μέγα *Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritani, Kauroch, Challidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia: Germani, Scheluurtz, & Schlkraut: Hiſpani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Eſclere.*

Aquilina.

Chelidonij maioris uires ex Gal.

Nomina.

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHelidonium minus, quod triticum ſylueſtre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, ſine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & ſubpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, puſillas, in granorum tritici modum aceruatim congeſtas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutem exulcerat. pſoras, & ſcabros ungues eximit. Succus radicibus expreſſus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præſtat: & omnia pectoris uitia extrahit.

Chelidonij minoris conſideratio.

PLanta, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoſo præſertim ſolo, & in ſcrobium, foſſarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac ſubpinguibus, ſine caule: flore luteo, etſi eius non meminerit Dioſcorides, tenui pediculo appenſo. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, puſillis, in granorum tritici modum aceruatim congeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere et naſcatur, & areſcat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum ſimilitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti ſtrumis, quæ Græca imitatione ſcrophulæ uocantur, coaluiſſe uideantur. quanquam alij ex hoc potius ſic dictam putant, quòd ſtrumis, ſiue ſcrophulis (ut quidam aſſerunt) impoſita medeatur. Noſtris eam in Hetruria uulgò uocari Fauoſcello putauerim, quòd fabarum modo folia ſubpinguia proferat. Nec ea aliunde ſibi Chelidonij nomen uendicaſſe exiſtimatur, auctore Theophraſto lib. VII. *cap.* XIIII. *de plant. hiſtor. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc ſit Chelidonium minus, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, non parua uidetur eſſe dubitatio: quòd nullam prorſus nec folijs, nec radicibus præ ſe ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax eſſe deberet, longeq; magis quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teſte, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod ſatis manifeſtè oſtendere poſſet, hanc non eſſe Chelidonium minus: niſi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro ſcriptum reliquit Galenus libro* II. *de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere poteſt, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimumq; acrimoniæ poſſidet, adeò ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia uerò, ac minori Aſia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia naſcitur, minimum acrimoniæ ſortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum ſentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, noſtrati nihil præterea deeſſe uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus ſum, ut credam, quòd quanuis in Italico deſideretur acrimonia; non tamen id eſſe Chelidonium minus diſſitendum eſt: tametſi inficias ire non liceat, noſtrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ ſit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire poſſe, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioſcorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, neceſſe quidem eſt, ut & uires, quæ illam conſequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, ut non poſſim ego ſubſcribere iudicio Fuchsij uiri alioquin eruditiſſimi, qui in libro de compoſitione medicamentorum, quem auctum ſecundò excudit, Chelidonium minus cenſet alteram Malacociſſi ſpeciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda uidetur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodammodo æmulatur, ſed quod*

magis

CHELIDONIVM MINVS.

magis attendendum erat uiticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuique natura tributum eſt. ſed longè magis alius quidam nugator accuſandus eſt, quippe qui eo dementiæ deuenerit, ut contendere nobiſcum non erubuerit, hanc plantam minus non eſſe Chelidonium, ſed Vergilij Amellum. Verùm nihil eſt quod magis homines deliros efficiat, quàm ambitioſa temeritas. Minoris chelidonij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII *. ſimp. medic. ſic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius ſit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq́; ſcabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq́; hæc herba quarti ordinis fuerit abſoluti iã, idq́; tum in calfaciendo, tum in ſiccando. Herba hæc Græcis* χελιδόνιον μικρὸν *dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoſcello: Germanis, Feiguuartzen, Blanter Kraut, Pfaſenhoedlin, & Meienkraut: Hiſpanis, Scrofularia menor: Gallis, Caullons des preſtes, & Eſclere petite.*

Chelidonij minoris uires ex Gal.

Nomina.

Ὀθόννα. OTHONNA. CAP. CLXXVIII.

a Oía exemp. πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρὰ ὀλιγόφυλλα. i. multis foraminibus, ueluti à uermibus perforata, friabilia & pauca. Sed Cat. habet ὀλιγόχυλα, i. pauci ſucci.

OThonnam aliqui maioris chelidoniæ ſuccum eſſe aiunt: quidam glaucij: alij ſuccum floribus corniculati, papaueris expreſſum. Alij permiſtos cæruleæ anagallidis, hyoſcyami, & papaueris ſuccos eſſe contendunt. Alij Troglodyticæ cuiuſdam herbæ ſuccum, quæ othonna uocatur: naſciq; eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum ſpectat. Othonna folijs erucæ[a], perforatis cribri modo, & ueluti à tinea deroſis, ſqualore obſitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare eſt opus: mordet enim, & abſterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elutos, ſemotis calculis, in paſtillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem eſſe Aegyptium, in Thebaide naſcentem, exigua magnitudine, æreo colore, guſtu cum feruore quodam, & adſtrictione, mordaci.

Othonnæ conſideratio.

OThonnam Dioſcoridi fuiſſe incognitam, illud nobis manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd nihil ex ſe de ea certi ſcribat, ſed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui eam plantam Othonnam eſſe cenſeant, quam Indicos Caryophyllos uocat uulgus. Quibus ego quoque ſubſcriberem, ſi hæc planta erucæ folijs creſceret, iiſq; paucis, cribri modo perforatis, & friabilibus. Verùm cum folioſa ſit planta, & non paucis folijs referta, quæ Tanacetum potius, quàm erucam referunt, eaq; cribri modo perforata, aut tanquam à uermibus eroſa non ſint, nec friabilia, non uideo ſanè, cur in horum ſententiam concedere queam. Nihil enim me mouet ad probandam horum opinionem floris color, & latifolia imago, alijs reclamantibus notis, cum numeroſa ſint plantarum genera, quæ croceis, & latis proueniunt floribus. Ego quidem, ſi mihi decernendi facultas daretur, in Chryſanthemi genere hanc plantam reponerem, quod tamen alijs, me peritioribus, decernendum relinquo. Cæterùm ut omnibus ſatisfactum eſſe intelligam; duas huiuſce Indicæ plantæ imagines hîc addi curaui. Eſt itaq; hæc planta fruticoſa, caulibus bicubitalibus, & quandoque maioribus, ſtriatis, rectis, ſubrufeſcentibus, è quibus multifida prodeunt folia, & numeroſa, Tanaceti æmula, ſed maiora, & magis diuiſa. Radix illi eſt breuis, ſed numeroſa, nec altè deſcendens. Tria huiuſce plantæ obſeruauimus genera, floribus tantùm differentia. Namque genus eſt cæteris procerius, quod flores profert aureos, magnos, numeroſis admodum ſtipatos folijs. Aliud floribus ſpectatur minoribus, bino, ternoq; eorundem ordine concinnatis, floridis in medio capillamentis, ut in Roſa. Huius flores colore quidem & facie differunt. Ii enim ex aureo in purpureum colorem inclinãt, folijs craſſiuſculis, nitentibusq;, adeò ut ex holoſerico, quod Vellutum uocamus, à natura facti uideantur. Poſtremum autem, quod prædictis eſt minus, nihil à præſcripto differt, niſi quòd non tam altè adoleſcit, & flores habet ſimplici tantùm foliorum coronamento, ſed cæteris minores. Cætera ſimilia ſunt. Prodeunt omnes è calice oblongo, toroſoq;, Lychnidis coronariæ ferè ſimili, longis pediculis nitentes. Semen inde fit oblongum, tenue, ac nigrum. Excalfacit & ſiccat, quo fit, ut ea quoque in medicum uſum trahi poſſit, ubi abſtergere, & aperire ſit opus. Hanc cùm admiſceat Paulus ſuis medicamentis, aſſerit quibuſdam in locis maioris chelidonij ſuccum eſſe, eorum fortaſſe opinionem ſecutus, qui ita ſcipſerunt, ut

Nomina.

refert Dioſcorides. Eius nomen Græcum ὀθόννα, Latinum item, & Italum Othonna.

a Meum, addit. λεπτὰ μικρὰ. i. tenuia parua.

b Meum addit. καθόλȣ δὲ ἐςὶ ὁμοία τῷ σκολοπενδρίῳ λειοτέρα δὲ καὶ ἐλάσσων. i. in uniuerſum ſimilis eſt ſcolopendrio, ſed læuior, & minor.

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS. CAP. CLXXIX.

MVris auricula, quam myoſotida uocant, herba eſt caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs anguſtis[a], oblongis, dorſo acuto, elato, nigricantibus, per interualla aſſiduè geminatis, atque in mucronem deſinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum ſinu prodeuntibus: floſculo, ut anagallidis, cæruleo: radix digitali craſſitudine, multis capillamentis fibrata.[b] Radix illita ægilopia ſanat. Sunt qui alſinem, muris auriculam uocitant.

Auriculæ muris conſid.

REperiuntur quidam Dioſcoridis codices, qui hoc loco Alſinem habent quæ libro quarto poſt helxinem deſcribitur, quòd & ipſa nonnullis Muris auricula appelletur. Quæ forſitan nominis cognatione adducti, poſteriorum quidam, ex quarto Dioſcoridis uolumine in hunc locum ipſam tranſtulere, ubi ſui generis, uel potius nominis alteram repræſentauit Dioſcorides. Sed quoniam ipſa Dioſcoridis ſcribendi ſeries clariſſimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt helxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, ut tradat Dioſcorides eandem fuiſſe cum helxine, niſi humilior eſſet; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam ſedem eſſe exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hîc mentio eſt, paſſim menſe Maio floribus ornata uiſitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, ſecus uias, & ubique ferè locorum. Huiuſce uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimp. med. ſic inquiens. Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterum nullam euidentem caliditatem poſſidet.

Nomina.

Ea Græcè μυὸς ὠτίον uocatur: Latinè, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, Vualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hiſpanicè, Oreya de raton yerua: Gallicè, Orelge duratte.

AVRICVLA MVRIS.

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SAtiuum Glaſtum, quo infectores lanarum utuntur, folium habet plantagini ſimile, uerùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duûm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes diſcutiũt, cruenta uulnera glutinant, ſanguinis profluuia ſiſtunt: ignem ſacrum, phagedænas, putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, ſanant. Syluestre glaſtum ſatiuo ſimile eſt. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadántenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus ſemen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & ſuprà dicta, præſtat: potu, & illitu lienoſis auxiliatur.

ISatis ſatiua, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiſcetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiuſce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum eſt Guadum ideò appellatum, quòd ibi Iſatis frequentiſsima ſeratur. Glaſtum ſylueſtre Plinio inter ſylueſtres lactucas recenſetur lib. XX. *cap.* VII. *quippe quòd illi non ſit abſimile. Fit ex Iſatide* Iſatidis, [illegible] Glaſti [illegible]

cæruleas

ISATIS DOMESTICA.

Isatidum uires ex Gal.

cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffusius lib. V. suo loco differemus. Meminit utriusque Isatidis Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Isatis satiua, qua utuntur tinctores, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm satiua ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit. Planta Græcis Ἰσάτις ἡμέρος, *Latinis Glastum satiuum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ uerò Græcis* ἰσάτις ἀγρία, *Latinis Glastum syluestre, & Italis Guado saluatico appellatur. Vtrunq; Glastum uocant Mauritani Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vueid: Hispani, Pastel: Galli, Pastel de languedoc.*

Nomina.

Τηλέφιον. TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

† Meum. ςενὰ λεπτὰ. i. angusti, tenues.

TElephium herba portulacæ similis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice † seni, septeniue prodeunt, folijs referti cæruleis, crassis, lentis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter uites tempore uerno. Folia senis horis illita

albam

ISATIS SYLVESTRIS.

albam uitiligine͂ sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. Perunctam ex aceto etiam in sole uitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

QVanquam non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem seu crassam, quidam uerò Fabam inuersam appellant; cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abstersoriæ, siccãtisq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum sanè sententiæ plane adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre uideatur. Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccãdi, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: uerùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto sanat. hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria nostrate; etsi hæc* (ut

Telephij consideratio.

Telephij uires ex Gal.

FABARIA.

(ut paulò antè diximus) notis pluribus proximè ad Telephij historiam accedat, ut eius pictura, quam hîc damus, apertè satis demonstrat. At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium & esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum uideri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo uires mutauerint suas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè euenisse suspicandum est. Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, suum cuiq; esse iudicium. Nomina. *Herba, quæ* τηλέφιον *Græcè, Telephium item Latinè dicitur.*

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Superioribus, charißime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, unguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia praeditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quae uernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quaeq; pluribus ſcatent remedijs, proſequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICVM. CAP. I.

AGaricum radix fertur laſerpitij ſimilis[a], ſed facie ſumma ſolutior, & rariore, fungoſoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus uenarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & undique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. [Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem eſſe plantæ affirment: alij ut fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine.] Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia[b] in cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendique naturam habet. efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in uino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis uerò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque uitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi urina ægrè reddatur, ſi uuluæ ſtrangulatus urgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma una dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita ut cibi tenax non ſit, manditur, & ſine ulla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur. ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, ſi cum aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio uuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datum ante febrium acceſſiones: aluum purgat, drachma una, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: uenenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum[c] diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum uibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex uino potum,[d] mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex uino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

a Meū. οὐ πυκνὴ τὴν ἐπιφάνειαν ὥσπερ τὸ σίλφιον, ἀραιὰ δὲ ἐστὶ ὅλη. i. non ita denſa ſuperficie, ſicuti ſilphium, nā tota rara eſt. Concluſa non legit Orib.

b Meū & Cat. ἐπὶ δένδρων. i. ſuper arborib. Idem leg. Oribaſius.

c Meum. μετὰ κραμμάτος. i. cum diluta uini potione.

d Meum, non legit, mirè.

AGaricum fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſſimum habetur in Tridentinis montibus, ubi ſæpiſſimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricula. Cæterùm tametſi Plinius lib. XVI. cap. VIII. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen ſyluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem uiderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Aſiæ Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla eius mentione facta, quòd in larice ipſa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. Fuſchſius medicus ætate noſtra celebris in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricū ex Sarmatia per Illyriā Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexādriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortaſſe argumento ductus, quòd Dioſcorides auctor ſit agaricū naſci in Sarmatiæ regione, in Galatia Aſiæ, & Cilicia. Verùm iampridem deſijt ex illis locis importari, ut teſtantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetijs uenditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus ſunt ſyluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè unquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, ut putem, Fuchſium uirum alioquin eruditiſſimum, in hoc planè deceptum eſſe. Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultate, ubi ſic inquit. Agarici radix, hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò pòſt ſubamara apparet: & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, læuiculæq; adſtrictionis. eſt & conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentarijs dicta ſunt, meminerimus, quòd

Agarici conſideratio.

Fuch. lapſus.

Agarici uires ex Gal.

AGARICVM.

medicamentum hoc compositum est ex substantia aerea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrētes ex crassis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum est læuissimum: densum uerò, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter hæc medium est, quantum signis, tantùm & uiribus ab utrisque distabit. hactenus Galenus. De uiribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquiens. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumq; sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medullæ pariter & neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc soluit Agari-

Ex Mesue.

cum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet uires ad plerosque tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorum causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præstet. Vrinam quoque pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit. Non desunt quoque, qui Agarico pro sapone utantur, dum caput lauant, eum conferre putantes ad frigidos capitis morbos. Quod Græci ἀγαρικὸν, Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, seu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannenschuuam: Hispani, Agarico: Galli, Agaric: Boemi AgaryKa: Poloni Modrzeuuiouua. Nomina.

RHABARBARVM.

Ῥα, ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

a Meũ. ἐνερϑεστέρα. i. rubicundior. Sed Cat. ἐπυρϑεστέρα. i. rutilantior.
b Orib. habet μάλιστα. i. maximè.

RHa, aliqui rheum, Latini rhaponticum uocant, prouenit in ijs, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis, ſed minor[a], & rufior, fungoſa, aliqua..tum læuis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu[b] cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecilitatem, & omne genus dolores, ad conuulſa, rupta, lienoſos, hepaticos, tor . ina, & renum, ueſicæ, & pectoris uitia, aduerſus intenta præcordia, & uuluæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & uenenatorum morſus. Datur in ſingulis ualetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cum cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione ulla deuoratur. Liuentia, lichenasq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes ueteres ex aqua oblitum diſſipat. Summa eius uis adſtringens, cum aliquanto calore.

Rhapontici conſid.

RHaponticum officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen ſibi aſciuiſſe uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cuius rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib. XII. ſuarum hiſtoriarum, ubi ſic ſcribit. Tanais, qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circumflexus, Aſiamq; ab Europa diſterminans, in ſtagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus eſt amnis, in cuius ſupercilijs uegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum uſus proficiens. hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ uſum irrepſerat. Qua etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inuenta reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neque nouerint, neque uiderint: tanta eſt quorundam pertinacia.

Quorundam error.

Credidere ad hæc peritiſſimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non uiderat. Quod cùm paucos poſt annos ad nos eſſet allatum, non defuere qui priorum reuocauerint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is libro. VI. epiſtola II. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, uulgare noſtri uſus Rhabarbarum, & Dioſcoridis Rhaponticum & idem eſſe, & nihil inter ſe cognatione differre. Veruntamen cùm poſtea legitimum conſpexiſſet Rhaponticum è Moſchouia allatum, quod Dioſcoridis hiſtoriam notis omnibus referret, nouam ſtatim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epiſtola ad Leonicenum ſcribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici inſignium è Conſtantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert.

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

Inuehitur Auerroes lib. V. ſuarum collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adſtringenti pollere, quòd purgatoriam, quæ illi ineſt, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipſe ſit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neque cæteri ſeniores Rhabarbari noſtri uſus uſquam meminerint, nec quicquam de eo poſteritatis memoriæ prodiderint, tametſi de Rhapontico à Dioſcoride deſcripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando ſit, inueniri poteſt. Rhapontici meminere, ſub Rhabarbari tamen titulo, niſi interpretis (ut ferè ſuſpicor) ſit lapſus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures ſuo Rhabarbaro aſſignauere facultates, quàm qui eos præceſſerunt, Rhapontico aſſignauerint. Quippe quòd eorum neuter ſcripſerit, ſuum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, ſcripſiſſe hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum ſit, id eueniſſe interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis noſtræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipſius meminerit libro VII. cap. XI. in quibuſdam medicamentis aduerſus podagras, quorum cognomina ſunt diacorallion, compoſitio Agapeti, & compoſitio atactos. Verùm non propterea credidit ipſe, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifeſtam facit libro primo cap. XLIII. ubi ſcribit, quòd deuorata terebinthina reſina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præſtatur efficacius, ſi Rheipontici momentum admiſceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum deſignari, quòd fortaſſe inter hæc exiſtimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim ſi Rheipontici, & Rheibarbari aliqua interceſſiſſet differentia, ubi peculiariter de ſimplicibus medicamentis agit, de utroq; facultate ſpeciatim ſcripſiſſet. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium eſt, illi Barbari, & Pontici nullam fuiſſe differentiam.

Rhapontici, & rhabarbari diſcrimen.

Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum noſtrum diſcrimen faciunt, cùm ſua ferat opinio, alterum ab altero minimè diſſidere: atque ſi qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuerſitate, clementia, uel inclementia cœli. Neque alia ratione aſſerit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non uſque adeò ſit frigida, ut Ruellij ſententia admitti debeat, ſed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem ſequeretur, quòd cætera ſtirpiũ genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga, & in ipſa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falſum eſſe ſemper crediderim: nam quanuis ſtirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, ſint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, ut diſcerni nequeant: quin & in quemlibet uſum, ubi ſcilicet conferant, non recipiantur ſuis

in

in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur; itemque acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ, glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quòd alia à Rhabarbarico uel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quodoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum, non ponderosum, sed admodum lene. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dissidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices sunt, adeò persimiles uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non poßit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanque olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobilina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uerò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant, mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, cuu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aereæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licèt adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoque liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aereum, imò eo quòd deducat, & in altum perducat ualentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atque euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aqueæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulteriũ, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, uenationibus ferè uixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri uocauere, probatissimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum admiscuerit, à cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quanuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum. Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quánam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Scinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem sententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quòd à Mauritanis non Scinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum uocari putat. Fuchsius uerò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse uocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut auctor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cùmq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritque Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiam probare. Verùm cùm Scenitæ

Ruellij, & aliquorũ error.

Rhapontici uires ex Gal.

Rhei Turcici nomenclatio.

Rhei Indici nominatio.

Rhei Barbarici nomenclatura.

etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, et Martyanæ montes incolentes, distentque ab Indiæ finibus millia ribus plusquàm mille & quingentis, nescio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Scenicum dici posit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam. Ad hæc de Barbarici nomenclatura uaria admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum à Barbaria Aphricæ prouincia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetum expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis, ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, tum lib. IIII. cap. VI. de tuenda sanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. XII. cap. VII. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium libro XII. cap. XXI. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syluis Barbarorum ira. Nam cùm ipso inibi teste, oriatur cinnamonum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non alias utique gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Trogloditicam appellauit Barbaram cap. XVI. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quæ sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd lib. XV. suæ Geographiæ apertè testetur, eo omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India australi proueniunt, quòd hæ regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob prædictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Aphricæ parte, quæ uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cùm ex India utrunque petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, ex felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Porrò non solùm in præscriptis locis Rhabarbaricum prouenit, sed etiam copiosissimum habetur in locis quibusdam, magno Regi Chan, Cataij Domino, subiectis. Regionis (ut illi uocant) Succuir, si Persis negociatoribus, qui illuc uadunt, est adhibenda fides. Dicunt enim prouinciam hanc adeò Rhabarbaro abundare, ut inde per uniuersum deferatur orbem. Optimum nasci aiunt nō longè ab huiusce Regionis Metropoli, quæ SVCCVIR, quemadmodum plaga tota appellatur, quibusdam in montibus, ipsisq; eminētibus ac saxosis, ubi plurimi scaturiunt fontes, & syluæ habentur diuersarum arborum generibus refertæ. Terram aiunt ibi esse rubram, lutosamq;, tū propter pluuias multas, tū etiā propter fontiū riuulos, qui locū irrigant, et madefaciunt. In his itaq; montibus Rhabarbarū prouenit (ut illi narrant) caule ab radice haud spithama longiore, è quo folia copiosa proueniunt, binûm dodrantum longitudine, ex angusta origine in latum desinentia, et deorsum spectantia, ut ex appicta hîc imagine apparet. Serrata illi folia non sunt, sed lanugine quadam pilosa circūquaque obducta. Hæc dū adolescunt, uiridia sunt, atqui consenescentia lutea fiunt, & in humum concidunt, è medio foliorum stipatu cauliculus siue germē ex crassiori caule prodit, in cuius summitate flores exeunt, purpureis uiolis haud ualde dissimiles, colore cæruleo subalbicante, odore acuto simul & graui, adeò, ut olfactu displiceat. Radices bipalmarē longitudinem superant, colore exterius ex ruso nigricāte, uerùm non omnibus æqualis habetur crassitudo. Nam aliæ crassiores, aliæ tenuiores, ut in cæteris etiam plantis plerunque fit. Veruntamen, quæ ad summam crassitudinem adoleuerunt, humani cruris molem æquare solent. fibris ubique radix referta est, quibus in humum defixis, alimentum capeßit. Interna pulpa aureo colore nitet, rubris quamplurimis intercursantibus uenis. Succo madet copioso tum croceo, tum purpureo, qui suo lentore facilè manus implicat, & colore inficit, dum radices repurgantur, & secantur in partes. Nam simulac fuerint effossæ, rizotomi eas repurgant, & secant. Cæterùm haud statim à sectione traiectas filo suspendunt, ne succus guttatim stillans deperdatur. Qua re seriatim particulas super asseribus collocant, uertuntq;, ac inuertunt, quotidie pluries. Hoc enim modo incrassatus succus non deperditur, sed in sua seruatur radice. Quatriduo deinde transacto, particulas funiculo traijciunt, & suspendunt in umbra, locis apertis, quò tamen solis radij accedere nequeant. Siccantur enim hoc modo uentorum flatibus, in libero aere, duorum mensium spatio, & deinde negotiatoribus ueneduntur. Effodiuntur radices ineunte uere, in ipsa prima foliorum germinatione. Vbi autem Aestate radices erutæ fuerint, foliosa existente planta, tanquam euanidæ croceo illo succo carent, quo fit ut uiribus infirmiores habeantur. Recentes ueneunt uili admodum pretio. Siquidem plenus currus tribus, aut quatuor argenti drachmis emitur. Quamobrem, nisi plurimi accederent negotiatores, qui Rhabarbarum peterent, illud haud unquam Incolæ effoderent in proprium medicamentorum usum. Sunt qui putent nusquam, præterquam in hac regione, nasci Rhabarbarum, quòd Indi, & qui Chinam inhabitant Regionem, eò illud emptum accedant.

dant. Sed an id uerum sit, cur comprobem non habeo, præsertim cum Rhabarbarum, quod Alexandriam Aegypti comportatur, non solùm ex India, sed ex Aethiopia, & alia fortasse Africæ plaga deferatur. Cæterùm ijs in locis, qui circa Cataium sunt, haud unquam Rhabarbarum in medicamentis utuntur, sed tantùm ad sua suffienda Idola, suis thymiamatis admiscent. Recens adeò amarum esse aiunt, ut uix degustari possit. Cæterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac uana sit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, ut passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentissimum, imò uiolentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Huius uires cæteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quod cùm frangitur, ruso, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde siccant, subtractaque ui, & quasi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non uehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà se habet. Nam coloris interni uarietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & aereis raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea uerò in sublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari uires caprinum serum, uel si maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit uini albi odorati modicum, præsertimq; ubi ad obstructiones reserandas paratur. illud præterea memoriæ retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, ubi tantùm abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hasce functiones, uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidē in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehemēter operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absq; iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè euanescit, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eique propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præsertimque si uino austero drachmæ pondere commisceatur, addito syncera mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente uino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verùm si cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel psyllij semine, uel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari poterit. Est & aliud Rhabarbarum, immò potius pseudo Rhabarbarum, quod quidam Monachorum Rhabarbarum uocant. Verùm huic genuini Rhabarbari uires non sunt. Est enim (ut mea fert opinio) genuinum Dioscoridis Hippolapathum, ut superius suo loco latius explicauimus. Non desunt tamen qui huius decoctum, aut dilutum ad exoluendam aluum propinent, sed quo id fiat successu ipsi dicant. Præstat tamen radix contrita ex uino albo meraco pota ad expediendos obstrusos renes, & ad calculum pellendum: quin etiam diebus quadraginta pota contra canis rabidi morsum ac etiam simul uulneri illita. Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον, Græcis, Raponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, seu Rauend: Italis, Rhapontico.

Opinio falsa.

Rhabarbari uires ex Mes.

Nomina.

Tertiam.

GENTIANA. CAP. III.

GEntianæ inuentio prima assignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantagini ve similibus, subrubris: partim à medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulum dissectis. caule cauo, & læui, digiti crassitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binum cubitorum altitudine. semine in calycibus lato, leui, glumoso, satis ad sphondilij semen accedente. radice longæ aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimibus montium iugis, umbrosis locis, aquosisque. Vis radicis excalfactoria, & adstringens: contra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & uino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest hepaticis, & stomachicis,

GENTIANA MAIOR.

pota cum aqua ſubuenit. Radix collyrij modo ſubdita, partus eijcit: impoſita, ut lycium, uulneraria eſt, & ulcerum cuniculatim depaſcentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodeſt: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiſcetur. Radix uitiliginem abſterget. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Contuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tantiſper decoquitur, dum extent radices: & ubi refrixit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſſitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ conſideratio.

GEntiana planta eſt uulgaris notitiæ. Frequentiſſima excelſis [illegible] montibus prouenit, præſertimq; in Anaunys, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodit radices brach[illegible], & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioſcorid[illegible] etiam ueterum monumenta teſtantur.

GENTIANA MINOR.

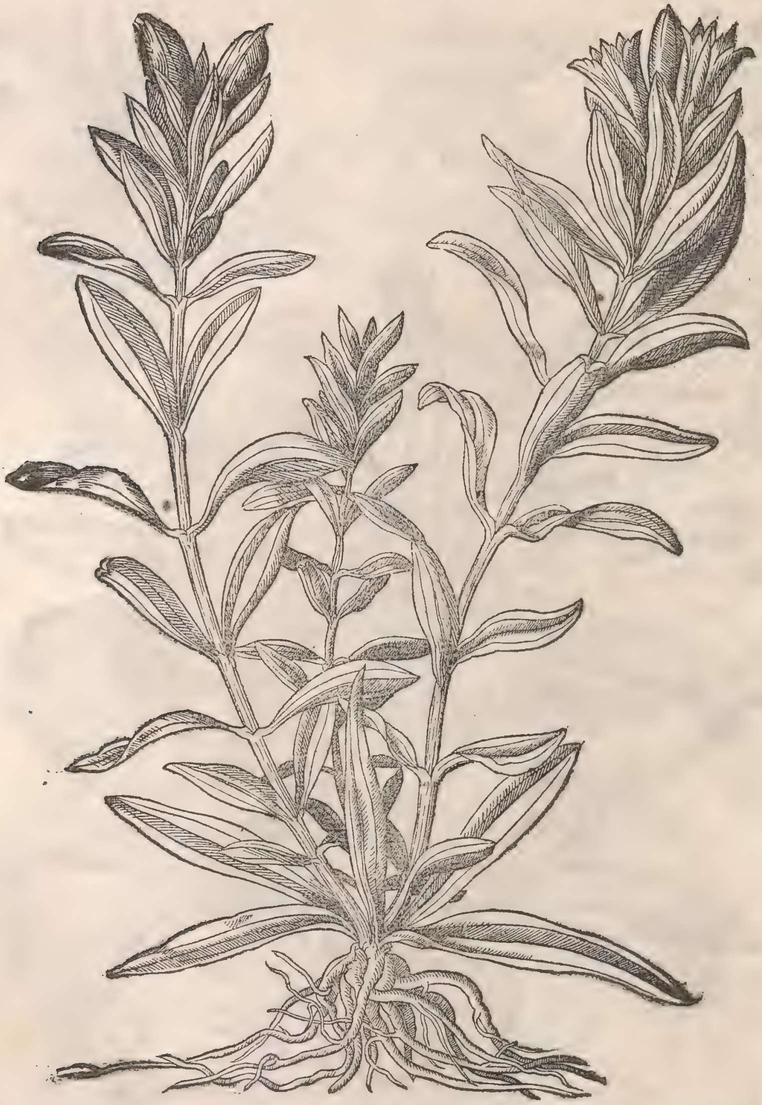
Plinio lib.xxv.cap.vii.ea est omnium præstantissima, quæ in Illyrico nascitur, ubi fortasse primùm inuenta est. Gentianæ uires paucis admodum perstrinxit Galenus lib.vi. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax est, ubi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit. Nec mirum, si hæc poßit, cum impensè sit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, siccatq; secundo. Vrinam, & menses ciet, & aduersus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Eius aqua, præsertim quæ uase duplici balnei uapore uitreis organis elicitur, febres (ut ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum uiscerum, tum uasorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualescunque detergit, si ea frequentius maculæ abluantur. Est præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus CRVCIATA *dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm respondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis nascitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus ferè*

Gentianæ uires.

Cruciatæ consideratio.

interuallis

GENTIANA MINIMA.

interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſubpinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amariſſimo guſtu locis pluribus ab utroque latere crucis inſtar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed minor radicibus numeroſis, tenuibus, albicantibus caulibus lentis, humi plerunque accubantibus, floribus ex cæruleo purpuraſcentibus, cruciatæ maioribus & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiã, & uenenoſorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tuſa, & uentri emplaſtri modo impoſita, uermes, qui in inteſtinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ ſtrumæ ſanantur, ſi ijs eodem modo contuſa, quæ nuper effoſſa ſit, uel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ea omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana, quod ex prædictis facilè probari poteſt. Ananienſia rura hoc genus ultimum uulgò uocant PETTIMBORSA. *Ex*

Cruciatæ uires.

quo

quo quis coniiciat, ſi lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borſa, ideo Pettimborſa nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantùm uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri. Γεντιανὴ *planta ſic Græcis, Gentiana ſimiliter Latinis uocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana baſilica, ſeu Baſateca: Italis, Gentiana: Germanis, Entzian, uurtz, ſiue Creutz uurtz: Hiſpanis, Gentiana: Gallis, Gentianne: Boemis horec: Polonis Gonyczka.* Nomina.

Ἀριστολοχία. ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

ARiſtolochia nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina uocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acri-

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

monia,

monia, mollibus, ſubrotundis, multis ab una radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, non nullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ uerò digiti craſſitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem[a]. Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui. Eſt etiámnum tertia longa, quæ clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices[b] longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoque ueſtitas, priuatim unguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris uenenis reſiſtit. Longa uerò aduerſus angues, & uenena, drachmæ pondere ex uino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menſes partus, & omnia uuluarum

a Cat. & Meú ἀμφότερα δὲ τὰ πολλὰ πυξοειδῆς ἔνδοθεν. i. ambæ autem plerunque buxeo intus ſunt colore.
b Oribaſius. μακροτάτας. i. longiſſimas.

ARISTOLOCHIA LONGA.

onera

onera eijcit: eadem efficit subdita in pesso. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horroribus, lieni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ossium squamas illitu adimit: ulcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: uiribus tamen inferior est.

Aristolochiæ consid.

Aristolochiæ, quam officinæ Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notissimæ. Quæ rotunda uocatur, etsi non ubique in Italia proueniat; in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaque nascitur, præstanti odore. Vtraque flores edit in toto ferè caule, oblongos, & ex paruo capitulo in auriculæ modum desinentes, subluteo colore, & internè quadantenus ex atro purpurascentes, è quibus oriuntur fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntque iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloque minores spectantur. Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd lib. XXV. cap. VIII. utranque ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. nisi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ utriusque fructus uidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesque ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoque interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & Aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit. Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτὰ, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώῳ μικρῷ ἐοικόσι, hoc est ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non ἀειζώου μικροῦ, sed ἀσάρου μικροῦ, quòd asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neque probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè uideretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, & folia Asari longè maiora clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud esse uidetur longa officinarum, quàm longa Dioscoridis: aut fortassis eius species, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq́; quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq́; ut uulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si contrà dixerit quispiam, longam uulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorum regionumq́; uarietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq́; uidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. At hæc Clematitidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq́; non uisitur, cùm tenui cortice perpetuò uestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cuius hîc effigiem appinximus, esse clematitim. Sed potius eò deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio uocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Aristolochiæ generi assignetur, tenuior est, quàm clematitis densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (ut Dioscorides inquit) digiti craßitudine, & dodrantis longitudine: altera uerò tenui ac longiore, quæ (ut aiunt) ab Andromacho & Gal. lib. I. de antidotis ἀριστολοχία λεπτή, hoc est Aristolochia tenuis appellatur. quin et hanc affirmant eam longam esse, cuius hîc imaginem exhibuimus, cuiusq́; paßim est usus. Quo fit, ut pro certo existment hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, et Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces compositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (ut dicunt) præ se ferre uidetur, alterum etiamnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatum fuisse putant à Galeno lib. ant[illegible]tato, ubi docens quomodo nonnulla, quæ ab

Plinij, & Leoniceni lapsus.

Opinio quorũdã reprobata.

Pistolochia.

Alia opinio refutata.

Andromacho ſeniori obſcurè tradita ſunt, explicari debeant, ita ſcribit. Si quid adhuc aliud ſupereſt, quod minus dilucidè ſit ab Andromacho ſeniori elegiacis uerſibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio ſoluta oratione deſcriptam. Quod enim ille Cecropium mel obſcuriùs appellat, id Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita diſtinctione in carmine pronunciat, hic uerò in proſa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet craſſum appellatum. Idem & in ariſtolochia fecit, cùm præter tenuem ariſtolochiam, alia quoque reperiatur, quæ craſſam radicem habeat, & rurſus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum uerbis illi credunt ſuam ſatis firmaſſe ſententiam. Sed ego quidem aliter ſentio, ut qui putem, Ariſtolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuiſſe, quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quòd Dioſcorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Ariſtolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioſcoride Ariſtolochiæ longæ ſubſcribitur, & quodammodo eius ſpecies conſtituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud ſupradicto loco per tenuem Ariſtolochiam intellexiſſe, quàm clematitim. Adde quòd ſi ad omnium qualitates, & facultates ſpectes, ſanè clematitis dignior eſt, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioſcoride teſte, cortice odorato ueſtitam, unguentorum ſpiſſamentis conuenientem. Plinius deinde lib. XXV. cap. VIII. clematitim cæteris prætulit ijs uerbis. Tertium longiſſimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui ſit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòſt idem ait. Odor omnium medicatus, ſed oblonga radice tenuiorique gratior. hæc ille. Quibus utique adſtipulari uidetur etiam Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de Ariſtolochiarum uiribus diſſeruit, ut infrà patebit in earum commentatione. Quare non eſt, meo quidem iudicio, aſſerendum, quod Ariſtolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno ſit aliquod quartum Ariſtolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτὴ hîc nullum facit per ſe genus: neque ſolùm tenuem indicat, ſed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiuſmodi eſt clematitis. Cæterùm ſi Ariſtolochia Græcis λεπτὴ nominata eſſet aliud genus per ſe, neceſſariò ſtatuendum foret eſſe tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν uocatur. Sed hoc dupliciter falſum eſſe conuincitur. Primò quòd apud Dioſcoridem, Galenum, aliosque antiquiores, qui de plantarum hiſtoria ac uiribus ſcripſerunt, nuſquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera ſcripta reperiantur, ſcilicet maius & minus. Secundò quòd conſtet, Plinio lib. XXV. cap. VI. centaurium cognomine lepton nullum per ſe genus eſſe, ſed ea appellatione illud tantùm centaurium deſcribi, quod à Dioſcoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus noſtram tueremur, & aliorum refelleremus ſententiam? cùm huic difficultati ſatis ferè facere poſſint uerba ipſius Dioſcoridis, quibus Ariſtolochiæ clematitidis radices expreſſit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod eſt, longiſſimas legit Oribaſius) λεπτάς. id eſt, radices longiores, tenues. Vt uel ex his intelligi poſſit, haud abſurdum eſſe, quòd aliquis Ariſtolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho ſeniori, & iuniori uocatam fuiſſe exiſtimamus. Ex his itaque omnibus colligendum eſſe arbitror, quòd Ariſtolochia tenuis dicta ab Andromacho, non ſit genus diſtinctum ab alijs, ſed eadem cum clematitide: & quòd ſub Ariſtolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem ſententia, Ariſtolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præſtantior, in theriacæ compoſitionem addenda: non autem illa longa, quam hîc depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinij Piſtolochia cenſetur, ut ſuprà dictum eſt: aut certè aliud Ariſtolochiæ genus ueteribus incognitum.

Fuch. opinio reiecta.

Veruntamen Fuchſius medicus clariſſimus, ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, aliam plantam Piſtolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Piſtolochia prorſus abhorret. Eſt enim Piſtolochia Fuchſio mollis in uniuerſum planta, quæ uere primo unà cum Chelidonio exoritur, & maio, uel ad ſummum iunio contabeſcit. Creſcit hæc tenellis, ſubalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberoſa, inferiori parte ſeſſili, ſuperiori uerò monticuli inſtar elata, intus ubique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore ariſtolochiæ, & guſtu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Ariſtolochia rotunda ſint deſtituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id cenſendum eſt hanc eſſe Piſtolochiam, quæ à Plinio deſcribitur. Siquidem hæc illi tuberoſa, & inani radice non conſtat: ſed clematitide tenuior eſt, denſis (ut dictum eſt) radicis capillamentis, iunci plenioris craſſitudine. Sed rectius, uerisq; quantum equidem ſentio, dici poſſet, hanc plantam eſſe Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. XXV. c. XII. ijs depingitur uerbis. Alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus. De hac etiam Aetiũ locutum fuiſſe exiſtimauerim lib. X. c. 2. in curatione obſtructi iecinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erũpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius differemus, ubi conſultò fumariæ hiſtoria tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Ariſtolochiæ rotundæ uicem ſupplere poſſit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchſius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia teſſaron. Attamen ſi Galenum ſequi uolumus, pro Ariſtolochia rotunda longam ſubſtituemus.

Ariſtolochiæ uires ex Gal. & Meſue.

Ariſtolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Ariſtolochiæ radix ad medicationes utiliſſima eſt, amara & ſubacris. Sed ex illis omnium ſubtiliſſima eſt rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior eſt. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: ſed ad ſanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, ſed nec ipſa inefficax eſt: uerùm abſtergendi, atque excalfaciendi potentiam poſſidet, minus quidem quàm rotunda abſtergit, ac digerit, ſed non minus calefacit, imò forſan plus quoque. Itaque in quibus uſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus craſſum humorem ualidius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craſſitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasque candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus, podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, ut ſi quod aliud medicamentum, idonea eſt. hactenus Galenus. Ariſtolochiæ uim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio præterierunt Dioſcorides, & Galenus) au-

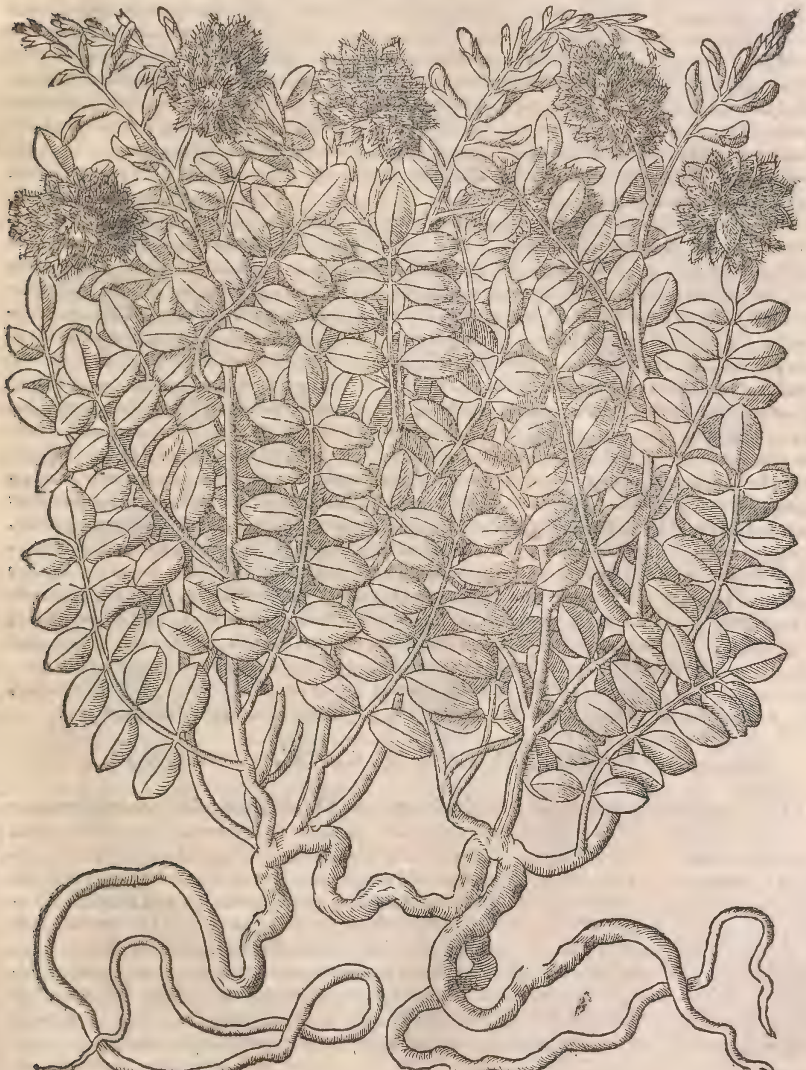
thor

thior eſt Meſues, qui ita ſcribit. Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atque etiam, ut nonnulli aſſerunt, biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorũ lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum. Quæ Græcè ἀριστολοχία, Ariſtolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Maſmocra, ſeu Zaraued: Italicè, Ariſtologia: Germanicè, Oſterlutey: Hiſpanicè, Aſtronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Saraſine: Boemicè Podrazec: Polonicè Kokornak dl'ugij. Nomina.

γλυκύῤῥιζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

DVlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: folijs lentiſci, denſis, pinguibus, tactuque gummoſis: flore hyacinthi: fru-

DVLCIS RADIX, SIVE GLYCYRRHIZA.

a Meum. πυῤῥὺς μακρὺς. i. fuluas, longas.
b Cat. πυῤῥοειδῆς. i. fuluo colore.
c Meum. addit μεσὸν δὲ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. mediũ autem inter caliditatem.

ctu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui siliquas lentium modo habet [a] rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ [b], coloris buxei, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycij exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: uerùm oportet, ut linguæ subditus eliquescat [c]: æstuanti stomaco, thoraci, ac iocineri conuenit: sanat uesicæ scabiem, & renum dolores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: uulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiusdem farina pterygijs commodissimè inspargitur.

Dulcis radicis consideratio.

Dulcis radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros secutæ, Liquiritiam uocant, & Hetrusci uulgò Regolitia, planta est paucis non cognita. Sed re uera duûm est generum. Nanque altera frugifera est, altera sterilis. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, unde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Visitur etiamnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata; sed & ad medicamentorum usum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat & origratior in medicamentis habetur. Cæterùm frugifera, quam hîc describit Dioscorides, copiosa in Germania nascitur in Bambergico agro, non longè a Norimberga, ac etiam (ut audio) nonnullis alijs quibusdam locis. Hæc itaque fructum profert (ut Dioscorides inquit) pilularum platani magnitudine, & quandoque maiorem, asperioremq; hirsutum, ualuulis lentium modo pusillis ubique stipatum ipsisq; hirsutis, & tenuibus obductis aculeis, colore in atrum flauescente. Hanc primùm ad me misit Ioannes Hessus, Medicus Norimbergensis, uir quidem rei plantariæ haud imperitus. Nam antea nusquam à me uisa est.

Plinij lapsus.

Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. sic inquiens. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuque gummosis. Et libro. XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim solium habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controuersia dici possit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, cùm certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs proueniat, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq; gummosis. Cuius erroris causa illud facilè esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortasse facili, lubricoque librariorum non aduertentium lapsu ἐχίνῳ pro χίνῳ *scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus uocabulorum, uocumq; similitudine deceptus (ut alibi quandoque demonstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoque deprehendi possint à ueritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto libro XI. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Meotim paludem plurima nascitur. Abstergit, mundat, læuigat, mulcetq; dulcis radix humorum acrimoniam. Quare ardoribus urinæ mirificè auxiliatur. Mansa radix, & præsertim quæ recenter fuerit effossa, non solùm sitim, sed etiam famem sedat, seruatque uires diebus pluribus. Idem facit concretus succus, in ore retentus, quousque eliquescat. Pectus & pulmones iuuat. Ideoque*

Glycyrrhizæ uires ex Gal.

datur utiliter suspiriosis, phthisicis, & pleuriticis. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Huius fruticis radicum succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis, cum leui quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria; uerùm etiam uesica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adiuncta sit, uniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potissimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetrum, siue temperatum. Porrò quoniam temperie quoque humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est nimirum modicè humidum simul & humana natura frigidius. Refert Dioscorides, radicem siccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium.

Nomina.

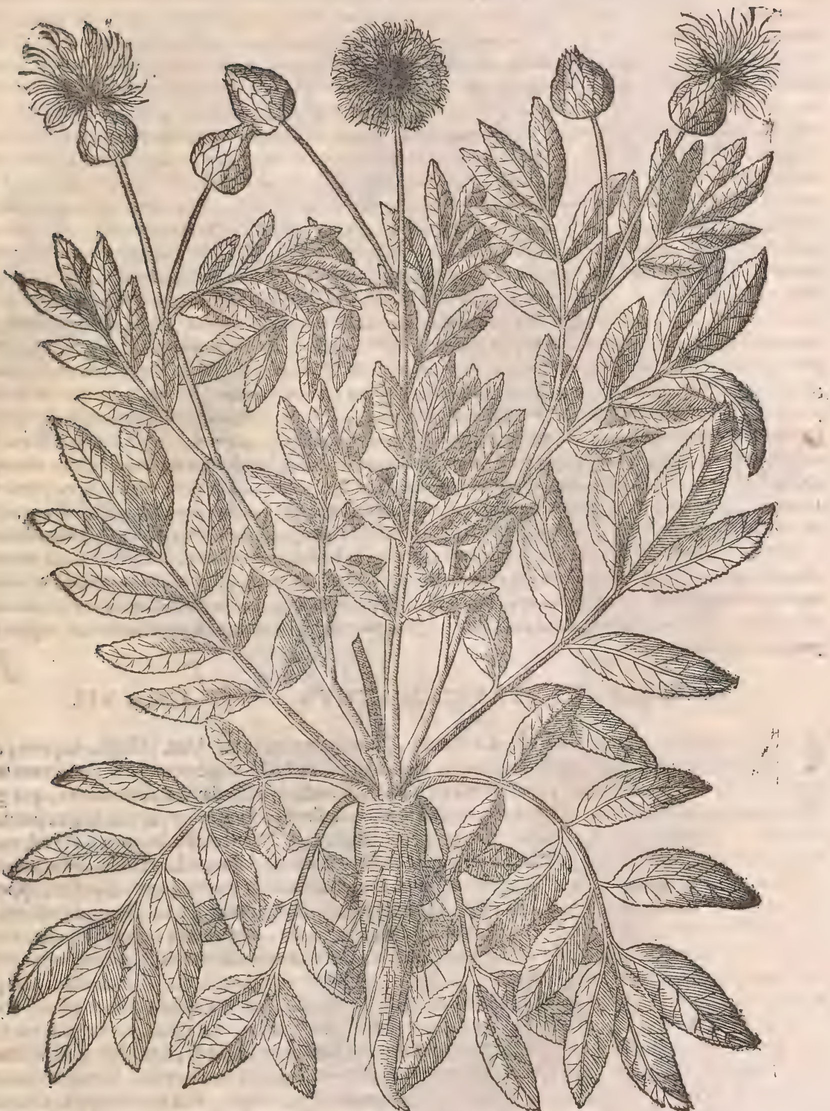
Γλυκύῤῥιζα *sic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz, siue Suesz holtz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Reygalisse: Boemis Lekorice: Polonis Lakrijcya.*

Κενταύριον μέγα. CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

a Addit Cat. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ χυλὸς ἐρυθρός. i. similiter autẽ & succus rubens. Et idem habet Meum.

Centaurium magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi brassicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semen cnico simile, ceu lancis quibusdam inuolutum. Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. [a] Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusq; locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, ueteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, si febris sit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uuluæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

CENTAVRIVM MAGNVM.

CEntaurium magnum (ut in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia, eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum eſſe credidit: quamq́ue etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoſcere ſimplicia medicamenta. Cæterùm contendat licèt Muſa Ferrarienſis medicus clariſsimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunque officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non eſſe; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè deprehenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo ſucco prægnans, qui guſtui non modò quadantenus ſit acris; ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis, quinetiam (ut nos quoque obſeruauimus) ſtriata, & funiculi modo contorta. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſſimo Apuliæ monte

Centaurij magni conſid.

Braſauoli lapſus.

numerosa nascitur: quin & in alijs Italiæ locis, nempe in Veronensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirma radice, si ad Apulam compares.

Quorundam hallucinatio.

Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiarijs persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysimachia accipiunt. Neque alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinentur, quantaque in erroris caligine uersentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multum studij, & temporis consumpserunt.

Arabũ lapsus.

Porrò utriusque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, ut mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentissimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus, & si nouus quidam Mesuis ipsius commentator friuolis satis argumentis, horum doctissimorum uirorum censuris refragari nitatur, in tam aperto illius errore. Quin etiam Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisque Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuæ, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus.

Plinij error.

Cæterùm neque Plinius ab errore uindicari potest, qui tametsi in Centaurij magni historia libro XXV. cap. VI. in omnibus ferè Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, sed in minori tantùm deprehendatur. Datur Centaurij magni radix Hydropicis, Ictericis, & Iocinorosis, tum uino macerata, tum in puluerem pota. Radicis recentis succus unciæ pondere haustus, ac etiam uulneri illitus, auxiliatur à serpente demorsis.

Centaurij magni uires ex Gal.

Centaurij magni meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs disserens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul adstringensque apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumque corrumpens, atque eijciens. Adstrictio uerò, opera crassæ, terrenæque frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & sanguinem reijcientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnœæ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solùm quod præter naturam est, oportet; sed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda est acrimonia, utique cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem uehementiam tunc, atque uiolentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaque, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: utunturque eo medicamento quidam uice lycij.

Nomina.

Græci κενταύριον μέγα id uocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontic: ut etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.

Κενταύριον μικρόν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

Conclusa non legit Meum.

CEntaurium minus, limnesion aliqui uocauere, [quoniam rigua amet loca.] Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu uulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq; humores per aluum exigit, [a] si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum uitijs succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans. & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec supereemineat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eã recentem, grauidamque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant, quod si quid concretum faucibus uasis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnus liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, uti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: [b] [sic ex acerbis uuis melligo elicitur.] Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

a Meum, & Cat. ἀφεψηθεῖσα δὲ καὶ πινομένη. i. decocta uerò, & pota.

b Cat. non habet conclusa. Meum autẽ habet tantum ὀμφάκη.

Centaurij minoris consid.

CEntaurium minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Amara admodum est, non radice solùm, sed etiam tota sui ipsius planta, adeò ut quidam fel terræ eam appellauerint. Galenus ob ingentes, mirasq; eius facultates, ac ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Datur eius decoctum utiliter potandum tertianarijs, quòd bilem per inferna deijciat, quo factum est, ut quidam hanc febrifugam uocauerint. Idem, ac pariter succus, iocinoris, ac lienis obstructiones, & durities tollit. Alui tineas pellit, ex melle drachmæ

CENTAVRIVM PARVVM.

drachmæ pondee potus, tum umbilico illitus. Herba comæq; decoctum, Lentigines, uaros, alphos, & cæteras cutis infectiones exterit, infelis particulis adhibitum. Inſtillatur ſuccus uermiculoſis auribus, quinetiam illinitur contra papulas, & manantia capitiulcera. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Meſues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uies cum maiori turpiter confuderint. Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam ſcripſit, eius quoque meminitıbro VII. *ſimplicium medicam. ſic inquiens. Centaurij minoris radix prorſus inefficax eſt. Sed ramuli eius, & potiſſimm folia, quæ illi inhærent, & flores, utiliſſima ſunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adſtrictionis, atque b eiuſmodi temperamentum admodum exiccatorium eſt medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utilica ſint, ſuprà commonui, & nunc nihilo ſecius tamen nos repetere tempeſtiuum eſt, omnes eius particulatim actiones memrantes. Vulnera itaque magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur: & uetuſta, quæque ægrè ad cicatricem perdui queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & deſiccato-*

Centaurij minoris uires ex Galeno.

vijs miſcetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ ſinus, & fiſtulas ſanare ſunt natæ, ueteresq; duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoethe uocantur, ſanare. Miſcetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima ſunt, quæ uehementer deſiccantia, cum quadam adſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam iſchiadicis infundunt, ceu bilioſa, & craſſa ducens: nã & talia purgat. quanquam cùm adeò uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cùm adſimilis ſit facultatis, hoc eſt, exiccatoriæ, & abſterſoriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere poteſt: & cum melle oculis illinitur, menſesque, & fœtum appoſitus euocat. Sunt qui ipſum præbeant & ijs, quibus nerui affecti ſunt, ut qui euacuet, & deſiccet innoxiè quæ impleta ſunt. Quippe cùm iecinoris quoque obſtructiones optimè expediat, bonumque ſit lieni indurato remedium, foris impoſitum, nec ſecius, ſi quis bibere ſuſtineat.

Nomina. *Κενταύριον μικρὸν ſic Græcè, Latinè uerò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion ſege, & ſegir, ſeu Katarion ſages: Italicè, Centaurea minore: Germanicè, Tauſent gulden Kraut, Fieber Kraut, Erdtgall, ſeu Biber Kraut: Hiſpanicè, Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre: Boemicè Zemezluc menſſy: Polonicè Centurzya: Ruthenicè, Nerycynik.*

CHAMÆLEON ALBVS.

Χαμαιλέων λευκός. CHAMAELEON ALBVS. CAP. VIII.

CHamæleon albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibuſdam in locis uiſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche utuntur mulieres. Folia habet ſilybo, aut ſcolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, nigroq́ue chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis uerò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli menſura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino auſtero cum origani feruefacti ſucco. Hydropicis commodiſsimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinæ decoctum propinatur. Hauſta in uino, ſerpentium uenenis reſiſtit: occîdit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

CHAMAELEON NIGER.

Χαμαιλέων μέλας.

Χαμαιλέων μέλας. CHAMAELEON NIGER. CAP. IX.

a Orib. ὅν ἔνιοι οὐλοφὸν ἢ ἰξίαν ἢ κυνόμαζον, ἢ κείμονδες ἐκάλεσαν. i. quem aliqui ulophon, siue Ixiam, siue cynomachum appellant.

b Orib. addit. ἢ πυῤῥά. i. siue fulua.

CHamæleon niger [a] folijs scolymo similis esset, nisi minora, tenuioraque, ac rubro distincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, crassitudine digitali, subrubrum: & in umbella flores spinosos, tenues, hyacinti æmulos, uersicolores: radice crassa, nigra, densa, interdum exesa, quæ dissecta flauescit, & commanducata mordet. prouenit in campestribus, siccis, & cliuosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorij, exiguo, cedrino oleo, & axungia, scabiem abigit: eadem, cùm sibi sulphur, & bitumen asciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines absterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat: Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, si scriptorio stylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, uitiliginesque cum sulphure emendat. erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu sanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hîc uiridia, [b] illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnusquam rubra inueniuntur.

Chamæleõtis utriusque consideratio.

CHamæleon albus tam ab Hetruscis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris, magnisq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quando enim pota radix (ut Dioscorides, & Galenus testantur) latas interaneorum tineas interimat, & serpentium uenenis resistat, mirum utique non fuerit, quòd eadem in pestilentia opem ferre ualeat.

Quorundam error.

Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pternici non absimilem (nostri eam Carciofo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria utitur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi descriptionẽ, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace uiri alioqui eruditissimi dixerim) uidisse existimauerim: quòd libro suo de plantarum historia primùm scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat.

Monachorum opi. explosa.

Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (ut eorum utar distinctione) caulem proferentem, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam esse spinam Arabicam ab Aphris Suchaa uocatam. Quippe cùm spina alba (ut Dioscorides est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicante, unde fortasse nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo nitescat; Carlina uerò hæc caule sit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici posse putauerim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi unquam prabare possint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam esse spinam: quòd nusquam Dioscoridem scripsisse inuenerim, spinam Arabicam caule uacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi potest, quòd cùm spina alba procul dubio caulem edat, eundem quoque Arabica promat.

Quorundam opinio reprobata.

Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, nisi sexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortasse fuerit: negantq; omnino has plantas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrum Chamæleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd scripserit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob causam in extrinsecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copiosè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probant. Quibus facile responderi potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, alijsq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit uenenosa, & in Italia salubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta est, soli & cæli bonitate. Arum præterea Cyrenis adeò mitis est, ut rapi modo in ciborum usum ueniat; cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum sit, ut nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt; in aliquibus uerò, ut in Tridentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt: quo etiã in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Id quod in Colchico Ephemero quoque uidemus, quòd eò pro Hermodactylo innocuè (quanquam temerè) utantur Medici. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulẽ fundentem esse Chamæleonẽ nigrum, quòd hæc plãta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidẽ folijs cõstat scolymo minoribus, tenuioribusq;, subrubra per mediũ excurrẽte costa: caule itẽ dodrantali; crassitudine digitali, subrubro, floribus in umbella spinosis, uersicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquãdo corrosa, quæ fracta intus flauescit: & cõmanducata mordet, fateor tamen hanc umbellã non ferre, (ut Dioscorides inquit) sed Echinatum capitulum, perinde ac album chamæleonem. Verùm hoc non me omnino à mea dimouet opinione, quòd Dioscoridem uideã in quàmplurimis locis improprijs uti uocabulis. Addidimus tamen aliam CHAMAELEONIS NIGRI *imaginem, quæ mihi à Doctissimo Viro Bartholomeo Maranta, Neapoli transmissa est: quæ tametsi umbellas Hyacinthinis floribus scatentes proferat, cũm tamen folia rubris maculis uaria non sint, in caule nulla prorsus rubedo spectetur, mansa Radix acredinis tantillum haud resipiat, exesa non sit, non flauescat, nec caules digitali crassitudine uideantur, cur legitimum Chamæleonem nigrum hanc plantam esse affirmem non habeo. Sed de his diffusius libro quarto nostrarum Epistolarum disseruimus, ad Marantam respondentes. Dixi sententiam meam, quam ijs censendam relinquo, qui rei plantariæ maiorem, quàm ego, peritiam habent. Cæterùm hîc non respondebo sycophantæ cuiusdam calumnijs, in Chamæleonte aduersum me promulgatis, cùm libro sexto id mihi faciendum proposuerim, ubi de Ixia inter uenena scribit Dioscorides. Ibi enim huiusce sophistæ, &*

rei

CHAMAELEON NIGER ALTER.

rei plantariæ, pſeudoindagatoris malitiam, uecordiam, & apertam temeritatem fuſius aperiam. Explodendi ſunt Arabicæ factionis ſcriptores, ut qui non ſine deteſtando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamæleam, quam ſua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio diſſerens libro & tractatu 2.c.464. circa finem, ſuum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morſum uermium uenenoſorum, & eſt propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando miſcetur cum ſauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioſcorides: deinde quòd nigrum, non utique album ea præſtare crediderit contra Dioſcoridis ſententiam. Meminit utriuſque Chamæleonis Theophraſtus lib. IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Chamæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter ſe diſtant, & ipſæ etiam radices ſpecie differunt. Candidi enim candida eſt, & dulcis, & craſſa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum conſecta orbiculatim modo raphani decoctum eſt, iunco

Arabum turpis error.

Chamæleonũ hiſt. ex Theophraſto.

transfixa

transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa uua comesa acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occîdit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Etsi hominem ægrescentem experiri uolueris, an uiuere possit, lauãdum ea radice triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur æquè omnibus locis folio, scolymo simili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili: unde quidam acanum eum uocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuioriq;. Tota autem herba umbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaq; amat. Lepram, & uitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occîdere potest. hactenus Theophrastus. illud insuper non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice nascens, uenenum esse mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incõmodo assumunt. Huius plerisq; locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, ubi contra sumptum uiscum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς sic Græcè, Latinè uerò Chamæleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Carline: Boemis pupauua bijla. At planta,
Nomina. *quæ χαμαιλέον μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis uocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis Eber uurtz: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette: Boemis pupauua cerna.*

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

a πλυνομένη. ita Meum. i. lota. at Cat. πινομένη. i. pota.

Crocodilion chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut nasturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & [a] pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest. duplex uti scutum: quod suapte ui urinam ciet.

Crocodilij cõsideratio. Opinio explosa.

Sunt qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, ut uix unquam persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo ijs sanè uiribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq;: non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem
Alia opinio reprobata. *spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquam adstipulari possum. O quàm magnifacerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, ubi tamen hactenus ipsum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta sit facultate præditum, ut potu tantùm sanginem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. XXVII. ca. VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides, à quo illa omnia accepisse uidetur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit,*
Crocodilij uires ex Gal. *cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates lib. VII. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic inquiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, urinam, mensesque ciens. Itaque facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam*
Nomina. *per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoque Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.*

Δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

a Meum. ἐοικέα ἐχίνῳ ὑπομήκης ἀκανθώδης. i. similia erinaceo sublõga spinosa.

Dipsacus aculeatarũ generis est. Caulem habet altum, spinis horridum: folijs lactucæ, spinosis, binis, genicula singula complectentibus, prælongis, ceu quasdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio habentibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros asseruetur: unde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, singula surculis capitula insunt, oblonga[a], echinata spinis: quæ arefacta, candida spectantur, dissectaque medulla tenus, uermiculos ostendunt. Sanat rimas sedis, fistulasque, si tusa, & decocta in uino radix, usque dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, uerrucisque pensilibus remedio esse. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appensi, produ͂tur quartanis febribus remedio esse.

Dipsaci consideratio.

Dipsacus, quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris est planta, ijs præcipuè locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisque floccis concinnant. In Hetruria Dipsacum uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienses uerò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, præsertimq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & syluestris quoque sponte in

LABRVM VENERIS, SIVE DIPSACVS.

te in campeſtribus, in agrorum, & ſcrobium aggeribus, in uijs iuxta ſepes frequentiſſimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis quas illi reddidit Dioſcorides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quenque docere poteſt) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq́; diſſecto uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio eſſe produnt, piſcatoribus hamo affigendus maximè expetitus: etſi Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam ſibi compertum fuiſſe ſcribat. Dipſacus officinis, & herbariorum uulgo Virga paſtoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam oſtendunt: quanquam non adeò ſtriato caule, ac ſpinis horrido conſtet, folijs item infirmioribus ſit, & capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita ut ſericis uiridi colore infectis floccis ſimilia uideantur. Cæterùm animaduertendum eſt, neutrum Dipſaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ deſcribitur, eſſe Virgam paſtoris. Quãdoquidem ijs, quantum ex eorum ſcriptis colligere potui, Paſtoris uirgam nil aliud eſſe putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris hiſtoriam lib. quar

Virga paſtoris duplex.

LABRVM VENERIS ALTERVM.

to tradidit Dioſcorides. Quapropter illud mihi ſemper perſuaſum uelim, quòd non à Mauritanis Dipſaco Virgæ paſtoris nomen inditum ſit, ſed à ſeplaſiarijs ijs, qui ſuis potius pandectis, quàm cæteris caſtigatiſſimis, & probatiſſimis ſcriptorum monumentis, fidem præſtare conſueuerunt. Nanque Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipſacum Virgam paſtoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapſus, Dipſacum ipſum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud aſſequi non potuerit, quòd Arabum Paſtoris uirga, eſſet Dioſcoridis polygonum, non autem Dipſacus: qui quidem tantùm à polygono differt, quantum lepores ab urſis. Dipſaci meminit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. his paucis. Dipſaci ſpinæ radix ſecundo ordine exiccatoria eſt, habetq; nonnihil abſterſorium. Planta, quæ Græcis διψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibſacos: Italis, Cardo, & Diſſaco: Germanis, Kartendiſtel, Garden Kraut, Buobenſtrel, & Vueber Karten: Hiſpanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier: Boemis Stietka Polonis: Sſczotki.

Syluatici hallucinatio.

Dipſaci uires ex Galeno.

Nomina.

VIRGÆ

VIRGA PASTORIS.

Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

SPina alba nascitur in montibus,& syluosis. Folia fert albi chamæleonis,angustiora,candidiora,aliquantum hispida,& aculeata: caulem supra bina cubita altum,pollicari, aut ampliore crassitudine, albicantem,intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum,sed minus,& oblongum: flores purpurei,in quibus semen,ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, stomachicis,& ijs,qui cruenta extussiunt,efficax est:urinam cit:tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodest.Epotum semen conuulsis infantibus,& à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

SPINA ALBA.

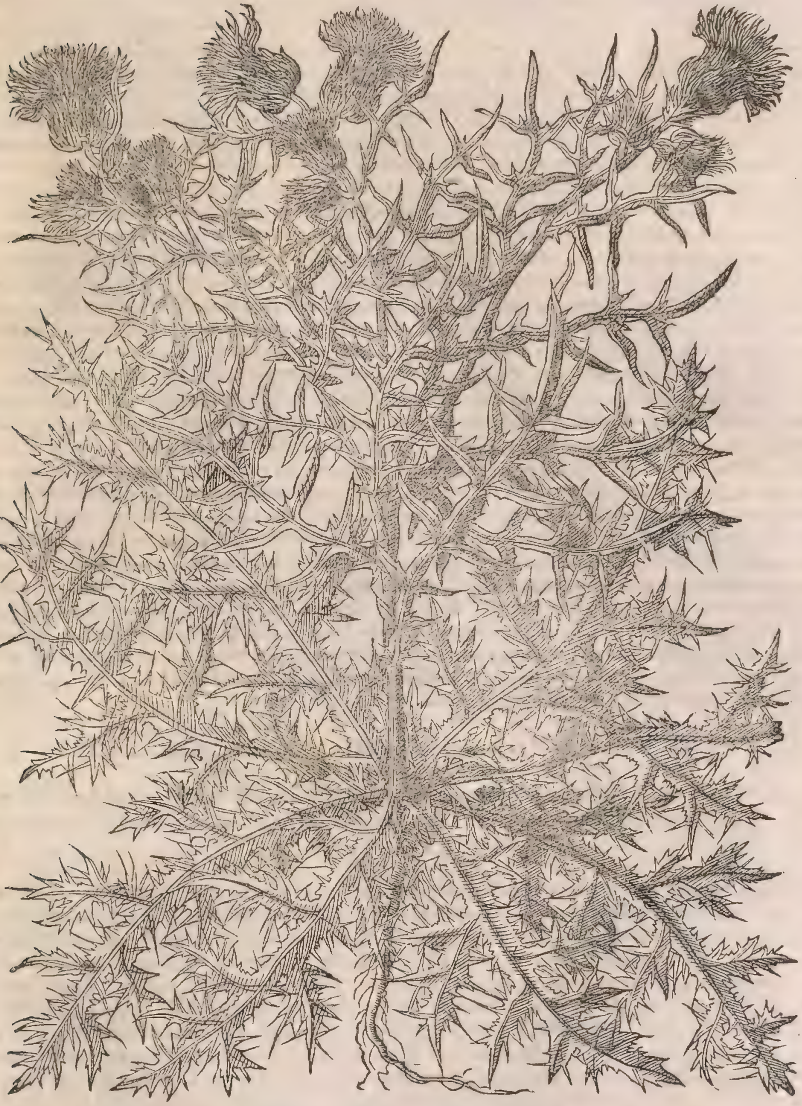

Spinæ albæ consid.

SPinam albã ſeplaſiarij Arabas (ut plerunque ſolent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adſtipulantibus, appellari poſſit. Verùm etſi tantam litem tranſigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas oſtentant, & quiſque ſuam ueram exiſtimat. Quandoquidem ſunt eorum complures, qui ſibi certò perſuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam eſſe, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam, id eſt album chamæleontem, Spinam albam eſſe contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Meſuem ſcripſerunt, quorum ſententiam, ſuperius in chamæleontis utriuſque mentione, ut falſam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam eſſe uelint echinatum Carduũ illum, & Spinis rigentem qui Htruſcis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non deſunt inſuper qui unam, uel alteram ſylueſtrem, ac ſpinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo diſcrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiuſmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re

Leonardus

SPINA ALBA ALTERA.

Leonardus Fuchſius ætatis noſtræ medicus alioqui clariſſimus: quippe qui ultimo ſuorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuerſum aculeatarum plantarum generum ampliſſimis conſtat foliis, latè humi ſe ſpargentibus, ac crebris, albisq; ſeu lacteis tota conſperſa maculis. Vnde apud quoſdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etſi à quàm plurimis, præſertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campeſtri planitie naſci, ut noſtra teſtatur Hetruria, ubi paſſim ferè frequens naſcitur, non autem in montibus, ac ſyluis, ubi Spina alba Dioſcoridis teſtimonio prouenit. Legitimam Spinam albam, cuius hîc primo loco imaginem expreſſimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, rei plantariæ admodum ſtudioſus, quæ notis omnibus genuinam repræſentat. Siquidem folijs eſt albo chamæleoni ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus: caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore craſſitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, pupureis in- Fuch. lapſus.

tus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis Iulio mense uisuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, uideant, sciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus: quorum si quandoque tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscentur. Hæc enim non modò seplasiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uersatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præstet, uulgò uocatur Presura, quodq; nos scolimum esse putamus. Est & ALTERA ACVLEATA planta, cuius hîc quoque imago secundo loco uisitur, quam quidam Spinam albam esse censent, sed plura in hac desiderantur. Error autem ijs facilè deprehendetur, si illud aduotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim seratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alterã suo idiomate Bedeguar, alteram uerò Succhaa appellauit, syrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia uiscera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia sint reddita; & ubi à sua naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd utraq; adstrictoria ui polleat, quæ (ut ipse ait) syrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantùm reserandas, semper huius apud medicos fuerit usus. Qua in re non solùm ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarissimi dixerim) exactam curandorum morborum rationem calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia uiscera imbecillia sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, utpote quæ adstrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaque facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere possint, & debeant, ut magis atque magis tum uasa, tum uiscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac reserandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicibus carere debebat; sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admista, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam uiribus omnibus destituta ad mortem usque demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ & calidæ facultatis est. Itaque potum ijs, qui conuelluntur, conuenit. Quæ planta ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Quorundam error.

Brasauoli calũnia contra Mesuem.

Spinæ albæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἄκανθα ἀραβική. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

a πρὸς ῥοῦν γυναικεῖον.

ARabicam spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones[a], mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum ualet. Prouenit in asperis.

Spinæ Arabicæ consid.

Ruellij hallucinatio.

Spinæ Arabicæ uires ex Gal.

ERrasse eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hîc meminit Dioscorides, eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quòd nusquam consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hîc inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoque plantas esse necesse est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehẽditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum æmulam intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciam nuncupatam. Qua in re non satis uirum hunc admirari possum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facilè princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosissimus: quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quandoquidem Plinius lib. XXIIII. cap. XII. alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbótenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam lib. XIII. cap. IX. postquàm Perseæ arboris materiem miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiam esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum ita scribit. Spinæ Arabicæ radix

dix

dix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunque, quibus auxilio eſt quæ apud nos naſcitur ſpina: ſed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipſius. Hic uerò & columellæ prodeſt, & ijs, quæ in ſede inflata ſunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non moleſtam adſtrictionem. hæc Galenus. Qui ut has plãtas diuerſas habuit; ita etiam ſeorſum de earum uiribus diſſeruit. planta ἄκανθα ἀραβικὴ Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suebaha.

Nomina.

Σκόλιμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

CArduus, Græci ſcolymon uocant †, folia chamæleonis habet, & albæ ſpinæ, nigriora, & craſſiora: caulem[a] longum edit, folioſum, capite ſpinoſo: radice[b] nigra, & craſſa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiusque corporis emendat: item ſi decocta in uino bibatur: copioſam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenereſcit, in olera, aſparagi modo, tranſit.

† Orib. μεταξὺ χαμαιλέοντος καὶ τῆς λευκῆς ἀκάνθης. i. inter chamæleonem, & albam ſpinam.

a Cat. μικρὸν. i. paruum, ſed mendosè ut puto.

b Cat. λευκὴ. i. alba.

CARDVVS, SIVE CINARA ACVLEATA.

CARDVVS, SIVE CINARA NON ACVLEATA.

Carduorum cōsideratio, & genera.

Etsi unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioſcorides; Theophraſto tamen, Plinio, ac alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice ſponte proueniunt, ſermo fiat, ſcire ſanè conuenit, quòd eorum diuerſa ſunt genera: quorum tamen nomina propria, quod ſciam, non habentur. Atqui Plinio lib. XX. cap. XXIII. duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticoſius ſtatim à terra: alterum uerò unicaule, & craſſius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruſcis uulgò uocātur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; euadunt, ut magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellarijs cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba fecisse Theophraſtum lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit. Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græciæ nuſquam habetur. Sui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque ſpinoſo. Caules hos cactos appellant. deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſeruare hos aqua ſalſa condîtos conſueuerunt. hæc Theophraſtus. Noſtrates, quibus ubique nunc Hetruria ſcatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc Theophraſti genere maximè conuenire

uenire

CARDVVS VVLGARIS.

uenire uidentur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruſcum uulgus appellat Carcioffi, alijs uerò inibi Archichiocchi dicuntur. quorum item meminit Theophraſtus eodem loco, cùm ſubdit. alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoque cibis aptus excreſcit, ſed reſeruari non patitur. Fructus, in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoque ueſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt. hactenus Theophraſtus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgò uocatur Ceſaglione, de quo lib. primo in Bdellij mentione abundè diſſeruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi uocari diximus, nobis plura ſunt genera, uaria capitis forma diſtincta. Siquidem proferūt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtant, alij uerò ad terram uerſis, nonnulli etiam tam in folijs, quàm in fructu aculeis uacant, ob idq; cæteris in cibis præſtant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpicis, in altero ijſdem ſquamis, ueluti corticoſis unguibus

Cardui carcioffi.

guibus in unum compactis,& coagmentatis,nucis pineæ instar.Spinis carebunt,ut hortorum cultores testantur,Carduorum capitula,si priusquàm seratur semen,acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur,si delibratis lactucæ radicibus,& dissectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum esse,ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint,cùm natura Carduorum omne genus spinis uacare nequeat. Radicum decoctum potum hydropicos,& ictericos sanat. Echini nondum florescentis pulpa,è carnium iure decocta,pro bellarijs utimur,unà cum sale & pipere,& qui ueneri indulgent,galangam quoque addunt.Itali raro decoquunt, sed echinata capita cruda cum sale uorant.

Cardui uires ex Gal. *Cardui meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uerò secundum assignauit.Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus,Carduum Cinaram appellauit,ac alimentum,quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet.*

Nomina. Σκόλυμος *ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus,Cinara,& Strobilus nominatur: Arabibus,Raxos,Harxos,siue Sacolomas: Italis, Cardo,& Carcioffo: Germanis,Strobildorn: Hispanis,Cardo de comer,seu Cardos: Gallis, Artichault,& Charchiophe.*

POTERIVM.

POTERIVM

Ποτήριον. [a]POTERIVM. CAP. XV.

POterium, Iones neurada uocant[a], largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius uſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in [b] aquoſis, & collibus. Radices demittit binûm, ternúmve cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ, præciſis neruis, & uulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

a Meum. θαμνίσκος ἐςὶ μέγας. ita habet meū. Sed Cat. θάμνος μέγας.
b Orib. ἀμμώδεσι. i. arenoſis.

POterium adeò Tragacanthæ proximum habetur, ut illi omnibus ſuis notis congener eſſe uideatur. Peculiariter autem ſupremos ramos habet in uertice extuberantes, & tenui lanugine obductos, quod in Tragacantha non uiſitur. Plantam itaque quam hîc pro Poterio appinximus, miſit ad me Conſtantinopoli Clariſſimus Augerius de Busbeke Cæſaris Ferdinandi Orator apud Solimanum Turcarum Imperatorem. Sed hîc nobis admodum mirari ſubit Ianum Cornarium,

Poterij conſideratio.

Cornarij opinio falſa.

ACANTHIVM.

uirum

Poterij uires ex Gal.

Nomina.

uirum alioqui ætatis nostræ insignem, quòd prunum syluestrem Poterium esse crediderit. Quæ certè sententia, ut est meo iudicio absurda; ita non immeritò à Fuchsio medico clarissimo refellitur. De Poterio scripsit Galenus lib. octauo de sim. medic. facult. his uerbis. Neuras, quidam Poterium uocant. Desiccandi absque morsu facultatem possidet, adeò ut & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potissimum sunt eiusmodi: quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui. Id Græci ποτήριον, quod item Poterium Latini uocant: Itali Poterio.

Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACanthium albæ spinæ simile, folijs aculeatis per extremitates,† & lanugine araneosa obductis. ex qua collecta, & neta, uestes bombicinis similes texunt. Folia, uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthij consideratio.

Quorundam error.

SI Planta in Italia nascitur, quæ legitimum Acanthium repræsentet, hæc profectò, cuius hîc imaginem expressimus, Acanthium mihi rectè repræsentare uidetur. Siquidē folijs est & albæ spinæ per extremitates aculeatis, & araneosa lanugine obductis. Id quod non nobis tantùm opinionem auxit, sed alijs quoque rei plantariæ studiosis. Versantur magno in errore qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumuestit, depecti, uel neri potest, utpote quæ tenuissima sit, sine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers. Quod Græci ἀκάνθιον, Latini similiter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

Nomina.

† Verba illa de lanugine non leguntur in uulgatis Græcis Dioscoridis exemplaribus: quæ tamen hîc desiderari ostendit abruptus auctoris sermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribasij codice manu scripto, in quo ex probatissimo Dioscoridis libro ita transcripta inueniuntur. καθ' ἃ ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς. quæ ad uerbum sonant. Circa quæ araneosa est lanugo. Id quod meum quoque exemplar manu scriptum habet. ut ex apposita in margine patet.

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

† Orib. ἢ μελάμφυλλος, ἢ παίδερος. i. uel melāphyllos, uel pæderos.
a Meum. λιπαρὰ λεῖα. i. pinguia læuia, sed Cat. λιπαρὰ λίαν. i. pinguia ualde.
b Meum, & Catac. οἱονεὶ κιττaρίοις ὑπομήκεσιν ὑακινθώδεσιν ἐξ ὧν τὸ ἄνθος. i. uelut pileolis oblongis, hyacinthinis, ex quibus flos.

ACanthus†, Romani pæderotam uocant, nascitur in hortis, petrosis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuisura, nigricantia[a], pinguia, læuia: caulem binûm cubitorum, digitali crassitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis[b], ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ ustis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt: potæ urinam ciunt, sed aluum cohibent: ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

Acanthi cōsid.

CRedunt omnes ferè huiusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orsina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè adstipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solùm quòd ij magnæ sint apud me auctoritatis; sed etiā quòd ipse uiderim hanc, quæ Branca ursina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari crassitudine, per interualla sub ipsum usque uerticem foliolis quibusdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq;: atque etiam radice eadem constet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca ursina legitimus sit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaq; ipsa uideatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. auctor est) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs seratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neque illud suspicionem nostram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Brancæ ursinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quispiam facilè respondere posset, quòd etsi utraque eandem retineant formam; non ob id tamen necessariò unam & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam ursinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium esse uidetur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parum, meo iudicio, facit, quòd ijsdem facultatibus Branca ursina prædita sit quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope uerticem usque ex interuallis circumuestito; potest tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; sed quòd adeò acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia uideantur. Quinetiam cùm Plinius duo Acanthi genera faciat, lib. & capite uigesimosecundo, alterū crispum, aculeatumq;, alterum læue, quod aliqui pæderotam uocant, alij melamphyllum, mirum esse non debet, si acanthus, quæ in nostris habetur uiridarijs, nullis rigeat aculeis. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho à Dioscoride repræsentato adamussim respondeat. Neque impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumque puluinorum toros uestire. Quanuis enim necti haud facilè ex se ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari possint.

ACANTHVS.

poſſint. His itaque rationibus innixus, eos equidem non aberraſſe exiſtimo, qui Acanthum, & Brancam urſinam, unam &
eandem plantam eſſe ſcriptis tradiderunt. Reperitur & ſylueſtris Acanthus carduo (ut Dioſcorides inquit) ſimilis, ſpinoſus,
folijs tamen domeſtico anguſtioribus. Quocirca non ab re Plinius quoque duo Acanthi genera conſtituit. Acanthi meminit Acanthi facultas ex Gal.
Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæ-
derota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt, et leuiter inciſoria, & te-
nuium partium. Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè ſimiliter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orſina:
Germanicè, Beren klauu: Hiſpanicè, Yerua giguante, & Branqua urſina: Gallicè, Branize orſine. Quæ uerò Græcis ἄκανθα Nomina.
ἀγρία, Latinis Acanthus ſylueſtris uocatur: Italis, Acantho ſaluatico.

Ἀνωνὶς, ἢ ὀνωνὶς. ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. VIII.

† Lenticulæ non leg. Orib.
a ὑποώδη Catac. i. subolentibus.
† Orib. ἀηδῆ. i. iniucundis.
† Orib. addit. στερεάν. i. solidam.
b Meum. non habet neque Cat.
c Meum. non habet neque Catacuzeni.

ANonis, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs † lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis[a], odoratis, non † iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & ueluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit † candidam. Quæ excalfacit[b], & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. [c] Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

ONONIS.

Anonidis conſideratio.

NAſcitur Anonis in pratis,cultis,atque etiam incultis locis,arido præſertim ſolo : folijs tenuibus lentis modo, puſillis, quæ ad rutæ,uel pratenſis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert,quibus à Dioſcoride depingitur. Ruſticis ob id notiſſima eſt,quòd non modò ſuo ramorum,ac radicum implexu,aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum ſulcis ſæpius remoretur,unde Reſta bouis compluribus nominatur ; ſed quòd etiam meſſoribus, & fœniſecis ſpinis ſuis acutis admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura,calloſaq; ſit eorum cutis ; eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis,cùm maturuerit,horrida conſpicitur. Inſubres hanc uulgò Bonaga uocant. Cæterùm quanuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides ; conſtat tamen flore plerunque purpureo ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis uacat. Eandem floribus albis uidimus nos parumper extra Pragam, uia qua itur ad Diuam Margaritam. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophraſtus libro VI.cap.V.de plantarum hiſtoria, ſic ſcribens. Ononis ramis aculeigera eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis,ſed per totum caulem appoſito,ut ueluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non undique ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo lætoq; ſolo, & præcipuè in ſegetibus,atque cultis : qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt.Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit : & ſingulis annis, ſurculis in latus emiſſis, rurſus poſtero anno deorſum uerſus pellere ſolita eſt. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq; autumno.hactenus Theophraſtus. Huius quoque mentionem fecit Plinius lib.XXVII.cap.IIII.ubi ſic inquit. Anonim,quidam ononida malunt uocare,ramoſam,ſimilem fœno Græco,niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet,odore iucundo : poſt uer ſpinoſa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur : ſiquidem non poſt uer Anonis ſpinoſa redditur,ſed(ut Theophraſtus author eſt)in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;,obſtructis præſertim urinæ meatibus. quod multorum teſtimonio compertum eſt qui calculo affecti,ubi tantùm radicis corticum puluerem ex uino diutius bibiſſent,priſtinam ſanitatem recuperarunt. Noui ego quendam,qui huiuſce radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto,carnoſum ramicem abſumpſit & ſanatus eſt: licet à medicis nullo alio medicamento,quàm ſola ſectione,uſtioneq; hunc curari poſſe antea ſtatutum eſſet. Eroduntur radicis puluere calloſi,ac indurati ulcerum margines.Decoquitur eadem ex poſca utiliter ad dentium dolores;mulcet enim hos,ubi iure os colluatur.et præſertim ubi pituita redundet. Sunt qui putent ſanari hæmorrohidas epoto tantùm radicum decocto.Cæterùm id, ut mihi compertum eſt,præſtat potum ſummopere ad Iocinoris,& uaſorum infarctus.Fit e radicibus aqua, quæ pota non ſolùm calculoſos expedit renes,& urinam prouocat,ſed etiam ueſicam,& eius ceruicem glutinoſis excrementis obſeſſam expedit.Sumuntur Corticum recentium radicum libræ quatuor. Hæ minutim conciſæ in uini Cretici libris octo macerantur. Deinde uitreo alembico in aqua calentis balnei collocato elicitur aqua,quæ in præſcriptis affectibus plurimum præſtat,pota ſemilibræ pondere.

Anonidis hiſt. ex Theoph.

Anonidis uires ex Gal.

Anonidis uires deſcripſit Galenus lib.VIII.ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè eſt utilis,habens quippiam & abſterſorium, & inciſorium. Proinde non tantùm urinas prouocat ; ſed & lapides confringit. Eadem facultate & cruſtas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores,in oxycrato decoquentes,& collui decocto iubentes.

Nomina.

Huic plantæ nomen Græcum eſt,ἀνωνὶς,& ὀνωνὶς, : Latinum item,Anonis, & Ononis : Italicum,Anonide : Germanicum, Hauhechel,& Stallkraut: Hiſpanicum,Gatilhos,& Gathinos : Gallicum, Bugraues,& Burgrundes : Boemicum Gebhice : Polonicum Tglica, ſiue liſi ogon.

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA. CAP. XIX.

LEucacantha, prædita eſt radice cyperi [a] ,ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium ſedat : ueteri laterum dolori, atque iſchiadicis prodeſt,decocto cyathis tribus ex uino poto.Eadem ruptis,& conuulſis medetur. Radicis epotus ſuccus eoſdem præbet effectus.

[a] Meum. πικρὰν ἰσχυρῶς.i. amarã ualdè.

Leucacanthæ conſideratio.

IN manifeſto errore uerſantur,qui ſentiunt,Leucacantham,hoc eſt,albam ſpinam,de cuius hiſtoria, & uiribus hoc capite tractatur,ab Acantha leuce,id eſt,ſpina alba,de qua paulò ſuperius diſſeruimus,nullo pacto differre. Qua in ſententia, uel potius errore,fuere nõnulli ex recentioribus,alioqui rei herbariæ periti.In quorũ etiã numero Ruellius fuiſſe ex eo maximè deprehenditur,quòd cùm debuiſſet,more ſuo,poſt Anonidis tractationẽ: cuius titulo ſpinã albã quoq; adiunxerat,quã tamẽ albã nominaſſe rectius fortè erat,eiuſdem albæ ſpinæ hiſtoriã referre,ex induſtria eã ſilentio præterijt. Nam cùm exiſtimaſſet,alterã ab altera non diſtingui,non opus eſſe iudicauit,earũ hiſtoriã in Alba ſpina repetere,quam antea in Spinæ albæ mẽtione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non poteſt:quippe quoniã poſt quàm ſpinæ albæ,quam Mauritani Bedeguar appellant,meminerit,alteram eius nominis ſpinam ſubdidit, quæ cùm in arbuſtum undique aculeis armatum aſſurgat,ſepibus extruendis ruſticis noſtratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipſe hanc eſſe Leucacantham : ſed lubrico quodam lapſu,quaſi ſui ipſius,& cuius ſpinæ albæ mentionem faceret, oblitus,in capitis calce aculeatæ illius arbuſculæ radicibus, quæ(ni fallor)candida eſt Dioſcoridis rhamnus,omnes tribuit facultates, quibus legitima ſpina alba à Dioſcoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior eſt, quàm ut pluribus refelli poſtulet. Quòd autem differant inter ſe Acantha leuce,& Leucacantha,non modò Dioſcorides inter cæteros ſimplicium medicamentorum ſcriptores facilè princeps oſtendit;ſed Galenus etiam,& Paulus.qui præterquàm quòd alteram ab altera diuerſis capitibus diſtinxerunt,earum ſingulam differentibus facultatibus præditam eſſe tradiderunt. Quorum ſententiæ ſubſcribit Plinius : nam de Acantha leuce differens lib.XXIIII.cap.XII.ſic inquit.Spinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib.XXII.cap.XVI. ubi ſic habet. Leucacantham alij phyllon,alij iſchiada,alij polygonaton appellant,radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum,& lumborum(ut Hiceſius tradit)ſemine poto drachmis octo,aut ſucco. Eadem ruptis, conuul-

Ruel.lapſus.

CARDVVS LACTEVS.

siˑque medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum aliàs sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de
Brasauoli error. *herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, unam secernere, quæ uerè Leucacantham repræsentet. tametsi damnandus usquequaque non esset, qui*

qui dixerit Leucacantham eſſe fortaſſe aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibuſdam maculis depinguntur, unde illi nomen apud Italos eſt lacteus carduus, & apud alias nationes Mariæ carduus. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici poſſet, eam à maculis illis albicantibus ſibi Leucacanthæ nomen adinueniſſe, radicis etiam ipſius tum durities, tum amaritudo, etſi forma cyperinas non æmuletur, conſentire uidentur. Sed hoc potius diſputandi, quàm aſſerendi gratia proponimus: cùm adhuc haud ulla nobis comperta ſit Planta, quæ legitimam Leucacantham repræſentet. Cæterùm cum hæc CARDVVM, *quem quidam Diuæ Mariæ, alij Lactarium ab albis maculis uocant, in mentem reuocauerint, non ab re ſanè eſſe iudicauimus, ſi eius hiſtoriam, & uires hîc explicabimus. Eſt itaque Carduus hic, quem ego potius Aſininum uocarem, quòd eius pabulo Aſini delectentur, planta folia fundens magna, pinguia, per ambitum laciniata, & acutis, tenuibusq; aculeis circunquaque ſtipata, quin etiam lacteis plurimis reſperſa maculis. Caulem profert bicubitalem, tricubitalemq; rotundum, ſpinis herentem, brachiatumq; echinatis in ſummitate capitulis; quæ Aeſtate media florent cinaræ modo, floribus purpureis ac capillaceis, ſemine cardui ſimili papposa lanugine ſcatente. Radice nititur ualida alte deſcendente, amaro ſapore. Naſcitur in campeſtribus, incultis locis, & à quibuſdam quoque in hortis ſeritur. Radix excalfacit, abſtergit, aperit, & attenuat. Radicis decoctum datur utiliter potandum ad Iocinoris, & uaſorum obſtructiones & remorantes urinas: Quare confert hydropicis, Ictericis, ac nephriticis. Idem ducit menſes, tam potum, quàm in deſeſſionibus adhibitum. Sunt qui radicis puluerem addito fœniculi ſemine, & longi piperis momento, ex ptiſſana propinent nutricibus, lacti augendo. Stillatitia foliorum aqua utuntur nonnulli ad lateris dolores, cui alij ut ualentius agat, ſeminis ſemidrachmam adijciunt. Leucacanthæ uires paucis perſtrinxit Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupant. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine.* Λευκάκανθα *quæ Græcis, alba ſpina Latinis appellatur: Italis, Bianca ſpina. Carduus uero Mariæ Italis appellatur Scardaccio del latte, & Scardaccio bianco: Germanis Marien diſtel: Boemis, Oſtropes: Polonis, Oſtiropeſt.*

Leucachantæ uires ex Gal.

Nomina.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRagacanthæ radix lata, & lignoſo ſummo ceſpite nititur: unde ſurculos humiles †, robuſtos, latiſſimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiámnum tragacantha lacryma, quæ uulnerata radice manans, concreuit. Præſtat pellucens, gracilis [a], læuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Huius increbuit uſus ad oculorũ medicamenta, ad tuſſim, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſque deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & ueſicæ roſiones, miſto cornu cerui uſto, & eloto, aut ſciſſi aluminis momento.

† Orib. addit. πυκνοὶ. i. frequentes.

a Cat. λευκή. i. alba.

TRagacanthæ plantam, à qua effigiem, quàm hîc exhibemus, deprompſimus, iampridem ad nos miſit quidam rei herbariæ ſtudioſus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè eſt, quæ nullis prorſus notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentiat, ut ex eius pictura omnibus liquidò conſtare poteſt. Cæterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam ſeplaſiarij uulgò uocant Gomma draganti, paſſim in officinis concreta uiſitur, è Creta, Aſia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (ut Dioſcorides inquit) è uulnerata prius radice manat; ſed etiam ſponte (ut Theophraſtus eſt author) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat. Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ueram eſſe Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ ſubdita facilè, Dioſcoridis teſtimonio, colliqueſcat: hæc uerò nunquam, cum linguæ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admiſta ſalina, ut nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poſſit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioſcoridis ſententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioſcorides non de ſola lacryma linguæ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguæ. hæc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt uoluiſſe Dioſcoridem Tragacanthæ lacrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubijciendam, ut clariſſimorum medicorum inſtitutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus uniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ ſubdita ſenſim, leniterq; liqueſcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hîc Dioſcorides eclegmatis uſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet Dioſcorides lacrymam per ſe tantùm linguæ ſubmittendam, ſubiunxiſſet quidem, ut ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. quandoquidem planè abſurdum uideretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuoluere, quibus in morbis id faciendũ. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluiſſe Dioſcoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ ſubijciendum eſſè, non ipſam tantùm lacrymam; ſed etiam Monachos in hoc, ut aliàs ſæpe, deceptos eſſe. In collyrijs oculorum addita Tragacanthæ lachryma non ſolùm humorum acrimoniam in oculos defluentium retundit, ſed oculos quoque roborat, & longè magis adſtringit, quàm ſarcocolla. Quinetiam lacte macerata, & illita, oculorum ungues, & palpebrarum puſtulas pruritum, & ſcabiem ſanat. Valet ad pulmonum, pectoris, & tracheæ arteriæ morbos, & medetur eorum ulceribus. In ſumma præſtat Tragacanthæ lachryma ad defluxiones omnes, in fauces, guttur, & pectus permeantes, & tuſſim excitantes, & præſertim in confectionibus addita, quæ linguæ ſubijciuntur. Datur utiliter exulceratis renibus. Auxiliatur quoque dyſentericis, quæ toſta fuerit, tum

Tragacanthæ conſideratio.

Monachorum erratum.

TRAGACANTHA.

Tragacanthæ uires ex Gal.

ex uino cydoniorum pota, tum clysmate infusa. In summa ubi leuigare, obtundere, & reprimere opus est, præstantissimum semper fuerit medicamentum. Tragacanthæ uires scriptas reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha similem gummi uim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccat. Τραγάκανθα *sic Græcè, ut etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha uocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, seu Alchathad: Germanicè, Dragant: Hispanicè, Alquetira.*

Nomina.

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

a ὥσπερ ἀστήρ. i. instar stellæ ita meum, sed Cat. addit. σφόδρα. i. ualde.

b Meum, & Catac. ἀγαθῆς

ERyngion aculeatarum generis. cuius folia in principio, sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorum summitatibus globosa capitula, durarum, acutissimarumque spinarum ambitu [a] stellatim cricumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur [b]. Radix oblonga, lata. foris nigra, internè candida, pollicis crassitudine, odorata. Nascitur in asperis, & campestribus. Vim habet calfactoriam. Pota menses, & urinas pellit: tormina, inflationesque,

flationesq́ue, diſcutit: contra iocinerum uitia, ſerpentium, morſus, & hauſta uenena, cum uino prodeſt: bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma una. appenſa, illitáve, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur. καὶ ἀρωματίζοντα. i. odorata, & aromatica.

Longè quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione, ut pote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, & cuius hîc imaginē appinximus, frequens inuenitur in compluribus Italiæ locis, nullis reclamantibus notis. Eſt & Eryngium marinum, quo Veneta litora undique referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus, mollioribusq́; ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides; Plinius tamen lib. XXII. cap. VII. utriuſque hiſtoriam tradidit. Quo fit, ut eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, ut in crocodilij mentione ſuperius diximus. Sunt & qui

Eryngij conſideratio.

Quorundam errores.

ERYNGIVM MONTANVM.

Lll 4 credant,

ERYNGIVM MARINVM.

credant, Eringium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cum Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem, neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſſimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Re autem uera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim teſtatur Auicenna lib. quinto, ubi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, cùm ſunt recentes, conditum in loco ſuo. apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Quæ etiam ad unguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, ubi de pluribus ſaccharo, & melle aſſeruandis egit. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cum eryngio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cæruleo

colore

ERYNGIVM PLANVM.

colore se inuicem æmulantur: etsi quæ Bubonio insunt, nullis aculeis horreant. Eryngij radicum decoctum expedit Iocinoris, & lienis infarctus. Ideoque ictericos, & hydropicos iuuat. Epota radix ualet aduersus rubetas, toxica, & aconita, ex ranarũ comestibilium iure pota; uel ex anserino, ubi ranæ non sint ad manus. eadem datur utiliter potanda contra cordis affectus; ex buglossi, aut melissophylli decocto. Præstat quoque ad stranguriam, obstrusos renes, & uuluarum præclusiones. Illita ex melle infixa corpori extrahit: Quinetiam strumas, parotidas, & panos discutit. Præsumpta crapulam arcet, & aluum sistit. Fit è teneris Eryngij folijs stillatitia aqua, ijs quàm maximè utilis, qui morbo gallico affecti ulceribus affliguntur, si quotidie ea utantur in potu. Nam mirificè Iecur iuuat. ualet eadem ad expugnandas quotidianas, & quartanas febres. Meminit Eryngij Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem uerò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον: Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel, Manstreuu: Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault: Boemicum Mancha, aut Muzska vnijra: Polonicum, Mikolarek.

Eryngij uires ex Gal.

Nomina.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

ALoes folium ſcillæ ſimilitudinẽ habet, craſſum, pingue modicè latum, rotundum, retrorſus pandum: folia gerit curta [a], quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis ſtriantur, & in ſpinulas deſinũt. Caulis emittitur nõ diſſimilis antherico: flos albus: fructus haſtulæ regiæ cognatus: graui tota eſt odore, & guſtu amariſſima: radice una, ceu palo, in terrã depacta. Plurima, præpinguisq; ĩ India gignitur, ex qua coactus ſuccus adfertur. Naſcitur etiã in Aſia, & Arabia [b] in locis quibuſdã maritimis: & in inſulis (ut in Andro) nõ ualde ſucco extrahẽdo idonea, ſed ad glutinãda uulnera ſanè quàm utilis, ſi detrita illinatur. Duo ſucci genera: quoddã arenoſum, quod ſedimentum [c] puriſſimæ eſſe uidetur: alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet [d] boni odoris, [e] ſyncera, quæ nihil doli ſenſit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liqueſcens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & [f] fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur guſtu, amaritudine, & ualido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima uſque fruſta reſoluitur. Nec deſunt, qui acaciam immiſceant. Natura eius eſt ſpiſſare, exiccare [g], ſomnum allicere, & corpora denſare, aluum reſoluere. Stomachum repurgat binûm cochlearium menſura, in aqua frigida, aut egelida pota: ſanguinis reiectiones ſiſtit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cũ reſina, aut cũ aqua, uel melle cocto ſumpta, aluum ſoluit: purgationis perfectæ cauſa tribus drachmis ſumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admiſta, præſtat, ut minus ſtomachũ infeſtent: ſicca glutinãdis uulneribus inſpargitur: ulcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & diſrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimaſque ſedis [h] ex paſſo ſanat. hæmorrhoidum abundantiam, & ſanguinis eruptiones ſiſtit: pterygia ad cicatricem ducit: liuores, & [i] inſignita ex melle tollit. Priuatim ſcabras lippitudines, pruriginesque angulorũ permulcet: dolorem capitis ſedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & roſaceo: capillum fluentem continet cum uino: tonſillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit. Oculorum medicamentis [k] torretur in munda, & candenti teſta, pennaq; ſubinde uerſatur, ut poſſit æqualiter torreri. Lauatur, ut quod ſit arenoſiſſimum, tanquam inutile ſubſidat, & læue, ac pinguiſſimum aſſumatur.

a Meum, & Cat. παρ᾽ ἑκάτερα δὲ τὰ μέρη ἔχει ἐκ πλαγίων ἀκάνθια ἀραιῶς ἐξέχοντα κολοβά. i. ab utraq; parte habet ex obliquo ſpinas rarius emicãtes, mutilas.
b Meum, & Cat. interponunt. καὶ.
c Meum. καθαρωτέρας. i. purioris.
d Deeſt ĩ meo & Cataeuz.
e Cat. addit. λιπαρὰ. i. pinguis.
f Cat. δυσκάθεκτον. i. retentu difficilis.
g Deeſt ĩ Cat.
h Meum. σὺν γλυκεῖ οἴνῳ. i. cũ dulci uino.
i Meum. ὑπώπια. i. ſuggillata.
k Meum. μίγνυται. i. miſcetur.

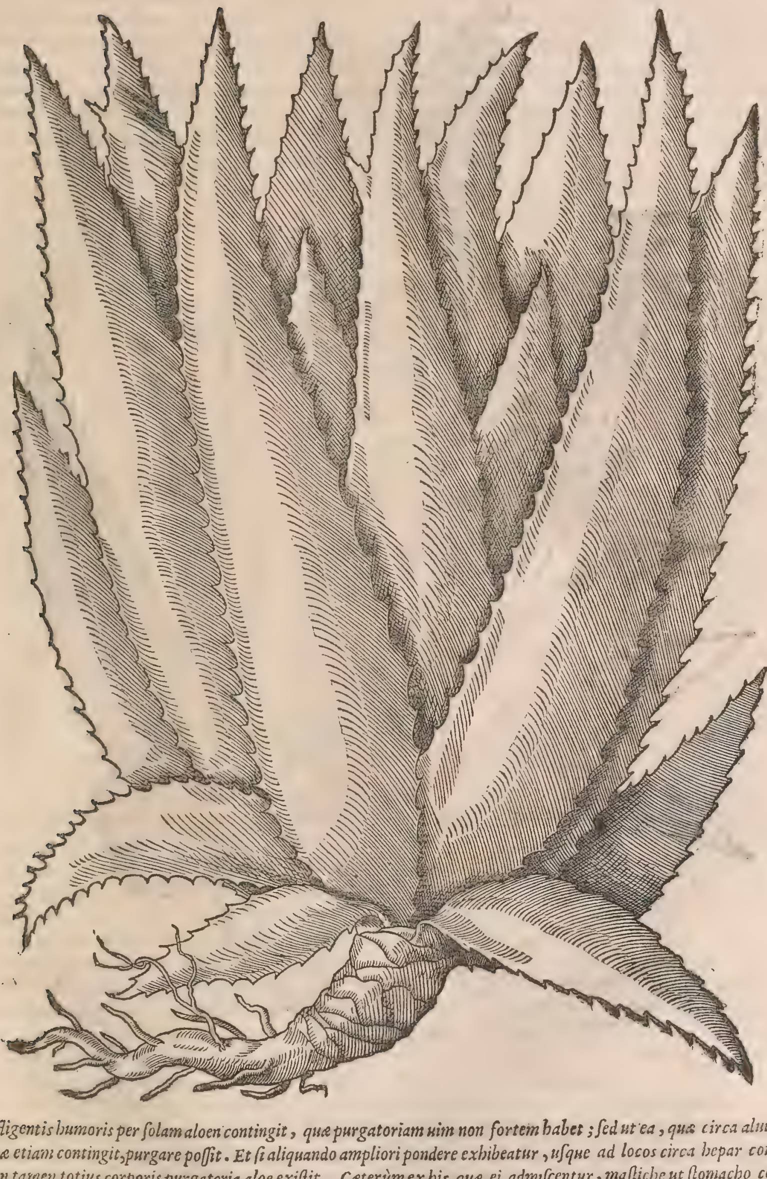
Aloes conſid.

NOn dubium eſt, quin ea legitima ſit Aloe, quæ paßim officinæ utuntur. Nam electißima, ac purißima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præſtat tum notas, tum uires, quæ ſynceriſſimæ à Dioſcoride aßignantur. *Aloe ætate noſtra in quàm plurimis Italiæ locis uireſcere conſpicitur, præſertim Romæ, & Neapoli, ubi ſuper ædium feneſtris, ac atrijs in fictilibus uaſis terra plenis alitur, ac fouetur ad ſpectaculum potius, quàm ad medicum uſum. Floribus non modò albicantibus, ut Dioſcorides inquit, ſed etiam purpuraſcentibus. Inuehuntur acerrimè in Meſuẽ Manardus Ferrarienſis, & Fuchſius ipſum ſecutus, quòd affirmauerit ille, Aloen per os ſumptam uenarum oſcula adeò reſerare, ut inde poſtea ſanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipſi aiunt) tum Dioſcoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum ſit, à ueritate deſciuerint, non multo quidem labore demonſtrare poſſem, ni præter inſtitutum noſtrum id eſſe cenſerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, reſponſum fuiſſe à Iacobo Syluio clarißimo ætatis noſtræ medico in Meſuem ſcribentem, et à Gratianopolitano quodam. qui tam probatiſſimis rationibus Meſuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchſio hîc eum lacerandi locum relictum eſſe putem. Aloes meminit Galenus lib. VI. ſimp. med. ubi ſic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ naſcitur in magna Syria, aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen uſque adeò deſiccare poteſt, ut uulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis eſt Caleſyria, & Arabia, multò eſt melior. Optima autem Indica, cuius liquor eſt, id quod ad nos importatur, medicamentũ Aloe cognominatũ, ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem, utile. Eſt autem non ſimplicis naturæ, ſed ut indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul, & amara eſt: adſtringit quidẽ mediocriter, ſed uehementer amara eſt. Subducit & uentrem, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore uocãt ἐκκοπρωτικά. Itaq; ex dictis patet (ſi quidem memoria tenemus, quæ in quarto lib. ſunt demõſtrata) quòd tertij ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia eius opera: nam & utile ſtomacho medicamen eſt, ut ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè, quæ in ano ſunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflãmationes aqua ſubacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter utenti & ad inflãmationes in ore, ac naribus, & oculis. In ſumma, repellere, & digerere ſimul poteſt, cum hoc, ut paulùm extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non ſit moleſtum. Præterea idem Galenus lib. VIII. de compoſitione medicamentorum loc. in hieræ mentione, de Aloe ita ſcriptum reliquit. Atqui ipſam aloen Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam ſic, alîqui uerò illotam adijciunt. Verùm iam noſſe operæpretium eſt, ad uentris ſubductionem illotam aloen aptiorem eſſe, multum uerò de medicamentaria ui deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, ſi non uehemens, ſed ualde debilis ſit febris. Quidam uerò etiam ex illota aloe pharmacum multis ſic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifeſtè læſiſſent, in alijs rurſus maximum experti ſunt nocumentum. Infeſtiſſima eſt enim aloe, etiam lota, his qui citra uitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur. Proximam ab his læſionem percipiunt, qui ſiccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam. & in uniuerſum qui ex ſola qualitate particulam aliquam læſam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipſas euacuantibus egent: quæ uerò abſque his conſiſtunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe conſtantis uſu. Itaque ubi humiditas uitiata tunicas uentris porrigat, ex aloe picra utilis eſt, expurgans humiditatem. Omnino autem ſic affectis acceßio nauſiæ plus aut minus adeſt. Euacuatio igitur*

Meſues à calũnia uindicatus.

Aloes uires ex Gal.

ALOE SINE FLORIBVS.

affligentis humoris per ſolam aloen contingit, quæ purgatoriam uim non fortem habet; ſed ut ea, quæ circa aluum ſunt, quæ etiam contingit, purgare poſſit. Et ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur, uſque ad locos circa hepar conſcendit. non tamen totius corporis purgatoria aloe exiſtit. Cæterùm ex his quæ ei admiſcentur, maſtiche ut ſtomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloes uim frangere queat, admiſcetur. Cinnamomum uerò eadem gratia, & præterea quòd tenuiſſimarum partium eſt, ut aperire uentris meatus poſſit, extergereq́; ac attenuare, ſi quid uiſcoſum aut craſſum in humoribus feratur. Craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non poteſt. Quapropter bilioſarum uentris affectionum optimum pharmacum eſt, adeò ut in uno die ſæpe multos ſtomachicos creditos perſanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitiatis humoribus ortos, cinnamomum admiſtum: utpote quod alterantem habet facultatem uitioſarum qualitatum in id quod ſecundum naturam habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Deiicit Aloe (ut Meſues auctor eſt) non modò bilem: ſed & pituitam ipſam. Caput, uentriculumq́ue mundat, quorum Ex Meſue.

etiam

ALOE CVM FLORIBVS.

etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio eſt. Quotidianus eius uſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; ſed etiam defunctorum corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha ulcera contumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poſſit. Senſus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Meſues. Cæterùm necat Aloe uentris tineas ex lacte, uel melle ſumpta: aut umbilicotenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta.

Nomina. *Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hiſpanis, Hierua baboſa: Gallis, Aloes, ſeu Perroquet: Boemis, Aloe.*

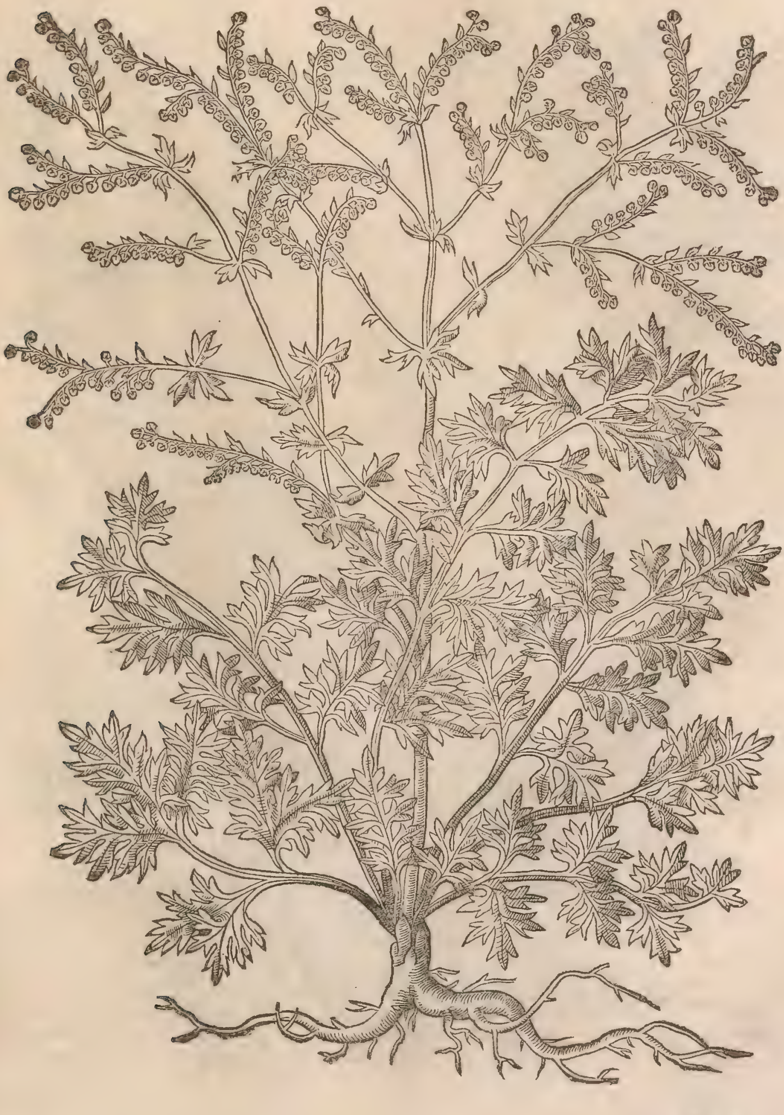
Ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

ABſinthium, aliqui bathypicron, herba uulgò cognita. Præſtantius in Ponto [a], & Cappadocia, in monte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi, & adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & uentri inhæſit: urinam cit, & crapulam præſumptum arcet. ad inflationes uentris, & ſtomachi dolores prodeſt, cum ſeſeli, [b] & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit, & arquatos ſanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis hauſtum: menſes cit potum, aut cum melle appoſitum. Contra fungorum ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduerſatur ixiæ uenenis cum uino: item cicutæ, & muris aranei morſibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad ſugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, ſi manat

a Cat. addit καὶ γαλατίας.

b ἢ, ita Meſ. & Cat.

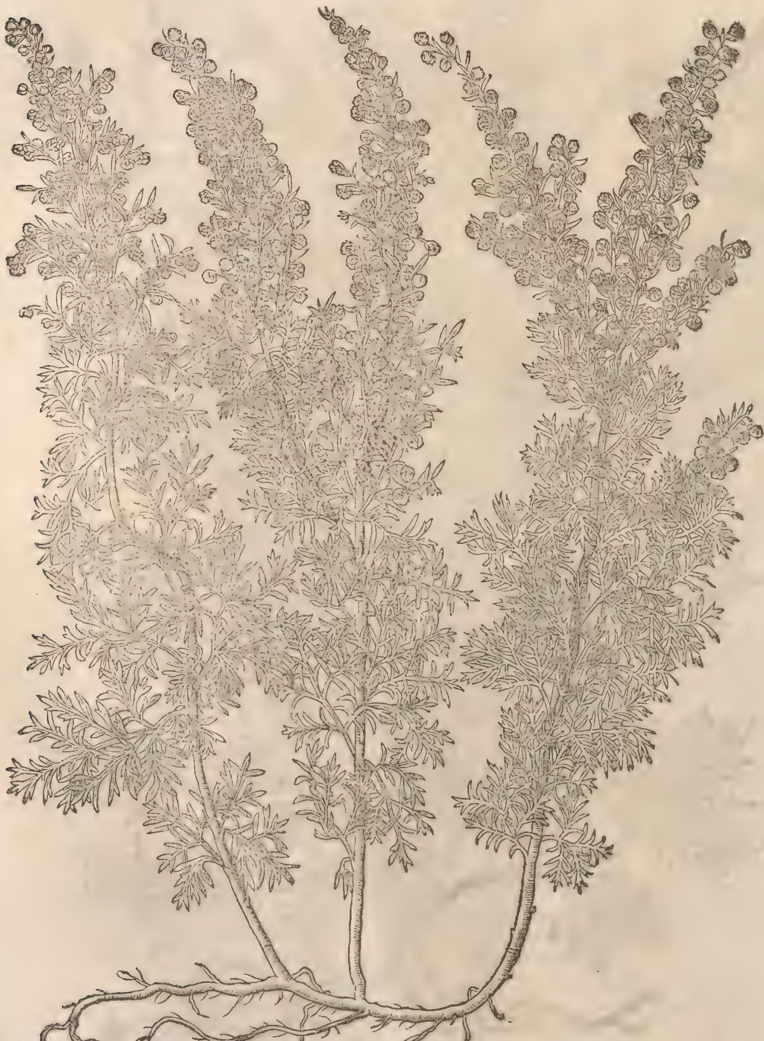
ABSINTHIVM

 ſanies.

fanies. Dentium, auriumque dolores decoctum uaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: stomacho quoque longa ualetudine laboranti cum rosaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienosisque subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten uocant, præsertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta utuntur, cum febri carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic uino incolumitatem referunt. Insparsum arcis absinthium, uestes ab erodentium iniuria uindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

ABSINTHIVM PONTICVM.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIIII.

†[ABſinthium marinum,quod aliqui Seriphium uocant,] copioſiſſimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphoriſi Aegypti gignitur: quo Iſiaci pro oliuæ ramo utuntur. Herba eſt tenuis,abrotoni parui ſimilitudine,referta minutulis ſeminibus,ſubamara, ſtomacho inimica. Ea grauiter olet,& cum quadam calfactione adſtringit. Per ſeſe,aut cum oryza cocta,interaneorum [a] animalia,teretesque tineas,adiecto melle enecat.aluum [b] læuigat: cum edulio autem,uel lenticula decocta,eadem præſtare poteſt. Pecora maximè pingueſcunt hoc pabulo [c]. Tertium genus abſinthio aſſignatur:quo Gallia alpibus finitima ſcatet. Id patrio nomine Santonicum uocant, regionis,in qua naſcitur,cognomento,abſinthio non diſſimile: uerùm ſubamarum eſt,non adeò ſeminis fœcundum. Eadem quæ ſeriphium poteſt.

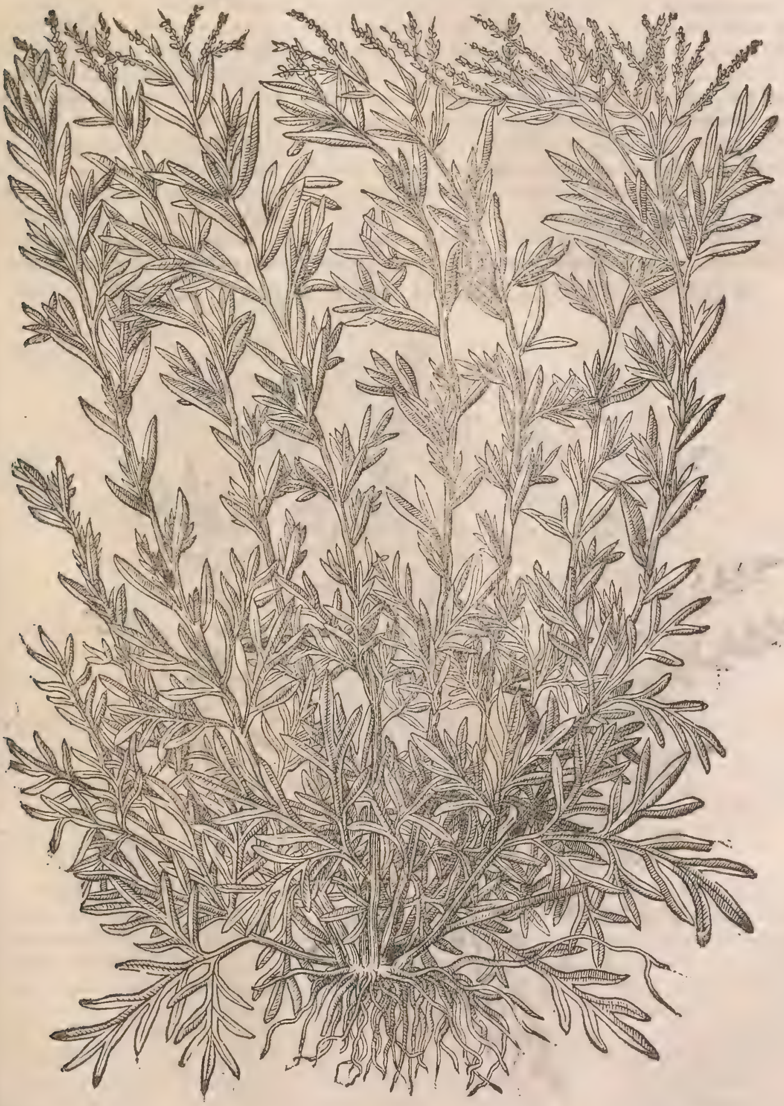
† Orib. legit tantum. Σερίφως.

a Meú. ἀσκαρίδας καὶ ἕλμινθας στρογγύλας. i. aſcaridas & lúbricos rotundos.

b Meú. addit. κούφως. i. leuiter.

c Cat. addit. ἐγκαταπαδόντα.

ABSINTHIVM MARINVM.

Absinthiorum consideratio.

ABsinthij genera tria hîc à Dioscoride traduntur, nempe uulgare nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Vulgare caule exit ramoso, folijs incanis, multipliciter sectis, Artemisiæ modo, floribus aureis, paruis, semine rotundo, racematim cohærente. Radicem habet diuulsam, sed firmam, & lignosam. Atqui Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes libro undecimo capite decimosexto Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens. Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utique in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementissima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præstat. Porrò idest tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus.

Quorundam errores.

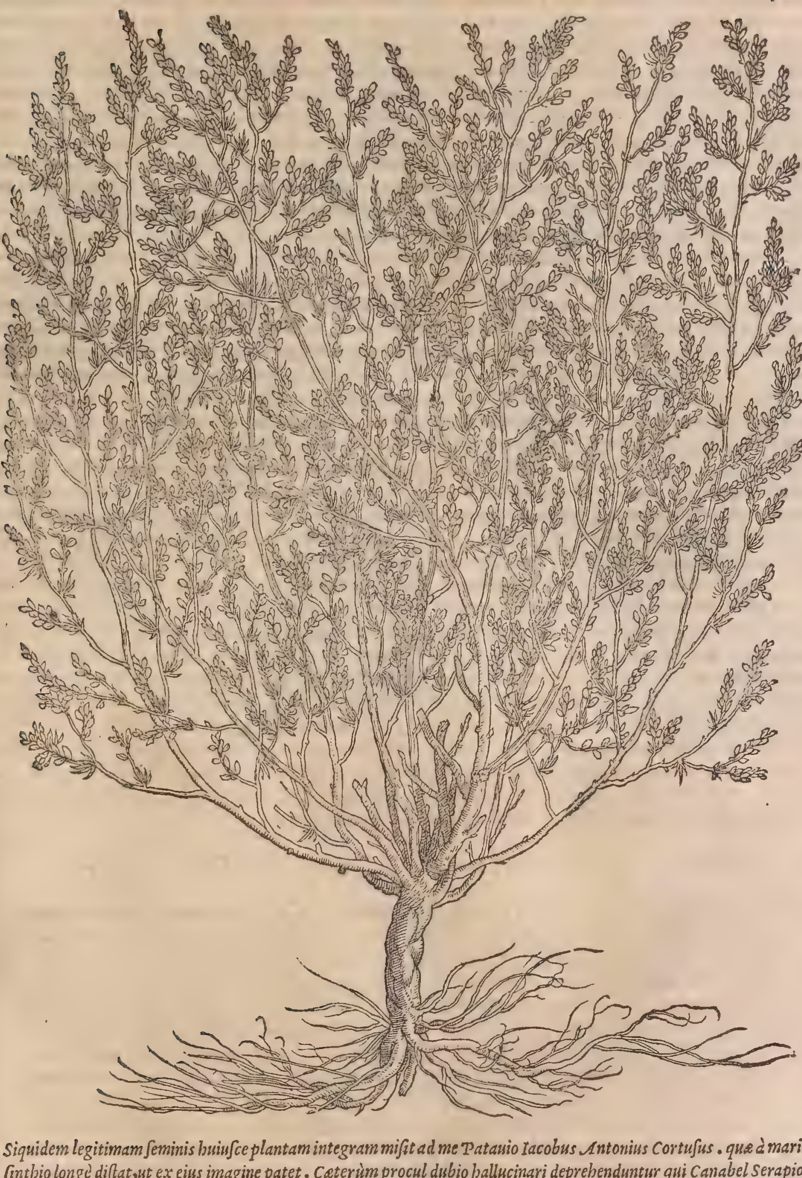
Absinthium autem huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solùm in Ponto nascitur; uerùm etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quàm commune nostrum Absinthium, minoribus. Saporem habet amariusculum, cui non parua adstringendi uis coniuncta est. Odorem etiam spirat (ut Galenus testatur) non insuauem, ita ut odorati non parum resipiat. Mesues, ut Syluius doctissimè adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesui Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in uniuersa Italia prouenit. Plinius lib. XXVII. cap. VII. Ponticum scribit multò Italico amarius esse. in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacem uim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ saccharo adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito florescentium iam comarum recentium absinthij Pontici libram unam: sacchari albissimi libras tres. Comas illas demptis caulibus, & pediculis tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tusis saccharum in puluerem tritum adijcito. rursus omnia simul tantisper tundito, donec in unum corpus redigantur: mox ad usum recondito. Ex absinthio ita parato, affecto prius purgato, datur quotidie semuncia tribus horis ante cibum. Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; saccharo circumdatum contectumq; necandis interancorum uermibus præbent, Absinthij marini esse semen. sed ij planè decipiuntur.

ABSINTHIVM SERIPHIVM, SIVE SERIPH. AEGYPT.

Siquidem

SEMEN SANCTVM, SIVE SEMENZINA.

Siquidem legitimam ſeminis huiuſce plantam integram miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus. quæ à marino abſinthio longè diſtat, ut ex eius imagine patet. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis ſemen ſanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter ſe differant. Quippe Serapioni nil aliud eſſe Canabel conſtat, quàm terra tenuiſſimo ſabulo perſimilis: quæ (ut ipſe ait) unà cũ pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerùm & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit uſus. Abſinthium marinum, ſiue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præſertimque Aquileienſibus, & Tergeſtinis. Sed Fuchſium ſuſpicor illud non cognouiſſe: ſiquidem quod in ſuis clariſſimis commentarijs magno uolumini appictum ſpectatur, abſinthium marinum non eſt. Quod cùm fortaſſe & ipſe animaduertiſſet, in paruo ſimplicium libello ſententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore ſeſe uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro ſylueſtri naſturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaque abſinthium cùm primùm è terra erumpit, folio eſt

absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præsertim quæ ubique caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atque in summitate caulis ferè racemosum, ut hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus. aliam Absinthij marini plantam à nostrate longè diuersam ex Aegypto allatam, quã AEGYPTIVM SERIPHIVM *uocari libuit & cuius imaginem hîc expressimus. nunc primum consequutus sum à Iacobo Antonio Cortusso præscripto. è qua colligi quoque* SEMEN SANCTVM *quidam uolunt, & si quid certi de re hac affirmem non habeam.*

Monachorum opinio falsa.

Quidam abrotanum mas esse uolunt. Sed fortasse melius fœminam appellassent. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantùm superficie tenus Absinthium uulgare amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; sed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quáuis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substãtia superficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcissimam ueluti cerussam conuertitur, non mirum quidem uidetur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit absinthij stillatitijs aquis, quæ duplici uase uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur: nam hæ sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidem dulcedinis gustantibus præbent. Euenit sanè hoc, quoniam balneum suæ ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: uel saltem quisque quam rectè instituit, uitam sequeretur.

Absinthij uires ex Gal.

Absinthij meminit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neque si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, ualentior est. Porrò quòd insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomœomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de absinthio marino, siue Seripho ageret lib.* VIII. *simplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata.*

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis item Absinthium appellatur: Arabibus, Affinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Vuermuot, Eltz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince: Boemis Pelymenk: Polonis Pyolijn.

Ἀβρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

ABrotonum duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. Quod per æstatem prodijt, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas uocatur, sarmentosum [a], gracilibus ramulis uti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Vtriusque semen crudũ tritũ, & feruefactũ ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, cõuulsis, ruptis, coxendicibus, urinæ angustijs, mensibus suppressis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum est: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & substratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodest, priuatim efficax contra scorpionum, & phalangiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

[a] Meũ & Cat. λεπτόκαρπον. i. gracili semine. sed Orib. λεπτόφυλλον. legit. i. tenuibus folijs.

Abrotoni consideratio.

ABrotonum mas planta est uulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in campestribus nascens, tenuioribus folijs, & minutiore semine. Quod uerò fœmineo generi adscribitur, non omnibus notum est: non ideò, quòd & ipsum frequentissimum non seratur in hortis; sed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum esse absinthium existimant. Sed ij profectò falluntur:

Quorundam error.

quippe Santolina uulgò uocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (ut Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, unde & à quàm plurimis Cypressus uulgò dicta est. Deinde quòd candicantibus constet folijs, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summum, æstatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quòd in uniuersum suauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem de-

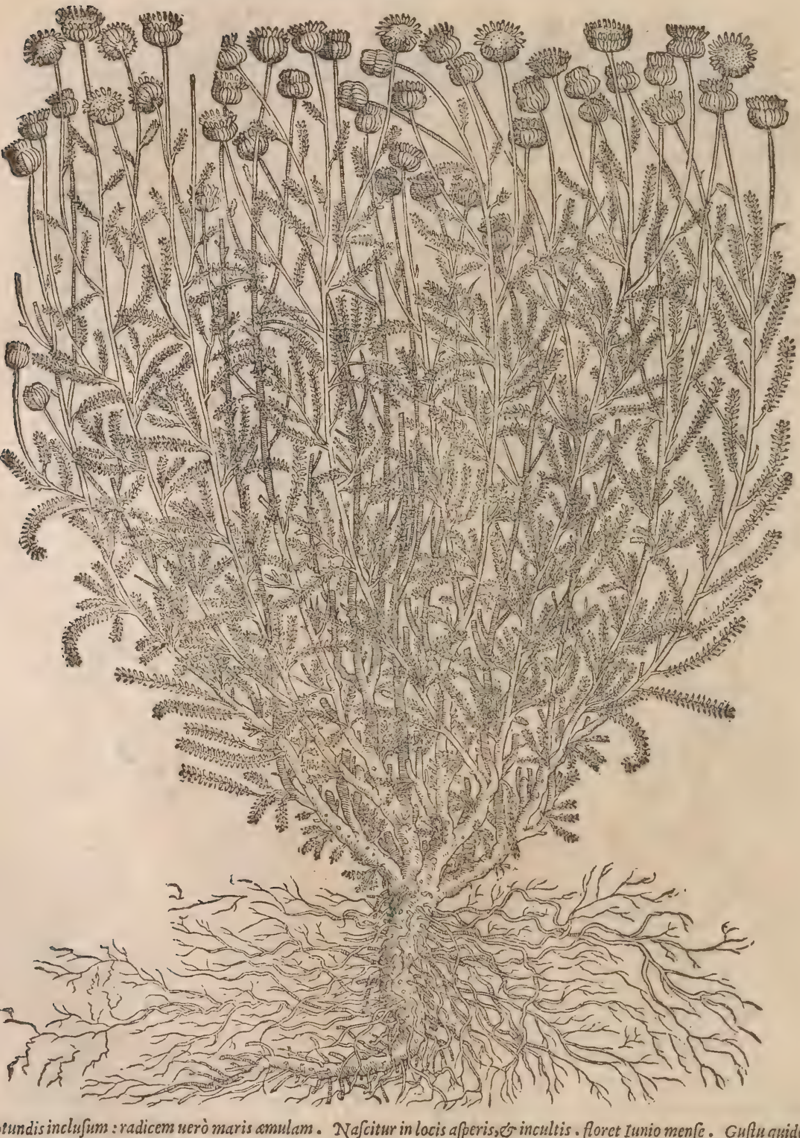
lineatione

ABROTANVM MAS.

lineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam, quam uulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminam. Hinc itaque Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum erraſſe crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorum, ut arbritror, uulgum ſecutus, eam Chamæ cypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiusq; nullam à Græcis factam fuiſſe mentionem falsò credidit. Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA *uocatur, magnis (ut aiunt) inſignita uiribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrante maiori, rubeſcente, lanuginoſoq;: folijs oblongis, nigricantibus, hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemenm ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoſo, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, ſubpinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemen in uaſculis* Veronicæ conſideratio.

ABROTANVM FOEMINA.

rotundis inclusum : radicem uerò maris æmulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est : unde conijcere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi ui præditam. VERONICA MAS *ad omnia efficacior est. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasi laborantem à uenatore suo hac tantùm herba fuisse sanatum. Tumores præterea in uniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres & ad pestilentia affectos, quibus propinari præcipiunt siccæ puluerem, drachmarum duarum pondere ; Vnà cum theriacæ drachma, ex uino meraco, cum hoc tamen, ut illico sudent affecti. Eadem datur potanda ex sua ipsius stillatitia aqua utiliter contra tussim, & uitia omnia tum pectoris, tum pulmonis, nam & tabidos, & suppuratos iuuat. Aperit quoque Iocinoris, & lienis oppilationes, uterum, renes & uesicam expurgat.*

Abrotoni uires ex Gal.

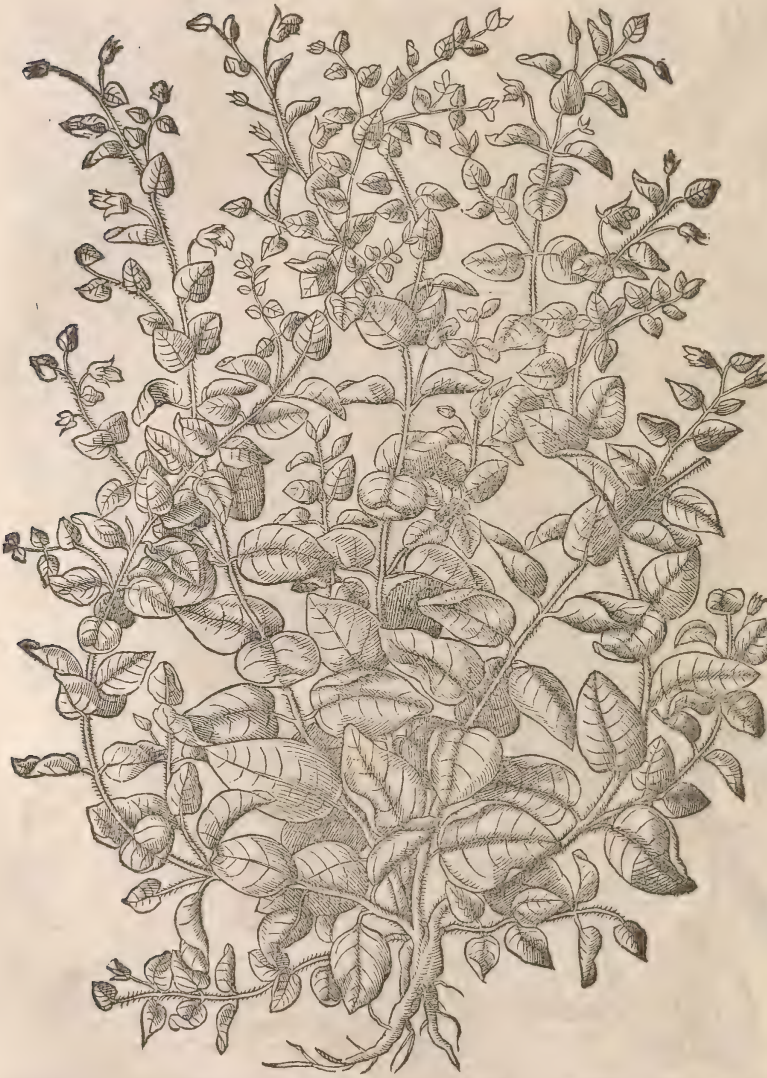
Sed ut nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ sunt ex Galeno, qui lib. VI. *simplicium medicamētorum, ita de eius uiribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonum calidum,*

VERONICA MAS.

lidum, & ſiccum facultate, in tertio ordine ſeu receſſu poſt media ſitum eſt. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex guſtu ducta coniectura, ut pote cùm ſit admodum amarum. Porrò ſaporem eiuſmodi, cùm terrenæ ſit eſſentiæ, à largo calore extenuatum oſtendimus. Itaque non inſtrenuè & excalfacit, & deſiccat. Nam ſiue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis eſt) contuſam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: ſiue eo in oleo macerato, caput, aut uētrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & ſi qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuaſionem rigorum hoc uoles confricare, minus utique rigore concutientur. imò & ſenſus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipſum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par eſt, nimirùm cùm ſit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: ſed & quòd magis quàm Abſinthio id ipſi neceſſariò inſit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex guſtu: pauciſſimæ ſiquidem acerbitatis particeps Abrotonum eſt, non paucæ uerò Abſinthium. Deinde ex eo quòd inimicum ſit ſtomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphium: gratum uerò & amicum Abſinthium. Siquidem de iſtis ſuprà oſtenſum eſt, quòd amarum ipſum per ſe omnifariam infenſum ſit ſtomacho: auſterum uerò, aut acerbum, aut in ſumma adſtringens ſtomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permiſtæ fuerint,

VERONICA FOEMINA.

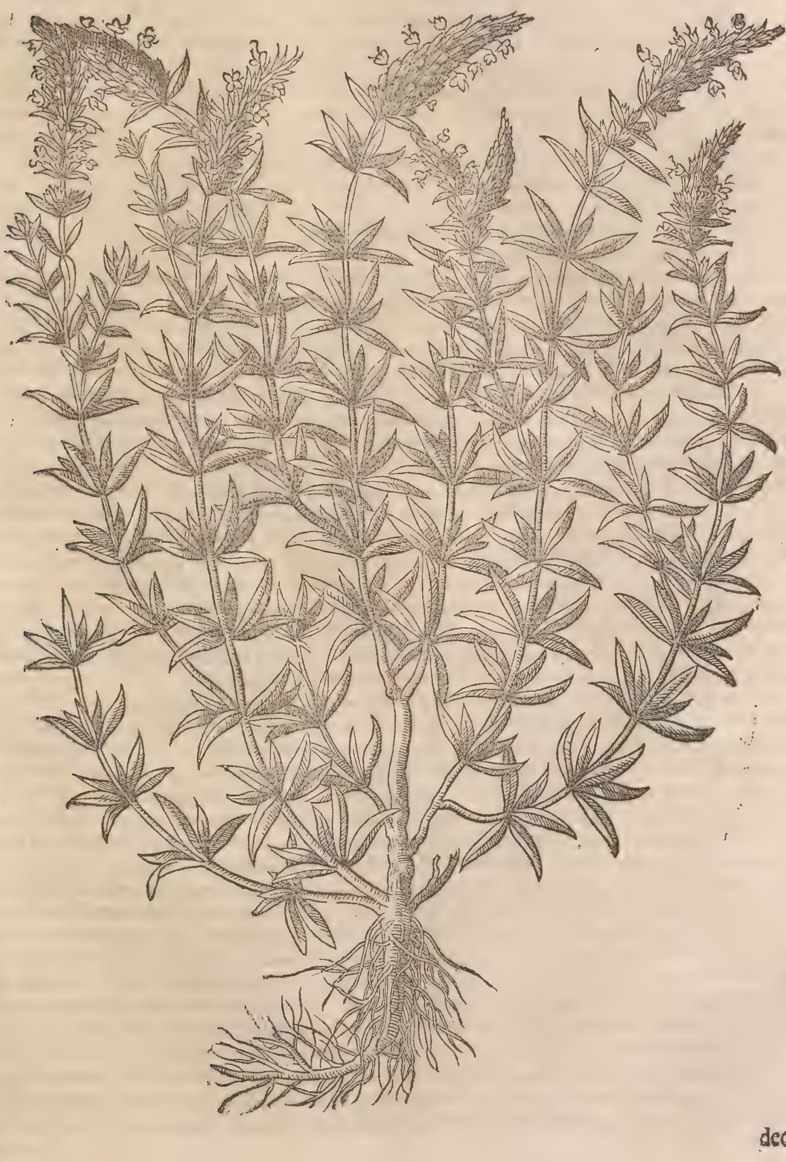
fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utique uicerit. Cæterùm Abrotonum ustum calidum, & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca usta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs sunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut rhaphanino, aut sicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoque segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, & mordax est, & calidum. quas utique maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Id Græci ἀβρότονον dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, Kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotono: Germani, Stabuuertz, Schesζuuuertz, & Gertuuuertz: Hispani, Abrotono, & Hierua, lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe: Boemi Brotan: Poloni Bozedrzeuuko. Cæterùm abrotanum fœminā uocant Itali Santolina: Germani Cypressen: Boemi Cipressen: Poloni Cyprijs: Galli Cypres de iardin.

Nomina.

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYſſopum, herba nulli non cognita, duûm generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnæ tuſſi, ſuſpirioſis, deſtillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur. craſſum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulſo epotum. Ad ſubducendam aluum cum ficis uiridibus detritis manditur: Vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex uino illinitur: cum feruente aqua impoſitum, ſugillata diſcutit. cum

HYSSOPVS.

decocto

decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis suffitu discutit.

Hyssopi consideratio. Opinio reprobata.

Non modò sunt, qui dubitent, an uulgare Hyssopum legitimum appellari possit; sed & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactam, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate Hyssopo, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyssopum legitimum sit; hi uerò crediderint, eo omnino nos esse destitutos.

Marcelli mala interpretatio.

Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius, & uetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς, ἀλλ᾽ ὥσπερ διῃρημένον. *id est. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quib. palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi florib. ut perperam Marcellus uertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro* IIII. *in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit. Crysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis uerba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam uenustate plantam totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib.* XII. *cap.* XXV. *balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib.* IIII. *Georgicorum perpulchrè cecinit.*

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in uniuersum scatet. Quamobrem hîc nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopũ communis usus, uerum, legitimũq; sit, nobis manifestè demõstrat Symphytũ petræum à me (ut spero) proximis annis repertum, quòd folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum uerò folia habere hyssòpi, clarissimum præbet argumentũ, quòd hyssòpum, quo passim utimur, sit uerum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & utrunque genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, uel similes plantas seriatim coniunctèq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioscorides. Postremò cum idem scribat Dioscorides, Hyssopum nulli non cognitum esse, miror sanè, cur quidam, qui uulgare nostrum illegitimum faciũt, legitimum non afferant in medium, & præsertim cùm non solùm in hortis Dioscoridi habeatur, sed etiam in montibus. Dixi sententiam meam, à qua ne minimo quidem ungue recedam; quousque, qui nobis refragantur, utrunque afferant Hyssopum, quibus umbellæ insint. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usque adeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura. Itaq; dicimus nos Hyssopum plantam uulgaris esse notitiæ, haberiq; ubique fere ad manus, non solum hortense, sed etiam montanum. Item fruticem esse surculis pluribus ab una radice prodeuntibus, lignosis, sesquipedalibus; folijs in uniuerso caule oblongis, circunquaque per interualla prodeuntibus, duriusculis, odoratis, & gustatu feruidis, amariusculisq;. Flores illi sunt in caulium summitatibus, spicatis, cærulei coloris. Radix multifida, & lignosa. Tenuium est partium, ideoq; incidit, attenuat, aperit, & abstergit. Aduersatur serpentium ictibus, si cum sale, & cumino tritum ex melle uulneri illinatur. ex oleo inunctum pediculos necat, & capitis pruriginem tollit. Iuuat comitiales, quoquo modo ijs præbeatur, sed ualentius id efficit, in catapotijs hoc modo paratis. Sumuntur hyssopi, marrubij, & Castorei, singulorum semidrachma, radicis Pæoniæ drachmæ duæ, assæ fœtidæ scrupulus; teruntur deinde omnia, & cum succo einsdem hyssopi formantur catapotia septem, è quorum numero una tantùm datur quolibet uesperi, cùm se dormitum recipit affectus.

Hyssopi uires ex Galeno, & Mesue.

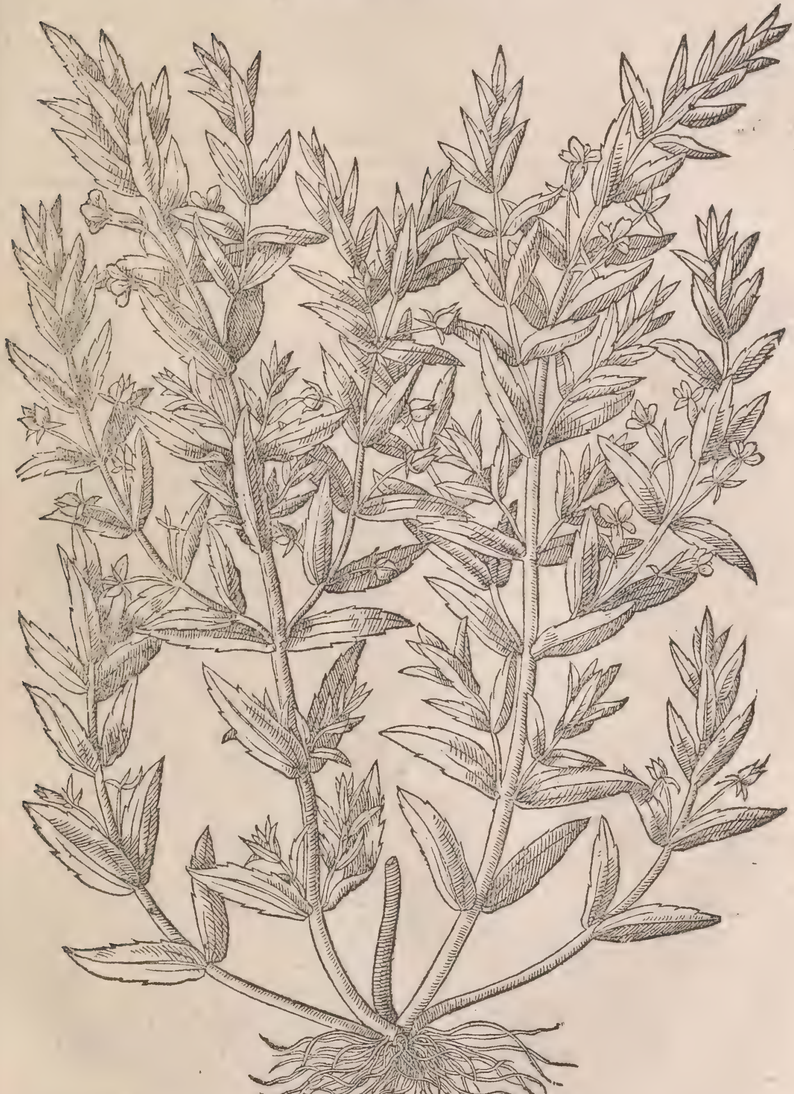
Hyssopi paucis meminit Galenus lib. VIII. *simpl. medicamentorum, sic inquiens. Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet; sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tußientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commistum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleũ, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat. hactenus Mesues.*

Gratiolæ hist. & uires.

Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus GRATIOLA *uocatur, ab alijs Gratiadei, à quibusdam etiam, ut à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè*

indicio,

GRATIOLA.

iudicio, euidentibus hallucinati ſunt, quàm ut pluribus demonſtrare ſit opus. Quoniam uerò in Gratiolæ herbæ ſic dictæ ſermonem incidimus, hic locus poſtulat, ut de ea aliquid dicamus. Naſcitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginoſis, prouenit etiam in paluſtribus. Herba eſt, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyſſopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentem quæ caulem ambiunt. Guſtu herba hæc amariſsima eſt, quo etiam quadántenus adſtringens ſentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quàm ſicca ſumpta. bilem, pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & ſuperpoſita. Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyſſopum appellatur: Arabibus, Cyſe, Iuſa, ſeu Iabes: Italis, Hyſſopo: Germanis, Firch hyſſop, & Hoſter Hyſſop: Hiſpanis, Hiſſopo bierna, & Hiſſopilho bierua: Gallis, Hiſſope: Boemis Hyſſopo: Polonis Izop. Nomina.

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

a Meū. πεσῶς [illegible]. i. quodam modo subamara.
b Conclusa in meo exemplari, & Catacuze in desunt.

STœchas, iuxta Galliam in insulis eiusdem nominis è regione Massiliæ gignitur: unde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & [a] aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris uitia efficax est. Antidotis utiliter miscetur [b]. [Viscera omnia, & uniuersum animãtis habitũ extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat.]

Stœchadis consideratio.

STœchadem officinarum uulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex aduerso Maßiliæ in insulis, quas Stœchadas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelagi stœchas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatissima est peregrina. quæ ex Arabia defertur, hanc deinde sequitur, quæ in Stœchadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinuenit. Est itaque stœchas Lauendulæ non absimilis, folijs oblongis, crassis, incanisq;, caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus, lignosis. Flores edit Thymi modo subceruleis in spicatis oblongisq; capitulis, in quibus semen oritur melissophyl

STOECAS.

li non abſimile. Radix eſt illi lignoſa. De Stœchade uires ſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Stœchadis guſtu quidem qualitas amara eſt, & mediocriter ſubadſtringens. Cæterùm temperies compoſita, nempe ex terrena eſſentia frigida exigua, unde ſanè adſtringit: & ex attenuata altera terrena copioſiore, à qua utique amara eſt. Ob utroranque uerò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq́; tum uiſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Suprà nanque oſtenſum eſt, quòd quæ ex eiuſmodi eſſentijs conſtant medicamina, dictos effectus reddere poſſint. Huius quoque meminit Meſues, ita de eius uiribus diſſerens. Sthœchas deÿcit tũ pituitã, tũ atrã bilem: cerebrũ, neruos, ac ſenſuum omniũ organa mundat, ac roborat. Prodeſt contra frigidos morbos qualeſcunque ſint, ideoq́; comitialibus conueniens remedium habetur, addita ſcilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea bilioſis eſt, præſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtiſſimo uniuerſum afficit corpus. *Stœchadis uires ex Gal.*

Quæ planta Græcè ϛοιχὰς, Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Aſtochodos, Aſtuborados, ſiue Aſtuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichas Kraut: Hiſpanicè, Cantueſſo: Gallicè, Stechados: Boemicè Stechas. *Nomina.*

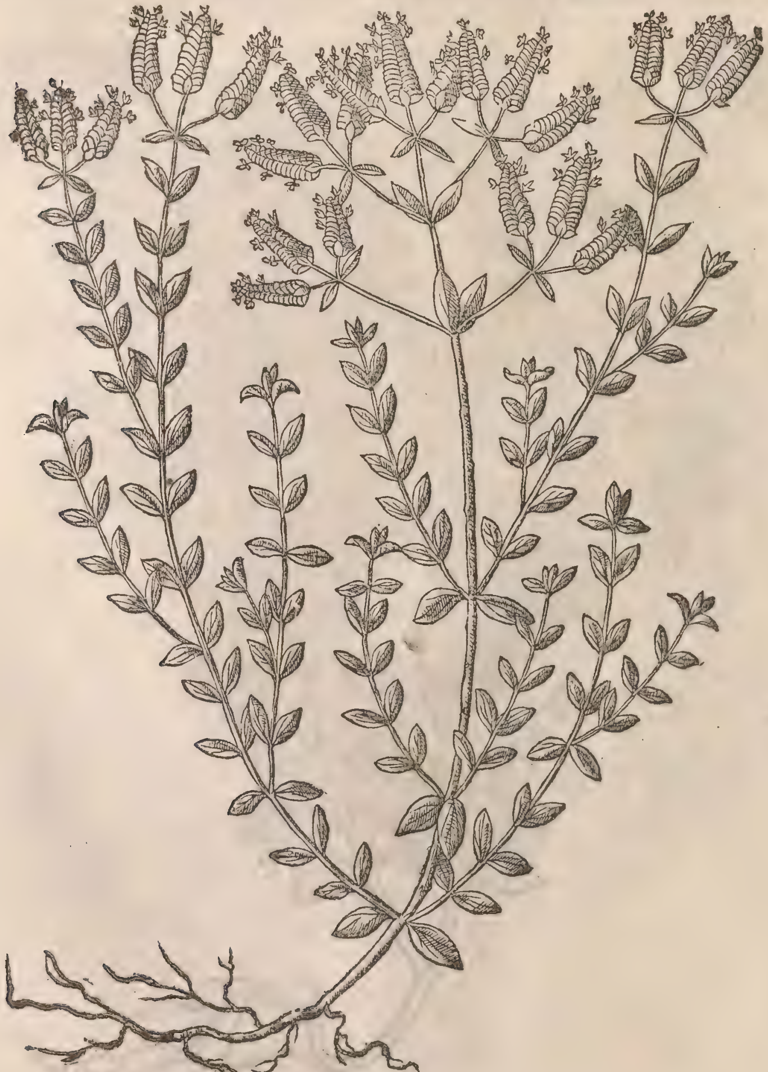
ORIGANVM HERACLEOTICVM.

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

a Cat. τριχοειδῆ. ORiganum Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyſſopo non diſſimile: [a] umbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haud quaquam denſo. Excalfacit: unde decoctum cum uino potum demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut ephemeron, ex aceto mulſo propinatur. ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico eſui datur. Aridum acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum extrahit: menſes ciet, & tuſſi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pſoras, regiumque morbum, decocti ius in balneis prodeſt. Succus uirentis, tonſillas, uuã, & oris ulcera ſanat, & per nares ex oleo irino infuſum trahit. aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoe, quo ad obſonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cu-

ORIGANVM ONITIS.

preo

preo uaſe per dies bis uicenos inſolatis, dum caniculæ ſydus flagrat. Herbæ autem ſubſtratu ſerpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, ſed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocant, ex quibus eſt Nicander Colophonius. Folijs eſt origani: ramulis tenuibus [b], dodrantem altis: in quibus [c] [umbellæ anethi inſunt] flores candidi: radix tenuis, ſuperuacua. Peculiariter percuſſis à ſerpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

b Cat. θαμνώδεσι, i. fruticantibus.
c Deeſt in meo & Cat.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

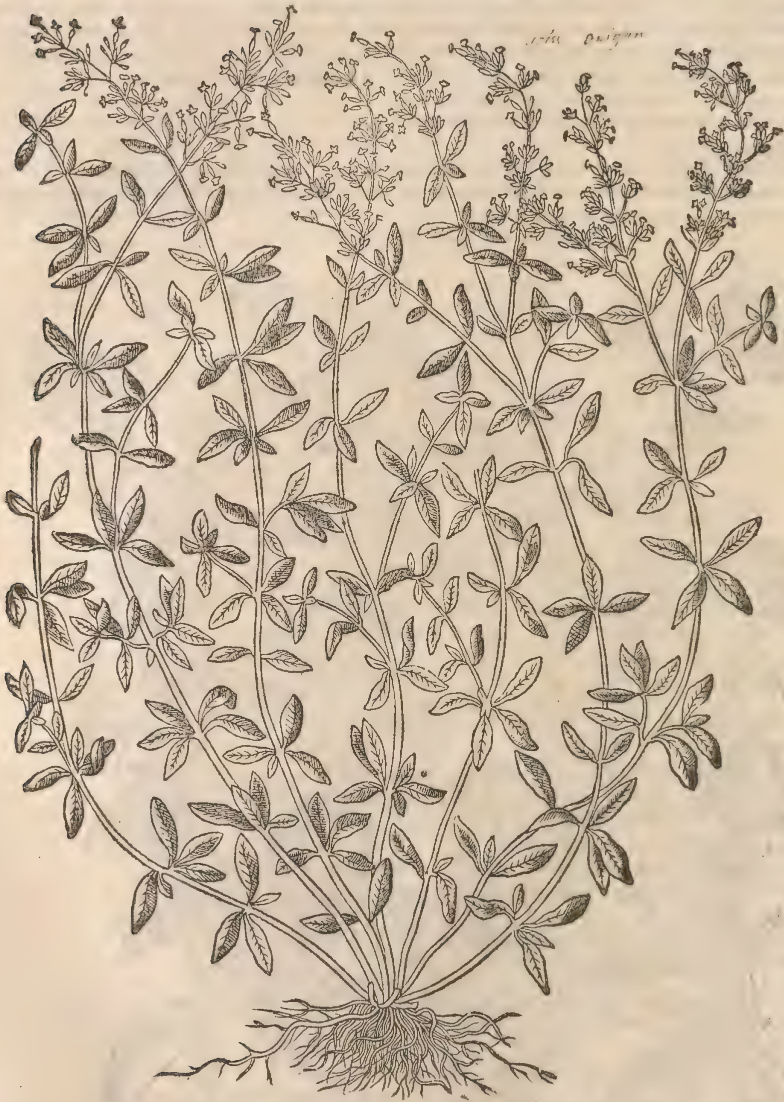
TRagoriganum [a] tenuis frutex eſt, ſyluestri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, uirentiusque inuenitur, & latioribus folijs, ſatis glutinoſum. Alterum exili-

a Meum θαμνίσκος, i. exiguus frutex. ſed Cat. habet θάμνος ſimpliciter.

ORIGANVM VVLGARE.

TRAGORIGANVM.

bus surculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui prasium uocauere. Optimum est Cilicium, & Cretense, & Smyrneum, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciunt: lienosis ex aceto bibere prodest: contra pota ixiæ uenena in uino bibuntur: menses trahunt: peripneumonicis, tussientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio est: quare cibum fastidientibus, & stomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item si à maritima iactatione nausea, & æstus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita discutiunt. ✣

* ποιεῖ δὲ τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ ἡ ὀρίγανος, καὶ ταύτης γὰρ αἱ ῥίζαι πινόμεναι καὶ εἰς ἐγκάθισμα κατεψόμεναι ποιοῦσι πρὸς χρονίαν ἐμμύων κατοχὴν καὶ πρὸς θηριοδήκτους, καὶ πρὸς δηλητήριον, καὶ πρὸς βῆχα χρονίαν, καὶ κνησμὸν καὶ ψώραν. i. faciunt hæc eadem quæ et Origanus. Nam radices ipsius decoctæ pro potu, aut in sessionibus faciunt ad diuturnum soporem, & ad morsus uiperarum & uenena, & ad tussim antiquam, & pruritum & scabiem.

Varia, ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ authores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidum fructuoſum. Plinius uerò lib. XX. ca. XVII. poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium originum ſubiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus, mollibusque, ſampſucho non diſſimile, quod aliqui praſion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. In quibus uerbis Plinius deprehenditur non ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quòd Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licèt tertium quoque addiderit ex alio fortè authore. niſi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſſis aliorum placitis, & Dioſcoridem, quem nobis ducem, & auctorem propoſuimus, duntaxat ſecuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod ſciam, à nemine fuiſſe repertum. Etſi Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſſimus aſſerere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus eſſe, quod in Italia paſſim naſcitur, quodq; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam aſſentiri potui: quin potius eam plantam ſylueſtris Origani genus eſſe ſemper exiſtimaui, quòd ſua ſponte in campeſtribus, aſperis, cliuoſisq; locis, & montibus proueniat, purpuraſcenti admodum umbella. Nam quanuis à Dioſcoride una tantùm ſylueſtris Origani ſpecies deſcribatur, floribus candidis; nil tamen obſtat, quin in alijs quoque à Græcia regionibus una, uel altera eius ſpecies floribus differens gigni poſſit. Atqui ſi qui tam pertinaces ſint, ut nolint illud ſylueſtre appellare, poterunt, ſi uelint, idem pſeudoriganum nuncupare. Siccum origanum, quod Venetias è Creta aduehunt, flore eſt albo, acerrimo guſtu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc eſſe putem ſylueſtre Dioſcoridis origanum (quanquam apud pleroſque Heracleotici, uel alterius nomen ſibi falsò uendicet) non ſolùm quòd floribus ſit candicantibus; ſed etiam quòd guſtatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci poteſt, ſylueſtre origanum cæteris (ut Galenus teſtatur) eſſe ualentius. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim miſit ad me primùm clariſſimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi ſunt eius non ſolùm præſtantis doctrinæ; ſed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunque è Creta (ut ad me ſcripſit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd ſatis Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondeant, hîc pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò (ita hanc plantam mihi appellandam propoſui) cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens naſcitur in Foroiulienſi agro, folijs ſerpylli æmulis, ſed guſtu pulegij. Vnde non ab re ſtatim poſt ipſum pulegij meminit Dioſcorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere differens Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior eſt onitide: ſed agreſtis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraque eſt. Omnes uerò incidendi, extenuandi, calfaciendiq; facultatem poſſident: hæcq; tertio exceſſu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, aſſumpſit etiam adſtrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui ſylueſtre ex Creta petitum ſuis medicamentis inſerunt. Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum uocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, ſeu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rottdoſten, & Coſtentz: Hiſpanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine baſtarde: Boemis Dobramisl: Polonis Czyruuona l'ebeotka.

Origani hiſtoria uaria.

Plinij lapſus.

Braſauoli opinio reiecta.

Origani uires ex Galeno.

Nomina.

Γλήχων. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVlegium herba uulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menſtrua, ſecundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulſis auxiliatur. nauſeas, ſtomachiq; eroſiones ex poſca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utiliſſimè contra ſerpentium morſus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes ſedat: podagris per ſe ſubuenit, impoſitum uſque dum rubeſcat locus: cum cerato uaros extinguit: lienoſis cum ſale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuerſas uuluas corrigit: contra inflationes, duritiaſque uuluæ in deſeſſiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret guſtatum à pecoribus, balatum concitat.[a]

[a] χλωρὰ δὲ τριβομένη πόα, καὶ μετ' ὄξους καταπλαττομένη, θερμαίνει καὶ ἐρυθραίνει, καὶ τὰ ἕλκη ῥυπαρὰ ἀνακαθαίρει, καὶ μὴν πέττει. ἡ αὐτὴ τὰ ὑπώπια ἐξαλείφει, ὅτι αἷμα ἀνακαλεῖται. Ὀσφραίνεται ἀντὶ τὰς ἐκλύσεις καὶ λιποθυμίας· τὰς ἐφήλεις αἴρει, κόψας καὶ ἐντετριμμένη. πραΰνει ὀδόντων ἄλγημα, μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἁλῶν πεφωγμένη, ἢ μετὰ οἴνου καὶ μέλιτος μόνου, ἢ μετὰ οἴνου καὶ ἁλῶν ἴσων ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ θερμαινομένη. πίνεται κατὰ πρὸς τὸν λαγῶον θαλάσσιον, καὶ ἄλλα δηλητήρια. λέπρας ἀποσμήχει πινομένη καὶ προστριβομένη. Κονιορτὸς τῆς ξηρᾶς ἐπιπάσσεται μετὰ τὸ βαλανεῖον πρὸς ψυχρὰ τῶν ἄρθρων ἄλγεα, χρὴ δὲ στενῷ σπαργάνῳ συστέλλειν, ἐφ' ᾧ τῷ δέρματι σύμφυται, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἄλγεα πραΰνει, ἀλλὰ καὶ ψυχρὸν μέρος θερμαίνει: Id eſt uiridis autem contrita herba, & ex aceto impoſita, & calefacit, & ruborem excitat, & tetra expurgat ulcera, quinetiam & concoquit. Eadem ſuggillata emaculat, quòd ſanguinem ad cutim trahat. Datur olfacienda contra animi diſſolutiones, & lipotomias: maculas quoque a ſole contractas delet contrita & illita. Præſtat eadem ad dentium dolores ex uino melle, & ſale decocta, ſiue ex uino, & melle ſolo, ſiue ex uino, & pari ſale in fictili feruefacta. Præbetur utiliter quoque potanda & aduerſus marinum leporem, & ad alia quoque uenena. Lepras tum pota, tum affricta exterit. Siccæ farina inſpergitur à balneo ad frigidos articulorum cruciatus; ſed arcta faſcia liganda eſt, ut cuti perbellè hæreat. Siquidem hoc modo non ſolùm dolores ſedat, ſed etiam refrigeratam particulam excalfacit. Hæc omnia addit Catecuzeni exemplar.

PVlegium herba eſt humi repens, ſerpylli modo, caulibus dodrantalibus, gracilibus: folijs amaraci æmulis, paulò tamen maioribus. Flores in toto caule per interualla, propè foliorum exortum enaſcuntur colore in purpuram langueſcente. Radix illi gracilis, & capilloſa, quæq; humi ſerpat. Naſcitur humecto, & uliginoſo ſolo. Tota planta odorata eſt, & guſtu acris, non ſine quadam amaritudine. Verùm etſi dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum ſit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorum, florumq; notis eius faciem deſcripſerit Dioſcorides; non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris uſus Dioſcoridis, aliorumq; antiquorum eſſe pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum ſit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus eſſe præditum, quas ſuo tribuit

Pulegij conſideratio.

PVLEGIVM.

Dioſcorides; ſed quòd etiam Plinianæ hiſtoriæ maximè reſpondeat. Plinio ſiquidem lib.XX.cap.XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunque fert ſolum Italicum, utrunque in Hetruria præſtantiſſimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis uſus unam, uel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (ut infrà ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iandiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrum legitimum eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretẽſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis uaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma conſpicitur, & ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſſimilauit Dioſcorides) folio ſimile, acerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib.VI. ſimplicium medicamentorum, de Pulegio diſſerens, ità ſcriptum reliquit. Pulegium cum acre, & ſubamarum ſit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd

Quorundam error.

Pulegij uires ex Gal.

rò quòd

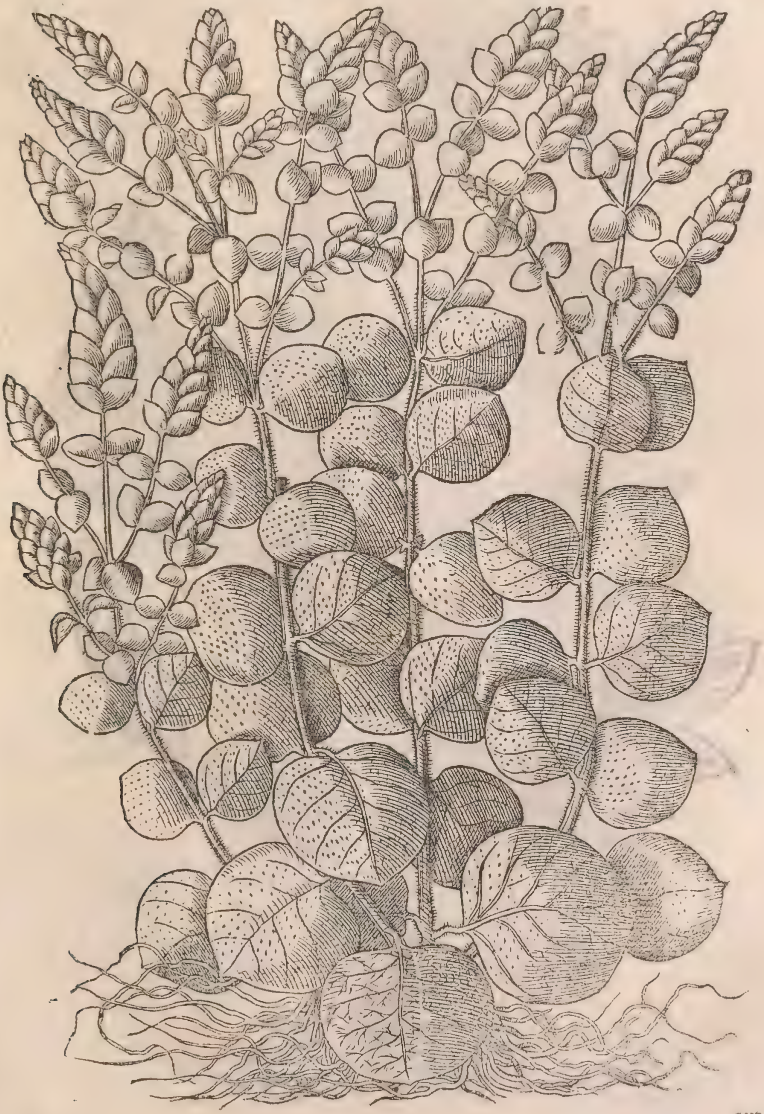
rò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd uerò extenuet ſatis indicat, cùm humida, craſſa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, menſeſque moueat. Hæc Galenus. quibus addimus nos, pulegij decoctum urinas ciere, fœtum & ſecundas trahere, ictericos, hydropicosq; iuuare, omnibus capitis & neruorum affectibus, à frigiditate prognatis ſuccurrere, uiſum acuere. Γλήχων herba ſic Græcis, *Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegem, ſeu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hiſpanis, Poleo: Gallis, Pulege, & Pouliot: Boemis Poleg: Polonis Poleij.* Nomina.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DIctamnum, aliquibus ſyluestre pulegium uocatur. Cretenſis herba eſt, acris, [a] læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodam, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. Florem nullum,

[a] Catacuz. ad dit. δηκτική. i. mordax.

DICTAMNVM CRETENSE.

aut ſemen

aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitum, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgandi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos, pedibus, reliquove corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: ſiquidem ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus accelerat. Succus cum uino potus, contra ſerpentium morſus præſidio eſt. Tanta herbæ facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quæ uenenato ictu ſæuiant, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

ψευδοδίκταμνος.

PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVod Pſeudodictamnum uocant, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdem effectus præbet, ſed inefficacius multò.

DICTAMNVM ALBVM.

Garden Ginger

Δίκταμνος

Δικταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DE fertur à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris [a] origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſſimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca uocant.

a Cata. ὀρμίνου ἀγρίου. i. ſylueſtri Hormino.

Dictamni conſideratio.

DIctamnum legitimum, ac probatiſſimum in Creta inſula tantùm gignitur: neque tamen inibi paſſim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, ut author eſt Theophraſtus. qui lib. IX. cap. XXVI. de plantarum hiſtoria Dictamnum poſteritatis memoriæ prodidit, his uerbis. Dictamnum Cretæ inſulæ proprium eſt, ui mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſſimùm pollet. Folio pulegio ſimile conſtat, nec ſapore abſimile eſt: ramulis tenuioribus conditur. Vſus foliorum, non ramorum, nec fructus eſt: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum eſt: aut enim facilè poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitus ſedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim,

PSEVDODICTAMNVM.

qui

qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum esse affirmãt: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telũ eijcere. Dictamnũ tale est, uiresq; eiusmodi possidet. Falsum dictamnum folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus prosit; tamen multò deterius, atque debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cùm expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum uehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum ueluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterùm ut ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidem est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir non solùm ingenio
Dictamnum fert flores. & doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. VI. epist. III. inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (ut ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, ut fermè suspicor. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, uidetur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit. Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè à Damocrate explicatum est, ut in Galeno legitur lib. V. de compositione medicamentorum per genera, cap. X. in emplastro ex dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis uersibus, quos solutis uerbis sic uertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ læuis siccæ florem habentis drachmas uiginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse lib. XII. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

Hîc Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo uolucres hæsere sagittæ.

Pseudodictamnum. Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Pseudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex internallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omnium exortu flores purpurei prodeunt, marrubij, uel melyssophylli modo,
Vulgare dictamnum. sapore pulegij, minus tamen acri. Vulgare autẽ Dictamnũ, album uulgò cognominatum nullã cum Cretensi cognationẽ habet. Siquidẽ planta est insignis, & gratissimo sanè aspectu spectatæq; pulchritudinis, folijs fraxino adeò similibus, ut à quibusdam χαμαιμελία idest infima fraxinus, sit appellata. Caulem gerit bicubitalem, rotundum, in cuius cacumine flores sunt Citrei mali non absimiles, odore quadam cum graueolentia iucundo, ex purpura albicantes, ut in malua. Radice nititur diuaricata, & quandoque singulari, albicante, crassa pulpæ substantia, & tenui intus matrice, amara, & dum recens est, hircũ olente, minimi digiti crassitudine. Flores in quinquetras siliquas abeunt, scabro exterius cortice, in quibus semen. Nascitur in collibus cliuosis, & saxosis, excalfacit, & siccat. Radix, cuius est usus, attenuat, aperit, prouocat, & abstergit. Additur utiliter in antidotis, quæ aduersus uenena, & uenenosorum animalium ictus parantur. Necat interancorum uermes, drachmæ pondere hausta. Datur contra frigidos uteri morbos. Nam & menses, & secundas, & emortuum fœtum educit, tum supposita, aut cum pulegio suffita, tum ex uino meraco pota duarum drachmarum pondere. Valet quoque ad alui torsiones, & ad eijciendos renum calculos, eodem pondere. Additur utiliter in potionibus internorum uulnerum. Quidam ea usi sunt etiam ad Gallicum morbum, drachmam quotidie præbentes ex Guaici ligni decocto, non sine magno ægrotantium commodo: Datur quoque comitialibus, & in alijs frigidis cerebri affectibus. Præstat contra pestilentiæ contagia, quocunque modo sumatur. In summa ad multa utilis est radix. Siliquæ & flores tactu pruritum faciunt, & in calidioribus re-
Dictamni uires ex Gal. gionibus cutem exulcerant. Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictamnum tenuiore essentia constat, quàm pulegium: cætera illi simile. At quod uocant pseudodictamnum, ad omnia imbecillius dictamno est. Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoque Dictamnum appellatur: Arabicè, Mescatremsir, Anegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamo: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real: Boemicè
Nomina. Diptã anebo Treuudauua. Quod uerò Græc. ψευδοδίκταμνον, Latini item Pseudodictamnum, & falsum Dictamnum dicunt: Itali, Falso Dittamo. Cæterùm uulgare dictamnum appellãt Itali Dittamo bianco: Germani Gemeiner Diptam: Galli Diptam bastard: Boemi Treuudauua falessna: Poloni Dyptam trzomdanla.

† Hic locus illi prorsus est similis, qui in uulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc similiter, atque in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoque erit utriusque loci ratio, qua uterque suæ, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantùm quomodo hîc legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. At illa, quam nos ueram putamus, erit. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει, quæ herba ita Latinè reddemus. Neque uerò flos semen confert. Ex hac castigationes illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor grauissimus non solùm erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SAluia, ſiue elelisphacon, frutex eſt ramoſus, longus, uirgas habens quadrangulas, & canas folia mali cotonei effigie, [a] ſed longiora, aſperiora, craſſiora, & quæ ſenſim attritarũ quaſi ueſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, [b] perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumq; potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, [c] uulnerum ſanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliaque, ſi eorum decocto cum uino foueantur.

a Meum. ὑπομηκέστερα δὲ καὶ σμικρότερα καὶ τραχέα λεληθότως ὥσπερ τὰ ἀνατρίμματα τῶν ἱματίων. i. longiora autem, & minora, & aſpera, tactum fallentia, ueluti ueſtium (ut ita dicam) attritiones.

b Cat. διώδη δύσοσμα τῇ γεύσει.

c Cat. τραυματικὴ καὶ ἴσχαιμος. Id eſt uulneribus conducit, & ſanguinẽ ſiſtit.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR, SIVE SPHACELVS.

Saluiæ conside ratio.

ADeò est uulgaris notitiæ Saluia hortensis, ut nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Saluia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit folijs domesticæ similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro syluestre Saluia, agrestem Sclaream sic uocatam usurpant, quam seplasiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum est, quòd illa, quam syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Maßiliensi agro unà cum nostrate nardo, & lauendula frequentißima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Saluia est, sed ea ipsa, quam domesticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quàm campestris in hortos translata. Ideoq; non scribit Dioscorides, Saluiam in hortis nasci, sed in asperis tantùm locis. Cæterùm Theophrasto duæ Saluiæ produntur genera lib. VI. cap.

II. de

II. de plant. hiſtor. ubi ſic inquit. Sphaclus, & ſaluia inter ſeſe diſtant, quaſi alterum urbanum, alterum genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo folium læuius, contractius, minusq́; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto redduntur, in Italia quoque in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq́; ſum ſententia, ut exiſtimem ſphacelũ marem eſſe, ſaluiam uerò fœminam. Sphacelo id peculiare quoque natura dedit, ut auriculatis, poſtrema parte, conſtaret folijs, id, quod nuſquam in Saluia mihi uidere licuit. In Creta, ac etiam in quibuſdam Apuliæ, & Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædam, gallarum inſtar, ſubalbida: quorum aliâs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſt. Senatus Veneti ſecretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ ſua eſt humanitas) cum ea ex Creta ſibi allata eſſent, mihi uidenda tradidit. Saluiam Græci elelíſphacon uocant. Vnde factum eſſe puto, ut Plinius lib. XXI. c. XXV. uocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore elelíſphacon lentis ſpeciem eſſe. Præſtat Saluia mirum in modum ad omnes capitis affectus frigidis, ac pituitoſis, & omnibus articulorum doloribus, tã in potionibus, quàm in fomentis. Quamobrem Comitiales, ueternoſos, ſtupidos reſolutosq́; iuuat. quinetiam ualet ad pituitoſas defluxiones; & ad pectoris uitia. Suffita arida ſaluiæ folia uteri profluuia ſiſtunt. Commodè ab utero gerentibus deuoratur Saluia, quæ abortiri ex leui cauſa ſolent. Conceptum enim continet, et uiuificat. Valent ad omnia prædicta ſaluiæ flores ſaccharo aſſeruati. In ſumma ubi excalfacere, ſiccare, & adſtringere opus ſit, fuerit ſemper Saluia commodum admodum medicamentum. Saluia, Galeno lib. VI. ſimp. medic. teſte, temperamento eſt euidenter excalfaciente, ac leuiter adſtringente. De eius uiribus copioſius diſſeruit Aetius, ſic ſcribens. Saluia manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit. Tradunt quidam, ſuffitam ſaluiam mẽſes immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compeſcere. Agrippa ſacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, ſi fluidæ, laxæq́; fuerint, utiliſsimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitamq́; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cũ modico ſale, quarto à ſecubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miſceatur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt, ad eum ſuccum bibendum mulieres coactas fuiſſe, plurimosq́; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci ſaluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi, gingiberis, ſing. drachmas duas: ſeminis ſaluiæ aſſati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. duodecim, & cum ſucco ſaluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unam exhibeto, eodemq́; modo in ueſpere, ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis Ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis, Aeliſfacos, ſeu Eliſfacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hiſpanis, Saluia, & Salua: Gallis, Saulgs: Boemis Sſaluuieg: Polonis Szal'unea.

Plinij lapſus. Saluiæ uires ex Galeno, & Aetio. Nomina.

Ἡδύοσμος. MENTHA. CAP. XXXV.

MEntha cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi, atque exiccandi uim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in uentre teretes enecat: uenerem ſtimulat. Singultus, uomitiones, cholerasque ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cũ polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: uuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſarique in caſeum non patitur, ſi [a] folia potionibus lactis immergantur. In ſumma ſtomacho utilis eſt, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Sylueſtris mentha, Latini menthaſtrum uocant, hirſutiore eſt folio, & prorſus maiore, quàm ſiſymbrij, grauiori odore. quare minus ad ſanorum uſus expetitur.

a Meum. χαωνέρια. i. ramuli.

MEntha cùm hortenſis, tum etiam ſylueſtris, quam Hetruſci noſtri Latinum nomen retinentes uulgò Menthaſtro appellant, adeò omnibus uulgaris, notaq́; eſt, ut ſine uitio eius delineationem ſilentio prætermitti poſſe putauerim. Et quamuis plures, quàm hîc ſcribat Dioſcorides, in hortis ſint Menthæ ſpecies (una enim breuioribus, & criſpioribus conſtat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiuſmodi tamen ſpecierum differentiæ non ſunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum eſt: nam in hortis ſemel tantùm ſata, tam reſtibili fertilitate durat, ut uix in poſterum extirpari poſsit, quin renaſcatur. puerperarum mammis illita recens, lactis concretionem inhibet: animum olfactu excitat. cũ amylo & aqua pota, cœliacos iuuat. ulcera manantia infantium capitibus mirè ſanat. Singultus & uomitiones ſiſtit, è mali punici uino pota. Illinitur temporibus, in frigido capitis dolore. Impetigines illita prohibet. Aqua ſtillatitia è tota menthæ planta uitreo alembico in feruentis aquæ balneo parata; ſi unciarum quatuor pondere ebibatur, ſiſtit ſanguinem (quod mirum fortaſſe multis uidebitur) è naribus profluentem. Venereis uoluptatibus Mentha commendata eſt: etſi Plinius nõ ſine errore lib. XX. cap. XIII. planè contrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea ijs diſſerit uerbis. Hedioſmos, alij uerò minthen odoratam nuncupant. Eſt enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq́; guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuerſum dicam, hæc ceu ſylueſtris quædam eſt, illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune eſt, quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceſſibus ea quidam cum polenta miſta utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd ualentius cum excalfaciat, tum deſiccet, quàm id genus poſcant. Habet uerò etiam quiddam amarum in ſe, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò ſi cum oxycrato bibatur, recen-

Menthæ conſideratio. Menthæ uires ex Gal.

MENTHA I.

Mint

tes ſanguinis reiectiones reprimit. Subſtantia eſt, ut ſi qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calamintham, quòd is de odorata Calamintha (ut ſequenti capite dicturi ſumus) initio ſeptimi libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus copioſè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non ſuam, & ueram appellationem retuliſſe, ſed aliorum, & fortè Græci uulgi, qui ſylueſtrem mentham calaminthæ nomine appellare conſueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur. Cæterùm menthaſtrum, ſuas quoque peculiares uires obtinet. Siquidem potum fœminas à partu purgat. Datur eius decoctum utiliter potandum anhelοſis, & agrè ſpirantibus, quinetiam mulcendis torminibus. Subſtratum, uel accenſum ſerpentes fugat. Inſtillatur ſuccus uerminoſis auribus. Idem potus & teſtibus illitus, nocturnas pollutiones prohibet: auxiliatur potus morbo regio affectis. Strumoſos illitu iuuat, uentris tineas pellit ex aceto potus. Folia tam pota, quàm illita,

præſtant

MENTHA ALTERA.

præſtant aduerſus uenenoſorum animalium ictum. Cæterùm eſt & herba paſſim in hortis creſcens, folio ſaluiæ longiore, latioreq́;, betonicæ æmulo circunquaque ſerrato in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuerſum amara eſt, ſubadſtringens, & grauiter odorata. Goritienſibus hæc uulgò uocatur MENTHA *græca: in Hetruria uerò Saluia romana, quòd potius folijs ſaluiã referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Laſſulatam appellent: ſed unde apud hos id ſibi nomen aſciuerit, neſcio, ipſi dicant. Porrò Valerius Cordus in ſuo diſpenſatorio, in unguẽto Marciati magno, duas profert Menthas, nempe criſpam, & Saracenicam: pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem ſententiæ adſtipulari non tutum eſſe arbitror: præſertim cùm Nicolaus nuper à Fuchſio Latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed* Menthæ græcæ mentio.

MENTHASTRVM.

rubeæ, & agrestis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus Cordi dispensatorium quàm plurimis scatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum authorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani uocant Vnser frauuen muntz, id est, mentham sanctæ Mariæ. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostendit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam si Hetruscis Germanica, uel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd, ut modò diximus, herbã diuæ Mariæ eam uocent in Hetruria. Tota planta excalfacit, siccat, aperit, attenuat, roborat, abstergit & prouocat, auxiliatur uterinis affectibus. Medetur hydropicis, & præsertim anasarca laborantibus. Siquidem frigefactum iecur excalfacit, & uasorum obstructiones aperit. Illinitur ex oleo Irino lienosis, & ex uino feruefacto urinam ægrè reddentibus. Lentigines, alphos, & alia cutis uitia emaculat, illitus noctibus succus. Fo-

lia

MENTHA GRAECA.

lia adduntur in placentis, & ita eduntur à mulieribus, uteri affectibus obnoxijs. Sunt etiam qui eadem tenui pulticulæ illita frigant in patellis in oleo aut butyro, & in cibis ijs utantur. Huius epotus ſuccus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero ſubuenit. Ventriculum roborat, tam hauſtus, quàm illitus, & uomitiones compeſcit. Tota planta tam ſubſtratu, quàm ſuffitu ſerpentes fugat, & eorum uenenis reſiſtit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis, pariter & Italis Mentha uocatur: Arabibus, Nahanaha: Germanis, Muntz: Hiſpanis, Hierua buena, & ortelana: Gallis, Mente: Boemis Muta: Polonis & ka Mentha ui uerò Græca: Italis uocatur Menta Græca, Saluia Romana, & herba Santa Maria: Germanis unſer frauuen Mountz: Boemis Kzecka Mata: Polonis Marzea Mietka: Gallis Grand Coq. Mentaſtrum autem Græcis ἡδύοσμος ἄγριος: Italis Mentaſtro: Germanis Vuilde Mountz: Boemis Planà Máta: Gallis Mente Cheualine: Polonis Kobijla Mietka.

Nomina.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

EX Calaminthæ generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: surculos, & caules angulosos, purpureum florem. Altera pulegio similis est, sed maior: quam syluestre pulegiũ ideo appellarunt, quòd odore ipsum æmuletur. nepetã Latini uocitant. Tertia menthastro cognata est, folijs oblõgioribus, caule & ramis maioribus, quàm superiora, sed uiribus inefficacior. Omnium folia gustu impensè feruentia, & acria: radix superuacua. Nascitur in campestribus, asperis, & aquosis. Potu, aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & urinas expellit: ruptis, conuulsis, orthopnoeæ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præsumpta in uino uenenis resistit: tineas, cæteraq; interaneorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudáve, si teratur. Elephanticos esitata adiuuat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita, si in uellere subijciantur, menses extrahunt, & partus enecant: accensa, aut substrata, ser-

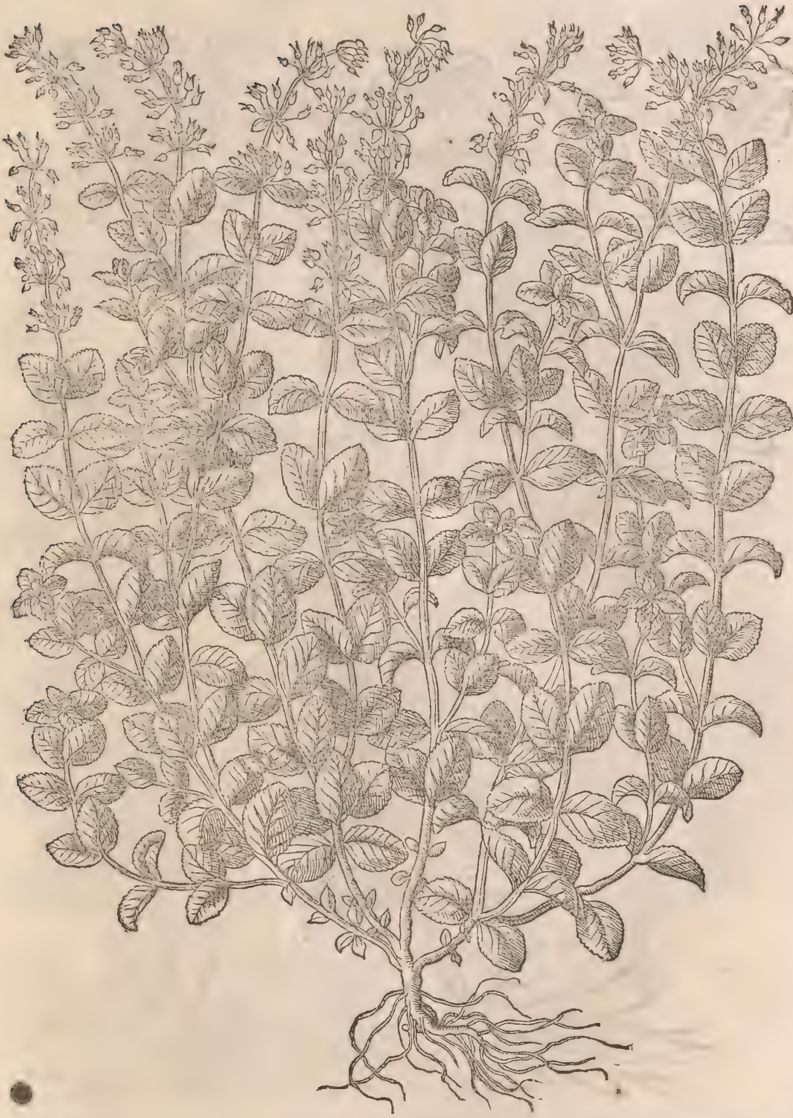
Calamint
Cat. mint

CALAMINTHA.

pentes

CALAMINTHA MONTANA.

pentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in uino cocta, & illita: ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadicis imponitur, ut ex alto humores euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

Calamintha officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis Nepeta uocitatur, ſecundo loco hîc à Dioſcoride tradita. Nomen hæc apud Hetruſcos in hunc uſque diem retinet: ſiquidem noſtrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant Nipotella. Naſcitur hæc in inculto ſolo ſecus itinera, & ſepes, quinetiam in collibus, folijs ſubrotundis, hirſutiuſculis, et per ambitum laciniatis; caulibus cubitalibus, anguloſis, & hirſutis. Flores edit paruos, purpuraſcentes, qui à medio caule uſque ad ſummum uerticillatim erumpunt, ut in pulegio. at in cacumine copioſiores habentur: Radices tenues, & numeroſas. Cæterùm hac in re Braſauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo exiſtimet Calaminthamſecundo loco à Dioſcoride deſcriptam illam herbam eſſe, quam,

Calaminthæ conſid.

Braſauoli error.

CALAMINTHA AQVATICA.

quam,èo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattariam quidam uulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quòd GATTARIA,*cuius hîc imaginem damus,ſit herba folijs urticæ,aut apiaſtro ſimilibus, quæ quãtum à pulegij folijs diſſideat,non modò cæteris notis; uerùm etiam odore,in quo Braſauolus nititur,ij dijudicent,qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus,qui Gattariam etiam Nepetam appellent,quorum nomẽclaturam magis fortaſſe ſecutus Braſauolus,quàm plantæ ipſius notas,hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaque Dioſcoridi nil aliud unquam,mea opinione, fuerit,quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur,quamq́; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris uſus Calamintha,non modò folijs pulegium æmulatur; ſed etiam ſapore,& odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non ſit,ſi Dioſcoridis teſtimonio,à quibuſdam ſylueſtre pulegium uocata fuerit:non enim odore tantùm(ut Braſauolus uelle uidetur)Nepeta pulegium imitatur; ſed & folijs,& caule. Quamobrem dicamus licèt,nullo pacto exiſtimandum eſſe,Gattariam herbam eſſe Nepetam ſecundam Calaminthæ ſpeciem. Neque etiam putandum,eandem tertiam eſſe,quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioſcorides menthaſtro ſimilem,non autem meliſſophyllo,aut urticæ, quas(ut paulò*

Ruellij erratũ.

HERBA GATTARIA.

paulò antè diximus) Gattaria repræſentat. Quapropter non modò ea de cauſa eius ſententiam explodendam putauerim; ſed etiam quòd ſæpius ipſe in locis aquoſis repererim tertiam Calaminthæ ſpeciem, menthaſtri æmulam, ſubalbidioribus tamen folijs, ac guſtu acriori. Non ſecus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelſis uallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo ſimilibus, caule quadrangulo, & flore in purpura ruſeſcente. Quanquam in hoc errore, mea quidem ſententia, uerſantur Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ut aſſerere non dubitent, montanam hanc Calamintham legitimam eſſe Nepetam. Sed ad GATTARIAM *uenio. Ea enim planta eſt uulgaris notitiæ. Folia fert meliſſophylli, aut urticæ, ſed minora, & ſubcandicantia. Caulem edit bicubitalem, quadratum, numeroſis ramis, quadrangulis, & incanis. Flores edit albos, orbiculatim emergentes. Sed qui in ſummis caulibus habentur, ſpicæ figuram referunt. Radices habet multifidas, & fibroſas. Odor illi acutus, caput feriens, quinetiam feruidus ſapor cum amaritudine haud obſcura. Naſcitur in agrorum aggeribus, ſecus uias, & uliginoſo ſolo. Excalfacit, & ſiccat, calaminthæ modo, adeò, ut ea uti poſſint medici calaminthæ uice, ubi illa non ſit ad manus. Peculiariter autem ualet Gattaria ad omnes capitis, pectoris, uentriculi,* Monachorum lapſus.

triculi,

triculi,& uteri morbos,à pituitosis excrementis,aut flatu genitos. Ideò auxiliatur diuturno capitis dolore affectis, uertiginosis,ueternosis,stupidis,resolutis,conuulsis,comitialibusq;,quinetiam anhelosis, asthmaticis, & suspiriosis. Medetur item uentriculi torsionibus,à flatu prouenientibus. Tota planta menses elicit,tam pota,quàm in desessionibus addita. Herbæ usus steriles prolificas facit, ubi sterilitas à frigida, humidaq; causa proueniat, nanque ualenter uterum calefacit. Succus naribus infusus pituitam ualenter eijcit, & uisum acuit. In summa ubi ualenter excalfacere opus sit,Gattaria plurimum præstat.

Calaminthæ uires ex Gal.

Calaminthæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia,partim gustu apparentia,partim experientia cognita. Gustu siquidem acris,& palàm calida est,ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem,& corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem ualde excalfacit,& mordicat,cutemq; laniat,postremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tū etiam cum melicrato, perspicuò calfacit, & sudores ciet, omneque corpus tum digerit,tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt; foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni,intro uerò assumentes,sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis,tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam,totumq; adeò articulum excalfacit,cutemq; non obscurè adurit,mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eò tantùm, quòd strenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplasmatis modo imponere uiridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta uehementior redditur,& ad urendum promptior. Porrò talis cùm sit ad uenenatarum bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cauteria,& quæcunque medicamenta calida sunt,& acria,tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas,planè exigua est: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cùm coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas,& lumbricos succus eius aut infusus,aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidem ei uis adest,propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaque asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara,utpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana, Καλαμίνθη *herba sic Græcè, ut etiam Calamintha*

Nomina.

Latinè dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè,Calamintha,& Calamento: Germanicè,Vuilden poley: Hispanicè,la Neuada: Gallicè,Poulliot sauuage: Boemicè Marulka Polnij. Quæ uerò Gattaria uocant: Italis herba Gatta: Germanis Katzennept: Boemis Kocurnijk: Gallicè herbe da Chat.

θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

a Meum addit μάλιστα, maximè.

THymum ab omnibus cognoſcitur,ſurculoſus frutex, exilibus folijs, multis, & anguſtis circundatus: capitulis in cacumine,flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo,& petroſo [a] prouenit. Vim habet hanc,ut cum ſale,& aceto potum,pituitam per aluum detrahat. Decoctum eius prodeſt orthopnoicis,& anhelatoribus: tineas uentris exigit: menſes,partus,& ſecundas pellit: urinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit. uerrucas thymi colorem reddentes,penſileſque tollit. Iſchiadicis cum uino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad uſus eorum,qui recte ualent.

Thymi historia.

THymum duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia,ubi de eo disseruit his uerbis. Quin & thymum candidum,nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt,& hoc augurio apiarij constare affirmant,an probè melletur, nec ne. Etenim si aliter deflorueritt,mellatio minus probè succedit. Destruitur,peritq; flos, si imber incesserit. Semen fœcundum satureiæ, atque etiam magis origani manifestò sentitur: thymi uerò nullum ostendi potest,sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim serunt, itaque oritur thymum. hactenus Theophrastus. Cæterùm nunc thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est,quod è Creta insula, alijsq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantum thymi,minoris uidelicet, meminit hîc Dioscorides. Verùm cùm is libro quarto in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat è thymo duriore,satureiæ simili,haud dubiè ostendat se non secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnum,quod mittit surculos complures exilibus folijs,angustis,& numerosis circundatos: in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignosius,fruticosius,ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore passim ferè scatet Goritiensis ager,eius præcipuè colles: in eoq;(ut libro quarto suo loco dicetur) legitimum epithymum oritur. Manat ex eo oleum aurei coloris,quod unà cum aqua elicitur,dum per calentis aquæ balneum herba recens, uiridisq; distillatur. Hoc Citreum malum resipit,& gustu acutissimum est,& ad ea omnia utile, quæ uehementer excalfieri postulant.

Thymi uires ex Galeno, & Aetio.

Thymi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifestè: ob id & urinam & menses ciet,fœtum euellit,& uiscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in excalfaciendo,& exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas,alias quoque Thymo uires reddidit Aetius sermone primo, sic inquiens. Hæc uerò experimentis de Thymo comperta,

THYMVM.

perta ſunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſsimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq́; humores, atque acrem ſaniem euacuat: facit & ad ueſicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. Ad lumborum coxendicumque dolorem, laterisq́; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cũ oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq́; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utiliſſimè propinatur. Poſtremò ad tumefactos teſtes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo abſtinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq́; gignit. Eligendum quod purpureo flore eſt, præſtantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item thymus, & thymum appellatur: Mauritanis, Haſce: Italis, Nomina. *Thymo: Germanis, Romiſcher quendel, & Vuelſcher quendel: Hiſpanis, Tomilho ſalſero: Gallis, Thym, ſeu Mariolaine d'Angleterre: Boemis Thym: Polonis Dziecielina.*

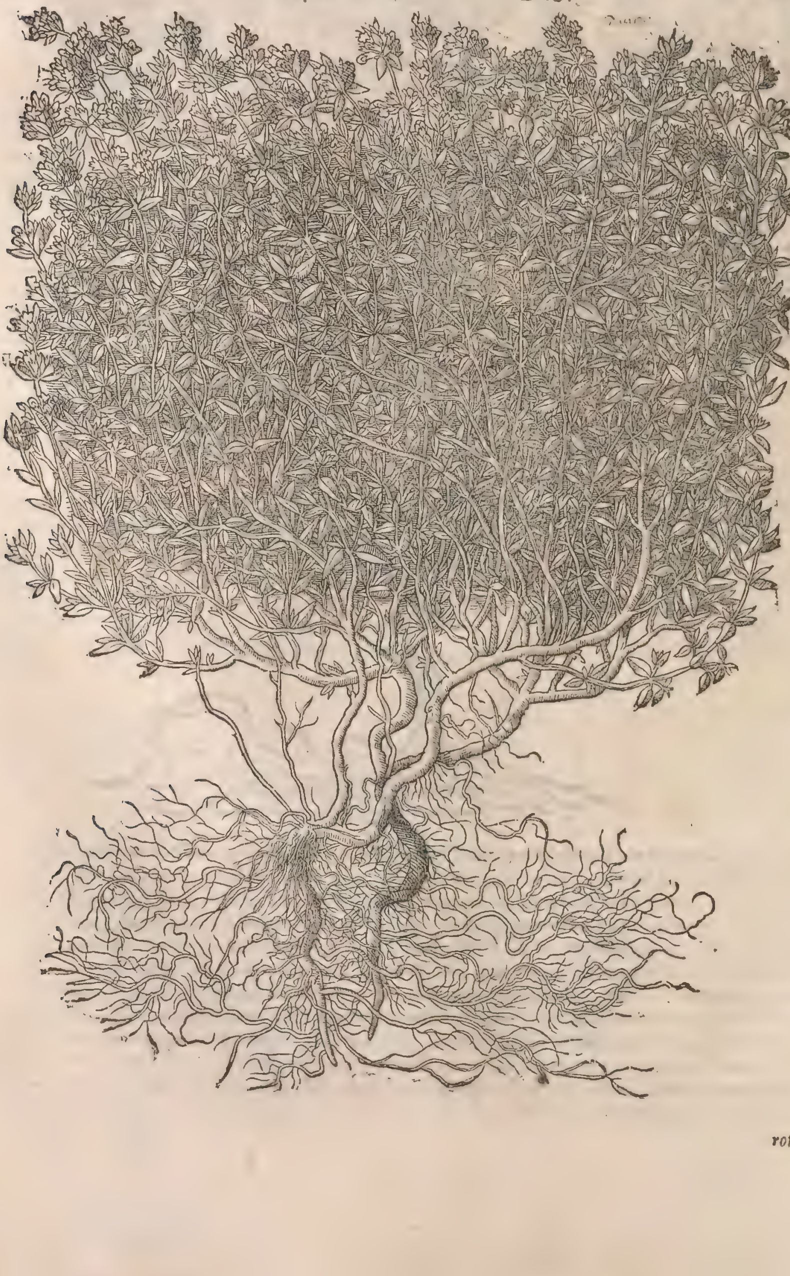
θύμβρα. SATVREIA. CAP. XXXVIII.

SAtureia triuialis notitiæ eſt. Gignitur in aſperis locis,& tenui ſolo,thymo ſimilis,minor tamen,& tenerior: defert ſpicam florum plenam,coloris herbacei.Eadem poteſt,quæ thymum,ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis uſus. Eſt etiámnum quædam ſatiua,ſyluestri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

Thymbræ conſideratio.

THymbra duûm eſt generum. Ea autem,quæ à Dioſcoride deſcribitur, thymo ſimilis eſt, minor tamen, & tenerior. Spicam defert florum plenam,coloris herbacei. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo. His notis maximè ea aſtipulatur,cuius hîc imaginem appinximus. Siquidem hæc folijs, ac cauliculis thymum adeò repræſentat, ut non deſint, qui eam pro thymo recipiant. Præterea thymo gracilior,longeq́; tenuior eſt,uerùm capitula thymi modo non profert. Siquidem cauliculi in ſpicatos proceſſus deſinunt,in quibus flores emicant parui, ſubpurpureo colore. Quinetiam (ut Dioſcorides inquit) non ſolùm ſponte naſcens habetur,ſed etiã domeſtica,ſatiuaq́;. Altera (ſi THYMBRA *tamen, aut Satureia rectè appellari poſſit) maior,fruticoſiorq́; prouenit, & in hortis frequentior,ramis multis in orbem circũquaque ſe diffundentibus,*

SATVREIA DIOSCORIDIS.

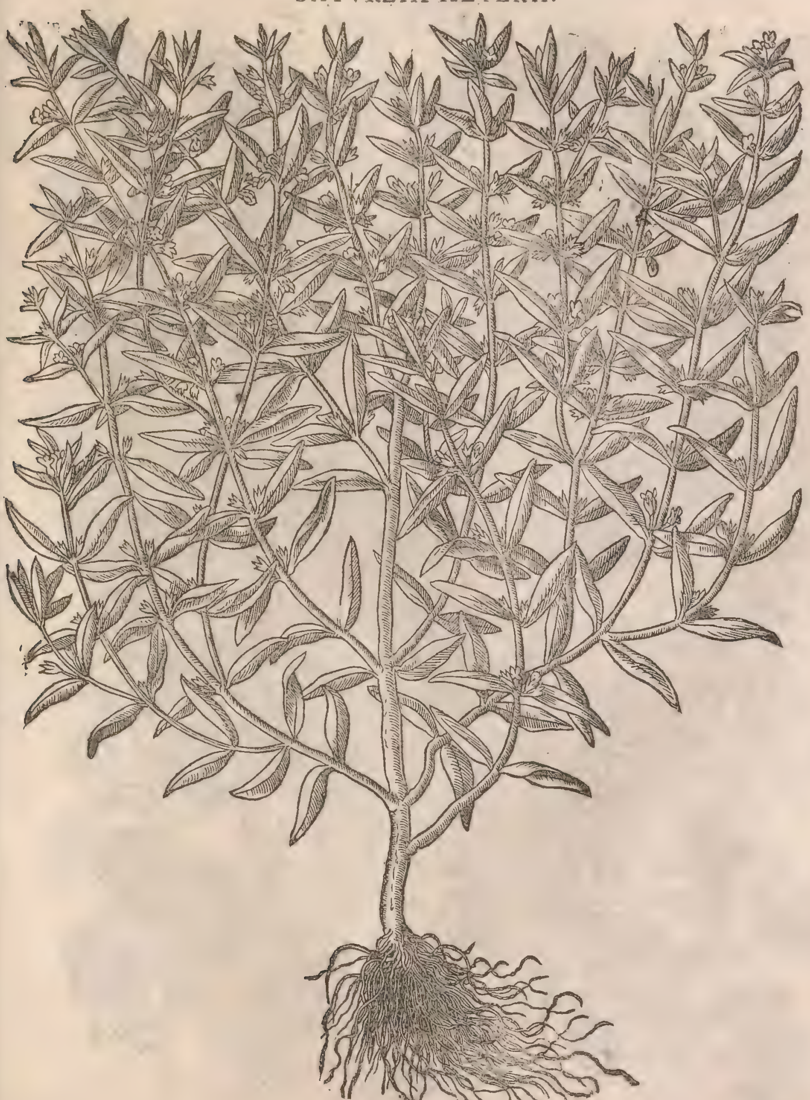

rotundis,

rotundis, atque lignosis. Folia profert Thymo maiora, subaspera, durioraq́; , quæ circà surculos plura simul per interualla erumpunt, è quorum exortu spicati quidam processus, foliolis quibusdam cæteris longè minoribus stipatos prodeunt. in quibus flores nascuntur parui, ex purpura albicantes. Radice nititur lignosa, multiplicią;. Hæc non solùm seritur in hortis, sed etiam, ut altera sponte prouenit, fruticosior tamen, durior ac asperior. Hanc eam ego esse censeo, cuius post Thymbram meminit Columella libro nono cap. quarto de re Rustica, de apibus agens his uerbis. Eadem regio fœcunda sit fruticis exigui, & maximè thymi, aut origani, tum etiam Thymbræ, uel nostratis cunilæ, quam satureiam rustici uocant. Siquidem nos in Hetruria corrupta à Cunila appellatione eandem appellamus Coniella. In alijs tamen plerisque Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustui repræsentat, eam uulgò Peuerella, quasi Piperellam nominent. Cæterùm quòd in simplicium censu usquã Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque specie ijs paucis disserit. Thymbra syluestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum usum gratior, & accommodatior. Quæ hærba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latinè uoca-

Thymbræ uires ex Gal.

SATVREIA ALTERA.

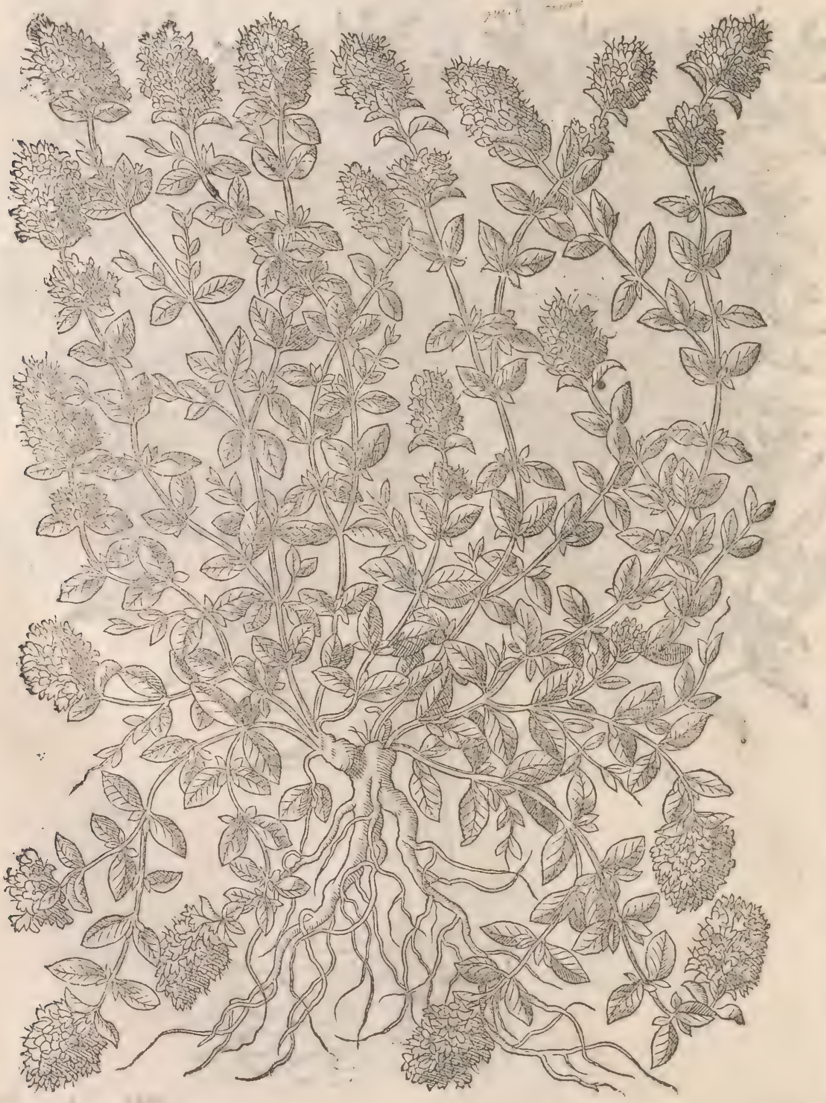
Nomina. *tur : Arabicè, Sabater, ſeu Sabatar : Italicè, Thimbra, Coniella, Sauoreggia, & Pouerella : Germanicè, Kunel, Zuuibel hyſop, & Saturey : Hiſpanicè, Segurelha : Gallicè : Sauoreie, Sarriette, & Satrea : Boemicè Saturege : Polonice Cgmbr.*

Ἕρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

SErpyllum duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet. cui à ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, ſed candidiores. in macerijs multò procerius aſſurgit. Sylueſtre, zigis appellatum, [non ſerpit, ſed in altitudinem increſcit,] ramulos edens tenues, ſurculoſos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, [a] anguſtis. Flores iucundè olent, guſtanti acres [b]. Radicis nullus uſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atq; magis excalfaciens, & ad medendi uſum aptius. Menſes trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, uulſis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpentes potu, illitúve prodeſt. capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Concluſa non legit Orib.
a Meú, & Cat. ὑποςενά. i. ſubanguſta.
b Cat. addit. δηκτον. i. mordacem.

SERPYLLVM.

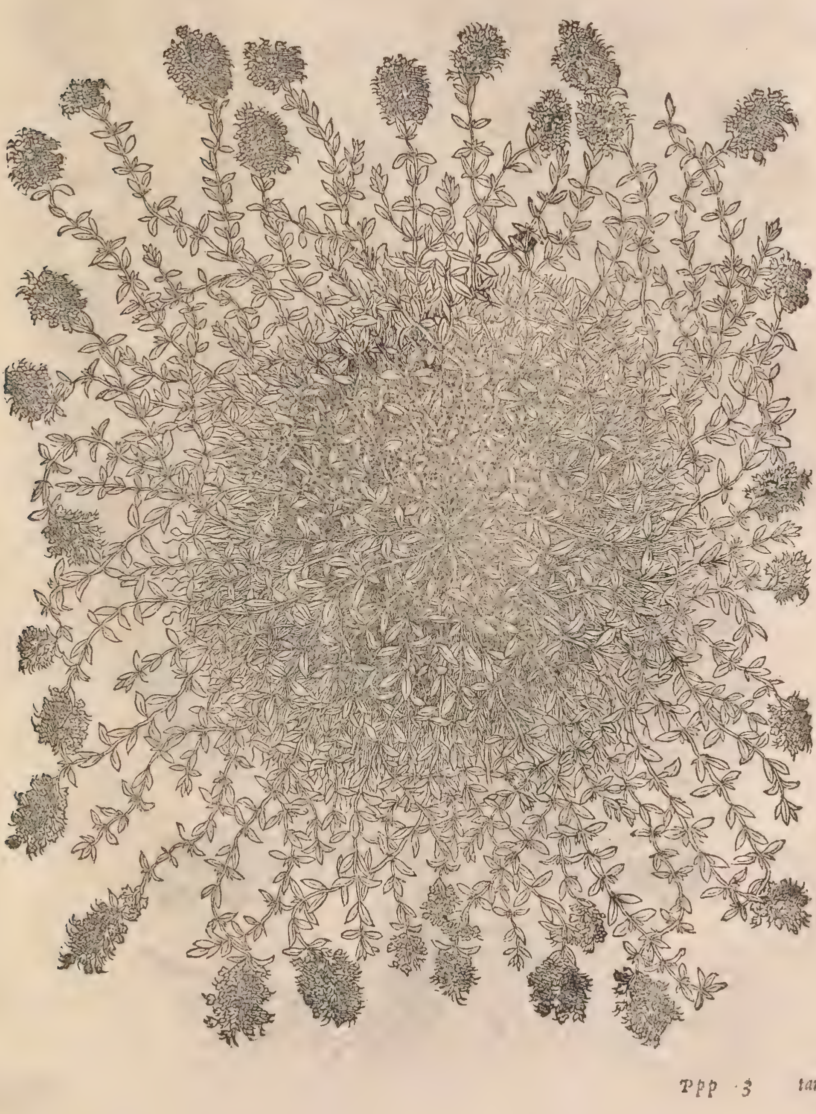

Serpyllum

SErpyllum hortenſe in Hetruria haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioſcorides inquit) in coronamenta additur. Sylueſtre duorum eſt generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, guſtu perquàm acri, ſatureiæ ſimili. Vtrunque copioſiſſimè naſcitur apud Goritienſes Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nuſquam uidere contigit, nec item odoratius. Serpillum à Theophraſto, cui hortenſe nil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſerit ijs uerbis. SERPYLLI ſylueſtre etiam genus eſt, quod deferentes ex montibus ſerunt, ut apud Sycionem fieri ſolet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo ſcatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cùm in quantumuis longitudinis procedere ualeat, nactum ſcilicet adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum. Genera urbana reddere non eſt, ut retulimus: ferocia eſſe affirmant. Hoc enim in montibus, tum ſatureiatum quoddam, atque uehementiſſimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus: hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt, duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum

Serpylli conſideratio.

SERPYLLVM ALTERVM.

tamen obscurè meminisse potuit, cùm inquit. Syluestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si unum tantùm syluestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sanè necessarium non erat addere zigis cognomen differentiæ causa. Satiuum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum syluestris altera species, quæ malum citreum olet. Proinde scite Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à serpendo putant dictum. quod in syluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Serpyllum usqueadeò excalfacit, ut & menses, & urinas moueat. est autem & gustu admodum acre. Eius nomen Græcum, ἕρπυλος: Latinum, Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener Koel: Hispanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicum, Serpoulet: Boemis Materij danska.

Serpylli uires ex Gal.

Nomina.

AMARACVS.

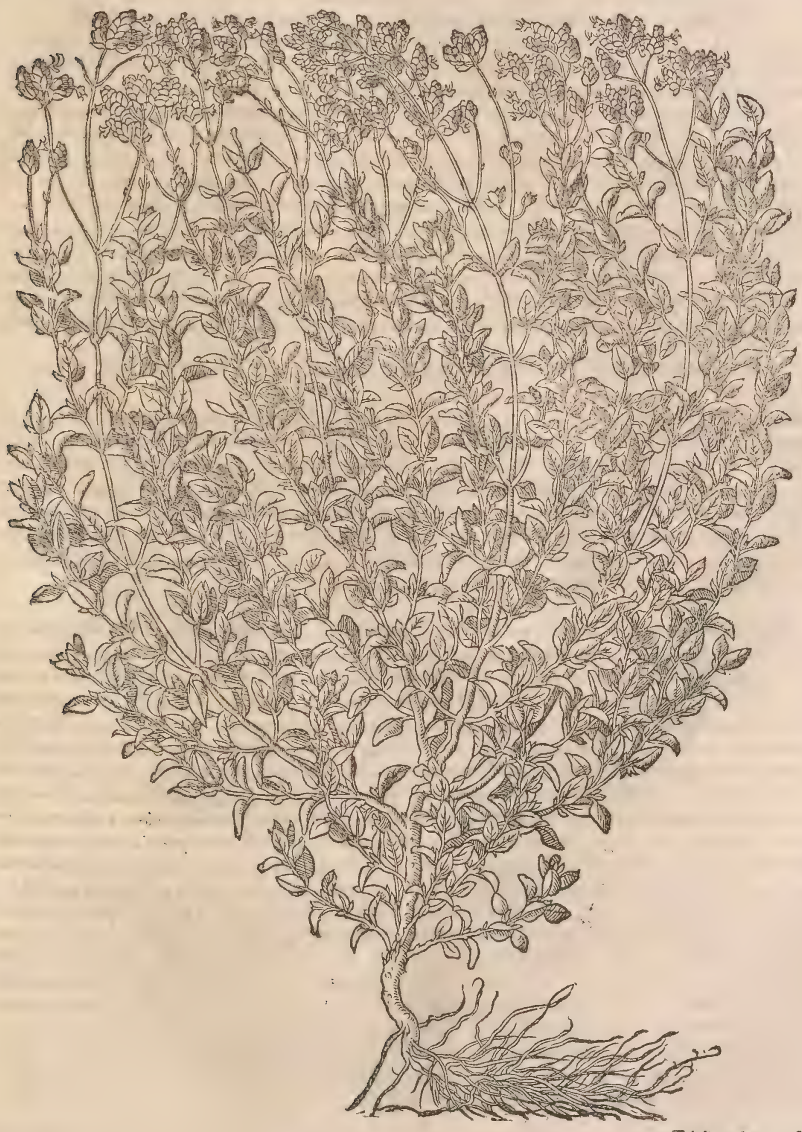

Σάμψυχον.

Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. CAP. XL.

SAmpſuchum in Cypro,& Cyziceno laudatiſſimum. Secundum ſibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula,& Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa,per terram repens: folijs eius calaminthæ,quæ tenui folio conſtat,hirſutis,& rotundis. ſuauiſſimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis,& ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia ſugillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto,& ſale illinuntur: luxatis,tumoribusque cerato ex-

AMARACVS, SIVE MAIORANA TENVIFOLIA.

cepta, imponuntur: aduersus oculorum inflammationes, cum polline polentæ illini prodest. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiscetur.

Sampsuchi cõsideratio.

CVm superius libro primo in Sampsuchini unguenti commentatione, Sampsuchum, & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus, & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere super uacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre possint ij, qui rem hanc se aliter fortassè habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis uulgò appellatur Persa, quòd fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris uerò inibi maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam sui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fictilibus uasis Amaracum non serant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ sibi nomen adinuenisse, quòd maiori cura, ac diligentia seratur, colaturq; quàm cæteræ plantæ. Neque id ea solùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur; sed quòd etiã perpetua uireat coma. Est itaq; herba AMARACVS ramosa, surculis tenuibus, obsequiosis, folijs oblongis, incanis, pilosisq;, quæ cauliculos circumquaque ambiunt. Flores edit in summis caulibus numerosos, spicatos herbacco colore, compactili squamarum congerie oblongos, Origani æmulos, è quibus paruum oritur semen. Radicem habet lignosam multiplicem, & superuacuam. Seritur semine surculo, ac etiam uiuiradice. Planta est odorata tota, & in medicamentis admodum utilis. Digerit, attenuat, aperit, & roborat. Præstat ad omnes frigidos capitis, & neruorum affectus, tam illita quàm pota. quinetiam ad aurium dolores, grauedines, & sonitus, ubi herbæ succus fuerit instillatus. Idem naribus infusus pituitam à capite trahit, & cerebrum abstergit, & roborat. colluitur ex eo utiliter os in linguæ resolutione, addito pyrethri, & longi piperis decocto, aut acori, aut origani. Valet herba aut eius decoctum ad omnia pectoris uitia, quæ anhelandi difficultatem impediunt. Stomacho utilis est tam exterius illita, quàm interius sumpta. Eadem Iecinorosos, & lienosos iuuat. Nanq; non solùm eorum infarctus expedit, sed etiam uiscera ipsa roborat, ac firmat. Confert ad uteri affectus omnes, & ad flatus. Habetur aliud quoque AMARACI GENVS TENVI FOLIVM, quod nos uulgò uocamus Persa gentile. Id enim folijs, floribus, cauliculisq; altero longè tenuius est, & odore præstantius. Hoc non desunt, qui putent legitimum esse marum. Sampsuchi meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sampsuchum tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccat enim, & excalfacit ordine tertio. id Græcis σάμψυχον, & ἀμάρακον, Latinis quoque Sampsuchum, Amaracus, & maiorana uocatur: Arabibus, Merzenius, seu Morsangius: Italis, Maiorana, & Persa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyram: Hispanis, Moiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine: Boemis Maiorana: Polonis Mdicram.

Sampsuchi uires ex Gal.

Nomina.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SErtula campana laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam [a], colore in luteum languescente, odore infirmo. Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præsertim quæ in oculis, uulua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœni græci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóve. Recentes meliceridas per se cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, uino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

a Meũ, habet. τηλίξων. Sed Cat. μηλίζων.

Meliloti consideratio.

PRobatissima, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, ut iam cognouerint medici uulgaris usus Melilotum illegitimam esse. Meliloti meminit Plinius li. XXI. ca. IX. ubi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio uenere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunque uerò asperis, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atque pinguissimis. Est itaq; legitima Melilotus planta cubitali altitudine, statim à radice fruticosa, ramis exilibus, folijs trifolio proximis, ex angusta origine in latum se diffundentibus & longo appensis pediculo: floribus melinis, paruis, siliquis repandis, numerosis, pluribus ex uno ramusculo dependentibus, in quibus semen concluditur minutum, subrufum, odoris non ingrati, cuius est usus. Radix illi inutilis, & superuacua: Excalfacit ordine primo, adeò ut parum absit à temperamento. Ideoq; leniter resoluit, digerit, atque mollit, & dolores quoscunque sedat. Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ meliloti pars in usum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amaram de Meliloto scribit in hunc sensum. Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, & uiridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in siliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porrò in meliloto usum sibi uendicarunt siliquæ, & semina, quæ in eis continentur. Quibus facilè quispiam conijciet, haud esse mirum, si emplastrum quod de meliloto appellant, sæpe medicos fallat; cum in id legitimi meliloti seminis farina nunquam ueniat. Μελίλωτος ita Græcè dicitur, ut Latinè Melilotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelib: Italicè, Meliloto: Hispanicè, Corona de rei.

Meliloti uires ex Gal.

Nomina.

MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA.

Μάρον. **MARVM.** CAP. XLII.

MArum herba cognita uulgò, ſurculoſa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore[a] odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim, & modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia ulcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magneſiam, & Tralleis copioſiſſima gignitur.

a Orib. ὀδώδες. odorato.

ETſi Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compoſitione eius mentionem fecit, cùm ita ſcribit. Aliæ hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neque Amaracum, neque Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neque enim duo hæc omnes noſcunt unguentarij, eo quòd herbas ſolùm è Creta aduectas emant unà cum ſeminibus, atque ſuccis. Ego uerò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in alijs quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoque ut & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim ualdè redolet, putaretq; aliquis ſola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis unguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe deguſtaſſem,

Mari mentio ex Galeno.

MARVM.

ſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem uerò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendam eorum, qui Amaracinum conficere ſolent, ut amaraci tantum compoſitioni immitterent, quantum & mari. Ac mihi uiſum eſt id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm eſt, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum diſſidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illam eſſe arbitrantur, quæ maiorem ſpirat odorem, maioremq; amaritudinem guſtu præfert: quæq; folijs uiret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à noſtris in Hetruria uulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſiue Amaracum, inibi Perſa uulgò uocari ſuperius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs conſtat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, guſtuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe cenſetur. Illorum inquam ſententiæ fermè adſtipularer, niſi eidem aduerſari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia amaracum uidiſſe, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, ſed tantùm quòd hoc in alijs ab Aſia regionibus rarum oriatur. Hinc itaque facilè adducor, ut exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarũ inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipſum collocauit lib. XXII. cap. XXIIII. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis

Marum Italiæ peregrinum.

externis regionibus in Italiam conuehebantur, sic inquiens. In Aegypto nascitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco subs[illegible]uunt. Quandoquidem testatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admisceri iußit, etsi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat. Cæterùm plantam, quam hic excudi curauimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusius, uir quidem rei plantariæ admodum studiosus, & iudicio, & animi integritate præditus. Nam cum legitimum marum ea mihi repræsentare omnibus sanè notis uideatur, Marum ipsam mihi proposui appellandam; siquidem folijs est origano candidioribus, odoratis, et gustu acutis amariusculisq́;, ramis tenuibus, lignosis, & floribus subpurpureis, odore eximio fragrantibus. Planta est peregrina, quæ in Italia non prouenit, nisi aliunde translata. Nomina. *Quod Græci μάρον, Latini pariter Marum nominant: Itali Maro.*

Ἄκινος.

ACINVS. CAP. XLIII.

ACinos, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, siccoque ramulo herba, ocimo similis, odorata, sed hirsutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menses, & aluum pota sistit. Illita panos, ignemque sacrum sanat.

A C I N V S.

Quanquam

De acino opinio quorundā explosa.

QVanquam sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus cōstat folijs, quæque iucundū efflat odorem, cuius gratia, atq; etiā umbræ gratæ uirentis æstiuo tempore passim in figulinis uasis fouetur extra se nestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Basilico gentil; horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. XXI. cap. XXVII. cùm ait. Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegypti serunt, eademq; erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat.

Manardi opinio non accepta.

Cæterùm Manardus Ferrariensis uir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quàm herbam quandam, quæ incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliâs adductus sum, ut Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoque certiora proferantur. Atqui obstantibus his, uolui tamen plantam quam Manardus Acinum esse existimauit, hîc etiam appingi, ut aliorum possit esse iudicium.

Nomina.

Herba quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

a Cat. addit. λιπαρὰ. i. pingui.
b Meum, & Cat. ἔνικμα. i. humectum.

BAccharis herba fruticosa, quæ in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media uiolæ, & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus, adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato[a]: radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum[b], squalidumque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & urinæ diffiicili, menses pellit: contra serpentium morsus utilissimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata utiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

Baccharis consideratio.

DVm eam de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus ueram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam uidisse; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarißimus. Cuius literas hîc referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant.

And. Lacunæ literæ.

Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus assiduam operam, ob idq; nobis ex usu hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quàm dissipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare ueram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò poßis illam ad uiuam formam expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (ut fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quppe folia eius sunt aspera, media uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinē petens, aliquantulum asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimū cinnamomum. Porrò flores, quos per inclēmentiam tēporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ uires, & facultates sunt omnino eædem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hîc amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quod eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare. Nam præterquàm quòd constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus: caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulum aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse παραφυλλάδας, nō παραφυάδας, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius denique radices erant ueratro nigro similes & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamussim historiæ Dioscoridis respondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam Baccharim.

Leoniceni, & quorūdam opinio reprobata.

Cæterùm Leonicenus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matrisaluiam appellant. Sed cùm huius radices non sint ueratro nigro similes, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quòd ueram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Sed non desunt recentiores, qui contendunt Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputq; hoc adulterinum esse, ut noui aliquid afferre uideantur. Siquidem inter hos Anguillarius non paucis contendit argumentis, Baccharis caput haud esse Dioscoridis legitimum, sed ea omnia quæ de Bacchari in eo authore scripta sunt, ex capite de Asaro esse deprompta. Quod ut in primis probare uideatur, Baccharem,

inquit,

BACCHARIS.

inquit, Græcùm non eſſe nomen, ſed latinum, cùm nemo extet inter Græcos Autores, qui uel ante Dioſcoridem, uel eius tempore uel paulo poſt claruerunt, qui Baccharis uſquam meminerit, ut uidere eſt apud Galenum, & Aetium. Nec his deinde obſtare inquit, quòd Athenæus inter unguenta Baccharis mentionem fecerit, quippe quod illi Baccharis unguentum deſignet, non plantam. ſed quàm magno ducatur errore Anguillarius, quàmq; diligenter legerit autores, aut rectè eorum ſcripta intellexerit, ille iam audiet. Siquidem non deſunt Græci Autores, ipſiq; antiquiſſimi, qui ante Dioſcoridem Baccharis meminere. Plinius enim teſtis eſt libro XXI. *ca.* VI. *de Bacchari ſcripſiſſe Ariſtophanem priſcæ Comediæ autorem, ob idq; falsò quibuſdam Baccharim Barbaricam appellari, quòd à Græcis ſibi nomen inuenerit. Deinde negligenter ſatis Anguillarium legiſſe Athenæum, ex hoc clariſſimè patet, quòd is non ſolùm Baccharis unguenti, ſed Baccharis quoq; plantæ uel eius radicis meminerit his uerbis. Eſt unguentum quod Baccharis à comicis nominatur. Ac nonnunquam Baccharis non eſt unguentum, Aeſchylus.n. in Amymone ſeparatè, & diſtinctè. Ego, inquit, Bacchares tuas, & unguenta: & Sy-*

monides unguentis unctus sum, ac Bacchari. Aristophanes in Cerealia celebrantibus, O Iuppiter (inquit) uenerande, quo pacto nepharium scrinium continuo lotum, unguenti ac Baccharis odorem emisit? Quibus palam est, non solùm eo unguento ad odoramenta usos esse antiquos Græcos, sed etiam ipsa quoque Baccare, & eius radicibus. Sed concedamus Anguillario nusquam de Baccari herba locutum esse Athenæum, ne tam cito erubescat. Vnde tandem dicet denominatum unguentum illud? An negabit à Baccare, cuius radices exceperat? Neget uel affirmet, comprehensus est. Etenim ubi negârit, Plinius eius retundet arrogantiam, quippe qui Aristophanis testimonio scribit ex Baccaris radicibus unguenta fieri solita apud antiquos. Si uero affirmârit, iam suam ipsius fassus fuerit ignorantiam. Baccaris unguentum à Baccare antiquis denominari testatur Fauorinus his uerbis. Βάκκαρις μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμώνυμον. ἔστι δὲ καὶ ξηρὸν διάπασμα τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης. *Quibus non modò palam est Baccarim antiquis unguentum designare, sed etiam puluerem ex Baccharis radicibus paratum corpori inspergendum, de quo apud Athenæum scripsere Aeschylus, Symonides & Aristophanes: usa est enim antiquitas Diapasmatibus, idest, puluerum siccis asperginibus, non solùm ad odoramenta, sed etiam corporibus fouendis, siccandis, laxandis, adstringendis, molliendis, ac durandis uarijs è plantis paratis pro utentium ratione. Præterea ad ea, quæ dicit, ut autorum testimonia effugiat, quæ illi mentem interturbant, quòd in Oribasij & Pauli libris Baccaris caput sit additum à quibusdam, eo argumento, quòd Paulus tantùm scribat de ijs simplicibus medicamentis, de quibus scribit Galenus, qui nusquam de Baccare meminit: & idem fecerit Oribasius: illi respondendum est, quòd negligenter satis legerit de plantis apud Paulum. Quippe quòd is non solùm ex Galeno, sed ex Dioscoride transcribat. Agalloci enim Narcaphthi, Cancami, Fraxini, Othonnæ, Acanthij, Botrys, Geranij, Aethiopidis, Epypactidis, Apios, Alypi, Cynocrambe, Heliotropij, & aliorum quorundam non meminit usquam Galenus, quorum tamen omnium ex Dioscoride meminit Paulus, quemadmodum & Baccharis: quo fit ut infirmum admodum sit Anguillarij argumentū tam de Paulo quàm de Oribasio: qui plantarū historias non ex Gal. sed ex Dioscoride transcribant. Adhæc quantum ualeat in censendis Asaro & Baccare Anguillarij iudicium conijciet facilè quispiam, qui eius annotauerit uerba, dum ultimo loco, ut probet Baccaris caput ab Asaro esse rescissum, dicit, id facilè deprehendi posse, ubi quispiam Baccaris & Asari caput simul contulerit. Sed faciamus periculum. Asarum folio est hederæ minore, læuioreque: Baccaris uero inter Violam & Verbascum medio, & tactu aspero. Flores Asaro sunt Cytini aut Hyoscyami figura, ac purpurei: Baccari in purpura albicantes. Cauliculos habet Asarum plures, asperos, ac lentos, quibus singulis folia appensa sunt: Baccaris uerò unum tantùm caulem edit, cubitalem, angulosum, aliquantulum asperum, non sine adnatis multis. Item radices Asaro insunt geniculatæ, tenues, obliquæ, gramini non dissimiles, longè tamen graciliores odoratæ, & ut Plinius inquit, & experientia comprobat, Nardum redolentes: Baccari autem radices insunt nigro Veratro similes, quibus odor inest gratissimus, Cinnamomo proximus. Postremò Asarum in umbrosis montibus prouenit: Baccaris in asperis & siccis. Quibus palam est nil minus hasce plantas sibi repugnare, quàm sibi ipsi repugnet Anguillarius, dum illud Crateuæ fragmentum in medium affert, quo probare contendit Baccharis caput in Dioscoride ex Asari capite esse rescissum. Siquidem cùm in eo legatur,* Βοτάνη εὐώδης, στεφανωματική, καυλία γωνιοειδῆ. φύλλα δασέα. ἄνθη δὲ πορφυρᾶ, εὐώδης ῥίζα. ὁμοία τῇ τοῦ ἐλλεβόρου, ἐοικοῖα τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ: *idest: Herba odorata, cauliculi geniculis intercepti, flores autem purpurei, odorata radix, similis radici Ellebori nigri, odore Cinnamomo accedens. Tyresia cæcior fuerit, qui non uiderit fragmentum esse Baccaris, non Asari, ut sibi persuadet Anguillarius. Quippe quòd Asarum Plinij testimonio, ita uocatum est, quòd in coronis non ueniat, quodque eius cauliculi geniculati non sint, sed tantùm radices, quæ graminis sunt non Ellebori, nec Cinnamomi odore refertæ sed Nardi, & ideo Nardum rusticum nonnullis appellatum; quòdque non in siccis & asperis nascatur locis, sed in umbrosis ac opacis montibus. Hæc si diligentius perpendisset Anguillarius, non ita fortasse inconsideratè contra sui ipsius sententiam fragmentum illud Crateuæ attulisset in medium, ut potius fortasse uideretur tam preciosa habere fragmenta, quàm quòd curæ illi fuerit, solidè de Medica materia disserere. Probatur præterea, Baccaris caput Asari non esse membrum, non solùm ex Oribasio, qui perquàm fideliter ex Dioscoride transcribit, sed etiam ex Serapione. Siquidem ij in Asaro ne uerbum quidem habent, quod in Baccaris capite reperiri posſit, sed id tantū, quod paſsim legitur, in Ruellij ac Cornarij Dioscoride, qui cùm hæc animaduertissent, quæ in Asari capite adulterina inuenerunt, non sine ratione amputarunt. Quibus patet non modò Asari caput integrum haberi, sed quòd hæc uerba* πόα εὐώδης στεφανωματικὴ *Dioscoridi sint adulterina, quemadmodum alia quamplura, quæ in capitum fere omnium principio olim habebantur. Postremò dicimus eandem plantam esse Baccarem apud Græcos, quam apud Latinos. Nam si quispiam conferat uires, quas fragmentum Crateuæ illud, & ipse Dioscorides Baccari tribuerunt, cum ijs quarum de sua Baccari meminit Plinius, is sanè illicò deprehendet, quàm apertè cæcutiat Anguillarius. Baccarem similem Combreto idem reddidit Plinius, ubi inquit, Simillimum ei Combretum appellatum foliorum exilitate usque in fila attenuata, & procerius quàm Baccar. Quæ uerba haud rectè intellexerunt, qui pro Combreto quandam ostendunt plantam, folijs stamineis, ueluti filamenta quædam duûm, triumúe spithamarum longitudine protensa. Siquidem Plinij uerba eiusmodi foliorum faciem haudquaquam describunt, sed quòd sua substantia Combreti folia adeo sint exilia, id est tenuia, ut texturæ filamenta omnino appareant. Nam exilia plenis opponit Plinius in Epistolis, & Cicero secundo de diuinatione: quo fit ut nil aliud in ea comparatione sibi uelit Plinius, quàm quòd Baccaris folia sint Combreto solidiora, pleniora ac robustiora: illa uerò, ut diximus, non quidem in stamineis filis protensa, sed Baccaris modo lata: quamuis adeò tenuia ut omnis ferè earum appareat textura.*

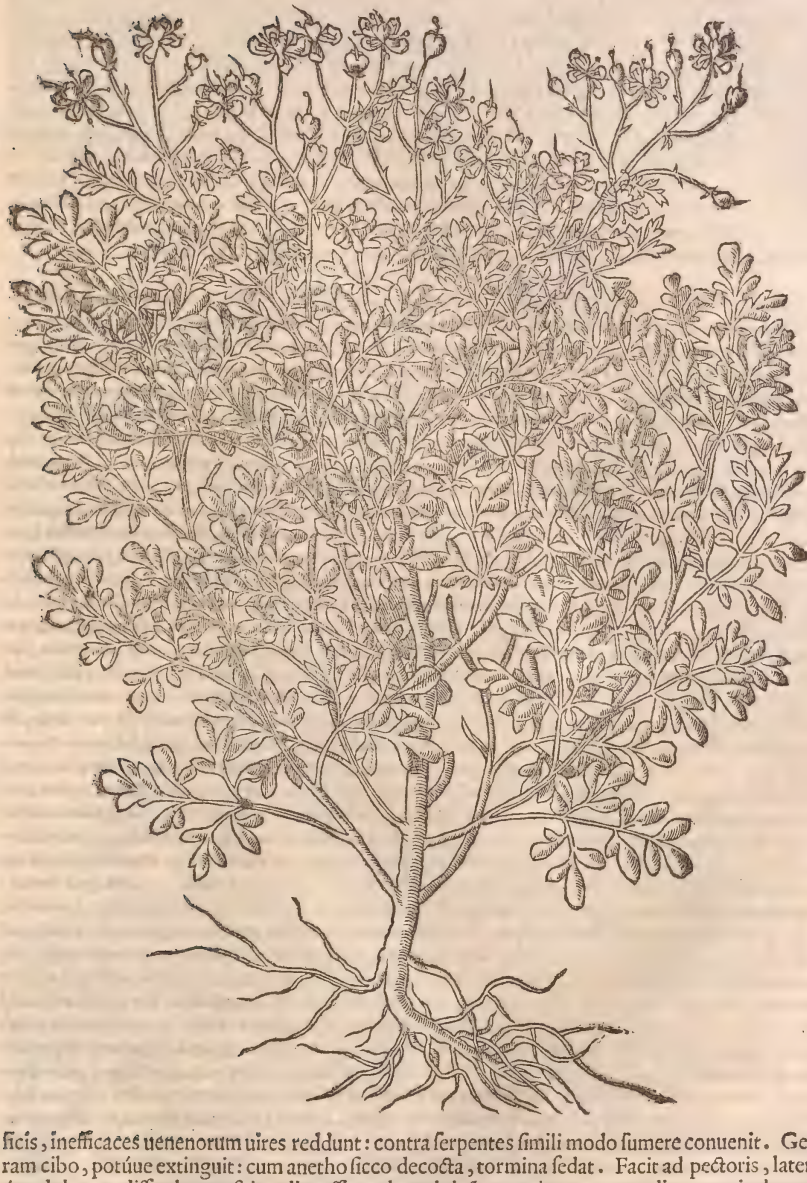
Πήγανον. RVTA. CAP. XLV.

Conclusa non legit Orib.

† Orib. non habet.

RVta montana, [syluestrisque, satiua,] & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua uerò, quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, urinam ciet, menstrua pellit, †[aluum sistit] potu, ciboúe. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis,

RVTA.

ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra ſerpentes ſimili modo ſumere conuenit. Genituram cibo, potúue extinguit: cum anetho ſicco decocta, tormina ſedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem ſpirandi, tuſſes, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumque cruciatus, & horrores febrim circuitu repetentes, pota, ut antè dictum eſt. Item ad inflationes coli, uuluæ, rectique inteſtini cum oleo decocta, & infuſa. † [Fœminas uuluæ ſtrangulatu liberat, ſi à genitali ſedétenus cum melle ſubijciatur.] Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eiſdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaque cibo, uiſus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum roſaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus ſanguinem ſiſtit trita, & indita. Teſtium inflammationibus cum laureis folijs impoſita, & eruptionibus papularum

† Orib. non legit.

a Meum. σὺν μυρσίνῃ κηρωτῇ. i. cum Myrteo cerato.

cum [a] myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, uino, & nitro affricta: albæ uitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florem repræsentant. contra impetigines cũ alumine, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum aceto, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dũ florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, [b] uiperis scatet. Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè addditur. Contra incontinentiam urinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est uiribus, quàm hortensis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

b Oribasius. ὄφεων πλείστων. i. pluribus serpentibus.

Rutæ consideratio.

Ruta utraque planta est uulgaris notitiæ, tam satiua inquam, quàm syluestris. Non tamen uelim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo differendũ est, sed de ea tantùm, cuius meminit Dioscorides in præsenti capite, quàmq; in eius calce satiuæ similem facit: siquidem hæc ab illa plurimum differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò ut qui circumstant montes, ea ubique scateant; præsertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè uestitur. Facie hæc hortensi perquàm similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amarioriq;. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, ut quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hìc (ut equidem arbitror) in triplici uersantur errore. Primùm quòd existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non dissidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiã, androsæmum, & hypericum unum & idem esse, cùm tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quòd prodiderint, hanc syluestris Rutæ historiam bis à Dioscoride descriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum iudicio scripsisse uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, ijsq; non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hìc ascititia, hyperici autem propria censentur; sed quod proximè sequitur, in quo alterius syluestris Rutæ, quam alij Moly, alij HARMALAM, alij uerò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne unà cæcutientes sæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Ruta planta est perpetuò uirens, folijs crassiusculis, subpinguibus, pluribus ab uno pediculo exeuntibus, & ex angusto exortu, in latum se diffundentibus, colore saturatè uiridi. Ramos mittit copiosos, surculososq;, & flores in summitate luteos, Hyperici haud ad similes, è quibus capitula oriuntur, quadruplici apice diuisa, in quibus pusillum continetur semen nigro colore. Radix illi lignosa, multiplexq;, acris est, & amara, sed acrior, & amarior Montana. Attenuat Ruta, incidit, digerit, resoluit, prouocat, & flatus potenter pellit. Seritur Ruta (ut author est Plinius lib. XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & siccis, terraq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quòd contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uisa est (Flauo Iosepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitissimum Iudææ oppidum. Is enim lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scriptum reliquit. Erat autem in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis: à nulla enim ficu uel celsitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseuerasse: mansissetq; ulterius profectò, sed à Iudæis, qui locum ceperunt, excisa est.

Monachorum hallucinatio.

Rutæ uires ex Gal.

Rutæ syluestris, & satiuæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica uerò ex tertio. Est autem non solùm gustu acri; sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atque incidere crassos, lentosq; humores potest. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium est partium, flatusque extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter desiccant. Porrò quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum utique fuerit ruta syluestris.

Nomina

Πήγανον Græcis herba est, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, seu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hispanis, Arruda: Gallis, Rue: Boemis Rauta: Polonis Ruta.

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

† Orib. addit. γενόμενον. i. nascitur.

a Cat. addit. ἱκανῶς. i. potenter.

VOcat etiámnum syluestrem Rutam, quod † in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu [a] amarũ recluditur. cuius est usus. Semen autumno maturescit. quod cum melle, uino, croco, & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam uocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

Inueniuntur

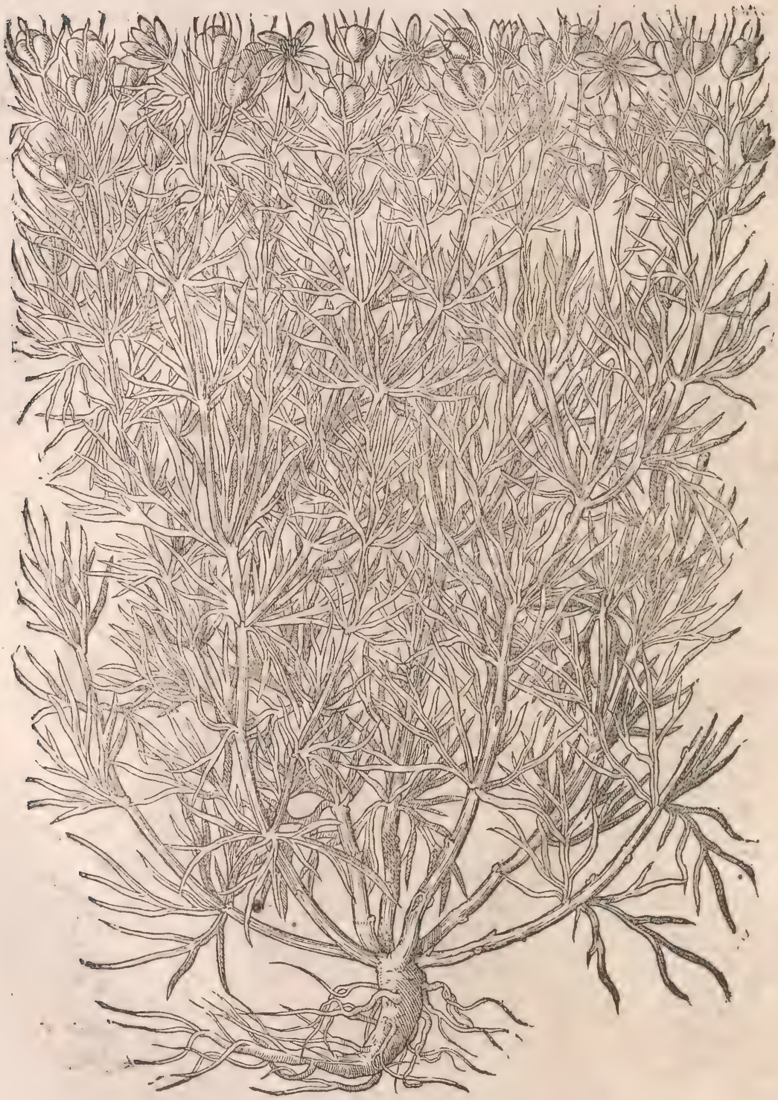
INueniuntur ex Græcis codicibus Dioſcoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem ſecutis, qui uel maximo librariorum lapſu, uel potius eorum temeritate, qui nimis ſcioli uideri uolunt, plura de hac altera ſyluestri Ruta in capitis fronte ſcripta oſtendunt, quæ doctiſſimorum quorunque conſenſu adiectitia ſunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes ſylueſtrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error ſimul deprehenſus eſt, atque Dioſcoridis lectio reſtituta à peritiſsimis uiris, qui rei diſcrimen exactiſſimè nouerunt, & uetuſtiſſima Græca exemplaria conſuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt. quemadmodum neque id ſeſe offert lectitandum in Oribaſij codice manu ſcripto, herbarum deſcriptiones Dioſcoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius ſuperſit ambigendi locus, quin ea aſcititia ſint, & ex hyperico, cuius propria ſunt, hîc perperàm repetita. Sed hæc iam miſſa faciamus, & conſtituamus duplicem eſſe ſylueſtris Rutæ ſpeciem: unam domeſticæ ſimilem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam

Rutæ ſylueſtris alterius conſid.

RVTA SYLVESTRIS.

RVTA SYLVESTRIS ARMOLA.

Seplasiariorũ grauis error.

uocant. Hanc (ut ingenuè fatear) in Italia sponte natam non uidi. Verùm eius imaginem, quam hic appingi curauimus, misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quacelbenus Cæsaris Ferdinandi Oratoris medicus. Est itaque ARMOLA *frutex, qui ab radice plures emittit caules, folijs multò quàm alterius Rutæ longioribus, tenuioribusque, odore graui, floribus candidis, è quibus capitula in caulium summitate oriuntur satiuæ rutæ maiora, tenuibus quibusdam foliolis, & acutis circunquaque stipata, in quibus triangulum occluditur semen, subrufo colore, & amaro gustu, cuius est usus. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimuero grauissimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; sed etiam uenenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contendit, ait Syluatici Pandectarum auctoris testimonio, quòd quotiescunque*

cunque

GALEGA, SIVE RVTA CAPRARIA.

cunque reperitur Harmel cum aſpiratione nil aliud apud Arabes deſignat, quàm ſemen cicutæ: ſine uerò afflatu, Rutæ ſylueſtris ſemen. Quod euidens, ac execrandum eſt mendacium: ſiquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè ſcriptum Mauritanis perpetuò agreſtem Rutam ſignificat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari poteſt ſuis in libris, in quibus ſimplicium hiſtorias, & facultates poſteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel ſcripſerunt, Dioſcoridi, & Galeno Rutam hanc deſcribentibus prorſus adſtipulantur. Cæterùm Auicenna ipſius Harmel etiam meminit lib. quarto ſui Canonis, ubi uiperarum morſus curationem tradens, ſic inquit. Ruta ſylueſtris (& non eſt alharmel, ſecundum quòd exiſtimauerunt quidam, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum. hæc ille. Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut ſuis in Parodoxis Fuchſium, uirum alioqui expertiſſimum, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuiſſe deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, ſciendum profectò eſt (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipſum repetere non alienum erit) quòd non

Fuchſij lapſus, & Auicennæ defenſio.

eiusdem utique generis est syluestris Ruta, de qua unà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel, siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum, ijs uerbis declarat se illam hîc syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco disserit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, siue Albarmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens. Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetijsse calumnietur.

Quorundam error, & locus Auerrois restitutus.

Porrò non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. V. *suarum collectanearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat urinam, & menses, & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiã Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerroris codex librariorum incuria fuisse deprauatus. Neque difficilis lapsus fuit, quòd ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cum Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum esse affirment. Quaproter quàm pessimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad deijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sepæ hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt: Rutæ huiusce semen datur ad purgandum bilem atram magno auxilio. paraturq; potandum hoc modo. Conijciuntur in mortarium seminis grana* XV. *prius clarissima aqua ablutis, & deinde ligneo pistillo teruntur, affunduntur q; aquæ fontanæ unciæ quatuor, eodemque pistillo aliquantisper miscentur. Demum linteolo percolatur cremor. cui adduntur mellis optimi unciæ tres, & olei Sesamini, aut amygdalini unciæ duæ. & id omne propinatur Melancholicis. Facit enim copiosas uomitiones. Nec est hoc medicamento aliud ualentius ad Comitiales. Scribunt Arabes huius Rutæ semine inebriari homines, adeo ut subinde diutius dormiant. Id quod maximè confert in eo Melancholiæ genere, quod ij heros appellant.*

Rutę syluestris alterius uires ex Gal.

Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly, libro. VII. *simplicium medicamentorum, ubi de ea disserit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolam. Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt.*

Rutę caprarię mentio, & uires.

Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA *cognominatur, quibusdam uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgò appellant Lauanese. Passim hæc in scrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit caule sesquicubitali, & aliquando maiore, ramosa, in quo folia utrinque emergunt ab uno pediculo dena aut undena, oblonga, ac pinguia. Flores in summitate profert ex candido purpurascentes, è quibus siliquæ oriuntur, semen continentes. Vis illi maxima contra pestilentiam, nanque plurimos huiusce plantæ usu præseruatos scimus. Quidam ad hoc quotidie crudam in acetarijs uorant, alij olerum modo coctam ex carnium iure sumunt, non nulli succum extrahunt, & ex uino hauriunt. Quin etiam ualet non solùm aduersus lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam uel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo uulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo uexatis. Epotus recentis herbæ succus datur utiliter cochlearis mensura ad necandos intestinorum uermes. Idem præstat herba ipsa in patella calefacta ex oleo amygdalarum amararum, aut è lini semine, uentri adalligata. Eiusdem succus datur in principio pestilentia affectis, aut eius decoctum ex aceto factum addita Theriaca & Armenio bolo. Verùm subinde sudare affectum oportet. Idem præstat ad pestilentes febres, in quibus exanthemata, siue maculæ quas pestechias uacant, emerserint, & præsertim epoto herbæ decoctio ex aqua unà cum Tormentillæ radice, Cardui benedicti folijs, & Armenio bolo. Quas quidem facultates illi inesse censeo, sua ipsius speciali dote. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius libro quarto suo loco dicemus.*

Nomina.

Quæ planta πήγανον ἄγριον *Græcè, Ruta syluestris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta saluatica.*

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

Moly folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ uiolæ similem, sed minorem, magnitudine uiolæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa. quæ mirum in modum ualet ad uuluæ apertiones, si trita cum irino unguento, in pesso subijciatur.

Moly hist. ex Theoph. & Plinio.

Moly, ut scriptum reliquit Theophrastus libro IX. *cap.* XV. *de plantarum historia, apud Pheneum exit, atque apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra ueneficia summa: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib.* XXV. *ca.* IIII. *ita*

ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam uocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cillene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossum, & sibi allatum scribit, ab illo plurimùm dissidere, quod Homerus, & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neque ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum scio; & si non desint qui Moly genuinum se habere iactitent. Sunt etiam mihi plantæ, quæ pro Moly ad me missæ sunt ab amicis, sed nullam mihi hactenus probandam duxi. Cæterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno lib. VII. simpl. medic. Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bulbo similis est, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc est lolij) apposita apertam uuluam sanare scribit Dioscorides. His uerbis Galenus non solùm quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert; sed etiam nos commonet mendi cuiusdam, quod hucusque latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legendum sit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id est, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facilè librarij quadam scripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifestè deprehendetur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præstare possit πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, hoc est, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas uuluas, ut uerterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen secus facere non poterant, si unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini item Moly.

Moly uires ex Galeno.

Dioscoridis locus castigatus.

Nomina.

Πάνακες ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

PAnaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in [a] Phocide Arcadiæ nascitur: ibique compendij, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Folijs est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuisis: caule, ut ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam [b] incanescit, folijs etiam minutioribus obsitus: muscarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, folijs excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæque, siccæ, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab usu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur [c], quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, & lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, uulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio urinæ conuenit. Contra uesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut uino bibitur: menses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum uua passa illitus subuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, uuluæ admota, partus extrahit: ad uetera ulcera efficax est. nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia, prodest aduersus animalia, quæ uenenum eiaculantur: & contra uuluæ strangulatus in uino bibitur.

a Meũ, & Cat. ἐν ψωφίδι. i. & in Psophide.

b Meũ. λεπτὸν i. tenui. Idẽ legit Oribasius.

c Orib. πικρότερος. i. amarior.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PAnaces † Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora †, odorata: in cacumine umbella, ubi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix [a] parua est, & tenuis. Auxiliarem uim habent [b] flores, & semina, contra ulcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex uino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum uocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

† Orib. Ἀσκλήπιον, καὶ χειρώνειον. i. Asclepium & Chironium.

† Orib. δυσώδη. i. malè olentia.

a Meũ. πικρά. i. amara.

b Meum. ἔνθετον τὸ ἄνωθεν. i. auxiliarẽ desuper.

Πάνακες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PAnaces [a] Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile: flos aureus: radix [b] parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium ueneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

a Cat. λεπτὸν οἱ δὲ χειρώνιον. i. exile, quod & Chironium.

b Meũ. & Cat. λεπτὴν. i. tenuis.

PANACES HERACLEVM.

Panacis consideratio.

PAnaces Heracleum in Apulia frequens naſcitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in noſtris maritimis Senenſibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi ſumma diligentia colitur ab his, qui ſimplicium medicamentorum ſtudioſi, ad ſuum aliorumq; commodum innumera plantarum genera ſuis in hortis, ac uiridarijs ſerunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non deſit, etſi adulteratæ frequentior ſit uſus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt.

Meſ. lapſus.

In Panacis hiſtoria apertiſſimè aberrauit Meſues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Panaces Aſclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hîc appinximus. Sed CHIRONIVM *non prouenit, quod ſciam, in Italia. Quanquam non deſunt, qui pro Chironio panace oſtendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyſſopi fere modo: florem pentaphylli, ſed maiorem, aureo tamen colore: ſurculos numeroſos, tenues, lignoſosq;: radicem item lignoſam,*

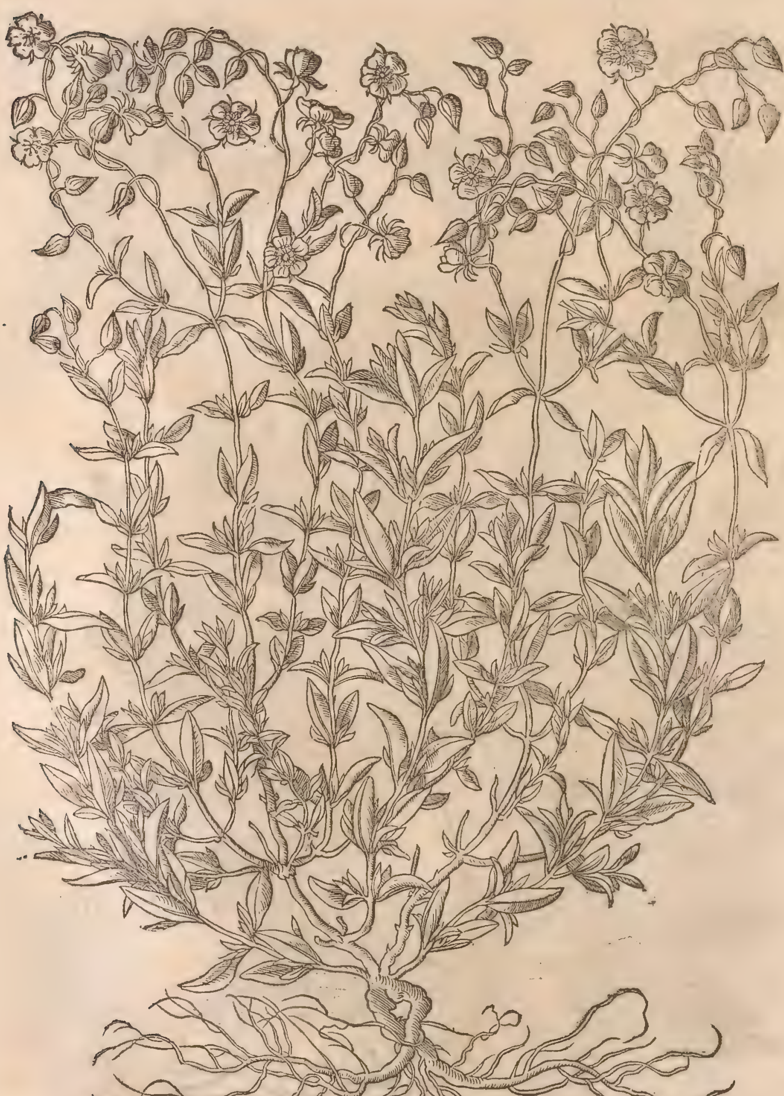
PANACES ASCLEPIVM.

ſam, rufeſcentem, guſtu adſtringentem. Verùm quòd Dioſcorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco ſimilia, & radicem guſtu acrem, non uideo quomodo ingenuè poſſim eorum ſententiæ ſubſcribere. FLOS ITAQVE *ſolis mihi quidem omnino è ſymphitorum genere eſſe uidetur, quum facilè uulnera glutinet, & ſanguinem manantem ſiſtat. Verùm non hæc ſolùm præſtat, ſed oris & pudendorum ulcera ſanat, ubi in uino decoquatur, & eo ſubinde ulcera abluantur. Datur quoque potandus ad cruenta ſputa, & ad dyſenteriam unà cum radicibus contritus; quinetiam ad menſium abundantiam. In ſumma ubi agglutinare, cohibere, & roborare opus ſit, ea omnia perinde præſtat, ac cætera ſymphytorum genera. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt, nempe Aſclepium ab Aeſculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à pleriſq; eſt appellatum; cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etſi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata oſſa carne explere uolunt, radicum ſegmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæque illa ſint,*

non

FLOS SOLIS, SEV PANACES CHIRONIVM.

Panacis uires ex Galeno, & Mesue.

non paruo labore ſeligunt, & ad hunc uſum in puluerem redigunt. Panacis uires deſcripſit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus exciſis. Porrò opopanax ipſe longè eſt ad plurimos uſus aptiſſimus, ut pote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq́; ipſum quiſpiam in calfaciendo tertij ordinis, in deſiccando uerò ſecundi. Cortex radicis exiccatorium ſimul, & excalfactorium eſt medicamentum: ſed minus quàm ſuccus. quin & nonnullam habet abſtergendi facultatem. Quare eo quoque utimur & ad oſſa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, ſcilicet abſtergendo ſimul, & deſiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam neceſſaria ſunt, uelut in libris de curandi ratione oſtendimus. Fructus calidus & ipſe eſt, ac menſibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm neſcio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, ſed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Aſclepium minus eſt calidum ſupradicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & ſemine melli miſtis ad ulcera, phymata, &*

phagedænas

phagedænas ituntur. Panaces uerò Chironium & ipſum ſimilem prædicto facultatem poſſidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut author eſt Meſues) à remotis corporis partibus, præſertimq́; ab articulorum compaginibus, lentam, craſſam, contumacemq́; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis. πάνακες ἡράκλειον ſic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steuſir, Ieuſir, ſiue Giauſir: Ital.s, Panace Heracleo. Huius gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis item Opopanax: Italis, Opopanaco: Hiſpanis, Opoponaque. πάνακες uerò ἀσκλήπειον ſic Græcè uocatur, ut Latinè ſimiliter Panaces Aſclepium: Arabicè, Panax Aſchilibet: Italicè, Panace Aſclepio. πάνακες denique χειρώνιον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur: Mauritanis, Panax caromon: Italis, Panace Chironio. Nomina.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

Iguſticum, [quod alij panaceam, alij panaces uocant,] plurimum in Liguria naſcitur, [in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit.] Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci ſimile ſit, & uiribus eiſdem præditum. Gignitur in altiſſi- Concluſa non legit Orib.

LIGVSTICVM.

Rrr mis,

mis, aſperiſque montibus, ac umbroſis, maximè [a] iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia fertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem graciliora, & longè magis diuiſa: in cacumine muſcarium, in quo ſemen dependet nigrum, ſolidum, & oblongum, fœniculo proximum, guſtanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis ſimilis, odorata. Radicis ſeminiſque uis excalfactoria, concoquens. Prodeſt ad inteſtinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præſertim quibus ſtomachus turgeat: & contra ſerpentium ictus: urinas, & menſes potu trahit. Eoſdem præſtat effectus appoſita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiſcetur. [b] ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obſonia. Adulteratur ſemine quodam ſimili: quod facilè guſtu diſcernitur: [c] amarum enim eſt. Alij ſemen fœniculi, aut ſeſelis admiſcentes, liguſticum dolo uitiant.

a Meum. παρὰ τοῖς διώρυξι. i. circa ſcrobes.

b Cat. εὐςόμαχον. i. gratum ſtomacho.

c Orib. πικρότατον. i. amariſſimum.

LIGVSTICVM ALTERVM.

FAlluntur apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuiſticum nominatam, quam legitimum hipposelinum cenſemus, putant eſſe Liguſticum hîc à Dioſcoride repræſentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libyſticum appellauit. Siquidem hoc caule aſſurgit tenui, & folijs ſertulæ Campanæ ſimilibus. Illud uerò caulem profert altum, craſſum, concauum, & geniculatum: folia apij paluſtris æmula, maiora tamen, ac etiam craſſiora. Cæterùm quanuis legitimum, ac uerum Liguſticum in Liguria, cuius Genua metropolis eſt, unde etiam nomen inuenit, frequentiſſimum proueniat, ſitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius ſemine paſſim utantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod ſciam, deferri cœpit. Plantas autem has duas, quarum hîc imagines appingi curauimus, miſerunt ad me amici qui rem herbariã profitentur. Verùm prior liguſticum, magis quàm poſtrema referre uidetur; ſed uelim, ut ſit quoque aliorum iudicium, quamobrem ambas excudi curaui. Galenus de Libyſtico diſſerens lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic breuiter inquit. Libyſtici radix, & ſemen ex genere excalfacientium ſunt, adeò ut menſes cieant, & urinas prouocent, flatusq; diſcutiant. Quod Græci λιγυστικὸν, Latini ſimiliter Liguſticum, & Libyſticũ dicunt: Itali, Liguſtico.

In Liguſtico quorundam error.

Libyſtici uires ex Gal.

Nomina.

PASTINACA DOMESTICA.

Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

PAstinaca syluestris folia gingidij habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: umbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impositum, menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos urinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subijt: serpentium morsibus, ictibusque prodest. præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, uenerem stimulat, partus apposita eiicit. Folia trita, & cum melle imposita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

Pastinacæ consideratio.

VVlgares admodum sunt in Italia tam satiuæ, quàm syluestris Pastinacæ radices, ut quæ passim quadragesimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum usum recipiantur. Cæterùm quoniam fortassis in Gallia non seruntur in hortis,

PASTINACA SYLVESTRIS.

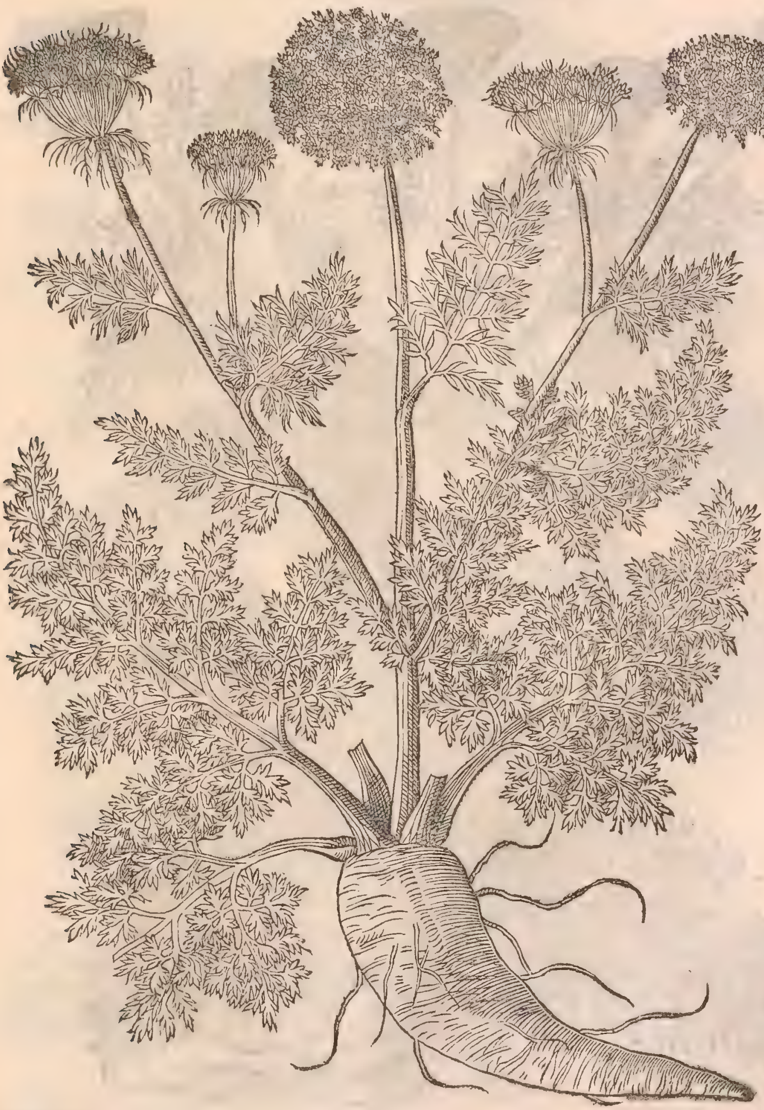

Ruellius manifeſto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, ſale, oleo, & aceto additis, hyeme uſurpamus in acetarijs, ſatiuas eſſe Paſtinacas. Vt hinc maximè admirari ſubeat Ruellium, uirum alioqui doctiſſimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ ſcriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Paſtinacam ſatiuam radice niti adeò rufa, ut ſanguineo ſucco madeat, qualis Carotæ dictæ ineſſe deprehenditur. Satiua in Italia frequentiſſima ſeritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis ſua ſponte naſcitur. Vtraque albicantibus conſtat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadrageſimo præſertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita ſæpe, ubi deſunt piſces, eorum uicem ſupplent: licèt pro ieiunantium inſtituto, eſſent potius eorum cibis abdicandæ: Venerem enim non obſcurè ſtimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agreſtis Paſtinacæ ſemen accipiunt, illius ſcilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim eſt à Paſtinaca erratica Daucus, ut paulò inferius ſuo loco dicetur, ubi eius tres ſpecies à Dioſcoride redduntur. Nam quamuis tam ex illius, quàm Galeni ſententia libris tum de ſimplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à ſylueſtri Paſtinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius uice in medicinæ uſu capi poſſit; non tamen rectè dici poteſt, Dau-

Ruellij erratū.

Quorundam error.

CAROTAE.

Pastinacę uires ex Gal.

cum erraticam esse Pastinacam. Pastinacæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pastinaca satiua imbecillior: agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè semen, ac radix. Habet porrò etiam absterforium in se quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Planta quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Pastinaca

Nomina.

uocatur: Arabicè, Iezar, Gezar, seu Giezar: Germanicè, Pasteney, & Pastinachen: Hispanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Pastenades: Boemicè Passtrnák, & ita quoque Polonicè.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

† Statim, non legit Catecuz.

SEseli Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem uegetiorem: umbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti † statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu stranguriæ, & orthopnœæ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibusque prosunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim ueterem sanāt. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus utile. contra per-

SESELI MASSILIENSE.

frictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæteriſque pecudibus datur in potu, quò facilius ſuos fœtus enitantur. Aethiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex [a] nigricat, palmitibus in bina cubita extenſis: ramis [b] ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro, amaro, Maſſilienſi odoratiore, & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ, latiora, & craſſiora: caulem ſupra Maſſilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua ſemen latius, odoratum, & carnoſius pendet. Eiſdem uiribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis, & collibus [c] inuenitur etiámnum in inſulis.

[a] Meũ, & Cat. θάμνος δὲ μέγας. i. frutex uerò magnus eſt.
[b] Meum. σπιθαμιαῖοι. i. ſpithamę longitudine.
[c] Meum, φύεται καὶ ἐν τῇ ἴδῃ. i. Naſcitur in Ida.

Τορδύλιον.

CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

Tordylium, quod aliqui Creticum ſeſeli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa, ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra urinæ difficultatem bibitur: potu cit menſes. Succo ſeminis, caulisque uirentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

SESELI AETHIOPICVM.

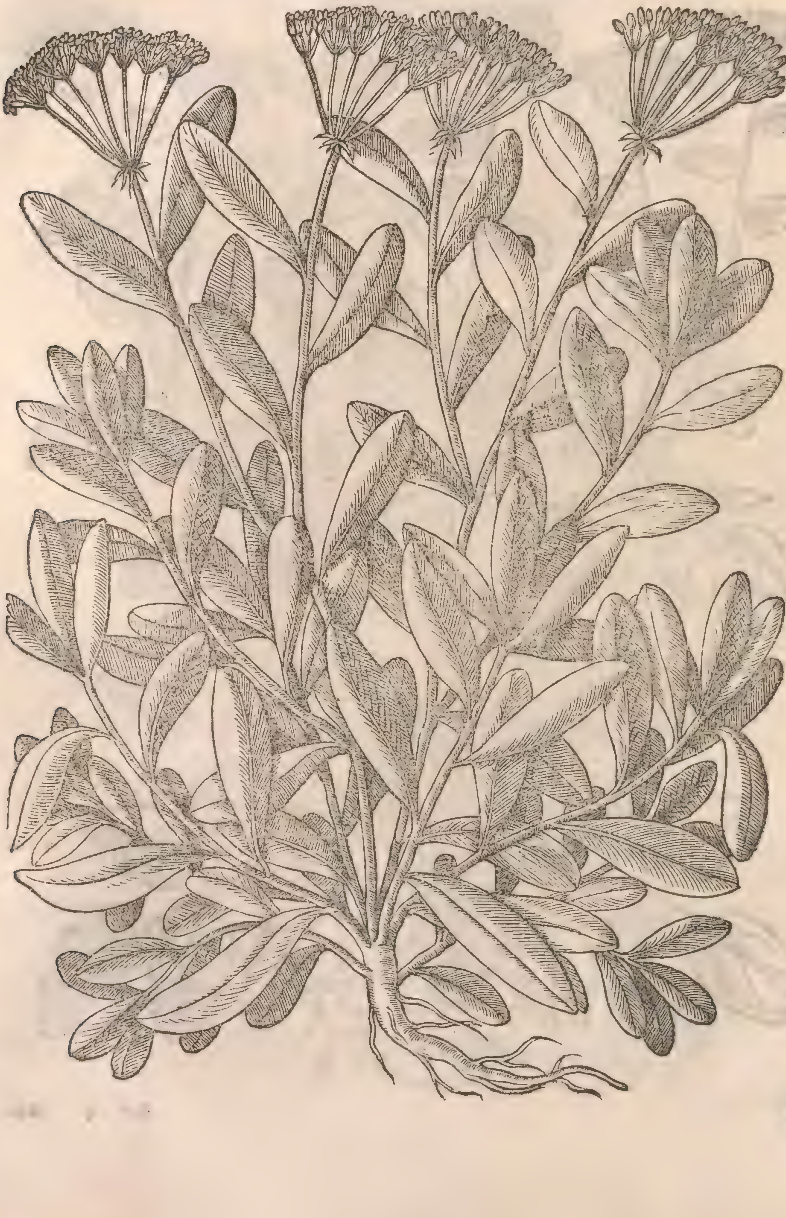

Seselis consid.

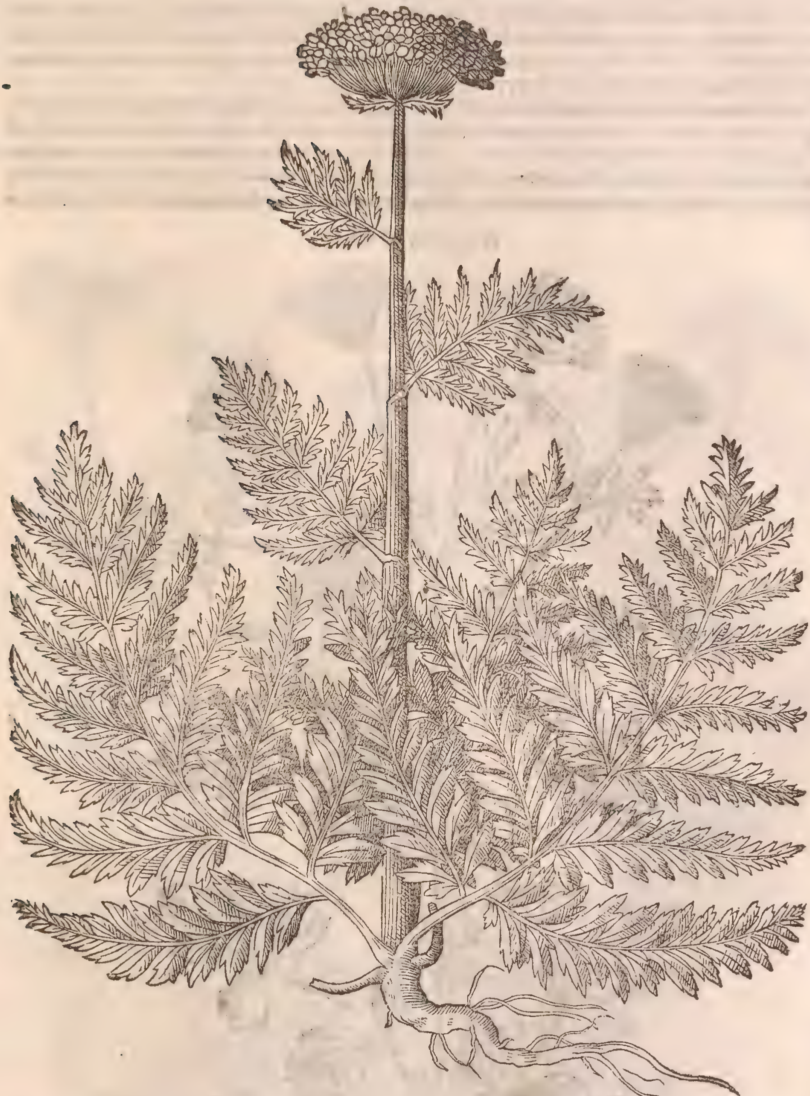
SEseli Arabibus Sisileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Massiliense in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum est, quòd quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopolijs, uerum sit reperire Seseli; in quàm plurimis tamen quoddam semen Seselis uicem explens uenditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantùm sit præditum, & olfactui cimicum fœtorem repræsentet. Porrò Seseli Aethiopici duas hîc imagines damus: utraq; enim uerum repræsentare uidetur. quemadmodum & Peloponnense legitimum refert. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natum esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium uiridario allatum, terræ commisissem. Verùm cùm postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dißidere cognoui. Seselis monstratio prima assignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. IX. cap. V. de historia animalium, ceruas statim à partu Seselim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire. Seseli omne genus in uniuersum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Seseli & radix, atque etiam semen usque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitiali mor

Seselis uires ex Gal.

SESELI AETHIOPICVM ALTERVM.

SESELI PELOPONNENSE.

bo, & orthopnœæ competat. Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis, ut etiam Italis Seſeli nuncupatur: Arabibus, Siſalios: Barbaris, Siſileos: Germanis, Steinbrech: Gallis, Ser montain: Polonis oleſſnek. Nomina.

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SIſon exiguum ſemen eſt, in Syria natum, apio ſimile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

SIſon, ut hîc Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proueniens, nobiſq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem ſuis notis deſcriptam non inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, ubi eius notitia, & ſeminis uſus. Nam prætcrquàm quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoque Siſon. Siſon ſemen incognitum. Nomina.

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

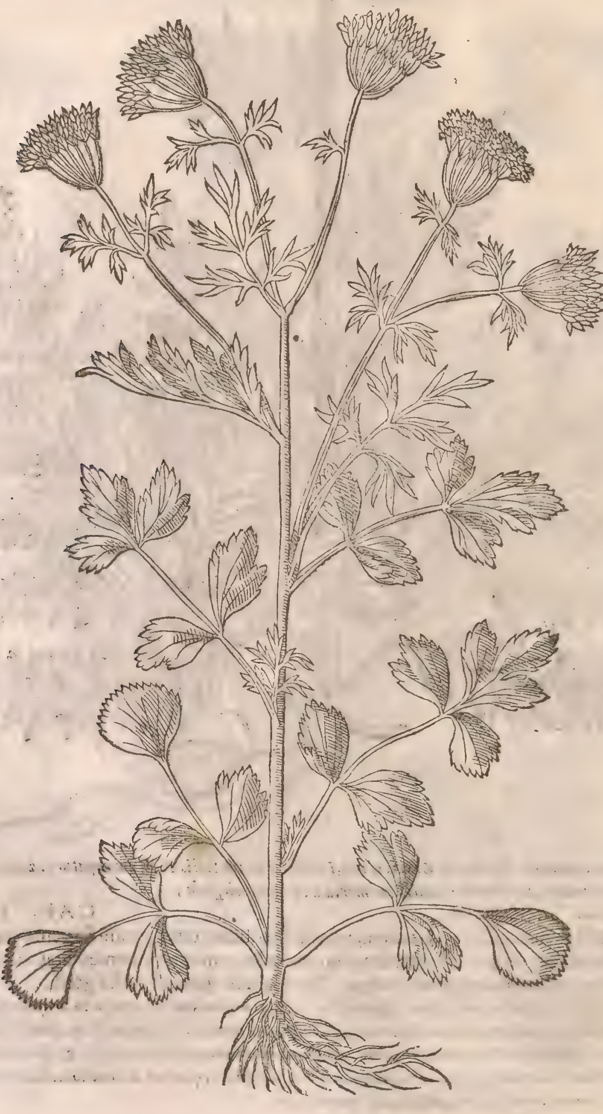
a Meum. εὔπνους. i. facilè spirationem reddens.

ANisum in summa excalfacit, exiccat. [a] oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præstat. Vrinam ciet, discutiendi uim habet, hydropicis potum sitim extinguit. Animalium uenenis aduersatur: ualet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia sistit: lac ad mammas elicit: uenerem stimulat. dolores capitis leuat, suffitum naribus. cum rosacco tritum, instillatumque fractis auribus medetur. Melius semper recens, plenum, non furfurosum, odore præstans. Inter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aegyptium.

Anisi consideratio, & uires ex Galeno.

ANisum uulgaris omnibus ferè notitiæ planta est, folijs ferè Apij, minus tamen diuisis, præter ea quæ in caulium summitatibus habentur. Caulem edit rotundum, cubitalem, multis brachiatum ramis: umbellam candidam, mellis odore: semen oblongum, iucundi odoris, sapore sanè misto ex dulci, acrique, ac etiam amarinsculo, ad multa utile. Siquidem, aperit, concoquit, digerit, incidit, prouocat, & flatus pellit. Oris anhelitum commendat. Inspergitur panibus odoris saporisque gratia. Datur tostum cum mentha ad cœliacos affectus. Singultum sedat tam haustum, quàm olfactum. Somnum

ANISVM.

conciliat,

conciliat, & calculos pellit. Cæterùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, non ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius uiribus ſcriptis tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Aniſi ſemen maximè utile eſt, acre, ſubamarum, ut propè adurentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atque etiam uentris inflationes ſedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis, Aneiſum, ſeu Anexiſſum: Italis, Aniſo: Germanis, Aniſz, & Eniſz: Hiſpanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis. Nomina.

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CArum, ſemen eſt uulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, ſtomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis, & oxyporis. aniſi uicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

CArum officinis uulgò Carui dicitur. ſemen omnibus notiſſimum. Planta naſcitur in pratis, & collibus, Paſtinacæ ſylueſtris non abſimilis, caulibus ab una radice pluribus, quadrangulis, cubitalibus: umbella floribus candidis referta Cari conſid.

CARVM.

ſemine

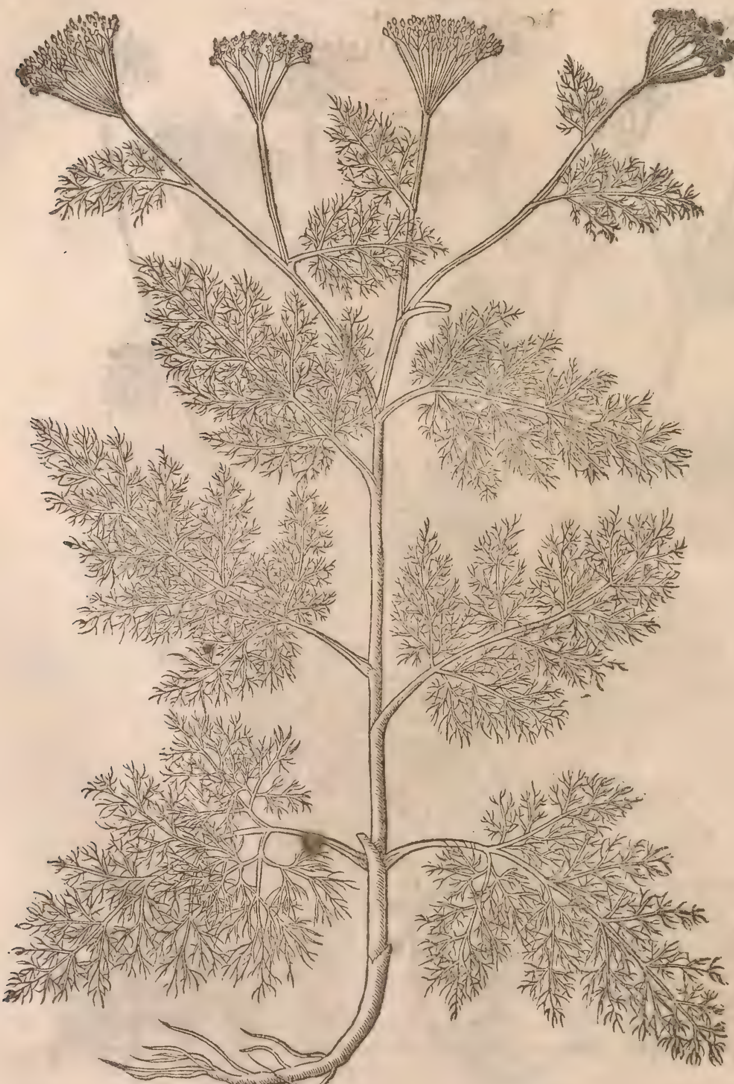
semine aniso longiore, anguloso, subnigricante. Radice longa, sapore amariusculo simul, & acri. Semen præcipuum habet in medicina usum. Id enim aperit, prouocat, dissoluit, & incidit. Auxiliatur frigidis uteri affectibus, confert ad omnes frigidos capitis morbos, uisum acuit. Herba pro olere comeditur. Estur radix cocta perinde ac Pastinaca. Seminis farina admiscetur cataplasmatis, quæ ad sugillata parantur, magno iuuamento. Integrum semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carum semen esse rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, ut tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adscribi possit. Quod tamen de Caro testatur Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic scribens. Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem possidens. Itaque & flatus extinguit, & urinas ciet, non semen tantùm; sed & planta. Cuius nomen Græcum est κάρος: Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, Karauia, seu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich, & Kim: Hispanicum, Alcarauea: Gallicum Carui.

Monachorum error.

Cari uires ex Galeno.

Nomina.

ANETHVM.

Ἄνηθον

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARidi Anethi comæ,ſeminisque decoctum,potu lac euocat: inflationes,& tormina ſedat: aluum, uomitionesque ſiſtit: urinas ciet,ſingultus lenit. oculorum aciem hebetat,genituram reſtinguit, aſsidue potum. Decoctum eius fœminis uuluæ malo opportunis,ad deſeſſiones utile. Condylomata illitus ſeminis cremati cinis tollit.

ANethum hortis omnibus frequentiſſimum,omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut ſæpius colligentes fallat, niſi guſtum conſulant. conſurgit enim caulibus ſeſquicubitalibus, ramoſis folijs capillorum ſpeciem referentibus, floribus luteis,ſemine,& umbella fœniculi, radice neque adeò longa,neque multis ſubnixa fibris. ſeritur in hortis in condimentorum uſum. Cæterùm Anethum,ut author eſt Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit,ut habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi,aut tertij remiſſi. Exiccantium uerò ordinis eſt ſecundi incipientis,aut primi finientis. Itaque meritò in oleo decoctum digerit,dolorem ſedat,ſomnum conciliat,& crudos,& incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum,cuius propinqua ſit temperies pus mouentibus,& concoquentibus uocatis medicamentis: niſi quatenus paulò illis tum calidius,tum tenuiorum partium eſt,ac proinde digerendi facultate præditum. Vſtum autem tertij ordinis tum excalfacientium,tum deſiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis,mollibusq; prodeſt, potiſſimùm ijs, quæ in pudendis conſiſtunt. At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm uiride humidius eſt, & minus calidum: itaque magis quàm ſiccum concoquit,& ſomnum conciliat, ſed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs uſi eſſe coronis ex eo concinnatis. Planta,quæ Græcis ἄνηθον,Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis,Xebet,Iebet,ſiue Sebet: Italis,Anetho: Germanis,Dyllen,& Hochkraut: Hiſpanis,Eneldo: Gallis, Anet.

Anethi conſideratio, & uires ex Gal.

Nomina

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

CVminum ſatiuum † ori gratum eſt,ſed multò magis Aethiopicum,quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua ſequuntur. Prouenit in Galatia, in Aſia, Cilicia,& Terentia,& pleriſque alijs tractibus. Excalfacit,adſtringit,exiccat. ad tormina,inflationesq; conuenit,coctum,& cum oleo inditum,aut [a] cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in poſca: demorſis à ſerpente, in uino. teſtium collectionibus auxiliatur,impoſitum cum uua paſſa,aut lolij farina,ceratóue: menſium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto,& naribus obiectum,ſanguinis profluuia ſiſtit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

† Orib. εὐςόμαχον. i. ſtomacho utile.

a Meum. σὺν ὠμηλύσει. i. cũ cruda hordeacea farina.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

SYlueſtre Cuminum,plurimum,efficaciusque in Lycia,& Galatia Aſiæ, atque Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo,dodrantali caule,ac tenui: quaternis,aut quinis folijs,tenuibus, ueluti ſerratis, & gingidij diuiſura. In cacumine capitula quina,aut ſena habet, mollia, rotunda: in quibus eſt ſemen aceroſum,guſtu ſatiuo acriore. naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua,aduerſus tormina, inflationesque: item contra uenenatas beſtias ex uino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho utile,quem humor uexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle,& uua paſſa illinatur: teſtium inflammationibus, adiectis eiſdem, illitum medetur. Eſt & aliud ſylueſtris Cumini genus, ſatiuo non diſſimile, quod à ſingulis floribus elata promit cornicula, in quibus ſemen eſt melanthio ſimile. Quod potum omnium ſerpentium morſibus præſidio eſt. Calculoſis,& ijs,qui urinæ ſtillicidio uexantur,aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. ſed apij ſemen feruefactum poſtea bibendum eſt.

SAtiuum Cuminum omnibus notum eſt. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæpretium duximus. SYLVESTRE uero quod primo generi à Dioſcoride aſſignatur, etſi antehac me illud nuſquam uidiſſe ſcripſerim, factum eſt tamen opera,& liberalitate Iacobi Antonij Cortuſi, rei herbariæ indagatoris acerrimi, ut in noſtro hoc hortulo id nunc primum uireſcat & floreat, in ſtudioſorum omnium uſum, quorum iuuandorum gratia hos labores inſumpſimus. Nihil enim in hac planta deſiderari poteſt, quod Dioſcoridis deſcriptioni non reſpondeat. Quod uerò ſecundo aſcribitur generi,ſi in Italia gignitur,id equidem cum Ruellio, & Geſnero, uiris doctiſſimis, eam plantam eſſe putauerim, quam Germani uulgò Ritterſporn,hoc eſt,Equitis calcar,& Conſolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc naſcitur in ſegetibus. Caulem profert ſimplicem,ramulis multis,tenuibus,longis,diuiſis,ſylueſtris nigellæ modo. Flores edit purpureos,nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula ſurſum ſpectantia,quæ ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio ſimile, in paruis corniculis concluſum.

Cumini conſideratio.

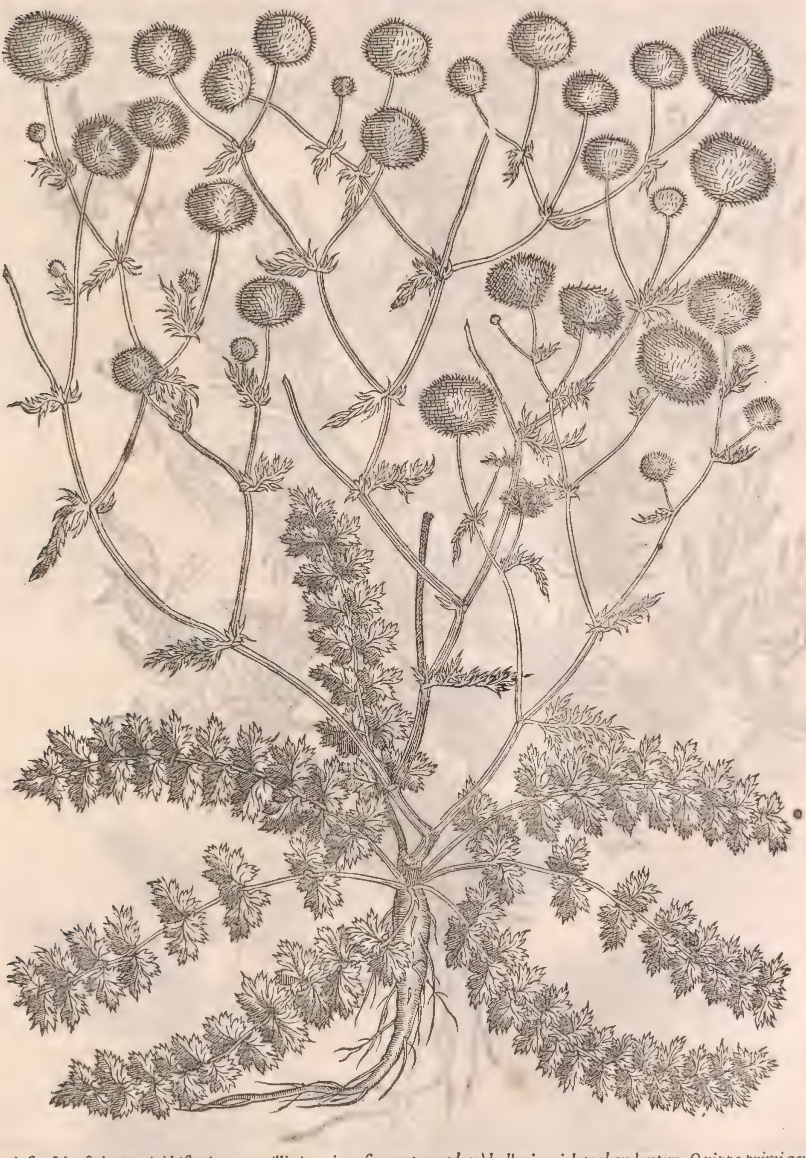
CVMINVM SATIVM.

Monachorum error.

Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisque sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerum semine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in huiusce

CVMINVM SYLVESTRE I.

huiuſce ſylueſtris Cumini hiſtoria patres illi, & qui eos ſequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis ſylueſtris Cumini ſemen in capitulis mollibus, ac rotundis aceroſum gignitur, fortaſſe (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij inſtar, durum, ſolidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uiſitur. Satiuum folijs ferè fœniculum repræſentat unico, aut altero exit caule pluribus adnatis ramuſculis: floret in umbella, uelu ti fœniculum, in qua copioſum profert ſemen: radix ei albicans eſt, ſummo ceſpite repens. Tractu gaudet calido, & putreſcibili: quamobrem frequentiſſimum in maritimis naſcitur. Cumino frequenter utuntur in cibis, & eo ſæpe ſuffiuntur, qui facies ſuas exterminant ut ſanctitatem, & corporis macerationem admentiantur. Præſtat tamen ad fœminarum conceptum, ſi uuluis indatur. Auxiliatur oculorum epiphoris, per ſe recens admotum, & eorundem tumoribus cum melle. Datur quoque ictericis utiliter illico à balneo, & ex dulci uino urinæ ardoribus laborantibus. Cymini uires ſcriptas reliquit

CVMINVM SYLVESTRE II.

Cumini uires ex Galeno.

Galenus lib. VII. *ſimplic. medic. ſic inquiens. Cymini ſemine potiſsimùm utimur, quemadmodum aniſi, liguſtici, cari, & petroſelini. Eſt autem & facultatis excalfacientis, ſicut illorum unumquodque, tum urinam mouentis, & flatum diſcutientis: ex tertio ordine excalfacientium.* Κύμινον ἥμερον *quod Græcis, Ciminum & Cuminum ſatiuum Latinis dicitur: Italis, Cumino domeſtico; Arabibus, Camum, ſeu Kemum: Germanis, Kimmel: Hiſpanis, Comino: Gallis, Comin. Quod uerò Græci* κύμινον ἄγριον, *Latini Cuminum ſylueſtre nominant: Itali, Cimino ſaluatico.*

Nomina.

Ἄμμι. **AMMI.** **CAP. LXI.**

AMmi [a] Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuerſum eſſe ab illo exiſtimant. Vulgò notum eſt, ſemen exile, multò minus cumino, origanum reſipiens. Eligendum eſt purum, minimè furfuroſum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, ſerpentium ictus, cum uino potum: menſtrua ciet. Miſcetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocant, ut inde exortis urinæ difficultatibus reſiſtat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uua paſſa, aut reſina, uuluas purgat.

a Meū, & Ca[illegible] ἔνιοι καὶ τ[illegible] αἰθιοπικὸν [illegible] [illegible] quidā [illegible] picum [illegible] Reg[illegible] ali[illegible] cum Aethiopi[illegible] [illegible] Ammi.

A M M I.

Ammios consideratio.

QVanquam uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamen referre uerum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen contrarium sensisse uidetur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus, lib. XX. cap. XV. cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hac Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verùm enimuero huic sanè illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur. Herbæ, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit lib. VI. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi uocatur: Arabicè, Nanochach, Anazue, Nanachua, seu Nanachue: Italicè, Ammi, ut etiam Hispanicè: Germanicè, Amey.

Ruel. lapsus.

Monachorum error.

Ammios uires ex Gal.

Nomina.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LXII.

COriandrum, aut coriannum uulgaris est notitiæ: uim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua passa, testium inflammationes, carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. quare continuò, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáue argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Gal.

COriandrum omnibus notissimum exili prouenit caule, sesquicubitali longitudine, ramis numerosis; folijs infernè Adianto proximis, sed quæ in caulibus habentur, & tenuiora sunt, & magis diuisa: flores in caulium summitatibus albicant, è quibus racematim semen oritur rotundum ac striatum. Tota planta grauiter spirat, cimicum odore, at semen siccum, exuta graueolentia, odoratum euadit, & ad multa utile. Cæterùm in Coriandri facultate indaganda adeò Galenus productus est, ut longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusque particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei unius duntaxat hoc in libro sententiam exprimere. Sed fortè nihil obstabit: imò, si uerum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hîc repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoque tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiámnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam uocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neque quæ facultate sunt frigida, neque quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quáuis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quæ digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neutiquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utique inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusque medicamenti facultatem explorandum censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici neque quòd uel

CORIANDRVM.

plurimi morborum protinus ab initio compoſiti inuadant, norunt: neque quòd alius affectus ſit eryſipelas exact. uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis uſitatè, ut à ueteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut ſic dicam, eryſipelata phlegmonode, partim phlegmonæ eryſipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, ſed ad unguem paria ſint. Quinetiam nonnunquam œdematodes eſſe eryſipelas conſpicitur, ſicut aliud ſcirrhodes, ut compoſitorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copioſius, cùm alibi diſſeruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad ſaltem eorum meminiſſe neceſſe eſt, quòd exactum eryſipelas haud unquam ab antè dicto cataplaſmate curari poſſit. Voco autem exactum, cùm à bilioſa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione abſit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipſe ſcribit Dioſcorides, diſcere licet. Nam ſtrumas, inquit, cum lomento diſſoluit. Quod uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum ſit diſſoluendis ſtrumis, uel ipſum Dioſcoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui ſexcenta ſcripſerit medicamenta ſtrumas ſanare potentia, quæ omnia tum tem-

Coriandri facultas ex Auicenna.

perie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò uerò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsum apertè inuehitur li. II. cap. CXLIIII. sic inquiens. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absque dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate uelociter in auram euanescat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & usque ad principium secundi, & siccum in secundo. quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit frigida substantia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, ut sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac ueritatis habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim denique ex longa experientia profundissimæ philosophiæ coniuncta, operæpretium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium.

Brasauoli error.

Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortassè cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium uolumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum.

Coriandri seminis usus.

Cæterùm quòd in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdem succum potum interimere; ideo factum est, ut multi, quorum ego sententiam antehac secutus sum, coriandri usum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi uidetur iniustè factum. Siquidem Coriandrum mentem non commouet, nisi largius & immoderatè sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si uinum etiam, cuius tamen est usus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, strangulatus, & mortem denique inferat? quod si moderatè bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, uentriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & uiuificat. Quare non equidem uideo, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, ut Coriandri semen noceat, ut etiam maximè prosit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab eius usu moderato non abhorruisse Galenum puto: nam lib. VIII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij mensura exhibendum esse. Galeno autem apertissimè adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, utpote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in uentriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorem hunc de temperato coriandri usu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non sit admittenda, sed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri usum omnino fugiendum esse censent. nos enim iam non omnem eius usum, sed immoderatum tantùm, ut nocuum, uitandum esse existimamus. Semen tritum & recentibus carnibus aspersum prohibet ne putrescant tam cito, quàm solent, æstatis tempore. Ex aqua autem potum cœliacos iuuat, & alui fluxiones cohibet. Attamen semen in ciborum, aut medicamentorum usum nunquam admitti debet, nisi prius triduo aceto fuerit maceratum.

Nomina.

Id Græcis κόριον, & κορίαννον, appellatur: latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, seu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hispanis, Culantro, & Ciliandro.

Ἱεράκιον HIERACIVM. CAP. LXIII.

a Meum. ὑπόκενον. i. subcauum.

Hieracium magnum caulem emittit asperum, subrubrum, spinosum, [a] cauum: folia ex interuallis rariusculè diuisa, similia soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: unde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusque prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

Hieracij consideratio, & uires ex Plin.

Hieracium maius, frequentissimum ubique in Italia nascitur, soncho aut syluestri Lactucæ non admodum dissimile. Minus autem cichorium ferè refert. Sed asperiora ei folia sunt. Flores utrique aurei, qui tandem papposi effecti in auram euolant. Maius radice nititur unica, recta, lactucæ, aut sonchi modo. Minus uerò multiplici: utrique succus lacteus sapore amaro acriq;, cum caulescunt. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. XX. cap. VII. inter lactucarum agrestium genera, sic inquiens. Sunt, qui herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cùm sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoque papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta, thyrsique triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verùm contra phalangia commisto uino ex aceto. Alijs

quoque

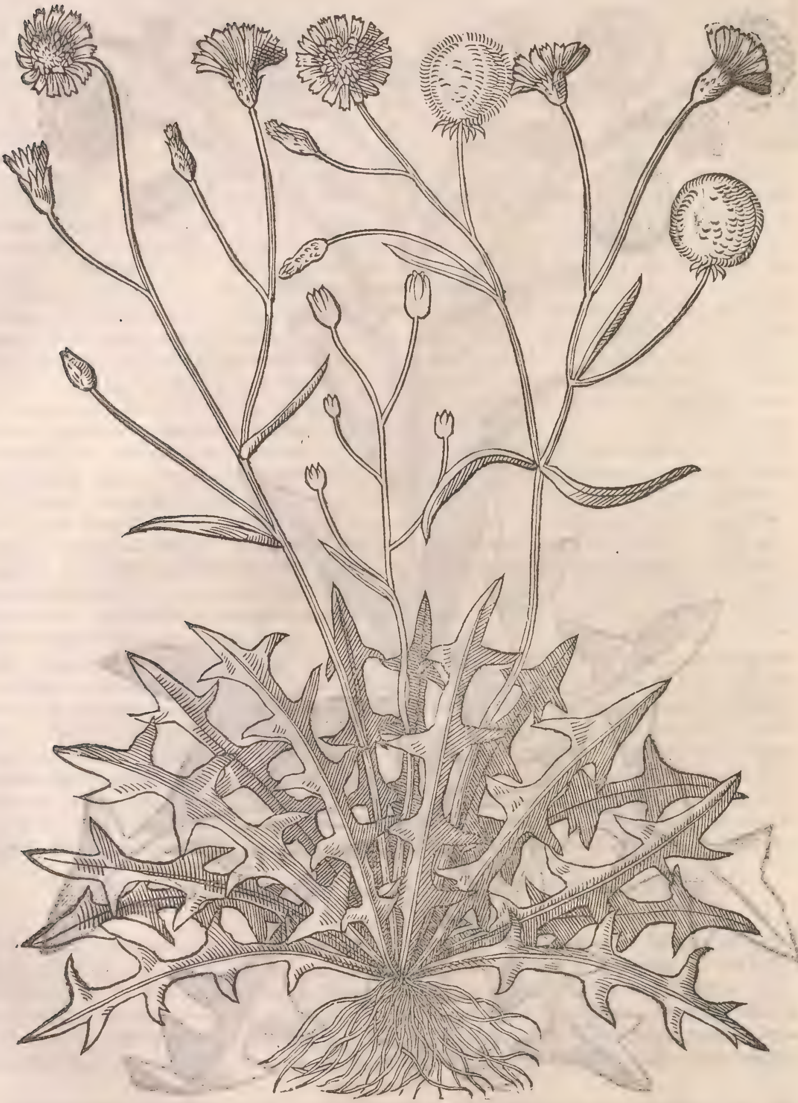
HIERACIVM MAIVS.

quoque uenenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atque aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in cauſa alterutrinque modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atque, ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utiliſſimè adiuuantur, in eo uſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit, ſcillite, aut uino abſinthite: ſi & tuſſis ſentiatur, hyſſopite admiſto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis

quoque

HIERACIVM MINVS.

quoque prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coercent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod utilissimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti ij caules & stomacho utilissimi traduntur. Has omnes Nomina. *Plinius tam Hieracijs, quàm syluestribus Lactucis uires contribuit. Quod Græci* ἱεράκιον, *Latini similiter Hieracium uocant: Itali, Hieracio.*

Σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

HOrtenſis apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut [a] polenta illinitur: æſtuantem ſtomachum mulcet: mammarum [b] duritiam ex lacte concreto contractam, reprimit. Vrinam ciet, ſiue crudum, ſiue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ reſiſtit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen uehementius urinam pellit: contra ſerpentium uenena, aut epotam argenti ſpumam auxiliatur: inflationes diſcutit. Admiſcetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præſtant, theriacis quoque, ac tuſſis remedijs. Eleoſelinum in [c] humidis naſcitur, ſatiuo [d] grandius, & ad eadem efficax. Oreoſelinum caule eſt do-

a Meum.

APIVM HORTENSE.

drantem

APIVM PALVSTRE.

drantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis, & montibus. Vrinam ciet, ſemine, ac radice in uino potis: menſes trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactorijs, inſeritur. Nec hallucinari nos oportet, exiſtimantes oreoſelinum eſſe, quod in ſaxis prouenit: aliud enim eſt petroſelinum. Petroſelinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, ſemine ammij, odoratiore, ſapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menſtrua: contra ſtomachi, & coli inflationes, & tormina prodeſt. Laterum, renum, & ueſicæ doloribus, in potu ſubuenit. Admiſcetur antidotis urinam cientibus. Hippoſelinum Latini oluſatrum appellant, aliqui ſmyrnion, quanuis aliud ſit, quod propriè ſmyrnion dicitur, ut paulò pòſt referemus. Eſt autem maius, & ſatiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: folijs latioribus, in puniceum uergentibus: coma

roriſmarini,

PETROSELINVM MACEDONICVM.

roriſmarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm defloreſcat. Ea ſemine turget nigro, oblongo, acri, ſolido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, [e] quæ os commendat. In umbroſis, & paluſtribus enaſcitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáue eſtur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per ſe aut cum piſcibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto ſemine ex mulſo uino menſes cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: urinæ ſtillicidio auxiliantur. Radix eoſdem præſtat effectus.

e Cat. ἀϛόμαχος. i. ſtomacho grata.

Apij hortenſis conſid.

PVtant dubio procul omnes ferè ætatis noſtræ medici, iíq; præſertim, qui diu uerſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inquiſitione, quiq; multum laboris ac ſtudij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam reſtituerent, nil aliud apud antiquos ſatiuum fuiſſe Apium, quàm uulgare noſtrum Petroſelinum, hodie hortis omnibus frequentiſſimũ.

Ttt Quorum

LEVISTICVM VVLGARE.

Quorum equidem ſententiam nunquam auſim improbare: cùm noſtrum hoc notis omnibus ſit præditum, quibus conſtare Apium ueteres tradidere. Plinius ſiquidem libro XX.*cap.*XI.*naturalis hiſtoriæ ita ſcribit. Apio gratia uulgò eſt: nanque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiámnum confirmare uidetur Galenus lib.* II.*de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiariſſimum eſt, & ori, ſtomachoque gratiſſimum. Quæ ſanè omnia in uulgari noſtro Petroſelino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiariſſimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quanuis id uarios noſtrarum menſarum cibos frequentiſſimè commendet; ſcripſere tamen tum Chryſippus, tum etiam Dionyſius (ut Plinius author eſt) Apium ad cibos non admittendum, imo omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipſius quoque uiſus claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, ſterileſcere mares, fœminasq;. In puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem. Eaq; cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur.*

hæc

hac Plinius. Quare mirum non fuerit, si recentiores quoque Apio comitialibus interdixerunt. Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet uulgare Petroselinum legitimum esse Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus satiui Apij uicem explet, nil aliud esse, quàm Paludapium, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq;. Eaque propter Theophrastus lib. VII. cap. VI. de plantarum historia, de eo disserit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est, odore, sapore, figuraq;. Hoc Columellæ libro XI. cap. III. de Re rustica non aquaticum apium, sed Apium simpliciter appellatur: ubi sic legitur. Apium quoque plantis serere, nec minus semine, sed præcipuè aqua lætatur, & ideò secundum fontem commodissimè ponitur, quod siquis id uelit latifolij facere, quantum seminis possint tres digiti comprehendere, raro linteolo inliget, & ita in arcolas dispositum religet. uel si crispæ frondis, semen eius inditum pilæ, & saligno palo pinsitum expoliatumq; similiter in linteolis ligatum obruet. Potest etiam circa hanc operam fieri crispum, si cum est natum incrementum eius superuoluto cylindro coerceatur. Hæc ille. A quo nonnulli hortorum cultores edocti, aquaticum apium crispum hoc quoque tempore faciunt. habentq; spectaculi gratia in hortis. Cæterùm Ruellio haud mihi subscribendum est: quippe qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium esse putat. Quippe (ut paulò pòst, atque etiam in proxima Smyrnij commẽtatione dicetur) non parua sanè inter uocatum Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride redditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, ut fermè suspicor. Verùm Theophrastus, & Plinius Oreoselinum descripserunt folijs cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum est, ut nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco deprauatum esse, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc est, capitula habet papaueri similia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxisse uulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioscoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasij codex, in quo non μηκωνείῳ, sed κωνείῳ legitur. Præterea ipse sæpenumero uidi Apium in montibus nascens, quod à Theophrasti, & Plinij pictura nullis prorsus notis dissidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adstipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est folijs consurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso. MACEDONICVM AVTEM PETROSELINVM, etsi antehac in Italia haud cognitũ fuit, factum est tamen quorundam diligentia, ut petito è Macedonia semine, iam quibusdam nostris habeatur in hortis. Huius copiam primùm mihi fecit Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus. cuius liberalitate complures cum peregrinas, tum raras sum consequutus plantas. Exit itaque Macedonicum petroselinum, folijs uulgari, siue aquatico apio similibus, sed minoribus, caule crasso, ramoso, frequentibus alarum cauitatibus, floribus albis, semine hortensi petroselino haud absimile, odorato, & amarescente. Quamobrem aberrant toto cælo, qui uulgare nostrum petroselinum, nihil à Macedonico differre contendunt, sua tantum authoritate ne dicam temeritate nixi. Quod uerò Hipposelinum uocatur, si quod LEVISTICVM uulgo uocant, non est, planta sanè non habeo, quæ legitimum referat. Si enim foliorum, caulium ramorum cæterarumq; partiũ magnitudinem, proceritatemq; respicimus, etsi Dioscoridi Hipposelinum legitimũ non sit, quòd coma, & semine illi non respondeat, cùm tamen cæteris selinis grandius sit, & tota facie simile, nemo nobis succensere debet, si hanc plantam Hipposelinum appellauimus; uerùm ne mordicus opinionem hanc retinere uidear, libenter in eorum concedam sententiam, qui aliter censent. ea exceptione tamen, ut interim hæc planta mihi tantùm Hipposelini uicem præstet. Sunt qui hanc Laserpitium, quiq; fructiferam Theophrasti libanotidem esse contendant, sed plures sunt notæ (quantum uideo) quæ horum opinionibus refragantur. Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hipposelinum existimat, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cùm hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra: nigroq; etiam semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoque ab illis comprehensum fuisse. Cæterùm hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum uulgò uocatum, smyrnij loco in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs depinxerit. Idem præterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primùm rectè scribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortensi utuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre; tamen postea perperàm (meo quidem iudicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasijs apij semen uocari, atque in eius locum usurpari. Etenim eleoselini semine, non petroselini, apij seminis loco utuntur omnes ferè pharmacopæi, idq; etiam apij semen nuncupant. Apij meminit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquiens. Apium usque adeò calidum est, ut & urinas, & menses cieat. Flatus quoque discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis uis est: uerùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum ualentius. Eodem quoque lib. superius tamen, de Petroselino disseruit his uerbis. Petroselini semen maximè usui est, cùm tota etiam herba unà cum radice similem, sed imbecilliorem, facultatem sortiatur. Est autem ut gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum,

Eleoselini consideratio.

Ruellij opinio non accepta.

Oreoselini cõsideratio.

Petroselinum.

Hipposelini consid.

Marcelli, & Brasa. lapsus.

Fuch. error.

Apij generum uires ex Gal.

unà cum incidendi effectu. Hinc menses, & urinas largè prouocat. Flatus quoque discutit. Fuerit itaque & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius differens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaque Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, sic petroselinum Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atque ut mel ex insulis Athenas affertur; sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq;, & p ropè totum in Thessalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum prouen. iat, complura alia uina in Falerni speciem à uini magistris concinnantur, quæ perinde atque Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi uerò si petroselinum Estreaticum quandoque deerit, ne peiorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis uenenis, si uenenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, ut torminibus uentriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Ad hæc Estreaticum petroselinum theriacam planè amariorem facit, præsertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroselinis, quòd ut acerrimum, ita quoque amarissimum est. Σελινον κηπαῖον id Græci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritani, Charfs, Charsi, seu Chares: Itali, Apio domestico, & Petrosello: Germani, Petersilien, & Peterlin: Hispani, Perexil: Galli, Persil de iardin. Id uerò ἑλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium palustre, & Paludapium: Mauritani, Assilis: Itali, Apio palustre: Germani, Epffich, & Eppich: Hispani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Persil de leau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritani, Acraselinum: Itali, Apio montano: Hispani, Perexil montesino: Galli, Persil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis, Petroselino. Postremò ἱπποσέλινον id Græcè uocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè Hipposelino: Germanicè, Liebstockel: Gallicè, Ache, & Ache large.

Nomina.

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMyrnion, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & stolones multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, [a] odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri, fauces mordet [b], succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus [c], atque squalidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. Folijs muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere conuenit: tusses, & orthopnœas mitigat: urinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasque discutit, uulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, si efferuefacta subijciatur. Semen lienis, renum, & uesicæ uitijs prodest: menses, & secundas pellit. commodè datur ischiadicis in uino: inflationes stomachi lenit: sudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

a Drag. εὐώδη σὺν δριμύτητι φαρμακώδη τε καὶ ὑπομηλίζοντα. i. odorata cum acrimonia, medicataque. & colore submelino.
b Meum. πολύχυλα. i. multi succi.
c Meum, & Drag. καὶ ἐνίκμοις καὶ γωνίαις χερσώσαις. i. humectis & angulis incultis.

Smyrnij consideratio.

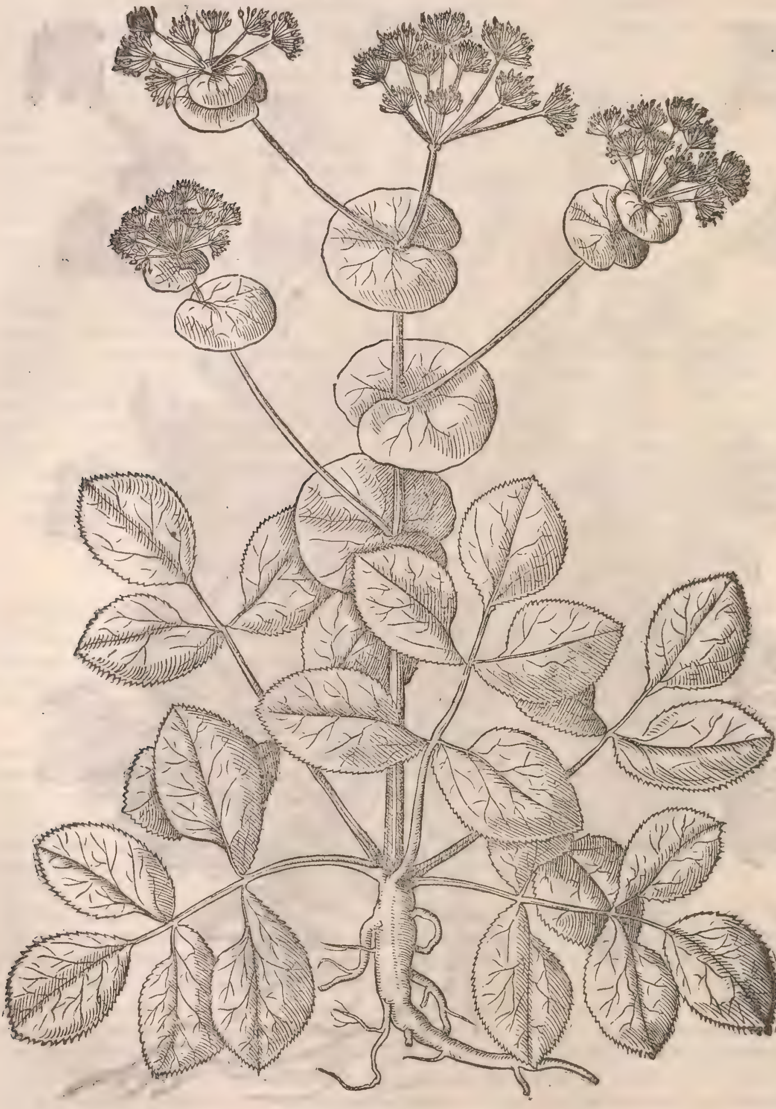
SI Smyrnij singulæ notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perspici poterit, Smyrnium ei herbæ simillimum esse quæ à nostris in Hetruria uulgò uocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, suppinguibus, robustis, ad terram uersis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: semine braßicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice denique nititur odorata, acri, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uirescit. Quas quidem notas ferè omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verùm quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus arrideat, obtrudet nobis semen, ut quod Maceroni nostro non insit rotundum, braßicæ modo. Huic illud responsum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuersum notæ illi respondeant, facilè in semnis delineatione mendum subesse potest. Vel quòd non in rotunditate, sed in alio uni cum altero semine intercedat similitudo. Porrò quanuis memoriæ non prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnium seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quòd sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis; Plinij tamen ætate paßim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat lib. XIX. cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortensia referens, inquit. Et Smyrnium olus ijsdem locis seritur, myrrhamq; radice resipit. Idem quoque testatur Galenus, quòd ipsum inter olera connumeret libro II. de aliment. facultatibus, & de eo scribat in hunc modum. Smyrnium non est insuaue. Ideoq; Romæ plurimum uenit. Multò autem acrius est, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & mulieribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem durant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neque tum apium habet. Postea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue uinum, siue acetum uelit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantùm edunt, ueluti apium: alij uerò paulum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius sanè uerbis liquiòd apparet,

SMYRNIVM.

dò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuisse receptum. Galeno nimirum adstipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi. nanque ij affirmant, plantam Maceronem appellatam paßim coli in suis hortis, atque eam ueris tempore (ut etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere: qui non solùm edendo sit, sed gratiam quoque ineat cum ore, præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaque fortasse, uel etiam ualidioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium esse nostrum dictum Maceronem constanter asseruit. Quo fit, ut minus dubitem Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronem esse Paludapium. Smyrnium uerò eam esse stirpem certò putet, quam in Gallijs uocant uulgò Leuecchia. Ruellij opin. improbanda. *est & alia planta, quam in* CRETA SMYRNIVM *uocari dicunt. Fert hæc folia nostrate Smyrnio crassiora, quina ab uno pediculo dependentia, & per ambitum serrata, quinetiam in altera parte ab exortu mutila. Longè autem diuersa spectantur, quæ in caule sunt. Ea enim rotunda spectantur, & à caule, & ramis in quibus nascuntur, perfoliatæ uocatæ modo trāsfigun-tur, nullis in ambitu denticulis. Caulem edit firmum, striatum, & subter folia geniculatum, è quo in latere, ubi folia perfo-*

SMYRNIVM CRETICVM.

rantur; ramuli exeunt è ſingulo foliorum ſinu, ſtrijs in longum protenſis. Vmbellam in caulium ramorumq; ſummitatibus gerit racematim diſſectã floribus albicantibus, ſemine haud braßicæ ſimili, ſed rotundo, anguloſo, & in acutum deſinente, Colore ex flauo nigricante, ſapore acuto & amariuſculo, pediculis longis ſtriatisq;. Radicem recentem uidere non licuit, ſed qui plantam miſerunt, eam Smyrnio noſtro ferè ſimilem faciunt, non modò facie, ſed etiam ſapore, odore, ac uiribus. Verùm enimuero (quantum ego iudicare poſſum) Smyrniũ noſtrum magis admodum ad Smyrnij hiſtoriam accedit, quæ à Dioſcoride deſcribitur. Smyrnij tum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Smyrnium quidam Hippoſelinum agreſte cognominant. Ex eodem genere & ipſum cum apio eſt, & petroſel.no: fueritq; apio quidem ualidius, petroſelino autem imbecillius. Menſes itaque, & urinas mouet, calidum, ſiccumq; tertio ordine. Cilices petroſelinum nominant, quod in Amano monte naſcitur. Eſt quidem & ipſum Smyrnium, minus uerò petroſelino, & Smyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi poteſt, quia uidelicet ſine moleſtia deſiccet. Sed & digerere, quæ indurata ſunt, ualet. Reliqua uis eius apio, & petroſelino ſimilis eſt. Quocirca & ſemine eius utimur ad menſes, urinas,*

Smyrnij uires ex Galeno.

& aſthmata,

IMPERATORIA.

& aſthmata, ſiue anhelationes. hactenus Galenus. Cæterùm non deſunt ex recentioribus, qui contendant, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum eſſe Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigricent, interius uerò uireſcant, Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint an hæ plantæ cæteris inter ſe notis cōueniant. Sed poſteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob ſui nominis maieſtatem, uiriumq; præſtantiam, prætereundum ſanè non duximus, quin hîc eius tum hiſtoriam, tum facultates ediſſeramus. Præſtantiſſima igitur IMPERATORIA *in Ananienſibus montibus ſupra Tridentum frequentiſſima naſcitur, folijs ſphondylio minoribus, ſolo accubantibus, robuſtis, hirſutis, ac aſperis: caule bicubitali, purpuraſcente, rotundo, hirſutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus poſtea ſemen prodit ſeſelis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix ineſt ei non longa, mediocriter craſſa, rugoſa, dura, lignoſaq;, quæ forìs nigra eſt, intus uerò ſubuiridis. Ea guſtu admodum acris deprehenditur, ac mordax, ſubamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere poteſt, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio exceſſu completo, uel quarto inchoante: ſiccare uerò ſecundo. Diſcutit hæc mirificè tum uentriculi, tum inteſtinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter*

Quorundam hallucinatio.

Imperatoriæ plantæ deſcriptio, & uires.

coli cruciatibus, ac uentriculi torminibus maximè utilis est. Cit item menses, atque urinam. Fouentur eius decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est ueluti præstãtissimus apophlegmatismus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis uenenis ferè omnibus, ac uenenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cùm tot tantisq; uiribus prædita sit. Nomina. *Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Olusatrum, nominant: Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hispani, Apio Macedonico.*

ELAPHOBOSCVM.

Ε'λαφόβοσκον.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

ELaphoboſco fœniculaceus caulis eſt, aut rorimarino ſimilis, geniculatus, folijs duûm digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum aſperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi ſimiles, & ſemina eiuſdem: florem ſubluteum: radice ternûm digitorum longitudinis, & [a] craſſitudinis unius, candida, dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus, datur ſemen in uino. Fama autem eſt, hoc pabulo ceruas ſerpentium morſibus reſiſtere.

a Meum. πάχος δὲ ἢ πλάτος. i. craſsitudine uerò ſeu latitudine.

QVanquam aliqui profitentur, ſe Elaphoboſcum in Italia inueniſſe, atque etiam quibuſdam in hortis oſtendere; herba tamen, quam pro eo demonſtrat, folia profert inciſuris multis diuiſa, læuiaq́;. Adeò ut hinc perſpicuè intelligi poſſit, eam à legitimo Elaphoboſco plurimùm diſſidere, ſi Dioſcoridi magis, quàm Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro, & cap. XXII. Elaphoboſcum folijs ſmyrnij, & ſemine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboſcum ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craſſitudine: ſemine corymbis dependentibus, ſimili effigie, ſed non amaris: folijs oluſatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioſcoride diſſentiant, Manardus Ferrarienſis Plinij codicem deprauatum eſſe exiſtimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboſcum legitimum paucis hodie cognoſci, etſi frequens ubique reperiatur, illudq́; eſſe cenſet, quod uulgò officinis ſimul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua ſui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij ſententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, ſi per Gratiam dei eam plantam intelligit, de qua nos ſuperius diſſeruimus in hyſſopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyſſopo ſit perſimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam eſſe eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum exiſtimauerim. Ipſe equidem herbam quandam ſæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Coritienſi agro, cuius etiam hîc picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphoboſco reſpondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc aut legitimum eſſe Elaphoboſcum, aut plantam illi ſimilem. Paucis admodum Elaphoboſci facultates perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elaphoboſcus facultatis eſt calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ ſecundo maximè exceſſuum ordine. Eius nomen Græcum eſt ἐλαφόβοσκον Latinum ſimiliter Elaphoboſcum, & Cerui ocellum: Italicum, Elaphoboſco.

Elaphoboſci conſid.

Ruellij opin. ſuſpecta.

Elaphoboſci facult. ex Gal.

Nomina.

Μάραθρον. FOENICVLVM. CAP. LXVII.

FOeniculum, ſi herba edatur, aut ſemen cum ptiſana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus ſubditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra ſerpentium ictus in uino conuenienter bibitur: menſes ciet. in febribus nauſeam, & ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morſibus canum medentur. Succus caule, & folijs exprimitur, & in ſole ſiccatus, in medicamenta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur ſuccus ad eadem ualens, etiam ſemine uiridi [a], ramuliſque, & radicibus prima germinatione inciſis. In Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ſuccum reddit gummi ſimilem. Caulem medium, dum herba floret, ruſtici demetunt, ignique admouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius ſucco eſt, ad medicamenta oculorum.

a Meũ, & Cat. καὶ φύλλοις. i. & folijs.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

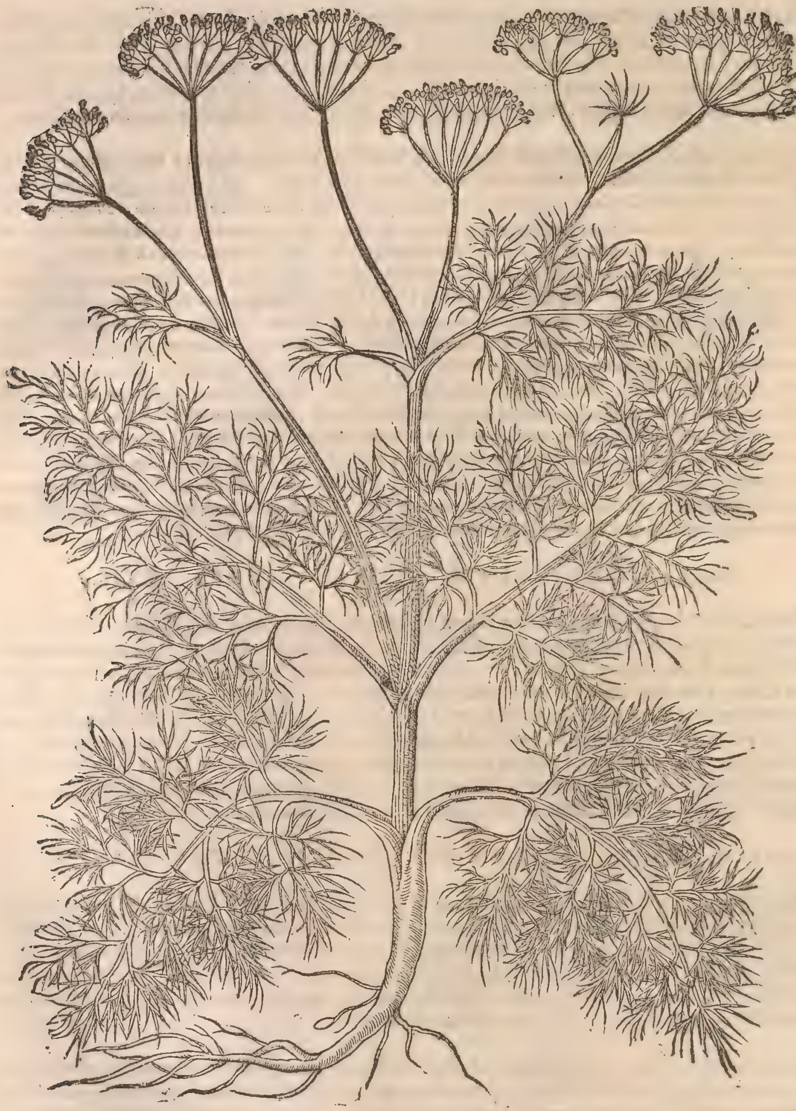
EST & ſylueſtre fœniculum, magnum: fert autem ſemen cachryi ſimile. Cuius radix iucundè olet, potaque ſtranguriæ medetur: menſes impoſita ciet. Ventrem ſiſtit, radice, aut ſemine poto: contra ſerpentium morſus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum hauſtum fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & anguſto folio: ſemine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo reſpondet, ſed ad omnia infirmius.

FOeniculum tam erraticum, quàm ſatiuum omnibus in Hetruria notum eſt. Seritur domeſticum Februario menſe uere ineunte, locis apricis, & modicè ſaxoſis. quippe quod non minus in ciborum condimentis guſtui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile ſit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. XX. cap. XXIII. ſic inquiens. Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq́; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq́; ex melle. Vbique hoc eſt: laudatiſſimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij Hippomarathron, alij Myrſineum uocant, folijs maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida. naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & anguſto folio, ſemine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioſcoride mutuatus eſſe uidetur. Porrò alterum ſylueſtris Fœniculi genus, cuius ſemen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod ſciam, in Italia cognoſcitur, & oſtenditur. Fœniculum, ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poſſit. Deſiccat uerò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit: proinde lac procreat. quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur.

Fœniculi conſideratio.

Fœniculi uires ex Gal.

FOENICVLVM.

tur. Vrinas, menſesq́; ciet. Eſt & alterum Fœniculum ſylueſtre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac ſemen amplius quàm domeſtici, deſiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoque eo nomine ſiſtere uidetur. Nec ſanè manifeſta illis ineſt adſtrictio. Huius non radix modò; ſed & multò magis ſemen cachryi adſimile eſt: poteſtq́; & calculos frangere, & auriginoſos ſanare, menſesq́; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, ſicut illud ſuperius. Aliud eſt Hippomarathrum, cuius ſemen rotundum eſt, & acre, ſimile ſemini coriandri, facultate quidem hippomarathro ſimile, ſed debilius. Planta Græcis μάραθρον, *Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus, Raienigi: Italis, Finocchio: Germanis, Fenchel: Hiſpanis, Hinoio, & Funcho: Gallis, Fenoil.*

Nomina.

Λεῦκες

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAucum aliqui daucium uocant. Creticum folijs fœniculo ſimile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto [a], ſuauiſſimi odoris in mandendo. Radix digitali craſſitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud eius genus, ſylueſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis guſtus. Probatiſſimum Creticum. Tertium aſſignatur genus folijs coriandri, floribus albis [b], capite, & ſemine anethi, muſcario paſtinacæ: ſemine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium ſemen excalfacit. potum urinam, menſes, & partus extrahit: torminibus liberat: ueterem tuſſim mitigat. phalangiorum morſibus potum in uino, auxiliatur: tumores illitu diſcutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit uſus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

a Meū. ἐν τῷ διαμασᾶσθαι, καὶ εὐώδης. i. in manducando, odoratum. at Cat. δριμὺς ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης. i. acre in manducando, & odoratum.

b Meum. σπέρμα καὶ κεφάλιον ὅμοιον ἀνήθῳ ἢ σκιάδιον. i. semẽ, & caput anetho ſimile, in quo ſit umbella.

DAVCVM I.

Tametſi

Dauci consideratio.

Quorundam error,

TAmetsi nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendant, assirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsum Paulum; ij tamen, quantum equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici possit, Daucum esse syluestris pastinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam syluestris pastinaca, cuius paulò superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si unam, & eandem plantam esse Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de ijs sanè seorsum non disseruisset, neque alterũ ab altera proprijs capitibus disiunxisset. Caterùm cùm non desint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum est, an ita se res habeat. Mibi quidem inter eas discrimen fieri uoluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quòd Dioscoridem secutus, & ipse uarias utrisq; tribuerit uires, easq; diuersis locis descripserit. Dauci siquidem libro VI. Pastinacæ uerò lib. VIII. mentionem fecit in simplicium censu. Hinc itaque fit ut aperté conijciam, Galenum inter illa discrimen nouisse: atque eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorum præ-

DAVCVM II.

terea

terea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus utriuſque uires ſpeciatim tractauerit; ſed quia libro VI. *ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clariſsimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè uerbis Galenus perſpicuè ſatis declarare uidetur, Daucum non ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim; ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacam æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentiſſimum naſcitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis ſed etiam Germaniæ Boemiæq; reperitur. Huius planta in herbario noſtro Germanico chalcographorum negligentia, dum ego Praga, graſſante Peſtilentia abeſſem, ſecundum Peucedani genus repræſentat. quod omnino præter meam ſententiam accidit. Dauci uires tradidit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, ubi ita ſcribit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domeſticus comeſtibilis quidẽ, ſed imbecillior. Acrẽ, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ſtimulandi potentiam poſſidet. Agreſtis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, menſeſq; ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui ſubinde de ſemine eiuſdem ſcripſit, eiq; ſeorſum uires ſuas reddidit his uerbis. Dauci herbæ ſemen excalfaciendi uehementer facultatem habet, ut inter prima efficax ſit tum urinæ mouendæ medicamen, tum menſibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum poteſt, forìs impoſitum. Ipſa uerò herba ſimilem quidem uim obtinet, tamen ſemine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis miſturam. quanquam utique & ipſa calida ſit temperie. Δαῦκος ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar, ſeu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hiſpanis, Dauco Cretico: Gallis, Carote ſauuages.*

Dauci uires ex Gal.

Nomina.

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DElphinium ſurculos emittit à radice una ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentant: unde tractum nomen eſt. Flos uiolæ albæ non diſſimilis, purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſſis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque [a] ignauos torpeſcere: ſemota uerò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphinium, quod Romani buccinum uocant, ſuperiori ſimile, ſed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

a Meũ. ἀπράκτους δὲ καὶ ναρκώδεις γίνεσθαι .i. inefficaces, & ſtupidos fieri.

QVanquam ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rurà nullum adhuc nomen impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuiſſe Delphinium, ut etiam ſim plerunque ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temerè, ut arbitror: nam ſuſpicio inde ortum ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidem legerim, deſcribatur à Galeno, & Paulo. Cæterùm non deſunt qui uelint, eam plantam Delphinium eſſe, quam Germani uulgò uocant Ritterſporn, id eſt, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Conſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini genera ſuperius retulimus. Verùm cùm hæc folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum ſententiam cur probem, non habeo. Fuchſius ætatis noſtræ medicus præſtanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem ſequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione. Sed ipſe quoque (ſi rectè ſentio) unà cum illis in errore uerſatur. quandoquidem non ſolùm (ut diximus) nuſquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præſtantiſſimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen ſimplicia ex Dioſcoride tranſcribunt, & mutuantur; ſed neque etiam eius caput legitur in antiquiſsimo Dioſcoridis codice Longobardis literis ſcripto, cuius ſæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit uidere in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clariſſimus iuriſconſultus Ioannes Albertus Vuidmanſtadius Auſtriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifeſto ſatis argumento eſſe poteſt, Delphinij hiſtoriam planè fabuloſam eſſe, uel ſaltem Dioſcoridi adſcriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, ſiliquarum conuexitate freti, Delphinium eſſe crediderint. Quorum grauis error ita euidens eſt, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum eſſe) folia, non ſiliquæ, quæ delphinorum formam repræſentent, requirantur: foliaq; ſint tenuia, longa, diuiſa: flores uerò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occaſione in Senæ ſermonem incidimus, cùm huius nuſquam, quod inuenerim, meminerint Dioſcorides, Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, ſitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, ſed etiam ſummè utile medicamentũ, hunc locum non tranſeundum duximus, quin de Sena diſſeramus, eiuſq; hiſtoriam, & uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum eſt, deſcribamus. Conſtat itaq; SENA, *Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ craſſis, ſubpinguibus, fabarum ſapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti braſſicæ, purpureis intercurſantibus uenulis: quibus ſuccedunt folliculi falcati, adeoq; natura compreſſi, ut ſuperior membrana inferiori cohæreat: in quibus ſemen continetur in nigro ſubuireſcens, uuarum uinaceis uſqueadeò ſimile, ut non facilè primo oculorũ intuitu alterum ab altero diſcernatur. Folliculi è ramuſculis prominent, tenui pediculo appenſi. quo fit, ut matureſcentes, paruo uentorum flatu facilè diſcutiantur. Planta eſt frigoris impatiens. ob idq; ſeri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus ſum) prius ſata, facilè frigore deperditur, ſerius uerò hyemem ſimiliter non tole-*

Delphinij conſideratio.

Quorundam opiniones reprobatæ.

Senæ delineatio.

Vuu rat.

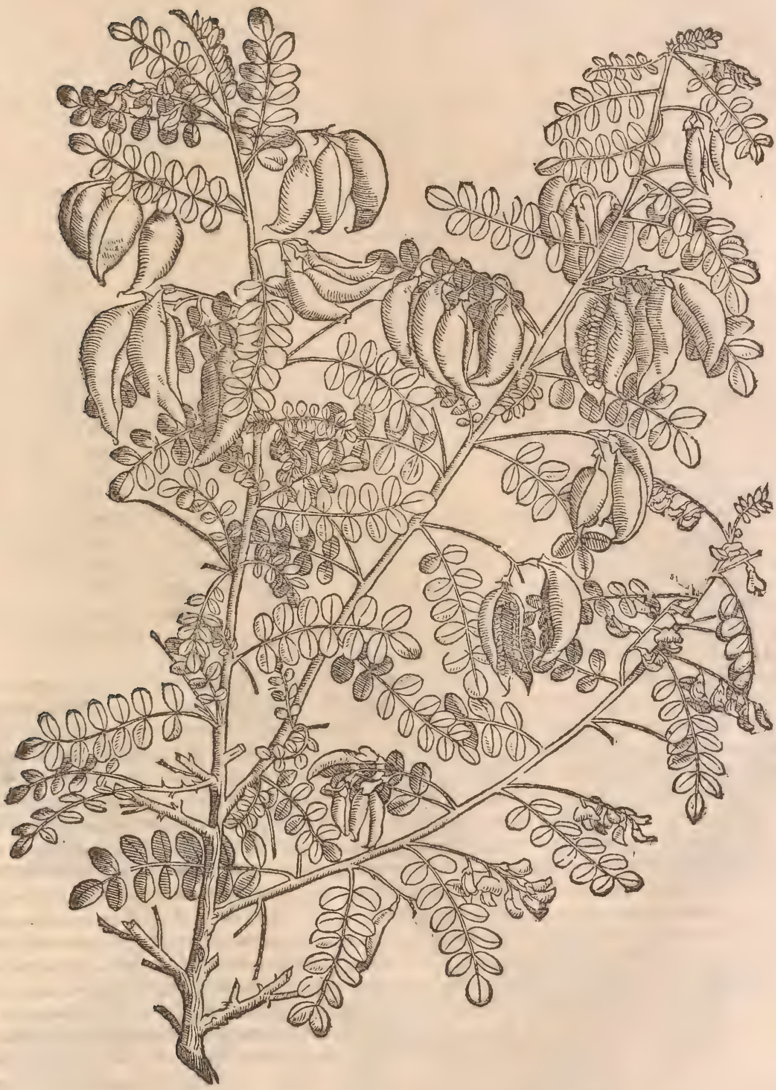
SENA.

Ruellij halluci natio.

rat. Meminit Senæ Serapio in ſuo de ſimplicium medicamentorum uolumine, ubi ſic habet ex auctoritate Abohaniſa. Sena aſſeruatur ſicca, ſiliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus ſemina in ordinem digeſta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio. Cuius poſtremis uerbis fortaſſe deceptus Ruellius, Senam eam eſſe arborem exiſtimauit, quam Theophraſtus lib. III. cap. XVII. de plantarum hiſtoria Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis paſtoribus fuit ſaginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forſitan in Hetruria fuerat, ubi paßim legitima Sena ſeritur, præſertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam eſſe, ſed arborem Coluteam uocatam, ratus eaſdem plantas eſſe. Sed eius error hinc præterea apertiſſimè diluitur, quòd Colutea ſiliquas proferat colore in purpuram primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ ſi premantur, crepitum magnum edunt: ſemine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò ſiliquatur folliculis lunatis, qui nullo ſpiritu tumido diſtenduntur, quibus ſemen includitur uinacearum inſtar. Adde etiam, quòd Colutea

COLVTEA.

lutea arbor ſit multis perdurans annis, Senà uerò non niſi paucis menſibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palàm ſit, Ruellium hac in re manifeſtè cæcutiniſſe, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis aſſerat Fuchſius in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, has plantas facultate inter ſe minimè differre; eum tamen in errore uerſari putauerim, quòd certò ſciam Coluteæ ſemen non minus, quàm geniſtæ uomitiones ciere. COLVTEA, ut de ea quoque hîc aliquid dicamus, Theophraſto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pingueſcunt. Naſcitur ſemine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus ſerendi cùm Arcturus occidit. Serendum ſemine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non abſimile fœno græco. Germinat primo unicaulis, triennio maximè: ſpargitur deinde in ramos, quartoq; anno arboreſcit. hæc Theophraſtus. Ex quibus ſanè uerbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchſius & medicinæ, & Græci ſermonis peritiſſimus, plantam hanc non Colyteam, ſed Coluteam à ſuo ſe errore uindicans,

Coluteæ, & colyteæ mentio.

appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato; ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM *uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, amplioriq;, ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosóq;: cortice non læui, sed quasi uitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, præsertimq; in Tridentino agro apud Ananios,*

Mesuis, & Brasauoli lapsus.

ubi ego primùm eam quàm plurimis ostendi. Sed ut eò unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic uerò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis uir doctissimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duûm esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatu rarum. Cui sanè, ut iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria uis inest, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi uim habet; sed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hîc non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoque quandoque fui. uerùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, ut folliculos decerptos uirentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo; nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorũ intestina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extensionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neque tamen me unquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coegit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum, quod cuidam Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq; excipiebat, argumento quod hæc duo (ut ipse asserebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac

Senæ, & eius diluti uires.

uirium agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituita præsertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisq; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quanuis è nostrate adhuc in agro uirente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeq; omnes purgat humores. Daturq; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinque, uel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius, atque ualentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuũ

Diluti præparatio.

uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglossi drachmæ duæ: miscenturq; omnia, & fictili uitro circumlito, siue stanneo uase angusti orificij excipiuntur, & affusis feruentis aquæ, aut seri caprini uncijs decem, uasis osculum adeò occluditur, ut nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, igniq; calefacto uas inuoluitur, reponiturq; in arca, ubi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calo-

Senæ uires ex Mes. & Serap.

re dilutum omnem facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in mustum coniiciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet ad multa utile. Est enim domesticum ualde medicamentum. Educit Sena per inferna (ut Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, sed etiam pituitam: quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertq; omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus utiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui, & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimùm commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, ueluti uiola. Planta, quæ Græcis δελφίνιον, *La-*

Nomina.

tinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ uerò posterioribus Græcis σένα, *Latinis item Sena uocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hispanis, Sen de Alexandria.*

Πυρέθρον.

Πυρέθρον. PYRETHRVM. CAP. LXXI.

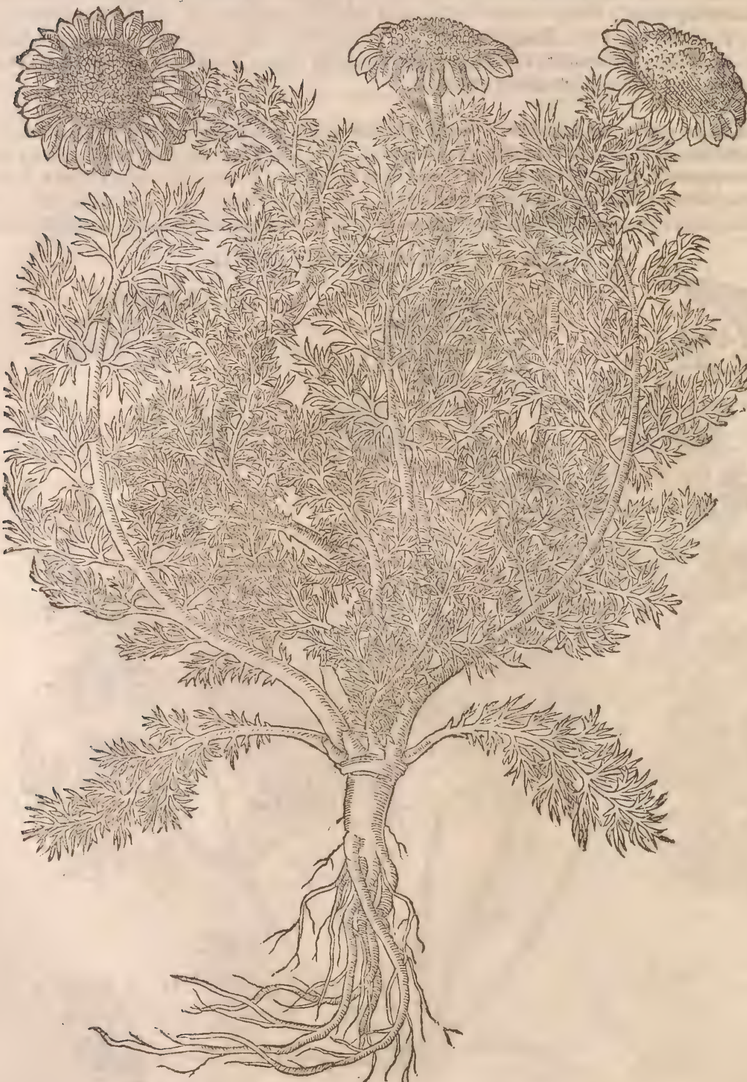
PYrethrum Romani ſaliuarem uocant. Folia, caulemq́ue emittit, ut daucum ſylueſtre, & fœniculum: umbellamq́; anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa eſt, pollicis craſſitudine, guſtu feruidiſſimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: manſa pituitam extrahit. Sudores ciet, perunĉto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, reſolutionesq́ue eximiè conducit.

PYrethri radix officinis omnibus nota, in frequentiq́; uſu habetur, præſertim in dentium cruciatibus. Eius autem planta non omnibus nota eſt, quòd rara fortaſſe apud nos proueniat. Nos plantam cuius hîc imaginem expreßimus, non ſine labore conſequuti ſumus. Atqui aliud etiam eſt Pyrethrum, uulgaris notitiæ planta, quod umbellas non gerit, ſed flores Anthemidis maiores: folia fœniculo craßiora: & radicem acutam, alterius ferè Pyrethri modo; adeò ut iam mihi perſuaſum habeam, plura Pyrethri genera haberi. non deſunt etiam rei herbariæ indagatores, qui nouum quoddam Pyrethrum (Pyrethri conſideratio.)

PYRETHRVM VERVM.

PYRETHRVM ALTERVM.

ostendant, paßim ferè in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensi pastinacæ proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur; postea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur. Quod autem secundo loco appinximus, primùm uidimus in Bausano Tyrolensium Emporio, in hortulo quodã Blasij sbaicher Medici, et rei herbariæ studiosißimi. Cæterùm copiosissimum deinde in Boemia reperimus, ubi non solùm in hortis passim seritur, sed spontè quoque in montibus prouenit.

Pyrethri uires ex Gal.

Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. simplicium med. ubi eius uires ijs descripsit uerbis. Pyrethri radice potissimè utimur, causticam, urentemúe facultatem obtinente: quæ utique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoque, quos νάρκωδεις uocant, & resolutos adiuuat.

Nomina.

πυρέθρον sic Græcè, Latinè uerò Pyrethrum, & Saliuaris herba uocatur: Arabicè, Macharcaraba, seu Hacharcharba: Italicè, Pirethro: Germanicè, Bertram: Hispanicè, Pelitre: Gallicè, Pyrethre.

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

DVo rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius semen [a] cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, crassiora, & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua semen copiosum, candidum, sphondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino consimile, semen ferens latum, nigrum, uti sphondylion, odoratum, minime exurens: radice foris, nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neque caulem, neque florem, neque semen promit. Nascitur in saxosis, & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas, & abscessus, qui ad ma-

a Meum. κάγχρυς. i. cāchrys.

LIBANOTIS, SEV ROSMARINVM.

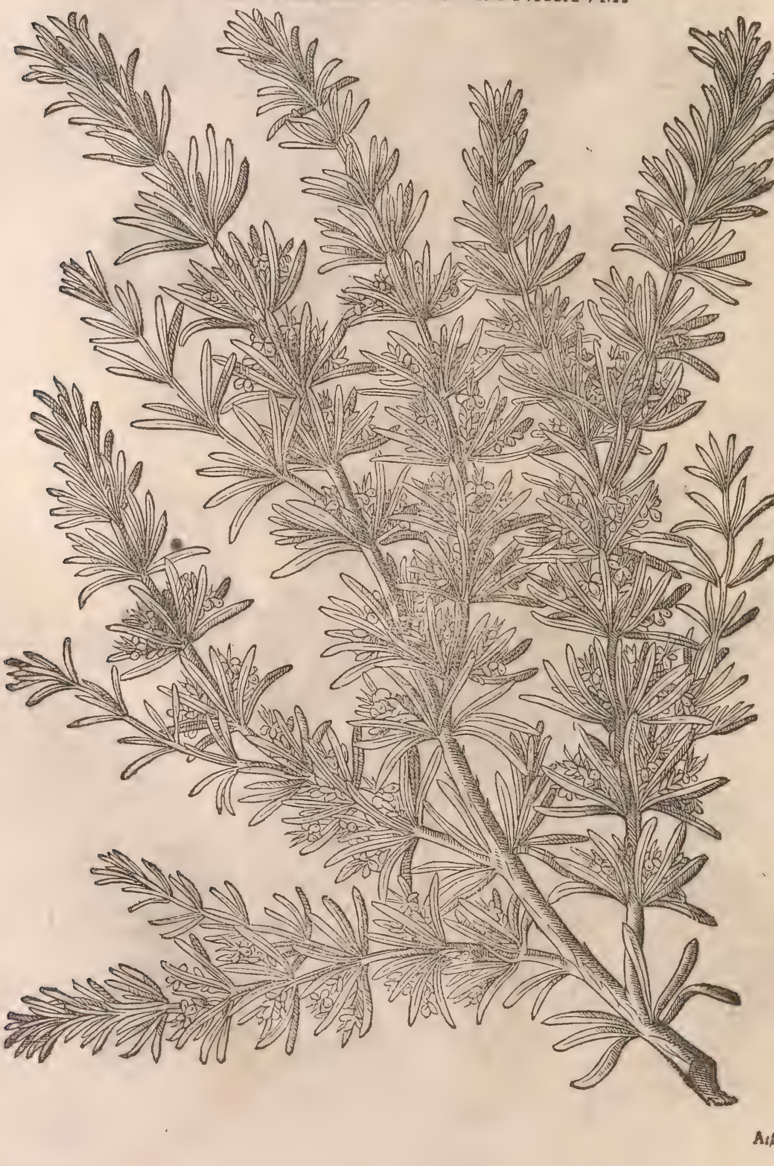

Vuu 4 turationem

turationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ[b], & contra serpentium morsus conueniunt: menses, & urinas cient: ueteres tumores illitu discutiunt. Tam radicis, quàm herbæ succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio est. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur: sudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, folijs lactucæ syluestris amaræ asperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophrastus author est: potuque idipsum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inseritur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die soluatur.

a Meum. καὶ θηριοδήκτοις ἁρμόζει σὺν οἴνῳ πινομένη. i. & commorsis a bestijs uenenatis prosunt cũ uino potæ.

ROSMARINVM CORONARIVM.

Λιβανωτὶς

λιβανωτὶς στεφανωματική.

ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

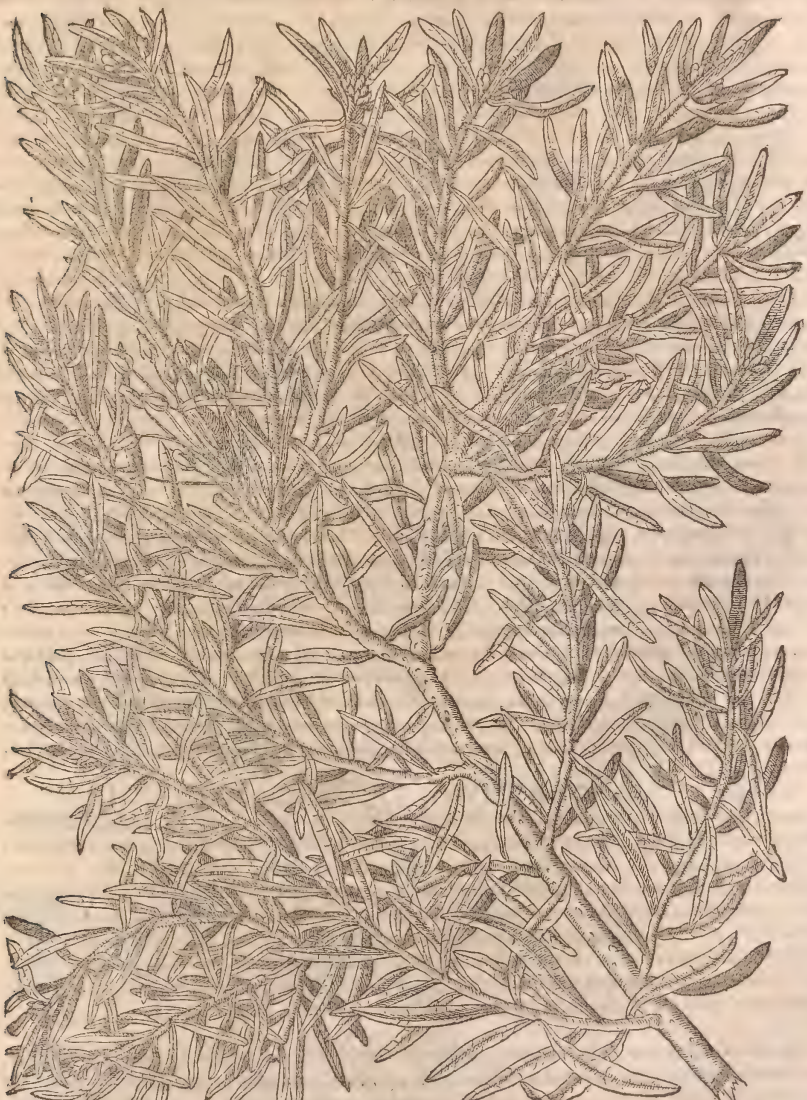
ROſmarinum, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia [a] [minuta, denſa] longa, exilia, ſubter incana, supernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum eſt. Regium ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admiſceri ſolet.

a Meum. λεπτά. i. tenuia. Orib. autem non legit, minuta denſa.

Roſmarinorũ conſid.

PRimum, ac ſummum Libanotidis, ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœniſſimo Maphei medici excellentiſſimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcorides aſſignauit. Idem quoque frequens ſatis naſcitur in agro Goritienſi ſupra Salicanum in monte Gargaro, in uia qua ad ædem diuæ Virgini ſacram aſcenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi uidere licuit, tametſi id inibi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſatorio hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſylueſtrem Angelicam eſſe Libanotim. Cæterùm uariat, mea quidem ſententia, in

ROSMARINVM SYLVESTRE.

Roriſmarini

Rorismarini descriptione Theophrastus, qui libro IX. *cap.* XII. *de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoriæ prodidit. Rosmarini genera, inquit, duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, & ueluti thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potissimùm solo squalido, atque saxoso. Radix medicamento ulcerum utilis, & mensibus pota in uino nigro austero. Fructus ad urinæ stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori, candidioriq́; radice breui. Nascitur id quoque prædicto solo (aliâs, ut Hermolaus legendum censet, & hîc à Dioscoride commonemur, ubi erica) lætissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen uersus consistit, superius purgat: quod terram uersus, inferius. Prohibet & uestibus interposita uermiculos noxios. Colligitur per messem tritici. hæc Theophrastus. Porrò Coronarium Rosmarinum, nostrum nimirum uulgare est, quod in hortis, & uineis passim habetur. Id in frequentiori usu est. Siquidem non solùm in medicamentis est utile, sed etiam in culinis ad ciborum condimenta concinnanda. In Prouincia Narbonensis Galliæ, adeò copiosum spontè prouenit, ut illud perinde, ac alia ligna urant. Tantæ enim crassitudinis caudice prouenit, ut ex eo cum citharæ, tum mensæ parentur. Apud Italos hortorum parietes ornat, & eorundem areas circumuestit. Floret non solùm uere sed etiam Autumno. Hallucinantur recentiores quidam, qui Cneoron Rosmarinum Coronarium esse contendunt. Præstat ad frigidos uentriculi affectus, ad cœliacas passiones, & uomitum cibi, si cum pane deuoretur, aut bibatur in puluerem contritum ex meraco. Prodest & lienosis, & iocinorosis, nam non solùm excalfacit, extenuat, & obstructiones reserat, sed sua adstringenti ui, etiam roborat. Valet ad capitis fluxiones, & frigidos morbos omnes nempe ad comitiales, stupidos, ueternosos, resolutosq́;. Additur utiliter in capitis lotionibus, quinetiam in articulorum fomentis. Cohibet alba uteri profluuia, si diutius quotidie sumatur. Visum acuit, si toto tempore, quo floret, quispiam ieiunus, flores unà cum circumstantibus folijs cum pane, & sale quotidie uorauerit. Mansum oris halitum commendat. Sistit dentium, & gingiuarum fluxiones in aceto, & uino austero feruefactum, ubi hoc decocto calido os colluatur. Sicci farina recentia uulnera glutinat, uerum operæpretium est ea prius uino in quo ipsum fuerit coctum, abluere, & deinde farinam inspergere. Parantur è uirgis dentiscalpia, & carbones ad picturas delineandas. Flores sacharo asseruati ualent ad omnia prædicta, peculiariter autem ad frigidos cordis affectus, ad pectoris uitia, & ad arcenda pestilentiæ contagia. Nascitur in Boemia Planta, quam* SYLVESTRE ROSMARINVM *appellare libuit. quod Rosmarini coronarij faciem quadantenus repræsentet. Crescit hæc planta cubitali altitudine, fruticosa, uirgis tenuibus, lignosis, materie fragili, rufescentibus, minij ferè colore. Folia in his erumpunt Rosmarini æmula, prona parte uiridia, transuersis utrinque lineis dispari ordine ductis obsignata; supina uerò rubescentia, & rubro appensa pediculo. In surculorum summitatibus corymbacea coma mittitur rubro colore, è quibus flores panduntur sublutei. Radice nititur infirma, & superuacua. Planta est odorata. Siquidem folia, & flores citreum malum olent, quinetiam gustu aromatis non nihil resipiunt, adstrictione quadam relicta. Præfertur hæc planta Boemis contra tineas, & blattas, quæ uestes lacerant. Quare ijs eam interponunt. Atqui mea quidem sententia ad ea omnia efficax est ad quæ Rosmarinum Coronarium præstare diximus, præter quàm ad ciborum condimenta. Sunt, qui hanc Plantam Dioscoridis Ericam esse contendunt, sed hallucinantur, cùm nullam cum Myrica cognationem habeat.*

Rosmarini uires ex Gal. *Libanotidis, siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Libanotides tres sunt, una sterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiusdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas est utilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt. hæc Galenus.*

Cachrys quid. *Cæterùm Cachrys non modò Rosmarini semen, significat; sed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici possint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uisuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce, ac quercu. Nisi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouisse differentiam sit iudicandum, quòd apud plerosque non cachrys, sed canchrys, pro Rosmarini semine scriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio.*

Nomina. *Planta, quæ* λιβανωτὶς *Græcis, Libanotis & Rosmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaier almeriem, Alpinalfach, & Cachola: Italis, Rosmarino. Quæ uerò* λιβανωτὶς στεφανωματικὴ *Græcè, Rosmarinum coronarium Latinè uocatur: Arabicè, Elkialgeber: Italicè Rosmarino coronario: Germanicè Roszmarin: Hispanicè, Romero: Gallicè, Rosmarin.*

Σφονδύλιον.

SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPhondylium folia quadántenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen [a] pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitijs, regio morbo comitialibus, orthopnoicis, uuluarum strangulationi: ueternosos suffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, serpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris uitia: circumrasa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisq́ue accommodatur. qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

a Μεῦ. φλεγματῶδες. i. pituitā educens.

Sphondylij cō sideratio. *RAra admodum sunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoque Sphondylij plantas non habeant: eaq́; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine umbella insidet,*

SPHONDYLIVM.

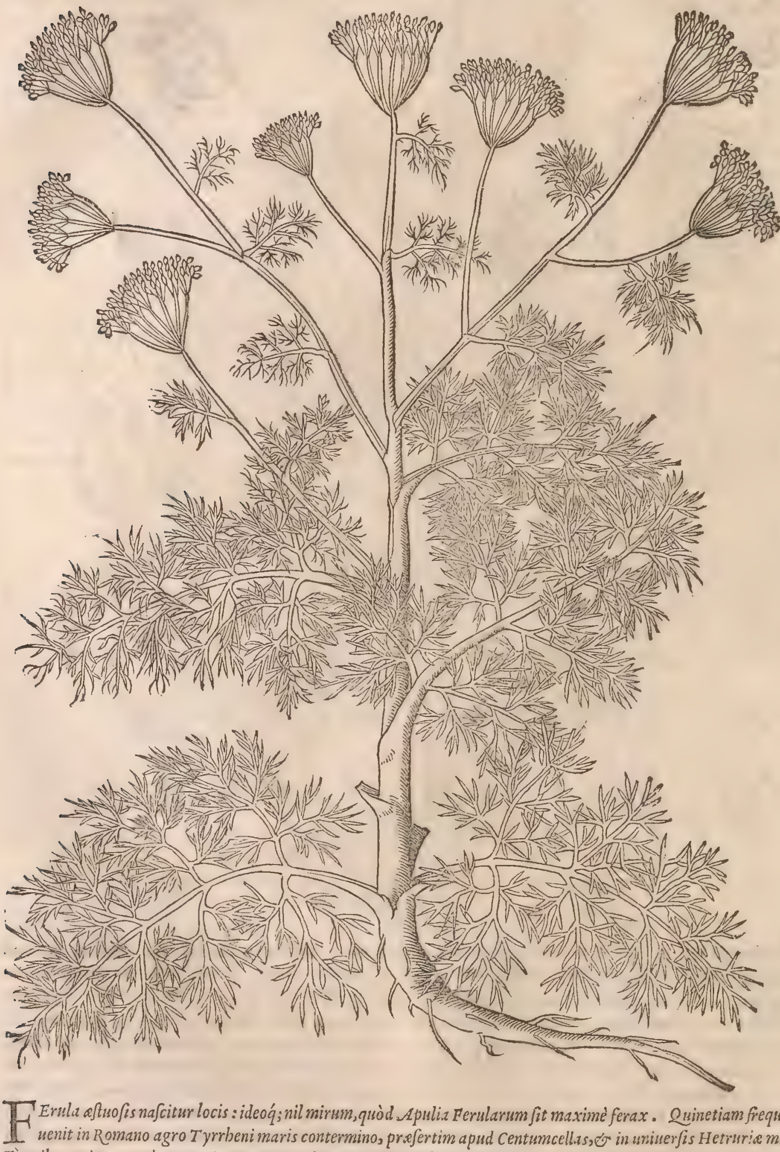
ſidet, albis floribus referta: è quibus ſemen prodit, ſeſeli non abſimile, latius tamen, ac ſquamoſum, ſapore iniucundo, ut quod cimices fermè reſipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, guſtu non ingrato. Huius ſemine utuntur quidam ſeſelis uice, quòd alterum alterius effectus præſtare exiſtiment. Succus incidit, digerit, & aperit. idem capiti inunctus, criſpos capillos facit. Porrò Fuchſius non uidetur ſatis Sphondylium nouiſſe, quòd ipſum unà cum Acantho depingat, uocetq; Acanthum Germanicam. Fuch.error. *Cui facilè impoſuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum ſimilitudine deceptæ, pro Branca urſina Sphondylium uſurpant. Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sphondylij fructus acris, & ſecantis eſt facultatis. Itaque ad aſthma, & comitialem morbum aptum eſt medicamentum: prodeſt & regio morbo. Et radix nimirum adſimilis facultatis, ad eadem accommodatur.* Sphondylij uires ex Gal. *Sed & inſuper fiſtularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumraſam. Porrò floris etiam ſuccus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur. Quod Græci* σφονδύλιον, *Latini ſimiliter Sphondylium uocant: Itali, Sphondilio.* Nomina.

Νάρθηξ.

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

E Viridi Ferula medulla pota utilis eſt ad cruentas excreationes, cœliacosque: contra uiperarum morſus in uino datur: erumpentem naribus ſanguinem indita ſiſtit. Semen potum torminoſis auxiliatur: ſudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm ſæpe cubitorum: folia fœniculi, longè aſperiora, & latiora. qua ab imo caule uulnerata ſagapenum efficitur.

FERVLA.

Ferulæ hiſtoria. *FErula æſtuoſis naſcitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum ſit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præſertim apud Centumcellas, & in uniuerſis Hetruriæ maritimis. È quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam paſtores eximunt oui luteum induratum referens, quod ſub cineribus*

neribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & sale conspersum, non modò gustui gratissimus est cibus; sed etiam ad excitandam uenerem ualentissimus. De Ferulis latius disseruit Theophrastus libro VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atque Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici possit, consimilis certè sentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis. sed unicaules ambæ, & geniculatæ sunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quòd diflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisq; causa. Folium enim grande, molle, multifidum; ut capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenq; insidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur. Talis Ferula est. hæc Theophrastus. Porrò Ferulæ (ut Plinius est author lib. XXIIII. cap. primo) asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præsentaneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro. XX. cap. XXIII. testatur) murænis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ferulæ semen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis conuenit. Νάρθηξ Græcis ea planta uocatur, quæ Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hispanis, Canaheia.

Ferulæ uires ex Galeno.

Nomina.

Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEucedanum caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga succus umbræ mandatur: in sole siquidem confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & uertigo sentiatur †. Assatione radix inutilis fit [a]. Tam lac, quàm succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: uerùm inefficacior succo lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore [b] rufo, odore graui, feruens gustu. Ex aceto, & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, uertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in uniuersum, uitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant uuluæ strangulatus, & ueternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspirijs, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad uesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: uuluam aperit. Radix ad eadem utilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

† Orib. ὀπισθεῖσα. i. succatione (ut ita dicam.)
a Meum. ὀπίζονται δὲ οἱ καυλὶ καὶ χυλίζεται ἡ ῥίζα ὡς μανδράγοραι ἧττον δὲ ἐνεργεῖ τοῦ χυλοῦ ὁ ὀπὸς καὶ τάχιον ἐκπνεῖ. i. colligitur item succus, & liquor è caulibus, & radice, sicut ex mandragora expressus, & hoc expresso succo minus efficax est ille, qui ex incisa radice manat, & citius expirat.
b Meum. ἔγκιῤῥος. i. fuluus.

QVoniam nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Verùtamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quòd si ita se res habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpenumero Peucedanum uidisse in Ananiensibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequentissimæ proueniunt, quæ non solùm prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiterq; olentem. In hac itaque sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius uero plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cùm frequens,

Peucedani consideratio.

PEVCEDANVM.

nec longa sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur. Peucedani meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem speciei facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porrò quòd incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia uidelicet tenuium est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando crassos humores. Sed et radice ad hæc uti licebit: quæ & squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia uidelicet ualidè desiccat, minus tamen quàm succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccat uerò tertio iam incipiente.

Peucedani uires ex Gal.

Nomina.

Planta, quæ πευκέδανος *Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano.*

Μελάνθιον.

GITH, SEV MELANTHIVM. CAP. LXXVIII.

GIth [a] exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut ſenecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit. diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque uetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum uetere [b] urina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodeſt. teretes uentris tineas expellit, perunćto ex aqua umbilico. deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmæ pondere, hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

a Meum. θαμνίσκος ἐςὶ, λεπτόκαρφος διςπίθαμος ἢ καὶ μείζων. i. frutex paruus eſt, exilibus ramulis, duorum palmorum altitudinis. aut etiam maior.

b Meum οἴνῳ. i. cum uino.

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

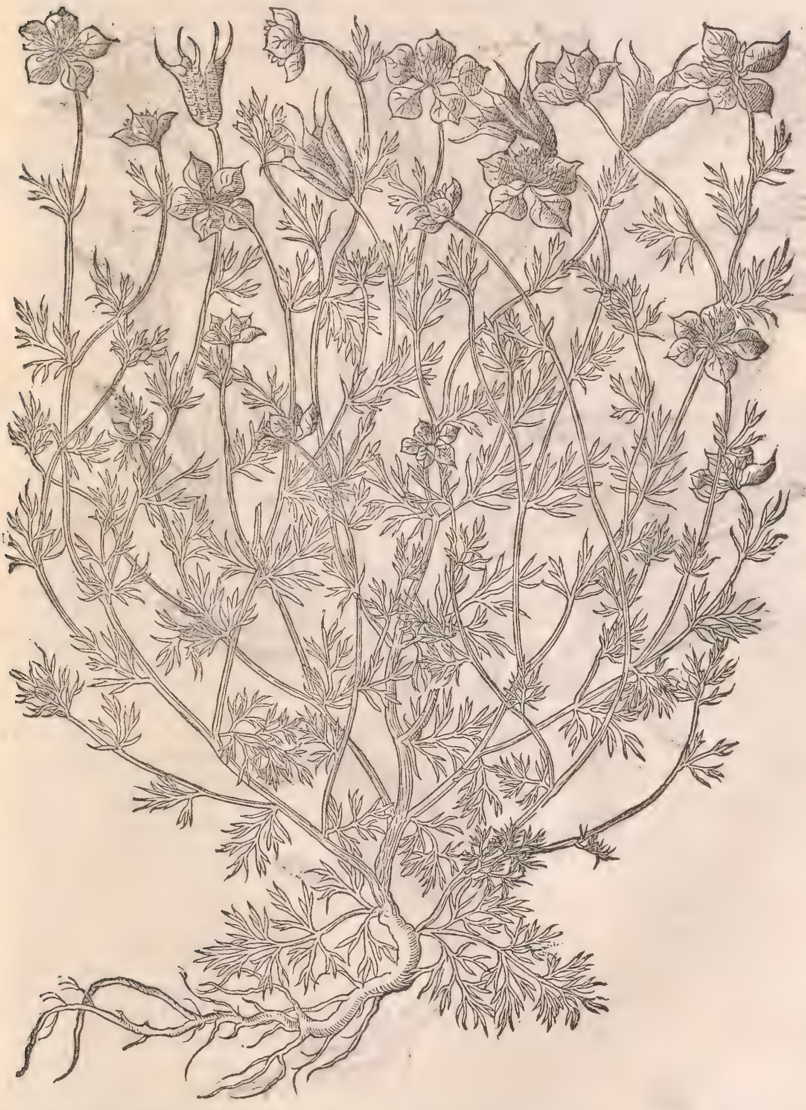

Melanthij consideratio.

GIth, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Duûm Melanthium est generum, satiuum, & sponte nascens. Satiuum exilibus surculis exit, cubitalibus, folio senecionis æmulo, magis tamen diuiso, floribus in cacumine cæruleis, & in stellæ modum radiantibus, è quibus capitula oriuntur parua, oblonga, pluribus coronata apicibus, internam capitis partem respicientibus, intercursantibus intus membranis. Semen in his continetur paruum, nigrum, & quandoque subflauum. odore eximio; ac amariusculo sapore, simul & acuto. Seritur in hortis. SYLVESTRE *duûm est generum, utrunq; folijs satiuo tenuioribus, multifidis, & capillaceis, quinetiam caulibus ferè similibus, quemadmodum & floribus. Verùm capitulis differunt. Siquidem alterum capitula gerit satiuo maiora & facie haud longè dißimilia, alterum uero longiora in quinque, sexúe diuaricata cornibus. Itaque errant toto cælo, qui inter Melanthij syluestris genera. Gittonem uulgo uocatum annumerant. Quod cùm ante nos probè animaduertissent Hermolaus, & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis paßim nascitur, folijs ferè por*

ri:

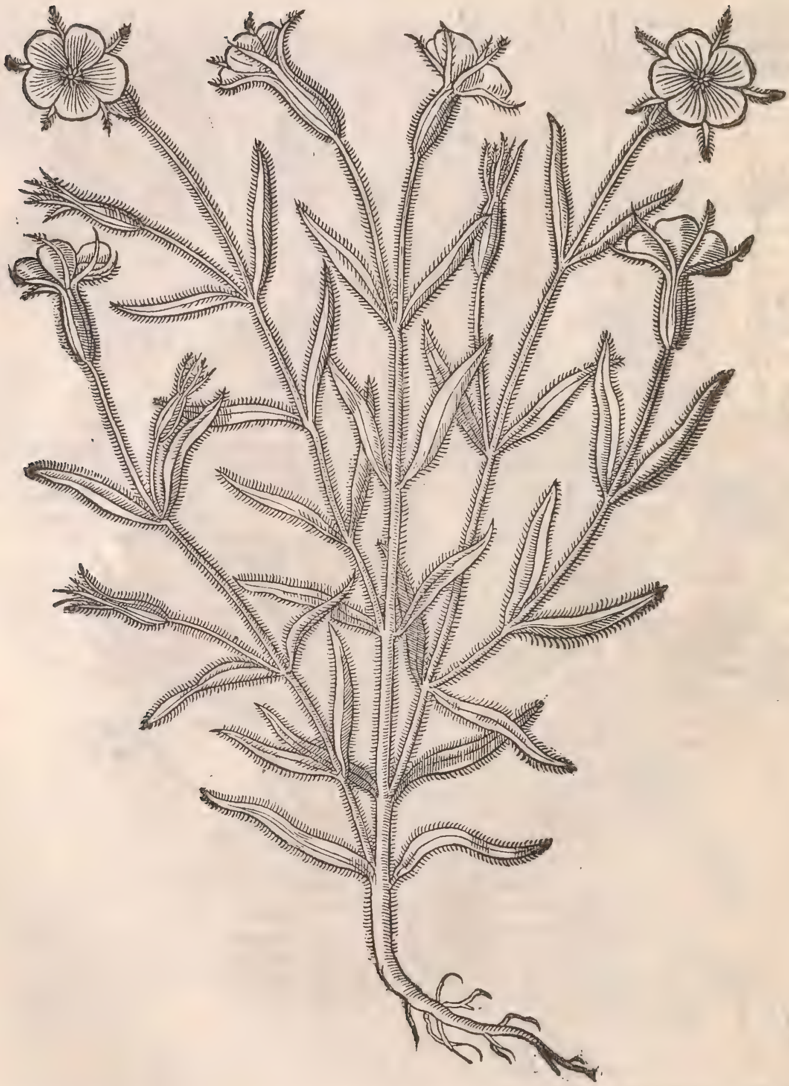
MELANTHIVM SYLVESTRE ALTERVM.

ri: caule prælongo, hirſutoq́;: flore purpureo, roſæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem ſententia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, ſicuti neque etiam ſemine. quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem ſimul & aſperitatem. Hinc itaque perſpicuum eſſe poteſt, Braſauolum, alioqui medicum clariſsimum, in ſuo ſimplicium uolumine Romæ excuſo manifeſtè cæcutiuiſſe. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud uerum, legitimumq́; eſſe Melanthium, quod in ſegetibus paſsim ſua ſponte naſci ſuperius diximus, quodque uulgò Gittone à Ferrarienſibus appellari ſcribit. Cuius error non ſolùm prædictis rationibus, ſed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum eſſe Melanthium exiſtiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare uideatur, quàm ſpurium Gith, quod ideò Githago, & pſeudomelanthium uocari poteſt. quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud ſignificat, quàm ſpurium tritici ſpeciem. Quod cùm poſtea ipſe Braſauo-

Braſauoli erratum.

PSEVDOMELANTHIVM.

lus animaduerteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentarijs admonitus, ſuam reuocauit ſententiam. Quare poſthac Braſauoli quoque ſententia, ij damnandi erunt, qui in hac perſiſtent opinione. Iam igitur conſtituamus licet domeſticum uerumq; Gith in hortis, & uiridarijs ſatum prouenire, in quibus frequentiſſimum ſeritur in Germania. Syluestre uero in campeſtribus incultis locis. Ex quo quidem planè colligere poſſumus, PSEVDOMELANTHIVM *ſponte inter ſegetes naſcens, quod uocant uulgò Gittone, cuius hîc effigiem damus, nullo modo ſylueſtre Melanthium eſſe. Non deſunt quoque, qui uelint hanc, plantam ſylueſtrem lychnidem coronariam eſſe, quibus, cùm ego utranque nouerim, ſubſcribere nequeo. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertiſſimè hallucinatus credidit Fuchſius, medicus alioqui peritiſſimus: cuius error à nobis exploſus eſt libro ſecundo in lolij mentione. Porrò & illud ſemen odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm uſurpant. ſeplaſiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus eſt. quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo diſſident, color eſt, qui in altero niger, in altero uerò ſubflauus conſpicitur.*

Melanthium ſylueſtre.

Pſeudomelanthium.

conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uersentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quòd præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum. Porrò Pseudomelanthij semen in farinam tritum, & ex melle illitum, maculas cutis quascunque delet, & uentris animalia pellit, tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto uentri illitum. Melanthij meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque desiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: unde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduò olfactum. Quinetiam si intrò in corpus sumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uerò in quarto horum uoluminum est, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaque mirum non est, si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris uentri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neque sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum haud est immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menses prouocat, qui utique ob crassitiem, aut uiscositatem humorum retenti fuerint. In summa, ubi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est. Μελάνθιον sic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, seu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemisch, & Schuuartz coriander: Hispani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Melãthij uires ex Gal.

Nomina.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

Laserpitium in Syria, Armenia, Media, & Libya nascitur: caule ferulaceo, quem† maspetum uocant: folijs apio similibus lato semine.†Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, uesicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & strumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: ischiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excrescentibus circa sedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota resistit: os commendat [a], cibis, aut sali permista. Laser è radice, atque caule scarificatis colligitur. Præfertur autem [b] rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, suaui gustu, quod dilutum facilè albescit. Cyrenaicum si quis degustauerit, humorem toto corpore ciet: blandissimo odore, adeò ut ne os quidem gustanti nisi paululum spiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis uirosum reddunt odorem. Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur gustu, odore, uisu, & dilutione. Caulem aliqui silphion, radicem magudarin, & folia maspeton uocauere. Efficacissimum laser, mox folia, postremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias sanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes suffusiones, illitum cum melle, dissipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyssopo, & ficis coctis in posca, os colluitur. ijs prodest, quos [c] bestia in rabiem efferata momorderit, uulneribus immissum. Valet aduersus uenena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: scorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis [d] præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, uel per se carbunculis. Clauos, callosque prius circumrasos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto sanat: & [e] excrescentia in carne, polyposque, si aliquot diebus cum atramento sutorio, aut ærugine illinatur [f]. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium scabritijs opitulatur: grauem, subitoq; irraucescentem uocem, dilutum aqua, sorbitione confestim expedit: uuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulsa utilissimè gargarizatur. Vescentes lætiore colore mangonizat: tussi commodè in sorbili ouo datur, & pleuriticis in sorbitionibus: in fellis suffusione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores discutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorum contractionibus, opisthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulso proficit: menses ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino uuæ sumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulsis, ruptisque prodest. ad potiones resoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. [g]Foliorum succo eadem præstantur, sed multò inefficacius. Cum aceto mulso manditur, ad expediendam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya nasci, radix laserpitio similis, sed minus crassa, acris, & fungosa, ex qua non profluit succus. Eiusdem cum laserpitio facultatis.

† Orib. μεσιέρον.
† Orib. addit. φυλλῶδες ὃ καλεῖται μαγυδάρις. i. folioso quod magydaris uocatur.
a Meum. βάμματα. i. intinctus.
b Meum. ὑπέρυθρος. i. subrufum.
c Meum, & Drag. λυσσοδήκτοις δὲ ὠφελεῖ ἐπιτιθέμενος τοῖς τραύμασι. i. in rabidi canis morsu iuuat, uulneribus impositus.
d Meum. προκαταχαραχθέντων. i. prius scarificatis.
e Meum. σαρκώματα. i. excrescentē carnem.
f Meũ addit. ἐπὶ ἡμέρας τινάς. i. per aliquot dies.
g ἢ μέλιτι ἢ ὕδατι. i. aut melle, aut aqua.

Credidimus iandudum Laserpitij lacrymam nihil aliud esse, quàm illud iucundi ac suauis odoris gummi, quod pharmacopœis atque unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea perstitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albesceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc esse legitimum Laser. Huc illud quoque accedebat, quòd complures erant uiri docti & rei medicæ studiosi, qui idem mecum sentiebant. Verùm cùm postea cœpissem Laserpitij ac Laseris historiam diligentius examinare, atque plura ex Strabone, Theophrasto, Dioscoride, Galeno, & Plinio collegissem, quæ priori nostræ opinioni apertè aduersari uidebantur, facilè in aliam deductus sum sententiam. etenim sic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falsa tueri. Strabo itaque libro ultimo Geographiæ testatur, Silphium suo usque tempore Cyrenis defecisse, his uerbis. Cyrenis finitima est regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum succum, quem

Laserpitij seu Laseris consid.

Silphium posterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruissent, ac radices eius penè omnes eruissent. Fuerunt hi Nomades uiri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici succi defectum non in barbaros ut Strabo, sed in publicanos quosdam refert libro.XIX.cap.III. ubi de eo ita scribit. Ab his proximum dicetur auctoritate clarissimum Laserpitium, quod Græci silphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum uocant Laser, magnificum in usu, medicamentisq́; & ad pondus argentei denarij pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. hactenus Plinius. Huic uerò cum Theophrasto fermè conuenit, quòd hic scribat pecus silphio purgari, pinguescereq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij testimonio constet, Silphium Cyrenis eorum usque ætate defecisse, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, si nostra etiam tempestate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici possit. Quare id gummi, quod seplasiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum silphij liquorem mentietur potius quàm sit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, ut inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus, qui uinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit. quin & tanti factum fuisse à Cæsare, ut illud inter aurum argentumq́; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quòd Belzoinum nostrum non sit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copiosum importatur non solùm in Italiam, sed in uniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo uim acrem tribuat, atque Galenus eundem & calidißimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem uideo, quomodo uulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerunque Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: ubi tamen Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam prouenerit; sed etiam (ut scribunt Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quod ob id ad nos aduehi poßit. Nos huic ita facilè respondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, uirosiq́; odoris: atque eum esse dixerim, quem officinæ medicorum assam fœtidam uocant. Namque Laser (ut Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uirosum reddit odorem. quinetiam, eodem teste, Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem uidetur non temerè colligendum esse, quòd præstantissimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterùm quid ueteribus fuerit gummi illud elegantißimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatißimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undique maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm unguium quorũuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditũ est, myrrham in Cipro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus lib.VI.cap.III. de plantarum historia; ideo eius uerba hîc subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq́;: caulis quantus ferulæ, & craßitudine ferè proximus: folium, quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo uere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Postbac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq́;. corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq́; detrahere solent. Sunt ueluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deuiè, neque plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitq́;, si diu mansit. Præparant id, conficiuntq́; in Pyræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uasis conieceerint, farinamq́; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuraq́; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, si colatur mitescatq́; solum, deuiat, atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq́; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant uerò annos maximè trecentos usque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq́; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisq́; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq́; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet

Opinio quorũ dam explosa.

Laserpitij historia ex Theophrasto.

scilicet solo subacto, beneque gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc; sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unicè posse. Quòd si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusque uehemens, & sine Lasere est, necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoque, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisque rationem, & si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. hæc Theophrastus. Meminit Galenus Laserpitij libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Laserpitij succus calidissimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, & omnium potissimùm succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aeriæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis nanque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum. Planta, quæ Græcis σίλφιον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laserpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Mascastes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabicè, Anuiden, & Mascasten. Liquor seu lacryma Græcis λάτερος, Latinis Laser nominatur. Radix μαγύδαρις Græcis uocatur.

Laserpitij uires ex Gal.

Nomina.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

Sagapenum ferulaceæ herbæ succus est, quæ in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens. gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus uetustis, conuulsis, & ruptis. [a] crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, per frictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menses pellit, sed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex uino haustum, serpentium ictibus. olfactum ex aceto uuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resoluitur ut laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

[a] παχὺ τὰ ἐν πνεύμονι. i. crassa in pulmone hærentia.

Sagapenum officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etsi eius adulterati frequentior, & communis ferè sit usus: tamen Venetijs præstantissimum quoque uenditur, idque illi præcipuè comparant seplasiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, ut constat, cæteris præstat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio prætermissa est. Sagapenum itaque (ut Mesues tradit) crassos, lentosque humores deijcit, crassamque pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaque ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralysi, orisque distentioni. Pectus ualentissimè expurgat, eiusque ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna uexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamque in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam ualentissimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij delitescant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menses cit, sed fœtum interficit, tam haustum, quàm suppositum: contra uteri dolores, strangulatusq; prodest. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit ijs uerbis. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt crassitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua prouenit, ferulæ assimilis, imbecilla, & inutilis est. Sanè ipsa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abusiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius nanque foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum.

Sagapeni consideratio.

Sagapeni uires ex Mesue.

Sagapeni uires ex Gal.

succum. Sagapeni plantam, etsi uiderim appictam, & quodam in libro impressam non libuit tamen eam hîc excudere, quòd nesciam an Mercator ille Persa, cui acceptam illam referunt, uera, uel fabulosa narrauerit. Id σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, siue Sechbinegi: Seplasiarijs, pariter & Hispanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Nomina.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVphorbium Libyca arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo succo turget. Cuius eximium feruorem expauescentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confestimque è plaga, perinde atque ua se quodam, in uentriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, uulnus eiaculatur. Duo succi generaq; unum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concrescit, atque uitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adulteratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui gustu, os accensum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè euphorbium resipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarum doloribus prodest in odorifera potione haustus. squamas ossium eadem die eximit: uerùm eo utentes, necesse est linamentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa conuestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molesti passuros, si incisa osse tenus capitis cute, intritus succus infundatur, uulnusque postea cõsuatur.

Euphorbij consideratio.

NOn equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo paßim officinæ utuntur, cùm tam gustu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentissimam acrimoniam nunquam, nisi inuito animo, à seplasiarijs tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio gossipio, & linteis aqua rosarum madefactis muniant; tanta tamen est acrimoniæ uis tenuißima, ut omnibus unà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi molestissimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus succurratur. Quo fit, ut solertissimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absque conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expauescentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoque testis est) adinuenit primùm Iuba Lybiæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbium medici sui nomine, & fratris Musæ, à quo diuus Augustus fuit conseruatus. Euphorbij Plantam nunquam mihi uidere licuit. Sunt tamen qui illam pingant, & à Saraceno acceptam scribant. Cui crederem fortasse si plantam uiuam ostenderet, in qua Euphorbij nonnihil inesset. Euphorbio deiectoria inest facultas. cuius nusquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio inuoluerint Aetius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis disseruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; sed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentissimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiorem habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: sitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro septimo, ubi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam, & pituitam deijciunt. Verùm in simplicium censu Dioscoridem, Galenumq; secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoque nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes Mesues fusius Euphorbij uires tradidit in soluentium medicinarum mentione; ubi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod usqueadeò excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemque inferat, penetret, & uiolenter abstergat. Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido aluum deijciat. Iocinori ob id, uentriculoque sua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius ijs commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatque compaginum cauitates à crassis contumacibusue excrementis, qua in re omnium ualentissimum est medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisque distentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, si ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum; mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentissimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternosos, obliuiososq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum, (ut Serapio, & Auicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & uentriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum est, quàm annum integrum consenuerit. nanque recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus sepultum. Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Euphorbium causticæ, siue urentis, & tenuium partium facultatis est, alijs succis similiter. Et libro. II. de compositione medic. localium, cap. III. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita scribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatum est, quòd citò exoluatur. quare in eiusmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictum etiam recens albidius esse: quod uerò inueteratum est, flauioris aut pallidioris coloris reddi. Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum succus eius: Mauritanis, Euforbion, seu Farbium: Italis, Euphorbio: Hispanis, Alforuiam, Alforfion, & Euforuio: Gallis, Euphorbe.

Euphorbij uires ex Aetio, & Actuario.

Euphorbij uires ex Mesue.

Ex Galeno.

Nomina.

Χαλβάνη.

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GAlbanum succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignosum, retinens nonnihil adiecti seminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, discutit: menses, ac partus trahit appositu, uel suffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim ueterem, difficultatem spirandi, suspiria, rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uuluæ strangulatus, & uertiginosos olfactu suscitat. Si uratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri non patitur[a]. Serpentes cum oleo, & sphondylio circumpositum necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. urinæ difficili prodesse existimatur. Resoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliás meconio, ære usto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt: quas hoc modo facilè separabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat: opertoque uase in feruidam aquam demittito: sic enim syncerum, ueluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

a Meum. τὰ ἑρπετὰ. i. serpentia.

QVanuis legitimum, optimumque Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimque Venetijs uenale reperiatur; id tamen, quo passim officinæ utuntur, nihil, uel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatissimi genere à Dioscoride repræsentatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est; sed etiam lignorum ferularumque ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaque probi seplasiarij, quod optimum est: alij uerò, qui parsimoniæ, ne dicam auaritiæ student magis, quàm honori, ut qui probatissimum uix nunquam assequi possint, id saltem, quod impurum est, purgare deberent à Dioscoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduentitijs sordibus expurgari possit. Galbani uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando uerò ex secundo incipiente. Id Græcè χάλβανη, Latinè Chalbanum, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hispanicè, Galbano.

Galbani consideratio.

Galbani uires ex Gal.

Nomina.

Ἀμμωνιακὸν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMmoniacum ferulæ succus est, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agasyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers[a], thuris similitudine, minutis glebis, densum, syncerum, nulla sorde spurcatum, castoreum odore imitans, gustu amarum. Hoc genus thrausam, id est, friaturam appellant, quod uerò terram, & calculos collegit[b], phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, succum stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque discutit. potum aluum soluit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustum: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio est anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cum ptisanæ succu sorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum absterget, genarum scabritiam absumit: tritum autem cum aceto, & impositum, iocineris, lienisque duritias sedat. discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lassitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile est, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

a Meum. λιβανοτίζον τοῖς χόνδροις καὶ ἄλιθες. i. granũ thuris referens non lapidosũ.
b Meum. φύραμα. i. mixturã.

AMmoniaci lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen syncerissimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rarißimum Ammoniacum uisitur, quod suis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impostorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici posse putauerim, hoc uel illegitimum, uel saltem deterius esse, idq; fortasse, quod Dioscoridi phryama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib. XII. cap. XXIII. ubi de Ammoniaco ita scribit. Ergo Aethiopiæ subiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam stillat in arenis suis: Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocant, resinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & resinosum, quod phryama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco usi sunt antiqui (ut Paulus est author) in sacrificiorum odoramentis, ac suffimentis. In quem sanè usum illud ab ijs receptum fuisse conijciendum est, quod electissimum, & thuri persimile extitit. Huius rei illud maximo est argumento, quòd ab ipso Paulo, itemq; Aetio in suis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc est, suffimentum cognominatur, quasi Ammoniacum præstantißimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ammoniacum liquor est ferulæ cuiusdam. Hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeò ut & articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & chœradas discutiat. Quod Græci ἀμμωνιακὸν, Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani, Raxach, siue Assach: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco: Hispani, Aguaxaque, & Armoniaque.

Ammoniaci consid.

Ammoniaci uires ex Gal.

Nomina.

Σαρκο-

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

a λιβανωτῷ μικρῷ. i. thuri paruo.
b Meum. ὑπόκιρρος. i. subrufa.

SArcocolla lacryma est arboris in Perside nascentis [a], pollini thuris similis [b], rufa, gustu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplastris inseritur. Adulteratur admisto gummi.

Sarcocollæ consideratio.

LAcrymam hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratamúe corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima est: quippe quòd ea plerunque (ut de alijs quoque pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verùm fraus gustu facilè dèprehenditur. quandoquidem quæ amara non est, adulterium sensit. Plinius lib. XIII. cap. XI. albam cæteris prætulit, sic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utilissimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et libro XXIIII. cap. XIIII. idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia à Dioscoride, & Galeno maximè dissentit, cùm hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille uerò contrà dulcedinem. Vidi Sarcocollæ arboris imaginem ab Andrea Marino Medico insigni appictam in eo Mesuis libello, qui de aluum ducentibus medicamentis inscribitur. Eam cur probem, aut improbem sanè non habeo, cùm mihi non abs re sit ambigendum an Mercator ille Persa historiam aut fabulam attulerit. Sarcocollæ uires ex Arabibus. *Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos deijcit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus delitescunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tussientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiam ex medicamentis, quæ senes iuuant, præcipuè pituitosos. Caluescunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, si in cratere uitreo asinino lacte maceretur quinque diebus: interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceque obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatque eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus. quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidem legerim, scriptis tradiderunt.* Ex Galeno. *Sarcocollæ uires retulit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arboris Persicæ. mistam uim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amar. Itaque citra morsum desiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet.* Nomina. *Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Ansarot, Anazaron, seu Anzurut: Hispanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.*

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLaucium succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari. tota croceo succo madet. Folia in olla fictili semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, usque dum flaccescant: deinde contusis succum exprimunt. Cuius est usus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij consideratio.

GLaucium medicorum, & officinarum uulgò, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum synceruṁque Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, & gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoque deprehenderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quòd in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorem inciderint: quòd non solùm ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucij uires ex Gal. *Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utique si ualentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreaq; substantia, utraque sanè frigida, uerùm non summè, sed ceu aqua fontana.* Nomina. *Γλαύκιον sic Græcè, ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.*

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLutinum, quod xylocollam, alij taurocollam uocāt, præstantissimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum

tum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambuſtis igni ex aqua calida dilutum, illutumque puſtulas erumpere non patitur. Vulneribus prodeſt melle, aut aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PIſcium gluten, uenter eſt piſcis cetacei. Præſtat candicans, natione Ponticum, ſubaſperum, minimè ſcabrum, & quod celerrimè liqueſcit. Vtile emplaſtris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

NEmo eſt, qui taurinum, & piſcium Glutinum non cognoſcat: quare hac in re non pluribus uerbis opus eſt. Verùm ſciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; ſed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neque alterius non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium cenſu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, ſic ſcribens. Gluten, quod ad libros præparant ex ſimilagine, & garo, emplaſticæ, concoctoriæque facultatis eſt, quibuſcunque ipſum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piſcibus fit, inter cætera ſimplicia Paulus quidem retulit, ſed ea tantùm ferè de eo ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt. Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hiſpanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ἰχθυόκολλα, Piſcium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodum & Hiſpanicè, Colla di peſce. Arabicè utrunque gluten Zire, ſeu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colla.

Glutini conſideratio.

Nomina.

Ἰξὸς. VISCVM. CAP. LXXXVII.

VIſcum optimum eſt recens, intus porraceum, extrà [a] fuluum, quod aſperi nihil, aut furfuroſi conceperit. Fit † acinis in quercu naſcentibus, buxeo fruticis folio. Contuſum acinum lauant, & poſtea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipſum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & pleriſque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, diſcutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum reſina & pari cera miſtum: epinyctidas in ſplenio ſanat: uetera ulcera, abſceſſusque, quos cacoethes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum, & impoſitum abſumit: cum ſandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. miſtum cum calce, & uini fæce [b], ſuam uim intendit.

a Meum. ὑπόξανθος. i. ſubflauum.

b Meum. ἐπιτείνει τὴν δύναμιν αὐτῶν. i. uires ipſorum intēdit. Idem habet.

VIſcum fit pluribus, ac diuerſis modis. Verùm omnium præſtantiſſimum eſt, quod è granis in quercu naſcentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, maliſq; naſcitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatiſſimum prouenit, ſed etiam in cerro, ilice, & caſtanea, in noſtris præſertim maritimis Senenſibus, ubi uaſtiſſimè aſſurgunt ſyluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiſcum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immenſas, non ſine magno uitæ ſuo periculo, ſæpiusq; funibus adalligati id muneris in aere pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec diſrumpantur: poſtea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quouſque furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, naſci Viſcum in quercu tantùm, robore, ilice, ſylueſtri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in caſtanea, quod optimum eſt, malo, ac pyro, non tantùm ſylueſtri, ſed etiam domeſtico, quanuis penitus inutile. Viſci maxima Hetruſcis utilitas eſt: nam præter eius uſum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in ſyluis quibuſdam ex iuniperis arte conſtructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile eſt uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia ſcatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Viſco uites omnes circundant, quo poſtea erodentes uermiculi, qui tam præſtantiſſimo latici inſidiantur, è terra ſurſum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perſpexiſſet natura omnium rerum parens, uiſci multum Hetruriæ largita eſt, ne hanc ob peſtem uino deſtitueretur. Viſci fructu ueſcuntur turdi, præcipuè magni, quos noſtri uulgò turdellas appellant. Quorum ſtercore uiſci ſemine pleno inficiuntur & ſeruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant: è quo tandem ſemine naſcitur planta, quæ uiſcum creat. Vnde ſcitè à Plauto dictum eſt. Turdus exitium ſibi cacat. Cæterùm Viſcum per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus uiuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cùm inquit.

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum
Fronde uirere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita ſcriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Nanque cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena uiuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc eſt natura, ut niſi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus libro II. cap. XXIII. de plantarum cauſis, unde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (ut Plinius inquit) ſtelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentiſſimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ ſyluis conſpicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & caſtaneæ innaſcitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei cauſam reddere tentauit Theophraſtus loco paulò antè citato, cùm ita ſcribit. Viſcum aliud folio eſſe perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam abſurdum eſt. Siquidem aliud uirentibus ſemper arboribus, aliud frondem amittentibus inſidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abundeſit. Cauſa enim perpetuæ, deciduæue frondis hæc eſt, quemadmodum diximus. hactenus Theophraſtus. Verùm enimuero hæc Theophraſti ſententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuerſum Viſcum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æſtate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus deſtituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei cauſam petendam exſtimem. Fit prætærea Viſcum auiculis tantùm

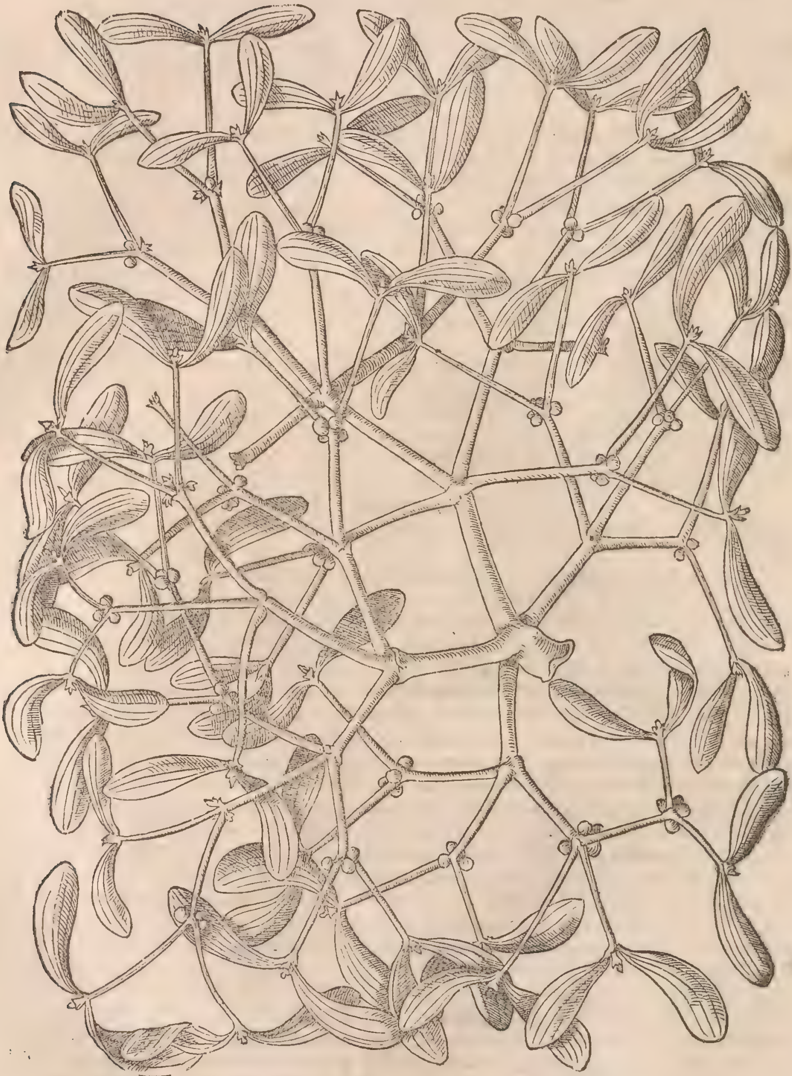
Viſci conſid.

Viſci utilitas in Hetruria.

Theophraſti ſententia non accepta.

Yyy

VISCVM.

tùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebeſtena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs diſſerentes retulimus. Vtuntur hoc Inſubres ſuis in aucupijs, quòd arboreo uiſco careant, illudq́; è Venetijs deferunt, quo primùm ex Damaſco Syriæ aduehitur: unde Damaſcenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viſcum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præſertim, & uiburni, quarum etiam arborum hiſtoriam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inſeruimus. Qui autem ex huiuſmodi arboribus uiſcum conficiunt, cortices radicum ſumunt, effoſſaq́; ſcrobe inter ſuarum arborum frondes humido ſolo ſepeliunt, ibiq́; tanto tempore dimittunt, quoad computreſcant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiſcent. Hac etiam ratione quibuſdam in locis fit ex ibiſci radicibus. Sunt qui querni uiſci lignum in tenuiſsimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuiſſe ſanatos pro certo affirmant. Atqui operæpretium eſt, ut eo ita utantur comitiales quotidie in quadrageſimum diem uſque, & caueant ne lignum ab arbore reſciſſum terram contingat. Idem collo, aut brachio pro amuleto ſuſpenſum, cum ſuo cortice grauidarum conceptum adiuuat. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorſus ignaros, qui ligni loco Viſcum ipſum in catapotijs

deuorandum

deuorandum dederunt. Viſcum quod in Pyro ſylueſtri naſcitur contractione membrorum laborantibus maximo eſſe auxilio ſcimus. Contunditur id unà cum folijs, & ramis & cum pinguedine capi recenti. Viſci meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit ijs uerbis. Viſcum ex plurima aerea, & aquea calida, pauciſsima terrena ſubſtantia conſtat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus ſubſtantiæ reſpondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, ſed & craſsiores, eosq́ue diffundit, ac digerit. Eſt autem ex eorum genere, quæ non protinus poſt primam appoſitionem excalfaciunt, ſed quæ tempus requirunt, uelut thapſia. Sed & ſuprà commonuimus, ineſſe calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium.* Visci uires ex Gal.

Nomen illi Græcum, ἰξὸς: *Latinum, Viſcum: Arabicum, Dabach, ſeu Dibach: Italicum, Viſchio, & Pania: Germanicum, Vogel licim: Hiſpanicum, Viſco.*

† *Nulla hîc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, ſed hæc tantùm leguntur.* γίνεται ἔκ τινος καρποῦ περιφεροῦς. *hoc eſt. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adſtipulatur Serapio. Sed interpres uidetur ſecutus Plinium, qui lib.* XVI. *cap. ultimo ſic inquit. Viſcum fit ex acinis, qui colliguntur meſſium tempore immaturi.* Nomina.

APARINE.

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

a ἐκ μέσου ὡς ὀμφαλος. i. è medio uelut umbilicus. ita Meum.
b Meum. μετ' οἴνου. i. cum uino.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concauum [a], album, umbilici figura, asperitate uestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum succus, potu [b] contra uiperarum, phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

Aparines consideratio.

APARINE nusquam non prouenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Stillatitia eius aqua datur utiliter potanda dysentericis. Siccæ farina uulnera glutinat, & ulcera sanat. Aparines meminit Galenus lib. VI. simp. medic. ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & desiccat: habetq; nonnihil subtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis similiter Aparine: Italis, Aparine & Speronella: Germanis, Klebkraut: Hispanis, Tresera: Gallis, Grateron.

Aparines uires ex Gal.

Nomina.

Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri, potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appensa salutaris esse creditur, & ominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyssi consideratio.

ALYSSI uaria est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus; quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis constat. Quòd autem Plinio hæc Alysson sit, eius uerba declarant lib. XXIIII. cap. XI. ubi de erythrodano ita scribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, qui Alysson uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq;. hactenus Plinius. Quem facilè quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quòd is statim post aparinem, quam rubiæ similem, fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum. in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem fecisset, si nullam indicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aetius, cùm inquit. Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleam sideritim uocant, quæ propter uias ubique nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His uerbis Aetius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur; sed neque etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alysso intelligat. Nam cùm tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem scire possum, an primam, uel ultimam in suum Alyssum receperit Aetius. Huic postremò, ut alijs quoque, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus lib. II. de antidotis, ubi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio adsimilis, asperior tamen & magis aculeata circa orbiculos; florem aa cæruleum uergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne difflctur. Ex his Galeni uerbis palàm est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quàm ultimam sideritim referre. Cùm igitur uaria admodum sit de Alysso authorum sententia, cùmq; eius historia tam uaria, incertaq; habeatur, difficile quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitimè uocari possit. Non desunt sanè nobis aliquot plantæ quæ pro Alysso ad nos à rei herbariæ peritis transmissæ sunt, uerùm cùm earum nulla legitimum mihi Alyssum referat, eas potius supprimendas, quàm hîc appingendas existimaui. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipse ait) syluestrem cannabim uocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, uel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter uersati, hæc & maiora dijudicare possunt. Cæterùm Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neque illud similiter

Varia de Alysso sententia.

Ruellij error.

militer, cuius meminit Aetius. Sed quod horum in uſu medico probandum, uel reprobandum ſit, non facilè decernere auſim. quanquam à Galeno nunquam diſcedendum putauerim. Qui præterea Alyſſi facultates tradidit lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata eſt hæc herba Alyſſon, quòd mirificè iuuet demorſos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, ſæpe in totum ſanauit: atque hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine efficit. Dictumq́; prius eſt talem facultatem ex ſola percipi experientia, & planè nulla conſtare methodo. Quòd ſi quis ad multa experiatur, cognoſcet facultatem habere mediocriter ſiccificam, & digerentem, cum hoc ut abſterſorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à ſole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον, Græcè, Alyſſum quoque Latinè dicitur: Italicè, Alyſſo.

Alyſſi uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASclepias, ramos emittit longos: folia hederæ[a], longa: radices numeroſas, tenues, odoratas: floris uirus: graue ſemen ſecuridacæ. naſcitur in mõtibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliãtur, & cõtra ſerpẽtium ictus. Folia aduerſus uuluæ, mammarumq́; ulcera, quæ cacoethe uocant, illinuntur.

a Longa', Orĩbaſius non legit.

VINCETOXICVM.

Asclepiadis cõsideratio. Quorundam lapsus.

Fuch. error.

FAlluntur, mea quidem sententia, qui Asclepiades uice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerunque secus uias nascitur, & perpetuò humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in uijs publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditissimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quòd ex Oribasij lectione Asclepias non profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantùm λεπτὰς, ὀδώδεις, id est tenues odoratas. Cæterùm VINCETOSSICVM *prouenit folijs laurinis, sed in cacumine acutioribus, firmis ac læuibus, caulibus, pluribus, lentis, uiridibusque, circa quos folia per interualla utrinq; bina spectantur. Flores edit tenues ex pallido albescentes, è quibus acutæ tenuesque proueniunt siliquæ candida intus lanugine, & semine. Radicibus nititur numerosis, in girum se circumquaque fundentibus tenuibus, longis albicantibus, haud odoratis, & mansu subdulcibus, quadam cum leuicula acredine, quarum est usus. Nascitur in montibus, collibus, & saxosis, & aridis locis. Radices excalfaciunt, & siccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & resoluunt. Vis eis magna aduersus omnia uenena, unde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad uenenosorum animalium ictus. Demorsis quoque à cane rabido utiliter præbentur diebus quadraginta continuis sesquidrachmæ pondere, ex Cardui benedicti decocto. Bibuntur quoque quotidie ex uino, aduersus pestilentiæ contagia. Dantur eædem utiliter ex oxalidis, aut buglossi aqua ad omnes cordis affectus drachmæ pondere unà cum citrei mali semine. Eædem ex uino meraco potæ, tormina mulcent. Earundem ex uino albo decoctum selibræ pondere potum diebus pluribus hydropicos iuuat. Verùm statim à potu sudor prouocandus est. Auxiliatur idem ictericis, nanque cutis nitorem præstat, urinam prouocat, & tussi, & pectoris uitijs opitulatur. Dantur tritæ radices unà cum Pæoniæ semine comitialibus, & melancholicis cum ocimi semine, aut cum citri cortice, aut cum margaritis. Præstant potæ additis dictami albi radicibus ad interaneorum uermes. Adduntur utiliter in desessionibus, quæ fiunt ad mulcendos uteri dolores, & ad menses ciendos. Non desunt, qui Vincetossici radices laudibus efferant ad fractos. Et ab alto deuolutos, ubi dentur potandæ ex uino aut Symphiti maioris decocto. Cæterùm non desunt, qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum eius in unguentis admiscent: nanque uulneraria est, & glutinatoria. Asclepiadis meminit quidem Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius uiribus disserens, sic tantùm inquit. In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit. at nos eius nondum periculum fecimus.*

Nomina.

Ea Græcè ἀσκληπιὰς, ut etiam Latinè Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade.

Ἀτρακτυλὶς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

† Orib. addit. ἢ κνίκον ἄγριον. i. uel cnicus syluestris.
a Orib. μικρότερα. i. minora. Conclusa meũ non habet exẽplar.
b Orib. κόμλω i. coma.

ATractylis †, spina est cnico similis, folia multò [a] longiora ferens in summis uirgis, magna parte nuda, [asperaque] qua fœminæ pro fusis utuntur [b] capitula in cacumine spinis horrent: flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia cum pipere, & uino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

Atractylidis consideratio.
Ruel. & Hermolai error.

ERrant haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus lib. VI. cap. IIII. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hîc Theophrasti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide subijciam. Cnicum, inquit, syluestri, urbanoque discernitur. Syluestris genera duo notantur: alterum urbano admodum simile, rectiçaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiusculum, amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesque soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitque ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæque modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs syluestribus est, quòd illa duriora, spinosioraque urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu cnico urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetq; peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carnique allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruoremq; repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim, & quidem in totum (ut summatim proponam) uniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus uerbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio sui de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est, à Cnico syluestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis: & cui ea tantùm insit proprietas, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd lib. XXI. cap. XV. syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquàm commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur,

ATRACTYLIS.

utuntur, de Cnico tandem in hunc modum diſſeruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ. Syluestrium duæ ſpecies, una mitior eſt, ſimili caule, tamen rigido, exilis. Itaque & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirſutior, toroſiore caule, & qui penè humi ſerpat, minuto ſemine. hæc Plinij uerba. Quæ etſi quidem certam fidem faciant, primum ſylueſtris Cnici genus à quibuſdam Atractylida fuiſſe uocatum; non tamen propterea affirmant, Atractylim eſſe Cnicum ſylueſtrem. Atractylidis deinceps ſpeciatim meminit ipſe Plinius cap. XVI. eiuſdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à ſcolymo ſcilicet) diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Atractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet. qua de cauſa phonos uocatur à quibuſdam. Odore etiam grauis, ſerò matureſcente ſemine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poſſit. hactenus Plinius. Ex iis igitur omnibus meritò colli-

gendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uerò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm sunt, qui plantam cuius hîc nos imaginem expressimus, atractylem esse existiment. quorum ego probarem opinionem, si folia sanguineum succum funderent, & caules rectiores essent. sit itaque de ea aliorum quoque iudicium. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciem eam nimirum esse stirpem, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel sanctum appellat. Quam profecto opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: &

CARDVVS BENEDICTVS.

caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici syluestris genere, nil mirum si cogor mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum uocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulso folio, uel ramulo sanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea si concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiæ, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat: quoniam id Atractilidis est proprium. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere uoluisset Atractylida esse primum syluestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neque etiam mihi, ut liberè liceat quod quisque sentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compositione medicamentorum, & in suis de plantarum historia commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat. hirsutiorem dixi, quoniam is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in imis uirgis unquam uisitur nudus: quinimò uirgas non profert, sed caules lentos, quibus humi ferè reptat, uel potius solo procumbit. Sed postquàm in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum syluestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hîc de miris eius atque excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDVVS *benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Caulibus est rotundis flexilibus, lentis, pilosis, humi accubantibus, folijs longis utrinque laciniatis, hirsutis, & cum adoleuerint aculeatis. Capitula habet in caulium summis partibus longis, ac pungentibus aculeis rigentia, & folijs circunquaque stipata. È quibus melinus flos emicat, papposo intus semine cinaræ simili & albicante. Radice nititur alba multifidaque. Tota planta uehementer amara est, sed ad multa utilis. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæque existimationis planta est non modò apud Italos; sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus uenena lethalia, tam interius sumpta, quàm uenenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim præstatur hausto eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoethe uocantur, sanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miscetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτράκτυλις, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis, Atrattile.*

Ruel. lapsus.

Fuchsij opin. reprobata.

Cardui benedicti uires.

Nomina.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

Polycnemon, frutex est surculosus, folijs origani [a]: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, sine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet. ad urinæ stillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

a Orib. καρπὸν. i. semine.

Polycnemum hactenus, quòd ego quidem ipsum cognouerim, non reperi, neque uidi in Italia. Cæterùm etsi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam ijs desint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari poßint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoque scire desiderat, is lib. VIII. *simp. med. illas ita paucis retulit. Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaque & ob id uulnera glutinat. Huic plantæ nomen Græcum, πολύκνημον: Latinum similiter Polycnemum: Italicum, Polycnemo.*

Polycnemi cõsideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

Clinopodion frutex est folijs serpyllo similis, surculosus duûm dodrantum altitudine. Nascitur in [a] petrosis. Flores, marrubij modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: menses, & partus pellit: & pensiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aluum sistit decoctum ad tertias, potumque, si febrim sentiunt, ex aqua, alioquin, ex uino.

a Meum. ἐν πέτραις. i. in petrosis.

Duæ sunt plantæ, quæ à quibusdam rei herbariæ indagatoribus, pro clinopodio ostenduntur. Prima folijs exit serpyllo haud absimilibus, latioribus tamen, caulibus quadrangulis, tenuibus, & hirsutis: floribus purpureis: caules uerticillatim

Clinopodij consid.

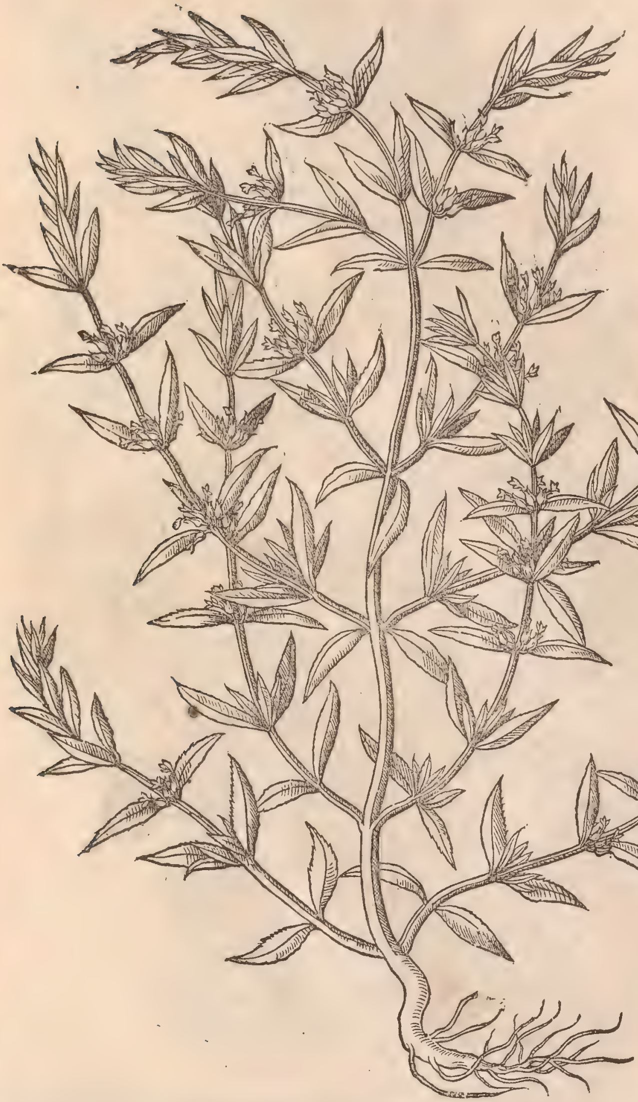
CLINOPODIVM VVLGARE.

uerticillatim ambientes. Alterà folijs est oblongis, in cacumine mucronatis, & in ambitu serratis, floribus inter folia subpurpureis, balaustij effigie. At illa longè magis, quàm hæc (quantum mea fert opinio) Clinopodium refert, tum quòd folia magis serpyllum referant, tum quòd flores, qui in summis caulibus sunt lecticæ pedis basim quadantenus referre uideantur. Id quod maximè me adduxit ad credendum hanc plantam legitimum esse clinopodium, uerùm degustata tractu temporis herba, non quidem ab re mihi à sententia recedendum fuit. Siquidem cum à Galeno scriptum esse animaduerterim Clinopodium adeò tenuium esse partium, ut ex tertio calfacientium, siccantiumque ordine habeatur, ac operæprecium esse haud me lateat, ut quæ in huius censu sunt plantæ, aut gustu acres, aut admodum amaræ percipiuntur, cumque neutra qualitas in hac, aut illa planta reperiatur, non ausim primam, nec alteram legitimum facere clinopodium. Nec tamen ob id prætermittere uolui, quin in studiosorum gratiam eæ hîc excuderentur. Huius meminit Galenus libro VII. *simplicium medica-*

Clinopodij facultas ex Galeno.

PSEVDOCLINOPODIVM.

medicamentorum, ſic inquiens. Clinopodium excàlfaciendi uim obtinet, ſed nondum adurendi: eſt uerò etiam eſſentia tenuium partium: ponatq́ue ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum reſiccantium. Κλινοπόδιον *ſic Græcè, ut Latinè pariter Clinopodium uocatur: Italicè, Clinopodio.* Nomina.

Λεοντοπέταλον. **LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.**

Leontopetalon, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine ſemina parua duo, aut tria, in ſiliquis, ciceris modo: flores anemonæ ſimiles, punicei coloris: folia braſſicæ, ſed papaueris diuiſura: radicibus nigris [a], rapæ ſimilibus [b], ſtrumoſis. Naſcitur in aruis, & ſegetibus. Radix auxiliatur ſerpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miſcetur iſchiadicorum clyſteribus.

a Cat. non habet.

b Meum. καθάπερ κονδύλους τινάς. i. uelut nodos quoſdam.

Leontopetalum,

LEONTOPETALVM.

Leontopetali consid.

LEontopetalum, eiusque nigram, extuberantemque radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis uidimus; uerùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius libro XXVII. *ca.* XI. *ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeion uocant, folio brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo. radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis.*

Leontopetali uires ex Gal.

Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine possidet.*

Nomina.

Λεοντοπέταλον *quod Græci, Leontopetalum quoque Latini dicunt: Leontopetalo, Itali.*

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

a Crib. λυκία. i. Lycia.

TEucrion, siue, ut alijs placet, teucris, herba est uirgæ referens effigiem, trissaginis similitudine tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in [a] Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: item serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

Herba

TEVCRIVM.

Herba quædam naſcitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, ſed caule, & facie triſſagini adeò ſimilis, ut ſæpe ex tempore uiſa oculos decipiat. Hanc eſſe uerum Teucrium mecum ſemper exiſtimaui, (ſi teucrium noſtris in regionibus naſcitur) quòd ea mihi planè notis reſpondere uideatur, quas Dioſcorides Teucrio reddidit. Qui tametſi ſcribat ubertim naſci Teucrium in Cilicia iuxta Genti dem, & Ciſſadem; id tamen nihil impedit, quin etiam alibi prouenire queat. Siquidem folijs exit ciceri non abſimilibus, tenuibus. & caulibus & facie Triſſaginis ſpectatur. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV.*cap.*V.*ubi ita ſcriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua aſperis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem, neque ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq; ſic inuentam. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eumq; exinaniſſe. ob id à quibuſdam ſplenion uocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi plantam, ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Piſidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam eſſe plantam, quæ Italis uulgari ſermone uocatur Faua graſſa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor,* — Teucrij conſideratio.

Teucrij uires ex Gal. *Nomina.* *Telephium esse contendunt. Teucrij uires descripsit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uerò excalfacientium ordine. Hanc herbam Græci* τεύκριον, *Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.*

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

a Orib. ὑποπυῤῥὸν.i. subrufus.
b Meú addit. σπάσμασι.i. cóuulsionibus.

CHamædris Græcis, alijs chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio seruat similitudinem. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo [a], penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus [b], indurato lieni, urinæ

TRISSAGO, SIVE CHAMAEDRYS.

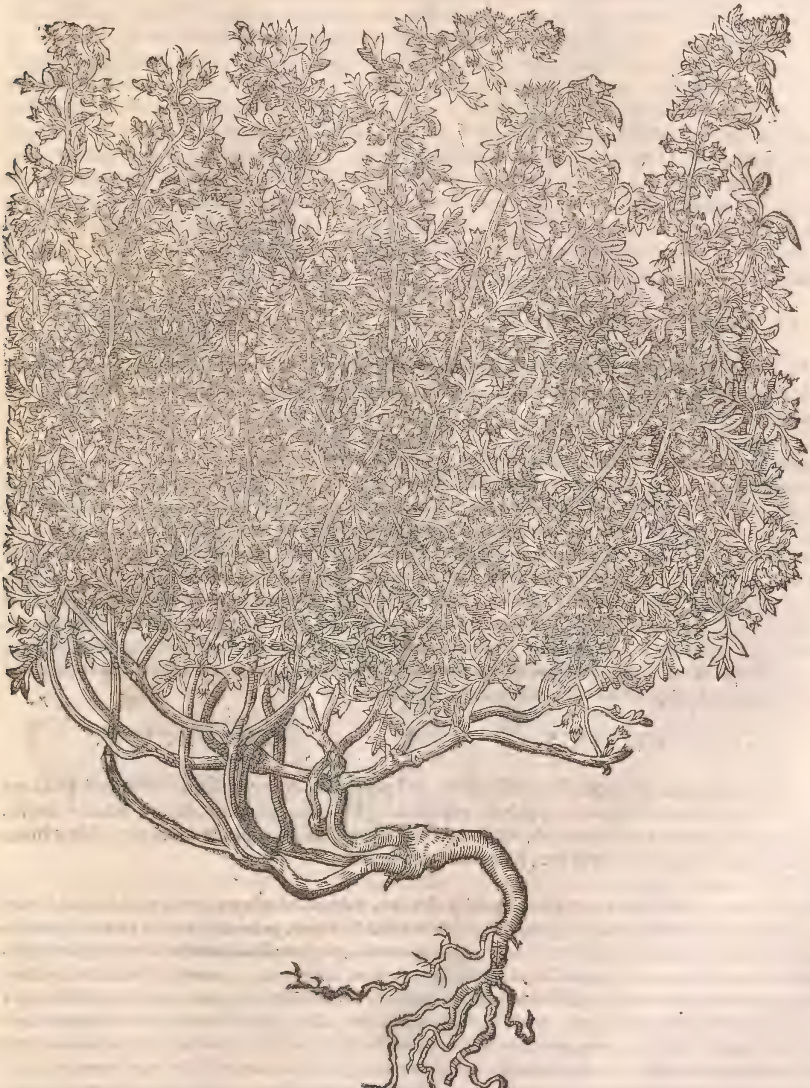

difficultati,

difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menſes, partus extrahit: lienem ex aceto pota conſumit: aduerſus ſerpentium uenena ex uino, potu, illituque efficaciſſima. Trita digeritur in paſtillos, ad ſupradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum diſcutit. natura eius eſt calfacere.

CHamædrys herba eſt uulgaris notitiæ. In Hetruria, Senenſibus præſertim, uulgò appellatur Quercìuola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædryn ſignificatur, quàm humilis, & terreſtris quercus. Inſubribus uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herba febrium, uel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget & finiat. Magnifaciunt Chamædryn Hetruſci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo ſumpta, peſtilentiam arceat, non minus quàm ſcordium planta ei cognata. Præſtat Chamædryos conſideratio.

CHAMAEDRYS ALTERA.

quoque Chamædrys ad frigidos omnes cerebri morbos, nempe ad diuturnos capitis dolores, ad comitiales, ueternosos, melancholicos, stupidos, conuulsos ac resolutos, Semen drachmæ pondere potum bilem per urinas ducit. Ideoque conuenienter datur potandum ictericis instillatur foliorum succus ad uermiculosas aures. Datur idem aduersus intestinorum uermes; Id quod etiam uinum præstat bibitum, in quo florescens herba die, & nocte fuerit macerata. Cæterùm quanuis Dioscorides, aliiq; ueteres unius tantùm, quòd extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Camædry, siue Trissagine disseruit Theophrastus libro IX.*cap.* X.*de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura uix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem utiles fore, haud quicquam absurdum fortasse appareat. Radicis uerò eiusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, ut thapsiæ, & ischiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto authore, bilem deijcit. Est & altera* CHAMAEDRYS, *folijs quernis, sed magis quàm in præscripta laciniatis tenuibusq;, subnigricantibus, numerosioribus, & densioribus. Caules edit quadrangulos, tenues, lignosos, sesquidodrantales, ramis, surculosisq; plurimis refertos, in quibus flosculi purpurei per internalla, inter folia rutilant. & caules ipsos ambiunt, alterius Chamædrys modo; Radicem habet multifidam albicantemq;. Est autem planta aspectu iucundo & eleganti: Amara tamen, est sed odore non iniucundo, resinam olente. Quo factum esse puto, ut Tragus Dioscoridis Chamæpitym hanc plantam esse existimauerit, sed an rectè senserit notabunt rei plantariæ periti. Mihi autem Chamædrys altera perpetuò fuerit cum folia quercus, non pini gerat. & cum altera chamedry cognationem habeat, non solum folijs, caulibus, & floribus, sed sapore quoque, & facultatibus. Trissaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro* VIII.*simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem, amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccat, quàm calfacit. Hæc planta* χαμαίδρυς *Græcè uocatur: Latinè, Chamædrys, & Trissago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, seu Kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hispanicè, Chamedreos: Gallicè, Germandree.*

Chamædryos uires ex Gal.

Nomina.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

LEucas montana, latioribus, quàm urbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior, tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio.

TAmetsi Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in uinetis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cum nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum ostendit à se prius urbanam fuisse descriptam. Neque hac de causa tantùm adducor, ut Marcello adstipuler; sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem uetustissimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm satiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quod hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quòdq; in ijs plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam. Λευκάς, *herba sic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.*

Nomina.

Λυχνὶς LYCHNIS. CAP. XCVIII.

a Cóclusa meũ non habet.

LYchnis coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ factitantur [a]. [Contra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur.] Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis. Bilem per aluum detrahit, semine duabus drachmis poto. ictus à scorpione subuenit. Aiunt huius herba appositu scorpionis torpescere, & inertes prorsus reddi.

Lychnidis consideratio.

QVanquam non facilè est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant utranque Lychnidem, hortensem scilicet, & syluestrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab alijs rei herbariæ scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsententur notis, utpote plantarum, quæ fortasse olim omnibus erant notissimæ ob frequentem earum usum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritiensi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus seritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ simili: folijs longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea planta hæc uera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiusdem generis frequentissimam apud Ananienses syluestrem repererim, illi satiuæ adeò per omnia similem, ut cùm natalis duntaxat discrimen intercedat, hæc meritò Lychnis syluestris appellari queat. His accedunt tomentosa earum folia, quæ

LYCHNIS.

quæ ad lucernarum uſum pro ellychnio commodè uſurpari poſſunt. Vnde apud ueteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit, quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſſipio nobis hoc æuo paratur, lucerniſq; inſeritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cùm goſſipio, ut puto, carerent antiqui, tomentoſis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbaſci, aliarumq; nonnullis. Illud denique addiderim, ut noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, urbaniſq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. XXI. *cap.* IIII. *Lychnidem inter roſas retulit, ſic inquiens. Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis uerò Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinque folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ ſemen, ut Galenus eſt author lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoque modo. Quæ herba Græcis λυχνὶς, Lychnis quoque Latinis dicitur: Italis, Lychnide.*

Lychnidis facultas ex Gal.

Nomina.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

[a] ὑγρὸν γίνεται φάρμακον. i. liquidum fit medicamentũ. ita meum.

LIlia coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam uocata. E` quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij ſuſinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: ferueſacta ambuſtis proficiunt: aceto condita uulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo uaſe coquitur [a] conuenienti medicamento uetuſtati ulcerum, & ad recentia uulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, uuluam emollit, menſes ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatisque medetur: uitiligines, furfures, & lepras emendat: ulceraque in capite manantia expurgat: abſtergit

LILIVM.

faciem,

faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoſcyami folijs, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur. Ignibus ſacris ſemen, & folia cum uino illinuntur. Tradunt & purpurea eſſe lilia. In Syria autem, & Piſidia Pamphiliæ efficaciſſima unguentis naſcuntur.

Liliorum conſideratio.

Lilium omnibus notum, folia fert longa, nunquam non uirentia, læuia, pinguia, Pancratio ſimilia. Caulem profert bicubitalem, rotundum, rectum, læuem, pinguem, firmum; folijs ab imo ad ſummum circumueſtitum. è cuius cacumine terni, quaterniúe ramuli exeunt, è quibus oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore, quæ tractu temporis lilia fiunt eximij candoris, calathi figura, extrinſecus ſtriata, reſupinis per ambitum labris. Luteis aliquot, ex calathi fundo ſurſum ſpectantibus apicibus, pulueruletis, & linguæ effigiem imitantibus, alterius quàm flos odoris, è quorum me-

MARTAGON.

dio longus producitur apex, rotundo in cacumine capitulo; herbacei coloris. Radice nititur bulbosa, albicante, compactili squammarum serie sursum spectantium. Huius squammatiles bulbi crassiusculi sunt, & lento succo prægnantes. Seruntur lilia dissectis bulbis Martio mense. Florent æstate circa solstitia. Alba lilia ut purpurea fiant docuit Plinius lib. XXV. *cap.* V. *his uerbis.*

Liliorum historia ex Pli.

Lilium, rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti, oleiq́; quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq́; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq́; duplex, ut alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In unguenti uerò, oleiq́; usu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia ijsdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, ut hipposelinum. nihilq́; est fœcundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq́; bulbi, sed unius. Narcissum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arescentes, liliaq́; suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæce nigri uini uel Græci mense martio macerantur, ut colorem accipiant, atqui ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq́; ita tingi aliquid, ut nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. sic enim clausa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò ut uicissim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur.

Martagon, & eius delineatio.

Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari potest, quod MARTAGON *chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido non dissidet, sicuti nec caule. Folijs uulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, uel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq́; iucũdi. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius asphodelum fœminam putauerat esse, pro eoq́; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, non est cur iam nos eam pluribus refellamus. Cæterùm, ut de liliorum facultatibus nos quoque disseramus, hæc quæ sequuntur, habeto. Elixa radix uetere axungia excepta, & illita, pedum clauos euellit, sed ante triduum remoueri non debet. Eadem ex adipe, & oleo adhibita, defluxos pilos replicat, cum mulso autem pota sanguinem extra uasa concretum per aluũ eijcit, suppurationes molitur, & concoquit, & duritias quascunq; emollit. Stillatitia florum aqua datur utiliter potanda ægrè parturientibus, & ad pellendas secundas, additis croco, & casia odorata. Oleũ quod è floribus paratur, ualet ad omnes frigidos neruorum morbos, neque ad conuulsiones, & resolutiones. Præstat item ad emollienda articulorum impedimenta; & scirrhosos quoscunque tumores. Illinitur quoque maximo iuuamento puerperis uteri dolore languentibus, addito oleo è lini semine, & præsertim ubi succida lana ijs calidis imbuta; uentri superponatur. Additur in clysmatibus, ubi induratas fæces emollire sit opus. Lilia quæ diu in oleo macerata fuerint, illita, prius calefacta, calida apostemata citra dolorem maturant, ac digerunt, & peculiariter ea, quæ in articulis fiunt.*

Liliorum uires ex Gal.

Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua utique in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq́; temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq́; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq́; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoque moderatè desiccantem, extergentemq́; facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq́; prouocat. Folia uerò præcoquentes, & ipsa ad obductam usque cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat; sed alijs quoque uulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cùm aut uitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa, quæ ualenter exiccari postulant absque morsu. Imposuimus uerò etiam quandoque & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrunque: atque insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absque morsu, ceu uulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidaue, & diuturna sunt, quæq́; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingam adigit, celeriter uerò relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum.*

Nomina.

Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον *dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis.*

Βαλλωτὴ. **BALLOTE. CAP. C.**

BAlloten, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, ſubhirſutos, complures ex una radice [a]: folijs maioribus, quàm marrubij, hiſpidis, per interualla in caule diſpoſitis, ſubrotundis, † graueolentibus, apiaſtro proximis: unde aliqui apiaſtrum eam uocauerunt. candidi flores uniuerſi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduerſus canis morſus, folijs ex ſale illitis. Feruenti cinere flacceſcunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & ſordida ulcera cum melle.

a Meum. φύλλα δὲ πρασίῳ ὅμοια μείζονα δὲ καὶ στρογγυλότερα. i. folia marrubio ſimilia, ſed maiora, & rotundiora.

BALLOTE.

Ballotes consideratio.

Ballote, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus uias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quod facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi uires eius silentio prætererit Galenus) lib. VII. *sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum,* βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: *Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum. Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubion noir.*

Nomina.

† *In Oribasij codice manu scripto hîc interiectum legitur uerbum* μέλανα, *quod folia quoque Ballote nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adijciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat; quòdq; ipsius meminerit Plinius lib.* XXVII. *cap.* VIII. *cùm inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.*

APIASTRVM, SIVE MELISSA.

Μελισσ-

Μελισσόφυλλον. **APIASTRVM.** CAP. CI.

MElissophyllon, ſiue melittæna, id eſt, apiaſtrum, id ſibi nomen uſurpauit, quoniam apes ipſa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, ſimilia eſſent, niſi maiora, tenuioraq́; , nec ita hirſuta ſpectarentur: citreum mâlum olent. Folia cum uino pota, aut illita proſunt, contra ictus phalangiorum, ſcorpionumque: item aduerſus canis morſum. Decocto eorundem gratia, foueri prodeſt: deſeſſionibus fœminarum ad ciundos menſes conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dyſentericis infunditur. Fungorum ſtrangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum ſale ſtrumas diſcutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita ſedant.

MElissophyllon, quod Latinis Apiaſtrum, & Citrago dicitur, Hetruſci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq́; Meliſſa, ſicut etiam Inſubres. Herba eſt uulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, unum ſatiuum, alterum ſylueſtre. Fuchſius tamen medicus clariſſimus, Meliſſophyllum in tria genera digeſſit lib. illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, quæ (ut ſcribit) grauiter odorata ſunt, & cimices uerius quàm citrum redolent, inter meliſſophylli genera connumerauerit, ego neſcio, ipſe dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod ſentio) planè abſurdum uidetur, quod meliſſophyllum odore ſuo aliud referat, quàm citreum mâlum, cuius tantùm odorem ſpirare Dioſcorides memoriæ prodidit. Meliſſophyllum, ad cuius facultates iam noſtra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametſi id Græci, quod extet, ſilentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq́; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit. Meliſſophyllum excalfacit, ſiccatq́; ordine ſecundo. Cor exhilarat, uitalesq́; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq́; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uiſceribus competit. Vires deiectorias poßidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arterijs ineſt, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Cæterùm ſuperioribus annis plantam conſpeximus Pragæ, in horto Inuictißimi Cæſaris Ferdinandi, è Conſtantinopoli allatam, quam Meliſſophyllum Conſtantinopolitanum appellare libuit, quòd folia Meliſſophyllo ſimilia proferat: uerùm haud quaquam citreum pomum olentia. Eſt etiam amara tota; & magnæ (ut aiunt) facultatis aduerſus uenena, & ad cordis affectus. Meliſſophylli meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt ubiq; terrarum prouentus, uelle uti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoque marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiaſtrum, Plinio libro XX. cap. XI. authore, in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia. Sed uereor, ne Plinius hic, ut in alijs nonnullis, deceptus ſit, & ne Sardoniam herbam, quam quidam apium riſus uocant, pro Apiaſtro acceperit. Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Meliſſophyllum, & Apiaſtrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Turungen, ſeu Trungian, & Marmacor: Italis, Meliſſa, & Cedronella: Germanis, Meliſſen, & Binenkraut: Hiſpanis, Torongil, & Hierua cidrera: Gallis, Meliſſe, & Pom cirade.

Apiaſtri conſideratio.

Apiaſtri uires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Nomina.

Πράσιον. **MARRVBIVM.** CAP. CII.

MArrubium, frutex eſt ab [a] radice ramoſus, candicans, ſubhirſutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, ſubrotundum, hiſpidum, rugoſum, guſtu amaro: ſemen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu: aſperi. Naſcitur propter ædificia, ruinas, & rudera [b]. Huius folia ſicca cum ſemine decocta in aqua, aut uiridium ſuccus datur cum melle ſuſpirioſis, tuſſientibus, & ad tabitudinem redactis. Craſſam è pectore pituitam cum ſicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menſtrua, & ſecundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauſerunt, aut à ſerpentibus demorſi ſunt. ueſicam, reneſque lædit. Folia cum melle illinuntur ſordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasq́; ſiſtunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis expreſſus, & ſole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter inſtillatur per ſe, aut cum roſaceo.

a Meum. ἀπὸ μιᾶς ῥίζης. i. ab una radice.
b Meum. φύεται περὶ τὰ οἰκόπεδα καὶ ἐρείπια. i. Naſcitur circa areas domorum, & rudera.

MArrubium uulgaris eſt planta, notiorq́; omnibus, quàm ut pluribus indicanda ſit. Eius duo genera conſtituit Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, ſerratiori, inciſuriſq́; profundioribus, & proinde conſpectioribus diſcreto conſtat, quo unguentarij uti ad nonnulla conſueuere. Alterum rotundius, ſqualensq́; uehementer, ſicut ſphaceli, inciſuras habens obſcuriores, minusq́; ſerratum. hæc Theophraſtus. Ex quibus utique conſtare poteſt, Theophraſto alterum marrubium non aliud eſſe, quàm Dioſcoridi Balloten. Marrubij decoctum datur commodè Iocinoroſis, & aqua intercute laborantibus: eo quoque, aut foliorum puluere, necantur interaneorum uermes. Recentia folia cum ueteri axungia trita & illita, canum morſus perſanant, & mammarum tumores reſoluunt. Lichenas purgant, ſanantq́; ex aceto illita. Decoquuntur Marrubij binæ unciæ, unà cum

Marrubij conſideratio.

MARRVBIVM.

cum bugloßi, helenij, & eupatorij, radicum ſeſquidrachma, Rhabarbari drachma, & agallochi pari pondere, ex uini albi generoſi libris tribus, ad tertias usq;, fitq; hoc modo medicamentum præſtantiſſimum ad ićteritiam, à uaſorum obſtructione prouenientem, ubi diebus decem continuis huiuſce medicamenti binas uncias in diluculo potauerint affecti, admiſſo in tantillo ſacchari, quod dulcorem addat: uerùm ſi febris adſit, ea omnia aqua incoquenda ſunt. Marrubrij uires tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Marrubium ut guſtu amarum eſt, ita ſi quis utatur, conſentientem huic ſapori aćtionem poſſidet, iecur, ac lienem obſtructione liberans, & thoracem, pulmonemq́ue expurgans, ac menſes promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipſum quiſpiam in caliditate quidem ſecundi ordinis iam completi: in ſiccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uiſus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus ſanè obſtructiones diſijcere, meatumq; ipſum, & ramos membranarum expurgare eſt uſus. Id Græci πράσιον, quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Faraſio ſiue Fraſium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen Kraut: Hiſpani, Marruio: Galli, Marrubin.

Marrubij uires ex Gal.

Nomina.

Στάχυς. **STACHYS.** CAP. CIII.

STachys, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed longior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures uirgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem [a]. Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

[a] Meum interſerit hìc ὄθεν.i. unde.

Nihil mihi uerendum eſt, quin planta, cuius hîc imaginem appinximus, legitima, genuinaq; ſit ſtachys: Eſt enim frutex Marrubio non abſimilis, ſed longioribus folijs, numeroſis, hirſutis, incanis, præduris, & odoris non iniucundi;

Stachyos conſideratio.

STACHYS.

Aaaa Quinetiam

PSEVDOSTACHYS.

Plinij lapsus.

Stachyos uires ex Gal.

Nomina.

Quinetiam complures ex una radice caules profert, quo factum est, ut plantam, quam antea Stachym legitimam esse putabam, Pseudostachym nunc appellauerim. Siquidem non uideo; quomodo Sphacelus esse possit, ut quidam somniauit impudens Archirizotomus. Nam (ut Theophrastus est author) sphacelus, quam ego minorem saluiam appello, folium gerit urbana saluia contractius, minusque squalens. sed contrario modo se habent Pseudostachyos folia, cum saluiæ sint duplo, triplóue latiora, ac etiam longior; quinetiam multo squallidiora. Plinius lib. XXIIII. *cap.* XV. *Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidem* πράσον *porrum significat,* πράσιον *uerò marrubium, cui Stachys est similis. Stachyos meminit Gal.lib.* VIII. *simpl. med. sic inquiens. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, & amaro: tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non solùm menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eijcit.* Στάχυς *ut Græcè, ita etiam Stachys Latinè uocatur: Italicè, Stachi.*

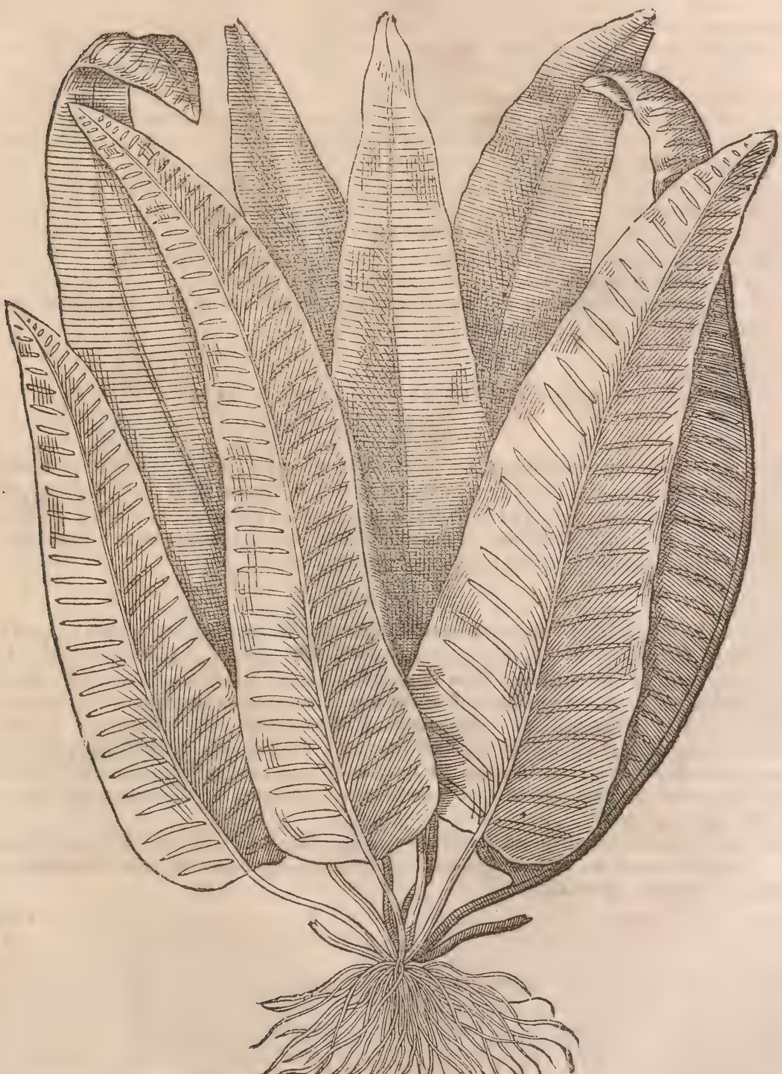
φυλλῖτις. **PHYLLITIS.** CAP. CIIII.

PHyllitis folia promit rumici ſimilia, longiora, & uiridiora, ſena, aut ſeptena, recta, quæ parte † anteriore læuia cernuntur, à tergo autem penſiles quaſi uermiculos tenues oſtendunt [a]. In umbroſis, & opacis hortorum locis emicat. guſtu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque ſemen profert. Folia in uino pota ſerpentium morſibus aduerſantur. quadrupedibus per os infuſa auxilio ſunt: & ſi dyſenteria, aut reſoluta aluus exercet, potui datur.

† Oribaſius legit. ἔντος. i. interiore.

a Meum. φύεται ἐν παλισκίοις καὶ παραδείσοις. i. naſcitur ĩ umbroſis locis & hortis.

PHYLLITIS.

Phyllitidis cōsideratio.

QVi notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentissimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant: Perperàm dico, quòd legitimum Scolopendrium (ut infrà suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quòd umbrosis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quòdq; folijs sit rumice maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibusdam transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (ut Dioscorides inquit) pensiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine uacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis uermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quòd huius herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uisa sunt, sed à quàm plurimis se simul tangentibus, ita tamen ut una ab altera separari posset. Vnde facilè cognoui, quòd si singulæ radices abinuicem distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis folijs refertæ inuenientur. His itaque rationibus, mea quidem sententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam uocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine uidua sit; non tamen folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, quòd iam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed ijs fortasse errandi occasionem præbuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere suadet. quod tamen Hemionitidis est proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapsum inciderunt. Atqui non ob id negauerim ego, Phyllitim lienosis auxiliari, cum id uulgari experimento constet. Non desunt quoque, qui Phyllitidis stillatitia aqua utantur ad cordis affectus, & contra singultum. Eandem gargarissandam quoque præbent ad prolapsam columnellam, refrigeratq; iocinoris, & uentriculi ardores siccorum foliorum farina, ex earundem aqua excepta, & illita. Eadem quoque aqua os abluendum præcipiunt ad palati desquamationes; & cruentas gingiuas. Phyllitidis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis sit acerbæ, non absurdè diarrhœas, siue profluuia, & dysenterias pota iuuat. Planta, quæ φυλλῖτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Phillite: Germanis, Hirtzzungen: Hispanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapsus.

Phyllitidis uires ex Gal.

Nomina.

φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHalangium, à quibusdam phalangites, ab alijs leucacantha uocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, pluresue, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habens: semine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur [a]. prouenit in collibus. Huius folia, semen, flos cum uino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque discutiunt.

a Meū hìc addit. ὕϛερον γὰρ συϛέλλεται. i. postea enim contrahitur.

Phalangij consideratio.

EAdem ferè, quæ hîc de Phalangio posteritatis memoriæ prodidit Dioscorides, retulit Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita scribit. Phalangites a quibusdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibusdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candidus, lilio rubro similis: semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq;, & serpentium ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, si conferantur, Dioscoridi accepta referri poterunt. Phalangij uires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Phalangites sic appellata est, quòd morsis à phalangijs auxilietur. Est autem facultatis tenuium partium, desiccantis. quamobrem & tormina patientibus succurrit. Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

Phalangij uires ex Gal.

Nomina.

† Si quis Græca Dioscoridis exemplaria consulat, hîc non πλατὺ, hoc est latum, sed παχὺ, quod est crassum, scriptum reperiet. Quòd si præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uertendo secutum fuisse Plinium, ex eoq; uocem illam reddidisse.

PHALANGIVM.

PHALANGIVM.

Τρίφυλλον. **TRIFOLIVM.** **CAP. CVI.**

TRifolium, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, uocant. Frutex † ſupra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia. ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum [a], ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa [b], ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque uuluæ uitijs opportunis, auxiliantur:

† Oribaſius legit. πήχεως ἢ καὶ μείζων. i. cubiti altitudinis uel etiam maioris.

a Meum. ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχον. i. ex altera extremitate uelut corniculum habens.

b Catecuz. pro

isto habet. ἰσχυρὰ στερεά. i. robusta, solida, idem legit Oribasius.

liantur: menses ciunt. ternæ drachmæ è semine dari debent, è folijs uerò quaternæ. Contra serpentium ictus trita folia, & ex aceto mulso pota, præsidio sunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Quidam terna folia, aut semina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus discuterent. Radix antidotis inseritur.

Trifolij consideratio.

TAmetsi plura in Italia passim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioscorides, sed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Asphaltitis dicitur, de quo etiam scribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratense omne genus Dioscoridi fuisse ignotum: siquidem eius me-

TRIFOLIVM ASPHALTITE.

minit

minit libro quarto in ſylueſtris loti capite, dum ita ſcribit. Sylueſtris lotus plurimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratenſis. Ex quibus utique Dioſcoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratenſe eſſe lotum ſylueſtrem, uel urbanam. Plinius lib. XXI*.cap.* IX*. de tribus trifolij generibus diſſeruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutiſſimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita ſcriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nuſquam eam uidi herbam, niſi in Lunæ portu, cùm in Britanniam peterem cum Claudio Cæſare. Eſt autem folijs, & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quod pleniora ſunt folia, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pra-*

TRIFOLIVM PRATENSE.

 tenſe

Trifolium acetoſum.

tenſe trifolium inuenitur. hæc ille. Eſt & aliud trifolij genus ſapore acetoſo quod quibuſdam Panis cuculus, nonnullis uerò Alleluya uocatur. Nos autem cum Plinio Oxyn appellandum cenſemus, ſiue Trifolium acetoſum. Opacis plurimum prouenit locis, cauliculis pluribus ab una radice ſurgentibus, puſillis, rotundis ac tenuibus, quorum ſingulis terna in ſummitate ſunt folia cordis figura, & in pediculum fungi modo plerunque reflexa, mollia, acido guſtu. flores edit albicantes, in quinq; diuiſos apices, ſtellæ figura: Atqui ij peculiares cauliculos habent, ſinguliq; ſingulo cauliculo nituntur. Radicem habet ſubrufam, ſquammis contectam, quæ nucamenti ſpeciem referunt. Tota planta refrigerat oxalidis modo, proinde deuorata ſitim extinguit & uentriculi ardores extinguit. Iecur refrigerat & cor corroborat. Stillatitia eius aqua datur utiliter potanda acuta febre laborantibus. atqui longè magis præſtat ſuccus ex ſaccharo potus. Illinitur idem per ſe Eryſipelatis, & inflammatis locis, colluiturq́ue ex eo os, ubi lingua, palatum faucesúe calida fluxione laborent. In ſumma ad ea omnia cenſetur utilis Oxys, quibus oxalis auxiliari queat. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat lib. XXVII.

TRIFOLIVM PRATENSE ALTERVM.

cap.XII. ubi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius. Cæterùm Trifolium pratense in Italia trium est generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: secundum longiusculis: tertium ut primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat. nam(ut Plinius est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hîc inter trifolij genera disserendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiso: unde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaque herba TRINITAS *uulgò uocata, in locis prouenit uliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appensa quæ auersa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore uerò albis quibusdam maculis resperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo statim uere flos emicat cæruleus, è quo capitulum oritur echinata specie, in quo semen oblongum subcæruleo colore. Radicibus nititur numerosis, te-*

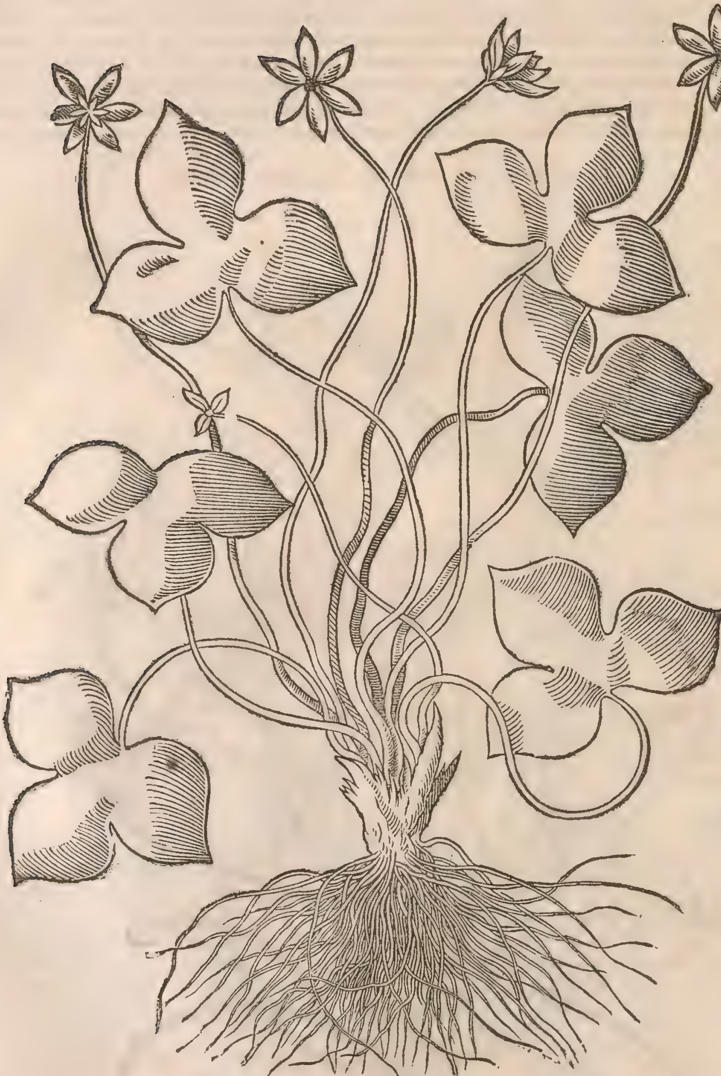
Trinitatis herbæ mentio.

TRIFOLIVM ACETOSVM.

nuibus,

TRINITAS.

Quorundam error. nuibus, ſubrubentibusq́;. Sunt qui hanc plantam Hepaticam uocant quòd (ut illi putant) iocinoroſos iuuet. Huiuſce meminiſſe Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius ſumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem uſum puluerem dimidij cochlearis menſura ex uino auſtero propinant. Tota planta decoquitur in uino auſtero, ad columellæ, fauciumq́; inflammationes. Sed ut ad trifolium noſtra redeat oratio, eos in apertiſſimo errore uerſari exiſtimauerim, qui Andacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij ſpeciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut teſtatur Serapio) nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis Aegyptia lotus. È cuius ſemine, quod papauerum modo capitibus quibuſdam includitur, Arabes ſibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præſertimq́; tremoribus: illudq́; oleum de Andacoca app llant. Id enim non deſunt, qui credant è uulgari trifolij ſemine fieri. ſed quàm apertè decipiantur, uel ipſi uideant,
Trifolij uires ex Gal. uel alij indi:ent. Trifolium ſcriptis tradidit Galenus lib VIII. ſimpliciũm medicamentorum, ſic inquiens. Triphyllum,

quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium uocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida, & sicca ut bitumen, cui odore est similis, utrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam, mensesq; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum uere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, uel uiperæ quoque ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circumdederis, similem sensum, similesq; dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculo dignum opus esse uideatur, uidelicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipsius decoctum, quo demorsi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id uenenosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum uideri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi uexantur. idem enim uenenum cùm sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morsibus ulceratis particulis contactum necem afferre possit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si uenenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam, si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterùm non desunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur, quique eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hîc mihi honoris gratia nominandus uenit Iulius Alexandrinus Tridentinus uir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Cæsarem Ferdinandum Rom. Imp. Huius ergo uiri iudicium, ut quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Cæterùm, cum scribat Dioscorides trifolium asphaltites folia ferre loto arbori similia, non desunt, qui putent arborem lotum folia ferre ordine, & numero ternario, sed proculdubio hallucinantur, cùm nullus extet author, qui lotum arborem scribat terna simul edere folia, siquidem cùm Theophrastus, tum Plinius folia illi inesse Ilicis haud dissimilia scribunt. Quare censendum est Dioscoridem trifolij huiusce folia loti arboris comparasse folijs, non quòd terna folia loto, perinde ac trifolio, ex uno pediculo exeant, sed quòd unumquodque per se trifolij asphaltitis folium, loti arboris folium referat. Τρίφυλλον Græci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuysenklee: Hispani, Treuol.

Galeni sententia damnata.

Nomina.

Πόλιον. POLIVM. CAP. CVII.

DVo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus †. tenuis frutex est, candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, paruo [a], cano hominis capillo simili, grauiter olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non usqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum male habet, caput doloribus afficit: aluum, & menses ciet. substratum, suffitúmue serpentes abigit. illitum uulnera conglutinat.

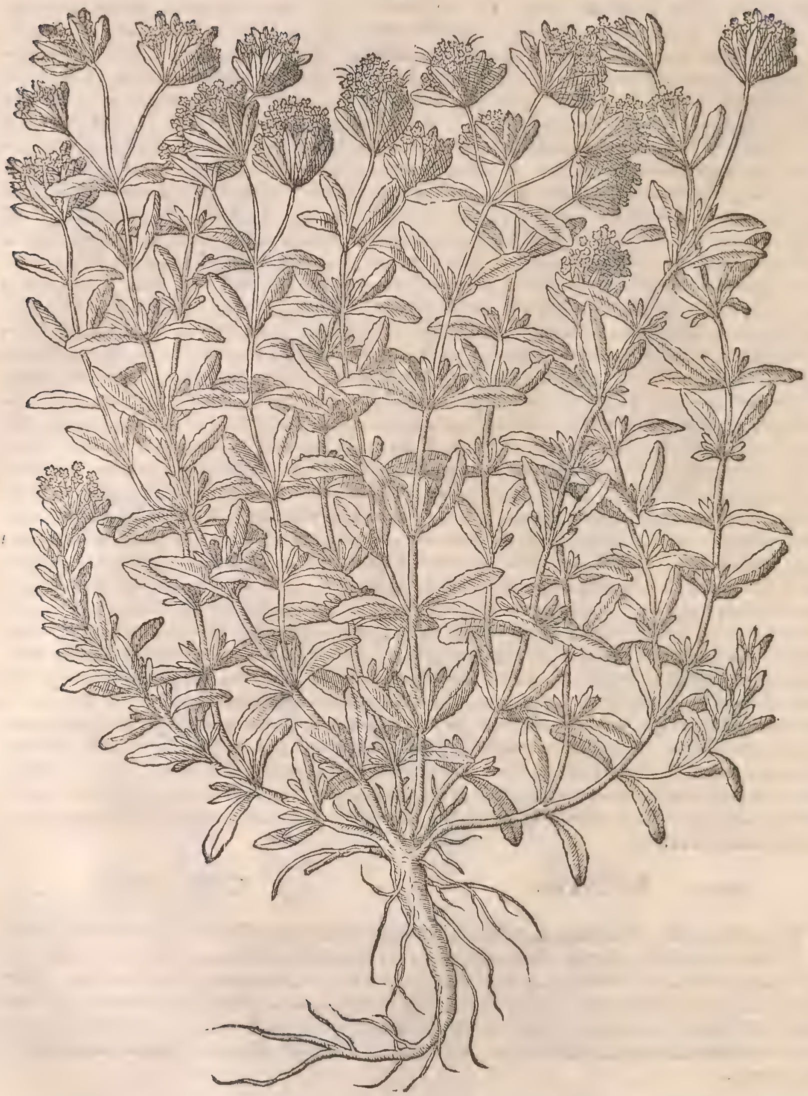
† Oribasius legit. λεπτόφυλλον. i. tenuifolio.

a Meum. πολιῷ τρίχα. i. cano capillo.

POlium Montanum planta est candicans folijs oblongis, per ambitum serratis, & per interualla caulem ab imo ad summum uestientibus, minoribus, pluribus inter maiora subnascentibus. Caules habet copiosos, rectos, rotundos, lignososq;, albicantes, & qui in cacumine capitula edunt, florida, candicantia, thymi figura. Tota planta odorata est, odore tamen acuto, & subgraui. Est & alterum quod herbariorum quidam Iuam muscatam uocant. Id ego inter polij genera recensendum nolui, quòd capitulis, folijs, caulibus, odore, facultateq;, polium referat. Atqui non ob id affirmauerim, hanc plantam esse secundum polij genus à Dioscoride descriptum. Siquidem altero fruticosius non est, nec minus odore, & uiribus præstans. Prouenit hæc planta in collibus, aridis præsertim locis, foliosa humi procumbens, folijs coronarij rorismarini minoribus, duriusculis, auersa parte incanis. cauliculos gerit tenues, rotundos, subalbicantes, flexiles. capitulis in cacumine albicantibus, alterius polij capitulis haud longè dissimilibus. Radice nititur simili. Tota planta bene oleat, & minus quàm alterius, nares ferit. Cæterùm, utrunque polium notum est, & copiosum in Italia cùm montibus tum etiam collibus prouenit. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita scriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Musæi, & Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorsúsq;

Polij consideratio.

POLIVM.

prorsusq; miram, si modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera eius, campestre maius, syluestre quod minus est: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto mutuatus est. Plinij lapsus. *Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius historiam libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidem Tripolij proprium est, non autem Polij, teste Dioscoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioscoride, ut à Plinio folijs, sed floribus adscribitur. Præterea capitulum Polio inesse cano hominis capillo simile scribit Dioscorides, non autem folia, ut ipse Plinius tradit. Cæterùm polio uis inest reserandi, incidendi attenuandi & abstergendi. Adalligantur fronti contra oculorum suffusiones, protinus ubi inuentum sit, nec alia herba magis conuenit.* Polij uires ex Galeno. *Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Polium amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaque uiscera omnia obstructione liberat: urinamq;, & menses ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè species eius fruticosa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Polium minus, quo etiam utimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius,*

POLIVM ALTERVM.

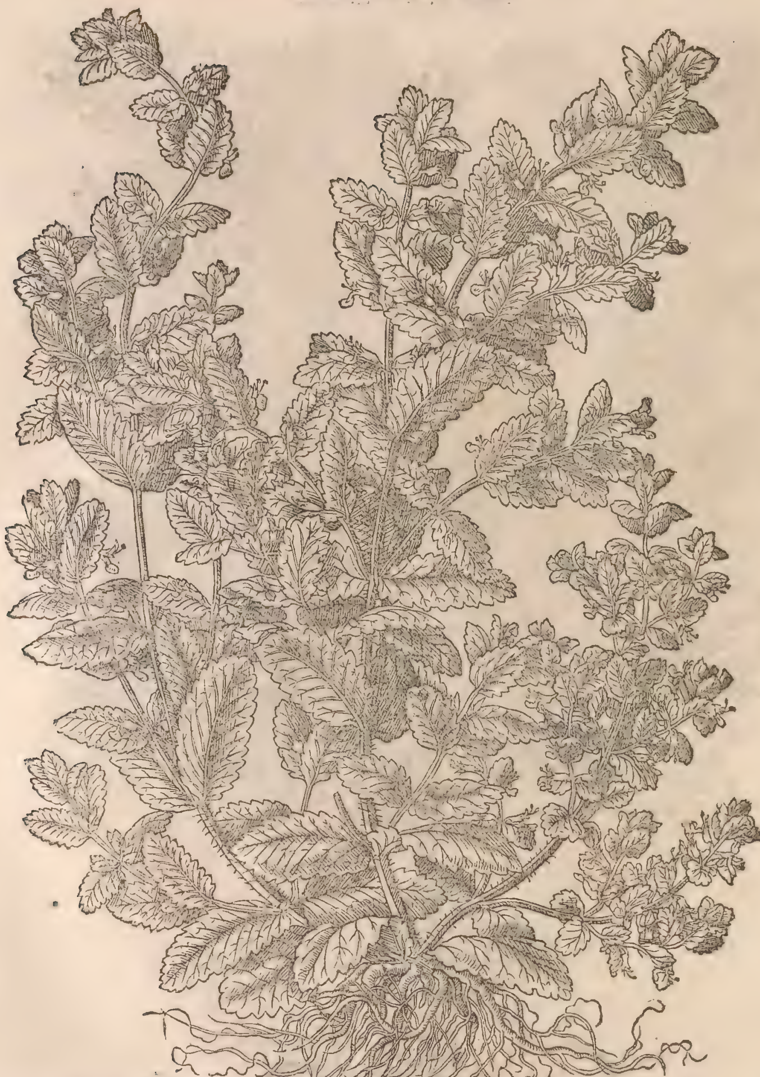
ius, adeò ut ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecundo autem completo excalfacientium. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cahade, Iabade, ſeu Giade: Italis, Polio. Nomina.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

SCordium in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringentibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridáue cum uino [a], aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite, craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad ueterem tuſſim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, uulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem

a Meum. πρὸς ἑρπετῶν δήγματα καὶ θανάσιμα. i. contra ſerpentiũ morſus, & læthalia.

SCORDIVM.

b Catecur. ὑπερσαρκώματα. i. supercrescẽtem carnem.
c Meum. χύλισμα. i. succus expressus.

tricem perducit. Sicca [b] excrescentias in carne cohibet [c]. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

Scordij consideratio.

SCordium non ita pridem inueniri, & cognosci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum seplasiarij Mauritanorum monumentis decepti, syluestri tantùm allio, quòd à Dioscoride ophioscorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neque ijs solùm rerum imperitia, sed etiam uocabulorum uicinitas imposuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nesciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potissimùm errandi occasionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compositionem Scordium, in alteram uerò syluestre allium addiderit. Quod cùm uidissent superioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, ut certò crediderint syluestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atque unam & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut syluestre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè successerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, trissagini adeò simile, ut Trissago palustris meritò dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, allij odore præditum,

ALLIARIA.

ditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum, ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt, à quibuſdam uiris grauiſſimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunque ſupra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduerſari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: unde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq; excalfacit uiſcera, tum menſes, urinamq; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq;, & laterum dolores ab obſtructione, & frigore natos ſanat epotum. Denique uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta Scordij uires ex Gal.

 ſepes,

ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abundè allium refert, ut non temerè uulgò ALLIARIS *ſiue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda ſpectantur uiolæ ſimilitudine: poſtquàm uerò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modum laciniata uiſuntur, ut quadantenus meliſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq́;: flores albos, & ſemen nigrum, minutumq́;, irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longiuſcula eſt, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & deſiccatoria, uerùm non adeò uehemens eſt, ut in allio. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, uuluæq; admotum, mulieres uteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat.* (Alliariæ herbæ mentio.)

(Nomina.) *Quæ planta* σκορδιον *Græcè, Scordium ſimiliter, & Triſſago paluſtris Latinè uocatur: Arabicè, Scordeon, ſeu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè, Vuaſſer batenig, & Knoblochs Kraut: Hiſpanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.*

TVSSILAGO.

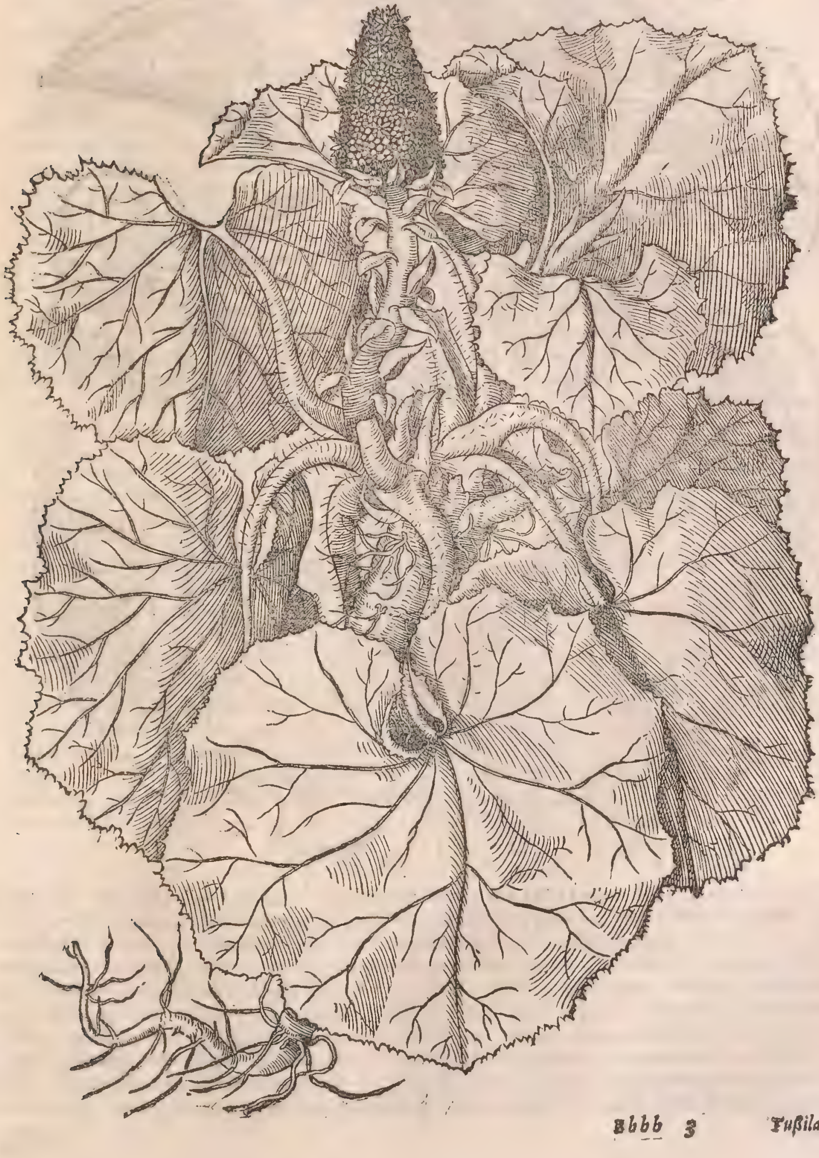
Βήχιον.

TVSSILAGO. CAP. CIX.

TVſsilagini folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, ſex aut ſeptem à radice, ſubalbida à terra, ſupernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos [a] luteus, uere prodit, quo unà cum caule confeſtim exuitur: inde nonnulli his uacare exiſtimarunt. Radix tenuis eſt, † & ſuperuacua [b]. naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant, qui [c] ſicca tuſſi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet ſuffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

a Meú. ὤχρον. i. pallidus.
b Meú, & Catecuz. φύεται περὶ λιβάδας καὶ ἐνύδρους τόπους. i. naſcitur circa riuos, & aquoſos locos.
c Meum. ὑποξηρᾶς. i. ſubſicca tuſſi.

TVSSILAGO MAIOR.

TVSSILAGO ALTERA, SIVE FARFVGIVM.

Tassilaginis consid.

TVssilago Hetruscis uulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab iis Farfariam uocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscripta. Officinæ hos uel illos secutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba est uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugacissimis, ut Plinius, qui eorum tam subitam iacturam non animaduerterat, deceptus Tussilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cum tamen ea uere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum tempore durent: quo non nisi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc sese fortè fortuna tulerint obuiam, conspici possint, eoq; magis, quòd iidem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare scitè scripsit Dioscorides, Tussilaginem confestim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his uacare existimasse. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obseruauit Plinius,

Plinij lapsus.

quòd Tussilaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur lib. XXVI. cap. VI. ubi ipse de Tussilagine differit ijs uerbis. Tussim sedat Bechion, quæ & Tussilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi

nascitur:

naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, quinque aut ſeptem, ſubalbida à terra, ſupernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidam eandem eſſe bechion, quam alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, ueterem tuſſim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibuſdam ſaluia appellatur, ſimilis uerbaſco. hæc Plinius. Verùm altera Tuſſilago, cuius nulla fit mentio à Dioſcoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant. Porrò naſcitur in Tuſſilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquantulo, ac demum ſole ſiccata omnium optimus eſt fomes ad ignem e ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, ut ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur. Cæterùm ego Plantam, quam omnes ferè, qui herbaria ſcripſerunt, perperam petaſitem uocant; MAIOREM eſſe TVSSILAGINEM non ambigo. Nanque creſcit hæc humectis, & uliginoſis locis, ut præſertim propè riuos aquarum. perinde ac altera Tuſſilago, caulem edit quoque, antequàm folia emergant, in ipſo Veris principio, concauum, dodrantalem, pinguem, purpuraſcentem, paruis oblongiſq; circundatum folijs, in cuius cacumine flores exeunt ſpicati, ex purpura albicantes, qui unà cum caule paulò poſt flacceſcentes contabeſcunt, & in pappos diſſiliunt. Eodem ferè tempore folia è terra emergunt altera parte incana, quæ anteaquàm adoleſcant, Tuſſilagini ſimilia ſpectantur. at qui poſt hac in tantam creſcunt amplitudinem, ut perſonatæ folia amplitudine ſuperent. Horum ſingula pediculo nituntur purpureo, alba lanugine obducto, qui à radice prouenit. Radicem edit longam brachij quandoque humani craſſitudine, intus candidam, materie fungoſa, amara, atque odorata. Hanc plantam, qui putant Petaſitem eſſe, proculdubio hallucinantur, quòd Petaſites pediculum proferat cubito maiorem, craſſitudine pollicis, à quo prægrande folium ceu fungus è ſuo medio pediculo dependeat, id quod in maiori Tuſſilagine haud quaquàm uiſitur. Cùm eius folium non in medio, ut fungus pediculum habeat, ſed perinde ac Tuſſilago in folij latere, quod ad radicem ſpectat. Ad hæc alia quoque habetur planta quæ non ab re inter Tuſſilagines annumerari poteſt. Hæc folijs exit nigræ populi amplioribus ad tuſſilaginis figuram inclinantibus, ſed non tot prominentibus in circuitu angulis, nec à terra tam ſaturatè albicantibus. Caulem edit ſeſquidodrantalem, à quo plures oriuntur rami, in quorum ſummitate flores exeunt aurei, magni, roſarum figura. Radicem habet albam, & ſubamaram. Floret uerè, Aprili præſertim menſe: Naſcitur circa riuos aquarum, in conuallibus & pratis uliginoſis. Non deſunt qui hanc Caltham eſſe contendunt, quorum ſententiam non probamus. Verùm qui cenſent hanc Plinij eſſe chamæleucem, Faranum, FARFVGIVMVE cuius ipſe meminit lib. XXIIII. cap. XV. eos haud quaquàm hallucinari putauerim, & huius eundem meminiſſe quoque crediderim loco ſuperius citato, ubi de Tuſſilagine diſſeruit. Nam cum inquit, poſtquàm de Tuſſilagine egit: Quidam eandem eſſe Bechion, & alio nomine chamæleucem putant, ijs ſanè uerbis facilè quiſpiam coniectari poterit, non defuiſſe Plinii tempore, qui hanc plantam inter tuſſilaginis genera reponerent, quòd ambas uiribus pares noſcerent. Nam Plinio Chamæleuce, ſiue Farfugium ueterem tuſſim perbellè curat, ſi radicis cupreſſi carbonibus impoſitæ fumus per infundibulum imbibatur. Maioris Tuſſilaginis radix excalfacit, & attenuat, quinetiam abſtergit, ut eius euidens indicat amaritudo. Conſtat autem multorum quoque experimentis, præſtare hanc contra peſtilentiam, & peſtilentes febres, ubi in puluerem contrita radix duarum drachmarum pondere ex uino propinetur, & deinde ſudare cogantur ægri. Quamobrem Germanis peſtilentiæ radix appellatur: Præſtat eadem ad uteri præfocationes, & cruciatus, eodem modo ſumpta. Propinatur item ueterinariis, & paſtoribus, contra quadrupedum uermes, ſed peculiariter equis qui anhelandi difficultate laborant. Reliqua cum Tuſſilagine communia habet. Tuſſilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quod βήχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis uidelicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accendens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, ut ſine moleſtia noxáue omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia uirentia partes cruda inflammatione obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionem: qua omnia uiridia, teneraq; participant, alia plus, alia minùs. Nam ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm ut partibus inflammatione laborantibus conueniant. Quæ planta βήχιον Græcis, Tuſſilago Latinis uocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roßhuob, & Brantlattich: Hiſpanis, Vnha de aſno: Gallis, Pas de aſne.

Fomes ignis ex tuſſilag.

Tuſſilaginis uires ex Gal.

Nomina.

† Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tuſſilaginis ἄχρηστον, hoc eſt, inutilem rectè uocauerit Dioſcorides, ſi paulò pòſt ei nonnullos uſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam, animaduerſum. uidit Manardus, uidit item Fuchſius, ſed uterque tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam, quod ſentio, uerbum illud ut adſcititium delendum eſſe puto, Oribaſii teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

Artemiſia magna ex parte in maritimis naſcitur [a] abſinthij modo fruticoſa, maioribus, & pinguioribus folijs [b], ramiſque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiuſque, folijs, uirgiſque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent [c] tenuem herbulam, ſimplici caule, & [d] minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat. feruefactæ conuenienter in muliebres deſeſſus adijciuntur, ad detrahendos menſes, partus ſecundaſque: item ad præcluſiones uuluæ & eiuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menſes pellunt pubi illitæ. Succus uuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ inſeſſio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

a Meum. πόα θαμνοειδὴς παρόμοιος ἀψινθίῳ. i. herba fruticoſa, adſimilis abſinthio.
b Deeſt ī meo exemplari.
c Meum. λεπτόκαρπον. i. tenui ſemine.
d Meum. σφόδρα μικρὸν. i. ualde paruum.

ARTEMISIA.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARtemiſia tenuifolia in ſepibus,& cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores,& folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

Artemiſiæ conſideratio.

Tria à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in uniuerſum altera maior eſt, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. XXV. cap. VII. ſic inquiens. Artemiſia abſinthij modo fruticoſa eſt, maioribus folijs, pinguibusq;. Ipſius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis folijs: flores copioſi erumpentes, cùm uua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. hæc Plinius.

Plinij lapſus.

Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à Dioſcoride diſſentiat; diſsidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambroſiam ſequenti capite ab ipſo Dioſcoride deſcriptam ſubiecerit, crediderítq; deceptus hic ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, unam & eandem eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera Hetruſcis frequentiſſima ſunt, neque in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores ſpectentur, in minori uerò minores: aliâs facie, & forma ſimilia conſtant; quinetiam idem ſapor, & odor, eademq; facultas utrique ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus Braſauolus Ferrarienſis in ſuo ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe Ferrariæ Artemiſiæ ſpecies nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm ſit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba ſubijcere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, ueram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, ut Dioſcorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id eſt unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies Ferrarienſe uulgus nouit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet. Nec obſtat, quòd Ferrariæ duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per unum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt, quæ plures habet ramos. hæc Braſauolus. In quibus ſanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata.

Plura Braſauoli errata.

Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit Dioſcorides, alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram uerò ſimplici tantùm conſurgere, ut Braſauolus ſuo modo interpretari uidetur. Sed author is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemiſiæ generi aßignantur, non autem ſecundo, uel primo, ut Braſauolus exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd aſſerat Matricariam, ſiue Marellam, quam legitimum Dioſcoridis parthenium cenſemus, eſſe graueolentem Artemiſiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioſcoridi ſecundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel Amarellæ modo: ſed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non aſſentire uideatur, duo illa Artemiſiæ genera, quæ Ferrariæ perſimilia habentur, ea eſſe, quæ à Dioſcoride primo loco repræſentata ſunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò ſeipſum hac in re deceptum deprehendiſſet Braſauolus (ut legitur in ſuo ultimo uolumine Venetijs impreſſo) dum longa oratione contendit Amarellam, ſeu Matricariam inter Artemiſiæ genera reponendam eſſe, Cotulam uerò fœtidam Ferrarienſibus Bruſciaculo uulgò uocatam eſſe legitimum parthenium, adeò ſeipſum (pace eius dixerim) & ſua ſcripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod ſentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi poßit. Nam cùm aſſerit Amarellæ, ſiue Matricariæ ſuccum unciarum quatuor pondere hauſtum utranque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc eſſe Parthenium, cui priuatim ea uis ineſt. Attamen paulò pòſt eorum fortè oblitus, argumentis quibuſdam ſatis, mea quidem ſententia, leuibus, contrà aſſeuerat, nil aliud eſſe Parthenium, quàm ſuum Bruſaculum.

Ruellij hallucinatio.

Ruellius præterea quanuis in primis Artemiſiæ generibus planè Dioſcoridi ſubſcribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemiſiam eam eſſe putet, quam alij Athanaſiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum noſtrum ſtolonibus compluribus ab una tantùm radice proſilit, craſsis, altis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuiſuris diſſectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemiſia, quæ tertio adſcribitur generi, tenuis herbula eſt, uno duntaxat caule, ipſoq; minuto conſurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neque ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioſcorides, quàm Plinius ſatis obſcurè, perplexeq; de ea ſcripſerint, & caulis, foliorum, florum, ſeminis, & radicis notas ſilentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; ſed uix etiam fieri poſſe putauerim, ut quis nunquam hanc Artemiſiam legitimè demonſtret. Neque tamen in hoc audiendus eſt Plinius, qui (ut ſuprà diximus) hanc eſſe Ambroſiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi conſentaneum non eſt, quòd Dioſcorides duobus tam propinquis capitibus unius & eiuſdem plantæ hiſtoriam tractauerit, euidentiſsimum eſt, Ambroſiam ſequenti capite deſcriptam huius tertiæ Artemiſiæ deſcriptioni haudquaquam reſpondere.

Monachorum & Fuchſij error.

Ad hæc non in minori, quàm Braſauolus, & Ruellius, uerſantur errore Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt. quippe qui & hunc, & illum ſecuti duplici hallucinatione ſcriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino eſſe minorem Artemiſiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, uel potius erroribus ipſe quoque Fuchſius implicatur, uir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum eſſe cenſeat in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, quin Matricaria ſit alterum Artemiſiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortaſſe fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm ſolus rectè ſentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentiſſimi ſimplicium medicamentorum inquiſitores, ac etiam Dioſcoridis ſtudioſi, qui ſanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem ſuperiori ætati obſcuram noſtræ illuſtrem redderent, tertium Artemiſiæ genus in Dioſcoride aſcititium eſſe. Quòd in huius capitis initio non tria, ſed duo tantùm eſſe Artemiſiæ genera ſcribat Dioſcorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquiſſimi, in quibus illa de tertio Artemiſiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in noſtro ex impreſſis libro, in quem caſtigationes ex

ueruſtorum

uetustorum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut uerbis respondere possim. Cùm itaque (ut eo redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum uideri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neque item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi uiri, & in plantarum historia diutius uersati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atque adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudque à quibusdam reddatur, nobis quoque adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atque inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit. Cæterùm uulgaris Artemisia passim ubique prouenit, caulibus pluribus, rectis sesquicubitalibus, rubentibus, rotundis, striatisq;. Folia gerit absinthio latiora, pinguiora, supina parte candicantia. sed quæ in caule sunt longè minora spectantur. Flores copiosissimi in caulium ramusculis racematim exeunt, parui, pilosi, odorati, albicantesq; è quibus minutum oritur semen. Radicem habet lignosam, multifidamq;, minimi digiti crassitudine. Tota planta odore spirat haud ingrato. Ideoque non desunt, qui placentis eam commisceant. Est & altera uno tantùm caule constans, alteri per omnia similis, præterquàm quòd omnibus suis partibus priori humilior, tenuiorq; spectatur, quam minorem Artemisiam appellamus. Vtriusque recentia folia cum oleo Irino myrrha, & ficubus trita utiliter mulieribus supponuntur ad uterinas affectiones: siquidem & menses, & secundas euocant. Earundem radix pota adeò uterum expurgat, ut enectos quoque partus extrahat. Illinitur cum axungia Strumis, quæ circa ceruicem, & gulam oriuntur. Quinetiam ad ceruicis dolores efficax est: atqui ualentius id præstat, si cum belli herba in pratis nascente imponatur. Bibitur utiliter foliorum succus, aut ipsa herba recens aduersus epotum opium. Aridorum foliorũ farina trium drachmarum pondere ex uino pota, medicamentum est optimum ad coxendicum dolorem: Adalligatam Artemisiam; (ut quidã putant) qui defert uiator, negant idem lassitudinem sentire. Suspensam autem super limine domus ueneficas prohibere incantationes. Artemisiæ uires ex Gal. *Duûm tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraque excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd uerò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaque ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes uteri.* Nomina. *Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beyfuosz, & Sant Iohans gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.*

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMbrosia pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suaui: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ consideratio. *ETsi planta, quam hîc primo statim loco appinximus, genuinam referat ambrosiam, adeò ut nihil in ea desiderari possit, non dicam tamen alteram, quam antea pro Ambrosia ostendimus, Ambrosiam, aut plantam illi congenerem non esse, cùm & ipsa notis ferè omnibus Ambrosiam referat. Quamobrem, haud fortasse aberraret, qui dixerit, alteram marem esse, alteram fœminam; aut omnino congeneres esse plantas. Illam misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus rei plantariæ acerrimus indagator. Hanc ego mihi comparaui. Nanque uariis in locis se mihi obtulit inspicienda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter durissimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiam factus essem, eamq; conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc esse Ambrosiam. Ea quanuis à Dioscoride, & Galeno non aliis repræsentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, & illitu adstringere ualeat humores, qui in aliquam partem decumbunt; dixere tamen non poetæ solùm, sed plantarum quoque scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantissimam hanc plantam à ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quàm quòd suo in cibis usu longæuos faciat homines, quemadmodum ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdam uocatur,*

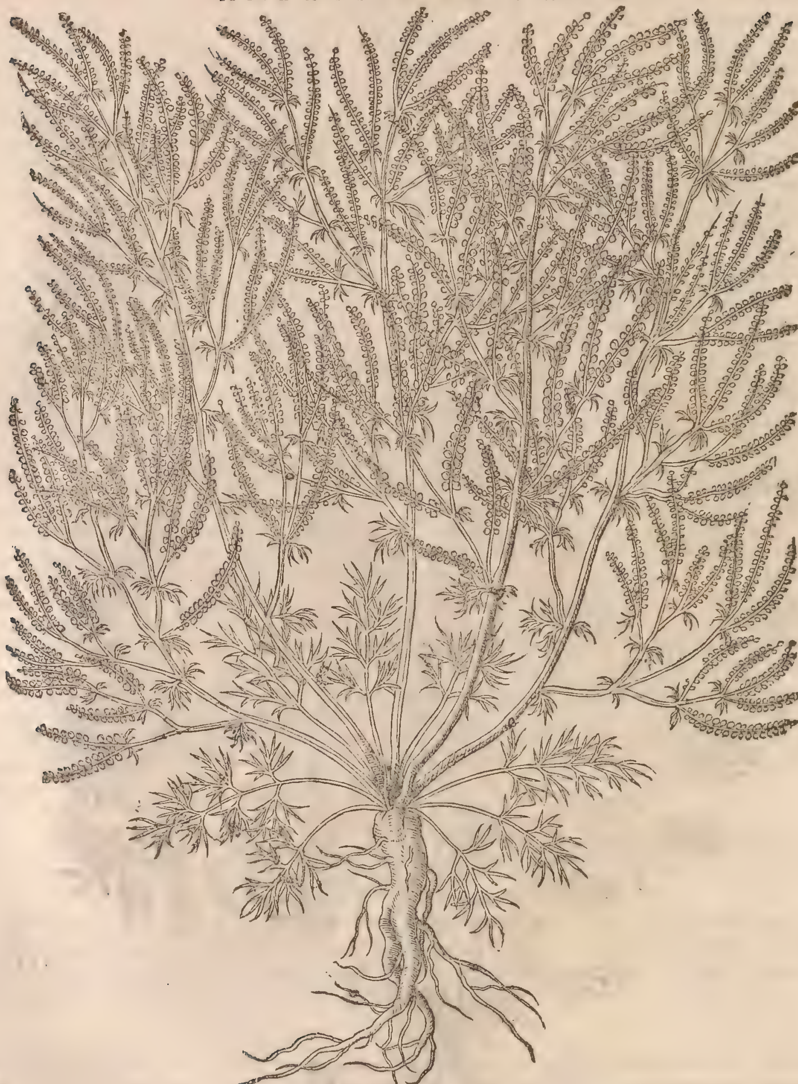
AMBROSIA.

tur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit. hæc Plinius. Ambrosiæ quoque facultates, sed quàm breuißimè, tradidit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ambrosia* Ambrosiæ uires ex Gal. *cataplasmate imposita uim habet adstringentem, ac repellentem. Ea ut Græcè* ἀμβροσία, *ita etiam Latinè, & Italicè Ambrosia nominatur.* Nomina.

AMBROSIA

AMBROSIA ALTERA.

a Meum. διακεχυμένη, πολλὰς ἔχουσα μασχάλας. i. diffusa, multas habens alas.
b φύεται δὲ μάλιστα περὶ χαράδρας καὶ χιμάῤῥους. i. Nascitur ut plurimũ circa fossas, & torrentes.
c Meum addit σὺν οἴνῳ. i. cum uino.

Βότρυς. **BOTRYS.** **CAP. CXIII.**

BOtrys fruticosa herba est, lutea tota, & [a] in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia. tota suauem odorem spirat, qua re uestimentis interponitur [b]. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota [c] orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam.

Botryos consideratio.

LEgitima, & uera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lauisium rapidissimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeò ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodo feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. XXVII. cap. VIII.

BOTRYS.

cap. VIII. *ubi eam in hunc modum deſcripſit. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis: ſemen circa totam naſcitur folia cichoria ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Botrys itaque excalfacit, attenuat, incidit, expurgat, & aperit. Præſtat eadem ad omnes pectoris, & thoracis affectus pituitoſos, quinimmo & ſuppuratos adiuuat, quinetiam aſthmaticos, & ſuſpirioſos, tum herba ipſa ex decocto dulcis radicis pota, tum ipſius herbæ tantùm decoctum pluribus diebus hauſtum, addito uiolaceo melle, aut ſaccharo. Purulenta expuentibus mirificè auxiliatur. Id quod ego atteſtari poſſum: Herba ipſa recens facit quoque ad uteri dolores, ſi in calenti tegula Cretico uino irrorata calefiat, & uentri imponatur. Ideoque eadem unà cum parthenio, & anthemidis floribus puerperarum cruciatibus auxiliatur, ubi ſimul omnia conciſa in oleo lilino in patella parumper coquantur, & deinde ex ouis gallinaceis excipiantur, & ſimul miſceantur, coquanturque quouſque placentæ formam referant, & calida uentri ſuperponantur. Eſt enim hoc præſentaneum auxilium. Suffiuntur eiuſdem herbæ uapore utiliter fœminæ ad menſes ciendos, & emortuos fætus eijciendos. Herba ipſa arida ueſtibus interpoſita non ſolùm eas à tineis tuetur, ſed odoratas quoque reddit. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Eius tamen facul-*

Botryos uires ex Paulo.

Nomina.

tates ex Dioscoride retulit Paulus lib. VII. *ubi sic inquit. Botrys, quam aliqui ambrosiam, alij artemisiam uocant, planta est admodum odorata. Hæc cum uino pota non nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur. Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Traben Kraut, & Krotten Kraut: Gallis, Pijmen.*

a Meum, & Oribasij στρογγύλη. i. rotũda. b Meum. καλεῖται δὲ ὑπ' ἐνίων καὶ ἕτερον γεράνιον. i. appellatur & alterum Geraniũ. c Meũ. λεπτά. i. tenuia.

Γεράνιον. GERANIVM. CAP. CXIIII.

GEranion folijs anemones, diuisuris longioribus: radice [a] subrotunda, cùm estur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes discutit. [b] Geranium alterum caulibus [c] minutis, & pilosis, sesquipedalibus: folijs maluæ. in summis alis sursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina usus.

Geranij consideratio.

DVo tantùm Geranij genera à Dioscoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum a Græcorum descriptione differat. Id quod ipse Plinius apertè testatur libro XXVI. *cap.* XI. *ubi de Geranijs disserit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci folijs can-*

GERANIVM I.

didioribus,

GERANIVM II.

didioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera, Romanis unum, Græcis uerò duo. Quæ omnia hodie passim ferè uisuntur in campestribus, secus uias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioscoridis myrrhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò Acum muscatam, eo quòd (ut Plinius inquit) odorem iucundum spiret. Nanque assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geranium, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruum capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquam dubitauerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum uerò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum passim prouenit, folijs anemones modo laciniatis; flo-

Ruellij errat. *ribus in purpuræ albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muſcatam dictam, quam ipſe herbariis etiam Acum paſtoris appellari ait, primi generis Geranium Dioſcoridi eſſe opinetur. Quandoquidem Acus muſcata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec foliis uiſitur anemones æmulis: ſed eam planè repræſentat, quam Plinii teſtimonio, Latini Geranium uocant. Præterea aduerſus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant ſecundum Dioſcoridis Geranium eam eſſe herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipſe mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam eſſe legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod ſentio, eam quidem illius Geranii genus eſſe arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipſa tota illi ſit ſimilis, odorem iucundum reddat, flores proferat ſubpurpureos, & gruinis capitulis ſcateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius exiſtimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite naſci, nec Dioſcorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim foliis eſt cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non inſuaui. at his omnibus Ruberta* Hermolai lapſus. *caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non poteſt, quòd*

GERANIVM III.

ſcripſerit:

GERANIVM IIII.

ſcripſerit, Geranium id eſſe Latinis, quod Dioſcoridi myrrhis, Plinii fortaſſe lectione deceptus, qui loco ſuprà citato Latinis uocatum Geranium à quibuſdam Myrrhim appellari ſcriptum reliquit, quanquam legitimæ Myrrhidis hiſtoriam tradidit libro XXIIII.*cap.*XVI. *Nec ſanè mirum eſt, Plinium ſcripſiſſe Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod ſecundo generi adſcribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere eſt in iis Dioſcoridis exemplaribus, in quibus cuiuſque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in hiſtoria Braſauolus, aſſerens nullo modo iis eſſe adſtipulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium eſſe contendunt, quòd Geranium foliis exeat maioribus anemones inciſuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignoraſſe uidetur, quòd ſecundum Geranii genus, non autem primo generi à Dioſcoride aſſignatum, eſt illud, quod Pes columbinus cenſetur. Vel fortaſſe dum hæc ſcriberet, alterum Geranii genus non animaduertit in Dioſcoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranii plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridariis ſatam, foliis rotundis, ſecundi Geranii modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis ſimili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balſaminam alii eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt*

Braſauoli error.

Momordica.

GERANIVM V.

in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem ſententia, magis reſpondet alteri Dioſcoridis Geranio, ut quæ foliis ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem eſſe cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias quin Pes columbinus dictus idem ſit Geranium: ſed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primum itaque Geranium Dioſcoridi deſcriptum, folia gerit anemones, longioribus tamen diuiſuris, in unoquoque folio ſenis. Caulem mittit ab ipſa radice rectum, tenuem, geniculatumq́;. Flores è geniculis in caule prodeunt punicei unà cum foliis, roſarum ferè figura, ſed longè minores, & quinque tantùm foliis referti: è quibus roſtelli oriuntur inferna parte lunati. Radice nititur rotunda nuce pontica maiore, ſubnigricante, & dulci ſapore prædita. Naſcitur incultis locis. Copioſum in Dalmatia prouenit. Nam inde allatam plantam ad me miſit Vlixes Aldrouandus Medicus apprimè eruditus & Medicæ materiæ indagator non poſtremus. Secundum foliis eſt maluæ minoribus: pediculis tenuibus longis, & ſubrubentibus appenſis: Caulibus gracilibus, flexilibus ac rotundis: floribus puniceis, è quibus acuminati apices oriuntur gruinis capitibus ſimiles. Radicem habet tenuem, palmarem & fibroſam. Naſcitur ſecus itinera, locis incultis, & etiam in hortis. Tertium cuius meminit Plinius, folijs uiret Cicutæ minoribus, ſeu Myrrhidis proximis, minus tamen laciniatis, humi accubantibus, quæ ſeneſcentia rubeſcunt. Caules habet breues, rotundos, piloſos, rubentesq́;: in quorū ſummitatibus flores ſpectantur purpurei parui ſtellæ figura; acuti oriuntur apices gruinis roſtris ſimiles ſurſum ſpectantibus, capitulis balauſtij effigie. Radice nititur candida tereti ac dulci, uegetiori quàm altera: Naſcitur in ruderibus, circa ſepes, ſecus itinera, & ſaxoſo &

extenuato

GERANIVM VI.

extenuato ſolo. Cæterùm præter hæc alia tria ſunt quoque Geranij genera, quorum primum quod copioſum in pratis in Boemia prouenit, folijs habetur cæteris grandioribus, ranunculi æmulis octonis circunquaque diuiſuris, numeroſis, humi accubantibus, prælongis ac firmioribus pediculis nitentibus: Caules edit pinguiuſculos, & articulatos, ramis copioſis, in quorum cacuminibus flores emicant cæterorum maiores, in gyrum ſeſe pendentes roſarum modo, colore & cæruleo ad purpuram uiolaceam inclinante. Quibus decidentibus, gruina, ut in cæteris prodeunt capita, maiora quàm in cæteris generibus prono in ſummitate roſtro, triplici apice, in coronæ modum reſciſſo. Radicem quoque cæteris longiorem habet, craſſiorem robuſtioremq́; , multifidam, colore rufeſcente, & lignoſa intus matrice. Secundum folia gerit pentaphylli modo diuiſa, magis tamen per ambitum laciniata, ſubhirſuta. & prælongis pediculis, ipſisq́; piloſis nitentia. Caules habet palmares, tenues, lanuginoſos. Flores ex purpura rufeſcentes; è quibus paruæ acutæq́; oriuntur ſiliquulæ, hirſutæ ac ſubaſperæ, in quibus ſemen concluditur. Radicem habet palmarem, ſed tenuem. Naſcitur arido ſolo. Tertium, quod ad me Verona miſit Franciſcus Calzolarius folia profert Althææ proxima. Caules plures lentos, geniculatos, hirſutos: flores paruos rubentes balauſtij, ſiue Cytini figura: è quibus gruina prodeunt capita roſtro ut in cæteris acuminato. Radix illi eſt

 ſeſquidodran-

ſeſquidodrantalis, digiti craſſitudine; quæ humotenus rubeſcit. Primi Geranij radix (ut Plinius eſt author) reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſſima eſt. Bibitur contra phthiſim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geranium etſi nullius eſſe in medicina uſus ſcriptis tradiderit Dioſcorides; non deſunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, & fiſtulis ſanandis ipſum in potionibus ſumptum, mirificè commendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem ſecuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria ſit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, ſed ea tantùm de Geranijs poſteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipſo Dioſcoride ſumpſit.

Nomina. *Quod Græci γεράνιον, Latini ſimiliter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken ſcnabel: Hiſpani, Pico de cinguenha: Galli, Roſtro de cicongie.*

GNAPHALIVM.

Γναφάλιον.

Γναφάλιον.

GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNaphalij folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino auſtero ad dyſenteriam.

GNaphalij hiſtoriam adeò paucis perſtrinxit Dioſcorides, ut nobis non modò difficile, ſed etiam impoſſibile uideatur, ut quiſquam conijcere, ac decernere poſſit, quænam planta ſit, quæ uerum Gnaphalium repræſentet: præſertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori hiſtoria expreſſerit. Etenim Plinius eadem, qua Dioſcorides, breuitate uſus, Gnaphalij notas reddidit lib. XXVII. *cap.* X. *Fuchſius tamen in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio oſtendit, quam ideo fortaſſe Gnaphalium exiſtimauit, quòd incana, tomentoſaq; conſpiciatur. Sed mihi planè eam Fuchſius pro Gnaphalio depinxiſſe uidetur, quam Plinius lib.* XXIIII. Gnaphalij conſideratio.

GNAPHALIVM VVLGARE.

cap. XIX.

Impia herba Plinij.

Xyli historia, & uires.

cap. XIX. *Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò* IMPIA *Plinij dici posset, quòd eius è ueteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam ijs notis, & uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admisto. Mirumq́; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaque & suibus dari, quæq́; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidissimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò* XYLON, *& Gossipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum. nisi asserere uelimus* ἐριοφόραν *de qua Theophrastus egit lib.* IIII. *cap.* IX. *esse Xylon. ideo hîc de eius historia, ac uiribus latius differendum duxi, quàm fecerim in lini*

XYLON, SIVE GOSSIPIVM.

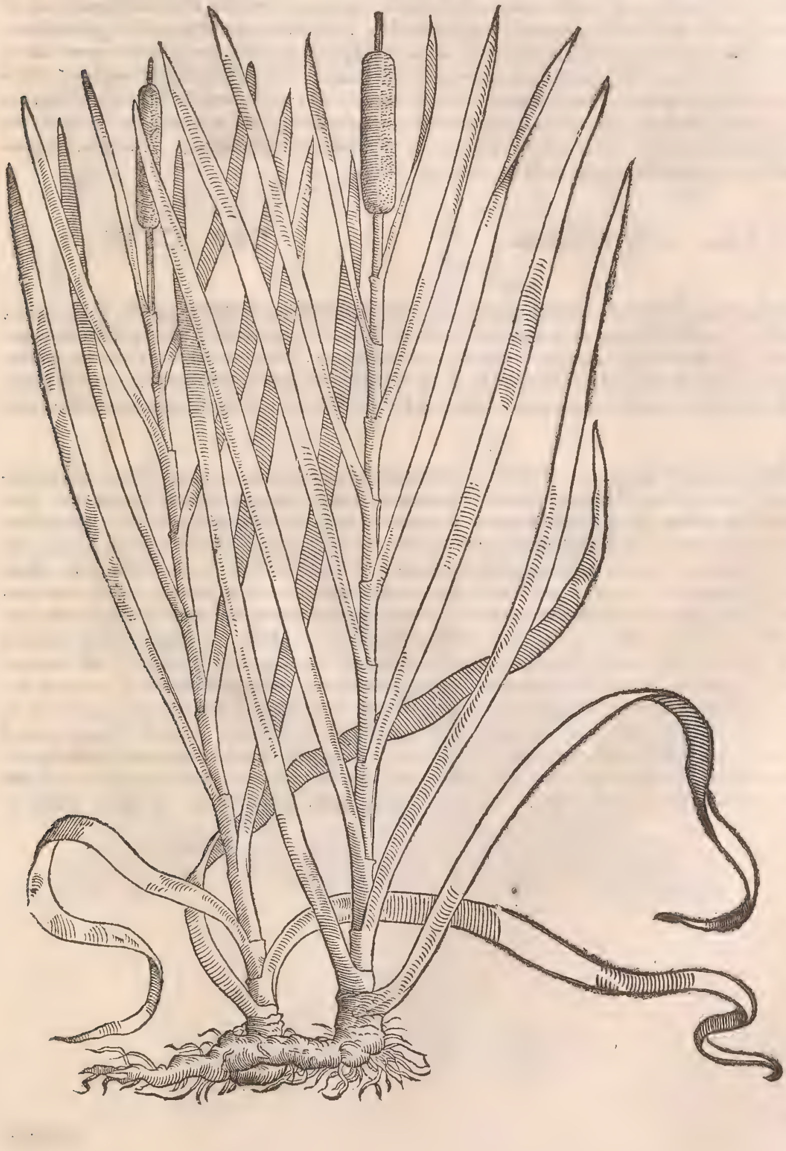
mentione,

mentione, ubi eius quoque memini. De hoc itaque Plinius lib. XIX. cap. I. ſic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Goſſipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt, ſimilemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Aegypti gratiſſimæ. hæc Plinius. Hac ætate Xylon ſeritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia inſulis, ubi copioſiſſimum prouenit: quin & in Apulia, alijſq; regionibus naſcitur. Huius lanugo manifeſtè excalfacit, ac ſiccat. quæ ſi comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus ſanguinem ſiſtit. Seminis medulla tuſſi, & difficulter ſpirantibus auxiliatur: genitale ſemen procreat, proinde uenerem ſtimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur. Sed ut iam Gnaphalio ſuas ex Galeno reddamus uires, eas, ipſe lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis retuli. Gnaphalium ideò ſic nominatum eſt, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc eſt, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adſtringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex auſterorum uinorum quopiam, dyſentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

Gnaphalij uires ex Gal.

Nomina.

TYPHA.

Τίφη.

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

Typha folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambientem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

Typhæ consideratio.

Typha planta est in Italia uulgaris, notiorq; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentissima prouenit, ita ut raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læuissimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda uulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò usus ad conuestienda uitrea uasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: coq; non modò pueros, adolescentesq; sanari pollicentur, sed etiam iuuenes iam ætate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro primo cap. XIII. *de plantarum historia, ubi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit. Ei nomen Græcum est* τύφη: *Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Moßkolben, & Narenkolben: Hispanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Masse.*

Nomina.

Κιρκαία. CIRCAEA. CAP. CXVII.

a Meum. ῥίζας σπιθαμιαίας γ΄. ἢ δ΄. i. radices palmi longitudine tres aut quatuor.
b Deest ī meo exemplari.
c μάλισα δὲ ἐν πετρώδεσι. i. maximè in petrosis.

Circæa, quam & dircæam aliqui uocant, folijs est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam ueluti corniculis [a]: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida [b], odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis [c], saxis, & uento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduo uuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circææ consideratio.

Haud equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri possit in Italia: quanuis ea antiquis fortasse notissima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neque alijs, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc sibi Circææ nomen comparasse, quòd Circe uenefica in suis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis uerisimile putetur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi uendicasse existimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. *cap.* VIII. *ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tusæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac minuit in uino, aut mulsa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, ut puto, errore dissentiat, quòd Circææ semen in uino, aut mulsa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius non modò Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoque Galeno. qui de Circææ uiribus differens lib.* VII. *simpl. medic. sic inquit. Circææ herbæ radicem scribit Dioscorides ex uino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè* κιρκαία, *Latinè similiter Circæa, & Italice Circea uocatur.*

Plinij lapsus.

Circææ uires ex Galeno.

Nomina.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OEnanthe folia habet paſtinacæ: florem candidum: caulem craſſum, palmi altitudine: ſemen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. naſcitur in petris. Huius ſemen, caulis, & folia cum mulſo uino pota, ſecundas eijciunt. Radix è uino urinæ ſtillicidio conuenit.

FILIPENDVLA.

OENANTHE I.

Oenanthes cõsideratio.

OEnanthen, cuius hîc Dioscorides meminit, Theophrastus libro VI.cap.VII.de plantarum historia, & Plinius lib. XXI.cap.XXIIII.putant, Fuchsius, & recentiorum herbariorum plerique eam esse herbam, quæ hodie passim FILIPENDVLA uocatur. Quorum certè sententiæ quanuis uirorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere. quòd Filipendula hæc magna nusquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, & læto ubique solo proueniat. Quibus sanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim. Cæterùm tria Oenanthes genera, quæ post Filipendulam hîc expressimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusius Patricius Patauinus, uir ut rei plantariæ admodum peritus, ita ingenua liberalitate præditus. Vltimum uerò, quod humi serpit, accepi à

OENANTHE II.

cepi à Clariſſimo Medico Bernardino Teruiſano, qui nunc ſimplicium medicamentorum facultatem, & uniuerſam materiam medicam, magna cum laude, in famoſiſsima Patauina Academia publicè profitetur. Quod autem tuberoſa eſt radice, pluribus ſanè notis genuinam Dioſcoridis Oenanthem referre uidetur. Cætera uerò cum radicibus nituntur Filipendulæ ſimilibus, quinetiam umbellis non paruam cum ea habere cognationem oſtendunt. Nec interim alicui mirum eſſe debet, quòd cunctas has ſpecies ſub Oenanthes nomine appingi curauimus. Siquidem id temere à nobis factum non eſt. Nam tametſi legitimi Oenanthes ſpecies non ſint, cùm hactenus fuerit nemo, qui has plantas proprio appellauerit nomine; non præter rationem eſſe exiſtimaui, ſi ſub Oenanthes nomenclatione, nunc primum prodirent in lucem, ad rei plantariæ ſtudioſorum commodum. Oenanthes uires, quas deſcripſerit Galenus in ſimplicium cenſu, non licuit mihi reperire. Cæte-

OENANTHE III.

Filipendulæ uires. *rùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus insperso cibis radicum puluere.*

Nomina. *Planta, quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.*

OENANTHE IIII.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

COnyzæ duo genera. quæ parua uocatur, odore præſtantior eſt: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriuſque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia. in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris [a], qui in pappum abit. radices ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratuque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac uulneribus. Flores, & folia cum uino ad menſes, partuſque eijciendos bibuntur: item contra urinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſſionibus medetur uuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis do-

a Meũ addit. ὑπόπικρον. i. ſubamarus.

 lores

CONYZA MAIOR.

lores tenuis illita sanat. Est & tertium conyzæ genus, caule crassiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, sed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

Conyzæ consideratio.

Conyzæ omne genus non in Hetruria solùm, sed alibi quoque passim ferè prouenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (ut Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortassè ratione adductus Theodorus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autem Conyzæ Theophrastus lib. VI. *cap.* II. *de plantarum historia, ubi de eius generibus disserit his uerbis. Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quemadmodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Fœmina enim tenuiori uestitur folio, & compreßior est, atque in totum minor. Mas amplior, crassioriq; caule, atque ramosior, & folium*

CONYZA MINOR.

lium amplius, pinguiusq́; habens, necnon & flore ſplendidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq́; conſtant: quippe cùm circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq́; contra beſtiarum morſus commodior eſt. hæc Theophraſtus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius ſpecies, cuius à Dioſcoride fit mentio, inter marem, & fœminam media eſt. Naſcitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritienſi comitatu copioſiſsima, quinetiam in Boemia, Germaniaq́; humentibus præſertim locis, & ſecus uias ubi ex agrorum marginibus aqueus humor ſtillicidio quodam in proximos defluit canales. Hæc autem peculiariter dyſentericos iuuat, ſi ſiccæ farina drachmæ pondere quotidie ſumatur ex uino rubro auſtero. Conyzæ uires poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Conyza & maior, & minor adſimilis ſunt tum temperaturæ, tum facultatis: guſtui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq́; admodum luculenter, ſiue quis folia læuigata cum teneris ramulis (eſt enim fruticoſa planta) parti cuipiam illinat, ſiue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concuſſiones,*

Conyzæ uires ex Gal.

ſiue

CONYZA MEDIA.

ſine rigores per circuitum redeuntes, tale ſanare oleum uidetur. Flores quoque eorum adſimilis ſunt facultatis. Itaque quidam, & ipſos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menſes fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Eſt & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus prouenitens, utriſq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij ſunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα *ſic Græcè, ut etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Conyza, & Pulicaria: Germanicè, Geele muntz, & Durruurtz: Hiſpanicè, Attadegua.*

Nomina.

Ἡμεροκαλλίς.

Ἡμεροκαλλίς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEmerocallis folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pesso apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis utilissimè illinuntur.

HEmerocallis nusquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium syluestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cùm suo tempore dehiscunt, colore perquàm pallido (ut Dioscorides ait) conspiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud esse non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ. id nanque facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam Hemerocallis consid.

HEMEROCALLIS.

flores

HEMEROCALLIS ALTERA.

Quorundam error.

flores profert aliam sortitos diuisuram, ut eius effigies, quam hîc adiecimus, apertè demonstrat. Hinc itaque eorum error, ut arbitror, euidentissimè deprehenditur, qui Lilium conuallium uulgò dictum Hemerocallim esse existimant. Nanque illud folijs constat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusque striatis. cauliculis iunceis, triangulis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uersus plures prodeunt flores albicantes balaustij, aut arbuti effigie, odore perquàm iucundo è quibus baccæ Iunio, & Iulio mense prodeunt rubræ. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisque refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uerò, Dioscoride teste, folia, & caulem profert lilio similia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulbosamque. Quæ sanè notæ, si diligenter conferantur, manifestißimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim esse contendunt.

Lilij conuallij métio, & uires.

LILII conuallij magnus apud Germanos in medicamentis est usus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco resolutis, comitialibus, conuulsis, uertiginosis, animi deliquio correptis, & cordis pul-

satione

LILIVM CONVALLIVM.

ſatione concuſsis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à uenenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiarum tempore; ipſos calcatis uuis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additisq; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoque irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, ut plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſsimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, uir alioqui doctiſsimus, putat Lilium conuallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus. Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, Hemerocallis uires ex Gal.

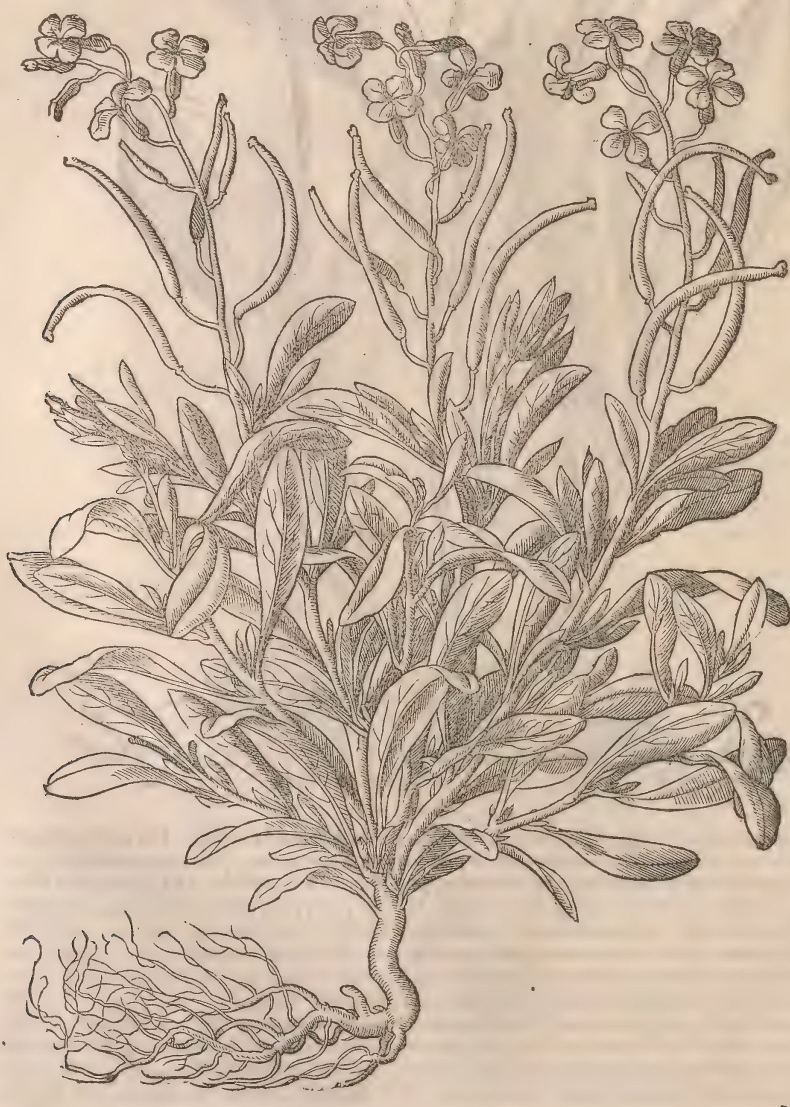
ci similem, non figura tantum, sed & uiribus. Prodest non secus atque illa, igni ambustis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulsorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoque Hemerocallis, & Lilium syluestre uocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio saluatico: Germanis, Heydnisch lilien: Hispanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis iaulne.

Λευκόϊον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

a Catecuzeni. λευκόϊον θαλάσσιον οἱ δὲ ἴον θαλάσσιον. ῥωμαῖοι βίολα μαρίνα. δυνάμιν ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ λευκοΐῳ. i. Leucoiũ marinũ, alij uiolã marinam. Romanis uiola marina. uim habet eandem etiam ipsum cum priore leucoio.

LEucoion uulgaris est notitiæ. sed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina usus. Huius aridi flores feruefacti in desessionibus, ualent contra uuluæ inflammationes, & menstrua expellunt: sanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas sedis. Semen duûm drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.[a]

LEVCOIVM ALBVM, ET PVRPVREVM.

Leucoion

Leucoij consideratio.

LEucoion etsi Latinis albam tantùm uiolam ipso nomine significat; tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cœruleoq; colore distinctis, sæpe usurpari solet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem sequuntur, horum uoce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium fenestris, parietibusq; frequentißimum uisitur: ubi illud in figulinis, ac ligneis uasis mulieres studiosè colunt, ac fouent. Nanque eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris suauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta frequentissimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quandoquidem cœruleum inibi, quod sciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuisse suspicatur, uetustißimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scripti testimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suspicionem hanc augent, itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cùm alioquin reliqua Dioscoridis referant. Prosiliunt omnia genera cubitali altitudine ramosa, caule brassicæ exiliore, sed foliorum facie uariant. Siquidem tametsi omnibus folia sint oblonga, id tamen, quòd luteis exit

Dioscoridis locus suspectus.

LEVCOIVM AVREVM.

Eeee floribus

floribus, folijs est longioribus, numerosioribus, uiridioribus, & magis in acutum desinentibus: cætera uerò nempè album & purpureum, folia gerunt breuiora latiora, & non, ut in luteo mucronata; quinetiam supernè infernèq; canescentia. Cæterùm ex Leucoio, siue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellunt, Persæ odoratum illud unguentum parant: quod Iasminum appellant, ut primo libro in ipsius Iasmini unguenti mentione ostendimus, ubi, eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini uulgò uocati id fieri contendunt.

Leucoij uires ex Gal.

Leucoij uires tradidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucoij frutex uniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoque decoctum eorum mouet, & secundas, fœtumq; emortuum elicit: & si bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quòd si quis uirium eius uehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimùm quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, fœtumq; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienis induratos sanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.

Nomina.

Id Λευκόϊον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream uiolam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb uiolen, & Vuyß ueil: Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees.

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRratæogonum, siue, ut alijs placet, cratœonon, folijs melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus; & uir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

Cratæogoni consid.

QVanuis putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ uocatæ speciem; ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicariæ nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neque uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia; ubi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus obscura satis, & confusa traditur.

Nomina.

Κραταιόγονον, sic Græcè, ut Cratæogonum item Latinè uocatur: Crateogono, Italicè.

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

PHyllum, quod elæophyllon uocatur, in saxosis nascitur. duûm generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historiátenus mihi produxisse uisum est.

Phylli consideratio.

LEgitimum Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam uidetur Ruellius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac uliginosis locis prouenit; Phyllum uerò in saxosis nascitur, ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius uerba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari non liceat, si nobis quoque Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum.

Opinio quorundam.

Cæterùm non desunt qui uelint Phyllum à Linozosti, hoc est, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verùm quòd cum ijs non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ; florem herbaceum, non album. quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & uineis, non in saxosis tantùm. quòd de his denique seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantùm in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus utique notis ea mihi uisa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim. quo factum est, ut hîc eius imaginem pingendam neglexerim.

Phylli mentio ex Theophr.

Phylli meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum uocant. Ambo inter se similia sunt, &

ocimi

ocimi ſpeciem referunt. Fructus thelygoni modo muſci oleaginei, uerùm pallidior: arrhenogoni uerò ſicut oliua, cùm primùm ex muſcoſo flore emergit: geminus modo teſticuli hominis. hæc Theophraſtus. Ex cuius nimirum uerbis colligi poteſt, Dioſcoridis codicem hoc in loco deprauatum eſſe. quandoquidem Theophraſto theligonum non naſcitur muſci modo, neque folium habet oleæ uiridius, ut in Dioſcoride ſcriptum legitur: ſed fructum quidem fert in modum muſci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè theligoni notarum diuerſitas facit, ut planè ſuſpicer in Dioſcoridis potius, quàm in Theophraſti uerbis mendum aliquod ſubeſſe. Atque adeò fit, ut quaſi iam non dubitem aſſerere eam plantam, quam ego reperi (ut antè dixi) in Saluatino monte, uerum Arrhenogonum eſſe: non ſolùm quòd deſcriptioni pulchrè reſpondeat; ſed etiam quòd in notis ferè non diſſentiant auctores illi grauiſſimi. Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Thyllum, & Folium appellatur: Italis, Thillo, & Folio. Nomina.

TESTICVLI SPECIES I.

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

TEsticulus, quem Græci cynoſorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte intera ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

TESTICVLI SPECIES II.

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

TEſticulus alter [a] alio nomine ſerapias, Andrea authore uocatur: quoniam radix ad multa utilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, ulcera purgat, & ſerpere eadem non patitur: abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris ulcera cacoethe: aluum ſiſtunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

a ὃν καὶ σεραπίδα καλοῦσιν ἔνιοι ὡς καὶ Ἀνδρέας. i. quẽ & Serapidem uocant alij, uelut etiã Andreas. ita habet meũ.

TESTICVLI SPECIES III.

TESTICVLVS IIII.

† Orib. addit. ὡς τὸ πολὺ. i. ut plurimum.
a Pro ista periodo meum tantum habet. καὶ συνουσίαν φασὶ παρορμᾷν. i. & coitum dicunt incitare.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

SAtyrium aliqui trifolium uocant, quoniam tria† fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulbosam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro austero bibere conuenit, contra opisthotonum [a]. Vtendum ea dum concumbendi incessit cupiditas: siquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

TESTICVLVS V.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

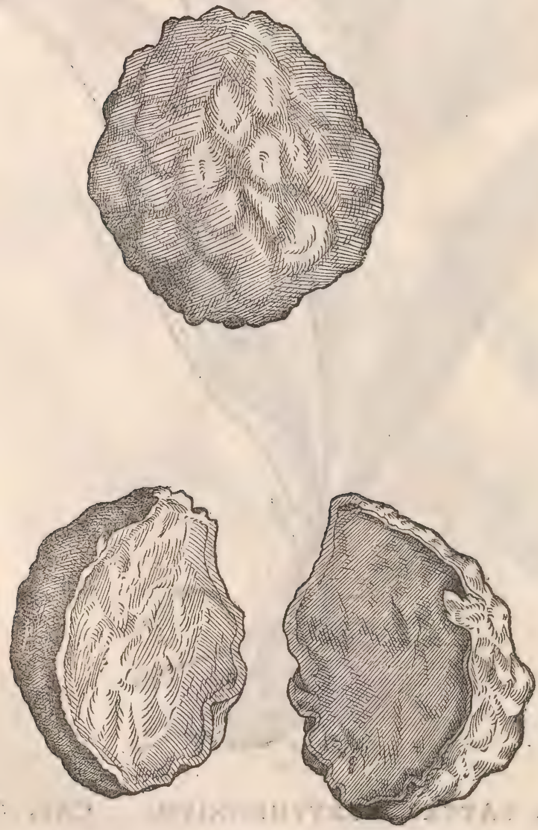
Est & alterum Satyrium erythronium, ſiue erythraicon, id eſt rubrum, ſemine lini, maiore [a], duro, leui, ſplendente. quod fertur non ſecus atque ſcincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili [b], rufo. intus autem album includitur, ſapore dulci, non ingrato ori. In montoſis, & apricis enaſcitur. Venerem, ut produnt, ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat: coque magis, ſi bibatur in uino.

a ῥωμάλεον. i. robuſto. ita Cæcuz.
b Orib. legit. πυκνὸς. i. denſo.

Satyrij, & Testiculi consid. Multorũ error.

ERrant, mea quidem sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrij uice passim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quamuis uiribus, & facultate non longè sint dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quòd animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ, utrinque pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, & rugosior. Satyrij uerò radix bulbosa, màliq; modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata, cui per omnia ferè similis est alterius Satyrij radix, quòd Erythronium appellatur. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Atqui Erythronij uocati radicem mali effigie, cortice tenui, & rufo; candida intus pulpa, sapore dulci, oriq; non ingrato, Damasco Syriæ misit ad me Cechinus Martinellus Rauennas Pharmacopœus præstantissimus, & rei herbariæ admodum studiosus. Cuius imaginem hîc excudi curauimus, ut discant, qui Orchim Satyrium esse contendunt, quantum à scopo aberrauerint. Testiculorum itaq; plura habentur genera folijs, & floribus differentia, ut ex appictis hîc imaginibus, quis facilè discernere poterit. quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vul-

SATYRIVM ERYTHRONIVM.

gus à

gus à prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI *appellat. Auicenna haſce radices Digitos citrinos nuncupat. etſi eas Digitos citrinos eſſe perperàm, nullaq́; quod in libro ſuo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt. Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia allio latiora nigris reſperſa maculis, caulem rotundum, læuem: florem ſpicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ ſanè teſticulos caninos referrent, niſi ramis quibuſdam quaſi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs conſtat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq́;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus; qui recens odorem quàm ſuauiſſimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita eſſe experimento comprobarunt) dyſentericis maximè prodeſt. Idem aquam præſtare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic ſimiles, ſed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræque (ut author eſt Auicenna) ſiccantq́; ſecundo receſſu. Craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq́; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum uino diutius commiſtum, quod bibendum paratur tam in prandio,*

Palmæ Chriſti genera.

PALMA CHRISTI MAIOR.

quàm

PALMA CHRISTI MINOR.

quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantùm usu Biliotum quendam curatum retulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè, pacè eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atque canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio mâli magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus. Hallucinantur præterea unà cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati sunt. quippe qui malè sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm ij Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. XXVI. cap. X. Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices prætulerit Dioscorides, quòd maior à uiro deuorata masculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibendo in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum, quàm esset, priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utrasque simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cùm alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium: uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit. Cuius Theophrastus meminit lib. IX. cap. XX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ad rem autem uenream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus uim dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui uel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem licuit audire. uerùm emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophrastus. Canini testiculi uires posteritatis memoriæ mandauit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccius uergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum; sed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, sicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò ut & putrescentia, contumaciaq; ulcera sanet. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac proinde

Fuch. errata.

Monachorum lapsus.

Canis testiculi uires ex Gal.

proinde uentrem ex uino potus ſiſtit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura eſt: quamobrem guſtu quoque apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuoſam humiditatem poſſidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uerò & herbæ ipſius radix præſtare poteſt. Porrò, ut quidam ſcribunt, ex uino nigro auſtero potum ſanat opiſthotonon. Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Teſticulus, & Teſticulus canis nominatur: Arabibus, Chaſi alkeb, ſeu Chaſi alchelb: Italis, Teſticolo di cane: Germanis, Kuaben Kraut: Hiſpanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ uerò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gaſi alchaleb, Chaſi altraleb, ſiue Tatarich: Italice, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendel uurtz: Hiſpanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion.

Satyrij uires ex Gal.

Nomina.

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

Horminum ſatiuum herba eſt folijs marrubio ſimilis: caule ſemicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. Siquidem in ſylueſtri rotundum, fuſcumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius eſt uſus. Ad uenerem ſtimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albu-

HORMINVM DOMESTICVM.

ginesque:

ginesque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

Hormini consideratio.

Ruellij, & Fuchsij opi. reprobata.

RVellius, & hunc, ut arbitror secutus Fuchsius in suis quisque de stirpium historia clarissimis commentarijs, certò credunt Horminum satiuum eam perquàm odoratam herbam esse, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisaluia, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Sed certè horum, licèt doctissimorum uirorum, sententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contrà Hormini descriptionem illæ plantæ constent caule plerunque bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in Sclarea ipsa rotundum semen inueniatur, non autem oblongum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum satiuum fuisset, ut illi existimant: ea enim adeò odorata est, ut eius odor insignis sine uitio præteriri non posit. Huc denique illud accedat, & eos planè, ut puto, refellet, qui secus opinantur, quòd plantam, cuius hîc effigiem damus, Pisis ad me misit Lucas Ghinus medicus clarissi-

HORMINVM SYLVESTRE.

nus, &

mus, & rei herbariæ peritiſſimus, quæ adamuſſim Horminum ſatiuum repræſentat, ut pictura affabrè demonſtrat. Ea enim Plinij lapſus. *folijs eſt Marrubio ſimilibus, ſed maioribus, & aſperiuſculis: caulibus ſemicubitalibus, quadrangulis: floribus in caule ſecundum folia per interualla prodeuntibus purpureo colore. quibus decidentibus, eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus nigrum, & oblongum recluditur ſemen. Cæterùm* SYLVESTRE *folio eſt ſaluiæ ferè ſimili, caule ſeſquipedali, aſpero, quadrangulo, leuiter hirſuto, ſtriatoque: flore ſaluiæ, colore purpuraſcente, ſiliqulis pluribus in humum reflexis, in quibus ſemen rotundum, fuſco colore, Gallitrico paßim uocato haud longè abſimile. Sclarea autem folijs exit Hormino quadruplo maioribus, ac latioribus, ſubaſperis, criſpis, humi accubantibus; caule ſeſquicubitali, & quandoque maiore, hirſuto, firmo, quadranguloq́;, à cuius medio plures oriuntur rami, in quibus ſpicati exeunt flores ex purpura albicantes, odore eximio præditi: ex his receptacula oriuntur, in quibus nigrum pellucidum, ac rotundum, includitur ſemen. Radicibus nititur multifidis, ſubnigricantibusq́;. Hanc etſi Dioſcoridis Horminum non ſit, ego tamen Horminum maius, aut odoratum Horminum appellauerim. Huius folia ex aceto impoſita panos per ſe, uel cum melle diſcutiunt. item furunculos priuſquàm caput faciant. Italæ mulieres odorati Hormini ſeminis granum oculis caliganti-*

SCLAREA.

 bus imponunt

bus imponunt, nec ex oculo auferunt; niſi caligine ſoluta. Hormini utriuſque meminit Plinius libro XXII*.cap. ultimo. ubi in eum errorem lapſus deprehenditur, in quem & in ſtachy eundem incidiſſe ſuperius oſtendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio ſimilibus depinxiſſe opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus:* Horminũ frugis genus. *πράσιον enim marrubium ſignificat, πράσον uerò porrum, quod Plinius legiſſe uidetur. Eſt & Hormini genus à Theophraſto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus author eſt libro* I*. de alimentorum facultatibus) inter eryſimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hîc nobis eſt ſermo, meminiſſe Galenum in libris ſimplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioſcoride mutuatus eſt.* Nomina. *Græci eam plantam ὅρμινον uocant, ut etiam Horminum Latini: Itali, Hormino.*

Ἡδύσαρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEdyſaron, quod unguentarij pelecinum, id eſt, ſecuridacam uocant, frutex eſt, folijs ciceris: ſemen rufum in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem ſecurim æmulatur, unde nomen accepit: amarum guſtu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum ſubditum, concipiendi ſpem adimit. Naſcitur in ſegetibus, & hordeis.

SECVRIDACA MAIOR, SIVE HEDISARVM MAIVS.

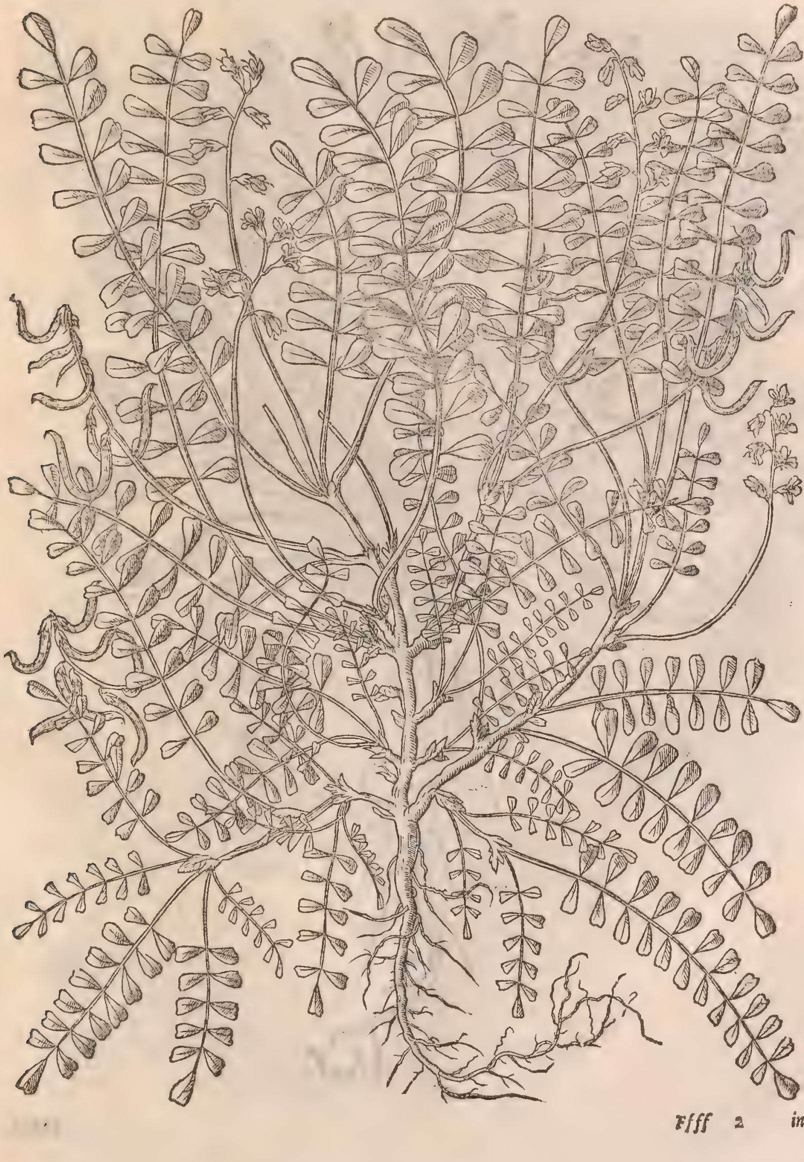
Quanquam

QVanquam Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophraſtus lib. & cap. VIII. de plantarum hiſtoria, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit. Plinius ſimilitudine uocabulorum deceptus lib. XVIII. cap. XVII. Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcribit. In eo autem error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & uerterit: nam Græcis lens φακὸς, uocatur, non ἀφάκη, quæ uiciæ genus eſt. Sed re quoque Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco citato aracum, non autem ſecuridacam lenti innaſci, & inimicari tradidit. Duo Hedyſari ſiue Pelicini habentur genera, etſi Dioſcorides unius tantùm meminit, alterum, quod maius, alterum, quod minus appellauerim. Maius folijs exit ciceri proximis, undecim ex uno proceſſu erumpentibus. Cauliculos edit tenues lentosq;, floribus diluto purpuræ colore ruſeſcentibus, ut in piſo, ſed minoribus. Siliquas habet corniculatas, preſſas, adunco cacumine, in quibus rufum concluditur ſemen ſecuris effigie, amari ſaporis. Radice nititur unica, albaq;, non ſine adnatis fibris. Minus maiori fere ſimile eſt, niſi quòd folia minora ſpectantur, numeroſiora, & in cacumine retuſa. Quinetiam, & caules, & rami, & cæteræ quot quot ſunt partes minores habentur. Flores edit alteri haud abſimiles, ſed puſillos, ex quibus cornicula oriuntur rotunda,

Hedyſari conſideratio.

Plinij lapſus.

SECVRIDACA MINOR, SIVE HEDISARVM MINVS.

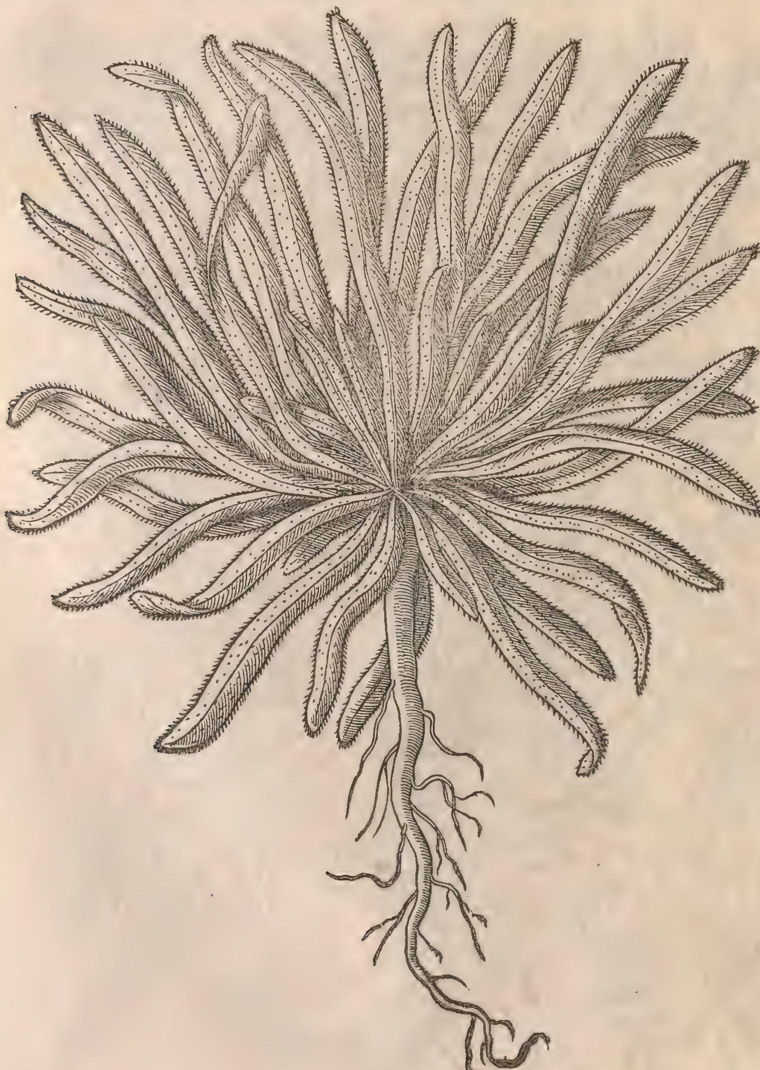

incurua, & acuminato cacumine, quæ per maturitatem rufescunt, in quibus semen continetur alteri simile, sed minus, ac tenuius. Radice nititur gracili, alba, longa, & altè descendente. Bibitur utriusque semen contra uenenosorum animalium morsum. Eiusdem farina, uulnera, & putrida ulcera abstergit, quemadmodum & lentigines, & alphos, & cutis maculas omnes, ubi frequenter melle optimo excepta illinatur. Pectus quoque expurgat à crassis, pituitosisq; excrementis ex melle, aut defruto delincta. Necat eadem intestinorum uermes ex dulci lixiuio pota, aut ex uino, aut ex humano lacte, addito croci momento. Hedysari uites ex Gal. *Hedysari meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinum. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinque anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.* Nomina. *Plāta quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedisarū, & Securidaca nominatur: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.*

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

Onosma oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga,

ONOSMA.

tenui,

tenui, infirma, rubeſcente. gignitur in aſperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, ſi eam ſupergrediatur, abortum facere dicitur.

Planta quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in aſperis nata iampridem ad me allata eſt, quæ folia habet minoris anchuſæ: radices uerò eius ita rubeſcunt, ut quaſi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onoſmati reſpondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onoſma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoque ſit iudicium. Sed certe, ut uerum fatear, mihi adhuc incompertum eſt, an hæc caulem, flores & ſemen proferat: ſiquidem eam hactenus non niſi caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onoſmatis uires tradidit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onoſma, uel oſmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara conſtat ſubſtantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè* ὄνοσμα, *ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onoſma uocatur.*

Onoſmatis cõſideratio.

Onoſmatis uires ex Gal.

Nomina.

NYMPHAEA ALBA.

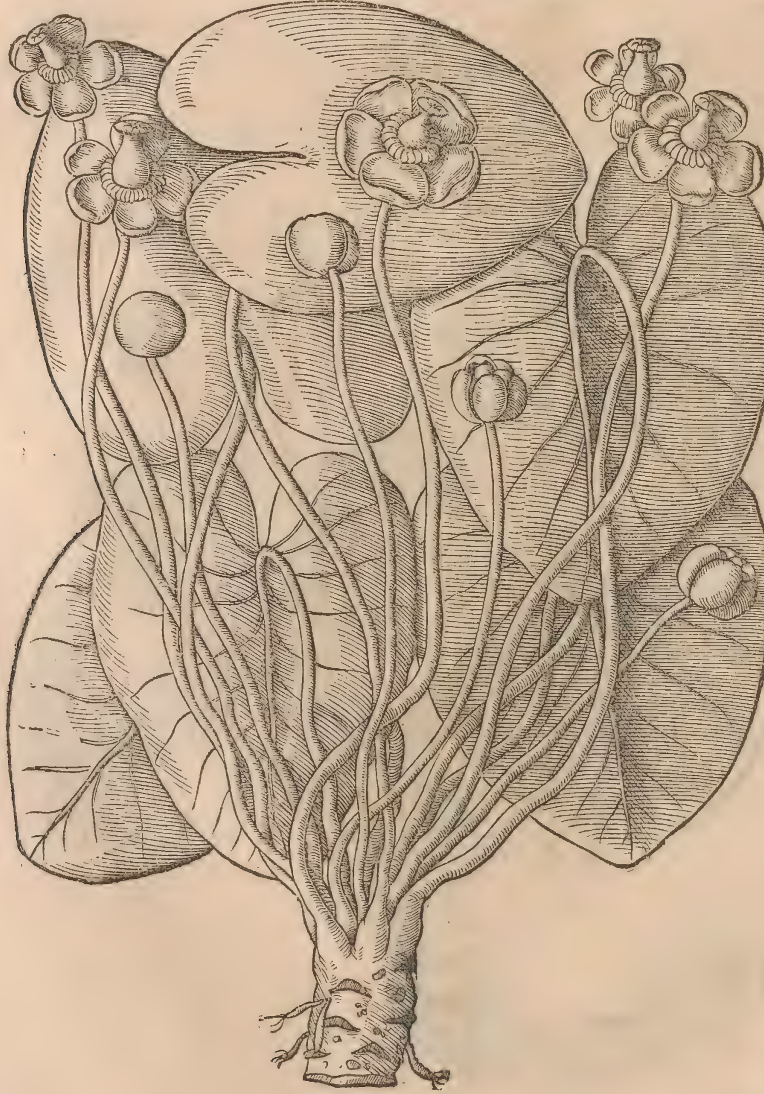

Νυμφαία. NYMPHAEA. CAP. CXXXI.

a Catecitt. legit πικρὸς. i. amaro.
b Oribasius legit παχεῖα. i. crassa.
c Oribasius legit Κιλικία. i. Cilicia.

NYmphæa nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in summa aqua, alijs demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat [a]: nigro semine, denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra [b], scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac uesicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit. pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi uendicasse uidetur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in [c]Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

NYMPHAEA LVTEA.

Νυμφαῖα

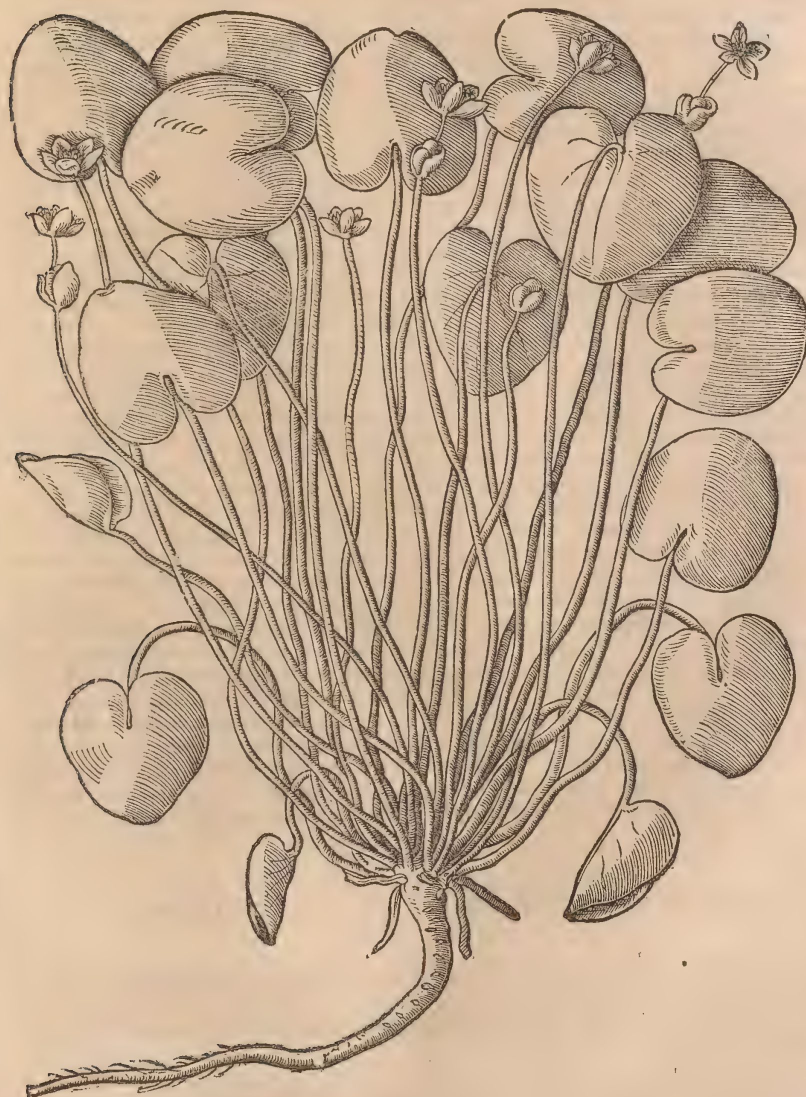
Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHAEA ALTERA. CAP. CXXXII.

EST & altera nymphæa, [cuius flos blephara dicitur], folijs antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo nitente, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo.[a]

Meum non legit concluſa.

a Meum exẽplar ad capitis calcem addit. Νυμφαία ἄνθος ἦν δὲ νυμφῶνα καλοῦσι οὗ τὸ ἄνθος νοῦφαρ λέγεται, i. Nymphæa quã Nymphonam uocant, cuius flos Nuphar dicitur.

NYMPHAEA PARVA.

Nymphææ cõsideratio.

NYmphæa utraque seplasiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur ubique frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Unde non mirum, si ea sit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat. Ueruntamen Fuchsius medicus ætatis nostræ clarissimus in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut eius uerba, quæ hîc subijciam, apertè satis declarant. Nymphææ, inquit, seplasijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioscorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaque sententia semine potius, & radice medicis utendum erit, quæ, ut ijdem testantur, refrigerandi, & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contrà floribus esse utendum præcipiunt, illisq́; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi uim tribuunt. Atque hos quidem flores quarta species Nenupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recensent. Ut hinc constet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem assignant. Ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. Adeò nihil est in uniuersa Arabum doctrina certum, ac solidum. hactenus Fuchsius. Huius equidem uiri alioqui eruditi iudicio tantum abest ut hac in re scribere uelim, ut potius cogar ipsum refellere, atque Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorum scripta bona fide referant, atque ijs etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod uel hîc fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui uim illam intactam reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi nanque, ut omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm utuntur floribus, ubi humectandum sit, sed etiam semine & radice, ubi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes suis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, ut etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non uidetur Græcorum sententiæ aduersari. quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi uim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes uerò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse uolunt, ut clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorsus sit alienum à ratione, ut una eademq́; planta suum uariet temperamentum pro diuersa uniuscuiusque partis natura. Huius rei Galenus testis esse potest in mandragoræ mentione, ubi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu uerò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod uidetur facere Fuchsius) exprobrandi: ut qui non sine magna mortalium utilitate Nymphææ flores in usum medicum asseruerint, quod à ueteribus Græcis, quantum nobis constat, prætermissum est. Porrò uerisimile non est, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nam si Auicenna existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis utique non fuisset usus ad dysentericos, ad ueneris insomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida siccaq́; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, ut contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albasaris inter nymphæas recenseat plantam, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus. neque hoc nobis ita ut Fuchsio mirum uidetur. Ut autem non miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui uis insit calida, facit tertij semperuiui exemplum in Dioscoride. etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq́; uim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atque ijsdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cæterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua nascitur, folio quidem nymphææ, sed brassicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, ut in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi uidere, quàm in Bohemia.

Fuch. opinio reprobata.

Vires ex Galeno.

Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi uim habet citra morsum. Itaque uentris profluuia cohibet, semenq́; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Uerùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi uim obtinent, ita ut & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.

Nomina.

Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofan, seu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vueisz scebluomen, & Haruurtz: Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de stang.

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

ANdrosaces herba est amara, † tenues spargens iuncos, sine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ miritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copiosam hydropicis urinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

a Meũ exẽp. ita legit. Ἀνδρόσακες γεννᾶται ἐν Συρίᾳ ἐν παραλίοις τόποις, πόα δὲ ἐστὶ λευκὴ λεπτόκαρφος, πικρὰ ἄφυλλος, θυλλάκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα. Id est Androsaces nascitur in Syria in maritimis locis. Est autem herba alba, tenuibus uirgultis, amara, sine folijs, folliculum in capite habens.

Androsaces

ANDROSACES.

ANdrosaces ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hîc picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Cæterùm aliam quoque plantam ex Syriæ maritimis allatam ab hac longè diuersam, misit ad me sub Androsaces nomine Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, cuius quoque hîc imaginem excudi curauimus, ut de ea quoque aliorum sit iudicium. Androsacis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Androsaces

Androsacis consid.

Androsacis uires ex Gal.

ANDROSACES ALTERA.

ſaces humida, & acris herba eſt. Poteſt autem reſiccata, exhibitaq; tum ipſa, tum fructus eius màgnopere urinam mouere, & nimirum diſcutere, & deſiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androſaces dicitur: Italis, Androſace.

Nomina.

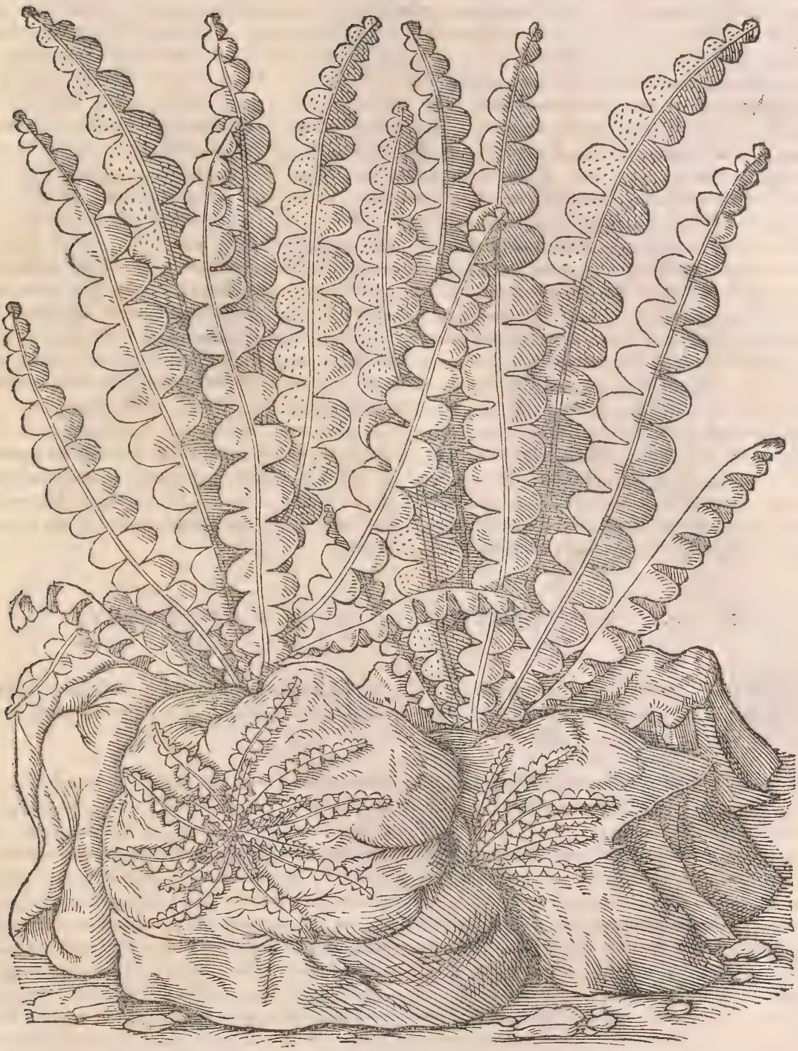
† In uulgatis exmplaribus hoc loco ſcriptum reperitur λεπτῇ, hoc eſt tenuis: quam uocem, ut ſuperuacaneam, omiſit Ruellius. In Oribaſio uerò λευκῇ, id eſt, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non deſunt, qui, ubi paulò pòſt ἄφυλλος, hoc eſt, ſine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc eſt, cum folijs legendum putent.

Ἄσπληνον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASplenum aliqui ſcolopendrion uocant, alij ſplenion, alij hemionium: folijs eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxiſq; ſiliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, ſupernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto ferueſacta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. ſtranguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilente luna, huius rei gratia effodiendam.

Aſplenum

ASPLENVM.

Aſpleni conſideratio.

ASplenum, ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem anteà uniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant: ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe uolunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantum argumento pertinaciter innixi, quòd ſui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quòdq; eam ſpleni ſemper maximè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, ut ex Aſplenij notis facilè ab omnibus intelligi poteſt: ex quibus apertiſſimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrach uocatum. Nec deſunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue

Quorundam error.

filiculæ,

filiculæ, quibus tamen ipsius Ceterach folia non undequaque respondere uidentur. Verùm si ij, qui ita obijciunt, eam uidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs angustioribus, & admodum uirentibus, ijs in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm simili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; est similitudo, ut mihi primùm hanc herbam inspicienti ea fermè uisa sit uerum Asplenum: quæ tamen effossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstantissimum asplenum in Creta nascitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoson, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Cæterùm aureus puluis, qui in Aspleno auersa foliorum parte inuenitur, drachmæ pondere unà cum albi succini farinæ semidrachma, ex succo portulacæ potus, aut plantaginis, gonborrœa laborantes mirificè iuuat. Herbæ autem totius decoctum datur utiliter potandum ad omnes melancholicos affectus, & ad eos præsertim, qui Gallica lue affecti sunt. Aspleni uires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac utique ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existiment Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas repræsentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro V. c. XII. simplicium medicamentorum de his differens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obstructiones uehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ idipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo sit scriptura uel librariorum incuria, uel nimia alicuius scioli diligentia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit Galenus, nusquam, quod inuenerim, Scolopendrij meminerit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam uires (ut supra retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, uel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (ut ipse Galenus scribit lib. IX. cap. II. de comp. medic. secundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset. quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab alijs Solopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoque eam uim sortita est, qua lienem absumere potest. Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoque Asplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrion, seu Sculufendrium: officinis, Cetrach: Italis, Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

Aspleni uires ex Gal.

Galeni locus suspectus.

Nomina.

Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

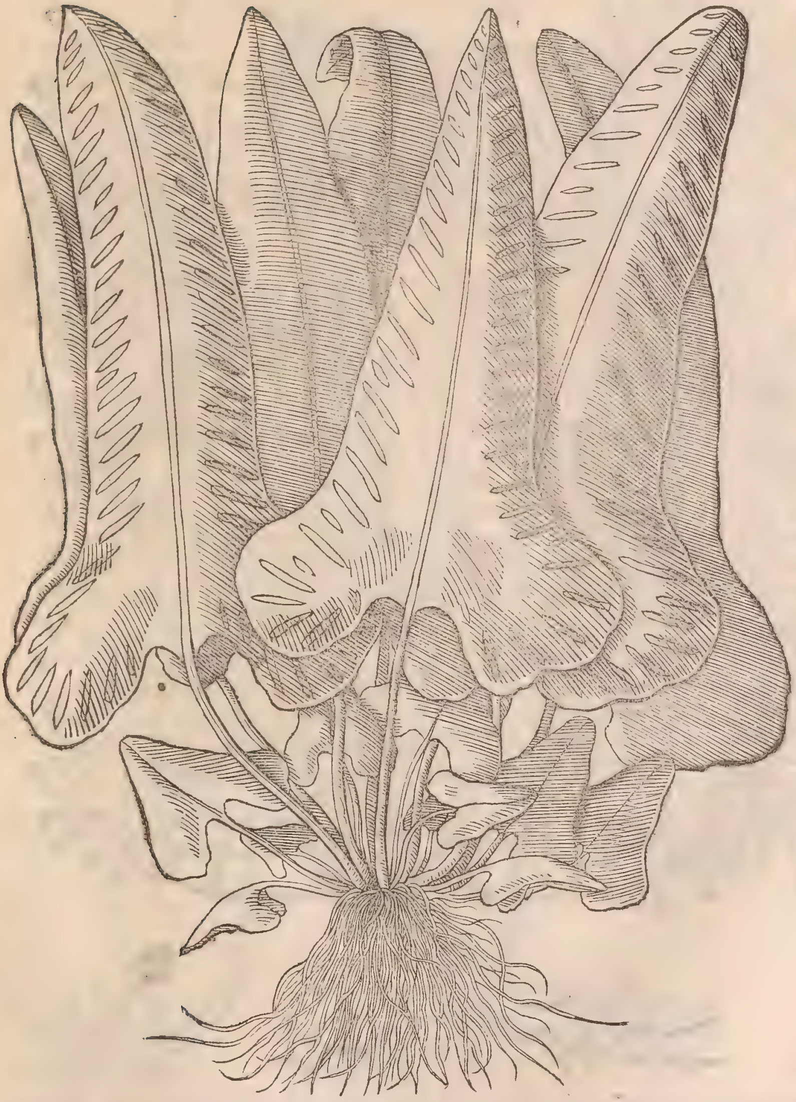
HEmionitis, quam aliqui splenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque semen, neque caulem gignit. in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

Hemionitidis consid.

FAlluntur procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum uulgus Linguam ceruinam, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare euidentissimis, ut puto, argumentis ostendimus; idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum est ueram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. cap. V. ita scriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit libro XXVII. cap. V. Asplenum sunt, qui hemionion uoca[n]t. Sed equidem uereor, nè & ipse in errore uersetur. quandoquidem Dioscorides non modò utriusque historiam diuersis capitibus descripsit; sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam uocari tradiderit. Sed posteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymistis LVNARIA minor, & ab alijs ob semen racemosum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid dissererem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio inlatus exit ramusculus, costæ effigie: cui folia sunt utrinque septem annexa, lunata, crassa, firmaq;, braßicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine ruso, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente. Vis totius plantæ

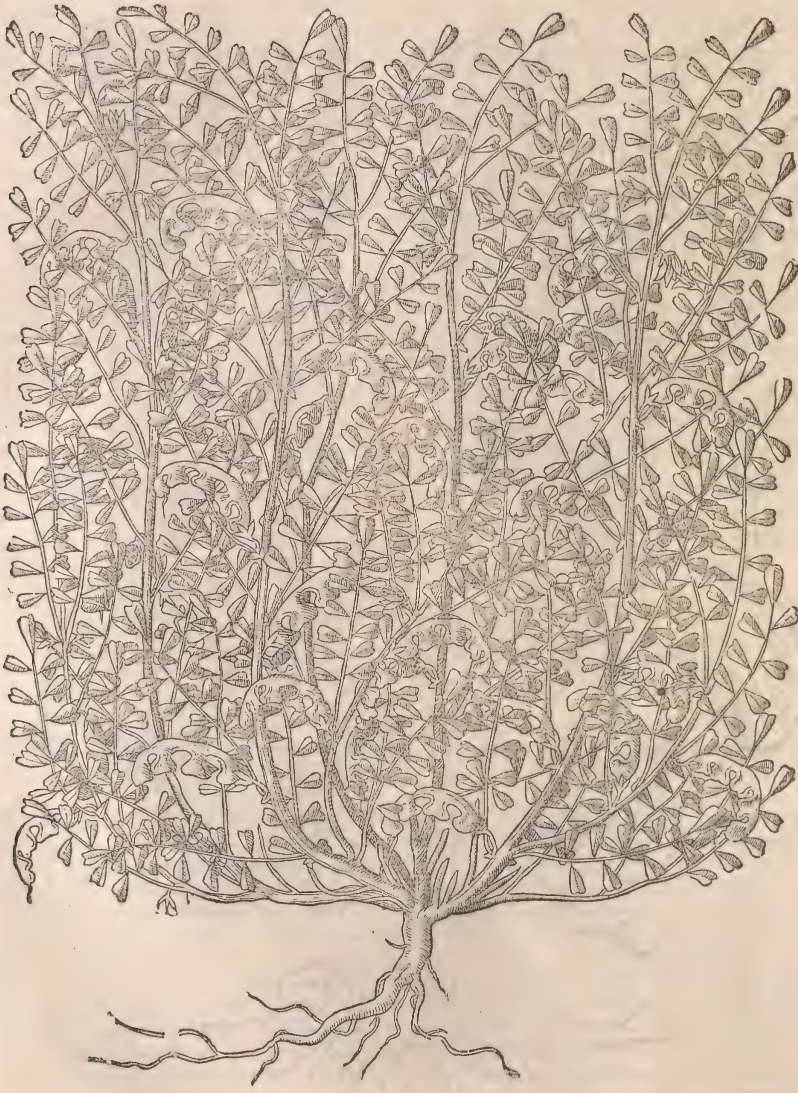
Lunariæ minoris descriptio, & uires.

HEMIONITIS.

plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq́; intrinſecis, atque extrinſecis corporis fracturis ſanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas. Datur utiliter, commodeq́; dyſentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones ſupprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depaſcuntur, ubi hæc copioſa prouenit, auulſis ab ea clauis, ſuos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis Sferracauallo, appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia ſit planta, quæ uel ab ipſo effectu legitimè ſic fuerit appellata, uel quòd ſemen proferat ferreis equorum calceis ſimile. Verùm, cùm à chymicis hæc planta inter Lunariæ genera recenſeatur, adeò, ut quidam eam ipſam Lunariam maiorem appellent: præterire quidem non potui, quin de ea quoque hîc uerba facerem. Eſt itaque Planta, quam nos SFERRA CAVALLO *appellamus, herba in montibus proueniens, folijs minori Securidacæ proximis, puſillis, cordisq́; faciem referentibus, incurua ſecundum longitudinem excurrente linea, pluribus utrinque è longo pediculo emergentibus ſiliquis, oblongis, preſſis, numeroſis, altera parte incuruis inciſuris diui-*

SFERRACAVALLO.

ſis, & foraminum rotundorum ſpeciem referentibus, prominente utrinque foraminum orificio, adeò ut non parum opificij in hiſce fabricandis natura adhibuiſſe uideatur. caules habet anguloſos, ſtriatosq́;, ramulis compluribus refertos, ſed flores hactenus mihi uidere non licuit. Semen è ſiliquis prodit lunatum, bicorne, unde illi nomen apud chymiſtas; qui eam magnis efferunt præconijs ad argentum conficiendum, ſed quàm ſuis opinionibus deludantur ij, ſæpe ſuo magno damno experiuntur. Radice nititur gracili quatuor digitorum longitudine. Hanc ego plantam Securidacam montanam appello, cum non paruam uideatur habere cum minori ſecuridaca cognationem, cum facie, tum uiribus. Quod autem equi, qui diu hanc plantam uirentem calcauerint, ferreis calceatibus protinus exuantur, quid certi afferam non habeo: Verùm cùm ſcribat Plinius lib. x. cap. XVIII. Picum martium adactos cauernis eorum cuneos à paſtoribus, admota quadam herba extrahere, & Trebius antiquiſſimus author illi ſubſcribat, cogor quidem ijs haud omnino refragari, qui huic plantæ id uirium tribuunt.

Lunaria minor alia.

Eſt & alia herba, quam aliqui ſimiliter Lunariam minorem nominant, quæ in ſcrobium ripis, & aggeribus uligine

LVNARIA MINOR.

uligine madentibus, ſecus uias plerunque naſcitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi ſimilibus, quæ Vinca peruinca uulgò uocatur, in quibus à radice ad ſummum ex utroque latere breuibus interſtitijs foliæ exeunt craſſiuſcula, rotunda, paruorum nummorum ſpeciem referentia: unde à nonnullis Nummularia dicta eſt. Sunt qui exiſtiment, hanc eſſe Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia piloſa non ſunt, ſed læuia: quia præterea non naſcitur in ſegetibus & cultis, ſed in ſcrobium aggeribus & uliginoſis locis; ideo ijs non poſſum adſtipulari. Hæc quoque glutinandi, & cohibendi facultate prædita eſt. Sed iam, ut noſtri moris eſt, Hemionitidi ſuæ reddantur uires ex Galeno, qui eas retulit lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hemionitis ſimul & adſtrictionem, & amaritudinem poßidet: quamobrem cum aceto pota lienoſis auxilio eſt. Ea ut Græcis ἡμιωνῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis uocatur.

Hemionitidis uires ex Gal.

Nomina.

Ἀνθυλλὶς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

a ὕφαλμος. i. subsalsus. ita meum. Oribasius non legit conclusa.

ANthyllis duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & à sole illustratis [a], non insulso gustu. Altera est folijs, ramulisque aiugæ similis, hirsutioribus tamen, [breuioribus, & asperioribus] flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, urinæ difficultati, renibusque plurimùm prodest. Tritæ, uuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. uulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

Anthyllidis consid. Fuchsij opin. damnata.

PRimam, aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc posteritati Salsolam uocatam fuisse tradit, quòd ex ea salem fieri memoriæ proditum sit. Fuchsius uerò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse. nam ubi Aluminum genera expendit in fine fermè sic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchsius unà cum Amato Lusitano, à quo illum hanc uanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis nanque non uideo ego, quomodo fieri possit, ut Cali Mauritanorum duas possit legitimè Græcorum plantas repræsentare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac uiribus inter se maximè differunt, ut in ea Apologia, quam in illum Lusitanum scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, uirum alioqui doctissimum & in re medica adeò clarum, ut primas ferat in Germania, quòd Lusitani illius ineptias tam religiosè sit secutus, ut hîc contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali esse putabat. At re uera Cali (quantum ego sentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc sine folijs nascitur, sed eorum uicem explent aculei, adeò ut tota planta spinis horrida spectetur. Illa uero Anthyllis, quam primo generi adscribit Dioscorides, lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste Dioscoride) folijs ramulisq; aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa prorsus desiderantur.

Anthyllidis uires ex Gal.

Vtriusque Anthyllidis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Anthyllis duplex est, sed utraque modicè desiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò ut et comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest.

Nomina.

Quæ herba Græcè ἀνθυλλὶς, Anthillis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

† Meum excep. ἔνδοθεν μὲν λευκὸν καὶ χρυσίζον ἀνθύλλιον ἔχοντα, ἔξωθεν δὲ περίκειται κυκλοτερῶς λευκὰ ἢ πόρφυρα. i. intrinsecus quidem album, & aurei coloris florem habet, extrinsecus uerò per ambitũ albos, aut melinos, aut purpureos.
a Meum. ὅπερ τοῖς ὅλοις ἐστὶ μεῖζον. i. quot & per omnia maius est.

ANthemidis genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuib. foliolis, paruis, numerosis, rotũdis capitulis: † floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu cãdidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorũ rutæ. Nascitur ĩ asperis, & iuxta semitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandiq;. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, urinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerũ uitia sanant. Decocto earũ uesicæ fouentur. Ex omnib. his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureũ habet [a], cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon uocant. Ea cui leucanthemo nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, uehementiùs urinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo utuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent; & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars una modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uino mulso diluto.

Anthemidis consid.

ANthemis, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eamq; cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo insunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris folijs albicantibus circumseptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiorq; inter segetes in campis proueniat, oleatq; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Sunt qui putent plantam, quam quidam Vergilij ADONIDEM *esse censent, purpureum Dioscoridis esse Anthemidem; sed re uera hallucinantur, quòd huiusce Anthemidis genus, Dioscoride teste, flores proferat in medio aureos, & forinsecus orbiculato ambitu purpureos, ut in Belli quadam uidemus, à quibus maximè differunt uulgaris Adonidis flores, qui papauerorum syluestrium flores æmulantur. Cæterùm Anthemis cuius uulgaris est usus, caules edit cubitales, folijs est paruis capillaribus, tenuibus, ac numerosis: flores fert in caulium, ramorumq; summitatibus Parthenio, quod Matricariam uocant, similes. Radicibus nititur tenuibus, nec altè descendentibus. Tanta est Anthemidis cum Cotula fœtida similitudo, ut nullo ferè oculorum intuitu,*

ANTHEMIS, SIVE CHAMAEMILLA.

uitu, ſed olfactu tantùm altera ab altera dignoſci queat; Nanque altera, nempe Anthemis perquàm bellè, ac ſuauiter let, altera uerò fœtet, & adeò acris eſt, ut cutim exulceret adalligata. Quo fit ut qui in campis aluum exonerant, & einde hac herba ſedem abſtergunt, paulò poſt intolerabili uexentur ardore. Cæterùm Anthemidis decoctum potum la- eris dolores ſanat. Idem præſtat aqua è floribus diſtillata. Anthemidis flores abſque folijs decerpti, tuſiq; in mortario, ex oleo in paſtillos conformati, ſi ex eodem oleo diſſoluantur ijq; febrientes à uertice capitis uſque ad pedes illinantur, oxq; ſtragulis, ut ſudent, integantur, quaſcunque febres ſanant, ſi ſudor copioſus fluxerit. Ita enim ſcriptum reli- uit Nicheſſor Aegyptius. Anthemidis meminit Galenus lib. III. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Chamæ- elum tenuitate quidem roſæ perſimile eſt, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum emperatas. Quapropter laßitudinibus, ut ſi quid aliud confert, doloresq; ſedat, mitigatq;. Præterea tenſa remittit, laxat, quæq; mediocriter dura ſunt emollit, quæq; conſtipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uiſceris alicuius in-

Anthemidis uires ex Gal.

ADONIS.

flammationes infestant, discutit, ac dissoluit, ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consacratum est, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quiden in re à ueritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchr reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex uiscerum inflammatione prognatæ. Nam & harur remedium Chamæmelum uel strenuissimum est, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter, & hypochondrijs, ut si quid aliu gratum existit. Meminit etiámnum libro VI. *eorundem simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictum quidem i tertio libro de hac herba copiosius est, diceturq; nunc summatim, quòd calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. Planta, quæ Græcis* ἀνθεμὶς, ὃ

Nomina. χαμαίμηλον, *Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Ca mamilla: Germanis, Camillen: Hispanis, Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.*

Παρθένιον

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PArthenium, aliqui amaracon uocant, folijs est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia uuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

SEritur Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in ijs satum; sed in alijs quoque locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in parthenij historia Parthenii consideratio.

PARTHENIVM, SEV MATRICARIA.

TANACETVM.

Brasauolus, & Fuchsius, uiri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordes sibi persuaserint (ut superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam uulgò uocatam esse illud Artemisiæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarissimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neque sapore usqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sed acutissimo, & exulcerandi ui prædito. id quod nusquàm Parthenio tribuit Dioscorides, neque Galenus. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoque Parthenium uocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis uitreis uasis aptissima, ut Galenus ipse testatur lib. VI. simplicium medicamentorum, & Plinius libro XXII. cap. XVII. naturalis historiæ. Nec desunt etiam, qui

Tanacetum, & eius medicinæ.

uelint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam & TANACETVM *uocant seplasiarij, cuius etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hîc modò effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem,*

censerem, quàm eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetum esse contendunt. Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Vtuntur & ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperio. Eius nomen Græcum est παρθένιον, Latinum similiter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, siue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum: Muotter Kraut, & Mettram: Gallicum, Matricaire. Nomina.

Βούφθαλμον.

BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

Bvphthalmon, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasq; discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

BVPHTHALMVM.

Non

BELLIS MAIOR.

Buphthalmi consid.

NOn parum profectò inter se uariant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, ut herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior est folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà uerò candidissimis foliolis undique circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alij uerò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum esse contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non utique respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentissimè scripserit Dioscorides uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit usus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum,

BELLIS MEDIA.

*diduм, qualis in uulgari parthenio conſpicitur. Cùm itaque Buphthalmum luteo planè flore præditum eſſe debeat, haud dubiè errant, meó quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut ſimiles plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis ſpectatæ in philoſophia, ac medicina eruditionis, mihiq́; perinde ac filius chariſſimus, quod in nullis prorſus notis à Dioſcoridis deſcriptione diſſidet, ut eius effigies, quam hîc damus, abundè demonſtrat. Buphthalmi uires retulit Galenus lib.*VI*. ſimplicium medic. ijs uerbis. Buphthalmum, inquit, ſic appellatum eſt à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adſimiles, colore autem anthemidis floribus ſimillimi ſunt, ſed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius diſcutiunt, adeò ut duritias ſanent cerato miſti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obſtet, animaduertendum eſt, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus ſimillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert. Sed quoniam de Buphthalmi flore differenti mihi* BELLIS *ſic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum eſſe duxi, hoc in loco eius hiſtoriam, & uires recenſere. Bellis igitur quanquam plura ſunt genera, tria tamen communiter numerantur, nempe maius, medium, & minus. Maius folia gerit ex anguſta origine in*

Buphthalmi uires ex Gal.

Bellidis hiſtoria, & uires.

*latum

BELLIS MINOR.

latum ambitum finientia, subrotunda, crassiuscula, & circunquaque serrata, humi circa radicem in rotæ modum accubantia. Quæ autem in caulibus habentur, oblonga magis sunt senetionis modo; caules emittit ab una radice plures, cubitales, teretes, robustosq́; , è quorum summis partibus flores exeunt Anthemide, aut Parthenio maiores, qui æstate tota perdurant, colore intus aureo, & per ambitum candido. Radix illi est multifida, haud ualde descendens. Alterum autem, quod medium appellamus, plerunque in pratis prouenit folijs minoribus, nec adeò per ambitum incisis, in terra iacentibus. Cauliculos edit tenues, flexiles, rotundos, palmari longitudine: Radicem altero tenuiorem, sed multifidam. Flores mittit maiori per omnia similes, sed longè minores. Minus quod in hortis seritur, uarijs spectatur generibus: quæ florum uarietate dignoscuntur. Nam tametsi folia in omni ferè genere habeantur longiuscula, in cacumine subrotunda, crassiuscula, solo procumbentia, & in rotæ modum radiantia, atque per ambitum sensim serrata; flores tamen coloribus, & foliorum numero inter se uariant. Siquidem in uno genere centrotenus aurei & per ambitum, rubentibus foliolis stipati

cernuntur,

BELLIS MINORIS TRES SPECIES.

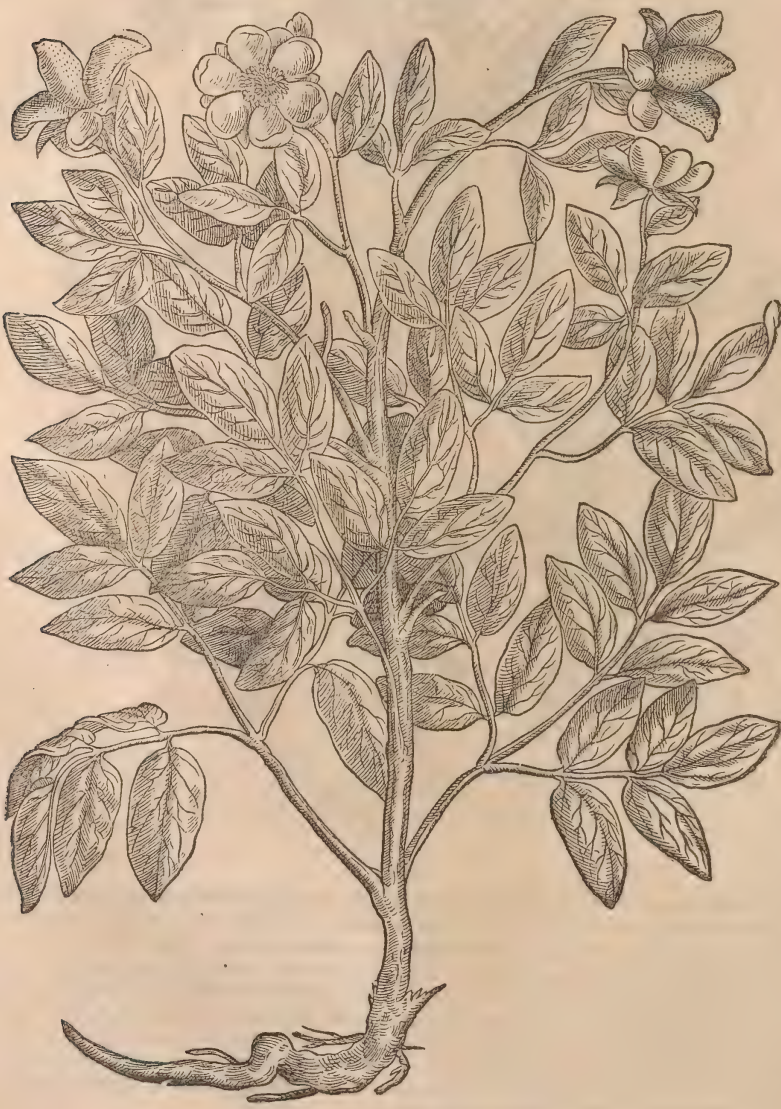

cernuntur, in altero uero ex candido rufeſcẽtibus, aut uerſicolorib. numeroſioribusq́; Sunt etiã qui intus rubri ſint, & in ambitu albi, quinetiã qui ubiq; foliolis uerſicoloribus adeò ſtipati habeantur, ut ſericinos floccos penè referant. Omnes hoc tempore in Coronamenta uenêre. Nam ob cauliculorum mollitiem, & colorum præſtantiam, texendis coronis aptiſſimi ſint. Florent anno ferè toto ſi cultorum diligentia non deſit. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem uſque penetrarunt, in quem uſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad iſchiada, & paralyſin. Sanant commanſa folia cum oris, tum Linguæ exulceratas puſtulas, eadem tuſa genitalium inflammationes extinguunt, ac etiam reſoluunt. Herba ipſa recens in acetarijs deuorata, aluum adſtrictam lenit. id quod etiam præſtat ex iure pinguium carnium decocta. Nomina. *Βούφθαλμον ſic Græcè, Latinè uerò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue. Bellis, Italis primo fiore, & fior di primauera dicitur.*

γλυκυσίδη. PAEONIA. CAP. CXL.

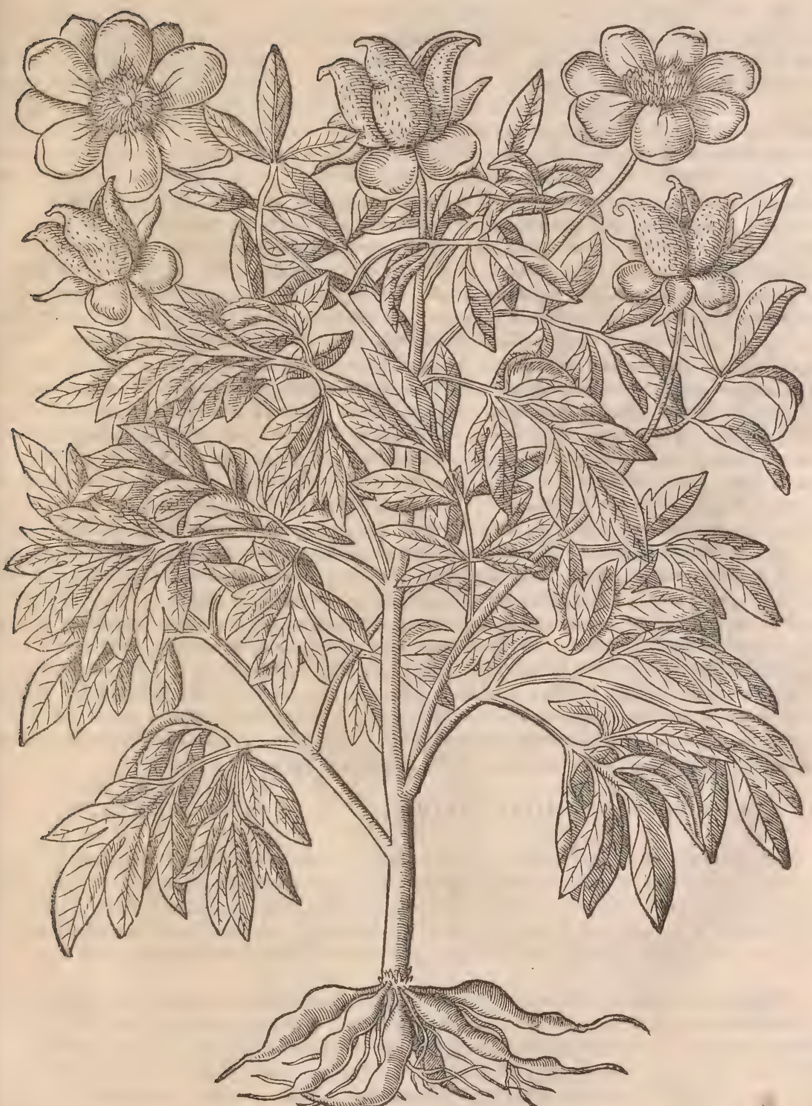
PAeonia, siue glycyside, Græcis aliquibus pentoboron dicitur, sunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam uocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò smyrnij more diuiduntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cùm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, ut in hastula regia. Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses

PAEONIA MAS.

amygdalæ

PAEONIA FOEMINA.

amygdalæ magnitudine pota uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum,& renum,ac ueſicæ dolores. decocta in uino [a] aluum ſiſtit. Rubra grana rubentes menſes ſiſtunt, decem uel duodecim pota in uino auſtero, & nigro: ſtomachicis,& eroſionibus ea eſſe prodeſt: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur ſuppreſſionibus nocturnis, uuluæ ſtrangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulſa, aut uino. Naſcitur in altiſſimis montibus, & præruptis.

a Catecuz. addit. χαὶ πινομένη.i.& pota.

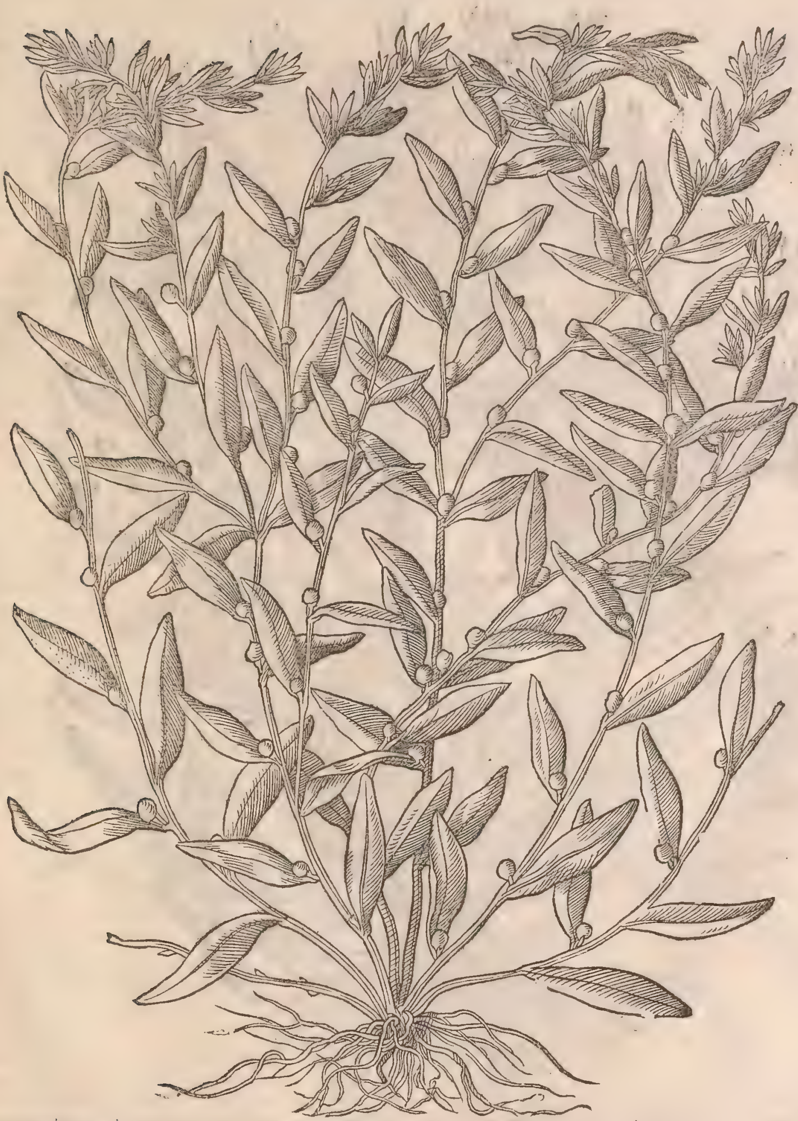
Pæoniæ consideratio. *PAeonia fœmina planta est uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus. Pæoniæ historiam, & uires descripsit Plinius lib XXVII. cap.x. his uerbis. Glycisidæ, quam aliqui Pæoniam aut pentorobon uocant caulem habet duûm cubitorum, comitantibus duobus, aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia Isatis pinguiora, rotundioraq́; ac minora. Semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaq́;. Ea gustu adstringit. Fœminæ folia Myrrham redolent, & densiora sunt. Nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas quoniam pico martio impetu in oculis faciente, interdiu periculosum sit. Radix uerò cum effodiatur, periculum esse, ne sedes procidant. Magna id uanitate ad ostentationẽ rei fictum arbitror. Hæc Plinius. in quibus à Dioscoride dissentit, quod mari plures scripserit esse radices quàm fœminæ, quo fit ut suspicer Plinij lectionem uitio haud carere.* Pæoniæ uires ex Gal. *Pæoniæ uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit. Glycysida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicem habet læuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quæ acris,* Galeni historia. *& subamara est: quæ uerò quiddam etiam adstrictiorum obtinet, uentris fluxiones sistere potest. Verùm eã tunc in austerorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Est autem facultate omnino resiccatoria uehementer, ita ut non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem uidi puellum quandoque octo totis mensibus morbo comitiali liberũ, ex eo quo gestabat radicẽ tẽpore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq́; suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò uisum est mihi satius esse denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaque erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attactas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice aßiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes, & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueq́; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq́; postea cuiuspiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc uerò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius. Hæc Galenus. Quibus patet pæoniæ radicem collo suspensam, non quidem deuoratam puerorum epilepsiam curare, quanquam plurimi sint medici, qui eam ad comitiales potandam præbeant. Cæterùm hoc æuo Galeni de suspensa pæonia testimonium plurimos fefellit medicos. quo fit, ut mihi dubitandum sit an Pæonia uulgaris ea sit, de qua scribit Galenus. Præstat Pæoniæ nostræ semen ad amissam loquelam, si eius triginta grana à cortice repurgata, & in puluerem contrita ex uino propinentur. Valent eadem, ac pariter radices ad serpentium morsus, non solùm pota, sed etiam imposita. Non desunt mulierculæ, quæ, perforata pæoniæ semina, & filo traiecta coralliorum modo suis infantibus, & pueris collo circumligent. quod putent hoc amuleto Epilepsiam arceri.* Nomina. *Hæc planta Græcis* γλυκυσίδη, & παιονία, *Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.*

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

LIthospermon à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, craßitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis: inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

Litospermi consid. *LIthospermon hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Licèt rectius fortasse Mauritanorum quoque imitatione ab illis Milium Soler uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius fortè à loco, quàm à sole cognomentum imponeretur. Huius milij, utcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est Lithospermon, quóue Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius ubique in Italia gignitur. Hoc humi minimè repit, sed arbusculæ ferè instar sursum caules mittit brachiatos. rotundosq́;, in quibus folia sunt, ut in maiori oblonga, sed minora, & firmiora, è quorum exitu semen oritur candidum, pellucidum margaritarum modo, oblongum tamen, & facie, & quantitate milio simile; quo factum est, ut Milium Soler appellari cœperit.* Fuch. error. *Cæterùm Fuchsium, uirum alioqui doctißimum, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs pro uero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem uidetur errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: ubi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos Lacrymas uocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis utuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in Apologia, quam aduersus Amatum Lusitanum, quem fortè secutus est Fuchsius, scripsimus, hîc ut satis alibi explosam*

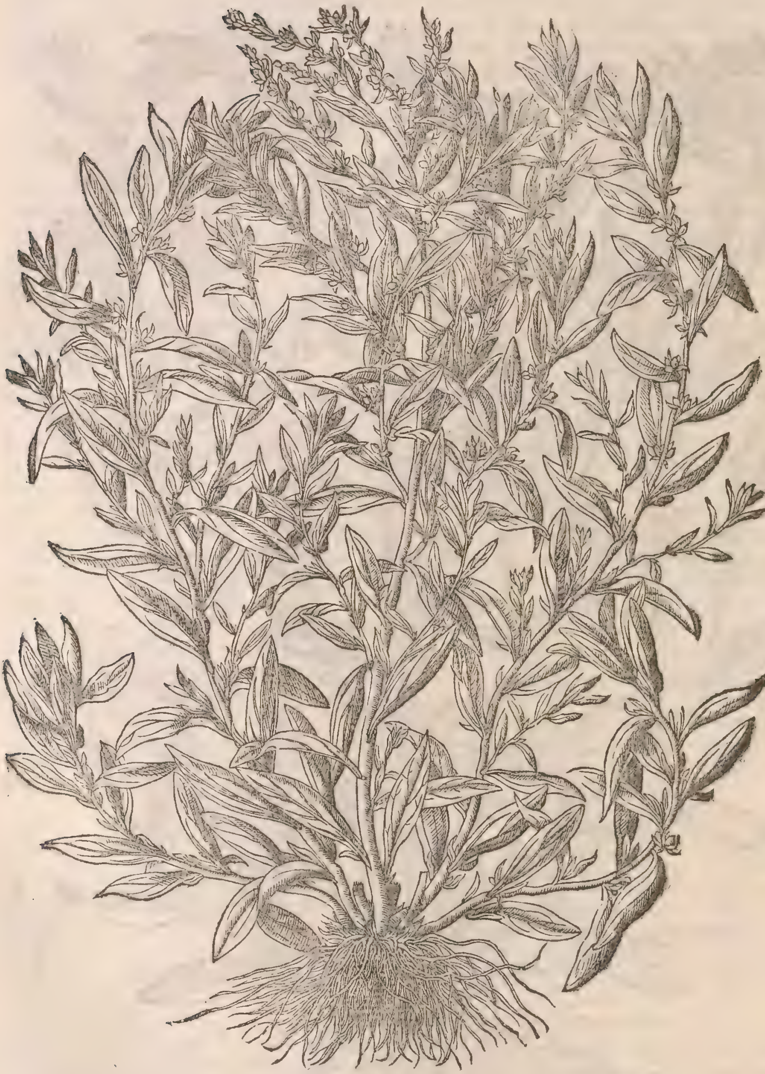
LITHOSPERMVM MAIVS.

ploſam relinquimus. Lithoſpermon, ut herbam ſumma admiratione dignam, eleganter deſcripſit Plinius lib. XXVII*.cap.* XI*.cuius hîc uerba ſubijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui egonychon uocant, alij dioſpyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in Italia, ſed laudatiſſimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conſpexi. Tantus eſt decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere, atque humi ſerpere authores tradunt. Ego uulſam, non hærentem uidi. hactenus Plinius. Datur utriuſque ſemen potandum utiliter diebus pluribus ſeſquidrachmæ pondere, addita aſpleni ſemidrachma, & ſuccini ſcrupulis duobus, ex ſucco plantaginis, aut portulacæ, aut lactucæ ad gonorrhæam. Dantur quoque magno ſanè auxilio mi-*

Lithoſpermi hiſt. ex Plin.

LITHOSPERMVM MINVS.

Phalaridis uires ex Gal.
Nomina.

noris lithospermi seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potandæ ægrè parturientibus fœminis. Nanque hoc tantùm medicamento quàm plures in partu laborantes adiutæ sunt. Lithospermi in simplicium medicamentorum libris, Galenum meminisse non inuenio. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoque Lithospermum uocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, seu Calab: Itali, Lithospermo, & Milium solis: Germani, Meerhirsz, & Steinsomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.

Conclusa non legit Orib.
a Orib. legit. ἰσχυρότεραι. i. ualidiores.
b Orib. addit. τῇ γεύσει, καὶ τὰ φύλλα δὲ ὅμοια τοῖς τῆς ζέας. i. gustu, & folia etiá fert zeæ similia.

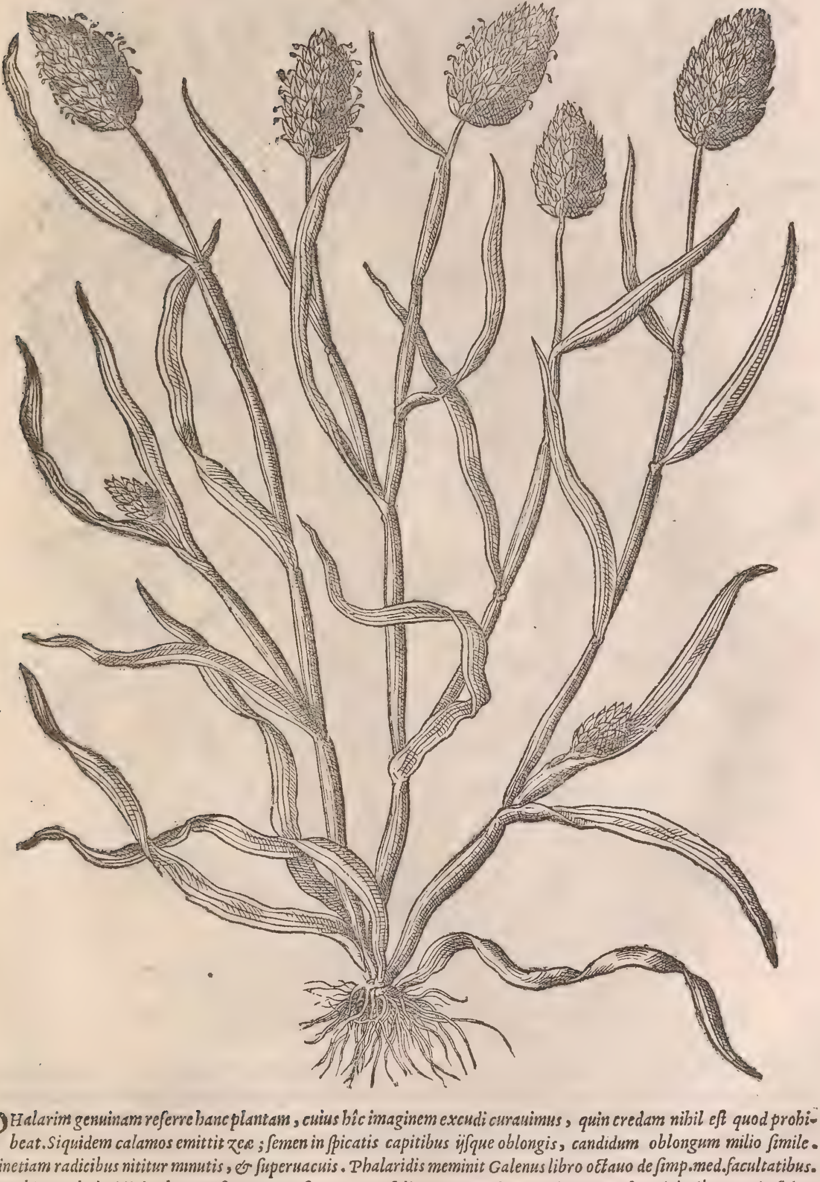
φάλαρις.

PHALARIS. CAP. CXLII.

PHalaris cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, multos, [duûm palmorum] geniculis cinctos [a], graciliores tamen, ac dulces [b]: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissimè bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

Phalarim

PHALARIS.

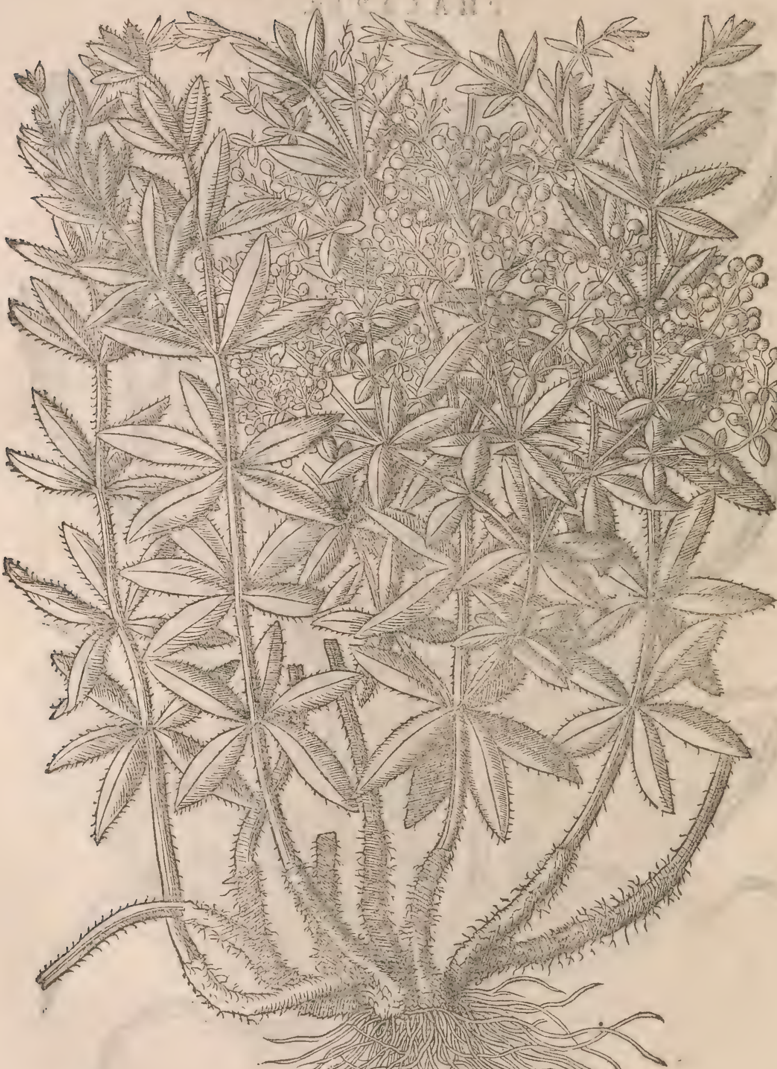

PHalarim genuinam referre hanc plantam, cuius hîc imaginem excudi curauimus, quin credam nihil eſt quod prohibeat. Siquidem calamos emittit zeæ; ſemen in ſpicatis capitibus iiſque oblongis, candidum oblongum milio ſimile. Quinetiam radicibus nititur minutis, & ſuperuacuis. Phalaridis meminit Galenus libro octauo de ſimp. med. facultatibus. his uerbis. Phalaridis herbæ tum ſemen, tum ſuccus, tum folia potu auxiliari creduntur ueſicæ doloribus ceu in ſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Scripſit de eadem & Plinius lib. XXVII. cap. XII. ſic inquiens. Phalaris Thyrſum habet longum tenuem ceu calamum, in ſummo florem inclinatum, ſemen ſimile ſeſamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex uino, uel aceto, & melle, & lacte. Idem & uitia ueſicæ ſanat. Hæc ille. Phalaridis conſideratio.

Ε'ρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

ERythrodanum radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit: altera ſeritur, ut in [Thebana Galliæ,] & Rauenna Italiæ: [in Caria] inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc Meum non legit concluſa.

RVBIA SATIVA.

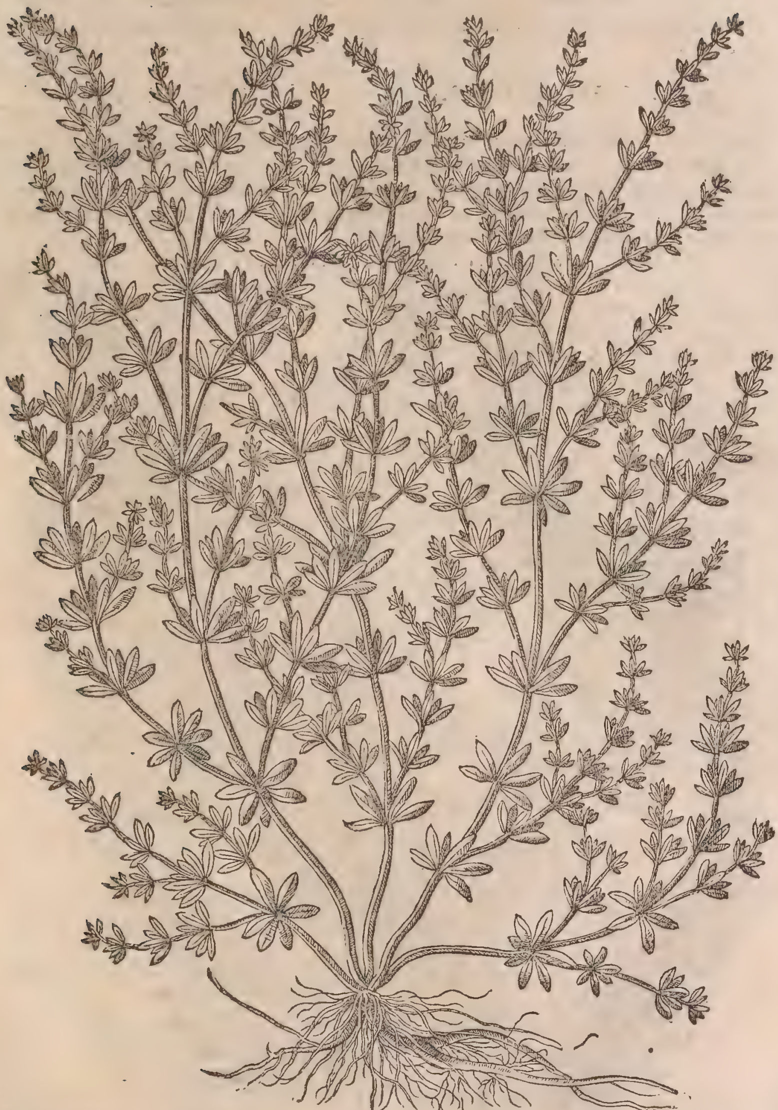
non ſine quæſtu ſerunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non diſsimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, poſtea cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamque urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, [& excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare.] Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum folijs uino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasque. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

Concluſa in meo exemplari deſunt.

Rubiæ conſid.

RVbia, quam Græci Erythrodanum dicunt, duûm eſt generum, alterum Agreſte, et ſponte naſcens: Alterum domeſticum, folijs maioribus, & longioribus, craſſioribusque caulibus. Hetruſcis Rubia nullis non cognita: neque medicis ſolùm, ac ſeplaſiarijs cognoſcitur: ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio

RVBIA SYLVESTRIS.

niſicio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptiſſima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres; quòd lanarum infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæſtus faciunt, ut ſibi ſuisq; uictum ſuppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senenſis ager. Expetuntur folia noſtratibus mulieribus, quòd aſperrima ſint, ad ſtannea uaſa detergenda: ſiquidem mirum dictu quàm pulcherrimè niteſcant, quæ Rubiam fuerint experta. De ea autem diſſerens Plinius lib. XIX. cap. III. In primis, inquit, Rubia tingendis lanis, & corijs neceſſaria. Laudatiſſima Italica, & maximè ſuburbana, & omnes penè prouinciæ ſcatent ea. Sponte prouenit, ſeriturq; ſimilitudine eruiliæ: Verùm ſpinoſus ei caulis; geniculatusq; hic eſt, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen eius rubrum eſt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Rubiæ meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Eſt autem Rubia tinctorum radix acerba, & guſtu amara. Itaque quæcunque agere dictum eſt ſuperiore libro, ubi in unum eiuſmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conſpicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas craſſas, multasq;, ac nonnunquam etiam ſanguinolentas uacuet. Quin & menſes ciet, ac mediocriter quæ exterſionem poſtulant, Rubiæ uires ex Gal.

lant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant. Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alsabagin, Arabicè: Erythrodano, & Rubbia, Italicè: Ferberroet, Germanicè: Ruuia, Hispanicè: Garance, Gallicè.

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

Conclusa meũ exemplar non habet, sed meũ habet, & pro sitientibus legit: *ἐνικμοις*. i. humectis.

LOnchitis folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: unde sibi cognomentum arrogauit. radix dauci. [Nascitur in sitientibus, & asperis.] Radix ex uino pota urinam ciet.

LONCHITIS ASPERA MAIOR.

Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALtera est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioraque, ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisque inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

ETsi in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsq; asperis, & aridis locis diu multumq; perquisiuerim primum Lonchitidis genus: ipsum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neque etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm aspera lonchitis, de qua cum Bartholomeo à Maranta Venusino iam dudum mihi longa fuit contentio, folio est Scolopendrij proximo, longiore tamen, ac magis diuiso, & ad polypodij faciem potius accedente, spithamæ longitudine, utrinque disparibus incisuris dissecto, tenuibus, aculeatisq; denticulis serrato, & ubique aspero, unde illi nomen. Caulem nullum profert neque flores, neque semen, quemadmodum polypodium, & asplenum, quorum imaginem refert. Radice nititur multiplici, tenui, subrubricante perinde ac in Phylliti. In Italia quibusdam tantùm nascitur locis ijsq; humectis, ac uliginosis: sed alibi nusquam a me uisa est. Duo eius uidimus genera. Maius quod ad me primum misit uir clarissimus Lucas Ghinus: & minus, quod à Iacobo Antonio Cortuso Patauino sum consequutus; in quo nihil desiderari potest. Est quoque altera planta, quam Maranta asperam Lonchitim esse legitimam contendebat, quam nos PSEVDOLONCHITIM *nocamus, cùm iam Marantæ ipsius sententia opinioue à nobis adeò firmis rationibus sit explosa, ut nihil prorsus illi sit argumenti reliquum, quo se tueri possit. Qui rem omnem audire cupiunt legant Epistolas nostras medicinales. De prima*

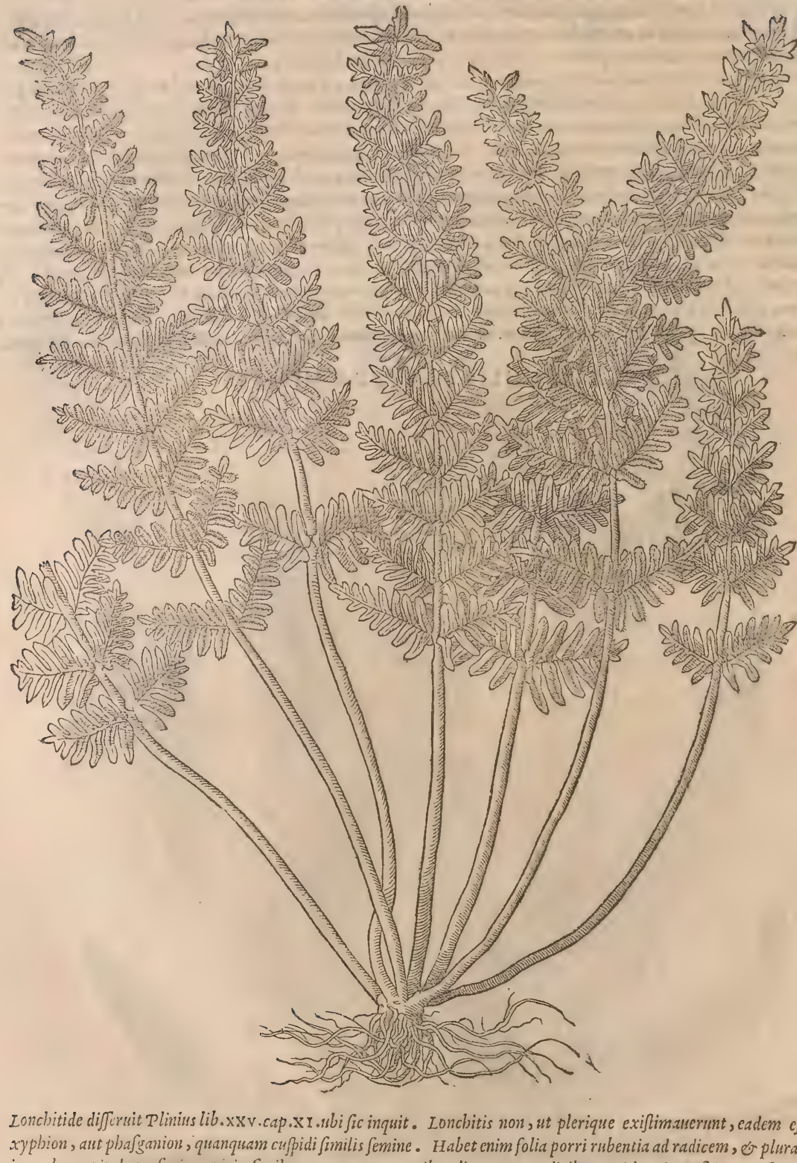
Lonchitis consideratio.

LONCHITIS ASPERA MINOR.

Lonchi-

PSEVDOLONCHITIS ASPERA.

Lonchitide disseruit Plinius lib. XXV.*cap.* XI.*ubi sic inquit. Lonchitis non, ut plerique existimauerunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus.* Lonchitidis uires ex Gal. *Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis utriusque meminit Galenus lib.* VII.*simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita scribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimùm quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ scolo-* Nomina. *pendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea sunt uiridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant.* Λογχῖτις *ut Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis uocatur.*

Ἀλθαία. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

† Orib. legit. τρίπηχον.i. tricubitali. meū ALthæa, quam alij Ibiscum uocant, in syluestrium maluarum genere est, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo †: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulsa,

mulſa, & per ſe cum imponitur tuſa, efficax eſt contra uulnera: item ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, fracta ſedis, inflationes, neruorum rigores: ſiquidem diſcutit, & excoquit. rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthinaúe, ut malagmatis lentor fiat, facit ad uuluæ inflammationes, præcluſioneſque, in peſſis ſubdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera uuluæ, reliquiasque à partu extrahit. Decoctæ radicis ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride ſemen ſiccumque tritum, uitiligines in ſole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. ualet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aluique profluuium. In poſca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morſibus, & igni ambuſtis illinuntur. Conſtat aquam, trita radice addita, ſub diuo addenſari.

uerò exemplar legit. πηχαῖον. i. cubitalem.

ALTHAEA.

ALTHAEA ALTERA, SIVE ABVTILON AVICENNAE.

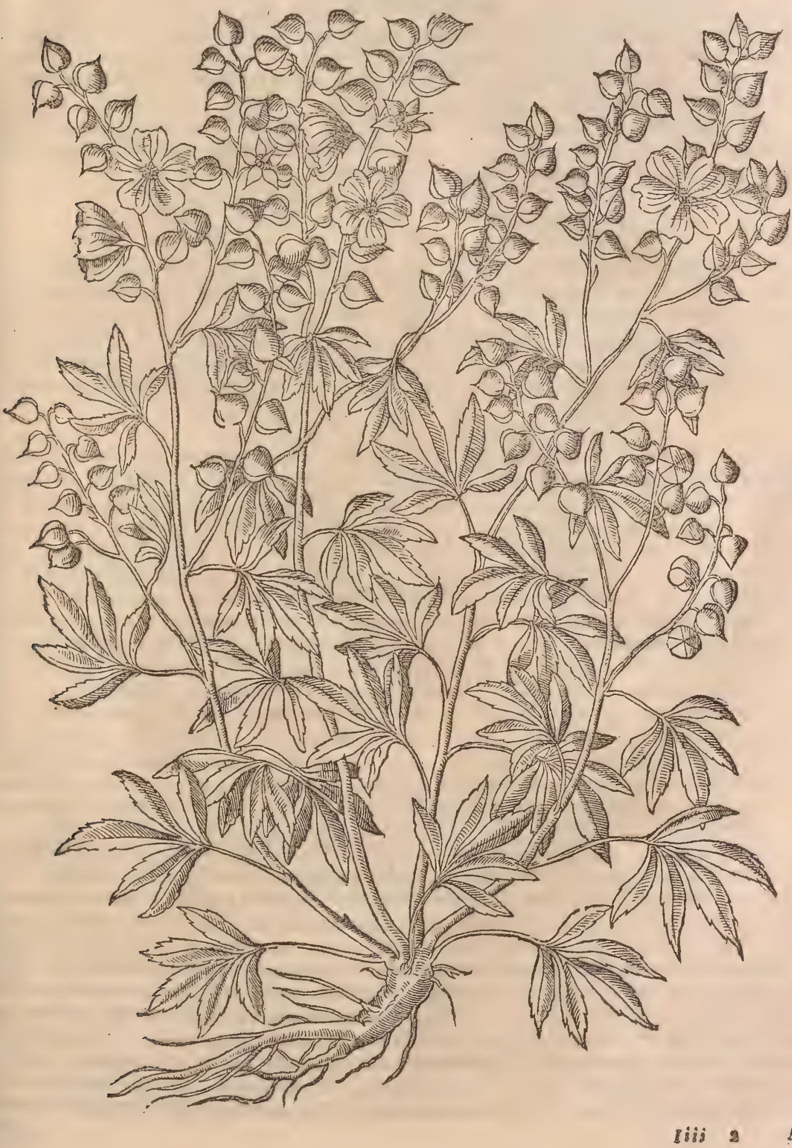
Althææ consideratio.

ALthæa à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius usu. Ea uulgaris herba est, nullisq; non cognita. Latini hanc Ibiscum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX.*cap.*XIX.*de plantarum historia, ubi de ea differit ijs uerbis. Èt radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosioriq; : caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ. caulis quoque gustu maluam reddit. Vsus eius ad rupta, & tusses è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare posse affirmant: alias uim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hactenus Theophrastus. At ego flore Luteo me nunquam Althæam uidisse recordor. Roseo flore facit eam Dioscorides. uerum coloris non meminit. Est & planta, quam quidam Althæam alteram Theophrasti, quidam uerò* ABVTILON *Auicennæ esse censent. Atqui nos neque his, neque illis subscribimus. cum neque uni,*

neque

neque alteri (quantum mea fert opinio) correſpondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin eius hîc imaginem adderemus, ut etiam aliorum iudicium eſſe poſſit, & ut eius quoque innoteſcat facultas. Siquidem experimento conſtat ſemine epoto ſeſquidrachmæ pondere ex uino, calculos in renibus frangi educiq́; Vrinas eijci, & dolores finiri. Meminit Ibiſci Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ita deſcripſit. Ebiſcus, ſiue althæa (eſt autem malua agreſtis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & ſemen cætera quidem ſimiliter agunt, ut herba uiridis, ſed tenuiorum partium, magisq́; exiccatoriam, ad hæc magis exterſoriam quàm illa facultatem oſtendunt, ut & uitiligines detergant, & ſemen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dyſenteriæ, alui profluuio, & ſanguinis reiectioni utile eſt, nempe cùm adſtringentem quandam facultatem poſſideat.* Althææ uires ex Gal. *Planta quæ Græcis* ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἐβίσκος, *Latinis Althæa, Ibiſcus, ſeu Ebiſcus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, ſiue Chathmie, & Roſa zaueni: Italis, Maluauiſco: Germanis, Ibiſch, & Heyluurtz: Hiſpanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues.* Nomina.

ALCEA.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALcea syluestrium maluarum generi assignatur. folia habet diuisa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisq́ue medentur.

Alceæ consideratio.

ALceam hodie passim ferè in Italia aliqui Bismaluam alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquàm similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiumq́; marginibus, iuxta sepes, uias, ac semitas. 1 *Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Alceæ historiam scribit Plinius lib.* XXVII. *cap.* IIII. *in qua adeò cum Dioscoride concordat, ut ex eo historiam totam transcripsisse uideatur: Peculiariter autem Alceam prætulit ad spasticos, tremulos, & Opisthotonos, ubi eius radix ex mulsa propinetur. quinetiam impositam ad collectiones discutiendas commendauit. Porrò Alceæ peculiari capite meminisse Galenum non reperio, nisi hanc syluestrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates lib.* VII. *simplicium medicamentorum describit, his uerbis. Malua syluestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. hæc Galenus.*

Alceæ uires ex Paulo.

Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib. VII. *ubi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In uino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimùm eius radix.*

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Bismalua, Malua saluatica, & Buon uischio: Germanicum, Sigmars Kraut: 2 *Hispanicum, Malua de Vngria, & Malua montesina: Gallicum, Bimauue.*

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CAnnabis satiua planta magni in uita usus ad robustissimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris cannabis uirgas fert althææ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus. 3

Cannabis consideratio.

CAnnabis satiua planta est adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino superuacuum sit eius faciem uerbis repræsentare. Quæ etsi uulgaris admodum sit planta, est tamen magni in hominum uita usus, non solùm ad robustissimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad sustinenda, trahendaq́; ingentia pondera, & nauigia regenda utimur, sed etiam ad lintea conflanda, è quibus infima plebecula indumenta, aliaq́; multa sibi parat. Inuisa tamen furibus, & latronibus, quòd cannabis tanta aduersus eos sit facultas, ut non solùm huic plantæ adalligati sua ipsorum malefacta detegant, & ore proprio patefaciant, sed quòd etiam subinde sinanche cannabina affecti, suffocentur penduli. Ex simplici adolescit caule, sed in marem & fœminam distinguitur. Mas plures è caule fundit ramos, arbusculæ speciem referens; adeò ut non desint, qui è stipite carbones faciant, ad bombardarum puluerem parandum. 4 *Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloq́; semine prolificat, folia utrisque fraxini, sed minora, & graciliora, sensimq́; serrata, atque in mari maiora spectantur, & nigriora quina, senaúe ex uno pediculo prodeuntia. Radice nititur unica sed fibrosa. Syluestrem autem quanquam à multis in Italia prouenire dicatur; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Mihi certè hactenus legitimam uidere non licuit. Cæterum satiuæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia rarò oua parere solent, Cannabis semine uescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio uermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus,* 5 *sed etiam (ut Plinius lib.* XX. *cap.* XXIII. *author est) uermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur solutæ iumentorum aluo, quòd coagulandi uim habeat. Quinimò non desunt, qui foliorum puluerem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta, & illita contractos articulos emollit, item podagras, & similes articulorum impetus. Ambustis quoque recens utiliter illinitur, sed sæpius amouenda, & iterum admouenda est, ne exiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum eijcit.*

Cannabis uires ex Gal.

Cannabis meminit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cannabis semen flatus discutit, adeoq́; desiccat, ut si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis uitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet, ut quod concoctu est difficile, stomachoq́; ac capiti* 6 *noceat,*

CANNABIS.

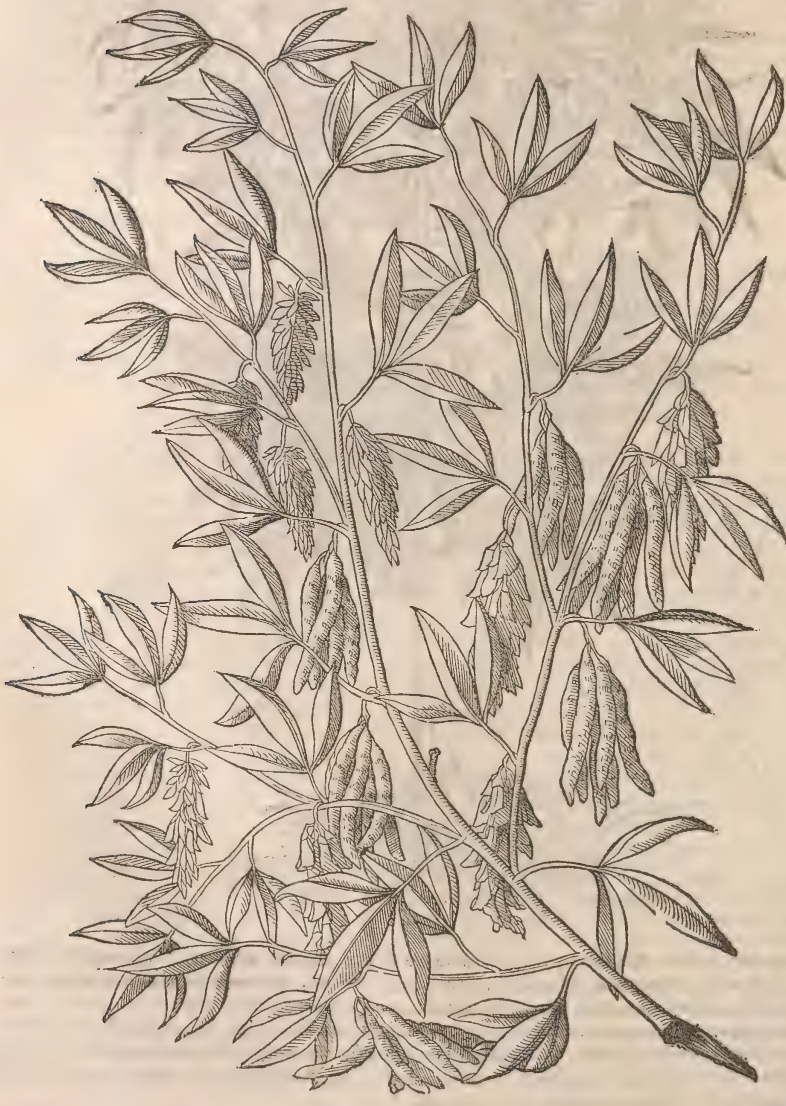

noceat, prauiq; sit succi. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus uescantur. Tragemata autem uoco ea, quæ post cœnam, uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, uaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, & præsertim in Germania quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent. quo tantùm abest, ut morbum curent, ut etiam eius augendi occasionem præbeant. Mulierum error.
Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure. Nomina.

Α'νάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANagyris frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, uersicolori facie, simile renibus, quod durescit uua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat, & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

ANAGYRIS.

Quannis

ANAGYRIS ALTERA.

QVanuis ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uiſuntur genera. Maius in Apulia frequentiſſimum naſcitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrreni litus: folijs uitici proximis flore braßicæ racemoſo: fructu hortenſi ſmilaci ſimili amplioribus tamen, & breuioribus paulò ſiliquis incluſo, colore purpuraſcente, uſqueadeò duro, ut aqua macerato, ſua in pertinaci duritie conſiſtat. Minus, quod rura Tridentina uulgò uocant Eghelo, maio & iunio menſibus grato in montibus ſpectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino ſimili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt geniſtæ æmula: in quibus ſemen continetur eiuſdem geniſtæ magnitudine ſed oblongum, phaſeoli modo, colore ſubnigro. Quod comedentes quandoque ignari paſtores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quoſdam, qui ſanguinem uſque euomuerunt. Materies ligni duriſſima, quæ guaiaci modo exterius lutea eſt, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant ſuſtinendis uitibus aptiſſimos, hoſq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & ſagittarij ex Anagyris conſideratio.

ea ualidissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet uallis Anania, ac uniuersus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus uir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis uulgari sermone Eghelo appellari suprà diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plinius libro. XVI. *cap.* XVIII. *Laburnum uocat, ubi ita scribit. Aquas odere cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abundè, ni fallor, cognoscitur, quòd ut falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medullitus nigra, corticetenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium afferat Gesnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re sentiunt. quinetiam ostendunt, quàm magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna ueluti cytisus quodq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed is (pace uiri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij testimonio: ut qui inter cætera seri iubeant iuxta aluearia cytisum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus libro primo de antidotis, ubi cytisi historiam & uires describit. Et miror certè, Gesnerum illa non uidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegisse conijcitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iampridem habui de planta Eghelo uocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Nanque non solùm folijs, floribus, corniculis, semine & omnibus denique notis Anagyrim prorsus æmulatur, ut eius effigies, quam hîc damus, pulchrè demonstrat; sed etiam uiribus & odore, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentiatur.*

Opinio reprobata.

Anagyris uires ex Gal.

Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiámnum uirentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt, exiccantisq; ualenter facultatis. Similem fere facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & uomitum prouocat.*

Nomina.

Planta quæ ἀνάγυρις Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, Italis.

Κηπαία. CEPAEA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ stillicidio, & uesicæ scabie laborantibus opitulantur. maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi eius, quem myacanthon, hoc est, corrudam uocant, bibatur.

Cepææ consideratio.

CEpæam, quam antea in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum compperisse, aut ab alijs compertam uidisse, hoc tempore Venetijs ad me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate sua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, ut si aliud non esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi uisa est ita adamussim Dioscoridis descriptioni respondere (id quod eius pictura, quam hîc damus, graphicè ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc sit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in simplicium censu.

Cepææ uires ex Paulo.

Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro VII. *inter simplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra uesicæ scabies utiliter bibuntur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, corrudam appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit.*

Nomina.

Κηπαία ut Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.

CEPAEA.

CEPAEA.

Ἄλισμα. **ALISMA.** CAP. CLI.

ALiſma, alij Damaſonion appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, † laciniosa, conuexaque in terram: caule ſimplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrſi: flore tenui, candido, [palleſcente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus.] aquoſos amat tractus. Radix, ſi drachma una, aut altera bibatur, his conuenit [a], qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opium hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cum pari modo [b] ſeminis dauci, potui datur, conuulſis, & contra uitia uuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Concluſa meũ exemplar non habet, nec Oribaſius legit.

a πρὸς τοῖς λαγῶον βεβρωκόσι καὶ τοῖς φρῦνον. i. his qui leporem uorarunt, uel ranã rubetam.

b Meum. σὺν ἴσῳ δαύκῳ. i. cũ pari dauco.

Quanquam

ALISMA.

Alismatis consideratio.

QVanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere uidetur, Alisma sibi cognitum esse, uocariq; à nonnullis Pastoralem fistulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaque ex ijs notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanam inter se plurimùm differre, non temerè facere uideor, quod illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hîc pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc pluribus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma aut genus Alismatis: qua re non piguit eius effigiem exhibere, ut aliorum quoque de ea sit iudicium. præstat ad ea omnia, ad quæ ualere

ualere Aliſma tradidit Dioſcorides, quo fit ut hæc planta Aliſma mihi perpetuò expleat, quouſque alia mihi ſeſe offerat, quæ certioribus notis Damaſonium (ita enim quibuſdam Aliſma uocatur) referat. Cæterùm duo Aliſmatis genera Plinius conſtituit lib. XXV. cap. X. ubi de utroque diſſerit his uerbis. Aliſma inquit, alij damaſonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, alias etiam uenoſa ſimiliter: caule ſimplici, & tenui, cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. Aliſma memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Damaſonium, aut Aliſma. De hac herba in tertio libro tradit Dioſcorides, quòd radix eius epota dyſenterias ſanet, & aluum ſiſtat, atque œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non ſumus. Quòd autem conſtitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, caſu experti ſumus. Ex quo liquet, quòd abſterſoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Aliſma.

Aliſmatis uires ex Gal.

Nomina.

† *Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribaſio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè ſuſpicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.*

Ὀνοβρυχὶς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

Onobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum: radicem paruam. naſcitur in uliginoſis, & incultis. Herba ſuapte ui, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum uino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

Naſcitur Onobrychis, Plinio libro XXIIII. cap. XVI. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam reſpondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poſſit, aut debeat adſtipulari. Onobrychidis uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: arefactæ uerò, ſi cum uino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè uocatur.

Onobrychis conſid.

Onobrychis uires ex Gal.

Nomina.

Ὑπερικὸν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

Hypericum alij androſæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant], quoniam ſemen odore [a] reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili, [qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur:] ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris. gignitur in locis cultis, & aſperis. Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitum: tertianis, quartaniſque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

a Meũ exẽmp. πιτυίνη ῥητίνη .i. pineę reſinę. Oribaſius non legit concluſa.

Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

Aſcyron, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habens ramos, ſurculoſiores: rubenteſque: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico non abſimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon uocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam billoſa recrementa ampliſſimè detrahit. ſed aſſiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

Androſæmon ab hyperico, aſcyroque differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: † rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo [aut quadruplo] maioribus, quæ trita uinoſo ſucco manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expanſas, pinnataſque: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, billoſa alui excrementa pellit. iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

† πεφοινιγμένος τὰ ῥαβδία. i. Virgis punicei coloris: ita leg. meum. Meum concluſa non habet.

Κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

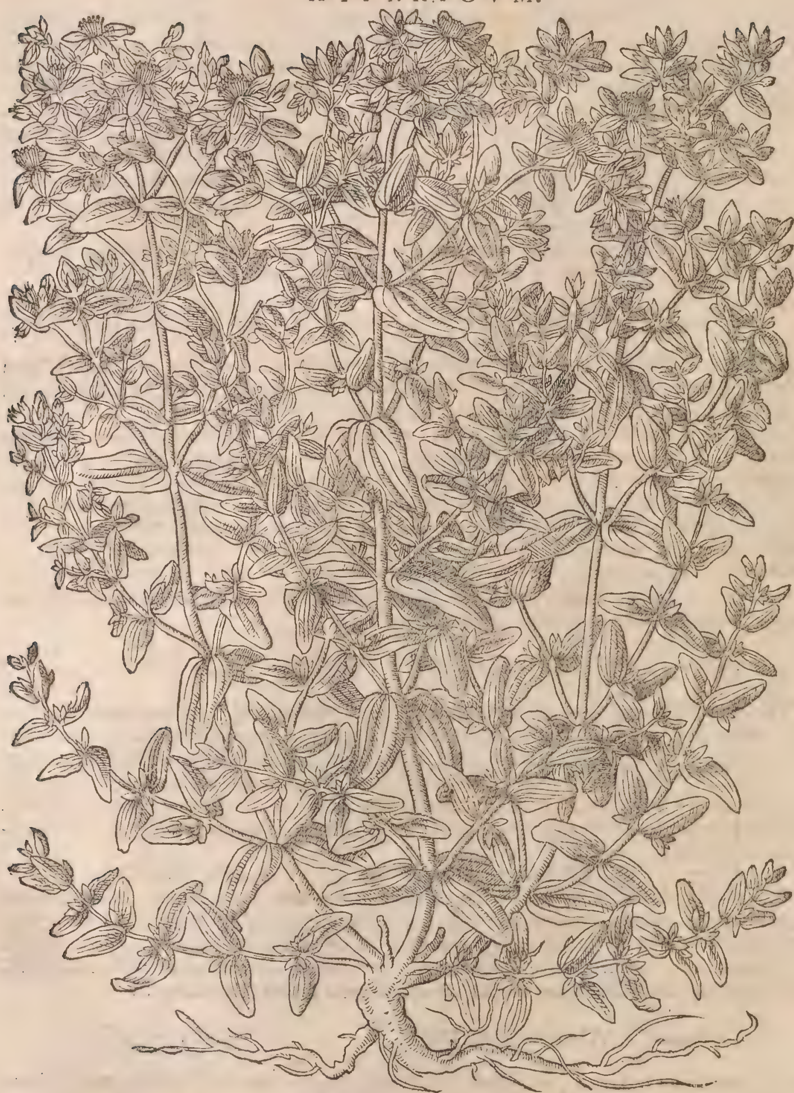
Coris, quod aliqui hypericon uocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante [a], ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & urinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex uino pòtum auxilio eſt; horroribus ex pipere; ſed opiſthotonicis ex oleo, aptiſſimè illinitur [b]. [Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit.]

a εὔοσμος. i. origratus. ita meũ

b Hæc omnia in meo exemplari non habentur.

Hypericum

HYPERICVM.

Hyperici,& cõ generum consideratio.

Hypericum, Ascyrum, & Androsæmum, eiusdem planè generis plantæ (ut Dioscorides inquit) esse uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa uiridiora, uni maiora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoscuntur: ex nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, ijs adamussim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbarijs. nascitur frequentissima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à nostris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, ijsque adeò minutis, ut uisum effugiant. nisi ipsa folia sole obiecta inspiciantur. id quod silentio uidetur inuoluisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator.

Plinii lapsus.

Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit lib. XXVI. cap. VIII. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius

nigrum

ASCYRVM.

nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat prætereaannua experientia matureſcere hordeum plerunque abeunte maio: uerùm Hyperici ſemen non perficitur, niſi iulio, & auguſto menſibus. In hac quoque Hyperici hiſtoria errat Braſauolus medicus licèt clariſsimus, quòd uelit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob cauſam, id quod circunfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat; imò non aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neque in his uno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, ſed luteum florem ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον *hoc eſt, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauolus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui uoluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis uſus Hypericum Aſcyrum eſſe declarat. Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo utimur, primum eſſe*

Braſauoli error.

Monachorum hallucinatio.

ANDROSAEMVM.

ſylueſtris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abundè exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere uolet. Hyperico uis ineſt reſerandi, reſoluendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum ſemen ex uino calculos eijcit, & uenenis aduerſatur: quinetiam uenenoſorum morſibus reſiſtit, tum idem potum tum herba ipſa deuorata, hauſtaúe, tum morſibus illita. Aqua ſtillatitia floreſcentis iam herbæ, maximè quibuſdam præfertur, ſi potetur, comitialibus, & reſolutis. Datur ſeminis farina commodè ex polygoni ſucco ad ſanguinis reiectiones. Idem aluum exonerat. Ineſt floribus, & ſemini mira facultas ad uulnera omnia ſananda, præter ea, quæ in capite ſunt. Ideoq; oleum, in quo diu flores atque ſemine prægnantes ſiliquæ maceratæ fuerint, diuque inſolatæ, mirificè recentia uulnera ſanat. Sed per quàm bellè id efficit, ſi cum laricea, aut abiegnæ lachrymæ oleo miſceatur. Idem per ſe uentri illitum, dyſentericos iuuat: potum uerò cochlearis menſura lumbricos necat. Scripſere quidam Hypericum adeò odiſſe dæmones, ut eius ſuffitu ſtatim auolent: quare quibuſdam fuga dæmonum uocari cœpit. Hyperici uires ex Gal. *Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuisq; ſubſtantiæ eſt, adeò ut & menſes, & urinas*

CORIS.

urinas prouocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida, & putredinoſa ulcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androſæmo ita ſcribit. Androſæmum planta fruticoſa, natura duplex: unum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterum uerò a quibuſdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & deſiccans, ut & ambuſta ſanare credantur. Cæterùm in uino auſtero decocta, uinum ipſum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, mihi incompertum eſt. Planta, quæ Græcis ὑπερικὸν, Latinis ſimiliter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, ſeu Reiofaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans Kraut: Hiſpanis, Coraioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam uerò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Aſcyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Aſciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androſæmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androſeman, Androſion, ſiue Andreſagian: Italis, Androſemo. Quæ denique κόρις Græcè, Coris etiam Latinè, & Cori Italicè uocatur. Nom...

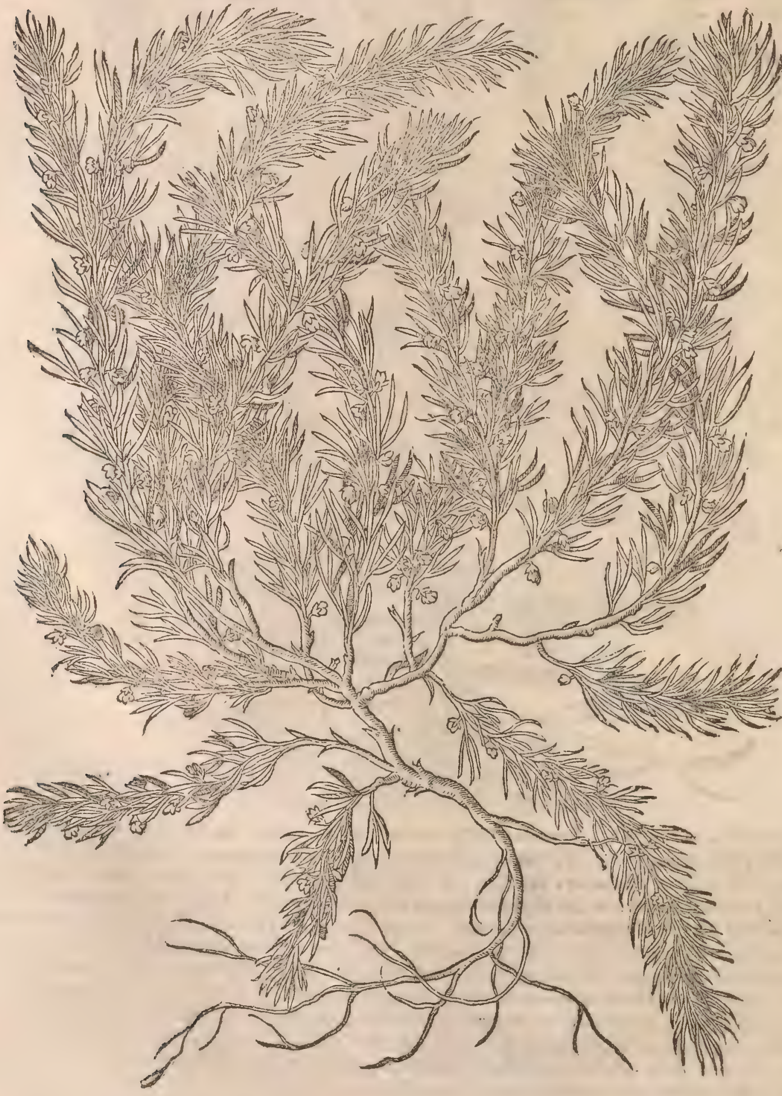
† *Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco ſunt qui illorum teſtimonio freti uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum ſit, non uideo: ſiquidem in Oribaſio legitur,* ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοϊώδομοιον, *hoc eſt, florem habens luteum leucoio ſimilem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamuſſim floris colore luteam uiolam repræſentat, ut nihil melius. Nos autem uſi ſumus uoce Græca, ne ex albo, quod fortè Marcello impoſuit, aliqua poſſit oriri difficultas.*

† *Quæ hic ſequuntur, in Græcis codicibus impreſſis non hoc loco, ſed in fine inter notha, & Dioſcoridi falsò adſcripta leguntur, ut quæ adſcititia ſint habita. Nos uerò illa huc admiſimus Ruellij, ut facimus, interpretationem ſecuti: necnon etiam fidem codicis manuſcripti.*

Καμαιπίτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

AIuga herba in terra repens, ſubcurua: folijs ſemperuiui minoris, multò tenuioribus, hirſutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia ſeptem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex

CHAMAEPITYS.

hydromelite

AIVGA, SIVE CHAMAEPITYS ALTERA.

hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitijs: torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deijcit: apposita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias diſcutit: uulnera glutinat: ulcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incurua tis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ uim ſuperioris obtinent, ſed non uſqueadeò efficacem.

AIugam quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiugæ conſideratio.

Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Siquidem planta est per terram repens, folijs oblongis, angustis, rosmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirsuta canitie subalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obsequiosi spectantur, sese stipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, unde illi Pinus infimæ nomen. Flores edit aureo colore fulgentes in uniuerso ferè caule, sed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Nascitur tenui, ac arenoso solo, incultis præsertim locis, & in aruis nulla satione uirentibus: sapore est amaro, non sine acredine quadam, quæ tamen ab amaritudine superatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abstergit, & expurgat. Verùm postrema, quam sæpius etiam uidimus, non adeò omnibus est nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit. Cæterùm in aperto errore uersabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolum docuit, Aiugam Germanica lingua uocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uersanti notißima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quámuis Aiugam repræsentat. Herba tota unà cum floribus, & radicibus in puluerem contrita, si diebus quadraginta sumatur & resinæ terebinthinæ, siue laricææ quaternis drachmis, ischiadicos sanat. Eadem recens in aceto decocta, & pota emortuos fœtus extrahit, uniuersæ plantæ decoctum facit ad omnes cerebri, neruorum, & articulorum affectus à pituita prouenientes, si pluribus propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite. Nam & comitiales, & resolutos, & podagricos iuuat. Fit è floribus, & sacchаro medicamentum (officinæ conseruam uocant) ad paralyticos, quo qui utuntur cùm uesperi se dormitum recipiunt, reualescunt. Atqui ad hoc sumuntur quotidie huiusce medicamenti drachmæ duæ ex acori radicibus decoctæ, & florum saluiæ binis scrupulis. Parantur è chamæpiti catapotia ad idem per quàm utilia, hoc modo. Sumito chamæpitys, Betonicæ, Stœchadis, florum rorismarini, cuiusque drachmam; turpeti sesquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis semidrachmam, Zingiberis, salis fossilis, cuiusque grana decem. Rhabarbarici sesquidrachmam, spicæ indicæ grana septem, pulueris hieræ simp. semunciam, diacridij drachmam unam: Excipe chamæpitys succo omnia in mortario, & in massam redigito, è qua catapotia conformato; ex qualibet drachma nouem: è quibus si quotidie tria sumuntur à paralyticis cùm se dormitum recipiunt, præsentaneum ferè sentient auxilium. Chamæpityos meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abstergitq; uiscera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obstruitur, bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipsa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est enim in siccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò secundi. Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur: Mauritanis, Hamesitheos, seu Chamasithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hispanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muscate, aut arthetique.

Cuiusdam Germani error.

Chamæpityos uires ex Gal.

Nomina.

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRibus antè libris, amantißime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, unguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas, seminaq́. In hoc autem quarto disseremus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

CEstron psychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, ueluti satureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus uuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente uulneribus illinitur. aduersus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit. urinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque uitijs drachmæ pondere [a] in aceto mulso. concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo consimili acida ructantibus propinatur. stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: ischiadicis, renum, & uesicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant: sin aliter ex [b] mulso. regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

a μετὰ ὄξεος καὶ μέλιτος. i. cum aceto, & melle. ita meũ. Catecuz. autem legit ut Ruellius.
b Meum. οἴνῳ μέλιτι. i. uino mulso.

BEtonica herba est nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es uirtutibus, quàm Betonica. Scripsit de Betonicæ uiribus proprium libellum Antonius Musa clarißimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à uisibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res sancta est. Cestron uocatur, & synchotrophon siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet uniuersa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tusa capitisq; uulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tercio quoque die iterum, atque iterum imponatur. Aiunt præterea tam ualentioris esse facultatis, ut ossa quoque fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur. quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à folijs per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamen addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachmæ pondere haustus in aquæ calidæ cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, ut etiam uisum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis, & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet: iecinoris uerò, si ex calida hauriatur. Ex uino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino autem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis septem & uiginti, ad

Betonicæ consideratio.
Vires ex Antonio Musa.

BETONICA.

ti, ad lateris, lumborumq; dolores utilissimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis sumpta, alui & intestinorum tormina remouet, si tamen à crudis non fiant succis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulsæ cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: sananturq; ijs ex uino sumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle sumpta nouem diebus, tussim sedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in accessionibus tantùm fieri debet. Idem præstat etiam in tertianis, si cum pari pulegio assumatur. Sanat ipso quoque ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hausta, trium drachmarum pondere: addita mellis uncia, calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, si ex calida aqua, aut mulso duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præcisos glutinant neruos, & resolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte sumpta tribus diebus, sanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris mensura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præsumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequenter hausta, ictericos sanat: & suillo adipe admista,

SERRATVLA.

miſta, carbunculos curat. Potu ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reficit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur uenenis, & ſerpentum, & uenenoſorum rabidorumq́; quorumcunque animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed etiam extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaq́; ſanat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum decoctum potum. idemq́; præſtant contrita folia impoſita. Cæterùm ſunt qui Betonicam à ſerratis circunquaque folijs ſerratulam uocant. Sed ſerratula alia cuius hîc imaginem appinximus, quæque copioſa in Boemia naſcitur in ſyluis, & pratis longè alia habetur. Siquidem hæc caule conſtat purpuraſcente, tenui, & in multos ramulos diuiſo: Folia gerit anteaquam cauleſcat Betonicæ ſimilia, toto ambitu tenuiter ſerrata, ſed ubi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortis profundioribus inciſuris, maioris Phu ſimilia ferè redduntur. Quæ uerò in caule ſunt, minora multò, & breuiora ſpectantur. Flores edit in ramuſculorum ſummis partibus, è capitulis quibuſdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba eſt infectoria, pannis colorandis expetita. Datur utiliter potanda ex albo meraco

bo meraco conuulsis, ruptis & ab alto deuolutis. Dissoluit enim potenter sanguinem, qui extra uasa concreuit. In uino decocta, ac deinde illita, ulcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoque dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix simul contusa, & emplastri modo imposita, enterocelas sanare creduntur.

Betonicæ uires ex Gal. *Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cestron, aut Psychotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abstergitq́;. menses quoque ciet, & comitialibus prodest, tum rupta, conuulsaq́; curat, & omnibus bestiarum morsibus ulceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est.*

Nomina. *Planta, quæ* κέστρον, & ψυχότροφον *Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica; Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne: & Betoine.*

BISTORTA.

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

BRitanica, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

QVanquam tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atque ibi uulgò appellari Piatamano; mihi tamen hactenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam oſten- Britanicæ conſideratio.

TORMENTILLA.

deret.

deret. Hanc autem scriptis celebrauit Plinius libro XXV.*cap.* III. *hisce uerbis. In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus soluerentur. Stomacacem medici uocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis salutaris; sed contra anginas quoque, & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit homines. Frisij, quà castra erant, nostris demonstrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum uulgus ideo* BISTORTAM *appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet folijs; non tamen ea nigra sunt, neque pilosa: quinimò læuia apparent, supernè rufescentia, & à terra quadantenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, breuisq;: Bistortæ uerò crassa, serpentis iacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm ut Bistortæ integram enarrem historiam, nascitur hæc in altis montibus, folijs primo statim exortu in acutum desinentibus, colore subrufo, quæ ubi adoleuerunt, rumicis folia referunt, sed læuia sunt, inferna parte subpurpurea & per ambitum sinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora spectantur. Flos in caulis summitate prodit spicatus, ruber aut subpurpureus, è quo semen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea facie, sed succosa, serpentis modo contorta; cortice obducta subnigro, sed rubra intus pulpa, adstringentis saporis. Copiosissima prouenit in Boemia, ijs præsertim montibus, qui regionem hanc, à Silesia diuidunt, & ex quibus Albis fluuius suam ducit originem. Sed præterea non desunt etiam qui Tormentillam sic officinis, & uulgò uocatam Bistortæ generi adscribant, quòd non facie, sed fortasse uiribus illi respondeat. Quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideò hic locus exposcere uisus est, ut de ea aliquid dissseramus. Est itaque* TORMENTILLA *folio pentaphylli minore, septenis incisuris diuiso: radice breui, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti: cauliculis tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere sit reponenda. Sunt qui à septenis foliorum diuisuris Heptaphyllon hanc uocent. Herbarij compertum habent, hanc ijsdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem utræque abortum prohibent bibitæ, ac uentri renibusq; ex aceto illitæ: urinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad umbilicum usque consederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & ex melle atque spica subactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulneribus manantem cohibent, super asperso earum puluere. Qui item potus biliosas coercet uomitiones, si ouorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, siue è radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nonnullos Tormentillæ inualuit usus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduersus pestilentiam, & ad pestilentes febres, & præsertim ubi exanthemata emerserint. Datur quoque earundem decoctum utiliter potandum pueris; qui uermibus laborant. Vtræque dysentericos sanant, & uulnera glutinant, præsertim quæ in intestinis, & uisceribus fuerint illata non modò ipsis uulneribus illitæ, sed & in potionibus haustæ. Rebellia, contumaciaq; ulcera curant & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Radicum puluis sanguinis reiectiones prohibet. Idem ex symphyti maioris aqua potus, iuuat confractos, & ab alto deuolutos. Siquidem nō solùm intrinsecas fracturas sanat, sed etiam sanguinem extra uasa concretum discutit. Cauis dentiū inditus cum aluminis, & pyrethri momento, non modò dolorem sedat, sed fluxiones cohibet. Peculiariter autē ualent Bistortæ radices ad uenenosorum serpentiū morsum, unde colubrina quibusdam dicta est. Sed ut iam ad Britanicæ uires redeamus, eas scriptis tradidit Gal. li.* VI. *sim. med. ubi sic inquit. Britanicæ herbæ folia adstringentia sunt, & uulnerum glutinatoria, similia folijs syluestrium lapathorum nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere. itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia. hactenus Galenus. Cæterùm non est silentio prætereundum, quòd Dioscoridis codices inueniuntur, in quibus post Britanicam alterum per se de Betonica caput legitur. Quod, quoniam pluribus indicijs in Dioscoride ascititium esse constat, atque in hunc authorem ex libello Antonij Musæ Augusti Cæsaris medici fuisse translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione idem dignum censuimus. Quæ planta Græcè βρεταννική, Britanica Latinè, pariter & Italicè appellatur.*

Bistortæ mentio.

Tormentillæ historia, & uires.

Britanicæ uires ex Gal.

Nomina.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP III.

LYsimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresue, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim, folijs tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus[a]: flore rufo, aut aureo. gignitur[b] in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringente sua ui, sanguinis reiectionem supprimit: dysentericis potui datur, aut infunditur: mensium abundantiam sistit, in pesso. sanguinis profluuio subuenit, si nares ea herba obturentur[c]: uulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem suffita reddit. qua de causa serpentes fugat, & muscas interficit.

a πύῤῥον. i. fuluus.
b παρὰ τὰ ὕδατα. i. iuxta aquas.
c ἐςὶ δὲ καὶ τραυματικὴ, καὶ ἴσχαιμος. i. est & uulneraria, & sanguinē sistens.

LYsimachia à Lysimacho rege inuentore nomen accepit, ut Plinius est author libro XXV.*cap.* VII. *ubi de ea ita scriptum reliquit. Inuenit Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis, uiridia: florem purpureum: fruticosa est, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. hæc Plinius. Ruellius Lysimachiam eam herbam putat esse, cuius est usus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos: ubi enim hos glasto tinxere, eam superinducentes uiridem colorem efficiunt. Hanc Hetrusci, qui lanificio dant operam, uulgò appellant Cerretta, siue Braglia, Forotulienses*

Lysimachiæ consid.

Ruellij erratum.

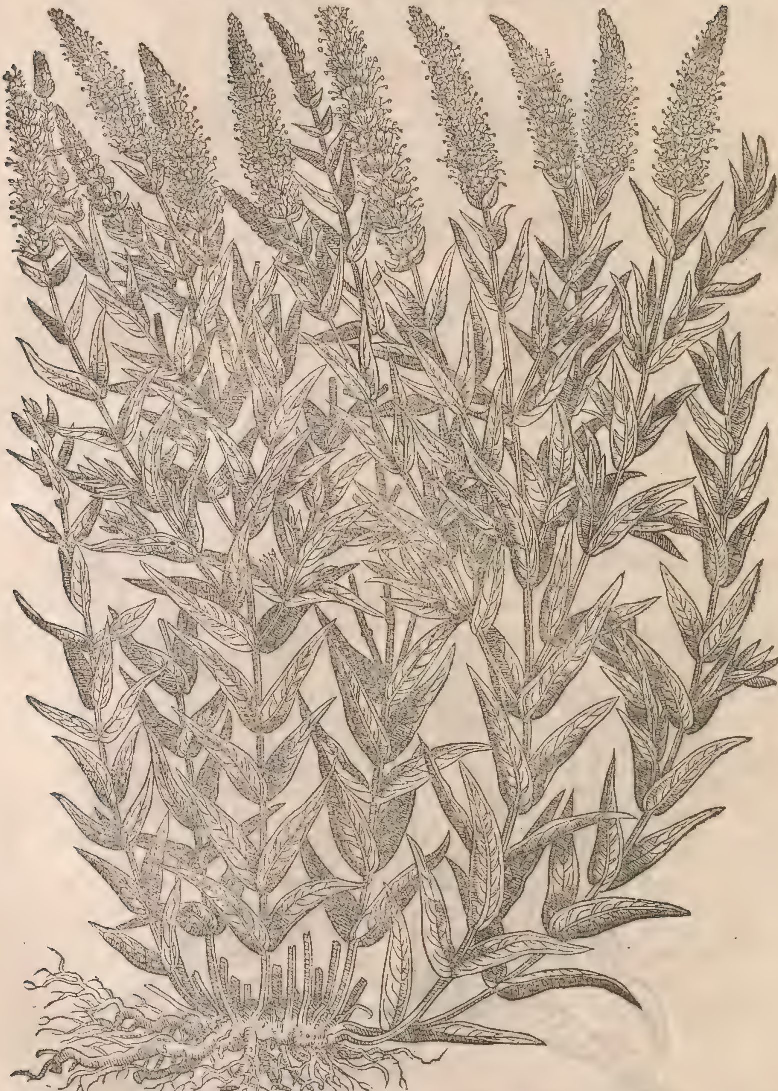
LYSIMACHIA.

roiulienfes uerò Cofaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: fiquidem Cerretta, quam ipfe rufticis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem falicis: florem luteum, femen folliculis geniftæ effigie inclufum: nafcitur in pratis, nullaque eft, quod guftu perceperim, adftrictione prædita. Non defunt præterea alij, qui pro Lyfimachia aliam plantam oftendant, quæ quadrato exit caule, folijs falicis, flore in purpuram rubefcente, fpicato. quæ etfi Diofcoridis Lyfimachiam non referat, eam tamen Lyfimachiam alteram, appellare libuit. Lyfimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam mifit Vincentius Cantonus conciuis meus, medicus eruditus, et rei herbariæ ftudiofus: quæ mihi planè fingulis notis, quas Diofcorides Lyfimachiæ tribuit, uidetur adftipulari. Sed eandem poft hac inuenimus nos in Boemia copiofam, & circa Pragam, prope Multauiam fluuium, & in alijs quoque locis. Cæterùm quanuis Ruellius in mentione Lyfimachiæ exiftimauerit (ut fuprà diximus) Corneolam effe ueram Lyfimachiam; in fine tamen eiufdem capitis quandam aliam herbam à rufticis fibi demonftratam fuiffe teftatur, ad fugandæ peftilentiæ efficaciffimã, buboni tan-

Ruellii alius lapfus.

LYSIMACHIA ALTERA.

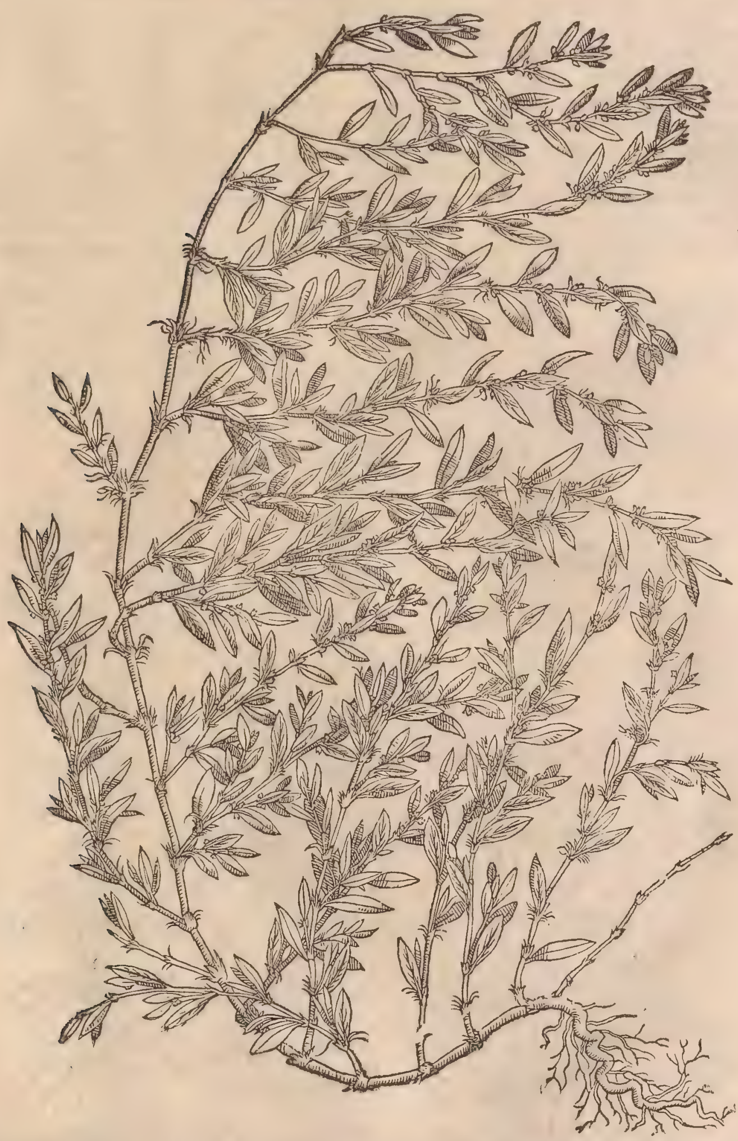

tùm adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asseruit. Ex quo palàm est, Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse, ea fortasse ratione adductus, quòd Dioscorides flore rufo, aut aureo constare Lysimachiam memoriæ tradiderit. Lysimachiæ uires ex Gal. *Lysimachiæ meminit Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disseruit. Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam: per quam & uulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cùm ipsa, tum succus eius multò magis. Pota dysenterias, sanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium sanat.* Nomina. *Huic herbæ nomen Græcum est* λυσιμάχιον, *Latinum, & Italicum Lysimachia.*

Πολυγόνατον. SANGVINARIA. CAP. IIII.

Polygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, sed † molliora, longioraque: semine sub omnibus folijs turgescente: unde

POLYGONVM MAS.

unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus[a]. Vis e poti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur[b]: datur in febribus per horam ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, iiſdemq́ue purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina[c] fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ ſimiles: radicis nullus uſus. naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandiq́; natura ad eadem ualens, ſed inefficacior.

a Meum [illegible] Catec. autem cum Ruellio concordat.

b καὶ πρὸς περιόδους πρὸ μιᾶς ὥρας τῆς ἐπισημασίας λαμβανόμενος. i. & contra periodos una hora ante acceſſionem ſumptus. ita Meum & Catecuz.

c θάμνιον ἐςὶ μονόκλονον, τρύφερον μαλακοειδὲς. i. Frutex eſt paruus, unicaulis, tener ſubmollis. ita Meum.

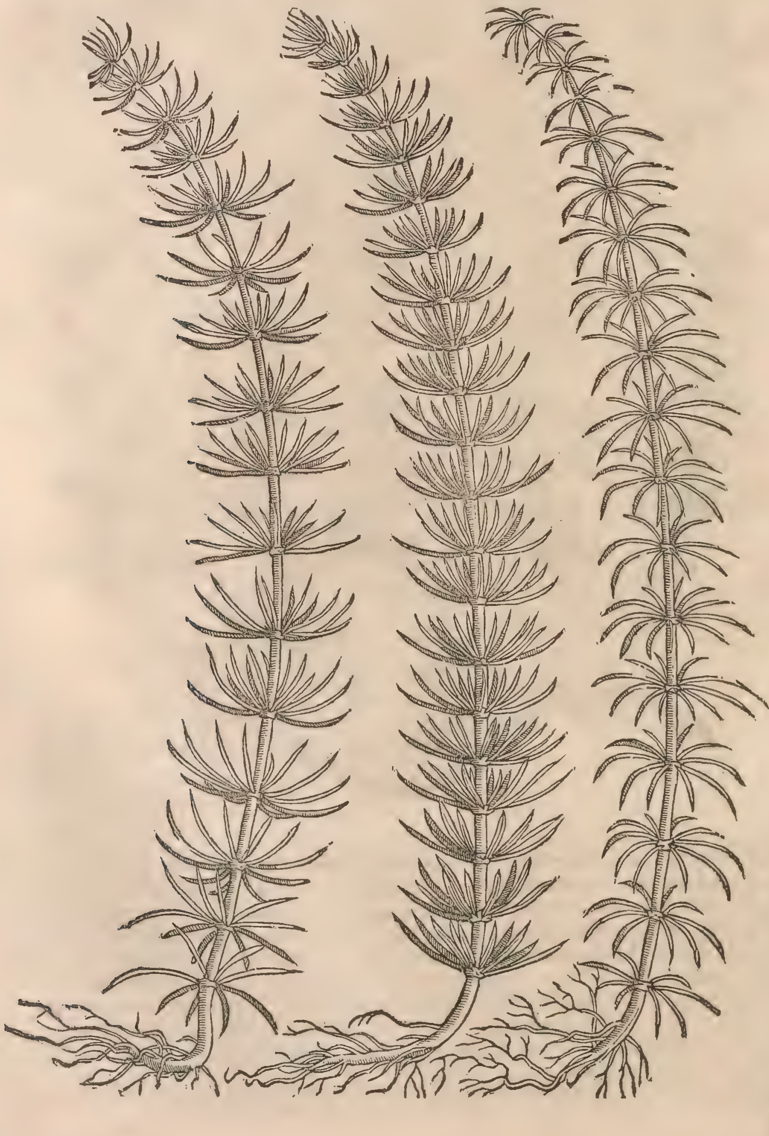
Polygoni conſideratio.

Polygonon mas, quod ab Italis uulgò uocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubique naſcitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens eſt, & copioſa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proſerpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Eſt & planta, quam POLYGONON minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq;, folijs exiguis, oblongis, ſemine pumilo rotundo, albicante, racemoſoq;, ac adeò copioſo, ut uniuerſa planta ſemine referta conſpiciatur; quo fit ut à quibuſdam mille grana uocitetur. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipſam Herniolam uocant, quòd ad enterocelas præſtantiſſimum ſit auxilium in potionibus ſumpta. Audio à uiris fide dignis cum hac tantùm herba, à Gabriele Faloppio Mutinenſe, plures inteſtinorum ramice laborantes eſſe ſanatos. Vniuerſæ plantæ puluis ex uino hauſtus, non ſolùm ſuppreſſam cit urinam, ſed, & renum calculos comminuit, ac pellit. Quinetiam, ut quidam affirmant, ueſicæ quoque lapides atterit, & paulatim eijcit: ubi diutius quotidie eius puluerem è uino bibant affecti drachmæ unius pondere. Naſcitur locis aridis, ſabuloſis, & incultis.

Polygoni uires ex Gal.

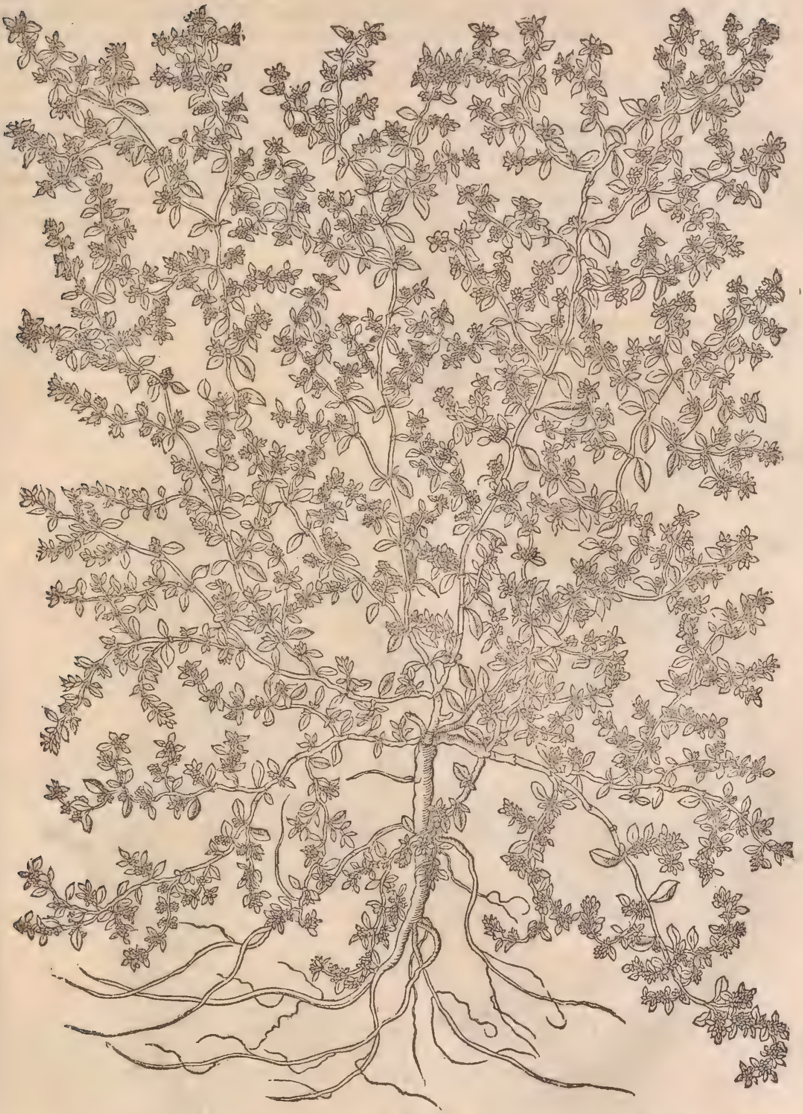
Polygoni meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adſtrictionem quandam obtinet, ita ſanè uincit in eo aqueum frigi-

POLYGONVM FOEMINA.

dum,

POLYGONON MINVS.

dum, ut uidelicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stomachus feruet æstu, forìs frigidum illitum prodest: uelut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest: & si uel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluuium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis reiectiones, & undecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & urinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis. non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris est effectus. Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonum mas uocatur: Arabibus, Basialrahagi: Italis, Polygono mascbio, & Coreggiola: Germanis, Vueggrasz: Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ uerò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè Polygonum fœmina dicitur: Italis, Polygono fœmina: Germanis, Kantten Kraut: Gallis, Pin aquatic. Nomina.

† *Impressi codices Græci tum Venetijs, tum Basileæ hîc malè habent ἐπιεικέστερα, hoc est, mitiora, cùm legendum sit ἐπιμηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti uidentur interpretes.*

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

POlygonatum nascitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam [a], densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

a Meum. δασεῖαν. i. hirsutam.

POLYGONATVM.

Polygonatum

Polygonatum Hetruſcis uulgò Fraßinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quaſi à Græcis docti, id Ginochietto uulgari ſermone appellare didicerunt, ac ſi geniculatam radicem dicerent. Eſt itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoque maiore, rotundo, ac læui. circa quem folia exeunt lauri effigie, ſed latiora, numeroſis ſecundum longitudinem uenis, firma, diſpari exortu prodeuntia, ſapore quadantenus adſtringente. Flores edit candidos à quacunque foliorum cauitate in uniuerſo caule emergentes, & ternos ex uno pediculo dependentes. Floribus excuſſis, baccæ exoriuntur piſi magnitudine, ex nigro ſubuireſcentes, & quandoque rufeſcentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, ſumma tellure uagante, longa, crebris geniculis articulata, denſa, & odore quadantenus graui. Naſcitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam ſtillatitiam ſtudioſè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq́; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum ſigillum ſanctæ Mariæ, & qui ſigillum Salomonis uocitent: uerùm ipſe quidem harum nomenclationum cauſam adhuc aſſequi non potui. Nec deſunt etiam, qui aſſerant, ueluti Manardus Ferrarienſis, eam plantam Polygonatum eſſe, quam nomine Secacul deſcribunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: ſiquidem Piſi folia, ut ſecacul Polygonatum non habet, nec flores purpuraſcentes uiolæ maiores, albicantesq́;. Præterea ſecacul Serapioni radicibus nititur pollicis craſſitudine, & indicis longitudine. Contrà uerò Polygonatum, quòd multo longioribus ſit radicibus. Adhæc (ut teſtatur Meſues, ac etiam Serapio, ubi de ſecacul ſaccharo, uel melle aſſeruando ſcribunt) eius radices cinereo exterius ſunt colore, ſolida intus matrice, atque neruoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur. Quippe candida hæc eſt, & nulla intus matrice. Re autem uera ſecacul radix eſt Indica. Hoc enim apertiſsime teſtatur Auicenna libro quinto. ubi ſic habet. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum ſunt recentes conditum in loco ſuo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam ſcribit Serapio, ubi de pluribus ſaccharo, aut melle aſſeruandis egit. Nec uſquam Polygonatum, & Secacul eiſdem uiribus pollere conſtat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici ſeminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falſa Manardi opinione ducti, ſe deluſos inuenerunt, qui Polygonati radices ſaccharo conditas ad uenerem excitandam auidiſſimè deuorarunt, nullo tamen rei ſucceſſu: Atqui conferunt tamen, (ut quidam uolunt) & experientia comprobat, ad albas uteri fluxiones, ſi diu ijs utantur fœminæ eo morbo laborantes. De Polygonati uiribus diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum miſtam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adſtrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiuſdam inſuauitatis. Quocirca nec admodum eſt uſui, ſed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq́; in facie illo detergunt. Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fraſſinella, & Ginochietto: Germanicè, Vueiſzuurtz: Hiſpanicè, Fraßinella: Gallicè, Geniĳculiere.

Polygonati cõſideratio.

Manardi erratum.

Polygonati uires ex Gal.

Nomina.

Κλημᾱτὶς. CLEMATIS. CAP. VI.

Clematis humi ſerpit. læto, pinguique ſolo prouenit, uiticulas ſpargens [a] craſſitudine iunci, exiguas [b]. folio lauri figura & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dyſenterias ſedant: ſubdita in peſſo cum lacte, & roſaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. impoſita ſerpentium morſibus iuuamentum præſtat. Fertur etiam contra aſpidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

a Catecuz. ὀλαχοίνε.i. inſtar iunci.
b φύλλον μικρὸν δάφνη ἐφερὲς.i. foliũ paruum lauro ſimile. ita Meum.

Κληματὶς ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

Est & altera Clematis, quæ uiticuloſum emittit ramulum, rubeſcentem, lentum: folium guſtu admodum acre ac exulcerans. repit per arbores, ut ſmilax. Semen tritum pituitam, bilemq́; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematis, quæ primo loco deſcribitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis uulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funeſtas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Siquidem uiticulas mittit iunci modo lentas, flexilesq́;. iunco tamen exiliores; læues, & quæ humi iaceant. In his folia exeunt per interualla pari utrinque exortu lauri minora, robuſta; colore ſaturatè uiridi, è quorum origine, primo ſtatim uere flores emicant cærulei, aſpectu pulcherrimo, quinis diſtincti folijs, ex oblongo uiridique calyculos ſeſe pandentes, & longis nitentes pediculis. Radices habet numeroſas, graciles, albicantes, humiq́; repentes. Viret perpetuò & nunquam folijs exuta ſpectatur. Hæc fœmoribus adalligata, menſium abundantiam cohibet, & abortum prohibet. Capiti recens ſuperpoſita, & collo, gulæq́; circunducta, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit: Additur quoque utiliter uulnerarijs emplaſtris, & potionibus. Quamobrem eorum ſententiam explodendam putauerim, qui noſtratem Peruincam chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam uulgò Laureolam appellamus. Nam hæc uirgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læuesq́;: ſemen rotundum, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nimirum à prima

Clematidum conſideratio.

Quorundam error.

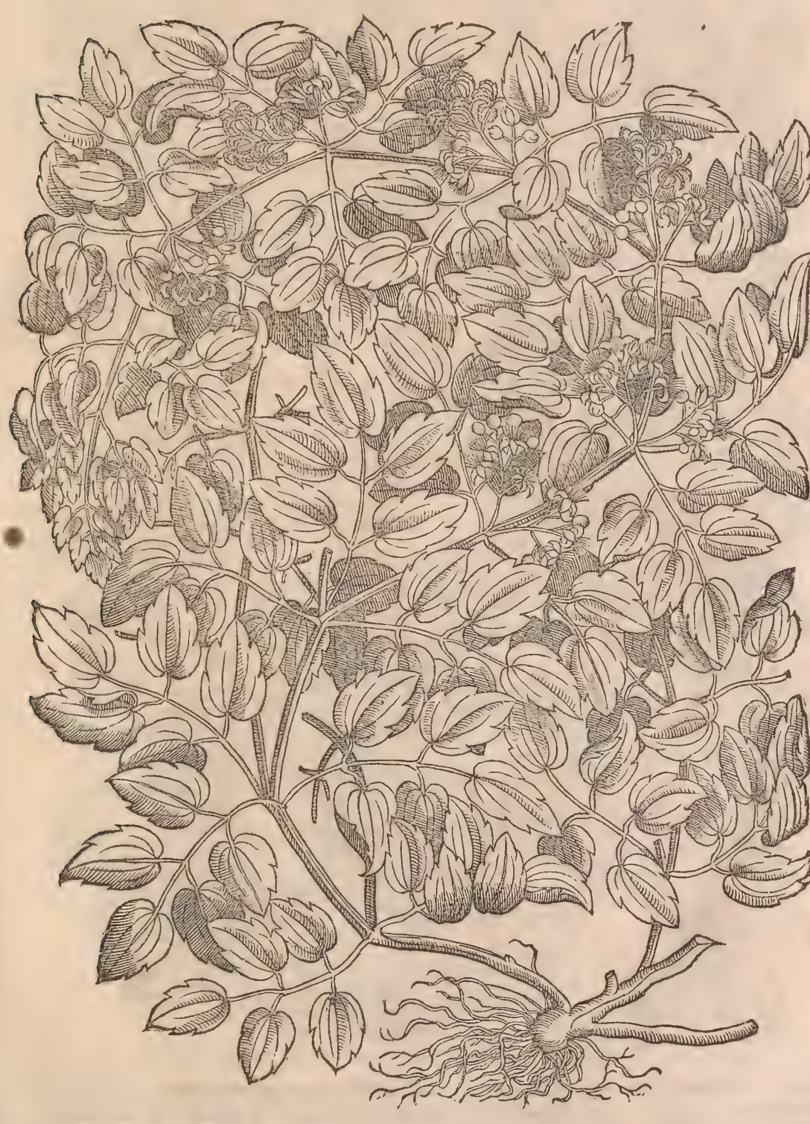
CLEMATIS.

quàm maximè diſſidet. Illa enim ut diximus, frigida, ſiccaq; exiſtit, & adſtringentis omnino facultatis: hæc uerò adeò calida acriſq; habetur, ut admota facilè exulceret. Ipſa itaque ab radice uiticulas emittit prælongas, lentas, rubeſcentes, quibus lupuli uocati modo, aut hortenſis ſmilacis, ſepes, & arbores ſcandat, & clauiculis uinciat. E uiticulis folia prodeunt hederacea; è lateribus una plerunque, aut quandoque duobus inciſuris diſſecta. Flores edit purpureos, alterius longè maiores, ſed quatuor tantùm folijs conſtantes, in crucis modum protenſis, è quibus ſemen naſcitur acerrimum, & feruentiſſimi guſtus. Radicem habet craſſam, quæ paulo poſt in numeroſas diuaricatur fibras, ſapore pariter acri. Eſt & huius alterum genus, quod nos VITALBAM *uocamus in Hetruria. Quandoquidem Vitalba hæc uiticulis exit rubentibus, ac lentis, folijs alteri ſimilibus, & ſi per ambitum magis laciniatis, acri guſtu, & exulcerandi facultate præditis, ſed floribus longè diuerſis. Siquidem hæc flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò ſimiles, ut differentiæ nihil agnoſcas. Quibus decidentibus capillacea, incanaque oritur coma, quæ tamen uentorum flatibus excuſſa, nu-*

dum

CLEMATIS ALTERA.

dum relinquit fructum, triangulari ferè figura, acerrimi omnino ſaporis. Quo fit, ut mihi haud dubitandum ſit quin uitalba nobis uocata alterius clematidis ſit ſpecies, uel potius ipſa eadem clematis. Fuchſius tamen medicus doctiſſimus noſtratem Vitalbam, uitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, ut infrà ſuo loco dicemus. Fuch.error. *Cæterùm herba, quam quidam* FLAMMVLAM *dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu.* Flammulæ hiſtoria, & uires. *Attamen neque ſepibus circumuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, unde Flammulæ ſibi nomen aſciuit. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo uitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſsimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (ut Platearius eſt author) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam præbeant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij*

eius

CLEMATIS TERTIA.

eius oleum commendant iſchiadicis, articulorum iliumq́; doloribus, urinæ anguſtijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuiſſimè conciſa in roſaceum imponunt, quod uitreum uas exceperit, ac inde per æſtatem inſolant obturato uaſe. Datur etiam in cibis hiſce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his ſubijciam, quæ Gale- Clematidum uires ex Gal. *nus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem ſiue cauſticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrſinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium eſt, nec acre, ſicut quod antè dictum eſt, imò profluuijs, & dyſenterijs cum uino potum prodeſt, dentiumq́; dolores manſum mitigat: tum uteri quoque doloribus in peſſo admotum, uſui eſt, tantùm abeſt, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam uidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in unum confudit. At Dioſcorides utriuſque in quarto meminit, & eius quæ ſimpliciter uocatur Clematoides, idq́; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiam deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec in*

alijs

FLAMMVLA.

aliјs feci. hæc Galenus de utraque Clematide. Ex quibus palàm eſt exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioſo ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter aluum deijcientia medicamenta, ſibi locum adinuenerat, exemptum fuiſſe, & hîc alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiam. Prima clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hiſpanis, Peruinqua: Gallis, Lyſeron. Secunda uerò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè uocatur. Nomina.

πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POlemonia, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ, proximis: quibus in ſummis uelut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili. naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in uino radix contra ſerpentes, & dyſenteriam: & ex aqua aduerſus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem guſtauerit, à ſcorpione non feriri: cumque, ſi ictus ſit, nihil moleſti paſſurum. Dentium dolorem manſa mitigat.

Quanquam

Polemoniæ consid. *QVanquam ego plantam pluries uidi in altioribus, asperioribusq́; uallis Ananiæ montibus, quæ Polemoniam quadantenus præ se ferebat, cùm tamen corymborum notæ & alia quædam Polemoniæ non essent, eius hîc imaginem apponere non libuit. Cæterùm Brasauolus Ferrariensis eam censet esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ uulgus appellat Lauanese: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunque in scrobium marginibus, alijsq́; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides.* Fuchsij opin. *Verùm Fuchsius libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditissimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed ubique, præsertim in pratis.* Polemonij uires ex Gal. *De Polemonio differens Galenus libro* VIII. *de simp. medic. facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq́; induratum potui exhibent.* Nomina. πολεμώνιον *sic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.*

SYMPHYTVM PETRAEVM.

Σύμφυτον.

Συμφύτον. **SYMPHYTVM. CAP. IX.**

SYmphyton petræon naſcitur in petris[a], ramis tenuibus,paruis,origano ſimilibus: capitulis,& † folijs thymi: lignoſum totum,odoratum,guſtu dulce, † ſaliuam ciens: longa radice[b], ſubrufa, digitali craſſitudine. Decoctum in aqua mulſa & potum,pulmonis uitia purgat:ſanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dyſenteriam,rubraque fœminarum profluuia in uino decoctum: ad conuulſa uerò & rupta,ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducatum ſitim ſedat,faucibus aſperis ſubuenit,uulnera recentia,enterocelasque conglutinat,& illitu cohibet. Carnes autem cum ſymphyto decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton,quod aliqui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem,aut maiorem[c],craſſum,leuem,anguloſum,ut ſonchi inanem: circa quem breui interuacante ſpatio,folia exeunt anguſta,bugloſſo proxima,oblonga,hirſuta[d]:caule ſecundum angulos quoſdam ſtriato: folijs tenuibus,ex alarum ſinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut uerbaſci ſemina emicant. Tam caulis,quàm folia aſpera lanugine horrent,tactuque pruritum concitant.

a Meũ. κλόνια δὲ ἔχει ἐμφερῆ, λεπτὰ φύλλα, κεφάλιον δὲ ὡς θύμου. i. Ramulos uerò habet origano ſimiles, tenuia folia, & capitulum uelut thymus. ſed Cat. cum Ruellio concordat.

b Meum. ὑπόπορφυρον. i. ſub purpuream.

c Meũ. addit. δασύν. i. déſũ.

d Meũ.& Cat. ἔχει δὲ παρὰ τὰς γωνίας ὁ καυλὸς ἐξοχάς τινὰς παρατεταμένας. i. habet uerò & caulis eminentias quaſdam iuxta angulos adhærentes.

SYMPH. MAIVS, SIVE CONSOLIDA MAIOR.

CONSOLIDA MEDIA.

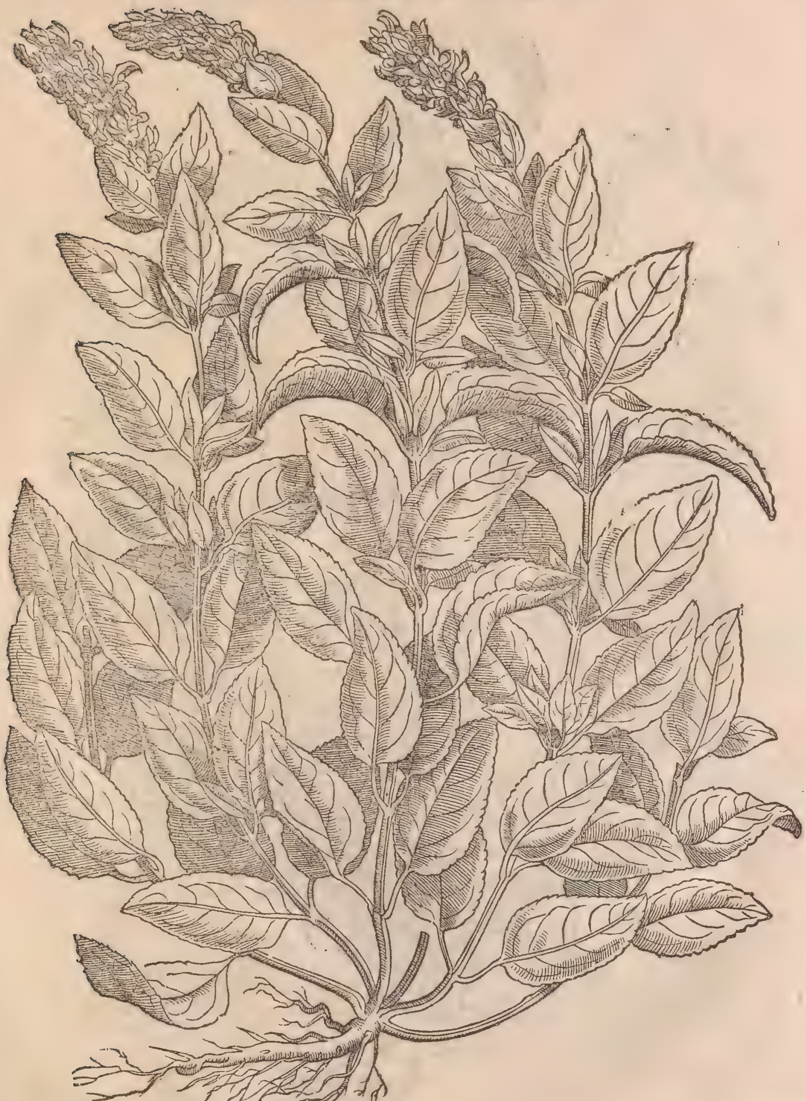

Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiscosæ. quarum est usus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia uulnera illitæ conglutinant. carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis folijs, utiliter illinuntur.

Symphytorum consid.

QVanuis in nostris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non antea adinuenisse symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci paulò supra arcem, ac deinde in alijs ipsius montis partibus, alijsq; Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui uulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem uocant Sancti Vrbani, nullis prorsus deficientibus notis quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Est profectò planta, præsertim ubi floruerit, uisu iucundissima, ita ut maxima cum uoluptate ad se uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Dioscorides, nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim Consolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum

CONSOLIDA MINOR.

herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ Dioſcoridis hiſtoriæ ad unguem hærere deprehendantur. Hæc frequentiſſima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioſcorides inquit; ſed & candidis, & purpureis, eadem ſanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam eſſe plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, *& Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorſus Symphyti petræi notis reſpondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius eſt, quàm ut à me indicari deceat. Neque etiam ſtatuendum cenſeo idem Symphytum eſſe eam aliam herbam, cuius folia auerſa parte purpuraſcunt, quæ ab herbarijs uulgò* CONSOLIDA *media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senenſibus Morandola. Verùm poſteaquàm in harum plantarum ſermonem incidimus, earum quoque hîc attexere hiſtorias noluimus.* SOLIDAGO *itaque minor, quàm Germani Prunellam uocant, caulibus exit quadrangulis, hirſutis, ſpithamæ longitudine: folijs menthæ proximis, ac etiam ſubaſperis. Flores gerit in caulium, ramuſculorumq; faſtigijs ſpicatos, purpuraſcentes, & quandoque candidos. Radix illi ineſt capillata, ut in plantagine. Cæterùm quæ media* SOLIDAGO *à Rizotomis appellatur, rectius fortaſſe Prunella à Germanis dici potuiſſet à foliorum colore. Siquidem folia, quæ minori latiora & molliora ſunt auerſa par-*

Quorundam errores.

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

DENTARIA.

te cyclaminis modo purpurea ſpectantur. Caulem edit pedali longitudine, piloſum, quadrangulum, inanemq́;. Flores mittit ceruleos, qui partim inter folia, quæ caulem ambiunt, partim in cacumine ſpicata congerie prodeunt. Radix illi eſt ut alteri multifida, haud altè deſcendens. Harum modò dictarum ſtirpium etſi nuſquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum in modum prodeſſe exiſtimantur diſruptis, fractisq́; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, inteſtinaúe uulnera acceperint: nanque illa, ſint uel exterius, uel interius illata, mirificè ſanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Conſolidam mediam uocatam potu ſanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos disijcere, & diſſoluere. Illita uerò folia, uel eorum ſuccum efficax medicamentum eſſe prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq́;, ac etiam teſtium, pudendorumq́; uirilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoque prædita eſt, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam exiſtimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adſtringere, & reprimere ſit opus, minorem uſurpant, quam etiam altera longè præſtantiorem eſſe ſæpenumero compertum eſt. Saniculæ unũ genus. *Recenſetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipſis uulgaris herba, quam* SANICVLAM *appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus:*

radice

DENTARIA ALTERA.

ràdice candida, tam miro naturæ ipſius artificio nodulis, ac lacinijs quibuſdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna uulnera, præſertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint. Hanc quidam dentariam uocant quod radices dentium ſpeciem quandam repræſentent. Cæterùm alia quoque planta eſt, quæ quibuſdam DENTARIA MAIOR *appellatur, nonnullis uerò* ἀφύλλος *quòd ſine folijs proueniat. Naſcitur hæc in opacis ſyluis, aut alijs umbroſis locis: germinat primo ſtatim uere. Quippe caules profert dodrantales, teneros, fragiles, ſuccoſos; Orobanche æmulos, in quo à medio ad ſummum flores exeunt in purpura albicantes, & hirſuti, foliolis eiuſdem ferè coloris in latere concomitantibus. è floribus calyculi oriuntur, in quibus paruum concluditur ſemen, papaueris modo. Radice nititur albicante, magna, ſuccoſa, fragili, compactili ſquamarum congerie, miro ſanè naturæ artificio elaborata: guſtu eſt acerbo, amaritudine quadam concomitante. Plura inſuper Saniculæ oſtendunt genera, quorum unum, quod aliquibus herbarijs Auricula urſi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, ſed craſſiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circùm magno artificio factis à natura, colore in album flaueſcente. Id genus copioſè naſcitur in agro Goritienſi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uul-* Saniculæ aliud genus.

SANNICVLA, SIVE AVRICVLA VRSI.

nera, si quotidie in potu ſumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus ſumptum, quàm exterius illitum. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam uulgus medicorum Cõſolidam regalem, & ipſi ſua uulgari lingua Ritterſporn uocant, quod ſonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic ſunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum baſi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum eſt nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua roſacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tuſsi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, bilioſis affectibus, ſuppreſſæ urinæ, calculoſis, iſchiadicisq́; : quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum ſylueſtre, quod a Dioſcoride ſecundo loco deſcribitur, repræſentat, quàm aliam quámuis plantam, ut ſuperius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriuſque Symphyti Galenus libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita ſcriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs conſtat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare poteſt. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur: & tertia ad eas ineſt humiditas quædam non immodicè calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum ſitim extinguit, & arteriæ aſperitates ſanat. Porrò ſecundùm omnium dictarum uirium miſtionem ſimul digerere abundè poteſt, ſimulq́; corpora contrahere, & conſtringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulſa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipſum in uino decoctum ad dyſenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam deſiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, ſimilem dicto uim habet: non tamen guſtantibus dulce eſt, nec odorantibus odoratum. Sed his ſanè à modò ſcripto diuerſum eſt. Cæterùm quatenus uiſcoſitatem quandam, & mordacitatem obtinet, ſcillæ ſimile eſt. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo uocant. Quod uerò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Conſolida maggiore: Germani, Vual uurtz: Hiſpani, Suelda maiore, & Conſuelda maior: Galli, Oreylle d'aſne.

Solidago.

Symphyti utriuſque uires ex Gal.

Nomina.

† Ne

† *Ne quis commoueatur, quòd nos hîc folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum censemus.*

† *Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πτύελον προκλητικόν, hoc est, saliuam prouocans, in Oribasio legitur συπτικόν, quod est adstringens; quam lectionem magis probamus.*

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOlostion quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuorúe digitis supereminens extra terram: folijs, uiticulisque coronopo, aut gramini proximis, gusto adstringentibus: radice alba, prætenui usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum. nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

PILOSELLA.

Holostij consideratio.

Holostium etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plãtam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione à Goritiensibus ideò Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utique quispiam facilè posset hanc herbulam pro holostio habere: quamuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur Holostium inter symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credunt eam herbam esse Holostium quam PILOSELLAM *uocant. Siquidem tametsi hæc frequens nascatur in collibus, facie tamen à coronopo & notis omnibus distat. Humi hæc perpetuò decumbit, radiantibus circumquaque folijs, ijsq; oblongis, incanis ubique pilis obductis. Caules quibus humi repit fuciculi faciem repræsentant. Sunt enim flexiles, tenues, teretes, & ubique hirsuta canitie scatentes. Ii dum humi repunt, radices ex se mittunt, è quibus nouellæ propagantur plantæ. Flores illi sunt aurei, stipato foliorum ordine; qui maturescentes in papposam lanuginem euolant: Radicibus nititur numerosis, tenuibus, sed humi pertinaciter inhærentibus. Nascitur extenuato, & arido solo, & præsertim in collibus. Amarum lac secta planta mittit. Id quod extenuantis indicium est facultatis. Tota Pilosellæ planta uehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, ubi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, & uteri profluuijs; quin & uulnera glutinare tam scilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis uomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in uniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Non desunt etiam è recentioribus qui eam maximè commendent ad Iocinoris & splenis affectus, nempe ad regium morbum, incipientem hydropem, & lienis tumores, quòd uiscera hæc roboret. Additur quoque utiliter in potionibus intrinsecorum uulnerum, & in uulnerarijs emplastris, atque unguentis: succus eius non solùm recentia uulnera glutinat, sed & ulcera quoque contumacia, phagædenasq; sanat. & præsertim oris, & pudendorum. Cæterùm ut ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor nullam hactenus plantam se mihi obtulisse, quæ magis Holestium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritiensibus uulgò uocatur. Holestium (ut author est Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum) desiccandi uim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. Quod Græci ὁλέστιον, Latini item Holestium, & Holostium dicunt: Itali, Holestio.*

Quorundam error. Pilosellæ descriptio, & uires. Holostij uires ex Gal. Nomina.

Στοιβή. STOEBE. CAP. XI.

STœbe uulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt. quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

Stœbes consideratio.

STœben Dioscoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quò minus scire possimus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. *cap.* XV. *Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophrasto lib.* VI. *cap.* IIII. *de plantarum historia mutuatus est) sic inquiens. Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem libr.* XXII. *cap.* XI. *Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dysenteria infusa. hæc Plinius. Ex quibus equidem uerbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placentaceo, & molli, colore rubido, author est Theophrastus lib.* IIII. *cap.* XI. *de plantarum historia. Hinc itaque Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam uulgus Scabiosam nominat. cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse contendant, quæ ab Aetio uocatur Psora: quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam uocatam non esse Stœben manifesto demonstrant, quæ statim ex eius descriptione sequentur notæ. Scabiosa itaque duas habet speties, nempe Maiorem, & minorem, cuius plurimus est usus. Crescit hæc folijs circa radicem per ambitum laciniatis, humi accubantibus, subalbicantibusque, & subhirsutis: uerùm, quæ in caule sunt, frequentioribus, tenuioribusque incisuris diuiduntur: caulem mittit tenuem, rectum, teretemque, in quo rami oriuntur. flores habet foliosos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis deflorescentes, capitulum relinquunt subuiride, rotundis ocellis refertum, colore pauonum pennas imitante, tanto sanè naturæ artificio, ut diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix est illi palmaris, ac fibrosa subcandicansque: Cæterùm quam maiorem nos Scabiosam uocamus, primo statim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui, quæ his succedunt phu minoris modo dissecta cernuntur, quæ uerò in caule, & ramis sunt; minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit æstate sesquicubitales, teretes, striatos, incanosq;, qui circa cacumen suos fundunt ramos, in quorum fastigijs capitula oriuntur in acutum desinentia, compactili squamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam similes sed rufescentes. Hos denique sequitur semen paruum, & subnigrum, lychnidis coronariæ simile. Radice nititur pollicari crassitudine et sæpe maiore, brachiataq;, sapore subdulci, pastinacæ proximo. Nascitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloso præsertim solo. Quæ quidem notæ maximè arguunt magnam inter Scabiosam, & Stœben intercedere differentiam. Siquidem Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq; locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum & phleum saltantes. Cæterùm ut de Scabiosæ quoque uiribus agamus, sciendum est, quòd utraque excalfacit, extenuat & abstergit. Ideoq; præstant ad expediendos pulmones*

Matthæi Syluatici error. Scabiosæ mentio, & uires.

SCABIOSA MAIOR.

pulmones & pectus à craſſis, & pituitoſis excrementis, cum ipſa herba in puluere pota, tum ſuccus cum melle delinctus, tum eius decoctum diebus pluribus hauſtum. Valet quoque mirum in modum aduerſus ſcabiem, unde illi nomen: in quem uſum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt; ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe, aut in unguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris uitijs, & reſpirationi inſeruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, ſiue Carbunculis peſtiferis utiliter illinitur: adeò ut illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Datur utiliter ſcabioſæ ſuccus quatuor unciarum pondere, cum theriacæ drachma, peſtilentia affectis, prima ſtatim die, uerùm ſubinde ſudorem in lecto prouocare oportet, & iterum, atq; iterum medicamentum repetere. Id quod & præſtat plurimum ad uenenoſorum ſerpentiũ morſus, quemadmodum & herba ipſa contuſa, recensq; impoſita. Illitus Scabioſæ ſuccus cum chriſocollæ farina, & caphuræ momento, lentigines, alphos, impetigines, uaros & cæteras cutis infectiones abſtergit, & oculorum albugines tollit. Peculiariter

SCABIOSA MINOR.

liariter autem ualent maioris Scabiosæ radices ad lichenosos, etiam si morbus à Gallica lue prouenerit. Siquidem earum decoctum quadraginta diebus potum, ut ego mihi testis esse possum, præstantißimum, expertissimumq́; est ad hoc medicamentum. Idem præstat earundem radicum puluis quotidie drachmæ pondere ex sero haustus. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, disseruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt usui, adstringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præstat cum uino atro austero: ualenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, si illinantur, uim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant. Quæ planta* σοιβὴ *Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur.*

Stœbes uires ex Gal.

Nomina.

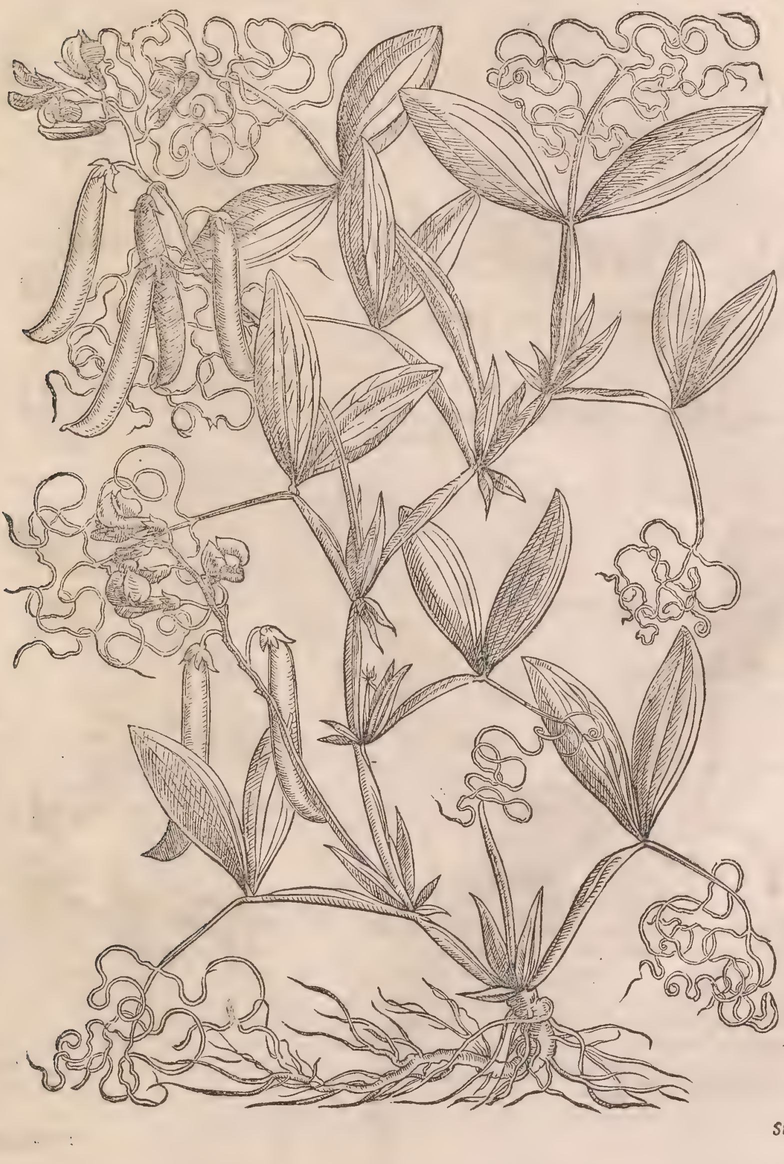
Κλύμενον.

Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

CLymenum caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſup ra caulem ſeſe inflexis, [a] ut in polyporum cirris. Probatiſſimum eſt è montibus. E frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpentem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus uulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

a ἐοικότα ἴρι-δι καὶ [illegible] δος πλεκ[illegible]νοις. i. sim[illegible]bus iridi & polipodũ cirris: ita meum, & Catec.

CLYMENVM.

Clymeni consideratio.
Ruellij,& Plinij lapsus.

SI caules itemq; folliculi herbæ, quæ Saponaria uulgò uocatur, Clymeni delineationi responderent, quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorsus referant imaginem, cum Ruellio utique sentirem, fatererq; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certè neque caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Verùm his non obstantibus plantam hîc addere uolui, alijs quoque contemplandam; Nam cum caulem habeat fabæ non absimilem, folia plantaginis æmula, & folliculos supra caulem in sese inflexos, incuruosq;, belle satis Clymenum imitari uidetur. Hanc mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortusus, nobilis Patauinus. cui id acceptum referre debent omnes rei herbariæ studiosi. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit libro XXV. cap. VII.) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus.

Nomina.

Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur.

PERICLYMENVM.

Περικλύμενον.

Περικλύμενον. PERICLYMENVM. CAP. XIII.

PEriclymenon ſimplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt, in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quaſi in folium procumbens: ſemen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, craſſa. Naſcitur in aruis, ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis proptèr aſſidentibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in umbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere detur in uino, quadragenis diebus, lienem abſumit, laſſitudinem diſcutit: ſed urinam ciet, ſtatim à ſexto die cruentam. orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partum accelerat. Folia ſunt eiſdem uiribus prædita: quæ tricenis ſeptenis diebus epota, ſterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

SVnt qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matriſyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas, uulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potiſſimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matriſyluam eſſe Periclymenon, quòd non ſolùm omnes huiuſce ætatis rei herbariæ peritiſſimos in hanc ſententiam deueniſſe compererim; ſed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioſcorides, ita eſſe cognouerim. Quandoquidem Matriſylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederaceaq́;. Flos ei fabæ non diſsimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in ſurculis quibuſdam connexum, qui inter folia erumpunt. Conſtat præterea eius caulem, qui ab radice ſimplex aſſurgit, arbuſculis, & fruticibus mirè ſeſe conuoluere, ubi in ſæpibus, & frutetis naſcitur, adeò ut ſæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetq́; adminicula, ut in ea manifeſtum imprimat ueſtigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè, mea quidem ſententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matriſyluam ſeu Periclymenum idem eſſe exiſtimant: in quorum numero eſſe deprehenduntur Ruellius, & Fuchſius, alioqui uiri doctiſsimi. In hunc autem lapſum hos fortaſſe deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is ſuum Caprifolium Matriſyluam nominat, cùm tamen, ut ſubinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioſcoridi pyxacantha, ſeu lycium, non autem periclymenum, de quo ſeorſum ſub titulo Matriſyluæ Syluaticus ipſe diſſeruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem eſſe putarunt. Cæterùm Matriſylua in eorum unguentorum uſum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanque hac in re efficaciſſimum eſt medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clariſsimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hec (ut ipſe inquit) utilem eſſe tradiderit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita ſcriptum reliquit. Periclymeni tum fructus utilis eſt, tum folia, adeò uehementer incidentis, ſimul & excalfacientis facultatis, ut ſi pluſculum bibantur, urinam ſanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent, porrò forìs cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes. Competens potionis menſura eſt, drachmæ unius pondus cum uino. Porrò deſiccat quoque ſemen. Et quidam aiunt, ſi copioſiùs bibatur, ſterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & ſunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioſcorides, qui ſeptem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à ſexto die memorat. Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matriſelua: Germanis, Geiszblatt: Hiſpanis, Madreſylua: Gallis, Vinciboſſe.

Periclymeni conſid. — Quorundam error. — Periclymeni uires ex Gal. — Nomina.

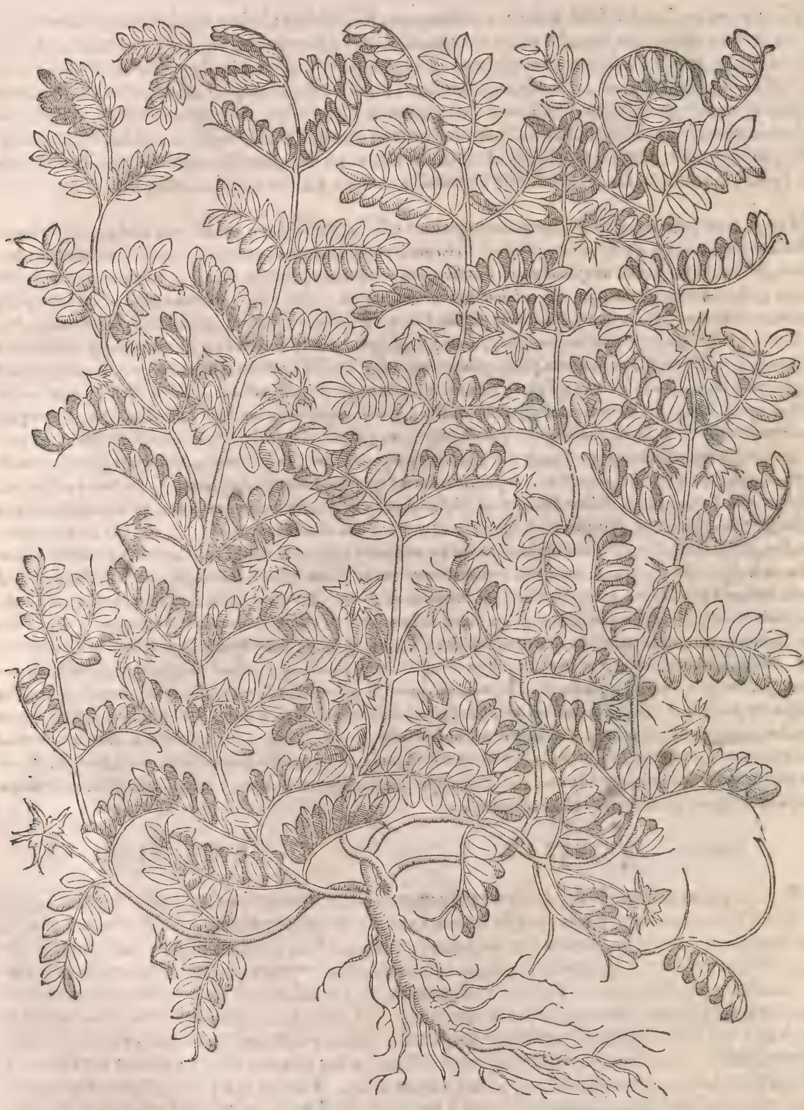
Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRibuli genus unum terreſtre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: uiticulis † in terra ſtratis: ſpinis ſecundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera naſcitur. Eſt & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo caule parte ſumma, quàm ima craſſiori: adſunt ei & capillamenta quædam ſpicacea: ſemen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inſpiſſantis eſt naturæ: ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonſillaſque perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitaúe, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptiſſimè bibitur. decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, uirenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine & eſculento panem, quo ueſcuntur, faciunt.

ETſi unum duntaxat, Tribuli terreſtris genus deſcripſerit Dioſcorides; duo tamen eius genera à Theophraſto redduntur lib. VI. c. V. de plantarum hiſtoria, his uerbis. Tribulo peculiare eſt, ut fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: uni folium eſt ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in folijs ſunt aculei, magiſq́; hoc apud ſepta uillarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotundum, nigrum, ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera Theophraſto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioſcorides aſſignauit, memini me uidiſſe Venetijs in maris litore propè diui Nicolai ſacellum. At hunc, cuius hìc figuram exprompſimus, Piſis miſit ad me Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſſimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophraſti eam plantam eſſe arbitratur, quam Hetruſci uulgò uocant Cacatreppola, ea fortaſſe ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophraſto illi tribulo non redditur, atque

Tribuli conſideratio. — Ruel. error.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neque siliquam ferre, in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & saccharo condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisque Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neque solùm in dulcibus aquis gignitur; sed etiam in mari. Hos tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Folijs hic prouenit latis, subrotundis, crassis, & auersa parte maculosis, neruosisq́;, & per ambitum serratis, prælongis, & crassis pediculis nitentibus: caulem edit crassum, pinguemq́; sed in summitate longè uegetiorem, quàm ab radice. Radix illi longa, comantibus spicaceis capillamentis. Fructum profert nigrum castaneæ magnitudine, triplici armatum mucrone, unde illi nomen, cortice membranoso, & alba intus medulla, gustu castaneis haud absimili, uulgus aquaticas castaneas uocat, & non secus ac castaneis eo in cibis utitur. Quinetiam quibusdam in locis, è siccis tribulis in farinã

redactis,

TRIBVLVS AQVATICVS.

redactis, per annonæ inopiam agreſtis plebecula panes parare ſolet, perinde ac ex caſtaneis parantur ab alijs. ſunt etiam qui eoſdem tribulos ſub cineribus aſſatos pro bellarijs edant. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, uerticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq; geſtant, ut maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim. Tribuli utriuſque facultates perſtrinxit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Tribulus ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunque itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit.* Τρίβολος χερσαῖος *ſic Græci, Tribulus terreſtris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terreſtre.* Τρίβολος ἔνυδρος *Græcè, Tribulus aquaticus Latinè uocatur: Italicè, Tribolo aquatico. Arabicè ſimpliciter tribulus Haſach, ſeu Haſerk appellatur: Hiſpanicè, Abroyos, & abrolhos.*

Tribuli uires ex Gal.

Nomina.

† *Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, ſed Oribaſius lib.* XII. *itemque uetuſtus Dioſcoridis codex habent* μακρά. *qua uoce Tribulum terreſtrẽ uiticulis longis repræſentant. Id quod etiã ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

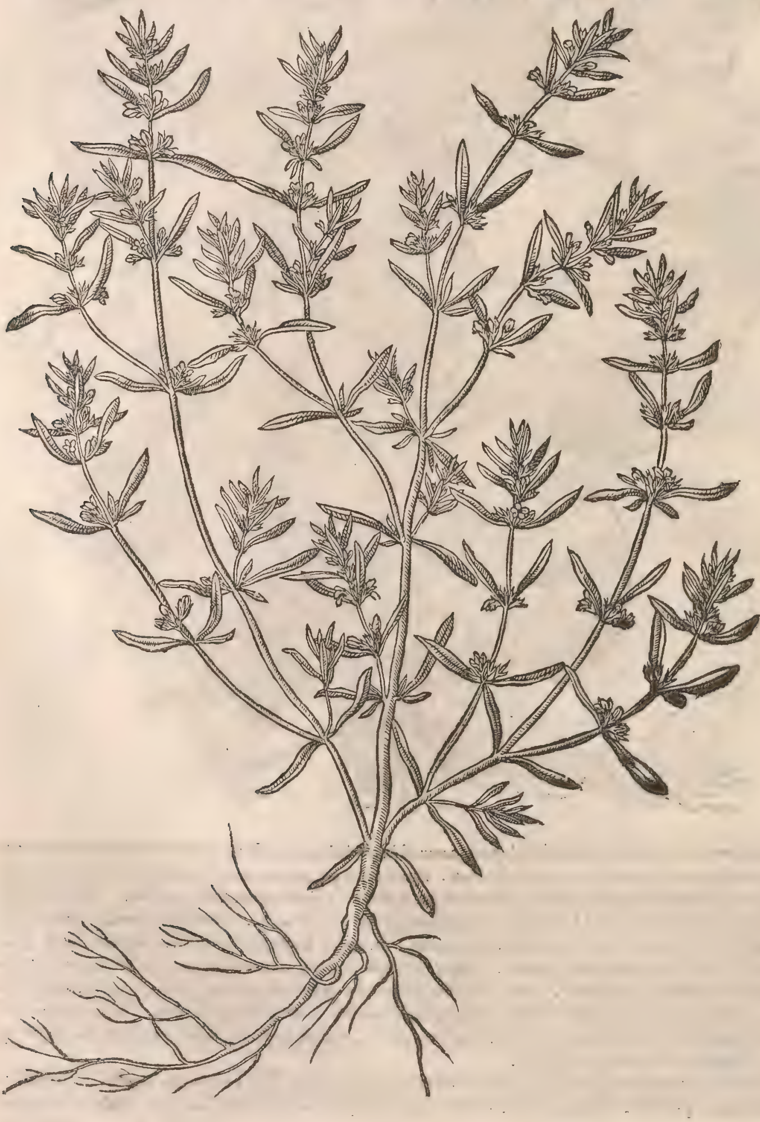
Σαρξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

† SAxiphagon aliqui sarxiphragon, alij empetron, Romani saxifragam uocant. frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in uino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos uesicæ frangit, & urinam ciet.

Saxifragæ consideratio.

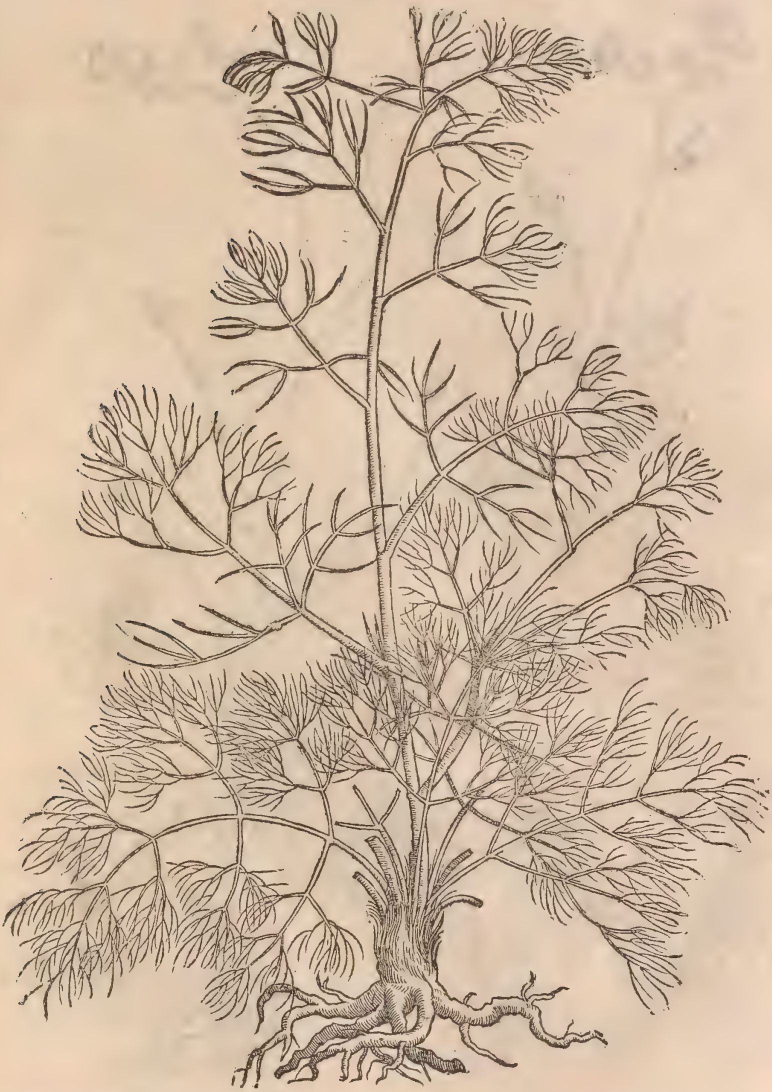
LIcèt omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis satis superq; persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptoris mòrem Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil sanè uetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Dioscoridi esse lègitimum. Sed fecit deprauata huiusce loci lectio, ut non solùm ego, sed alij quoque dubitarint quæ nam planta legitimum Dioscoridis Sarxiphragon rectè referre possit, quæ epithymi faciem imitaretur. Verùm cum postea reperti sint antiqui Dioscoridis co

SAXIFRAGA DIOSC. SIVE VETONICA PAVLI.

dices,

SAXIFRAGA SECVNDA.

dices, qui non τῶ ἐπιθυμῶ, ſed τῶ θυμῶ inſcriptum habent, non magno ſanè labore Saxifraga reperta eſt, cuiùs hîc primo loco imaginem damus. Ea enim frutex eſt ſurculoſus, in petris & aſperis locis proueniens, adeò thymo ſimilis, ut niſi guſtatu ferè ab eo dignoſci nequeat. Folia in caulibus per interualla gerit, parua, longiuſcula, anguſtaq; utrinque ſingula, concomitantibus alijs longè minoribus, quæ cateruatim eadem ex origine prodeunt. In cacumine tamen numeroſiora ſunt, & anguſtioribus interuallis diſtincta. Flores edit in ſummis caulibus purpureos, odoris non iniucundi. Hanc dum Romæ iuuenis agerem: memini me legiſſe ſub capitolino monte non longè à Templo D. Mariæ uirginis, quod Itali appellant La conſolatione, ſuper lapidibus quibuſdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locum Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo iam ſeneſcenti aduerſus renum calculum commendauerat, ut ubi ille hac herba uti uellet, locum ipſum ſcirem, ubi reperiri poſſit. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram ſollicitus. Eſt tamen poſt hac ſuperiori anno ad me tranſmiſſa à Franciſco Partino Roboretano Cæſaris Maximiliani ſecundi Archiatro; quinetiam ab alijs quoque amicis. Huius meminit Galenus libro, & capite quinto de ſanitate tuenda ſic inquiens: Is uerò, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & Ceſtri, quod in Gallis naſcitur, eſt admiſcendum. Vocant autem herbam eam

 ſaxifragon.

SAXIFRAGIA TERTIA.

saxifragon. Hæc ille. à quo suam quoque Betonicam Saxifragam desumpsit Paulus. Atqui præter hanc tria alia Saxifragæ genera nouimus, quæ frangendis, educendisq́; renum calculis, plurimum præstare uidentur. Primum illud est, quod nos antea Dioscoridis Saxifragam esse suspicabamur. Nascitur hæc in magnis, ac durissimis lapidibus, aut sicco, & admodum extennato solo, folijs capillaceis fœniculi modo, sed longioribus, tenuioribus, & rarioribus. Caule pariter prodit fœniculaceo, sed tenui, ac pumilo; umbella in summitate emergente. Semine uulgaris petroselini æmulo, sed longiusculo, & odorato. Radice albicante, pastinacæ sapore. Tota planta subacris est, & subdulcis. Secundum genus folijs est uulgaris terrestris hederæ, minoribus tamen, & circunquaque laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem, rotundum, rectum, pilosum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli, in quorum summis partibus flores panduntur candidi, ocimoidis æmuli. Hi paulò post flaccescentes, nullum post se relinquunt semen. Radix illi est tenuis, in pluribus diuaricata capillamentis; inter quas granula quædam rotunda, coriandri seminis magnitudine habentur, & ipsa quidem amara, & purpurascentia. Hæc non desunt, qui credant huiusce plantæ esse semen, tum quod planta nullum in caulibus semen gerat, tum quòd sata radicũ grana perinde ac semen nascantur. Mira sanè plantæ natura, quòd semen in radicibus gerat. Excalfacit, extenuat, aperit, abstergit,

SAXIFRAGIA MAGNA.

abſtergit, & expellit. Herbæ, & radicis decoctum ex uino albo paratum, renum calculos frangit, & educit, ueſicam abſtergit, & urinam prouocat: efficacius tamen ſi ex eodem decocto radicis granoſæ farina drachmæ pondere propinetur. Quin etiam datur eadem farina per ſe ex uino duarum drachmarum menſura. Atqui felicius hæc potio ſumitur, dum affecti in labro balneo ſe fouent. Reperitur hæc herba deſinente iam uere, aut æſtate inchoante. & præſertim menſe Maio, arido, & exoluto ſolo inter ſaxa, aut ſabuloſo tractu. Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu SAXIFRAGVM *maius appello, mihi miſſum eſt Verona à Franciſco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbariæ ſtudioſiſſimo. Id in Monte, quem Baldum uocant naſci, & ex uiuo, ac duriſſimo lapide prodire, ſcribit. Frutex eſt caule lignoſo, contorto, digiti craſſitudine, duris, denſis, ac rimoſis ſurculis ſtipato, ſubalbicante exterius libro. folia fert exigua, oblonga, in acutum deſinentia. floſculos edit albos, & calyculos pallidos, ocimoidis modo, ore circumquaque ſerrato, in coronæ modum; ſed admodum puſillos, in quibus ſemen continetur rubrum, papauerino minus. Radix in petris adeò concluditur, ut euelli nequeat. Miris laudibus hanc plantã mihi commendauit Calzolarius ad calculos renum educendos, & ut re ipſa id mihi quoque conſtaret, miſit is ad me numeroſos calculos, quorum plures fabæ magnitudinem ſuperabant, qui huiuſce plantæ potu eiecti ſunt*

ex uno tantùm ciue Veronense Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad ſpectaculum ſeruo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quòd aliquot inter hos ſpectentur, qui è ueſica potius, quàm è renibus expulſi uideantur. Herba ipſa iam apud me copioſa eſt. Verùm hactenus nullum eius periculum feci. Plantæ Saxifragæ dictæ. *Cæterùm ſunt & alia herbarum genera, quæ ſub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonſtrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Aſplenum, Filipendula, Maſſilienſe ſeſeli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine inſigniuntur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq́;.* Nomina. *Planta, quæ Græcis* σαρξίφαγον, et σαρξίφραγον, *Latinis Saxifraga, & Italis Saßifragia nominatur.*

† *Qui poſtremò impreßi ſunt Græci Dioſcoridis codices non hîc, ſed in fine ſeparatim ſcriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adſcititia cenſentur. Hoc dictum ſit, ut omnibus conſtet, illud non ſolùm Latinè, ſed etiam Græcè ſcriptum reperiri.*

LIMONIVM.

Λειμώνιον. **LIMONIVM.** **CAP. XVI.**

LImonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & ſæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, ſeminibus rubris ſcatentem, quæ guſtata adſtringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli menſura potum, dyſentericis, cœliacisque prodeſt: rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Naſcitur in pratis, & paluſtribus.

Limonij conſideratio.

PRouenit Limonium, nullis prorſus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergeſtino tractu. Hanc autem plantam ſeplaſiæ falsò Beben rubrum appellant. quam ſi quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adſtipulari: unde cogetur fateri aut hanc uerum Limonium eſſe, aut ſaltem eius genus. Siquidem herba eſt (ut imagines duæ, quas hîc damus, apertè demonſtrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, & ſæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus ſemen rubrum, quod guſtatum adſtringit. Præterea in pratis, præſertim uliginoſis, & paluſtribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum eſt, Beben hoc adulterinum præditum eſſe facultatibus & uiribus, quas Limonio reddiderunt Dioſcorides & Ga-

LIMONIVM ALTERVM.

lenus.

PIROLA.

lenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro uero Limonio hîc eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi persuasum sit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro XX. cap. VIII. Limonium syluestrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi se nullam unquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ. Cui tam etsi caulis notæ, quæ in Ben rubro uulgari habentur, non omnino astipulentur, cùm tamen cætera, Limonio bellè correspondeant, & uires eædem sint, manebo ego in sententia, quousque nouus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præse ferat. Interim autem in eorum sententiam haud concedam, qui PIROLAM herbam; quam Germani uocant uuintergruen, limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, unde illi nomen, paruaq́; & natale solum non concedunt Pyrolam esse Limonium; Siquidem oritur hæc haud humectis, aut palustribus locis, sed in montibus, umbrosis, & in syluis; folio pyri minore robusto, & perpetuò uirescente, caule spithamæ longitudine, tenui, tere-

tiq́; in

tiq; in quo per interualla flores ſpectantur candidi, ſtellæ figura, capillamentis numeroſis è medio emergentibus, ut in roſa. Radice nititur ſubalbicante, haud altè deſcendente. Vis illi eſt exiccare, adſtringere, & agglutinare. quo fit, ut ad uulnera glutinanda plurimum præſtet uſum apud Germanos. Nanque non ſolùm illita folia, aut eorum ſuccus unguentis uulnerarijs additus, aut per ſeſe recentia uulnera ſanant, ſed etiam eorum decoctum ex uino potum, ea quoque curat, quæ in thoracis cauitatem in uiſcera, aut inteſtina penetrarint. Mira ſanè uis eſt in huiuſmodi potionibus. Parantur enim non ex hac ſola planta, ſed ex multis alijs ex uino, & aqua ſimul decoctis, nempe ex Pyrola ipſa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiſeto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca peruinca, Pimpinella, quam Sanguiſorbam uocant, Piloſella, Virga aurea, & Symphyti maioris & Rubiæ radicibus. Euiſmodi enim potionibus uidi ego, cùm Thoracis tum inteſtinorum uulnera, ſanari, quæ lethalia, & nullo prorſus auxilio curari poſſe cenſebant. quo fit ut hæc chirurgicis grata eſſe debeant. Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen utpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum uino exhibent. Iuuat & ad profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.

Limonij uires ex Gal.

Nomina.

LAGOPVS.

Λαγώπους.

Λαγώπους. **LAGOPVS.** CAP. XVII.

† Meũ, & Cat. ἐν πρασιαῖς. i. in areolis.

LAgopus herba ſiſtit aluum in uino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in † ſegetibus.

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio explosa.

Caryophyllatæ uires.

SAnè tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam deſignauit, ut arduum æquè, atque difficile ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in uijs iuxta ſepta. quòd mirum in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum à Plinio deſcriptum libro XXVI. *cap.* VII. *cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porrò* CARYOPHYLLATA *planta eſt non uulgaris, neque uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Vnde illi nomen. Ea folia fundit, ſubaſpera, hirſuta, tripartita, duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo poſteriori parte adnatis, omnibus tamen per ambitum laciniatis. caule eſt ramoſo rotundo, haud craſſo, ſeſquicubitali, geniculato, ſubaſperoq; . floribus aureis pentaphylli æmulis, uilloſis ſuccedentibus inde capitu-*

CARYOPHYLLATA.

lis; in quibus ſemen continetur. Radicibus nititur copioſis, tenuibus, ſubrufis, Caryophyllorum odore. Naſcitur ſecus uias circa agrorum, & hortorum ſepimenta, & opacis potius locis, quàm à ſole illuſtratis. Eſt & alterum CARYOPHYLLATAE *genus montanum, quod à me repertum eſt in Boemia, in monte quodam Boemis Corconos appellato, ex quo Albis fluuius ſuam ducit originem. Folia hoc gerit alterius craſſiora, criſpiora, hirſutioraq́;, plura ab una radice prodeuntia, longisq́ue pediculis inhærentia, tactu ſubaſpera, & circumquaque laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud ut in communi brachiatos, in quibus parua, ſed rara folia ſpectantur. In caulium ſummitatibus unicus tantùm flos emicat, uiſu iucundus, & triplo ferè maior quàm in uulgari. Aureus illi color eſt, qui tandem flacceſcens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur ſpithamæ longitudine & minimi digiti craſſitudine, ſed haud in altera fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & guſtu adſtringenti. Præſtat hæc longè ualentioribus facultatibus, quàm uulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratiſſimus odor aliam mihi plantam reuocauit in mentem non minoribus fortaſſe uiribus inſignitam* CORTVSAM *hanc appellare libuit, quòd à* CORTVSO *uiro optimo, primùm hæc planta referta ſit. Prouenit hæc folijs ferè uitigineis, ſed longè minoribus, ſubrotundis, atque ſubaſperis ad-*

CARYOPHYLLATA MONTANA.

ſtringenti quadantenus ſapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos folijs nullis refertos, ſed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intima uerò aureo fulgore ſplendentes, aureisq́; ſtaminibus intus refertis. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ac prolixis. Eſt etiam quæ uiolaceos, & quæ candidos flores gerat, ſed prima frequentior. Naſcitur locis umbroſis nunquam à ſole illuſtratis, cretaceo, & albicante ſolo. Nuſquam hæc planta ab eius inuentore CORTVSO *uiſa eſt, præter quàm in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem uulgò appellant Valleſtagna. Tota planta dum recens eſt gratiſsimo ſpirat odore, melleis fauis ferè ſimili, ſed longè admodum gratiori, ac uehementiori. Sed in ſicca euaneſcit. Expertum eſt ualere hanc plantam ad mulcendum neruorum & articulorum cruciatus à quacunque cauſa exortos. Nam ipſius floribus in Amygdalino oleo recenter preſſo, & roſaceo, quod completum uocant, pari pondere commiſtis, diu inſolatis, fit ad hoc medicamentum præſtantiſsimum, ubi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota planta adſtringere ac roborare, & uulnera, ulceraq́; ſanare ualeat. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius ſuccum, admiſta ærugine, cuniculoſis, contumacibusq́; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Tempera-*

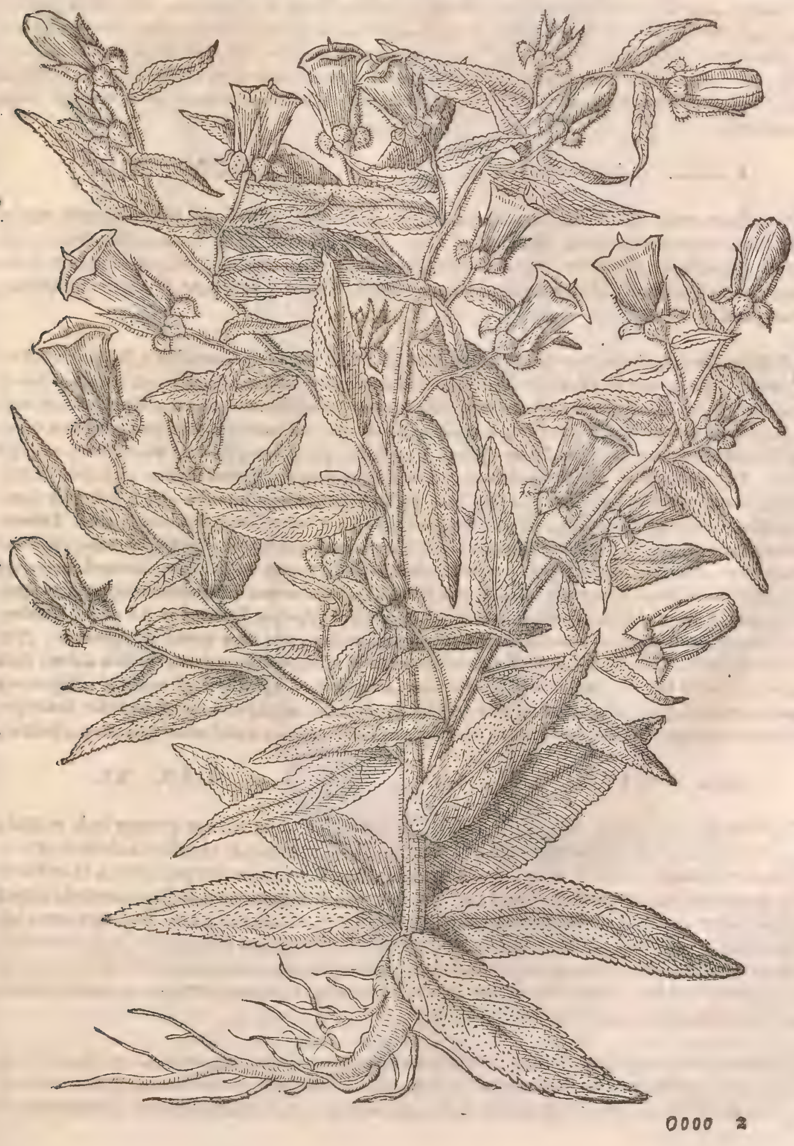
C O R T V S A.

mentum

mentum ei excalfaciens,& exiccans, ut manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringentesq́; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, diſcutere, & adſtringere ualent; ſed etiam roborare. Sed, ut ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuem,rotundum,hirſutumq́;: ſemen in paniculis paruis,muſcoſis, lanuginoſisq;: cui non obſcura adſtringendi uis ineſt. Naſcitur hæc quidem in ſegetibus. uerùm an ea legitima ſit Lagopus non auſim affirmare: nullus enim, quod ſciam, Lagopi faciem repræſentauit. Dantur Lagopi huiuſce folia, quinetiam paniculæ, & ſemen in farinam trita contra dyſenteriam,& cæteras alui fluxiones,contra bilioſas reiectiones & cœliacos affectus ex uino auſtero,aut ſucco Punici mali. Vniuerſæ plantæ decoctum, additis maluæ folijs è dulci uino paratum,datur utiliter ad ueſicæ morbos, & præſertim ad urinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus, panicularum cinis illitus hæmorrhoidas fluentes ſiſtit. Sunt qui Lagopi paniculis utantur ad abſtergendam dyſentericorum ſedem,putantes inde fluxionem cohiberi. Lagopi uires Lagopi uires ex Gal. *ſcriptas reliquit Galenus libro VII.ſimplicium medicamentorum, his pauciſſimis uerbis. Lagopus facultatis eſt deſiccantis,adeò ut fluxus alui probè exiccet. Huius plantæ nomen Græcum λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus.* Nomina.

MEDIVM, SIVE VIOLA MARINA.

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

a Vtrunq; exẽpl. ἐν πετρώδεσι. i. in petrosis.

Medion [a] in saxis, & opacis nascitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: semine cnici, minuto: radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menses fœminarum sistit, eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen in uino potum, menstrua pellit.

Medii consideratio.

Medion in Media duntaxat nasci quibusdam proditum est. Quòd si ita se res haberet, mirum profectò non esset, si non proueniret in Italia. Sunt qui eius folia intubo similia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribasius adstipulatur. Et certè facilis potuit esse librariorum lapsus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι *pro* σέριδι *in Dioscoride scripserint. Hac itaque Oribasij authoritate fretus plantæ imaginem hîc appingi curaui, quæ bellè satis* MEDIVM *repræsentare uidetur. Siquidem non solùm aridis, saxosis, & opacis nascitur locis (ut uir optimus Iacobus Antonius Cortusus testatur, qui ad me hanc plantam misit) sed folio est intubi, caule procero, floribus grandibus, & semine paruo, Cnici haud absimili. Medij facultates tradidit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contrà atque semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At semen tantùm abest, ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis. Vt Græci hanc plantam* μήδιον, *ita etiam Latini Medium uocant.*

Medii uires ex Gal.

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

Epimedium, caulis est non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes; quinque diebus in uino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedii consideratio.

Qui Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq;, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur: idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etsi unicuique mediocriter etiam in re herbaria uersato perspectum esse possit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusque plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo constat caule, sed folijs tantùm modò uicenis, modò tricenis, modò quadrigenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim uere florem edit cœruleum, mox semen. Epimedium uerò, Dioscoride authore, neque florem, neque semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix uerò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio uana apertissimè exploditur. Cæterùm Plinius libro XXVII. *cap.* IX. *Epimedij historiam ad uerbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Epimedij uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt uerò epotum concipiendi spem adimere. Planta, quam Græci* ἐπιμήδιον, *Latinis similiter Epimedium appellatur.*

Opinio cuiusdam medici explosa.

Epimedii uires ex Gal.

Nomina.

Ξιφίον. GLADIOLVS. CAP. XX.

Xiphion, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomen inde accepit, quòd folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruosumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, una paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inseri solet. menses imposita trahit. Superiori radice ex uino pota, uenerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

† Orib. addit. ὀποῦ μεστόν. i. succo plenum.

Gladioli historia.

Nascitur Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, in pratis, & in aruis inter segetes: unde Segetalis plerisque dicitur. huius flores nostri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo flo-

res

GLADIOLVS, SIVE XYPHIVM.

res emicant purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & uno tantùm colore constant. Prodit ex his semen (ut Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis pressisq; uerticillorum modo, una super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpurascente, ueluti croci radices. Cæterùm quamuis tradiderit Dioscorides, quòd superior radix magnitudine inferiorem superat; plerunque tamen contrarium uisitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quem in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus is & aquosis inueniri existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paßim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ superior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta* ξίφιον *Græcè uocatur: Latinè, Gladiolus: Arabicè, Kasiflon: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schuuertel: Gallicè, Glais, & Glaitel.*

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

a Meum. πι-κλινέστερα. i. magis inclinata.

SParganion, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, ſed arctiora, & in terram magis [a] procumbentia: in ſummo caule ueluti pilulæ prominent, in quibus ſemen. Contra ſerpentis uenena, radix cum uino datur.

Sparganii conſideratio.

EXiſtimat Ruellius eam plantam eſſe Sparganium, quæ in aquoſis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; ſed latiora, longioraq́; minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in ſummo caule non pilulas, quæ ſemen contineant, ſed folliculos, aut ſiliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam deſcribens, eius hiſtoriam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipſe in Paulo nuſquam potui reperire. Sed ad Sparganium noſtra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hîc pro Sparganio expreſſimus, quamq́; ferè omnes, qui hoc æuo de re plantaria ſcripſerunt Sparganium faciunt, legitimum genuinumq́; Spar-

Syluatici erratum.

SPARGANIVM.

ganium

ganium ſit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaq; ſurſum ſpectantia, non humi procumbentia. Quo fit ut ego facilè crediderim uix plantam hanc Sparganium dici poſſe. Sanè quàm paucis de Sparganio diſſeruit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarbe ramon: Italicum, Sparganio.*

Sparganii facult. ex Gal.
Nomina.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYris folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, ſatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile † fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis uulnera, fractaque efficax eſt: aculeos, & ſpicula omnia, citra moleſtiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex paſſo bibitur, ad conuulſa, rupta, coxendicum dolores; ſtrangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, urinam uehementiùs impellit: & cum aceto, lienem abſumit.

† Orib. ὀρόβοις. i. eruis.

XYRIS.

Xyridis consideratio.

XYris pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria. Nam etsi non desint, qui plantam quæ hîc nobis xyridem exprimit, legitimam esse negent quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida graciliq́; nos tamen non ob id, cùm cæteris notis cum Dioscoridis Xyride conueniat, eam illegitimam faciemus. Siquidem uariare radices in plantis facilè scimus pro diuerso soli ac regionum statu: Auxit quoque quibusdam suspitionem ipsum quoque semen, quod rotundum cùm sit, fabis haud simile est. Sed suspitionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβοις legit, idest orobis simile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (ut cuique olfacienti palam fit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridi legendum esse puto. Semen in folliculis est fabarum odore. Eam uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo utantur ad scabiem, uitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita differit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest. Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Casoras: uulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleusz: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul Sauuage.

Xyridis uires ex Gal.

Nomina.

ANCHVSA I.

Ἄγχουσα.

Ἄγχουσα. ANCHVSA. CAP. XXIII.

ANchuſa, quæ alio nomine calyx, aut, onoclea appellatur, folia habet lactucæ [a], in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoquo uerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſſitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore. læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad ambuſta, & uetera ulcera [b], ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus [c] in puniceum uergens conſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſ-

a Meũ. & Cat. τῇ ὀξυφύλλῳ παραπλήσια. i. acutifoliæ ſimilia.

b ἑναφεψομένη κηρῷ καὶ ἐλαίῳ. i. cocta cum cera, & oleo, ita habet Meum.

c Orib. ἢ φοινικὸν. i. uel puniceum.

ANCHVSA II.

ſibus

d Orib. ἀνεμώδεσι, i. uētosis.

sibus sanguineum succum fundunt[d]. in sabulosis nascitur. Vis ei, folijsq; inest, quæ contra uirus cùm reliquorum serpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, siue cibo, siue potu, siue alligatu: nam si quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cuius semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eam interficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas uentris tineas excutit.

Anchusarum consid.

Anchusarum uires ex Gal.

TRia sunt Anchusæ genera, quæ hîc à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio libro XXII. *cap.* XX. *quartum quoque genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem uidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inuenisse me certò sciam. Anchusæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgari buglosso non longè dissimiles, quanuis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectentur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset libro.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scri-*

ANCHVSA III.

ptum

ptum reliquit. Anchuſæ quadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſiccantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus bilioſis, corporibusq́; condenſandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, & deſiccat, magisq́; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata. nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes easdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoque, & abluendis bilioſis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt utilis. Sed & refrigerare idonea eſt. & ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde uitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaque etiam profluuium ſanant pota cum uino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis eſt medicata. Nam & guſtu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morſi ſunt, admodum iuuat tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uerò nempe quarta, quæ parua eſt, & ferè nomine caret ex illis ſola, alcibiadio quidem perſimilis eſt, uerùm & amarior, & magis medicaminoſa: ac proinde ad latos lumbricos idonea oxybaphi menſura cum hyſſopo, & naſturtio epota. Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchuſa uocatur: Germanicè, Rodt ochſen zung: Hiſpanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette. Nomina.

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Lycopſis, quæ & anchuſa à nonnullis uocatur, folijs eſt lactucæ, longioribus, aſperioribus, [latioribusque,] craſſis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, ſcabro, hirſutis adnatis multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpuraſcente: radice rubra, & adſtringente. naſcitur in campeſtribus. Cum oleo radix illita, uulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus ſacris: ſudores peruncta mouet, adiecto oleo. Concluſa non legit Orib.

Ego quoque unà cum Ruellio, & Fuchſio uiris doctiſſimis, crederem Lycopſin eam eſſe plantam, quam officinæ legitimi Cynogloſſi uice paſſim uſurpant, uocantq́; Cynogloſſam; ſi tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: ſi folijs uireſceret aſperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non ſurſum ſpectantibus: ſi caule aſſurgeret ſcabro, non molli: ſi denique Plinius huic ſententiæ non prorſus refragaretur. Porrò cùm Plinium uideam libro XXVII. *cap.* XI. *de Lycopſi ſeorſum tractaſſe, & ſimiliter de hoc Cynogloſſi genere priuatim ſcripſiſſe lib.* XXV. *cap.* VIII. *cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis diſſentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopſin herbam eſſe anchuſæ non abſimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aetius eum ſecutus in anchuſarum genere retulerunt, ut ſuperiori commentatione diximus. Lycopſin, quam ego legitimam eſſe exiſtimo, uidi ſæpius in campeſtribus, ſitientibus, aridisq́; locis enatam, anchuſæ adeò ſimilem, ut uix ab ea diſcerni poſſit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progreſſu, Deo iuuante, nobis de Cynogloſſo diſſerendum eſt ſuo proprio capite; idcirco diſputatio quódnam uerum ſit Cynogloſſum, & nunquid illud eſſe poſſit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopſis, ut Plinius eſt author loco citato, folijs eſt longioribus, quàm lactuca, craſſioribusq́;: caule longo, hirſutis adnatis multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. naſcitur in campeſtribus. Hæc herba Græcis λύκοψις, Latinis item Lycopſis, & Italis Licopſide appellatur.*

Lycopſis conſideratio. Opinio reprobata. Nomina.

Ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

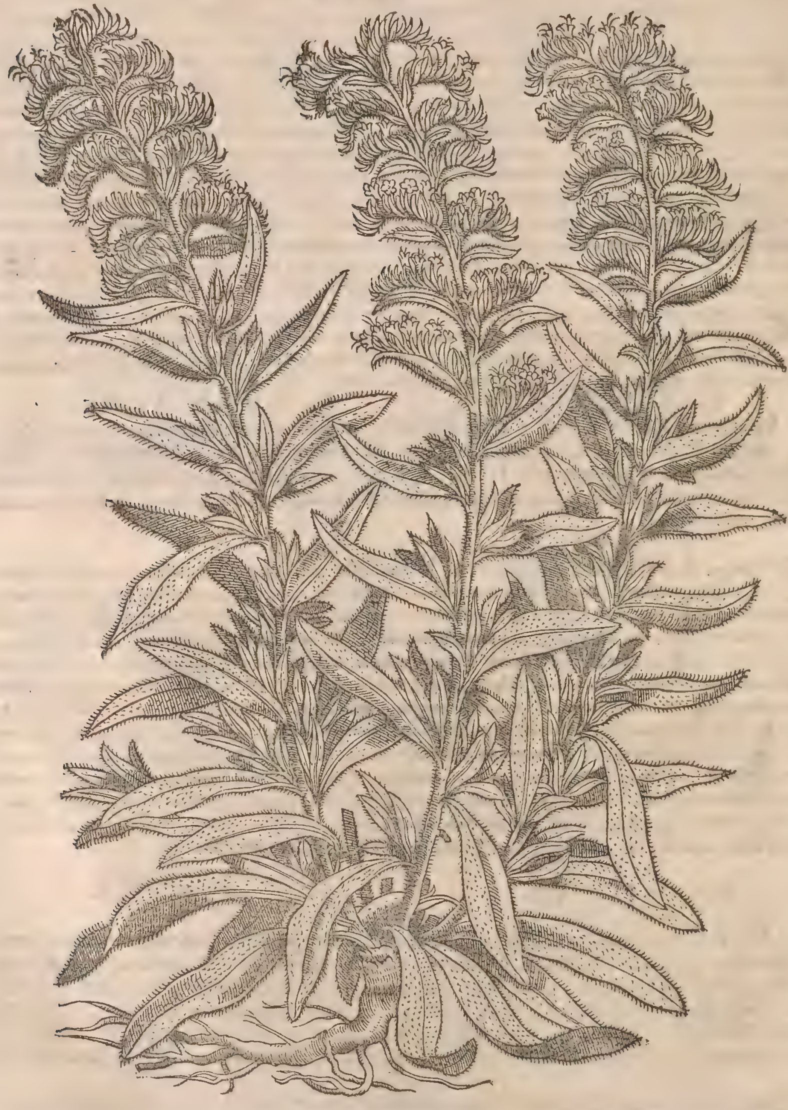
Echion folia habet prælonga, aſpera, aliquantùm tenuia, anchuſæ proxima, minora tamen, ſubrubra, & pinguia, ſpinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numeroſos: minutaq́; utroque latere folia, expanſa, pinnataque, nigra, in ſummo caule proportione minora: flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti uiperarum ſimilia inſunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percuſſis modo à ſerpentibus ex uino prodeſt; ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & ſemen idem præſtant munus. Lumborum dolores ſedat: in uino, aut ſorbitione ſumpta, † lac extrahit.

† Meũ. & Cat. ἢ ῥοφήματος ληφθεῖσα. i. tantum habent.

Echion à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis ἔχις dicitur) uel quòd ſemen proferat capitibus uiperinis ſimile, uel quòd uiperarum morſibus præſtantiſſimum ſit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam author eſt Nichander in theriacis, & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum ſecus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus eſt. excitatusq́; à ſomno ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreſſit, hauſitq́; in corpus. Manſæ uerò herbæ reliquum uulneri ſuperimpoſuit contra dolorem. quo medicamento liber euaſit. Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion ab eo, qui primus oſtenderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius ſcriptor grauiſſimus duo Echij genera inueniri ſcriptum reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo ſimilia habeat, alterum uerò, quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari. Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander. Quibus uidetur etiam Dioſcorides adſtipulari, quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit Ocimaſtrum. His quoque ſubſcribit Plinius libro XXV. *cap.* IX. *ſic inquiens. Echios duûm eſt generum: altera folijs coronata, pulegio ſimilis: altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt. Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion, & Echium idem eſſe, ſatis manifeſtum eſt: ſiquidem is lib.* XXVII. *c.* V. *Alcibios, inquit, qualis eſſet herba, apud authores non comperi. Ex cuius uerbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius*

Echii conſid. Plinii lapſus.

ECHIVM.

ect Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perspexerit, nempe quòd ipsum genuit uiperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potissimùm curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad huiuscemodi lethalium ferarum morsus. Echium, quòd ubique ferè proueniat, aridis præsertim locis sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi uidimus, semenq; eius uiperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam syluestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentis inter minuta folia à medio caule ad summum: è quibus semen prodit nigrum hirsutis, spinosisq; inuolucris inclusum, uiperarum capitibus simile. Non inuenio

Echii uires ex Paulo.

Galenum ullam Echij mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius uires describit Dioscoridem secutus libro VII. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinosa herba est, quæ non modò à serpente commorsis cum uino pota auxiliatur; sæd præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati sinit.

Nomina.

Quod ἔχιον, Latini quoque Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochsen zung: Hispani, Yerua della biuora: Galli, Buglossa sauuage.

ὠκιμοειδὲς. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCimoides, Latini ocimastrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyosciamo similes, semine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumque serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & superuacua.

OCimastrum, siue syluestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiosè nascitur in Italia, præsertim inter segetes prope septa, & in agrorum marginibus, folijs sanè satiuo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum summo flores emicant, candidi, quandoque uerò purpurei, id quod silentio præterijt Dioscorides: è quibus uascula erumpunt hyoscyami figura, capaci uentre, arctis faucibus, per ambitum denti- Ocimastri consideratio.

OCIMASTRVM, SIVE OCIMOIDES.

culatis, uiperinis capicibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc uascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem, cùm semen exciderit, ijs intus sufflantes acutissima edunt sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, sic inquiens. Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aspero lanuginosoque caule, capitulis uiperarum figura. [Ocimastri uires ex Gal.] *Ocimastri uires tradidit Galenus in calce libri* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ocimoides quidam Philiterium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est.* [Nomina.] *Herba Græcis ὠκιμοειδὲς, Latinis Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauuage.*

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

[a Catec. ὀπῶ μεςὸς ἐςὶ ὁ καυλὸς, καὶ τὰ πέταλα. i. caulis & folia succo referta sũt.]

ERinus nascitur apud fontes, & fluuios, folijs ocimi, sed minoribus, parte superna diuisis: surculis quinis, senisúe, dodrantalibus: flore candido: semine nigro, & acerbo: folia, & caules [a] lacteo succo turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

[Erini consid.]

ETsi nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeò ut eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madens libro XXIII. *cap.* VII. *ubi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba inquit, quam Græci Erinon uocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduersus uenena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præstet, addatur in antidotis.* [Erini uires ex Gal.] *Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neque id sanè mirum est, quandoquidem in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua disserens ipse Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Echini herbæ semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis: Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones.* [Nomina.] *Quæ herba Græcè ἔρινος, Latinè Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hispanicè, Basilgo de lhagoa.*

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

[a Meum. γλυκείας ἰσχυρὰς. i. dulces, ualidas. b ὑγρὰ βρωθεῖσα ἐμπιπρῆσι τοὺς βόας. i. humidum in pabulo sumptum inflammat boues.]

GRamen geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues pascunt. Trita radix illitu uulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & urinæ difficultatibus: calculosa etiã uesicæ excrementa cõminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idque iuxta uias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: semine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & [a] admodum dulcibus. Succus si in uino cum mel le pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturque piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba præstat. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesque sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant boues inflammat [b] si eo uirenti sæpe pascantur.

[Graminis historia ex Pli.]

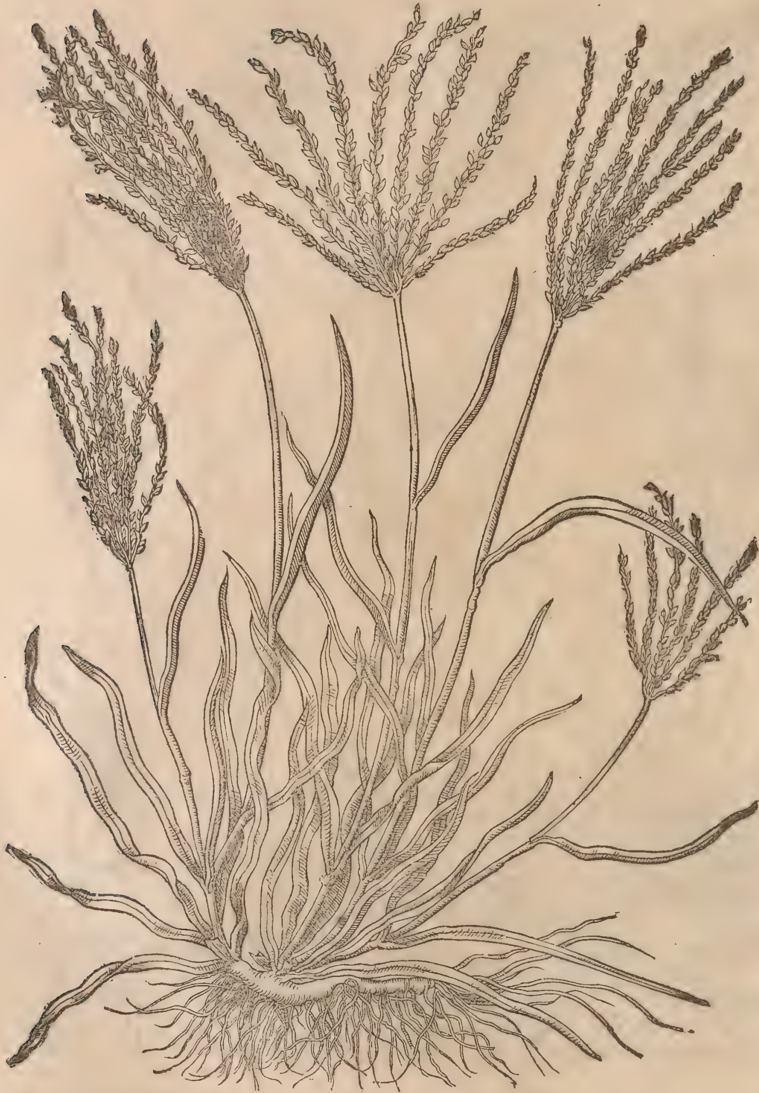
PLura, ac uaria sunt Graminis genera: siquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur lib. XXIIII. *cap.* XIX. *naturalis historiæ, his uerbis. Gramen ipsum, inquit, est inter herbas uulgatissimum: geniculatis serpit internodijs, crebroq; ab ijs, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso tantùm hederacea specie densius, quàm usquam fruticante: flore odorato, candidoq;. Iumentis herba non alia gratior, siue uiridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnaso excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq; & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribusue uesicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq; sistit. priuátim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur.*

GRAMEN.

alligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumen aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq́; ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquam illud primum ac uulgatum genus nobis paſſim frequentiſsimum naſcatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & uulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq́;, ut ſanguinem eliciant. Hanc herbam Hetruſci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus. ubi Leoniceni, & Ruellij ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioſcoridis unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt. Verùm de Coronopo ſeparatim diſſeruit Plinius libro XXII. cap. XIX.

GRAMEN MANNAE.

cap. XIX. *suæ naturalis historiæ. Postremam hanc in aliquibus Germaniæ locis seri ac coli audio non minori cura, quàm cætera frugum & leguminum genera. Siquidem eius semine, quod* MANNAM *appellant, frequenter uescuntur in cibis, quòd in iure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quàm oriza; cui ego facile præposuerim: est enim semen panico, milioque longè minus, album orizæ ferè modo: sed in pila ipsum quoque tundere oportet, ut à suo resiliat putamine. Cæterùm* GRAMEN *quod in Parnaso prouenit, ego Iacobo Antonio Cortuso uiro optimo acceptum refero. nam antea à me uisum non est. Sed iam Graminibus suas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro* VI. *simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida est, & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate uerò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso uerò desiccatorium, & tenuium partium, & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, ubi mollis fuerit dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum,*

Graminis uires ex Gal.

& subacer-

GRAMEN PARNASI.

& ſubacerbum obtinentem. *Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipſa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis, & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exigua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius uerò quæ in Parnaſo naſcitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & ſtomachi reſiccat: uis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Negèn, ſeu Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis, Graſz: Hiſpanis, Grama, & Gramenha: Gallis, Dent de chien.* Nomina.

Σιδηρῖτις.

SIDERITIS. CAP. XXIX.

SIderitin aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, ſed longiora, ſatis ad frondem quercus, aut ſaliuæ accedentia, minora tamen, & aſpera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi guſtus, aliquantumque ſubſtringentis: in quibus per interſtitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio ſpectantur: & ſemen in eis nigrum. naſcitur in [a] petroſis. Illita folia, ſuapte in uulnera ſine inflammationis periculo iungunt.

a ἐν ὑπ[illegible]τοις χωρ[illegible] in ſubp[illegible] locis. ita omnia exēplaria.

a Meum. φύλλα δὲ ἐπὶ μίσχων μακρῶν, ὅμοια τοῖς τῆς πτερίδος, ἀκροσχιδῆ πολλὰ ἑκατέρωθεν. i. folia in pediculis longis, similia folijs filicis, in summo utrinque incisuris diuisa.

a Meum. τοίχοις. i. parietibus.

† Orib. μικρὰ i. paruis.

b Vtrunque exẽp. καὶ ταύτης ἡ δύναμις ἐπιτιθεμένη, κολλητικὴ ἐναίμων καὶ νεοτρωτῶν. i. & huius uis est, ut imposita, glutinet uulnera recẽtia & cruẽta.

σιδερῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus [a]: folio filicis, numeroso, utrinque per oras diuiso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis foliorumque ad uulnera, præcipua est.

σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam esse tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in [a] macerijs, & uineis nascentem: folijs, ab una radice multis, coriandro similibus†, circa coliculos dodrãtales, læues, teneros, subcandidos atque subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento [b]. Huius ea uis est, ut quanuis recenti uulneri imposita, sanguinem supprimat.

SIDERITIS PRIMA HERACLIA.

Tria

SIDERITIS II.

TRia Sideritidis genera præter Achilleam, de qua ſequenti capite dicetur, hîc à Dioſcoride repræſentari conſtat. Quorum etſi illam, quæ ſecundo loco deſcribitur, antea in noſtris Italicis commentarijs me nunquam inueniſſe, ac uidiſſe tradiderim; eam tamen hoc anno Piſis ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis uir rei medicæ peritiſsimus. Reliqua uerò genera iandiu nouiſſe nos putamus, quòd ea omnibus notis ſuam quæque hiſtoriam ſequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum ſit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioſcorides, ut qui ea modò marrubij, modò quercus, modò ſaluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo ſaluiæ accepta referatur oportet: ſcabrities deinde ſuperficiétenus, ac ſubalbidus color tum eidem ſaluiæ, tum marrubio: quercui poſtremò, quæ in ambitu eſt diuiſura. Talis profectò mihi eſſe uidetur, quam nos primo ſtatim loco expreſsimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obſtare uidetur, quàm quòd ea frequentius naſcatur humidis quàm ſiccis locis, quanquam ſæpe eandem uirentem in locis quoque ſiccis inuenimus. Id itaque tantùm in cauſa eſt, ut hanc non auſim omnino legitimam facere Sideritim, & Sideritidis cõſideratio.

SIDERITIS III.

Fuchsij erratū.

præſertim cùm aliam nunc repererim plantam in Viennenſi agro, ac in alijs Auſtriæ locis, arido in ſolo, quæ Sideritim primam perbellè refert. Exit enim hæc quadrato caule, ipſoq́; dodrantali aut maiori, ramoſoq́; . folijs Marrubio longioribus, & ad ſaluiæ faciem accedentibus, criſpis, & albicantibus, & per ambitum laciniatis: ſapore haud ingrato: Floribus uerticillatim in caule prodeuntibus, marrubij modo, ut ex appicta hîc imagine, quis certior fieri poterit. Sed ea mihi quidem nihil prorſus primæ Sideriti adſtipulari uidetur, cuius imaginem expreſſit Fuchſius in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario. Siquidem perſpicuum eſt, quòd eius pictura non ſolùm non præ ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; ſed etiam flores eius ſpicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conſpiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm ſi is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa uacare poteſt. Nam Auicennæ Iudaica herba nil ſanè aliud deſignat, quàm eruum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq́; Paganam eam nominant, quæ herbarijs,

SIDERITIS IIII.

barijs, & medicis quibuſdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutiſſimè ſerratis, in ſuperficie læuibus: floribus in ſummitate caulium ſpicatis, colore aureo, flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibuſdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinſecus inflicta ſint uulnera, & ad fiſtulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipſi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus ſumpta, quàm exterius illita, efficax admodum eſt medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clariſſimus author: ad urinam ciendam, comminuendosq́; calculos. quod tamen apud aliũ ſcriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet, id quod etiam præſtat clyſteribus infuſa. Eius decocto ſanantur oris ulcera, firmanturq́; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad inſtitutum noſtrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortaſſe Ruellius exiſtimauit. Sunt quoque, qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim,* Virgæ aureæ facies, & uires.

quibus

VIRGA AVREA.

quibus ego haud aſtipulari poſſum. quippe quòd illi folia coriandri non ſint, nec eadem circa caules oriantur, ſed pinnatá, è longo utrinque pediculo exeant. Item quòd caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaq́; nec amaro, nec lento guſtu habeantur, ſed adſtringenti, & auſtero. Sideritidis uires ex Gal. *Sideritidis uires memoriæ prodidit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abſtergendi quandam facultatem: ſed plurima eius pars humida eſt, & mediocriter frigida: paucula uerò ineſt adſtrictio. quare phlegmonem ſedat, & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide ſcribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile eſt decernere.* Nomina. Σιδηρῖτις *ſic Græcè, ut etiam Sideritis Latinè uocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite.*

Α'χίλλειος.

Α'χίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

ACHILLEA, quibuſdam Achillea ſideritis, dodrantales, aut maiores gerit ſcapos [a], fuſorum effigie minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, † ſubfuluo colore, lentis, odore multo, non inſuaui, uerùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, & cruenta uuluæ pro fluuia in uellere. Decocto quoque inſident fœminæ fluxione uuluæ laborantes. ad dyſenteriã bibitur. [b]

a Meum. ἀτακτοειδῆ. i. inordinatos.
† Orib. addit. ὑποπικρά. i. ſubamaris.
b Cat. add. καὶ κρατεῖ δὲ ἀεὶ εἰς τὸ αὐτὸ προειρημένα πάντα, καὶ ὅλη κοπεῖσα μετὰ ἀξουγγίου, παλαιᾶς τὰ παλαιὰ τῶν ἑλκῶν, καὶ δυσεπούλωτα θεραπεύει· ξηρὰ δὲ κοπεῖσα καὶ μέλιτι μιγεῖσα ἐστὶν ἀνακαθαρτική. i. Et Crateuas affirmat hæc oĩa, quòdque tota contuſa cum axungia ueteri, antiqua ulcera, quę difficulter cicatricem admittunt, ſanat, quodq; arida contuſa, & cum melle miſta ulcera purgat.

STRATIOTES MILLEFOLIVM.

Qui

[Achilleæ consideratio.] *Q*VI uulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant haud dubiè, mea quidem sententia, decipiuntur. Siquidem id (ut infrà latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo sectionibus, coriandri similitudine, sed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametsi constet, Millefolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam esse. [Multorum error.] Quãdoquidem non putauerim ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia denique auream: sed quòd omnibus in uniuersum Achilleæ plantis eadem insit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur & in Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaq; colore in purpura candicante, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putaui esse legitimam Achilleam. Atque in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repræsentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is, quantum uidere est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum appellat. Quare paulò pòst hæc uerba subiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter uestitam. Ex quibus uerbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui possit. [Serapionis lapsus.] Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem draconis appellat. sed fortasse hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neque etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ succus est, sed Arabicæ cuiusdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illius plurimum uendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quáuis, sorbis siccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. [Achilleæ uires ex Gal.] Achilleæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium med. sic de eius uiribus scribens. Quidam etiam uocant Achilleam sideritim, quæ propositæ quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus est non dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat. quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit. [Nomina.] Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea uocatur: Arabibus Sichritis, & Egilos: eius uerò succus Demalochotten.

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

RVbus notitiæ uulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum sistit, & fœminarum profluuia. præsteris morsui accommodatissimum. Gingiuas firmant, & oris uitijs medentur folia commanducata: cohibent ulcera quæ serpunt: ulceribus in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubro nascentis quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus [a] præmaturi cibo, necnon flore in uino poto.

[a Meum. μέσος πέπειρος. i. Media maturitate.]

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CRP. XXXIIII.

IDæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

[Ruborum consideratio.] *R*Vbi uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro III. c. XVIII. de plantarum historia. Alius nanque arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in syluis, & montibus uagatur. Cæterùm qui paßim in sepibus & frutetis nascitur rubus uirgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas aduncis, minantibusque aculeis ubique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia. prominente altera parte dorso, aduncis, & minoribus spinis armato. flores profert in ramusculorũ summis partibus racemosos, albicantesq;, è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDAEVS RVBVS, etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in alijs etiam montibus. Nam in Boemia non solùm habetur in montibus ubi sponte cum frequentissimum adeo reperies, ut montes quidam eo solo syluescant, sed etiam in hortis translatum uideas. Est itaque altero longè clementior. Siquidem latiora, molliora q; profert folia, uirgas rotundas, fragiles, spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos uulgaris rubi æmulos, quemadmodũ, & fructus, qui facie rubi mora imitatur; intercedẽte tamẽ coloris ac saporis differentia. Quippè is tenerior est. Sapore subdulci pariter ac subadstringenti, et quadam cum

RVBVS.

cum insipiditate iucundus. Color quoque illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses & Tridentini hos fructus Ampomele uulgò uocant, ijsq; fragorum uice uescuntur. His autem fructibus Vrsi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à uenatoribus captantur. Sunt & pastorum cibus, qui in montibus ouium caprarumq; greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) uacinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet uacinia flores, non fructus esse existimem. Rubi uires descripsit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia, mollia potissimùm, & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum uerò adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris ulcera sanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, siquidem*

Rubi uires ex Gal.

RVBVS IDAEVS.

maturus fuerit, non parum habet ſucci calidi temperati, qui dulcis eſt, uti monſtrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adſtrictionem, eſui non inſuauis eſt. At immaturus à frigida ſubſtantia terrea uincitur: & propterea acerbus eſt, & ualde exiccatorius. Et ſanè uterque ſiccatus reconditur, ualidius quàm recens deſiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poſſidet: utraque ad dyſenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & ſanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit.

Nomina.

Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, ſeu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius uerò fructus Græcè βατίνα et βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramber, & Kratzber.

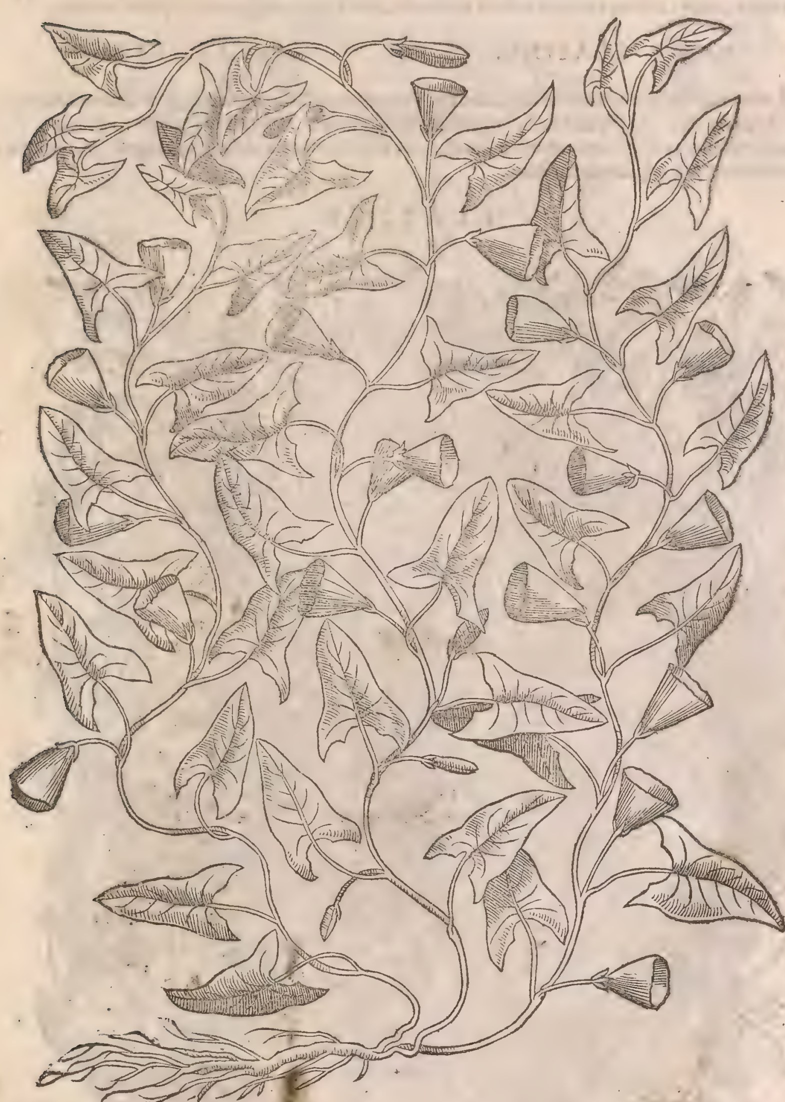
Ε'λξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HElxine cognomento ciſſampelos, folijs eſt hederæ: minoribus: ramulis [a] exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, uinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu deijcit aluum.

a Meum. μακρὰ i. longa, atque eodē modo habet Catecuz. ſub nomine ἐυξίνη.

Nulli

HELXINE CISSAMPELOS.

Helxinis conſideratio.

NVlli certè dubium eſſe putauerim, quin Helxine cognomine ciſſampelos, quaſi hederaceam uitem dixeris, ſpecies ſit Conuoluuli. Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verùm cùm eam reddiderit Dioſcorides folijs hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit complectatur: naſcaturq; in ſepibus, uineis, & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe uidetur, eam eſſe Helxinen, quæ quidem in aruis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuoluitur. Hanc Hetruſcum uulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uerò Minutola dicitur. Quanquam non deſunt, qui putent Helxinem eam eſſe herbam, quæ crebra reuolutione ſepta, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri uulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum uocat lib. XXI. cap. V. ubi eam his uerbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſſimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem liguſtrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem exploſimus libro primo, ubi ueri

Quorundam opinio.

Helxines uires ex Gal. Nomina.

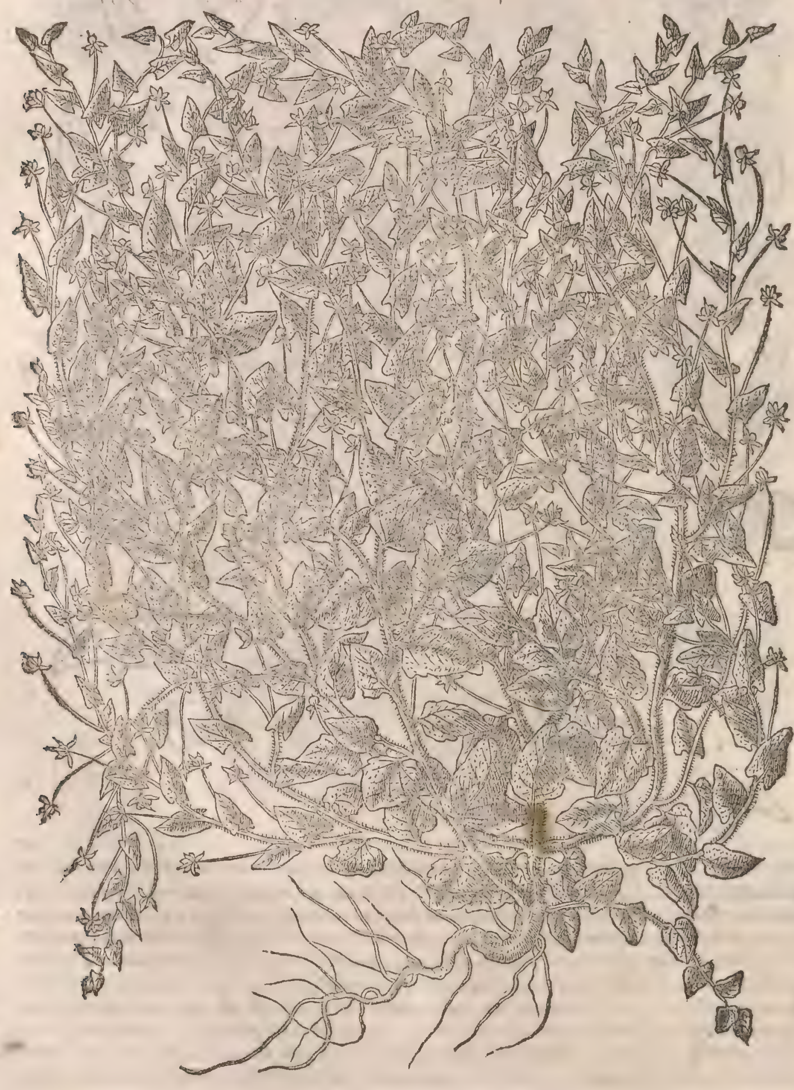
liguſtri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perſtrinxit Galenus lib. VI*.ſimpl.medic.ſic inquiens. Helxine, quæ & ciſſampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomine* ἑλξίνη κισσάμπελος*: Latino item Helxine ciſſampelos: Arabico, Acſin: Italico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel uuind: Hiſpanico, Campanela yerua.*

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

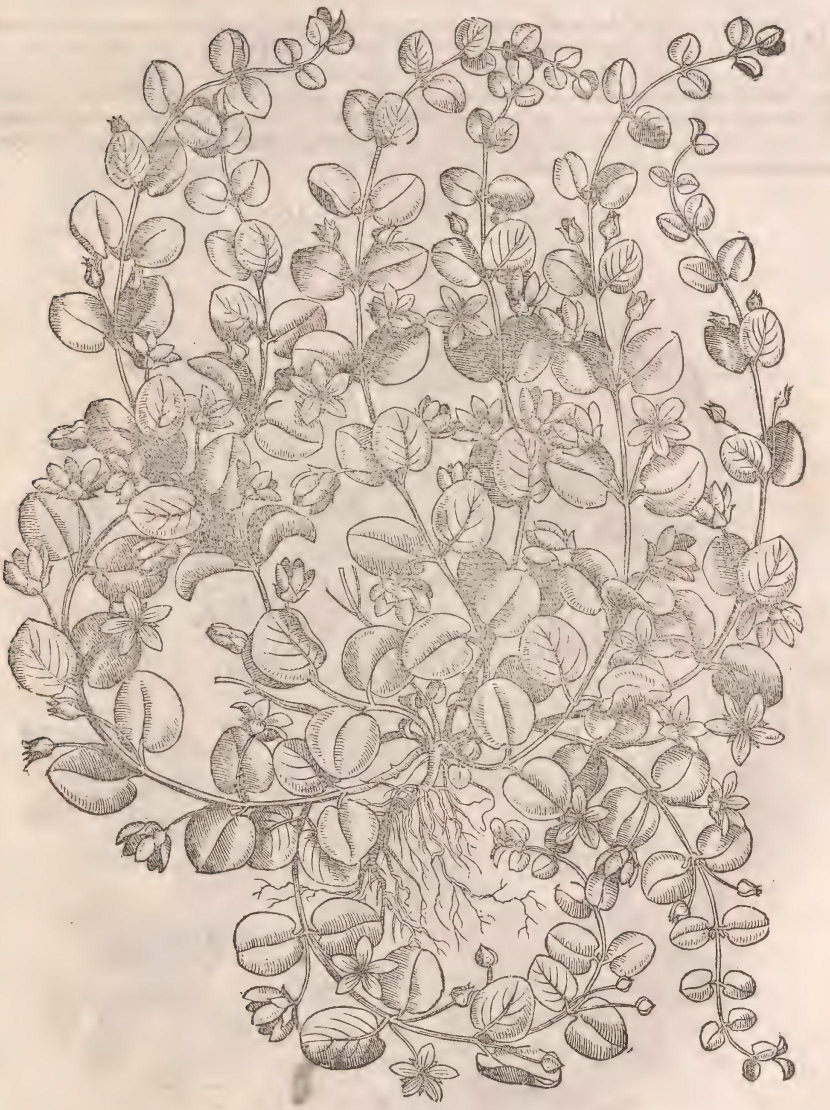
a Meum. κοιλίαν καὶ. i. uentrem, &

ELatine folia habet helxinæ ſimilia, minora, rotundiora, piloſa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, ſenisúe, à radice folioſis, guſtu adſtringentibus. naſcitur in ſegetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impoſitis. Eadem cocta ſorbitionis uſu [a] dyſenteriam ſiſtit.

ELATINE.

NVMVLARIA.

SVnt qui uelint Elatinen eam eſſe plantam, quam quidam Nummulariam uocant. Alij uerò non hanc uolunt, ſed eam quam nos uulgò uocamus Sorbaſtrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguiſorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod ſentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Nummularia in primis non fert folia piloſa, neque in ſegetibus, neque in cultis prouenit, ſed plerunque in ſcrobium marginibus, præſertim uligine madentibus. Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm ſenis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu laciniata, aſteriſci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia uulgo Rapiſtrum uocari ait, eoq; ut rapo ſylueſtri in uernis acetarijs rura uti. Verùm ſi rapiſtrum id Hetruſcis eſt, quod Gallis, certò ſcio, Elatinen eſſe non poſſe. Quæ tamen quòd naſcatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare auſim, cùm hactenus plantam non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuiſſimè diſſeruit libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adſtringit. Huic nomen Græcum eſt ἐλάτινη: Latinum ſimiliter Elatine: Arabicum, Athin.

Elatines conſideratio.

Elatines uires ex Gal.

Nomina.

Εὐπατόριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticosa herba est, unicum efferens caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirsutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cannabis potius similibus, quinquepartitò, aut amplius diuisis, nigricantibus & ipsis, per ambitum serratis: semen medio caule erumpit, pilosum, deorsum spectans, quod siccatum uestibus inhæret. Contrita huius folia, & cum suillo adipe imposita, ulceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut semen in uino potum, dysenteria, iecinoris uitijs, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia sit, uti exposuimus.

EVPATORIVM.

EVPATORIVM VVLGARE.

SVmunt nonnulli, imò uniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba, legitimi Eupatorij uice quandam aſpectu inſignem plantam, quæ plerunque in uliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu, & odore medicato, haud inſuaui, caule ſubrubeo, rotundo. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliusq; in medicina uſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij uſum damnemus. Palàm etenim eſt, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet Eupatorii conſideratio.

 planta,

POTENTILLA.

planta, percipi potest, id & obstructiones aperire, & crassos, lentosq; humores mirificè incidere posse: quinetiam alia plura auxilia præstare, ut paulò inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eò deueniam, ut asseuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen sibi asciuisse: tantum illud abest, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, ueterum sub alio nomine posteritatis memoriæ proditum sit. Ruellius tamen nescio qua ratione ductus in suis de natura stirpium commentarijs non sine magno errore sibi persuasit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper esse à Dioscoride libro secundo descriptum. Sed nos ibi in nostra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius explosimus, quàm ut quicquam supersit addendum. Cæterùm Mesues quoque habet suum peculiare Eupatorium, quod, ut ex eius descriptione apparet, à prædictis longè diuersum est.

Eupatorium Mesues.

Id nanque plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio similibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam cohærentibus, helichrysi modo. Hoc nostratibus Senensibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi mensura

fura ad necandos uermes admirabili successu. Nascitur hæc in campestribus: atque, ut mea fert opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat, etsi non desint qui à nobis dissentiant. Quorum unus est Andreas Marinus, qui in Mesuis libellum de simplicibus medicamentis aluum exoluentibus quasdam nouas edidit annotationes. Verùm an is rectè Ageratum examinauerit, inferius suo loco narrandum relinquimus, ubi de Agerato disseremus. Atqui interim admonendi sunt lectores, ut imaginem quam is pro Mesuis Eupatorio ex commentarijs nostris in suum transplantauit Mesuem; diligenter intueantur; quòd si fecerint illico sanè agnoscent, quàm ipse in simplicium medicamentorum censu se exercuerit: siquidem is nòn Mesuis Eupatorium illuc ex Dioscoride nostro transtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodq; herbam Iuliam à nostris appellari diximus: sed alteram quandam plantam facie, sapore, odoreq; ab ipsa Iulia herba, siue Mesuis Eupatorio ualde diuersam, quam nos Ageratum alterum nominauimus. Itaq; sæpe fit, ut dum alios erroris arguere nitimur, nos ipsos longè magis redarguendos in medium offeramus. Hinc itaque addiscant Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamentis à Mesue relictis suum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs suo item uti: & in Græcorum compositiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsius Mesuis Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua deiectoria ui, qua magno cum impetu uentrem soluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum secutus uidetur Fuchsius, uir alioqui doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, ubi in antidoto è lacha magna illud Eupatorium usurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis ageratum, Italis uerò gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs duobus uiris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cœcus cœcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Cæterùm, ut ad uulgare Eupatorium redeam, uiribus sanè pollet id non negligendis. Nanque excalfacit, extenuat, abstergit, incidit, & aperit. Eximitur è contusis recentibus folijs succus, & insolutus cogitur in pastillos, quorum in medicamentis est usus. Præstat Eupatorij uulgaris decoctum, aut epotus succus Iocinoris doloribus, & cæteris eiusdem affectibus ab obstructione prouenientibus, quo fit ut perquàm commodè propinentur hydropicis, malo habitu, ictero, & uasorum infarctu laborantibus: quinetiam contra splenis tumores, & obstructiones. Datur quoque succus ad uentriculi apostemata à frigiditate prognata. In quo casu conuenit etiam herba exterius illita. Foliorum decoctum auxiliatur diuturnis, & præsertim pituitosis febribus, ab obstructione prouenientibus. Idem urinas, & menses pellit, & scabiem, & pruritum sanat si cum fumaria fuerit decoctum è caprino sero, sed succus fortior est. Is enim potus incipienti Elephantiasi medetur. Flores illiti uulnera recentia, & ulcera sanant. Fugantur uenenata animalia herbæ siccæ suffitu. Dicunt obseruatum esse à uenatoribus, Ceruos telis uulneratos, deuorata hac planta procul dubio sanari. Datur eadem utiliter pecoribus tussientibus, & anhelosis equis, quorum etiam dolores finit. Succus binûm obolorum pondere in catapotijs deuoratus intestinorum uermes necat. Idem recenter expressus illinitur commodè ex aceto, & sale aduersus scabiem. Eupatorij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Eupatorium herba tenuium partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifestam caliditatem obtinet. quocirca obstructiones iecoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quam robur uisceri addit. hactenus Galenus. Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnullis POTENTILLA uocatur, tametsi hirsutioribus sit folijs, supernè uirentibus, infernè uerò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, pilosellæ uocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius uerò candicante. Nascitur in uliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluuia, dysenterias cohibet, & cæteras alui fluxiones. Id quod & præstare dicitur si recens in calceis, nudis pedibus subponatur. Datur quoque utiliter potanda sanguinem reijcientibus. Herbæ decoctum ex uino paratum, præstat potum ad intestinorum tormina, & dorsi dolores. Siccæ farina, ex sua ipsius aqua stillatitia pota, albas uteri fluxiones cohibet. Sed ualentius addito Corallio, & eboris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas præferant, tum in cibis, tum in potionibus. Nanque bellè uulnera conglutinat, & ulcera sanat, & præsertim quæ pudenda inuasere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dentes, & laxas cohibet gingiuas, ubi in aceto decoquatur, & eo os sæpe colluatur. Item dentium dolores mulcet. Prolapsa columellam restituit, addito aluminis momento. Mirum dictu, quòd pedum plantis, manuumq; uolis admota febrium quaruncunque calores remittit. Herba, quæ Græcis εὐπατόριον, & ἡπατόριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus, Cafat, Cifit, seu Gafet: Italis, Agrimonia: Germanis, Odermenig: Hispanis, Agramonia: Gallis, Aigremoine.

Cordi & Fuchsij error.

Eupatorii uires ex Gal.

Potentillæ descriptio & uires.

Nomina.

Πενταφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

Quinquefolium ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semen; folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem: auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, ueratro nigro crassiorem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, si in ore contineatur dentium dolores sedat: putrida oris ulcera, collutione sistit: arteriæ scabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumque cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, serpentia ulcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus [a], & collectiones discutit: ignes sacros [b], reduuias, condylomata, psorasque sanat. Teneræ radicis succus, contra iecinoris, pulmonumque uitia prodest: item aduersum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia:

a Meũ. et Cat. ἀνδρύσματα. i. arteriarum apertiones.

b. Cat. ἀποσύρματα καὶ πτερύγια τὰ ἐν δακ[illegible] i. desquamationes, & pterygia digi[illegible]

QVINQVEFOLIVM.

folia: in tertiana uerò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam uulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluuia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

Quinquefolij genera.

TAmetsi unius tantùm Pentaphylli, siue Quinquefolij meminerit Dioscorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus in Italia. Quorum utique primum à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd folijs sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, subalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuisa, quod aliqui DIAPENSIAM, *alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum summitatibus, & adnatorum fastigijs, capitulo prodeunt subalbida, facie fragis similia. Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis*

DIAPENSIA, SIVE SANICVLA.

in ſingulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis ſerrata. Radix illi ſubrubens apparet, quod quamuis negat Braſauolus; id tamen alijs, ut mihi eam effodienti, uerum eſſe deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craßiores. Hinc autem mirari ſubit Manardum Ferrarienſem uirum alioqui huius noſtræ ætatis ingenio, & doctrina inſignem: quippe qui tam facilè ſibi perſuaſerit, id legitimum eſſe Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq; uulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc ſeptem ex uno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum uerò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro ſimiles habet, craßiores tamen, oblongas: illa uerò admodum breues, ſtrumoſas, ſimulq; in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, ſiticuloſiſq; locis, in altis præſertim montibus: illud uerò in campeſtribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ ſanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuiſſe. Cæterùm non poſſum non mirari ſcripſiſſe Plinium libro XV. capite nono, Quinquefolium nulli eſſe ignotum, cùm etiam fraga gignendo commendetur. Quippe id perpetuò eſſe falſum, ipſamet quinquefolij planta apertiſſimè teſtatur. etſi aſſerat Braſauolus, cui nos minimè ſubſcribimus, in Veronenſi agro naſci Fragariam, cui quinque unicuique pediculo inſunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratiſſima, putetq; de hac intellexiſſe Plinium, quòd à Verona, ut

Manardi erratum.

PENTAPHYLLVM ALBVM.

ña, ut ipse inquit, fuerit oriundus, uerùm non ob hoc ambos arguere desinam, donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm quarta Quinquefolij spetie, quam Diapensiam uocari diximus, Germaniæ chirurgici maximè utuntur ad intrinseca uulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens. Quinquefolij uires retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat uehementer, minimùm uerò acris est. Quare in multo est usu, uelut alia quoque omnia, quæ cum sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideò & res, & locus mihi expetere uidetur, ut hîc tum plantæ, tum fructus eius uires perstringamus. FRAGARIA itaque planta est nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix uulnera, & ulcera sanant: muliebres

Quinquefolij uires ex Gal.

Fragariæ, & fragorũ uires.

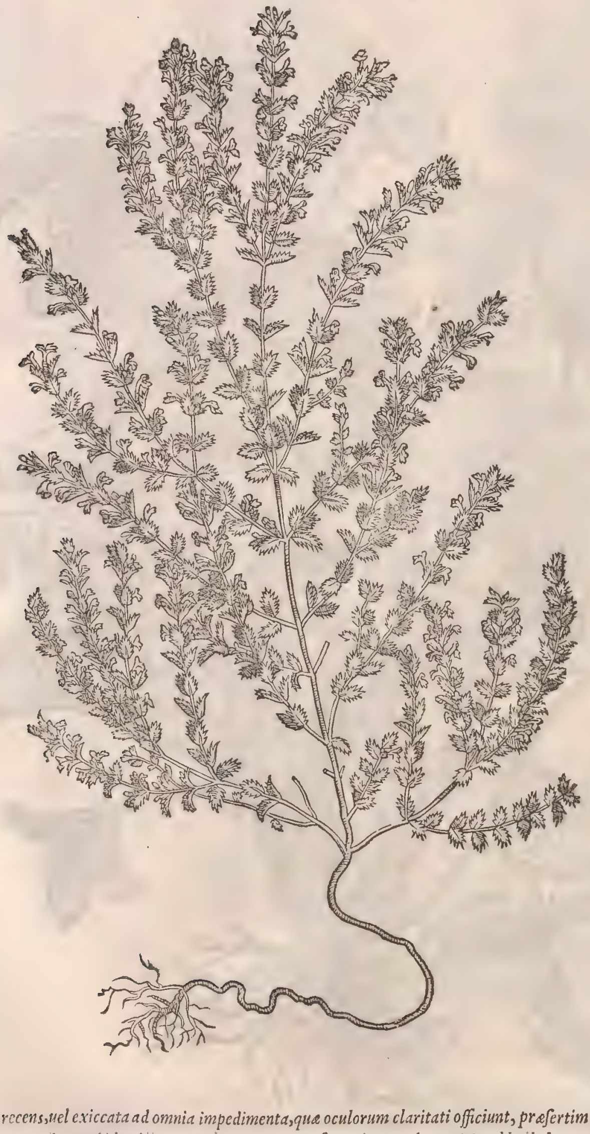
FRAGARIA.

mulicbres fluxus, & dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & uesicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustui æstate in cibis arrideant, biliosis, æstuantibusq; uentriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, ulcusculis, quæ in facie à calidita-te proueniunt, mirificè medetur: itemq; uaros, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit. Neque etiam hîc silentio dissimulanda uidetur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriam re-uocarunt, cùm & ipsa miris ad oculorum morbos uiribus prædita sit: etsi à ueteribus Græcis nusquam, quod legerim, descri-pta reperiatur. Est itaque EVPHRAGIA *tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: folijs minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq; : flore inter purpuram & aurum albi-cante, quem emittit abeunte æstate. nascitur in pratis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medi-*

Euphragiæ delineatio, & uires.

EVPHRAGIA.

camentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat uinum. Cuius usu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uisus in quocunque cuiusuis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil uidens per longum tempus, & infra annum, eius usu restitutus est ad uisum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè præstat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus uini Euphragiati non habet par in proficiendo uisui. Si autem uinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de uinis.

Nomina. Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Germanicè, Vueis funf, & Fingerkraut; Hispanicè, Cinco en rama: Gallicè, Quinte fueille.

Φοίνιξ.

φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, ſed breuiora, & anguſtiora: ſpicam lolio ſimilem: calamos digitorum ſenûm, radici aduolutos: ſeptenas octonasúe ſpicas. In aruis, tectisque recenter illitis naſcitur. Harũ uirium compos, ut in uino auſtero pota alui profluuium, & emanãtem uulua ſanguinem ſiſtat, urinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo uellere, & ſuſpenſam, ſanguinem ſupprimere prodant.

PHœnix Hetruſcis ſylueſtre Lolium dicitur, quòd ſpicas proferat lolio ſimiles. Naſcitur frequens in uicis ſecus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorſus repugnante nota Dioſcoridis deſcriptioni adſtipulari deprehenditur. Plinius libro XXII. *cap.* XXV. *Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium mu-* Phœnicis conſideratio.

PHOENIX.

rinum uocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima uisitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetijs in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius uber ubique prouentus. Nomina. *Huic herbæ nomen Græcum φοῖνιξ, Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico.*

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDææ radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent ijs ueluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

RADIX RHODIA.

IDæa radix hodie, quod ſciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui ſcribat, ubi hæc planta proueniat: etſi cognomine natale eius ſolum facilè indicari uideatur, quòd ſcilicet in Ida monte, qui ad Troadem ſpectat, naſcatur: uel in eo eiuſdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire ſuperius dictum eſt. Huius uires tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Idæa radix guſtu admodum acerba eſt: ac ſi opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum ſanguinis profluuia, alui fluxus, dyſenterias, profluuium mulierum, & quæcunque eius ſunt generis tum pota, tum foris impoſita curans. Ea ut Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix uocatur: Italis, Radice Idea.*

Idææ radicis conſid.

Idææ radicis uires ex Gal.

Nomina.

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIgnitur Rhodia radix in Macedonia, coſto ſimilis, leuior, inæquabilis: quæ contrita roſas redolet. Vtiliſſima capitis doloribus, ſi madefacta fronti, & temporibus cum roſacei momento imponatur.

RHodia radix planta eſt non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etſi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus naſci, & inueniri poſſit. Quæ in noſtro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clariſſimus, & in ſimplicium facultate non imperitus, ad nos primùm uidendam miſit: quam tamen poſtea frequentiſſimam reperi in monte magno ſupra Vipacum, qui circiter uiginti millia paſſuum à Goritia diſtat. Cæterùm quoniam paucis ſanè notis eam perſtrinxit Dioſcorides, ut ab omnibus facilius & cognoſci, & reperiri poſſit, nos non temerè facturos duximus, ſi eius hiſtoriam hîc diffuſius tradamus. Radix itaque Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaque folia prodeunt longiuſcula, in acutum deſinentia, portulacæ, aut ſedi inſtar pinguia, minutimq́; per ambitum ſerrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cypariſſij modo, ſed quæ, ubi deflorucrit, rubeſcat. Radix ei inæqualis, ſtrumoſa, craſſa, qualis pſeudocoſto, quod ex Gargano Monte aduehitur, læui cortice quæ recens eſt, exterius ſplendeſcens, & intus ſubalbida: quæ uerò ſicca eſt, læuis percipitur, intus rubens, & foris ſquamoſa. Manſa hæc recens, aut trita odore mirum in modum roſas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuaciſſima eſt: quippe quæ è terra effoſſa, niſi locis perquàm ſiccis reponatur, poſt multos menſes rurſus plantata ſtatim repullulat. Naſcitur in altiſſimis montium rupibus ſaxoſis, præruptisq́; locis, ubi uix tantum terræ circùm habet, ut illi inhærere poſſit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunque cauſa prouenientes, ſi recens confracta, & roſacea aqua perfuſa, ubi calidus ſit affectus, aut cum amaraci aqua, ſi frigidus ſit morbus, fronti temporibusq́; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq́; (ut diximus) omni capitis dolori, ut pote quæ temperatis ſit qualitatibus prædita: id quod indicat roſaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia naſcitur, tenuium partium, & diſcutientis eſt facultatis. In calefaciendo uerò ſecundi receſſus cenſenda eſt, aut certè tertij incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Roſen uurtz.*

Rhodiæ radicis conſid.

Rhodiæ radicis uires ex Galeno.

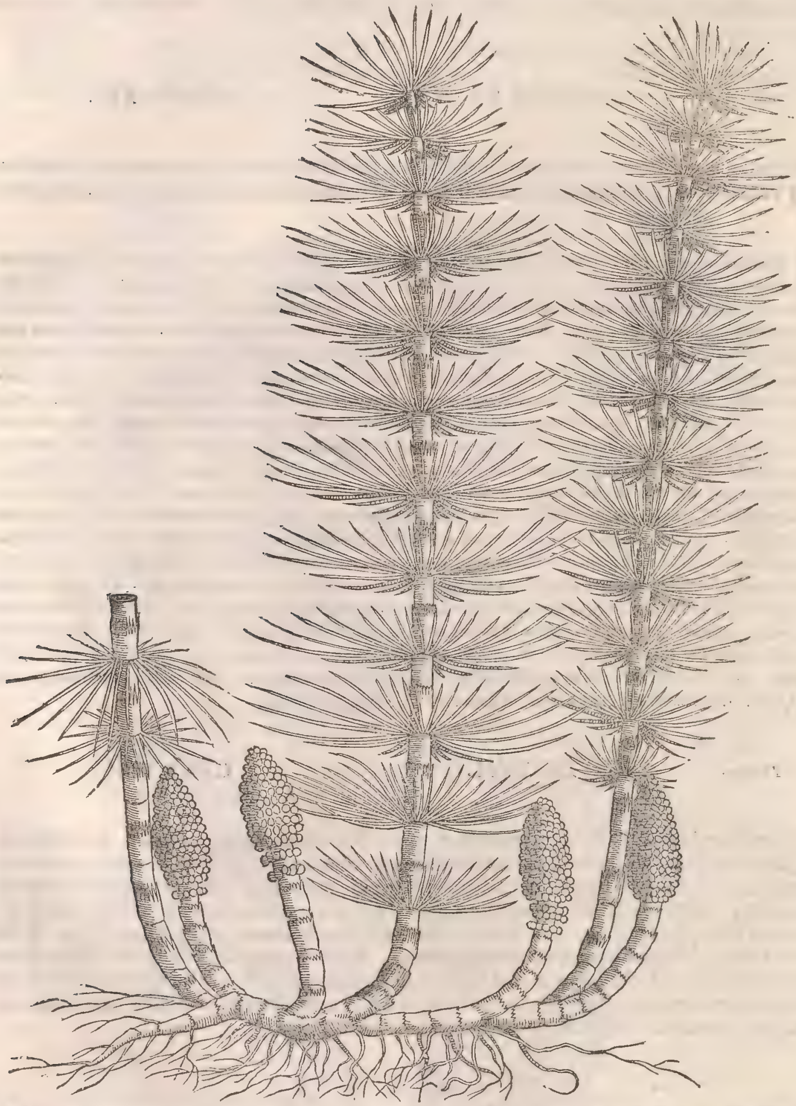
Nomina.

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

EQuiſetum in riguis, & ſcrobibus naſcitur [a]. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in ſe farcti, rubeſcentes, leniter ſcabri [b]: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In ſublime attollitur, uicinos arborum caudices ſcandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignoſa, dura. Vis herbæ ſpiſſare: quare ſanguinem naribus erumpentem ſuccus ipſe ſiſtit: prodeſt dyſentericis in uino potus: urinam cit. Sanguinolenta uulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum ſua herba tuſſim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Folijs in aqua potis, diſſectiones ueſicæ, & inteſtinorum, enterocelæque in unum coaleſcere, cogique feruntur. Alterum Equiſetum caulis eſt rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, uulneribus remedio eſt, eademque fungitur facultate.

a Cat. καυλοί. i. caules. At meum cũ Ruellio concordat.
b Vtrunq; exemp. στερεά. i. ſolidos.

EQVISETVM I.

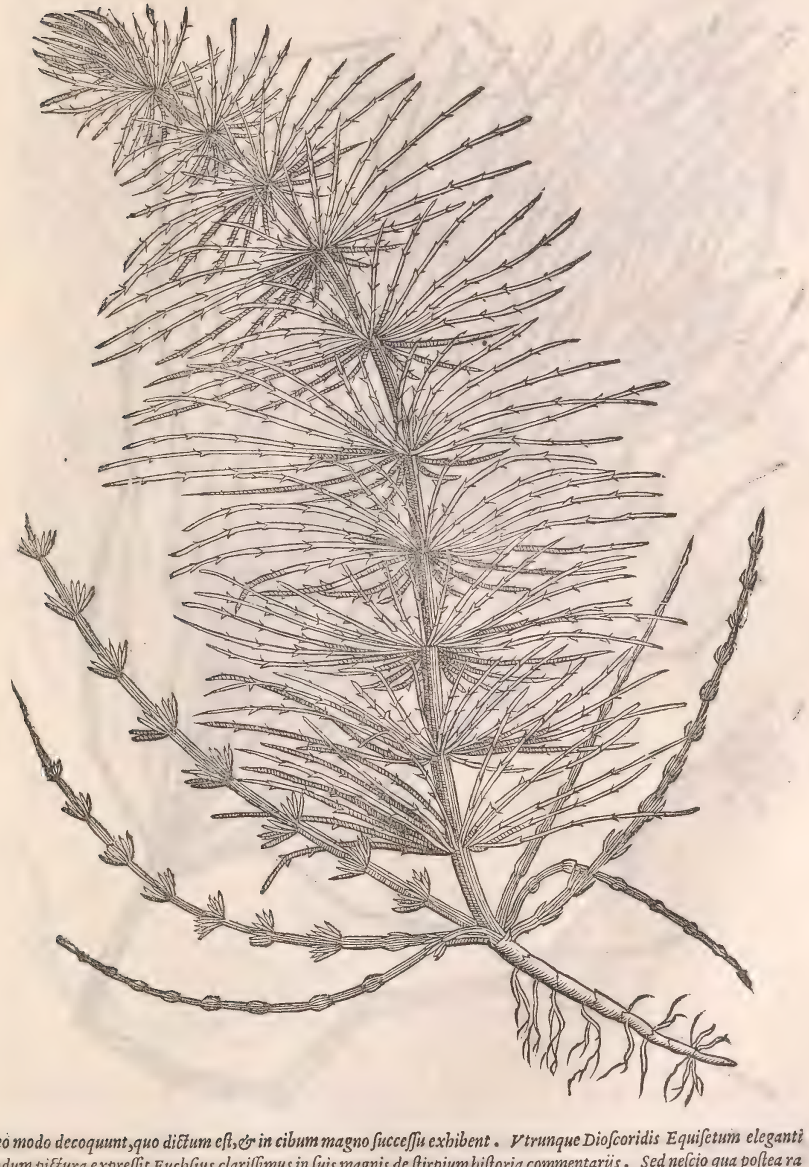

Equiseti consideratio.

EQuisetum officinis, & herbarijs plerisque uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Cuius tametsi Dioscoridi duo tantùm describantur genera, nos tamen quatuor hactenus obseruauimus, quarum omnium hic expressimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta est. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimũ germen, oblongum, iuglandium iulo non absimile. Hoc quod rura nostra uulgò uocant Paltrufalo, in cibumq; assumunt, ieiunij quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium uice. Ex quo cibo aluus quandoque eorum adeò constringitur, & constipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asseruent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte macera-

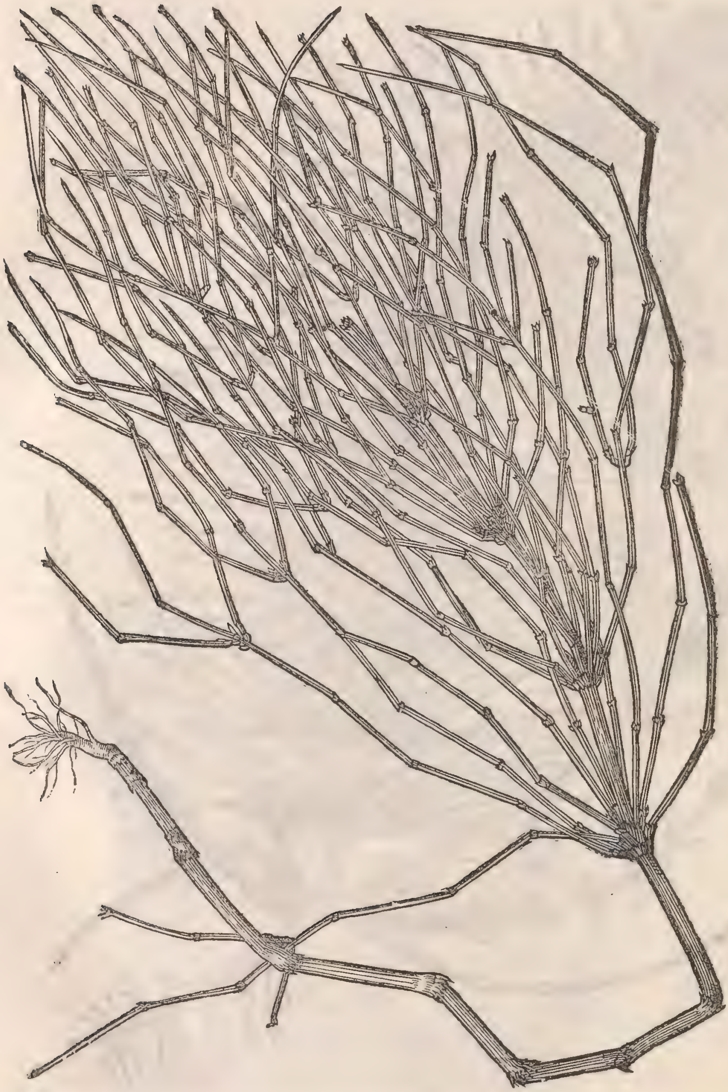
tum

E QIV I S/E THV M VIQ.E

tum eò modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunque Dioſcoridis Equiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius clariſſimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in primo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit. Fuch. lapſus. *Expetitur Equiſetum mulieribus ad ſtannea uaſa detergenda illuſtrandaq́; nec non etiam materiarijs fabris, ijs præſertim qui torno opera ſua conficiunt. Siquidem huius herbæ aſperitate illæ ſuis uaſis ſplendorem, nitoremq́; conciliant, iſti uerò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut ſtil[illegible]ia aqua, pota ulceribus renum, ac ueſicæ mirificè medetur. Equiſeti meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis.* Equiſeti uires ex Gal. *Hippuris, inquit, adſtringentem cum amaritudine facultatem poſſidet, ac proinde ua-*

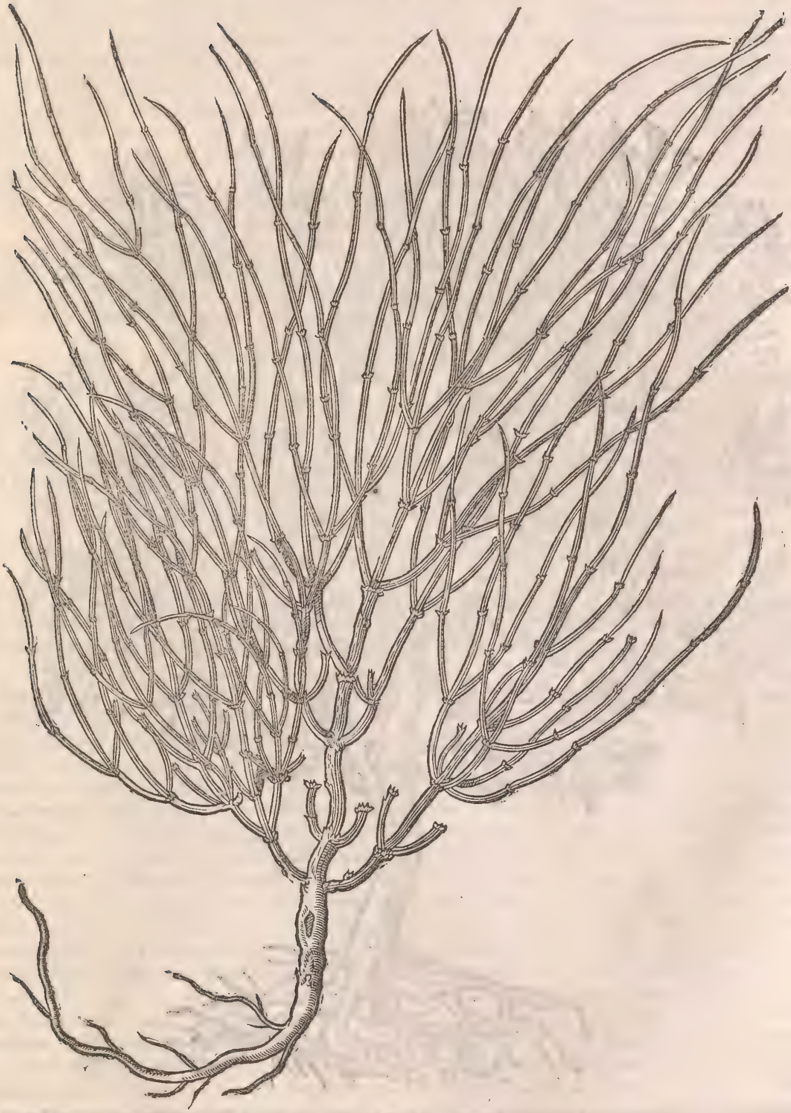
EQVISETVM III.

*lenter ſimulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaque uulnera maxima cataplaſmate impoſita conglutinat, etiam ſi præ-
ſectos eſſe neruos contingat: præterea uocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad ſanguinis reiectionem, ad profluuium mu
liebre, potiſſimùm rubrum, ad dyſenterias, & ad alios uentris fluxus generoſum eſt remedium herba ipſa aut ex aqua, aut ex
uino pota. Sunt qui de ea ſcriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam ueſicæ, ac tenuium inteſtinorum uulnera ſuccus ip-
ſius ſanauerit. Prodeſt etiam profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex auſterorum uino-
rum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis Equiſetum appellatur: Ara-*
Nomina. *bibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, ſiue Daneb alchail: Italis, Coda di cauallo: Germanis, Roßz ſchuuantz: Hiſpanis, Co
da de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prela.*

EQVISETVM

EQVISETVM IIII.

Κόκκος βαφική· **COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.**

COccum, quo infectores utuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Aſia, & Cilicia: ultimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: uulneribus', neruisq́ue præciſis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum uocitant.

ETſi Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notiſſimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant; neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia prouenıat. Nos Cocci infectorij conſid.

autem

COCCVM INFECTORIVM.

autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis usus constat rotunda, inaniq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioscorides asserit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuersorum esse generum, nostrumq; facilè illud esse, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo nocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborsum, ipsum grauidis in ouo sorbili propinantes pauco addito thure, uel mastiche. Quod in quercubus nascitur coccum (ut Diosc. in Cilicia nasci scribit) copiosum quoque in Boemia prouenit. Primum quod à me uisum est, truncum ferè totum occupabat non infimæ quercus non longè à poggibrot in Leporario quod Parcum ferarum uocāt Cæsaris Ferdinandi, ac deinde in alijs etiam locis, sed cum ab incolis non agnoscatur, quot annis perditur. Atqui in Polonia ubi etiam copiosum prouenit, non desunt, qui illud diligenter legant. Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud uerò Chermesinum uulgò uocatum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserunt ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ ut plu-

Monachorum opi. explosa.

ut plurimùm uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt, minimè credendum esse, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorum nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentissimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ sectæ inuenerim, qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea sanè omnia in eius historia referat, quæ Dioscorides suo cocco tribuit. Quapropter scirem libentissimè qua ratione, quaúe authoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, & erroneam deuenerint opinionem. Verùm nõ ob id negauerim ego nostrum Chermesinũ à cocco minimè differre, quòd certo sciam, aliud esse coccum, aliud Chermesinum, unde & infectores differentiæ causa coccum Granam nuncupant, Chermesinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorum chermes nostri usus chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quàm Coccum, cuius hic meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanis ab occidentali India importatum, quod cùm copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc uilescere cœperunt. Cocci seu Grani infectorij uires descripsit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet. Vtraque sine morsu desiccat. proinde ad ingentia uulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite. Quæ κόκκος βαφικὴ Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè, Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlachber: Hispanicè, Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè, Vermillon.

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Nomina.

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

TRagium nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei [lacteus,] gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu spicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos uesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma una. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Conclusa non legit Meũ, neque Catec.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

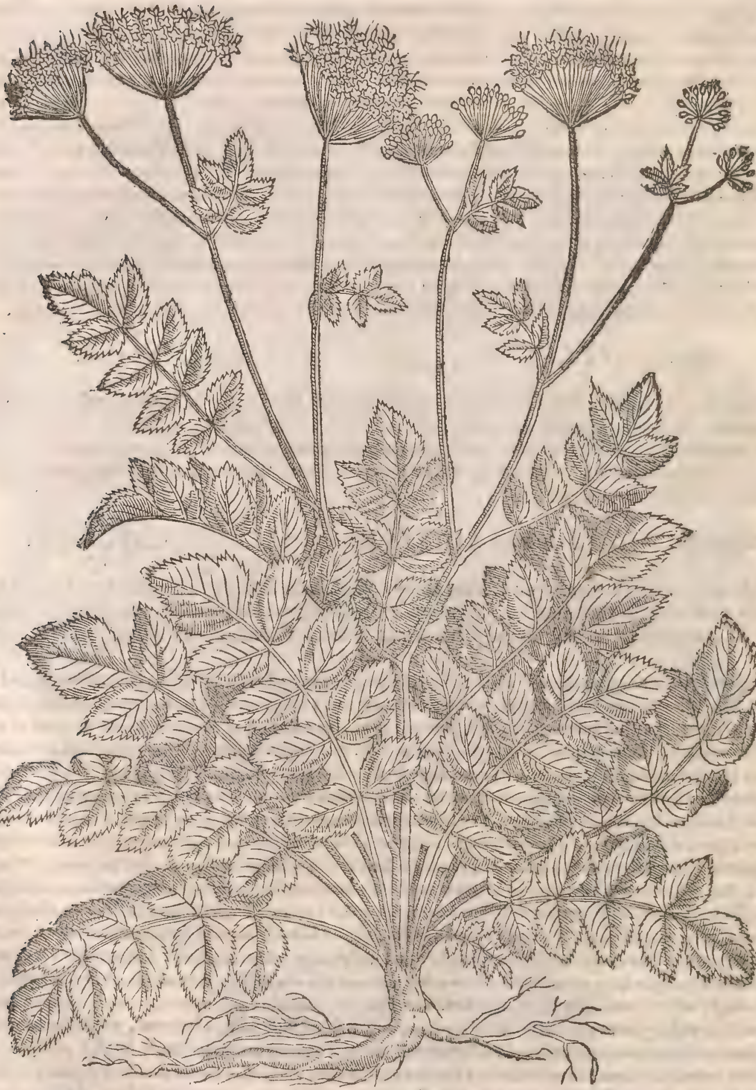
ESt & alterum Tragium, quod tragoceros aliqui uocant: folia scolopendrij habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam uel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci uirus olent: exinde sibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

TRagium, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in uniuersum lentisco simile facit, Plinius lib. XIII. cap. XXI. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro XXVII. cap. ultimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum: & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam in Italiam. Quo fit, ut id mihi hactenus sicut & cæteris herbarum studiosis, ut ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quamobrem minimè audiendi sunt impostores quidam, qui contendunt Dictamnum album ita uocatum, uulgaris notitiæ plantam, non in Creta tantùm, sed ubique ferè nascens, legitimum esse Tragium, de qua re nouus quidam Pseudorizotomos cõtra me scribere, & erroris me arguere non erubuit. Verùm mihi sat esse crediderim ad huius expugnandam temeritatem, testes habere Dioscoridem, Galenum, Oribasium, Paulum, Plinium, quippe qui uno simul consensu scribant, nusquam nasci Tragium præterquàm in Creta. Sed proh hominis stupiditatem atque amentiam? Ipse enim cum stupidus sit totus, hos grauissimos autores stupidos sibi similes fuisse censet. Sed an quis tam excors fuerit, qui putet, si his clarissimis scriptoribus Dictamnum album, quo scatet uniuersa ferè tellus, & uulgaris ubique est planta, fuisset Tragium, scripsisse unquam eos non nasci id nisi in Creta? nemo profecto, præter hunc, & qui cum subduxit sycophantam. Atqui cùm uideat Dioscoridis lectionem sibi repugnare, quòd habeat τὰ φύλλα σχίνῳ ὅμοια καὶ τὰς ῥάβδους καὶ τὸν καρπὸν μικρότερα δὲ πάντα. idest folia, & uirgas, & fructum lentisco similia habet sed minora omnia. uideatq; Dictamnum album folia gerere lentisco longè maiora, mendum Dioscoridi subesse admonet, & uult legendum esse μακρότερα, non μικρότερα, ac ut stolidam suam fulciat opinionem, perditissimum seductorem suum in testimonium citat, quippe qui Constantinopoli Dioscoridis exemplar antiquissimum legisse se testatur apud Hammonem quendam Iudæum (miror sanè cur non dixerit apud Hammonis oraculum) in quo μακρότερα, legitur. O stultissima euasio, & prorsus exibilanda. An non suo ipsius se iugulauit gladio? Nunquid non uidet miser, quòd ubi μακρότερα δὲ πάντα legerit, Dictamnum album sesquipedalem herbam non folijs solùm sed uirgis, seu ramis, & fructu quoque lentisco arbore non infima, maiorem facit? Id quod falsissimum esse non solùm perpetuò testabuntur rei plantariæ studiosi, sed etiam rudes quicunque rustici, qui ambas hasce nouerint plantas. An non distat tantum Dictamnum hoc à lentisco, quantum chamedrys à quercu, quantum chamæpitys à pinu? quo ergo pacto uirgarum, ramorumq; magnitudine lentiscum superabit? O diuinum ingenium ad insidias parandas. Cæterùm quid de fructu uobis uidebitur, qui rem plantariam excolitis? Nunquid uidistis, obsecro, in Italia, in Chio, in Creta, aut alicubi terrarum, lentiscum perinde, ac Dictamnum album quinquetras proferre siliquas, & semen in illis conclusum, an botros, racemosúe baccis rufescentibus stipatos è quibus Lentiscinum oleum premitur? Nunquid (inquam) differunt apud nos botry, racemiúe à siliquis? Forfice hic opus est, ne imposterum tam insidiosis linguis medica corrumpatur materia. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat, sitq; syluestri raphano proxima.

Tragii consideratio.

Veruntamen

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

Opinio reprobata.

Pimpinellæ genera, & uires.

Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret, folijs scolopendrio similibus, quæ hirci uirus oleant. Ex quo adducor, ut ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt, nullusq; eius ad dysentericos usus, tametsi ad ciendam urinam, expediendosq; uiscerum infarctus plurimùm præstet. Huius PIMPINELLAE *duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circumquaque solo procumbentibus, dissectis, per ambitumq, serratis: caule quadrangulari: floribus in umbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis. Vtraque tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota consistit, excalfacit, siccatq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. Præstat hæc ad renum, & uesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinam remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex uino haustus, deleterijs medicamentis, & uenenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam, radicem*

hanc

PIMPINELLA, SIVE SANGVISORBA MAIOR.

hanc miris laudibus efferant. Eſt & alia Pimpinella, quæ à noſtris uulgò SOLBASTRELLA *nominatur, nullis non co-
gnita, utpote quæ acetarijs frequentiſſimè inſeratur. Verùm hæc ab antedictis longè diſtat uiribus, etſi foliorum facie ſa-* Pimpinellæ uulgaris uires.
*tis inter ſe conueniant. Siquidem ultima hæc guſtata non leuiter adſtringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vn-
de facilè conijcitur, eam eſſe adſtrictoriæ facultatis. Hinc itaque fit, ut muliebre profluuium efficaciſſimè ſiſtat: dyſen-
teriam, & ceteros alui fluxus cohibeat: quin & bilioſas uomitiones reprimat. Herba ipſa uulnera, & ulcera ſanat: mi-
ſceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clariſſimus æta-
tis noſtræ medicus, contagioſis, peſtilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen eſſe putent. Sed ij,
meo quidem iudicio, aberrant, ut ſuprà etiam in ſua mentione docuimus. Cæterùm duûm pimpinella hæc eſt generum. Ma
ior in Boemia in pratis plurima naſcitur, folijs, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè maioribus. Sed ea-* Tragi uires ex Gal.
dem utrique facultas. Tragij meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit.*

PIMPINELLA, SIVE SANGVISORBA MINOR.

Tragi, inquit, folia, semen, & lacryma trahentis, digerentisq; sunt facultatis. Est uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, uisitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat.

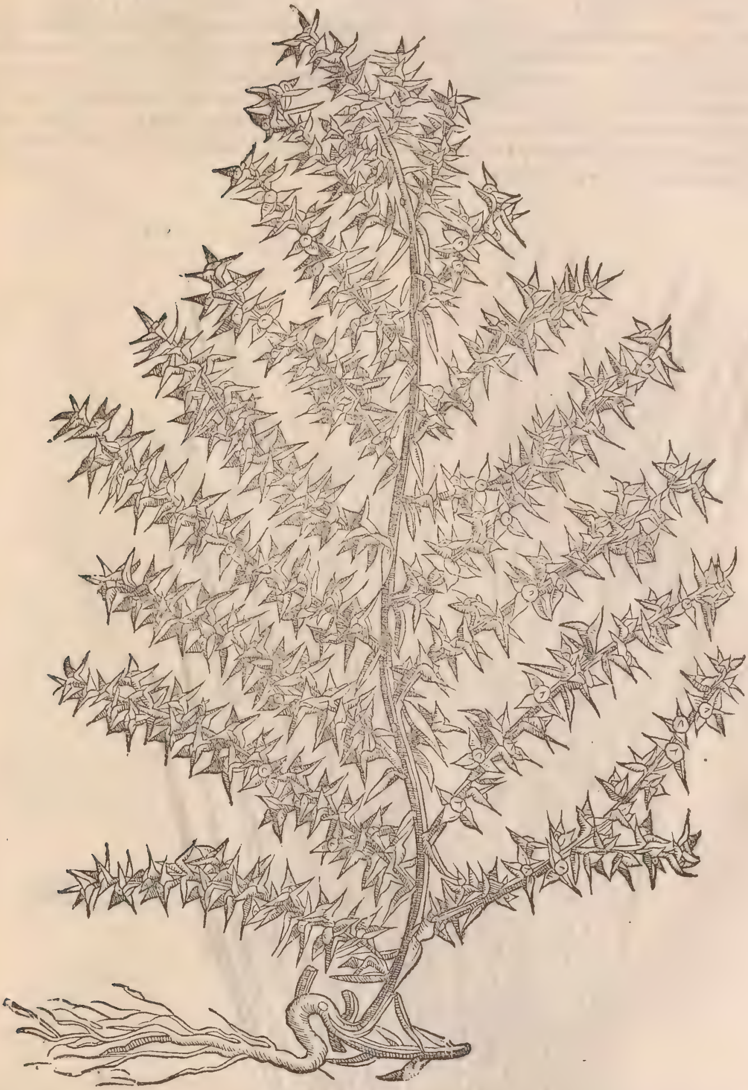
Nomina. *Vtraque planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur.*

Τράγος. TRAGVM. CAP. XLVI.

Est etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis nascens, [a] palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine folijs: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente [b]. Racemorum acini decem ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in pastillos digesti asseruantur: quibus utuntur, cùm opus est.

a Meũ, & Cat. θαυνίσκος κειμένος ἐπὶ γῆς ἐπιμήκης ὐ μέγας σπιθαμῆς ἢ μείζων. φύλλα δὲ ὐκ ἔχη. i. Frutex paruus, hærens humi, oblongus, non magnus: Spithamæ altitudine, aut maior: folia uerò non habet. b Vtrunque exemp. τύτυ ὁ καρπὸς ὡς ῥάγες δέκα. i. ipsius fructus, nempe baccæ decem.

TRAGO.

Tragi consideratio.

TRagum aliquibus Scorpion uocari non modò tradidit Dioscorides; sed etiam Plinius lib. XXVII. cap. ultimo, his uerbis. Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion uocant, semipede alta, fruticosa, sine folijs: pusillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et lib. XXI. cap. XV. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophrastus libro VI. cap. primo de historia plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, & scorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaque omnibus abundè constare arbitror, herbam, cuius hîc effigiem damus, legitimum esse Tragum; etsi non desint, qui aliter sentiant, quos omnino nihili facio, quòd sciam hos esse longè magis addictos euertendæ, quàm restituendæ ueritati. Siquidem in hac planta nihil desiderari potest quod Trago non conueniat. Est enim frutex paruus, humi procumbens, spithamæ altitudine, in maritimis nascens, sine folijs, pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, acuto cacumine, uel potius, ut Plinius inquit, ac etiam Theophrastus, planta est spinosa tota. Ea

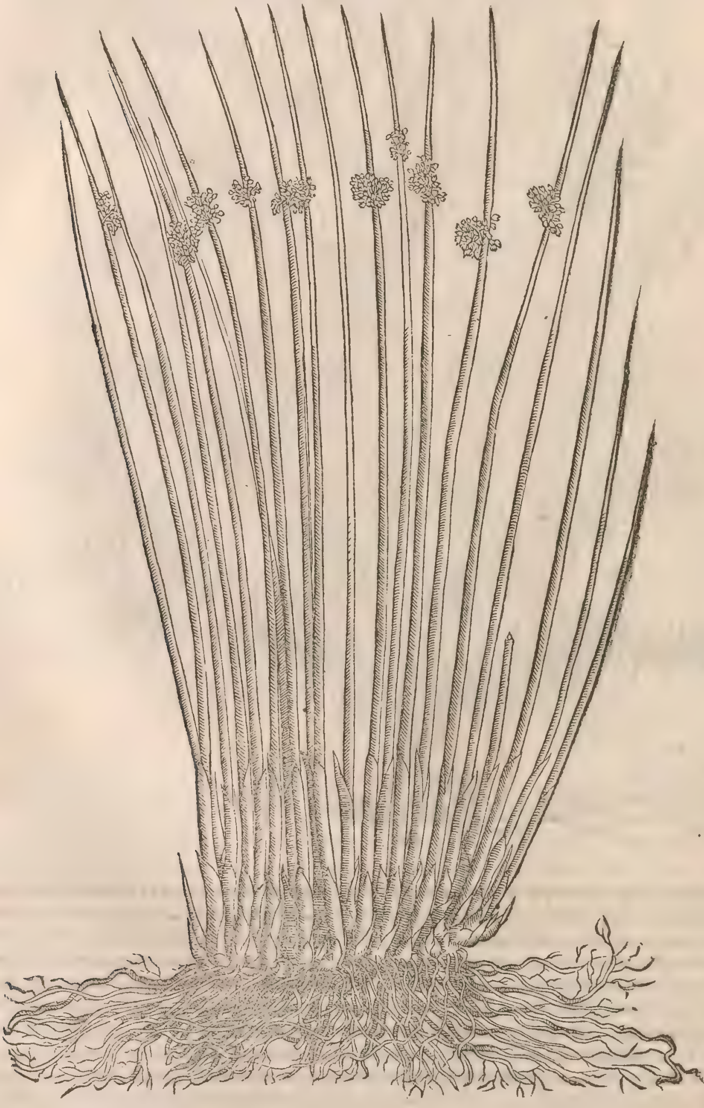
ſiquidem in Tergeſtino litore prouenit,& ad Argentarium promontorium in Hetruria nulla prorſus reclamante nota ex ijs,quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nuſquam,quod inuenerim, meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Nomina. *Herba hæc* τράγος & σκορπίος *Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio.*

Σχοῖνος.

IVNCVS. CAP. XLVII.

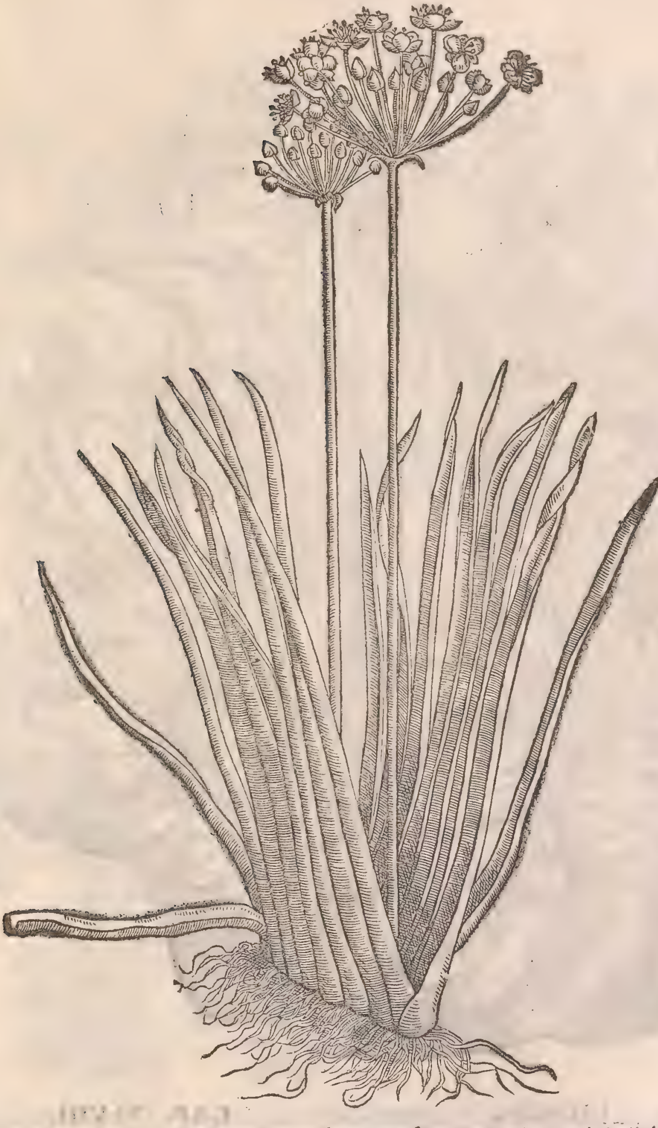
IVnci duo genera. unum læuis nominati: alterum acuti,qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſſignantur genera. unum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſſiore conſtat calamo,carnoſioreque. Tertius eſt iuncus,qui uocatur oloſchœnos,prioribus carnoſior,aſperiorque: is ſimilem ſupradicto fructum in cacumine parit. Semen utriuſque toſtum,ex diluto uino potum,ſiſtit aluum,& rubra fœminarum profluuia: urinam cit,capitiſque dolores facit. Quæ proxima ſunt radici folia tenera,conuenienter illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. Aethiopici iunci ſemine ſomnus allicitur: ſed modus in potione ſeruandus eſt,ne ſopor fiat.

IVNCVS.

Iuncus

IVNCVS FLORIDVS.

IVncus omne genus uulgaris eſt notitiæ : quandoquidem propter ſtagnantes aquas omnes eius reperiuntur ſpecies. Naſcitur in Boemia iuncus circa aquas, quem à floribus ſpetioſis, quos edit, nos floridum iuncum uocare uoluimus, eiuſdem cum alijs facultatibus. Iunci generum meminit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de ijs ita ſcriptum reliquit. Schœnos lεια, hoc eſt, Iuncus læuis, quædam oxyſchœnos, alia oligoſchœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq́; oxyſchœnos : craſſior, laxiorq́; oligoſchœnos. Fructus oligoſchœni ſomnum affert. At oxyſchœni duæ ſunt ſpecies : altera ſterilis, cuius quidem in medicina nullus uſus eſt : altera uerò ſemen fert, cuius etiam ſemen ſomnum conciliat, ſed minus quàm oligoſchœni : quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrunque ſi frictum cum uino bibatur, uentris fluxus deſiccat, & mulie bre profluuium rubrum ſiſtit. Ex quibus clarum eſt, quòd compoſita eorum temperies eſt ex terrena uidelicet eſſentia leuiter frigida, & aquea leniter calida : ut & inferna deſiccare poßint, & ſenſim frigidos ad caput uapores ſubmittere, quibus ſomnolentos efficiant. Σχοῖνος ſic Græcis, Iuncus uerò Latinis uocatur : Arabibus, Dis : Italis, Giunco : Germanis, Bintzen ſchmelen : Hiſpanis, Iunco : Gallis, Ionc.*

Iunci conſideratio, & uires ex Gal.

Nomina.

LICHEN.

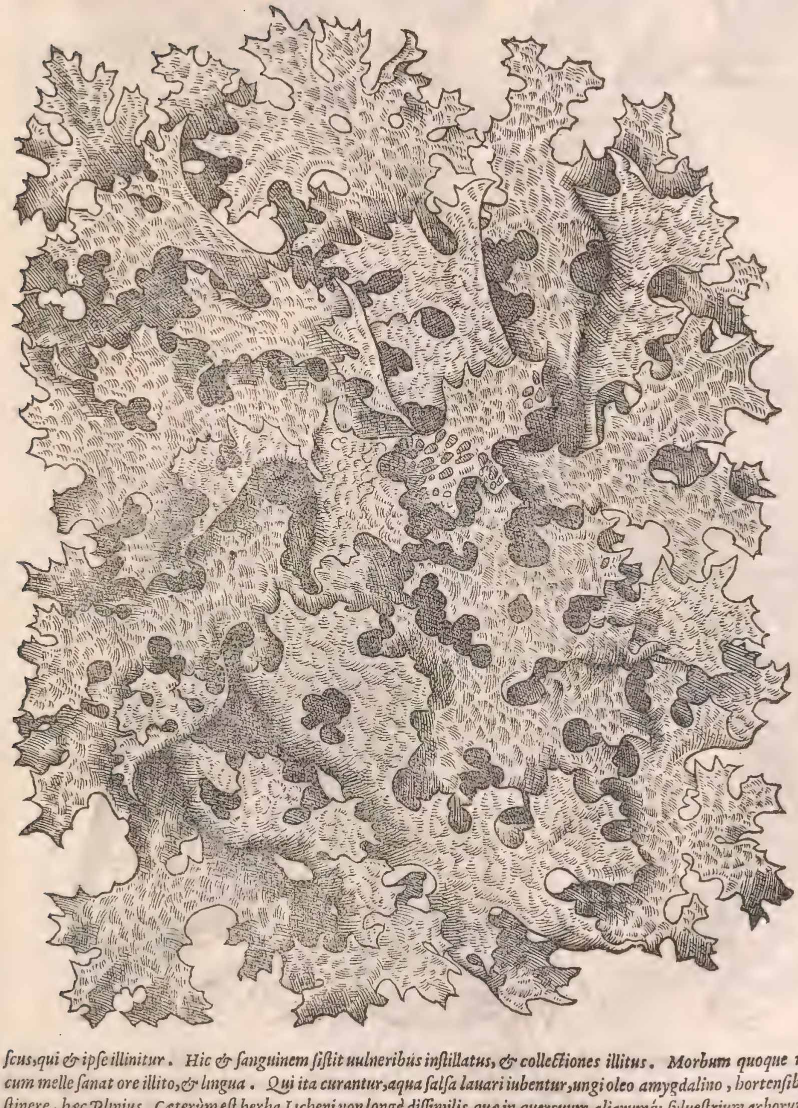

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

Lichen, qui ſaxis eſt familiaris, aliquibus bryon appellatur, aſperginoſis petris adhæret, ut muſcus. Is illitus ſanguinis profluuia ſiſtit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

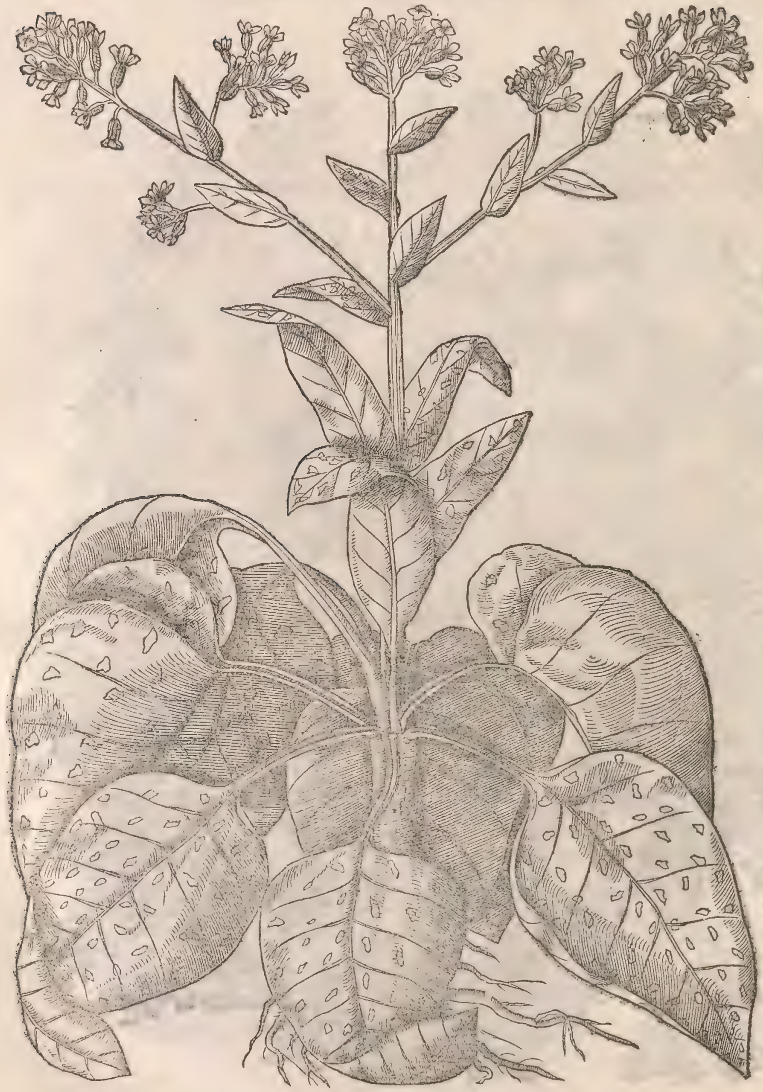
Lichenis conſideratio. *Lichen procul dubio ea eſt planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd lichenas ſerpentis morbi genus, impoſita ſiſtat, & ſanet. Lichen in aſperginoſis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, muſci modo. Folio conſtat ſuppingui, cartilagineo, prope radicem anguſto, in latum ſe pandente, triplici uel quatriplici lacinio interſecto. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula inſunt parua, ſtellarum effigie.* Lichenis genera ex Pli. *Lichenis Plinius libro XXVI. cap. IIII. duo produntur genera, quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, unde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & ſtigmata: teritur cum melle. Eſt aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muſcus,*

PVLMONARIA.

ſcus, qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere. hæc Plinius. Cæterùm eſt herba Licheni non longè diſſimilis, quæ in quercuum, aliarumq; ſylueſtrium arborum caudicibus naſcitur, in opacis præſertim ſyluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, ſuperiore parte uireſcens, inferiore uerò palleſcens, maculis quibuſdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde pleriſque PVLMONARIA *dicta eſt.* Pulmonariæ depictio, & uires. *Vtuntur hac nonnulli magis fortaſſe nomine, quàm ipſis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta ſputa. Nec deſunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera ſananda, ad pudendorum ulcera, et ad utrunque muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent, & bilioſa euomentibus. Sunt quoque, qui ea utantur ad ſuſpirioſos, anhelatores, & Aſthmaticos, cum glycyrrhizæ ſucco, hyſſopo, elenij radice, & ſcillino oxymelle. ualet eadem ad ouium, & cæterorum quadrupedum tuſſim & reſpirandi difficultatem. Quamobrem paſtores eam in primis tundentes, mane morboſis ouibus cum ſale propinant. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in* Pulmonaria alia. *opacis proueniens, folio bugloſſi, aſpero, hirſuto, albis maculis circumſperſo. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacu-*

PVLMONARIA ALTERA.

mine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynoglosso. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda. Qua in re, itemq; in sanguinis reiectione mirabili successu se eam exhibuisse mihi sæpius retulit Iulianus à Marostica Teruisiensis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito saccharo: uel succus ex ea expressus serapij modo cum saccharo paratus. Præstant hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo à tabe affectis sumantur decocta.

Lichenis uires ex Gal.

Lichenis meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lichen, qui in petris nascitur, est uelut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranque uerò resiccantem. Abstergentem quidem, atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & grauiter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantijs componitur, aduersum esse inflammationi, nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluuia sistat, ut refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo.*

Nomina.

Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azez alsacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber Kraut, & Brunnen leber Kraut: Hispanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.

Παρωνυχία.

Παρωνυχία.

PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PAronychia exiguus frutex,in petris nascens,peplo similis,minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs,atque fauis remedio est.

PAronychia,cuius hîc primo loco imaginem damus,non modò in saxis gignitur;sed etiã in ueterum ædificiorum parietibus,folijs adeò rutæ similibus,ut non desint qui eandem parietariam,siue muralem rutã appellent. uerùm cùm Dioscorides Pepli folijs nasci paronychiam scribat,non desunt nasuti, qui sententiam hanc nostram impugnent. Atqui ego horum uitilitigatorum calumnias ridere soleo, quòd sciam peplum Dioscoridis testimonio, folijs rutæ paulò latioribus prouenire. Paronychiæ consid.

PARONYCHIA.

PARONYCHIA ALTERA.

Itaque potius ijdem accusandi sunt, qui hanc plantam alterum Theophrasti adiantum faciunt, nempe quod album ipse appellauit. Siquidem is nullam inter nigrum, & album adiantum interponit differentiam nisi coloris tantùm, qui in huius caule niger: in illius uerò albus apparet. Folia in adianto coriandrina esse debent, & quæ in aqua nunquam madescant. At Paronychiæ nostræ folia sunt rutæ, nec aquam respuunt. Præterea cauliculi sunt illi uirides, non albicantes nec setis suillis similes, quinetiam nec pellucidi. Nec unquam locis humidis asperginosisque prouenit, in quibus adiantum maximè nascitur, Theophrasti ipsius testimonio. Sed in aridis, & siccis, cuiusmodi saxa sunt, & parietes. quo fit ut hallucinentur, qui hac ducuntur opinione, & dum me erroris coarguunt, ipsi longè magis sese damnandos offerunt. Nascitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, sed copiosissimam uidimus in ingenti sylua, qua iter ijs est, qui Goritia discedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, ubi in ingentibus saxis, spretis algoribus, perpetuò uirescit. Cæterum hæc urinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, unde inter saxifragorum genera quibusdam reponitur.

Peculiariter

Peculiariter autem præſtare hanc compertum eſt ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos eſſe ſanatos, hauſto tantum huiuſce plantæ puluere, continuis quadraginta diebus, quibus manifeſto collapſa inteſtina in ſcrotum cernebantur. Eſt & alia planta cuius quoque nos hîc imaginem appinximus, quam quidam legitimam Dioſcoridis paronychiam faciunt. Horum ego ſententiam nec probare, nec improbare auſim. Sit itaque de ea aliorum quoque iudicium. Habet hæc folia peplo longiora, flores paruos, copioſos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere ſcribant hactenus non legi. Quinetiam mihi incompertum eſt an in petris oriatur. Meminit Paronychiæ Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. ita de ea ſcribens. Paronychia ab effectu nominata eſt: ſanat enim paronychias, & ut refert Dioſcorides, fauos quoque. Vis eius eſt tenuium partium, & exiccatoria morſu uacans: talia enim ſint oportet, quæ paronychias ſanant. Porrò ſatis conſtat tale eſſe idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri poſtulant. Siquidem eiuſmodi ſunt, quæ cùm ex tertio ſint ordine excalfacientium, & deſiccantium, uelut & hoc, eſſentiæ inſuper tenuium partium ſunt. Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Paronychiæ uires ex Gal.

Nomina.

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHryſocome palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta, ueratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero. in petroſis, opacisque naſcitur. Radix excalfacit, & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes uuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

QVi Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in ſui ipſius uſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoque cognitionem, & uſum prodere contingat. Interim tamen, ut noſtrum inſtitutum ſequamur, uires eius ex Galeno ſubijciam: quas ipſe libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis deſcripſit. Chryſocome uocatur & chryſites. Radix uincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neque multi uſus eſt. Vſui tamen eſt decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet. Χρυσοκόμη ſic Græcè, ut etiam Chryſocome Latinè dicitur.

Chryſocomes conſid.

Chryſocomes uires ex Gal.

Nomina.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHryſogonum densè fruticat, quernis folijs, flore coronarij uerbaſci: radix ut rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque impoſita, muris aranei morſibus auxiliatur.

CHryſogonum, niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſendum eſſe putauerim: uel nobis in abditiſſimis naturæ hortis, ubi deliteſcit, inueſtigandum erit. Id ſiquidem hactenus mihi neque inuenire, neque ab alijs compertum uidere licuit in Italia. Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoque Chryſogonum dicunt.

Nomina.

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

HElichryſon, quidam chryſanthemon, nonnulli & id amaranton uocant, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatijs anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: umbella rotunda, ueluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium [a] alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendicum dolores, urinæ ſtillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concretum uentris ac ueſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes, data in uino albo diluto. Veſtibus inſeritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

a Meū. & Cat. χαραδρώδεσι τόποις. i. torrētium locis.

HElichryſon copiosè prouenit in Hetruria in pratis gracili ſolo, incultisq́; locis, ſiticuloſis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule conſtat recto, æquali, ac lignoſo, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ ſiccum Helychryſum coronamentis ſuis inſerunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod noſtris Hetruſcis uulgò dicitur Fioreluto. Helichryſum depinxit Fuchſius in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipſum deceptum ſuſpicor, quòd ea Helichryſo minimè reſpondere deprehendatur. Helichryſi meminit Plinius lib. XXI. cap. XXV. ubi de eo diſſeruit his uerbis. Heliochryſum, inquit, quod alij Chryſanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia ſubalbida, abrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt. qua de cauſa deos coronant illo. Quod diligentiſſimè obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis. Eſt & alia planta, in Italia quoq́; naſcens, quā nobis HELICHRYSVM ALTERVM *uocare libuit, quòd folia illi quoq́; ſint anguſta; & aurei*

Helichryſi conſideratio.

Fuch. error.

HELICHRYSVM.

& aurei in ſummitate flores. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam STOECHAM CITRINVM *uocant, legitimum Dioſcoridis Helichryſum eſſe cenſent. Siquidem folia illi tenuia abrotani modo non ſunt, ſed longa, albicantia, & hirſuta. Caules palmares, aut maiores, lanuginoſi, & incani, in quorum ſummitatibus flores ſunt aureo colore fulgentes, globoſi, odorati, in umbellæ diuulſæ modum ſeſe pandentes. Radice nititur breui, & ſubnigra. excalfacit & ſiccat, aperit & abſtergit, ut amariuſculus indicat ſapor: quinetiam nec adſtringenti facultate uacat. Decocti flores, aut ex uino macerati, iocinoris obſtructiones aperiunt. proinde datur utiliter corũ decoctum, aut dilutum regio morbo, aut malo habitu affectis. Idem potum interaneorum uermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis à frigido prouenientibus, nempe pituitoſis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus, reſolutis, & id genus alijs ſiue eius decoctũ ſumatur in potu, ſiue herba ipſa*

HELICHRYSVM ALTERVM.

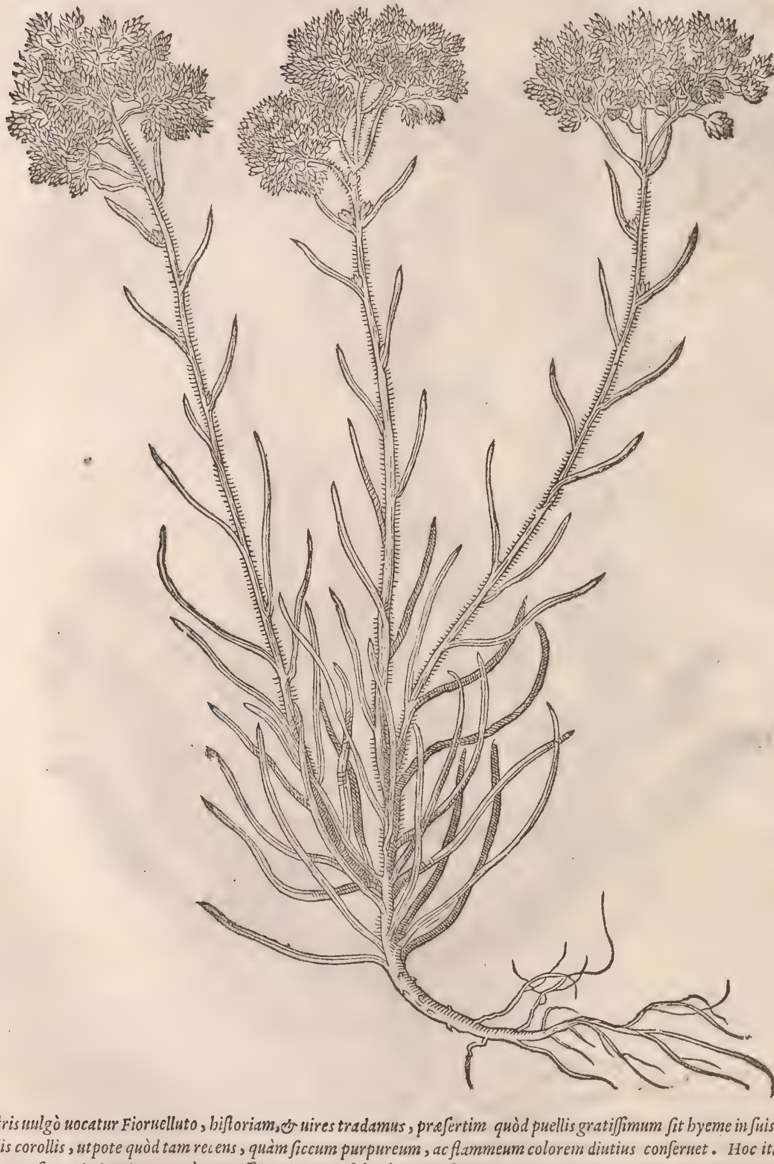

ba ipſa in puluerem trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixiuio addita non ſolùm præſcriptis morbis fert auxiliũ, ubi eo caput abluatur, ſed furfures quoque abſtergit; & pediculos necat. Datur cum herba ipſa tum eius decoctum, ad urinæ ſuppreſſiones, ſiquidem renes expurgat, & urinam pellit. Adduntur flores in fomentis, quæ ad uteri morbos frigidos, & obſtructiones parantur. Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro VI. *ſimplic. medic. ſic inquiens. Amarantum facultatis eſt incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menſes cum uino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in uentre, ſed & in ueſica: ſed tunc potius cum mulſa bibenda. Et omnes ſimpliciter fluxiones, pota deſiccat, ſtomacho infeſta. hæc Galenus. Cæterùm cùm Helichryſum tam Dioſcoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis ſeſe offert occaſio, ut hîc* AMARANTI *purpurei, quod, ut paulò antè diximus, à no-*

Helichryſi uires ex Gal.

Amaranti purpurei mentio, & uires.

STOECHAS CITRINVS.

ſtris uulgò uocatur Fioruelluto, hiſtoriam, & uires tradamus, præſertim quòd puellis gratiſſimum ſit hyeme in ſuis texendis corollis, utpote quòd tam recens, quàm ſiccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conſeruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem craſſum, pinguem, ſubrubentem: florem ſpicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu ſiccatum (ut ſuprà dictum eſt) aſſeruatur, haudquaquam tamen ſuum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. XXI. cap. VIII. cùm ſic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Eſt autem ſpica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit Auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumq; poſtquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas ineſt (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & ſicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones.

Quinetiam

AMARANTHVS.

Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἑλίχρυσον, & ἑλιόχρυσον, Latinis pariter Helichryſum & Heliochryſum appellatur: Italis, Helichriſo. Nomina.

Χρυσάνθεμον. **CHRYSANTHEMVM.** **CAP. LIII.**

CHryſanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei uſu, poſt exitum ebibantur.

QVanquam non deſunt, qui crediderint Buphtalmum, & Chryſanthemum unam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare uideantur; tamen ſi particulares quædam notæ in utriſque diligenter expendantur, facilè inter has plantas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cùm optimè ſciret Dioſcorides, diuerſis libris, diuerſiſq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod utique minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere differentiam. Chryſanthemi conſid.

CHRYSANTHEMVM.

rentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primùm quòd Buphthalmo folia insint fœniculo similia, quæ planè capillaria constant: Chrysanthemo uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibis mandi aliorum olerum modo scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio prætcrijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo uerò luteos, & uehementer splendentes. Cæterùm de horum uiribus differens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in uniuersum, & affirmatiuè locutus. Verùm postea de Chrysanthemo scribens, huius flores, inquit, steatomata discutere produntur, particulariter & dubiè locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimisq; sciolus Buphtalmum, & Chrysanthemum unam tantum referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asiro, & Bacchari ab alijs factum esse in præcedentibus ostendimus.

Chrysanthemi caput restitutum.

Hoc itaque argumento fretus crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur.

produntur. Hinc itaque, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentißimum prouenit in Senensi agro. Quinetiam copiosissimum in Boemia, Morauia, & Austria in campis prouenit. cuius folijs infima plebecula, in Hetruria pro olere uescitur. Buphthalmum uerò etsi antea à me non uisum in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis confessus essem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus. quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarißimo, & rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum est, ut certius ausim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, deprauatamq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius medicus doctißimus in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum Fuch. error. *illud esse ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus esse puto, quàm ut à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum est χρυσάνθεμον: La-* Nomina. *tinum item Chrysanthemum: Italicum, Chrysanthemo.*

AGERATVM.

Α'γήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

a Meum, & Drag. θάμνος. i. Frutex.
b Orib. δισπίθαμος. i. duum palmorum.
c ἄνθος πομφολυγῶδες χρυσοειδές. i. flos bullis aureis similis.

AGeraton [a] fruticosa herba est [b], palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, origano maximè similis: umbellam gerit, in qua [c] flos bullis aureis emicat, helicryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens: huius ustæ nidor urinam cit, & uuluæ duritias emollit.

AGERATVM ALTERVM.

Agerati consideratio.

NAscitur Ageratum passim in uniuersa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à nostris Senensibus uulgò appellatur herba Giulia. Sententiæ huic nostræ refragatur Andreas Marinus Medicus ætatis nostræ non postremus, in suis in Mesuem annotationibus, his uerbis, ubi in Eupatorij caput commentatus est. Cæterùm

terùm hanc ipſam herbam (Eupatorium ſcilicet, aut Iuliam intelligens) Dioſcoridis Ageratum eſſe uix adducor, ut credam. Nam inſignem amaritudinem quæ cuiuis uel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioſcorides, alioqui diligentiſſimus tacuiſſet, quæ tamen in hac planta adeò inſignis eſt, ut ob hanc ipſam maximè, præ cæteris notis, ad Eupatorium Meſue ſit referenda. Folia præterea non ſunt origano, ſed centaurio potius minori ſimilia, quæ ſolia quantum inter ſe differant, omnes norunt. Ad hæc urinam ciere, uuluæque duritias mollire Ageraton, Dioſcorides eſt author, quorum effectuum ne meminit quidem Meſues, qui ab eodem Dioſcoride multa diligenter ſumpſit. Huc accedit, quòd Ageraton, Galeno autore, uim habet digerendi, & quadantenus phlegmone liberandi; quod tamen Meſues non ſcripſit. adde, ſi placet, quòd nullum caloris, aut ſiccitatis gradum ei Galenus adſcribit, cùm Meſues calidum in primo, ſiccum, in ſecundo conſtituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, ut ab Eruditiſsimi Matthioli ſententia, quanuis inuitum, me recedere coegerint: Interim dum ab eo meliora ſuper eo capite, ut ſpero edentur, quod ut facilius facere poſſit, aliam herbam hîc pingi iuſſimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus harum rerum diligentiſſimus indagator, pro Agerato habet. cuius profectò opinioni non poſſum non aſſentiri, cùm uideam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum conuenire. Siquid tamen uel Matthiolus ipſe, uel alij præſtantes in re herbaria uiri aduerſus eam opinionem habuerint, lubens eorum iudicium, & cenſuram ſubibo. Hæc ille. Quibus an rectè Ageratum examinauerit, & an eius argumenta, quibus contra me utitur firmane an infirma habeantur, ex his, quæ nunc dicturus ſum ij facilè intelligent, qui materiam Medicam tenent. Quòd itaq; Dioſcorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tam euidẽs in hac planta guſtantibus ſeſe offerat, id ne tantillum quidem me à mea dimouet opinione, cùm illi plurimæ deſcribantur plantæ, quæ inſigniter amaræ deguſtantur, et nihil tamen in ijs deſcribendis, amaritudinis meminit. Amara ſanè ſunt Scilla, Cyclaminus, Eſculentus bulbus, Abſinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Eruum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamepitys, Verbenaca, Betonica, Papaueris cum folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioſcorides: quo fit, ut nihil prorſus Marini argumento dimouear, ſi etiam in Agerato amaritudinis notam ſilentio inuoluit. Folia præterea, inquit ille, non ſunt Origano, ſed Centaurio potius minoris ſimilia, quæ folia quantum inter ſe differant, omnes norunt. Hæc ſiquis cribrauerit uerba, facilè hîc Marinum haud diligenter duas haſce plantas examinaſſe, aut inſpexiſſe iudicabit. Minoris enim Centaurij folia, & onitis origani, parum ad modum facie inter ſe differunt. Itaque rectè dixiſſet is differentiam hanc nouiſſe omnes, ſi ſe excepiſſet. Deinde quòd ſuum Eupatorium urinam ciere non ſcripſerit Meſues, id ab eo fortaſſe prætermiſſum cenſemus, quod hanc plantam ignorauerit eſſe Dioſcoridis Ageratum. Verùm cum Eupatorium ſcribat calidum eſſe in primo gradu, & ſiccum in ſecundo, quinetiam compoſitum ex ſubſtantia calida ſubtili, quis unquam medicorum negabit Eupatorium hoc haud urinam ciere? & idem quoque muliebrium locorum duritias emollire? Nam & Iris, & Agreſtis cucumis, quæ quoque calidiora ſunt, & ſicciora, id efficaciter præſtant. Ad hæc quòd Meſues ſuo Eupatorio uim digerendi, & quadantenus phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hiſce facultatibus refertum eſſe ſcribat, repeto Dioſcoridis Ageratum haud unquam nouiſſe Meſuem ſuum eſſe Eupatorium. Siquidem nihil uetat quin id Eupatorium præſtare poſſit, cùm ipſe aſſerat Meſues, quòd ſubtiliatiuum eſt & reſolutiuum conueniens ſine attractione. Poſtremo quòd Galenus Agerato nullum caloris aut ſiccitatis gradum adſcripſerit, ut Eupatorio adſcribit Meſues, nihil prorſus momenti hoc argumentum habet. Galenus enim non ſemper ſimplicium medicamentorum qualitates (plures Galeni poſſem adducere locos) per gradus explicat, & præſertim ubi breuitati ſtudet. ſed quis adeo Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet nouiſſe Galenum caloris, & ſiccitatis haud expers eſſe Ageratum, cùm ſcribat eſſe illi digerendi poteſtatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit niſi à calidis, & ſiccis temperamentis. Id quod Dioſcorides non prætermiſit, cùm ait Δυνάμιν δὲ ἔχει ἀφέψημα αὐτοῦ πυρωτικὴν. ideſt uim habet decoctum ipſius feruidam. Hæc itaq; cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in ſententia. & præſertim cùm Iuliam herbam uideam cum folia tum caules ædere origano haud diſſimiles, quinetiam umbellam aureis bullis micantem Helicryſi modo cuius aureus color, in ſicca quoque planta diutiſſimè conſeruatur, unde (ut rectè Dioſcorides inquit) Agerati ſibi nomen adinuenit. Nam hac tantùm nota quiſpiam iam certior fieri poterit, unam & eandem eſſe plantam Ageratum & Meſuis Eupatorium. Cæterùm non poſſum non mirari Marini ingenium, qui, ut facilius (ut ipſe inquit) meliora ſuper Agerati capite ſcribere poſſim plantam à ſe pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto pro Agerato haberi ait, cùm ea Agerato adeo habeatur diſſimilis, ut nihil diſsimilius eſſe poßit. Siquidem hæc origani nullas omnino notas habet, & umbellas quoque nullas, ſed floſculos racematim cohærentes balauſtiorum effigie. In ſumma ubi plantam totam expenderis, nihil prorſus reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtuliſſe plantam, quòd putauerit eam legitimum eſſe Ageratum, magis fortaſſe (ut uideo) aliorum opinioni addictus, quàm explorandis Agerati notis. Verùm ego ingeneroſum mihi eſſe putarem, ex commentario tantùm fieri nauclerus, ut rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus in ipſius præfationis calce. At ſanè hæc inuitus admodum ſcripſi, quòd tanta ſit plantæ illius cum Agerato diſparitas, ut in ea cenſenda, opus mihi non fuiſſet tantam facere temporis iacturam. At qui Marini uerba hucuſque me protraxerunt, quippe qui ſcribat, ſiquid contrà eius opinionem habuero ſe lubens inditium & cenſuram meam ſubiturum. Quæ uerba (ut ſua eſt humanitas) ad reſpondendum me impulerunt. Agerati uires paucis perſtrinxit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Quæ herba ἀγήρατον Græcè, Ageratum quoque Latinè dicitur: Italicè, Herba giulia. Nomina.

Περιστερεών. VERBENACA. CAP. LV.

PEriſtereon, ſiue uerbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uerſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit.

VERBENACA.

Folia è caule prodeunt incisa,& subalbida.ea singulari ramo,radiceque sola,constare sæpius inuenitur. Folia cum suilla adipe recenti,aut rosaceo imposita,uuluarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida ulcera cohibent: uulnera glutinant, ueteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. †SACRA HERBA. CAP. LVI.

† Antiquus manuscriptus codex. περὶ ὑπτίας περιστερεῶνος.i. De supina Verbenaca.
a Idem ὕπτιον i.supina.

SAcra herba, quæ & peristereon [a] nominatur,ramulos emittit cubitales,aut maiusculos, angulosos: in quibus ex interuallis folia quercus,sed minora,angustioraq;, eisdem diuisuris, in ambitu,colore aliquatenus cæsio:radix longa,tenuis:flores purpurei, graciles.Folia cũ radice in uino pota,illitaúe aduersus serpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in uini ueteris hemina, quadragenis diebus,ieiuno ore,contra regium morbum bibuntur: ueteres tumores, & inflammatio-

nes

nes mitigant: ſordida ulcera purgant. Tota in uino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram uocant herbam, quoniam multùm ad amuleta [b], expiationesque commendetur.

b Meum. περιάμματα. i. luſtrationes.

VErbenacæ duæ habentur ſpecies, recta, & quam ſupinam uocant. Hanc eam eſſe uolunt, quæ ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιστερεὼν Dioſcoridi dicitur. Recta hæc dicta eſt, quòd ſingulari caule, ipſoq; dodrantali, ſine ramis aſſurgat. Supina altera, quòd caules, & ramos non ita rectos erigat, ſed circumquaque diffundat, cuiuſmodi eſt uulgaris Verbenaca, quæ legitima ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιστερεὼν nuncupant unico tantùm caule, & unica radice conſtantem (ſi uera fateri debeo) ea à me nuſquam uiſa eſt, quæ notis omnibus legitimam referat, & ſi non deſint qui uelint uerbenacam hanc eam eſſe plantam, quam nos de ſiderite ſuperius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cùm uideam hanc plantam, ab una radice plures edere caules, ipſosq; non dodrantales, ſed ſeſquicubitales, folia haud ſubalbicantia, & flores in caule uerticillatim prodeuntes, ut in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum uulgari Verbenaca cognationem præ ſe ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam eſſe Verbenacam, περιστερεὼν dictam; obſeruaui ego ſæpe, ubi uulgaris Verbenacæ plurimum prouenit, eſſe quaſdam ipſius plantas, quæ caules rectos edant, quaſdam uerò, quæ humi ferè procumbant. quo factum eſt, ut ſuſpicarer, hinc fortaſſe harum differentiam ſumpſiſſe eos, qui rectam Verbenacam, & ſupinam faciunt. Mouit me ad hoc Plinius, qui paruam inter has intercedere differentiam ſcribit. Verùm id mihi nunquam certum ſtatuere uolui. Videant & examinent quoque alij differentiam hanc, & eorũ ſit quoq; iudiciũ. Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſſimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui utranque Verbenacæ ſpeciem libro XXV. cap. IX. his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturque. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramuli utriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraque, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubique in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eoſdem effectus habeat. Vtraque ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſque antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat. Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utraſque uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, columbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, et ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas naſcentis radix. Quin & ipſam per ſe uerbenacam, ſi oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex craſſis humoribus oborto medeberis. Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, & περιστερεὼν ὀρθὸς uocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum uerò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis, Verbenaca ſupina. In uniuerſum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis, Eiſen Kraut.

Verbenacæ conſid.

Fuch. error.

Verbenacæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

AStragalus paruus eſt à terra frutex, folijs, & ramis ciceri ſimilis: flore purpureo paruo: radice rotũda raphani modo grandi, q̃ adnatas appendices firmas habet, nigras, [a] præduras, ueluti cornua, inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes. Naſcitur in uentoſis, opacis, & in niualibus. eo [b] Memphis Arcadiæ ſcatet. Aluum ſiſtit radix in uino pota: urinam mouet: uetuſtis ulceribus ſicca efficaciter inſpargitur: ſanguinem ſupprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

a Meum. σκληροτάτας. i. duriſſimas.
b φαινέῳ. ideſt Phœneas. ita Oribaſius.

AStragali planta, quam in commentarijs noſtris antea editis appingi curauimus, cùm diligentius à nobis inſpecta ſit, & quædam in ea deſiderari uideantur, quæ Aſtragali propria ſunt, non libuit hîc eam recudere. Aſtragalus aliter à Plinio, quàm à Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro XXVI. cap. VIII. Aſtragalum his notis repræſentauit. Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uilloſas, implicatas, rubras, præduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & ijſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Aſtragali Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias, quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam ſiſtit, ſi quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus eſt in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino ſimiliter Aſtragalus: Italico, Aſtragalo.

Aſtragali conſideratio.

Aſtragali uires ex Gal.

Nomina.

Ὑάκινθος.

Υάκινθος HYACINTHVS. CAP. LVIII.

HYacinthus folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, ut creditur, pueris cum uino albo illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere: ſiſtit aluum pota, & urinam impellit: phalangiorum morſibus auxiliatur. Semen adſtringentius eſt, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum uino potum.

HYACINTHVS.

HYACINTHVS ORIENTALIS.

HYacinthus in uniuerſum in campeſtribus inter ſegetes, & in ſyluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq;: floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipſo caulis medio uſque ad ſummum purpureis circundatum floribus, qui matureſcentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabeſcant. Hetruſcis noſtris Hyacinthi uulgò uocantur Cipolle canine. Flores primo ſtatim exortu noſtrates pueri colligunt ob purpurei coloris præſtantiam. Aliud HYACINTHI *genus, quod* ORIENTALE *appellare placuit, miſit ad me Iacobus Antonius Cortuſus, rei herbariæ ſtudioſiſſimus, quod ſibi miſſum ex Orientalibus regionibus fatebatur. unde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutiſſimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur.* (Hyacinthi conſideratio.) (Hyacinthi uires ex Gal.)

Semen

HYACINTHVS ORIENTALIS ALTER.

Semen leuiter extergit, & adstringit: quamobrem & ipse regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Nomina. *Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzen bloomen: Hispanis, Mayos flores: Gallis, Vaciett.*

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

PApauer erraticum, quod rhœada uocant, uere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, unde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos syluestris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus: semen rufum: radix longa, subalbida, minoris digiti crassitudine, gustu amara. Huius capita quinque, aut sex in uini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus somnus accersendus est. Semina

acetabuli

PAPAVER ERRATICVM.

acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis,& dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. **PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.**

E`Satiui papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in uſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama utuntur: thylacitin uocant. Capitulum habet [a] longum, & ſemen candidum. Syluestre uerò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas ualentius, multò his longis, productiore capitulo. Omniũ in cõmune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur de-

a Meum. ἐπὶ μῆκος. i. oblongum.

PAPAVER SATIVVM.

coctum contra uigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflam-
mationibus proſunt. Tunduntur quoque uirides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati ad uſum recon
duntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumque adiecto melle, dum humor
coeat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſsi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affe-
ctu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypociſtidis ſucco, & acacia. Pa
paueris nigri ſemen tritum cum uino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in perui-
Opium. gilijs fronti, temporibusque illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatque. Sum
ptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit: tuſsi, atque cœliacorum ualetu-
dini auxiliatur: uerùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores
capitis cum roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur:
inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni ſacro, & uulneribus cum aceto:
podagris, cum lacte mulieris, & croco. ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimum habe
tur

tur graue, & densum, gustu amarum, odoratu soporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque asperum, neque grumosum, quod inter colandum non ut cera coeat, & in sole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conseruet. Sed opion glaucio, gummi, aut syluestris lactucæ succo adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi uitiatum splendescit, & infirmum est. Nec desunt, qui eò dementiæ deuenerint, ut adipem ei admiscerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, ut Erasistratus author est, usum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium uitijs infundi uetans, quoniam uisus aciem hebetaret, & soporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum somnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, uirium huiusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quónam modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in pastillos: id meconium uocatur, multùm opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne uestibus succus deradatur.

Nomina.

Papaueris erratici consid.

SPectantur Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeò numerosa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus uestiti. Horum flores non desunt, qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem usum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, serapium cō ficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntque in cibum caseo, & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptum reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum uocatum non absimile intubo erratico cōstat: quare in usum uenit cibarium. Nascitur in aruis potissimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophrastus. Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis disserendum est.

Papaueris satiui consid.

Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, & hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera uerò syluestria nominauit, non quòd sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraque proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, asperumque proferant semen: quòd denique serantur in campestribus segetum, & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari uidetur Plinius lib. XIX. cap. VIII. cùm sic inquit. Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens, ubi inferiorem crustam apio, githq; cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam uocant Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur. hactenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisque uerò nigris scatet uniuersa Insubrium tellus: sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine uescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem usque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse uidebitur) diuturniore somno capiuntur, neque ueternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremque Austriam incolunt, in ueternum incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis continuè assumant, oliuarum olei uice. Ea demū experientia fecit, ut intrepidè quandoque ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentißimis febribus ad sitim extinguendam, somnumq; conciliandum etiam largiùs exhibere. Hinc præterea factum est, ut eum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incusserant, & ingesserant.

Papaueris succi, siue Opij facultas.

Cæterùm ex incisis Papauerum capitibus opos, siue succus manat, qui in Opium uocatum addensatur, ut scitè docuit Dioscorides. Et quanuis Opium quarto excessu frigidum statuatur; tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri usus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur; sed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi posse putauerim, calidissimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere uelim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentissimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraque facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscent, ut Dioscorides adnotauit. Illudque argumento esse potest, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud uerum & legitimum è lacryma, quæ ex inciso papaueris capite exierit, concretum, sed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum succo confectum est: idque meconium uocatum erit, opio longè deterius.

Papauerum uires ex Gal.

Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus li-

bro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd scilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ sunt præter has species syluestris papaueris: alterum uelut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac squalidius. Ab hoc succus defluit, atque hinc est, quòd hanc speciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria est. Cæterùm satiui semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, uisu candidum: proinde pani ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recensuimus, cuius florem celeriter decidere posuimus, ualidius semen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè solo uti possit, sicut satiuo sine domestico melli admiscens. Admodum uerò, si ita sumptum sit, somnum conciliat. Cæterùm pusillum eius inspergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, ad modum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in succo. Validè enim refrigerat, ad stuporem usque, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miscentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Est enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo mistionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et lib. II. de compositione medicamen. secundum locos, de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio disserit. Rarò, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquam & tunc solidæ partes ex eius usu offendantur, adeò ut post hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uisus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad uehementem aurium dolorem ex papaueris succo sunt composita. Idem Galenus lib. III. eiusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit. Pharmaca ex papaueris succo omnia sensum stupefaciunt: & ob id sanè necessariò cogimur ipsis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus sanè omnibus admoniti esse debent medici, ne temerè, aut inconsultè ad usum opij se conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, administrandumq; sit, ex ipso Galeno colligi potest, libro VIII. de compositione pharmacorum secundum locos, ubi ita scriptum reliquit. Calefacientia miscentur, quæ refrigerantium stupefactionem deducere possunt, cùm illa ipsa per se tardi transitus existant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem consideret simplicium pharmacorum, quæ in compositiones miscentur. Ex hac enim sciet num magis, an minus efficere possit compositum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, sensum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipsa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipsum pharmacum, innocentius autem reddetur. Nosse enim oportet, corpora uiuentium mortificationi simile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoscyamo, & mandragora compositorum pharmacorum usu: nimirum causis dolorem infligentibus insensibilibus factis, & multi sanè qui assiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum sic Latinis μήκων ῥοιὰς Græcis appellatur: Italis, Papauero saluatico: Germanis, Klapperosen: Hispanis, Amapollia, & Papoulla: Gallis, Coquelourdeis. Papauer uerò satiuum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Thaxthax, seu Chaschas: Italicè, Papauero domestico: Germanicè, Magsomen: Hispanicè,

Nomina. *Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod denique Græci ὀπιον, & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali, Opio.*

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PApauer ceratites, idest, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, uerbasco similia, in ambitu syluestris papaueris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: semine papaueris, pusillo, nigroque: radice per summa cespitum, nigra, crassa. nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea uis inest, ut in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu sanet. prodest his, qui crassa quædam, & araneosa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresque: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari existimarunt, falsi quadam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

ALiud Papaueris genus aphrodes, id est, spumeum uocatur, ab alijs heracleum, caule dodrantali: folijs admodum paruis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba est, & spumea tota [a]: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cum integrè adoleuit [b], deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, uomitione expurgat. priuatim huiusmodi purgatio, comitialibus prodest.

a Meum. ῥίζα δὲ λεπτή. i. radice tenui. ita Meum.

b Meum, & Orib. καὶ ξηρανθεὶς ἀποτίθεται. i. & exiccatum reponitur.

Papaueris corniculati consideratio. *PApauer corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, ubi sæpius ipsum legimus, frequentissimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis nascitur, sed quod potissimum in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Huius meminit Theophrastus lib. IX cap. XIIII. de plantarum historia, sic inquiens. Papaueris quoque syluestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans uerbasci nigri, sed minus nigro: cauli altitu*

do

PAPAVER CORNVTVM.

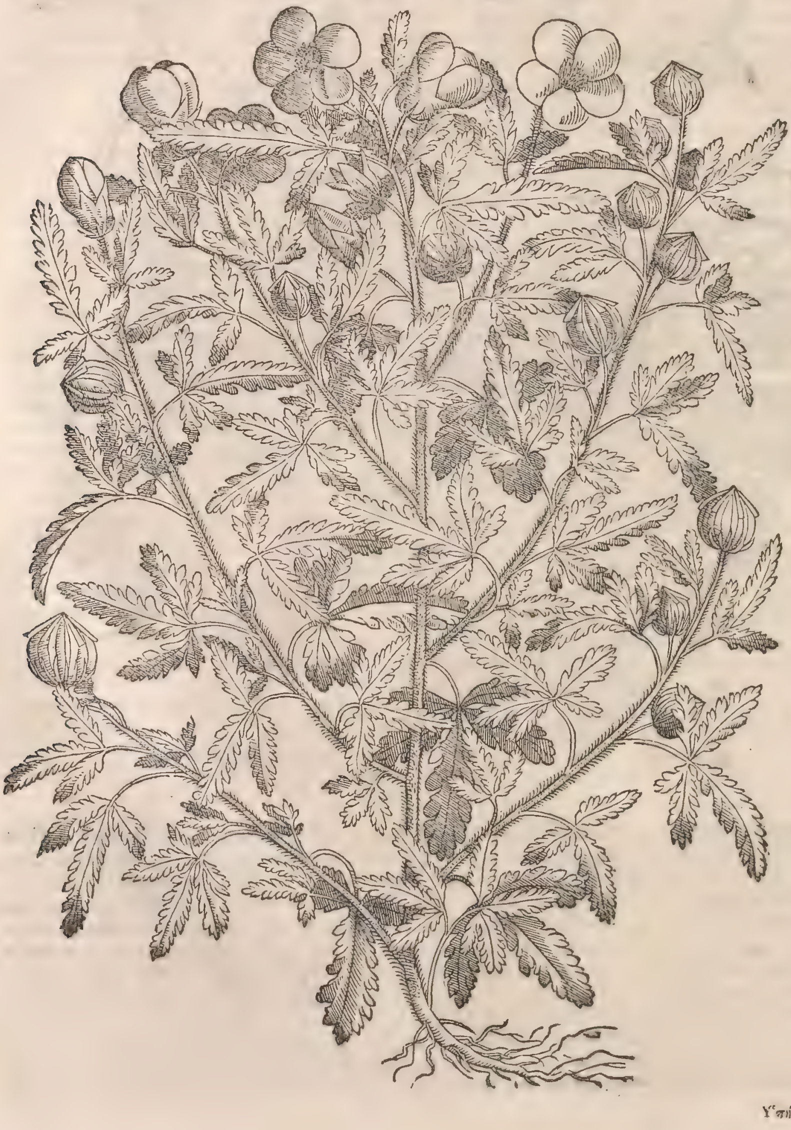
do cubitalis: radix breuis, per ſummaq; ceſpitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus aufert. naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis. hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ij (ut Dioſcorides eſt author) procul dubio decipiuntur. Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum eſt, Papauer ſpumeum. *neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, ut ipſum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt. Veruntamen non mihi uidetur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib.XX.cap.XIX. Quippe qui huius papaue-* Plinij lapſus. *ris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdem nominis Græci ſignificatione. στρούθιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat; ſed & plantam eam, quam Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autem auiculis, quas paſſeres Latini dicunt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citato ita ſcriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio conſtat ſtruthij, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant, radice candida, in ſumma terræ eunte: fru-*

Papaueris corniculati uires ex Gal.

ctu albo. Huius radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulso. hæc Theophrastus. Papaueris corniculati meminit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum disserens. Papauer corniculatum nominatum quidem est à semine leuem inuersionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur esse simile. Vocatur porrò à quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimùm iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abstergere ualent, ut & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum uocatur, eo quòd totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.* Μήκων κερατῖτις *id Græcis uocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam:* Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbol magen, Moen, & Beelmagsamen: Hispanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. *Id uero* μήκων ἀφρῶδης *Græcè dicitur, quod Latinè Papauer spumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij:* Italicè, Papauero spumeo.

Nomina.

HYPECOVM.

Υ῾πήκοον.

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYpecoon, aliqui hypophęon uocant. naſcitur in ſegetibus, aruisque, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris ſucco.

HYpecoum ijs facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non grauabuntur. Hoc pro ſyluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirſutis: in quibus ſunt flores, qui in luteum palleſcunt, etſi prope calycem purpurei ſpectentur. in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, uiſu iucundus. Floribus ſuccedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus ſemen clauditur nigrum, aſperum, pſeudomelanthio proximum. Cæterùm ſcio non deeſſe naſutos, qui iam diu plantam hanc noſtram impugnant; dicuntque folia illi non eſſe rutæ, ſed potius Alceæ. Atqui ſi ſingulatim examinentur ij facilè cognoſcent, à ruta parum admodum diſtare. Ad hæc ſi uires expendantur, nihil ſanè obſtabit, quin eæ in hac planta reperiantur, quæ in ipſo quoque ſunt papauere. Quo fit, ut horum ſuſurronum bombo nihil à priori mea ſententia dimouear; quouſque aliam plantam, quæ magis facie, & uiribus Hypecoon referat, in medium afferant. Meminit huius Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum abſit à papauere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoque Hypecoum uocant: Itali, Hipecoo.

Hypecoi conſideratio.

Hypecoi uires ex Gal.

Nomina.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYoſcyamus frutex eſt caules emittens [a] craſſos: folia lata oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, cytinis prææduris & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflauum ut irionis. flores lutei, folia & ſiliquæ[b] ſimpliciores. ambo inſaniam gignunt, & ſoporem. ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſſimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminisque, in maritimis ruderibusque, naſcens.[c] cuius occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur. Recenti ſemine, caulibus, folijsque tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſque prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo, & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita [d] trimeſtri farina, digeritur in paſtillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ doloris ſenſum auferunt, commodiſſimè inſeri ſolent. contra acutas, calidasque fluxiones, dolores aurium, atque uuluæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſſi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erũpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammisque tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplaſmatis, quæ doloris leuamentum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſſimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáue pota ſanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt. idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

a Orib. addit. πολλούς.i. multos. Et ita quoque Meum.
b Orib. ἁπαλωτέρους.i. teneriores.
c Orib. addit. χήνειον ἐν τῷ λευκῷ.i. candido. itaque utẽdum eſt.
d Meum. σιτανίῳ ἀλεύρῳ, καὶ πηγάνῳ.i. cum frumenti horni farina & ruta.

HYoſcyamus (ut Dioſcoridi placet) tres habet differentias. Prima nigrum fert ſemen, ſecunda ſubflauum. Tertia album, quæ omnia ut ſemine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in poſtrema uerò candidi ſpectantur. At hyoſciamum purpureo flore refertum nuſquàm hactenus uidere licuit. Cætera uerò genera & uidimus, & ſæpe legimus. Quæ flore luteo, & ſubflauo ſemine prouenit, ubiq; ferè locorum naſcitur, locis incultis, ſecus itinera, & in agrorum limitibus, folio braſſicæ, lato, uenoſo, pingui, nigricante, oblongo, in acutum deſinente, & ſecto, Acanthi modo, circumquaque ambitu hirſuto ſed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, piloſos, pingues, ſubalbicantes, è quibus à medio rami prodeunt numeroſi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam ſequuntur Punicorum Cytinis ſimiles, ſerrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus ſemen concluditur, rotundis quibuſdam ſcutulis, caliculorum os occludentibus. Nam ijs maturitate excluſis, protinus ſemen decidit. Radice nititur ſpithamæ longitudine, alba, molli, ſuccoſaq;. Tota planta grauiter olet, adeò ut olfactu mentem afficiat. Quæ autem alba uocatur, folijs creſcit ferè ſimilibus, ſed ſubrotundis, pinguioribus, mollioribus, hirſutioribus, rarioribus, & albicantibus. Flores profert alteri ſimiles, ſed candidos, aut ſubluteos, è quibus eodem ordine Cytini oriuntur, ſed rariores, & clementiores, in quibus album concluditur ſemen. Non deſunt qui nouam quandam in Italiam attulerunt plantam, ſpectatu ſanè pulcherrimam, quam inter Hyoſciami genera connumerant. Caules edit hæc ſeſquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine, ramoſosq;, folijs amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, ſolani ſoporiferi ſpeciem quadantenus referentibus. odore etiam graui. Flores edit luteos Hyoſcyami æmulos, è quibus capitula ſubrotunda oriuntur. quæ nonnullam Hyoſcyami ſpeciem præ ſe ferunt. Nam, & ſimilibus ferè ſcutulis concluduntur, corona

Hyoſcyami conſid.

HYOSCYAMVS.

to circunquaque orificio, & ſemine intus ſubflauo colore. Radice nititur alba, ſpithamæ longitudine, numeroſis ubique fibris, & digiti craſſitudine. Hanc iam pridem ex Italia ad me tranſmiſit in Boemiam Iacobus Antonius Cortuſus. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens. Altercum, quod Græcis hyoſcyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum diſtentione laborant, menteq́; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum uulgari ſermone appellant Diſturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo poſt tempore pereunt quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus uidetur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur: & conuellantur apri. Sed remedium nouere: aquas enim ſtatim adeunt, & cancros uenantur, atque ita protinus ſaluti reſtituuntur.

HYOSCYAMVS ALBVS.

reſtituuntur. Hyoſcyami uires recenſuit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi ſunt ut inutiles, & uenenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes uel maximè idoneus eſt, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt; eius uerò, cui eſt ſubflauum, leuiter mâli colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, ut ad hyoſcyami hiſtoriam noſtra reuertatur oratio, mihi quidem non uidetur prætermittenda ſuſpicio, quæ eſt, quòd in huius capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod ſubſit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur. quæ ſiliquis legitimè debentur. Etenim ſiliquæ ſunt, quæ ſcutulis conteguntur, atque ſemen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis ſuſpicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoſcyami Dioſcoridi acceptum referat, quod hîc de floribus ſcriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere poſſumus, hunc locum in Dioſcoride deprauatum aut mutilatum eſſe. Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoſcyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iuſquiamo: Germanis, Bilſemen, & Bilsen: Hiſpanis, Velenho: Gallis, Iuſquiame, & Hanebane.*

Hyoſcyami uires ex Gal.

Nomina.

HYOSCYAMVS

HYOSCYAMVS NIGER.

ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

a Meum. χορτώδις. i. fœni modo ſurculoſa.

PSyllion folijs eſt coronopo non diſſimilibus, hirſutis, longioribus [a]. ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, unde & nomen. in aruis, & incultis naſcitur. Vis ei ad refrigerandum, inſpiſſandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum roſaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. teritur acetabuli menſura, & in aquæ ſextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: ſiquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes ſacros efficax eſt. Fama eſt, ſi uirens domum importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Cum adipe tuſum ſordida ulcera, & quæ cacoethe uocãtur, expurgat. Succus uermiculoſis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodeſt.

Pſyllium,

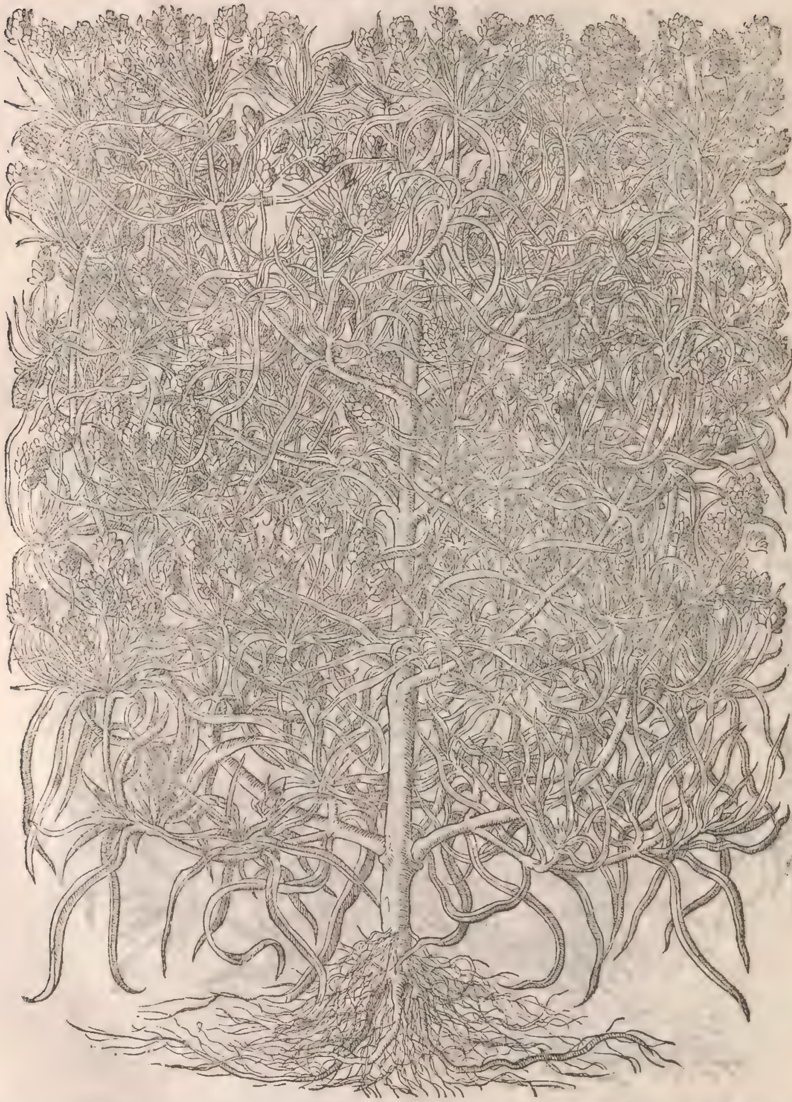
PSYLLIVM.

PSyllium, quod & Pulicariam herbam nuncupant, duplici recenſetur genere. Alterum folijs incanis, longis, hirſutis, cornopo æmulis, non tamen corniculatis. Ramos gerit numeroſos, dodrantales, rotundos, graciles, & folioſos, humotenus potius quàm in altum ſeſe diffundentes, in quorum cacuminibus capitula oriuntur, compactili ſquamarum congerie à natura fabricata, ut in ſcabioſa, & longis pediculis nitentia. Floſculos edit puſillos, lanuginoſos, pilorum ſpeciem referentes, albo colore, plantaginis anguſtifoliæ modo. Semen, quod nigrum, pellucidumq; habetur, pulicum effigie, in ipſis capitulis continetur. Radice nititur ſubalbicante, dodrantali, numeroſis ſtipata fibris. Naſcitur locis incultis, & à multis quoque ſeritur. Alterum longè ſarmentoſius eſt, & numeroſioribus refertum folijs, longioribus, anguſtioribus, denſioribusq;, piloſis pariter, atque incanis, atque inter ſe complicatis. capitula illi ſunt alteri ſimilia, ſed minora paulò, & numeroſiora, in quibus ſemen progignitur alteri ſimile. Radicẽ habet multifidam, & numeroſis ſcatentem fibris. Naſcitur in campeſtribus, ſed in maritimis frequentius. Seplaſiæ ſemen recondunt ad glutinoſos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflãmationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam ſitim, læuigandamq; linguam, & faucium ſcabritiem, in ardentiſsimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Pſyllij uires Pſyllii conſid.

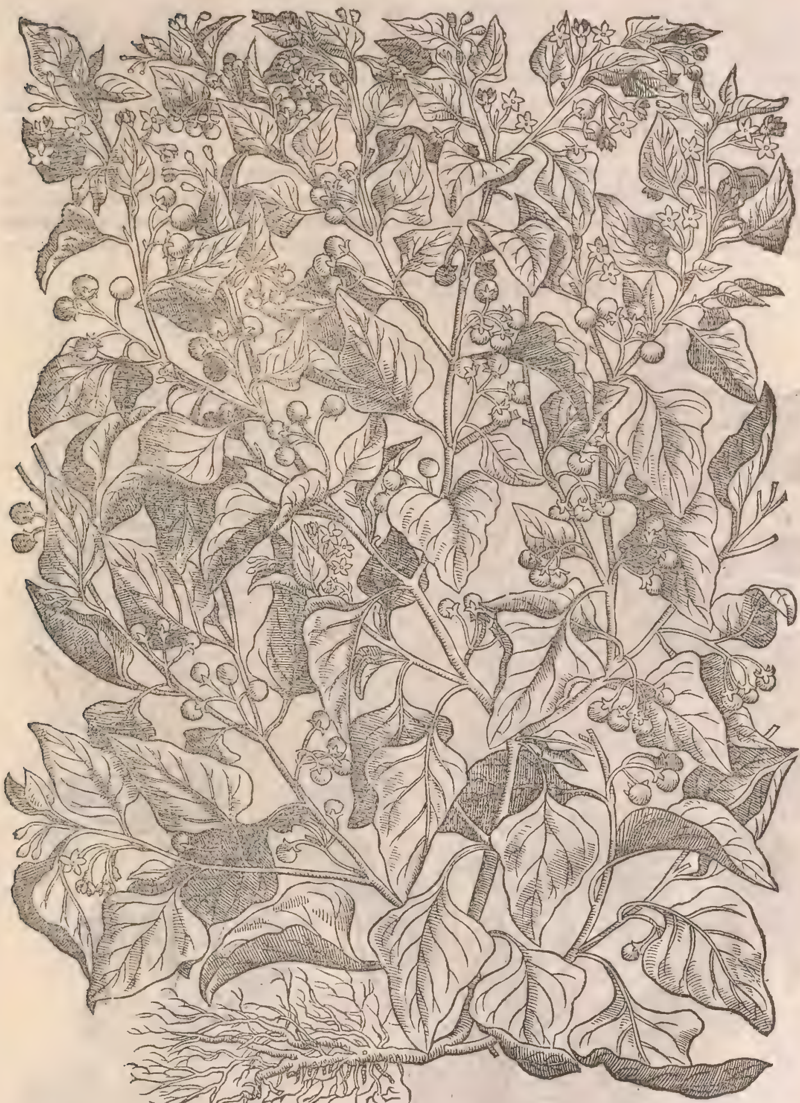
retulit

PSYLLIVM ALTERVM.

vetulit Meſues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad ſenſum ſaltèm habet. Pſyllium de his eſt, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius ſeminis tria habentur genera, candicans, ſubflauum, & ad purpuram uergens. Præſtantius perfectè maturum, ponderoſum, & quod in aquam demiſſum ſtatim imum petit. Contrarijs conſtat cum uiribus, tum ſubſtantijs: ea ſiquidem, quæ in medulla continetur, calida eſt, & ſicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, ſepticæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uerò in cortice reſidet, teſte Ruſo, infrigidat, humectatq; tertio exceſſu. Infunditur pſyllij ſemen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quouſque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à ſeminibus, & admiſcetur oleo, aut ſyrupo uiolaceo. hoc enim modo pſyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm ſi frixum prius ſemen roſaceo admiſtum eodem modo agitetur, tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animaduertendum eſt, ne Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, uentriculum, & inteſtina exulcerat: iecur, & ſanguinem inflammat, & omnia denique uiſcera lædit.

SOLANVM HORTENSE.

dit. Integri seminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentissimis febribus, intolerabili siti, inflammatis ualde spiritibus, & faucium, & pectoris asperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni sacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodest capite dolentibus fronti impositum, sit tamen dolor à causa calida fuerit excitatus. Hæc ex Mesue decerpsimus. Psyllij uires paucis perstrinxit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Psyllij semen admodum utile est, ex secundo refrigerantium ordine: in desiccando uerò, & humectando medium quodammodo est, & symmetrum. Herba* Ψύλλιον *Græcè, Psyllium item Latinè dicitur: Arabicè, Bazara chathona, seu Bezer cothume: Italicè, Psillio: Germanicè, Psylien Kraut: Hispanicè, Zargatona: Gallicè, Herbe à puces.*

Psyllij uires ex Gal.

Nomina.

Στρύχνος κηπαῖος.

SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

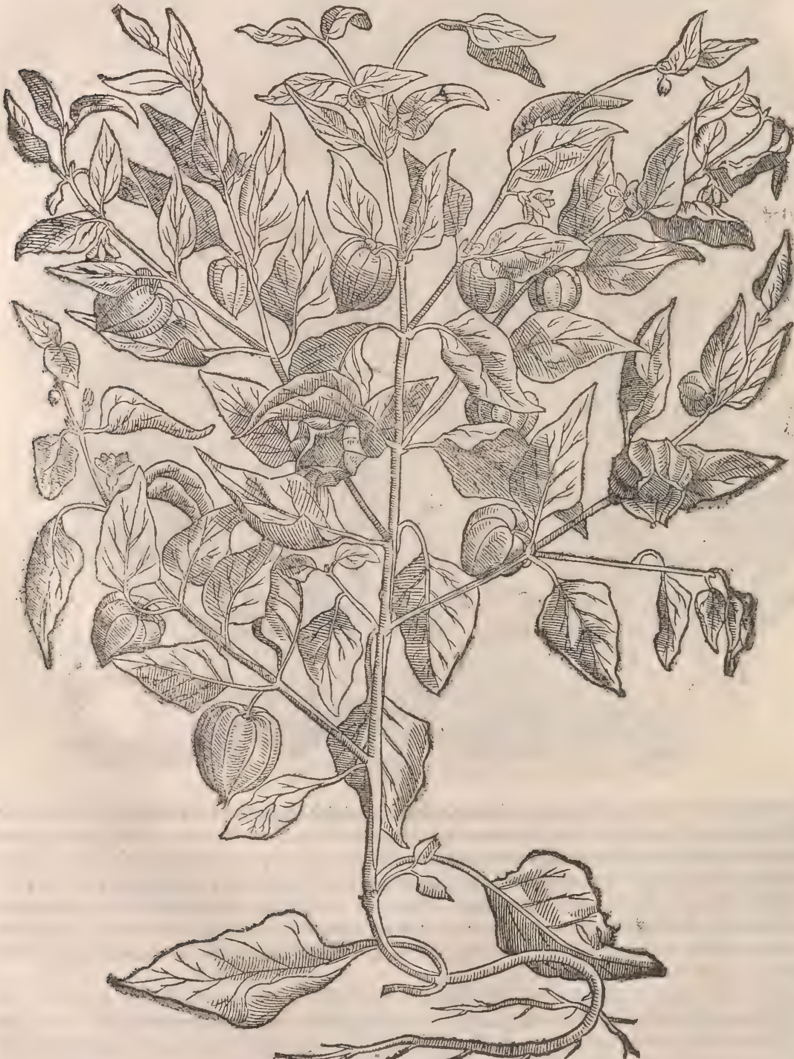
HOrtense Solanum frutex est cibis idoneus, exilis, pusillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui post maturitatem nigricat, aut fuluescit. herba innocentis gustus. Natura ei refrigerandi: quare folia ulceribus quæ serpunt, & ignibus

sacris conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitisque dolores, trita & imposita per se sanant: æstuanti stomacho auxiliantur: parotidas cum sale detrita illitu discutiunt. Valet succus eius aduersus ignem sacrum atque ulcera quæ serpunt, cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma: ad ægilopas cum pane: infantium adustioni, quam syriasin uocant, cum rosaceo perfusus proficit: in collyrijs, aquæ uel oui uicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori instillatus prodest. mensium abundantiam sistit in uellere subditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo subactus, & linteo appositus, ægilopijs præsentaneo est remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

EST & aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut physalida, id est uesicariam uocant, folijs antedicto similibus, uerùm latioribus: cuius caules, posteaquàm adoleuerunt, prona terram spectant: folliculis orbiculatis, uesiculis similibus: in quibus semen continet fuluum, rotundum, læue: acinorum uuæ figura: quo coronarij utuntur, corollis intexentes. Vim, usumque hor-

SOLANVM HALICACABVM.

tensis

tenſis ſolani habet: uerùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & urinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in umbra reconditur, ad eadem ualens.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

Solanum ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice ueſtita. naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex, in uino drachmæ pondere potus, ſomnificam uim habet, opio mitiorem. Semen uehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data†. Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in uino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Μεῦ. φλοιός. i. cortex.

SOLANVM SOMNIFERVM.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOlanum manicon, aliqui perſion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantò, ſatis acantho, quam pæderota uocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, ulnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed ut platani pilulæ hirſutius, uerùm maius, latiusque: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, ut uuæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, caua, cubitali. gignitur in montibus, uento perflatis, & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies uanas, imaginationesq; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & uomitione reiecta.

SOLANVM SOMNIFERVM ALTERVM.

SOLANVM MAIVS, SIVE HERBA BELLA DONNA.

E Quatuor Solani generibus, quæ hîc à Dioſcoride deſcribuntur, etſi in commentarijs, quos antea Italico ſermone conſcripſi, me duo tantùm genera nouiſſe prodiderim, hortenſe ſcilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Veſicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Piſis ad nos miſit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocornelienſis: idq́; mihi planè omnibus notis legitimo reſpondere uidetur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidiſſe fateor. HORTENSE *apud ueteres conceſſit in ciborum uſum, & pro olere habitum eſt: folijs exit Ocimo maioribus, Veſicariæ æmulis, ſed anguſtioribus, nigrioribusq́ue, mollioribus, & oblongis. Plures circumquaque fundit ramos, non ſine alarum cauitatibus, floribus albis, & in medio luteis, Stellæ figura. Baccas edit rotundas, racematim dependentes, uinoſo ſucco prægnantes. Iuniperinis haud minores, in quibus album minutumq́; ſemen continetur. Variat in ijs color. Siquidem in hac planta nigræ, in illa luteæ, in altera ſubuirides habentur. Radix illi eſt alba, pluribus diuaricata fibris. Naſcitur in hortis, & uiridarijs, ſecus publica itinera, & præſertim propter ſepes, & ædificiorum muros. Præſtat cùm foliorum, tum baccarum ſuccus addito roſaceo, & aceti momento aduerſus capitis dolores à caliditate exortos; quinetiam phreniticos iuuat; ubi illitis in eo linteolis ſincipiti ſuperponatur. Illinitur fronti eodem* Solani generũ conſideratio.

Xxxx 3 *modo*

modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarissatur quoque utiliter cum aceto ad faucium, & columellæ inflammationes, & additur in unguentis, quorum ad ulcera contumacia est usus. In summa ubi refrigerare, exiccare, cohibereq; opus est, hortēse solanum mirificè conuenit. Quod autem HAlicacabum, siue uesicariam uocant, quodq; Arabes, & officinæ Alkekengi nuncupant, folijs est hortensi similibus, sed latioribus, firmioribusq;, subasperis, nec adeò, ut in illo nigricantibus. Caulibus lentis, qui ubi adoleuerint, facilè sese in humum prosternunt. Flores illi sunt candidi, hortensis modo; è quibus uesicæ oriuntur iuglandium magnitudine, & quandoque maiores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur costis, æqualibus inter se spatijs distantibus. Recenter editæ uirides sunt, sed per maturitatem rufescunt, baccis intus uinosis, quæ singulæ, singulis inhærent ima folliculi parte, rubicundæ uuæ acino similis sapore austero simul et amaro; ac numeroso, minutoq; intus semine, ipsoque albicante. Baccarum uis est præstantissima non solùm ad ciendam urinam, sed ad eius quoque ardorem mulcendum. Siquidem earum succus ex papaueris albi cremore, aut seminum melopeponum, aut cucurbitæ, aut ex maluæ decocto, aut hordeacea ptissana potus mirificè urinæ ardoribus auxiliatur. Aspidibus adeò aduersissimum est Halicacabum, ut admota propius eius radice, sopore inexpugnabili ij necentur. Baccæ musto dilutæ imponuntur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis. Calcantur eædem in tina unà cum maturis uuis, & diebus aliquot simul efferuescere sinuntur, fitq; inde uinum calculosis admodum utile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat unciarum quatuor pondere potum. Est & aliud uesicariæ genus, ab hoc tamen ualde diuersum, quod hac tempestate scenas, attegias, pergulas, & fenestras inumbrat & topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus ex candido lutescentibus, aut simpliciter candidis, è quibus uesicæ prodeunt uirides, subrotundæ senis secundum longitudinem diuisuris, semine intus pullo erui magnitudine, aut paulo maiore, in cuius latere ueluti humani cordis effigies uisitur, obsignata albo colore, nec sine causa id à natura factum credimus, quòd fortasse huiusce nota nos doceat, ad cordis affectus hoc semen præstare, quemadmodum, & in Echio herba contra uiperarum morsus celeberrima, semen uiperinis capitibus simile procreauit. Cæterùm SOmnificum, siue soporiferum SOlanum numerosis fruticat ramis, densis, surculosisq;, fractu contumacibus: folijs multis, subpinguibus, cotoneæ mali haud absimilibus: floribus subrubentibus; caules per interualla uerticilli in modū ambientibus fructu crocato baccæ figura, in folliculis hirsutis delitescente. Radice nititur longa uegetaq;, brachiali quandoque crassitudine; cortice subrubenti circumuestita. Nascitur maritimo tractu, locis plerunque saxosis; adeò ut mihi dubitandum non sit, quin planta, quæ hîc soporiferum solanum repræsentat, legitima dici possit, cùm omnibus sanè notis hoc solani genus referat. & si non desint nasuti, & qui aliorum laboribus inuident, ac insidiantur, qui friuolis, inanibusq; argumentis eam oppugnent, quorum latratibus iam aures nostræ obsurdescunt. Est & alia Somnifici Solani species cuius hîc quoque imaginem expressimus; folijs angustioribus, uenosis in humum spectantibus, caule anguloso: floribus tintinabuli figura, subpurpurascentibus & in ambitu denticulatis; & è longo pediculo dependentibus. ex quibus baccæ proueniunt nigræ aut ex nigro purpurascentes, uinosæ, minuto semine refertæ. quemadmodum & reliquæ solanorum baccæ. Hæc uiridi quodam tegumento ad medium usque occultatur, cuius orificium in coronæ modum desinit. Radicem habet grandem, strumosam, teneram, albicantem; Maio floret, & Iunio fert fructum. Nascitur in Agro Goritiensi saluatino monte inter saxa, unde aliquot nobiscum tulimus plantas. Cæterùm errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant. Vnde quanuis hæ plantæ uiribus conuenire possint; facie tamen inter se maximè distant. Horum sententiæ adstipulatus est Fuchsius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem uoluit esse, quam Dioscorides Morion uocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam esse, quemadmodum cætera mandragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaque fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, uaria ac diuersa Solani reperiuntur genera. Prouenit hæc planta, quam ego Solanum maius appello in montium syluis folijs hortensi Solano maioribus; caudice bicubitali, tricubitalíq;, & quandoque maiore, subrutilo colore, ramis numerosis alis multis concauis, in quibus flores oriuntur longi, luteæ digitali uocatæ æmuli, prolixo pediculo & campanulæ instar concaui, colore ex pallido purpurascente, capillaceis intus staminibus. His flaccescentibus, baccæ suboriuntur singulatim è suo pediculo dependentes, dissecto, breuiq; calyculo comprehensæ. Hæ maturescentes nigricant, acino uuæ magnitudine, pellucida exterius cute. Eædem uinoso succo refertæ sunt ac pariter numeroso atque minuto semine. Radicem fundit longam, crassamq;, albicantem, & succi plenam. Plantata semel, Vere appetente, quot annis ex eadem radice repullulat; semperq; auctior prouenit uiribus. Manico correspondet solano, sed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccæ ipsæ deuoratæ sumentes dementant, & in furorem agunt, adeò ut demoniaci facti uideantur. Inducunt tamen sumentes quandoque in ueternum. Nam & pueros quosdam ex harum baccarum esu mortuos scimus, qui discriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Non desunt quoque qui hanc plantam Theophrasti Mandragoram esse uelint. Verùm & ipsi hallucinantur, quòd is eius historiam minimè describat, sed tantùm de fructu meminerit, qui non solùm in hac planta ῥαγώδης καὶ οἰνώδης reperitur, sed in alijs quàm pluribus. Sed hi (quantùm uideo) ex unguibus leonem describere uolunt, cùm & Vrsi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui hanc plantam iam in usum medicum (ut audio) trahant. Siquidem, ut quidam promittunt experimentatores, aqua à tota planta distillata, pota duorum, aut ad summum trium cochleariorum mensura, internas uiscerum inflammationes extinguit,

Fuch. error.

nullo

nullo corporis incommodo, ſed (ut illi aiunt) à copioſiore potu abſtinendum. Idem præſtat exterius admota ad eryſipelas, ſacros ignes, & alios calidos affectus. Contuſa folia oculorum, palpebrarumq́; phlegmonas leniunt. ſiccæ radicis mira uis. Nam ſi drachmæ pondere craſſiuſculè trita ea maceretur in uino horis ad ſummum ſeptem, ac inde percolatum uinum quis deguſtauerit ieiunus, fiet ut is nullo pacto edere poſſit, niſi epoto paulò poſt aceto. Hoc enim antidoto fucus ſtatim excluditur, reditq́; qui ſumpſit ad cibum. Iocus eſt magnus, ubi quis guloſis paraſitis hoc appoſuerit uinum, cùm menſis optimis cibis refertis aſſidentes, nihil prorſus cibi ingerere queant. Somnifici, & maniaci Solani meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum ſomnificum, radice rubra, ſanguinis modo, ſed candida cùm ſicceſcit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo ſimili, aut malo dulci, ſed piloſo, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in uino meraculo madefacientes dant, atque ita dormire faciunt. Naſcitur in rupibus, & faucibus, atque ſepulchris. Alterum genus inſanire facit. id alij Bryoron uocant, alij periſſon. Conſtat radice candida, & longa ad cubitum, atque caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, ſi ut quis ludat, ſeq́; pulcherrimum putet, placuerit: at ſi magis inſaniat uis, drachmis duabus opus eſt: ſin autem nunquam inſania ſolui malueris, tres dabis: & quatuor ſi interimendum ſit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, ſed maius, atque piloſius, nec fructui platani abſimile conſtat. Solani ſingulis generibus uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Solanum eſculentum, quod in hortis naſcitur, notum eſt omnibus, utunturq́; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adſtringi poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo. Cæterorum uerò non eſculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adſimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticoſum ὑπνοτικὸν, hoc eſt, ſomnificum: & tertium eſt præter hæc, quod μανικὸν, id eſt, furioſum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortenſi ſolano ſimile eſt, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compoſitis facultatibus, quæ ad iecur, ad ueſicam, & renes accommodantur, miſcetur. Solani uerò ſomnifici cortex radicis, ſi cum uino bibatur, ſomnum accerſit drachmæ pondere ſumptus. Sed & ad cætera quoque papaueris ſucco perſimilis eſt: niſi quòd euſque imbecillior eſt, ut ipſe tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto ſit conſtitutus. Huius ſolani ſemen urinam ciendi uim habet. Verùm ſi plus duodecim corymbis hauſeris, dementiam furiamúe adſciſcet. Porrò quod reliquum eſt ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile eſt. Nam ſi quatuor eius drachmæ ſumptæ fuerint, mortem inferent: ſi pauciores inſaniam. Vna certè innoxiè ſumitur: cæterùm nec ipſa utile quid obtinet. Verùm ſi foris corpori emplaſtri modo illinatur, ulcera maligna, & depaſcentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus eſt, deſiccans ſecundo ordine iam completo, & tertio incipiente: refrigerans uerò ſecundo incipiente. Illud ſolani genus, quod Græcis ϛρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortenſe nominatur: Arabibus, Hamebathanaleb, Hameb alchabaich, ſiue Hanab althaleb: Italis, Solatro hortolano: Germanis, Nacht ſchadt: Hiſpanis, Yerua mora: Gallis, Morelle. Quod uerò Solanum Græcè ἁλικάκαβος, & φυσαλὶς, Latinè Halicacabus, & Veſicaria appellatur: Arabicè, Kekengi, Alkekengi, ſiue Kekenegi: Italicè, Halicacabo: Germanicè, Luden Kirſen: Hiſpanicè, Bexiga de perro: Gallicè, Beguenaudes. Quod deinde Græcis ϛρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum ſomniferum dicitur: Italis, Solatro ſonnifero. Quod denique Græcè ϛρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furioſum uocatur: Italicè, Solatro furioſo.

Solani hiſtoria ex Theoph.

Solanorum uires ex Gal.

Nomina.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

Dorycnion Creteuas halicacabon, aut caleam uocat. frutex oleæ nuper prodeunti ſimilis. Naſcitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: folijs oleæ ſimilibus colore, minuſculis, firmioribus, præter modum ſcabris: flore candido [a]: filiquis in cacumine, ceu ciceris, denſis, rotundis: quinis intus aut ſenis ſeminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, uerſicoloribus, radix ad digiti craſſitudinem, & cubiti longitudinem adoleſcit. Id ſomniferum eſſe conſtat. Copioſius hauſtum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, ſemen in amatoria expeti.

a Meum. ἐπάκρυ δὲ πυκνὰ θυλάκια ὥσπερ ἐρεβίνθου ἐν οἷς σπέρματα ϛρογγύλα. i. in ſummitate uerò habet denſos folliculos, uelut ciceris, in quibus ſemina rotunda.

Dorycnium, Crateuæ teſtimonio, inter ſaxa in maritimis naſcitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipſum inuenire, aut inuentum uidere: quanuis in eo quoque inquirendo multum laboris inſumpſerim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miſerunt, quas ij Dorycnium faciebant; Verum cum eæ non ſatis mihi fecerint, hîc illas appingere non libuit. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium eſſe eam Veſicariam, quæ ſemine eſt rotundo, albo, macula cordis effigie inſignito: cuius hiſtoriam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. Dorycnij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Dorycnium temperamento papaueri ſimile eſt, & mandragoræ, & ijs qui ſic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem ſoporem conciliat: largius uerò ſumptum interimit. Id δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoque Latini uocant.

Dorycnii conſideratio.

Dorychnii uires ex Gal.

Nomina.

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

Mandragoram, aliqui antimelum, alij circæam uocant, quoniam uideatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina exiſtimatur, tridacias appellatus, anguſtioribus folijs ac minoribus quàm lactucæ, uiroſis ac graueolentibus, in terra ſparſis: mala gerit [a] ſorbis ſimilia. pallida, odorata, in quibus ſemen ueluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternis ve, inter ſe conuolutis, nigris foris, intus albis, craſſo cortice ueſtitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas

a Orib. ᾠοῖς. i. ouis.

 dicitur

MANDRAGORA MAS.

dicitur nonnullis morion uocitatur. huius folia magna,alba,lata,læuia ut betæ: mâla quàm alterius duplò maiora,colore in crocum inclinante,iucundè cum grauitate quadam olentia,quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones soporantur: radix alterius similis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuso,& prælis subiecto: qui insolatus,ubi concreuerit,fictili reconditur. Mâlis quoque succus depromitur,sed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad usum suspenditur. Aliqui radices in uino ad tertias coquunt, & defæcatum ius seruant, cyathoque uno utuntur in peruigilijs,& doloribus,& ante sectiones, ustionesque, ne sentiantur. Succus duobus obolis ex mulso potus,ut ueratrum,per uomitiones bilem atram,pituitamque extrahit: uerùm potu largiore uita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt pessis quoque emollientibus,admiscetur: semioboli pondere inditus,per se menses,& partus expellit: subditus sedi pro

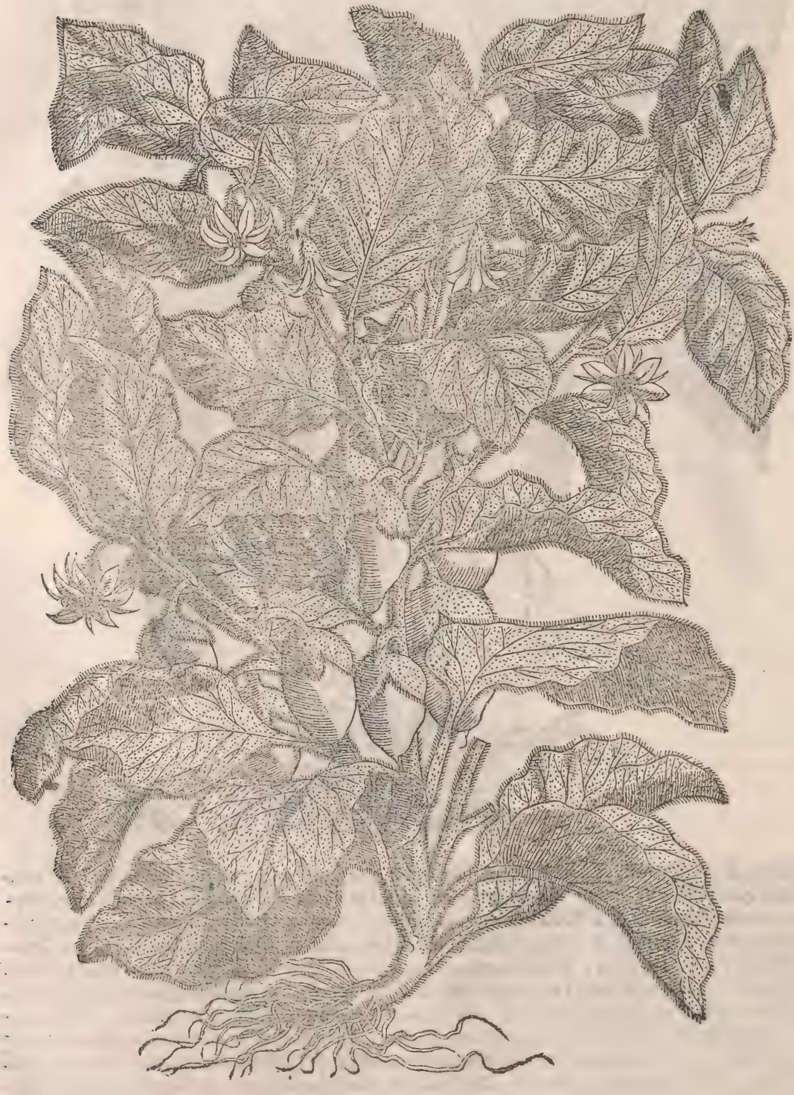
MANDRAGORA FOEMINA.

pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas ulcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, ſuppurationes, ſtrumas, & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis, ſenisve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in murijs eoſdem ad uſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: ſtrumas, atque tubercula cum aqua diſſipat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem uinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in uini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut amburi debent, ut antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed ueterno quodam preſſi torpeſcunt. Mála ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus. nimio

mio tamen odore percuſſi, obmuteſcunt. Semen mâlorum potum uuluas purgat: appoſitumq́ue cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Scarificata, punctisq́ue multifariam aperta radice erũpens lacryma, cauo uaſe recipitur. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt. ſed non ubique, ut experientia docet, radices lacteũ ſuccum delacrymant. Alium tradunt eſſe mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta ſpecus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis eſt, & candida, paulò maior palmo, pollicemq́ue craſſitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obſonióve drachmæ pondere deuoratam, uſum rationis intercipere. obdormiſcit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, ſenſus impos, ternis quaternisve, ex quo data eſt, horis. Hac medici utuntur cùm ſcindendi, urendiúe neceſſitas adeſt. Antidotum eſſe uolunt radicem, cum manico ſolano potam.

MELONGENA, SIVE MALA INSANA.

Mandragoræ utriusque consideratio.

Mandragoræ utrunque genus frequens nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs spectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs utranque Mandragoram in hortis & uasis fictilibus satam uidimus. Sed profectò uanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, ut ignarum uulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; fossores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores, ac nebulones quidam uenales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta scrobe tandiu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent; docuit & artem, qua factitias sibi comparabat Mandragoras. quarum complures mihi demonstrauit, asserens unam tantùm interdum diuitibus uendidisse quinque & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & saluti quantum possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ sæpe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoque authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram uocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse. quippe quòd in uniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, uel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere uolentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta uidetur à Flauo Iosepho: qui etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hîc Iosephi uerba subijciam, quæ lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scripta sunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa uesperam uerò ueluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non est, sed tandiu refugit, nec prius manet, quàm si quis urinam muliebrem, uel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis uerò continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam uim capi eam operæpretium est. Nam quæ uocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, uiuis immersa, eosq; necantia, quibus subuentum non fuerit, hæc cito, etiamsi tantummodo admoueatur ægrotantibus, abigit. hactenus Iosephus. Ex cuius utique uerbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, quæ postea uanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet in Italia hactenus reperi neminem. Brasauolus, itemq; Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd uirum hunc in ea sententia fuisse uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Insubribus MELONGENA *uulgò uocantur, nostris uerò Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius uerba abundè testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ uulgò Melongena uocitamus, hoc est, ut ipse puto, mala insana: de quibus nihil ueteribus scriptum fuisse iam desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut hercle multa quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice uulgari sunt, passim nascente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoque cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, specioso, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Brasauolus, tum Fuchsius hac in re Barbarum insimulauerint. Cæterùm nos Mala insana è planta oriri obseruauimus, cui folia insunt stramoniæ, aut maioris solani haud absimilia, subaspera tamen, hirsuta & per ambitum sensim sinuata; caule unico, semicubitali, ramoso, tereti, firmo, subpurpureo, & perinde ac folia hirsuto. Flores edit albicantes, aut subpurpureos, in stellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpurascente, & læuissimo contecti cortice, succosa, albicanteq; intus pulpa, semine numeroso, paruo, siliquastri æmulo. Radice nititur multifida, haud altè descendente, seritur in hortis, & uiridarijs primo statim appetente uere. floret Aestate, & Autumno fert fructum. Planta est frigoris, & algoris impatiens, quo fit ut in Germania, & Boemia ubi Aestas frigidiuscula fuerit, rarò fructum ad maturitatem perducat. In Italia, ubi Mala insana copiosa proueniunt, frequenter in cibum ueniunt. Elixa enim à cortice mundant, & in particulas dissecant, & deinde farina aspersa, in oleo, aut butyro feruenti in patellis frigunt, & mensis apponunt; sale, & pipere condientes. Sunt enim gustui non ingrata. Sunt è nostratibus, qui Malis insanis uescantur ad uenerem excitandam.*

Quod

Margin notes:

Mandragoræ humana forma factitia.

Hermolai tutela.

Mala uulgò Melongena.

Malorum insanorum uires.

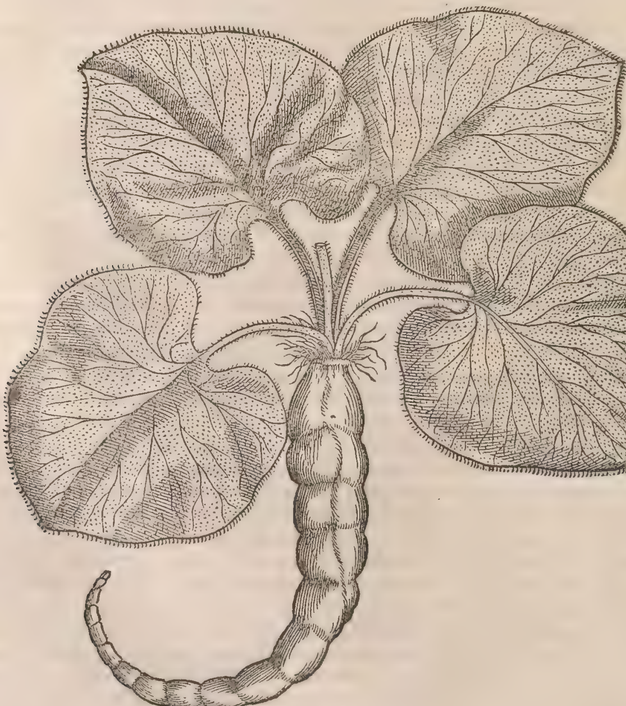
Quod fortè ideo præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumaci existunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut testis est Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt uiscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Mala aurea. *Hinc itaque fit, ut Auerroem mirari subeat, quòd libro V. collectaneorum mala insana commendauerit suo quodam modo parata. Iam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum. colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam uerò rubeum uisitur. Ideoq; uulgò appellantur* POMI *d'oro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.* Mandragoræ uires ex Gal. *Mandragoræ uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò ut tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & in pomis humiditatis: proinde soporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm sit ualentissimus, non tantùm refrigerat; sed & desiccat. reliquum quod intus est, imbecillum existit.* Nomina. *Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, seu Yabrohach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hispanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.*

Α'κόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

ACOnitum, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † subhirsuta: caulem palmo altum: radix scorpij caudam æmulatur, & alabastri modo splendet. Torpescunt, ut fama est, scorpiones admota radice, stupentque: qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

† Meum. ὑπότραχέα. i. subaspera.

ACONITVM PARDALIANCHES DIOSC.

Α'κόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

EST & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: unum, quo utuntur uenatores: alia duo in usum suum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iustinis exilit, à priore distans, quoniam folia faciat

faciat effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

DVo Dioſcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum uerò, quòd canes, luposq́; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq́; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera diſtribuit: ueruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & uires ſilentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quo nam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod — Aconiti genera, & conſid.

ACONITVM PARDALIANCHES PLINII.

Yyyyy Ponticum

ACONITVM PARDALIANCHES THEOPHR.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Gesnerus deceptus.

Ponticum appellauit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum. ex quo quis fortè conijcere poteſt, in cæteris quoque eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paßim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diſſimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem uidetur ut multa uera doctè, ita non pauca etiam falſa ac uana ineptè congeſſiſſe) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: ut qui ſibi fortaſſe perſuaſerit omnia naturæ opera ſe nouiſſe & uidiſſe. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: ſiquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere ſcateant, nos hîc uera ſcripſiſſe, Geſnerum contrà ueritati refragari, poſteris omnibus teſtatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam uocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copioſè prouenit, ipſum paſſim Vulpa-

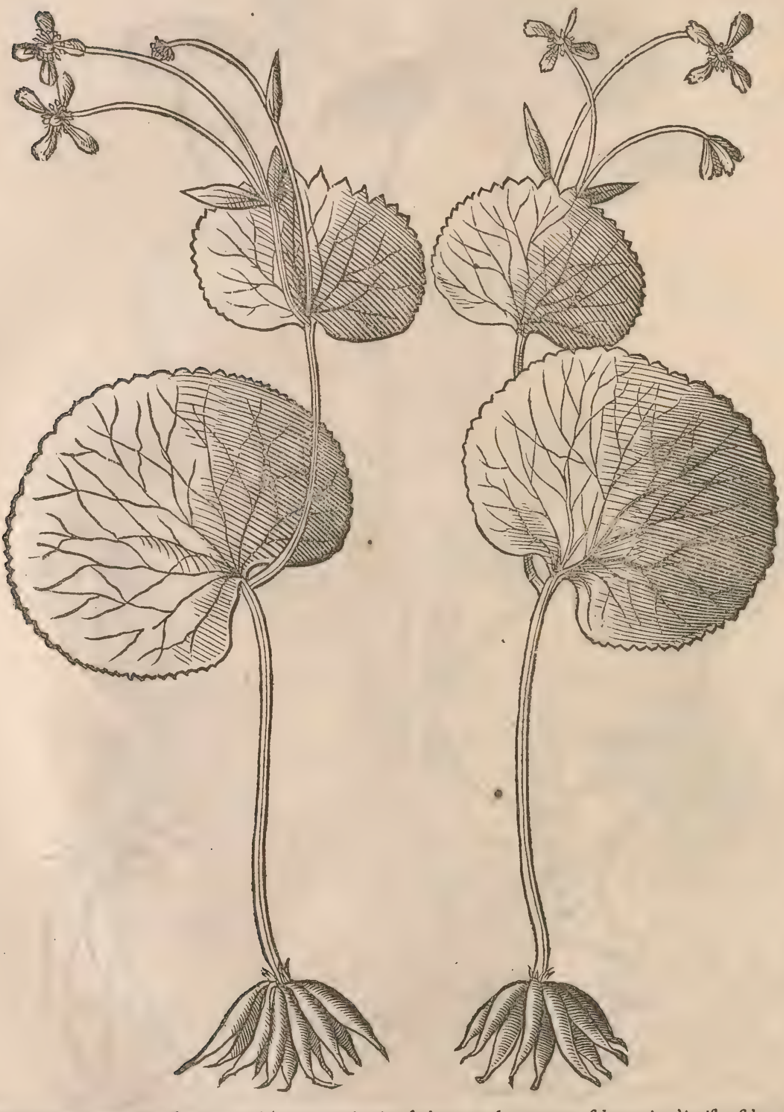
riam

ACONITVM PARDALIANCHES MINVS,
quod falsò Doronicum uocant.

riam nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occîdit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ ſuo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, uidimus legimusq; nos tantùm in Ananienſibus montibus in Tridentino agro, locis ferè inacceßis, & præruptis. Planta eſt admodum rara; & à paucis alijs fortaſſe uiſa, quàm ab ijs quibus à me eius uidendi copia facta eſt. Nam plurimi ſunt rei plantariæ ſtudioſi, & clariſſimi uiri, qui eam uiderunt, & palpauerunt, quique hoc perpetuò teſtabuntur. è quorum numero ſunt Cæſaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe uir Clarißimus Iulius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laureus Belga, Doctor Ribera Hiſpanus, Ioannes Crato Vratislauienſis, Franciſcus Parthinus Roboretanus, & Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, & alij quàm plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali ſolùm, ſed Boemi, Poloni, Germani Borußi, Vngari, Galli, & Hiſpani, & quotquot ferè ſequuntur Cæſaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoque peregrini, rei plan

PSEVDOACONITVM PARDALIANCHES.

tariæ, & bonarum artium studiosi, qui hâc per Boemiam iter facientes, me (quæ eorum est humanitas) inuisere solent. Quibus omnibus dicere soleo. Palpate, & uidete, quoniam Matthiolus fabulas non describit. Hanc plantam ego thesauri loco iam mihi asseruo aduersus uitilitigatorum calumnias, & omnibus, & singulis demonstrandam, tam amicis, quàm inimicis. His quidem, ut inspecta ueritate ad mentem redeant: illis, ut de Matthioli integritate, ubique testari possint. Est itaque ACONITVM PARDALIANCHES, *cuius hîc primo loco imaginem expressimus, planta in nudis, & arduis montium summitatibus cautibusq; proueniens, umbrosis tantùm locis: folijs cucumeri proximis, ad summum quatuor, ijsq; subhirsutis. caulem edit, quem ego caducum uidi, palmarem, pariter hirsutum, quemadmodum, & foliorum pediculos. Florem uidere non licuit, uerùm (si me mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum esse existimo. Radicem edit alabastri modo splendentem, dum recens est, digitali crassitudine, ex lata origine in acutum desinentem, incuruam, geniculatam, & tota facie scorpij caudam æmulantem. ut ex hac imagine quam ex uiua planta pinxit Vuolfangus Meierpeck, è Triburga Misnæ oriundus;*

ACONITVM II.

oriundus; quiſpiam certior fieri poterit. Refert enim hæc omnibus ſuis notis adamuſſim Dioſcoridis Aconitum pardalianches. Eſt & alterum Aconiti huiuſce genus, radice ferè ſimili, ſed ſuperiori parte utrinque brachiata, alba, ſplendente, geniculata, & ima parte ſcorpionum caudam referente: folijs præſcripto ſimilibus, ſed paulò rotundioribus, & minus hirſutis, caule & floribus Doronico ſimilibus. Hoc genus PLINII ACONITVM *eſſe cenſeo. Quippe, is marino Cammaro ſui Aconiti radicem ſimilem reddidit, cuius effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophraſti* THELYPHONVM *facio. Siquidem hoc non ſolùm habet radicem ſcorpionem integrum præſeferentem, ſed folia Cyclamini, & radicis fibras geniculatas, graminis modo, & eiuſdem quoque more ſeſe propaginantes, & alios quoque ſcorpiones effigiantes. è quibus poſtea, & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre uidentur; ſunt enim aurei omnes, chryſanthemi modo. Duo hæc Aconiti genera miſit ad me ex ſuo uiridario uir inſignis Iacobus Antonius Cortuſius Patritius Patauinus, acerrimus plantarum indagator, unà cum Doronicorum uulgarium plãta:*

ACONITVM III.

illeq; me primùm admonuit, Doronicum inter Aconita esse recensendum, quod certò sciret, facto à se pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices deuorârunt. Vix ego id credere poteram, sed interim datis cuidam meo cani uulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is post septimam horam obijt. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipse met canis toto illo tempore, quo superuixit, alacer, lætus, ac hilaris se semper habuit, nihilq; symptomatis passus est; imò, quod maius dici potest, quadam cum domestica canicula pluries Venerem exercuit, & cœnantibus nobis auidißimè comedit. Quo factum est, ut ego profectò crederem, me hoc facto periculo frustratum iri. Atqui paulò post præter omnium nostrum sententiam, is repente admodum, ac si morbo comitiali percussus esset, totus in terram cecidit, ubi horrendo spasmo correptus, spumanti ore paulò post conuulsus interijt. CORTVSO *itaque nobilissimo, hoc amplissimum munus futura posteritas acceptum referat, ipsumq; nouum uitæ nostræ custodem appellitet. Huic Nymphæ uiolas, & lilia fundant: hunc suauißimis uestiant rosis, & bacchare cingant. Ac interim desinant Medici, quibus hominum uita cordi est, exitioso,*

ACONITVM IIII.

exitioſo, et pernecabili Doronico uti. Expellant & illum Pharmacopæi ſuis è Myropolijs, & interdicant pij, & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne poſt hac uenenum hoc præſentiſſimum uæneat. O quàm miſera fuit eorum conditio, qui ſuperiori ætate nos præceſſerunt, quorum ferè nemo ſimplicia medicamenta rectè nouit, quiq; ſæpe uenenoſis auxilijs uſi ſunt, ubi ſaluberrimis antidotis uti putarant, ut quàmpluribus in locis horum noſtrorum commentariorum docuimus. Erit itaque Doronicum poſt hac Demonicum, non Doronicum appellandum, quòd Diabolus in huius locum thelyphoni genus hoc intruſerit. Hinc autem fit, ut ego errorem quoque meum iam agnoſcam, quòd noluerim Marantæ concedere, Doronicum uulgaris uſus eſſe Aconitum pardalianchen, cùm uiderem id innocuè ſumi in medicamentis ab hominibus. uerùm non ob id fieri puto, quòd canibus ſit uenenum, homini uerò ſalubre medicamentum, ut quidam mihi reſpondent, quibus cùm de huiuſce Doronici exitiali facultate ſum locutus, ſed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis qua homines necare ualeat, aut quod raró exhiberi ſoleat abſque alijs antidotis, quæ uenenoſam eius uim diſſipant, & extingunt. Nam quæ ca-

ACONITVM V.

nes occidunt; & lupos; facilè adducor, ut credam, eadem homines quoque necare; ut de uomica nuce ego fateri possum. quippe qui sciam hac tantùm mulierem iam senescentem esse extinctam, quæ caseum è quo sibi cibum parauerat super instrumento ferreo ad hoc parato attriuerat, super quo eius filius superioribus diebus nuces uomicas aliquot in particulas confecerat, quibusdam necandis canibus, qui eum nocte oblatrabant. Cæterùm sunt nobis sex aliæ aconiti species de quibus qui meminerit habeo neminem. Harum imagines, quas hîc appingi curauimus, misit ad me Hieronymus Donzellinus Medicus insignis, qui tamen Dominico Montesoro Veronensi Medico præclarissimo has acceptas referebat. Horum historias hîc describere operæpretium non duximus, quòd appictæ hîc imagines, eas ad uiuum repræsentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto, & nono aurei sunt, in reliquis uerò purpurei. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophrastus libro IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiscere posse, si elleboro

candido

ACONITVM VI.

candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad ſummum omnes quadrupedes eodem die, ſi genitalibus folium, uel radicula imponatur. Proficit potum contra ſcorpionum ictum. Folium habet cyclamino ſimile: radicem, ut dictum eſt, ſcorpionis effigie. Naſcitur graminis modo, & geniculis conſtat. loca amat umbroſa. Quòd ſi uera ſint, quæ de ſcorpione narrantur, iam & reliqua eiuſmodi haudquaquam incredibilia, & fabuloſa dici debent. Hæc Theophraſtus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. *eiuſdem uoluminis, ſic inquiens. Aconitum naſcitur in Creta, atque Zacyntho; ſed plurimum, optimumq́; in Heraclia Ponti. Conſtat id folio intubaceo, radice tum ſpecie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ eſt, non humilis materiæ: herba ea breuis eſt, & nihil ſuperuacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpiceum. Naſcitur ubique, & non in Aconis ſolùm, à quibus habet appellationem, is autem uicus eſt Periandinorum. Amat autem loca potiſſimùm ſaxoſa. Paſcitur eo neque pecus, neque ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant,*

ACONITVM VII.

rant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos; quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de secundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòst hæc uerba subdit. Aliud quoque uenenum uim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse nanque radiculam quandam, quæ eodem die poßit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripsit de Aconito pardalianche diligentissimè etiam Plinius libro XXVII. cap. II. sic inquiens. Sed antiquorum curam diligentiamq; quis possit satis uenerari cùm constet omnium uenenorum ocyssimum esse Aconitum; & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit uenenum, quo interemptas dormientes à Calphurno Bestia uxores M. Cæcilius accusator obiecit.

Hinc

ACONITVM VIII.

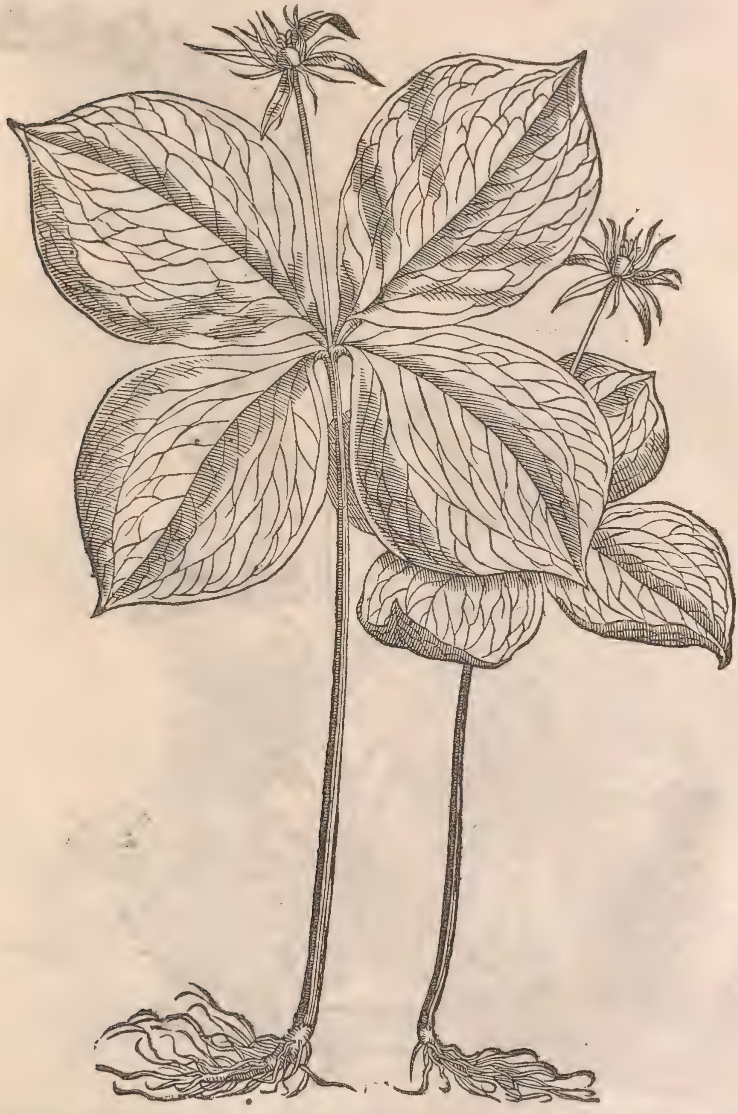
Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuâs. Fabulæ narrauere è ſpumis Cerberi canis; extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi moſtratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in uſus humanæ ſalutis uertère, ſcorpionum ictibus aduerſari, experiendo datum in uino calido. Ea eſt natura, ut hominem occidat, niſi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cùm uenènum in uiſceribus reperit: mirumq; exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo ſuperſit. Imò uerò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo uenenata quoque ipſa ſanarentur. Torpeſcunt ſcorpiones Aconiti tactu, ſtupentq; pallentes, & uinci ſe confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu reſoluente, ceditq; Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quod ſi quis illa fortè ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito necantq; guſtatu pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorum hominis guſtatu, demonſtratum. Quod certè

ACONITVM IX.

certè casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, ut nouum nasci, quoniam feris ratio, & usus inter se tradi non possit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam Cammaro similem marino. Quare quidam Cammaron appellauere, alij Thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulùm scorpionum modo, quare, & scorpion aliqui appellauere, nec defuere, qui Myoctonon appellare uellent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quias Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem, nutriente. Alij quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotis ad ferri aciem deterendam, statimq; admota uelociter sentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaque, qui putant plantam quandam, binis tantùm folijs ipsisq; rotundis, à medio caule exortis, & radicibus asphodeli modo numerosis refertam, quam nos hîc etiam appingi curauimus aliorum quoque iudicio expendendam, Aconitum esse Pardalianchem. Siquidem quanto in errore ij uersentur in Aconiti huiusce censura, ipsimet iam agnoscere poterunt, cùm tot illius imagines

HERBA PARIS.

imagines hîc à nobis editas, pacatis oculis inſpexerint. Nec in minori uerſari errore Fuchſium alioqui uirũ clariſſimum deprehendimus: quippe qui in ſuis de plant. hiſt. Commentarijs Aconitum pardalianchen eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum uulgus HERBAM PARIS *appellat. ſiquidem hæc uno tantùm conſtat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis inſtar patentia, ſanguineæ uirgæ ſimillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, & longiuſcula: in quorum medio purpureus, uinoſusq́; extat globulus, acino uuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, minutum, copioſumq́;, halicacabi modo. Radix, quæ illi ſubeſt tenuis, in capillares ferè particulas diſſecta, palleſcit, nulla ſcorpionis caudæ effigie, nec alabaſtri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioſcoride repræſentatur: cuius folia (ut etiam Plinius lib.* XXVII. *cap.* IIII. *eſt author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri ſimilia ſunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio ſuam habent originem, ſed ſtatim ab ipſa radice exeunt, hirſuta, humiq́; recumbentia. Semen huic nullum, quod*

NAPELLVS.

ſciam, à rei herbariæ ſcriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino ſemen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis ineſt; ſed etiam contra ueneficia præſtantiſſimum eſt medicamentum. Noui enim ego quoſdam, inquit ille, qui pandectas auctas edidit. quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs ſemiſtulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ ſemine ad uigeſimum uſque diem in puluerem hauſto drachmæ pondere, priſtinæ ſanitati omnino reſtitutos eſſe. id quod ego quoque fateri poſſum. Porrò idem Fuchſius in ſuis paradoxis nil aliud Aconitum eſſe putat Mauritanis, & præſertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rurſus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe tam etſi non negauerim, Napellum eſſe è genere Aconitorum, quorum numeroſæ ſunt ſpecies, ut ex appictis hîc imaginibus uideri poteſt; reperio tamen Auicennam de utroque Aconiti genere ſcriptitaſſe, & alterum appellaſſe ſtrangulatorem adib, alterum uerò ſtrangulatorem leopardi, quæ nomina eadem ſunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atque eundem prius magna differentia ſpeciatim de Napello egiſſe conſtat. Cæterùm cum nobis de Napello nunc ſermo ſit, eius etiam hîc hiſtoriam,

ANTORA.

riam,& uires attexere uoluimus. Eſt itaque Napellus planta folijs quinis ex unius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, ijsq; anteriori parte diuiſis; & auerſa ſubalbicantibus. caulem edit bicubitalem, ſubrubentem, fragilem, ſtriatumq;, in cuius faſtigio flores exeunt ſpicati, colore purpureo, qui anteaquam dehiſcant mortui ferè hominis caluariam repræſentant. At iam patefacti lamij flores æmulantur. Hos ſequuntur corniculatæ ſiliquulæ, ſurſum ſpectantes, ternæ ex uno tantùm pediculo exorientes, in quibus ſemen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, uulgaris rapunculi modo, ſubnigricanteq; à qua numeroſæ oriuntur fibræ adeò inuicem contextæ, ut retis ſpeciem referant. Tota planta pernecabilis admodum eſt. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò, ut manu aliquandiu retenta, quouſque concaleſcat, tenentem perimat. Quinetiam, paſtores necatos ſcimus, qui aſſandis auiculis, Napelli caule, pro ueru temerè uſi ſunt. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, ſæuaq; exiſtit, ut nullis ferè antidotis occurri poſſit, niſi quàm primùm, & ſtatim ſuccurratur, quod tamen Aconitum ſumentibus non euenit. Huius immanitatem uidimus nos Romæ anno

à Christo nato 1524. mense nouembri in Capitolio, Clementis VII. Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuisset experiri olei cuiusdam præstantissimi uires, quod Gregorius Carauita Bononiensis Chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & uenenosorum animalium quorumcunque morsus parauerat, iussit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò suorum facinorum pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat dulciarijs panibus commistum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut assumpti ueneni effectum, sæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obijt infelix, ijs omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna. Vidimus id etiam Pragæ Metropolis Regni Boemiæ, anno MDLXI. Mense Decēbri in Latrone quodam suspendio damnato. cui Napelli radix à carnifice data est drachmæ pondere rhodosaccharo excepta, Cæsareis Medicis præsentibus, ut antidoti famosi cuiusdam uires explorarentur, an contra Napellum id præstarent, quod antea in altero damnato, qui Arsenici drachmas duas ebibit, efficacissimè præstiterat. Lubens itaque uorauit ille lethiferum Napelli pharmacum, ut pote qui non solùm sibi conducibilius censebat, ueneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo suspendi, sed quod etiam speraret se à nobis seruari posse. Interim transacta iam sesquialtera hora, cùm nihil symptomatis appareret, uerebamur omnes, ne fortasse in Boemia algidæ regionis causa, Napellus uenenosus nasceretur, aut quòd ipsa radix succo destituta, ob editos iam caules, flores & semen, nihil operaretur. Quo factum est, ut alterum illi pharmacum propinatum sit, ex eiusdem Napelli caule, folijs, floribus, & semine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, misero illi mali prorsus nihil accessit. Reducitur ille ad carceres, abeunt cæteri, & mihi soli totum committitur negotium. Hora transacta carceris custos me admonet, illum iam ægrotare. Ego statim adsum, audioq; ipsum de uniuersi corporis lassitudine ulcerosa, imbecillitate magna, & cordis grauedine conqueri. tunc itaque quanuis audacter satis loqueretur nullo sanè mentis incommodo, & uiuidis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inspicerem frigido sudore madentem, & arterias iam ferè obdormiscere, antidotum propinari iubeo. quo epoto, illico inuersis oculis, atque ore in latus distracto, capiteq; in scapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus est. Itaq; totus collapsus decidisset in terram, nisi à carceris custode retentus esset. Iubeo interim cum uino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio statim reuixit, emissis interim per sedem excrementis. Post hac iubeo illum iacere super straminibus ibi ad hoc paratis, ut quid inde sequeretur, animaduerterem. Ille uerò de frigore conquerens, paulò post putrida, biliosa, & liuida quædam uomitione reiecit, qua se non parum adiutum fatebatur. Interim se ad sinistrum conuertit latus, ac si dormire uellet. Prohibeo ne dormiat. Dum hæc aguntur, nullo alio exorto symptomate, tantum obmutuit, & obijt simul, liuida facta facie ac si laqueo suspensus. Cæterùm longè aliter se habuerunt symptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiusdem Napelli drachma, ut de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiusce ueneni immanitatem expugnare posset. Agebat latro annum circiter XXVII. qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino saporem illi inesse dicebat. Hora subinde peracta, cum uomere cœpisset, lapidis illius grana septem ex albo meraco data sunt. Verùm ab ebibito antidoto, uarijs, & acerbissimis symptomatibus exagitatus est. Euomit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoque ueluti globum circa umbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremam & postremam capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò post stupor quidam paralysi haud absimilis, qui sinistri lateris brachium, & crus occupauit, adeò ut uix summam manum mouere potuerit, motu iam in cæteris partibus extincto. Interim non multò post tempore hæc morbi uis sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit, eandemq; simili modo occupauit. Vagum profectò symptoma hoc fuit; nam cùm dextrum brachium is attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtra. Tandem utrunque eleuauit. Aiebat quoque uniuersas corporis uenas frigescere. Non defuerunt uertigines, quas sequutæ sunt cerebri commotiones adeò feruentes, ut aquæ in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoque oris, & oculorum conuulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpe manibus affectas illas partes perstringebat, ueritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur, quinetiam uentris tumor uideri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit Arteriarum pulsatio, & uaria quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorsus de uita desperare, mox in spem se erigere uidebatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam dari sibi potandam tantopere appetebat, ut ea subito se liberatum iri confideret. Toto hoc tempore se ter excecatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo unquam symptomate affecta, siquidem nunquàm intumuit, nunquàm is balbutire auditus est. Cæterùm septima post ebibitum Napellum hora, ueneni tandem ui ab antidoto extincta, omnia euanuere symptomata. Arteriæ ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoque uirium constitit robur. Atque in hunc modum miser ille, magno conflictu, atque certamine periculum superauit. Id quod manifestò fatetur, de Napelli immanitate Auicennam non scripsisse fabulas. quem tamen insectans Fuchsius loco superius citato, Leoniceni testimonio nixus, in eum acerrimè inuehitur, nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse uenenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re non possum non admirari Fuchsium, uirum alioqui ingenio, & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit. Hominum enim eruditorum partes esse semper existimaui, etsi ego eas usquequaque seruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neque conuitijs aliorum scripta refellant, sed rationibus, ijsq; probatissimis, præsertim cùm eos accusant, qui multis antè seculis è uita decesserunt, nec amplius à calumnijs se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit authoris lapsus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm

quàm ullum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum sectis, quarum uni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non uidetur existimandum, quòd Auicenna uir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in ueneno tam sæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmissimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur Napellum bibitum albaras delere, sed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicta alberzacali in potu sumpta. Ex quibus uerbis plura mihi sese offerunt conijcienda, ut tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta sit, ut non solùm necem non inferre possit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui uerò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli uenenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ uim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus uictitat à nobis pluries inuentus in Ananiensibus montibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam ijsdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiusdem nominis planta. Hæc fortassis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm ut quantum per nos fieri posset, Auicenna à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosque authores, præsertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisque magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, nisi quòd tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri uelint. Cæterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis uocatum inter se non differant. Sed quantum & isti uiri grauissimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus. Sed de Napello hactenus. qui cùm Antoram quæ cum illo connascitur, in mentem mihi redegerit non prætermittendum esse existimaui, quin de ea hîc quoque dissererem. Est itaque planta, quam Antoram, uel ut melius fortasse, Antitoram uocant, quæ (ut referunt rei plantariæ indagatores) unà cum Napello crescit, uel propè ipsius plantas prouenit, in Liguriæ, & Galliæ Cisalpinæ montibus, unde ad nos affertur, magnarum contra uenena uirium. Caulem edit sesquipalmarem, & quandoque cubitalem, rotundum, firmumq;, in quo multifida, ac tenuia disparibus interuallis, oriuntur folia, in latus sese diffundentia. Flores edit summo caule numerosos, purpureos, Napelli æmulos, sed paulò minores. Radices duas solidas oblongas oliuæ quantitate, ac sæpe maiores, cortice subnigricanti, sed alba intus carne; Nardi montanæ modo. Hanc putauerim ego esse Auicennæ zedoariam, quòd scribat hanc cum Napello crescere. & quod radices sunt, siue portiones similes Aristolochiæ. In quam sententiam adduxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus insignis, & rei plantariæ studiosus, qui superioribus annis anteaquam moreretur, misit ad me Constantinopoli Antoræ radices aliquot, quas mercatores à quibus emerat magno satis precio, zedoariam appellabant. Quæ si non sunt, alterius quidem plantæ radices esse non poterunt quàm eius, de qua sub Napelli Moysi nomine meminit Auicenna, cùm scribat is Napellum Moysi etiam cum Napello crescere, & eius maiorem esse theriacam. Ideoque haud eos malè sentire crediderim, qui zedoariam, & Napellum Moysi, idem esse Auicennæ censerent. Præstant Antoræ radices, non solùm ad epotum Napellum, sed ad cætera quæcunque uenena, quinetiam ad uiperarum, et reliquorum uenenosorum morsum. Ligures (ut audio) Antoræ radicibus felicissimè utuntur, ad intestinorum uermes. Dantur quoque utiliter aduersus pestilentiam; & ad omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus præstare dicuntur ijs in febribus pestilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Aconitorum uires tradidit Galenus libro VI. simpl. medicam. ubi ita scriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaque in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes aut circa sedem idoneum est. Herbæ uerò radix ad hæc utilis est. Quod autem Lycoctonon uocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consueuit. Hactenus Galenus. Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχές: Latine, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, & Dolluurtz: Hispanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterùm uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum cynoctonum & Lycoctonum: Itali, Aconito cynoctono: Germani, Vuolffs uurtz: Hispani, Yerua mata louo, & Yerua de balhesteros: Galli, Patelouine.

Aconiti uires ex Gal.

Nomina.

Κώνειον.

CICVTA. CAP. LXXIIII.

CIcuta caulem edit geniculatum, ut fœniculi, grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu: rami, mox umbellæ in summo prodeunt: flores quoque albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale uenenum inest, suaque ui refrigeratoria necat. Remedio est uini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem usus est aridi: commodè miscetur collyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & ulcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resoluit. lac puerperarum mammis apposita extinguit: in uirginitate mammas coercet, & increscere non patitur. pueris præstat, ut eorum testiculi cibum non sentientes intabescant[a]. Efficacissima uis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia nascenti.

a Catecuz. ἐνεργέστα τὸν δὲ ἐστὶ τὸ κρητικὸν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ γενόμενον, καὶ τὸ μεγαρικὸν καὶ τὸ Ἀττικὸν, καὶ τὸ χῶον. i. efficacissima est Cretensis, & quæ in Asia nascitur, & Megarica Attica, & Choa.

CIcuta uulgaris notitiæ est planta, utpote quæ plerunque prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adsimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox

Cicutæ consideratio.

CICVTA.

Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, profundißimo somno, & torpore capiuntur, ita ut non tantùm stupidi, sed planè mortui uideantur. Id quod aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad usum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atque ingenti spectantium risu.

Cicutæ uires ex Gal.

Cicutæ breuiter meminit Galenus lib. VII. simplic. medic. ubi tantùm omnibus notum esse scribit, quod ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipsa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices pastinacæ uice decoctas comederant.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atque etiam Italis Cicuta uocatur: Arabibus, Sucaram: Germanis, Ziger Kraut, Schirling, & Vuetterich: Hispanis, Ceguda: Gallis, Cigue. Cocue, & Segue.

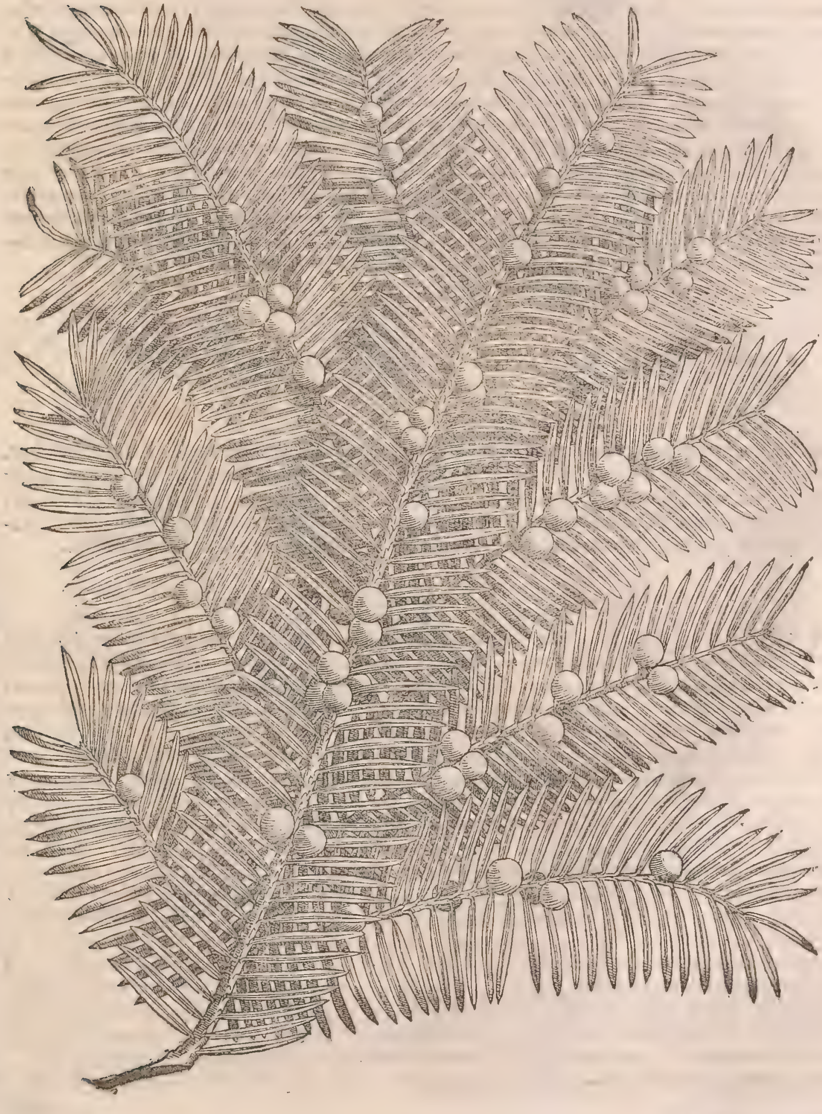
Σμίλαξ.

Σμίλαξ.

TAXVS. CAP. LXXV.

SMilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura, in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus.

TAXVS.

Taxi consideratio.

NAscitur Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, saxosis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè dißimilis uisitur: quanquam hæc illarum proceritatem non nisi rarissimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolij modo, dulces, uinosasq;: quas quandoque mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufescat, quàm plurimis intercursantibus uenis, incorruptaq; sit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis, & hastis, telisq; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris asseres ad sua construenda hypocausta non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus libro III. cap. X. de plantarum historia, sic inquiens. Taxus quoque genere simplex, procera, auctu insignis, similisq; abieti, nisi quòd non pariter excelsa, magisq; alis sinuata est: folio quoque Abieti similis, sed pinguior, molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum uenundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq; cespitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq; uel fructum abundè proferre, rotundum, faba paulò maiorem: colore rufum, tactuq; mollem. Aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus et ab aliquibus hominibus manditur, suauisq; est, atque innoxius. hactenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare uidetur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut suprà diximus. Taxi Plinius quoque meminit lib. XVI. cap. X. ubi de ea ita scribit. Abieti, & piceæ similis etiámnum aspectu est Taxus, minus uirens, gracilisq;, & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, uenenum inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis uocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis ueneni, ut si qui dormiant sub ea, cibumúe capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffusius nobis disserendum erit. Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Smilax, aut taxus arbor est uenenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμῖλαξ: Latinum, Taxus: Italicum, Tasso: Germanicum, Eiben baum: Hispanicum, Texo: Gallicum, Yf.

Taxi historia ex Theoph.

Ex Plinio.

Taxi uires ex Gal.

Nomina.

Α'πόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

a Meum. κάρπος δὲ ὡς λοβὸς κυάμου. i. fructus uerò uelut siliqua fabæ.

APocynon, siue cynocrambe, brassica canina, frutex est longis uiticulis constans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. [a] Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti longitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, uulpes, & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

Apocyni consideratio.

APocynon, quod & Brassicam caninam appellant, etsi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas stirpes in amplissimo naturæ uiridario posteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum una per omnia Dioscoridis Apocynon repræsentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens: alteri uerò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit prætcrea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamen hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E longiori sata plantam prouenisse ait, quæ non modò humi repit; sed & arbores quantúmuis proceras scandit: è breuiori uerò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraque porrò non minus lacte turget, ut scribit, quàm tithymali omne genus: uerùm id repenti omnino album inesse: non repenti uerò subcroceum. Est & in siliquis differentia. Siquidem etsi hæ in utraque, rhododendri perquàm similes sint, in non repenti tamen simplices, acutiores, ac rectæ ex uno pediculo proueniunt; in repenti uerò binæ, & in origine coniunctæ prodeunt, & in sese inuicem inflexæ, nec adeò, ut illæ in acutum desinentes. Dioscorides Apocyno siliquas facit fabæ similes, quod in his quæ hic imaginem expreßimus, maximè repugnare uidetur. Nam inter harum, & fabarum siliquas non parua intercedit differentia. Verùm cùm scribat Plinius Apocynum semen. (siliquam intelligo) ferre acutum, & uideam statim post Apocyni caput de Rhododendro, illi siliquis simile, scripsisse Dioscoridem, non possum mihi non persuadere, hasce plantas legitimum esse Apocynum. Itaque in hac mea persistam opinione, donec aliam uidero plantam, quæ clarioribus notis Apocynum referat. Interim siquis in censendis plantis tam morosus reperiatur, ut has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, ut liceat nobis (ut Ghinus ille optimus faciebat) easdem Periplocas appellare. Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Ly

Apocyni uires ex Gal.

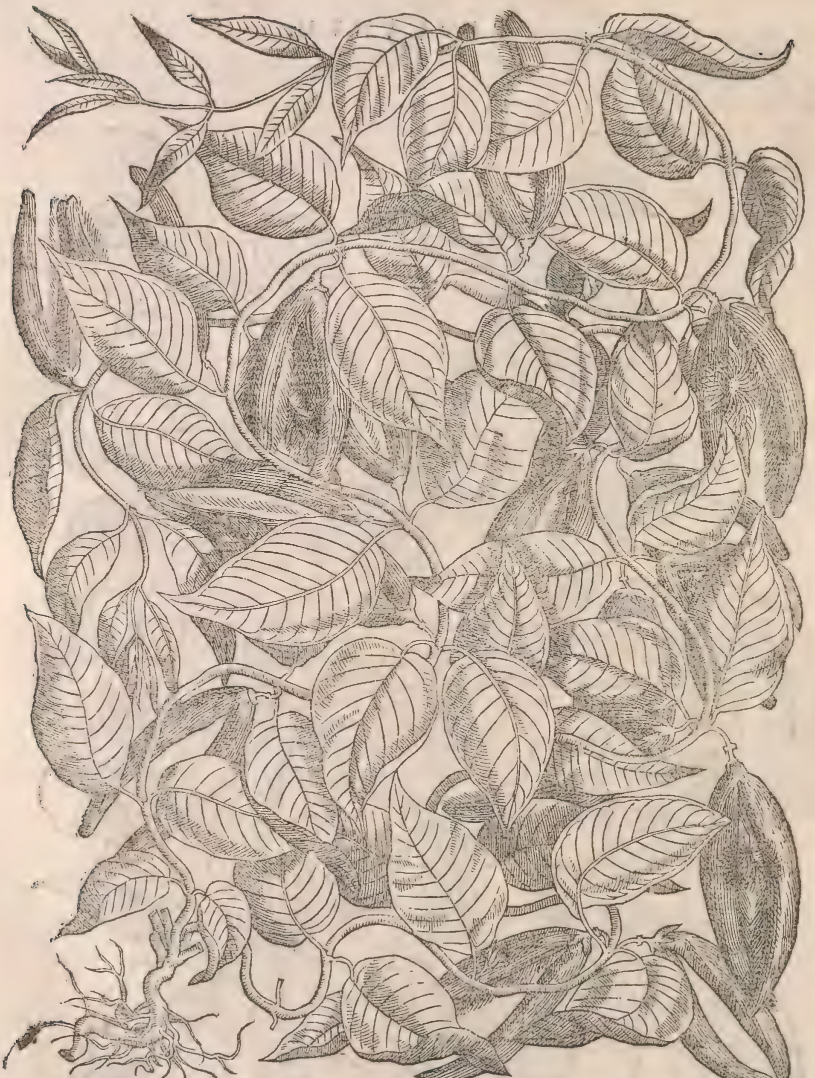
coctonon

APOCYNVM.

coctonon lupos. Est autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaque illita admodum digerentis est facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Brassica canina Latinè dicitur: Italicè, Apocino. Nomina.

APOCYNVM REPENS.

Νήριον, ἢ Ῥοδόδενδρον.

NERIVM, SIVE RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

a Catecuz. καρπὸν δὲ φέρει κεράτια. i. fructum fert uelut cornu.
b Μεύ. ἀκανθίνοις πάπποις i. Acanthinis pappis.

NErion aliqui rhododaphnen, alij rhododendron uocant. frutex est uulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala folijs, craßioribusque: flore in rosam conformato:[a] fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit,[b] spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa. nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia, è uino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, ut pecus, & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerii consid.

NErium, quod flores rosarum effigie proferat, laurinisq; folijs constet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & usu non iniucunda, præsertim cùm roseis emicat floribus.

NERIVM, SIVE RHODODENDRVM.

bus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul uidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe ueras roſas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum hiſtoria, & uiribus earum indagandis diligentiſſimus author extitit, non immemor Nerij flores depaſtos aſinis uenenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmouit, demiſſisq; ad terram auribus abijt. Nerij uires deſcripſit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus eſt frutex. Forìs quidem corpori illitus, diſcutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus aſſumptus, pernicioſus, ac uenenoſus non tantùm hominibus eſt; ſed pleriſque etiam pecudibus. hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioſcoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra ſerpentium uenenoſorum morſus. Niſi dicere uelimus, quòd Nerium ſumptum ſecundum Galenum ſit hominibus non demorſis pernicioſum: ſecundum uerò Dioſcoridem idem ijs remedio ſit, quos ſerpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & canthàrides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorſis medentur, & euphorbium à ſcorpionibus ictis, & alia denique lethalia medicamenta alijs item uenenis aduerſantur, ut infe-*

rius

Nerij uires ex Gal.

Conciliatio Dioſcoridis cũ Gal.

rius libro ſexto latius dicetur. Siquidem mihi non uidetur ueriſimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioſcorides in ſimplicium materia omnium facilè princeps. Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον *ſic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hiſpanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Roſagine.*

Nomina.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis uenenoſi gignuntur, ubi uidelicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arboréſve †, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore uitiantur. † [Sed qui ueneno imbuti non ſunt], ſuauem in iuribus gratiam habent: largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant [a], aut choleram morbum citant. Remedio eſt † nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut ferueſactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum:

† Orib. habet tantum βλαπτικοῖς. i. noxios.
† Orib. concluſa uno tantum uerbo explicauit. ἐδώδιμοι. i. eſculenti.
a Meum. καὶ χολέραν ἐπάγοντες. i. & choleram ſurſum ac deorſum ducunt.
† Orib. ἐλαίῳ i. olei.

FVNGI.

debellan-

debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissoluuntur, cùm magna ex parte integri ipsi cum recrementis alui deijciantur.

Tametsi duo tantùm Fungorum genera hîc uideatur recensere Dioscorides, ad fungos duntaxat innoxios, & pernicia les respiciens; tamen, ut omnibus palàm est, plura ac diuersa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. *[Fungorum genera, & consid.]* *Horum inter omnes Italiæ regiones feracissima est Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur Prignoli, ij siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud nostros Hetruscos tenent ij, qui uulgò Porcini, hoc est, suilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores esse, qui nigri, uel uiridis, uel in nigro purpurascentes uisuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, & non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunque, ut illos potissimùm Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis calentibusq; cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in tacolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, ut ij qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fungi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula usqueadeò obstruunt, ut conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissimè fungos mandunt, nisi allio, & pipere adiectis. Asseruantur Fungi muria, præsertim qui uulgò Porcini dicuntur: nanque hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali,* *[Fungorum alia genera.]* *Parigioli, Vescie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, silentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, sed & in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non sint arbores noxiæ) quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananiensibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimi, nullo amarore præditi, licèt agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hîc certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconsultò, auideq; fungis uescantur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, ubi eorum frequentissimus est usus, ut Neapoli inuenti sint lapides, qui defossi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, & subinde tepida aqua inspersi, intra quatriduum fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli uidimus, ubi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant. Sunt & lucernarum* *[Fungi lucernarum.]* *Fungi, qui in ellychnio fiunt, præsertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaque lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræsentans, in ellychnij extremitate concrescit, &* *[Cornarij opinio explosa.]* *flammæ lumen obumbrat. Neque enim in hoc subscribam Cornario, uiro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud ueteres nusquam me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Nanque Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertissimè testatur, ijs carminibus.*

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem, testa cùm ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce uerbis. Nam (ut inquit Plinius) cùm aer humidus esse cœperit, fauilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed prætera ipse Plinius Virgilio, & nobis quoque adstipulatur lib. XVIII. cap. ultimo, cùm ita scribit. Palladi nanque ignes, murmurantesque, tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis uulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoque *[Fungi corporis affectus.]* *in palpebris, quandoque in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. I. de locis affectis adnascentiæ capitis, ubi hoc fracto, meninx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus μύκητας, idest fungos, uocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ij qui in lucernis concrescunt. Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fungus fri-* *[Fungorum uires ex Gal.]* *gida, humidaq; admodum planta est. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita disserit. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis uulgò utuntur, sed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum uidelicet, prauiq; est succi, si quis ipsis largius*

Aaaaa

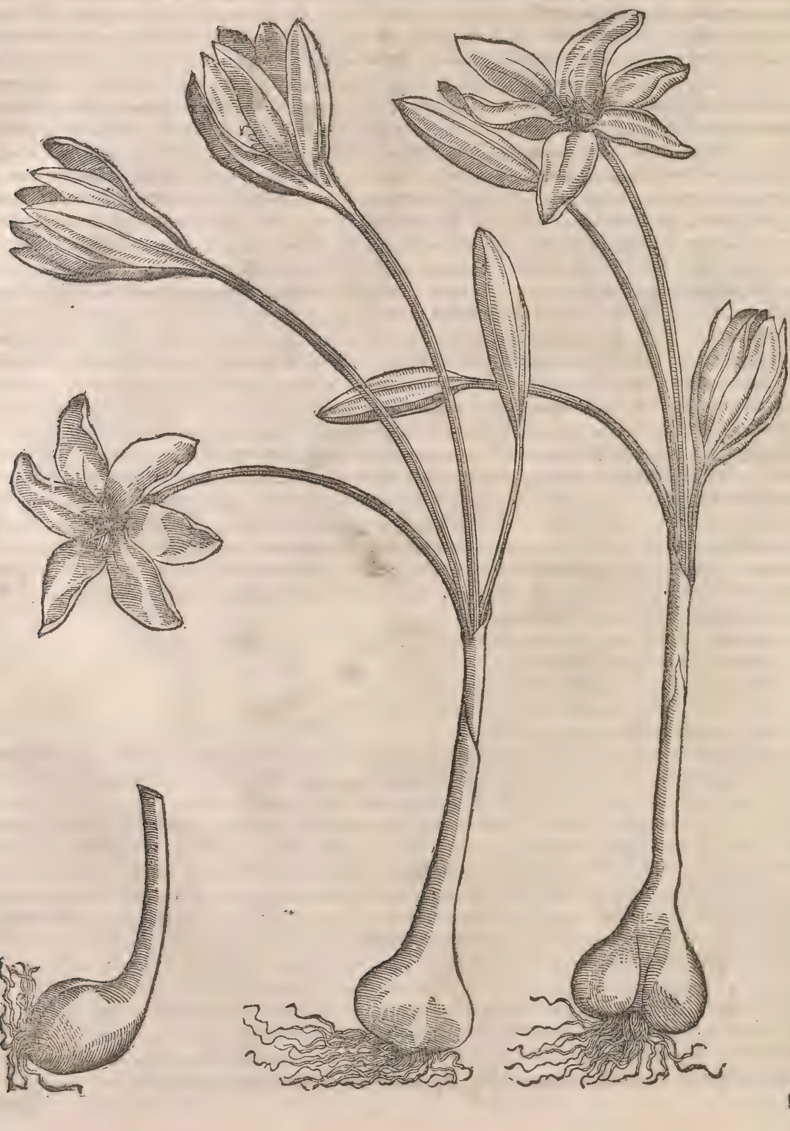
gius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) usum largiorem, os uentriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq; admodum ac crassum erant mutati. Nomina. *Μυκῆτες qui Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Pfifferling, & reysken: Hispanis, Hongos, Cogomelos, & Cylberquas: Gallis, Champignon, & Potyron.*

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

COlchicon, aliqui ephemeron, sunt qui agrestem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci [a], candicantem [b]: ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem ru

a Meum. ὑπολευκόν. i. subalbicantem.
b Meum. ὕστερον δὲ. i. postea uerò.

COLCHICVM FLORESCENS.

fum

COLCHICVM SINE FLORE.

ſum ſemen: radicem foris è nigra ruſeſcentem, quæ delibrata, candida, & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atque guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius [c] mediam habet rimam, fiſſuramque, qua flos erumpit. plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum ſaporis uoluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaque cùm adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

c Meum. διάφυσιν μέσην. i. diſcrimen in medio.

Ε'φήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX.

EPhemeron, aliqui ſylueſtrem irin appellant. Folia habet lilij, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſſitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in uino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

COLCHICVM ALTERVM ORIENTALE.

Colchici, & ephemeri consideratio.

EPhemeri duo genera constituisse uidetur Dioscorides. unum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin syluestrem cognominant. Quod primo loco describitur, usqueadeò perniciosum affirmant, ut uno die sumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis uoluptate imperitos alliciat. Verùm cùm hoc diuinum Dioscoridis institutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioribus nostræ ætatis, nõ modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt; sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si eius notæ diligentissimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræsentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit erroris, & abolenda praua, ac perniciosa hæc consuetudo, qantúmue discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat, æstimabunt ij, qui rectè diligenterq; ea perpenderint, quæ non solùm Dioscorides, & Galenus; sed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non constet

Mauritanorũ & sequacium error.

HERMODACTYLVS VERVS.

ſtet experimento in his,qui ipſum in medicamentis aſſumunt; id tamen non alia de cauſa fieri putauerim,quàm quòd fortaſſe in Italia,ut in Colchide,mortiferum non proueniat : aut quòd ea,quæ ſumitur quantitas,exigua ſit,neque ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt,quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre ualeat. Erroris occaſionem dediſſe uidetur Serapio,utpote qui confuſè uno tantùm capite de utroque Ephemero,& de Hermodactylo ſcripſerit,nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto,immemor,uel potius ignarus,apud Græcos,à quibus tamen quicquid ferè boni habet,mutuatus eſt,eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit,fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta,qui libro VII. de Ephemeris,& de Hermodactylo ſeparatim tanquam de diuerſis diſſeruit : & primùm de Hermodactylo,ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum uim habet purgandi : priuatim arthriticis tunc,cum humores defluunt,exhibetur. uerùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferius,ſex tantùm interiectis capitibus,de Ephemeris ita ſcribit. Ephemeron non uenenum il-

Serapionis lapſus.

PSEVDOHERMODACTYLVS.

lud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis, & diſcutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atque etiam ex noſtris plerique, qui ſuperiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & poſteros huc-uſque in hunc peſſimum & deteſtandum uſum pertraxerunt. Iam itaque reſipiſcant tum medici, tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis, & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, ut pote quod, omnium probatiſsimorum authorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum.

Hermodactyli coniectura.

Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſſit, etſi in commentarijs noſtris antea editis, decernere nequiuimus, nunc tamen ueram Hermodactyli plantam, cuius hic imaginem expreſſimus, & uidimus, & conſequuti ſumus, eximia admodum liberalitate clariſſimi uiri Augerij de Buſbeke Flādri, qui illam Conſtantinopoli ſecum attulit, ubi continuo ſeptennio apud Solimanum Turcarum Imperatorem, Ferdinan

di Cæſaris

EPHEMERVM.

di Cæsaris Oratorem egit. Illi itaque hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, nouas, pretiosas, & uisu pulcherrimas, quæ quinquagenarium numerum excesserunt. Quod autem credam hanc stirpem legitimum esse Hermodactylum, duo potissimum mihi se offerunt argumenta; quòd intelligam Constantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodq́; radices digiti speciem referant, in quibus unguium quoque imago spectari potest. Folia profert prælonga, binum dodrantum longitudine, & fortasse longiora, porri aut hastulæ regiæ similia, sed longè angustiora. Breuiora uerò sunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex una, & eadem basi emergentes, digitorum (ut diximus) figura, colore ex pallido rufescente, albis in summitate unguibus, nullis circa se fibris. Nam quæ spectantur fibræ, circa radicum præscriptarum originem superiori parte capillaceæ sese fundunt. Caulis è medio prosilit tenuis, herbacea tunica circumuestitus, in cuius summitate oblongum prominet capitulum (florem uidere non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum esse puto, ut Colchicum in Hermodactyli locum successerit impostorum

 dolis.

dolis. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum esse censent, quamq; nos pseudohermodactylum appellamus. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepsico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Beben album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse: his nanque alterius generis radix est, quæ uim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam.

Fuchsius deceptus.

Fuchsius medicus ætatis nostræ celebris, in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atque is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum uerbis Fuchsius sibi persuasisse uidetur hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli hermodactylo: cùm tamen omnibus ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit, nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs usurpari uidimus. Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur.

Fuchsij erratũ.

Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchsius, uir alioqui doctißimus, apertè errasse deprehendatur, qui plantam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dißimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, ut digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauißimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore uersari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente uere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hîc cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, uel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hîc excudi curauimus, quamq; Colchicum Constantinopolitanum uocauimus, misit ad me uir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennã. libuit itaque hanc appellari Colchicum, quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura diuisam: folia uulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes.

Monachorum hallucinatio.

Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento Colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplasiarij, neque facilè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm Colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant.

Ephemeri uires ex Gal.

Vtriusque Ephemeri meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon uocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potissimùm crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priusquàm pus moueas, illinere.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis uocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz, & Vuild saffran bluom: Gallis, Mort au chin, chien, & chiennee. Quam uerò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Itali, Ephemero. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, uel Surengiam, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

HElxine nascitur in parietinis, sepibus, & macerijs. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adhærentia uestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturam habent. qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

Helxines consideratio.

HElxinen, quæ hîc à Dioscoride describitur, officinarum uulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus nascatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notissima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine rara uisu est, neque in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius uertex summus lacrymam continet,

HELXINE.

continet, iucundi ſaporis, acanthicen maſtichen appellatam. hæc Plinius. Hèlxinæ uis eſt magna àd uulnera recentia ſananda. Siquidem ſi recens ſemicontuſa uulneri adalligetur, & tertia die ſoluatur, non erit opus alio uti medicamento. Eiuſdem ſuccus potus trium unciarum pondere, remorantem, ſuppreſſamq́; urinam mirum in modum prouocat, adeò, ut miraculum uideatur. Eadem ſuper tegula calefacta, uinoq́; cretico irrorata, & pubi illita; calculoſis, & urinæ malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clyſteribus utiliter, qui ad uentris & uteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia eius aqua, faciem abſtergit, & claritatem addit. Helxines uires tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij ſideritin, ſunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cum humiditate ſubfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento ſanat uſque ad ſtatum, & maximè ſi calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplaſmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum roſaceo ad aurium dolores phlegmonoſos, mediocriter profuerit.

Helxines uires ex Gal.

prosuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui iis, qui diutina tussi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet, & in uasis uitreis. Herba, quæ Græcis ἑλξίνη & περδίκιον*, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac uulgo, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tagund nacht: Hispanis, Yerua del muro: Gallis Paritoire.*

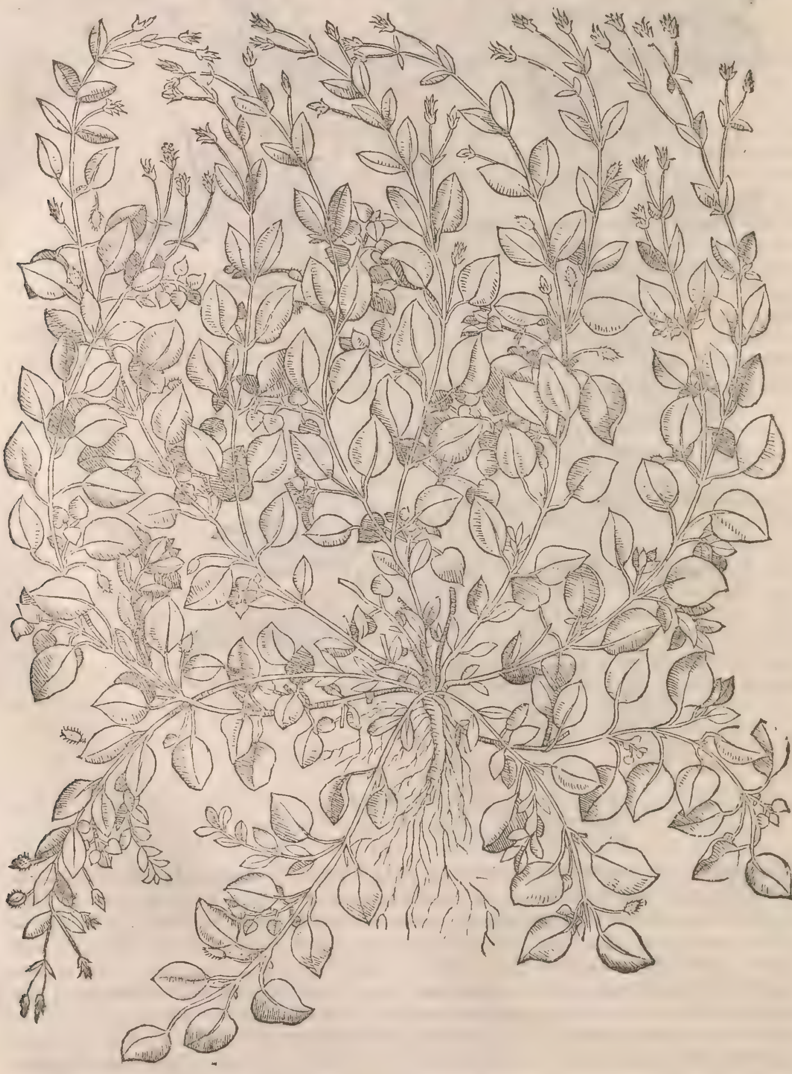
Nomina.

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALsinen, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, unde alsine dicta est. † [Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & folijs longioribus], nec hirsuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adstringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

† Orib. ita legit conclusa. ἔχει παρομοία ἑλξίνῃ φύλλα ταπινοτέρα δὲ καὶ μηκροτέρα. i. habet adsimilia helxine folia, humiliora tamen & longiora.

ALSINE.

Alsine

Alſine ea nimirum herba eſt molliuſcula, quæ Hetruſcis Centone, alijs uerò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centonice uulgò appellatur. Et quanuis Dioſcorides unam tantùm Alſinen repræſentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera quæ in maiora, & minora diuidi poſſunt. Porro habentur quædam Dioſcoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri ſecundi ſtatim poſt Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc ſuam ueram ac germanam ſedem eſſe cenſemus. Alſines meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus ſcribens. Alſine, aut Myos ota ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: eſt enim eſſentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit. Hæc ἀλσίνη Græcè, ut etiam Alſine Latinè dicitur: Italicè, Centone, & Pauarina: Germanicè, Huener dorm, & Vogel Kraut: Gallicè, Mouronem. Alſines conſideratio. Alſines uires ex Gal. Nomina.

φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων.

LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

Lens paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

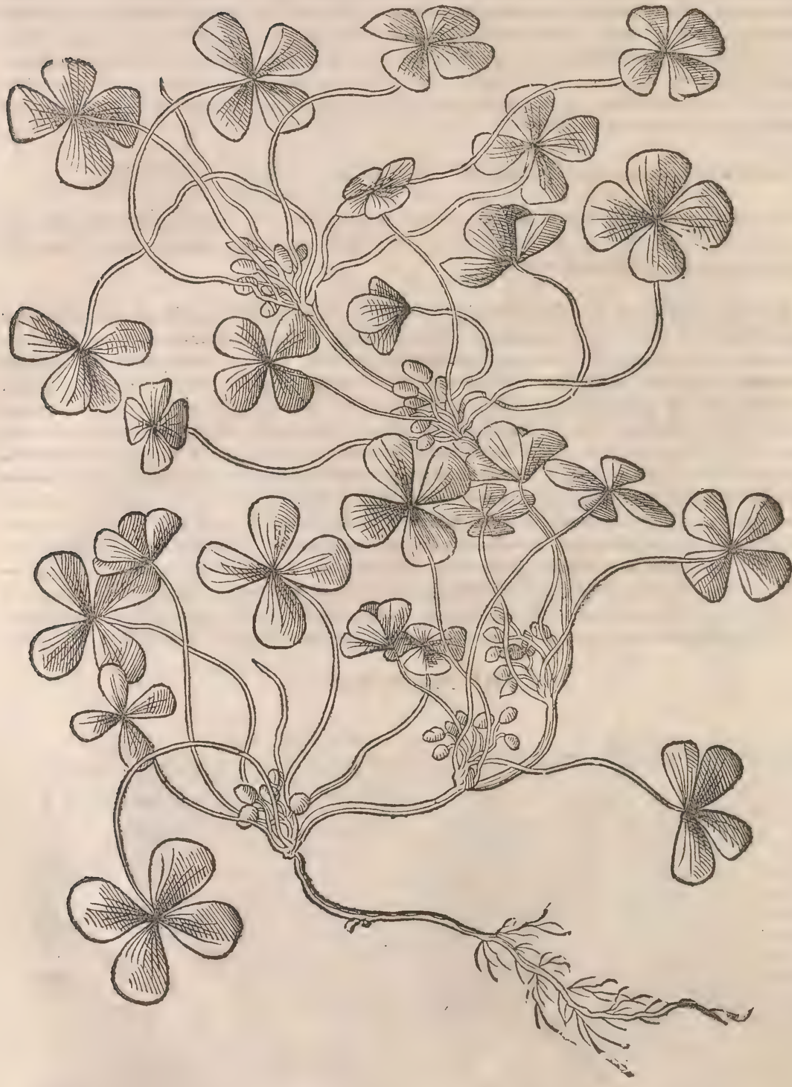
Paluſtris lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus eſt, quàm ut pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunque ſtagnantibus aquis innatat, iiſq; præſertim, quæ urbes, & oppida cingunt. Folio creſcit rotundo minuto, lenticulæ ſimili, paruo, ac tenui inhærens capillamento. Hæc ſi, ut quandoque fieri ſolet, aquarum inundationibus è reſidentibus aquis in fluentes transferatur, ſimul ac littoribus inhæſerit, mirum in modum propagatur. Nam ſubnatis quibuſdam capillamentis, quæ radicis uices præſtare uidetur, ſeſe terræ committit, & ſubinde adoleſcens, tandem creſcit in plantam aquatico ſiſymbrio haud abſimilem. Id quod naturæ operum indagatores non ſine admiratione obſeruarunt. Magnifaciunt quidam pumilæ huiuſce plantulæ ſtillatitiam aquam, ad internas uiſcerum inflammationes, & ad peſtilentes febres. Quinetiam eandem præferunt ad oculorum ruborem, & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & teſticulorum collectiones, anteaquàm augeantur: nanque illita non obſcurè fluentes humores repellit. Herba ipſa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, ubi à calore prouenerint. Veſcuntur ea anſeres, & anates magna uoluptate, ac pariter gallinæ, ubi ex aquis exempta, furfuribus admiſcea tur. Eſt & alia planta in paluſtribus quoque naſcens, quam paluſtrem quoque lentem appellare libuit, à ſeminis figura. Hæc caulem gerit aquæ repentem, anguloſum, à quo per interualla plura cateruatim oriuntur folia, longis, ac tenuibus pediculis nitentia, quæ quaterna, crucis in modum ſeſe pandunt; rotundo cacumine. Semen profert in racemi modum in ipſo caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, ut in lente compreſſum, ſubnigrum, & longiuſculis pediculis appenſum, denſum, durumq;. Ego hanc Lentis paluſtris conſid.

LENS PALVSTRIS.

plantam

LENS PALVSTRIS ALTERA.

Facultas ex Gal. *plantam acceptam refero Iacobo Antonio Cortuſo. Lentis paluſtris non niſi temperamentum prodidit Gal. lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Lenticula paluſtris humidæ, frigidæq; temperaturæ eſt, utrinque ex ſecundo quodammodo ordine.*

Nomina. *Quæ lens paluſtris Latinis,* φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων *Græcis uocatur: Arabibus, Tahaleb, ſeu Thaleb: Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuaſſer linſen: Hiſpanis, Lenteya dellagoa: Gallis, Lentille de mer.*

Ἀείζωον μέγα.

SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

SEmperuiuum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſſitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa,

conuexa, alia in capite stantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. nascitur in montibus, & testaceis: supra domicilia etiam seritur. Eius uis refrigerare, & adstringere. Medentur igni sacro, nomis, ulceribus quæ serpunt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut rosaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dysenteriam, aluique profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: subditus in uellere, mulierum abundantiam sistit. Succus [a] oculorum lippitudinibus, sanguinis uitio conceptis, inungitur.

a Meum legit tantū. ἐπὶ τῶν ὀφθαλμιώντων. i. in oculorum lippitudine ut Catecuz. ὀφθαλμῶν ὑφαίμων. i. oculorũ suffusione. Neuter autem legit sanguinis uitio conceptis.

SEMPERVIVVM MAIVS.

Α'είζωον μικρὸν.

SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEmperuiuum paruum in petris, parietinis, & macerijs, necnon [a] scrobibus opacis nascitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus folijs [b], rotundis, pinguibus mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosque flores [c], & tenues gerente. Folia eisdem cum priore uiribus prædita sunt.

a Cate. addit. ἐν τάφοις. i. in sepulchris.
b Cate. legit. μακρὰ. i. lóga.
c Ori. πολλά. i. multos.

Ἀειζώου εἶδος τρίτον.

SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TErtium uidetur ſemperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, puſillis, craſſioribusque folijs, hirſutis, portulacæ proximis. naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

SEMPERVIVVM MINVS.

Sedi genera, & conſid.

EX tribus Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunque officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non deſint, qui minus Vermicularem, Craſſulamq; herbam uocent. Minoris duo uiſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs

SEMPERVIVVM MINIMVM.

liis craßioribus,longioribus, varioribusq́;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, unde quibuſdam uulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues,pluresq́;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei,ſeu ſubcandidi,umbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus,anguſtioribus, copioſioribusq́;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem,illud fœminam recentiorum quidam exiſtimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cùm uſqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus diſſidet. Huius uaria in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti,hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpurium,quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus,guſtu ſanè acerrimo,adeò ut linguam exulceret,ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſsimus. qui illi plantæ hæc uerba ſubiecerat,quæ hîc referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit,in uiridario Illuſtriſſimi Ducis Florentiæ quoddam tenuißimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & ſaxorum rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertium eſt Sedum. Sed cùm Dioſcoridis uerba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu unà cum alijs pleriſque,qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum conſequi poſſem,cui ſolia ineſſent hirſuta,& facie portulacæ ſimilia. Cæterùm cùm poſtea attentius, diligentiusq́; Dioſcoridis uerba perpenderem, ſic Latinè ſonare uidentur. Eſt & tertium ſedi genus,quod portulacæ reſpectu, folia edit pinguiora, denſioraq́;, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſeſe obtulit cognoſcendum, ut omnibus quoque idipſum euenire haudquaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα denſa, non hirſuta expoſuerint, interpretatiq́; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia,portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craſſioraq́; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè ſententiæ non poſſum non adſtipulari. quippe quæ doctißimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me

SEMPERVIVVM ARBORESCENS.

grauis testis. Semperuiui mentionem fecit Theophrastus lib. XVII. *cap.* VIIII. *de plantarum historia, sic inquiens. Semperuiuo datum à natura est, quòd humidum, uirideq; semper durare ualeat. Folio carnoso, læui, atque oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, necnon & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum est. hæc Theophrastus. Cæterùm duas* ARBORESCENTIS SEMPERVIVI *plantas, quarum imagines hîc appingi curauimus, alteram, quæ maior & fruticosior est Clarissimo Viro Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Constantinopoli secum adduxit: alteram uerò Iacobo Antonio Cortuso uiro optimo atque doctissimo, cui Corcyra allata est, acceptas refero.*

Sedi uires ex Gal.

Sedi uires descripsit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Aizoon utrunque, tum maius, tum minus, desiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata, & herpethas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Semperuiuum siue Sedum maius quod Latini*

SEMPERVIVVM ARBORESCENS ALTERVM.

tini uocant , Græci ἀείζωον μέγα : Mauritani, Beiahalalen , ſeu Hai alhalez : Itali, Semperuiuo maggiore : Germani, Groſz hauſz uurtz : Hiſpani , Semperuiua, & yerua puntera : Galli , Ioubarbe . Quod uerò Græci ἀείζωον μικρὸν , Latini Semperuiuum, ſiue Sedum minus dicunt : Itali Semperuiuo minore : Germani, Klein hauſz uurtz : Galli, Ioubarbe petite . Quod denique Græci ἀειζώυ εἶδος τρίτον , Latinis Semperuiui ſiue Sedi genus tertium appellatur : Arabibus, Alſebram , Handrachabara, & Tilaſon : Italis , Semperuiuo terzo .

Nomina.

Κοτυληδών

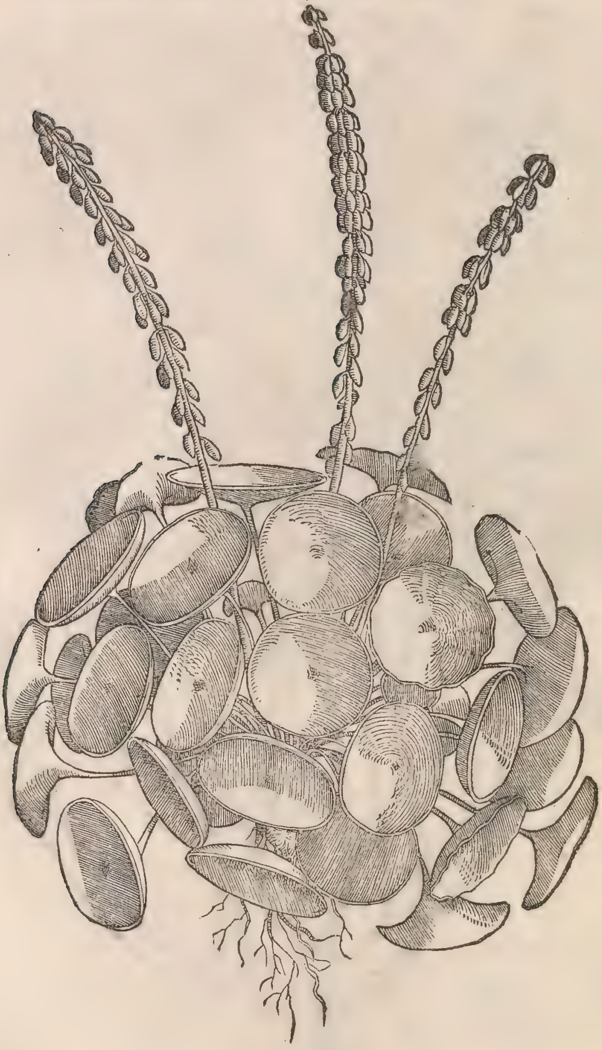
VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

COtyledon, ſiue umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato [a], ineuidenter concauo, breui [in medio] cauliculo, in quo ſemen ineſt : radice oliuæ modo rotunda [b]. Succus cum uino circumlitus, inſtillatúsve contecta genitalia nudat : inflammationibus , ſacris ignibus, ſtrumis , pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient : hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

a λεληθότως. i. latēter cauum. Concluſa non legit Orib.

b ταύτης καὶ τῶν φύλλων ὁ χυλός. i. Huius & foliorum ſuccus.

VMBILICVS VENERIS.

Κοτυληδὼν ἑτέρα. **VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.**

EST & alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus folijs, latioribus, ligularum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, ut in maiore semperuiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

Vmbilici Veneris utriusq; consid.

VMbilicus Veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in uniuersa ferè Hetruria, saxis, & uetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis similia sint, uulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibusdam Cymbalion uocatum, uidimus primùm in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneris tribuuntur. Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue umbilici Veneris loco herbam quandam in parietinis, & macerijs nascentem usurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet cauliculis numerosis, tenuibus, lentis, è quibus folia prodeunt

VMBILICVS VENERIS ALTER.

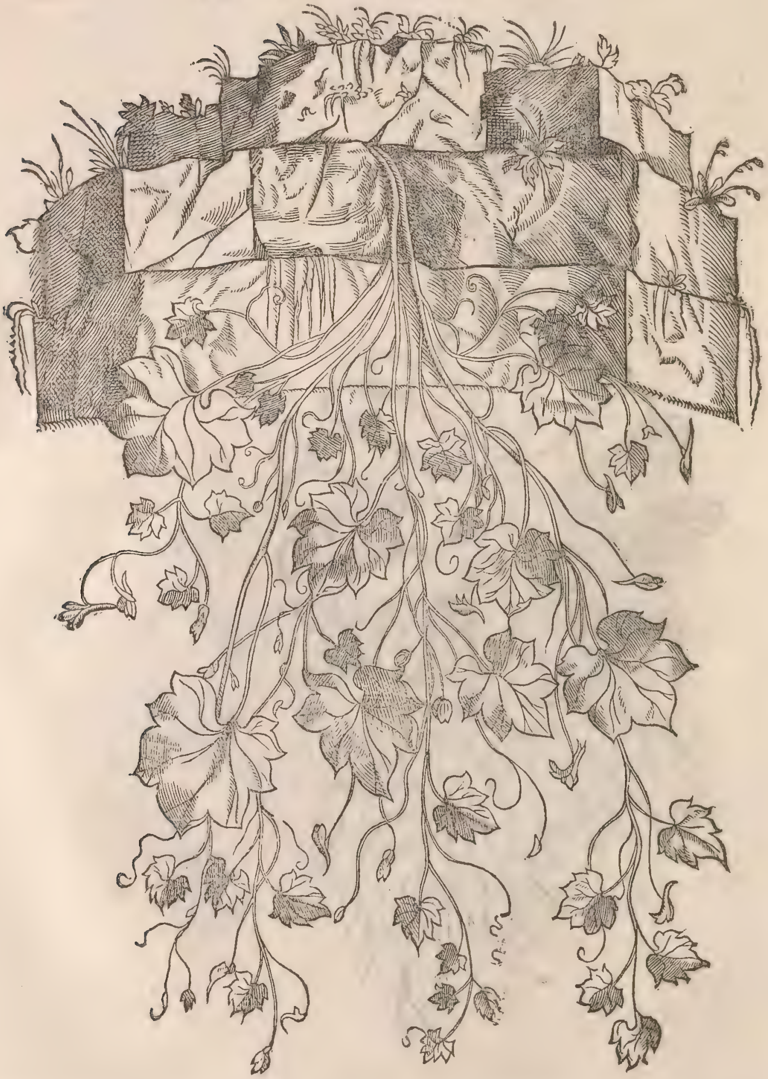

hederacea,longis,tenuibusq́; pediculis nitentia, floſculis paruis,luteſcentibus,qui è tenuißimis quoque pediculis emergentes, clauicularum modo ſeſe implicant. Hanc fortè,quòd CYMBALARIA *uulgò uocetur,putant à cymbalio corruptè nomen traxiſſe,& ideo uerum Veneris umbilicum eſſe. Non deſunt tamen rei herbariæ periti,qui iјs pollere facultatibus hanc herbam uelint,quibus,& Cotyledonem,quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui ualere eam ad alba uteri profluuia certò ſcimus,ubi herba ipſa recens pluries in acetarijs deuoretur,(ut Itali ſolent) in ipſius cenæ principio. Fuchſius quoque, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim,in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo ſuo libro,in quo plantarum duntaxat imagines expreſſit,pro utroque umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit,quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ craſſæ appellantur: quas tamen prius in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario pro telephio oſtenderat. Verùm tam prima,quàm altera eius opinio, ut dicam quod ſentio,mihi planè reprobanda uidetur. Quemadmodum & tertia eiuſdem de eadem re ſententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchſius Acetabulum alterum, ſiue alterum umbilici Veneris genus, eſſe Fabariam, quam uulgus & ſeplaſiæ Craſſulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno uerſetur errore, manifeſtum fit ſatis ex Dioſcoride.*

Officinarum error.

Fuchsij hallucinatio.

CYMBALARIA.

Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris umbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, ut in maiore semperuiuo: cauliculum uerò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Siquidem hæc folijs constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum semperuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum. radicibus denique nititur pluribus, asphodeli proximis. Vmbilici Veneris uires ex Gal. *Vmbilici Veneris meminit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ, subfrigidæ, & cuiusdam obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaque phlegmonas erysipelatodeis, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere.* Nomina. Κοτυληδὼν *sic Græcè, Latinè uerò Acetabulum, & Vmbilicus Veneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hispanicè, Scudetes: Gallicè, Escudes. Quæ uerò* κοτυληδὼν ἑτέρα *Græcis, Vmbilicum Veneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.*

Ἀκαλύφη.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVO urticæ genera. Altera syluestrior, asperior: latioribus, nigrioribusque folijs: semine lini, sed minore. Altera non æquè aspera [a], minuto semine: Folia utriusque illita, canis morsibus addito sale, medentur: gangrænas, carcinomata sordida ulcera, & quæ cacoethe uocātur, item luxata, panos tubercula, parotidas, suppurationesque sanant: lienosis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum succo trita, & naribus indita: menses ciunt eadem detrita cum myrrha, & imposita: procidentes uuluas recentia contactu resilire cogunt. Semen potum ex passo uenerem stimulat, & uuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnoeæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodest: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiscetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, urinas mouent, inflationes discutiunt: decocta cum ptisana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem uuam, gargarizatus succus reprimit.

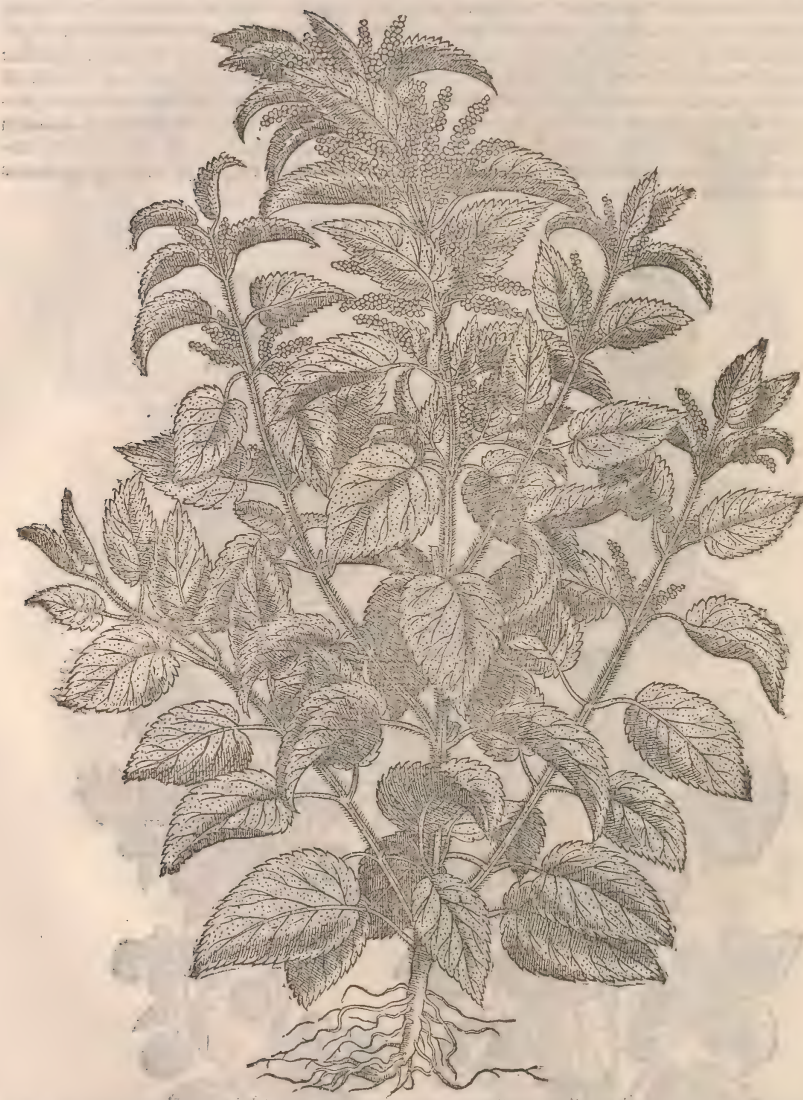
a Meum. λεπτόκαρπος. i. tenuiore semine.

VRTICA I.

Vrtica

VRTICA II.

Vrticæ consid. VRtica adeò uulgaris notitiæ est, ut non modò interdiu, sed etiam noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè cognoscatur. Proinde operæpretium non est, ut hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non est, quòd etsi Dioscoridi duo tantùm Vrticæ assignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioscoride traditas, alia est, quam aliqui syluestrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirsutioribusq; caulibus. omnibus & hæc nota. Vrticæ uires ex Gal. Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Vrtica, & huius herbæ tum semen, tum folia (nam hæc potissimùm in usum ueniunt) digerentis sunt facultatis adeò ut & phymata, et parotidas sanent. Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & Venerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, uiscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem

trem

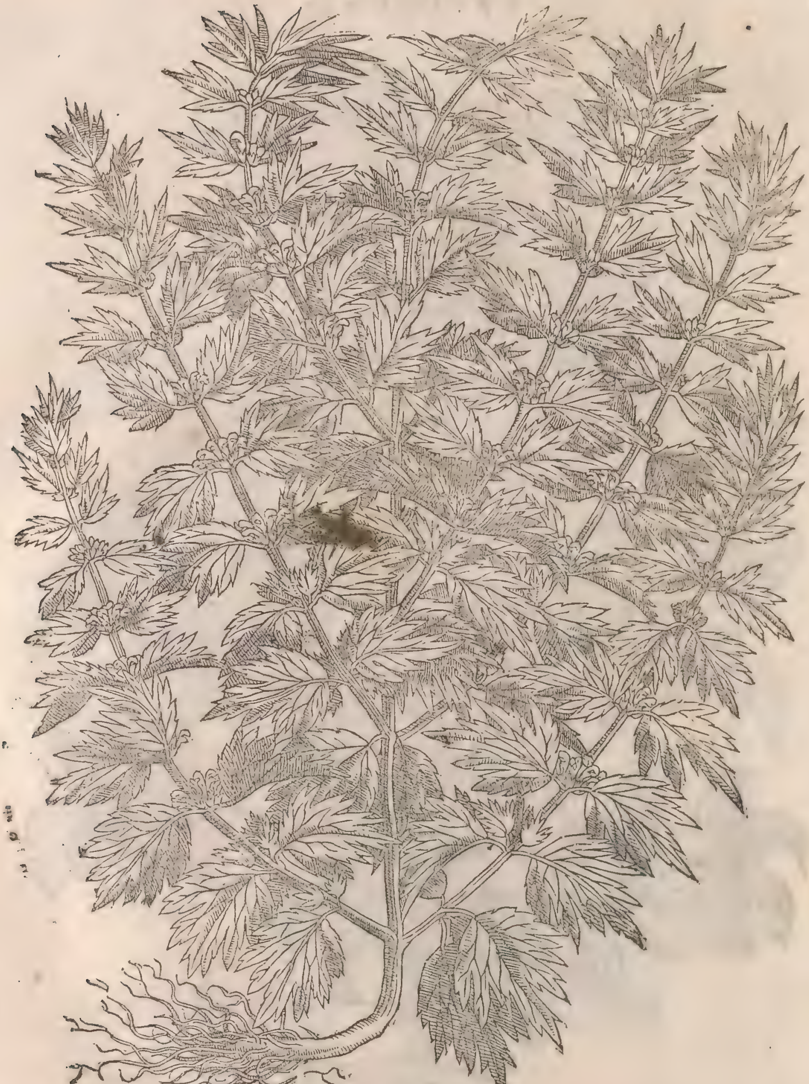
VRTICA III

trem autem modicè ſubducit, duntaxat abſtergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter ſanat. nimirum cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro II. *de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita ſcribit. Vrtica, herbarum agreſtium una etiam hæc eſt, tenuium partium uim obtinens. Iure itaque nemo ipſa ut alimento utitur, niſi maxima prematur fame. Vtilis autem eſt obſonium ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus. Sed quoniam herba illa quam hodie herbarij* CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mibi in mentem uenit; ideo non alienum puto, quòd hîc de ea quoque aliquid diſſeramus. Hæc itaque urticæ proxima eſt, tametſi folijs, quæ prope terram prodeunt rotundioribus conſtet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis eſt quadrangulus, in quo bina utrinque folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ ſimilia, ſed per ambitum ſerratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua ſequenti capite dicturi* *Cardiacæ hiſtoria, & uires*

ſumus,

CARDIACA.

ſimus, non diſsimiles profert, minores tamen: qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipſo foliorum exortu. Radix in rubro palleſcit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubique iuxta ſemitas, circa ſepes, & poſt urbium mœnia. Guſtu uſqueadeò amareſcit, ut facilè exiſtimari poſſit ad ſecundum excalfacientium ordinem, & ad tertium ſiccantium accedere. Præſtat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulſis, ac reſolutis. Obſtructiones aperit, quas cauſa frigida induxerit: urinam cit, & menſes. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis menſura ex uno hauſta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur. Nomina. *Vrtica ſic Latinis dicta ἀκαλήφη Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara: Italis, Ortica: Germanis, Neſſel: Hiſpanis, Ortiga: Gallis, Ortie.*

Γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

GAliopſis, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & [a] quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. naſcitur circa ſepes, ædificiorum areas, ac ſemitas ubique. Folia, caules, ſemen, ſuccusque, duritias, & carcinomata diſſipant: ſtrumas, panos, & parotidas diſcutiunt.

a Meū. ἱκανῶς δασέα. i. uehementer denſa.

Oportet

LAMIVM PLINII.

Oportet bis die tepidum ex aceto cataplaſma imponere, & eius decocto fouere. ad putreſcentia, gangrænas, & nomas, cum ſale efficaciter illinuntur.

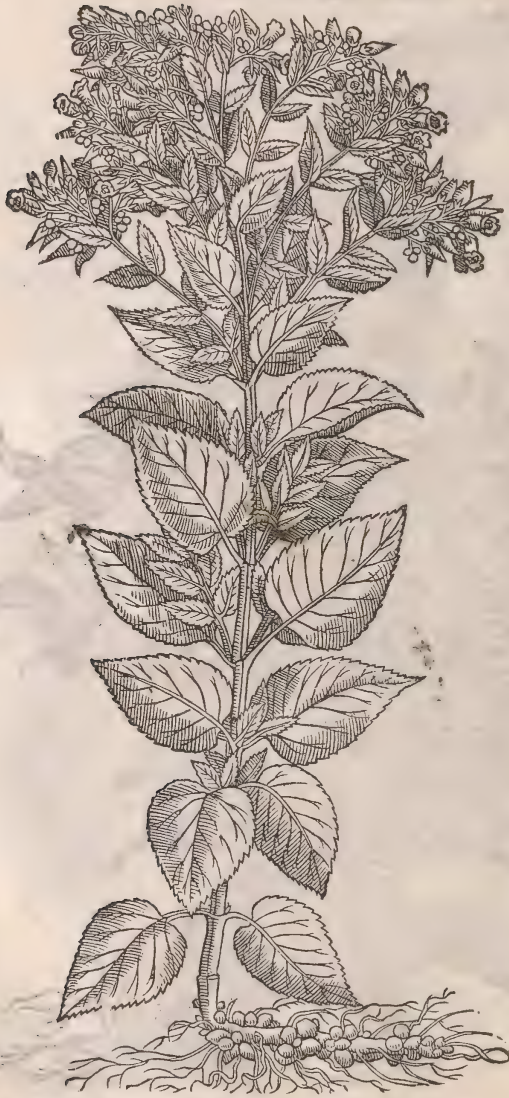
GAliopſin eam equidem plantam crediderim eſſe, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubique ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta ſemitas, & circa hortorum ſepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule conſtat urticæ ſimilibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq́;. Hinc itaque fit, ut ij, mea quidem ſententia, in errore uerſentur, qui putant Galiopſin eſſe herbam illam uulgarem, quæ officinis, & herbariorum uulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, undique ſtrumoſa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur uiriſimile, quòd eius faciem non depictam reliquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet

Galiopſeos conſid.

Opinio quorũdã reprobata.

Cccc hanc

SCROPHVLARIA.

Fuch. erratum. *hanc herbam esse Galiopsin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimùm in scrobium marginibus, in riguis, & uliginosis locis nascitur, non autem (ut Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis. In hac sententia fuisse inuenio Fuchsium, uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen asciuisse existimat. Id quod mihi planè non uidetur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, ueterum præsertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: galeam enim Græcum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchsio, neque alijs adstipu-*

Vrtica lactea. *lari possim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo. Est præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longum procurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus uulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod uocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset. nam quòd statim post Galiopsin Galion descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuisse, inter utrunque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaque legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem,*

bitarem, niſi Plinius lib. XXII. *cap.* XIIII. *eam Lamium appellari prodidiſſet, laudibusq́; extuliſſet album, quod habet in medio folio, ad ſacros ignes, & foliorum reliquum cum uniuerſa planta, addita mica ſalis, ad contuſa, incuſſaq́;, ad ambuſta, ſtrumas, tumores, podagras, & uulnera.* Lamium Plinij.
Quibus ſanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, eſſe Galiopſin: alteram uerò Plinij Lamium. Sed ſi ſuſtinere uelimus hanc ſecundam eſſe ueram Galiopſin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouiſſe Galiopſin. neque idforteſſe temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter erraſſe deprehendatur. Cæterùm quanuis ex rationibus ſuperius adductis perſpicuum, ni fallor, factum ſit, SCROPHVLARIAM *non eſſe Galiopſin; ea tamen uiribus pollet non contemnendis. nanque eius radix ſtrumas, & hæmorrhoidas ſanat.* Scrophulariæ uires.
In quem uſum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq́; fictili in uliginoſo loco reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liqueſit, & percolatum aſſeruatur. quo prædicti morbi utiliſſimè illinuntur. Planta, *quæ Græcè* γαλίοψις, *Latinè item Galiopſis, Vrtica labeo, & Vrtica fœtida nominatur: Italicè, Ortica fetida: Hiſpanicè, Ortiga muerta.* Nomina.

GALION.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

GAlion nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumq; habet aparinæ simillimum, rectũ: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosum, odoratũ. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum usquedum albescat, & sic lassitudines reficit. Radix uenerem concitat. Nascitur in palustribus.

Galij consid. *GAlium ubique copiosè nascitur prope sepes, & secus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota est uis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non minus apud eos huius herbæ inualuisset usus, quàm cinaræ apud Hetruscos: qui eius flore, ut dulcior suauiorq; caseus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant.* Galii uires ex Gal. *Galio uires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galium inde adeò nomen sortitum est suum, quòd lac coagulet. Adsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere uidetur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei.* Nomina. *Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum, Galium: Italicum, Galio: Germanicum, Vnser frauuen, Vuegstro: Hispanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.*

SENECIO.

Ἠριγέρον.

Ἠριγέρον. SENECIO. CAP. XCII.

SEnecio cauliculo eſt cubitali, ſubrubro: folijs [a] continuis, per extremitates erucæ modo diuiſis, ſed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diſſecti uaneſcunt in pappos. Nomen uerò ſibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu caneſcant. radice ſuperuacua. Naſcitur maximè in [b] macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum uini modico, uel per ſeſe, teſtium & ſedis inflammationes ſanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis uulneribus,

a M[illegible] χ[illegible]
b Ca[illegible] χ[illegible] p[illegible]tibus.

SENECIO MAIOR, SIVE FLOS SANCTI IACOBI.

tum ijs quæ nerui acceperunt. Illiti per se cum aceto pappi, idem munus præstant: uerùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

Senecionis cõsideratio.

Senecio, quæ Græcè Erigeron dicitur aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò spellicciosa uocatur. Planta est uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioscorides inquit) subrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui dehiscentes in pappos abeunt. Nascitur passim, adeò ut etiam super urbium mœnia, & in parietinis proueniat. uirescit anno toto, & quolibet ferè mense floret. Ideoq; non desunt, qui hanc quoque uocent nostro Idiomate, Fiore d'ogni mese. Brunfelsij error. *Hanc herbam Otho Brunfelsius esse Verbanacam supinam magno & aperto errore existimauit. Videtur etiam Senecionis esse genus herba, quam Germani* DIVI IACOBI FLOREM *appellant. Nanque & ipsa folia fert Erucæ syluestris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro sapore, quæ anteaquam caulem edant humi procumbunt. caulis illi est sesquicubitalis Artemisiæ similis, à medio ramosus surculosusq;. Flos aureus Buphthalmo minor, qui tandem flaccescens in papposam euolat lanuginem. Radice nititur breui, & fibrata. Floret Iulio, & Augusto. Nascitur in campestribus inculto solo. Sunt qui scribant Senecionem præstare plurimum ad alba uteri profluuia, si in acetarijs deuoretur, at nos his haud facilè subscribimus, cùm sciamus hanc herbam remoratos ciere menses. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis.* Senecionis facultas ex Gal. *Erigeron, siue Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba hæc Græcis* ἠριγέρων *dicitur:* Nomina. *Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutzuurtz: Hispanis, Bon uaron: Gallis, Senesson.*

Θάλικτρον. THALICTRVM. CAP. XCIII.

Thalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ crassitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

Thalictri consideratio.

Thalictron, si Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adstipulantibus. Hæc (ut ipse scribit) inuenitur ubique, sæpe in campestribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij sententiam non ausim probare, neque etiam refellere. Thalictri uires ex Gal. *Thalictron Thalietron nominat Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disserit. Thalietrum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ. Vis ei inest exiccatoria citra morsum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit.* Nomina. *Quod Græci* θάλικτρον, *Latini item Thalictrum, & Thalietrum appellant.*

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

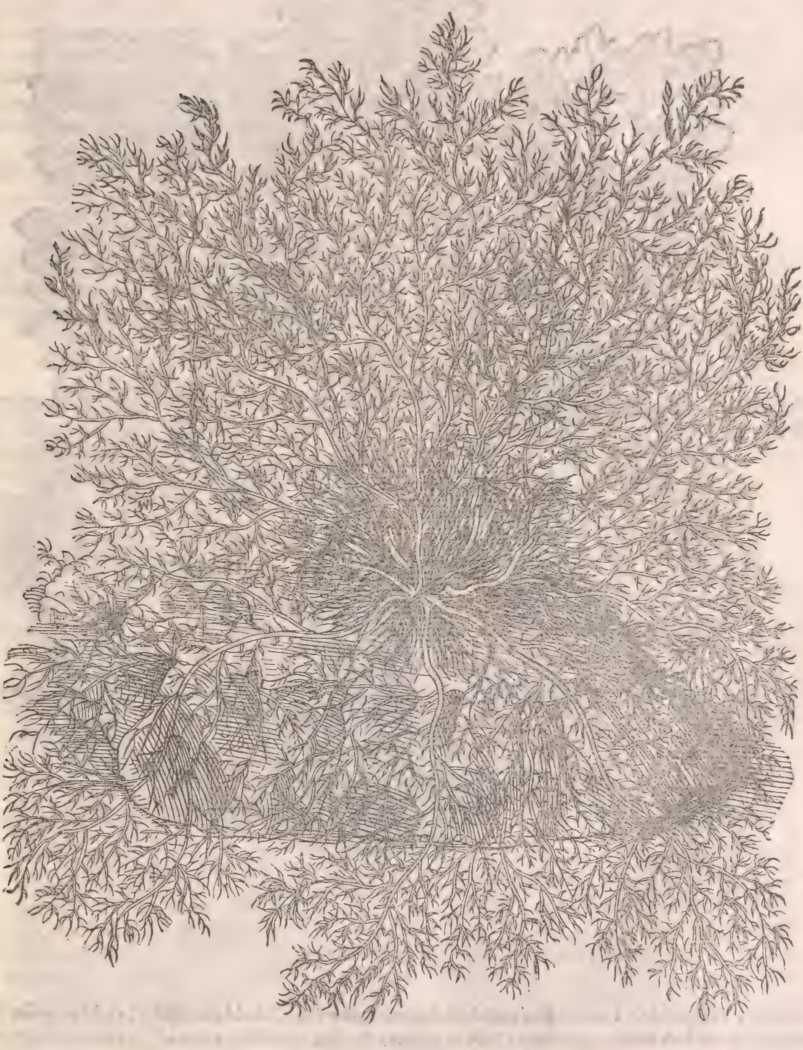
Marinus muscus nascitur in scopulis, testaceisq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

Musci marini consid. Corallina.

Non possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officinæ corallinam appellant. Hanc circumforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos, mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadem die expellit, magna sæpe cum astantium admiratione, quòd quandoque uisus sit puer, qui ex assumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc esse muscum marinum, quod certò sciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiscantur, corallijs, sicuti etiam scopulis, & piscium testis inhærentem, eo sanè modo, quo arboreus muscus arboribus ipsis innascitur. Is utique cæteris præfertur, qui corallijs adnascitur, unde ei nomen. Probatur secundo loco, qui saxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nusquam apud ipsos legerim marino musco interaneorum uermes necari. Musci marini historiam (longè tamen ab ea diuersam, quam paucis perstrinxit Dioscorides) prosecutus est Plinius lib. XXVII. *cap.* VIII. *his uerbis. Eryon marina herba sine dubitatione lactucæ folijs similis, rugosa ueluti contracta, sine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis maximè, testisq; terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; uis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. hæc Plinius. cuius Musci imaginem hanc omnino esse censemus, quam hic excudi curauimus: Nam omnibus notis illi perbellè respondet. Viuam plantam conchæ cuiusdam testæ inhærentem, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus. Cæterùm Marinus muscus iam mihi in mentem redegit plantam (si tamen plantam appellare licet) musco haud multò absimilem, in fluminibus, & alijs dulcibus aquis nascentem, uiridi colore, & serici staminis ferè modo uillosam, quæ Plinio lib.*

XXVII.

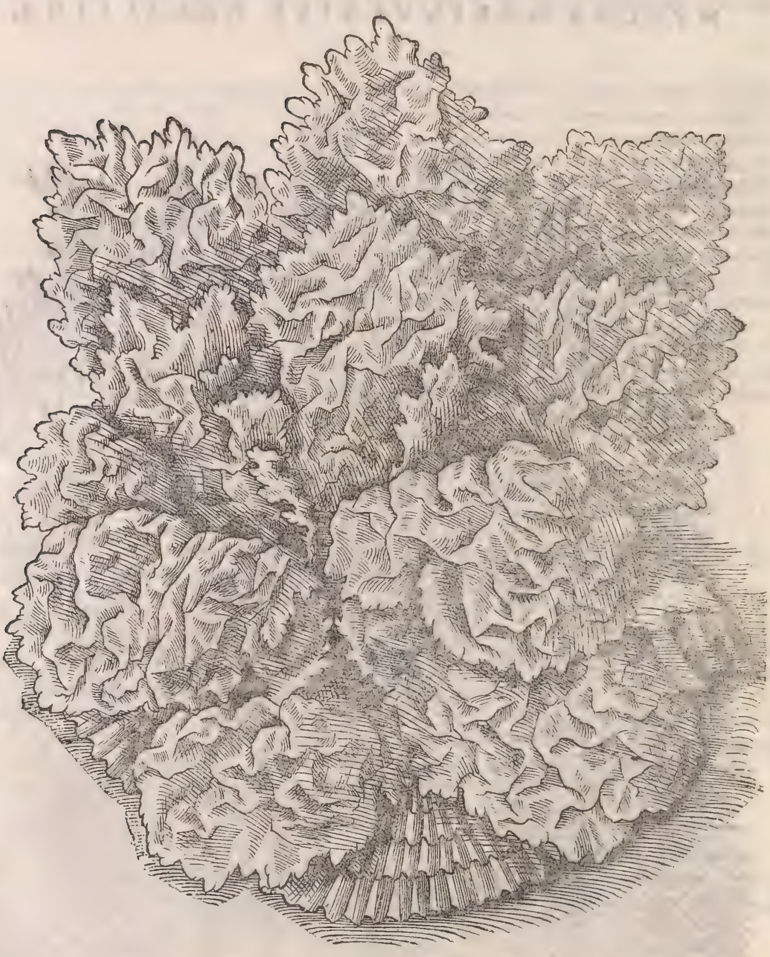
MVSCVS MARINVS, SIVE CORALLINA.

XXVII.cap.VIII.circa finem conferua appellatur. nobis uerò in Hetruria uulgò Lima. Hæc cum Plinij teſtimonio ad oſſium fracturas præſtantiſsimum ſit medicamentum, prætermittere quidem non potui quin hîc de ea Plinij uerba adderem. Ille enim ita de Conferua meminit. Peculiaris eſt alpinis maximè fluminibus Conferua appellata à ferruminando, ſpongia aquarum dulcium uerius, quàm muſcus aut herba uilloſæ denſitatis, atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus confractis prolapſum ex arbore alta putatorem, circundata uniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus quoties inareſceret, raroque nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe uix credibili celeritate. Cæterùm Muſci marini meminit Galenus lib.VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, utraque frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibusuis illitus, ea euidenter refrigerat, Muſci marini uires ex Gal.

 & adiuuat.

MVSCVS MARINVS ALTER.

& adiuuat. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muſcus marinus uocatur: Tabaleb, ſiue Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus is cum lente paluſtri, confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermieſz, ſeu Mermoeſz: Hiſpanis, Malhorquiana yerua: Gallis, Coralline.

Nomina

φύκος θαλάσσιος. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum [a] ſublongius, & rubens: tertium [b] candidum, naſcens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent [c] refrigeratoriam, non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priuſquàm exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant.

a Orib. ἐπιμηκὲς. i. oblongũ.
b Orib. οὖλος. i. criſpum.
c Orib. συπτικὴν. i. adſtringentem.

De fuco marino locutus est Plinius libro XIII. cap. XXIII. ubi ita scriptum reliquit. Nascuntur in mari frutices, arboresq; minores in nostro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus est syluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem est frutex. Et lib. XXVI. cap. X. Tria, inquit, Phyci thalassii, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta uestes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta sint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus si alga non est, in eius saltem genere recenseri possit & debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc existimauerim, Fucum marinum eam uulgarem esse algam, in qua Veneti uasa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga esse possit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ species est, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluuiatilisq; sit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quod discrimen illo uulgari uersiculo indicatur. (Fuci marini hist. ex Plin.)

Alga uenit pelago, sed nascitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq; uirumq;,
Informi limo, glaucaq; exponit in ulua;

Et libro secundo eiusdem.

Limosoq; lacu per noctem obscurus in ulua, Delitui.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiámnum, & uires ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φῦκος θαλάσσιος: Latinis Phucus seu Fucus marinus: Italis Phuco marino. (Fuci marini uires ex Gal. — Nomina.)

Ποταμογείτων. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

Potamogeton, folium betæ simile, hirsutum, paululum supereminens extra aquam. Refrigerat, & inspissat: pruriginibus utile, & contra ueterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditum est, quòd palustribus, & aquosis enascatur.

POTAMOGETON.

Potamogeton lacubus, & paludibus innasci amat, ubi folijs betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis, emicare inuenitur. Hanc herbam nos sæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibusdam in Ananiensium agro, (Potamogetonis consid.)

quam

SAGITTA MAIOR.

quam ibi unà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus. Fecit Potamogeti mentio ut Sagittam quoque ob foliorum formam ita Plinio uocatam, in mentem redegerim, quod & ipſa in fluminibus naſcatur, & ſtagnantibus quoque aquis. Hæc duûm eſt generum. Maior, & Minor. Huius folium ſagittæ tricuſpidis figuram adamuſſim refert, supernè in unum apicem, infernè in duos deſinens. Pediculo nititur triquetro, intus cauo, ſeſquicubitali, & quandoque maiore, pro aquarum profunditate, in quibus uiuit. Caulem gerit rectum, læuem, rotundum, uacuum, ſuperius in ramulos diuiſum, in quibus flores exeunt albi, ſinguli tribus foliolis conſtantes, hærentq; in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula naſcuntur ſubpurpurea, nucis Ponticæ magnitudine. in quibus minutum concluditur ſemen. Radicem habet albam, multifidam, & fibroſam Plantagini aquaticæ ſimilem, cuius cognationis ego ſagittam facio. Maior minori per omnia reſpondet, ſed omnia maiora in ea ſpectantur. Folia quoque non adeò in acuminatum faſtigium deſinunt. Naſcitur utraque copioſa in Boemia, cùm in Muldaua flumine, tum in alijs plerisque locis. Temperamento ambæ ſunt

SAGITTA MINOR.

bæ ſunt frigido, & humido. & iiſdem cum plantagine aquatica uiribus pollent. Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior, quàm polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum* ποταμογείτον, *Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seebalden, Kraut, & Sam Kraut.* Potamogeton uires ex Gal. Nomina.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

STratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice uiuit: unde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: uulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

MILLEFOLIVM AQVATICVM.

NOn est profectò quòd miremur, si Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, ut lib. XXIIII. *cap.* XVIII. *Plinius testatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Cæterùm plantam quandam misit ad me Pisis Lucas Ghinus Medicus clarißimus in aquis nascentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquaticæ Sratiotes genus aliquod esse puto. Esto tamen aliorum quoque iudicium, ex imagine, quam hîc appingi curauimus. Vocatur Græcis* στρατιώτης ἔνυδρος: *Latinis, Stratiotes aquaticus.*

Nomina.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

STratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, dissectoque foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, [atque scabritia] breuiora paulò: densiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij usus ad ulcera uetera, recentiaque, profluentem sanguinem, & fistulas.

Conclusa in meo desunt.

MILLEFOLIVM MAIVS.

STratiotes in hunc uſque diem Millefolij cognomen retinet. Planta eſt officinis notiſsima, in incultis proueniens, in pratis, & circa ſemitas, lignoſis caulibus, dodrantę maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia inſunt auium nouellarum pennis ſimilia, ſylueſtriq; cumino æmula. Flores eius denſiore umbella ſuſtinentur, candidi, etſi nonnunquam in purpura rubeſcant. Ex his utique notis palàm eſt, communis uſus Millefolium nil aliud dici poſſe, quàm Stræ tioten, de quo hîc agitur; non autem, ut Braſauolus exiſtimat, Myriophyllum infrà à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem Myriophyllum caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo ſimilibus. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſsimè oſtendunt, Braſauolum hac in re hallucinatum eſſe. Millefolij genus quoddam naſcitur in Goritienſi agro Saluatino monte prope ſacellum diuæ Mariæ uirginis, eo tantùm ſaxoſo tractu, quo ad Sontium fluuium deſcenditur. Id quoniam aliud præſtat magnitudine, ut eius effigies, quam hîc damus, apertè oſtendit; ideo nobis iure liceat ipſum nominare Millefolium maius. Datur utiliter millefolij ſuccus ad ſanguinis reiectiones. Idem præſtat ſicci farina ex Symphyti maioris, aut plantaginis aqua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis Strátiotæ millefoliæ conſid.

MILLEFOLIVM MINVS.

utiliter infunditur, unà cum sui ipsius succo. Herba recens tusa, & supposita, pubique illita, mensium profluuia compescit. Millefolium cui candida inest umbella, unà cum floribus tusa, & cum sua ipsius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhœam in uiris, in fœminis alba uteri excrementa tollit. Atqui id ualentius præstat, ubi cum corallio succino, & eboris scrobe propinetur. Præstat mirum in modum Millefolij farina ad sanguinis mictum, ubi unciæ pondere unà cum Armeniæ terræ drachma, ex uaccino lacte propinetur ieiunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & præsertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu sub dente dolente retenta. Datur herbæ decoctum cum labruscæ floribus utiliter potandum contra uomitum. Stratioten hunc, & superiorem perstrinxit Galenus libro VIII.

Stratiotæ uires ex Gal.

simplicium medicamentorum, ubi de utriusque uiribus ita disserit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate est: terrestris uerò nonnihil habet adstrictionis: proinde sanè & ulcera glutinare potest, & ulceribus esse utilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones utantur, & ad fistulas.

Nomina.

Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis, Stratiote millefoglio: Germanis, Garben: Hispanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille fueille.

Φλόμος.

φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album. in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò, & latiora[a], candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior ſubhirſutus: flores albi, aut [b] ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti. naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore, latioreque conſtaret folio. Syluestre [folia] fert [ſaluiæ]: altas uirgas, & lignoſas [c], & circa eas ramulos [d] quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirſutis, craſſis, pinguibusque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum ad-

a Orib. λευκότερα. i. candidiora.
b Orib. ὑπόχλωρα. i. ſubuiridia.
Orib. non legit concluſa.
c Orib. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὁμοία ἔχει δὲ κύκλῳ. i. folia ſaluiæ ſimilia in orbem.
d Orib. ὥσπερ. i. quemadmodum.

VERBASCVM I.

 ſtringit:

ſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex uino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſſi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem uulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Syluestris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

VERBASCVM II.

PRima Verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verùm ſylueſtre, quod folijs ſaluiæ ſimilibus, aureisq́; floribus prouenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patauij in nobiliſsimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorum commodum Illuſtriſsimus Venetorum Senatus conſtrui curauit. Quin nec fortaſſe Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Eſt Verbaſci quoque genus, cuius folia corniculati papaueris faciem exprimunt. Ideoq́ue nil mirum ſi Dioſcorides eiusmodi papaueris folia Verbaſci folijs comparauerit. Reliqua uerò, qui mihi demonſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminem. Et quanuis ſint, qui putent, ut Ruellio, Fuchſio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibuſdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues ſancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis, rotundisq́; folijs, humiles proſiliunt; eorum tamen ſententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis

Verbaſci genera, & conſid.

Ruellij, & Fuchſij opinio reprobata.

VERBASCVM III.

VERBASCVM IIII. SIVE SYLVESTRE.

ijs folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri læuia, alteri uerò crispa, lactucæ, aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è ueteribus alius, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & uesicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; ossibus utilem esse tradunt. Cæterùm præstat earundem decoctum additis saluia, & amaraco, aduersus frigidos neruorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac ijs, qui membrorum tremore, stuporeúe laborant. Stillatitia florentis iam herbæ aqua datur utiliter potanda in animi deliquijs, & ubi corpus imbecillitate uirium affectum sit. Nam (ut inquiunt experimentatores) mirificè I

cor

VERBASCVM LYCHNITE.

cor confortat, ac roborat. Flores illinuntur utiliter aduerſus ſcorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores diſſoluunt. Herba ipſa, aut flores, aut radices tuſæ, & illitæ uulnera ſanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, unà cum polygonati radicibus, ſtillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto reſurgentes faciem lauant, eiq́; nitorem conciliant: ubi autem rugas tollere ſtudent, ſtillatitiam limonum aquam admiſcent. Sed ad legitima Verbaſci genera redeamus. Hæc omnia in uniuerſum, ut plurimis factis periculis conſtat, omnibus ferè ſedis morbis mirificè ſubueniunt: adſtringunt enim, & exiccant. Quamobrem ſeminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis reſina, procidentem ſedem ſuffitu cohibet, & tenaſmum, præcipuè dyſentericis, tollit. Verbaſci fœminæ folia inter lapides contuſa, ſi equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Ra-

Verbaſci uires quædam.

VERBASCVM ALIVD.

dicis eiuſdem ſuccus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino hauſtus, in ipſa acceſſionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum aſperis uerrucis illitus, eas facilè delet, etſi læuibus nihil proficiat. Idem facit ſiccæ radicis farina confricata. Dantur flores commodiſſimè in puluerem triti, contra tormina uentris, & colicam. Gargariſſatur utiliter radicum decoctum contra tonſillarum inflammationes. Folia tuſa, & cineribus calefacta, ſanant panos, quos bubones uocant, emplaſtri modo impoſita. Tanta uis uerbaſco ineſt, ut iumentis non tuſſientibus modo, ſed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu. Semen ex uino decoctum, & contuſum, impoſitumq́; luxatis medetur, dolorem, & tumorem auferens. Folia conferunt ſtrumoſis, ſi ex aceto imponantur. Semine ac folijs in uino decoctis, ac ſubinde tritis, & impoſitis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & ſummitates in aqua decoctæ, & illitæ podagricis auxiliantur, ſed eius Verbaſci

PRIMVLA VERIS.

baſci ea eſſe oportet, quod minoribus creſcit folijs. Stillatitia florum aqua oculis iniecta, diſtillationes cohibet. aufert eadem illita faciei ruborem, quem Mauritani Guttam roſaceam uocant, & præſertim addito caphuræ momento. Illinitur eadem ad Heryſipelas, & ignis combuſtiones, ſerpigines, uitiligines, impetigines, & cæteras cutis infectiones. Verbaſci flores unà cum oui uitello, & mica panis, & porri folijs illiti, perbellè præſtant ad cohibendas hæmorrhoidas. Idem præſtant eiuſdem folia ſuffita, ex molari lapide accenſo. Eſt & herba ſimilis Verbaſco, quæ BLATTARIA *Plinio nominatur libro* XXV.*cap.* IX.*ubi eam ijs uerbis depingit. Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioſcorides illi Verbaſci generi aſſignauit, quod floribus aureis deſcripſit. Quæ certè res facit, ut credam, quòd non aberrarent ij, qui ſibi animum inducerent, blattariam Plinij, & uerbaſcum illud Dioſcoridis, cui flores* Blattaria hiſtoria, & uires.

inſunt

PRIMVLA VERIS ALTERA.

insunt aurei, unam & eandem plantam esse. Porrò Blattaria passim ferè nascitur: folijs oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini instar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abstergere possit.

Verbasci genera, & uires ex Gal. *Verbasci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Verbascum, quoddam folijs album est, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatum, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent:*

Nomina. *sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè uim possident. Quæ planta Græcè* φλόμος, *Verbascum Latinè dicitur: Italis, Verbasco, & uulgò Tasso barbasso: Germanis, Vulkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon.*

Αἰθιοπὶς

BLATTARIA.

Αἰθιοπίς. AETHIOPIS. CAP. C.

AEthiopis folia habet uerbasco similia [a], perquàm hirsuta, densaq;, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † scabrum, similem apiastro, aut arctio, multis concauum alis: semen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas [b], plenas, glutinosas gustu: quæ siccæ nigrescunt, duranturque, ut cornua possint uideri. Plurima nascitur in Ida [c] monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur [purulentis excreationibus,] ischiadicis, pleuriticis, arteriæ scabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

a Meum. δασεῖα καὶ λεῖα. i. hirsuta, densa.
b Meum, & Cat. παχείας. i. crassas.
c Meum, & Cat. non legit monte Troadis.
Meum pro cõclusis αἵματος πτύσει. i. sanguinis sputo, ut Cat. legit αἱμοπτοϊκοῖς. i. sanguinem excreãtibus.

TAmetsi iampridem existimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm nasci, quòd eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides, & Plinius; hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata est Patauio ab erudito iuuene medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem

Aethiopidis consid.

AETHIOPIS.

thiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hîc damus, pulchrè demonstrat. Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. VII. ubi non plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioscoridi acceptæ referri possunt, cùm ita scribat. Aethiopis similia uerbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reijcientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit. Vt Græcis hæc planta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Ethiopide.

Aethiopidis uires ex Pau.

Nomina.

† Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur παχύν, hoc est, crassum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.

Ἄρκτιον.

Ἄρκτιον. ARCTION. [illegible] CAP. CI.

ARction, aliqui potius Arcturon uocant, similis est uerbasco folijs, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in uino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, perniones que fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è uino.

CRedidit Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus uias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neque audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio uerbasci, eoq; hirsutiore non uisitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentißimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat. Huius meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eo ita scriptum reliquit. Arction illud, quod uerbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisq;, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. Quod ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

Arctii consid. Ruellij error.

Arctii uires ex Gal.

Nomina.

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

PErsonata folia habet cucurbitæ, maiora tamen [a], hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

a Meŭ. & Cæt. δασέα. i. hirsuta.

TAmetsi de una tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Boemia obseruauimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero maiora, duriora, & rigidioribus asperioribusq; aculeis spectantur: in altero uerò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obductis extant. Hanc eam sanè esse crediderim quam Plinius lib. XXV. cap. IX. non Personatam, sed Persolatam uocat his uerbis. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq;, & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hîc secundum Personatæ genus descripsisse. Nam de altera Personata scripserat quoque eodem capite, & libro sic inquiens. Personatam quidam Arcion uocant, cuius folio nullum est latius grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, illi personatam designare, quæ maioribus cum folijs, tum lappis, siue Echinis habetur. Persolatam uerò quæ minoribus est lappis siue Echinatis capitulis. Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi unum Personatæ genus reperiri. Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uersati fuerint. Cæterùm cum Persolata in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam uocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hîc mentionem facerem. Est itaque Perfoliata planta, quæ folia profert pinguia, subrotunda, sed in acutum desinentia, pisi ferè modo, uenis pluribus crassiusculis secundum longitudinem protensis. Hæc priusquam caulem edat, humi procumbit. Caulis subinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atque etiam ramosus. Folia quæ in caule sunt, & in ramis, ab ijs magno naturæ artificio perforata sunt. Quo fit ut ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam esse censeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibusdam prodeuntes, & in stellæ modum radiantes, foliosos, odore non ingrato: semen nigrum, pellucidum, psylij semine maius. Radice nititur unica, sed fibrosa. Nascitur in aruis inter segetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æstate. Gustu est subamaro, & adstringenti. Datur herba ipsa in uino decocta, aut in pulucrem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq; bibitur utiliter ad umbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam resoluit, & curat, si emplastri modo imponatur. Illinitur quoque utiliter ad omnes inflammationes. De Per-

Personatæ consideratio.

Plinii tutela

Brasauoli hallucinatio.

PERSONATA, SIVE LAPPA MAIOR.

Personatæ uires ex Gal.

ſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod Proſopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi poſſunt. Quæ planta Græcis* ἄρκτιον, *Latinis Perſonata uocatur: Italis, Lappola maggiore: Germanis, Groß Kletten: Hiſpanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana.*

Nomina.

PERSONATA, SIVE LAPPA MAIOR ALTERA.

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis [a] à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe uocantur, efficaciter illinitur.

a Meum. ἐφ' ᾧ φύλλον πετασῶδες μεγὰς προσκείμενον ὥσπερ μύκης. i. in quo folium instar galeri magnum, incũbẽs ueluti fungus.

QVanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem maiorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse uidetur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus dependet: cui folium huius Tussilaginis minimè

Petasitis consideratio.

Ruellii, & Fuchsii opinio.

PERFOLIATA.

respondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctissimorum uirorum sententiam improbandam existimem, ut libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes, fusius declarauimus. Nobis hactenus ueram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset. Petasitis uires ex Gal. *Petasiti uires paucis reddidit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.* Nomina. *Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης nominatur.*

Ε'πιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

a Meum. ταμνίσκος μικρὸς. i. frutex paruus.

EPipactis ab alijs elleborine [a], parua herba, exiguis folijs. Iocineris uitijs utilis, & contra uenena pota.

EPIPACTIS.

Epipactidis conſid.

EPipactida adeò paucis perſtrinxerunt Dioſcorides, ac cæteri, qui ante & poſt ipſum de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, ut difficilè admodum ſit decernere, quænam planta ſit hæc in Italia, ubi fortaſſe ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib. XIII. cap. XX. commemorat, Epipactis in Aſia, & Græcia naſcitur. Verùm enimuero ſi Epipactis Elleborine ex eo dicta eſt, quòd cum Elleboro nigro ſimilitudinem habeat, eam equidem nobis Epipactis erit, quæ naſcitur in Goritienſi agro, quamq; Epipactida appellare libuit, non quòd ipſam Dioſcoridis Elleborinem eſſe cenſeamus, ſed quod Elleborum nigrum quadantenus repræſentet folijs, floribus, atque etiam radicibus. Epipactidis inter ſimplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioſcorides, de eius uiribus tradidit. Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.

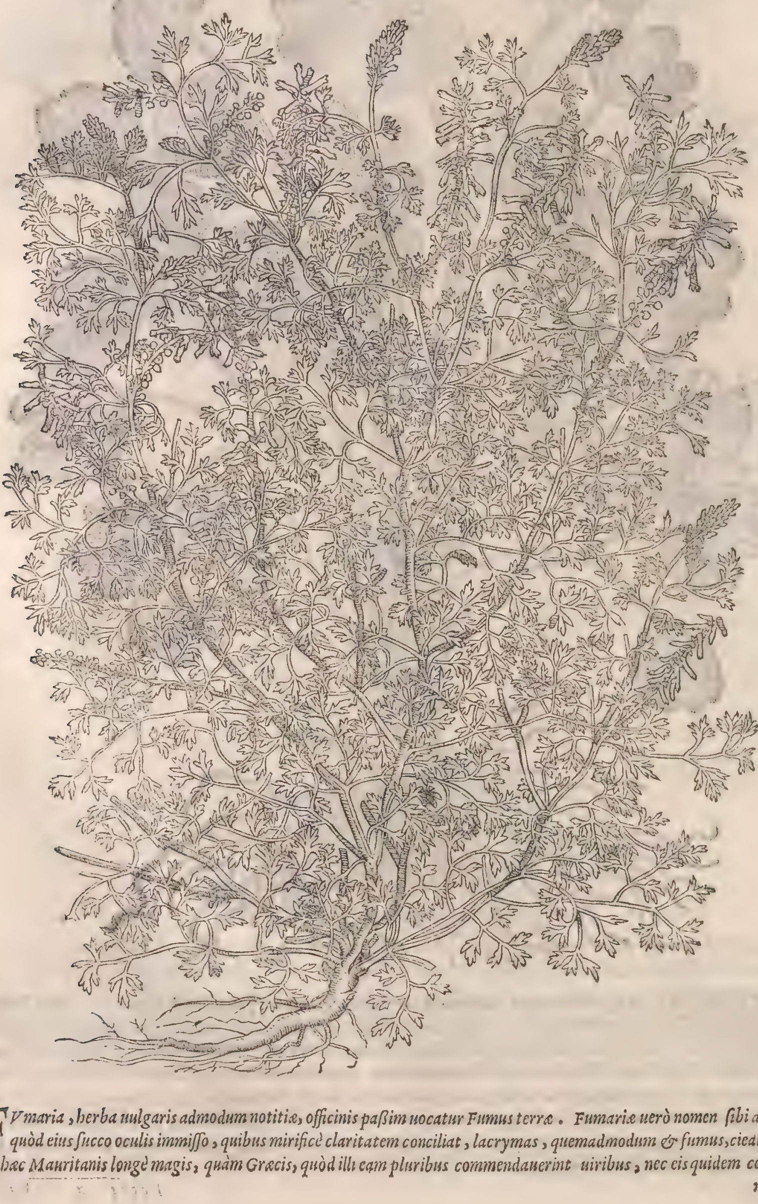
Nomina.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

a Meum. Coταύη.i.herba. b Meũ. addit. ὁ ἐν ταῖς κρηταῖς φυόμενος. i.in hordeo nascens.

FVmaria fruticosa [a] herbula est [b], prætenera, coriandro similis, folijs candidioribus, undique nu- 1,
merosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationemque: unde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam urinam trahit.

FVMARIA.

umariæ consideratio.

FVmaria, herba uulgaris admodum notitiæ, officinis paßim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis,

FVMARIA ALTERA.

nendis, ut Serapionem, Auicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. XXV. *cap.* XIII. *ubi ita ſcriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuiſſimis, ſparſisq́; , flore purpureo, uiridis, ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq́; , ceu fumus, unde nomen accepit. eadem euulſas palpebras renaſci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiam ab Aetio deſcribitur, ſuperius libro tertio de Ariſtolochia, & Piſtolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hîc ſatis nobis ſit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inſcriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtrà repetere uideamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimplicium nomenclaturis reperio Capnon quibuſdam Corydalion appellari.*

Fumariæ genera ex Pli.

FVMARIA CORYDALIS.

pellari. Vnde factum est, ut crediderim de Capno intellexisse Galenum libro XI. simplicium medicamentorum, ubi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, sic inquiens. Adieci hæc sermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, uelimq; qui ipsum non norunt, ijs bene monstratum. Nam & ipsa CORYDALIS *appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter sit notatum. hactenus Galenus. Verum an de uulgari capno intellexerit his an de aliqua altera eius specie ego quidem haud decernere ausim. Nam de capno scribens libro septimo de simp. med. fac. nullam prorsus aduersus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, ut non parua mihi oriatur suspicio aliam capni speciem Galeno* CORYDALIM *designare. Quare non mihi displicet quorundam opinio; qui plantem, quam hîc sub corydalis nomenclatione appingi curauimus, quamq; Split nonnulli uocant quòd maiori Capno hanc congenerem esse uideam: quòdq; eandem colicos iuuare sciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. His accedit flosculorum facies quæ Co-*

rydali

rydali auiculæ ferè ſimilis eſt. Creſcit hæc planta folijs coriandri æmulis, ſed minoribus, caulibus exilibus, ramoſis, folioſiſq́; floribus auicularum ſpeciem referentibus: radicibus numeroſis, tenuibus, prælongis ac ſubalbicantibus. Præſtat uniuerſa plãta ad colicos dolores, ſiue recens deuoretur, ſiue ſicca in puluerem ſumatur ex uino pluribus diebus. Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Meſue ſic ad ſenſum referã. Fumaria inter mitiora, innocentioraq́; recenſetur medicamenta, quibus deiectoria uis ineſt. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoque auctoritas & precium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum ſoluit; ſed & uiſcera roborat, contrahitq́; diſtentos eorum uillos. Omni prorſus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum ſit ualentior, additis myrobalanis, ſena, caprino ſero, infectorio cocco, aut uuis paſsis. Præſtat quæ uirentior, folijs extenſis, non ſanè criſpis, & quæ uiolaceo ſit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo ſuccus exprimi. Sunt qui hanc in uniuerſum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipſa foliorum ſuperficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non ſuperat. Siccat præterea ordine ſecundo, ſed ſemen calidum eſt. Deprehenditur ſanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ guſtu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obſtructiones aperit, ac deiectoriæ eſt facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & aduſtos humores. Eius uis non modò ad hepar; ſed & ad uenas diffunditur. Quamobrem ſanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exuſtis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiaſi medetur, aduerſus carcinomata efficax eſt, lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiſcerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiſcera, bilioſasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uaſorum obſtructione excitantur. Fumariæ meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit his uerbis. Capnos, hoc eſt, Fumaria acris ſimul, & amaræ qualitatis eſt particeps, nec tamen planè expers eſt acerbæ. Quamobrem urinam bilioſam multam prouocat, ſanatq; iecinoris obſtructiones, et debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipſe fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti ſolebat ad ſtomachum roborandum, unaq́; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm deſiccatam condebat: porrò cùm uti uolebat, ſubductionis quidem gratia, melicrato inſpergebat: at roborare uolens ſtomachum, uino nimirum diluto. Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoque Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, ſiue Saheteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hiſpanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre.

Fumariæ uires ex Meſue.

Fumariæ uires ex Gal.

Nomina.

Λωτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

Lotum urbanam alij trifolium uocant. naſcitur in hortis. Extractus ſuccus addito melle, oculorum argema, nubeculas [a], cæteraſque caligines diſcutit.

[a] Meum. καὶ λευκώματα. i. & albugines.

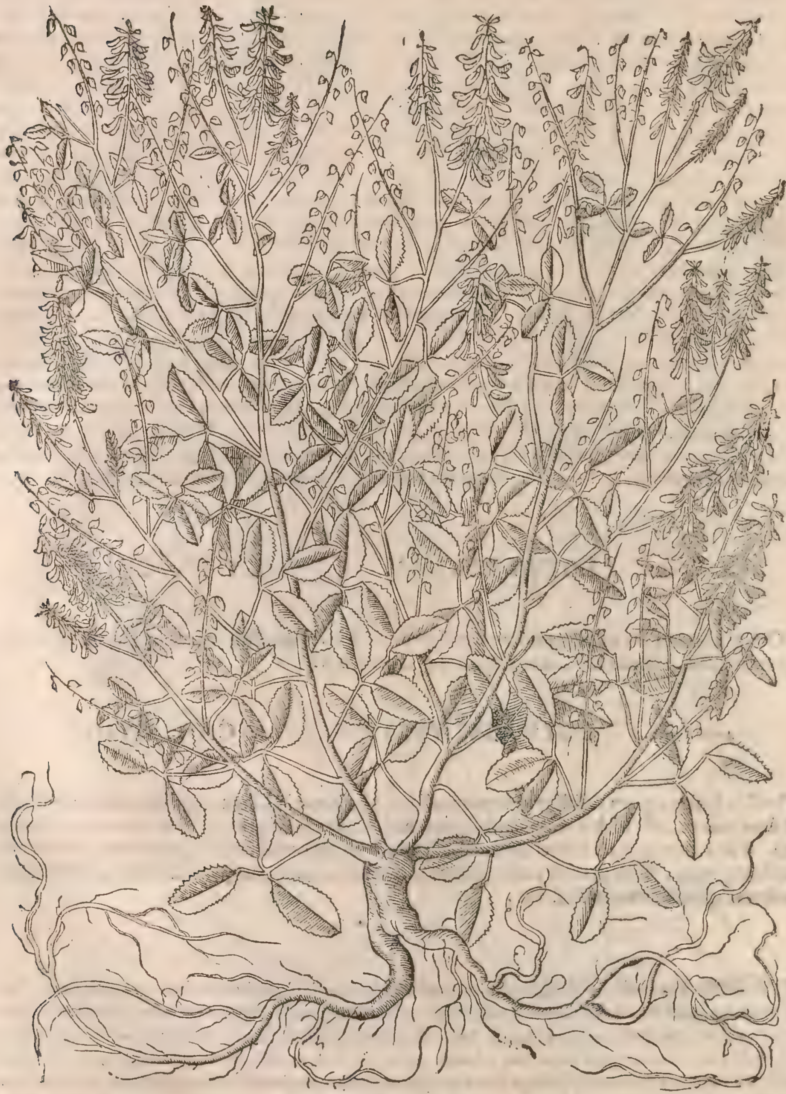
Λωτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

Sylueſtris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratenſis: ſemine fœni græci, multò minora, guſtu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adſtringendi obtinet: uitia cutis in facie, maculaſq́; cum melle peruncta expurgat. Trita per ſeſe, aut cum maluæ ſemine, in uino, aut paſſo bibitur aptiſſimè contra dolores, qui ueſicam malè habent.

Nulla certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poſſit: hæc eſt uera ac legitima Lotus ſatiua. Cæterùm non deſunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Geſnerus uir doctiſſimus in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſatiuam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paſsim atque alibi etiam prouenit: eo fortaſſe argumento, adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit Lotum tam urbanam, quàm ſylueſtrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quòd errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd à Dioſcoride Loto ſylueſtri folia trifolij pratenſis tribuantur. Nam ſi Dioſcoridi Lotus ſatiua fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atque ſatis illi fuiſſet Lotum ſylueſtrem ſatiuæ ſimilem reddere, omiſſa trifolij pratenſis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum eſſe plantam aliam à Trifolio: eoſq́; in errore uerſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alij, qui exiſtimant, eam plantam eſſe Lotum urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ folijs conſtet trifolij effigie, naſcaturq́; non in pratis tantùm, ſed etiam in uiridarijs ac hortis. Verùm horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur. Ego uerò Vrbanam lotum eam trifolij odoratam plantam eſſe cenſeo, quam antea Cytiſum faciebamus, quamq́; Romæ uulgò Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cauallino, quòd eius pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino

Loti utriuſque conſideratio. Geſneri, & aliorum opin. reprobata.

LOTVS VRBANA.

omnino Trifolij genus eſt. odore ſanè eximio ac ſuaui. Quo fit, ut unguentarij, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoque planta ſtillatitiam conficiant aquam. Atqui non ſolùm adducor ad credendum, hanc herbam eſſe Lotum urbanam quòd folia gerat trifolij adeò ſimilia, ut Trifolium quoque dicatur. ſed quòd ſciam, eius ſucco oculorum nubeculas deleri. Germani huiuſce flores colligunt, & pro meliloto paſſim utuntur, quemadmodum & Boemi conſultius fortaſſe; quàm Itali. Sylueſtris uerò Lotus, quam copioſam in Libya gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim affirmare, quòd non meminerim ibi eam me uſquam uidiſſe. Verùm in Boemia copioſa admodum prouenit, folijs Trifolij: caule cubitali ramoſo; alis multis: floribus in capitulis cœruleis: ſemine fœnogræci: ſed paruo, & odorato. Loti utriuſque uires ex Gal. *Loti utriuſque uires reddidit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lotus domeſtica, quam quidam triphyllon,*

LOTVS SYLVESTRIS.

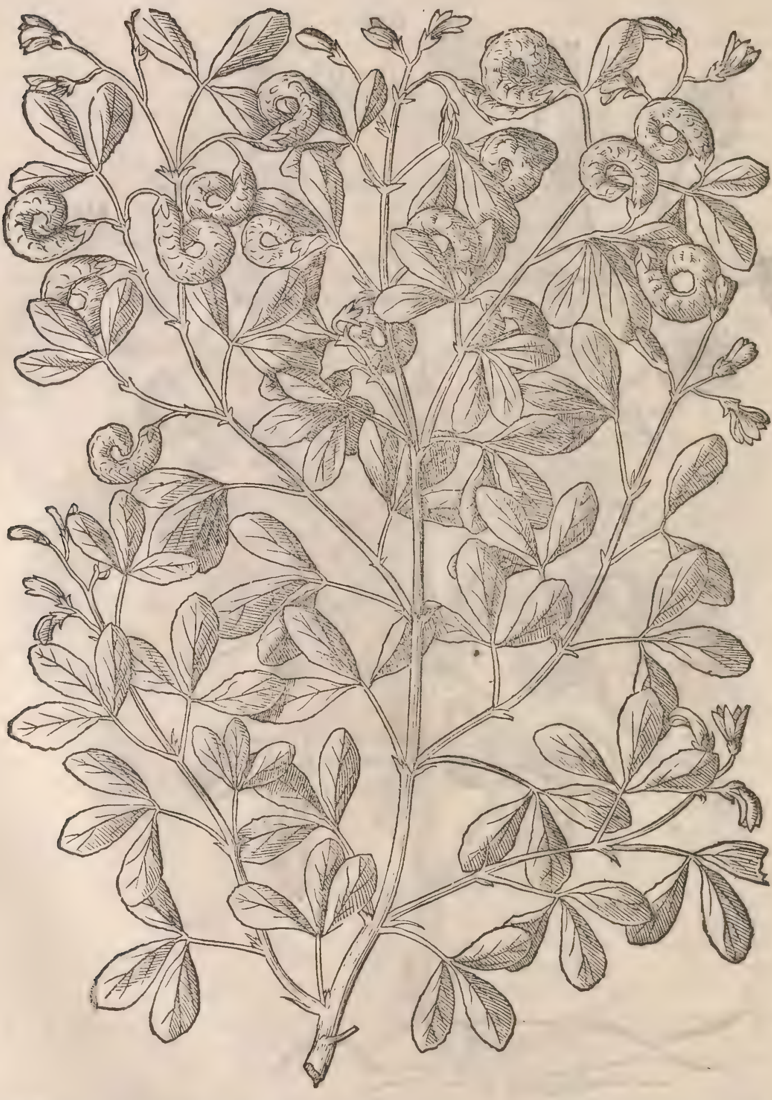
triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poſſidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq́; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Libya prouenit. Semen eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq́; nonnihil abſterſorium. Λωτὸς *quæ Græcè* ἥμερος, *Latinè Lotus urbana cognominatur: Italicè, Loto domeſtico. Quæ uerò* λωτὸς ἄγριος *Græcis, Lotus ſylueſtris Latinis uocatur: Italis, Loto ſaluatico. Arabes utrunque cum Aegyptio etiam indifferenter uocant Handachocha, Garch, & Thuſf.* Nomina.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYtiſus frutex eſt albus in totum, ut rhamnus, ramos ſpargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorſo medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, guſtataque cicer recens ſapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia diſcutiunt, ſi cum pane trita illinantur: decoctum potu urinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia ſerunt.

Credidimus

CYTISVS.

Cytiſi conſide ratio.

CRedidimus iaṅdudum Cytiſum, ſi tamen is in Italia proueniret, non aliam eſſe plantam, quàm eam Trifolij odorati ſpeciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc eſt, Trifolium equinum, eo quòd equis gratißimum ſit pabulum, cùm nulla ſanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytiſum præ ſe ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd ſcripſerit, iumenta deguſtato Cytiſo hordeum ſpernere. Nam cùm certò ſcirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos eſſe, ut eo magis delectentur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc ſtirpem legitimum eſſe Cytiſum, præſertim cum pluribus conſtet notis, quæ Cytiſo reſpondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioſcoridem uiderem de Cytiſo inter herbas, non autem inter frutices, & arbores differere, non aliud quidem mihi perſuadere poteram, quàm quòd Cytiſus eſſet herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm ſit, iumenta herbas, & fœnum potius depaſci, quam arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac ſaginabat. His itaque rationibus

bus fretus (tunc enim plura neglexeram inuestigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolij genus odoratum quod postea Lotum esse urbanam agnouimus, omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius rectiusq; expendissem, me in errore uersari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse uelim, ut falsum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his uerbis. In Mysia quoque, qua parte nostræ prouinciæ finitima est tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa uerò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro XII. cap. III. cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro XVI. cap. XXXVIII. ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medullà esse diximus. Sed hæc prius à Theophrasto scripta sunt lib. quinto, cap. quarto de plantarum historia, his uerbis. Ergo grauissima, spißissimaq; Buxus tota. Ebenus sua tantùm medulla, in qua & coloris nigredo constat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant, atque etiam magis Cytisi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere uideatur. Constat præter id Cytisum esse arborem Strabonis testimonio. Ipse enim de Balsamo scribens libro XVI. suæ geographiæ. Balsamum, inquit, arbor est odorata, & fruticosa, Cytiso, & Terebintho similis. Accedit his etiam Columella, qui idem testari uidetur in calce libri V. ubi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abundè est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Porrò Cytisi plantam cuius imaginem hîc excudi curauimus, misit mihi dono Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus. Eam quidem legitimam referre Cytisum omnibus suis notis conspicuum est. Nam non solùm ipsius folia, & totius plantæ color Cytisum referunt, sed & ipsa ligni materies, quæ nigra est, & Ebeni modo firmissima. Nascitur (ut audio) copiosa in Regno Neapolitano, ac etiam fortasse alibi in Italia, quanquam à me nusquam uisa sit antea. Cæterùm non desunt, qui sibi persuadeant, atque etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum uidisse, legisseq; in Italia in syluis, alijsq; syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto uocatam sumunt pro Cytiso. Neque propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non prouenire, cùm teste Columella lib. IX. cap. IIII. de re rustica, duplex sit cytisus, una satiua, & altera suæ spontis: sed quòd scribat Plinius, raram esse in Italia. De satiua autem Cytiso diligentissimè scripsit idem Columella lib. V. de re rustica, capite ultimo, cuius hîc uerba subijciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoque, & omni generi pecudum utilissimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expreßi succi ternas heminas permisceri modico uino, atque ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum uere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abundè est uiridis pondo XV. bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella. Plinius quoque Cytisi historiam copiosè prosequitur lib. XIII. cap. XXIIII. ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum: spondetq; iugero eius annua H--S. MM. uel mediocri solo redditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec alind minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere desijt, uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: hyeme uerò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quòd maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. hæc Plinius. Ex quibus hîc certè subit nobis mirari Gesnerum, uirum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam

Cytisus frutex est, non herba.

Cytisi historia ex Col.

Cytisi historia ex Plin.

Gesneri lapsus.

rura Tridentina Eghelum uocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex authoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidem uidetur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum uerborum, quibus paulò antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoque ex Plinio paulò suprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atque etiam fusius libro tertio in Trifolijs mentione fecimus, neque Dioscorides, neque Galenus, quod sciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui id uelint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset libro VII. *cap.* XIIII. *de plantarum historia, ubi sic inquit. Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen unum sortiantur, ut ita fermè æquiuoca sint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum uiribus in usu cibario, tum quòd non easdem loca desideret. hæc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & ijsdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus uirescere conspicitur.*

Cytisi uires ex Gal.

Atqui Plinio libro XXII. *cap. ultimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm panicum. Cytisi uires Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ mistam, sicut & maluæ folia.*

Nomina.

Planta ut Græcè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST & in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum uespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatē exhibet.

Loti Aegyptiæ hist. ex Theophr.

LOngam satis historiam de Loto Ægyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus libro IIII. *cap.* X. *de plantarum historia, cuius hîc uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioresq;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris non alio modo, quàm papauer: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non absimilis est. In Euphrate caput floresq; mergi referunt, atque descendere usque in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demissa quidem manu capere sit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: sole oriente iam extra undas emergere, floremq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Ægyptij capita ipsa aceruis putrefaciunt, cumq; tegumenta putruerint, in flumine lauando separant fructum, & siccantes, pinsentesq; panem faciunt, eoque cibo utuntur. Radix loti Corsion appellata, rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, assumque in specimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Ægyptia Theophrastus.*

Arabum Handachocha.

Cæterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius semine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neque enim fit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij semine, ut quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Græci uocant.

Lotus Aegyptia ex Gal.

Loti Ægyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Loti Ægyptiæ semen in panes quidem cogitur.*

Nomina.

Planta λωτὸς αἰγύπτιος Græcè, Lotus Ægyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.

Μυριόφυλλον. MYRIOPHYLLVM. CAP. CX.

a Meum. καυλίσκος. i. cauliculus.
b Meum. διάπυκνος. i. densus.

MYriophyllum, siue millefolium [a], caulis est tener, singularis, unica nixus radice: plurimis folijs: læuibus, fœniculo similibus, unde nomen accepit. Caulis flauescit [b], uarius, ac ueluti ex industria deliniatus. nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, si uel uiride, uel siccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

MYRIOPHYLLON.

ETsi non desunt, qui uelint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse uulgare Millefolium, quo omnes passim utuntur in Italia; tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, folijs constet à fœniculo diuersis, nascaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore uersari. Equidem legitimum Myriophyllum me inuenisse, & sæpe uidisse crediderim in uallis Ananiæ palustribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hîc picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo uiro Luca Ghino. Myriophylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Myriophyllum usqueadeò desiccatoriæ est facultatis, ut uulnera glutinet. Quod Græci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum uocant: Itali, Miriophillo.

Myriophylli consid.

Myriophylli uires ex Gal.

Nomina.

MYRIOPHYLLON ALTERVM.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

a Meum. λό-χεια. i. quæ a partu ſequi debent.

MYrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua[a], & partus ſecundos, purgátque à puerperio fœminas: ſubuenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Aiunt quoque eandem bis die térve potam ex uino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare.

Myrrhidis conſideratio.

GIgnitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræſentās, minor tamen, minimeq; graueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, ſicuti nec illa: tametſi huius radix à recentioribus in peſtilentia

MYRRHIS.

tia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euidentißimum esse arbitror, quòd ei folia sint satiuæ pastinacæ similia, non quidem multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm si Myrrhis in Italia prouenit, nulla sanè mihi hactenus sese obtulit planta, quæ magis illi respondeat, quàm hæc, cuius hîc effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. Sed quoniam ANGELICAE *mentio incidit, ne tam præstantißimam plantam silentio prætereamus, hîc fusius de ea nobis differendum est. Hæc itaque planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum serrata, in nigrum uirescentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus semen prodit tenue, lentium modo compressum. Radix ei subest crassa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata. Huius plura sunt genera. Nanque alia satiua, alia Domestica, alia Syluestris, alia in aquosis proueniens. Satiua paßim seritur in Misnia, & alijs fortasse Germaniæ locis, in campis, coliturq; diligenter, quod inde non mediocrem recipiant prouentum. Eruitur tertio à satu anno. Radices habet*

Angelicæ historia, & uires.

ANGELICA SATIVA.

nigras, atque fibratas, odore adeò eximio, ut merito Angelicæ nomen ſibi comparaûerit. Domeſtica ita uocata, ſponte per ſe naſcitur ijſdem in montibus, in quibus ſylueſtris. Sed folijs, caule, umbellæ ſemine & radice, longè grandioribus. Radix illi eſt ſuccoſa, ſubalbicans, acris, & ſuauiter odorata. SYLVESTRIS *autem pumilior eſt, ſed uiribus omnium præſtantiſſima. Radice nititur pollicis craſſitudine, & ſæpe maiore, ſucco flaueſcente referta, guſtu acerrimo, & odore præſtanti. Aquatica cæteris grandior eſt, ſed uiribus longè imbecillioribus. Excalfacit, paritérq; deſiccat ordine ſecundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & diſcutit. Venenis mirificè aduerſatur: quare peſtilentiam arcet hauſta, aut frequenter commanſa. Ipſa per ſe ſumpta pituitoſos, lentoſq́; humores digerit. Idem præſtat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tuſſientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter craſſam, lentamq́; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiſcerum ulcera, concretuſq́; ſanguis diſſoluitur, & roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præſtat. Valet ad rabioſorum, & ueneno-*

ANGELICA SYLVESTRIS.

& nenenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, ut recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis. Datur radicis semidrachma una cum Theriacæ drachma è sua ipsius aqua ijs, qui peste laborant & deinde sudare coguntur, repeti turq; eodem modo post septem horas. Aliqui enim hoc tantùm antidoto sanati sunt. Mansa radix, & dentium cauis imposita, eorum dolorem sedat, quinetiam anhelitum adeo commendat, ut præsumpti allij odorem occultare facilè possit. Myrrhidi iam suas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. *simplicium medicamentorum, his uerbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menses mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate.* Μύῤῥις *ita Græcis, Myrrhis quoque Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.*

Myrrhidis uires ex Gal.

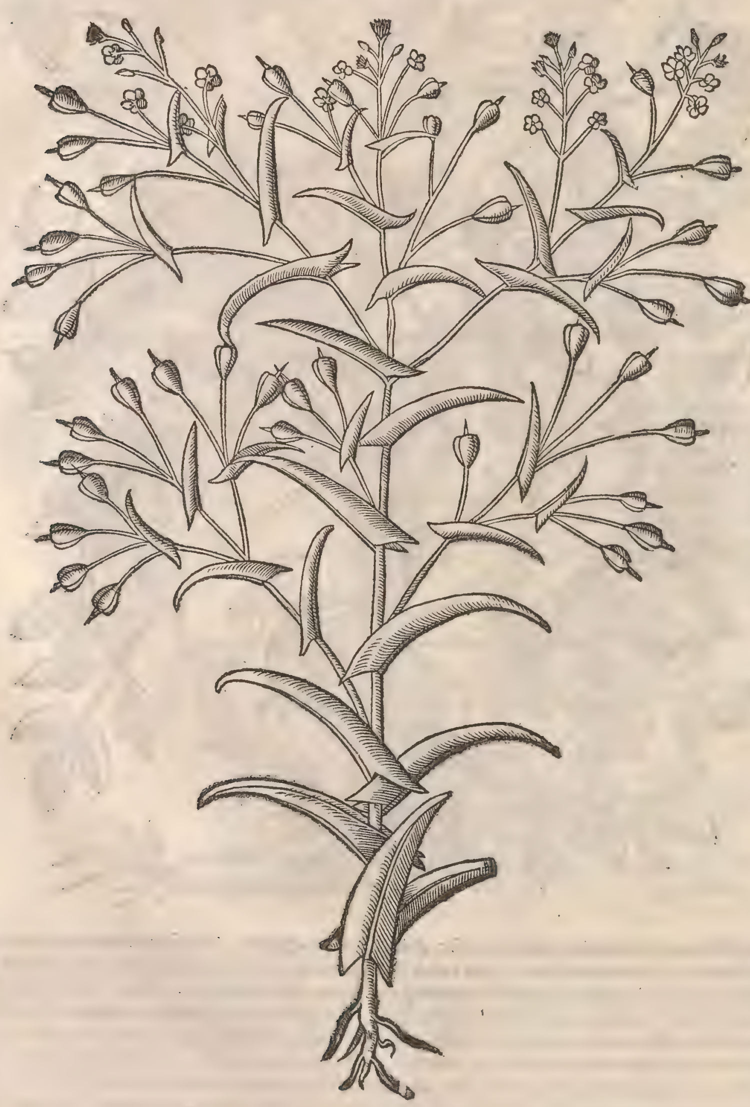
Nomina.

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

a Meum. λίπαρον. i. pingue.

MYagron, aliqui melampyron uocant, herba est surculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: semen [a] oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

PSEVDOMYAGRVM.

Scribit

SCribit Ruellius, Myagrum frequentiſſimum naſci in Gallia, eiusq́; ſemine agros bene ſubactos perinde quaſi napis ſeri: quin & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniri. Ex ſemine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; ſed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à ſuis Camæliam, aut Camaminam uocari. Sed ipſe non equidem Ruellio auſim ſubſcribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non uidiſſe in Italia, quod Dioſcoridis delineationi reſpondeat. Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris ſemen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, ſed ſyluestrem erucam, ut quæ laciniata ſpectentur: nec ſemen profert fœno græco ſimile, ſed papaueris modo exile. Non deſunt præterea, qui plantam, quam Pſeudomyagrum appellauimus, legitimum eſſe contendunt. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, ſed glaſti potius, & ſemen illi ſit naſturtij, non fœnogræci, non poſſum in eorum ire ſententiam. Naſcitur hæc paſſim inter linum, & ſegetes, cuius ſemen auidiſſimè auiculis expetitur, eſt enim dulce, & guſtui admodum gratum. Myagri ſemen, ut teſtatum reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum quid effundit, quod emplaſticam uim obtinet. Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro.

Myagri conſideratio.
Quorundam error.
Myagri uires ex Gal.
Nomina.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONagra, ſiue onothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſſimili: flore roſaceo, magno [a]: radice candida, longa, cùm ſiccata eſt, uinum olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque [b] tetra ulcera mulcet.

a Meũ. & Cat. μικρὰ. i. parua.
b Meum. θηριώδη. i. maligna.

TAmetſi memoriæ prodiderit Theophraſtus lib. IX. cap. XXI. de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq́; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, eſſet optimum, utiliſſimumq́; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apennino in uiridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq́; ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre uidetur, etſi ipſe quoque pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca uinum redoleat, mitigetq́; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioſcorides teſtatur. Onagræ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinoſum quiddam redolet: ſed & uini maximè facultatis eſt. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, ſiue Oenagra Latinè dicitur.

Onagræ conſideratio.
Onagræ uires ex Gal.
Fuch. error.

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIIII.

CIrſium [a], caulis eſt tener. duorum cubitorum [b], triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores uaricum ſedare Andreas ſcripſit.

a Meum. καυλίον. i. cauliculus.
b Meũ. & Cat. τρίγονος. i. triãgularis.

CRedidere recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium quàm uulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd denique Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hîc figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu Galenus, & Paulus. Id æquè κίρσιον Græca uoce, atque Latina Cirſium appellatur.

Cirſij conſid.
Nomina.

CIRSIVM.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

a Orib. οἱ βουβώνιον. i. aliquibus buboniũ.
b Meum. καὶ βουβῶνας. i. inguinum tumores.
c τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους. ita habet Meũ & Cat. i. purpureum in flore.

ASter Atticus[a] cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteúmve, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac[b] inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt[c] purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

ASTER ATTICVS, SIVE AMELLVS.

A Ster Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant, per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Cæterùm, non deſunt, qui noſtram ſententiam impugnent, quòd crediderim ego Aſterem Atticum eam eſſe plantam, floribus umbilicotenus melinis, & in ambitu purpureis, quanq; etiam Vergilianum Amellum eſſe cenſemus. Atqui nos non ita facilè à noſtra diſcedimus opinione, quòd & Meum, & Catecuzeni exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους. *i. purpureum in flore: quæ uerba manifeſtò arguunt in Aſteris Attici flore duplicem haberi colorem. quo fit, ut putem in capitis principio, ubi flos deſcribitur, non* ἢ μήλινον, *ſed* καὶ μήλινον. *i.* ἄνθος πορφυρίῳ καὶ μήλινον. *hoc eſt florem purpureum & melinum. Sed eſto etiam aliorum iudicium. Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin uelim etiam aliam hîc plantam oſtendere, quam quidam rei* Aſteris Attici conſid.

ASTER ATTICVS ALTER.

plantariæ ſtudioſi Aſterem Atticum faciunt, ſed examinent quoque ipſi antiquam, quam nos addidimus, lectionem. Huius plantam miſit ad me primùm Ioannes Crato Vratislauienſis, Ferdinandi Cæſaris Medicus, & uir quidem ſingulari doctrina præditus, quæ quoniam florem ſtellæ modo radiantem, licèt tantùm melinum, profert, meritò quidem Aſteris nomen illi imponendum eſt. Serapionis erratum. *Hanc Serapio (ut libro tertio in Eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudiſſe deprehenditur florum ſimilitudine falſus, qui in utraque planta ſtellæ figuram præ ſe ferunt. Cæterùm non eſt prætereundum, quòd nonnulli Dioſcoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm ſuprà ſint reddita. quæ quoniam à doctiſſimis uiris Dioſcoridi accreuiſſe comperta ſunt; ideo nos quoque ea, utpote adiectitia omiſimus. Quòd autem adſcititia ſint, teſtimonio eſſe poſſunt Galenus, Oribaſius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nuſquam leguntur, etſi reliqua, ut ſolent, bona fide referant. In cuiuſdam tamen Apuleij libello de plantarum hiſtoria & uiribus ſcripto, nonnulla habentur capite de Aſtere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem eſſe uideantur, huc adiecta ſunt:*

ſunt: ſic enim uerba illa ſonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam ſtirpis ignorant, inane ſimulacrum ſe uidere putant. Reperitur à paſtoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Aſterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes ſunt, cecinit Vergilius lib. quarto Georgicorum his luculentiſſimis carminibus.

Amellus Virgilij.

Shortwort or sherwort:

Eſt etiam flos in pratis, cuï nomen Amello
Fecêre agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque uno ingentem tollit de ceſpite ſyluam.
Aureus ipſe, ſed in folijs, quæ plurima circùm
Funduntur, uiolæ ſublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Aſper in ore ſapor: tonſis in uallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

STELLARIA.

Verùm non possum non mirari stupidum cuiusdam blateronis ingenium, qui Vergilij Amellum eam plantam esse censet, quã omnibus in confesso est esse chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, ut qui alios suggillare satagunt, ij præ inuidia adeò cæcutiant, ut non solùm in tenebris oberrent, sed excordes quoque fiant. Vergilius enim Amelli florem descripturus inquit. Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecêre agricolæ. & deinde subiunxit. Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum. Funduntur uiolæ sublucet purpura nigra. De folijs intelligens ipsius floris, quæ ipsum ambiunt, quæq; colore nigram imitantur uiolam & rectè quidem, sublucet inquit Vergilius purpura, quòd color ille purpureus, qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus sit, ut in ipsa cernitur uiola, sed longè dilutior. quo fit ut is omnino cæcutiat, qui de plantæ ipsius folijs Vergilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonij minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidonium minus humi perpetuò repit, nec se unquam in altum extollit. Atqui aliter quidem se habet Amellus. Nanque is, uno ingentem tollit de cespite syluam. Adde quod chelidonium illud Verno tantùm tempore prouenit, & deperit. Amelli uerò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cum dicat. tonsis in uallibus illum Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ. Idest legunt Pastores Amelli florem in uallibus & pratis iam falce detonsis. Itaque fit ut iam ex Medico fiam Vergilij interpres. Est itaq; Amellus herba; quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiantes, ut in Anthemide, aut Belli, sed in medio lutei, comantibus circunquaque foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata oliuæ figura, minora tamen, aspera, hirsuta, nigricantia; subamaro sapore. Quæ autem caulem circumuestiunt, longe minora spectantur. Radicem habet multifidam, odore non ingrato, & caryophyllorum quid resipiens. Floret in principio Autumni, aut in æstatis calce, Augusto, & Septembri. Flores tandem flaccescunt, & in pappos dissiliunt: semine paruo, oblongo. Intubo haud longè absimili. Asteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungia senio tusa rabiosi canis morsibus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Aster Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò ut mistæ sit facultatis, uti rosa: uerùm id non adstringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipsa uiribus non uulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus. Est igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, planta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præsertim in pratis, folijs maluæ ferme similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò ut latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio mense, Iunio uerò floret. Efficax est pota sanandis non solùm internis uiscerum uulneribus, sed & sinuosis ulceribus: quinetiam extrinseca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu uulnerarijs potionibus admisceant. Aridæ puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex uino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit: adeò ut eius quoque diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si lintea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, siccisq; rosis admistis. Planta, quæ Græcis ἀςὴρ ἀττικὸς Latinis item Aster atticus nominatur: Arabibus, Astaraticon: Italis, Aster attico: Germanis, Stern Kraut: Gallis, Aspergoutte mineur.

Asteris Attici uires ex Gal.

Stellariæ historia, & uires.

Nomina.

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

ISopyron aliqui phasiolon ob similitudinem uocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia, plena seminis, melanthij gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris uitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus utile.

Hactenus

HActenus, ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Iſopyrum inuenire, neque ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud naſcatur in Italia. Quare ſi hac noſtra ætate nobis non ſeſe offeret, id poſteris inquirendum relinquemus, qui fortaſſe diligentius in hæc ſtudia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem aſſequantur. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Iſopyrum uocant. Nomina.

ISOPYRVM.

Ἴον πορφυροῦν. VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

VIola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſſimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuauiſſimè olens, purpureus. opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſſimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſediq́ue procidenti.

VIOLA PVRPVREA.

Violæ purpureæ consid.

SVnt in Violárum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ, frigidis & uliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proueniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ubi menſe Aprili adeò copioſè florent, ut ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea uideantur. Sunt & aliæ, quæ aureo ſunt colore, adeò in colorandis floribus occupatur natura. ARBORESCENTEM *autem* VIOLAM *è Baldo monte allatam, odore perquàm iucundo, mihi dono miſit Franciſcus Calzolarius pharmacopœus Veronenſis, cuius flores illis perſimiles ferè habentur, qui in Regali conſolida uiſuntur. Creſcit hæc duorum cubitorum altitudine, pluribus ab una radice ſublatis caulibus. Alij prætereà flores per æſtatem Maio, & Iunio menſibus uiſuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aſpectu gratiſſimo, cùm tamen nullo & ipſi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem deſciſcunt. Conſlat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis,*

VIOLA ARBORESCENS.

tis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula ſupereminent, è quorum concauo ramuſculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli IACEAM *alij uerò* HERBAM TRINITATIS *à triplici florum colore. Verùm an hæc illa ſit Iacea, quam ad inteſtinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum ſatis compertum habeo. Quanquam non deſunt, qui affirment, hanc eſſe de qua modò ſermo eſt, eamq; ſymphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam ſunt, qui eandem ægrè ſpirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obſcurè opem ferre tradant: quin & ſcabiem ſanare, & cætera cutis uitia delere. Huius duo obſeruauimus genera. alterum maius, alterum minus. Atqui in minore flores, & minores habentur, & duobus tantùm coloribus micantes. nempe cæruleo, ac candido. aut luteo & albicante. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præſertim ſtillatitia earum aqua pota. Herba tota illita, aut in pabulo data, ſanat ſues angina laborantes. Violarum purpurearum facultates exquiſitè deſcripſit Meſues inter ſimplicia ſoluentia, unde hæc decerpſimus. Violæ temperatum, conueniensq; ſunt medicamentum, quo immutantur malæ hu-*

Iacea.

Violarum uires ex Meſue.

IACEA, SIVE FLOS TRINITATIS.

morum qualitates, & natura eorum ſoluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, ſolis ardorem, qui uim reſoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen ſiccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam ineſt humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior eſt uis. Quapropter ſiccata humiditate, quæ in ſuperficie continetur, guſtu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius ſub humido deliteſcebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minusq́; humidæ habeantur. Humiditas, quæ ſuperflua recentibus ineſt, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectoriæ ſunt facultatis, non quòd emolliant, ſed quòd diſſoluant. Violæ in ſumma ſoporiferæ ſunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & ſoluunt. Earum ſuccus, & ſyrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentiſſimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, iјs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præſtat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq́; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos calidi-

tas

IACEA ALTERA.

tas excitauerit: ſomnum conciliant: pectoris, & aſperæ arteriæ ſcabritiem leniunt: medenturq́; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio ſunt pectoris, & lateris inflammationibus: ſitimq́; arcent. At quæ ſiccæ ſunt, iecoris obſtructiones reſerant, inflammationes diſcutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Meſues. Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex roſis roſaceum, quo deijciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Violæ folia aqueam & ſubfrigidam ſubſtantiam ſuperantem poßident: proinde tum per ſe, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æſtuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abundè palàm eſt non nouiſſe Galenum, ſicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas eſſe. Viola nigra, & Viola purpurea ſic Latinis dicta, Græcis* ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν *uocatur: Arabibus Seneffigi, Sonofrig, ſiue Benefeſegi:* Italis, *Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen uiolen: Hiſpanis, Violeta:* Gallis, *Violetes, Violes de martz, & Careſme.*

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

Nomina.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CAcalia, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritijs arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

Cacaliæ consideratio.

CAcalia, Plinio libro XXV. cap. XI. authore, uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries uidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter uersatus sit, atque inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino, sicut tragacantha, & lincta, arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter ut glycyrrhiza. Κακαλία ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.

Cacaliæ uires ex Gal.

Nomina.

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

BVnion caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis folijs, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, uesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm sicci, expressiq; succi caulibus, folijs, radicibusque, usus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSeudobunion palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & uino tepentes, strumas discutiunt.

Bunii consid.

BVnium, quod nostri Napum syluestrem uocant, Plinius uidetur posteritatis memoriæ prodidisse lib. XX. cap. IIII. ubi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & uesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, uidetur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque uires sanè paucis tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est. Quod Græci βούνιον, Latini similiter Bunium uocant: Itali, Nauone saluatico. Quod uerò illi ψευδοβούνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Bunii uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαίκισσος. CHAMAECISSVS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore uiolæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consideratio.

CRedidit Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus uerò Dioscoridi folijs est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisue,

senisue, dodrantalibus, foliosisq;. Adde quòd Chamæcissi flores uiolæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus utique rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. XXIIII. cap. XV.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba uiola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hîc repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare. De uiribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Chamæcissi flos, cum sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant. Hæc planta ut Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Chamæcissi uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαιλεύκη. CHAMAELEVCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum dolorlbus propitia est. herba uirens, incuruis folijs surculisque: flore rosaceo.

SAnè quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest, quænam in uniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hîc silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium libro XXIIII. cap. XV. ubi eam Farranum siue Farfugium uocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, ut qui unius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη, pro χαμαιπεύκη scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit. mihi tamen ea uidetur potius piceæ folijs assimilanda, si in composito plantæ nomine uolumus rectè posterioris uocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix uerò λάριξ item Græcè dicitur. Chamæleuce, ut author est Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, siccæ primo. Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce uocatur.

Chamæleuces consid.

Chamæleuces uires ex Gal.

Nomina.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAP. CXXIII.

BVglossum nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse uolunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius[a], asperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi uoluptates auget.

a Cat. τραχύτερον, καὶ ἀκανθῶδες καὶ μικρότερον. i. asperius: & spinosum, & minus.

QVi diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem uulgò nocatam, in hortis, alijsq; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa uulgò nominatur, cuius in officinis communis est usus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem Borrago dicta folijs est in uniuersum uerbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio similia, non usqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq; humi depressa, quæ potius è toto ferme cespite sursum aspiciunt, nec aliqua ex parte uerbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare auserim, quin uulgare Buglossum in campestribus nascens, ijsdem cum Borragine polleat uiribus: quandoquidem eadem utriusque asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atque facie non multùm dissidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispanijs allatum: hoc enim etsi uerbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & uulgarem Buglossam & specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & si non eadem utrisque, simillimas tamen inesse. Cæterùm non desunt, qui his rationibus neglectis asserant uulgare Buglossum Echij omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à uulgari Buglosso & echium, & Cirsium esse censemus, ut abundè suis locis docuimus. Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui libro II. sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almaru, & ad tactum aspera, & rami eius asperis, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostram Borraginem expressit Auicenna, ut nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quòd suo quoque tempore non deessent, qui ueri Buglossi loco aliam quandam substituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum subdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius est genus almaru, & non est lingua bouis, & neque confert, ut iuuamentum illius est. hactenus Auicenna.

Buglossi consideratio.

Buglossi descriptio Auicennæ.

His

BVGLOSSVM, SIVE BORRAGO.

His omnibus illud denique accedit, quòd apud Æpuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inſcribitur, inueнио Bugloſſum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ ſanè omnia, ni fallor, clariſsimè oſtendunt, Borraginem eſſe uerum ac legitimum Bugloſſum. Prouenit itaque Borrago folijs latis, àtque oblongis, aſperis: eminentibus ubique bullis, tenuiſſimis armatis aculeis, qui totam plantam hirſutam, ac rigidam reddunt: caule exit cubitali, & quandoque maiore, pingui, concauo, aculeis ubique ſcatente, & ramis multis brachiato: floribus in ſtellæ modum radiantibus, cæruleo colore, & quandoque candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, ſtriatoq́;. Hæc planta plurimum per ſeſe in hortis naſcitur, adeò ut inde haud facilè extirpari

tirpari

BVGLOSSVM VVLGARE

tirpari poßit. Radicem habet albam, teneram, pollicari craſſitudine, guſtu ſubdulci, ac lento. Cæterùm uulgare bugloſſum folio eſt Borragine longiore, hirſuto, aſpero, minutiſſimis aculeis ſcatente, caule ſeſquicubitali, rotundo, hiſpidoq́; e quo rami exeunt ſurſum ſpectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrum oritur ſemen. Radix illi eſt Borragini per omnia fere ſimilis, ſed craſſiori pinguioriq́; libro. Huius tria obſeruauimus genera. Hortenſe latioribus, ac longioribus folijs, ac ſylueſtris duplex genus. Cuius alterum folijs altero latioribus, & floribus purpureis ſpectatur: alterum uerò anguſtioribus, & floribus nigricantibus. Borragini atque etiam uulgari Bugloſſo uis ſanè magna ineſt ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos. & præſertim earundem decoctum ex uino, ac etiam ex aqua paratum. Trita uulgaris bugloßi radix ex aceto illita tribus diebus continuis Scabioſos iuuat. Præ-

ſtat

BVGLOSSVM ALTERVM FLORE NIGRO.

ſtat utriuſque plantæ ſuccus hauſtus ad epota uenena, & uenenoſorum animalium morſum. Stillatitia earum aqua delirijs, quæ cum febre fiunt, mirificè auxiliatur, quinetiam oculorum inflammationes mulcet tam interius, quàm exterius impoſita. Buglosſi uires ex Gal. *De cuius uiribus diſſerens Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Bugloſſum humidæ calidæq; temperiei eſt. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Sed & ijs, qui ob faucium aſperitatem tuſſiunt, coctum in melicrato conuenit.* Nomina. *Herba, quæ Græcis* βούγλωσσον, *Latinis item Bugloſſum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Liſen althaur, ſeu Leſan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretſch: Hiſpanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.*

Κυνόγλωσσον.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

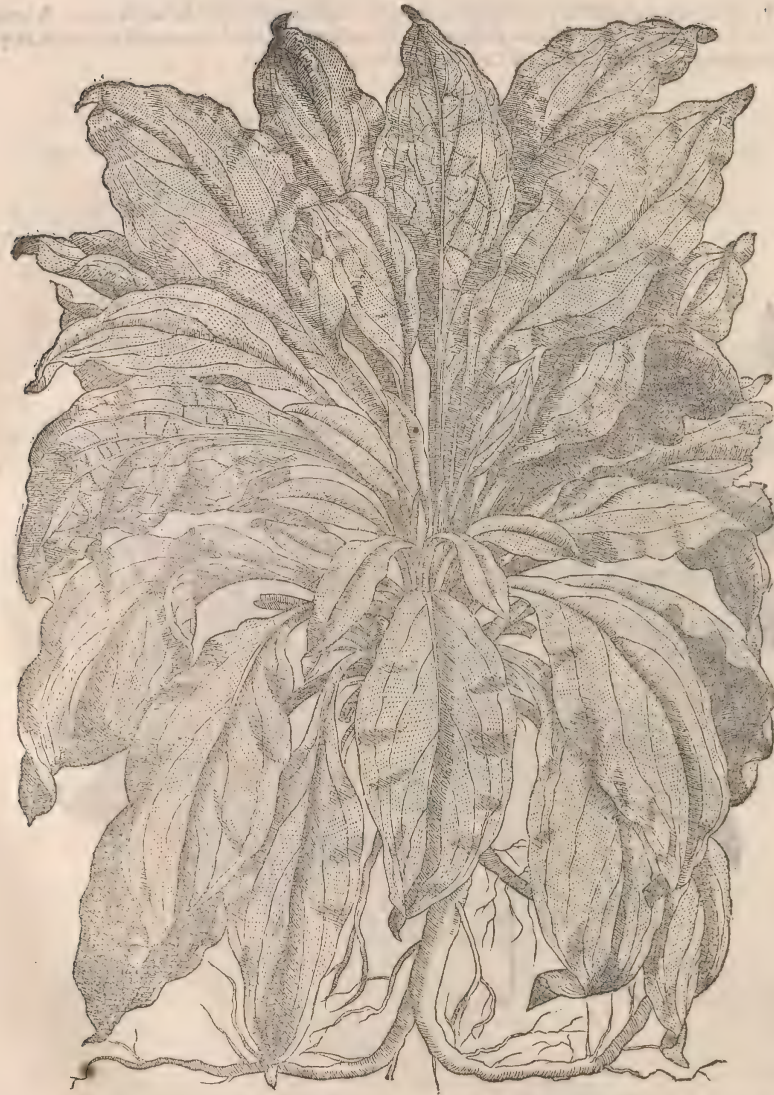
CYnogloſſon folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginoſa: caule uacat, & humi ſternitur. prouenit in ſabuletis. Folia cum ſuillo adipe ueteri, medentur morſibus canum, alopecijs, & ambuſtis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

CYNOGLOSSVM DIOSCORIDIS.

LEgitimum Cynogloſſum, quod, Dioſcoride teſte, neque caulem, neque flores, neque ſemen gignit, pluries non modò uidimus; ſed etiam legimus Romæ poſt Adriani molem in ſabuloſis quibuſdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynogloſſo, Cynoglosſi conſid. *quo paſſim officinæ utuntur, perquàm longè diſtat: quippe quod in radiantis ſolis morem folia fert, ſuppinguia, tenui lanugine albicantia, humi ſtrata, & caule perpetuò uiduum eſt. Illa uerò planta, quæ Cynogloßi uſum omnibus præſtat, plurimos emittit caules, cubito ſæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores inſunt purpurei, echio ſimiles; è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, non ſine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu ueſtibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynogloßi Plinius libro* XXV. *cap.* VIII. *his uerbis. Iungitur & Cynogloſſos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratiſſima. Aiuntq́, quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt & alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus ſatis perſpicuum eſſe puto, quòd neutrum Cynogloſſi genus è Plinio traditum, Dioſcoridis Cynogloſſo reſpondet. Siquidem primum*

CYNOGLOSSVM VVLGARE.

Plinio caules uel thyrsos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioscoridi uerò planta est sine caule, quæ humi sternitur. ut hinc apertißimè constet, hanc operi topiario, ut aliquid conuestiat uel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopecijs, & ambustis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, ut superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam, & uires cum Cynoglosso turpiter confudisse Plinium. Plinii lapsus. *Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiam probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quod autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium uiros alioqui doctißimos:* Ruel. & Fuch. error. *quippe qui crediderint, uulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, ut etiam supra suo loco monuimus. neque enim hos animaduertisse uideo de hac cum alio Cyno-*

glosso

CYNOGLOSSVM VVLGARE FLORIDVM.

glosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. XXVII. cap. XI. Vulgare Cynoglossum manifestò refrigerat, & siccat. folia recentia illita uulnerum inflammationes, mirum in modum sanant, & arcent. Cynoglossi in libris de simplicium medic. facultatibus nusquam reperio meminisse Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina uocatur: Italis, Cynoglossa. Nomina.

φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet struthij, minora: copiosum semen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

PHYTEVMA.

CVm ſit uſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hîc de eo referre ſuperuacuum habeo. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ chariſſimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poſſit. Verùm non ob id prætermittam commemorare, non deeſſe rei herbariæ ſtudioſos, qui plantam, cuius hîc imaginem damus, PHYTEVMA *eſſe cenſeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia ſtruthij modo oblonga; ſed eſto etiam aliorum iudicium.* Nomina. *Huius, tanquam ſuperuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nuſquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt. φύτευμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur.*

LEONTOPODIVM VERVM.

λεοντοπόδιον. LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEontopodion duûm digitorum herbula eſt,folia ferens anguſta,longitudine ternûm, quaternúmve digitorum hirſuta,quæ iuxta radicem lanoſiore flocco caneſcunt:capitula in ſummo caule quaſi perforata : flores nigri : ſemen uſqueadeò ſpiſſa lanugine inuolutum eſt,ut ſæpe fallat : radice parua cohæret. Quam tradunt appenſam ad amatoria prodeſſe, & tubercula diſcutere.

NOn dubito quin plantam, cuius hîc imaginem damus, legitimum ſit Leontopodium. Siquidem herbula eſt duûm, ternumúe digitorum : folijs anguſtis, trium quoque digitorum menſura hirſutis,auerſa parte caneſcentibus, & præſertim quæ circa radicem ſunt. Capitulis in ſummo caule quaſi foraminibus diſtinctis : floribus nigricantibus, & ſemine denſa admodum lanugine implicato. Radice parua, tenuiq́;. Hanc è Baldo Monte allatam miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius Pharmacopœus inſignis ad auream campanam. Eſt & alia planta, cuius quoque imaginem expreſſimus, & paſſim in Boemia naſcitur, quæ tametſi longiori ſit caule, quàm deceat, omnes tamen Leontopetali notas habet. Ideoque eam Leontopetalum alterum appellare libuit. Cæterùm hîc non eſt audiendus Brunfelſius,qui Stellariam herbam uulgò uocatam in ſuo onomaſtico Leontopodium eſſe ſcribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus. Vocant ita λεοντοπόδιον *Græci, ut Latini quoque Leontopodium.*

Leontopodij conſideratio.

Brunfelſij erratum.

Nomina.

PSEVDOLEONTOPODIVM.

Ἱππόγλωσσον. HYPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

a Meum. θάμνισκος. i. paruus frutex.

HIppoglosson [a], frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam,& in summo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit. malagmatis radix, succusq́; admiscetur.

Hippoglossum

HIPPOGLOSSVM.

Hippogloſſum, quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Bislinguam uocat Hetruria, alij uerò Bonifaciam. Naſcitur hæc frequentiſſima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibuſdam ſyluoſis montibus non longè à Gorітienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà ſuo loco diſſeremus, ut in ſuo inſigni de plantarum hiſtoria commentario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recentiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut ſtrangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex uino, uel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſſimum medicamentum, ſi diutius diluculò hauriatur puluis idem ſeſquidrachmæ pondere ex maioris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare

Hippogloſsi conſid.

Hippogloſsi uires.

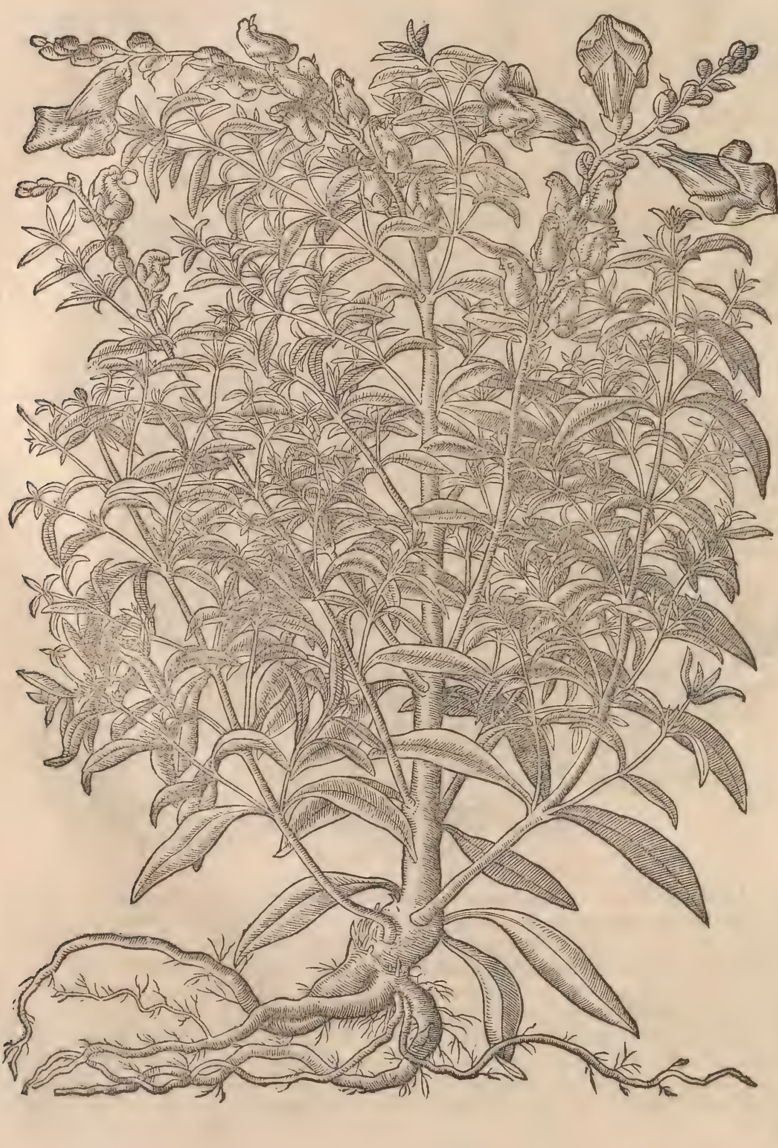
percipiant, ut inteſtina foras prolabi uelle uideantur: quare ſubcingulis, faſcijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusq́; primis diebus uti opus eſt. Nomina. *Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis ſimiliter Hippogloſſum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflir Kraut: Hiſpanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana.*

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

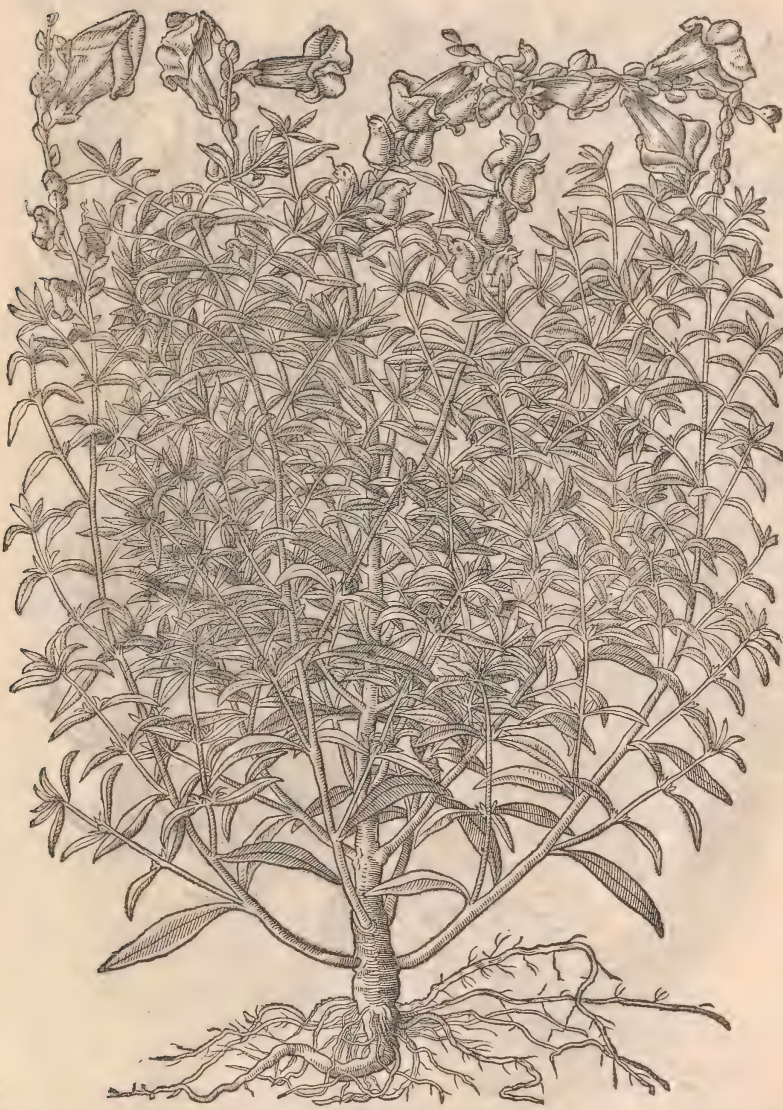
ANtirrhinon, alij anarrhinon, uocant herbam caule, & folijs anagallidi ſimilem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque ſylueſtris [a] anagallis nominata eſt: ſemine uituli narium ſimili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenuſtiores fieri: nec ullo medicamento lædi poſſe, ſi quis appenſum geſtet.

[a] Meum. λυχνίς. i. Lychnis.

ANTIRRHINVM I.

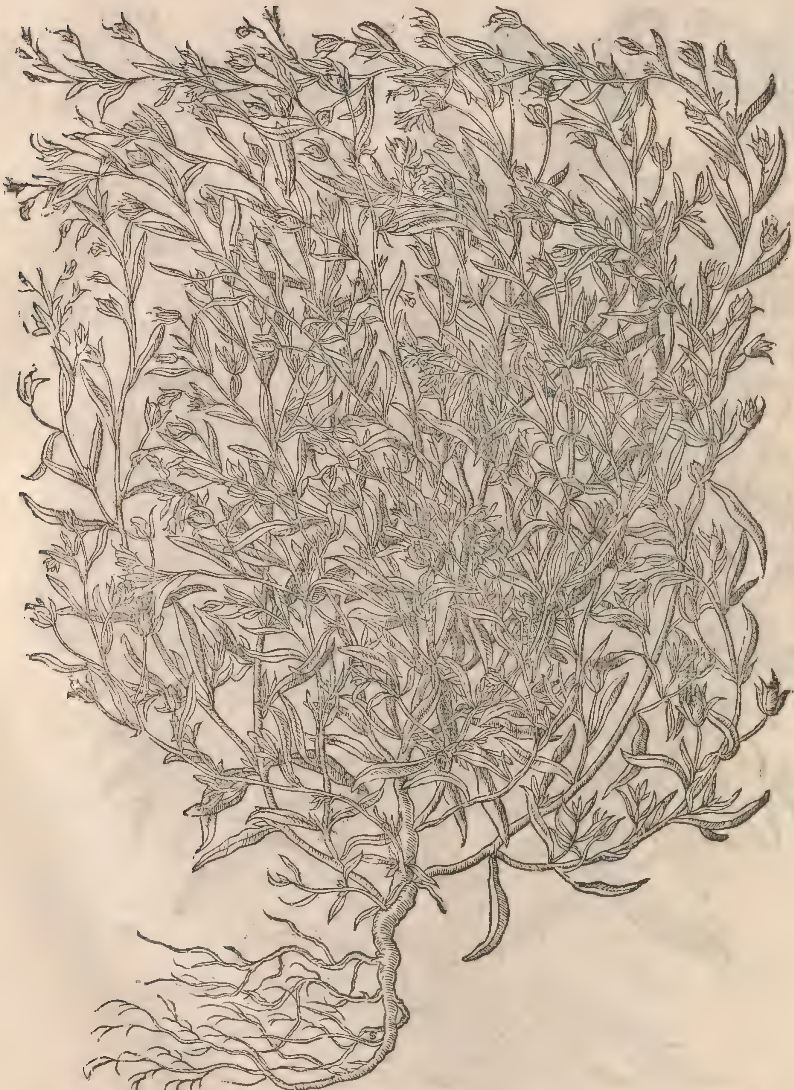
ANTIRRHINVM II.

VAriat admodum Antirrhini apud ueteres hiſtoria. Siquidem Dioſcorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi ſimilem reddidit. Theophraſtus uerò eandem aparinæ ſimilem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera obſeruauimus, nullum hactenus uidimus, quod folijs anagallidis, aut Aparinæ uireſceret, ut ex hîc appictis imaginibus apparet. Plinius lib. XXV. *cap.* X. *rectius fortaſſe, Antirrhinum lino ſimile naſci ſcribit. Vnde facilè ſuſpicor, Dioſcoridis & Theophraſti exemplaria hoc in loco deprauata eſſe, atque in aliqua parte uitium latere. Cæterùm ut in plantis uariat facies, ita quoque in floribus uariat color. Siquidem in una purpureus, in altera ſubpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita naſcuntur, in quibus ſemen minutum continetur, uitulinis admodum ſimilia, quæ non niſi magnitudine differunt. Illinuntur antirrhini folia, quinetiam flores, & ſemen, cum roſaceo,* Antirrhini cōſideratio.

& melle

ANTIRRHINVM III.

& melle ad uteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, ut illico ea uisa torpescant. Eadem fronti adalligata, præstat ad delendas oculorum albugines. Antirrhini uires ex Gal. *Antirrhini meminit Galenus lib. VI. simp. medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Antirrhinum, aut anarinum semen habet uituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.* Nomina. *Hoc ut Græci* ἀντίῤῥινον, *ita etiam Latini Antirrhinum uocant: Itali, Antirrhino; Germani, Orant, Sterck Kraut, seu Streick Kraut: Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron uiolet.*

ANTIRRHINVM IIII.

Κατανάγκη. **CATANANCE.** CAP. CXXIX.

EX eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula ſena, ſeptenáve, in quibus erui ſemen ineſt. Areſcens in terram flectitur, & ſe contrahit ad ſpeciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine, folijs quoque oliuæ colore, & figura, mollibus, diuiſis, humi inclinatis: ſemen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertuſum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Theſſalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consid.

NEutrum equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neque aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, & amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usus: præsertim cùm hac ætate homines in uenerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, ut etiam huiuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent.

Ruellij error.

Cæterùm existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum uulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij crassitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance.

Nomina.

Nomen eius Græcum κατανάγκη, Latinum item Catanance.

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRipolion in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, sero punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolii consideratio.

TRipolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor.

Turpeti consideratio.

Cæterùm ab his longè differre uidetur TVRBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicique notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura; sed quòd ob uetustatem, & aduentitiū aeris humorem radices hæ corrumpantur, & nigrescant, illosque sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, uel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, siue alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapsia, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem.

Brasauoli erratum.

Quanquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione uel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant.

Fuchs. opinio reiecta.

Fuchsius porrò libro de compositione medicamentorum turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoque sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, crassos lentosque humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresque corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in uniuersum ubi pituita redundet. uerùm qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio.

Plinii lapsus.

Reperio hac in historia non parum allucinatum esse Plinium libro XXI. cap. VII. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tum antiquorum reliqui.

Tripolii uires ex Gal.

Tripolij quàm breuissimè meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu.

Nomina.

Quod Græci τριπόλιον, Latini quoque Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.

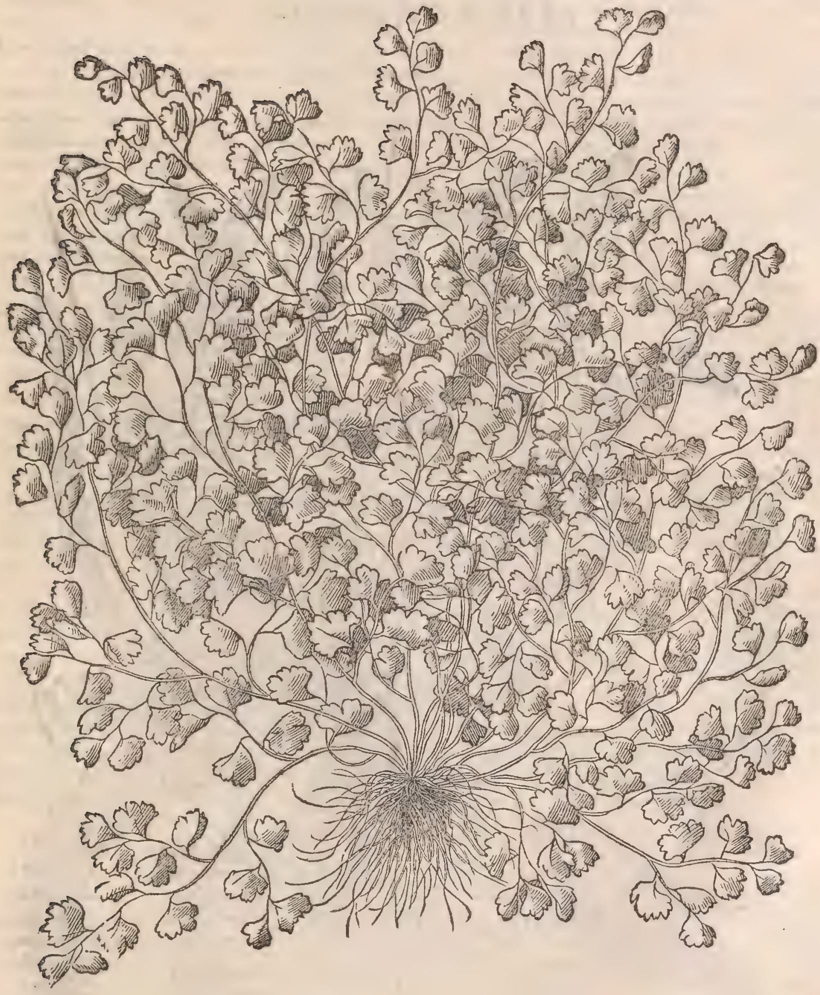
Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

a Meum. μέλανα, ἰσχυρὰ, λεπτά. i. nigri, ualidi, tenues.

ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriādri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, qui bus exoriuntur [a], nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, su

spiriosis,

ADIANTVM.

ſpirioſis,lieni,& felle ſuffuſis,& urinæ difficili : calculos frangit, aluum ſiſtit, ſerpentium morſibus auxilio eſt:contra ſtomachi fluxiones in uino bibitur : ſecundas ciet, & menſtrua : ſanguinis reiectiones inhibet. Contra ſerpentium morſus cruda herba illinitur,alopecias denſat,ſtrumas diſcutit:furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat : defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & ſuſino, aut hyſſopo,uinoque. Decoctum eius cum lixiuio,& uino infuſum, idem præſtat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbroſis, & paluſtribus,circa parietum aſpergines, & fontium ſpecus enaſcitur.

Τριχομανὲς. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

a Meum. μικρὸν λίαν. i. ualde paruum.
b Meum. ὑπομέλανα. i. fubnigra.

TRichomanes nafcitur eifdem in locis, quibus dianton: filici fimile, fed[a] exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digeftis, aduerfis in fe, in ramulis tenuibus, acerbis[b], fufco colore fplendentibus. Eadem quæ & adianton præftare poffe conftat.

TRICHOMANES.

Adianti, & Trichomanis confideratio.

ADiantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophraftus affignauit libro VII. *cap.* XIII. *de plantarum hiftoria, ubi ita fcriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madefcit, nec quicquam adhæfiffe humoris conftat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita. Nafcuntur maximè locis humidis. hæc Theophraftus. Cui fubfcribit Plinius: licet confusè fatis,*

tis, libro XXII. *cap.* XXI. *dum sic inquit. Aliud Adianto miraculum, aestate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum mersúmve, sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Graecis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq;. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Utrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autem contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Umbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia. quod miremur, cùm aquas non sentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifestè deprehenditur ipse Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locum retulisse.* Plinii lapsus. *quippe qui perperàm fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus ubi de utroque Adianti genere dissernisset, eodem loco citato statim de Trichomane haec uerba subiunxit. Trichomanes uel ad distillationes urinae unicè facit, ut aliqui existimant. Caulem hac adianto nigro similem gerit: folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophrastus. Ex quibus liquidò apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro uertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarissimè ostendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaque facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quòd Capillum Veneris passim nominant. Candidum uerò eam plantam esse aliquando putaui, quae unà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auersa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq;: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam aemuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor, ut etiam superius in sua mentione monuimus. Caeterùm Fuchsius medicus clarissimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarijs. Verùm quòd haec folio constet rutae, illa uerò thymi, cur planè eius sententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens.* Adianti, & Trichomanis uires ex Gal. *Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, uerùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis uestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium sistit: non tamen ullam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit libro* VIII. *eorundem simplicium medicamentorum, ubi subscribens Dioscoridi, haec tantùm retulit. Trichomanes eadem praestat, quae adiantum. hactenus Galenus.* Adianti uires ex Mesue. *Porrò Adiantum, ut Mesues inter sua simplicia refert, aluum subducit, bilem, & pituitam deijcit, crassaq; excrementa, quae diu interioribus inhaesere. Pectus & pulmonem detergit, sanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, praesertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit eius dilutum ex apij, aut endiuiae aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & urinam trahit. Eius praeterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & foeminas à partu purgat. Hos autem effectus praebet calida tantùm facultate, quae illi inest. At adstringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem sanguinem sistit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium usqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, praesertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano, & austero uino additis. Idem praestat & combusti cinis, quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis haec omnia potest, & aegilopas curat. Ipsius diluti libra epota commodissimè aluus subducitur. Herba, quae Graecis* ἀδίαντον, *Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Berscegnascen, seu Bersausan & Chulbare albir: Italis & alijs uulgò, Capel uenere: Germanis Frauuenhar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil uenere. Quae uero* τριχομανὲς *Graecè, Latinè Trichomanes,* Nomina. *Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrico: Gallis: Polytricen.*

ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XAnthium nascitur laeto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, insecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis oliuae modo, rotundum, & ut platani pilula, spinosum, qui contactu uestibus adhaerescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili uase reconditur. Flauos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita asseruant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

XAnthium, quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgatissimum est: quandoquidem publicis ubique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Xãthij consid. *Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notae, nulla prorsus reclamante, quae Xanthio à Dioscoride tribuuntur. nam praeterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quae ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuae figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, uestibus pertinaciter adhaeret. Paucis admodum huius herbae uires descripsit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Xanthii uires ex Gal. *Xanthium uocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi uim obtinet. Haec planta Graecis* ξάνθιον *appellatur: Latinis quoque Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleüsz, & Spitzkletten: Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.* Nomina.

XANTHIVM, SIVE LAPPA MINOR.

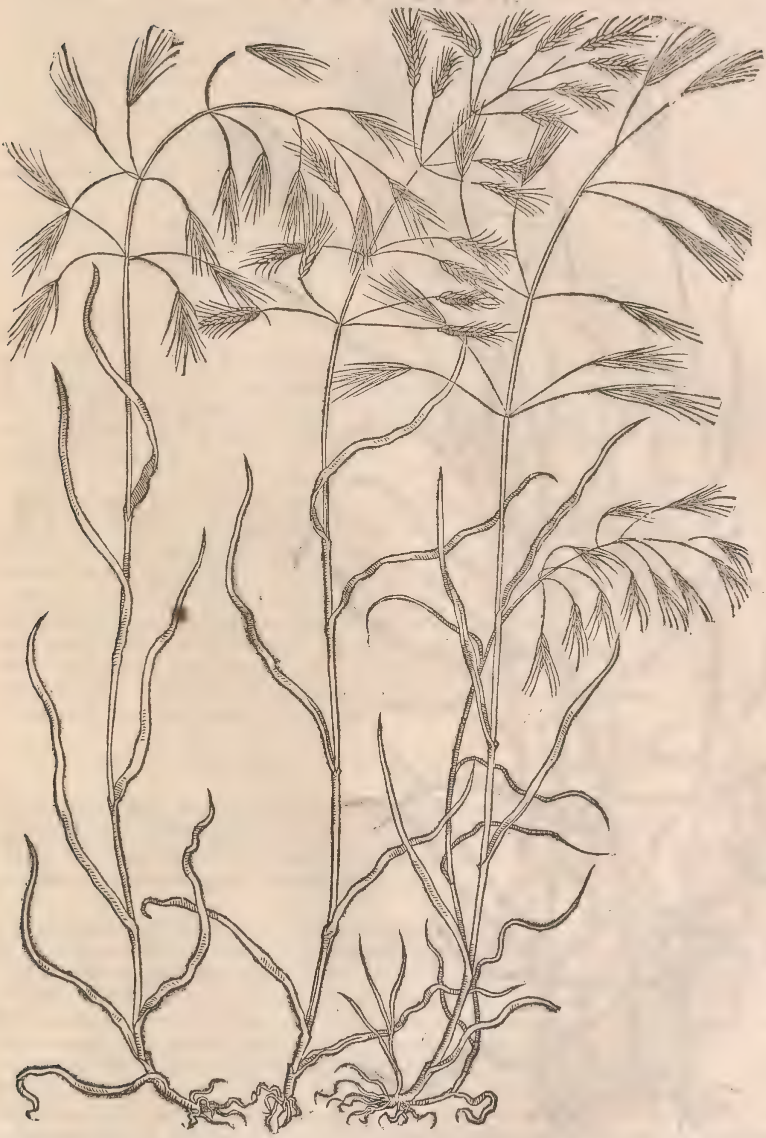

Αἰγίλωψ. AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.

AEgilops herbula folia tritici habens, ſed molliora, in ſummo capite ſemina bina ternáve rubra, quibus ariſtæ quaſi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias diſcutit. Succus farinæ admiſtus ſiccatur, & eorundem gratia reponitur.

Naſcitur

AEGILOPS I.

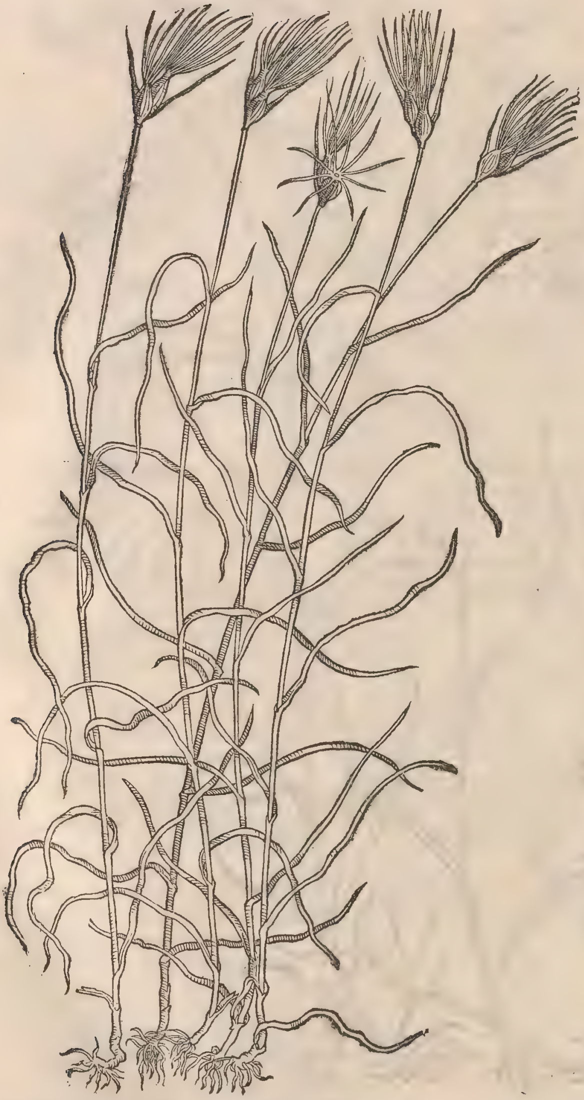

NAscitur frequens Aegilops inter segetes, sed frequentissima inter hordeum, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra semina dependent, putamine ac etiam figura hordeum referentia, breuiora tamen, tumentia, striataq́;. Ex his numerosæ prodeunt aristæ; tenues, prælongæ, & acutæ. Est & alia planta, quam antea legitimam censebam ægilopam, tum quòd obseruatum sit hordeum in hanc degenerare, tum quòd terna quaternaúe semina, ipsaq́; rubra in unaquaque spica ferat: tenuibus aristis inde prominentibus. Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse contendunt. quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuissimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus; è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat,

Aegylopis cõsideratio.

Error quorundam.

AEGILOPS II.

manifeſtum præbet indicium ipſe Dioſcorides: utpote qui de auena libro ſecundo inter cerealia abundè ſcripſerit neque bis ſeorſumq́; eiuſdem plantæ hiſtoriam tractare ſoleat: ſuperuacaneum enim fuiſſet idem repetere, & in ordinatum eidem inconſultò addere. Huc accedit, quòd ſi notæ, quæ utrique plantæ à Dioſcoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, longè differre comperietur. Nanque Dioſcorides Auenam, quam Βρῶμον, non *αἰγίλωπα uocauit, depinxit ſtipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locuſtis bipedibus, in quibus ſemen concluditur. Aegilopa uerò in ſummo capite ſemina bina, aut terna rubra habentem, ariſtis capillaceis. Porrò cùm libro ſecundo de uiribus Auenæ diſſereret, inquit. Huius ſemen non ſecus atque hordeum, utile eſt ad cataplaſmata. Pulte eius aluus ſiſtitur. prodeſt tußientibus in ſorbitione ſuccus. Verùm hîc de uiribus Aegilopis ſcribens, herbam eius ad ſinuoſos oculorum abſceſſus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias diſcutiendas commendauit: ſuccumq́; farinæ admiſtum ad idem ualere prodidit. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè demonſtrant, ægilopem auenæ*

quàm

quàm maximè repugnare. Aegilopem ex hordei uitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia uligine, teſtis eſt Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita ſcribit. In tritico quidem frequens lolium ſæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, ſed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoque ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, ſed magnam ægilopis uim enatam conſpiceret, in alijs quoque ſeminibus itidem experiri eſt aggreſſus. hactenus Galenus. Cæterùm ipſe quoque teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania ualle audiuiſſe agricolas conqueri, quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Aegilopem hanc ſecundam uocant. Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poſſidet, id quod ex guſtu patet: leuiter enim eſt acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat. hæc Galenus. Cuius etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Auenam, & Aegilopem inter ſe diſſidere, quòd de ijs ſeorſum egerit, & ſingulis diuerſas uires reddiderit. Quæ Græcè* αἰγίλωψ, *Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dauſir, Daliſit, Doſana, Dauſer, ſiue Duſſer: Italicè, Egilopa.*

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegylopis uires ex Gal.

Nomina.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BRomus [a] herba ægilopi ſimilis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſſitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & [b] naribus inditum [c], contra graueolentiam ulcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum ſiccis roſis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

a Meũ. addit. οἱ δὲ σιφώνιον, οἱ δὲ ἀκρόσπελος i. quẽ & ſiphonium & acroſpelum uocãt.
b Meum. ἐπὶ τῶν ὀζαινικῶν βρέχον. i. ad narium ulcera infuſum.
c Cat. ςόματος δυσοδίαν. i. oris graueolentiam.

TAmetſi non deſunt Dioſcoridis ſtudioſi, atque etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuiſſe quòd de ea quoque libro ſecundo idem Dioſcorides tractauerit, aliudq; non ſit Bromos, quàm Auena; nos tamen longè aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioſcorides, ubi ſecundo libro Bromum inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proueniunt, deſcripſit, de ſatiua Bromo tantùm intellexerit: hîc uerò, ubi de his, quæ ſponte naſcuntur, diſſerit, nobis ſylueſtrem Bromum reddat. Hæc uulgaris notitiæ eſt, domeſticæ auenæ in omnibus perſimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirſutioribusq;. Bromi huius mentionem feciſſe opinor Plinium libro XXII. *cap.* XXV. *dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ. naſcitur inter uitia ſegetis auenæ Græcæ genere, & folio, & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, atque hordeum, & ſimilia.* Βρῶμος *ita Græcè, ut Latinè Bromus & Auena ſylueſtris nominatur: Italicè, Vena ſaluatica.*

Bromi conſid.

Nomina.

Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

GLaux cytiſo, aut lenticulæ folijs ſimilis, quæ ſupernè uirent, auerſaque candidiora ſpectentur: ramuli à terra exiliunt quini ſeníve, tenues ab radice: dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. naſcitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

QVanquam ſcribit Dioſcorides iuxta mare naſci Glaucem; eam tamen ipſe hactenus nuſquàm reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Niſi Ruellio adſtipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat eſſe, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinque digeſtis, ciceris modo, ſubter cæſijs, ſupernè uiridibus: flore purpureo, paruo, ſiliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etſi Ruellio teſte nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibuſdam (ut ſuperius libro tertio, ubi eius quoque imaginem dedimus) commentati ſumus. GALEGA *ab alijs Ruta capraria: in Hetruria uerò uulgò appellatur Lauaneſe, ſiue ut quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum naſcatur, ubi manus lauantes ruſtici, hac planta ſaponis uice ſibi ſordidum lutum abſtergunt. Verùm cùm uideamus huiuſce plantæ flores, & caules, qui ſe quandoque ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræſentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præſertim quòd Glaux, Dioſcoride & Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginoſis locis, in ſcrobium aggeribus, in montibus, & denique paſſim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores aſſignant uires non uulgares contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium morſus. in quorum remedium herba per ſe eſtur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem uſum eius ſuccum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioſcoride commendatur, non equidem auſim aſſerere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his uiribus præſtare teſtetur. Glaucis meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus differens in hunc modum. Glaux herba, & ipſa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod ſi ita ſit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento. Ea æquè Græcis* γλαύξ, *atque Latinis Glaux appellatur.*

Glaucis conſideratio.

Ruellii opin. exploſa.

Glaucis uires ex Gal.

Nomina.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POlygala palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, guſtu adſtricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

POLYGALA.

Polygala cuius hîc imaginem appinximus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopœus insignis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quòd tam paucæ eius tradantur notæ, tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut non facilè aliquid certi de ea determinari possit. Verùm quoniam hæc planta palmarem longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricto, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam. & præsertim cùm ipse Calzolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, huius plantæ usu lac in mulieribus copiosum prouenire. mihi planè incomperta est. neque id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio ut admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. Nomina. *Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur.*

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

OSyris frutex eſt niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, ſenáve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubeſcentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

OSYRIS.

OSyris, quòd folijs, & caule lini faciem repræſentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omiſit Dioſcorides, numeroſi à medio uſque ad ſummum uiſuntur, ſylueſtris cumini ſecundi generis modo, uerùm in hoc purpurei ſunt, in illa ſublutei. Sunt tamen qui uelint, Oſyrim eam eſſe plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, denſiſſimeq; fruticet, uireatq; per æſtatem, non ſolùm in hortis, & uiridarijs ſata; ſed etiam in fictilibus ornandi feneſtras Oſyridis conſideratio.

di feneſtras

di fenestras gratia. Qui uerò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc seratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in simplicium censu, ubi uerbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem κακορήματα, ut malè habent codices) non solùm medicamenta quæ faciem uenustant; uerùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palàm est, hanc plantam folijs linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse. tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel sena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant, qui legitimam facerent Osyrim. uerùm cùm etiam in his nonnullæ desiderarentur osyridis notæ, non libuit eorum probare sententiam. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita scriptum reliquit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est. De uiribus Osyridis Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum disseruit, ijs uerbis. Osyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα (siue scopas, siue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas. quare & in iecinore consistentes obstructiones adiuuat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis, Harn Kraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria.

Plinii lapsus.

Osyridis uires ex Gal.

Nomina.

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

Smilax aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis [a]: fert racemos exiles, qui maturi rubescunt, gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia, & acini, & antè, & pòst epoti, uenenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum uenena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus uenena arceantur.

a Meum. καρπὸν ἔχει βοτρυοδῆ. i. fructum habet racemosum.

Σμίλαξ λεία. SMILAX LAEVIS. CAP. CXL.

Laeuis Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in [a] cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto [b], ternis singulorum obolis, uaria & tumultuosa in somnis obuersari traduntur.

a Meũ. & Cat. κατὰ πᾶσαν τὴν σμίλακα. i. per totam smilacem.

b Meum. τριωβόλου ἀττικὸν ἑκάτερε. i. utrũque trium obolorum Atticorum.

Smilax aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentißimè persecutus est Theophrastus lib. III. capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoque assurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem uerò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seq; conuoluens dependet. Flos candidus, suauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus solano, atque melothro, & maximè uuæ labruscæ uocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, uerùm ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in uniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium sepiunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Hanc eius radices esse plantam affirmant, quam Hispani zarzam parrillam uocant. De qua cum superius primo libro ubi de ligno Guaiaco egimus, latius scriptum sit; hìc eadem repetere haud operæ pretium esse censemus. siquidem eò se conferre poterunt lectores, qui zarzæ parrillæ historiam, & uires legere uoluerint. Quæ autem Smilax læuis appellatur, si ea non est, cuius hìc iconem expressimus, alia sanè in præsentia ad manus non est, quæ magis læuem smilacem referat: quàm hæc, in qua nihil desideratur, præterquam seminis facies, quæ nullam prorsus cum lupino conformitatem habet. Hæc itaque ubique ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria ubi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæque uinciens: uerùm sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq;, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentißimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non desunt, qui uelint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro XXI. cap. XV. atque ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræque gentium utuntur in cibis. Lupulus itaque in Germania, Boemia, Polonia, & in alijs septentrionalibus regionibus magna sanè cultura in campis alitur, ad ceruisiam conficiendam.

Smilacis asperæ historia ex Theophr.

Smilacis læuis historia.

Nam,

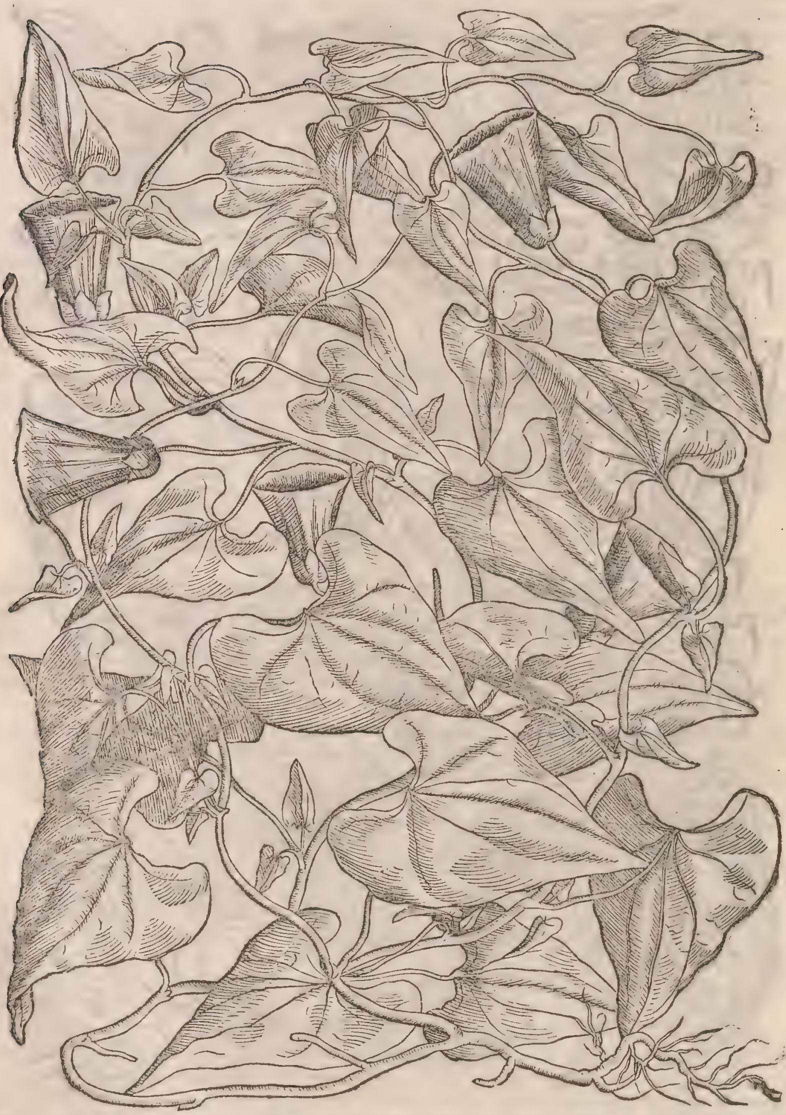
SMILAX ASPERA.

Nam abſque lupuli folliculis ea parari nequit. Duum eſt generum, Satiuum, & ſponte proueniens. Hoc in ſepibus, & frutetis prouenit, illud in campis ſeritur, adactis ſubinde palis, quibus ſe circumuoluit. At facie inter ſe non differunt, præterquam magnitudine. quandoquidem ſatiuum omnibus ſuis partibus adultius eſt. Planta eſt arbores ſcandens & contexendis pergulis aptiſſima: folijs uitigineis, Bryoniæ modo, modò ternis, modò quinis diuiſuris circunſtantibus aſperis, ut in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aſpera, hirſuta & quadantenus aculeata. Flores edit ſubpallidos, racemoſosq́;, & folliculos numeroſos, exiles. compactili quadam ſerie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur ſemen. Lupuli flores, folliculi, & radices, excalfaciunt, aperiunt, extenuant, abſtergunt & expurgant. Atqui turiones, quibus elixis utimur in acetarijs, cùm plus humiditatis habeant, parum quidem, tum excalfaciunt, tum ſiccant. Sunt tamen ſumentibus & cibus, & medicamentum. Nanque ſanguinem mundant, uentrem ſoluunt, obſtructiones aperiunt, nec paruam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commodè potandum contra hauſta uenena,

ſcabiem,

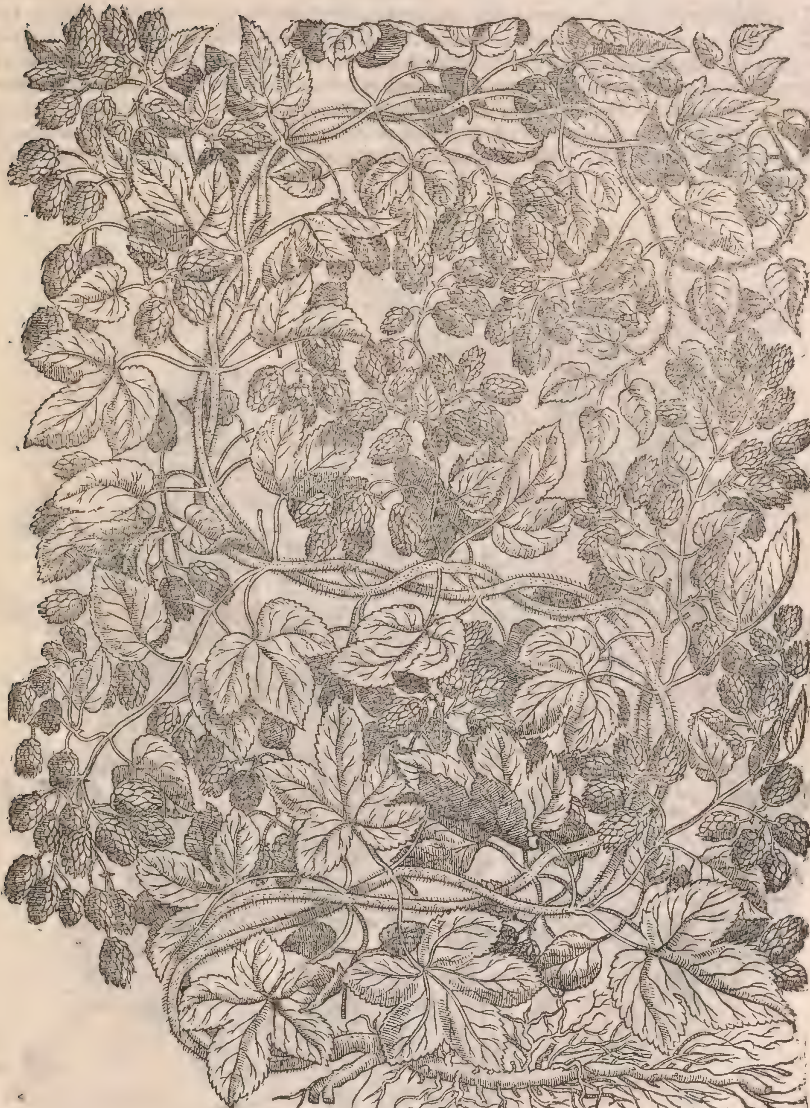
SMILAX LAEVIS.

ſcabiem, Gallicam luem, & cæteros quoſque affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, ſerpigines, impetigines, alphos & huiuſce generis alios. Datur & in febribus diuturnis, à Iocinoris infarctu prouenientibus. Semen tritum, & potui datum ſemidrachmæ pondere, interaneorum animalia necat. Menſes prouocat, & urinam pellit. Flores, & folliculi indeſeſſionibus additi, præſtant ad induratos, & tumidos fœminarum locos. & ad eos, qui difficulter urinam reddunt. Lupuli uocati latius meminit Meſues inter ſua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad ſenſum habet. Eſt & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS *appellatur, folia habens aſpera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis ſquamatim compactos, racematimq; dependentes, colore ſubcinereo. Hic flauam bilem detrahit, ſanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum ſaccharo decoctus ſyrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum eſt, quòd eo noſtræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præſtantiſſimum ſit medicamentum. quandoquidem tum herba ipſa per ſe, tum etiam ſuccus polentæ admiſſus, capitis*

Lupuli historia, & uires ex Mesue.

LVPVLVS.

pitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æstus mitigat. Syrupus ex saccharo, & eius succo paratus, utilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis. hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutum nostrum reuertamur. Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Milax (sic enim Smilacem uocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita ut uariè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ similis est. Planta quæ Græcis* σμίλαξ τραχεῖα, *Latinis Smilax aspera, & Hedera Cilissa uocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe uuinden. Quæ uerò* σμίλαξ λεῖα *Græcè, Smilax læuis siue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hispanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liset maior.*

Smilacis utriusque uires ex Gal.

Nomina.

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYlueſtris myrtus, aliquibus oxymyrſine, aut myrtacantha, Latinis ruſcum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubeſcunt, rotundæ, à medio folio dependentes, oſſeo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, uitilium modo lenti, fractu contumaces, folioſi: radice graminis ſimili, acerba, & ſubamara. Folia, & baccæ in uino potæ, urinam cient: menſes pellunt, ueſicæ calculos frangunt, ſtillicidio urinæ medentur, dolores capitis ſanant, & regium morbum. In aſperis, & præcipitibus locis enaſcitur. Decoctum radicis in uino potum, eoſdem præbet effectus. Cauliculi recentes, aſparagorum uice in cibo ſumuntur: amari autem ſunt, ſed urinam mouent.

RVSCVS. Knee holme or pettigree:

Ruſcum

RVſcum officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruſcum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptiſſimus ſit, ſi ſalitis appenſis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetruſca lingua dicimus. Germinat hic uere aſparagi modo, turionibus tamen breuioribus, craßioribus, hirſutiſq́; : qui elixi manduntur ex oleo, ſale, & aceto. Cæterùm, quòd non obſcurè amarorem guſtui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: ſunt enim ciendæ urinæ, aperiendiſq́; obſtructionibus perquam idonei. Græcis, quòd folijs ſit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrſine, hoc eſt, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη *uocatur Latinis, Ruſcus, & Myrtus ſylueſtris: Arabibus, qui Cubebas cum ruſco confundunt, Cubebe: Italis, Ruſco & Pongi topi: Germanis, Bruoſch: Hiſpanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Bruſco.*

Ruſci conſid.

Nomina.

LAVRVS ALEXANDRINA.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

a Meum. ἐν μέσοις. i. in mediis.

LAurus Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine [a] inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice sylueſtri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in uino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ consid.

SI laurum Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de ijsdem seorsum, diuersis atque etiam proximis capitibus Dioscoridem differere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq; utrisque notas assignauit; idcirco has plantas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi utrique folia rusci reddiderit Dioscorides; tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam; & radicem, succumq; malagmatis admisceri scripsit. Verùm hîc in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioscorides testari uidetur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippoglossum, & ruscus. Ex his itaque tum notis, tum uiribus, quæ in hisce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè constare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippoglossum unam & eandem esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse censemus, quæ (ut pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglosso differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in medijs folijs innasci concedamus.

Lauri Alexandrinæ uires ex Gal.

Nomina.

Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul & subamara est: potaq; tum urinam, tum menses prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξάνδρεια, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Alessandrino.

Δαφνοειδὴς. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obsequiosisque, multis, à medio sursum uersus foliosis: cortex supra modum uiscosus ramos uestit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum gustatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. nascitur in montosis. Pituitam extrahit folium recens, uel aridum in potu: menses ciet, & uomitum: caput inanit commanducatum: sternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum resoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHamædaphne uirgas emittit cubitales, singulari ramulo constantes, rectas, tenues, læues: folia lauri similitudine, læuiora multò, ac uiridiora: semen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & stomachi ardores mulcent: ad sedanda tormina cum uino bibuntur. Potus cum uino succus menses, & urinam ciet: idem facit pesso appositus.

Daphnoidis, & Chamædaphnes consid.

DAphnoides, quam officinæ, & herbariorum uulgus Laureolam uocant, frutex est uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro & ubique ferè locorum. Nam & in Germania, & in Boemia, atque alijs plerisq; in locis copiosa uisitur, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit uirgis, flexilibus, obsequiosisq;: folijs numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaque fit, ut eos errare toto cælo deprehendatur, qui putant Mezereum Mauritanis uocatum esse Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco disseremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem plerique cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoq; caule constat, cui folia circumquaque prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd uocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincã appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi postulet, si modò con-

Multorum error.

DAPHNOIDES.

dò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam peruincam deſcripſit Plinius libro XXI.*cap.*XI.*& quibus repræſentauit Chamædaphnen lib.*XXIIII.*cap.*XV.*Verùm Plinio, quòd clematidi folia ſint lauri, uideaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum uocent, quanuis ruſticis Ananienſibus nil aliud ſit piper montanum, quàm Dioſcoridis granum Gnidium, ut infrà ſuo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contuſa illinuntur utiliter iſchiadicis tam diu quouſque ruborem, aut ueſicas excitent. Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit Galenus libro* VI.*ſimp.medicamentorum, ſic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoque aſſolent. Eſt autem perſimilis uiribus lauro Alexandrinæ: ſicut ſanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis* δαφνοειδὲς*, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides:Ita-* Daphnoidis,& Chamædaphnes uires.

CHAMAEDAPHNE.

Nomina. *lis, Laureola. Quæ uerò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamædaphnes: Italicè, Chamædaphne.*

a οὐκ ἀπόξυς, δὲ καὶ σχοινώδης. i. non acutum, & iunceū. ita Meum & Cat.

b Meum. οὐδὲ ἀθρόως, σίελον ἐπισπώμενος. i. neque cumulatè saliuam attrahens.

Ἐλλέβορος λευκός.

VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

ELleborum album, Latini ueratrum album uocant, fert folia plātaginis, aut betæ ſylueſtris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec [a] tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens [b], neque ſaliuam ſubinde ciens. huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem,

ELLEBORVM ALBVM.

tem,& Cappadocicum candidiora,& puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim ueratrum offerunt. ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

Ἐλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

ELleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum pastor nomine Melampus furentes in se Prœtidas primus purgasse, & sanasse fertur. Folia ei uiridia, platani similia: minora, folijs sphondylij proxima, subaspera, nigriora, pluribus diuisuris incisa: caulis asper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: semen cnici, quod in Anticyra sesamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ simili consibratis, quarum est usus. In collibus, asperis, & [a] sitientibus locis enascitur. Optimum est, quod ex huiusmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatissimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum in quo tenuis sit medulla, acre, gustu, feruensque: cuiusmodi est in Helicone, Parnaso, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per se, aut cum scãmonia, & tribus obolis siue drachma salis. decoquitur uel cum lente, & iusculis, quæ

[a] Meum. κατάξηροις τόποις. i. siccis locis.

ELLEBORVM NIGRVM.

purgationis

purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibiq́ue in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & [b] pice, & cedrino oleo: uitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum uentri utiliſſimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplaſma. Conſitum proximè radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius reſparſu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum ſtantes Apollinem, Aeſculapiumq́ue precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non ſine periculo tradunt. nanque ſi auis effoſſionem ellebori conſpexerit, moriturum qui ſuccidit, augurium eſt. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, foſſuri allium præſumere, & uinum bibere conſueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

b Meum. ὀρρὸς πίτυος. i. Lachryma pini.

ELLEBORVM NIGRVM ALTERVM.

Elleborum

Ellebori utriusque consid.

Elleborum, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quanuis inibi unum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum uerò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc ut flore distinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbecillia sunt, ut ferè nihil ad aluum deijciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris, quin ex unica assumptione, uel saltem altera, Deo iuuante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoque ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex causa euenisse putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsq; circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, ut non adeò perniciosis facultatibus scateat utrunque elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametsi non dubitauerim etiam utriusque acerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis. Parandi modum, ac etiam propinandi descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Giorgium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri uniuersa genera Martio, & Aprili mensibus uno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiscuntur, ubi & nos præstantißimum sæpius legimus. Prouenit quoque Elleborum flore purpureo copiosißimum in Austria superiori non longè à lintio, prope urbem quam stair uocant. unde quotannis ad me illud mittere solet Excellens Medicus Martinus Stoppius Flandrus. Purpurei radices nigriores, carnosioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimùm subalbidæ spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est. Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia, robusta, & saturatè uirentia. Ea septena simul ex apice robusti canaliculatiq; pediculi qui quoque plures in uniuersa planta habentur, prodeunt. Atqui sex, quæ utrinque terna exeunt, in exortu simul coniuncta spectantur. Quod uerò medium est, per se solum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breuiorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores rosarum figura, in purpura albicantes, è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exoriuntur siliquulæ inuicem coniunctæ corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur: radicibus nititur numerosis, longis, tenuibus, saturatè nigricantibus, tenui intus matrice, & à bulboso capitulo à quo caulis exit prodeuntibus: amaro, acriq; gustatu, & qui facilè stomachum moueat; odore insuaui, ac ingrato, & præsertim ubi exenteratæ radices siccescunt. Cæterùm genus alterum, quod florem candidum profert, nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium uerò genus quod nos fœminam, aut pseudoelleborum appellandum censemus; folia gerit digitis nouem ad pediculum usque dissecta, aconiti Cynoctoni ferè modo, sed longioribus diuisuris, nigricantia, circumquaq; serrata, & è longo planoq; pediculo, caua per medium excurrente linea ortum ducentia. Caulem edit uegetum; subasperumq;: flores cæteris similes, sed herbaceo colore subuirides, quinque aut plures, emergentibus è medio corniculis acuminatis & utrinque compræssis, in quibus semen continetur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus, palmari longitudine ac etiam longioribus, colore nigricante, & perinde, ac in alijs à cepaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter graui; & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo: Nascitur in montibus, & conuallibus. Germinat omne genus Ianuario, & Februario, sed Martio floret, sæpeque suo germinatu niues perforat.

Herophili sententia dãnata.

Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neque etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi possit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat: proinde id in pascuis cauent, quanuis album innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in uulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri posse, quòd si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur.

Opinio quorũdã reprobata.

Porrò non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis usus Elleborum, cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem uocant, quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamq; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd scripserint ij, si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eò confluere, & per illud foramen pestilens uirus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (ut nos quoque paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, existimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut Dioscorides inquit) in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plinius lib. XXV. cap. V. his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. hæc Plinius. Ex quibus utique perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calaminthàm, uel contrà, quòd utræque remoratos menses eliciant. quasi natura adeò fuerit auara, ut unicuique morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Consiliginis historiam describat, neque una quidem nota eius faciem repræsentet, non uideo, quomodo rectè ij asserere possint, ueratrum nostri usus esse Consiliginem. Sciant itaque uelim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideò Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inseratur, id successu

cessu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq; expurgari uirus illud pestilens, quòd huic uires insint ualentiores. Horum quidem opinionem ut planè sequitur Fuchsius uir doctissimus in libro de compositione medicamentorum quem postremò auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore uersatur. Cæterùm hîc non est silentio dissimulanda inepta satis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctissimi, ut eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aetij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri usus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod uerò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum satis aptè posse reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à ueritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri ueratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neque enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone uulnerentur radices, & uentus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia ualentius præstat. quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensq;, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari possit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro ueratro communis usus nunquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis usus ueratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impositum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus grauitatem auferre: scabiem, uitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excrescentem absumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum præditum esse, in confesso est. Ex his itaque omnibus abundè perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendam esse: etsi idem in alijs quoque non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Sed iam nos quoque de CONSILIGINE nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam ueteribus, quàm recentioribus inuenerim (ut suprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atque adeò hinc fit, ut non ausim ego asserere plantam illam, quam hîc depingi curauimus, esse ueram ac legitimam Consiliginem. neque enim est, cuius authoritate fretus possim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniam huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parua mihi oritur suspicio, an fortasse Columellæ & Plinij Consiliginem præseferat. non tamen uelim hoc affirmanter esse dictum, ideoq; pseudoelleborum eam appellare libuit. Hanc uerò plantam Hieronymus Tragus, cuius sæpe testimonium adfert & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac euidentius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria uersatis ostendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum numerum referre longum esset, à peritis herbarum facilè cognoscitur uanum atque leue iudicium habuisse. Planta itaque cuius hîc imaginem exhibuimus, ad duûm palmorum longitudinem assurgit. cauliculos emittit tenues ac molles. folia habet longiusculа, tenuia, quadantenus abrotoni. flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia. radicibus nititur nigris, nigrum ueratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno successu ad pecorum morbos. Reliquum autem est, ut de utriusque Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Mesues in suo de medicamentis delectorijs censu prodidit, mortiferum est, quòd facilè homines suffocare possit: idcirco omnino reijciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in ualidissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant; sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure usqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego testari pos-sum,

Vgonis Solerii opinio explosa.

Consiliginis consid.

Ellebori utriusque uires.

PSEVDOELLEBORVM.

ſum, me ſexcentis fermè hominibus nigri ellebori dilutum exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atque etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præſtat quod, euulſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſic caturq; in umbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt: ob id enim non datur niſi robuſtis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq; è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoque inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodiſſimum: præſertim uiſceribus, utero, & ueſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius uis eſt peculiariter

OPHRIS.

culiariter educere, quicquid ſanguini commiſtum, eum corrumpit. Ideo ueteraſcentibus arquàtis morbis utile: & quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, uelut lepris, impetiginibus & horum ſimilibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minusúe. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in umbra ſiccato, proiectaq; tenui, quæ in ipſa ſubeſt medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: uerùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus inſerenda. Si uerò efficaciorem alui deiectionem moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi ueratri puluerem propinabant comitialibus, melancholicis, uertiginoſis, inſanientibus, limphaticis, conuulſis, podagricis, reſolutis, hydropicis, & elephantia. membrorumq; tremore affectis. ſed iam eius exoleuit uſus, quòd in pul-

uere non sine periculo dari possit,& si eius dilutò quàm plurimi absque incommodo utantur. In lixiuio decocta albi ueratri radix, pediculos,& lendes necat. Decoquitur in lacte ad muscas perimendas. Nanque ubi degustauerint, paulò post emoriuntur. Mures quoque necat,& gallinas. Paratur è radicum albi ueratri succo arte quadam uenenum præsentaneum, quo illinendis sagittis quibusdam in locis utuntur uenatores. Id,ut nos sæpe in brutis animalibus,& gallis gallinaceis periculum fecimus,ubi sanguinem contigerit,facto cum sagitta uulnere,paulò post uulneratum animal interficit. Verùm enimuero me in non paruam adduxit admirationem,quòd deuoratum,nisi magna fuerit quantitas,nihil ferè incommodi afferre soleat. Ideoq; eo ipso uesci uenatores adfirmant Hispani,cum purgationes moliri cupiunt. Od idq; nibil mirum si ferinæ carnes hoc ueneni genere infectæ, nihil prorsus comedentibus obsint; uerum ubi facto à iaculo uulnere sanguini se immiscuerit uenenum,nullo alio antidoto seruari animal potest,nisi deuoratis cotoneis malis. Id quod à Cæsare Ferdinando primo, Domino meo clementißimo, pluries audiui.

Ellebori utriusque uires ex Gal.

Ellebori utriusque uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib.VI.simpl.medic.sic inquiens. Elleborus uterque tum albus, tum niger extergentis simul & excalfacientis est facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines,scabies, leprasq; accommodi sunt. Quinetiam niger, si in fistulam callo induratam demissus fuerit, duobus tribusúe diebus callum detrahit. Dentibus prodest cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium. Porrò niger gustu calidior est,candidus subamarus. Hactenus de utroque Elleboro Galenus.

Ophris descriptio, & uires.

Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ folijs maximè album ueratrum repræsentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in uniuersum refertus: è quibus flores exeunt candidi, exiguis linguis similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, odore præstanti. Præfertur uniuersa planta ad denigrandos capillos,fracturas sanandas,& uulnera glutinanda.*

Nomina.

Illa planta,quæ Græcis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus,& ueratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem,seu Charbech abaid: Italis,Elleboro bianco: Germanis,Vueis nieſzuurtz: Hispanis,Verde gambre blanquo, & yerua de balleste: Gallis,Viraire,Verarum,Veratre,& Ellebore blanc. Illa uerò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè,Elleborus niger,& ueratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè,Cherbachem,seu Charbech asued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè,Christ uurtz: Hispanicè,Verde gambre negro,& Elleboro: Gallicè,Viraire,& Ellebore noir.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SEsamoides magnum in Anticyra elleborum uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus misceatur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignaua: semen gustu amaro,cætera sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis,pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis capitur,addito ueratri albi sesquiobolo,ex aqua mulsa.

Σησαμοειδὲς μικρὸν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

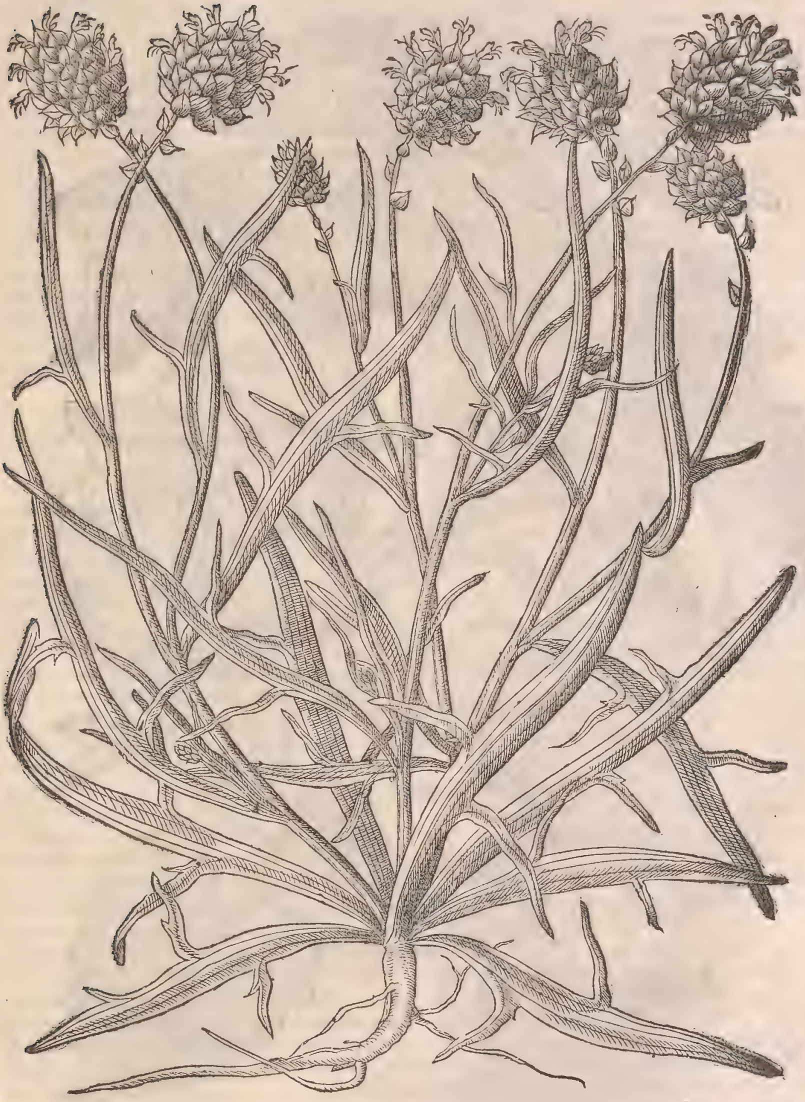
SEsamoidi paruo cauliculi sunt dodrantales: folia coronopi,minora,hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum,medio eorum albo: semen sesamæ,fuluum,amarum: radix tenuis. Detrahit bilem,pituitasque semen ex aqua mulsa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores,ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

TAmetsi in Commentarijs nostris antea editis,scripsimus maioris, & minoris sesamoidis nullam nos habere cognitionem nec inuenisse quenquam,qui unum,aut alterum genus ostenderet, tractu tamen temporis factum est, ut minus à solertißimis rei plantariæ indagatoribus repertum sit, notis omnibus perquàm bellè astipulantibus, ut ex hac imagine quispiam conijcere poterit. Hanc ego Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino refero acceptam.uerùm an Maius ex Anticyra in Italiam,hactenus allatum sit,mihi sanè incompertum est.

Nomina.

Hoc Græcis Σησαμοειδὲς μέγα Latinis Sesamoides magnum dicitur. Illud uerò quod Græcis Σησαμοειδὲς μικρὸν. Latinis Sesamoides paruum.

SESAMOIDES PARVVM.

Σίκυς ἄγριος. CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CVcumis ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſſimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deijciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſto-

 machi

CVCVMER SYLVESTRIS.

machi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in uini præſertim Lybici hemina conteritur, danturq́ue ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abundè deprimi cernatur. E fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte una. poſtridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, utriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum uerſus aciem habente, ſinduntur, atque per cribrum humor in ſubiectum uas exprimitur: ſimulq́ue carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abijciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur, dumq́; ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri ſolet donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo

Elaterium.

conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, cribratos cineres humi inspargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, siccatumque in pila, ut dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouissima lotione mulsam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læue, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen scabrumque, si turbidum spectetur, atque erui cinerisque plenum sit, graue & uitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amylum immisceant, ut candorem ipsum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus utile est. Integer modus obolus est, minimus semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utrâuis parte extrahit. optima suspiriosis est purgatio. quòd si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & stibij quod colorare sufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, postea cyatus unus aquæ tepidæ sorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, subiectas linguæ partes penitissimè penna oblinito. quòd si quisquam difficilius euomat, oleo, aut unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo restituuntur. Quòd si uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficacissimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris syluestris consid. *Syluestris Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præsertim agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus mœnia, & semitas. Ex eius fructibus succum exprimunt officinæ, atque Elaterium uocatum parant. Viticulas humi fundit bicubitales, ac adeò asperas, ut contrectantes pungere uideantur. Folia illi sunt satiuo cucumeri similia, sed rudiora, hirsutiora, asperioraq́; & auersa parte subalbicantia, numerosis intercursantibus uenarum lineamentis, longis, crassis, asperisq́; pediculis nitentia. Flores ex alarum cauitatibus in toto caule prodeunt aurei; stellarum figura, satiui cucumeris modo, retrò extuberante fructu, qui tandem auctus, & longus factus glandis magnitudinem superat; aut dactylos æquat. Is hispidus est, & quasi aculeis horrescit, qui mense Augusto maturus factus, candicat, & sponte, aut leuius impulsus non sine impetu a pediculo disiungitur, & tormenti instar, nigrum, maturumq́; semen in legentes eiaculatur, quasi iniuriæ propulsator. Radice nititur dodrantali, & quandoque longiore, brachiali crassitudine, candida, plena, succosa, & insigniter amara, quemadmodum planta tota. Nascitur locis incultis, in sabuletis, ac ruderibus. Officinæ ex fructuum succo Elaterium parant. Valerius Cordus nuper editus à Gesnero Galenum reprehendit, quòd dixerit in lib. de simp. med. facult. semina agrestis cucumeris omnino esse amara. sed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenū impugnat, cùm nusquam (quod uiderim legerimq́;) id scripserit Galenus. Is enim libro quarto de simp. medicamentorum facult. cap. VII. quædam cucumerum semina amara esse dicit, quemadmodum & amygdala, sed non explicauit, an in agresti cucumere uel in syluestri id quandoque reperiatur: quanquam coniectura quadam affirmari possit, de satiui cucumeris tantùm semine Galenum esse locutum, ut pote qui legentes admonere uoluit, huiuscemodi seminum nucleos qui natura dulces sunt, quandoque etiam amarescere, soli, in quo seruntur, uitio. Cæterùm de Elaterio disserens Theophrastus lib. IX. cap. XIIII. de historia plantarum, ita scribit. Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumq́; quod uetustissimum. Itaque medicus quidam, uir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore posit, humoris copia est: quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris isti tribuitur. hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire uidetur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus utile esse. Theophrastus uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute seruatum esse ait. Quin et in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in se continere Elaterium, ut usque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophrasto subscribit Plinius lib. XX. cap. I. ubi sic inquit. Elaterium usque ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. hæc Plinius Theophrastum secutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinij sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multum exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanque flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum est.*

Elaterii uires ex Mesue. *Elaterij uires descripsit Mesues inter sua deijcientia medicamenta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis syluestris, siue asininus abradit, & uasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdellium aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito fossitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinæ species elephanginas uocant: ijs enim admistum felicius quoque operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonij modo. At re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præsertim cùm deiectioni parata promptaq́; sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab ijs potissimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat sincipiti, & loco dolenti illita, si tamen*

prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabaceæ farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur: quòd reseratis uasorum osculis sanguinem eliciat.

Cucumeris syluestris uires ex Gal.

Cucumeris agrestis uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus: quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaque menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoque digerendi uim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atque Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit nanque, digerit, atque, emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat.

Nomina.

Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Arabibus, Chefe allimar, Kate albenei, seu Chetha albamar: Italis: Cocomero saluatico: Germanis, Vuilder cucumer, & Esels cucumer: Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis Cocombre sauuage. Eius uerò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter elaterium uocant: Itali, Elaterio.

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

STaphis agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos uirides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfulueſcentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per uomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: ulcera oris manantia cum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ consid.

STaphis agria, quam officinæ Græca uoce corrupta uulgò Staphusariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: nanque eo frequenter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui scribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitis eiusdem folijs sanari eos, qui à serpentibus demorsi sunt.

Staphidis agr. uires ex Gal.

Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro VI. simplicium medicamentorum sic inquiens. Astaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγματίζειν Græci dicunt, abstergatq; ualenter. Itaque ad psoram accommodata est. Sed & urendi uim aliquam habet.

Nomina.

Ea planta Græcis σαφὶς ἀγρία, & ἀσαφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua syluestris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi, siue Miubezegi: Italis ac officinis, Staphusaria: Germanis, Biszmijntz: Hispanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & Herbe aupoulx.

STAPHIS AGRIA.

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

THapſia nomen ideo accepit, quòd in Thapſo eiuſdem nominis inſula, primùm inuenta ſit. Tota uerò natura ferulæ ſimilis eſt: graciliore caule: folijs fœniculi: umbella anethi in cacumine, à ſingulis ſurculis erumpente: flore luteo: ſemen quale ferulæ: latiuſculum, ſed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida [a], longa, acris, craſſiore libro ueſtita [b]. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Facto in ambitu ſcrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis ſpeciem in ſe excauata cooperitur. quò merus ſuccus confluat. oportet illuc ſequenti die ſe conferre, & congeſtum ſuccum extrahere [c]. Tunditur etiam radix in pila, & ſuccus organo per quallum expreſſus, fictili craſſo inſolatur. Aliqui folium unà terunt: ſed inualidior huiuſcemodi ſuccus. Hoc autem intereſt, quoniam qui ab radice ma

a Meũ, & Cat. μεγάλη. i. magna.
b Meum. ἐσὶ ζεται. i. ſuccus colligitur.
c Meũ, & Cat. χυλίζεται δὲ ἡ ῥίζα. i. exprimitur etiã ſuccus è radice.

THAPSIA.

nauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam ſentit. Qui ſuccum colligit, ſtare debet non obuerſus uento: aut potius cùm dies apricus eſt, & à flatu ſilet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumeſcit, nudaque corpora inuadunt puſtulæ. ob id prius liquido cerato, & adſtringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm ſuccus purgandi uim habent, & lacteus ſuccus in aqua mulſa potus: nam utrinque bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus ſeminis anethi drachmis: ſucci, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius aſſumitur, periculoſum eſt. Huiuſmodi purgatio conuenit ſuſpirioſis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit uomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ pares cum eis uires adepta ſunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocãdum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda

transferenda eſt. unde ſuccus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, ſuccusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, ſugillata, liuoresque tollunt: ſed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus ſuccus, lepras tollit: tubercula diſcutit, perunctus cum ſulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem ijs, qui natura, non circunciſione curti ſunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam reſarcit.

De thapſiæ uiribus locutus eſt Theophraſtus libro IX.*cap.*XXII. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Thapſiæ radix uomitoria eſt, & ſi quis continuit, tam ſuperius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere poteſt: ſuppurationes tamen aliâs exalbidas facit. Succus eius ualidior eſt, & quidem tam ſuperius, quàm inferius purgat. Nullus ſeminis uſus. Naſcitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depaſcunt: & aut aluus ſoluitur, aut intereunt. hactenus Theophraſtus. Thapſiam author eſt Plinius libro* XIII.*cap.* XXII. *à Nerone claritatem accepiſſe, eiq; magno uſui fuiſſe ſui imperij initio, quòd nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thapſia, thure, & cera, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circunferret: etenim ea mirum in modum ſugillata delet. Thapſia plurima naſcitur in Apulia, præſertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in noſtris maritimis locis adeò ferulæ adſimilis, ut non facilè, niſi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoſcatur. Viſitur etiam hodie in hortis ad ſpectaculum plantata. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non deſunt impoſtores, qui Thapſiæ radicum cortices pro Turpeto uenditent: quæ quidem à peritis ſeplaſiarijs in ea medicamenta iure optimo addi poſſunt, quæ Thapſiam expoſcunt: ſed in turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices. Thapſiæ uires memoriæ prodidit Galenus lib.*VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Thapſia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit. Qui Thapſia utitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recentis ad uetuſtiorem. Vis enim huius pharmaci poſt annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc poſt duos annos, auſimq; ferè dicere eam penitus inutilem eſſe ad triennium progreſſam. Hæc ut Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapſia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.*

Thapſiæ conſideratio. — Thapſiæ uires ex Gal. — Nomina.

† *Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται. quod uerbum Ruellius uerterat hîc, lac extrahitur; licet alibi, ut in panace Heracleo, idem uertat, ſuccus excipitur. Nos uerò, quòd ὀπὸς, à quo uerbum illud defluxit, ſuccum, liquorem, & lacrymam ſignificet, maluimus reddere, ſuccus extrahitur. Neque certè temere, quòd non ſolùm nobis conueniat cum Marcello interprete; ſed quòd etiam arbitremur hanc eſſe germanam illius uerbi ſignificationem, atque melius rem exprimere, de qua ſermo eſt. Huius tamen mutatæ à nobis uerſionis lectorem admonendum eſſe duximus.*

Σπάρτιον. SPARTIVM. CAP. CLII.

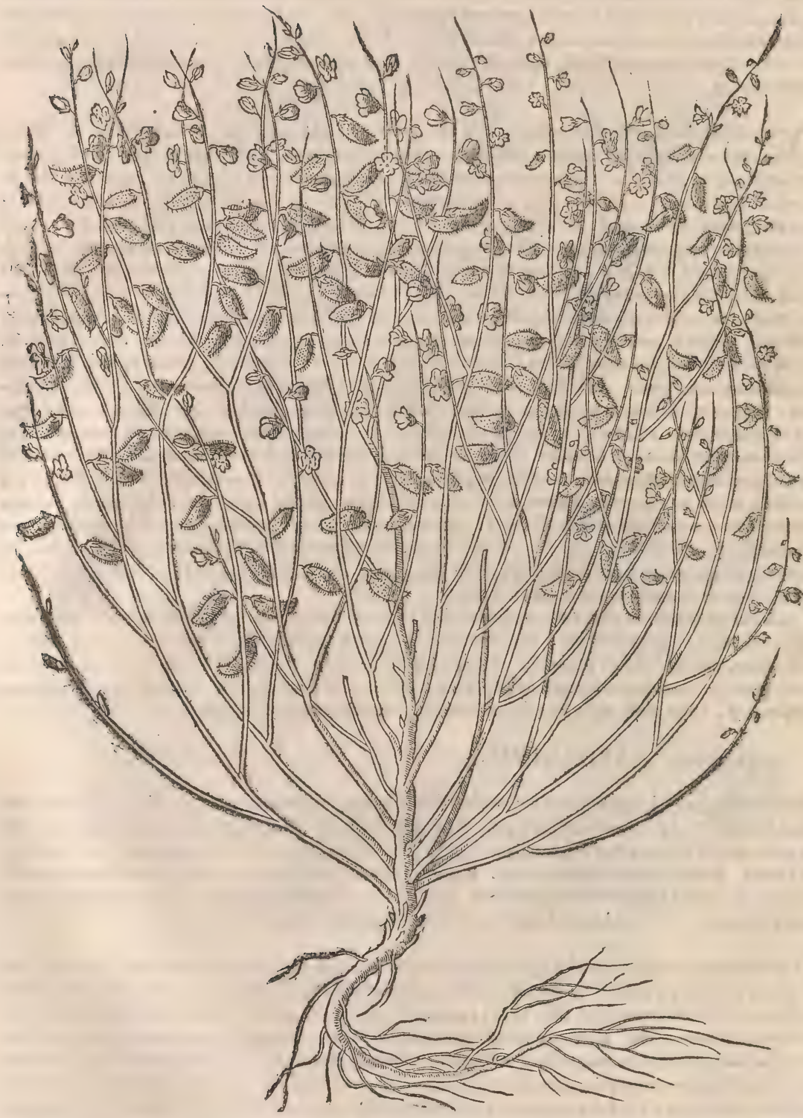
Spartion frutex eſt longas ferens uirgas, ſine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus uites uinciuntur. ſemen lenticulæ, in folliculis phaſiolorum modo naſcens: florem, ut albæ uiolæ, luteum. Purgant per ſuperna uehementer ellebori uice, citra periculum flores, & ſemina quinis obolis in aqua mulſa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, iſchiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere iſchiadicis clyſtere: ſtrigmenta autem elicit cruenta.

Tanta nimirum inter Spartium, ſiue Spartum, & Geniſtam intercedit ſimilitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino erraſſe eos, qui alterum ab altera ſecernerent: præſertim cùm hac in re deprehendiſſem Plinium dubitaſſe libro XXIIII.*ca.*IX.*ubi ita ſcriptum reliquit. Geniſta quoque uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cùm dixit: Nauium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Aphricanum, uel Hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt: & cùm ſutiles fierent naues, lino tamen, non ſparto unquam ſutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioſcoridem perlegiſſem, hac de re prius admonitus à clariſſimo medico Petro Cannizero Hiſpano Sereniſſimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophyſico, qui in Hiſpania copioſiſſimum Spartum, numeroſamq; Geniſtam ſe uidiſſe teſtatus eſt, comperi planè inter has plantas diſcrimen eſſe. Quippe quòd Spartium Dioſcoridi frutex ſit folijs uiduus: & floribus conſtet albæ uiolæ ſimilibus. Geniſta uerò folia proferat longiuſcula, lini ferè modo: & flores luteos, ipſi modo lunatos. Hinc itaque factum eſt, ut nunc in eorum ſententia conſiſtam, qui Spartium à Geniſta differre exiſtimant. Non tamen quòd diuerſi prorſus generis has plantas eſſe putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio eſt, ut etſi non eædem ſint; tamen congeneres eſſe uideantur. Sparti quidem uſus (ut Plinius eſt author lib.*XIX.*cap.*II.*) multa poſt ſecula cœptus eſt, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hiſpaniæ intulerunt. Herba & hæc ſponte naſcens, & quæ non queat ſeri: iuncusq; propriè aridi ſoli, uni terræ dato uitio. Nanque id malum telluris eſt, nec aliud ibi ſeri, aut naſci poteſt. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginienſis Hiſpaniæ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum: hinc ignes, facesq;:*

Spartij conſid. — Sparti uſus ex Plinio.

hinc

SPARTIVM.

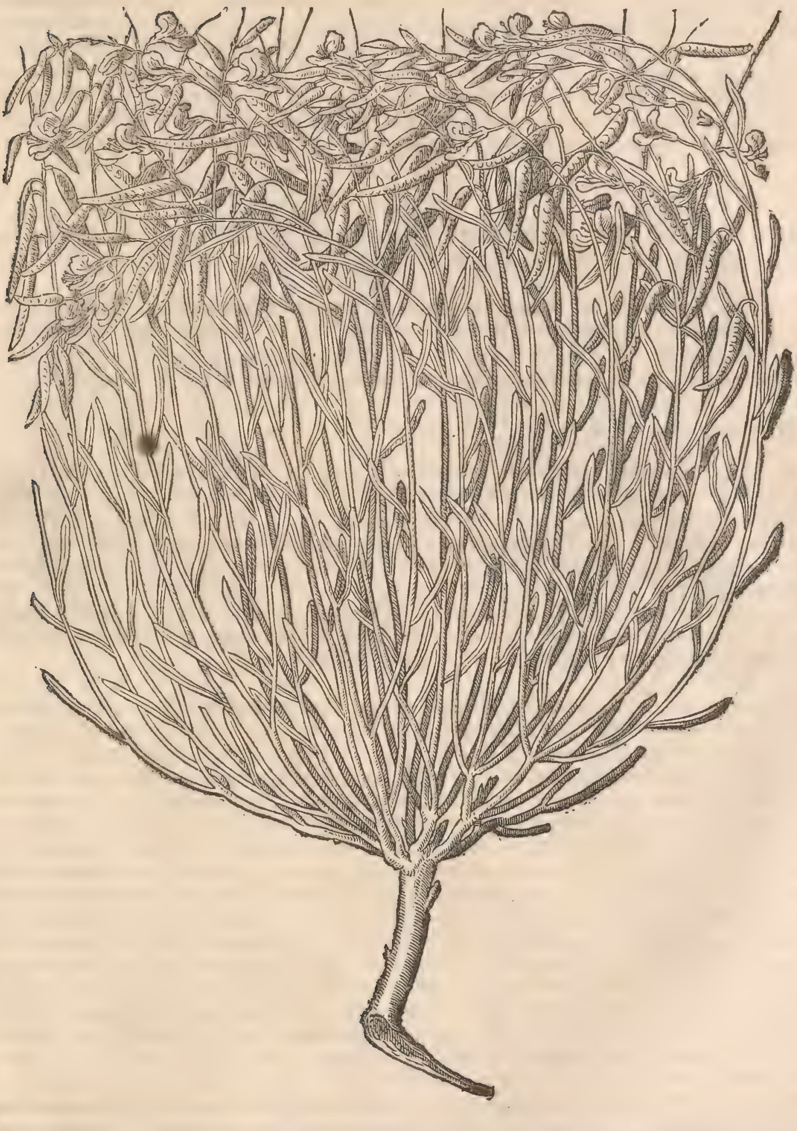

hinc calceamina: & paſtorum ueſtes. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos uſus laborioſè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq́; tectis manicis: conuolutum oſſeis, ligneisq́; conamentis. Vulſum faſcibus in aceruo adunatum biduo, tertio reſolutum. Spargitur in ſole, ſiccaturq́;, & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina optimè, ſed & dulci, ſi marina deſit. Siccatumq́; ſole iterum rigatur, ſi repentè urgeat deſiderium, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatum ſtans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq́; inuictum. In ſicco præferunt è cannabi funes. At ſpartum alitur etiam demerſum, ueluti natalium ſitim penſans. Eſt quidem eius natura interpolis: rurſusq́; quàm libeat uetuſtum nouo miſcetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æſtimare, quanto ſit in uſu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq́; deſiderijs uitæ. Hactenus de ſparto Plinius.

Geniſtæ conſideratio.

Cæterùm Geniſtæ in Hetruria adeò frequentiſſimæ proueniunt, ut Maio, & Iunio menſibus magnum & iucundum ſpectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copioſè ſuis ſpecioſis, ac fulgentibus

GENISTA.

bus floribus ornantur, & ueſtiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit, proinde aluearijs circunferuntur. Geniſta nobis ligandis uitibus ſalicis uicem explet, maceraturq́; etiam cannabis modo, funeq́; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis ſaccis aptiſſima ſunt. Expetitur Geniſtæ lignum etiam figulis qui in Italia id uaſorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipſi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax ſuccendi poßit, quo aureus ille color conſeruetur in opere. Geniſtam recenſuit Meſues inter ſua ſimplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad ſenſum ſcribit. Geniſta arbor eſt montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus ſiliquæ prodeunt, erui magnitudine: & ſemina in eis lenti ſimilia, interuallis diſtincta. Planta tota perturbat, pro-

Geniſtæ deſcriptio, & uires ex Meſue.

uocat

uocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & uentriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam utrinque ualentissimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit tam in renibus quàm in uesica: nec in his materias figi & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius usu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis calculosisq́; si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis uerò à drachmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse uidetur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis. Sparti uires ex Gal. *Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo & uites apud nos alligant, tum semen, tum uirgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis.* Nomina. *Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt Itali, Spartio. Quæ uerò Latinis Genista, Italis Genestra uocatur: Hispanis quoque Genestra, Giesta, & Giesteira.*

Σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

SIlybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

HActenus non ex nostra tantùm, sed neque ex aliorum quoque inquisitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quamuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse possit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, ut difficile admodum illud inuentu iudicem: neque enim ipse, ut ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere. Nomina. *Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.*

Βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLans unguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: uitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: uerùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adijcitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glādis unguētariæ consideratio. *GLans Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in quibusdam Hispaniæ locis copiosa (ut audio) prouenit. Adfertur hodie copiosa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Cæterùm de foliorum facie autores inter se differunt. Siquidem Dioscoridi folijs est Myricæ, Theophrasto Myrti, & Plinio Heliotropij herbæ similibus. atqui aut in Theophrasti aut Dioscoridis codice mendum subesse uereor. Siquidem aut in Theophrasto μυρσίνης pro μυρίκης, aut in Dioscoride μυρίκης pro μυρσίνη legitur. Nam in utroque autore facilis, lubricusq́; esse potuit scriptorum lapsus, propter uocabulorum propinquitatem. Sed nescio profectò, quorum autoritate scripserit Plinius lib. XII. ca. XXI. unguentariæ glandis plantam folijs esse Heliotropij. Cùm tamen in Theophrasti lectione ubique se uersatum ostendat. Andreas Marinus, medicus non uulgaris, in suis super Mesuem annotationibus, plantam quandam pingit pro unguentaria glande, à Clarissimo Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto acceptam, quæ à præscriptis omnibus tota facie differt. sed an legitima sit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus eius mendax est. Siquidem Ben album inscriptum habet. Itaque uereor ne & ipsa quoque imago tituli sequatur errorem. Hanc autem Plantam, cuius hîc imaginem damus, Constantinopoli secum attulit Clarissimus uir Augerius de Busbeke, qui continuis septem annis Cæsaris Ferdinandi primi apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit. Sub hoc nomine LILAC. Eam cùm inspexissem, & fructus eius agnoscerem pistaceorum faciem perquàm bellè referre, illico in suspicionem ueni an hæc fortasse Glans Vnguentaria dici posset. qua propter, ut aliorum quoque sit iudicium, eam hîc excudi uoluimus. Viuam plantam uidere non licuit, sed affabrè, & diligentissimè pictam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quámuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, ut etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (ut modò dictum est) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri simile. Vtrique inest oleosa medulla, lénis, & alba. Præstat maius, quòd noxæ uacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoq́;. Vetustum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, unguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus,*

LILAC.

minibus, medicos uerò è medulla oleum elicere quòd hoc medicamentis, illud odoramentis usum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere possit, quanuis diligentissimè comprimantur, & constringantur prælo etiam grauissimo: quoniam hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandl olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius disseruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, uir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere; in aliqui- Manardi dubium solutum.

bus tamen nec nucleorum, nec putaminum ullam fieri mentionem. Verum etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asseueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint authores, à quibus fortassis unguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis usus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam uetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima unguenta (misturas uocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in delicijs, & lasciuia omnis est usus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quóuis oleo liquescerent in unguentum, contracto inde non multo pòst tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò uniuersam odoris suauitatem exuerent; sed etiam putida, fœtidaq; euaderent. Quo utique experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri solet.

Glandis unguẽtariæ uires ex Mes.

Cæterùm de uiribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed uentriculum subuertit, & uiscera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam possidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculosa: nanque adeò perturbat, agitatq; humores, ut sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores concitet. Proinde non in alios usus is admittendus est, quàm in unguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus lentam, crassamq; pituitam uomitu, & deiectione purgat. Ideoq; aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiámnum ex contritis ipsius nucleis, polenta & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, ut conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq;, si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat; sed & surditatem, & tinnitum curat.

Glandis unguẽtariæ uires ex Gal.

Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepsice, hoc est, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, unde expressus est succus terrestres scilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq;, & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq; indurescens. Quòd siquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaque cùm hoc medicamento utimur, ad uiscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaque eo possit quis ad ea uti, ad quæ ualida usus est adstrictione. hactenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinque faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniant, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres Græci; ideo nunc de ijs nobis disserendum est:*

Myrobalanorum genera.

neque enim ob eorum usum silentio erant dissimulanda. Sunt itaque, ut diximus, MYROBALANORVM *genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus. quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Flauorum, chepulorum, atque Indicorum arborum imagines excudi curauit Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, sed eas non libuit in hosce commẽtarios nostros transferre, non quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non paruum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantauerit: sed quoniam ignoramus, an eædem genuinæ sint, an adulterinæ, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur autor, qui Myrobalanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, iecur, & uentriculum roborant. quinetiam uniuersum corpus. Id tantùm illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & uiscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in uiridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumilum ossiculum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, co-*

lore

lore nigro purpuraſcente, cortice craſſo, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citiſſimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, craſſa, ponderoſa, nullo intus oſſe, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum claſſe laudantur, quæ in maiora, craßiora, denſiora, ponderoſioraq; fruſta diuiduntur, & quæ minus oſſis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in ſuo genere præferuntur, quibus craßities, denſitas, grauitasq; non deſit, & quibus craſſus in uniuerſum ſit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, ſiccantq; ſecundo. Empelica uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obſtructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel ſi macerata caprino ſero, aut fumariæ ſucco exhibeantur: uel ſi cum abſinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & ſeſamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum caſſiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione ſit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adſtrictione in puluerem conterunt, & ſubinde propinant. Chepula quæ ſaccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda ſiccataque reponuntur. Myrobalana omne genus (ut Meſues eſt autor) eorum ſenectutem remorantur, qui ipſis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant, conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præſtant, ut quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi ſunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut roſarum aqua, aut fœniculi ſucco, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas ſiſtant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horum puluere ulcera, addita lentiſcina reſina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uiſum, præſertim ſaccharo aſſeruata: uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utranque bilem trahunt, præſertim exuſtam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac ſitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia poſſunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd ſciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis ſcripta reliquit, à Mauritanis (ut ipſe quoque fateri uidetur) mutuatus eſt. Sed profectò neſciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana repoſuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compeſcant. Porrò hodie ignorata uidetur quæ χρυσοβάλανος Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, uentriculi ardores, & ſingultus à Galeno Aſclepiadis auctoritate commendata lib. VIII. & IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. quanquam non deſunt è recentioribus, qui ſibi perſuadeant Chryſobalanum eſſe nucem myriſticam: cùm tamen plura ſint, quæ eorum deſtruant ſententiam, nempe cinereus color, acutus ori ſapor, & quòd myriſticæ nucis nuſquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiuſce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris ſimplicium medicamentorum. Id quod argumento eſſe poteſt, Galenum ipſum non habuiſſe compertum, quid eſſet Chryſobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepſica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum eſſe duxi, quin de ijs quoque aliquid diſſererem, præſertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa poſteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum eſt, quòd communis uſus radices, quas uulgò Behen nuncupant, eæ quidem non ſunt, de quibus Mauritani ſcripſere; imò eas prorſus ementiuntur. Siquidem ſcribit Serapio, Behen radices proferre minoris paſtinacæ ſimiles, contortas, odoratas, & manſu lentas, & in Armenia naſci. Auicenna autem radicum lignoſa fruſta Behen eſſe ait, in ſe contracta, & ſiccitate exoleta. At noſtrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate commendantur, quin & manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ paſtinacæ faciem repræſentant: cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò paſtinacam referat, ut ſcripſerit Haliabbas clariſſimus Mauritanorum author, Behen & ſylueſtris paſtinacæ radices nullum inter ſe diſcrimen habere. Quo fit, ut nulla ſeſe offerat nobis ratio, qua probare poſſimus, Behen communis uſus eſſe Arabum legitimum. quanuis & ipſi inter ſe hac in hiſtoria non parum diſſentiant. Nicolaus Myrepſicus, itemq; Actuarius Behen hermodactylum uocant, neſcio tamen qua ratione, cùm alia ſit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrum, paſſim in Italia proueniunt. Hoc enim plantæ radicem eſſe ſcimus, quam ſuperius libro tertio limonium fecimus. illud uerò, alterius plantæ, cuius uires hactenus mihi prorſus incompertæ ſunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertum eſſe ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψικὴ ſic Græcis dicitur, Latinis uerò Glans unguentaria: Mauritanis, Habben, ſeu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hiſpanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

Myrobalanorum uires.

Chryſobalanus.

Behen album, & rubeum.

Nomina.

NARCISSVS I.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLV.

Orib.concluſa non legit.

† Orib. addit. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι.i.in campis & ſabuloſis.

NArciſſum [ſunt qui ut lilium, lirium appellarint.] folia profert porro ſimilia[,tenuia,] multò minora, &[anguſtiora:] caulis uacuus, & ſine folijs, ſupra dodrantem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatiſſimus naſcitur in montibus, ſuaui odore: cæteri † porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, ſiue eſtur, ſiue bibitur, uomitoria eſt: ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle

NARCISSVS II.

melle trita. præciſos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturniſque articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubuenit. Vitia cutis in facie, uitiliginesque cum ſemine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum ſordes expurgat: abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

NARCISSVS CONSTANTINOPOLITANVS.

Narcissi historia ex Theophrasto.

NArcissus, inquit Theophrastus libro & cap. VI. de historia plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lilij modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana ueluti uasculo inclusum, largè amplum, coloreq; nigrum figura oblongum. Hic decidens sponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum solent. Quin & radicem serunt, quæ carnosa, rotunda.

amplaq;

NARCISSVS IIII.

amplaq́; conſtat. Serotinus admodum: poſt arcturum enim, & circà æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro XXI.*cap.*XIX. *duo Narcißi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narciſſi duo genera in uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum non à fabuloſo pue-*

NARCISSVS V.

ro. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioscoride dissentire, quòd neutrum Narcissi genus flore albo descripserit. quanquam idem Plinius cap. V. eiusdem libri inter lilij genera Narcissum connumerans, hunc flore candido constare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum esse censeo, quòd sciamus complures

NARCISSVS II.

res esse Narcissorum species, ut ex imaginibus, quas hîc excudi curauimus manifestò apparet. Hæ autem cùm ad uiuum expressæ sint, haud operæprecium esse iudicauimus, ut harum delineationes describamus. Narcissi uires retulit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Narcissi radix usqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima uulnera*

Narcissi uires ex Gal.

NARCISSVS VI.

uulnera conglutinet, uel ad incisiones usque, quæ circa tendones accidunt. Habet uerò quiddam abstersorium, & attractorium. Nomina. *Planta, quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narcissus appellatur: Arabibus, Narces seu Nargies: Italis, Narcisso; Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitlosen.*

NARCISSVS VIII.

Ἱπποφαὲς. HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

HIppophaes, quo fullones ueſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimisq́ue naſcitur, ſurculaceo frutice, undique denſo, & [a] largo: folijs oleæ longioribus, mollioribusq́ue: inter quæ candicantes ſpinæ emicant, ſiccæ, anguloſæ, interſtitio quodam diſtantes: flores hederæ corymbis ſimiles, racematim cohærent, minuſculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubeſcentes: radix lacteo ſucco madet, craſſa, mollis, amara, guſtanti: ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur. qui per ſe, & cum erui farina ſubactus, ſiccatur, & ad uſum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasq́ue deijcit, oboli pondere: erui uerò

a Meum. ἀμφιλαφὴς. i. undique amplo.

uerò farina ſubactus, quatuor obolis, cum aqua mulſa. Frutex cum radicibus ſiccatus tunditur, & cum aquæ mulſæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, uti in thapſia. huius in purgationibus modus eſt drachma.

Ἱππόφαιστον. HIPPOPHAESTVM. CAP. CLVII.

Hippophæſton, id quod aliqui hippophaes appellant, naſcitur eiſdem locis, quibus hippophaes, eſtque ſpinæ fulloniæ genus, humilis herba, ſine cauliculo, ſine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, ſpinoſis: radiculas habens molles, craſſas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui uoles, tribus obolis in aqua mulſa, aquam pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum uitijs, & orthopnœæ conuenit huiuſcemodi purgatio.

Hippophais conſid.

ET ſi quandoque maritima, & ſabuloſa adierim loca, ut Hippophaem, & Hippophæſtum, utpotè plantas inibi naſcentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergenſis, medicus ingenio, & eruditione clarus, ſe olim Venetijs plantam accepiſſe à Ioanne Baptiſta Zopiſſo Papienſi clariſſimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioſcoridis Hippophaem referebat: ſed etiam uiribus, ut ſe experimento comperiſſe teſtatus eſt. Quare non prorſus deſperandum eſt, quin & nobis, & alijs quoque aliquando contingat Hippophaem conſequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæſti meminerit in ſuo ſimplicium medicamentorum cenſu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus libro. VII. *inter ſimplicia. Hippophæſti uerò Plinius libro* XXVII. *ca.* X. *Illius nomen Græcum ἱπποφαὲς Latinum quoque Hippophaes. Huius uerò nomen Græcum ἱππόφαιστον Latinum item Hippophæſtum.*

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

Rici, aut croton, nomen accepit à ricini animalis ſimilitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: ſemine in uuis aſperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræſentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplaſtrisq; utile. Grana [a] triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, uomitionesque mouent. ſed iniucunda admodum eſt, & moleſta purgatio: ſiquidem ſtomachum uehementer ſubuertit. Tuſa & impoſita, uitia cutis in facie, uarosque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresque leniunt, turgentes mammas cohibent. eadem [b] ex aceto illita, ignes ſacros reſtinguunt.

a Meum. τρεῖς κόκκοι τὸν ἀριθμόν. i. grana tria numero.
b Meũ, & Cat. καθ᾽ ἑαυτὰ καὶ μετὰ ὄξυς. i. tũ per ſe, tum cũ aceto, atqui aliud exemp. legit ὀξυκράτου. i. ex poſca.

Ricini conſid.

RIcinum uocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à ſimilitudine, quam eius ſemen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus adhæret: neq; prius decidit, quàm plenius ſanguine ſaginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibuſdam uulgò uocatur Giraſole, aliquibus uerò Fagiuolo Turcheſco. Apud Inſubres autem pluribus in locis Miraſole. quanquam id nominis potius Heliotropio conuenit, de quo in huius libri calce diſſeremus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametſi ab ipſo Meſue, cuius ueſtigia pharmacopolæ maximè ſequuntur, Regium granum appellari conſtet cùm maturitatem ſenſerit, impetu quodam facto excidit. Ricinus copioſè ſeritur in Aegypto, ubi ex eius ſemine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (ut inquit Plinius) ſed lucernis utile. Deijcit aluum perinde ac balanus myrepſica, tolliturq; eius noxa iiſdem medicamentis. Quamobrem de eo ſic loquitur Meſues. Regium granum (hoc eſt ricini ſemen) pituitam tam per uomitum, quàm per aluum extrahit, ſed non ſine aſſumentium moleſtia. Siquidem ſtomachum uehementer ſubuertit. quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: & ea ſanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Tollitur noxa, ubi igne torrefactum ſit prius & deinde admiſto fœniculi, & aniſi ſemine. Ita enim paratum uomitiones minimè molitur. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & iſchiadicis, ſi ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cum caprino ſero, aut emulſo recenter lacte maceratum oleum quod à ſemine elicitur, colicos cruciatus lenit infuſum; tollitq; inunctum cùm ſcabiem, tum capitis ulcera ſanat. Auxiliatur quoque inflammationibus ſedis, & conuerſis, ac præcluſis fœminarum locis. Inungitur utiliter indecoris cicatricibus; & aurium doloribus. Ricini uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Ricini ſemen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; ſic quoque folium, ſed undequaque debilius. Oleum, quod ex ſemine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, quàm oleum commune, ac proinde etiam diſcutit. Planta, quæ Græcis κίκι, ſiue κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Giraſole: Germanis, Vunderbaum, & Creutzbaum: Hiſpanis, Figueira de lhinferno: Gallis, Paulme dieu.*

Ricini uires ex Gal.

Nomina.

RICINVS

RICINVS.

Τιθυμάλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

TIthymali genera ſeptem, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumq́ue myrſinitem, aut caryitem uocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſſias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa [a]: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ ſoliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur. naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemq́ue binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa uomitiones mouet†. Appetente uindemiarum tempo-

[a] Meū. & Cat. ἐπακρῶν δὲ τῶν καυλῶν κόμη σχοινοειδῶν ῥαβδίων. i. in ſummis caulibus coma eſt, qualis iuncearum uirgarum.

† Orib. πᾶς τιθύμαλος περὶ

 re,

τὸν πυραμητόν. i. ex omni Tithymalo circa messem.

b Μεῦ. ὄρχεον. i. scrotum.

re, succus, congestis ramulis mox dissectis, & uase conclusis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in pastillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternasúe guttas instillant, ut cum his inarescant, quas ad usus recondunt. Per se etiam tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neque quò uentus aspiret, staré quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem b, collum scrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum uino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & hoc modo dari. binas tamen ternasúe ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos euellit, renascentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis inclusum, leuat dolores: sed cera dentes oblinendi ne suo delapsu fauces, & linguam uitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes uerrucas, pensiles, &

TITHYMALVS CHARACIAS.

quæ

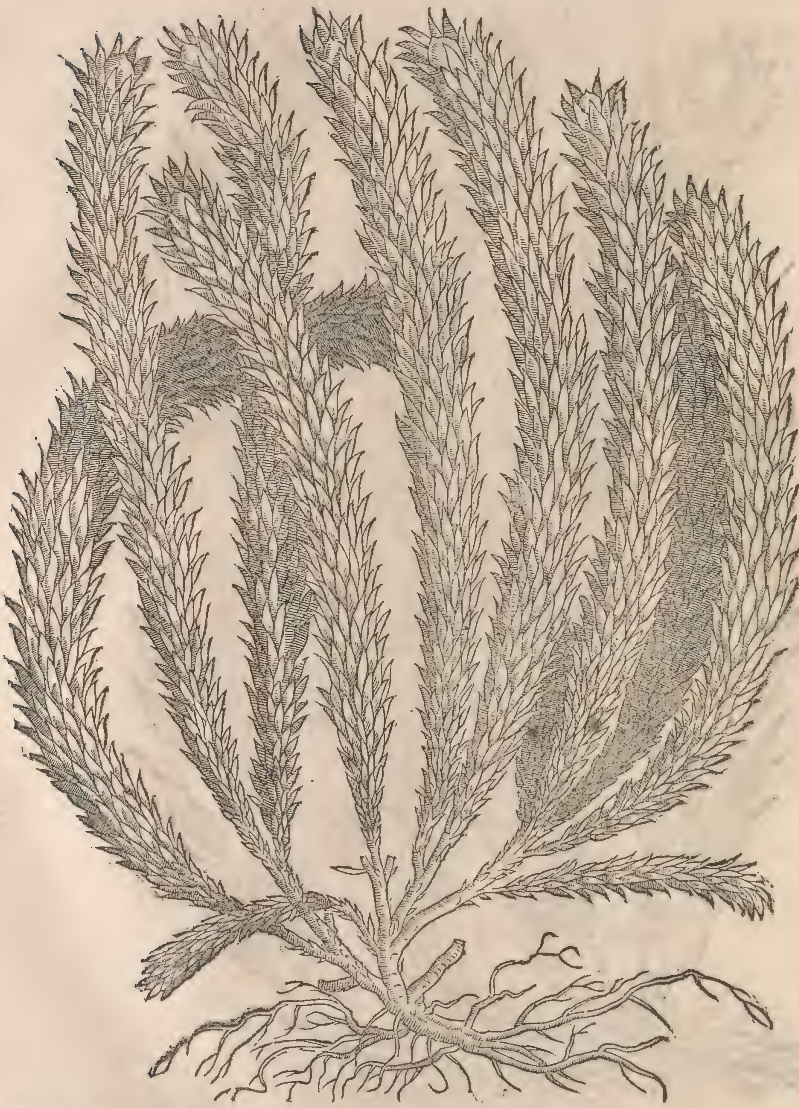
TITHYMALVS MYRSINITES.

quæ thymi florem repræſentant. ualet aduerſus pterygia, carbunculos, phagedænas ulcerum, gangrænas, fiſtulasque. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole leuiter tunditur, feruefactumque loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admiſto cum lacte lepidio, & caſeo contuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrſinitem, aut caryiten uocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis[c], nuci ſimilem, mordaci guſtu. naſcitur in aſperis. Succus, radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem †: ſed ad citandas uomitiones [d] inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis

c Meñ. & Cat. κρίνῳ. i. lilio.
† Orib. addit. καὶ ἀπόθεσιν. i. & repoſitionem.
d Orib. ἐνεργητικώτερος. i. efficacior eſt.

TITHYMALVS PARALIVS.

e Orib. ὀρτὲς. i. rectis. f Orib. πυκνῷ. i. denſo. g Orib. πολλῷ. i. multo.

ſubrubentibus, palmum altis [e], quinis, ſenisúe à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in uerſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato [f], in quo ſemen, ut eruum, uario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice [g] lacteo ſucco turget. Similes ad uſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine uelut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat. circa oppida naſcitur, potiſſimùm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, ut aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus uires, non tamen uſqueadeò ualidæ. Cypariſſias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, ſubrubrum: ex quò folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido ſucco madet: cui eadem uis, quæ ſuperioribus.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimiliq; modo reconditur. Platyphyllos uerbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſuprà ſcribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſint tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confusè Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentantur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Tithymalorum confid.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

Brasauoli opinio explosa.

Credidit Brasauolus illud esse Mesui alsebram minus, & Auicennæ scebram, quod Dioscoridi paralius. Sed equidem ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus, in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen eruo simile, capitulis conclusum: sed tantùm repererim memoriæ prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus: quarum hæ præferuntur, quæ subrubeant. Auicenna uero Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, folijs tarco similibus. Quæ sanè omnia Brasauoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum præterea cum eodem sentire, quòd Alsebram maius apud Mesuem, & Mebezcheregi apud Auicennam idem sint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum scriptis nusquam reperi maioris generis Alsebram folia hederæ uerbasco similia: nec quòd tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis alsebram, siue Scebram, quàm plantam

TITHYMALVS DENDROIDES.

tam illam, quæ officinis Eſula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubique proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea eſt, quam uocat Dioſcorides Tithymalum cypariſſiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorſus imitetur. Quinetiam cenſerem Alſebram maius, ſiue Mehezeheregi eam omnino eſſe plantam, quæ Græcis dicitur pityuſa, utpote quæ tithymalo cypariſsiæ folijs ſit ſimilis, quanuis magnitudine excellat: non enim deſunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityuſam recenſeant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi eſſe ſimile Scebram, ſed maius, & colore ſubcineritio. Meſues uerò, quòd radicibus eſſet rotundis, craſſis, craſſoque cortice obductis, ponderoſiſq;. quæ ferè omnia radici Pityuſæ reddidit Dioſcorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioſcoride illi tribuit, quæ pityuſæ idem Dioſcorides aſſignauit. Ex his itaque perſpicuum fieri arbitror, pityuſam Mauritanis ſcebram maius appellari; minus uerò id, quòd Græcis tithymalus cypariſſias dicitur. Cæterùm Characiam uocatum, poſtquàm multum laboris in eo indagando fruſtrà impendiſſem, hoc anno miſit ad me Piſis clariſsimus medicus Lucas Ghi- Tithymali cogniti.

TITHYMALVS LEPTIPHYLLOS.

nus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsinitem quoque hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius uerò in maritimis tantùm nascens, quem uulgaris usus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in uniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis uisitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus, etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo uniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quàm inculto solo. Cyparissias deinde (ut suprà diximus) ea est planta,

planta, quam Eſulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit uſus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter ſaxa antiquiſſimi ſpecus in itinere Neapolim uerſus, plantæ arboreſcentis effigie. Hunc dum contemplari cœpiſſem, ſuperuenit peritiſſimus medicus Hieronymus Drogus Parmenſis, & doctiſſimus Hieronymus Rorarius Portonouenſis (tunc omnes unà ſequebamur Bernardum Cleſium ampliſſimum Cardinalem Tridentinum ad Cæſarem pergentem) quibus magno ſolatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum oſtendi: erant enim ambo rei herbariæ ſtudioſi, atque etiam gnari. Naſcitur idem tithymalus etiam in Tergeſtino litore non longè à Timauo fonte, in ſaxoſis quibuſdam rupibus arboreſcens. Theophraſto tria tantùm Tithymalorum genera produntur lib. IX. cap. XII. de hiſtoria plantarum, ubi ita ſcriptum reliquit. Lactariarum (ſic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio eſt rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigreſcere incipit: & ſiccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Maſcula autem uocitata oleæ folio conſtat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm uindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur. purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria eſt folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte poſtrema: ſarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non ſimul, ſed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia poſtero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuoſa deſiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgeſcit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totum modo acetabuli ſit: trahit pituitam per aluum. At uerò ſi nucem ipſum placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum ſeſama toſta, torrefactaq; comedenda. hactenus Theophraſtus. Tithymali omnes, Meſue authore in ſuis ſimplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & uentriculo maximè officiunt: uaſa diſrumpunt, inteſtina abradunt, uniuerſum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admiſtis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiuſmodi ſunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, pſyllij ſeminis ſpiſſamentum, & portulacæ ſuccus. Tollitur & quarta, admiſtis frigidis, & humidis: proinde aut ſonchi ſucco, aut intubi, aut portulacæ, aut hortenſis ſolani, aut aceto cum cydoniorum ſeminibus diutius rudicula agitato, commiſcent. Vulgaris uſus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, & atrum quem uocant ſuccum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem ualidiſſimè extrahit: nihilo ſecius exiccat uniuerſum corpus, & genituram extinguit. Vnde ruſticorum medicamenti nomen ſibi meritò aſciuit. Tithymali omnis generis uires commemorat Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatem, ineſt uerò & amaritas. Validiſſimus itaque eſt eorum liquor. Secundum locum tenent ſemen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps eſt, ſed non ex æquo. Sanè ipſa cum aceto decocta dolores dentium ſanat, maximè qui illis eroſis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorem uim habeant, in foramina quidem ipſa dentium induntur: cæterùm ſi aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq;: proinde forìs illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto ſint excalfacientium ordine, quem eſſe adurentium poſuimus. Sic pilos quoque ſuccus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior ſit, oleo miſcetur: & ſi id ſæpe fiat, tandem prorſum pilorum radices aduſtæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, ſiue oculorum ungues, & thymos auferunt detergéntque lichenas & pſoras, quia ſcilicet & abſtergendi facultas ineſt propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedænica, anthrachode, & gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, ſi in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero, & fiſtularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem ſimiliter, imbecillius tamen & folia, & fructus præſtare poſſunt. Quibus ſanè & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos uti aſſolent. Celerrimè nanque ab illis in uertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porrò cùm ſeptem ſint eorum genera, ualentiſſimus eſt quem characiam nominant, quem utique etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrſinites, & qui in petris naſcitur ad modum arboris: deinceps qui uerbaſco adſimilis eſt, & cypariſſias: deinde paralius, ſiue marinus: denique helioſcopius. Proportione uerò comprehenſæ illorum facultatis & cinis, & ex ipſo lixiuium erit. In uniuerſum planta Græcis τιθυμάλος, Latinis quoque Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauſer, & Ethuba: Italis, Tithymalo: Germanis, Vuolffs milch: Hiſpanis, Leche terſna, & Leche treſna: Gallis, Gerbe a laich.

Tithymalorum hiſtoria ex Theophr.

Tithymalorum uires ex Meſue.

Tithymalorum uires ex Galeno.

Nomina.

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

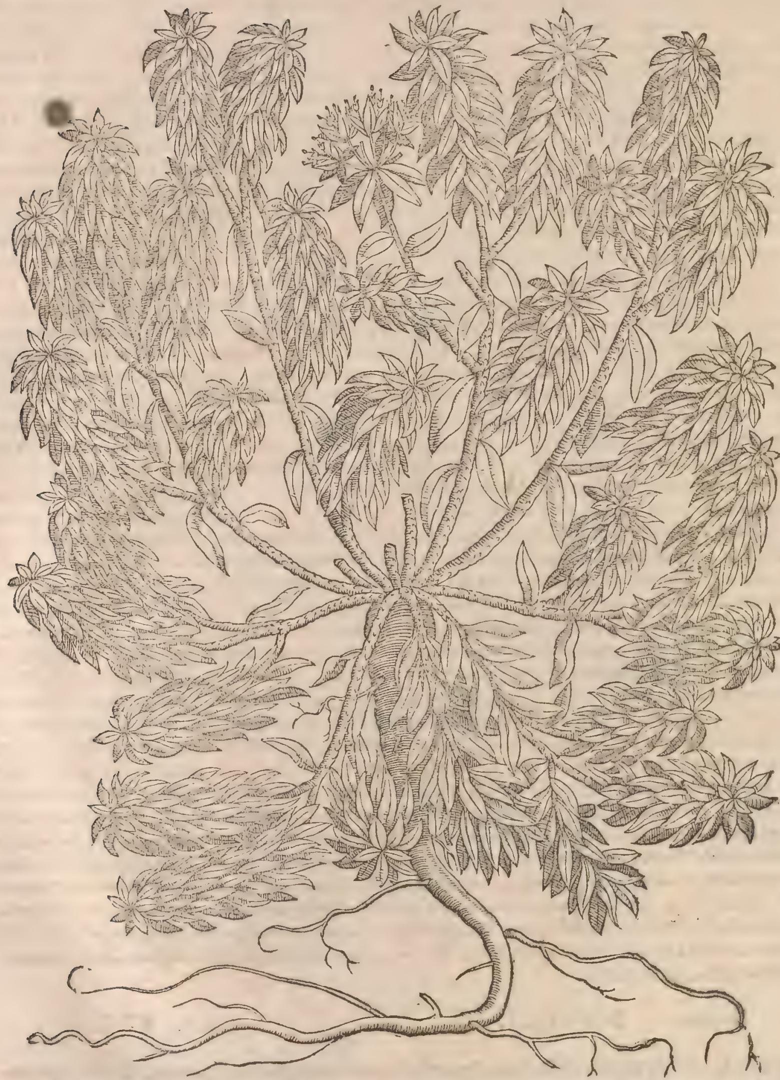
Pityuſam ſpecie à cypariſſia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſſignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus: folijs [a] piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, uelut purpureo. ſemine inſtar lenticulæ: lato: radice craſſa, candida ſucco referta. quibuſdam in locis frutex hic [b] prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulſa: item ſeminis drachma. ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotiò datur. modus foliorum drachmæ tres.

a Meũ, & Cat. πίτυος. i. pini.
b σφόδρα ἐν μεγέθης. i. ualde magnus.

Pityuſa, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Eſulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte ſuccos, & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapſiæ radices pro eodem ſubijciunt, ut ſuperius in tripolij mentione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum uerò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ uiridis rufeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quòd Eſula maior ſit Mauritanis alſebram, uel ſcbram, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, utpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, ut planè falli putem Braſauolum, quippe qui certò ſibi perſuadeat,

Pityuſæ conſideratio.

PITYVSA.

Fuchsii opinio reprobata.

ſuadeat, Alſebram maius Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotijs aluum ſoluentibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchſius in ſuis doctiſsimis adnotationibus nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali ſpeciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè ſatisfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in uniuerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides à foliorum forma Pityuſam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Paruam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſſim ferè prouenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus maior, adeò ut quibuſdam in regionibus, ut in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſſimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (ut Meſues eſt author) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda. proinde eius uſus apud medicos peritos prorſus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui pityuſæ radices legitimi turpeti uice ſuis inſerant medicamentis: ſintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent ruſticos,

ſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq́; eorum modo. Id quod Galenus apertè teſtatur lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali, quòd ſuccum habeat, ut illi, quòdq́; ſimiliter illis purget, cæteraq́; omnia uiribus illis eſt adſimilis. Ea Græcè* πιτύουσα, *Latinè item Pityuſa uocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: officinis, Eſula maior: Italis, Pitiuſa, & Eſula maggiore.*

Pityuſæ uires ex Galeno.

Nomina.

Λαθυρίς. LATHYRIS. CAP. CLXI.

LAthyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſſitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia [a]. Nullus radicis uſus. totus frutex lacteo ſucco turget, uti tithymalus [b]. Grana ſex,

a Meũ. & Cat. ῥίζα λεπτὴ ἄχρηστος. i. Radix tenuis, inutilis.

b σπέρματα ὅσον ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. i. ſeminis grana ſeptem aut octo. Ita habet utrunque exemplar.

LATHYRIS.

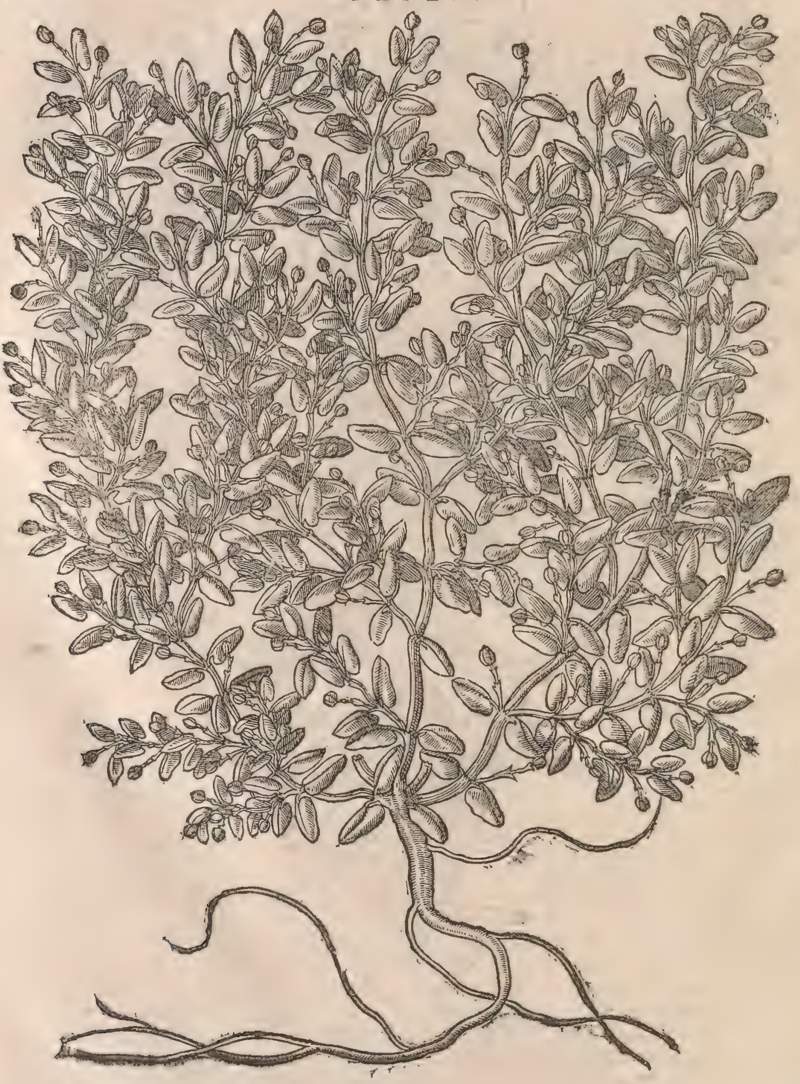
aut

aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

Lathyris conſideratio.

LAthyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt uulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentiſsima naſcitur. Apud Inſubres, quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq́; eliciat, cacapuzza uulgò nominatur. Iiſdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: ijſdem quoque medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in ſuo libro de compoſitione medicamentorum, ubi ita ſcribit. Lathyris uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs uerò, qui deiectionem non deſiderant copioſam, iubendum eſt, ut integra deuorent, præſertim ſi qui ſumit, malo fuerit ſtomacho. hæc Actuarius. Decem, duodecimúe ſeminis grana a putaminibus delibrata, tuſaq́; & in ouo ſorbili deuorata, uomitum potenter citant. Itaq́; ijs utiliter propinantur, qui philtra deuorârunt, aut alia ueneficia; ſiquidem hæc efficaciter expellunt. Præſtat præterea

PEPLIS.

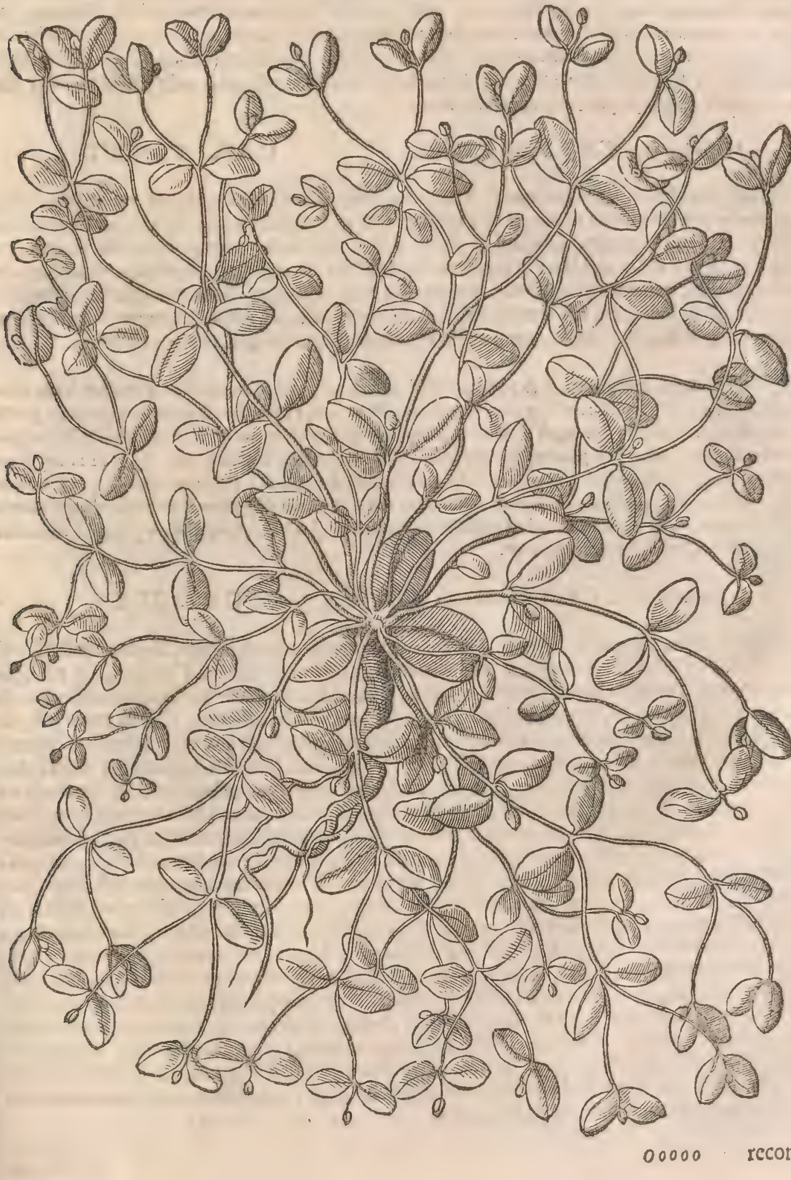

Lathyris ſemen ad ea omnia, ad quæ Ricini ſemen ualere ſuperius diximus. Lathyris uires deſcripſit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lathyris, ſunt qui dicant & hanc eſſe tithymali ſpeciem, tum quòd ſimiliter illis ſuccum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq; illis facultate ſimilis ſit. niſi quòd ſemen guſtantibus uidea tur dulce: quod ſanè etiam maximè purgatoriam uim obtinet. Quæ planta* λαθυρὶς *Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Arabibus, Mendana, ſeu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Spring Kraut, Spring, Koerner, & Tereib Koerner: Hiſpanis, Tartago: Gallis, Eſpurge.* Lathyris uires ex Gal. Nomina.

Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEplos frutex eſt lactei ſucci plenus, folijs paruis ut rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi reſperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſuperuacuam, ex qua fruticat. naſcitur inter uites, & in hortis. Colligitur meſſibus, ſiccatur in umbra, & continuè uerſatur. Fructus tuſus, & feruefactus

PEPLVS.

Ooooo reconditur.

reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum. muria conditur.

Πεπλὶς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEplis, quam aliqui ſyluestrem portulacam uocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè naſcitur, latè opaco frutice, candidi ſucci pleno: folijs ſatiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: ſemine ſub folijs rotundo, uti in peplo, feruente guſtu: radice ſingulari, ſuperuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, uti peplos, & ſale condiri ſolet. Eaſdem habet uires.

Pepli, & peplidis conſid.

PEplum herbariorum uulgus, quòd orbiculata conſtet coma, Eſulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, ſed etiam in agris cultura deſtitutis, lacteo ſucco prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis naſcentem, non prius quàm hoc anno euulſam uidimus. Vtriuſque uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita ſcribit. Peplos, quidam uerò papauer ſpumeum, & hic frutex paruus ſuccum habet ſimilem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba ſubiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus ſuccum obtinet, ſicut tithymali: naſciturq́; plerunque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: ſuccum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed ſemen utile eſt, & flatuoſum, ſimiliter ſemini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè uocatur: officinis & uulgo, Eſula rotunda. Quæ uerò πεπλὶς Græcè, Peplis quoque & peplium Latinè dicitur.

Vtriuſque uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαισύκη. CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

CHamæſycen aliqui ſycen nominant. Ramos emitttit quaternûm digitorum, teretes, ſuccoſos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: ſemine ſub folijs rotundo, ut in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, ſuperuacanea. Rami ex uino triti uuluæ dolores ſedant, in peſſo appoſiti: tollunt tumores, ac [a] uerrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus reſoluitur. Succus ſimili effectu prodeſt. Illitus contra ſcorpionis ictus auxiliatur: aduerſus caligines oculorum utilis, & hebetudines, incipientes ſuffuſiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In ſqualidis, petroſisq́ue naſcitur.

a Meum. ἀκροχορδόνας, καὶ μυρμηκίας. i. penſiles & fornicarias uerrucas.

Chamæſyces conſid.

NAſcitur Chamæſyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petroſis, & ſqualidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ deſcriptione colligi poteſt, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò ſparſis, lacteo ſucco refertis: foliolis, & coma peplo ſimilibus. Hinc itaque quiſpiam fortè non aberraret, ſi cenſeret Chamæſycen eſſe minorem peplum: ego tamen id planè aſſerere non auſim. Chamæſyces uires tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem uim poſſidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò craſſas oculorum cicatrices detergunt. ſed & hebetudinem uiſus à craſſitie natam adiuuant, ſicut ſanè & ſuffuſionum principia. Χαμαισύκη ſic Græcè, ut Chamæſyce pariter Latinè uocatur.

Chamæſyces uires ex Gal.

Nomina.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCammonia ramos ab una radice emittit [a] trium [b] cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil [c] craſſitudinis præ ſe ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, [hirſutis,] & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice [d] prælonga, craſſitudine cubitali, candida, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, ut in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium folijs, profundunt ſuccum, ſiccatumq́ue extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quod admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis anteà narratis. item ſi non uehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, denſa, erui farina, & tithymalo uitiata. Succus drachmæ unius, aut quaternûm obolorum ponderе hauſtus ex aqua pura, uel mulſa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſama, alioúe ſemine ſumpſiſſe ſatis eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa, ſucci tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloes drachma una. Fiunt purgatorij ſales drachmis uiginti ſucci ſcammoniæ in ſenos ſalis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto. & cum hordeacea farina teritur, cataplaſmate iſchiadicis utili. Partus enecat ſuccus, uuluæ in lana ſubditus: tubercula diſcutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & roſaceo perfunduntur.

a Orib. addit. τρεῖς ἢ τέσσαρας. i. tres, uel quatuor.
b Orib. ἢ τετραπήχεις. i. uel quatuor cubitorum.
c Orib. δασύτητος. i. denſitatis.
Concluſa nullum exemplar habet, ſicuti ét re ipſa apparet
d Orib. ἐπιμήκη. i. oblonga.

SCAMMONEA.

Scammoniæ, eiusque ſucci conſid.

SCammonium, quod eſt Scammoniæ ſuccus, copioſum quidem in Italiam aduehitur, præſertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi ſunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an ſincerum, aut adulterinum ſit Scammonium, quod ab iis emendum eſt, & ne tantum confidant quòd linguæ tactu albeſcat, cùm id (ut rectè Dioſcorides inquit) euenire quoque poßit ex admiſto tithymali lacte. Nam præter id quod albeſcat hoc facto periculo, expendendæ quoque ſunt aliæ notæ, quibus præſtantißimum dignoſci ſolet. Ad hoc itaq; munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui chriſtianam religionem, ac pietatem colunt ut laudatiſſimum quærant, habeantq; ſcammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq;, quorum paßim eſt uſus ad humores in morbis deiiciendos, ſit baſis, qui iis adulteratum immiſcent, nulli dubium eſt, quin peſſima, & plerunque exitioſa conficiant medicamenta. quo certè nihil deteſtabilius, nihilq; execrabilius eſſe poteſt. Cæterùm neſcio quo pacto fiat, ut deuoratis noſtri Scammonij XII. aut ad ſummum XV. granis ſumentium aluus pluries, ſæpeq; exoluatur, cùm

Dioscoridi sinceri drachma id præstare uix possit. Siquidem is ibi efficaciorem purgationem moliri contendit, ternos Scammonij obolos. Ellebori nigri binos & aloes drachmam unam simul propinari iubet. Quo fit, ut facilè adducar ad credendum, aut hoc in loco Dioscoridi mendam subesse, aut Scammonium quo nos utimur, adulterio non uacare. Scammonij Plantam, cuius hîc imaginem damus, Constantinopoli ad me Viennam misit Clarissimus uir Augerius de Busbeke, qui tum temporis Cæsareum oratorem agebat. Eam curaui illico transplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, soli humore restituta, paulò post uiticulas, folia & flores emisit. Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, hanc ipsam plantam Georgio Liberali pictori, qui nostras pinxit imagines acceptam refert, quòd fortasse ignoraret, à Georgio illo eam è nostris hortis esse sublatam. Sed hæc obiter dicta sint, non quòd Marino uiro optimo, aut Georgio succenseamus, sed ne fortasse zoili, ac sycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accusarent. Sed profectò mirari nobis subit, quòd Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij uiribus meminerit, cùm tamen pleraque alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque aliàs sæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in suis alijs monumentis.

Scammonij læsiones.

Scammonium, authore Mesue in suis simplicibus deiectorijs, quinque corporibus læsiones inferre potest. Prima est, quòd flatus quosdam mordaces gignit, usqueadeò uentriculum lacessentes, ut sumentibus nauseam commoueat. Noxa hæc tollitur, si in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inassetur, pasta undique circumlita, præsertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obstructionibus uiscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocumenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & uiolarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisto rhoe, aut factitio spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Hæc læsio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq́; nempe mastiche, cydonijs malis, succoq; ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flauis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisq; medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta, & calida aqua pòst bibita: utpote quæ medicamentum ocius à uentriculo & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & intestinis deijciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac uentriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem suam præstant. Deijcit scammonium ualentissimè bilem, quam & à uasis, & à sanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud sanè alijs medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia.

Nomina.

Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia uocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

Χαμελαία. CHAMELAEA. CAP CLXVI.

CHamelæa surculosa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ similitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ gustata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemque, folijs præsertim in catapotio deuoratis. nanque duæ absinthij partes, adiecta chamelææ una [a], hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liquescunt: siquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, sordida ulcera, & crustosa repurgantur.

a Meum. ὕδατι ἢ μέλιτι. aqua, aut melle.

Θυμελαία. THYMELAEA. CAP. CLXVII.

THymelæa est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorum: folijs chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, uiscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia uiret, & tandem rubescit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, si uiginti granorum pars interna bibatur: uerùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in uuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per messes colligi debent, & siccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina uuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta. partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur: qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

Chamelææ, & Thymelææ cõsid.

CHamelæam, pariter & Thymelæam Arabes confusè satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici possit. Illarum plantarum uis in exoluendo

CHAMELAEA.

do corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furioſa exiſtit, ut niſi robuſtißimis hominibus tutò in medicamentum dari poßint: plerunque enim imbecilles confecerunt, abraſis uiſceribus apertisq́; uaſorum oſculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numeroſæ in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & utræq́; (licet hoc in chamelæa prætererit Dioſcorides) fructum ferunt myrti baccis ſimilem, quanuis Chamelææ quadantenus longior ſit, & oliuæ formam repræſentet. Vtrique fructus initio ſui exortus uireſcit, mox per maturitatem rubeſcit, denique exiccatus niger conſpicitur. Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam ſiccata piperis faciem præ ſe ferat, acrimoniamq́; non obſcuram guſtantibus relinquat, rura Ananienſia, unà etiam cum Laureolæ ſemine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec ſanè mirum, quandoquidem & Theophraſtus libro IX. *cap.* XXII. *de plantarum hiſtoria, ubi de pipere diſſeruiſſet, ſtatim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in ſuis pur-*

THYMELAEA.

gationibus aduersus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe euenit, ut cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solùm seipsos decipiant; sed etiam sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari possum, quòd ex montani illius piperis assumptione plures perijssent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in uita seruassem. Ideoq; non possum non admirari Plinium, quippe qui scribat lib. XXVII. cap. nono Coccognidium quod Thymelææ est fructus, de quo nunc scribimus, aluum adstringere, cùm adeò exoluat, ut in magnum sæpe discrimen sumentes ducat. Est enim (ut ipse inquit Plinius) adeò urentis gustus, ut uorari non possit nisi in pane. Proinde scite posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon præbendum esse, nisi ijs admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari possit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit. Habentur tamen passim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi

niſi robuſtis, ac fortioribus hominibus. Sunt qui contendant Theophraſti Cneorum, quod duûm apud illum eſt generum, alterum eſſe Chamelæam, alterum uerò Thymelæam, id quod probare nituntur Dioſcoridis authoritate, utpote qui ſcribat, Thymelææ folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per meſſes colligi debere. Verùm ab horum uitilitigatorum falſa opinione, longè admodum diſtat ſententia noſtra, ut libro tertio noſtrarum Epiſtolarum ad Ioannem Cratonem Vratislauienſem medicum clariſſimum ſcribentes deſſeruimus. Sed (Deo. Opt. Max. uolente) rem hanc contra horum ſuſurronum temeritatem, in ſecundo earundem noſtrarum Epiſtolarum tomo, fuſius, copioſius, lucidiusq́; poſteritatis memoriæ commendabimus.

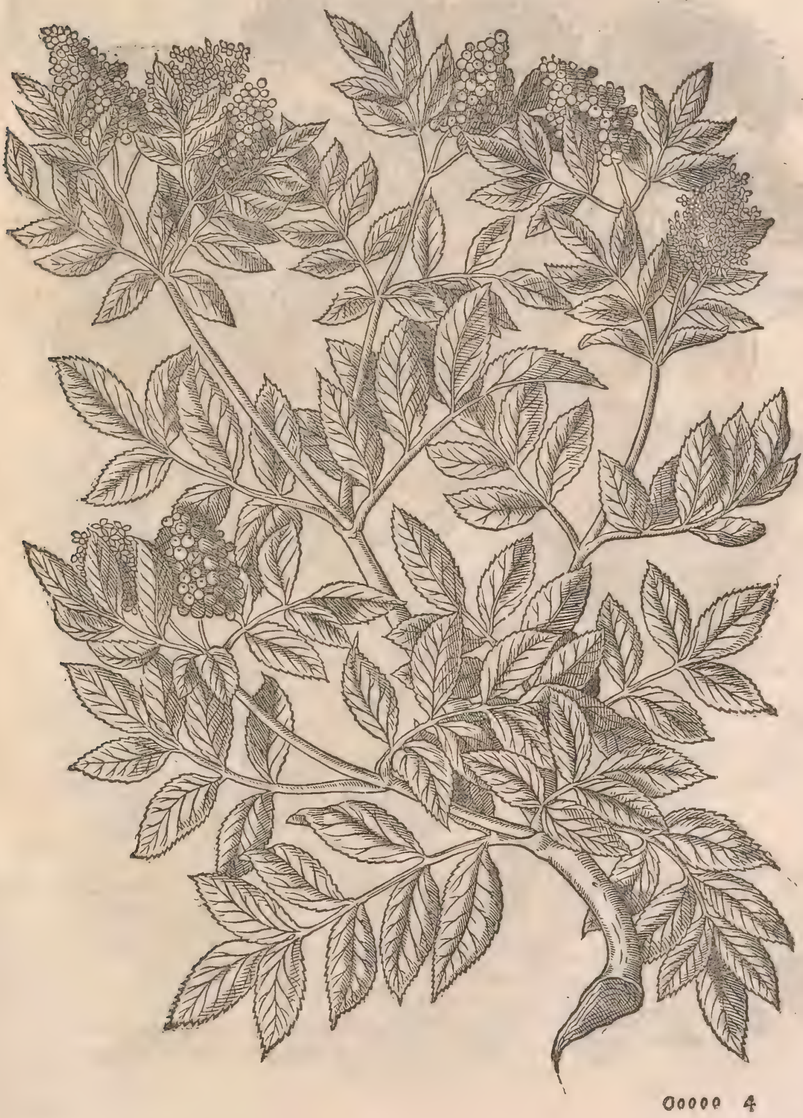
Chamelææ uires ex Gal.

Chamelæam tantùm, quod ſciam, commemorauit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, de cuius uiribus libro VIII. eorundem ita ſcribit. Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum ſordida ulcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt.

Nomina.

Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoque Chamelæa & oleaſtellum appellatur: Mauritanis, Mezereon, ſeu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ uerò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa uocatur: Italicè, Thimelea.

SAMBVCVS.

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

Conclusa non legit Orib.
a Meum. τμηκότερα. i. magis mala. sed Orib. μακρότερα legit. i. longiora. Cat. uerò μικρότερα. i. minora, & rectius meo iudicio.

SAmbuci duo genera. Vnum in arborem assurgit, surculos spargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, [terna quaternaúe,] ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore [a], minutim in ambitu secta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisque circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho similem, in nigredine subpurpureum, racemosum, succo madentem, uinosumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulum, longè humilius est, magisque herbaceo generi assignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expansis, pinnatisque, graueolentibus, in ambitu

SAMBVCVS MONTANA.

ferratis:

SAMBVCVS AQVATICA.

ſerratis: muſcario ſambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur, longa, craſſitudine digitali. Eadem utriuſque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq́ue detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem pota modo. uuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit earum ſpiracula: & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: ulcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

Sambucus,

EBVLVS.

Sambuci, & Ebuli genera, & uires.

SAmbucus, & Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à Dioſcoride; nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſylueſtre: alterum uerò urbanum, plerunque in hortorum, & uinearum ſepibus proueniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano baccæ non in umbella cohærent perinde ac in urbano, nec matureſcentes nigricant, ſed in racemis uuæ modo dependentes, perpetuò rubeſcunt. Illud etiam diſcrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adoleſcit, & læuiore conſtat materie. Sunt prætere a, qui paluſtrem Sambucum oſtendant, nempe arbuſculam uliginoſo, & paluſtri ſolo enaſcentem, uirgis ſambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, ſed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo ſambuci modo, odore non prorſus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, uinoſo ſucco refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è ſambuci floribus fronti, & ſyncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expreſſus, uomitum ualentiſſimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præſtat idem è radicibus

FRANGVLA.

cibus ebuli extractus ſuccus. Quin & craſſam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli ſemen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumſtante ſucco expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpytios decocto, podagricis, iſchiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores cò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus ſuccum eliciant, inſolentq; ſubinde, & in paſtillos digerant, ſeruentq; ad uſus. Hic clyſtere infuſus tam inteſtinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menſes, præſertim ſi lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, ſi tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adſtringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Paratur è Sambuco unguentum præſtantiſſimum ad ignis ambuſtiones hoc pacto. Sumito uiridis Sambuci corticis, qui ſtatim ſub primo deliteſcit libro herbacei coloris libram. Olei pluries loti ex ſtillatitia florum Sambuci aqua libras duas. Ferueant ſimul aliquandiu. & deinde percolato,

lato, & exprimito, & addito ceræ nouæ odoratæ, succi surculorum Sambuci, cuiusque uncias quatuor. Rursus ut ferueſcant ſinito, quousq; ſuccus euaneſcat. Tollito tunc ab igne, & rudicula agitato, omniaq; miſceto; & ad finem addito uernicis liquidæ uncias duas. Thuris albi in tenuem pollinem contriti uncias quatuor. quinetiam duorum ouorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde miſceto diligenter omnia, & mundo uaſe aſſeruato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis ſedem oriuntur, in aqua roſacea prius macerati: capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum Ebuli, tum ſambuci radicum aqua, hydrope timpanite laborantes mirificè iuuat, ſi huius quaternas uncias, illius uerò binas, utriſque ſimul miſtis hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus Ebuli radicum ſuccus procidentem ſedem reprimit, & anginam tollit, ubi circa gulam calidum cum linteolis illinatur. Exuſta Sambuci folia, & in puluerem trita, emanantem è naribus ſanguinem ſiſtunt. Baccarum ſambuci ſuccus à recremento repurgatus & cum melle optimo coctus, ad Iulapij ſpiſſitudinem aurium dolores tollit ſi calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo ſtatim germinatu prodeunt, unà cum pari pondere radicum plantaginis, ſuillæq; axungiæ ueteris contrita, ſubactaq; podagricos dolores præſentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci utriuſque Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vtraque ſambucus tum magna illa, & arboreſcens, tum herbacea, quam & chamæacten uocant, deſiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem ſubeuntes aquas pellendas non parua eſt, ut hìc Frangulæ quoque arboris, in qua eadem uis non infima reperitur, hiſtoriam, & facultatem deſcribam. FRANGVLA igitur ita uocata; quòd facilè frangatur, arbor eſt mediocris proceritatis, folio ferè Corni aut uirgæ ſanguineæ, cortice Alni, exterius albis maculis reſperſo: interius uerò adeò flaueſcente, ut ſi mandatur, croceo colore inficiat, Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum paruum, Piſi magnitudine, per medium diuiſum, adeò ut duabus ſimul baccis conſtare uideatur, quodam naturæ artificio ſimul coniunctis. Fructus primo exortu uiret, deinde rufeſcit, poſtremò uerò nigricat. Is duo intra ſe concludit oſſicula, lupinorum ferè figura, ſed lentibus paulo grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni materies omnino fragilis imbecillaq; eſt: unde illi nomen. Naſcitur paſſim in Boemia. Cortici uis ineſt non modica, cùm exoluens, tum etiam adſtringens. Ideoq; Rhabarbari modo aluum deijcit, & uiſcera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi, Pontico Abſinthio, Agrimonia, cuſcuta, lupulo, Cinnamomo, Fœniculi, Apij, & utriuſque Intubi radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Icteritiam: daturq; potandus ita affectis quinque unciarum pondere, magno ſanè auxilio. Atqui operæprecium eſt, ut prius recrementitij humores, qui in uentriculo, & primis Iocinoris uenis decumbunt, expurgati fuerint. Soluit enim aluum ſine ullo incommodo, bellè iecur expurgans, ac roborans; adeò ut quidam, qui ſcyrrhoſo Iecoris, & lienis affectu laborabant, hoc medicamento curati ſint. Aperit enim omnium uiſcerum obſtructiones, & uaſa omnia à craſſorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas eſt adſtringens: Intimo autem exoluens. Vterq; ſimul ab arbore delibrari debet in ipſo ſtatim Veris principio, ac deinde in umbra ſiccari. Siquidem uiridis nullus debet eſſe uſus; quod uomitiones moueat. Decoctum, quod hinc paratur, quieſcat prius oportet anteaquam propinetur duobus, aut tribus diebus, quouſque flauus color in nigrum uertatur, aliâs uomitiones mouere quandoq; ſolet. Idem potum ubi aluum non exoluerit, appetitum prouocat, ob eam quam poßidet adſtringendi facultatem. Arbor hæc hactenus mihi incognita fuit, nunc uerò primùm nota, opera ac diligentia Clariſſimi Doctoris Ioannis Villebrochi Dantiſcani, Sereniſſimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ, Medici. qui cùm ſit rei plantariæ ſtudioſus, prætermittere noluit, quinetiam ſuo auxilio opus hoc noſtrum ornaretur. Planta, quæ ἀκτῆ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iafacti: Italis, Sambuco: Germanis, Holder, ſeu Holler: Hiſpanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suſeau, & Suyer. Quæ uerò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hiſpanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.

Sãbuci utriuſque uires ex Gal.

Nomina.

υκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

PYcnocomon conſtat erucæ folijs, acrioribus, ſcabris, & craſſis: caule quadrangulo: flore ocimi: ſemine † marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in ſaxoſis locis. Semen grauia ſomnia, & tumultuoſa facit, drachmæ inſtar potum. tumores diſcutit, illitum cum polenta: & ſpicula, adactoſque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panoſque diſcutiunt. Radix eius in aqua mulſa duûm drachmarum pondere, aluum ſoluit, & bilem extrahit.

† Orib. πράσον. i. porri.

NVllam equidem uſquam plantam hactenus ſum conſecutus, quæ facie Pycnocomo reſponderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum eſt inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas eſſe arbitror. Ita enim fiet, ut & poſteris, quos ſpero futuros rei herbariæ diligentiores inquiſitores, ſuus relinquatur ſcribendi locus. Nec ſanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta ſunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre. Eam ut Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum uocant.

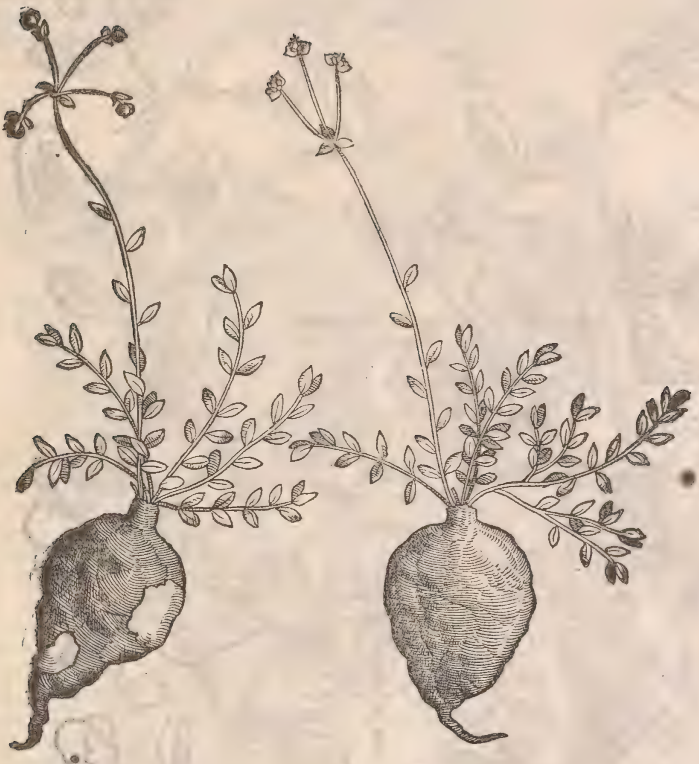
Nomina.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

APios ramulos duos ſiue tres iunceos ſpargit, [rubros,] tenues, qui à terra [parum] attolluntur: folijs [a] rutæ, oblongioribus tamen, [& anguſtioribus,] [b] herbaceis: ſemine paruo: radice haſtulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, ſucci fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitaſque extrahit: inferior per aluum:

Concluſa non legit Orib.
a Cat. addit. ἀγρίαν. i. ſylueſtris.
b Cat. non legit.

APIOS.

aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum ſi libet eximere, tuſa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod ſupernatat penna ſelectum, exiccatur. Purgat utraque parte is ſuccus, ſeſquiobolo potus.

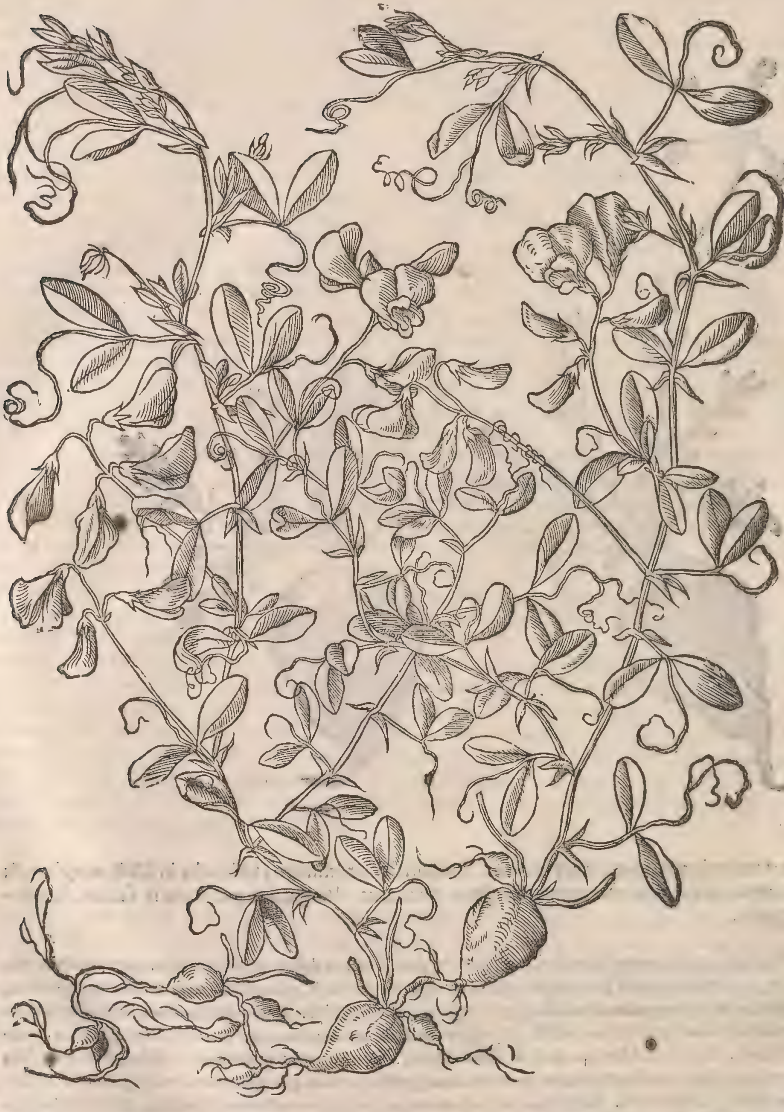
Apij, ſiue Iſchadis conſi.

Apios, quæ & Iſchas appellatur, naſcitur in Creta (quanquam non deſunt qui uelint eam quoque prouenire in Italia, præſertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo ſtatim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente: cauliculis iunceis ſubrubentibus, lacteo ſucco madentibus: radice exterius nigra interius candida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud ſignificat, quàm Latinis pyrum. Theophra. libro IX. *cap.* X. *de plant. hiſtoria, Apion his notis repræſentauit. Iſchas, ſiue Apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi proſtratis, radice, qua aſphodelus, uerùm ſquamoſa. Naſcitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte ſuperius, altera inferius purget. hæc ex Theophraſto. Apion legitimam, quam primùm me uidiſſe recordor, ad me miſit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaele Nouocomenſi, medicus ſingularis ingenij, atque eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius Apion frequentiſſimam in Gallia naſci, eiuſque radice ruri pauperes per inopiam frugum ueſci. Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendum iudico: nam cùm Apios per ſuperna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copiosè (ut ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis. Falluntur quoque in Apio cenſendo Fuchſius, Tragus & Lonicerus, quippe qui putent plantam, quam nos pſeudoapios uocamus, legitimum eſſe Apios. Siquidem hæc multiplici creſcit caule, cubitali & quandoque maiori, humi procumbente, uiciæ ferè modo, folijs oblongis, & ſubaſperis. Floret Iunio præſertim menſe, floribus puniceo colore, micantibus, piſi æmulis odoratis, racematim cohærentibus: quibus flacceſcentibus ſiliquulæ oriuntur, in quibus ſemen concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, è ſtaminibus dependentes, Filipendulæ modo, nigra exterius cute, & alba intus pulpa:*

Ruel. lapſus.

Ppppp nulla

PSEVDOAPIOS.

nulla purgatoria ui prædita. Hæc passim nascitur ferè ubique in Boemia, & præsertim in uineis. Sed quantum hæc distet à Dioscoridis planta Apios appellata, ij iudicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari possunt. Apij huius nusquam, quòd inuenerim, mentionem fecit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hæc planta non secus Latinis Nomina. *Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur.*

Κολοκυνθὶς.

COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

COlocynthis sarmenta, foliaque satiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuisa: fructum in speciem mediocris pilæ conglomeratum, uehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam uim habet, si quatuor oboli cum

cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli uitijs, ut quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmenta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur. ſubdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis ſucco utiliſſimè iſchiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS.

Colocynthis planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etſi (ut Meſues eſt author) præſtantiſſimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduerſatur: quin & uniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina, & uaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, Colocynthidis conſid.

 niſi

nisi prius malefica eius uis prorsus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præstant: cuiusmodi sunt illa, quæ uentriculum, iecur, & cor tum roborare, tum tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam uertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirantibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, & diutina tussi laborantes. Est præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, & ischiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur. quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur. quinetiam oleo ipso & felle bubulo interaneorum uermes necantur, si simul misceantur, & calida umbilico illinantur.

Colocynthidis uires ex Galeno.

Colocynthidis uires retulit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in sese continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipsa per aluum excerni præuertens. Viridis ipsius succus intritus ischiadibus prodest.

Nomina.

Κολοκυνθὶς *sit Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita syluestris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, seu Handal: Italis, & Hispanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, & Vuilder Kurbsz: Gallis, Coloquinte, & Courle sauuage.*

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

Epithymon flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi consideratio.

IN hac equidem opinione uersantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Brasauolus Ferrariensis, ut credant, Dioscoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq; ab illo, cuius meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum uerò idem esse uolunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd si uulgaris usus epithymum, Arabicum scilicet, illud esset, de quo disserit Dioscorides, is non dixisset, Epithymum florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari uideatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit lib. XXVI. cap. VIII. ubi sic inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pallioli (rectius fortè pili legendum esset) rubens. hæc Plinius. Ex quibus utique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam.

Multorum opinio reprobata.

Horum certè iudicio ego quoque facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ aperte reclamare uidentur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, unde illa mutuatus est, deprauatum habuisse, uel alium auctorem in hoc minus grauem secutum fuisse, uel seipsum deceptum, ut in alijs compluribus illi euenisse adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri usus, & Dioscoridis epithymum, unum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aetius, & Actuarius, Dioscoridem, & Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderunt, cum ita scribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, scrupulorum quatuor pondere, cum passo, uel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui spirandi uexantur difficultate. Quod uerò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit, Epistœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum rosoluit: sed utrunque facultate censetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbræ, & Epistœbe stœbæ innascatur, atque Epithymum in thymo nascitur, uel prosilit. Hoc idem præter Aetium, & Actuarium longè antea testatus est grauissimus author Paulus Dioscoridis, & Galeni sectator acerrimus ijs uerbis. Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum uerò, quod thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est. hactenus Paulus. Ex his itaque omnibus non dubitauerim asserere, unum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aetius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci epithymum. Verùm cum compertum haberent, unum & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbro, & stœbe prosilit, ijsq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi uisum est, quòd suo tempore Epithymum uulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni; sed etiam in stœbe, thymbra, & (ut nos sæpe uidimus) in polio, & chamædry. ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epistœbem substitui posse: quinetiam ut non ignoraret, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neque suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius aduenïens, & in ijs prosiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (ut diximus) deprauatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum

EPITHYMVM.

thymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is ſciret Epithymum thymo innaſci, nulla radice propria, ſed thymi adminiculo fultum, floresq́; per ſe albos ferre, qui cùm in thymo ſunt, huius plantæ proprij uidentur; ideò non abſurdum fore duxit ſcribere, Epithymum eſſe florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declaraſſe uidetur Dioſcorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non deſcripſit Dioſcorides thymi florem ſuperius libro tertio (ut Braſauolus aſſerit) ſed capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioſcoridem epithymum thymi florem appellaſſe, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipſum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perſpicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob cauſam, quòd epithymum propriam thymi particulam non exiſtimauerit eſſe, ſed (ut ſuprà dictum eſt) aſcititium quoddam, ut in arboribus mu-

scus, & uiscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed uiribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuersa disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem uisco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non uideo: utpote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo uulgaris usus esse locutum. Quippe si epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, ubicunque thymũ proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpissimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè uestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantùm tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinij auctoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: id circo illi ita responsum uolo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum uerborum partem sumpsisse uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò uerò idem Plinius in ijs uerbis errasse deprehenditur, quòd maiori, duriorique thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici possit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis uerba perperàm interpretati deprehendantur, etsi ut fortè alijs doctiores uiderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs uerbis. Certissimè à paucis uerus sensus uerborum Dioscoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit Epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia. quòd sensus uerborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioscoridis sententia hoc loco euidentior sit, quàm ut exponi debeat, quòdque apertè Monachis refragetur, eius uerba testantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμον ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc est ad uerbum. Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè uerbis liquet, quòd Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori satureiæ, ut Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi nanque duo habentur generá. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuißimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem. quare ne quispiam fortasse putaret utrique thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superque de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius uiribus agendum. Illud sibi peculiare asciuit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idque facilè, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasque atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi usus: datur enim utilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuissimè perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus. Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgò rectius Cuscuta nominetur. At cùm à ueteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere uidetur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur, eius generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed uelut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longißimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circumuoluit, ut breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam uestita uisitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. Cirri rufescunt, uitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari & proinde eam cassutham nominant. Is uerò libro XVI. capite ultimo, ubi ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ uocatur Caßytas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus cadytas, non cassytas legitur, quòdque hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra uerò Cuscuta duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non ausim affirmare uulgarem Cuscutam esse Plinij cassytam; præsertim cùm in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique Cuscutæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis

Epithymũ ubi plurimum.

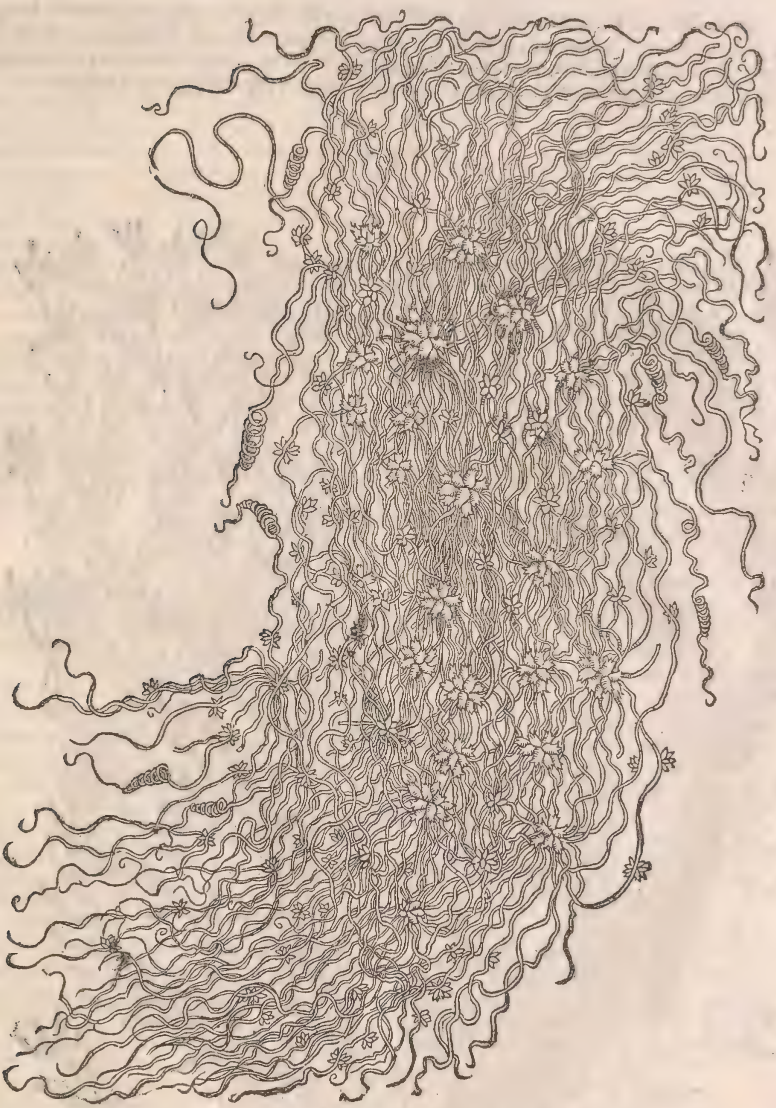
Plinii lapsus.

Monachorum expositio uana.

Epithymi uires ex Mesue, & Gal.

Cassuthæ hist. & uires.

CVSCVTA.

plantis ineſt, in quibus naſcitur. Quorum utique ſententiam potius probandam, quàm refellendam cenſeo, argumento quòd Epithymum iiſdem, Galeni authoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Caſſutha ordine primo, ſiccatq́; ſecundo. Abſtergit, & quadam cum adſtrictione roborat. Iecoris obſtructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitoſis, atque bilioſis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo ſubuenit. Puerorum febribus auxiliatur: ſed diuturno uſu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, ſi aniſi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præſertim abſinthio admiſta. In quem uſum decoquitur, bibiturq́; eius decocti ſelibra, cum ſacchari ſeſquuncia. Quod Græci Nomina. *ἐπίθυμον, Latini quoque Epithymum dicunt: Mauritani, Efitimo, ſeu Efichemo: Itali Epithimo: Hiſpani, Cabellos, ſeu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.*

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

Conclusa non legit Orib.

ALypon surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioso: radice [betæ,tenui,] referta acri succo: [semine epithymi.] Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deijcit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: uerùm interanea leuiter exulcerat.

ALYPVM.

Alypum, eiusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud ſanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipſe enim ſuo de compoſitione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ triphe- ræ rationem docet (ſi rectè uertit Ruellius) ſic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri inſtituis, alypum, id eſt, album turpetum addas. Idem pòſt, ubi de ſimplicibus medicamentis uomitum cientibus tractauit, ita ſcribit. Turpetum, quod radix eſt pityuſæ, & album alypiæ, glutinoſam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum deſcribens, prodidit eius ſemen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius ſeminis tantùm uires reddiderit. Sed ijs reſpondi poteſt, quòd cùm probè ſciret Actuarius aliam uim ineſſe ſemini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus ſub turpeti, & de ſemine ſub Alypi nomine diſſeruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium ſemine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioſcoridis teſtimonio, menſes ſiſtit, cùm tamen eius ſemen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alipiam nullis inter ſe notis diſſidere: nec modò his rationibus fretus; ſed etiam Pauli authoritate. quippe qui libro VII. *Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi ſemen inferius atram purgare bilem pari epithymo menſura, cum ſale, & aceto dictum eſt: inteſtina uerò, ſi fidem Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Eſt autem, meo iudico, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm eſt, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta ſint ad Actuarij mentem; non quidem ad præfixam ſententiam noſtram. nam cùm tantum radices ſolæ, eæq; in particulas diſſectæ, nec uſquàm uiuam earum plantam uiderim, ex unguibus tantùm leonem non iudicabo. Ideoq; uelim, ut aliorum ſit quoque iudicium, & præſertim cùm parum referat ad morbos curandos, ſcire cuius plantæ Turpetum ſit radix, cùm eius facultates optimæ à medicis perſpectæ ſint. Cæterùm ad nos ſolam radicem deferri, neque ullum hactenus qui plantam, uel ſemen oſtenderit, me nactum fuiſſe, antea prodideram in commentarijs noſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hîc picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hîc de Turpeti uiribus nobis differendum eſſet, niſi ſuperius in Tripolij commentatione, eius hiſtoriam, ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoque & Alypia Latinè dicitur: Italicè, Alipo.*

Alypi conſid. — Opinio quorũdam refutata. — Alypi uires ex Paulo. — Nomina.

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

Empetron aliqui phacoides uocant. naſcitur in montibus, & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quo pro pius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, ſi bibatur in iure aliquo aut hydromelite.

Empetri cap. deeſt in meo exemplari.

Empetri herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui ſtatui poſſit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciant, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam plantam putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari ſermone herba di San Piero. Sed hanc nos ſuperius libro ſecundo legitimum eſſe crithmum, pluribus probauimus. Porrò & ubi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoque tradidit lib. XXVII. *cap.* IX. *ita ut ea planè à Dioſcoride mutuatur deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron ſaxifragam eſſe exiſtimauerit, uires, quas utrique ſeorſum tribuit Dioſcorides ipſe uni Empetro aſſignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum differit. Empetron ad ſolas purgationes uidetur eſſe commodum, bilem, ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoque utaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam uocari prodidit, alter uerò praſoides dici ait. Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit, & lenti, & porro, ut illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini ſimiliter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.*

Empetri conſideratio. — Plinii error. — Empetri uires ex Gal. — Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

Vitis ſylueſtris ſarmenta uitis[a] modo prælonga emittit, aſpera lignoſa, [rimoſo cortice,] folijs hortenſis ſolani, longioribus, ac latioribus, [b] muſcoſo flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enaſcentes uiticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

a Orib. addit. οἰνοφόρον. i. uitis uiniferæ. Orib. non legit, rimoſo cortice. b Orib. legit βοτρυοειδεῖς. i. racemoſo.

Vitis ſylueſtris cuius imaginem hîc appingi curauimus; ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioſcoridis ἄμπελον ἀγρίαν eam facere uelimus: ſed quòd plures habeat notas, ac etiam facultates quæ illam repræſentant. Siquidem ſarmenta uitis modo emittit, folia habet hortenſis Solani fructum exiguis uuis ſimilem poſt maturitatem rubentem, cuius acinorum facies rotunda eſt. Nam hæc omnia uitis ſylueſtris ſunt indicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muſcoſi

Vitis ſylueſtris conſid.

VITIS SYLVESTRIS.

muſcoſi non ſint, nec capillacei, ſed racematim cohærentes. Verùm cum in Oribaſij codice, qui ex Dioſcoride tranſcribit, legatur βοτρυώδεις, non βρυώδεις, hoc loco, deprauatam eſſe Dioſcoridis lectionem, haud temerè cenſemus, & præſertim, quòd rationi magis conſentanea ſit Oribaſij lectio, quàm quæ Dioſcoridi (ut puto) deprauatè legitur. Siquidem nullam ſcio plantam; fructum uuæ modo proferentem, quæ flores racemoſos non fundat, adeò ut omnino ſtupidus dici poßit, qui aliter contendat. Præterea nec illud nobis obſtare uidetur, quòd hæc planta rimoſo cortice non ſit, cùm etiam uerbum illud φλοιοῤῥαγοῦντα in Oribaſio non legatur. Adde quoque, quòd hæc planta, omnibus ſuis facultatibus, agreſti uiti bellè correſpondeat. Noſtræ enim mulieres in Hetruria acinorum ſucco utuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines, maculaſq; delendas. Nec deſunt, qui ſcriptis mandauerint, ſarmentorum & radicum decocto, ex uino albo, in operculato fictili parato, ſanari hydropicos & Regio morbo affectos. quòd non ſolum aluum exoluat, ſed urinam quoque moueat. Quibus rationibus, & autoritatibus fretus (ſit uel non ſit hæc planta Dioſcoridis ἄμπελος ἀγρία) non ab re eſſe nobis uiſum eſt, ſylueſtrem uitem hanc ſtirpem appellari poſſe, quouſq; nouus appareat Dioſcorides, qui aliam ueriorem demonſtret. Sed quam miſerè hallucinentur, qui uitalbam nobis uulgò uocatam, quam alterius clematidis genus eſſe ſtatuimus, agreſtem

uitem

uitem faciunt, aliâs longiori commentatione (Deo permittente) diſſeremus. Theophraſtus uitem ſylueſtrem Atragenam uocaſſe uidetur lib. V. cap. ultimo de plantarum hiſtoria, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortaſſe non experta, ex ligno duriore, & fungoſo ignem parabat: ad quod, meo iudicio, ſylueſtris uitis materies admodum apta fuit. Fuchſius, Tragus, & alij nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus ſcripſerunt, agreſtem hanc noſtram uitem Amaram dulcem appellauerunt, quòd manſus ſarmentorum cortex primo ſtatim occurſu amarus, & deinde paulò poſt dulcis ſentiatur, & præſertim ſi diutius ruminetur. De huius uitis ſylueſtris uiribus ſcripſit Galenus lib. VI. ſimplicium medicam. his uerbis. Vitis agreſtis racemi extergendi uim habent, ut ephelꝭs, & næuos, & id genus omnia in extima cute exiſtentia curare poſſint. Sed & adſtrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & ſale condiri aſſolent. Vitis ſylueſtris uires ex Gal. *Quæ uitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis ſylueſtris Latinis uocatur: Vite ſaluatica, Italis.* Nomina.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VItem albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampiniſque ſatiuam uitem imitatur, ſed hirſutiora ſunt omnia: ea, quos prope ſe nacta ſit frutices, ſuis clauiculis complectitur: fru

VITIS ALBA, SIVE BRYONIA.

ctus

Conclusa non legit Orib. a Dragom. ἡ ῥίζα λευκὴ, καὶ παχεῖα, ὡς καὶ κύημα. Radix candida, & crassa; ut & germen.

ctus rubens in uua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, [qui prima germinatione exeunt,] decocti in cibo, aluum, & urinam cient. ª Folia, fructus, radix acrem uim sortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uarosq;, lentigines, & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, usque dum liquescat: sugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes discutit illita ex uino: suppurationes rumpit. medicamento aptè immiscetur, quod carnem exest: infracta ossa extrahit, trita, & imposita. Datur comitialibus in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & uertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita partus, secundasque morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, uulsis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque insessus decoquitur, siquidem uuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

Vitis albæ consideratio, & uires.

Vitis alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgo mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus uias, & propter sepes proueniat. Germinat hæc primo statim uere plures à radice emittens uiticulas, teneras, & hirsutas, quæ paulatim adolescentes per sepes & fruteta, arbusculas scandunt, & suis clauiculis, quibus refertæ sunt, sese cum illis uinciunt. Folia profert uitigineis proxima, minora tamen, angulosa, aspera scabraq;: flores racematim cohærentes, colore pallido & in stellæ modum radiantes. Fructum racemosum, uinosumq;, acinis hortensis solani magnitudine æqualibus, colore primùm uiridi, & per maturitatem rubro, & quandoque nigro quem Dioscorides non uidit. Nos hunc in Vngaria, & Boemia copiosum uidimus. Quibus in locis nulla uisitur Bryonia, cuius fructus rubescat. Semen in acinis delitescit, glutinoso succo immersum, subrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi, uastaq;, perenni, carnosa, longitudine plerunque cubitum excedente. Crassitudine humani femoris, capite multis ceu uerrucis tuberoso, ima parte diuaricata, colore foris cinereo, & candida, & succosa intus pulpa; amaro, & subacri sapore, quinetiam fortiter adstringente, succo madet glutinoso, odore graui. Nascitur plurimum propter sepes, itinera & fruteta. Hanc inter sua deiectoria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus, roborantibusq; medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam eijcit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & neruos à pituitosis, putridisq; excrementis: uiscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item uertiginosis, comitialibusq;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum uino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & uniuersum purgat uterum, atque etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum cineribusq; incoctum, sugillata delet. Præterea mulieres uuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatam, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cùm hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit.

Vitis albæ uires ex Gal.

Vitis albæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ita scribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium stomacho, eo quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tingunt, utilis est.

Nomina.

Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ, & βρυωνία uocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan seu Nezarchasen: Italis, Vite bianca, & Zucca saluatica: Germanis, Stickwurtz, & Teufel Kirbsz: Hispanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & couluree.

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocant, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed maiora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia uirent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menses pellunt, urinas cient, lienem absumunt: uertiginosis, comitialibus, neruorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ uitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS NIGRA.

Vitis nigræ conſid.

Vitis nigra Hetruſcis uulgò appellatur Tamaro *, corrupto à tamnò uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, ſiue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminia dicta eſt. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quanuis non eam, quam aſparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentiſsima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritienſi comitatu, ubi Martio & Aprili menſibus, eius cauliculi in faſciculos digeſti in foro ueneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in Italia naſcitur, illud tantùm obijci poſſe putauerim, quòd in uuarum colore ab illa diſſidere inueniatur, quam Dioſcorides repræſentauit, quòd huic uuæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtræ uerò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter ſe maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à Vite nigra quòd uiderim in Vngaria, & Boemia (ut in præcedenti commentatione diximus) Bryoniam uniuerſam fructum ferre omnino nigrum, cùm tamen Dioſcorides rubri tantùm meminerit. quinetiam hoc idem in Sambuco ſpectatur, ea*

BALSAMINA.

enim quæ in montibus prouenit, rubicundum fructum edit; altera uerò ex purpura nigricantem. Videtur quoque ſolanum hortenſe quibuſdam in locis uuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunque cum florum, & fructuum colore ludere ſoleat, ut in uuis, ceraſis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perſpicuò cernitur. Idcirco nil mirum eſſe debet, ſi in Italia Vitis nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Aſia, alijsq; calidioribus, quòd huiuſmodi diſcrimina ſæpenumero cœli, ac ſoli diuerſitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim aſſerere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, eſſe ueram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorſus notæ illi adſtipulari deprehenduntur.

Fuchſij opin. reprobata.

Cæterùm credidit Leonardus Fuchſius, medicus noſtræ ætatis celebris, eam ſtirpem eſſe legitimam Vitem nigram, quæ noſtris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram eſſe Dioſcoridis clematidem ſuperius huius libri initio abundè oſtendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace ſua, planè reprobanda uidetur. Siquidem noſtra Vitalba non habet radicem forìs nigram, intus

buxeo

BALSAMINA ALTERA.

buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, ſed potius minora, & per ambitum laciniata: nec ſemen edit in racemi modum, ſed ſimul compactum, nulla cum uuis ſimilitudine. Adde, quòd eadem ſua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adſtringentem uim, quam habet, utiliſſimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola & rei plantariæ ſtudioſus, ſcripſit ad me ſuperioribus diebus, nuper à quibuſdam fortè fortuna obſeruatum eſſe, Vitis nigræ radici uim ineſſe præſtantiſſimam ad conciliandam uenerem, ſi ſub cineribus feruentibus decocta deuoretur. imo hoc quoque addit, ſuperare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum ſit edulium. Vitis nigræ uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vitis nigra, uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem ſucco (ut eſt author Meſues) nihil ualentius ad ſtrumas ſanandas, ſi cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præſtat ad idem radix quoque ſi tuſa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam

VESICARIA REPENS.

Viticellæ, siue Balsaminæ historia.

alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, *alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ historia pertractetur. Est itaque* VITICELLA, *siue Balsamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbusculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ similibus, sed longè minoribus, magisque per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus, quibus sese implicat appositis adminiculis. Florem promit cucumeri similem, colore subluteum: fructum utrinque turbinatum, qui oui ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dißilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno,*

Augusto,

Auguſto, & Septembri menſibus. Nuſquam niſi ſata, quod ſciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & naſcitur. Folia uulnera recentia glutinant. Fructus exempto ſemine inſolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præſtantiſſimum ad arcendas uulnerum, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatosq; uteros ſiphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo, addita ad unamquanq; olei libram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne, quàm aqua. Punctis, ſauciatisq; neruis utiliter illinitur: quin & uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, ſi à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerint, ac demum ſuis ſe iunxerint uiris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis menſura ex plantaginis, ſiue equiſeti decocto inteſtinorum uulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non eſt, ne fortè huiuſce plantæ nomina alicui imponant, quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud ſcilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abundè diſſeruimus. Eſt & alia planta, quam Balſaminam quoque uocant, ſed à præſcripta facie longè diuerſa. Nanque caulis illi eſt craſſus, ſeſquicubitalis, pinguis, & ſucco prægnans, in quo numeroſi habentur rami abundè uegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in uniuerſo ambitu ſerrata: flores prægrandes purpureos, retrò inflexè caudatos, è quibus poma ſuboriuntur alterius Balſaminæ non admodum diſſimilia turbinata, hirſuta, & quæ colore ſint primum uiridi, & deinde luteſcente. Diſsiliunt hæc per ſeſe, cùm ad ultimam peruenerunt maturitatem abiecto ſemine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numeroſis, craſsis, ac robuſtis. Putant quidam, (id quod etiam ſcribunt) iiſdem eſſe cum altera uiribus, uerùm nos nullam eius experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ ſuo reptatu arbores ſcandunt, & tabernacula, attegias, ſepes, & fruteta circumueſtiunt, ut hîc quoque plantam pariter arbores ſcandentem adtexam, quam VESICARIAM repentem à fructuum facie recentiores uocant. Cuius hiſtoriam deſcripſimus ſuperius de Solano Halicacabo differentes, ubi hanc plantam excudendam ordinaueramus. Verùm quoniam à Typographi miniſtris id neglectum eſt, hîc eam inter has repentes, ſcandenteſque ſtirpes collocandam duximus. Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus, Feſire ſentanim, Feſireſim, Alfeſireſim, ſiue Faſerſin: Italis, Vite nera, & Tamaro: Hiſpanis, Congorca.

Viticellæ uocatæ uires.

Nomina.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus [a] pinnata, ſub graui odore: radice per ſumma ceſpitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, alia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, uulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contrà euaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Meū. & Cat. ἀνεπτωμένα ὡς πτέριξ. i. expāſa uelut ala.

Θηλυπτερὶς FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina [a] folijs eſt filicis, ſurculoſis, altioribuſque, & quæ non ſingulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiám num rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

a Meū. & Cat. τὰ μὲν φύλλα πτέριδι ὅμοια, οὐ μονόμασχα δὲ ὡς τὰ ἐκείνης ἀλλὰ πολλὰς ἔχοντα ἀποφύσεις. i. folia quidem filici ſimilia habet, ſed non ex uno pediculo uelut illa, uerū multas propagines habēt.

Filicis tam maris, quàm fœminæ plantas, nemo eſt, qui non nouerit. Mas etſi (ut Dioſcorides inquit) neque caulem, neque florem, neque ſemen profert: certò tamen compertum eſt à naturalium rerum indagatoribus, ſemen ferre filicem auerſis folijs inhærens, ſed adeò minutum, ut uiſum ferè fallat. Legitur abſciſsis propè radicem folijs, & in domo ſuſpenſis, ſubſtrato linteolo, aut papyro, ad finem Iunij; nam circa hoc tempus matureſcit. Atqui uulgus id colligi haud poſſe credit, niſi nocte feſtum diui Ioannis Baptiſtæ præcedente, ſuperſtitioſis quibuſdam admurmuratis uerbis quibus Cacodæmones fugari cenſet, qui filicis ſemen cuſtodire creduntur. Sed hæc, & fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Vtriuſque filicis meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XX. de plantarum hiſtoria, his uerbis. Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uerò craſſam, longam, & nigram. Harum igitur uires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus Theophraſtus. De iis etiam ſcripſit Plinius lib. XXVII. cap. IX. ſic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pte-

Filicis utriuſq; hiſt.

Male Fern

FILIX MAS.

viii. Est autem singularis, atque non fruticosa (fortè rectius non singularis, atque fruticosa) breuior, molliorq́;, & densior, folijs ad radicem canaliculatis. Vtriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utrique longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubique, sed maximè frigido solo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantùm, neque antè, neque postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum scammonij pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspargitur, iumentorum quoque ceruicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et libro XVIII. cap. VI. idem de Filice hæc scripta reliquit. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germi-

Filicis utriusq; uires ex Gal.

nantis ramis baculo decußis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas uomeri arundine imposita. Filicem utranque prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medica-

FILIX FOEMINA.

medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum diſſerit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens adſtrictionis. Quamobrem ulceribus impoſita ualenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei uim habet Thelypteris nominata. Planta Græcis πτέρις & πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, ſeu Sarachs: Italis, Felce: Germanis, Vualdtfarn: Hiſpanis, Helecho yerua: Gallis, Oſmunda regale. Nomina.

Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

FIlicula naſcitur in muſcoſis petris, & uetuſtis [a] arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſſitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantùm, & guſtu

a Meũ. & Cat. δρυῶν. i. quercuum.

POLYPODIVM.

ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

[illegible]

POlypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hîc Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; locorum ſrequens reueniat. Alterum uerò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, uiridiore, magisq́; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum uidimus, legimusq́; quibuſdam in montibus, per quos iter breue, ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante, inconcoctoq́; humore maximè uentriculo ſit noxia, quòdq́; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat.

POLYPODIVM ALTERVM.

ſubuertat. Id quod poſtea in uniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens. Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſionem, & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſſimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq; purget corpora extenuare non poßit. addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius. Polypodium (ut teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum) bilem, & præſertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſſignauit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet uincentem qualitatem, ut facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen. hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quod Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauiſſimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poßit (ut inquit Meſues)

Polypodii uires ex Actuario, & Gal.

ſues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur.

Nomina. *πολυπόδιον quod Græcis, Latinis ſimiliter Polypodium & Filicula uocatur: Mauritanis, Bisberg, Aibeig, ſiue Beſfaigi: Italis, Polipodio: Germanis, Engelſuesz, Baumffar, & Dropffauuerz: Hiſpanis, Filipodio, & Polipopio: Gallis, Polypode.*

Δρυοπτερὶς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRyopteris naſcitur in ueterum quercuum muſco, filici ſimilis, multo minore foliorum inciſura: radicibus inuicem implexis, hirſutis, guſtu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Pſilothrum eſt cum radicibus trita: illinitur enim primùm [a] uſque dum ſudorem euocet, mox ſudor abluitur, & recens imponitur.

a. Meum. μετὰ τοῦ ἱμάσαι τῶν χρῶτα. i. poſtquàm corpus exudauit.

DRYOPTERIS.

Dryopteridis conſid. *NOn aliud Græcis ſignificat Dryopteris, quàm filix in quercubus naſcens, quòd filix hæc in annoſis, muſcoſisq́; (ut Dioſcorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Naſcitur etiam humenti ſolo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam ſiquidem ipſe in Goritienſi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices*

dices

dices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notissima est. Dantur Dryopteris radices in puluerem contritæ, & cum furfuribus mistæ, addito salis, & sulphuris momento, equis deuorandæ aduersus intestinorum uermes. Nanque potenter illos expellunt, & interimunt. Dryopteridis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, eius facultates referens, his uerbis. Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. Quæ δρυοπτερὶς *Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur.*

Dryopteridis facult. ex Gal.

Nomina.

Κνίκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

CNicus folijs constat oblongis, per ambitum diuisis, [a] asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso.

a Meum. παχέα. i. crassis, & rectè quidē, cū nulla sit in folijs asperitas.

CNICVS.

Huius

Huius flore in obsonijs utuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, uel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

Cnici consid.

Sunt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunque croci loco rura utantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut author est Theophrastus libro VI. *cap.* IIII. *de plantarum historia) duorum est generum, satiuum unum, alterum syluestre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in usum medicinæ semen tantùm uenit. Qui nostris in agris, & hortis seritur, singularem emittit caulem, sesquipedalem, & quandoque maiorem, teretem, rectum ex cæsio albicantem, striatumq́; durum, atque lignosum; ramis à medio caule copiosis, dodrante longioribus, rectisq́;. Folia illi sunt oblonga, craßiuscula, robusta, glabra & uenosa, in mucronem desinentia, & circumquaque infirmis etiam spinis circumuallata; & sine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum summitatibus acanacea capitula, in latum turbinem fastigiata, oblongis, & aculeatis squammis compacta, radiantibus circunquaque foliolis, aculeis pariter rigentibus, & syderis faciem repræsentantibus. Flores è medijs capitulis erumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, ut in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copiosi, & densè constipati, crocinis staminibus æmuli. Semen est illi album, angulosum, læui cortice, ac duro, hordeo ferè simile, sed paulo maius, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili, fibrataq́;, sed nullius in medicina usus. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus, opem mirificè præstet, non modò haustum, sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & sacchаro eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abstergit, uocem clarificat, prolificumq́; semen auget. Hæc ille. Excalfacit seminis medulla, extenuat, aperit, digerit, & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Psitaci, quos uulgo uocamus Papagalli, auidissimè Cnici semine uescuntur, nec tamen eorum aluus exoluitur. Cnici uires paucis perstrinxit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij est ordinis excalfacientium, si quis foràs eo uti uolet. Eius planta* κνῆκος *Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, siue Charthom: Italis, Zaffarano Saracinesco: Germanis, Vuilder saffran: Hispanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran bastard, & Saffran sauuage.*

Cnici uires ex Gal.

Nomina.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

Linozostis, aliqui parthenion, alij hermû botanion appellant, folijs constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis unà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq́; detrahit. Constat, ut mares gignantur, hunc facere: ut fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

Mercurialis consi. & hist. ex Plin.

Mercurialem, quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Vtraque non modò medicis, ac seplasiarijs uulgaris admodum est notitiæ; sed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clysteribus plerunque imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hîc pluribus disseramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. XXV. *cap.* V. *his uerbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermû poan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, masculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta genicula stante, rariore, ac breui, contortoq́ue, fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edanturúe folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uulua cum melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item àd ciendos menses, secundasque, hoc idem præstare potu, fotuq́; dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq́; cum uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias. bibitur sale, & melle admisto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Cæterùm obseruatum quoque est, tolli*

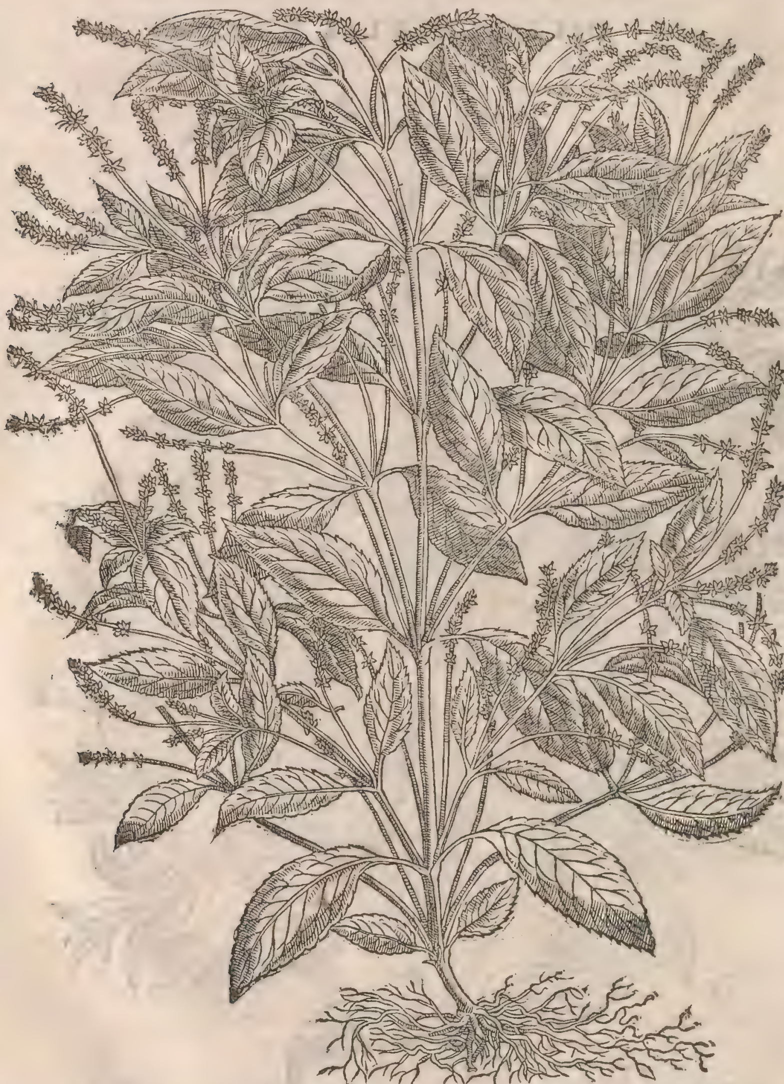
uerrucas

MERCVRIALIS MAS.

uerrucas omne genus illius utriuſque folijs, uel eorum ſucco. Vtriuſque ſemen cum abſinthio decoctum, ictericos mirificè iuuat. Malis item quæ ſerpunt, ſuccus cum aceto medetur. Eius quoque uires deſcripſit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimuero ſi quis eius facere periculum uolet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur. Λινόζωστις ſic Græcè, Latinè uerò Linozoſtis & Mercurialis uocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel Kraut: Hiſpanicè, Mercurialè, & Vrtigua muerta: Gallicè, Mercuriale.* Mercurialis uires ex Gal. Nomina.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

CYnia, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitijs ſubalbida: ſemen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamq́ue detrahit.

Cynocrambes conſid. Ruellij error.

SI planta, cuius hîc imaginem damus Cynocrambe cynia non eſt, alia profectò, quæ magis illi reſpondeat, ad manus in præſentia non eſt. Hæc enim omnibus ſanè notis Dioſcoridis deſcriptioni ſimilis eſſe uidetur, præterquàm ſemen, quòd folijs (ut ipſe inquit) non adhæreat. Quo fit, ut affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici poſſit, ac debeat. uidetur Ruellius exiſtimaſſe Cynocrambem eandem herbam eſſe cum Atriplice ſylueſtri. Qua in re (ſi ita eſſe credidit) apertè erraſſe deprehenditur quòd Dioſcorides de ſylueſtri atriplice lib. ſecundo, hîc uerò de Cynocrambe ad finem quarti tanquã de diuerſis plantis tractauerit. Hanc autem, quam nos Cynocrambem, nunc appellamus, Itali Mercurialem ſpuriam uocant. Ea ubiq; ferè naſcitur, & præſertim in campis, uineis, & inculto ſolo. Differt hæc ab agreſti atriplice non mo

dò

CYNOCRAMBE.

dò folijs, & facie: ſed etiã caulis proceritate. Siquidem atriplex ſylueſtris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem aſſurgit. Cynocrambe uerò binum palmorum longitudine contenta eſt. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Gal. in lib. ſim. medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipſe Galenus, & alij rei herbariæ ſcriptores mentionem faciunt ſub nomine Nomina. *Apocyni, alia eſt ab hac, de qua hîc agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe, & Braſſica canina appellatur: Italis Mercorella baſtarda: Germanis, Vuid bingel Kraut.*

Ἡλιοτρόπιον μέγα.

HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos eſt effigie ſcorpionis caudæ, unde ſcorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum ſole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirſutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut ſæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut ſubfuluus, incuruatus ut ſcorpionis cauda: radix tenuis eſt, & inutilis. naſcitur in aſperis. Decoctum herbæ ex aqua, faſciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemque per aluum extrahit: con-

HELIOTROPIVM MAIVS.

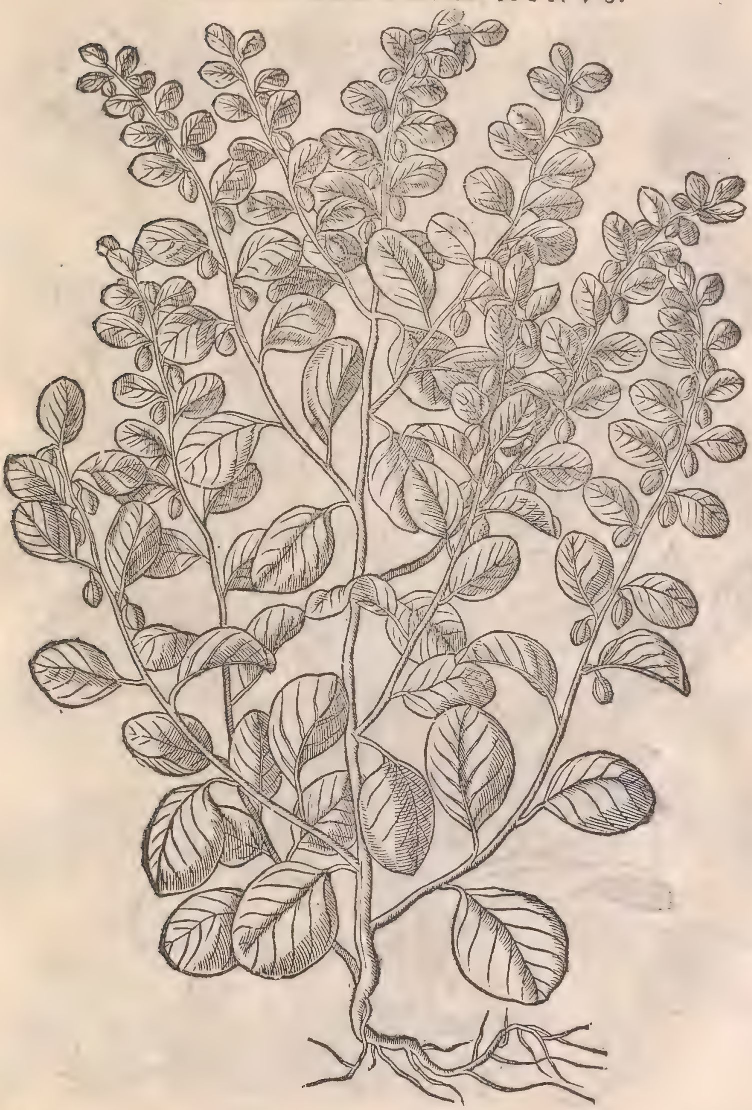
tra scorpionum ictus in uino potum, & illitum prodest. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam unam ante accessiones, seminis grana quatuor cum uino quartanas finire, tria uerò tertianas. Illitum semen formicantes uerrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas syriaseis uocant, podagricis, luxatisque utilissimè illinuntur. menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HEliotropium paruum nascitur in palustribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: semine acrochordonum uerrucarum modo, pensili, rotundo. Herba cum suo semine pota, adiecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Pensiles uerrucas, quæ acrochordones uocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropion

HELIOTROPIVM MINVS.

HEliotropion maius, licet in aſperis naſci Dioſcorides tantùm prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, ubi frequentiſsimum uiſitur, paſſim ferè prouenit, in campis, ſecus uias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis. Herba hæc apud Hetruſcos officinis Verrucaria appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoque doctiſſimo, plurimùm errare uidentur, qui cenſent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha exiſtimatur, eſſe Heliotropium maius. nanque omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neque eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ ſemen quadantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam Dioſcoridi Heliotropij flos, non ſemen ſcorpionis caudæ effigiem repræſentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacos eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aſſignata mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum, & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſſimum ſit aduerſus carcinomata, & ulcera gangrænoſa. ad quæ magno admodum ſucceſſu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Heliotropiò herba formicæ maximè ne-

Heliotropij utriuſq; conſideratio.

CALTHA.

cantur, obturatis ea earum foraminibus. Si ſcorpionis cauernula, (ut quidam memoriæ prodiderunt) heliotropij ſurculo circumſcribatur, nunquam is foras egredietur: impoſita uerò herba protinus illum emori aiunt. Folia ex roſaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum unà cum cumino, renum calculos pellit & frangit, & inteſtinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus uidimus, ac ſæpe legimus in Tridentino agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idq; compluribus oſtendimus, ut quod picturæ ſatis reſpondere mihi uideretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu. Paulus tamen utriuſque meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioſcoridi accepta referre poteſt. Sunt è recentioribus (ut ſuprà diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM *exiſtiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteosúe proferat. Quorum equidem ſententiæ non auſim omnino ſubſcribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florum colore uulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi paßim acetarijs adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & prouocat, quanuis guſtatu adſtrictione non uacare deprehendatur. Cæterùm conſtat, ſexcentis fœminarum factis periculis, eandem ualere plurimùm ad menſes ducendos, & præſertim epoto eius ſucco, aut herba ipſa recente diutius deuorata. Datur quoque ſucci uncia,*

Calthæ conſideratio, & uires.

CARYOPHYLLVS INDICVS MAIOR.

uncia, addita lumbricorum terreſtrium pulueris drachma, utiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, huiuſce herbæ uſu acui in dies oculorum acies. Conſtat tamen ſtillatitiam floridæ plantæ aquam oculorum ruborem, & inflammationem arcere, ſi in oculis inſtilletur, aut, ſi linteola in ea macerata ſuperponantur. Siccatæ puluis cauis dentium immiſſus, dolorem leuat. Sed facit Calthæ mentio, ut plantas, quas paßim uocamus Caryophyllos Indicos, in mentem reuocauerim, cùm ipſi & Calthæ modo, aureo colore niteant; quamquam eos in herbario noſtro Germanico Chryſanthemi cognatos fecerim. Caryophyllus itaque FLOS INDICVS *appellatus, è planta oritur, quæ fruticoſa prouenit, caule recto, bicubitali, ſtriato, colore è nigro rufeſcente, ramoſoque; folijs circunquaque ſerratis, ut in Tanaceto, ſed maioribus, & longioribus diuiſuris. Tria habentur genera floribus tantùm differentia. Maius caules altiores uegetioresque profert; in quorum ſummitatibus flores fert magnos, aureo colore, numeroſiore foliorum ſtipatu quàm in roſa. Alterum flores edit minores duplici, aut triplici foliorum ordine, holoſerici ſpeciem præſeferentium, colore aureo purpuraſcente. Tertium cæteris minus habetur; uerùm flores edit alterius ſimiles, ſed longè minores. Hi prodeunt omnes è calyce oblongo, pluribus circunquaque ſecundum longitudinem eminentibus coſtis. Odorem ſpirant grauem, qui tamen in maiori mitius eſt, & nares*

GARYOPHYLLVR INDICVS MINOR.

minus feriens. Semen flaccescentibus floribus succedit longum, nigrum, copiosum, tenue, ut in Helenio. Radice hæc planta nititur breui, fibrosa, per summa terræ uagante. De huius plantæ uiribus, quid certi dicam non habeo. Verùm cùm gustantibus amara sentiatur, eam calidæ, siccæque facultatis haberi haud dubitandum est. Quo fit, ut facilè possit cùm abstergere, tum quoque obstructiones reserare. Nomina. *Vt Græci* ἡλιοτρόπιον, *ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & uulgus, Verrucariam.*

Σκορπιοειδές. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula est, folijs paucis: semine caudæ scorpionis effigie. Illita scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

Scorpioidis consid. *SCorpioidis speciem Calendulam nominatam haud dubiè esse censerem, si folia, sicuti semen, Scorpioidi responderent. Verùm, cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; prosiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uersantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpioidem uidi primùm superioribus annis in Foroiuliensi agro in Ciuitate*

SCORPIOIDES.

Austriæ quodam in hortulo clarissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc eandem, cuius hîc effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut singulis plantarum descriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me transmissa est. Quam sanè suis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etsi non desunt uiri doctissimi, qui aliter sentiunt uolentes, Nicandri scholiastis autoritate, hanc ipsam Thelephium appellari debere. At ego horum sententiam prorsus nihili facio, quòd non prohibeat nomenclatio illa apud scholiastem, quin rectius Dioscoridi scorpioides appelletur. Scorpioidis facul. ex Gal. *Scorpioidem breuissimè perstrinxit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, desiccat uerò secundo.* Nomina. *Ea non secus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὲς apellatur.*

LIBRI QVARTI FINIS.

Appendix.

QVemadmodum plerunque euenire solet in magnorum ædificiorum fabricis, à peritißimis quantum uis Architectis extructis, ut ijs ad finem perductis, aliqua præter sententiam adhuc fiant additamenta, quæ commodius, anteaquàm ædificia crescerent, in illis locari potuissent: ita hoc idem nobis in nostro hoc magno uolumine euenisse comperimus, cùm aliquot plantarum imagines, quæ rectius in ipso opere suis in locis appingi quiuissent, præter ordinem hîc excudere cogamur, tum quòd earum nonnullæ maturius ad nos non peruenerunt, tum quod typographorum incuria aliæ quoque neglectæ sunt, cùm collocandi tempus indicabat prælum. Quo factum est, ut, ne ijs Commentaria hæc nostra expoliarentur, appendicem hanc hîc decreuerimus toto operi agglutinandam.

Non

PSEVDOSTRVTHIVM.

NOn deſunt, qui hanc plantam Struthium ſiue Lanariam herbam, quam radiculam quoque uocant, eſſe putent, quòd acri ſit radice. Atqui nos his haud facilè ſubſcribimus, cùm Theophraſto libro ſexto cap. tertio de hiſtoria plantarum, Struthium ſpinoſa folia gerat, Plinio uerò caule ſit ferulaceo, tenui, & in cibis grato, & folijs oleæ proximis. Quæ quidem notæ in hac planta maximè deſiderantur. Siquidem folia gerit dodrante longiora, nullis rigentia aculeis, ſed potius læuia: quinetiam illi caulis ferulaceus non eſt, ſed ſolidus craſſusq́;, & minimè geniculatus. Dioſcorides Struthij hiſtoriam non deſcripſit, quòd ſuo tempore lanificijs expetitum, paſſim ab omnibus cognoſceretur. Nec propterea cenſendum puto, hanc plantam radiculam dici debere, quòd acri tantùm ſit radice, alijs notis non aſtipulantibus. Quidam experimentatores eandem dicunt uiribus pollere ſummis ad uenena, & uenenoſorum animalium morſum; quare Theriacariam ipſam appellant. Nos aut id affirmare, aut negare nequimus, cùm nihil certi de hac re exploratum habeamus, quanquam ex acri ipſius radicis ſapore, eam excalfacere, extenuare, incidere, aperire, ac urinam, & ſudorem facilè ciere poſſe indicamus.

Dum

MOLY.

DVm tertius huiusce operis liber prelo subesset, hanc plantam misit ad me Patauio Vir optimus, & omni humanitate præditus Iacobus Antonius Cortusus. quæ legitimum Moly per omnia referre uidetur. Cùm autem suo in loco collocari non potuerit, quod iam Commentarium de Moly esset excusum, dum planta ad nos mittebatur, hîc in appendice eam excudi iußimus.

Stirpem

CVMINVM SYLVESTRE ALTERVM.

Stirpem hanc sanè spectatu dignam, misit quoque mihi. Idem Antonius Cortusus, ut eam diligenter examinarem, & deinde illi meam dicerem sententiam, an Cuminum syluestre alterum ipsam esse censerem. Ego uerò (si ueritatem fateri debeam) etsi in ea sum sententia, ut Cuminum syluestre alterum nil aliud esse putem, quàm Consolidam regalem uocatam plantam, non tamen ob id negauerim, corniculatam hanc stirpem syluestri cumino alteri esse congenerem, aut alterum eiusdem cumini esse genus. Sed ferant alij rei plantariæ studiosi suum quoque de ea iudicium.

ALYSSVM.

TAmetsi hæc planta non omni ex parte Dioscoridis Alyssum referat, cùm tamen sciam non deesse rei herbariæ studiosos, qui eam Alyssum, aut Alyssi genus faciant, eius imaginem suo in loco, tertio libro excudi curassem, si tunc fuisset ad manus.

Non

TEVCRIVM ALTERVM.

Non paruam Teucrij similitudinem refert planta, cuius hîc imaginem damus; siquidem folijs est trisaginis, & à Ciceris non alienis, quo fit, ut rectè Teucrium quibusdam dicatur; nec quidem ab re, cùm experimentis constet, non paruum lienosis præstare auxilium cùm herbam ipsam, tum ipsius decoctum potum, ex albo meraco paratum.

MELISSOPHYLLVM CONSTANTINOPOLITANVM.

MEminimus huiuſce plantæ ſuperius libro tertio de Apiaſtro agentes, ibique eandem collocandam ſtatueramus. Sed Typographorum negligentia id prætermiſſum eſt. Prout etiam eorundem incuria fuere prætermiſſa uerba, quæ inſeri cupiebamus in Commentarijs noſtris de Viola arboreſcente: in quibus debebat agi mentio de honeſtiſſimo Pharmacopœo Franciſco Calzolario Veronenſi. Quæ quidem uerba, ut omnibus innoteſcat noſter in eum gratiſsimus animus, hoc in loco collocanda duximus. Et hæc ſunt. Arboreſcentis Violæ Plantam nuſquàm à me antea uiſam, cuius hîc imaginem excudi curauimus, miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius, uir quidem rei plantariæ ſtudioſiſſimus, & primus huiuſce plantæ inuentor: adeò, ut meritò hæc à ſuo inuentore CALCEOLARIA *uiola appellari poſſit. Naſcitur in Monte Baldo, ubi quàm plurimæ plantæ inuentu raræ proueniunt. Et hæc ſatis.*

FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus quatuor libris, amicißime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumq́ ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de uinis, & metallicis, à uite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantùm, sed quasi etiam impoßibile esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda ueniunt; ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimaui, si hîc in uniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum foßilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaque plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquescentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur. & omnes pariter lapides non liquescentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides nanque ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex uelocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus. Et quanuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum uentorum ui in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quòd planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxisse potuerint uiolentißimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus uerò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione sit effecta, alioue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerùm alijs quoque modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm succi nascuntur. Interdum quoque necesse est, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verùm enimuero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt,

Varia de generatione lapidū sententia.

Aristotelis opinio.

Theophrasti opinio.

sistunt, alia aquea sunt, alia uerò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum species preciosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, uel læuore, uel spissitudine, aliáue facultate sunt insignes. Quandoquidem si uera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaque fit, ut citra iniuriam dici possit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ insit. **Auicennæ opinio comprobata.** *Cæterùm Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multo magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quanquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, sin aquæ, succus. nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus est euidens, præsertimq; in nobis, cùm iandudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum uesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassoq; humore temporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri constat: sed ex puro, liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm huiuscemodi lapides efficerentur, non utique mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræsentant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam* **Plinij opinio explosa.** *sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ nive in algidissimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quod cùm resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæ ductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cùm tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmioresq; habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usqueadeò imitantur semina saccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis saccharo similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunque cinnamomum, ut ijs capsulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatij causa aliquos sacchari, eiusq; confecturarum auidissimos decipiant. Fit hoc quoque in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subijcientes. siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso saccharo contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario constant. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod raró translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimuero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, uel quòd plus habeat sedimenti, uel quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quòd aliquid is succus contineat, quod uehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoque ingenuè fateri possum, arboris ramum ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis euenisse comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cùm in aerem effluxit, in lapidem concrescit. Omne denique, quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur.* **Varia de metallorum ortu sententia.** *Nihilo secius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis disserendum est, authores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia.* **Vulgi opinio explosa.** *quibus etiam accedit opinio imperitissimi uulgi, quæ tantum ab alijs dissidet, quantum à ueritate, & ratione prorsus abhorret. Is nanque certò credit, non modò saxa; sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum*

terrarum uaria genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neque aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliâs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorsus explodenda, atque exhibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateq; patebat transitus, ita ut liberè, & absque ullo impedimento non modò fossores ipsi; sed uehicula, ac curriculi per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, ut fossoribus denuo ingredi uolentibus, ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iã annis destitutæ, iterum atq; iterum ferrea materie impleantur. Porrò philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum uerò nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hìc harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissimè discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aeris, tum etiam quæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem uerò non auferat. Quin etiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum constat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & uis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat. Sed cùm de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ uisceribus reconduntur. Calor inquam is est, Causa metallorum efficiens. qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderùm errantium influxu. Soli nanque auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui stanni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntque, quòd sicuti metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent; ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liquescunt, ut fluuiorum, & torrentium silicis, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aere maxima ex parte excluso, uehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoque accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem uertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non est ignorandum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieuerit, frigore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatissimi authores testantur. Cuius guttæ solo perfusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aere densantur, & lapidescunt. Quòd si præterea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescant, id ideo fieri posse uidetur, quòd aquas cum

terra permistas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem siccandi uis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam uim, quæ idipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hîc nobis subit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem. quapropter plerunque singulares à frigore efficiuntur, cùm purissimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte; plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea, & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur. Colorum itaque discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. unde unus & idem lapis sæpe uarios colores consequitur, quòd fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uerò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uasa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad uasa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide læuigata, admista aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant, ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, mellinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli nostrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantissimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum nitro misto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, ut uix tangi possint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quàm in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quòd calor uel terram in flauedinem quandam synceram uerterit, anteaquàm cum aqua misceretur, uel succum ipsum mox futurum aurum. Aes uerò suum colorem habet, & cum quidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram ualde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq́; fuerit, eo metallum nitidius ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atque hinc etiam saporem odoremq́; sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & uix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stannum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea uasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab usu coquinario abdicauere, quàm quòd adusta terra, quam possident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi uasis uel coquuntur, uel parantur, uel asportantur, uel reponuntur, facilè infici poßint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in uentriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios uolumus, ut ab horum uasorum usu caueant: nam quandoque compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosißima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, ut grauissima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq́; metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit; sed etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere uideatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri liquores tam fossitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulq́; cohærent. Idq́; non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaq́; mistio rei siccæ cum humida facta sit, ut sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectißima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur. nam cùm eius purißima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet,

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Lapidum colores unde uarij.

Metallorum differentiæ plures.

continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem ſortiantur terram, deterioremq́ue miſtionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accenſa fuerit humorem celeriter deperdit. At tamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq́; minus probè miſtam obtinet. Etenim ſi libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni conſumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & ſtannum, quòd ijs non ſatis firmum ſit cum terra temperamentum. quam ob cauſam poſtquàm humorem exhauſerit ignis, terram conſumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps ſit, quàm ferrum, etſi ea non ſatis exquiſitè miſta ſit cum aqua, diutius igni reſiſtit. Poſtremò argentum, quod quia puriore terra conſtat, ac melius aquæ commiſta, non niſi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac ſtannum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, ſed ſolùm ob miſturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur. Sed ad lapides noſtra reuertatur oratio. de quorum quoque luciditate, ſiue perſpicuitate, ac nitore, uel horum oppoſitis obſcuritate, ac ſqualore iam aliquid nobis diſſerendum eſt. Ex prædictis itaque omnibus clarum eſſe arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, ſed aqua cernitur eſſe perſpicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perſpicuitatem, luciditatemq́; ijs aduenisse conſtat. Vnde ex ſuccis claris, & perlucidis conſtare lapides, quæ translucent, affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perſpicuitati oppoſitæ reperiuntur: hi enim ex claris ſuccis gigni nequeunt, ſed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigriore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum eſt, quàm è ſuccorum diuerſitate, cùm ſcilicet alij alijs clariores, ac lucidiores exiſtunt. Ex quo ſequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex ſucco, cui aquæ color inſit, atque adeò cæteris clariores, ac illuſtriores appareant, ut cryſtallus, & iris, gemma ſic ex argumento uocata: nam ſub tecto percuſſa ſole ob angulos, quos habet colores ex opaco reddit, ſpeciesq́; arcus cœleſtis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex ſucco minus claro progignitur, ideoq́; tam iride, quàm cryſtallo obſcurior eſt. Non diſſimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, ſiue ortæ fuerint è ſuccis uiridibus, ut ſmaragdi, ac praſij: ſiue è cœruleis, ut ſapphiri, cyanei, & iaſpidum quoddam genus: ſiue è rubris, ut carbunculi: ſiue è purpureis, ut amethyſti, & hyacinthi: ſiue ex aureis, ut chryſolithi, & chryſopatij: ſiue ex miſti coloris ſuccis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè poteſt, quòd cætera gemmarum genera, quæ perſpicuitate carent, è ſuccis concreſcant impuris, atris, & obſcuris: quando nec aqua quidem limpidiſſima, cui ater ſuccus infuſus ſit, clara ac pura perſpici poſſit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter inſignem leuorem, qui lucis continuitatem, & denſitatem parit. Quem quidem læuorem aut ſibi natura comparant, aut artificum mangonio conſequuntur. Iiſdem de cauſis marmora quoque radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: ſæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut ſale, aut plumbagine uitiantur. Quæ ſanè omnia non alia ex cauſa proueniunt, quàm ex coloris ſucci diuerſitate. Gignitur quidem umbra, cùm ſucci color aliqua parte obſcurior fuerit: nubecula uerò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præſertim ſapphirus inficitur; ſal, quo opalus; plumbago, quo ſmaragdus, ex alieno prorſus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam ſibi gemmæ ſcabritiem induunt, cùm ob ſucci diuerſitatem partes inæqualiter coaleſcunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atque aſſerere, lapides omnes, ac ſaxa, quæ neque nitent, neque pellucent, ex craſſiſſimo ſucco, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides ſpiſſitudine, & raritate, leuitate & grauitate. itaque ponderoſis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti ſunt meatus: raris uerò, ac læuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum eſſe reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probè fuerit miſtus. is ſiquidem à calore ſiccatus locum, in quo conſederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & ſimilibus conſpicitur. Idem quoque euenit, cùm ſponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Veſuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac noſtra ætate. nam cùm in magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipſa fiunt meatuum pleni, cauernoſi, & leuiſſimi pumices. Contrarium planè fieri conſtat, ſi humor undique in terram penetret, & illi optimè miſceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in cauſa eſt, partim uerò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam ſi fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipſa humorem exhaurire queat, uehementer conſtringitur, & in ſe cogitur, fitq́; ex ea lapis denſus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamſi probè terræ permiſta ſit, abſumit, & reſoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdureſcunt ad hæc lapides frigore, utpote quod ſuccum ualidiſſimè cogat, & conſtringat. Atque ij lapides, qui ex huiuſmodi ſuccis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liqueſcunt, fluuntq́; ob concluſos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & diſſiliunt, non quidem tantum humoris in ſe continent, quantum priores, ut eo terrenæ partes cohiberi poſſint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam ſiccitatem. Cæterùm qui ex ſuccis pinguibus, & bituminoſis conſtant, accenſi non ſecus ac ligna ardent. Cuius generis eſt gagates lapis, quo Cimbri, & alij plerique Germaniæ inferioris populi paſſim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta eſt ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior exiſtit. Eandem etiam ob cauſam amiantus non modò non comburitur igni, ſed ne quidem diſſoluitur. Vterque enim etſi ſiccus, cùm tangitur, eſſe ſentiatur; tamen humorem immiſtum obtinet, non aliter atque metalla. Porro lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel abſumunt, ut Aſſius, in quo corpora defunctorum condita abſumi tradunt, unde illi ſarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibuſdam cadmia quædam inuenitur, quæ foſſoribus ipſis manus erodit, & exulcerat. Poſtremò nonnulli lapides ſunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei cauſa eſt & materiæ diuerſitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globoſam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo poſt temporis ſpatio ſeparatur, non ſecus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd ſi fuerit ſuccus, uel lutum tenax,

Lapidum diuerſa diſcrimina.

tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in aetite uisitur: si uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in gæode: sin succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & uiuant. Siquidem ego certò testari possum, me uidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryoti similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Duini castro ijsdem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quámuis minimis, in lapidem uersos. tot tamq; admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. XXIIII. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atque in alijs plerisque Ponti locis, ut Theophrastus est auctor. quin & in Germania ultra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur.

Terrarum breuis enarratio.

Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitq; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoque uniuersim aliquid disseramus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mistionem uix ullam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalchanti, aut bituminis, aut cuiúsuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aerem, glutinosa, & leuis: quæ aerem & ignem, leuis, & acris. Illa uerò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit ampelitis, quòd eius sit usus ad illinendas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stannum, & syncerissimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prassius, chrysocolla, & chalcanthum. Flauo luteoúe colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace. Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicante, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quóuis uersicolore, ut achates. Apsicton uerò nigram rubentes uenæ distinguunt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, ut eristalis, & pederotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant.

Fossilium facultates.

Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam resistunt uenenis, quædam

morbos

morbos ſanant. Quibus natura dedit uires ſuperandi uenena, eorum alia corpora, quæ peſtilentia ſunt affecta, curant, ut ſmaragdus, ſigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia ſingulari ueneno medentur, ſicuti ſcorpionum ictibus ſapphirus potus, ſulphur plagæ illitum: fungis ſtrangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum ſutorium. Alia pluribus aduerſantur uenenis, ut ſal morſibus uiperæ, ceraſtis, ac crocodili. his enim emplaſtri modo imponitur: ſed potum opio, & fungis præſidio eſt. Quibus uerò foſſilibus comparatum eſt, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam ſanguinis profluuium ſiſtunt, ut hieracites. alia os uentriculi geſtatu & appoſitu roborant, uelut iaſpis. alia ſiniſtro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aetites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aetites, & iaſpis. Sunt quæ craſſa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitum faciunt, ut idem Armenius lapis, chryſocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, miſy, ſory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, ſtibium, argenti ſpuma, ceruſſa. Quæ autem ſecundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura ſunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia ſunt, ut lapis plumbarius, & ſtimmi. Sunt & quæ inſenſibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, ſpuma nitri: claudit terra Samia, & in ſumma omnis terra glutinoſa. Alia, quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, diſcutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, miſy, alumen ſciſſum. Nonnulla carnem excreſcentem minuunt, ut aſſii lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, miſy, calx uiua, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla. Non deſunt etiam, quæ diuerſis uiribus prædita ſint, ut cimolia, & ſal: cimolia enim & reprimit, & diſcutit: ſal abſtergit, & adſtringit. Sunt denique quæ uires eaſdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum ſuppleat. Siquidem chryſocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & ſandaracha: hæmatites, & ſchiſtos: atque hæc quinque chalcanthum, miſy, chalcitis, ſory, melanteria inter ſe uiribus conſentiunt. Veruntamen ex his chryſocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm ſandaracha: hæmatites, quàm ſchiſtos: chalcanthum, quàm reliqua ſibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur foſſilia medicamenta (ut fuſius libro ſexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copioſius ſumpta uel maximè ſumentes affligunt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiſcera erodant, ueluti ſandaracha, & auripigmentum: uel quòd ſpirandi organa occludant, ut gypſum, & ceruſſa. Sed hæc de foſſilium facultatibus. Nam de concretis ſuccis, cuiuſmodi eſt ſal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, ſulphur, ſandaracha, auripigmentum, chryſocolla, & alia nonnulla, in huius libri proceſſu ſuis locis latius tractabimus.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOlia uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem ſtomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per ſe, ut quæ refrigerent, & adſtringant, imponi ſolent. Potus eorum ſuccus: dyſentericis, ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concreſcit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & pſoras, lepraſque, nitro prius perfrictas, ſanat: eadem cum oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet: maximeque ſanies, quam accenſa ſarmenta uitium uiridia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis ſarmentorum, & uinaceorum, detractis in ſede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodeſt luxatis, & uiperarum morſibus: contra lienis inflammationem illinitur cum roſaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LAbruſca duorum generum eſt. Alterius uua non matureſcit, ſed floretenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adſtringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti ſimilem.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVæ recentes aluum turbant, & ſtomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utileſque fiunt ſtomacho, ægriſque, atque cibi auiditatem excitant. In [a] uinaceis, & ollis ſeruatæ, ori & ſtomacho gratæ ſunt, aluum ſiſtunt, ſed ueſicam, & caput tentant: & ſanguinem excreantibus conueniunt. Simileſque, quæ in muſto fuere. Sapa, aut paſſo conditæ, ſtomachum magis infeſtant. At quæ ſolem prius paſſæ, in aqua cœleſti conduntur, minus uinoſæ ſunt, ſiticuloſis, ardentibus, & longis febribus ſalubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum ſale illinuntur. Decoctura eorum dyſentericos, cœliacos, & fœminas fluxione uuluæ laborantes iuuat infuſa: ad deſeſſiones, ac fotus aſſumitur. Nuclei acinorum adſtringendi uim obtinent: ſtomacho utiles ſunt. Inſpargitur farina toſtorum, polentæ modo, dyſentericis, & cœliacis, & ſolutis ſtomacho.

[a] Σταφύλλων. i. folijs.

Vitium

VITIS VINIFERA.

Vitis uiniferæ, uuæq; consid.

VItium omnium genera, quæ non modò gratissimas, dulcissimasque uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, suauissimumque potum largiuntur, quot & qualia sint, hîc scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiaresq; reddidit, ut nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam denique urbanus quàm rusticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumque historia non possit aptè, atque etiam distinctè loqui. Vt autem & uites ipsæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, uel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atque uuis maximum detrimentum, si brassica seratur inter uites. siquidem

ſiquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ ſcriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braſſica collocarunt. Ea enim ſi cruda præſumatur (ut apud pleraſque nationes in cœnæ initio capitatam braſsicam minutim reſciſſam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obſeruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam poſt ſumpta crapulam diſcutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, ſemper ſuis menſis braſſicam interponant, uel recentem, uel muria aſſeruatam. Ad Elephantinem (ut Theophraſtus eſt author) itemque circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametſi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio inſanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, ſed primas tantùm maturant uuas. Vuas ſine uinaceis quidam prouenire affirmant, ſi propaginum ima pars, quæ terra in ſcrobe obrui debet, ante plantationem adeò ſecetur in longum, ut medulla utrinque eximatur, ac deinde coniunctis partibus, & ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipſæ ſuis ſcrobibus implantentur. Sed ut iam uuis ſuas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque praui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipſæ nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum eſu admodum pingueſcant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces exiſtunt, cæteris ſuccum habent calidiorem: ob id ſunt ſiticuloſæ, ac uentriculum inflant, & aluum ſubducunt. Contrarium efficiunt auſteræ: ſiquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreque concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorſus debent, utpote quæ uentriculo aduerſentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnoſiores fuerint, præſertim cùm probè maturæ à uite decerpuntur. At penſiles, ſi prius maturæ ſint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt. Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis uinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, ſeu Karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, uigne. Quæ uerò ἄμπελος ἀγρία Græcè, Labruſca Latinè dicitur: Italicè, Lambruſca: Germanicè, Vuild uueinreb: Gallicè, Vigne ſauuage. At Vua Latinis ac Italis, σταφυλὴ Græcis uocatur: Arabibus, Haineb: Germanis, Veinbeer: Gallis, Roiſin.

Vuarum facul. ex Gal.

Nomina.

Σταφὶς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVa paſſa alba adſtringentior eſt. Prodeſt eſitata caro earum tuſſi, faucibus, renibus, ac ueſicæ. Eſtur in dyſenteria per ſe cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admiſta milij, ac hordei farina, & ouo, ualet ad purgandum caput: eiuſdem gratia cum pipere commanducatur. Teſtium inflammationes ſedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, ſine nucleis trita, & cum ruta impoſita ſanat. podagræ conuenienter cum panacis ſucco illinuntur: mobiles ungues illita, celerius extrahit.

VVas paſſas, quarum ubique uulgaris & frequens eſt uſus, omnibus notiſſimas eſſe arbitror. Veruntamen non eſt, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paſſis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibuſdam Aegæi inſulis, ac Peloponneſo Venetias conuehuntur, & in quibuſdam etiam Italiæ locis inſolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuerſum uuas ſolis calore ſiccatas, paſſas appellat. Id quod ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis ſatis colligi poteſt, ipſum omnis generis uuas, quæ ſolis feruore flacceſcunt, nullo prorſus diſcrimine paſſas appellaſſe, nempe Damaſcenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita ſcribit. Nonnulli autem, & rectè ſanè, è dulcibus, grandibuſque, quales ſunt ſcybelitides, priuſquàm mandant, ſemina eximunt. quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram, craſſamq; habēt, easque prius in aqua coguntur macerare: nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his contrariæ, ſolidæ, & craſſæ, quę nullum prorſus ſemen habent. Creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo. In Pamphylia autem ſcybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, ſunt maximæ. hæc ille. Cæterùm ſciendum eſt, non omnes Vuas paſſas eiuſdem eſſe facultatis. alia nanque facultas ineſt dulcibus, alia auſteris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, ſi dulces ſint, adſtringente facultate uſqueadeò priuantur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris anguſtiæ, tuſſi, exaſperatis faucibus, & renum, ueſicæque uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus lib. ſeptimo, & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi uuas paſſas ſine uinaceis leniendo pectori, ac iecinoroſis plurimum commendat. Contrà uerò facultate omnino adſtringente cenſentur, quæ cum ſuis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioſcorides, Vuam paſſam cum nucleis in dyſenteria edendam eſſe tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uerſari exiſtimem medicos alioqui ætatis noſtræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam paſſam paruam uulgarem, quæ ex locis ſuprà dictis in Italiam defertur, ſimul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo ſit, eam potius cohibent, quàm leniant: idque potiſſimùm, ubi uuæ paſſæ temporis tractu ſucci partem amiſerint. Quare perſpecta in hanc ſententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores cenſeam Damaſcenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti ſint, uel eæ ſumantur, quæ ſine nucleis naſcuntur) quàm quæ minutæ paſſim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ ſucci longè minus, quàm corticis, & uinaceorũ continent, niſi ſint omnino recentes, & diligenter aſſeruatæ. Quapropter ſi hoc tenui uuarum paſſarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam

Vuæ paſſæ cōſideratio.

Medicorum error.

liendam aluum, eas eligi præstat, quæ sine uinaceis proueniunt: uel si hæ desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenum, casq; ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis uti quæ gustui acerbitatem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ uerò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent: & austeræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachum roborant, & uentrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. *cap.* VII. *de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vua passa contemptilis uideri possit, ob familiarem eius usum. At uerò hoc ipsum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, fitq; ipsa haud facilè putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, sic habet. Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem passis ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex passis uuis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ utriusque qualitatis sunt participes. Quantitate uerò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quòd si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus quàm caricæ subducant, abstergeantq;, magis tamen quàm illæ stomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis σταφὶς, Vua passa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & Kosein: Hispanis, passas: Gallis, Roisins en captz.*

Vuæ passæ uires ex Gal.

Nomina.

Οἰνάνθη OENANTHE. CAP. V.

OEnanthe uocatur uitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in umbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria, quare pota stomacho, ac ciundæ urinæ utilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est, capitis doloribus tam uiridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta uulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris ulcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione uindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & uino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum melle sanat.

Oenanthes cōsideratio.

OEnanthen non illius labruscæ modò florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed florétenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus significet Oenanthe, quàm uitis flos. Quòd in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaque abundè constare arbitror, non tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen uocari posse. Adde quòd id quoque apertè testatur Galenus lib. VIII. *cap.* I. *de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quantum oenanthes. sic autem appello uitium syluestrium germen unà cum floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius lib.* XII. *cap.* XXVIII. *Oenanthen uuam, non florem esse censet sic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet: est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere possit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hîc non duximus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc subijciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in* VI. *suæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusca Oenanthes usum esse, quoniam egregiè adstringit, stomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subijcit. Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoq; secundis, stillicidio uesicæ, & follis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda*

Marcelli Vergilij lapsus.

Æginetæ authoritas, & testimonium est. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legisset, testari. hæc Marcellus. In quibus sanè uerbis euidentissimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic contrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse uidetur; sed neque eorum quoque, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud postremò addiderim, quòd etiam domesticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia syluestris uitis ui multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de uigne sauuage. Nomina.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

OMphacium succus est acerbæ uuæ nondum maturescentis, è Thasia uite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, usque dum cogatur: semperque quod ceruici uasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu uerò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, uehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, uuam, ulcera oris, humida gingiuarum uitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, uetera ulcera, nomasque ex aceto. dysentericis, & mulieribus fluxione uuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est utendum, ualde siquidem exurit.

OMphacium ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thasijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adstrictionem comparent, è syluestrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum uinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur, fæx uerò subsidat, & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absque sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum usum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. IIII. simpl. medicam.) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi potest. quippe cùm id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, uniceque ardoribus prodest, siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cuilibet alij, quod refrigerare uelimus. Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani, Agraz: Galli, Veriust.

Omphacij consideratio.

Omphacij uires ex Gal.

Nomina.

Οἴνου φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

VIno uetere nerui læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suauius est: quare cauendum ijs, qui [a intestinæ] alicuius partis imbecillitatem sentiunt. attamen in secunda ualetudine paucum aqua dilutum, innoxiè sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauia, & urinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus sanorum, ægrorumque usurpatur. Album, tenue, stomacho utile est, ac facilè in membra distribuitur. Nigrum uerò crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium est, medias inter utrunque uires habet. In secunda tamen, & sinistra ualetudine, cùm primis laudatur album. Quin & uina sapore distant. siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, aluum & interanea ut mustum turbat, sed minus inebriat: renibus, & uesicæ aptissimum. Austerum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à ualetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod uuis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græci sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur uires. Omnia tamen adstringunt, & pulsus reuocant. faciunt aduersus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & uesicæ pruritus, rosiones, exulcerationesque. inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priuatim, prodest melampsithium, si uenter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac uesicæ aduersatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem locum

a Meum. Conclusa non legit

cum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stomacho utile: sed uesicæ nocet, atque ijs qui uisus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, uentrem emolliunt, sed con coctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: uetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cùm sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum ualde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inueterantur, minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Paraetypianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratum, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Paraetypiano simile est, sed urinam uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facilè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam uendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicantur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: uires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosúe: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachũ in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si uenter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, uetera, & odorata. Quæ tamen uetustate dulcescunt, renibus, ac uesicæ accommodatiora redduntur: uulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum uictus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Paraetypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa uerò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera ualde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non sitire, & modicè cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sensilesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibere oportet: siquidem ualetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates uariæ pro modo usus.

CVm profectò Vinum sit liquor omnium suauißimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præstantißimum subsidium, uitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tũ facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tuca turque summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quasi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentque ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipsum tot laudibus extulerim, quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio est) sit uitiosum, si uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in eius usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacißimum habetur. quandoquidem purißimum generat sanguinem, ocyßimè in alimentum uertitur, concoctionem in quáuis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, urinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in uniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deijcit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturúe (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, & pernicioси concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, conuulsio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumque distentio. Quinetiam uinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrænesque fiant, quòd furant, menteque moueantur, quòd denique aleæ, libidini, ac rei uenereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quàm uino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dißipat, sensus omnes perturbat, aßiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt.

Vinum cui ætati conueniat.

Cæterùm Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac

rat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad uigesimum annum usque minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit uinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoque est, ne in ardoribus æstatis uinum niue, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, uentriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, uesicæ, utero, dentibusque maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppressione, calculo, uiscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cùm uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisque & uini refrigerati usum uitent. Hæc enim quamuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant; sensim tamen, occulteque crescente uitio, cùm iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruosque, & uiscera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert; sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosissima uina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modesteque pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè testari possum. nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio. Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. cap. VI. ubi ita scriptum reliquit. Liuia Augusta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribunt rustici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rarissimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuique gratissimum. Potum ualenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileque in uniuersum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ uina in uniuersum quotidiano usui magis conueniant, hîc longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cùm hoc à Dioscoride latius sit proditum, atque etiam de omnium uinorum uiribus diligentius scriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant. Fit è uino aqua per alembicum (ut uocant) quam ob eius admirandas uires aquam uitæ appellauere sapientes. Nam si ex uino optimo à perito opifice parata sit, meritò hoc nomine appellari debet. Quemadmodum enim, quæ in ea macerantur ab omni corruptione præseruat, ita sumentium quoque uitam, sublata omni putredine, custodit, fouet, reparat, tuetur, auget, & producit, cùm non solùm natiuum calorem foueat, & in suo uigore conseruet, sed uitales quoque spiritus regeneret, & uiuificet, uentriculum calefaciat, cerebrum, & intellectum acuat, uisum clarificet, & memoriam reparet, & præsertim si ab his sumatur, qui frigidiusculo sunt temperamento; quiq; cruditatibus uentriculi, flatibus, & alijs quibuscunque frigidis affectibus obnoxij sunt. Quare his, qui uentriculi dolore à flatu, aut cruditate torquentur, uertiginosis, comitialibus, resolutis, melancholicis, ueternosis, hypochondriacis, & cordis pulsu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, summum est auxilium, si quotidie sumatur cochlearis communis mensura. Atqui longè præstantius antidotum euadit, ubi hoc modo paretur, quo ego mihi parare soleo. Sumito cinnamomi unciam, gingiberis drach. quatuor, santalorum omnium singulorum drach. sex, caryophyllorum, galangæ, nucis myristicæ sing. drach. duas & semis, macis, combebarum sing. drachmam. Cardamomi utriusque, sem. melanthij sing. drach. tres, zedoariæ semunciam, sem. anisi, fœniculi dulcis, pastinacæ syluestris, ocimi, rad. angelicæ, caryophyllatæ, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris phu, foliorum sclareæ, thymi, calaminthæ, pulegij, menthæ, serpylli, amaraci sing. drach. duas: rosarum rubearum, florum saluiæ, betonicæ, rorismarini, stœchadis, buglossi, boraginis sing. sesquidrachmam. Corticum citri drach. tres. Pulueris diambræ, aromatici rosati, Diamusci dulcis, Diamargariti, Diarhodonis abbatis, electuarij de gemmis sing. drachmas tres: Terantur, quæ terenda sunt, & deinde in uitreo uase macerentur, ex libris duodecim aquæ uitæ præstantissimæ, è selectissimo uino paratæ, occluso subinde uasis osculo, diebus quindecim continuis. Ac deinde uitreo alembico uasi superposito, per aquæ feruentis balneum à perito artifice distillentur, osculis alembici adeo conclusis, ut nihil inde expirare possit. Aqua, quæ inde fluxerit in aliud subinde uas recondatur, additis santali odorati tessellatim concisi duabus drachmis, moschi, ambari, in tenui linteolo colligati sing. semiscrupulo, & iulapij rosati clarissimi libra. Demum concutiantur fortiter, quousque iulapium cum aqua misceatur, claudaturque deinde uas cera, & membrana, & ita quiescat diebus quindecim continuis; & ultimò in aliud transferatur uitrum, ibique asseruetur. Est itaque hæc aqua antidotum præstantissimum, & præsentaneum auxilium ad omnia prædicta. Quippe non solum hausta, sed in faciem ex alterius ore proiecta, epilepticos, defectos animo, & fœminas uteri strangulatu decidentes reuocat, loquelam amissam restituit, & iam iam moribundos tam diu sustinet, ut quandoque miraculi speciem afferat. Additur etiam in clysteribus colicorum unciæ pondere præsentaneo auxilio, ubi à flatu, aut frigiditate proueniat morbus. & præsertim additis theriacæ, aut mithridatis antidoti binis drachmis. & uno uerbo omnia ferè comprehendam, medicamentum est summum ad frigidos omnes affectus. Vinum sic Latinè, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vuein: Italicè, pariter & Hispanicè, Vino.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

Omphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo ſiccata ſole acri uua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expreſſumque uinum cadis inſolatur. Vim adſtringendi habet, prodeſt diſſolutis ſtomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in peſtilentia quoque ſorptum auxiliari dicitur. Huiuſmodi uina non niſi poſt multos annos bibi poſſunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

Lora, quam deuteriam, alij potimon appellant, fieri ſolet adiectis metretis tribus aquæ in uinacea, quibus triginta uini metretæ extractæ fuerint: calcatis uinaceis, expreſſoque decocto ad tertias partes, & additis in ſingulos congios modi eius qui remanſit, binis ſalis ſextarijs, poſt hyemem tranſfunditur in uaſa. Lora intra annum utendum etenim celeriter exoleſcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam uini, coacti ſæpe deſiderijs eorum obtemperare: item à longa ualetudine ſe recolligentibus. Fit & uinum, quod adynamon uocant, loræ uires habens, hoc modo. Pares aquæ, & muſti menſuræ coquuntur molli igne, donec abſumatur aqua: quod, ubi refrixerit, elutriatum picato uaſæ reconditur. Alij marinæ, & cœleſtis, aquæ, mellis, & muſti pares miſcent portiones, decapulant, & quadraginta diebus inſolant, quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Gal.

Lora alia ratione Galeni ætate, quàm Dioſcoridis parabatur. Ille ſiquidem loram faciendi modum lib. II. de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci τρύγα uocitant. quod rurſus ab Atticis δευτερία, à noſtratibus στεμφυλίτης, id eſt, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ ſuper affundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi ſatis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idque pro uino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquoſa admodum, neque meraca ſit lora. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, ſic ut hoc quoque potioni ſit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curioſi propriè δευτερίαν dici nolunt, non ueluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem adfert, niſi dilutior bibatur, ſed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni conceſſa eſt, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: ſed non pauca ſubeſt diuerſitas ex uaria uuarum ſpecie, è quibus uinacei ſunt relicti. Etenim ſi dulces fuerint, potus multò erit ſuauior, citiuſque per urinas excernetur: ſin uero acerbæ, & acidæ fuerint, inſuauior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinoſiusque efficitur, cùm uinaceus ad uer, aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyemis autem tempore ſi quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINVM E LABRVSCA. CAP. X.

Vinum è ſylueſtri uua nigrum, adſtringit: prodeſt alui, & ſtomachi fluxionibus, & cæteris, quibus conſtrictione, & contractione opus eſt.

Non deſunt in Hetruria, qui uinum è Labruſcæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idque giluo admiſcent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo ruſtici in alterius uini penuria. ſiquidem conſtat dulce ſimul, & auſterum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitque tunc guſtui omnino inſuaue, adeò ut tantùm medicamenti uicem expleat, ubi adſtrictione ſit opus.

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

Melitites datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, urinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum uitijs, imbecillo capiti, & mulieribus abſtemijs: odoratum ſiquidem eſt, & corpus alit. Diſtat à mulſo, quod fit è uino uetere, auſtero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios auſteri muſti mellis congio, & ſalis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferueſcendum locus pateat, fieri oportet, ſenſim aſperſo ſale: cùmque efferuere deſierit, in alia uaſa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

Mulſum è uetere uino, auſteroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in uſum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodeſt, urinam pellit: à ſummo cibo ſumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulſum duabus uini metretis, admiſta una mellis. Aliqui, quò celerius præberi poſſit, mel cum uino coquunt,

quunt, & ita transfundunt. Alij utilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis unum mellis adijciunt: & ubi ferbuerit, uaſe recondunt. dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

AQua mulſa eaſdem, quas mulſum uires poſſidet. Cruda utimur cùm moliri deiectionem, aut uomitionem incitare uolumus: ut ijs, qui uenena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſſientibus, peripneumonicis, & ijs qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè uocant, media ætate adynamo uino, aut loræ in recreandis uiribus reſpondet, & ſimilem uim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri pluſquam lora prodeſt. Inueterati tamen uſus damnatur inflammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribusúe conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ ueteris ad unam mellis partem additis, & inſolatis. Alij fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui hydromeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi uendicat.

Aquæ mulſæ ratio faciendæ uaria.

ALia ſanè Aquæ mulſæ ratio conficiendæ eſt apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hîc à Dioſcoride traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis utique uiribus prædita eſt. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota humida extuſſientibus prodeſt: quin & pus, & lentam, craſſamq; pituitam è pectore trahit. Inteſtina, uiſcera, urinarioſq; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatiſsimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo, ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uaſe lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, deſpumataq;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq; in bilem uertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. unde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſſoluatur, adeò ut aquæ ferè modò reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minuſq; aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliâs fœni græci) in his diſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ denique omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa. hæc Meſues. Cuius ultimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex uini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον, Latinis item Melicratum & Aqua mulſa uocatur: Italis, Acqua melata. Nomina.

† Hoc loco uulgata exemplaria Græca habēt χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus uerborum & res ipſa poſtulabant, ut prius Aquæ mulſæ crudæ, mox coctæ uſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, ut ſit negatio omiſſa, uel uerbum ἀφεψημένῳ alterius loco ſcriptum. Auget nobis ſuſpicionem Actuarius, qui in libro ſuo de compoſitione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id eſt Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primùm, Cruda utuntur ij &c. deinde, Cocta uero exhibetur &c. Hunc ſecutus fortaſſe Ruellius uir doctiſsimus, uulgatam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alteram ut ueriorem accepit. Addam inſuper, quòd ratio ex uſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, ut cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut uomitum ciere poſsit.

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE aquis in uniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

Aquarum differentiæ, & facultates.

PAuciſsimis quidem uerbis de potabili in uniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæprecium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſsimùm gratiam condimus; ideo non ſolùm aquarum omnium, quæ in communē tam cibi, quàm potus uſum ueniunt, tū qualitates, tū facultates hîc breuiter perſtringā; ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumque foſsilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum lauda-

tissima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, frustillorum, & saporum omnium expers, leuisque reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota uerò ocyssimè frigescit, gustu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertransit, & sine ulla uentriculi molestia labitur, & secedit. Talis autem ea esse solet, cuius fons ad orientem solem erumpit, curritque super lapides, aut arenam, aut purissimam terram: quæque æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantissima est pluuialis, eaque præsertim, quæ æstate media pluit, silente cœlo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aeris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri sexti epidemiorum scribit Galenus) in humanæ uitæ usum admitti non debet. Porrò aqua cisternarum non tot sanè laudibus commendanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia existit, quòd miscella quædam sit diuersarum aquarum, quæ in diuersis anni temporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis; sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) syncerræ pluuiali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asseruatam eò pluuiali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliquescit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculum malè habet, conuulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem est, ægreque conficitur, nec statui quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres, & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, uel igne destillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium sordes inesse sentiuntur, eæ ab alimentorum usu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asseruatæ, ac defæcatæ clarescant, & prorsus expurgentur. ut Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd non modò uiscera obstruant; sed & calculos in renibus, & uesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittũt succum, de quo satis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus uitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare possint, eo sanè modo, quo epotum gypsum. quippe hæ arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non sunt, neque in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrum, chalcantum, alumen, & alia id genus concreti succi continent. quanquam omnes in medicinæ usum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utilissimè exhibentur: ijs uerò noxiæ sunt, qui à biliosis uel acribus proueniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam eijciunt, sanguinem in uentriculo concretum dissoluunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant. Sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, uentriculum lædunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitant, utpote quæ non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem subeuntes resoluuntur, si nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitque uentriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoque, uapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur. Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dissident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores sunt, non adeò tamen adstringunt, sed ualenter abstergunt. quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atque tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt. proinde mirum non est, si uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunque abortiri consueuerunt. uesicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum. confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijsq; præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus subuenit, anum procidentem reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui uiscerum infarctu laborantes in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: ueruntamen hæ ualentius suum obeunt munus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem serpentibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant; nam ubi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: uentriculum tamen laxant, & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænica ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in uniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ denique ferreæ sunt, uentri-

culi,

culi, lienisq; uitijs, seminis profluuio, & menstruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summatim complectamur, aqua omnis, cui quóduis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, ut superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis longum futurum. Aqua Latinis dicta Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè, Acqua. Nomina.

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida est, & acris. stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si uerò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & discutit, neruorum uitijs, & pernionibus, ante ulcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. psoras, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri utile est: liuores fotu discutit. ad uenenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum, aspidumque, etiam siquis in calidam descendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus, neruisque, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione reposita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum uino, aut melle: uerùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVod thalassomeli uocatur, uehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato uase per Canis æstus insolatis. Alij ad binas marinæ coctæ singulas mellis adijciunt, & uase condunt. huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat, & adstringit. Stomacho utile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque sanguinem, potu insessuúe sistit. prodest alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis uulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, uuluæque: item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas ulcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosque, feruentis uapor proficit, instillatum quoque aurium uermes necat. Panos coercet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens uirus eiaculantur. Calidum potum, atque uomitionibus redditum, aduersus omnia uenena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in uentre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumque, cum sale. haustu uoratas hirudines, si sorbeatur, eijcit: tussim ueterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & uuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

QVanuis Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similareúe, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quod ipse Galenus lib. VIII. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiusque utriusque tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utique cùm ualidum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: utpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro IIII. simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est ualidior, quantò & tenuior. Inest uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ transitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilium corporum meatus transeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam sternit, hic uerò haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex Aceti mistæ facultatis consideratio.

ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusque extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abundè liquet, quòd acetum etsi ex contrarijs qualitatibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut suprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, libro XI. simplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, uinum, mel, acetum, oleum, adeps, uetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, ut reperiatur acetum adeò uetustate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis. Acetum quod Latini uocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Nomina. *Italis, Aceto: Germanis, Eßig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.*

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

ACetum mulsum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius uiperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Anginis utiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Gal. *TRiplicem oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro IIII. de sanitate tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, ut eius uerba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quo etiam diutius coqui debebit. Optimum uerò, ut breuißimo tempore coquitur, ita minimum spumæ euomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio est inditum, amittit: post uerò dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatum omnino sit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, spuma interim detracta. Quòd si ualentius id facere studes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus. Quem secutus Mesues, ipse quoque de oxymelite sic scripsit.* Oxymelitis confectio ex Mesue. *Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miscetur, ut longa coctione resoluatur id, quòd in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius despumetur, ut denique medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacißima sit, atque certissima ad attenuandum, incidendum, resoluendumque crassa, lentaque excrementa, quæ in uentriculo, & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, ubi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille.* Nomina. *Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.*

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACida muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morsus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in uuluas inijciatur: & prociduam sedem reprimit. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

Nomina. *ACidæ muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, usus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex sale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη uocatur.*

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THymoxalme ueteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternosúe cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegij, polentæ, singulorum exiguæ portiones in uas conijciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccatur in umbra quadraginta diebus: mina eorum

eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & uase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abijcitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextarijs miscent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adijciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & motos dentes stabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: uocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, uertiginosis, mente captis: item uuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † neruorum uitijs. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius. † νευριτικῶν. i. neruorum uitijs. ita hēt Drag. exemplar.

Quanquam satis superque de Scillino aceto à Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro III. de medicinis paratu facilibus, sic inquiens. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunque hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, usque ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis benefacultatem communicauit: cumque hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usque ad centesimum decimum septimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse uir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemque huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreum uas mittere atque obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane sorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium orisq; partes unquam remollescant, os uentriculi benè ualebit, facilè spiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutissimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuosus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & benè spirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negocia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut a[illegible]mas præcipio, septemque postea stadios deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quantus licent [illegible]sus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offensam patietur, neque ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non stercus, non urina, sed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino est, totiusque corporis purgatorium medicamentum, etiam si in ossibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lienisque duritias uehementer facit. & particulares quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisque causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali, Aceto scillino.

Scillini aceti uires mirabiles.

Nomina.

Σκιλλητικὸς οἶνος.

SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

Scillinum uinum fit hoc modo. Dissectam, uti dictum est scillam, & sole siccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recentis, ac boni demergito. ubi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase, recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & senos menses in uase obstructo macerari finito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & si pituita in uentre, aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, uertiginosis, & uulsis. menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum uetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si interanea ulcus sentiant.

Scillini uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neque ipsam in stomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut ossibus consistere permittit, neque alium id genus tenacem humorem obstructiones facientem, sed omnia dissoluit, & uentrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitque. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum accipito

Scillini uini uires ex Gal.

accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde ſcillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris ſextarios duodecim ſuperinfunde, & ſuſpenſum uas per quadraginta dies habeto: poſtea ſcillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, ſin à cibo unciam mediam. Quòd ſi ipſum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis ſextarios duos, aut tres admiſceto. Nomina. *Quod Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, Latinè Vinum ſcillinum appellatur: Italicè, Vino ſcillino.*

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VIna ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim ſtatim cùm decerptæ ſunt uuæ, aquam maris admiſcent. Alij in area uuas ſole ſiccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij paſſas prius uuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis paſſi generibus adſcribitur. Quæ tamen auſteriore guſtu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, ſi modò meliora non adſint: aluum ſubducunt: proſunt purulenta extuſſientibus, & ſi dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis uuis fiunt, caput tentant, ſtomacho aduerſantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur hiſtoria, ijs qui huius ſtudio tenentur, non inutile exiſtimamus uarias uinorum compoſitiones adferre, non quòd frequens eorum, aut neceſſarius exiſtat uſus, ſed ne quid omiſiſſe uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in uſus: uti quæ cotoneis malis, pyris, ſiliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYdonites, nomine alio melites appellatur, & ita fieri conſueuit. Mala cotonea exemptis ſeminibus, fruſtatim rapi modo ſcinduntur, & duodecim minarum pondo, in muſti metretam, triginta diebus macerantur: poſtea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad ſingulos mellis ſextarios denos ſucci cotoneorum tuſorum preſſorumque adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adſtringit: prodeſt ſtomacho, dyſenteriæ, hepaticis, renum uitijs, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, ſic fit. Cotonea mala ſeminibus ſuis caſtrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demerſa contegantur, conijciuntur: id poſt annum miteſcit, mulſo non diſſimile. Præſtat eadem, quæ ſuperior compoſitio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM CAP. XXV.

FIt hydromelon duabus menſuris aquæ coctæ, & ſub Caniculæ ſydus inſolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem eſt.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMphacomelitis faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ uuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in uaſa transfuſum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. ſtomachicis, cœliacisque conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIt & è pyris, perinde atque cotoneis, uinum, apijtes nomine, ſed ita ut pyra non magnopere matureſcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt. ſtomacho utilia ſunt, atque inteſtinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIt è feraci uite ſylueſtri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos, & dyſentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

FIt è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam, ſtomacho utile. adſtringit aluum, & urinam mouet.

Vinum

Vinum è Punicis malis multifariã cõficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorũ acinos prælo statim subijciunt, & expressum succum uitreis amphoris recondunt: ibiq. per se tandiu efferuescere sinunt, quousq; deferbuerit, & subsidat fæx. deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, et oleũ superinfundunt, ne euanescat, & corrũpatur, uel acescat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum coniJciunt, & uuarũ modo pedibus calcant, donec uniuersus exiliat succus: deinde per se in sole efferuescere sinunt, cado linteo spißiore cooperto, usquedum fæx uniuersa residat, nuclei supernatent, et uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fæcem uase, uinum eximunt, & cadis ligneis asseruant. Huic oleum superinfundere non opus est: seruatur enim sic paratum per se, modò uasis osculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari mensura nigræ uuæ austeriusculi saporis commisceant, calcent, & per se efferuescere sinant, quod uinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asseruant: siquidem hoc gustui plurimùm arridet. Quod è uinosis exprimitur, si ex oxalidis aqua, uel hortensis Intubi, aut buglosßi hauriatur, ardentibus, pestilentibusq; febribus mirificè auxiliatur, & sitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua, aut portulacæ, aut rosarum, sanguinis reiectiones cohibet, æstuantemq; stomachum iuuat. Datur etiam magno iuuamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dysentericis, diarrhœa laborantibus, ac etiam mulieribus uteri profluuio affectis. Nauseam sedat, & bilem è iocinore in uentriculum permeantem cohibet, & uomitiones compescit. Idem cum Rhodomelle mistum, facit perbellè ad oris, gingiuarum, & faucium exulcerationes, ac defluxiones. quinetiam ad aurium, & gingiuarum ulcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua rosarum illitum. Gargarissatur quoq; utiliter ad columnellæ affectus, cùm à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm ubi omnino adstringere opus sit, longè magis præstabit, quod ex acidis punicis exprimitur. Vini ... uar...

Ῥοδίτης οἶνος. **ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.**

RHodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumque minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dysenterias. Fit quoque ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ scabritijs conuenit.

Μυρτίτης οἶνος. **MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.**

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: postea exprimunt, & seruant. Magnopere adstringit. stomacho utile: fluxionibus uentris, ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. **MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.**

MYrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis, & folijs tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congijs ferueścunt, donec duo supersint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonsillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος, καὶ τερεμίνθινος οἶνος. **LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.**

LEntiscinum similiter ut myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanque bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt uires. adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, uesicæ, & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones uuluæ, ac sedis, insessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. **PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.**

PAlmulas maturas, quas uocant chydeas in urceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito. quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito uinum crassum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam uim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, sextove faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. **VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.**

CAtorchites, aliquibus sycites uocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest: quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa uinacea maduerint. Caricæ quæ chelidoniæ,

lidoniæ,aut phœniceæ appellantur,præſertim nigræ macerantur, uti diximus: & poſt decem dies humor excipitur,atque iterum,aut tertio,idem modus aquæ,in qua uinacea maducrint,infunditur. ſimili modo intercedente ſpatio,quarto,aut quinto aſſumitur. Demaceratorum liquor non ſecus acorem cõtrahit,& aceti uſum præbet. Id tenue eſt:flatus gignit,ſtomacho aduerſatur,faſtidium parit, aluo tamẽ prodeſt, urinam ciet,menſes trahit,lactis ubertatem facit,uitioſum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert,ut potio,quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris,decem ſalis ſextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur,& aluo idoneum fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubijciunt,& caricas ſuperponunt: & ita uiciſſim,donec uas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo uinum,ſed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet uis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere poſſit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

RESinatum uinum populatim factitari ſolet. copioſum in Galatia: quoniam uinum illic coaleſcat, uua non matureſcente,ob cœli algorem,niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur,& amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui ubi efferbuit,excolant,ſeparantes reſinã: alij relinquunt. Hæc uina uetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: cõctionem tamen adiuuant,& urinam cient:tuſſientibus,ac deſtillatione uexatis conueniunt:item cœliacis,dyſentericis,& hydropicis,& fœminis fluxione uuluæ laborantibus:altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STrobilites fit maceratis in muſto nucibus pineis,recentibus,fractisq;: præbetq; reſinati effectus. Si quis madefactas nuces pini muſto decoquat,potum affatim conuenit ijs,qui tabitudine cõficiũtur.

Κέδρινος, καὶ ἐκ τίνων δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

CEdrinum,iuniperinum,cupreſſinum,laurinum,pineum, aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos,cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti conſudent,congioque uini minam unam permiſcere,& poſt duos menſes transfundere, & antequàm recondantur,inſolare. Factitiorum uinorum uaſa impleri debent:nanque non plenis uaſis,uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoque è fructu cedri maioris uinum,congio muſti,adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet,& defæcatum in uaſa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt,& ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tuſſi antiquæ utile ſine febre, pectoris laterisque doloribus,torminibus,uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus,mulieribus uuluæ cauſarijs,hydropicisque: facit aduerſus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.

PIcatum ex liquida pice,& muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo muſti uncia picis una,aut altera adijcitur: ubi efferbuerit, & conſtiterit, in uaſa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit,concoquit,purgat,abſtergit: utile doloribus pectoris,alui,iecinoris, lienis, & uuluæ,ſi ſine febre ſint,ueteri rheumatiſmo,exulcerationibus in altum recedentibus, tuſſi, ſuſpirijs, concoctionibus tardis,inflationibus,& luxatis,præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABſinthite faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextarijs Italicarum amphorarum,admiſtam abſinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infuderint ſex aceti ſextarios, & abſinthij ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alij abſinthij minam in amphoram demittunt, tuſamque, & raro linteo deligatam,in cado muſti macerant binis menſibus. Alij abſinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, caſſiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum ſingulos ſextantes inijciunt in metretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo uaſis ſpiraculo, binis ternisve menſibus dimittunt: poſtea

postea defæcatum uinum transfundunt ad usus. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim,& absinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & post quadragesimum diem elu triant. Alij in senos sextarios musti, absinthij libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt:& post decem dies excolant,& recondunt. Vtile est stomacho,urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum uitijs auxiliatur: fastidia discutit. ijs prodest, quibus stomachus ne gotium exhibet: ualet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas,& remoratos menses. contra hausta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.

HYssopites è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, ut degrauatus ponduscul0 fasciculus sidat: uinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum,& pulmonis uitia,ueterem tussim,& suspiria prodest:urinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menses mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SImili modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, uuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem subuenit. Inueterascens melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congijs sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones discutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, ut paulò antè diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit uinum è betonica, quam cestron psycotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congijs duobus uini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum uitia,ut frutex ipse,pollet. Et ut in uniuersum dicatur, factitia uina sibi misturarum uires adsciscunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint,uinorum uires coniectura quadam consequi: ueruntamen uinorum usus febricitantibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem uitia utile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios coniectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus,uulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discursationi, ægris concoctionibus. E napis fit uinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses, & purgamentum à partu subducit. Marrubij adulti folia tundito,& sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitijs,& omnibus,quibus marrubium. Thymi tusi, & cribrati uncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores,hybernos algores,& uenenata animalia,quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia uinum fit. quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotono uina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus,& regio morbo: quòd urinam moueant. Fit item è conyza uinum contra uenenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

ARomatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami,nardi Gallici,singulorum quatuor sextarios sumito: postquàm contriueris,passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato uase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde ubi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami uncia,phu drachmæ septem,costi drachmæ duæ,nardi Syriaci drachmæ sex,cassiæ uncia,croci drachmæ quatuor,amomi drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita,& linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm uinum deferbuerit,transfunditur. Facit ad pectoris,& laterum,& pulmonis dolores,difficili urinæ,horroribus,retardatis mensibus,atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit,somnum conciliat,dolorem finit: renum,& uesicæ uitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

FIt & uinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma una, iridis drachmæ sex, anisi drachmę tres. omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex uini sextarios conijciuntur: uinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi unius mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris uitia: urinam pellit. E' Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque uinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus unus cum tribus aquæ. Hoc uinum efficax est contra uitia renum, hepaticos, regium morbum, & urinæ difficultatem. prodest stomachicis, atq; ijs quos pallor decolorat. Alij unciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id uini genus urinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæque bessem in congium musti conijcito: duos menses quiescere finito. Vtile est hepaticis, difficili urinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

RAdicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & uuluæ: menses pellit, ructus ciet, & urinam: prodest tussi, ruptis, uulsisque. Saluiæ unciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet cōtra renum, uesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, uulsa, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito, & transfundito. Prodest ruptis, uulsis, contusis, orthopnoeę: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum uncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in uas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & urinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili urinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroselino, uina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis uinum, multò ad purgandum efficacius, quàm uinum aqua marina temperatum. Fauces, uesicam, renes, & stomachum infestat: quare neque in secunda, neque aduersa ualetudine prodest. Fit etiam uinum, quod phthorion uocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices uitium sato: siquidem uites sibi illorum uires adsciscunt. Id uinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè uomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumque recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses uinum in uas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traijcito, quod selibram æquat, in musti cadum demittito, ibique esse finito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam uini congio mistam, potu soporem adferre. cyathus unus cum sextario uini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrassat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri ueratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniusculè fregeris, inijcito: post aliquot dies colato, & utitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas uiginti, iunci odorati uncias duodecim, spicæ Syriacæ uncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in septem uini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, posmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, ueratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextarijs diebus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, utitor. Id uini genus abortus facit, & partus necat. Aut uuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta cōgios duodecim) & gypsum in uinum mittito pondo drachmarū uiginti, & biduo residere finito: conijcito ueratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi

niperi ſextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci ſingulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, poſtea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra ſtrangulatus uuluæ efficax. Scammonites ſic fit. Radicis ſcammoniæ per menſes effoſſæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in muſti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit

Vina factitia parandi ratio diuerſa, quam ſuperius ab initio propè huius libri ad hunc uſque locum pluribus capitibus diffuſè diligenterq; tradidit Dioſcorides, nobis quidem clarior, & euidentior uiſa eſt, quàm ut operæpretium eſſet ſingula eorum capita noſtris commentationibus proſequi, præſertim cùm omnium ferè iam uſus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin eſſent huiuſmodi uina, ſi eo modo parata in promptu eſſent ijs morbis profutura, quibus prodeſſe produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego ut arbitror (quod etiam lib. 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoque conficiendum eſſe ſcriptis tradidi. Cuius poſtea uſu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici ſanitati reſtituerunt. Videmus enim Euphraſiatum ad oculorum claritatem efficaciſſimum eſſe, Myricinum lienis morbos ſanare, & quod ex ſena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutétenus exulcerantibus, nempe ſcabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodiſſimum eſſe medicamentum. Quod cùm animaduertiſſet magnus philoſophus, & medicus non ſpernendus Arnaldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinæ uſui conueniunt ad uarios coporis morbos, copioſiſſimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentoſis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipiſci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta commiſta in frequentiſſimo habentur uſu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus. Vinorum factitiorum cõſideratio.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

Ex cadmiæ generibus optima eſt Cypria, botrytis nomine, denſa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemoſa facie, colore ſpodij, quæ fracta cinerulenta eſt, & æruginoſa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis uenarum diſcurſibus, onychitæ lapidi ſimilis, cuiuſmodi ſunt quæ è ueteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id eſt, cruſtoſa dicitur, ſegmentis quibuſdam perinde quaſi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia oſtracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ teſtaceam faciem habet, terram amplexa eſt. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychitis, utiles: reliquæ ad emplaſtra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inſparguntur. Ad eadem Cypria prodeſt. Ex Macedonia uerò, Thracia, & Hiſpania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adſtringere, caua explere, ſordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excreſcentia in carne coercere, cruſtas creare, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egeſta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ ſunt rudes, ab officinis appellatæ aceſtides, per ſumma faſtigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære iactantur ſurſum corpuſcula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm ſpiſſius inſident, in corpus concreſcunt, & modò genus unum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen eſt. in quo etiam monte quædam quaſi uenæ chalcitis, miſyos, ſoreos, melanteriæ, cœrulei, chriſocollæ, atramenti ſutorij, diphrygiſq; inueniuntur. Nec deſunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falſi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam ſui uim oſtendens. Ii eo deprehenduntur, quòd ſunt cadmia leuiores, nullumq; alienum mandentibus ſaporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cùm cedat, eſum non reſpuit. Alio autem diſcerni poſſunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto ſubacta, atque in ſole ſiccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appoſitus lapis proſilit, & fumum igni ſimilem eiaculatur: cadmia uerò quieta manet, fuliginemq; luteo colore, aut æreo ſplendentem expuit, uario zonarum diſcurſu. Inſuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: ſed cadmia nihil euariat, niſi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderoſa, ſed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia ſuperior carbonibus obruta, donec translucida ſpectetur, & ferrei ſtercoris modo bullet: mox extinguitur uino Aminæo, quæ ad emplaſtra præparatur: ſed quæ ad pſorarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hòc modo exuſtam conterunt in uino, rurſumq; fictili crudo torrent, donec pumicoſa uideatur: iterumque tritam ex uino, tertio urunt, donec prorſus in cinerem redigatur, nihil ſcabritiæ retinens. hac ſpodij uice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effuſa ſubinde aqua, dum ſordium nihil emergat: dein coacta in paſtillos reponitur.

† Cat. ἐξιπεῖ. i. exprimere.

Cadmiæ consideratio.

CAdmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est. Vna metalli expers. Altera aut æs, aut argentum continens. Factitia in fornacibus concrescit, ubi æs conficitur triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellauere, quæ uuæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & placodem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genere calamitem ostendant ab arundinum figura. Decutitur hæc à ferreis perticis quibus cum æs in fornacibus fusum agitari solet: obducuntur enim cadmia, quæ decussa scissi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet, quamq; Germani lapidem calaminarem uocant, lapis est non admodum durus, sublutei coloris, qui accensus luteum fumum edit. Hac utuntur ærarij fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem sine ea id parari non potest. Quæ uerò metallum continet, Germanis Kobelt dicta, nigro colore, affertur in Boemiam ex Ducatu Brunsuicensi, à Goselarijs fodinis, ubi Chalcitis & Misy copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeo prædita est ut fossorum manus, & pedes exulceret. Nec sanè mirum, cum intus hausta animalia quæcunque perimat. Boemi hanc Ceruisiæ æstate admiscent, ad necandas muscas; nam ubi primum eam degustarunt, statim emoriuntur. Cadmiæ utriusque meminit Galenus libro nono simplicium medicamentorum sic inquiens. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcunque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterùm absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quod se uel maximum munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum uerò placitin: utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendio mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare. ad quam utique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, abstersoriamq; cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius lib. XXXIIII. cap. X. sic inquiens. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusúe fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis, cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cærulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm necessariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus uidimus sæpe nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouißimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe clarissimus medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est, ut planè uuæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperàm nominat. Quandoquidem Tutia illis uocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botryitis aut placodis aut ostracitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodij loco uterentur medici. Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia seu Chlimia: Germanis, Grauuer, Augustem.*

Historia ex Galeno.

Cadmia historia ex Plin.

Nomina.

Πομφόλυξ, σποδὸν, ἀντίσποδον. POMPHOLIX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

POmpholyx specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum

rum pauimentis,& fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis eſt,& candida, uſqueadeò leuis, ut in auras euolare poſſit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aeris colorem uergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum,ſummamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære,fabri præſtantiorem facere uolentes,detritam cadmiam cumulatius inſperſerint. nanque tenuiſſima fauilla,quæ effertur,in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia,& fabrili induſtria factitatur; ſed ex cadmia quoque,ad gignendam ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta,fornax extruitur,iuxta quam mediocris feneſtra,ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem uſque perforetur,ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſſidens artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, à locis ſupra infurnibulum extructis. idem negocium obit infernè artificis miniſter,ſimulque carbones adijcit,uſque dum indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaque geſta ſuffitu tenuis pars,& leuis materiæ in ſummam domum euolat,& parietibus,tectis,fornacique adhæreſcit: conflatum autem inde corpus,inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit,poſtea maius incrementum capeſſens,glomuſculis uellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur,illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandũ eſt,ideo quòd multum terræ collegerit,& ſpurcitia in aceruatione referciatur. Sũt qui hoc modo tantũ fieri ſpodiũ arbitrantur,de qua antè dictum eſt. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præſtat,colore aliquantùm piceo,ſapore cœni horrido: et ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferueſcit,aereum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine,ouillo pulmone,aut marino,aut crematis groſſis, & quibuſdam conſimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum,quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro,aut ſiccam,aut aqua reſperſam in labellum demittito,quod imbrem contineat, & huc atque illuc faſciculum deferens,immergito: ita enim limoſa pars eius,ac utilis effluet,& omne ſedimentum in linteolo remanebit. poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito,& nouam infundens, agitato,& effundito: mutata tantiſper aqua,& colata,dum arenoſi nihil ſidat. demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi uaſis obtento, aut laxius illigato,colant,& quò facilius tranſeat,infuſa per linteum largiore aqua,cinerem conturbant: mox ſpumoſum,quod traiectũ eſt,& ſupernatat uaſi,concha excipiunt,& fictili nouo ad uſus recondunt. Quod uerò reſedit, ſenſim cribratum,in aliud uas transfundunt,relicto arenoſo,quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur,& in uas aliud excolant: hoc identidem faciunt,donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua reſpergunt, arbitrati arenas, lapilloſque ſuo ponduſculo degrauatos, peſſum ire: pilos autem,& paleas leuitate ſua in ſublime attolli. Cæterùm cinerem medium ſeparant,& in pilam coniectum,ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur uino chio marina aqua diluto,modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere,refrigerare,explere,purgare,obſtruere,& aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter cruſtas obducunt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in paſtillos,fictilique nouo, ſubiectis leuibus prunis orbiculos continuò uerſabis, dum aſſiccati fulueſcant. Neque ignorandum ex auro,argento,plumboque fieri ſpodium: uerùm poſt Cyprium,plumbeum maximè commendatur. Quoniam ſpodos ſæpenumero deſideratur,neceſſe eſt oſtendere,quæ ſimili uirtute polleant,ut in ſpodij locum ſuffici poſſint,antiſpoda uocant: quoque modo ſumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta,indito operculo continua foramina habente,uruntur fornacibus,donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur,quod ubi peraſſatum fuerit,exempta lauantur ad uſus. Idem quoque fit è termite ſylueſtris oliuæ,ſi habeatur: ſin ſecus,ſatiuæ cum ſuis floribus,aut malis cotoneis diſſectis, & detractis oſſibus,aut gallis,aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis,id eſt candidis,in ſole prius arefactis,aut terebintho,aut lentiſco,œnanthe,aut mollibus rubi folijs,uel è buxi coma,uel è pſeudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in ſole antea ſiccatas,eodem modo parant: alij taurinum gluten: alij ſuccidas lanas aſperas,pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in ſpodij uicem uſurpantur.

Pompholygem officinæ Mauritanos ſecutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quam ſeplaſiarij Tutiam exiſtimant, legitima non eſt, ſed cadmiæ potius ſpecies. Siquidem cùm hæc lapidis modo cruſtoſa, præduraq; ſit,pompholygem, ſiue tutiam dictam prorſus mentitur. Pompholyx nanque, Dioſcoride, & Galeno authoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomuſculos uellerum ſimiles coit, & farinæ modo contacta diſpergitur. Id quod recentiorum nullus, quod ſciam, animaduertit, fortaſſe quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis inſudauerint, quàm in inueſtiganda foßilium materia. Quamobrem Manardum Ferrarienſem, medicum ætatis noſtræ clariſſimum, hac in re deceptum ſatis reperio. Quippe qui,dum Auicennam redarguit, quòd ſpodium è combuſtis arundinum radicibus conficiat, ſedulò nos admoneat,ut ſecuti Galeni ſententiam, in ſpodij defectu, tutia potius utamur, qua ſeplaſiæ abundant,

Pompholygis conſid.

Manardi erratum.

quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit usus, quod (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis, & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq; fornacibus plùries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantissimos appellare possem, ut qui & ætate & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaque pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodijs uti sanè licebit: nempe quæ fieri possint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frondibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehensus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoque sit Brasauoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neque Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium uentriculo, & cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuissima æris substantia uehementissima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoque commiscent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cùm pompholygem, siue (ut ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem uersari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uersatum ostendimus. Quandoquidem si rectè nouisset tutiam communis usus legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quàm supposititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij uel antispodij extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo pòst tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoque recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neque etiam alij Arabicæ familiæ authores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam spodij Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atque inspectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab usta cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegissent habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui uidetur similem habere facultatem quod uocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, quamobrem ad ulcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem lib. IIII. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior est: atque ob id eà utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius simulq; uniuerso corpore euacuato. At uerò manifestum est quòd per uenæ sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos uerò caput à pituita uindicamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atque amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum uenis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur,

Brasauoli duplex error.

Fuchsij opinio.

Pompholygis, & spodii historia, & uires ex Gal.

utatur, uehementem dolorem ex diſtentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corroſionem inducet. Πομφόλυξ ſic Græcis ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholige: Germanis, Vueis nicht. Σπόδιον, & σποδὸς, Græcè, Spodium ſimiliter Latinè uocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Grauu nicht. Nomina.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

AES uſtum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò pluſquàm deceat, exuſtum eſt. Fit autem è clauis ſolutarum nauium, fictili crudo compoſitis: ſubſperſo ſulphure cum ſale pari, omnibus uiciſſim inſparſis, fictile, circumlito figulari creta ſpiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro ſulphure, & ſale alumen inſpargunt. Alij ſine ſulphure ac ſale, fictili multos dies urunt. Alij ſulphure ſolo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos ſciſſili alumine clauos cum ſulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in ænea olla aceto reſperſos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, poſtea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combuſtum: proximum in Cypro. Adſtringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: uitia oculorum emendat, excreſcentia in carne conſumit, nomas cohibet: uomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitumve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorſus ſordes emergat. Aeris recrementum, ſtercusve, quam ſcoriam uocant, eodem modo lauatur: & eandem uim, ſed imbecilliorem, habet.

AEs uſtum, quod in officinis paſſim habetur, pauci ſanè ualoris eſſe exiſtimauerim, cùm nigrum ſit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quiſpiam huic malo mederi poterit, ſi Dioſcoridem ſecutus, ipſum conficiendi laborem ſubierit. Quòd ſi ærei claui è nauigijs ſolutis exempti non adſint, æs aliud omne uetuſtate expurgatum, commodè aſſumi poterit. Vſti æris meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aes uſtum habet & acrimoniam quandam, ſed & adſtrictionis eſt particeps. Proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ: quanquam idipſum præſtare, & antequàm lauetur, poſſit, potiſſimùm in carne duriore: alioqui in molliore commodius eſt, quod ablutum eſt. Quod Aes uſtum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος Græcis appellatur: Italis, Rame abbruſciato.

Aeris uſti conſideratio. Vires ex Galeno. Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

FLos æris, quem nonnulli clauorum ueterum pſegma, quaſi reſegmen aut ſegmentum, nominarũt, optimus eſt friabilis, in attritu fulueſcens, milij effigie, & numero, breuis, ponderoſus, modicè ſplẽdens, atque conſtringens, qui delimatam æris ſcobem non recepit, qua ſæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illiſu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fuſum, in receptacula delabitur, per cola fiſtularum ad ea pertinentium. tum huic negocio addicti miniſtri, ſordes expurgantes, aquam clariſſimam infundunt, refrigerandi propoſito: itaque repentino concretu, ac addenſatione, uelut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adſtringit, & excreſcentia coërcet: offuſam oculis caliginem emendat, ſed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, craſſum humorem extrahit. carnoſa narium, & ſedis uitia abſumit: eruptiones papularum cum uino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fiſtulam flatu impellitur: uuam, tonſillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

FLorem æris uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipſum funditur, in Tridentino agro, ſæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in maſſam, frigidam ſuper ipſum adhuc ignitum infundebam: ſtatimq; uapor magnus excitabatur, ſub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, ſubijciebam, tandiuq; tenebam, donec ceſſabat uapor. Itaque demum æris flos, qui ſuper lamina illa ferrea deciderat, mihi ſeſe oſtendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, ſed colore rubicundo ſplendentibus. Quandoquidem tenuiſſima æris pars, quæ à uapore in ſublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in euiſmodi exigua grana concreſcit. Is nuſquam, quod ſciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur. Florem æris paucis perſtrinxit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Flos æris tenuiorum partium facultatis eſt, quàm aut æs uſtum, aut ſquama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq; ſuperciliorum magnas aſperitates, quas uocant ſycoſeis. Χαλκοῦ ἄνθος ita, Græcis Latinis uerò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, ſiue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.

Floris æris hiſtoria. Vires ex Gal. Nomina. Nomina.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQuama æris excuſſa ex Cyprijs officinarum clauis, craſſa quidem ipſa præſtantior, quæ helitis, id eſt, clauaris nominatur. ſed ex uili promiſcuoque ære, aut candido, uitioſa intelligitur: quam, ut pote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes craſſam, rufam, præſertim ſi aceti reſperſu æruginem contrahat. Vim habet adſtrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coërcet,

erceet, ulcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, uehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas usque superinfunditur, terendo ualidè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim uelut flos squamæ, ualens uiribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaque extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij ut cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQuamæ ex acie, aut mucronibus decussæ, quam uocant stomoma eadem uis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad molliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamæ æris, & stomomatis consi.

AEris squama malleis ex eo decussa, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm huiusmodi æs rude impurumq; sit, crassiorem, uegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. IX. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, & stomomatis. Quidam uerò nominant & helitin lepida, siue squamam. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdq; plus, minusue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quàm aliæ est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quàm squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hæc etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus utique liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem nō desunt, qui stomomatis squamam, æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaque dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi ui quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius uerò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum uidetur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purißimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neque ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomati squamam a chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aetij & probatissimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item lib. X. cap. IX. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aetius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aetium & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum uinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaque omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam,

Plinij, & recentiorum quorūdam error.

Stomoma esse chalybis squamam confirmatur authoritatibus.

mam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq́; præſertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt inſtrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoque Actuarius abundè expreſſit ſuo de compoſitione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, ſi ſquamam acie, aut mucronibus decuſſam, quam appellant ſtomomatis, pari pondere ſibi adſciſcat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc inſuper confirmari poteſt ex Galeni ſcriptis libro primo, ac tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi diuerſis medicamentis, præſertimq́; ad alopeciam facientibus, ſtomomatis ferri ſquamam immiſcet. Sed ſi fortè reperiretur aliquis adeò ceruicoſus, & peruicax, ut tot clariſſimorum uirorum authoritatibus non acquiſceret, audiat quæſo Ariſtotelem philoſophorum omnium principem, qui lib. IIII. Meteororum, chalybis ſiue ſtomomatis conficiendi rationem ſcitiſſimè docuit ijs uerbis. Γήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσαται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθη, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. ςυποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. Quæ Latinè redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liqueſcit, ita ut fluxum reddatur, & rurſum concreſcat, atque in hunc modum faciunt ſtomomata: ſiquidem ſcoria in fundum ſubſidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id ſæpe factum eſt, & purum euaſit, ſtomoma efficitur. Hoc autem non ſæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius eſt, quod minus excrementi retinet. hactenus Ariſtoteles. Cuius nimirum doctrinam ſequuntur in hunc uſque diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuerſæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorſus hallucinari euidentiſſimum eſt, qui aliter ſentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Braſauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioſcoridis interpretis: quippe qui quadringenteſimo tertio ſui operis capite de ſimplicium medicamentorum hiſtoria & uiribus, id totum quod à Dioſcoride proditum eſt de ſquama ſtomomatis, de ferri ſquama poſteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obſtat, quòd in Dioſcoridis codice ſcriptum reperiatur, ſtomomatis ſquamæ uim eandem eſſe, quæ æris ſquamæ, quanquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè ſuſpicor, codicem Dioſcoridis hoc in loco eſſe deprauatum, ut in alijs quoque pluribus deprehenditur, præſertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq́; Græcis proditum ſit, ſtomomatis ſquamam æris ſquamæ uiribus eſſe ſimilem: hæc nanque aluum deijcit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nuſquam memini apud quenquam legiſſe, alio metallo roborari poſſe ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, niſi chalybe, qui Græcis ſtomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non deſinam, qui aliter ſentiunt. Ex his itaque haud dubiè credendum arbitror, non aliud eſſe ſtomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs ſemper fuerit expetitus ad ferreorum inſtrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci στόμωμα uocant, pariter chalybem ſtomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aetius, ſit ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum eſſe à στόμα, quod Latinis os ſonat. Acies enim, itemq́; mucrones, gladijs, & telis, alijsq́; ferreis inſtrumentis uſum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoque dici ſolet, eos, quibus ob malefacta caput abſcinditur, in ore gladij perijſſe. Plinius quoque licet ignorauerit, quid Græcis ſignificaret ſtomoma; chalybem tamen aciem, quæ Græcis στόμωμα dicitur, appellauit lib. XXXIIII. cap. XIIII. ſic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma eſt. Seres hoc cum ueſtibus ſuis, pellibusq́; mittunt. Secunda Parthico, neque alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiſcetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm eſt, id hoc loco Plinio aciem uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq́; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hiſpani acciel ſuo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti, στόμωμα potius à στόμα, quàm à uerbo στομόω ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à στομόω στόμωμα dictum exiſtimant, non ſit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis deſignet. Sed neque illos quoque prorſus aberrare crediderim, qui ſcobem ab acie, & mucronibus, dum ſuper lapide rotante acuuntur arma, deraſam, ſtomomatis ſquamam eſſe cenſent. ueruntamen hæc, quòd ſit lapidis illius ramentis admiſta, non perinde ac ſyncera probanda uidetur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer ſchlag: Hiſpanis, Eſquama de cobre. Quæ uerò Græcè λεπὶς στομώματος. Latinè Squama ſtomomatis dicitur: Arabice, Tubel, Batiture ſabartam, & Cortex aſtas: Italicè, Squama dello ſtomoma: Nomina.
Hiſpanicè, Eſquama de azero.

Ἰὸν ξυστὸς. AERVGO RASILIS. CAP. LI.

Aerugo raſa fit ijs modis. In cadum, aut aliud conſimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: ſuperponitur inde inuerſum æneum uas, præſertim concameratum, ſin minus, planum: ſitque obſtructum, nullumque habeat ſpiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum poſt diem inſidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis ſuper acetum ita ſuſpenditur, ne ipſum attingat, & totidem poſt dies raditur. Aut maſſula æris, aut lamina una pluréſve uinaceis non recentibus, ſed iam aceſcentibus conduntur, & ſimili modo uerſantur. Quinetiam ex delimata æris ſcobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri concluſæ malleo ducuntur, ſi quis eas aceto reſpargat, & ter aut quater uerſet, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibuſdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo effloreſcit: adduntque per Caniculæ æſtus è quodam ſpecu manare: ſed illam paucam, & optimam eſſe: hanc ſpeluncis effluentem, copioſam quidem, & boni coloris, ſed uitioſam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admiſto, alij marmore, alij atramento ſutorio. Sed deprehendemus pumicem,

† Orib. addit. καὶ τὰ ὅμοια. i. & similia.

pumicem, aut marmor, † dum pollice sinistræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam diffundi constat: marmoris autem, pumicisque partes coeunt non dissipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt. quin & dentium appressu: siquidem syncera cedit, læuis, & sine asperitate. Atramentum uerò sutorium igne coarguitur: nanque si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere; aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur, rubescetq; id, quod atramentum sutorium acceperit: quòd id ustum suapte natura talem sortitur colorem.

Ἰὸς σκώληξ. AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

Aeruginis, quam uocant scoleciam, duo sunt genera. quędam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisque, pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum salis fossitij translucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: ubi autem se in uermiculorum Rhodiacis similium speciem coegerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, si duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta sunt peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitiosum, improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprij æris, cum urina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera usto æri omnino respondent, sed magis effectu ualent. Sciendum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam. mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rasæ respondet. Aerugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, uulnera ab inflammatione tuentur: ulcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrij modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excrescentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ: uerùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est. resina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque uelis minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: uersaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

Aeruginum consid.

Aeruginem, quòd colore sit uiridi, officinæ, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgari sermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eo in uniuersum abundent; synceri tamen parum ostendunt. Scolecia ærugine, ac fossitia destituimur: quòd altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera uerò ab ærarijs fodinis, ubi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarijs cadis demisso, aut uinaceis iam acescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de æris flore differentes latius ostendimus.

Aeruginum uires ex Gal.

Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint, ulcera excrescentia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa ulcera. quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum uerò suprà est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipsa id præstare nequeant, uerùm ea, quæ ex ipsis composita sunt.

Nomina.

Quæ ærugo ἰὸς ξυστὸν Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ uerò Græcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rubigo ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

STercus ferri, quam ſcoriam uocant, eadem poteſt, quæ rubigo, ſed inefficacius. Aconito ex aceto mulſo potum, opitulatur.

FErrugo, quæ eſt ferri rubigo, uulgaris notitiæ eſt. Eius ſimiliter ſcoria, quæ Latinis & ſtercus, & recrementum ferri, & noſtris uulgò ſpiuma di ferro appellatur, omnibus, notior eſt, quàm ut maiore indigeat declaratione: hæc nanque prope ferrarias officinas paſsim in aceruum congeſta ſpectatur ab omnibus. Vetuntamen ne aliquis fortaſſe decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti ſcoria non eſt ſquama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liqueſcit, & iterum in ferrum coit. Scoria uerò, quòd inutile ſit ferri recrementum, inane, & ſpongiarum modo ſpumoſum, nunquam ferrum effici poteſt. Scoriæ meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scoria omnis reſiccatorium admodum medicamentum eſt, potiſsimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaq; decoquens ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale poſſe ferre medicamentum. Porrò argenti ſcoriam propriè helcyſma appellant. Verùm emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. Paratur è ferro oleum (quidam ferri quintam eſſentiam uocant) hoc modo. Sumito ferri ſcobem lima deraſam, & ignium ui (ut chymiſtæ dicere ſolent) ad calcis ſpeciem redactam, aut huius uice rubiginis anchoræ, qua naues ſiſtuntur, quantum libet. Hæc in tenuem puluerem trita, in aceto acerrimo diſtillato, in aqua calentis balnei; non tamen feruentis, aut in equino fimo calente, in uaſe uitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato uaſe acetum in aliud uas effundito, quouſque clarum effluxerit, & ſeruato diligenter, & iterum ſuper idem ferrum aliud acetum imponito, maceratoq; in balneo, eodem modo ad rubedinem uſque, eademque ſeruata ratione extrahito, & iterum, atque iterum acetum addito, quouſque nihil amplius ruboris concipiat. Deinde acetum rubicundum factum in diſtillatorium uas uitreum conijcito. & in fornace collocato. cineribusq; obducito, & ſuccenſo igne ad deſtillandum ſinito, quouſque fluxerit acetum, aquæ ſtillatitiæ modo. & poſtea uaſe è fornace exempto, illud frangito, et ferream materiam in fundo reſidentem extrahito, terito, & in aliud uas reponito affuſa communi aqua, quæ prius diſtillata fuerit, & ſimul in balneo præſcripto macerari ſinito, duorum dierum ſpatio. Eximito deinde, & per filtrum (ut chymiſtæ dicunt) diſtillandum parato, & id omne, quod fluxerit, in uaſe aliquo aſſeruato, quouſque in ſal concreuerit. Id demum conterito, & in uitreum uas retorti colli, ita à chymiſtis appellatum, collocato, & ualido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hos ſeruato diligenter. Siquidem eximium, rarumq; habebis medicamentum, ad omnes Iocinoris, & ſplenis obſtructiones, ubi cæteris auxilijs morbus expugnari nequeat, ſed ſumentes prius medicamentis attenuantibus, & aluum ſubducentibus purgatos eſſe oportet. Datur Iocinoroſis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij, lienoſis uerò ex aqua aſpleni, aut adianti, aut Tamariſci. Ac ad ea omnia mirificè præſtat, ad quæ, Rubiginem & ſcoriam præſtare ſcribit Dioſcorides. Cæterùm ubi quis per ſe parare neſciat. Chymiſtas conſulat. Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eyſen roſt: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ uerò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis Schalken: Hiſpanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Rubiginis, & ſcoriæ ferri cō ſideratio.

Scoriæ uires ex Gal.

Nomina.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOtura plumbi ſic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, piſtillo plumbeo terito, donec nigreſcat aqua, & limi modo craſſeſcat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam ſuperinfundens, quò facilius quicquid eſt reſolutum incerni poſſit. hoc iterum facito uſque dum ſatis tibi habuiſſe uideatur. ubi conſederit priore aqua effuſa, nouam adijciens, ut cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: poſtea in paſtillos cogens reponito. Quidam ſcobem mundi plumbi lima quæſitam, mortario piſtilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigreſcat: mox ubi id peſſum ierit, effuſa aqua, colligunt in paſtillos. nam tritum uehementer, ceruſſæ ſimile redditur. Alij elimatæ ſcobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præſtantius eſſe. Poteſt refrigerare, adſtringere, inducere, mollire, explere caua, ſiſtere oculorum fluxiones, & ulcerum excreſcentia. Sanguinem ſupprimit: prodeſt contra ſedis ulcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbum affrictu, marini ſcorpionis, draconiſque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRitur plumbum ſic. Super quàm tenuiſſimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſque alijs rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, uſquedum uas expleueris, ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude uerſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non uſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure urito. Alij laminas in fictili crudo, ut dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili ſpiramento, urunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes,

acri igne utuntur,& rudicula ferrea continuè mouent,dum in cinerem soluantur. Sed difficilis huiusmodi ustio,& si uehementius uratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima urendi ratio. Plumbum ustum lauatur ut cadmia,& reconditur. Eosdem effectus habet,quos plumbum elotum,sed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

Recrementum plumbi,quod scoriam uocant,optimum est,densum,fractu contumax,cerusam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & uitri splendorem imitatur. Eadem quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lauatur in mortarijs infusa aqua,& refusa summa aquæ parte,quæ luteum colorem duxit: idque sæpius,dum recrementum absumatur. Dein ubi consederit crassamentum,aqua effusa,digeritur in pastillos.

Μολιβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

Molybdoides lapis à plumbi similitudine dictus,respondentem recremento uim habet,& eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi consid.

Plumbi abluendi,atque etiam comburendi ratio,adeò lucidè constat à Dioscoride prodita,ut operæpretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum est,plumbi recrementum,quod Dioscoridi scoria uocatur,non esse plumbaginem,quæ excrementi instar,ubi plumbum igne liquescit,ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit,quàm purissimum plũbum,quod ignis ustione,cineris speciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in purissimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaque scoria fit tantùm in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuso,artifices plumbum,quod inde effluxit,in scrobiculam extra fornacem delabi sinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit,aqua frigida perfunditur,quousque scoriam exuat: quæ(ut Dioscorides inquit) densa admodum est,& fractu contumax,colore in luteum uergente,& uitri splendorem præ se ferens. Huius complures uidimus aceruos in Tridentino agro,ac etiam in comitatu Tirolensi, ubi innumeræ metallorum fornaces,die noctuq; ignibus aguntur. nanque in ijs locis metallorum recrementa,extra officinas abijciunt, monticulos ex his struentes. Quòd si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquescere,scoriæ huiusce partem admiscent,quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentiq; scoriam adeò uersicoloribus lineis intersectam,pellucidamq; ut id uitri genus,quod uulgò Venetijs appellant Smalto,omni ex parte referret. Quare oportet eos,quibus in animo est, certam & exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas,& fornaces adire,non autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta spuria,& adulterijs uitiata reperiuntur.

Lapidis plumbarii consid.

Cæterùm qui Lapidem plumbarium, siue molybdoidem hodie legitimè ostendat,habeo profectò neminem,ni fortè fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrent,quod plũbum colore imitetur,qualis illa,quam uulgò uocant Marghessita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non ausim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse compererim, quàm ipse fecerit Dioscorides. qui tamen eius historiam tam paucis perstrinxit, ut difficile admodum sit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum,ueram esse molybdoidem. quippe quòd hic colore,& pondere plumbum maximè referat.

Plumbi facultates ex Gal.

De plumbo diffusè satis disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam; sed & aeream,paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd ubi admotum est igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aereæ sit particeps, hoc habeto signum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipsa,tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aerem habentibus turbidum, ita ut quæcunque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenumero creuisse uisum est, & quædam adeò intumuisse,ut ex lapidibus dependerent crystalli modo. Atque hæ probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priusquàm experimentum fiat: cæterùm scientificæ, & certæ per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario, simulque pistillo, utrisque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, ut & pistillus, & plumbeum mortarium succum quendam reddant. Id quod ex utroque constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum inijcere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum uoles refrigeratorium,oleum omphacinum sit,aut rosaceum,aut melinum, aut myrtinum. Porrò si succo,qui prouenerit,uti uoles,optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulcere,aut rugis & ad eas,quæ in pudendis,testibusq;,& uberibus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes,quæ aut in inguina,aut in pedes, aut in alium quémuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam & ad cancrosa eo utens,uirtutem medicamenti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere uoles, conare in sole terere,aut quocunque certè modo aere excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras,ceu sempervivi,cotyledonis,intybi,lactucæ,chondryllæ,psyllij,omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum soluuntur, uelut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, uelut omphacis.quin & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absque alio ullo,ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, ubi uene-

reis

reis somnijs uexantur scilicet: nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoque die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi. hactenus Galenus. Plumbum elotum sic Latinis μόλιβδος πεπλυμένος Græcè dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum uerò ustum Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè uocatur. Quæ deinde σκορία μολίβδου Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μολιβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria. Nomina.

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STimmi optimum, quod splendidissimũ est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem. & ut in uniuersum dicatur, uis usto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

STimmi, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiarijs, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Stibij consid. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Is etiam expetitur, qui uasa è stanno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium ui liquescat, stibium uerò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Brasauoli erratum. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum. quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda. ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut syncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent. Stibij mentionem fecit Plinius lib. XXXIII. cap. VI. ubi ita scribit. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus spumæ lapis candidæ, nitentisq;, non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq;, & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Stibij uires ex Gal. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq; non globis dehiscens. hactenus Plinius. Stibij uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant. hæc Galenus. Stibij uis deiectoria. Cæterùm stibium uim deiectoriam sortitur præstantissimam: quanquam recentiorum nullus præter unum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandauit. attamen inter antiquiores solus Dioscorides, uno tantùm loco de stibij deiectoria facultate meminisse uidetur, capite de agresti cucumere, ubi sic habet, de elaterio disserens. Elaterium bilem, ac pituitam utrauis parte extrahit: optima suspiriosis est purgatio. quod si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & Stibij quod colore sufficiat, ex aqua erui magnitudine catapotia dato. Hæc ille. Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hic commemorare de huius medicamenti uiribus, quæ uidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iandudum honoratissimè medicinam fecit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriæ, Dominus meus clementissimus, ex multis uigilijs magnisq; laboribus, quos in studia, & seruitium insumpserat, inciderat in malam ualetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & uentriculi inflammationem: unde uehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem

potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate uexabatur, ut uix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His denique malis accesserat capitis distillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant uires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita uires instauraret, uel saltem conseruaret. Addam quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant. quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atque in maximo uersaretur discrimine, neque ullum perciperet leuamentum suarum ægritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium uocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico haud uulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaque ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit. atque paruo pòst temporis spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit uomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est uomitus similis: cui successit bilis flauæ reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis uentriculi labor sedatus est. Ex eo uerò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus. qui præterea neque sitim molestam habuit, neque cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq; uitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoque Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Handschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit. atque post horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine ulla ægrotantis molestia. post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atque adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota ferè Boemia grassabatur. siquidem quàm plures seruati sunt pestilentia affecti, qui Antimonij hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio deuorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in uniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, ijsq; præsertim qui hypochondriacham obtinent inflationem. equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò pòst copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (ut ego, qui uidi uocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta ueluti carnis, quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant. nanque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm ullum ex alijs humoribus. Hoc utique illi tantam opem tulit, quòd postera die uisus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo non est mirum, si facilè & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, præcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, ueternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Extant quoque apud me non nullorum Medicorum Italorum Epistolæ, quæ (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem, in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoque testimonia & præsertim Illustrissimi Comitis Octauiani Langoschi, & Viri optimi, nec unquàm satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Siquidem, hic sanitatem pluribus simul morbis impeditam, & quæ à peritissimis medicis restitui nunquàm potuit, Antimonio acceptā refert: ille uerò constanter asseuerat, se quàm plurimos sanasse, qui ferè deplorati agebant. Cæterùm sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hîc eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile uas, quod amplum sit, conijcito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo spatula ita Myropolis appellata continuè moueto. Hoc uerò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat uomitiones. quapropter qui uersant, uentis terga opponunt. Versare autem assiduè expedit: nam si paulisper cesses, uel comburitur Stibium, uel liquefit. Versato itaque diligenter, quousque in glebas concrescat. quas cum uideris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atque eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoque tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, uapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit. perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, et fictili operculo contectū, carbonibus accensis circundato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quare tenacula ferrea sublato cooperculo, nonnunquam inspiciendum est an colliquescat. Nam ubi colliquatum fuerit, illico uas ab

ab igne eximito, & ſuper inuerſa pelui ex auricalco fabricata, qua tonſores utuntur, proijcito. Quàm primum enim ibi concreſcet in laminas, quæ colore, & nitore chryſopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquàm granatos referunt. Vbi autem lapillos paruos & rotundos parare ſit animus, guttatim è fuſorio uaſe ſuper eadem pelui fuſum antimonium effundito. Cæterùm chryſocollæ uicem feliciori ſucceſſu mihi præſtat ſal foſſile chryſtalli modo pellucidum. ſufficitq; in tribus Antimonij uncijs ſemidrachmam addere. Verùm omnes admonitos uelim difficillimè à quoquam parari poſſe Hyacinthinum antimonium, etiam peritiſſimo chymicæ artis magiſtro, niſi prius ab altero parari diligenter inſpexerit. quum non ſemper ijs etiam ſuccedat pellucidum, qui ſæpe ac ſæpius illud parauerunt. Cùm autem hoc medicamento uti uolueris, in pulueram redigito, datoq; trium uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robuſtioribus nonnihil augeri poteſt. Stibium ita præparatum commodiſſimè admiſcetur rhodoſaccharo, cui etiam maſtiches modicum adijcitur. Atque hactenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo uiro clariſſimo, cuius ſuprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Atimad, ſeu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyeſzglaſz, & Rohſpyeſzglaſz: Hiſpanis, Piedra de alcohol. Nomina.

Μολύβδαινα. MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOlybdæna optima eſt flaua, argenteæ ſpumæ æmula, modicè ſplendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitioſa eſt, quæ aerem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Eſt etiam quædam foſſilis, ad Sebaſtiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidoſa nõ ſit, aut recrementoſa, ſed nitens, & flaua. Vim habet ſpumæ argenti, aut recremento plumbi ſimilem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miſcetur conuenientiſſimè medicamentis, quæ liparas uocant, atque emplaſtris minimè mordentibus. Carnem recrea, & ulcerat ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abſtergentibus non conuenit.

MOlybdæna, ut Dioſcorides teſtatum reliquit, factitia eſt, & foſſilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, ſiue materia, plumbi tantum ſibi admiſtum non habet, quantum ad eius liquationem moliendam ſatis eſſet, qui operi præſunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipſum ſuper addunt: quod tamen ignium ui partim cum admiſtis metallis coit, partim uerò argenti ſpumæ modo fornacis ſolio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouiſſet Plinius, libro 34. cap. 16. de hac Molybdæna diſſeruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex eſt: aut enim è ſua prouenit uena, nec quicquam aliud ex ſe parit: aut cum argento naſcitur, miſtiſq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, ſyncerum appellatur plumbum: qui ſecundus, argentum: qui remanſit in fornacibus, galena, quæ portio eſt tertia addita uenæ. Hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti ſpuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè aſſerere auſim, nil aliud eſſe Molybdænam, quàm lithargyrij ſpeciem, quæ poſtquàm è fornace fluxere metalla, in ipſius fornacis fundo concreta, peruſtaq; reſidet. Proinde non ab re dixiſſe uidetur Galenus, quòd Molybdæna iiſdem polleat uiribus, quibus & argenti ſpuma. Quæ autem in terræ uiſceribus foſſilis naſcitur, nil aliud ſanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum ſimul continet. Hunc equidem teſtari poſſum uaria ſe facie oſtendi: quippe quòd alius ſit colore luteo, alius cinereo, alius cœruleo, alius uerò ſcintillans cernatur, atque nitorem præ ſe ferens, pro uarijs, ac diuerſis terræ uaporibus, quæ in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiuſmodi ſit Molybdæna foſſitia, teſtis eſt Plinius lib. 34. cap. 18. ubi ſic inquit. Eſt & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro 33. cap. VI. ita ſcribit. Argenti metallum terra eſt, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non poteſt, niſi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm eſt, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuiſſe Galenum, eius uerba declarant libro IX. ſimplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna ſimilem lithargyro uim poſſidet, tantùm à media temperie ad frigidum paulùlum quid recedens. Sed nec abſtergentis facultatis eſt particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari poſſunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem reſpuunt, ſed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti eſt: liquantur tamen etiam admiſta aqua, ſed diutiſſima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis naſcitur accipiebam, quæ & ipſa lapidis, ut dixi, ſpecies eſt; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conſpexi in uia, quæ ad Ergaſteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergaſteria pagus quidam, in quo & metalla ſunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta ſtadijs diſtans à Pergamo. Μολύβδαινα ſic Græcè, ut etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdænæ conſid. — *Molybdænæ uires ex Gal.* — *Nomina.*

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

REcrementum argenti, quod ſcoriam uocant, aut helcyſma, aut encauma, molybdænæ uim habet. quare emplaſtris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, utpote cùm adſtringat, extrahatque.

COmplures argenti ſcoriæ acerui, quàm uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uiſuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauiſium, & in comitatu Tirolenſi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi ſcoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibuſdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile ſit alterum ab altera dignoſcere. Varijs hæc coloribus conſpicitur, pro Argenti ſcoriæ conſid.

admistorum (opinor) fossilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum
Vires ex Gal. *etiam uiridibus. Nec deest etiam quæ uiridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore. Huic uires reddidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Ita-*
Nomina. *lis, Scoria dell'argento.*

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

Spuma argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin uocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, idest Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, ut conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut uino restinguentes, rursus urunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lauatur ut cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, choenicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis uasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, spuma argenti uehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, afficcataque in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & uesperi infusa calida aqua finitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cùmque inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat. demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita ut supereminceat: mouetur quotidie mane & uesperi, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus: nanque nisi moueatur, crassescit usque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in uas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in uentre suillo crudo ex aqua coquunt, dum uiscus eliquescens contabescat, exemptamq. cum sale pari terunt, & ut suprà dictum est lauant. Sunt qui salis libram unam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam uis argenti spumam: ubi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cùmque fabæ disruptæ dehiscent, lanaque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ suprà, facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitij libras, adijcito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris con traxisse uideatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, ubi considere desierit, colato: tum nouam superadijciens aquam, manibus probè uersatam, sinito ut considat, ac rursus per colum traijcito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata utitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

Spumæ argenti consid.

Fit plerunque Argenti spuma, quam Græci litargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua uena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreque repurgare uolunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, uisitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus secant, labique sinunt in humum: fitque hoc modo litbargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma conceptu.

concepta. Huic, poſtquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat ſplendor. Quo factum eſt, ut hunc argenteum, illum aureum paſſim ſeplaſiarijs ac medicis dicatur, omnino exiſtimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiuſce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti ſpuma contrahit, ſed quòd plus, minusúe ærei uaporis ab argento detracti, intra ſe receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipſi quoque teſtantur artifices) argentum depurandum ſi plurimum fului æris contineat, huius & plumbi miſtione, lithargyrus aureus redditur: ſin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud eſſe lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commiſtum. Non itaque temerè prodidit Dioſcorides fieri argenti ſpumam aut ex arena, quam molybditin uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui ſubſcribit Plinius libro 30. cap. 6. Meminit argenti ſpumæ Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Lithargyrus deſiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaque medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatiſsimè: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio eſt, neque manifeſtè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adſtringendi, abſtergendique facultas ei ineſt. quamobrem inferior eſt & ſarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia oſtendimus, & contrahentibus, atque adſtringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum utilis medela eſt: quandoquidem utriuſque iam dictæ facultatis leniter eſt particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ijs miſcentes, quæ ualentem facultatem obtinent, ſiue mordicantem, ſiue adſtringentem, uel aliud quippiam efficientem, ſicut in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia ſcilicet & ipſa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem poſsident. Λιθάργυρος ſic Græcè, ut Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, ſiue Merdaſengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hiſpanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.

Lithargyri uires ex Gal.

Nomina.

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

CEruſſa fit hoc modo. infuſo in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam ſupra fictilis ſpiraculum, ſubiecta prius arundinea tegete, firmato: ſuperiectisque uelaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi reſoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad ſumma delatum colato, craſſamentumque transfundito. debet quoque ſiccari in ſole, mox truſatili mola teri, aut aliâs tritum cribrari. poſtea quod ſupereſt duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. uiciſſim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata eſt, & medicamentis oculorum aſſumenda. Secundum locum tenet ſequens, & reliquæ ſuo ordine. Nec deſunt, qui ligneas rudes in medio uaſe appendant: & deraſo ceu ſitu impoſito, ita ut acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Poſt dies decem laxato obturamento uiſunt: cùmque reſoluta materia fuerit, reliqua, ut ſuprà diximus, exequuntur. Si autem quis in paſtillos uelit digerere, aceto acri ſubacta, diuiditur in paſtillos, qui in ſole ſiccantur. Aeſtate tamen ſuprà dictum opus obeundum eſt: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis ſupra furnos, balnea, aut fornaces impoſitis: aſcendens enim calor idem, quod ſol præſtat. Laudatiſſimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam ceruſſam imponito, & aſſiduè uerſato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Eſt & aliud urendi genus. Trita patinis nouis ſupra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore ſimilis ſandarachæ fiat, extractaque ad uſus miniſtratur. Quæ uerò ita parata eſt, Sandyx à quibuſdam dicitur. Lauatur ceruſſa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: inſuper excreſcentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miſcetur ceratis, & emplaſtris, quæ liparæ uocantur, paſtillisque. Eſt autem lethalis eius potus.

CEruſſa medicamentum eſt omnibus notum. Factitia tamen res eſt. Venetijs plurima conficitur, ſicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non ſolùm in medicamentorum uſus expetatur ſeplaſiarijs, ac medicis; ſed etiam pictoribus, qui ea frequentiſsimè in ſuis operibus utuntur. Paratur ex ceruſſa (ut Dioſcorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem ſecutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compoſitione medicamentorum exiſtimat Fuchſius. Siquidem Sandaracha, ut ſuo loco dicetur, foſſilis res eſt, non autem factitia. Ceruſſæ meminit Galenus libro IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Pſimmythium, id eſt Ceruſſa, & hoc medicamen teſtimonium præbet modò dictæ facultati. Nam ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neque acre erit, neque mordax, neque diſcuſſorium, ſed emplaſticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini diſſimillimæ, tametſi & illa conficiatur aceto æs diſſoluente. Porrò ceruſſa aduſta in Sandyca, quam uocant, tranſit, medicamentum ſeipſo tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & ſandaracham maximè inter ſe facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioſcoridis teſtimonio arſenici modo carnem exurit, & cruſtas ſua uehementi uredine, ac caliditate, morſuque uiolento excitat: illa uerò nulla ſui parte excalfacit, ſed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandicis meminiſſe uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uerſibus cecinit.

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutauit uellera luto.
Sponte ſua Sandyx paſcentes ueſtiet agnos.

hactenus poeta. Ceruſſa, quæ ita Latinis, ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, ſeu Affidagi: Italis,

Ceruſſæ, & ſandycis conſideratio.

Ceruſſæ uires ex Gal.

Cerusa: Germanis, Bley uueisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ uerò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.

Nomina.

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIIII.

Chrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi uendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam uehementer fricato, & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc uicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad usus recondito. Quòd si urere uolueris, ex ea terens quod satis esse uidebitur, patinis supra carbones adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ uomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia.

Chrysocolla, ut Plinius est author lib. 33. ca. 5. naturalis historiæ, humor est in puteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæúe ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici posit, & quæ colore sit uiridi, porraceoque, ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec ulla ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rubeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferant auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiámnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat.

Chrysocollæ uires ex Gal.

Quod pariter literis memoriæque mandauit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteque. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, pistilloque æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aere prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumque conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptißimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusque mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis χρυσοκόλλα ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla: Germanis, Borrass: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Nomina.

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

Armenius lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam usum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis consid.

Armenia, ut lib. 3 v. cap. v i. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimumq; est, quòd maximè uiride est, communicato colore cum cæruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquiens. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè uerbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse uiridi, ad cæruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & à quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac si diceres uiride cæsium, uel uiride cæruleum. Nanque is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi

congenerem

congenerem esse, quem Armenia mittit. siquidem patrium Armenij nomen genus non immutat, neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est author. Id quod facilè ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quòd scripserit Manardus Ferrariensis libro III. *epistola* II. *Armenium lapidem hodie non facilè inueniri posse. Quandoquidem cùm certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaq; præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, ubi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenseri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Assiiq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Asso inueniuntur. præsertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summè uireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem testari possum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò seplasiæ (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur fossitijs medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodij uice complura antispodia, & pro flore æris rasilem æruginem subijciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaq; reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia suis in fodinis fornacibusque non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi id Galeno, Paulo, alijsque ueteribus incognitum existimetur) ad atram bilem deijciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarissimus author, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit. Quòd si hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infestare uideantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properasse, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atque licet utentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res postulat, non modò infrà per aluum, sed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusúe, pro uirium simul, & copiæ humoris noxij ratione. At si æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, sed per imum uentrem totum uitiosum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet usque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compreßionem lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremque humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis acceßiße percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, ut plurimùm ex aqua tepida, semper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minusúe exhibere debeas. Quòd si ægrum etiam bis adhuc requirere suspiceris, cum fiducia rursus exhibeto. neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram, & uenenosam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uisum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semunciam, agarici scrupuli quatuor, scammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò est, præterquàm quòd uentriculum corroborant, simul etiam uarios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aetius. quippe qui lib.* II. *cap.* XLVII. *ex Nichessonis medici authoritate, sic de eo scriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis: reuomunt enim, nam uomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxijs, ac furiosis, hoc modo. Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec una superfit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi est. Itaque nosse operæpretium est, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus seceßibus effert. hæc Aetius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere est in suo de compositione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro* IX. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cùm sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis læuorem redacto, utimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili. quippe cùm, prima; & ex professo, quædam sint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur, uelut quæ in his ipsis callible phara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo. quæ ubi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant.* Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Armenii lapidis uires ex Alexandro.

Vires eiusdem ex Aetio.

Nomina.

Κυανὸς

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COerulei origo ex ærarijs metallis in Cypro. copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. crustas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis consid.

COeruleum officinæ Auicennæ doctrinam secutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò utrique simul in iisdem proueniant metallis, promiscuèque oriantur; sed quòd etiam iisdem ferè uiribus præditi sint ad atram bilem deijciendam. quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptißimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cœruleum siue (ut eorum nomine utar) Azulum septicæ, ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cœruleo passim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verùm quanuis confusè satis de Cœruleo, & Armenio scriptitauerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresque Græci, uel ignorauerunt, uel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deijcientem habere facultatem. Quòd cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse uidentur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est) usque ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo pòst tempore, id scripserint Arabes, uel quòd ab eo fortasse acceperint, uel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse aduenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in iisdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi uidimus) sed simul, promiscuèque oriantur, adeò ut Cœrulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut è conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, uel non admodum dispari hosce lapides esse præditos.

Mauritanorũ tutela.

Hinc itaque fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctèque progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uisceribus ad summum perfectèque coctam. quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalchanti materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei usum sua tantùm ducti opinione tam acriter uituperant, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectoriam adscribunt, sed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utrique. De Armenio uerò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosißimum uenenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè sententiam unusquisque medicus facilè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cœruleum exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deijcere possit absque noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septicaque facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congesti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quòd non proueniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino, ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur, omnium præstantißimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius. Cœrulei uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio. hæc Galeni uerba. Quæ sanè uel non legisse, uel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quod cœruleo Græcos nullam uim deiectoriam tribuisse scriptum reliquerit.

Cœrulei uires ex Gal.

Nomina.

Κυανὸς λίθος sic Græcè, Latinè uerò Cœruleus lapis uocatur: Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasaur stein: Hispanicè Azul.

Ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

INdici duo genera. unum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

INdicus color, quo hodie pictores utuntur, tametſi in ſeplaſijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glaſti recremento, & ſpuma, cùm lanæ glaſto ipſo inficiuntur. Quod autem ſponte naſcitur tanquam ſpuma germinatione arundinibus exiens, quòd ſciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI. factitium indicum in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ ſpuma cortinis innatante. Qua in re Dioſcoridis uerba non rectè accepiſſe uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum ſpuma fieri Indicum ſcribit, ſed ex purpurea ſpuma (talis etenim eſt quæ ex iſatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum ſit, ex purpurarum ſanguine, quo regum ueſtes olim tingebantur, ſpuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoque Indicum uocant: Itali, Indico. *Indici conſid.* *Nomina.*

Ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OChram leuiſſimam, & omnino luteam eligere oportet, ſaturatam, non lapidoſam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adſtringere, erodere, collectiones & tubercula diſſipare. Excreſcentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

Ochræ conſid. OChra foſſilis, qua pictores utuntur, cur legitima non ſit, quid obſtet non uideo: quanquam hæc (quod ſciam) ex Athenis laudatiſſima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ uſum in Italia iã exoleuiſſe ſcribit. Eſt itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum cauſas perſcrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipſo conficiunt, quæ coloris nitore foſſitiam ſuperat. Præſtantiſſimam ochram non longè à Tridento effoſſam, miſit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, ſeplaſiarius harum rerum diligens inquiſitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris ſimplicium medicamentorum non reperio meminiſſe Galenum: tametſi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognoſtica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimùm Attica probatiſſima eſt. Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè & Italicè appellatur. *Nomina.*

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant. Minium enim in Hiſpanijs ex lapide quodam argenteæ arenæ permiſto, temperari ſolet, alioqui non dignoſcitur. Fornacibus autem in florentiſſimum, flagrantiſſimumque colorem permutatur. In metallis uerò ſtrangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ ueſicis obuelant, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad ſumptuoſa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno conſtat. hactenus inuenitur, ut uix uerſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adſtringit, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

Cinnabaris conſid. CInnabaris, qua officinæ, & pictores utuntur, longè ſanè differt (ut planè conſtat) à Dioſcoridis Cinnabari. quandoquidem noſtri uſus cinnabaris res factitia eſt ex ſulphure, & argento uiuo diu arte quadam igne torrefactis. Eſt & aliud cinnabaris genus foſſile, & ſponte per ſe naſcens, ut poſtea dicetur: uerùm non ut factitium copioſum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioſcoride deſcribitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipſe foris appoſitum ad plures oculorum morbos; ſed etiam intus aſſumptum, ad urinæ anguſtias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus uulgaris uſus cinnabaris nullo pacto competere poteſt, quòd propria ui erodat, exulceret, & hauſtum perniciem adferat, & proinde ſit oculis, & internis uiſceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in uſum medicum ueniunt, Dioſcoridis cinnabaris eſſe poßit, non equidem auſim decernere, ſed potius quod ſentio, adducor, ut coniecturis quibuſdam aſſequar. quippe quòd Dioſcorides Cinnabarin nullis notis deſcripſerit, neque tradiderit an factitia res ſit, aut foſſilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus conſtare uidetur Dioſcoridis cinnabari ſeplaſias noſtrates non deſtitui, Plinij ſententia cognoſcenda eſt, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmatè ſcribit, nil aliud eſſe cinnabarin, quàm draconis ſaniem, eliſi elephantorum morientium pondere, permiſto utriuſque animalis ſanguine: quòdq; nullus alius ſit color, qui in picturis propriè ſanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis ſit utilißima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria hiſtoriarum lectione. Ad hæc ſcire conuenit, gummi cuiuſdam arboris in Aphrica naſcentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo ſanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore ſanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc noſtrates officinæ uulgo uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus impoſturis paßim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaque non ab re lacrymam appellant, quòd ſcribat Aloiſius Muſtus patritius Venetus in ſuis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & ſubſtantia, ſanguini ſimili: inciſo tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fuſius inde effluat. Hoc (ut idem ſubdit) æneis cacabis excipiunt, & igni reſinæ modo decoquunt, quouſque conſiſtat draconis ſanguinem, neſcio qua ratione ducti, ipſum appellantes: niſi id eueniat, quòd fortaſſe ſua lingua plantam, à qua deſluit, draconem appellent. Ex his itaque nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioſcoridi

ridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quòd item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quod denique (ut Dioscorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usque tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabant, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uersicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lacrymam, colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim. Plinij error. *Cæterùm uidetur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minimè uidetur, ut huiusce belluæ sanguis extra uasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusq;, uiuum, ac uerum sanguinis colorem referre possit. quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen uera narrant) emanare solet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, ut in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neque solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes,* Obiectionis dilutio. *quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda. Verùm hìc fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè uideatur, ut his inseruerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Hæc obijcienti ita responsum uolumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt usum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraque, non mirum, nec præter institutum mihi sanè uidetur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoque à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atque etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis usus cinnabaris, quam Dioscoridis Minium, quòd in fornacibus fiat, & florentessimo, flagrantissimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, ut suprà dictum est nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantùm dieta à Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq; plerunque argento uiuo prægnans, ut per sese, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ uisceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & uenenosæ.* Fuchsij opinio reprobata. *Hinc fortè factum est, ut existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia, uel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq; is hæmatitem ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium urinæ commendat. Cæterùm quanuis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit; constat tamen ijs utiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsque medicamentis, quorum uires longum esset in præsentia recensere.* Minium Dioscoridi quid nobis. *Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cùmq; etiam scribat sequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum uolui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarim fossitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq; fossores uesicis sibi faciem obuelare, ut per illas spectent, nec respirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modò huiusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunque dentes uniuersos amittant, putrescentibus circumquaque gingiuis, ut quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli*

prorsus

prorſus facti ſunt, continuo tremore concuſſi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ ſententiam noſtram maximè tuetur. Ipſe enim ſeptimo uolumine ſuæ architecturæ, ita de Minio differit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autem agris Epheſiorum Cilbianis primùm memoratur eſſe inuentum, cuius & res, & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis ſubrufo colore, habens circa ſe rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à foſſoribus ſtatim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli inſtar, in ſubſtratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuerſorum eſt generum, ut loco ſuperius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophraſtus tradit inuentum minium à Callia Athenienſe initio ſuperante aurum: poſſe excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuiſſe originem eius. Reperiri autem iam tum in Hiſpanijs, ſed durum & arenoſum. Item apud Colchos in rupe quadam inacceſſa, ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulterum. Optimum uerò ſupra Epheſum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod ſubſidat iterum lauari. Iuba minium naſci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hiſpania. Sed adulteratur multis modis, unde præda ſocietati. Nanque eſt alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exuſto lapide uenis permiſto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, ſed ex alijs ſimul repertis. Steriles etiam plumbi ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor eſſe debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigreſcit, ſyncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm eſt antiquis minium & foſſile, & factitium extitiſſe. Nec ſanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipſi cinnabarim factitiam, quæ paſsim in ſeplaſiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiã pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut ceruſ- Nomina. *ſa in fornacibus peruſtis paratum. de quo etiam uidetur intellexiſſe Plinius. Κιννάβαρι ſic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di dragro in lagrime: Italis, Cinabro: Hiſpanis, Sangre de dragon.*

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARgentum uiuum fit ex minio, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus impoſita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla ſuperlita, carbonibus ſuccendunt. ſiquidem deterſa fuligo, quæ calici inſidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis ſtillatim concretum. Alij per ſe in metallis inueniri tradunt. Seruatur in uitreis, aut plumbeis, aut ſtagneis, aut argenteis uaſis: ſiquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum uim pernicialem habet: ſuo enim pondere interna exeſt. Remedio eſt lac multum ſubinde potum, & uomitionibus reiectum, aut uinum cum abſinthio, aut apij decoctum, aut ſemen hormini, aut origanum, aut hyſſopum cum uino. Auri limata ſcobs, id eſt, ramentum quàm tenuiſſimum epotum mirabili eſt auxilio.

ARgentum uiuum omnibus notiſſimum, corpus eſt è foßilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore ar- Argenti uiui *genteo, liueſcente, pelluciduмq;: ſubſtantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat.* conſid. *Hæc igitur ſymmetria (ut chymiſtarum, qui ſe philoſophos exiſtimant, fert opinio) res eſt ſanè admodum diſpoſita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipſorum tum originem, tum ſemen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addenſari putant, quòd ei non inſit caliditas, & ſiccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum ſufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturum, indigeſtum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymiſtis diſceptandi materia, an ipſum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter ſe res habeat, dicam, philoſophorum tantùm, qui de eo ſcripſerunt, ſententiam ſecutus, facilè Argentum uiuum eſſe materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus ſe coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptiſſimam eſſe materiam, ijsq; præſertim, quibus facilius contactu inhæreſcit: quandoquidem in habentibus ſymbolum (ut uulgata pro* Quorundam *poſitio eſt) & in conſimilibus facilis eſt tranſitus. Hanc itaque ob cauſam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd ſi* error. *argentum uiuum in terræ uiſceribus uſqueadeò decoctum eſſet, ut in aliquod fixum, firmumq; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum eſt, quòd id facilius argento, auroq; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem eſt chymiſtarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere exiſtimantes, in quo natura ipſa defecit: quam (ut liquidò conſtat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira ſolertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, ſupernatant, ut lignum in aqua, præter ſolum aurum, quod ſi inijciatur, ſtatim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Ampliſsima argenti uiui metalla (ut etiam in ſuperiori capite diximus) uiſuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia paſſuum à Goritia diſtat, ubi continuò copioſum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufeſcente, & ad purpuram quadantenus uergente, ponderoſo plumbi inſtar, & argento uiuo ſcintillante. Hanc uenam poſtquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam anguſti orificij conijciunt, & recenti arborum muſco obturant: deinde fictile alterum huic ſimile, latioris tamen oris, in terram ſepeliunt, & alterius pleni inuerſum orificium, in illud inſerunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq; oſcula, & uaſa ſimul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum ſub terra ſidat, plenum uerò totum ſupereminеat. Itaq; in aperta area quàm plurima ſeriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitus ſuccendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim diſtillat in ſubſtratum fictile. Hinc ſuo tempore*

eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut uitreis tantùm uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hîc deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur. Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, ut sæpius absque alio igne: inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum prosiliat argentum uiuum, decurratque celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum usque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus libro IX. *simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: fateturque se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum.*

Argenti sublimati cõfectio.

Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacum uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui, in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntque sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaque præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsque quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum synceerumque Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariensis uir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermiũ semimortuis, qui illico sanati sunt: idque fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum uiuum potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius libro sexto differemus.

Auri historia, & præstantia.

Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM *omnium metallorum preciosissimum, præstantissimumque, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint uirtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacissimæ naturæ opere, aut, his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum plerique sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice ui pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania ex pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uisitur in asperrimorum montium uisceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus*

litoribus aureæ eædem sunt arenæ. Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquiens. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum uiuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Queck silber: Hispanis, Azogue. Aurum uerò Latinis χρυσὸς Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro.

[Auri uires ex Auicenna.] [Nomina.]

Μίλτος σινωπική.

RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RVbrica Sinopis maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter uulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commisceri solet. Aluum sistit, in ouo sumpta aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

HOdie profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quàm uulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantùm importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dissiliat: quòd denique sua ui exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non desunt qui firmiter asserere audeant Armenium bolum, quem uulgò orientalem appellamus, Sinopicam esse rubricam; sed ij proculdubio hallucinantur. Plura enim sunt quæ palam faciunt, hos manifesto decipi, & in errore uersari. Si quidem ubi primum color expendatur, is sanè iocinoris non est, sed longè rubicundior. Præterea qui scribant Sinopicam rubricam esse pinguem, & in ore detentam butyri instar liquescere, habeo profectò neminem. Deinde si uires expendamus, nusquàm reperio scripsisse Dioscoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam, uiribus esse præditam, quibus uenenis, & animalium uenenosorum morsibus occurrere possit; quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatissimorum medicorum consensu, qui paßim eo utuntur, non solùm uenenis aduersatur, sed pestiferis quibuscunque morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè dissoluatur. Sed plura de his (Deo uolente) in secundo epistolarum nostrarum tomo differemus. Species Sinopidis (ut Plinius est author libro XXXV. cap. VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ uisuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit, quòd non animaduerterit non posse albam quámuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπικὴ, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.

[Rubricæ Sinopicæ consideratio.] [Manardi lapsus.] [Nomina.]

Μίλτος τεκτονική.

RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

RVbrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

RVbricam hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunque uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hîc meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονικὴ, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, rubrica fabrile: Germanis, Roetel stein.

[Rubricæ fabrilis consid.] [Nomina.]

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

Lemnia terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa uenena singularem: pota cum uino, & præsumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale uirus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur. est & dysenteriæ utilis.

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

Lemniæ terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor. quippe qui, ut hac synceriſsima tandem potiretur, atque ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, ut eius uerba testantur libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumen, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porrò lutum illud pingue usque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, tantùm huiusmodi terra uisitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera uerò eius, quæ re uera miltos est, siue rubrica, utuntur autem ea potiſsimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas uocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nescieram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse, aut sacrum Neptuni collem, sed in altera, quæ uocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cùmque me nauclerus expectare non posset, distuli, ut cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uiserem: id quod feci, prout speraueram, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traieciſsem, eamque penè totam pedestri itinere pertransiissem, perueniſsemque Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum uiginti stadijs: primumque Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum ferme septingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaque collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeique numero in terram coniecto, alijsque quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atque ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic teræ misceri solitum, memoriæ proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Lemniæ terræ uires. *Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum uiginti millibus. Sed & his, à quo librum*

librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: siquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & pòst sphragide uti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitumque ciere aiebat, siquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: uerùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uerò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad ulcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioque laxum, molleque est, ac sordidum, sustinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauòrum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoque soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere uel potius subalbescere, qualis hæc uisitur, quæ passim pro legitima, synceraque circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam non omnino improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd compererim (si uera fatentur negotiatores, qui mecum locuti sunt) bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum syncerißimumque Armenium lutum nascitur, sed etiam ex insula Lemno. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his uerbis. Cæterùm durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissimeque in lauorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim uidelicet nuncupo petram combustam. Verùm uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquàm in mortario pistillo comminuta est, adeò est leuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster leuis est. Itaque illo etiam magis conspissata est, minusque aeria: quamobrem opinionem, ac phantasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè dissidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarij, qui Lemnum Insulam ferè totam circumiuit, à clarissimo uiro Augerio de Busbeke Constantinopoli mihi transmissis, intelligere possum, locus, ubi nunc terra Lemnia inuenitur, nihil prorsus similitudinis præ se ferre uidetur, quod cum Galeni historia conueniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de causa ablegauit, ita de terra Lemnia scribit. Qui Insulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in uniuersa Insula Lemniam reperiri terram, nisi hoc in colle, ubi nunc effoditur, nec unquàm se intellexisse aiunt superioribus seculis alibi fuisse repertam; neminemq; haberi suæ gentis scriptorem, qui aliter de ea posteritatis memoriæ commendauerit. Verùm non ob id facilè credam, ex hoc loco, Galeni æuo, terram hanc effodi solitam. Quippe quòd collis descriptio, in quo terra hæc habebatur, apud Galenum huic minimè correspondeat. Siquidem Galeno collis est combusto similis, fuluus totus, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, sed tantùm lemnia terra refertus est. Atqui contrario ferè modo collis se habet, in quo eiusmodi terra nunc foditur. Nam ijs præsertim locis, ubi huiusce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, ut ex ijs pistrinariæ molæ parari soleant. Collis præterea nusquam combusto similis apparet, nec ullum fului coloris in eo uestigium uidetur. Fertilis est totus, & arborum, plantarum, & frumentaceorum ferax. Cum enim ab incolis diligenter colatur, copiosum tritici, & leguminum, præsertim faseolorum, prouentum affert. Idem orientalem plagam respicit, & apud uicum quendam situs est, quem Repondi uocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem se extendit. Fodinæ ibi sunt tres, quarum duæ, è quibus superioribus temporibus Lemnia terra effossa est, corruerunt, & in totum deletæ sunt. Tertia autem, quæ putei modo in collem descendit ad Septentrionem uergit. Ad eiusdem collis radices, tres limpidissimæ aquæ scaturiunt fontes, quorum duo, qui minores sunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius uerò, qui amplior est, ad meridiem progrediens, uiridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum paruumq; extat sacellum, pluribus in locis dirutum, ac ubique detectum (Sotiram hoc uocant) quò Metropolitanus sacerdos unà cum duobus Caloiris (ita præsbyteros uocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Iesu Christi Saluatoris nostri transfigurationem in monte Tabor celebrant, suas canentes psalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob superstitionem, quæ seruari debeat, anteaquàm Lemnia terra effodatur, sed quòd ea die transfiguratio Iesu Christi celebretur. Ad

Lemnia terra quid cēseatur.

hæc quæ ibi foditur terra, maiori ex parte candicat, aut paulisper subrubet, & si quandoque (rarissimè tamen) etiam rubro, aureoq; colore inueniatur, Armenio bolo per omnia similis, cùm tamen Galeno in uniuersum Lemnia terra adeo saturatè rubescat, ut à rubrica nihil colore differat. quæ quidem rubrica, qua utuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Insulæ locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hæc Lemnia terra Galeni esse non potest, cum tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaque me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore desumpta sit, qui tam longo temporis tractu, aut terræ motu, aut pluuiarum inundatione corruerit, ut in alijs quoque locis factum esse scimus, aut, quòd idem collis, cultorum diligentia, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutauerit. Nam inter cæteras syluestres plantas Chamæleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc æuo quot annis non absque quadam superstitionis nota, cùm sexta tantùm Augusti die ad hoc obeundum munus accedant, sibi certò persuadentes, nullo alio tempore reperiri posse, quæ uiribus præstet. Qui fodiunt, Græci sunt, sed astantibus Turcis, nempe Insulæ Præfecto, quem Vaiuodam uocant, & alijs ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non usque adeò fossores, qui in puteum descendunt, obseruare possunt, quin ij effossæ terræ aliquid non abscondant. Sed mirum est, quàm suauem odorem puteus ille spiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona est. Quo fit, ut eam quæ inter fragiles quosdam lapides pinguis, lentaq; delitescit, tantùm recipiant, eamq; præsertim, quæ calculorum sit expers. Fodiunt à solis exortu sex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere solent, nec reserant, nisi ad statutam futuri anni diem. Nanque legibus cautum est, capitis pœna, ne quis illuc clàm, uel palam fodendi causa accedere audeat. Verùm non multum eiusdem terræ effodiunt, cùm fodinæ ambitus non nisi paucos fossores admittere possit. Id deinde selectissimæ terræ, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo designatus. Ea elota in suspensos aliquot transfertur saccos, ibiq; tam diu manet, quousque tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miscent, eamq; tandem in maiores, minoresq; globulos fingentes, imperatorio sigillo obsignant. Demum siccari sinunt, & totam Constantinopolim in Scrinio, eodem sigillo occluso ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nusquam uenalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etsi permittatur, ut Insulæ præfectus, & alij quidam primates nonnihil obsignatæ terræ sibi accipere possint nemini tamẽ uẽdere audent, sed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lauat, cui ex lege sacculus donatur. sed hæc principis sigillo non insignitur. Hæc ille. quæ optimis materiæ medicæ studiosis, consideranda relinquo. Sed animaduertendum est, quòd non desunt impostores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima uendant. Ego ex officina Rustani Bassani aliquot sphragidum globulos acceptos mihi pro thesauro asseruo, quorum aliqui albi sunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diuersitatem fraudem aliquam uereor, cum ipse Albacarius fateatur, reperiri terram hanc ijs omnibus coloribus infectam. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum cẽnsu subdidit, sic inquiens. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluuia, tum sanguinis expuitiones, catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoe laborant, adiuuat, ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tussiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immissionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoque in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit atque eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit omnes interiere, scilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus.*

Armeniæ terræ seu boli uires ex Gal.

Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid disseramus. Lapis itaque BEZAHAR, *Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi.* Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. *Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota.* Subdit præterea Abdalanarach. *Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipsi uidimus apud filios Almirama custodis*

Lapidis Bezahar historia, & uires.

stodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solùm haustus duodecim granorum pondere; sed uulneri impositus à mortiferis quibuscunque feris ictos, statim liberet: ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reiuuenescunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis defluì, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereatur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis aduersus deleteria uenena uiribus, & speciatim contra Napelli immanitatem, superius in quarto libro de ipso Napello disserentes fusius diximus; & quæ uidimus retulimus. Terra Græcis λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφραγὶς; Latinis terra, Lemnia rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Teri machtim seu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Lapidis in oculis ceruorum natus.

Nomina.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

Atramentum sutorium genere quidem unum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concrescit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Peteesius ipsum pinarion uocat: alij stalacticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidissimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, [a] concretum, translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduersus hausta fungorum uenena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in uellere naribus instillatum. Vritur, ut paulò pòst in mentione chalcitis ostendemus.

a Orib. πυκνὸν, καὶ καθαρὸν. i. densum, & purum.

Chalcanthum, quod Latini Atramentum sutorium uocant, quoniam uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eis genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ uisceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa rosa colore uario. Siquidem chrystallo, sapphiro, Smaragdoq; simile in Germania natiuum chalcanthum uidimus. Alterum factitium, cuius passim est usus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minúsue tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materia, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam uellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in syluestribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm saxea uisitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, sulphuris ferè instar, quam ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam foditur, sed aperto undique cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimumq; uaporem, fossores noxio concluso spiritu facilè interirent. Effossam itaque chalcanthi uenam in aceruum in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq; die noctuq; macerandum relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus ligonibus, & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuijs diluatur, neque solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub cõstructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, uel lateribus, et calce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousque aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, uel æris: siquidem aiunt chalcanthum nun-

Chalcanthi genera, & hist.

quam concrescere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousque egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, in hunc modum scribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciẽ seruante. Quãobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum usque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est antè positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens, atque constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, desiccat, atque contrahit in sese substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uiro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis qualis in primis balneorum ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum positas sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisque aqua colligitur, aeris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemque redolens. Hæc aqua quoque gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursum uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitque aliquando olim, ut subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesque ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles rara effecta, undique innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu temporis laberetur in imum, secumque deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemque calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsque metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeò ut tandem in cauernam illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis uasis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalchantum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam inijcere liquandum, ut concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, ui ab ipsa aqua contracta, in candem liquescebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaque statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoque maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryque non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgare nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere. quod manifestè indicat in ueram non transijsse chalcitin: asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryque fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neque his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusque pharmacopola, in plures laminas per uniuersam

massam

Chalchanthi uires, & hist. ex Gal.

Brasauoli uana accusatio.

maſſam diſſectum à miſyos laminis aureis ſcintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod ſanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitiſſe, quàm chalcitin, quæ Galeno teſte, miſy ſemper ſuperſtat. Cæterùm illud nil mihi nobis adfert, quòd commendauerit Dioſcorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etſi medicamentum erodens, & ſepticæ facultatis habeatur. Siquidem ad eoſdem, & alios uſus hoc tempore non modò chalcanthum ipſum quidam potui exhibent in peſtilentia; ſed etiam eius oleum, quod chymiſtæ uitreis organis magna ignium ui ab ipſo chalcantho eliciunt, nullo ſanè incommodo, ſed magno ſanè iuuamento. quin etiam (ut ego expertus ſum) datur commodiſſimè ſemiſcrupuli pondere ex aqua agrimonij calculoſis, & ad ciendam remoratam urinam: Aſthmaticis quoque, & ſuſpirioſis perquàm bellè conuenit, ex Tuſſilaginis, aut hyſſopi decocto, limoſos, rubiginoſoſque dentes purgat, & nitidos reddit. ulcera maligna, & ſinus iniectum curat. In ſumma ad multa utile eſt medicamentum. Qui illud in peſte propinant, quod uulgò uocant Coppa roſa, in aqua roſarum diſſoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantque, obolum, uomitum concitantes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoque Chalcanthum, & Atramentum ſutorium uocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, ſeu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uuaſſer: Hiſpani, Caparoſa: Galli, Coperoſe. Nomina.

χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHalcitis præfertur ſimilis æri, friabilis, nec lapidoſa, nec inueterata, intercurſantibus oblongis uenis, ſplendentibusque. Huic abſterſoria uis ineſt, excalfaciens, & cruſtas ulceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium eſt. Ad ignem ſacrum, & ulcera, quæ ſerpunt, efficax eſt. Sanguinem è uulua, & naribus erumpentem, cum ſucco porri ſiſtit. Gingiuarum uitia, depaſcentia ulcera, tonſillaſque eius farina compeſcit. Vſta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè utilior redditur. Callum genarum, & ſcabritiam abſumit, abſtergetque. Fiſtulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pſoricon uocant, duabus eius partibus, cum una cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: ſic enim fit acrius. idem quod chalcitis poteſt. Alij pares utriuſque portiones in uino terunt, & eadem proſequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo uiuis carbonibus ſuperpoſito. Modus autem uſtionis in humidioribus eſt, dum ipſa chalcitis bullas excitare deſierit, & perfectè inaruerit: in reliquis uerò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & ſanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda eſt. Inſidens autem ſpurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, uſque dum luteo colore palleſcat: aut fictili ſubditis candentibus prunis, ſubinde uerſata, donec igni conflagret, & colorem mutet. Pſoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MIſy aſſumendum natione Cyprium, auri ſimile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & ſtellæ modo ſplendet. Vim habet, & uſtionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd pſoricum ex eo non conficitur, exceſſus, defectuſque ratione tantum differens. Aegyptium autem cæteris præſtat, utpote quod efficacius habeatur, ſed ad ocularia medicamenta multò ſupradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MElanteria geminæ eſt originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, ſalis modo concreſcit. Alia uerò in ſumma facie ſupradictorum locorum coit, quæ terrena eſt. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibuſdam regionibus, foſſilis quædam. Præſtat quæ ſulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confeſtim nigreſcit. Vim cauſticam eam obtinet, quam & miſy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SOry exiſtimarunt aliqui melanteriam eſſe, aberrantes: ſiquidem ſui generis eſt ſory, ei non abſimile. Verùm ſorei uirus ineſt graue, & nauſeam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibuſdam regionibus, ut in Libya, Hiſpania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiſcens, ſubpingue, inſuper adſtringens, & olfactu deuoratione que magnum uirus olens, ita ut ſtomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum ſcintillas miſyos modo non emittit, & alterius generis eſſe, & inualidum, cenſendum eſt. Vim, & uſtionem ſupradictis ſimilem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eoſque labantes firmat: iſchiadicis ex uino infuſum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiſcetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ uſtionem experta non ſunt, peruſtis ualidiora eſſe exiſtimantur: præter ſalem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & conſimilia, quæ cruda remiſſiora ſunt. combuſta enim uiribus efficaciora redduntur.

Tametſi

Chalcitis, misyos, soreos, & melanteriæ cõsideratio.

Tametsi antea scripserim chalcitim, Misy, sory longis iam seculis latuisse, adeò, ut perpauci, uel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirmarent; postea tamen, & ipsius chalcitis & Misy quoque plurimum, ex Ducatu Brũsuicensi ad me allatum est, dum hîc Pragæ sum in Aula serenissimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primus qui Misyos frustum sanè pulcherrimũ, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. Inuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis.

Brasauoli error.

Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusque cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim libro IX. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectùm nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soreos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin.

Misyos, & cognatorum hist. & uires ex Galeno.

Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. IX. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utique, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonstratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaque insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circunquaque reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetẽns, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaque mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum, misy, mediam utriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & eschara quas uocant, efficiunt. Attamen etiam si urant, nonnihil quoque adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cùm utraque hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm misy; sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosius sit, ac uehementius compactum, sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoque ægrius liquescit. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroque siccat imbecillius.

Nomina.

Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ uerò Græcè, Misy item Latinè uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, Sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Διφρυγὲς. DIPHRYGES. CAP. LXXIX.

Diphrygis tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis uritur. diphryges ideo uocatum est, quòd & à sole, & à sarmentis uratur, arescat, & fermè

& ferme torreatur. alterum perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt. ſiquidem poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut ſuprà retulimus, cùm de flore æris differeremus, ſublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adſtrictionem, & guſtum æris habens. Tertium ſic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex ſola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis aſſata, & in ſcrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem ſcrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertúr, quod ſaporem æris reddit, æruginisque, adſtringens, & uehementer exiccans linguam: quod ſibi exuſta ochra non uendicat, quæ cremata diphrygis uice uænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, ulcera ſerpentia, & quæ cacoethe uocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Diphrygis conſideratio.

Diphrygis genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolenſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, uriturq; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Galenus, qui libro IX. ſimplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum diſſeruit. Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre: quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abeſt, quaſi triginta ſtadijs. Proiectum erat enim in medio ſpatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei ſubiacet. Cæterùm præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile: itaque abijci, non ſecus atque uſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris ulcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui de tracta ſit ſpuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & uſque ad cicatricem ſum uſus: ac frequenter exactè occluſam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: ſic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vſus autem ſimilis eſt in oris ulceribus: ſiquidem eæ partes eiſdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ ſimiliter, & humidæ. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ſic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſſimum eſt: ualdè nanque ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam. Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Hiſtoria, & uires ex Gal.

Nomina.

Α'ρσενικὸν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

Avripigmentum in eiſdem metallis, quibus ſandaracha, gignitur. Optimum exiſtimatur cruſtoſum, aureo colore micans, nulli materiæ permiſtum, in ſquamas fiſſile: quale in Myſia Helleſponti naſcitur. Huius duo genera fluxerunt. unum ſuprà dictum eſt. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore ſandaracham imitans, gleboſum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam ſecundum locum tenet. Torretur in teſta noua, uiuis carbonibus ſubiectis, aſſiduoq; uerſatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adſtrictoriam, & erodentem. Cruſtas cum uehementi uredine, & uiolento morſu excitat. reprimit quæ excreſcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

Sandaracha probatur rufa, & [a] ſaturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, ſulphuris uirus redolens. Dos eadem, & uſtio, quæ auripigmento. Expletalopecias, reſina excepta: & ſcabros ungues cum pice eximit: contra phthiriaſin ex [b] oleo efficax eſt: tubercula cum adipe diſcutit. Prodeſt ad narium, oris que ulcera, & cæteras papularum eruptiones cum roſaceo: item condylomata. Datur ex mulſo, purulenta extuſſientibus. ſuffitur quoque cum reſina, aduerſus ueterem tuſſim, rapto per fiſtulam nidore: uocem expedit cum melle delincta: ſuſpirioſis cum reſina in catapotio optimè datur.

a Meum, & Orib. εὐανθῆ. i. florida.

b Drag. ad μέλιτι καὶ. i. melle &

Auripigmenti, & Sandarachæ conſid.

Avripigmentum, & Sandaracha, medicamenta ſunt eiuſdem tum generis, tum facultatis, nec inter ſe in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uiſceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam ſequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præſtet. Quandoquidem nil aliud eſt ſandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum eſt. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe ſi fictili, uel uitreo uaſe uratur auripigmentum, ſubſtratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum eſt) flámeum, & ſummè rubens contrahit colorem: perinde ac ſandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipſa ſandaracha naturæ ui fuerit aſſecuta. Sandaracham ſummè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri uæneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum eſt (ut ſuperius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non eſt, quam Vernicem ſcriptoriam officinæ

ficinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sæpe grauiter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ex quidem sine controuersia erit assumenda, de qua hîc disserit Dioscorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui libro XI. *cap.* VII. *eius meminit. Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum uocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, ut scribit Vannoccius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere misceant, teruntque simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inseruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatque in lapidem: idque toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat.* Auripigmenti, & Sandarachæ uires ex Gal. *Auripigmenti uires reddidit Galenus lib.* IX. *simplicium medicamentorum sic inquiens. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticæ, siue urentis, idque tam combustum, quàm ustionis expers. Cæterùm id constat ustione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quàmuis. Verùm si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idem de sandaracha eodem libro scribens, inquit. Sandaracha urentis est facultatis, ceu arsenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiscent, atque extergentibus.* Nomina. *Metallicum, quod Græci* ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, *Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hispani, Oropimente. Quæ uerò* σανδαράχη *Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè uocatur: Arabicè, non secus atque auripigmentum, Harnet, & Zarnich.*

Στυπτηρία. ALVMEN. CAP. LXXXII.

ALuminis omne ferè genus in Aegypto, & in eisdem metallis inuenitur: etenim scissile quoddam quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in alijs quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisque alijs regionibus, sicut & rubrica. Plurimæ eius species: uerùm ad medendi usum scissile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum est scissile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquàm adstringens, graue olens, calculorum expers, nec glebulosè aut assulosè compactum, sed sigillatim in capillamenta quædam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini persimilis, qui gustus iudicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur. Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adstringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ se ferēs, sine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit lympidum, lacteum, æquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque [a] quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæterasque excrescentias extenuant. Scissile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putrescentia ulcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt; motus dentium cum aceto, & melle firmant. Prosunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cum sanguinalis herbæ succo. Lepris conueniunt cum brassicæ folijs, aut melle cocta: item prurítui, & unguium scabritijs, pterygijs, & pernionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum salis duabus partibus, ad uitia, quæ pascunt. furfures, cum eruo, & pice illita abstergunt: ad lendes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, si caro excreuit, uuis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

[a] Orib. τυρῶδες, non πυρῶδες legit. i. casei odorem spirans.

Aluminum cōsideratio.

TAmetsi scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco statuit recensenda, nempe scissile, rotundum, & liquidum: quòd fortassis suo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: squamosum, quod uulgò dicunt Alume scagliolo: item è uini fæce confectum: necnon illud, Catinum ijsdem uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum scissile non est, etsi iandudum cum cæteris rei metallicæ studiosis crediderim scissile alumen nil aliud esse, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quòdque igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis proprium. Legitimum alumen scissile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehen-

prehenderim plumeum hoc non esse scissile. Cæterùm Brasauolus de alumine disserens in suo simp. med. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditißimo, uariat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulentissimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam discendi, quo artificio, quave ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, sed lapideam: quinetiam nō exponi æstiuis solibus exiccandam, ut putat Brasauolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore uersatur etiam Fuchsius medicus alioqui eruditißimus, quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, uel rochæ uocatur.

Brasauoli opinio reprobata: item Fuchsii error.

Fit itaque Rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat, & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum uerò contrà rufescit, & maiore acrimonia pollet, uisiturq; sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item ijs, qui præstantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cælo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutissimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi ualidissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius urerentur, cuncta aluminis materia maresceret. Postquàm autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinque continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides usqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextum, aut quadragesimum usque diem. Excauant præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplißimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacē prius extructam undique operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci undique circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, ualidißimum succendunt ignem, ut demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Astant utrinque bini robustissimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas uocant) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousque aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducendum. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciuisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo secessit alumen; ijsdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq; sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in aceruum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertißimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro XXXV. cap. XV. fieri liquidum ex aqua limoque, hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumque sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durißimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio uiris alioqui citra controuersiam doctißimis; uerùm etiam à Cornario, quòd & ipse in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis uocatum.

Aluminis rupei faciendi ratio.

Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atque diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentißimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipse sua inuenta, cum alijs quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarißimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptionis notis omnibus respondens, adeoq; adstringēs, ut

Alumina cognita.

nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantùm adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie Zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo. præsertim quòd legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plãtam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterũ quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tandiu perustis, quousque candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilitq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad disentericos, in uino austero potus: exustum enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet.

Aluminum uires ex Gal.

Aluminum uires paucis perstrinxit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminum generibus, quod uocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus.

Opinio quædam diluta.

Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti. quippe qui lib. IIII. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & mysi: quæ cùm ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & mysi, quæ ualenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq; nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptißimum est: ualde nanque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuero id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus lib. IIII. de simp. medic. facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recepisse chalcanthum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præsertim quòd facilè compertum habeam, aluminis cuiuscunque stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla.

Nomina.

Alumen quod Latinis, στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, siue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alaun: Hispanis, Alũbre.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVlphur optimum existimatur uiuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea partus usti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros ungues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: uitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, insparsum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoque conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem undecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum uino † & melle illitum, medetur.

† Cat. addit. καὶ σμύρνῃ. i. & Myrrha.

Sulphuris consideratio.

SVlphur tam sponte & per se nascens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentißimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, uiuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius uerò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: ijsdemque oritur locis, ubi factitij uena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, ut in compluribus uisitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò ut à chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant

idij

id ij maſculum ſemen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum ſit, & ſiccum, quinetiam pingue (ut diuturna conſtat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: ſiquidem non flammæ ignium modo; ſed prunis quoque admotum, ſtatim accenditur, nec unquam accenſum extinguitur, quouſque pinguis, & oleoſa eius ſubſtantia in uniuerſum igni abſumatur. Verùm enimuerò etſi præ ſe ferat Sulphur temperamentum non obſcurè calidum, & ſiccum; non tamen credendum fuerit tam puram, ſynceramq́; id eſſe materiam, ut per ſe tantùm conſiſtere queat. neque etiam cogitandum, ei non eſſe neceſſarium, ut ſibi humiditatem aſciſcat, qua formam congruam ſuſcipiat, quemadmodum miſta quælibet expoſcunt. Id enim nobis indicat eius uelociſſima, ac facillima diffuſio, cùm ſtatim igni admotum colliqueſcat, metallorum modo. Foditur aperto undique cœlo, non autem in cuniculis, & ſubterraneis ſpecubus. In his nanque tum uehementi calore, tum fœtidiſſimo terræ halitu, foſſores illico deperirent. Porrò effoſſa Sulphuris uena, fictilibus quibuſdam magnis imponitur Romanis hydrijs non abſimilibus, longo ab ore dependente roſtro, intus uacuo, ac in humum ſpectante, uitrei pilei inſtar, quo ſtillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus ſulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, ſtipanturq́; tenaciſſimo luto, creta, & equino ſtercore compoſito, ne tantillum quidem expirare poſſit ſulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in ſuperiorem cratem firmantur, eodem luto undique ſtipata, adeò ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate ſub fictilium fundo, nullo pacto in ſublime ferri poſſit. Ad hæc fictilium roſtrum in aliud uacuum fictile inſerunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentiſſimè circumlinunt, obducuntq́; maximè. Demum ignem ſuccendunt ſub fictilium fundo, cuius ui depuratum Sulphur in ſublime fictilium fertur, & per roſtri concauitatem in uacuum ſibi adnexum deſcendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uaſis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac ſanè ratione Sulphur fieri conſpeximus in agro noſtro Senenſi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sulphur omne trahendi uim poſſidet, eſtq́; temperamenti calidi, atque eſſentiæ tenuis, adeò ut ad multa uenenatorum animalium reſiſtat. Siquidem ego aduerſus paſtinacam marinam, & draconem ſæpenumero eo ſum uſus, & cùm id piſcatores quoſdam docuiſſem, reuerſo poſt aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vſus eius eſt, ut & ſiccum ictui inſpergatur medicamentum, & cum ſaliua miſtum: nam cùm & hoc excogitaſſem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piſcatores medicamenta maximè parabilia, dixiq́; pulchrè illos & cum oleo ueteri, & melle, & reſina terebinthina uſuros. Et ſanè horum omnium experientia iudicium præſtitit. Quin & pſoras, & lichenas, & lepras, non raro hoc medicamento cum reſina terebinthina ſanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, abſque ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, miſtam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit lib. VI. cap. II. de compoſitione medicamentorum per genera, in compoſitione emplaſtri διὰ σκίλλης, Sulphur tanto calore præditum eſt, ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Sulphuris uires ex Gal.

Nomina.

Sulphur ſiue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur, Arabibus, Cribtit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hiſpanis, Piedra azufre.

Κίσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVmicis probatio, ut magnopere leuis, ſpongioſus, ſciſſilis, nec arenoſus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantiſſimis carbonibus obrutus, & ubi canduerit, extractus, uino reſtinguitur odorato: iterumq. incenſus, reſtinguitur: & tertia uſtione exemptus, & ª per ſe refrigeratus, ad uſus conditur. Vis eius adſtringere, gingiuas abſtergere, purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excreſcentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori cruſtam obducit: auellendis capillis aptus. Theophraſtus author eſt, ſi quiſquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem ſtatim ſedari.

† καὶ λεπτὸν. i. tenuis.

a Meum. ἑαυτῆς ἔασον ψυγῆναι. i. per ſe refrigeratum.

PVmicem ambuſtum eſſe lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices ſæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Veſuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapſis, non ſecus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarſit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uiſceribus genito, è ſulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti ſunt montes, eoq́; præſertim, quod Græci piſſaſphaltum dicunt.

Pumicis conſideratio.

Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de eo primùm ita ſcribit. Si pumex inter lapides recenſeri poteſt, & ipſe eiuſdem eſt facultatis, quod certè ad abſterſionem attinet, uelut etiam figulina teſta, ac multò magis ea, quæ fornacium eſt. Sed ſmiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde cauſticis, & deſiccantibus facultatibus quidam ipſum miſcent, eiſq́;, quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem ſi comburatur, haud erit inferior eoſdem ad uſus ſmire. Secundo autem loco idem de pumice differit his uerbis. Pumicem ſi inter metallica recenſeas, calumniabuntur, quibus animus prurit accuſandi libidine: et ſi inter lapides ponas, lapidem eſſe negabunt: ac multò minus terram eſſe concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum eſt: quippe qui in ſarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim uſtionem non expertus, partim etiam uſtus, quando uidelicet alijs omnibus combuſtis ſimiliter ſubſtantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm uſtione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rurſus lotione exuit. Videri autem poterit ſplendorem conciliare, non tantùm facultate; ſed etiam aſperitate, uelut etiam ſi ſmirin, aut teſtam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipſa ſplendorem afferunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia aſperitatem. Eundem in modum cornua deuſta dentes ſplendidos efficiunt.

Pumicis uires ex Gal.

Nomina.

Pumex qui Latinus, Græcis κίσηρις uocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Einbims: Hiſpanis, Piedra pomez.

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAl fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut, tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm utilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine uindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, uuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor uexat, & phagedænis ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus uesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo uitulino: furunculos, cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut uinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, usquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subijciunt, usquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo uri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPuma salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis ueteribus. Ad fotus, aquæ marinæ usum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleò resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoethe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in uniuersum acris est, & feruentis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis consid.

SAl, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaque complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisque reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdam fontibus, quorum aqua diu ignium ui excocta in salem cogitur. Fossitium officinæ Arabas secutæ salem gemmæ uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius libro XXXI. *cap.* VII. *tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunque pluribus modis, sed causa gemina, coacto, humore, aut siccato. Siccatur*

in lacu

in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Sunt etiámnum naturales differentiæ tres. Nanque in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiusque regum uectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosque maßis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desijt: quippe factitius, adulterinusque est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem uideo, præsertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterque chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeat. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorum bellicorum pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitque pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent; quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuißima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisque naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturque Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. uulgò appellant Morello di sale. Verùm cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare uideo, quòd color is non sit liquidus, neque oleosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcunque sit, non equidem possum horum quanuis eruditorum uirorum iudicio omnino subscribere, nam plura sunt, quæ in eo censendo mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti uocato nusquam Croceum, neque rufum, ut salis flori inesse testantur omnes; uidere mihi licuit. Dein non mihi uidetur hoc medicamentum adeò liquidum, ut Galenus, & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseuerabit, esse ipso sale usto tenuius. Postremò cum Dioscoridi, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibusdam tantùm is inueniatur; nec usquàm in mari, nec in maritimis paludibus reperiri salis florem meminerint, ubi sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facilè adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Tamen ne uidear à Fuchsio uiro doctissimo, & à cæteris, qui eius sequuti sunt opinionem contentiosè dissentire, uelim ut aliorum quoque sit iudicium. Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur lib. IX. & XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generis facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium craßities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at foßili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate uideli-

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis uires ex Gal.

cet aquis æstu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamque tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerùm in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum Nomina. *digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus. Sal Latinis dictus, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Salz: Hispanis, Sal.*

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

a Orib. νήσων. i. insulis.

b Meû. αἰγείῳ. i. caprino.

PRæfertur Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex [a] Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & ustionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, uel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut uino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex [b] asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & uenenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisque iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

NItrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quòd ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum uocatum, quo ad tormentorum bellicorũ pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. cap. 10. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignoraße naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidiße. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquã multũ factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimũ copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calastricum, candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumque est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimque, ut densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrarijs. Sic quoque olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs; nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus, & rufum

exit

exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrarijs, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas uocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uasis picatis ne liquescat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq́;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè rosoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Salnitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quanuis contrarium asserant, scriptisq́; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt; non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut alijs suaderent salnitrum tutò assumi posse, cùm prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat a se ipso. Nitri legitimi frustum, quod à Gulielmo Quacelbeno Flandro Constantinopoli mihi missum est, notis omnibus genuinum refert, ut in epistolarum nostrarum libro fusius diximus. Nitri meminit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nitrum dictum est suprà in medio esse aphronitri, & salis uirium: cæterùm ustum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaque, & digerit: & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq́; succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum uerò nisi grauis urgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro usto, simul & non usto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus uti consueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato disserit, uulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc est. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc est, à spuma nitri, duabus uocibus legenda sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunque à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod sciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον & λιτρὸν, Latini Nitrum nominant. Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Græcis ἀφρόλιτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè uocatur; Arabicè, Aphronitrum.

Monachorum error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Τρύξ. FAEX. CAP. XC.

Eligenda Fæx maximè à uino uetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti uiribus longè acrior est. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ ustionis, ut aerio nitore inalbescat, linguamq́ue tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens. ulcera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccatq́ue. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter examinatur: proinde non nisi in reconditorio, & uase aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ ustionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet. uentris stomachiq́ue fluxiones illita sistit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suiq́ue lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, ungues scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut spodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

Fæx uini uulgaris notitiæ est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, ijs præsertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obscurè subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam aluum citent, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & saccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex sena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde despumantes. Τρὺξ sic Græcè, Latinè uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen, & Vuein stein: Hispanicè, Rasura de uino.

Fæcis, & tartari dicti consid. & uires.

Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

Calx uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquiescere sinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata

re elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam alijs immista, ut adipi, oleo, concoquendi uim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

Calcis consid.

CAlx, cuius passim usus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumq; testis. Non desunt tamen, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplastris admisceant, eam primùm demergentes in aquam, usquedum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia ulcera, quòd absque morsu ualenter siccet. Ob id itaque unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaque præsertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimantes. Calcis uires descripsit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, uehementer urit, minusque inducere crustam potest. At uerò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit, tametsi etiámnum calfaciat, carnemque liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatam κονίαν, hoc est lixiuium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terque aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absque mordacitate exiccat. Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nurc: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleschter, & Kalk: Hispanis, Ca.

Calcis uires ex Gal.

Nomina.

Γύψος. GYPSVM. CAPX. CII.

GYpsum uim habet adstringẽdi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresque cohibet. sed potum, strangulationis modo iugulat.

Gypsi histor.

GYpsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuersa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterque expetitur cæmentarijs ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scißili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantißimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrum appellant, sed perperàm. Gypso uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ita disserens. Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumque corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitque maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereque illud excogitaui, tenui alboque oui liquore, quod ad ophthalmias utile est, admisto quod in farina triticea est puluilli tenuißimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uerò, quòd sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam uim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & ualentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato. Γύψος ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.

Gypsi uires ex Gal.

Nomina.

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis urendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumque morsibus illitus ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis uires ex Gal.

CInis omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuersum disserens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrarijs tum qualitatibus, tum substantijs. Habet enim in se partim terrenum, partim uelut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunque quis appellare uol.t: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà asportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena succo ualido tota sit, eoque acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: memínique me quandoque, cùm aliud ad manum non esset medicamẽtum, per hunc sanguinis suppreßisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti

ficulneo

ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisque facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & utroque differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, uelut in cinere tithimalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit; nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terue lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis sermo habebitur. Nomina. *Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè uocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.*

Ἀλκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALcyonij quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium uermiculi forma, & colore magis purpureum, [a] quod Milesium quidam uocant. Quartum succidis uelleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, uitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in uesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vstum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare uelit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens uasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad usus recondat. Lauatur ut cadmia.

[a] Orib. addit. σωληνοειδὲς. i. fistulosum.

Alcyonii hist. & consid.

ALcyonium (ut Plinius est author lib. 32. cap. 8.) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonum, & ceicum: alij ex sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quòd alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent. Quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd sic idem uocent Arabes, Dioscoridem secuti. quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam uocari. Cæterùm rufum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidosaque materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copiosum in Tergestino litore uelleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgò appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasijs inuenitur. Porrò in hoc capite in uulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut planè suspicor) uerba desiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs scriptum legatur. Auget suspicionem Oribasius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc est. Quartũ, & postremũ &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens utriusque speciei meminit. Locus Diosc. suspectus. *De Alcyonijs disseruit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusque, & in his ipsis, quæ diximus, secundum partium essentiæ totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & graue, odoris praui: olet enim pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens similem phycijs. Aliud tertium uermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: uocant id Milesium. Post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue, & rarum, uerùm lanis succidis simile. Denique & quintum extima superficie læui, cæterùm interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium alcyoniorum est calidissimum, adeò ut & pilos urere possit. Itaque cùm duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasque adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia uirium efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaque ustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores.* Alcyonii uires ex Gal. *Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoque Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbabar, seu Zebd albhar: Itali, Alcionio.* Nomina.

Ἀδάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

FIt in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri possit lacustre alcyoniũ. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

Adarcæ cõsid.

LEgitimam Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non uidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib. 16. cap. 36. Quam postea lib. 32. cap. 12. uocauit calamochnum, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neque herbis inhærens uisitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemque à defluuio præseruandos capillos scripsit. Vbi cùm interpres Cornarius uir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiam marinam perperàm interpretatus est: quandoquidem lectio illa uera est, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congesta. Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua uelut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimum hoc est, simulque calidißimum medicamentum. proinde & per se inutile est, uerùm commiscetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaque fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri postulant. idque foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & uiribus differre. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον uocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.

Cornarii lapsus.

Adarcæ uires ex Gal.

Nomina.

Σπόγγοι. SPONGIAE. CAP. CXVI.

E Spongijs alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine uulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poscave conglutinant: ueteres sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, senilia ulcera, & quæ fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscissæ fuerunt, deorsum. Si uerò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

† Drag. λευκαὶ γίνον δὲ οὐκ ὀλίγαι. i. candidæ fiunt non paucæ.

Spõgiarũ hist. ex Aristotele.

SPongiarum genus (inquit Aristoteles lib. V. cap. XVI. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, spißissimum, & ualidissimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædura sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de se de pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam uelut tineas lumbricósue, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque ali: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui uel radices absumunt totas quæ inhærentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, ut spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur. Magnitudine amplissima soluta illæ, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollißimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuisq; nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum uidetur. supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro IX. cap. LXV. scriptis tradidit. Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. simplicium medicament. his uerbis. Spongia usta acris est, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cum uerò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin

Spongiarum uires ex Gal.

eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ ustæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id est, carpinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiā manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate [illegible] corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces, quantum à noua superetur, siue uulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atque hæc quidem præstare potest. cùm etiámnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asfemgi albairi, seu albar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badschuuam: Hispanicè, Spongia: Gallicè, Esponge.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

Corallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atque emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat modicè: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: ulcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: urinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absumit. † Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradictis habet.

† Drag. [illegible] [illegible] Quin etiam [illegible] [illegible] & [illegible] malorum depulsor est.

Corallium, quo usqueadeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæque puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atque inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamen quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderósumque, sed leuius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persio uocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeque rubens, sed molle. & ideo uilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles: exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaque occupari, euellique retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium uocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, uel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoque pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, uatesque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquàm rarò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atque magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes uisuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, uerùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipates uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui post hæc pulcherrimam eius plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gargano Apuliæ monte afferre solet. Ea enim prope radices brachij ferè crassitudinem æquat, & à medio trunco in ramos sese diffundit: res quidem uisu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemque oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in uiris, nocturnasque pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac uesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius [illegible] oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesque extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt.

Corallii consideratio.

Plinii lapsus.

Corallii facultates.

Nomina.

piunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, siue Morgian: Itali atque etiam Hispani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.

Λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

PHrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfusus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem uino restinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, ustoque adstrictoria, expurgans: ulceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis consid.

QVi mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm uestibus commendauit. De huius lapidis uiribus disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere existimatur & Phrygius, quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idque aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: ualidè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis, simul & mordicationis. Dictum uerò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimique usus, quæ mistas in sese hasce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem. Λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.

Phrygii lapidis uires ex Gal.

Nomina.

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

ASius lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos salsugo subflaua est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici simili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè ualidior flos existimatur. De cætero siccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat. excrescentia cohibet: tetra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & uiua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in solio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cùm uice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asii lapidis consid.

TAmetsi in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim; legitimum tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac uiribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Est enim hic pumicis instar leuis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus uenis. Hoc, quòd carnes absumat, utebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idque Græci appellauere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hūc locum nullus, quod sciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes uocem σοροὶ puluerem uerterunt. In quo mihi planè non uidentur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostræque sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius lib. 36. cap. 17. ubi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili uena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. Cæterùm Asij lapidis historiam, & uires descripsit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso proueniens, quem ob id ipsum Assion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi est, pariterque consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere uisitur. Appellant hoc medicamentum petræ Asiæ florem. Est uerò & subtilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua nascitur, tametsi uim habeat illi similem, actionis tamen uehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & uelut sale condita seruet; sed & quia hæc præstet absque uehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: ut coniectura sit, illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur. hactenus Galeni uerba. Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus alioqui nostræ ætatis celebris, non tam facilè fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum: quòd scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, similem exudant ueteres muri, rupes, saxaq; montium: ex qua fit quod Salnitrum uocant. Porrò quòd hæc non uerè sit Asij lapidis flos, omnibus

Asii lapidis historia, & uires ex Gal.

Fuchsii error.

nibus

nibus ijs perſpicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuerſorum lapidum flos eſt, nullam habet cognationem cum Aſio lapide. qui ſolus, Dioſcoridis & Galeni teſtimonio, florem ſui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Aſius, & Aſsius Latinè uocatur: Arabicè, Hager Aſos: Italicè, pietra Aſsia.

λίθος πυρίτης.

LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYrites lapidis genus eſt, à quo æs conflatur. Eligi debet æris ſimilitudine, facilè ſcintillas edens. Vritur ſic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec ruteſcat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioſo melle perfuſum deijciunt, & ubi ad fuluum colorem uergere cœperit, extrahunt: efflatoque cinere, rurſus madefactum cremant, donec æquabiliter aſſiccatus, friabilis reddatur: ſiquidem ſæpe facies ſumma ſolùm uritur. ita crematus, ſiccatusque reconditur. Si eloto opus ſit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm uſti uis eſt excalfacere, abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas diſcutere. Reſina exceptus excreſcentia in carne cohibet, ſed calorem quendam, & adſtrictionem parit. Ita uſtum nonnulli diphryges appellant.

LApidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marcheſitam uocant. Verùm quanquam uniuerſi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari poſſunt; cum tamen Marcheſita appellata cæteris magis ſcintillet chalybe aut ferro percuſſa, per antonomaſiam ipſa ſola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præſtantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuerſa, plerunque tamen (ut Plinius inquit lib. 36. cap. 19.) aureis ſcintillis, uel argenteis reſperſa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, ut ferè ſemper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in profundo deliteſcit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymiſtæ exiſtimant) ex impuriſſimo ſulphure, alijſque inconcoctis partibus metallorum ſit conflata. quamobrem foſſores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurũ, argentum, uel æs intra ſe continet. Idcirco rectè prodidit Dioſcorides, Pyriten lapidis eſſe genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignoraſſet Albertus, omnem Marcheſitam inutilem eſſe aſſeruit. Pyrites non ſolùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commiſtus: ſed etiam in quibusdam Miſniæ fluminibus rotunda facie, & cæteris durior. Nos pyritem habemus cryſtallo, berillo, Armenio, cæruleo, chalcantho, Miſy, chalciti, Minio, auripigmento, & alijs lapidibus adnatum adeò, ut cum foſſilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritæ uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Vnus eorum, qui ualidam facultatem poſſident, eſt & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplaſtro admiſto: adijcitur ei & ſchiſtos. Ab hoc medicamine, & pus ſæpenumero, et conſiſtentia grumoſa in ſpatijs intermedijs muſculorum nata, per halitum digeſta ſunt. Cæterùm ubi in uſu uocantur lapides omnes admodum uehementer contuſi, atque ad læuorem redacti ſint oportet, ſimiliter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiſcentur. Etenim niſi pollinis inſtar comminuatur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum uim poſſident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & ſiſtentes tum ſanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non ſunt, ad hæc omnes ſunt utiles, uelut & acres, quorum poſterius mentionem faciam, ad detergendum, abſtergendumq́; tum detrahendum, extenuandum, detergendum, ualenterq́; ſiccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al, ſiue Alruſenai: Italis & officinis, Marcheſita: Germanis, Kis, & Ertz ſluoff.

Pyritæ lapidis conſid.

Pyritæ uires ex Gal.

λίθος αἱματίτης.

LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

HAematites optimus habetur friabilis, ſaturato colore niger, durus, & ſuopte ingenio æqualis, nulla ſorde admiſta, nulloque zonarum diſcurſu. Vim habet adſtringentem, & excalfactoriam aliquantùm, extenuantemq́ue. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit. Bibitur contra difficultatem urinæ, & fluxiones mulierum in uino: & ab ijs, qui ſanguinem reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum uitijs apta. Vritur ut Phrygius, ſine uino duntaxat. Modus uſtionis eſt, ut modicè leuis fiat, & bullis quibuſdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotundamq́; ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices uocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque ſi trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt: ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſſilibus uenis: quippe in rectos uenarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites uerò ſaturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, uehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur.

HAematites lapis, quo omnes in uniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non eſt, de quo meminerunt Dioſcorides, & Galenus. Quippe hic alius eſt lapis

Hæmatitæ lapidis conſid.

mollis per se proueniens in montibus, apertis locis. At legitimus fossilis est, & sponte naturæ nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum uocant, cuius historiam, & uires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylua: quin & in Italia Brixiensi agro, sed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis instar, quibusdam insit, ut peritissimus æquè ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotauit. Hæmatitis fodinas habet in Valle Ioachimica Regni Bohemiæ Illustris Comes Ioachinus Schlichius. adeò eo refertas, ut inde optimum ferrum conficiant. quo fit, ut nil aliud sit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant, & contegunt, id sine hæmatite facere nequeunt. Nanque ea aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente.

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Porrò talium quoque unus est hæmatites, quem uocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Meritò itaque ausi sunt medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatiten. Ac solo eo uti possis palpebris exasperatis: siquidem cum phlegmone asperæ sint redditæ, ex ouo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, ut specilli nucleo inungas, secundum subiectionem, aut euersionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis exputioni conuenit, omnibusque ulceribus. Porrò siccus, si ad tantum redactus fuerit læuorem, ut puluillum referat, reprimit excrescentia, atque eo nullus solo, atque per sese utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, usus sum facultate eius ex gustu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (ut paulò antè comprehensum est) attritus, cæterùm aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexandro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquiens. Ego sanè noui frequenter me sine theriaca, alijsque pretiosis antidotis multos curasse, lenibus usum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in his, qui largius sanguinem reijciebant, cum succo punici mali, & granis, uel cum succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At læuigare ipsum curiosè oportet, ut in tenuissimum puluerem redigatur, sitque aereus, & uento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minusúe. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum est, quomodo ulcus exiccarit sanaueritque, ut non amplius pus generaretur, neque æger tussi infestaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus uas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quo modo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam spernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius distribueretur. Quare cùm crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitaui autem huiusmodi rationem, redactum in tenuissimum puluerem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum undiquaque constrictum, colligatumque in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idque per totam noctem iam inde ab ipso uespere: extraxi autem tenuem, aereamque eius partem, ut æger solam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc sanè agendo, bibendoque continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo uiribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à uisa, & usu comprobata conscripsi. Hactenus Alexander lib. VII. cap. primo.

Nomina.

Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης uocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, seu Alsadenegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluot stein.

λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

Schistos lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium uenarum discursu, pectinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte perfusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & uuas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis cōsid. & uires.

Schiston lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia (ut Agricola uir clarissimus est author) non solùm in pluribus Hercyniæ Syluæ locis foditur, sed etiam in Bohemia, ubi & nos quoque eum adinuenimus. Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus lib. nono simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare ualeant.

Nomina.

λίθος σχιστὸς ita Græcis, ut Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur.

λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN gagatarum lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger eſt plerunque, & ſqualidus, cruſtoſus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & diſcutiendi. deprehendit ſonticum morbum ſuffitus: recreatque uuluæ ſtrangulationes: fugat ſerpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia naſci ſolet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. uocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Lapidem, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolenſi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Iſpruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, oſtendit mihi primùm clariſsimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorſus notis à Gagatæ hiſtoria diſsidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confeſtim accenditur, flammămq; contrahit, ac bitumen redolet, ſqualidus eſt, & niger, cruſtoſus, & perquàm leuis. Hoc ſcatet in uniuerſum Flandria, Cimbriaque, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem ſibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam miſit ad me Tridentu Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij inſignium. Fuchſius uir alioqui eruditiſſimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cùm de piſſaſphalto diſſereremus) Gagaten in Tirolenſi comitatu repertum, eſſe piſſaſphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo diſſentiam, citato nuper loco latius oſtendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten cenſet eſſe ſuccinum illud nigrum, quod nobis uulgò Ambra nera uocatur. Sed in hoc ſimiliter eum (pace ſua dixerim) hallucinari clarius eſſe opinor, quàm ut pluribus demonſtretur. Nam ut omittam abſurdum mihi planè uideri, quòd ſuccinum lapidis nomine dignetur, illud non eſt ſqualidum, neque cruſtoſum; ſed in ſuperficie potius læue, & lucidum ſatis apparet. Sunt qui exiſtiment foſsiles quoſdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctiſsimus, & in foſſilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, eſſe lapidem Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, niſi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem ſpirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans eſt, ut accenſus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copioſum reddit, ubi uitreis organis concluſus, ignium ui peruritur. Hoc commendauit Meſues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero ſuffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non poteſt, cùm omni penitus humore deſtituantur. Gagatæ hiſtoriam, & uires tradidit Galenus lib. IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Eſt & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, perſimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioſcorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipſi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametſi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uidelicet, quæ in ea ſunt, inſpicerem. Cruſtaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria aſportai, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quà orientem ſpectat, ubi & bitumen eſt: eratque lapidum odor ſimilis bitumini. Vtebarque eis ad flatuoſos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, miſtis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc ſymptoma probatæ fuerant. Planeque uiſum eſt mihi euidentiorem earum facultatem reddidiſſe. Miſcui uerò ipſum & Barbaro quam uocant, & palàm medicamentum effectum eſt exiccantius, adeò ut & ſinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus. Cæterùm Plinius lib. 36. cap. 19. exiſtimaſſe deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis ſibi uiribus mutuis reſpondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demerſus accendatur, & conflagret, reſtinguatur uerò in oleo. Quod tamen falſum eſt: quandoquidem Dioſcorides ubi memoriæ prodidiſſet Thracium lapidem iiſdem uiribus eſſe præditum, quibus & Gagates; ſubdidit Thracio illud peculiare adſcribi, quòd aqua demerſus accendatur, & oleo reſtinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam eſſe Aetius teſtis eſt lib. II. cap. XXIIII. quippe ſi igne inflammetur, meroque reſtinguatur, exhibeaturque id uinum cardiacis potandum, confeſtim leuantur, repreſſo ſudore, excitatoque arteriarum pulſu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, ſeptemque continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram reſtituunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiuſdem uapore ſuffientes. Sed quoniam Gagates ob quandam nominis ſimilitudinem, lapidem ACHATEN *ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hîc aliquid de eo nobis dicendum eſſe duximus. Repertus primùm Achates eſt in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen ſibi uendicauit. Lapis hic uarijs conſtat coloribus, & ſe inuicem incurſantibus zonis, lineiſque, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè teſtatur Plinius lib.* XXXVII. *capite primo, ubi ſic habet. Poſt hunc annulum regia fama eſt gemmæ Pyrrhi illius, qui aduerſus Romanos bellum geſſit. Nanque habuiſſe traditur Achaten, in qua nouem Muſæ, & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ, ita diſcurrentibus maculis, ut Muſis quoque ſingulis ſua redderentur inſignia. Hinc igitur creditum eſt antiquos uocaſſe Achaten uarijs, ac diuerſis nominibus. Vocatur enim phaſſachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij ſanguinem, nonnulli corallium coloribus præ ſe ferant. Prodeſt Achates (ut Plinius eſt author) contra ſcorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitim quoque ſedant in os additi. Leoninæ pelli ſimiles, potentiam cæteris ualidiorem habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis uerò ſuffitu, earum tempeſtates auerti, & præter-*

Gagatæ lapidis conſid.

Fuchſii error.

Gagatæ hiſt. & uires ex Gal.

Plinii lapſus.

Achatę lapidis hiſt. & uires.

ea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis iubis alligandos. Abominātur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius. Nomina. *Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates uocatur: Italis, pietra Gagate.*

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

† Orib. λεία. i. terra.

QVi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Thracii lapidis mentio ex Gal. *Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib. IX. de simp. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.*

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Pòst madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina usus: neque Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm ueram censemus. Nomina. *Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.*

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum uergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite uendant.

Magnetis lapidis hist. *MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est autor) nomine Magno, qui primus in Ida mōte lapidē hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusque subegit; ita Magnes ferrum uictricem rerū materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoq; dicitur. quippe ferrū Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhærens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acū trahat, adeò ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamque excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est lib. 34. cap. 14.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumque sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trabit itaque Magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur.* Theamedes lapis. *Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatque. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortassis quispiam censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flauo cum ære fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, ut superius diximus.* Magnetis uires ex Gal. *Magnetis breuiter meminit Galenus lib. IX. simp. med. sic inquiens. Ex lapidibus unus est & magnetes, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens.* Nomina. *Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτις, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabibus, Hagar almagritos, seu Magnathis: Italis, pietra magnete, & Calamita.*

λίθος

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVllum hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικός, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica. Nomina.

λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GAlactites appellatur, quod lacteum succum resudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in qua tritum, pyxide plumbea recondere, propter uim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MElitites omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem ut galactites effectus.

GAlactiten, item Melititen, etsi antea me non uidisse scripseram, dum tamen in Boemia sum, utrunque ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. IX. simplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius lib. 37. cap. 10. sic inquiens. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut testatur Agricola, non solùm reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uerò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites: Italis pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ hist.

Nomina.

λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOrochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, utpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis uestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & uesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impositus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOrochthum lapidem nonnullis galaxiam uocatum, nascitur (ut inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Huius frustum non paruum ex Misnia, misit ad me Georgius Fabritius, uir quidem doctrina, & uirtute clarus, nullis deficientibus notis, ac uiribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adstringens facultas, quæ cruentas reiectiones sistit, & corporis spiracula obstruit, ut alterius quoque lapidis hîc mentionem faciam, admirabilis sanè facultatis ad ossium fracturas. Siquidem tametsi perfracta ossa à Chirurgicis ante quadragesimum diem sanari soleant; compertum tamen est à compluribus in Germania, ea proculdubio sanari triduo, aut quatriduo huiusce lapidis potu, sesquidrachmæ pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum uesperi hausto. Sed interim os fractum restaurare, æquare, ac asserculis circumquaque munire operæprecium est: & affectum locum illinire unguento ex Geranij radicibus cæruleum florem gerentis, & lactentis suis axungia, siccatis prius radicibus, & in puluerem tritis, & deinde ex axungia præscripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaque lapis is longus perinde ac humanus digitus, teres, craßitudine ferè annularis, & sæpe tenuiore, albicans, friabilis, tophacea intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens, ac doctus Medicus Georgius Vvirt, qui olim in Aula Cæsaris Caroli Quinti honorificè medicinam fecit. Nascitur in eo Rheni tractu, quem Germani Die Bergstras uocant, circa Derenstat oppidum, duobus à Rheno miliaribus; & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, è plantæ cuiusdam bechio similis, radicibus, ibi nascentis gigni existiment. Sed an hoc uerum sit, mihi certo non constat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus unà cum scissili lapide lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Sunt & alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum communè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet uidelicet: proinde

Morochthi lapidis uires ex Gal.

cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò est maiore emolliendi ui, quàm prædicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide disseruit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Nomina. *Lapis Græcis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho.*

λίθος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

ALabastrites uocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastritæ consid. *ALabastrites notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quò hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus uenis discurrentibus, pellucido læuore, materia uerò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa unguentaria cauabant, quò diutius unguenta à rancore uindicarent, nascitur (ut Plinius inquit lib. 36. cap. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatißimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaque. Vilißimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in uertice maculosi. hæc Plinius.* Alabastritæ uires ex Gal. *Huius facultates memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites uocatus unguis in medicinæ usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis.* Nomina. *Is Græcè λίθος ἀλαβαστρίτης, Latinè Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.*

λίθος θυΐτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

LApis nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

Fuch. opinio reprobata. *THyiten lapidem neque ipse hactenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cœruleum, qui Italis uulgò Turchina, alijs uerò Turcicus lapis appellatur, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, ut alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aeri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cœrulea, lacteq; suffusa ἀερίζουσα Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem uerisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera uiridis, quæ sic dicta est quia uiret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica uocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primùm tanque non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in uiridem scilicet, & subuiridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum uiridis tantùm meminisse constat lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, ut Iaspis. siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis uerba refert, ut ex capitis illius titulo quisque certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur, Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυΐτου, De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cœrulei, ut ille. Ad hæc si lapis, qui ἀερίζων Græcis uocatur, & qui uerè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non uideo, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non uidetur uerisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quæso, illæ uoces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemadmodum in Italia cœruleus color, quem propriè cœli colorem esse uolunt, uulgò turchino uocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est à colore, quem cœruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atque adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt.* Nomina. *Lapis, qui Græcis λίθος θυΐτης, Latinis item Lapis thyites appellatur.*

λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

IVdaicus lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uesica comminuere.

Lapis

LApis è Iudæa allatus, unde & illi nomen, paßim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad ueſicæ calculos; ſed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum ſecuti, qui libro nono de ſimplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac uires deſcripſit, his uerbis. Eſt & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæſtina Syria proueniens, colore candido, ſpecie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo naſci conſueuit, Iudaicum, utunturq; ad ueſicæ lapides in cote ſoluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti ſumus, profecit nihil, quod ad lapides ueſicæ pertinet: uerùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax eſt. λίθος ἰουδαϊκὸς *ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, ſeu Agiar alibeud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenſtein.* — Lapidis Iudaici uires ex Galeno. — Nomina.

Λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMiantus lapis in Cypro naſcitur, ſciſſo alumini ſimilis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm ſpectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, ſed flammis inuicta ſplendidiora exeunt.

LApis Amiantus ita appellari cœpit, quòd, in ignem coniectus non modò non comburatur, nihilq; ſplendoris amittat, ſed ſi ſordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & ſplendeſcens extrahatur. Idem uocatur Asbeſtos, quod in lucernis pro elychnio impoſitus, non ſolùm non extinguatur dum aliquid olei ſupererit, ſed nunquàm comburatur. Idem lauatur, pectitur, netur, texitur. Quare, (ut Hierocles literis commendauit) Brachmanes Indorum Philoſophi, ex eo ſibi ueſtes parabant, ut diuinitatis ſpecimen poſteritati de ſe relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicæ fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, ut corporum cinis, à lignorum cinere ſecretus ſeclusuſq;, ſepulchro condi poſſit. Hinc Plinius, uel autor quiſquis ille fuerit, à quo tranſcripſit manifeſtò deceptus eſt, quòd putarit ex lino quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita ſcriptum reliquit: Inuentum eſt etiam linum, quod ignibus non abſumeretur. Viuum id uocant, ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas, ſordibus exuſtis, ſplendeſcentes igni magis, quàm poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo ſeparant. Naſcitur in deſertis, aduſtisq; Sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes, aſſueſcitq; uiuere ardendo. Rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cùm inuentum eſt, æquat pretia excellentium margaritarum. uocatur autem à Græcis Asbeſtinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus autor eſt, ex eo circundatam arborem, ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Hæc ille. Quæ tamen partim fabuloſa, partim uera apud me ſunt. Obtuſi nimirum ingenij eſſet, credere linum aliquod igni impoſitum non ardere. ſed tranſeant hæc unà cum Salamandræ fabuloſa hiſtoria. Ego autem id erroris eueniſſe cenſeo ab Amianti lapidis effectu. Cùm enim uidiſſent antiqui ex eo ſtamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum uiuum lapidem hunc ab opere eos appellaſſe credendum eſt. officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id eſſe exiſtimantes, quod Græcis ſciſſile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adſtringenti ui polleat, ſad acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti eſt proprium. In hac uulgari opinione, ego quoque unà cum pleriſque rei metallicæ ſtudioſis iampridem uerſatus ſum, donec clariſſimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen ſciſſile Piſis ad me miſit, facie adeò Amianto ſimile, ut niſi adſtrictoria uis, qua pollet, ipſum ab Amianto plurimùm differre guſtui indicaſſet, alterum ſanè ab altero diſcernere neſciuiſſem. Nihilominus & ex eo diſcrimen cognoſcitur, quòd hoc in ignem proiectum ſtatim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaque fit, ut haud dubiè credendum ſit Alumen plumeum uocatum legitimum eſſe Amiantum. Cæterùm non deſunt impoſtores (ut auctor eſt Braſauolus Ferrarienſis) qui lapidem amiantum ſimplicibus mulierculis oſtendant, uendantq; ſæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris noſtri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis conſtet lineis intercurſantibus. Meminit Amianti Plinius libro. 36. cap. XIX. ubi ſic inquit. Amiantus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος*: Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.* — Amianti lapidis conſid. — Fraus impoſtorum. — Nomina.

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIIII.

SApphirus lapis percuſſis à ſcorpione, potu prodeſſe exiſtimatur. Contra inteſtinas exulcerationes bibitur. Excreſcentia in oculis, uuasque, & puſtulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SApphirus gemma colore conſtat cyaneo, perquàm tranſlucido. Lapis eſt omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo geſtantur, frequenter inſeratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere ſcribit libro 37. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret ſcintillis, ſed colore tantùm cyaneo, adamantis modo tranſlucido. Quo fit, ut putandum ſit aut noſtri uſus ſapphiros eſſe cyanos gemmas ſapphiri æmulas: aut hac in re erraſſe Plinium fatendum, quòd fortaſſe cæruleum lapidem peculiariter uocatum, quem Mauritani azulum uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat ſcintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perſtrinxit Galenus, cùm tantùm ad ſcorpionum ictus hauſtum prodeſſe ſcripſerit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduerſus uenena, & peſtiferos affectus parantur, non modò ſapphiri, ſed ſmaragdi, carbunculi, granati, ſardonij, hyacinthiq;: tametſi præter medicorum ſpem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum ſint ſeplaſiæ, quæ huiuſmodi gemmas agnoſcant, & legitimas habeant. Caueant itaque medici, ne decipiantur. Id enim fiet, ſi ubi ijs opus fuerit, peritiſſimos probatæq; fidei conſuluerint gemmarios. quippe gem- — Sapphiri conſideratio. — Cautiones quædam.

marum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non uacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius uice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandum est, ut gemmarum ramenta, siqua legitima, præclaraq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide prophyrite tandiu atterantur, usquedum redigantur in puluerem tenuißimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus curæ est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisq; æneis mortarijs, ferreisq; pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & uenenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui ijs degustatis in maximum deducti sunt discrimen. Nomina. *Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.*

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

Memphites in Aegypto iuxta Memphin inuenitur calculorum magnitudine, pinguis, uersicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

Selenites lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ consideratio. *Memphites lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non affertur, tametsi uulnerarijs medicis sæpißimè desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Seleniten uerò etsi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiserat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentissimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam, quòd speculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant.* Crystalli hist. *Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id sæpius in medicum usum, silentio inuoluendum non duximus.* Plinii sentẽtia explosa. *CRYSTALLUM itaque (ut Plinius inquit lib. XXXVII. cap. II.) gelu uehementiore concrescit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; esse certum est, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de crystallo sententia. Nos uerò contrà rationibus non obscuris innixi (quod etiam peritissimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie, nec niue fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ uisceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem crystallum ex humore omnium purissimo sanè constat, quòd omnium gemmarum clarißimum, translucidissimumq; sit. Probatur sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæque glacies quantúmuis longo tempore concreta in algidißimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix unquam recedit, etiamsi è profundis partibus eruatur, liquescit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Nanque id ipsum Crystallo eueniret, igni uel solibus admoto, si è niue aut glacie concresceret: repperireturq; tantùm in montibus perpetuò niuosis. Verùm enimuero cùm reperitur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges seritur, ubi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodère bubulci, liquidò sanè constabit, ex alia materia gigni crystallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis inuenitur, superficie tenus cohærens, ex purissimo lapidescente humore in uisceribus terræ concrescere non dubitauerim: quo tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium uniuersam deradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò in uijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, crystallum uerò illico subsidat. Præstantissimum illud existimant, quod album & aquæ clarißimæ modo pellucidum uisitur.* Crystalli uires. *Vis crystallo adstrictoria: proinde datur in puluerem tenuißimum tritum utiliter dysentericis ex uino austero. Alba uteri profluuia sistit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondã antiquis è Crystallo pila, qua aduersus solis radijs exposita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiusce cauterij periculum fecimus, non sine ægrotantium, & astantium admiratione.* Nomina. *Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite uocatur. Qui uerò λίθος σεληνίτης Græcè, Lapis selenites Latinè, Pietra selenite Italicè appellatur.*

λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

Iaspidum quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aeri, ob id uocatur aerizusa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Iaspidum

Iaſpidum genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam uiſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt, uiridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundiſſimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx; proinde iaſponyx uocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera uiridis, nec utrinque pellucens, ſed qua parte uireſcit. In ſumma uaria eſt Iaſpidum natura. Suſpenſas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, uenereamq́; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibuſdam magicis uerbis admurmurentur, priuſquam ſuſpendantur. Ex tot Iaſpidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita diſſeruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem, qualem re uera habet Iaſpis uiridis, nempe ſtomachum, uentriſq́; os adiuuans appenſa. Ac nonnulli quoque ipſam anulis inſerunt, ſcalpuntq́; in ea draconem radios habentem, uelut rex Nechepſos ſcripſit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiuſmodi lapillis confectum à collo ſuſpendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam deſcripſit Nechepſos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaſpis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaſpro.

Margin notes: Iaſpidum genera. — Iaſpidum natura. — Iaſpidis uires ex Gal. — Nomina.

λίθος ἀετίτης. LAPIS AETITES. CAP. CXVIII.

AEtites lapis eſt ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero ſonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ ſunt uuluæ, & parum tenaces, ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut ſine doloribus pariant. Furem deprehendit, ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

AEtiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine, & uulgaris eſt notitiæ. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec ſine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem, puſillum, & mollem intra ſe, ac uelut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis, amplior tamen, atque dilatatus. cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipſe tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadem in Taphiuſa, qui locus eſt dextrâ nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila.

Margin notes: Aetitæ lapidis hiſt. & uires. — Nomina.

λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. CAP. XIX.

OPhitæ genera multa. quidam ponderoſus, & niger. alter cinereo colore ſpectatur, punctis diſtinctus. tertius lineis quibuſdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPhitæ lapidis meminit Plinius libro 36. cap. VII. ſic inquiens. Ex ophite columnæ, ſed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibuſdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſſimus eſt, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed uiridi ſaturato dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum. Ophitæ lapidis uires tradidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Ophites quem uocant lapis uſtus extergendi confringendique uim poſſidet, ceu etiam nitrum. Admodum enim & ipſum ex uino albo ac tenui epotum lapides ueſicæ comminuit. Verùm ipſum in lapidibus quiſpiam fortè non numeret. Et infrà in Iaſpidis uiridis mentione de Ophite ita ſcribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati ſunt Græci codices, qui habent ὀμφατίτιν) uir fide dignus re uera iuuare morſus à uipera ſuſpenſum retulit. Sed eiuſmodi facultates extra uſum ſunt methodo conſtantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus ſiſtunt ſanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites, Italis pietra Serpentina uocatur.

Margin notes: Ophitæ lapidis hiſt. — Ophites marmor. — Nomina.

Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

Lapides in spongijs inueniuntur, qui uesicæ calculos rumpunt, in uino poti.

Lapidum spongiarum uires ex Gal.

Lapides in spongijs reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quòd rarissimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in uesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: uerùm qui in renibus consistunt rumpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, absque ut insigniter excalfaciant.

Nomina.

Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, pietre delle spugne.

Λιθοκόλλα. LITHOCOLLA CAP. CXXI.

Lithocolla glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

Ostracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex uino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ lapidis consid. & uires.

Ostraciten lapidem, quo pumicis uice usa est antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Porrò ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum testiúmque phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum.

Nomina.

Lapis Latinis ostracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, pietra ostracite.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

Smyris lapis est quo annularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodest: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

Arena è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

Smyridis consid. & uires ex Gal.

Smyris uulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoque Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius uires Galeno lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis describuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις, Italis Arena marina dicitur.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

Geodes lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammarumque inflammationes sedat.

Naxium lapidem nullis prorsus notis descripsit Dioscorides, sed illum legitimum esse censeo, quo passim utimur ad cultellos acuendos, & fænarias falces, nobis uulgò Cote appellatum. Geodem autem, cùm ita à terra denominatum esse putem, me sæpius uidisse crediderim, cùm in Boemia, Misnia & Saxonia lapis quidam subrotundus, colore ferrugineo

ginco reperiatur, qui flauam terram non modicam intra ſe concludit. Naxius autem, Galeni teſtimonio, non ſolùm uirginibus mammarum incrementum prohibet: ſed & pueris teſtes creſcere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui uerò λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur. Nomina.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMnis terra, ad medendi uſum recepta, ſummam & primam uim habet refrigerandi, meatúſque obducendi, occludendique: ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibuſdam ad alia ſit utilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. XXVIII.

ERetriades duæ ſunt, una uehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis: quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, cum aqua, & ubi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut ueſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quòd ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: ubi uerò cinis in fauillas ſe conuertit, aut aereum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim ſpecies eius: unam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet. contra ſerpentium morſus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σαμίος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans. prodeſt ſtomachicis potus. ſenſus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax eſt. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

TErra, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem auſim affirmare: tametſi hæc uſum in medicina maximum præſliterit Galeni tempore, qui ea, quæ aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper uſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax eſt, nec cotis inſtar prædurus uiſitur. Adde quòd Talchus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poſſit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibuſdam admiſtis, quod tamen Samio aſteri non euenit, utpote qui facilè teſte Dioſcoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant medici Talchum ebibitum ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atque Lemnia terra, contra uenena, & uenenoſorum ſerpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circumferunt, à Melita inſula allatum: quamque uulgò uocant Pietra di ſan Paolo. Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, facileq; friabilis: & aduerſus uenena, & ſerpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neque illud auſim aſſerere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoque in Germania reperiri ſcribat Agricola. Terra Samia ſic Latinis, atque Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis uerò λίθος σαμίος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur.

Terræ Samiæ conſid.

Nomina.

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHia eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, † albaque, ſed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

† Orib. καὶ λεπτή. i. tenuisq;.

Γῆ

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EAdem præſtat Selinuſia. maximè laudatur, quæ uehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, utraque multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ uſqueadeò glutinoſa, ut penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

FOrnaceæ teſtæ uehementer toſtæ, cruſtas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fulueſcit, eiuſdem cum teſta effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MElia colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſſiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: uitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus uſum præbet, ut colores diutius perennent. Emplaſtris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVanuis terra Eretria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſſimæ fuerint, & in uſu medico frequentiſſimæ, ut author eſt Galenus; tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, ut nulla amplius, quod ſciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & uiribus latius diſſereremus. Nomina. *Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uerò terra Cimolia Teri chimolea, ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Teri hanem.*

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſſipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas uites, ſub germinationis tempus, utpote cùm innaſcentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terræ conſid. *AMpelitis, ut author eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur uſu, ad præſeruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uiſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò uermiculos ad uites aſcendere inhibet; ſed etiam eos interficit. Hæc uſqueadeò bitumine referta eſt, ut Plinius, & Poſsidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in oleo impoſita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiuſculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem ſcripſerit ſe reperiſſe lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circundato ab Aſphaltite lacu, quem Sodomeum uocant:*

ex quo

ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite. Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVligo, qua pictores utuntur, ex uitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax. fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATramentum, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramenti ſutorij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſſius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem ulceribus, ſua ſponte decidit. Cæterùm habes, amiciſſime Arce, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE fuligine pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis superſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atque inſuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφική Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant. Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioscoridis.

SVPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, uinis, metallisque. In hoc uerò totius operis ultimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt.

Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem uenena præcauentem, ita ut ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, ut tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem ijs succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm differam de præcauendi modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam uenena ita insidias temperant, ut peritissimum quenq; decipiant. Siquidem uenena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris uirus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in ualetudine, ut absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem uideatur. Aut potionibus inserunt, ut uinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos uitari debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes uoraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq. potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi ueneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductique homines capiantur dolis ueneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, ut suspiciosi aliqua præsumant, quæ uenenorum uires hebetent, & inefficaces irritasque reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela uocant, id est citria, seminisq; napi drachma cum uino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum uino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo ueneni genere lædentur. Antidota ex uino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe uenenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum uini copia ita temperatorum, ut cum uenenis dissentiant. siquidem ingesti ueneni uires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque ullis insidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porrò uinaria uasa

diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore uini illiciuntur, quæ interdum sorbendo, noxium uirus eructarunt, interdum uerò delapsa immersaque expirarunt, & exitij causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidijs pateant. Quòd si qui sua sponte, aut ex quorundam insidijs sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. siquidem dum comites singulorum uenenorum notæ expectantur, immedicabile fit uenenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro comperto se uirus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, testimonio constet, protinus ad idonea remedia transeuntes, facilè peculiari, natiuæque constitutioni restituemus. Neque enim ijs assentimur, qui prorsus auxilia in huiuscemodi frustrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ cæcæ, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt uenena, medendi rationem aspernantur? Aequè uerò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus sit opportunum corpus, uel medicabiles sunt, uel nullis cedunt medicamentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui uenenum à se egeri, nullam nobis eius cógnitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunque uenenis opitulari consueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari potest, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priusquàm inualescat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsum, ut uomitare cogantur, dari conuenit. Aut si oleum natura loci neget, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini semine, aut trago, urtica, fœno græco, aut halicæ decocto, uicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent ui illa sua laxatrice, aut nauseam ciente; sed aluum quoque subducent, & corporum inanitione ita aduersabuntur, ut acrimonias uenenorum hebetent. Id quod euidenter huiuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, ut quisquam uiua calce, uel fæce, aut cantharidibus; aut alio quouis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque uehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd uacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; sed quòd assumptum uirus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsumve: grumis, lac aut sanguinem animalis recens iugulati ostendat. Nam grauis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ ueneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab ijs remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiscetur, aut glaucium, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi uerò uomitus diligenter citatus fuerit, nequid in uentre coierit, quæ hæserunt intestinis reliquiæ, clystere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptum, & uina uetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues pisces, uetustæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque subducunt, uti diximus, & stomachum resoluentia, proniorem ipsum ad uomitum reddunt: & uenenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem uirium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote prosunt, ut Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri, succus marrubij, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, syluestris rutæ semen, & betonicæ, quam cestron nominant, folia. singula cum uino drachmæ pondo sumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilij ita se habet. Cæterùm ab ijs, quæ consueuerunt euenire, communia remedia sumptitari possunt. Ferè enim uires uenenorum quàm plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quamob causam plerisque communia conducunt auxilia. uaria etenim sunt uenenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri potest, ut omnes concurrentesque casus, quæ symptomata uocant, unum uenenum sequantur. alioquin superuacanea fuisset uenenorum singulorum traditio, cum suis remedijs ab authoribus descripta. Neque uerò in uno eodemque promptum est inuenire, ut quis stomachi, alui, intestinorum, iecoris, renum, & uesicæ dolore uehementer crucietur, ut singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, conuellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, ueterno prematur, uertigo obuersetur, caligent sensus, stranguletur, sitiat, sanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebrò uomitet, nausea prematur, rubescat, liuore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. singula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonstrant, quæ euenire consueuerunt. Quare in singulis, quæ suprà diximus, non facilè fuerit deuoratum uirus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, uentris, uesicæ ac renum inflammatio, uehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, ueterno, aut sopore premi, stertere, liuore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu priuari constat; sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert; uerùm etiam, quæ

toxica appellantur: itidem aconitum,& mel,quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis,quàm in ſanguine taurino,lacte,aconito,ceruſſa,gypſo conſpicitur. In ſumma, difficile unum uni ueneno proprium inuenire ſignum,quod hauſtum,guſtatumq́.uirus prodere poſſit:maximè, quòd hæc cæterorum etiam uitiorum,quæ in corpore exoriuntur,communia ſequi ſolent. Cæterùm in his,quæ celeriter enecant,noxam ſignis forſitan indicare poſſis,ſi ad ea reſpexeris, quæ ſumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines ſpectant,nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ,utpote cùm uenena ſtatim,atq; præſentaneam uim illam perdiderunt,tranſmutata in longos affectus,communia reliquorum uitiorum remedia,compoſitionesq́.flagitent,cùm uenefica proprietas non amplius inſit. Si uerò longa ſit affectio,in aliquod diuturnorum morborum genus recidet,à quibus facile fuerit medendi rationem aſſumere. Sed de ijs,quæ generaliter auxiliãtur, hactenus. Conſequenter quæ priuatim ſingulis proſunt,ſcriptis mandabimus, ſi prius ſigillatim expoſuerimus,quæ ex ſingulis ordinibus exitialem,aut maleficam uim ſortiuntur, ut medicinæ ſtudioſi ea cautè obſeruent,quæ ad rationem ſalutis ſcripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum,quibus utũtur, uenenis ſint commiſta.Incuria enim magnas adfert noxas,& ſæpe continuo uſu eorum,homo in perniciem agitur. Proinde animalia,quæ exitioſam uim habent,hæc ſunt: cantharides, bupreſtis, ſalamandra, pinorum erucæ,lepus marinus,rubeta,& rana paluſtris muta,deuoratæ hirudines. Semina ſunt, hyoſcyamus,coriandrum,cicuta,gith,pſyllion. Liquamenta, meconium, opocarpaſon, thapſiæ ſuccus, elaterium,mandragoras. Radices,quas mittit chamæleo,aconitum,thapſia,ueratrum,ixia,agaricum nigrũ, ephemerum,quod aliqui Colchicum uocant,quod in Colchide naſcitur. Arbores, herbæ, oleraque: ſmilax,quam aliqui tithymalum appellant,Romani taxum: ſolanum manicum,quod & dorycnium dicitur: ſardonia herba,quæ ranunculi genus eſt: corniculatum papauer,pharicum, toxicum, ruta ſylueſtris,fungi. Ab animalibus,taurinus ſanguis recens,lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla,gypſum,ceruſſa,calx,auripigmentum,duo ſandarachæ genera,ſpuma argenti, adarce, plumbum,& quod argentum uiuum dicitur. E liquoribus domeſticis, uinum abunde poſt balneas potum,aut paſſum,& frigida aqua ſimiliter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Dioſc.in poſteros collatum.

MAGNVM ſanè, & immenſum beneficium acceptum referre debent ſapientiſſimo Dioſcoridi non ſolùm medici orbis uniuerſi; ſed etiam uniuerſa ſimul humana natura. quippe quòd is artem medicam illuſtrauerit, quinque ſuperioribus libris, in quibus infinitorum ſimplicium medicamentorum hiſtoriam,ac facultates miro ordine tradidit: ſine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poſſent, nullaque earum noxa deleri, quibus uita noſtra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc ſexto uolumine, exactiſſima ſcientia mirabilique doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quiſque lethalia omnia uenena præcauere poſſit, & qua etiam ratione ſuccurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam,uel dolum intus in corpus aſſumpta fuere. Nam etſi medicamenta tam ad uniuerſales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt,affliguntque humanum corpus,neceſſaria plurimùm ſemper extiterint, apprimeque utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui ſeruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum ſit. quandoquidem niſi prius hauſtis præſtantibus admodum antidotis ueneno præuenerint,uel poſt ipſum aſſumptum remedia non admiſerint, rariſſimè uel nunquam naturæ uiribus ſeruantur. Quin potius eos plerunque uita deficit, qui uenenum hauſerunt,niſi quàm primùm ſuccurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; ſcripſit Dioſcorides,ut Galenus & grauiſsimus author,& medicorum facilè princeps, necnon tota poſteriorum Græcorum, & Mauritanorum ſchola, ipſum in hoc adeò diligenter ſint imitati, ut ab eo omnem huiuſce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei ampliſſimus teſtis eſt Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perſpicuum eſſe poteſt, Dioſcoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magiſtrum extitiſſe.

Ratio commẽtariorum in librum ſextum.

Itaque cùm in alios eius quinque ſuperiores libros,commentarios(ut puto)non inutiles conſcripſerim, me equidem operæpretium facturum putaui, ſi libro quoque ſexto commentarios adderem: præſertim cùm nouerim quàm utile ſit, ac neceſſarium homines in uniuerſum aſſequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non ſolùm ea, quæ intus in corpus ſumuntur; ſed etiam quæ uenenoſorum animalium morſu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis,& potens humanæ naturæ ſemper extitit inimica (huic enim magis,quàm cæteris aduerſatur) tantaque uelocitate ſuum exequitur munus, ut ſæpenumero eundem præſtet effectum in corporibus noſtris, quem præſtat uoraciſſimus ignis, ſi quando ad aridiſsimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunque uenena, dum iubent qui ſumpſerunt, uel icti languent, medicos accerſiri, eouſque corporis humores inficiant, atque etiam principes partes,ut ſubinde nihil, uel parum proſint remedia, & quàm præſtantiſsima antidota. Quapropter rectè Galenus libro. III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap.XXIII.ſcriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & eroſione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteſt, ut amplius uincatur, ſuperetur que, uel uictus ratione, uel generoſorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi,clareque cognoui, quòd ſi in hunc quoque librum ſextum commentarios non ſcripſiſſem, præſtantiorem, magiſque uitæ humanæ neceſſariam medicamentorum partem, intactam ſilentio præterijſſem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioſcoride pluribus antè annis in

Italicam

Italicam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, qua potissimùm innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur uenenis; sed à morte quoque liberentur. Nam quicunque in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm sibi ipsi; uerùm etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quòd usus medicamentis tum simplicibus, tum compositis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præstantiora, ualentioraque referam: quinetiam conuenientibus usus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorsus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentissimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere scitu, ut arbitror, necessaria, ut sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri posset. Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur.

Veneni operatio qualis.

Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinem uertitur, fitque in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrans; ita uenenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infrà latius dicetur) in sibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesque fructus, quæ terra parens gignit, quæque in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenenata intrò in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens suo passo sit fortius, uenenum ui sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertitq; in suam uenenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua ui agendi potentissima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitque substantiæ corporis simile. Porrò scire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes posteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuersum trium esse generum:

Venenorum genera unde.

ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam uim habent; ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recensentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersantur: quæ natura non eiusmodi sunt, ut esitatæ in alimentum conuerti possint, quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occisis, aut à uenenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur; scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum uiuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia.

Venena quot modis mortē adferant.

Ad hæc sciendum est uenena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta uenena uitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunque propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, uel ictu necant; sed uisu quoque, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quinetiam non desunt uenena, quæ gustatu, olfactuque tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuque interficiunt uiperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. IIII. fen VI. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus uirulentam uim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam suis esset in uinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, ut ibi uuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu uelociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is uniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longissimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam ualidum, & ro-

Bbbbbb 3 bustum,

bustum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius sustinere poßit. Quare admirandum sanè non erit (ut testatur Galenus libro nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sæuissima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, uniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. siquidem arteriæ corporis nostri (teste Gale. lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel sublimati officinis uocati plurimum admiserint, sæuißima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos uidi ego rusticum in ualle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, ut socijs astantibus ostenderet, utpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu uulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperijt.

Venenorum effectus à diuersis causis.

Insuper sciendum est, quòd uenena non uno eodemq; modo, neque ab una eademq; causa suos pariunt effectus. Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique utroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominant.

A qualitatibus excedentibus.

Porrò uenena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatum. quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; usque ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, usqueadeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod præstant exustum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & siccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum sanguinem cordis absumant, ut calx uiua: uel separent ac diuidant partes abinuicem, quousque omnia membra ad cor usque in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum uocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potißimùm humiditas fecit, ut succedente æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd denique tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere possint, utpote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum uiuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquam quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; uicinas partes putredine afficit; sæpe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod uniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum. quanquam & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigiditate uitales spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario; qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, alijsq; prædictis suos uenena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt.

A forma propria.

Cæterùm uenena, quæ propria sui facultate, uel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut suprà diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut uix sentiantur; tanta tamen est eorum malefica, atroxq; uis, ut breui

tempore

tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib. primo de semine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. V. cap. XIX. de simp. medic. facult. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum uelle quòd antidota non secus atque uenena agant in corpora nostra.

Antidotorum actio.

Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. XXII. in prædictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur; omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm quæ crassa, terrenáque essentia sunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ pòst: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maioriq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent post uenenum accepta, quàm ante sumpta habuissent. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea uenenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplúmue aucta, non iuuabit: neque id semel tantùm, sed bis singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his disserens.

Ab utrisque simul.

Cæterùm uenena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet uenefica ui, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare uenena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacissimè ualet aduersus euphorbium haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit.

Venena diuersa membra petunt.

Scire etiámnum conuenit non omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantùm corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut smaragdus, stœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ denique alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoque reperiri affirmauerim. quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre uesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc lib. melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoque non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè testantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis uesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodque membrum determinatum lædant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia uenena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus lib. V. cap. I. de locis affectis, ubi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè uel primariò affecto superueniant accidentia: quænam uerò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. hæc Galenus.

Vtrum uenena in statum diē interimere possint.

Cæterùm illud etiam in disputationem uenit, nunquid fieri possit, ut uenena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno mense, uel pluribus, uel ad annum usque, non celerius, neque tardius determinato tempore. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus grauissimus, & antiquissimus author, qui libro IX. cap. XVI. de historia plantarum de aconito disserens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quanuis in uenenorum numero inueniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamen præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd uenena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire censent; sed etiam quòd magis, uel minus resistat eius natura, qui uenenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuersis natura exhibitum,

alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quòd etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, dispariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri possit, quandiu innatus eorum calor ueneno resistere ualeat. At quanuis concedi possit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoque homine, ut conijcere poßit, quousque perdurare ualeat, ubi uenenum illi sua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neque horam mortis illius, qui uenenum assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philosophus adamussim expendere possit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunque sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς *uocant. Adde etiámnum quòd antidota, quæ à medicis huiuscemodi uenenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones poßint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire possit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui constent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanque uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat; sed longè etiam facilius unà cum aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi possit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat. Hunc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunque uenena adeò temperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ. Quæri præterea solet, num fieri possit, ut quis ita ueneno assuescat, minimum quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse ueneno, ea tantùm ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosissima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri posse ueneno, & præsertim napello, quo plerique rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari poßit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionem seruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusque expositoris esse debet. Nam postquàm eam sententiam ualidis, uerisq; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolent) Auerrois, Diniq; authoritate innixus, Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quanuis nudis, & infirmis. Quorum illud uidetur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamq; sapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd uenenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat utilitatem: ideo relictis alijs, in Galeni sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu cap.* XVIII. *tradit uenena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida uenena quandoque in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem author est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem scribit) modicæ primùm quantitati assueuit, mox in dies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimento esse poßint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, ueneni naturam sortiuntur. Inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaque fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atque rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò ueneni facultas (ut quorundam opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiam conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum uidetur, atque euidentius falsum, quàm ut pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenosis, atque ex ijs nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore libro* II. *de alimentorum facultatibus, &* III. *simplicium medicamentorum) sturni cicutam depascuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoque quotidie uidemus, anates, quæ in stagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdem nutriuntur, ciconiæ uenenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs*

Vtrùm quis assuefieri possit, ut uenena innocuè sumat.

Vtrum animalia, quæ cibis uenenosis uictitant, exitiosam uim retineant.

alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit ſcire nunquid huiuſmodi animalia, quæ uenenoſis ueſcuntur, ab hominibus cibo accepta inde uenenum inferant, eoq́; inficiant. Hac in re plerôſque inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis ſcripſerunt, firmiter aſſerere, quòd ſi huiuſmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere poſſunt, ſed nullam prorſus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non ſecus atque alia. quippe quòd conſtet (ut dicunt) ea in ſuam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etſi non abſurda, neque incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuus cibus eſt, non tamen eſſe poßit, quin caro quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd ſi ea in frequentiorem cibum uenerint, poßint quandoque morbos ſæuißimos excitare, & ſubinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis teſtimonium præbent Dioſcorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud eſt, quàm ſanguis bis coctus, ex animalibus emunctum, quæ ſcammoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depaſcantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perſpicuum eſt, quòd omnes in uniuerſum plantæ, quibus uis deiectoria, & pernicioſa ineſt, quanuis ſæpius concoctæ fuerint, non prorſus tamen ſuam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod ſimiliter manifeſtum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis ueſcuntur: item in gallinis, quæ deuorant abſinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet guſtatu: harum uerò non paruam abſinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentiſſimi mandant nutriendas eſſe capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoque teſtatur Galenus de uipera ſermonem habens lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipſade diſſerens, ſe non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut ſummatim quod ſentimus dicamus, nullo modo huiuſmodi animalia in cibos admittenda eſſe putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò ſciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius ſumpta, quàm exterius appoſita morbis ſuccurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduerſus alia uenena theriacæ uicem ſupplent. Nanque apertè uidemus, quòd ubi quiſpiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut ſuffocanti deſtillatione, aut menſium profluuio, aut dyſenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, ſi opium, mandragora, hyoſcyamus, uel antidota aliaq́; compoſita medicamenta, quæ hæc exceperint (ſunt enim talia in officinis ſemper parata) exhibeantur, ſæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam ſi ſcammonium, colocyntis, turpetum, ueratrumq́;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè ſalutem reuocent. Cantharides præterea ad morſus canum rabidorum utiliſſimè exhibentur. euphorbium ſcorpionum ictibus medetur, & ſcorpiones ipſi ſuis ictibus remedio ſunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contuſa, & impoſita ſuos ſanat morſus, ut latius infrà ſuis locis dicemus. Sed priuſquàm ad particulares curationes deſcendamus, diſſeremus Dioſcoridem ſecuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ij præſeruari poſſint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus ſuccurrendi ijs, qui iam uenenum hauſiſſent. Atque huc omnia præſtantiora remedia afferemus, tam quæ ſimplicia ſunt, quàm quæ compoſita, non ſolùm à ueteribus inuenta, atque experimento comprobata, ſed etiam à clarißimis quibuſdam recentioribus. De quibus probatis antidotis, etſi pollicitus ſit Dioſcorides ſe omnino traditurum in ultima huiuſce uoluminis parte, pollicitis tamen non ſtetit, ut XXXIIII. huius libri capite conſpicitur, ubi excuſatione uſus, mutati conſilij rationem reddidit. Verùm ut iam ad rem nobis propoſitam accedamus, primò modum aperiam, quo homines ſuſpicioſi ueneficia præcauere poßint. Plerique igitur ſunt, qui putant, non paruam eſſe principibus cautionem, mandare miniſtris, ut edulia, quæ præponuntur edenda (mos iſte hodie frequentißimus eſt) prius deguſtent. Quæ tamen res in ſuſpicione ueneni tribus manifeſtis de cauſis nihil, aut parum æſtimanda uidetur. Siquidem ſi pincerna, ſiue qui cibos ſuis dominis apponunt, ueneficium committere decreuerint, ſe ipſos facilè prius præparare poſſunt ualentiſſimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo eſt. Vnde ſibi ipſis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo ſatis liquet nihil prodeſſe ad præcauendum, quòd pocillator in ſeruatæ fidei ſignum domino præbibat, & eduliorum diſſector præcomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia miniſtrat, menſæq́; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus cibos uenenatos prægustando aſſumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem præguſtat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento poßit moleſtiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant cibarijs admiſcentur, ea arte, eoq́; ingenio parata ſunt ab impijs, & ſceleſtis ueneficis, ut non niſi temporis interuallo ſuum triſte perficiant opus. His igitur de cauſis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem ſibi comparare poſſunt principes, quàm curare, ut uitam chriſtianam, & integram ducant, iuſtitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut miniſtros habeant, quorum manibus edulia adminiſtrantur, non ignobiles, nec obſcuro loco natos, ſed præclara è ſtirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati ſint. In quos præterea debent frequenter noua parua conferre beneficia: ita enim ſemper gratos & fideles miniſtros habebunt. Quin & medicos ſibi adiungant, qui medicæ materiæ peritißimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum ſunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis ſimplicibus medicamentis, per ſe ipſos (ut ipſe faciebat Galenus) componere ualeant: nam ſi hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unuſquiſque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm ſi mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor ſanè cautio adhiberi debet, ut uaſa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq́; ſeruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiuſmodi pretioſis uaſculis, quorum apud principes quoſque præcipuus eſt uſus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorſus imperiti, qui (ſi uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, uel argentum, ex quo uaſa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut aſcita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm abſurda, ridendaq́; ſit horum opinio, ij dijudicent (ea enim eſt, quæ

Venenũ quandoque morbis. & alteri ueneno remedium eſt.

Modus præcauendi uenena

Præcautio uulgaris exploſa.

Abſurda quorundam opinio.

quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti. Cæterùm supellectilium non negligenda cura, ut scilicet uasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, ut neque aranei, neque scorpiones, nec aliquod uirulentum reptile, uel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam uasa uinaria diligenter clausa custodiantur. nanque uiperæ summo uini amore alliciuntur, quæ si uasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum uirus eructent, interdum uerò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quosdam uiperas uino in fictilibus ad sepes disposito uenari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item lib. XI. simplicium medicamentorum eam narrat historiam, quam nos libro secundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ sponte se uino immerserunt, unde etiam sibi mortem consciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex uerbis palàm est Galeni testimonio, uinum in quo sint extinctæ uiperæ, noxium non esse, quin potius adeò salutiferum, ut efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari uidetur. nisi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspicione uersantur, cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: necnon etiam ab his abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animalium, quibus uescimur, commodissimè uenenatorum sanguis inseritur. Illud etiámnum apprimè utile atque necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, & incorrupti; sed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne ullus ueneficorum insidijs relinquatur locus: tum etiam ut sciant rectè diligenterq; custodire cibaria, uel aliud unumquodque, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria uasa, quæ super, uel circa focum edulijs referta resident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Nanque Florentiæ (ut Nicolus est author) cœnobium monachorum ueneno infectum est, quòd araneus niger admodum in olla decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; uestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquàm uestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent, ut sæpe equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi uti consueuerunt. Tum etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasq; recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat.

Quæ res uenena prodant, quæq; suspensæ eisdem aduersentur.

Insuper illud scire conuenit, quòd quædam res simplices sunt (ut plerique inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens uenenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut uipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prasium lapidem, quem Plasma uulgus appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia ueneni cuiusque fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse uenenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumq; digitum urentem præ se ferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia uenena pollere contendant sigilla quædam, siue characteres, siue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, uel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi pretioso insculpatur, eam utilissimè gestari aduersus omnia uenena, eaq; præsertim, quæ uenenosorum animalium ictu uel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunque ueneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundam stellarum obseruatio, à quibus ea uis influat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientum ueterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut uenenorum malitiam efficacissimè dissoluant, & destruant. Ob id itaque scriptum reliquit Albertus cognomento Magnus, adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandem facultatem assignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum, ut syncera fides adhiberi possit: quanuis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum puluerem redacti, possint per os sumpti ueneno infecto sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis uiribus subueniant. Sed quòd gestati lapides ueneni assumpti uim, atque actionem inhibere ualeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse; nisi prius notabile ex his experimentum uiderim.

Præcautio ex medicamentis.

Nemo præterea non poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ uiribus præstantissimis polleant, quibus pòst assumpta uenena facilè ualeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex uino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salisq; momentum. Ex compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quandoquidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atque etiam à Galeno libro primo, & secundo de antidotis memoriæ proditum est) usqueadeò se in-

noxium

noxium præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cùm uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacham præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quomodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridem, & Galenum secuti, sunt præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi uenena. Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. Ratio curandi uenena. *Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousque procedit multiplicando, inficiendo, atque sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousque accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atque ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilatationis, & constrictionis, ut ex illò quidem attrahatur aer circundans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aeris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunque flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totum corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aerem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem uias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, ut si nos circundans aer fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atque corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atque cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aerem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoque trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubarent super plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aere loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specuum uirulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quódnam sit assumpti ueneni genus, dignosci possit. Nullus itaque medicus ingenio præditus est, qui non protinus uideat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit uirium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore liuescunt.* Indicia in commune ueneni sumpti. *Ad hæc qui hauserint, uertiginosi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti ueneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis usqueadeò cor rumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, uenena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido excessu polleant, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur uomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, uariæ denique coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunque somnum inferunt adeò profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, uel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum afficitur. Ex siccis autem uenenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur urina: omnia denique membra fiunt arida, & uigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoque oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, ut sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putrescunt, ut in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd uenena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, uim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorem notitiam trademus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium uenenorum indicia uniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora, ac manifestiora. quibus peritissimi medici tutò dijudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare; sed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neque naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis,*

Victus ratio eorum qui uenena sumpserunt.

lutis; si quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur. Cæterùm eorum, qui uenenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solùm uim habent nutriendi corpus; sed quæ etiam uenenorum noxiæ resistere ualent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atque etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur contra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animalium, quorum est usus. Siquidem pinguia hæc ideo conuenit, quòd uias obstruant, ex quo ueneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atque ossium medullæ aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quàm plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum uim uenenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui uenenum sumpserint, lucidus sit oportet: ubi aer quoque sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus uis inest propulsandi uenena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti ueneno (Galeno authore lib. II. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanque uenenum retinet in internis partibus, & faciliùs ad cor deducit. Contrà uerò uigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curandum est, ut deuoratum uenenum forâs exhauriatur. Qua in re nullum sanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut sine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: si tamen uenenum adhuc in uentriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui uenenum sumpsisset, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (ut Rasis author est) medicamentis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum, & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque præterquàm quòd deiectoria ui præditum est, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam, aloemq; usurpare. hæc nanque præter deiectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorum putredinem, quæ semper, uel plerunque ingesta sequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhærens abluit & abstergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea denique per aluum secum educit. His autem peractis, ea certè clysmata competere uidentur (ut Dioscoridi placet) quæ acria sunt & trahendi ui prædita. Quibus si ea successerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præsertim ubi compertum haberetur, uenenum intestina exulcerasse. Quamobrem lac copiosius epotum post uomitiones, & clysteria utilissimum esse prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & sanet. Quinetiam summopere prosunt: præmissis tamen uomitionibus, & clysteribus, fortes, ac ualidæ diuersiones: utpote quæ non modo prohibeant ne uenenum petat cor; sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ ita ut dolorem excitent, manuum, pedumq; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi calor extraneus efficacissimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud sanè supplere poterit, si dissecto uiui muli, aut equi aluo exertis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quousque sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (ut uulgi fert opinio, fortasse quòd hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus uenenum exhibere uellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit. Cæterùm scire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam simplicia, quàm composita, quæ cuiuscunque ueneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur, sunt uinum uetus copiosius epotum, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsq; ipsum secutis in antidotum minimè recipiatur, sed potius inter uenena annumeretur) succus marrubij, laserpitij, & panacis, sagapenum, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij, et seselis decoctum, phu, cinnamomum, cassia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum semen. Item glandes, præsertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis succus, leporis coagulum, mustellæ caro sale inueterata, & in umbra siccata, cum uino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnum. His Arabes, & recentiorum nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, zedoariam, lauri baccas, gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicam, uerbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ eius folijs uictitant, filipendulam, carpobalsamum, muscum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & cer-

Remedia contra uenena.

Simplicia medicaméta, quæ pollent aduersus uenena.

uirùm cornu, quin & monocerotis, urſi teſtes, & arietis, origanum, ſmaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem ſanctũ, uel benedictum appellant. Et hæc de cenſu omnium ſimplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores ſcripta reliquerunt, dixiſſe ſufficiant. De compoſitis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd ſi theriaca legitimè parata reperiretur, non eſſent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum eſſe uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta ſit, cùm nobis deſint cinnamomum, balſamum, petroſelinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aſpalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi ſunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam poſſe ſibi locum & uſum illius antiquæ legitimè uendicare: præſertim cùm conſtet tempore uſque Galeni, quo Romani ſummo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris abſolutam confici non potuiſſe (ut ipſe Galenus teſtatur libro primo de antidotis) niſi ab Imperatoribus. quanquam non deeſſent tempore Antonini Cæſaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis deſiderarentur. Quare illud dixerim, quòd ſi ulla theriaca ex ijs, quæ noſtra ætate conficiuntur, in uſum admitti debet, dent operam medici diligentiſſimi, ut illa ſaltem utantur, quæ omni ſtudio ac diligentia parata ſit, clariſſimorum & peritiſſimorum uirorum teſtimonio: quæq; eo modo experientia comprobata ſit, quo docet Galenus libro quem ad Piſonem ſcripſit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præſtat aduerſus uenena, quodq; & facilius parari poteſt. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uẽdunt circulatores, etſi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant aſtantes, quàm quòd ij fruſtum integrum arſenici, uel riſagalli officinis uocati, deuorent: quòdq; ſubinde deuorata theriaca, quam poſtea circumſtantibus uendunt, nullum ueneni incommodum ſentiant. Quod cùm Galenus optimè nouiſſet, libro Piſoni dicato, ita ſcriptum reliquit. Multæ à ſubdolis improbisq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac uulgus ſola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars eſt mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum redimit. Cæterùm ut quiſque flagitioſorum impoſtorum fallacias, & doloſas merces euitare poſſit, & debeat, nunc mihi in animo eſt ad commune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac ſceleſtũ facinus poſteritati prodere. Nam cùm iſti ſuggeſta aſcendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, oſtenſuri quod uenenum æquè ac panem innoxiè ſumunt, multis cauillationibus, atque inſidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; retinent illi in ſuos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiuſmodi fraudulenti impoſtores, eſt quòd cùm ſciant uenena non poſſe niſi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioſcorides, & libro quarto fen ſexta retulit Auicenna) priuſquàm ſuggeſtum aſcendant, ad ſaturitatem uſque, præſertim æſtate, lactucas crudas deuorant ſale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paſſim inueniri poſſunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo conſilio faciunt, ut hæc quidem iucium pinguedine, eorumq; ſubſtantiæ craſſitudine, illæ uerò frigiditate ſua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præſertim quòd ueneni penetrationem inhibẽt, cùm internas uias obſtruere poſſint, erodentem quoque ingeſti arſenici, uel riſagalli ſeplaſijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum ſumpſerint, quod illis ob præaſſumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus ſit tenſus, & pinguedine imbutus, mox ſuum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, aſſumunt, idq; impune. Quo fit, ut facilè poſtea populo aſtanti perſuadeant, id eſſe antidotum omnium præſtantiſſimum contra omnia uenena, quod in uniuerſo orbe reperiri poſſit. His leues uulgi animi perſuaſi accenſiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramque mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria cò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cùm temporis momento capſulam hac impoſtura exhauſerint, ſtatimq; è ſuggeſto deſcendunt circumforanei, ſeſeq; in hoſpitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arſenicum paulò antè ſumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die aſſumunt, quàm lac, quod tamen ſæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum poteſt in improbis hominibus auri cupiditas, ut ſponte conſultoq; in manifeſta uitæ diſcrimina ferantur. Fraus altera, quam iſti facinoroſi perpetrant, ita ſe habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm ſuggeſtum aſcendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo ſermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atque ubi iuſſerint pharmacopolæ ſibi arſenici capſulam adferri, eius duo aut tria fruſta ſeligunt, prout ſibi magis expedire uidetur, quæ poſtea charta inuolui, & in eadem capſula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in ſuggeſtum aſcenderint, arſenicum illud repoſitũ dare uelint puero, quem ad eum miſerint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum ſpuriam theriacam, ad cœlum uſque miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis ueriſimilem reddant, puerum uel è circumſtantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipſis ſelectum deferat. Interea ingentem capſulam in ſuggeſto ſtantes aperiunt, quam habent uaſculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent, cera ſubpoſita, uaria cuiuſdam miſcellæ fruſta ex ſaccharo, quod canditum uocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorſus & facie, & magnitudine referunt illa ueri arſenici fruſta, quæ prius ij in pharmacopolio ſelegerant. Leuant autem iſti hominum proditores operculum à capſula, quò fraudem melius occultent, in ſuggeſto ſtantes. ſiquidẽ ſummo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius miſcellæ fruſta arſenicum mentientia, uerſus ſe trahunt, ne quis ſuam fraudẽ deprehendere poſſit. Deinde ſtatim in manu ſocij, aut pueri, quos doli miniſtros habent, capſulæ operculum collocant: quod eorũ alter aperta manu perquàm eleganter ſuſtinet, parte pſeudoarſenicũ continẽte cœlũ uerſus reſpiciẽte, idq; ne quis dolũ intueri poſſit. Interea redit nuncius arſenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui iſtud accipiens artis captioſæ magiſter, ſtatim illud populo oſtentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum tranſit, perpetuò doloſè procedens. Quandoquidem ſimulans ſibi opus eſſe expeditis manibus, manicas ex murice, uel ſerico proditore, quo plerunque ueſtiuntur, ad cubitum uſque conuoluit, ea tantùm ratione, ut arſenicum uerum, dum hæc agit, ſuper

Compoſita medicamenta.

Fraudes, quibus utuntur circunforanei, qui uenena innoxiè ſumere profitentur.

Altera impoſtorum fraus.

operculo prædicto pseudoarsenicum cōtinente, reponat, abdatq́; quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus uideri potest. Obuolutis itaq; manicis, brachijsq́; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico uero, factitium innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiscet, & denique tutissimè bibit. Atque ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim unum ex his uidisse, qui uenenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine uersaretur, ut suæ falsæ atque adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cùm præterea prius uersutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq́; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad se uocauit astantem medicum haud acris callidiq́; ingenij, in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiā possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. VI. de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi sic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeque orbantur. Ex quibus sanè uerbis tunc cōminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde intercepta arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdoléque aptantur, ut uersato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cùm iam uersutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisque eas euitare sciat, ac possit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem unus, isq́; insignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur ut pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hîc consultò dimittam. uerùm intactas eas non relinquam, ubi in processu de ijs disseremus uenenis, quæ morsu, uel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momēti, descripsero. quæ non modò ijs quæ per os assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, uel ictu eijciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui sua pandere arcana uelint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cùm mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunque sit omnibus generatim prodesse, alienum quidem inhumanumq́; foret, si modò uel inuidia uel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica usui futurum putem. Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusque drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, trionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, ruthæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorum sesquidrachmā: dictamni Cretensis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusque drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriusque buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, roris marini coronarij, cuiusque scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmā. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, castorij, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorum drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari cuiusque drachmam: olei è chalcantho confecti unciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorum caphuræ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis: pastillorum uiperæ uncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusque uncias sex. Vini ueteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, uel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atque selectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mitridati antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usque ad tres pro ætate, & constitutione patientis. Atque ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimum esse (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os sumuntur, itemque aduersus ea, quæ morsu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & præcipuè ad præseruandos sanos. At si cui in animo fuerit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoque uino confectæ, totiesq́;

Historia fraudis.

Antidota nostra præstantissima contra uenena.

Primi antidoti descriptio.

Potio ex prędicto antidoto.

totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis. postea uasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, ut electuarium facilè residat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureóque colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in se contraxerit. Tum itaque uas ipsum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per se, uel cum pari odorati uini quantitate, uel stillatitiæ cuiúsuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorsus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis discrimine uersaretur, ut uocem, uisum, ac reliquos ferè sensus amisisset ægrum ingenti adstantium admiratione à longo ueluti somno excitat. Quin & uomitione plerunque plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cũ Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòst contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili uipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra uenena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax, & penetrans est, ut momento ui sua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire censebunt. Porrò antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus uenenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aspidum, & cuiuscunque denique uenenati animalis morsibus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hìc describere non grauabor. Sumantur itaque ineunte mense maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis uetustissimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum duplæ à contento capacitatis imponatur, in hyperi cum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atque inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usque. Quo exacto tempore mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaque tres consertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, & modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repræsentet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprà. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur itẽ omnia, infundantur, & immittantur in balneũ, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamiti, laseris, cuiusque drachmæ sex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demũ colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cùm eos præ calore sudare, atque irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superinijciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat. obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloes hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusque semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percolетur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. II. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit.

Alterius antidoti descriptio, & uires.

Antidoti è sanguinibus descriptio.

quit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami: seminis rutæ syluestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ sicci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorũ drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petroselini drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachamas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur.

Antidoti è scinco descriptio.

Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, casiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinque & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi opium, styrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuque, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisque iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaque Attico melle ad crassitiem usque despumato excipiuntur, opobalsamoque superimmisso. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasque ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo possint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat.

Succedanea quando admittenda.

Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisque fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuipiam uideretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum cassiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri possit de quocunque alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re disserit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. Quòd ad cassiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum cassiæ si quis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facetijs ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum casiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata mensura bibere: siq; panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisq; uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunque, quod solum corpori admoueri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, si quis minus boni duplum loco præstantissimi accipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum uires spondeat, si præstantissimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima usque adeò est, ut ex ipsa quandoque cinnamomum oriatur, spectenturque nonnunquam casiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è casiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus denique uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut cassia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperàm faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt.

Antidotus ex terra Lemnia.

Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramque Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamque libro II. de antidotis memoriæ prodidit, hisce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocarant. Nam si uenenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoque cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP I.

QVibus datæ sunt cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad uesicam usque cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur. urinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia urgent: animo linquuntur, obortaque uertigine concidunt. po-

stremò

stremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, uomere cogantur. mox ubi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, uacuari debent. Detur deinde uinum, aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum uirus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, ut per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, uesci debent: siquidem aluum cient, atque uenenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes uitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Cantharidum tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateque tradidimus, ut superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia ui nobis disserendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & denique sumentes interimant. Nocent priuatim uesicæ, omnibusque urinæ inseruientibus membris, non modò haustæ; sed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare sit opus: præsertim cùm amplis admiscentur cataplasmatis, locisque illinuntur uesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata inde uesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuersum lædant uiscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant: nanque sua uenefica, & perniciosa ui deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis uasis: neque si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & uesicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauserint, urinæ stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaque. Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporosis humoribus in uentriculo, & iecinore adustis, intensa huiusce ueneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utique non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisque angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisque inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ usqueadeò resoluit uitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id uertiginosi fiunt, delirio, amentiaque capiuntur, qui eas sumpserint, quòd uenenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioque ipsa pereat. Sed ut his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atque etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, ut per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim ut exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incommodisque præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ uesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uisceribus, succurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus simul mistis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentque earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; sed etiam sanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsius uberibus exuctum, crudum, recensque butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: nec non lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ semine exprimi solet, affusa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod uesicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptisana hordeacea potæ, hoc in negocio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, &

Cantharidum malefica & noxia uis.

Symptomatũ causæ.

Cantharidum ueneni curatio.

re,& dolores quantumuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam,quæ feruentis balnei calore uitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs,ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria ui urinæ ardoribus opem ferat,& intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis,ijsdem sanè medicamentis,quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci,ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo,plantaginis aut portulacæ aqua prius elota. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis,quæ uenenis resistunt,& humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis,repellentibusq; succis, sincipiti,& coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atque demolitur ueneni uis, Dioscoridis testimonio, ualentibus antidotis,ueluti theriaca,aut Mithridato,aut (ut scribit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto,de quo & nos superius locuti sumus,quod fit ex ipsa Lemnia sphragide,& iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata corroborantia,itemq; inunctiones,quæ ex odoramentis constant ualentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus uenena. Controuersia inter Græcos, & Arabas. *Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate,cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum esse,si earum pedes,& alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro XI. simplicium medicamentorum,ut superius libro secundo in earum quoque mentione retulimus. Hoc idem scribit Aetius à Galeno fortasse mutuatus lib. XIII. cap. XLIX. sic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione,quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ,& pedes cum passo pota. hæc Aetius. Veruntamen cùm huiuscemodi remedium suspicione non uacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur,atque ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanque pro certo habent,omne uenenum,quod cantharidibus insit, earum tantùm alis,pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam,ut capita,alæ,ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperàm intellexisse,ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat,ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisque suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus,atq; his utendũ,de quibus inter probatos authores,& doctos uiros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum,recentiorumq; repererim neminem,qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus,& pudendorum inflammationibus,non tantùm ea medicamenta,quæ per os sumuntur;sed ea quoque,quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum,omphacinum oleum,uiolaceum,& quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur,quodq; ex ijs paratur fructibus,quorum plantam appellant aliqui Balsaminam,alij uerò Caranzam,cuius historiam,ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de uite nigra dissereremus. In quem usum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni,& testium; sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato,aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est,si ad umbilicum usque duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo,cui ibisci radices,maluæ folia,& semina,uiolarum flores, psyllij,cydoniorum malorum,fœnigræci,& lini semen,hordeum,& hyoscyamum,& id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas,læsaq; membra roboranda,& ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane,& uesperi,electarium mox describendum,unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum.* Electarij descriptio. *Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum,cucurbitæ,cucumeris,papaueris albi,maluæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris drachmas tres: margaritarum,coralliorum amborum,santalorum alborum,singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici sescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi,portulacæ,singulorum uncias sex,diluti uiolarum uncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum,aqua uiolarum maceratis,uncias sex: serapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ,de papauere,cuiusque uncias decem. Quæ terenda sunt,conterito,deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam,electarium facito: quo utitor,ut antè diximus.*

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCAE. CAP. II.

a Meum. ὄρον. i. urina.

IS qui erucas pinorum hauserint,illico dolor in ore & [a] palato exoritur: uehemens alui,linguæ,ac stomachi,inflammatio torquet: intestina dolor excruciat,ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæstuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remedijs,quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino,melinum,quod è cotoneis pomis & oleo temperatur,accipiemus.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

QVi buprestin biberunt,nõ dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi,uentrisq; uehemens dolor insequitur: tam uenter quàm stomachus mirũ in modum,ut in aqua inter cutẽ,difflatus, inturgescit. uniuersa corporis facies contenditur: urina supprimitur. Quibus eadem,quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus,& uacuationes,quas clysteribus molimur,aridæ ficus prosunt: item earum decoctum,ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso,aut lactis potu,iuuantur. Pyrorum etiámnum omne genus esse, & lac humanum bibere,conuenit.

De buprestibus

DE bupreſtibus,& pinorum erucis ſuperius libro ſecundo ſatis diſſeruimus,quantum ad earum hiſtoriam attinet: nunc harum uim ueneficam proſequimur. Hæc igitur animalia etſi pota,aut aliâs in uentriculum ingeſta, quædam ſymptomata,& incommoda pariant,ab his planè diuerſa,quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipſa eandem expetunt curationem,eademq; poſtulant medicamenta,quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduerſus hæc quoque nonnulla propria,peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioſcorides, non eſt cur nos de ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA CAP. IIII.

SI ſalamandram hauſerunt, linguæ inflammatio conſequitur: mens, & ſermo præpeditur: tremor cum torpore,aut horrore quodam,ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque ſugillantur: ſæpeque,diutius immorante ueneno,putreſcentes defluunt. Quibus præſtabimus cuncta,quæ potis cantharidibus. Peculiaria uerò remedia,reſina pinus,aut galbanum ex melle linctum,& aiugæ decoctum,in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum lilijs & oleo decocta. Proſunt etiam oua teſtudinis marinæ, aut terreſtris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta ſit.

NOn ſolùm ueneno inficit,& necem adfert Salamandra ſicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admiſta; ſed etiam morſu,uiperarum modo,cæterorumq; ſerpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus,& herbas inficit tum ſa- Salamādræ ueneficа natura. *liua quadam,tum mucoſa ſpecie,quæ è toto eius corpore ſudat,magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem plerique reperti ſunt,qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non eſſe uidetur,ſi recentiorum quidam tradiderunt,integras quandoque interijſſe familias: quòd aquas bibiſſent,in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum,qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non uſquequaque credendum exiſtimo, cùm ignium ui uenena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio,qui libro* XXIX.*cap.* IIII.*non ex pane furnis incocto,in quibus ligna ſalamandræ ueneno infecta,accenſa fuiſſent,quoſdam iam fuiſſe necatos prodidit,ſed ex panis cruſta lignis inaſſata pede tantùm ſalamandræ contactis,ut eius uerba teſtantur,cùm inquit. Inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt,nec plures pariter interimunt,ut omittam,quòd perire conſcientia dicuntur homine percuſſo,neque amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit,omnia poma inficit ueneno,& eos qui ederint,necat frigida ui, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno uel pede,quo cruſta panis incoquatur, idem ueneficium eſt,uel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliua eius quacunque parte corporis,uel in pede imo reſperſa,omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (ut Aetius eſt author lib.* XIII.*) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur,maculæ in totum corpus exoriuntur albæ,deinde rubeæ,poſtremò nigræ,quæ tandem putreſcentes,uniuerſum deglabrant corpus. Sic uenenatis ſuccurritur (ut Dioſco*- Salamādræ ueneni curatio. *rides ait) iiſdem remedijs,quæ ad cantharidas præſtant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi conſonum. quandoquidem cùm ſalamandræ uenenum maximè frigidum,humidumq; ſit,cantharidum contrà calidiſſimum,& exiccans,nullo quidem pacto conſentaneum cenſent,quòd iiſdem utriſque ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt,quòd ubi Dioſcorides ſalamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuerſum fiunt,duntaxat intelligit,nempe ut quàm citò fieri poſſit,uenenum è uentriculo, & inteſtinis extrahatur crebris uomitionibus,& clyſmatis acrioribus: in cordiſq; præſidium dentur theriaca,Mithridatium,aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite,quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit,ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtrà & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit,de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem ſalamandris adhibet curationem,quam opio,quòd tam hoc,quàm illa frigidiſſimo ſint temperamento. præfertq; cæteris theriacam,Mithridatis antidotum,reſinam terebinthinam,ſtyracem, urticæ ſemen, & cupreſſi frondes. Cæterùm quoniam ſalamandra ſui corporis* Stellionum cōſideratio. *forma* STELLIONES *mortiferi etiam morſus animalia mihi in mentem reuocauit,cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioſcorides,non alienum fore duximus,eorum primùm hiſtoriam deſcribere,deinde uenenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſſint,profectò non auſim decernere: quanquam non deſunt,qui aſſerant,maiores lacertos,quos uulgò appellamus Ramarri,alij Liguri,alij uerò Lucerti,ueros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere. quandoquidem Plinius libro* X.*cap.* XXV.*&* XXVI.*Stelliones inquit eſſe lacertarum figura,& chamæleonum quodammodo naturam habere,ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit,ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos. nanque hi cochleas,cicadas,locuſtas,& papiliones deuorant,& id genus animalcula. Ad hæc copioſum in uenis continent ſaguinem,& amplo referti ſunt iecinore,hominibuſq; haudquaquam inimicantur,quin potius eos amant. Contrà uerò ijs aduerſantur ſtelliones, Plinio authore lib.* XXX.*cap.* X.*ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus in locis oſtiorum,& feneſtrarum,aut cameris,ſepulcriſue. quapropter uenatores obſeruant cubile eorum æſtatibus. Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtijs etiam gaudent. Venantur autem eos,ut eorum ſenectam,qua ut ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico deuorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, ſtelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidem in campeſtribus,in frutetis,ſepibus, & macerijs degunt: illi uerò in ſepulcris, & domibus noſtris oberrant. Proinde iubet Dioſcorides,ut qui in uenenorum timore uerſantur, & culinam ſubdiali loco apparare nequeunt,ſub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda,quòd frequenter à ſuperioribus con-*

tabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles lib. VIII. *cap.* XXIX. *de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu existimauerim ea lacertarum genera esse stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile uisitur, & araneos maximè uenatur, ut Plinius inquit, item Aristoteles lib.* IX. *cap. primo de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, unde & fortasse nomen. Quinetiam, quòd uenenum morsu relinquant, cùm è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia sanè sunt huiuscemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus, & salamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoque horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego salamandras in quibusdam Germaniæ syluis uniuerso dorso nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis resperso. Quod etiam scincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parui & nigricantes, ijs utique absimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte* XXIIII. *pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copiosæ.*

Stellionum morsus remedia.

Sed ut ad stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in uniuersum uenenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu ciböue sumpserit, primùm tum uomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, quòd (ut Plinius inquit) ex stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm stellio immortuus est uino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel, ac nitrum.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVmpto ephemero, quod aliqui Colchicon, aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atque ijs, qui urtica, aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat. cæterùm inualescente morbo, cruor strigmentis admistus, per aluum exigitur. Quibus, ut ijs qui salamandram hauserunt, uomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm uenenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum uitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum uino. Baccæ autem myrti tusæ tritæque, & aqua maceratæ, ut liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si, cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu etiamsi in ore contineant: ita ut quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

Ephemeri ueneni curatio.

COlchici Ephemeri historiam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, ut plura ab alijs, qui post ipsum clarueront, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, ut primùm (quod in alijs quoque sæpenumero dictum est) crebræ uomitiones, & clysteres suum præstent auxilium. deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum, bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in uniuersum omnibus uenenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recensentur Anacardia sic Mauritanis uocata, forma ephemero quadantenus proxima, quanuis colore dissimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioscoridi prætermissa uideantur, sintq; medicamenta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoque naturæ ueneficæ propria assignassem remedia. Præsertim cùm sæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circunforaneorum ignorantia est, quin non modò non mederi, sed uix etiam legere sciunt) propinantur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant: unde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, ut nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis euenisse scimus.

Anacardiorum ueneni signa, & curatio.

ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, quàm aliâs ingesta præter quàm quòd fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & usqueadeò uniuersum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd sua calorifica ui atrum succum exurant. Quibus est succurrendum, factis antea uomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, suillus, & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilum cerebrum, & ossium medulla. quandoquidem his amplissima inest facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retundituriq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo

guendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamen glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, *anacardijs (ut paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit, ac urens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter est prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reijciatur. quod ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuò inambulent, nanque hoc tantùm medicamento ualentissimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, ut si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi posit. Reliquum uerò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omissis uniuersalibus antidotis.*

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DOrycnion, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam uexat, sanguis confertim reijcitur: mucosa quædam perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, uomitus, clyster, & quæcunque potum uenenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa, [a] lac caprillum, aut asininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

a Meum. ποθὲν.i.pota.

DE dorycnio satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidem duobus capitibus libro quarto, de his tanquam de diuersis disseruit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt; non tamen id esse uerum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet. Cæterùm Solano manico ueneficam uim inesse constat, utpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis afficiat incommodis, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit species uanas, imaginesque non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus uerò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & uomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumque remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hîc inter uenenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio assignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaque conijcere ausim, quòd eadem utrisque medicamenta facilè competere possint. Dorycnium Auicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcirco hoc in negocio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ nobis inferius in opij curatione describentur. Cæterùm non minus lethiferum est Solanum maius, quod uulgo Italis appellatur herba bella donna, cùm non solùm eius baccæ deuoratæ, sed ipsa quoque radix quandoque ioci causa parasitis exhibita, qui ad lautas mensas, etiam inuitis Dominis, accedere solent, oblectamenti non parum conuiuantibus afferre soleat. Siquidem si cultello derasa scrupuli pondere in uini sescuncia maceretur horis ad summum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis presso, id uini recentis addatur, quod poculum repleat, totumque potandum propinetur, fit paulò post, ut qui biberint nihil prorsus edere possint, magno spectantium oblectamento. uerùm qui hoc fuco utuntur, priusquàm mensæ assideant, parasitos ad ientaculum inuitant, ut fucatum uinum propinent. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim præsentaneum antidotum est. Hanc huiusce radicis facultatem fortè fortuna primus animaduertit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, rei plantariæ studiosissimus, qui mihi id reuelauit. Sed animaduertendum est, ne modus excedatur, nam si propinetur copiosius, strangulando interficit. Succurritur noxæ ijsdem medicamentis, quibus Dorycnij, & manici Solani noxa superatur.

Dorycnii ueneni consid.

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

ACoñitum statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, uertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, simulque crebri spiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigit, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel absinthij decocto, cum uino absinthite, uel [a] semperuiuo, uel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodest etiamnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex uino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmve cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & uino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum [b] uino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

a Cat. εὐζώμω.i.eruca.

b Meum. ὄξει.i.aceto.

Aconiti

Aconiti ueneni confid.

Aconiti complura haberi genera, quisquis facilè nosse poterit, qui superius libro quarto eorum Icones examinauerit. siquidem genera duodecim ibi reperiet, quæ omnia deleteria sunt facultate. In quibus indagandis sedulam nauauit operam Franciscus Calzolarius Veronensis, rei plantariæ studiosissimus. Nanque is sex Aconitorum genera adinuenit in Monte quem Baldum uocant: quæ quarto lib. postremo loco appingi curauimus. Et ad me tandem ea transmissa sunt à Clarissimis Medicis Dominico Montisauro, & Hieronymo Donzellino; qui omnia, Calzolario ipsi accepta referunt. Itaque tametsi permulta habeantur Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaque appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim sortiuntur; unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aetius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcruenti uisuntur. Oboriuntur tremores, corpusque uniuersum intumescit, fiuntque ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui usqueadeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aetio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de uenenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniam commendauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atque adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longæ aristolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ, & dracunculi semen, quæ cùm hîc silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putaui, nunc de singulorum ueneno, eiusq; remedijs nonnulla commemorare.

Scillæ ueneno sæ noxa, & curatio.

Sunt igitur in SCILLARVM *genere, quæ suapte natura uenenosa proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant usum. Hæ potæ, uel aliâs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ uerò sua malefica ui, etsi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij ijs uti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri, simul & dulci, splendentibus undique laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lædi possit: nisi fortassè, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his disserens Auicenna inter uenenatas plantas sen septima quarti uoluminis, sic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior usus, quàm par sit, uentriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas uenas, aliósque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uisceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos uerò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaque permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur.*

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

Nec minora facit incommoda FLAMMVLA *uocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter uenenosam quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta uerò fauces, guttur, uentriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, & ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut erosis uasorum tunicis, mictu sanguis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius uomitibus, & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium insculis infusi, addito rosaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus.*

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

Sequitur VRTICAE SEMEN, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solum; sed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemque feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solùm (ut Auicenna est author) omnes scillæ malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ. uerùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex urticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium uiolaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota.*

Dracunculi seminis noxæ, & remedia.

Calidissimæ porrò, acerrimæque facultatis est etiámnum DRACVNCVLI *semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam item, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeaceaq; farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut saccharo, amygdalino oleo, uel recenti butyro.*

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

MEl in Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibuntve, non secus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Ijs eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo uini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

Mellis

MEllis Heracleotici historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hîc silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latêre non potest. epotum autem uocem exasperat: insaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatam, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

DE coriandro libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter authores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potißimum adhærerem, dixi. Cæterùm de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atque olim. Aliâs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius usum nocuum esse existimarem. Nunc uerò eius usum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo: idque non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus, ideo ab eis hîc supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: nanque hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uocique exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Coriandri uenefica natura.

Coriandri ueneni remedia.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita ut animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto [a] coriandro auxiliantur.

[a] Meum. κώνειον. i. cicuta.

PSyllium, & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi aßignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta denique cordis anxietas, ut plerunque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm uomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in uniuersum omnibus uenenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maximè subueniunt (ut Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.

Psyllij ueneni noxa, & curatio.

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

CIcuta pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam uomitu, excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, ut absinthium cum pipere & uino, castorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut styracis uncia, aut piperis, cum semine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largiùs potum proficit.

CIcutæ historiam, & facultates, quibusque in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas transeundum est. Pota hæc, uel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) uertigines excitat, uisum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cœna unà cum uxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atque illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percussionibus tumidi, partimque effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisque domesticis, quibus edulijs in cœna uictitassent, reperi hos cicutæ esitasse

Cicutæ uenefica uis.

Historia cuiusdam casus.

tæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, ostenderunt alij locum, ubi rusticus ille radices effoderat, ibique inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni. Decepta quoque hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitque esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini uice piscium quorundam iusculis imposita co- Cicutæ sumptæ curatio. *medisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant discrimina. Exhibet Aetius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex uino potandum, aut iridis radicem, aut seseli Massiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac cursum (ut ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino. Nanque hoc cicutæ uerum esse antidotum putat.*

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMilax, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus uniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura. *TAxus arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, uel biberint foliorum succum; sed etiam (ut aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præsentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plinio lib. XVI. cap. X.) in Arcadia quoque euenire scribit. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosisque pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego pastores, aliosque in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant; sed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uersarentur discri-* Taxus utrum calida, uel frigida. *mine. Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt Taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, ijsdem remedijs taxi uenenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nanque amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant; manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoque uirescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neque præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse uolumus, ut non quicquam tã celebratorum uirorum authoritati detraherem, neque etiam quòd ausim temerè eorum sententijs refragari; sed ut meam in medium proferrem sententiam, atque ut hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda.*

Nerii malefica natura. *Cæterùm quoniam taxus* NERIVM, *quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse uenenum; cùmque eo quàm plurimis in locis referta sit Italia; prætereundum non duxi, quin hîc de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemque in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atque in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæterique posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur uniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, dissecans, & exulcerans. Ob*

id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus sumptum; sed etiam eos afficit, qui in eius umbra subsederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinctiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusque deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut saccharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (ut Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoque lethifera est arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT *fen* VI. *quarti uoluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in uniuersum omnibus succurrunt uenenis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaque omnes, qui hanc arborem suis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.*

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uenenũ, & remedia.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPotus carpasi succus soporem, citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remedijs.

QVódnam hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre poßit. Quandoquidem etsi hîc inter uenenatas plantas illud descripserit Dioscorides; nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari possit, quidnam antiquis fuerit Carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus lib. V. *carpesiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam, & carpesium, de quo primo libro latius diximus, unam, & eandem esse plantam. Sed uanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpesio inesse, uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus testantur) quæ ipsi phu. quinimo ita aduersus uenena commendari compertum est, quòd Quintus carpesium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præstare existimauerit, quantum potest laudatißima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatißimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum unum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀποῦ καρπάσου, hoc est: succi carpasi mentionem faciat tum libro primo de compositione medic. localium, ubi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispos reddunt: tum etiam lib.* V. *de compositione eorundem in quodam molari emplastro. Cæterùm cùm huius usus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustrà de eo sit instituenda curatio.*

Carpasi, & opocarpasi consideratio.

Vana quorundam opinio.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SArdonia ranunculi herbæ generi assignatur, quæ uescentibus mentem adimit, & quadam neruorum distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in uulgus infausto omine manauit. Post uomitum peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

QVòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro secundo. Tradidit huiusce curationem Aetius lib. XIII. *qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci uino potum. Cæterùm, ut Conciliator est author, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritani) uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item melißophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utique paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus uis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stœchas, hyssopum, saluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & uniuersam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut denique alijs his similibus.*

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

Ddddd Τοξικόν.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAp. XV.

HYoſcyamum potum, aut comeſum, ſimilem ebrijs abalienationem mouet: ſed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulſa copiosè data, lacque, præſertim aſininum: ſi id deſideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis ſemen ex paſſo ſumptum, & uinum ſalſum, cum adipe ſuilla recenti, paſſoque: itidem urticæ ſemen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & ſinapis, & naſturtium, radix, cepa, & allium: & hæc ſingula cum uino ſumantur. Poſtea ſinendi quieſcere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Hyoſcyami uenenoſa uis.

SVccurritur facilè Hyoſcyami noxiæ, cuius hiſtoriam cum Dioſcoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoque effigiem dedimus, ſi antea, quàm uenenoſa uis inualeſcat, ſuperetq; corporis uires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeſo hyoſcyamo à Dioſcoride aſſignantur, alia plura eidem reddidit Aetius libro XIII. *nempe quòd inſequatur iactatio corporis cum diſtortione: quibus ſuccedit exolutio, animi deliquio ſimilis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant ſe flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienſes hyoſcyamum uulgò uocant Diſturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit utriuſque hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, ſic inquiens. Epoto hyoſcyamo albo, oſſium compagines luxantur, lingua in abſceſſus tranſit, ſpumat os, caligant & rufeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, ſurditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuerſitas: nam quandoque rudunt affecti aſinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigeſcunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atque adeò conſtringitur pectus, ut impedita prorſus reſpiratione, ſuffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit, ut ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiſſe, erraſſeq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo ſæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauſerint, poſt uomitum & clyſteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium, caſtoreum, rutam, laſeris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ ſemen, magudarim, cardamomum, & ſtyracem: ſed quæ ſingula ex uino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticeam uino ſubactam, emplaſtri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atque etiam piſtacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.*

Auicennæ erratum.
Hyoſcyami utriuſque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MAndragora ſi bibatur, confeſtim ſopor inſequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex uino dulci, aut paſſo ſumantur. caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, ſinapis, caſtorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ij reuocentur, ſternutamenta mouere, alijsque communibus auxilijs uti conueniet.

Mandragoræ uenefica natura.

QVandoquidem Mandragoræ hiſtoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utrunque eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam ſi diutius malefica uis ſerpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium ſecutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem poſſe, quòd odore ſit admodum graui, ac nauſeabundo, amaro iniucundoq; guſtu. Certa itidem copia, & menſura ad lædendum requiritur. De cætero uerò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in ueternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes, & languidi, & triſtes, et exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torſionibus excitati, repentè rurſus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur, coriandri ſemine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternoſos utimur. Quòd ſi à uomitu, qui malè habent, non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertiſſimum medicamentum offerri uolunt. Proſunt item acria clyſmata, frictiones aſperis linteaminibus in totum corpus extenſæ: cucurbitulæ ignis flamma appoſitæ tum occipitio, tum ſcapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & ſternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta ueſicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti, & poſt aures emplaſtri modo impoſita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentiſſimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum eſt, quòd iubet Dioſcorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes, roſaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendaſſe uidetur lib. XIII. *methodi medendi. Sed hoc certè, ſi quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, ſi Paulus, Aetius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni ueſtigia ſequuntur, cùm rectè nouiſſent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & roſaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, ſerpyllum, thymbram, & thy-*

Mandragoræ noxæ remedia.

Roſaceum utrum hic conueniat.

& thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atque demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio uexare solet: nam cùm tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaque quisque expendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo, & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra ullam prorsus molestiam; immatura tamen, & cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuersam corporis superficiem adurit: lingua, & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contrà uerò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiusce radicem, uel pomum, uel succum sumpserint, unius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum uinum largiùs bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata. Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quam historiam superius libro primo descripsi, sciuerimque non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiã medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemque somnum: postremò oboritur frigidus sudor, uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum, & uinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulcique uino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione disseremus.*

Metellarum nucum ueneficium, & remedia.

Μηκώνειον. **MECONIVM. CAP. XVII.**

E Poto papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualescente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, uino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, uel cum satureiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium usus, cum uino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκωνος κερατῖτις. **PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.**

QVod corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueris succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opii uenefica natura.

INgratus opij odor, perinde atque mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin ueneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines uenefici opio utantur, ubi quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atque illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs uerbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eque labore eo, odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis, uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsique oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aetius lib. XIII. *ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare uoluerint, siue uolentes non possint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorque opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus ualentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hîc meminit Dioscorides. neque enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem*

Opii ueneni curatio.

præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, theriacam, sagazeneam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si uniuersum corpus perungatur susino oleo, ac etiam costino, alijsque remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in uniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

QVod Pharicon uocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post uacuationes uinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui uocauerunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex uino: derasúmque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici ueneni consid.

NOn equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neque etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria sit de nomine eius apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum sic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretensi, qui hoc repperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortasse proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum sit, neque hoc tempore à nemine, quod sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere: nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

Τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

TOxicum ex eo nominari uidetur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor uarias ijs imagines obuersat: quare uix medicinæ locus est, raróque qui hauserunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut uinum dulce cum rosaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi semen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balsami semen ex uino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt: & ubi surrexere, stupidi reliquum uitæ tempus degunt.

Toxici consid.

Manardi opinio reprobata.

QVid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoque difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, uel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verùm enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrariensis uir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem sententia non omnino ijs uidetur refellenda, qui plura de Toxico non inuestigarunt. quandoquidem (ut Auicenna est author) non defuere, qui sagittas napello inficerent: constatque napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cùm asserat Auicenna, quòd si qua cura cum toxico adhiberi possit, ea fiat uomitionibus, haustو antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque ijs, qui toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem esse uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes. etsi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem esse uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, ut aliter existimandum non sit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, ut uinculis sint coercendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicarijque nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cùm de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello assignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neque ullum etiam sensere delirium. Præterea Auicennæ, nostroque testimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen symptomatum nihil de toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (ut ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunque aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum desciscunt. id quod toxicum sumentibus non euenit: horum siquidem qui superuixerint, stupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differunt. Longè enim

gè enim sæuiora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde constat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum descripsit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorique parte gingiuæ diffunduntur, & è suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisque sensus consternatus est, sontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasque præ insania edens: ac sine intermissione dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè ululat, obliquisque pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusque suis despumat. hactenus Nicander. Toxici notæ ex Nican.

Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna uerò Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo denique mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utique medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertissimè ostendunt, conuincuntque Napellum & Toxicum esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi potest ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem, quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dissimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse uideantur, quasi toxicon tusom nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO *loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentissimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitque, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, uel nihil possint in huiusce ueneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsque opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, uerum securumque Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusque in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandique modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarissimus, magnificum quendam uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neque eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine uitio sua quenque laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialique ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uiscera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementissima, ferociaque fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uerò minus uehementia, minusque sæua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.* Napelli uenenum, eiusque remedia.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

IXia,quæ ulophonon appellatur,inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: uehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit:strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant,nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumq; resolutam,auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit,ex uino largiore,aut aceto mulso pota: rutæq; syluestris semen,aut laseris radix. item tragorigani decoctum,cum aliquo supra dictorum,aut lacte,aut resina terebinthina,aut nardo,aut castorio,aut laserpitio,quorum singuli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino,cum resina castorio, & ruta tritæ,ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ,aut thapsiæ,aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa,& acetum calidum potum.

Ixiæ uenefica natura.

ETsi Ixiæ nomenclatio utrique chamæleoni sit communis,quòd ambo gummi uisco simile proferant,Ixia tamen dubio procul nil aliud designat hoc loco quàm nigrum Chamæleonem. Siquidem id apertissimè declarant plantarum uariæ appellationes,quæ Dioscoridi ascribuntur,ubi sic legitur. Chamæleo niger,quem quidam ulophonum,alij Ixiam, nonnulli Cynoxylon uocant. Quæ uerba adeo rem claram faciunt, ut ab hac sententia discedere nequeant. At si sycophanta quispiam adeo fuerit impudens,ut nomenclationes illas tãquam Dioscoridi adulterinas reijciat,addam non ob id esse fabulosas, Quòd si adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos obijciam. Quippe qui libro XXII. cap. XVIII. ita de nigro Chamæleone scriptum reliquit. Ex nigris Chamæleonibus aliqui marem dixere,cui flos purpureus esset,& fœmina cui uiolaceus. Vno nascuntur caule,cubitali,crassitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur,cum sulphure,& bitumine unà decoctis,commanducatis uerò dentes mobiles,aut cum aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant,& ricinos canum necant; Iuuencas quoque anginæ modo: Quare quibusdam Vlophonum uocatur,& Cynozolon propter odoris grauitatem. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus aduersantur. hactenus ille. His itaque me satis comprobasse arbitror Ixiam chamæleonem esse nigrum. Quare apertissimè hallucinatur impudentissimus ille, qui Ixiam contendit plantam esse ab utroque chamæleone differentem, nempe eam ipsam,quam Theophrastus libro sexto,cap. quarto de plantarum historia, Ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impostura non ex his modò quæ diximus,sed etiam ex ipsius Theophrasti historia. Siquidem Ἰξίνη nil aliud Theophrasto designat, quàm album chamæleonem. Nanque hæc notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea scribit Theophrastus: Ἰξίνη haud multis in locis prouenire potest. Est ab radice foligera,qua de media seminalis acanus ueluti malum extuberat,folijs nimirum occultatus. Hic lacrymam iucundi saporis parte profert postrema,quam spinalem mastichem uocant. Hæc ille. Quæ si quis rectè perpenderit,& inter Ἰξίναν,& album chamæleonem nullam esse notarum differentiam non agnouerit, is meritò stupidus appellari poterit,& præsertim cùm Ἰξίνην nusquàm dixerit Theophrastus esse uenenosam,et Vlophonum appellari, nec eius usquàm extet mentio apud Dioscoridem,Galenum,& Plinium. Imposturæ hæc sunt,& sophismata, quibus studiosa iuuentus sæpe decipi solet. IXIA itaq;(ut Nicander,quem Dioscorides est secutus,in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat,interiora adurens. quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit,ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinque meatus & liquidorum,& esculentorum obdurans,quæ & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat,ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur,ægrè magnaq; difficultate respirat,adeoq; uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum similitudine. hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè uiscum significat. Ideoque etsi scripserim ego antea Ixiam uiscum esse Chamæleonis,non ob id mihi uitio uertendum est,& præsertim,cùm non minus uenenosum esse sciam huiusce plantæ gummi,quàm sit ipsa radix. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste,excitatæ uomitiones,& infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur, sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca,& Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglossi flores sacharo asseruati, additis margaritis,corallijs,pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum,& sincipiti ubi sutura intersecat,linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur,franguntq; ueneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt.

Ixiæ ueneni curatio.

Verùm etsi ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi: attamen superiori anno à Iacobo Antonio Cortuso uiro sanè insigni,& plantarum indagatore maximo,& à Francisco Calzolario Veronensi rei herbariæ admodum studioso,plures chamæleonis plantæ integræ ad me Pragam missæ sunt, quæ gummi illo uisci modo lento refertæ sunt. Antea uero quidam Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule uiduo; sed etiam quandoque in altero. Cæterùm hîc referre non prætereibo quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus, & Aetius: ita enim scribunt. A Chamæleonis nigri potu morsus uentris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur,& uomitus spumosus, tremores,concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum & nitrum cum aceto mulso. Vbi uerò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto,et aluum cum lubricis infusis eluito,uelut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Chamæleonis nigri uenenũ, & remedia.

Ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CErussa suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex sarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoque uomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

CErussæ faciundæ rationem tradimus superiore libro. Hæc tametsi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerunque sit medicamentum; si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incommoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis est. Porrò cerussæ spuma super gingiuas adstringente ui scandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id, qui hauserint, arida tussi, oculisq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi præ tristi labore gemunt. At sæpissimè in ipsa luce uanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt. aliàs somnolenti toto corpore frigent, neque ut antea membra, potissimùm manus, & pedes, suum officium faciunt, adeo ut ni eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant percantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ testimonio cerussam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præstant (ut ipse, & Aetius tradidere) scammonium ex mulsa potum, aliaq; medicamenta, quæ suapte natura urinam ualenter pellunt. Post hæc clysteribus uti conueniet, ac subinde prouidere, ne dormiant affecti, sed uigilantes sæpius euomant poto prius hydromelite, susino, & narcissino oleo admistis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brasicæ decocto cum oleo, absque sale: insuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largiùs potum.

Cerussæ lethalis natura.

Cerussæ mali auxilia.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVngorum alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis, aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca, & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam uim auferunt, esitataque eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochiæ drachma: item absinthium cum uino melleque sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in uino: fex uini cremata, cum aqua: atramentum [a] sutorium ex aceto: radix, uel sinapis, aut nasturtium esu prosunt.

a Cat. χάλκε ἄνθος. i. flos æris.

NOn modò nocent in uniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura ueneno imbuti; sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt, plus quàm uentriculi robur ferre poßit, quandoque ingeratur, ita ut tunc non malefica ui: sed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore suffocant, strangulant, & denique interimunt, nisi citius remedijs succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (ut superius libro quarto tradidimus) si frangantur, quod illico uarios mutent colores, statimq; computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui uirides, & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etsi sciant fungos esse plerunque necis hospitium; tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent. Verùm postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abstinere homines non poßint, saltem discant uelim, ut se ipsos à morte uindicent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum syluestribus pyris decocti fuerint. Quòd si syluestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur. in quem usum adhiberi poßunt tam recentia quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertimq; syluestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamentis sæpius enarratis eliciendus est uomitus, & subinde acria infundenda clysmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non est, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati nascuntur. quandoquidem non modò suffocant, strangulantq; comedentes; sed etiam intestina exulcerant, uentriculum inflant, singultum, & punctiones excitant, corpori uniuerso pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur symptomata; nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus sudor, & mors ad postremum immatura. His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus

Fungorum ueneficà natura.

Fungorum præparatio.

Fungorum ueneni remedia.

domestici raphani succus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. Quamobrem quinta essentia nostra theriacalis, in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunque aromata: cuiusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoschum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; subinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuersa ferè rusticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

LApidescens gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem pensat: utpote cùm pingue sit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non sinit. quod ubi duratur in lapidem, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum uino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hique decocto maluæ proluendi.

Gypsi ueneficium, eiusq; remediis.

GYpsum omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (ut Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus ualenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, sic inquiens. Eadem sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est maluæ, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: postremò Mithridatis antidotum uino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex uino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem ultimò purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAuri recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillarumque meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant. Quare uomitum uitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ [a] folia cum pipere, & rubi succus ex aceto. aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

a Meum. σπέρμα.i.semen.

Sanguinis tauri eenenata natura.

NEmo tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam unusquisque sanæ mentis sanguinem cognoscet. quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largiùs bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens uenis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod seuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant uitam pertæsi (quod Plinius lib. XX. cap. XVIII. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem sibi uoluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, ut quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hîc abunde meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atque etiam hîc nobis occurrit fel pardi, uiperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc uenenorum censu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum uires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus uisus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur.

Sanguinis menstrui uenenũ, eiusq; curatio.

Sanguis itaque MENSTRVVS mulierum, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Id autem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæque mulieres cacodæmonibus ductæ ipsum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absque diuinæ legis iniuria fieri possit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere

dere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & uiperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere. Epoto autem PARDI *felle excitatur uomitus, ceu aloes amarore, os & nares inficiens: post uomitum uniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à uiperarum morsibus eueniunt, cùm tam sæuum lethiferumq; sit, ut tribus tantùm horis potantes perimat. quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm uomitionibus illico excitatis, subinde ijs utique antidotis, quæ napello, uel uiperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drahma una: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ seminis cuiusque semidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta. Sed* VIPERAE *fel adeò perniciosum existit, ut statim animi deliquium adferat: quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atque iterum mouere oportet. Post uomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perseuerant, & corporis uniuersi angustia, uinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aquæ feruentis balneo in uase uitreo distillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuissimis partibus in totum deferatur corpus. Porrò fel, quod à* CANE *pisce eximitur, lethiferum est. quippe quòd potum, uel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodest & corpus uniuersum odoratis oleis illinire, & uictu tenuissimo uti. Cæterùm qui* FELIS CEREBRVM *in cibis ederint, crebris afficiuntur uertiginibus, fiuntq; subinde stolidi, & amentes. Quibus etsi subueniri possit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & uomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie mane sumant ægri diamoschi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moschus per sese sufficienter auxiliatur: nanque ut quidam tradiderunt, moschus tantùm huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non est ignorandum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt; sed pilis quoque respiratione, & oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præfocare possint, anhelitus meatus obstruentes; tamen felium priuatim exitiales censentur. Eorum præterea spiritus tabifico quodam ueneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quosdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris uehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasmum inciderе. quibus postremò confecti diem suum obierunt. Nec diu est, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuersa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item suo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uisis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire existimauerim; sed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij sua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, nisi obijciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem uerum sit id aliunde euenire non posse, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum inest, apertè sanè ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intrasset, quò plurium amicorum sodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conscia, ne is, uiso felis catulo, quem educauerant, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluserat. Sed quanuis nec uidisset ille, nec audisset catulum, cùm pauco pòst tempore aerem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitate felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hîc aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio esse diximus. Inuenitur etiámnum in* CAVDAE CERVI *extremis partibus porraceus quidam humor felleæ bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, præsentaneum est uenenum. Adfert enim illico intolerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex uino dimidij scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & ponticæ nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc uniuersum corpus inungi præstat, oleo è citri semine expresso. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoque infert incommoda quadrupedum quorundam* SVDOR *præsertim equi, asini, & muli, quanuis etiam cæterorum sit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: sudorem fœtidum in uniuersum excitat corpus, præsertim sub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuersam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex uino delirium facit. His tepidam largius præbendam scribunt, ut concitato inde uomitu pulnerulentus sudor reijciatur. Post uomitum confert uinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum, addito fossitij salis momento. tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit theriaca (ut Auicenna est author) quæ ex Lemnia sphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi fele disserentes. Venenosum æquè ac lethiferum aiunt esse etiam* CASTOREVM, *quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenosum est propria sui natura. Animaduertant igitur tum seplasiarij, tum medici, cùm plurimi usus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint; sed etiam intumescentem linguam exerunt, atque tam sæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduersus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit,*

quod

Pardi fellis uenenum, eiusq; remedia.

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

Canis piscis fellis uenenum, & cura.

Felis cerebri maleficium, & remedia.

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Sudoris animalium uirus, & remedia.

Castorei uirulenta uis, & curatio.

quod nullum ea, quæ reijciuntur, castorei odorem referant. Post uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali succus sacchero admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.

Γάλα ἐμπυτιαϑὲν.

LAC INTVS COAGVLATVM.
CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quòd in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymumque ex uino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago obijciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos uomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

Lactis coagulati consid. Quorundã interpretũ error.

CRedidere quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua uniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditißimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, ut omnes in uniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiuscemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequàm coalescat, ita ut intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hìc, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscòridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυτιαϑὲν. *Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitque in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in uentriculo resederit, ui admisti coaguli illico inibi concrescit, fitque concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusque è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concrescat. quandoquidem is non enecat aliqua propria ueneni facultate, sed concretione tantùm, quam in uentriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoque, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in uentriculo coalescit. Euenit enim quandoque hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum uiscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & conspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiæ facilè congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in uentriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumque deinde efficit, si iam concreto lacti superaspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxilium præstant ipsa coagula, acetum, præsertimque scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quòd ubi in hoc capite legitur* καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, *id est, & figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat* καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, *hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditque in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati consonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanque lixiuia, quòd è combusta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capillosque abluendos communiter paratur, acrior, fortiorque efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in uentriculo coagulatum, est longè ualentior. Error præterea facilis esse potuit librariorum, ex unius duntaxat literæ uariatione, η pro ι scribentium.* πηλὸς *enim per η scriptum, lutum significat, unde* πηλοπλάϑον, & πηλοῦργον *aliqui figulum interpretantur,* πιλοποιὸς *autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaque ratione putandum fuerit,* πιλοποιϊκὴν, *non autem* πηλοποιητικὴν *in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctißimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatque, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuisset.*

Lactis in uentriculo coagulati curatio.

Diosc. lectio castigata.

Λιϑάργυρος.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

SPuma argenti pota, stomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina uulnerat, urinamque supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum uomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper, aut ligustri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

POta argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc Aetio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppreßio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur, & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumam sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius paßim corporis ardent, planeque iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet Aetius, Auicenna uerò tres drachmas non excedit. Curatio in uniuersum fit citatis primùm uomitibus, et infusis deinde clysmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea uentriculum apij succo, & aluum butyro illinire utile est. Proprium uerò huiusce ueneni antidotum (ut idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoque infert mala PLVMBI SCOBS *tenuißimè contrita, & ijsdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quàm plumbum argenti, aut æris recremento commistum. Nec deleteria ui uacant (ut author est Auicenna)* FERRI *tum scobs, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum ueniant usum, denturque potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemque ad enterocelas. Sed de his uel non infrænatis, uel plusquàm par sit sumptis, fortasse intelligit Auicenna. Itaque excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio uniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis aluum ualenter soluentibus medicamentis. secundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis uniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse uidetur absque manifesto sumentium discrimine. quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoque destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cùm & ipse* MAGNES *deleteriæ sit facultatis, adeò ut eos, qui hauserint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim. His itaque, qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuißimam scobem ex uino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infusos. Sed cæteris præferunt smaragdum ter nouem diebus potum, tribus semper intermißis diebus. Lethifera & non parum formidanda est etiam* AERIS SQVAMAE *uis. Ea siquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde molestißimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodest & menthæ succus potui datus: insuper aluum, & uentriculum calido rosaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum succi tantundem. Sed nobis acori succum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in nostris non proueniat regionibus, nec nisi siccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, ut superius libro primo prodidimus.*

Spuma argenti mala.

Spumæ argenti curatio.

Plumbi scobis noxa, & curatio.

Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa, & cura.

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Squa[illegible] æris lethifera uis, & remedia.

Υδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

ARgentum uiuum potum eadem quæ spuma argenti infert, eisdemque utendum auxiliis. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea euomant, qui hauserunt.

VEram omnino & exquisitam argenti uiui cognitionem non habuisse Dioscoridem & Galenum, illud maximo indicio esse uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius historiam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiusce uoluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur, excessu summè frigido & humido. Putrefacit enim hoc suo experante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde cogelat sanguinem, uitales spiritus, & ipsam denique

Argenti uiui pernicialis natura.

nique cordis substantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum est, ut Conciliator testatum reliquit. Nam cùm seplasiarius quidam ardentissima febre correptus, siti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumque ex eo potauit, aquæ fortasse uice: postea statim in suum cubiculum se recepit, ubi paucis pòst horis congelatus interijt. At cùm eius domestici sub cadauere magnam argenti uiui quantitatem inuenissent, iam per sedem egressi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum existimabant, diligenter causam inuestigarent. Ii statim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iusserunt, quod ubi ferè uacuum reperissent, rem uti se habuerat deprehenderunt: auxitque fidem, quòd euiscerato homine, adbuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & sanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum est, an purum sit quod potum fuerit, an saliua alióue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymistæ utuntur, aut per se tantùm præcipitatum, aut unà cum arsenico, uel chalcantho sublimatum. cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumque fuerit: utpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij resipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd sua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsque circumstantibus partibus hæserint, computrescere faciat. Cæterùm epoto sublimato, illico lingua, & fauces non aliter exasperantur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in uentriculum descenderit, ei pertinaciter inhæret. qua re statim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ suppressio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & intestinorum tormina, tam uehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisque uentriculo, & intestinis. Purum curatur (ut Dioscorides, Aetius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat, nulla in uentriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Auicenna, non deesse qui bibant argentum uiuum, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauserint, continuè huc atque illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatem, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, uomitiones, pinguia in potu sumpta: & ut in uniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorum latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis studio lectorem reijcimus: nanque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta sunt. Nec alijs utendum est remedijs, ubi quis cinnabarin sumpsisset.

Argenti uiui sũpti curatio.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν.

CALX, SANDRACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CAlx, sandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & intestina cum uehementi erosione excrucient. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac soluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiusmodi ibisci, & maluæ succus est: natura enim utrique perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, uel semen tragi herbæ, uel oryzæ, lacque cum aqua mulsa copiosum, iura pinguia, & boni succi.

Calcis, sandarachæ, & auripigmenti uenefica uis, & curatio.

NOn modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta uehementissimos uentriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, ut Dioscorides inquit, sed etiam sitim inexplebilem, faucium, & gulæ asperitatem, tussim, spirandi difficultatem, urinæ suppressionem, & dysenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (ut scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumque lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atque seminum quorundam spissamentis, ut in cantharidum curatione latius, diffusiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neque ijs sinè ualentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt ijs, quibus usui futura sunt. Eosdem quoque effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM *sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quod uulgò uocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametsi alterum altero sit uehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter uomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicæue cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ, & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In præstantissimum uerò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Sed antidotum omnium præstantissimum contra mortiferam Arsenici uim, est puluis Serenissimi Principis mei Ferdinãdi Archiducis Austriæ, quo Pragæ seruatus est quidam suspendio damnatus, cui pulueris huius experiundi gratia, Arsenicum datum est in potione drachmarũ duarum pondere. Siquidẽ cũ is*

Arsenici sublimati, & aliorũ quorundam uenenum.

Arsenici sublimati curatio.

post

poſt quartam ab epoto ueneno horam, liuidus totus adeò uiribus deſtitutus decumberet, ut iam iam moribundus ſtrangularetur, oblatus eſt illi puluis ex albo meraco. Quo factum eſt, ut etſi in conflictu nulla ferè recuperandæ uitæ ſpes haberetur, uicit tamen natura hoc antidoto ualidior ac uiuacior reddita, et ueneni immanitatem ſuperauit, adeò ut is ſequenti die liber euaſerit, & lætus coram omnibus apparuerit. Eodem quoque puluere alij à me ſeruati ſunt, quinetiam ab alijs, qui antidotum à me receperunt. Franciſcus Calzolarius myropola Veronenſis amicus intimus meus, hoc anno eodem antidoto à me accepto duos homines Veronæ in carcere detentos, qui uenenum in piſce quodam dono miſſum uorauerant, poſt octauam diem à ueneno accepto liberauit, præter medicorum ſententiam, qui ſymptomatum immanitatem cernentes, illos omnino morituros cenſebant. Nec quidem ab re, cùm alij duo, qui illis commenſales in carceribus erant, eodem die mortui ſint, quòd neminem habuerint, qui ſui curationem ſuſcepiſſet. Huiuſce hiſtoriæ etiam aſſertores habeo Magnificos uiros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum, (ut dicunt) ille Prætorem Veronæ gerebant, ut ex publicis eorundem ſcriptis, quæ apud me ſunt, quiſquis certior fieri poteſt. His acceſſit Clariſsimi Medici Antonij Capriani Mantuani teſtimonium, qui Tridentini Concilij aliquot annis Phyſicum egit magna cùm laude. Nã cùm is, tunc temporis, quo hæc euenerunt, Veronæ ſe reperiret; accerſitus à Reuerendiſsimo Cardinali Nauagerio, admirandas huiuſce pulueris aduerſus uenena uires, ad Excellentiſsimum Philippum filium ſuum Reuerendiſsimi Archiepiſcopi Pragenſis Medicum, & hiſtoriam omnem deſcripſit, & ut me rogaret addidit ut eundem puluerem illi tranſmitterem. Sed & id mirum admodum uideri debet, quòd hic puluis non ſolùm hauſtus, ſed etiam illitus demorſos, ictoſque à uenenoſis animalibus ſeruat, & ſanat, eo è roſarum aqua epithematis modo ſub ſiniſtro ubere, & ſuper affecto loco illito. Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, hoc puluere à me accepto, quendam Ciuem, & uicinum ſuum à Scorpione magno ictum, iam animi deliquio detentum, breui admodum tempore reuocauit ad uitam. Quinetiam eadem ſeruata ratione proprium ſuum ſeruauit Aurigam à ſerpente ueneno ſo demorſum. Porrò AERVGO, *præter alia eius mala antè dicta, adeò ſpirandi meatus occludit, ut magno impetu ſuffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arſenico, & infuſis ſubinde clyſteribus ex aſinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodeſt & Lemnia ſphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præſtat item in olei balneum laborantes ad uentriculum uſque demittere. Sed proprium huiuſce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) eſt, ut qui hauſerint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita ſenorum ſcrupulorum pondere. Cæterùm* RISAGALLO *uulgò dicto, quod quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeque ſiccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arſenico ſublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obſcurè iuuat uniuerſum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptiſana hordeacea ſitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expreſſum, ſemilibræ pondere potum. In ſumma ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.*

Aeruginis remedia.

Riſagalli curatio.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVi leporem marinum biberunt, piſcium uirus olent: procedente tempore aluus dolore afficitur, & urina ſiſtitur: & ſi quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piſcis genus auerſantur, & odio habent: fœtido, ac graui ſudore manant: bilioſus uomitus, interdum ſanguini promiſcuus, ſubſequitur. His dandum lac aſininum, uel paſſum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum uino, aut ueratri nigri, aut ſcãmonij ſucci drachma, cum aqua mulſa, puniciq́ue mali acinis. Cedria contrita cum uino efficax eſt: anſerinus ſanguis, ut tepebit, potus. Sed cùm piſces omnes reſpuant, aſpernenturq́ue, ſolis fluuiatilibus cancris ueſci poſſunt, bibuntq́ue eos admiſto uino, adiutiq́ue ab his percoquunt. cùmq́ue appetere & comeſſe piſces cœperint, ſuæ ſalutis indicium habent.

DIximus de Lepore marino libro ſecundo, de quo ita ſcribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius ſenties, qualis eſt ſquamarum, & piſcium purgamenti. Porrò guſtus, & ſapor eius piſcoſus eſt, qualis putrefactorum piſcium eſſe ſolet: uel cùm nondum ablutorum ſquamæ polluunt corpus. Sequitur huiuſce potionem uiridis fellis ſuffuſio, cum obtenebratione uiſus: & caro paulatim in homine contabeſcit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametſi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo ſanguinea. Ad hæc ſi piſces ægris offerantur, eos illico nauſeabundi execrantur. hæc ille. Cui ſubſcribunt Aetius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aſſignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Poſtea facies liuens intumeſcit, pedum plantæ incenduntur, adeſt ſpirandi difficultas, pectoris & pulmonis anguſtia, rufeſcuntq́ue oculi. Dehinc tuſſis emergit ſicca, ſputus cruentus, renum dolor, uiriliumq́ue inflammatio, adeò ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Piſonem, proprium marini leporis eſſe ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioſcorides inquit) aſinino lacte ex paſſo poto, & maluæ decocto. Neque id aliam ob cauſam, ut Aetius declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & ſcammonium exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipſis uberibus exuctum, & uulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.

Leporis marini ueneni ſigna.

φρῦνος, καὶ βάτραχος ἕλειος.

RVBETA, ET PALVSTRIS RANA.

RVbeta, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus uehementer decolorat, ut planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultusq́ue, inuita interdum genituræ profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt, ut uehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi ſunt.

Rubetæ, paluſtriſque ranæ uenenum. *RVbetæ Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior, magisq́ue lethifera eſt, quàm quæ in paludibus, & aquoſis ſcrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloyſius Mundella Brixianus octaua ſui uoluminis epiſtola.) tantoq́ue magis noxia, lethiferaq́ue fuerit terreſtris, quantò in opacioribus, frigidioribusq́ue locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere ex omnium peßimæ creduntur, quæ in umbroſis conuallium ſyluis, & in harundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq́ue conteguntur cuti, adeò ut acutißimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodantur. Hæ cùm circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt ſeſe in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq́ue plantas harum ueneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; ſed etiam ſaliua ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus. quinetiam earum ſanguis uipereo ſcatet ueneno. Proinde mirum non eſt, ſi in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant; tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos uenenant, ut in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus.* Ranæ maleficæ ſigna, & curatio. *Siccæ & in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulſiones, dyſenteriam, faſtidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quanuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex uino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen, ut ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq́ue concluſus moretur, donec deferueſcat cadauer, totiesq́ue ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aetius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poſſit, calidißimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq́ue, ut Auicenna eſt author, hoc in negocio non parum conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.*

Βδέλλα.

HIRVDO. CAP. XXXII.

DEuoratæ cum aqua hirudines, ſi ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſsis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudines

Hirudines rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus: quandoquidem in probatissimis fontibus, & arenosis, & saxosis fluuijs non nisi rarissimè uiuunt, cùm suapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres, uel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æstatis tempore calore, & siti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modò sibi sanguinem exugi sentiant (ut tradidit Dioscorides;) sed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam ubi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitij lacryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantùm hæc interficit animalia. conferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calcanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioscorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub linguæ radicibus, uel inprimis faucium partibus adhærescit, ita ut depressa lingua uideri possit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quóuis alio instrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Hirudinum deuoratarum noxa.

Hirudinum curatio.

Ἐλλέβορος λευκὸς, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν.

VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PRouidendum etiam ijs, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris uenenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album ueratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercebimus. Neque negligenda quæ parum quidem nocere uidentur, interim uerò uitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola uomitio recreat.

Extant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum non legitur. Verùm cùm antiquissimus manu scriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; absurdum de his disseruisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cùm hactenus scripsisset Dioscorides omium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel saltem ægros efficiunt, quin & uniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum uis frangi, ac destrui possit, cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta aluum ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori mensura, uel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum usum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici; non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis uisum sit, si tantùm horum exemplo imperitos medicos discrimen, noxamq; docuisset, quæ omnia in uniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunque sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoque plura addere decreuimus, quibus quotidie passim utuntur medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi posset, si hæc prorsus silentio inuoluissem, præsertim cùm sæpius eueniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe, ac sæpius improbauerim) ut uulgaribus, & rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunque sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum, consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facilè interirent. Albi itaque Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur uomitus, ingentia alui profluuia, intestinorum tormina, strangulationes, & respirationis angustia. quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico uel suffocati, uel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur

Diuisio capitis castigata.

Albi ueratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in uniuersum omnibus aduersantur uenenis, præsertimq; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) uis peculiaris inest, modò adulterio uacet, ut sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulsa largiùs sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ denique & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro subuenimus, cùm eadem sint huius, quæ illorum incommoda.

Nigri ueratri noxa, & cura.

Fiunt quoque à NIGRO *ueratro (ut scribit Auicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & uniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, uniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex uino potum: quin & cumini, & anisi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex uino pota appositis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in uniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; sed etiam nigri.*

Euphorbij, & quorũdam aliorum uenenata potio.

Porrò EVPHORBIVM *fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuersum inflammat, uentriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* TVRPETVM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. Quanquam non tam acriter nocent, ueluti euphorbium. A* THYMELAEA *autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intolerabiles intestinorum, & uentriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, & uniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.*

Euphorbij, & aliorum omnium curatio.

His omnibus in uniuersum primùm opitulantur uomitiones & clysmata, seruata uniuersali methodo, ac etiam communis usus antidota. Priuatim uerò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ ualenter sunt frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ denique & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum uim deleteriam superandam.

Remedia ad uaria symptomata.

Cæterùm cùm plerunque eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam uehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe [illegible]tes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cùm uasorum oscula ueneni ui reserantur, conuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis superetur; sed etiam ut ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut maiorem, celerioremq; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaque uomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præsertim illitis, quin & uinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asseruata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, syluestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compescendas; sed etiam pari facultate ualent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuersa aluus est illinenda, ab ipso uentriculi ore ad pubem usque. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usque fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in uniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi baccæ, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuscemodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousque lac concreuerit, & postremò potum. Si uerò hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunque quæ opium, aut meconicum exceperint. Nam etsi hæc quoque noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno discrimine medici uti possint. In summa si optimam haberemus theriacam, quæ ex adulterinis & supposititijs non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda ui me-

ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de theriaca ad Pisonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium esse, ut à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, at in altum aquæ puteum fune suspendi. Adiuuantur conuulsiones, quæ ab ingentibus laboriosisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora uiresq; roborandas utuntur medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caponum iure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caponum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, uitreo uase conclusis, & in aquæ balneum eodem in uase decoctis, quousque uniuersus ab his exudauerit succus. is nanque frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admisti, & saccharo respersi: insuper caponum, phasianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contusa, & iure, & saccharo temperata. Præfocationibus porrò subuenimus ijsdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum superius mentionem fecimus cùm de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthij, syluestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti uocantur. Quorum omnium historias, & facultates superius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant seplasiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios circunforaneos à pharmacopolijs suis excludant, reprehẽdant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miselli ægrotantes, sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere prodantur, atque in perniciem agantur.

Remedia ad conuulsiones.

Οἰκεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQua frigida abunde pota, aut meracum uinum liberaliùs epotum, aut passum, præsertim à balneo aut cursu, aut uehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus, & uacuatio, imminentia soluunt pericula. Sed de notis ueneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta sint. Subiungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentissimè scripta sunt, hîc ab eorum descriptione supersedemus.

NOn modò aqua frigida, & uinum meracum, aut passum inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usu alimentum præbent in humanæ uitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina; sed etiam carnes, & pisces. Etenim hæc utraque cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoque non nisi duobus, aut tribus pòst diebus appareat noxa. Tostæ præterea carnes, uenenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes esitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuim, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumescente inde toto corpore, tandem uitam miserè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piscis: nam adeò uenenata sunt, ut si largiùs sumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant. Piscium curatio eadem est, quæ fungorum. quanquam non existimat Conciliator, ut piscibus sicut mortiferis fungis conueniant syluestria pyra. Carnium uerò suffocatarum malis succurritur excitatis prius uomitionibus, & infusis clysteribus: mox uini optimi & odorati potu admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à uomitu Lemniam sphragidem bibere, unà cum agallocho, & mastiche. quanuis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

Rerum domesticarum noxa.

Piscium, & carnium noxæ remedia.

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

De bestiis, quæ uirus eiaculantur, & exitialibus uenenis, ideo scribere aggredimur, ut tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est ijs, qui artem medicam exercent; utpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris uirus inspuentibus sermo differit, theriacus dici solet: qui uerò de amoliendis ueneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueuerunt, præmonstrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è uenenis & uirulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraque uerò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, ut spatium curanti liberum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo euentu oppressi, hausto sponte ueneno, mortem sibi consciscere conantur. qui postea deprehensi, aut resipientes, & uitæ cupidi, præsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasque puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduersarijs perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò, sed aliquantò pòst grassari natura sua comparatum est; tamen nisi primo quoque tempore coerceatur, & remedijs subinde excipiatur, frustrà tandem succurritur, occupatis iam corporibus exitiali ui ueneni. Proinde non uulgari industria diligentiaque in ea re utendum est, ut quod in alijs incommodis ars consueuit, in his quoque salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc unum existimabatur esse eius partis, quæ medicamentis pugnat: sed recentiores id ipsum discreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, salubris sanantisq; medium statuentes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt. unam, qua sani degimus: alteram, qua sinistra ualetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utrasque locum sibi uendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiuntur, facileque in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricem, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodum in ijs uidere licet, quos excandescens rabie canis momorderit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse uolunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obstat, quo minus in morbos incidant: & sanantem, qua uitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primùm ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset. quippe ut aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxij: ita sunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ ualetudini restituti sunt. id quod in ijs qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem subijci par est. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxilijs, altiore scarificatu, ustionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enimuero sunt usque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cùm uerbum ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ se ferunt. Mirum uerò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantem aeris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffensa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari, ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neque prorsus uerum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessarijs usum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento

lento morſu ſæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum uſum præbet, datque medendi occaſionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullive cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus, demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm ut ſenſibus percipiantur; euidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Pliſtarcho dicauit, ſatis modos perſtrinxit, ad uerbum ita ſcribens. Noſſe quis hoc poteſt cùm in alijs non paucis, tum in uiperis, & ſcorpionibus, & reliquis id genus, ſecum animo reputans, ut quanuis exiguo ſint corpore, uixque conſpectui ſubijciantur; magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim moles corporis eſt, quæ à ſcorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morſu conficiunt attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangij morſu ingeritur, & uniuerſum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet, cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit, uim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus, moleſtiarum, quæ exoriuntur, nobis cauſa ſit, in confeſſo eſt, & omnium conſenſu perſuaſum. Nec quiſquam inuenietur uſqueadeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, qúænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſæ quæ proprijs ineſt ratio: quandoquidem tum euidenter indicari poſſit, cùm deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione inceſſens, cæcis affectibus cauſas aſſignauit, inficiatus his communem, & ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo, quem de cauſis ſcripſit, commentario aptiſſimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibuſdam, ut in uenenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe. neque ſatisfacturam ſibi obſeruationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quod autem ſit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex ijs quæ per genus, non per ſpeciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorſus expugnare liceat. Cùm uerò ſubiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obſeruationem ad uomitum, ad uulneris dilatationem, ad demorſæ partis ſuctum, cucurbitulas adfixit, partem incîdit, urentia medicamenta, aut ea quæ uim eandem adipiſcuntur, admouit, poſtremò partem amputauit: ſecum reputauit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre, & applicari ſolita, immiſſæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ diſſeruit Eraſiſtratus, ueritati conſentanea ſunt, nec arti refragantur. Sed methodicós demirari licet, qui mortiferam uim corporibus illapſam, negociorum, quæ ipſa faceſſit, eſſe cauſam diffiteantur: uerum rudiuſculè nomini attendunt. Nam apud ipſos palàm immiſſa uis φθοροποιὸς, id eſt mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius eſſe poteſt, quàm cauſæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιπποs, & ἀνακαλύπτειν, eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιπποs, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent ſignificatus; ſic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad cauſarum differentias tranſeunt, affirmantq; cauſarum aliquas euidentes eſſe, quæ dum aduerſam ualetudinem crearunt, ſeparantur: cuiuſmodi ſunt frigus, labor, æſtus, & ſimilia. quaſdam continentes, quæ permanent, poſtquàm morbum excitarunt, hoc eſt, quibus præſentibus, & effectus eorum adſunt: increſcentibus, affectus augentur: decreſcentibus, minuuntur: & cùm deſinunt, ijdem finiuntur: quibus ſolis ac per ſe manentibus, effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſſima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubijci poteſt. Euidens enim cauſa non eſt, quoniam morbus ipſe permanet, nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt, cùm magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neque euidens cauſa, neque continens fuerit, neque per ſe, neque alterius conſortio cauſa erit. Quòd ſi à nulla cauſarum differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur, ut neque cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, uocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt. Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atque aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶs, id eſt corruptionis, nomen mutationem in peius ſignificat; ſic hoc uerbum ποιεῖν ſumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ ſecum habeat, declaret. neque prorſus id ſignificat, quod omnes palàm audiunt, & huic ſimile redditur, παιδὶ ἔχειν δίψοs. Si dant à corruptione ſanis fieri morbum, concedunt utique uim in huiuſcemodi uerbo ποιεῖν ſubeſſe: ſiquidem aliquid eſt, quod corruptionem efficiat. Omne autem quòd aliquid efficit, oſtenditur per ſingulas cauſas, quæ corporibus ſubijciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in ijs quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil ſubiacere cauſarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exa-

ctam diuisionem assumentes. Qui uerò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, tum etiam separetur, ut à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla diuisione comprehenditur, uitiosum est, neque causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in ijs quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapsum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æstum, neque sectionem corporis, neque cruditatem, neque aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, utroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamque principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis est certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens uiscera tangat: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura est. Itaque uenena si hausta sint, crebris uomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur. hæc simul utique arcere uirus, & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, uel contrariorum esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uirosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia uehementissimos dolores, aut cęcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud uerò sensim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaque in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de uirulentis animalibus.

CVm hactenus tradiderit Dioscorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & denique in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse differendum, quæ uirulenta animalia ictu, uel morsu relinquunt. Quòd utique probè sciret, hæc non minora, quàm illa repræsentare discrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunque in campestribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quòd uniuersalia horum remedia non una tantùm præfatione, sed pluribus scriptitauerit. Quod cùm animaduerterit recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum uolumen in quatuor libros esse diuidēdum, nempe in sextum, septimum, octauum, et nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse uidentur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitauerim, hunc uniuersum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatum, unum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cuiusque arbitrio in plures sectiones diuidi possit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indicijs ac symptomatibus, quæ à uenenatis morsibus oriuntur: postrema uerò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, uenenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioscorides, ijs coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unusquisque iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem consequatur. Quod & ipse fecit Dioscorides, ubi superius de uenenis disseruit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiorq; menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in unum redacta legentibus sese offerant. Neque hoc nobis uitio adscribendum esse putamus, quando res eò magis placere soleant, quò commodius fieri possunt, cùm præterea illud (ut aiunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim, quòd nusquam à me deprauatum, sed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilius extitit, ut Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignorauerit) nisi quòd aliud sanè hæc præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, aduersus eos omnes, qui superficietenus in medica facultate, super nuda ac simplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præsertim, quæ

Nouus ordo huius libri.

ex

ex uarijs,ac diuerſis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum diſtractio, potius ad ſophiſtas,& nugatores attinet,quàm ad expertos,& probatos medicos,ut facilè uidere eſt in pluribus irreprehenſibilibus uocabulorum exemplis ex pluribus uocabulis compoſitorum, quæ in lib. perihermenias ab Ariſtotele aſſignantur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides,quòd tam methodicorum,quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis uocabulis declarandis expertorum,exercitatorumq; medicorum ſententiam, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento,diuiſiones in cauſis facere audent. nam cùm in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoque quæ ſequuntur,errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius uberiusq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem inibi ampliſſimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi: ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit,nunc in aliam materiam digredi,hæc ſilentio prætereunda duximus.

CANIS RABIOSVS.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων.

SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

DE rabioſi canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus,quòd id animal domeſticum,ac frequens eſſe conſueuit,& in rabiem ſæpius agitur,ac perit,ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet,niſi multis utatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſſimis æſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus,& ore proijcit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſſim ſine latratu irruit,& æquè feras hominesque,tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit,niſi,ut uulnus, dolorem: exinde morbus ille,qui ab aquæ metu hydrophobicus Græcis uoce appellatus,contrahitur. Euenit autem cum diſtentione neruorum,totiusque corporis rubore, præſertim faciei,cùm ſudore,& languore quodam. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt: alij ſine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morſu adoriũtur,ac mordendo ſimili uitio labefactant.Proinde ex ijs qui hoc uitium ſenſerint, neminẽ ſeruatum uidimus,niſi forſitan ex hiſtoria unum aut alterum euaſiſſe audiamus. ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe, & euaſiſſe fatentur. Alij ipſum cùm amicò aquam expaueſcenti morem gereret,& officium exhiberet,quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum:ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Moleſtiſſimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipſum experirentur, uindicauimus, & complures ab alijs medicis ſeruatos nouimus.

NVllum in uniuerſum animal homini tam domeſticum, familiareque reperitur, nullumque quod tam multiplici, uarioque genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunque deducunt. Cùm itaque canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubijciuntur, quàm cæterorum, quæ morſu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis beſtijs uenenatis tradidit Dioſcorides. Cæterùm quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis æſtate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementiſſimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus; cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognoſci poteſt, id æſtate euenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & ſiccum, oculis rubentibus, Canis rabioſi uenefica natura,& ſigna.

bus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuium quenquam insiliisse, citraque rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa uoce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosque domesticos omnes, nullius habito discrimine, uel ratione. siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; sed etiam se ipsos quandoque occiderunt.

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, uermibusque scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut uenenosorum morsibus interierint, eò facilius maiorique afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoque magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in delicijs habent, & quibus maximè oblectantur, cibum uel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimque piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis, siccitatisque modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo utriusque legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento.

Animalia alia rabie tentantur.

Ad hæc sciendum est, quòd non canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; sed etiam alia pleraque animalia, nempe uulpes, mustelæ, uiuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nesciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro octauo de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoque asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morsu comprehensam, decem pluresque passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen uulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & ueluti arreptitios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi raro, uel nunquam per se rabie tentantur; quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut uulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, alijsque in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus coniici possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Auicenna, alijque probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è uulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaque mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusque pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odêre maximè, rubent quandoque facie, ijsque extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expauescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaque in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreque concutiuntur, ac si in ignem illico se proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisque inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumque imperium uenenum ipsum susceperit, cùmque iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur uniuersi corporis uires, irruuntque contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febrique acri intus uritur, sed animus etiam delirat, & grauissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesque miserrimo mortis genere intereunt. hactenus Galenus. Hæ itaque rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem uidere in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aetius refert)

refert) morsus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo. Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod utique arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm ueneni uis non adeò uniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aetius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiusmodi catulos se minxisse fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum uideatur, atque ab ipsa natura penitus alienum, si qui id uerum esse rationibus, & authoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem consulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoque eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Themisonem, cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliua infecto, aut alio quóuis modo oris spumam contigisse. Nam si, ut Galenus tradit libro sexto de locis affectis, rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderentur, quid mirum, si rabidi hominis saliua id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui spuma tantùm perfusi, nullo quidem ex morsu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele lib. VIII. cap. XXII. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia apertè falsa deprehenditur, ut millies experimento compertum est. Quamobrem potius adducor, ut credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm ut in re clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantiæ accusare uelim.

Salutis indicium.

Θεραπεία τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. REMEDIA DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RAtio medendi duplex. una communis, qua utendum in omnes morsus, quos uirulentæ animantes impresserunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ nonnullis quidem summam opem ferre consueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde cursim perstringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in sarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutissimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tusam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyatos meraci uini, bina cineris cancrorum cochlearia, unumque gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui si ab illato morsu bini ternive dies fluxerint, curationem auspicabimur à triplicato pondere, supra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduersus rabiosorum morsus auxilium, quod & plerisque unum satisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamsi in uanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac desidiam in discrimen adduci. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuscculi cutis similia: quippe maiori uulnere confertim copiosus sanguis emanans, potest nonnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abscedentes carnes hinc auferre, & labia acie scalpelli circunscribere, & prehensam hamulo aut uulsella carnem amputare oportet. In utrisque circunstantia loca altioribus ulcusculis scarificanda, ut copiosior sanguinis uacuatio arceat, ne nenenum membratim insinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præstant, ut ueneni uis extrahatur.

TAm accuratè exquisiteq; tradidit hoc capite Dioscorides rabidi canis curationem, nihil planè silentio præteriens, ut mihi superuacuum esse uideatur quicquam addere. Verùm ut nostrum sequamur institutum, utq; etiámnum lectoribus fiat satis, qui nouis semper rebus inhiant, non alienum fuerit hîc nonnulla commemorare, quæ multos fortasse delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neque scitu iniucunda putem. In primis itaque illud animaduertendum est, quòd alia utique ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioscorides, ut constat apertè ex uerbis ipsius Galeni lib. XI. simp. medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabiosorum morsorum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris sanè partem esse unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis ustis nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeschrion empiricus, medicamentorum peritißimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos

Curatio demorsorum à cane rabioso.

positos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion sic paratum promptum semper in ædibus habebat medicamen, tempore æstiuo urens cancros ipsos post ortum Canis, quando sol in Leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usque ad diem quadragesimum mensura cochlearij satis magni, aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerùm aliquot post dies à morsu curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus. Cæterùm sciendum est, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro secundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorsis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal esse censemus καρκίνον, aliud uerò ἀστακὸν, & καμμαρίδα. Scripsit & Damocrates carminibus huiusce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro secundo de antidotis refert Galenus) eo sanè modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam terebinthinam imposuerunt thuris uice, quod Aeschrion Galeni præceptor huic semper inseruit medicamento. In summa huius antidoti uires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut scripserit Galenus, neminem unquàm mortuum esse, qui hoc antidoto rectè fuerit usus. His non dissimiles uires ueteres assignant Alysso, si siccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: sed à prima statim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro secundo de antidotis, ubi alia quoque ualentiora remedia ad rabidorum morsus ex Asclepiade retulit. Verùm nobis difficilè admodum fuerit decernere, quænam hodie planta sit, quæ ueterum Alysson repræsentet, ita ut potius de hoc diuinandum esset, quàm aliquid certi statuendum, ut latius superius libro tertio disseruimus. Commendauit Aetius secundo, & sexto uolumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, ut ualentissimè non modò urinam excernerent demorsi; sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò pòst securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quanuis id non affirmauerit, ut libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interijsse, qui solum nullis alijs adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, ut in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis uti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaque profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit uulnus, irrepseritq; uenenum (ut postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant. Verùm enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis uis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ malique morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illi admiscentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Multorum error.

Curatio ex Aetio.

Remedia suspecta.

Auxilium religiosum.

Καῦσις

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONtra uirulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, utpote cùm ignis cætera uiribus præstet, simul quòd uirus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non uulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne ulceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutum tempus, ulcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cepæ, succusve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistave à perfusione uulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat: uerùm id certum non est. cæterùm tempestiuus eorum usus minimè est contemnendus. Si uerò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: nanque eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi uerò propositum tempus præterijt, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quòd è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo utendum.

CAuterium, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum; sed etiam aliorum quorumcunque animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, siue cauterium contra uirulentos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaque cauterium intrepidè, tantæque amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui committi non possint. Quòd si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis utendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod uocant argentum sublimatum. admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò ualentissimè inurat; sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaque crusta duobus tantùm diebus post decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur. id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (ut multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne uulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris ualidè attrahentibus, cuiusmodi sunt quæ è brutia pice, resinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat crusta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet apposita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madefactis in eo splenijs superimposito: præstat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (sic enim uocant chymistæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstantissimumque medicamentum, præter id quòd uulnus occludit prohibet, diuq; patens seruat, attrahit etiámnum ex alto ad superficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiusce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplastris, siue unguentis admisceri, & subinde uulneri admoueri potest. etenim iandudum certior sum, in uniuersa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq; uirus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametsi (ut omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum uulnus dimittere sit satis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

Vstionis, siue cauterij utilitas.

Præcipitati uocati uis.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων. RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterùm uictus rationem ex ijs, quæ ueneno aduersantur, coniectura quadam colligere oportet, simul ut ueneni uires hebetet restinguatque, simul ut arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum uirium penetrationi resistunt. Quorum utrunque præstare potest uini meracioris, passi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil ueneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, uixque aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera ui, sed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum usus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem sibi uendicant. quippe aromata omnia uiribus & substantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse conuenit, pauorem aquæ nonstato, definitoque tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum usque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam hor-

ruisse constat. quæ nobis uisu comperta fuere. Narrant & aliquos pòst septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verùm enimuero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec ustionem experiri operæpretium est. non enim quod pertransiit, satis euocare possent. Nulla utique istius rei occasio aut utilitas, sed in cassum corpora doloribus sternentur. Alter uerò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cùm mouendo, corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & uenenum domare possit. cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterùm sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismiq; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, uel post hoc tempus uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint seruati. nam & iam uitio tentatos nemo unquam seruare potest. Itaque primùm curam contra rabiosi canis morsus breui sermone exposuimus. iam ad alia, quæ uenenatis morsibus sæuire consueuerunt, transeundum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subiungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstare possunt. Postremò subnectentur etiam uenenata, quæ nullis cedunt remedijs.

Ratio uictus demorsis à cane rabioso instituenda.

INstituenda demorsis à cane rabioso diligenter est ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hîc meminit Dioscorides; sed etiam ut ea sit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiusce curationis regimen tenuem uictum non expetit, sicuti nec pleniorem, ut Aetius est author libro VI. ubi sic inquit. In uictu indigentia, & satietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestioni, & urinarum prouocationi studendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & scandix comesta efficiunt. Plus uerò simul & aluum, & urinam ducit. ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & braßicæ cimæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulso: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, bonique sunt succi. Vinum album tenue, neque ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci potest, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoque præualens natura, per instrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnes frusta catulorum forma, uenenum propellat. His itaque ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à medicis institui solet. Verùm si fluuiatiles cancri, quibus uniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna uescantur demorsi: quòd ijs mira insit facultas, aduersus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs restincta fuerint.

Aquæ pauor ad quod usque tempus exoriatur.

Cæterùm nosse conuenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pauorem non stato definitoque tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimum usque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis usu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac uiribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidißimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustissimos habent, alij uerò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli uerò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quousque concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum uideri debet: etenim memini me uidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excußisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt.

Aquæ pauor quando, & qui bus curetur.

Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapsum fuerit in uniuersum corpus, aliqui curati euaserint, ut philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari uidetur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem uel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expanescunt, deploratos non esse, quousque in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est deiectorijs, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorum fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed

semper

ſemper in primis omni ſtudio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipſam intuentes pauor inuadat, longiſſimis tenuibusq; metallicis fiſtulis è longinquo ducenda erit, aut ex ſuperioribus contabulamentis: nanque ipſa ſola ſeruari poterunt. Refert Aetius, quòd ſi catuli coagulum ex aceto ſemel tantùm ederint hydrophobici, ſtatim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum eſſe uelint: ſic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ ſyncera, pellucidaq; ſpectatur, urinam ualenter ducit. Nec deſunt qui ſuadeant urentia cataplaſmata occipiti eſſe apponenda, pariterq; poſt aures. Quæ etſi ad rem facere non uideantur, quòd ualentiſſimè exiccent; ubi tamen deplorati ſunt ægri, ualentiſsimis etiam medicamentis uti licebit.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία. COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADuerſus quidem omnem animalis ictum, quod uenenum uibrat, oris ſuctio conuenit. Sugentem uerò oportet ieiunum non eſſe, ſed & cibum ſumpſiſſe, & uino os abluiſſe: poſtea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipſe ſpongia fouendus, deinde ſcarificandus: ſed ulcuſcula altius imprimere expedit, quò uiroſa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & ſectio, ſcarificatione longè potentius opitulantur: nanque ab ijs duo peculiaria præſidia fiunt. unum, quòd uirus è loco tollitur: alterum, quòd eius ueneni pars, quæ ad interiora graſſatur, cum multo copioſoque ſanguine excernitur. Quòd ſi locus ſectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ ſunt. Sed etiam de uſtione ſuprà in rabioſorum morſu diſſeruimus. Si uerò icta pars, utpote extrema, eam ſectionem commodè non reſpuat, præſertim in omnibus ſerpentium ictibus ut aſpidis, ceraſtæ, ſimiliumque, procul dubio amputanda eſt. Conuenientiora ſuprà dictis auxilia ſunt, quæ epithemata uocant. Imponatur ſarmentitius cinis, aut ficulnus, cum lixiuio ſtillatitio ſubactus, garo, & acri ſalſamento: porri, cepæ, & allia modò minutiſſimè contrita illinuntur, modò cremata uulneribus inijciuntur. Quinetiam diſſecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percuſſo loco applicentur. Nec deſunt qui hiſce tanquam diſcordia quadam naturali pugnantibus utantur: uerùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ ſunt, argumento, quòd deuoratum inſigne uirus conficiunt, & aridiſſima quæque ſemina conſumunt: item nonnunquam arenas lapilloſque ingluuie ſua deuoratos, diſſoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus ſpiritus, ab icta parte impetum capeſſens exilienſque ſecum uenenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri ſoleat. Cùm ſpicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appenſam faſciam: tunc enim maximè ſerpentium iniurias expaueſcunt, tum propter ſpicilegij tempus, tum quòd opacis ſimul abditæ ſpeluncis, & cauernis, denſoque aruorum ceſpite deliteſcunt. Moleſtiſſima enim animalia, & uirus eructantia, Aegyptus in campis ferre conſueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morſum intulerunt, qui adſunt, faſciam in ollam picis conijciunt, & ſemel aut iterum brachium aut crus paulùm ſupra uulnus obligant, & arctiſſimè duo è præſentibus diſtringunt, locumque ſecantes qua circumactus eſt laqueus, picem inſtillant: cùmque ſatis uulnus excepiſſe uidetur, laqueum reſoluunt, & cepis alijſque ſuprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum ſale trito & feruente illita, præſentaneo eſt auxilio, ſi iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex uino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri ſalutare eſt. Quinetiam non deſunt emplaſtra uehementiſſima, & calidiſſima, quæ uenenum elicere, expugnare, & diſcutere poſſunt. Cuiuſmodi ſunt quæ ex ſale, aut nitro, ſinapi, & cachrye componuntur, de quibus conſequenter erit tractandum. Eraſiſtratus autem non iniuſta reprehenſione eos inceſſit, qui incognitas ad hunc uſum facultates conſcripſerunt, ut elephanti fel, crocodilíve ſanguinem, ouaque teſtudinis, & conſimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidiſſe uidentur, planè in hæc ſola incidentibus impoſuerunt. Quare talia deuitanda ſunt, cùm difficilè, niſi regia facultate, peruestigari poſſint: neque, quò noſtra fides ijs obſtringatur, frequenti obſeruatione, ſufficiens experimentum præſtiterint. Quæ autem ad communem omnium uſum pertinent, quæque facilè ſuppeditari, & omnibus à ſerpente percuſſis auxilium ferre queunt, ſubiungenda uidentur. Intubus itaque, & erica, & aſtragalus, cum aceto pota, contra omnes ſerpentium morſus auxiliantur. Item bitumen, & uirentes platani pilulæ in uino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix ariſtolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largiùs eſitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepæ, ſalſamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum uino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque ſuccus cum melle deſorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus uerò quædam utiliter peti ſolent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum uino; itidem caſtorei ſextans: teſtes marinæ teſtudinis ſumpti multum prodeſſe traduntur: muſtela ſale inueterata inter auxiliaria medicamenta eſt. Commendatur in primis exenterata, quæ ſale ſicceſcens inueteratur: ex qua binas drachmas cum uino bibiſſe ſatis eſt. Sed de ſimplicibus, quæ dari ſolent, hactenus. Percuſſis à ſerpente prodeſt alui deiectio, diffluens ſudor, urina copioſè reddita. Sunt & compoſitæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opij &

myrrhæ ſinguli oboli, piperis ſicilicum: ea melle excipiuntur, & inſtar Aegyptiæ fabæ dantur cum uino. Itidem ſylueſtris rutæ ſeminis, gith, cumini Aethiopici, ariſtolochiæ, galbani, ſingulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ ſucco ſubactæ, digeruntur in paſtillos, qui drachmæ pondus æquent. dantur ex ijs terni cyathi cum uino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra beſtias, quæ uenena uibrant, conſequenter eſt dicendum.

Ordinis Dioſcoridis immutati ratio.

VEnenoſorum animalium ictus, morſusq́; doctrinam, curandiq́; rationem, duabus ſectionibus tradidit Dioſcorides. In quarum altera cuiuſcunque ictus indicia expoſuit: in altera uerò curationes diligentiſſimè conſcripſit. Cæterùm præfationem hanc illi ſectioni præpoſuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium uirulentorum ictuum curationem in uniuerſum proſecutus eſt. Verùm quoniam (ut ſuperius diximus in commentatione, quam in caput XXXV. huius libri conſcripſimus) rati ſumus illud non paruum legenti negotium faceſſere, quòd ex diuerſis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id moleſtiæ quiſque effugeret, utq́; citius commodiusq́; nulla temporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congeſſimus, atque ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, ſingulis uirulentorum ictibus ſua peculiaria remedia ſubijcientes. Hanc uerò Dioſcoridis præfationem præfiximus, in qua tametſi adeò exactè docteq́; tradiderit is uniuerſalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi poßit; tamen ne ab inſtituto noſtro defeciſſe uideamur, in eorum gratiam, qui ſemper plura proferri expectant, nonnulla modo diſſeram, quæ, ut arbitror, non inutilia, neque ſcitu iniucunda erunt.

Venenorum diuerſi gradus, & effectus.

Dicam itaque primùm animalium, ferarumq́; uirus, non in omnibus eſſe idem, ſed in hoc uehementiſſimum, & omnium perniciosiſſimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aſpide, ceraſte, & baſiliſco: in alio uerò minus uehemens minusq́; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio denique his longè imbecillius, ut in ſcorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunque euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuerſorum ſint generum, & proinde diuerſa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aſpide, uel uipera demorſi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus ſuperuiuant. Quod à diuerſis cauſis prouenit: ſiquidem in aſpidum, & uiperarum genere longè pernicialiores ſunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm ſenes, (quanuis non deſint, qui contrarium putent) adultæ quàm adoleſcentes. Quinetiam feræ omnes, & inſecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & ſaxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quæ paluſtres, uliginoſosq́; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ ſeptentrionalem. Ad hæc famelicæ depaſtis nocentiores ſunt, & irritatæ uenenoſiores ſunt, quàm dimiſſæ. quanuis omnium in uniuerſum ictus pernicioſiores ſint æſtate, quàm hyeme. Hæ itaque cauſæ eſſe poſſunt, cur citius, uel ſerius demorſi intereant. Id tamen etiam plerunque fit ex fortiori, uel imbecilliori demorſorum temperamento, aut uaſorum latitudine, uel anguſtia. quandoquidem (ut ſuperius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uaſa ſuapte natura anguſta fuerint, quàm ubi latiora.

Quorundam opi. exploſa.

Cæterùm errant, Auicennæ teſtimonio, qui ſerpentium uenenum frigidum eſſe ſtatuunt, quòd ab ijs demorſi illico frigidi fiant, quodq́; ſerpentes ipſi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in ſubterraneis cauernis latitent, uel ſub lapidibus, ſub quibus priuatim ſe condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut ſtupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ perſiſtant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morſu adueniens, non utique euenit ex ueneni frigiditate; ſed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor ſe conferat, quòdq́; etiam ueneno ſuperetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento ſerpentes ſunt iudicandi, quòd ſcilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes ſuis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de cauſa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidißima eſt, id maximè refugiat, quòd ſibi contrarium ſentit. Viſitur hoc pariter in piſcibus, qui cùm frigidi natura ſint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur. Quin & ueſpæ, quæ temperamento calidæ ſunt, & ſiccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, niſi calidiſſimis recondantur locis. Sed iam ictuum, uel morſuum uirulentorum curationem aggrediamur.

Virulētorum ictuū, uel morſuum curatio.

In qua Dioſcoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis ſcriptores imitati, dicimus efficaciſſimum eſſe remedium, morſu uel ictu illatum uulnus continuè ore ſugere (ſugentem tamen prius præparatum eſſe oportet) & ſubinde uenenum, uel uenenatum ſanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non poteſt, abſque magno ſugentis diſcrimine. Nam ſi in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq́; ulcuſculum aliquod fuerit, quanquam adeò inſenſibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os ſuctione reuocatum ulceris locum contigerit, & ſanguini ſe admiſcuerit, qui forti ſuctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non eſt, quin illico ſugenti perniciem inferat: itaque fiat, ut qui alteri mederi uelit, ſibi ipſi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, ſi uenenatæ ſaliuæ tantillum in ſtomachum deſcenderet. Neque temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut ſuperius in noſtra in primam, & uniuerſalem huius libri præfationem commentatione retulimus) ruſticum, qui cùm fœnum quodam in prato ſecaret, fortè fortuna falce mediam ſecuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens ſuſtulerat, in digito morſus eſſet, os uulneri ſtatim admouit, & uenenatum exuxit ſanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde ſcitè admonet Aetius, ut caueant, qui ſugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda diſcrimina, recentiores galli uel gallinæ ſedem plumis exuunt, & uulneri conſultiſſimè applicant, & demortuo, primo, alterum ſubſtituunt, idque tandiu proſequuntur, quouſque uniuerſa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus poſtremò appoſitus non moritur. Aetius Dioſcoridem ſecutus, non modò gallinaceos, gallinasque uiuentes diſſectas, & adhuc palpitantes his morſibus commodè applicari tradidit; ſed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta noſtra eſſentia, pariterq́; oleum de ſcorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: ſiquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam ſolo oleo, nonnullos à uiperis demorſos

morsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento uniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent uenenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus uenena. Vbi uerò ueneni uis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hæc enim (ut Aetius est author) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente initur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserunt. Prosunt etiámnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusque chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusque raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunque laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, sonchus tam aspera quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & uiticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione. hæc siquidem in puluerem ex uino hausta cochlearis mensura, à uenenoso quóuis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solùm ualet aduersus uirulentos ictus; sed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos uocant. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad uirulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta, haud multò pòst morsu impetitus, belluæ ueneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentum probare uolentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualescunt, & à morsu uitam retinent. Interdum uerò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso indicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quóuis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum, sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœna lege damnatum, humaniter, citóque uolunt occidere, adijcientes ipsius pectori feram, iubentésque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ sit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quóuis animali: etenim in simijs (ut opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (seruata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco Calzolario pharmacopæo quàm peritissimo parari solet. Eam enim, dum uiuam, semper mihi usui futuram decreui, & præsertim cùm iam intelligam, eundem ad ipsam iterum parandam magno apparatu, se accingere, ac pro uiribus nauare operam, ut perquàm pauca succedanea in eum ueniant. De his ego facilè testari possum, quum iam apud me plura sint peregrina, à Calzolario ipso mihi transmissa; quæ antea, hoc æuo, nullis in Theriacis (quod sciuerim) legitima addita sunt. Inter ea (ut aliquid in medium afferam) est costi radix, medicamentum sanè inuentu rarissimum, in qua nihil prorsus desiderari potest, quòd illi per omnia non correspondeat. Cætera silebo, ne fortasse alicui inuidiam faciam. Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Gentes tutæ à serpentibus, eorumq; ictibus medentes.

suapte natura cum serpentibus degebant, tractabántque manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. cap. II. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum: eóque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, absuerant, hodiéque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium uenena nullam utique propriam habebant facultatem: sed fraude quadam uniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore uiperas uenantur, sed multò post uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus. Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli stirpem mentiuntur.

Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis. quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq́;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non possit.

Vnguentum Nicandri.

Nicandri uerba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressionem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atque hæc in rotundo uase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq́; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, tumq́; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt uiperas, aliudq́; quóduis serpentium genus hoc modo: captisq́; statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum, uilescunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi se facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam uesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam uesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoque detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, ut quisque se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non sit seinuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusijs, me duos huiusce generis circunforaneos uidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & ueluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduersus serpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aspide, uel uipera quis fuerit demorsus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum usque annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium uenationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloq́; artificio aut uerbis aspides, & uiperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs icti fuere. quamuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neque præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentorum facere possit

possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad medicos non spectare, neque ab ipsis recipi) quónam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis uestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc uerba inscribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. *mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibique tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusque remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Curatio secundum quendam eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium uenenatorum notas, nihil de uespis, & apibus articulatim digessimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus utrarumq; ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in uulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ET si uesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores molestissimi inde quandoq; oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri possint. Quamobrem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aetius lib. XIII. *sic inquiens. Si quis ab apibus, & uespis illæsus permanere uelit, eum maluæ folia cum oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantque se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaque, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos uespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: uerùm stimulum uespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem utrique ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut maluæ folijs impositis cum posca: aut cimolia cum malua & posca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum, drachmas duas cum uino austero præbeto. hæc Aetius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melissophyllum, & sisymbrium.*

Vesparum, & apum ictus, & remedia.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorsis à phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: ubi uerò contrariorum occursu refrixit, consequitur corpore toto tremor, distentiones poplitum, & inguinum, conuulsionibus non dissimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua urinæ libido lacessit, multaque reddendis excrementis colluctatio. uniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & uino imponere oportet: aut radicem syluestris punicæ quàm tenuissimè tritam: aut aristolochiam cum hordei farina; & aceto subactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiastri decocto, foliaque eiusdem illinenda. Lauacris perpetim utendum, & propinandum abrotoni semen, anisum, aristolochiam, cicer syluestre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum ex ijs binas drachmas dare cum uini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & uiridium cupressi pilularum decoctum, admisto uino. Sunt qui fluuiatilis cancri expressi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestijs liberare prodant.

PHalangiorum genera quanquam plura à ueteribus describuntur; tamen Aetio lib. XIII. *cap.* XVIII. *sex tantùm numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acineum, figura rotundum est, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuissimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muscas perdit, eisque pascitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipsis incisæ sunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ assimilatur, colore fuliginoso: corpus uerò eius uelut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & uiride, stimulumque iuxta collum habet, atque si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus similia*

Phalangiorum genera ex Aetio.

animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoque parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit. Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis uersibus, qui ita paraphrasticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signaque eius morsus. Primus itaque splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubescunt, frigus iuxtà in corpore adhæret, infigitur, statimque color, & membra hominis à supernis ad ima uergere uidentur: neque penis semine uuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunque labefactauerit, corque graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, uomitumque edit è collo lubricum, ab araneis telis non multum distantem, adeoque tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & œstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellem plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue sphecœum appellant, rutilum satis, uespæ crudis uescenti persimile. Hic si quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium destitutio, ut percussum sæpius domet, atque interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi laboribus faciat. Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, undique latum, stellatum dorsum, punctisque distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes uenenatorum ueniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, uterus autem grauatur. Hic ubi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Nicander. A' quo tamen in hoc dissentit Aetius, quòd sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander uerò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, ut uix conspici possit: tumor autem liuidus. quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem uniuersum corpus, faciesque, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam uerò urinæ emittendæ difficultas adest, cũ pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquosæ ipsorum sunt urinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & uomitus quoque similis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi uidentur: pòst uerò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus uero pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & uertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totum uerò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, grossi, caprinum stercus cum uino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus Aetius. Cæterùm Dioscorides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex uino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis, ubi ualentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum uenenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiámnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE *uocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisque quàm longissimis tripudijs. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.*

Phalang. genera, & morsus notæ ex Nicandro.

Phalangiorum ictuum signa, & curatio ex Aetio.

Tarantulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Σκολό-

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet raro, fæculentus, atque ruber cernitur. A' morsu ipso exulcerari locus incipit, ulcusque id negocium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto uulneri inspargendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum uino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

Scolopendræ uenenosæ consideratio.

TErrestres Scolopendras Hetrusci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoque genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in uniuerso genere ea sint hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, ut fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares. quod Arerietis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles lib. IIII. *cap.* VII. *de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde uidetur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsque scolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam scolopendræ pedum multitudine uelocique motu triremem repræsentant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex uino poti. Quinetiam (ut scribit Aetius) ea omnia scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & uulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu uitam agunt.*

Scolopendræ morsus remedia.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIIII.

SScorpionis morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, uicissimque dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per uniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in uulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum uibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (ut constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in uino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & uulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum uino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum uino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum. efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium uicem pensat iugis lauacri usus, euocatus sudor, & dilutæ uini potiones.

Scorpionum genera ex Nicandro.

PLura, ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusque tetricum genus. Quorum primus albicans, neque fonticus, neque lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemque mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & uani, & stulti rident. Alius uiridante colore, qui simul ac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acrisque grando talibus uidetur circumstare, etiam si sol ardentissimè radijs suis flagret. Talis tantaque eius stimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego septem, cùm non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumque: herba enim uescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morsus insitus, infixusque est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum dicunt. Nam cùm rupes, tenuesque multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes

tes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea uenatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditri cem habent, ibique è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertēdus, cuius summum uerticillum pranigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè insensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dissimiles. hactenus Nicander. Cæterùm scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissimè Aetius lib. XIII. cap. XIX. sic inquiens. A Scorpio percussos ue hementissimus plagæ dolor consequitur, frigiditasque ac tensio, & stupor: circaque plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui uerò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & uerrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lacrymæ uiscosæ: durities articulorum, anusque procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & uomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum uiridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamque unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiamnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & uiticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur, & pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoque gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aetio. Commune & uulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Dioscorides præter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, hæc quoque sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam uino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laser pitij lacrymam, melissophyllum, chamæpityn: uerbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex uino aut ex aqua potum, agrestis lactucæ: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & urticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæprecium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritissimi cuiusque iudicio sit relinquenda.

Scorpionum ictus, & curatio ex Aetio.

Remedia alia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι.

PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI Marina pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, uulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVi à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aetius) his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareque uastantem draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorque. Siquidem ab huius morsu, ceu salis æstu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & arescunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander. Cæterùm auxilium sentiunt percussi, ut Aetius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur uiuum urina ueteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis,

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia.

saluiam,& similia. At uerò si hæc desiderentur,fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito:mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum,aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut silphium,aut laser ex uino: aut succi fici guttas quinque, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius aduersus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum,& ex sui ipsius decocto potum, itemque uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda est theriaca,aut Mithridatis antidotus,aut quinta nostra essentia,cuius iam sæpe meminimus. Porrò Nicander quoque nonnulla remedia protulit,quæ hæc sunt. Anchusæ folia,quinquefolium,rubi flores,arctium, oxalis,lycopsis,ordilum,chamæpitys,fagi cortex,agrestis pastinacæ semen,terebinthi fructus,phycus marinus,adiantum, smyrnium,eryngium,libanotis,cachry,& utrunque papauer.

Μυγαλη. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A` Mure araneo percussis,circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraque pustula, diluta sanie turgens,exurit: proximæ partes liuent. Rupta pustula, depascens ulcus, non ei dissimile, quod serpit,occupat: Intestinorum quoque tormina,difficultas urinæ,& frigidæ asperginis offusio consequuntur. Huius morsibus auxiliatur ex galbano splenium,per se uulneri exterius impositum, ut medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui ueneficia luit. Resistunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri,& allia contrita,necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum,maximè si in uino detur. præterea serpyllum,& galbanum,& eruca uino madefacta: recentes cupressi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum uino,& chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inuentam,dignam duntaxat censuimus,quæ adnotaretur. Alij asseuerant,demorsum non aliâs exulcerari,nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Qvanquam Mus araneus,qui,quòd colore mustelæ sit similis, Græcis μυγάλη dicitur,ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam eius superius libro secundo retulimus. quare iam ad eius morsus notas,& remedia progrediamur. Demorsis itaque ab eo(ut Aetius inquit)uulnera manifesta fiunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat,paulò pòst uerò saniosus. animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis disrumpat,carnem subiacentem fæculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet,eosque uerbere impetere,non hominis modò;sed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post prædicta communia remedia,lauri tenella folia,unius aut duarum drachmarum pondere,trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipsis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu sumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis præsens remedium. Vnde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porrò cumino,& allio, putamine extrinseco non abiecto,contegatur. Eadem etiam cum oleo trita assiduè ac diligenter locis circumsitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ,& ulcera oborta,acida muria proluatur locus,aspergaturque subinde usti hordei puluere. Verùm non rumpentur,nisi prægnans fuerit mus araneus,qui morsum inflixit. Quòd si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum,& ulcera ex eodem decocto,aut magis myrti decocto proluenda,fouendaque. Strato uerò inquit,in muris aranei morsu primùm scalpello,circunquaque uulnerandum esse locum, & murem subinde araneum ustum cum aceto imponendum,aut sinapi tritum,& aceto exceptum.In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex,gentianæ radix,& recta uerbenaca,omnia ex uino pota,aut in cataplasmata conformata, & morsibus illita. Prosunt & maluæ folia imposita,& magna antidota potui data.

Muris aranei morsus notæ, & curatio.

Ε'χιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI uipera momordit,corpus intumet,uehementer arescit,subalbidumque colorem concipit. Sanies à uulnere profunditur,primùm subpinguis,mox cruenta. pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus,quod in proxima repens, non summa modò corporis; sed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore suffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi uomitus sequuntur. Sopor,tremor,& urinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi uerò uipera morsum impressit,fimum caprinum cum uino,studiosè impositum opitulatur. item laurus & abrotonum,& galbanum splenij loco superiectum,& origanum uiride inditum. pulli gallinarum discerpti,& confestim admoti: erui farina uino subacta: radicis cortex usque eò tusus, ut in puluerem solutus abeat,& scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus antè eo calido foueatur.hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in uino terni oboli bibuntur,& porracei succi hemina in mero,& foliorum apiastri succus, & syluestris ruta. hæc in uino potari debent. Vinum frequenter bibendum,allia mandenda,& cepæ,& porri recentes, salsamenta

ta acerrima, & opipara. ſimplicia hæc ſunt. Percuſſis à uipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, caſtorij, floris portulacæ ſeminisque, dimidio acetabulo conſtat: hæc omnia in Cretico paſſo teruntur, aut in alio probato. Eraſiſtratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id eſt de uiribus, inſcribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à uipera auxilium ferre poſſunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum uino pota, ſemen ſatiuæ braſſicæ tritum, & acetabuli menſura cum uino potum. Quinetiam bonum eſt digitum in liquidam picem intingere, deinde uinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc ſunt quæ contra uiperæ ictus auxiliantur.

Viperarũ morſus indicia.

Viperarum hiſtoriam exactius, ut puto, latiusque libro ſecundo tradidimus, quàm ut operæpretium ſit hic eandem repetere, uel plura nobis ſuperſint addenda. Quare tantùm reliquum eſt, ut iam de earum morſus indicijs, & remedijs diſſeramus. Reperiuntur itaque in eis (ut Aetius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorſi ſunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolenta, & oleoſa. Adeſt tumor bilioſus, feruidus, bulloſus, ſubruber, deinde liuidus, denigratus, & proſerpens. Siccitas uehemens ineſt ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris inſultus, aliquando & bilis uomitus, tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, ſingultus, febris, ſpiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus ſudor. Mors in horis ſeptem, aut ut longiſſimè abſit, tertia die, in his qui non ſeruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina ſunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri poſſunt: ſiquidem is in theriacis ita ad Latinum ſenſum ſcribit. Hinc luctum à uipera manantem uiatores diuulgant: duos enim inſtar nerui acutos maſculi dentes in ore ſuo uirus eructantes, oſtentant: uipera uerò fœmina ſemper plures exerit, pernicioſo ſuo ore inſultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga ſanies aliàs pinguedini ſimilis, aliàs cruenta, interdum ſine ullo colore conſpicitur. Sed quæ ulcus ipſum caro circundat, germinans graui offert ſeſe tumore: interdum rubens, tumque palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquoſum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni ſit ambuſtum, in cute supernè ebulliunt. illic ſubinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem ſeorſum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non diſſimilem mortem edentes. Aſpera itaque noxa, uehementerque igneſcens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coeuntes ſonitus, agminatim ſtrepunt: quinetiam oculorum uertigine mæret. Illicoque membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginoſum onus conſiſtit. Atqui laborans ille aliàs ſiti aridum guttur ſuum exiccat, ſæpeque ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam bilioſos uentris ſui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra ſudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, aliàs obſcurum, mox floribus ſimilis eſt æris. hactenus Nicander.

Viperarum morſus remedia.

Præſtat igitur (ut Aetius author eſt) priuſquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copioſum bibere, excitatis ſubinde uomitibus. Efficaciſſimum enim eis remedium eſt allij eſus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut ſi quis multum eius ſuſtineat uſus, itemque meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè theriaca ex uiperis ſine dilatione pota, & uulneri illico ſuperpoſita. Quin & ipſa uipera excoriata, capite, & cauda abſciſsis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorſis deuorata, maximum ictis præſidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolſellam prehenſum, morſuique impoſitum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & diſſectam gallinam adhuc internè calentem morſui imponere, idque alijs pariter diſſectis, frequenter, & aſsiduè repetere. Oportet etiam ſcalpello per ambitum demorſum locum circuncidere, & cucurbitulas ſubinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini ſuccus in potu exhibendus eſt, et expreſſa à ſucco folia uulneri illinenda: eſt enim ualde efficax ad uiperarũ morſus fraxinus arbor. Meliſſophylli item folia, et ſuccus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamſi iam moriatur æger. Aiunt præterea, ſi quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax eſt, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam proſunt ranæ coctæ, & in cibum ſumptæ, & iuſculum earum ſubinde bibitum. Præſtat & naſturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè teſtudinis ſanguis exiccatus, & cum ſylueſtri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, ſupra ſæpius relatis: quippe ſuperuacaneum fuerit eadem tam ſæpe repetere. Maximè uerò utendum eſt anchuſæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita ſtatim à uomitu Andromachi theriaca. Poſt ſcarificationem, & gallinarum impoſitionem, uulnus ex trifolij bituminoſi decocto calido, diu proluendum ac fouendum eſt: nam ſi pauco id tempore fiat, demorſi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum ſale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipſius exuſti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut haſtulæ regiæ, aut ſycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino ſtercore, priuſquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Piſonem author eſt Galenus, non modò è uiperarum morſibus retrahitur uenenum appoſito tantùm, ut Aetius inquit, uiperæ capite; ſed ipſa quoque uipera tota contuſa, & uulneri impoſita. Contra uiperarum morſus mirificè medetur echij epotus ſuccus, herbaque ipſa uulneri impoſita, ut ſuperius libro quarto prodidimus, illius Alcibij hiſtoriam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipſe Dioſcorides teſtatur) facultatibus adeò præſtantibus inſignitur, ut epota eius radix ex uino, non percuſsis modò à ſerpentibus opituletur; ſed eos quoque qui antea biberint, feriri non patiatur.

Simplicia medicamenta ex Dioſc.

Commendauit etiámnum aduerſus uiperarum morſus Dioſcorides ſparſim in ſuis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præſtantiſſima ſimplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hîc ſubijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, ſcilla ex aceto feruefacta, perſonatæ, ebuli, & ſambuci radices in uino elixatæ, ſarmentitius cinis aceto ſubactus, aliaq; complura, quæ breuitati ſtudentes nunc ſilentio inuoluimus. Pota uerò proſunt caſſia odorata, coſtum, myricæ ſemen, piſtacia, cerui

genitale

genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius historiam, pariterque usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus.

Ammoditæ historia, & ueneficæ uis.

In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN uocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides; minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusq; ueneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc uiperæ omnino similis, præterquam quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ uerrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellant Aspido del corno, hoc est, Aspidem cornutum. Neque sanè ineptum illi nomen indiderunt: nanque non minori cum uelocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neque scribitur) colore uerò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet præduram, super nè discissam. À quibusdam uerò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliàs ei similis sit, colore magis discerni potest: uipera enim subflaua est.

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimùm mors sequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his sanguis è uulnere manat, & uulnus intumescit: sed paulò pòst sanies effertur, sequiturque capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè dispositi sunt, & robusti, intriduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum uulneris loco, & superioribus partibus arctissimis uinculis constrictis: quin abscissa, dilatataque statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, casitorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue ulcera serpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ consideratio.

Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam uocari tradidit. Itaque cùm uaria sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; sed etiam in mortiferarum serpentium, & uiperarum genere. Quod sanè uidetur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaq; uallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontorium, ubi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno uisus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemque feram se repræsentare, non autem lacertam. Cùm uerò secundò ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis; nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis; attamen libro quinto, Sepa uiperarùm generi adscripsit, ubi de aceti mulsi uiribus disserens, inquit. Acetum mulsum contra morsum eius uiperæ, quam Sepa uocant, haustum meconium, ixiámue auxilio est. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, uel uiperæ genera recensetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum repetitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morsus signa, & remedia.

Cæterùm ab ea percussis (ut tradit Aetius) sanguis è uulnere manifestus excernitur, & paulò pòst sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capilliique è toto corpore defluunt, atque intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdem rebus, quæ in uiperæ, & cerastæ, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, et uinum bibendū myrtites meracius. Cōueniet item spongiā calido aceto imbutā, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cū melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. hæc Aetius. Ex quibus facilè conijci potest, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum uenenum superari posse, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Acontiæ historia, morsus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, uel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimque & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius historia ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaque describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, ut Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore uiridi, præsertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atque hoc modo uerberat. Ab huius morsu omnia, quæ de uipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atque etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones, & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad uiperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris umbra æstate media quietem somnumque caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, ut illico perierit. At socij audito

percussionis sonitu, uiso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone uernaculo nomine appellant.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαῖνα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

CONsimilia suprà dictis in uipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc uenenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque uisum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad uiperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ consider.

NOn desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque serpentis extremitatem occupent: fierique ob id putent, ut fera in utranque partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemque pedes: atque etiam lacertæ uisæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utique statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertißimè confirmat Aristoteles libro, & cap. III. de generatione animalium, sic inquiens. Monstra raro admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potissimumque in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si uitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla superuacua parte generantur. Sed si uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana discriminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquam cibus idem, indiscretusque suppeditatur. Iam serpens etiam biceps uisus est, uidelicet eadem de causa: nam id quoque genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur.

Amphisbæna biceps non est.

Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisque extremitatibus, capite scilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè poßit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. XIII. cap. XXVII. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex craßis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis craßitudinis in uniuersum existunt, ut neque cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraque parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille.

Vtriusq; mor sus signa, & curatio.

Cæterùm, ut ipse Aetius scriptum reliquit, ab utraque demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetij uerbis conijci potest, cum horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumque nexus dissoluit.

Δρύινος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A Dryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ sanici emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum uino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nican.

DRyinus, ut in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæque naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis moluridas, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoque hydro simile: grauis autem fætor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias,

uias, & pelles humant. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atque circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipsum atrum uenenum semper depascens consumit, quin & caligo lumina eius obfuscans, occultansque, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit. Ipsi uerò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliàs per collum uomitum felli similem, aliàs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratum odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aetius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non uideat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum lõgitudine, obesus, ac asperrimis squamis circa uniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, dilirium, corporis siccitas, singultus, biliosus uomitus, aut omnino simplex, urinæ suppressio, tremor, interceptio uocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoque ex ijs, quæ in uiperæ morsus dicta sunt, opem sentiunt: itemque ex communibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς.

HAEMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB hæmorrhoo ictis uehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in uomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos uerò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque usque eò pertinax, ut satiari non possit, ac sine ulla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt ijs, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & prester, & causon, aut dipsas appellatur. Hemorrhoi, dipsadisque morsus uelut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, ustionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Meracæ potiones, & lauacra prosunt, quæ subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit. quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem prosunt. Insuper quæ in commune opitulantur, ut scarificationes, ustiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta uitis folia, & cum melle trita.

HAemorrhous, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percussi, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis uestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliâs colore igneo, aliâs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis uel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliquè modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram uentrem suum atterens: squamis uerò & itinere parum substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corque ipsum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso ueneno comquinatus: lotium item rubens accurrit. quæque in corpore sunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturque: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaque in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa infixerit, ei gingiuæ simul ignescunt, penitusque & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, seu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aetius, sic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem in gressu nititur, & collum serpendo extendit. Consequitur horum morsum color icti loci cruentus, coloris tetri, &

Hæmorrhoi perniciosus ictus, & hist.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucum quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adest que spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & siqua in corpus obducta iamdiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit, atque hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsus contingunt. A fœminæ uerò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo ijs medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multamque uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panem, & uuam passam dulcem, & deinde uino diluto largè hausto uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: uesica autem spongijs calidis foueatur.

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

Sed iam de Dipsade disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quòd continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa uerò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circunforaneis fidem præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulones uniuerso orbi imponebant, ueri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usque diem protractus, maximum susceperit incrementum, quòd constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum proclinia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic scribens. A dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur. nam & multa siti, & æstu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis subscribit Aetius libro XIII. ubi sic inquit. Dipsas, quæ à quibusdam causus appellatur, uiperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò angustius. Sequitur autem ab ea demorsos, præter ea quæ de uipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neque per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur uenter, uel infernè circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, post exuctionem, circuncisionem circunquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem, & dissectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis priuatim meminit Aelianus libro. IX. de historia animalium, sic inquiens. Dipsas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm uipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi, etsi assiduam potionem hauriant; ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, uario, multiplicique nomine nuncupatur: quidam presterem uocant, alij causonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur. hæc Aelianus.

Leoniceni error.

Ex quibus uerbis manifestè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditißimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eaq; perstiterit.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB Natrice demorsis ulcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atque ijs quæ serpunt ulceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubij succus, uel decoctum alterius cum uino. fauus recens datur in aceto.

Hydri, siue natricis hist.

HYdrus anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen sibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc chersydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam uerso scribens. Age itaque chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus iam antea in uuido, seu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert.

Chersydri natura, morsus, & curatio.

Enimuero ubi sole aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squallidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit. hæc ille. Chersydri quoque meminit Aetius lib. XIII. cap. XXXV.

his

his uerbis. Serpens hic cherſydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquoſis degit locis, & hydrus appellatur ab ipſis aquis, hoc eſt natrix. poſteà uerò ſiccos incolit locos, & ex compoſitione locorum, cherſydri, id eſt natricis terreſtris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exſatiatus, non prauum uenenum habet: cùm autem terreſtris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terreſtrem aſpidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim inſigne ſolum aſpides præ his habent. Qui igitur ab hoc morſi ſunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum ſerpentium morſu, ueluti eſt tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & faculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut & per uentrem quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupreſſi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle roſaceo, aut uino mulſo in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & ſimilia, cum oleo imponito.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

Cenchri morſum, qui uiperino ictui ſimilis eſt, putridum ulcus ſequitur. carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & ueterno preſſi ſomnos captant. Eraſiſtratus eos iecinore, inteſtino ieiuno, coloque conflictari author eſt. quippe diſſectis ipſis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morſis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini ſemine illitus & ſatureia trita, & ſylueſtris ruta, & ſerpyllum, cum duabus haſtulæ regiæ drachmis, & tribus uini cyathis, aut ariſtolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Quanuis Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea cenſendum eſt Cenchrum, de quo hic diſſerit Dioſcorides, ammoditen, aut acontiam eſſe: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec ſimilitudinem. Ea autem de cauſa Cenchrus dictus eſt, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus eſt author) milij magnitudine, & colore, uniuerſum eius corpus reſperſum appareat. Auicenna cenchrum famoſum appellat. Cenchri conſideratio.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A Ceraſte percuſſis locus attollitur, cum duritia puſtuloſus. è plaga ſanies profluit, modò atra, modò pallidior: ſed toto concretu uaricoſus intumeſcit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum diſtenti commoriuntur. Si ceraſtes percuſſerit, cita partis amputatio ſuffragatur. quare ſine mora ictam partem amputare, aut ſcalpro confeſtim circuncidere, & ijs ſimilia proſequi oportet. Vrentia inſuper reliquijs admouenda: ſiquidem uirus hoc ueneno baſiliſci ſimile eſt.

Ceraſtæ, quorundam probatiſſimorum authorum teſtimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum inſtar oriuntur, à quibus ceraſtæ, hoc eſt cornuti, nomen inuenerunt. Horum morſus lethalis ferè ſemper fuerit, niſi (ut Dioſcorides inquit) demorſum membrum ſtatim à reliquo corpore abſcindatur, amputeturque, aut ſaltem illico omnis caro, quæ demorſum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aetius) cubitalis eſt longitudinis, longiſſima duorum eſt cubitorum, corpore uerò arenoſa, & iuxta caudam deſquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum ſimilitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine ſquamis obſitæ ſunt. quapropter in ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percuſſis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui ſimilitudine inſurgit, & ſanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac ſugillatis aliâs fieri conſueuit. Reliqua item, quæ in uiperæ morſu dicta ſunt, etiam his ſuccedunt, cum intenſione uehementiori. Vt plurimùm uerò uſque ad nonum diem ſuperſunt. Remedia autem eadem, quæ morſis à uipera conferunt. hæc Aetius. Ceraſtæ morſus exitialis, & auxilia.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIIII.

Ab Aſpide ictis uulnus exiguum prorſus, quaſi ab adacta acu citra tumorem conſpicitur: ſanguis exiguus ille quidem, ſed ater diſtillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non ſine uoluptate conſequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit abſque labore, uirens, atque diſcolor. mediocris ſtomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiſcunt, quaſi ſine ſenſu in ſomno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aſpide feriuntur, quæ de ceraſte ſcripta ſunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum baſiliſci, aut ſanguis bubulus, celerrimè in arterijs ſanguinem cogit.

Reperio apud eos authores, qui animalium hiſtorias tradunt, tria Aſpidum genera conſtitui, & unumquodque, ubi hominem morſu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta eſt earum ueneni uis in hominum necem, ut rariſsimè ſeruentur, qui ab eis percuſſi fuerint. De his ſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſic inquit. Inter aſpides nominata ptyas collum exporrigens, & ſpatij metita longitudinem, perinde ac ſi tunc rationalis fera facta eſſet, uenenum ſolerter corporibus inſpuit. Harum itaque ferarum una (ſiquidem tria ſunt Aſpidum genera, ptyas dicta, cherſæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet cuſtodes latere, ſtatim, & citra ſuſpicionem mortem ſibi conſciuiſſe. Hæc ille, Aſpidis pernicioſus ictus, & genera.

ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam uocatam, id nominis sibi comparasse uolunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa uerò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aetius libro XIII. cap. XX. sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque usque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo sunt colore, uiridique, & ad auri colorem inclinante. Terrestres uerò ut plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi uiolentum animal sit, quod morsum inflixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem uerò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ uerò ictu præsentissima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsi ferunt, & præsertim quo ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morsis ab aspide primum sunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus sit percussus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus distributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confestim euocet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Post uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil læditur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum euulsionibus, & plagis, & uniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. hactenus de aspidibus Aetius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffundi tur, uenas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in uasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentissimè, idque superat citissimè.

Aspidum historia, ictus notæ, & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERasistratus in libro, quem de medicaminibus, & uenenis condidi, de uocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscos momorderit, uulnus ad auri colorem efflauescit. Itaque in plurimis, quæ uirus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus author est, auxiliatur castorij drachma in uino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci uaria historia.

MVltiplex uariaque est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alij sibilo tantùm, alij halitu, alij uerò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui uulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuissimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ uarietate, ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosque historiam basilisci, ut fabularem, discripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atque adeò nostro iudicio adstipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremque historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, uidentes se, & audientes necat: atque si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne basilisco uicinum habitet. Libro uerò X. cap. primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare uidetur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant βασιλισκὸν θηρίον, ne uidere quidem mihi unquam contigit: & si uera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta ueneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quanuis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plinius lib. VIII. cap. XXI. ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliâs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum uirus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul

Catoblepas.

ſimul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de baſiliſco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabuloſa narraſſe putamus. Nam ſi tantùm oculorum intuitu, ſibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum ſit, ut ij qui ipſum uiderunt, eiusque faciem adnotarunt, ex quorum poſtea relatione huius ferè hiſtoriam pleriq; deſcripſerunt, incolumes euaſerint: præſertim cùm tam paruum ſit animal, ut niſi è propinquo loco conſpici poſſit. Atque adeò hinc mihi impoſſibile uidetur, quin ipſe aſpicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, ſed celſus, & erectus: uel quòd ex infecto circumſtante aere, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm Eraſiſtratus his fabulis nullam fortaſſe fidem adhiberet, certoque ſciret Baſiliſcum morſu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morſus curationem inſtituit. Verùm quandoquidem huiuſce uenenatis adeò uehemens, & immanis exiſtit, ut expugnari non poſſit, non eſt cur plura hîc referam, quàm ex Eraſiſtrato memoriæ prodidit Dioſcorides. Quem ducem & authorem ſecuti, ut ipſe ſuis de medica materia libris hoc ſexto finem impoſuit; ita nos noſtris in eos commentarijs, quos ad noſtram communemq; rei medicæ ſtudioſorum utilitatem conſcripſimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immenſas gratias agere DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus ſempiternam.*

Plura fabuloſa in Baſiliſci hiſtoria.

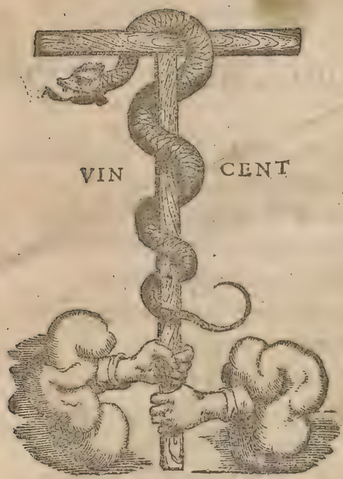
LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Martini Cutheni Pragenſis:

Cedant Heſperidum, cedant & Adonidis horti,
Hactenus, & quotquot barbara Memphis habet.
Vnicus hic cunctis multò eſt præſtantior hortis,
Quem pia Matthioli cura, laborq; dedit.
Illic non cuiuis tranſcendere ſepta licebat,
Omnibus hîc aditus, & loca cuncta patent:
Illorum vanas abijt decor omnis in auras,
Huius at æternùm gratia viua manet.
Tot plantis, herbisq; ſuum reddendo nitorem,
Autor naturæ contulit artis opus.
Huic igitur meritò, debes Hetruria, quantum
Ipſa Dioſcoridi Græcia docta ſuo.

Venetiis, apud Vincentium Valgriſium,

M. D. LXV.

VIN CENT